

KER. JOGI SEMINARIUM
LELTARI SZÁM. 7

JOGTUDOMÁNYI

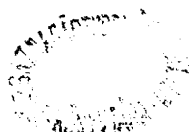
0057

KÖZLÖNY

16595

1586

Hetilap a jog- és államtudományok köréből

6. b

Kiadja a

FRANKLIN-TÁRSULAT

2200/A

TIZENHARMADIK ÉVFOLYAM

BUDAPEST, 1878.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

MAGYAR JOGTUDOMÁNYI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

Jegyzet. A mely czikkek különböző rovatok alá tartoznak, mindenik rovat alatt föllelhetők.

1. Államtudomány.		Lap	Lap		
Szabályzat nemzetközi választott bíróságok rendezésére. — Dr. GOLDSCHMIDT nyomán	10	A pénzbüntetések végrehajtás utjának behajtásáról. — Dr. CZIRER AKOS bpesti ügyvéd urtól	49	Folytatása	121
Vége	19	Párbaj és mentelem. — Dr. KUNCZ IGNÁCZ pozsonyi jogtanár urtól	91	Folytatása	130
A közigazgatási bíráskodás. — Dr. KUNCZ IGNÁCZ pozsonyi jogtanár urtól	169	A büntető törvénykönyv életbeléptetéséről. — PIROVITS KÁLMÁN kir. törvényszéki bíró urtól	135	Folytatása	146
Folytatása	193	A büntetés rendszerének alapelvei. — RÉCSY GÉZA urtól	140	Folytatása	153
Folytatása	201	Folytatása	147	Folytatása	161
Folytatása	210	Folytatása	155	Folytatása	177
Folytatása	228	Folytatása	163	Folytatása	203
Folytatása	233	Folytatása	171	Folytatása	218
Folytatása	241	Folytatása	179	Vége	226
Folytatása	249	Folytatása	186	Alaki és anyagi igazságszolgáltatás. — ZLINSZKY IMRE kir. it. táblai bíró urtól	129
Folytatása	257	Folytatása	198	Folytatása és vége	137
Folytatása	265	Folytatása	211	Törvénytárgyalat és az ideiglenes törv. szabályok II. és III. §§-ai. — ZLINSZKY IMRE kir. tábl. bíró urtól	185
Folytatása	274	Folytatása	237	A vízjog. — Dr. RANDA A. prágai jogtanár értekezése nyomán	281
Folytatása	282	Folytatása	243	Folytatása	297
Folytatása	289	Folytatása	252	Folytatása	305
Folytatása	298	Vége	259	Folytatása	325
Folytatása	306	A vizsgálati fogságról. — CSONGVAY KÁROLY kir. törvényszéki bíró urtól	286	Vége	340
Folytatása	314			A jogi személyekről	310
Folytatása	363			Folytatás	317
Folytatása	370			Pénzügyi jog. — SCHULZE HERMAN boroszlói jogtanár értekezése nyomán	313
A kisebbségek képviselte. — Dr. MOLNÁR ANTAL egyet. m.-tanár urtól	361	4. Egyleti és kamarai ügyek.		Folytatása	322
Folytatása	369	A budapesti ügyv. kamara választmányának jelentése az 1877. évről	94	Folytatása	332
Folytatása	378	A budapesti ügyv. kamara közgyűlése	111	Folytatása	348
Folytatása	397	Soproni ügyvédi kamara jelentése	118	Vége	362
Vége	418	B.-gyarmathi ügyv. kamara felterjesztése a bírói függetlenség iránti t. javaslat tárgyában	151	Eszmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	321
		Budapesti ügyvédi kamara felterjesztése a bélyegtörvényjavaslat tárgyában	187	Folytatása	329
		Pozsonyi ügyvédi kamara évi jelentése	197	Folytatása	337
		Aradi ügyv. kamara felterjesztése a képv. házhoz	205	Folytatása	345
		Folytatása	221	Vége	353
		A magyar jogászgűlés áll. bizottsága üléséből	216	Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez. — Dr. NAGY FERENCZ egyetemi magántanár urtól	385
		A budapesti ügyvédi kamara sérelmi bizottságának tárgyalásai	376	Folytatása	393
		Folytatása	408	Folytatása	401
				Vége	409
				6. Jogirodalom.	
		5. Értekezések.		Anyagi és alaki váltójog. — Irta: Dr. ÁPÁTHY ISTVÁN. Bírálva: Dr. NAGY FERENCZ egyetemi magántanár urtól	3
		A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás. — BONCZ FERENCZ miniszteri tanácsos urtól	33	Folytatása	12
		Folytatása	41	Folytatása	21
		Folytatása	57	Folytatása	29
		Folytatása	65	Vége	35
		Vége	73	A magyar birodalom statisztikai kézikönyve. Irta: Dr. KONEK SÁNDOR. Bírálva: Dr. I—za urtól	42
		Az ügyvédi kar tekintélyének hanyatlása Magyarországon. — Dr. BRÓDE LIPÓR budapesti ügyvéd urtól	81	Vége	52
		Adalék a köteles rész kérdéséhez. — Dr. BOZÓKY ALAJOS nagyváradi jogtanár urtól	101	Az Oesterr. Zeitschrift f. Verwaltungs-Rechtspflege. — GRUBER LAJOS urtól	60
		Folytatása	113	Az inductiv-bölcséleti módszer a jogtudományban. Irta: Dr. SCHICK SÁNDOR. Bírálva: K urtól	77

	Lap
Az Oesterreichische Advocaten-Zeitung. STEHLO KORNÉL urtól	85
Anyagi és alaki váltójog II. Rész. Irta: Dr. APÁTHY ISTVÁN. Birálva: Dr. NAGY FERENCZ egyet. m. tanár urtól	104
Büntető eljárás a jövedéki kihágások tárgyában. — Irta: Dr. SZÉKELY JÓZSEF kir. táblai bíró. Birálva: Dr. FRIEDMANN BERNÁT budapesti ügyv. urtól	116
«Die Zurechnungsfähigkeit» című munkáról. — K.-tól	133
A kisebb p. per. eljárás magyarázata. — Irták BALÁZSOVICH és PETROVICS ügyv. Birálva: x+y urtól	157
Kassay Adolf ponyva-szakirodalmi termékei. — SZATMÁRI urtól	220
Polgári igazságügyi reform Angliában. K. urtól	244
Folytatása és vége	254
Voltaire befolyása az igazságszolgáltatásra	260
A közigazgatás jogtudománya. Irta: BAKOS G. Birálva K. urtól	294
A socialista szakirodalom. K. urtól	343
ZLINSZKY IMRE magyar magánjoga. Birálva: Dr. TELESZKY ISTVÁN ügyvéd urtól	373
Folytatása és vége	379

7. Közigazgatás.

(Az igazságügyi rendeletek külön füzetben mellékeltek.)

A budapesti kir. it. tábla tanácsainak összeállítása	8
Az ügyvédjelöltek joggyakorlata	8
A közadók behajtása körüli jogi képviselő gyakorlatából. — FITTLER BÉLA tiszti ügyész urtól	16
A cselédtörvény végrehajtásáról. — SZALAY LÁSZLÓ ügyvéd urtól	64
Közigazgatási jogszolgáltatásunk. — KISFALUDY MIKLÓS ügyvéd urtól	149
Az adófelügyelő eljárása adóhatalék fejében bekeblezett zálogjog törlése körül	207
A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. — Dr. FEKETE GYULA kir. törvényszéki bíró urtól	209
Folytatása	217
Folytatása	225
Folytatása	235
Folytatása	242
Folytatása	250
Folytatása	258
Folytatása	268
Folytatása	291
Folytatása	300
Vége	308
Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban. Dr. CONCHA GYÖZÖ egyet. jogtanár urtól	357
Folytatása	366
Folytatása	374
Folytatása	383
Vége	390

8. Statisztika.

A m. kir. Curia ügyforgalma. — RÓSA KÁROLY kir. tanácsos és főigazgató urtól	47
Budapesti kereskedelmi törvényszék ügyforgalma	64

9. Törvényhozás.

A bírói függetlenség helyreállítása	72
A képviselőház igazságügyi bizottságának fentebbi törvényjavaslat tárgyalása	109
Folytatása	120
Vége	126

A bírói függetlenségről. — PIROVICS KÁLMÁN kir. törvényszéki bíró urtól	207
Codificatio	232
A marosvásárhelyi kir. tábláról	273
Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról. — Dr. BERKOVICS FERENCZ nagyváradi ügyvéd urtól	377
Folytatása	387
Folytatása	396
Folytatása	405
Folytatása	410
Folytatása	417
A magyar codificatióról. — HALMÁGYI SÁNDOR kir. törvényszéki elnök urtól	395
Folytatása és vége	402

10. Törvénykezési szemle.

Külön melléklet:

A kisebb polgári peres ügyekben kövendő eljárás és ügyviteli szabályok.	
A házasságjog bírói gyakorlatához. — STEHLO KORNÉL ügyvéd urtól	1
A kir. közjegyzői díjak szabályozásáról hagyatéki ügyekben. — CSANÁDY KÁLMÁN kir. közjegyző urtól	4
Van-e helye a visszahelyezési pernek a birtokot öröklési joga alapján elfoglaló fél ellen? — ZLINSZKY IMRE kir. it. táblai bíró urtól	14
Az életbiztosító intézetek fustójáról. — Dr. KÁN BÉLA ügyvéd urtól	15
A határörvidéki házközösségek rendezéséről. — Dr. STASSIK FERENCZ tiszti ügyész urtól	23
Folytatása	31
Halasztás a perirat beadására. — Dr. IMLING KONRÁD királyi törvényszéki bíró urtól	30
A polgári perekben felmerülő felelősségi költségek megállapításáról. — HUF JÓZSEF soproni ügyvéd urtól	36
Póttárgyalás elrendelése és bizonyíték bekövetlése. Dr. IMLING KONRÁD kir. törvényszéki bíró urtól	43
Az 1848: IX. tcz. előtt keletkezett adománylevelek alapján lehet-e az államkincstárt kárpótlásra kötelezni? — FRIDVALSZKY SÁNDOR budapesti ügyvéd urtól	45
Van-e joga a telekkönyvi hatóságnak a hagyatéki bíróság végzésének fölülbírlására. OSVÁTH IMRE kir. közjegyző urtól	55
Egy perjogi pénzkérdés. — STEHLO KORNÉL budapesti ügyvéd urtól	56
Mi hatálya van a csődnek az ingatlan elárvereltetésére. — Dr. BERKOVITS FERENCZ nagyváradi ügyvéd urtól	70
A bírói szemlérel a polgári peres eljárásban. — Dr. NAGY ÁRPÁD budapesti ügyvéd urtól	79
Folytatása	85
Új illetékességi zavarok az örökösödési eljárásban. — HÁNRICH JÓZSEF pozsonyi kir. törvényszéki bíró urtól	81
A községi bíráskodás a fővárosban. — BARTH LÁSZLÓ fővárosi ker. jegyző urtól	87
Egy illetékességi kérdés. — INDRE LÁSZLÓ ügyvéd urtól	98
Mi hatálya van a csődnek az ingatlan elárvereltetésére.	99
Megítelt tőkének kamatai. Dr. IMLING KONRÁD kir. törvényszéki bíró urtól	106
A nyilvántartási jogokról. — HESZ JÁNOS királyi törvényszéki telek. vezető urtól	116
Folytatása	124
Az ügyvéd bírása. — x+y	136
A vagyonszétválás megszüntetésének kérdéséhez. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	143
Haszonbéri szerződés telekkönyvi beke-	

lezésének joghatálya. — Dr. IMLING KONRÁD kir. törvényszéki bíró urtól	165
A közjegyzői gyakorlatból. — BLOKSAY ISTVÁN kir. közjegyző urtól	175
Az 1877: XX. tcz. 191. §-ához. — Dr. STRASSER LAJOS ügyvéd urtól	191
Ingatlanra vezetett árverés jogerőre emelkedéséről. — BORS KÁROLY ügyvéd urtól	192
Van-e az előjegyzett tulajdonosnak is joga a birtok átadása iránt tulajdonkezeset indítani? — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	199
Végrehajtási per a kisebb polgári peres ügyek bírósága előtt. — x+y kir. törvényszéki bíró urtól	214
Válasz. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	215
Az előjegyzett tulajdonosnak a birtok átadása iránti joga. — Dr. SCHNIERER GYULA oszt. tanácsos urtól	223
Az előjegyzett tulajdonosnak tulajdonkezesetéről. — WEISZBERGER MIKLÓS ügyvéd urtól	229
Még egyszer jogosítva van-e az előjegyzett tulajdonos is a birtok átadását követelni? — Dr. IMLING KONRÁD kir. törvényszéki bíró urtól	238
Gyám által képviselt árvák mint alperesek elleni perben ezeknek névszerinti megnevezése szükséges-e? — VÖRÖS IMRE győri ügyvéd urtól	239
Döntvények kritikai fejtegetése. — KNORR ALAJOS kir. táblai bíró urtól	247
Indítható-e tulajdonjog előjegyzése alapján a birtok átadása iránti kereset? — Dr. BEER MÓR ügyvéd urtól	256
Eszmezsere után. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	256
Eszmék az ügyvéd vétsége miatti perújítás felett. — ZLINSZKY IMRE királyi táblai bíró urtól	263
Döntvények kritikai fejtegetése. — KREMER ADOLF ügyvéd urtól	264
Még egy pár szó Knorr urnak «Döntvények bírálatára.» — BIERMANN Nr. II. Csődnitítás vagyontalan adós ellen. — FEICHTINGER ELEK ügyvéd urtól	278
Az ügyvéd vétsége miatti perújításról. — KREMER ADOLF miskolci ügyvéd urtól	279
A perújítás kérdéséhez. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	295
Az igényperes körüli bírói gyakorlatunkról. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	303
Az ügyvédi munkadíjra vonatkozó néhány vitás kérdés. — x+y kir. törvényszéki bíró urtól	311
Folytatása	319
Tanulságok az eskü általi bizonyításra vonatkozó döntvényekből. — Dr. IMLING KONRÁD kir. törvényszéki bíró urtól	333
A közszerzeményi jog. — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól	342
A csőd jogi hatályáról a terhes szerződésekre. — BERTIN PÁL ügyvéd urtól	351
Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban. — Dr. CONCHA GYÖZÖ jogtanár urtól. (Lásd a 7. szám alatti rovatot.)	
Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. — HÁNRICH JÓZSEF kir. törvényszéki bíró urtól	381
Folytatása	389
Folytatása	399
Folytatása	406
Folytatása	412
Vége	420

11. Váltó és kereskedelmi jog.

Az 1876. évi váltótörvény 117. §-hoz. Dr. N. A. budapesti ügyvéd urtól	39
A külföldi biztosító társasággal kötött szerződés joghatályáról. — Dr. KÁN BÉLA budapesti ügyvéd urtól	72

	Lap		Lap		Lap
A tőzsdebiróság. — Dr. TAUSZIG JÁNOS budapesti ügyvéd urtól	107	12. Vegyesek.		A rögtönbirósági szabályok kihirdetésé- nek szabályszerűsége	272
A váltókibocsátó aláírásának helye. — Dr. NAGY FERENCZ egyetemi magán- tanár urtól	148	Az ügyvédvizsgáló bizottság közgyűlése. — A törv. és rendeletek hivat. kiadása. — A bünt. törvény javst. tárgyalásához	24	A pozsonyi egyetem tervéről	287
A keresk. törvény 203. §-hoz. — Dr. KÁN BÉLA ügyvéd urtól	151	A bünt. t. javaslt. főrendi tárgyalásáról † Nagy József. — A német birodalmi ügyv. rendtartás	40	A német jogászgyűlés. — A nemzetközi börtönügyi congressus	296
A bemutatóra szóló papírok jogi termé- szetéről. — HEXNER GYULA ügyvéd urtól	159	Választási mozgalmak a budapesti ügyv. kamarában	83	A német jogászgyűlés és a stockholmi fegyházügyi congressus határozatai	304
Folytatás és vége	166	Egy vidéki közjegyző leveléből	88	A kir. főügyész büntönügyi jelentéséről	312
A különbözeti ügyletek keresetősége. — Dr. NAGY FERENCZ egyetemi magán- tanár urtól	173	A bünt. t. javaslat tárgyalásához	100	Csemegi Károly. — A jogtanulmányok és jogi vizsgák rendszere. — Válasz a «M. J.»-nak	320
Folytatása és vége	180	A jogtudomány a párisi kiállításon	128	Az osztrák ügyvéd-gyűlés. — Poroszor- szág új birósági szervezete	328
A gyógyszerészek kereskedőknek tekin- tendők-e a keresk. törvény értelmé- ben. — Dr. NAGY FERENCZ m. tanár urtól	326	Jogreformok Angliában	184	Csanády Kálmán kir. közjegyző urnak. BLOKSAY ISTVÁN kir. közjegyző urtól	336
		Csemegi kitüntetése	192	Budapesti központi kézbesítő-hivatal ter- vezete. — Kanapé-processus	352
		† Fogarasi János. — Nyílt levél a «M. Jogász» szerk.-hez. — Botrány az osztrák törvkezésben	200	A bagatell-törvény áldásai	360
		Illetékességi kérdés	208	Bulgária új igazságügyi szervezete	368
		Igazságügyi tisztai névtár	264		

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

APCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

lőfizetési díj: félre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 „

ARTALOM: A házasságjog birói gyakorlatához. Sztéhlo Kornél, budapesti ügyvéd urtól. — Jogirodalom. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Törvénykezési szemle: A kir. közjegyzői díjak szabályzásáról hagyatéki ügyekben. Csanády Kálmán, nagyváradi kir. közjegyző urtól. — Különfélék.

ELJÉKLET: Curiai határozatok.

A házasságjog birói gyakorlatához.

Válasz Dr. KONEK SÁNDOR egyetemi jogtanár urnak ezen cím alatt a «Jogtud. Közlöny» 1877. évi 51. számában közlött cikkére.

A mester megszólalt és inti tanítványait, tartsák meg a törvényt, s ne merészeljenek oly elveket hirdetni, melyeket tőle soha sem tanultak s melyek a tételes törvénnyel s annak jogtani magyarázatával világos dentétben vannak.

A lecke egészen correct, minden tétele indokolt, minden következtetése helyes. Az érvelés alapossága regnyerő.

A cikk elolvasása után kétség nem férhet ahhoz, hogy az 1787. évi febr. 27-én kelt udvari cancell. pótrendeletben csakis az ágy- és asztaltóli elválás és nem a házassági kötelék felbontása engedtetik meg az egyik fél gyűlölsége alapján. Hiszen csak el kell olvasni az idézett rendeletnek a cikkben is közölt szövegét és a kérdés megszűnt lenni.

Czikkiró ur azonban abban téved és ezért szólalok fel, mert azt hiszi, hogy az idézett pótrendelet téves magyarázata folytán történhetett csak, hogy protestáns házasság az egyik fél ellenzése daczára a másik által állított engesztelhetlen gyűlölség folytán végleg felbontott, s mert azt hiszi, hogy ezen pótrendelet helyes magyarázatának közzététele folytán ilyesmi többé nem fog történni.

Méltatlanságot követnénk el biráinkon, ha feltételeznők rólok, hogy az idézett pótrendeletet egyszeri elolvasás után helyesen meg nem értenék, ha feltennők rólok, hogy nem szándékosan, egy magasabb hatalomnak engedve, emelkedtek felül a törvény holt betűjén.

Ha a jogélet bármely terén a törvényhozás egy századon át szünetel, mi természetesebb mint hogy a száz év előtt hozott törvény az élet követelményeivel ellenkezésbe jön, s hogy a bíró, ki a jelenkor embere, a jogélet modern áramlatának nyomása alatt nem ignorálhatván a kor követelményeit, hogy birói lelkiismeretét mégis némileg megnyugtassa a száz éves törvénynek igyekszik oly magyarázatot adni, melylyel a kor követelményeinek hódoló ítéletét némileg indokolhatja.

Megfoghatjuk, hogy ily eljárás czikkiró ur jogtanári lelkiismeretét bántja, de ha indokolt az a közjog, különösen a büntetőjog terén, indokoltnak és jogosultnak kell tekintenünk azt a házasságjog terén is, mely hiszen e tekintetben különben is közjogi természetű.

II. József császár pátense szabadelvűség tekintetében kora színvonalán állott. A tridenti zsinat merev szabványaival szemben nagy haladást tartalmaznak a patensnek 55. s követk. §§-ai. De azóta elmúlt közel

száz esztendő. Azóta Franciaország száz forradalmat csinált s a társadalmi lét minden terén ezer gyökeres átalakulás kapott lábra. Megváltoztak az emberek nézetei az egyéni szabadság, az erkölcsiség, az egyéni, állami és társadalmi jólét felől, s csak a házasság, e «társadalmi intézmény» tekintetében ne változtak meg légyen azok?*

Az állam- és jogélet modern felfogásából kifolyó egyik elv az, hogy az állam ott ne alkalmazzon kényszert, hol az célhoz nem vezet, s hol az állam a kényszer alkalmazásában tehetetlen. Kétségbe vonhatlan tény az, hogy a házasság épségben tartására, a házasság együttlét fentartására irányzott kényszer célhoz nem vezet és tehetetlen, hacsak a felek egyike is a házasságot felbontani akarja.

A házassági viszony, miután két különböző nemű személy egyesüléséből áll, oly sajátos valami, hogy az esetre, ha a kettő közül csak egyik az együtt maradáshoz ellenzi, nem létezik hatalom, mely a kettőből megint egyet csináljon.

Ezt belátta már száz év előtt az idézett udvari cancell. rendelet is, s megengedte az ágy és asztaltóli végleges elválást, ha azt csak az egyik fél is követelte állhatatosan.

De a modern felfogás — a protestáns házasságot illetőleg, mert csak erről lehet itt szó — tovább ment, s azon kérdést vetette fel: elengedhetlen követelménye-e a házasság mint társadalmi intézmény természetének, az erkölcsiségnek, a társadalmi jólétnek, hogy egy velejében az ágy- és asztaltóli végleges elválásztás által már bensőleg megtört viszony továbbra is fentartassék, fentartassék talán az egyik házastárs boldogtalanságának árán, a nélkül, hogy ezért ellenértékül a másik fél boldogsága eredményezhető lenne? Felmerült továbbá az igen fontos kérdés, kinek érdekében tartatik fen a tényleg szétszakadt kötelék, a válni nem akaró házastárs érdekében, az állam, a társadalom vagy végre mint K. tanár ur mondja, az «emberiség magasabb céljai» érdekében?

És mindezen kérdésekre megfelelt a kor szava a czikkiró ur által roszalt liberalis irányban s hála az égnek, hogy ennyire vagyunk, törvénykezési gyakorlatunk szerint elöitéletnek hódol (anathema sit!) ki azt tanítja, hogy a házasság természetének, a társadalmi rendnek, az erkölcsiségnek elengedhetlen követelménye, hogy a házassági kötelék fel nem bontható, ha a felbontást csak egyik fél is ellenzi, — ki azt tanítja, hogy az említett tényezők érdekében a válni akaró félnek élethossziglan boldogtalanságban kell sinlődnie, ha a másik fél az ő boldogságát megakadályozni akarja.

Korántsem akarjuk azt tagadásba venni, hogy a házassági kötelék épségben tartása az állam, az egyház és a társadalom érdekében van. Ellenkezőleg, senki sem tiszteli annyira a házasságot, tudja méltányolni annyira

* Constatálom, hogy nem én neveztem a házasságot társadalmi intézménynek, hanem K. tanár ur, ki eddig a házasságot a cathedrálról kötelességszerűleg isteni intézménynek hirdette.

annak lélekemelő, erkölcsnemesítő hatását, mint épen mi, kik gyakorlatilag foglalkozunk azon társadalmi kórral, melyet válópörnek nevezünk. De épen úgy, mint nem lehet állítani, hogy az orvos nem tudja megbecsülni a test épséget, mert egy beteg tagot valamely nagyobb baj elhárítása céljából a legnagyobb lelki nyugalommal le képes metszeni, — ép úgy nem lehet mondani, hogy a jogász, ki egy szerencsétlen, bensőleg megtört házasságot felbontatni megenged, hogy ez által egy nagyobb bajt elhárítson, nem tiszteli a házasságot.

A kérdés csak abban öszpontosul, mi a nagyobb társadalmi baj, egy szerencsétlen házasság, hol férj és nő, vagy csak azok egyike is, a törvény által lebilincselve a házassági kötelék szentségét lábbal tapodni kénytelen, vagy egy felbontott házasság, hol mégis van lehetőség, hogy a felek mindketten, vagy csak azok egyike is újra megalapíthatja azt, a mit annyira tisztelünk egy szerencsés, erkölcsös házasságot.

Sokan osztják nézetünket, és mégis megijednek, ha az elvet formulázniok kell, s azt a mit a gyakorlatban szívesen türnek, sőt nap nap mellett magok is követnek, nem merik elméletileg, kifejteni.

A protestáns házasság hazánkban a több év óta követett gyakorlat szerint tényleg felbontható, ha csak egyik fél is allegál engesztelhetlen gyűlölséget, s a másik a felbontást ellenzi. Ezen engesztelhetlen gyűlöletet nem is kell bizonyítania, (mert érzelmeket nem lehet bizonyítani) elég ha oly tényeket hoz fel, melyekből bizonyos, hogy a házasság szerencsétlen volt, s valószínű, hogy az egyetértés a felek között újra helyre nem állítható.

A házasság szerencsétlen volta, *benső megtörtsége s a kibékülés reménytelensége* tehát azon criterium, mely azt az újabb gyakorlat szerint felbonthatóvá teszi. És ezen criteriumból kiindulva következetesen jár el a bíró, ha csak az egyik fél kérelmére is felbontja a házasságot, mert magában azon körülmény, hogy valamely fél előre megfontolva és komolyan, többnyire hosszabb ideig tartó elváltatás megelőzése után a bíróság elé lép s a házasság felbontását kéri, *a házasság benső megtörtségének s a kibékülés reménytelenségének legpraegnansabb bizonyítéka.* Mit használ a másik fél szerelme, mit használnak annak könnyei! A házasság megszűnt lenni az a minek lennie kell, és bírói ítélettel az eltűnt szerelmet, az elvesztett paradicsomot nem lehet visszadecretálni! De vajmi ritkán játszik az életben a válásba beleegyezni nem akaró fél oly tragikus szerepet, hogy az elnyomott jog érdekében érdemes lenne érte lándzsát törni. Sőt ellenkezőleg, lélektani észlelet az hogy a valódi szerelem, az igazi vonzalom sokkal büszkébb, mintsem hogy a kezét, mely őt eltaszítani akarja kibocsátani nem akarná. Tapasztalati tény ellenben az, hogy az elválásba való beleegyezés megtagadása *csak nem minden esetben* vagy pénzkicsikarási kísérletekre, vagy nemtelen boszura vezethető vissza. Mi lesz tehát ezen tapasztalati tényeknek következménye, ha KONEK tanár ur conservatív álláspontját elfogadjuk? Semmi egyéb mint az, hogy azon házasságot, hol az egyik fél szerelmi buban megtört szívvvel, nemes büszkeségből a válást nem ellenzi, a házasságot fel fogjuk bontani, ott pedig hol aljas pénzvággy vagy irigy boszu ösztönzi az egyik felet a beleegyezés megtagadására, a házasságot nem fogjuk felbontani.

Ne féljünk attól, hogy az általam védett és törvénykezési gyakorlatunkban máris élő elv enunciaciója a közerkölcsiségre káros befolyással lehetne. Én úgy hiszem, más erősebb kötelékek tartják egybe azt a házasságot, mint a felbontást akadályozó törvény. Hiszen

ha a törvény szigora e részben bármi hatálylyal bír, akkor a katolikusoknál sokkal kevesebb elválás fordulna elő, mint a protestánsoknál. Már pedig KONEK tanár ur, mint statisticus bizonyíthatja, hogy ez nem így van. Az előbbieken kifejtett álláspontunk fentartás mellett távol legyen tőlünk a házasság felbonthatóságát tulságosan megkönnyíteni akarni. Sőt ellenkezőleg, éper azért, mert a házassági kötelék, habár nem canonjogi értelemben, előttünk szent, mert tapasztalati tény, hogy az emberi gyöngeség az embereket gyakran elhamarkodott lépésekre ösztönzi, tettekre, melyeket később megbánnak, korántsem akarunk szót emelni a mellett, hogy a házasság felbontása szerfelett megkönnyíttessék. S miután a szenvedélyek lecsillapítására s az elhamarkodott lépések megbánására legalkalmasabb gyógyszer az idő, mi sem helyeselhetjük azt, hogy némely válóper par protection 3—4 hónap alatt mindhárom forumon keresztül hajtatik, s e tekintetben csak ott engednénk kivételt, hol a válóper megkezdése előtt a felek már hosszabb ideig tényleg elválva éltek. Minden egyéb esetben kívánatos lenne, hogy a végleges felbontást egy 6—12 havi ágy- és asztaltóli elváltatás előzze meg.

A házassági válóperben létesítendő más reformok nem tartozván jelen fejtegetésem keretébe, azzal zárom be soraimat, hogy köszönetet mondok a gyakorlat jogászok nevében cikkiró urnak, hogy habár conservatív irányban szőnyegre hozott egy kérdést, melynel megoldását nem kellene a magánjogi codex megoldásaig halasztanunk, s mely nemcsak az ország protestáns és protestánsá lenni kényszerült lakóit érdeklí, hanem érdeklí különösen a katolika hitű állam polgárokat, a házasság felbonthatóságának, s az ennel előfeltételét képező *polgári házasságnak* kérdését.

Sztehlo Kornél,
budapesti ügyvéd.

Jogirodalom.

Anyagi és alaki váltójog. Irta Dr. APÁTHY ISTVÁN, egyetemi tanár, akadémiai tag. I. Anyagi Váltójog. Ára 2 frt. 80 kr. Budapest 1877. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

Váltójogi irodalmunk az új Váltótörvény meghozatala óta öröndetes mérvben gyarapodik. Legújabbán APÁTHY lépett fel fentidézett című munkájával, mely annyival komolyabb figyelmet érdemel, mert oly férfitól származik, ki váltójogunk reformjánál kiváló módon közreműködött, s ki a váltójog s általában a jogtudomány terén kifejtett hosszas és sikeres működése folytán bátran tarthat igényt arra, hogy őt legjelesebb jogászaink körébe sorozzuk.

A munka, melynek megismertetését és megbirálását jelen igénytelen soraink célozzák, szerzőnek korábban két kiadásban megjelent «A magyar váltójog kézikönyve» című művével szemben egészen új, önálló munka gyanánt jelentkezik, és pedig nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is; a mennyiben ugyanis jelen munka az előbbinek nemcsak kibővítése, továbbfejlesztése, a megváltozott jogállapothoz való alkalmazása, hanem az összes váltójogi anyagnak új s önálló, még pedig sokkal behatóbb, alaposabb és lelkiismeretesebb feldolgozása. Csak annyiban hasonlít jelen munka szerző régebbi munkájához, a mennyiben jelen munka is *rendszer* és nem *kommentár*, a mennyiben továbbá jelen munka is lényegesen a *tankönyv* jellegével bír, a jogtanulók igényeihez van alkalmazva, mint azt szerző az előszóban határozottan kiemeli.

Lényegesen tankönyvvel lévén dolgozunk, természetesen nem várhatjuk azt, hogy szerző a váltójog minden részleteibe behatoljon, minden kisebb váltójogi kérdés iránt felvilágosítást nyújtson. Ezt annyival inkább kell fájlalnunk,

mert szerző kétségkívül első sorban volna hivatva arra, hogy a magyar válójogi irodalmat egy a legmesszebb menő igényeket kielégítő munkával gazdagítsa. De bármennyire sajnálkozunk is azon, hogy szerző művét inkább didaktikai igényekhez alkalmazta, ez álláspont jogosultságát mégis el kell ismernünk, ha tekintetbe vesszük, hogy valamint jogirodalmunk terén általában, úgy a váltójog terén is főleg jó tankönyvekre van szükségünk, hogy továbbá nekünk magasabb igényekkel bíró jogi szakközönségünk még alig van s hogy ilyent tulajdonképen még csak nevelnünk kell!

Különben visszaélnénk bírálói tisztünkkel, ha készségesen el nem ismernők azt, hogy szerző munkája túl megy a közönséges tankönyvek színvonalán. A ki a munkát kezébe veszi, tapasztalni fogja, hogy többet talál benne, mint a mennyit keres; hogy nemcsak a jogtanuló az, ki belőle tanulhat, hanem a képzetebb, előrehaladottabb jogász is. Örömmel constatáljuk nevezetesen azt, hogy szerző nagy figyelmet fordított a külföldi jogéletre is, a mennyiben nemcsak a külföldi törvényhozások, hanem a külföldi, in specie a reánk nézve nagy fontossággal bíró német bírói gyakorlat eredményei is feldolgoztattak. Hogy szerző azonban e tekintetben is kellő mértéket tartott, azt csak helyeselni tudjuk; nemkülönben azt, hogy szerző jelen munka megírásánál tartózkodott attól, miszerint hosszú döntvények és törvényszövegek eredeti közlése által a munka használatát különösen azoknak megnehezítse, kiknek az első sorban szánva van — mint ezt pl. szerző kereskedelmi jogánál tapasztaljuk. Ha a külföldi törvények és döntvények a szövegben feldolgoztatnak, azoknak teljes reproductiója a jegyzetekben fölsőleges, tökéletesen elégséges lévén a rövid idézés. Ellenben indokolt azon törvények szószerinti közlése, melyeken a belföldi jogrendszer nyugszik, s azért helyesnek találjuk azt, hogy szerző a magyar váltótörvény szövegét a jegyzetekben tgljesen adja, ezáltal megkímélvén az olvasót attól, hogy a törvényt mindig külön kezébe vegye.

A mi az előttünk fekvő munka használatát még kiváló módon előmozdítja, az a ritka szép és kellemes külső kiállítás, különösen pedig a tiszta, világos, minden dagálytól és mesterkéeltségtől ment, valóban magyaros irmodor. Ez annyival dicséretesebb, mert azt tapasztaltuk, hogy jogi íróink erre nem nagy sulyt szoktak fektetni, minek folytán csak maguknak tulajdonítsák azt, ha különben jó műveik kevésbé forognak közkezen, mint azt megérdemlik. Előmozdítja végre szerző művének használatát a feldolgozott anyag egészen véve helyes csoportosítása, az átlátszó rendszer, mely nagyrészt a váltóügylet természetes lefolyásán nyugszik, s mely arra képesíté szerzőt, hogy az ismétléseket lehetőleg kikerülje. Kifogást e rendszer ellen legfeljebb annyiban emelhetnénk, a mennyiben a váltójogi források dogmatikai előadása, a nemzetközi váltójog és a váltójogi irodalom nem sorozhatók a váltójog története alá; a mennyiben továbbá a váltók többszörözéséről, a hamis és hamisított váltókról szóló tanok sokkal több részletes ismeretet tételeznek fel, hogysem azokat már az általános részben lehetne tárgyalni. Egészen véve a szerző által követett rendszer következő:

A munka három részre oszlik: bevezetés, általános tanok, az egyes váltójogi intézmények. A *bevezetésben* tárgyalja szerző a váltóintézmény történeti fejlődését, a váltójog történeti fejlődését, a magyar váltójog forrásait, a nemzetközi váltójogot és a váltójogi irodalmat. Az *általános részben*: a váltó fogalmát, jogi természetét, fajait, a váltó-szerződéseket, a váltócselkvényeket, a váltói szigort, a váltóképességet, a váltók többszörözését, a hamis és hamisított váltókat. Az egyes váltójogi intézmények czímmel bíró *különös rész* végre két czímben az idegen és saját

váltóra terjeszkedik ki, s nevezetesen az első czím következő fejezetekre oszlik: Az idegen váltó kellékei, az idegen váltóból keletkező jogviszonyok, az idegen váltó egyes fajai, a váltóígéret érvényesítése, a váltókötelezettség teljesítése, a váltóból eredő jogok átruházása, a váltójogok megóvására szolgáló módok, közbenjárás, kezesség, a váltóból eredő keresetek és kifogások, váltói zálog- és megtartási jog, elévülés és váltójogi mulasztás, elvesztett váltók. — Hogy szerző a saját váltót a váltótörvénynek megfelelőleg az idegen váltótól elkülönítve tárgyalja, helyeseljük.

Ezeket előrebocsátva, lássuk már most az előttünk fekvő munka tartalmát közelebbről.

Szerző mindenekelőtt a *váltóintézmény történeti fejlődését* tárgyalja, még pedig elég tüzetesen, t. i. 26 lapon keresztül. E történeti leírás a munka legsikerültebb részei közé tartozik s meglepéssel emeljük ki különösen azt, hogy szerző nemcsak az újabb írók után indult, hanem a régibb váltójogi, írók nevezetesen SCACCIA és RAPHAEL de TURRI munkáit is kimerítő módon, még pedig, a mit hozzá kell tennünk, *önállóan* használta. Az újabb, a váltó történetére vonatkozó munkák közül csak egynek használatát nélkülözzük, s ez GÖTZ «Geschichte des Giro's» cz. munkája, (megjelent az ERSCH és GRUBER-féle Encyclopaediában, de külön is), mely méltó helyet foglal el MARTENT, BIENES és KUNTZE munkái mellett, jóllehet ezeknél kevésbé ismeretes.

A *váltójog* történeti fejlődése szintén sikerült része az előttünk fekvő munkának. Hogy szerző a magyar váltójog történetének beható tárgyalása mellett különös figyelmet szentelt a *francia* és *német* váltójog fejlődésének, azt csak helyeselni tudjuk, tekintve, hogy az újabb kodifikációk a Code de Commerce-ben találják alapjukat s az új magyar váltótörvény a közönséges német váltórendszabálynak ugy-szólván nem más mint reproductiója. E mellett azonban szerettük volna, ha szerző legalább néhány vonással ecseteli az *angol-amerikai* váltójogot, mely a continentális váltójoggal szemben tudvalevőleg sok sajátzerűséget mutat. Szerzőnek továbbá a Code de Commerce alapján közvetlenül nyugvó törvények között (30. és 31. lap), a fontos 1838-ki *hollandi* kereskedelmi törvényt is kellett volna emlitenie, melyről tudjuk, hogy szerző azt igen jól ismeri; azonfelül *Belgiumra* nézve megjegyzendő, hogy habár itt a Code de Commerce a legújabb időig változatlanul érvényben volt, ez mégis az újabb reformok folytán ma már nem áll s nevezetesen a Code de Commerce váltójogi része az *1872. évi május 20. kelt törvény* által (Loi contenant le titre du Code de commerce relatif à la lettre de change et au billet à ordre) tetemes változásokat szenvedett.

A 13. §-ban szerző a *magyar anyagi váltójog forrásaival* foglalkozván, mint kizárólagos forrást az 1876; XXVII. törvénycikket ismeri el, ellenben a *szokásjognak*, nevezetesen a *kereskedelmi szokásnak* a váltójog terén sem törvényt, sem törvényrontó hatályt nem tulajdonít. Szerző e nézetét azzal indokolja, hogy: «a váltótörvény a kereskedelmi szokásokra nem utal, azokat saját intézkedései kiegészítéséül el nem fogadja», s hogy «a kereskedelmi szokások legalább nálunk egyetlen egy oly jogszabályt sem teremtettek, mely a váltójog terén elismerésre és alkalmazásra talált volna. Ez a váltó és a váltójognak a legridegebb formalismuson alapuló természetéből következik; a váltóból eredő jogok és köteleességek, az azok megállapítására és érvényesítésére szolgáló nyilatkozatok és cselekvények általában oly szorosan körvonalazvák, mikép azoknál a gyakorlat általi kiegészítésnek vagy pótlásnak még lehetősége is kizártnak tekintendő.» Részünkről szerző esen nézetét nem oszthatjuk. A mi mindenekelőtt a szokásjognak a váltójog terén való képzésének *lehetőségét* illeti, úgy részünkről határozottan kétségbevonjuk azt, hogy a lehetősége ki volna zárva. Hogy a váltójog rideg formalismusa a

szokásjog képzésének nem áll utjában, azt legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy a kodifikált váltójogokkal szemben a szokás *tényleg érvényre emelkedett*, még pedig nemcsak másutt, hanem nálunk is. Példa erre az *üres forgatmány*, melyet a gyakorlat nálunk az 1840: XV. t. cz. ellenkező intézkedése dacára a teljes forgatmány hatályával ruházott fel, mit maga szerző is elismer régebbi váltójogának 116. lapján (2. kiadás). Legkevésbé sem lehet pedig állítani azt, hogy *törvénytől* szokásjog nem képződhetik a váltótörvény mellett, mert hisz arra nézve, hogy egy új, kiegészítő jogszabály érvényre emelkedjék, csak nem lehet gátló befolyással azon körülmény, hogy a kiegészítendő jog formalistikus természetű! A szokásjog époly formalistikus lehet mint a törvényes jog. Eklatáns példa reá a római *jus civile* s példa reá maga a váltójog, mely épen szokás útján fejlődött ki. Azt sem lehetne mondani, hogy nevezetesen az új magyar váltótörvénynyel szemben a kiegészítés szüksége soha nem fog felmerülni. Hogy csak egyet említsünk: az új váltótörvény értelmében az u. n. *szokásváltó* érvénytelen; mindamellett kétséget nem szenved, hogy egy külföldön kiállított és belföldön fizetendő szokásváltó érvényes, ha a szokásváltó a kiállítás helyén érvényes. Miként számítassék ily esetben nálunk az *Uso*? A külföldi törvény nem lehet mérvadó, mert az csak a maga területén fizetendő váltók *Uso*-ját állapítja meg. Nem marad tehát más hátra, mint ezen esetre újabb törvényes *Uso*-t megállapítani, vagy az *Uso* megállapítását épen a szokásra bízni, a mint hogy az *Uso* fogalmilag sem más, mint szokásos lejárati idő.¹

A mi azon kérdést illeti, valjon az új váltótörvény mellett *szabad-e* a szokásjognak hatályt tulajdonítani? — úgy e tekintetben is eltérünk szerző nézetétől. Abban igaza van ugyan szerzőnek, hogy a *kereskedelmi törvénynek* a kereskedelmi szokásra vonatkozó szabálya a váltójogra nem alkalmazható, mert a váltójog nálunk külön speciáljog, s nem a kereskedelmi jog alkatrésze. Ebből azonban egyáltalán

lában nem következik, hogy a szokásjog, nevezetesen a kereskedelmi szokás a váltójog köréből ki van zárva. Ez csak akkor állna, ha a váltótörvény a váltójog forrásairól intézkedve, szándékosan hagyta volna ki a szokást — már pedig a váltótörvény a forrásokról egyáltalában sem nem intézkedett, sem intézkedni nem akart, minélfogva nem mondhatjuk azt, hogy a v. t. a szokást kizárta. Ha pedig a v. t. a szokást ki nem zárta, akkor mi sem természetesebb, mint visszamenni az általános elvekre, s azt mondani, hogy a váltójogra nézve ugyanaz áll, mint a magánjogra nézve általában. Ha a magánjog a szokásjogot ki nem zárja, akkor annak a váltójog terén is helyt kell adni, még pedig úgy a törvénytől, mint a törvényrontó szokásjognak, helyt kell adni nevezetesen a *kereskedelmi szokásnak*, mert a váltó oly intézmény, mely épen a kereskedelmi világban játszsza főszerepét, a kereskedők nézetei által befolyásoltatik legfőképen. Ha a magánjog a szokásjognak csak törvénytől erővel tulajdonít, akkor a szokás a váltójog terén is csak törvénytől erővel bír; ha pedig végre a magánjog a szokást egészen kizárja, akkor annak hatályáról természetesen a váltójog körében sem lehet szó.

Ez nézetünk szerint az egyedüli helyes felfogás, s ennek megfelelőleg nemcsak szerző, hanem PLÓSZ álláspontját sem fogadhatjuk el. Mert midőn utóbbi nemcsak a tulajdonképeni Magyarországra nézve vitatja a szokásjognak a váltójog terén való alkalmazását (i. m. 26. l.) — a mit mi is helyesnek tartunk — hanem *Erdélyre* nézve is, úgy utóbbi tekintetben kétségtelenül ellentétbe helyezi magát az *osztrák polg. törvény* 10. §-ának azon intézkedésével, miszerint a szokások csak oly esetben vehetők tekintetbe, ha azokra valamely törvény hivatkozik. A v. t. ezt nem tévén, Erdélyben és hasonlóan Horvátországban és Szlavóniában, a Határőrvidéke valamint Fiumében a szokásjognak a váltójog terén helye nincs, s ezen felfogást nem dönti meg PLÓSZ azonérve, miszerint e *jogegyenlőség* szempontjából Erdélyre nézve is ugyanannak kell állnia, mi a tulajdonképeni Magyarországra nézve áll; mert ha az új v. t. *tényleg* a jogegyenlőség létesítését szándékolta is, úgy ezen szándék mégis nem terjedhet tovább, mint a mennyire magának a v. t.-nek intézkedései kiterjednek.

(Folytatás következik.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A kir. közjegyzői díjak szabályzásáról hagyatéki ügyekben.

Kénytelennek érzem magamat a közjegyzők reputációjának érdekében kifejezést adni fájdalmas érzésemnek a n. m. igazságügyminiszter ur tisztelt azon rendeletének iránya miatt, melynél fogva a hagyatéki ügyekben díjak felszámításánál előfordult szabálytalanságok, sőt helytelenségek egyedüli okául a közjegyzők tüntettetnek föl, holott úgy a közjegyzők, mint maguk a bíróságok, részint az intézmény ujdonságánál fogva, részint a miatt, mert a közjegyzői díjszabályzat nem elég határozottan utal azon alapra, mely szerint a közjegyzőknek bírói megbízotti minőségben s különösen a hagyatéki ügyekben teljesített eljárásukért megillető díjai felszámíthatók, hosszas ideig egészen tájékozatlanok maradtak, szükségkép idő kivántatott tehát ahhoz, míg a gyakorlat és tapasztalat kimutatta az irányt, mely szerint úgy a közjegyzők, mint a bíróságok eljárának, s ámbár az intézménynek 1875. aug. 1-én történt életbe léptetése óta még egyáltalán nem oly hosszú idő mult el, már is ki lett volna jelölve az irány a n. m. kir. Curia semmitő osztályának m. 1877. máj. 3-ról 6306. sz. a. kelt határozatával, melyből következik, hogy a díjszabályzatnak 21. és 22. 3-án kívüli egyéb megállapításai is, a hagyat

téki ügyekben is alkalmazandók; s addig is, míg a közjegyzői törvény 210. §. alapján a hagyatéki ügyekre vonatkozólag külön újabb vagy határozottabb díjszabályzat létesítettik, biztos kiindulási pontul szolgálhattott. De a gyámügyi törvény által mind az, mind emez, nagyrészen hatálytalanná fog válni.

Mielőtt magára a díjszabályzatnak mily elveken és alapokon leendő megállapítására célzó véleményemnek előterjesztésére áttérnék, a gyámügyi 1877: XV. törvény-cikk némely hézagosságára kell utalnom.

Ugyanis a 303. §. szerint a bíróság előtt folyamatban levő hagyatéki ügyek a bíróság által látandók el. Ebből tehát következik, hogy azok, melyek a közj. törvény 124. §. alapján közjegyzőnek adtak ki, azon megbízott közjegyző által. De hogy az eljárás ezen ügyekben a régebben fennállott törvények és rendeletek, vagy a gyámügyi újabb törvény szabályai szerint történjék, a törvény nem intézkedik. Különbség létezik pedig az eddigi és az újabb törvények szerinti eljárás között már mindjárt abban is, hogy míg a régebbi törvények szerint a felek a bíróság székhelyére, vagy a közj. utasítás 22. §. értelmében a közjegyző irodájába idézhetők voltak, addig az új törvény 244. §-a szerint a tárgyalás a hely színen tartandó; továbbá az új

törvény 250. s következő §-ai a tárgyalás alkalmával több oly kérdések megvitatását és fölvetését kívánják, melyek a régibb törvények szerint nem voltak szükségesek. A hagyatéki kimutatásoknak pedig s az azokhoz tartozó adatoknak, az illetékszabási hivatalhoz még a hagyaték átadása előtt leendő beküldése az eddigi rendeletek, ugymint a közj. utasítás 24. §. s a 38.411. sz. pénzügyminiszteri rendelet 15. pontja szerint a közjegyző kötelességévé tétetett, míg a gyámügyi törvény 254. §-a szerint ezen kötelesség a gyámhatóság, tekintve a bíróság teendői közzé látszik utalva lenni.

Azonban akár a bíróságok által közjegyzőknek már kiadott hagyatéki ügyek a régibb törvények és szabályok szerint tárgyalandók s ekkint a felek a közjegyző irodájában megjelenésre lesznek idézhetők, akár a tárgyalás az újabb törvény értelmében és a helyszínen teljesítendő, tekintettel a n. m. m. kir. Curiának is fentebb idézett határozatára, a közjegyzői díjszabályzatot a hagyatéki ügyekre egyszerűen, de határozottan kiterjesztendőnek látnám czél-szerűnek, s a felszámítást a következő elveken és alapokon véleményezem megengedendőnek.

1. Oly esetekben, midőn a bíróságok által már régebben folyamatban volt s nagyobb terjedelmű és bonyolódott ügyek adatnak ki tárgyalás végett, az ügy *áttanulmányozása*. ért időszerinti munkadíj a közjegyzői díjszabályzat 11. §. alapján.

2. Minden megkeresés, átirat vagy jelentésért, melylyel például telekkönyvek, örökható végrendeletének kiadása, vagy valamely felvilágosítás kérése vagy adása czéloztatik, vagy az iratok a közj. utasítás 24. §. alapján az árvaszékhez, vagy a hagyatéki kimutatások és adatai az illetékszabási hivatalhoz áttétetnek s az *értesítési díj* a kjdszt 11. §. x) pontja alapján és értelmében.

3. A fentebbi minden megkeresés, átirat vagy jelentésért *írásdíj* a kjdszt 15. §. alapján és értelmében.

4. A fentebbi minden esetben *elküldési díj* a kjdszt 10. §. t) pontja alapján és értelmében.

5. Minden egyes fél részére szóló idézvényért *meghívási díj* a kjdszt 10. §. x) pontja alapján és értelmében.

6. Ezekért külön külön az *írásdíj* a kjdszt 15. §. alapján és értelmében.

7. Ezekért *elküldési díj* a kjdszt 10. §. t) pontja alapján és értelmében, s annyiszor a hány külön helyre küldendő.

8. Leltározásért a kjdszt 21. §-ban megállapított *napi-díj* és esetleg a kjdszt: 20. §-ban megállapított *utiköltség*.

9. A leltár írásaért *írásdíj* a kjdszt: 15. §. alapján és értelmében.

10. *Tárgyalási díj* a kjdszt: 3. §. alapján a hagyatéki vagyon értékéhez képest, a 9. §. szerint a terhek tekintetbe vétele nélkül. A mi azonban nem zárja ki, hogy a közj. törvény 199. §. értelmében némely rendkívüli munkát igénylő esetekben magasabb tárgyalási díj is indokoltan kéressék és megállapíttassék.

Esetleg a kjdszt 20. §-ban megállapított *utiköltség*. A mi azonban ha ugyanegy alkalommal több ügy tárgyaltatik aránylagosan felosztandó.

11. A tárgyalási jegyzőkönyv, esetleg az egyezségről külön okirat írásaért *írásdíj* a kjdszt 15. §. alapján és értelmében.

12. A hagyatéki A. B. C. D. kimutatások *kidolgozása-ért* 1 órai időszerinti munkadíj a kjdszt 11. §. alapján. S így egy egy minta kidolgozásaért 50 kr.

13. Ezek írásaért *írásdíj* a kjdszt 15. §. alapján és értelmében.

14. A hagyatéki kimutatásokkal a 38.411. sz. pénzügyminiszteri rendelet 15. pontja értelmében beküldeni kellő adatok leírásaért *írásdíj* a kjdszt 15. §. alapján és értelmében.

15. Ezen adatok hitelesítéseért *hitelesítési díj* a kjdszt to. §. b) pontja alapján és értelmében.

16. Nyomtatványokért és irodaszerekért egy hagyatéki ügyben 50 kr.

17. A postabérek s esetleg a kiszolgáltatott bélyegek ára.

Első tekintetre s bővebb utánnézés nélkül tán magasnak tűnik föl az előadottak szerinti díjjegyzék, de tekintve, hogy a fentebbiekben előadott felszámítási tételek nem minden ügynél fordulnak elő, a javaslat szerinti díjazás mérsékeltnak mondható.

Már mindjárt az 1. pont szerinti áttanulmányozási díj csak igen ritka esetekben fordulandó, mert az oly régibb és nagyobb ügyek, melyekben ily felszámítás előfordulhatna, többnyire már feldolgoztattak s így csak rendkívüli esetekben terhelendi az a hagyatékot. De midőn mégis oly esetek fordulnak elő, hogy a tárgyalás végett kiadott iratok igen terjedelmesek, sőt néha oly roppant csomagot képeznek, melyek több kilogrammot nyomnak, melyeknek annál fogva áttanulmányozása, habár kizárólagosan minden idő arra fordítatik is, heteket vesz igénybe, bizonyos mérsékelt díj a közjegyzőt az áttanulmányozásért mégis méltányosan megilleti. Ezért az ily rendkívüli esetekre is kell gondolni s a díj mikinti felszámítására alapot szolgáltatni. Sőt a díjszabályzat 3., 4., 5., 6. §-beli rendelkezés hasonlóságára lehet maximumot megállapítani.

A 8. pont alatt érintett leltározási díj szintén csak kivételes esetekben fordulandó, mert egy részről az 1876. decz. 17-ről 30284. sz. a. kiadott igazságügyminiszteri rendelet értelmében a csekélyebb értéket képviselő hagyatékknál a leltározással a községi előljáróság, illetve községi jegyző bizandó meg, más részről a gyámügyi törvény VI. fejezete a leltározást a községi jegyző, városokban az arra rendelt hivatalos közeg teendői közé utalja s azzal a közjegyző csak az örökösök kívánatára, vagy ha a gyámhatóság czélszerűnek látja, fog megbízatni, s így minden bizonynyal csak kivételes esetekben, tehát igen ritkán, és oly nagyobb terjedelmű hagyatékknál, melyek annál fogva több avatóságot, szakismeretet és nagyobb felelősséget kívánnak, ily esetekben pedig a közj. díjszabályzat 21. §. szerinti napidíjat, és esetleg a 20. §. szerinti utiköltséget igen mérsékeltnak kell elismerni.

Ha a gyámügyi törvény 254. §-a a gyakorlatban csakugyan úgy értelmeztetik, hogy a hagyatéki A. B. C. D. kimutatások elkészítése is a gyámhatóság s tekintve bíróság teendőihez tartozik, akkor a 12., 13., 14. és 15. pontbeli díjak felszámítása sem fordulandó; de ha azok elkészítése a közjegyző kötelessége leendő továbbra is, azon egynehány s nagyobb értéket képviselő hagyatéknál, melylyel jövőben a közjegyző megbízatni fog, a javasolt felszámítást szintén mérsékeltnak kell elismerni, ha tekintetbe vétetik, hogy a kimutatások elkészítése mennyi szakismeretet és munkát, a hozzá tartozó adatok leírása és hitelesítése mennyi munkaidőt vesz igénybe.

A 10. pont alatt javasolt tárgyalási díj is igen mérsékelt, mert 10.000 ftot képviselő hagyatéknál is csak 7 frt 50 kr. esik ily czímen. Hogy pedig a közjegyzőt ne a tiszta hagyaték után, hanem a terhek tekintetbe vétele nélkül illesse a tárgyalási díj, az egyrészt indokoltatik a javasolt díj csekély voltánál fogva, de főképp azért, mert fájdalom úgy a nagyobb, mint kisebb birtokos osztály legnagyobb részének vagyona tetemes s csak kivételes esetekben van kevésbé adóssággal megterhelve, vagy éppen tehermentesen, s így megtörténhetnék, hogy több ezereket érő hagyatéki vagyonok után is, bár ily esetben a gyámügyi törvény 250. §. értelmében tárgyalás még több nehézséggel járand, alig részesülne a közjegyző tetemes fáradságaért valami jutalomban. És minthogy már maga a közj. törvény

199. §-a föltételezte, hogy fordulhatnak elő oly különös nehézséggel járó ügyek, melyek után a törvényszerűnél magasabb díj is igényelhető, a minthogy fordultak is elő olyanok, különösen hol az örökhagyó is még nagyobb terjedelmű s osztatlan állapotban birlalt birtoknak volt használatában, mely még azon kívül egyéb a tulajdont illető korlátozással is volt terhelve, s felek s a kiskorúak illetőségének tisztába hozatala mind ezen különböző érdekeknek a tárgyalás alkalmávali kiegyenlítését és tisztába hozatalát kívánták, a mi mindenesetre különös nehézséggel járt, ily rendkívüli esetekre tehát fennhagyandó a törvényből folyó azon jogosultság, hogy magasabb tárgyalási díj is indokoltan kérethessék és megállapíthatassék.

Ha a gyámügyi törvény értelmében a tárgyalások a hely színen tartandók a közjegyzők által is, s a közj. utasítás 22. §-a egészen hatályon kívül tétetik, úgy megengedendő a tárgyalási díj mellett a közj. díjszabályzat 20. §-szerinti utiköltség is. Egy részről mert jövőben csak a felek kívánatára, vagy az árvaszék czélszerűnek látja, s így mindenesetre ritkán és nagyobb értéket képviselő hagyatékoknál fogván a közjegyzők megbízatni, felek legtöbb esetben fuvarral is, élelemmel is ellátandják a közjegyzőt s ily utiköltséggel a felek nem lesznek megterhelve, ha pedig felek őt fuvarral és élelemmel el nem látandják, úgy a nagyobb értékű hagyaték azt mindenesetre elviselni képes lesz; más részről mert a javasolt igen csekély tárgyalási díj mellett az utiköltségnek, mint különben is tényleges kiadásnak visszatérítése okvetlen szükséges, mert nem lehet azt kívánni, hogy oly helyeken, hol a tárgyalásra messze vidékre kell utazni s hol a mellett még a fuvarbér igen magas, az e nemű kiadás egyedül a közjegyzőre terhesedjék.

Nyomtatványok s irodaszerekért, milyenek a kézbesítési iva, díjjegyzékek, papír s egyéb írószerek, egy egy hagyatéki ügyben felszámításra javasolt 50 kr, valamint az írási és hitelesítési díjak, melyek a körülmények minőségéből folyólag s a közlendő adatok mennyisége szerint mindenesetre emelkednek vagy hanyatlanak, szintén igen mérsékeltek és méltányosak.

Ha mind ezekhez tekintetbe vétetik, hogy a kezelési eljárás is, a mi pedig a fentebbiek szerint külön felszámíthatóság tárgyát nem képezi, mily tetemes munkát és sok időt igényel, s ha tekintetbe vétetik, hogy már az eddigi törvények szerinti tárgyalás alkalmával is mennyi időbe és fáradságba került feleknek az ügy állása felőli kitanítása, s mily akadályokat kellett legyőzni, míg a közbejött halálozások s adásvételek folytáni átíratások, sőt szerződés-hiányok miatt a birtokviszony akként hozathatott tisztába, hogy annak folytán az átíratás akadályokba ne ütközzék, a mi az új törvény szerint még tetemesb fáradságot és időt veendő igénybe: akkor a javasolt elveken és alapokon nyugvó díjszabályzatot igen mérsékeltnak kell elismerni.

Vegyünk például oly esetet, melyben 4 örökös megidézendő s a hagyaték 10.000 frt értékű, akkor a csatolt díjjegyzék szerint, ha a hagyatéki kimutatásokat s ahoz tartozó adatokat is a közjegyző készíti és küldi be az illetékszabási hivatalnak s a leltáron és tárgyalási jegyzőkönyvön kívül végrendelet is közlendő, melyek mindenike egy iv terjedelmű, összes díjaiban felszámíthat 16 frt 50 krt, a hagyatéki kimutatások és adatai nélkül pedig 11 frt 70 krt; egy 1000 frt értékű hagyatékánál 12 frtot, hagyatéki kimutatás s adatai nélkül 7 frt 20 krt. Ezen kívül a postabéreket és előfogati díját is felszámíthatja, mely utóbbi a tárgyalási hely távolsága s a vidékbéli szokásos vitelberek szerint mindenesetre különböző fog lenni s ennél fogva nem is egyenlősíthető; de az e nemű, úgy a postabér s esetleg bélyegkiadások, mint kész kiadások, díjazásul tekintetbe nem vehetők.

Az előadott elvek szerinti díjszabályzat részben az

illetmények fokozatszerűségén alapuland, részben megszabott összegekben leendő megállapítva.

A közjegyzői illetményeknek fokozatos átalányban való megállapítását és akként, hogy tekintet nélkül a hagyatéki ügynél előforduló viszonyokból folyó munkamennyiségre, valamint azon helynek, hol a megbízás teljesítendő, kisebb vagy nagyobb távolságából felmerülő több vagy kevesebb előfogati díj kiadásokra, az illetmények egyedül a hagyaték értékének kevesebb vagy nagyobb volta szerint lennének felszámíthatók, egyáltalában nem véleményezhetem.

Ne áltassuk magunkat. Azon most divatossá vált eljárás, melynél fogva a közjegyzők létele, életképessége, sőt szükségessége ellen minden kitelhető módon működni idényszerűnek tartatik, onnan látszik eredetét venni, mert az általános emberi igyekezet, mentül könnyebb megélhetést biztosítani, sem bíróságainkban, sem közigazgatási tisztviselőinkben, magát meg nem tagadhatja. És nem is csodálható, szerény fizetések mellett, a vágy fizetéseiken felül is még némi jövedelmet állíthatni elő. Ugyde éppen ezen jövedelmi forrás tekintetében a közjegyzői intézmény erős versenytársat állított. Onnan látszik eredetét venni a közigazgatás közegeinek, a bíróságok mostani szervezete elleni eddigi ellenszenv, a mely azonban most mind két oldalról egyesült erővel a közjegyzői intézmény ellen fordul. Míg eddig a bíróságok nem illetéktelen jövedelmet szerezhettek a hagyatékoknak a hely színen való tárgyalásaért felszámíthatott napi díjak és fuvarbérékből, azt a közjegyzői intézmény folytán meg kellett osztaniok a közjegyzőkkel, de mégis miután a közjegyzők megbízása egyedül tőlük függött, nem kellett azt egészen nélkülözniök, most azonban midőn a hagyatéki tárgyalás közigazgatási közegekre bízatik, ennek okát egyedül a közjegyzőkben s azoknak itt-ott helytelen eljárásából fölmerült következményekben vélik feltalálni, holott úgy a gyámügyi törvény tárgyalása körül, mint a bagatell-ügyeknek minő közegek általi elintézése felett felmerült jelenségekből meggyőződhetnénk, hogy az a jelenleg minden utas pártot és irányt tulszárnyaló közigazgatási áramlatnak s nem a közjegyzők munkakörének vagy reputációjának tulajdonítandó. Ekkint a bíróságok kétszeres ellenszenvvel viseltetnek a közjegyzői intézmény iránt, de a közigazgatási közegek sem kevesebb ellenszenvet mutatnak iránta, részint mert érezniök kell, hogy a közjegyzők kezében a hagyatéki ügyek gyakorlottabb kezekben voltak és lennének, részint mert ők sem fognak mentek maradni azon igyekezettől, hogy a helyszíni tárgyalásokért méltán megillető napidíjak és fuvarbérékből maguknak jogos jövedelmet szerezzenek, a melynél a közjegyzőknek mint mindenesetre már csak a telekkönyvi ügyekben nagyobb jártasságuknál fogva szakavatottabbaknak, gyorsab és helyesebb eljárásukból eredő félelmes versénnytől tartanak. De legyen bár ez, vagy más indoka a közjegyzők elleni ellenszenvnek, következménye mindenesetre az lesz, hogy jövőre, hacsak a felek maguk nem kérik, a mi, valljuk meg az igazat, a magyar közönyösség s a közigazgatási közegek befolyásától félelem miatt, szintén igen ritkán történend, csak egyes esetekben s mintegy kivételesen fognak a közjegyzők hagyatéki tárgyalással megbízatni. Ily ritkán előfordulandó egyes esetekben pedig nem lesz alkalom arra, hogy a közjegyző egy napon több hagyatéki ügyet is végezessen s fuvarbért egy időről több ügyekben felszámíthasson. Nincs tehát szükség arra, hogy ez indokból átalány-díjszabályzat létesíttessék.

Nem véleményezhetem az átalányt azért sem, mert a gyámügyi törvény 250. s következő §-ai oly sok teendőket állapítanak meg a tárgyalásnál elvégzendőkül, a melyeket nem kis mértékben szaporít a 251. §. azon rendelkezése, melynél fogva a létrejött egyezségről, a mellett hogy jegyzőkönyvbe vétetik, még külön okirat is állítandó ki, úgy

hogy azoknál fogva lehetetlennek tartom, mikép még ha alkalom lenne is reá, egy napon csak két hagyatéki ügy is letárgyalható legyen, különösen ha a mi igen gyakori, az ingatlan vagyonok nem az örökhagyó nevében állván a telek-könyvben, részint az előbbi tulajdonosok elhunytja miatt együttes tárgyalások, részint írásba sem foglalt vagy hiányosan szerkesztett adás-vételek folytán ezek kipótlása válnak szükségessé. Egy hagyatéki ügybeni átalányból pedig, melybe a fuvarbér is bennfoglaltatnék, semmi esetre sem kerül ki még a tényleg fizetett fuvar ára sem, nemhogy munkadíj lenne várható. Már pedig akkor, midőn nem átalányosan minden hagyatéki ügygyel s így a kevesebb értékűvel szintugy mint a magasabbal bizatik meg a közjegyző, a mely esetben reménylhető lenne az egyiknél szenvedett veszteségnek a másiktól való megtérülése, sem az állam nem kívánhatja azt meg, hogy kivételes esetekben megbizatásnál is, munkáján kívül még pénzét is áldozza reá a közjegyző, nem az autorizáló állam, de egyes egyének érdekében, azok magán vagyoni viszonyai tisztába hozatalára. Ez pedig átalány esetében okvetlen bekövetkeznék, mert oly magas átalányt nem lehetne megállapítani, melyből az esetek különbözése alkalmával is a közjegyzőnek mind fuvarbére, mind munkájának szerény díja kikerüljön. Áldozatot pedig csak akkor kívánhatna az állam és egyesek a közjegyzőtől, ha kivétel nélkül minden hagyatéki ügy s minden más hatóság megbizatásától függetlenül már magánál az ügy minőségénél fogva egyenesen és kizárólag a közjegyző működési köréhez utaltatnék; a mely esetben bizonyos kisebbszerű ügyeknek a tényleges kiadásokon kívül ingyen való bevégzésére is méltán kötelezhető lenne, mert akkor tőle a jutalmazóbb ügy sem lenne elvonható.

De a jelen körülményekben addig, míg a közjegyzői területek is különbözők, lehetetlennek is tartom egy állandó és egyöntetű s csak a hagyatéki vagyon mennyisége szerinti fokozatos-átalány-díjszabályzat létesítését. Mert addig, míg a pesti közjegyzői terület $1\frac{1}{2}$, a páskai, csongrádi 6, kismartani, békésgyulai $6\frac{1}{2}$ bazini, felsőerői $7\frac{1}{2}$, szakólcza 7, keszthelyi, galanthai, váci, pozsonyi, körmöczbányai 8, kőszegi $8\frac{1}{2}$, püspökladányi, bonyhádi, mnraszombati 9, szegszárdi $9\frac{1}{2}$, békési, nagykörösi, törökbecsei, palánkai, apatini, hódási 10 négyszeg mértföld s így az egész terület is könnyebben és kevesebb költséggel beutazható, addig a máramaros-szigeti 118, lugosi 105, nagyvárad 85, araviczabányai 82, borosjenői, deézi, hátszegi, homonnai, kolozsvárt, naszodi, nyiregyházai, vágujhelyi, monori, temesvári 50 négyszeg mértföldön felüli, a többiek pedig 10—20—30—40—50 közt változnak, a hol tehát legtöbb esetben maga az utazás napokat vesz igénybe s így a fuvarbér is több. E mellett még a fuvarbér is minden vidéken különböző s míg a nagyobb városi székhelyekről aránytalanul magasb, addig a vidékekről sokkal jutányosabb. És ha mind ezek tekintetbe vétele nélkül állapittatnék meg az átalány, némely helyeken tán kevés jutalmat szolgáltatna, addig más helyeken elviselhetetlen lenne, vagy minden közjegyzői területre külön kellene az átalány-díjszabályt megállapítani, a mit azonban képtelenségnek tartok.

Mindezeknél fogva a fentebb előadott elveken és alapokon nyugvó díjszabályzatot annál nagyobb megnyugvással hozom javaslatba, mivel azon hangsúlyozott óhajtásnak is, hogy a közönség könnyebbségére is szolgáljon, s a közjegyzők munkájának jutalmát is kellőleg biztosítsa, megfelelőnek vélem, mert a fentebbiek szerint a közjegyzői díj a kevesebb hagyatéki vagyon 1 százalékát sem tévén, a félre nem lesz terhelő, a közjegyzőnek is mérsékelt, de a bíróságok vagy gyámhatóságok önkényszerű megállapításától nagy részben függetlenített díjkat biztosít.

E mellett eddigi tapasztalataim arról győznek meg, hogy valamint eddig a bíróságok, úgy jövőre a közigazga-

tási közegek a helyszíni tárgyalásokért napdijukat jogosan felszámítandván, a közigazgatási közegek általi tárgyalás sem leendő, kivált ha a tisztai ügyészek is kirendeltetnek, olcsóbb; de nem is annyira azok, vagy a közjegyzők díjai terhelik a közönséget, mint inkább a hagyatéki eljárással összekötött minden nemű költségek és kiadások együtt véve, legfőképp pedig azon eljárás, mely szerint az örökösödési illetékek kivettettek.

Ugyanis a pénzügyi közegek, nem tekintvén a bélyegtörvény 82., 83. s 95. §. rendelkezéseire, melyeknél fogva mind azon halálesetekben, melyekben a polgári törvénykezési rendtartás szabályai szerint hivatalos beavatkozásnak van helye, a hagyatéki kimutatása bíróság által az illetékszabási hivatalnak megküldendő, s ezen hagyatéki kimutatásnak magában kell foglalnia a leltár alapján a hagyatéki tömeg cselekvő és szenvedő állapotát, s így vele a bélyegtörvény 93. §. 2., a) pontjának megfelelően a bírói becsű által megállapított érték közöltetik, az illetéket nem ezen adatok alapján vetik ki, hanem az általuk az érdekelt tudta és lefolyása nélkül külön beszerzett s az évi egyenes adót kimutatni kellő, de gyakran hiányos községi bizonylatok alapján. Így történik azután, hogy a bíróilag 1073 frt 30 kr-ra becsült ingatlan s 24 frt 70 kr értékű ingóság után, melyből a félnek 259 frt 15 kr érték lett bíróilag átadva, 252 frt $6\frac{1}{2}$ kr illeték vettetik ki. A mi nemcsak a félre az elviselhetetlenségig terhelő, de compromittálja az összes hagyatéki eljárást, holott a bíróságnak s a leltározásnál eljáró közegnek alkalmuk van meggyőződni arról, hogy a hagyatéki vagyonok minő karban léteznek s ahhoz képest jön létre a becsű, míg arról a gyakran hiányos adókimutatásból a pénzügyi közegeknek nincs alkalmuk tudomást szerezni. Így történik meg az is, hogy a hagyatékban nem is létezett vagyon helytelenül kimutatott adója után vettetik ki az illeték.

Az terhelő a felekre, midőn az adósságok, betegségi és temetési költségek után fennmaradó tiszta vagyontól örökösödési, ezen felül az ingatlanoknak teljes értékétől átruházási illeték levén fizetendő, ha az ingatlan vagyon hagyományoknak kifizetési kötelezettségével terhelve adatik át, a bélyegtörvény 95. tétele 2. jegyzete szerint az átruházási illeték az ingatlanok csak azon tehermentes értékétől fizetendő, mely után az 5. 10. $1\frac{2}{3}$ örökösödési illeték is kiszabott, a többitől pedig $4\frac{3}{8}$ százalék: a pénzügyi közegek az 5, 10 vagy $1\frac{2}{3}$ örökösödési és az átruházási illetéket nem a tehermentes részösszegetől, hanem az ingatlanok fentebbiek szerint általuk felemelt teljes értékétől vetik ki, s azon kívül ugyanazon félre a szintén felemelt hagyományi összeg után a $4\frac{3}{8}$ százalékot is.

Az terhelő a felekre, midőn a pénzügyi közegek minden törvényes indoklás nélkül a különböző egyéneket terhelhető illetékeket egy általuk kiválasztott egyén ellen vetik ki s egyedül attól követelik.

Az terhelő a felekre, midőn különböző s egymással semmi összeköttetésben nem levő hagyományosok, egyedül azért, mert ugyanazon hagyatékból hagyományban részesülnek, egymás illetékeért egyetemlegesen felelőssé tétetnek, s a pénzügyi közegek a fizetési meghagyást is csak az egyik általuk kiválasztott egyén ellen állítják ki, annak kézbesítették s az illetéket attól követelik.

Az terhelő a felekre, hogy mivel a bélyegtörvény 95. tétele mind az örökösödési, mind az átruházási illeték tekintetében a természetes gyermekeket a törvényesektől megkülönbözteti s a természetes gyermekekre nagyobb illetéket szab, a pénzügyi közegek a törvényes gyermekekre is a magasb illetékeket vetik ki.

Az terhelő a felekre, hogy a halálesetfölvétel és leltár a községi előjárók által is megküldetvén a pénzügyi hatóságoknak, az illetékek azok alapján kivettettek s midőn

később a bíróságok vagy közjegyzők által a hagyatéki kimutatások, tekintve átadó végzések, megküldetnek, ezek alapján ismét másod ízben kivettetnek.

Az terhelő a felekre, hogy az ily helytelen kivetések ellen nagy költsékezéssel kell folyamadniok, és még akkor is, a legnyilvánvalóbb helytelenségek esetében is, csak igen ritkán sikerül még a legfőbb hatóság előtt is igazukat kivívni, úgy hogy volt reá eset, midőn helytelen kivetés-alapján kivettett összeget befizetni s azután per uton vissza-követelni kellett.

Az előadottakból bizton következtethetőnek vélem, hogy legalább e kamara területén nem a közjegyzői díjak magasságának, hanem a nagyméltóságu Igazságügyminiszter ur tisztelt rendeletében is hangsúlyozott elfogultság s a megsértett érdekek által szított elővélemény nyomásának, vagy a más irányu igazgatási eszméknek tulajdonítandó a hagyatéki ügyeknek a közjegyzők szakavatottabb kezeiből nagy részben lett kivétele, de meg vagyok győződve, hogy elvégre is sikerülend a közvélemény és irányadó körök elismerését kivívni, mikép a telekkönyvi ügyekben is jártasabb és semmi más ügygyel el nem halmozott közjegyzők kezében, a hagyatéki ügyek a legalkalmasabb s a javasolt díjszabályzat elfogadásával, tekintve a szakképzettséget s ebből folyólag az elintézés gyorsaságát és belérdemét, a legolcsóbb közegek kezében létezend.

Csanády Kálmán,
nagyvárad kir. közjegyző.

Különfélék.

(A budapesti királyi ítélő-tábla tanácsainak összeállítása).

Életbe lép 1878-ik évi január 6-án. Polgári. I. Tanácselnök Széll Kristóf. Birák: Horváth Illés, Lendvay József, Jankovich Gyula, Dáni Nándor, Kovács János, Szász László, Mirth Antal, Horváth Dezső. Tanácsjegyzők: b. Szentkereszty Fer., Jancsó György. II. Tanácselnök Mendelényi István. Birák: Ferenczy János, Rudnay István, Paczolay László, Dr. Stephanides H., Papanek Sándor, Travnik Antal, Weber Ottó, Hlaváts István, Heppes Miklós. Tanácsjegyzők: Stojkovics Tivadar, Pászthory Rósa J., b. Rudnyánszky Béla. III. Tanácselnök Horváth Döme. Birák: Ruby Antal, Csanády György, Farkas Géza, Szabó Albert, Kozma Zsombor, Bartal Pál, Zlinszky Imre, Német János, Dr. Kiszely Tiborcz. Tanácsjegyzők: Horváth Bódog, b. Majthényi Béla. IV. Tanácselnök Ráth György. Birák: Mattyasovszky Lip., Szabó Ágoston, Regner Tivadar, Süteő Rudolf, Cimponeriu Athan., Szloboda János, Blaskovich István, Oeffner Ferencz, Dr. Despinits Péter, Puky Gyula, Dr. Raics Milós. Tanácsjegyzők: Ivánfy Lajos, Petkó László, Farkas Gyula. V. Tanácselnök Vajkay Károly. Birák: Szentmihályi István, Csörghe László, Rudnyánszky Béla, Okolicsányi Zsigm., Orosz Antal, Németh Lajos, Bosits Gábor, Szabó László, Szily Antal. Tanácsjegyzők: Polgár Pál, Kisfaludy Ákos, Olsavszky Lajos. VI. Tanácselnök Marschalko Leo. Birák: Hajdu Lajos, Barthodeiszky Gy., Kaszay Zsigmond, Tóth Károly, Knorr Alajos, Vörösmarty Béla, Szeremley Lajos, Malatinszky Lajos, Fényes Miklós. Tanácsjegyzők: Latino-vics János, Németh János, Tichtl János. VII. Tanácselnök Nyevezkey József. Birák: Veszprémy János, Hettyey István, Pásztélyi János, Pósfay Károly, Lipthay Kornél, Körtvélyessy Mikl., Guda György, Szerdahelyi Károly, Dr. Wenczel Tivad. Tanácsjegyzők: Türk Szilárd, Hazslinszky Marcell, Dr. Szűcs Miklós. Büntető. I. Alelnök Fabiny Teofil. Birák: Kudlik István, Buócz Kálmán, Dr. Andrássovics B., Dr. Paiss Andor, Sümeghy István, Hadzics László, Novák Imre, Popovits Jenő, Gyárfás István, Sebestyén Pál, Vágfalvy László, Mutsó Mihály, Balleghe József. Tanácsjegyzők: Gre-

gorovich Lajos, Malatinszky Vilmos, ifj. Sárkány József. II. Tanácselnök Németh János. Birák: Plainer Antal, Dobos József, Lázár Mihály, Bellaágh István, Vecsey Sándor, Závody Albin, Rimely Antal, Theofanovits Sánd., Jakabfalvy Gyula, Bornemisza Antal, Hettyey Gyula, Dr. Székely József, Bolváry Gellért, Dr. Neuberger Ign. Tanácsjegyzők: Homolya Kálmán, Kozmutza Péter, Posztóczky Károly. Urbéri és vegyes. I. Tanácselnök Sárkány József. Birák: Kállay Adolf, Wlad Alajos, Kubinyi Zsigmond, Ostffy Pál, Balázsovics Zsigm., Rósemberszky Antal, Kún Sándor, Dr. Battagliarini P., Keömley Pál, Kámánházy Béla, Keresztszeghy Lajos, Braidschwer József, Fáy Antal, Gergey Károly. Tanácsjegyzők: Janecskó István, Beksics Gusztáv, Semetke Géza. Váltó, csőd, kereskedelmi és bánya. I. Tanácselnök Karap Ferencz. Birák: Agorasztó Miklós, Pataky Ignác, Polgár Ignác, Külley Ede, Dr. Kis Józsa, Dr. Décsey Zsigm., Fábry Károly. Tanácsjegyzők: Saárosy Károly, Dr. Horváth János.

Kelt Budapesten, 1877. december 25. Szabó Miklós, a budapesti kir. ítélő-tábla elnöke.

(Az ügyvédjelöltek joggyakorlata) tárgyában a m. kir. igazságügyminiszter 1877. deczemb. 20-án 33856. sz. a. követező rendeletet intézett az ügyvéd-vizsgáló bizottság elnökéhez: «Az 1874. évi XXXIV. t. cz. életbe lépte előtt végzett joghallgatók közül az 1869. junius hó 10-én kelt igazságügyminiszteri rendelet 1. §. e) pontja szerint megkivántatott előfeltételek hiánya mellett is csupán első szigorlati vagy elméleti birói államvizsga alapján számosan jegyzetvéen be joggyakorlatra a bíróságok által, ennek következtében az ily pályavégzett joghallgatók a joggyakorlatot törvényesen megkezdettnek és így azon időt is jóhiszeműleg beszámíthatónak vélték, melyet az említett vizsgák letétele után már joggyakorlatban töltöttek.

Mint hogy pedig azon esetre, ha az ily ügyvédjelöltekre nézve a joggyakorlati idő, nem a bíróságok által eszközölt bejegyzésektől számítatnék, ők a bíróságok téves és szabályellenes eljárásai miatt méltatlanul sujtatnának — egyöntetű eljárás és netáni méltánytalanság megelőzése céljából van szerencsém méltóságoddal tudatni: hogy az ily ügyvédjelöltekre nézve a joggyakorlati idő a bíróságnál történt bejegyzéstől kezdőleg számítható».

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejárt, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legcélszerűbben eszközölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. szám), a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet hirdapkiadó-hivatalába intézendők.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Füzve 3 frt.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire írta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre 3 *

TARTALOM: A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Szabályzat nemzetközi választott bíróságok rendezésére. — Jogirodalom. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Törvénykezési szemle: Van-e helye a visszahe-lyezési pernek a birtokot öröklési joga alapján elfoglaló fél ellen? Zlinszky Imre kir. ítélő táblai bíró urtól. — Az életbiztosító intéze-tek fusiójáról. Dr. Kán Béla urtól. — A közadók behajtása körüli jogi képviselő gyakorlatából. Fittler Béla, tiszti ügyész urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

Ha a rendőri joggal tudományosan foglalkozó szak-munkásnak sikerült a helyi rendészeti hatóságok szer-vezetére vonatkozó alapgogmák szerves, az organismus természete s feladatának megfelelő hű megalapítása, továbbá azon organismus életrendjére határozó befolyást gyakorló összes szellemi s physikai tényezők rendeltetése s jogának alapos előadása, — ha a törvényhozónak sikerült az elmélet s a gyakorlati életszükség követel-ményei s az alkotmányos közjogrendszer szellemének megfelelőleg befejezni ezen organismus szervezeti jog-rendjét, melyen mint alkotmányos alapon kell nyugodnia, — ha végül a hatóságok képviselői ezen organismus gépezetét úgy mozgatják, hogy az a szabadságnak s a gyakorlati élet változékony igényeinek, a nép kíván-ságai, érdekei s közvéleményének, a jó rendőri igazgatás feladatának biztos és hatályos, lelkiismeretes és gondos kielégítését sikeresítse: az elmélet embere, a törvény hozó és tisztviselő betöltötték a legnehezebb, a legfonto-sabb feladatot a szellemi mozgalom ezen szakában.

A helyi rendészeti hatóságokat némelyek alsó, külső és végrehajtó hatóságoknak is szokták nevezni.¹ Ily meghatározás azonban egészen helytelen, mert *helyi* és *alsó* hatóság nem egyet jelentő fogalmak. A járási hatóság *mindenütt* helyi hatóság, de nem tekinthető *alsónak*, mert ahol a községek helyi hatósági jogokat gyakorolnak s a járás főnöke felelősséggel bír a hatóságuk mint *nálunk*² is, már nem tekinthető alsó hatóságnak, a nélkül azonban, hogy helyi hatósági jellemét elveszi-tené, miután az általános normákat az egyes esetekre *közvetlenül* alkalmazza, vagy *közvetlenül* felügyel azok végrehajtására. Végrehajtó hatóságnak szinte nem helyes megnevezni a helyi hatóságot, mert az összes foku ha-tóságok *materiális szempontból* végrehajtók. A *külső* hatóság elnevezésnek megfelelne a *belső*, milyent nem ösmerek. Kell tehát azon rendészeti hatóságokat, melyek mint *állandó* organikus intézetek, valamely *helyen*, vagy meghatározott *területen belül közvetlenül* gyakorolják a rendészeti functiókat vagyis az igazgatási feladatokat közvetlenül megvalósítani hivatásuk, *helyi rendészeti hatóságoknak* tekinteni.³ Abból azonban, hogy e hatósá-gok csak bizonyos *szűk területen belül* gyakorolják ha-talmukat, még nem következik *állami* rendeltetésök és

jellegök hiánya, mert ezek is az államegység egyik *belső* elválaszthatatlan alkatrészét képezik s ezért magának az államigazgatásnak organumai egyuttal s annak érde-keit előmozdítani, parancsait teljesíteni egyik nagy köte-lességök.⁴

A helyi rendészeti hatóságok *értéke* és *fontossága* magasatos s félreismerhetlen. Az egész rendészeti igaz-gatás súlypontját *ezen* képezik. Diese sind es deren Augen sehn und deren Hände zugreifen, mondja helye-sen GRÄVELL.⁵ Befolyásuk a társadalmi rend, biztonság és béke fenntartásánál azért a legnagyobb, mert foly-tonosan, kifáradhatlanul s közvetlenül magában a gya-korlati életben mozogva, óvva, őrködve, szemlélődve, megjelenve ott hol a szükség parancsolja, megelőzve s kényszerítve cselekesznek az állam s népe jóléte, rendje érdekében. A közép és központi hatóságok ere-deti rendeltetésöknél fogva csak *távolból* rendelkező s felügyelő közegek lévén, nem képesek a helyi viszonyok és állapotoknak megfelelő oly tapintatos, tapasztalat-dus igazgatására mint a helyiek, melyek a gyakorlati életviszonyok közvetlen őrei. A természetes *méltányos-ságra* hallgatnak a felsőbb hatóságok is, hanem *hossza-dalmasság* s nem egy nehéz áldozat után csak nyerhető az meg tőlök. Néha a felsőbb hatóság teljesen elfogu-latlanul nem is fog határozni, a midőn a magánféllal szemben egy engedelmes, hű alárendelt organuma áll. A törvény sok értelmű lehet s a helyi közegek hivatása lévén azt alkalmazni, loyaltásuk vagy rideg szóhoz ragaszkodásuk a közönség előnyét vagy hátrányát okoz-hatja. Gyakoriak az esetek, midőn a *betű szigora* igaz-ságtalansággá lesz s nagyobb bajt okoz mint a törvény teljes hallgatása mondja BÜLAU. E hatóságok a közön-séggeli *külső bánásmódja* is határozó momentum tiszte-letők, a törvények szeretete s a *közmegelégedésre* nézve. Attól miképen alkalmazzák a törvényeket, mint fogják fel s teljesítik feladatokat gyakran a polgárok boldog-sága fog függni, különösen ezen korszakban, melyben sajnosan azt kell feljegyezni, hogy mindinkább hajlan-dóbbak a népek összes társadalmi osztályai az igazgatási cselekményekben *nem önmagokra*, de a hatóságokra támaszkodni. Nem ritkán a gondnélkülibb, kényelmesebb életök a polgároknak, gyakran meglegedések a fennálló államintézményekkel, e hatóságok cselekvőségi tökélyé-nek nagyobb foka által szokott feltételeztetni.⁶ Ennél-fogva, hogy a helyi rendészeti hatóságok értéke ne csak a kormánynál, de a kormányzottaknál is valósággá bizonyulhasson, a tisztviselői osztályban *jó szellemnek* kell uralkodnia, mely a hű szolgálatot a nép érdekében teljesítse, *mely végett van*.

Mindezeknél fogva, a mint legkevésbbé gondoltak a legujabb időig az egyes nemzetek, a helyi hatóságok

¹ L. PÖZL, deutsches Staatswörterbuch. I. k. 214. l.

² 1871: XVIII. tcz. 90. §.

³ Ily szellemben meghatározta fogalmukat SCHENCKEL, deutsches Staatswörterbuch I. k. 70. l. R. MOHL, das Staatsrecht d. Königr. Wür-temberg I. k. 60. l. ZIMMERMANN, die deutsche Polizei, III. k. 912. l. Ugyanugy BÜLAU és MALCHUS is.

⁴ SCHENCKEL, id. m. I. k. 70. l. ZIMMERMANN, id. m. III. köt. 912. l. Nálunk az 1871: XVIII. tcz. 32. §.

⁵ GRÄVELL, höhere, geheime und Sicherheitspolizei. 15. l. Für den einzelnen im Volke, für die tägliche und örtliche Freiheit und Wohlfahrt sind die Localbehörden die *wichtigsten*. FRIDRICH BÜLAU, die Behörden im Staat und Gemeinde. Lipcse 1836. 220. l.

⁶ BÜLAU, id. m. 220. l.

szervezete s hatáskörük a feladattal összhangzó megalapítása, képezi az organisáló államtevékenység egyik legfontosabb feladatát a rendőri igazgatás mezején. Ezen organisatio örök törvénye alkotmányos népeknél a következő: «megválasztandó oly igazgatási rendszer, mely a jót a népből kifejleszti, mely a népet az állammal kibékíti azáltal, ha mindenkinek, kinek a közéletben értéke van, szerepet ad, mely magát a gyakorlati életből kinőtt institutiókkal környezi, mely a legnyomasztóbb s mindazon functiókat, melyek közvetlenül a mindennapi életviszonyokat érintik népszerűen teljesíteti, s a helyett hogy csak egy tisztviselői kasztszerű osztályra támaszkodnék, a népre is bizza azt, a mi a modern igazgatás szellemével megegyezik, szóval a jogalkotó cselekvőseget el nem vonja azoktól, akik végett az igazgatás van s meg nem fosztja a megengedett hatalomtól azokat, akik az eszme megvalósító apostolai.»

Ezen értekezletem rendszerét illetőleg megjegyzem, hogy bíráló feladatomból a helyrendőri hatóságok belső szervezetére irányuló organikus törvények szellemének tanulmányozását tüstem ki, amennyiben ez az ügy főoldala, e hatóságok külső viszonyáról a felsőbb hatóságokhoz s másokhoz akkor leendő szó, ha a közép és központi rendészeti hatóságok szervezeti rendjét tárgyalandom. A belső szervezetről pedig első kérdés az lévén, mely rendszer alapján intéztessenek el a helyrendőri igazgatási hatáskörrel járó functiók: legelőször a személyi egység (bureau-rendszer) rendszerének értékét a helyi igazgatás mezején méltatandom. E kérdés megoldása után természetesen a helyrendőri munkaágak jogrendszere megalapítandó. Hogy a helyi rendészeti hatóságok közt a kisvárosok és falusi községek rendőri szervezetére nem leszek tekintettel, de a járási hatóságokkal e munkátot befejezem, oka egyedül az, mert az összes helyi hatóságok szervezete általában ugyan azon közös törvényeken nyugodván — új rendőri szervezeti jogelvek ama közületek jogrendszerében nem találhatók; ennél fogva nem lényeges feladat azok szervezeti jogának tanulmányozása.

(Folytatása követhet.)

Dr. Fekete Gyula.

Szabályzat nemzetközi választott bíróságok rendezésére.*

Bemutattatott Dr. GOLDSCHMIDT, a lipcsei b. keresk. főtörvényszék tanácsosa, a genfi nemzetközi intézet valóságos tagja és az első szakosztály előadója által.

(Folytatás.)

A tervezet 12. §-a. «Ha a v. bíróság székhelye sem a v. b. szerződés, sem a felek utólagos megegyezése által meg nem határozott: akkor ez a vál. bíró vagy azok többsége által határozatodik meg. A kijelölt székhely változtatására a v. bíróság csak akkor van jogosítva, ha tisztí gyakorlatok ugyanott lehetetlen vagy szembetűnő veszéllyel kapcsolatosak.»

A v. bíróság székhelye a részrehajlatlan, főképp pedig befolyástól ment határozat lehetőségére fontos, ennél fogva ez a v. b. szerződésekben vagy a felek utólagos megegyezéseik által határozatodik meg.

Ezen fontosság fokoztatik a v. b. határozatok megtámadásairól (33. §.) szóló alapelvek által, melyeket alább közlendünk.

Az egyezményileg kijelölt székhely szoros megtartását már a római jog rendeli. Azonban elismerendők a kivételek, ha fontos helyi akadályok, veszélyes ragálybetegségek kitörése és hasonló közbejönnek.

A tervezet 13. §-a «A vál. bíróság kebeléből elnököt választhat s egy vagy több jegyzőt rendelhet. Meghatároz-

hatja, melyik (esetleg több) nyelven vezetendők saját s a felek tárgyalásai, mely nyelven terjesztendők elő az okmányok s egyéb bizonyítékok. Tárgyalásairól jegyzőkönyveket vezet.»

«14. §. A v. bíróság összes tagjai jelenlétében tárgyal. De szabadságában áll a tárgyalások jegyzőkönyvi felvétele céljából egy vagy több tagját kiküldeni, vagy harmadik személyeket megbízni. Ha a választott bíró egy állam vagy annak fejedelme egy község vagy másféle testület, egy hatóság, jogi egyetem, tudós társaság, vagy ezen község, testület, hatóság, jogi egyetem, vagy társaság ideiglenes előljárója, akkor minden tárgyalás a vál. bíró által erre kinevezett biztos előtt történhetik. Ezen tárgyalásokról jegyzőkönyvek vezetendők.»

«15. §. Egy vál. bírónak sem szabad magának helyettesítést rendelni. Ha a helyettesítés a megbízók hozzájárulásával történik, akkor a helyettes egyenesen az eredeti vál. bíró helyébe lép.»

A 14. és 15. §§. elvei a választott bírósági és elfogadási szerződés természetéből folynak. Csak a kirendelt vál. bírók határozhatnak. Hogy szilárd gyakorlat szerint az államfők a v. b. ítéletet törvényszékeik vagy más biztosaik által hozhatják, ez elkerülhetlen baj ugyan, de nem kivétel jogi értelemben, miután a biztos vagyis megbízott által hozott ítélet jogilag azon államfő ítéletével tekintendő, a kinek nevében történik.

Nem kevésbbé szigorúan követendő, hogy a felek az összes vál. bírók folytonos közreműködésére számítottak és számíthatnak. Csak egyetlen egy vál. bíró kimaradása hátráltat minden érvényes tárgyalást és határozatot, habár a többi bíró egy véleményen lenne és többséget képeznének, mert a kimaradt vál. bíró nézetének kifejtése által a többiek nézetét módosíthatta volna. Ha a felek mást akarnak, akkor, — a mi ugyan nem könnyen történik, vagylagos megbízást adjanak (ille aut ille). A canoni jog megengedi ugyan, hogy egy kellően meghívott vál. bíró távollétében is a többiek egyedül tárgyalhatnak és határozhatnak s ezen VOCT által (Comment ad Paud. IV. 8. §. 16.) helyeselt elv PHILLOMORE által is (III. p. 4.) fentartatik. De ez az európai gyakorlatba át nem jött, sőt ez okszerűen szilárdan ragaszkodik a római jog határozataihoz. Ha tehát a tárgyalás és határozat a teljes vál. bíróság által nem eszközölhető, akkor az elmaradt v. bíró kilépettnak vélelmezetik s helyt foglalnak a 8. és 11. §§. alapelvei.

Csak jegyzőkönyvi tárgyalások felvételére kell a biztosi helyettesítést elegendőnek tekinteni, valamint a 14-ik §. 2. pontjában előírt esetben minden tárgyalásokra. Ennek megfelel a gyakorlat is, kivált független államfők mint vál. bírónál.

A tervezet 16. §-a. «Ha a vál. bíróságnak a követendő eljárás módja, vagy egy bizonyos tételes perjog megfigyelése, a v. b. szerződés vagy a megbízók utólagos egyezménye által megszabott, akkor ezen szabály megtartandó. Ily megszabás hiányában szabad belátása szerint határozza meg a v. bíróság követendő eljárását. Csakhogy eljárása azon elveit, melyeket, mint általa követendőket, a felekkel tudatta, megtartani köteles. Minden körülmények közt tartozik mindenik felet meghallgatni s mindazon bizonyítékot felvenni, amely a lényeges vitapontok felvilágosítására szükséges. A pereljárás vezetése a vál. bíróság, illetőleg elnökének tisztét képezi.

Ezen elv megfelel az általános szabályoknak. A canoni jog (C. 2. X. de arbitr. 1., 43.), valamint az újabb pereljárások eltérő elve, különösen a code de procedure, 1009. Art; a bajor perrend 1332. art., mely a választott bíróságokat az országos perjog megfigyelésére utasítja, általánosan és a nemzetközi vál. bíróságokra nézve különösen elvetendő. Ennél fogva a középkori általános nemzetközi vál. bíróságok a tételes perjog követése alól fel szoktak volt mentetni. Jelenleg ez már nem is vitatárgy.

Azonban néha a vál. bírói szerződés szab meg bizonyos eljárási elveket, s újabb időben vál. bírósági sa-

* Lásd a «Jogt. Közlöny» m. évi 46. és 51-dik számát. Szerk.

bályrendeletek is felmerültek, mint a vashingtóni, chilit, venezuelai, mexikói és spanyol (1872) államszerződésekben.

Önként értendő, hogy a dolog állásánál fogva majd bővebb, majd rövidebb eljárás követendő. Általános szabályok erre fel nem állíthatók. V. ö. a 19. §-t.

A tervezet 17. §-a. «Minden fél tartozik a v. bíróság székhelyén egy meghatalmazottat rendelni.»

Ez önként érthető, habár csekélyebb jelentőségű vitaesetekben más alkalmas intézkedés is elegendő lehet.

A tervezet 18. §-a. «A vál. bíróság határoz illetékessége felett. Ha az illetéktelenségi kifogás az első alkalmas alkalomkor nem tétetik, vagy ha a kellő időben megtett kifogás a vál. bíróság által elvetetik, s erre az eljárás a felek által fentartás nélkül folytatódik, az illetéktelenség minden későbbi kifogása kizáratik.»

Eziránt a magán vál. bíróságra nézve ok nélkül vitáztatik. A helyes nézet, a porosz főtörvényszék ellenében, a lipcsei bir. keresk. főtörvényszék által is folytatott fentartatott.

Az illetékességi áthágásnak veszélye nem igazolja az államtörvényszék prejudikáló beleegyezését.

A nemzetközi vál. bíróságokra nézve hozzájárul, hogy a bírósági praeliminaris eljárás lehetősége hiányzik, s így az illetékességi kifogás által a vál. bíróság működése teljesen megakadályoztathatnék. Az illetékességi túllépések orvoslata önként értendő. Kétes csak az lehet, vajon a nemzetközi vál. bíróság jogosítva van-e az illetékesség elleni kifogás feletti határozatot magától elhárítani? A kifogásolási jog jelenlegi állása szerint (32. s k. §§.) tulnyomó okok a kérdés megtagadása mellett szólnak.

Nagyon helyesen jegyzi meg ROLIN-JACQUEMYUS is (p. 139.), hogy az illetékességi kérdés nem a v. b. szerződés szoros értelmezésével oldandó meg, hanem kétség esetén, az illetékesség megállapítandó; mert ezen megállapítás által a rendes bíróság hatáskörébe nem vágatik, hanem a különben vitásoknak maradandó pontok felett a birói határozat lehetősége nyeretik. Az angol-amerikai gyakorlat még a magán v. b. szerződéseknel is azon elvet ismeri el, hogy: a fair and liberal construction is allowed in its interpretation.

A tervezet 19. §-a. «Máskéféle irányadó határozatok hiányában szabad a vál. bíróságnak: 1. módokat és határidőket megállapítani, melyek szerint mindenik fél igazolt képviselője és segédei által ajánlatokat tenni, azok tettleges és jogi indokolást eszközölni, bizonyítékait kijelenteni, a vál. bíróságnak előterjeszteni s az ellenféllel közölni, végre azon okmányokat kiadmányozni köteles, melyek bemutatását az ellenfél kívánja;

«2., mindenik félnek az ellenfél által nem világosan tagadott állításait s oly okmányok állított tartalmát, melyek bemutatását az ellenfél elegendő ok nélkül elmulasztja, czáfolatlanoknak nyilvánítani;

«3., a felek ismételt kihallgatását elrendelni s mindenik féltől a kétes pontokról felvilágosítást kívánni;

«4., eljárásvezetési intézkedéseket tenni, bizonyítékot szerezní, és oly birói cselekvények teljesítése melyekre maga jogosítva nincsen, különösen a tanúk és szakértők megkeresése iránt, szükség esetén, az illetékes országos törvényszéket megkeresni;

«5., a felek által bemutatott okmányok magyarázatánál és általában a felek által bemutatott bizonyítékok méltánylásánál szabad belátása szerint határozni.»

Ezen elvek, facultativ elvek; de ajánlatos, hogy a vál. bírók számára szabatos utasításul a subsidiarius szabályrendeletbe felvétesse.

A tervezet 20. §-a. «Mindenik félnek szabadságában áll más államokat, községeket, testületeket vagy magánszemélyeket segedelmére, vagy mivel marasztalása esetére viszkerezését biztosítani akarja, a perbe beidéztetni. Ha a beidéztet a vál. bíróság idézésének enged, annak is és mind a két fél előadásai meghallgatandók. Önkéntes közbejárás (beavatkozás) meg nem engedhető.»

Ajánlatos ez az igazság kiderítése érdekében és a viszkerezetek kikerülésére.

A tervezet 21. §-a. «Ellenkeresetek a vál. bíróság előtt csak akkor hozhatók elő, ha a v. b. szerződés által hozzá utasítva vannak, vagy ha mind a két fél és a vál. bíróság felvételökbe beleegyeznek.»

Közvetlenül folyik az illetőség szerződéses meghatározásából.

A tervezet 22. §-a. «Ha a v. b. szerződés vagy a megbízók (compromittensek) utólagos egyezménye által, a vál. bíróságnak vagy 1. meg nem engedtetett, hogy csak méltányos belátása szerint döntsön, vagy 2. elő nem iratott, hogy egyezményileg meghatározott jogszabályok szerint határozzon: akkor a tényállás jogi megítélése azon jogszabályok szerint eszközölendő, a melyek a nemzetközi jog alapelvei szerint alkalmasoknak feltűnnek.»

Azon sokat szellőztetett kérdésnél, vajon a vál. bíróság méltányosság avagy jog szerint döntsön? tisztában kell lennünk a felállított ellentét iránt. Ha egy államban a tételes jog kettős rendszere fenáll, t. i. szorjog (jus strictum, law) és a méltányosság rendszere, azaz a szabadabb vagy méltányosabb jog (equity): akkor természetesen szabad lesz a vál. bírónak a méltányos jogot, a mennyire ez kiér, alkalmazásba hozni. Ennélfogva az angol amerikai jog alkalmazása, miszerint kétes esetben a vál. bíró ex aequo et bono dönthet. A hol ellenben a tételes jog ily kettős rendszere hiányzik, — és ez jelenleg az európai continens minden országában így van — ott csak az lehet a kérdés, vajon a vál. bíró a fenálló jogot, akár látszassék az méltányosnak, akár kevésbé, alkalmazza-e? avagy, minden tételes jogtételaktől eltekintve, a fenforgó esetre alkalmas jogot mintegy önmagából merítse? vagy pedig végre a felek iránt egy alkalmas jogviszonyt köztük ujonnan megállapítson? (v. ö. az előjegyzeteket.) De kétségtelen, hogy egy ily messze kiható megbízás megszorítás nélkül fel nem tételezhető. Ennélfogva a continensen mindenütt az iránt egyetértés létezik, hogy a vál. bíró önként köteles tételes jog szerint határozni, de ennek méltányos alkalmazása őt éppen úgy illeti, mint az állambíró.

Azonban, a mint v. b. szerződésben az ellenkező ki lehet kötve, éppen úgy lehet előírva a vál. bírónak bizonyos jogelvek követése. Egy ily kikötés korántsem ütközik azon valóban általánosan elismert elvbe, hogy a vál. bíróságnak a határozat minősége elő nem írható, mert nem tartalmazza még a vitás kérdés eldöntését.

A tervezet 23. §-a. «A tények vagy mérvadó jogtételek elégtelen felvilágosítása miatt, a vál. bíróság meg nem tagadhatja határozatát. Köteles minden vitapontot végleg eldönteni, de, a mennyiben a v. b. szerződésben meg nem határozottat, hogy minden pont felett egyidejű végelhatározás hozandó, szabadságában áll némely egyes vitapontokat végleg eldönteni, másokat a további eljárásnak fentartani.

24. §. A végdöntés kihirdetésének a v. b. szerződésben vagy az utólagos egyezmény által megállapított határidőben kell történnie. Más megállapodás hiányában, a v. b. szerződés megkötése napjától számítandó két évi határidő tartandó megállapítottnak. A kötés napja ezen határidőbe nem számítandó. Azon idő, a melyben a vál. bíróság valamely fél vagy egy harmadik állam által működésében erőszakosan akadályoztatik, ezen határidőbe be nem számítandó.»

Az egyezményileg kikötött vagy törvényes határidő szoros megtartásának szükségességét a törvények által (a franczia jog szerint 3 hónap) követeltetik. Önként értendő, hogy halasztások megengedhetők és nemzetközi v. b. szerződésekben is találhatók, például az amer. egy. államok és Mexico között kötött v. b. szerződésben. Czélsz. kezdődik a határidő folyama a v. b. szerződés kelte napjától, de a polgári jogrendszerek változnak. Nagyon különböző határidő meghatározások fordulnak elő, például a washingtoni szerződés VII. XIV. XXIV. art, a venezuelai IV. V. artikulusában. Czélszerűnek tűnik fel a határidő folyamának megszakítása, ha bárcsak egy vál. bíró is erőszakosan akadályoztatik.

A tervezet 25. §-a. «Minden előleges és végleges határozat az összes választott bírók többségi határozatává hozandó. A főnök utólagos és megengedett bevonásának esetében is (5. §.), közös tanácskozásnak és határozásnak kell történni. Ha egy vagy több vál. bíró ebben részt venni vonakodik: vál. bír. határozatnak azon szavazat tartandó, amelynek a főnök hozzájárulása által feltétlen többséget szerzett. Ha a feltétlen többség egy főnök bevonásával sem sikerül: köteles a vál. bíróság erről a feleket értesíteni s a v. b. szerződés ez által hatályon kívül helyeztetik.»

Ezen elvek lényegileg megfelelnek a polg. vál. bíróságok jogának. (L. code de procedure 1012. 1014. 1018 art; a német pptás 787. 792. §§-ait.) Különös szigorral megtartandó, hogy a viszonylagos szótöbbség elegendő ne legyen, hanem a feltétlen követeltessek, utóbbi azonban a vál. bírók akarata ellen előre idéztessék. Aztán kétség esetében feltételezendő, hogy ha összeegyeztetés nem sikerül, az elnök szavazata a vál. bírósági határozatot csak annyiban képezi, a mennyiben ez által a feltétlen többség létrejött. Mert az elnök a véleménykülönbség esetére sincsen hivatva, hogy mint egyedüli vál. bíró döntsön. A L. 17. §. b. D. Derecept. 4, 8: „cujus auctoritati pareatur“, nem szól az ellenkezőről.

Az ellenkező nézetet Dr. NEUMANN, 15. §. pártolja; úgy látszik, hogy ez az angol jogban fölényben van s az am- egyesült államok néhány újabb v. b. szerződés (Mexicóval, II. art: Venezuelával II. III. V. art.) alapját képezi.

Hogy a vál. bíróság a határozat hozatala előtt a feleknek egyezséget javasolhat, ennek feltüntetése nem szükséges. Ezzel működési körét túl nem lépi, de körén kívül cselekszik és bizonyos körülmények közt, a felek bizalmát részrehajlatlansága és igazságossága iránt megintgathatja.

(Vége következik.)

Jogirodalom.

Anyagi és alaki váltójog. Irta Dr. APÁTHY ISTVÁN, egyetemi tanár, akadémiai tag. I. Anyagi Váltójog. Ara 2 frt. 80 kr. Budapest 1877. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

(Folytatás.)

A 14. §-ban szerző a nemzetközi váltójogot tárgyalván, az 51. lapon azon eredményre jön, hogy a külföldiek szenvedő váltóképességének megbírálásánál egy külföldi törvény jogtételét csak úgy alkalmazhatók, ha kétségen felül helyezett, hogy a külföldi az illető államhoz tartozik, annak alattvalója. Ha pedig ez meg nem állapítható, a tartózkodási hely (lakhely) vagy azon hely törvényei szolgálnak irányadóul, a hol a kötelezettség keletkezett. E felfogást csak annyiban helyeseltetjük, a mennyiben kétségtelen, hogy mivel a magyar v. t. szerint a szenvedő váltóképesség külföldiekre nézve azon ország törvényei szerint ítélendő meg, melyhez a váltókötelezett mint alattvaló tartozik, ezen alattvalóság, állampolgári minőség, a bíró előtt bebizonyítandó. Ha azonban az állampolgári minőség absolute meg nem állapítható, pl. midőn egy a szülők, mint a születési hely ismeretlenek s a váltókötelezett annyi ideig egy országban még nem lakott, mennyi az állampolgárság megszerzésére szükséges: akkor nézetünk szerint nem a lakhely vagy a kötelezettség elvállalásának helyén divó törvény, hanem első sorban feltétlenül a lakhely törvénye, s csak ha a váltókötelezettnek lakhelye nincs, a kötelezettség elvállalásának helyén uralkodó törvény alkalmazandó. — E felfogásunk mellett különösen hangsúlyoznunk kell azt, hogy midőn a v. t. 95. §-a «alattvaló»-ról szól, ez alatt egyedül a közjogi értelemben vett alattvalót, az állampolgári viszonyt értheti — nem fogadhatván el részünkről PLÓSZ azon nézetét (i. m. 323. l.), miszerint az alattvaló szó magánjogi értelemben magyarázandó — a mi nézetünk szerint a magyar nyelvnek e szóhoz kötött fogalmával határozottan ellenkezik — s hogy ennek megfelelőleg külföldiekre nézve

a nemzetközi magánjog általános elvei jönnek alkalmazásba. Utóbbi állhat a német váltórendszabály alapján, melynek idevágó 84. cikke nem szól «Unterthan»-ról, hanem csak azt mondja: «welchem derselbe angehört», de a magyar v. t. alapján nem.

A 15. §-ban szerző a külföldi és hazai váltójogi irodalomnak terjedelmes bibliographiáját adja. Ez összeállítás — bár a monographiákra ki nem terjed — magában véve igen becses s nevezetesen a német és magyar írók munkái közül alig van fontosabb kifelejtve, sőt HEINECCIUS tévedésből kétszer is van idézve. Mindazonáltal az összeállítás sokkal nagyobb értékkel bírna, ha szerző nem a chronologiai, hanem az alphabetikus rendet követi s a mellett a külföldi írókra nézve is nemzetek szerint csoportosít. A chronologiai rend már azért sem volt követendő, mert szerző nem fektetett súlyt arra, valjon egy munka egy vagy több kiadásban jelent-e meg, s hogy éppen az első kiadás idéztessék.

Az általános tanokban legtöbb figyelmet érdemel kétségkívül a váltó jogi természetére vonatkozó rész, mely a 17—19. §§-okat foglalja magában. Szerző helyesen nemcsak az újabb írók elméleteit tette vizsgálata tárgyává, hanem a régebbi váltójogi írók nézeteit is ismerteti, úgy szintén nemcsak a német, hanem nevezetesen a francia írókkal is foglalkozik, még pedig elég tüzetesen. Csak azt sajnáljuk, hogy szerző az újabban mindinkább uralkodóvá váló egyoldalú ígért elméletét nem méltatta több figyelemre — a mennyiben ugyanis csak KUNTZE-vel foglalkozik —, pedig ez annyival szükségesebb lett volna, mert midőn ma már ugyyszólván egyetértés uralkodik aziránt, hogy a váltó formálügylet, voltaképen csakis arról lehet még szó, valjon ezen formálügylet kétoldalú jogügylet, azaz szerződés, avagy pusztán egyoldalú ténykedés eredménye, egyoldalú ígért-e? E kontroversiára nézve szeretnénk volna, ha maga szerző is határozott állást foglal s a 19. §-ban nemcsak annak bebizonyítására szoritkozik, miszerint a váltó formálügylet, mert ezt legalább a német és magyar váltótörvénnyel szemben ma már alig fogja valaki kétségbe vonni. Csak a munka további folyamában győződünk meg arról, hogy szerző a szerződési elméletet hive, a mennyiben ugyanis az általános rész második fejezetében a váltószerződésről szól s a 22. §-ban határozottan kiemeli, hogy «a váltói jogviszony megállapításához váltónylalkozat alakjába foglalt váltószerződés szükséges» (75. l.), hogy továbbá «váltószerződés nélkül a váltó nem állapít meg váltói kötelezettséget». (76. l.) A mennyiben pedig szerző ismét egy későbbi helyen (41. §.) a szerződést a váltó átadása és átvétele által tekinti létrejöttnek, ebből kitűnik, hogy szerző lényegesen THÜL elméletét követi.

Nem lehet feladatunk ezen elmélet helyességét bővebben vizsgálni; mindamellett felhasználjuk az alkalmat, hogy azon meggyőződésünknek adjunk kifejezést, miszerint a szerződési elmélettel mesterkélttség nélkül kijönni nem lehet. Ugyanis szerződésről csak ott lehetvén szó, hol az ügylet mindkét fél akaratának találkozása által jön létre, miként van az, hogy az intézmény létrejön, dacára hogy az intézvénnyező a rendelvénnyest esetleg nem is ismeri, dacára hogy a rendelvénnyes akaratképességgel nem bíró személy, dacára hogy a rendelvénnyes talán nem is existál?! Lehet-e kétoldalú jogügyletről szó, midőn egyedül az intézvénnyező, forgató, elfogadó, saját váltó kibocsátója az, a ki az intézvénnyt, forgatmányt, elfogadmányt, saját váltót létrehozza, neki életet ad, azt teremti, s egy más személy tevékenysége az ügylet perfektiojára nézve teljesen közömbös? Miként van az, hogy az intézvénnyező nemcsak a vele szerződő féllel szemben, hanem egy harmadik, negyedik, tizedik forgatmányos irányában is felelős, és pedig közvetlenül, jóllehet hogy ujtásról szó sincs, tekintve hogy az intézvénnyező

és rendeltvényes közti jogviszony meg nem szűnik s különben is az ujtás mint szerződés szintén csak konkrét akaratalkozás mellett képzelhető? Ha meggondoljuk azt, hogy az intézvénnyező, elfogadó stb. *akarata ellenére* is kötelezve lehet, pl. midőn egy blankováltó szerződésellenesen kitöltetett, és pedig talán egy oly személy irányában, ki előzője tiltott cselekvénye folytán jutott a váltó birtokába: ily esetben csak nem mondhatjuk azt, hogy a kötelezettség, a jog *szerződésen* alapul?

Ezen és számos más aggodalmak arra kényszerítenek bennünket, hogy a szerződés fogalmát a váltó köréből kizárjuk *s a váltókötelezettségeket pusztán a kötelezett fél egyoldalú ígéretére alapítsuk*. Hogy ez a jog, nevezetesen a kötelmi jog alapelveivel egyáltalában nem ellenkezik, kitűnik abból, miszerint a jog ismer sok más kötelezettséget is, melyek pusztán egyoldalú ígéret alapján keletkeznek. Miért is ne kötelezhesse magát valaki egyoldalul, ha magát kötelezni akarja? Sőt abban sem találhatunk semmi lehetetlent, hogy valaki magát egyelőre ismeretlen személy irányában kötelezze, míg ellenben szerződést *cum incerta persona* egyáltalában el nem képzelhetünk.

Annak megmagyarázására persze az egyoldalú ígéret sem elegendő magában véve, miszerint valaki *akarata ellenére* is köteleztessék. E körülmény azonban azért nem okozhat nagyobb nehézséget, mert a váltónyilatkozatok épen *formális* természetűek, elannyira, hogy a *forma* mellett az *akarat* csak alárendelt mérvben talál érvényesülést. S mert a *forma* az, mely a kötelezettség perfektiojának döntő kriteriumát képezi, részünkről még azt sem fogadhatjuk el, miszerint a váltónyilatkozat létrejöttéhez a váltólevél *kiadása* volna szükséges, mint azt UNGER és PLÓSZ állítják. Nem tekintjük pedig a kiadást lényegesnek azért, mert határozottan kétségbe vonjuk azt, miszerint a kiadási szándék hiányából érvényes kifogást lehessen emelni azok ellen, kik a váltót pl. a tolvajtól jóhiszeműleg megszerezték.

A *váltónyilatkozatokról* — szerinte váltószerződésekről — szólva, szerző a 22. §-ban azoknak *négy* nemét különbözteti meg, t. i. az intézvényt, az elfogadmányt, a forgatmányt és a saját váltót; ellenben a kezességet külön váltónyilatkozatnak azért nem tekinti, «mert a kezes csak a már elvállalt, tehát a már létező váltókötelezettséghez járul». (75. l. 1. jegyz.) Részünkről ez érv helyességét el nem ismerhetjük, mert tagadhatlan, hogy a váltói kezesség joghatálya a magyar v. t. értelmében független attól, valjon a főkötelezettség tényleg fenáll, tényleg érvényes. A váltói kezesség nem accessorius kötelezettség oly értelemben mint a magánjogi kezesség, hanem önálló kötelezettség s a kezes nem szűnik meg kötelezve lenni azért, mert a főkötelezettség, pl. a főkötelezett váltóképtelensége miatt érvénytelen, mint ezt a v. t. 67. §-a határozottan kiemeli. Különben a váltónyilatkozatok fajainak megállapításánál mérvadó nézetünk szerint egyedül azon szempont, valjon egy nyilatkozat más nyilatkozatokkal szemben sajátos, eltérő tartalommal bír-e vagy nem? Hogy a váltókezesség csakugyan ily sajátos tartalommal bír, kitűnik abból, miszerint a kezesség nemcsak a kezes és a váltóhitelezők között, hanem a kezes és a főkötelezett között is állapít meg *váltójogi* viszonyt, a mennyiben ugyanis a fizető kezes *váltójogi* keresetet nyer a főkötelezett ellen. Ez okból nézetünk szerint a kezesség legalább a *magyar* v. t. szempontjából önálló váltónyilatkozatnak tekintendő, sőt részünkről nemcsak a kezességet, hanem a *váltói engedményt* és a *névbecsülési elfogadást* is külön önálló váltónyilatkozatoknak tekintjük, mert kétségtelen, miszerint ezek is más nyilatkozatokkal szemben sajátos tartalommal bírnak.

Hogy szerző a 76. lapon abból, miszerint az új v. t. értelmében a váltónyilatkozatok aláírásánál a *keresztnev* nem szükséges, azt következteti, hogy a tévesen használt kereszt-

név az aláírás érvénytelenségét nem vonja maga után, részünkről is helyesnek tartjuk; nem fogadhatván el részünkről sem PLÓSZ azon nézetét, miszerint «ily esetben a váltói kötelezés helyesen létre nem jönnek tekintendő» (i. m. 74. l.) Ha a melléknév *teljes hiánya* közömbös, akkor a melléknév *hiányosságának, helytelenségének* sem lehet hatályt tulajdonítani (argumentum a maiori ad minus), s ily esetben legfeljebb arról lehet szó, hogy a passiv legitimáció máshonnan helyreállíttassék. — Hasonlag kivétel nélkül helyeseljük azt, a mit szerző a 22. §-ban a cégvezetők és kereskedelmi meghatalmazottak, a kereskedelmi társaságok képviselői, a gyámok és gondnokok általi név- vagy cégeláírásra nézve mond; nemkülönben azt, mit szerző a 23. §-ban a váltót megelőző u. n. *pactum de cambiando*-ról szól s csak azt szerrettük volna, ha szerző didaktikai szempontokból a váltónyilatkozatok kiállítását megelőző, a váltónyilatkozatok alapját képező viszonyokról bővebben értekezik.

A 24. §-ban szerző a *váltói kötelezettségek sajátosságairól* szólva, ezeknek egyikét abban találja, hogy míg a magánjogi kötelezettség megállapítására szolgáló okirat csak *bizonyítási eszköznek* tekinthető: addig a váltólevél nem a causa debendi igazolására szolgáló bizonyítási eszköz, hanem a kötelezettség közvetlen és egyedüli alapja. Utóbbi helyes, de hogy az okirat a magánjogi kötelezettségeknél csak bizonyítási eszköz volna, az feltétlenül nem áll, s szerző bizonyára nem akarta azt állítani, mintha az okirat egy magánjogi kötelelem feltételét, kizárólagos alapját nem képezheti, hogy a felek egy ügylet érvényességét okirattól vagy más alakszerűségtől függővé nem tehetik. Talán azt akarta szerző kifejezni, hogy a magánjogban az okirat kiállításának kikötése kétség esetében csak az ügylet bebizonyítása szempontjából történnének vélelmeztek. Ha igen, akkor igazat adunk neki, a mennyiben ugyanis eltekintünk attól, valjon nem-e helyesebb az újabb írók többségével oly esetben, midőn a felek az okirat jelentősége iránt kifejezetten nem nyilatkoztak, semmit sem vélelmezni, hanem a felek valódi akaratát a körülményekből megállapítani?

Egy második sajátosága a váltóból eredő kötelezettségeknek szerző szerint abban áll, hogy azok már mint ilyenek kivétel nélkül *egyetemleges*, még pedig *solidáris* nem *correlis* kötelezettségek (82. l.) utóbbi megkülönböztetést egyrészt fölöslegesnek találjuk, mert az újabb magánjogok ezen tisztán római jogi megkülönböztetést elejtették; valjon helyesen? az persze más kérdés! másrészt azonban ezen megkülönböztetést eléggé indokoltnak sem találjuk, a mennyiben, ha a váltói kötelezettségeket *correlis* kötelezettségeknek nem lehet tekinteni, úgy azt sem lehet mondani, hogy azok szűkebb értelemben vett *solidáris* kötelezettségek, és pedig azért, mert a váltói kötelezettségek egyik kötelezett fél fizetése folytán, legalább feltétlenül meg nem szűnnek. Ez okból (s más okokból is) általában sem lehet mondani azt, hogy a váltókötelezettségek egyetemlegesek, legfeljebb annyiban, a mennyiben a váltóhitelező bármelyik váltókötelezett ellen fordulhat és pedig az egész követelés erejéig. Ezt különben szerző is elismeri, a mennyiben a 82. lapon a váltói egyetemlegességet a magánjogi egyetemlegességgel határozottan ellentétbe állítja.

A 25. §-ban szerző a *váltócselekvényekről* szólván, nem egészen korrekt, midőn azt mondja, hogy a tágabb értelemben vett váltócselekvények elmulasztása váltójogi hátrányt nem von maga után. Ezt nem lehet mondani pl. a *fizetésről*, melynek elmulasztása ugyan csak tetemes hátrányokat von maga után. Továbbá nem tekinthetjük a *fedezet elküldését* váltócselekménynek, mert a fedezet kérdése nem szorosan vett váltójogi ügy. Ugyanoly joggal lehetne az *érték lefizetését* is váltócselekménynek tekinteni!

A *váltóképesség* tárgyalásánál (27. §.) szerző már a *gyámság és gondnokságról* szóló törvényt (1877: XX. t. cz.)

is vette figyelembe, a mi annyival szükségesebb volt, mert e törvény a v. t. 1. §-ának több tekintetben derogál. Szerző ezen változásokat kellőleg felismerte, s csak abban nem érthetünk vele egyet, miszerint a kiskoru nők, ha 18-dik évük betöltése után vagyonukat szabad rendelkezésre átveszik, vagy önálló háztartást alapítanak, ennek dacára nem lesznek váltóképesek, mint a kiskoru férfiak, hanem minden körülmény között csak a 24-dik év betöltésével. Részünkről azt hisszük, hogy az 1877. XX. t. cz. a nők váltóképesége tekintetében is derogált a v. t.-nek, mert a férfiak és nők között sehol különbséget nem tesz s nevezetesen a 7. §-ban egész általánosságban azt mondja, hogy «a szenvedő váltóképeségre nézve az 1876. évi XXVII. t. cikk 1. §-a érintetlenül hagyatván, azok, a kik a jelen törvény 4., 5. és 6. §§-ai szerint válnak teljeskoruakká, éltök 24. évének betöltése előtt is szenvedő váltóképeséggel bírnak.» A hallgatagos nagykorúsítás idézett eseteiben tehát nézetünk szerint a nők váltóképeséggel épúgy lesznek felruházva, mint a férfiak, s a vt. 1. §-ának 3. bekezdése most már épen csak a férjhezmenetel általi nagykorúsítás tekintetében bír jelentőséggel. — E nézeteltérés kiemelésén kívül még arra akarjuk szerző figyelmét felhívni, hogy a 89—91. lapon felsorolt váltóképeségi esetek között az első és második egybevonandó, mert a második eset ugyanaz mint az első, csak hogy még azon feltételek vannak kiemelve, melyek mellett a kiskoru ipart üzhet.

A 29. §-ra nézve megjegyezzük, hogy a szerződési képesség és a váltóképeség teljesen nem fedi egymást, és pedig a férjhezmenetel általi nagykorúsítás esetében nem. A férjhezment, de a 24-dik életévet még el nem ért nőtől származó váltónyilatkozat tehát mint magánjogi nyilatkozat érvényes lehet.

A 97. lapon azt mondja szerző, hogy a másodlat kiállítása az elévülési idő egész tartamán belül követelhető. Ez magya-

rázat nélkül homályos, s alig lehet kiolvasni belőle, mit akart szerző mondani? Az elévülési idő az egyes váltókötelezettségekre nézve különböző lévén, természetes, hogy oly váltókötelezettől, kinek kötelezettsége már elévült, nem lehet követelni, miszerint ő a másodlatot eredeti aláírásával ellátta, sőt azt hisszük, hogy ily esetben másodlatról egyáltalában nem lehet többé szó. Nem lehet szó különösen akkor, ha az *intézközvényező* kötelezettsége elévült, mert hisz a másodlat kiállításának tőle kell származnia. Ebből kitűnik, hogy a másodlat a lejárat és az óvás felvétele után csak addig követelhető, míg valamennyi váltókötelezett kötelezettsége nem évült el. Csak ha ezt értette szerző, adhatunk neki igazat.

Valjon *elfogadott* elsődlet elvesztése esetében lehet-e másodlatot követelni? az elméletben vitás. Szerző e tekintetben azok véleményéhez csatlakozik, kik ily esetben is megadják a jogot másodlat követelésére; míg PLÓSZ szerint (i. m. 71. l.) ily esetben a többszörözés megtagadható. Részünkről szerzőnek adunk igazat, mert a másodlat magában véve az elfogadványtól teljesen független. Egészen más kérdés, valjon a másodlattal lehet-e valamire menni, midőn az elfogadott elsődlet elveszett!

A mi azon kérdést illeti, valjon másodlatok a *saját* váltóknál is előfordulhatnak-e? úgy szerző az uralkodó felfogást követi, mely szerint saját váltóknál másodlatok *nem követelhetők*. Ezt elismerjük, csak hogy ezzel még nincs megoldva azon kérdés, valjon, ha másodlat mégis kiállított — a mi persze csak akkor lehetséges ha a saját váltó mint elsődlet megjelöltetett — ezen másodlat mint ilyen érvényes-e vagy nem? Részünkről hajlandók vagyunk PLÓSZ nézetét elfogadni, miszerint a másodlat önálló váltónak tekintendő.

(Folytatás következik.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Van-e helye a visszahelyezési pernek a birtokot öröklési joga alapján elfoglaló fél ellen?

A m. kir. Curia mint legfőbb ítélőszék 2748/877. sz. alatt hozott s e lapok m. évi 27. számában közlött határozatban következő elv mondatott ki:

«Az örökösök a nekik átadott, és telekkönyvileg nevükre irt ingatlant sincsenek jogosítva önhatalmulag birtokba venni, ha ez harmadik személy birtokában van; s ha mind e mellett a hagyatéki birtokot mégis önhatalmulag elfoglalják, e tényük birtokháborítást képez, melynek folytán sommás visszahelyezésnek van helye.»

Kérdés: helyes-e ez az elv, s miként egyeztethető össze az ipso jure örökösödés elvével, melynél fogva az örökös az öröklött vagyont, minden birói beavatkozás kizárásával önhatalmulag birtokba venni jogosítva van.

Nézetem szerint a határozat egészen helyes, és a fentebbi elvvel egyáltalán nem ellenkezik.

Az örökség önhatalmu birtokba vételének szabadsága ugyanis nem annyit tesz, hogy az örökösnek minden vagyontól, melyet az örökség tárgyának tart, bárkit is ki azt hatalmában tartja kiüzni, s abban önhatalmulag behelyezkedni joga lenne. Ez esetben több joga lenne annak, mint volt az örökhagyónak, és halomra döntnék az az alapelv, melynek minden törvényhozás a fennálló állapot fenntartása céljából, annak megháborítása ellen rendszeresített rövid utu eljárás által, kifejezést adott.

A jogállam követelménye, hogy a tényleges állapot önhatalmulag senki által se háboríttassék meg, s az örökösnek az örökség birtokba vételére való jogosultsága is csak e követelmény szemmel tartása mellett, s annak korlátai között foglalhat helyet.

Ennél fogva az örökösnek az önhatalmu birtokba vételre való joga csakis az örökhagyó birtokában volt javakra terjedhet, mennyiben azok más által előbb el nem foglaltattak, mert ezek ha más őt megelőzőleg már azokat elfoglalta, már harmadik személy birtokában lévén, azt azokból önhatalmulag eltávolítani jogában nem áll; hanem ily esetben vélt jogait a törvény útján kell érvényesítenie.

Melyik legyen a választandó ut, a körülményektől, illetve a címtől függ, melyen azt az illető birtokba venni magát jogosítva lenni véli.

Ha ugyanis a birtokot elfoglaló is örökösnek tartván magát, e címen vette birtokába a hagyatéki vagyont, az ellen az erősebb jogot tartó fél vagy az öröklési eljárást indíthatja meg, s a vagyont biztosítása iránt a p. t. rendt. 588. §-a értelmében az örökösödési bírósághoz folyamodik; vagy egyenesen örökösödési perrel támadja meg a birtokban levőt, s egyuttal a p. t. r. hetedik címének I. Fejezete értelmében a zárlat elrendelését is eszközöltetni kéri.

Ha ellenben nem örökösödés, hanem más címen foglalja el valaki a birtokot, az örökös a felmerülő körülmények szerint sommás visszahelyezési perrel, vagy tulajdonkeresettel, (melyet nálunk elég helytelenül birtokpernek neveznek) szerezheti vissza annak birtokát.

Hogy tulajdonkeresetet (rei vindicatio) indíthat a birtok visszaszerzése végett, ha örökös minőségét bebizonyítja, habár a birtok nem is az ő, hanem az örökhagyó nevében áll, az gyakorlatunk szerint kétséget sem szenved; már inkább kérdés tárgyát képezheti az, hogy az örökhagyó életében történt birtokháborítás esetén indíthat-e sikerrel rövid utu visszahelyezési pert a nélkül, hogy az ellenfél azt ellenvehetné, hogy a felperes soha sem volt tényleges birtokban.

Nézetem szerint indíthat, s e kifogás ellene sikerrel nem érvényesíthető; mert az örökös az örökhagyóval harmadik személyek irányában egy személynek lévén tekintendő, s annak minden jogai reá szállván, az örökhagyó által folytatott birtoklás alapján a sommás visszahelyezési perre ő is keresetjoggal bír; vagyis az örökhagyó birtoklása az ő javára is szolgál.

Látjuk ezekből, hogy az ipso jure öröklésnek harmadik személyek irányában ugyan megvannak a maga korlátai, de azért módot nyújt a törvény arra, hogy az örökös szenvedett jogsérelem esetén, azt a maga útján orvosolhassa. Persze ez ut gyakran tévesztetik el, ez azonban nem a törvény hibája, melynek ugyan számos gyarló oldala van, de valljuk meg őszintén: sok oly gáncsot kell e törvénynek elszívnie, melynek indoka nem a törvény intézkedéseinek hiányában, hanem a jogkeresők hibájában rejlik.

Zlinszky Imre,
kir. ítélő táblai bíró.

Az életbiztosító intézetek fusiójáról.

A kereskedelmi törvény életbelépte után szakemberek egyhangulag oda nyilatkoztak, hogy annak legnagyobb hiányai közé tartozik, hogy az életbiztosító intézetek fusiójáról — a törvény 208. §. ép oly hiányos, mint hézagos rendelkezéseitől eltekintve, egyáltalán nem tartalmaz intézkedést. E hiányt a tapasztalat már is nagy mértékben tette érezhetővé.

Egy hazai életbiztosító intézet, mely üzletét egy más intézetre átruházta, egyik biztosított fele által az összes díjak visszatérítése iránt bepereltetvén, e kereseti kérelemhez képest el is marasztaltatott; ez ítélet, mely annak idején jogászai és biztosítási körökben valóságos sensatiót keltett, ma már a felsőbb bíróság által is jóváhagyva, jogerős lett.

Míthogy nézetünk szerint e fusio kérdésének illető eldöntése sem a gazdasági, sem a gyakorlati élet igényeinek megfelelni nem képes, nehogy az jövőben hasonló esetekben irányadónak tekintessék, illetve döntvénykép meggyökerezék, a tárgy minden oldalról való megvilágítását megkísértjük, hogy így a fenti eldöntésnek az egész biztosítási üzletre való kártékony hatása annál szembeötlőbb legyen.

A fusio kérdése, mely nálunk először a kereskedelmi törvény megvitatására egybehívott szakértekezleten (jegyzőkönyv 464. oldal), valamint a hatodik magyar jogászgűlésen tétetett discussió tárgyává: sajátlag két részből áll; az első az, visszaléphet-e fusio esetében a biztosított fél a szerződéstől, a második, mit követelhet ez esetben vissza.

Az elsőre nézve a fél visszalépési jogát a jogászvilág nagy többségével mi is elismerjük; fenmarad a második kérdés, mely iránt már felette szétágazók a nézetek, melyek részletes felsorolását — mint ezen szűk czikk keretébe nem valót — e helyütt mellőzzük, hanem inkább a kérdés sükeres megoldhatása céljából a fent jelzett eldöntés mellett és ellen szóló érvek előadására akarunk szorítkozni.

A szerződés általános elméletéből kiindulva, indokolható a jelzett eldöntés: a szerződő fél (a biztosító) a szerződést megszegvén, a biztosított jogosítva van a szerződés felbontására, illetve az egyesülés napjáig befizetett díjait visszakövetelni; ez érvelésnél azonban figyelmen kívül hagyatik, hogy a per strictum jus való eldöntés helytelen azért, mert a biztosító szerződés nem azonosítható más magánjogi kétoldalu szerződéssel, a mennyiben annál a biztosított fél a szerződéstől tetszése szerint bármikor visszaléphet, a nélkül, hogy elvállalt kötelezettsége további teljesítésére szorítható lenne.

Indokolható továbbá az egyesülő intézetnek a díjak visszafizetésében való marasztalás magából a kereskedelmi törvény száraz szavaiból is, de nem szelleméből.

A kárbiztosításnál ugyanis a keresk. törvény 468. §-ának rendelkezéséhez képest a biztosítottnak a díjak visszaadandók, ha a szerződés a 485. §. elsorolt eseteiben hatályát veszti, e szakasz öt esetében a fusio ugyan nem szerepel, de tekintve, hogy a hivatolt 486. §. a következmények tekintetében különbséget tesz, ha a szerződés megszűntét a *biztosított* vagy a *biztosító* okozta, és tekintve továbbá, hogy az 5. esetben csakis a biztosított és nem a biztosító mulasztásairól van szó: kétséget nem szenved, hogy ez esetek nem taxative, hanem csupán exemplificative vannak felsorolva és így a fusio esetét analogice szintén ide lehet sorolni. Az 506. §. az említett szakaszok határozatait az életbiztosításra is alkalmazandónak mondja, de hozzá teszi «*a dolog természetének megfelelőleg*» mi csak a nemzetgazdaság és törvénytudomány politikumának szem előtt tartásával történhetik.

Mindennek, judikaturánk jelen álláspontja mellett, még nyoma sem lelhető, és az eldöntésnek decisióképp való alkalmazása számtalan káros következményre vezetne; hogy csak egyet említsünk: a fusio, melyet a kereskedelmi törvény 208. §-ban is sanctional, egyenesen lehetetlenített, mert nem képzelhető intézet, mely consolidálása céljából a más intézettel való egyesülést határozná el, tudván azt, hogy az összes befizetett díjak visszafizetésére fog ítéletileg szoríttatni; hogy ezáltal a szédelgés rendkívüli mérvben terjedhet, tán bővebb indokolást nem is igényel. Készséggel elismerjük, hogy sok esetben üdvösebb, ha egy már gyenge intézet csődöt mond, mint ha egy passive álló más intézettel egyesül, de ez mindenesetre csak kivétel marad, melyet generalizálni nem lehet, nem szabad; tegyük fel, két tekintélyes életbiztosító intézet egyesül, a célból, hogy egy új, óriási vállalat létesüljön, ez látszólag ugyan megtörténne, tényleg azonban ez egyesülés eredménye csőd lenne, mert az összes felek visszakövetelnék befizetett díjaikat, annál is inkább, mert az új vállalathoz áttérni azután is van idejük; a díjak visszafizetésére pedig az egyesülő intézet összes tőkéi is elégtelenek volnának; mert hisz befizetett díjakból fizettettek a halálesetek, képződtek a részvényeseknek kiosztott jutalékok, melyeket visszakövetelni többé nem lehet. — Törvénykezésünk fejtegetett eldöntésére döntő lefolyással lehetett a *bizalom* kérdése, nem lehet ugyanis a felet kényszeríteni, hogy oly intézetnél legyen biztosítva, mely iránt bizalommal nem viseltetik, és melylyel szerződési viszonyba soha sem lépett volna, mi fusio esetében megtörténhetik. Ez ok sokkal nyomósabb, semhogy egyszerűen mellőzni lehetne, de másrészt épen ezen érvelésnek kellett volna az általunk feltett kérdés kielégítő megoldására vezetni, vagyis hogymit követelhet vissza a biztosított fél? Ha ezt a díj tartalékban vagy a díjak egy harmadában állapítjuk meg, nem lehetlen, hogy ez által a felek egy tekintélyes része megrövidül, mert a jelen korállapot mellett fizetendő praemia tetemesebben nagyobb. Nézetünk szerint a biztosított fél intentiója a szerződés megkötésekor volt: *magát biztosítani*, ez akaratbeli elhatározás a fusio által nem szenvedhet változást, erre nézve nem forog fenn ok; a bizalom megszűntét azonban sok esetben eléggé lehetne indokolni, miért is minden biztosított félnek — fusio esetében — jogot kell adni arra nézve hogy, a biztosítási szerződést *egy oly intézettel folytassa, mely iránt bizalommal viseltetik*, az egyesülő intézet pedig kötelezendő lenne a *felet egy az utóbbi által kijelölt intézetnél biztosítani* és ennek oly mathematicailag kiszámított összeget átadni, mely a fél által eddig állandóan fizetett és ezután fizetendő díjösszeg között mutatkozó különbözet kiegyenlítésére elegendő lenne, vagyis mely a díjtöbbletet fedezné, úgy, hogy a fél ezután is csak oly díjösszeget fizetne mint eddig.

Igaz, hogy könnyen megeshetik, miszerint a biztosított más intézet által akár előrehaladt korra (60 éven felül) akár változott egészségi állapota folytán, nem fogadtatik el, és

így szándékától: biztosítva lenni, egyáltalán elüttetnék, mi reá nézve kárral is járhat.

De másrészt, ha meggondoljuk, hogy megmarad neki a jogszerződését a régi intézettel folytatni, teljesen meg kell elégednie, ha e jogával bizalom hiányában, élni nem akar, hogy az adassék neki vissza, a mi sajátja: a *díjtartalék*, vagyis azon összeg, mely a biztosítási díjakból minden fél részére évenként külön fentartandó és mely annál nagyobb lesz, mennél tovább tartott a biztosítás, mennél öregebb a fél és mennél nagyobb volt a biztosított tőke. A mondatból folyólag a díjtartalék magának a félnek csak az esetben lenne kiadandó, ha az általa kijelölt intézet őt bármi oknál fogva, biztosítani nem akarná.

A fusió kérdésének illetően eldöntése mellett lehetne csak a különféle érdekeket a biztosítás lényével és szellemével összhangzásba hozni és lehetségessé tenni, hogy a gyengébb alapokon nyugvó életbiztosító intézetek egyesülése által egy egészségesebb, intenzívebb működés eredményeztessék.

Dr. Kán Béla,
budapesti ügyvéd.

A közzadók behajtása körüli jogi képviselő gyakorlatából.

Az 1877. 18-ik t. cz. igen röviden elrendeli, hogy a közzadók behajtása körül szükséges jogi képviselő a törvényhatósági tisztviselők kötelessége, azonban noha említett törvény csak nyolcz hete van érvényben, máris több gyakorlati nehézségeim merültek fel, miket felhozni s orvoslásukat lehetőleg szorgalmazni kötelességemnek ismerem.

1. A közzadók behajtása körüli jogi képviselő elvételénél felette hátrányos, hogy míg a törvény (1876. 15. t. cz. 67. §.) csak az eredménynyel megtartott árverés napjától visszafelé számított utolsó három évre eső és ugyanazon eladott birtokot terhelő egyenes adók, illetéki hátralékok, az egyenes adók módjára behajtandó egyéb tartozások és a községi adópótlékok elsőbbséggel való kielégítési jogát állapítja meg, mégis az érvényesítés végett kiadni szokott adó- vagy illetékhátraléki kimutatásokban ezek kellő kitüntetésére figyelem fordítva nincs. Ez onnét is lehet, hogy az adó és hitellekkönyvi helyrajzi számok különböznek és hogy míg feleslegesen az árverést elrendelő végzések is közöltnék a kir. adófelügyelővel azon végzésben mely, az árverés jogerőre emelkedését kimondja, a jogerőre emelkedett árverés napja, s az eladott ingatlan, sőt sokszor a volt tulajdonos sincs megjelölve, de ha innét ered is, mindenesetre oly akadály, mely a bírót az adókövetelés megítélésében és sorozásában gátolja.

2. A nekem átadott ügydarabok közt ötnél azt tapasztaltam, hogy a bejelentett adókövetelés már kielégítve van, mely körülményről a t. adófelügyelő urhoz jelentést tettem annak kiemelésével, hogy a kielégítés folytán czélszerű volna azon folyamatban levő ügyeket megszüntetni, nehogy ezek miatt esetleg a csődök befejezése gátoltassék és a bíróságoknak, valamint nekem is újabb fölösleges munka okoztassék. Válaszul azt nyervén, hogy a t. adófelügyelő ur «véleménye» szerint is a megszüntetés eszközendő volna, miután a törvény értelmében csak a jogi képviselőt gyakorolhatom, egyenes utasítás nélkül a megszüntetés eszközésére magamat jogosítottnak nem tartottam s azokat folyamatban hagytam, nehogy utóbb bármikor e részben felelősségre vonathassam.

Ugyan ez okból kénytelen voltam s vagyok a t. bíróságok minden oly határozatai ellen minden lehető fórumon át perorvoslással élni, melyekkel a követelt kincstári követelés bármily csekély része nem állapittatik meg, habár véleményem szerint ezen bírói határozat helyes volna is, mert helyességének megbirálására jogosultsággal nem bírok. Képzhető, hogy ez okból többször soha meg nem ítéltető né-

hány forint vagy krajczár követelésért a t. bíróságoknak mily munkát kell okoznom, s mennyire megakasztom a többi érdekelt felek, kielégítését.

3. Oly esetem is fordult már elő, hol az árverés és kiskornak érdeke a kincstár érdekével homlokegyenest ellenkezett, s mivel az ügyvédi rendtartás tiltja két ellenkező érdekű félnek ugyanazon ügyben való képviselését, kénytelen voltam a bíróságot kérni, hogy ezen körülményről a kincstárt értesítse, mert annak inkább van módjában külön képviselőt intézkedni. Ezen eset azt hiszem gyakran fog előfordulni.

Véleményem szerint a felsorolt esetekből már is szükségesnek látszik, hogy a t. bíróságok az árverés jogerőre emelkedéséről a telekkönyvi és helyrajzi számok úgy a volt tulajdonos nevének pontos megjelölésével értesítsék a kir. adófelügyelőt; hogy az adó- s illetékhátraléki kimutatások az első pontban említett adatok szerint előtűntessék a kincstári követelést; hogy szabályoztassék, ki van jogosítva a folyamatban levő ügyek megszüntetésére és a hozott bírói határozatokban való megnyugvási, ha azokban a bejelentett kincstári követelés teljesen megállapítva nincs; hogyha a törvényhatósági tisztviselők mint ilyeneknek hatásköre a kincstár érdekeibe ütközik vagy ha azok egyébként akadályozva, vannak a képviselőt másra ruháztathassék.

Mivel pedig mindez a felmerült gyakorlati esetek szem előtt tartásával — különösen ha ilyenek az ország több részéről közöltnék — czélszerűbben megoldható, — a kir. igazságügyminiszter ur az 1876. VI. t. cz. 39. §-a alapján a közigazgatási bizottságok által a szükséges intézkedések megtételére felkérendő volna.

Fittler Béla,
tisztviselő.

Különlélek.

(A kereskedelmi törvény magyarázata) címen jelent meg egy újabb commentár Dr. NEUMANN ÁRMIN székesfehérvári ügyvédől. Az első füzet csak 60 §. tartalmaz s még is 12 nyomt. ivre terjed. Ha a szerző ily arányban fogja folytatni munkáját, — kétségtelenül a legterjedelmesebb commentárt fogja nyújtani. Természetes azonban, hogy az eddig megjelent kis résznek érdemleges bírálatába nem bocsátkozhatunk. E célra legalább is az első kötet befejezését kell bevárunk. Az első füzet ára 1 frt 60 kr.

(Büntetőjogi reformunk és a sajtókérdés) címen jelent meg Dr. EMMER KORNÉL értekezése, melyet m. évi deczb. 13-án a «Jogászkör» néven ismert társaságban felolvasott. A vékony füzet czifra kiállítása inkább lyrai ömlengésekre engedne következtetést; de a napi sajtó ép ellenkezőleg reactionarius irányúnak bélyegzi szerző törekvését és nem a legszélyesebb fogadtatásban részesíté a röpiratot, noha a magyar írók segélyegylete javára van kiadva. Ára 60 kr. — Érdemlegesen a kérdéshez szólni. alkalmat fog szolgáltatni a kormány részéről állítólag legközelebb várható intézkedés.

(Jog- és államtudományi szakoktatás) című könyvecske jelent meg LEITNER FERENCZ urtól, ki az egyetemi jogi kar irodájában bő tapasztalatot szerezhett arról, mily labirinthussá bonyolultak a kormányi szabályrendeletek. E hasznos kis munka rendszeresen összefoglalva tartalmazza a jogtanulók tanulmányi és vizsgálati rendszerén kívül a szigorlati, ügyvédi, gyakorlati bírói és közjegyzői vizsgálati rendtartásokat; továbbá a magántanári képesítés és a kánonjogi szigorlatok iránti szabályzatokat, az egyetemi könyvtár szervezetét s. t. b. Szóval tehát a szerző egy nélkülözhetlen *kalauz* nyújtott az érdeklőknek, kiknek azt a legmelegebben ajánlhatjuk, mert ezzel sok utánjárást s időt kímélhetnek meg. A munka ára 1 frt. Kiadója Rosenberg testvérek könyvkereskedő cége (egyetem-utca 2. szám).

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

— álló-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt
negyedévre ... 3 *

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A gondnokság alá helyezés stb. kérdésében követendő bírói eljárás szabályozása. Hánrich József pozsonyi kir. törvényszéki bíró urtól. — Szabályzat nemzetközi választott bíróságok rendezésére. — Jogirodalom. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Törvénykezési szemle: Halasztás a perirat beadására. Dr. Imling Konrád, kir. tszéki bíró urtól. — A határőrvidéki házközöségek rendezéséről. Dr. Stassik Ferencz, megyei tiszti ügyész urtól. Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A gondnokság alá helyezés stb. kérdésében követendő bírói eljárás szabályozása.

(1877: XX. t.-cz. 305. §-a.)

A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezése tárgyában keletkezett 1877: XX. tcziknek végrehajtásával és az e végre szükséges utasítások és intézkedések kibocsátásával, valamint az életbeléptetés idejének meghatározásával a hivatkozott törvény 306. §-ában a belügyminiszter bizatott meg, egyszersmind ugyanazon törvény 305. §-ában az igazságügyminiszter felhatalmaztatott, hogy a gondnokság alá helyezés, a kiskorúság meghosszabbítása és az atyai hatalom megszüntetése kérdésében a bírósági eljárást addig, míg ez iránt törvény intézkedik, rendeleti uton szabályozza.

A belügyminiszter a törvényhozástól nyert ebbeli megbízásának már is megfelelt, kibocsátván 1877. évi november 11-én 47,046. sz. alatt az árvaszékek részére szóló ügyrendet, — mely mellékesen legyen mondva, a bírói ügyviteli szabályzatnak szóról szóra leírt másolata, — és egy körrendeletet, mely szerint a fenebbi törvényt 1878. évi január 15-ével életbe léptette.

Az 1877: XX. tcz. tehát életbe léptetett, mielőtt még az igazságügyminiszterium a törvény 305. §-ában érintett rendeletet elkészíthette és kellőleg közzétehetne volna. Már pedig, ha valahol, a gyámi és gondnoksági ügyi kérdésekben az említett két miniszteriumnak együttes eljárása kívánatos lett volna, annival inkább, mert itt sok kérdés van, mely az egyik és a másik miniszterium hatáskörébe belevág és csak a mindkét miniszteriumnak egyetértésével oldható meg sikeresen.

Minthogy pedig ezen nagyfontosságú kérdésekben követendő bírói eljárást, melyre eddig semmi figyelem nem fordított, mielőbb szabályozni kell, bátor vagyok legalább egy némelyiket azon számos kérdés közül kiemelni, melyekre nézve a kibocsátandó miniszteri rendeleteknek okvetlenül kiterjednie kell.

Mindenek előtt megjegyzem, hogy a kibocsátandó rendeletekben mellőzendő volna «a fenálló törvényekre», «törvényes rendeletekre», «fenálló jogszabályok»-ra való egyszerű hivatkozás, a mint ez, fájdalom! az 1877: XX. tcz. 11., 13. és több egyéb §§-okban történik; mert valljuk meg az igazat, ily törvényeket, rendeleteket, jogszabályokat «corpus juris»-unkban vagy bárhol másutt hiába keresnénk! De ne hivatkozzunk a «fenálló joggyakorlatra» sem, mert a mennyi ház, azaz a hány bíróság az országban, annyi szokás, és a mi a döntvényeket illeti, már most magunk sem tudjuk, mi tulaj-

donkép döntvénynek tekintendő és mi legyen annak az ereje!

Szükséges tehát, hogy a bírói eljárás egészen önállólag és a rendszerint előforduló eseteket mind felkarolva, kimerítőleg, részletesen és világosan szabályoztassék, annival inkább, mert míg egyfelől csak így tétetik lehetővé a bíróságok annyira kívánatos egyöntetű eljárása, másfelől csak ily módon reducálható minimumra a bíróságok és árvaszékek között előreláthatólag felmerülendő összeütközési esetek száma.

Hiba volna szintén a kibocsátandó rendeletekben igen gyakran a polg. perrendtartásra hivatkozni, mert a jelenlegi p. pts. leginkább csak a peres eljárást szabályozza, míg ellenben a perenkívüli eljárás abban csakis «nobile officium»-ként «nobili modo», azaz felületesen és hézagosan lelte elintézését.

A gondnoksági és gyámhatósági ügyek sajátlagos természetüknél fogva egészen más bírói kezelést igényelnek mint a peres ügyek.

Igy p. u. ha valaki mint elmebeteg gondnokság alá helyeztetik, kinek kézbesítendő az eziránti határozat a végett, hogy az a követett eljárás törvényszerűségéről valamint arról is meggyőződjék, hogy a gondnokság alá helyezett valóban elmebeteg? Az illető talán csak ideglázban fekszik eszméletlenül és nem képes jogorvoslattal élni; ha majd felgyógyul, akkor már késő, a hírlapokban mint «szerencsétlen tébolyodott»-nak hurczoltatott már a neve, és gazdaságában a gonoszlelkű rokon mint gondnok ül. — Kell tehát közegnek lenni, mely érdekét megóvjá; ily esetről a p. pts. határozottan nem intézkedik.

Hasonlókép a p. ptsnak 246. §-a nem elegendő azon kérdés eldöntésére, hogy mely esetekben hozandó gyámsági és gondnoksági ügyekben végzés és mely esetekben ítélet? Ez pedig igen, igen fontos a további felelősségre nézve különösen a fatalis 294. §-al szemben.

Igy csak nagyban megütvén a kibocsátandó rendelet kiindulási pontját, áttérek különösen a *gondnokság alá helyezési eljárásban* az eddigi bírósági gyakorlatban felmerült vitás kérdésekre.

Mindenek előtt azonban, hogy a felhozandó kérdésekre nézve nyilvánított véleményemet hosszabban indokolni ne legyen kénytelenítve, kiindulási pontomat e pár szóval jelölöm:

«A gondnokság alá helyezési határozat epoly fontos mint a halálos ítélet.»

Most lássuk az egyes kérdéseket:

1. *Ki teljesítse a határozat alapjául szolgáló elővizsgálatot?*

Eddig voltak esetek, hogy a vizsgálatot törvényszéki jegyzők, sőt, noha az 1874: XXXV. tcziknek a bírói megbízásokra vonatkozó fejezetében e tekintetben világos rendelkezés nincs, a kir. közjegyzők is teljesítették.

Én mostani társadalmi viszonyaink közt csak a bíróban lelem a kellő garantiát, és hogy ennek az eljárás-

rása is némileg ellenőriztessék és másrészt, hogy eljárása törvényszerűségének tanuja is legyen, a kire esetleg hivatkozhatik, a vizsgálat teljesítése végett a bíró mellé meghitelt jegyzőkönyvvezetőt is vélek kiküldendőnek.

A kir. közjegyzőt már azért is mellőzném, mert meghitelt és tőle független jegyzőkönyvvezetője nincsen.

2. Mely körülményekre terjedjen ki különösen a vizsgálat?

Ezt a rendeletben ki kell emelni azért, mert a vizsgálat sok esetben megkeresés útján a k. járásbíró-ságok által lesz teljesítendő, és megtörténhetnek, hogy a gondnoksági bíróság részére akár az illetékességre nézve, akár egyébként fontos körülmény a vizsgálati jkvben ki nem tüntetettik és e miatt az iratok ismét a megkeresett bírósághoz visszaküldetnek.

Nézetem szerint a vizsgálat által a gondnokság alá helyezési okon kívül kipuhatolandó a gondnokság alá helyezendőnek

a) utolsó rendes lakása; — a bírói illetőség megállapítása végett,

b) a községi illetőség, az 1877: XX. tcz. 198. §-a értelmében az illetékes gyámhatóságnak meghatározása végett,

c) életkora, mert a törvény a nagy- és kiskorúakra nézve eltérőleg intézkedik,

d) polgári állása és foglalkozása és mindazon körülmények, melyek szükségesek arra, hogy a kibocsátandó hirdetményben a gondnokság alá helyezettnek személye akkép irassék le, hogy a személy ugyanazonosságra nézve senki tévedésbe ne ejtessék;

e) kipuhatolandó bir-e vagyonnal — különösen mily ingatlan vagyonnal és az mely telekkvben van felvéve? végre

f) megjegyzendő a felveendő vizsgálati jkvben, hogy ki fizeti a vizsgálati és a hirdetési költséget?

A tébolydai intézetek és a kórházak utasítandók, hogy az elmebetegek felvételéről a bíróságokhoz az 1876: XIV. tcz. 73. §-ához képest intézendő értesítvényeikben a fenebbi körülményeket tüntessék ki, nevezetesen pedig az elmebetegnek nemcsak községi illetőségét, hanem utolsó rendes lakását is jelöljék ki.

3. A vizsgálatnál alkalmazandó szakértők.

Testi vagy lelki fogyatkozások megállapításánál orvosok alkalmaztatnak. Hány orvos legyen és mely további minősítvénnyel birjon azon orvos, ki szakértőnek meghivandó?

Eddigi törvényes gyakorlatunk milyen volt? A dolog oly könnyelműen vétetett, hogy megtörtént, miszerint elmebeli állapotok megvizsgálásánál még sebészek is alkalmaztatnak szakértőknek. (Kezemben volt egy vizsgálati jegyzőkönyv, melyet egy ilyen szakértő mint »zsebész» irta alá.)

Én részemről, tekintetbe véve, hogy kiváltkép elmebetegségek megállapítására és megkülönböztetésére nézve csak kevés orvos bir némi praxissal, és hogy az elmebetegségek az orvostannak legnehezebb szakmáját képezik, két orvostudornak meghallgatását szükségesnek tartom és hozzá még megkivánnám, hogy legalább egyikük közszolgálatban álljon.

E mellett még a házi- vagy kezelő orvos is meghallgatandó.

E helyütt még a közegészségügyet rendező 1876: XIV. tczikknek a tébolydákra vonatkozó 71—76. §§-ait meg kell érintenem.

A 73. §. ugyanis különbséget tesz az »állami elme-gyógyintézetek» és »a magántébolydák és a kórházak-

ban levő tébolydai osztályok» között, és rendeli, hogy az állami elmeegógyintézetnek igazgatója köteles a véglegesen felvett elmebetegről készítendő leletet és orvosi véleményt a beteg illetékes bíróságához haladék nélkül megküldeni.

«Ellenben magán tébolydákban és a kórházakban lévő tébolydai osztályokba az elmebetegek véglegesen csak akkor vehetők fel, ha az illetékes bíróság az elmebetegséget megállapította, mely czélból az érkező betegek a bíróságnak azonnal bejelentendők.»

Noha ezen §. a bírói eljárást szabályozni nem is czélozza, mégis némelyek ezen §-ból azt következtetik, hogy az állami elmeegógyintézetekbe véglegesen felvett elmebetegeknek bírói megvizsgálása mellőzendő és a gondnokság alá helyezés az intézet igazgatójának adott lelete és véleménye alapján kimondandó. Sőt ugyanezek még tovább is mennek és azon, véleményem szerint, téves nézetben vannak, hogy a 73. §. végintézkedésében említett kórházak (»magántébolydák és a kórházakban lévő tébolydai osztályok») alatt csak a magánkórházak értendők, nem pedig az állami és törvényhatósági kórházak; ehhez képest ugyanazok pl. a pozsonyi országos kórház tébolydai osztályát az állami elmeegógyintézetek sorába sorozzák és ennek folytán ezen kórház igazgatójának egyéni véleménye alapján további vizsgálat nélkül a gondnokság alá helyezést kimondandónak vélik. Egyik már előfordult esetben az említett kórház igazgatója hivatkozással a 73. §-ra lelet és véleményadás végett a pozsonyi k. törvényszék részéről megkerestetvén, előbb kérdést intézett a belügyminiszteriumhoz az iránt, ha vajjon adhat-e a bíróság felhívására véleményt? Mire a belügyminiszterium azt válaszolta, hogy »az ellen neki kifogása nincsen».

Én részemről állami elmeegógyintézet alatt csak az elmebetegek ápolása és gyógyítása végett az orvostan kívánalmailhoz képest berendezett és különösen specialista (psychiatricus) orvosokkal ellátott intézetet értek és ilyen intézetnek igen is az országos tébolydát Budapestben, de nem a pozsonyi orsz. kórház vagy a budapesti Róchus-kórház tébolydai osztályait tekintem. Ez utóbbi kórházak kategóriába eső tébolydákba felvett elmebetegek tehát mindenkor külön volnának megvizsgálandók a bíróság által; különben megeshetik, hogy egyszer valamely kórházban pl. fejtyphusban fekvő beteg elmebajok megkülönböztetésében kellő gyakorlattal nem bíró kórházi igazgatónak véleménye alapján, országos közbotrányra mint tébolyodott gondnokság alá helyeztetik.

A kibocsátandó rendeletben tehát az állami elme-gyógyintézetek megnevezendők, és a felvetett vitás kérdés eldöntendő.

Egy további kérdés az, hogy ha a két szakértő orvos ellenkező véleményt nyilvánít, quid tunc?

A felülvélemény adására legilletékesebbek az országos közegészségügyi tanács és az egyetemi orvostanári kar volnának. Minthogy azonban gondnokság alá helyezés iránt sürgősen kell határozni, az iratok ide s oda küldözgetése pedig sok időt igényelne, czélszerűbbnek találnám ha egy harmadik, lehetőleg közszolgálatban álló orvostudor meghivatnék és megejtett pótvizsgálat után a többséget nyert vélemény alapján hozatnék bírói határozat; — fenhagyatván azonban a gondnokság alá (már) helyezettnek abbeli joga, a vizsgálati iratoknak vagy az orsz. közegészségügyi tanácshoz vagy az egyetemi orvostanári karhoz leendő felterjesztését és az adandó felülvélemény alapján új bírói határozat hozatalát utólag kérelmezni.

4. *Lehet-e azon bíró, ki a vizsgálatot foganatosította, ugyan ez ügynek egyszersmind előadója is?*

Némelyek ilyen vizsgálatot perrendtartás szerinti szakértői szemlének tekintvén, az ügyviteli szabályok 216. §-ára hivatkozva a fenebbi kérdésre igennel felelnek.

En a vizsgálatnak ellenőrzése végett az ügy fontosságánál fogva nem engedném, hogy a vizsgálatnál megbízva volt bíró ez ügyben előadókép is szerepeljen, — ez a rendeletben világosan volna kimondandó.

5. *A hozandó határozat netáni folyamódóval, a gondnokság alá helyezendővel, legközelebbi rokonaival és többi érdekelttel, nevezetesen köztisztviselőknél, lelkészeknél és katonáknál a felettes hatóságukkal, valamint az árvaszékekkel, még peddig elmebeteg gondnokság alá helyezése esetében az árvaszékkel oly felhívás mellett közlendő, hogy azt az 1877. XX. tcz. 258. §-ához képest kinevezendő ideiglenes gondnoknak kézbesítse és a vétbizonyítványt a bírósághoz juttassa.*

6. Minthogy a gondnokság tkvi feljegyzése csak a határozat jogerőre emelkedése után történhetik, időközben pedig a gondnokság célja könnyen meghiusíthatatik: czélszerű volna a gondnokság alá helyezési eljárás megindítását is telekkönyvileg feljegyeztetni. Csak hogy ily rendeleti intézkedésnek most már a törvény abbéli rendelkezése áll útjában, hogy a gondnokság alá helyezésnek joghatálya csak a hirdetménynek a hivatalos lapban első beiktatását követő nappal veszi kezdetét. (33. §.)

7. *A kibocsátandó hirdetmény hol és hányszor teendő közzé?*

A mint érintetett, a törvény 33. §-a szerint a gondnokság alá helyezésnek joghatálya az ezt tárgyazó «hirdetménynek a hivatalos lapban először való beiktatását követő naptól» veszi kezdetét.

Ebből némelyek azt következtetik, hogy a hirdetmény háromszor közlendő a hiv. lapban. Miért éppen háromszor, ha ezt a törvény nem rendeli, miért nem kétszer vagy négyszer?

En a hivatalos lapban egyszeri beiktatást egészen törvényszerűnek tartom, de czélszerűnek tartanám, ha kimondatnék: hogy a hirdetmény a bíróságnál, az illető község háznál és nagyobb birtokkal vagy üzlettel bíró személyek gondnokság alá helyezése esetében az illető vidék valamelyik olvasottabb lapjában is közzé teendő.

A hirdetményben a gondnokság alá helyezettnek neve, kora, polgári állása, utolsó rendes lakása, községi illetősége és gondnokság alá helyezésének oka kiteendő.

8. *A vizsgálati és hirdetési költségek rendszerint azon feltől beszédendők, a ki az eljárás megindítását kérelmezte.*

De igen gyakori eset, hogy a bíróságnak a kórházak által elmebetegnek jelentenek be, kiknek semmi vagyonuk nincs vagy a vagyonuk holléte nem tudatik és nincs senki a ki a költséget, különösen a sürgősen eszközözendő hirlapi közzététel utáni iktatási díjakat előlegezné.

Legczélszerűbb volna kimondani, hogy ily esetben az árvaszék árvapénztárából tartozik a költséget előlegezni és ez után a községi gyám útján behajtani. És hogy a hirdetmény közzététele az ide s oda irogatás miatt ne késsék, a bíróság a hirdetményt az árvaszéknek megküldené oly felhívással, hogy azt a hivatalos (esetleg vidéki) hirlapba általa előlegezendő költségén iktatassa be, és a hirlappéldányt a bírósághoz juttassa.

Ily intézkedés a gyámügyi törvény abbéli főelvével, hogy a bíróságot csak a személynek cselekvő képessége iránti határozati jog illeti meg, míg ellenben vagyonbeli

intézkedések az árvaszék hatásköréhez tartoznak, teljesen összhangzásban áll.

9. *Végre szabályozni kell a rendeletnek a bíróságok és az árvaszékek között előforduló összeütközések elintéztése iránti eljárást.*

A kiskorúság meghosszabbítása és az atyai hatalom megszüntetése iránti eljárás külön külön fejezetekben volna szabályozandó.

A kiskorúság meghosszabbításánál kiemelendő, miszerint az ez iránti kérvény a törvény 9. §-ához képest a gyámhatósággal indokolt véleményezés végett már előlegesen közlendő.

Bírói teendőim halmaza nem engedi, hogy a felhozott kérdések számát tovább szaporítsam, és hogy részletekbe bocsátkozzam. Már amugy is mintha hallanám azon szemrehányást:

«Ime, hazai bíróságaink minden csekélységre nézve rendeletet kívánnak.»

Igen is ott a hol ez a törvénybe nem ütközik vagy a hol a törvény egyenesen a végrehajtó hatalmat arra utasítja vagy a hol nem a meglevő törvénynek bírói magyarázásáról van szó, utasításokat kívánunk és kívánnunk kell azokat az igazságszolgáltatás gyorsítása érdekében, mert éppen ily csekélyeknek látszó kérdések kútfőirásai a sok semmisségi panasznak és okai annak, hogy a törvényszéki tanácsulésekben a bírák drága idejüket órányi vitatkozásokkal tölteni kénytelenek — a min pedig egy pár tollvonással nagyon könnyen lehet segíteni.

Hánrich József,
pozsonyi kir. törvényszéki bíró.

Szabályzat nemzetközi választott bíróságok rendezésére.*

Bemutattatott Dr. GOLDSCHMIDT, a lipcsei b. keresk. főtörvényszék tanácsosa, a genfi nemzetközi intézet valóságos tagja és az első szakosztály előadója által.

(Vége).

A tervezet 26. §-a. «Ha a vál. bíróság meggyőződik, hogy egyik fél igénye sem alapos, akkor azt ki kell mondania, s a mennyiben a v. b. szerződés nem korlátozza, a valódi jogviszonyt megállapítania.»

Ezen eset különösen határvillongásoknál fordulhat elő, midőn mindenik fél egy bizonyos határvonalat érvényesít, a helyes határvonal pedig talán a középén van. Itt kétség esetében a vál. bíró mint igazi határbíró járhat el. Másként áll azonban, ha a vál. bírónak csak a különböző igények viszonylagosan erősebb jogosultsága felett kell itélnie. Ilyen eset fordult meg a német császár előtt a San-Juan vitában.

A tervezet 27. §-a. «A vál. bírósági határozat írásba foglalandó s az összes tagok által sajátkezűleg aláírandó. Ha a kisebbség az aláírást megtagadja, elégséges a többség aláírására, azon írásbeli nyilatkozattal, hogy a kisebbség az aláírást megtagadta.»

«28. §. A határozat indokainak melléklése kívánatos; szükséges csak akkor, ha azt a v. b. szerződés előírja. Az indokok hasonló módon aláírandók, mint a határozat (27. §.)»

«29. §. A v. b. határozat, a netán mellékelte indokokkal, mindenik félnek kihirdettetik. A kihirdetés mindenik fél képviselőjének (17. §.) vagy mindenik fél e célra rendelt meghatalmazottjának, egy-egy kiadmány kézbesítése által történik. A — habár csak egy fél képviselőjének vagy más-kinti meghatalmazottjának kézbesített vál. bír. határozat a vál. bíróság által többé semmikép meg nem változtatható. De jogában áll a vál. bíróságnak a pusztán írásai vagy számitási hibákat valamelyik fél javaslata nélkül is kiigazítani, s valamely fél javaslata folytán, az ellenfél meghallgatása után, a v. b. határozatot az eldöntetlen vitapontok tekintetében kiegészíteni. A kihirdetett v. b. határozat magyarázata nem engedtetik, ha azt mind a két fél nem kívánja.»

Az utólagos megváltoztatás veszélye magyarázat ürügye alatt, tetemes.

1. *tervezet 30. §-a.* «A helyesen kihirdetett v. b. határozat (24—29. §., mennyire kiterjed, végleg eldönti a felek vitáját.)»

A v. b. szerződések gyakori záradéka, hogy a felek magokat a v. b. határozatnak alávetik, vagy hogy azt feltétlenül és minden kifogás nélkül mérvadónak elismerni akarják, felesleges és jogilag hatálytalan. A v. b. határozatok egyenes hatálya a mai jogban általánosan elismert; még a netán kikötött bírság fizetése által sem vonhatja ki magát egy fél sem, a határozat elfogadása alól.

1. *tervezet 31. §-a.* «A vál. bírósági eljárás költségeit mindenik fél felében viseli, de a vál. bíróság is kötelezheti az egyik vagy másik felet azok megtérítésére.

32. §. A kellően kihirdetett v. b. határozat megtámadható s feloldható:

1. ha egy érvényes v. b. szerződés (2. 3. 4. 7. 8. §§.) kötve nem volt. Ezen kifogási ok eszik, ha a megtámadó panaszos a vál. bíróság előtti eljárásba bocsátkozott s ez előtt a v. b. szerződés érvénytelenségét nem gáncsolta;

2. ha az érvényesen kötött v. b. szerződés utólag elenyészett: a) egy a v. b. határozat kihirdetése előtt a felek által kötött egyezmény folytán; — b) mert a vál. bíróság érvényesen nem képezetett, vagy mert az érvényesen képzett vál. bíróság utólag megszűnt (5. 6. 7. 8. 11. 25. §§.); — c) mert a v. b. határozat kihirdetésére kikötött határidő lejárt (24. §.);

3. ha a vál. bíróság nem az összes tagok jelenlétében és szavazásával határozott (14. 25. §.);

4. ha a v. b. határozathoz indokok mellékelve nincsenek, midőn ezt a v. b. szerződés előírta (28. §.);

5. ha a vál. bíróság a megtámadó panaszos (16. §.) minden kihallgatása nélkül határozott. A jogszerű kihallgatás megtagadásával egyenlő, ha azon személynek, mely a megtámadó panaszos képviselőjéül viselkedett sem különös, sem hallgatóságos rendelete nem volt és pervitele a megtámadó panaszos által utólag sem hagyatott sem különösen, sem hallgatóság jóvá;

6. ha a vál. bíróság a v. b. szerződésben kikötött illetőségén kívül cselekedett (3. 4. 18. §§.);

7. ha a vál. bíróság az ellenfél kérelmén túl ennek javára döntött;

8. ha a vál. bíróságba megbízók v. b. szerződésükben, vagy utólagos egyezményükben, a választott bíróságnak különös megfigyelésre kijelölt eljárási szabályok és kijelölt jogelvek, vagy ha maga a vál. bíróság által megállapított és a felek előtt kihirdetett eljárási elvek (16. 22. §.), nyilván alkalmazáson kívül hagyattak vagy megsértettek;

9. ha a v. b. határozat valami általánosan erkölcsstelennek vagy tiltottnak elismert cselekvényt rendel;

10. ha akár csak egy vál. bíró, a v. b. határozat kihirdetése előtt, az ellenféltől a megtámadó panaszos tudta nélkül, valami előnyt kapott vagy az neki megígértetett;

11. ha a vál. bíróság az ellenfél által beigazolhatólag félrevezettetett, például hamis vagy hamisított okmányok vagy megvesztegetett tanúk által.

33. §. A megtámadó kereset (perorvoslati kérvény) azon törvényszéknél, vagy azon vál. bíróságnál beadandó, a mely ezen célra a v. b. szerződésben, vagy a megbízók utólagos egyezményében, kijelöltetett vagy megnevezetett. Ha a vál. b. szerződésben ily kijelölés vagy megnevezés nem foglaltatik, vagy ha egy ilyen kijelölt vál. bíróság érvényes megalkotása nem sikerül; vagy ha az e célra alkotott vál. bíróság utólagosan megszűnik, vagy ha a kijelölt bíróság a határozást megtagadja: akkor a megtámadási panasz azon állam vagy államterület legfőbb ítélőszékénél benyújtandó, a hol a vál. bíróság székhelye (12. §.) volt.

34. §. A megtámadási (perorvoslati) kereset 90 nap alatt benyújtandó, mely napok azon naptól számíttatnak, a melyen a v. b. határozat kézbesítése a megtámadó panaszos meghatalmazottjának (29. §.) megtörtént. A megtámadási kereset érvényesítésére elegendő az írásbeli kinyilatkoztatás, hogy a v. b. határozat panaszosra nézve sérelmes, összekötve (1000) franc pervesztességi bírság egyidejű letételével. Az éppen kijelölt határnapok eltelte után a megtámadási kereset csak akkor nyújtható be, ha panaszló hihetően igazolja, hogy a megtámadási okról hibáján kívül csak utólagosan értesült.

1. *megtámadási kereset* felhagyottnak tekintendő s a letett pervesztességi bírság elvesz, ha újabb 90 napi határidő alatt, mely az első 90 nap elteltétől számítandó, egy

igazolási irat, melyben a megtámadási okok különösen és érthetően kifejtendők, a bírósághoz be nem adjatik. A kijelölt megtámadási okok kiegészítése az igazolási határidő eltelte után meg nem engedhető. A megtámadási panasz bejelentése és igazolása csak igazolt képviselők által eszközölhető. A bejelentés és igazolás az ellenféllel közlendő s annak felelete az igazolási irat kézbesítésétől számítandó 90 nap alatt írásbelileg beadandó. Az igazolási iratban foglalt, az ellenfél által nem világosan tagadott tényleges állítások megengedettek tartandók.

A bíróságnak szabadságában áll a felek képviselőit meghallgatni s bizonyítékokat szerezni, de csakis az igazolási iratban foglalt megtámadási okok felett határoz. Ha azok egyiket alaposnak találja, megsemmisíti a vál. bír. határozatot. Ha a v. b. határozat több vitapontok önálló eldöntését tartalmazza, akkor a megsemmisítés csak a hatályosan megtámadott határozati részeket éri. Ha a bíróság a megtámadási panaszt mint alaptalant elvele t. i. a pervesztességi bírság elvesz s az eljárási költségeket a pervesztés fizeti.

«A bíróság határozata végérvényes. A pernek más eljárásra utasítása azon vál. bírósághoz, a mely először határozott, vagy egy másikhoz, csak a felek beleegyezésével történhetik.»

Már az elő-megjegyzésekben utaltatott arra, hogy a nagy római jogászok a v. b. szerződés és határozat természetéből, helyes és az újabb gyakorlatban és törvényhozásban gyakran elhomályosított következtetéseket vontak. Ha a vál. bír. határozat ereje abban fekszik, hogy *az, a felek meg egyezése folytán, a bírói ítéletet helyettesítse*, akkor következményeinek az engedelmisség csak akkor tagadható meg, ha vagy a felek érvényes egyezése vagy az érvényes v. b. határozat hiányzik, vagy ha a v. b. határozat a kijelentett vagy hallgatóságos egyezmény meg nem figyelésével hozatott, vagy végre ha a v. b. határozat érvényesítése minden jogrend és jó erkölcs nyilvános megsértéséül tűnnék fel. A 32. §. I—II. számaiban foglalt megtámadási okok tehát lényükben a római forrásokban is találhatunk, különösen a 9—II. számuk is.

Miután továbbá a római jog a v. b. határozat egyenes hatályát csak kivételesen állapítja meg, — csak Justinian tulajdonított a mind a két fél által tényleg vagy hallgatóság elismert v. b. határozatnak ítéletszerű hatást, — a megtámadás rendszerint akkép történik, hogy a hozott v. b. határozat iránti engedetlenség esete kikötött bírság fizetése megtagadtatik s a bíró ezen megtagadás jogszerűsége felett ítélt. Semmi szín alatt azonban nincsen a bíró hivatva a v. b. határozat utóvizsgálatára, annak anyagi helyessége vagy igazsága tekintetéből. Miért is a v. b. határozatok ellen sem felebbezésnek, sem másféle jogorvoslatnak helye nincsen. (L. I. C. de recept. 4, 8; stari autem debet sententiae arbitri, quam de re dixerit, sive aequa, sive unica sit, et sibi imputet, qui compromisit.)

Ezen egyszerű alapelvek a középkor óta a gyakorlat és törvényhozás által többszörösen meghamisítottak. Midőn, a római jogtól eltérőleg a v. b. határozatnak egyenesen ítéletszerű hatály tulajdonított, azon további lépésre csábított, hogy a bírói határozatok elleni jogorvoslatok rendszere a vál. bírósági döntésekre kiterjesztetett. Megengedettett egyszer a közönséges felebbezés, mint az elsőfoku bírói ítélet ellen, és pedig vagy egyenesen, ha a v. b. szerződésben a felebbezés határozottan kizárva nem volt, vagy legalább, ha a v. b. szerződésben a felebbezés fentartott. E mellett megengedettett a semmiségi panasz, vagy hasonló jogorvoslat, az igazságtalanság bizonyos flagrants esetei érintésére, és megengedettett, a kizárt felebbezésnél is a rendkívüli jogorvoslat kirívó méltatlanság miatt, az arbiternak az ugynevezett arbitratorral való összetévesztése folytán.

Csak újabb időben tért vissza a német gyakorlat és pereljárási törvényhozás (például a genfi, bajor, német) a felebbezés elvszerű kirekesztésével és a semmiségi okok egyidejű meghatárolása által, a helyes alapelvekre.

Az előrebocsátott észrevételek természetszerűen a nemzetközi vál. bíróságok intézményére vonatkoztak. Ha itten a bírói utánvizsgálatnak semmi útja nem volt, annál méltányosabbnak tűnt fel, hogy egy igazságtalan határozattól az engedelmesség megtagadtathassék. Itt ugyan öszhang nem uralkodik. Mig a régibb népjogtanárok minden jogorvoslatot kizárnak, vagy csak kevés, kétségtelenül helyes okokból megengedik, megengedi DARIUS, observationes juris naturalis, socialis et gentium, (dene 1851.) vol. II. obs. 13, 13 s köv. §§., hogy minden igazságtalan v. b. határozattól az engedelmesség megtagadtassék; VATEL, II, 18, 329. §. (ed. Pradier — Fodéré, II. p. 305.) legalább nyilvánvaló igazságtalanság és észellenesség eseteiben; de NEUMANN t. k. 21. §. dolus, illicita vel inhonesta praecepta. aliave nullitas admissa miatt. A legújabb írók többszörösen felveszik ezen tág osztályzatokat. A v. b. határozat semmis legyen: a vál. bíró vagy ellenfél roszhiszeműsége vagy annak csak szembetűnő részrehajlása esetében; a felek hiányos kihallgatása esetében; ha a határozat tartalma a szerződés érvényes pertárgya nem lehetne; tárgylagos helytelenség miatt; a felek vagy a vál. bíró vétkes hibája miatt: minden jogi eljárás alapelveinek nyilvános megsértése miatt; a határozat összeférhetlensége miatt a nép- és emberi jogok parancsolataival.

Az ugynevezett semmiségi okok lehetőleg éles elhatárolása nélkülözhetlen, ha kísérlet tételik, hogy azok az ellenőrizhetlen lelkiismereti aggályok jelen embriói állapotából, jogszerű, rendezett eljárás útján követendő perorvoslati okokká felemeltessenek.

Ha ezen kísérlet sikerül, akkor a nemzetközi vál. bíróságok döntvényeinek, a nekik mint népjogi bírói határozatoknak tulajdonítandó hatálya, annyiban lesz biztosítva, a mennyiben azt a népjog jelenlegi állapota általában megengedi. Csak hogy ezen célra még egy további folyamodású bíróság alkotása szükséges.

Ezzel s az itt követendő eljárással a 33. és 35-ik §§. foglalkoznak. Ilyennek ajánlkozik kétségen kívül egy állandó vagy legalább egyes esetben mégis e célra felállított nemzetközi törvényszék; és világos, hogy az ilyen intézmény ellen fenálló aggályok keveset nyomnak, ha nem az ügy anyagi eldöntése, hanem csupán a vál. bírósági ítéletek szabatosan meghatárolt perorvoslati okok felett, kíváncsítatik ítélet. Ha a felek sem egy ilyen törvényszék felállításában, sem egy új, a perorvoslati kérdésre megszorított vál. bíróság alkotásában, sem pedig e célra egy már fenálló törvényszék megválasztásában meg nem egyezhetnek: nem foroghat fen kétség, hogy a határozat azon állam vagy államterület (például Olaszországban) legfőbb ítélőszéke által hozasék, a melynek területén a vál. bíróság székhelye létezik. Tagadhatlan, hogy egy ilyen rendezés által a fontosság, mely a vál. bíróság székhelyére természetszerűen esik, tetemesen emelkedik; mert nem minden ország legfőbb törvényszéke tűnik fel alkalmasnak nemzetközi kérdések eldöntésére.

Jogirodalom.

Anyagi és alaki váltójog. Irta Dr. APÁTHY ISTVÁN, egyetemi tanár, akadémiai tag. I. Anyagi Váltójog. Ara 2 frt. 80 kr. Budapest 1877. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

(Polytatis.)

Az u. n. *pinczeváltó* (Kellerwechsel) jogi természetére nézve szerző eltér az uralkodó felfogástól, mely szerint az

ily váltók *hamis* váltók. Szerinte a pinczeváltó nem hamis váltó, «mert míg a hamis váltók csalási szándékkal létesítetnek, a pinczeváltóknál e szándék hiányzik».(107. l. 1. jegyz.)

Csak annyiban tekinti szerző a pinczeváltót hamis váltónak, a mennyiben az lejáratkor be nem váltatott, a midőn pinczeváltó és hamisváltó között minden különbség megszűnik. Részünkről a megkülönböztetést pinczeváltó és hamis váltó között igazoltnak nem találjuk és pedig főleg azért, mert kétségbemvonjuk azt, miszerint a hamis váltók szükségképen csalási szándékkal készítettnek. Az okirathamisítás, tehát a váltóhamisítás fogalma is, nézetünk szerint független a csalási azaz *megkárosítási* szándéktól, s a hamisítás mint büntett be van fejezve, jöllehet semminemű káros következményt nem vont maga után.¹ Ettől eltekintve azonban szerző felfogását azért sem követhetjük, mert ha a hamisításhoz a csalási szándék szükséges volna, a lejáratkor be nem váltott pinczeváltót sem lehetne hamis váltónak nyilvánítani, tekintve hogy a csalási szándék ekkor is hiányzik s különben is a csalási szándéknak *ab initio* kell meglennie.

Az egyes váltójogi intézmények címmel ellátott különös részben szerző mindenekelőtt az *idegen váltó lényeges kellékeivel* foglalkozik elég tüzetesen és kimerítő casuistikával. Fejtegetéseihez egészben véve hozzájárulunk, mindazonáltal egyes kérdésekre nézve eltérő véleményben vagyunk. Így nevezetesen nem találjuk helyesnek szerző azon nézetét, miszerint ha a váltóösszeg betűkben többször de egymástól eltérőleg, számokban pedig csak egyszer van kifejezve, a legkisebb összeg mérvadó. (112. l.) Nézetünk szerint ily esetben a számokban kitett összeg époly kevésbé jön tekintetbe, mintha az összeg betűkben csak egyszer van kifejezve s ezen összeg tér el a számokban kiirt összegtől (v. t. 4. §.). Mérvadó ily esetben egyedül a betűkben kiirt összegek közül a legkisebb. — Nem fogadhatjuk el továbbá szerző azon nézetét, miszerint, ha a rendeltvényes nem saját keresztnevével jelöltetik meg, ez a váltó érvénytelenségét vonja maga után (113. l.), mely nézet különben a 76. lapon mondottakkal szemben (1. fentebb) némileg ellenmondást involvál. — Eltérő véleményben vagyunk továbbá a *felmondásra* szóló váltók tekintetében (114. l.), melyeket részünkről a német birodalmi ker. főtvszékre való hivatkozás daczára érvényeseknek tartunk, és pedig mint *látra*, vagy mint *lát utána* szóló váltókat a szerint, a mint pusztán felmondásra, vagy felmondástól bizonyos időre szólnak. E tekintetben THÖL felfogását osztjuk, a ki a kérdésben következőleg nyilatkozik: «bas Entscheidende ist: die D. W. O. hat die Form des Sichtwechsels und Nachsichtwechsels nicht präzise vorgeschrieben; sie will sich mit einem dem Wort Sicht gleichbedeutenden Ausdruck begnügen. Es kommt nun darauf an, ob es für die Willenserklärung, einen solchen Wechsel auszustellen, eines Ausdrucks bedarf, der auf die Vorzeigung des Wechsels deutet, oder ob ein Ausdruck genügt, welcher ausspricht, dass es im Willen des Wechselnehmers stehen solle, wann er die Zahlung haben wolle. Der Ausdruck Kündigung ist nicht der ersteren, aber der letzteren Art. Es ist nicht abzusehen, warum ein Ausdruck der letzteren Art nicht genügen solle.» (Wechselrecht 3-ik kiadás 611. l. 22. j.). Hozzátehetjük, hogy hisz a *tetszés* szó sem mutat bemutatásra!

Ha a váltóból nem tűnik ki, hogy a határidőt a bemutatás vagy a kiállítás napjától kell-e számítani, akkor a váltó szerző nézete szerint érvénytelennek tekintendő. Ez ellen megjegyezzük, hogy a német bir. ker. fvtvszék (Ent-

¹ V. ö. BERNER «Lehrbuch des deutschen Strafrechts» 8. Aufl. Leipzig 1876. 560—561. (: «Die Fälschung ist schon mit der objectiven Darstellung der Täuschung vollendet, ohne dass die objectiv verwirklichte Wahrheitsentstellung eine weitere Wirkung gehabt zu haben braucht.» E felfogásból indul ki a magyar büntetőjavaslat is l. 367. és 377. §§.

scheidungen II. köt. 148. l.) ily esetben azt veszi fel, hogy a határidő *kelettről* számítandó, hogy tehát a váltó érvényes — a mit részünkről is helyeslünk, tekintve, hogy a kibocsátó mindenesetre kötelezni akarta magát, és hogy a közönséges életben is oly kifejezések mint: «egy év múlva fizetek» azt jelentik, miszerint a határidő az ígéret megtételének napjától számít.

Ha több oly intézvényszerzett jelöltetik ki, kik különböző helyeken laknak, akkor szerző nézete szerint a váltó érvénytelen (117. l. 4. jegyz.). Ez helyes lehet a német váltórendszabály értelmében, de nem a magyar v. t. szerint, mely oly esetre nézve, midőn a váltóban több hely van kijelölve, azt rendeli, hogy fizetési helynek az első tekintendő. (3. §. 7. pont). E szabály nézetünk szerint azon esetben is talál alkalmazást, ha a több helynek több intézvényszerzett felel meg. A többi hely egyszerűen nem vétetik tekintetbe s a váltóbirtokos úgy járhat el, mint ha az intézvényszerzettek egy helyen laktának; azaz ha az első intézvényszerzett elfogadni vagy fizetni vonakodik, a váltóbirtokos a többi intézvényszerzettet ugyanazon helyen keresni s hatósági bizonyítvánnyal igazolni fogja, hogy ők azon a helyen nem laknak.

Hogy a Code de Commerce, az olasz, spanyol, hollandi és orosz kereskedelmi törvények, valamint az angol és amerikai váltójog (nem törvény!) szerint a rendeletre kiállított okiratok váltóknak tekintendők — mint azt szerző a 111. lapon (2. jegyz.) állítja — az nyilván messze megy, s szerző is bizonyára csak azon esetet tartotta szem előtt, midőn az okirat a váltó kellékeivel és természetével bir, anélkül, hogy a váltó elnevezés a szövegben előfordulna. Egy rendeletre szóló okirat, melyben pl. a distantia loci vagy az érték elismerése hiányzik, a Code de Commerce, az olasz és hollandi k. t. szerint nem váltó s utóbbi ily okiratot határozottan mint utalványt jelöl meg (holl. k. t. 210. cz.). Egy rendeletre szóló okirat továbbá, melynek tárgya nem pénz, hanem másnemű szolgáltatás, semmi törvény szerint nem váltó.

A 45. §-ban szerző az *intézvényszerzett saját váltóról* szólván, a 113. lapon (5. jegyz.) azt mondja, hogy az intézvényszerzett saját váltó *saját váltónak* tekintendő, ha a kiállítás és a fizetés helye azonos. Ezt részünkről is elismerjük s csak azt sajnáljuk, hogy szerző a döntő érvet ki nem emelte. E döntő érv az, hogy a v. t. sehol nem követeli, miszerint a saját váltó egyenes fizetési ígéret alakjában állíttassék ki; minek folytán mi sem áll utjában annak, hogy a saját váltó fizetési meghagyás formájában jelentkezzen (l. THÖL. i. m. 631. l.). Ha e nézettel szemben PLÓSZ (i. m. 49. l.) a distantia loci kellékének hiányában szenvedő it: saját váltó érvénytelensége mellett azt allegálja, miszerint «itt nemcsak a kibocsátó lekötöztetéséről, hanem főleg a váltólevél mint egy alaki kellék érvényességéről van szó» — ugy ezen érvre csak azt jegyezzük meg, hogy petitio principii-t tartalmaz, épen az lévén bebizonyítandó, hogy a saját váltó alaki kellékét az egyenes fizetési ígéret képezi.

A *telepített váltóról* szóló 46. §-ra nézve megjegyezzük,

hogy nem áll feltétlenül, miszerint «ha a telepezés nem az intézvényszerzőtől származik, illetőleg nem az ő tudtával és beleegyezésével történik, a váltó hamisítottnak tekintendő» (132. l. 6. jegyz.) Nem áll t. i. akkor, ha a váltóból világosan kitűnik, hogy a telepezés nem az intézvényszerzőtől, hanem valamely forgatótól vagy az elfogadótól származik; első esetben a telepezés nem írottak lévén tekintendő, utóbbi esetben pedig módosított elfogadmány forogván fenn. — Továbbá kétségbe vonjuk, hogy az intézvényszerző az elfogadás után és pedig az elfogadó beleegyezése nélkül is jelölhet ki telepest, ha t. i. az elfogadó maga telepest ki nem jelölt (133. l. 4. j.); mert az intézvényszerző telepest kijelölni csak a telepítés alkalmával van jogosítva, később ezen jog csak az elfogadót illetvén, ki, ha ezen jogával nem él, róla egyszerűen az vélelmezetik, hogy ő a fizetést a telep helyén maga kívánja teljesíteni (v. t. 24. §.) pl. azért, mert üzleti tevékenysége folytán a fizetéskor a telep helyén jelen fog lenni. — Végre nem csatlakozhatunk szerző azon véleményéhez, miszerint a telepes a kijelöléshez képest a kibocsátó, illetőleg az intézvényszerzett meghatalmazottjának tekintendő (134. l.), mert a telepes a kibocsátóval szemben még akkor sem áll jogviszonyban, ha a kibocsátó jelölte ki a telepest.

Az 57. §-ban szerző a *fizetés módjáról* szólván, egészben véve helyes eredményekre jön s csak azt sajnáljuk, hogy fejtegetései nem eléggé szabatosak, nevezetesen azon kérdés tekintetében, valjon ha egy belföldön fizetendő váltó belföldi arany vagy ezüst pénznemre szól, ily esetben tartozik-e a váltóbirtokos *papírpénzt* elfogadni, feltéve, hogy az arany vagy ezüst pénzben való fizetés a váltóban határozottan ki nem kötöttet? E kérdésben PLÓSZ azon nézetet vallja, hogy a pénzügyi szabályok, melyek szerint bizonyos pénznemek helyett papírpénzt vagy bankjegyet kell névértékben vagy folyam szerinti értékben elfogadni, a v. t. 37. §-a által hatályon kívül vannak helyezve, miért is a *belföldi* arany vagy ezüst pénznemekre szóló váltók aranyban ill. ezüstben fizetendők, tekintet nélkül arra, valjon a váltóban kitett pénznemben való fizetés határozottan ki volt-e kötve vagy nem? (i. m. 219. l.) E felfogás helyességét részünkről sem ismerhetjük el, mert a v. t. 37. §-a a pénzügyi szabályoknak derogálni nem akart, a mi az előzményes munkálatokból is kitűnik, melyek ily szándékról mitsem tartalmaznak, holott közjogi szabályokkal szemben mindenesetre szükséges lett volna határozottan nyilatkozni. De ettől eltekintve is, PLÓSZ-nak már azért sem lehet nézetünk szerint igaza, mert kétségbe vonjuk azt, hogy az arany és ezüst nálunk *folyamatban* volna. Az arany semmiesetre nem az, mert az arany nálunk nem *valuta*; de az ezüst sem az, legalább nem *de facto*. Ha pedig az arany és ezüst nálunk folyamatban nincs, akkor épen a v. t. 37. §-ának második bekezdése talál alkalmazást, azaz a fizetés történik folyamatban lévő pénzben, ha effektív fizetés ki nem kötöttet, folyamatban pedig nálunk a *papírpénz* van.

(Folytatás következik.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A határörvidéki házközösségek rendezéséről.

I.

Jogtörténetileg beigazolt tény, miszerint a házközösség a szláv nemzeti jogöntudat fejleménye és szorosan összefügg a zsupáknak (territoriális kerületeknek) és községeknek (szelo) rendezésével; s épen ezen házközösségi intézményben rejlik a szlávok személyi joga rendezésének sulypontja.¹

¹ WENZEL J.: Európai jogtörténet. 272—278. l.; Magyar magánjog II. k. 374. l. — HOSTINEK JÓZSEF: Die k. k. Militärgrenze, ihre Organisation u. Verfassung. I. k. 203—235. l.

A házközösségek a szerbek- s horvátoknál uralkodott törzsi szervezetből eredt, melyet hazánkban letelepedésük idején nálunk is meghonosítottak s a mely azon amalgamizáló behatás alatt is, mit a byzanci uralom ama szláv népekre gyakorlott, megtartotta érvényét. Szolgálatot a házközösségi viszony nem vont maga után; noha a zsupák és szelok irányában való alárendeltségük politikai eseményeknek következtetése. E házközösségi viszonyt nem érintették azon számtalan változások,² melyeken a magyarországi

² KORBULY J. Közjog. 177—196. és 952—662. l.

határörvidék keresztülment; sőt inkább a törvény ótalma alá helyeztetett. «Das patriarchalische Leben des Grenzvolkes als Nationalsitte wird unter den Schutz der Gesetze gestellt», — mond az 1850. május 5-diki «Grundgesetz» 31. §-a.

Házközösség alatt a volt határörvidéken, nagyobb számu embereknek ugyanazon házban, erőik- és vagyonuknak közös haszonra és haszonélvezetre irányuló patriarchális együttélését értjük. Háztársak (Hausgenossen) a házközösségnek azon tagjai nem- és korkülönbség nélkül, akik állandóan ugyanazon házhoz vannak konsztribálva és e ház kötelezettségeit kikötött bér nélkül magokra vállalták, akár származtak legyen azon házbeli családból, vagy akár csak befogadtattak; s tagjai mindaddig, míg abból kiválván, más házba nem iratkoztak, vagy a határörvidéki állományból ki nem léptek.

Ily szoros családi és gazdasági együttélés nem lehet meg felügyelet nélkül s ez a családapát (otac) mint a házközösség fejét illeti törvény szerint. A nőtagok házasságon kívüli gyermekei is a házközösséghez tartoznak, mivel ennek kellett volna a nőtagok erkölcsösségére jobban vigyázni. Hatósági beavatkozásnak a házközösség magánügyeibe csak akkor van helye, ha a tagok nem egyeznek meg, vagy magok veszik igénybe.

Családapa rendesen a legidősb, alkalmas s katonai szolgálatmentes férfi tag, ki a nyugalomra, rendre, egyetértés-, vallásosság- és erkölcsösségre felügyel és a vagyont kezeli. Neje, vagy más alkalmas asszony a családanya. Választásuk a családtagok s ezeknek egyenlensége esetén a községi képviselő által történik. Az alaptörvény kivételeket tesz arra nézve, kik nem lehetnek családfők (róm. kath. papok, tényleg szolgáló katonák stb.)

A katonai szervezet annyira megszigorította a házközösségi rendet, hogy az éjnek idején kimaradót be kellett az állomásparancsnoknak jelenteni. Hogy azonban az erkölcsösség ily házközösségekben sohasem lehetett valami jó lábon, bizonyítja az, hogy el kellett rendelni, miszerint minden házaspárnak külön hálókamrája legyen.

A vagyonszösség teszi a zadrugák lényegét, de egyzersmind leggyögebb oldalát, amely a belőle folyó számtalan félszégesség- és vitáknál fogva, egymaga elég indok vala a polgárosításra.

Ugyanis: a mit a házközösség közös erővel szerez, mindaz oly házközösségi vagyon, mely a ház és az összes családtagok fenntartására szolgál; történjék bár ama szerzés akár örökösödés, akár adás-vevés, vagy egyéb jogcímen. A vagyonszösség ilyen egyenjogu rendezése kihatott a büntetőjogra is, olyannyira, hogy háztársak által a közös vagyonon elkövetett lopás «családi lopásnak» tekintetik és csupán a házatya feljelentése nyomán büntetethetik. (Kat. büntetőtk. 736. §.)

Ha a háztársak bizalmatlankodnak, számadást kérhetnek az otactól és közülök egyre átruházhatják a készletek és házi pénztár fölötti ellenőrködést.

A közös gazdaságnak adósságok és szükségletek levonása ntán fennmaradó tiszta hozadéka a háztársak akarathoz képest, köztük — különös tekintettel a családfőre s családanyára — felosztható. Hanyag és javíthatatlan tagok az osztozkodásból kizárva.

Telkek eladása-, vétel-, haszonbérle-, elzálogítása- és terhelésénél, valamint a közös vagyont s az egész családot érintő fontosb jogügyleteknél, a családapa köteles a 18 évet meghaladt koru mindkétnemű tagok meghallgatását és többségük beleegyezését kimutatni. Kifogások felett a községi képviselő dönt. Egyes tagoknak magántartozásai — még a kereskedőket s iparosokat sem véve ki — kielégítési alapot merőben az adós ingó magán vagyonából kereshetnek, milyent az alaptörv. 38. §-a szerint szerezhetnek.

A házi köteleességek teljesítésén felül fennmaradó időt a háztársak saját keresményre fordíthatják, mindazáltal ebből is bizonyos rész a házi pénztárnak jut.

Privát vagyonul a háztársak csupán ingó dolgokat szerezhetnek; ily szerzési módok: a feleslegben osztakozás, munka, örökösödés, hadi zsákmány. Ezekben szabadon rendelkezhetnek és végintézkedhetnek; végrendelet híján a törvényes örökösödés rendje áll be. Azonban jogosulatlanul szerzett ingatlan a házközösségre száll, vagy ennek javára két év alatt elárverezendő.

A házközösségi vagyon felosztása bizonyos föltételekhez van kötve, ugyanis: 1. mindegyik fél köteles lakóházán kívül legalább hat holdnyi törzsvagyont kimutatni; 2. szükséges a szavazatképes (18 éves) családtagok többségének beleegyezése; 3. az osztályrészek egyezségeileg előre felosztandók és a telkek a hatóság közbejöttével elhatárolandók; minél az ismétbelépésre jogosult tagok, illetve családágak szintén számbaveendők; 4. a közös tattozások felosztandók és kellőkép biztosítandók; 5. a felosztás következtén szükségelt külön lakóházakra a teret ki kell jelölni; 6. az osztozkodó férfitagoknak kiszolgált katonáknak kell lenniök. — Ezen föltételek célja, hogy a felosztás mentől inkább elkerültessék és ha azok fennforogván, a felosztás csakugyan megtörténik, a vagyon szét ne forgácsoltassék, hanem az osztozkodók megélése biztosíttassék.

Ha az osztálynál valamely családtagnak egyik vagy másik osztályos félhez való fölvétele ellen óvás tétetik, a közelebbi rokon ág köteles azt felvenni. A vagyonrészek tekintetében ha egyezés létre nem jön, a községi választmány³ ejti meg az osztályt a finemű tagok számának előzetes megállapítása után; még pedig korra való tekintet nélkül, tehát a gyermekeket is odaértve. A községi választmány — mely az osztálynak alapul szolgáló adatokat gyűjteni, a felosztandó ingó vagyont összeírni, a földbirtokot s más dologi jogokat a telekkönyvekből kiírni, a családtagok jegyzékét összeállítani és ezek alapján az osztályozási tervet elkészíteni köteles — ezen adatok helyességéért felelős. Ezen osztályozási terv jóváhagyás végett azelőtt az ezredparancsnoksághoz terjesztett be, melynek határozata másodfokban az országos főparancsnoksághoz, harmad és utolsó fokban a cs. kir. hadügyminiszteriumhoz volt felebezhető. A végérvényes osztály alapján osztályszerződési okirat készíttetik, mely azután telekkönyvi kebelezésre alkalmas.

Egyes személyek és családok is fölvehetők a házközösségbe, ha vagyonukat — tehát mindazt, mit magukkal hoznak és ami a fentiek szerint külön vagyont nem képezhet — a házközösség vagyonaként átruházzák s eddigi hatóságuktól elbocsátást eszközölnek ki. A felvétel ténye beiratkozásnak (Einconscribirung) vagy beközösítésnek (Einkommunionirug) nevezetik.

A határör (Grenzer) saját házközösségének beegyezésével és a hatóság engedélyével más házközösségbe is átléphet; mi azonban csak akkor engedhető meg, ha az elhagyandó házközösségben annyi munka képes egyén marad, hogy a kilépés által a gazdálkodás csorbát nem szenved. Az ennek ellenére kilépők kóborlóknak tekintetnek és visszabelépésre kényszeríttetnek.

A szabályszerű kellékek mellett kilépőknek nincs többé joguk a házközösségi ingatlan vagyonra. Ily kilépéssel egyenlő hatályu a tisztte, hivatalnokká kinevezetés és pappá választás stb.; mi ha bekövetkezik és a visszabelépési jog (Rücktrittsrecht) fön nem tartatik, a házközösségi vagyonra való igény elvesztésével jár. A határőri családból kiházasuló lányok az ingatlanokból nem kapnak

³ Községi választmány neve alatt a határörvidéki községi szervezet szerint a századhatóság (Compagniebehörde) a képviselővel vagy u. n. Rapportsitzunggal együtt értetett.

kiházásitást, csupán a szükséges és szokásos kelengyét és a menyegző költségeinek megtérítését. Nehogy a menyegzői kiadások sokra rugjanak, törvény mondja, hogy a lakodalmak csak egy napig tartsanak.

A határörvidéki állománynak oly egyénei, kik — mint például katonatisztek, papok, hivatalnokok, rendőrök stb. — közszolgálatot viselnek és így a fönt kifejtett közkereset föltételének nem felelnek meg, nem jogosítvák a házközösségi vagyon hasznélvezetére; mindazáltal megmarad a házközösségbe való visszabelépési joguk (Recht des Rücktrittes) és annak időpontjától fogva a kötelezettségek elvállalása révén, fönttartatik részesülésük is a házközösség vagyonában.

Kiskoruak ingatlana fölött való bármiféle intézkedésnél a gyámhatóság előzetes engedélye eszközöndő ki. Kiskoruak házközösségébe fölvétel csupán a gyám és a gyámhatóság beleegyezésével és akkor történhetik, ha abból az árvákra előny háramlik. A határörvidéki gyámügyet az 1850. június 28-diki törvény (Bir. törv. I. 255. sz.), az 1851. máj. 7-diki 381. számú hadügymin. rendelet és egy 1804. decz. 16-diki körrendelet, valamint az osztr. polg. tk. szabályozzák.

Vázlatosan megismertettük ezekben a határörvidéki házközösségek szervezetét s most még dióhéjba szorítva elmondjuk azon szabványokat, melyek az 1872. június 9-én (illetve 1871. június. 8-án) kibocsátott ily című kir. rendeletben. «törvény a bánsági határörvidék és a titeli zászlóalj területén fennálló némely közigazgatási intézmények megváltoztatásáról» — mely rendelet törvénytárunkba az 1873: XXIX. cz. a. becikkelyezve lett, — megállapítvák. A rendelet és ezen törvénycikk nem mindenben egybehangzó ugyan, lényeges intézkedéseik azonban ugyanazok.

Kimondatik ott a korlátlan és szabad tulajdonjog, a birtokmaximum és — a rendeletben még fentartott minimum eltöröltetik; végrehajtás esetén a társtagi rész lefoglalhatósága megállapittatik. A felosztás a szavazási joggal bíró mindkét nembeli házközösségi tagok kívánatára történhetik s ekkor az ingó és ingatlan vagyon *lélekszám* szerint felosztatik. A tagok megosztzkodhatnak a közösségi kötelék fenntartása mellett is, és ilyenkor az osztályrésznek hat, illetőleg nyolcz holdnyinál kevesebbnek nem szabad lennie; ha kevesebb, az osztozkodás egyenlő a teljes felbomlással. — Az előbbi mód szerint (beközösítés, Eincommunierung) történt felvételek teljes érvényökben fönttartattak: de ezen-tul ily fölvételek csak az osztr. p. tk. vagyonközösségre vonatkozó határozmányai szerint történhetnek. A földmivé-
lési iparágtól más szakmára tért tagok végkielégítésüket vagy társtulajdoni joguk biztosítását követelhetik. Ingatlanok birtokváltozásaira vonatkozó szerződésekre előirt min-ták vannak s ezek a szolgabíróságoknál mutatandók be. Osztálykérvények a községi hivatalnál. A közösségi vagyon felosztása pénzben is történhetik, a mikor az illető osztály-rész előbb természetben, azután «lelkiismeretes» becsü útján pénzürtékben állapittatik meg, mely becsárt azután a szol-gabíróság megvizsgálja és megerősíti.

Dr. Stassik Ferencz,
megyei tisztí ügyész.

Különfélék.

Az ügyvédvizsgáló bizottság közgyűlése. Az 1878. évre kinevezett, illetőleg megválasztott ügyvédvizsgáló bizottság e hó 16-án tartotta alakuló közgyűlését, melyben az elnök SZABÓ IMRE semmitőszéki bíró jelentésében rövid vissza-pillantást vetett a bizottság múlt évi működésére, melyből érdekesnek tartjuk kiemelni, hogy:

ügyvédvizsgáló jelentkeztek 1877-ben 361-en, ezekből képesítettnek találtatott 241, visszautasított 120.

1876-ban a jelentkezők száma 450 volt, kik közül 320 találtatott képesítettnek és 130 utasítottat vissza; míg 1875-ben 406 jelentkező közül 318 találtatott képesítettnek s 88 utasítottat vissza. Ismétlő 105 jelentkezett 1877-ben vizsgára, kik közül 98 képesítettnek találtatott és 7 vissza-utasítottat. A visszautasítottak e csekély száma azonban mint az elnök is kijelenté, nem annak következménye, hogy a jelöltek másod izben oly készszen jelennének meg, hogy alig akad, ki nem lenne képesített, hanem a törvény azon intézkedésében keresendő, mely szerint az, ki ismételve megbukott, többé vizsgára nem bocsátható, s így férfi korá-ban életcéljától fosztatik meg, mely súlyos következmény a vizsgáló bizottságot igen enyhe eljárásra ösztönzi. Már mult évben tett a bizottság a törvény ez intézkedésének megváltoztatása iránt, mely által ellenkező eredmény éretik el, mint a törvény maga elé tűzött, — felterjesztést, de miután ennek eddig eredménye nem volt, az ez évben hason irányban újabb felterjesztés határozottatott el. — Végül igen szép jelenete volt a gyűlésnek, midőn a helyettes elnök előadván SZABÓ IMRE elnök buzgó működéseit, melyekért ő Felsége által a Szent István rendjével lett kitüntetve, s megemlítvén, hogy e kitüntetés óta teljes számban a bizott-ság együtt nem lévén, annak nevében most ragadja meg az alkalmat üdvözlétének kijelentésére. Mi lelkes éljenzéssel lett a tagok részéről fogadva, s annak jegyzőkönyvileg leendő megörökítése határozottatott el. Valóban SZABÓ IMRE oly buzgón és lelkiismeretesen is jár el elnöki tisztében, hogy e kitüntetést méltán kiérdemlette.

(A törvények és rendeletek hivatalos kiadása a pesti könyvnyomda részvény társulatra lévén ruházva, ennek — az előfizetési fölhívásaiban tett ígérete szerint is — köteles-se lenne minden törvényt és rendeletet megjelenése után (és pedig legelső sorban az előfizetőknek, azonnal megküldeni. E helyett azonban azon rut és boszantó visszaélés követtetik el, hogy a legéletbevágóbb törvények és rende-letek mindaddig nem adatnak ki, a míg *külön lenyomatokkal* a közönség ki nem zsákmányoltatik. Természetesen az elő-fizetők nem várhatván a hivatalos példány beküldéseig, kényszerítvék a külön lenyomatot is megszerezni és később amazt is megkapják. E miatt panaszt emelvén, a nagym. m. kir. igazságügyi Miniszter ur 6614/1877 sz. leiratában panaszunkat méltányolván: intézkedést ígért, de azért a visszaélést mégis szenvedjük. Több ügyvéd nevében:

B. S.

(A büntető törvjavaslat tárgyalásához.) A képviselőház igazságügyi bizottsága megállapította a büntető tjavaslat függőben maradt szakaszainak a ház előtt javaslatba ho-zandó új szövegezését.

A 163. §-ba a képviselői immunitásra vonatkozólag a bizottság a következő új alinea felvételét hozza javaslatba. «Ugyanazon büntetés a megjelölt megkülönböztetés szerint alkalmazandó, ha az erőszak vagy veszélyes fenyegetés a fennebb megállapított czélból az országgyűlésnek vagy a közügyek tárgyalására kiküldött bizottságnak valamely tagja ellen intéztetett.»

A 173. §-t hosszabb vita után következőleg állapította meg a bizottság: «Öt évig terjedhető államfogsággal büntetendő az, ki a 171. §-ban meghatározott módon a király személyének sérthetlenségét, a trónöröklés rendjét, az alkotmányos államformát, vagy a törvények kötelező erejét meg-támadja, ugyszintén az is, ki az alkotmány egyes intéz-ményei, a monarchia másik államával fennálló kapcsolat, a magyar államhoz tartozó országok közt fennálló államkö-zösség ellen, vagy a királynak, az országgyűlésnek s a közös ügyek tárgyalására hivatott bizottságnak törvényes joga ellen lázit.»

A 299. §-t végül ekként állapítá meg a bizottság: «Azon párbajvivő, ki a párviadalnak szokásos, vagy köl-csönös egyetértéssel megállapított szabályait megszegte és annak következtében ellenfelét megölte, a szándékos ember-ölésre, ha pedig megsebesítette, a súlyos testi sértés büntet-tére meghatározott büntetéssel (302. §.) büntetendő. (A jog-ügyi bizottságnak e javaslatait a képviselőház azon egyetlen módosítással fogadta el, hogy a 173. §-nál PAULER indítvá-nyára e trónöröklés ezen jelzővel «törvényes trónöröklés» bővítettett.)

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre 6 frt
negyedére 3

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A jövedéki kihágások iránti eljárás, és a gyakorlatban tapasztalt hiányokról. Dr. Neuberger Ignác, kir. táblai pótbiórtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Törvénykezési szemle: Halasztás a perirat beadására. Dr. Imling Konrád, kir. tszéki bíró urtól. — A határőrvidéki házközösségek rendezéséről. Dr. Stassik Ferencz, megyei tisztí ügyész urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A jövedéki kihágások iránti eljárás, és a gyakorlatban tapasztalt hiányokról.

Az 1876: XV. tcz. 81. §-a azt rendeli, hogy a jövedéki kihágásokra nézve az 1874: XL. tcz.-ben fentartott jövedéki bírósági eljárási szabályok továbbra is mérvadók, e szerint az 1788. évi harminczadrendszabályok és az 1842. évi harminczad hivatali utasítás, és azokra vonatkozó rendeletek, — habár azok a jelenlegi viszonyoknak sok tekintetben meg nem felelnek, — ezentul is alkalmazandók.

Törvényhozásunk sok fontos teendővel elhalmozva lévén, nem igen várható, hogy a jövedéki eljárás külön törvény által a közeli jövőben végleg szabályoztatnék. Különben ez nem is volna annyira sürgetendő; ha az érvényben lévő eddigi szabályok pontosan megtartatnának, némely hiányok rendeletileg pótolatnak, és ha a pénzügyi közegek, különösen pedig a vizsgálattal megbízott hatóságok kötelességüket lelkiismeretesebben és szabatosan teljesítenék, nehogy felületes eljárásuk által ezen ügyek elbirálása, mely sajátságos természetüknél fogva ugyis eléggé nehezítve van, akadályoztassék, sőt itt-ott lehetetlenítessék.

Történeti előzménykép említjük, hogy míg a monarchia többi tartományaiban még most is az 1835. évi július 11-én kibocsátott törvény érvényes, — addig nálunk a német rendszer idejében a fönt hivatkozott harminczadutasításban foglalt szabályok szerint eszközöltetett a jövedéki eljárás, — a m. kir. ministerium megalakulása után, ő felsége 1867-ik évi márczius 22-én kelt kir. rendelettel, az 1867. évi márczius 10-ik napjáig elkövetett államjövédelmi megcsönkítások miatti büntetéseket elengedvén, a m. kir. pénzügy- és igazságügyministeriumot 1867. márczius 26-án a jövedéki kihágások iránt kövendő eljárásra nézve rendeletet bocsátottak ki, melylyel a jövedéki kihágások megvizsgálásánál és az azok körüli eljárásnál az addig tényleg fenállott szabályokat, a rendeletben részletezett eltérésekkel fentartották. A jövedéki ügyek elintézésére, Erdélyt ide számítva, a pénzügyi felügyelőségek székhelyén 32 jövedéki törvényszék álltatott fel, — de ezeknek száma az 1868. évi XXXI. törvénycikkkel «pénzügyi törvényszékek» elnevezése alatt 16-ra szálltatott le, — a kir. bíróságok szervezésével pedig ezen ügyek ellátása az 1871: 66-ik tcz. alapján 1871. december 29-én kiadott ministeri rendelettel, a kir. pénzügyigazgatóságok székhelyein következő 16 törvényszékre, és pedig: az aradi, budai, beregszászi, besztercebányai, debreczeni, győri, kassai, pesti, pécsi, pozsonyi, soproni, szatmárnémeti, szegedi, temesvári,

kolozsvári és nagyszebeni kir. törvényszékekre bízott, — mely törvényszékek, habár időközben a győri és beregszászi királyi pénzügyigazgatóságok feloszlatattak, jelenleg is mint pénzügyi bíróságok működnek, azon kivétellel, hogy a budai kir. törvényszék feloszlatása után a pestvidéki kir. törvényszék jár el pénzügyi jövedéki ügyekben.

1867. évi szeptember 17-én 2494. sz. alatt, a perorvoslatra, a vizsgáló hatóságok megjelölésére és a rendes eljárástól való elállásra nézve rendelet bocsátott ki, de ugy ezen, mint az előbb érintett rendeletnek lényeges részei az 1868: XXI. tcz. 100—107. §§-aiba vétettek fel, és ugyanazon évben a pénzügyi törvények és szabályok, szolgálati utasítások a pénzügyministerium által, több füzetben összeállítva, adattak ki.

Az 1868: XXI. tczikknek az eljárásra vonatkozó szabályai az 1876: XV. tcz. 76—81. §§-ai által megváltoztattak, de ezen változásokra alább visszatérünk.

A mi már most magát az eljárást illeti, a vizsgálat a harminczadutasítás és az 1867. évi szeptember 17-én 2494. sz. a kelt pénzügyministeri rendelet értelmében a kir. pénzügyigazgatóságok tisztviselői (többnyire pénzügyigazgatósági titkárok) de legtöbb esetben a pénzügyőrségi biztosok által a harminczadutasítás IV. fejezetében foglalt szabályok szerint foganatosítandó, — a vizsgálat alapjául, a kihágásról fölvett *tényleírás* szolgál. De dacára annak, hogy a tényleírás alapja az egész vizsgálatnak, és ez okból annak kellékei a harminczadutasítás 597—603. §§-aiban tüzetesen előírva vannak, sajnosan tapasztaljuk, hogy a pénzügyi közegek e tekintetben épen nem teljesítik kötelességüket, és a fölvételnél a legnagyobb fölületességgel járnak el. Ugyanis a tényleírás alaki kellékeit tekintve, sok esetben magának a gyanusítottnak neve vétetik fel hibásan, hatósági tanu a felvételhez meg nem hivatik, — a körülmények kellő pontossággal elő nem adatnak, — és a pénzügyi közegek itt-ott már azzal is megelégednek, hogy a tényleírást az esetleg jelen volt, bár írni, olvasni nem tudó tanuk által iratják alá, anélkül, hogy a tanuknak a tényleírás tartalmáról, a megnehezményezés tárgyáról fogalmuk és kellő tudomásuk volna, — és miután több esetben maga a gyanusított fél is írástudatlan, ugy annak, mint a tanuknak névaláírójaként, az egyik pénzügyőr szerepel. Magától értetik, hogy ily tényleírás, hitelességgel nem bírhat, és annak alapján a vizsgálat sikeresen nem teljesíthetetik.

A vizsgálat miképi foganatosítására irányadók a harminczadutasítás 620—650. §§-ai, de e helyütt is megjegyezzük, hogy a vizsgálatok nagyrészt hiányosak, néha egyoldalúak, kellő részletességgel és szabatossággal nem eszközöltetnek, és az utasítás hivatkozott határozatai figyelmen kívül hagyatnak, minek következménye más nem lehet, mint az, hogy az ügy alaposan meg nem biráltathatván, a vizsgálat folytatása, a hiányok pótlása kell hogy elrendeltessék oly időben, melyben az sok nehézséggel és költséggel van összekötve, de számtalanszor már nem is lehetséges.

A vizsgálat folyama alatt megtétetik a büntető eljárástól való elállásra vonatkozó figyelmeztetés, erre nézve az 1876: XV. tcz. 80. §-a akkép intézkedik, hogy «kihágások eseteiben, ha a fél eleget tesz a szabályszerű feltételeknek, enyhítő körülmények felhozása mellett kérheti a vizsgáló hatóságnál a vizsgálat megszüntetését, melyet ezen hatóság elrendelhet, — ellenkező esetben az ügy további tárgyalás végett a pénzügyi bírósággal felruházott illető törvényszékhez átteendő.» A törvény *szabályszerű feltételekről* szól, de azokat nem említi, miért is az 1851. évi febr. 26-án kelt pénzügyminiszeri rendeletre hivatkozunk «Ablassung von dem ordentlichen Strafverfahren wegen Gefällsübertretungen, (allgemeines Reichs- und Regierungsblatt 1851 Nr. 52), melynek a felhagyás feltételeire vonatkozó részét ide iktatjuk,¹ — ezen rendelet, nem különben az 1867. évi szeptember 17-én kelt pénzügyminiszeri rendelet értelmében, a gyanúsított fél a rendes büntető eljárás beszüntetését a vizsgálat megindítása előtt, annak folyama alatt és bevégeztével kérelmezheti, mi fölött a pénzügyigazgatóság és felfolyamodás esetében a pénzügyminiszer határoz.

Az utóbb említett rendelet 3-ik pontja azt határozza, hogy a pénzügyi felügyelőségek (jelenleg a pénzügyigazgatóságok) azon jövedéki áthágásokra nézve, melyek a büntető rendszabályok szerint száz (100) forintiglanai büntetés alá esnek, a letett összeg különbsége nélkül, azon áthágásokra nézve pedig, melyek az illető rendszabályok ötszáz (500) forintiglanai bírságot szabnak, ha a vádlott legalább annak negyed részét lefizeti, — a rendes eljárástól elállhatnak.

¹ Erfordernisse des Ansuchers:

1. Hat derselbe den Strafbetrag, welcher nach dem für die Uebertretung, um die es sich handelt, ohne Rücksicht auf besondere mildernde Umstände festgesetzten mindesten, oder bei jenen Uebertretungen, für die keine Strafabstufung besteht, nach dem überhaupt festgesetzten Strafausmass entfällt, bar zu erlegen oder auf eine Art, zufolge welcher der Strafbetrag längstens binnen einem Monate einfließen wird, vollständig sicherzustellen.

Dieser Betrag wird bei der gesetzwidrigen Einfuhr unbedingt verbotener Gegenstände aus dem Auslande oder den Zollausschlüssen mit dem einfachen Werthe, bei der gesetzwidrigen Ausfuhr von Gegenständen, die einem Ausfuhrverbote unterliegen, in das Ausland oder einen Zollausschluss mit der Hälfte des Werthes, in anderen Fällen der gesetzwidrigen Einfuhr in das Zollgebiet, Durchfuhr durch dasselbe oder Ausfuhr aus demselben mit dem fünffachen Betrage der Abgabengebühren, um welche der Staatschatz verkürzt oder zu verkürzen versucht wurde, in andern Fällen aber, in denen die Strafe mit dem Verfall des Gegenstandes der Uebertretung ausgesprochen ist, mit der Hälfte des Werthes dieses Gegenstandes bestimmt.

2. Ferner hat derselbe zugleich auf die Vertheidigung Verzicht zu leisten.

3. Es müssen nebstdem die im §. 5 vorgezeichneten Bedingungen eintreten.

4. Es muss, wenn der Gegenstand der Uebertretung zu den Gegenständen der Staatsmonopole oder der ausser Handel gesetzten Waaren gehört, entweder die Bezugsbewilligung erwirkt, oder derselbe unter gefällsamtlicher Aufsicht aus dem Zollgebiete gebracht, oder wofern es sich um den Gegenstand eines Staatsmonopols handelt, und selber zum Verkaufe für Rechnung des Staatsschatzes oder zur Verwendung für die Zwecke des Monopols geeignet befunden wird, dem Staatsschatze gegen die bestimmten Ablösungspreise überlassen oder aber vertilgt werden.

§ 5. Gründe zur Verweigerung des Gesuches sind:

1. wenn es sich um eine Gefällsübertretung, auf welche das Gesetz die Arreststrafe verhängt, handelt, oder

2. wenn in den Fällen, in denen das Gesetz eine Abstufung in dem Strafausmass festsetzt, Anzeigen über erhebliche erschwerende Umstände vorhanden sind, insbesondere

3. wenn in den eben bemerkten Fällen in dem Strafausmass bestehenden Abstufung, der Beschuldigte wegen einer Gefällsübertretung derselben Art, oder einer verwandten Gefällsübertretung, das ist einer solchen, welche gegen dasselbe Staatsgefäll gerichtet ist, oder zwischen welcher und jener, die den Gegenstand der Untersuchung ausmacht, nach der Beschaffenheit der That und den angewandten Mitteln eine Aehnlichkeit oder in Absicht auf den Zweck ein Zusammenhang besteht, bereits gestraft worden ist, oder

4. wenn die Umstände mit Wahrscheinlichkeit darauf schliessen lassen, dass die Uebertretung nicht vollständig entdeckt worden sei, oder dass dieselbe nicht vereinzelt stattgefunden habe, sondern dass vor, bei oder nach derselben eine oder mehrere andere verwandte Uebertretungen verübt worden seien, — oder dass nebst demjenigen, der das Ansuchen stellte, eine oder mehrere andere Personen rücksichtlich der Vertretung als Schuldige oder Theilnehmer eintreten, in Absicht auf welche kein Grund von dem Verfahren abzulassen vorhanden ist.

Ezen rövidleges eljárás folyamatban léte nem akadályozza ugyan a vizsgálat folytatását, de a pénzügyi törvényszéknek csak azon bevégezt vizsgálat terjesztendő be, melyben folyamodó kéretével elutasított, vagy a gyanúsított ezen igényét fel nem használta.

A kir. kincstár a kir. pénzügyigazgatóság képviselvé, az ügyiratok a vizsgálat befejeztével az illetékes pénzügyigazgatósághoz terjesztendők a jövedéki kereset kifejtése végett. Ha a vizsgálat hiányos, a pénzügyigazgatóság kötelessége a hiányok megjelölése mellett a pótvizsgálatot elrendelni, — azt ellenőrizni, és azon lenni, hogy a szükséges kiegészítések pontosan eszközöltessenek. Hivatkozunk az eddigi tapasztalatokra, midőn azt mondjuk, hogy a pénzügyigazgatóságok egyrésze, kötelességszerűen és szakavatottsággal jár el, a kereset csak a vizsgálat helyes befejezte után, és oly alakban mutatja be, hogy a vizsgálat által kiderített körülményeknek előadásával, a vizsgálat eredményét összefoglalja, és hivatkozással az elkövetett kihágásra vonatkozó törvényekre, indítványt tesz az alkalmazandó büntetésre.

Tekintettel arra, hogy a kir. törvényszékek csak 1872-ik év óta, s magától értetik. nem mindig ugyanazon előadók, foglalkoznak az igazságszolgáltatás ezen ágával, mely sajátságos természeténél fogva a könnyen elintézhető közép épen nem tartozik, — nagyon kívánatos, sőt szükséges, hogy a kereset, főntebbiek szerint körülményesen, a súlyosító és enyhítő körülményes részletes előadásával, szabatosan szerkesztessék — de sajnosan tapasztaljuk, hogy némely pénzügyigazgatóság a kereset kellékeire semmi figyelemmel nincsen, sőt vannak oly esetek is, melyekben a vizsgálati iratok nyomtatott *átírat* mellett tétetnek át a bíróságokhoz!

A bíróság, az ügyek elbírálásánál mindenekelőtt megvizsgálja, vajjon a foganatosított vizsgálat, véghatározat (ítélet) hozatalára alkalmas-e, — mert a mennyiben hiányok tapasztaltatnak, a hiányok kijelölése mellett a vizsgálat folytatását rendeli el, a tanuknak megeskettetését eszközli, és csakis a vizsgálat kellő kiegészítése után hoz érdemleges határozatot.

A büntetésre vonatkozólag az 1876: XV. tcz. 76. §-a azt rendeli, hogy a mennyiben a büntetés mérvéről és minőségéről, valamely pénzügyi kihágásra nézve külön törvény vagy szabály határozottan nem intézkednék, alapelvül szolgál, hogy a kincstár megrövidítésének, károsításának, az adóköteles személyek vagy adótárgyak eltitkolásának, kijátszásoknak, valamint valótlan bemonadásoknak bírsága 1—8 annyi, mint azon összeg, melylyel a kincstár megkárosított. Ha azon összeg nem tartatik, a bírság 1—500 forint. A kincstár megkárosítására irányzott bűncselekvények bűnvádi eljárás útján fenytendők meg.

A törvény ezen intézkedése nagyon különbözik az annak életbeléptetéséig hatályban volt 1868: XXI. tcz. 90. és 102. §§. határozataitól, mert ezen új törvény a gonosz szándéokra vonatkozó elvet mellőzte, és megszüntette az 1868: XXI. tcz. 102. §-ának abbéli határozatot, «hogy a törvényszék minden egyes esetben először is a felett határoz: van-e a fenforgó kihágási ügyben az államkincstár megrövidítését célzó szándék? Ha ilyen nem vélelmezhető, a felet a büntetés alól felmenti, határozatát azonban oly hozzátétellel adja ki, hogy azon esetre, ha az illető fél az egyszeres illetéket a kézbesítéstől számítandó 15 nap alatt az államkincstár számára le nem fizetné, a kiszabott büntetésre nézve is végrehajtás eszközöltetik.» Ennél fogva az 1876: XV. tcz. értelmében, annak életbeléptetése után elkövetett kihá-

gásoknál, a büntetés minden esetben kimondandó, akkot is, ha a mulasztás gondatlanságból származik.

Az 1876: IV. és illetőleg XV. tcz. hatályba léptéig az ítéletben csakis a pénzbírság szabott ki, a bírságnak fogságbüntetésre való átváltoztatása, későbbi külön eljárásra hagyatott fen. Ugyanis az 1855. évi október 10-én kelt rendelet (Reichsgesetzblatt 1855. Nr. 177) és az 1874. évi július 7-én 16764. sz. alatt kelt igazságügy-miniszeri rendelet értelmében, a pénzügyigazgatóság, a bírság behajthatlanságának kimutatása mellett, a kir. törvényszéknél mint büntető bíróságnál, a bírságnak fogságbüntetésre való átváltoztatását külön kérvénnyel szorgalmazta. A hivatkozott 1855. október 10-én kelt rendelet, kiindulva az 1835. évi jövedéki törvény 97. §-ában kimondott azon elvből, hogy az elmarasztalt fél érzékenyen sujtassék ugyan, de nem oly büntetéssel, mely a törvény céljának meg nem felel, — és átvéve ugyanazon törvény 118. §-ában foglalt intézkedéssel, azt határozza, hogy ily átváltoztatásoknál, az elítélt személyi állapota, foglalkozása, a keresetmód és azon következmények veendő figyelembe, melyek a büntetés végrehajtása által a bűnös családjára hárulhatnak.²

A fogságbüntetés kiszabását tartalmazó ítélet nemcsak a budapesti kir. ítélőtáblához, hanem a kir. Curia-hoz mint legfőbb ítélőszékhez volt felelbevezhető.

De a dohányjövedékről szóló 1876: IV. tcz. a fogságbüntetés átváltoztatására vonatkozó eljárást egészen megváltoztatta, és jelenleg annak 19. és 20. §§-ai, valamint az 1876: XV. tcz. 81. §-a határozatánál fogva, azon ítéletben, melyben a bírság az elmarasztaltra kirovatik, előre megállapítandó a fogság azon mérve is, mely a bírság be nem hajthatása esetében az elmarasztalt személyre alkalmazandó. A pénzbírság akkép szabatik ki, hogy minden be nem hajtott öt forint után egy-egy napi fogság essék, de a fogságbüntetés egy évet nem haladhat túl.

Helyeselhető ugyan, hogy most már a pénzbírságnak fogságbüntetésre való átváltoztatása végett, új, külön eljárást megindítani nem kell, s hogy úgy a pénzbírság mint az esetleges fogságbüntetés egy és ugyanazon ítéletben mondatik ki, mi által az eljárás megrövidíttetik, és költség kiméltetik, — de helyeselhető-e, hogy a jövedéki eljárásnak a fogságbüntetés mérvének kiszabására vonatkozó része, az eddigi eljárástól eltérőleg, oly lényegesen megváltoztattassék, ez uttal megbírálni nem akarjuk, — csak röviden említjük, hogy az elavult jövedéki eljárás sok más szempontból és pedig fontosabb részében megváltoztatandó lévén, az 1855. október 10-ki rendeletnek a büntetés mérvének miképi megállapítására vonatkozó s az eljárásnak talán

leghelyesebb intézkedése, a jövedéki eljárás végleges szabályozásai fenttartható volt.

Az 1876: IV. tcz. 19., 20. §§-ainak a fogságbüntetés átváltoztatására vonatkozó rendelkezései az addig érvényben volt 1855. október hó 10-én kelt rendelet határozatainál szigorúbbak lévén, a budapesti kir. ítélő tábla, mindazon kihágásoknál, melyek a törvény elejtetése előtt (dohányjövedéki kihágásoknál 1876. márcz. 30., — egyebeknél 1876. május 20-ika előtt) követettek el, a kihágás elkövetésekor fenállott szabályok szerint határoz.

A jogorvoslatokra nézve, az 1868; XXI. tcz. 103. §-a szerint, a *felfolyamodás* az ítélet kézbesítésétől számítandó 15 nap alatt adandó be, de az 1868. XXI. tcz. az 1876: XV. törvény által egészben hatályon kívül helyezett, és ez utóbbi törvénycikk 81. §-a e tekintetben csak azt mondja, hogy az elsőfolyam. törvényszék ítéletei *felelbevezhetők* a kir. táblához, (értendő a *budapesti* kir. ítélő táblához) ellenben a beadási határidőről nem intézkedik. A budapesti kir. ítélő tábla, kiindulva azon szempontból, hogy az 1876: XV. tcz. életbeléptetéseig érvényben volt törvény szerint a jogorvoslat beadására 15 napi határidő volt kitűzve, és az új törvény másként nem intézkedik, jelenleg is csak a 15 napi határidőben beadott felelbevezéseket, mint törvényes időben beadottakat fogadja el.

A budapesti kir. ítélő tábla ítélete ellen további felelbevezésnek helye nincsen, a félnek még csak a kegyelmi ut maradván fen, melyre nézve az 1876: XV. tcz. 81. §-ának végpontja azt határozza, hogy a jogérvényes ítélettel kiszabott bírságoknak részben vagy egészben elengedését, a fél kérelmére a pénzügyminiszter ő felségének ajánlhatja.

Ezekben röviden érintettük a jövedéki eljárás főbb vonásait, és a gyakorlat terén tapasztalt hiányait, — az 1842-ki harminczadutasítás szabályainak és a monarchia többi tartományaiban érvényben levő 1835-ki jövedéki törvény ismertetését más alkalommal megkíséreljük.

Ezuttal még csak említjük, hogy tekintettel arra, miszerint a jövedéki kihágások úgy az államkincstár mint az egyes felek érdekeit nagyon érintik, tekintve továbbá, hogy új rendszeres jövedéki eljárás behozataláról szó nincsen, de arról a sokkal fontosabb ügyek halmaza miatt szó sem lehet: joggal követelhetjük és követeljük, hogy az érvényben levő szabályok pontosan tartassanak meg. E tekintetben szükségesnek tartjuk, hogy

1. az illető pénzügyi közegek, a vizsgálat alapjául szolgáló tényleírásnak szabályszerű felvételére, és a vizsgálatoknak pontos, minden irányban kimerítő foganatosítására utasítsanak,

2. a pénzügyigazgatóságoknak kötelességeül tétessék, hogy a betérjesztett vizsgálati iratokat kellőleg megvizsgálván, a netalán szükséges kiegészítéseket és a hiányok pótlását azonnal rendeljék el, és az alárendelt közegeket a harminczadutasítás 602. §-a értelmében fölületes eljárásukért felelősségre vonják.

3. Maguk a pénzügyigazgatóságok, egyszerű átirat helyett, védkeresettel terjeszszék be az iratokat a pénzügyi törvényszékhez, és a vádkeresetnek szabatos kifejtésére nagyobb figyelmet fordítsanak.

4. A pénzügyi törvényszék pedig vizsgálja meg mindenekelőtt, vajjon a pénzügyi közegek által teljesített vizsgálat szabályszerűen foganatosított-e, különösen ügyeljen arra, vajjon nincsenek-e oly körülmények, melyek pótlólag volnának kinyomozandók, — és ha vannak, rendelje el a szükséges kiegészítést, a tanúk és szakértők kihallgatását, — és a mennyiben ez utóbbi kellőleg megtörtént, a tanúk a bíróság által, vallomá-

² Az 1855. október 10-ki rendeletnek ide vonatkozó szakaszai következők:

§ 2. Bei der Umwandlung der Geldstrafe in Arrest ist der Stand, der Erwerb und die persönliche Beschaffenheit des Verurtheilten mit Beobachtung des Grundsatzes zu berücksichtigen, dass auf dasjenige Strafmass erkannt werden soll, welches dem Bestraften zwar empfindlich ist, jedoch demselben kein ausgedehnteres Uebel zufügt, als der klaren Absicht des Gesetzes entspricht. Auch die Folgen, welche die Vollziehung der Strafe auf die familie des Verurtheilten hervorzubringen geeignet ist, sollen in Betrachtung gezogen werden.

§ 5. Würde durch eine lange Dauer des Arrestes der gewöhnliche rechtliche Erwerb des Uebertreters oder seiner Familie in Verfall gerathen, so ist die Dauer abzukürzen, jedoch der Arrest auf eine mit den Vorschriften des allgemeinen Strafgesetzbuches übereinstimmende Weise zu verschärfen, oder der einfache in strengen Arrest umzustalten. Die Arreststrafe kann in diesem Falle auch unter das mindeste Ausmass der bestimmten Strafdauer, jedoch nie unter die im Allgemeinen festgesetzte kürzeste Dauer von 24 Stunden abgekürzt werden.

§ 7. Die Arreststrafe ist in der Regel für die ganze ausgesprochene Dauer ununterbrochen zu vollziehen.

§ 8. Würde jedoch hiedurch der gewöhnliche Erwerb des Verurtheilten oder seiner Familie in Verfall gerathen, und besteht die Strafe blos im einfachen Arrest, so kann die Vollziehung in einigen Abtheilungen stattfinden. Zwischen den einzelnen Abtheilungen darf kein längerer Zeitraum als höchstens 14 Tage gelassen werden.

saikra megesketendők. Vizsgálja meg a törvényszék, vajjon kérte-e vádlott a rendes eljárástól való elállást, s ha igen. — vajjon hozatott-e, e tekintetben jogerejű határozat, mert ha ez nem hozatott volna, az ügyiratok e célból a pénzügyigazgatóságához visszatendők, — és csakis a vizsgálat teljes befejeztével, illetőleg a hiányok pótlása és az elrendelt kiegészítések teljesítése után hozzon ítéletet.

Dr. Neuberger Ignác,
kir. táblai pótbíró.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

I. A bureaurendszer értéke a helyi rendészeti igazgatás körében. Ha a helyi rendészeti igazgatás egy hatóságban egyesített s e hivatal köre, s viszonya kifelé rendeztetett: azon kérdés marad hátra, mely elven nyugodjék *belső szervezete*, hogy céljának legjobban megfelelhessen. E szervezet történhetik a bureau vagy pedig a kollegiál rendszer alapján s e kettő közt kell, ha *belső lényöket* felismertük választanunk. Mielőtt azonban, e két elvet egymással szembe állítanám, meg fogom alapítani a «bureau, burokratia» fogalmak valódi értelmét. A tudósok közt MALCHUS óta mai napig ellentétes nézetekre akadunk e fogalmak meghatározásánál. A francziák előtt a «bureaucratie» fogalom s intézmény kedvelt, a németek különösen MOHL óta gyűlölik mindakettőt. Ők összetévesztették, MALCHUS, BÜLAU s mások kivételével, a közigazgatási centralisációt a burokratiaiával — innét származott az összes néposztályok elkeseredett harcza az ártatlan bureau rendszer ellen. A rideg, utánczott német centralisáció összes bűneit rátukmálja MOHL a szerény bureaurendszerre, melynek valódi természetét BÜLAU, a politikai szabadság e nagy apostola után, jobban *senki* nem ösmertette.

A bureaurendszer alatt tehát némelyek magát az administratív centralisációt értik.⁷ BRATER szerint ott van burocratia, hol egy kasztszerű tisztviselői osztály áll fönn, mely a polgárok fölé emelkedik s minden más osztályt dölőfösen lenéz. Mások absolutismus és burocratia közt nem ismernek különbséget. Ez utóbbi nézethez csatlakoznak a socialisták, kik a modern tulajdonkapaszkodást, az egyén ösjogait elnyelő államot értik alatta.⁸ BÜLAU, ESCHER,⁹ GNEIST és BLOCK elfoglalták a helyes álláspontot. A midőn GNEIST¹⁰ sajnálkozva szól az új britt «centralisált bureauügyről», védi azt e kifejezésével, hogy kell lenni egy nem centralisált bureauigazgatási rendszernek is. Én a bureaurendszer alatt a rendészeti igazgatási functióknak a *személyi egység elve* szerinti elintézési módját értem s e szellemben fogom az ügyet itt végig megítélni.

A bureaurendszerrel szemben, a kollegiálrendszer nem egyéb, mint oly igazgatási forma, melynek alapján az egyes igazgatási ágak élén *egyenjogu* tagokból szervezett testület áll egy elnökkel, aki a comité szavazatához van kötve, miután a hatalom *közös*, ő csak az ügymenet *külső rendjének* vezetője, különben pusztán primus inter pares.¹¹

Ellenben ha a hatóság több tisztviselői között csak *egy az*, aki *függetlenül* határoz arra nézve minek kell történnie s a többiek akaratának alárendelt közegei s

az ügymenet mikénti elintézéseért csak a főnök felelős — keletkezik a bureau, vagy a személyi egység rendszere.¹² Megszülemlett e rendszer akkor, mikor az államfenség *magánjogi* természetét elvesztvén, *közjogi* jelleget öltött fel.¹³ A személyi egység rendszerével nem ellenkezik, mint azt Francziaországban tapasztaljuk egy *tanács* létezése, ha a főnök *nem köteles* véleményét elfogadni, habár *kötelezve* volna is, a véleményt *meghallgatni*.

A bureaurendszer azon alapeszmén nyugszik, hogy többen közösen valamely adott cél megvalósítása eszközeit nem találják föl oly helyesen mint egyes, mert igen eltérők az utak és módok megválasztására irányzott nézetek, a *belső összhang*, az akarat és cselekvés *következetessége* több egyenjogu tisztviselők által tehát nem biztosítatik, amennyiben már a nézetkülönbség is megnehezíti a kivétel összefüggő lehetőségét, továbbá önfejlőség, uralomvágy s önérdék okai lehetnek azon néha makacs törekvésnek, melynek célja, a legjobb, legcélzerűbb terv kivételének meghiusítása.¹⁴ Következik ebből természetesen a kölcsönös ellenhatás, melynek *lassúság* és *bizonytalanság* a cselekvésben következménye, sajnos épen ott, ahol a talpraesett, erélyes és gyors cselekvőség oly szükségesség mint a napfény s az eső tápereje a növényvilágra nézve, annak fejlődési szakában.¹⁵

A személyi egység rendszerével járó jogosultság azonban csakis a *végrehajtásra* vonatkozhatik, a mennyiben a jogalkotó akarat kifejezése szabad népeknél soha sem illetheti meg a végrehajtó közegeket. A municipiumok tanácskozó s jogalkotó hatóságát e rendszer érintetlenül hagyja, a mennyiben egyedüli rendeltetése az erőteljes, gyors, kor- és népszerű, az államrendészeti célokra¹⁶ megfelelő rendőrigazgatás biztosítása.

Mielőtt azonban végleg ítéletet hozhatnánk e rendszer értéke s jogosultsága tekintetében, alaposan kell megfigyelni s megbírálni azon ellenvetéseket, melyek ellene felhozhatnak, — ezután nem egy fontos igazsághoz juthatni, mely az intézmény természetének tiszta felösmeréséhez vezet.

A bureaurendszer ellen emelt vádak a következők:

I. A személyi egység rendszere *despotismust* szül, ellenben a testületi rendszer óvszerű szolgál önkény ellen. Ezen állítás téves volta alkotmányos országokban könnyen bebizonyítható.¹⁷ Hol a hatóságok csak magának a törvény vagy statutum alakjában rendelkező népokozatnak egyszerű *végrehajtó közegei*, mely végrehajtásért magának a törvény vagy statutum megalkotójának alkotmányos normák szerint felelősek, hol a jogalkotás el van választva a végrehajtástól, ott e rend-

¹² Dans le système individuel tous les pouvoirs de l'administration sont confiés à un fonctionnaire unique, seul autorisé à prendre des décisions, seul chargé de la responsabilité. BLOCK, id. m. I. k. 269. I. ESCHER, id. m. II. k. 330. I. BÜLAU, die Behörden im Staat und Gemeinde, 59. I.

¹³ BRATER, deutsches Staatswörterbuch. II. k. 293. I. ESCHER, id. m. II. k. 327. I.

¹⁴ Helyesen mondja tehát PÖZL: «die Natur der Dinge bringt es zunächst mit sich, dass jedes Amt, selbst eine organische Einheit auch nur von einem Menschen versehen werde, auf diesem Wege ist am besten die innere Harmonie und die Konsequenz des Wollens und Handelns im Amte gesichert, zu einer Besetzung eines und des selben Amtes mit mehreren Personen, müssen daher besondere Gründe vorliegen. Deutsches Staatswörterbuch. I. k. 209. I.

¹⁵ Le système des administrations collectives supprime la responsabilité, il produit une certaine lenteur et il aboutit facilement à une sorte d'impuissance, qui aurait peut être le résultat de le rendre impuissant. M. BLOCK, id. m. II. k. 269. I.

¹⁶ Un agent individuel est plus facilement rendu le dépositaire de la pensée politique du gouvernement, qu'un agent collectif. M. BLOCK, id. m. II. k. 270. I.

¹⁷ Davon unterschreibe ich nur soviel dass in Staaten, wo die Gewalt der Regierung durch keinen volksthümlichen Institute gemässigt ist, das Einheitssystem, die absolute Gewalt auf die höchste Stufe nachdrücklicher Vollziehung leitend zum Despotismus führen würde. BÜLAU, id. m. 79. I.

⁷ R. MOHL, Politik, 100. I.

⁸ Deutsche-Vierteljahrsschrift 1857. 49. I.

⁹ Der Name Bureau-Kratie ist ethimologisch in seiner Zusammensetzung ein lächerlicher Barbarismus, mondja ő, hanem a tulajdonképi értelmében tárgyalja. ESCHER. Handbuch der prakt. Politik. II. k. 330. I.

¹⁰ Das englische Verwaltungsrecht. II. k. 720. I.

¹¹ BLOCK, Dictionnaire de la politique. I. k. 269. I. ZIMMERMANN, Deutsche Polizei, III. k. 924. I.

szer despotismusra nem vezethet. Egyébiránt a bureaurendszer semmi rokonságban nem állván természetszerűleg az önkényuralommal, az államhatalom összes részeinek egy személyiségnélí egyesítését *nem* is vonhatja maga után.¹⁸ A velencei köztársaság collegiális rendszere daczára, oly zsarnokhatalmat gyakorolt, melyet ma az orosz absolutismus már nem képes. A collegiál rendszerhez szokott Angolország, melyet eddig a szabadság ösföldjének tisztel mindenki, az új városi rendtartásai és megyei szervezeti törvényhozásában egyenesen a bureaurendszer elveihez ragaszkodik, bár sajnos nagyon is centralizál másrészt.¹⁹ Franciaországban nem a bureaurendszer ellen emelt eddig vádat a nép, mert annak jótékony eredményeit gazdagon élvezte az erős igazgatást annyira szükségű francia, *hanem a centralizáció ellen*, mert ha megyei és községi szabad mozgalmat biztosítva lenne, azzal nem gondolna, mely rendszer uralkodó a végrehajtásnál.²⁰

A jó tradíciók, népműveltség és jogérzet nem veszítenének *csak a befejezett adminisztratív centralizáció által*, ellenben a bureaurendszer ezeknek *nem árthat* mint ilyen, elválasztotta a centralizációtól (GNEIST is). Hol erős közvélemény fejlődött ki, ennek támadásai ellen kevésbé van fedve az egyes tisztviselő, mint többen, kik közzül a jogsértők nem mindig ösmeretesek.

Hol a szabadság szelleme áthatja az összes törvényeket, rendeleteket és szabályokat, hol az egyes nincs a törvény betűje és formái által nyomva (BÜLAU), hol a panasz és sérelmi jog biztosítva van s az eljárás helyesen szabályozva, hol erőteljes képviseleti rendszer honol, hol az állam tisztviselői szolgálati pragmatika által a kormány üldözése ellen biztosítanak (MALCHUS), hol szabadelvű önkormányzati rendszer a községi s megyei élet szabadságát biztosítja (TOCQUEVILLE), hol gondosan van a jogszolgáltatás a közigazgatástól elválasztva, hol a tisztviselők személyes felelősségének elve végrehajtva (STEIN), hol a törvényhozó a házakat gondosan kitöltötte, *hol a közélet és társulási szellem már megerősödött szokássá lett*, a polgárok jog s kötelemeiket ösmerik, hol a sajtószabadság szent joga nincs bilincsekbe verve, hol a tisztviselők nem képeznek elkülönített kasztot: ott *nem kell félni* a személyi egység rendszerétől.²¹

(Folytatása követk.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

Anyagi és alaki váltójog. Irta Dr. APÁTHY ISTVÁN, egyetemi tanár, akadémiai tag. I. Anyagi Váltójog. Ara 2 frt. 80 kr. Budapest 1877. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

(Folytatás.)

A különös rész hatodik fejezetében szerző a *váltóból eredő jogok átruházásáról* szól. E fejtegetések a munka legsikerteltebb részei közé tartoznak s csak egy-két alárendeltebb pontra nézve lehetne kifogást emelni. Így pl. nem helyeseltük azt, hogy szerző a 170. lapon a teljes hátiratnak a «dolog természetéből folyó kellékei» közé olyanokat is vesz föl, melyek határozottan nem lényegesek mint pl. a nyilatkozat *helye és ideje*, melyekre nézve maga szerző is elismeri, hogy mindkettőnek kitüntetése csak tanácsos lehet. Époly kevésbé tekinthetjük a *váltólevél átadását* a hátirat

¹⁸ Das Bureausystem ist *keinesfalls* nothwendig verbunden mit der Einmischung des Staates in alle Kreise und Zweige der socialen Thätigkeit und mit der Unterdrückung aller Autonomie und Spontanen Thätigkeiten ESCHER: id. m. II. k. 330. l.

¹⁹ RUDOLF GNEIST, das engl. Verwaltungsrecht. II. k. 720. l.

²⁰ BÜLAU, id. m. 63. l.

²¹ The American functionaries are *in point of fact*, much more independent in the sphere of action which the law traces out for them, than ang public officers in Europe; very frequently the object, which they are to accomplish is simply pointed out to them, and the choice of the means left to their own discretion. Tocqueville. Democracy in America. I. k. 241. l.

kelléke gyanánt, mert ha a váltólevél a forgató akarata ellenére is jut, még pedig nem a forgatmányos, hanem egy más személy kezébe, a ki a forgatmányos aláírását hamisítván, a váltót egy jóhiszemű harmadikra átruházza: a forgató ez utóbbi irányában mégis váltójogilag kötelezve lesz, miből kitűnik, hogy a forgatmány perfektiojához époly kevésbé szükséges az átadás, mint az intézvény vagy más váltónyilatkozat perfektiojához.

A meghatalmazási hátiratról szólván, szerző a 179. lapon azt mondja hogy, ha meghatalmazási forgatmányos maga helyett mást helyettesít, ő helyettese *minden mulasztásért* felelős. Ez nézetünk szerint ellenkezik a *mandatum* azon elvével, hogy a mandatarius csak *culpa in eligendo*-val tartozik, ha a szerződés szerint a helyettesítésre jogosítva volt vagy a helyettesítés a körülmények folytán elkerülhetlenné vált (I. WINDSCHEID II. 531. l. osztr. polg. t. 1010. §.) — már pedig a meghatalmazási forgató és forgatmányos közti viszony pusztán polgárjogi *mandatum* (I. THÖL i. m. 414. l.) s a v. t. 15. §-a a meghatalmazási forgatmányosnak határozottan megadja azon jogot, hogy saját jogait hasonló forgatmányokkal másra átruházhassa.

Az óvásra vonatkozó fejtegetések tekintetében következő megjegyzéseket kell tennünk: A 69. §-ban felsorolt esetek közül a hatodik helytelen, mert a v. t. 29. §-a szerint nem az esetben szükséges az óvás, ha a szükségbeli utalványozott a biztosítást megtagadja, hanem akkor, ha a szükségbeli utalványozott az *elfogadást* megtagadja. A szükségbeli utalványozott époly kevésbé lehet kötelezve biztosítást adni, mint az intézvényezett, mert ő is a váltói kapcsolatba csak az elfogadás folytán lép. E tévedés a 225. lapon is található. (L. ellenben a helyes felfogást a 224. lapon.) — Hogy szerző nézete szerint, ha több váltó iránt vétetik fel óvás, annak mindegyik váltó másolatát kell tartalmazni (187 l.) úgy e nézet magában véve, helyes, de azt hisszük, tulszigoru. Ha szigoruan akarunk eljárni, akkor azt sem szabadna megengedni, hogy több váltó iránt egy óvás vétessék föl, s ha a gyakorlat ez utóbbit megengedi (I. Entscheidungen des B. O. H. G. II. köt. 216. l.), akkor a gyakorlat csak következetesen jár el, ha azt is megengedi, hogy a több azonos váltó másolata csak egyszer vétessék fel az óváslevélbe, hogy továbbá eltérések esetében csak az első váltó másolata vétessék föl teljesen, a többire nézve pedig csak az eltérések emeltessenek ki (I. THÖL i. m. 368. l.) — Nem fogadhatjuk el továbbá szerző azon véleményét (188. l.), miszerint, ha az óvatolandó személy nem találtatott s e körülmény hatósági bizonyítvánnyal igazoltatott, a felszólítás, mely az óvatolandó személyhez intézendő lett volna, az óváslevélbe mégis felveendő. Hogy a felszólítás az óvásba felvétessék, arra szükséges, hogy a felszólítás tényleg megtörtént légyen, s a v. t. 99. §. 3. pontjából az ellenkező helyesen ki nem olvasható. — Végre nem csatlakozhatunk szerző azon nézetéhez (188.), miszerint az óváslevélben az óvás *helyisége és órája* is kitüntetendő. Mert a 99. §. 5. pontja világosan csak a *hely, év, hónap és nap* kitételét követeli s ez alatt csak a tágabb értelemben vett *kelteztést* lehet érteni épugy mint a váltónál (v. t. 3. §. 8. p. 110. §. 6. p.), s nevezetesen a *hely* alatt nem a *helyiség* értendő, mely csak akkor teendő ki, ha az óvatolt személy a helyiség ellen kifogást tesz. (L. a német birói gyakorlat hasonló felfogását BORCHARDT-nál Allg. D. W. O. 6. kiadás, Zusatz 832., 842., 843.) Ugyanez áll az óvásfelvétel *órájának* kitételére nézve (BORCHARDT Zusatz 847. 848.)

Az *előzők értesítésére* nézve (73. §.) megjegyezzük, hogy nézetünk szerint a *kötelezettség nélküli* forgató is értesítendő, mert ha erre nézve az értesítés fölösleges is. úgy mégis a v. t. 45. §-ának határozott intézkedésével szemben ilyen esetben sem lehet az ugrást megengedni. Époly kevésbé adhatunk igazat szerzőnek abban, hogy a *saját rendeletre*

szóló váltó kibocsátója nem értesítendő, ha ő a váltót üres hátirattal adta tovább; mert jöllehet a saját rend. szóló váltó kibocsátója és rendelvénysesé tényleg egy személy, mégis jogilag két személynek tekintendő, melynek mindegyike külön elbírálás alá esik. Ugyanazért, ha a saját rend. szóló váltó kibocsátója *mint rendelvényses* nem is értesítendő, ha ő a váltót üres forgatmány mellett forgatta, és pedig azért, mert a forgatmányban a hely kitüntetve nincs (v. t. 47. §.), úgy mégis a kibocsátó *mint ilyen* értesítendő, tekintve hogy a kibocsátó lakhelye a váltóból kiderül. (Helytelen a *berlini Obertribunal* egy öntvénye is. BORCHARDT Zus. 520. b.)

A *közbenjárás* tanában szerző a v. törvénytől eltérő rendszert követ, a mennyiben ugyanis a felosztás alapjául nem fogadja el az elfogadást és fizetést, hanem azon különbséget, valjon a közbenjárás a váltón meg lett-e rendelve vagy nem? Ennek megfelelőleg szerző külön a *szükségbeli utalványról* és külön a tulajdonképeni *névbecsülésről* szól. Ezen az elméletben megszokott felosztást részünkről is helyesnek tartjuk, mert tény az, hogy a közbenjárás megrendelése oly sajátságos jogi következményekkel jár, melyekkel a meg nem rendelt közbenjárásnál nem találkozunk. E felosztástól eltekintve azonban több kifogásunk van szerzőnek a közbenjárás tanára vonatkozó fejtegetései ellen. Így mindenekelőtt nem látjuk be, miért legyen a szükségbeli utalványozott az intézvénnyezettől különböző személy? A szücs. utalványnak az lévén a célja, hogy az utalványozó követőinek viszkeregete alól megszabaduljon, nézetünk szerint teljesen közömbös lehet az, valjon ki jelöltetik ki arra, hogy az utalványozó érdekében felleljen? Ha nem ellenkezik a szücs. utalvány természetével, hogy az intézvénnyező *maga magát* jelölje ki szücs. utalványozott gyanánt (Nothadresse bei sich selbst), akkor azt sem lehet mondani, hogy az utalványozó az intézvénnyezettet nem jelölheti ki mint utalványozottat. Ily kijelölés különösen akkor lesz indokolt, ha attól kell tartani, hogy az intézvénnyezett csak bizonyos feltételek mellett lesz hajlandó a váltót elfogadni

vagy kifizetni. Ily feltételt foglal magában a névbecsülési elfogadás és fizetés. Mig ugyanis az intézvénnyezett, ha rendes módon fizeti ki a váltót, csak közönséges polgári fedezeti keresettel bír a kibocsátó ellen, addig ő, ha a váltót mint névbecsülő fizeti ki, *váltójogi* keresetet nyer a névbecsült és előzői ellen. Ez okból nem lehetetlen, hogy az intézvénnyezett mint névbecsülő, hajlandó a váltót elfogadni és kifizetni, dacára hogy ezt mint intézvénnyezett tenni nem akarja. Ezt ugyan teheti, anélkül hogy mint szücs. utalványozott ki volna jelölve; de mert a váltóbirtokos oly névbecsülési elfogadást, melyet a váltón mint szücs. utalványozott meg nem nevezett személy ajánl fel, elfogadni nem tartozik (v. t. 57. §.), azért szükséges, hogy az intézvénnyezett mint szücs. utalványozott legyen kijelölve, a midőn a váltóbirtokos a névbecsülési elfogadást vissza nem utasíthatja. Hogy az intézvénnyezett mint szücs. utalványozott kijelölhető, azt elismeri THÖL is, csak hogy ő ily esetben «*unechte Nothadresse*»-ről szól (i. m. 243. 519. l.), mely distinctió azonban nézetünk szerint szintén nem indokolt.

Nem fogadhatjuk el továbbá szerző azon nézetét, miszerint a kibocsátó és egy korábbi forgató egy későbbi forgató javára nem fogadhatja el és nem fizetheti ki a váltót névbecsülésből. (207. 210. l.) A névbecsülés (elfogadás épügy mint fizetés) nézetünk szerint független azon kérdéstől, valjon a névbecsülő fizetése folytán *hatályos* keresetet nyer-e a névbecsült és előzői ellen? A névbecsülés célja (hogy szerző szavaival éljünk) «a váltó értékének helyreállítására s ez által a kibocsátó vagy más előző hitelének fenntartása és a viszkeregeti költségek megkiméltése» (203. l.); már pedig ezen cél akkor is van elérve, ha a kibocsátó vagy egy korábbi forgató lép fel mint névbecsülő, mert ily esetben is szabadul a névbecsült a viszkeregetéstől. Egészen más kérdés azután, valjon a névbecsülő fizetése folytán tényleg keresztül viheti-e keresetét a névbecsült és előzői ellen, valjon ezek nevezetesen kifogást emelhetnek-e a névbecsülő korábbi minőségéből? (V. ö. THÖL is i. m. 546. l.)

(Vége következik.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Halasztás a perirat beadására.

Oly esetben, mikor a fél periratának beadására jegyzőkönyvileg halasztást kért és az ellenfél a pertárban meg nem jelent, sok bíró — a mint ilyenek nyilatkozatából és végzéseiből tudom — feltétlenül annyi időre adja meg a halasztást, a mennyire kéretett. Így láttam két, három havi, sőt félévi halasztást engedő végzéseket.

Indokolják ezen intézkedéseket azzal, hogy a ptrs 139. §-a szerint: ha az ellenfél a halasztásba beleegyezett vagy a halasztási kérelemre nézve észrevételt nem tett, a bíró a halasztást meg nem tagadhatja.

Határozottan tévesnek vélem a törvénynek ily értelmezését és alkalmazását.

A ptrs ugyanis a periratok beadására *15 napnál hosszabb halasztási határidőt mint törvényest nem ismer*. Ily halasztást a végirat és ellenvégirat kivételével a 138. §. szerint mindenik fél feltétlenül igénybe vehet, és ha az így már meghosszabbított határidőben sem adhatná be periratát, a 139. §. szerint, «*ujabb*» halasztásért folyamodhatik, ezen kérelmét külön jegyzőkönyvbe iktatván. Ez «*ujabb*» halasztás természetesen csak olyan lehet, mint a 138. §-ban említett *első* halasztás, tehát szintén csak 15 napra terjedhet. A különbség a kettő között csak az, hogy az első a fél igénybe veheti, az újabbat ellenben kérnie kell, és e kérelem fölött a bíróság határoz; határoz pedig olyképp, hogy vagy megadja a törvényes 15 napi halasztást, vagy megtagadja azt, és akkor 8 napnál tovább nem terjedhető határidőt tűz a perirat beadására.

Ha ez így nem volna, ha azon okból, mert az ellenfél meg nem jelent, a megjelenő fél által kért bármily hosszú halasztás meg volna adandó, akkor ezzel számos visszaélésre adhatnék alkalmat. A válaszirát átvételénél például igénybe vesz alperes 15 napi halasztást. Az elhalasztott határnapon felperes meg nem jelen, mert végiratot bejelenteni különben sem szándékozik, vagy mert felteszi hogy alperes újabb halasztást fog kérni, és ezt ellenezni nem akarja, 15 nap és 8 nap között különben sem lévén nagy a különbség. Alperes azonban hasznára fordítja felperes elmaradását, és elmarasztalásának késleltetése végett kér fél évi, vagy — mint láttam már — kér kilencz havi halasztást. — Tagadom a bíróság azon jogosultságát, hogy ez esetben felperesnek a határnaptól való elmaradását úgy tekinthesse, hogy ez az alperesileg kért bármily hosszú halasztásba beleegyezett, mert csak abba egyezett, a mit alperes a törvény szerint kérni jogosítva volt, t. i. 15 napi halasztásba.

Egyébiránt az, hogy a bíróság ily esetben 15 napnál hosszabb halasztást nem adhat, kétségtelenné lesz a ptrs 140. §-ának az ezt megelőző §-okkal való összeegyeztetéséből. Ezen §-ban van szabályozva a mód, mely szerint a periratok beadására többszöri és «a törvényben megszabott határidőn túl terjedő» halasztás nyerhető. Ily halasztást a felek egymásnak «*engednek*» és ez a *percsomóban* feljegyeztetik. Ily esetekben tehát a dolog kizárólag a felek kölcsönös megállapodásán, de *határozottan kifejezett* megállapodásán fordul meg; ilyenkor nem kell külön jegyzőkönyv és a halasztás kérdése bírói eldöntés alá nem kerül.

Ellenben ha a bírónak a 139. §. szerint az újabb halasztás iránt külön *jegyzőkönyvben* előterjesztett kérelem fölött *határoznia* kell, akkor — akár megjelent az ellenfél akár nem, és a meg nem jelenést csak oda értelmezhetvén, hogy az újabb halasztás iránti kérelemre észrevételt nem tesz, a kért halasztást csupán a *törvényes* határidőig, tehát 15 napig adhatja meg.

Dr. Imling Konrád,
kir. tszéki bíró.

A határőrvidéki házközösségek rendezéséről.

II.

Miután előbbi cikkünkben a házközösségi intézmény lényegét és rendezését összeszorított rövidességgel megismertettük, tüstént felötlök előttünk azon kérdés: *valjon beleillik-e a zadrugák birtokviszonya a modern államéletbe?*

A művelődés általános iránylata az, hogy az *egyéni* érvényesüljön minden irányban; *szabadon rendelkezék* értékei és tehetségei; ereje és vagyona fölött és még ott is, hol bizonyos, nagyobb cél vagy vállalat létesítése munkatársítást igényel, — az egyed önelhatározása szabja meg azon normákat, melyek közt mozogni, melyek által magát önkényt lekötöni akarja. A művelődés ezen egyénies jellegének kell keresztülhuzódnia a jogintézményeken is: ez legyen uralgó a jogélet minden körében, a vagyoni, kötelmi, családi és örökjogban.

A civilizációnak ezen vonása azonban teljesen hiányzik a házközösségekben. Törvényszabta, nem az egyes tagok által megállapított együttlét és együvé tartozás nyüge nehezíti meg, sőt teszi lehetetlenné a szabad rendelkezést és ha a szabad rendelkezés ösztönétől indítatva, a háztagok osztozkodni akarnak is, az érvényben álló eljárás oly nehézkes, oly huzó-vonó és annyi visszaélésre alkalmat szolgáltató, hogy az osztozkodásnak végét érni alig lehet. Különösen pedig nehezíti a házközösségek felosztását azon dispozió, hogy az osztozkodásnak *lélekszám* szerint kell történnie; — de erről alantabb.

A szabad vagyoni rendelkezés korlátozása miatt tehát a házközösségek nem valók a mai államrendszerbe s azért, ha birtokviszonyainkat egyöntetűvé, rendezetté akarjuk tenni, a mint megszüntettük a szintén nem magyar nemzeti jogérzetből keletkezett ősiséget, meg kell szüntetnünk a magyar társadalmi élet jellegével homlokegyenest ellenkező, szláv zadrugákat. E tekintetben előttünk jár Horvátország, mely egy újabb törvényében már a házközösségek megszüntetése iránt tesz intézkedéseket.⁴

Hogyan történjék ámde a megszüntetése ezen intézménynek, mely a határőrvidéki nép életével annyira összeforrott, melyet az absolut aera óta maig eljáró hivatalos közegek annyira össze-vissza kuszáltak, hogy gordiusi csomóját kibontani nem, csak ketté vágni lehet.

Aki a határőrvidéki állapotokat ismeri, az elé a legborzalmasabb képe tárul a corruptionnak, amilyen csak *absolut* és még hozzá *katonai* adminisztráció talaján burjánozhatik föl. A «goszpodine kapetan» (kapitány ur, a mostani szolgabírói járások főnökei) volt a teljhatalmu uralkodó a házközösségek fölött és neki egyéb dolga nem volt, mint tenyerét nyújtani azok felé, kik valamely törvényellenes célú akartak elérni; ők voltak a megvesztegetés molochjai, kiknek gyomrába minden belefért; ha valaki gyilkolt, elhajtotta őket a kapitány urhoz és a büntetettre az ökörbőr leple borult. Mi volt ehhez képest a házközösségek tagjainak összeírásai ivét meghamisítani; olyannak, kinek nem jár, osztályrészt, végkielégítést megítélni; azt, aki nem fizetett, az osztályból kirekeszteni? Ilyesmin megsem moczczant a kapitányi lelkiismeret!

⁴ Wenzel: M. magánj. II. k. 375. l. — 1870: 4. horvátországi czikk.

És ily közezekre volt és van bizva a határőrvidéki nép sorsa, és már akkor, midőn a polgárosítás útján az alkotmányos élet emlőire kell azt szoktatni. *Legelső tér a jelen tisztujítás számára nyílik, hogy a «kapitányi» gazdálkodás polypjától megmentse a polgárosított határőrvidék népét, mely most gyakorolja először autonóm választási jogát; a tisztujításnak feladata jellemes, megvesztegethetlen, erélyes szolgabírákat helyezni a járások fölé, akik bardtokat csináljanak a corruptio kátyujába merült «Grenzerekből» a magyar államnak.* Itt folyjon be a választásokra a kormány is; mert nem kisebb célú kell a határőrvidéken elérni, mint egy, alkotmányos tekintetben «barbár» nép meghódítását!

De ha még oly jó eredményt érünk is el az új tisztujítás révén, még akkor sem maradhat a házközösségek felosztásának ügye a közigazgatási szolgabírák hatáskörében; nem pedig *elvi* és nem *célszerűségi* szempontokból.

Elvi szempontból azért nem, mert a házközösségi intézmény *jogi* intézmény, *jogi* rendezést kíván és pedig oly forumok útján, melyek a *jogszolgáltatást* gyakorolják. Ha a házközösségi intézményt lényegében szemügyre vesszük, kétségtelenül úgy tűnik az föl előttünk, mint *közkereseti társaság, közkeresetre irányuló vagyonközösség*. Innét van, hogy a házközösségbe lépőnek a házközösség tagjaival vagyonközösségi szerződésre kell lépnie (1873: XXIX. t. cz. 7. §.), melyet az osztr. polg. törvénykönyv (II. Rész. XXVII. fej.) szabályoz. A házközösség tagjai is közös haszonra egyesítették — nem ugyan önelhatározás, — hanem törvényes rendelkezésnél fegva — fáradságukat és dolgaikat (Optk. 1175. §.); a házközösségi vagyonhoz csak a közerővel szerzett vagyon tartozik, míg az öröklött és szerzett az egyénnek magántulajdona (1177. §.); a polg. tk. intézkedéseivel kongruál a házközösségi szervezet továbbá az átadás által való létrejövétel, — az alaptőke, — a tagtársak jogai és köteleességei — s a többire nézve. (Optk. 1181—1204. §§.) Ha pedig a közkereseti társaságok alakulásának, a társasági jogok és köteleességek jogelvei alá vonandó a házközösség, úgy a társasági vagyon felosztása is, kell hogy az e részbeli törvényes szabványok szerint eszközöltessék, amit illetőleg az Optk. 1215. §-a a tulajdon közösségéről szóló fejezetre utal és ezen fejezet határozmányainak kell — persze a dolog természetéhez simuló eltérésekkel — a házközösségi vagyon felosztásánál zsinormértékül szolgálnok.

A közösség megszüntetése — és az osztály tekintetében következő fejtegetéseinket megelőzőleg helyteleníteniünk kell az 1873: XXIX. t. cz. 6. §-ának azon intézkedését, mely szerint «a felosztás a férfi- és nőnemű családtagok lélekszáma szerint történik».

E rendelkezés oly méltánytalan, oly annyira ellenkező a házközösségi intézmény lényegével, oly absurd következményekre vezető, hogy nem szabad a pont fölött egyszerűen azon fentebbi kijelentéssel elsuhanunk, miszerint a lélekszám szerinti felosztás a házközösségek megszüntetését nehezíti; hanem *belső* érvekkel köteleességünk kimutatni a törvénynek ebbeli visszasságát.

1. A házközösség nem merőben közkereseti társaság, nem merőben társasági tagok egyéni fáradságának és vagyonának egyesítése közös célra; hanem egyszersmind a fáradságot és vagyont egyesítő tagok *családjainak* is együttlélése a törzsoházban a családapa (Hausvater, otac) alatt; e szerint kapcsolata több házassági kötelék által alakult családnak, melyek természetesen csecsemőket, aggastyánokat, nőket és esetleg a *natura* szerzésre, munkára képteleneket, nyomorékokat elmebetegeket, foglalnak magukban. Míg tehát a közkereseti társaság alapelve az lévén (Optk. 1184—1187. §§.), hogy a társtagok mindenkép *egyenlően* hassanak közre a közös haszonra, a társaság mindegyiktől egyenlő ténykedést és legalább külső nyilvánulás tekintetében, egyenlő tehetséggel működjék: addig a házközösségnél, mint szerzésre

többé-kevésbé képesek, sőt képtelenek egyesülésénél ily kötelesség minden tagra nem róható. Következésképp, ha a közös célra ható munka nem lehet physice egyforma, úgy a legigazságtalanabb a munka hozadékában való osztózkodás.

Nemzetgazdasági axioma az, hogy a munkabér arányos legyen a fáradsághoz és az ne csökkentessék oly tényezők által, melyek a munka terhében részt nem vesznek. E tekintetben a lélekszám szerinti osztály nyilván kommunisztikus színezettel bír.

2. Igazságtalan a lélekszám szerinti osztály az öreg családfőkre, akik tulajdonkép a házközösségi vagyron szerzői voltak; mert ha a szavazatképes házközösségi tagok fiatalabbjai, akikben több ugyan a mozgékonyosság, de a több könnyelműség és költsékes vágy is és akik nem ismerik azon szomorító érzést, melyet az öregekben az általuk szerzett vagyonnak más által elharácsolása okoz, — keresztülviszik az osztályt lélekszám szerint: a hajdan tehetős családfő a kapott osztalék forgácsával koldusbotra juthat.

3. Hosszu pórázra ereszti a lélekszám szerinti felosztás a házközösségek felbomlását; mert a családok tagjainak száma folyton hullámzik, egyszer apad, másszor dagad: aggastyán kidül, magzat születik; ami az *összeírási íveket* — a lélekszám szerinti osztály ezen alapját — szüntelenül fölforgatja, ingataggyá teszi olyaténkép, hogy egy ma helyesen foganatosított osztály a családtagok csökkenése vagy szaporulata következtében holnap már helytelenné válik.

Ezen érvekből kiindulva, határozott meggyőződésünk, a mennyiben *de lege ferenda* van szó, — az, hogy a házközösség lényegének, a munka szerint részesülés arányának, egyezővel az igazságnak legmegfelelőbbben a házközösségi vagyronok egyedül aképp oszthatók föl, hogy egy-egy házassági kötelék által alkotott törzs-család számitassék osztozkodó félnek. — Ha tehát A mint a házközösségi vagyronok eredeti adományozásakor volt törzs-családapától három fiu B, C és D maradt hátra, ezen fiu családja részesüljön a házközösségi vagyron osztályrészeiben; illetőleg képviseleti jog utján ezen három fiu jogutódjai osztakozzanak a közös vagyronban; tehát nem lélekszám, hanem törzs szerint.

A mi pedig magának az osztálynak foganatosítását illeti, arra nézve irányadóul az osztr. ptk. 841—849. §§-ai szolgáljanak.

Jogelvi szempontból eszerint a házközösségi vagyron felosztása és így a házközösségek megszüntetése, mint *szorosán magánjogi tárgy*, csakis visszasan és sajátlanul képezhetette eddig is, és még kevésbé képezhetendi *jövőben* közigazgatási közegek feladatát; kiváltkép, ha még ellene a gyakorlatból és a tapasztalatból vett következő *célszerűségi okok* harcolnak.

A házközösségi vagyron felosztása iránti kérvények a községi hivatalnál nyújtandók be (1873: XXIX. tcz. 9. §.), mely azt a vonatkozó telek- és összeírási ivekkel fölszerelve, első foku határozathozatal végett az illető szolgabírói hivatalhoz terjeszti be. Fent, kissé éles, de való vonásokkal jellemeztük a határörvidéki kapitányokból szolgabírákká vált uraimékat; de ha jó pénzért nem is ítélnék oda a «jobbik» félnek a «fülemile füttyét»; még ha a tisztujítás urnája őket alkotmányosakká változtatná is; még akkor sem szeretnők a házközösségi vagyron felosztásának ügyét tovább is kezeik közt látni; mert ezen urak az abszolutizmus és a csökönös katonai rendszer iskolájából kerülven ki, minden egyebek, csak *nem jogászok*. De másként sem kívánatos a szolgabírák hatáskörében hagyni a tárgyalat ügyet; mert a házközösségek felbontása fontos vagyron (birtok- és tulajdonjogi) kérdések elbírálásával lévén összefüggésben, másrészt a határörvidéken szintén égetően keresztülviendő *telekkönyvi reform* csak úgy lévén keresztülvihető,

ha az ottani amugyis kuszált telekkönyvek antediluvianus khaoszszá nem kavartatnak össze végképen, ezt pedig a nem szükségszerűen kvalifikált szolgabíráktól zokon nem vehetnők: *egyedül a törvényszékek mint dologi bíróságok lehetnek hivatva a házközösségek felbontására.*

Megkívánja ezt másrészt a *bizonyítékok közvetlenségének* szükséges volta; mert a szolgabíró csak a hozzá benyújtott akták után határoz és legfőlebb jegyzőkönyvet vesz föl az érdekeltekkel az érvényben álló szabályok szerint; ellenben a törvényszék bírása a *perrendszerű bizonyítékokat* követelheti és nem hagyja annyira szőrmentiben lefolyni a dolgot, mint a szolgabíró, aki megelégszik a házközösségi ingatlanoknak egy-két leitatott parasztbecsüs által az osztálykérő egyoldalú kívánsága szerint foganatosított becsüvel.

Második forum a szolgabírói határozat ellen beadott felebbezés elbírálására a megyei alispán, aki bármily derék ember legyen is, nem kívánhatni tőle, hogy a házközösségi vagyron felosztásait, bokros teendői közepette, önmaga intézze el; tehát egy-egy aljegyzőre bizza, a ki annyit ért — nem jogásként — hozzájuk, mint a hajdu a harangöntéshez. Mit tegyen tehát elkeseredettségében az aljegyző, mint helybenhagyja a legvadabb szolgabírói határozatot Schusztárszerű chablonnal.

Ilyenkor azután nagy a baja a *harmadik forumnak*, mely az 1876: VI. tcz. 58. §-a szerint nem más, mint a — közigazgatási bizottság. Ha már most a szolgabírói határozat alispánilag jóváhagyatott, akkor a közigazgatási bizottság az idézett törv. 59. §-a szerint nem tehet egyebet, mint a két egybehangzó határozat ellen beadott felebbezést — jobb meggyőződése ellenére — visszautasítani, mely elutasító határozata ellen ugyanazon szakasz szerint nincs helye további felebbezésnek; sőt az 1877. évi 6761. számú belügym. rendelet szerint (lásd a «Közigazgatási Lapok» 17. sz. 184. old.) már a két egybehangzó (itt szolgabírói és alispáni) határozat ellen beadott felebbezések az *alsóbb hatóságok* által utasítandók vissza.

A lelkiismeret tiltja ily fontos vagyroni viszonyokat tárgyzó ügyekben sokszor a legjogosabb alapon beadott felebbezéseknek ugyszólván *agyon elutasítását és szigorú formalizmus által a jogorvoslatok elzárását*. Mert a közigazgatási végérvényes határozattal még sincs vége a házközösség-felbontási ügynek, hanem a sok sikertelen közigazgatási irka-firka után évek mulva hosszú, bonyolódott pereknek nyílik meg a forrásuk ott, ahol az ügynek kezdődnie kellett volna, — a *törvényszék előtt*.

A perrendbeli jogorvoslatok utját is megköveteli tehát a házközösségi vagyron-felosztások ügye; mert nélkülök e téren zavart előidézni a birtokviszonyokban, erőszakoskodni és egyezséget erőszakolni ugyan igen, de jogrendet teremteni és a határörvidék népét az alkotmányos ország hatóságai iránt bizalomra kelteni nem lehet.

Tessék e végből törvényhozásunknak oda hatni, hogy a házközösségi vagyronfelosztások, *kötelezőleg* és pedig ne adminisztratív, hanem törvénykezési uton rendeztessenek és így ezen, nem a megyei önkormányzat, hanem a magánjogi bírászkodás keretébe való ügyek a határörvidékekkel boldogított megyék kezei közül kivétessenek!

Dr. Stassik Ferencz,
megyei tisztí ügyész.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-
ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire irta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülési-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 *

TARTALOM: A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás. Boncz Ferencz, miniszteri tanácsos urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Törvénykezési szemle: A polgári perekben felmerülő felelősségi költségek megállapításáról. Huf József, ügyvéd urtól. — Észrevételek «a jövedéki kihágások iránti eljárás és a gyakorlatban tapasztalt hiányokról» szóló cikkre. Hettyey Gyula, kir. táblai bíró urtól. — Az 1876. évi váltótörvény 117. §-hoz. Dr. N. A. budapesti ügyvéd urtól. Külföldiek.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás.

I.

Midőn a hazai jogtudomány soknemű kiágazásának szaktudósaink által legkevésbé művelt egyik mezejére szállok: ezt főleg azért teszem, hogy a közérdekeltséget oly jogi kérdések iránt felébresszem, melyek sajátlagos alakulásaiknál fogva nemcsak közigazgatási és polgári magánjogunkat közelről érintik, hanem egyuttal közjogunkba is mélyen bele vágnak és épen ezen utóbbi minőségükön fogva a mindennapi törvénykezés keretén kívül esvén, ekkor a jogtudósok kevés figyelmére méltattak. De teszem ezt főleg azért is, mert minden régít gyökeresen átalakítani törekvő törvényhozásunk előtt is ezen ügy teljesen feledékenységbe merült, és mert a törvénykezés terén hosszú éveken át szerzett tapasztalataim arról győzték meg, hogy kivált ifjabb jogtudósainknak — ügyvédek úgy mint bírának — ezen igen fontos kérdés körül, az esetek gyéresebb előfordulásánál fogva, az e tekintetben ekkor fenálló törvényes intézményekkel ritkább alkalmuk nyílt megismerkedni. Minek egyébiránt egyik oka az is, hogy a katolikus főpapi hagyatékokra vonatkozólag csak igen kevés és nagyon általános régebbi törvényeink vannak, de annál számosabbak az ide vágó királyi és kormányrendeletek, úgy hogy ezek önmagukban egy hatalmas gyűjteményt képeznek; a másik ok pedig az, hogy a szőnyegen forgó hagyatékok elintézése a közönséges törvényes eljárás alá természeténél fogva soha sem tartozván, azzal nem a bírósági, hanem a közigazgatási hatóságok foglalkoztak; ez okból az érintett kir. rendeletek is mint eljárási és mihez tartási szabályok az illető kormányközegekhez intéztetvén, azokkal csak ezek és az egyes hagyatékok körül érdekelt személyek s ez utóbbiak is csak érdekeltségükhöz képest ismerkedtek meg. Ujabb örökösödési eljárásunk (1868: 54. tcz. VII. fejezet) sem terjesztette ki figyelmét ezen igen fontos ügyre s épen azért, mert azt mostani viszonyainknak megfelelőleg rendezni, vagy ennek tekintetében csak annyit is kinyilatkoztatni, a mennyit az ez előtt fenállott osztrák perenkívüli eljárás 57-ik §-a ezen szavakkal «mennyiben kellessék a főpapság tagjai hagyatékainál a haláleset felvétele végett még az államkincstár, vagy közalapok képviselőit vagy politikai hatóságok küldötteit is meghívni *különös szabályok által határozatnak meg*» kifejezett — elmulasztotta: a legujabb időben merültek fel oly esetek, hogy az eddig törvényesen fenlétező eljárásról vagy tudomással nem bíró, vagy

mivel az 1868: 54. tcz. VII. fejezete ezen különös eljárást világosan fen nem tartotta, azt szándékosan mellőző bíránk a főpapi hagyatékok tekintetében is a közönséges örökösödési eljárást kívánták alkalmazni. A mi azonban igénytelen nézetem szerint határozottan törvényellenes álláspont. És ez, de meg azon körülmény is, hogy a törvénykezési eljárás reformja legközelebb fog tárgyalatni, indított engem arra, hogy egy részről az ekkor kevesek által ismert főpapi hagyatéki tárgyalás módját legalább főbb vonalaiban vázoljam, más részről pedig, hogy ezentúlra is a különös eljárás szükségességére rá mutassak.

Mielőtt azonban az ismertetéshez hozzá fognék, szükségesnek tartom általánosságban megjegyezni, hogy a főpapi hagyatékok körüli intézkedési jog szorosan kapcsolatos a felségi jogokkal és különösen ezek közül az apostoli királyt megillető egyházi fővédursággal. Így történt az, hogy kezdettől fogva ezen hagyatékok körüli eljárás megállapítása a magánjogi intézkedések körén kívül esett, és hogy törvényeink annak szabályozását ő felségének tartották fen. Mivel pedig a fejedelmet az alkotmány értelmében megillető felségi jogok gyakorlása a kormányzék útján történik: azért a kérdésben forgó eljárás is mindenkor a politikai közegek által végeztetett.

Mielőtt továbbá az eddigi s nézetem szerint az újabb viszonyok igényelte megfelelő javításokkal fentartandó eljárás mibenlétét megismertetném s létezésének indokát kimutatnám: elkerülhetetlennek tartom a mondanók megérthetése tekintetéből mindenekelőtt az egyházi javak keletkezése, továbbá azok adományozása és az azok feletti legfőbb kegyuri és a főfelügyeletre vonatkozó felségi jogok, majd a javadalmasnak a javadalom irányában jogai és kötelességei s végre a főpapi végrendelezési jogára vonatkozó törvényeinkről a legszükségesebb tudni valókat röviden előre bocsátani.

II.

A magyarországi katolikus egyházi vagyon keletkezése egykoru a kereszténységnek hazánkban megállapításával. Első királyunk, hogy az új vallást annál jobban meggyökeresítse, az általa alapított püspökségeket és monostorokat gazdagon ellátta földi javakkal, ez által a vallás fényét, hirdetőinek pedig a nép előtti tekintélyét és ettől függetlenségét óhajtván emelni. És mert úgy vélekedett, hogy kifogyhatatlan bőkezűsége mellett sem tett talán eleget a keresztény egyház fennmaradásának biztosítására, melylyel a magyar állam consolidatióját is a legbölcsebben kapcsolatba hozta — törvényt alkotott (Szent István II. 5.), hogy «mindenkinek szabad legyen a mivel bir elosztani, átadni feleségének, fiainak, leányainak, szüleinek, *vagy az egyháznak*». E törvény szerint az egyház mintegy családtagá avatatott, a családbeliekkel egyenlő örökösödési joggal ruházta fel. Ezen fölül az adományozott vagyont a törvény különös ótalma alá helyezte (Szent István II. 35. és 52.)

A szent király nyomdokait hiven követték utódai. I. Endre a pogány lázadások alatt lerombolt egyházakat helyreállítani; Szent László az isten egyházának ajánlott, de nem foganatosított adományozást a püspöki bíróság útján rendelte érvényesíttetni s ha ez célra nem vezetett volna: az ügybeni bíráskodást egyenesen a királynak tartotta fen (Szent László I. 5.); ha pedig a papok közül valaki az egyházi vagyont magához vonta, vagy eladta, vagy gondatlanságból elveszté: azt az illető által az egyháznak háromszorosan rendelte visszatéríteni. (I. 6.) Továbbá elrendelte, hogy ha valaki vagyonát valamely egyháznak adta, azt attól semmiféle ürügy alatt többé elvenni s másnak adni nem lehetett (I. 23.) és ha valaki ily dolgokat elvett, azokat mindenestre visszaadandóknak parancsolta. (I. 24.)

Az egyházra nézve hozott ezen üdvös törvények és főleg a királyi adományozások által vetélykedésre buzdított vagyonosabb főurak alamizsnálkodásai folytán — melyekről okmánytáraink számos adattal tanuskodnak — az egyházak egy rövid század folyama alatt oly roppant vagyona tettek szert, hogy a királyi udvarnak féltékenyen őrzött fényét már már elhomályosítandók voltak: ugyanazért Kálmán király (I. 1.) törvényt hozott, melynél fogva a Szent István által a monostorok és egyházaknak tett minden adományozást háboríthatlannak nyilvánított ugyan, de egyszersmind ezeken kívül minden más adományokat királyi székéhez visszavont (I. 15.), az egyházak és monostoroknak adott halászatokat szintén visszaadandóknak rendelte (I. 16.) de az erdőket tőlök elvenni nem engedte (I. 17.), a tizedet pedig, melyet már Szent István (II. 52.) és Szent László (I. 30. és 40.) a püspökök részére mindenből kiadni rendelt, fentartotta (I. 25. II. 5.) Ezen törvényekben van csirája elhintve a holt kézről szóló későbbi törvényeinknek.

Következő királyaink a fenebbiekkel azonos szelleműtől átlengett törvényeket hoztak. Különösen Zsigmond (VI. 21.) elrendelte, hogy «az érseki, püspöki, apáti, préposti s bármely királyi kegyuri joggal rendezendő egyházakat, azoknak területeit, tartozmányait, tizedeit és birtokait» elfoglalni senki se merje. Hasonlólag Albert is kijelentette (1439: 21.), hogy az egyházi javadalmakat ürcsedésbe nem tartandja és meg nem engedi, hogy azok világiak által elfoglaltassanak. De habár a törvényhozás — mint látjuk — kiváló ótalma alá vette is az egyházi javakat, azért még sem tévesztette szem elől Kálmán királyunk ama bölcs intézkedését, hogy a holt kézen levő birtokok végnélküli összegyűjtését sem politikai, sem nemzetgazdasági szempontból megengedni nem szabad. Azért 1498-ik évben is oly törvények hozattak (55. és 56. tcz.), hogy az egyházak nagyok saját személyük és egyházuk részére világi birtokot se a királyi felségtől ne nyerhessenek, se pénzen örök jogon ne vehessenek vagy zálogkép ne bírassanak; valamint megtiltattott az is, hogy az egyházi személyek két javadalmat bírassanak.

A későbbi századokban hozott törvények közt is számosakra találunk, melyek az «egyház jogait és szabadságait» épségben fentartani rendelik, s ily értelmű biztosítókat foglalnak magukban a különféle egyházaknak különféle időben és királyok által adott szabadságok, a koronázási hitlevelek és a királyi eskü fogadásai.

Értekezésem célja nem az egyházi javak jogi természetének kutatása, hanem csak azok keletkezésének történelmileg megállapított előadása levén, ide vonatkozólag még csak azt jegyzem meg, miszerint az egyháznagyi javak hazánkban történészeink egyhangú tanúsága

szerint nem mindnyájan ugyanazon forrásból erednek, hanem valamint első királyunk az általa alapított monostorokat és tiz püspökséget részint saját birtokaiból, részint az állami közvagyonból és a lázadók elkobozott jószágaiából adományozta: úgy királyi utódai is a példa nyomán indulva a koronára vissza szállott részint világi, részint egyházi kézen létezett javakból bőkezűséget gyakorolni soha el nem mulasztottak. Ezekhez járultak még a magán személyek alapítványai is.

Boncz Ferencz,
miniszteri tanácsos.

(Folytatás következik.)

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

2. A testületi rendszer érettebb és alaposabb megfontolásra nézve nagyobb garanciát képez mint a bureaurendszer.²² Ez elv igazsága az állandó normák alkotásánál s a felsőbb jogszolgáltatás gyakorlásánál annyira bebizonyított, hogy kételyre e részben nem lehet többé ok. Itt azonban csak azon egyszerű kérdésre kell megfelelnünk: vajon a helyi rendészeti igazgatásnál a *cselekvés mezején* célszerűbb-e a collegiál vagy pedig a személyi egység elvének alkalmazása? E tiszta kérdésre igen könnyű megfelelni, ha a rendőri igazgatás feladata változhatlan és közös természetéből indulunk ki. Lelke ez igazgatásnak a gyors elhatározás, gyors, bátor, következetes cselekvés.²³ Erre egy collegium *képtelen*,²⁴ minélfogva csatlakozom ROCDERER nagy elvéhez: «*deliberer est le fait de plusieurs, agir est le fait d'un seul.*» Mindig, hol nem annyira a gyors és erélyes cselekvés és rendelkezés feladat, hanem inkább alapos és érdek nélküli határozathozatal, helyén van a collegiálrendszer.²⁵ De a helyi rendőri igazgatás *meg nem élhet* a bureaurendszer nélkül, mely egyedül képes életfrisseséget, erélyt, becsületet, bátorságot és gyorsaságot a cselekvésben bele önteni. A számtalan eset közül vegyük a befogatást figyelembe. Mig a collegium összeülne, vagy a kényszer-rendszabály szükségessége iránt megegyeznék, elillanna gyakran a legveszélyesebb gonosztevő, kit rendszerint meglepni s épen a kellő pillanatban a jogszolgáltatásnak biztosítani főfeladat. Vagy veszélyes népmozgalmaknál nem szükséges-e, azok megakadályozása vagy elnyomása végett egységes akarat, bátor, gyors intézkedés és megjelenés személyesen s ép olyan auctoritativus helyreállítása a törvény tiszteletének? Ennek hiányában pár pillanat alatt a törvény s a hatóság tekintélyét s a közrendet mélyen sértő merényletek állhatnak elő, melyek különben első megjelenésükben, könnyen elfojtathattak volna. Egy népszerű rendőrfőnök személyes megjelenése gyakran többet ér a büntetőcodex összes büntetéseinél, ezektől meg nem ijednek, amaz elől tisztelettel eltávoznak a zavargók. Ha valahol, itt áll BLOCK ama mondása: «*un agent individuel est plus facilement rendu le dépositaire de la pensée politique du gouvernement, qu'un agent collectif.*» A rendőri cselekmények közt benső összefüggés van,

²² BULAU, id. m. 73. l.

²³ P. PRUCHA, die oesterreichische Polizeipraxis. Bécs 1877. 81. l. PÖZL, id. m. I. k. 207. l.

²⁴ Eine collegialische Bearbeitung der Sicherheitspolizei ist *nicht ausführbar*, sondern an der Spitze derselben muss *jedesmal* ein mit dem nöthigen Befugnissen ausgerüsteter Chef stehn, dessen energischer und entschliessender Wille überall die leitende Richtschnur bildet, und in welcher sich die Resultate, welche durch die Thätigkeit der einzelnen Sicherheitsbeamten gewonnen werden, immer wieder vereinigen. W. STIEBER. Practisches Lehrb. d. Criminal. Polizei. Berlin, 1860. 7. l.

²⁵ PÖZL, id. m. I. k. 210. l. BLOCK szellemdusan így nyilatkozik: plus la nature des attributions se rapproche du *commandement*, de l'*exécution*, plus la concentration de l'*autorité* est nécessaire; d'un autre côté on penchera vers le système opposé, si la réflexion, la maturité du jugement est le point essentiel. Id. m. II. k. 270. l.

mely egységet követel mindenütt,²⁶ ezen egység megvan, ha a centrumban összpontosul minden s onnét kiindul minden mozgalom.²⁷

3. Némelyek azt vetik szemére a bureaurends. hogy ellensége az *ujításnak*, új tanoknak ha még oly helyesek is. Oka ennek az lenne, mert más népek jogának ösmerete hiányzik közegeiben s mindennapi kicsiszerűségekkel elfoglalkodtatva, nagy eszmékkel nem gondolkodik. Ez állítás gyalogságát az észből, a történetből s a gyakorlati élet tapasztalataiból nem nehéz megcáfolni. Az egyes tisztviselő, aki a jó, korszerű a nép jólétét előmozdító fáradozásai s áldozatai jutalmát *egyedül élvezi*, nevét a halhatatlan munkások évkönyveibe feljegyzi a történetíró, a kit egyedül ér a kimutatott eredményekkel együtt járó becsület és tisztelet, a ki tehát *személyesen érdekelve van* a hű, áldozatkész szolgálattetelek iránt: mindazon eszközöket, melyek segítségével a közönség s az állam érdekeit előmozdithatja felfogja használni, *mohón kizsákmányolja a tudomány vívmányait* márcsak saját *énje* kedvéért is.²⁸ Tekintsünk a rendőri igazgatás multjába, s abból előkelő bizonyítékokra akadunk ezen állításom igazságosságának felderítésére.

Párizs, — az 1666-ki szervező edictum szerint, melynek bevezetésében az akkori fővárosi állapotok ecseteltetnek, az új rendszer életbeléptetése előtt közvetlenül, majdnem anarchikus rendellenességek színhelye vala, — éjjel nappal a legmerészebb tolvajlások követettek el, nagy számú kóborlók s a veszélyes osztályok mindennemű képviselői kényelmesen barangoltak fel s alá, nők és gyermekek ellopattak s más világrészekbe mint áruk elszállítottak, éjjeli kivilágítás egyáltalán hiányozván kísérek nélkül bajos volt és veszélyes a közlekedés, párbajok nappal, nyílt tereken, *tanuk nélkül* vivattak s már *gyilkossággá* elfajultak, veszélyes szerencsejátékok háborítlanul játszottak, rabló bandák nyugtalaníták a polgárokat.²⁹ Mindezen veszélyeken orvosolva lett azon időszaktól fogva, melyben ama világváros rendőri igazgatása a személyi egység elve szerinti rendezést nyert.³⁰ Hogy mit köszön nagyfontosságú *ujítások* mezején de la Reynie³¹ vagy Duboisnak³² s más előkelő rendőrfőnököknek a párisi nép, mutatják a történet lapjai. Ha valamely tisztviselő elfogult, műveletlen, új eszmék befogadására képtelen, maga a kirendelő oka bajának, minek alkalmazott képtelen egyént. Akarni kell a jót megválasztani s mai életviszonyok közt nem lesz nehéz ráakadni, csak temessük el a nemesi privilegiumok utolsó árnyékát is és ne adjunk vagyonbukott nemeseknek előnyt az életképes s művelt zsidók s más honpolgárok felett. Állam és társadalom nyujtsanak kölcsönösen e részben egymásnak segédkezet.

Egyébiránt a bureau nincs hivatva új elvek, új intézmények megalkotására, annak főfeladata megtartani a

jót s közrehatni a célszerűbbnek megalkotásánál. A bureau nem alkot, *de conservál*, fejleszt mint tanácsadó és alkalmaz elveket.³³

4. Az is hozatik fel továbbá a bureaurendszer ellen, hogy ellensége az egészséges, önálló, életdus önkormányzati életnek. Igaz, hogy Franciaországban az állam saját közegei által, a nép kizárásával hajlandó a közügyeket vezetni, *de ennek nem ezen rendszer az oka*, mert a bureaurendszer mint fennebb megjegyeztem, még nem eredeztetni természetszerűleg a befejezett centralizációt, a mennyiben ezzel semmi rokonságban nem áll, hanem a franciánál, annak jelleme, melylyel régi sok oknál fogva összefér a centralizáció, képezi a visszás állapot egyedüli okát, mert ahol valamely nemzet jókorán elszokta az absolutismus uralmát, nem fordul elő a bureaukracia, és administratív centralizáció ily összehazasodása, milyen Franciaországban tapasztalható.

Chinában a bureaurendszer legmagasabb kifejlődése daczára *jobban virágzik az önkormányzati élet* mint bárhol a földön.³⁴

Itt az erős családi (patriarchális) és municipális szervezet szelleme³⁵ mindig hatalmas korlátozója volt az állam tulkapaszkodása s önkényének. E világtörténelmi ténynyel eslesik minden kétely a bureaurendszer azon veszélye iránt, mintha az önkormányzati élet s ama rendszer kiengesztelhetlen ellenségek volnának.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

Anyagi és alaki váltójog. Irta Dr. APÁTHY ISTVÁN, egyetemi tanár, akadémiai tag. I. Anyagi Váltójog. Ara 2 frt. 80 kr. Budapest 1877. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

(Vége.)

Nézetünk szerint továbbá a *kezes* érdekében is lehet névbecsülésből elfogadni vagy fizetni, de természetesen csak akkor, ha a névbecsülés a főkötelezett érdekében történhetik; nemkülönben azt hisszük, hogy az *elfogadó* is fizethet névbecsülésből oly értelemben, hogy a névbecsült a viszkerezettől szabaduljon. Váltójogi keresetet azonban persze az elfogadó ily esetben sem nyer a névbecsült és előzői ellen. (V. ö. THÖL i. m. 546. 1.)

Vége nem csatlakozhatunk szerző azon véleményéhez, miszerint a névbecsülő fizető legitimitációjához «ha a megtörtént fizetés magában az óvásban nem bizonyittatik, a váltó és óvás pusztá birtoka nem elegendő, hanem e mellett szükséges, hogy a fizetés a váltón nyugtatványozva legyen.» (211. 1.) Nézetünk szerint a névbecsülési fizetés megtörténtének az óvásból ki *kell* tűnnie v. t. 99. §. 4. p.), ellenkező esetben a váltóra vezetett nyugta sem legitimálja a névbecsültöt arra, hogy keresetet indítson a névbecsült és előzői ellen.

A *kezességre* vonatkozó kilenczedik fejezet ellen magában véve kifogásunk nincs, s csak azt sajnáljuk, hogy szerző azon kérdés iránt nem nyujt felvilágosítást, valjon a magyar v. t. által szabályozott kezesség mellett lehet-e szó és mennyiben az u. n. *avallum*-ról, mely pusztá névalírásból áll, anélkül, hogy kezesi nyilatkozatot tartalmazna? Ré-

²⁶ Du reste, c'n'est pas aux bureaux qu'est donnée la mission d'innover, leur tâche consiste plutôt à *conserver*, à maintenir, afin de servir de frein à l'arbitraire mondja BLOCK és VIVIEN.

²⁷ Car, autre contraction, nulle part au moude le principe de selfgovernment, l'autonomie des communes, *n'est plus cléréoloppé* qu'en Chine. M. de HÜBNER, Promenade autour du moude. IV. év. Paris, 1875. II. k. 254. 1.

²⁸ Heureusement la forte organisation de la famille, et *l'esprit d'autonomie*, l'un et l'autre si puissant en Chire, surtout dans le midi, joints à l'horreur qu'on a de l'intervention du wandin et du recours aux tribunaux, offrent les mœurs de *restreindre considérablement* et salutairement l'action du pouvoir officiel, et de le *remplacer*, dans une très large mesure, par le pouvoir *patriarcale*. M. HÜBNER, id. m. II. k. 270. 1.

²⁶ Die Geschäfte der Polizei dulden regelmässig *keine* collegiale Behandlung, und auch wo Sie möglich erscheint, ist Sie in der Regel *nicht* (nicht) *zweckmässig*. BÜLAU, id. m. 87. 1. PÖZL. id. m. I. k. 210. 1.

²⁷ Die entgegenstehenden Vorzüge der Collegien beweisen sich meist nur in *besonders wichtigen Momenten*, während das thägliche Treiben der Verwaltung sich um gewöhnliches bewegt und doch gerade von diesem Gewöhnlichen das Schicksal der einzelnen Staatsgenossen so vielfach abhängt. BÜLAU, id. m. 74. 1.

²⁸ Dans les moments de troubles les services et les actes de dévouement au pouvoir sont presque toujours généreusement récompensés. Les hommes adroits savent surtout *s'en faire on titre* pour s'avancer plus rapidement. I. PEUCHET. Mémoires lirs des archives de la police de Paris. 1836. I. k. 82. 1.

²⁹ Il se commet à Paris, det cepréambule, nombre de vols et assassinats, tant de nuit que de jour. Ungrand nombre des vagabonds et de *filoux* abondent dans cette ville, d'autres coquins enlevaient les femmes, les enfans, ces malheureux ainsi *volés* a leurs familles étaient enfermés dous des lieux appelés *fours* stb. I. PEUCHET, police da Parls. I. k. 84. 1.

³⁰ I. PEUCHET, id. m. I. k. 82. 1.

³¹ Olv. I. PEUCHET, id. m. I. k. 83—97. 1.

³² U. o. IV. k. 240. s. köv. 1.

szünkről e kérdésen csatlakozunk PLÓSZ véleményéhez (i. m. 74. §.), miszerint az avallum (szerinte *együttkötelezés*) a magyar váltójogban épügy tekintendő hatályosnak, mint a németben. A magyar v. t. e tekintetben kétségkívül hiányos, s ez okból teljesen igazat kell adnunk THÖL egy előttünk tett magánnyilatkozatának, miszerint váltótörvényünknek a kezességre vonatkozó intézkedései nem mondhatók haladásnak!

A *váltóból credő kercsetek és kifogások* című tizedik fejezetben tartalmazzottakra nézve megjegyezzük, hogy szerző a 224. lapon nem reflektál a v. t. 29. §-ának hiányos szövegezéséből felmerülő azon kérdésre, valjon az elfogadó elleni végrehajtásnak mikor kell megtörténnie, hogy biztonság hiánya miatti biztosítási viszkeresetnek helye legyen? az *elfogadás* vagy a *kiállítás* után? A v. t. azt mondja: «a váltó elfogadása illetve kiállítása után» — a mi kétségkívül helytelen, tekintve hogy az elfogadás és kiállítás különböző időpontokra esik. Részünkről PLÓSZ-szal (i. m. 124. l.) azt hisszük, hogy a magyar szöveget a német v. rsz. szövege értelmében kell corrigálni, azaz mérvadó egyedül a *kiállítás* időpontja, már azért is, mert az elfogadás időpontja a váltóból mindig ki nem tűnik. — Ha valjon «*végrehajtás*» alatt a *kielégítési* vagy egyuttal a *biztosítási* végrehajtás is értendő-e? annak megállapítását a praxisra bizzuk, részünkről csak azt emelvén ki, hogy a váltóeljárást szabályozó igazságügyminiszeri rendelet terminológiája e kérdésben nem lehet feltétlenül irányadó.

Egy további megjegyzésünk szerzőnek a 230. lapon foglalt azon állítására vonatkozik, miszerint a viszkeresetet indító forgató a *kiadások* közé azon költségeket is számíthatja melyek valamelyik előző siker nélküli *beperlése* által keletkeznek. Részünkről sem azon perköltségeket, melyeket a viszkereső az ellene korábban támasztott kereset folytán kifizetett, sem azokat, melyek reá egy általa más kötelezett elleni sikertelen keresetből háramoltak, megítélendőeknek nem tartjuk. A viszkereső csak magának tulajdoníthatja azt, ha az ellene támasztott keresetből perköltségek fizetésére köteleztetett, mert hisz az ő váltójogi kötelezettsége független a keresettől; miért nem váltotta be a váltót békés uton? A viszkereső ebbeli mulasztása csak nem terhelheti azt, a ki a perköltségek felmerülését nem okozta? Tehet-e továbbá a viszkeresett arról, hogy a viszkereső egy más váltókötelezett ellen sikertelenül keresetet indított, vagy más ellenében pervesztes lett? Miért nem fordult rögtön a viszkeresett ellen? hisz joga volt hozzá? — Hiába történik hivatkozás a v. t. 91. §-ára; mert ha az egyetemleges kötelezettség mindenre is kiterjed, mit a váltókötelezettségek váltóbirtokos a nem teljesítése miatt követelni jogosítva van, ugy e kötelezettség mégis nem vonatkozhatik azon költségekre, melyeket a váltóbirtokos szükség nélkül maga okozott s melyek az egyetemleges kötelemből — melyről különben a váltójogban, miként már kiemeltük voltaképen nincs is szó — közvetlenül nem folynak. Ha a magyar birói gyakorlat az ellenkező felfogást követi, ugy erre csak azt jegyezzük meg, hogy a *német* birói gyakorlat nekünk ad igazat (l. BORCHARDT i. m. Zusatz 560. c) és 728).

A 96. és 97. §§-okban szerző bő casuistikát nyújt a váltóbeli *kifogásokról* és pedig ugy a feltétlen, mindenki

ellen emelhető, mint a feltételes, csak a közvetlen felperes ellen támasztható kifogásokról. Az utóbbiakat részünkről kiegészítendőeknek tartjuk különösen az *exceptio non numeratae pecuniae* által, melyek *relativ* használhatóságát ugy látszik szerző is elismeri a 72. lapon, hol azt mondja, hogy «a *váltó* ellenében az exc. non num. pec. érvényesen nem használható», miből kitűnni látszik, hogy szerző e kifogásnak csak *absolut* hatályt nem akar tulajdonítani. Hogy e kifogás mint *relativ* kifogás sem volna használható — mint azt némelyek állítják — annak okát be nem láthatjuk. Ha a v. t. a váltó alapját képező viszonyokból személyes kifogásokat általában megenged (92. §.), akkor következetesen az exc. non numeratae pecuniae-nek is helyt kell adni.

A *megsemmisítési eljárásra* nézve megjegyezzük, hogy részünkről is a v. t. 79. §-ának azon intézkedését, miszerint, ha a birtokos a váltót a kitűzött határidő alatt bemutatja, a megsemmisítési eljárás megszüntetetik és a kérvényező részére elrendelt tilalom feloldatik, teljesen korrektnek és szó szerint magyarázandónak tartjuk, nem forogván fenn semmi ok, a megsemmisítést kérőt törvényes oltalomban részesíteni, ha a váltó birtokosa jelentkezett. PLÓSZ ellenkező véleményét (i. m. 313. l.) indokoltnak nem találhatjuk.

A *saját váltóra* vonatkozó részre nézve csak egy megjegyzésünk van, t. i. az, hogy részünkről a *saját rendeletre szóló saját váltót* (268. l.) teljesen érvényes váltónak tekintjük. Igaz, hogy a v. t.-nek a saját váltókra vonatkozó 112. §-a a saját rendeletre szóló és intézvényszerű saját váltót tárgyzó 5. §-t nem idézi, de ezen érv azért nem döntő, mert a 112. §. az idegen váltókra vonatkozó egyéb intézkedésekre sem utal, melyekről pedig el van ismerve, hogy azok a saját váltókra is alkalmazhatók mint pl. a *névbeesülési elfogadás* (l. PLÓSZ i. m. 70. §.) Ezen negatív érv mellett hivatkozunk különösen azon körülményre, hogy az intézvényszerű saját váltó saját rendeletre is lehet kiállítva, s hogy a helyes és szerző által is követett nézet szerint a helykülönbség hiányában szenvedő intézvényszerű saját váltó saját váltónak tekintendő, (L. az általunk vallott nézet mellett THÖL is i. m. 638. l.)

Bírálatunk végére értünk. Sokáig időztünk az előttünk fekvő munkánál, tovább, mint az nálunk bírálatoknál szokásos. De mi azon felfogásból indulunk ki, hogy semmi sem mozdítja elő jobban az igazság érvényre jutását, mint az oly kritika, mely nemcsak a felületesség niveauján marad, nemcsak általános frázisokban mozog, hanem mely a tárgyat behatóan veszi vizsgálat alá, s lépésről lépésre követve a szerzőt gondolatmenetében, részrehajlatlan objektivitással elmondja mindazt, a mit helyesnek talál, mindazt, a mit elvetendőnek tart. Minél több gondolkozni valót nyújt egy munka, annál becsebb az, s egy munka értékét nem ronthatja le azon körülmény, hogy a szerző nézeteit mindennél nem követhetjük. Az előttünk fekvő munkáról sem mondhatjuk azt, hogy annak tartalmát mindenben helyeseljük; de azért készségesen elismerjük azt, miszerint e munka az újabb magyar jogirodalom legkiválóbb termékei közé sorozható, melynek tiszta szívből kívánunk sikert és minél nagyobb elterjedést!

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A polgári perekben felmerülő felebbviteli költségek megállapításáról.

Nem hiszem hogy sok ügyvéd találta, ki nem jutott volna azon kellemetlen helyzetbe, hogy polgári perekben elmerült felebbviteli költségeket saját ügyfele irányában biróilag megállapíttatni kénytelen lett volna; mivel felsőbb bíróságaink ezen költségeket soha sem ítélik meg, akár

megváltoztatják az alsóbb bíróságnak határozatát, akár helyben hagyják; sőt az ügyvédnek sem állapítják meg ezen költségeket saját ügyfele irányában.

Az én nézetem szerint pedig a felebbviteli költségek is mindig megállapítandók és a p. t. r. t. 251. §-a szerint a pervesztes fél azok megtérítésében rendszerint elmarasztalendő; mert a p. t. r. t. V. cz. I. fejezete a birói határo-

zatokról egész általánosságban szól, tehát minden bíróság — nemcsak az első foku, hanem a felsőbb foku is — köteles a p. t. r. t. idézett fejezetében foglalt intézkedéseket megtartani, és a p. t. r. t. sehol sem említi, hogy a pervesztes fél csak a per folyama alatt felmerült költségek megfizetésében marasztalandó, sőt a p. t. r. t. 252. §-a világosan rendeli, hogy a képviselők díjai a perköltségekhez számítandók, olyan díjak pedig nem csak a per folyama alatt, merülnek fel hanem a per befejezése után is, ha a fél kénytelen a pert felebbvinni.

A felebbviteli költségek megállapítása, semmi más mint a perköltségek felemelése; minthogy pedig felsőbb bíróságaink nem ritkán leszállítják a megítélt perköltségeket a pernyertes fél hátrányára, be nem látom, hogy miért nem érzik magukat hivatva azok felemelésére is.

Még kevésbé indokolható azon körülmény, hogy felsőbb bíróságaink a felebbviteli költségeket az ügyvéd részére saját ügyfele irányában sem állapítják meg.

Ennek a kellemetlen következménye az, hogy az ügyvéd kényszerül a felebbvitel folytán felmerült költségek saját ügyfele irányában leendő megállapítása végett, — ha ez utóbbi nehézségeket tesz ellenük — az elsőfoku bírósághoz külön folyamodni, hely is adatik ilyen kérvénynek; de még is furcsa dolog, hogy az elsőfoku bíróság olyan munkálatokra nézve, melyek más bíróság előtt lefolyt eljárásnak tárgyát képezték, a felmerült költségeket megállapítja.

Ugy látszik, hogy a törvényhozó is felsőbb bíróságaink részéről ezen eddig követett eljárás helytelenségéről meggyőződve, ez okból rendelte, a váltóeljárás 34. §-ában, miszerint az illető felsőbb bíróság köteles a felebbviteli költséget és munkadíjat megállapítani.

Igaz, hogy a váltóeljárás 34. §-ában foglalt intézkedés sem világos, mert határozottan ki nem mondja, hogy a pervesztes fél a felebbviteli költségek megtérítésében is rendszerint elmarasztalandó; de ha tekintetbe veszem, hogy a váltóügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában kiadott igazságügyminiszteri rendelet világosan kiemeli, hogy a p. t. r. t. intézkedései követendők szabály gyanánt a váltóeljárásban is, ha ez utóbbi eltérő szabályokat nem állított fel, s minthogy a p. t. r. t. 251. §-a rendeli, hogy a pervesztes fél a perköltségek megfizetésében rendszerint elmarasztalandó, a felebbviteli költségek pedig tulajdonképpen csak megszorodott perköltségek, azon reményben lehetünk, hogy felsőbb bíróságaink a polgári perekben felmerült felebbviteli költségeket és díjakat is — ha felszámtattak — jövőre nemcsak megállapítani, hanem a pervesztes felet azoknak megtérítésében is rendszerint elmarasztalni fogják.

Fölösleges munkát okoz az ügyvéd az elsőfoku bíróságnak, ha kényszerül külön folyamodni felebbviteli költségeinek megállapítása végett; de főképen méltatlannak tartom, hogy a felebbvivő fél akkor is, ha a felsőbb bíróság előtt pernyertes lett, annak az árát t. i. a felebbviteli költségeket tartozik viselni.

Szándékosan mellőztem más országokban e tekintetben érvényes törvényekre és törvénykezési gyakorlatokra hivatkozást, mert bíróságaink is megállapítanak olyan költségeket az ellenfél irányában, melyek csak a per befejezése illetőleg az ítélet hozatala után merülnek fel és melyeknek megállapítását törvénykezési rendtartásunk sehol sem rendeli; ezen költségek azok, melyek az eskü letételével járnak.

Jelen nem pro domo irt sorokat ajánlom azon tisztelt kartársaim figyelmébe, kik mint országgyűlési képviselők hivatvák a nem sokára a törvényhozás elé kerülendő új perrendtartás tárgyalásában részt venni.

Huf József,
ügyvéd

Észrevételek „a jövedéki kihágások iránti eljárás és a gyakorlatban tapasztalt hiányokról szóló cikkre.

Dr. Neuberger Ignác kir. it. táblai p. bíró urnak e lapok f. é. 4-ik számában közlött cikkében előadottak nagy része, — melyek úgy hiszem az ilyen ügyekkel foglalkozók vagy ilyenekben bele vont érdekeltek előtt úgy is ismeretesek voltak, például: hogy a m. kir. ministerium megalakulása után Ő Felsége 1867. évben egy legmagasb kegyelmi ténnyel minden egész 1867. márcz. 10-ig elkövetett államjövédelmi csonkítások miatti büntetéseket legkegyelmesebben elengedni méltóztatott, — hogy hány jövedéki törvényszék volt felállítva és a bíróságok szervezésével ezek teendői mely kir. törvényszékekre ruháztatott, — hogy a pénzügyi törvények s szabályok a pénzügyministerium által több füzetlen összeszedettek s kiadattak, — hogy a vizsgálat a pénzügyi közegek által vitetik keresztül, s ennek alapja a tényleírás, — mérvadók a vizsgálat teljesítésénél pedig az 1842-iki harminczadi utasítás IV. fejezetében foglalt szabályok, — hogy ki képviseli a királyi kincstárt sat. sat., mind oly ártatlan közlemények, melyek olyanokra nézve kiknek az ily eljárásról fogalmuk sem volt tán érdekesek is lehetnek, — úgy szinte a cikk végén tett abbéli óhajtasok kifejezése ellen, hogy az illető közegek a vizsgálatot szabályszerűleg teljesítsék, — hogy a pénzügyi igazgatóságok egyszerű átírat helyett vád keresettel terjeszszék a vizsgálati iratokat az illetékes törvényszékhez stb. stb., mint olyanok ellen, melyekhez kifogás vagy észrevételezés nem is férhet, — a mennyiben a t. cikkíró ezeket bármi okból szükségesnek vélte a nyilvánosság terén megbeszélni nekem épen semmi kifogásom nincs; ámde e cikkben van egy roppant horderejű állítás, melyet én részemről észrevétel nélkül nem hagyhatok.

Nem vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy saját nézetemet a fennit tisztelt cikkíró példájára többesszámban fejtegethetném, mert én csupán magán nézetemet nyilváníthatom, míg ő ugylátszik vagy a t. szerkesztősséggel vagy tán másokkal egyértelemben lehet, mert kifejezéseiben a többesszámot jelentő *mi* szót használja, s így ugylátszik nincs nézetével egy magában.

De bárki, vagy bárminő hatóság értetődjék e nagy hangzatu *mi* szó alatt, nem hallgathatok akkor, midőn az én egyéni nézetem szerint a törvény világos rendelete ellenére egy oly tétel akar felszínre vergődni, mely csirájában hordja nemcsak a törvénynyeli ellentétet, hanem arra való szomorú kilátást is, hogy évente több száz honfi ártatlanul fogna elítéltetni.

A tisztelt bíró társam cikkének elején azt állítja, miszerint «az 1876. XV. törv. cikk 81. §-a azt rendeli, hogy a jövedéki kihágásokra nézve az 1874. XL. tcikkben fenntartott jövedéki bírósági eljárási szabályok továbbra is mérvadók, — *eszerint az 1842. évi harminczad utasításban foglalt szabályok, s az azokra vonatkozó rendeletek ezentul is alkalmazandók*

Cikkének további folyamában aztán kimondja, hogy az 1868. XXI. törv. cikk 102. §-a az 1876. XV. tcz. életben lépése után elkövetett kihágásoknál többé mérvadó nem lévén, ily esetekben az illető *minden esetben* büntetendő még akkor is, ha a mulasztás gondatlanságból — tehát az állam károsítására irányzott minden legkevesebb szándék nélkül követtetett is el.

Mielőtt ezen, *egyéni* nézetem szerint téves, s a *fennálló* törvény világos rendeletével homlok egyenestellenkező állítás czáfolatában bocsátkoznám, szükségesnek vélem a kevésbé tájékozott nagy közönségre való tekintettel ezen hibásan eltöröltnek mondott 1868. XXI. tcz. 102. §-ának horderejét kifejteni.

Ezen törvényszakasz, mely az 1868. XXI. t.-cikknek

az akkor felállított jövedéki bíróságok eljárására vonatkozólag szerkesztett negyedik fejezetében 102. §-a alatt vétetett fel, azt határozza, miszerint a törvényszék minden egyes esetben először is a felett határoz, van-e a fennforgó kihágási ügyben az állam megrövidítését célzó szándok? Ha ilyen nem vélelmezhető, a felet a büntetés alól felmenti, határozatát azonban oly hozzátétellel adja ki, hogy azon esetre, ha az illető fél az egyszeres illetéket 15 nap alatt le nem fizetné, ellenében a rosz szándék is igazoltnak vétetik, s a kiszabott büntetésre is a végrehajtás eszközöltetik.

Mi célja volt akkor a törvényhozásnak, midőn e szakaszt a felállítandó törvényszékek számára az *eljárási szabályok közé felvette?* kétségtelenül csak az, hogy míg egyrészt a kincstár károsítására törekvőt a törvény egész szigorával sujthassa, addig másrészt az államkincstárt mindennemű, tehát még a véletlen, s károsítási célzat nélkül elkövetett mulasztások által okozható károsítástól is megóva, adózó oly állampolgárát, kinek esze ágában se volt valamely ténye vagy mulasztása által az államot megrövidíteni, minden zaklatásoktól, s fizetési képtelensége esetén hosszabb ideig tartó fogságtól is megkímélje!

E szakasz nélkül képtelenségnek tűnik fel az ilyen ügyet a bíróság vagy törvényszék elé vonszolni, hiszen nem marad semmi sem a mi felett a bíró ítéljen, ha azon kérdés szóba sem jöhet: bűnös-e az illető vagy sem?

Hiszen annak megállapítása, hogy valamely p. ü. törv. vagy szabályba ütköző tény vagy mulasztás elkövetetett, nem a bíróság, hanem a pénzügyi közegek feladata, ha már most mihelyt meg van állapítva, hogy ily nemű tény vagy mulasztás megtörtént, azonnal minden kivétel nélkül a törvényben szám szerint megállapított bírság vagy esetleges fogság lenne kimondandó, ennek kirovását szükségtelen a bíróságra bízni, ott vannak az illeték kiszabási hivatalok, azok is ráolvashatják a bírsági összeget! — hiszen az 1868. XVI. tör. cz. 102. §-ának nem léteben, a bűnösség kérdése vagyis a tett vagy mulasztás be- vagy be nem számíthatása ítélet tárgyát nem képezhetné!

Ez pedig nem lehetett intentiója a törvényhozásnak akkor, midőn a pénzügyi kihágások feletti bíráskodást a rendes törvényszékekre bízta, előtte kellett hogy lengjen azon cél, miszerint a törvényszék ítéljen a bűnösség kérdése felett is!

Az említett 102-ik §. horderejét leginkább példák tüntetik fel, ime hosszas idei tapasztalataimból meritve szolgálok egynéhánynyal:

Egy kisebb faluban a korcsmáros kis tőzsdére engedéllyel birt, s mint ilyen az előirt szabályszerű módon dohány-s szivarszükségletét a dohány főtőzsdéből beszerezte, — meghal édes atyja a szomszéd kis községben, 4—5 nap alatt összeszedi sátorfáját, átmegy a másik faluba, átveszi az atyjáról reá maradt üzletet, s miután azon faluban dohány-tőzsdé nincs, folyamodik engedélyének oda leendő átíratásáért, időközben azonban a másik faluból magával hozott maradék dohányát, melyet nem tiltott uton, további eladás céljából még ott beszerezett, az előirt áron, az új falujában lakó egyéneknek a boltjában eladogatta, remélvén, hogy az üzlet engedélyi átírás megérkezik; jönnek a financzok, kérdőre veszik az engedély iránt, neki ilyesmi erre a falura nézve nincs! Megtörtént a kihágás! A dohány jöv. törvény 87. §. szerint csak azon a helyen szabad a kincstári dohányt árulni, mely helyre az engedély az illetőnek kezei közt van, a kihágás tárgyi tényálladéka tehát jelen esetben be van bizonyítva, mert vádlott a másik községben adta el a dohányát, hol neki ilyent árulni megengedve nem volt! — De kérdem, van-e itt a kincstárt megkárosítani akaró szándék? Ha az 1868. XXI. törv. cz. 102. §. nem állana — ezen szerencsétlen ember nemcsak bűnösnek lenne kimondandó, hanem az 1876. XV. t. cz.

17. §. végpontja értelmében a dohány elkobzásán, s érzékeny pénzbírságon felől, miután a dohányt nyilvános helyen árulta, még egy havi fogsággal is volna fenytendő. Hogy az illető pénzügyi igazgatóság mint az állam képviselője ez esetben ezen törvény alkalmazását kérte is, megláthatja a t. bíró társ ur, a kir. tábla levéltárában.

Másik eset: X. nyomdásznál megrendel egy uri egyén 10,000 db. nyomtatványt avval a világos kijelentéssel, hogy ez neki Szerbiában fog kelleni, s hazánk területén nem fogja használni; a nyomdász az átadásnál tanuk előtt figyelmezteti, hogy ez itt nem osztható szét, sőt elővigyázatul minden példányra reá nyomtatja azon megjegyzést is, hogy «nem bélyeg köteles használatra».

A megrendelő azonban átvévén a nyomtatványokat, azt Magyarországon kiosztatja! Ez hirdetmény lévén, megvan a jövedéki kihágás, melyért a fennálló törvény értelmében a nyomdász a felelős első sorban! Kérdem az előadott s bebizonyított ténykörülmények után: volt a nyomdásznak csak esze ágában is az államot megkárosítani? Tudta, beleegyezése nélkül, sőt világos tiltakozása dacára más követte el a kihágást, mert más osztatta szét a hirdetményt; törvényeink szerint azonban a nyomdász első sorban bírságalandó lenne ha az érintett 102. §. nem léteznék, ámde ennek fennállta mellett mi az ítélet? Az, hogy a nyomdász a megrendelő elleni viszkereset fenntartásával az egyszeres illeték megfizetésében marasztaltatik, a bírság alól azonban felmentetik!

Sok, ezekhez hasonló, sőt még kirívóbb példát is tudnék felhozni, ámde ez egy cikk szűk keretében helyt nem foghat, azért e két példa felemlítése után, mely úgy hiszem mindenkit ezen kérdéses szakasz szükséges s üdvös volta felől meggyőzhetett, azon nézetemnek kell adni kifejezést, hogy ha e szakasz eddig nem léteznék, ezt megalkotni kellene! ha csak a törvényszékeket egyszerű illetékkiszabási hivatalokká sülyeszteni, s egyes adófizető, s szennyetlen előéletű polgárokat, az állam érdekét tévesen felfogó pénzügyi közegek zaklatásainak, sőt esetleg egy évig is tartható fogság veszélyének kitenni nem akarjuk.

Ámde ezt alkotni nem kell, itt van, érvényét a törvény fenn is tartotta, csak ezen legújabb törvényszakaszt nem kell rabulisticus okoskodásokkal értelmétől megfosztani.

Nézzük a törvényt!

Az 1876. XV. törv. cikk 81. §-a mint az elől érintett cikk maga is szó szerint közli, azt mondja, hogy a jövedéki kihágásokra nézve az 1874. LX. t. cikkben fenntartott *jövedéki bírósági szabályok* továbbra is mérvadók.

Az 1874. LX. törv. cikkben az 1873. XXXIX. t. cz. tartatik továbbra is fenn, ezen utóbbi törv. cikk. pedig az 1868. XXI. törv. cikk. 100. §-ának bekezdését, továbbá a 101., 102., 103., 105., 106., 107. §§. és a 108. §. által fenntartott szabályokat 1874. év végeig érvényben hagyja.

Ezek szerint az 1876. XV. tör. cikk. 81. §-ában mérvadókul kijelelt bírósági eljárási szabályok nem mások, mint az 1868. XXI. törv. cikknek az 1873. XXXIX. tcikkben felsorolt szakaszai.

Fennebb már volt szerencsém kifejtteni, hogy az 1868. XXI. törvény cikk negyedik fejezete az akkor felállítani szándékolt pénzügyi törvényszékekről szól, ezeknek illetőségi s eljárási szabályokul ezen törvény a 100—107. §-okban foglaltakat jeleli ki.

A t. cikkíró tudhatja, de mint cikkéből látszik, rövid itteni munkálkodása alatt kellőleg meg is tanulta, hogy ezen vegyes, s sajátságos természetű perek, jobban mondva ügyekben a vizsgálat, s az ezzel kapcsolatos egész eljárás nem a bírósági, hanem a pénzügyi közegek hatásköréhez tartozik, az *ezek eljárása* s a vizsgálat mikénti keresztülvitelére nézve fennálló szabályok foglaltatnak az 1842-ik évi harminczad-utasításban, ezek szerint, szerény véleményem szerint, cikké-

nek első pontjában az 1876: XV. törvénycikk 81. §-ának szószerinti közlése után tett saját *ebből következtetése*, hogy «e szerint az 1788, illetve 1842. évi harminczadutasítás ezentul is alkalmazandó», nem helyes, — mert az igaz, hogy alkalmazandó a pénzügyi közegek által a vizsgálatok esz- közlésénél, de ezek nem tekinthetők szigoruan véve a bírósá- gok eljárási szabályainak.

Ezen harminczadutasításokban nem mutathat a t. cikkiró egyetlen szakaszt sem, mely a bírósági eljárást csak említené is, — hiszen nem is tartalmazhat, azon egyszerű okból, mert azok keletkezése idejében hason ügyek nem tartoztak a bírósági hatáskörhöz!

Az 1876: XV. t. cikk 81. §-ából nem kell semmiféle *következtetést* is levonni, csak azt kell elolvasni, a mit ez tartalmaz.

De vegyük a dolog gyakorlati oldalát, mikor kezdődik a törvényszék dolga a jövedéki kihágásoknál?

Hiszem s tudom, hogy a t. cikkiró itteni tapasztal- taiból megtanulta már, miszerint a törvényszék a vizsgálatba nem foly be, azt nem vezeti, és csak annak teljes befejezése után adatik az ügy át neki ítélethozatal végett.

Itt kezdődik a törvényszéki eljárás, rendelhet el ugyan ő is pótvizsgálatot, de ezt ismét nem ő, hanem a pénzügyi közeg teljesíti. Mi ebből a tanulság? Az, hogy a vizsgálat mikénti keresztülviteléről szóló harminczadutasítás szigoruan véve nem a bíróságok számára szolgáló rendeletek gyűjte- ménye, ezek tehát *bírósági eljárási szabályoknak nem tekint- hetők*, s ezzel fel nem cserélhetők!

A bírósági eljárási szabályoknak tehát, a most kifejt- tetek szerint is másoknak kell lenni, hogy melyek azok, megmondja az 1876: XV. t. cz. 81. §-ban fenntartottnak s mérvadóknak kimondott, s az 1873: XXXIX. t. cikkben egyenként felsorolt szakaszok.

Hogy minő alapra fekteti a t. cikkiró azon állítását, hogy ezek közül a 102. §. nem létezik, s az 1876: XV. t. cz. életbeléptével eltöröltetett, csak gyaníthatom, de biztosan nem állíthatom, alkalmasint a most idézett törv. életbelép- tetése, illetőleg az átmeneti intézkedésekről alkotott 83. §. hélytelen felfogása vitte e tévutra; ámde jogásznak azt kell tudni, hogy bárminő törvénynek csak azon része tétethetik hatályon kívül, mely a fennálló törvény által *világosan fenn nem tartatott*; jelen esetben azonban a 81. §. a többi közt az 1868: XXI. törv. cikk 102. §-át is világosan fenntartotta; ennél fogva ezen most említett törvény többi fenn nem tartott §§-ai *mind hatályon kívül van helyezve*.

Ezt másként, én legalább, nem érthetem.

Igaz, hogy a 83-ik §-t jobban is lehetett volna fogal- mazni, ámde ez is csak oly zavart, mint a pénzügyi törvé- nyek nagy része, azért van a bíró, — értelmezze az!

Még egy igen különös indokolását hallottam a t. bíró- társnak, melylyel az 1868: XXI. t. cikk 102. §-ának fenn nem állását bizonyítani törekszik, s ez az, hogy az 1868: XXI. t. cikknek részéről az 1876. t. cikk 81. §-a által fennállónak vitatott 101—107. §§-ai közül egynéhány az 1876: XV. törvénycikkbe külön is felvétel, ebből ő azt következteti, hogy a mit továbbra is fenntartani akartak, azt úgy is átvették az új törvénybe, azt azonban beismeri, hogy a 103. §., mely épen a felebbezés beadási határidejéről szól, úgy mint a 102., nincs átvéve.

A 103-ikra állítja, hogy erre elfeledkeztek, a 102-ik §-ra pedig, hogy nem is akarták fenntartani.

A 103. §-ra nézve úgy vél a dolgon segíthetni, hogy miután a felebbezési határidő mégis megállapítandó, ezen különben, nézete szerint, kiküszöbölt vagy kifeledett §. tar- talma a bevett gyakorlat alapján fenntartandó lenne, a 102. §. azonban egyszerűen kiküszöbölendő.

Engedelmet kérek, én ezen nézetet nem oszthatom, azon körülmény, miszerint az általam fennállóknak jelzett

§§-ok közül egyik vagy a másik az 1876: XV. t. cikkben külön is átvétel, nemhogy lerontaná, hanem megerősíti állításomat, azaz hogy ezeket érvénybe akarta hagyni a törvényhozás, s miután a 81. §. világosan hivatkozik az előbbi törvényekre, melyekben ezek egyenként fel vannak sorolva, ezek mind most is állanak, azon körülmény, hogy közülök egyik vagy másik külön is átvétel, sem meg nem erősíti, sem meg nem gyengíti létüket és fennállásukat, mert fennállásuk alapja a 81. §.

Végre különben is, ha a t. cikkiró állítása szerint a feledékenységéből az 1876: XV. törv. cikkben át nem vett 1868: XXI. t. 103. §., mely épen bírótárs ur nézete szerint tehát nem létezik, a gyakorlat alapján fenntartható, a szük- ségességét, üdvösségét, fennebb példákkal is illusztrált 102. §-ust mért nem gondolja legalább a szokás s gyakorlat alapján fenntarthatni, hiszen esen §. tartalma is folytonos gyakorlatban volt, ezen 102-ik §-nak épen olyan joga van a t. cikkirótól ezen kegyet követelni mint a 103-ik §-nak! Egymásmellett állanak, egyformán szükségesek!

Tán azért, mert a t. cikkiró azt hiszi, hogy ezt kész- akarva hagyták ki? ez pusztá feltevés bizonyítva épen nincs, sőt a 81. §. teljesen meg is czáfolja!

Ime észrevételeimet s igénytelen nézeteimet előterjesz- tettem, ítéljen a felett a t. szakközönség, kettőnk által kifejt- tett ellennézet közül melyik a helyesebb, melyik felel meg jobban a fennálló törvény szabványainak, s melyik üdvösebb?

El vagyok készülve én is, ki most először lépek ki a nyilvános discussio terére, hogy meghurczoltatom, miért is lenne tölem épen megkimélve ezen keserű pohár, midőn ettől még kitűnő bírótársam Dr. Székely József ur sem lett mentve, pedig neki irdalmi dicséretes multja van, én hozzá mérve kontár vagyok.

Ő egyik szaklapban még a mult évben egy igen sze- rényen tartott cikket irt, s ezzel egy utra lépett, mely még eddig hazai irodalmunkban töretlen volt, a legjobb szándok- kal, ügybuzgalommal ismertette a jövedéki kihágások feletti eljárást, s leginkább azok számára, kik ezzel nem foglal- koztak, bizonynyal hasznos szolgálatot is tett, nézetét, mely mindenben az ügy legalaposabb tanulmányozásáról tanus- kodik, minden kihívás, minden feltűnni vágyás nélkül a legszerényebb irmodorban megírta, s mégis megmarta őt a «Magyar Jogász» f. é. 15-ik számában. Kiméltlenül s mi több igazságtalanul volt a támadás, azért nevezem azt meg- marásnak, azonban legyen a bírótársam megnyugtatta annak tudatában, hogy a «Magyar Jogász» kis emberekkel nem foglalkozik, tekintsen lapjain végig, s megláthatja, mindig csak jeles, s az ország nagy szakközönsége által elismert jeles egyéneknek esik ő neki!

Ebből meritek én is megnyugvást, mert ismerve pará- nyiságomat, bizton reménylem, hogy én megmenekedem körmei közül.

Budapest, 1878. január 30-án.

Hettyey Gyula,
kir. táblai bíró.

Az 1876. évi váltótörvény 117. §-hoz.

A «Jogtudományi Közlöny» mult évi folyamában bön- gészve, a 46-ik számban reáakadok D. E. bíró urnak fent- idézett című eszmecserét ajánló cikkére választ azonban az eddig megjelent számokban hiába keresek.

Feltéve, hogy cikkiró ur kifejtett nézetét azáltal, mi- szerint a közvetlenül következett számban sem czáfolat sem tagadás nem foglaltatott, — jogerőre emelkedettnek nem tekinti, s nehogy a felsőbb bíróságok kényteleníttessenek D. E. bíró urral valamely ügyfél hátrányára concret eset- ben «eszmecserére» lépni, sietek azon meggyőződésemet kifeje- zni.

lenten, hogy a dobott keztyűt csak azért nem vette fel senki sem, mert a cserébe ajánlott eszme — rossz.

D. E. bíró nr ugyanis teljesen összetéveszti az elévülést, mint alakuláslan lévő állapotot, az elévültséggel, mint befejezett állapottal; a felhozott szavak e jelentősége kétségtelen ugyan, de ha a tisztelt bíró ur ezen a szó legszorosabb értelmében vett «grammaticalis» interpretációval nem elégszik meg, bővebb felvilágosítást merithetett volna az 1840. XV. t. cz. I. r. 204. §-ból, mely szerint az elévülés ideje a körülményekhez képest a fizetés. beváltás, vagy fizetés végetti megidéztetés napjától «számítandó», — tehát e napokkal *veszi kezdetét*; vagy pedig az 1876: XXVII. t. cz. 85. §-nak végkikezdéséből, mely szerint «a váltóbirtokos ellen..... az elévülési idő az óvás felvétele napjával veszi kezdetét». — Hogy pedig a törvény az elévülést s annak idejét a jelzett szempontokból identificálja, arról meggyőzhetné D. E. urat új váltótörvényünk 87. §-a, mely szerint az elévülés keresetindítás által szakítatik meg; minthogy pedig egyrészt megszakítani csak olyasmit lehet, a mi már kezdetét vette, előzőleg pedig mindenütt csak elévülés idejének kezdetéről van szó, — másrészt azonban elévülést, ha befejezetetett, megszakítani szintén nem lehet, — világos, hogy a törvényben egyrészt «elévülés» és «elévülés ideje» a kezdet szempontjából azonosnak tekintetik, másrészt pedig elévülés és elévültség, jelen és mult, világosan megkülönböztetik.

A váltótörvény 117. §-nak értelme, és a D. E. bíró ur által első helyen felhozott, de helytelennek nyilvánított magyarázat correctnessége tehát minden kételyen felül áll, s még csak azt akarom megjegyezni, hogy ha az eszmecsere is abból állana, miszerint az ember a magát oda adja s a másét elfogadja, — a jelen esetben határozottan vonakodnék a D. E. bíró urral való eszmecserétől, csak mivel eszmecserénél a «jut is marad is» vihető keresztül, határoztam el magamat e pár sor megírására.

Dr. N. Á.,
bpesti ügyvéd.

Különfélék.

(A büntető törvénykönyv tárgyalását) a főrendiház ad hoc bizottsága szombaton kezdte meg. A bizottság élénk eszmecsere után, melyben hangsúlyozva lőn, hogy a javaslat általános elvei eléggé ismereteseek, elhatározta, hogy mellőzi az általános vitát, s azonnal megkezdí a részletes tárgyalást. Ez megkezdődvén, az 1—19. §-ok csekély irányi módosítással elfogadtattak. A 20. §. tudvalevőleg a büntetésnemeket taxative sorolja föl; az első kikezdés főlemlíti a halálbüntetést. Ehhez szót emelt dr. SCHLAUCH LŐRINCZ szathmári püspök, s a kikezdés elvetését, illetőleg a halálbüntetés eltörlését indítványozta; szónok röviden ismételte a halálbüntetés ellen szóló érveket, azután előadta, hogy jogérzékével ellenkezik a halálbüntetés főleg azon okból, mert fokozatot meg nem enged s mert irreparabilis. Minden más büntetésnél fen van tartva a bíró számára a lehetőség, hogy a törvényileg kiszabott büntetést lelkiismerete és belátása szerint vagy enyhítse vagy súlyosbitsa. Csak a halálbüntetésnél van e szabadság megvonva a bírótól úgy, hogy az a bíró, a ki halálos ítéletet hoz, tulajdonképen sohasem nyerheti azon benső megnyugvást, hogy teljesen igazságos ítéletet hozott. B. VAY Miklós az érveléstől a jogosultságot nem tagadja ugyan meg, de igazságügyi okokból mégis a halálbüntetés megtartására szavaz. Dr. HAYNALD méltányolja dr. Schlauch egyéni álláspontját e kérdésben s csak azt jegyzi meg, hogy az itt fejtegetett nézetek nem tekinthetők a kath. egyház határozott felfogásának a vitás kérdésben. Az egyházi tényezők testületi nyilatkozata, még kevésbbé pedig egyházi törvény nem

hozható fel sem a halálbüntetés mellett, sem a halálbüntetés ellen. Annyi azonban mégis bizonyos, hogy az egyház általában soha és sehol nem perhorrescálta a halálbüntetést s hogy az egyház álláspontja egészben nem ellenezni azt. Szónok a halálbüntetés fenntartására szavaz. MAJTHÉNYI László b. szintén. CSEMEGI államtitkár hosszú beszédben világítja meg Schlauch érveit s a halálbüntetés megtartását ajánlja. Erre ismét SCHLAUCH emel szót. Elismeri, hogy határozott egyházi törvény sem pro sem contra nem idézhető, de nézete szerint egészben véve a halálbüntetés az egyház szellemének nem felel meg s az egyház egész iránya inkább ellene, mint mellette szól. Ennek bizonyítékául idézi az egyházi gyakorlatot a kül- és belföldön. Tény, hogy 1843-ban az országgyűlésen egy magyar főpap sem szavazott a halálbüntetésre, a mint akkor alsó- és felsőház csaknem egyhangulag elvette azt. Magyar bírói körökben ismert tény, hogy a királyi Curián és a hétszemélyes táblán mindig azon szokás uralkodott, hogy valahányszor halálos ítélet tárgyalatott, e bíróságok egyházi tagjai, püspökök és praelatusok eltávoztak a teremből. Tény továbbá, hogy a pápa még világi uralma idején sem maga szentesítette a halálos ítéleteket, hanem az eldöntést az államtitkárra bízta. Bárá PRÓNAY Dezső helyesli Schlauch nézeteit. Dr. PAULER Tivadar azt fejtegeti, hogy az egyház nézete inkább a halálbüntetés mellett, mint ellen van. Szónok ezt a biblia és Gratian decretumából vett több idézettel támogatja. Végül MANOILOVICS Emil legfőbb ítélőszéki bíró melegen szólal fel a büntetés ellen. A bizottság az előre haladott idő folytán a szavazást e kérdésben a legközelebbi ülésre halasztotta.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejárt, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn szíveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legcélszerűbben eszközölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. szám), a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet hírlapkiadó-hivatalába intézendők.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-

ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire írta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

MAGYAR FÖLDADÓ-KATASTER

az 1875-ik év márczius 30-ki VII. alaptörvény s az ezzel kapcsolatban álló kormányrendeletek szakműveleti utasítások elméleti s gyakorlati magyarázatával, számos rovatos táblázat, mintadolgozat s irománypéldákkal ellátva: Földadó-katasteri, kerületi, megyei bizottságok, becsőbiztosok, községelöljárók s földbirtokos használatára. Írta Mészáros Károly. — Füzve 2 frt.

BÉLYEG ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK.

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Atdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Írta: Schnierer Aladár. Füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás. Boncz Ferencz, miniszteri tanácsos urtól. — Jogirodalom. Dr. —i. za-tól. Törvénykezési szemle: Póttárgyalás elrendelése és bizonyíték bekövetelése. Dr. Imrling Konrad, kir. tvszéki bíró urtól. — Az 1848: IX-ik t. cikk előtt keletkezett adománylevelek alapján lehet-e az államkincstárt kárpótlásra kötelezni? Fridvalszky Sándor, bpesti ügyvéd urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás.

III.

A mondottakból kitetszik, hogy ezen javak nem személyre, hanem az alapított egyház javára adományoztattak s ez okból azok állagával az időnkinti javadalmas nemcsak hogy nem rendelkezhetett, hanem mivel azok törvények által is elidegeníthetlenné nyilvánítottak: azokat rendeltetésüktől különböző más célra maga az adományozott egyház sem fordíthatta, és hogy ez okból a kérdéses javak alapítványi természetük folytán épségükben fentartandók. Ennél fogva ezen javak mindenkör a fejedelem különös felügyelete alatt is állottak; azonban ezen javak jövedelmeivel a javadalmas életében mindenkör szabadon rendelkezhetett. Mind a mellett mégis, és dacára annak, hogy a H. K. I. R. II. czíme szerint «az egyházi főjavadalmasok az ország főrendeivel és nemeseivel mind a nemesi jogokra, mind világi javaikra nézve ugyanazon egy szabadsággal bírnak» nézetem szerint a nemesi és egyházi javak közti jogi természetükre nézve annyiban lényeges különbség létezett, hogy míg magszakadás esetében a nemesi javak tulajdoni jogon adományoztattak másoknak: akkor az egyházi javaknak, melyek VERBÖCZY most idézett czíme szerint az egyháztól elvehetőek nem voltak — csak jövedelmei adományoztathattak, s hogy ennél fogva a javadalmas halála után a fejedelemre is tulajdonkép nem maga a javadalom, hanem csak annak jövedelmei szállottak további adományozás végett; a mely különbség különösen a nem államvagyonból tett egyházi alapítványok tekintetében különösen fontos.

Későbbben a javadalom élvezete is országos kötelezettségek viselésével terheltetett, a mennyiben a 14-ik és következő századokban, midőn az ország a török dúlások által zaklattatott, nagyszámu törvény hozatott, mely az egyházi javadalmasokat az élvezett javadalom arányában törvényileg megállapított számu saját katonáikkal a királyi csapatokkal együttesen parancsolta harcolni és a végvárak fentartása költségeihez is járulni, sőt az 1486: 64. tcz. szerint a megyeközönség által meghatározott arányban még a megye szükségleteire is tartoztanak adózni. Még tovább ment ezen megrovás, midőn a főpapok javadalmaik bizonyos százalékat részint a papnöveldek, részint az elaggott papok pénzalapjába befizetni tartoztak, de legfőképp midőn királyi rendeleteknél fogva jövedelmeik 10%-át várerőditési célokra — mely költségekkel a nemesi birtokok terhelve nem voltak — tartoztak fizetni, mely utóbbi fizetési kötelezettség II-ik József alatt már a kinevezési okmányokba is bevezettetett. Ezen két utóbbi önkényes

követelés több országgyűlésen át sérelmet képezett és különösen az 1826-ik évi országgyűlés ápril 17-ről feliratilag határozottan kijelentette, hogy miután a hazai törvények szerint a magyar papság az ő javait nemesi jogon, minden adózások és terhektől mentesen bírja, ezen terheltetés az ország törvényeivel egyáltalában meg nem egyez, annyival is kevésbé pedig, mert az egyháziak terheltetése mindig az ország befolyásával szokott elhatározatni és mert ez a legfőbb kegyuri jogból nem indokolható; de mind a mellett hogy már II. Lipót 1790-ik évi apr. 20-ról kelt leiratában ezen kötelezettség tarthatatlanságát kimondotta: mégis annak érvényesítésére a m. királyi helytartótanács még 1842-ik évi augusztus 2-ről kelt udvari rendelettel is utasított.

Meg kell még jegyeznem, hogy valahányszor a főpapság, törvényen kívül, jövedelmei tekintetében akár más egyházi javadalmak felségéllése, akár a papnöveldek és plébániák jobb ellátása s más hasonló célok tekintetéből megrovatott: az ezt indokoló leirat mindenkör a *fejedelmet megillető legfőbb királyi jogra* hivatkozott.

IV.

A kegyuri jog egyházi jogi intézmény; melylyel királyaink mint az egyházak alapítói és adományozói az egyházi törvények értelmében épen úgy bírnak, mint más magán kegyurak. Nekünk azonban a jelen alkalmal nem az egyszerű, hanem az ország minden egyházai irányában gyakorolható legfőbb kegyuri joggal van dolgunk. Ezzel első királyunk II. Sylvester pápa által azon különös kiváltság mellett ruháztatott fel, hogy ő és koronázott örökösei és utódai az ország jelen és jövő egyházait helyette — a pápa helyett — és utódai helyett *igazgathassák és rendezhessék*. Ehez képest királyaink századokon át az egyház fő kegyurai és az egyházi javak főfelügyelői voltak; azért VERBÖCZY a H. K. I. R. 10. fejezetében minden habozás nélkül kijelenthetni hitte, «hogy fejedelmünk minden főpapok és egyházi férfiaknak is igaz és törvényes örököse, nem ugyan a birtokoknak és birtokjogoknak az egyháztól elvételére s elszakítására végett, *hanem azoknak az egyházakkal együtt kormányzás végett adományozását illetőleg*» Továbbá ugyanő (I. R. II. cz.) kimondja, hogy mivel Magyarország királyai ez országban minden egyházak, püspökségek, apátságok és prépostágok *alapítói magok levén, ezen alapítás által minden pártfogói, kinevezési, választási és javadalomadományozási hatalmat magok szereztek és magoknak tulajdonítottak, mely okból ugyanis a kegyuri jogot tekintve, az egyházi javak adományozása ez országban mindenkör királyunkat illeti*» És ehez azután törvényhozásunk is annyira ragaszkodott, hogy az 1518: 15. tczben elhatározta, miszerint ő felsége a király levén minden egyházak és egyházi javak főkegyura s ezen jogok gyakorlása egyedül őt illetvén: mindazon kegyuraságokat, melyeket akár II-ik Ulászló, akár II-ik Lajos király bárkinek adományozott, visszavetteknek jelentett ki. Hasonlag az 1715: 60. tcz. is a királyt mondja «ezen apostoli országban isten egy-

házai legfőbb kegyurának», az 179°/1. 23. tcz. pedig arról biztosítja az országot, hogy ő szent felsége, mint az egyházak legfőbb kegyura, isten egyházait jogában megtartandja és bármely nevű alapítványokat az alapítók kívánata szerint fog kezeltetni. Végre még azt is megjegyzem, hogy királyaink ezen főkegyuri jogot a királyság kezdete óta mindig háborítatlanul gyakorolták s abban magokat korlátozni se a római szent szék, se a törvényhozás által soha sem engedték.

A mondottakból tehát kétségtelen, hogy Magyarországon minden egyházak főkegyura a király, és hogy e kegyuri jog a közönséges, canonszerű kegyuraságnál hatályosabb s ennél fogva ettől a többek közt az által is lényegesen különbözik, hogy míg a magán kegyur a kegyuralt egyház jövedelmeit a kegyuralt egyháztól maga javára elszegényedése esetét kivéve s ekkor is csak bizonyos mértékig el nem vonhatja és más célra nem fordíthatja: addig királyaink a javadalmas életében is — mint fenebb láttuk — a javadalmat többrendbeli adózásokkal terhelték, széküresedés esetében pedig az időközi jövedelmeket különféle kincstári célokra fordították. A miből kétségtelenül az következik, hogy a király az egyháznak nemcsak kegyura, hanem ezen fölül azok tekintetében még más, a kegyurinál hatályosabb joggal is bír, mely mint királyi jog s egyedül a királyt megillető, a felségi jogok közé tartozik. Ezen eminens jognál fogva a javadalom megfelelő kezelése tekintetében is mindenkor intézkedhetési joggal bír, és hogy ezzel királyaink mindenkor teljes mértékben éltek is — kitetszik I. Ferdinand 1560. apr. 10-én kiadott rendeletéből, mely szerint a világiak által elfoglalt egyházi javakat oly feltétel alatt rendeli visszaadni, hogy az üresedésben levő egyházi birtokokból valamely rész iskolák és tanodák felállítására és fentartására fordíthatassék, «ha pedig valaki a főpap urak közül az ily egyházi birtokokkal a fenebb megszabott módon s renden kívüli visszaélést követne el, vagy azt saját hasznára, vagy más nem kegyes célokra fordítaná, az ily birtokokról való gondoskodást és kezelést úgy most mint jövőre, s így jövőre mint most magának fentartotta». A király ezen jogát az 1723: 71. tcz. is elismerte, midőn kimondotta «hogy a mely főpapok, vagy bármely egyházi javadalmak birtokosai a reájok bizott egyházakkal vagy javadalmakkal keveset gondolnának és az épületeket, beépített telkeket elpusztulni hagynák, a romladozókat pedig fel nem építenék, az ily főpapoknak s bármely javadalmazottaknak jövedelmei ő szent felsége, mint az egyház legfőbb kegyura által zár alá vétessenek és az érintett egyházak vagy épületek igazítására és telkek helyreállítására használtathassanak», mely rendelkezést az 1741: 16. tcz. még azon esetre is kiterjesztette, ha az egyházi főrendiek megyéjükben s javadalmaikon, a közügyekben elfoglaltásuk esetét kivéve, nem lankának.

Vége az 1598: 12. tcz. azon rendelkezése is említésre méltó, mely szerint ha a főpapok elmulasztották volna arról gondoskodni, hogy az elpusztult zárdák és káptalanok birtokai s jövedelmei az ezen törvénycikkben felsorolt célokra, vagyis tudós papok és jámbor mesterek tartására, iskolák felállítására és felszerelésére s a jó reményű ifjúságnak segélyezésére fordíttassanak — eljárásukról a királyi felségnek számot adni tartoztak.

A vallás körüli felségi jogok ismertetése jelen értekezésem keretén kívül esvén, ezuttal még csak azon királyi jogról kívánok említést tenni, a melyre hivatkozva a felség az eltörölt szerzetes rendek vagyonáról rendelkezett; különösen pedig arról, hogy a már létezett püspökségeket ugynevezett *szabályozás* alá vette, s melynek folytán azután például III. Károly a győri püspök-

ségből a szombathelyit, — Mária Terézia az egri püspökségből, — melyet egyuttal érsekségre emelt — a kassai és szathmári püspökségeket, a nagyvárad püspökségből az ugyanottani görögkatholikus püspökséget szakasztotta ki, Munkácson új görögkatholikus püspökséget állított s azon fölül több püspökségek fölös jövedelmeit részint saját, részint más egyházmegyék szükségleteinek fedezésére rendelte fordítani, és pedig a nélkül, hogy ezek tekintetében az országgyűlést megkérdezte volna.

Boncz Ferencz,
miniszteri tanácsos.

(Folytatás következik.)

Jogirodalom.

A magyar birodalom statisztikai kézikönyve folytonos tekintettel Ausztriára. — Irta: Dr. KONEK SÁNDOR egyetemi tanár.

E nagyterjedelmű s nem kevésbé nagyérdekű tudományos és gyakorlati irányú könyv második kiadása hagyta el nem rég a sajtót s azóta már számosak kezében forog. Tartalma nem kevesebb, — sőt mondhatni több is, — mint a mi címében ki van fejezve.

A statisztikai könyvek nálunk azonban sokkal kevesebb figyelemben részesülnek, mint az jelentőségük után várható lenne s innen hogy KONEK könyvének első kiadása ha részesült is a szaklapok némi figyelmében, második kiadásának azonban eddig alig akadt a nyilvánosság előtt ismertetője. Pedig ez könyvének értékét nem rontja meg, és ha eddig azt nem is méltatták kellő figyelemre, abból nem lehet következtetést vonni arra, hogy az továbbra is úgy maradjon.

KONEK egyike azon tanároknak, kiről egykori hallgatói mindenkor szívesen emlékeznek meg. Vonzó egyénisége s azon fáradhatlan törekvés, melylyel az általa nagy szorgalommal rendezett számhalmazba szellemes előadása és meleg érdeklődése, mondhatni lelkesülése által elevenséget és életet oltani iparkodik; épúgy előadását mint könyvét élvezhetővé, sőt kedvessé is teszik. — Ő épenúgy hallgatóját mint olvasóját modora által csakhamar megnyeri s könnyen elfeledtetni vele azon fogatkozást, a mi az ő nyelvkezelésében fekszik. Nem akad senki a ki ezt neki készségesen el ne nézze.

Épen ezért nagy méltánytalanság volna az ő könyvével nem foglalkozni. Az ifjuság is majdnem kivétel nélkül az egész országban tőle és általa nyeri statisztikai műveltségét s ez egy nagy okkal több arra, hogy művét a megérdemelt figyelemben részesítse a nyilvánosság.

A könyv 743 lapnyi szép terjedelemmel bír s a kiállítás dolgában teljesen célszerű.

Előszavában előadja ama nehéz helyzetet, melybe a könyv kiadása alkalmával került. A két állam közt fönnforgó tárgyalások idejében s akkor, midőn a közigazgatási átalakulás még nagy részben folyamatban van, koránsem volt a szerző helyzete kedvező. A hol nincs biztos megállapodás, ott a statisztikusnak nagy és ügyes munkát kell végezni. Azonban a szerzőnek sikerült a feladat megoldása. Dicséri őt ama buzgalom is, melylyel roppant adatainak gyűjtésében fáradozott. Hiszen művében oly adatok is foglaltatnak, melyek még mindez ideig sem jutottak hivatalos uton a nyilvánosság elé. Nem csekély érdem ez egy tudományos könyvnél.

Egyébként e kényes helyzet úgy látszik hosszú ideig fogja a statisztikus munkák íróját háborgatni. A bel- és külpolitika terén egyaránt lázas mozgékonyság uralkodik s alig hihető, hogy egyhamar beálljon ama constellatio, a mit annyira óhajt államunk jóléte; beálljon a megállapodás. Csak örülhetünk a tudós szerző e munkájának, annál is inkább, mivel abból nem egy eldöntendő fontos kérdés mai alapviszonyai felől magát mindenki tájékozhatja.

A munka maga három nagy részre osztja az anyagot. Az első rész a magyar birodalom alaperbiről szól, a második annak közművelődéséről és a harmadik annak szervezetéről. E három részbe van beosztva a roppant anyaghalmoz szigorú rendben, a tudományos vívmányok és a statisztikai congressusokon megállapított alapelvek czélszerű felhasználása mellett.

Az, hogy a szerző a monarchia másik államára, Ausz-

triára és főképp annak gazdasági életére és államszervezetére vonatkozó adatokat oly nagy mértékben használta fel, hogy nem ritkán úgy látszik mintha a fejtegetés sulya egészen erre nehezednék, nemcsak hogy nem kárhoztatni való, sőt tekintve műve gyakorlati értékét, — a mi egy statisztikai munkánál az első követelmény, — legnagyobb mérvben kiérdemli az elismerést.

(Folytatása következik.)

Dr. — i — za. —

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Póttárgyalás elrendelése és bizonyíték bekövetelése.

A ptrs. 108. §-a szerint a felebbviteli bíróság, ha nem látja annyira kifejtve a ténykörülményeket, hogy alaposan ítélhessen, és ha a tárgyalás folytatásától sikert vár, az ítéletet feloldhatja s újabb tárgyalást és további bizonyítási eljárást rendelhet.

Nem könnyű arra a felelet: hogy miért rendelheti ezt csupán a felebbviteli bíróság?

Sommás eljárásban a ptrs. 117. §-a szerint a bíró nyomozólag jár el. Itt tehát a tárgyalás vezetése s a bizonyítási eljárás irányítása a bíróra van bízva. De rendes perben mit tegyen az eljáró bíróság, mikor a periratokban épen azon körülmények nincsenek tisztára hozva, melyektől leginkább vagy kizárólag függ a per eldöntése; mikor az előterjesztett bizonyítékok épen a perdöntő körülményekre nem vonatkoznak; és mikor egyrészt a tárgyalás folytatásától és a szükséges bizonyíték előterjesztésétől nem csak valószínű, de bizonyos sikert vár, másrészt pedig biztosan arra számíthat, hogy ha az eddigi bizonyítékok és előadások alapján ítélt, eredménytelen munkát végez, a felebbviteli bíróság a ptrs. 108. §-ának — az újabb gyakorlat szerint különben is feltűnően gyakori alkalmazása mellett ítéletét fel fogván oldani, s őt újabb ítélet hozatalára utasítani? Mily plausibilis ok forog fen ilyenkor arra nézve, hogy a törvényszék tudva felületes életetet hozzon, és csak a felebbviteli bíróság felhatalmazása folytán tehessen intézkedéseket alaposabb határozat hozatalára?

A ptrs. 108. §-ának némi indokolását csak abban találhatom, hogy a 85. §. b) pontja rendes perben az ügyvéd általi képviseletet kötelezőnek jelenti ki; a minél fogva a törvényhozás feltette, hogy a perfelek képviselői a bíró utbaigazítása nélkül is felismerni fogják a per döntő körülményeit s azt, hogy a bizonyítékok mely körülményekre állítandók elő; és hogy oly esetek, melyekben a bíróság utbaigazítása szükséges leendő, oly ritkán és csak subtilis kérdéseknél fognak előfordulni, miszerint a tárgyalás kiegészítésének és további bizonyítási eljárásnak rendelkezése az eljáró bíróságot felhatalmazni szükségtelen.

A tapasztalat azonban mutatja, hogy e feltevésnél tulajdonságos volt az optimismus.

Lehet, hogy nem minden kartársam oly szerencsétlen e tekintetben mint én; de az én kezemben nem ritkán megfordult oly percsomó, a melynek átolvasásánál alig hittem volna, hogy a periratok ügyvédek által szerkesztvők, — ha azokon az ügyvédek nevei ráírva nincsenek.

Íme egy példa a sok közül:

A hagyatéki eljárás folyamán az örökhagyónak özvegye és oldalrokonai ki nem egyezvén, a hagyatéki bíróság a rokonokat mint birtokon kívüli feleket perre utasította. A per folyamán azután a hagyatékot törvényes örökjog czímén mindkét fél kizárólag igényelte, és az e tekintetben világos törvény teljes ignorálásával sok ívet összeirt arról, hogy az ő öröklési joga megelőzi az ellenfél vitatott jogát; de az ügyvédek által képviselt peres felek egyikének sem jutott eszébe még csak állítani is, hogy a hagyaték öröklött vagyon, vagy hogy szerzemény.

Hozzon azután ítéletet a törvényszék ily periratok alapján!

A ptrs. módosítása iránti törvényjavaslat 28. §-a szerint az elsőfolyamodású bíróságok ítélet hozatala előtt szintén jogosítva lesznek a tárgyalás kiegészítését és további bizonyítási eljárást rendelni.

De lege ferenda tehát szükségtelen már a fenjelzett baj orvoslásáról szólni.

Ezen törvényjavaslat tárgyalása azonban még sokáig

várathat magára; és azért nem lesz felesleges e kérdés fejtegetése a jelenleg érvényben lévő törvény alapján.

Én azt tartom, hogy a törvényszék a polg. törv. rendtartás ellen nem vét, ha a felebbviteli bíróságnak feloldó határozat hozatalára alkalmat nem adva, szükség esetében maga rendel póttárgyalást, vagy maga utasítja a feleket valamely bizonyíték előterjesztésére.

Megengedettnek tartom ezt, mert a törvényben határozottan megtiltva nincsen; a mennyiben ily tilalmat a ptrs. 108. §-ából csak következtetés útján lehet kimagyarázni olyképp: hogy a felebbviteli bíróság arra, miszerint újabb tárgyalást és további bizonyítási eljárást rendelhessen, tüzetesen felhatalmazva lévén, miután az eljáró bíróságnak ily felhatalmazás nem adatott, azzal nem is bír.

Megengedettnek tartom továbbá azért, mert az eljáró bíróság nem lehet kárhoztatva arra, hogy tudva feloldandó ítéletet hozzon, hogy ítéljen mintegy a végett, hogy a felebbviteli bíróságnak feloldó határozat hozatalára alkalmat adjon.

És megengedettnek tartom leginkább azért, mert sok esetben az eljáró bíróság ítélni egyáltalában képtelen, ha a per a kellő irányban nem tárgyalatott és a szükséges bizonyítékok előterjesztve nincsenek.

Altalan véve igaz ugyan, hogy a polgári perben a feleken áll a jogaik érvényítésére szükséges érveket és bizonyítékokat előterjesztetni; és azzal, hogy az eljáró bíróságot póttárgyalás rendelkezése s bizonyíték bekívánására jogosítottnak tartom, korántsem akarom állítani, hogy nyomozólag eljárhat és szükség esetén kívül, tán a felek akaratának ellenére nyilatkozatokat és bizonyítékokat követelhet.

Szabályul állhat általában, hogy ha felperes a kellő bizonyítékokat előterjeszteti elmulasztja, ez a kereset elutasítását, és ha alperes mulasztja el, ennek elmarasztalását vonja maga után következményül.

De vannak kivételes esetek, melyekben az ítélet a perben nem álló személyek jogait érintheti; és ismét mások, melyekben a bíró a kereset elutasításával be nem érhetvén, az egyik fél javára bizonyos jogokat meg kell ítélnie.

Az elsőnemű esetekhez tartozik például, a mikor a kereset kiskoru személy gyámja ellen intéztetik, a beidézett gyám a pert — a nélkül hogy gyámi minőségét tagadná — lefolytatja ugyan, de ezen minősége hitelesen az egyik fél által sem igazoltatik. Itt a bíróság a kiskorúnak joga fölött ítélt; hogy ezt tehesse, okvetlenül meg kell győződnie arról, miszerint a kiskoru a perben törvényesen képviselve volt, másképp a 297. §. 14. pontja alá eső, és a 304. §. szerint hivatalból is észlelendő semmiséget követ el; a keresetnek ez okból való elutasítása pedig, mert a gyámi minőség mindeddig nem igazoltatott, helyén alig lehet, mert hiszen alperes e minőségét nem tagadta. Szükséges lesz tehát ítélet hozatala előtt az alperes gyámi minőségét igazoló bizonyítékokat bekövetelni.

Igaz, hogy ezen bizonyíték hiánya miatt helyesebben mindjárt a kereset kiegészítés végett visszaadathatik. De ha ez — tán elnézésből nem történt? Azután meg a keresetnek kipótlás végett ily visszaadása nem-e egyértelmű azzal, ha a hiányzó bizonyíték az ítélet hozatala előtt hivatalból beköveteltetik?

Inne egy másik példa: telekkönyvezett ingatlannak tulajdona iránt indittatik a kereset, a nélkül hogy felperes az illető telekkönyv hiteles másolatát bemutatná. Alperes azonban beismeri, hogy helyes a telekkönyvnek felperesileg állított tartalma, vagy a perfelvételtől elmarad. De a bíróság beigazoltak még sem veheti a telekkönyvnek a felek által állított, illetőleg beismert tartalmát, mert a perben nem álló harmadik személyek netaláni nyilvánkönyvi jogaira hivatalból ügyelnie kell, hit. telekkönyvi kivonatra mint

bizonyítékra tehát elkerülhetlen szüksége van; és ennek be nem mutatása miatt a keresetet elutasítania ismét alig lehet, mert alperes nem tagadta a felperesi előadás helyességét, a ptrs 111. §-ának esetében pedig a keresetben felhozott tény felperesnek — nem létező — bizonyítéka által meg nem czáfoltatik.

Nem többé csupán alkalmasnak, hanem épen elkerülhetlennek mutatkozik sokszor póttárgyalásnak rendelése vagy bizonyítéknak bekövetelése az örököségi perekben.

Ha a ptrs 580. §-a szerint hozott perreutasító végzés folytán a per megindított, a bíró kénytelen az örökséget az egyik vagy a másik fél részére megítélni. Itt nem elég felperest keresetével elutasítani, hanem ha ez történik, egyszersmind alperesnek örököségi jogát kell megállapítani. Így ha felperes végrendeletre támaszkodik, alperes pedig törvényes öröklést követel, és felperes keresetével elutasítatik, egyuttal a hagyaték törvényes örökjog címén valakinek odaitélandó; mert az örökösödési pernek épen az a célja, hogy a hagyaték valaki tulajdonának kijelentessék.

Mit tegyen már most a bíróság, ha — a most fehozott példában a felperes által felmutatott végrendelet érvénytelennek találtatik, de alperes sem igazolja törvényes örökjogát, a mennyiben hiteles anyakönyvi kivonatot be nem mutatott?

Ha a pert örököségi eljárás megelőzte, a bíróság segíthet talán a dolgon az által, hogy a periratokhoz a hagyatéki ügyiratokat csatoltatja; mert ezekben a szükséges adatokat és bizonyítékokat annyira a mennyire feltalálja. De az újabb gyakorlat szerint az örököségi kereset többé el nem utasítatik azon okból, mivel a pert örököségi eljárás meg nem előzte; mert a felelbbviteli bíróságok számos esetben kijelentették, hogy ezen körülmény az örököségi per megindítását nem gátolja, a mennyiben az öröklés kérdése per által még inkább tisztára hozható, mint hagyatéki eljárás után. Ily perekben pedig gyakran találkozunk a felek oly felfogásával, mintha magától értetnék, hogy kívülök harmadik személyeknek az örökösés kérdésében beszólásuk nem lehet; a minél fogva elégségesnek tartják az ellenfél állításait czáfolni, a nélkül hogy ezen kívül saját jogukat kétség fölé emelnék.

Ily esetekben tehát, valamint akkor, ha öröklési jogot sem fel- sem alperes nem igazol, (mint a házastárs és az oldalrokonok fenebb említett perében) a bíróság, hogy ítéletet hozni egyáltalában képes legyen, póttárgyalást rendelni vagy a bizonyítékokat bekívánni kénytelen.

Dr. Imling Konrád,
kir. tszéki bíró.

Az 1848: IX-ik t. cikk előtt keletkezett adománylevelek alapján lehet-e az államkincstárt kárpótlásra kötelezni?*

Ezen ugy magára az államkincstár, valamint számtalan egyesekre nagy fontossággal bíró kérdés foglalkoztatta legközelebb a budapesti e. f. törvényszéket, melynek tárgya a következő:

A magyar történelemben halhatatlan emlékü Hunyady János Magyarország kormányzója, Gyulafehérvár mellett a székelyek segítségével a törökök ellen kivívott világhírű győzelem után, ezen győzelmének emlékére, és a csiksomlyói szt. ferencz rendi zárdának örök időkre való megjutalmazása céljából azért, mert ezen zárda akkori hivei a székely vitézek lelkesítésére, s így közvetve magára a kivívott győzelemre buzdító lelkesítő közreműködésükkel nagy befolyással voltak 1442-ik évben egy adomány-levelet adott, mely mai napon is a gyulafehérvári káptalan levéltárában őriztetik.

Ezen adománylevél tartalma szerint a nagylelkű kormányzó a fent nevezett zárdának Csikszékből a zárda által minden időben szabadon választható 32 székely gazdát — úgynevezett Confratert — habár ezek a hadviselésre alkalmasak s vagyoniilag tehetősek voltak is — örök időkre

* Ezen perben forgó kérdést, mely eddig csak az első foku bíróság által döntetett el, — kivételesen közöljük végbefejezése előtt; mert a főnforgó érdekes jogkérdés oly singularis jogot érint, melynek eldöntése nehezen fog más esetekre kihatással lenni. Szerk.

terjedőleg és visszavonhatlanul (perpetuo perennaliter et irrevocabiliter) olyképen adományozott, hogy ezek s a velük együtt lakó családjuk minden állami, katonai, és községi teher viselésétől, sőt még a királyi rendes és rendkívüli adófizetés kötelezettsége alól is mindenkorra mentesítve voltak, s csakis a zárda szolgálatára rendelvek.

Hogy a zárda miként hálálta meg a nagy kormányzó ezen adományát, igazolja a történelem, mely szerint Hunyady János már 1443-ik évben — tehát az adományozást követő következő évben — a zárda tagjainak lelkesítése folytán felkelt székely nép nagy segítségével a Vaskapunál 80000 török ellen vívott ki fényes győzelmet, sőt 1462-ik évben is a hires székely ispán Ponkrác vajda vezérlete alatt hasonló fényes győzelem vívatott a törökök ellen, miért is a már akkor uralkodó «igazságos» királyunk, dicső emlékü Mátyás király, atyja Hunyady János adománylevelét nemcsak hogy megerősítette, de a megerősítő adománylevelében még különösen is kiköti: «ut fratres illi futurique illorum successores, ab omni expeditione bellica, tam generali quam patriculari, ingressioneque lustrationum, ac etiam domus eorum ab omni censuum taxarum, servitiorum quorumlibet plebeorum et civilium exhibitione contributionumque tam ordinariarum quam extra ordinariarum solutione semper immunes sint.»

II. Lajos magyar király méltányolván nagy elődet, megerősítette ez adománylevelet Zápolya János erdélyi vajda által «ex consensu Ludovici regis ex trium generum siculorum» megrendelvén 1519-ben, hogy «ut triginta duo confratres modo consveto eundem Conventum in service jussaque fratrum exequi teneantur; si qui contumaces obedire nollent, alii loco eorum assignentur, iniungendo omnibus quorumcunque officialibus, ut confratres istos hac libertate, immunitate et exemptione uti gaudere sinant.»

Midőn pedig Erdély a mohácsi vész után Magyarországtól külön vált, s fejedelmi kormányzás alá jutott, a nagyobbára protestans fejedelmek is, a helyett hogy a zárda kiváltságait sértőleg csak legtávolabbról is érintették volna, külön kibocsátott privilegialis levelekben Hunyady János s Mátyás király kiváltságait szentül és érintetlenül fentartották s megerősítették, mely megerősítő privilegialis levelet Erdély fejedelmei közül 1602-ben Báthory Zsigmond, 1608-ban Báthory Gábor, 1617-ben pedig Bethlen Gábor és később Rákóczy György bocsátott ki.

Később Erdély a magyar koronához s anyaországhoz visszamenvén s 1691-ben a jelenleg is dicsőségesen uralkodó ház alá vonatván, nem késett I. Leopold császár és magyar király a Hunyady János által kiadott, s annyi királyok s fejedelmek által megerősített adomány levelet 1701-ben általa újabban is megerősítve kiadni.

De hasonló megerősítő levelet, s belső tartalma s lényegénél fogva önmagában is megállható privilegialis okmányt adott ki VI. Károly császár és m. király 1718. január 1-ső napján, mely 1719. február 18-án Erdély országgyűlése előtt is ünnepélyesen kihirdettetett, és senki annak ellent nem mondván, törvényes formában kiadatott.

A csiksomlyói zárda jogait ennyiben biztosító kir. adomány levelekkel még meg nem elégedett, hanem hogy azokat gyakorlatilag érvényesítse a törvényes statutiót 1744-ben tényleg és a nélkül hajtotta végre, hogy annak bárki is ellent mondott volna.

Halhatatlan emlékü Mária Terézia császár és magyar királyné elődei kiváltság leveleit 1743-ban szintén megerősítette s privilegialis levél alakjában ugyancsak kiadta, úgy hogy a zárda Hunyady János adomány levele után több századon keresztül a 32 confrater szolgálatának folytonos és háborítatlan gyakorlatában volt.

Jóllehet pedig, hogy Csikszék tiszti kara ezen kivételes

állapotát a zárdának többször megsértette, de mindannyiszor rendre utasított és pedig a többi között különösen 1745. évi márczius 30-án a k. Gubernium által s ugyanezt követte 1746. január 24-én kelt kir. leirat, melyben meghagyatik a kir. Guberniumnak, hogy a convent védelmezését kötelességének ismerje, annak sérelmeit megvizsgálván legfelsőbb helyre felterjesztést tegyen.

S így jött létre az 1747-ik évi novbr. 3-ról kelt kir. kegyes leirat, melyben mondatik, hogy: «Quibus amnibus benique perpensis resolvimus et mandamus benique: restitutione ante omnia conventus Csikiensis im priorem statum in quo ante perturbationem fuerat et manu teneatur in legitimo privilegiorum usu» — meghagyván a kir. Guberniumnak, hogy ha valaki ezen legfelsőbb parancsnak ellene vétene «Contra tales renitentes et contumaces procedatur poena praescripta lege».

Értesülvén azonban a jószivű királyné Mária Terézia, hogy privilegiumok természetéről adminisztrationalis uton (via politica) intézkedni nem törvényes, más felől saját lelkiismeretét is megnyugtató, 1753-ik év szept. 17-ről kelt leiratában meghagyja, hogy a zárda szólittassék fel «privilegii productiona», hogy jogát Csikszék tisztsége ellen törvényes uton per rendén is érvényesítse.

Ezen utasítást szívesen látott eseménynek tekintette a zárda, mert tudta azt, hogy a «privilegii productiona» más eredménye nem lehet mint százados jogainak megerősítése s erre vonatkozó gyakorlatának végleges consolidációja.

S a várt eredmény be is következett, mert a kir. jogügyek igazgatója meghallgatása mellett is a per eredményeként 1755. január 5-én kelt kir. táblai ítélettel kimondta a kir. tábla, hogy Hunyady Jánostól s később királyoktól, fejedelmektől adott s megerősített kiváltságokat hiteles törvényes okmányoknak, adományleveleknek tekinti, s a zárdát ezen kiváltságlevelekben biztosított jogokban és jogok gyakorlatában örökre megtartandónak és óltalmazandónak ítéli.

A kir. tábla ezen ítéletét a kir. gubernium mint II-od foku bíróság 1755-ik év márcz. 24-én kelt ítéletével jóvá hagyta, s ugyan azt az udvar, mint III-ad foku bíróság 1755. július 9-én kelt leiratával teljertalmulag helybenhagyta.

Történt az is, hogy 1762-ik évben a katonai véderő életbe léptetése céljából a csikszékbeli székelység összeiratván és 1764-ben a híres mádfalvai katastropha következtében a fegyver viselésre szólittatván, ismét kérdés tárgyává tétetett, hogy a zárda urasága alá helyezett 32 confrater fegyver alá szólittassék-e vagy sem? És ugyan ezen időben hozatván be az ugynevezett Bethlen adórendszer is, melynek ötletéből a 32 confrater adómentessége az állammal szemben kérdés tárgyát képezte.

Mária Terézia császár és m. királyné 1763 szeptem. 2-án kelt kir. leiratában kezdetben azon nézetet tette magáévá, hogy a zárdának a 32 confrater helyett megfelelő kárpótlás adassék «Verum eo voluntatis nostrae fertur sententia, ut loco huius exemptionis fato conveniendi aliud aequivalens procuretur.»

1764. apr. 8-án pedig az udvar kölcsönös értekezlet megtartását rendeli a helyettesítő javadalmazas (aequivalens) megállapítására és a felség nevében kimondja, mikép annak megállapításánál arra fordíttassék a főfigyelem, hogy a felség több bonificatiót akar adni, mint a mi a zárdától a 32 confraternek katonáskodás és adózás alá való bevonása által elvétetnék.

Vagyis miként a leiratban kifejezve van «Altissimam eandem dictum ordinem eo complecti affectu ut plus dare potius ante lato conventui quam eidem auferre quidpiam propensit.»

Az értekezlet azonban kívánt eredményre nem vezet-

vén, ő felsége a királyné 1765. január 21-én kelt döntvényében kimondta, hogy a zárda szerzett jogaiban továbbra is megtartatik és a 32 confrater úgy a katonáskodás, valamint adóztatás alól is mentesítettik, mely legfelsőbb határozat 1765. márczius 28-án az ugynevezett armorum prefec-turanak a Gubernium útján szabályszerűen közöltetett, s ugyan e határozatról a zárda főnöksége 1766. aug. 12-én értesítve is lön.

Ezek után annyira háborítatlanul élvezte a Csiksomlyói zárda a 32 confrater szolgálatát egész 1848-ig, hogy a szolgálati hátralékokat mindig a cs. kir. katonai ezredparancsnokság hajtotta be, nehogy a zárda jogai bármikor is csorbíttassanak.

Az 1848-ik évi pozsonyi országgyűlés által alkotott IX-ik és az erdélyi II-ik t. cz. következtében az urbéri s ezzel kapcsolatos szerződéseken alapuló szolgálmányok megszüntetvén, a 32 confrater is megszűnt a zárdának tovább szolgálni, mert az állam bevonta ezeket is úgy a katonai és adózási, valamint községi és egyéb szolgálmányokra.

Az 1849-ik évben életbe lépett absolut kormányzat még tovább ment s a mellett, hogy a zárda szolgáló embe-reit elvette, egyszersmind a zárdát s annak tagjait hazafias érzelmeikért üldözőbe vette, némelyeket ezek közül elfogatott, börtönre vettetett s a zárda egyéb vagyona is elkoboztatván nyomdájával egyetemben, még ezekre ráadásul 5000 ft sarcz fizetésére is kényszerítettet, mindezen körülmények pedig visszaretentették az őt megillető kárpótlásért fellépni

1866-ik évben azonban alkotmányos aeránk beköszönésével, azonnal kérelmezte a zárda, hogy az őt illető 32 confrater elvont szolgálmányaiért állami kárpótlás nyujtassék. Az alap igazgatóság azonban 1866. márcz. 3-ról kelt határozatában a kárpótlást megtagadta azon okon, mert szerinte a zárda és 32 confrater e között az 1854. június 21-én kiadott legfelsőbb urbéri nyilt parancs értelmében urbéri viszony nem létezett.

Ezen alap igazgatósági határozat ellen a zárda a Nagymélt. m. kir. belügyminiszteriumhoz felfolyamodott, de utóbbi hasonló okból utasította el a zárdát 1872 jun. 9-én kelt határozatát.

Felfolyamodott Ő csász. kir. apostoli felségéhez, hol kérvénye legmagasabb méltatásra érdemesítettén, az ügy újabb tárgyalás alá vétetni rendeltetett, s most az alapigazgatóság előbbi véleményétől eltérve belátta a zárda követelésének jogosultságát, hanem a magas belügyminiszterium újabban sem talált alapot, melyből a kárpótlást nyujthatná s így áttette ez ügyet a vallás és közoktatásügyi miniszteriumhoz, ez ismét az erdélyi róm. kath. igazgató tanácsot szólította fel, hogy nem lehet-e a zárdát utóbbinak kezelése alatt levő valamelyik alaptól kárpótolni.

Az igazgató tanács szintén felismervén a zárda igazát, vissza felelt, hogy ily czélokra rendelkezése alatt alap nincs, hanem igyekezzék az állam saját alapjából nyujtani a kárpótlást. Ezek nyomán pedig csupa takarékosági s finansialis szempontokból, visszatért a belügyminiszterium előbbi nézetéhez s úgy informálta a felséget, hogy a zárda azért nem kárpótolható «mert a zárda és a 32 confrater között nem állott fen urbéri viszony, annál fogva az ügy nem találván az urbéri patens chablonszerű keretébe — kárpótlás a zárda részére nem adható».

Ily körülmények között nem maradt más út és mód fen a zárda jogai érvényesítésére, mint a törvény rendes útja és a birói oltalom igénybe vétele, annyival inkább, mert bebizonyította azt, hogy oly kiváltságok, királyi adományok ezeknek protectiója alapján kelt birói ítéletek, kiváltságainak országgyűlés előtt lett kihirdetése és statutio erejénél fogva, a 32 confrater szolgálmányainak 400 évig folytonos élvezetében és gyakorlatában állott; hogy akkor

is, midőn a mult században az adózási rendszer behozatott és a székbeli katonaság felállítatott, a 32 székely gazda minden katonai szolgálat és adózás alól mentesített s a zárda kiváltságos jogaiba kir. döntvények által megtartatni ítéltetett; s hogy különösen az említett időkben is ezen szolgálmányokat csakis az «aequivalens kárpótlás» mellett lehetett volna elvenni.

De továbbá az 1848-iki pozsonyi IX. t. cz. és a kolozsvári 1848. II. t. cz. «az urbér és azt kárpótló szerződések alapján az eddig fenállott és gyakorlatban volt szolgálatokat (robot) decima és pénzbeli fizetéseket örökre megszüntetvén, kimondotta, hogy a haszonélvezőknek kárpótlását a nemzeti becsület védpaizsa alá helyezi.»

Sőt Erdély törvénye még arról is gondoskodott, hogy a papi dézsmák és a nagyszebeni Teréz árvaház is mint alapítvány kárpótoltassék.

Nem tehet arról a zárda, hogy hasonló viszonyok rendezése a törvényt hozó magyar országgyűlés kezéből kiesvén, azt az absolutisticus kormány az 1854. junius 21-én kelt patenssel rendezte s ebben rendszeresen minden erdélyi sajátságos fedualis kérdés megoldva nem lett; valaminthogy arról sem tehet a zárda, hogy a m. kir. miniszterium az erdélyi sajátságos viszonyokat kellőleg nem tanulmányozván sem az 1868. márcz. 11-én kelt igazságügyminiszt. rendeletben, sem az azon évi aug. 12-én kelt rendeletben nem gondoskodott arról, hogy hasonló szolgálmányi viszonyok is megoldást nyerjenek, bár a magyar kormánynak kötelessége lett volna Erdély sajátságos viszonyait tüzetesebb tanulmánya tárgyává tenni.

Tahnár, Selistye és a királyföldi urbéri viszonyokat az országgyűlés még 1871. LIII. t. cz.-ben sem tudta megoldani, hanem a most idézett törvény 82. §-a szerint egy későbbi törvény beterjesztésétől tette függővé, s így nem érv az, hogy az 1854-iki patens ily specialis esetről nem rendelkezik, tehát urbéri kárpótlás nem adható, hanem az osztó igazság elvénél fogva az 1848-iki pozsonyi és erdélyi országgyűlések által kimondott elv szem előtt tartandó. És egyébként is, az állam ma a 33 confraternek hasznát veszi, azokat katonai, közadó és más terhek viselésére bevonta, ezt pedig csak úgy és akkor tehetette volna, ha az elvont vagyont kellőleg kárpótolja.

De további ezen ügynek bírálata nál helytelen is az 1854-iki patens rendelkezéseiből kiindulni, hanem szükséges azon nagy elv kimondását érvényesíteni, melyet az 1848-ik IX. t. cz. alapján a közmorál, a közgazdaság s a nemzeti becsület egyaránt parancsol; mert azon viszony, melyet a kiváltságok, kir. adományok a zárda és a 32 confrater közt megállapítanak a szoros értelemben vett *urbért pótló szerződési viszonyok közé sorozható*, azért is mert az urbéri természetű földbirtokosa ezen földek haszonélvezetért tette a földtulajdonosnak a szolgálmányokat, a jelen esetben pedig a 32 székely gazda tette a szolgálatokat nem ugyan urbéri természetű földek birásáért, hanem azért, mert a zárda őket *királyi jogok átszármaztatásából kifolyó hatalmándl fogva* azon perczben, melyben confraterre felvették, a katonaszkodástól, adó és minden más tehertől mentesítették, mi a feudalis jognak kir. adományból folyó oly neme, melyet ignorálni s kárpótlás nélkül hagyni nem lehet.

Ezek alapján kérte tehát felp. zárda a kárpótlást, és pedig tekintettel arra, hogy a 32 confrater mindenike hetenként legalább is egy ígás napszámot tett a zárdának tehát ezek egy évi szolgálata értéke fejében 1664 frtot számítván a szolgálmányok elvétele idejétől kezdve ezen évi haszonnak 5%-al megfelelő 33280 ft kárpótlásban kérte a m. állam kincstárt marasztalni.

A m. állam kincstár részéről ezen kereset ellenében kifogásként első sorban az érvényesített, hogy Hunyady Jánosnak az alapítvány tételénél nemcsak az volt célja,

hogy a székely hadak segélyével kivivott győzelemért az isteni gondviselés iránti kegyeletes hála kifejeztessék, hanem célja volt egyszersmind a székelyek vitézségének elismerése és jutalmazása is, és továbbá a székelyek kitüntetéses haszna valaminthogy tárgya nemcsak a conventnek nyújtott segély, hanem az illető székely családfők adó és hadkötelezettségi mentessége is. (Az adománylevél szó szerinti szövege ez állításnak ellent mond.)

Továbbá, hogy ezen privilegium hasznát a zárda csak addig élvezhette, míg az ország törvényei az állam alattvalóinak különböző jogképességét s az állam irányábani különböző polgári viszonyait akképen nem módosították, hogy ily kivételes jog gyakorlata többé lehetetlenné vált, vagyis míg az állam az általános közteher viselés és védkötelezettség behozatott, mely által minden előbbi e tekintetben létezett kiváltságok mentességek és előjogok ipso facto elenyésztek a nélkül, hogy az illetők azért kártalanítandók, vagy kártalaníthatók volnának.

A convent és confraternek között semmi állandóan és egyénileg kötelező viszony nem létezett, mert a kiváltságot adó fejedelmek senkit sem köteleztek, hogy a confrateri szolgálatokat elvállalják, s hogy a zárda és confraternek közötti viszony szabad egyezkedés eredménye volt minden időben. (A zárda confratereit adománylevelei értelmében szabadon választhatta ki.)

Tagadja azt, hogy a magyar állam a szolgálattévő 32 confratert elvette volna, hogy az 1848-ik magyarországi IX. és az erdélyi II. t. cz. következtében s mint urbéri, vagy azzal kapcsolatos szerződésen alapuló szolgálmány szüntettetett meg; és különben is az országgyűlés mint törvényhozó testület nem ugyanazonos fogalom az állammal, s a törvényhozó testület mint a nemzet összeségének megbízottja által hozott törvények, legyenek azok az egyesekre nézve bármily vagyoni hátránnyal összekötve, e hátrányos következmények miatt az államkincstár ellen támasztandó igényekre s bármily czimen indítandó keresetekre alapul nem szolgálhatnak.

S ha továbbá felperesnek az említett törv. cikkekben ígért kármentesítésre igénye lehetne is, az iránt nem a polgári bíróságok előtt lenne helye ebbeli igényének érvényesítésére, mert ily ügyekre nézve a polg. bíróságok hatásköre ki nem terjed, hanem az egyedül illetékes erdélyi kir. földteher mentesítési alap igazgatóság előtt léphetne fel. (Ezt már tette, miként a fenebbiekből kitűnik.)

Felhozta kifogásul azt is, hogy a convent és confraternek között semmiféle urbéri viszony nem létezett, mert merőben hiányzik az urbéri viszony jellege a földes uri jogok és haszonvételek s ezek irányában teljesített urbéri szolgálmányok.

Az 1854-iki patens a confrateri viszony megszűnése miatti kárpótlásról nem is intézkedhetett, miután a viszony az 1848-iki pozsonyi 9-ik és erdélyi 2-ik t. cz. által megszüntetett «az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatot dézsma és pénzbeli fizetést, melyért a törvényhozás a magánföldes urak kármentesítését a nemzeti becsület védpaizsa alá helyezi — nem képezett, hazai törvényeink pedig — hűbér nem létezvén — feudalis jogok gyakorlatát meg nem engedték, s miután oly törvényre mely megengedte volna, nem hivatkozik, azon beismerésre kellene jutnia, hogy a confrateri szolgálmányokat nem országgyűlés szüntette meg, hanem megszűntek azok önmaguktól; és ha az állítólagos feudalis viszonyt az országgyűlés szüntette volna meg, felperesnek akkor lehetne a kincstár ellen követelése, ha a megszüntetést elrendelő törvény a kárpótlást megállapította s elrendelte volna, és különben is közjogi ügyek feletti intézkedés és bíraskodás a polg. törvényszékek hatásköre alá nem tartozik.

A kereset elutasítását kéri azon okból is, mert kárta-

lanitási követelése az ausztr. ált. polg. tköny 1849-ik §-a szerint már rég elért.

Végre kiemeli, hogy a mennyiben a confrateri szolgálománnyok 1848-ban nem önkényt, hanem valamely törvényhozási intézkedés folytán szüntették meg, ez esetben is nem a pozsonyi 9-ik és erdélyi 2-ik, hanem a közös teher viseléséről hozott 1848-ik VIII. t. cz. s ennek azon rendelete által, — hogy: «Magyarország s a kapcsolt részek minden lakásai minden közterheket különbség nélkül egyenlően és aránylagosan viselik» — szüntették meg, mely utóbbi törvény által pedig azok ipso facto elenyésztek a nélkül, hogy az illetők azért kártalanítást — milyenről a törvény nem is intézkedik — követelhetnének.

Ezek alapján kérte felperes zárdát követelésével elutasítani.

A budapesti kir. e. f. tszék mint a per bírósága, habár ki is mondta azt, hogy miután ily keresetek alaposságának elbírálására, ha alperesül a kincstár idéztetik is, a bíróságok vannak hivatva, alperesnek a bírói hatáskör elleni kifogása figyelembe nem vétethetett, mégis felperest keresetével elutasította; indokolván azzal, hogy: az 1848. 9. illetve kolozsvári 2. t. cz. azonban 1. §-ban csak az urbér és azt pótló szerződések alapján gyakorlatban volt szolgáltatokat,

dézsma és pénzbeli fizetéseket szüntette meg; 2-ik §-ban csak a megszünt szolgálománnyokért ígérte a földes urak kármentesítését; a 3-ik §-ban kimondván, hogy részükre az eddigi urbéri tartozásokkal felérőtőke érték fog az állam által kifizettetni, a felp. és 32 confrater között pedig urbéri viszony nem létezett, a confraternek a felperesi zárdának urbéri szolgáltatokat nem teljesítettek, mert hiányzott a főkellék t. i. urbéri vagy pedig szerződés által ilyen minősített földbirtok hasznélvezete stb. Továbbá:

a confraternek e szerint a zárdának urbéri szolgálomát nem teljesítvén, ezek szolgálománnyait az 1848. 9. pozs. és 2. kolozsvári tczikkek felperes keresetere nem alkalmazhatók, s áll az, hogy hn 1848. után nem akadt többé 32 szabad székely, ki a zárdának ingyen szolgáltatokat teljesíteni hajlandó lett volna, az onnan van, hogy a törvények az ált. közteherviselést kimondván többé a 32 székelyre nézve sem lehetett kivételt tenni; a *törvényhozás ez intézkedése miatt azonban kárpótlást az államkincstár irányában követelni senki sincs* jogositva, mert a közös teher viselést kimondó törvények erről nem inlézkednek satb.

Fridvalszky Sándor,
bpesti ügyvéd.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Kimutatása

a magyar királyi Curia mint legfőbb ítélőszéki osztály összes beadványainak, elintézésének és hátralékainak az év végével.

I.

A magyar királyi legfőbb ítélőszék ügymenetének kimutatása 1877-ik év végével.

1876-dik év végével maradt	555
1877-dik évben bejött	26,002
Összesen	26,357
1877-dik évben elintéztetett	25,188
1877-dik év végével maradt	1,369

Összehasonlítás.

1877-dik évi beadványok összege	26,002
1876-dik évi beadványok összege	23,797
Több	2,205
1877-dik évi elintéztetések összege	25,188
1876-dik évi elintéztetések összege	23,782
Több	1,406
1877-dik évi hátralékok összege	1,369
1876-dik évi hátralékok összege	555
Több	814

II.

Kimutatása a magyar királyi Curia mint legfőbb ítélőszéki osztály összes beadványainak, elintézésének és hátralékainak az év végével.

1876-dik év végével hátralékban maradt:

Polgári 321, fegyelmi 10, urbéri 8, váltó s kereskedelmi, csőd és bányauügyek 17, büntető 199, összesen 555.

Szaporodott 1877-dik év december hó végeig:

Polgári 13,768, fegyelmi 598, urbéri 244, váltó és kereskedelmi, csőd és bányauügyek 941, büntető 10,451, összesen 26,002.

Elintéztetett 1877-dik évi december végeig:

Polgári 13,100, fegyelmi 605, urbéri 245, váltó és kereskedelmi, csőd és bányauügyek 920, büntető 10,318, összesen 25,188.

Hátralékban maradt 1877-dik évi december végeig:

Polgári 989, fegyelmi 3, urbéri 7, váltó és kereskedelmi, csőd és bányauügyek 38, büntető 332, összesen 1,369.

Bejövétel:

	Polgári	Fegyelmi	Úrbéri	Váltó	Büntető	Összesen
1877. évben	13,768	598	244	941	10,451	26,002
1876. évben	13,103	463	319	713	9,199	23,797
Több	665	135	—	228	1,252	2,205
Kevesebb	—	—	75	—	—	—

Elintézés:

	Polgári	Fegyelmi	Úrbéri	Váltó	Büntető	Összesen
1877. évben	13,100	605	245	920	10,318	25,188
1876. évben	13,139	453	316	722	9,152	23,782
Több	—	152	—	198	1,166	1,406
Kevesebb	39	—	71	—	—	—

Hátralékban maradt:

	Polgári	Fegyelmi	Úrbéri	Váltó	Büntető	Összesen
1877. évben	989	3	7	38	332	1,369
1876. évben	321	10	8	17	199	555
Több	668	—	—	21	133	814
Kevesebb	—	7	1	—	—	—

III.

Összehasonlító kimutatása a magyar királyi Curia legfőbb ítélőszéki osztályának az 1876. és 1877-dik évi főügykimutatások minden rovataira nézve.

	1876. évi hátralék	1877. évi szaporodás	A beadványoknak számszerinti összege	Az elintéztetéseknek számszerinti összege	Fennmaradt hátralék	Ítéletek			Felfolyamodások			Erdemleges elintézés nélkül				
						helyben hagyó	megmászó	feloldó	helyben hagyó	megmászó	feloldó	fegyelmi ügyek	ülésben elintéztetett	ülésen kívül elintéztetett	visszaküldött per	visszaküldött felfolyamodás
1877. év	555	26,002	26,557	25,188	1,369	16,443	2,538	700	2,237	337	208	352	771	994	479	129
1876. év	540	23,797	24,337	23,782	555	15,588	2,346	633	2,131	391	156	249	819	843	463	163
Több	15	2,205	2,220	1,406	814	855	192	67	106	—	52	103	—	151	16	—
Kevesebb	—	—	—	—	—	—	—	—	—	54	—	—	48	—	—	34

IV.

A magyar királyi legfőbb ítélőszéknek áttekintő részletes ügykimutatása 1877-dik évről.

Bejövetel.

1877-dik év, havában	Polgári	Fegyelmi	Übéri	Váltó	Büntető	Összesen
Január	1163	34	15	74	677	1963
Február	838	39	23	48	786	1734
Márczius	1239	41	32	94	761	2167
Április	1378	51	22	65	1042	2558
Május	1014	59	22	128	730	1953
Junius	1201	58	26	84	1021	2390
Julius	1555	58	17	101	1117	2848
Augusztus	1553	51	27	73	1016	2720
Szeptember	1112	32	7	95	903	2149
Október	1017	40	24	69	958	2108
November	863	63	20	59	689	1694
Deczember	835	72	9	51	751	1718
Összesen	13768	598	244	941	10451	26002

Elintézés.

1877-dik év, havában	Polgári	Fegyelmi	Übéri	Váltó	Büntető	Összesen
Január	1020	28	16	57	652	1773
Február	1033	42	20	67	663	1825
Márczius	826	46	32	77	728	1709
Április	933	30	28	71	760	1822
Május	1417	69	14	101	1063	2664
Junius	1118	76	28	89	851	2162
Julius	903	51	11	54	936	1955
Augusztus	539	11	—	18	502	1070
Szeptember	917	56	7	109	610	1699
Október	1520	12	38	123	1361	3054
November	1488	107	25	71	1170	2861
Deczember	1386	77	26	83	1022	2594
Összesen	13100	605	245	920	10318	25188

Hátralék.

1877-dik év, végével	Polgári	Fegyelmi	Übéri	Váltó	Büntető	Összesen
Január	464	16	7	34	224	745
Február	269	13	10	15	347	654
Márczius	682	8	10	32	380	1112
Április	1127	29	4	26	662	1848
Május	724	19	12	53	329	1137
Junius	807	1	10	48	499	1365
Julius	1459	8	16	95	680	2258
Augusztus	2473	48	43	150	1194	3908
Szeptember	2668	24	43	136	1487	4358
Október	2165	52	29	82	1084	3412
November	1540	8	24	70	603	2245
Deczember	989	3	7	38	332	1369
Összesen	989	3	7	38	332	1369

Az összes tanácsok évi tevékenysége hó szerint.

Év és hó	Itéletek			Fegyelmi ügyek		Visszaküldött.		Érdemleges		Összesen
	helyben-hagyó	megmástó	feloldó	Elintézés f. lyanodványok fölött	hivatalnokok ügyvédek ellen	Ülésben	Ülésen kívül	per	folymodás	
1877-dik										
Január	1114	217	42	229	9	56	61	38	6	1612
Február	1124	203	58	202	4	74	79	44	16	1612
Márczius	1044	168	50	208	5	69	95	45	9	1491
Április	1180	199	63	202	9	49	70	37	5	1661
Május	1788	263	76	259	4	72	107	45	13	2427
Junius	1381	214	50	265	9	45	74	33	11	1964
Julius	1303	184	46	217	2	28	43	30	13	1780
Augusztus	741	129	20	86	—	20	60	11	3	976
Szeptember	1115	174	38	177	4	41	58	31	11	1549
Október	2033	319	92	352	—	73	112	62	11	2796
November	1903	246	97	299	13	57	104	79	16	2615
Deczember	1717	222	68	286	9	30	79	112	15	2332
Összesen	16443	2538	700	2782	60	292	771	994	479	22815
		19681			352		2373			25188

Konoksági büntetések.

A	Január	Február	Márcz.	Április	Május	Junius	Julius	Augusztus	Szept.	Október	Novem-ber	Decz.	Esetek száma	Ezeknek megfelelő bírság összege
bírságok fokozata	h a v a b a n													
1000 frt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
500 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
300 »	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	4	1200
200 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	200
150 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
100 »	1	—	—	—	1	—	—	—	—	3	—	1	6	600
50 »	—	2	1	1	2	1	—	1	1	3	4	3	19	950
40 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	40
30 »	—	—	—	1	1	2	—	—	1	—	—	—	5	150
25 »	1	2	1	2	4	—	—	1	5	5	8	6	35	875
20 »	1	3	1	2	3	1	1	—	4	3	4	1	24	480
15 »	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	4	3	11	165
10 »	7	3	5	13	16	5	6	4	8	11	27	9	114	1440
5 »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	25
Esetek	11	12	8	19	28	10	7	6	19	27	52	26		
Bírságok mennyisége	515	270	145	300	565	195	80	115	365	1085	1620	570	225	5825
	f o r i n t													

Kimutatása a hátralékoknak havi összegekben.

1877-dik év, haváról	Polgári	Fegyelmi	Übéri	Váltó	Büntető	Összesen
Január	—	—	—	—	—	—
Február	—	—	—	—	—	—
Márczius	—	—	—	—	—	—
Április	—	—	—	—	—	—
Május	—	—	—	—	—	—
Junius	—	—	—	—	—	—
Julius	—	—	—	—	—	—
Augusztus	2	—	—	—	—	2
Szeptember	26	—	—	—	—	26
Október	195	—	—	—	—	195
November	248	—	—	6	—	254
Deczember	518	3	7	32	332	892
Összesen	989	3	7	38	332	1369

Tartott ülések száma a tanácsjegyző-könyvek nyomán.

1877-dik év, havában	Teljes	Fegyelmi	Polgári	Übéri	Váltó	Büntető	Összesen
Január	1	1	79	4	7	32	124
Február	—	2	75	4	11	35	127
Márczius	—	1	60	3	9	37	112
Április	—	2	59	4	10	34	109
Május	1	2	92	5	13	44	157
Junius	1	4	75	4	10	42	136
Julius	—	1	75	3	7	44	130
Augusztus	—	—	55	—	6	32	93
Szeptember	1	2	84	1	10	36	134
Október	—	—	96	4	15	58	173
November	—	3	94	4	11	51	163
Deczember	—	3	78	5	10	41	137
Összesen	4	21	922	43	119	486	1595

A hátralékok részletezése.

1877-ik év	Angusztus	Septem-ber	Október	Novem-ber	D e c z e m b e r h ó																															Össze-sen																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																												
					1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
	h	a	v	á	r	ó	1																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									

Kelt Budapest, 1878-dik évi január 28-án.

Rósa Károly, kir. tanácsos és főigazgató.

Kiadja és nyomtatja a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapest. (Egyetem-utca 4. sz.)

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 frt
negyedre ... 3

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A pénzbüntetések végrehajtás utjáni behajtásáról. Dr. Czirer Akos urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Dr. —i. za-tól. Törvénykezési szemle: Van-e jogosítva a telekkönyvi hatóság a hagyatéki bíróság végzésének felülbíráására. Osváth Imre kir. közjegyzői segéd urtól. — Egy perjogi pénzkérdés. Sztehlo Kornél budapesti ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A pénzbüntetések végrehajtás utjáni behajtásáról.

(A bünt. törv. javaslat 53. §-a.)

A törvény, ha még oly kitűnő is magában véve, hatástalan orvosszer marad mindaddig, míg a végrehajtás utjában álló akadályokat az emberileg elérhető minimumra le nem szállítjuk. Kétséget nem szenved, hogy a törvényhozó a mindennapi élet kimeríthetetlen változatossága alakulatait, azok összeségében, előre meg nem határozhatja, s ennél fogva olyképp szabályozza intézkedéseit, amint ezt az emberek, kiknek érdekében törvényt alkot, s ezek jelleme, szokásai, természete kívánatossá teszik. De éppen azért, mert a törvényhozó örök és abszolút érvényességet munkája számára nem igényel, hanem számot vet népe anyagi és culturalis viszonyaival, nem is szabad a kezdetnél megállapodnia, hanem szoros kötelessége művét a változott kor és viszonyokhoz képest s a tapasztalt hiányokhoz mérten javítva kiegészítenie, s illetőleg módosítania. Ami büntető törvényjavaslatunk a törvényhozás egyik faktora, a képviselőház által, alkotmányos tárgyalás útján már elfogadtatott: de a javaslatnak ott már megállapított szövegén a főrendi ház még tehet módosításokat. Felszólalásom tehát, melynek számára mindazonáltal a hibátlanosság s csatlakozhatatlanság praerogatíváit igénybe venni éppen nem szándékozom, felszólalásom, mondom, melyhez anyagot a bünt. törv. javaslat 53. §-ának első bekezdésében foglalt rendelkezés szolgáltatott, elkésettnek s szerény meggyőződéseim szerint alapelkülűnek nem mondható. Tárgya, amint említém, a bünt. törv. jav. 53. §-ának azon rendelkezése, mely következőleg hangzik: «az ítéletben meghatározandó stb. — melyre a pénzbüntetés behajthatlanság esetén átváltoztatandó.» Ezen rendelkezés a kiszabott pénzbeli büntetést a végrehajtási eljárás megannyi esélyeinek teszi ki. A codex keretébe, annak kimondása, hogy mikor tekintendő a pénzbüntetés behajthatlannak, természetesen nem tartozhatik, mert hisz alattomban értetődik (szemmel tartva a jelenleg divó eljárást) hogy ez akkor áll be, amidőn a behajtás iránt folyamatba tett eljárás a megállapított fokozatokon keresztül sikertelenül átvezettetett, azaz amikor az elítélnek vagyontalansága bíróilag constatáltatott. Ez elég röviden van elmondva s látszólag könnyen alkalmazható, s mégis gyakran átláthatatlan nehézségeket gördít a törvényt végrehajtó bíró elébe. Controversiákat idéz elő, melyek éppen nem alkalmasak arra, hogy az igazságszolgáltatás bőven tenyésztő tövisait kiirtsák, s a közönségben, meg magukban az elítéltekben is a törvénytiszteletet s a büntetéstől félelmet ápolják, ellenkezőleg felette zsibbasztó hatást gyakorolnak az igazságot

kiszolgáltató bíróra, az emberekben pedig elfojthatják azt a különben sem erős élettől dicsekvő érzelmeket, melyet törvénytiszteletnek szoktunk nevezni. Példák szólnak mellettem s ha közülök egy kettőt említek csak fel, ennek oka nem az anyag, hanem a hely korlátozottságában rejlik. Bocsánatot e kis kalandozásért, visszatérek tárgyamhoz. A pénzbüntetés akkor behajthatlan, ha a végrehajtási eljárás foganat nélküli maradt s ekkor áll be a fent idézett törvényszakaszban kifejezett büntetés átváltoztatás szüksége. Ha csak ennyiből állna a dolog, alig volna okunk sok panaszra, de sajnos, nem végződik mindig ily simán. — Megesett, hogy az elítéltnél a pénzbüntetés behajtása céljából foglalás eszközöltetvén, a lefoglalt ingóságokra tulajdoni igény jelentetett be. Megindult az igényper, de a büntető bíróság sokáig mit sem hallván a dologról, hivatalos tisztelettel átírt a végrehajtást foganatosító bírósághoz, kérdezvén, miben áll az ügy? s válaszul azt nyerte, hogy az igényper a felek kérelmére további szorgalmazásig irattárba tétetni rendeltetett. Eltekintve a jelen konkrét esetben azon kérdéstől, vajjon jogukban áll-e a feleknek, nevezetesen a pénzbüntetéssel érdekelt szegény alap képviselőjének a büntető bíró ítéletének végrehajtását ad Calendas graecas elodázni, amire határozott nemmel kell felelnem, úgy azon kérdéstől, nem kell-e a végrehajtás foganatosítására megkeresett bíróságnak hivatalból felügyelnie arra, hogy a büntetés pusztá fenyegetéssé ne fajuljon, amire ép oly határozott «igen» a válasz, azon további kérdés is felmerül, hogy hát a büntető bíró meddig várjon, meddig tartsa evidentiában a jogérvényes ítéletben kimért büntetés végrehajtását? S e kérdésre a válasz, a fenálló gyakorlat mellett csak az lehet, hogy biz annak várnia kell, várnia az igazságszolgáltatás méltóságának, a törvény tekintélyének s a helyes ügymenetnek érzékeny rovasára mindaddig, míg a végrehajtás végleg sikeres vagy sikertelennek nem mutatkozik, míg az elítélttől a pénzbüntetés bármi módon be- vagy be nem hajtatik, míg a bűnös ingóival együtt kerekét nem old s kipuhatolhatlan lakáson nem huzza meg magát, vagy míg önként új lakását be nem jelenti, amire aztán a par force vadászat újra megindulhat. Nem ritka dolog, hogy az elítelt a végrehajtás előtt bucsu nélkül távozik s ekkor irattárba vándorolhat a büntető ítélet, mert a bíró az ily bűnös ellenében tehetetlen, mert hisz nem érdemes pár forintért országszerte köröztetni egy oly kis gonosztevőt, akin még a papír s tinta árát sem lehet behajtani. Már most az a kérdés, helyes-e, indokolt-e s az igazság és a jogrend érdekében kívánatos-e az ilyen huzavona eljárásnak fentartása akkor, a midőn helyette könnyű szerrel célszerűbbet lehet alkalmazni, mely e tulajdonsága mellett a törvény és kiszolgáltatói tekintélyének hasonlíthatlanul jobban megfelel. Szabadjon még egy példával kedveskednem! Az elítéltnak ingóságait 5 frtnyi pénzbüntetés fejében lefoglalták; az árverésen befolyt összegből a költségek levonása után, a szegény alap javára fennmaradt 3 frt 10 kr, tehát a hiány 1 frt 90 kr. A fenálló szabályok, valamint a bünt. törv.

javaslat szerint is 5, illetőleg 10 frtnyi pénzbüntetés 1 napi szabadságbüntetéssel egyenértékű. A fennemlített szerencsétlen tehát egy napot volt még kénytelen ülni, hogy a differenciát kiállja. Kérdem, méltányos-e az, hogy igazságosságról ne is szólnak, két büntetéssel illetni valakit egy büntetendő cselekvényért? fogságba vetni valakit amiatt, mert vagyona kevés volt, vagy kevésre becsültetett, vagy mert oly humanus árverező, ki a becsárt megadta volna nem jelentkezett: fogságba vetni azután, a midőn vagyoniilag már tönkre van téve, tehát, azt hiszem, eléggé bűnhődött. A dologban az a legszomorubb, hogy nem rege, hanem tény, amit elbeszélék. — Azon bajnak, melyet a pénzbüntetések végrehajtás utjáni behajtása igen gyakran okoz, létezése kétségbe nem vonható, a gyakorlat emberei igazat fognak nekem adni. A kérdés tehát csak az, lehet-e a ma divó eljárást, nem épen tökéletes, de mégis kevesebb roszt okozóval felcserélni, s e kérdés körül, azt hiszem, nem lesz épen háladatlan az eszmecsere. — Én úgy vélem, hogy a törvényjavaslat fentidézett szövegén teendő módosítás egyszerűen abban állhatna: ha ott kimondjuk, hogy a kiszabott pénzbüntetés «le nem fizetés» esetére fogságbüntetésre változtatik át. Ez által eleje van véve a hosszadalmas, időrabló, eredményében ritkán kielégítő, s emellett igen gyakran embertelen, gyűlöletes és zaklató végrehajtási eljárásnak.

Annak kimondása, hogy a lefizetésnek mennyi idő alatt kelljen megtörténnie, ugyis az eljárás körébe tartozik s e téren a bírót egyedül a fizetési határidők maximuma és minimumának meghatározása által kívánám korlátoztatni, olyképen, hogy e két véghatáron belül, szabad kézzel bírván, minden egyes konkrét esetben legjobb meggyőződése szerint hosszabb vagy rövidebb időhaladékot engedélyezhessen. — A most érintett intézkedés mellé, az eljárási törvény keretébe felveendőnek tartanám — szerény véleményem szerint — még azon rendelkezést is, hogy mennyi idő alatt szabadjon a pénzbüntetésre elítéltnak az esetre, ha azt kellő időben lefizetni képes nem lenne, biztosítékot nyújtania s hogy ezen biztosíték miben állhasson? En egyáltalában nem vagyok barátja az oly eljárásnak, mely a munkát szükségtelenül bonyolítja, s kellemetlenséget okoz mindenfelé, anélkül, hogy ezen alapos hátrányai mellett akár a célszerűség, akár a megelőzhetlenség jellegével dicsekedhetnék. Ilyennek tartom pedig a pénzbüntetések végrehajtás utjáni behajtására vonatkozó egész eljárást, mert azt tartom, hogy az ki fizetni képes, — *salva exceptione* — nem engedi magát végrehajtással zaklattatni, ha pedig ezt mégis eltűri, ebből nagy valószínűséggel az vélelmezhető, hogy fizetéseképtelen s ily körülmények között az igazságszolgáltatásnak tekintélye s méltósága érdekében, mely nem azért büntet, hogy tönkre tegyen, hanem hogy egy jogsértést megtoroljon, hajlandóbb volnék oly intézkedést törvényesíteni, mely szerint ily esetekben a végrehajtás, mely esetleg a tettes vagyoni végromlását is előidézheti, anélkül, hogy a törvénynek eleget tenne, egészen mellőztessék s az elítélt a fizetési határidő sikertelen lejártával a már kimondott fogságbüntetéssel sujtassék. Ha ellenben az elítélt elég vagyonnal bír, de fizetni nem akar, akkor is, ámbár meg vagyok arról győződve, hogy vagyonnal bíró bűnösre nézve a fogság a pénzbüntetésnél — rendszerint — súlyosabb, s ámbár nem tartozom azok közé, kik minden áron a súlyosabb büntetést kívánják alkalmaztatni: azt hiszem, eleget teszünk az igazság követelményének, ha kimondjuk: hogy amennyiben a vagyonos elítélt bizonyos határidő leforgása alatt nem fizetne, vagy egyébként elegendő biztosítékot nem nyújtana, úgy a fogságbüntetés fog ellene végrehajtatni.

Tulajdonítsa önmagának, ha választásától lévén a büntetés faja függővé téve s konokságában önmaga a súlyosabbat választotta. Ellenkezőleg vagyontalan vagy szegény bűnösre nézve a fogságot nem tartom oly súlyosnak, mint a pénzbüntetést, mert ha eltekintünk amannak moralis hatásától, alig lehet kétségbe vonni, hogy sokkal nyomasztóbb azon büntetés, mely a bűnöst existenciájának eszközétől, néha utolsó falatjától fosztja meg, s emellett hozzátartozóit is közvetlenebbül érinti, amannál, mely egyedül a személyes szabadságot szorítja egy időre korlátok közé. Ha tehát a vagyontalan a kellő időben nem fizet, mert erre képtelen, azt hiszem méltányosságból, mely e helyütt az igazság követelményével nem áll összeütközésben — helyesebb az enyhébb büntetéssel beérnünk, sem mint a bűnöst vagyoniilag véginségbe dönteni, a mi mellett aztán még annak lehetősége sincs kizárva, mint a fenti példa illusztrálja, hogy egy tettért az alternative kimondott két büntetés egymás mellett alkalmazásba veendő. — Ha mégis nem akarjuk, vagy, ámbár okát nem látom, nem lehetne az eljárási gyakorlatot gyökeresen s olykép átalakítani, hogy a pénzbüntetések végrehajtás utjáni behajtásának intézménye egészen mellőztessék, az esetre oly orvosszerekről kellene gondoskodnunk, melyek alkalmasak arra, hogy az igazságszolgáltatás méltósága, valamint a bíróság tekintélyével s kiváló állásával épen semmi összhangban nem álló, emellett legkevésbé sem indokolható végrehajtási huzavonának lehetőleg eleje vételessék. A baj meg van, ezt tagadni alig lehet, a törvényhozótól függ, hogy a bajon segítve legyen. — E baj gyökeres kiirtása azonban csak úgy képzelhető, ha a fentidézett törv. javaslaton a többször érintett változtatás eszközöltetik, s meg vagyok arról győződve, hogy e változtatás, ha nem is szűlné sokkal kielégítőbb állapotokat, de nem is rontana semmit sem a fenállókon.

Dr. Czirer Ákos.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

5. Tisztviselők s alsó közegek *durvasága ellen* a főnökök jó példaadása, a durva magaviselet elleni szigorú eljárás, a személyi érintkezés *formáinak* a helyi viszonyoknak megfelelő szabályozása,³⁶ szigorral végrehajtott szolgálati érintkezésre vonatkozó *utasítások* s végül jó nevelés által lehet védekezni. Egyébiránt a bureaurendszer természetéből következik már az *előzékenység* s akaratjóság parancsa s annak követése, a felek kívánságai, jelentéseinek gyors, *udvarias* kielégítése, mert a haszontalan *önigazolások* időrablással járnak, mit e rendszer kerülni szeret.³⁷ Sok függ e részben magától a közönségtől, mely ha némán s szolgálilag eltűrné a rendőrközegek durvaságát, önkénykedését, még több sérelmet kellene elszenvednie. Miután azonban durvaságot eltűrni nem köteles senki, mindenki, aki sértve érzi magát, támadja meg a törvényes uton azt, ki ellen panasza van.³⁸

Korunkban az európai erkölcsösség fokán álló népeknél egyébként durva tisztviselők csak kivételesen fordulnak elő s ezek ellen is a sérelemjog s a sajtó erős irtóeszközök. A művelt társadalom nem tűri tisztviselői durvaságát, kiktől az udvariasság törvényeinek megtartását méltán követelheti, miután a közpályán állóknak a hivatal méltósága s az ügy, melynek szolgálai, parancsolják a jó példaadást. S mely alapon lenne épen az egyes tisztviselő durvább mint a collegium, miután

³⁶ MOHI., id. m. 120. l.

³⁷ PRUCHA, id. m. 83. l.

amaz minden cselekménye tekintetében a *felelősség magasabb fokával* tartozik a közönségnek mint egy testület. Ha a tisztviselői osztálynál *jó szellem* uralkodik, csak egyesek ellen lesz alkalom vádat emelhetni, akiket nem a rendszer, de maga a társadalom nevelt ilyenekké, amilyenek.

6. A bureaurendszer további bűne lenne a *formákhoz s betűhöz* ragaszkodás s a felesleges irkálásra támaszkodás. Ha a burokrata szóhoz ragaszkodik, *rendszerint* ez még nem róvható föl bűneül, mert a törvényt, rendeletet vagy statutumot szó szerint végrehajtania kötelessége.³⁹ Marad azért mindig mezeje a természetes méltányosság szent parancsára is hallgathatni, mire egy bölcs s loyális tisztviselő mindig képes leend. Ami a formákhoz ragaszkodást illeti, ez éppen a *collégiumok* kedvencz szokása.⁴⁰ Felesleges irkálás ellen legjobb eszköz minden rendszernél a *célszerű eljárás*.⁴¹ Ha az, aki valamit rendel, tiszta tudattal bír a körülményekről s az élet nyilvánulásairól valamely konkrét esetben, ha tudja mennyire érvényesíthető rendelvényének tartalma, hogy valamely cselekmény pusztán látszatjával meg ne elégedjék: fontos teendők esetében, *jelenték meg maga a helyszínén*,⁴² intézkedjék szóval, ez a helyrendőri cselekvés lelkéből kifolyó eljárási mód, mely az igazgatás *más mezején* többet ér, egy archivum összeszerkesztésénél (Mohl és Stieber). Ha valamely ügy alapos elintézéséhez megkívántató adatok és tények kéznél vannak, nem kell feleslegeseket követelni. Mohl elmés szavai ezek: «man bedenke, dass die Verwaltung keinen Civilprocess mit dem Leben führt.» Aki pusztán írásbeli jelentések és adathalmazokkal megelégszik, melyben néha óriási tényelferdítések és hazugságok foglaltatnak, *nem lesz képes* az életszükségletnek megfelelő gyógyító intézkedés végrehajtására. Ha maga a főnök vagy más tisztviselő ott személyesen megjelenni nem képes, hol az ügy minősége és fontosságánál fogva kellene — megbízandó egy alkalmas alárendelt közeg, és ha jól van megválasztva, nem egyszer jobban fog eljárni mint főnöke, miután alkalma nyílik magát kitüntethetni. A személyes tapasztalat és intézkedés, megmenti az igazgatást sok haszontalan firkálástól, melynek gyakran annyi értéke sincs mint a tavalyi naptárnak, s amely pénzébe kerül az államnak s a társadalom előnyeit elő nem mozdítja, hanem legfőlebb az állam s a törvény tekintélye csorbitására s a hatóság népszerűségének megölésére alkalmas ügyintézési módszer. A személyes tapasztalat s intézkedés azonban éppen a személyi egység rendszerének erénye s követelménye, mely rendszer az erélyes és gyors, határozott s férfias cselekvőségen, mint örök bázisán nyugszik.

Ha pedig ennél is az ügymenet hosszadalmas a *tisztviselő restségénél fogva*, az felelős, aki ily egyént alkalmazott, vagy hanyagságáért meg nem büntetett, *de soha a rendszer maga*. (Vivien.) Igaza van Blocknak amidőn ezt mondja: «tant vaut le chef, tant valent les employés.»

Ha tehát a rendszer jó, de a tisztviselőkön fordul meg a gyors és alapos szolgálat teljesítése, a radikális javítást *ezeknél* kell megkezdeni. Minden rendszer rossz és gyűlölt lesz, ha a hivatal képviselőiben hiányoznak azon tulajdonságok, melyeket bennök korunk szelleme keres. Maga a kirendelés módja nem fog semmit segí-

teni a tisztviselők tudatlanságából eredő hátrányok ellen. Nevelni kell alaposan, alkalmazni legmagasabb szigort a vizsgálatoknál, a tisztségeket betölteni hivatott szakemberekkel s a jó igazgatás *első feltétele* helyre lesz állítva.⁴³

Egyébiránt democraticus nemzeteknek, melyek szokva vannak az *önsegélyre*, nem rendeltetésök, sem szokásuk, sem jellemök mindent a jó igazgatástól várni. Támaszkodják a társadalom *önmagára* s csak azt bizza az igazgatásra, mi ennek természetes hatásköréhez tartozik, vagy amit maga el nem intézhet. Tanuljunk e téren az amerikai néptől, melynél, valahányszor valamely baj orvoslása vagy előny kivívása szükséges, ha valamely új eszme életbeléptetése vagy bizonyos érzelm serkentése egy nagy példa által kivívandó: *társulás* a szokásos eszköz.⁴⁴

A személyi egység rendszere ellen felhozott vádak megcáfolása után, bátran kimondható a szabály, hogy ezen rendszer, sajátos, a helyi rendészeti igazgatásra nézve különösen *előnyös* tulajdonságainál fogva, *az egyedül ajánlható igazgatási rendszer*. Már fenebb megjegyeztem, hogy e rendszer elejét veszi az *egyenlenségnek*, mely az egyenlő hatalommal bírók közt előállhat s hogy biztosítja az akarategység nagy tényezőjét, mely alapfeltétele a korszerű rendőrigazgatásnak.⁴⁵ E rendszer továbbá *egyszerűsíti az ügymentet*, miből gyors eljárás s nagy időnyerés az előnyök s miután egyúttal a felelősséget is magasabb fókra emeli, elejét veszi a hatóságok önkényének s szül nagy eredményeket a hivatal képviselőiben.⁴⁶

Pénzügyi szempontból is ajánlhatóbb a bureaurendszer, mert az eljárás egyszerűsítése⁴⁷ folytán, kevesebb munkát és munkaerőt⁴⁸ igényelvén, a többi előnyeinek kívül, az *olcsóság*⁴⁹ is harcol mellette.

Hogy a collegiárendszer drágább, annak természetes okai vannak, mert ennél több vezető, intéző, magasabb tisztviselő alkalmazása nélkülözhetlen. Az egyenjogú tisztviselők közös ülései pedig, idejük nagy részét igénybe vevén, itt rejlik e rendszernél az eljárás hosszadalmaságának egyik egyszerű oka.

Ha tehát mindezek alapján, a helyi rendészeti igazgatás funkcióinak elintézése mezején *célszerűbbnek* bizonyult a személyi egység rendszere, térjünk át az ügy következő részéhez, melyben e rendszer elvei végrehajtásának módozatairól leend szó.

II. *A burokratikus elv végrehajtásának törvényei.* Hogy a személyi egység elve a helyi rendőri igazgatásban érvényülhessen, az összes helyrendőri jogok és

³⁹ La première amélioration serait, d'établir des conditions d'admission qui assurent aux futurs employés ou fonctionnaires, un savoir au niveau des exigences de l'époque actuelle. BLOCK, id. m. I. k. 275. l. Ugyazint BÜLAU, id. m. 83. l.

⁴⁴ Governments should not be che only *activ* powers, associations ought, in democratic nations to stand in lieu of those powerful private individuals whom the equality of conditions has wept away. Alexis Tocqueville. Democracy in America. Reeve fordítása. II. kiad. London, 1862. II. k. 132. l.

⁴⁵ *Ansich*, und damit die Geschäfte der Staatsverwaltung ihrem besonderen Zwecke am gemässesten vollzogen werden, ist das Einzelsystem für alle Zweige derselben, mit Ausnahme der Rechtspflege, das angemessenste. BÜLAU, id. m. 77. l.

⁴⁶ Trois conditions sont imposées à l'administration: elle doit être prompte, énergique et dans la mesure de son autorité responsable. La lenteur la paralise, la faiblesse l'énerve, le défaut de responsabilité la laisse sans frein. *Les pouvoirs collectifs manquent à cette triple condition.* VIVIEN, études administratives. Paris, III. év. I. k. 63. l.

⁴⁷ Es liegt in dem Wesen der Collegien einen grossen Werth auf die Form legen und durch die daraus entstehende Weitläufigkeit des Geschäftsganges wird allerdings eine kostspieligkeit der Verwaltung verschuldet, BÜLAU, id. m. 66. l.

⁴⁸ On dirait donc, et on peut dire avec raison, que la Chine est un état essentiellement bureaucratique, et pourtant il n'y a pas de pays au monde ou le nombre des fonctionnaires soit si restreint, dans cette immense empire, on ne compte pas au delà de 12000 mandarins. M. HÜBNER, id. m. II. k. 254. l.

⁴⁹ PÖZL, id. m. I. k. 210. l. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 943. l.

³⁸ Rien ne vous oblige à supporter la grosse étreinte. BLOCK, id. m. I. k. 274. l.

³⁹ BLOCK, id. m. I. k. 274. l.

⁴⁰ Di Form ist solchen Behörden das wichtigste, mondja BÜLAU, id. m. 79. l.

⁴¹ R. MOHL, id. m. 126. l.

⁴² Magyar, 1876. XIV. tcz. 154. §. m. p.

funkciók egy főnökre ruháztassanak, aki a jogokat saját felelősségére gyakorolni s a funkciókat ugyanoly feltétel alapján ellátni hivatott közeg. A hatalomnak ily átruházásában nem foglaltatik egyuttal a jogalkotó akarat gyakorlási jogosultsága, a mennyiben ez, ahol önálló önkormányzati élet honol, a polgárok egyetemét szükségkép megilleti.⁵⁰ A hivatal főnöke tehát a szoros értelemben vett végrehajtó *helyhatóság*, melynek fogalmában egyébként *szélesebb értelemben* az ő segédszemélyzete is bele illik.⁵¹

Ha tehát a helyi rendőrhatalóság főnöke a hivatal egyedüli képviselője, származtassuk le azon elveket, melyek a főnök ama hatósági jellegéből jogosultságából természetesen folyományokként kell hogy mindenütt jelentkezzenek, hol a személyi egység rendszere a helyes logica törvényei alapján lőn végrehajtva.

1. A főnök a hivatal *képviselője*,⁵² az összes rendőrhatalóságoknál melyekről alább leendő szó. A párisi prefet s a zborói szolgabíró közt részben nincs különbség. A főnök tehát aláír⁵³ minden okmányt, közlekedik⁵⁴ más hatóságokkal. Ellenjegyzés e rendszer alapján szükségtelen a *rendőri igazgatásnál*, sőt az intézmény természetével ellenkeznek, miután a főnök az egyedül felelős közeg.

2. A helyettesítés megengedhető eseteit megalapítani s a helyettesítő közeget előlegesen kijelölni a törvényhozás feladata.⁵⁵

3. A teendők *halmozottsága* vagy *specialis természetek* szerint megfelelő számu alárendelt, különböző fokú s hatáskörű tisztviselőkre *mint segédekre* van a főnöknek szüksége s hol mint nagy vagy világvárosokban túl van terhelve tiszta adminisztratív munkával, csak fontos esetekben jár el *személyesen executive*; hanem kiválóan az ügyek vezetésével s a belső szolgálattal tölti be hivatalos teendőit.⁵⁶ A munkaosztás áldásos törvénye ily helyeken oly tökélyre van emelve, hogy minden egyes rendőrközegnek jut speciális szakmunkája. Az idegenügy, piaci rendészet, prostitúció, köztisztaság, koldulás és kóborlás stb. mind megannyi speciáliszakok, melyek csak erre rendelt közegeket foglalkoztatnak. A munkaosztás elvének alkalmazását rendőri igazgatás mezején a következő részben fogom bővebben tárgyalni.

4. Ha a rendészeti igazgatás mezején elfogadjuk a személyi egység elvét, hogy helytelen eszmék és követ-

keztetések be ne csuszszanak a helyrendőri hatóság szervezetébe s az alárendeltek magokat a főnökkel egyenjogu kollegáknak ne tekinthessék, hogy a személyes felelősség elve sértetlenül fennállhasson s a hatalom egyedüli kútfeje iránt semmi kétség ne támadjon: a hatóság megnevezésénél követendő a francia eljárás,⁵⁷ mely abban áll, hogy a hatóság megnevezése, *a főnök címe szerint történik*. Ez ZIMMERMANN nézete,⁵⁸ melyet azonban nem oszthatok, mert magának a hivatalnak *eszméi személyessége* van, s a hivatalhoz, nem annak vezetőjéhez intézendők a parancsok és megkeresések, magának a hivatalnak van hivatali becsülete, melylyel vezetőjét emeli, a hivatal mint ilyen megsérthető, a nélkül, hogy egy meghatározott képviselője megsértetett volna.⁵⁹ Ennélfogva egészen helyes e részben a mi városaink szokása.⁶⁰

5. Az alárendelt tisztviselők az intézmény *alkatrészei*, mert általok lát, hall, tapasztal és intézkedik a főnök, tehát az ő bár nem egyenlő kollegái, miután felettök rendelkezési jogot gyakorol. Nem kell azonban pusztá gépeket szemlélni bennök, mert rangjuk, személyi tulajdonaik, tapasztalatuk, ösmereteik s a főnök *gyöngesége mindent személyesen elintézhetni*, oly körülmények, melyekhez, ha még némelyeknél közvetlen s folytonlagos összeköttetéseket a közönséggel hozzáadjuk, *tényleges* nagy befolyást és tekintélyt biztosítanak nekik cselekvőségi körükben. Hol azonban maga a főnök megjelenik, segédszemélyzetének hatalma *vele szemben* elesik s ő maga végezheti teendőjét vagy rendelkezhetik s ekkor akarata feltétlenül végrehajtandó parancs. Kizáró joga valamely funkció teljesítéséhez egy tisztviselőnek sem lehet, különben nem lenne *osztatlan* a helyrendőri hatalom. A főnök, rangra s rendeltetésre tekintettel megosztja alárendeltjei közt a munkát, s ők az ő eszméi s parancsai szellemében eljárnak. Vele szemben cselekvőségök *nem önálló*. Ha nézeteik eltérők egyszerűen a főnök *akarata* határoz, miután e rendszer értelmében, nincs egy egyenjogu comité szavazatához kötve, mint az elnök a collegiummal szemben. S itt keresendő a varázs, mely e hivatalt környezi, ha a főnök valóban hivatott személyiség. Az egység épen azon mechanizmus által áll elő e rendszer-nél, mely az alárendeltek *passiv magaviseletét* a főnök akarataival szemben követeli s itt rejlik forrása az egyetértésnek, mely e rendszer édes gyermeke.

(Folytatás következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

A magyar birodalom statisztikai kézikönyve folytonos tekintettel Ausztriára. — Irta: Dr. KONEK SÁNDOR egyetemi tanár.

(Vége.)

Ama szövetség, mely egyrészt dualismust, másrészt a vám- és kereskedelmi szerződést tárgyzó alaptörvények által a két állam között kötöttet, oly szoros kapcsolatot képez, melynek szem elől tévesztése, vagy nem kellő méltatása, üressé tenné és majdnem minden gyakorlatiágából kivetkőztetné e különben oly nagy értékkel bíró könyvet. — Hiszen az összes kereskedelmi és vámpolitika, de még az állam pénzügyi politikája is, lépten nyomon azon adatokkal kell hogy leszámoljon, melyek a lajtántuli állam életében fölmerültek. Már egymaga a vámközösség is oly jelentékeny momentum, — főleg oly védvamos területen mint a mi monarchiánk, — mely paran-

⁵⁷ VIVIEN, id. m. II. k. 167. l.

⁵⁸ L. id. m. III. k. 947. l.

⁵⁹ L. a bádeni bünt. törvénykönyv 297. §. Ugyazint K. SCHENCKEL nézetét. Deutsches-Staatswb. I. k. 66. l.

⁶⁰ L. a pozsonyi «szervezési szabvány» 58. §., vagy a nagyváradi «szabályrendelet» XVI. cz. továbbá a kassai «szervezet» VIII. f.

⁵⁰ L. Nálunk az 1870: XLII. tcz. 43. §. a. p. Ugyazint az 1871: XVIII. t. cz. III. f. 22. §. a. p. A porosz 1867. szept. 20-ki rendelet is legalább azt követeli, hogy a járási kapitány, ha egy községre terjed ki a szabályrendelet a község előjáróit, ha az egész járásra a gyülekezetet hallgassa meg előlegesen. G. A. Grotefend Allgemeines Polizeilexicon. Lipse. 1877. 912. l.

⁵¹ Räumt man den Gehülfen (adjoint, szolgabírói segéd, vicecom-misionar) die Befugnis ein, *selbständig* und *unabhängig* vom Vorstande zu handeln, so hebt man in der That das einheitliche Amt auf wenn man auch den gemeinsamen Namen desselben bestehen lässt. PÖZL. id. m. I. k. 209. l.

⁵² ZIMMERMANN, id. m. III. k. 944. l. Der Polizeidirector *allein* repräsentirt das Amt nach aussen. P. PRÜCHA, id. m. 2. l.

⁵³ Mennyiben megengedhető e szabály alól kivétel. L. PRÜCHA id. m. 2. l.

⁵⁴ ZIMMERMANN, id. m. 944. l.

⁵⁵ En cas d'absence ou d'empêchement, le maire est remplacé par l'adjoint disponible, le premier dans l'ordre des nominations. Francia 1831. márcz. 21-ki törv. 5. arf. Poroszországban, Rönne, das Staatsrecht d. preussischen Monarchie. II. a. k. 59. l. Nálunk l. pld. az 1871. XVIII. t. cz. 49. §.

⁵⁶ Les préfets des Départements et le préfet de police a Paris peuvent *faire personnellement*, ou recquerir les officiers de police judiciaire stb. Ez a code d'instruction criminelle hires 10. art. L. erre nézve Fourrier nézetét BLOCK, id. m. II. k. 576. l. Poroszországban az 1822. szeptemb. 18-ki Polizeireglement für Berlin 16. §. ezt mondja: «der Polizeipräsident hat sich aber nicht auf die blosse *Leitung* der Bureauarbeiten zu beschränken, sondern auch alle Zweige der executions Polizei zum Gegenstande seiner angestrengtesten Vachsamkeit zu machen, und solche soviel als möglich, allemahl aber in *wichtigen Fällen* durch seine *persönliche Einwirkung* zu regeln und zu beleben.» Angolországban a scheriff mint *rendőrkapitány* mindazon személyeket elfoghatja (he self), kik a békét megtörik, joga s kötelessége lázadás alkalmával fegyveresen *megjelenni* a helyszínén. R. GNEIST. Selfgovernment in England. 93. és 94. §§.

csolólag követeli a leszámolást. — Azt pedig a számok illusztrálják legjobban, mennyit szenvedett a magyar állam 1867. óta a 10 évre megkötött szövetségben s mennyit fog szenvedni ezután a szövetség észszerűtlen megújításával és a szűkkeblű nemzeti bank mostoha dualizálásával.

Ama futó és mondhatni meggondolatlan megrovás, mely a sajtóban itt-ott a szerzőt azért érte, mert Ausztriára kiterjeszkedett, épen annyira érthetetlen mint könnyelmű. Ilyen dolgokkal nem lehet csak úgy sebtiben végezni s ha valaki nem vett magának időt arra, hogy a művet olvassa, úgy legcélszerűbb, ha ily értelmetlen megrovástól, vagy egyáltalán vélemény-nyilvánítástól tartózkodik.

Hogy a szerző «sine ira» oldotta meg a két állam közt az összehasonlítás feladatát, az valóban minden egyes cikkénél kitűnik. De meglepő azon, másutt és másnál szokatlan igazságérzet, melylyel a tudós szerző Magyarországnak megkárosítását, minden mellék tekintet félretételével egyszerűen és világosan kimutatja. Nem is késik sehol, főképp nem a vám-, kereskedelmi s az ezzel összefüggő szerződéses törvények hatásainak kimutatásánál levonni a Magyarországra nézve annyira kedvezőtlen következményeket. Sokat ér az ily elfogulatlan hang manapság egy oly férfitól a ki a politikai pártküzdelmek áradatától tartózkodva idejét és munkálkodását a szilárd igazság kifürkészésének szenteli.

Egyébként csalódnék az, a ki azt hinné, hogy KONEK könyvének kerete csak ennyit foglal magában. Oly tért is felőle az, melyet statisztikusaink eddig nem igen siettek megművelni. Ez az európai államokkal való összehasonlítás. Igaz, hogy ezt a könyv nem tekinti, de nem is tekintheti, már a térre és feladatra való tekintetnél fogva sem, első rangú feladatának; de az, a mi főleg az egyes cikkek után jegyzetképen benne felhozatik, czélszerűen van megválogatva és világosan előadva. A dolog természetéből folyik azután, hogy ezen adatok legtöbbször az alaperők ismertetésében fordulnak elő s így a terület és népesség tekintetében általános európai áttekintést szereznek, míg bőségük a tulajdonképeni gazdasági és kulturai értékű második részben mérsékeltebb s a közjogot képező harmadik részben elenyésző.

A könyv tartalmának részletes megismerése igen sok jellemző és érdekes adat birtokába juttat és csak itt tárul fel a munka fontossága s vele együtt fogyatkozásai is, melyek azonban szerencsére a könyv belső becsét majdnem teljesen érintetlenül hagyják.

Az első rész a terület és népesség viszonyaival foglalkozik, mindig összehasonlítólággal és kimerítő részletességgel olyannyira, hogy hazánk természeti viszonyainak teljes képét ismerjük föl benne. — Az ország *geographiai* és *orographiai* viszonyainak, valamint álló- és folyó vizeinek ismertetését különösen nagybecsűvé teszi azon körülmény, hogy az szabatosan és kimerítően, de azért nem tulságosan nagy terjedelemben történik. Ehez járul még az is, hogy vízi közlekedési utaink fejlődését sem feledé ki művéből s ezáltal azoknak rövid, de szerfölött tanulságos történelmét is szemünk elé állítja. Elég e tekintetben a Tiszavölgy ármentesítéséről irt részre hivatkozni. Nem is tartózkodik kijelölni azon tennivalókat sem, melyeket a nemzet és törvényhozása jövőben szem elől nem téveszthet. Végül mindezeket az osztrák állam viszonyaival hasonlítja össze s érdekesen mutatja ki azon előnyöket, melyek az összehasonlításból saját javunkra ütnek ki.

Nem kevésbé érdekes, — sőt mondhatni művének legérdekesebb része, — az ő *népességi tana*. — Az adatforrások roppant bősége és mély felfogással való feldolgozása jellemzik a munka eme részét, melynek értékét sokszorosan fokozza a szigorú tudományos, de azért mindig világos rend és vonzó előadás. — Hazánk népszámlálásának történelmé-

vel és kritikájával is találkozunk itten, a mi annál becsesebb reánk nézve, minél kevésbé fordul a közérdeklődés, a statistika ezen elsőrangú kérdése felé. Hiszen vannak megyéink és városaink közt még most is elegenden, melyektől csak nagy bajjal lehet beszédni az általuk amugy is legkönnyebben gyűjthető népességi adatokat. Sajnosan mutatja ki a szerző maga is, a népmozgalomról irt szakaszaiban, hogy az alkotmány helyreállítása óta, mennyi vétkes hanyagságnak lehet e téren nyomait észlelni. — Különös érdeklődéssel bírnak ebéli munkálatának ama részei, melyekben a gabonatermésnek, valamint a hitelválságoknak népességünkre való hatását kimutatja — És itt, amennyire a számadatok nem érnek, észszerű összevetés által iparkodik eredményekre jutni. Így a többi közt sajnálattal constatálván, hogy az utolsó 5 év alatt népességünk 1.06%-al apadt, ezen apadást a többi évek ismert, vagy helyes alapokon sejtett szaporulatával összevetvén azon nem épen vigasztaló eredményre jut, hogy a magyar korona területén jelenleg is alig vehető fel több lélek, mint amennyi 1870-ben a népszámlálás alkalmával kiderült. — Általában a mit KONEK a népmozgalomról és a népesség állandó viszonyairól (nem, kor, vallás, nemzetiség stb.) irt, az nem pusztán rendezett adatgyűjtemény, mert abban lépten nyomon számos összevetésekkel és nagybecsű elméleti és practicus elvekkel találkozunk; így különösen a nemzetiségi viszonyok tapintatos tárgyalásánál. Ez az oka annak is, hogy munkáját s annak még legnehezebb részeit is mindenki könnyen megértheti, még az is, a ki a statistika elméletével nem eléggé vagy épen nem foglalkozott.

A népmozgalomról irt szakaszokban azonfelül szépen tudja ő socialis állapotainkat és bajainkat visszatükröztetni s nem egy hibánkat, — így különösen a tékozlásra való nagy hajlamot, — képes észszerű számművelet által sok oldalról megvilágítani. És ez ismét egy okkal több arra, hogy művének kiváló jelentőséget tulajdonítsunk.

A második rész, a tulajdonképeni közgazdasági rész, a mezőgazdaság, müipar, kereskedelem és forgalmi statistikával s ezenkívül a szellemi művelődéssel foglalkozik. Általában ez képezi a munka zömét. A feldolgozott adatok roppant halmazáról fogalmunk lehet már előlegesen is, ha meggondoljuk ama buzgalmat, melyet mindenfelől az adatgyűjtésben kifejtettek, főleg az utolsó időkben, midőn az Ausztriával való köz- és államgazdasági természetű szerződések kérdése került napi rendre. Sajnos csak az, hogy ezen adatok számtalan helyen egészen a kézzelfoghatóságig hibásak. KONEK figyelme nagyon is kiterjedt e körülményre és mindenütt jelzi az adatok gyarló, esetleg hiányos természetét. Mindenesetre helyesen cselekszik vala, ha a már előre hiányosnak és rosznak declarált adatokat nem használja föl oly bőven mint tette, mert egy rendszeres tudományos munkának nem föladata a nyilvánosságra hozott hivatalos vagy magán adatokat kimerítően bírálni. Nem egy hely van könyvében, hol örömet eltekinthenénk a hamis adatok bővebb illusztrációjától. Ehhez csatlakozik itt-ott az egyes tárgyaknak tulságos tárgyalása, a mi nem kevésbé ernyeszti az olvasó vagy meginkább a tanuló figyelmét. De vannak ismét helyek, hol épen a tárgyalás kiterjeszkedése köti le az érdeklődést. Ilyenek pl. a gabonatermelés- és forgalomról, valamint a *szőlőművelésről*, úgy az *iskolákról* irt szakaszok, melyeknek bő és kimerítő voltán panaszkodni épen nem szabad, sőt kell, hogy ezen szakaszok bő megvilágítása teljes elismerésünkkel találkozzék.

Sok, nagyon sok volna az ezen részben foglaltakat oly mérvben ismertetni, mint azt a tartalom igényelné. Meg kell azonban jegyezni még, hogy a szerző itt a merev dialectikai módszert még kevésbé követi mint egyebütt és sokféle valódi mély érzésű hazafias lelkülettel szól az egyes gazdasági ágak virágzó vagy tengődő voltáról.

A *mezei gazdaságot és állattenyésztést* mint a magyar közgazdaság két legfontosabb tárgyát különös előszeretettel dolgozta föl, kiterjeszkedvén a lehető legnagyobb összehasonlításokra. Nem különben cselekszik a bányászattal, melynek fontosságát hazánkban kimutatja és vele együtt nem késik azon hátrányt is kijelölni, melybe bányászatunk az állami gazdálkodás folytán esett.

Magát a műipart a bécsi statist. congressus határozmányai szerint tárgyalja, 8 csoportban. Előbb azonban a műiparnak hazánkra való fontossága s általános viszonyai fölött értekezik, megjelölvén azon primitív állapotot, melyben iparstatistikánk az adatok sokasága daczára sinlődik. — Nevezetes azonban KONEK-nél a következetes *védvamos* felfogás, melyet ő művében nem igazol ugyan, — s ez mindenestre hiány, — de úgy látszik, hogy az igazolást a mi vámterületünk védvamos természetében keresik. Minden egyes iparágnál, sőt ugyanazon ág alrészénél összehasonlítja a bevittet a kivitellel s a szerint mérlegeli jólétünket. Egyébiránt nem lehet azért a merev védvamosok osztályába sorozni a tudós szerzőt: ő maga is elismeri több helyen — midőn az utóbbi vámmérséklésekről szól, — hogy a vámmérséklés nem öli el a monarchiában az életrevaló ipart. Így a többi közt az «apró áruk» tekintetében sikerül ezt kimutatnia. — Jellemző dolog, hogy ezt Magyarországról, épen iparszegénységünk folytán nem lehet elmondani. — Különösen kiemelkedő jelenségeket képeznek a szesz-, cukor-, sör- és dohánygyártásról szóló szakaszok. Mindezen iparcikkek mint az Ausztriával közösen rendezett fogyasztási adók tárgyai méltán külön figyelmet is érdemelnek. Nem is késett a szerző azokat practicus módon mutatni föl, mely alkalommal természetesen sok helyütt élesen támadja meg a közösség eddigi rendjét, sőt a tervezett orvoslás elégtelensége miatt is kikél. Valóban az igazságok elől KONEK épen nem zárkózott el s meglátszik művén, hogy kezét buvárlatai közben az igazság vágyán kívül még a hazaszeretet is vezette. A *kereskedelmi ipar* és közlekedési eszközök körül hasonló eleven és gyakorlati érzéssel dolgozott. Itt merülnek föl az ő legnagyobb számműveletei, melyek tulbőségök daczára is alig veszítenek érdekességükből. — Különösen vasutainkról és vasuti politikánkról értekezik kiváló előszeretettel s leplezetlenül mutatja be a megelőző évek óriási baklövéseit. — Az osztrák nemzeti bank eddigi működését is élénk fényben állítja elének s egy perczre nem tévőzik annak megrovásában. Kár hogy a legjobban fölmerült javaslatokat nem bírta már műve keretébe foglalni.

A *szellemi műveltségről* értekező szakaszok mindnyájan felette tanulságosak,; de ha van közöttük egy, mely a többi fölé emelkedik, az az *elemi oktatásról* irt szakasz. És itt KONEK igen szép adatmennyiség birtokában van. Meglepő azon finom érzék, melylyel ezen adatokat feldolgozta s melylyel oktatásügyünket annyi előszeretettel és oly kiváló alapossággal tárgyalja. Elégtételül szolgál nekünk művéből látni, hogy az elemi oktatás dolgában sok tekintetben még Ausztriát is megelőzzük. Ha e tapasztalás nem teszi tanfiaiunkat elbizottá, úgy az újabb fejlemények kétségkívül egy szép jövő küszöbét képezik.

A *harmadik rész* a birodalom szervezetéről szól. — Maga szerző jónak látja indokolni azt, hogy művébe ezen részt is beleillesztette s elismeri, hogy az alkatidommal és kormányidommal foglalkozni tulajdonképen az államjog feladata lenne s így e részek fölvételét egyéb tekintetek alapján határozta el. Kétségtelen, hogy ebben igazsága van s nem is lett volna hátrányára munkájának, hogy ha ezen államjogi és közigazgatási részt egészben ki is hagyja, sőt ez sok tekintetben ajánlatosnak is mutatkozhatott volna. Menti azonban őt azon körülmény, hogy ezáltal az osztrák államnak általa átalánosságban tárgyalt szervezete is kima-

rad vala; már pedig hogy mennyi érdekléssel bir Ausztriának államjoga az egyetemi ifjúságra és közönségre nézve is, — midőn irodalmunk más alkalmas munkát nélkülöz, — azt nem szükséges kétszer mondani.

Különben ettől eltekintve, e részbe osztotta be a szerző *egészségügyi és igazságszolgáltatási* statistikáinkat is. E két csoport s különösen az utolsó méltán képezhetett volna önálló részt művében.

Az egészségügyre vonatkozólag előreláthatólag sovány adatkészlet állott a jeles statistikus rendelkezésére, főleg miután az egészségügyi törvény csak imént lépett hatályba s eddig csak homály és rendezetlenség jellemző közigazgatásunk eme nevezetes ágát. Különben a szerző ezen adatkészletet is sikerülten ragadta meg.

Az igazságügyi és főképen a büntetőügyi statistika terén állapotainkhoz képest KONEK eleget tett. Adatait egyszerű és világos képben állítja elének, bár, — mint említők, — e tárgy méltán önálló feldolgozást igényel. — Különben az a mit ad teljesen élvezhető s csak örömeinkre szolgál, hogy az összegyűjtött hivatalos adatoknak rendszeres birtokához juttatott.

Eltekintve ezen rész közjogi értékű, valamint különösen rövid, de világos hadügyi szakaszaiból, az *államháztartásról* értekező V. szakasz köti le kiváló figyelmünket. Nálunk még senkinek sem sikerült államháztartásunk töredékes adatait ily folytonos, világos, egységes és nem kevésbé tanulságos képben fölmutatni; kétszeres tehát az ő érdeme, midőn állami életünk ezen lépten-nyomon emlegetett gazdasági oldalával eképen foglalkozik, összevetve azt az osztrák állam háztartásával is. Figyelmét nem kerülte el e tekintetben egyetlen része sem államgazdaságunknak. A bevételeket osztályonként tárgyalja s azután a kiadásokkal hozza kapcsolatba; de a mi legérdekesebb és legjobban helyeselhető az, hogy szigorú kritikával kíséri előadását s nem fukarkodik a számtételek szellemes csoportosításában. Végül az *államadósságoknak* külön fejezetben való következetes ismertetésével fejezi be az e szakaszban foglalt fejtegetéseket. Érdekes, hogy állami adósságunk tőkeálladékát 1400 mill. forintra teszi. KONEK nem tartozik e tekintetben sem a pestimistikusok közé; vannak ugyan élesen megrovó argumentumai, vannak kárhoztató véleményei: de mindig megtalálja a remény és buzdítás hangját és sohasem taszítja a kétségbeesésbe olvasóját. Ez is egy jele mélyen érző kedélyének és kétségbevonhatlan igazságérzetének.

A nyelvezet tekintetében azonban marad elég kívánni való művében. Habár nem is állithatni, hogy irányának nincs meg a maga értéke, vagy épen szabálytalan, — mert ezen váddal őt illetni valóban igazságtalanság volna; mégis kétségbevonhatlan, hogy a tiszta magyar nyelv nincs birtokában. Innen van azután az is, hogy ott hol a tárgy szárazságát szellemes és vonzó előadással akarja feledtetni, nem ritkán komikus kifejezésekre jut, melyek, ha egy-egy jóindulatu mosolyt csálnak az olvasó ajkára, épen nem csodálatra méltó. Ezen hiány az utolsó szakaszban fokozott mérvben jelentkezik, hol is az érthetlenségig óriási mondatokkal iparkodik méltón befejezni nagybecsű munkáját.

De bármint álljon is a dolog ezen el nem hallgatott hiánnyal, annyi bizonyos, hogy KONEK műve elsőrangú tudományos mű, melynek ha meg vannak is a maga aprólékos bajai, azok korántsem kisebbítik élvezhetőségét avagy tudományos értékét. A tanuló ifjúság, sőt maga a nemzet is, csak mély tisztelettel, és elismeréssel nyilatkozhatik a tudós tanárról és művéről annál is inkább, mivel a hivatalos statistikai füzeteknek óriási halmazza hasonló a kifárgatlan márványhoz, a minek csak a művész alkotó munkája adja meg az értéket. KONEK büszke lehet reá, hogy hasonló munkát teljes sikerrel végzett.

Dr. — i — za. —

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Van-e jogosítva a telekkönyvi hatóság a hagyatéki bíróság végzésének felülbírálására.

Az abauj, szántói kir. járásbíróság mint hagyatéki bíróság 4352/877. p. számú végzésével néh. K. István kizárólagos örököséül ennek kiskoru gyermekét K. Etelkét mondván ki, egyidjüleg elrendelte, hogy az örökhagyó nevében szereplő ingatlanok, — kivételével bizonyos — még az örökhagyó által eladott szántóföldnek, — törvényes örökösödés jogcímen tulajdonjogilag K. Etelka nevére kebeleztesse, a kérdéses szántóföld pedig egy ujonnan nyitandó telekjegyzőkönyvbe lejegyeztetvén, R. András jogszerű vevő nevére irattassék át. — Az ily módon elrendelt átkebelezések foganatosítása iránt egyidejüleg az illetékes kassai kir. törvényszék mint telekkönyvi hatóság megkerestetvén, ez a m. év nov. hó 24-én 24280/877. sz. alatt kelt végzésével a R. András vevő javára elrendelt átirást megtagadta, és az örökhagyó nevében szereplő összes ingatlanokat (ezek közt a R. András birtokában levő szántóföldet is a hagyatéki bíróság végzésével ellentétesen) a kiskoru K. Etelka tulajdonául kebelezte be, azon furcsa indokból «mert a megvett szántóföld hagyaték tárgyat nem képezi, és mert a szerződésben a kikötött vételár egészben lett lefizetése nem igazoltatott». — Nem akarom bővebben kérdezni, hogy a szántóföldet — ha az hagyatéki vagyont nem képezett, ugyan mi alapon iratta mégis a telekkönyvi hatóság a kiskoru örökös nevére? és vajon használt-e a telekkönyvi hatóság ezen eljárásával a kiskoru érdekeinek? kire most méltatlanul busás százalékot ró az illetékkiszabási hivatal, természetesen a R. A. birtokában levő szántóföld után is, továbbá hasznos lesz-e a kiskoru örökösre ha most már R. András által költséges perbe bonyolítatják? — én csak azon tűnődöm, vajon hol vette a telekkönyvi hatóság azon jogot, hogy a hagyatéki bíróság végzését felülbírálhassa, megváltoztathassa, mert szerintem a telekkönyvi hatóság annyira nem felsőbb forum, hogy a hagyatéki bíróság által elrendelt átkebelezéseket minden további okoskodás nélkül teljesíteni köteles, ha csak különös telekkönyvi akadályok fenn nem forognak, hiszen nem a telekkönyvi hatóságot terheli a felelősség a hagyatéki bíróság helyes vagy helytelen intézkedéseért, ezt mindenki tudja.

Oly annyira szokásba vett mindennapi dolog, miszerint a telekkönyvi hatóság ily és hasonló önkényű változtatásokat eszközöl a hagyatéki bíróság átadási végzésein, hogy ez a kassai kir. törvényszék területén már nem is feltűnő, sőt vannak jogi téren működő egyének (ügyvédek is), kik a telekkönyvi hatóság e tekintetbeni gyakorlatához annyira hozzá törődtek, hogy hajlandók azt correctnek — törvényszerűnek tartani. Pedig mennyire helytelen ezen gyakorlat, s mennyire veszélyezteti a felek mindenikének érdekeit, igen előtűnik a példaképpen felhozott esetből.

Szerintem a hagyatéki bíróság rábizott teendőiben csakis akkor jár el helyesen és tapintatosan, ha a hagyaték rendezésével egyidejüleg minden viszonyt, minden a hagyatékkal kapcsolatban álló ügyet szinte tisztába hoz. Kétségtelen, hogy ha bíróságaink ezen elvet tartanak szem előtt, akkor nem volnának telekkönyveink oly rendezetlenek, oly tökéletlenek mint most.

Gyakran megesik, hogy valaki ingatlanait eladja, a vételi árt felveszi, de a vevőnek oly rendes és minden törvényszerű formasággal ellátott adásvevési szerződést nem ad, melynek alapján a birtok átiratását kérni lehetne, ha már most történetesen az eladó fél elhal, hogy pótoljuk az adásvevési szerződést, ugy-é mint azt a fent nevezett telekkönyvi hatóság képzei t. i. hogy az ily birtokot az örökösök nevére irassuk? hiszen ez esetben kárt okozunk az

örökösöknek, mert multhatatlanul százalék fizetéssel rovatnak meg, kárt és még nagyobb kárt okozhatunk a vevőnek, mert kiteszszük őt a legnagyobb veszélynek, bizonytalanságnak, és az örökösök szeszélyének, mert vajon kiállítják-e ezek részére a szükségelt újabb adásvevési szerződést, vagy másképen nem játszá-e ki a jóhiszemű vevőt.

Szerintem a hagyaték tárgyalásánál kell tisztába hozni, hogy az örökhagyó által rövid uton szerződés nélkül, vagy hiányosabbnál hiányosabb adásvevési szerződésekkel eladott, de még mindig az örökhagyó nevében szereplő ingatlanokhoz, a telekkönyvi tulajdonos örökösei alapos igényt — jogot nem tartanak-e? Egy vagy mások miatt nem ellenzik-e, hogy a jogelődjük által elidegenített birtokrészletek a hagyaték rendezés során a vevő nevére kebeleztesse, mert a hagyatéki bíróság igen lelkiismeretesen jár el, ha a beszavatólóg végzésben az ily nemű ingatlanoknak — a tárgyaló felek beleegyezéseivel a jóhiszemű vevő vagy más címzeni birtokos nevére leendő átiratását is elrendeli, miután a birtokviszonyok ily módoni tisztázása sok kellemetlen pernek eléljét szakítja.

Bíróságaink jelenleg azon gyakorlatot követik, hogy a hagyatékhoz nem tartozó, azonban az örökhagyó nevében szereplő ingatlanokat, továbbra is ugyan ennek a nevében hagyják, pedig ez már azért sem helyeselhető, mert a kincstári adókat az örökhagyó nevében maradt ilyenmű ingatlanok után továbbra is mindig az örökhagyó jogutódai, gyakran kiskoru tehetetlen örökösei fizetik.

Leghelyesebb a hagyaték tárgyalásához beidézni mindazokat, kik az örökhagyó nevében szereplő birtokból bármi címzen valamit szereztek, hogy jogaikat igazolják és a jó rend érdekében elősegíteni őket azon törekvésükben, hogy az általuk igazságos uton, bár a törvény által előírt formalitások mellőzésével megszerzett ingatlan részleteket neveikre kebelezethessék, sőt a fennforgó körülményekhez képest a beszavatólóg végzésben tulajdonjoguk bekebelezését is elrendelni; ily nemű tulajdonjogi bekebelezések gyakran egy másik hagyaték javára történhetnek, melynél szinte védelmet igénylő kiskoru árvák vannak érdekelve.

Annyi tény, hogy mi sem volna könnyebb mint hagyatékot tárgyalni s biróilag átadni, ha telekkönyveink rendbe volnának, de még nagyobb igazság az, hogy a telekkönyveket rendbe tartani csakis úgy lehetne, ha minden hagyaték tekintet nélkül arra, hogy nagykoru vagy kiskoru örökösök vannak-e annál érdekelve, biróilag tárgyalatnék és haladéktalanul átadatnék a jogosultaknak.

Ugy tetszik, mintha egy kissé eltértem volna cikkem címétől, de akarattal tettem ezt, mert kimutatni óhajtottam, — mily körülmények szükséglik néha, hogy a hagyaték beszavatólóg végzésben az örökösök érdekei mellett harmadik személyek jogos igényei is tekintetbe vétessenek, és hogy a telekkönyvi hatóság bárminemű indokból tagadja is meg a hagyatéki bíróság végzésének teljesítését, ezt a közérdek és jó rend nagy hátrányára, de egyébiránt is jogtalanul teszi, mert kétséget nem szenved, s minden hazai jogviszonyainkat ismerő egyén előtt tisztán áll, hogy a telekkönyvi hatóság a hagyatéki bíróság fölé rendelve nincs, s annak végzéseit felül bírálni s megváltoztatni jogosítva nem lehet.

Osváth Imre,
kir. közjegyzői segéd.

Egy perjogi pénzkérdés.

Régi panasza ügyvédi karunknak, hogy a bíróságok az ügyvédi díjazás kérdésében az ügyvédekkel szemben bizonyos ellenszenvet tanúsítanak. Ezen ellenszenv némileg

indokolva van a bírói munka aránylag csekély díjazása és valljuk meg őszintén, az ügyvédi munka átlagos selejtessége által is. Az ügyvédi munkának ezen átlagos minősége egyaránt árt az egész ügyvédi karnak és okozza azt, hogy az egyesek kiváló munkája sem díjaztatik kiválólag. A dolgon segítve lesz, ha pénzügyi viszonyaink annyira javulnak, hogy bíráinkat munkájuk fontosságához képest díjazhatjuk, s ha az ügyvédi munka körében a kereslet és kínálat közötti viszony egészségesebb arányba jő, s az ügyvédi kar tekintélye egyes tagjai képzettségének fokozása által emelkedni fog.

Nem is az ügyvédi díjazás kérdésével akarunk jelenleg foglalkozni, hanem egy másik kérdéssel, mely szintén az ügyvédi kar ellenében nyilvánuló imént ecsetelt ellenszenvnek folyománya. A kérdés az, ki tartozik a tanudíjakat s a szakértői szemle költségeit előlegezni, a fél-e vagy az ügyvéd? A perrendtartás világosan azt mondja, hogy a fél, s mégis a fővárosi bíróságok gyakorlata szerint, mely a semmitőszék által is több esetben megerősítésre talált, az ügyvéd a féllel azonosítatik s az ügyvéd végrehajtás terhe mellett személyesen köteleztetik ezen költségeket előlegezni.

A kérdés az ügyvédre nézve nem oly jelentéktelen, mint az talán első tekintetre látszik. Ime egy megtörtént eset! N. N. egy számadási perben képvisel egy szegény hivatalnokot, kinek fizetése évekre le van tiltva, s kinek havi 25 ftján kívül semmije sincs. A per folyamán a bíróság szükségét látja a hivatalnok által kezelt háznak jövedelmei és javítási költségei megbecslését elrendelni. A szakértők díja 404 ftban lesz megállapítva s a számadást tevő fél ügyvédje mint bizonyító fél ezen összegnek 15 nap alatti végrehajtás terhe mellett lefizetésére köteleztetik. Az ügyvéd ennek folytán tényleg 404 frttal károsult, mert az ellenfél, feltéve hogy a pert el is veszíti, nem lesz kötelezhető oly költségek viselésére, melyek azért lettek szükségesek, mert a számadást tevő kiadásait nyugtákkal nem volt képes igazolni. Saját felétől pedig a 404 ftot megkapja talán, ha az hosszú életet él és hivatalában jó soká megmarad.

Ne vállaljon az ügyvéd ily pereket! Ez igen okos tanács, de akkor talán épen a jog marad védelem nélkül, s ne feledjük el azt sem, hogy a legtöbb pert az ügyvéd egyoldalú információ alapján vállalja el s így a legtöbb esetben nem is tudja a per elvállalásakor jogos vagy jogtalan-e a per, melyet elvállalt, — de különben is a legkevesebb per az, mely absolute jogtalan, s melyben védeni való nem lenne.

Mondjon le a képviselőtről, ha fele előleget nem ad, s a szakértői szemle elrendeltetik. Eltekintve attól, hogy ez gyakran az idő rövidege miatt lehetetlen, mert 30 napig a felmondás után ügyfelét még képviselni tartozik, ez legtöbb esetben annyit is jelent, mint a perbe eddigelé befektetett munka s kiadás megtérítéséről lemondani, s végre a jog védelmén, mely épen az ügyvéd hivatása, a képviselőtről való lemondás vajmi keveset lendít.

Pereljen szegénységi bizonyítvány mellett! Igen ha szegénységi bizonyítványt mindenki kapna, a kinek legalább egypár ezer forint nincs a zsebében. A hatóság csakis keresetképtelen szegények javára állít ki szegénységi bizonyítványt és ezt igen helyesen teszi.

Egy szóval bármint okoskodjunk, a megtámadott eljárás a jogvédelmet nehezíti, az ügyvédi képviselőtet alap-talanul elnyomja s a törvény világos szavaival szemben égető jogtalan-ságot is foglal magában. Mert hiába! fictio az, az ügyvédet a féllel azonosítani akarni minden tekintetben, csak azért, mert az ügyvéd a felet képviseli. Ezen elvet következetesen alkalmazva majd odajutunk, hogy az ügyvédet az ellenfél perköltségéiben is el fogjuk majd marasztalni. De még sem, azokban nem! és miért nem? Mert a

perköltségeket csak az ellenfél ügyvédje, tehát szintén ügyvéd kapja, a szakértői díjakat pedig más mesterember. Hanem azt még megéljük, hogy az ügyvéd, ki felével egy személy, ezen dicsően kifundált azonossági elvnel fogva, a rabtartási költségek előlegezésében elmarasztaltatik.

Visszatérve a szakértői díjak előlegezésére, nem akarjuk szó nélkül hagyni a bíróság azon gondoskodását sem, melyre tekintettel a szakértők érdekeire magát hivatva érzi. — Hogy jut ez a szakértő hozzá, egy neki egészen idegen ügyben ingyen fáradozni, vagy díjaira hónapokig várakozni?! Ergo — fizess ügyvéd! Ez itt a logika! — De hogy jutok én mint megbízott hozzá, ki nem saját érdekében használok a szakértőt, s ki a perben mint személy nem is létezek, megbízom helyett saját zsebemből fizetésre kényszerítettetni?

Minden jogász előtt világos, hogy ez eljárás a megbízási viszony természetével homlokegyenest ellenkezik, a megbízottnak a megbízó nevében végzett cselekvényei harmadik személy irányában a megbízót csupán, és nem a megbízottat is köteleztetik.

De perjogellenes is a perben oly személyt végrehajtás terhe mellett marasztalni, ki maga a perben nem áll.

Ez a jogi szempont s ezt kellene mérvadónak tekinteni semmitőszékünknek is, vagy nem elég, hogy mi ügyvédek pénzügyi érdekekből a fél mindennemű bélyeg és illetéktartozásaiért felelősekké tétetünk, még a mi saját areopagunk is fölé helyezi a szakértők és tanuk érdekeit a jog elveinek?

Sztehlo Kornél,
budapesti ügyvéd.

Különfélék.

(Uj munka.) «A gyámsági és gondnoksági ügyek kézikönyve» című munka jelent meg KNORR ALAJOS kir. it. táblai bírótól. E munka korszerűségét nem szükséges hangsúlyoznunk s így egyelőre csak felemlítjük, hogy ezen 312 lapra terjedő vaskos kötet nemcsak a gyámsági és gondnoksági ügyekre, hanem az azokkal kapcsolatos jogviszonyokra is kiterjed; magában foglalja a törvény szövegén kívül az életbeléptető, valamint az árvaszékek ügyrendét szabályozó belügyminiszteri rendeletek egész szövegét és a gyakorlati alkalmazásra 85 irománypéldával van ellátva. Az előszóban felemlíti szerző azon hiányt, melyet lapunk 3-dik számában kimerítően tárgyaltunk, mely szerint az igazságügyminiszter a 305. §. rendeletéhez képest felhatalmaztatott, a gondnokság alá helyezés, a kiskorúság meghosszabbítása és az atyai hatalom megszüntetése kérdéseiben a bírósági eljárást addig, míg eziránt törvény intézkedik, rendeleti uton szabályozni; — de e rendelet mind ez eddig közzé nem tétetvén, csak az eddig fennállott joggyakorlatra hivatkozhatott. Ajánljuk e munkát, — melyre szakirodalmi rovatunkban még visszatérünk, — a közönség figyelmébe. Kiadója Pfeiffer Nándor. Ára —?

(Felhívás) «Római perjog» című, mintegy 17 ivnyi sajtó alatti munkám megrendelésére. Ára példányonként 2 frt, melynek bérmentes beküldése mellett a munka, megjelenése után, minden megrendelőnek szintén bérmentve megküldetik.

Jelen munkám főleg jogszigorlóknak könnyen érthető, világos, nélkülözhetetlen tankönyvül, s azonkívül minden joghallgatónak a római perjogról tartatni szokott speciál-kollégiumokhoz alkalmas vezérfonalul fog szolgálni.

Kelt Nagyváradon, 1878. február elején.

Dr. Bozóky Alajos,
n.-váradai jogtanár.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre 3 .

TARTALOM: A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás. Boncz Ferencz, miniszteri tanácsos urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Gruber Lajos urtól. — Törvénykezési szemle: Az 1848: IX-ik törv. cikk előtt keletkezett adománylevelek alapján lehet-e az államkincstárt kárpótlásra kötelezni? Fridvally Sándor, budapesti ügyvéd urtól. — A cselédtörvény végrehajtásáról. Szalay László, szabadkai ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: A kisebb polgári peres ügyekben követendő eljárás és az ügyviteli szabályok. (Borított füzetben.)

A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás.

(Polytátás.)

V.

Mindezekből az tetszik ki, hogy királyaink az egyházi javadalmak adományozása, úgy nemkülönben azok jövedelmei, sőt az állag körüli intézkedések tekintetében is (az utóbbit illetőleg azonban az egyháztól elidegeníthetlenség figyelembe tartásával) törvényeink által is elismert, sőt támogatott felségi jogaiknál fogva szabadon rendelkeztek és hogy azok tekintetében mindenkor főfelügyeletet és ellenőrzést gyakoroltak. Kitészik továbbá az is, hogy a javadalmasnak a javadalom élvezetéből folyólag azokon fölül, melyek általában véve minden nemesi jogon birt jósággal kapcsolatosak voltak, még más különös kötelezettségei is léteztek, melyeket reá időnkint részint a törvényhozás, részint a királyok — felségi jogaikra hivatkozólal — kiszabtak. Most még azon specialis jogok s ezeknek megfelelő kötelezettségekről kívánok egynémelyeket elmondani, melyek a javadalmast s javadalom irányában megilletik s vonatkozólag kötelezik. Ezek főbb vonalaikban a következők: tartozik a javadalmas a neki adományozott javadalmat legalább azon karban, melyben azt átvette, állandólag fentartani, sőt azt lehetőleg gyarapítani; tartozik az annak fentartása és rendszeres művelése körül felmerülő összes költségeket a jövedelemből fedezni; továbbá a javadalommal kapcsolatos mindennéven nevezendő terheket viselni, legyenek azok kegyuriak, országosak, törvényhatóságiak, községiak vagy bármiféle czimen a javadalommal kapcsolatba hozottak; — tartozik továbbá a fenálló épületeket folyton jó karban tartani; az erdőket az erdei szabályok szerint műveltetni; a vízszabályozási évi járulékokat fizetni stb. Ezen köteleességeknek megfelelőleg jogukban áll az egyháznagyoknak a javadalmat tetszésök szerint kezelteni, de csak oiy módon, hogy a műveltetési rendszer a javadalom állagára káros befolyást ne gyakoroljon; — szabadságukban áll a javadalom egyes részeit, főleg azokat, melyek a jövedelemmel arányban nem álló kiadások miatt saját házi kezelésre kevésbé alkalmasak, haszonbérbe is adni, de legfeljebb csak három évi tartamra, mert ennél hosszabb időre bérbe adásra ő felsége engedélyét tartoznak kikérni, ellenkező esetben a kötött szerződés — ha a javadalom üresedésbe jönne — ennek irányában érvénytelen s annál fogva a javadalmi utódot nem kötelezi; — a javadalmi ingó s ingatlan törzsvagyonból legfelsőbb engedély nélkül semmit sem idegeníthetnek vagy cserélhetnek el, sőt át sem is változtathatnak; —

kötelesek a felszerelvényt is teljes épségében fentartani, és a püspöki utódnak visszahagyni (1788. jan. 8-ki helytartótanácsi intézmény; és 1857. jan. 13. 19391. számú vallás s közokt. minisz. rendelet) a mobilizált törzsvagyont pedig csak oly értékpapírokba fektethetik, a melyek vásárlására engedelmet kapnak, új felszerelvény vásárlásába szintén csak engedély mellett fektethetik; — ugyanily engedély nélkül, a javadalmat csak saját kötelezettségükre terhelhetik (1820. apr. 15. kir. rendelet) s ennél fogva a javadalmat az utódokra teljesítés kötelezettségével szálló adomány vagy alapítvánnyal meg nem terhelhetik, mert ők csak életfogytiglani haszonélvezői a javadalomnak. Ellenben a felmerülő rendkívüli kiadásokra vagy nagyobb szerű beruházásokra és építkezésekre, melyek által a javadalom értékét vagy ennek tartósan jövedelmezőbbé tételét eszközlik, például birtokrendezések, vízszabályozások, gyárak építése stb. által, ezen költségek fedezésére felsőbbi engedelem mellett s ez által jóváhagyandó összegben és feltételek alatt kölcsönöket vehetnek fel, melyek rendesen törlesztési kölcsönök; kötelesek a javadalomról rendes számadásokat vezetetni, hogy a javadalmi élvezet megszüntével az időközre eső jövedelmek kiszámítása és felosztása eszközölhető legyen. — A javadalmas a terhek teljesítése után fenmaradó összes tiszta jövedelemmel életében teljesen szabadon rendelkezik; hogy e rendelkezés halál esetére miféle korlátozásoknak van alá vetve — arról alább szólandok. Most még a javadalom alkatrészeit kell érintenem. Ezek az egyes javadalmak szerint különbözők, de általában véve ingó s ingatlanokból állanak, s együttvéve a szerint a mint a javadalom *állandó* vagyonát képezik, *törzsvagyonnak* neveztetnek; ezen törzsvagyonhoz tartoznak: a főpapi széklak, a nyaralók, kertek, szántóföldek, rétek, legelők, erdők szőlők, tavak, a kisebb királyi haszonvételek, vámok, épületek; továbbá a tőkepénzek, a házi és gazdasági felszerelvény, ékszer, könyvek, vallási czélokra szánt tárgyak stb. Az ingó vagyonban ismét kettőt kell megkülönböztetnünk: ugyanint a mozgósított törzsvagyont, mely az eladott ingók s ingatlanokból és a különféle urbéri kárpótlások és váltságokból befolyt tőkékből, és a felszerelvényt (fundus instructus), mely a különféle házi s gazdasági eszközökből áll; a felszerelvényben ismét az ugynevezett fundus instructus nobilior vagy major és az ingyenes felszerelés (fundus gratuitus) különböztetendő meg, a mennyiben mint alább látni fogjuk, a hagyaték tárgyalásánál mindkettő külön szempontok alá esik. Még megjegyzendő az is, hogy a javadalmi tőkék rendszerint kötményezett állampapírokból vannak elhelyezve s ez által az elidegeníthetőség ellen biztosítva; továbbá: hogy a javadalmasnak a javadalom élvezetéhez rendszerint a hódolati eskünek (H. K. I. R. sz. 12.) ő felsége kezeibe tett letétele s illetőleg felavattatása napjától kezdve van igénye s tart a javadalmas halála napjáig (1788-ik évi 36675. számú helytartótanácsi intézmény); végre hogy a javadalom átadásaért folyamodni tartozik s ennél fogva a javadalmat csak rendes átadás mellett veheti birtoklásba. A ja-

vadalmas halála napjától fogva egész a javadalom ujrai adományozásaig folyó idő, időköznek (intercalare tempus) nevezetik, mely alatt a javadalmat a káptalan által választott egyházi és esetleg a vallás s közoktatási miniszterium által nevezett világi gondnokok kezelik a miniszterium utasításai értelmében, a javadalom jogi képviselte pedig a közalapítványi királyi ügyigazgatóságot illeti. Az időköz alatti jövedelmek, törvények és százados gyakorlatnál fogva egész 1783-ik évig a királyi kincstárba folytak, azonban II. József császár a mondott évi nov. 18-án kibocsátott rendetével a megüresedett egyházi javadalmak jövedelmeit a vallásalapból fentartandó ajtatos célokra engedre át; ezen rendeletet ugyan I. Ferencz király 1792-ik évi május 21-én kelt rendeletével hatályon kívül helyezte s ennek folytán az időközi jövedelmek ismét a kincstárba folytak be, míg legujabban vagyis 1857-ik évi jan. 13. kezdve — ezen jövedelmek királyi rendeletnél fogva ujlag a vallásalapba szállítatnak.

VI.

Azon sajátságos viszony, melyben az egyházi javadalmas az általa élvezett javadalom irányában áll, kezdettől fogva különös magánjogi állapotot hozott létre valamint az egész keresztény világban, ugy nálunk is a főpapok szerzeményét illetőleg. A legrégibb egyházi szabályok szerint tiltva volt a javadalmasnak maga részére a javadalomból valamit megtartani, vagy rokonnak ajándékozni, hanem a fölös jövedelem jótékony célokra és kiváltkép a szegények segélyezésére volt fordítandó; a mi ezen fölül még fenmaradt, azzal a javadalmas halála után az egyház rendelkezett. Későbbi századokban a canonok e szigora enyhült s annak folytán már III. Sándor pápa, ki a 12-ik század közepén kormányozta az egyházat, megengedé, hogy e jogok rokonaiknak, sőt másoknak is alamizna gyanánt valamit adhassanak. — Hazánkban is a kereszténység első századaiban a canonok rendelkezései állottak fen és pedig oly szigorral, hogy Szent László királyunk I. 5. eltiltotta, hogy a papok az egyházi vagyont magukhoz vonják, vagy abból valamit elidegenítsenek. Idő folytán azonban főleg a főpapság e szigort magára nézve terhesnek tartván, azon alapon, hogy a H. K. I. 2. cz. szerint Magyarország főpapjai a többi nemességgel nemességük és földi javaikra nézve ugyanegy szabadsági, szabadalmi és mentességi előjogot élveznek — a végrendelezhetőség tekintetében is a többi nemességgel egyenlő állást követeltek; de fellépésök eredménytelen lett, s így a királyi fiscus a visszaháromlás — vagy mint másoknak inkább tetszik a jus spoli — alapján, a kisebb javalmakat illetőleg pedig a nádor továbbá is elfoglalta az elhunyt papi személy összes szerzeményi hagyatékát. Azonban a papság folytonos tiltakozásainak mégis az lón eredménye. hogy az 1558-ik évi törvényhozás e kérdéssel már tüzetesebben foglalkozott, a mennyiben az azon évi 10. tcz. 5. §-ban legalább az alpapságra nézve, melynek hagyatéka a kir. kincstár gyarapításán nem sokat lendített, kimondotta, hogy «a plebánosoknak s más bármely rendű egyházi személyeknek szabadsága mindenekben megtartassék; többi közt azok halála után a kegyurak azoknak vagyonait és birtokait el ne foglalják és el ne vegyék, akár végrendelet mellett, akár a nélkül haltak el, de a főpapok is az elhaltak testvéreinek életben létével az ily birtokokat a magok részére el ne foglalják.»

Ezen törvény meghozatala által az ut meg levén törve, a főpapság nem mulasztotta el saját helyzetét folyton sérelmesnek előtüntetni, a minek következtében azután az 1598: 40. tcz. ő felségét kérte meg, hogy a

főpapoknak ingó és szerzeményi birtokairól való rendelkezésre nézve intézkedni méltóztassék. Mindamellett mégis csak 27 év múlva, vagyis 1625-ik évi december 11-én kelt királyi rendelettel történt az első határozottabb intézkedés e téren, a mennyiben tudniillik II. Ferdinand — mint magát kifejezi — *királyi teljhatalmánál fogva* megengedte és rendelte, hogy a főpapok azontul és örök időkre ingóságaikról szabadon intézkedhessenek és végrendelezhessenek, de csak következő módon, tudniillik: hogy ha valamely főpap akár végrendelet hártahagyásával, akár a nélkül mulik ki, s akár van végrendeleti végrehajtója, akár nincs, tartozik a káptalan három megbízható tagját kiküldeni, a kik az elhunyt temetéséről gondoskodandnak és az elhunyt minden ingóságait lelkiismeretesen leltárilag összeírják. Az összeírt javak pedig akép osztassanak fel általok, hogy tisztességes, de nem költséges temetés rendeztetvén és a vagyon állapotához képest az elhunyt lelki üdvére alamizna osztatván, annak utána a szolgaszemélyzet és a hitelezők elégíttessenek ki; itt azonban megjegyzendő, hogy ha a papnövelde (vagyis az alább érintendő fele rész) sérelmére (praëjudicium) csináltattak volna adósságok, azok mint tiltottak, érvényteleneknek nyilvánítottak s kifizetésük megtiltatott. A könyvek az 1530-ik évi nagyszombati zsinat határozmányaihoz képest a káptalan, a papi öltözetek és oltárkészletek az egyházat, a házi felszerelés: asztalok, ágyak, székek és hasonlók az utódot illessék; a *mi ezeken fölül fenmarad*, annak fele része az egyház megyei papnövelde építésére, ha pedig ilyen már léteznék, akkor a plebánosok sorsának javítására fordíttassék, a hagyaték másik fele értékeig a canonok értelmében szabadságában állott a javadalmasnak végrendelezni; a fejedelem mindazonáltal kijelentette, miszerint reményli, hogy a főpapok a véghelyekről, melyek a közös haza és az egész kereszténység védbástyái, megemlékezni fognak.

E korlátolt végrendelezhetési jog a főpapságot ki nem elégítette s azért a fenebbi intézkedést legtöbb esetben figyelmen kívül hagyta. Miután tehát az tapasztaltatott, hogy a főpapság végrendeleteiben a véghelyekről nem gondoskodik, továbbá hagyatékának jelentékeny része szolgálk és mások által elidegenített, de meg a fiscusnak a megüresedett javadalmak kezelése körüli eljárása miatt is panaszok emeltettek: I. Lipót 1675. dec. 29-ről elrendelte, hogy azontul az elhunyt főpap hagyatékának összeírásához a káptalanbelieken kívül a kamara küldöttei is alkalmaztassanak; s a javadalomnak a széküresedés alkalmávali kezeléséhez egy káptalani tag is választassék. Ha pedig mindezen kérdések körül viszálykodások merülnének fel: azokat a pozsonyi kamara és az esztergomi érsek igyekezzék egyetértőleg barátságosan kiegyenlíteni; ha ez nem sikerülne: akkor az ügy az udvari kamara és korlátnokság elé kerüljön s végre ha ezek sem járnának el sikerrel; akkor az ügy végleges intézkedés végett ő felségéhez terjesztessék fel.

Ebből ismét új elégedetlenség támadt, minél fogva I. Lipót már két év múlva, vagyis 1677. jul. 30-án új rendelvényt bocsátott ki, melynél fogva az elhunyt egyháznagy vagyonának összeírása ujlag a káptalanak engedtetett át, az ez által kiküldöttek közül azonban az egyik tag a király nevében mint homo regius volt kiküldendő s ezen intézkedés által megfosztatott az eljárás egyházi színezetétől. A kiküldöttek a netán létező végrendeletet az esztergomi érsek, vagy a szék üresedése esetében helyettesének tartoztak átküldeni, a ki azután a kamarával egyetértőleg intézkedett azon esetben, ha a végrendelet különösen a véghelyek tekintetében a

ferdinandi rendelkezéshez képest nem intézkedett volna.

Mindezekkel azonban a főpapi végrendekezési jog megoldva nem lett. Ujabb panaszok merültek fel mind a főpapok, mind pedig a kamara részéről; különösen az akkori egri püspök Telekessy Sándor sérelmesen panaszolta mindazon visszaéléseket, melyek elhunyt előde javainak leltározása és a javadalom kezelése körül a széküresedés alkalmával felmerültek. Kollonics Lipót bíbornok s akkori esztergomi érsek — ki az udvarnál különös kegyben állott — egész erélyvel karolta fel a főpapság ügyét, minek azután az lett eredménye, hogy 1703. június 15-én megkötöttetett a most is teljes érvényben fenálló ugynevezett «*Kollonicsiana conventio*», mely hét pontból áll s a melyből itt (alábbi cikkemben a többi pontokat is fogván ismertetni) csak a végrendekezési jogra vonatkozókat emelem ki; ezek szerint (Kollonicsiana conventio 3. és 4. pont) a főpapok tiszta szerzeményükről következőleg rendelkezhetnek: a hagyatékából mindekelőtt levonandók a temetési költségek, azután a cselédek bérei és a hitelezők követelése, ez utóbbiakra nézve megjegyeztetvén, hogy ha az elhunyt az egyház vagy papnövelde sérelmére (in praejudicium ecelesiae aut seminarii, de quo inferius mentio erit) csinált volna adósságokat, miután az ily adósságcsinálás tiltva van, ily adósságok érvényteleneknek tekintessenek; továbbá a könyvek és kéziratok a javadalomnak; a papi öltözékek, szent edények és oltárkészletek az egyháznak adassanak, a házi felszerelés pedig (utensilia domestica) tudniillik az asztal, konyha- és pinczekészlet, székek, ágyak, szőnyegek az utódot illessék; a mi azután mindezek levonása után fenmarad, az három egyenlő részre osztandó, a melyből egyrészt az egyháznak papnövelde építésére, templomok helyrehozására, lelkészlakok javítására az elhunyt kívánságához képest; a másik rész a királyi kincstárnak várerődítési célokra jusson; a harmadik részről a javadalmas tetszése szerint rendelkezhetik; — ha pedig a javadalmas végrendelet nélkül halna meg, akkor ezen harmad részben azon vérrokonok örökösödnek, kik a hazai törvények szerint örökösödsre hivatvák; ha pedig ily örökösök nem léteznének, ez esetben ezen harmadik rész is felében a kincstárba, másik felében pedig az egyházra szálljon (az utóbbi azonban most már későbbi rendeleteknél fogva egészben a kir. fiscust illeti 1776. febr. 13. kir. rend.).

Ezen Kollonicsféle egyességet az 1715: 16. tcz. 2. §-a megerősítette oly hozzáadással, hogy a szabad végrendekezhetésre a javadalmasnak a királyi jóváhagyást kell kieszközölnie. Ezen jóváhagyás a királyi kincstárba fizetendő bizonyos összeg lefizetése mellett adatik meg, mely összeg az egyházi javadalmak jövedelmei arányában és legtöbbsnyire a kincstár és a végrendekezni kívánó javadalmas közt folytatott tárgyalások alapján közmegegyezéssel szokott megállapíttatni.

Boncz Ferencz,
miniszeri tanácsos.

(Folytatása követk.)

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

6. A főnököt természetsszerűleg megilleti a jog alárendeltjeit *ellenőrizhetni*, sőt kötelessége rájuk *felügyelni* nem követnek-e el szolgálati mulasztásokat⁶¹ s nem tanusítanak-e a hivatal körén belül vagy azonkívül oly magaviseletet, mely a tisztelet s bizalom lehetőségét irányukba kizárja. ZIMMERMANN a főnök ellenőrzési s felügyeleti jogából azon hatóságot származtatja le, mely-

nek alapján őt, a felsőbb hatóságok *kizárásával* egyedül megilleti a közvetlen felelősségre vonhatás jogosultsága mindazon esetben, a midőn magánjogi vagy büntető-törvény meg nem sértetett. PRUCHA ily széles, a főnököt megillető disciplináris büntető hatalom ellen nyilatkozik. GNEIST a végből, hogy bureaukratikusan solidáris hierarchia ne keletkezzék s a tisztviselők *elfogulatlan ellenőrzése* biztosíttassék, tiszteleti hivatalok felállítását ajánlja, melyek közegei folytonosan érintkezvén a rendőrtisztviselőkkel, ezek magasabb rangú s független polgári felebbvalók által ellenőriztetvén, tartózkodni fognak minden rendellenességtől, mulasztástól s önkénykedéstől. ZIMMERMANN elve ellenkezik a szabadság szellemével, mert zsarnokhatalmat biztosítana az előjáróknak, ellenkezik azon észjogi törvénnyel, mely meg nem engedi, hogy panaszló és bíró egy személy lehessen, ellenkezik továbbá az elfogulatlan felelősségre vonás nagy törvényével, miután a tisztviselői osztály mindenütt s mindig hajlandó lesz saját tagjai védelmére kelni oly esetben is, mikor a büntetés jogos vagy méltányos. PRUCHA különbséget tehetett volna a legális felelősségre vonás s a főnök *alsó disciplináris* hatalmából eredő jogosultság között. Ez utóbbi joga a főnöknek mindenütt van biztosítva, a mennyiben még *mint bíró nem jelentkezik*, hanem közönséges intés, figyelmeztetés, serkentés s fenyegetés segélyével igyekszik szükség esetében a tisztviselőt megtartani a jó úton. A fegyelmi vétségek nem tartalmazzak az általános jogrendre vonatkozó sérelmeket s vagy *hatósági jellegűek* a midőn durva hibák elkövetetnek a hivatali cselekmények tételénél, kapott parancsok iránti engedetlenség, a kötelességek betöltésénél előforduló hanyagság, helytelen magaviselet felebbvalók vagy alárendeltek iránt, összeférhetlenség, hamis jelentéstételek, fecsegés s más effélékben jelentkeznek; részint pedig a *magánéletre vonatkoznak*, hanem megsértik a tisztviselő hivatali állását, ha játékoság, botrányt okozó nemi kicsapongások, eladósodás, közhelyeken illetlen magaviselet, vallásgunyolás vagy bármely más rendellenességben állanak, mely a hivatal méltóságát leszállítja s a tisztviselő iránti bizalmat megkisebbiti. Ezen osztályozásból könnyen belátható, miszerint tág tere nyílik a főnöknek, mielőtt a rendes bírósági eljárás a tisztviselő ellen megindíthatnák — idejekorán, mikor még a hajlam nem vált szokássá, mikor még a botrány helyett csak kisebbszerű kihágás fordul elő; jóakaró célzattal intőleg, figyelmeztetőleg, sőt ijesztőleg is hathatnia kötelességeiről megfélemedező alárendeltjére.

Végül ami GNEIST fennebb említett elvét illeti, miután a személyi egység elvével ellenkezik, el nem fogadható soha a helyrendőri igazgatás törvényeül. Nézetének azon részét, hogy szerveztessenek oly független hatóságok, melyek biztosítsák a tisztviselők tökéletes ellenőrzését és felelősségét, elfogadom. E célból azonban még nem szükséges egy végrehajtó collegium, mely intézmény vérellensége a bureaurendszer legfőbb törvényének.

Ausztriában az 1823. szept. 13-ki rendelet szelleme tökéletesen megegyezik az itt felállított elvvel. A főnök alsóbb disciplináris jogosultsága a súlyosabb esetekbeni bíráskodás kizárásával, biztosítva van.⁶² Poroszországban az elv megegyezik az osztrákkal s a rendbüntetések már az arra rendelt fegyelmi bíróságok mondják ki.⁶³ Angolország joga a kontinentálistól lényegileg eltérő, mert habár a chief constables (rendőrkapitányok)

⁶¹ Oly. e tárgyban DOLLMANN értekezletét a deutsches Staatswörterbuch I. k. 219—229. 1. Ugyazinté u. o. II. k. 134—146. 1. Disziplinär-vergehn.

⁶² STUBENRAUCH. Handbuch d. österr. Verw. Gesetzkunde. I. k. 200. l.

⁶³ RÖNNE, id. m. II. a. k. 336. és u. o. I. k. 276. l.

és felügyelő közegek, de az egész rendőrség köteles 10,000-re menő, a polgárok köréből választott *active* békebírák hatóságának engedelmessékedni, kik collective főnöki jogokat gyakorolnak az inspectorok felett is.⁶⁴ Nálunk a főnöki alsóbb disciplináris jogosultság elve fenáll.⁶⁵ A járás főnöke nálunk igen széles fegyelmi hatóságot gyakorol alárendelt közegei irányában, a mennyiben a hivatáltól *felfüggesztés* jogát is gyakorolja a kis és nagyközségek előjárói felett.⁶⁶ Az 1876. évi VI. t. cz. 52. §-a pedig homlokegyenesti ellentétben áll a fennebb felállított azon elvünkkel, mely a tisztviselők tökéletes felelősségét az *elfogulatlan fegyelmi hatóság* szervezésében keresi. Az 52. §-ban kirendelt fegyelmi bíróság azonban csak két független polgári tagot foglalván magában, méltán panaszkodhatik a magyar GNEIST-tal, hogy a bürokratikus solidáris hierarchia bünei ez intézménnyel nem fognak megakadályoztatni.

(Folytatás következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

(Oesterreichische Zeitschrift für Gesetzgebung und Rechtsprechung auf dem Gebiete der Verwaltungs-Rechtspflege. Erster Jahrgang. Herausgegeben und redigiert von Dr. F. SAMITSCH, k. k. Professor der Rechte an der Wiener Universität. Wien 1877. Im Selbstverlage.)

Felesleges munkába fognék, ha e lap t. olvasói előtt a *közigazgatási biráskodás* fontosságát bizonyíthatnám. Örömmel registráljuk azon tényt, hogy annak szükségessége már nálunk is túlhaladott állásponttá vált, oly annyira, hogy az e tárgyat illetőleg nálunk rövid idő óta folytatott irodalmi intenzív eszmecserének máris legkitűnőbb közjogászaink egyike által tett interpelláció volt a következménye, melynek folytán miniszterelnökünk azon ünnepélyes ígéretet tette, hogy a tárgyalás alatt lévő fontos törvényhozási teendők befejezése után az említett tárgyat nálunk szintén törvényhozási uton rendezni, halasztást nem tűrő fontos teendőknek ismeri el.

A közigazgatási biráskodás a legutóbbi időben oly fontos szerepet kezd játszani, hogy alig van Németországban állam, mely nem birna kizárólagosan e tárgynak szánt folyóiratokat. Az előttünk fekvő szaklap szintén a jogszolgáltatás e legújabbán kivivott ágával foglalkozik. Feladatát képezi, hogy mindazt lehető teljességgel, hogy a — különös tekintetbevételével Ausztriának —, mi a közigazgatási biráskodás terén az elméletben, törvényhozásban, gyakorlati jogszolgáltatásban, személyi hírekben, irodalomban stb. figyelemreméltó jelenségeként előfordul. A folyóiratban közzétett tudományos cikkek közül a következőket emeljük különösen ki. A kiadó következő két dolgozatát tartalmazza mindjárt az első füzet: «Minő esetekben lehet valamely közigazgatási hatóság intézkedése v. döntése ellen rendes jogi uton a civilbíró előtt jogorvoslatot keresni, és mikor panaszképpen a közig. törvényszék előtt? továbbá: Mennyiben hat a közig. törvényszék intézménye oly esetekre vissza, melyek annak életbe léptetését megelőzték? — Megemlítendőnek tartjuk még Dr. PRAŽAK dolgozatát: Vasutak előállítására s forgalma végett történő kisajátításokra vonatkozó osztrák törvényjavaslat; továbbá egy — t — aláírással ellátott cikket: A valláskényszer kérdése egy vallás nélküli kiskoru törvényes fiával. — Továbbá találunk törvényeket, rendeleteket, hatósági hirdetményeket stb. Különös becset kölcsönöz említett folyóiratnak azon része, mely a cs. k. közigazgatási törvényszék elvi jelentőségű v. fontosabb döntvényeit

tartalmazza. Hogy az áttekinthetőség kényelmes s valamely keresett, szükségelt döntvény feltalálhatósága gyors legyen, ezek tömött feliratokkal vannak ellátva, melyek a döntvény lényegét teljesen pointirozzák; ezen rész annyi ágra oszlik, a hány különféle ága létezik az államigazgatásnak; az ítélet dispositív része, valamint az ítéleti indokok is sószerint közöltetnek. Ezen — mondhatni — kincstára a döntvényeknek nemválik talán feleslegessé azáltal, hogy BUDWINSKI udvari titkár által szerkesztett hivatalos gyűjteménye a közig. törvényszék döntvényeinek mindazokat s szintén hozza. SAMITSCH folyóirata annyiban különbözik reá nézve felette előnyös módon BUDWINSKI-étől, hogy csakis amabban közöltetnek a teljes ülési határozatok, s azon gyakran elvi jelentőségű döntvények, melyek *szóbeli tárgyalás kizárásával* hozattak. De még a szóbeli tárgyalás mellett hozott döntvények közlése sem szorítkozik kizárólagosan a száraz ítélet reprodukálására, hanem ezen kívül tartalmazza még a tényálladékokat, tekintettel van a tárgyalás menetére, úgy mint a tartott plaidoyersre szintén. A prospectus szerint, — melyet majdnem szószerint közlünk — a folyóirat igyekszik lenni továbbá egy «*Sammel- und Nachschlagewerk für die verwaltungsrichterlichen Judicate*».

Nem kisebb jelentőséggel s fontossággal bírnak a cs. k. birodalmi törvényszék, az (Austrágal-) bíróság, a cs. k. legfelsőbb törvényszék, a miniszteriumoknak stb. végzései, különösen a mennyiben ezek oly természetűek, hogy a közig. törvényszék egyrésztől s a birodalmi törvényszék között másrésztől, valamint a közigazgatási hatóságok egyrésztől s a civil bíróságok között másrésztől fennforgó illetékességi határok megvilágítására szolgálnak. Azonkívül találunk fontosabb s általánosabb érdeklő bíró személyi híreket, figyelemreméltó jelenségeket registráló miscellákat, s végül a bel- s külföldi irodalomra vonatkozó szemlét, mely a szakban vágó irodalmi termelvényeket azonnal megjelenésük után szakavatottan megismerteti. Ezek közül különösen a 3. füzetben 276. l. s. k. megjelent megbeszélése PANN: «Beiträge zur Reform des Verwaltungsrechtes» című művének SAMITSCH-nak, — ki, mellesleg legyen megjegyezve, majdnem minden munkát maga ismerteti, — alkalmat nyújt a legújabb porosz közigazgatási szervezetet szigorú módon a kritika bonczkése alá venni.

A folyóirat évnegyedenként két 5 ivnyi tartalommal bíró füzetekben jelenik meg, oly formán hogy minden évfolyam, mely 40 ivet tartalmaz, egy kötetet képez. A folyóirat ára nem is mondható nagynak, a mennyiben évenként csak 6 frt lesz. Az említett cikkek minőségére azon körülmény enged következtetni, hogy következő nevekkal ékeskedik a szaklap munkatársainak névsora, kik mindegyike elismert kapacitás e téren:

HARTMANN tanácsos a berlini felső tribunálnál, HINSCHIUS, berlini egyetemi tanár, MEUYER, bécsi egyetemi tanár, MERKEL, strassburgi egyet. tanár, PÖZL, müncheni egyet. tanár, ROESLER, rostoki egyet. tanár, SCHULTE, bonni egyet. tanár, STEIN, bécsi egyetemi tanár, FIERLINGER, a cs. k. osztrák közig. törvényszék tanácselnöke stb. stb.

E folyóirat természeténél fogva első sorban az osztrák hivatalnokokat, ügyvédek, közjegyzőket, stb. érdekli, a mennyiben hathatós módon előmozdítja az osztrák közigazgatási jog gyakorlati ismeretét. Azonban tartalmának változatosságánál s gazdagságánál fogva, valamint azon körülménynél fogva is, hogy az említettük kítűnő tollak mindegyikéből folyó cikkek hivatvák az elméletet előbbre vinni: legmelegebben ajánlhatjuk mindazoknak, kiket a közig. jog fejlődése s művelése érdekel, s őszinte örömeinkre szolgál, ha e sorok valamiben előmozdítani képesek lennének e kitűnően szerkesztett szaklapnak nálunk terjedését.

Gruber Lajos.

⁶⁴ GNEIST, Selfgovernment, 512. l.⁶⁵ BONCZ FERENCZ. A magyar közigazgatási törvénytudomány kézikönyve. I. k. 280. l.⁶⁶ 1876. V. t. cz. 19. és 21. §§.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az 1848: IX-ik t. cikk előtt keletkezett adománylevelek alapján lehet-e az államkincstár kárpótlásra kötelezni?

(Folytatás.)

II.

A közlött ítéletre, sine ira et studio akarom észrevételeimet koczkáztatni az ügy kiváló fontossága és érdekességénél fogva, mely bizonyára megérdemli, hogy a jelentékenyebb jogi kérdések iránt érdeklődő jogász közönség figyelmét foglalkoztassa.

Szerény nézetem szerint, egy magánjogi kérdésben kért ítéletnek birói határozatnak *magánjogi törvényeken* kell alapulnia, különben célját és hatását mellőzte s jogi következményeiben úgy az állam mint egyesekre abnormis állapotokat teremt és pedig az államra azért: mert a jogrend megzavarásával állami jogbiztonság fentartására irányuló magasabb céljaiban akadályozza, és egyesekre azért: mert ezek személyi jogai sérthetlensége s a tulajdon szentsége megóvását lehetleníti.

Fontos tényező államéletünkben az igazságszolgáltatás, ép ezért kell kiváló figyelemmel lennünk arra, hogy helyesen distingualjunk s különösen a köz- és magánjog közötti különbséget szigorúan fentartsuk, mert ellenkező esetben zavaros állapotokat teremtvén, az állami jogrend alkotó elemei fejünk felett összecsapnak s a kibontakozás vajmi nehéz leend.

És mégis nem titkolom kimondani, hogy a közlött ítélet célját tévesztve első sorban ép a fenebb érintett elvek ellen vét, s tekintettel a már közölt per adott körülményeire tévesen határozza meg a kiindulási pontot, melyen határozata főképpen nyugszik s ezen tévedése abban rejlik, hogy úgy az 1848—9. pozsonyi, valamint a 2-ik kolozsvári czikkek intézkedéseit közjogi szempontból bírálgatván azon általános felfogásnak látszik hódolni, hogy a törvényhozásnak a közteherviselés kimondott elvénél fogva nem volt intentiója jogokat adni, melyeknél fogva az államkincstár irányában magánjogilag követelést bárki is jogosított volna formálni.

Igaz ugyan az, hogy az úrbér és azt pótló szerződések alapján az 1848—9-ik pozsonyi és a 2-ik kolozsvári czikkek alapján nyújtani kötelezett kárpótlás eszközzésére külön-alapok teremtettek s mint ilyenek külön rendeltetéssel bírván, külön hatóság felügyelete s kezelése alá adatván, ezen hatóságok vannak egyedül hivatva amaz igények jogosságát s minőségét elbírálni; úgy de nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy míg egyrésztől maguk a fenebb idézett törvények hiányosak, úgy hogy még a tisztán urbéri szerződési viszonyokból keletkezett s ezekkel szoros kapcsolatban levő kérdések megoldását is egy későbbi törvényhozás cselekményeül hagyták fen; másrésztől az 1854 június 21-én kelt urbéri nyílt parancs is tökéletlen lévén, még az 1848—9-ik törvényczikk 2-ik §-a legközvetlenebb intentiójának sem felelhetvén meg és különösen az erdélyi urbéri viszonyokat teljesen rendezetlenül is hagyta ennél fogva, — mindenkor fő figyelemmel lévén a jelen tárgyalt esetre, itt sem az utóbb érintett urbéri nyílt parancs, sem pedig a fenebb idézett törvények egyáltalán alkalmazást sem nyerhetnek s még kevésbé azon irányban, melyben az ítélet alkalmazhatónak véli; mert itt *nem urbéri* viszonyból származott kérdés, hanem egyszerű kárpótlás iránti kérdés tárgyalott, hol tehát magánjogi s nem adminisztratív uton kimondott elvek nyernek alkalmazást.

A mi újabb törvényeink s e tárgyban kelt igazságügyi miniszteri rendeleteinket illeti, ezek, — egészen mellőzvé az 1848-ik törvényhozásnak az igazság s méltányosságnak minden irányban megfelelő magasztos célzatát, az egészben

idegen szellemben gyártott urbéri nyílt parancs nyomdokain haladva, egyéb kérdésekről tudni sem akartak, mint a szoros értelemben vett urbéri viszonyból keletkezett kártérítési kérdésekről. S miért? Mert ezt a krajczáros politika így hozván magával ujabbi, törvényhozásunk folytonosan óvatos volt s idegenkedett oly vagyoni kérdések rendezésétől, melyek közvetlen vagy közvetve, az államkincstár megterhelését idéznék elő.

Igy és ily körülmények között maradt és marad mai napon is megoldatlanul számos oly kérdés, melyek közé az itt ismertetett kérdés is sorolandó, s melyeket az urbér és azt pótló szerződésekéből eredő követeléseket kapcsolatosan megoldani kellene, s mely kérdések megoldásának okvetlenül be is kell közetkezni, hacsak a törvényhozás és kormány saját reptutiójának kemény megtámadtatásával igen sok tulajdoni kérdésben az ugynevezett «gazdátlanokodás» vádját elviselni nem akarja.

A közlött ítélet szerintem figyelmen kívül hagyta, hogy a jelen ügyben egy ecclatáns magánjogi kérdés felett kell ítélkeznie hol ama hiányos törvények épen nem, vagy csakis per analogiam alkalmazhatók, és hol a törvénynek nem közjogi tekintetben intézkedő részét kell alkalmaznia, hanem ha hiányosságánál fogva magyarázatra szorul, azon intentióját kell alapul venni, mely a fenforgó magánjogi kérdés megbírálására legalkalmasabb, melyre magánjogi kérdésben építeni lehet, vagy még a mennyiben a hiányos törvény semmiféle alkalmazható magyarázatot sem engedne meg az anyagi igazság felderítésére, s egyáltalán nem léteznék más törvény, mely hasonló kérdéstről intézkednék, a magánjogi kérdésben hozott ítéletnek az igazságosság elvéhez kellvén alkalmazkodni, ott hol törvény nem dispónál, rendelkezék az anyagi igazságon alapuló birói belátás törvényben gyökeredző jogánál fogva. Mert a bírótól igazságszolgáltatás kérelmeztetik, a bíró pedig igazságtalan nem lehet; ha tehát nincs applikálható törvény, van anyagi igazság, mely rendelkező törvény hiányában minden esetre alkalmazandó.

Ezeket tartottam szükségesnek első sorban s általánosságban a fenebb közölt ítéletre megjegyezni, kiemelvén ujlag is, hogy célom ahoz csupán magánjogi szempontból teljes tárgyilagossággal szólani, de miket fenebb élmondottam azért tettem, mert a közölt ítélet teljes tartalmából az tűnik ki, hogy mellőzvé rendeltetését s célját a felek által is helyesen vagy bár helytelenül alkalmazni kért 1848—9-ik pozsonyi s 2-ik erdélyi czikkeket oly értelmezéssel alkalmazza, mely értelmezés magánjogi kérdés elbírálásánál alkalmasnak nemcsak hogy nem látszik, de meg sem engedett.

Magánjogi szempontból tekintve az ítéletet, az különösen két irányban érdemel komoly megfigyelést és pedig:

1. mert az 1848—9-ik pozsonyi és 2-ik kolozsvári czikkek alapján csupán az urbéri s ezt pótló szerződési viszonyokból kifolyólag engedi meg a kárpótlást — s miként fenebb már kiemeltem ezt sem magánjogi kérdéseket tárgyzó törvények kiszolgáltatása alapján, hanem adminisztratív uton és:

2. Mert a most idézett törvényeken kívül anyagi magánjogunkban nem akar alapot találni, melynek nyomán, — az 1848-iki törvényhozás által eltörölt urbéri s ezzel kapcsolatos szolgálmányok kárpótoltatásáért, a közös teherviselés kimondott elvénél fogva, — a kincstár felelősségre vonható lenne.

Miként a közlött per tény körülményeiből olvasom s annak történeti tényállását ismerem, azon következtetésre kell jutnom, hogy az ítélet az ecclatáns iuridikai kérdést nem helyesen fogta fel, mert itt nem tisztán urbéri szerző-

dési viszonyból keletkezett követelésről van szó, hanem egyszerű kárpótlási keresetről, mely jogi alapját, *királyi jogok átsszámaztatása nyomán vett szolgáltatásoknak az állam által történt egyoldalú s önkényes elvonásában találja.*

Specialis törvénybeli intézkedés hiányában közönséges vagyoni kérdésről, vagyoni jogról, s illetve királyok által adományozott oly jogról van itt szó, mely jognál fogva felperes zárdának szabadságában állott 32 székely gazdájának vagyoni tökéletesbülése és vagyonszerzésére kizárólag irányuló szolgálmai felett tulajdonilag s háborítatlanul rendelkezni.

Nem az itt tehát a kérdés, hogy az 1848-iki törvény betűi a jelen esetre találnak-e; hanem az: hogy Hunyady János és a későbbi királyok adtak-e jogokat a zárdának? s ha igen ki, sértette meg e jogokat úgy, hogy ezen sérelem által felp. zárdának anyagi károsodása okoztatott? s miután tény az, hogy a 32 confrater szolgálata, s az ezek szolgálmaiból a zárdára háramlott jogok az 1848-iki törvények alapján a közös teher viselés elvének alkalmazása folytán az állam hasznára és javára szüntettek be s illetve vonattak el, ebből kifolyólag harmadik kérdés az: tartozik-e az állam ezen magánjogi javakat és vagyoni károsítást kárpótolni? Kétségtelen az, hogy a kir. privilegiumok, melyek törvényes kellékekkel ellátva vannak, még mai napon is jogéletünkben magánjogi forrásaink közé tartozván, oly jogszabályokat képeznek, melyek újabb törvényeink által eltörölve nem lévén különösen a többször idézett 1848-iki törvények által nem is érintettek, *törvénykezésünkben az igazságszolgáltatás gyakorlatában respectálandók.*

Kétségtelen az is, hogy ezen kir. privilegiumok jogi hatása nem lehet más, mint az, hogy a kedvezményes mindazon jogokat háborítatlanul gyakorolja, melyek privilegiumának tartalmaként törvényes uton neki adattak; és különösen mi az ugynevezett örökös és feltétlen privilegiumokat illeti, ezeknek jogi hatása mindenkorra fenálló s változhatatlanul maradandó is, úgy hogy még a koronázott király által sem vonható vissza, avagy semmisíthető meg.

És ez indokolva van az által, hogy hazai törvényeink szerint a privilegium «est lex privata et singularis; est principis beneficium saepe contra commune jus inductum» és ha ez egy erkölcsi testület jogi személy részére adatott «est perpetuum» (lásd Hármaskönyv II. R. 7. címét) az ily beneficiumot tehát, melyet oly kiváltságlevél ad, kárpótlás nélkül elvonni nem lehet.

Igy fogta ezt fel maga az 1848-iki törvényhozás, midőn a hűbéri felszabadítás után járó kárpótoltatást a nemzeti becsület védpaizsa alá helyezte és szavát be is váltotta; és ily elvekből indulva ki, hozattak az 1848. 9. és erdélyi 2-ik t. czikkek, melyek az urbéri, jobbágyi colonusi, taxalistai s más rokon természetű szolgálmai feloldatván, az azok teljesítői szabaddá tétetvén, köteleztetett, hogy az ily módni felszabadítás által károsultak kárpótoltatni fognak.

Ha pedig az ezekkel hasonló viszonyok jogtörténeti fejlődését tekintjük, a jobbágy, colonus taxalista tulajnonosa ép oly királyi adományból, kiváltság-levél alapján birta a részére és javára szolgálmai teljesítőket, mint a milyen kiváltság és királyi adományozás útján szerezte a zárdá a 32 confrater szolgálma; s így nem volna a törvényben «ratio legis» ha a kárpótlás megadásánál egyik irányában szükkeblőség, másik irányában pedig bőkezűség gyakoroltatnék.

Ezeket szem előtt tartva, az ítélet még az általa alkalmazott 1848. 9. és erdélyi 2-ik tczikkekben is megtalálván a kimondott kárpótlási elvet s a törvényhozás intentióját, ugyanezeket magánjogi szempontokból olyképen kellett volna alkalmaznia, hogy a zárdát ép úgy megilleti a kárpótlás, mint azt, ki jobbágyot, colonust vagy taxalistát veszített, és megilleti azért még jobban, mert a 32 confrater

szolgálmai beszüntetésével az állam tetemesen nyert, visszakapta adófizetőit s hadköteles embereit, a zárdá kárával pedig nem gazdagodhatván.

Megilleti magánjogi szempontból továbbá, mert VERBŐCZY II. R. 8. rét 4. §-a szerint «privilegium cui non fuerit expresse derogatum per legem contrariam, vel generale decretum non validatur» s így vagy úgy tekintendő jogilag, hogy a confrateri szolgálmaiokat az 1848—9. t. czikk szüntette meg s szabadította fel, s ez esetben törvény-nél fogva az állam ezért is kárpótlással tartozik, vagy pedig ha fel nem szabadította akkor fenáll a privilegium mai napon is és az állam köteles a 32 confratert «vi privilegii» a zárdá használatában meghagyni, vagy a mennyiben a jog-egyenlőségi elveknél fogva ez eszközölhető nem volna, a zárdát evincálni — kártalanítani azon igen helyes jogi ér-zéknél fogva is, melyet dicső emlékü Mária Terézia császár és királynő azon véleményében nyilvánított, hogy a 32 confrater esetleges elvonásával a zárdának «aliur aequivalens prorestituatur».

Mert ellenkező esetben a magyar állam sértheti a magánjogokat, sértheti az «eminentis dominii instis» a nélkül, hogy az elvett javakért bármit is adna, szóval igen sok jogtalanságot követhetne el, mely eljárás pedig, még a mai magyar cultur állam szellemével sem lenne összeegyeztethető, s ily justitia gyakorlatára, azon nagy királyok kik a privilegiumot adták s megerősítették, bizonyára megfordulnának sirjukban, tapasztalva, hogy a 19-ik század végén gyakorlatba vett justitia még a legerősebb jogok alapján szerzett tulajdon szentségét sem respectálja.

Már az előző pontban kiemeltem azt, hogy a zárdá privilegiumának elvonását, — magánjogi szempontból tekintve az 1848—49-ik és erdélyi 2-ik t. czikkeket ezek alapján sem lehetett. kárpótlás nélkül hagyni, most pedig hivatkozással hazai törvényeinkre, bebizonyítani óhajtom, hogy eltekintve a most idézett tczikkek intézkedésétől, s eltekintve különösen attól is, hogy az 1848-iki tczikkben a nemzeti közbecsület védpaizsa alá van helyezve azon jogok kárpótlása, melyek gyakorlati módja eltörölve lett, — a zárdának általános magánjogi elveink s joggyakorlatunknál fogva is van joga kárpótlást követelni, s ilyen részére megállapítandó.

A törvények s ezekkel nyújtott jogok avagy jogkedvezmények, a törvényhozásnak ugyanazon factorai által ugyanazon uton hatálytalaníthatók vagy szüntethetők meg, mely módon alkottattak.

Nincs egyetlen szerződés vagy törvénybeli intézkedés, mely a zárdának nyújtott adományozást megszüntette volna.

Világos és határozott újabb törvénybeli rendelkezés hiányában fenáll a már régibb törvény által szentesített és biztosított jog sértetlenül. Jogokat nyert a zárdá a kir. adományozás alapján, mely jogok törvényes formában kibocsátott, s azon időbeli alkotmányosságunk elveinek megfelelőleg, törvény erejével bíró kir. decretumokkal minden időre megerősítettek; ha tehát a zárdá jogai egyéb törvénybeli alapokon nem respectálhatók volnának is, itt vannak az ítélet rendelkezésére ezen törvényt helyettesítő kir. intézkedések, melyek szabatosan határozzák meg ama jogokat, s körvonalozzák hatásai és következményeiben, itt vannak különösen olyanokul, mint melyek magánjogi jogforrásaink közé lévén sorolandók, az anyagi igazságszolgáltatás körül törvényt pótlók s helyettesítők.

Alapítható továbbá az ítélet minden positiv törvény hiányában az igazságosság elvére is.

Oly jogviszonyok felett, melyekről törvény nem intézkedik, nem más törvényhez kell az ítéletnek folyamodnia, hanem az igazság elveihez és pedig különösen tekintettel a jelen esetre azért, mert tény az, hogy az ítéletet indokoló 1848-ik 9-ik pozsonyi, és 2-ik erdélyi tczikkek a per során

tárgyalt jogviszonyról említést nem tesznek, mert ezen törvények nem a szolgálomány követelésre jogosultakról, hanem csakis a szolgálomány kötelezettről intézkednek, s így nem is a privilegiáltak vagyoni jogáról, hanem a nem privilegiáltak közjogi természetű kötelezettségeiről szólnak, úgy hogy e törvények legtávolabbról sem adhatnak az államnak szabadságot, a privilegiáltakat vagyoni joguktól megfosztani.

Áll tehát a jogosult feltevés, hogy a mennyiben pedig egyáltalán nem talált az ítélet a fenforgó jogviszonyra törvényt — nem egy egész más s a tárgyalt kérdéstől függetlenül álló s ettől idegen jogviszonyról rendelkező törvényhez, hanem az igazságosság elvéhez kell folyamodnia, ujjal is kiemelve, hogy jogszabály az, miszerint ott, hol törvény nem disponál, az igazságelvének kell disponálni, mely elveket a törvények alkotásánál még a törvényhozónak is szem előtt kell tartania, annnyival inkább tehát a bírói ítéletnek, mely kizárólag igazságot van hivatva szolgáltatni.

Ha pedig a jelen esetben az igazságosság elve szerint hozatik az ítélet, kétségtelennek kell tartanom, hogy a zárda kárpótlási követelése a legigazságosabb s legjogosultabb; mert tény az, hogy az állam a zárdától oly szolgáltatásokat vont el, melyeket az igazságos király dicsőült atyja — a zárdát megjutalmazandó — adni kötelességének ismert; de igaz az is, hogy ezen megjutalmazás nem időleges, hanem örök időkre szólólag terjesztetett ki; való továbbá az, hogy a szolgáltatásoknak, melyeket a 32 confrater az adományozás folytán teljesített, jelentékenyeknek kellett lenniök, mert az adományozó adomány-levele értelmében is szükségesnek tartotta kiemelni, hogy ez adomány-levél nyomán garantiát teremt, melynél fogva a zárda existenciája mind addig míg az állam fenáll, biztosítva legyen, mert a privilegium tartalma vagyoni előny érték volt.

De ép az által, mert a privilegium vagyoni előnyt képviselt és nyújtott, nem lehet a zárdát az igazságosság elvének fogva kártalanítás nélkül hagyni, mert ha áll is az, hogy az állam a törvényalkotás és törvényhozás factorai által alkotott törvény útján jogosult volna is az adományozást hatásában megszüntetni, nem állhat jogában ugyanezt az adomány jogi következményekben tenni, — miután az állam a privilegium ellenértékét busásan megkapta, — a minthogy ezt tenni az 1848-iki törvényhozás meg sem kísérlé, mert azzal, hogy a törvényhozás kimondta az egyenlőség nagy elvét s az általános közteherviselést, nem mondta ki egyuttal, hogy a privilegiumok tartalmilag s lényegileg megszüntettek, hanem igenis kimondta azt, hogy ezen privilegiumok azon formában többé nem gyakorolhatók, hanem — ellenértékkel, pénzzel helyettesítők.

A zárda privilegiuma nem lett ezek szerint törvény által megszüntetve hanem megszüntetve lett csupán gyakorlási módja, miként a földes urak privilegiumai is államadósággá változtattak át, vagyis fentartván a törvény ama vagyoni előnyt, melyet a privilegium nyújtott, annak használatát a modern állam életkövetelményeivel egyeztetve össze.

Mindezek tehát a mellett szólnak, hogy a zárda kárpóltatása a m. kincstár részéről jogilag kötelezett, s ha még tekintetbe veszem azt, hogy ezen zárda, — melynek hazafias tettei a történelem lapjain is feljegyezvék — századoktól óta mai napig is, mint a magyar cultura legkeletibb előőrsé nagy eredményekkel munkálódott a vallásosság, oktatás, s különösen a magyar nemzetiség érdekében s privilegiuma elvonása által ma csak tengődve bírja ezen előőrsi szolgálatát teljesíteni, a magyar állam becsületéhez illetlen hálátlanságnak kellene tartanom, ha vagyoniában szenvedett károsodása méltányosságból is nem kárpóltatnék.

Fridvalszky Sándor,
pesti ügyvéd.

A cselédtörvény végrehajtásáról.

(1876. XIII. t. cz.)

Határozottan körvonalozott álláspontot akart adni a törvényhozás az 1876. XIII. t. cz. által a gazda és cseléd közti viszonyokban az érdekelt feleknek; a midőn a várva-várt törvényt megteremtette, s gyorsabb lábat az igazságszolgáltatásnak, midőn az 1868. LIV. t. cz. 93. §-a k) pontjának intézkedését ugyanott hatályon kívül helyezte.

A törvény I—VII. fejezetét áttekintve, I—VI. az anyagi részt tárgyalja, melynek jó vagy rossz oldalait feltüntetni, cikkem körén kívül esik, míg a VII. fej. alig néhány §-a az alaki rész akart lenni.

A VII. fejezet röviden utat mutat az elérni óhajtott célhoz, a bővebb kifejtést a 123. §. szerint a bel- és igazságügyi miniszterre bízván.

A törvény 1876. május 1-én lépett életbe, s e naptól kezdve jöllehet majdnem 2 év folyt már le, nem tudom, hogy a magas ministerium részletes utasítást adott volna ki arra nézve, mit vegyenek irányadóul eljárásuknál a bírakként működő közigazgatási hatóságok, a szokást, — jobban mondva az önkényt, — vagy a p. perrendtartást? Miután pedig a bíraskodó hatóságok határozott alakhoz kötve nincsenek, nem egyszer oly visszasságok szegellenek ki határozataikból, mely fölött a legprimitív felfogású jogász is kell hogy kétségbe essék, a bíraskodó hatóság törvénytudatlansága felett.

Kissé feltűnő az állítás, de igaz, mert saját tapasztalásomból meritem azt.

Egyik szolgálatban álló ügyfelem érdekében panaszt emeltem, Sz. . . . város kapitányságánál, ki ez ügyet tárgyalás alá vévén, az 1876. XIII. t. cz. 56. §-a alapján a gazdát marasztalta. Alperes felebbezett, azonban a tanács a felebbezésnek helyt nem adott, s miután az idézett törvény 117. §-a szerint «két lényegileg összhangzó határozat után további felebbezésnek helye nincs» — világos joga lett felperesnek kielégítést kérelmezni.

Ez azt hiszem eddig rendén van.

Mi történik azonban akkor, ha alperes állítólagos új bizonyítékok alapján rögtön perújítást kezd, s azzal egy időben az alperes részére megítélt összeget letétbe helyezi?

Azt hiszem, erre azzal lehetne felelni, hogy a jogerejű ítélet alapján felperes kérjen kielégítést vagy végrehajtás útján, vagy ha a megítélt összeg deponáltatott, a letét kiutalása által. A kérdéses kapitányság azonban nem így van meggyőződve. Ő a szolgálatban állót, a mint szolgát, koldusnak tekinti, s az újító peres fél egyszerű azon állítására, hogy «követelése ha ő az újított perben nyertes leend, — be nem hajtható» a letéti összeget a nyertes félnek ki nem adja, s kérelmét — a nélkül, hogy a határozatnak bármily törvényre való hivatkozással alapot adni tudna, — elutasítja. Ha már nincs irányadó törvényünk, — miután a kérdéses hatóság a pprdtást ilyennek nem tekinti, lehet az eljárás téves egyéni nézet, s eszembe sem jutott volna e dolog fölől mélyebben gondolkodni, ha a másodfoku hatóság e határozatot meg nem erősíti.

A kérdéses törvény tehát nem gyors igazságszolgáltatást teremtett, hanem tág kaput nyitott az önkénynek, s szabad kezét adott a bíraskodó hatóságnak arra, hogy kivált választás idejekor, szavazatképesség után mérlegelhesse az igazságot. Ha tehát a mérleg egyik jelén bélélt háttérrel két szavazat áll, míg a másikon a száraz törvényesség-nél semmi egyéb, ki veheti rossz néven az állását szerető tisztviselőtől, ha mérlege kiugrik helyéből?

Szerény nézetem szerint valamint általában, úgy a cseléd-ügyekben is állani kell annak, hogy «két egyenlő s jogerejű ítélet alapján végrehajtás kérelmezhető», s hogy a «perújítás a végrehajtást nem akadályozza». Ha tehát daczára ezeknek, a mondott irányban tereltetik az igazság-

szolgáltatás, annak aligha lehet a fentiek mellett más oka, mint az, hogy a törvény életbeléptetésénél a kormány elmulasztotta a hatóságok részére elkerülhetlenül szükséges utasítást kiadni.

Én úgy tapasztaltam, hogy a prdtás alakszerűségei között még türhetően vezethető lenne a cseléd-ügyekből származó per is, s ha gyors igazságszolgáltatás akart szülni a cselédtörvénynek, úgy a már idézett 117. §-ból azt következtetem, hogy itt perujításnak helye nincs is, nem pedig azt, a mit két forum határozata akar irányadó fonálul megteremteni, hogy t. i. *perujításnak nemcsak helye van, de sőt birtokon belül vezethető az.*

De — kérдем — lehet-e csodálni a visszaéléseket, ha az elmondottakon kívül még tekintetbe vesszük azt is, hogy a másodfoku hatóság cseléd-ügyekben a városi tanács; a városi tanács tagjai közt ismét ott szerepel az első bíró is mint szavazó, sőt — olykor épen ő maga az előadó.

Miután e zavar azt hiszem országos, nem volna-e tanácsos egy kissé komolyabban is foglalkozni a cseléd-ügy alaki részével, különösen azoknak, a kik mélyebb tudomány és tapasztalással karolva fel az ügyet, követhető utmutatást adhatnának azoknak, kik a sötétségben határozatlanul tapogatóznak?

Szalay László,
szabadkai ügyvéd.

Különfélék.

(A budapesti kir. kereskedelmi és váltótörvényszék ügyforgalmi kimutatása 1877-ik évről.) Beadvány hátralékban maradt 1876. évről: 519, érkezett törvényszéki beadvány 1877. évben 108.511, elnöki beadvány 889, fegyelmi 84, összesen 110.003, elintéztetett 1877-ik évben 109.790, hátralékban maradt 213.

Perek: a) váltóperek 1876-ik évről folyamatban maradt 540, 1877-ik évben szaporodott 10.659, összesen 11.199, elintéztetett: hivatalból visszautasító végzéssel 223, (fizetési meghagyás) 8.119, (kifogás adatott be 482 ellen) perletételi vagy megszüntető végzéssel 271, makacssági ítélettel 1.020, egyezséggel 688, perdöntő végzéssel 48, érdemleges ítélettel 315, 1877. végén folyamatban maradt 15, b) kereskedelmi perek: 1876-ik évről folyamatban maradt 205, 1877-ik évben szaporodott 1065, összesen 1270, elintéztetett 1877-ben, illetékességi kifogás folytán elutasítással 16, perletételi vagy megszüntetési végzéssel 299, makacssági ítélettel 280, egyezséggel 96, érdemleges ítélettel 360, 1877. végén folyamatban maradt szóváltás és bizonyítási eljárás alatt 219. c) A váltóeljárás 5. §. 2—6. pontja alá tartozó perek és perenkívüli ügyek: 1876. évről folyamatban maradt 60, 1877-ben érkezett per 612, perenkívüli váltóügy 194, összesen 866, elintéztetett 836, folyamatban maradt 30.

Csődügyek: 1876. évről folyamatban maradt 179, 1877. évben szaporodott 48, 1877-ben befejeztetett s megszüntetett 84, még pedig vagyonfelosztással 27, egyezség által 29, vagyonhiány miatt 28, ítélet hozatott: valódisági 66, osztályozási 83, fizetési 33, csődügyben közhitelpapír megsemmisítési ügy 1877-ben 18, m. földhitelintézet ügyei 927, melyek az év folyamában mind elintéztettek, czéggjegyzési és kitörlési ügy 1877-ben 657, az 1877. év végén bejegyezve maradt egyéni cég 2244, közkereseti társaság 569, betéti társaság 8, részvénytársaság 133, szövetkezet 35, 1877-ben alapszabályok átvizsgáltattak 17, részvénytársaságok alaptőke leszállítási ügyei 9, igazgatóságok elleni panaszok 3.

(A német szakirodalomban) élénk mozgalmat keltett bünt. törvkönyvi javaslatunknak megjelenése német fordításban. Eddig már három kiváló szaktanár MEYER, HOLZENDORF és WAHLBERG szólottak hozzá; de úgy látszik csak utóbbi fogja azt mélyebbre ható bírálat tárgyává tenni a bécsi „*Furist Blätter*” legközelebbi számában elkezdett cikksoro-

zatban, melyet az esetben kimerítően fogunk olvasóinkkal is közölni. Sajnálunk lehet, hogy a német fordítás ép az országgyűlési tárgyalás befejeztekor jelent meg; mert immár hiányzik az ösztön a javaslat behatóbb bírálatára s ezért nem is szólnak ahhoz törvényalkotási s jogfejlesztési szempontból, hanem csupán kulturális szempontból latolgatják, mely tekintetben jól eshetik az előismerés, de kétségtelenül több hasznát vehettük volna az előzetes beható bírálatoknak, mint az utólagos ösmertetéseknek.

(Pályázati hirdetmény.) A budapesti kir. ítélő tábla rendelkezése alatt álló Jeszenák-féle alapítvány jövedelméből négy szegény sorsu budapesti kezdő ügyvéd e folyó év kezdetétől számítandó három éven keresztül május és november hónapok elején félévi egyenlő részletekben kiszolgáltatandó évenkénti 200 forinttal lesz segélyezhető — azok tehát, kik ezen segélyt elnyerni óhajtják, felhivatnak, hogy vallásuk, szegény sorsuk, ügyvédi minőségük és Budapesten megtelepedésük hiteles kimutatása mellett kérvényeiket folyó évi április 15 napjáig a budapesti kir. ítélőtábla elnöki iktató hivatalában nyújtsák be.

Kelt Budapesten a kir. ítélőtábla alapítványi bizottságának 1878 évi február hó 12-dik napján tartott üléséből.

Szabó Miklós,
elnök.

† (Nagy József) n. váradai ügyvéd, egyike a legszeretreméltóbb egyéniségeknek, ki a magy. jogászygyűlés rendszerinti korelnöke volt, f. hó 19-én 78-dik évében tüdőszélhűdés következtében elhunyt. — Áldás és béke poraira!

(A német birodalmi ügyvédi rendtartás) legközelebb vétetett tárgyalás alá a német birodalmi tanácsban, de egyelőre csak azon eredményre vezetett, hogy egy 12 tagu szakbizottsághoz utaltatott s így időt nyernek az összbírodalom ügyvédei testületileg nyilatkozhatni az őket legközelebből érdeklő tárgyban, mely célból a német ügyvédegylet f. é. márcz. 8. és 9-dikére közgyűlést hívott egybe Frankfurtba. Az elégedetlenség az ügyvédi karban igen nagy, mert noha a szabad ügyködhetés alapjára van fektetve a tervezet, e szabadság csak merően fictiv. Így például ügyvéd lehet a javaslat szerint az, a ki bíróságra való képviseltségét igazolni képes; ügyködésre azonban csak azon szövetségi állam területén bocsátható, a melyre bírói képesítése vonatkozik; ha azonban az utósó vizsga letételétől számított egy év alatt nem folyomodik az ügyvédséghez való bocsáttatásért, joga elenyészik. Az ügyvéd csak egy törvényszék területén működhetik; más bíróság területére csak akkor teheti át irodáját, ha legalább öt évet töltött volt előbbi lakhelyén. Az ügyködéshez való bocsáttatás megtagadható, ha az ügyvédi kamara ama véleményben van, hogy a kérelem teljesítése a jogszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

Az átlépés a bíróságtól az ügyvédséghez roppant meg van nehezítve s mint az indokolás mondja azon okból, mert különben tartani lehet attól, hogy a bírói szolgálatra nem maradna elégséges szakerő. — Az ügyvéd előleges engedély nélkül székhelyéről egy hétnél hosszabb időre nem távozhatik. — Legfőbb sérelem azonban abban rejlik, hogy a birodalmi legfőbb törvényszéknél való ügyködhetés rendkívül meg van szorítva, mert ott az ügyködhetéshez való bocsátás teljesen a birodalmi kancellaria belátására van bízva. — Az általános vitában nem hiányzott felszólalás a szabad ügyvédkedés ellen egyáltalában, mert az csak ott lehet üdvös, hol mint Angliában az ügyvédi karból választatnak a bírák. Ez azonban Németországban soha sem lesz lehetséges s ezért magát az ügyvédséget bizonyos hivatali jelleggel kellene felruházni s őket eljárásukban mint hivatali eljárásban megvédeni, nehogy ezen állás hivatali jellege csak onerosus legyen. Természetes azonban, hogy a nagy többség nemcsak a szabad ügyvédség mellett kardoskodott, hanem hevesen támadta meg a fentebb említett korlátozó szabványokat.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Mai számunkhoz van mellékelve Hang Ferencz előfizetési föl hívása „A törvényszéki teremből” című munkájára.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás. Boncz Ferencz, miniszteri tanácsos urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Törvénykezési szemle: Mi hatálya van a csődnek az ingatlan elárvereltetésére? Dr. Berkovits Ferencz ügyvéd urtól. — A külföldi biztosító társasággal kötött szerződés joghatályáról. Dr. Kán Béla ügyvéd urtól. — Külföldiek.

MELLÉKLET: Czirai határozatok.

A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás.

(Folytatás.)

VII.

Látjuk már az előadottakból is, hogy a főpapok hagyatékának tárgyalásába kincstári, egyházi és magánjogi érdekek szövék be; hogy tehát az ezeknek minden oldalról biztosítása körüli eljárás egy részről különös elővigyázatot és a törvényes eljárás rideg alkalmazása helyett inkább a viszonyokhoz simuló tapintatosságot, másrészt pedig a kölcsönös leszámolások eszközölhetése tekintetéből hosszabb és törvényes formák közé nem szorítható időt kíván; ez az alább előadandókban még inkább találja igazolását. Ugyanazért már több mint másfél század óta a Kollonich-féle egyezmény és az ennek alapján időnkint kibocsátott királyi, udvari és helytartótanácsi s a legújabb időben kibocsátott miniszteri rendeletekhez képest egy sajátságos hagyaték-tárgyalási gyakorlat honosult meg. Mielőtt azonban ennek ismertetéséhez fognék, szükségesnek tartom megjegyezni, miszerint minden királyi adományozástól függő egyházi javadalom a kinevezett javadalmasnak a vallás és közoktatási miniszterium által e végre kiküldött bizottság által ádatik át és pedig rendes jegyzékek mellett, és jó karban elannyira, hogy a mennyiben a javadalomban egy némely hiányok vagy rongálmányok (deterioratio) találtatnának: ezek az alább részletezendő eljárás szerint a belépő javadalmasnak — ha időköz létezett, a vallásalap által; ha pedig ilyen elő nem fordul (mely eset akkor áll be, midőn valamely püspök más püspökségbe helyeztetik át s utódja azonnal kineveztetik) akkor az utód által mindenkor megtérítettnek. Ezen átadási mód vonja tehát maga után azon kötelezettséget, hogy a kilépő főpap a javadalmat legalább is az átvett állapotban tartozik visszabocsátani.

Ennek előre bocsátásával áttérek most már a hagyatéki tárgyalás ismertetésére, és pedig ott a hol szükségesnek látszik, az az előtti szokás megemlítésére is kiterjeszkedve, és a fontosabb ügyeknél a vonatkozó rendeletekre hivatkozva.

Mihelyt valamely egyháznagy meghalálozik, annak elhunyt a káptalan által — az előtt a királyi kamarának — most a vallás és közoktatási miniszteriumnak bejelentetik. A káptalan a miniszteri felhívást sem várva be, kebeléből két tagot választ, a ki a kormány részéről kiküldött miniszteri biztossal — a ki mellé a számfejtések végzésére egy számvevőégi egyén is kirendel-

tetik — az előtt az elhunyt vérrokonainak meghívása nélkül (Kollonich-féle egyezmény 1. pontja), 1840-ik év óta azonban már az illető örökösöknek, kik ez iránt kellő időben tudósítandók, közbejöttével (1840: 26. tcz.) a meghalálozott főpap minden ingó és ingatlan vagyonát leltárilag összeírják és utóbbiakat szükség esetén — már a miniszteri biztos megérkezése előtt is a káptalanbeli küldöttek — lepecsételik. A leltározás alkalmával egyszersmind a vagyon igaz és méltányos felbecslése is (justa et aequa aestimatio) eszközöltetik. Ezt az előtt magok a kiküldöttek teljesítették saját belátásuk szerint, jelenleg azonban szokásba jött a becslésnél ugyanazon szabályokat alkalmazni, melyek a törvénykezési eljárás szerint a bírói becsükre nézve állanak. Ezen küldöttség vette magához a végrendeletet is s azt a leltár egy példányával — ha az elhunyt javadalmas nem püspök volt, illető egyházi főnökének, — ha pedig püspök volt, a metropolitának, — a kamarai kiküldött pedig saját felsőbbbségének adta át. Jelenleg a végrendelet a bíróságnak kézbesítettik, a leltár pedig három példányban készítettik, melyből egy a miniszteriumnak, egy a káptalannak s egy a vérrokonoknak ádatik át. Az előtt, ha az elhunyt után akár ősi, akár szerzeményi ingatlanok maradtak, ezen javak összeírása, mint a melyekben kizárólag a fiscus örökösödött, a Kollonich-féle egyezmény értelmében a káptalaniak mellőzésével egyedül a kamarai kiküldött által eszközöltetett. Most azonban a változott birtokjogi viszonyok folytán ezen korábbi intézkedés szintén megváltozott.

Az összeírás eszközlése tekintetéből a küldöttség a javadalom minden egyes részét tüzetesen bejárja s ez alkalommal egyszersmind összeegyezteteti a talált állapotot azon leltári állapottal, mely szerint a javadalom az elhunytnak a javadalomba lépése alkalmával átadatott. E végből a küldöttség szoros vizsgálatot eszközöl, ha valjon az elhunyt a javadalom ingó vagy ingatlan vagyonából valamit nem idegenített-e el felsőbbi engedély nélkül? s ha az elidegenítés ily engedély mellett történt, az azért befolyt vételár a javadalom törzsvagyonyához csatoltatott-e? az épületek jó karban vannak-e? az erdők tekintetében a fenálló kezelési szabályok megtartottak-e? Továbbá számon kéri a küldöttség a felszerelvényt, a törzsvagyont; különösen pedig az épületekről pontos leírást készít, minthogy ezeket a javadalmas jó karban tartozik az utódra átszállítani, a netáni rongálmányokat (deterioratio) felvéteti s a helyreállításra vonatkozó költségvetéseket elkészítetteti; — az erdők tekintetében megállapítja, ha valjon tulvágások nem tétettek-e és az erdőművelés nem hanyagoltatott-e el? Ha bár melyik téren szabálytalanságokat vesz észre: ezeket szakértőileg felvéteti s az értékhiányt kiszámitatja.

Miután a javadalom minden részei megjárattak, megsejleltettek s a talált állapotok felvétettek és különösen az is megvizsgáltatott, valjon a mennyiben az

elhalt javadalmas valami kedvezményekben részesült, vagy különös kötelezettségeket vállalt magára, például gazdasági épületek felállítása, vagy költségesebb gazdasági eszközök beszerzését illetőleg — ezeknek valóban eleget tett-e? (1857. jan. II. rendelet c) pontja) — a bizottság elkészíti:

a) a javadalom készpénz és értékpapírból álló törzsvagyonának kimutatását és a künlevő követelések, például: maradékföld, irtvány, szőlő stb. váltságtartozatokra vonatkozó kimutatásokat;

b) a házi felszerelvény leltárát;

c) az elhunyt könyveinek jegyzékét;

d) az ékszerek, papi öltönyök, szent czélra szolgáló szerek stb. összeírását;

e) az állandó felszerelvény kimutatását; ehhez tartozik azon gazdasági és egyéb felszerelvény, mely mint ingó törzsvagyon van az egyes javadalmakban megállapítva; és az, melyet az előd az utódra hagyni tartozik, mint: diszhintók, diszfogat, gabona, bor, hordók stb.;

f) az épületeirást, melybe a javadalmon találtató mindennemű épület jószágtestenként tüzetesen leírva bevezettetik; ezen épületeirásba a kegyuri épületek is felvételnek. Az épületeirás egyik rovatát képezi a rongalmányok feljegyzése; tudniillik: felvétetvén minden egyes épületnél a hiány, azon költség, mely annak jó karba hozatalára szükséges, a szakértők által költségvetésszerű kimutatattatik s ezen költségvetés az összeírás-hoz csatoltatván, ennek egyik rovatában a minden egyes épület helyrehozására felvett összeg számszerűen kitétetik, és pedig megkülönböztetve a kisebb és a nagyobb költségeket; az elsőik közé tartoznak a 63 frton aluliak. Ezen deteriorációkból a nagyobbak a hagyatéki tömeg költségén állítandók helyre (1857. jan. 31-ki rendelet) a kisebbek a folyó jövedelmekből fedezendőek s azért ezek a kilépő s belépő javadalmas közös terhet képezik a jövedelemből részesülés aránya szerint;

g) a gazdaságban találtató minden néven nevezendő marhák, gabona, takarmány, bor, fa, építőanyag és mindennemű gazdasági szerek és leltári tárgyak összeírását és pedig azon mennyiségi állapot szerint, melyben ezek az elhunyt javadalmas halála napján léteztek, a mire nézve a gazdasági számadások adatai szolgálnak irányadónak;

h) külön azon gazdasági szerek kimutatását, melyek értéke 21 frton alul van s a melyek ingyen maradnak az utódnak (1863. évi febr. 16. 11417. sz. rendelet);

i) a javadalomhoz tartozó birtokok kimutatását művelési ágak szerint holdakban;

k) a pénztári állapotról szóló kimutatást az átvétel napja szerint; ugyanazért a pénznaplókat az átvétel napján lezárja;

l) a javadalomhoz tartozó mindennemű jogok és javak bérbeadására vonatkozó szerződések összeírását és ezek kapcsában az ezekre vonatkozó óvpénzek (cautio) kimutatását;

m) a javadalom activ és passiv pereinek kimutatását;

n) ugyancsak a küldöttség részint a helyi viszonyok, részint a vezetett számadások tekintetbe vételével elkészíti az utósó évi termésre fordított mindennemű kiadások, például: szántás, vetőmag, napszámok stb. kimutatását: s végre

o) az illető hatóságoktól beszerzi mindennemű termények és gazdasági leltári cikkek utolsó évi középárainak piaci árjegyzékeit részint a hiányolt tárgyak értékének megállapíthatása, részint pedig a függő jövedelmek feloszthatása tekintetéből az arányrészek kiszámíthatása végett.

Midőn ezen összeírási és becslési eljárás be van fejezve s az arra vonatkozó okmányok kiállítva: akkor a küldöttség az illető örökösök (egyház, kincstár, vérokronok) közbejöttével

1-or a hagyatékból elkülönzi azon tárgyakat, melyek a püspökség törzsvagyonát és állandó felszerelvényét képezvén, az elhunyt javadalmasnak csak haszonvételre adattak át, a melyeket tehát ő az utódnak ugyanazon mennyiségben, minőségben s értékben vissza hagyni tartozik. Ha ezen elkülönzésnél az tűnik ki, hogy e tárgyakból egynémelyek hiányoznak: ezeknek vagy egyszer mindenkorra megállapítva levő árai, vagy pedig a püspökségi javak környékén fenálló és kinyomozott értéke, mint megtérítési kötelezettség, az elhunyt tömegének terhére iratlik s a javadalomnak készpénzben térítetik meg (1778. január 8. 49. számú helyt. tan. rend.)

2-or. Ugyancsak elkülönzi mindazon házi felszerelvényt, a mely a Kollonich-féle egyezmény harmadik pontja értelmében — mint fenebb említettem — ingyen marad az utódnak, s illetőleg a javadalomnak, mint: a könyvek, papi öltönyök, szent czélra szánt tárgyak, oltárkészletek, asztali, konyha- és pinczefelszerelés, butorok (1788-ik évi utasítás 10. d) pont.) stb. Ezekre nézve azonban megjegyeznénk, miszerint az 1788-ik évi január 8-ki udvari cancelláriai leirat 14-ik pontja értelmében minden egyháznagynak meg van engedve a régi, vagy netán már elhasznált butorzatot ujjal kicserélni, azonban az ujonan beszerzetteknek az előbbiekkal számban, nemben, főleg pedig értékben teljesen megegyezőeknek kell lenniök. Ezen intézkedés a fenebb idézett helytartótanácsi intézmény 10. pontjának d) szerint oda bővített ki, hogy miután a Kollonich-féle egyezmény értelmében valamely elhunyt püspök után visszamaradt butornak, asztal, pincze, konyha, istálló és kerti készlet és eszközöknek szám és minőség meghatározása nélkül (vagyis úgy a mint találtatik, felszerelési alapképen az utód részére ingyen a püspökségben kell maradnia) — ezek a püspökség részére átveendőek; kivételnek a nagyobb értékű és falhoz nem erősített belfelszerelés, mint: órák, tükrök, csillárok, festmények, melyek a tömeg javára esnek. Ha azonban a püspök végrendekezési engedéllyel bír: akkor mind a felett, a mit a felszerelési alapon fölül szerzett, tetszése szerint intézkedhetik. — Ugyancsak elkülönzi a bizottság a fenebbi h) pont alatt felsorolt tárgyakat is.

3-or. A gazdasági nagyobb felszerelvényt illetőleg (fundus instructus major vel nobilior): a felszerelési alaphoz tartozó lovak a kocsikkal együtt egészen a püspök tömegének engedendőek át és két hó elteltével, ha ezen idő alatt az elhunyt püspök utódja ki nem neveztetik, nyilvánosan elárverezendőek; ellenben pedig az előirt állandósított ár (Normalpreis) a felszerelési alap javára a hagyatéki tömegből visszatartandó. (1788-ik évi 36675. számú helyt. utasítás 10. pont. b) — A többi marha, a mennyiben a gazdaság vezetéséhez nem szükséges s a mit ennél fogva az átvételi bizottság határoz meg, hasonlólag a tömeg javára eladatik; a mi pedig szükséges, az egyességi árakban a javadalom részére visszatartatik.

4-er. Az átvételi biztos a gazdasági tiszteket azonnal felekkelteti s ők ezen időtől fogva a valásügyi miniszt. utasításaihoz kötelesek magukat tartani. A püspöki udvartartáshoz tartozó szolgazemélyzetet, a széklak felügyeletére szükségesek kivételével, elbocsátja s ezek kielégítése, a mennyiben a püspök végrendekezési engedéllyel bír, egészen a tömeg terhe; ellenkező esetben azok az exequiakig, vagyis az elhunyt javadalmas lelkeért tartandó ünnepélyes egyházi szertartásokig meg-

tartandók, azután pedig a közös tömegből, vagyis a mely mint tiszta hagyaték jövend osztály alá, kifejezendők. Ugyanez áll a temetési és exequialis költségekre nézve is (id. utas. f) pontja.) — A javak átvételénél az összeirók és becslók költségei azon esetben, ha a püspök végrendekezési engedéllyel birt, egészen a vallásalapból, — azon esetben pedig, ha ily engedéllyel nem birt, a közös tömegből fedezendő. — Ugyancsak az átvételi bizottság hozza javaslatba a káptalani helynök és az udvari papság ellátási illetményeit, minthogy az időköz alatt püspöki asztal nem tartatván, utóbbiaknak élelmezésük és mindennemű ellátásukról önmaguknak kell gondoskodniok, ennek fejében ők az időköz jövedelméből a püspökség jövedelmei és a helyi viszonyoknak megfelelő készpénzbeli fizetést kapván; melyet, valamint az irodai általányt is, a tett javaslatok és a fenálló szokás alapján a vallásügyi miniszterium határoz meg.

5-ör az átvételi bizottság mindezek eszközlése után elkészíti a végszámlási okmányt, mely két részből áll, ugymint a hagyaték terheinek a javadalom irányában és a hagyatéki tömeg követeléseinek a javadalom ellenében kimutatásából. Az első részbe mindazon összegek számszerint beiratnak, a melyek az elhunyt javadalmas tömege által akár a törzsvagyron, vagy a gazdasági felszerelésben talált hiányok; akár az épületekben, vagy az erdőkben megállapított rongálások: akár végre a javadalomból kivett, az elhunyt javadalmas haszonélvezeti tartamára meg nem illetett tulélvezmény címén annak terheit képezik; — a másik részbe beiratnak mindazon követelések, melyek a hagyaték javára s ezzel szemközt a javadalom terhére esnek, minők: a javadalmas megillető, de még fel nem használt jövedelmek, legyenek ezek akár kamatok, akár pedig a gazdaság függő jövedelmeiből a haszonélvezeti időre eső jutalékok, akár végre a gazdaság számára megtartott marhák, gazdasági eszközök, termények stb. A követelési és a szenvedő állapot közötti különbség deríti azután ki, hogy levonván a levonandókat, megtérítvén a megtérítendőket s kiegészítvén a kiegészítendőket, mennyit tesz ki az elhunyt tiszta hagyatéka, mely a Kollonich-féle egyezmény értelmében — ha érvényes végrendelet nem létezik — három részre osztatik fel. — Azonban még mindezek megtörténtével sincs teljesen a tiszta hagyaték állapota kiderítve, a mennyiben a praescissio megejtésével — melyről mindjárt szintén szólandok — legtöbb esetben az elhunyt főpap hagyatéka részére még a függő jövedelmekből többkevesebb szokott jutni.

Megjegyeztetik e helyütt, hogy a tiszta hagyatékot a Kollonich-féle egyezmény értelmében szintén az átvételi bizottság osztaná fel az ahoz jogositottak közt és hogy ezen teendőt az 1857-ik évi január 13. 19391. számú miniszteri rendelet határozottan, ujlag is a politikai hatóság jogköréhez utasította; de e felosztás, mint hosszas számadások eredménye s ennél fogva hosszabb időre kinyuló működés most már a vallásügyi miniszterium által szokott végeztetni; — továbbá hogy midőn a küldöttség mindazon munkálatokat, melyekről fenebb szóltam, elkészítette és a végszámlátot is összeállította: akkor a törvényes örökösökkel a javadalom követeléseinek tekintetében egy általános (pauschalis) összegben kiegyezkedést szokott megkísérteni, melynél az adott általános és különös viszonyok s esetleges méltányossági szempontok szoktak kiindulásul szolgálni. Azonban akár létesül ezen egység, akár nem: miután az átvételre kiküldött miniszteri biztos teljhatalommal nem szokott felruháztatni — az összes munkálatokat a m. kir. vallás s közoktatási miniszternek jelentése kíséretében betérjeszti, ki azokat átvizsgálván a tapasztalandókhoz képest

saját hatáskörében intézkedik s illetőleg a nevezetesebb eseteket ő felségéhez terjeszti elhatározás végett. És ide vonatkozólag szükségesnek látom Ferencz király 1820-ik évi ápril 15-én kelt rendeletét, melyet «a királyi adományozás által birt egyházi javadalmakat élvező főpapok hagyatéki tárgyalására nézve *ugy a királyi fiscusnak, valamint a hatóságok, törvényszékek s minden a dolog által érdekelt magán személyeknek tudomás és mihez tartás végett*» kibocsátott, következő szószerinti szövegben közölni: «miután a főpapok hagyatékának összeírása, leltározása s további tárgyalása a Kollonich-féle egyezmény értelmében a kiküldött káptalanbeliek közbejöttével történik, . . . az ilyes liquidatiók és tárgyalások teljes bizonyító erejű okmányok tartassanak és hitelesség és a megállapított számításról illetőleg azok hatóságok, bíróságok által többé megtámadhatók ne legyenek.»

Boncz Ferencz,
miniszteri tanácsos.

(Vége következik.)

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

7. A főnök összes alárendelt tisztviselői és szolgáló parancsnoka, de nem állhat *mindenütt* mint ZIMMERMANN kívánja⁶⁷ összes alárendeltjeivel *közvetlen* jelentéstételi s rendelkezési viszonyban.⁶⁸ A közvetítés végett nagy városokban segédhivatalok állanak a főnök rendelkezésére. Párisban a kültisztviselők közt csak a rendőrbiztosokkal⁶⁹ érintkezik *közvetlenül* a préfet de police, de már nem a békietisztekkel.⁷⁰

A főnök s a központi bureauk érintkezését az activ szolgálat kültisztviselőivel megkönnyíti az *ügyviteli könyvek* (Gestionsprotokolle, livres d'opération) az állomásoknál gondos vezetése, melyek hű képei a biztosságok hivatalos cselekvőségének, mely ez uton pontosan ellenőrizhető. Ily jegyzőkönyvek a centrál igazgatásra nézve elengedhetlen oly források, melyek segítségével *egyöntetű*, biztos igazgatás lehetővé tétetik, a biztosságok ügymenete azok tartalma szerint esetről esetre precisitással szabályozható, parancsok, utmutatások, oktatások eszközölhetők, megbízások nyilvántarthatók s a rendőrileg fontos események a központnál világlatban tarthatók. Hol a helyrendőri igazgatás complicált mechanismuson nyugszik, az ügymenet, mondhatnám, ezen történetírása a jó igazgatás lelkét képezi (PRUCHA is) s teljesen eloszlatja ZIMMERMANN azon aggodalmát, melyet a közvetlen érintkezés hiányából méltán leszámoltat.

A rendőrfőnök azon joga, melynél fogva bármely alárendelt közegével tetszés szerint személyesen érintkezhetik, a személyi egység elvének egyik természetes következménye, mely jogával mentül sürűbben él, annál inkább lesz biztosítva a jó rendőrigazgatás, mert igaza van ZIMMERMANN-nak, hogy az alsóbb közegek inkább lesznek *érdekelve* hivebben, erélyesebben eljárni, ha a magasabb tisztviselővel érintkeznek.⁷¹ Különösen rendkívüli viszonyok közt a főnök személyes észlelete az észszerű terv és kivételnek elengedhetlen feltétele.⁷²

III. A helyi rendészeti igazgatási munkákak rendszere. Mielőtt a helyi rendőrhatalom szervezete és működése

⁶⁷ Id. m. III. k. 952. l.

⁶⁸ A bécsi rendőrfőnökség gyakorlatára nézve l. PRUCHA id. m. 86. lap.

⁶⁹ Les commissaires de police entretiennent des relations directes et journalières avec le préfet de police, qu'ils emploient dans tous les services de l'administration. VIVIEN, id. m. II. k. 175. l. Berlinre nézve l. az 1822. szept. 18. id. rendelet 17. §-át.

⁷⁰ PÁZMÁNDY DÉNES. A brüsseli és a párisi rendőrség. 57., 58. l.

⁷¹ ZIMMERMANN, id. m. III. k. 953. l.

⁷² Erdekess adatokat találhatni ez elv illusztrációjául PEUCHET, id. m. VI. k. XCV. fej.

zetének szervezeti törvényeit kutatóm, megalapítom azon helyi *igazgatási cselekvőség rendjét*, melylyel a teendők ellátása végbe megy. Ez uton eljutunk egyuttal oly szabályokhoz, melyek az organismus személyzete szervezeti rendjének fölismérésénél biztos kalauzul szolgálhatnak. Ha tehát e helyt csakis a hatósági cselekvőség munkafajai jellegének tanulmányozása feladatam, a helyes logikánál fogva, nem fogom itt kutatni e hatóságok helyrendőri *hatáskörének* természetét. Az igazgatási munkaágak organikus egészsze csak ott fejlődven ki, hol *helyi viszonyoknál* fogva a tökéletes igazgatás elengedhetlen feltételét képezi azok minden eddig ösmert eleme: más helyeken, a nagyvárosokban előforduló legfontosabb munkaágak némelyike — *mint szükségtelen* — végleg elmarad. Vizsgáljuk tehát e munkaágakat egyenként.

1. *Az administratív munka.* Ezen munkaág, melytől lényegileg különbözik a központi igazgatás, csak nagy városokban fordulhat elő (STIEBER). A terület nagysága, az ügyek sokasága, különössége s általában a feladat számtalan nehézségei, szükségessé teszik a helyi igazgatás e munkafaját, melynek végrehajtása céljából a főnök mellé gyakran igen nagy számú segédszemélyzet rendeltetik,⁷³ mely őt az ügymenet vezetése és ellenőrzésében támogatja s a kültisztviselőkkel folytonos érintkezése által a szolgálati viszonyt fentartja. A segédszemélyzet a város nagysága s a helyi viszonyok szükségéhez képest egy vagy több bureauban osztatik be. Párisban az administratív munkát a főnök a prefectura két divisiója (division de sûreté et administrative), a cabinet particulier, továbbá a secrétariat général segítségével intézi.⁷⁴ A cabinet csak politikai ügyekkel foglalkozik, a két divisió címe megmagyarázza hatáskörét, a secrétariat foglalkozik a személyzet szellemi s anyagi érdekeivel.⁷⁵ A bécsi rendőrfőnök segédhivatalai a «Praesidialbureau», a «Centralinspectorat» és «Oeconomie-referat».⁷⁶

A főnökség segédhivatalaival együtt képezi a helyi administratív organismust magát, ámde administratív munka alatt nem kell a bírósági rendszert ellenkezőjét vagyis tiszta biztonsági rendszert érteni. A helyi rendszeti igazgatás ez ága parancsokat, utasításokat, felvilágosításokat activ közegei számára van hivatva adni, *vezeti a rendszabályok elintézését, s gyakorolja a felügyeletet*, — továbbá előkészítés, tanácskozás, szervezés, eredmények begyűjtése s a mechanismus *mozgalombahozása* képezik feladatának alkatrészeit.⁷⁷

2. *Activ ág.* Ez tiszta ellentéte az administratív munkának (ZIMMERMANN). Az *activ* vagy *végrehajtó* rendszert egyet jelentő fogalmak, a francziák használják az első, a németek az utóbbi kifejezést. Az *activ* munka a rendelkezések *közvetlen* végrehajtásában nyilvánul (VIVIEN) Közhelyekre felügyelet, veszélyes osztályu személyek ellenőrzése (idegenek, zsebmetszők, kéjhölgyek, kóborlók stb.), mindenütt megjelenés kellő időben és erővel hol a magán vagy állambiztonsági rendszeti érdekek parancsolják; rendeletek, törvények végrehajtása; zendülések elnyomása, tolvajok üldözése és elfogása; házmotázások teljesítése, piaci szemléknél cselekvőség, jelentéstételek stb. mindmegannyi nyilvánulásai e munka-fajnak.

⁷³ A végrehajtó személyzet néhol egész hadsereggé fejlődik ki. Páris lakóinak békéjét őrzi 70 rendőrbiztos, 25 inspecteurs, 100 brigadier, 700 sousbrigadier és 10,000 közrendőr. BLOCK, id. m. II. k. 575. l. Londonban volt 1870-ben 35 superintendens, 255 inspector, 9450 sergeant, 7662 constable, 696 legénye a City igazgatásnak, ide nem számítva a nagyszámú főbb tisztviselőket. GNEIST, Selfgov. 463. l.

⁷⁴ WIVIEN, études administratives. II. K. 174. l.

⁷⁵ U. o.

⁷⁶ J. PRUCHA, id. m. 2. l.

⁷⁷ Les bureaux sont la pensée et l'intelligence, mondja WIVIEN. id. m. II. K. 173. l.

A rendőrfőnök, mint a helyi rendszet lelke és igazgatója az *activ* rendőrség *természetes feje* egyuttal.⁷⁸ Ennélfogva az administratív osztály nem lehet valamely *felsőbb fokú* hatóság, miután az administratív és *activ* rendszet a főnökség *incorporált testrésze* s csak a feladatok, a közrehatás természete különböző a tevékenység e két ágában. Az administratív tisztviselő munkája bureau-munka, az *activ* tisztviselőé a gyakorlati életteli érintkezés, amaz inkább az organismus feje, ez a keze, amaz a tervező, ez a megvalósító tényező, amannak jellemre inkább polgári, ezé inkább katonai, miután hősiség, bátorság s physikai erő nélkülözhetlen tulajdonai. Ha pedig valahol (mint Párisban) az *activ* rendszet saját főnökkel is bír, ez *mindég* és *mindenütt*, a személyi egység elvénél fogva, az összenszervezés főnökének *alárendelt* segédje marad, miután egy testben csak egy lélek lehet. Az *activ* rendszet főnöke tehát magától a központi főnökségtől veszi a rendeleteket, melyek végrehajtását néha ezekre menő rendőrhaddal teljesíti.

3. *A központi igazgatás.* Ez alatt azon *activ* és *administratív* személyzet *cselekvősége* értendő, mely *közvetlenül a rendőrfőnök alatt* teljesítettik s kifelé terjedő végrehajtásban nyilvánul. Párisban az administráció együttesen a központi *activ* rendőrsztálylyal képezi a központi igazgatást.⁷⁹ A központi hivatal fontossága TREBUCHET⁸⁰ szerint azért nagy, mert az organismusban megkívántató *ujításokat előkészíti*, melyekre mindenütt még nagy szükség van, miután a helyi rendszeti igazgatás sehol sem érte el utolsó tökélyét.

Hogy a központi igazgatás szakszerű, gyors és hatályos lehessen a főnökség a speciális teendők természete szerint osztályokra szokott elosztatni. Keletkezésnek tehát az állambiztonsági, magánbiztonsági, bírósági, rendszeti, és speciális szakosztályok.⁸¹ Minden osztályok élén bureaufőnökök állanak, akik a rendőrfőnök tanácsadása, támogatása és ha kell, helyettesítése végett vannak, de rendszerüknél fogva nem szűnnek meg a főnök alárendeltjei lenni.⁸² A szakteendők vezetése és felügyelete az osztályfőnökök rendes feladata. Az összes közlekedések, ha írásbeliek, az elnöki hivatal felé tolnak, mint a vér a szív felé.

Ha a központi igazgatás az administratív és *activ* központi személyzet cselekvőségében áll, nagy városokban szükséges, hogy az ágensek *egy tekintélyes része* folytonosan a főnökségnél legyen, a rendőrfőnök közvetlen s pillanatnyi szolgálattétele és segélye végett.⁸³ A speciális tisztviselők nagy számú személyzetekkel nagy városokban a főnökség tekintélyes segédjei egyes *meghatározott ügyek* (tisztaság, kivilágítás, piac, tőzsdék, veszélyes vállalatok ellenőrzése) elintézése mezején.

4. *Belső és külső szolgálat.* A rendőrszolgálat *formáira nézve* belső és külső. Belső szolgálat alatt az

⁷⁸ WIVIEN id. m. II. k. 176. l. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 966. l.

⁷⁹ Eredetileg (1800 előtt) tíz bureaurra oszlott a bureau central. Hatáskörükről egyenként, l. ELOUIN, TRÉBUCHET, és LABAT «dictionnaire de la police». I. k. 95. s k. 1 A mai szervezetet illetőleg WIVIEN; id. m. II. k. 173. s k. 1. Ugyazint PÁZMÁNDY, id. m. 37. s k. 1. Bécset illetőleg, l. PRUCHA, id. m. 2. s k. 1.

⁸⁰ Nouveau dictionnaire de la police. I, k. 96. l. «Introduction».

⁸¹ Der Kopt des örtlichen Polizeicentrums verstärkt sich, je mehr das ganze Geschöpf am Umfang wächst. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1004. l.

⁸² Les bureaux concertent les mesures à prendre, donnent l'impulsion, recueillent et constatent les résultats, ils préparent, délibèrent, organisent, ils sont la pensée et l'intelligence. WIVIEN, id. m. II. k. 173. l.

⁸³ Párisban a «brigades centrales» 500 főből álló legénysége a prefectura közvetlen közelében állomásoz, hogy gyors és biztos *őrségül* szolgálhasson neki, egy része mindég fegyverben áll. Szolgálati mezeje e rendőrtestnek nyilvános helyeken megjelenés s mindenütt hol nagy népgyülekezetek szoktak előállani (színházak, kiállítások stb.) a rend és békére ügyelet. A «sapeurs-pompiers» és a «gardes republicaines» szinte a préfet közvetlen rendelkezésére állanak. Ő vezeti e sereg nappali s éjjeli szolgálatát őt hívja fel, ha szüksége van rá. WIVIEN, id. m. II. k. 177. l.

értendő, mely a hivatalos helyiségeken *belől* a központban vagy hol vannak, kerületekben teljesítetik. Az executiv rendőrsztálynak épugy van belső szolgálata (rendőrbiztosi titkár bureau-munkát végez) mint az administrativ osztálynak. Külső szolgálat alatt a tulajdonképi rendőri munka értendő, mely a hivatalos helyiségeken *kivül* teljesítetik — *rendszerint közrendőrök és felügyelők által*. A belső szolgálat, mely *tartamára* nézve *nappali és állandó*, magában foglalja a jegyzőkönyvek vezetését, jelentések tételét, periodikus kimutatások szerkesztését és beadását, a szolgálati levelezések vezetését, parancsok, rendelkezések szerkesztését, bizonyítványok kiállítását, engedélyek adását stb.

A külső szolgálat magában foglalja az inspekciókat, őrzásokat, letartóztatásokat, házmotozásokat, lefoglalásokat, segélynyújtás és elvezetéseket.⁸⁴

Az *inspectio* nagyfontosságú külső szolgálat, mert ennek segélyével lát, hall és tapasztal mindent legénysége s activ tisztviselői segélyével a hatóság, ami közönsegesen a gyakorlott, óvatos, bátor művész rendőrágens által tapasztalható, észlelhető. E tevékenység, ha gondos és hű, oly hatalmas fegyvert szolgáltat a rendőrhatalóság kezébe, melylyel számtalan közrendháborítások *megelőzése* eszközölhető. Az inspectio tehát azon külső rendőri szolgálat, melynek feladata a rend, biztonság és béke bekövetkező veszélyeinek gondos ellenőrzése, illetőleg azon okok észlelete, melyek által a jogrend és biztonság megsértése bekövetkezik. Az ügy fontossága s a helyiség természete szerint, *tisztviselők* vagy *puszta ágensek* intézhetik az inspectiót. Az alsó rendű s nem a műveltebb osztályok által látogatott helyiségekben elegendő egy vagy több közrendőr jelenléte, előkelő helyiségekben ellenben már rendőrtisztviselő jelenléte meg.⁸⁵

Az *örjáratok* nagy városokban a közbiztonság gyakori veszélyei eltávolítása végett egy rendőrtisztviselő vezetése mellett vagy egyes rendőrkerületekben vagy az egész területen belől, teljesítetnek. Az éjjeli őrzások értéke egyenes arányban áll a helyi veszélyek növekedésével. E szolgálat feladata részek, gyanús egyének, kéjhölgyek, kóborlók s más közbéke és éjjeli nyugalom háborítók közhelyekről elseprése hogy bűzhödtté ne tegyék a levegőt mint a trágya, melyet közhelyeken már csak barbár népek túrnak el korunkban. Politikai rázkódtatások szakában a külső szolgálat e nemére legmagasabb súlyt fektet a rendőri igazgatás, melynek feje sem alszik, ha vész fenyegeti a társadalmi rendet.

A külső szolgálat többi fajairól itt nem szólhatok, miután csak magának a rendőri *házzagnak* ma nagyszerű, sajátlagos jogrendszere van már.

IV. A személyzet szervezete. A helyi rendészeti hatóságok személyzete organikus szervezeti törvényeinek tanulmányozása magában foglalja azon fontos, különös gyakorlati értékű de egyuttal nehéz feladatot, melynél fogva az összzszemélyzet⁸⁶ (ágensek és tisztviselők) hatásköre, rendeltetése, számaránya, bel s külviszonylatai, egy szóval *joga* s ennek nyilvánulásai az egyes nemzetek jogfejlődése mezején, az egyes intézmények *eredete* s fejlődésének története e munkának megfelelő kereten belől: mindezek képezik e rész megoldandó témáját. Fogom tehát a legalsóbb foku rendőrszolgai intézmény-

től kezdve a világvárosok magas tekintélyű főnökségéig előforduló összes ágensi és tisztviselői intézmények természetét, feladatát, multját, hatáskörét egyenként fejtegetni. Ha a helyi rendőri személyzet összes alkatrészeinek lénye ösmeretes, tekintettel kell lenni az egyes *hatósági ágak* szervezeti törvényeire, miután a dolog természeténél fogva, vagy, középvárosok és járási hatóságok jogrendszerében feltűnő eltérésekre akadunk e részben. Amde az eltérések csakis bizonyos igazgatási célok megvalósítása végett rendelt *személyzeti külső organumakra* nézve fordulhatnak elő, a mennyiben a szervezet többi részeiben ugyanazon *közös* törvények irányadók, mert a feladat általában egy és ugyanaz lévén, az azt megvalósító eszközöknek is rendszerint *egyenlőknek* kell lenniök.

A. Nagyvárosok rendőrszemélyzetének szervezeti törvényei. A rendészet szerepe nagy városok rend, biztonság és békéjének védelmében, nagyszerű s külső megjelenésében tisztelet és pietás érzelmeit ébreszti maga iránt azokban, kik képesek azon munka értékét méltatni, mely évezredes tapasztalaton nyugodva egyuttal a legmagasabb polgári és katonai erényeket feltételezi végrehajtójában, aki az állam tekintélye, törvényeinek tisztelete, s az egyesek jóléte, életöröme, kényelme és biztonságának szünetlenül védő bajnoka. S a rendőr feladata itt ezernyi, legyőzhetleneknek látszó nehézségekbe ütközik.⁸⁷ Kis téren belől, nagy embertömeg hullámszik itt, melynek nagy része⁸⁸ szenvedélyesség⁸⁹ s különböző bűnös hajlamok és célok által vezérelve megalkotja a bűnök ama undok barlangjait, melyektől az erkölcsi nyomor legrettenetesebb jelenségeire naponta szokott rendőr is elijed. A munkakerülők,⁹⁰ kóborlók, mértékletlenek, hamis játékosok, tolvajok, csalók, rablók, zsebmetszők, veszélyes kéjhölgyek s mások itt, mint legkedvezőbb piacon szoktak találkozni, itt üzik művészi rafinériával aljas s veszélyes iparukat. Az állambiztonság védelme itt a legnehezebb feladat, a mennyiben vezérek és közkatonákban bővelkednek nagy városok, a nyughatatlan, ingerlékeny, irigy gyári munkások ezrei szolgáltatják a zendülés veszélyes harcosait. A sajtó hatalma itt jelentkezik legerősebbnek, melylyel ha visszaél, könnyen ejthet súlyos sebeket a jogrenden. A prostitutió fajunk eme ősrégi s kiirthatlan bűne, nagy városokban gazdag tápot nyer, fegyvereit a tulajdon szentsége, családok boldogsága, a közbiztonság s közegészség ellen egyaránt vészthozólag fordítja. A nagymérvű közlekedés⁹¹ és piaci forgalom⁹² nem csekély gondot ad a rendészetnek.

S ha a zsebmetszőt, tolvajt úgy lehetne külsejéről felösmerni mint a cigányt, nagy nehézség maradna el a rendőrré nézve, amde ezeket osztály-typus nem jellemzi s igaza van AVÉ-LALLEMENT-nak midőn ezt mondja: «der Gauner ist und bleibt für den Ethnographen verloren.» Legfőbb nehézség végül a *helyi viszo-*

⁸⁷ Die Polizei hat hier Aufgaben zu lösen, wie sie kaum je ähnlich zur Lösung gestellt worden sind. F. Ch. B. AVÉ-LALLEMENT. Das deutsche Gaunerthum. Lipse, 1862. II. k. 2. l.

⁸⁸ A londoni rendőrtatistika 1851-ben kimutat 217 házbetörőt, 38 utczai rablót, 773 zsebmetszőt, 3675 közönséges tolvajt, 11 lótolvajt, 141 ebtolvajt, 31 pénzhamisítót, 317 hamispénzterjesztőt, 323 csalót, 343 tolvajordaszt, 2768 szokásos békeháborítót, 1235 kóborlót, 50 kolduslevél-író, 86 kolduslevél-hordót, 6371 legalsóbb osztályu utczai kéjhölgyet (milyenek Párizsban a «pierreuses»), 470 nem osztályozott veszélyes egyént. AVÉ-LALLEMENT, id. m. II. k. 2. l. Párisra nézve, l. a kimutatást. H. A. FRÉGIER, des classes dangereuses. Brüssel, 1840. 29. l.

⁸⁹ Ici fermentent les passions les plus désordonnées, ici se donnent rendez vous les *bandits* les plus dangereux. VIVIEN, id. m. II. k. 168. l.

⁹⁰ La classe oisive, errante, foisonne dans les grandes villes et y afflue de dehors attirée par l'appât d'un gain illicite. FRÉGIER, id. m. 13. lap.

⁹¹ Párisban 2000 utcza, 60,000 kocs, robog. VIVIEN, id. m. II. k. 168. l.

⁹² Párisban évente elfogyasztanak 1.100,000 hectol. bort, 55,000 hectol. pálinkát, 65,000,000 kilogr. húst, 12 mill. fr. vaját. VIVIEN, u. o.

⁸⁴ PRUCHA, id. m. 92. l.

⁸⁵ Il y a dans chaque théâtre un commissaire de police, chargé de la surveillance générale; une place convenablement située doit lui être assignée dans l'intérieur. ELOUIN, TRÉBUCHET, id. m. II. k. 765. l. PRUCHA, id. m. 92. l.

⁸⁶ Tisztviselők s alárendeljeik meghatározásáról olv. PÖZL értekezletét, Bluntschli Staatswörterbuch III. k. 558. l. Ugyszinte ZIMMERMANN id. m. III. k. 990. l., és BLOCK id. m. I. k. 26. l.

nyokban keresendő, melyek a veszélyes egyének szabaddabb mozgását itt inkább teszik lehetővé mint vidéken vagy középvárosokban, miután módjukban van a rendőrfigyelmét kikerülhetni.⁹³

A rendészeti igazgatás feladatainak megvalósításánál ezen s más nehézségekre akad nagy városokban. Megoldandó tehát ezentúl azon kérdés, mely organumok segítségével igyekszik a nagy városok rendszete ama nehézségeket leküzdeni s eredményezni a rend, biztonság és békét, melyek nélkül rendezett culturtársadalom egy napig sem élhet meg.

⁹³ Dans les grandes villes la police ne peut exercer une surveillance assez directe, ni assez étendue pour avoir action sur les individus qui ont coutume de mener une vie déréglée. » FRÉGIER, id. m. 20. l.

1. A rendőrfőnök. A helyi rendészeti igazgatás központi vezetése e tisztviselő feladata, aki egyuttal a hivatal képviselője kifelé. Szokásos elnevezései: préfet de police, directeur, praesident, commissioner, ámde mind-ezen kifejezések mindenütt egy természetű hatóságot jelentenek, miután lényegre nézve egyenlő jogosultság van e hivatalhoz kötve mindenütt. A rendőrfőnöki hivatal közös jellege, hogy inkább felügyelet mint cselekvés, rendelkezés semhogy végrehajtásban nyilvánul. Nagyszámu központi belső tisztviselői karra támaszkodása daczára, a főnök mégis inkább hivatalos helyiségein kívül, az activ szolgálattételeknél nagy hatalom képviselője (VIVIEN).

(Folytatás következik.)

Dr. Fekete Gyula.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Mi hatálya van a csődnek az ingatlan elárvereltetésére?

Felsőbb bíróságaink döntvényei úgy összekuszálták az eljárást szabályozó törvényeinket, hogy alig van valamely fontos kérdés, melyben a szakember is tisztában lenne magával. Annál nagyobb meglepéssel kellene tehát fogadni, hogy felsőbb bíróságaink a fenti kérdésre vonatkozólag állandóan ragaszkodnak azon elvi megállapodásukhoz, hogy

1-szor, ha az ingatlanság nincs semmivel terhelve, az ingatlan bírói eladatása a csődbíróság útján foganatosítandó;

2-szor, ha ellenben az ingatlanság jelzálogos bekebelezéssel terhelve van ugyan, de a jelzálogos követelések egyike sem végrehajtási jellegű, akkor a bírói árverést akár a csődbíróság, akár a csődképviselőt beleegyezése mellett a tkvi hatóság foganatosítja, de ha utóbbi foganatosítja is, ennek hatásköre az árverés jogerejű foganatosításával megszűnik és a vételár a csődtörvény értelmében leendő felosztás végett a csődbírósághoz teendő át;

3-szor, ha ellenben a jelzálogos hitelezők bármelyike a csődnyitás előtt bejegyzett végrehajtási jogánál fogva adatja el az ingatlanságot, akkor az árverés mindenben a prts 413—462. §§-ai szerint foganatosítandó és csak a netáni vételárfölösleg teendő át a csődbírósághoz.

Felsőbb bíróságaink és különösen a semmitőszék ezen megállapításukhoz oly hivek, hogy egy az itt 2-ik pontban szabályozott esetben, midőn a tkvi hatóság a csődképviselőt beleegyezése mellett a sorrendet megállapította és egy felebbezett tétel kivételével kifizetés által is foganatosította, a semmitőszék a kir. táblának hivatalbóli felterjesztésére az egész eljárást a sorrendi tárgyalást kitűző végzéstől kezdve hivatalból megsemmisítette.

Az eljárás egyformasága megbecsülhetlen előny a jogkereső közönségre nézve, s áll ez akkor is, ha az eljárás nem felel meg mindenben az észszerűségnek, mert minden rossznál rosszabb: a bizonytalanság. Felsőbb bíróságaink tehát mindenesetre elismerést érdemelnek, hogy a felvetett kérdésben egyöntetű eljárást honosítottak meg, de mindenesetre nagyobb elismerésünket nyernék, ha megállapodásuk más és a telekhitelt inkább szilárdító lenne.

Köztudomásu, hogy most alig károsítja valami jobban a nyilvánkönyvi hitelt, mint azon körülmény, hogy csőd esetében a jelzálogos hitelezők a csődbe beállani kénytelenek, mert a jelenlegi elavult csődeljárás mellett ez a végtelenig, és rendesen addig húzódik, míg a tömeget majdnem teljesen fölemésztette. Másrészt azonban bizonyos, hogy nekünk, mint mezőgazdasági államnak egyik legfőbb szükségletünk, hogy a telekhitel emelése által gazdaságunk intensivebb és a telek értéke nagyobb legyen. Ehez közre-

működni mindenki kötelessége, és hogy felsőbb bíróságaink e kötelesség tudatával ne bírnának, ezt senki, ki a viszonyokkal csak kissé ismerős, bizonyára állítani nem fogja — sőt a fent kifejtett elvi megállapodások 3-ik pontja világosan igazolja a segítség iránti törekvésüket, mert a 2-ik pont szigorú consequentiájából az következne, hogy csak a végrehajtási jelleggel bíró követelésre nézve történjék perrendszerű sorozás, míg a többi jelzálogos követelésekre eső összegek valódiságuk és osztályozásuk megítélése tekintetéből a csődbírósághoz tétessenek át.

Nem lehet tehát mást gondolnunk, mint hogy felsőbb bíróságaink törvénybe ütközőnek tekintenék, ha a fenti 2-ik pont alatt szabályozott esetben a sorrend megállapítását és a vételár felosztását nem a csődbíróság, hanem a tkvi hatóságra bíznák. Pedig ez nem áll, mert lex posterior derogat priori; már pedig a csődtörvénynél későbbi perrendtartásunk (jelzálogos követeléssel terhelt) ingatlan bírói elárvereltetésének csak két esetét ismeri, u. m. végrehajtási és önkényes árverést és §§-aiban nyomára sem lehet akadni annak, hogy dologi bíróság foganatosíthatja az árverést olyképp, hogy a sorrendet már hatóság állapította meg.

Ebből pedig következik, hogy ha a csődképviselőt a tkvi hatóságnál az ingatlan elárverelését kérelmezi, ez csak a prts 462. §-ban szabályozott önkényes árverésnek tekinthető, és pedig kettős indokból, mert

a) a csődképviselőt szabályszerű rendelkezése nem eshetik más elbírálás alá, mint a vagyonbukottnak a csőd kiütése előtt tehető szabályszerű intézkedése, és

b) ha a csődképviselőt a tkvi hatósághoz beadott árverési kérvénye nem tekinthetnék a prts 462. §-a alá eső önkényes árverési kérelemnek, akkor a tkvi hatóság, mint dologi bíróság annak eleget sem tehetne, mert a dologi bíróság eljárását a prts szabályozza, ez pedig mint fentebb mondtuk, az ingatlan elárvereltetésének végrehajtási esetén kívül csak a 462. §-alá eső önkényes árverését ismeri és engedi. De még tovább kell mennünk és a prts nyomán azt kell állítanunk, hogy ingatlan bírói árverését csak a tkvi hatóság, mint dologi bíróság foganatosíthat, mert ha a csődképviselőt jelzáloggal nem terhelt ingatlant a tkvi hatóság mellőzésével foganatosított árverésen ad el, a vevő az ingatlannak az árverési jegyzőkönyv és a feltételek teljesítése alapján leendő átírását nem kérheti a tkvi hatóságnál, hanem ez csak akkor fogja az átírást elrendelni, ha neki a vevő és a csődképviselőt mint eladó által csődbíróságilag helybenhagyási záradékkal ellátott adásvételi szerződés mutattatik be, s ily okmány bemutatása mellett a telekkönyvi hatóságra ezután tökéletesen közömbös, vajlon árverés, árlejtés vagy szabad egyezkedés alapján jött-e létre a szerződésbe foglalt alku.

Tudtunkkal a tkvi hatóságok mindenütt így járnak el s például hagyatéki eljárás esetén a perrendtartásból folyó

ezen consequentiát elismeri egy későbbi törvény, t. i. az 1877. évi XX. t. c., mely 269. §-ban világosan ezen értelemben intézkedik.

Ha pedig a csődképviselő által a telekkönyvi hatóságnál kért árverés a prts 462. §-a alá eső önkényes árverés, akkor ezen §. világos rendeleténél fogva nemcsak a becsü és árverés, hanem a vételárfelosztás is mindenben a perrendtartás VIII. címének III. fejezete szerint fogantatandó.

Mi következik mindebből? Semmi más, mint hogy jelzáloggal terhelt ingatlan csőd esetében is tekintet nélkül akár végerhajrással bíró hitelező, akár a csődképviselő teszi folyamatba az eljárást, csak a telekkönyvi hatóság útján árverelhető el, és ennek hatásköréhez tartozik a sorrend megállapítása és a vételár felosztása, és egyedül a főlös vételár teendő át a csődbírósághoz.

Ezen elv elfogadásának nem állja útját sem az, hogy a csődtörvény több előnyös tételt ismer, mint a prts, sem az, hogy a csődképviselőnek jogában kell állania, egyik vagy másik jelzálogi követelést kifogásolni. Hisz mindkét igényt kielégíti a prts 447. §-a, mert ezen §-nál fogva a csődképviselő balátása szerint kifogásolhat; ha pedig valaki ellenzi, hogy a csődképviselő által felszámított előnyös tétel megállapíttassék, akkor a telekkönyvi hatóság feltétel, és a csődbíróság határozatától függő sorozatot fog ez irányban megállapítani.

Az általunk ajánlott és törvényeinkből kénytetőn következő elv elfogadása, a mellett, hogy a telekhitel emelésére bizonyára kedvezőleg hatna, logikailag is consequencebb, mint a felsőbb bíróságok fent előadott félrendszabályai. Ugyanis ha a 2-ik pont esetében a sorozás azért nem bízható a telekkönyvi bíróságra, mert a sorozandó követelések tekintetében előbb a perügyelő meghallgatandó, akkor a 3-ik pont esetében miért szabadítjuk fel ezen tehertől azon jelzálogos hitelezőket, kik végrehajtási joggal nem bírnak? Önmagában ezen rendelkezés nélkülözi a logikát, ha pedig mint fentebb gyanítottuk, ezzel a jelzálogos hitelezőkön segíteni kívánnak, akkor legyen a segítség kimerítő és nem ki nem számítható esélytől függő; de valjon mi történéjk akkor, ha a vagyonbukott a csődöt előzőleg már önkényes árverésért folyamodott? Ekkor vagy azt kell mondani, hogy az eset a 2-ik pont alá tartozik, és ekkor a telekkönyvi rangsorozat tétetik illusoriussá, vagy hogy a 3-ik pont alá tartozik, és ekkor a mellett, hogy a vagyonbukott a reá nézve előnyös lépés által a csőd befolyását tetszése szerint fogja illusoriussá tehetni, azon helytelenséget szentesitenők, hogy a csődképviselő a csődvagyon tekintetében sem bír azon hatáskörrel, mint a csőd kiütése előtt a vagyonbukott.

Dr. Berkovits Ferencz,
ügyvéd.

A külföldi biztosító társasággal kötött szerződés joghatályáról.

A törvényhozás átlátván, hogy a vállalkozó szellem minden jogosultság és ellenőrzés nélkül, a pusztá szédelgésen alapuló egyesületek az állampolgárok vagyoni jólétét nagy mérvben veszélyeztetik, a kereskedelmi törvényben a szükséges intézkedéseket megtette, és úgy a bel- mint a külföldi részvénytársaságokat folytonos ellenőrzés alá helyezé; a törvény ebbeli intentióját számos szakasza tanúsítja, így: az igazgatóság és felügyelő bizottság felelőssége, a büntető határozatok, a közgyűlési határozatoknak a törvényszékkel való közlése, a biztosító intézeteknél a biztosítás minden ágára a 100,000 frtnyi biztosíték letétele stb. A külföldi részvénytársaságokat illetőleg a kereskedelmi törvény liberalis szellemben intézkedik, és jóllehet az európai törvényhozások e tekintetben nem egyforma elvek szerint járnak el és hazai intézeteink külföldön gyakran méltánytalan, de a törvény rideg betűivel indokolható bánásmódban részesülnek, a

magyar törvény ide vágó intézkedései olyanok, melyek a kereskedelmi forgalom szabadságával mindenkép összeegyeztethetők és — melyeknek solid basison működő intézetek minden nehézség nélkül megfelelhetnek. De bármennyire üdvösek és célirányosak a kereskedelmi törvény 210—218. §§-ban foglalt rendelkezések, azok a már gyökeret vert bajok orvoslására, illetve kiirtására nem elegendők, és a gyakorlati életben előforduló jogviszonyok nagy része, csak a törvény kellő interpretiója folytán nyerhet sikeres megoldást.

Ez alkalommal nem célunk elméleti fejtegetésekbe bocsátkozni, hanem csakis egy concret jogeset fejtegetésére akarunk szorítkozni.

A kereskedelmi törvény §§-ai nem tartalmazzanak intézkedést az iránt, valjon az oly külföldi részvénytársaság, mely a törvény követelményeinek meg nem felel, bir-e kereseti joggal oly biztosítási szerződés alapján, mely belföldön a kereskedelmi törvény életbe lépte előtt lett ugyan megkötve, de melynek joghatálya a törvény hatályba lépte utáni időre is kiterjed? De másrészt örömmel constatáljuk, hogy a legfőbb ítélőszék a legközelebbi múlt napokban a kérdést a törvény intentiójának teljesen megfelelő értelemben döntötte el. Nem lesz érdektelen a peres ügyet rövideden előadnunk:

Egy külföldi biztosító részvénytársaság, mely Magyarországon fióküzlettel birt, 1874. évben egyik biztosított féllel oly szerződést kötött, melynek értelmében az utóbbi 5 évig terjedő időtartam alatt minden évi természetmennyeit az intézetnél biztosítani — a biztosítási díjösszegekből 6% elengedés mellett — magát kötelezte; a mennyiben pedig egyik évben a biztosítást megújítani vonakodnék, conventionalis bírságként az utolsó évben fizetett díj lett kikötve. A fél elvállalt kötelezettségeinek pontosan eleget tett mindaddig, míg az 1875: 37. tcz. életbe lépett, ekkor azonban az intézet az országban levő képviselősegeit és ügynökségeit felszólítván, a fél nem akarta többé vele, mint idegennel, a biztosítási szerződést folytatni, minek folytán a conventionalis bírság megfizetése iránt bepereltetett.

Alperes a kereseti jog ellen emelt kifogást, kimutatván, hogy az intézet, miután a törvény intézkedéseinek eleget nem tett, Magyarországon jogilag létezőnek nem tekinthető, biztosítási ügyletek megkötésére jogosítva nem lehet, kimutatta, hogy a kötvényszerű feltételek értelmében peres kérdésekben illetékes bíróságul a kötvénykiállító ügynökség székhelyén levő bíróság lett kijelölve, hogy tehát a jelen körülmények között a biztosított fél, ha felperesi minőségben akarna az intézet ellen fellépni, most már külföldön kellene keresetét megindítani, mely ott, az előtte ismeretlen idegen törvény szerint lenne eldöntendő, mely körülmény, ha a biztosítási szerződés megkötése idejekor fennforgott volna, elegendő ok lett volna a félre, a szerződést meg nem kötni; ide járul, hogy belföldön tőkéi nem lévén, mi garantiát sem nyújt az esetleges kárnak megtérítésére.

Elősoroltattak továbbá a per során azon erkölcsi és anyagi hátrányok, melyek multhatatlanul beállnának, ha a kereseti kérelemnek hely adatnék, a kereskedelmi törvény szigora alatt álló hazai biztosító intézetek képtelenek volnának kiállani a concurrentiát a külföldi társaságokkal, melyek a törvény kedvezményeit élveznék, de imperativ intézkedéseit egyszerűen negálnák, mi által rendkívüli előnyben részesülnének a magyar intézetek rovására, mi utóvégre a törvényt nagy részében illusoriussá tenné. — A kereskedelmi törvény életbe lépte után két ut nyílt az intézet előtt: vagy a törvénynek eleget tenni, vagy működését beszüntetni, de ez utóbbi esetben nem szabad itt ügyleteket kötni vagy ezen ügyletekből bármely jogcímen valamit követelni.

Ez érveléshez csatlakozott a legfőbb ítélőszék, mely ítéletében felperes intézetet keresetével elutasítá, kiemelvén indokaiban, hogy a biztosított fél csak az esetre lenne

elvállalt kötelezettsége teljesítésére szorítható, ha az intézet a magyar korona országaiban biztosításokat elvállalni képes lenne, de az intézet 1876. évben erre már nem volt képes, mert az 1875: 37. t. cz. 461. és 210. §§-ban előírt cégbejegyzési kötelezettségének eleget nem tett, így tehát vele mint a hivatkozott törvény 37. és 160. §§. értelmében Magyarországra nézve nem létezővel a biztosítási szerződést a 211. §-ban kívánt biztosítékok hiánya miatt megkötni nem lehetett, és mert a biztosítási szerződés folytán, melynek teljesítését az intézet mulasztása által tette lehetetlenné, a biztosított felet a bírság megfizetésére marasztalni nem lehetett.

E látszatra talán egyszerű, de lényegében nagy horderejű eldöntés már azon szempontból is érdemel kiváló figyelmet, mennyiben a hazai közönség lehető biztonságának támogatását a külföldi biztosító intézetek ellen célozza.

Dr. Kán Béla,
ügyvéd.

Különfélék.

(A bírói függetlenség helyreállítása.) Az igazságügyminiszter betérjé az 1875. 36. törvénycikk hatályon kívül tételéről, valamint az «1871. 8. és 9-ik törvénycikknek némi intézkedéseinek módosításáról» szóló javaslatot. Ennek 1. §-a egyszerűen kimondja, «az 1875. 36. t.-cikk, kivéve az 1. §-t és a 4. §. 2-ik bekezdését, hatályon kívül helyeztetik»; tehát a bírói függetlenség visszaállítatik. A 2-ik §-ban az 1871. VIII. t.-cz. 22. §-a helyébe a következő szakasz tétetik: «a fegyelmi vétség büntetése: a) rosszalás, b) feddés, c) pénzbüntetés, d) áthelyezés, e) hivatalvesztés»; a 3-ik §. kimondja, hogy ugyanazon t.-cz. 25. §-a után a következő intézkedés vétetik fel: «az áthelyezés büntetése külön, vagy a három előbbi büntetés bármelyikével együtt is, alkalmazható oly esetekben, midőn az elkövetett vétség természete az elmarasztalt bírónak eddigi működési köréből való eltávolítását a bírói hivatal érdekében kívánatosá vagy szükségessé teszi.»

Ily esetben a fegyelmi bíróság ítéletében az elmarasztalt bírót áthelyezhetőnek mondja ki.

Az áthelyezés az ítélet jogerőre emelkedésétől hat hónap alatt az igazságügyminiszter által ő Felségénél ki-
eszközlendő, különben az ítéletnek az áthelyezésre vonatkozó része hatályát veszti.

Az áthelyezés költségei az elmarasztalt bírót terhelik. A fegyelmi bíróság azonban ítéletében a fegyelmi vétség sulyához arányosítva meghatározhatja az összeget, melynek erejéig a költözködési költségek az áthelyezendő bíró terhére esnek. Ha ily esetben a szabályszerű közigazgatási uton megállapítandó költözködési költségek az ítéletben meghatározott összeget felülmulnák, a többletet az állam fizeti. Az 5. §. kimondja, a (az 1871. 8. tcz.) 31. §-a helyett a következő szakasz vétetik fel: «az ezen törvényben megállapított fegyelmi bíróságok illetékessége és fegyelmi eljárás hatálya csakis az 1869: 4. t. cz. által meghatározott bírói jogokban részesülő bírákra és kir. ügyészségekre terjed ki. A bírói segéd- és kezelőszemélyzet, valamint a királyi végrehajtók feletti fegyelmi hatóságot a királyi törvényszékek, illetőleg saját kezelő és segédszemélyzetükre nézve a felsőbb bíróságok a kebelükben alakítandó közigazgatási fegyelmi tanácsok által gyakorolják, melyek határozatai közigazgatási uton közvetlenül az igazságügyminiszterhez felbbszerezhetők. A kir. törvényszékeknek ezen fegyelmitanácsok hatósága a törvényszék területén levő járásbírók segéd és kezelő személyzetére is kiterjed. E közigazgatási fegyelmi tanácsok alakítását és eljárását az igazságügyminiszter rendeletben állapítja meg.

Ehhez képest a 32. és 33. §-oknak a kir. táblák és kir. Curia segéd és kezelő személyzetére vonatkozó intézkedései hatályon kívül helyeztetnek, hasonlóképp megszüntetnek a törvénynek (a 34. 38. §§-okban) az első folyamodásu kir. törvényszékek fegyelmi bíróságaira vonatkozó összes intézkedései. A 6-ik szakaszban az említett törvény 36. §-a helyett, a következő intézkedések lépnek életbe: A 32., 33. és 34. §-okban megállapított fegyelmi bíróságok a két táblának és a kir. Curia osztályainak elnökei által minden év végén a következő egész év egész tartamára ujja alakítatnak.

E célra az illető elnökök a vezetésök alatt álló ítélőszék bírái közül kijelölik a fegyelmi bíróság rendes tagjait a szükséges számban, kijelölnek egyuttal ugyanannyi póttagot, kik a rendes tagokat akadályoztatásuk esetén az év folyamában helyettesíteni fogják.

A kijelölt rendes és póttagok névsora minden év december havának 31-ig tudomás végett az igazságügyminiszterhez felterjesztendő.»

A fegyelmi bíróság jegyzőjét az illető elnök nevezi ki. A 7-dik szakasz kimondja: «A fegyelmi eljárás rend szerint a közvádlo hivatalos kívánatára rendeltetik el.

A közvádlo, mielőtt a fegyelmi eljárás megindítására indítványt tenne, jogosítva van a bírót, ki ellen az eljárás irányulna, a terhére rótt tények iránt közvetlen főnöke utján hivatalos nyilatkozat tételére felszólítani; a felszólított bíró kötelezve lévén nyilatkozását a felszólítás vételétől számított 15 nap alatt közvetlen hivatali főnöke utján a közvádlohoz beküldeni. A közvádlo jogosítva van továbbá az indítvány alapjául szolgáló tények felvilágosítására előlegesen mindazon adatok beküldését kívánni, melyek az illető bíróságok belső ügykezelése körében a bíróság elnöke által hivatalosan végrehajtható vizsgálat segélyével beszerezhetők. A közvádlo indítványa feletti határozat előtt a fegyelmi bíróság, a mennyiben szükségesnek látja, a vádlottat újra meghallgatja. A bíróság határozata a közvádlon kívül a vádlottnak is mindig kézbesítendő.

Ezen határozat ellen, a mennyiben az mint a 35. §-ban foglalt bíróságtól ered, a közvádlo három nap alatt felel-vittel élhet.

Oly magánfeljelentés esetében, melynek alapján a közvádlo a vádindítást magától elutasítja, a fegyelmi bíróság, a mennyiben a feljelentést, mint szemlátomást alaptalant, közvetlenül a beadvány alapján hozandó határozattal vissza nem utasítja: a vádlott és közvádlo meghallgatása után határoz. A határozat a magánvádlónak is kézbesítendő.

A 8—14. §-al az eljárás egyes részletei vannak szabályozva, illetőleg bővítve.

A javaslat indokolása 12 irott ivre terjed, és lehetőleg külön mellékletben fogjuk közölni. Egyelőre csak azon megnyugvásnak akartunk kifejezést adni, hogy a bírói függetlenséget helyreállítva látjuk; de kellő tekintet van fordítva a szolgálati érdekek megóvására. Ide azonban nem soroljuk a «segédbíráskodás» veszélyes intézményét.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.
ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire. írta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.
A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — írta: Schnierer Aladár. Füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás. Boncz Ferencz, miniszteri tanácsos urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. K.-tól. — Törvénykezési szemle: A bírói szemlérl a polg. peres eljárásban. Dr. Nagy Árpád, ügyvéd urtól. — Új illetékességi zavarok az örökösödési eljárásban! Hánrich József, pozsonyi k. törvényszéki bíró urtól. — Döntvény. — Különfélék.

A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás.

(Vége.)

— VIII.

A javadalom átvételére kiküldött miniszteri bizottság a fenebb mondottak teljesítésével működését bevégezi s ezentúl úgy a javadalom kezelését és felügyeletét, mint szintén a javadalomból még a hagyaték részére kijárandó jövedelemjutalék meghatározását és a jogositottak közti felosztását közvetlenül a kormány eszközli.

Mint már érintettem, a javadalmas meghalálózása napjától a javadalom újrai adományozásáig terjedő idő, vagyis a míg a széküresedés tart, *időköznek* — tempus intercalare — neveztetik. A Kollonich-féle egyezmény 5-ik pontja értelmében ezen idő alatt a javadalom kezelése egy egyházi és egy kamarai egyén által láttatott el, kik kölcsönös egyetértéssel és egyenlő hatáskörrel intézték a javadalom ügyeit és a kiknek kötelességében állott arra ügyelni, hogy a javadalom el ne pusztuljon, vagy jövedelmei ne kevesbedjenek, hanem inkább hogy a gazdaság állandólag jó karban tartassék s ezen gondoskodásukért ők az időközi kezelés megszűnésével megfelelő jutalomban részesíttetek. Ezen eljárás divott egész 1848-ig; attól kezdve az ugynevezett világi regens — ki legtöbbszörre az átvételre kiküldött világi biztos volt — nem igen alkalmaztatott, vagy legalább nem a régi hatáskörrel; mivel az osztrák rendszer alatt az üresedésbe jött egyházi javak tekintetében közvetlen felügyeletet a pénzügyigazgatóság, mint a mely a bir. kamara helyébe lépett, gyakorolt. A magyar miniszteri kormány visszaállításával a fenebb jelzett eljárás jött szokásba, melynél fogva úgy a felügyelet, mint szintén a legfőbb fokoni kezelés is azon mód szerint vitetik, mint az ezen miniszterium alatt álló vallásalapítványi s egyéb jószágokra nézve előírva van, hogy tudniillik a javadalmi gazdatisztség és az e végre káptalanilag választott tag a fontosabb ügyekbeni javaslatokat előterjesztvén, azokhoz képest a miniszteriumtól kapják a megfelelő utasításokat. Fordult elő azonban már oly eset is, hogy világi gondnok is neveztetett a káptalani mellé, de ezek együttes hatásköre is a fenebbi megszokásokkal körvonaloztatott.

A Kollonich-féle egyezmény 6-ik pontja értelmében az üresedésbe jött egyházi javadalmaknak az időköz tartama alatti minden jövedelmei megfelezendők voltak; egyik fele a kincstárt, másik fele az egyházat illetvén; azonban — mint már említettett — 1857-ik évtől fogva

ezen összes jövedelmek a vallásalapba folynak s miután a vallásalap kezelése a vallásügyi miniszterium alá tartozik, ebben van alapja annak, hogy a javadalom átvételét s illetőleg a hagyatéki eljárást is most nem a bir. kamara s illetőleg az ennek helyébe lépett magyar kir. pénzügyminiszterium, hanem a vallásügyi miniszterium végzi. Meg kell azonban itt emlitenem, hogy a pénzügyminiszterium úgy az időközi jövedelmek kiszolgáltatását, mint szintén a hagyatéki eljárás általa leendő teljesítése érdekében is felszólalt, s hogy az időközi jövedelmek kérdése mindenesetre törvényhozási intézkedést igényel.

Most még szólanom kell az ugynevezett *praescissio* vagyis *praescissionalis calculus*ról. Tudniillik az egyházi javadalmakban már rég idő óta a jövedelmek felosztását illetőleg a naptári év, azaz január 1-től december 31-ig állapított meg, habár az előtt minden egyéb számadások a katonai vagy administrationalis év szerint — mely november 1-én kezdődött s a jövő évi október 31-én végződött — vezettettek (1789. jan. 5-én 18302. számú udvari rendelet). És minthogy az elhunyt javadalmasnak halála napjáig, — a belépőnek pedig az eskütétel napjától kezdve (hacsak, a mire szintén volt eset, királyi kegyelemből a kinevezés napja nem engedélyeztetik), — végre a vallásalapnak a közbeneső idő alatt van joga a jövedelmekhez: annál fogva megtörténhetik, hogy egy év alatt a jövedelmet 3 különböző tényező is, de kettő mindenesetre, t. i. az elhunyt tömege és a vallásalap egymás közt és pedig az élvezeti időhöz arányozottan osztják fel. Minthogy továbbá a függő jövedelmek az elhunyt által nem mindenkor szedettek és sok esetben nem is szedethettek be, mert csak később nyeretnek, például: ha valamely főpap szeptem. 1-én hal meg s a javadalomban szőlőbirtok létezik, melynek termése csak szeptember végén, vagy októberben szüreteltetik le — miután ő ezen jövedelem nyeréséhez életében költekezéssel járult, ennél fogva tömege ezen jövedelem aránylagos részéhez igénynyel bir: viszont a javadalmi utód is, például a gabona-csépléshez, szüreteléshez stb. kiadásokkal járul s a haszonélvezeti idő is javára esik, annál fogva ez is jogosult a jövedelmek arányos részéhez: mindezekből világos, miszerint itt különös és sokszor igen bonyolódott leszámolásnak van helye, mely a javadalom átvételekor nem végezethetik be, hanem csak később, midőn az évi számadások már lezáratnak, a kölcsönös kiadások megállapíthatatnak, a jövedelmek értékesíttetnek és a vonatkozó számadások kellőleg megvizsgálatnak. Ezen végszámolat rendbehozása képezi a praescissiót s ez feladata a praescissionalis calculusnak. Ezen eljárás sokszor — főleg ha a javadalom nagyobb, az elhunyt javadalmas számadásai pedig kellő rendben nem vezettettek, sokszor éveken át elhúzódik már a dolog természeténél fogva is, de még inkább bonyolult és nehézkes államszámveteli rendszerünk folytán. És így a hagyatéki tömeget illető jöve-

delmi rész is csak évek múlva állapítható meg véglegesen és hasítható ki a mondott leszámolás folytán, a mikor is azután épen azon módon osztatik fel a tömeget illető rész, a mint fenebb a többi hagyatékra nézve mondatott. — Még csak azt jegyzem meg, hogy a felosztás kulcsául régibb rendeleteknél fogva nem a naptári év 365 nappal, hanem egy évre csak 360 nap vétetik fel, és hogy a különféle függő jövedelmek: gabona, fa, gyapju stb. tekintetében külön szabályrendeletek irányadók, melyek részletesebb ismertetése azonban jelen értekezésem körén kívül esik.

IX.

A fenebb főbb vonalakban vázolt eljárásra — mert a leszámolási különféle szabályrendeletek tüzetes ismeretése egyrésztől több tért venne igénybe, mint ezt a lap terjedelme megengedi, másrésztől pedig kitűzött czélom is tulmenne — szabadjon most záradéku egynémely általános észrevételeket tennem.

Mint láttuk, törvény és több százados szokás a katolikus egyháznagyok hagyatékát a többi honpolgárok hagyatékától mindenkor élesen megkülönböztette, habár a papság a H. k. szerint ugyanazon joggal, szabadalommal és mentességekkel birta is az egyházi javakat, minőkkel a nemesség az ő birtokait. Ennek oka igénytelen nézetem szerint majd az egyházi régibb canonok azon határozataiban keresendő, hogy a papság jogosítva van ugyan de *altare vivere*, de azontul az egyháztól semmit el nem vehet, hanem minden a mi a jövedelmekből fenmarad, az az egyház javára esik; majd ezen javaknak hazai törvényeink szerint is saját-szerű rendeltetésében gyökeredzik, mely rendeltetett Szent László I. 5; 1548: 12; 1550: 19; 1715: 60 stb. világosan kijelölték. Továbbá ezen javak bizonyos tekintetben mindenkor államjavaknak is tekintettek, a mennyiben tudniillik keletkezésüknél fogva ily minőségre visszavezethetők; a székiüresedés alkalmával a jövedelmek a királyi kincstárt illették; azon javakban pedig, melyek ezen javadalmakból szereztetvén, az elhunyt javadalmas után visszamaradtak, előbb ugyan felében, a Kollonich-féle egyezmény óta pedig egy harmadában a kincstár részes, bizonynyal nem más jogalapon, mint annak jellegzése végett, hogy e javak eredetüket állami javakból veszik. Mind a mellett azonban, hogy e birtokok is mindenkor a koronás király által adományoztattak épen úgy, mint a nemesi birtokok: mégis a felségnek ezekre különös befolyása és felügyelete is fen volt tartva, mely jog a főkegyuri jogban találja alapját. És ezen különös jogot elismerte az 1715: 16. tcz. is, midőn kimondotta, hogy ha a fenti rendi oklevél, melyről fenebb szólottam, vagy a Kollonich-féle egyezmény iránt valamely kétség forogna fen «azt ő királyi felsége intézendí el».

Más részről az egyházi javak még egy különös jelleggel is bírnak s ez az *alapítványi jelleg*, mely ezen javadalmakat elidegeníthetlenné teszi; és hogy az elidegenítés vagy terhelés meg ne történhessék: a törvény az állami legfőbb tekintélyt: a koronát tette azok felügyelőjévé.

Mindezekből pedig az következik, hogy miután a magyar törvényhozás mindenkor tiszteletben tartotta a felségnek ezen javak körüli intézkedhetési jogát — ezen különös felségi jogok gyakorlása a magánjogi intézkedésektől elütő sajátlagos joghelyzeteket idézett elő, melyekben a dolog természeténél fogva főkép a közjogi és administratív szempontok léptek előtérbe. Láttuk a fenebb mondottakból azt is, hogy ezen hagyatékok körüli eljárás is különleges formákká fejlődött ki, melyek legnagyobb részben igazgatási természetűek s a melyek

ezen minőségüknél fogva törvényes eljárásra nem is alkalmasak, következőleg ilyennek tárgyát soha sem is képezhetik. S ha mégis ezen hagyatékok körül valamely bírói intézkedésnek lehet helye: az csakis az adminisztratív teendők tökéletes bevégezése után állhat elő, mert az igazgatási intézkedések befejezése előtt a bírói működésnek tere nincs és mert különben folytonos illetékességi összeütközések keletkeznének. Ugyanis: mint törvényekre hivatkozva ismételve hangsúlyozám, az egyházi javak már rendeltetésük s némi tekintetben állami, de mindenesetre alapítványi természetüknél fogva is elidegeníthetlenné, megcsönkíthatlanok és el nem adósíthatók épen úgy, mint a hitbizományi javak. Azok is a javadalmas hitére bíznak, — a királyi felségnek pedig jogában áll ezek épségben fentartására felügyelni és ezen felügyeleti jognak az által szerezní érvényt, hogy az azokban talált hiányok a legrövidebb eljárás után visszapótoltsanak. Hogy maga az egyház is mindenkor azon meggyőződésben élt, miszerint ezen javak kizárólag az egyház szükségleteire fordítandók, nem lesz tán érdektelen hacsak jogtörténelmi szempontból is mindjárt a XII. század elején Lőrincz érsek által megtartott esztergomi zsinat ide vágó határozatait emlékezetbe idézni, melyek szerint csak azon püspökök, kik szerzett vagyónuk három részét az egyház javára fordították, jogosítottak a negyedik résztől tetszésök szerint rendelkezni; ellenben azon püspökök hagyatékai, kik egyházaikról eléggé nem gondoskodnak s csak fiaikat gazdagították, fele részben az egyház javára foglaltattak le.

De hogy jogkövetkeztetésem megszakadt fonalát ismét felvegyem: miután a felügyelet adminisztratív teendő, az ebből folyó intézkedéseknek is adminisztratív természetűeknek kell lenniök. Ebből önként következik, hogy míg e javak a javadalmas halála után oly mennyiségben, számban és minőségben, mint a mikép azok neki hasznélvezetre átengedettek, ki nem egészítettnek addig a javadalmasnak a Kollonich-féle egyezmény értelmében is magánvagyonáról vagyis hagyatékáról épen oly kevésbé lehet szó, mint a mikép nem lehetett már az 1723: 49. tcz. e szavai szerint «bármely ősi birtoknak s birtokjogoknak elidegenítői, kik más birtokot szereznek, minthogy az ősi birtokot elidegenítették, mindaddig, míg az elidegenítettek helyre nem pótolattak, mások szerzőinek ne neveztethessenek» — valamit szerzeményinek mondani mindaddig, míg csak az ősiekből bár mi is hiányzott.

Az első tétel tehát, a mit a főpapi hagyatékokra nézve felállítok, az: hogy a főpapnak mindaddig nincs hagyatéka, míg a kormány által ő felsége nevében a fenálló szabályok értelmében számba nem vétetik a javadalom és annak számba vétele folytán minden hiányzó részek tökéletesen helyre nem pótolatnak.

Ezen tételből foly azután azon második: hogy a javadalomnak jogában áll az elhunyt főpap egész vagyonára kezét tenni és magát abból a tapasztalt hiányok tekintetében mindenek előtt adminisztratív uton tökéletesen kárpótolni; hogy tehát a javadalom e tekintetben, minden más követelőők előtt törvényes elsőbbséggel bír nemcsak azért, mivel a törvény által is megerősített Kollonich-féle egyezmény ily értelemben intézkedik, hanem azért is, mivel ellenkező esetben a javadalom állaga támadtatnék meg, a mit pedig annak alapítványi természete meg nem tűr, épen úgy nem, mint a hogy a hitbizomány élvezőjének személyes adósságaiért a hitbizományi javak le nem foglalhatók; és végre mivel a javadalmas személyes kötelezettségei miatt csak a javadalmas személyes vagyona, vagyis annak tiszta hagyatéka, nem pedig a javadalmi vagyonság szolgálhat a

magán hitelezőknek kielégítési alapul. A javadalomnak tehát a javadalmat élvezett főpap hagyatékára minden másokat megelőző törvényes zálogjoga van és kell is hogy legyen, mert ellenkező esetben ha a javadalmat élvező főpap a javadalom irányában fent elősorolt kötelezettségeit teljesíteni elmulasztaná s ez által a javadalmat deteriorálná, — vagy pedig ha a felszerelvényt elidegeníté és személyes adósságok (melyek esetleg költöttek is lehetnek) csinálása folytán a hitelezők a javadalmasnak a javadalomban levő szerzeményi vagyonságát minden tekintet nélkül arra, hogy a javadalom úgy a mint átadatott, fenlétezik-e? és a hiányok helyre-pótolvák-e? lefoglalhatnák: akkor a javadalmat bármely főpap tönkre tehetné és a felszerelvényt és ingó törzsvagyont végkép is elenyészteszethetné.

Harmadik tételül pedig az következik: hogy ha már a bíróságnak a főpapi hagyatékok tárgyalása körül is teendőt kell engedni: ez csakis ott kezdődhetik, a hol az administratív eljárás végét éri, vagyis midőn már a javadalom átvéve s esetleges hiányai a javadalmas hagyatékából kiegészítve és helyre pótolva vannak. Ha ez megtörtént s erről a bíróság a politikai hatóság által értesített: akkor a bíróság a fenmaradt vagy tiszta hagyaték tárgyalása tekintetében az általános örökösödési eljárás szerint intézkedhetik, de előbb be nem avatkozhatik a nélkül, hogy felségjogokat ne sértsen, vagy fenálló törvények és százados gyakorlatba ne ütközzék.*

Boncz Ferencz,
miniszeri tanácsos.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

Hatásköre a rendészet összes ágaira terjedvén ki, funkciói különbözők lesznek aszerint amint *állambiztonsági, magánbiztonsági, bírósági és jóléti* (vagy köz-igazgatási) rendészet mezejére terjednek ki. Állambiztonsági rendészet körében feladata az idegenügyi, sajtó, egyleti és gyülekezeti rendészet, ugyisint a népmozgalmakra vonatkozó rendeletek és törvények végrehajtásáról gondoskodás.⁹⁴ A londoni rendőrfőnökség e részbeni hatáskörét a törvény ekkép alapítja meg: «a béke fentartása, büntettek megakadályozása, bűnösök felfedezése, és befogatása (bírósági rendészeti funkció) s a jelen törvény végrehajtása, a commissioner rendeltetése. További funkciók a constabulary szolgálatának vezetése, az utcai forgalom akadályai meggátolása végetti regulatívumok közzététele, bérházak (lodging houses) ellenőrzése, színházakra felügyelet stb.⁹⁵ Bécsben a rendőrigazgatóság államrendőri osztálya segélyével intézi a főnök az állambiztonsági rendészeti ügyeket.⁹⁶

Mint a törvényhatóság rendőrigazgatásának feje, felügyel a vallás és erkölcsrendészet törvényeinek végrehajtására, a *jóléti rendészet* mezején gondozása tárgyai: kivilágítás, szekérforgalom, öntözés, kereskedelem biztonsága, házalás, elemi csapások ügye. *Magánbiztonsági* rendészeti teendői átkarolják a személy s vagyonbátorság,

* Sajtóhibák helyreigazítása: A 8-dik szám 58. lapon 14-ik sorban «e jogok» helyett olvasandó «a papok», ugyanazon lapon 30. sorban «a nádor» helyett olvasandó «kegyur». Ezekhez járul a 9-ik számban 67-ik lapon felülről második sorban e szó helyett «kifejezendők» olvasandó «kifizetendők».

⁹⁴ FOURNIER szerint: «comme préposée a la sûreté de l'état, la police générale surveille les associations cercles, banquets, manifestations, et réunions de toute nature, fait exécuter les lois et réglemens relatifs à l'imprimeries et librairie, a la vente des journeaux, au colportage et a la distribution des écrits ou imprimés.» BLOCK-nál, id. m. II. k. 569. l. A párisi préfet de police hatásköréről a police générale mezején olv. ELOUIN TRÉBUCHET et LABAT, id. m. II. k. 670. s k. l. Kimerítő adatok.

⁹⁵ R. GNEIST, Selfgovernment 458. s k. l.

⁹⁶ Ebbeli hatásköréről kimerítő adatokat közöl PRUCHA, id. m. 3. l.

élet és egészség s a becsület védelmét.⁹⁷ E széles keretű hatáskör alapos és sokoldalú ösmereteket, tapasztalatot és gyakran martiri önfeláldozást feltételezvé ügyvezető végrehajtójában, munkája magas díjazással szokott jutalmaztatni.⁹⁸

Viszonyát tekintve más hatóságokhoz, ez *koordinált* vagy *alárendelt* lehet. Alárendelt viszonyban áll a főnökség ellenőrzés, szolgálati utasítások s rendelkezések tekintetében különösen a fővárosokban a belügyminiszter vagy hol van rendőriminiszterhez.⁹⁹ Monarchiákban az *udvari hatóságok*, mindenütt a többi miniszteriumok és központi hatóságok *saját ügyeik* tekintetében szinte természetes felebbvaiói a főnökségnek.¹⁰⁰ Koordinált viszonyban áll a törvényhatóság többi hatóságaihoz, a midőn valamely ügy elintéztése *közös feladat*.

De sehol sem szűnik meg más mint a helyi rendőrhatalóság végrehajtó közege lenni a főnök s ugyanazon jogokat gyakorolja a nagy városokban, milyeneket a kis város rendőrelőjárója. Különbség kettő közt azonban a hierarchikus állásra nézve áll fönn, amennyiben amaz funkcióit a kormány közvetlen auctoritása alatt gyakorolja, emez pedig a középfoku hatóságot ösmeri el közvetlen felebbvalójának.

A főnökség a szervezet ezen rendszere alapján az erő és egység hü képét tünteti előnkbe s csak ily alakjában képes ama nehéz feladatok megvalósítására, melyeknek elébe tűzettek ezen korszak törvényhozása és szel-leme által. Európa legnagyobb városainak ily természetű hatósága csak e században szülemlett meg, mint a következőkből kitűnik.

Párisnak 1800 óta van csak rendszerünknek megfelelő administrációja. Azelőtt a most egy hivatalban egyesített hatalom a lieutenant général de police, a prévôt des marchands, az échevins, chambre des bâtimens sőt a parlament közt volt megosztva. Az 1800 előtti igazgatásról mondja VIVIEN: «elle manquait d'ensemble et d'unité, la confusion régnait dans son sein».¹⁰¹ Ilyenek voltak az állapotok Londonban is az új rendszer életbeléptetése előtt. Ezen város, melynek rendőrsége általános guny tárgya volt, csak 29 évvel később a párisi prefectura megszülemlése után részesült modern rendőrszervezetben. Az új rendszer 1829-ben megalkotta itt az administratív rendőrfőnöki hivalt, melytől a jogszolgáltatási funkciók elválasztatván, tiszta continen-tális jellegű executiv prefecturává lett. E hivatal élén eleinte két commissioner állott, de mivel a continentális személyi egység elvével az angol is megbarátkozott, később csak egy commissioner állítottatott a hivatal élére.¹⁰² Mindkét ország fővárosában tehát részint a nem rokon attribúciók elválasztása és az egyneműek egy hivatalnáli egyesítésének elve a jó rendőrigazgatás szempontjából lőn végrehajtva. A személyi egység elve pedig teljes diadalra emelkedett. Bécsben 1848-ig hiány-zott az erőt és egységet képviselő modern rendőrrorga-

⁹⁷ A párisi rendőrfőnök e tárgyak körüli hatásköréről, l. ELOUIN TRÉBUCHET et LABAT, id. m. II. k. 673. s k. l. A londoni rendészet jogáról, l. GNEIST, id. m. 74. §. A bécsi rendőrigazgatóság magánbiztonsági és jóléti rendészeti hatásköréről megemlékszik PRUCHA, id. m.

⁹⁸ A párisi rendőrfőnök pénzbeli járandósága 50,000 franc. PÁZ-MÁNDY, id. m. 37. l. A bécsi rendőrfőnök 7000 frttal díjaztatik. PRUCHA, id. m. 19. l.

⁹⁹ A londoni prefectura a belügyminiszter főhatósága alá helyeztetett. GNEIST, das englische Verwaltungsrecht. II. k. 74. §. A berlini Polizeipräsidium 1808. deczem. 16-ki Publicandum óta közvetlenül a belügyminiszternek van alárendelve. RÖNNE, id. m. II. a. k. 89. l. Nálunk is a *fővárosi rendőrség* közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyeztetett. BONCZ, id. m. I. k. 128. j. l.

¹⁰⁰ Franciaországban ez a törvény: «le préfet de police exercera ses fonctions sous l'autorité *immediate* des ministres, il correspondra directement avec eux pour les objets, qui dépendent de leurs départements». ELOUIN, TRÉBUCHET, id. m. I. k. 99. l. Ausztriában a rendőrigazgatóság viszonya ugyanaz PRUCHA id. m. 25. l.

¹⁰¹ VIVIEN, id. m. II. k. 170. l.

¹⁰² GNEIST, das englische Verwaltungsrecht. II. k. 876. s k. l.

nismus.¹⁰³ Most irányadó az igazgatóság szervezetére nézve az 1872. decz. 27. törvény.

II. Rendőrbiztosok. Oly tisztviselők alkalmazása, a kik feladata egy magasabb közeg tekintélye alatt azon rendszabályok végrehajtása, melyek a közbiztonság és békére vonatkoznak, oly közhasznú tény, hogy ezen intézményre akadunk nemcsak művelt, de félig barbár népeknél is, a társadalmak eredete és enyészete szakában egyaránt. Csak a név változik, de a tisztség mindenütt és minden időben egy fog maradni, mert mindenkor szüksége lesz annak, aki gondolkodik és igazgat oly delegátusokra, akik szelleme és parancsainak megtestesítői.

A rendőrbiztos a főnök közvetlen hatósága alatt álló *activ* tisztviselő, hatósági jogokkal felruházva. Hivatala *mindig* nyitja legyen, melyben mint kibékitő működik.¹⁰⁴ Mindig kell a polgárok szolgálatára állania, valahányszor segély végett felhivatik magán vagy köz-zavar esetében, elfogadja s kihallgatja az elővezetteket, öröklik a rendeletek végrehajtására, melyek a rendészet bármely ágára vonatkoznak is.¹⁰⁵

Ha oly fontos s általános intézmény ez, érdekes történettel kell birnia. S valóban fel is van jegyezve e történet.

Az ó ind városok tisztviselői közt ott látjuk a *talearit*, ki a városi közönség biztonságának őre, tehát rendőrbiztos. Hatáskörét JACOLLIOT így írja le: «*principat officier de police, il gardait les moissons, surveillait et arrêtaient les malfaiteurs (bírósi rendészeti hatáskör), faisait partir les dé pêches des chefs, qui daient les étrangers sur le territoire communal, et devait assurer la tranquillité de tous pendant la nuit.*»¹⁰⁶ A rendőrbiztos ügyei gondos ellátása végett végrehajtó közegekül elegendő számú segédekkel családtagjai köréből *magá választott*.¹⁰⁷ A ma is félig barbár Burmin királyságban szintén találkozunk rendőrbiztosi tisztséggel, melynek közege Pak-wet-nek neveztetik. E tisztviselőkre nézve mondva van: «*they are in fact, atrocious malefactors, pardoned in consideration of their performing vor life the duties of constables, gaolers und executioners, for all these offices are united in one person.*»¹⁰⁸ Rómában a *curatores urbis*, *magistratus minores*, gyakorolták a város kerületeiben a rájuk bízott biztonsági rendészeti funkciókat. A *cura urbis* kiterjedett a *cedes sacrae et privataera* irányzott felügyeletre, utczákon és közhelyeken rendfentartásra (*verrere, purgare, sternere et reficere vias*), tűz- és erkölcsrendészeti ügyek ellátására stb. Augustus a rendőrigazgatási téren reorganisátor. Ő elosztotta a várost 14 *régióra*, ezek pedig alosztályokra oszlottak el (*vici*), melyeknek Constantin alatt 307-re emelkedtek. A régiók tisztviselői edilek és tribúnok valának. Minden *vicus* élére több *vicomagister* állított. Antonius óta mindezen rendőrközegek egységes fővezetője a *praefectus urbis* lett. A modern praefecturának ő s anyja tehát már ekkor szülemlett meg.¹⁰⁹ Franciaországban a monarchia első szakában már találkozunk e tisztviselőkkel, *adjutores*, *missi regulis*, *missi comitum* elnevezés alatt, ekkor azonban nem mint egyes helység, vagy kerület szükkörű rendőrei, hanem mint egész provincia igazgatását ellenőrző magas rangú

auctoritások jelentkeznek. Mai elnevezéseket csak 1525. óta nyerték. A prévôté intézményének megalkotása óta megfelelő hatáskörrel ruháztattak fel. Az 1790. deczem. 1. törvény e tisztviselőkre nézve is új korszakot alkotott. Páris ekkor 48 sectióra osztatván, mindenik élére egy rendőrbiztos állított. Hatáskörük közrendre ügyelés (*surveillance générale*) vétségek és bűntettek constata-lása, bűnösök felfedezése és elfogása volt. E törvény szerint két évre megválasztottak az «*assemblée générale*» által. *Ma e hivatalon nyugszik a helyrendőri igazgatás jövője.* A rendőrbiztosok függetlenek a béketisztektől s a hyeserchiában ezek felebbvalói. Vidéken a préfet és souspréfet hatósága alatt állanak, mint nálunk a szolgabírák, a kik szintén kezdettől fogva rendőrbiztosi funkciókat gyakoroltak, az alispán alá rendelt rendőrközegei 1870-ben a cantonok rendőrbiztosságai egyszerű miniszteri rendelettel eltöröltettek, mert állítólag a községek jogait veszélyeztették. Ámde csakhamar a rendes állapotok beálltával, e *nélkülözhetlen* tisztviselők oly községekben is alkalmaztattak, melyekben eddig ily tisztség ösmeretlen vala.¹¹⁰

Angolország 1360. óta a helyrendőri *custodia pacis* a békebírákra, mint birtokoknál fogva független organumokra bízott.¹¹¹ Mig azonban a continensen az igazgatás elválasztása a jogszolgáltatással végbement, itt a *béke megőrzésben* a jogszolgáltatási jelleg teljes kifejlődését nyerte. A békebíró nemcsak elővizsgáló bíró, hanem rendőrbíró egyuttal. A békecommissio kinevezi a békebírákat királyi *rendőrbiztosokká*. Mint ilyenek gyakorolják azon hatalmat, melyet a norman korszaktól kezdve a biztosok (*Landvögte*) a személy- és vagyonbátorság megerősítésénél gyakoroltak.¹¹² LAMBARD szerint feladatuk ma: gondoskodni arról, hogy semmi sem történjék mi közvetve vagy közvetlenül a jogrend megsértéséhez vezet, békére kényszerítése azoknak, kik azt fenyegetik. *megbüntetése* azoknak, kik tényleg megháborították a békét.¹¹³

Poroszországban a 17. században a *Landrath* egyuttal rendőrbiztosi funkciókkal ruháztatott föl. Nagy Frigyes e hivatalhoz valóságos universalitást kötött, mert kerületében az *összkormányt* kellett képviselnie. Most a bírósági rendészet mezején is a rendes hatáskör megilleti e tisztséget.¹¹⁴

(Folytatás következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

Az inductiv-bölcsészeti módszer a jogtudományban s különösen a büntető jogban. Irta Dr. SCHICK SÁNDOR. Külön lenyomat a «Magyar Themis»-ből. Budapest 1877.

Még az 50-es években is felmerült néha, de a 40-es években divatos volt a tudományos polemia a szakirodalomban. Miután azonban az ily tudományos vita gyakran heveskedésre, sőt személyeskedésre is fajult későbbben, az újabb időben előkelő ignorálással találkozunk ugyanazon szakban nemcsak számtalan szakmunka és cikksorozat, hanem még szaklap is, mintha tudományos eszmecserére szükségünk sem volna, vagy az csak divatcikk lenne. Ma írhat mindenki, a mit akar a jog terén, sem helyeslő, sem helyreigazító választ nem kap.

Az inductiv-bölcsészeti módszernek egy háládatos történelmi tárgya kínálkozik jogéletünkben ezen előkelő igno-

¹¹⁰ ELOUIN TRÉBUCHET et LABAT, id. m. I. k. 106. s k. 1. FOURNIER, BLOCK, id. m. II. k. 572. s k. 1., VIVIEN, id. m. II. k. 174. s k. 1.

¹¹¹ GNEIST, Selfgovernment. 218. l.

¹¹² GNEIST, id. m. 219. l.

¹¹³ A békebírák mint rendőrbiztosok jogairól l. még GNEIST id. m. 39-dik §.

¹¹⁴ RÖNNE, id. m. II. b. k. 376—377. §§.

¹⁰³ A rendőrigazgatóság szervezetéről 48-ig, l. PRUCHA id. m. I. s köv. l.

¹⁰⁴ VIVIEN, id. m. II. k. 174. l.

¹⁰⁵ VIVIEN, id. m. II. k. 175. l. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1203. l.

¹⁰⁶ LOUIS JACOLLIOT. Voyages au pays des perles. Paris, 1874. 211. l.

¹⁰⁷ L. JACOLLIOT, u. o.

¹⁰⁸ China, pictorial, descriptive and historical, BOHNS ed. London, 1853. 495. l.

¹⁰⁹ P. WILLEMS «le droit public romain.» Louvain, 1874. — 325. l.

rálásban, csak hogy azon inductióból azután azt a deductiót is kellene vonni, mennyire árt vagy használ ez jogfejlődésünknek?

Mi meg vagyunk győződve, hogy — ha valamely szaklap bizonyos cikksorozatát különös lenyomatra méltat, annak jelentőséget tulajdonít s ezen kitüntetés által tudományos vita tárgyául kínálja.

Reméljük, hogy tiszta szándékunk félreismertetni nem fog, midőn a fenti külön lenyomat tartalmához szólunk, és ki is nyilatkoztatjuk, hogy ha higgadt ellen-érveléssel nem találkozunk, a vitát nem folytatjuk.

A füzetke csak címe első részének felel meg, a menyiben szerző a végén azt mondja, hogy az inductiv-bölcsészeti rendszert dióhéjba szorítva azért fejtette ki, hogy felvilágosító bevezetésül szolgáljon azon dolgozatoknak, melyeket büntető jogi tanulmányainak egyes elemtörédeikeiként közölni szándékozik. A büntető jogi inductiv-bölcsészeti módszerről tehát csak ezután lesznek különös közlések s az eddig mondottak csak bevezetésül, illetőleg alapul szolgálódnak a büntető jogi inductióknak.

A füzetke kétszeri olvasásunkba került, míg kitaláltuk, vagy csak véljük, hogy kitaláltuk, valjon szerző az észjogi vagy pedig a történelmi iskola módszeréről szól-e? Ezt tisztán kivenni nem lehet, mert szerző egyaránt támadja meg AHRENS Naturrechtjét, mint a történelmi adatgyűjtők mikrológiáját, mindazonáltal azt véljük, hogy szerző a történelmi jogászoknak ajánlja az inductiv-bölcsészeti módszert, melylyel a jogelvek és jogintézmények tervszerű, egyetemes irányu, szerves nyomozásokra alapíthatók és melylyel a nyers történelmi anyag magasabb célra feldolgoztatik.

Ha ezzel szerző akaratát és célját felfogtuk, akkor szerző a történelmi jogiskolának oly irányt jelelt ki, melynek végén az észjogászokkal találkozni kell, a kik a jogtörténelmi adatokat szintén csak részint becses anyagnak, részint pedig a tévedések útján oly mértföld-mutatóknak tekintik, melyek őket a tévutak elkerülésére intik.

Azonban kételkednünk kell, hogy ez lett volna világos célja és öntudatos akarata, ha a füzet részleteibe bocsátkozunk, melyek folytonossága, a sok hasonlat és irány-virág közül, alig ismerhető fel.

Szerző fejtegetését az emberi ész vizsgálódásainak módjairól kezdvén, azt mondja, hogy minden kutatásnak kétféle iránya lehet: vagy tisztán tudományos, mely az általánosból kiindul és elvont igazságokat keres, vagy gyakorlati, mely az egyesből indul ki s bizonyos létkör concret igényeivel foglalkozik — ez a tapasztalati vagy tárgyi módszer, míg az első az elvont fogalmak és elméletek módszere. Ide sorolja azután PLATO eszményies constructióit és jogbölcseiszeink antologikus légvárait, melyek «nem tűrik az inductio biztos talapzatát, de a valódi tudomány csak ily alapra építhet».

Szerző tehát a gyakorlati, tapasztalati vagy tárgyi módszert pártolná, ha az a jogtudományban fenti meghatározása szerint elégséges lenne, ezért nem nevezte el módszerét csupán inductiv módszernek, hanem mert a jogban elvekre, alapelvekre és vezérelvekre is van szükség, ezek pedig az ész művei, tehát a bölcsészet eredményei, — módszerét bölcsészetiinek címezi.

Azonban lássuk, mit mond a bölcsészetről?

A füzet 17. és 18-ik lapján azt mondja: «Az kétséget nem tűr, hogy a jog alapja az emberi természet, de ennek felismeréséhez csak az empiria vezet s nem a merő elmélkedés. A *philosophia* az egyedüli módszer, mely eredményhez vezet, de csak módszer, nem pedig önálló tudomány, mely mint ilyen a többi szakokkal szembeállítva, maga egyedül volna képes sikerhez vezetni. A bölcselkedés nem önálló eszköz, hanem módja az igazság felismerésének. A jog alapja

az emberi természet; az emberi természet felismerésének eszköze az empiria; a kutatás módszere a bölcsészet».

Mennyi óriási ugrás! Először is a philosophia, mint önálló tudomány, öszveavartatik mind meg annyi külön ágával; azután a bölcselkedés öszveavartatik a bölcsészettel, mint az emberi ész működésének tanával; az empiria az empyrikus bölcselkedéssel, végre az inductiv és deductiv érvelési vagy tan módszerek magával a bölcsészettel.

De pardon! nem szabad mondani, hogy ő zavarta volna össze; ezen kitétel ma már imparlamentaris, tehát a mai divat szerint úgy kell mondani, hogy szerző nem fejtette ki eléggé szerény felfogásunk szerint, miért küszöböli ki a jogbölcsezet köréből a deductiv érvelési módszert? holott a 27-ik oldalon éppen a deductio módszerét az elvek próbakövének mondja.

Véleményünk szerint, ha a füzetke tartalmát általánosan tekintjük, a szerzővel mindenben egyetértünk, csak hogy a részletes kifejtés annyi ellentéteket mutat, miszerint az egésznek tiszta képlete elmosódik s fel nem ismerhető, valjon szerző a jogtudomány észjogi vagy történelmi iskolájának ajánlja-e az inductiv módszert?

Mi mind a kettőben, mind a két módszert szükségesnek tartjuk, mert csak mind a kettő alkalmazásából folyik az igazság feltalálása.

A mint nem mondhatjuk a módszerek kifejtését eléggé világosnak, szabatosnak és szerencsésnek, éppen úgy nélkülözük a szabatosságot azon kifejezésben a büntető jogtudomány tekintetéből, hogy: «a jog alapja az emberi természet», mert a jog alapja, alanya és tárgya az ember maga, az ember léte. Az ember természete csak a jog minőségének alapja, mert más természetű embernek más a jogviszonya, más a viszonylagos joga is; a miről kivált a criminalistának soha sem kell megfelejtkezni, ha a bűntények tárgyi és alanyi tényálladékát megkülönböztetni akarja. Aztán PAULER tanárunk is tisztán tanítja, hogy a jog éppen úgy lehet absolut, mint viszonylagos, mert ha absolut jogot feltételezni nem lehetne, akkor a jogot, mint elvet, sem inductiv, sem deductiv módon sem bebizonyítani, sem feltételezni nem lehetne. Ezen kitétel tehát odaigazitandó, hogy a jog alapja (ám tegyük fel, hogy alapja) az ember; a büntető jogban pedig a jog minőségének alapja az emberi természet.

Éppen oly homályos azon kitétel, hogy «az emberi természet felismerésének eszköze az empiria». — Az empirikus bölcsészet igenis eszköze vagyis módja a felismerésnek, de az empiria csak lényeket és tüneményeket szolgáltat, azon tárgyi észleletek csak egyed-alakok, azokat még össze kell foglalni, rendszerezni, az emberekre alkalmazni és csak azután lehet mondani, hogy az ember természete ez vagy amaz. Ezen rendszerezés pedig bölcsészeti szabályok nélkül nem történhetik, ebben a bölcsészetnek nem kis műtér jut; az empiria tehát inkább alapja, mint eszköze lehet az emberi természet felismerésének, mert szerző maga is mondja a f. 13. sz. hogy sok adat még nem képez tudományt.

És miután mind az észjogásznak, mind a történelmi jogásznak empirikus bölcsészetre szüksége van, itt újból az a kérdés, valjon szerző a gyakorlati módszert a jogtörténelmi adathalmaz rendezésére akarja-e alkalmaztatni s a történelmi jogiskola ajtaja előtt seperi, vagy az észjogászokat figyelmeztetni, hogy légvárait az emberi tünemények alapjára építsék?

Kétségünk annál inkább fokozódik, ha a 4-ik oldalon az igazság definitióját elemezzük, a hol az mondatik, hogy: «az igazság viszonylagos fogalom; igazságot keresni annyit tesz, mint valamely tárgy reális léte és ugyanazon tárgyról képzelünk közti viszonyt vizsgálni; s az igazság e két tőnek öszvevágásában áll». Eltekintve attól, hogy azon szó «öszvevágás» nagyon emlékezteti a magyar embert arra, miszerint az igazságot csak az találja ki, a kinek elegendő

vágott dohánya van; az igazság nem viszonyítható képzel-műnkhez, hanem csak tárgyhöz; az igazság a valódiság tükré, és ha mi azon tükörben mást látunk mint a valót, az nem az igazság bűne, hanem a mi hibánk; az igazság megmarad igazságnak, ha mi nem is látjuk, nem is vizsgáljuk, fel nem fogjuk, vagy fel sem foghatjuk, — vagyis szerző szavaival, ha nem is vágjuk össze a tárgylétet arról képzel-műnkkel.

Nagyon sajnós lenne, ha a jogtudományban az inductiv bölcsészeti módszer csakis a *történelmi igazság viszonylatára* alkalmaztatnák s nekünk a törvényhozások lomtárában heverő törvényeket, mint létező adatokat, arra kellene újból felkarolnunk, hogy azokat anyagi valódiságuk szerint igazságoknak, ennél fogva vezérelveknék elfogadjuk, mert képzel-műnk róluk más nem lehet, mint a mit azok tartalmazzanak. A történelmi jogiskolának éppen az a legnagyobb hibája, hogy az elavult elvek tekintélyét folyton és féltékenyen őrzi és fentartja; hogy neki csak az igazság, a mi a római jogban áll, vagy szent Ágoston mondott. Másrészt pedig képzel-műnk reá fogja oly tárgyra is létet, a mely nemis létezik, és ha létezik, oly minőséget tulajdonít neki, mely természetellenes. A képzelem éppen meghamisítója az igazságnak; az igazság vizsgálásánál csak az ész és értelem dolgozzék a tárgylagos képletekkel, nem pedig a képzelem. A képzelmi jog és igazság éppen azon légvárak és testnélküli fogalmak, melyeket szerző megróv. Midőn tehát szerző a jogtudomány alapjául maga is az embert, illetőleg az emberi természetet kijeleli, különösnek tűnik fel, hogy szerző a 16-ik lapon, AHRENS azon *felfogásának felületességébe ütközik*, mely szerint ez a jog és igazság alapjául és forrásául a történelmet és annak adatait el nem ismeri s azt mondja, hogy az általános elvek származtatásának feladata bölcselmi és nem történelmi természetű.

Hogy szerző művének az általa ajánlott szervesség és általunk ajánlt logikai szabatosság nem a legerősebb oldala, kitűnik a füzet 18-ik oldalán olvasható következő sorokból: «Valamint a szerződés nem teremti, hanem szabályozza a szerződő felek közti viszonyt: úgy a jog is csak szabályoz, de nem alkot; s valamint ennél fogva egyrészt a jog világot vet az erkölcséletre: úgy másrészt sötét marad a jog az erkölcsélet ismeretének világa nélkül». Bátran kimondjuk, hogy ezen tételek egyike sem áll, mert:

a szerződés igenis teremti a szerződő felek közti viszonyt, mert ha a szerződés létre nem jön, nem jön létre a felek közt a viszony; a viszony különös szabályozása csak

a szerződés különös pontozatai által történik. Midőn szerződésről van szó, nem érthető azon általános viszony, melyben az emberek egymással mint társadalmi tagok élnek, hanem csak a szerződéses — különös — viszony, ezt pedig éppen a szerződés teremti és pontozataival szabályozza is, ha pedig ezen szabályozás el nem fogadtatik, nem jön létre a szerződés és a szándékolt viszony.

A jog fogalmában megkülönböztetendő az abszolút jog a tételes vagy törvényes jogtól; az abszolút jog önmagában fenáll, mint tiszta igazság; a tételes jog igenis alkotja absolute az állampolgárok közti viszonyt szabályaival, és szabályoz csak akkor, ha ezen alkotott viszony megzavartatni szándékoltnék.

Milyen viszonyban van a jog az erkölcsélettel, mi értendő az erkölcs alatt, ennek fejtegetése messzire vezetne. Itt megint az a kérdés, mit ért szerző a jog és mit az erkölcs alatt? ha a jogos életet erkölcséletnek gondolja, akkor az önönmagára világot nem vethet és nem lehet sötét önönmagában, hanem csak az előtt, a ki a jog és erkölcs közti szoros összefüggést nem látja. Itt úgy látszik szerző az erkölcsöt a szokástól nem különbözteti meg, mert ezen állításának igazolására az indiai özvegyek elégetésének szokását hozza fel példának, melyet az erkölccsel és erkölcselenséggel hoz kapcsolatba, s ebből azt engedi gyaníttatni, hogy szerző azon jog alatt, mely világot vet az erkölcséletre és világosságot kap az erkölcsélet ismeretéből, csakis a tételes jogot érti s a példában az indiai törvényekről szól.

Ha tehát szerző a tételes jogokra akarja az inductiv bölcsészeti módszert alkalmazni, akkor csak jó hosszú életet kívánhatunk neki ezen háládatlan munkára, mert a történelmi adathalmaz akárminő rendezéséből a jogtudomány pozitív előnyben nem részesül, haladni nem fog, ha az emberi jogok magasabb bölcsészeti álláspontjára fel nem emelkedik, ha jogelvei az inductio és deductio kettős lajtortáján életrevalóságukat be nem igazolandják, s az adathalmazt egy magasabban fellobogó fáklya — az ész — világával meg nem világítja.

Nem időzünk tovább e füzetkénél, csak arra kérjük jogászainkat, hogy ítéljék meg jól előbb, valjon érdemes-e valami dolgozat külön lenyomatásra s arra, hogy jogirodal-munkban külön szerepeljen. Véleményünk szerint jobb lett volna, ha ezen gyarló, ellentétteljes dolgozat, kérész életét a «Magyar Themis» hasábjain befejezte volna.

K.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A birói szemléről a polg. peres eljárásban.

Azon különös helyzet, melyet a birói szemle a modern perrendtartások bizonyítási rendszereiben s így a miénkében is elfoglal, a vele való tüzetesebb foglalkozást nem érdeknélkülivé teszi.

Birói szemle alatt, melynek a magyar elnevezés képzésére is befolyással volt, latin nevét «inspectio ocularis» a §. 9, J. 3, 6 de grad.-ban elő forduló egy kifejezésből szokták származtatni, értjük a bírónak mint ilyennek vitás perbeli tények felől való, érzéki észlelés által közvetített meggyőződés-szerzését.

E definitióból, melyre különösen annak igazolása végett még visszatérünk, kiderül mindenekelőtt, hogy a birói szemlének fogalma tágabb mint neve sejtetné; — az elnevezés ugyanis arra látszik mutatni, hogy csak a látás érzéke — a szem — által szerzett észlelés esik fogalma alá, holott minden más érzéki észlelés által való tapasztalatszerzés is kétségkívül ide vonandó.

Kitűnik ez például PUCHTA¹ után ZLINSZKY² és LANGENBECK³ által is idézett azon ismeretes peresetből, melyben bizonyos harangöntőnek, ki oly haragnak valamely község részére való készítésére kötelezte magát, melynek kongása a szomszéd községbe is kellett hogy elhallassék, — a harang árának kifizetését azon indokból tagadták meg, hogy az a jelzett föltételnek meg nem felel, s melyben az eljáró bíró a harang megfelelő voltáról oly módon fogatosított szemle által győződött meg, hogy kiment azon községbe, melybe a haragnak el kellett hallatszania, a másik — alperes — községben pedig meghuzatta a kérdéses harangot. — Itt tehát a hallás volt a szemlét közvetítő érzék.

Avagy hogy hazai tételes jogunkból vegyünk példát, tegyük fel, hogy valamely birtokos ki birtokán lévő épület kórházi célokra adta bérbe, szomszédságában létesí-

¹ Zeitschrift für Civilrecht u. Process III. kötet 53. s k. 1.

² A bizonyítás elmélete a polg. peres eljárásban Budapest 1874. cz. m. 246. l.

³ Die Beweisführung in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, Leipzig 1858. cz. m.

tendő valamely vágóhid vagy trágyagyár felállításának, — talán azon hiedelemben, hogy az ezen ipartelepekből okvetlenül kifejlendő bűz nem fog birtokáig elhatni — az iparhatóságilag ipartörvényünk 10. §-a értelmében kitűzött tárgyaláson ellen nem mondott. Később azonban tapasztalta, hogy bizony ezen iparhatóságilag engedélyezett telepek a kórházig is elható oly kellemetlen bűzt terjesztenek, hogy a kórházbérló a bérletet felmondani kénytelen. — Akár e felmondás folytán támad per a bérló és bérbeadó közt, akár ez utóbbi indít az ipartelep tulajdonosa ellen az ipartörvény 18. §. támaszkodva kártérítési keresetet, — mindkét esetben szükségessé válhatik annak szemle utjáni constatálása, hogy a bűz csakugyan elterjed-e a kórháznak bérelt helyiségig. — Itt a szaglás érzékével fogja a bíró meggyőződését szülő tapasztalatait szerezni.

Ép úgy hozhatnák fel példákat, hol majd az izlés, majd a tapintás érzéke volna a bírói meggyőződés keletkezését közvetítő közeg; azonban már az eddigiek is eléggé mutatják, hogy a szemle elnevezése fogalmával egyáltalában nincs igazolva. — PUCHTA⁴ különben ezen elnevezést azon körülménnyel véli indokolhatónak, hogy a szemlénél a látás érzéke legalább közreműködik más a szemlét tulajdonképpen teljesítő érzékkel; de ez indokolást részemről nem tartom megállhatónak, mert például épen a fentebb felhozott esetekben a szemlét foganatosító bíró a látás érzékének közrehatását teljesen nélkülözheti, sőt közrehatásról, közreműködésről nem is szólhatni, a mennyiben a szem szerepe a jelzett esetekben szükséges észlelet körül teljesen passiv.

Egyébiránt a jogtudomány régóta tisztában van azzal, hogy a szemle fogalom határozásánál nem lehet nevéhez tapadni; — s annál meglepőbb, hogy még HINSCHIUSES⁵ saját jobb definitiójának szem elől tévesztésével a szemle foganatosításáról azt mondja «sie geschieht durch *Besichtigung* der betreffenden Gegenstandes» vagy hogy SCHAPER⁶ — bár csak e fenyítő eljárás szempontjából — szintén téves egyoldalú definitiót tart szem előtt, midőn a szemléről azt mondja «die unmittelbare Beobachtung mit dem sichersten der menschlichen Sinne».

Látni tehát, hogy a «bírói szemle» elnevezés fennmaradását nem annyira jogosultságának mint a szokás zsarnok hatalmának köszöni, mely szokás különben némi támaszt kétségtelenül lel azon körülményben, hogy a szemle in praxi csakugyan legtöbbször a látás szervével történik, mivel e szerv külön kiképzés nélkül is legbiztosabb érzékünk. — Ép szemmel pl. nem pusztán a különböző alapszíneket, hanem azok árnyalatait is könnyen különböztethetjük meg, míg a hangnál, a mennyiben annak nem pusztán léte, hanem minősége — pl. a hang scala szerinti beosztása — forog kérdésben, az eldöntéshez már a hallszervnek külön kiképzése, gyakorlottsága igényeltetik.

Még rosszabbul vagyunk a szaglás s izléssel, mert míg a hangnál legalább általános érvényű s finomabb nuance-ok kifejezésére is képes osztályzatok különböztethetők meg, s állítottak fel, addig a szaglás útján nyert benyomások kifejezésére csak a szagos és bűdös, az izlés útján szerettek tudatására csak az édes, savanyu és keserű vajmi tág s határozatlan körü kifejezéseink vannak, melyeken belül ismertebb dolgok hason tulajdonságaival való összehasonlításokkal vagyunk kénytelenek magunkon segíteni.

Hozzá járul, hogy a látszerv a legsokoldalubb, vagyis a dolgok sokkal több létezése vagy minősége tekintetében vita tárgyát képezhető tulajdonságának biztos felismerésére képes, mint bármely más érzékünk. Ugyanis nemcsak a dolgok létezését, hanem azok hollétét, nem különben színét,

alakját, nagyságát, helyzetét, állapotát (nyugvás v. mozgás) stb. ismerhetjük fel vele, és pedig úgy absolute mint más tárgyak hason tulajdonságaihoz viszonyítottan.

A szemle név alatt ismeretes eljárás s bizonyításmódnak ezen elnevezése tehát ha igazolva nincs is, mentve mindenesetre van, minek constatálása után azon controvers kérdés vizsgálásához foghatunk, hogy a szemle tekinthető-e tulajdonképpen bizonyítéknak vagy sem.

A szemlének ebbeli minőségét kivált azok tagadják, kik a tárgyalási elv legridegebb alakjához tapadva a bizonyításnál kizárólag a felek cselekvőségének adnak helyt, s valaminek valódisága mellett harczoló, de létét nem a perfelek cselekvőségének köszönő okot bizonyítéknak nem is tekintenek.

Ámde a bizonyítás fogalmának ily megszorítása tartatlan, s természetszerűleg mindazt kell bizonyítékul tekintenünk, mi valamely peres kérdés bizonyos minősége felőli meggyőződésnek a bíróban való keletkeztetésére alkalmas; bizonyításnak az ily módon meghatározott bizonyíték hatásának a bizonyíték alkalmazása általi előidézését nevezvén.

Az érintett kifogás tehát csak a hivatalból elrendelt bírói szemlénél bír az alaposság némi sovány színezetével, — Mert e felek kérelmére elrendelt bírói szemlénél épen úgy a felek producálják a bizonyítékot mint a bizonyítás bármely más nem ex officio foganatosított módjánál; a bírói meggyőződés keletkezése pedig a szemle általi bizonyításnál nem kevésbé belső, a felek közrehatását kizáró procedura mint bármely más módni bizonyításnál. — A felek ténykedése soha sem terjedhet tovább, mint a bizonyítéknak a bíróval való megismertetésére, annak a bírói elméhez való viszonyba helyezésére; az e viszonyba helyezés által eléretni kívánt eredmény — a bírói meggyőződés — tetteles beálltának eszközlése nem áll már a felek hatalmában, akár a libera cognitio elvét vallja a perrendtartás, akár megköti a bírót a bizonyítékok erejének eleve törvényileg való meghatározásával. — Mert mig az első esetben már fogalmilag is kétségtelen, hogy a bizonyítékok ható erejének meghatározásánál a bíró a felek közreműködésétől teljesen önállóan s függetlenül jár el, addig a másik esetben is nem a felek befolyása, hanem a törvény kijelentése folytán kénytelen a bíró a felhozott bizonyítékoknak bizonyos hatását mintegy színelni.

De különben is a bizonyíték oly definitiója, mely annak fogalmát az előállítás módjától teszi függővé, nem természetes. — Bizonyíték egyszerűen mindaz, mi valaminek igazsága felől meggyőződést szül; s már ama ragaszték is, mely bizonyítéknak vita tárgyát képező dolog valamely bizonytalan minősége felől a bíróban mint ilyenben meggyőződést keltő okot nevez, a bizonyíték általános fogalmánál szűkebb, t. i. perbeli bizonyítékra vonatkozik. — Ha e fogalomhatározást még azzal is szűkítjük, hogy csak a felek által producált ilyennemű okot vagy adatot nevezünk bizonyítéknak, akkor már nem a bizonyítékot absolute, nem is az abstract perbeli bizonyítékot, hanem valamely konkrét peres eljárás lényegéből a tárgyalási maxim legmerekvebb alakzatából folyó bizonyítékot tartunk szem előtt; — s ha érintetlenül hagyjuk is azon kérdést, hogy a tárgyalási vagy a kutatási eljárás kínál-e nagyobb chance-okat a valódi igazság kiderítésére, mint minden peres eljárás eszményi célja elérésére, — minden esetre el kell ismerünk, hogy a tárgyalási eljárás legalább is nem magától érthetőbb, nem természetesebb alakzata a peres eljárásnak mint a nyomozási, miért is annak a bizonyításnak positiv törvénytől abstraháló definitiójánál való szem előtt tartása nem helyes.

Nem mulaszthatom el különben e helyütt azon meggyőződésemet kijelentését, hogy a tárgyalási elvnek teljesen elég van téve, illetve az annak tulajdonául vitatott előnyök

⁴ Id. h.⁵ HOLTZENDORF-fele Rechtslexicon I. köt. 127. l.⁶ Ugy. o.

kellőleg el vannak érve akkor is, ha a polgári peres eljárás nem *indittatik* meg másként, mint érdeklett fél — ad acta legitimatus kérelmére; — ha azonban valaki vitás ügyét a bíró elé hozta, türje azt is, hogy a híró hivatalból nyomozza a jogállapító állítások igaz vagy nem igaz voltát. A veszélyt, melyet a kutatási eljárás magában rejt, hogy t. i. a bírót magánviszonyokba való kellemetlen beavatkozásokra jogosítja, azt hiszem bőven ellensúlyozza azon morális kár, mely a tárgyalási maxime tulhajtott alkalmazásánál onnan származik, hogy a jognemértő, s ennél fogva az igazságnak materialis és formalisra való bifurcatióját felfogni nem képes közönség naponta látja miként ruháztatnak fel a res judicata megtámadhatatlan tulajdonságaival nemcsak világos igazságtalanságok hanem gyakran kézzelfogható valótlanosságok is. — Ám ha valaki szivesebben titokban tartott dolgok nyomozás közbeni napvilágra hozatalától fél, s ha e lehetőséget károsabbnak tartja a tárgyalási eljárással sokkal inkább mint a nyomozásával járó ama másik lehetőségnél, hogy igazságos, de bírói eldöntés alá került ügye bizonyítékok hiányában részére kedvezőtlenül dől el, ne hozza ügyét a bíró elé.

Mihelyt tehát a nyomozási elvet tüzzük a perrendtartás zászlajára, az ex officio elrendelt szemlének a bizonyítékok sorába leendő felvétele ellen sem lehetend kifogásunk.

WEVELD⁷ úgy igyekszik az e részbeni ellentéteket kiegyenlíteni, hogy a szemlét bizonyítási és informationalisra osztja, elsőnek a felek indítványa folytán, másodiknak a hivatalból foganatosítottat tekintvén, s ez utóbbinak céljául vita tárgyát ugyan nem képező, de homályos tények felvilágosítását mondja.

Ezen megkülönböztetésnél WEWELD — munkája több helyéből kitetszőleg — a tárgyalási eljárásból indul ki, s így mindaz, mit e részben fent mondtam, itt is megfelelő alkalmazást talál; — de ettől el is tekintve, nem tartom a vitatott különbséget keresztül vihetőnek. — Láttuk ugyanis, hogy kutatási eljárás mellett az ex offo foganatosított szemlének a bizonyítékok sorába való felvétele ellen sem forog fenn akadály, az érintett megkülönböztetés szüksége tehát csak tárgyalási eljárásból való kiindulás mellett mutatkozik; — ennél azonban teljességgel nem láthatni be, mi célja legyen nem tagadott s ennél fogva a bíró által is köteleességszerűleg igazaknak elfogadandó tények szemle utjáni kiderítésének. — De továbbá a bíró az információja végett eszközölt szemle közben szerzett meggyőződést vagy érvényesíti határozata kimondásánál s akkor kétségtelen, hogy az informationalis szemle is bizonyíték szerepét játssza, vagy pedig szemle utján nyert tudomása ellenére lesz kénytelen határozatot mondani, mivel a szemlét nem a felek kérték s akkor bizony csak céltalan időpazarlást s huzavonát eredményezett szemléjével.

A mondottak eredménye gyanánt tehát kifejezhetem abbéli meggyőződésemet, hogy a) a szemle mindig hivatalból kell hogy elrendelhető legyen, és b) hogy a szemle ez esetben is bizonyíték természetével bír.

Az első tétel helyességére nézve kétely támadhatna különösen akkor, ha a szemle tárgya nemcsak hogy nem közös, hanem tulajdonosa által szemle alól ki is akar vonatni. — Kik a bizonyítékok közösségéről szóló tan divó tételeinek hódolnak, a szemlének ily esetben sem hivatalból, sem a nem tulajdonos félnek a másik által ellenzett kérelmére való elrendelhetését nem tartják megengedhetőnek. — Nézetem szerint azonban helytelenül. — Az állam s rendezett jogélet fogalmainak megfelelőleg, az állampolgár jogai nem azonosulnak az «abstract ember» eszményi jogkörével; mert mig amannak állami s társadalmi tag minősége egyrészt oly cselekvéseket szab elé, melyektől ez ment, úgy gyak-

ran passivitást is tesz kötelességévé ott, hol a másik szabad cselekvőségének szárnyait embertársaira való tekintetek ólma nem bénítaná. — S az állami, közületi tekintetek által elvont fogalmáénál szűkebb mederbe okvetlenül már is szorított szabadságot nem látom kelleténél jobban korlátozni, ha bárki kizárólagos tulajdonát képező dolog megszemléltetésének türése kényszerítették akkor, ha ezáltal jogtalanságok enyészthetők el, s a minden körülmények között diadalra juttatást igénylő igazság érvényre emeltethetik. — Kivételnek ily esetben akkor sem látom helyét, ha a megszemlélendő tárgy nem felperesé, tehát nem azé, ki a vitás kérdést bírói eldöntés alá vitte, s ki ily módon önkényt veté alá magát mindazon consequentiáknak, melyek e cselekvényéből folynak; — nem pedig azért, mert abban, hogy valaki saját tárgyával netalán ellenfelének kedvező bizonyítékot kénytelen szolgáltatni, kétségtelenül rejlik ugyan szabadságmegszorítás, de olyan, melyből a közre nézve sokkal kevesebb veszély származik, mint e szabadság megóvásának árát képező azon körülményből, hogy a szemle tárgy tulajdonosa a jelzett kényszer mellőzése folytán esetleg jogtalan állapot fenntartásában a törvény által védelmezethetik.

A bizonyítékok közösségét tehát nem a tulajdonközösség állapíthatja meg. — A bizonyíték gyanánt alkalmazásra kerülő tárgy (okmány vagy szemletárgy) tulajdonjoga oly jogviszony, mely a perrel gyakran semmiféle összefüggésben nem áll. — A bizonyíték közösségét a jogérdekközösség, a bizonyítéknak közös jogviszony felderítésére alkalmas volta kell hogy megállapítsa, s ugyanazon szempontok, melyeknél fogva a kereskedelmi könyvek mindinkább közösek gyanánt kezdenek tekintetni, kell, hogy idővel a peres eljárások többi bizonyítékai tekintetében is érvényesüljenek.

Mint bizonyíték a szemle a bizonyítékok rendszerében kiváló, a többiekétől lényegesen eltérő helyzetet foglal el; a szemlén kívüli többi bizonyítékok által előidézett tudásnál, meggyőződésnél annak okai a tudó személyen kívül fekvők, tehát csak történeti igazságot közvetett tudást, s így csak valószínűséget előidézők,⁸ a szemle utján szerzett bírói tudomás ellenben közvetlen, empiricus s így a bizonyosság sokkal magasabb fokát eredményező, mint bármely más bizonyíték.

Nagy előnyt tulajdonít továbbá a szemlének a többi bizonyíték felett azon körülmény is, hogy bizonyító erejének eleve törvényileg való meghatározása teljesen lehetetlen; mindenkor a bírótól kell hogy függjön annak meghatározása, hogy mi hatályt tulajdonítson az észlelteknak; a szemle tehát a bírót megkötő bizonyítási rendszer sivar tengerén sziget marad, melyen a valódi igazság a formál igazsággal való tusájában lábát vetheti meg, s e szempontból nyugodtan írnam alá én is e tételt:

«Inspectio ocularis est regina probationum».

Aláírnám, ha bizonyos körülmények a szemle ebbeli jelentőségét oly lényegesen nem csökkentenék, hogy értéke in praxi majdnem illusoriussá válik.

A szemle ugyanis — tárgya fekvésénél fogva — gyakran nem az eljáró, hanem más bíróság illetőségi területén foganatosítandó. — Ily esetben először is azon elv, hogy minden bíró hatásköre illetőségi területére szorítkozik, másodszor pedig az olcsóságnak a gyakorlati életben oly nagyon is irányadó szempontja nem engedik, hogy az eljáró bíróság ama másiknak területére menjen szemlét foganatosítani, s a szemlét ily esetben az eljáró bíróság megkeresésére a megfelelő terület illetékes bírósága fogja eszközölni.

Van tehát szemle ez esetben is, csakhogya ilyenkor

⁸ BEIDTEL: Handbuch des gerichtlichen Verfahrens Wien 1853. cz. m. 268. s k. l.

⁷ «Zur Lehre vom gerichtlichen Augenschein im Civilprocess» München 1877. cz. m. 54. l.

csakugyan nem bizonyíték, hanem ilyennek — a szemlel jegyzőkönyvnek mint okmánynak — szerkesztésére alapul szolgáló hivatalos procedura; mert a szemlét teljesítő s ennél fogva a dolog mibenlétéről közvetlen érzéki benyomást nyert bíró nem mond a vitás kérdés felett határozatot, a perben eljáró ítélő bíró pedig a vitás kérdések mibenléte felőli meggyőződését már nem közvetlen érzéki észlelés, hanem a másik bíró által saját észleléséről felvett jegyzőkönyv, tehát okmány alapján szerezte meg. A közvetlen megismerés tehát közvetetté, a tudás hívéssé alakul.

A második körülmény, mely a szemlét eredeti jelentősége nagy részétől megfosztja, a társas bírói intézmény s az annál meghonosult szemlel eljárásban rejlik.

Itt is kiválólag a költségkimelés szempontja az, mely miatt a szemle valódi jelentőségét levetkőztetni kénytelen, a mennyiben ezen szempont figyelembe vétele miatt történik, hogy a szemlét rendszerint egyes kiküldött bírói tag foganatosítja, holott annak, hogy bizonyíték s ne megint csak ilyennek szerkesztési alapja legyen, az egész az ügyben határozatot mondani hivatott testület által kellene eszközöltetnie. — In praxi tehát a collegialis bíróságok soha sem szemlére, hanem az arról felvett okmányra alapítják meggyőződésüket.

(Folytatása követik.)

Dr. Nagy Árpád,
ügyvéd.

Uj illetékességi zavarok az örökösödési eljárásban!?

MOLNÁR JENŐ kir. albíró ur a «Magyar Themis» 6. számában «a gyámság- és gondnokságról szóló törvény 254. §-ának értelmezéséhez» felirat alatt közzétett cikkében azon nézetnek ad kifejezést, mintha a gyám- és gondnoksági ügyeket rendező 1877: XX. t. cz. a k. bíróságoknak hagyatékírói illetőségén változást tett volna. Ő ugyanis a hivatkozott törvény 254. §-ának abbeli rendelkezését, miszerint oly esetben, ha az örökség tárgyát ingatlanok vagy telekkönyvileg bejegyzett jogok is képezik, az összes hagyatéki iratok az ingatlanok az örökösökre leendő telekkvi átiratásának elrendelése végett a *hagyatéki bírósághoz* teendők át az eljáró gyámhatóság által, a törv. rendtrs 37. 580. és 581. §§-aira támaszkodva akkép értelmezi, hogy ily esetben a hagyatéki iratok mindenkor a k. törvényszékhez teendők át, mert «fenálló törvénykezési eljárásunk, vagyis a törv. rendtrs 37. 580. és 581. §§-ának világos rendelkezése után lehetetlen, hogy a gyámügyi törvény 254. §-ának esetében hagyatéki bíróság alatt más mint a törvényszék értessék».

Ha netán mások is találkoznának, kik fent nevezett k. aljbíró urnak nézetét osztják: akkor ismét nem soká megindul a hagyatéki iratcsomók vándorlása a járásbíróiaktól a törvényszékekhez, a törvényszékektől vissza a járásbíróihoz és ezután a törv. rendtrs 50. §-a alapján — a semmitőshöz.

Pedig én a jelen esetben előidézendő vitában «den Streit vom Zaune gepflückt» látom; érintett nézetet merően tévesnek tartom és annak ellenében a gyámügyi törvény figyelmes átolvasása után azon állítással bátran lépek fel, hogy az 1877: XX. t. cz. *csakis a hagyatéki bíróságok hatáskörén változtatott*, de a bíróságoknak egymás közti hagyatékírói *illetőségét* nem érintette. Mindössze, a min az új törvény változást tett, az, hogy kiindulva azon helyes és a bírói kar által e törvény kihirdetésénél őszinte örömmel üdvözölt elvből, miszerint a bírónak hivatását nem mások feletti gyámkodás, nem ügyeinek igazgatása és vagyonuknak kezelése, szóval nem közigazgatás és kormányozás, hanem vitás jogi kérdések eldöntése képezi, a bíróságok hatásköréből egy nagy részét azon hagyaték körüli teendőknek, melyekben nem a «quid juris? hanem a quid

consilii» féle kérdések döntenők el, — kivette és a közigazgatási hatóságokra (községi jegyzőre, községi előljáróságra, szolgabíróra, árvaszékre) bízta.

Hadd lássuk már most részletesen, hogy a hagyaték körüli hivatalos eljárásra tartozó, mely örökösödési esetek mentek át az új törvény folytán a bíróságoktól a gyámhatóságokra és közegeire, és mennyire terjed ezentul egyáltalában a bíróságok hatásköre örökösödési ügyekben? Vagyis mely módosítást szenvedtek az 1868: LIV. t. cikk 560. §-ának a bíróságok hagyatékírói hatáskörét szabályozó rendelkezései?

A. A hagyaték körüli összes hivatalos teendőket a halálesetfelvételtől kezdve az egyesség megkísérléseig és a létrejött egyesség végrehajtása iránti intézkedések megtételeig már nem a bíróságok, hanem a *gyámhatóság és közegei* végezik:

I. ha az örökösök között kiskorúak, vagy gondnokság alá tartozó személyek vagy méhmagzat van 1877: XX. t. cz. 236. §. és 233. §-ának 1. pontja. Az 1868: LIV. t. cz. 560. §-ának a) pontja tehát a bíróságokra nézve *hivatalból fellelésük tekintetében* hatályon kívül helyeztetett.

II. Ha azok közül, kiket az örökség valószínűleg illetni fog, valamelyikük ismeretlen helyen távol van. De ezen esetben az *egész* hagyatéki eljárás, beleértve az 1868: LIV. t. cz. 576. §-ában érintett hirdetményi eljárást és tárgyalást, csak akkor illeti a gyámhatóságot, ha az ismeretlen *helyen távollévő örökös* vagy *ilyennek örököstársa gyámhatóság alá tartozik*. 236. §. 233. §. 2. pontja és 257. §.

Ha a távollévő örökös gyámhatóság alá nem tartozik, sem olyannak nem örököstársa, akkor a gyámhatóságnak hatásköre csakis a távollévő önjogu örökös örökségének kezelése végett gondnoknak kirendelésére és a hagyaték biztosítására szükséges ideiglenes intézkedések megtételére szorítkozik; az 1868: LIV. t. cz. 576. §-ban szabályozott eljárás kizárólag a hagyatéki bíróságot illetvén. 257. §.

Mindazonáltal az I. és II. alatt érintett esetekben, ha az egyességnek az örökösökként fellépők közötti megkísérlésénél

a) az örökösödési jog vitássá válik, vagy
b) a vagyonközösségben maradni nem akaró igazolt örökösök az osztályra nézve meg nem egyeztek 251. és 255. §§. — ugyszinte kivétel nélkül,
c) ha az örökség tárgyát ingatlanok vagy telekkönyvileg bejegyzett jogok is képezik: a tárgyalási jegyzőkönyv és az összes iratok a gyámhatóság által a *hagyatéki bírósághoz* teendők át. 254. §.

B. A *hagyatéki bíróságok* ezentul is az 1868: LIV. 564. és következő §§-ai szerint a *leltározástól kezdve*, — a mennyiben azt az 1877: XX. t. cz. 233. és következő §§-ai szerint a községi jegyző még nem foganatosította volna, — *egész az egyességnek elintézéséig, illetőleg a perre utasításig, járnak el*:

I. Ha az önjogu tehát *kizárólag* örökösök bíróságon kívül ki nem egyezhetvén, valamelyikük a hivatalos beavatkozást kérelmezi. Törv. rendtrs 560. §. c) pontja, mely e szerint érintetlenül hagyatott. II. Ha az örökösök ismeretlenek vagy örökös egyáltalában nem létezik, törv. rendtrs 560. §. d) pontja és 1877: XX. t. cz. 236. és 233. §. 3. pontja. Végre

C. Csak *kivételesen* illetőleg csak *részben* járnak el a *hagyatéki bíróságok*, különben illetőleg a többiben a gyámhatóságok és közegei:

I. Ha az örökösök közül gyámság vagy gondnokság alá tartozó személyek vannak és a) az örökjog vitássá vált, vagy b) az igazolt örökösök vagyonközösségben maradni nem akarnak és az osztályra nézve meg nem egyeztek. 251. és 255. §§.

Az a) esetben a perre utasítás, a b) alattiban a törv.

rendtrs 583. §-ában érintett sommás utu osztály vagy (584. §.) perre utasítás lesz a hagyatéki bíróságnak rendszerinti teendője, noha az 1877: XX. t. cikk által kizárva nincs, hogy a hagyatéki bíróság a törv. rendtrs 585. §-ában adott jogával élve az egyességet újból kísérelje meg.

II. Ha az örökösök *mind önjoquak*, de közülök valamelyikük ismeretlen helyen távol van. Itt az 1868: LIV. t. cz. 576. §-ában szabályozott eljárás kizárólag a bíróságot, és csak az örökség biztosítására és ideiglenes kezelésére vonatkozó előleges azaz a bíróságnak rendelkezéseig tartó intézkedések megtétele illeti meg a gyámhatóságot. Gyám-törvény 257. §. Ekként módosítottatott tehát a törv. rendtrsnek 560. §-ának b) pontja.

III. Ha a gyámhatóság által egyességleg letárgyalt hagy. ügyben az örökség tárgyát ingatlanok vagy telekkönyvileg bejegyzett jogok is képezik: ez esetben a hagyatéki bíróság az ingatlanok, ill. tkvi jogok az örökösökre leendő telekkönyvi átruházása iránt a gyámhatóság által hozzá küldött tárgyalási jkv illetőleg egyesség alapján intézkedik vagyis a törvény (254. §.) szavaival élve: «a hagyatéki bíróság minden vizsgálat mellőzésével, az ingatlanok vagy tkvi jognak az örökös vagy *hagyományos* (az eddigi törvény a hagyományosról nem igen gondoskodott) nevére leendő átiratását megrendelni s e végből az illetékes telekkönyvi hatóságot — hivatalból megkeresni tartozik.

Itt még mellékesen megjegyzem, hogy az országgyűlésnek közigazgatási bizottsága a gyámügyi törvénynek kormányjavaslatát, mely lényegileg a fenebbiekkal megegyez, oda kívánta módosíttatni, hogy «azon esetben, midőn az ingatlan az örökhagyó nevében áll, a bíróság hirdetményileg felhívja a netaláni igénylőket örökösödési jogaiknak záros-határidőben leendő érvényesítésére» — a bizottság által ajánlott ezen módosítás azonban a törvénybe fel nem vétett, miből következik, hogy ily esetben hirdetmény kibocsátásának helye nincs. — Végre oly esetben, ha az ingatlan az örökhagyó nevére még átirva nincs és az átiratásra alkalmas okmány vagy nyilatkozat (1877: XX. t. cz. 252. 254. §§.) a hagyatéki tárgyalás folyama alatt beszerezhető nem volt, a hagyatéki bíróság arról, hogy a kérdéses ingatlan kire szállott, az illetőnek igazolványt ad oly célból, hogy ez az átiratást az örökhagyó, illetőleg maga nevére esetleg per után is eszközölhesse. 254. §. Ime, ezek azon újítások, melyeket az 1877: XX. t. cikk az eddigi örökösödési eljárás, nevezetesen pedig a törv. rendtrs 560. §. rendelkezéseiben tett. Mindezekből nyilván kitűnik, hogy a gyámügyi törvény csak a hagyatéki bíróságok a hagyatékok körüli hatáskörén változtatott, de a meghagyott bírói hatáskörön belül a bíróságok egymás közötti illetékességüket nem érintette.

E szerint a bíróságok hagyaték bírói illetékességükre nézve ezentul is irányadóul fognak szolgálni a törv. rendtrs 562. §. és 583. §-ának rendeletei és a m. k. Curia mint semmitőszéknek ezen rendeletek magyarázatára vonatkozó 1872 évi 1300., 6763., 5224., 3643., 3802., 5450., 6303. számú és későbbi határozataiban kifejezést nyert, már is a jog, gyakorlatban «vérré hussá» vált és általánosan követett elvek.

Ezek szerint általános hagyatékbirosági illetékességi szabály, hogy *mindazon esetekben ha az örökhagyó sz. k. városban tartotta utolsó rendes lakását, az örökösödési eljárás vezetésére nézve a k. törvényszék az illetékes hagyatéki bíróság; minden egyéb esetben, álljon a hagyaték ingókból és ingatlanokból, vagy csakis ingatlanokból, a kir. járásbírói bíróság illetékes hagy. bíróság.*

E szabály alól csak a perre utasítás, mely a k. semmitőszék által kizárólag a törvényszék teendőjének nyilvánítottatott, és az 583. §-ban érintett sommás utu osztály tesz kivételt.

A törv. rendtrs 580. §-a a mint ez e §. szövege és a megelőző 579. §. valamint a 18. §-a igazolják, nem hagyatékbirosági, hanem *birosági* eljárást szabályoz, mely akkor követendő, ha a kivétel nélkül önjoqu örökösök az 560. §-a c) pontja értelmében bírói hivatalos beavatkozást nem kérelmeztek, hanem az örökségben bíróságon kívül megosztoszkodván a hagyatékhoz tartozó ingatlanoknak neveikre leendő telekkvi átiratását kieszközölni kívánják.

Ezek után feleslegesnek tartom, kartársam MOLNÁR JENŐ urnak a gyámügyi törvény 254. §-ának értelmezése iránti cikkében foglalt érvelésének részletesebb czáfolatába bocsátkozni, és azon óhajással zárom be e soraimat: bárha az e téren netán felmerülő illetékességi összeütközéseknél a «principiis obsta!» ezentul is maradna a jelszava a nagym. m. k. semmitőszéknek, mert különben elnyel mindnyájunkat — a véghetetlen chaos!

Hánrich József,
pozsonyi k. törvénzbíró.

Döntvény.*

A gyámügyi és gondnoksági ügyeket szabályzó 1877. évi XX. tczikk, annak 243. §-a szerint, a bírósági örökösödési eljárásra vonatkozó szabályait csak azon esetekre változtatta meg, a midőn az örökösök, vagy azok egy része alyai hatalom, gyám vagy gondnok alatt áll, mely esetekben az örökösödési eljárásra a gyámhatóság illetékes, minden más esetben és akkor is, midőn a gyámhatóság előtti eljárásban az örökösök vitásként állt, a 255. §. szerint a hagyatéki bíróság illetékességi köre változatlanul meghagyatott, mi mellett az idézett XX. tczikk 227. és 236. §-aiban foglalt rendelkezések helyt foghatnak a nélkül, hogy ebből azon esetre, midőn az eljárásra a bíróságok hivatnak, a bírósági örökösödési eljárás körüli illetékességre vonatkozó szabályai hatályon kívül helyezését lehetne következtetni.

(1878. febr. 27-kén 3536. sz. a. kelt semmitőszéki határozat.)

J. Ignác szatmárvárosi közgyám, Szatmár városában 1878. évi jan. 16-kán elhalt L. Mária B. Istvánné, haláleset felvételét az ott székelő jbirósághoz 1878. évi jan. 25-kén beterjesztette.

Ezen bíróság 1585. sz. végzésével a beterjesztett haláleset felvételi jkvnyvet, miután a Szatmár városában elhalt egyén hagyatéki ügyében, bírói intézkedésre magát a fennálló törvények értelmében hivatottnak nem tartotta, a beterjesztő szatmárvárosi közgyámnak visszaadta.

Erre a közgyám a haláleseti jkvnt a szatmár-németi kir. törvényszékhez terjesztette be, honnan az 1383. sz. végzéssel az ugyanottani járásbírói bírósághoz tétetett át azon indokolással, miszerint a f. évi jan. 15-én életbelépett 1877. XX. tcz. értelmében hagyatéki bírósági jogkörrel a szab. kir. városokban elhalt, illetőleg utolsó rendes lakásukat tartó egyének, hagyatéki ügyében is, az illetékes kir. járásbírói bíróságok ruháztattak fel, s ekként az 1868. évi LIV. törv. cikknek ide vonatkozó intézkedése hatályon kívül tétetett. A jbiróság ezen nézetet nem osztotta; nézete szerint ugyanis eltekintve attól, hogy a fennforgó ügyben minthogy az örökhagyó után kihirdetendő végrendelet nem maradt, s az ügyben kiskorúak léven érdekelve, — az ügynek gyámhatóság általi letárgyalása előtt egyáltalán semmi bírói intézkedés nem szükséges: — a szatmár-németi kir. törvényszék 1383. sz. végzésének indokaiban kifejezett azon nézete, hogy az 1877. évi XX. tcz. által a sz. kir. városokban lakott egyének hagyatéki ügyében eddig a kir. tszéket illetett bírói illetőség, a jbiróságra ruháztatott át, — a bíróság addig, mig ez iránt a kir. Curia mint semmitőszék határozata által tájékozva nem leend, el nem fogadhatja.

Az 1877. évi XX. t.-cz. az örökösödési eljárást szabályozó részében a bírói illetőségre vonatkozó rendelkezés, a jbiróság nézete szerint nem foglaltatik, annál kevésbé oly határozott intézkedés, mely az 1868. évi LIV. t.-cz. a ha-

* Nyomdai akadályok miatt lapunk mai számához a «Curiai Határozatok» című mellékletet nem adhatjuk, tekintve azonban az alább közölt határozatnak az ép jelenleg életbe léptetett gyámügyi törvény végrehajtására vonatkozó jelentőségét, — azt olvasóink érdekében e helyen előzetesen is közöljük.
Szerk.

gyatéki ügyekbeni bírói illetékességre vonatkozó 562. §-át, s az 1877. évi XXXI. t.-cz. 18. §. a) pontjának a m. kir. Curia mint semmitőszék 6920./874. sz. a. határozatával is akként értelmezett rendelkezését, hogy a fennállott városi tszékek helyébe az azok illetékességéhez utasított ügyekre, s ekként a kir. tszékek székhelyét képező városokban elhalt egyének hagyatéki ügyeire nézve is közvetlenül és kizárólag a kir. tszékek illetékesek; az elüldéztet törvény meg nem változtatta s miután a gyámsági és gondnoksági ügyeket rendező törvény keletkezésének intentiója nem a hagyatéki ügyek bírói elintézésének, hanem már előzőleg a bíróságon kívül álló kir. közjegyzőre és bizott hagyaték tárgyalásnak, a kiskorúak érdekének biztosítása végett szükséges rendezése volt, — az 1877. évi XX. t.-cz. intézkedéseinek oly magyarázatot adni, hogy azok által az előbbi törvényekben megállapított bírói illetékesség megváltoztatott volna, a törvény határozott kifejezésének hiányában nem lehet.

Az 1877. év XX. t.-cz. 227. §-a való, hogy azt tartalmazza, miszerint a községi jegyző a halálet felvételét azon jbiróságnak terjeszti be, melyhez a község tartozik, de minthogy annak, hogy a haláleteti jkönyv a bírósághoz betérjesszessék a hivatalból gyámhatóság által tárgyalandó hagyatéki ügyekben, egyedül csak a kihirdetendő végrendelet létezése esetében van szüksége; a 227. §. annál inkább nem vehető a bírói illetékesség iránti intézkedésnek, mivel ezen §. a végrendeletek betérjesszése s kihirdetéséről mint szorosan a hagyatéki eljáráshoz nem tartozó perenkívüli bírói eljárásról intézkedő 226. és 228. §§. között mint az azokban foglalt intézkedések lánczolatoss kiegészítése tekinthető.

Az 1877. évi XX. t.-cz. a hagyatéki ügy bírói intézkedésére vonatkozó szakaszaiban, mindenütt hagyatéki bíróságot említ, s hogy ez alatt nemcsak jbiróság értendő, azt tanusítja a 254. §. és 255. §. tartalma, melyek elsejében a vitássá nem vált ingatlan hagyaték átadásáról intézkedő, — tehát esetleg jbiróság — neveztetik hagyatéki bíróságnak, — a másikkban pedig a peressé vált ügyben intézkedő, — tehát kétségtelenül a törvszék neveztetik hagyatéki bíróságnak.

Ha tehát csak a törvény szavai s nem szelleme vétetnék tekintetbe, s a hagyatéki bíróság nevezése alatt csakis jbiróság értetnék, — akkor a jbiróságot kellene az örökösödési perek illetékes bíróságának is tartani, mi az 1877. évi XX. t. cz. alapján sem vélelmezhető; mihez figyelembe veendő volt még az is, hogy az 1877. XX. tcz. életbeléptetésére vonatkozó miniszteri rendelet, a bírói eljárást szóval sem érinti, — nem is érinthetvén azon okból, mivel a törvény végrehajtására egyedül a belügyminiszter bízott meg.

Hogy az 1877. évi XX. t. cz. a bírói eljárás lényeges változtatását nem is czélozhatja, a 219. §. is tanusítja, melyben e törvény rendelkezése, különösen csak a községi előljáróság és a gyámhatóságra vonatkozóan látszik. Ezen a szatmár-németi kir. tszék és a szatmár-németi kir. jbiróság között fölmerült illetőségi összeütközés tárgyában a kir. semmitőszék következőleg határozott: néhai B. Istvánné szül. L. Mária utáni örökösödési ügyben állítólag felmerült illetőségi összeütközés eldöntése végett fölterjesztett iratok azon értesítés mellett küldetnek vissza, miszerint ezen esetben eldöntést igénylő illetőségi összeütközés esete nem forog fenn;

mert téves ugyan a szatmár-németi kir. tszéknek azon fölfogása, mintha az 1877. XX. t. cz. életbeléptetése folytán hagyatéki bírósági jogkörrel tekintet nélkül arra, hogy az örökhagyók sz. kir. vagy rendezett tanácscsal bíró városokban tartották utolsó lakásukat egyedül a kir. jbiróságok lennének fölruházva; az 1877. XX. t. cz. rendeletéből ezt egyáltalában nem lehet következtetni s azokat nem lehet tovább kiterjeszteni, mint a mi a törvény vonatkozó §§-aiban

világosan bennfoglaltatik. A törvény az örökösödési eljárást, a mint ezt a 243. §-ban világosan kifejezte, csak azon esetekre szabályozta s ebből folyólag a ptr. ide vonatkozó rendeleteit csak azon esetekben változtatta meg, a midőn az örökösödésre hivatottak vagy azok egy része atyai hatalom, gyámság vagy gondnokság alatt áll; ezen esetekben az eljárásra a gyámhatóság illetékes, minden más esetben, és akkor is a midőn a gyámhatóság előtti eljárásban az örökjog vitássá vált a 255. §. szerint a hagyatéki bíróság illetőségi köre változatlanul főnhagyatott, mi mellett a törvény 227, 236. §§-aiban foglalt rendelkezések helyett foghatnak, a nélkül, hogy ebből azon esetre, a midőn az eljárásra a bíróságok hivatvák a ptrbsn az örökösödési eljárás illetőségére vonatkozó szabályok hatályon kívüli helyezését lehetne következtetni.

A jelen esetben azonban nincs tárgya azon kérdés eldöntésének, hogy az eljárásra a szatmár-németi kir. tszék vagy jbiróság legyen-e illetékes;

mert az örökhagyó után — ferjén kívül egyedül kiskorú gyermekek maradván hátra, az eljárásra a gyámhatóság illetékes, a hová a kir. járásbíróság a hozzá a törvény 227. §-hoz képest beküldött haláletet a 228. §. végszavai szerint betérjeszteni tartozik.

Különfélék.

(Választási mozgalmak.) A budapesti ügyvédi kamarának körülbelül 120 tagja több ügyvéd kezdeményezése folytán f. h. 13-án választási értekezletet tartott Dr. KÖRNYEI EDE elnöke alatt.

A tanácskozás főbb momentumait a következőkben vázoljuk.

Dr. EMMER KORNÉL: Elvitázhatatlan, hogy ma sokan azon véleményben vannak, hogy az ügyv. rdts. nem felelt meg azon czélnak, mely miatt hozatott, s azon várakozásoknak, melyek az ügyvédi kar abban foglalt reformjához köttettek. De bármily eltérők legyenek is e kérdésben a vélemények, szóló azon nézetben van, hogy addig, míg a törvény fenáll, becsületesen és őszintén kell azt végrehajtani, — mi természetesen ki nem zárja, hogy a helyzet javítására törekedjünk.

A kamarai tisztujítás közeledő alkalmá, mely miatt e kör is egybegyült, mindkét irányban való gondoskodásra hiv minket fel; mert midőn a törvény keretén belül mozgunk, sőt azt végrehajtjuk, egyuttal a jobb állapot előidézéséhez járulunk igen jelentékenyen a kamarai tisztviselők és választmányi tagok megválasztása által.

Ezzel nem akarja kifejezni azt, hogy az eddig működött választmány és tisztviselők nem feleltek meg kötelességüknek; sőt ellenkezőleg, ez irányban elismerést tartozik nyilvánítani.

Miután azonban sokan azon nézetben vannak, hogy az ügy is terhes kötelességeik teljesítésén felül bizonyos repraesentationális működést és iniciatívát kellene a választmányának és tisztviselőinek kifejtetni, maga a kamara csak ritkán nyilatkozható nehézkes testület lévén, s miután azok, kik e nézetben vannak, különböző pártokban kezdettek csoportosulni, melyek közül — mint értesül — oly programu is volna, mely a jelenlegi állapot teljes felforgatására törekszik: azért találtatott szükségesnek, hogy egy kísérlet tétessék arra, miszerint a rokon gondolkodású elemek csoportosuljanak, s ez által egyrészt a szavazatok tulságos elforgácsolása, másrészt a többségnek netáni meglepetések általi meghamisítása elkerültessek.

Áttérve magára a teendőkre, ily nagy testületek igazgató bizottságaira nézve bizonyos conservativ felfogásnak hódol; mert a routine, a praecedensek és anteacták ismerete, az érintkezések szokott volta, nagyfontosságú tényező ily testületeknél. Ebből kiindulva a bécsi ügyvédi kamara is, egyszerűen meghagyta bizottságát. De szóló különbséget tesz oly állások között, melyeknél ezen conservativismus elengedhetlenül szükséges, és azok között, hol az egészen fölösleges; — s az utóbbiakra nézve maga is óhajtja, hogy a kamarai bizottságban némi felfrissítő változás tétessék. (Helyeslés.)

Az eljárás módjára nézve a következő indítványt terjeszti elő:

«A mai gyűlés 15 tagu bizottságot küld ki, mely a jövő gyűlésnek a tisztviselőkre és a választmányi tagokra és póttagokra nézve hármassal kijelölést terjesztendő elő, mely fölött próbászavazás útján fog a gyűlés dönteni».

DOBÓ ISTVÁN meg van elégedve a jelenlegi tisztviselőkkel és a választmánnyal; annak egyszerű ujjolagos megválasztását ajánlja.

Dr. STILLER MÓR indítványozza, hogy hivassanak egybe a budapesti kamara területén lakó összes ügyvédek, és azon gyűlés küldjön ki candidáló bizottságot.

REMÉNYI ANTAL elfogadja Emmer indítványát, de kívánja, hogy a kiküldendő 15-ös bizottság egyszersmind eszmecserét indítson az ügyvédrendtartás terhes határozmányainak revidiója iránt.

Dr. DELL'ADAMI REZSŐ nem akar recriminációkba bocsátkozni. Méltányolja a kezdet nehézségeit, melyekkel a kamara első választmányának megküzdnie kellett. A választmányban az irányadó körökkel folytatott sikertelen küzdelem folytán az elkeseredés közönye fejlődött ki. Szóló ezt sajnálja, mivel éppen ez okozta, hogy a kamara nem fejtett ki oly actiót, mint kívánatos lett volna.

FUNTÁK SÁNDOR ecseteli azon nehézségeket, melyekkel a kamara a hatóságoknál, a törvényhozásban és az egész társadalomban találkozott.

Dr. SZIVÁK IMRE: Őt meglepi mindenekelőtt az előtte szólók beszédeiben észlelhető azon paradoxon, mely szerint egyrészt az indítványozó Dr. EMMER által jelszóul feldobott eszme: a conservatismus akár az elvek akár a személyekre vonatkozva — többeknél viszhangra látszott találni, s másrészt ugyanazok, sőt mindenki által éppen a status quo-nak annyira érezhető terhei, hiányai, sőt tarthatlansága hangsúlyoztatik . . . ezt akarja-e tehát valaki conserválni? Szóló reflectálva szintén azon többek által kiemelt ellenszenvre, mely az ügyvédi kar ellen a közönség, de legkivált a törvényhozás és a kormány köreiből nyilvánul: ebből nem a csüggedés, hanem az erős cselekvés szükségét vonja le tanulságul; s a nélkül, hogy azon ellenszenv okainak tüzetes méltatásába bocsátkoznék, csupán a kettős irányu cselekvés szükségét indokolandó, utal arra, hogy egyrészt ez az ügyvédi kar magatartásában is fekszik, mely talán még az ifju autonómiát érdekei erőteljesb érvényesítése s még inkább egyes tagjai s ezek által az összes erkölcsi értéke emelésére felhasználni nem bírta; melylyel ismét kapcsolatos azon további jelenség, az, hogy úgy az alkotmányos aera, mint s még inkább a legutóbbi közgazdasági válság folytán hazánkban a társadalom körei, az egyes osztályok között mind anyagi, mind szellemi tekintetben mélyremenő hatalmi eltolódások, változások lettek szükségessé, de a melyek részbeni folyamományaként — legalább még jó ideig — nem az ügyvédi kar emelése, hanem sokkal inkább olyan törvényhozási intézkedések sorozata várható, melyek continuitásban a most felszínen levő s a cultur-elemek s modern reform-törekvéseknek nem éppen kedvező iránynyal — ismét csak az ügyvédi kar érdekeit fogják sujtani. E szellem vagy ellenszenv nyomása alatt született az ügyvédi rendtartás s azóta a gyámügyi stb. törvény mellett legutóbb: a bagatell-törvény. Ha már ugyan mindezek a közvélemény által sokoldalú, méltó aggodalommal fogadtattak tehát és ezeknek egyéb hátrányait országos érdekeink szempontja sem igazolja s feledtetik: akkor ezekkel szemben állást foglalni multhatlan kötelessége azon osztálynak, mely az által első sorban van sujtva. Ez osztály pedig a közérdek ellen nem vétett annyit, hogy sem a mutatkozó ellenszenvet ne ennek, hanem inkább az általános társadalmi hanyatlás igaztalan körjelének kellene tekinteni. Végre is törüljék ki az ügyvédek nevét, működését a történelemből: akkor ennek éppen azon lapjai lesznek érthetlenné, melyek a legmesszebbható cultur-törekvések s szabadelvű eszmék diadalát — kezdeményezőleg is — jelzik. Am ha a socialis fejlődés mai sajátos iránya hajlandó annyi baj forrását látni ez osztálynak egyszerű existenciájában, s az ügyvédi foglalkozás önmagában már társadalmi repressáliák jogcíme lehet: vajjon menthető volna-e azon önmaga iránti büne, ha conservatív jelszó alatt lemondana legalább is az önvédelem cselekvőségéről? Amde ha actió szükséges és erre az ügyvédi kar is elhatározza magát: kérdés, van-e hozzá ereje? Van-e e társadalmi osztályban legalább az igazságtalan nyomás elleni reactióhoz szükséges öntudosság s öncselekvőség? Szóló erre igennel felel. De mi történt ez irányban eddig, s mi készül most történni? Ő sem az időt s helyet alkalmasnak, sem magát jogosított-nak erre nem érzi; de nem tartózkodik annak kimondásá-

tól, hogy míg oly sokszor halljuk s beszéljük magunk közt sértett érdekeinket: ő mindaddig nem bír arról tudomással, hogy azok teljes mérvükben s illetékes formában összeállítva, s mindennek fölött, hogy az ezek orvoslását célzó concret javaslatok programszerűleg összeállítva lettek volna . . . s habár a tüzetesb kritikától a kamara mostani képviselői iránt — úgy egyeseket, mint az egészet véve — tisztelete eltiltja; nem habozik kimondani, hogy az eddig történtek, illetőleg nem történtek nem annyira őt, mint inkább az általános szükségérzetet ki nem elégíthetik; ő például nem tudja, hogy a fővárosi kamara miként gyakorolja azon jogát, mely különösen az elszigetelten álló egyesre oly fontos és oly jótékony lehet, hogy t. i. a területén levő bíróságok működése felett mondja el az igazsági jótékony erélyével tapasztalatait, — pedig idevágólag is sokan tudnának becses anyaggal szolgálni, de mely anyag valódi értékét éppen az összesség, a kamarai testület erkölcsi súlya biztosíthatja csak. E tekintetben a vidéki kamarák inkább felemelkedtek feladatuk színvonalára. Továbbmenve ugyancsak azon egyesek, kik a kamarának is tagjai, — de egyéb társadalmi correlációkban készek vagy képesek is volnának a kar érdekei mellett küzdőre lépni: lépten-nyomon érzik éppen annak hiányát, hogy a kar, mint összesség, sem bajait, legyenek bár azok önkeblében gyökerezők, sem azoknak a közérdekkel megférő orvoslási módjait, öntudatos egység s összességükben még nem juttatta kifejezésre s így nincs megadva ezen eshetőleges küzdelem erkölcsi háttere, igazoltsága. Ime a vidéki kamarák is e nyomás alatt tanácsalanságukban ma strikolnak — a hazánkban kipróbált vis inertiaehez folyamodnak, vajjon nem jel, nem beszélő intelem foglaltatik-e ebben az ország első kamarájához? Mi nem akarunk strikolni, mi nagyon is érdeklődünk és el kell foglalnunk a tért, hogy pozitív működés kifejtése által javítsuk a jelenlegi tarthatatlan állapotot. (Helyeslés.) Nem utasíthatja magától vissza azon kérdést, vajjon ily körülmények között, midőn a kar képviselői nem látszik, vagy tán nem is lehet elég erős az összes kar érdekeinek érvényesítésére; nem oportunos-e azon gondolkozni, hogy ezen önképviseltetést az öncselekvés jogát ne kívánja, ne vegye-e bizonyos mérvben s időre maga a kar vissza. Ő concret javaslatot most nem tesz, de a kérdést fölveti oly időben, midőn egyrészt a kamara s másrészt éppen a törvényhozás legnyomóbb factorainak, tehát a velünk oly kevésbé rokonszenvező elemeknek is ujjáalakulása körülbelül összeesik, tehát mindezeknek közvetett befolyásánál érdekeinkre tekintettel lehetünk, — s más tekintetekben is az idő arra mutat, hogy tervszerű s erélyes föllépés egy jobb fordulat alapjait készítheti elő. Hogy mit tegyünk; arról többször s hosszasan, s nem éppen ma szólhatunk, de hogy tegyünk-e egyáltalán: azt mostanában kell elhatároznunk. (Élénk helyeslés.)

Dr. DARÁNYI IGNÁCZ: Nem tartja czélszerűnek, hogy az ügyvédség létérdekei egy politikai demonstratio útján kíséreltessenek meg kivívni; az ügyvédi kar mint ilyen semmiféle politikai párttal sem azonosíthatja magát; de különben nincs meg a talaj sem ily demonstratiók számára, mert az előtte szólók mindannyian elismerték, hogy az ügyvédi intézmény nemcsak az országgyűlésben, de még a vidéki birtokos osztályban és a társadalomban magában sem számíthat támaszra. Ily nehéz viszonyok közt nem az a feladatunk, hogy minden részletes terv nélkül egy nagy politikai actiót kezdjünk s magunkat bármely párt által felhasználtassuk, hanem az, hogy eszélylyel és ügyességgel hassunk egyenként és testületileg mindenütt és mindenkor, a hol csak sorsunkon javíthatunk. Tapintat és ügyesség kell hogy vezesse az erélyt. Kívánatos, hogy a kamara jövőre élénkebb és mozgékonyabb legyen, hogy ne hagyjon egy alkalmas percet sem elroppenni felhasználatlanul; de oly éles szemrehányásokat, mint a milyenek egy-két oldalról tetettek — mégsem érdemel, tekintve azt, hogy ügybuzgalmát és pártatlanságát senki sem vonta kétségbe. Pártolja EMMER indítványát.

Szavazás útján EMMER indítványa nagy többséggel elfogadtatván, a bizottság tagjául közfelkiáltás útján megválasztattak: Dr. Beck Hugo, Dr. Darányi Ignác, Dr. Dell'Adami Rezső, Dobó István, Dr. Emmer Kornél, Dr. Fayer László, Dr. Gombár Tódor, Dr. Held Kálmán, Kajuch József, Dr. Környey Ede, Dr. Nyíry Lajos, Dr. Rexa Pál, Dr. Stiller Mór, Dr. Szivák Imre, Dr. Tauszig János, Dr. Teleszky István, Dr. Várady Béla.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre 6 ft negyedévre 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Az ügyvédi kar tekintélyének hanyatlása Magyarországon. Dr. Bróde Lipót urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Sztehlo Kornél, budapesti ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle: A bírói szemléről a polg. peres eljárásban. Dr. Nagy Arpád, ügyvéd urtól. — A községi bíráskodás a fővárosban. Barth László. főv. kerületi jegyző urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Az ügyvédi kar tekintélyének hanyatlása Magyarországon. *

Szomorú ugyan, de el nem tagadható tény, miszerint az ügyvédi kar tekintélye nálunk felette hanyatlott.

Sóvár szemekkel nézünk az ügyvédi kar azon magas társadalmi állására, melyet Angol- és Franciaországban, sőt némileg a közelfekvő Ausztriában is elfoglal.

Mik lehetnek ezen szomorú tünemények okai?

Ezen okokat feltalálni könnyű, de nem oly könnyű azon alkalmas eszközöket is feltalálni, melyek e bajon segíthetnek, sőt nézetem szerint a *mostani nemzedéken* tökéletesen segíteni nem is lehet, és az orvoslás csak *résben* érhető el.

Ismeretes, hogy a Bach-féle korszakban a *kinevezési rendszer* uralkodott. Nem elégedtek meg azzal, hogy az illető a sikerrel letett ügyvédi vizsga által képességét kimutatta, hanem szükséges volt még, hogy ha mint ügyvéd működni akart, hogy a kormány által annak kinevezessék. Rendszerint az ügyvéd előbb a vidékre, és csak később a fővárosba neveztetett ki. Ezen rendszerrel kapcsolatban állott az *ügyvédek számának meghatározása*, mely szám a különböző helyek szerint különböző volt. A kinevezési okmány e szerint a szó teljes értelmében valóságos privilegium volt, melynek elnyerése csaknem biztonsággal nyújtott gondnélküli jövőt, és azzal együtt egy tisztelt társadalmi állást vont maga után.

A közönséges tehetséggel megáldott ügyvéd is és csak középszerű forgalom mellett, majdnem biztosan számíthatott arra, hogy jövője biztosítva van, hogy családját eltartja, hogy öreg napjaira kis tőkét megtakarít.

A jelölt az ügyvédi vizsgára csak meglehetősen elméleti képesítés és hosszabb gyakorlat után bocsáttatott (a kellékek csaknem ugyanazok voltak, melyeket a mostani ügyvédi rendtartás kíván), a bíróságok az ügyvédi kart a jogszolgáltatás egyenjogu és fontos tényezőjéül tekintették.

Az ügyvéd nem szorult rá pereket keresni, még kevésbé olyanokat *csinálni*. Az ügyvéd ezen, a kar tekintélyét annyira lealacsonyító eszközök nélkül is elegendő munkával el volt látva, ha csak dolgozni akart. Gyakorlati és elméleti képzettsége a társadalomban előkelő állást, és gazdag vagy legalább elegendő jövedelme függetlenséget biztosítottak. (Minden félreértés kikerülése okából kijelentem már e helyütt, mikép én

ugy az anyagi, mint a szellemi munkálkodás terén a *szabad verseny* barátja vagyok, és hogy én szabad államban mást, mint szabad, azaz miniszteri kinevezéshez nem kötött ügyvédséget magamnak képzelni nem tudok, mindamellett azonban az 1861. évig nálunk uralkodott viszonyokat hallgatással mellőzni nem akartam.)

1861-ben a dolog egészen más alakulatot vőn. Az országbírói értekezlet által az ügyvédség nemcsak hogy minden átmenet nélkül rögtön szabadon adatott, nemcsak hogy számos ügyvéd, kiket az abszolút kormány az ügyvédség gyakorlásától jogellenesen eltiltott volt, jogukba visszahelyeztettek, sőt még hozzá törvényileg az ügyvédség elnyeréséhez *felette csekély képesítés* kívántatott, mely azon kívül a vizsgálatokon csaknem hihetetlen módon gyakorolt elnézés által majdnem semmire redukáltatott. Egyszerre azon vettük magunkat észre, hogy az ország ügyvédekkel elárasztatott, kiknek csak *kisebb* része birt a kellő elméleti és gyakorlati képzettséggel. Az ügyvédek száma évről évre szaporodott. A természetszerűen létező peres ügyek nem voltak elégségesek a tulszámban levő ügyvédek eltartására, és ezeknek nagyrésze kényszerült a cliensek után futkosni, és különböző nem tisztességes, sőt részben a büntető törvénybe ütköző eszközök által életüket fentartani. Hogy ily viszonyok közt az ügyvédi kar tekintélyének fokról fokra hanyatlásnak kellett indulni, — világos.

Az ügyvédi kar nagyon kevés jogilag képzett és még kevesebb anyagilag független tagokat számított. Ehhez járult még, *hogy még a hatóságok és a bíróságok az ügyvédi kart nem tekintették magukkal egyenjogosultnak* (azonban erről e helyütt sok szót szaporítani nem akarok, miután e tekintetben a viszonyok a legujabb időben lehetőleg még rosszabbá váltak, és ezen szomorú viszonyokat alantabb bővebben megvilágítani szándéksom).

Ehhez járult még továbbá azon körülmény is, hogy az ügyvédek testületet sem képeztek, közös oltalomban nem részesültek, és egymással egyáltalán szoros kapcsolatban nem állottak.

Az ilyen állapot tarthatatlan volt. A fővárosban ügyvédi egyesület alakult, és annak példája nyomán keletkeztek ily egyesületek a vidéken is. A mi különösen a fővárosi ügyvédi egyesületet illeti, az észrevehető befolyással volt az ügyvédi kar tekintélyének emelésére annak komoly, valóban tudományos törekvése folytán. Igaz, hogy döntő befolyással azon körülmény volt, hogy akkor HORVÁTH BOLDIZSÁR állott az igazságügyminiszterium élén, és mint ilyen az ügyvédi kar iránt, melynek azelőtt ő maga is kiváló tagja vala, nemcsak tisztelettel és szeretettel viseltetett, hanem tiszteletét és szeretetét a közéletben is mutatta, sőt minden alkalommal tüntetőleg nyilvánította.

Mi tagadás benne: ha a közönség látja, hogy a jogszolgáltatás feje, az igazságügyér, minden ügyvédet kartársának néz és kartársa gyanánt tekint, ha látja, hogy az ügyvédi kart új törvény alkotásánál fontos tényezőül veszik, és csaknem minden törvényjavaslat

* Ezen cikk a budapesti ügyvédjelöltek és joggyakornokok egyetemen, tervezett évkönyve számára lett írva; de alkalmoszerűen tartjuk azt most közölni, midőn a legkülönbözőbb tényezők közrehatása folytán nemcsak a fővárosban, hanem országszerte az ügyvédi karban élénk mozgalom uralkodik.

megvitatásához e kar tagjait meghívják, akkor a bírói kar is nolens volens kényszerítve érzi magát ezen kar irányában legalább külsőleg bizonyos tiszteletet mutatni, — az esetben a jogkereső közönség is ezen kart a jogszolgáltatás fontos tényezőjének tekinti, és irányában tisztelettel és bizalommal viseltetik.¹ Hozzá járult még akkor Magyarországon az ugy nevezett nemzetgazdasági felvirágzás is. Az ügyvédi kar jövedelmi forrásai megint dusabban folytak, és az ügyvédek roppant nagy számának dacára azoknak legnagyobb része anyagilag jó és kényelmes létnek örvendezett. Eképen volt egy, fájdalom, csak rövid idő, melyben az ügyvédi kar azon reménnyel kecsegtette magát, mikép az őt jogosan illető társadalmi állást és független anyagi helyzetet megint kivívta magának.

E remény azonban csakhamar meghiusult!

Az ügyvédi kar tekintélyének emelése, és a javult anyagi helyzete folytán számos családátja kötelezettnek érezte magát, fiát az ügyvédségnek nevelni. Midőn ilyenképen az ügyvédek száma egyrésztől folyton emelkedett, másrésztől a társadalmi és az anyagi állás is változott, és pedig nem az ügyvédek javára, hanem kárára. Az inkább csak a képzeletben, mint a valóságban létezett anyagi jóllét a «Krach» után teljes valójában mutatkozott. Egy pár rossz termés sem maradt hatás nélkül. Az ügyvéd *anyagi* állása felette kedvezőtlen lett, a mi pedig a *társadalmi* illeti, ennek már ezen viszonyok folytán is szenvednie kellett. A sok ügyvéd tisztességes módon magát fentartani nem tudván, egy nagy része oly eszközkhöz nyul, sőt, hogy családját fentarthassa, oly eszközökhöz nyulnia kell, melyek valóban nem alkalmasak arra, hogy az ügyvédi kar tekintélyét fentartsák, vagy plane emeljék.

Ehez járult még, hogy döntő körökben az ügyvédi kar fontossága iránti nézet úgy látszik megváltozott, és pedig nem e kar javára, hanem kárára. Bizonyítja ezt azon körülmény is, hogy a legfőbb fontossággal bíró törvényjavaslatok oly szakbizottságokhoz terjesztetnek megvizsgálás és véleményezés céljából, mely szakbizottságokhoz nemcsak hogy egyetlenegy ügyvéd sem hivatik meg, hanem az ügyvédi kar törvényes képviselője az ügyvédi kamarák az ügyvédi rendtartás 19. §-a dacára vélemény iránt meg sem kérdeztenek.²

Mily mérvben lenézi igazságügyminiszteriumunk az ügyvédi kart, annak feltűnő példáját látjuk a perrendtartási novella megvizsgálása céljából egybehívott szakbizottságban, mely szakbizottsághoz egyetlenegy ügyvéd, mint olyan, sem hivatott meg, mert azon körülmény, hogy az illető előadó, ki mint *képviselő* a törvényjavaslat szerkesztésével megbízott, esetleg ügyvéd, azon szomorú tényálláson mitsem változtat, hogy az igazságügyminiszteriumban érdekesnek sem tartották, egy új perrendtartásnál az ügyvédek véleményét is hallani, dacára annak, hogy egy perrendtartás *kiválóan practicus* törvény, és az ügyvédi kar ép ily törvény megbírlására annyi képességgel bír, mint a jogszolgáltatás akármelyik más tényezője.

¹ Talán megemlítést érdemel az is, hogy akkor a felső és legfőbb bírósághoz lettek ügyvédek kinevezve, míg most ritka eset, hogy aljárásbíróvá neveztetik ki egy-egy ügyvéd.

² Bocsánat! A t. cikkíró talán még nem birt tudomással arról, hogy az igazságügyminiszter ur pro forma teljesítette kötelességét és megküldötte a törv. javaslatot az ügyvédi kamaráknak. Igaz, hogy csak a törvényhozás elé lett terjesztése után; de az ügyvédi kamarák választmányai ezen eljárásban rejő sértő, lealázó. gúnyt nem is érzik! Avagy talán nem gunyolódás, ha az igazságügyminiszterium felhívja az ügyvédi kamarákat véleményadásra oly törv. javaslat felett, melyen nem tehet többé változást. No de azért még sem vettük hirül, hogy valamely ügyv. kamara sértett önérzettel remonstrált volna. Ne csodálkozzék tehát a t. cikkíró, ha az ügyv. kamarák az igazságügyi kormányzat részéről oly bánásmódban részesülnek, melyre magukat érdemeseknek tartják.

Szerk.

Az ügyvédi rendtartás is, melytől elméletileg az ügyvédi kar tekintélyének emelését joggal várhattuk, eddig sem felelt meg ebbeli várakozásunknak.

Az ezen törvényben megkívánt nem csekély qualificatio (az ügyvédi rendtartás 5. §.) a *jövőben* (tán a jövő nemzedéknél) üdvös befolyással lesz ugyan az ügyvédi kar tekintélyének emelésére, egyelőre azonban és pedig hosszú időre aligha lesz, és pedig addig nem, míg az ügyvédek roppant nagy száma azáltal nem apad, hogy új egyének nem azon számban és nem azon arányban, mint eddig lépnek be ezen karba, míg a kereslet és kínálat között egészségesebb viszony nem létesül, (a mi különben hosszabb idő múlva valószínűen bekövetkezni fog, miután családapáink már azon nézethez jutottak, mikép az ügyvédség gazdagságra már alig tehet szert, sőt száraz kenyerét is nagy nehezen szerzi), mert a nagy verseny mellett, — ezt ismételve kell kijelentenem — az ügyvédek nagy számánál az ügyvédség tisztességes módon való gyakorlása alig gondolható, mert csak nagyon kevesen vannak azon szerencsés helyzetben, hogy létüket az ügyvédség *tisztességes módon* való gyakorlása mellett is fentarthassák. Sem a három évi praxis, sem a tudori süveg nem képesek létrehozni, hogy az ügyvéd a mindennapi kenyerét maga és családja számára tisztességes módon megszerezhesse.

Az ügyvédi kamarák, melyektől az üdvőt és az ügyvédi kar tekintélyének emelését vártuk, ily viszonyok közt a dolog természete szerint a bennök helyezett reménynek megfelelni nem tudtak, és tényleg a várakozásnak meg sem feleltek, annál kevésbé (itt legfőbbképen a fővárosi ügyvédi kamarát tartom szem előtt, a mint általában az én észrevételeim főképen a fővárosi ügyvédekre vonatkoznak, miután a vidéki viszonyokat tüzetesen nem ismerem), miután *tudományos* törekvést nem mutatnak,³ és nagyobbára csak nyilvántartási hivatalt képeznek, sőt a választmányba megválasztott személyek részben nem is olyanok, kik tárgyilagosan tekintve, az ügyvédi kamara választmányába illenének, miután a megválasztottak egy része közönséges korteskedésnek és kortesfogásoknak köszönhetik csak megválasztatásukat.⁴

Az igazságügyminiszteriumban jelenleg uralkodó, az ügyvédi karra nézve kedvezőtlen nézetet minden foku bíróságok — kevés kivétellel — magukévá tették. Az ügyvédi kart, mint olyant, semmibe sem veszik.

A helyett, hogy az ügyvédi kart, mint olyant, tisztelnék és csak méltatlan tagjait néznék le kiérdemelt megvetéssel, ők a megfordított utat választják. Lenézik az ügyvédi kart, mint olyant, és kivételt tesznek csak egyes tagjai javára; a lenézés a szabály, a tisztelet a kivétel.

Az ügyvéd munkája — nem értem ez alatt a folyó munkát, az ugynevezett currentiákat, hanem a valóságos *szellemi* munkálkodást, — az elsőfoku bírósági megállapításokban olyképen honoráltatik, hogy evvel a kész kiadások és az irodai költségek alig fedeztetnek. A felső bíróságok e tekintetben túlhaladják még az elsőfoku bíróságokat. Nem veszik tekintetbe, hogy az ügyvédnek maga és családja számára gondoskodni kell, hogy öreg napjaira, és a mennyiben betegség által hivatásának gyakorlásában akadályoztatnék, nyugdíjat nem huz, — hogy fiai nem élvezik azon különben megérdemelt és

³ E részben a fővárosi ügyv. kamara mögötte áll több vidéki kamarának. Nevezetesen a n.-várad, kassai, kolozsvári, aradi és temesvári kamarák legalább némileg komolyabb törekvést tanúsítottak.

Szerk.

⁴ Most ismétlődik e jelenség a mennyiben a korteskedési küzdelmek méltóságot nélkülöző szenvedélyességgel folynak teljes publicitás mellett. Ha az egyetemlegesség az ügyvédi kar tekintélyének megóvása tekintetében feltékenyen nem őriztetik meg, — a mozgalmak elriasztó hatással bírhatnak.

Szerk.

nem jogtalan protectiót, melyben érdemes bírák és hivatalnokok fiai részesülnek, — nem veszik tekintetbe, hogy az óriási irodai költségek a bruttójövedelem legnagyobb részét absorbeálják, — mindez tekintetbe nem vétetik.⁵ Az ügyvédi karnak lenyomása — kevés kivétellel — valami magasabb sportnak tekintetik.⁶

Maga az udvariasság és az illem külső szabályai is mellőztetnek az ügyvéddel szemben, és így pl. ritka kivétel, hogy az ügyvéddel szemben bírói határozatok és ítéletekben az «ur» szócska használatnak. Meglehet, hogy sokan ezen megjegyzést kicsinyesnek fogják találni. Legyen! Én nyíltan bevallom, hogy mindig kellemetlenül érint, a hányszor az «ur» szócskát a bírói kiadványokban nélkülözöm, dacára annak, hogy azzal már megbarátkoznom és némileg érzéktelenné kellett válnom, miután naponként több ízben azon helyzetben vagyok az udvariasság ezen hiányát megszokni.

Dacára annak, hogy nyíltan, jobbra és balra való mellétekintetek nélkül beszélek, mégis azon kényes pontot mellőzni akarom, hogy bíróságaink egy része a bírói megállapításokban nem mindig egyenlő mértékkel mérnek, és hogy gyakran az ügyvédi kar oly tagjainak kedveznek, kik azt semmi tekintetben sem érdemlik, miáltal természetesen a tisztességes tagok elkeserednek, és hozzá még azon nagyobb kár is támad, hogy némelyeknél ennek közetkeztében a tisztesség iránti hajlam és öntudat veszendőbe megy, s veszendőbe mennie kell, ha látja, hogy a nem tisztességes eljárás nem jár azon mellőzhetetlen következménnyel, hogy az illető magát a bíróságok előtt lehetlenné teszi. Ezen pontot, mint mondtam, tovább feszegetni nem akarom, miután a mondtak nem a szabályt, hanem csak a kivételt képezik. A ki a viszonyokat, különösen a fővárosban ismeri, annak meg kell engedni, hogy nem tuloztam.

De vajjon csodálkozhatunk-e ily viszonyok közt, hogy ha az ügyvéd a jogkereső közönség részéről szintén csak napszámosnak tekintetik és vele ekként bánnak is? *Az ügyvédi kar tekintélye jelenleg oly annyira hanyatlott, társadalmi állása, anyagi jólléte oly annyira súlydolt, hogy ezen kar minden tagja azt mélyen fájlatja.*

Rendesen a betegségnek megismerése már fél orvoslás. Valóban betegségünknel is az orvoslás félig lehetséges, de csak félig nem egészen. Az ügyvédi kar anyagi helyzetének javulása évtizedek előtt alig lehetséges. A kereslet és kínálat közti helyes viszony nemcsak az anyagi, hanem a szellemi munkánál is döntő szerepet játszik, és miután el nem tagadható, hogy karunknál a kínálat a keresletet tetemesen túlhaladja, ebből szigorú következetességgel folyik, hogy a meddig ezen abnormalis viszony meg nem változik, a meddig az ügyvédek száma sokkal nagyobb, mint szükséges arra, hogy a jogkereső közönség igényét és a keresletet kielégítse, addig gazdagabb jövedelemről szó sem lehet.

Ép oly világos, mikép ezen egészségtelen viszony csak évtizedek múlva fordulhat jobbra, miután ritka eset, hogy ügyvéd foglalkozását feladja, és más életpályára lép. A helyes viszony tehát csak lassan-lassan azáltal képzelhető, hogy új elemek nem azon mértékben lépnek be, melyben a létező ügyvédek azon megváltozhatlan természeti törvény szerint: «hogy az ember nem halhatatlan», működésük szinteréről lelépnek.

⁵ A roppant megadóztatás terhét is felemlítésre méltónak tartjuk, noha e részben a fővárosi ügyv. kmara választmányának évi jelentése azt mondja: a kamara választmánya az adókiadó bizottságokba tagokat küldött ki s a kivetett adók nagy részt mérsékelte, a kirívó panaszok megszűntek, — mire a «M. I.» azon gonosz megjegyzést teszi. ezen eredményről mitsem tudunk; lehet, hogy azt csak a választmányi tagok élvezik.

⁶ Ezt főleg a megyei gentry-ből álló parlamenti többségről lehet állítani.

De, ha az ügyvédi kar anyagi helyzetének javulása hosszú időre alig gondolható, azt hasonló mértékben annak társadalmi állása és tekintélyéről mondani nem lehet. E tekintetben az ügyvédi kar tagjai és különösen az ügyvédi kamarák (t. i. azok választmányai) igen sokat tehetnek.

Első sorban az által, hogy a fényes anyagi helyzet iránt táplált reményekről lemondván és belenyugodván a meg nem másítható sorsukba, egész erejükkel, és erélyükkel kifogástalan és helyes magaviseletük és cselekedetük által a jogszolgáltatás egyéb tényezőinek, valamint a jogkereső közönség elismerését maguknak kikényszerítik. Másodszor az által, hogy semminemű akár ki részéről, de különösen a bíróságok részéről tapasztalt jogtalan-ságot és gyöngédtelenséget nem tűrnek, hanem a törvény és állásuknál fogva őket természetszerűen megillető tiszteletet igénybe vesznek és követelnek. És ha az egyes tag gyengének érzi magát a harczt jogaiért önmaga kiküzdeni, akkor forduljon annyiszor mennyiszor, a kamara választmányához és követelje, hogy a választmány a törvényesen (ügyv. rts. 19 §.) őt az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének óvására és ügyvédi jogainak megvédésére megillető jogánál fogva, neki a történt jogtalanságért erkölcsi elégtételt szerezzen. A kamarának, mint testületnek meg van ehhez való hatalma, miután szükség esetében az igazságügyminiszteriumhoz az illető baj orvoslásáért fordulhat, és az utóbbi ismételt indokolt panaszok folytán, utoljára még sem fog egyebet tehetni, mint a bajon mégis csak segíteni. Igaz azonban, hogy ehhez szükséges, mikép a választmány minden az egyes tag ellen elkövetett igazságtalanságot, mint az egész kar ellen elkövetettnek tekintse, és hogy a választmány az őt, az ügyvédi rendtartásnál fogva megillető hatalmával, nemcsak a kamarai tagok ellenében, azaz lefelé, hanem felfelé, is éljen, és az ügyvédi rts. 19. §-át az itt említett értelemben is alkalmazza. Ehhez azonban természetesen szükséges, hogy a választásoknál tekintetbe vételessék, hogy nemcsak tisztességes emberek választásának a választmányba, hanem olyanok, kik annak tudatában vannak, hogy minden az egyes tagot érő igazságtalanság az egész kart is éri, és a kik elég erélylyel bírnak, tekintet nélkül a felsőbb körök jó vagy rossz indulatára a megsértett vagy megkárosult tagnak erkölcsi elégtételt szerezni, azaz oly egyének, kik az ügyvédi rendtartás 19. §-ának nemcsak lefelé, hanem felfelé is practicus érvényt tudnak szerezni. És csak akkor lesz minden egyes tagban az öntudat, hogy mindenkor, correcte kell eljárnia ugyan, de hogy másrésről minden igazságtalanság ellen oltalmazva van. És csak akkor fog minden egyes tagban a magasztos, működése iránti öntudat felébredni és megerősödni, minden tag egy nagy egésznek része gyanánt fogja magát érezni, és az ügyvédi kar összes tagjainak emelkedett öntudata szerezni fog, és kell, hogy további consequentiáiban a kar önmagának is folyton növekvő tekintélyt szerezzen.

Dr. Bróde Lipót.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

III. A rendőrlégénység. Ha a helyi rendészeti igazgatás gondolkodó s intézkedő erőiről gondoskodva van, nem könnyű feladat kinevelni s birni oly végrehajtó közegeket, melyek cselekvőségük körében bátorság, erély, önmérséklés, udvariasság, óvatosság, illő tapintat és hűség erényei által vezéreltetve — helyesen megfelelőhessenek rendőri feladatuknak. Nagy városokban a

fennebb ecsetelt nehézségeknél fogva, a mily gyakran életveszélyes, annyira nehéz a különös személy- s tárgy-ösmeretet, szakképzettséget, tapasztalatot s a helyi viszonyok tökéletes ösmeretét feltételező legénységi szolgálat, melyre e században nagy nemzetek kiváló súlyt fektetnek.¹¹⁵ A rendőrlegénység a szolgálat természete szerint két nagy osztályba sorozandó, melyek közül az egyikbe a *polgári*, a másikhoz a fegyveres ágensek tartoznak. E nagyfontosságú osztályozás s e szerinti szervezete az intézménynek a francia elme szüleménye, mely már a mult század végén elválasztott jogrendszert alkotott a két speciális ág számára. A francia elven nyugszik ZIMMERMANN rendszere, MOHL messze áll az igazgatástól mezején ZIMMERMANN mögött. A mit amaz meg nem értett, ez tiszta igazság gyanánt alapit meg. MOHL, a ki különben sokat ártott a rendészettan haladásának, a legénység polgári ágának speciális értékét még nem képes méltatni.¹¹⁶ ZIMMERMANN eddig az egyedüli író, a ki beható és kimerítő tanulmány tárgyává tette e nagy jelentőségű ügyet, melynek legcsekélyebb fázisaira is kiterjed figyelme, ha nem is mindig elfogadható eredménnyel. Én a francia s új osztrák elv nyomán elválasztom, amint az ügy természete s a helyes logica követeli, a rendőrlegénység polgári ágának (mely alatt nem kell a titkos politikai rendőrség ellenkezőjét érteni) jogrendszerét, a biztonsági fegyveres őrsereg jogrendszerétől.

a) *Polgári rendőrlegénység.* Ez a nagy városok rendőri személyzetének egyik *nélkülözhetlen* alkateleme, mely a mai rendészet szeme, füle s jobb karját képezi s csak ennek segélyével megoldható ama rendőri feladat, melyet a rendészeti igazgatás elé tűz a mai közvélemény.¹¹⁷ Man darf kühn behaupten — mondja ZIMMERMANN — dass die Polizei des Platzes um so niedriger steht, je mehr sie fehlen, oder je mehr bewaffnete Agenten zu ihrem Dienst gebraucht werden.¹¹⁸ A rendőr-igazgatás ereje nagy részt a jól szervezett rendőrlegénységben nyugszik.¹¹⁹ A polgári ágensek intézményénél azonban nem a *száma*, hanem a tagok *műveltsége* s a szolgálat *belszervezetére* mint irányadó momentumokra fektetendő a főszű. Ez ágensek feladatának alaptörvénye: a rendőrfőnököt, kinek rendelkezésére állanak, a közbiztonság, rend és békefenntartása mezején támogatni, az ezekre vonatkozó törvények és rendeletek tekintélyét megőrizni különösen pedig törvénysértések és okozók felfedezésénél közrehatni, a közönség kívánatait és szükségleteit, ugyszinte a fenlevő hiányokat észlelni s a tett tapasztalatokat orvoslás végett a rendőrhatalomnál a *kijelölt formában* közölni. Ha ez a polgári ágensek feladata, különösen *képesítő* kellékekkel kell annak birtania, kire ily természetű szolgálat bizása, szándékoltatik.

Ily kellékek: állampolgárság, érettkor, erős és egészséges testalkat, mocsoktalan életmód, a hazai és helyi nyelvek ösmerete, nagy városokban kiváló előny-nyel birjanak az előkelő idegen nyelvekben jártasok, számolás, írás és olvasás tudása ellengedhetlen feltételek az észszerű írott jelentéstételek teljesítése végett, végül a helyi viszonyok tökéletes ösmerete.¹²⁰ E kellékek hiányában az intézmény feladatának meg nem felelhet. A legénység és felügyelőinek alkalmazása a rendőrfőnök

jogai közzé tartozik mindenütt. Ő felelős a jó igazgatásért s ő fogja legjobban kiszemelni tudni alsó végrehajtó nem tisztviselő közegeit. Ily jog gyakorlata a rendőrfőnök által *nem árthat* a képvisleti rendszer érdekeinek. A viszony közte és legénysége közt egyébként törvényileg szabályozandó, hogy önkényesen el ne bántasson a személyzet ez osztályu tagjaival sem. Alkotmányos népeknek az önkény csiráját sem szabad türniök.

E legénység szolgálata folytonos, mert a veszélyek is, melyekkel küzdelemben áll, folytonosak, különösen nagy városokban (STIEBER). Hogy *egyenruhát* viseljen a polgári ágens és felügyelője nem szükséges polgári jellegénél fogva, de oly jeggyel mindig el legyen látva, melylyel magát szükség esetében igazolhassa.¹²¹

A szolgálat teljesítése körében megilleti ez ágenseket mint egyáltalán minden közrendőrt *a törvény különös oltalma*,¹²² felszólításuknak *mindenki feltétlenül* engedelmeskedni köteles.¹²³ Helyesen jegyzi meg MOHL, hogy a törvényes oltalom az ágenseknél *szükségesebb* mint a tisztviselőknél, mert gyakoribb és durvább bántalmazásoknak vannak kitéve műveletlen vagy ingerült tömeg részéről, melylyel közvetlenül érintkeznek nem egy népszerűtlen ügyben.¹²⁴

Hogy az ágens szolgálatát annál nagyobb erélylyel és hűséggel teljesítse, becsesebb szolgálattételei, melyeknél kiváló gondot, erélyt és önfeláldozást tanusított, külön jutalom s előismerésben részesítsenek.¹²⁵ A jutalom physikai előny, az előismerés írott vagy szóbeli dicséret alakjában nyújtandó.

Sokkal fontosabb azon gondoskodás, melyet a törvényhozások az ágensek munkaképtelensége esetében *ellátásánál* tanusítottak. Az angol, francia és osztrák törvényhozások vetélkednek a pensio biztosítása tekintetében.¹²⁶

Az intézmény szervezetében a teljes centralisáció elve *mindenütt* irányadó. A polgári ép úgy mint a fegyveres ágensek részben a centrumnál, majd pedig a *kerületekben* szoktak elhelyeztetni. A kerületi ágensek magasztos szolgálatot tesznek a helyrendőri igazgatásnak.¹²⁷ Hogy az egész intézményben az erőteljes és egy- séges vezetés ne hiányozzék, az összes polgári ágensek és felügyelőik fölébe egy *főfelügyelő* rendelendő, a ki a közvetlen felügyeletet gyakorolja az egész rendőrttest felett s azt vezetni feladata.¹²⁸ Ily főfelügyelő rangja a rendőrbiztoséval egyenlő.¹²⁹

(Folytatás következik.)

Dr. Fekete Gyula.

¹²¹ MOHL, id. m. 443. l. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1115. l. Osztrák 1872. évi márczius 4. törv. 17. §.

¹²² Die gesetzlichen Unantastbarkeiten muss die geringe Anzahl der Agenten versterken, und erspart somit auch dem Staate den Aufwand für eine zahlreiche Dienstmannschaft. MOHL, id. m. 436. l. Code pénal. 209. art.

¹²³ Osztrák 1872. márcz. 4-ki törv. 18. §. Toute persaune, doit, si elle en est. requise, prêter main-forle aux agents depolice. C. pénal. 475. art. Der constable kann jeden Dritten zu seiner Assistens besche- ligen, der zu dieser Hülfe leistung verpflichtet ist. R. GNEIST, Selfgovt 445. l. Magától értetődik a constable joga rendbontók ellen kényszer. alkalmazhatni. L. GNEIST id. m. 78. §.

¹²⁴ MOHL, id. m. 436. l.

¹²⁵ Gerechtigkeit und Klugheit verlangen gleichmässig eine Anerkennung und Behlohnung des Verdienstes. MOHL, id. m. 435. l. GNEIST, Selfgovernment. 457. l.

¹²⁶ GNEIST, Selfg. 457. l. Osztrák. 1872. márcz. 4. törv. 27. §.

¹²⁷ Nichts erzielt so sicher allgemeine Sicherheit und Ruhe, als stationaire Wachen, über die ganze Stadt in gehörigen Entfernungen vertheilt und anderseits zugleich fliegende Wache, deren Eintreffen nie mit Sicherheit berechnet werden kann von den Bösgesinneten. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1008. l.

¹²⁸ A francia «inspecteurs, de police» régi s mai tisztségéről olv. ELOUIN TRÉBUCHET, id. m. I. k. 125. l. Introduction. Ugy szinte BLOCK, id. m. II. k. 575. l. A bécsi inspectorok jogáról l. PRUCHA, id. m. 66. l.

¹²⁹ Az osztrák 1872. márcz. 4-ki törv. 11. §. így határozott.

¹¹⁵ ROBERT MOHL, System der Prevänitivjustis. III. kiad. TüBINGA, 1866. 432. l.

¹¹⁶ In keinem Falle ist ein Grund vorhanden zu einer formellen Trennung der Mannschaft in eigentliches Militär und in bürgerliche Schutzmänner. MOHL, id. m. 144. l.

¹¹⁷ l. PRUCHA, id. m. 59. l.

¹¹⁸ ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1007. l.

¹¹⁹ Mutatja az 1829. utáni londoni rendőrigazgatás példája.

¹²⁰ Olv. e részben ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1146. s k. l. MOHL, id. m. 436. s k. l. l. Prucha, id. m. 66. l.

Jogirodalom.

Oesterreichische - Advocaten Zeitung. Herausgeber und Redacteur Dr. BERNHARD STALL, Wien.

Ezenczím alatt jelenik meg ez év kezdete óta félhavi egy jogi szaklap, mely mint neve is mutatja, főleg az ügyvédi érdekek előmozdítását tartja szem előtt.

Ausztriában még mindig nem tud nyugodni a harcz a szabad ügyvédek és a numerus fixus emberei között. A fenálló viszonyokkal egyik párt sincs megelégedve. Panaszkodnak az ügyvédség érdekeinek elhanyagolására a kormány részéről, az ügyvédek függőségéről a bírói karral szemben, az ügyvédi tekintély hiányáról a közönség előtt, áhitoznak a közvetlenség és szóbeliség behozatala után, szóval minden — tout comme chez nous. — Csak abban térnek el egymástól, hogy míg a szabadelvű párt a jelzett hiányokat főleg a közvetlenség és szóbeliség behozatala, az ügyvédi vizsgák nagyobb szigora s a 7 évi gyakorlat megrovidítése s oly törvényhozási intézkedések által akarja orvosolni, melyek az ügyvédet minden tekintetben függetlenné teszik, jogait és hatáskörét kiterjesztik, tekintélyét emelik, addig a retrograd elemek abban találják minden bajnak panaceáját, hogy az ügyvédek száma meghatározassék s az ügyvédek a felső bíróságok által kineveztesse, a gyakorlat 7 évről 10 évre kiterjesztessék s ezen 10 év közül 4 év bíróságnál töltsék. Azt kívánják továbbá, hogy a közvetlenség és szóbeliség behozatala esetére az ügyvédség Advocat-Anwaltschaft (Procuratur) és egyszerű Advocaturra osztassék fel. A «Procuratur» gyakorlására csakis kinevezett ügyvédek legyenek feljogosítva és csak bizonyos bíróságoknál határozott számban, a közönséges ügyvédek pedig szabad legyen. Az első a felső bíróságoknál, az utóbbiak az egyes és társas bíróságoknál működne.

Mult hó 7-én ülésezett Bécsben egy «Reform Comité», melyben mindkét párt részéről indítványok tettek, a szabadelvűek részéről Dr. *Burian Miksa* a retrograd irányt követők részéről Dr. *Sommaruga* tett indokolt indítványt.

Az Österr. Advocaten Zeitung a szabadelvű párt buzgó organuma. Szerkesztője Dr. STALL a reform kérdésben az elmúlt évben közzétett röpiratában lerakott elveihez híven nagy szakavatottsággal s az igaz ügy tiszta meggyőződésével küzd a szabad ügyvédek és az ügyvédi reform zászlaja alatt. A mi az eddig megjelent lapok tartalmát illeti, az daczára a lap pártszínezetének, igen változatos. — A többnyire polemikus színezetű vezércikk után érdekes szakközlemények, jogesetek, jelentések az ügyvédi kamarákból s vegyes közlemények következnek. Így például a 4-ik szám GERNERTH Fr. tollából hoz egy cikket «Dualismus im Ehrechte», melyben azon anomaliát ecseteli, mely a házassági törvények különféleségéből Ausztriában és Magyarhonban folyományoz. — Dr. LANGSTEIN bécsi ügyvéd egy másik cikkben küzd a bécsi tőzsdebiróságnak azon statutuma ellen, mely az ügyvédek a tőzsdebiróság előtti képviseletből kizárja.

Dicséretre méltó, és nem ártana ha a «Jogtudományi Közlöny» is követné példáját, hogy a lap tárczacikkeket is hoz, melyekben a száraz elméleti munkálatokon kifáradt olvasó kellemes szórakozást talál s mintegy kipihen. — Így az első szám hoz Dr. NEUDA-tól egy érdekes bűnügyi jogesetet, a 3-ik számban «Eine Amtstracht für Richter und Amvälte» cím alatt igen elmésen van ecsetelve ama nagyszerű békaegérharcz, mely a «Kulturkampf» nemzeténél épen jelenleg azon kérdés felett folyik, viseljenek-e a bírák és ügyészek parókat és talárt, vagy csak frakkot?

A lap, ha jól értésültünk, már budapesti levelezőre is tett szert, ki az ügyvédség körében és a jogélet terén felmerülő érdekesebb mozzanatok felől referálni fog a Lajthántuli collegáknak.

Gyakorló ügyvédekre nézve végre ajánlatos a lap annyiban is, hogy végül a csődnyitások jegyzékét is tartalmazza, köztük a magyarországi csődöket is.

Sztehlo Kornél,
budapesti ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A bírói szemlérlől a polg. peres eljárásban.

(Vége.)

De még e két körülménynél is sokkal fontosabb a harmadik, mely a felebbezési eljárásból támad; mert míg az első kettő csak bizonyos esetekben fosztja meg a szemlért eredeti fontosságától, addig a harmadik ez érték csökkentő hatását mindenkor s kivétel nélkül gyakorolja, minden szemle alapján hozott érdemleges bírói határozat felsőbb forum elé lévén vihető.

Nincs ugyan annak lehetősége, hogy a felebbviteli bíróság közvetlenül szintén fogatosítsa szemlért fogalmilag kizárva, mindazáltal részint nehézségek, részint aggályok gátolják annak gyakorlati keresztül vitelét. — Az utóbbiak alá tartozóként fel kell említenem, hogy a felebbviteli bíró, ha felebbezés folytán maga fogatosítana újból szemlért, új, az első bíró által nem használt s nem is használhatott bizonyítékot teremtenie s vetne határozata alapjául. — A mi pedig a fogatosítási nehézségeket illeti, ezek alá tartozik mindenekelőtt azon körülmény, hogy a szemletárgy változásoknak lehet alá vetve, s így nagyon könnyen meglehet, hogy azon állapot, mely az első bíró által eszközölt szemle idején létezett, s mely mint a per eldöntésénél mérvadó által constatatott, addig míg felsőbb bírósági szemlére kerül a dolog, teljesen s annyira megszűnt, hogy a létezőből visszafelé vont következtetéssel sem állapítható meg, illetve ismerhető fel. — Ha továbbá az olcsóság szempontjának a peres eljárás alakulásánál való döntő befolyását két ízben már is kénytelenítetttem felemlíteni, ugy e kényszerü-

ség kétszeresen toluul felszínre itt, a hol tekintettel a felsőbb bíróságnak az alsóbbakénál annnyival terjedtebb területére, s számba véve a felsőbb bírósági senatus tagjainak az alsóbbakénál szintén sokkal nagyobb számára, kiknek, mint fentebb említém, minden egyes szemle esetben mindnyájoknak kellene eljárniok, — az igazságügyi budget annyira növekednék, hogy a szemlének ily tiszta alakban való kiviteleről már ez okból is teljesen le kell mondanunk.

A felsőbb bíró tehát szemle esetén, határozatát csak az első bíró által felvett szemlei jegyzőkönyvre fogja alapíthatni. — Ezen körülményre s hozandó határozatának esetleges felebbeztetésére való tekintettel már most az első bíró és nem a szemle után nyert benyomást mint inkább a szemlei jegyzőkönyvet lesz kénytelen ítélete bázisául felvenni; igaz hogy a gyakorlati életben egyenlő eredményekre vezet akár az egyiket, akár a másikat veszi a bíró kiindulási pontul, minthogy az őt a másíknak alapulvételére kényszerítő körülmény egyuttal a szemlei jegyzőkönyvnek oly módóni összeállítására is fogja készítenni, hogy az a dolognak szemlekorai állapotát ép ugy tüntesse fel, mint azt a közvetlen szemle tevő; hogy az utóbbival lehetőleg ugyanazon benyomást szülje. — A tény mindazonáltal elvitázhatlanul áll, s így áll az is, hogy a szemle, ezen abstracte tekintve primae classis bizonyíték a gyakorlati életben közvetlen bizonyíték jellegétől majdnem egészen megfosztatik, s bizonyítékszerző tényezővé válik. — De ha ily módon csökkenik is jelentősége, az még ily kisebbített alakjában is eléggé lényeges, mert kétségtelen, hogy általa a legmeg-

bizhatóbb, és legkimerítőbb — mert már a vitás pontok megalapítása után szerkesztett — okmány s bizonyíték szerkesztetik meg.

Fontos azon viszony is, mely a szakértőkkel és a szemle után való bizonyítás között fennforog, s nevezetesen azon kérdés: megtartja-e jellegét a szemle akkor is, ha szakértők alkalmazásával fogatosítottatik? — En e részben három különböző eredményre vezető esetet tartanék megkülönböztetendőnek; és pedig

a) midőn a vitás kérdés egyszerű érzéki észlelés után megállapítható ugyan, mindazáltal a szemle lehetségesítése végett a tárgy előbb szakértői tevékenység behatásának vetendő alá, de e behatás mindenkor csak egy eredményt, a tárgynak mindég csak ugyanazon állapotát idézheti elő; — itt a szakértők cselekvősége csak előkészítő; ha egyáltalában munkálkodnak, munkájuk folytán mindég ugyanazon állapota a szemle tárgyának kell hogy előálljon, magának ez állapotnak vagy vitás minőségének constatalása pedig kizárólag a birói szemle dolga; — itt tehát szakértők alkalmazása daczára is tisztán a szemle képezi a bizonyítékot.

b) Második esetnek azt venném fel, midőn egészben véve ugyan az előbbiekkel analog — annyiban azonban mégis eltérő viszonyok forognak fenn, hogy a szakértők, cselekvőségének minőségéhez képest különböző eredmény, a szemle tárgyának más más állapota állhat elő; — az ily szemle után előálló bizonyíték már vegyes természetű, és alapszik a) a szakértők hitelességén azon irányban, hogy ők csakugyan oly behatásnak vetették alá a tárgyat, melynek állítólagos következményét a vitatott jogellenes állapot képezi és b) a szemle után nyert birói meggyőződésen, hogy a kérdéses állapot csakugyan beállott. Itt a bizonyíték szakértőkkel bizonyítással vegyes szemle.

c) Végül a harmadik eset az volna, midőn nem maga valamely dolog vagy tény léte, állapota, hanem annak csak szakismerettel felismerhető következményei vagy okai vitásak. — Itt kizárólag a szakértői vélemény képezi a bizonyítékot, a biró, ha jelen van is a szakértői szemlén, birói szemlét nem teljesít, meggyőződését nem saját észleléséből meríti.⁹

A szakértői és birói szemle közötti viszony tárgyalásánál felmerül azon kérdés, hogy kik tekintessenek szakértőknek, illetve kik járhatnak el ilyenekül. — E részben különbségét kell tennünk ahhoz képest, hogy hivatalból rendeli-e ki a biró a szakértőket, vagy a felek választják-e azokat. — A biró által csupán oly szakértőket tartanék kirendelhetőeknek, kik ebbeli minősége államilag van elismertve (pl. tudományos pályánál) avagy ha az állam általi elismertetés az egész szakkör tekintetében ki van zárva (pl. iparos-foglalkozásoknál, kereskedésnél) olyanokat, kik az illető szak ismeretét azzal való tetteges foglalkozásuk által igazolhatólag ki tudják mutatni. — Ha ellenben a felek választják a szakértőket, — akkor közös egyetértéssel oly egyénekben is állapotodhatnak meg, kik a jelzett kellekkel nem bírnak; — azonban csakis közös egyetértéssel, s nem szakértőnek ilyenül ellenfele által való megnevezése, illetve választása ellen, — minden félnek protestálási jogát fenn kell tartani.

Ezzel kapcsolatosan tartanám eldönthetőnek azon további kérdést is, hogy van-e s mikor jogosítva a biró szakértő szerepét igényelni. — A mint ugyanis — teljesen

egyetértek ZLINSZKY¹⁰ ide vágó nézetével, annyiban, hogy a biró szemlénél, melynek megejtéséhez szakismeret kívántatik, hivatalból akkor sincs jogosítva szakértőként eljárni, ha privatim meg van is győződve, hogy a szükséges szakismerettel bír, úgy másrészt ki kell jelentenem, hogy — különösen divó perrendtartásaink szellemében — nem látom akadályát — miért ne állapotodhassanak meg a felek közös egyetértéssel abban, hogy a biró a külön szakismeretet igénylő kérdéseket is szakértők mellőzésével propria auctoritate döntse el, sőt hogy hivatalból is miért ne járhatson el a biró szakértőként is akkor, ha e megkívántató szakismerettel államilag elismerten pl. mint egyuttal okleveles orvos, mérnök sat. — bír.

A mi pedig az esetleg alkalmazás alá kerülő szakértők számát illeti, e tekintetben, s a hivatalból való kirendelést feltéve, az eljáró bíróság összeállítási módját tartanám irányadónak, oly módon tehát, hogy egyes biró illetősége körébe eső pereknél egy, collegialis bíróság elé tartozóknál pedig annyi szakértő alkalmaztatnék a hány tagból az illető bíróság egy-egy tanácsa áll. — A szakértőknek a felek általi választása esetén egyes bíróság elé tartozó esetben is minden félnek egy-egy szakértő választását kell megengedni, kik mellé a szavazategyenlőségnek véleménykülönbség esetén való elkerülése szempontjából egy harmadik vagy a bíróság által lesz kirendelendő, vagy önmaguk a szakértők által választandó. — Collegialis bíróságnál ez esetben is a fentebbi összeállítási módot tartanám köteles minimumként fenntartandónak; — de a mellett közös megállapodással a felek által szaporíthatónak kellene maradnia a szakértők számának.

Azon kérdésre, hogy a szemle ellen van-c helye ellenbizonyításnak, igenlőleg kell ugyan felelnünk, de azt hiszem, hogy az ellenbizonyítás csak a szemle iránya helytelenségének kimutatását czélozhatja, mert a birót arról, hogy a mit maga érzékileg észlelt, nem úgy van a mint ő azt észlelte, sem tanukkal, sem okirattal, sem esküvel, sem bármi mással meggyőződtetni nem lehet. — Az ellenbizonyítás feladata tehát az lesz, a birót meggyőzni, hogy nem a kellő tárgyat szemlélte meg, vagy hogy azt nem kellő módon, nem azon helyről, melyről, vagy nem azon időben, melyben vitás minősége felismerhető, szemlélte meg sat. — Az ellenbizonyításkor alkalmazható bizonyítékok tekintetében megszorítás nincsen, s bármely bizonyíték, mely bizonyításra általában alkalmas, itt is célra vezethet.

A szemle megtartásának technikai oldalát mellőzve, még csak azon kérdést említem fel, hogy a felek elmaradásának mi következmények legyenek tulajdonítandók? A nyomozási eljárást helyesebbnek ismerő, több ízben vallott, nézetemnek megfelelő a bizonyító vagy mindkét fél elmaradásának sem tulajdonítanám azon hatályt, melyet a többi között LANGENBECK¹¹ vagy WEVELD¹² annak következményeül vitat. — Igaz, hogy ily esetekben vagy a szemle tárgy hollétének nem ismerése vagy azonossága constatalásának lehetetlensége a szemlére kitűzött határnap elhalasztását vagy esetleg a szemle teljes elejtését fogják szükségessé tenni, azonban az elmaradás mindenkor következményeül a szemle elejtését declarálni nem merném.

Hogy a bizonyító fél ellenfelének elmaradása a dolgon nem változtat, az magától érthető.

* * *

Vessünk még egy futó pillantást polgári perrendtartásunknak a szemléről intézkedő szakaszaira.

E tekintetben mindenekelőtt megemlítendő, hogy perrendtartásunk a szemlét bizonyítéknak vagyis a 155. §-sal

⁹ APÁTHY: Polgári törvénykezési rendtartás Pest 1872. cz. m. 174. lapján azon állításával, hogy «a birói észleléshez . . . nem szükséges okvetlenül szakértők alkalmazása» — azt sejteti, hogy a tiszta szakértők nélküli szemlét csak kivételnek tekinti; — hogy szakértők alkalmazása mennyiben s mikor fosztja meg a szemlét jellegétől, nem említi. — HERCZEGH: Magyar polgári törvénykezési rendtartás cz. m. 486. l. «minősítettnek» nevezi a szakértők közbenjöttével fogatosított szemlét. — ÖKRÖSS: Magyar polgári törvénykezési rendtartás. Pest 1870. cz. m. 264. l. «mesterséges» névvel illeti az ily szemlét.

¹⁰ Id. h.

¹¹ Id. m. 433. s k. l.

¹² Id. m. 62. l.

szólva, bizonyítás módnak ismeri el. — Figyelmünket költi fel azután, hogy a perrendtartás a tárgyalási elvet valló szellemével ellentétben szemlét hivatalból is mond elrendelhetőnek. — Összevetve a 211. §-nak ezen feltétlenül szóló intézkedését a közös okiratról mint bizonyítékról intézkedő 188. §-ból vont analogiával, kérdés támadhat, hogy elrendelheti-e a bíró az oly tárgynak megsemmisítését, melyet tulajdonosa vagy birtokosa szemle végett előmutatni nem kíván, — továbbá ha valamely fél kéri az ily tárgyra a szemlét elrendelni, köteles-e előbb alkeresettel indított tárgyalás-folytán ama tárgynak közösségét kimutatni?

Tekintve a 211. §-nak, mint már említém, feltétlen intézkedéseit, tekintve, hogy a 188. §-nak rendelkezései analógia útján annál kevésbé terjeszthetők ki a szemlével való bizonyítás eseteire, mivel éppen azon körülmény, hogy csak is az okiratoknál említették fel világosan, mily eljárás követendő a közösség bebizonyítása — mint a főügybeni bizonyítás előzménye végett, azt sejteti, hogy más bizonyítékoknál a közösség igazolása végetti ily eljárás nem szükséges, tekintve hogy a szemle tárgyközösége vagy kizáró tulajdonjoga előleges igazolásának szüksége gyakran circulus vitiosus-ba terelné az egész eljárást, a mennyiben lehetséges, hogy a szemle éppen valamely tárgy tulajdonjogának, mint a főügy substratumának — kimutathatása végett kéri elrendeltetni, s így a bizonyítónak a dolog feletti tulajdonjogot kellene kimutatnia, hogy a tulajdonjogot igazolhassa — azon következtetésre jutott, hogy a bíró akár hivatalból, akár bármely fél kérelmére elrendelheti a felek bármelyikének birtokában lévő dolog meg szemléltetését, anélkül hogy az utóbbi esetben a közösség kimutatása végetti külön eljárás szüksége forog fenn.

A perrendtartásnak ide tartozó egyéb 212—220-ig terjedő szakaszai a szemlefogatosítás technikai oldalával, a szakértők számával, s a jegyzőkönyv összeállítási módjával foglalkoznak, — s mint ilyenek e helyütt bátran mellőzhetők.

Ép oly kevésbé találunk felsőbb bíróságaink döntvényei sorában különös figyelembe vételt igénylő elveket kifejtve, az 1870. évi 5748 és 9305. számú semmitőszéki határozatok csak a szemle fogatosítás alaki része elleni jogorvoslatokat tárgyalván.

Dr. Nagy Árpád,
ügyvéd.

A községi biráskodás a fővárosban.

A kisebb polgári peres ügyek ellátásáról szóló 1877. évi XXII. t. cikk alkotása jogtörténetünkben minden esetre a retrograd irány határkövét képezi.

1868-ban, a perrendtartás megalkotásakor alapelvül tüzetett ki az, hogy a biráskodás a közigazgatástól véglegesen elkülöníttessék.

1877-ben egyet fordítottunk a subán s ad normam közigaz. bizottság, megteremtettük a jogszolgáltatás terén is a második mixtum compositumot, melynek neve: az 1877. évi XXII. t. cikk.

A főindok, mely a törvényhozást ezen törvényezikk életbeléptetésére birta, a közvélemény által évek óta hangoztatott azon vágnak teljesítése volt: az igazságszolgáltatást az u. n. bagatelleperekre nézve gyorsá — és a mi fő — olcsóvá tenni. Ézt ugyan a perrendtartásnak novellaris uton való átalakításával is elérhették volna, miután a rövid sommás eljárás ott decretálva van, de hát jobbnak látták ezt nem tenni.

A jelzett cél elérése tehát mindenesetre dicséretes törekvés s ha a jogbiztonság az által, mert 1878. márczius 1-jétől kezdve 20 frtos ügyekben többnyire kvalifikálatlan közigazgatási organumok fognak a qualificált bírák helyett törvényt és igazságot szolgáltatni, meg nem lesz ingatva —

a jogszolgáltatás ezen új módját csak üdvözlőnk lehet, főleg azon községek érdekében, melyeknek lakosai távol esvén a járásbiróság székhelyétől, apró cseprő követeléseiket inkább veszni hagyták, semhogy idő- és pénzveszteséggel perlekedjenek.

Másként áll azonban a dolog a fővárosra nézve, melynek területén hat járásbiróság van. Itt már a vidékre vonatkozó szempontok nem alkalmazhatók, itt tehát határozottan fel lehet vetni e kérdést, helyes és opportun volt-e Budapest fővárosában a mint ez tényleg már megtörtént, a kerületi előljáróságokat jelen szervezetükben a községi biráskodással megbízni?

Igénytelen nézetünk szerint az sem a jogszolgáltatás sem az administratio szempontjából nem volt helyes és miután a törvény 5. §-a d) pontjának feltételes szövegezése alapján, mely szerint «d) Budapest fővárosában a községi biráskodással a kerületi előljáróságok tagjai is megbízhatók» kétszeres hiba volt a törvény ezen elasticus rendelkezése mellett ilyen terhet az előljáróságokra rakni.

Volt idő, midőn e sorok írója is azon hitben élt, hogy a kerületi előljáróságok a bagatelle-ügyekben való biráskodással aggály nélkül megbízhatók, noha akkor is e biráskodás jogát csakis a világos adóssági keresetekre hitte kiterjeszthetőnek.

Ez akkor volt, midőn a kerületi előljáróságoknál a közigazgatás minden ága még nem volt összpontosítva s az administratív teendők mérve a jelzett biráskodást az administratio veszélyeztetése nélkül lehetővé is tette.

Ma egészen másként áll a dolog.

Jelenleg az előljáróságok a közigazgatás minden ágazatában kötelesek eljárni, azonkívül az új adótörvény, a közegészség és a gyámügyi törvény életbelépte folytán a soronkívüli teendők olyan halmazával rakattak meg, hogy tulajdonképi hivatásuknak, az administratio igényeinek már is alig képesek megfelelni, a biráskodásra pedig idő éppen nem jut.

Pedig több mint bizonyos, hogy az 1877. évi XXII. t. cikk életbe lépte folytán éppen a biráskodás lesz az előljáróság azon teendője, mely minden idejét absorbeálja, mert hiszen a járásbiróságok eddig folyton azon panaszkodtak, hogy éppen a bagatelle-perek tenger számával nem bírnak, s így az a teher, melyet eddig a járásbíró, ki mással mint biráskodással nem is foglalkozott, el nem birt, még inkább elviselhetlenebb lesz azon kerületi előljáróságra nézve, mely ma már az administratív teendőkkel is tul van halmozva.

Hozzájárul ehhez még azon körülmény, hogy a fővárosban működő járásbírók, a törvény végrehajtása iránt kiadott ügyviteli szabályok 21. §-ára támaszkodva, az általuk 50 frtig hozott ítéletek végrehajtását, sőt mi több, a törvény 31. §-a alapján még az idézvények kézbesítését is, az előljáróság közegeivel akarják eszközölni, a mit a kerületi előljáróság ugyan de jure semmikép sem volna köteles teljesíteni, miután ugy az ügyviteli szabályok mint a törvény ide vágó rendelkezése józan észszel csakis a provinciára alkalmazható, de miután a főváros eddigelé azon kiváló szerencsében részesült, hogy mindenben a vidéki szempontok kaptafájára huzatott, előre látható, hogy az igazságügyminiszterium a belügyminiszteriummal egyetemben, nem a fővárosnak, hanem a járásbírák felfogásának fog igazat adni. Ez annyival inkább várható, mert ez által a járásbirósági organumok munkája — éppen legnehezebb részében — megkönnyebbül, az 50 frtig perlekedő felek pedig olcsó végrehajtáshoz jutnak.

Látni való tehát, hogy a kerületi előljáróságok vállaira olyan teher rakatott, melyet azok jelen szervezetükben meg nem bírnak és így eléretett az: hogy 1878. márczius 1-jétől

sem az adminisztratio sem a községi biráskodás gyakorlásában nem lesz köszönet.

Azonban a teendők ezen mesterséges cumulatioja még nem a főbaj, mert elvégre is, azon törvényhatóság, mely daczára a törvény egészen feltételes intézkedésének ilyen óriási terhet páratlan nyugalommal és resignatioval magára vállalt, viselni tartozik ennek consequentiáit is. Ezek pedig abból állanak, hogy majd minden kerületi előljárásnál személyszaporításra lesz szükség, miután ellenesetben az ügyvitel absolute megszakad.

A bagatelle-ügyek ellátása tehát a fővárosnak évenként szép csomó pénzébe fognak kerülni és itt ismét látjuk azt, mily ügyesen sikerült az államhatalomnak saját teendőit a község pénzén elvégeztetni.

A főbaj abban van, hogy a kerületi előljáróságoknál — egy kettő kivételével — nincs bírói tisztségre alkalmas egyén, 100 arany évi tiszteletdíjért, a mennyi egy egy előljáró honorariuma — pedig mai nap senki sem áldozza fel napjait egy ilyen terhes és bureaucraticus pontosságot igénylő és anyagi felelősséggel járó tisztségre.

Igaz ugyan, hogy minden előljárásnál van egy jogvégzett jegyző, ki az előljáróság jogi tanácsadója, s tulajdonkép ő az, ki az egész hivatalt vezeti, de ez a biráskodásban a törvényszerint sem vehet részt, miután az csak egyes bíróról szól.

A törvény tehát megvan, de nincs a ki végrehajtsa, vagy ha végrehajtják nincs qualificált egyénünk reá.

Azt mondják sokan, hogy annak a fővárosi előljárónak vagy helyettesének csak van annyi esze, mint a falusi bírónak.

Teljesen igaz, csak hogy ne téveszszük el szemünk előtt azt, hogy faluhelyt a bagatelle-ügyekben a jegyző is befoly a biráskodásba, míg ez Budapesten tisztán az előljáróra van bízva és így azon előljáró, ki a hivatalos nyelvet sem bírja, és a biráskodásra egyébként sincs qualificálva, ezen tisztet vinni nem képes, miután őt mint egyes bírót tanács-csal senki sem támogathatja, még ha akarná is.

Néhány előljárásnál a fővárosban van ugyan olyan egyén, ki a bírói tisztet elviselheti, de a legtöbbször nincs, és így a községi biráskodással tönkre teszik a közigazgatást és a jogszolgáltatást is, a mi bizony nem válik senki hasznára.

Am vállalja el ezért a felelősséget az, a ki ezt a dolgot olyan könnyűnek tartotta.

Barth László,
főv. ker. jegyző.

Különfélék.

(Egy vidéki közjegyző leveléből) a «Pesti Napló» következő érdekes és jellemzetes fragmentumot közöl.

Oly tragikomikussá lett állásom, hogy nem tudom, sirjak-e, vagy nevessek rajta:

1878. január havában egész 31-éig érkezett hozzám: Hagyatéki ügy 4 (négy), mind nagyon kicsiny. Bírói megbízás semmi. Többi ügyforgalmam pedig a következő: ügykönyvi szám 7 (azaz hét). Másolat-hitelesítés szintén 7 (azaz hét).

Más semmi! de a szó szoros értelmében semmi! — Sem beadvány nem volt egy sem, pedig jogi tanácsadás után (melyből több volt igénybe véve) nem vettem be egy fillért sem! — Ha kértem az ezért járó törvényes díjat, azt kaptam válaszul, hogy nincs, és nem is tudták, hogy nekik azért majd fizetni kellend. De igaz, majd elfeledtem meg-

emliteni, hogy január 18-án egy szép bevételém mégis volt, t. i. egy egészséges kis leánynyal szaporodott családom.

A fentebb említett közjegyzői okiratokból összesen befolyt 29 frt 75 kr; a másolat-hitelesítésekből 2 frt 10 kr. A hagyatéki ügyeket még nem intézhettem el, mert vidékiek, az utak járhatlanok és a telekkönyvek megszerezhetők nem voltak. Összesen tehát január havi bevételém tett 31 frt 85 krt.

Ezért érdemes volt eddigi hivatalomat ott hagyni; a jelenlegibe közel 2000 frtot beruházni, ugyanennyit hivatali óvadéku letenni és bewertheimcassázni. Jóllehet kerületemben soha sem volt annyi házasság, mint az idén; itt helyben naponként 3—4 van legalább, és valamennyi házassági szerződést köt, csak hogy egy sem általam készített, hanem megcsinálja nekik többnyire a tanító.

Hiába hirdettettem ki dobszó mellett az előljáróság által, hogy házassági szerződés csak a kir. közjegyző által, vagyis előttem köthető érvényesen, — nem használ semmit, a tanító szavának jobban hisznek.

Itt van egy német tanító, ki még olvasni sem tud magyarul, egymaga január havában 17 darab házassági szerződést készített; és jóllehet, ezen zugiráskodást hivatalosan is jelentettem a szolgabírónak, — de bizony ő azért csinálja tovább is a szerződéseket.

(Az alsó-ausztriai ügyvédegylet) csak úgy töprenkedik az ügyvédi kar helyzetének javításán, mint nálunk az ügyvédi kamarák. A bécsi szaklapok közlik az e czélból kiküldött bizottság javaslatát, mely tüzetesen fejtegeti, hogy csupán az ügyvédi rendtartás módosításával nem lehet a bajokon segíteni. Javaslatának főbb pontjai ezek:

1. a nyilvánosság és szóbeliség behozatala s a bírósági szervezet ennek megfelelő átalakítása;
2. a jogi- és államtudományi tanulmányi rendszer reformálása, s a theoretikus vizsgák új alapokra fektetése;
3. a praktikus jogi vizsgák (vulgo ügyvédi vizsga) reformálása;
4. könnyítése az ügyvédi pályáról a bírókra és viszont való átlépésnek és
5. megszüntetése amaz intézkedéseknek, melyek bizonyos választott bíróságok előtt eltiltják az ügyvédet a képviseléstől;
6. az ügyvédi rendtartás módosítása.

E részben leglényegesebb javaslata abban áll, hogy az ügyvédség és közjegyzőség a vidékre nézve egyesíttessék. Ez elkerülhetlenné fog válni nálunk is, még pedig a közjegyzői intézmény megmentésére.

(Meghívás a budapesti ügyvédi kamara) által 1878. évi martius 24-én délelőtti 10 órakor Budapesten a megyeház nagy termében tartandó rendes évi és tisztújító közgyűlésre.

Napirend:

1. Az 1877. évi működésre vonatkozó választmányi jelentés.¹
2. Az évi számadások felülvizsgálása és a pénztármaradvány feletti rendelkezés.
3. A költségelőirányzat megállapítása és mikénti fedezésének meghatározása, s ezzel kapcsolatosan
4. a tisztviselők és a kezelő személyzet fizetésének megállapítása.
5. A kamara tisztviselőinek és választmányának megválasztása.

Kelt Budapesten, 1878. február 15.

Funták Sándor, m. k.
elnök.

¹ Az évi jelentés nyomtatott példányai a kamara irodájában f. évi martius 11-től kezdve a szokott hivatalos órákban a kamara tagjainak rendelkezésére állanak.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülési-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: Párbaj és mentelem. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — A budapesti ügyv. kamara választmányának jelentése az 1877. évről. — Törvénykezési szemle. Egy illetékességi kérdés. Indre László köz- és váltó ügyvéd urtól. — Mi hatálya van a csódnak az ingatlan elárvereztetésére? Dr. Berkovits Ferencz urtól. — Különfélék: A bünt. t. javaslat tárgyalása.

MELÉKLET: Curiai határozatok.

Párbaj és mentelem.

Ime egy nehéz problema, melyben jog, politika és ethika oly csomót alkotnak, hogy elbizakodottság volna e sorok igénytelen írójától annak megoldásához fogni. Ugyanazért a kimerítő fejtegetést mellőzve, egy *ethikai* észrevételre szorítkozunk.

A mentelem történetileg az angol parlament kiváltságainak fejlődésével áll összefüggésben. Miután ezen kiváltságok több fejlődési fázison mentek keresztül, és miután azok nagy része nem az írott jog szabatos alakjában, hanem parlamenti gyakorlat és szokás kevesbé szabatos alakjában jutott érvényre, ennél fogva azok Angliában is sok nézeteltérésre és vitára, sőt a parlament a bíróságok közti összeütközésre is¹ szolgáltatott alkalmat.

Még inkább előfordult a fogalom-zavar a mentelemre nézve a continens államaiban, melyekben igen sokszor nem azon gyakorlati tapintat utánóztatik, mely az angol intézményeknek létet adott, hanem utánóztatnak maguk ezen intézmények, vagyis az említett tapintat konkrét nyilvánulásai, melyek pedig részint csak az angol viszonyokban, részint még inkább az illető korszak állapotában, sokszor ama kor politikai és társadalmi *fejlétlenségében* nyerik magyarázatukat.

Valamint az életben, úgy a közjogban is többször utánóztatnak az angolok abban, a mi szokatlan és bizarr, mintsem abban, a mi életre való és általánosan elfogadható.

Ha a mentelmi ügy ezen már más alkalommal is említett nehézségeihez hozzá számítjuk azon nehézségeket, melyek a párbaj kérdésére nézve nemcsak a büntetőjogi és rendészeti törvényhozás mezején, hanem még inkább a mentelemnek párbaj esetébeni föntartása, vagy fölfüggesztésére nézve előfordulnak, ha tekintetbe vesszük, hogy ily mentelmi kérdésekben a parlament illető háza bizonyos mértékben ép úgy ellenmondó, vagy nehezen kiegyenlíthető elvekkkel találkozhatik, mint ellenmondások az egyes emberre nézve a párbaj kérdése folytán előfordulhatnak, akkor szembetűnő lesz előttünk, hogy ily esetben a mentelem *jogi* és *politikai* oldala mellett kiválólag előtérbe lép annak *ethikai* oldala, és hogy annak jogi és ethikai oldala oly problémát szül, melyet mind a két irányban kielégítőleg megoldani néha fölötte nehéz, s ennél fogva néha az előfordult eset úgy alakulhat, miszerint a mentelem általános elveinek merev alkalmazásától eltérni indokoltnak látszik. Mert kétségtelen, hogy az élet ethikai oldala legkevésbé türi az előre történő meghatározásokat, s azért oly korszakban

és oly népeknél, melyek jogéletében az ethikai elem nagyon ki van fejlődve, az írott jog mindig alárendelt szerepet játszik.

Van azonban a szóban forgó kérdésben egy másik igen fontos, és nem mindig eléggé méltányolt momentum. Ugyanis mindig, de főleg párbaj esetében nemcsak az fontos, vajjon a mentelem fölfüggesztetik-e, vagy föntartatik? Sőt a kérdésnek ezen érdemleges eldöntése néha a nemzet gondolkodás módjára és nézeteinek alakulására alárendelt jelentőséggel bír. Fontosabbak gyakran e tekintetben az indokok, melyek a házat határozásában vezérlik, és a ház tagjainak nyilatkozataiban jönnek kifejezésre. Mert elismert igazság, hogy azon társadalmi bajt, melyet a párbaj képez, pusztán jogi eszközökkel teljesen mellőzni sohasem lehetend, hogy tehát a nézetek átalakulására kell hatni, vagyis e bajt ethikai uton orvosolni. Már pedig kétségbe vonhatlan, hogy az okok, melyek a parlament elhatározására befolyással vannak, és a parlament tagjainak nyilatkozatai, főleg, ha azok a többség kifejezett, vagy hallgatóságos tetszésével találkoznak, roppant befolyást gyakorolnak a közvélemény alakulására, és így egészen függetlenül attól, miként határozott érdemileg a ház, roppant ethikai horderővel bírnak.

Előfordulhat azon eset, hogy a parlament egy előítéletet kénytelen tekintetbe venni; de sohasem fordulhat elő azon eset, hogy a parlamentben az ily előítéletről kedvezőleg tett nyilatkozatokat czáfolat nélkül hagyni czélszerű, vagy ethikailag igazolható volna. Sőt talán tévedés nélkül lehet állítani, hogy minél inkább beáll azon kényszerűség, melynél fogva egy előítélet előtt meg kell hajolni, annál inkább szükséges az ily előítélet elmozdításától óvakodni. A helyes tapintat mindig meg fogja találni azon utat, melyen úgy a nemzet lovagias érzelmei megkiméltetnek, mint a törvény és jog iránti tisztelet és az elégtétel szerzés körüli egészségesebb nézetek fejlődése előmozdittatik.

Talán nem leend időszerűtlen, ha utalunk arra, mely nézeteknek szokott az angol parlament mind két háza a párbajra nézve kifejezést adni, és mily szellemben törekszik a közvéleményt fejleszteni. Teszszük ezt annál inkább, mert az angol parlament nemzeti önérték és nemes büszkeség hiányáról senki által sem vádolható; másfelől ugyanannak a törvényesség iránti érzéke is rendkívül ki levén fejlődve, az ethikai érzéknek, s a jog követelményeinek főnebb érintett összeütközése e parlament által kétségkívül szintén éreztetett.

Jogtörténetileg is érdekes azon eljárás, melyet az angol parlament követni szokott, ha tagjai közt hevesebb szóváltás folytán párbajtól tartani lehet. Ily esetben ugyanis a ház több esetben ünnepélyes nyilatkozatot (pl. becsületszóra) követelt az iránt, hogy az illetők egymás iránt boszut táplálni nem fognak, és az ellenségeskedést abbahagyják; emlékeztet ez a régi germán néptörvényszékek azon eljárására, mely szerint a felek közt compositiot eszközölven, még ünnepélyes kibékülést

¹ Stockdale contra Hansard hires pör.

is követelt, az az: a béke további föntartását ígérő esküt.²

Az angol parlament idevonatkozó eljárását szemlélhetővé teendő, idézzük, illetőleg emlékeztetbe hozzuk MAY ERSKINE TAMÁS jeles munkájából³ az eléfordult eseteket:

«1766. decz. 10-én figyelmeztették a házat szóváltásra a richmondi herczeg és gróf Chatam közt. A ház mindkettőtől becsületszavára nyilatkozatot kívánt, hogy egymás ellen boszut táplálni nem fognak.»

Ki sértve érzi magát, a parlament lordjaihoz kell elégtételért fordulnia.

Az alsó ház is mintegy becsület-bíróság maga egyenliti ki a tárgyalás folyamában a házban előfordult sértéseket. A ki fejet nem hajt a ház előtt, elzáratik, míg meg nem ígéri, hogy minden ellenséges lépésről lemond.

«Fox és Wedderburn váltottak 1770. heves szót. Fox fölkelt, s a házat el akarta hagyni. Az elnök elzáratt minden ajtót, s egyik sem hagyhatta el a házat, míg meg nem ígérték, hogy a dolgot abban fogják hagyni.»

1836. a kihívót és kihívottat elfogatta a ház. Csak akkor eresztették őket szabadon, miután biztosították a házat, hogy kibékültek.

Az idéztünk esetek tekintetében nem a tényállásokra fektetjük a súlyt, mert azok — talán a legutóbbit kivéve — a mentelmi ügygyel összefüggésbe sem hozhatók; a párbaj maga a ház által megakadályoztatván, bírói föllépés és így mentelmi kérdés elő sem fordulhatott. Hanem súlyt fektetünk azon szellemre, melyben az angol parlament eljárt, és azon ethikai elvre, melyet a párbajra nézve képvisel, és az angol nemzetben meghonosítani törekszik. Ezen szellem és ezen elv nem ugyan a mentelem jogi oldala, de annál inkább annak ethikai oldala szempontjából érdekel bir más államokra nézve is, főleg pedig oly államokra nézve, melyekben az angol közjogra gyakran történik hivatkozás.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

A budapesti ügyv. kamara választmányának jelentése az 1877. évről.

A statisztikai adatok előrebocsajtása után constatálja e jelentés, hogy ezek szerint az összes beadványok száma fokozatosan alább szállott; az elintézésük száma 1876-ban volt legnagyobb; a fegyelmi beadványok száma azonban évről-évre emelkedett, minek folyamán az ülések számának szaporodása is.

Az ügyvédek és ügyvédjelöltek létszáma évről-évre szaporodott, a fegyelmi panaszok száma pedig 1876-ban volt legnagyobb.

Fegyelmi eljárás évről-évre több rendeltetett el, s ennek folytán szaporodott az elrendelt vizsgálatok és megtartott végtárgyalások száma is, mindamellett a panaszokhoz arányosítva: a végítéssel ellátott fegyelmi ügyek száma csekély, és még kedvezőbb a vétkesek és nem vétkesek közötti arány; az elutasított panaszok száma az ügyvédi kar erkölcsi állapotát a lehető legkedvezőbbnek tünteti fel, tekintettel még arra is, hogy a megtartott végtárgyalások alapján is csak legtöbbször a fegyelmi büntetések legkisebb fokai lettek kimérve.

Az ügyvédjelöltek ellen felmerült panaszok száma, különös tekintettel a kötelezőszegések kisebb mérvére, s hogy 3 év alatt csak két ügyben volt szükség végtárgyalásra, alig említésre méltó.

II.

Tevékenységünk kimutatása nem volna tökéletes, ha ki nem emelnék a) a választmány általános érdekű határo-

zatait, b) az ügyvédi kar és a kamarák ügyködése érdekében tett különleges felszólamlásokat nemcsak a 1877. évből, de a kamara fennállása óta lefolyt teljes három évi időközökből is.

ad a) A választmány az ügykezelés gyorsítása, egyszerűsítése és szabatosága, valamint az ügyfelek érdekében hozott többrendbeli közérdekű megállapodásai közül felemlítjük a következőket:

a) A kamara ügykezelési nyelve a magyar lévén, más nyelven szerkesztett és magánfelek által benyújtott beadványok érdemleges elintézés tárgyát nem képezik, idegen nyelven szerkesztett fegyelmi panaszok azonban a kamara ügyészének esetleges indítványtétel végett kiadandók.

b) A miniszterium, vagy a társ kamarák fegyelmi tanácsainak határozataival az ügyvédekkel felfüggesztett vagy eltiltott ügyvédek névsora külön jegyzékbe nyilvántartandó s abban a felfüggesztés vagy eltiltás beszüntetése is kitüntetendő.

c) Mindazon hatósági megkeresések, melyekben kamarai tagok vagy ügyvédjelöltek bejegyzése s a lajstromok rovataiban kiuntetett megjegyzések körüli felvilágosítás szorgalmaztatik, ülésen kívül intézendők el.

d) A hatóságoktól, társ kamaráktól, vagy magánfelektől érkező értesítések, jelentések, melyek csak tudomásvétel tárgyát képezik, ülésen kívül intézendők el.

e) Az 1874: 34. t. cz. 8. §-ának első kikezdése a fővárosban lakó ügyvédekkel illetőleg akként értelmezendő, hogy ezek nemcsak a lakhely, hanem a lakásváltoztatásokat is kötelesek bejelenteni. (Ezen határozatról az összes kamarai tagok köriratilag értesítették.)

f) A budapesti kir. e. f. törvényszéknél alkalmazásban levő jelöltek, tekintet nélkül arra, hogy ezen jelöltek a törvényszék mely osztályánál, illetve az ezen törvényszék elnökének vezetése alatt álló mely járásbírósnál vannak szolgálatra beosztva, miután főnökük mindig csak a törvényszék elnöke marad, a jelöltek lajstromába csak mint a budapesti kir. e. f. törvényszéknél joggyakorlaton levők jegyzendők be.

g) Igazolvány-másodlatok kiadása iránti kérvények sürgősségüknek fogva ülésen kívül elintézendők.

h) Szegényvédő kirendelése iránti hatósági megkeresvények, miután a pártfogó ügyvédek sorrendje már eleve meg lett állapítva, ülésen kívül elintézendők; egyuttal ki-mondatott, hogy a sorrend szoros megtarthatása és a pártfogói tisztség terhének egyenlő felosztása érdekében minden egyes ügyre külön rendelendő ki a pártfogó ügyvéd; egy szegény félnek több vagy összes ügyeire ugyanegy pártfogó ügyvéd hivatalból ki nem rendelhető.

i) Erkölcsi bizonyítványok kiadása iránti kérvények mint sürgősek, miután az ily bizonyítványok különben is csak a kamara lajstromaiból merithető adatokra alapithatók, rendszerint ülésen kívül elintézendők.

k) Könyvhitelesítések az elnök és titkár által alá-írandó külön jegyzőkönyvek felvétele mellett ülésen kívül elintézendők.

Magától értetik, hogy a hol az ülésen kívüli elintézés akadályba ütközik, a vonatkozó ügydarabok a választmányi ülésekben nyerik elintézésüket.

l) Fegyelmi vizsgálat alatt álló ügyvédjelölteknek az ügyvédi vizsga letétele iránti kérvényei az ügyvédvizsgálóbizottsághoz azon megjegyzéssel teendők át, hogy a fenn-forgó fegyelmi eljárás folytán a gyakorlati idő elegendő volta iránti kérdés függőben lévén, kérvényező, — az ellene elrendelt fegyelmi eljárás jogérvényes befejezéséig, illetve annak megállapításáig, hogy ezen fegyelmi eljárás a folyamodó joggyakorlatának tartamára mily befolyással van, — az ügyvédi vizsgára ne bocsáttassék, mert ellenkező esetben a választmány által az ügyvédi lajstromba való felvétel fogna megtagadtni.

m) A gondnok kirendelés eseteinek szabályozása tekintetében következő elvi megállapodásokra jutott a választmány:

I. Gondnok rendelendő az iratok átvétele, a felek értesítése s a halaszthatlan teendők ellátására:

1. ha az ügyvéd fegyelmileg az ügyvédségtől elmozdított;

2. eltűnés esetében;

3. ha az ügyvéd elmebetegségbe esik; a két utóbbi esetben a hatóság, vagy a hozzátartozók kérelmére.

II. Kötelezendő az ügyvéd annak bejelentésére, hogy iratait kinek adta át, ennek elmulasztása esetére pedig hivatalból gondnok rendelendő:

² HAJNIK, egyet. európai jogtörténet, 86. lap

³ Magyarul: Az angol parlament és eljárása, 1866. BARSÍ JÓZSEF-től. Lásd: 167. és követk. lapot.

1. lemondásnál, ha a bejelentés a lemondással egyidejűleg, vagy felszólításra meg nem történt;

2. az 1784: 34. tcz. 8. §. 2-ik pontja esetében;

3. az ügyvédekéstől történt jogérvényes felfüggesztés esetében, ha a jogerejű határozat kézbesítésétől számítandó 8 nap alatt be nem jelenti, kit bizott meg a halaszthatlan teendőkkel.

ad b) Az ügyvédi kar és a kamarák ügyködése érdekében tett különleges felszólamlások közül — nem is említve az ügyrend megállapítását tárgyzó több rendbeli felterjesztéseket — kiemeljük a következőket:

a kamara összes levelezéseinek postabér-mentessége; az 1874: 34. t. cz. 37. §-ának mikénti értelmezése és alkalmazása;

az ügyvédi könyvvitel;

a bírósági végrehajtók hivatalbóli eljárásánál okozott bélyegcsonkítások;

a bűnügyekben hozandó vádhatározatok;

a kamarai beadványok bélyegkötelezettsége;

a bíróságoknál az ügyvédek részére külön várótermek berendezése;

a budapesti fő törvényszéknek és a budai I. és II. kerületi járásbíróságnak Budára a várba áthelyezése, valamint a nevezett járásbíróságnak telekkönyvi hatósággal felruházása;

az ügyvédeknek a tőzsdebíróságok előtti ügyködéstől elzárása;

a budapesti letéthivatal áthelyezése;

a kalocsai bíróságok ügykezelése;

a magyar alattvalóknak a romániai bíróságok ellenében megvédése;

egyes bíróságoknak az ügyvédek irányában követett sérelmes eljárása;

a bíróságok kézbesítői által elkövetett szabálytalanságok és az ügyvédek iránti illetlen magaviselete;

a perügyelői és tömeggondnoki díjak külön megadóztatása;

a tőzsde-bíróságok megszüntetése;

a «Budapesti Közlöny» iktatási díjai tárgyában intézett felszólamlásokat, illetve felterjesztéseket; — melyek azonban eddigelé csak részben nyertek kedvező elintéztést, részben pedig — legalább tudunkkal — elintéztést egyáltalán nem nyertek; ez utóbbiak sorába tartoznak:

mindenekelőtt a kamara évi jelentései; — továbbá a következő felterjesztések;

a bírósági végrehajtók hivatalbóli eljárásánál okozott bélyegcsonkítások;

a bűnügyekben hozott vádhatározatok;

a kamarai beadványok bélyeg-kötelezettsége;

a bíróságoknál az ügyvédek részére külön várótermek berendezése;

a budapesti fenyítő törvényszéknek és a budai I. és II. kerületi járásbíróságnak Budára a várba áthelyezése, valamint a nevezett járásbíróságnak telekvi hatósággal felruházása;

az ügyvédeknek a tőzsdebíróságok előtti ügyködéstől elzárása;

a budapesti letéthivatal áthelyezése;

a magyar alattvalóknak a romániai bíróságok ellenében megvédése;

egyes bíróságoknak az ügyvédek irányában követett sérelmes eljárása;

a perügyelői és tömeggondnoki díjak külön megadóztatása és

a tőzsdebíróságok megszüntetése iránt.

Az ügyvédek aránytalan megadóztatása közpanasz tárgyát képezvén. a választmány Budapest főváros adófelügyelője felszólításának engedve, bizalmi férfiakat jelölt ki, kik az adókivételnél közreműködve, az ügyvédek igazságos megadóztatását lehetővé tegyék; a bizalmi férfiak közbelépése azonban mindjárt eleinte nem helyes irányban vétetvén igénybe, a választmány a bizalmi férfiakkal tartott közös értekezlet alapján megkereste a kir. adófelügyelőiséget, hogy az újabb sérelmek igazságos orvoslására a kellő lépéseket haladéktalanul megtegye; ezen megkeresvény különösen a felállított adó-osztályozás ellen irányult és kiemelte, hogy:

«Mintegy tíz év óta egyrészt a népszaporodással arányban nem álló módon majdnem megkettőztetve lett Budapesten az ügyvédek száma, másrészt az ügyködési kör tetemesen megapadt. Ezen körülmény a budapesti bírósá-

ságok iktató-könyvei által teljesen be van győzve. Ezen eredményt leginkább az szülte, hogy a bélyegdíjaknak azóta tetemesen történt felemelése által a közönség tartózkodóbb jogérzelmeinek peres uton való érvényítésében. De a perek száma és ez által az ügyvédek jövedelmi forrása még az által is apadt, hogy a kereskedelmi perek legfontosabbjai, ügyvédi képviselőt kizárása mellett a budapesti áru- és értéktőzsde választott bírósága által intéztetnek el s hogy ujabban a közjegyzői intézmény felállítása által, az eddigi ügyvédi teendők és jövedelem egy igen nagy része megszűnt s legujabban még az 1876-ki váltó-eljárás is igen érezhetően megszorította az ügyködési kört és az ügyvédek jövedelmeit».

«Az 1873-ki válság úgy az ingatlanok adás-vevése, valamint az új üzletek, vállalatok keletkezése, nagyobb üzletek kötése és társulatok alakítása tekintetében forduló pontot képez, miről az adó- és illetéklajstromok is tanuskodhatnak, ez által az ügyvédi kereset is megapadt, elannyira, hogy állíthatni, miszerint alig lesz a gyakorló ügyvédek között egy is, kinek jövedelme azóta emelkedett s nem csökkent volna. Annál sérelmesebb tehát az ügyvédekre nézve, ha a mellett, hogy az államjövödelmek szaporítására életbe léptetett újabb adókkal ők is terheltetnek, apadó jövedelmükkel szemben egyenes kereseti adójuk is nem apasztatik, hanem indokolatlanul s miként panaszoltatik, a meghallgatott bizalmi férfiak védeményének mellőzése vagy félremagyarázása mellett még emeltetik.»

«Hozzájárul a gyakorló ügyvédek jövedelmének apasztásához még azon körülmény is, hogy az ügyvédrendtartási törvény különböző megszorításokkal terheli az ügyvédet s az ügyvédi kamarák felállítása folytán évi járulékokban ennek költségeit is viselik. Ugy hogy az ez alkalommal megdöböntő módon foganatba vett újabb adóemelések kétségtelenül előbb-utóbb az leendő következménye, hogy számos ügyvéd, ki csak némileg mérsékelt adó mellett megmaradt volna ezen pályán, ha ügyködési köre a minimumra apadt is, meg fog riadni az elviselhetlen terhek elől s kitorúttatni magát a gyakorló ügyvédek sorából s azután nem fog fizetni semmi kereseti adót, s így ezen intézkedés végeredményében nemhogy szaporítani, hanem még apasztani fogja az állam adójövedelmeit.»

«A házbér-adónál és a földadónál elemi csapások vagy jövedelmi hiányok eseteiben lehetővé van téve az adó-teher leszállítása vagy teljes törlése, ellenben a munkahiány vagy betegség folytán ügyvédeknel beálló jövedelem-apadás minden tekinteten kívül marad, azért tehát kívánatos, hogy már a kivetés körül is figyelem fordíttassék arra, nehogy valaki tulterheltséssék.»

«Az ügyvédi foglalkozás jövedelmező volta oly sok különféle körülményektől függ, s oly változó, hogy annak megközelítő meghatározására sem a segédek, sem a beadványok száma, valamint hogy a lakbér összege sem lehet biztosan mérvadó. Keresetbevallás hiányában tehát csakis a lelkiismeretes bizalmi férfiak nyújthatnak némi tájékozást, de szükséges, hogy azok ne egyszerű osztályozást teljesítsenek, mi az 1868. XXVI. t. cz. 24. 52. és 53. §§-aival és a kereseti adóra vonatkozó egyéb törvények és rendeletek szellemével meg sem egyezik, mivel ily osztályozás ki sem vihető s igazságosan meg sem állapítható, — hanem, hogy minden egyes esetben a meglevő tájékoztató adatok közlése mellett a kivetendő adó tekintetében saját tudomásuk és tapasztalataikon alapuló véleményük is meghallgattassék.»

Ezen megkeresésnek eredménye volt, hogy a felállított adó-osztályok a felszólamló bizottságok által mellőztettek s a kivetett adók nagyrészt mérsékeltetvén, legalább a kirívóbb panaszok megszüntettek.

A budapesti ügyvédi kamara fennállása óta lefolyt időszak vázolásánál nem hagyhatjuk végül felemlitetlenül, hogy a kamara tagjai sorából az esztergoni kir. törvényszék felosztatása folytán, az ennek területén székelő ügyvédek a győri társkamara kebelébe átléptek, s hogy a kunhalasi kir. bíróságnak a kalocsai kir. törvényszékhez csatolása folytán, az ezen járásbíróság területén székelő ügyvédek kamaránk tagjaivá lettek.

Fájdalommal kell megemlékeznünk arról is, hogy körünkől számos jeles kartársat kiragadott a halál; ezek között kettős veszteséggel sujtott bennünket feledhetlen emlékü *Ghyczy* Gyula kimulása, kihez ugyis mint kiváló tehetségű, jellemszilárd és szeretetreméltó kartárshoz, de ugyis mint e kamara érdemdús első elnökéhez az őszinte barátság és szeretet ezer szálai fűtek.

Ezen haláleset s a választmány egyik tagja *Dús Lajos* kalocsai ügyvédnek elhalálozása folytán szükségessé vált az elnök, elnök-helyettes és egy választmányi tag helyettesítése, mely az 1874. 34. t. cz. 23. §-a értelmében eszközöltetett.

Ha már most még arra utalunk, hogy a kamara alakuló közgyűlésének egy segélylap létesítése és szakkönyvtár felállítása tárgyában nyilvánított óhaja teljesült — hogy egy a segélyalap, mint a könyvtár három év alatt tekintélyesen gyarapodott s hogy az utóbbinak gyarapításához *Réső Ensel Sándor* ügyvéd uron kívül, különösen a kamara titkára járult jelentékeny könyvadományokkal; hogy a segélyezési és könyvtárszabályzat életbe lépte óta a segélyezések rendszeresen kiosztatnak és a könyvtár a tagok által öröndetes mérvben vétetik igénybe; hogy a közgyűlés a választmány javaslata folytán a kezelő ügyvédeknek a tagdíj alól egy évre való felmentése által egy oly kedvezményt nyújtott, mely a mai nehéz viszonyok között az ügyvédi hivatással összekötött számos terheket legalább részben és azon időben könnyíti, midőn erre legtöbb szükség van; hogy végre a budapesti ügyvédek sorából évről-évre választott ügyvédvizsgáló bizottsági tagok kötelességeiknek 3 év óta lelkiismeretesen és pontosan megfelelnek: akkor a budapesti ügyvédi kamara három évi működésének minden fontosabb mozzanatát kiemeltük s bátran mondhatjuk, hogy nem rajtunk mult, ha tevékenységünk nem vezetett minden irányban a kívánt eredményekre.

III.

Maga az ügyvédrendtartási törvény gátolja az eredményes működést, mely megbéníttatik még az által is, hogy jogos felszólalásaink a törvény égető szükségű módosítása tárgyában mindeddig méltánylásra nem találtak, holott egyenként rámutattunk a tapasztalt hiányokra, kijelöltük tüzetesen mindazon nehézségeket, mindazon sérelmeket, melyeket a tapasztalat feltűntetett.

Ma is csak ismételhetjük, a mit már előbbi jelentéseinkben kiemeltünk: hogy az 1874. 34. t. cz. legtöbb szakasza az ügyvédi kar iránti bizalmatlanság nyomása alatt keletkezett, minekfolytán az ügyvéd kötelességei teljes szigorral körvonaloztattak és órendszabályok alkottattak az egyesek tulkapásai ellen, de a kötelességekkel karöltve járó jogok megállapítása körül a törvény a lehető legmostohábban járt el és a kötelességtől teljesen áthatott ügyvédnek nem nyújtott módot, jogainak szabad és kielégítő érvényesítésére.

Miután pedig a kamarák fennállása óta a fegyelmi téren tapasztaltak, az ügyvédi kar iránt nyilvánult bizalmatlanságot legtávolabbról sem igazolták, ezen törvénynek gyökeres és szabadelvű módosítását az ügyvédi kar jogosan sürgette és sürgeti.

Nem kívánunk ezuttal minden egyes részletekre ujabban kiterjeszkedni, melyekkel első két évi jelentésünkben bőven foglalkoztunk, de lehetlen ismételtén reá nem mutatni a törvény azon rendelkezéseire, melyek az ügyvédek jogait és kötelességeit szabályozzák és azokra, melyek a fegyelmi eljárást tárgyzazzák, mert ezekben rejlenek főleg azon sérelmek, melyek közpanasz tárgyát képezik.

Már a törvény 27. §-a feltűnően szűk határok közé szorítja a választmányok hatáskörét, s még ott is, hol egyenesen csak az ügyvédek — bár teljesen jogos — terheltetéséről van szó, a bíróságok előleges censurájának veti azokat alá s mintegy csak a bírói határozatok végrehajtóivá törpíti; a helyett t. i., hogy a tömeggondnokságok és csődperügyelőségekre a kamarai tagok kijelölését, valamint az ügyvédi költségek és az ügyvédek törvényileg megállapított jogai körüli viták elsőbírósági eldöntését is a választmány hatáskörébe utalta volna, még a szegényvédők kirendelése iránti jogot is csak a személy megnevezésére szorította, míg azon kérdés elbírálását: van-e egyáltalán szegényvédő kirendelésének helye, a bíróságoknak tartotta fenn, megengedi azonban, hogy a választmány — ha ugyan megkérdezi — ily ügyekben véleményt adjon, mely senkit sem köt, s melylyel egyes bíróságok annyira nem törődnek, hogy midőn a választmány ad oculos demonstrálja, miszerint egy concret esetben szegényvédő kirendelésének nincs helye, a bíróság egyszerűen hivatkozik arra, hogy azt elbírálni az ő hatáskörébe vág s ragaszkodik a szegényvédő személyének kirendeléséhez, a ki nagy fáradsággal keresztül böngészvén egy vaskos iratcsomót, az 50. §. alapján vagy azon alapon, mert az ügy vitelével egyenesen a 47. §-ba ütköző köteles-

ségsegést követne el, — azután felmentését kéri, melyet a választmány meg sem tagadhat.

Feltűnő, hogy midőn a törvény mindjárt a következő 28. §-ban akként rendelkezik, hogy vagyontalan perlekedők részére pártfogó ügyvéd kirendelése esetében a választmány határoz a felett: ha a kijelölt ügyvéd személye ellen a folyamodó félnek lenne kifogása, valamint ha a kijelölt ügyvéd az 50. §. értelmében magát a képviselőtől felmentetni kéri, — sőt, hogy ha a kirendelt ügyvéd a reá bízott képviselőt elvállalni vonakodik, vagy hanyagul viszi, a választmány ellene fegyelmileg jár el és szükség esetében az ő költségére más ügyvédet bízhat meg a képviselővel, — feltűnő jelensége az indokolatlan bizalmatlanságnak, mondjuk, hogy ily rendelkezések mellett a magyar ügyvédi kamarákban nem találtatott annyi garancia, mint például az ausztriai kamarákban, hogy azt: valjon szegényvédelemnek egyáltalán van-e helye, önmaguk is el fogják bírálhatni.

A törvény 38. §-a alig több az írott malasztánnál; hisz a tőzsdebíróság az előtt és ma is kizárja az ügyvédi képviselőt, a kisebb polgári ügyekről alkotott törvény pedig indirect uton tiltja el az ügyvédek a képviselőtől, midőn őket kiérdemelt munkadíjaik megállapításától fosztja meg annyira, hogy még saját feleik ellen sem vehetik meg díjaikat, ha azok ezeket önként meg nem fizetik, vagy legalább díjkötelezőt nem adtak.

A 44., 46. és 48. §§-ok azért is sérelmesek, mert az ott részletezett vétségek első sorban a bíróságok elbírálására bízvák, holott a legkisebb indok sem forog fenn a kamarai választmányok bíraskodásának kizárására, és mert a 66. §. rendelkezése céltalan huzavonánál egyebet különben sem eredményez, miután végre is a kamara választmánya elé tereltetnek vissza ez ügyek kerülő uton; a választmányok, illetve kamarák tekintélye azonban a közönség előtt ez által teljesen megsemmisítették s mellette az ügyvéd egy vétségért csakugyan Pontiusból Pilátusig meghurczoltatik.

A 48. §. jelenlegi homályos szerkezetében kiváló sérelmet képez azért, mert «a bírói bölcs belátás» érvényesítésére, a legtöbb tért nyitja, a mennyiben az ügyvéd elsőbbségi, illetve visszatartási jogát egyenesen a törvény-magyarozatnak az egyénektől függő subjectiv alkalmazásától teszi függővé, s habár szerintünk a 46. §. kétségtelenné teszi az ügyvéd visszatartási jogát, mindamelllett az ügyvédi kar függetlensége jogosan követeli, hogy ezen visszatartási jog a 48. §-ban is nyíltan elismertessék.

Az 50. és 51. §§. mindaddig, míg azok a 47. és 69. §§. positiv rendelkezéseivel összhangba nem hozatnak, a legkivívőbb anomaliákra vezetnek, mert a szegényvédőt esetleg kötelességsegzésre kényszerítik s egyenesen csak a választmányok tapintatának köszönhető, ha az ügyvéd a törvény által előidézett visszás helyzetbe nem sodortatik.

Az 58. §-ban az ügyvédi munkadíjak és költségek érvényesítése tekintetében szabályozott illetőség a lehető legsérelmesebb, mert ez által az ügyvéd függetlensége és önállósága épen ott támadtatik meg, hol azt az emberi természet gyarlóságánál fogva legnehezebb megőrizni, miután egyenesen a «bírói bölcs belátástól», a bírák kedvezőbb vagy közönyösebb, rokonszenvesebb vagy ellenszenvesebb hangulatától tétetik függővé az ügyvéd igényeinek megállapítása, a mellett, hogy a megállapított költségek érvényesítésével oly perutra tereltetik, mely rendszerint a bíró ítéletében s nem a kielégítésben találja elhatárolását.

Igen jól mondta az ügyvédrendtartási törvény miniszteri javaslatának indokolása, hogy: «az ügyvéd önállóságának egyik legnagyobb biztosítéka az, ha fáradozásainak kiérdemelt díja részére biztosítva van, ha nem kell annak megítéléseért koldulnia, sem attól félnie, hogy ez bárkinek önkénye által tőle elvonathatik.»

Ha ez áll, — a mint csakugyan áll is — akkor nem lehet kétség benne, hogy az ügyvéd és fél között a költségek tekintetében felmerülő viták az ügyvédi kamarák választmányai által legilletékesebben és leggyorsabban intéztnének el s az ebbeli határozatoknak a legfőbb ítélőszék általi felülvizsgálása bizonyára a legtulzottabb aggályokat is elfojthatná.

Legyen szabad nézetünk helyessége tekintetében ismét a miniszteri javaslat indokolására hivatkoznunk, mely azt mondja: «fel kell tennünk az ügyvéd becsületességéről, hogy tulságos követeléseket tenni nem fog és azon ritka esetekre, melyekben az előfordulna, a feleknek kétféle védelmi eszköz áll rendelkezésükre: először a szabad verseny, melynélfogva bármikor más ügyvédhez fordulhatnak és másodszor az

ügyvédi kamarák azon joga, melynélfogva a fél kérelmére a tulságosan felszámított díjakat leszállíthatja. A kamaráról pedig feltehetni, hogy mindkét fél irányában méltányos és igazságos lesz».

Maga az első törvénytervezet is az általunk ismételt javasolt módozatot állapította meg, indokul felhozván, hogy: «ha az ügyvédi jutalomdíj megállapítása kivétetik az ügyvédi kar kezéből, ezzel autonómiája lényeges csorbát szenvedne, ezenfelül az ügyvéd a bíróságok irányában helytelen függőségi viszonyba jutna; — végre a bíróságok általi megállapítás, a kedvezés vagy ellenségeskedés esetében vizsgálásokra vezetne; a mennyiben pedig az ügyvédi kamara megállapítása úgy tekintetnék, mint saját ügyben való bíráskodás, ezen csak látszólagos visszasságon a felebbezés jogorvoslata útján lehet segíteni.»

A törvénynek egyik legfontosabb része a kilencedik fejezet, mely a fegyelmi eljárást tárgyalja; nem terjeszkedünk ki ezuttal ezen fejezet minden egyes rendelkezésére, csak utalunk az előbbi jelentéseinkben kifejtettükre, annál is inkább, mert az egyes szakaszok nem annyira egyenként, mint összességükben s együtt hatásukban gyakorolnak bénító befolyást a kamarák sikeres működésére s sértik az ügyvédek vitális jogait.

Már mult évi jelentésünkben kiemeltük ugyanis s ezuttal is csak ismételhetjük, hogy:

«A törvénynek a fegyelmi eljárást tárgyaló 9-ik fejezetére nézve általában a tapasztalat azt igazolja, hogy még a legcsekélyebb és legegyszerűbb kérdések elintézésénél is megkívánt számos alakszerűség, felesleges és hosszadalmas szóváltások, közbeszóló határozatok s azok ellen megengedett felebbezések által az eljárás oly hosszadalmas, hogy többnyire vagy az ügyvédek sérelmét, vagy a felek elégtelenségét eredményezi, a mennyiben az előbbieket ártatlanságuk azonnali kiderítésében gátoltatnak, ez utóbbiak pedig hónapok mulva hozott, bár még oly igazságos ítéletek által bakaikat orvosolva nem látják, sőt hajlandóbbak ügyeiket elejteni, semhogy oly hosszadalmas procedurának tegyék ki magukat, melynek indokát a kartársi tekintetekben s nem a törvényszabta alakszerűségek nehézségeiben keresik.

Hogy a fegyelmi eljárás kellő eredményre vezessen, s egyrészt ott, a hol a megfenyítés szüksége forog fenn, az beható vizsgálat után ugyan, de kellő gyorsasággal következék be, másrészt pedig ott, hol az ügyvéd alaptalan megtámadásnak van kitéve, ne legyen kénytelen az evvel járó kellemetlenségeket hosszabb időn át tűrni, okvetlen szükséges a 9-ik fejezetet s különösen annak azon részét, mely a fegyelmi vizsgálatokat tárgyalja, — akként módosítani, hogy az eljárás formái lehetőleg egyszerűsítsenek, a gyakorlat által feltüntetett bajok és akadályok elhárításának, az eljárásban szabadabb mozgás engedtség és általában mellőztessenek oly intézkedések, melyek az ügyvédség iránti indokolatlan bizalmatlanság kifolyásai s egyszerűsmind mind az ügyvédi kar, mind a közönség hátrányára a törvény üdvös és kielégítő hatását gátolják.»

Hozzá tesszük, hogy a kilátásba vett módosításoktól várjuk egyebek között, miszerint a 94. §. is oly alakot fog ölteni, mely az alaptalanul feljelentett és ez által méltatlanul zaklatott ügyvédnek lehetővé teszi a hamisan vádakodó fél ellenében minden körülmények között a kellő elégtételt megszerezni, mely iránt az ügyvéd ma a 94. §. igen elasticus szövege mellett, eltekintve még attól is, hogy előbb a fegyelmi eljárás minden stadiumán végig kell magát hurcoltatnia, csak a rendes bíró «bölcs belátására» van utalva.

Ha a fegyelmi eljárás szabatosabban lesz szabályozva, akkor bizonyára elkerülhetők lesznek oly esetek is, melynek a budapesti ügyvédi kamaránál ismételt előfordultak; hogy például a kamara fegyelmi bíróságának oly határozatai, melyekkel a panaszlott ügyvédek alanyi és tárgyi tényálladék hiányában felmentettek, a legfőbb ítélőszék által megváltoztattak s az illetők vád alá helyezettek s midőn a megejtett végtárgyalás folytán a kamara fegyelmi bírósága első felmentő határozatát ítéletileg megerősítette s a már a vizsgálat során kiderített tényállás semmiben sem változott: a legfőbb ítélőszék ezen ítéletet helybenhagyta; vagy hogy midőn a fegyelmi bíróság a panaszlott ügyvéd ellen emelt panaszról és az ügyvéd nyilatkozatából jelenségeket észlelt, melyek bebizonyodás esetén súlyos fegyelmi vétség tényálladékát állították volna helyre és ennekfolytán panaszlott

ellen az ügyvédi kar erkölcsi tekintélye érdekében a fegyelmi eljárást és vizsgálatot elrendelte — a legfőbb ítélőszék panaszlott ellen a további eljárást beszüntette, csak azért, mert a panaszlott vétség constatálva nem lett, holott más esetben a kamara fegyelmi bíróságának határozata csak azért lett megváltoztatva, mert az, hogy fegyelmi vétség csakugyan nem forog fenn, a legfőbb ítélőszék nézete szerint, csak a fegyelmi vizsgálat útján lenne constatálható, hogy továbbá ugyanegy ügyben egyszer kimondatik, miszerint a kamara határozata ellen semmiségi panasznak van helye, minek folytán ezen határozat, mely ellen a 73. §. alapján felebbezést lehet emelni, helye sem volt — meg is semmisítették s azután a kamara újabb határozata ellen emelt semmiségi panasz hivatalból visszautasították; vagy végre, hogy midőn a kamara vád alá helyezési határozata helyben hagyatik, a megejtett végtárgyalás után hozott ítélet, mely a vádhatározat indokain alapult, ezen indokok elfogadása mellett a büntetés mérvét illetőleg megváltoztatik és a kiszabott első foku fegyelmi büntetés egyszerű megintés és rendreutasításra szállítatik le a törvény 73. §. értelmében, holott ezen szakasz a megintés és rendreutasítás alkalmazását kizárólag a kamara választmányának tartja fenn, az ebbeli határozatok ellen még a felebbezést sem adván helyet.

Ezek is mind olyan jelenségek, melyek teljesen jogosultnak tüntetik fel azon a magyar ügyvédi kamarák által ép úgy, mint az egyes kamarai tagok által ismételve és nyíltan kifejezett óhajt, hogy az 1874. 34. t. cz. mielőbb gyökeresen módosítsák.

IV.

A jogszolgáltatás és igazságügy terén általában tett tapasztalatok nyomán sajnálattal kell constatalnunk az ügyvédelles áramlat mindinkább szaporodó nyilvánulásait; elnézve attól, hogy a törvényjavaslatok s egyes reformkérdések megvitatására egybehívott bizottságok alakításánál az ügyvédek mellőztetnek — a banktörvényjavaslatról a kisebb polgári pereket tárgyaló törvényig minden javaslat és törvényben rendszeresen mint láncszemek fűződnek egymáshoz az ügyvédek állása és megélhetése ellen irányzott rendszabályok; ügyködési körük minden oldalról megnyirbáltatik, kereseti forrásaik megapaszttatnak, joglépéseik csak a konok perlekedés és perlési viszketeg szempontjából bíráltatnak el, a törvények és törvényjavaslatok az ügyvédek elleni bírságok és büntetések kiszabásában vetekednek, szóval majdnem minden törvényalkotásból kitűnik, hogy a 60-as évek óta észlelhető tulszaporodásnak — az ügyvédség létfeltételeinek megvonása által szándékolatik gát vettetni, a mihez járulnak azon számtalan sérelmek, melyeket az ügyvédi kar a hibás leletek és aránytalan adók kivétele és behajtása által szenved; és valóban csak a magyar ügyvédi kar erkölcsi közszellemének és jellemességének tulajdonítható, hogy el nem csügged s bizalommal néz egy szebb jövő elé, melyet a közel mult és jelen sanyaru megpróbáltatásai után s tekintettel arra, hogy a hazai ügyvédi kar a magyar igazságszolgáltatás és mivelődés egyik legkiválóbb tényezője volt mindig, — s szeretjük hinni, hogy az lesz ezentul is, — valóban megérdemelne.

Mi a jogszolgáltatás terén felmerült mozzanatokat különösen illeti, örömmel jelezhetjük, hogy az anyagi büntető jog codificatiója a befejezéshez közeleg és így a nagyszabásu törvények egyik legfontosabbikának életbe lépte legközelebb várható; — az anyagi magánjog azonban, a csódtörvény, a telekkönyvi törvény, a büntető perrendtartás, a polgári perrendtartás még mindig csak az előkészítés stadiumában állanak.

Vajha az ügyvédi kamaráknak minél gyakrabban lehetővé tétetnék, a törvényalkotások terén gyakorlati tapasztalatok alapján véleményeiket érvényesíteni, s ez által lassan haladó codificatióink sikeres létesítésénél közreműködve, igazságszolgáltatásunk mielőbbi gyökeres javulását elősegíteni, mire eddigelé csak a telekkönyvi törvényjavaslat s legújabbban a polgári törvénykezési rendtartás iránti javaslat megküldése folytán nyílt alkalmunk, melyet a kamarák az ügyszertet egész buzgalomával megragadni el nem mulasztottak és el nem mulasztandnak.

Budapesten, 1878. évi február hóban.

TÖRVÉNYKEZESI SZEMLE.

Egy illetékességi kérdés.

Egy hazai életbiztosító intézetnek, egy külföldi intézeti fusiója következtében, valamelyik biztosított fél által, a már befizetett díjjak visszatérítése iránt indítható per bírálására, melyik bíróság tekintethetik jogilag illetékesnek, a belföldi? vagy a fusionált intézetnek külföldi bírósága, hol az igazgatóság létezik?

Ezen kérdés, közelebbről egy jogász körben igen élénk vita tárgyát képezte, — s minthogy a pro et contra érvelőknek egyenlő száma miatt, a vitatott kérdést mindkét nézetten lévőkre meggyőzőleg eldönteni nem lehetett, — közös egyetértéssel elhatározott, annak, — szaklapok útján — nyilvános vitatása.

Mielőtt tehát e kérdésre vonatkozólag, egyéni nézetemet előadnám, hogy a minden oldalról hozzá szólás megkönnyíttessék — szükségesnek látom röviden, magát a tényt — mely a vitára s illetőleg eszmecserére okot és anyagot szolgáltatott — előadni.

Egy hazai életbiztosító intézet, egyedül csak az életbiztosítás ágát, átruházta egy külföldön székelő hasonintézetre olyaténképpen, hogy ez, szerződészerűleg és ténylegesen saját koczkázatában vette át a belföldi intézetnek 1876. év végével érvényben állott összes biztosításait, az ezekre eső díjtartalékokkal együtt.

Ezen fusioról értesítve lettek a biztosítottak oly kijelentéssel, hogy nyilatkoznak miként: át akarnak-e az új intézethez menni? — A kik az egyesületben ténylegesen befolytak, ezeknek a fusionált intézet, új kötvényt vagyis kötvény-toldalékot szolgáltatott.

Azok pedig, kik külsőleg és formaliter nem mentek át, az új intézetnél — az egyesült intézetek között kötött szerződés szerint: a díjjakat továbbra is a belföldi intézetnél — mint a külföldi intézet közvetítőjénél fizették be, ez pedig, meghatározott %-ért kezelvén a közvetlenül nékie fizetett díjjakat, — azokat beszolgáltatta.

Megtörtént ténynek tekintetik tehát a szerződés, az egyesült intézetek között azokra nézve is, kik kötvényeiket nem újították, vagyis alakszerűleg nem olvadtak a fusioba, mivel a külföldi intézet az ezekre vonatkozó okmányokat, díjtartalékokat, — de sőt az időlegesen befizetett folyó díjjakat is átvette, — sőt mi több, a külföldi intézet némi elővigyázatból, az ezek által befizetett díjtartalékokat egy külön bankháznál kötelezte magát letenni.

Történt azonban, hogy a honi intézet időközileg — az élet-osztályát kivéve — csődöt jelentett, s így az egyesületben be nem mentekkel minden direct közlekedés, és ezektől a további díjfelvétel megszűnt.

Minthogy már most a külföldi intézet, a fentebbiek szerint: a fusioba tényleg külsőleg be nem mentektől sem a további díjt elfogadni, sem pedig a befizetett díjjakat visszatéríteni nem akarja, — a felek kénytelenítve vannak ügyeiket per utra terelni.

Kérdés tehát, hogy ezen per elbírálására melyik bíróság illetékes, a bel- vagy külföldi bíróság!?

Az ellennézetűek a támasztható követelést személyes jellegűnek minősítvén, annak bírálására a külföldi bíróságot állítják illetékesnek.

Saját, valamint velem egy véleményen lévők — nézete szerint azonban: a hazai bíróság is illetékes. Mert:

miután a hazai és külföldi intézet között létesült szerződés mind jogi, mind üzleti szempontból fait accompli-nak tekintetik azokra nézve is, kik külsőleg ugyan az egyesületbe be nem mentek, de azért a folyó díjjakat a megbukott intézet közvetítése mellett pontosan befizették, — nagyon világos, hogy az egyesült külföldi intézet mint a hazai

intézetnek jogengedményese azoknak, ténylegesen átvett díjtartalékaikra, valamint a fusiótól kezdve befizetett és bevételzetett díjakra nézve szavatossággal tartozik.

Mint a honi intézet szavatosa, vagyis mint II-od r. alperes pedig, a külföldi intézet a prtás 32. §-a szerint igen is itt bennt, a hazai bíróságok előtt illetékesen vonható, idézhető perbe.

De hazánk bíróságai előtt indítható a kérdéses ügyletből származó per a prtás 33. §. második bekezdése értelmében — és pedig azon bíróság előtt, a hol megkötött az ügylet, melyből a követelés keletkezik.

Indokolja ezeken kívül a hazai bíróság illetékességét még a prtás 35. §-ának szelleme is, amennyiben, a kereseti jogalap a szerződés egyoldalú érvénytelenítéséből származik.

De, ha a törvénykezési rendtartás idézett szabványai-ból, nem volna oly kétségbevonhatatlanul megállapítható a hazai bíróság illetékessége, még az esetben is a kérdéses ügyben, a hazai bíróság illetékességét elvitázhatatlanul megállapítja az 1875. évi XXXVII. tcz. 6-ik fejezete 210. §-ának azon intézkedése, mely szerint: azon külföldi részvénytársulat, mely üzleteit a magyar korona országaiban saját cégje alatt folytatni kívánja, köteles az üzlet megkezdése előtt cégét, azon törvényszékeknél bejegyeztetni, melynek kerületében fiók-intézet vagy ügynökséget felállítani szándékszik.*

Es mindenek felett a hazai bíróság illetékességét decretálja hason ügyekben a kereskedelmi törvény 211. §. 6. pontjának azon határozott rendelete, mely szerinte «külföldi intézet csak úgy folytathatja saját cégje alatt üzletét itt bent hazánkban, — ha az idézett tcz. 210. és 211. §§-okban megjelölt feltételeken kívül: — a hazánkban kötött ügyletekből eredő minden peres kérdésre nézve, az itteni törvényeknek és a belföldi bíróságoknak veti alá magát.

A felhozottak szerint, nyilvánvaló tehát, hogy a külföldi részvénytársaságok — következőleg a belföldi intézettel fusionált külföldi biztosító intézet is — magyar állampolgárok által — a biztosítási üzletből eredő bármely peres kérdésekért a belföldi bíróság előtt illetékesen vonható és idézhető perbe.

A törvény eme intézkedése pedig alapszik azon «salus rei publicae»-n, mely szerint egy rendszeres jogállam nem engedheti polgárait, minden törvényes garancia nélkül kivált az újabb időben nagyon veszélyes dimenziókban elterjedt külföldi szédelgéseknek és így roszhiszemű megcsalásoknak kitéve lenni.

Éppen azért, ezen kérdésnek minden oldalról szakszerű megvitatását most, midőn majdnem napirenden vannak egyes társulatok bukásai, csődbejelentései és így igen sok állampolgárnak véres verejtékkel, nélkülözésekkel megtakarított filléreinek elvesztése — a közjó érdekében időszerűnek találom.

Én e jogi kérdésre nézve elmondám nézetemet — haljuk a másik nézetten lévőit is.

A t. szakközönség pedig ítéljen.

Indre László,
köz- és váltó ügyvéd.

* Ha a külföldi biztosító társaság a törvény ezen rendelkezését követve cégét valamely hazai bíróságnál bejegyeztette, kétséget nem szenved, hogy ugyanott perelhető leszen. De a nehézség csak akkor támad, ha ezt nem teszi. A k. t. 210. §-a szerint a külföldi társaság erre csak akkor kötelezhető, ha üzleteit a magyar korona országaiban, saját cégje alatt fiókintézet vagy ügynökség által (mely alatt ügyletek önálló megkötésére felhatalmazott önálló- vagy fő-ügynökség értendő) folytatni kívánja.

Feltéve tehát, hogy a külföldi intézet ezt nem akarja, új ügyleteket Magyarországon meg nem indít, sőt a vele egyenesen eddig nem szerződött felekkel érintkezésbe lépni határozottan vonakodik, akkor sem cégbejegyzésre nem szorítható, sem e bejegyzett cég hiányában hazai kereskedelmi törvényszék előtt be nem perelhető. Szerk.

Mi hatálya van a csődnek az ingatlan elárvereztetésére?

A «Jogtudományi Közlöny» f. évi 9-ik számában fenti cím alatt közzétett cikkemre, a «Magyar Jogász» f. évi 53-ik számában K. L. urtól «Alaptalan támadás» cím alatt egy nézeteimet czáfoló cikk jelent meg, melynek rövid kivonata az, hogy az 1868. évi LIV. t. cz. a csődtörvénynek a csődbeli ingatlanok elárverelésére vonatkozó intézkedéseit el nem törölte, mert a törvényt életbe léptető igazságügyi miniszteri rendelet XIX. cikke az ideigl. törvénykezési szabályok intézkedéseit, valamint az ezek által fentartott korábbi törvényeket érintetlenül hagyta; már pedig az ideigl. törvk. szabályoknak a csődtörvényre hivatkozó 6. és 23. §§-aiból és a csődtörvény 105. és következő §§-aiból kénytetőn következik, hogy a törvk. rendtartásban körülírt végrehajtási és önkénytes árverésen kívül van még az ingatlan árverésnek egy harmadik neme, t. i. a végrehajtási csődarverés, melyet a csődbíróság a más törvényszék hatósága alá tartozó ingatlanokra megkeresés útján foganatosított.

A csődválasztmány nincs is jogositva a prts 462. §-ában körülírt önkéntes árverést folyamatba tenni, mert a hivatolt §. e jogot csak a tulajdonosnak adja meg, már pedig a csőd által a csődhitelezők nem szerzik meg a közadós vagyonának tulajdonjogát. De különben is az ideigl. törv. szab. az ingatlanokra különös gyors eljárást biztosítanak, és így ez a hitelezők érdekére nézve sokkal jobb, mintha önkéntes árverés által a jelzálogos hitelezők érdekei kockáztatnának (?)

Ezenkívül K. L. ur még helyteleníti, hogy csődtörvényünket kopottnak, és az abban szabályozott eljárást lassúnak nevezem, midőn a törvényt még most sem ismerem, és ennek folytán felhív, hogy nevezzek tökéletesebbet ha tudok, és végül cikkemet törvényismeret hiányát mutató téves felfogásnak declarálván, azon megnyugtatót adja nekem, hogy meg lehetek győződve, hogy 10 év óta valószínűleg rájött volna már valaki az 1878. LIV. t. cikkben általam nyitvahagyottnak állított nagy lyukra.

Mindenekelőtt megengedem, hogy czáfoló joggal mondhatja, hogy én a csődtörvényt nem ismerem, hisz ez egyéni felfogás dolga és bizonyára czáfoló oly magasan áll a csődtörvény ismeretében, hogy engem már csak oly alacsonyágban lát, hogy kénytelen a tudatlanok közé sorozni, — bár igaz az is, hogy ha valaki nagyon magasra emelkedik, ép oly kicsinynek tűnik fel a lentmaradt előtt, mint mily kicsinynek látja ezt a magasba emelkedett.

De hogy csődtörvényünk kopott, elavult és a jelenlegi hitelviszonyoknak meg nem felel, azt czáfoló ellennézete daczára fentartom, és állításom igazolására hivatkozom Dr. APÁTHY ISTVÁN tanár urnak a magyar csődtörvény tervezetéhez irt kitűnő «általános indokolására», és hogy megszire ne menjek, hivatkozom a «Magyar Jogász» 1877. évi 278. és 282. számaira, melyekben a kormány és törvényhozásnak szemére lobbantatik, hogy 10 év lefolyása alatt nem gondoskodott reformokról, melyek csődügyi sebeinket orvosolhatnák. Mondjak-e csődtörvényünknel jobbat? Igazán mondom, nem tudok, — de csak azért, mert rosszabbat nem ismerek, és például, ha a német birodalomnak 1877. évi február 10-én szentesített csődtörvényére gondolok, akkor valóságos borzadály fog el csődtörvényük ellen, mely még annyira sem tudott menni, hogy azon követeléseket mentse fel a bejelentés és liquidatio kötelezettsége alól, melyek valamely specialis tárgyból követelnek kielégítést. Hátha még azt is tekintetbe veszem, hogy csődtörvényünk majdnem minden követelést egy különös és hosszadalmas per vesszőfuttatására kényszerít, hogy az illető tömegre vonatkozó eljárás végbefejezéséig részleges kifizetést nem enged, hogy valódiság, osztályozás és fizetési sorozat iránt külön eljárást és ítélelhozatalt rendel stb. stb; akkor bizonyára

legszelidebb kifejezéssel élek, ha csődtörvényünket kopottnak és hosszásnak nevezem.

A mi a czáfolat érdemi részét illeti, ez azon állításban culminál, hogy a perrendtartást életbe léptető miniszteri rendelet XIX. cikke az ideigl. törvk. szabályoknak a csődeljárásra vonatkozó részét és így az ingatlan csődarverését is fentartotta. Ez utóbbi pedig nem áll, mert ugyanazon miniszteri rendelet I. cikke kimondja, hogy a perrendtartással *ellenkező* minden törvény hatályon kívül helyeztetik, és így minthogy a prts VIII.-ik címének III. fejezete csak végrehajtási és önkénytes árverést ismer, és minthogy dologi bíróság eljárását a perrendtartás szabályozza, — ennél fogva kétségtelen, hogy a dologi bíróság nem foganatosíthat oly árverést, melyben a perrendet és vételárfelosztást más bíróság teljesítse. Ugyan hol törölte el a perrendtartást életbe léptető miniszteri rendelet, az ideigl. törvk. szabályoknak a zálogjoggal terhelt ingókból képződő különös tömegek iránti eljárást? Ilyet én e rendeletben nem látok, és mégis a perrendtartás 377. §-ának egyedül negatív intézkedése folytán, a semmitőszék nem egyszer mondta ki, hogy a csőd kiütése előtt nyert végrehajtási zálogjog alapján, a végrehajtás a csődön kívül tovább folytatható és esetleg a követelés iránti kereset csődön kívül folyamatba tehető; minthogy ezt váltói foglalás esetén maga a csődtörvényünk világosan megengedi, kereskedelmi ügyekben pedig a kereskedelmi törvény rendeli és köztörvényi ügyekben a semmitőszék fentebbi értelemben döntött, ugyan mikor kerülhet alkalmazásba a perrendtartást életbeléptető miniszteri rendelet XIX. cikke által látszólag fentartott ideigl. törvk. szabályoknak a csődeljárásra vonatkozó 6. §-nak végbekezdése? Pedig ne feledjük el, hogy a prts életbeléptetése előtt a hétszemélyes tábla a hivatolt §. alapján köztörvényi végrehajtás esetén is mindig az illető §-ban szabályozott különös csődeljárást rendelte fogamatba vétetni, ha az illető lefoglalt ingók a később kiűtött csőd leltárában felvételtek.

De azt is mondja czáfoló K. L. ur, hogy a csődválasztmány nincs is jogositva a prts 462. §-ban körülírt önkéntes árverést kérni, mert e jog csak a tulajdonosnak van adva; már pedig a közadós a csődnyitás által nem veszíti el a csődvagyon iránti tulajdoni jogát, hanem csak rendelkezési képességét. Erre mindenekelőtt azt jegyzem meg, hogy még maig sincs eldöntve, hogy a csődhitelezők a csődvagyonra tulajdoni vagy zálogjogot nyernek, de ha elfogadom is K. L. ur nézetét, nem látom be, miért ne élhetne azért a csődképviselő a prts 462. §-a által engedélyezett önkéntes árverés-kérés jogával? Miért folyamodhatik egyedül a tulajdonos önkénytes árverésért? Bizonyára azért, mert rendelkezési képességgel bír, és ha csőd, kiskoruság, vagy bármely más ok miatt a tulajdonos rendelkezési képessége valamely képviselőre megy át, a képviselő eljárására határozott szabályok figyelembe tartása mellett, a tulajdonos rendelkezési képességéből folyó jogait szabadon gyakorolhatja.

Végre a mi czáfoló K. L. ur azon nézetét illeti, hogy ha az én érvelésem állana, akkor bizonyára 10 év alatt rájött volna már valaki azon nagy lyukra, melyet perrendtartásunk a csődtörvényen vágott, erre mindenekelőtt azt jegyzem meg, hogy én már másoktól is hallottam, hason nézetet pengetni, és ha csakugyan én lennék is e nézet irodalmi atyja, akkor sem képezne ez indokot a nézet helyessége ellen vagy mellett. S végre történt már hasonló ép a csődtörvénynél, hogy t. i. még a törvény öréül rendelt felső bíróságaink úgy gyakorolták a csődtörvény 128. §-ban körülírt mellékbüntetések, mintha azokat későbbi törvény el nem törölte volna, míg végre az igazságügyi miniszterium igen helyesen 1876. év december hó 29-ik napján 27723. sz. a. kiadott rendeletében figyelmeztette a bíróságokat, hogy azok a mellékbüntetések többé nem alkalmazhatók.

Dr. Berkovits Ferencz.

Különfélék.

(A büntető törvényjavaslat tárgyalásához.) A képviselőház igazságügyi bizottsága tárgyalás alá vette a főrendiháznak a büntető-törvény könyvre vonatkozó módosításait.

A 21. §-ra vonatkozó módosítást, mely a halálbüntetésnél a «nyaktiló» helyett a «kötél általi kivégzést» alkalmazza, a bizottság *Pauler* előadó indítványára elfogadta.

Azon módosítást, mely rendkívüli enyhítő körülményeknél a mellékbüntetés alkalmazását nem teszi facultatívá, hanem kimondja, hogy a mellékbüntetések alkalmazása csak akkor mellőzhető, ha a büntetés három havi fogházat vagy államfogházat nem halad túl, —

Pauler előadó szintén elfogadásra ajánlja, mert e módosítás is elérhetővé teszi azon célt, hogy rendkívüli enyhítő körülmények esetében a mellékbüntetések mellőztessenek.

Chorin jobbnak tartja e módosításnál a képviselőház eredeti megállapodását, mert ellenkezik a büntető törvény alapelveivel az, hogy a büntetés mértékétől tétessék függővé a mellékbüntetés alkalmazása.

Csemegi államtitkár szerint a cselekmény, mely három havi fogságnál vagy államfogháznál nagyobb büntetéssel nem sujtatik, már magában véve nem súlyos s a főrendiház módosítása, midőn e korláton belől permissivvé teszi a mellékbüntetést, biztosítja a társadalmat arról, hogy a súlyosb büncselekményeknél, ha egyszersmind becsstelének is, a mellékbüntetések nem fognak elengedtetni. A főrendiház módosítása csakis fegyházzal büntetett cselekményeknél zárja ki a mellékbüntetés elengedhetését rendkívüli enyhítő körülmények esetén, e kizárást pedig szóló feltétlenül szükségesnek tartja.

Horánszky hozzájárul a főrendiház módosításához, mert a rendkívüli enyhítési jogról szóló §. a bírónak korlátokat szabván, a büntetés mértékére és nemére nézve helyes a korlát megállapítása a mellékbüntetések tekintetében is. De a három havi határvonalt igen csekélynek tartja, s a helyett hat havi fogházat és államfogházat indítványoz határvonalul felvételni.

Teleszky megnyugszik a főrendiház módosításának elfogadásában az esetre, ha *Horánszky* indítványa is elfogadtatik.

Horváth Lajos és *Hodossy* szintén hozzájárulnak *Horánszky* indítványához s a bizottság annak megfelelőleg módosítva elfogadja a főrendiház módosítványát.

Azon módosítás, mely szerint nem a «lázadás büntetési»-nél, hanem a «lázadás»-nál mondassék ki a mellékbüntetések obligatív alkalmazása, *Pauler* előadó indítványára nem fogadtatott el.

Azon módosítást, mely szerint egy évig terjedhető fogházzal s 1000 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az is, ki büntetendő cselekményt feldicsér vagy annak elkövetőjét e miatt nyilvánosan kitünteti, *Pauler* előadó elfogadásra ajánlja azon módosítással, hogy a büntetés hat havi fogház s 500 frt pénzbüntetés legyen.

Horánszky ellenzi a módosítást.

Csemegi államtitkár hazai concret viszonyaink szempontjából szükségesnek tartja azt.

Chorin e rendelkezést nem büntető törvény könyvi, hanem rendőri codexbe valónak tartja.

Azon módosítás, mely büntetést szab az «istennek nyilvános módon meggyalázó kitéttel sértésé»-re, elfogadtatott azon módosítással, hogy a büntetéssel az sujtatik, «ki az isten ellen nyilvánosan közbotrányt okozó meggyalázó kifejezést használ».

Azon módosítást, mely a «törvény által nem tiltott» vallás helyett «az állam által elismert» vallást helyezi a törvény oltalma alá, *Pauler* előadó elfogadásra ajánlja, megjegyezvén, hogy ha netalán aggodalom forogna fenn ez ellen, akkor felvehető volna «az államban fennálló vallás» kifejezés, melyet a jelenleg érvényben álló osztrák törvényis használ.

A bizottság az előadó által ajánlott utóbbi kifejezést fogadta el, azon nézetben lévén, hogy a főrendek módosítása által nem védelmeztetik meg az államban fennálló nazarenus vallás.

Azon módosítás, mely szerint a lelkésznek vallási szertartás teljesítése alkalmával való testi bántalmazása nem vétség, hanem «büntett», s nem fogházzal hanem «börtönnel» büntetendő, elfogadtatott.

Azon módosítás, mely a pénzhamisítás büntetéseire való felhívásnál, ha a felhívott beleegyezéséhez előkészületi cselekmény járult, a büntetés maximumát egy évi fogházban állapítja meg mind a felhívóra, mind a felhívottra nézve, *Teleszky* indítványára azon körülmény folytán, hogy ha a felhívó és a felhívott beleegyezése képezi a büntetés feltételét, ez bünszövetséget képez, akként szövegeztetett, hogy «a pénzhamisítás elkövetésére létrejött szövetség, ha ehhez előkészületi cselekmény is járul, egy évig terjedhető fogházzal büntetettetik.»

Azon módosítást, mely valamint az emberölésnél, úgy a halált okozó testi sértésnél is enyhébb büntetést szab az esetre, ha az erős felindulást, melyben a testi sértés elkövetett, az okozta, hogy a sérülés folytán meghalt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul bántalmazta, — elfogadta a bizottság.

Azon módosítás, hogy a lopás büntetésebe való ismételt visszaesés esetében a büntetés fel legyen emelhető 5 évi fegyházon felül 10 évi fegyházig, a bizottság *Teleszky* indítványára egyhangulag mellőzendőnek találta, azon nézetből indulva ki, hogy lopásra elég szigorú büntetés az öt évi fegyház, s hogy a büntetés fokozásának javasolt neme ellenkezik a törvényjavaslat büntetési rendszerével.

Azon módosítás, mely a sikkasztás büntetéseinek meghatározásánál a képviselőházi szerkezet helyett visszaállítja az eredeti miniszteri tvjavaslat meghatározását, elfogadta a bizottság *Pauler* előadó s *Teleszky* indítványára a következő módosított szerkezetben: «A ki a birtokában vagy birlatában levő idegen ingó dolgot jogtalanul eltulajdonítja vagy elzalogosítja, sikkasztást követ el. A sikkasztás be van végezve, mihelyt az idegen dolog birtokosa vagy birlalója azt elidegeníti, elzalogosítja, vagy arról bármi módon mint sajátjáról rendelkezik.»

Azon módosítást, hogy a csalás büntetésére kimondott hivatalvesztéssel a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése is kimondassék, elfogadta a bizottság.

A gyujtogatás és gyilkosság büncselekményénél szintén elfogadtatott a főrendi módosítás alapján az, hogy a cselekmény elkövetésére való rábirási törekvés, ha a véghezvitelbe beleegyezőnek előkészületi cselekménye is járult hozzá, mint bünszövetség büntetessék.

Azon módosítást, mely szerint kimondandó, hogy «az 1868: XL. t.-cz. 46-ik és 47-ik §§-ainak az engedély nélkül nősülőkre, és a hadköteles szökevényekre, illetőleg bűnrészesekre vonatkozó rendelkezései érintetlenül maradnak, elfogadta a bizottság.

A főrendek azon módosítása, mely egy új §-ban büntetés felvételét indítványozza a büntetteknek vagy vétségeknek, vagy azok elkövetőinek nyilvános feldicsérőire, szintén elfogadtatott a következő módosított szerkezetben: «A ki oly cselekményt, melyet a törvény büntetnek vagy vétségnek nyilvánít, nyilvánosan magasztal; vagy a ki valamely büntett vagy vétség elkövetőjét ennek elkövetése miatt nyilvánosan feldicséri vagy kitünteti, hat hónapig terjedhető fogházzal büntetendő. Ez esetben azonban a bűnvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után három hó alatt a bíróságnál feljelentetett.» Ezzel a bizottság befejezte a főrendi módosítások tárgyalását, s jelentése azok iránt *Pauler* előadó által nemsokára a ház elé fog terjesztetni.

Felelős szerkesztő: **Dr. Dárdai Sándor.**

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllősi-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozóky Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szerveztének alapelvei Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Dr. Nagy Ferencz budapesti egyetemi magántanár urtól. — Törvénykezési szemle: Megítélt tőkének kamatai. Dr. Imling Konrád kir. törvényszéki bíró urtól. — A tőzsdebiróság. Dr. Tauszig János urtól. — Különfélék.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

E fontos kérdés hazánkban még mindig csak azon ideiglenes stadiumban van, melyre az országbirói értekezlet helyezte.

A m. t. akadémia öt évvel ezelőtt pályakérdés gyanánt tűzte ki, négy munka érkezett be, de csak a dicséretre méltatott művek jelentek meg nyomtatásban, a jutalmazott pályamű nem látott még napvilágot.

Az idén mind a magyar, mind a német jogászgyűlés fognak e kérdéssel foglalkozni, a magyar jogászgyűlés tárgyalásai nagyobb körnek lesznek hozzáférhetők a kiadandó évkönyvben, de a német jogászgyűlései kevésbé ismereteseek.

Ugyanazért alkalmoszerűnek tartom még most, mielőtt a magyar jogászgyűlés megnyílna, röviden ismertetni ama két véleményt, melyet e tárgyban a német jogászgyűlés állandó bizottságához Dr. BRUNS, berlini titkos igazságügyi tanácsos, és MEYERSBURG, cellei főtörvényszéki ügyész benyújtottak.

A kérdés ott akkép lett föltéve: «vajjon egyáltalában és mennyiben korlátoztassék az örökhagyó végrendelezési szabadsága tekintettel bizonyos személyek köteles rész iránti jogosultságra?»

I.

BRUNS-nak véleménye a következő.

A római jog, valamint a legjelesebb újabb törvénykönyvek azon kérdésre, hogy megszorítandó-e a végrendelezési szabadság köteles részre való jog által, általában véve igenlőleg felelnek. Csak arról lehet tehát szó, hogy ezen kérdés a modern törvényhozás szempontjából önállóság fejtegettesék.

Németországban eddigelé még nem igen foglalkoztak e kérdéssel ilyen szempontból. A kik a tételes szükségbeli örökjogot, főkép a római jog alapján, tárgyalták, a köteles részre való jogot oly absolut megdönthetetlennek és a méltányosságban gyökerezőnek tekintik, hogy annak általános jogi megalapítása eszközbe sem jutott, hanem minden igyekezeteket csak ama nehézségek legyőzésére fordították, melyeket e tekintetben a tételes jog, főképen a római, oly nagy mértékben okoz.

A természetjogi írókra nézve e kérdés a legnagyobb fontossággal birt ugyan, de biz kimerítő s a részletekbe bocsátkozó fejtegetését ők sem kísérlék meg, hanem

csak egész röviden feleltek arra az ő általános jogeszméikből folyó következmények szerint. A főkérdés náluk mindig az örökjog végső oka, vajjon van-e annak egyáltalában alapja a természetjogban s ha igen a végrendeletben vagy pedig a családjogban gyökerezik-e az? És ehhez képest a köteles részre való jogot is vagy elvetik, vagy elfogadják.

A régibb elmélet az örökjogot a végrendeletből származtatja le. HUGO GROTIUS az örökjogot a természetjogban gyökerezőnek mondja, mert nem egyéb az, mint alienatis in mortis eventum, ante eam revocabilis, retento interim iure possessionis ac fructu. A törvényes örökjog szerinte csak indirect következménye a végrendeletnek: «ex conjectura voluntatis naturalem habet originem.» Köteles-részre való jog ehhez képest nem is képzelhető. GROTIUS is csak annyiban fogadja el, a mennyiben a szükséges élelmezésre vonatkozik, melylyel a szülők gyermekeiknek tartoznak, tehát csak quatenus in legitima insunt alimenta necessaria; nam quod supra est, tolli potest non repugnante natura.

GROTIUS eme nézete tulajdonképpen volt a következő századokban, bár egyesek mégis ellenkező vagy eltérő nézetben valának. Névszerint PUFENDORF kikelt GROTIUS-nak a végrendelettről föllálitott definitiója ellen, melyet ugymond nem lehet a tulajdonos elidegenítési jogából leszármaztatni, mert voltaképpen csak az ő halála után válik hatályossá; ennél fogva azt a tételes jog intézményének (inventum juris positivi) kell tekinteni. Mindazáltal ő is a mellett maradt, hogy a törvényes öröklés az örökhagyó vélelmezett akaratából származtatandó le, s a köteles részre való jogot, miként GROTIUS, az élelmezésre szorítá; de mégis hozzá teszi: «aliqui putant, parentes liberorum causa omnia acquirere ideoque liberos jus aliquod habere in bonis parentum extra causam alimentorum», mely érvelés csaknem betűszerint UNGER-nél is föltalálható. PUFENDORF azonban rámondja: «id falsum est, primario enim sui ipsius causa quisque acquirit.»

És azon eszme, miszerint az egész örökjog a végrendeletből, ez pedig a tulajdonos elidegenítési jogosítványából származtatandó le, egész KANT-ig az uralkodó nézet volt. Sőt még ez is a végrendeletet akként definiálja, miszerint az «egy elhaló vagyónának átruházása a túlélőre mindkettejük összhangzó akarata által», csak-hogy «ezen átruházás nem empiricus értelemben vett átruházás, hanem eszmei vagyonszerzés, mely mindazáltal a pusztá természetjog szerint is megáll». A törvényes öröklésre tüzetesen nem is reflectál, hanem a mint látszik, ezt is az örökhagyó akaratával történt átruházás egyik neméül tekinti. A végrendelezési szabadságról és a köteles részről nem szól semmit, de hogy az utóbbit el nem ismeri, mutatja ama nézete, miszerint a szülők tartoznak ugyan gyermekeiket nevelni és élelmezni, de ezen kötelességüktől «menekülnek», mihelyt a gyermekek teljeskorúságokat elérték, mely egyuttal a családi életet fölbontja.

És ezen okoskodással nem birtak tovább menni.

Ugyanazért FICHTE az egész örökjogot, végrendeletet, köteles részt a természetjogból kiküszöbölendőnek tartja és tisztán tételes intézménynek nyilvánítja, mely lényegileg politikai okokon nyugszik és az állam által csakis ezen szempontból rendezendő.

Evvel az örökjog s ennek régi megalapítása a természetjogban egészen elenyészett, s ujabban csak úgy nyerhetett ismét tért, ha egészen új alapokra fektetik. Ezt pedig megkísérle Hegel az által, hogy nem többé a végrendeletet, hanem a törvényes öröklést vette kiindulási pontul, és nem ezt amabból, hanem megfordítva amazt ebből származtatta le.

Hegel a családot és ennek jogi egységét, az erkölcsi szellem közvetlen főforgását kívánja az örökjog alapjául tekintetni, melyet lényegileg a magában lévő közös esaládi vagyoni tulajdoni birtokában való belépés gyanánt fog föl («Eintreten in den eigenthümlichen Besitz des an sich gemeinsamen Familienvermögens»). Ehhez képest a végrendeletnek csak kisegítő jogosultságot tulajdonít, midőn a család a távolabbi rokonok között oszlik meg, a családi kör helyébe egy baráti kör tétetik. A házasság, és a gyermekek közelebbi családja mellett — ugymond — végrendeletnek vagy éppen nem, vagy csak lényeges korlátozások mellett lehet helye.

És ezen okoskodás mellett a gyermekekkel szemben a végrendelezési szabadság csaknem egészen megvan szüntetve, a köteles rész s illetőleg a gyermekek törvényes öröklése az első. Ezt az eszmét azután bővebben kifejté GANS, az újabb természetjogi irodalom pedig uralkodó eszmévé tette, STAHL, AHRENS és TRENDLENBURG ide vonatkozó fejtegetései lényegileg ezen alapulnak.

Az újabb törvénykönyvek nem nyújtanak újabb nézpontokat.

A porosz Landrecht a végrendeletben, úgy miként KANT, csak az elidegenítés egyik módját látja, a meny nyiben a törvény értelmében az, ki vagyonáról szabadon rendelkezhetik, ugyanezt halála esetére végrendelet által is teheti. A rokonok öröklése csak végrendelet nem léteiben áll be, s ennek alapján szintén az örökhagyó vélelmezett akarata, ép úgy mint GROTIUS-nál. Ugyanazért a törvény indokolásában is az van mondva, miszerint a köteles rész nem gyökerezik a természetjogban, a szülők kötelessége nem terjed tovább, mint hogy gyermekeiket neveljék és arra képesítsék, hogy majd saját maguk gondoskodhassanak magukról, csakis azért lett a köteles rész intézménye fölvéve, mert a királyság minden tartományában divatozik, és semmi olyasmit nem tartalmaz, a mi a természetes méltányosságba és a közös végcéljába ütköznék.

Ugyanezen eszmékből indult ki az ausztriai polgári törvénykönyv is, a szász codex pedig legalább végső eredményében szintén megegyez azokkal.

Dr. Bozóky Alajos,

n.-váradai jogtanár.

(Folytatása követk.)

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

β) *Biztonsági őrsereg.* Mig a polgári ágensek kíváloan *szemlélődéssel* foglalkoznak s veszélyek *megelőzését* megkönnyítik művészi fürkészés, nyomozás, adatgyűjtés, tehát *szellemi ereik* segítségével mozdítják elő a rendőri czélok megvalósítását, — a fegyveres osztály rendelkezése inkább, jelenlegi rendellenességek tényleges *repressiója* s a tisztviselők támogatása *physikai ereivel*, tehát legközelebb külső eszközökkel előmozdítása a helyren-

őri feladatoknak.¹³⁰ E meghatározásból következik, hogy nem mint MOHL gondolja, csak egy, de *két intézmény* jogrendszere tárgyalandó a rendőrlegénység ügyénél, mert a részben eltérő rendeltetés, némileg eltérő jogrendezést igényel.¹³¹ Hogy a feladat csak *részben eltérő*, oka az, mert a biztonsági őrsereg rendeltetése, mint tiszta rendőri intézményé, *általában* más nem lehet, mint a polgári ágenseké, a különbség csak abban áll, hogy amaz az állam s magánbiztonság, béke és rend megőrzésénél a hatóságot physikai erejével is támogatja.¹³²

A különben katonai szervezetű intézménynek kiszolgált hadseregbeli altisztek, kiket rendszerint mindenütt szokás alkalmazni — nem mindig s nem minden helyen teendnek legjobb szolgálatot. Azok, kik a helyi viszonyokat nem ismerik s idegen nyelveket nem tudnak, mellőzendők lesznek különösen fővárosokban. (PRUCHA).

A fegyveres rendőr joga mindenütt szolgálattételei körében az, a mi a *katonai* öré, bár az intézmény nem szűnik meg *polgári* lenni, miután tisztán polgári czélok eszköze.¹³³

A legénység előléptetésénél nem czélszerű a szolgálati *időre*, hanem az *érdemekre* lenni tekintettel. Ez az erélyes és hű szolgálattételek legjobb ingere.

Nélkülözhetlen tulajdonságok e rendőröknél: tapintatos magaviselet, szolgálati routine, erély, bátorság és hallgatagság. Hogy az intézmény népszerűvé váljék, s a közönség benne ráerőszakolt terhet s ellenségét ne szemlélje, kiméletes, óvatos és tapintatos legyen eljárása. Ennélfogva intéseit, emlékeztetéseit ne tegye *feltűnő* módon, a fenyegetés, kézzel integetés ne legyenek szokásos eszközei. A nyers elbánás mindig a czélzattal ellenkező eredményt szokta előidézni. Az ügyetlen, kihívó, nyers modor nevetségessé teszi a rendőrt s néha erőszakoskodásokra fog vezetni. A közönség rendszerint nem arról panaszkodik *mi*, de *miképen* rendeltetett (VIVIEN).

Egy udvariatlan rendőr többet ront, mint mennyi jót tett tiz nem olyan (STIEBER). Mentül csendesebben, észrevétlenebbül intetik meg valaki, annál készségebben fog cselekedni. A rendőr hivatása a törvény tekintélyének védelme, e feladatát ha *szenvedélyes* be nem töltheti, tehát nyugalom és férfias komolyság vezérleje útjain.¹³⁴ Mihelyt szenvedélyességet tanusít, magaviselete az *önként* színében fog jelentkezni.¹³⁵ Ne felejtse el soha, hogy a szabadság és ellenőrzéshez szokott mai demokratikus közönség figyelme folyton rajta van. Kiben elegendő önuralom, önmegtagadás nincs, nem lehet soha jó rendőr, kinek azon öntudatban kell cselekednie, hogy a részeg vagy a műveletlen durva szava őt érintetlenül hagyja, az ő férfi becsületét meg nem sértheti. Az olyan rendőrt tehát, aki nem képes azt követni, hogy az udvariasság minden rendőr első erénye, ki kell küszöbölni a testületből. Ez intézmény népszerűségére időnkben még nagy súlyt kell fektetnie az igazgatásnak, mert sokan vannak, kik magasztos rendeltetését még nem ismerik tisztán s gyakran a tényleges hatalom önkényének erőszakoskodó katonájánál egyebet nem szemlélnek a rendőrben. Hogy valjon a rendőrlegénység ez elveknek megfelelő magaviseletet tanusít-e, gyakori *ellenőrzés* s a közönség panaszainak gondos ápolása ajánlatos eszközök.

A biztonsági őrsereg lovas osztálya veszélyes nép-

¹³⁰ ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1007. l.

¹³¹ Példányjogok, melyek precisitással végrehajtották az elválasztás elvét a francia 1793. deczem. 13-ki s az osztrák 1872. márcz. 4-ki.

¹³² Az osztrák 1873-ki végleges szervezeti statátum 1. §. a biztonsági őrsereg feladatát befejezett tökélylyel meghatározta.

¹³³ Osztrák, 1873. stat. 1. §. ZIMMERMANN id. m. III. k. 1009. l.

¹³⁴ ELOUIN TRÉBUCHET, id. m. I. k. 20. l.

¹³⁵ VIVIEN, id. m. II. k. 177. l.

mozgalmak, nagy népgyülekezetek alkalmával, továbbá közveszélyes forgalmi helyeken s általában ott, hol gyors, imponáló cselekvés szükségeltetik, leginkább van helyén.¹³⁶

A centralisáció elve, ha valahol, ez intézménynél életkérdés.

A rendőrbiztosságoknál állomásozó *felügyelők*, azon tisztviselők közvetlen segédjei, megbízásokat, parancsokat azoktól vesznek, jelentéseket ezen felebbvalóiknál tesznek. Ez alapon képesek csak a rendőrbiztosságok gyors és hatályos kerületi ügyintézés előmozdítására. A törvényhozások ez állásponton állanak¹³⁷

Angolország fővárosának rendőrlegénységi organizációja megdőbbsé váltózson ment keresztül. Még a XVIII. század végén a londoni constablerek és éjjeli örök intézménye nevetség tárgya volt világszerte. Mondja róla GNEIST: «es war in diesen lose verbundenen Massen das Constabler und Nachtwachwesen einer der schwächsten Punkte, und hatte an Ende des XVIII. Jahrhunderts in Verbindung mit schlechter Strassenbeleuchtung *unglaubliche Zustände der Unsicherheit* in den unmittelbaren Umgebungen der Hauptstadt herbeigeführt.¹³⁸ A türhetlen állapot e személyzet hiányos organizációjának vala természetes következménye. IV. György kormányának érdeme az, hogy a chaosból rend lett. A főváros egységes rendőrkerületté alakított, az akkori örlegénység feloszlatott s helyébe félig *katonai szervezetű* állandóan alkalmazott rendőrsereg szerveztett. Ezen katonai szervezetű biztonsági őrsereg megalakításában rejlik az angol rendészeti igazgatásban korszakot alkotó új, continentális rendszer fő vonása s fő becse. Katonai elnevezés és egyenruha mellőztetett. Oka ennek az angol közvélemény szellemében keresendő, mely a különben hasznos külsőségben a rendőrállam uralmának kezdetét szemlélte volna. A legénység főfelügyelők, felügyelők, altisztek (seargeants) és közlegényekből (constables) áll. Londonnak van 10,000 ily rendőre ma. Minden rendőr az egész rendőr kerületben gyakorolja a constable hatósági jogait. A commissioner megválasztja a legénységet, mely parancsának feltétlenül engedelmeskedni köteles. Penzióról gondoskodva van. A tulajdonképi büntető hatalmat a constabulary fölött a *rendőrbírák* gyakorolják. A constable jogairól érdekes adatokat közöl GNEIST¹³⁹ A londoni rendőrsereg óvatos és ügyes vezetés mellett, a legzajtalanabbul s mégis erélylyel teljesíti feladatát, a nélkül hogy utlevélkényszer, lakás bejelentések s a közönség bárminemű zaklatására szorulna.¹⁴⁰

Párisban az a munka, melyet ma is a sorkatonai szervezetű garde municipale (1848. óta garde républicaine) teljesít, 1789. előtt két dandár által végeztetett a *garde* és *guet de Paris* által. A guet de Paris éjjeli szolgálat végett szerveztetett s a legrégibb időkre vihető vissza története. Eredetileg ennek szolgálatát a főváros polgársága köteles vala teljesíteni — a többi városok ez időbeli rendje is ez vala. Ily szervezet megfelelt az akkori egyszerű életviszonyoknak. Azonban már a hatodik századból fenállanak a guet de Paris szolgálatát szervező szabályzatok. A 10. ik században mindössze még csak 52 rendőr teljesítette az *állandó szolgálatot* Párisban. A guet royale, mely akkor éjjeli őrzásokat telje-

sített a prévôt paransa alatt állott. Ezenkívül a polgárság is fentartott egy dandárt saját kebeléből rendes szolgálattétel végett és *guet assisnak* neveztetett.

Ez volt a rendőrlegénység szervezete a nagy COLBERT felléptéig, a ki Páris népességének növekedése folytán s a kereskedelmi és ipari viszonyok változtával, figyelembe véve a nemzetközi közlekedési állapotokat s a közrend és biztonság akkori veszélyeit, egynéhány «compagnie d'ordonnance»-ot, mely lovasrendőrökből állott, szerveztett. A rendőr sereg megszorítottatott 1771-ben már 800 emberre s három divisióra osztatott: a «compagnie d'ordonnance» lovasosztálya képezte az egyik, a «compagnie du guet» a második s a «gardes des ports» az utolsó alkatrészét. Ez időben a «regiment des gardes francaises» és a «deux compagnies des Suisses» is teljesítettek rendőri szolgálatot. Ez volt a szervezet lényge a *forradalomig*, mely végleg szakított az eddigi institutiók multjával. Már 1789. óta a «garde nationale» vette át a «garde de police» szerepét és kitünő szolgálatot tön a közrendnek az *akkori viszonyokhoz képest*. Ez is számos változásokon ment keresztül. A garde nationale, mint katonai intézmény, minden buzgalma daczára nem felelhetett meg az új francia szellem igényeinek, mely megunt a katonai igazgatást s vágyott egy polgári jellegű rendőrintézmény után. Megalakult tehát a «légion de police», mely a commission administrative rendelkezésére bízott. Ez intézménynyel azonban nem érték cél, mert főnökeinek gyakran megtagadta az engedelmességet. Új lépés visszatérésben a régi eszközhöz állott. Miután azonban a katonai jellegű garde nationale, legfőlebb kivételes viszonyoknak felelhetett meg, megalakított a «garde municipale» a világváros számára. Ez gyalog és lovas elemekből állott. Mivel azonban ezen rendőrseregke kevés befolyása volt a rendőrfőnököknek, 1813-ban a *csendőrsereg* lépett helyébe. A csendőrsereg egy évvel később mint «garde royale» jelentkezik. Csakhamar «gendermerie impériale» lett belőle. Az 1830. aug. 16-ki kir. rendelet ismét helyre állította a feledésbe ment «garde municipale»-t, mely 1848. óta «garde républicaine» nevet visel. E sereg a préfet de police közvetlen rendelkezésére áll, ő vezeti nappali s éjjeli szolgálatát, hozzá intézi requisicióját ha segélyre szüksége van. A hajdan szerény «guet de police»-ból ma egy nagyszerű példány rendőrhadtest lett, melynek lelkiismerete, pontossága, bátorsága, gyorsasága és hűségére bizton számíthat a főnök és örömmel fogadja megjelenését a párisi nép, melylyel szemben mindig loyális, udvarias, kiméletes bár férfias magaviseletet tanusít. Ilyen sulyt fektetnek nagy nemzetek a biztonsági őrsereg szolgálatára, szervezetére. Ez a francia biztonsági őrsereg szervezetének ragyogó fejlődési története!¹⁴¹

Austriában II. József a már elavult szervezetű «Stadtguardia» helyébe megalkotta a «Militair-Polizeiwachcorp»-t, melyet kiszolgált, jó magaviseletű, írás s olvasásban jártas katonákból szerveztett. Ez intézmény élére egy *katonai parancsnokot* állított, a ki egyébként szolgálatára nézve a rendőrigazgatóság és organumainak volt alárendelve. A politikai és társadalmi viszonyok változtával azonban e katonai jellegű sereg már meg nem felelhetvén a változott érdekeknek, különösen 1869. óta megindult a törekvés egy polgári jellegű, bár katonailag szerveztett örlegénység megalakítására nézve. Ama törekvés négy év elmultával ténynyé lett. Az új bizton-

¹³⁶ Selbst Reiterei ist nöthig theils zum Ordonnanzendienste, zur Beaufsichtigung der Heerstrassen in der Nähe der Stadt, zur Aufrechterhaltung der Ordnung unter Wagen und Pferden bei öffentlichen Festen, theils überhaupt da, wo eine Abtheilung Reiter grösseren Eindruck und Wirkung zu machen verspricht. R. MOHL, id. m. 443. l.

¹³⁷ L. az 1869. deczemb. 18-ki törv. 18. §. Bécsre nézve. Továbbá: ELOUIN TRÉBUCHET, id. m. I. k. 119. l. Bevezetés. GNEIST, Selfgover. 455. l. MOHL, id. m. 443. l.

¹³⁸ R. GNEIST, Selfgovernment 455. l.

¹³⁹ GNEIST, Selfgovernment 458. l.

¹⁴⁰ RUDOLF GNEIST, Selfgovernment 155—463. l.

¹⁴¹ Olv. bővebben ELOUIN, TRÉBUCHET et LABAT, id. m. bev. 110—125. l. VIVIEN id. m. II. k. 176. s k. l. FOURNIER, BLOCK id. m. II. k. 575. l. Az ágensek jogköréről. ELOUIN TRÉBUCHET, id. m. «agents de police».

sági őrserreg alkalmazása szerint áll lovas, tartalék és kerületi osztályokból. A legénységet és felügyelőit kinevezi a főnök. A 4. §. megalapítja a felvétel feltételeit. A szolgálat egyenruhában teljesítetik. Előléptetés főfeltevétele a jó szolgálat. Az intézmény élén egy központi főfelügyelő áll, a ki a rendőrfőnöknek szolgálataiért felelős. A disziplináris hatalmat a főnök gyakorolja, mint a londoni commissioner. Szolgálati hierarchiára nézve a központi felügyelő alatt állanak a főfelügyelők (Oberinspectoren), ezek pedig a kerületi felügyelők előjárói. A legénység egy része a rendőrbiztonságokhoz van beosztva, honnét szolgálati utasításokat vesz s ott tesz jelentéseket: Ezek a fegyveres erő szervezetének főtörvényei.¹⁴²

B. Középvárosok helyrendőri szervezete. A kultúrjogállam helyi rendészeti igazgatása legkitünőbb feltételeinek rendjét, jellegét, értékét az eddig tárgyaltakban az ügy fontosságának megfelelő terjedelemben előadtam. A megállapított szervezeti dogmák azon irányelvek forrásai, melyeken mint biztos talajon kell a helyi rendőrigazgatásai organismusnak nyugodnia, hogy korunk szellemével megegyező cselekvés által előmozdithassa az állam s ama közület összes rendészeti érdekeit, amely végett rendelve van. Az eddig kifejtett elvek, az összes helyi rendőrgazdaságok cselekvőségének közös alaptörvényei. Ebből következik, hogy a hátralevő tárgyak fejtegetésénél mentül gyérebben akadhatunk új dogmákra. Ezentúl csakis a megalapított elvek speciális esetei alkalmazásáról lehet szó. A középvárosok szervezeti jogrendjének tárgyalásánál tehát kellő rövidséggel fogok eljárni.

Ha a közép és nagy városok joga abban megegyezik, hogy a szervezet alaptörvényei egyenlők mindkettőnél, a hatáskörükhöz tartozó ügyek centralizációjának elve közös, munkaosztás rendje ugyanazon törvényen nyugszik,¹⁴³ a rendőri feladat és az azt megvalósító munka egy és ugyanaz: miben nyilatkozik az eltérés? Abban, hogy a középvárosokban az igazgatási célokat megvalósító személyzet nemcsak számra nézve csekélyebb, hanem egyúttal nem egy intézmény itt elmarad, mely a nagy városok igazgatási gépezetének *elengedhetlen* alkatrésze.¹⁴⁴

A középvárosok rendőri hatásainak feladata más nem lehet, mint általában a többi rendőrhatalmáé. Ennélfogva kimondható a következő alaptörvény: «a középvárosok rendészeti funkciói kiterjednek az *összrendészet* mezejére.¹⁴⁵ Már hetven év előtt kimondta ez elvet a nagy BERG.

¹⁴² L. az 1873. évi végleges szervezeti statutumot. A polg. agensek jogrendszer az 1872. évi márcz. 4-ki decretumban foglaltatik. L. még PRUCHA, id. m. 59—70. l.

¹⁴³ A munkaosztás nagy törvénye ellen vétett a francia törvényhozás, mely ugyanazon helyi főnökre az egymással nem rokon tárgyak elintézését is bízta. Ez elv ellen méltán panaszkodik VIVIEN, id. m. II. k. 43. l. Nem úgy az amerikai nép: «their are nineteen principal offices in a township, olv. speciális hatáskörökről. A TOCQUEVILLE, democracy in America. I. k. 58. l. Éppoly helyes állásponton áll a mi kir. városi rendőrigazgatásunk is. L. a kassai «szervezeti szabályzat» 58. §. a szegedi «szervezet» 37. §. Nagyváros szabályr. XVI. cz. 1. p. ezt tartalmazza: «a rendőri hivatal általában csak rendőri ügyekkel foglalkozik s csak ilyenekben használtathatik fenn». E szabályrendeletben teljes öntudattal ki van mondva ama egészséges elv, melyet régóta hirdet a tudomány, de legujabb időig gyakran saját kárára megvetett a gyakorlat.

¹⁴⁴ Párisban a 60,000-re menő prostituíált egy különös bureau szervezését teszi szükségessé, melynek 8 tisztviselője évente 120,000 ügyszeret elintézni van hivatva. A bírósági rendészeti osztály szinte speciális bureauval bír, melynek teendőit 200-ra menő személyzet intézi. A szállodák és butorozott lakások ellenőrzése végett 90 rendőr szinte saját bureauval élén van ott rendelve. Mi teendője lenne e hivatalnak Debreczenben?

¹⁴⁵ Kitűnő szabatomossággal meghatározta a «corps municipaux» rendőri jogkörét már az 1790. aug. 24-ki francia törvény XI. cz. 1. art. ELOUIN, TRÉBUCHET et LABAT, id. m. II. k. 401. l. Nálunk a szab. kir. városok rendőrhatalmáinak az 1870. 42. t. cz. előtti hatásköréről, l. KORBULY IMRE, Magyarország közjoga. II. k. 67. l. A mai jog épügy mint a régi kiterjed az állami magánbiztonsági s közigazgatási rendszert összes ágaira. L. a pozsonyi id. szabvány 58—70. §§.; nagyváradi sza-

Hogy tehát a széleskörű teendők itt is a célnak megfelelőleg elintéztethessenek, *önálló rendőrhatalmással kell minden középvárosnak birnia*, melynek feladata tisztán rendészeti természetű ügyekkel foglalkozni, más köz- vagy magánjogi funkciók végleges kizárásával.¹⁴⁶ Angolországban a városi «watch committee» intézi, mint önálló rendőrhatalmással a helyrendőri igazgatási ügyeket.¹⁴⁷ Így van ez Poroszországban is.¹⁴⁸ Nálunk a városi köz-törvényhatóságok joga az egynemű ügyek egy önálló rendőrhatalmánnál centralizációjának elvét szervesen végrehajtva tartalmazza.

Ha a középvárosok rendészeti céljai egy speciális hatósági organismus létezését követelik, tanulmányozzuk tehát azon *rendőrszemélyzet* jogrendjét, mely hivatva van mint életerős, organikus egység e közületek körén belől megvédeni azon érdekeket, melyek itt is a rend, biztonság és béke mint a társadalmi jólét életfeltételei körében hathatósan nyilvánulnak.

(Folytatás következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

Anyagi és alaki váltójog. Irta Dr. APÁTHY ISTVÁN egyetemi tanár, akadémiai tag. II. Váltóeljárás irománypéldákkal. Ara 2 frt. Budapest 1878. Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadása.

Csak nem rég volt alkalmunk szerző anyagi és alaki váltójogának első t. i. anyagi részével tüzetesen foglalkozni, s immár a második vagyis az *alaki rész* is fekszik előttünk. Az irodalmi productió ezen gyorsasága jelen esetben annyi-val dicséretesebb, mert tapasztalatból tudjuk, mennyire bizonytalan és ingadozó alapon nyugodott újabb időben a váltóeljárás tanulmányozása különösen a vizsgákra készülőknel; másrészt azonban igen természetesnek is találjuk azt, hogy az eljárás terén működő írók nálunk általában lehetőleg gyorsan dolgozni vannak készítve, nem lehetvén tudni, valjon eljárásunk kaleidoscopszerű képe új változást nem fog-e szenvedni? Eljárásunk folytonos változásai, a fenálló jogállapot ideiglenes természete, felismert roszasága, az egymást követő reformjavaslatok stb. megmagyarázhatóvá teszik azon körülményt is, hogy kielégítő elméletünk az eljárás terén még alig van, hogy jogászaink legjelesebbjei is csak félénken mernek az eljárás kétségkívül felette érdekes mélyeibe behatolni.

Szerző munkájának ezen második része ugyanazon haladást tanúsítja szemben szerző régebben megjelent váltóeljárásával, melyet az anyagi részre nézve szerző korábbi váltó jogával szemben kiemeltünk. Most is egészen új munkával állunk szemközt, mely az előbbi munkával semmi érintkezésben nincs, s most is azt találjuk, hogy szerző sokkal alaposabban, sokkal szakavatottabban oldotta meg feladatát, mint azelőtt. Örömmel constatáljuk továbbá, hogy mindazon előnyös tulajdonságok, melyek az anyagi részt jellemzik, az előttünk fekvő alaki részben is feltalálhatók, nevezetesen a mi a munka célszerű berendezését, könnyű áttekinthetőségét, és az irályt illeti, mi tekintetben szerző valóban utánzásra méltó példát nyújt.

Mint minden jus singulare¹ feldolgozásánál úgy a váltóeljárásra vonatkozó joganyag feldolgozásánál is lénye-

bályrendelet XVI. cz. 1—6. p. A rendészeti hatáskör oly szabatos körvonala, milyennel ama két város szabályzatában találkozunk, hiányzik a kassai és szegedi szabályrendeletekben. L. még GROTEFEND, Polizeilexicon, 913. l. ZIMMERMANN id. m. III. k. 694., 902., 916., 920. l. PRUCHA, id. m. 104. s k. l. BERNEVICZ, Organisation der Behörden. Lipce, 1875. 44. l. G. H. BERG. Handbuch des Deutschen Polizeirechts. HANNOVER, 1803. III. k. 433. s k. l.

¹⁴⁶ ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1051. l.

¹⁴⁷ GNEIST, Selfgovernment, 626. és 633. l.

¹⁴⁸ L. az 1850. márcz. 11-ki törv. 2. §.

¹ Az alaki váltójog épügy mint az alaki kereskedelmi jog nálunk jus singulare; ellenben az *anyagi* váltó és kereskedelmi jog *jus speciale*. A különbség fontos nem a magyarázat (mint sokan hiszik) de az *analógia* szempontjából.

gesen két ut állt szerző előtt. Ő ugyanis arra szorítkozhatott, hogy csakis azon eltéréseket kimutassa és magyarázza, melyek a váltóeljárásban szemben a polgári eljárással felforognak. Ez esetben szerző aránylag könnyebben oldhatta volna meg feladatát, s nevezetesen elméleti fejtegetésekbe, alapvető fogalmak megállapításába nem kell vala bocsátkoznia. Szerző e helyett a nehezebb utat választá, a menyiben ugyanis a váltóeljárást mint egységes egészet kívánván feltüntetni, a perjog minden fontosabb intézményét is foglalta fejtegetései keretébe. Ez utóbbi módszer kétségkívül helyesebb didaktikai szempontból s szerző ezen módszer választásával bizonyára fokozta a munka hasznavehetőségét. Valjon általában véve is helyesebb ez utóbbi módszer, az persze más kérdés; részünkről legalább azt hiszszük, hogy a jusspeciale nem igen alkalmas tér, hogy a jus generale vagy jus commune szabályai minden irányban, alaposan és következetesen kifejtessenek. Egyike a kettőnek, a jus singulare- vagy a jus generale-nak mint azt a tapasztalat is mutatja, okvetlenül szenvednie kell, az ember munkaereje nem lévén oly nagy, hogy mindent tüzetes vizsgálat tárgyává tehessen. A mivel azonban természetesen nem akarjuk mondani azt, hogy a jus singulare vagy speciale tárgyalása egyes esetekben nagyobb szabású excursiókat a közönséges jog terére nem enged meg.

A mi a feldolgozott anyag elrendezését, a munka rendszerét illeti, ugy szerző nagyban és egészben a törvénykezési rendtartás rendszerét követte, ugy pedig, hogy a bevezetésben az alaki váltójog fogalmán, tárgyain, felosztásán és forrásain kívül a bírósági szervezetet, a bírói hatáskört, illetőséget, az ügyfelek és képviselőkről szóló tant, az első részben a peres eljárást, a második részben a nem peres eljárást tárgyalja. Függelékkel még bő irománypéldák tartalmazzanak, melyek ugy a peres mint a nem peres eljárásra vonatkoznak s melyek még a szokottabb váltópéldákkal egészítették ki. A peres eljárásról szóló első rész különösen következőkre terjed ki: általános meghatározások (szóbeliség, írásbeliség és nyilvánosság, tárgyalási és nyomozási elv, határidők és határnapok, előzetes és érdemleges eljárás, a bírói meghagyások elmulasztása); az eljárás folyamatba tétele (keresetlevél, több követelés összefoglalása, a kereset kijavítása, visszavétele és a perletétele); sommás eljárás (fogalma és feltételei, kifogások és azok elintézése); rendes eljárás (fogalma és esetei, a rendes eljárás alakja); bizonyítás (általános meghatározások, bizonyítási eszközök, bizonyítási kötelesség, ellenbizonyítás és a bizonyítás ideje, a bizonyítási kötelességet megszüntető okok), beismerés, okiratok, tanúk, szakértők, eskü; bírói határozatok (ítéletek és végzések, a bírói határozatok jogérvényessége, egyezség), a bírói határozatok közlése; perorvoslatok (azok meghatározása és osztályozása, a felebbvitel általános szabályai, a felebbvitel kizárása), felebbezés, semmiségi panasz, igazolás, perujtás; végrehajtás, biztosítási végrehajtás, kielégítési végrehajtás (feltételei és egyes szakai, a végrehajtási kérvény berendezése és elintézése, a végrehajtás foganatosítása, eljárás idegen tulajdonnak állított tárgyak lefoglalásánál, elővigyázati intézkedések a végrehajtásnál, a végrehajtás foganata általában és szemben a törvényes zálogjoggal, több végrehajtató találkozása, a végrehajtás alól kivett tárgyak, végrehajtás közpénztárakban lévő pénzekre, magánkövetelésekre és értékpapírokra, ingatlanokra, az ország határain kívül vagy külföldi megkeresés folytán, végrehajtási jegyzőkönyv, végr. jk. könyv felülfoglalás esetében, a végr. jegyzőkönyv elintézése), tulajdoni igények, árverés, elsőbbségi igények, folytatólagos végrehajtás, a végrehajtás megszüntetése vagy korlátozása és a végrehajtási jog elévülése, a végrehajtási eljárás folyamában felmerült sérelmek orvoslása. — A nemperes eljárásra vonatkozó második rész

kiterjed nevezetesen a váltóbiztosíték, ill. a váltóösszegetletétele és kiadása körüli eljárásra, a megsemmisítési eljárásra, az ügyvédi munkadíjak és költségek megállapítására és az óváskönyvek hitelesítésére és megvizsgálására. — Megjegyzendő még, hogy a váltóeljárást szabályozó ig. m. rendelet szövege a jegyzetekben rendszerint szó szerint van közölve, sőt legtöbb esetben a törv. rendtartás szövege is, mi által a munka használhatósága kétségkívül nagyobb lett.

A munka rendszerére nézve azon egy körülményt akarjuk kiemelni, hogy szerző az *alaki váltójog forrásait* a bíróságok, ügyfelek és képviselőkről szóló tan után adja elő, holott a közlött források nemcsak a tulajdonképeni eljárásra, hanem nevezetesen a váltóbíróságokra is vonatkoznak. A forrásokról szóló 11. §-nak ennél fogva helyesebben a bíróságokról stb. szóló szakaszok előtt kellett volna helyt foglalnia, már azért is, mert ekként a régibb jogállapotot feltüntető 1. szakasszal a szükséges összefüggés sem hiányzanék.

Magát a munka tartalmát illetőleg, legyen szabad, néhány kifogást érvényesítenünk:

A 2. §-ban szerző a bíróságokat *juridikai személyeknek* nevezi. E felfogást, melyet ugyan mások is tanúsítanak, részünkről nem helyeselhetjük. A bíróságok époly kevésbé jogi személyek mint más államhatóságok, mert sem önálló vagyonnal nem bírnak, sem önállóan mint perfelek fel nem léphetnek. Ha a bíróságok jogi személyek volnának, akkor örökösödési képességgel is kellene bírniok, már pedig erről szó sincs. (V. ö. UNGER System des österreichischen allg. Privatrechts I. köt. 326. l.)

Ugyanazon §-ban azt mondja szerző, hogy a rendes bíróságok az általános törvények szerint, a kivételes bíróságok külön jogszabályok szerint gyakorolják a jogszolgáltatást. Ez ily feltétlenül nem áll. A rendes bíróságok épugy járhatnak el külön jogszabályok szerint mint a kivételes bíróságok az általános törvények szerint. Épen a váltó és kereskedelmi eljárás tanúsítja, hogy a kivételes bíróságok az általános törvények szerint is járhatnak el, a mennyiben t. i. az általános törvények alól kivétel nem állapított meg.

A 18. §-ban szerző a váltóeljárás 14. §-ából, mely szerint «ha felperesnek ugyanazon adós ellen több váltón alapuló követelése van, azokat mind egy keresettel perelheti be» — azt következteti, hogy keresethalmazásnak helye nincsen, ha az összefoglalandó váltókövetelések egy közös kötelezetten kívül külön-külön más személyeket is és különböző minőségben terhelnek. E következtetést indokolt-nak nem találhatjuk. A váltóeljárás nem distinguál, tehát az elmélet sem distinguálhat. De ettől eltekintve szerző felfogása ellen szól különösen azon körülmény, hogy a gyakorlatban legritkább azon eset, midőn több váltón ugyanazon személyek ugyanazon minőségben szerepelnek, minél fogva a v. elj. 14. §-a tulajdonképen írott malaszt maradna. Fgyeembe veendő továbbá, hogy hisz a több váltó-példányon a közös kötelezetten kívül előforduló személyek époly kevésbé influálják magában véve a felperes és a közös kötelezett közti jogviszonyt, midőn ezen személyek a különböző példányokon különbözők vagy különböző minőségben szerepelnek, mint ha ezen személyek azonosak és azonos minőségű nyilatkozatot tettek. Vegyünk egy egyszerű példát: Van két váltó. Mind a kettőn *A* mint elfogadó szerepel. Az egyikben *B.* a kibocsátó és *C.* az első forgató, a másikon *D.* a kibocsátó és *E.* az első forgató. Nyilvánvaló, hogy *X.* felperes és *A.* elfogadó közti viszony a két váltó alapján magában véve független attól, hogy az egyik váltót *B.* bocsátotta ki és *C.* forgatta, a másikat pedig *D.* bocsátotta ki és *E.* forgatta. Mindazonáltal szerző ez esetben a keresethalmazást *A.* ellen nem engedi meg. Ellenben megengedi abban az esetben, ha mindkét váltón

B. a kibocsátó és C. a forgató. A megkülönböztetés ratióját felfogni nem tudjuk!

Az 56. lapon szerző azt mondja, hogy az előzők értesítése csakis *postai vevénnyel* igazolható. E felfogás nézetünk szerint helytelen. A váltótörvény sehol nem követeli imperative, hogy az értesítés postai uton történjék, csak azt követeli, hogy az értesítés *írásban* történjék (v. t. 45. §.) Az értesítés bebizonyítására nézve pedig a v. t. 46. §-a határozottan azt mondja, hogy «a kellő időben történt értesítés bebizonyítására *elegendő*, ha posta-igazolvánnyal bizonyittatik». A posta-igazolvány tehát nem feltétlenül szükséges s mi sem áll utjában annak, hogy az értesítés megtörténje pl. *másolati könyv* által igazoltassék. (V. ö. HAHN Commentar zum allg. deutschen Handelsgesetzbuch 2. kiad. I. köt. 131. l. 2. jegyz.)

A 71. lapon azt állítja szerző, hogy «a *pertársaság* esetében, nehogy az eskü szükség nélkül szaporíttassék, a felek megállapodása vagy a bíróság határozatához képest az egyik pertárs teszi le az esküt a többi nevében is». Hogy pertársaság esetében nincsen kizárva az, hogy egyik pertárs a többi nevében is esküdjék, kétséget nem szenved. De ebből nem következik az, hogy csak *egy* pertárs bocsáthatat esküre, kinek esküje a többit is kötelezné, hogy tehát a társak közül többen vagy valamennyien nem esküdhetnének. Sőt ellenkezőleg: A szabály az, hogy *minden* pertárs esküdjék, mert hisz a pertársaság fogalmában fekszik, hogy minden pertárs független és önálló dominus litis a ki mint ilyen a per sorsa fölött tetszése szerint disponálhat. Csak kivételképen van az, hogy az eljárásnak mindenben közösnek kell lennie, pl. midőn oszthatatlan közöstulajdon képezi a per tárgyát. De ez esetben sem elkerülhetlenül szükséges, hogy csak egy pertárs esküdjék. Különben az eskütételre nézve a felek megállapodása semmi korlát alá nem esik s éppoly kevésbé esik korlát alá a bíró, ha a felek közt megállapodás nem jött létre. Ez az, mit a törv. rendt. 227. §-a is mond: «Ha a felek közt . . . megállapodás nem jött létre, az érdekeltek viszonyaihoz képest a bíró határoz».

A 97. lapon szerző a *semmiségi panasz* fogalmát adván, azt mondja, hogy semmiségi panasz azon perorvoslat, mely az alaki jogszabályok megsértése vagy a törvény helytelen alkalmazása mellett keletkezett bírói intézkedés, illetőleg az eljárás megszüntetését czélozza. E fogalom meghatározás különösen annyiban esik kifogás alá, a mennyiben az látszik kitűnni belőle, mintha *anyagi* törvény helytelen alkalmazása esetében is volna semmiségi panasz helye. A fogalom helyes volna a *francia* jog szempontjából, melynek értelmében semmiségi panasz (demande en cassation) *minden világos törvénysértés* esetében (contravention expresse au texte de la loi, l. 1790. december 1-jén kelt francia törvény 3. §.) van helye; helyes volna az új német perrendtartás szerint is, a mennyiben t. i. az itt szabályozott *revisio* a semmiségi panasszal azonosnak vétetik (L. Civilprocessordnung 511. §.); a *magyar* jog szempontjából azonban bizonyára nem helyes.

A 137. lapon szerző igen helyesen kiemeli, miszerint a közkereseti és betéti társaságok beltágjai a közös társaság; vagyonból mint sajátjukat semmit sem igényelhetnek. Ugyanez áll azonban a betéti társaság *kültágjaira* nézve is s még inkább a részvénytársaságok és szövetkezetek tagjaira nézve is, mit szerző bizonyára csak azért nem emelt ki, mert ez magától értetlik.

Végül még az *irománypéldákra* nézve csak azt akarjuk megjegyezni, hogy a közlött keresetek, kérvények stb. külszei mindenütt nélkülözik felperes lakhelyének és a menyben alperes kereskedő, ennek üzlethelyiségének kitételét. (V. elj. 13. §. c.)

Ennyit tartottunk szükségesnek kiemelni. Magától értetlik, hogy egyes kifogás alá eső helyek az egész munka becsét le nem ronthatják, sőt nem habozunk kijelenteni, miszerint szerző kitűzött feladatát oly sikeresen oldotta meg, hogy munkáját a magyar jogászközönségnek bátran figyelmébe ajánlhatjuk.

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Megítélt tőkének kamatai.

Nem ritkán találkozunk oly határozatokkal — a felsőbb bíróságoknál is — melyekben a marasztalási tőke után kamatok egyáltalában meg nem ítéltetnek.

Történik ez leginkább számadási viszonyból eredő követelések és kártérítés iránti perekben, és indokoltatik azzal, hogy «a követelés csak a perben hozott jogerejű ítélettel lesz megállapítva, s ennél fogva az elmarasztalt fél a fizetésben késedelmesnek nem tekinthető».

Nézetem szerint ily intézkedés a jogosság követelményeivel össze nem egyeztethető, és indoklása a bírói ítélet és a követelés közötti viszony félreértésére vezetendő vissza.

Minden követelés ugyanis vagy közvetlenül a törvényen, vagy szerződésen vagy kárvalláson, de bírói ítéleten soha sem alapszik. A kereset benyújtásakor, melynek folytán alperes utóbb a követelés megfizetésében elmarasztaltatik, a követelés már fenállott. A bíró a követelést nem alkotja, hanem fenállónak mondja ki azt; és a pernek célja nem az, hogy követelés létesíttessék, hanem hogy az ellenfél a követelés fenállásának elismerésére kényszeríttessék.

Helytelen tehát oly felfogás, mintha bármely követelés csak az ítéletnek jogerőre emelkedésekor létesülne, hogy ekkor járna le, és hogy ezért az elmarasztalt fél csak ezen időponttól számítva volna késedelmesnek tekinthető.

Azt igenis megengedem, hogy a követelés összege, sőt hogy maga a követelés is jogerejű ítélet hozatala előtt bizonytalan, kétes; de kétes csupán a félnek felfogása szerint, bizonytalan csupán annyiban, hogy az ellenfél fen-

állását elismerni vonakodik. Mihelyt azonban a bíróság a marasztalást jogerejűleg kimondotta s a marasztalási összeget meghatározta, a megítélt követelést olyannak kell elfogadnunk, mely a kereset indításakor a meghatározott összegben már fenállott. Másképp helytelen az ítélet; mert másképp a marasztalás ki sem lett volna mondható, a peres jogviszony a per indításának ideje szerint lévén megbírálandó.

Ha tehát alperes «a fizetésben késedelmesnek nem tekinthető», ha a követelés még az ítélet hozatalakor sem járt le, hanem csak le fog járni mikor az ítélet majd jogerőre emelkedik, úgy nincs jogalapja az ítéletben a fizetési kötelezettség kimondásának, úgy a követelés megállapítható, de marasztalásnak helye nem lehet.

Egyébiránt is a kereseti követelés bizonytalanságának figyelembe vétele egy más, sokkal helyesebb bírói intézkedésben nyilvánulhat: a perköltségek kölcsönös megszüntetésében.

Ha a fizetés ideje meghatározva nem volt, késedelem terheli az adóst, midőn a bírói vagy bíróságon kívüli megintés napja után a követelésre jogosult féllel ki nem egyezett.

A bírói megintés leghathatósabb és legkomolyabb neme kétségkívül a kereset megindítása; a késedelemnek szükségképen jogi következménye pedig az, hogy a késedelmes fél köteles megtéríteni azon kárt, mely a késedelemből az ellenfélre hárolott; és ezen kár épen a törvényes késedelmi kamatnak fizetése által téríttetik meg.

Mi sem jogosabb tehát, mint hogy az elmarasztalt alperes a megítélt összeg utáni törvényes kamatot is fizesse, legalább a kereset indításának, vagy — a mi talán még helyesebb, de nálunk egyáltalában nem szokásos — a kereset alperes részére történt kézbesítésének idejétől számítva. Helyesebb mondom, mert a bírói megintés tulajdonképen nem a kereset beadásakor, hanem ennek alperes részére való kézbesítésekor történik.

A fenebb érintett indokolásban tán a kamatnak tulságosan szűk értelembeni felfogása is nyilvánul: mintha kamatról az összegre nézve kifogáson felül álló pénzbeli követelésnél lehetne csak szó; és mintha kamatot csak akkor és azon időtől fogva lehetne igényelni, mikor a követelés összege beismerés vagy bírói ítélet által megállapított.

A kamat ugyanis tágabb értelemben minden álló vagy forgalmi tőke haszonvételének kárpótlása; és ezen kárpótlással, tehát kamattal a késedelmes fél mindig tartozik azon időtől számítva, mióta oly tőkének haszonvételében volt, melynek tulajdona az ellenfelet illette.

Tekintsük még a kamat meg nem ítéltetésének következményeit.

Ha engem vagyonomban valaki jogellenes cselekmény által bizonyos összeg erejéig megkárosított, úgy szintén ha oly összeget, melynek tulajdona engem illet, saját használatára visszatartott, köteles az általam indított per folytán engem vagyoniilag oly állapotba visszahelyezni, melyben a kártétel vagy tulajdonomnak visszatartása nélkül volnék.

A jogellenes cselekmény által megzavart jogi egyensúly tehát korántsem lesz helyreállítva, ha nekem hosszú, talán évekig tartó perlekedés után tisztán a kártérítési tőke avagy a jogellenesen elvont összeg megítéltetik. Ezzel csak részben van nekem igazság szolgáltatva; mert alperesnek kötelessége volt a kártérítési vagy a tőlem elvont összeget, mihelyt arra felhivatott, azonnal megfizetni, vagy — ha a követelést tulzottnak találta, az ő számítása szerinti összeget bírói letétbe helyezni; mert senki sincs jogosítva feltenni rólam, hogy az esetben, ha alperes fizetési kötelezettségének megfelel, a kapott összeget gyümölcsöztetlennül évekig hevertettem volna, a bírói letétbe helyezett összeg kamatai pedig szintén engem illetnének; viszont alperes senkit sem fog meggyőzni arról, hogy a tőle követelt összeget a keresetnek kézhez vételétől az ítéletnek jogerőre emelkedéséig készen s használatlanul tartotta, s hogy ezért az ő vagyonának és az én vagyonomnak állaga egy lesz, akár a per indításakor kaptam volna, akár a per jogerejű eldöntésekor kapom a követelési összeget, egyre járván hogy a két időpont között az összeget én őriztem-e vagy más valaki.

Oly esetben, midőn valakinek ingatlan tulajdonát egy másik jogellenesen birtokban tartja, a jogtalan birtoklás ideje alatti haszonvételeket a tulajdonosnak föltétlenül megítéljük. Nem kívánjuk annak bizonyítását, hogy a birtok az ingatlanokat jövedelmezőleg valóban használta, és nem kérjük, hogy a tulajdonos azokat használta volna-e s miképen? Az ingatlan birtokot tehát föltétlenül jövedelmező tőkének tekintjük. Ugyan mi ok van arra, hogy annak ne tartsuk a pénzbeli tőkét épen a mai időben, a pénz uralmának idejében?

Vegyük figyelembe végre, hogy nem egészen felperestől függ a pernek jogerejű ítélettel való gyors befejeztetése; és azon kilátás, hogy a marasztalási tőke után a kamat csak az ítélet jogerőre emelkedésének idejétől fog számíttatni, igen hatályos csáb lehet alperesre nézve, hogy az ítéletnek hozatalát, illetőleg a hozott ítéletnek jogerőre emelkedését lehetőleg akadályozza.

Pedig igen különös az, hogy például oly perben, melyben alperes elsőbíróságilag 1000 ftban elmarasztaltatik,

felperes egy évi kamatot, tehát 60 frtot vagy még többet veszítsen csupán azért, mert alperesnek tetszett az ítélet ellen a harmadbíróságig felebbezni!

Dr. Imling Konrád,
kir. tszéki bíró.

A tőzsdebíróság.

A «Pester Lloyd» első oldalán, a tisztán üzleti ügyeknek szánt rovatban, hová bizonyára ritkábban téved a jogász olvasó, néha találkozunk jogi érdekű cikkekkkel is. A kor demokratizáló irányzatának köszönhetjük, hogy a tudomány már ezen helyen is feltalálja magát; hogy elszánja magát királyi hermelin helyett mindennapi köntöst öltetni s márvány templomból, arany trónusáról leszállni azon csarnokokba, hol kivüle más istent is imádnak.

Ha azonban a tudomány demokratizálásával megbarátkoztunk, e működést eléggé hasznosnak kell elismernünk. A szakirodalom számára a «Pester Lloyd» üzleti rovata mindig «falu vége» marad ugyan; de a jogi intézmények népszerűsítéséhez e cikkek kétségkívül hozzá járulnak, s miután nagyobb részük, elég meggondoltan, kerüli a polemiát, s beéri a szaktudomány és törvénykezés eredményeinek regisztrálásával és értelmezésével, az ily irodalmi tevékenység ellen kifogást tenni alig lehet.

De van egy tárgy, melyhez a «Pester Lloyd» nem szólhat a nélkül, hogy magától ne dobná mindazon nyugodt tárgyszerűséget, melyet fentebb elismertünk. Ha a tőzsdebírósról van szó, tisztelt laptársunk «aus dem Häuschen». Nem a hideg, előnyöket és hátrányokat higgadtan latolgató üzletember többé, kinek még foglalkozásától távol eső szakkérdésekben is vannak egészséges gondolatai, hanem fejvesztett pártember, kinek minden szava szenvedély, guny, gyanúsítás.

Olvasóink emlékeznek talán a vitára, mely a mult nyár folyamában lapunk s a «Pester Lloyd» között e kérdésben folyt. Akkoriban egy névtelen cikkíróval állottunk szemben, ki a tőzsdebíróság elleni küzdelmet kizárólag az ügyvédektől származónak, a legpiszkosabb kenyérgkérdésre vissza vezetendőnek állította. Utolsó cikkünkre az ellenfél soká hallgatott. Most Dr. STILLER MÓR budapesti ügyvéd ur veszi fel *D.* jegy alatt működő irodalmi collegája mellett a fegyvert.

A cserének csak örvendhetünk. Előbbi ellenfelünk, bár több észrevétele jogásztól látszott sugalmazottnak, egész érvelése után ítélve nem volt szakember. Cikkei azon benyomással voltak reánk, mintha a tőzsdebíróság fentartása mellett rajongó oly kereskedőtől származnának, kinek csak az ügyvédség legselejtebb elemei gondolkodás módjával volt alkalmuk megismerkedni. Dr. STILLER ur ellenben szakember; módjában áll valamely jogi institutiót tudományos és tudományosan gyakorlati szempontokból megítélni, s a mi az ügyvédséget illeti, azt képzelni az ember, hogy senkinek sincs alkalmuk az annak javában uralkodó szellemet jobban ismerni, mint épen az ügyvédnek.

Mily nagy volt tehát ámulatunk, midőn tapasztaltuk, hogy két ellenfelünk között a különbség vajmi csekély! Dr. STILLER ur nem *más*, csak más forma mint *D.*, csak fejlettebb hason mása. A mi *D.*-nél ösztön, STILLER urnál öntudat; *D.* naiv, STILLER ur kitanult. Ezzel járnak azután a fejlettebb természet árnyoldalai is. *D.* durván vág, STILLER ur czirógatva mar; *D.* mereven következetes, STILLER ur kitérő és alkudozó. *D.* azt mondja «nem kell ügyvéd» — STILLER ur azt mondja: «kell, de távol kell tartani»; *D.* szerint a törvényjavaslat rossz, — STILLER ur szerint jó, csak ki kell játszani tudni.

Ennyit a személyek jellemzéseül. Nekünk az ügygyel levén dolgunk, a személyekkel gyorsan végezhetünk. Attérünk a felhozott érvek megbeszéléséhez, időszerű levén ez

már csak azon okból is, mert az országgyűlés előtt levő perrendtartási törvényjavaslat tudvalevőleg a tőzsdebiróságra is kiterjeszkedik. A tárgy azonfelül állandóbb érdeket is vehet igénybe; mert a magyar ügyvédség történetében emlékezetes és állapotaink jellemző vonása marad ezen intézmény, melynek privilegiumával szemben egy tekintélyes társadalmi osztály törvényben gyökeredző jogai sokáig érvényesülni nem tudtak.

Azt tudjuk már régen, hogy a tőzsdebiróságot védelmező jogászok mindenkéül a tudományt, az általuk «theoriá»-nak keresztelt rendszerességet, rugják ki láb alól. Dr. STILLER ur is ezen kezdi. Szerinte a peres eljárás egysége elméleti szempontból «csábító» ugyan, de gyakorlatilag kivihetetlen; természetes küzdelme ez az egyéninek az egyenlősítő sablon ellen; ezt a kereskedelmi-, bányá-, gyári-, cselédbiróságok bizonyítják.

Erre válaszunk ez: Nem csupán az eljárási formákról van szó, hanem arról, joga legyen-e egy társadalmi töredéknek, magának egész külön *jogrendet*, mind alakit mind anyagit, alkotni; oly jogrendet, melynek tételei az ország közönséges jogával gyakran a legkiáltóbb ellentétben állnak? Joga legyen-e e jogot állami komoly ellenőrzés nélkül, képzettség tekintetében mi garantiát sem nyújtó, nem felelős, fegyelmi uton kérdőre nem vonható bírák által kezeltetni? Lehet-e ily bíróság határozatait végérvényeseknek elismerni, úgy hogy azok ellen *semminemű* jogorvoslat megengedve ne legyen? Ily kiváltságot igényel a budapesti tőzsde, mereven ragaszkodván ahhoz, hogy úgy nevezett választott bíróságát az ország törvényei, sem az anyagiak, sem az alakiai ne kötelezzék. Ez a kérdés, s annak eldöntését sürgetik a jogászörök. Higyje el STILLER urnak a ki akarja, hogy e kérdés «theoretikus». Mi practice úgy tudjuk, hogy a tőzsdebiróság pl. mióta fennáll, elismeri az úgy nevezett differentiák keresetőségét, míg országos jogunk azt a legújabb időkig majdnem kivétel nélkül, s a kereskedelmi törvény életbe lépte óta is csak szűkebb körben ismeri el, s legújabb döntvényeink egyike is megtagadja a «fogadás szerű» tőzsde-ügyletektől az oltalmat.

Ezen állapotot egy országos specialjoggal összetéveszteni valóban megdöbbentő. A kereskedelmi törvény Magyarországon összes kereskedői, az országban bárki által kötött bizonyos ügyletek számára irányadó. Összhangzásban törekszik lenni az általános országos joggal, különösen az országos kereskedelmi jog szokással. A budapesti tőzsde mást kíván: singularis budapesti tőzsdei jogot, eljárást és bíróságot. A különbség, úgy hiszszük kézzel fogható. Nemcsak theoretikus az, hanem a mindennapi élet érdekeit érintő. A ki a kereskedelmi jog értelmében szerződik, annak módjában van, sőt kötelessége is, ismerni a kérdéses joganyagot; a budapesti tőzsde singular-joga tekintetében hasonló kötelezettséget felállítani mindenestre méltánytalan. A ki mint nem tőzsdei tag magát a tőzsdebiróságnak aláveti, nem tudhatja, és legtöbb esetben nem is tudja, hogy ügye ott nemcsak más eljárás, de más anyagi jogszabályok szerint is fog eldöntetni, mint az ország rendes bíróságainál; e tudatra csak akkor ébred, mikor esete elbírásánál tapasztalja, hogy nemcsak gyorsabb, de oly ítéletet is nyert, mely megfelel egy clique érdek-irányzatának, de nem a nép, nem saját maga jogmeggyőződésének.

Az ezen állapot ellen folytatott harcot Dr. STILLER ur «journalistikai hajtóvadászatnak» nevezi, melynél a «tarka köntös» az «üres ostorcsattogás» játszotta a főszerepet. A jogász közönség ismeri törekvéseinket, s a szaklapok magatartásából, valamint a budapesti és temesvári ügyvédi kamarák nyilatkozataiból ítélve egyhangulag helyesli is azokat. Mi beérjük ezzel, s nem kérünk, de nem is várunk elfogulatlan bírálatot azok részéről, kik mint STILLER ur, a dologban közvetlenül érdekelve vannak. Hisz épen az ő

fejük fölött csattogott ostorunk, s jaj a vadásznak, ha a róka van hivatva fölötte ítéletet mondani.

A tőzsdebiróság megbeszélésénél nehéz mellőzni az ügyvédi képviselőt kérdését (csak azok térnek ki előle, kik hozzá szólni nem mernek). Dr. STILLER ur is észrevételei tárgyává teszi azt. Ő szellemben látja már, mily borzadály (ein antizipiertes stilles Gruseln, ezek classikus németségű szavai) fogja el a tekintetes börzetanácsos urakat ha arra gondolnak, hogy az ügyvédek el fogják bolondítani (berücken) egyenes gondolkodásukat. STILLER ur egy szóval sem árulja el, hogy e félelmet alaptalanak tartja. De azért nem meri javasolni, hogy ragaszkodjanak az ügyvédek további kizárásához. Nem; ő csak azon praktikus tanácsot szolgáltatja nekik, — hogy ne állapítsanak meg költségeket.

E tanácscsal szemben nehéz megóvni az objektivitást. Hogy az ügyvéd díjért dolgozik, bevallani nem szégyen. De itt a fődolog az, hogy az 1874. XXXIV. tcz. 54. §-a világosan rendeli, miszerint «az ügyvéd a reá bízott ügyben . . . illő jutalomdíjt követelhet». E törvénnyel szemben most STILLER ur azon jogvéleményre érzi magát jogosultnak, hogy a tőzsdebiróság a díj megítélését nemcsak az ellenfél irányában, hanem *általában*, megtagadhatja. Nem szükség bőven fejtegetnünk, hogy e nézet egyenesen a törvénybe ütközik. S ha STILLER ur a tőzsde-biróságnak ad ily törvényellenes tanácsot, s lehetőknek tartja, hogy az elfogadtatik, ez bizonyítja, mily véleményben van maga STILLER ur az intézményről, melyet pártfogása alá vesz. Az egyedül üdvözítő «Börsenordnung», melyre Dr. STILLER ur hivatkozik, ezen mitsem változtat. Mert nem is tekintve, hogy törvény, kivált későbbi törvény ellenében e szabályzat érvénnyel nem bírhat; azon körülmény, hogy a tőzsde-rendszabály a költségek megítéléséről semmi intézkedést nem tartalmaz, nem ok arra, hogy az 1874. XXXIV. tcz. fentebb idézett rendelkezése mellőztessék.

Kétségtelen, hogy azon ellenszenvhez, melylyel a tőzsdebiróság ma már minden józan embernél találkozik, önmaga nagyban hozzájárult az által, hogy hatáskörét mód nélkül kibővítette. Sajátsága a privilegiumnak, hogy terjeszkedni szeret. Az intézmény védelmezői e körülményt mind-e napig makacsul tagadták, és a «Pester Lloyd» szerkesztősége STILLER ur ebbeli beismerését mentegető jegyzettel kíséri. De e tényt elvitatni akarni meddő vállalkozás; s ha nem igaz, hogy a tőzsdebiróság telekkönyvi ügyekbe avatkozott, úgy kétségtelen, hogy ügyvédi díjakat, nemcsak a perben, de külön perrel érvényesítettek, megítélt. Példa reá a híres Links-eset. Kérdjük most már: hogyan lehet ezen eljárást a STILLER ur által tolmácsolt felfogással összeegyeztetni? Ha a nevezett kartárs ur nézete tőzsde körökben helyeslésre talál — pedig azt abból is következtetnünk kell, hogy a tőzsde lapjában jelent meg — úgy a mondott esetben a tőzsdebiróság saját jogi meggyőződése ellen cselekedett. Fényes illusztrációja ez annak, mit ér a «Wissen und Gewissen» clausula a gyakorlatban!

Terünk nem engedi meg, hogy a tőzsdebiróság sokat tárgyalt kérdésének minden oldalát újból megvitassuk. A mennyiben STILLER ur positiv módosításokat javasol a perrendtartási tervezethez, azokat részletesen megbeszéljük akkor, ha, mint szándékunk, e javaslatot magát teszszük észrevételezésünk tárgyára. STILLER ur cikkei főképp azért voltak reánk kinos hatással, mert a jogászi — vagy mondjuk ügyvédi — érdekeket épen jogász által láttuk malitiával tárgyalva. Mi nem akarjuk a közérdeket osztályunk érdekeinek alárendelni; hisz akkor magunk esnénk azon hibába, melyet a tőzsde uraiban kárhoztatunk. A közügyek közül bizonyára tág tere van a nézetkülönbségnek. De vitatkozási hevünk sohase ragadjon oda, hogy saját osztályunk irányá-

ban mellőzzük ama deferentiát, melyet a nagy közönségtől oly hangosan követelünk.

Dr. Tauszig János.

Különfélék.

(A képv. ház igazságügyi bizottsága) márcz. 23-ki ülésében a birói függetlenség iránti tvjavaslatot vette tárgyalás alá. A vita folyamában minden oldalról élesen megtámadták a javaslatnak több — különösen a bírának a miniszter általi áthelyezésére s a kezelő személyzetnek közigazgatási fegyelmi hatóság alá helyezésére vonatkozó — intézkedéseit. A bizottság két ellenzéki tagjának távolléte folytán egy szótöbbséggel elfogadtatott ugyan általánosságban a javaslat, de a kifejtett vita után kétségtelen, hogy a bizottság gyökeresen át fogja a javaslatot dolgozni, s azon rendelkezést, mely a bírák áthelyezését egyedül a miniszter rendelkezésétől tette függővé, mindenesetre mellőzendő. Az ülés folyamáról itt következik a részletes tudósítás:

Bokros előadó a tjavaslatot, melynek némely intézkedései feltétlenül szükségesek s a többi rendelkezés is a részletes tárgyalásnál leghelyesebben vitatható meg, általánosságban elfogadásra ajánlja.

Chorin kiemeli, hogy a birói függetlenséget három évre felfüggesztő törvény értelmében, három év leteltével a birói függetlenség vissza lett volna állítandó, s akkor még nem volt szándék azt részben állandóan eltörölni. Szóló óhajtott volna, hogy a miniszter előterjeszsze azon indokokat s adatokat, melyek őt eredeti szándékának megváltoztatására indították. Igaz, hogy vannak kijavítandó hiányai az előbbi törvényeknek, de a jelen javaslat ezek keretén messze tulmegy s igen fontos radikális intézkedéseket tartalmaz. Az eddigi törvények hiányait szóló szerint fokozatos fegyelmi büntetések behozatala, az ellenőrzésnek — a hatályosabbá tétel céljából — a felsőbb bíróságra ruházása által kellett volna orvosolni. A jelen javaslatban szóló nem lát haladást, nem látja a létező hiányok orvosolását.

A kezelő személyzet fölötti fegyelmi hatóságnak, mely eddig biróilag gyakoroltatott, administratívva tétele káros és helytelen korlátozását képezi az eddigi birói törvényeknek. A javaslat további sérelmes rendelkezése az, hogy a királyi ügyész ellenőrzési jogát a törvényszékekkel szemben mértéktelenül kiterjeszti, hogy a felelősségi törvényszéknek jogot ad a szóbeli eljárástól eltekinteni s pusztán az írásbeli okmányokból itélni, hogy a birói áthelyezést tisztán a miniszter belátásától teszi függővé. Oly jog ez, a melylyel rendkívül visszaélések követhetők el, a melyek ellen a miniszteri felelősség éppen semmiféle biztosítékot nem nyújt. Szóló szívesen támogat minden oly törekvést, mely eddigi birói törvényeink reformját tüzi ki célul a birói függetlenség megsértése nélkül. De a jelen javaslatban e cél nem találja fel, s azt általánosságban sem fogadja el, annyival kevésbbé, mert a három év leteltével e javaslat nélkül is visszaáll a birói függetlenség iránti törvényeink hatálya.

Perczel miniszter kiemeli, hogy a bírósági törvények hiányai s azok orvoslásának szüksége általánosan el van ismervé. Az 1873-iki törvény a jelen javaslatnál sokkal tágabb hatalmat adott a miniszter kezeibe s mégis senki sem állithatja, hogy a kormány csak egy esetben is felhasználta volna azt a bírák befolyására s függetlenségük megtámadására. Az, hogy a legalsóbb kezelő hivatalnok fegyelmi ügye is a legfőbb ítélőszék elé menjen, sehol sincs alkalmazva, s akkor, midőn az ország mindennemű hivatalnokai fegyelmi tekintetben in ultima instantia az illető miniszter alá vannak helyezve, nincs semmi veszély abban, ha ezen alárendelt bírósági hivatalnokokra is kimondatik az. — A kir. ügyész jogkörét a bíróságok tagjaival szemben legkevésbbé sem terjeszti ki a javaslat, az eljárás kiméletesebbé

s egyszerűbbé tétele szempontjából módot ad a kir. ügyésznek, hogy az illető bírát nyilatkozattételre szólítsa fel. Az áthelyezésnek, mint közbeni fegyelmi büntetésnek felvétele általánosan érzett szükségnek tesz eleget. A kormány e javaslatot tisztán csak az igazságszolgáltatás javítása szempontjából terjeszté elő, s hatalmi kérdés egyáltalán nem lebegett előtte; kéri a bizottságot, hogy szintén ily objektív szempontból vegye bírálata alá a javaslatot, s fogadja el azt általánosságban. A részleteknél kész hozzájárulni a célnak megfelelő minden módosításhoz.

Horánszky szintén több kifogást tesz a törvényjavaslat ellen. Mindenekelőtt alakilag nem helyesli azt, hogy egy törvénybe oly egészen heterogen dolgok foglaltassanak össze, mint a birói függetlenség s a fegyelmi eljárás. E szempontból a javaslat ketté volna választandó. Nem vizsgálja azt, vajjon elkerülhetlenül szükséges volt-e az, hogy az országgyűlésnek éppen végén, midőn még oly sok fontos teendő van hátra, belenyuljunk a fegyelmi törvény módosításába; de ha ez szükséges, akkor orvosolni kell annak minden hiányát, hogy ne kelljen az országgyűlésnek rövid idő alatt ismét megbolygatni a birói törvényeket. Nem ellenzi, hogy ez esetre az áthelyezés is felvéttessék a fegyelmi büntetések közé, de ahhoz nem járulhat, hogy a miniszter alkalmazhassa az áthelyezést is. Ez a birói függetlenség felfüggesztése iránti törvénynek más alakban való visszaállítása, a mibe semmi szin alatt nem egyezhetik.

Ha a kezelő személyzet fegyelmi ügyei közigazgatási uton kezeltetnek, akkor a közigazgatási forum belátásától tétetik függővé a keresetösségi jog, a magán felek kártérítési igényeinek kielégítése. Mindezek alapján felhívja a bizottságot, ejtse el ezuttal a javaslatnak a fegyelmi ügyekre vonatkozó intézkedéseit; de ha a fegyelmi törvény módosítását is szükségesnek tartja, a javaslatot adja ki egy 3 tagu albizottságnak a felhozott eszméknek megfelelő átdolgozása végett.

Perczel miniszter nem tartaná czélszerűnek, hogy előzetesen megállapított elvek nélkül küldessék ki egy albizottság a javaslat átdolgozására.

Horváth Lajos sokban osztozik Horánszky és Chorin nézeteikben, csak a kezelési hivatalnokok elleni fegyelmi eljárás tekintetében nincs egy véleményen.

A kir. ügyész hatáskörének kiterjesztése ellen szerinte is lehet figyelemre méltó érveket felhozni, melyeket a miniszter bizonyára tekintetbe veend, s nem fog elzárkózni a szükséges módosítások elől. De ebből nem következik az, hogy a javaslat általánosságban se fogadtassék el. Neki is vannak aggályai, de ő minden oly intentiót, mely a jó igazságszolgáltatás első factorának, a birói karnak javítását czélozza, kész támogatni, s a jelen javaslatot csak azért, mert hiányos, vissza nem utasítja. A javaslatnak ketté osztása szerinte is szükséges lesz.

Hodossy hozzá járul Horánszky indítványához. Az albizottságnak adandó utasítás csak általános elvekből állhatna, melyek iránt a mostani vitában mindenki nyilatkozhatik. A részletes tárgyalás most nem czélszerű, mert a javaslat legtöbb szakasza a felszólaltak által el nem fogadhatónak nyilvánítottatott.

A miniszteri áthelyezés fenntartása nem egyéb, mint a birói függetlenség felfüggesztésének határozatlan időre decretálása. Elismeri, hogy a jelenlegi miniszter a nagyobb hatalommal nem élt vissza, de a törvény nem személyek számára alkottatik. E rendelkezés, valamint a félévi áthelyezés megengedése mindenesetre mellőzendő. Hasonlóképpen mellőzni kell a birói hivatalnokok fegyelmi ügyeinek a közigazgatási forum alá helyezését is. A birói önértet a legnagyobb mértékben sértő lenne az, ha a kir. ügyész egyszerű felszólítására, kénytelen lenne a bíró igazolni magát előtte. Nem azt kell nézni: mi a legkényelmesebb a kor-

mányra, s az egyes közegekre nézve, hanem hogy mi nyújt a bíróságoknak legtöbb garantiát még az esetre is, ha más fog ülni az igazságügyminiszteri székhelyen. Az albizottság kiküldését elfogadja.

Bokross előadó szerint a javaslat §§-ai hat különböző elvi rendelkezést tartalmaznak, a melyek nem így általánosságban, hanem külön-külön vitathatók meg leghelyesebben. Ha nem is akarja a bizottság azonnal véglegesen megállapítani a szöveget, legalább az egyes kérdéseket sorban vegye tárgyalás alá, mert csak akkor lesznek határozatok hozhatók.

Hammersberg a tvjavaslatot általánosságban elfogadja, bár annak némely intézkedéseit ellenzi. A kezelő személyzet fegyelmi ügyére vonatkozó változtatásban semmi aggodalmat nem lát, sőt azt a mi viszonyaink közt szükségesnek tartja. A kir. ügyész általi felszólítás a nyilatkozásra, mielőtt a fegyelmi eljárás megindíttatnék, csak előnyére válik az illető bírónak. A fegyelmi eljárás megváltoztatásánál természetesen intézkedés lesz szükséges a magán jogi kártérítésre nézve. A bírói függetlenség szempontjából kívánatosnak tartja, hogy ne a felsőbb bíróságok jelöljék ki a fegyelmi bíróság tagjait, s hogy a miniszteri áthelyezés vagy teljesen mellőztessék, vagy a szükséges garantiáknak felvételével módosíttassék.

Marosovszky több helyes intézkedést látván a tvjavaslatban, azt általánosságban elfogadja. Az áthelyezés iránti §-t változatlanul ő sem fogadhatná el, de annak felvételét a törvénybe gyakorlati tekintetből szükségesnek tartja.

Schmausz az albizottságtól gyors eredményt nem vár s a tvjavaslatnak elfogadása s a részletes tárgyalásnak megkezdése mellett nyilatkozik; megjegyezvén, hogy az áthelyezéshez csak mint fegyelmi büntetéshez járul hozzá.

Chorin csatlakozik Horánszky indítványához, miután maga is csak a tvjavaslat gyökeres átdolgozását óhajtja.

A bizottság erre 5 szavazattal 4 ellenében elfogadja általánosságban a tvjavaslatot.

(A részletes tárgyalás) alkalmával a tvjavaslat címénél *Bokross* előadó a bizottság kebelében felmerült azon nézetet, hogy a javaslat két törvényre osztassék fel, nem fogadja el, miután a javaslat rendelkezései egymással dologi összefüggésben állanak.

Horváth Lajos a ketté osztást pártolja, miután a javaslat némely intézkedése kivételes állapotot szüntet meg, a többi pedig permanens természetű s az 1875. 36. t. cz. némely intézkedésének hatályon kívül tétele, s az 1871. 8. és 9. t. cz. némely intézkedésének módosítása közt nincs szerves összefüggés.

Perczel miniszter nem fektet nagy súlyt reá, akár egy marad, akár ketté osztatik a javaslat, s azt egészen a bizottság tetszésére bizza.

Horánszky szerint legalább két törvényt kell a javaslatból csinálni, ha az az 1875. 36. tcz. hatályon kívül helyezése mellett még egyéb intézkedést is fog tartalmazni.

Szilágyi Dezső a cím azon részét, mely az 1871. 8. és 9. tcz. némely intézkedésének módosításáról szól, függőben hagyatni kívánja, míg a tvjavaslat végig tárgyalatott, s az 1875. 36. t. cz. hatályon kívül helyezését minden esetre külön törvénybe foglalni véli.

Hammersberg felszólalása után, ki az egész cím megállapítását függőben kívánja hagyatni, míg a tvjavaslat végig tárgyalatott, a bizottság elhatározza, hogy a tvjavaslat két külön törvényjavaslatra osztassék.

Az 1-ső §-t a bizottság a következő szerkezetben állapította meg: «Az 1875. 36. tczikknek 2. és 3. §§-ai és a 4. §. első bekezdése hatályon kívül helyeztetnek.» E §-hoz egy új §. jő, mely szerint «a jelen törvény végrehajtásával az igazságügyminiszter bizatik meg.» E két §. képezendi az első tvjavaslatot.

A 2. §. tárgyalását megelőzőleg *Horváth* Lajos indítványozza, hogy a hivatalos teendők ellátásában tanusított hanyagság is vétessék fel a fegyelmi vétségek közé.

Teleszky az indítványt a gyakorlati tapasztalás szempontjából szükségesnek tartja és elfogadja.

Csemegi államtitkár megjegyzi, hogy a fegyelmi bíróságok eddigi gyakorlata a hanyagságot eddig is fegyelmi eljárás alá tartozó kötelesség szegésnek tekintette; ha azonban a bizottság szükségesnek tartja ennek világos kifejezését, a miniszterium legkevésbé sem ellenezheti ezt.

Szilágyi Dezső azon esetre, ha a gyakorlat hibásan értelmezte a kötelesség sértés körét, nem ellenzi a hanyagságnak kiemelését; ellenkező esetben szükségtelennek tartja azt.

Bokross megjegyzi, hogy a fegyelmi bíróságok büntették ugyan a hanyagságot eddig is, de annak specialis kiemelése semmi esetre sem árt.

A bizottság elfogadja Horvát Lajos indítványát az 1871. 8. t.-cz. 20. §-a a) pontjának megtoldásaképen.

A törvényjavaslat 2. §-ánál *Bokross* előadó kifejti, hogy a három évi tapasztalás azon meggyőződést kelté, hogy a bírói függetlenség felfüggesztése és az áthelyeztetés a legüdvösebb hatást gyakorolta az igazságügyre nézve; hogy továbbá a fegyelmi büntetések hézagossorozata közbenső büntetésekkel egészítendő ki. Az egész áthelyeztetést, mint fegyelmi büntetést nem fogadja el, mert ez dehonestálja magát a bírót s különösen azon kerületet, melynek igazságszolgáltatása büntetésből ruháztatik az illető bíróra. Ellenben a miniszternek megadja az áthelyeztetési jogot, miután igen gyakran fordulnak elő esetek, melyekben a bírónak eddigi helyén való működése merőben lehetetlenné válik. Ha az áthelyeztetést a miniszter oly bíróra mondaná ki, a ki hat hó alatt más fegyelmi büntetésben részesült, az áthelyeztetési költséget neki kellene viselnie. Indítványozza, hogy a törvényjavaslatnak ide tartozó, a törvényjavaslattal benső összefüggésben álló §§-ai együtt tárgyalassanak.

A bizottság az áthelyeztetés két neme közt ily benső összefüggést nem látván, a 2. §-nak külön tárgyalását határozza el.

A 2. §-nál *Bokross* előadó az áthelyeztetésnek mint fegyelmi büntetésnek mellőzését, s a helyett a következő fegyelmi büntetést javasolja: «Ideiglenes vagy végleges nyugalomba helyezés a szabályszerű végellátási igények leszállítása mellett.»

Horváth Lajos elismeri az áthelyeztetésnek mint büntetésnek hátrányait, de mégis elfogadandónak tartja, mert lehetnek oly esetek, midőn a bíró nem folytathatja működését előbbi helyén. A pénzbüntetés és az áthelyeztetés közt még így is nagy ugrás leend. A nyugdíjazás nem fogadható el szóló szerint, mert nem nyújt módot arra, hogy az illető annak tartama alatt expiálhassa; a két említett büntetés közé közbenső fokul indítványozza: «a rendes fizetésnek 1/3-ra leendő leszállítását fél évtől 3 évig terjedhető időtartamra.» A roszalás és feddés, melyek közt semmi különbség nincs, egy fegyelmi büntetéssé lenne összevonandó.

Chorin az elnöki rendes büntetések közé nemcsak az intést, de a roszalást és feddest is felveendőnek tartja, mert szükséges, hogy a törvényszéki elnök nagyobb discretionális hatáskörrel birjon. Szükséges továbbá fokozatosabb büntetések alkalmazása. Elfogadja az áthelyeztetést, mint fegyelmi büntetést, de a bírói függetlenség első postulatának tekinti, hogy ezt csakis a fegyelmi bíróság alkalmazhassa. A nyugdíjazás alkalmazása bizonyos időre indokolatlan s csak a végleges nyugdíjazás, a nyugdíj egy részének leszállítása mellett képezhetné a helyes büntetésnemet.

Hodossy nem ellenzi a roszalásnak és feddésnek az elnöki jogok közé átvételét, csak attól tart, hogy ez a fegyelmi törvénynek igen messzeható módosítását vonná

maga után. Az áthelyezést mint fegyelmi büntetést elfogadja, de a politikai hatalmat semmi esetre sem ruhazza fel e joggal. A nyugdíjazást s fizetésleszállítást nem párolhatja.

Teleszky azt tartja, hogy a rosszalásnak az elnöki jogok közé áttétele nem teszi szükségessé a törvény gyökeres átdolgozását. Az áthelyezést elfogadja, de a nyugdíjazáshoz pénzügyi szempontból nem járulhat. A fizetés leszállítása helyett célszerűbb volna a pénzbüntetés korlátainak tágítása.

Szilágyi Dezső az áthelyezést mint büntetést a javasolt alakban nem fogadja el. Nagy árnyoldala e büntetésnek, hogy nem mérhető meg, mert sok esetben igen nagy hátránnyal jár, más esetben pedig nem is büntetés. Ennél helyesebbnek tartja a javasolt más büntetés nemeket, melyek anyagi érdekeiben sujtanak a bírót. Azt a jogot, hogy a miniszter is áthelyezhesse a bírót, semmi feltétel közt nem adja meg. Megengedi ellenben, hogy a fegyelmi vétség elintézése után a fegyelmi bíróság vizsgálja meg azt is, vajjon nem forognak-e fenn oly körülmények, melyek a bíró előbbi helyén megmaradását az igazságszolgáltatásra nézve károsná tennék, s a fegyelmi bíróság az áthelyezést kimondhassa, nem mint büntetést, hanem annak következményeképpen.

Schmausz elfogadja az áthelyezést, mint büntetési nemet s nem ellenzi a rosszalás áttételét az elnöki jogok közé, de a nyugdíjazási büntetést nem fogadja el.

Csemegi államtitkár elismeri, hogy vannak anyagi hátrányai az áthelyezésnek, mint fegyelmi büntetésnek, de a fegyelmi bíróságokban részt vett gyakorlati férfiak a viszonyok javulását várják e közbenső büntetés felvételétől. A nyugdíjazáshoz nem járulhatna, mert megtörténhetnék, hogy sokan fegyelmi vétséget követnének el csak azért, hogy nyugdíjaztassanak, midőn azután gyakorolni fognák az ügyvédkedést. Állam pénzügyi szempontokból sem volna ez elfogadható. A rosszalást baj nékül át lehet tenni az elnöki jogok közé, de a feddést nem volna helyes törölni a fegyelmi büntetések sorából.

Hammersperg elfogadja azt, hogy csak a rosszalás töröltessék a fegyelmi büntetések közül, elfogadja az áthelyezést, melyet a javasolt surrogátumok egyike sem pótolhatna célszerűen.

Floránszky az áthelyezést nem mint büntetést, hanem mint annak az igazságszolgáltatás szempontjából szükséges következményét kívánja a fegyelmi bíróság által alkalmaztatni.

Komjáthy szerint is az áthelyezés néha nem büntetés, de jutalom, s ha az illető nem büntetesként, hanem az igazságügyi politika szempontjából tétetik át, akkor nem fogadtatik bizalmatlansággal, s nem lesz az illető kerület is megbüntetve.

Marsovszky elfogadja az áthelyezést mint büntetést.

A bizottság a rosszalást az elnöki jogkörbe helyezi át, s a fegyelmi büntetések közül törli; az áthelyezést mint önálló büntetést elfogadja. A fizetés leszállítás és nyugdíjazás javasolt fegyelmi büntetés nemei fölötti határozás a következő ülésre halasztatott.

(A budapesti ügyvédi kamara.) A budapesti ügyvédi kamara három évi fennállás után tartott f. hó 24-én első ízben tisztújító közgyűlést. Az érdeklődés élénk volt, hetek óta foly a választási mozgalom, több párt is alakult; a közgyűlés színhelyének, Pestmegye üléstermének előszobájában a korán gyülekező kamarai tagok közt többféle szavazati lapokat osztogattak, sőt egy «ügyvédi nótát» is. A közgyűlésen meglehetősen élénk vita volt, de jelentékenyebb elvi eltérés a pártok közt nem mutatkozott. A kamara tagjai közül megjelent közel háromszáz budapesti ügyvéd; vidékről levélutján küldték be a szavazatokat, személyesen csak egy tag jött el.

Funták Sándor elnök megnyitván az ülést, figyelmezteti a tagokat a napirend tárgyainak fontosságára.

A választmány több ügyben intézett felszólamlást a miniszteriumhoz, de ezek közül elintézetlenül maradtak eddig:

a bírósági végrehajtók hivatalbóli eljárásánál okozott bélyegcsonkítások;

a bűnügyekben hozott vádhatározatok;

a kamarai beadványok bélyeg-kötelezettsége;

a bíróságoknál az ügyvédek részére külön várótermek berendezése;

a budapesti fenytő törvényszéknek és a budai I. és II. kerületi járásbíróságnak Budára a várba áthelyezése, valamint a nevezett bíróságnak telekkvi hatósággal felruházása; az ügyvédeknek a tőzsdebíróság előtti ügyködéstől elzárása;

a budapesti letéthivatal áthelyezése; a magyar alattvalóknak a romániai bíróságok ellenében megvéde;

egyes bíróságoknak az ügyvédek irányában követett sérelmes eljárása; a perügyelői és tömeggondnoki díjak külön megadóztatása és a tőzsdebíróságok megszüntetése iránt tett felszólamlások.

A terjedelmes jelentéshez csak *Végh* János szólott hozzá; kifogásolta, hogy a folyó ügyekről szóló kimutatás nincs rendszerezesebben szerkesztve; azt indítványozta, hogy a közgyűlés az öszinte törekvés és szabadelvűség felett, melyet a választmány a jelentés tanúsága szerint az ügyvédi kar érdekeinek megvéde körűl tanusított, fejezze ki elismerését, de tekintettel a jelentés által bevallott eredménytelenségre, vegye a jelentést sajnos tudomásul és utasítsa a ma megalakítandó választmányt, hogy az ezen jelentésben gyűjtött adatok, de másnemű sérelmek alapján is ujalagos kérvényjavaslatot szerkeszsen, melyet helybenhagyás végett a legkésőbbben három hó múlva e célra egybehivandó rendkívüli közgyűlés elé terjesztend, hogy így a közgyűlés testületi erejével istápolja a törekvéseket, melyek eddig eredménytelenek maradtak.

Ezen indítvány közfelkiáltással elfogadtatott.

Következett a folyó évi költségvetés tárgyalása.

Ennek első tételénél (lakbér) *Morlin* Imre pénztárnök bemutat egy leiratot, melyben az igazságügyminiszter 400 frt évi segélyt ajánl fel a kamarának, ha megengedi, hogy az ügyvédvizsgáló bizottság a kamara helyiségében tartsa a vizsgákat; a miniszter megjegyzi, hogy nem rendelkezvén erre való helyiséggel, kénytelen volna kibérelni egy helyiséget és a költség fedezése végett felemelni a vizsgadíjakat.

A választmány azt javasolja, hogy ne adassék hely a miniszter kérelmének, mely bármi csekély mértékben is, de csorbitaná a kamara önállóságát és függetlenségét. A közgyűlés élénk helyesléssel fogadta a választmány e javaslatát.

A költségvetés egy további tétele kapcsán a kamara irodaszemélyzete 200 frtnyi fizetésfelemelést kért, mely élénk vita után meg is szavaztatott.

A titkár fizetése 2000 frtra irányoztatik elő; ez is igen élénk vitára adott okot; többen e fizetést le akarták szállítani 1200 frtra, mert tisztelet díjnak kívánják tekintetni, míg mások pl. *Hódossy* mintegy az ügyvédi díjazásnak mértékét kívánják a titkár kellő díjazását megállapíttatni.

A kérdést névszerinti szavazással döntötték el; 222 szavazattal 69 ellenében megszavazták a 2000 frtot. A tagsági díj, melyre nézve *Végh* János osztályozást kívánt behozni — 12 frtban állapíttatott meg.

Végül az elnök felszólította a tagokat szavazataik beadására.

Beadatott 443 szavazat (7 érvénytelen); elnökké választott *Hódossy* Imre 346 szavazattal, elnöki helyettesé *Szedencs* János 196-tal, titkárrá *Sigmund* Vilmos 370-nel, ügyészszé *Győry* Elek 366-tal, pénztárnokká *Morlin* Imre

240-el választmányi rendes tagokká *Lovich* Adolf 359-1, *Friedmann* Bernát 334, *Andorffy* Károly 242, *Mezey* Mór 23 6, *Deszkás* Gusztáv 224, *Baintner* Imre 217, *Környey* Ede 217, *Köves* György 198, *Piufsich* Frigyes 197, *Darányi* Ignác 195, *Schmidt* Titusz 195 és *Funták* Sándor 194 szavazattal; választmányi póttagokká: *Stiller* Mór 313, *Széky* Antal 304, *Novák* Sándor 196, *Czerneczky* Gyula 194, *Matuska* Péter 194 és *Zboray* Béla 185 szavazattal.

Ennek kihirdetése után szót emelt *Hodossy Imre*: Mélyen tisztelt ügyvédi kamara! (Halljuk! Halljuk!)

Ha végigtekintek a budapesti ügyvédi kamara tagjain és nézem azon férfiak sorát, kik e pályán oly érdemeket szereztek maguknak, milyeneket szerezni én még csak ezennél törekedhetem, és mégis azt látom, hogy önök bizalma engem jelölt ki az elnöki székre, tisztában kellennem az iránt, hogy az önök választása nem akart jutalom vagy megtisztelés lenni valamely érdeméért — mert azokkal nem bírok — hanem, hogy abban önök akarata nyilvánult arra nézve, hogy én és megválasztott tisztársaim vállalkozunk oly feladatok megoldására, melyektől karunk felvirágzását várják. Csak így, csak ezen értelemben vehetem és fogadhatom el a reám esett választást (Éljenzés).

Mélyen érzem a reám és tisztársaimra várakozó feladatok súlyát és fontosságát.

A feladatok elseje: a kamara tekintélyének fentartása, felfogva azt azon szempontból és azon értelemben, hogy minden sérelem, mely a kamarának bármely egyes tagját is érje, sérelem magára a kamarára (Élénk tetszés), és felfogva azon értelemben is, hogy minden hiba, melyet a kamarának bármely egyes tagja elkövet, következményeiben visszaesik az egész ügyvédi karra, magára a kamarára (Élénk tetszés és helyeslés). A mily szigorúan kell tehát ügyelnünk arra, hogy az utóbbiak megtoroltassanak, ép oly erélylyel és buzgósággal kell mindent elkövetni, hogy minden sérelem rögtön és teljesen orvosoltassék.

A feladatok sorozatát tovább tekintve, azok közt látom azt is, hogy hatni ügyekezünk a törvényhozás előtt és a kormánynál oda, hogy autonómiánk továbbfejlesztessék. Az 1874. XXXIV. törvénycikkkel e részben csak egy lépés történt. Meg lett szüntetve az az anomalia, melynélfogva az ügyvéd, ki szemben a bíróságokkal a jog védője és ellenőre volt, ugyanazon bíróság fegyelmi hatósága alatt állt; de ezentúl kénytelenek vagyunk azt mondani, hogy ez csak kísérlet, csak egy lépés, az első, melyet még soknak kell követnie, hogy azt mondhassuk, hogy az ügyvéd állása a törvényben úgy van meghatározva, a mint szükséges, hogy feladatának megfelelhessen.

Feladataink harmadik sorozatába tartozik: eloszlátása a közönségben nyilvánuló bizonyos elfogultságoknak; de ez első sorban az előbb említett kettős feladat mikénti megoldásától függ. Tagadhatatlan, hogy itt nagy nehézségekkel kell a kamarának megküzdnie; de bizton remélem, hogy a törekvés e részben is célzott fog érni. Minden országban a művelődéssel haladt egyszersmind a tisztelet is, melyben az ügyvédet részesítik. Nézzük Németországot, és azt látjuk, hogy ezelőtt egy századdal az ügyvéd ott még folytonos üldözés tárgya volt; most, a cultura előhaladottságával, oly tekintélyes állásuk, mint akár Franciaországban, akár Belgiumban vagy Angliában és Amerikában. Ma sem nyilvánul nálunk a művelt körökben sértő felfogás az ügyvédség tekintetében, és biztos vagyok benne, hogy amint a művelődés terjedni fog, el fogjuk érni, hogy a társadalom minden rétegeiben az ügyvédség iránt az azt megillető tiszteletet fogják tanusítani (Tetszés).

De hogy az imént jelzett feladatokat tisztársaimmal együtt megoldhassuk, elengedhetlen főfeltétel, hogy az egész ügyvédi kamarának, önöknek t. ügyvédtársaim, mindnyájuknak támogatására számolhassunk. Kell, hogy azon érzu-

let terjedjen el köztünk, hogy a kamara a közös anyja és mi mindnyájan édes testvérek vagyunk, hogy mindnyájunk érdekei közösek és azonosok. Ha úgy fogunk mindig fellépni, hogy önök nevében, önök összeségének súlyával lépünk fel, akkor az eredmény bizonyára nem fog elmaradni. Azt hiszem, e tekintetben lényegesen előmozdítólag fog hatni, ha a választmány a közgyűléssel mennél gyakrabban fog érintkezni (Élénk helyeslés); csak akkor mondhatjuk, hogy igazán az önök akaratának vagyunk kifolyása.

Sokszor hallottam azon észrevételt, hogy az ügyvédi kar nagy száma tulhajtásra hajlandó, és azért az ügyvédi kar a fegyelmet saját kebelében fentartani nem lesz soha képes, szóval, hogy az ügyvédi kar az autonómiára nem alkalmas. Én ezen véleményt soha sem osztottam és most sem osztom. Az utóbbi napok tapasztalatai mindenkit meggyőzhetnek ezen felfogás alaptalanságáról. A választási mozgalmak ideje alatt nagy élénkséget tapasztaltunk kamaránkban; de ezen élénkség soha sehol sem csapott át azon határokon, melyeket a jogos érdeklődés megenged és megkíván. Az egész mozgalom alatt előtérben volt a személyek tisztelete; személyt sérteni egyszer sem láttam, és az ép most véget érő közgyűlés egész folyamában a többségnek úgy mint a kisebbségnek mélyen t. tagjai a tárgyilagossággal és a higgadsággal azon hangján szóltak folyvást és tárgyalták az ügyeket, a mely minden testületnek becsületére válnék.

Ezen tapasztalatok után bizalommal nézek a jövő elé. Egy ily testület támogatása mellett sokat lehet végezni buzgalommal, kitartással és ügyszeretettel, és azért kérve magam és tisztársaim részére önök támogatását, ajánlom magamat kegyeikbe. (Hosszas zajos éljenzés.)

(A pozsonyi ügyvédi kamara) tisztikara és választmánya, a f. 1878. évi márczius 17-én megtartott 2-ik választási közgyűlésen a következőleg alakult meg:

Elnök: Dr. Samarjay Károly. *Áltnök*: Ollé Lajos, *Titkár*: Vrabély Pál. *Ügyész*: Rochlitz Tódor, *Pénztárnok*: Dr. Umlauff Gyula. *Választmányi rendes tagok*: Lányi Gyula, Dr. Gervay Nándor, Simonyi Gyula, Víz Sándor, Francisci Alfons, Mossóczy István, Vajmár Sándor, Hacker Károly. *Póttagok*: Beck Antal, Molnár Rezső, Olgyay Gyula, Vermes Mór. Ki utóbbi az ügyv. rendtartás 25. §-a alapján lemondott Kiss Sándor helyett meghívott.

(A kassai ügyvédi kamara és a jogirodalom.) A kassai ügyvédi kamara f. é. márczius 3-án tartott közgyűlésében azt határozta: *hogy a kamara czentul semmiféle jogi szaklapot nem tart.*

Összes szaklapjaink előfizetési ára évenként valami 45 ftra rug. A kamara területén az ügyvédek lajstromába 210 egyén van bejegyezve. Ha tehát a kamara úgy mint eddig valamennyi szaklapra előfizet, ezzel egy-egy ügyvéd évi budgetje 22 azaz huszonkét krajczárral nagyobbodik. És ezen kiadás elkerülése végett a kamara kiállítja magának azt a szegénységi bizonyítványt, hogy neki a jogi irodalom bliktri, hogy ő a jogtudomány fejlesztésével, a szakismerek terjesztésével, jogszolgáltatásunk javításával, a jogi téren még elintézetlen számos kérdés sikeres megoldásával bizony semmit sem gondol!

Az ügyvédi rendt. 19. §-a szerint az ügyvédi kamarák hatásköre kiterjed: a jogszolgáltatás és az ügyvédség terén mutatkozó hiányok orvoslása, a korszerű reformok életbe léptetése iránti véleményadásra s javaslatlételre.

Hogyan fog a kamara megfelelni ezen feladatának, ha a jogi irodalomtól ezentul elzárkózik, ezt csak azok mondhatnák meg, kik amaz indítványt tették és szavazatukkal határozattá kivívták.

Gratulálunk a kassai ügyvédi kamarának legújabb határozatához!

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozók Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szerveztének alapelvei Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. Dr. Friedman Bernát, h. ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle: A nyilvánkönyvi jogokról. Hesz János telekkönyvvezető urtól. — A soproni ügyvédi kamara jelentése az 1877. évről. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Egészen másképp szabályoztatott a végrendelezési szabadság kérdése Angliában és Franciaországban.

Angliában a családi örökösödés germán jogelve már igen korán lett a végrendelet által megszorítva. Már a 12. században a közönséges jog (common law) sajátos hármasság fölosztást hozott be. $\frac{1}{3}$ -dot a nőnek, $\frac{1}{3}$ -dot a gyermekeknek kellett hátrahagyni és csak a harmadik $\frac{1}{3}$ -ról lehetett szabadon rendelkezni, ha pedig az örökhagyónak sem neje sem gyermekei nem valának, ezeknek harmadrészeiről is, esetleg tehát az egészről. A felmenőknél és oldalrokonoknál ily joguk nem volt. És ezen állapot egészen a 17. századig így maradt, ettől kezdve azonban a nő és a gyermekek joga lassankint teljesen megszüntetett és az örökhagyó korlátlan végrendelezési szabadsággal ruházott föl, mely még a gyermekek köteles része által sem szorított meg. Egynémely tartományban, u. m. Yorkban és Walesben, úgy nem különben a londoni Cityben a régi jog fennmaradt ugyan, de a jogegyenlőség kedvéért különös törvények által meg lett szüntetve, Londonra nézve csak I. György (1714—1727) alatt. Ezen abszolút végrendelezési szabadság fönáll mai napig és mint mondják, igen sürűen élnek is vele, úgy hogy alig van reá eset, miszerint gazdag egyének végrendelet nélkül halnának el.

Angliából a végrendelezési szabadság átment Északamerikába is, hol hasonlólag egész a mai napig általános gyakorlatban van.¹

Franciaországban a jogfejlődés más irányt vett. Az ó-germán jog ott ép oly kevésbé ismert végrendeletet, mint Németországban, hanem csak családi öröklést. Az egyház valamint a római jog elterjeszté ugyan a végrendeletet is, de abszolút végrendelezési szabadság avval soha sem köttetett egybe. Az irott jog (droit écrit) tartományaiban ugyan nem tapasztalt az nagyobb korlátolást, mint a római jogi köteles rész által, a mely természetesen szintén elfogadtatott, de a szokásjog (droit coutumier) tartományaiban a család folyton folyva ahhoz ragaszkodott, hogy legalább az öröklött vagyon, melyet a családi vagyon egy neméül tekintettek, nem hagyható másoknak, sőt ellenkezőleg legalább annak nagyobb része, többnyire $\frac{1}{2}$ a családban kell hogy maradjon, a végrendelet tehát csak $\frac{1}{2}$ -ről intézkedhetik, még pedig tekintet nélkül arra, akár léteztek gyermekek, akár az oldalrokonokra szállt a vagyon. Ez vala a később nagy átalakuláson keresztülment fentartott

résznek (la réserve)² eredete. A köteles rész alapeszméje tehát szorosán véve nem forgott föl. Ugyanazért az összes ingóságokról, valamint a szerzett vagyonról korlátlanul lehetett intézkedni. Minthogy azonban ez az intézkedés a városokban, a hol az ingatlanok többnyire kevés jelentőséggel bírtak, csaknem abszolút végrendelezési szabadságra vezetett, már a 14. században a fentartott rész (réserve) mellett köteles részt (légitime) is kezdtek a római jog mintájára fejleszteni, később ez utóbbi a fentartott részszel többé kevésbé egybekapcsoltatott, úgy hogy a végrendelezési jog a fentartott és a köteles részszel igen változó alakot öltött. Ehhez járultak még a hűbéri viszonyokból származó különbségek, valamint az első szülöttek és a finemű leszármazók előjogai.

A forradalom mindezen különbségeket megszüntetni, és lehető jogegyenlőséget úgy a gyermekek és örökösök, mint az egyes tartományok között létrehozni törekedett. E mellett azonban előtérbe kellett lépnie a végrendelezési szabadság (pouvoir testamentaire) kérdésének, részint mivel a különféle tilalmakat és a régi jogok megszüntetését könnyen illuzoriussá tehetette, részint mivel az apának gyermekei fölött valóságos despotikus hatalmat adott, a mennyiben a természetes egyenlőség ellenére az egyiket a másik rovására előnyben részesíthette. Még pedig MIRABEAU volt az, ki zsarnok atyjától az örökségből kitagadtatván, a szenvedett jogtalanság miatt teljes erővel lépett föl a korlátlan végrendelezési szabadság ellen. Ő maga ugyan már nem tarthatta beszédjét; a halál kevés órával a nemzetgyűlés illető ülése előtt bezárta ajkait 1791. évi április 2-án, de TALLEYRAND fölolvasta az erről írt «discours»-át, melyet ő maga adott át neki közzététel végett.

A legélénkebb színekkel ecseteli azt a sok bajt, melyet a családok kebelében az apák végrendeletei okoznak, és ezeket mondja: On ne le voit que trop, ce sont les pères qui ont fait ces lois testamentaires; mais en les faisant, ils n'ont pensé qu'à leur empire et ils ont oublié leur paternité. Az apa végrendelezési szabadságát gyermekeivel szemben egészen meg akarta szüntetni, idegenekkel szemben a vagyon $\frac{1}{10}$ -ére szorítani.

Az ő indítványa nem fogadtatott ugyan el azonnal főleg azért, mivel ROBESPIERRE még tovább ment és abszolút egyenlőséget követelt valamennyi végrendeleti és törvényes, le- s felmenő és oldalágu örökös számára. De mégis kimondatott a teljes égalité des partages ab intestat, mindazáltal MIRABEAU eszméi oly élénk visszhangra találtak, hogy a convent 1793-ban a le- s felmenőkkel szemben az örökhagyó végrendelezési szabadságát teljesen megszüntetése és eme határozatát a következő évben csak annyiban mérséklé, hogy le- s felmenőkkel szemben a vagyonnak $\frac{1}{10}$ -e, oldalrokonokkal

¹ Ez nem áll egészen, Maine, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island, Louisiana és Texas államok szintén ismerik a köteles részt. V. ö. «A köteles részről» írt munkám 221. s k. lapját.

² A réserve történelmi fejlődéséről újabban 3 nagyobb munka jelent meg: 1. BROCHER, étude sur la légitime et les réserves, 1868. (412. lap), 2. BOISSONADE, histoire de la réserve héréditaire, 1873. (745. lap), 3. CÜENOT, des droits de légitime et de réserve 1877. (908. lap).

szemben $\frac{1}{6}$ -a iránti rendelkezés megengedett. Egyéb-iránt ezen intézkedés nemcsak az atyai hatalom korlátozására volt számítva, hanem egyszersmind a hitbizományi helyettesítések meggátlására, és arra, nehogy az első szülöttség valamint a fiuk előjogai, melyeket a nemzetgyűlés megszüntetett vala, kerülő uton ismét becsempésztesse.

A végrendekezési szabadság eme korlátozása mégis tulhajtás volt és a nyugalmasabb idők visszatértevel mindenfelé nagy elégtelenséget szült. A consulas idejében 1800-ban már nagyobb végrendekezési szabadság engedtetett, még pedig a római jogi köteles részhez képest különbözőképen a le-, felmenő és oldalági rokonoknál, az elsőknél ezeknek számához képest, de legfeljebb $\frac{1}{4}$, a felmenőknél és testvéreknél $\frac{1}{2}$, a nagybátyáknál és unokaöcséknél $\frac{3}{4}$ erejéig.

A code civil szerkesztése alkalmával a végrendekezési szabadság mértéke iránt ismét élénk vita folyt. Teljes megszüntetését már senki sem kívánta, de ép oly kevésbé teljes korlátlanágát, legalább le- s felmenőkkel szemben. Az oldalrokonoknál a javaslat és a conseil d'état legalább a testvérekre nézve kívánta a korlátozást, a section de législation du Tribunal azonban itt teljesen elveté, s e mellett maradt azután később is. A le- s felmenők tekintetében a hányad kérdése fölött sokat vitatkoztak, míg nem CAMBACÈRES indítványát fogadták el, miszerint a hányad az illető örökösök számához képest különböző legyen, lemenőknél $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, felmenőknél $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$.

Ennek folytán a végrendekezési szabadság kérdése Franciaországban mindig élénk vita tárgyát képezte. A többség ugyan mindig a korlátlan végrendekezési szabadság ellen s a Code rendszere mellett nyilatkozott, de az Angliában divatozó korlátlan végrendekezési szabadságnak is voltak mindig hívei. Legujabban LE PLAY munkája «La réforme sociale, 1864» folytán került ismét e fontos kérdés napirendre.

Anglia és Északamerika tehát a korlátlan végrendekezési szabadsággal éles ellentétet képeznek Európával szemben, úgy hogy törvényhozói szempontból ezen kérdést még nem lehet befejezettnek tekinteni.

Ha ezen kérdést a törvényhozás szempontjából akarjuk fejtegetni, mindenekelőtt kettőre kell tekintettel lennünk u. m. a) a végrendeleti és törvényes öröklés közötti viszonyra, a mint azt a bölcsészet fölfogja és a jogtudomány konstruálja, b) a különös célszerűségi okokra, melyek a végrendekezési szabadság mellett vagy ellen szólnak.

Az az álláspont, melyet az örökjog megalapítása körül elfoglalunk, kell hogy többé kevésbé irányadó legyen egyszersmind arra nézve is, minő álláspontot foglaljunk el a végrendekezési szabadság kérdésével szemben.

Mert ha 1. az újabb német jogbölcsészettel abból indulunk ki, hogy az örökjog lényegileg a családi jogon alapszik, és voltaképen nem egyéb, mint a családnak belépése abba a vagyonba, mely ugyszólván amugy is már családi vagyon volt, úgy magától értetődik, hogy korlátlan végrendekezési szabadságról szó sem lehet. El is vetik azt mindazok, a kik ezen állásponton vannak;

2. ha ellenben, úgy miként a régi természetjog, abból indulunk ki, hogy a családnak semmi joga sincs, hanem illet csak az örökhagyó akaratából nyerhet, és hogy a végrendelet nem tételében, valamint a család ki nem tagadásában az örökhagyó ama vélelmezhető akaratát lehet látni, miszerint a maga vagyonát családjára akarta hagyni, úgy önként következik ebből, hogy az absolut végrendekezési szabadság képezi a szabályt

és korlátozásnak csak a természetes élelmezési kötelezettség vagy egyéb a tételes jogban megnevezett célszerűségi okok szempontjából lehet helye;

3. ha végre FICHTE-vel és másokkal abból indulunk ki, miszerint az ember halálával legott minden joga megszűnik, s az öröklés iránti határozatok merőben csak tételes jogi szabályok, úgy magában értetődik, hogy sem végrendekezési szabadságról, sem ennek korlátozásáról szó sem lehet, hanem minden a törvényhozó belátásától függ, ki ennél fogva ezen ügyet egészen tetszése szerint így vagy amugy rendezheti.

Látni való ebből, hogy a jogbölcsélet szempontjából a végrendekezési szabadság kérdése az örökjog végső oka iránti kérdéssé változik át.

E mellett azonban az újabb jogbölcsélet azon követelménnyel áll elő, hogy az örökjognak csak olyatén szabályozása egyedül erkölcsös, mely a családíság elvén alapszik, miért is azt követeli, hogy a törvényhozás is szorosan ehhez tartsa magát. Mindazáltal ezen nézet oly törvényhozással szemben, mint az amerikai és angol, aggályt keltő s ha közelebbről megvizsgáljuk, igen problematikusnak tűnik föl.

A család fogalmából az örökjog egyáltalában le sem származtatható jogilag. Mert minden örökjognak tulajdonképi alapja a személy jogainak és kötelezettségeinek fönmaradása az ő holtá után és ezeknek continuitya az örökös személyében. E nélkül az elhunynak csak egyes testi dolgai maradnának hátra, melyek jogalany nélkül lévén, általános foglalás, nem pedig tulajdonképi örökjog, vagyis az elhunyt vagyonában való jogutódlás, tárgyai lennének. A jogok és kötelezettségek fönmaradása pedig nem származtatható le a családból mint ilyenből, hanem csak a társadalom socialis szervezetéből, azaz csak annyiban lehetséges az, a mennyiben az egyesek vagyonjogviszonyait nemcsak egyes ember alanyi jogai és kötelezettségei gyanánt fogjuk föl, hanem az általános összforgalom és összvagyon tárgyilagossá alkatelemei gyanánt, melyek épen azért az egyes ember halála után is tárgyilag tovább fönmaradnak, másokra átszállanak, ezek által tovább folytattatnak és elintéztetnek, sőt a jogrend érdekében kell hogy tovább folytatassanak és elintéztessenek. Az egyesek tehát csak az összeségnek átmeneti elemei. Ha az egyeseknek jogait és köteleit csak személyiségük attributumai, csak az ő alanyi jogosítványaik és kötelezettségeik gyanánt akarnók fölfogni, úgy halálukkal legott szükségkép meg kellene szünniök. Ez azonban teljesen ellenkeznék a társadalom tárgyilagossá jogi organismusával. Miért szabadítaná föl a hitelező halála az adóst kötelezettségei alól, mi által folytonosan roppant nagy számu értékek semmisítenének meg? És mikép lehetne is az ilyen álláspottal a kötelmi viszonyokat összeegyeztetni, melyek már keletkezésükkor mindjárt egész nemzedékek tartamára számítvák? Az az elavult tan, miszerint az ember jogai és kötelezettségei az ő halálával megszűnnek, az emberi társadalomnak régenten divatozott atomistikus fölfogásán alapszik.

A socialis élet alapja tehát az örökjognak, nem a család. A családnak itt csak az a jelentősége van, hogy az egyes ember az ő családja által függ össze az összeséggel, a nemzettel és az állammal, és hogy épen azért vagyonának az ő holtá utáni fönmaradásánál az ő túlélő faj számára ezen faj legközelebbi képviselőjét az ő családja képezi, melynek tehát legközelebbi igénye van a vagyonra. Ez által azonban az ő egyedi joga nem szüntettetik meg. Vagyona jogilag véve nem családi, hanem egyedi (egyéni) vagyon és mint ilyen száll át, a mi már annyiban is a természetnél fogva történik,

mert hisz csak az ő egyedisége határozza meg az ő családját, teljesen azonban mégis csak egyéni akarátának érvényre emelése által, ha t. i. az átszállás az ő saját egyéni akarata által határozatlik meg, ha azt saját tetszése szerint szabályozhatja, családját ki is zárhatja és másokat örökösül kinevezhet. A családnak van tehát közvetlen természetes örökjoga, nemcsak az örökhagyó vélelmezett akaratóból, hanem egyszersmind a hozzá való physiologanthropologiai viszonyából, de ezen joga az örökhagyó szabad akarata által megszüntethető.

Itt azonban méltán felvethető ama kérdés, vajjon az örökhagyó ezen intézkedésénél korlátlanul cselekedhetik, avagy a családi kapocs a legszorosabb körben nem-e oly szoros, hogy nem szabad azt, legalább igazságos ok nélkül, erőszakosan széttepnie. Ez által támad a köteles rész és a családi örökjog erkölcsi természetének ereje iránti kérdés.

Dr. Bozóky Alajos,
n.-váradai jogtanár.

(Folytatása követk.)

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

1. *A főnök.* Miután az állami biztonsági érdekek s a város *localis érdekei* egyaránt megvédendők a helyi rendőri organumok által, mert állam és város kölcsönösen óhajtják a rend, biztonság és béke uralmát: a rendőrfőnök feje lészen a helyi s állami biztonsági rendészeti ügyvezetésnek a város területén belől. Nálunk az *állambiztonsági rendészetnek* nincs a városi törvényhatóságoknál szervezett *állami rendőrközege*, hanem a városi rendőrkapitány az összrendészetnek volt *mindég* önálló tisztviselője a város területi illetőségén belől.¹⁴⁹ Kivételt e szabály alól csak, legújabb idő óta, a főváros joga képez, miután ennek területén az állam *saját közegei által* kezeli a helyi igazgatás ez ágát.¹⁵⁰ Oka ennek fővárosunknak az államra nézve magas *jelentőségében* keresendő. A többi városi törvényhatóságok mai joga az 1870: 42. t. cz.-ben gyökeredzik s e törvény alapján szervezték rendőrhatalóságaikat s megállapították rendőrfőnökeik jogkörét.¹⁵¹ A rendőrfőnök hatásköre általában itt az, melylyel nagy városokban bir.¹⁵² Ő ott, hol a municipiumok önkormányzati szabadsága honos, azok jogalkotó akarátának, egyuttal azonban a kormány s törvényhozás akarátának is helyi *végrehajtó* közege.¹⁵³

Franciaországban egészen ellenkező elv az uralkodó. Itt a városi törvényhatóságok szabadságát megölte az absolut királyság s a forradalom, mely a közhatalom centralizációját még növelte, helyre nem állítván: a *maire* az államhatalom végrehajtó rendőrganuma, — ő államtisztviselő a község számára.¹⁵⁴

A germán jogok a municipiumok szabadságának elvét vallván — a városi rendőrfőnökség, első sorban *községi* hatóság, mely egyuttal intézi az államrendészeti ügyeket is. Angolországban azon functiókat, melyeket a német «Magistrat» gyakorol, a Mayor s békebirák teljesítik. Durch das städtische Friedensrichteramt werden alle Functionen der Polizei ein integrierender Theil der städtischen Verwaltung, mondja Gneist.¹⁵⁵ Amit végez a maire, az angol békebirák, a német Magistrat, nálunk a kapitány, Amerikában 3—9 selectmenre mint végrehajtó organumra van bízva.¹⁵⁶

¹⁴⁹ KORBULY, id. m. II. k. 63. és 67. l.

¹⁵⁰ L. az 1872. évi 36. tcz. 20. §.

¹⁵¹ L. a pozsonyi szervezési szabvány 58. §., ugy szinte a nagyvárad szabályrendelet XVI. cz. 1. p.

¹⁵² BERNEVICZ, id. m. 23. l.

¹⁵³ Kassai «szervezet» 56. §., pozsonyi «szabvány» 59. §.

¹⁵⁴ VIVIEN, id. m. II. k. 42. s k. l.

¹⁵⁵ R. GNEIST, Selfgovernment, 621. l.

¹⁵⁶ They usually act upon their own responsibility, and merely

2. A kerületi igazgatás e városokban, mint szükségtelen elmarad. A központból vezethető az egész ügy. Ha a város rendőrkerületekre el is osztatott, de kerületi rendőrbiztoságok nem szerveztettek, csak alsó activ rendőrfelügyelők állitattak élökre a külső szolgálat teljesítése végett: még itt nem lehet kerületi hatóságokról s igazgatásról szó.

Maga a főnök lakjék a főnökség épületében, hogy mindég a közönség gyors szolgálatára állhasson, az utána járás által idő ne pazaroltassék s folytonos jelenlétével képes lehessen jobban ellenőrizni a működő személyzetet.

Különös teendők elválasztása s nem a rendőrhivatal helyiségeiben, de speciális bureaukban elintézése teljesen szükségtelen. Nagy városokban nélkülözhetlen rendőrhivatalok fentartása a centrumon *kivül*, hogy közel legyen a hely, mely sok különleges teendőt ad. Középvárosokban azonban a központban egyesítendő *minden* tevékenység, ezáltal gyorsabb és könnyebb eljárás lesz biztosítván s az *ellenőrzés* így leend leghatékonyabb.¹⁵⁷

3. *A tisztviselők száma.* Angolország minden városában van legalább két békebiró.¹⁵⁸ Az angol törvényhozás régi szokásnál fogva nem alapítja meg a tisztviselők absolut számát a lakosság számaránya szerint, hanem a *községtanácsra* bizza elhatározni annyi fizetett tisztviselő alkalmazását, mennyi neki szükséges és célszerűnek látszik.¹⁵⁹ A francia törvényhozás a lakosok számaránya szerint alapítja meg a tisztviselők számát s elve az, hogy minden 10,000 lakosra jusson egy rendőrbiztos.¹⁶⁰ A lakosok mennyisége ha nem is gyakorol döntő befolyást a tisztviselők számára, de mégis *lényeges* momentum, mely legalább a minimum megalapításánál előnyös nyugpontot képez. Általános elvből pedig középvárosok tisztviselőinek számbeli meghatározásánál kiindulni lehet, mert ezeknél mint nem őstermeléssel foglalkozó közületeknél a társadalmi állapotok s az ezeknek megfelelő igazgatási szükségletek kisebb nagyobb mértékben *hasonlók*. Minélfogva bátran kimondható azon szabály, hogy rendszerint oly városokban, melyek lakosainak száma 15000-ig terjed, elegendő a főnök mellé egy rendőrbiztos helyezése, aki kiválóan a külső szolgálat közege. Ez általános szabály, mely alól kivétel a helyi viszonyok természete szerint mindég megengedhető. Ha tehát a törvényhozás ily helyeken megalapítja a tisztviselők számának minimumát, a municipium joga fenmarad a szükséghez mértén szaporithatni, rendőrszemélyzetét. De a jó igazgatás érdeke ugy parancsolja, hogy maga a törvényhozás meghatározzá a tisztviselők számának minimumát. Ezen városokban sokat végezhet active maga a főnök, a vezetés még itt *másodrendű* feladat lévén. Ha ellenben a város lakossága 15—30,000-ig terjed, már egy tisztviselővel többre van szüksége.¹⁶¹

put in practice principles, which have been previously recognised by the majority. TOQUEVILLE id. m. I. k. 57. l.

¹⁵⁷ Es gibt keinen grösseren Fehler am ganzen Polizeigebäude, als die Beobachtung vom Centrum, von Chef der Polizei trennen und ihre besten Hülfquellen zersplittern. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1053. l. STIEBER is.

¹⁵⁸ Ezek számáról l. GNEIST, id. m. 619. l.

¹⁵⁹ U. o. 616. l.

¹⁶⁰ Dans les villes de 2,500 à 10,000 habitants et dans les communes d'une population supérieure, il y en aura deux *adjoints*. Il y aura un adjoint de plus par chaque excédant de 20,000 habitants. Néanmoins il ne pourra y avoir plus de six adjoints par mairie. M. FÉRDINAND BÉCHARD, de l'administration intérieure de la France. Paris. 1851. II. k. Projet d'organisation, 314. l. Poroszországra nézve. GROTEFEND, id. m. 1070. l.

¹⁶¹ Kassa majdnem 22000 lakossal bir és fontos vasuti csomópontot képez, mégis a mezei kapitányság s a másod alkapitányság eltörlése után csak két tulajdonképi rendőrtisztviselőre bizza összes helyrendőri ügyei vezetését. L. a szabályrendelet 59. §. Ellenben Nagyvárad, melynek csak 7000-rel több lakosa van, s helyi viszonyainál fogva *kevesebb* teendőket ad közegeinek, négy tisztviselő által intézteti a rendészeti feladatokat. L. a szabályrendelet 9. l.

Azon városokban, melyek lakossága a 30,000-et meghaladja, rendszerint minden 10,000-re számítható egy tisztviselővel több. A lakosok száma már csak azért is veendő figyelembe, mert az ágensek megszorodván, ezek ellenőrzése s általában a rendőrszervezet szaporodása követeli a tisztviselők ez elv szerinti növekedését, mire nézve a francziáknak már bő tapasztalatuk van.¹⁶² Az ezen kategóriába tartozó városok rendőrszervezete már bonyolultabb s néha a 70,000 lakossal bíró város a helyi viszonyokhoz képest már nagy városok szervezetét igényelheti.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogirodalom.

Büntető eljárás a jövedéki kihágások tárgyában. Ügyvédek, bírák és pénzügyi tisztviselők számára. Irta: SZÉKELY JÓZSEF, jogtudor, köz- és váltó-ügyvéd, budapesti kir. ítélő táblai bíró. Budapest 1878. kiadja Pfeifer Ferdinand.

A ki tudja egyrészt a gyakorlati életből, hogy pénzügyi közegeink mennyire hajlandók eljárásukban maguk alkotta szabályokat követni, hogy ezekkel hányszor sértik a jogosság legprimitívabb szabályait, s elégszer a törvény világos rendelkezéseit is; s a ki tudja másrészt, hogy a jövedéki kihágások tárgyában fennálló törvények és szabályok mennyire ellentmondók és szétszórtak, s mily nehéz a legtájékozottabb jogtudósnak is egy századon át huzódó törvények, rendeletek és utasítások tömkelegében eligazodni, hogy megtalálhassa azt, hogy a rendelkezések halmazából mi áll még érvényben fenn, és mi nem, az csak elismeréssel adózhatik a szerzőnek, hogy e munkácskát megírta, s azzal lehetővé tette, hogy e rendelkezések legzavarosabb részében egy pár óra alatt mindenki tájékozottságot szerezhesen magának.

Az egész munka 44 lapra terjed. Szabatos rövidséggel megismerteti azon törvényeket, rendeleteket és utasításokat, melyek érvényben vannak, tájékozottságot nyújt a jövedéki kihágások iránti büntető eljárás minden phasisára nézve, kezdve a jövedéki kihágások feljelentésétől az ítélet végrehajtásáig. A pénzügyi tisztviselő megtudhatja belőle, hogy minő formásokkal kell eljárnia, hogy a kincstár érdekeit megóvja és biztosítsa, a magánfelek és ügyvédek pedig, hogy miképen kell védelmeznök magokat a pénzügyi tisztviselők netaláni tulkapásai ellen.

¹⁶² ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1053. l. Szeged 70,200 lakosának megfelelő rendőrtisztviselői kart nem szervezett, mert nincs több tulajdonképi rendőrtisztviselője mint Kassának, hacsak hat csendbiztosát s a vásárbiztosat annak nem tekintik, mi hibás felfogás lenne, mert csendbiztosai legfőleg a francia officiers de paixnek felelhetnek meg. A várnagy szinte nem tulajdonképi rendőrtisztviselő. L. a «szervezet» 95., 188., 191. és 193. §§.

Mindennapi eset, hogy a kir. törvényszékek mint pénzügyi bíróságok s a kir. ítélőtábla mint pénzügyi főtörvényszék csak azért nincsenek azon helyzetben a kincstár érdekét megóvhatni a kihágók megbüntetésére által, mert a Bach-korszakban nevelkedett pénzügyi közegek a legegyszerűbb formalitásokat is mellőzik eljárásukban, azt hiszik, hogy most is úgy van mint régenten, hogy a pénzügyi közegek ítélnek a vétség felett s azoknak elég akárminő szabálytalan eljárás, a kincstár érdekében mindent elnéznek, még a legvastagabb jogsértést is; a bíró azonban, ki a törvényes formákat tisztelni tudja s aki még sem annyira fináncz, hogy akkor, midőn az állam «hasznairól» van szó, minden egyébről meg tudjon feledkezni, ezek figyelmen kívül hagyása miatt elégszer kénytelen a valóban bűnöst is felmenteni. Még gyakoribbak azonban azon esetek is, hogy ártatlanul bevádoltakat csak azért nem lehet az őket anyagi igazság szerint megillető felmentésben részesíteni, mert sem a felek, sem ügyvédek nem választják az alkalmat, a törvényekben és rendeletekben előszabott módokat védelmekre, mert elmulasztják lépéseiket megtenni, akkor és úgy a mint az előszabva van. Mindez pedig azért történik így, mert arra, hogy valaki ezen szabályokat 1788. óta megjelent, egymást kiegészítő, hatályon kívül helyező s ismét életbeléptető, megszorító, módosító, változtató rendeletekből, utasításokból és törvényekből megismerhesse, évekig tartó tanulmányozás is alig lenne elegendő. Miután pedig a tárgy mint tudomány épen nem oly érdekes, hogy mint szellemi foglalkozás a figyelmet lekötni legyen képes, sőt alkalmas arra, hogy rendszertelenségével és ellentmondásaival a legjózanabb eszű tudósnak is megzavarja — egy időre, míg tisztába tud jönni vele — az esztét, de ha még mindennek dacára is rászánná valaki magát, nehézségei vannak abban, hogy régi utasítások és rendeletek még csak antiquarice sem szerezhetők meg; új kiadásokról gondoskodni pedig a pénzügyminiszterium nem tartotta szükségesnek, mert azt hiszi, hogy ezen eljárási szabályokat a nagy közönségnek ismerni nem is jó, sőt a kincstár érdekeibe is ütköznék, természetesen, hogy a legritkább esetekben nyul valaki a pénzügyi igazgatás ezen sybillai könyveire, s így a közönség tisztán a — néha a kapzsiságtól sem nagyon ment — pénzügyi közeg kegyelmére van utalva.

Midőn tehát a közönség, s különösen a jogvédelemmel foglalkozók figyelmét a fenti munkára felhívjuk, egyszers-mint figyelmeztetjük őket, hogy jó lesz abból mielőbb egy példányt venni maguknak, mert megtörténhetik, hogy a pénzügyi miniszterium — mely úgy látszik nem nagyon szereti, ha a jövedéki eljárás belkezelési titkaival a közönség is megismerkedhessék — valamennyi példányt össze fogja vásároltatni ily segédkönyvet nélkülöző pénzügyi közegei részére.

Dr. Friedman Bernát,
h. ügyvéd.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A nyilvankönyvi jogokról.

Hiteltelekkönyvünk egyik lényeges hiánya, hogy a nyilvankönyvi jogok miképpen bejegyzése telekkönyvi rendtartásunk által minden egyes esetre nézve, szabatosan és határozottan megállapítva nincsen.

Onnét ered, hogy majd minden egyes telekkönyvi hatóságnál különböző egymástól, egészen eltérő eljárás gyakoroltatik.

Nem alap nélküli ügyvédek azon panasza, hogy gyakran, egy és ugyanazon concret esetben különböző eljárást kell követniök.

Hogy az a telekkönyvi intézmény javára nem szolgál, s a földhitel előmozdítására pedig éppen káros hatással bír — kétséget nem szenved, s merőben nagy hiány, ha egy és ugyanazon dologi jog különböző idomban fordul elő telekkönyvileg bejegyezve.

Tekintsük végig a döntvénytár hosszú sorát s tapasztalni fogjuk, hogy peres ügyekben a perbíró nem egy esetben a nyilvankönyvi bejegyzés conceptiója szerint, (mely a bírói végzéssel ugyanazonos) itéli meg első rendben az ügy állását; s az igen természetes, mert a már jogérvényre

emelkedett nyilvankönyvi jog mindenesetre oly bázis, melyet nemcsak hogy ignorálni nem lehet, hanem éppen jogi hatályánál fogva, gyakran az érdemleges elintézésre nézve döntő erővel bír.

De a nyilvankönyvi bejegyzés idomszerű fontossága abból is kiderül, mivel a hirdetvényi határidő után a tényleges telekkönyvi állapot szerint harmadik személyek által jóhiszeműleg dologbani jogok szerezhetők (ált. polg. törvénykönyv 321. §-a) ha tehát a telekkönyvi bejegyzés kétértelmű — homlok egyenest ellenkezik azon feltéteménnyel, melyen maga a telekkönyvi intézmény alapszik!

Nem lehet tehát eléggé kárhóztatni azon könnyelműséget, melylyel éppen bíráink nagyobb része kevés vagy éppen semmi súlyt nem fektetnek a telekkönyvi kezelés technikai oldalára; s nem akarják elismerni azt, hogy nem mindegy, valjon valamely dologi jog mily alakban fordul elő bejegyezve.

Telekkönyvi rendtartásunk a nyilvankönyvi bejegyzésére nézve csak három alakot ismer, t. i. először a bekeblezést, mely által valamely dologbani jogot feltétlenül biztosíthatjuk, — másodszor az előjegyzést, melylyel ezen jogot

utólagos igazolás terhe alatt feltételesen lehet megnyerni, s harmadszor a *feljegyzést*, mely egy bizonyos, azzal egybekapcsolt joghatály végett történik (*telekkönyvi rendtts 104. §-a*).

A telekkönyvi rendtts 63. §-a világosan kimondja: *«ingatlan javakra csak azon jogok kebleztethetnek be, vagy jegyeztethetnek elő, melyek törvényes fogalmuknál fogva dologbani jogok; vagy melyek dologhozi jogok ugyan, de a telekkönyvi bejegyzés által a törvény által meghatározott dologbani jog minőségét nyerhetik»* — ennél fogva azon jogok is mindig csak törvényes megjelölésükkel kebleztethetnek vagy jegyeztethetnek elő.

Ha ezen törvényes szabványt figyelembe vesszük, nagyon is egyszerűnek látszik ezen rendelkezés lenni, — de hány féle esetek képezik a telekkönyv bejegyzés tárgyát! — a hol a nézetkülönbségek merülnek fel!

Igy p. o. *«átruházása»* valamely zálogjognak lévén egy harmadik személy javára nyilvánkönyvileg keresztül viendő, — ezen esetben kétféle eljárást észlelünk — egy esetben látjuk az átruházást bekebleztetni, — más esetben feljegyezni — de láttuk azt is, hogy az engedmény alapján a zálogjogra nézve a tulajdonjog engedményes javára bekebleztetett, — melyik az igazi és helyes eljárás?

Az ált. polg. törvénykönyv 1392. §-a azt mondja: *«midőn valamely követelés egyik személy által, a másikra ruháztatik, és ez azt elfogadja, — akkor a jognak átváltoztatása új hitelező hozzá jöttével létesül. — Az ily szerződés átengedésnek (Cessio) neveztetik, és vagy viszteher mellett — vagy a nélkül köttethetik.»*

Itt tehát kérdés a *«Cessio»* dologbani jogok között sorozandó magában véve vagy pedig ezen minőséget nyerheti a bejegyzés által? a jelzett eljárás mutatja, hogy erre nézve véleménykülönbség van!

Egy második eset a *«Rangsorozati elsőbbség átengedése»* — itt ismét ezen jelzett egymástól eltérő eljárást látjuk a gyakorlati téren.

Ez a rákbaja telekkönyvi intézményünknek, hogy a *«jogok»* fogalma és minősége tekintetében nincs kellő megállapodás, s hogy egy és ugyanazon törvény nyomán, még pedig az alapelvekre nézve ellentétes interpretáció lehetséges az rontja a külföld előtt telekkönyvi intézményünk értékét s azon bizalmat, melyet a forgalom nem nélkülözhet.

Térjünk át egy más ágazatra, mely eléggé fontos, hogy a jogász körök figyelmét magára vonja, melyből világosan látni fogjuk, hogy sokszor mily silány azon alap, melyen a bejegyzendő jog alapszik s miképpen bir rontó erővel egy törvény, melynek alapja: *pusztán* az elmélet.

A régiebb eljárás szerint a helyszinelő bizottmány utasítva volt oly fekvőségeket, melyek hagyományt képeztek s az örökösök birói átruházási okmányt felmutatni képesek nem voltak az örökhagyó nevére mint hagyatékot telekkönyvezni.

Az 1870-ik évi január hó 17-én kelt, s Erdélyre nézve kibocsájtott igazságügyi miniszteri rendelet 8. §-ában megrendelte volt, hogy hajadon vagy özvegyi jogon birt jászágok felvételénél, a mennyire kinyomozhatók a valódi tulajdonosok (*várományosok*): jegyzendők be, a kikre a jászág a fent érintett jog megszűnte után szállani fog, a 9. §. pedig ezen szabványt oda egészítette ki, hogy a mennyiben birói birtokbizonyítványt a felek elő nem mutathatnak, az összes örökösök részére — ha pedig osztály vagy egyesség létezik, annak határozatai szerint vétessék fel a birtoklap.

Ezen rendelet intentioja az lehetett, hogy az óriás hátraléki, hagyatéki ügyek elintézéseig a hagyatéki birtokok, a forgalomból kizárva ne legyenek, s habár ezen intézkedés szemben az erd. telekk. rendtts 74. §-ával ugyan nehezen mondható összeférhetőnek, káros következménye

minden gyakorlott szem előtt világos volt, nem egyedül azért, mert a helyszinelés utjáni kinyomozás hagyatéki ügyekben illetőleg ily rend szerint complicált esetekben ritkán vezetett célhoz — hanem azért is, — mivel ily *«hagyatéki tárgyalások kizárólag a hagyatéki bíróságot illetvén»* abba, a helyszinelő bizottmány mint ilyen okszerűleg nem is bocsájtkozhatott volna, mert a tapasztalás nem egy esetben mutatta, hogy azon esetben, midőn a helyszinelő bizottmánynak sikerült a tényleges birtokosokat kipuhátolni, és telekkönyvezni, a hirdetményes határidő lejárta után gyakran 3—4 év múlva, a hagyatéki bíróság ezen tényleges birtoklást ignorálva, egészen más alakban szavatolta be az örökösök részére a hagyatékot, még pedig különféle okokból vagy magok a nagykorú örökösök időközben más-ként osztottak maguk között, — s ily módoni osztályukat adták a hagyatéki tárgyalásnál egyesség gyanánt jegyzőkönyvre — vagy pedig a bíróság az örökösödési jog megállapításánál nem hagyta helyben a helyszinelés alkalmával felvett birtoklási címet, s így gyakran megtörtént — hogy később a hagyatéki bíróság által kiadott beszavatolási okmány beérkezésekor, már harmadik személyek jóhiszeműleg szerezték tulajdonjogot a telekkönyvben, még pedig oly fekvőségekre, melyekre nézve az átruházási okmány szerint a telekkönyvileg bejegyzett tulajdonos örökösödési joggal nem bir.

A telekkönyvi hatóság a hirdetvényi határidő után a nyilvánkönyvi előzőhöz lévén utasítva, igen természetes az ilynemű esetekben az átruházási okmányt egyszerűen el kell hogy utasítsa, mely után az érdekllett fél a kiigazítást kérelmezi, még pedig az erd. telekkönyvi rendtts 28. §-ánál fogva, mely azt mondja: *«igények a hirdetményes határidő lefolyta után is bejelenthetők, azonban ha valamely harmadik személy az ily igény által érintett tárgyra már telekkönyvi jogot szerzett, akkor az ily harmadik személyek a bejelentett igény felett tárgyalásra megidézendők, s a tárgyalást s határozatot egyuttal arra is kell terjeszteni, valjon a bejelentett igénynek ezen harmadik személyek részére bejegyzett nyilvánkönyvi jogokra való tekintettel hely adandó és mennyiben? Mi tárgyalandó itt ki? hát az új tulajdonosok — vagy más esetben a jelzálogos hitelezők, a kik a hirdetvényi határidő lefolyta után jogaikat a tényleges telekkönyvi állapot szerint jóhiszeműleg szerezték, most jegyzőkönyvileg kijelentsék, hogy jogaik megszüntetésébe beleegyeznek vagy pedig okozható az egyik vagy másik örökös a károsodással, ha például kiskorú örököstárs érdekében a gyámhatóság az osztályt, a mennyiben meg volt állapítva eredetileg helyben nem hagyta? ha pusztán csak terhek merülnek fel — a jelzálog felcserélése ritkán, s ha lehetséges bajosan eszközölhető, de ha a tulajdonjog kérdése forog fen, különösen még akkor ha egy vagy több örökös időközben elhalálozott, mily módon legyenek ily nemű ügyek tárgyalás rendén s egyáltalában elintézendők ha meg plane végrendelet sincsen!*

A telekkönyvi rendtartás azon szabványa, mely szerint a hirdetvényi határidő lejárta után a telekkönyvileg bejegyzett tulajdonos személyében lehetséges kiigazítást kérelmezni nagy mértékben megingatja a telekkönyvi intézmény hitelét, nem anomalia az: midőn maga a törvényhozás a közjegyzői intézményt látta szükségesnek az okiratok hitelesítésének megszilárdítására s e mellett egy kiigazítást egy fálusi előljárási bizonyítvánnyal lehet szorgalmazni? nem eléggé szenved amugy is telekkönyvünk biztonsága az által, hogy az elévülés és elbirtoklás kérdése merülhet fel? de van ezen kiigazítási eljárásnak egy más kellemetlen oldala is, t. i. maguk a birák között nézetkülönbség uralg azon kérdés felett, mily jogi különbség létezik egy oly birtokcím között a hol valamely tulajdonos kiigazítás utján lett bejegyezve — és oly birtokcím között, a hol a tulaj-

donos tulajdonjoga lett bekeblezve? mert hogy ezen két nemű bejegyzésnek következményében egy és ugyanazon jogi hatálya nem lehet, onnét kell következtetni, hogy ezen feltételek, melyek alapján az érintett bejegyzések megengedtetnek, egymástól egészen különböznek, de szem előtt tartandó azon körülmény is, hogy egy megtörtént kiigazítás elleni további vagy újbóli kiigazítás megengedhetősége nincs kizárva, holott a bekeblezett jog, kivált ha már jogerőre emelkedett, megszüntetési módja iránt a törvény meglehetősen határozottan intézkedik, de különben szembeötlő, hogy a kiigazítás primitív alapjánál fogva, rendszerint csak a visszaéléseknek szolgál, s mindenkor csorbitja a telekkönyvi intézmény hitelét ha a hirdetvényi határidő után, bár ki egy egyszerű nyilatkozattal kérheti a kiigazítást dacára annak, hogy ő annak idején magát a helyszínelő bizottmány és választmányi tagok előtt mint tulajdonos vagy közös birtokos decláralta, sőt a hitelesítéskor ezen minőségben a telekjegyzőkönyvet alá is írta.

A hitelező, ki később üres fészket talál a telekkönyvben, jólehet csalással vádolhatja rosztelkü adósát — ki őtet jogaiból kijásztá, de hány esetben fog neki sikerülni mint harmadik személy ellenfelének a kérdéses fekvőségre való tulajdonjogát bebizonyítani? itt van a *«Reform»*-nak tágas tere s egyéni nézetünk szerint csak kívánatos volna, hogy ha a hirdetvényi határidő lefolyta után, a telekkönyvi birtokcím lényegére nézve, a kiigazítási eljárást végképpen megszüntetné, mert ez rendesen csak visszaélésnek szolgál legtöbb esetben.

(Folytatása követk.)

Hesz János,
telekkönyvvezető.

A soproni ügyvédi kamara jelentése az 1877. évről.

Ezen jelentésnek legérdekesebb része az, mely a *zugirászat*ra vonatkozik, miért is azt lehető bő kivonatban közöljük:

Ezen ügyvédi kamara a körjegyzők által üzött *zugirászat* ellen a megyei alispánnál is keresvén orvoslato, az alispán ur a magas kormányhoz kérdést intézett az iránt, valjon jogositvák-e, — és mennyiben azok — a *körjegyzők beadványok szerkesztésére, s a felek képviseletére?* S a felelet erre az volt, hogy a gyakorlati esetek sokféleségénél fogva a Nagyméltóságú Belügyminiszter ur sem czélszerűnek, sem lehetségesnek nem tartja a körjegyzők jogos meghatalmaztatásának eseteit részletezni, s igen helyesen adja a *zugirászat* fogalmát, mely meg nem engedhető, de végül kijelenti, hogy: *«Zugirászatnak nem tekinthető, s az 1874. 34. tczikk 39. §-a alapján nem szüntethető meg a magán ügynökök, vagy községi jegyzők azon működése, a mely szerint magánfeleknek peres és nem peres ügyeiben díj mellett tandíjcsal szolgálnak, s a magánfelektől nyert megbízásokat, ha ezek a bíróság vagy hatóság előtti képviselet tényét magokban nem foglalják, — díj mellett teljesítik.»*

Ezen magyarázat mellett pedig az érdeklettek jogositva érzik magukat keresetek és mindenemű beadványok szerkesztésére, s mindenkor védelmet találnak, ha a beadványban nevüket elhallgatva, azt a fél nevével írják alá; bíróságok előtt pedig nem egyedül, hanem a féllel együtt, — színleg ugyan, mint ennek tanácsadói, tényleg azonban mint valóságos meghatalmazott képviselői — jelennek meg.

A most tisztelt belügyminiszteri rendelet után valóban siker nélkülinek mutatkozik az ügynek concret esetekkel való megvilágítása, s különben is nézetünk szerint a concret eseteket megítélni már nem a magas kormány, hanem az illetetékés bíróságok körébe vág, melyek segedelmét a tisztelettel alulírott kamara igénybe is veszi, sőt 2 ügyben már marasztaló ítéletet is nyert.

De legyen szabad teljes tisztelettel megjegyeznünk, hogy mi a Nagyméltóságú magy. kir. Igazságügyminiszteriumnál nem is egyes esetek, hanem a baj általános orvoslását

keressük. Ez pedig nézetünk szerint csak úgy volna elérhető, hogy világosan kimondatnék, miszerint bármely bíróság vagy hatóság előtti képviseletet, csak ügyvéd fogadhat el, a perrendtartásnak a sommás eljárásban rendelhető meghatalmazottra vonatkozó intézkedése egyedül a hivatal szerinti, vagy a meghatalmazóval fenálló természetszerű benső viszonynál fogva meghatalmazottra szoríttatván. De, hogy a czél a gyakorlatban a beadványok körül is biztosítsák, szükségesnek tartaná a tisztelettel alulírt ügyvédi kamara, hogy minden ügyvéd, vagy a megengedett esetekben törvényszerűen kimutatott és igazolt meghatalmazott által nem ellenjegyzett beadvány a fél által — aláírásának hitelesítése mellett — irassék alá.

Ezen indítványunk alkalmából bátrak vagyunk a *zugirászat*nak különösen egy nemét tártani fel, mely nemcsak a legvirágzóbb, nemcsak a legbotrányosabb, de egyuttal a legtöbb visszaéléssel is jár, értjük a telekkönyvi beadványok körül üzött *zugirászat*ot.

A soproni kir. törvényszéknél az 1877. évben benyújtott 20700 ügydarabnak alig $\frac{1}{3}$ -ad része adatott be ügyvédi, vagy közjegyzői ellenjegyzés mellett, s több mint $\frac{2}{3}$ -ad rész *zugirások* által. Ezek a felektől az okmányokat átvéven, az általuk elkészített s felszerelt folyamodványt a fél nevével, a maguk kezével aláírván, azt, mint a fél saját beadványát nyújtják be, mely aztán a telekkönyvi hatóság által elintéztetvén, alakilag ugyan a félnek, tényleg azonban, miután ugyan a beadványt fogalmazó körjegyző egyuttal a kézbesítő is, ennek kézbesítettik, ki a kézbesítést sok esetben nem is a félnek teljesíti, hanem azt annak maga által tett kézvonás általi aláírásával meg is tartja.

Hogy ezen eljárás az 1874. 34. tczikk. 39. §-ának legegyszerűbb kijátszása az bizonyos, de az is világos, hogy ilyféle eljárás számos fontos magánérdekre nézve is végzetessé válhat.

Pedig ezen *zugirászat* a fentjelzett módon könnyen volna meggátolható, mert mindenkor világos volna, valjon maga a fél, vagy más-e a tulajdonképeni folyamodó. De meggátolandó is volna ez eljárás, s épen az ajánlott módon, nemcsak azért, mert az *zugirászat*ot képez, hanem azért is, mert bizonyos lévén, hogy a folyamodást nem a tulajdonképeni érdeklött adta be, a telekkönyvi rendeletnek a folyamodás jogosultságára vonatkozó 119. és 120. §-ai érvényesítésekét megkövetelik.

Ilyféle, s ehhez hasonló orvoslását vártuk mi az 1876-ki évi jelentésünkben panaszolt *zugirászat*nak, nem pedig concret esetek orvoslatait. S ha fájó kebellet vettük tudomásul az erre 8226/877 sz. a. adott választ, bizonyosan indokolt érzetünk, látva, mint maradnak orvoslás nélkül legélethevágóbb sérelmeink, mint késnek a törvényes intézkedések a baj gyökeres kiirtására, sőt mint korlátoltatik folyvást az ügyvédi kar hivatásszerű működési tere!

S e tudatot megerősítik bennünk a törvényhozás újabbi intézkedései.

A bagatell törvény 34. §-a egyenesen sankcionálja a *zugirászat*ot, kizárva abból, mint ilyent az ügyvédi közbenjárást, s tért nyitva a *zugirások* hadának. S miért? Állítólag, hogy olcsóbbá tétessék az igazságszolgáltatás. De olcsóbb-e a hitelezőre oly igazságszolgáltatás, a mely a legszegényebb osztály apró követeléseit csak saját költségén engedi érvényesíteni, ha mindjárt ezen saját költségek a követelést magát is felemésztik? S az államot valóban az emberiség vezérlette-e e törvény megalkotásánál, mely a neki egy fillérébe sem kerülő *békebíró működése után megkívánja a valóban igazolhatatlan súlyos bélyegilletékeket, s fizettetni rendeli a végrehajtók díjait*, csak a fél meghatalmazottját nem, ki esetleg ügyvéd is lehetne? Nem kell-e ebben inkább és szükségkép azok törekvését látnunk, a kik az ügyvédségben folyton kiirthatatlan rosztat látnak s ezen eddig csak képzelt roszt, de ily intézkedések által valódi rosszszá válható

osztály elleni ellenszenvöknek áldoznak, midőn tért nyitnak az adósoknak jólelkű, de kicsiny hitelezőiket egyszerű fizetési vonakodással saját előnyükre megrövidíteni, s esetleg végtelen zavaroknak kitenni?

Mindezen egy legsommasabb eljárás s egy rövid ügyvédi díjszabás megállapítása épen oly értelemben segíthetett volna, mint a mely intentio ezen bagatell törvénynek tulajdonítottatik. De e helyett elfogadtatott a közbenjárói rendszer, melyért ha díj és költség az ellenfél ellen megállapítani nem is fog, az a dolog természete szerint ingyenes még sem lesz, hanem a fizetéssel vonakodó által okozott kárt egyszerűen nem a kár okozója, hanem a már magában is károsult jó lelkű hitelező fizetendi.

Az állítólagos cél elérésére tehát a törvény ez intézkedése teljesen alkalmatlan, és pedig oly szembetűnőleg az, hogy a célzott komolynak tartanunk nem is lehet, s az idézett törvény 24. §-ban csak az ügyvédség elleni gyarlóságszülte ellenszenv nyilatkozatát láthatjuk. — Vagy feltehetünk-e ezen törvény tervezőjében oly ártatlan felfogást, hogy ezen költség, a melyről a bíró nem tud, mert tudnia nem szabad, valóban nem is létezik?

A magyar ügyvédi kar megmutatta már több ízben, hogy saját érdekeit a közjónak örömmel képes feláldozni. Behozatott a közjegyzői intézmény, mely az ügyvédség lába alól széles terjedelmű működési tért vont ki s a magyar ügyvédi kar örömmel üdvözölte ez intézményt, mert benne a korviszonyok követelményét felismerte; — életbe lépett az új váltótörvény, mely egyszerűbb eljárással az ügyvédi karra kevésbé jövedelmező ügyködést eredményezett: s a magyar ügyvédi kar azon büszke öntudattal fogadta e törvény megalkotását, hogy az érdekelt közönség annak lételet első sorban az ő sürgetéseinek köszöni; — s még ma is folyton sürget, fájdalom eddig semmi, vagy csak csekély eredménnyel, hasonló törvényeket, egyre követelvéen a bonyolódott perrendtartás átalakítását, új, egyszerűbb csőd-eljárást, a polgári törvénykönyv behozatalát s a bélyeg-törvény revisióját. — De midőn oly törvények támadják meg lételet, mint az 1877. 22. tczikk, feljajdulását valóban a hazafi fájdalom, a közügyet féltő aggodalom okozza!

A tisztelettel alulírott ügyvédi kamara már az 1876-ki évi jelentésében kifejezést adott azon aggodalmának, hogy a törvényhozás a jogszolgáltatás terén a szakközönség meghallgatásának mellőzése folytán oly irányt fog adni jogszolgáltatásunknak, a mely határozottan retrograd jelleműnek bizonyuland. Aggodalomteljesen érintette azon körülményt, hogy a jogszolgáltatásra vonatkozó törvényjavaslatok a szaktestületekkel, nevezetesen pedig az ügyvédi kamarákkal, melyek az ügyvédtörvény 21. §-ának 7. pontja értelmében erre különösen hivatvák, nem közölhetnek, s névszerint utalt is egyik másik törvényjavaslatra, így a már törvénynyé vált bagatell-törvényjavaslatra is.

Felszólalásunk, *sajnos, eredménytelen volt*, s az ügyvédi kamarák a leggyakorlatibb tárgyú törvényeknél még inkább mellőztettek, mint előbb.

Pedig alkalom volt elég az önként is ajánlott, de törvényszerűnek is mutakozó közreműködés igénybe vételére, s volt arra ok is elegendő.

Ennek köszönhető az is, hogy oly törvények, mint a gyámi törvény s az 1877. 22. tczikk. napvilágot láttak: mert valóban nem hiszszük, hogy gyakorlati szakférfiak szavának figyelembe vétele mellett ezek megszülethettek vala.

Nem célunk, s nem is ez alkalomra való, ezen törvények bírálata, mely má már különben is elkésettnek mutatkozik, de nem mulaszthatjuk el ismételve constatálni, *hogy az ügyvédi kamarák a mondott irányban törvényes befolyásuk gyakorlatától helytelenül*, s a mi legfőbb, egész tisztelettel, de őszintén kifejezett nézetünk szerint, *a közügy kárára üttetnek el.*

Áttérve a jogszolgáltatási viszonyokra, a tisztelettel

alulírott ügyvédi kamara ezeket általában mindinkább fenyegetőbb színben feltűnőknek kénytelen constatálni, mely hanyatlást tanusítja a kamara területén létező minden egyes bíróság hátralékának feltűnő szaporodása, s az ügyek lassu folyamata.

Ezen lassuság oka kétségtelen a peres eljárás nehézségében, s némely közegek rendszerében is keresendő. Ily határozottan hátrányára válik az igazságszolgáltatásnak kézbesítési eljárásunk, s nevezetesen azon körülmény, hogy a vidéki kézbesítő közegek a kézbesítettő bíróságokkal semmiféle viszonyban nem állanak; hanem egészen más hatóságok alárendeltjei. A körjegyző szeszélye szerint kézbesít, s őt ezért, vagy a kézbesítési ív késő, vagy egyáltalán elmulasztott beküldéséért felelőssé tenni gyakorlatilag felette nehéz: úgy, hogy nevezetesen váltótörvényünk áldásai e körülmény súlya alatt pusztulnak el.

De keresendő ezen lassuság oka bíróságainkban is, melyek az anyag feldolgozására képtelenek.

Nem tartozik hivatáskörünkbe, s legnagyobb részben lehetetlen is volna e hátralékokat számszerint hivatalosan kideríteni, de állításunk igazolása tekintetében hivatkozunk a bíróságok eddig talán már felterjesztett ügyforgalmi kimutatásaira, melyekből a hátralékszáporulat kiáltóan tűnik ki. Részünkről elégségesnek tartjuk, hogy jogszolgáltatási viszonyainkat általánosságban vázolván, azokat csak példák-kal illusztráljuk, s az általunk kijelelt bajok részletes megítélhetése céljából a magas kormányának különben is rendelkezésére álló hivatalos statisztikai adatokra utalunk.

Ezen szempontból indulva ki, mindenek előtt a soproni kir. törvényszékre fordítjuk figyelmünket, s konstataljuk, hogy míg az 1876-ki évben ezen kir. törvényszék polgári, telekkönyvi, büntető és fegyelmi ügyeiben összes hátraléka 3765 ügydarabra rugott, addig az 1877-ki hátralék ez ügyekben kevés híján a 4500-at közelíti meg, tehát annak egy évi szaporulata közel 1000 számra rug.

De ezen hátralékszáporodás a jogszolgáltatás sajnos viszonyainak természetes következménye, ha tekintetbe vesszük a következőket.

Míg a polgári ügyek ügyszáma az 1876. évben mintegy 12000-et, s a telekkönyvieké mintegy 18000-et tett, addig az 1877. évben az elsőké 14000-et, az utóbbiaké a 20000-et tetemesen meghaladta, s hasonló mérvben szaporodtak a büntető ügyek is. Tehát pusztán ezen két nembeli ügyek közel 5000 számmal szaporították az ügyforgalmat, mi, tekintve, hogy a törvényszéki személyzet létszáma a régi maradt, a hátralékszáporulatot talán már maga is megfejtethné, — sőt miután az ügyforgalomnak 5000 számmal növekvése mellett a hátralék csak 1000 számmal növekedett, a kir. tvszék 1877. évi működésére mégnémi örömmel is tekinthetnénk.

De ezen meglegedést aggodalom váltja fel keblünkben, ha ezen törvényszék működésébe mélyebben bele pillantunk, mert az annak viszonyaiban létező bajokat gonoszabbnak látjuk az ügyforgalom növekvésénél.

Látjuk először is azt, hogy e kir. törvényszék létszáma még ma sem teljes, mert a rendszeresített 10 birói állomás közül még ma is csak 9 töltetett be. S ez annyival fájlandóbb, mert vidékünk, mint határszéli vidék, mely a szomszédos tartományokkal valóban élénk fogalmat folytat, jogállapotaival hatályos befolyást gyakorol az egész hazai justitia reputatiojára. S tapasztalunk ezen kívül még sok mást, a mi a bajt még inkább súlyosítja, mert nemcsak azon reményt vonja el tőlünk, hogy a magas kormány az igazságszolgáltatás terén tanusított, a civilisált Európában példa nélkül álló szűkmarkúsága mellett, a jogszolgáltatást buzgó, erélyes és önfeláldozó munkával talán mégis gyorsabbá teheti majd maga a birói kar, — hanem azon meggyőződésre vezet, hogy az évi hátralékoknak, még ha az ügyforgalomban csökkenés volna is reménylhető, évenként csak nevedkednie kellend.

S a mily szomorúak a fent ecsetelt viszonyok a bírói erők tekintetében, oly leverők azok a kezelő személyzet tekintetében is.

Az egész kir. törvényszéknél 38400 ügydarabnak, természetesen többszörös leírására 13 irnok és 7 díjnak volt alkalmazva, kikre azon kívül még 5000 db. telekkönyvi iv másolata is nehezedett volna. Ha tehát minden ügydarabnak csak 2-szeri másolatát vesszük fel, ezen 20 egyén, kik nem is voltak az egész éven át teljes létszámban alkalmazásban, 80000 ügydarabon felül rugó másolatot volt készítenő, úgy, hogy egyre—egyre 4000 dbon felül jutott. Pedig megjegyzendő, hogy ezek közül naponta elvonatik a leírásoktól legalább négy, kettő, mint tollvezető, 2 mint telekkönyvi mutogató, úgy hogy a fenti munka tényleg csak 16 egyénre számítható. Hogy ily viszonyok között azon kép, melyet 1876. évi jelentésünkben a jogszolgáltatás lassúsága tekintetében bemutatánk egyáltalán nem javult, hogy főleg a telekkönyvi ügyek oly késedelmet szenvednek, mely a nagy közönségnek, sőt magának az államnak tetemes kárára válik, a hagyatékok pedig különösen kétségbeejtő állapotba jutottak, gondolható.

A Nagyméltósági Igazságügyminiszterium még a legújabb időben, 8226/1877. számú leiratával értesíteni méltóztatott ugyan a tisztelettel alulírott ügyvédi kamarát, hogy a hátralék feldolgozására szükségeseknek látszó intézkedések megtörténtek, de nagyon sajnáljuk, hogy mi ily intézkedések foganatosításáról sem nem hallottunk, sem olyanokat sehol nem tapasztaltunk, s így annak megítélésére, valjon mily eredmény várható ezen előttünk ismeretlen intézkedésektől, képesek nem vagyunk.

Nem nyújt kedvezőbb képet igazságszolgáltatásunk a törvényszék területén létező járásbiróságoknál sem. Évről évre emelkedik ezeknél az ügyforgalom, s ez az utóbbi időben valóban rohamos mérvben szaporodott. Még a kisebb járásbiróságoknál is ezekkel különböznek az 1876-ki és 1877-ki számok, úgy hogy például a pulyai járásbiróság az 1876-ki 5469 évi forgalom mellett 1877-ki évben 9075 számot, a cseprei járásbiróság pedig az 1876. 5296-ra rugó forgalom mellett 1878. évben 6211 számot mutat fel.

De valamennyi járásbiróságaink közül legkevesebbé elégíthet ki az, melytől méltán a legtöbb volna várható, értjük a sopronit.

Sopron városa, s nagyrészen vidéke is, élénk kereskedelemnek örvendő, s legbensőbb összeköttetésben lévén a fejlettebb viszonyoknak örvendő lajthán tuli tartományokkal, járásbiróságára is természetesen nemcsak nagyobb érdekek, de nagy részben a magyar igazságszolgáltatás reputációjának megvédése is reá bízva van. Ha valahol, itt volna megkövetelhető, hogy a sommás eljárást azon erély és gyorsaság jellemezze, melyet attól maga a törvény szigorúan megkövetel. S e helyett mit látunk? A keresetek hónapokig várnak az idéző végzésekkal való ellátásra, az idézés és tárgyalás napja közt még helyben lakó felek közti ügyekben is legalább 1 hó telik le, s a restantiáknak feldolgozására, melyek közt még 1871—1872-ki ügyek is találhatók, újabb időben szükségessé vált az ott alkalmazásban lévő, mondhatni legjobb bírói erő teljes feláldozása.

Ezen járásbiróság állapota oly siralmas, hogy kénytelenek vagyunk tekintetében a m. kir. Igazságügyminiszterium teljes figyelmét kikérni, és állapotát és viszonyait részletesebben jellemezni.

A szóban lévő járásbiróságnál az 1876. évről hátralékban maradt 1285 polgári, 657 bűnügyi. és 12 elnöki, összesen tehát 1954 ügydarab, melyekhez hozzá járult az 1877. évben a polgári ügyekben 20229, a bűnügyekben 3104, s az elnökiekben 253, tehát összesen 23586 ügy, hogy a lefolyt évben 25540 ügydarab lett volna elintézendő, melyből 24140 el is intéztetett.

Ezen munka fogalmazói része egy járásbíró, 2 aljárásbíró, s egy jegyző vállát terheli.

Nem szólunk a vidéki járásbiróságokról egyenként; talán elégséges általában kimondanunk, hogy a baj mindenütt, habár kisebb mérvben, ugyanaz, s hogy azon segíteni szükségesnek tartjuk mindenütt, még mielőtt a viszonyok annyira elmérgesednének, mint a központi kir. járásbiróságnál. De mégis nem mellőzhetjük hallgatással különösen a kapuvári járásbirósági rossz viszonyokat, hol valóban minden kétségbeejtő állapotokkal fenyeget, s kötelességünkhöz képest vélünk cselekedni, ha különösen ezen járásbiróság tüzetes hivatalos megvizsgálását kérjük, s a szükségesnek mutakozandó intézkedések megtételéért tisztelettel esedezünk.

Hivatalos tisztelettel

A soproni ügyvédi kamarának 1878. febr. 24-én tartott közgyűléséből.

Dr. Pottyondy Ágost m. p.,
elnök.

Petrik Gyula m. p.,
titkár.

Különfélék.

(A képviselőház igazságügyi bizottsága) folytatva a bírói függetlenségről szóló tjavaslat részletes tárgyalását, az előadó által fegyelmi büntetesként indítványozott ideiglenes vagy végleges nyugállapotba helyezést, melyet az igazságügyminiszter sem tartott elfogadhatónak, mellőzte a bizottság.

Az áthelyezés, mint fegyelmi büntetés feltételeit meghatározó 3. §. azon rendelkezése, mely szerint «az áthelyezés büntetése külön, vagy a három előbbi büntetés valamelyikével is alkalmazható, oly esetekben, midőn az elkövetett vétség természete az elmarasztalt bírónak eddigi működési köréből való eltávolítását a bírói hivatal érdekében kívánatosá vagy szükségessé teszi», Teleszky indítványára ekként módosított: «Az áthelyezés büntetése külön vagy feddés-sel és pénzbüntetéssel együtt is alkalmazható».

A §. azon intézkedéséből, mely szerint: «az áthelyezés az ítélet jogerőre emelkedésétől hat hó alatt a miniszter által ő felségénél kieszközlendő», kihagyatott a mondat 2. fele, mely következőleg szól: «különben az ítéletnek az áthelyezésre vonatkozó része hatályát veszti».

Horváth Lajos egy következő §-ban annak kimondását indítványozza, hogy a pénzbüntetés az évi rendes fizetés felén túl nem terjedhet; a bíróság ítéletében azt is kimondja, hogy a pénzbüntetés egyszerre vagy havi részletekben törlesztessék, a törlesztési idő azonban két éven túl nem terjedhet. Az igazságügyminiszter ellene nyilatkozik az indítványnak, a bizottság azonban elfogadja azt, Szilágyi Dezső azon módosításával, hogy «egy évben azonban a bírótól fizetésének 1/4-ed részénél több nem vonható le».

A fegyelmi büntetések hatályára nézve, (mely a bírák szolgálati idejének a 10-ed, illetőleg 5-öd éves fizetési fokozások szempontjából való számítását megszakítja) kimondotta a bizottság, hogy a feddés két, a pénzbüntetés vagy áthelyezés három év alatt veszti el hatályát.

A 4. §. helyett Horváth Lajos a következő §-t indítványozza: «Csekélyebb mulasztások és rendtelenségek eseteiben az elnök az illető bírósági tagot megintetheti. A megintés előtt az illető nyilatkozatra szólítandó fel. A megintés írásban s indokolva történik, mi ellen jogorvoslatnak helye nincs. A nyilatkozatot s megintést az elnök jegyzőkönyvbe veszi.» Ezen indítvány értelmében a fegyelmi büntetések közül kihagyott rosztalás az elnöki hatáskörből is elejtendő lesz.

Bokross előadó azt indítványozza, hogy a csekélyebb mulasztások és rendtelenségek ismétlése esetében az elnök a rosztalást mondhasza ki, s mind az intés, mind a rosztalás esetében 15 nap alatt a fegyelmi bíróságnál jogorvoslatnak legyen helye.

Chorin csak a rosztalás ellen engedne felelbbvitelt, még pedig nem a fegyelmi bírósághoz, hanem a felsőbb törvényszék elnökéhez.

Szilágyi Dezső a szóban forgó rendbüntetések a törvényszéki elnökök irányában is alkalmaztatni kívánja. Vagy azt kell kimondani, hogy az intés a bíró minőségnyi táblázatába nem vétetik fel, vagy pedig ha ez nem mondatik ki, akkor fölösleges kétféle rendbüntetést állapítani meg.

A bizottság két rendbüntetést állapít meg, az azok alkalmazása körüli eljárás meghatározását elhalasztván.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt
negyedévre ... 3 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozók Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szerveztének alapelvei Dr. Fekete Gyula urtól. — Törvénykezési szemle: A nyilvántartási jogokról. Hesz János telekkönyvezető urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Ha a köteles rész mellett fölhozni szokott indokokat tüzetesebben megvizsgáljuk, úgy azt találjuk, hogy az ezen intézményt pártolók magok sincsenek egészen tisztában, mert jóllehet általában véve mindig a család örökjogáról beszélnek, tulajdonképpen mindig csak (?) a gyermekek jogát értik alatta és csak ennek erkölcsi szükségességét vitatják és törekszenek megalapítani, ámbár tényleg mindig a különböző régebbi népeknél föláltható, de sokkal tovább menő és más okokon alapuló családiság elvére hivatkoznak. STAHL épenséggel kimondja, «hogy csak a gyermekek kedvéért létezik általában véve örökjog, ámbár kiterjesztett az más rokonokra is» és HEGEL is megadja az örökhagyónak a többi rokonokkal szemben a teljes végrendekezési szabadságot.

A gyermekeknél (ha a phrasistól eltekintünk és csak a valóságot vesszük) azon sajátosság fordul elő, hogy bennök meg végbe a faj fentartásának eszméje önmegújítás által, a szülők a gyermekeket önmagukból nemzik, ezek tehát physiologiailag a szülőknek egy újabb lételet képezik, a mely önálló létté fejlődik és a melyben tehát a szülők bizonyos tekintetben még haláluk után is tovább élnek. Ennyiben természetszerű viszony, vagy miként STAHL mondja a természet rendeltetése, hogy a szülők gyermekeiknek a létnek teljét, tehát annak kielégítését is adják, és bennök saját személységök folytatását, következőleg vagyoniukét is bírják. Az állatnál mindez természeti szükségéből történik, az embernél erkölcsi kötelesség, mivel szabad akarata van. És ennyiben kétségtelen, hogy a gyermekek öröklése szülők után az erkölcsben gyökerezik. Más kérdés azonban, vajjon ezen *erkölcsi* kötelesség egyuttal *jogi* kötelességnek is tekintendő-e. A szülők ama kötelességéből, miszerint gyermekeik jóllétéről, miként a magukéről gondoskodjanak, lehet ugyan a szülők élelmezési kötelezettségét leszármaztatni, mely korai elhalálozásuk esetében is fönáll, ámde ebből nem következik, hogy a felnőtt és önállóságra jutott gyermekeiknek is tartoznának örökségüket hátrahagyni. La loi naturelle ordonne aut pères de nourrir leurs enfants, mais elle n'oblige pas, de les faire héritiers» mond MONTESQUIEU és méltán. A fentebbi elvhez képest a gyermekek irányában nincsen több kötelességünk, mint önmagunk iránt, valamint tehát még életünkben mások javára nélkülözésekre és áldozatokra szánhatjuk el magunkat, úgy erre halál esetére is kell joggal bírunk a gyermekekkel szemben. Igaz, hogy KANT azt mondja: mivel a szülők a gyermekeket beleegyezésük nélkül önhatámulag helyezték a világra, ennél fogva kötelesek is őket tehetségük szerint ezen állapottal kibékíteni, a megélhe-

tést részökre lehetővé tenni. Azonban a nemzés az embernek physiologiai és anthropologiai rendeltetése és ennél fogva kötelessége, miért is ennek teljesítése, a mennyiben erkölcsös jogszerű módon történik, soha sem fogható föl vétség gyanánt.

Egy másik eszme, melyet főleg HEGEL fölkarolt, az, mely szerint a gyermekek csak belépnek a közös családi vagyona.

Tudvalevőleg ezen eszmével már a rómaiak igyekeztek a sunsok örökjogát megmagyarázni, és voltak, kik a régebbi germán családi örökjog alapjául kívánták tekinteni. Az ilyen családi tulajdon jog történelmi lehetőségét méltán lehetne ugyan vitatni, de ez még nem elegendő ok arra, hogy bölcsészetiileg is minden habozás nélkül az örökjog alapjául fogadjuk el. HEGEL meg sem kísérel ezen eszmének további kifejtését, és nem is vonta belőle az oldalrokonok részére abból folyó következményeket. Joggal nyilatkozott tehát ellene STAHL.

Következésképpen folytatva ezen okoskodásokat, a család, nevezetesen pedig a gyermekek örökjoga a végrendelet teljes megszüntetésére vezetne a család javára. Ennyire azonban senki sem akart menni, sőt az apa és a gyermekek joga közötti közvetítés azon módját, melyet a római jog az általa fejlesztett köteles rész intézményében uyujtott, mindnyájan készségesen elfogadták. De az ilyen közvetítés, midőn a mindkét részről fölállított elvek oly homlokegyenest ellenkeznek egymással, csakis az egyik vagy másik részről való elföladás s illetőleg a fölállított elvbe ütköző engedmény mellett lehetséges. A tételes jog tehet ugyan mindenütt kivételeket, és azért a római jog az apának abszolút végrendekezési szabadságát a vérbeli kegyelet (officium pietatis) szempontjából korlátozhatta, valamint megfordítva a germán jog neki a családdal szemközt bizonyos szabadságot adhatott; de a jogbölcsélet ilyféle kivételek által maga szünteti meg saját elveit és csak azt bizonyítja, hogy ezen elvek másképp határozandók meg. Azért akarja TRENDELENBURG a kétféle elvet az által egyesíteni, hogy azt mondja, sem az egyén, sem a család magában véve nem képezi az örökjog alapelvét, hanem mindkettő külön irányt szab annak, melyek azután ő benne kiegyenlítettésüket keresik, s a tételes jogban különböző eldöntésre vezethetnek; a két különböző cél egyike a vagyon fönartása a család számára, másika a tulajdonos akaratának teljes elismerése. Evvel azonban ezen kérdés bölcsészeti megoldása teljesen fel van adva és egészen a tételes törvényhozás terére áttolva.

Egy más sajátosságú közvetítést kísérelt meg egy gyakorlati jogász, GÄRTNER, kiindulva az egyéni akarat szabadságából, a végrendeletet nyilvánítja az örökjog legközelebbi és egyedüli alapjául; az egyén természeti rendeltetése azonban, miszerint családot alapítson, benne és érette éljen; azért van a családnak igénye tagjai vagyonára; tulajdonképpen szeretetből kellene azt neki oda adni, de mivel a rokonszenv egészen szabad, az ellenszenv is igyekszik érvényre jutni, s így összeütkö-

zés támad az egyéni akarat és a család igénye között, melyet a törvényhozás csak úgy egyenlíthet ki, hogy mindkét elemet egyenjogunak tekint s ennél fogva a vagyont megosztja, úgy hogy az egyiket a *kötelesség*, a másikat a szeretet adja, első helyen azonban a köteles rész áll.

Ezen deductió igen éleseszi és jogászai szempontból még talán a legcorrectebb, gyenge oldalát azonban a család örökjogának megalapítása képezi. A családnak szükségbeli örökjogát a szülőkre, gyermekekre és a házastársra akarja szorítani. Már pedig azon cél, hogy családot alapítsunk, legfeljebb csak a nemzeteknek adhat nemzőik, nem pedig egyszersmind ezeknek is amazok irányában szükségbeli örökjogot. Hogy azonban a többiek szükségbeli örökjogát is megmentse, szerző még tovább megy s azt mondja, hogy a szülőknél, gyermekeknél és házastársaknál az önálló személyiség kölcsönösen megszűnik s valamennyi *egy* erkölcsi személyisévé egyesül; ennek folytán nem támad ugyan jogközösség a vagyon tekintetében, de a vagyon rájuk nézve még is *egy* vagyon. Csakhogy itt nyilván vége van a jogtudománynak és kezdetét veszi a phrasisok régiója. Az az egység mely még sem eredményez jogközösséget, nem jogi fogalom többé és nem is alapíthat meg jogi kötelességet. Jogi elem csak a nemző kötelessége, mi mellett elvként áll, hogy a vagyon csak eszköz, legközelebb arról a saját, azután pedig a család fentartására. Ez azonban csak a fentartás, az élelmezés kötelezettségére vezet.

A jogbölcselet a maga abstractióival nem dönthet véglegesen törvényhozási kérdésekben. Meghatározhatja ugyan az általános eszméket, kijelölheti a különböző álláspontokat, de a jognak konkrét tételes megállapításánál szükségképen két más körülményt is kell tekintetbe venni: u. m.

a) az illető nemzet vagy ország eddigi jogállapotát, a melynek számára a törvény hozandó;

b) az egyes jogi alapelvek czélszerűségét a tapasztalás szerint, a mint a nemzetek eddigi jogélete valamely elv mellett vagy ellene bizonyított.

Az első szempontból tekintve a kérdést, természetesen nem szabad abból kiindulni, mintha az új törvényhozás feladata lényegileg csak az lenne, miszerint az eddig fenállott jogot ujonnan szerkeszse s egy újabb a gyakorlati használatra alkalmasabb alakba hozza és legfeljebb csak kisebbszerű ellenmondásait kiegyenlítsse. Sőt ellenkezőleg, ha valamely nemzet egy új törvényhozás nagy munkájához fog, okvetetlenül kell az eddigi jogállapotot, főbb alapelveit szoros bírálathoz alá vonni és megvizsgálni, vajjon azok magokban véve czélirányosak és észszerűek-e, és vajjon helyeseknek bizonyultak-e az idők folyamában? Jog és törvény, bár történetileg a jogéletből fejlődtek is, azért nem tekinthetők mindig kifogástalan eszményképek gyanánt. Miként az egyes embernek lehetnek tévedései, rossz szokásai és erkölcsi kinövései, úgy hasonló jelenségekre egész néptörzseknél, nemzeteknél és országoknál is találunk, a jogtörténet legalább erre nézve elég példát mutat, többek között Németországban is. Azonkívül bizonyos jogtételek és intézmények, melyek keletkezésük idejében az akkori viszonyoknak teljesen megfeleltek, ha az idők folyamában a megváltozott viszonyok daczára azokhoz makacsul ragaszkodnak, egészen más jelleget nyerhetnek és égbekiáltó igazságtalanságokra vezethetnek s az egészséges fejlődés legnagyobb akadályává válhatnak. Erre czéloz GÖTTE is, midőn Mephistopheles szájába adja a következő szavakat:

Es erben sich Gesetz und Rechte
Wie eine ew'ge Krankheit fort,
Sie schleppen von Geschlecht sich zu Geschlechte
Und rücken sacht von Ort zu Ort.
Vernunft wird Unsinn, Wohlthat Plage,
Weh' dir dass du ein Enkel bist.

Ugyanazért a jelenkor nem engedheti meg, hogy megfoszszák ama jogától, miszerint számot vessen a multtal és éles késsel eltávolítsa a történelem netaláni korcs hajtásait. Erre pedig épen az újabb törvénykönyvek alkotása szolgáltatja a legjobb alkalmat, mert a régi jogot a legkisebb részletekig beható bírálathoz alá vetheti és a jelenkor eszméit mindennemű akadály eltávolításával egész terjedelmükben érvényre juttathatja.

De ha ezt elismerjük is, magától értetődik, hogy még sem tanácsos egy újabb törvény hozatalánál szükség és elegendő ok nélkül a nép öntudatában és szokásában gyökerező eddigi jogot megmásítani. És minél fontosabb valamely jogelv, mentül mélyebben hat az a nép életébe és öntudatába, annál óvatosabban kell eljárni, midőn annak módosításáról van szó. A régi jognak csak egyes kisebbszerű hátrányai s a létesítendő új jogállapotnak csupán csekélyebb jelentőségű előnyei nem lehetnek döntők azon kérdés elhatározásánál, hogy módosíttassék-e tehát a létező jog vagy sem? Mert az egyes konkrét viszonyok és esetek végtelen különbsége mellett teljes lehetetlen, hogy valamely törvény egyforma befolyást gyakoroljon valamennyire, egyaránt czélszerű és megfelelő legyen mindnyájára nézve, alkalmaztatásában pedig egyformán üdvösnek bizonyuljon. A törvényhozónak a nemzet jogéletét nagyjában és egészben véve kell szemügyre vennie, a régi és az újabb elveket nem csak belső jogi indoklásuk, hanem egyszersmind társadalmi és erkölcsi fontosságuk, valamint tapasztalati hatásuk szerint kell mérlegelnie, s ha az eldöntés mérlege ingadozik, a régi s az új törvény indokai kétes eredményt mutatnak, az ilyen kétség esetében inkább a régi jog megtartására kell magát elhatároznia. Mert minden változás a jog terén, hosszabb vagy rövidebb időre nyugtalanságot és bizonytalanságot okoz az életben, melyet a nép bajnak tekint, még pedig annál nagyobbban, minél erősebb gyökereket vert az eddigi jog az ő öntudatában, s minél kevésbé képes a változás tulnyomó indokait és előnyeit áttekinteni, belátni és fölismerni.

Ha eme tekinteteket a szőnyegen forgó kérdésnél is figyelembe vesszük, úgy találjuk, hogy a korlátlan végrendelkezési szabadságnak behozatala Németországban már azon egyszerű oknál fogva sem ajánlható, sőt egyenesen lehetetlennek is látszik, mert az egész eddigi német joggal és az összes eddigi jognézetekkel a legélesebb ellentétben áll.³

Hogy a köteles rész intézményét a német nép jogi öntudatára nézve fontossága szerint kellőleg méltányolhassuk, nem szabad feledni, miszerint a régi német örökjog tiszta családi öröklésből állott, mely a végrendeletet nem is ismerte. A családi kapocs oly szoros volt, hogy még az élők közötti elidegenítések is, a mennyiben azok a rokonok hátrányára szolgáltak, legalább az ingatlanoknál és az ősi jószágoknál az ismeretes korlátozásoknak voltak alávetve. Igaz, hogy a végrendeletek is jöttek később divatba, főleg az egyház közvetítése folytán, még mielőtt a római jog receptiója végbe ment volna, és a végrendeleteknél

³ Hazánkban sem lenne tanácsos a köteles rész intézményének elejtésével a korlátlan végrendelkezési szabadságot iktatni törvénykönyvünkbe. Ez ellenkeznék nemcsak régiebb (a családiság elvén nyugvó) magánjogunkkal, hanem az utolsó 30 évi jogfejlődésünkkel is.

kezdetben a római szükségbeli örökjogról szó sem volt, legalább is nem a nőnek örökösnevezésénél a gyermekek kizárásával. Világosan bizonyítja ezt *Luther* ismeretes végrendelete, a ki egész vagyonát özvegyének hagyta, gyermekeinek pedig semmit, még pedig, mert ugymond, «azt akarom, hogy ne ő nézzen a gyermekek kezeibe, hanem a gyermekek nézzenek az ő kezeibe». Azonban a végrendelezési szabadság eme korlátlanága abban találja magyarázatát, hogy a gyermekek önkényes és roszakaratu kitagadása teljes lehetetlennek tartott, miért is mindent bátran a természetes atyai szeretetre bízhatónak tartották. Mert hogy a család iránti természetes kötelességet igen nagyra vették, kiderül ama körülményből, miszerint p. Lübeckben még a 14. és 15. században általános szokás volt, a végrendeletben az oldalrokonokról is megemlékezni, sőt ez valóságos jogi kötelességnek tekintetett, mely azonban a 16. században 8 schilling és 4 fillérre szállított le.

Ily körülmények között igen természetes, hogy midőn a 16. században a római jog teljesen recipiálva lett, annak szükségbeli örökjoga is legott egész Németországban általánosan és teljesen elfogadtatott. Partikuláris jogok tettek ugyan rajta némi módosításokat, p. az egy gyermekítésnél (*Einkindschaft*), a vagyonszövetségénél, továbbá a testvérek és a felmenők, a köteles rész hátrahagyásának módja stb. tekintetében, de ezen módosítások elvileg soha sem irányultak a lemenők köteles része ellen. Sehol sem mutatkozik olyan hajlam, miszerint a gyermekek joga megcsorbítottassék, vagy hogy az atyának korlátlan végrendelezési szabadság adassék, melynél fogva egyes gyermekeit más gyermeke, vagy valamennyi gyermekeit valamely idegen javára az örökségből kizárhassa.

Ujabbi törvénykönyvek pedig a köteles rész jogintézményét nemcsak megtartották, hanem részben még ki is terjesztették a hányad fölemelése és a köteles résznek a tulélő házastársra való alkalmazása által.

Nem tanácsos tehát az alkotandó általános német polgári törvénykönyvbe az abszolút végrendelezési szabadság elvét iktatni.

Még ha célszerűség szempontjából elébe is kellene azt tenni a köteles rész elvének, a nép ilyen régóta létező általános és erős jognézetének pusztá létezése a korlátlan végrendelezési szabadság elfogadása ellen szólana, épen mivel e módosítás a nép közvetlen jogi meggyőződésével ellenkezne. Mert a köteles rész jogintézménye nem tartozik azok közé, melyek a laikusok öntudatától távol állanak, s melyeknél mélyebbre ható elvi változtatásokat lehetne eszközölni, a nélkül, hogy a nagy közönség észrevenné vagy megértené, sőt a köteles rész-jogot mindenki ismeri többé kevésbé, még az alsóbb néposztályokhoz tartozók is, akár saját tapasztalásából, akár mások közléseiből. A köteles részjog egy része a családi jognak, ez pedig épen azon része a jognak, mely igen közel fekvő okoknál fogva a legszélesebb körök előtt ismeretes. A köteles rész intézményének megszüntetése tehát legott a nép összes rétegeiben érezhetővé válnék s a különböző körülményekhez képest nagy lehangoltságot idézne elő. Ez utóbbi, a mennyiben másrésről tulnyomó helyesléssel találkozunk, nem lehetne ugyan döntő, de épen azért mindenesetre, szorgosan meg kell előbb vizsgálni azon célszerűségi okokat, melyek esetleg az abszolút végrendelezési szabadság mellett szólnak.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

4. *Szolgaszemélyzet.* Minden középvárosnak kell egy-nehány polgári ágenssel birnia. Ezek által lát és hall a hatóság s már itt elég látni és hallani valója van a gondos és ügyes rendőrnek. Erkölcsi, közvigalmi, közegészségügyi, bírósági, biztonsági s jóléti rendészeti érdekek egész halmaza képezi a szemlélődés tárgyát. Nem kell nagy események után várni, a közönséges, mindennap előforduló rendellenességek megakadályozása által tesz a gondos rendőr a közönségnek valódi áldásos szolgálatot. Tíz kisszerűnek látszó ügy egy nehéz panaszra szolgáltat okot. A jó rendőrt minden legkisebb kihágás is érdekeli s hol a kisebb kihágások szabadon elkövetethetnek, csakhamar bekövetkeznek a súlyosabbak is. Ez intézmény hiányában soha és sehol sem fog-nak a rendészeti feladatok teljesen megoldatni, pedig az a cél, hogy az ország minden része élvezze a jó rendőri igazgatás előnyeit, hogy egy hely se váljék a bűn védő fészkevé.¹⁶³ Valamint művelt tisztviselőket, úgy avatott legénységet is igényel a modern rendőrszolgálat mindenütt. Már oly városban tehát, melynek lakossága 15,000-re megy, szükséges legalább két polgári ágens. Ezek itt is a folyton szemlélődő organumok, akik ellenőrzik a fegyveres ágensek szolgálatát, felügyelnek a veszélyes egyénekre és helyekre, rendőri felügyelet alá helyezettek, piacra, köztisztaságra, teljesítik a bírósági rendészeti teendőket. E munka köztük olyképp osztandó meg, hogy mindenik csak a hozzá utalt ügyekkel foglalkozzék.

A fegyveres legénység számára befolyással lesz azon körülmény, van-e a városban csendőrállomás s tesz-e a csendőrség is némi, pld. éjjeli szolgálatot. Ha igen, kisebb számu fegyveres rendőr lesz szükséges. Mindenesetre azonban egy 10—15,000 lakossal bíró városban *rendes viszonyok közt* legalább 10 fegyveres ágens alkalmazandó.¹⁶⁴ Ezek legnagyobb része teljesíti az utcai szolgálatot s végzi megbízásait, a többi a hivatal tekintélyének védelme s a szükséghez képesti rendelkezések végrehajtása végett a hivatal épületében állomásoz.

C. *A járás s az ő rendőrhatalmása.* A megye még nagyobb államkerület, mindamellett az államterület pusztá része gyanánt tekintendő, mert mint a tartomány nem tarthat igényt különös ország jelentőségével birhatni. Az angol és éjszakamerikai «county», a francia «département», a német «Kreis» s a magyar «megye» egyet jelentő fogalmak. A járás a megye *alkerülete*, melynek hatósága rendészeti funkciót a megye igazgatási befolyása alatt gyakorolja, tehát a járási hatóság a megyeinek van *alárendelve*.¹⁶⁵ Nem valamely ország vagy népfaj sajátosságában kell ezen területi megosztás okát keresni, hanem a nagyobb államok igazgatási

163. Valamint a pandur-intézmény képtelenné bizonyult a vidék rendőri érdekeinek megvédésére, époly elvetendő a városokban a hajdú-intézmény. E műveltséget, rendőri jellemet teljesen nélkülöző legénység a legdurvább rendőri szolgálatra is képtelen. Mutatja számos városaink példája, melyekben kényelmesen barangol fel s alá hazai és idegen tolvaj és kőborló, népgyűlések alkalmával háborítlanul mennek végbe veszélyes verekedések, elkövetnek tolvajlások, piaci forgalom biztonsága teljesen hiányzik, tisztaságot közhelyeken miasmatikus trágyadombok pótolnak, naponta előforduló rendellenességek a rendszert különböző érdekei ellen akadálytalanul hajtják végre. A sok közt tekintsünk Eperjesre, hol munkakerülők, tolvajok, kőborlók, koldusok, hamis és hazárdjátékosok, csalók s a veszélyes osztályu egyének összes képviselői bátran üzik iparukat. E város összes mellékutczái legundokabb fészkei a járvány elmozdító anyagoknak, mintha csak valamely tatár falu állana előttünk!

164. Szeged 69, Kassa 47, Nagyvárád 54 közrendőrré bizta a legénységi szolgálatot.

165. L. GROTEFEND meghatározását, das deutsche Staatsr. der Gegenwart, II. k. 518. l. Sie bilden regelmässig Unterabtheilungen der Kreise und haben dann eine besondere der Kreisregierung untergeordnete Verwaltung. BLUNTSCHLI, Allgemeines Staatsrecht. I. k. 219. l.

Dr. Bozók Alajos,

n.-várad i ogtaná r.

(Folytatása követk.)

cselekvőségének azon *politikai szükségletében*, mely ama cselekvőség fokozatos taglalását követeli.¹⁶⁶ A megyei hatóság a végrehajtás vezetése és ellenőrzése végett van nagyobb államokban, a járási hatóság ellenben az államfeladatok közvetlen megvalósítását eszközölni hivatott organum.¹⁶⁷

A járási hatóság azonban nem lehet az utolsó helyi rendészeti organum az államban mint azt ZIMMERMANN akarná, s hol a községek önkormányzati szabadsága biztosítva van, előállanak a községi rendőrhatalóságok. Kis városok és falusi községeknek pedig kell márcsak *célszerűségi* szempontból is tekintve az ügyet, *saját*, oly rendőrgazdasággal bírniok, mely közvetlen s rendes, folytonos cselekvőségével a rend, béke és biztonság érdekeit megvédi a helyben. Célszerűségi szempontból felállítható azon tan, hogy miután a járási hatóság sokkal *távolabb áll* a megvédendő feladatokhoz hatáskörének területi viszonyainál fogva, semhogy képes lenne az egész kerülete minden pontján *mindig és mindenütt* a pillanatnyi szükséghez képesti közvetlen segítségnyújtásra, tehát a biztonsági feladatok a céljának megfelelő megvalósítására egész kerületében magában véve *elégtelen*.¹⁶⁸ következik, hogy kell minden községnek oly helyi rendőrgazdaságával bírnia, mely a köz- s magánbiztonság rendészeti érdekeinek közvetlen védője gyanánt fejthesse ki folytonlagos cselekvőségét.¹⁶⁹ A szer-

vezet e rendje a gyakorlati életszükség magas postulatuma eltekintve a község önkormányzati szabadsága közjogi követelményeitől, melyekre, mint a *centralisatio* kérdésénél tárgyalandó momentumokra, e helyt nem reflectálhatók. ZIMMERMANN a járás *alkerületekre* elosztását ajánlja, hogy a nagy városok mintájára az alkerületi tisztviselők segítségével a járás főnöke fentarthassa az egységet s vezethesse a járási igazgatást a bureauvel szellemében.¹⁷⁰ A járási rendőrhatalóság ily szervezete azonban nálunk s mindazon népeknél, melyek a községek autonóm helyi igazgatásának elvét szentesítették kivihetetlen, sőt *jogtalan* lenne, a mennyiben a községi individualismus meggyilkolását vonná maga után s a szabadság e nemének eltemetésébe a jogöntudatra ébredt, szabadságra szokott nemzetek soha bele nem egyezhetnének. Franciaország minden községének van a maireben *saját* hatósága, mely a helyrendőri ügyeket is ellátja, mint valóságos rendőrhatalóság.¹⁷¹ Poroszország alaptörvénye ez: «in der Regel bleiben die Ortsvorstände mit der Ortspolizei beauftragt.»¹⁷² Ausztriában is a község előjáró a helyrendőri teendők közege.¹⁷³ Nálunk is a községelőjáró intézi a község rendészeti ügyeit.¹⁷⁴ Ezekből következik tehát, hogy a járási hatóság *mellett* még mindig fenállhat a községi individualismus, melyet a legkitünőbb európai törvényhozások sértetlenül megőriztek.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula.

¹⁶⁶ BÜLAU, id. m. 235. l.

¹⁶⁷ K. SCHENKEL. BLUNTSCHLI Staatswörterb. I. k. 70. l. A francia canton s a német Landrathamt rendeltetése az. Ausztriára nézve, l. az 1868. máj. 19-ki törv. 10. §. Werttembergeret illetőleg, MOHL Verwaltungsrecht I. k. 60. l. Bajorország e hatóságáról PÖZL, id. m. 187. lap.

¹⁶⁸ Der richtige Masstab dieser geographischen Abtheilung kann, ganz abgesehen von der Bezirksgröße für die Unterbehörden der übrigen Verwaltungszeile, nur zu suchen sein in dem anerkannten Naturgesetze das jede Kraft nur eine gewisse Sphäre ihrer genügenden Wirksamkeit habe, daher mit der Ausdehnung, nach welcher sie wirkt, an Intension verliere. W. T. BEHR Allgemeine Polizei-Wissenschaftslehre. BAMBERG, 1848. II. k. 110. l.

¹⁶⁹ Der Beamte selbst könnte nicht überall sein, wo die Gegenwart

eines Organes der Staatsgewalt erforderlich ist, er soll Übersicht und höhere Auffassung nicht durch die Besorgung kleinlicher Einzelheiten verlieren, endlich würde sich die Ausführung mancher Massregel mit seiner gesellschaftlichen Stellung nicht vereinigen lassen. MOHL, System der Preventivjustiz. 438. l.

¹⁷⁰ ZIMMERMANN, id. m. III. k. 1071. l.

¹⁷¹ Oly. e tárgyban VIVIEN, id. m. II. k. 39. s k. l. Ugyszinté BÉCHARD id. m. II. k. 314. l.

¹⁷² GROTEFEND, Polizeilexicon. 518. l. és RÖNNE id. m. II. a. k. 273. l.

¹⁷³ STUBENRAUCH, id. m. I. k. 46. l. PRUCHA, id. m. 35. l.

¹⁷⁴ 1871. XVIII. tcz. 22. §.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A nyilvánkönyvi jogokról.

II.

Egy nagy hiányosságot tapasztalunk vitás esetekben, midőn a bíróság illetékessége kérdőssé vált, különösen jelenleg, a hol folytonosan szerveztetnek a bíróságok s ingerenciájuk felett a zavar naponta nagyobb.

Az erd. telekk. rendtts 25. §-ában azt mondja: «*birtokkiigazításokra vonatkozó keresetek csak a birtokjogoknak, illetőleg ezen korlátozásainak bejegyzésére vonatkozóan a birtok átadását egyuttal tárgyzó tulajdoni osztályos vagy örökösödési keresetek az illetékes bíróság elé tartoznak s ezekre nézve a telekkönyvi hatóság illetősége csak a már megindított perfeljegyzésre szorítkozik*» továbbá «*ha valamely igény a helyszínelés alkalmával a birtokos ellenmondása ellenére jegyeztetett be a telekfeljegyzőkönyvbe, a telekkönyvi hatóságnál az ily igények végleges bejegyzése vagy törlése iránti további eljárása a fentebbi határozatok szerint történik.*»

Nézzük meg ezen eseteket a gyakorlati téren, tényekkel szemben milyen homályos ezen idézett törvény.

A dologi bíróság peres esetekben az ítélethozatalánál két féle módon intézkedik, épen oly esetekben, midőn azokban illetékes.

Első esetben az ítéletben kizárólag valamely jogot ítél oda, semmi egyebet; a második esetben e mellett egyszersmind az ítéletben azon jognak telekkönyvi bekebelezését rendeli el, itt tehát úgy látszik, hogy azon kérdés megoldása, *valjon a megítélt jog nyilvánkönyvileg bekebelezendő-e vagy sem* a dologi bíróság hatáskörébe esik, s így megtörténik, hogy ha valamely ítélet alapján, melyben a *bekebelezési engedély*

nem foglaltatik, alperes a bekebelezést megtámadja, kérdése válik, valjon most már a dologi bíróság vagy pedig a telekkönyvi hatóság illetékes ezen kérdés eldöntésére per esetén? hát ha a telekkönyvi bíró ilyen ítélet alapján csak az előjegyzést engedte meg, melyik «Forum» előtt folyjon az igazolási per? mert nem kell figyelmen kívül hagyni, hogy a törvény szerint a megítélt jog nyilvánkönyvi jogot még magában nem foglal, s hogy ezen esetben *csak a nyilvánkönyvi jogszerzés* képezi a per tárgyát, már pedig az erd. telekk. rdts 84. §. a) pontjában világosan kimondja: hogy a hivatalos iratok, (melyekhez ugyanazon §. c) pontja szerint a jogerejű bírói határozatok is tartoznak) a bekebelezés alapját csak úgy képezhetik ha magán okiratokra nézve kiszabott belső kellékekkel (*telekk. rendtts 81. §.*) ellátvák, ebből tehát újból következtetni kell, hogy miután a telekkönyvi hatóság a bekebelezés elrendelésénél *csak azt* tartozik megbírálni, valjon annak alapját képező okirat minden tekintetben megfelel-e az *előszabott kellékeknek*, ilyenmü igazolási perek a dologi bírósághoz tartoznak.

De hogyan kezelje is p. o. a telekkönyvi hatósággal felruházott járásbíró az ilyenmü pert, midőn itt minden sommás uton foly, itt az egyes bíró működik, itt pertári kezelés nincsen; és mégis azt látjuk a gyakorlati téren, hogy a járásbíró mint telekkönyvi hatóság ilyenmü pereket (*leginkább midőn azokat a feloszlott törvényszéktől mint telekkönyvi hatóság vette át*) ítéletileg dönti és intézi el.

De maga a telekkönyv vezetésében ezen esetekben sem látunk egyforma eljárást, mert erre nézve határozott szabály nincsen.

A gyakorlatban p. o. a kiigazítási kérvény beérkezése után először széljegyzetetik, a szemle-lelet reávezetetik ezen kérvényre rendszerint vagy tárgyalás rendeltetik vagy nyilatkozat beadására (záros határidőre) az ellenfél felhivatik.

Ha most egyesség nem sikerül, a kérelmező záros határidő alatti kereset beadására utasítatik (*erd. telekk. rendts. 25. §. c) pontj.*) vagy pedig a megindított per igazolására időközben már a széljegyzés törültetett s a kiigazítási ügy a tulajdoni igény bejelentési lapjára feljegyeztetett.

Ha a fél a keresetet záros határidőben beadta, vagy annak megindítását igazolta, igen természetes, hogy a kereset végleges eldöntéseig a «Prioritás» visszahat a kiigazítási kérvény beadási napjára, s ha kérelmező a pert nyerni fogja, a nyilvankönyvi bejegyzésnek az eredeti elsőbbséggel kell hogy foganasittassék; már most hogy történjék az, ha p. o. időközben az erd. telekk. rendts. 28. §. szerint már bejegyzések történtek, mely azt mondja:

..... «az ellen, ki valamely fekvőségre tulajdoni igényt jelentett be, a birtokigazítási per eldöntése előtt ugyanazon hatállyal eszközölhetők telekkönyvi bejegyzések mint az előjegyzés tulajdonos ellen (*erd. telekk. rendts. 75. §.*) és a birtokigazítási kereset jogerejű visszautasítása esetében a bejelentés feljegyzésének törlésénél egyuttal az ily bejegyzések is hivatalból kitörölendők.»

Az ily bejelentésre vonatkozó további bejegyzések a megfelelő lapokon teljesítendők, hivatkozással a bejelentési iven eszközölt feljegyzésre, melynek jegyzet rovatában a bejegyzésekre hivatkozni kell.

Még a per foly tehát a feljegyzés törölendő az igények bejelentési lapján, a per pedig feljegyzendő; igen ám de miképpen jegyeztessék fel a folyamatban levő per oly módon, hogy egyszersmind ezen feljegyzésből egyszersmind az eredeti elsőbbség is kitüntetve legyen? mert az eredeti feljegyzés törültetvén, a perfeljegyzés eo ipso magasabb igtató számot nyervén, s midőn még az idézett 28. §-a szerint már több rendbeli nyilvankönyvi bejegyzés történt, de különösen egy telekjegyzőkönyvre vonatkozólag több rendbeli kereset van foganatban, a nyilvankönyvi állapotban merő zavar uralkodik és éppen azért és leginkább mivel e tekintetben különböző kezelést látunk a gyakorlatban s azon eljárás: hogy a perfeljegyzés hivatkozással a tulajdoni igény lapján történt feljegyzésre (mely ez alkalommal kitörültetik) történjék, constructiojában csak nem tünteti fel szabatosan a tényállást! — de még kevésbé akkor ha valamely kiigazítási ügyben részben a kérelemnek hely adatott s telekkönyvileg foganasittatott, részben pedig kérelmező kénytelen pert folytatni, — itt még inkább nagyobb a zavar!

Térjünk át egy más esetre!

Valamely sommás kereset folytán hozott végrehajtási végzés nyomán elrendelendő nyilvankönyvi bejegyzés három féle nyilvankönyvi állásra talál:

a) vagy előfordul már a kereseti összeg nyilvankönyvileg előjegyezve vagy bekeblezve,

b) vagy pedig a végrehajtási zálogjog a már létező jelzálogokon kívül, melyre az egyszerű zálogjog már bejegyezve van, egyéb és új jelzálogokra is kiterjesztetik a végrehajtási végzésben, s végre

c) maga a kereseti összeg még a telekjegyzőkönyvekben zálogjogilag biztosítva nem fordul elő.

A polg. perredts. 427. §. erre vonatkozólag csak annyit mond:

«Mihelyt a végrehajtási zálogjog telekkönyvi bekeblezése megtörtént, a végrehajtató az árverésért azonnal folyamodhatik.»

Ezen rendelkezésből azon kérdés merül fel: vajon valamely zálogjog érvényesítési jogosultsága csupán ezen végrehajtási bekeblezés által állapíttatik-e meg vagy pedig valamely zálogjog végrehajtási minősége, csak azért tüntet-

etik ki a telekkönyvben, hogy a nyilvankönyvi állapotból a végrehajtás folyama nyilván tartassék — itt ismét két egymástól különböző nézetre akadunk.

Az egyik nézet abban állapodik meg, hogy a végrehajtási jogosultság a végrehajtási végzésben, melyen egyszersmind a végrehajtási zálogolás és becslés rendelve van, már meg van adva a végrehajtatonak, s mert maga a zálogjog az ált. polg. törv. könyv 447. §-a szerint a végrehajtási jogot magában foglalja, tehát jogosan kell következtetni, hogy a végrehajtási minősége valamely zálogjognak csak azért tüntetett ki, hogy mindenki, a ki a telekkönyvet megtekinti, láthassa hogy a végrehajtás tényleg folyamatban van.

Ezen jognézetben élő bírák, azon esetben, midőn a végrehajtási végzés, egy már telekkönyvileg bekeblezett követelésre vonatkozik csupán a végrehajtást ezen zálogjognál feljegyeztetni rendelik — ha azonban a kereseti összeg H/ooo-mot képezi, vagy egy már csak előjegyzett zálogjogra vonatkozik, ekkor első esetben a végrehajtási zálogjog — második esetben az előjegyzett zálogjognak végrehajtásilag leendő bekeblezését rendelik el.

A második nézetben lévő bírák azt állítják, hogy miután gyakran előfordul, hogy a sommás bíróság oly birtokra rendeli el a végrehajtást, mely részben vagy egészben végrehajtást szenvedőt telekkönyvileg tulajdonjoggal nem is illetik, vagy utóbbi tulajdoni joga peres, tehát a végrehajtási jogosultság kizárólag a zálogjognak végrehajtási bekeblezése által lévén csak megállapítható, de különben is az erd. telekk. rendts. 104. §-ában a végrehajtás folyamának feljegyzését nem ismeri, de még kevésbé engedi, tehát annak feljegyzése merőben helytelen és alaptelen.

Ezen ágazatban az eljárás varial, még pedig nagy mértékben, s habár sokan ezen kérdést komoly kérdésnek nem is tekintik, mégis annak megoldása elég fontos s annak okszerű megoldása a felmerülő «Prioritás» kérdésre nézve döntő hatással is bír, mert: nézzük meg ezen ügyeket a gyakorlati téren.

Végrehajtató a végrehajtási költségeit az előnyös tételekben csak oly módon számíthatja fel, hogy t. i. a foganasítási költségeit véteti fel. (*polg. prdts. 446. §-a.*)

A kereseti és perköltségeket esetleg eskületeteli s egyéb költségeit csakis azon sorrendben kaphatja, melyben zálogjogilag bekeblezve vannak, ha tehát p. o. a zálogjog C. 1. alatt van bekeblezve és a per- és egyéb költségek C. 10. alatt, a kielégítés ezen sorrendben kell hogy történjen; azon bírák azonban, a kik a végrehajtás feljegyzést eszközöltetik, azok azt mondják, hogy a per- és minden költség azon rangsorozatban fizetendő ki, melylyel a kereseti összeg bekeblezve van! mivel már azon okiratban, melynek alapján a zálogjog bekeblezése rendelve lett, azon költségek, mint mellékkötelezettségek vannak megállapítva.

A nagyobb pénzintézetek ha valamely ovadéki összeg biztosítását vették fel alapszabályaikra, ezen ovadéki összeg egyidejűleg a zálogjogi összeggel biztosítatik, s ebből is látható hogy azok sem igen hisznek ebbeli törvényeink biztosságába.

Nem kívánom mindazon «varatiókat» felemlíteni melyek a végrehajtási eljárásban előfordulnak, azonban lehet telekkönyvi intézményünk szilárd alapokon állónak tekinthető a míg ily lényeges kérdések megoldása nyitva áll?

Vegyük figyelembe hányféle s mily complicált esetekből erednek a végrehajtási ügyek s meg kell vallanunk, hogy még igen-igen messze állunk azon céltól, melyen telekkönyvi intézményünkkel állni vélünk! ezen indokok azok, melyek a külhoni tőzsérek leginkább visszariasztják honunkban pénzügyletekbe bocsájtkozni, mert minden végrehajtás esetén seregesen merülnek fel, a jogi kérdések, melyekkel évekig lehetséges perelni, s az ügyet a végtelen-

ségig huzni; egy oly hitellekkönyv, mely még ily kérdésekkel küzd, a hol a jogszerző fél biztosan soha sem tudja, nyilvánkönyvi joga meddig terjed s mennyiben lévén megtámadható, az még sokáig egy *beteg* intézmény, már pedig eléggé éreztetik ezen hiány, mégis ezen téren évekig pangásban vagyunk minden reformmal!

Egy hasonló hiányosságot tapasztalunk, midőn az illetékek és adóhátralékok telekkönyvi biztosítását látjuk.

Az adófelügyelőségek mindazon esetekben, a melyekben a kincstári követeléseket a lezálogolt ingóságokból fedezni nem képesek, a hátralékos összegeket zálogjogilag biztosítatják; előfordul, hogy a vételár felosztásaig három-négy tételekben vannak az évenkénti adóhátralékok ily módon telekkönyvileg bekeblezve.

Perrendtartásunk szerint végrehajtás esetén az utolsó két évi adóhátralék az előnyös tételekbe vétetik fel; azonban ezen szabvány újabb törvényvel oly módon szenvedett változást, hogy már most az *utolsó háromévi* adó veendő fel, még pedig minden végrehajtási költségeket megelőzőleg.

Midőn a végrehajtási eljárás rendén a *«Rangsorozat»* a jelzálogos hitelezőkkel lévén megállapítandó, a kincstár képviselője¹ az adóhátralékokat nem a nyert zálogjogi, illetőleg azok rangsorozati elsőbbsége után, hanem előrendben kívánja érvényesíteni, ebbeli igényét az arra vonatkozó rendelettel indokolván.

Az érdeklött jelzálogos hitelezők, kik a computust a nyilvánkönyv állása szerint csinálják, rendszerint a zálogjogok tényleges *«Prioritása»* szerint kívánják a vételár felosztását megállapítani, a mely kívánságba természetes a kincstárt képviselő tisztü ügyész teljességgel bele nem egyezik; itt az a kérdés: *«mire való ezután a zálogjog bekeblezése ha a kincstár annak prioritásához kötve nincsen»*, mert alig hihető, hogy ezen eljárást az elévülési eshetőséggel lehetne indokolni.

E tekintetben megjegyzendő még, hogy a pénzügyi törvények és rendeletek oly határozatlanok és kétértelműek, hogy gyakran előfordul, miszerint magok a pénzügyi közegek nincsenek tisztában, hogy valamely az államkincstárt illető nyilvánkönyvi jog melyik pénzügyi hatóság engedélye folytán létszen törlendő? s tapasztaljuk, hogy éppen a pénzügyi hatóságok nálunk az általuk kiállított hivatalos okiratok alapján minden telekkönyvi bejegyzéseket eszközöltetnek, legyen az okmány bármily hiányos is, s oly nyomtatványon kiállítva, mely még az absolut rendszer alatti korszakban divatozó s a betáblázási rendszerre alkalmazott sablonra van utánozva, — mindenki őrizkedik ezért felelősséget magára vállalni s így látjuk, hogy sokszor oly okmányok alapján engedtetik meg a bekeblezés, mely ügyleteknél mindenkor elutasíthatnák.

Ha tehát ezen egy néhány eseteket figyelembe vesszük, melyekhez a tapasztalásból meritett hasonló eseteket még seregesen hozzá fűzhetünk, elvitázhatlan, hogy a telekkönyvi intézményünkkel szemben az érvényben álló törvényeink sok részben *elavultaknak nevezhetők*, ha tulajdonképpen a telekkönyvi rendtartást lényegében vesszük, az semmi egyéb mint a polgári törvény végrehajtó eszköze s mindazon nehézségeket, melyek a gyakorlatban keletkeznek, a polg. törvénykönyv hiányosságában kell keresnünk a hol a felerősített kérdések megoldásukat nem találhalják; a meddig akár hány jogi esetben valamely kérdés eldöntése a bíró egyéni nézetétől függ s arra való törvényeink éppen nincsenek, vagy oly homályosak vagy azokból különféle interpretatio lehetséges, addig telekkönyvi intézményünk meg

sokáig *egy élet nélküli cadaver*. Hazánk gazdasága a fundus instructus, melyen a forgalom alapszik s még sokáig alapulni fog s *míg egy polgári törvénykönyvünk nincsen, mindaddig egy alkalmas telekkönyvi rendtartásunk sem lehet* s míg az nem lesz, minden nyilvánkönyvi jog félig meddig *illusio*, arra pedig a tőzsér hitelt csak részben és clausulálva fog engedni, már pedig nem tagadhatjuk *hazánknak tágas* hitelre van szüksége hogy prosperáljon!

Hesz János,
telekkönyvvezető.

Különfélék.

(A képviselőház igazságügyi bizottsága) folytatva a bírói függetlenségről szóló tjavaslat részletes tárgyalását, a már hozott határozatától eltérőleg két rendbüntetés helyett csak egyet állapított meg s kimondta, hogy a kir. táblák bíráira is alkalmazható, de a legfőbb ítélőszék bírái irányában rendbüntetésnek nincs helye. A felebbezés a rendbüntetés ellen 15 nap alatt a felsőbb törvényszék elnökéhez történhetik, további jogorvoslás nem engedtetik meg. Kimondott továbbá, hogy a felsőbb bíróságok az alsóbb bíróságok vagy azok bírái s alsóbb hivatalnokai irányában tapasztalt hanyagság vagy rendtelenség esetében roszalást mondhasanak ki, s őket hivatalos kötelességeik teljesítésére pénzbüntetések által rászoríthatják.

Az 5. §-nál, mely a bírói segéd- és kezelő személyzetet s végrehajtókat közigazgatási fegyelmi hatóság alá helyezi, *Hodossy, Chorin, Horánszky és Szilágyi* Dezső a §. elvetése mellett nyilatkoznak, kiemelve, hogy ez által a bírósági személyzet egész osztálya existenciájában veszélyeztetve s a miniszter önkénye alá helyezve leendő, s a jogaikban sértett felek azon joga, hogy a sérelem elkövetőjének megbüntetését követeljék, megsemmisül s kártérítési igényeiknek kielégítése az adminisztratív hatóságok előzetes határozatától tetetik függővé; hogy e §. igazságszolgáltatási kérdéseket a közigazgatás hatáskörébe helyezvén át, kétségkívül retrograd lépést képez.

Bokros előadó, *Teleszky, Horváth Lajos Hammersberg* és *Schmausz* elfogadják a §-t, kiemelve, hogy a bírósági személyzet ezen osztályával szemben nem forog fenn a bírói függetlenség megvédésének nagy érdeke, hogy a kártérítési jog megvédése tekintetében a törvény megfelelően módosítható leendő, hogy az itt szóban forgó hivatalnokok nem az igazságszolgáltatásnak, hanem az igazságügyi adminisztrációnak közegei, az adminisztráció feletti őrködés pedig az igazságügyminiszter feladata; hogy a hazánkban fennálló rendszer s legújabb közigazgatási törvényeink keretébe a jelen javaslat inkább beillik, mint az eddigi fegyelmi eljárás.

Perczel miniszter kiemeli, hogy a kormány nem hatalmi körének tágitása szempontjából, hanem a felsőbb bíróságok véleménye folytán tette e javaslatot. A sértett fél joga egyáltalában nincs alterálva ez által, mert a sértett fél épen úgy mehet a fegyelmi tanács, mint a bíróság elé. A fegyelmi ügyek gyorsabb elintézését, a felsőbb bíróságoknak sok munkától s az államnak tetemes költségtől való megmentését fogja e javaslat eredményezni. A kártérítési igény tekintetében a §. czélszerű módosítását nem fogja ellenezni.

A bizottság többsége elfogadja elvileg a §-t, *Teleszky* indítványára kimondván azt is, hogy az illető bírósági hivatalnokok elleni kártérítési kereset megindítása a fegyelmi eljárással nem áll semmi kapcsolatban.

A §. elfogadása ellen *Horánszky N.* különvéleményt jelentett be. Ezzel a tárgyalás folytatása közelebbi ülésre halasztott.

Ugyane bizottság vasárnap d. e. 10 órakor tartott ülésében folytatta a bírói függetlenségről szóló tjavaslat részletes tárgyalását.

¹ Azon újabb törvény, mely szerint a megtámadott kincstári követelések utáni kereseteket s megyei tisztü ügyész tartozik beadni és folytatni, egy sajátos intézmény, tapasztaltuk, hogy az ügyész ki egyzersmind a megyei árvaszéket is képviseli, éppen maga támadta meg a kincstári bejelentést valamely kiskorúak vagy éppen az általa képviselt árvaszék érdekében, ilyen esetben mindenkor válogathat, mert a megfordított eset is merül fel, furcsa szabvány

Mindenek előtt elhatározott, hogy a bíróságoknál állandóan alkalmazott szakértők és a bírósági végrehajtók nem helyeztetnek a közigazgatási fegyelmi eljárás alá, s a bírakkal egyenlő fegyelmi elbánásban fognak részesülni.

Hodossy azon indítványát, hogy ugyanez mondassék ki a telekkönyvvezetőkre nézve is, mellőzte a bizottság többsége.

A 6. §-nál, mely szerint a fegyelmi bíróság tagjai nem sorshuzás, hanem az elnök által jelöltetnek ki, — *Teleszky* helyesebbnek tartaná, hogy a fegyelmi bíróság tagjait az illető törvényszék gremiuma válaszsza. A bizottság *Teleszky* indítványa értelmében kimondta, hogy a fegyelmi bíróság tagjait titkos szavazással az illető törvényszék teljes ülésében választja meg.

A 7. §. azon rendelkezésénél, mely szerint fegyelmi eljárás megindítása iránti indítvány megtétele előtt a közvádó az illető bírót nyilatkozattételre felszólíthatja, s az 15 nap alatt főnöke után nyilatkozni köteles. *Bokros* előadó azon módosítványt teszi, hogy a közvádó a fegyelmi eljárás megindítása iránti indítványt az elnöknek adja át, ki a vádlott bírót nyilatkozatra felszólítja s nyilatkozatát az indítvánnyal együtt a fegyelmi bírósághoz teszi át.

Perczel miniszter elfogadásra ajánlja a §. rendelkezését, kiemelve, hogy épen a bírák érdekének felel meg az leginkább, mert módot ad nekik, hogy alaptalan vádakkal szemben magukat tisztázhassák, mielőtt a vád a fegyelmi bíróság elé kerülne.

Teleszky annyit megenged, hogy a közvádó a bírót főnöke után nyilatkozatra felszólíthassa, de az a bírói függetlenségre nézve sértő, hogy a bíró köteles is legyen nyilatkozni, s ezt szóló nem fogadhatja el.

Hodossy szerint a §. rendelkezése, mely a bírót kötelezi, hogy az ügyész előtt védje magát, oly sértő valami, a mit egyszerű magán személyekkel sem lenne szabad alkalmazni, s szóló ezt semmi szín alatt nem fogadhatja el.

Perczel miniszter megjegyzi, hogy *Teleszky* indítványának elfogadása helyett inkább tartassék meg az eddigi eljárás, mert a fegyelmi bíróság most kötelezheti a bírót nyilatkozatra.

Hammersberg a §. rendelkezésében azon előnyt látja, hogy a közvádó jobban meg fogja gondolni a dolgot, mielőtt az ügyet a fegyelmi bíróság elé vinné. A bírora nézve is kevésbé sérelmes ez, mintha minden csekélység azonnal a fegyelmi bíróság elé vitetnék. A szerkezet akként volna módosítható, hogy a közvádó felhívása folytán az elnök felszólítására tartozik a bíró nyilatkozni.

Marsovszky szerint sem helyes az, hogy a bíró minden esetben köteles legyen a közvádó előtt nyilatkozni, mert ez által a bírák tagadhatlanul némi alárendeltségi helyzetbe látnák magukat téve az ügyésszel szemben.

Horváth Lajos azt, hogy a főügyésznél történt feljelentés esetében az illető bíró nem a fegyelmi bíróság, hanem közvetlen főnöke után szólíttatnék fel előleges nyilatkozatra, nem tartja sérelmesnek s elfogadja, de a midőn a feljelentés nem a főügyésznél történt, nem adna ily jogot a közvádónak, minthogy ez esetben maga a bíróság intézkedhetik.

Teleszky ismétli, miként ahhoz nem járulhat, hogy a midőn nem magánfeljelentés történt, de a főügyész a maga iniciatívájából akar fellépni, a bíró köteles legyen előtte nyilatkozni.

Bokros előadó is helyesli, hogy a közvádó vádemelés előtt ne kényszeríthesse a bírót nyilatkozatra. A közvádó előlegesen úgy is bekérheti az elnöktől az illető esetre vonatkozó hivatalos adatokat, s ezek közt helyt foglalhat az elnök által felszólított bírónak nyilatkozata is.

A bizottság kimondja, hogy a közvádó megkeresheti az elnököt az iránt, hogy az illető bírót nyilatkozatra szólítsa fel, s a bíró, ha nyilatkozni akar, nyilatkozatát 15 nap alatt adja be az elnökhöz. Kimondatott továbbá, hogy

a fegyelmi bíróság mind a köz-, mind a magánvádlónak a fegyelmi eljárás elrendelése iránti indítványát, illetőleg feljelentését előleges meghallgatás nélkül is visszautasíthatja. A §. többi részei elfogadtattak, annak rendelkezései az 1871: 8. t.-czikk 38. §-ával egybefoglalandóknak határozatván.

A 8-dik §., mely a fegyelmi bíróság előtt a vádlott válasza után mind a közvádlónak, mint a vádlottnak egy viszonzválaszra jogot ad, elfogadtatott.

Horváth Lajos egy új §-ban annak kimondását indítványozza, hogy a fegyelmi bíróság véghatározat előtt is bírságot szabhat, ha a magánvádló nyilván hamis állításokkal s a tények világos elferdítésével emelte a vádat, s a bíróság a fegyelmi eljárás megszüntetését határozza el. A bizottság elvileg az indítvány elfogadását határozza el.

A 9. §-t, mely szerint a felebbviteli bíróság, ha az ügyet a periratokban teljesen tisztázottnak látja, jogositva van a szóbeli tárgyalást s a felek s tanuk idézését mellőzve, pusztán a felterjesztett iratok alapján határozni, *Horváth* Lajos nem fogadja el, miután a segéd- és kezelőszemélyzet felebbezési ügyeinek elvonásával a felsőbb bíróságok fegyelmi teendői ugyis csökkentek, s mert a jegyzőkönyv vezetéséről s a felek kihallgatásáról nincsenek a törvényben intézkedések.

Perczel miniszter kiemeli, hogy a §. rendelkezése a felek érdekének is megfelel, mert nem kényszeríti őket arra, hogy egészen tiszta ügyben is nagy költséggel a felsőbb bíróság székhelyére utazzanak fel.

Hodossy semmi esetre nem fogadhatja el, hogy a felsőbb bíróság a döntő határozatot a fél meghallgatása nélkül hozhassa meg, csak azért, mert a periratokból tisztán láthatni véli az ügyet.

Teleszky a tanuk beidézését hajlandó facultativvá tenni, de a szóbeli végtárgyalást fenntartatni kívánja, mert ez nem is költséges, miután a közvádó ugyis helyben van, a vádlott pedig, ha nem akar, ugysem jelenik meg.

Hammersberg szerint a szóbeli végtárgyalás csak akkor volna megtartandó, ha legalább a felek egyike a felebbezésben kívánja azt. — A bizottság *Teleszky* indítványa értelmében módosítva fogadja el a §-t, kimondván, hogy a felebbviteli bíróság jogositva van a tanuk megidézésének mellőzésével tartani meg a szóbeli végtárgyalást.

Bokros előadó a köv. új §. felvételét indítványozza: «A csőd miatt hivatalától felfüggesztett bíró fizetése egyharmadát addig huzza, míg a csőd folytán ellene megindított bünyügyi vizsgálat jogérvényes befejezést nyer. Ennek megtörténtével hivatalából elbocsáttatik, s ha vétkes bukásban bűnösnek ítéltetett, elveszti összes végellátási igényeit; ha ellenben a bukás vétkessége alól felmentetett, végellátási igényei épségben maradnak, s a mennyiben nyugdija a felfüggesztés tartama alatt élvezett illetményénél többet tenne, e többlet részére megtérítetik. Pazarlás miatt gondnokság alá helyezett bíró a gondnokság alá tétel jogérvényes kimondása után szintén elbocsáttatik, de végellátási igényei épségben maradnak.»

A bizottság e §-t elvileg elfogadta.

A 10. §-nál, mely a bíró áthelyezését az igazságügy-miniszternek megengedi, «ha a bíró személyes viszonyai, vagy egyéb fontos körülmények a bírónak addigi állásán való működését lehetetlenné s ennél fogva áthelyezését a bírói hivatal érdekében kívánatosá teszik».

Bokros előadó a §. elfogadását javasolja.

Szilágyi Dezső semmi esetre és semmi körülmények közt nem egyezik bele e §. elfogadásába, mert az halálos csapás lenne a bírói függetlenségre nézve, hogy a bíró ily áthelyezése a miniszternek megengedtesék. Nem zárkózik el annak szüksége elől, hogy esetleg a bíró az igazságszolgáltatás kára nélkül működése addigi helyén nem maradhat

meg, de ez esetben is szabatosan kell formulálni annak feltételét, s annak megítélése soha administratív hatóságra nem ruházható, csak a legfőbb ítélőszékre, a bíró teljes meghallgatása s védelmének megengedése mellett és úgy, hogy a legfőbb ítélőszék illető tanácsának megalakítása ne a minisztertől függjön.

Perczel miniszter előadja, hogy a törvényjavaslat is kifejezi, hogy a bírót és annak közvetlen főnökét is meg kell hallgatni. Azon megbeszélés, hogy csak akkor engedjék meg az áthelyezést, ha az igazságszolgáltatás érdekei teszik ezt szükségessé, nem volna helyes, mert fejlődhetnek ki oly társadalmi és más viszonyok, melyek mellett a bírónak addigi működése helyén való maradása közbotrányt szülne. A bírói függetlenség a bíró elmozdithatlanságában eléggé meg van óva s a mi fejletlen viszonyaink közt e kérdést nem szabad csak igazságszolgáltatási, de szükséges magasb állami szempontokból is figyelembe venni. Kéri a §. dispositiójának elfogadását.

Szilágyi D. ismételve kifejezi azon nézetét, hogy a bíró a legfőbb ítélőszék által csak akkor legyen áthelyezhető, ha addigi működése helyén az igazságszolgáltatás kára nélkül nem maradhat. Az igazságszolgáltatás érdeke nem alárendelt, hanem domináló állami érdek, és a bírói áthelyezés csakis ezen és semmi más politikai érdekekben nem engedhető meg. Azt nem állithatja senki, hogy a bírák függetlenek maradnak, ha a miniszter discretiója szerint áthelyezhetők. Ennek pusztán lehetősége megrendítené a bírák azon csekély függetlenségét is, a mely szükséges arra, hogy a közönségnek irányukban bizalma legyen.

Horváth Lajos szintén azon nézetben van, hogy a bírói függetlenség attribútumait e tekintetben is fenn kell tartani. Szóló elismeri, hogy a törvényben megállapított eseteken kívül viszonyaink közt más áthelyezési esetek felvételének szüksége is merül fel, de semmi viszony közt nem bízható az áthelyezés a miniszterre. A *Szilágyi* által jelzett módosítás mellett azon magasabb szempontok is megtalálják a figyelembevételt, a melyekre a miniszter súlyt fektet. Indítványozza ennél fogva, hogy a szóban forgó §. eseteiben a főügyész indítványára a curiának egy évre titkos szavazással alakítandó hét tagu tanácsa, az illető bíró s közvetlen főnöke meghallgatásával végérvényesen határozzon az áthelyezés iránt. A legfőbb ítélőszék egy ily tanácsának mindig lesz annyi érzéke a magyar államiség érdekei iránt, mint egy esetleges miniszternek. Ha nem is követne el a miniszter visszaélést, maga azon lehetőség, hogy e jogot a miniszter pártszempontból használhatná fel, csak kárt okozhat a justitiának.

Perczel miniszter megjegyzi, hogy az 1875. XXXVI. t. cikket a közönség általános helyesléssel fogadta, s az a lefolyt 3 év alatt tetemesen fokozta a bíróságok munkásságát, úgy hogy most a kisebb bírói létszám dacára, kevesebb a restantia.

Teleszky másként ítéli meg a szóban forgó törvény hatását. Egy nagy elvet függesztett fel a törvény s intézkedése éppen a leginkább érdekelt körökben éppen nem részesült szíves fogadtatásban. Lehet, hogy noha kevesebb a restantia, de ennek oka nem az 1875-iki törvényben, hanem a bírák nagyobb jártasságában lehet. Meglehet, hogy egyesek lelkesednek az 1875-iki törvény iránt, de ennek oka nem az igazságszolgáltatás iránti érdeklődés, hanem az, mert szeretnek olykor a bírákkal disponálni. Elfogadja *Szilágyi* és *Horváth Lajos* indítványát és semmi esetre sem adja meg az áthelyezési hatalmat a miniszternek, nem bizalmatlanságból, de az igazságszolgáltatás jól felfogott érdekében. A legfőbb ítélőszék illető tanácsának szóló szerint a legfőbb ítélőszék elnökéből, tanácselnökeiből s legidősb bíráiból állandóan kellene megalakulva lennie.

Chorin F., a miniszter ellenében megjegyzi, hogy mióta

a bírói függetlenség fel van függesztve, az összes szakirodalom, szaktestületek s ügyvédi kamrák folyton annak visszaállítását sürgetik, s ezek véleménye mindenesetre nem kis nyomatékka bírák. Az igazságszolgáltatás érdekében mi sem lehet veszélyesebb, mint ha az a politikai hatalom által befolyásoltatik s e veszély éppen parlamentarizmus országban a legnagyobb. Ez óriási hatalmat nem szabad még a legigazságszeretőbb, de mégis csak egyesek informatiója után induló miniszterre sem bízni.

A miniszteri felelősség nagy politikai garancia, de közigazgatási visszaélések ellen a legcsekélyebb garanciát sem nyújtja. Szóló még az indítványba hozott javaslatot is feleslegesnek tartja, de mégis megnyugszik benne, mert emberi számítás szerint ki van zárva annak lehetősége, hogy a legfőbb ítélőszék politikai szempontok szerint járjon el. A tanácsnak évről-évre titkos szavazás útján való alakítását pártolja.

Schmausz elvileg hozzájárul *Horváth L.* indítványához.

Hodossy szintén hozzájárul *Horváth L.* indítványához, kijelentvén, hogy a Curia bíróság maga sem óhajt állandó tanácsot.

Fuhász és *Marsovszky* is az indítvány mellett nyilatkoznak.

A bizottság erre egy szavazat kivételével, egyhangulag kimondja, hogy a 10. §. eseteiben az áthelyezés iránt nem a miniszter, hanem a Curia bíróság évenként titkos szavazattal alakítandó hét tagu tanács határoz. Ennek kimondása után elfogadta a bizottság a 11. §-t, s a 12-kezt is, mely szerint az eként áthelyezett bíró «költségei megtérítetnek».

A 13. §., mely szerint törvényszéki bírák oly bíróságokhoz, hol a hátralékok felhalmozódtak, legfeljebb hat óra a miniszter által átrendelhetők, az illető bíró költségein felül a szolgálattétel tartamára eső rendes fizetése felének megfelelő pótlékot nyervén, — szintén elfogadtatott.

Ezzel a javaslat tárgyalása befejeztetett.

(A jogtudomány a párisi kiállításon.) A «Société de législation comparée» Párisban felhívást intéz minden jogászhoz, hogy a különböző országok jogászai egymással megismerkedjenek és összeköttetésbe lépjenek, hogy így együttesen megvitassák és tanulmányozzák azokat a kérdéseket, a melyek tekintetében uniformis törvényhozást, egységes nemzetközi jogot kellene létesíteni. A társulat egyelőre hat ilyen kérdést tűzött ki, melyekre nézve jeles férfiak véleményét fogja kikérni és melyeknek megvitatására a világkiállítás idejében három közgyűlést (május 8., június 19., július 10.) tartand saját helyiségében (rue de Rennes, 44.) E kérdésekhez még mások is járulhatnak, ha ezek iránt indítvány tételnek. A társulat által kitűzött tárgyak ezek: 1. A váltó. 2. A tengeri biztosítás. 3. Mily hatálya lehet az egyik országban hozott ítéletnek a másik országban és mily feltételek mellett? 4. A kiadatás feltételeiről és hatályáról. 5. Mily mértékben engedjék meg idegen személyeknek a magánjog élvezete abban az országban, a melyben tartózkodnak? 6. Ha a büntettek, vagy vétségek abban az országban nem üldöztettek, a melyben elkövetettek, mily esetekben ítéljenek felettük azon ország bíróságai, melynek honosai közé tartozik ezen büntettek, vagy vétségek elkövetője?

(Nyílt kérdés.) A «Magyar Jogász» f. évi 71.-ik számában *HERCZEGH M.* egyetemi tanár azt állítja, hogy a «Jogtudományi Közlöny» újabb időben azt vitatta volna, hogy a csődnitást folytán a hitelezők a csődtömeg tulajdonát sértik meg. Minthogy a «Jogt. Közlöny»-ben ilyesmit senki sem állított, felkérjük a tisztelt tanár urat annak kijelölésére, hogy a «Jogt. Közlöny»-ben hol olvasta a fentebb imputált állítását?

Felelős szerkesztő: **Dr. Dárdai Sándor.**

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt
negyedévre ... 3 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Alaki és anyagi igazságszolgáltatás. Zlinszky Imre kir. ítélő táblai bíró urtól. — Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozoky Alajos, nagyváradi jogtanár urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei Dr. Fekete Gyula urtól. — Jogirodalom. K.-tól. — Törvénykezési szemle: A büntető törvénykönyv életbeléptetéséről. Pirovits Kálmán, kir. törvényszéki bíró urtól. — Az ügyvéd bírāja.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Alaki és anyagi igazságszolgáltatás.

Meg ne ijedj a címtől nyájas olvasó; nem a közvetlen szóbeli eljárás előnyeit akarom az írásbeliséggel párhuzamban kifejteni, hogy azt mit már annyian oly különböző alakban megírtak, más változatokban ismét napfényre hoztam; habár nálunk, hol a döntő körökbe e kérdést illetőleg még mindig oly érzéketlenség uralkodik, érdemes volna mindenütt, hol csak erre alkalom kínálkozik, e themát újra és újra napfényre hozni, talán mégis elhatna a kiáltó szó oda, a honnét az orvoslást várhatjuk.

No de ezuttal nem kívánom a távol jövő utjait szerény soraimmal egyengetni, ha szükség van erre, lesznek nálam hivatottabbak is, kiknek szavuk többet fog nyomni a latban. Ezuttal a közel jövő: perrendünk küszöbön álló reformja alkalmából mondok el néhány eszmét, arra az állaspontra helyezkedve, melyből e reform kiindul, mely tudvalevőleg az írásbeli eljárás fentartása mellett, czélozza igazságszolgáltatásunk javítását. Azt a kérdést szándékom ez alkalomból szellőztetni, ha vajjon nem nyerhetne-e az anyagi igazságszolgáltatás az írásbeliség mellett is nagyobb tért, mint a minő perrendünkben részére jutott.

A kérdés kiváló fontos, főleg a kor ma tagadhatlanul jelentkező iránya mellett. A ki az igazságszolgáltatás terén foglalkozik, lehetetlen meg nem győződni arról, hogy általában az az irány jelentkezik, hogy a formalismus békói a materialis igazságszolgáltatást, minél kevésbé akadályozzák; s látjuk, hogy bíróságaink gyakran a törvényen is túl teszik magukat, hogy e célzt lehetőleg elérjék. Oly mindennapi dolog ez, hogy bővebb bizonyítása is feleslegesnek látszik; s azért hogy hosszas ne legyek, csak néhány igen gyakori példát hozok fel szavaim igazolására.

Vizsgálja meg csak valaki figyelemmel, hogy a törvk. rendt. 108. §-a mily tág mérvben alkalmaztatik, ha az igazság kinyomozása azt igényli. A felek által mellőzött körülmények kinyomozása rendeltetik el, mód nyújtatik a feleknek bizonyítékaik pótlólagos előterjesztésére stb. Vagy nem e célból rendeltetik a semmitőszék által, hogy a meg nem nevezett kiskorúak megnevezése végett póttárgyalás tartassék, a helyett, hogy a kereset visszautasíttassék. Vagy nézzük a póteskü alkalmazását, hányszor látjuk, hogy a tanu által bizonyított tény helyett, a kereset ténybeli alapjára ítéltetik az meg a félnek stb. Mind ezek amaz irány kifolyásai, mely a materialis igazság lehető kiszolgáltatását tüzte ki nemes céljául.

Ez irány ily nagyobb mérvben tagadhatlanul csak az újabb időben kezd jelentkezni, s elterjedésének fő-

indoka, nézetem szerint a sommás eljárásnak perrendünkben megállapított rendszere, s illetve az azt kormányzó alapelv volt, mely a birói tevékenységnek az eddiginél, és pedig a materialis igazságszolgáltatás érdekében sokkal nagyobb tért nyitott.

És ez természetes is. Az a bíró, ki egyik perben szabadon mozog, szabadon érvényesítheti egész tevékenységét az anyagi igazság kiderítésére, mintha lánczra volna fűzve akkor, midőn egy utána következő írásbeli perben hason működésében a formalismus békói által, minden lépten-nyomon akadályoztatik, s azért igyekszik segíteni a mennyire lehet.

Ez a viszás helyzet volt, mely engem az a felől való gondolkodásra indított, ha vajjon az írásbeli perben is nem lehetne az eljárást olyképen szabályozni, hogy az anyagi igazságszolgáltatásnak nagyobb tér nyitassék, hogy így a két eljárási mód között jelentkező, s a végeredményre oly véghetlen kihatással lévő különbség legalább némileg elháríttassék.

Annyira e részben menni, mint a sommás eljárásban, természetesen nem lehet, a közvetlenség hiánya itt mindig legyőzhetlen akadályt fog képezni, de azt hiszem, hogy mégis igen sokat lehetne tenni e téren olyat, mi jótékony hatását nem téveszthetné el.

Ebbeli eszmém kívánom röviden elmondani, hiszen a dolog mindenesetre elég fontos arra, hogy gondolkodjunk felette.

Az első és főakadály, mely a cél felé való törekvésnél felmerül, mindig a közvetlenség hiánya lészen. Ezt elhárítani az írásbeliség mellett nem is lehet, törekvéseink tárgyát tehát csakis az képezheti, hogy hátrányait lehetőleg ellensúlyozzuk, mert a perfelszerelést, az ítélet alapjául szolgáló peranyag beszerzésének módját, ha általában eredményt akarunk elérni, szem elől tévesztetni nem lehet, nem szabad.

E részben már a perrendtartási javaslat is tett egy igen üdvös haladást, mely szerint a ptrendt. 108. §-ában a felsőbb bírónak engedett jogot az első bíróra is kiterjesztette, s így annak is módot nyújtott, hogy oly esetben, midőn a tárgyalást nem látja annyira kifejtve, hogy annak alapján alapos ítélet lenne hozható, folytatlagos eljárást rendelhessen. Ez tagadhatlanul igen üdvös reform, mely épen a materialis igazság szempontjából tekintve a dolgot, igen üdvös eredményt fog szülni.

Ámde én itt meg nem állapodnám. Azt hiszem az írásbeliség mellett is tovább lehet menni e részben, ha magunkat az írásbeli eljárást uraló alapelvek merev alkalmazása alól emancipáljuk; illetve azokat észszerűbben magyarázzuk.

A ki perek megbíráásával foglalkozott, tapasztalhatta, hogy számos esetben az ivekre terjedő replikák, mindent tartalmaznak, csak azt nem, a mi lényegét képezi a pernek t. i. nem ütnek a szeg fejére, s ez által akadályozzák meg a bírót is abban, hogy a szeg fejére üthessen.

Ezen gyakran segíthet az írásbeli póttárgyalás, gyakran nem; mert a felek illetve ügyvédjeik póttár-

gyalásnál, vagy mert nem fogták fel a dolgot, vagy nem akarták felfogni ismét kitérnek a kérdés elől, s ez által meghiusul a póttárgyalás célja. De gyakran már előre látható hogy a dolog tisztába hozatala legjobban közvetlen érintkezés által történhet. Erre szeretnék én módot nyújtani a bírónak. És ha sommás perben nem látunk akadályt abban, hogy feljogosítjuk a bírót a fél személyes megidézésére, nem látom be, miért ne hatalmazhatnók őt fel arra, hogy ha szükségét látja, a felek képviselőit személyes megidézésre idézze. E megidőzés a perirat-váltás után azonnal helyt foglalhatna, de főleg akkor lenne nagyobb jelentősége, midőn a póttárgyalásnál az ügy kellőleg nem tisztázott. E közvetlen idézésre természetesen a felsőbb bíró is utasíthatná az első bírót.

Azon, ez esetben felmerülni látszó, nehézség, hogy ha az ily alkalommal a szóval előadottak az írásbeli periratokkal ellenkezők, melyik legyen a döntő — valóban csakis látszólagos, mely az írásbeli per egész során épen így felmerülhet.

Hátha a keresetben előadottak a válaszbán, az elleníratban mondottak a viszonzásban, vagy a per során előadottak, a póttárgyalásnál felhozottakkal ellenkezők, nem hason eset áll elő, mely az egész per anyagából oldatik meg. Rendszerint a később előadott a döntő, hacsak ennek elfogadását a per során már kifejtették, p. o. beismerés stb. nem gátolják. Erre nézve nehézsége kevés bírónak volt; s ha meggondoljuk, hogy a szóbeli tárgyalásnál előadottak felett jegyzőkönyv vétetik fel, az ott előadottak épen oly írásbeli anyagává válnak a pernek, mint akár a póttárgyalásnál, akár más perbeszédben mondottak. A különbség csak a modorban van, melyben azok a bíró elé jutnak, és nem a már bíró elé jutottak hatályában.

Ámde, hogy a bíró e joga az anyagi igazság érdekében felhasználható legyen, egészen háttérbe kell szorúlnia az esetlegességi elvnek, a tárgyalási alapelvnek pedig olyszerű magyarázatban kell részesülnie, minőben azt a modern törvényhozások általában részesítik, s mely magyarázat, önkénytelenül-e vagy szándékosan, bíróságainknál mindinkább nagyobb tért kezd foglalni.

Tudva lévő dolog ugyanis, hogy az esetlegességi alapelv (Eventualitäts Maxime) lényege abban áll, hogy a felek minden bizonyítékaikat, tekintve ellenbizonyítékaikat, egyszerre tartoznak felhozni, még abban az esetben is, ha az előbb felhozott kifogás vagy bizonyíték sikerülte esetén, az utóbbinak szükségessége önmagától elenyészne. Ez elv meghonosításának indoka a per elhúzásának megakadályozása volt, mely részben hatása alig vonható kétségbe, más részről azonban azt a hátrányos eredményt szülte, hogy csak egy perbeszédben is történt mulasztás a per során többé helyrehozható nem volt. Perrendünk ugyan szintén el látszik fogadni ez alapelvet, a mennyiben kimondja, hogy minden bizonyíték az illető helyen közlendő, vagy felhozandó; azonban mindjárt kivételt állít fel a szabály alól, mely szerint megengedi, hogy a fél később is felhozhassa bizonyítékait: ha valószínűnek nem tarthatta, hogy a fél valamely előbbi periratában tett állításait kétségbe fogja vonni. Azt, hogy mikor lenne e kivétel alkalmazható, oly bíró, ki a veséket vizsgálni nem képes, eldönteni aligha fogja, s e körülmény kapcsolatban a fentebb jelzett irányval azt a következményt szülte, hogy a kérdésen bíróságaink egészen tulteszik magukat, s újabb időben aligha fog valaki oly esetre hivatkozhatni, melyben oly félnek, ki mellett az anyagi igazság látszott harcolni, pervesztességét a bizonyíték kellő

időben való előterjesztésének elmulasztása okozta. És ennek így is kell maradnia, mert ellen esetben a bírói tevékenységnek az általunk jelzett irányban való kiterjesztése semmi értelemmel sem bírna.

A tárgyalási alapelv azonban ma is kell hogy a polgári per sarkalatos elvét képezze, csak hogy szükséges az is, hogy annak ruganyos kerete ne szabassék oly szűkre, hogy abból az anyagi igazság kiszoruljon. Mert senki sem fogja tagadni, hogy a polgári peres eljárásban helyesek azok az elvek, melyek szerint: a) a bíró a felek kérelme nélkül a perbeli tárgyalást meg nem indíthatja, b) határozataiban a felek kérelmén túl nem terjeszkedhetik, c) ítéletét csak a perben előadottakra alapíthatja, habár ezekkel ellenkező tudomása lenne is. Ámde e harmadik pontot nem kell arra érteni, mire a formalismus időszakában fajult, s minél fogva a bíró teljes passivitásra lett kárhoztatva. A bíró a polgári perben nem kényszeríthet senkit sem megjelenésre, sem vallomásra, nem tart házmotozást, szóval az anyagi igazság kiderítése körüli működése is korlátolva van, s korlátolva van épen a tárgyalási alapelv folytán; e korlát azonban nem a passivitás és tényleges közreműködés között jelentkezik, hanem a határvonal abban öszpontosul, hogy a tények felhozása a feleket illeti, s a bírót a felhozott tények szabályozzák, de viszont ha e tényeket a bíró bebizonyítottaknak nem tekinti, ezek tisztába hozatala, s így az is, hogy a feleket bizonyítékaik felhozatalára felszólítja, a bíró jogához és kötelességéhez tartozik.

Csak ha az alkotandó perrendben az esetlegességi alapelv ekképen honosíttatik meg, ha a bíró tevékenysége ily irányban érvényesülhet, lehet annak az az eredménye, melyet én az anyagi igazságszolgáltatás érdekében a perrend reformja által elérni óhajtanék, s a bíró e körének határozott kifejezést is adni a törvényben feltétlenül szükségesnek is tartom.

(Vége következik.)

Zlinszky Imre,
kir. ítélő táblai bíró.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Azon kérdés, vajjon célszerű-e a törvényhozás szempontjából a korlátlan végintézkedési szabadság behozatala, Németországban soha sem volt (nálunk sem) oly beható fejtegetés tárgya, mint Franciaországban. Csak egyetlen értekezés érdemel különös fölemlítést, t. i. HELFERICH-é, de ez is csak a bajor és württembergi parasztviszonyokra vonatkozik. Ellenben Franciaországban ezen kérdést igen behatóan tárgyalta LE PLAY már fentebb említett: «La réforme sociale» című munkája, melyet a jelen fejtegetés kiindulási pontjául is veszünk. Ezen munka 3 vaskos kötetben általában véve az összes modern társadalmi kérdésekre terjeszkedik ki, de mégis legnagyobb súlyt az öröklés rendjére fektet. Először megjelent 1864-ben s oly nagy érdeklődéssel fogadtatott, hogy 1874-ig, tehát 10 év alatt 5 kiadást ért.

Szerző, ki azelőtt senator és államtanácsos volt, úgy vallási mint politikai tekintetben szigorúan conservatív álláspontot foglal el. Erélyesen sikra száll az 1789. évi forradalom elvei s ezeknek dicsőítése ellen, kétségbe vonja azoknak igazolását Franciaország azelőtti társadalmi állapotaiból, csodálja a középkort, és azon nézetének ad kifejezést, miszerint Franciaország csak a forradalomban alakult s általa uralomra jött állapotok tökéletes reformja által menthető meg a teljes hanyatlástól. A forradalom egyik legsajnosabb tévedésül s a Franciaország jelen társadalmi életében

mutatkozó bajok főforrásául tekinti a Code civil öröklési rendszerét, a régime du partage forcé elvét, mely szerint az örökség a gyermekek és egyéb rokonok között egyformán osztatik föl, a Réserve (fentartott rész) nagysága s a végrendeleti szabadságnak ez utóbbi általi korlátozása folytán. Ebben rejlik, ugymond, a családok romlása, jólétük, erkölcsi életük, vallásosságuk, munkaszeretetük nagymérvű hanyatlása, a proletárság, a birvágy, az alapítási szédelgés forrása, a közigazgatás és politika alkalmas erőinek hiánya stb. Ezen bajokból azonban nem a régi «régime de conservation forcée», első szülöttség steffélének rendszerére való visszatérés által lehet kimenekülni, mert ez tulságos befolyást ad a születés véletlenének, hanem a «régime de la liberté testamentaire», vagyis a teljes végrendelezési szabadság elvének elfogadása által.

Ezen álláspontból kiindulva részletesen fejtegeti azután ezen elvet, határozottan és különös előszere-ttel az ő eszméi iránt, de mégis higgadtan, meglehetős részrehajlatlansággal és mély szakismerettel. Elis-merte és kiemelte ezt SCHÄFFLE ezen munka ismerteté-sében a tübingai Zeitschrift für ges. Staatswissenschaften című folyóiratban. Egyébiránt már korábban is élénken vitatták meg Franciaországban a napi sajtóban és egye-bütt a végrendelezési szabadság kérdését és ezeken a fejtegetéseken alapszik COURCELLE SENEUIL dolgozata, mely csak 1865. évi június havában jelent ugyan meg, de LE PLAY munkájától függetlennek látszik lenni; ebben a végrendelezési szabadság még hevesebben és kimé-letlenebbül követeltetik, mint a hogy LE PLAY teszi. Az általános feltűnés, melyet utóbbinak munkája egész Franciaországban keltett, szolgáltatott alkalmat arra, hogy az Académie des sciences morales et politiques 1867-ben pályakérdést tűzött ki a «droits de Légitime et de Réserve»-ről, még pedig nem csupán történelmi fejlődésükre, hanem egyszersmind ama befolyásukra való tekintettel, melyet ezen intézmények «sur la mora-lité des familles et la condition des fortunes» gyako-roltak. Két pályamunka érkezett be s mindkettő oly kitűnőnek találtatott, hogy a pályadíj a szerzők között megosztatott. E munkák később nyomtatásban is meg-jelentek, az egyiknek szerzője BROCHER, a másiké BOISSONADE, címeiket már fentebb említettük. Mindkét munka a Réserve erkölcsi és gazdasági megítélésénél szoros vizsgálat alá veszik LE PLAY eszméit, de hatá-rozottan ezek ellen nyilatkoznak és a végrendelezési szabadságnak a köteles rész elve általi korlátozását védik. BOISSONADE azonfelül sikra száll COURCELLE dol-gozata ellen is, mely egyébiránt már 1866-ban egy Toulouseban megjelenő jogi folyóiratban meg is lett támadva.

Ha már most az ezen munkákban a végrendelezé-si szabadság ellen és mellett, részben igen rendetlenül és zavarosan fölhozott érveket tüzetes bírálat alá vesszük, úgy mindenekelőtt bizonyos reális okokat, melyek határozott, kézzel fogható és bebizonyítható tényeken alapulnak, el kell különítenünk egyéb, inkább eszményi természetű, tüzetesen be nem bizonyítható, hanem általános nézeteken és következtetéseken alapuló érvektől.

A reális okok közül főszóly fektetendő az örökség-nek a köteles rész alapelve folytán szükségessé váló fölosztására (partage forcé), ez képezi egyszersmind a további fejtegetések kiindulási pontját. És itt egészen közömbös dolog, vajjon a köteles részt a római jog módjára a törvényes örökrész bizonyos hányadaként, vagy pedig a franczia jog módjára az egész hagyatéka-nak bizonyos részekint tekintjük, a mely a végintéz-

kedés alól ki van véve. Szintoly mellékes kérdés, vajjon a hányadot $\frac{1}{2}$ -re vagy $\frac{1}{3}$ -ra tesszük; minthogy azonban az újabb törvényhozások tulnyomólag, legalább a leme-nőknél a felerész mellett vannak, ezt lehet további fejtegetéseinknél, melyek legközelebbről csak a gyerme-kek köteles részét veszik tekintetbe, alapul elfogadnunk.

Kiindulási pontunkat képezi azon egyszerű tény, miszerint a végrendelezési szabadságnak megszorítása a vagyon fele részére már magában szükségessé teszi az örökség megosztását, mely igen gyakran fölötte károsan hat vissza annak értékére. Hogy ez így van, a dolog természetében fekszik s ép azért kétségbevonha-tatlan. Többnyire csak a paraszttrendre és a kisbir-tokosokra, valamint a parasztbirtok határtalan oszt-hatóságának hátrányaira szoktak gondolni. Hasonló helyzetben lehetnek azonban az iparos a maga mühe-lyével, a kereskedő a maga üzletével, a gyáros a maga gyárával. Ha vagyonukat egészen vagy nagyobb részben az üzletbe fektették, ez is teljesen tönkre tétetik a fölosztás által. Mert vagy föl kell azt teljesen osztatni vagy mindenestül eladni, vagy egyiköknek kell a test-vérek örökrészére eső egész adóssági teherrel együtt elfogadni, ki azután könnyen tönkre mehet rajta. De ezen esetek kevésbé képezik a közbeszéd tárgyát, hanem többnyire csak a parasztbirtokok felaprózása, mely sokkal kézzelfoghatóbban ötlük fel, mint a fentebb érintett üzletek szétforgácsolása. Ilyen kisebb üzlet számtalan keletkezik és enyészik el naponkint, kinek jutna eszébe, eme jelenség okát fürkészni és az egyes családoknak ebből származó romlását figyelemmel ki-sérni! elvész az a nagy tömegben; s ha az ilyen üzlet mindenestül eladatik, többnyire igen jutányosan lehet azt megkapni, s így megmarad az összforgalomban, a vevő olcsó vétel mellett sikeresen folytathatja, a régi birtokos családjának veszteségei nem jönnek tekintetbe.

Joggal kiemeli LE PLAY a javak ezen fölosztásánál felmerülő nagy költségeket. Fölhoz egy találó példát is egy nivernoisi birtokosról, a ki egy tehermentes 900 frank értékű birtok és 4 serdületlen gyermek hátra-hagyásával halt el. A gyámhatóság a birtokot az ingó-ságokkal együtt eladatni határozta; befolyt 725 frank, a kiadások 694 frankot tettek. Ezen esetet, ugymond, közölte III. Napoleonnal, ki az iránt élénken érdeklődött és MORNÝ minisztert fölszólítá, hogy terjeszsen be javaslatot a törvény módosítására, de a dolog abban maradt.

A fölosztási elv mindezen hátrányai igen közelfek-vők. Oly örökségeknél, melyek csupán, vagy nagyobb részben tőkéből állanak, kevésbé szembe-tűnők, de azért ezeknél sem lehetetlenek. Kisebb tőkénél az apró ré-szekre való szétforgácsolás annak tartós értékét egészen elenyészttetheti, míg ha egy gyermek kezében együtt maradna, ez vagy üzletet rendezhetne be avval, vagy oly pályát biztosíthatna a maga számára, melynél fogva testvéreiről is gondoskodhatnék.

Kérdés tehát, nem lehetne-e és mikép a fölosztási elv hátrányait elkerülni? Egyik mód kétségtelen: a végrendelezési szabadság föntartása a vagyon egyik felére nézve. Ez által többféle baj elhárítható vagy legalább csökkenthető. Sok esetben azonban ez sem fog segíteni, sőt ehhez járul még az is, hogy mihelyt a gyermekeknek köteles részre való joga meg van álla-pítva, a vagyonnak egyenlőtlen részekben való hátra-hagyása a gyermekektől igen könnyen igazságtalan-ságra magyaráztatik, mi az atyának a szabad rendelke-zést nagy mértékben megnehezíti. És igen természetes továbbá, hogy mihelyt az egyenlőség érzete a határozott köteles részre való jog alapján általános szokássá vált,

az egész végrendelkezés ritka, szokatlan és feltűnő tényre válik, melyre az emberek csak nehezen határozzák el magukat, s mely épen azért még oly esetekben is, a hol a létező bajon segíthetne, inkább abban hagyatják.

Egy további eszköz lehetne a végrendelkezési szabadság nagyobb kiterjesztése és a köteles részre való jog nagyobb megszorítása, vagy a hányadnak leszállítása, vagy az által, hogy annak megterhelhetése engedtetnék meg. Ha a fentebbi esetekben az apa pl. az egész jószágot vagy üzletet csak egyik fiának adhatná és ezt a többi fiúnak járó köteles rész kifizetése alól egyelőre felmenthetné, őt csak a szükséges és lehetséges élelmezésre kötelezhetné, a köteles részek kifizetését pedig jobb időre (in meliorem fortunam) elhalaszthatná, akkor az érintett hátrányok a legtöbb esetben megszüntethetők lennének. Ámde könnyen beláthatni, hogy ez is csak igen precarius eszköz lenne. Sok esetben, pl. kisebb jószágoknál vagy üzleteknél, melyek csak egy családot képesek föntartani, ama jobb idő (a fizetés ideje) soha sem jönne meg, más esetekben viszont igen soká vagy mindenkorra bizonytalanná válnék a fizetés, a mi a legtűrhetetlenebb ellenőrzésekre, igényekre és perlekedésekre vezetne, melyek épen a testvérek között igen gyűlöletesek lennének, mire már a közönséges jogban szereplő beneficium competentiae is bőséges példákat nyújt. Az ilyen jog és nem-jog közötti közép-fokozatok törvényhozási szempontból mindig jól megfontolandók, mert ingadozó állapotokat teremtenek, melyek a jognak főczéljával, hogy az életviszonyokban jogbiztonságot hozzanak létre, egyenesen ellenkeznek. A másik korlátoló eszköz azonban, t. i. a köteles rész leszállítása, sem látszik ajánlatosnak. Egyrésről sok esetben elégtelen is lenne, másrésről pedig a köteles rész jogintézményét megfosztaná sajátos jellegetől és kisebb ajándékok vagy hagyományok egyik nemévé degradálná; ekkor egyáltalában már értelme sem lenne, akár egészen meg is szüntessék és a teljes végrendelkezési szabadságot hozzák be.

Ez utóbbi eredményre vezetnek pedig okvetetlenül az eddigi fejtegetések. Ha a felosztási elv hátrányait határozottan és teljesen megelőzni akarjuk, valóban nincs más hátra, mint az, hogy az atyának teljesen szabad kezet engedjünk, miszerint vagyonát egészen csak az egyik gyermekének hagyassa s legfeljebb a többiek irányában élelmezésre kötelezze. Az okok, melyek ezen elv ellen BROCHER és BOISSONADE fentérintett műveiben fölhozatnak, nem képesek azt lerontani, mert voltaképen csak a parasztbirtok oszthatóságának kérdésére («pulvérisation du sol» mint a hogy Franciaországban nevezik) vonatkoznak. De ezen kérdésnek sajátos természete van és nem zavarható össze az örökségek oszthatóságának általános kérdésével. Itt a nagy és a kis földbirtok mező- és nemzetgazdasági jelentőségéről és a birtokkomplexusok fentartásának vagy fölosztásának előnyeiről vagy hátrányairól van szó. Ezen kérdést függetlenül a végrendelkezési szabadság kérdésétől kell eldönteni, mert ez utóbbi a nagy jószágoknak fölprózására vezethet ép úgy, mint azoknak föntartására. Az utóbbi eset kétségtelenül áll Angliában. Ellenben Amerikában a végrendelkezési szabadság a jószágok fölprózását mozdította elő, vagy legalább is meg nem gátolta. A városok tekintetében elismeri ezt LE PLAY is, egész általánosságban állítja pedig TOCQUEVILLE a demokráciáról irt híres munkájában.

Csak határozott törvény biztosíthatja a nagy jószágokat a fölprózás ellen és LE PLAY maga is mondja, hogy az általa ajánlott korlátlan végrendelkezési szabadság csak kapcsolatban egy a törvényes öröklést

megfelelően szabályozó törvénnyel gyakorolhatja teljes hatását. Ily törvény azonban csak a földbirtoknál képzelhető, nem pedig egyéb viszonyoknál is, a hol a fölosztás kizárása szintén kívánatosnak mutatkozik. Mert itt minden az egyes concret esetek külön féleségétől függ. Ipar- és kereskedelmi üzletek fentartása iránt nem lehet oly általánosságban intézkedni, mint a parasztbirtok föloszthatatlansága iránt. Az állam- és társadalomra nézve amazoknak fentartása közömbös, a családra nézve egyes esetekben értéktelen, sőt tán épen káros is lehet. Itt tehát csak a concret körülmények gondos figyelembe vétele mellett lehet határozni, erre pedig a családátjának teljes végrendelkezési szabadsága csakugyan az egyetlen gyökeres eszköz.

Rérthetné ugyan valaki, nem lenne-e elégséges a végrendelkezési szabadságot csak kivételesen behozni ilyen esetekre nézve, szabályként pedig a köteles részt meghagyni? A köteles részre való jog alóli kivétel ez esetben a római jogi exhereditio bona mente⁴ szempontja alá esnék és a végrendelkezőnek mindenkor meg kellene neveznie ama különös körülményeket és okokat, melyek őt a kérdéses rendelkezésre indították. Csakhogy természetesen a felhozott indokok helyességének és nyomosságának megítélését ez esetben a bíró belátására kellene bízni; de akkor megint a kivétel ép úgy, mint fentebb a köteles rész meghagyása oly aggályt keltene, hogy hogy senki sem határozná el magát arra szívesen, a minek meg rendesen a testvérek közötti torzsalkodások és perlekedések lennének a következményei.

Föltétlenül kellene tehát a teljes végrendelkezési szabadságnak elsőbbséget adni. Szintugy kellene a nép egészséges érzékében, valamint az atyának gyermekei iránti természetes szeretetében bízni, hogy ok nélkül soha sem fog egyet vagy egynehányat azok közül a többiek rovására kedvezményekben részesíteni. Nálunk⁵ ez sokak előtt nagy mértékben aggályosnak és veszedelmesnek tűnhetik föl és az eddigi tapasztalatok számos példát mutatnak, melyek ilyen föltétlen bizalom ellen szólanak. Hányszor volt már a pusztá rokon- vagy ellenszenv egyes gyermekek irányában oka a végrendelkező kegyetlen intézkedésének! Ehhez járul még ama veszély, miszerint egyes gyermekek, kik az elaggott apával, vagy az ő közelében laknak, ezen alkalmat arra használják föl, hogy őt a távollévő testvérek elleni méltatlan és alaptalan intézkedésekre reábirják. Ily tapasztalatok mellett csakugyan meg kell gondolni, helyén lenne-e a korlátlan végrendelkezési szabadság behozatala? Másrésről azonban nem lehet azt nem figyelmen kívül hagyni, miszerint Angliában és Északamerikában a korlátlan végrendelkezési szabadság tapasztalás szerint nem eredményezett jelentékeny visszaéléseket, mert különben bizonyára nem csüngenének oly előszeretettel és szilárdsággal ezen intézményen. Igaz, hogy az angol népjellem egyik kiváló tulajdonsága, miszerint bizonyos általános nézetekhez és ősi szokásokhoz szorosan ragaszkodik, minél fogja a családi összetartozóság érzülete sokkal mélyebb gyökereket vert, mint a német nép kebelében, mely épen ellenkezőleg az egyéni szabadsághoz és függetlenséghez szokott; de azért nálunk is a szülők és gyermekek közötti kapocs nem kevésbé szoros és benső, úgy hogy igazságtalanok vagyunk iránta, ha nem bízunk benne, sőt talán épen a nagyobb szabadsággal járó nagyobb felelősség még jobban fokozná az erkölcsi kötelességérzetet a család iránt.

Dr. Bozoky Alajos,
nagyváradi jogtanár.

(Folytatása következik.)

⁴ Lásd a «köteles részről» irt művem 75. lapját.

⁵ Szerző Németországról beszél, de eme megjegyzése áll kétségtelenül hazánkról is.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Folytatás.)

A járási hatóság egyik nagy értéke abban nyilvánul, hogy a gyakran szegény, művelt tisztviselőket nélkülöző községeknek biztosítja a kor szellemének s a helyi viszonyoknak megfelelő jó rendészeti igazgatást, melyet ők magukra hagyatva *képtelenek* volnának megvalósítani.¹⁷⁵

Feladatát tekintve az más nem lehet, mint a mely minden más helyi rendőrhatalóságoké. Ha a községi individualismus vele szemben nem létezik, a járási hatóság lesz hivatva az összrendészeti functiókat *önmaga* ellátni kijelölt területén belől. Ha ellenben a községek joga helyi rendészeti ügyeiket saját ereikkel és eszközeikkel elintézhetni biztosítva van is, még mindig széles cselekvőségi hatáskör meg fogja illetni a járási hatóságot, miután területéhez tartozó összes *neki alárendelt* községek rendőrigazgatásának ellenőrzése, nagyobb szerű balesetek és veszélyek esetében velők közösen teljesített közrehatás s a törvények által kijelölt esetekbeni *közvetlen* eljárás rendes és természetszerű feladata. E hatóság hivatva van a törvények és rendeletek határain belől az azokban kifejezett államakarat végrehajtása utjából *intézkedhetni* a helyrendőri igazgatás összes ágazataiban, melyek ellátásával megbízott. Az osztrák és a magyar jog ez állásponton áll. A rendszabályokat és törvényeket vagy *maga hajtja végre* a rendelkezésére álló organumok (milyen a csendőrség, egészségügyi, utrendészeti közegek stb.) igénybe vételével, vagy pedig csak *felügyel* a végrehajtásra. E meghatározásból logice következik a járási hatóság *helyi* jellege. Ha pedig helyi hatóság, belső szervezetének törvényei szükségkép ugyanazok, melyek általában az összes ily természetű hatóságokra nézve megalapítottak.

A járási hatóság főnöke (Landrath, Kreishauptmann, maire, nálunk szolgabíró) mint tiszta végrehajtó közeg a személyi egység elvénél fogva egyedül felelős a hatásköréhez tartozó ügyek ellátásáért. Ha egyes szaktanácsosok vagy egy collegium rendeltetik is mellé, ezáltal a személyi egység elve nem szenved csorbát.

A *munkaosztás* törvényének e hatóság szervezeténél nem szükséges oly szigorú végrehajtása mint már a középvárosok igazgatásánál elengedhetlen feltételül felláttatott, — a járás főnöke tehát megbízathatik *más beligazgatási functiók* elintézésével is.¹⁷⁶ ZIMMERMANN elve is ugyanaz: «die ländliche Polizei fordert nicht den hohen Grad von Feinheit und intensiver Entwicklung wie die Städtische; daher braucht hier das Prinzip der Arbeitstheilung nicht mit solcher Schärfe und Konsequenz festgehalten zu werden, wie in Bezug auf die städtische Polizei, — nicht mit Unrecht wird daher der Landrath, mit volkswirtschaftlichen und anderen Gegenständen der Verwaltung beauftragt.»¹⁷⁷ Az összes euró-

pai jogrendszerekben azon elv érvényülést nyert, mint alább tapasztalandjuk.

A vidéki igazgatás nincs hivatva oly nehézségekkel megküzdeni, milyenekkel különösen a nagy városok rendszete folytonos harcban áll. Az erkölcsök itt egyszerűek, a legrendellenesebb szenvedélyek közbotrányos kitöréseinek oly ellenőrzése és megfékezése mint nagy városokban nem rendészeti szükségesség, rendszerint a vidék nem gyújtja a másutt száz ezrekre menő s mindig veszélyt magukban rejtő gyári munkásoknak, titkos szövetkezetek s az államrendet fenyegető népmozgalmak harcztere nem itt keresendő; a legügyesebb tolvajok és más tulajdon fenyegető iparokat művészileg üző gonosztevők nem a vidék jogrendjén maró férgek, a koldusrongyokban és feltűnő fényben egyaránt jelentkező prostitutió, érény és vagyon ellen intézett vadászatát nem a szerény faluban üzi, a közvigalmi rendszet rendszerint csakis ártatlan bár zajos táncmulatságok ellenőrzésére szorítkozik, — szóval egyszerűbb és gyéresebb a járás rendőri anyaga, könnyebb és kevesebb a hatóság teendője a magán s állami biztonsági érdekek védelme mezején.¹⁷⁸

Ily körülmények közt, a városokban nélkülözhetlen polgári ágensi intézmény a járási igazgatás körében *teljesen felesleges*¹⁷⁹ s a rendőrlegénységi szolgálat egyedül hivatott közege itt a *csendőrség*, melynek jogrendjéről másutt fogok értekezni.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula.

Jogi irodalom.

Die Zurechnungsfähigkeit. Erklärung, Entstehung und Herkunft. Von Prof. Dr. I. HOPPE, Doctor der Medizin und Philosophie &c Würzburg. 1877. (Basel, am 29. Juli 1876.)

A törvényszolgáltatásnál figyelembe veendő «beszámítás» vagy beszámíthatóság» tanát a jogtudomány már régen foglalta keretébe, de a jogbölcsesek csakhamar észrevették, hogy ezen tan a törvény és jogtudomány szoros határain belül kellően meg nem oldható, hogy a beszámítás alkalmazása az anyagi igazságszolgáltatás követelményei szerint, nem annyira az állam- és jogtudomány alap-, vezér- és irányelveire, mint inkább a társadalmi fejleményekre, de leginkább az emberi természet physiologiai mozzanatainak biztos (kór) tünetes meghatározásaira alapítandó; a miért e tekintetben a jogtudomány s törvénykezés segédletére az előhaladott államokban, nemcsak az ember szellemi tehetségeivel foglalkozó tudományok és a neveléstan, hanem az orvosi tudományok is és különösen ezeknek az elmetehetség működésének minőségére vonatkozó szakosztályai hivatottaknak elismertettek.

A beszámítás tana e szerint a jogászok, bölcsesek és gyógyászok tudományának góczpontjául emelkedett, mely körül minden oldalról már tekintélyes irodalom keletkezett s miután ezen irodalom alapját az igazságszolgáltatás teszi, a bölcseleti jogirodalom keretébe foglalandó.

Ilyen jogbölcseleti mű HOPPE tanár és orvos tudor azon műve is, melynek címét fent teljesen idéztük és melyet ismertetni kívánunk.

Szerző előszavában azt mondja, hogy ezen műve az egy évvel ezelőtt megjelent és kedvezőleg fogadott «lelkiismeret» — című munkájához sorakozik; hogy ő ezen művében a beszámítás, az ember szellemi életének ezen tünetének magyarázatában, a physikai és physiologiai álláspontra akként helyezkedik, hogy az emberi agyszövet

¹⁷⁸ STIEBER, id. m. 5. l. azt mondja: ein einziger Tag ist in einer grossen Stadt oft reicher an polizeilichen Ergebnissen, als ein ganzes Jahr in einer kleineren Provinzialverwaltung.

¹⁷⁹ Nevettség az, a midőn ZIMMERMANN minden községben félig művelt polgári agens alkalmazását kívánja: «es genügt hier ein Mittelmaass von polizeilicher Einübung und Schule.» Id. m. III. k. 1072. l.

¹⁷⁵ Les communes rurales, panores (?) couvertes de peu d'habitations, dénuées des ressources les plus indispensables, manquent presque toutes de l'instruction, des revenus, et des établissements qui assureraient le bien être de leurs habitants; elles sont frappées d'une espèce d'interdit qui ne s'applique, il est vraie, sur chaque point, qu'à des populations peu nombreuses, mais qui dans son ensemble, atteint une partie notable de la nation. Le canton est donc la division intermédiaire ou les communes rurales peuvent se procurer un appui réciproque. VIVIEN, id. m. 75. és 76. l. II. k. L. még BEHR, id. m. III. l.

¹⁷⁶ BEHR, kinek a rendszet s igazgatása természetéről még fogalma sincs, hat tisztviselőt (eigentliche Polizeibeamte) állít a járási hatóság élére. E minden józan felfogást nélkülöző szervezeti tantételekről olv. id. m. III. s k. l. Itt még jogszolgáltatás, igazgatás és rendszet mint rendezetlen chaos áll előttünk.

¹⁷⁷ ZIMMERMANN id. m. III. k. 1071. l. STIEBER is e nézetben van. Criminal-Polizei. 7. l. A százsz 1873. ápr. 21-ki törv. 21. §. ezt tartalmazza: als Bezirksangelegenheiten gelten Einrichtungen zum Zwecke der Armenversorgung, der öffentlichen Krankenpflege zur Beförderung des Communicationswegebau und zur Abwehr eines allgemeinen Nothstandes.

organikus működéseinek megfigyelésével, a szellemi tünetmenyek annál világosabban megérthetők és az ellenvéleményük állításai követhetők legyenek; de beismeri egyuttal, hogy sem a lelkiismeret, sem pedig a beszámítás — tana szorosan systematikus kifejtést nem tűr, miután mind a kettő a szellemi működés elemi tünetmenyeinek és mozzanatainak csak következménye s a psychologok közt az egyetértés e tekintetben tudományosan még létre nem jött.

Előszavának ezen rövid kifejtése is már sejteti a jogászszal, hogy a feladat megoldása a gyakorlati jogászt kielégíteni nem fogja, és hogy e műben többet beszél a moralista bölcsész és bölcselő orvos, mint a mennyit a rideg jogtudomány követel; — a törvényszéki orvos azonban bő tanulmányforrást csak úgy nyer a műben, ha bölcselmi meggyőződése ugyanazon alapelveken nyugszik, a melyeket szerző elfogadott és feltételez.

Nem is csekély feladat a beszámítás és beszámíthatóság tanát a bölcselmek ellentétes halmazával, az elméleti és gyakorlati jogászok követeléseivel, az orvosok, physiologok és természettudósok állításaival és tapasztalati tényekkel, az akaratszabadság barátainak és ellenségeinek érveivel, az államisták parancsaival s a moralisták és antropomorphisták óhajaival megegyeztetni akkor, midőn az ember cselekvénye számtalan külső és belső indok és körülmény legrejtélyesebb eredetének leszármazott folyománya és részint önkényes és öntudatos, részint pedig önkénytelen és öntudatlan eredménye annyira, hogy a tény a tettes életét túlhaladó természetes okokra visszavihető s a tett felelőssége a szülőkre és ősszülékre, sőt az egész társadalomra és kültermészetre visszahárítható.

Az elméleti tudományok által szoros logikai következtetéssel beigazolható okszerű felelősség — elhárításnak azonban, a gyakorlati jogszolgáltatásban, kevés haszna kínálkozik, midőn a tételes törvény, egyfelől az államcél és egyéni jogsértés megtorlásának ürügye alatt, a példaadás elvét is vas marokkal és pallossal kezeli — másfelől a praeventiv jogszolgáltatás a sérelmes tett bekövetkeztét s a roszhiszeműség nyilvánulásait be nem várhatja a nélkül, hogy a felelősség ne őt, hanem a tettet terhelje.

Azon nem lehet csodálkozni, hogy szerző, mint nem jogász, a jogtudomány követelményeit kellően át nem értette s a jogász kérdéseire nem felel úgy, hogy kifejtései joggyakorlatilag teljes megnyugvással elfogadhatók s a jogszolgáltatás alapjául vehetők legyenek, de feltűnő, hogy szerző mint orvos és physiolog a metaphysikával határos és vegyes oly természettudományi bölcselmet veszen kifejtéseinek alapjául, a mely csak a Hegelféle bölcsészeti változványának tűnik fel. Ez a műnek világos hátrányára lesz nemcsak a jogász és physiolog, hanem számos azon elméleti bölcsész előtt is, a kik az empyrismus és materialismus terét tartják azon egyedüli utnak, a melyen a valóság elérhető s a való a képzelmekek és eszményektől megkülönböztethető.

A jogtudomány mint az anyagi igazság tudománya, céljának elérésében épen az által gátoltatik, hogy tudósai legtöbb alapelveit oly bölcselmi tételekre alapították, a melyek későbbben tetemes változást szenvedtek, sőt elejtendők voltak, mert az élet fejleményeinek s a tetteges állapotok haladó változásainak meg nem feleltek.

Ha tehát szerző újabb bölcselmi feltevésekkel előlép s ezeket physiologilag megállapítani törekszik, a jogászvilág egy új uton vezetettik, mely idővel újból tévutnak fog felismertetni s a beszámítás tana ismét új alapokon átvitetni kényszerül.

Szerző a füzet elején abból indul ki, hogy a beszámításra egy szilárd *mérték* megállapítandó s miután, úgy mond, a jó és rosz tárgylagos megkülönböztetésére s az ember akaratának a rosznak vagy jónak végbeviteléhez vezető okokra nézve, a *szellemi élet természetes törvényei még megál-*

lapítva nincsenek; ezeket eddig a vallás- és erkölcsstan helyettesítette; a psychologikus törvények pedig még csak tünetmenyes alakjaiban sincsenek megvizsgálva: *a beszámítás mértékéül nem marad egyéb hátra, mint az, a mi az ember lelkében mint nemes (jó, helyeslendő) érzelem felébred és fendll, s ezen szellemi érzelem nyilvánulásai számíthatók be az embernek egyrészt mint jó és nemes, másrészt mint gyalázatos és büntethető.*

Átmenvén szerző az ember szellemi tevékenységének physikai felfogására, azt mondja, hogy «minden szellemi az emberben annak szervességén tapad (Alles Geistige haftet im Menschen an dem Organismus) s azon agyszerv (Hornfaser) működésének termékéül tűnik fel, a mely erre alkalmas. Ezen tevékenység szelleminek neveztetik s ez azon alakzat szerint működik, a mint a veleszületett hajlam ki-fejlődik és öntudatra ébredhet».

A szellemi tevékenységnek ezen együttesen dolgozó egésze, szerző szerint, a következő tagokból áll, melyek az eredmény sikerét eszközlik, ugyanis:

1. A központi szerv (Centralorgan) működése,
2. a képzelmi tehetség,
3. a gondolkodási tehetség, és
4. a szellemi érzelmek tevékenysége.

A szellemi érzelmek tevékenysége eredményezi (producirt) azt, a mit tisztelet, igazság-, szépség-, szeretet- és béke-érzelmeknek nevezünk. És ezekből származnak az igazság, hűség, hála, szabadság, rend, szüzesség s több érzelmei, az önérzelem, a kötelesség érzelm s a t. Ezen szellemi érzelmek azért neveztetnek *érzelmeknek*, mert az öntudatra nem jutnak oly nézeti módon, mint a képzelme-nyek; *ezen tulajdonképen az agyszervek hajlamával született tulajdonságok*; ezen agybeli szervtulajdonságok képezik a szellemi élet alapját s a szellemi tevékenység indító elemét, melyből a jó vagy rosz keletkezik.

Szerző ezen physiologico-psychologikus bölcselmét a *lélek mechanismusának* nevezi, minden további kifejtéseit erre, és különösen a szellemi érzelmekre visszavezeti s a beszámíthatóságot (szerinte) helyes határai közt megállapítja és minden ellenvélemény ellen biztosítja.

Tagadhatatlan, hogy a beszámítás tana az agyrendszer egészséges és szabályos működését feltételezi, hogy szerző bölcselme a physiolognak, anthropolognak, psycholognak, természetbuvárnak, sőt az elméleti jogásznak is, érdekes olvasmány, de a gyakorlati jogász a jogalany agyrostjainak és szálcáinak fejlettségét vagy fejletlenségeit külön-külön vizsgálat alá nem veheti, hogy a tett alanyi tényállását megállapítsa.

A beszámíthatás tekintetéből a gyakorlati jogász kénytelen az orvost a «ne sutor ultra crepitam» mondatra emlékeztetni s oda utasítani, hogy orvosi tudományával csak azt állapítsa meg, valjon a jogalany agyrendszerének működésében kóros tünetek észlelhetők-e? s ezek milyenek?

Mihelyt a törvényszéki orvos ezen kérdés keretén tulmegy, a társadalmi — és jogbölcsészeti terére lép, a hol a jogász az illetékes szaktudós, hacsak természetellenes tételes törvények által ezen hivatásától meg nem fosztatik.

A jogász jogalanyánál, ha az nem elmebeteg, az agyrendszer szálcáinak működése és fejlettsége a társadalmi élet minőségétől függ s erre fordítandó a legnagyobb figyelem és fektetendő a főszó, ha valamely tény beszámítandó.

A jogász észszerűen annyira nem mehet, hogy minden társadalmi eszmének az emberi agyban külön-külön szervet vagy szálcát és szervi hajlamot vagy tulajdonságot rendeljen, s az ember általános jogérzetének fejlődését csakis ezen egyes szervek működési gyakorlottságától vagy tétlenségétől feltételezze, mert az ilyen szervi megkülönböztetések sokkal anatomikusabbak, és élettelenebbek, mintsem az ember gerjedelmeinél az egész szervezetre és szellemi állapotra kiter-

jedő és szemmel látható változásaival megegyeztetetők és a szenvedélyekkel azonosíthatók lennének.

Mi az orvostudósok physiologiájától és cefalológiájuktól nem azt kívánjuk, hogy ők a jogtudományba anatómikus bölcselmeket átültessenek s az egészséges ember agyrendszerének boncztanát azonosítsák a beszámítás tanával, hanem azt, hogy ők azon mértéket és mérveket állapítsák meg, melyek szerint az egészséges ember agyszervei akár táplálék, szeszes italok élvezete, akár szenvedélyek, gerjedelmek és véralkat által, a külső befolyások és körülmények hozzájárulásával oly állapotba jutnak, hogy az ember saját cselekvényének részint következményeit be nem láthatja, részint cselekvényének teljes lelki öntudatában nincsen és az agyműködés megzavartatása miatt cselekvényének szellemi ura nem lehetett.

Ez a physiologia mezeje. A jogászt az orvostudor

tollából és szájából a búskomorság, nyomott kedély, harag, bosszuállás, bujaság, önfentartás ösztöne és gerjedelmei, a szerelem és szerelemfáltás, a hiúság s más hasonló szenvedélyek és gerjedelmek hatásai az ember szervezetre érdekelnének, nem pedig azon bölcselmi feltevés, hogy a tisztelt, igazság s egyéb eszméknek és szép tulajdonoknak saját külön agyszálcsája van, melynek tevékenységéből azon eszmének érzelve keletkezik, tétlenségéből pedig az ellenkező gonoszság származik, mely bölcseltem a társadalmi élet tüneményeinek, a mint ezek a zöld asztalhoz kerülnek, megfelelni éppen úgy nem képes, mint azon bölcselmek, melyekkel szerző polemizál.

Egyébiránt a mű érdekes adatokat tartalmaz a beszámítás tanához s a jogászvilág figyelmét teljesen megérdemli.

K.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A büntető törvénykönyv életbeléptetéséről.

Csodálom, hogy az országházban senkisék kérdezte az igazságügyért, hogy mi okból mulasztotta el a codext egy felsőbb birói szakbizottsággal közölni, a minthogy közölte vele a HOFFMAN-féle magánjogi tervezet egyrészét? Ezt előre bocsátva, nézetem szerint az új btó codex ez időszaki életbeléptetése szükségelt előzetes intézmények hiányában még korai, mert az állam és a polgárookra nézve, az eddiginél jobb eredményt nem szülhet, s így nem felelhet meg céljának.

Nem felelhet pedig meg azért, mert a személy- és vagyonbiztonságot egymagában semmiféle codex meg nem védheti; ehhez első sorban jó preventív rendszer mint rendőrség szükséges. Mai nap a jó rendészetben kell a gonoszok elrettentésének nyilvánulni.

Ezen kívül a btó codex csak akkor alkalmazható célszerűen, ha a btó vizsgálat vagy nyomozás gyorsan meg ejtve, a végtárgyaláshoz vezet. E nélkül a codex sem nyerhet biztos alkalmazást, főleg midőn a tanuknak a vizsgáló bíró általi megeskettetése hiányában, a végtárgyalás sikere gyakran meghiusul. (Szerk.) A tapasztalás ezt eléggé bizonyítja. Ezekből következik, hogy az államnak nem az az első feladata, törvényt hozni arról, hogy mily cselekmények képeznek büntettet vagy vétséget, és hogy a bűnösök miképpen büntetessenek, hanem az első feladata oly preventív szabályokat és intézményeket alkotni, melyek által a bűnös cselekmények némileg megakadályoztassanak, vagy ha már elkövetettek, mielőbb kinyomoztassanak.

Magyarországon ily célszerű és alkalmas intézmények még hiányoznak, mert a mi rendőrségünk, a nagyvárosiakat kivéve, még nevét is alig érdemli meg, a btó eljárás pedig tökéletlen.

Ezen hiányok mellett a modern codex egymagában nem igen alkalmas arra, hogy vérmes reményeket kelthessen a fénytű jogszolgáltatás lendülete iránt.

A btó codex életbeléptetése polg. codex alkotása nélkül, szintén bizonyos nehézségeket rejt méhében; mert minden culturállamban mindenek előtt a polgárok magánjogai és kötelességei alapítottak meg, és így a polg. és btó codex közti határok körvonaloztattak. Hiszen mindekelőtt tisztában kellene lenni, hogy a bűnös vagyis jogtalan cselekmények által, mely polgári magánjogok szenvedtek sérelmet.

Nálunk ez annál szükségesebb volna, mert a mi törvényeinkben bőven fordulnak elő azok a különböző hatalmaskodási és violentialis esetek, melyek más államban btói, nálunk pedig polg. uton voltak megtorlandók, sőt részben még most is. — Mind ezt példákkal illusztrálhatnám, de a jogi közönség úgy is be fogja látni.

De a dolog természetéből is folyik, hogy a magánjogi törvény és büntető codex közti kapcsolat oly szoros, hogy legcélszerűbb volna azokat együttesen bevezetni, mert a büntetést a sértett joghoz kell alkalmazni.

És most állításom támogatására hivatkozom Dr. SZIMONOVICS IGNÁCZ-ra, mint az egész monarchiában elősmerve volt jogi tekintélyre, ki jogtanár, azután bíró, államügyész, general Procurator, és végre temesvári fő trvszki elnök volt, ki tehát az elmélet és jogi tudományokat gyakorlatilag is megemésztette. Ezen hirneves férfi a a trvszkek megvizsgálása alkalmával és különösen az államügyész felé fordulva komolyan és határozottan azt állította, hogy a polg. magánjog s ex asse tudása, és gyakorlata nélkül senki jeles criminalista nem lehet. És ezen állítást a tapasztalás is eléggé bebizonyította, főleg a csalási, sikkasztási és számtalan más esetekben, melyeknek elbírálásához a kereskedelmi és csődtörvény, a telekkönyvi jogintézmény alapos ismeretű szükséges. Innét van az, hogy a kik csak kizárólag btói tárgyakkal foglalkoznak, majd minden törvénytelen cselekményben bűnjelleget látnak. Végre innét volt az, hogy a Bach korszak alatt, legalább a volt vojvodinában, az idegen ajku államügyészek mint előadók polgári peres tárgyakkal foglalkoztak, csak hogy minden szakmában képezettek és jártasok legyenek és maradjanak, sőt tapasztaltatott, hogy a mely alállamügyész polg. tárgyakkal, mint szavazat nélküli előadó nem foglalkozott, birói előléptetésre nem számíthatott.

Szándékom nem volt a codex érdemébe belebocsájtkozni, de nem mulaszthatom el annak két tárgyát, t. i. a lopást és csalást, mint leggyakoribbakat felemlíteni.

Nézetem szerint a lopási definitio nem csak nem correct, sőt tökéletlen és zavart okozó annyira, hogy fordulhatnak elő esetek, melyeket csak a birói tapintat és belátás intézhet el méltányosan és igazságossan. Szolgállok példával. A vásáron A. megveszen egy lovat B-től és birtokba is veszi, de minthogy más dolgai is vannak, visszahagyja, azon kijelentéssel, hogy egy óra mulva eljön érte, az ára kiléven fizetve. Idő közben találkozik egy jobb vevő, C. ki ugyan azon lovat B-től átveszi, és elvezeti. Egy óra mulva eljön A., de mindennek hiult helyét találta. A vendéglőbe menván, betekint az istállóba, és az ott felismert, általa vett lovat elvezeti. 2-ik vevő C. megtudván ez esetet, feljelenti A. t. tolvajlás miatt.

A codex definitiója szerint A. mint tolvaj elítélendő volna, mert a lovat saját hasznára C-től ennek beleegyezése nélkül birtokából elvitte, holott nézetem szerint A. tulajdoni jog címénél fogva követelhetette a lovat, és csak önhatalmilag a lovat elvezetni nem volt jogosítva. Különb tolvajlási jelleget sem tanusított, s azért a definitio felette

hibás. Ugy szintén a «furtum usus» felvétele ott, hol polgári törvénykönyv nincs, kétszeresen veszélyes, a mit a gyakorlat bőven fog igazolni. Szolgálhatnék e tekintetben is több példával.

A csalás definitioja meg plane olyan, mint a Hercules csizmája, mely minden lábra rá megy. E definitio oly tág körű, hogy majd minden oly jogügylet, melynek legalább fele sem tartozik a bftő keretbe, ebbe felvehető. Ezt igazolják leginkább az ingatlanok eladása körüli gyakori esetek, a midőn az ingatlan kettő háromnak is eladatik, s a t.

Nem szólhatunk azonban többé ezen törvény szövegéhez; de tény az, hogy a mi magánjogi viszonyainkra tekintettel nem volt a törvényhozás és ép ezért ezen codex életbeléptetése előtt talán nem fölösleges gyakorlati jogásztól azon felszólalás: hogy törvényhozásunk factorai *ne nyugodjanak babérjaikon*, mert sok oly hézagot fog az élet feltüntetni, melyeket áthidalni kell és a nélkül nem sok üdvös eredményt várhatunk a büntető codex életbeléptetésétől.

Pirovits Kálmán,
kir. törvényszéki bíró.

Az ügyvéd bírāja.

E cím alatt jelent meg a «Themis» 15. számában Dr. DEL'ADÁMI REZSŐ urtól egy nagy szabásokban tartott cikk, melynek hangzatos refrainje: «hogy a paraszt a szellemi munka értéke felett fog itélgni».

E feljajdulására a szellemdús írónak egy konkrét eset nyújtott alkalmat, s egyuttal alkalmat nyújtott arra is, hogy a primitiv locus communisok egész özönét vágja a semmitőszék fejéhez, beszéljen a jog hermeneutica elveiről, és elszomorodjék azon, hogy nálunk még az elemi elveket is bizonyítani kell.

«Perterreunt montes nascitur ridiculus mus.» Valóban ez találóbban soha sem állott mint a jelen esetben, mert a nagy zaj épen semmiért, vagyis olyanért volt csapva, mi a kárhoztatott semmitőszéki határozatban nincs, s azért ha elhiszszük is, hogy D. R. ur a jog hermeneutica elveit kitűnően tartja is kis újában, a határozatok indokainak elemzésében legalább is nem szerencsés, s vagy nagy tudománya folytán nem látja a fától az erdőt, vagy azért nem látja meg a nyulat a bokorban, mert annyira felette állónak képzei magát bíróságaink felett, hogy a madárlátástól restel leereszkedni a prozai mai szintérre, s a praetorok bölcsességének ámulata, melyet azok a törvények javítása körül kifejtettek, elfelejteti véle azt a szolgálatot, melyet a törvénykezési rendtartás javítása körül a semmitőszék tett.

No de elég lesz a bevezetésből, — lássuk a medvét, s adjuk elő saját nézeteinket akként, mint ezt mi szerény tehetségünkhez képest felfogjuk.

Az eset *mint ő maga előadja* következő: A m. kir. Curia mint semmitőszék Papp Imre felperesnek Léb Hani alperes ellen 17 frt 50 kr ügyvédi munkadíj iránti perében, melyben a z—i kir. járásbíró a keresetet, mint hogy az 1877. évi törvénycikk 14. §-a értelmében kizárólag a községi bírósághoz alá tartozik, hivatalból visszautasította, e végzés ellen beadott semmiségi panaszt elvetette, «mert a kereset *már ítéletileg megállapított* 20 frton alóli pénzbeli követelés iránt az 1877. 22. t. cikk hatályba lépte után indítatván: az kizárólag a községi bíróság előtt érvényesítendő; a z—i járásbíró tehát azt az 1877. 22. t. cz. 14. §-nak helyes alkalmazásával utasította vissza hivatalból».

«Ezen indokolásban» — mond D. R. ur — a «már ítéletileg megállapított» kitétel csak a cóncret eset minősítése, s nem az indokok része, minek értelme ugy sem lenne,

mert *ha a megállapított díj bírāja a községi bíró, annál inkább bírāja a meg nem állapított díjnak».*

Ez támadásának alapja, melynek további főérve, hogy a semmitőszék e határozatában elvileg kimondotta, az 1874. 34. t. cikk 58. §-a hatályon kívül van helyezve, a mi pedig nem áll, s azt, hogy miért tartja e törvényt hatályon kívül helyezettnek, nem indokolja.

Szerény felfogásunk szerint igen bajos e határozatból azt kiolvasni, hogy a semmitőszék ezzel a mondott törvény 58. §-ának hatályon kívül helyezését enunciólta volna, mi, nézetünk szerint, nyilvánvalóvá válik, mihielyt a mondott szakaszt elolvassuk, s akkor azt is be fogjuk látni, hogy az indokok sulya abban fekszik, miben DEL'ADÁMI ur csak a konkrét eset minősítését szemlélte, t. i. «*az ítéletileg megállapított*» díjakban.

Lássuk mit tartalmaz a mondott szakasz? az szóról-szóra így szól:

«ha az ügyvéd a jutalomdíj s költségek iránt az általa képviselt féllel sem ki nem egyezett, sem általa ki nem elégtettetett, s ha magában a perben a polgári törvénykezési rendtartás 252. §-a értelmében saját fele irányában díjai meg nem állapítottak: díjjegyzékét az illetékes bíróság előtt érvényesítheti. Ezen keresetekre nézve peres ügyekben a per bírósága . . . illetékes».

Határozottan ahhoz köti tehát e szakasz a per bíróságának illetékességét, hogy az ügyvéd a féllel díjai iránt se ki nem egyezett, s azok magában a perben meg nem állapítottak legyen, és hogy akkor midőn a törvény a díjnak a perben való meg nem állapítását az illetékesség feltételeül tűzi ki, e szakaszból azt magyarázni ki, hogy az a meg nem állapított ügyvédi díjakra is alkalmazandó, s hogy a semmitőszék fentebbi határozatában a «már ítéletileg megállapított» kitétel csak a konkrét eset minősítése, nem tudjuk milyen joghermeneutikai elvek szerint történhet.

Nézetünk szerint abban a D. ur által csak a konkrét eset minősítésére vélt «meg nem állapított díjak» által tulajdonképen azt mondta ki a semmitőszék, hogy «miután az 1874. 34. t. cikk 58. §-a csak a meg nem állapított ügyvédi díjakat utalja a per bíróságának illetékessége alá, a megállapított díjakra nézve azonban sem ezen sem más törvény a rendes illetősségtől eltérést nem állapít meg; tehát ezek az illetékességre nézve fennálló általános szabályok alá esnek» s a t. Hogy azonban azt épen D. urnak kellett volna így megmagyarázni, hogy megértse azt csodáljuk, de daczára ennek és daczára, hogy ifju tudósunk oly véleményben van, hogy ennek értelme sem lenne, mert ha a megállapított díj bírāja a községi bíró, annál inkább bírāja a meg nem állapított díjnak, mi azt hiszszük, hogy ennek igen is nagy értelme van.

A díjat csakis a per bírāja állapíthatja meg helyesen, ki előtt fekszenek az ügyvéd munkái s legjobban megtudja becsülni a szellemi munka értékét; de ha a díj meg van állapítva, ha ki van mondva, hogy az ügyvéd perbeli munkájáért 17 frt 50 kr jár, e 17 frt 50 kr épen oly pénzbeli követelése az ügyvédnek fele ellen, mint ha azt készpénzben adta volna kölcsön, vagy honoráriumra fejében váltót vett volna felétől. A szellemi munka értéke felett ez esetben is a per bírāja ítél, s a «paraszt» bíró csak a már megállapított munka megfizetése felett határoz, mely épen ugy, mint bár mely más tartozás, pusztán a fél tartozásává válik, csak a tartozás jogcíme változik.

Azért a semmitőszéki határozatot teljesen a törvényen alapulónak s helyesnek tartjuk, mely kizárja azt a magyarázatot, melyet D. R. ur akar reá erőszakolni, miből önkényt következik, hogy e magyarázatra alapított tanácsai is kárba veszttek.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 ft negyed évre ... 3 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Alaki és anyagi igazságszolgáltatás. Zlinszky Imre kir. ítélő táblai bíró urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei Dr. Fekete Gyula urtól. — Törvénykezési szemle: A vagyonszétválás megszüntetésének kérdéséhez. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Alaki és anyagi igazságszolgáltatás.

Az anyagi igazságszolgáltatás legfontosabb eszköze a bizonyítási eljárás, azért is az e helyen kiváló figyelmet érdemel.

Tudjuk, hogy e téren a törvényes és a szabad bizonyítási elmélet hívei állanak szemben egymással. A törvényes bizonyítási elmélet azon jogszabályok összege, melyek a bizonyítékok külső minősége szerint azok kellékeit és tulajdonságait meghatározzák, minél fogva oly bizonyítékok alapján, melynek nem birnak a törvényben meghatározott kellékekkel, a bírónak valamely tényt valónak tartani, vagy oly bizonyítékok fenléte esetén, melyek a meghatározott kellékekkel birnak, az ezek által bizonyítani kívánt tény valódiságát kétségbe vonni — legyen bármiként is meggyőződve — jogában nem áll. Ez elmélet szabályai szerinti eljárás eredménye: a jogi vagy alaki igazság, melynek ellentéte az anyagi igazság, mely a concret eset megbírálása s a logicának az emberi észben gyökerező szabályai alkalmazása által éretik el.

Nem kell hosszabban fejtegetni ezek után, hogy ott, hol a törvényes bizonyítás eljárás van a perrendben meghonosítva, az anyagi igazságszolgáltatásról szó sem lehet; sőt az életben felmerülő esetek különböző volta már a törvényes bizonyítási elmélet alapján álló írásbeli perrendekben is a törvényes bizonyítási szabályok merev alkalmazását háttérbe szorították, és számos esetekben kénytelenek voltak a bíró szabad meggyőződésének nyitni tért. Látjuk ez irányt ma uralgó perrendünkben is. Az aggályos tanúk vallomásának, a szakértői szemlének bizonyító ereje, annak megbírálása: van-e pót vagy becsülő eskünek helye, a bíró belátására van bízva. Még tágabb tért nyert a bírói meggyőződés a kereskedelmi eljárásban. Elmékedéseink tehát önkénytelenül is oda vezetnek, hogy nem lehetne a szabad bizonyítási elméletnek nagyobb tért engedni az írásbeliség mellett is.

Mi e téren is azt hisszük, hogy igen, s ez állításunk bebizonyítására sorba vesszük az egyes bizonyítási módokat, s egyenként teszszük vizsgálatunk tárgyává, hogy hol s mi lenne lehető az irányban

A bíróság előtti beismerés e helyütt természetesen szóba sem jöhet; hiszen ez nem is bizonyíték, s helytelenül lett perrendünkben a bizonyítási módok közé sorozva, a mi beismertetett, azt nem kell bizonyítani, tehát a bíróság előtti beismerés a bizonyítást kizáró ok volt, és marad, alapuljon a perrend bár mely alapelven is. Annál nagyobb figyelmet érdemel azonban a bíróságon kívüli beismerés, melynek perrendünk feltétlen bizonyító erőt tulajdonít, sőt azt a beismerésről szóló

fejezetben a bíróság előtti beismeréssel egy kalap alá vonva a 164. §-ban minden megkülönböztetés nélkül állítja fel azt a szabályt, hogy a beismerést sem visszavonni, sem módosítani nem szabad. Ez igen veszélyes tan lenne.

Már maga a bíróságon kívüli beismerés, mint bizonyítási mód a legnagyobb óvatossággal alkalmazandó, s az újabb perrendben annak kisebb nagyobb mérvben korlátozott tér nyitattik; s ennek meg is van a maga indoka. Hányszor nem jut a legbecsületesebb ember abba a helyzetbe, hogy hazudni kénytelen; hát még hány ember van, kinek az igazmondás nem erős oldala, vagy dicsekedés képezi legismertebb tulajdonságát. Ezek ugyan nem valami nagy társadalmi erények, de azért az, hogy e gyarlóságoknak az illető fél perbeli viszonyaira oly mélyen ható befolyása legyen, hogy minden ily nemű nyilatkozat készpénz gyanánt vétessék, s oly hatálylyal ruháztassék fel, mintha azt a fél a bíró előtt tette volna, hol tudatával kimondott szavai horderejének latba teszi mit mond, sőt legtöbb esetben nem is maga, hanem jogtudó képviselője nyilatkozik nevében, — azt semmi törvényhozási politika sem lesz képes elfogadhatólag indokolni.

Pedig perrendünk minden beismerést, tétetett legyen az bármely körülmények között, csak hogy világosan és komolyan tétetett legyen, nemcsak hogy ily bizonyító erővel ruházza fel, hanem még azt az általános szabályt is alkalmazza reá, hogy azt sem visszavonni, sem módosítani nem lehet.

Nem akarom kétségbe vonni, hogy a félnek bíróságon kívül tett beismerése is nyomatékos bizonyítékot képezhet, de ha valahol, ebben az esetben függ minden a körülményektől, s minden oly elmélet, mely itt nem nyit tért a bíró szabad meggyőződésének, hanem azt is a legál theoria békóiba szorítja, e szabály fellállítása által már sok igazságtalanság magvát vetette meg, és kényszeríti a bírót, hogy meggyőződése ellen ítéljen, vagy az anyagi igazság kedvéért keressen egy kibuvó ajtót, melyen át a törvény szavait egy kis sophisticationával, vagy rabulismussal az igazság érdekében kijátsza.

Hogy a bíróságon kívüli beismerés bizonyító erejének méltánylását a bíróra bízni az írásbeliség mellett is lehető, tanúsítja az osztrák perrend, mely e tekintetben a bírónak szabad kezét enged. E szabályt vélnők mi is alkotandó perrendünkben meghonosítani.

Az okiratok általi bizonyításnál a szabad bizonyítási elmélet mindenütt korlátok közé van szorítva. A jogbiztoság megkívánja, hogy bizonyos alakban kiállított okmányoknak feltétlen bizonyító ereje legyen; s azért e téren kevesebb a teendő, de itt is lehetne és kellene az anyagi igazság érdekében módosításokat tenni.

Az első teendő a közokiratokra vonatkoznék. He-lyesnek találok ugyan azt az elvet, hogy a közokirat mellett a valódiság vélelme harcoljon, de nem oszthatom azt a nézetet, mely szerint a perrend ama szabályából, hogy a közokmány mindaddig teljes bizonyító

erővel bir, míg annak hamissága vagy szabálytalansága be nem bizonyíttatik, azt a következményt vonja ki, mint azt hazai bíróságaink tényleg teszik, hogy a valótlanság csak fenytő uton lévén bebizonyítható, polgári per útján az ellenbizonyítást kizárják, vagyis a közokiratokra valóságos praesumptio jurist et de jure állítanak fel. Ez az anyagi igazságra igen veszélyes következményeket szülhetne, mert eltekintve a kiállító gonosz szándékától, mely habár nem feltételeztetik is mégis fennforoghat, mint arra tényleg van is elég eset, ily merev szabály, főleg a vidéken válhat veszélyessé, hol a felek sem írni, sem olvasni nem tudnak, s ennél fogva az azt felvevő személy közhitelességébe fektetett bizalom folytán teszik alá kézjegyüket abban a reményben, hogy az hiven lett előadásaihoz felvéve. Pedig nem kívántatik gonosz szándék, csak ártatlan tévedés, hogy a fél, az ellenbizonyítás kizárása által, a hiba orvoslásától el legyen zárva. Vegyük csak a dolgot úgy mint az az életben van: a közhivatalnok terhes elfoglaltsága mellett mily könnyen tévedhet a számban, a határidőben, a névben stb. Ennek felismerése vezette az újabb törvényhozásokat, midőn a közokmány tartalma elleni ellenbizonyítást megengedik. Ennek kívánnék én perrendünkben is határozott kifejezést adni.

Másodszor azzal a szabálylyal, melynél fogva bizonyos alakszerűségekkel bíró okmányok teljes bizonyító erővel bírnak, nem állítanám szemben azt a szabályt, hogy az ily kellékekkel nem bíró okmánynak nincs bizonyító ereje. Itt ismét tért engednék a bírói meggyőződésnek, mely a per körülményeire tekintettel gyakran részben is hasznos szolgáltatásokat tehetne az anyagi igazságnak.

Leggyakoribb bizonyítási mód a *tanuk általi bizonyítás*, s ennél érezhetőleg inkább a törvényes elmélet kirívó hátrányai, melyek az anyagi igazságot alapjában rendítik meg. Nem vonható ugyan kétségbe, hogy a teljesen szabad mérlegelés közvetlenség nélkül nem fogná azt az eredményt szülni, melyet a közvetlenség nyújt, de azt hiszem, hogy e téren is tehető több rendbeli javítás az anyagi igazságszolgáltatás érdekében.

Hogy a merev legál theoria fentartása a tanu kihallgatás közvetlensége nélkül sem feltétlenül szükséges, példája a francia perrend, melyben a tanuk kihallgatása kiküldött által történik, s e szerint a közvetlenség itt sincs meg és a bíróság a tanuk bizonyító erejét mégis belátása szerint mérlegeli.

Hogy azonban e téren valami üdvös eredmény legyen elérhető, feltétlenül szükséges, hogy a tanubizonyítási eljárás gyökeresen reformáltassék, s azért először e részben adom elő röviden nézeteimet, s azután térek át arra, hogy e bizonyíték mérlegelése körül mily tér lenne a bírónak engedhető.

Mai eljárásunk szerint a tanubizonyíték a legfelületesebb, legmegbízhatóbb bizonyítási eszköz. A bizonyító fél beadja a kérdő pontokat, melyek legnagyobb részt teljes informatíot foglalnak magukban, s egy «igaz» vagy «igen» felelettel elüthetők. Ez nem alkalmas eszköz arra, hogy a bíróban a tanusított tény valódisága iránt meggyőződést ébreszsen.

Nézetem szerint a feleknek csak ki kellene jelölni a körülményeket, melyeket tanuikkal bizonyítani kívánnának, s ennek alapján a bíróság ülésben határozná el, hogy mire legyenek a tanuk kihallgatandók, s a kérdéseket épen úgy mint a sommás eljárásban a kiküldött tenné a tanuhoz; s csak ha ez a kihallgatást így befejezte, lenne megengedhető, hogy a felek ügyvédjei valamint saját ügy ellenfelük tanujához pótkérdéseket intézhessenek.

Ez eljárás teljesen más alakot adna az egész bizonyítéknak, s módot nyújtana a tanu vallomásának mélyébe tekinteni, s azt így mérlegelni.

Nem lenne ellene kifogásom, hogy az a szabály, miszerint két tanu egyező vallomása teljes bizonyítékot képez, fentartassék; hiszen ha ez nem lenne is kötelezőleg előírva, a gyakorlat azt úgy is eként fogná elfogadni. De azt, hogy egy tanu vallomása ne képezhessen teljes bizonyítékot, elfogadni általában nem tudnám; mert igen sok hátrány származik ebből az anyagi igazságra főleg oly esetben, midőn a vallomás pótesküvel ki nem egészíthető.

Lássuk példában a dolgot, még pedig egy naponként felmerülő esetet hozok fel; például *A.* megperli *B*-t, ki az ő telekkönyvi tulajdonát képező ingatlant birtokában tartja, s kéri annak kiadására köteleztetni. *B.* ennek ellenében azt adja elő, hogy az ő atyja e birtokot ezelőtt 20 évvel megvette felperestől, annak árát ki is fizette, s hivatkozik *C*-re, ki valamint a szerződés kötésénél úgy a pénzfelvételnél is jelen volt. Már most ha az általam ajánlott kihallgatási mód mellett e tanu tőről szálla előadja a szerződés minden pontjait s körülményeit, s ehez 20 évi birtoklás ténye járul, nem fog-e a bíróban az a legbensőbb meggyőződés származni, hogy az adásvétel csakugyan megtörtént és 20 évig mindenok nélkül alig fogja valaki elnézni, hogy más birtokolja az ő jószágát. És mégis mai rendszerünk szerint el kell utasítani felperest, mert a birtoklás ténye által a tulajdonjog megszerzése bizonyítva nincs, a szerződés létrejöttét pedig csak egy tanu bizonyítja, ennek pedig vallomása, miután alperes nem saját tényében forog, pótesküvel ki nem egészíthető; s a szerencsétlen tegyen bár mit is, 20 évi birtokától megfosztatik.

Vagy hányszor van, hogy több egyes tanu a kereseti állítást bizonyító különböző tényekről tesz vallomást, melyek egyikénél sem volt jelen a bizonyító fél, s így azok egyike sem lévén pótesküvel kiegészíthető, pervesztes lesz. Így például *A.* megperli *B*-t 500 frt s járulékaik iránt, melyeket az még néhai atyjától vett kölcsön, s tanuul felhivja *C.* *D.* és *E*-t. *C.* jelen volt a kölcsön felvételénél. *D.* vallja, hogy épen ez időben *B.* ökröket vett tőle s akkor mondta, hogy a szükséges pénzt *A.* atyja adta neki kölcsön. *E.* vallja, hogy *B.* ez időben beszélte, hogy mily jól járt, hogy *A.* atyjától 500 frtot kapott kölcsön, ökröket vett rajta, melyeket egy hét múlva 100 frt nyereséggel adott el. Melyik bíróban nem fogna itt az a meggyőződés származni, hogy felperes követelése igazságos, s azt mégis el kell utasítani, mert egyik tény sincs két tanuval bizonyítva, s a póteskü egyikre sem ítéltető meg.

Ilyen száz és száz hason eset érleli meg bennem azt a meggyőződést, hogy a perrendben határozottan kitéssék, hogy azt egyes tanu vallomása magában vagy más egyes tanuk vallomásával vagy más bizonyítékokkal kapcsolatban bir-e teljes bizonyító erővel a per körülményeire tekintettel, a bíró határozza meg.

A szakértői szemlénél a szabad mérlegelés elve lévén keresztül vive, erre észrevételem nincs.

Szintugy kevés mondandóm van az esküre nézve is, mely darázsfészekbe e bizonyítási mód minden gyarlósa mellett is, míg a közvetlenség tért nem nyer, nem találnám tanácsosnak bele nyulni, s csak annak adnék határozott kifejezést, hogy az eskümintát a per döntő körülményeire tekintettel a bíró állapítsa meg.

Ezek volnának röviden azok, melyeket perrendünkbe az anyagi igazságszolgáltatás érdekében beékelni szükségesnek tartanék. Ez határozott haladás lenne, s

egyengetné az utat oda, hová törekednünk kell: az igazságszolgáltatás valódi s természetes eszköze, a közvetlen szóbeliség felé.

(Vége következik.)

Zlinszky Imre,
kir. ítélő táblai bíró.

A büntetés rendszerének alapelvei.

A magyar nemzet — mint mondják — par excellence — jogász nemzet!

Igen, minden időben sok volt nálunk a ki tanulta s nem egy a ki tudta is a «just», — de ennek daczára, ha jogi irodalmunk bibliographiáján végig tekintünk, bizony hamar a végére érünk, kivált ha csak azon művekről lenne szó, melyek becse nem egy rövid élethez kötött, s melyek hatása nem ephemer, míg a nagyobb részt aligha fogjuk a kor színvonalán állónak találni.

Elég szomorú, épen azért, mert véleményünk szerint igaz is, s okát leginkább abban kell keresnünk, mert nem volt tér, — és az egyesek nem is iparkodtak alkalmast találni, hol szabad eszmecsere által tisztuljanak a nézetek s a netalán tévest meggyőzze helytelenségéről a jó, az igaz, — hogy megvilágítva a netalán vitás kérdést minden oldaláról, az tisztán álljon mindegyik fél előtt.

Különösen áll ez a büntető jog irodalmánál, mely csak e század 3. évtizedében indult fejlődésnek, előidézve a megindult politikai iránylatok szülte sokoldalu szellemi működés hatása által.

De épen e rohamos — mondhatnók romboló hatás volt oka annak, hogy az így keletkezett munkásságnak nem volt meg a maga eredménye: nem pedig azért, mert szakítva teljesen az addigi iránynyal, a tulnyomó többség véleményét mi figyelemre sem méltatva nemes hevüktől kissé el hagyák ragadtatni magukat s tul mentek azon határon, melyet pedig a körütekintő ész megtartandónak kell hogy kijelöljön.

De a későbbi nemzedék örök hálára lesz kötelezve ama férfiak iránt, kik végre szakítva az előző századok véres tusái, bűzös börtönei, telve rothadt levegővel — és százakra menő akasztófái közül fenmaradt sötét előítéletekkel, bátran emelék fel szavokat az emberiségnek azon osztálya érdekében, melyet a másik rész a leg-többször megvetéssel sujt, nem tekintve a tett körülményeit (melyeket igen sokszor nem ismer) — nem a tettes testi vagy lelki állapotát a tény végrehajtásakor (melyek ismerhetése előtte még inkább el van zárva) mondom megvetéssel sujt — nem azért mert bűnözött, hanem mert büntetve volt; mert úgy tekinti azt ki a börtön falai közül jó ki, mint kinek gyalázata homlokára van sütvé, kit megszégyeníteni mindenkinek jogában áll, — a helyett hogy úgy tekintené, mint egyik embertársát, ki habár egyszer vétkezett is, de épen a kiállott büntetés által azért bűnhődött — s igen sokszor meg is javult.

Értekezésem a kérdést két részre kívánja felosztani; az elsőben azon irányelvek, axiomák tüntetendők fel, melyek a büntető törvény büntetésrendszerének megállapításánál irányadók, — a másodikban pedig az, hogy az első részben kifejtett elvek, tekintettel hazai viszonyainkra, mennyiben alkalmazhatók.

Mennyiben sikerül értekezőnek feladatát megoldani, a jövő dönti el, de édes lesz az érzet, nagy a jutalom ha láthatja, hogy ahoz a nagyszerű műhöz, melynek neve «Igazság» ő is talán járulhatott egy parányival; s ha ez sem sikerülend, még mindig emlékezni fog a

nagyhirű német jogász örökigazságu állítására: «a controversiákban él a tudomány».

A büntetés fogalma.

Mielőtt szólhatnánk azon elvekről, melyek a büntető törvény büntetés-rendszerének megállapításánál irányadók, tisztába kell jönnünk magának a büntetésnek fogalmával.

Kétségtelen az, hogy az állam legfőbb céljai egyikét képezi: nemcsak megalapítani, de fenn is tartani a jogrendet, hisz különben a polgárok jogai illusoriusokká válnának, mint váltak a középkor századaiban elégszer, midőn a jog az erősebbé volt, s nem volt állami főhatalom, mely kellő erővel lépve föl, megvédje a gyengébbet az erősebb, — a jogot az erőszak ellenében.

A polgároknak tudniok kell azt, hogy ha valaki elég vakmerő volna tullépve saját jogkörét, az övékét sérteni meg, az állam az, mely egyrészt a mig visszاسzorítja a maga korlátai közé a túlcساpongót, addig más felől a mennyiben a jogrendnek e zavarása által sértette az állam büntető törvényeit, annyiban azért büntetni is fogja.

Egy visszahatás ez, melyet az állam a jogrend háborítója ellen támaszt s a mi büntetésnek mondatik. Dr. SCHNIERER a büntető jog ált. tanai, bevezetés.

E szerint a «büntetés» szó egyik értelmében az államnak a bűnös megbüntetését célzó functióját jelöli, mi azonban minket most kevésbé érdekel.

A büntetés második értelmében jelöli azon módokat, melyeket az állam a bűnös ellenében használ, hogy az elkövetett bűn, mely a jogrendet sérté, jogilag nullificáltassék.

Az államnak jogi szempontból, a büntetésnem választásánál mindig az igazság követelményeire és nem mellékes célokra kell figyelnie, s ha mégis ezek annak egyes nemeinél oly tulnyomó számmal fordulnának elő, hogy ezek hatása folytán egy másik büntetési nem alkalmazására határozná el magát; soha sem szabad felednünk, miszerint ez csak kivételesen történik és történhetik, különben akármi inkább lenne, csak az igazság követelt büntetés nem.

Azért igen helyesen nevezi BERNER a büntetést «Ein Akt der Gerechtigkeit» (Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes 28. §. 20. l.), mert habár a philosophiai irány nem hagyható figyelmen kívül a büntető jogban, de elvégre annál kevésbé szabad szem elől tévesztenünk a jogot, az igazságot és pusztán philanthropicus (mint az újabbak) avagy misanthropicus (mint a régiebbek) irányból tekinteni a dolgot akkor, midőn a büntetés fogalmát akarjuk adni.

Büntetés mindazon rossz, mivel az állam egy bűnt megtorol, az általa előre törvényül megállapított szabályok értelmében.

Hogy a fogalommeghatározást lehető általános-ságban iparkodtunk adni, okát abban leli, miszerint valamely fogalom meghatározásánál a körülírásokat lehetőleg kerülnünk kell, melyekből könnyen kétértelműség, félreértés származhatik.

Különben lényegben hazai jogászaink és a külföldével megegyezőleg adtuk e fogalmat. Így SZEMERE... «A büntetés oly rossz, melylyel a társaságtól törvénybeli bűn elkövetője sujtatik. (A büntetésről és különösbbe a halálbüntetésről 40. l.)

SÁRVÁRY... «A polgári társaságban létező vagy törvényszéki büntetés oly kényszerítési gonosz, melylyel a bíró által bűnösnek ismert személy a törvénynek

megsértéseért s annak szabályai szerint sujtatik. (A büntetésről és különösebben a halálbüntetésről 6. l.)

PULSZKY és TAUFFER szerint a büntetés a bűnnek az állam által megállapított s e célra szolgáló közegei által alkalmazott anyagi vagy szellemi ellenszere, ellensúlyozása, mely mint érzelmi rossz kellemetlenül hat az érzékiségre, a romlottság útján levő lélekre nyomást gyakorol s úgy a bűnös cselekedete által megzavart jogrend mint lelki egyensulya helyreállításának eszköze. (A börtönügy multja, elmélete, jelen állása. II. l.)

SZLEMENICS PÁL akép határozza meg, hogy «Fenyítő büntetésen olyan érzelmi rosszakat értünk, melyeket törvényeink fenyítő törvényszéki gonosz tettekhez visszatartó ösztönül ragasztottak» (Fenyítő törvényszéki magyar törvény. 64. l.)

Még PAULER-nek definitióját adjuk, mely szerint a büntetés a büntettnak az államban fenálló szabályok szerint bíróságilag elhatározott megtorlását jelenti. (Büntető jogtan. 126. l.)

Hason értelemben SCHNIERER (bünt. j. ált. tanai. 203. l.)

Az adott fogalomhoz képest büntetést

a) csak az állam alkalmazhat; b) az alkalmazott büntetésnek mindig valamely rossz kell magában foglalnia; c) s e büntetéseket csak oly bűnökre szabad alkalmaznia, melyeket ilyenekül törvényében előre kijelölt.

Lássuk ezeket egyenként.

a) Abban aligha fog valaki kételkedni, hogy büntetést csakis az állam alkalmazhat, ha fontolóra veszi előbb, hogy a társadalmi együttlét csak akkor lehetséges, ha jogkörében mindenki háborítatlanul élve, érvényesítheti egyéniségét az államban. A polgárok ezen jogát a békés együttlétre, az egyéniség érvényesíthetőségére elismeri az állam, midőn polgári (magánjogi) törvényei által azokat a lehetőségig praecizirozza, midőn elismeri az egyéni szabadságot, a tulajdon szentségét, stb. míg más felől mindazokat, kik öntudatosan erőszakos kézzel akarnák szétrombolni az állam által elismert jogokat, büntető törvényeiben nemcsak előre büntetéssel fenyegeti, hanem az ennek daczára bekövetkezett megsértést, bünt meg is torolja.

Ismét a társadalmi együttléttel, az állam méltóságával összeegyeztethető nem volna, hogy a rajta jogai megsértésében elkövetett bűnös cselekvényt nem az állam büntetné a bíróság által, hanem ki-ki maga venne elégtételt a szenvedett bántalomért s a legtöbbször magából a büntetésből újabb bűnök származnának, büntetve az érdekeltet, ki éppen az érdekeltség folytán képtelen lenne az igazság követelményeit szem előtt tartani.

De továbbá, mert az állam a priori mintegy kezességet vállalt a jogrend fentartásáért, minden oly tett, mely e jogrendet veszélyezteti, sérti magát az államot, melynek így szintén érdekében áll a büntetés, de ki azt teljesen független közegek által mondatván ki, az ítéletben az előbb mondottak változást nem szenvednek.

Ezen értelemben mondja BERNER fennebb idézett munkájában 36. l. «Die Verwirklichung des Rechtes ist seine (des Staates) Aufgabe, sowohl, weil er solidarisch für alle Rechte einzustehen hat, als weil er allein unparteiisch ist».

b) Az alkalmazott büntetésnek mindig valamely rossz kell magában foglalnia.

Ha az állam a megzavart jogrendet helyre állítani akarja, a bűnöst azon arányban kell sujtania, hogy a büntetést a bűnös kiállván, az egyensuly ismét helyre álljon. Igaz, hogy ez által a bűnös egyéni jogkörét

sérti, de mint PAULER igen helyesen jegyzi meg. «A ki másnak jogkörét igazságtalanul megtámadja és megsérti, nem panaszkodhatik, ha cselekvénye ellenhatását tapasztalja» (Bünt. jtan 56. l. s mert a bűnöző cselekvénye által rossz okozott, rossz is kell kiállnia, csak így semmisül meg (legalább eszmeileg) az okozott rossz, legyen a fenálló büntetések bármelyik neme, melyekről alább szövegeznünk.

c) A büntetést csak oly bűnökre szabad alkalmaznia, melyeket ilyenekül törvényében kijelölt.

Kettős szempontból kell ezt helyeselnünk.

A törvényhozónak határozottan rá kell mutatnia azon tettekre, melyeket büntetni kíván, — nem szabad a bírót bizonytalanságban hagynia, nem pedig annál kevésbé, hogy az eshetőleges visszaéléseknek útját vágja; ne nyílhasék tág tere a bírói önkénynek, mely különben büntethetne ott is, hol bűn nem is létezik.

Igy az 1852. május 27. austriai büntető törvény kihirdetési nyílt parancsának IV. cikke: «Nach Massgabe dieses Strafgesetzes kann vom Tage seiner Wirksamkeit anfangen nur dasjenige als Verbrechen, Vergehen, oder Uebertretung behandelt und bestraft werden, was in demselben ausdrücklich als Verbrechen, Vergehen oder Uebertretung erklärt wird».

Ugyanigy a magyar büntető törvényjavaslat az Általános határozatok I. fejezet 2. §-ában. «Büntetett vagy vétséget csak azon cselekvény képez, melyet a jelen törvény annak nyilvánít.»

De másrésről csakis ily szoros meghatározottság mellett nem menthetik magukat a bűnösök azzal, mit pedig minden oly esetben joggal vethetnek a büntetés ellen, a hányszor ily előre fogalmilag meg nem határozott bűnért akarta a bíróság büntetést kiszabni, hogy a törvény azt nem jelölve ki bűnül, ők tettökben nem ismertek büntetésre méltó cselekvényt fel, vagyis más szavakkal: sine lege nulla poena.

Ezen elvet hazai jogászaink nagy része elfogadja s szoros értelemben véve a büntetés fogalmát, a mennyiben néhányat fennebb összeállítottunk, mindnyájan a tételes jog intézkedéseitől teszik függővé.

S ha a tényleges viszonyokat vesszük, ez nem is lehet másképp. Célaltalan elmefuttatás az, mely ma büntetésről akar szólni ott, hol ez iránt maga a törvényhozó nem intézkedik törvényileg, s minél előhaladottabb lesz a kor, annál inkább elfogadást fog nyerni ez elv, mert mind jobban fogja érezni mindegyik állam a codificatio szükségét a büntetőjog terén. Inkább volt és lehetett értelme ennek akkor, midőn ez iránt a törvényhozások nem intézkedtek kellő határozottsággal s a legtöbb államban nem is volt büntető törvénykönyv. V. ö. SCHNIERER, id. munkája 45. §. 1. jegyz.

A büntetés célja.

A szerint amint a büntető jog művelői egyik vagy másik büntetőjogi elmélethez tartoztak, keresték más és más tulajdonaiban a büntetés célját.

Az elégtételi, megakadályozási, végrehajtási, intési, elrettentési stb. elméletek, mind külön oldalról tekintik a büntetés célját, de mert csak egyik-másik többé vagy kevésbé fontosabb tulajdonságát vették figyelembe, lettek egyoldaluvakká a tétel eldöntésénél.

Ez értekezés körén kívül esik, ezen nézeteket különösen részletesen ismertetni. Számos munkában találhatók azok egybeállítva. Abegg: Die verschiedenen Strafrechtstheorien. BERNER id. munkája. PAULER id. m. SCHNIERER id. m. LUKÁCS értekezése a Budapesti Szemle 1870. évfolyam. SZEMERE id. munkája stb.

Legyen szabad röviden mégis fölemlitenünk, hogy

pl. SZLEMENICS PÁL a fenytő büntetés közvetlen célját abba helyezi, hogy «a törvényhozó a büntetésnek kijelölése által a gonosz tett kerülésére ösztönt felállítván, a bíró pedig a végrehajtás által annak érvényt szerezvén, a polgárok visszatartassanak, illetőleg ha vétkeztek, nekik az továbbra lehetetlenné tétessék». (Fenyítő törvényszéki magyar törv. 29. §.)

PULSZKY és TAUFFER id. munkájokban a II. lapon a büntetés céljául határozottan s egyedül a javulást említik a legszélesebb értelemben.

E véleményeket csak az ellentétesség kedvéért állítottuk egymás mellé. Mind a kettő csak fennebbi nézetünket támogatja, hogy a mint elveszti maga alól a talajt a büntető jog művelője, és nem föltétlenül az igazságot tartja szem előtt, hanem a büntetés mellék-céljait tekinti fő és egyetlen célul, a visszas eredmény okvetlen bekövetkezik.

Igy SZLEMENICS ugyanazon §-ban következetesen magához, — kimondja, miszerint a hol halálbüntetés alkalmazandó, ott egyedül az elrettentés érvényesül mint célravezető.

Az utóbbi nézet szerint a büntetés egyedüli célja a bűnös megjavítása, és pedig a bűnös érdekében, s ez a javítás, vagy hogy helyesebben fejezzük ki magunkat, ezen büntetve javítást még kötelességévé is teszik a társadalomnak s így a HENKE által követett irányhoz csatlakoznak, s lássuk mi által indokolják azt: «S büntetni s javítani a társadalomnak nemcsak joga, hanem egyszersmind kötelessége is. Kötelessége egyrészt saját céljának tekintetéből, kötelessége másrészt a bűnös egyénisége iránt. Mert ki határozhatná meg, a bűnöst tettének elkövetésére, mennyiben indítá saját lelkének sugallata, mennyiben folytak be külső körülmények, talán a társadalom hiányos szerkezete, a törvények által szentesített, vagy szentesítettnek látszó előítéletek, vagy az államhatalom mulasztásai a felvilágosodás terjesztésének, a testi s lelki nyomor megszüntetésének ügyében.» PULSZKY és TAUFFER id. m. 10. l.

Minél felvilágosodottabb tehát valaki s bármily súlyos bűnt követett legyen is el, ha azt már megbánta, alig van némi szükség a büntetésre, miután célja a javítás is szükség feletti.

Vagy fordítsuk meg az okoskodást: az idézett mondat befejező részét véve kiindulási alapul: az államnak csak az oly egyént lenne szabad büntetéssel sújtania, a ki kellő felvilágosodással bír, míg a ki holmi rögeszmékkel bír, hiányos nevelése folytán nem tudott a kor színvonalára emelkedni, azt aránylag sokkal csekélyebb büntetéssel kellene illetni.

Ilyes következtetéseket lehet vonni az oly téves felfogásából a büntetésnek, mely célul azt tüzi ki, mit mi csak mint egyik lényeges kelléket ismerünk el.

Már az eddig mondottakból láttuk, hogy midőn a büntetés céljának kimutatásáról van szó, el kell tekintenünk attól, milyennek kell lennie ugy mennyiségileg, mint minőségileg a kijelölt cél elérésére szolgáló büntetésnek.

A büntetés alapját, mint ezt a büntetés fogalmának kifejezésénél mondtuk, képezi a bűnös cselekvény azon minősége, mely szerint midőn a cselekvény által az egyéni jogkör sértetik, egyszersmind az állami jogrend, maga az állam is sértetett, s amely jogkör és jogrend sértését ennek meg kell büntetnie, illetőleg a lehetőségig megszüntetnie a jogellenes cselekedetet.

Ott hol a jogellenes cselekedet csak a magánjogi törvényekbe ütközik, pl. valamely szerződés nem teljesítése az egyik fél által, — a jogrend megzavart egyensúlyát az állam a nem teljesítő felet a teljesítésre szo-

ritván, — állítja helyre, mint ez már a magánjogi szabályokban előre meg van állapítva.

De hol a jogellenes cselekedet túllép a határon, midőn az állami büntető törvényekbe ütközőleg hat, ott a dolog magánjogi oldala háttérbe szorul, előtérbe lép a közérdek, be áll a büntetésnek szüksége, mi ismét megszűnik, mihelyt a bűnös oly rosakat szenvedett, melyek képzetileg az elkövetett jogtalanságot megsemmisítik.

Különösen meg kell e szót jegyeznünk «képzetileg», mert kinek jutna eszébe azt követelni, hogy a megtörtént jogsértés meg nem történtté legyen téve.

Csak az egyezhetik meg az igazság eszméjével, hogy ahol jogtalanság lett elkövetve, — az meg is toroltassék s pedig nem azért pusztán, hogy a polgároknak a támadt értelmi kár helyrepótolassék, avagy csak a jövőbeli bűnök megakadályozása céljából stff., hanem igen azért, mert bűn lett elkövetve, melyet meg kell torolni.

Nem szabad összevétnünk az elvet a középkorban oly általánosan elfogadott talioval (hasonlót hasonlóval) mi semmi egyéb; minthogy a tvhozó hason rosszal kívánja sújtatni a bűnöst, mint a melyet bűne vagy vétke által okozott, s az illetéknépi megtorlás mellett pedig a törvényhozó nem lehet tekintettel egy bűnös alanyi állapotára, mi a tett elkövetése idején talán főképp rugóul, indító okul szolgálhatott. A bíró ítéletében egyedül azt vizsgálhatja, mi mint empiricus hatás jelentkezik a bűnös cselekvényben, mindegy akár szándékosan, akár vétkes vigyázatlanságból vakította meg embertársát a bűnös, neki szeméitől meg kell fosztatnia, hogy a talio elve érvényesítve legyen.

Ezt mi nem akarjuk, nem akarkatjuk, sőt ellenkezőleg.

Azzal, hogy a büntetés által meg kell toroltatnia az elkövetett jogtalanságnak, igen jól megfér az, hogy a bíró vegyen fontolóra minden a tettnél előforduló mellékkörülményt, vizsgálja meg, ha szándékosan vagy vétkesen volt-e a tett elkövetve, vagy egyáltalán beszámítható-e annak ki véghez vitte? vajjon büntényt ismerhetett-e föl tettében, vagy ez eshetőség ki volt-e zárva? Mik voltak a tett elkövetésére indító okok? Előre láthatta-e a gonosztevő a súlyos eredményt? Míg másfelől az állam, midőn az így megfontolva kimondott büntetést alkalmazza, ezt akép teheti, hogy egyszersmind a mellékcélzatok is érvényesüljenek. Munkálkodhatik a bűnös egyén javításán, intő példát nyújthat a többi polgároknak a bűn kerülésére s az igazságszolgáltatás iránt netalán megrendült bizalmat is helyreállíthatja. Szóval minden körülményekre figyelemmel lehet, melynek tekintetbe vételét részint az állam, részint a bűnös érdekeinek megóvása, lehető előmozdítása javasol.

Szerintünk tehát a büntetés főcélja a büntethető cselekvény által megzavart jogrend eszmei helyreállításában keresendő, lehető szem előtt tartásával az állam érdekeinek.

Miután ekép az általános fogalmakkal tisztába jöttünk, előttünk áll a kérdés első része: mely elvek azok, miket a törvényhozó hatalomnak, — már legyen az állami kormányforma egyeduralmi vagy köztársasági, szem előtt kell tartania midőn egy büntető törvénykönyv büntetés rendszerének megállapítását tüzi ki célul.

A törvényhozó hatalom működése csak akkor lesz eredménydus, siker csak akkor koronázza művét, ha oly eszközöket választ a büntetésre, illetőleg ennek célja valóítására, melyek míg egyfelől az elmélet igényeit kielégítik, addig másfelől alkalmazhatóságukat a gyakorlat igazolja.

Tisztába kell tehát az iránt jönnie mindenekelőtt: ez eszközöknek, a büntetés egyes nemeinek mik kellékei általán, hogy a megállapítandó büntetés rendszerben helyet foglalhassanak; tudnia kell, hogy a büntetés eszközölhetésére rendelkezésére álló eszközök közül mind-egyik mennyiben felel meg ez általános kellékeknek s mik képezik azok hiányait.

Melyik mennyiben egyezik meg a nép jellemével, a közérzülettel? Azután meg kell határozni, hogy az ekép megvizsgált eszközök közül melyeket tart alkalmazhatónak, s meg továbbá az alkalmazás módját is, csak akkor lesz helyes a büntetés rendszer, csak így organikus egész és nem élettelenül egymásra halmozott szabályrendeletek foglalhatja; csak egy helyesen megállapított büntetés rendszer mellett lehetséges a büntetésben az igazságot érvényre juttatni úgy, hogy a mellett a büntetendő és a büntető érdekeinek megóvása végett szükségesnek látszó mellékcélok is elérhetők legyenek.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei.

(Vége.)

Angolországban a «hundred» a grófság alkerülete rendőrigazgatási szempontból Nagy Alfréd óta. Egyébiránt nem csupán rendészeti, hanem már 10-ik század óta jogszolgáltatási s hadi célokból is erős alkerület ez itt s csodásan egész a 19. századig fentartotta magát e conservatív szellemű nemzet jogéletében.

A járás neve némely megyékben «Wapentake», sőt «Ward» is. Lincolnshireban a county és hundred közt még «Ridings» is előfordulnak mint speciális rendőrkerületek. IV. György azonban a társadalmi életviszonyok változtatásával elhatározta a rendészeti igazgatás ezen alkerületeit *újjaalakítani*. Minek következtében az ujonnan határolt kerületek a modern «divisions» nevet nyerték s lett 675 ily rendőrkerület. E járások élén, melyek $3\frac{1}{2}$ német □ mérföldre terjednek, legalább öt *activ* békebíró áll. A terület megoszlásának legsőbb eleme a «tithing» mint szinte rendőrkerület. A «tithingman», «headborough» kinevezése a járás előljárósága által történik. E név azonban III. Eduard óta eltűnik és «constable» lép helyébe s azon parómia áll: «wherever their is a constable their is a township». A járás élén álló rendőrtisztviselők egy *állandó intézmény* organumai s nevök: «justices of the peace.» (Kreispolizeiherrn). Ezek a szokásos rendészeti hatalmat a «commonlaw» alapján gyakorolják. Főjogok: befogatás, letartóztatás és békekezesség követelhetése. Általában véve e hatóság a községi hivatalok megszűnése s alája rendelése folytán *központjává* lesz az egész járási igazgatásnak. E hatóság cselekvőségi mezeje megegyező a continentális ily organumok hatáskörével.¹⁸⁰

Francziaországban a «canton» az arrondissement alosztálya, főnöke amannak a maire, ezé a souspréfet, a département élén pedig a préfectura áll. Mindahárom hivatal cselekvőségének organikus rendszere teljesen tiszta. Ennél *formailag* helyesebb organismus nem képzelhető az *általános* és a *különösnek*, helyének megkülönböztetése tekintetében, — hanem e három organum cselekvősége, feladata és állása *belsőleg* egyenlő, mert csak az igazgatás hatósági akaratának *puszta végrehajtója*. A tanácsadó «conseils» szervezése, dacára a helyi igazgatási életnek, önálló jogosultsága itt *nincs* biztosítva.

A francziák jókorán belátták, hogy a szegény s műveltséget nélkülöző községek nem voltak képesek saját igazgatási érdekeiket kellően ellátni. Ennélfogva az 1790. jan. 22-ki törvény megalkotta ugyan a *járási hatóságot*, de tulajdonképi adminisztrációt nem ruházott reá. Minélfogva öt évvel később, miután a nagy és gazdag községek a politikai nyugtalanság gyupontjai valának, a 100,000 lakost meghaladó községekben legalább három adminisztráció létesítettett s a kis községekből, melyeknek 5000 lakoson alul volt *cantonok* alakítottak. E cantonok becséről VIVIEN így nyilatkozik: «une administration spéciale et collective, instituée au canton, *permettait de satisfaire a des besoins locaux*, pue les communes, prises individuellement, étaient obligées de laisser en souffrance». A császárság nem bántotta a consulátus által felbontott *jó rendet*, megtartotta a községeket *formára nézve*, de *szabadság nélkül*. 1828-ban a canton visszaállított s az 1848-ki alkotmány 77. art. megalkotta a «conseils canton»-t.¹⁸¹ A conseils cantonaux csakis *tanácsadó* testület maradván, a szabadságnak szolgálatot *nem* tehetett.¹⁸²

Poroszországban a járás élén a Landrath áll, aki az államfő által kinevezett állami tisztviselő a felsőbb rendeletek és törvények végrehajtása végett. Hatásköre kiterjed kerülete összes községeire, azok kivételével, melyekben *önálló* hatóságok szerveztettek. Járása körén belől, a hozzá delegált ügyekben gyakorolja a *rendelkező s végrehajtó* rendőrhatalmat. Minden Landrath mellé egy «Kreis Secretär» mint nálunk legjobban a «segéd» vagy «adjoint» a maire mellé, rendeltetik, aki elintézi, mint a főnök alárendeltje a bureauügyeket. A városi előljáróságok, ha a járáshoz tartoznak s a falusi bírák, az ő ügyeiben a Landrath *alárendelt* közegei, mint nálunk a szolgabírónak a kis és nagyközségek előljárói. E rendszer 1866-ban az ujonnan szerzett országokban is behozatott. Hatásköre a járási hatóságnak kiterjed az *összes adminisztratív* ügyekre, minélfogva nemcsak a belügyminiszter hatásköréhez tartozó functiók elintézése feladata, hanem tevékenysége *anyagilag* véve oly tág, mint a kormányoké. Mint *felügyelő közeg* köteles mindent eltávolítani, mi az állam vagy a járásra nézve *hátányos* vagy veszélyes (hohe und niedere Sicherheitspolizeiliche Aufgabe), — ellenben előmozdítani azt ami *előnyös* (tisztá közigazgatási feladat); ha rendelkezései nem teljesítenek alárendelt közegei által, a felsőbb hatóságnál tesz jelentést.¹⁸³

Ausztriában is a járás (Bezirksamt) főnöke gyakorolja az egész állami s magánbiztonsági rendészeti hatalmat mint kerületében helyi végrehajtó hatóság, melyhez a *közigazgatási* functiók elintézése is van csatolva.

A hatóságának alárendelt községek igazgatását ellenőrzi, támogatja őket s oktatja. Halasztást nem szenvedő esetekben *közvetlenül* rendelkezik s hajtja végre rendelkezéseit a községi hatóságok segélyével. A törvények és rendeletek végrehajtására ügyelés, hol illetékes, első foku közigazgatási bíraskodás további jogköre. E hatóság *feje* a járási rendészeti igazgatásnak, mit önmagok érdekében a községek nem képesek előmozdítani, ő van hivatva bölcsessége s physikai hatalmával mint őrszellemök megtestesíteni, a nélkül hogy a községi individualismus szabadságának szelleme általa megsértetnék. Az osztrák jog e téren magasan áll a franczia törvényhozás felett. Ez megölte a jó igazgatás érdekében a

¹⁸¹ Ez intézmény természetéről, l. VIVIEN, id. m. II. k. 73. s k. l.

¹⁸² TRÉBUCHET, ELOUIN et LABAT id. m. II. k. 398—402. l. BÉCHARD, id. m. II. k. 323. l. VIVIEN, id. m. II. k. 69—82. l.

¹⁸³ RÖNNE, id. m. II. a. k. 259—265. l.

¹⁸⁰ GNEIST, Selfgovernment, 77—84. és 189—195. l.

községesek természetes szabadságát, amaz védője mindkettőnek.¹⁸⁴

Magyarországban a szolgabírói intézmény már a 13-ik század végén keletkezett. A közigazgatási és jogszolgáltatási functiók egy hatalomnáli egyesítésének ama korában, nálunk is a középhatóságok alkerületi tisztviselői a szolgabírák közigazgatási s bírósági közegek valának kezdettől fogva. A szolgabíró, mint a megyei municipium járási végrehajtó közege, mindenkor a megyei közönség választásának köszöné hivatalát. Poroszországban 400 évvel később keletkezett a «Landrathsamt», de egészen eltérő jelleget öltött fel a mi járási hatósági intézményunktől, mert ott elsősorban *állami* kinevezett tisztviselő a járás főnöke, ellenben nálunk fővonásában helyi *municipális* tisztség a szolgabírói hivatal, nem zárátván ki *állami rendeltetése*, miután az állami igazgatás hozzá delegált teendőket is — más, állami közeg nálunk az általános ügyek elintézése végett mint helyi hatóság hiányozván — ellátni kötelezett organum.

Nálunk a királyság óta már az államterület olyan megosztására akadunk, milyennel az angol jog történetben találkozunk. Sz. István a megyéket *kerületekre* osztotta, az egyik ily kerület élén a *várnagy* állott, hatósága a vár környékére terjedvén ki. A többi kerületek *katonai* s beligazgatási céloknak megfelelőleg mint a britteknél *század* s ezek *tized* kerületekre osztattak el, amazok élére a *százados*, ezek előljárójául a *tizedes* rendeltetvén.

Az államterület utolsó foku osztályát a községi kerületek képezék, melyek előljárói a «majores vill» valának, tehát községbírák.¹⁸⁵

A megyék az 1870: 42. t. cz. életbe lépteig ama ősrégi alapon nemcsak járásokra, de *kerületekre* is voltak elosztva. A kerület megfelelt a franczia cantonnak, a járás az arrondissementnek, ennek élén a *főszolgabíró* állott, amannak tisztviselője az *alszolgabíró* volt. A főszolgabírák, kiknek sokhelyt maguknak is volt *saját közigazgatási kerületek*, rendelkeztek a járás tisztviselőivel, u. m. alszolgabírák, esküdtek, csend- és utbiztosokkal s más személyzettel. Ezek gyakorolták a *felügyelet* jogát az alárendelt közegek felett, kezelték a biztonsági rendszeti hatóságot a járás területén belől; *intézkedtek*

¹⁸⁴ Szervesen összeállította e hatóság jogrendszerét STUBENRAUCH, id. m. I. k. 145. §.

¹⁸⁵ HAJNIK IMRE, magyar alkotmány és jog az Árpádok alatt. 163. s k. l.

mindazon rendőri ügyekben, melyek az egész járást közösen illették. Általában úgy mint más népeknél is, a járás főnöke administratív s rendészeti helyi végrehajtó közeg vala. Befolyása azon községek igazgatására, melyek rendezett tanácsal nem bírtak, igen széles terjedelmet öltött.¹⁸⁶

A mai jogrendszer a megyei területet csakis *jársókra* (szakaszokra) osztja el s a főszolgabírói intézmény eltörlése után, a járás első tisztviselőjeül a *szolgabíró*t alapítja meg. A községi kerületek képezik az államterület megosztásának legalsóbb fokát. A bírói hatalom 1871-ben a közigazgatásitól *elválasztatván*, a szolgabíró csak a hozzá delegált *közigazgatási* ügyekben *bíráskodik*.¹⁸⁷

A szolgabíró gyakorol *felügyeleti*,¹⁸⁸ *rendelkezési*,¹⁸⁹ *engedélyadási*,¹⁹⁰ jogosultságot s a törvények által meghatározott esetekben megilleti őt a *közvetlen végrehajtás* joga is,¹⁹¹ végül mint *véleményező*¹⁹² közeg működik. Őt megilleti a kis és nagy községek rendészeti igazgatásának *felügyeleti* joga, mint ilyen gyakorolja a község előljárók felett a *fegyelmi* hatóságot.¹⁹³

Államrendészeti téren felügyel a veszélyes idegekre, szövetkezetekre, intézkedik a népmozgalmakból eredő veszélyek meggátlása s elnyomása iránt.

A *jóléti* (közigazgatási) rendészet mezején hatásköre az állatbetegségekből eredő veszélyek meggátlása s elnyomására irányzott tevékenység, tűz, víz s utrendészeti rendszabályok végrehajtásának biztosításáról gondoskodik. A *polgárok biztonságának* védelme tekintetében előkelő feladata a vagyon, élet s egészség védelmére irányzott törvények és rendeletek végrehajtásáról gondoskodás.

A *bírói* rendészeti segély egyik természetes organuma e tisztviselő. E téren azonban gyenge támasza marad a büntető hatalomnak addig, míg a majdnem mindenütt életbeléptetett *csendőrségre* nem fog támaszkodhatni.

Dr. Fekete Gyula.

¹⁸⁶ KORBULY IMRE, Magyarország közbjoga. Budapest, 1874. II. k. 59. s k. l.

¹⁸⁷ 1876: 14. t. cz. 4. §. a) p.

¹⁸⁸ L. az 1868. évi R. T. 338. l. 1876: 14. tcz. 154. §. b) p.

¹⁸⁹ Pld. 1876: XIV. tcz. és 1871: 18. tcz. 90. §.

¹⁹⁰ Ipartörvény, 8. és 97. §§.

¹⁹¹ Pld. az 1874: XX. tcz. 33. §. 1876: 14. tcz. 154. §. e) p. továbbá az 1876: V. tcz. 22. §.

¹⁹² 1876: 14. tcz. 154. §. h) p.

¹⁹³ 1871: 18. tcz. 92. és 94. §§. Ugyszinte az 1876: V. tcz. 19., 20., 21. §§.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A vagyonközösség megszüntetésének kérdéséhez.

Az ingatlanokra vonatkozó vagyonközösség megszüntetése iránti pereknél naponként tapasztaljuk, hogy e perbe jelzálogos hitelezők be nem idéztetnek. Az azonban nézetem szerint helytelen, és pedig helytelen annyira, hogy az esetben, ha a közös vagyon természetben való felosztása lenne elrendelendő, a jelzálogos hitelezők meg nem idézése miatt a kereset elutasítandó. — Áll ez főleg akkor, ha a jelzálog nem minden, hanem csak egyes tulajdonostársak részeit terheli; vagy egyikét egy, másikat más jelzálog terheli. Ily esetben a felosztásnál a jelzálogos hitelezők joga igen közlelő van érdekelve az által, hogy adósának az eszményi birtok helyett tényleg mennyi és mily birtok jut.

Lássuk példában a dolgot. Négy testvér nevére van valamely birtok telekkönyvileg bejegyezve, az egyik része adósággal terhelve lévén, abban állapotodnak meg, hogy megszüntetik a vagyonközösségét, fölosztják maguk között a birtokot, eladósodott fivérüknek juttatják a haszonvetetlen részt; veszekedjenek azon a hitelezők, ők fivérük által szen-

vedett értékhiányt majd készpénzzel pótolandják, melyhez a hitelezők nem férhetnek. Nem égbekiáltó igazságtalanság lenne, ha a jelzálogos hitelezők ehhez nem is szólhatnának.

Ha peren kívül történik a vagyonközösség megszüntetése, ehhez minden esetben szükséges a jelzálogos hitelezők beleegyezése; tehát meghallgatásuk, a melyből hogy a tervezett felosztásba beleegyeznek-e? s ha beleegyezni nem akarnak, a felett van igényük sértve ez által, s így tartoznak-e türni a felosztást vagy nem? a bíró határozzon, a perben mulhatlanul megkivántatik, mi csakis perbe idéztetésük mellett eszközölhető.

Kétesebbnek látszik a kérdés abban az esetben, ha a jelzálog minden részes társ illetményét terheli, midőn tehát a zálogjog egyetemlegesen a felosztandó birtokrészek mind-egyikére átvezetendő lévén, ez által reá sérelem háromolhatni nem látszik. Ámde ez nem egészen van így; s nézetem szerint azok perbe idézése ez esetben sem mellőzhető.

Nem akarok ezuttal azon kérdés vitatásába bocsátkozni,

hogy a felosztás által ily esetben származhat-e a jelzálogos hitelezőre sérelem? vagy sem, és csak annak konstatálására szorítkozom, hogy a telek. rendelet 56. §. d) pontja a hitelezők meghallgatását ily esetben is kötelezőleg rendeli, a kérdés tehát csak abban öszpontosul, hogy ki által és miként legyen e meghallgatás eszközendő?

Némelyek abban a véleményben vannak, hogy a bíróság ily esetben tekintet nélkül a jelzálogos hitelezők igényeire, a vagyonszétválás megszüntetése iránt határoz, a jelzálogos hitelezők meghallgatása pedig a telekkönyvi hatóság köréhez tartozik, mely azt akkor, midőn a végrehajtás iránt megkeresetik, az egyes birtoktestek lejegyzése előtt fogatosítja. Én ezt nem tartom helyesnek, mert ez az ítélet végrehajthatóságát a telekkönyvi hatóság belátásától feltételezné. Nem telekkönyvi akadály állana itt tulajdonképpen utjában a végrehajtásnak, hanem a telekkönyvi hatóságnak meggyőződését kifejező és tulajdonképpen az ítéletet kiegészítő ama határozata, hogy a lejegyzés azért nem fogatosítható, mert általa a jelzálogos hitelezők hátrányt szenvednek. És így tulajdonkép két bíróság ítélne a felett a kérdés felett, hogy a vagyonszétválás fogatosítható-e? mert ez a kérdés, mely nemcsak a tulajdonosok, hanem minden telekkönyvileg érdekelt felek érdekeire való tekintettel oldandó meg; és ha ez per utján eszközendő, a dolog természete kívánja, hogy a minden részről igények egy bíróság által döntenek el, s ne legyen valamely ügy annak az eshetőségnek kitéve, hogy midőn már három fórumon keresztül hurczoltatott, az, hogy fogatni szeretné-e a legfőbb ítélőszék határozatának, egy aljárásbíró meggyőződésétől feltételeztetik, mely meggyőződés ellen az újabb felebbvitel szerezhethet csak orvoslást, mely azonban már a telekkönyvi szabályok értelmében lévén fogatosítandó, e kérdés eldöntésénél ha a királyi tábla az első bíróság végzését helybenhagyja, a felek egy fórumtól fosztatnak meg. Mindezek oly visszassá teszik a helyzetet, hogy a jelzálogos hitelezők beidézését ebben az esetben is a peres eljárás jól felfogott elvei mellőzhetlen kifolyásaként tekintem.

A harmadik esetben, vagyis ha a vagyonszétválás az ingatlan eladása, s a bejött vételár felosztása által szándékolatik fogatosítani, helyes az a nézet, hogy a jelzálogos hitelezők beidézése nem szükséges, mert azoknak az eladásra meg vagy meg nem engedése tekintetében szavuk a nélkül sincs, s ha az elrendeltetik, a vételárfelosztás a nélkül is a perrend szabályai szerint lévén eszközendő, igényeik köllőleg meg vannak óva.

Ámde biztos-e felperes, midőn az ingatlan árverés utján való eladását kéri, hogy ha ellenfele ezt ellenzi, s a természetben való felosztás lehetőségét vitatja, s ennek módzatait kimutatja, a bíróság nem fog-e a természetben való felosztás mellett dönten, s ez esetben a teljesen tisztába hozott per ismét elutasítandó azért, mert a jelzálogos hitelezők perben nem állanak. Azért tekintettel ez eshetőségre, ebben az esetben is célszerű azok perbe idézését kérni.

További vitatott kérdés, kit terhel a bizonyítás terhe; vegyük sorba az eseteket.

1. kérdés. Ha A. a felosztásra tervet ad, s B. ezt ellenzi, elég-e annak a terv helytelenségét mutatni ki, vagy pozitív javaslattal, más felosztási tervvel kell fellépnie. Nézetem szerint igen, vagy más felosztási tervvel kell fellépnie, vagy ha a vagyonszétválás lehetőségét vitatja, ebbeli állítását felperes által beadott tervben nyilatkozó pozitív indítvánnyal szemben indokolni. És a bíróság vagy dönt a két pozitív indítvány között, vagy előbb bírói szemle, s esetleg szakértők meghallgatása által tisztázza a helyzetet.

2. kérdés. Ha felperes a vagyonszétválást kéri, ő tartozik-e annak feloszthatóságát, vagy az eladást ellenző alperes a feloszthatóságot bizonyítani? Nézetem szerint fel-

peres keresetének állításait, tehát azt is indokolni tartozik, hogy a vagyonszétválás hátrány nélkül miért nem osztható fel, ha már most alperes a felosztás lehetőségét vitatja, nemcsak e lehetőséget tartozik indokolni, hanem egyuttal pozitív tervvel tartozik fellépni, hogy ehhez felperesnek saját álláspontjából hozzá szólnia módjában álljon.

A felek perbeli szerepei a perrendben a bizonyítási kötelezettségre nézve fennálló szabályokra tekintettel is, ez uton nyeresednek leghelyesebb és méltányosabb megoldást, s a bíróság tájékozása és így a helyes határozat hozatala is ez uton lesz legcélszerűbben eszközölhető.

3. kérdés. Mennyiben van beleszólásuk a jelzálogos hitelezőknek? Hogy akkor, midőn a vagyonszétválás vétetik célba, ebbe a jelzálogos hitelezőknek beleszólásuk nincs, azt már fentebb említettük, miből kifolyólag ha a felek között e kérdés vitás, a jelzálogos hitelezőknek azt vitatni, hogy a felosztás előnyösebb az eladásnál, joga nincs, s csak a felosztás módzataira teheti meg észrevételeit, ha ezek érdekeire sérelmesek, de más részről azt, hogy a természetbeni felosztás általánosan csontítja a vagyonszétválást és így az ő igényei is sérelmet szenvednének, s a helyes osztály csak eladás utján fogatosítható, jogában áll vitatni, mivel itt már az ő érdekei is érintetnek. A bíróság természetesen az ily ellenvetést csakis akkor veheti figyelembe, ha nemcsak az állítás valódisága, hanem az is kimutatva látszik, hogy a célba vett felosztás által a hitelezőknek valószínűs érdeksértés okoztatik; p. o. ha egy 50,000 frtos vagyonszétválásra egy 1000 vagy néhány ezer frttal bekeblezett hitelező teszi azt az ellenvetést, hogy az a természetbeni felosztás által állagának értékében sérelmet szenved, s ez állítását bebizonyítja is, ezt a bíróság még sem veheti tekintetbe, mert az állag értékének sérelme esetén is, annak értékéhez aránylag csekély követelése veszélyeztetve nincs, s így érdekei, melyek tekintetében van egyedül bele szólása, ez által nem érintetnek, tehát a hitelezőknek nemcsak általánosan kell a felosztási mód helytelenségét vitatni, hanem annak érdekeire tekintettel való helyt nem állhatását vitatni.

Különben mind e kérdéseknek éle el lenne véve, ha a semmitől kezdve elvül nem állította volna fel, hogy a vagyonszétválás megszüntetése csak per utján eszközölhető.

Mihelyt vitás a kérdés, minden lépten-nyomon annyi kérdés merül fel, melyek nem annyira a szoros jog, hanem a fenforgó eset körülményeire tekintettel az opportunus elvei szerint döndendők el, hogy az a nehézség, mely onnan származik, hogy e százféle kérdések a peres eljárás alak-szerű keretében szorítva oldandók meg, minden lépten-nyomon felmerül.

A peres eljárás mellőztével bírói vizsgálat s a kikérdezési jog helyes alkalmazása mellett, rövidebben, kevesebb költséggel és sokkal helyesebben lennének mindezen kérdések megoldandók. És ennél fogva mi tekintettel az e részben mindinkább szaporodó esetekre, igen óhajtanónak tartanók, ha az új perrendben a vagyonszétválás megszüntetése iránti eljárás, az eljárások rendkívüli módjai közé felvételnek. Igen nagy szolgálatot tehetne e néhány szakasz a közügynek.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

BÉLYEG ÉS ILLETÉKSZABÁLYOK.

A legújabb időkig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Atdolgozta: dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

A BÜNTETTEK ÉS BÜNTETÉSEIK.

A büntetőjog különös része. Tekintettel az újabbkori törvényhozásra és hazai törvényjavaslatunkra. — Irta: Schnierer Aladár. Füzve 3 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévire ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 „

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozók Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Törvénykezési szemle: A váltó kibocsátó aláírásának helye. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Közigazgatási jogszolgáltatásunk tekintetével az 1876. évi XIII. tczikkre. Kisfaludy Miklós, köz- és váltó ügyvéd urtól. — A kereskedelmi törvény 205. §-ához. Dr. Kán Béla, budapesti ügyvéd urtól. — Az ügyvédi kamarákból. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Semmi esetre sem foszthatja meg valamely törvényt a maga értékétől ama pusztá lehetőség, miszerint avval visszaélhetni, mert visszaélések minden törvéynél fordulhatnak elő. Más mint erkölcsi visszaélés azonban alig képzelhető itt, mert nem szabad szem elől téveszteni, miszerint a gyermekekre nézve tulajdonképi *jog* az örökségre nem létezik. Döntő csak az lehetne, ha attól kellene tartani, miszerint a visszaélés oly gyakori, az ebből eredő bajok pedig oly nagyok lehetnek, hogy a mostani köteles rész nyomában járó bajok mértékét jóval fölülmulnák. Ezt azonban az Angliában és Észak-Amerikában szerzett tapasztalatok után bizonyára Németországról sem lehet állítani, a mi pedig becsületére legyen mondva.

Ehhez járul még egy további körülmény, t. i. az az elv, mely LUTHER-nek volt a fentebb érintett végrendeletnél vezérelve: «akarom, hogy nőm ne legyen kénytelen a gyermekek kezébe nézni, hanem a gyermekek nézzenek az ő kezébe». Ez is egy reális ok, mely a végrendelezési szabadság mellett szól, legalább az illető viszonyok között. A házastársaknak kell, hogy szabadságukban álljon, még ha gyermekek léteznek is, egész vagyonukat, vagy legalább is annak hasznélvezését egymásnak hagyhatni, a nélkül, hogy a gyermekek ezen intézkedés ellenében köteles részt követelhessenek. A római jog szerint ez ugyan nem lehetséges, de az az érzelem, melyet LUTHER érzett, nálunk (t. i. Németországban) az egész népet hatja át. Nemcsak a házasság erkölcsi természete, mint a hogy többnyire mondani szokták, hanem főleg a szerelem bensősége, a kedély mélysége s azon érzet, miszerint a házasságok egymásért és egymás által élnek, okozza, hogy a német házasságnál a közérzület szerint a házastárs a gyermekeket, nem pedig úgy mint Rómában ezek a házastársat megelőzik.⁶ A férj legelsőbben is nejről gondoskodik, a ki neki életének földi boldogságát szerezte, a nő viszont férje iránti szerelmében, a kinek mindenét odaadta, még saját gyermekeiről is meg tud feledkezni. Azért mindenki, a ki igazi szerelemben él és talán sokáig élt, azon gondolatnál, hogy a halál elválasztja tőle kedvesét, élénken érzi és óhajtja, hogy ez az ő holtá után is lehetőleg meg legyen kimélve a terhes életgondoktól, és hogy a gyermekek meg ne foszthassák az ilyen existentia előföltételeitől. Hogy a tulélő fél a közös

gyermekekről, kik az egyetlen zálogot képezik, mely korábbi szerelméről nekie megmaradt, gondoskodni fog, ez oly természetes és önként értetődő föltevés, hogy az erről való gondoskodás törvény útján egészen feleslegesnek látszik. Hogy a nő adja meg férjének a szükséges életfentartási eszközöket, az természetesen ritkán szükséges, de annál gyakrabban áll elő annak szüksége, hogy megfordítva a férj özvegyéről gondoskodjék, csak hogy itt a gyermekek köteles része igen zavarólag hat és ez még a cautela Socini által sem nyer kellő ellensúlyt. A végrendelezési szabadság kiterjesztése legalább a hasznélvezésre alig fogna (Németországon) ellenmondásra találni. Számos vidéken a hasznélvezés ipso iure statutarius jog, u. n. portio statutaria, ez azonban már messzire vezet, mert a viszonyok mégis különbözők lehetnek és a házastárs ellenkező rendelkezésének mindig bizonyos tért kell engedni.

Az eddigi fejtegetések eredménye tehát az, miszerint a végrendelezési szabadság kiterjesztése a gyermekek köteles részének megszüntetése vagy korlátozása által, ha nem is föltétlenül, de mégis tulnyomólag célszerűnek mutatkozik. Azonban mulhatatlanul szükséges lenne két korlátozás:

1. A teljes végrendelezési szabadság csak annyiban indokolt, a mennyiben egyes gyermekek vagy a tulélő házastárs javára gyakoroltatik. Ellenben semmiféle alapos ok nem javasolja, miszerint a szülőknek megengedtessek, hogy vagyonukat a gyermekektől vagy a tulélő házastárstól teljesen megvonhassák és merőben idegen egyéneknek hagyhassák, pl. távolabbi rokonoknak, vagy egészen idegen személyeknek, vagy épen testületeknek, különféle köz- vagy magánintézeteknek. Képzelhetők ugyan oly körülmények, midőn egészen fölöslegesnek látszik, az amugy is jólétnek örvendő gyermekeknek még több vagyont juttatni, miért is semmi kár sincs abban, ha inkább egyéb szegény sorsu rokonok támogattnak vagy jótékony célú alapítványok letesittetnek. De az ilyen merőben kivételes esetekre nézve nem lehet általános elvet fölállítani. Az örökségnek természetes átszállása a szülőkről a gyermekekre ezek között igenis lényegesen módosítható, de már arra csakugyan nincs semmiféle célszerűségi ok, hogy az átszállás lehetősége teljesen megszüntettessek az által, hogy a szülőknek megengedtetnék, miszerint vagyonukat idegekre hagyhassák. Itt már igazán azt kell mondani, hogy általában véve elégséges, ha ilyféle célokra csak egy része a vagyonnak fordítható, a többire nézve csakis a köteles rész elve természetszerű. Azon okok, melyeket LE PLAY többek között az alapítványok létesíthetése mellett fölhoz u. m. az általános szabadsági elvet, a közjólét, az állam és a társadalom érdekeinek előmozdítását steffélét, mind a második alább érintendő kategoriaiba tartoznak.

2. Egy másik különösen Franciaországban igen sokat vitatott kérdés az, vajjon a teljes végrendelezési szabadságnak substitutióknál, tehát családi hitbizományoknál és családi alapítványoknál is legyen-e helye?

⁶ A magyar jogról, a nők iránti minden «lovagiassága» daczára, nem lehet ugyanezt állítani. De a német jog szempontjából is túlzottnak tartom BRUNS-nak fejtegetését.

Azonban ezen kérdés már tulmegy az egyszerű végrendelezési szabadság kérdésén a köteles részhez képest, mert az egyaránt áll olyan intézkedésekre nézve is, melyek által a köteles rész meg nem sértetik, sőt a köteles rész megsértése csak mellékes kérdés, mely csak az eddigi elvek szerint fejthető meg.

A családi hitbizományok (majorátusok, senioratusok) meg- vagy meg- nem engedhetősége a fekvő birtok tekintetében pedig kiválóan politikai és nemzetgazdasági kérdés, melynek fejtegetésébe e helyt nem bocsátkozhatunk. HELFERICH, a már fentérintett művében a parasztjóságok tekintetében a mellett van, hogy ily családi hitbizományt bárki szabadon alapíthasson.

A végrendelezési szabadság mellett szóló s eddig fejtegetett reális okokon kívül van még egy egész sora egyéb okoknak, melyek inkább eszményi természetűek és LE PLAY által is egy helyen «valeurs immatériels»-féle kifejezéssel jelöltetnek meg. A francziák ezeket különös előszeretettel fejtegetik, mert alkalmat nyújtanak arra, hogy e kérdést a náluk megszokott finom retorikával fejtegethetik és általános eszmékbe és nézetekbe bocsátkozhatnak. A német jellemre ezek csekélyebb vonzerőt gyakorolnak, mert nem nyújtanak oly határozott és kézzelfogható bizonyítékot, mint azok, melyek a reális viszonyok természetéből folynak. Névszerint a következők:

1. A végrendelet a legfőbb és legteljesebb gyakorlása a tulajdonnak, miért is a teljes végrendelezési szabadság elismerése által fokoztatik a tulajdon prestige-e («le prestige de la propriété»); a végrendelezési szabadság emeli a tulajdon értékét, sőt — a mint LE PLAY retorikai tulzással mondja — annak tiszteletre méltóbb jelleget kölcsönöz («un caractère plus vénérable et plus digne»). Ez által megerősödik a tulajdon tisztelete általában és hathatós ellensúly teremtetik a kommunismus ellen.

Ebben van ugyan némi igazság, de a lényeges föltétel mindig az, hogy a végrendelezési szabadsággal észszerűen éljenek, ne pedig visszaéljenek az emberek. Mert ha a végrendeletek, a mi a teljes végrendelezési szabadság mellett könnyen megeshetik, gyakran onkenyű, méltatlan és helytelen, sőt talán épen különczködő és önfejű intézkedések tételére használtatnának fel, ugy ezen eljárás épen megfordítva a tulajdon és a tulajdonosok iránti tisztelet gyengítésére, irigység és féltékenység fölkelésére és azon közóhaj támasztására vezetne, hogy az ilyen subjectiv önkény helyett inkább határozott objectiv törvények intézkedjenek a tulajdon hováfordítása iránt, vagy hogy az egy communisticus összeség kezeibe tétessék le. Hogy mi lenne az absolut végrendelezési szabadság következménye nálunk (Németországban), azt természetesen előre meg nem mondhatjuk. Lehetne ugyan itt is, mint már fentebb történt, Angliára hivatkozni; de ugyancsak fentebb megjegyeztük azt is, hogy az egyéni önkény és a szabadsággal való visszaélés veszélye nálunk nagyobb és az absolut szabadság mellett természetesen még fokozódnék. Mindenesetre pedig a tulajdon veszélyes ellenségei nem azok, a kik nagy vagyon fölött rendelkezhetnek vagy abból valamit megszerezhetnek remélnek, hanem azok, kiknek kevesük van, s kiknek nincs mit várniok, mert épen ezek éreznék a gyakori végrendeletek által leghamarább saját hiányukat, a mi őket csak a tulajdon iránti irigységre és gyűlölségre indíthatná.

2. A végrendelezési szabadság a hatalom és avval járó felelősség érzetét kelti az emberben; melynél fogva arra indíttatik, hogy vagyonának czélszerű hováfordításáról gondolkodjék, ne pedig átszállásának eszközölését

tétlenül a törvény intézkedéseire bizza; ez által az ember megszokja azt, hogy egész életét öntevékenyen rendezze, ne pedig mindent csak az államtól és a hivatalnokoktól várjon; s így az önkormányzat legbiztosabb alapja képződik.

Ezen gondolatban is van valami igaz, de az mégis nagyon vérmes. Az ember csak egyszer alkothat életében (hatályos) végrendeletet; ennek tartalmát pedig többnyire a magánviszonyok, melyek között él, bizonyos egyéni hajlamok és kívánságok dictálják. Az eredmény alig lenne határozó az egyéni jellemre általában. Ezt a tapasztalás már most is igazolja minálunk, mert már most is mindenki, a kinek sem gyermekei, sem szülei nincsenek, szabad végintézkedési joggal bír, sőt ha vannak is ily rokonai, vagyonának legalább $\frac{1}{2}$ -ről vagy $\frac{2}{3}$ -áról szabadon rendelkezhetik. LE PLAY itt is Angliára hivatkozik; ámde annak a bebizonyításával, hogy az angol selfgovernment főleg vagy legalább nagyjából a végrendelezési szabadságon alapszik, adós maradt s ezt egyáltalában nem is lehetne bebizonyítani.

3. A teljes végrendelezési szabadság igen hathatós eszköz az atyai tekintély megszilárdítására a család körében. Ha egy gyermeknek sincs joga örökrészre, és mindenik tudja, miszerint lomhaságáért vagy egyéb rossz magaviseleteért atyja őt az örökségből kizárhatja, ugy ez nemcsak hathatós intés a jó magaviseletre, hanem arra is, hogy a gyermek a tartozó engedelmisséget és kegyeletet atyja irányában megőrizze; az egész családi élet ez által szorosabb rendet és fegyelmet nyer, általában pedig a tekintély előtti meghajolásra, az alárendeltség és engedelmisség érzetére szoktattatnak a gyermekek.

Ezen okot HELFERICH is érvényesíti a már érintett munkájában. Kétségtelen, hogy ilyen föltétlen kitagadási jog is üdvös félelmet kelthet legalább a felerdült gyermekeknél, és arra szolgálhat, hogy szenvedélyeiket féken tartsák. Ámde kérdés, vajjon az ily vagyoni hátránytól való félelem csakugyan alkalmas eszköz-e a házi fegyelem fentartására? A tulajdonképi nevelés éveiben bizonyára nem az. Ki gondol ifjúságában az öröklésre és a kitagadtatásra? Az evvel való fenyegetés ritkán gyakorol benyomást, mert hatása sokkal távolabb időre esik és szabály szerint semmi arányban sem áll az ifjúkori kicsapongásokhoz. Ha pedig megvalósíttatnék, ugy, mivel gyakran csak évek múlva állana be annak foganatja, rendesen nemcsak hogy eltévesztené célját, de sőt megváltozott viszonyok között többnyire esztelen kegyetlenségnek tűnnék föl.

Hathatósabb befolyást gyakorolhat a felnőtt fiuk- és leányokra. Ezeknél azonban a viszony egyáltalában egészen más. Többé kevésbé már némi önállósággal bírnak, atyjokhoz való viszonyuk szilárdabb és nyugodtabb, a közöttük netán támadó differentiáknak most már sokkal mélyebben rejő okai vannak, semhogy azokat a kitagadástól való félelemmel le lehetne győzni, legfeljebb arra szolgálhat még, hogy a gyermekeket szenvedélyes kitörésektől és a köteles pietasról való megfélekedéstől visszatartsa.

Most épen megfordítva az apa részéről való visszaélés lehetősége lép előtérbe, még pedig két irányban. Ha szigorú és erélyes hatalmával könnyen visszaélhet a célból, hogy jogosulatlan követeléseket támaszson és vigyen keresztül gyermekei irányában pl. az által, hogy a leányokat az ő akarata szerinti férjhezmenetelre, a fiukat az ő akarata szerinti életpálya választására kényszeríti. Ha pedig gyenge és engedékeny, igen könnyen

⁷ V. ö. ez iránt a «köteles részről» irt művem 22. lapját.

az örökség kihizelgők prédájául esik, akár saját gyermekei, akár idegenek részéről.

Ki akarná vagy ki tudná itt az előnyt és hátrányt, a reményt és veszélyt csak némi biztonsággal is mérlegelni? LE PLAY azt mondja, hogy több a vásott fiu, mint az igazságtalan és gyenge atya. De mivel tudná ezen állítását bebizonyítani?

4. A végrendekezési szabadság megadja mindenkinek a jogot, de egyszersmind a kötelességet is, miszerint családja jólétéről belátásához képest gondoskodik, fokozza pedig benne a vagyonszerzési és takarékosági hajlamot azon körülmény, miszerint a végrendekezési szabadság lehetővé teszi neki, hogy törzsvagyonát gyermekei közül csupán egynek hagyhatja, a kinél az egyrészről maradandó középpontot képez az egész családra nézve, másrészről pedig a többi gyermekeknek is módot nyújt arra, hogy önálló életpályát választhassanak maguknak.

Ezen okra is nagy súlyt fektetett HELFERICH, a ki úgy okoskodik, hogy az egyenlő örökrészeket rendelő törvényes öröklés mellett a családapa nem igen gondol a halállal, könnyelműbb és nem igen iparkodik, mert hát az, a mit megtakarítana, úgy is kevés egy-egy gyermeknél. Ámde itt első pillanatra szembeötlök, hogy ezen ok korántsem alapíthatja meg az abszolút végrendekezési szabadságot, hanem csak a relatív a gyermekek között.

De még ennél is a megkülönböztetés nagyon problematikus. Hiszen ép annyi joggal lehetne mondani, hogy azon családapa, ki az egyik fiáról bőven vagy legalább elegendőképp gondoskodott, a többi gyermekeinél azt gondolhatja, hogy úgy sem hagyhat nekik eleget s így a bőségesen ellátott fivérökre és egyéb kenyérkeresetekre utalja őket. A tapasztalás legalább Németországon azt mutatja, hogy minden osztatlan jószágoknál a be nem lépő testvérek kibecsülése igen mostohán történik, és hogy megfordítva az osztály alá eső jószágoknál a családanya többnyire azon van, hogy takarékosága által gyermekeinek meglehetősen támpontot szerezzen további boldogulásukra.

5. Az atya végrendekezési szabadsága elveszi a gyermekektől ama biztonságot, miszerint tőle örökleni fognak és ez által szorgalomra és saját vagyonszerzésre készíteti őket, holott a köteles rész rendszere mellett az örökségre való biztos kilátás miatt tétlenségre adják magukat.

Ezen okot főképp COURCELLE érvényesíti. De az csak gazdag családokra illik; mert miután ama biztos kilátás csak a köteles részre nyílik, meglehetősen nagy vagyon kell ahhoz, kivált több gyermeknél, hogy az egyes az öröklésben bízva azt hihesse, miszerint ez fölmenti majd őt a saját vagyonszerzés kényszerüsége alól. Hogy azonban ezen ok a gazdag angol családok kebelében csakugyan gyakorolja kellő hatását, és az utószülött fiukat valóban is arra ösztönzi, hogy maguknak saját tevékenységük által a társadalomban állást szerezzenek, az kétségbe vonhatlan és köztudomású tény; ámde ebből a közép és alsóbb néposztályok rendes viszonyaira nézve nem lehet valami nagy súlylyal bíró következtetéseket vonni, mert ezeknél az örökrészek vagy épenséggel a köteles részek soha sem teszik az öntevékenységet nélkülözhetővé, hanem legfeljebb csak némi segítséget és kényelmet nyújtanak.

6. Végre szokás még a nagyszámu perekre hivatkozni, melyek az örökségi osztály és a köteles részek folytán támadnak, és melyeket a teljes végrendekezési szabadság mellett alkotott végrendeletek által a legkönnyebben meg lehetne előzni. Ezen ok azonban nem áll, mert tapasztalás szerint éppen a végrendeletek ké-

peznek igen gyakori okot a perlekedésekre, a teljes végrendekezési szakadás mellett tehát, a mely által az ellentétes érdekek még sokkal közelebbről és érezhetőbben érintetnek, a megtámadási kísérletek bizonyára nem lennének csekélyebbek.

Dr. Bozóky Alajos,

nagyváradai jogtanár.

(Folytatása következik.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

Ezekhez képest tárgyalandjuk, melyek:

A büntetés kellékei.

Midőn ezekben a büntetés fogalmát és célját meghatároztuk, önkénytelenül azon kérdés támad az olvasóban: minőnek kell tehát az állam által alkalmazandó büntetésnek lennie, hogy ezáltal úgy a jogsértés megsemmisíttessék, valamint az igazság határai közt az állam mellékcélzatai is megvalósíttathassanak?

Hogy e kérdésre helyes feleletet adhassunk, külön szempont alá kell vennünk a tettes és külön szempont alá az állam érdekeit, s aztán a kettőt lehetőleg összeegyeztetnünk. A bűnös érdekében kell, hogy a büntetés:

a) arányos legyen, vagyis ne szenvedjen a bűnös több és nagyobb rosszat, minőt s a mennyit büntethető cselekvénye által megérdemel, vagyis megkövetelheti, hogy úgy a tettnél előfordulóalanyi, mint annak tárgyi tényállédeka kellőleg latba vettessék a büntetés alkalmazásánál.

Ezen kellékből foly:

b) legyen a büntetés osztékony, mert csakis ily osztékony büntetési nem választásánál lesz a legtöbb esetben az a) pontnak értelme;

c) legyen a büntetés elengedhető és lehetőleg helyrehozható. Régi latin közmondás: «Errare humanum». Bármily óvó rendszabályokat állítson fel az állam a bűntény körülményeinek kipuhatolásánál, mégis a lehetőség meg van s fájdalom nem egyszer a valóság is beáll, hogy a bíró a külszin, hamis tanúk, téves meggyőződés folytán, vagy lett legyen bármi is az oka, elég az hozzá: igaztalanul büntetett, s ártatlan szenvedett ott, hol az állam bűnöst vélt sujtani.

Némely büntetésnem ennek teljesen megfelel, pl. a pénzbüntetés az állam teljesen visszapótolhatja; a hivatal vesztésre ítéltet hivatalába visszahelyezheti; a szabadságától megfosztottat ismét szabaddá teheti, — míg ellenben a halál — és testi büntetések soha jóvá nem tehetők.

Az állam érdeke megkívánja, hogy legyen a büntetés:

1. javító; midőn az állam oda hat, hogy a büntethető cselekvény által okozott jogsérelem elenyésztesse s nem egyesíthet magasztosabbat a célul kitűzött elégtétellel, mint hogy a bűnös személy megjavíttassék. Többet ér azzal, ha ezt elérnie sikerült, mint ha a büntetés tartama alatt még oly súlyos bilincseket is rakat a fogolyra, vagy a legkülönbözőbb testi büntetésekkel is sanyargatja.

Nem azt akarjuk ezzel mondani, a mit némely tulphilanthropicus nézetűek, hogy e kelléknek a többit teljesen háttérbe szabad és kell szorítania, de igen azt, hogy az adott körülményekhez képest az államnak arra törekednie kell, de nem akép, hogy valakit sokkal huzamosabb ideig büntessen, sem mint azt különben vétke által megérdemli a javítás kedvéért.

A büntetés e kellékével rokon fogalom, hogy oktató és óvó legyen, mialatt az analógiát értik, vagyis, hogy a bünténynyel hason természetű levén, ott iparkodjék a

bűnösre hatni, hol a bűntény indító okai leghathatósabbban működtek «annak indító rugóival minél nagyobb lélektani ellentétben álljon (PAULER i. m. 169. §.)

2. Legyen megbecsülhető és egyenlő, amaz hogy az állam lehetőleg belássa az alkalmazandó rosznak nagyságát, nehogy akaratlanul súlyosabb legyen az eredmény a szándékoltnál, emez hogy mindenkivel lehetőleg azonos rosz legyen éreztetve. De talán mi sem nehezebb ennek elérésénél. Oly különbözők az emberi természetek, hogy körülbelől lehetetlen mindenkire ugyanazon büntetésnimmel azonos hatást gyakorolni, — mint szintén észszerűen nem lehet kívánni, hogy az állami hatalom a jövőt előre látva, az alkalmazott büntetés minden hatását kiszámíthassa, s így itt csak e kellékek lehető megközelítése kívánatos.

3. Legyen a büntetés személyes, vagyis szorítkozók hatásában pusztán a bűnös személyére és ne sújtsa az ártatlan család többi tagjait, kiket a véletlen a bűnösök rokonságba hozott s kiknek minden vétkök e rokonságban áll. Ily értelemben rendelkezik az austr. b. tv. 31. §-ában: «Wie die Strafwürdigkeit, so kann auch die wirkliche Strafe Niemand als den Verbrecher treffen».

V. ö. az 1843. magyar büntető javaslat 16. §. Elborzad az ember még csak a gondolatára is a számos kegyetlenségnek, minek nem egy ártatlan család volt alávetve a miért egyik vagy másik tagja bűnözött, s elég sajnos, hogy még törvényeinkben is akadunk ilyes eljárást elrendelő végzésre, s még sajnosabb, hogy még a 14. században is fordulhatott elő annak esete, s bárha I. (Nagy) Lajos elrendeli, hogy a fiu atyja vétkeért sem személyében se javaiban ne büntetessék, mégis csak az újabb törvényhozás mondá ki, határozottan a személyes büntetés elvét.

Már fenebb mondtuk, hogy a törvényhozó nem nézheti ki számtani pontossággal a büntetés hatásának határait, s ehhez képest egy családatya megbüntetését többé-kevésbé az egész család is megérzi, a nélkül, hogy a büntetés elvesztette volna a «személyesség» jellegét.

4. A példásság azon kelléke a büntetésnek, hogy az államhatalom ily büntetést alkalmazva a polgárokat visszatartóztassa bűnök elkövetésétől; azonban e kelléknek sohasem szabad igen nagy befolyást engednünk a büntetésnem választásánál, mert hatását utójjára is még mindig nem jelölhetni ki, csak megközelítőleg sem. Nem kell a törvényhozónak csak azért keményebb vagy épen kegyetlen büntetéssel élnie, hogy a polgároknak netalán már meglevő vagy ezután keletkezhető bűnözési vágyat elnyomja, — ezt teszi akkor és azzal midőn mindegyik bűnre kimondja a megfelelő büntetést. Azt mindenestre igen találóan mondja SZEMERE i. m. 79. l. «Megjegyezzük, mikép szerintünk nem pusztán az példás büntetés mialatt a bűnöst szenvedni látjuk — ez a régiék értelme volt, — hanem az is, mialatt szenvedni halljuk s mit kinosnak hiszünk.»

Végző kelléke a büntetésnek 5) hogy népszerű legyen, ne ellenkezzék a közérzülettel, a nép erkölcsi-

vel; hol népszerűtlen büntetések alkalmaztatnak, ott csökken a nép tisztelete az igazságszolgáltatás iránt, s a helyett hogy védőjét látná benne, zsarnokául tekinti; nem szabad ezért abból azt következtetnünk, mintha a nép óhajására a törvényhozó az emberiség és köz-erkölcs, a büntetés eddig fölhozott kellékeivel homlok-egyenest ellenkező büntetéseket is alkalmazhatna, mely nézetünket ismét a tudomány felsőbb szempontjai igazolnak. Az itt említettek nézetünk szerint azon legszükségesebb kellékei az alkalmazandó büntetésnek, melyek jelen, vagy jelen nem léte az alkalmazhatóság criteriumait képezik.

Habár tehát mindegyik még nem sikerült a büntetések egy oly nemét sem alkalmazni, mely mindezekkel birjon, — oda kell azonban hatnunk, hogy lehetőleg olyakat alkalmazzunk, mely legtöbbet egyesít ezek közül magában.

Hogy a jelenleg s különösen hazánkban divó büntetések közül melyik mily tulajdonokkal bir, nem sokára tárgyalandjuk, előbb azonban legyen szabad összevetés céljából egyesek véleményét a büntetések kellékeiről röviden ide igtatnunk.

Hazai jogászaink közül SZLEMENICS-et már említők, ki csak azt kívánja meg, hogy a büntetés főképp elretentő legyen, s mint mellékést a javítás kellékét említi. V. ö. SZLEMENICS id. m. 29. §. SZEMERE id. m. kívánja, hogy a büntetés legyen személyes, erkölcsi, osztékony, szellemi és javító, bizonyos és egyenlő, példás, tanító, ártani gátló, népszerű, megbecsülhető, helyrehozható. LUKÁCS MÓR értekezésében az id. folyóiratban 38. l. elfogadva «mikép büntetésnek csak ott és annyiban van helye a hol s a mennyiben azt közhasznon kívánja és a közvélemény megengedi», a büntetés kellékeinél is egészen a BENTHAM álláspontját foglalja el. (V. ö. u. ott 63. és köv. l.)

PAULER szerint, hogy «a büntetés az igazság követelményeinek megfelelően, annak a) személyesnek; b) arányosnak; c) egyenlőnek és osztékonynak, d) emberies és erkölcsinek kell lenni.

Tekintve a büntetés által az igazság határain belül elérendő célokat kívánatos, hogy legyen a) oktató és óvó, b) javító, c) példás, d) megbecsülhető; e) népszerű; f) a mennyiben lehetséges helyrehozható (id. m. 130. és köv. l.)

SCHNIERER hason felosztást követve a büntetés kellékeinek megállapításánál, óhajta, hogy legyen a büntetés lehetőleg személyes, megbecsülhető, osztékony és lehetőleg helyrehozható; továbbá példás oktató, gátló ártani és javító (id. m. 205. és köv. l.)

V. ö. továbbá PULSZKY és TAUFFER id. m. II., 12. l. BECCARIA szerint «minden büntetésnek, hogy az egynek vagy sokaknak egy egyes polgár elleni erőszaka ne legyen lényegesen nyilvánosnak, rögtöninek, szükségesnek, az adott körülményekben a lehetségesek legkisebbikének, a bűnökhöz mértnek, s a törvénytől határozottnak kell lennie.»

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A váltó kibocsátó aláírásának helye.

A «Pester Lloyd»-ban azon kérdés merült fel az utolsó időben, vajon a váltókibocsátó neve, illetve czége, szükség képen a váltó szövege alá irandó-e? avagy érvényes-e a váltó akkor is, ha az aláírás másként, pl. a szöveg oldalára, a szövegen keresztül stb. vezettetik a váltóra? Legyen szabad nekünk is a kérdés helyes megoldásához néhány észrevétellel járulni:

Tény az, hogy a magyar váltótörvény *aláírásról* beszél; úgy az idegen mint a saját váltó egyik lényeges kelléke: «a kibocsátó (intézményező) név vagy czég *aláírása*» (V. t. 3. §. 5. p. 110. §. 5. p.). Hasonlóképen rendelkezik a közöns. német vrszb. «die Unterschrift des Ausstellers (Trassanten) mit seinem Namen oder seiner firma» [Art. 4. 5.) Art. 96. 5.)]

Tény az, hogy a váltójogi írók többsége az aláírás

(Unterschrift) szót úgy magyarázza, hogy a kibocsátó nevének ill. cégének a váltószöveg *alatt* kell állnia. Így nálunk nevezetesen PLÓSZ és APÁTHY. Előbbi azt mondja: «A törvény nem névirást, hanem világosan névalírást (Unterschrift mit seinem Namen), azaz a közönséges értelem szerint a szöveg, a fizetési felszólítás — de nem épen a váltó minden kelléke — alá teendő névirást kíván meg. A szövegben, vagy a váltó oldalára, vagy a váltón keresztül irt névirás elégtelen.» (A magyar váltójog kézikönyve 58. l.) Hasonlag APÁTHY: «A név vagy cég a *szöveg alá* irandó, nem elég tehát, ha a névalírás a váltóra felül reá vezetetik vagy a váltó szövegében pusztán megemlittetik.» (Anyagi és alaki váltójog I. 116. l.) A *saját* váltóra nézve azonban APÁTHY úgy látszik kivételt tesz, mert azt mondja: «Az aláírás, feltéve hogy az a váltó előlapjára vezetetik, annak bármely részén előfordulhat» (id. m. 269. l.) — A *német* írók szintén majdnem kivétel nélkül megkivánják, hogy a kibocsátó neve a szöveg alatt álljon. Így HARTMANN, RENAUD, HOFFMANN, VOLKMAR és LÖWY, BLASCHKE s mások. Ellenkező véleményben van tudunkkal egyedül BRAUER (Archiv für deutsches Wechselrecht und Handelsrecht. X. köt. 3. s k. l.), és THÖL (Wechselrecht 3. kiad. 142. l. 610. l.)

Tény végre az, hogy a *német bírói gyakorlat* is az elmélet álláspontját foglalja el, azaz a váltót érvénytelennek tekinti, ha a kibocsátó neve vagy cége nem a szöveg alatt áll. Így ítélt nevezetesen a *német bírod. kereskedelmi főtörvényszék* egy 1873. április hó 12-kén kelt döntvényében (Entscheidungen des R. O. H. G. IX. köt. 422. l.) és az *osztrák legfőbb ítélőszék* 1863. október hó 29-kén kelt döntvényében (L. BORCHARDT Allg. D. Wechselordnung 6. kiad. Zusatz 107. és BLASCHKE das österreichische W. R. 6. kiad. 69. l. 2. jegyz.) Vannak ugyan ellenkező ítéletek is, de ezek többnyire másod rangu bíróságoktól származnak. (V. ö. BORCHARDT id. m. Zus. 107. 912.)

Részünkről az uralkodó felfogást magunkévá nem tehetjük, és pedig következő okokból:

1. Az «*aláírás*» (Unterschrift) szóból nem következik, hogy a névirás csak a szöveg alatt állhat. E szó etymologice sokkal általánosabb jelentőséggel bír, s alatta általában *névirást* szoktunk érteni, a név helye közömbös lévén. Ha az «*aláírás*» szó annyit jelentene mint «*szöveg alatti névirás*», akkor aláírásról nem lehetne beszélni, midőn *fehér lapot, blankót* írunk alá s mégis ily esetben is «*aláírásról*» van szó.

2. A használt szavak *rendszerint* közönséges értelmükben veendőek. Ez áll úgy okiratok (v. ö. keresk. törv. 266. §.) mint törvények magyarázatáról (v. ö. L. 67. D, de regalis juris 50, 17.) Kivétel van nevezetesen akkor, ha a felek vagy a törvényhozó valamely szóval más a közönségestől eltérő értelmet kötöttek össze. Nem forog fenn semmi ok, hogy feltegyük, miszerint a váltótörvény az «*aláírás*» szót nem a közönséges értelemben használja.

3. Hogy a váltótörvény az «*aláírás*» szó alatt nem érti azt, miszerint a név épen a szöveg alatt álljon, kitűnik különösen a *v. t. 66. §-ából*, mely szerint: A kezességnek magára a váltóra vagy annak másolatára, vagy a váltóhoz vagy a másolathoz csatolt toldatra írva és a 3. §. 5. pontja alatt meghatározott módon *aldirva*, kell lennie, különben váltójogi kötelezést nem szül. E §. hivatkozik a 3. §. 5. pontjára. Mennyiben? Csak annyiban, a mennyiben a «*név vagy cég*» írásáról van szó. A 3. §. 5. pontjában használt «*aláírás*» szóra a 66. §. nem hivatkozik, mert maga is azt mondja: «*aláírva* kell lennie». Hogy az «*aláírva*» szó itt nem jelentheti azt, miszerint a név vagy cég a kezességi nyilatkozat *alatt* kell hogy álljon pl. ily formán:

kezességet vállalok
N. N.,

nézetünk szerint kétségtelen, mert különben száz kezesi nyilatkozat közül 99 nem fogna váltójogi kötelezést szülni. Rendesen ugyanis a kezesség vállalása akként történik, hogy a kezes előbb írja nevét s a név mellé vagy aláírja a kezesi nyilatkozatot. Így pl:

X. Y.

vagy: X. Y. mint kezes.

mint kezes,

Az ilyen formula érvénytelen volna, ha a név csakis a kezességi nyilatkozat alatt állhatna. Ezt a törvényhozó bizonyára nem akarhatta, s mert nem akarhatta, lehetetlen feltennünk, hogy a törvényhozó az «*aláírva*» szót a közönségestől eltérő illetve szűkebb értelemben használta (másként PLÓSZ i. m. 244. l.) Ha pedig a *v. t. 66. §-a* esetében már a gyakorlati életre való tekintetből is kénytelenek vagyunk az aláírás szót közönséges értelmében venni, akkor nem látjuk át, miért kelljen e szónak a *v. t. 3. és 110. §§-aiban* szűkebb értelmet tulajdonítani? Ha kétségtelen is, hogy a gyakorlati életben a kibocsátó neve vagy cége rendszerint a váltószöveg alatt áll, úgy mégis ellenkező esetek is fordulnak elő, oly esetek pedig, melyekben az eltérés dacára a kibocsátói kötelezés evidens, pl. midőn a kibocsátó kibocsátói minőségét is teszi ki. Miért legyen ily esetben a váltó semmis? Talán a jogbiztonság előmozdítása okából?

Nézetünk szerint tehát a váltó érvényes, ha a kibocsátó aláírása nem is szerepel a váltószöveg alatt, feltéve hogy a kibocsátói minőség nyilvánvaló vagy bebizonyítható. Még abban nem találunk semmiségi okot, ha pl. a kibocsátó neve a váltó hátán szerepel, a mint hogy tényleg ily váltó az *osztrák legfőbb ítélőszék* által 1862-ben érvényesnek ismeretett el (v. ö. BORCHARDT i. m. Zus. 107. 90. jegyz. b.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

Közigazgatási jogszolgáltatásunk tekintettel az 1876. évi XIII. tczikkre.

Hogy van-e ily jogszolgáltatásunk, mennyire van az törvény vagy szabályrendelet által szabályozva, azt tárgyalni nincs szándékom; annyi azonban bizonyos, hogy a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról szóló 1876. évi XIII. tczikk végrehajtása körüli eljárás nem közigazgatási jogszolgáltatás, hanem *szabad önkénykedés*.

Elmondattott ez már e lapok egyik közelebbi számában is; de mivel az igen tisztelt cikkíró ur csak egy jogeset illetve visszaélésre szorítkozott, szükségesnek találok a hasonnemű visszaéléseknek egész *láncsorozatát* hiven, úgy mint azok hivatalosan betekinthetők, a nyilvánosságra hozni.

Lehet hogy e *hallatlan* dolgok közzétételével a cseléd-törvény végrehajtásával megbízott magas bel- és igazságügy miniszteriumok az annyira szükséges szabályrendeletüket e tekintetben mielőbb közrebocsájtják.

Ez utóbbi lévén egyedüli célom, ám lássuk e cél indító okait.

Vas megye közigazgatási bizottsága W. Máriának R. József elleni cselédbér iránti panaszában 1877. évi június hó 6-án tartott ülésében a *két egybehangzó határozat* elleni felebbezésnek harmadfokulag is helyt adván, 784. sz. a. panaszlottat a kereseti tökében, annak a beperesítés napjától járó *késedelmi kamataiban*, nem különben a *perkölségekben* is elmarasztalta; megállapítván az ügyfelek képviselőinek *munkadíj és költségeit is*; holott

K. Istvánnak H. István elleni hasonnemű panaszában ugyan az évi július hó 11-én 926. sz. a. a *két egybehangzó határozat elleni felfolyamodásnak helyadással* a kereseti töke után késedelmi kamatokat és perkölségeket — noha panaszló fél kereseti követelésének begyőzésére *tanukat állítani és fizetni kénytelen volt* — nem ítélte meg, de még a megállapított ügyvédi munkadíj és költségeket is *törölte*

azzal, hogy közigazgatási uton ezek egyike sem ítéltető, illetve állapítható meg.

Ugyanazon ülésben pedig — *tehát ugyanazon egy ülésben* — L. Józsefnek Gy. István elleni cselédbér iránti panaszában 916. sz. a. a két egybehangzó határozat elleni felebbetetésnek *helyt nem adván*, az adott felfolyamodványt hivatalból visszautasította.

W. Jánosnak A. Ágoston elleni hasonnemű panaszában pedig ugyanazon évi augusztus hó 1-én 7191. sz. a. a *harmadfoku felebbezésnek ismételt helyt adván*, panaszló fél részére késedelmi kamatokat és perköltségeket ismételtelen nem ítél, de az *ügyvédi munkadíj és költségeket megállapította*.

D. Istvánnak felfolyamodása folytán pedig az ellene hátrálékos cselédbér miatt foganatosított végrehajtási eljárást 13302/877. sz. a. megsemmisítette azért, *mert nem a kiküldött szolgabírói segéd*, hanem az ott alkalmazásban volt dijnok foganatosította azt.

P. Jánosnak felfolyamodása folytán pedig a hasonszerű ügyben hozott makacssági ítéletet 15089/877. sz. a. feloldotta azért, *mert makacsságilag közigazgatási uton senki sem marasztalható el*; utasítást adván egyuttal az iránt, hogy a mezei munkások bérköveteléseik jövőre csak akkor ítélandók meg, hogy ha panaszló fél a 85. §. értelmében a községbíró által láttamozott munka béri szerződését felmutatni képes; holott a fennebb elősorolt mezei munkabér iránti panaszokban erre tekintettel nem volt, minthogy a törvénynek visszaható ereje nem lehetvén, az idézett §. az 1875. évben kötött munkabér szerződésekre alkalmazást nem nyerhet; végül:

Az első sorban idézett W. Máriának R. József elleni panaszában pedig daczára hogy panaszlott fél a panaszló által elkövetett *beszámítható kárt, habár mennyiségileg nem is, de magát a kárt tanuival bebizonyította*, panaszlott a kereseti kérelemhez képest a késedelmi kamatok és perköltségekben is marasztaltatott, mert állítólag a követelést beismerte — a mi különben nem áll, mert a követelést csak részben ismerte el; — de elmarasztalta panaszlott felet azért is mert *az eskü általi bizonyítás a fennálló magas rendeletek szerint alkalmazást nem nyerhet*.

A negyed sorban idézett perben — vagy ha úgy tesszük panaszban — pedig a késedelmi kamatok és perköltségeknek megítélését azért tagadta meg, *mert a közigazgatási jogszolgáltatásnak feladata nem az alaki, hanem a hivatalból kinyomozandó anyagi igazság*; minélfogva a perköltségek a fennálló gyakorlat és felsőbb rendeletek szerint nem járnak.

Mind ez ügyekben a jogaikban sértett felek ügyfeleim lévén, Vas megye közigazgatási bizottságát *mivel a bizonyítási eszközöktől az ügyfeleket önhatalmulag megfosztja, mivel a késedelmi kamatoknak elvonásával a jognyertes feleket törzsvagyonukban önhatalmulag csonkítja, mivel perköltségeket majd ítél, majd pedig nem ítél, mivel két egybehangzó határozat elleni felebbvitelnek majd helyt ad, majd pedig nem, mivel az ügyvédi munkadíjakat majd megállapítja, majd pedig az ügyvédi rendtartás ellenére törli, — vétkes hanyagság és tudatlanság miatt a magas belügyi miniszteriumnál fegyelmileg bepanaszolni kénytelen voltam*.

Ezen fegyelmi panaszok egyike következőleg intéztetett el:

«146/878. sz. k. b. Az alispáni hivatal előadja a nagym. m. k. belügyminiszteriumnak Kisfaludy Miklós ügyvéd által képviselt Bengyeo József norrincsi lakosnak Vugrin Mária muraszombati lakos ellen fennforgó ügyben f. évi január hó 31-én 48061. sz. a. kelt rendeletét, melynek 1-ső részben az ügyben hozott 784/877. számú 3-ad foku közg. biz. határozat feloldatik és az ügy a törvény rendes útjára utasíttatik; 2-ik részében pedig Kisfaludy Miklós ügyvéd által használt sértő kifejezések megtorlása céljától a közg. bizottság saját hatáskörében intézkedésre utaltatik».

Határozat:

«Ezen miniszteri rendelet folytán utasíttatik A. I. szolgabíró, hogy a feleket arról értesítse stb. stb.

«Kisfaludy Miklós hites ügyvéd pedig az általa egy a közg. bizottság előtt folyt ügyben használt kifejezéseért ezen határozat jogerőre emelkedésétől számítandó 8 nap alatt különbeni végrehajtás terhe alatti 100 fr. bírsággal büntetetik, mert az által, hogy felebbezési beadványában a közg. bizottságot és annak közegeit *ismételve vétkes könnyüelműség és hanyagsággal vádolta*, és erre más oka nem lehetett, minthogy a tárgyalás eredménye az ő álláspontjával nem találkozott, nem csak közönséges illetlenséget követett el, hanem valótlan és lealacsonyító ráfogással is élt.

«Ezen határozat 15 nap alatt felebbezhető stb. stb.

«Miután a közg. bizottság hivatkozott felterjesztésében azon álláspontját, — hogy a közg. bizottság által a törvény értelmében utolsó forumként hozott határozatai a felek által többé felfolyamodás tárgyává nem tehetők s a kormány által érdemlegesen csak akkor vizsgálhatók felül, ha azok hozzá a főispán mint a közg. biz. elnöke által terjesztetnek fel, a miniszterium ellennézete daczára *jelenleg is helyeseknek s törvényesnek tartja* és a belügyi mk. nagym. miniszterium ebbeli nézetében, mely szerint a kormánynak bármely oldaláról nyert értesülés alapján joga volna a közg. biz. által utolsó forumként hozott határozatainak felülvizsgálására, illetőleg feloldására megnyugvást nem találhat.

«Minthogy továbbá ezen közg. bizottság azon nézetben van, hogy a miniszterium által igényelt és fennérített módon gyakorlandó felülvizsgálati jognak törvényes alapja nincs, a mennyiben a kormány ilyenek gyakorlását szükségesnek tartaná — ezen annak a jelzett módni gyakorlására csakis törvényhozási intézkedés a fennálló törvények módosítása vagy új törvény hozatala által nyerhet jogot; ennélfogva a fennforgó ügynek s a törvény magyarázatára nézve felmerült nézeteltérés tüzetes előadása mellett a törvényhatóság megkerestetni rendeltetik, hogy az előadottakat tegye tanácskozássá tárgyává, s a mennyiben nézete ezen közg. bizottságéval találkoznék, egyéb jogorvoslat hiányában ezen vitás ügyet a törvény magyarázata céljából terjeszse az országgyűlés elé. Vas megye közg. bizottságának Szombathelyen 1878. évi február hó 6-án s folytatva tartott üléséből. Takács Lajos s. k. főispán.»

Ugy hiszem mind ezen hű tényekhez nem kell commentár; a tények magok beszélnek és megvilágosítják azon *megdöbbentő helytelen fogalmakat*, melyek *fenn és alant* sajnos egyaránt uralkodnak a mint azt az eljáró közg. bizottság *gravamenje* is bizonyítja.

Azonban mégis szeretném tudni azt: hogy minő jogalapon tette a magas belügyi miniszterium az adott fegyelmi panaszt felebbezés tárgyává, *minő jogalapon rendelt engem megtorlatni akkor, midőn ügyfelem panaszát jogosnak ismerte el a harmadfoku neheztelt határozat feloldásával?*

Minő jogalapon utasította a vádlott bizottságot oda, hogy a joggal vádaskodó felet, illetve képviselőjét, *saját hatáskörében megtorolja?*

A vádlott csak nem lehet vádlója felett ítélő bíró!

Tudomásom szerint a bíróságok és hatóságoknak mind azon hivatali cselekményök, melyek az ügyfeleket *anyagilag károsítják*, a mennyiben bűnös roszakaratból nem származnak, törvényileg *vétkes hanyagság vagy tudatlanság czímével minősíttetnek* és a jogaikban sértett félnek *teljes kártalanításával toroltatnak meg*, nem pedig a *sértett fél vagy annak képviselője!*

Szeretném tudni azt is, hogy *melyik tczik és §. alapján* lettem bíróságolva, kinek a *jávdra* és miért a *bírság legmagasabbikával?*

Végül arra is kíváncsi vagyok: hogy ügyfeleimnek a még elintézetlen három rendbeli fegyelmi panaszaik *hasonló sorsban fognak-e részesülni*, hogy *felmenthet-e* jelen esetben a

magas miniszterium engem a bírság büntetés terhe alól akkor, midőn már előre is megtorlandónak talált; és ekkép jogorvoslat-e a felelbezés vagy csupa formaszerűség?!

Minde kérdéseknek megoldását a magas belügyi miniszteriumhoz beadott felfolyamodványom folytán várom; de ha eredményhez nem vezetne, úgy a testületi szellemből kifolyólag az illetékes ügyvédi kamarámnál fogok védelmet keresni, minthogy a különben is tekintélyében súlyos ügyvédi kar végletiportatását csakis ilykép állíthatja vissza önértetes tekintélyét.

Kisfaludy Miklós,
köz- és váltó ügyvéd.

A kereskedelmi törvény 205. §-ához.

Ezen szakasz második bekezdése a felszámolás alatti részvény társaság hitelezőinek függőben levő és peres követeléseit biztosítja és ez iránt a következő intézkedéseket tartalmazza.

1. Az ezen követeléseknek megfelelő összegek, az illetékes törvényszéknél leteendőek, vagy

2. Kimondandó, hogy a társasági vagyon felosztása az érintett kötelezettségek és követelések kiegyenlítéseig a 204. §-ban előírt határidő lejártá után is, függőben hagyatik vagy a hitelezőknek elegendő biztosíték nyújtandó.

Sanctióul kimondja azután az idézett szakasz harmadik bekezdése, hogy ezen határozatok ellenére teljesített fizetésekért a felszámolók és a felügyelő bizottság tagjai egyetemlegesen felelősek. A törvény eléggé világos ugyan, mindazon által a gyakorlati életben való alkalmazásánál sokféleképp interpretáltak; — melyeknek reproduálását ez alkalommal mellőzve, csupán felmerült esetből kiindulva azon szintén vitás kérdést akarjuk nyomozni, — jogosítva van-e a társasági hitelező a fentebb előadott intézkedések megtételét per útján követelni, az esetre, ha a felszámolásban levő részvénytársaság a peres követelések kiegyenlítéseig sem a társasági vagyon felosztásának függőben tartását határozatilag ki nem mondja, sem egyéb biztosítékot a peres követelés biztosítására nyújtani nem akar.

Vannak tekintélyes jogászok, kik csak akkor adnak a 205. §-alapján kereseti jogot a társasági hitelezőnek, a liquidációban levő részvénytársaság ellen, ha a vagyon felosztás tényleg megkezdett vagy a felszámolók oly intézkedéseket tesznek, melyekből a vagyonfelosztásra alaposan lehet következtetni, de, — úgy érvelnek továbbá, — a törvényhozásnak sehogysem lehetett intenciójában, hogy a hitelező feljogosíttassék, még a fentti feltétel beállta előtt, a bíróságtól oly ítéletet kérni, mely szerint a liquidátorok a törvényben előírt alternatív kötelezettségüket teljesíteni tartoznak. E nézetet osztják hazai bíróságaink is, és ez által oly elvet sanctionálnak, mely egész hitelünk, gazdasági életünk feletti káros befolyással lehet.

Sokan azt állítják, hogy a felszámolókat a 205. §-ban előírt intézkedések megtartására per útján már azért sem lehet szorítani, mert hisz a törvény világosan mondja, hogy a kérdéses követelések kiegyenlítése előtt a társasági vagyont felosztani nem szabad és kijelöli azon személyeket is, kiket ellenkező esetben a felelősség terhel. Ezen érvelés tarthatatlansága könnyen begyőzhető, ha meggondoljuk, hogy a törvényes intézkedés még nem biztosít az ellenkező megtörténte ellen, mert különben csak törvényre, de nem bíróra lenne szükség.

Igaz ugyan, hogy a törvény nevezett bizottságok tagjait egyetemlegesen felelőssé teszi, az ezen határozatok ellenére teljesített fizetésekért, de nem tehető fel, hogy ezzel el akarná tiltani a hitelezőket, hogy ezen jogukat a bíróság előtt érvényesítsék, mert a hitelező ez által gyakran megkárosíthatná és mert ez esetben csak *alienatio in fraudem creditorum facta* forogna fenn, mely a hitelező részére, az

actio Paulianát megállapítja, de e mellett könnyen megeshetik, hogy a felelős személyek együtt véve sem képesek a kérdéses követelést fedezni, mi annál is inkább lehetséges, mert a felszámolói megbízás a törvény 203-ik szakasza értelmében bármikor visszavonható és nem épen lehetetlen, hogy valami furfangos manipulációval oly lelkiismeretlen egyének választassanak meg, kik a társasági vagyont — a hitelezők kijátszására irányuló célzattal — oly rövid idő alatt osztják fel, hogy a hitelezőnek azt megakadályozni nincs módjában.

A törvénynek célja mindenkinek jogos érdekeit megvédeni és biztosítani, midőn tehát az által, ha a felszámolás alatti társaság a függőben levő vagy peres követeléseknek megfelelő összeget bírói kézhez letesz, vagy a vagyon felosztásának függőben tartását a keresk. tv. 202. illetve 204. §-ban kitett határidő lejártá után is biztosítja, senkire kár nem hárul és legfőlegb álkövetelések bejelentése által a végelszámolás befejezte rövid időre elhalasztatik, addig ellenkező esetben, ha u. i. a társaság a törvényes intézkedéseknek eleget nem tesz, és a hitelező ezen jogát bíróság előtt nem érvényesítheti, annak érdeke — mint már kimutattuk, — nagy mértékben van veszélyeztetve.

A külföldi törvényszékek már sok ily esetben megállapították a társasági hitelezőnek mint felperesnek kereseti jogát és ítéletileg kötelezték a felszámolásban levő részvénytársaságot, mint alperest, hogy a hitelezőnek peres követelésére vagy adjon realis biztosítékot vagy a vagyon felosztást tartsa a per jogerős kimenetelig függőben és reméljük, — hogy hazai bíróságaink sem fognak oly elvet decisióképp meggyökereztetni, mely a közgazdaság és törvény-politika postulatumának, a köz- és magánérdek egyenes sérelmével jár.

Dr. Kán Béla,
budapesti ügyvéd.

Az ügyvédi kamarákból.

A b.-gyarmati ügyvédi kamara választmánya által kiküldött bizottság jelentése a bírói függetlenség iránti törv. javaslat tárgyában.

Tekintetes választmány! A tisztelt választmány 148/1878. számú végzése által, a Nagyméltóságu m. k. igazságügy miniszter ur által, az 1875: XXXVI. törvény hatályon kívül vételéről, valamint ezzel kapcsolatosan, az 1871: VII. és IX. törvénycikkek némely módosításáról készített törvényjavaslatra véleményadás végett kiküldetvén, azt a következőkben van szerencsénk előterjeszteni:

Mindenek előtt indítványozzuk, miszerint a tisztelt Miniszterium feliratilag kéressék fel arra, hogy jövőre az ily nagy fontosságú tárgyak kellő időben küldessenek meg az ügyvédi kamaráknak, és nem akkor, midőn a törvényjavaslat már az országgyűlés elé terjesztetett; mert a törvény azon intézkedésének, hogy az ügyvédi kamarák véleménye meghallgattassék, az a célja, hogy ezen szaktestületek véleményeikkel a jogszolgáltatás hasznára váljanak, s az igazságügy miniszternek jó szolgálatot tegyenek; de a jelenlegi hibás gyakorlat mellett a kamarák a törvény céljának meg nem felelhetnek.

Ennek előre bocsátása után, a törvény- javaslatra következő megjegyzéseink vannak:

Az 1875: XXXVI. törvény 2-ik §-ának azon intézkedése, hogy az első foku bíróságok újabb szervezése alkalmából, az azoknál alkalmazott bírák s királyi ügyészségek tagjai általában nyugdíjazhatókká s áthelyezhetőkké váltak, csak azon szükség által volt indokolva, hogy a bíróságok felállítására alkalmával a kinevezések nem valának kifogástalanok; mert sok jogosulatlan befolyásnak adatott tág tér; s így ezen törvény által csak azon helytelen eljárás tétetett

némileg jóvá, hogy a bírák kezdetben mindjárt véglegesen neveztettek ki a helyett, hogy egyelőre csak bizonyos határozott évekre lettek volna kinevezve; mely idő alatt a kormánynak módjában lett volna a bírák jelleme s képessége fölől biztos adatokat szerezni, hogy azután a bírói magasztos hivatalra érdemes egyének véglegesen kineveztetvén, elmozdithatatlanokká váltak volna.

Ugyanis a bírói testületnek az állam legjellemesebb s legtehetségesebb polgáraiból kell megalakíttatnia; mert ezen testület van hivatva a polgárok személy- s vagyonbiztonsága fölött őrködni szemben az államhatalommal is.

A századok tapasztalása bizonyítja, hogy a miniszteri felelősség vajmi gyakran csak önámítás, módjában levén a hatalom birlalóinak a rendelkezésekre álló eszközökkel oly parlamenti többséget össze toborzani, mely a miniszterek legigazságtalanabb eljárását is helyeselni fogja; s így a polgárok biztonságát, az annyira ingadozó politikai közegekre bizni nem mindig lehet.

Ez okból a valódi szabadságot szerető nemzetek, azok élén Északamerika, a bírói intézményben keresik és fel is találják a szabadság biztosítékát; jogában állván a polgárnak az ellene elkövetett jogsérelmet, a miniszter ellenében is a bíróságok segélyével megtorolni.

Ámde, hogy a bíró az állam hatalommal szemben nagy feladatának megfelelhessen, attól függetlennek kell lennie; és a függetlenséget csak úgy érheti utól, ha *a véglegesen kinevezett bíró, bírói ítélet nélkül elmozdithatatlan, áthelyezhetetlen, és fokozatos előléptetése a miniszteri önkénnytől függetlenül, törvény által van biztosítva*; hogy ekként egyedül a törvényt ismerje tekintélynek, saját tettei fölött pedig egyedül önlelkiismeretét bírójának.

Ily nézetből kiindulva, óhajtható volna, hogy a kormány az 1875: XXXVI. törvény adta hatalmával, a rendelkezésére álló idő alatt igyekeznék a bírói testületet a kártékony elemektől megtisztítani, hogy az a haza előtt valódi tekintélylyé válhassék.

Ezen előre bocsájtott nézetekből önkényt következik, hogy valamint az áthelyezést administratív eljárásra s miniszteri tetszésre bízni nem lehet, mint a törvényjavaslat 10-ik §-a czélozza: úgy midőn a fegyelmi bíróság az áthelyezést büntetésként kiszabja, nem lehet a marasztalt bírót csak *áthelyezhetőnek kijelenteni, s az áthelyezést vagy helybenhagyatást miniszteri tetszésre bízni*; hanem a marasztalt bíró előbbi helyén többé ne működhessek, s okvetetlenül át kell helyeztetnie, ha a fegyelmi bíróság ennek szükségét belátta.

Az ellen egyébiránt, hogy az áthelyezés a fegyelmi vétségek sorába fölvétessék, megállható érvet felhozni nem lehet.

A törvényjavaslat 6-ik §-a a királyi tábla és a curia elnökeit azon joggal ruházza fel, hogy a fegyelmi bíróság tagjait azok nevezhessék ki. Nem helyeseljük ezen nézetet, s egyedül helyesnek a sorshuzás utján megalakítást tartjuk; mert a bíróság minden tagjának egyiránt alkalmasnak kell lenni a fegyelmi hatóság gyakorlására, s az önkényt minden alakjában korlátozni szükség. Nézetünk szerint a vádlottnak fel kell tartani azon jogát is, hogy a bíróság némely tagja ellen indokolt kifogást tehesen.

A törvényjavaslat 13. §-ára, mely a miniszternek jogot ad a bírót félévig terjedhető időtartamra, kisegítőként más bíróságokhoz áthelyezhetni, felelőadás, s az utazási költség megtérítése mellett, azon megjegyzésünk van, hogy a bírót *saját akarata ellenére* ne lehessen ideiglenes szolgálat-tételre sem áthelyezni; mert ez is egy mód volna a miniszter kezében a bírói függetlenség veszélyeztetésére; és ezen intézkedés a szükség által sincs indokolva; mert még csak nem is valószínű, hogy felelőadás, és a költ-

ségek megtérítése mellett, önkényt is ne találkoznék vállalkozó. Az ily áthelyezés ürügye alatt sok visszaélést el lehetne követni, *midőn bizonyos egyén valakinek alkalmatlanná válnék az ő előadói minőségében saját rendes helyén.*

Vége felhasználjuk az alkalmat a Nagyméltóságú Miniszter urat az 1871: VIII. 74. §-ának hibás szövegezésére figyelmeztetni, a mennyiben abban az foglaltatik, hogy a káros fél igénye elévül, ha a közhivatalnok vagy az állam ellen kártérítési keresetet s illetőleg fegyelmi eljárást nem indított, *a kárt okozó cselekmény vagy mulasztástól számitandó egy év alatt; holott az egy évet helyesebben azon időtől kell számitni, midőn a káros fél a cselekménynek vagy mulasztásnak tudomására jutott.*

A törvényjavaslat többi tételei ellen észrevételünk nincsen.

Kelt B. Gyarmaton 1878. ápril 15-én Bodnár István, küldöttségi elnök. Vizkelethy Ferencz, küldöttségi tag. Vannay Ignác, küldöttségi tag.

Különfélék.

(Czifra illetékességi kérdés) intéztetett hozzánk. A. ki az ország erdélyi részében lakik, becsületsértést követett el a szorosan vett Magyarország területén B. ellen, ki Magyarországon lakik.

Sértett az erdélyi járásbírósnál panaszt emelvén, elutasított, mert a becsületsértés Erdélyben kihágást s tehát fenytő uton megtorlandó cselekményt képezvén, a kihágás pedig nem az erdélyi járásbírósnak területén követetvén el, az erdélyi járásbírósnak illetéktelen.

Sértett ennek folytán a magyarországi járásbíróshoz fordulván, innen azzal utasított el, hogy a becsületsértés polgári uton lévén megtorlandó, a polgári perrendtartás szabályai szerint az illetőséget alperes lakása állapítja meg, alperes pedig az erdélyi járásbírósnak területén lakik.

Melyik bíróság illetékes tehát jelen esetben?

E kérdés megoldására magunk is kíváncsiak vagyunk.

(«Római perjog») című munkám, mely 280 lapra (17^{1/2} ivre) terjed, már megjelent. Ára 2 frt o. é.

Megrendeléseket ezen, kivált jogszigorlóknak és vizsgálatra készülőknak szánt, művemre még folyvást fogadok el. Legczélszerűbb azokat közvetlenül nevemre szóló postautalvány útján eszközölni, mire a munkát a t. cz. megrendelőknak bérmentve küldöm meg. Tíz egyszerre megrendelt példányra egy tiszteletpéldány jár. Kívánatra azonban utánvét mellett is küldöm a munkát, ha a t. cz. megrendelők erről engem levelező lapon értesítenek; de ez esetben a postai szállítás saját költségükre történik. Könyvkereskedés útján a mű nem kapható.

Kelt Nagyváradon, 1878. évi ápril 15-én.

Dr. Bozóky Alajos s. k.,
a római jog ny. r. tanára.

(Értesítés.) A közszolgálat érdekében felkérem tek. szerkesztő urat, hogy becses lapjában közölni sziveskedjék, miszerint a budapesti VI.—VII. ker. kir. járásbírósnak f. é. május 1-től fogva a király-utca 43 sz. Wahlkampf-féle házban, a budapest I.—III. ker. kir. járásbírósnak hivatalos helyisége pedig szintén f. é. május 1-től Buda-vár fortuna-utca 129. sz. alatt fog létezni, hol a beadványok f. é. május 1-én reggeli 9 órától elfogadtatnak.

Budapest, 1878. április hó 23-án.

Csernák,
elnök.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt
negyedévre ... 3 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozók Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Jogirodalom. Dr. X. Y-től. — Törvénykezési szemle: A bemutatásra szülő papírok jogi természetéről. Dr. Hexter Gyula urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Ha a korlátlan végrendelkezési szabadság mellett fölhozott u. n. eszményi okokon végig tekintünk, úgy találjuk, hogy valamennyi igen kétes értékű, mert az azoktól várható előnyöket többnyire ép akkora hátrányok ellensúlyozzák.

A törvényhozásra nézve tehát a kérdés akkép áll:

1. hogy a végrendelkezési szabadság az érintett eszményi okok szempontjából nem nyújt oly tulnyomó előnyöket, melyek annak behozatalát ott, a hol az nem létezik, a nép szokása és jogi meggyőződése ellenére, ajánlatosnak tüntetnék föl, hogy azonban

2. más részről hátrányai sem olyanok, hogy, ha a végrendelkezési szabadság a fentebb fejtegetett reális okoknál fogva kívánatosnak mutatkoznék, az a mondott eszményi okok miatt be ne hozassék.

Az összes eddigi fejtegetéseinknél mindig csak az atyáról és a gyermekekről volt szó, magában értetődik azonban, hogy a mondottak egyrészről az anyára s általában véve a felmenőkre, másrészről az unokákra és általában véve a lemenőkre is állanak.

Egészen más kérdés ellenben, vajjon megfordítva esetleg a felmenőkre, továbbá a testvérekre és a tulélő házastársra nézve is helye van-e köteles résznek?

1. A testvérekre nézve az érintett viszonyok, és pedig úgy a reális, mint az eszményi okok, a legkisebb támpontot sem nyújtják arra, hogy őket köteles rész illesse. Merőben értéktelen és helytelen pedig ama korlátolt igény, melylyel a testvérek a római jog szerint birnak. Ha tehát már is több országban minden ellenmondás nélkül meg lett szüntetve, úgy annak teljes megszüntetése a legkisebb nehézséggel sem járhat.

2. A felmenők köteles része nemcsak Németország összes jogrendszerében, hanem a franczia jogban is mindeddig fen van tartva, de annak belső jogosultsága igen kétséges. Tulajdonképen csak bizonyos szánakozáson alapszik az, melylyel az aggkor iránt viseltetünk, némi jogi alapját pedig a gyermekeknek szüleik iránti köteles pietásába, a jogok és kötelességek kölcsönösségébe és a törvényes öröklésből való leszármaztatásába szokták helyezni. Azonban

a) a köteles pietás jogilag csak bizonyos élelmezési kötelezettséget alapíthat meg. Ezt igenis úgy élők között, mint halál esetére el kellene ismerni és ennyiben igenis alappal birna a szülők köteles részre való igénye, egy ennél tovább menő jogi kötelezettséget azonban sehogy sem lehet abból következtetni. De

b) a jogok és kötelességek kölcsönössége sem nyújt arra elégséges alapot. Ezen kölcsönösségi elv egyáltalában nem is absolut, hanem csak relativ elv

hasznó viszonyokra nézve. Már pedig a nemzés és nemzetés, tehát a nemzők és a nemzettek oly homlok-egyenest állanak szemben egymással, hogy semmiképen sem lehet az egyikből a másikra következtetést vonni. A gyermekek, mint már fentebb fejtegettük, egy új létezését képezik szülőiknek, a kik a nevelés által a nemzést mintegy befejezik, részükre az önálló megélhetést lehetővé teszik, és bennök mintegy saját holtuk utáni továbblétezésüket keresik. Minderről azonban a szülőknél szó sem lehet. Mindazon okok, melyek a gyermekeknél a köteles rész mellett szólnak, de itt is kétségesek, a szülőknél végkép elesnek. Itt eltekintve az élelmezéstől csak a háladatosság és a pietás viszonya forog fön. De ezek nem elégségesek oly mélyen ható jogi kötelezettség megalapítására, minő a köteles rész hátrahagyásának kötelezettsége. Azonfölül határozottan az ilyen köteles rész ellen szólnak a fentebb fejtegetett reális viszonyok. Semmi értelme sincs annak, hogy a mezőgazdaságok, iparvállalatok vagy kereskedelmi üzletek a fiuról az előregedő szülőkre szálljanak vissza, kik azoknak folytatására többnyire már képtelenek, a helyett, hogy azok inkább erőteljes és munkabíró testvéreknek vagy az elhunyt barátjainak juttattassanak. Ép oly kevés értelme lenne annak is, hogy azoknak osztatlan hátrahagyása a szülők köteles része által lehetetlenné tétetnék. A ki szüleinek ápolásáról és gondtalan öregségükről bőszéges élelmezés rendelése által gondoskodott, az jogilag eleget tett a maga kötelességének, a többi életviszonyaihoz képest az ő erkölcsi érzületére kell bizoni.

c) A törvényes öröklésre való vonatkozás teljesen elégtelen. Mert a szülők minden esetre csak a gyermekek után örökölnék. Ha tehát egyforma törvényes öröklésből egyforma szükségbeli örökjogra akarnánk következtetést vonni, a mi azonban sem magában véve nincs indokolva, sem a római jogban nem fordul elő, úgy eme következtetésnek itt bizonyára nem lehetne helye.

3. Másképp áll a dolog a házastársaknál. Ha itt csaknem egész Németországban bizonyos köteles rész fejlődött ki, habár nem is épen a római jog módjára, úgy ezen körülmény hangosan szól azon már fentebb érintett bensőség mellett, melyet mi a házasságba helyezni szoktunk, valamint a mellett is, hogy a tulélő házastársat a mi fölfogásunk szerint köteles rész nem kevésbé illeti meg, mint a gyermekeket. A gyermekek köteles részének teljes megszüntetése esetében el kellene ugyan ejteni a tulélő házastárs köteles részét is, vagy ezt legalább is az élelmezésre szorítani. De ha a gyermekeknek idegenekhez képest köteles rész adatik, nem szabad azt a tulélő házastársától sem megvonni, és ha a gyermekek joga épen csak a tulélő házastárs javára szoríttatik meg, úgy természetes, hogy az, a mi a házastársnak hagyatik hátra, nem rughat kevesebbire, mint a gyermekek és a házastárs köteles részei együtt véve.

Mindazáltal a házastársaknál czélszerűnek látszik köteles részöket haszonélvezési jogra szorítani, de ne egy köteles rész, hanem vagy az egész vagyon, vagy

legalább a törvényes osztályrész haszonélvezésére. Mert itt nem arról van szó, hogy a tulélő házastárs a vagyon vagy a tőke tulajdonát nyerje, mely az ő holtá után, ha gyermekek nincsenek, amugy is az elhunynak oldalrokonaira szállana, hanem csak arról, hogy a tulélő házastárs eddigi életmódját lehetőleg megszorítás nélkül holtáig folytathassa.

Nézzük már most a másik kérdést: mennyire korlátoztassék a végrendelkezési szabadság a köteles rész által?

Ezen kérdést többféle terjedelemben lehet érteni; ezen szó «mennyiben» vonatkoztatható ugyanis:

1. azon személyekre, kiknek köteles rész hagyandó,
2. a köteles rész mértékére és nagyságára,
3. hátrahagyásának módjára és alakjára,
4. azon okokra, melyek által a korlátozás megszüntethető.

Minthogy az első pontot már az első kérdésnél bővebben szellőztettük, e helyütt csak a többit fogjuk fejtegetni, de csak a lemenők és a tulélő házastárs köteles részére szorítkozva.

A. *A köteles rész nagysága.* Ez alatt római jog szerint az egyes szükségörökös törvényes osztályrészének ama hányadát értjük, mely neki okvetetlenül hátrahagyandó. E fogalom nem illik reá egészen a francia részere, mely természetére nézve szintén köteles rész ugyan, de a Codeban a hagyaték ama hányadának mondatik, a melyről az örökhagyó nem is rendelkezhetik. Ez azonban a főkérdésben nem tesz különbséget, mert végeredményében egyre megy, vajjon valaki valamiről nem is rendelkezhetik, vagy pedig valamit hátrahagyni köteleztetik; és mivel a fentartott hányad a szükségörökösök számához képest változik és közöttük felosztatik, ugy már magától minden egyesre nézve törvényes osztályrészének bizonyos hányadát képezi. Itt tehát a reserve és a köteles rész között főforgó különbséget egyelőre figyelmen kívül hagyjuk és csak a következő pont alatt fogjuk azt figyelembe venni.

A köteles rész nagyságának meghatározásánál a főkérdés az, vajjon a hányad egyszer s mindenkorra változatlan legyen-e, avagy pedig a szükségörökösök számához és törvényes osztályrészek nagyságához képest változzék? A római jog az utóbbi elvet fogadta el, a porosz és francia codexek pedig e részben követték, az ausztriai polgári törvénykönyv ellenben az előbbi elv álláspontjára helyezkedett, s e részben követte az olasz polgári törvénykönyv.

Római jog szerint a köteles rész:

1—4 gyermeknél törvényes osztályrészek $\frac{1}{3}$ -a

5 és még több gyermeknél $\frac{1}{2}$ -e;⁸ a porosz jog szerint:

1—2 gyermeknél $\frac{1}{3}$ -a,

3—4 gyermeknél $\frac{1}{2}$ -e,

5 és még több gyermeknél $\frac{2}{3}$ -a; a francia jog szerint:

1 gyermeknél $\frac{1}{2}$,

2 gyermeknél $\frac{2}{3}$,

3 vagy többnél $\frac{3}{4}$.

Az ausztriai és az olasz polgári törvénykönyvek különbség nélkül a gyermekek számára a hányadot $\frac{1}{2}$ -ben állapították meg.

Legelső kérdés itt az, helyes-e az az elv, hogy minél kisebb a törvényes osztályrész, annál nagyobbak kell lennie a köteles résznek? Első tekintetre csak következetesnek látszik az, hogy, ha az atya köteles gyermekeinek örökrészüket egy hányadát hátrahagyni, ezeknek

tehát joguk van törvényes örökrészüket bizonyos hányadára, ennek mindnyájokra nézve egyenlőnek, következésképp annál kisebbnek kell lennie, minél kisebb az ő törvényes osztályrészek. Észszerűtlennek látszik, hogy pl. egy 24,000 tallérból álló örökségnél római jog szerint a köteles rész 4 gyermeknél 2000 tallért tesz, 5-nél ellenben 2400, 6-nál ismét 2000-et; a porosz jog szerint 3 gyermeknél 4000-et, 4-nél 3000-et, 5-nél 3200-at. Ez kétségtelenül igaz, de ez csak az elvnek, tökéletlen keresztülvitelén alapszik a római és a porosz jogban, az elv maga ez által nem érintetik; sőt ennek föltétlenül elsőbbséget kell adni az abstract egyenlőség fölött. Itt nem egyszerű számtani példáról van szó, mert ha csak ennyi lenne az egész, az ausztriai polgári törvénykönyv (és ennek nyomán nálunk az ideiglenes törvénykezési szabályok) megoldás módja mindenesetre egyszerűbb volna. Hanem itt inkább a konkrét életviszonyok igazságos méltánylásáról van szó, a melyek a köteles részt előidézik, és itt tagadhatatlan, hogy minél több gyermeket nemz valaki, annál súlyosabban éri őt azoknak terhe, következésképp a gyermekei iránti kötelesség is. Kinek csak egy gyermeke van, az az életben szabaddabban mozoghat, mint az, kinek tizenkettő van, megengedhet magának mindenféle fölösleges élvezeteket is, mert az ő vagyona a gyermek táplálására és nevelésére ugy is elegendő. De ha ugyanazon vagyon mellett 6 vagy épen 12 gyermeke van, sok élvezetről le kell mondania, hogy gyermekei iránti kötelmeit csak félig meddig teljesíthesse. Nem mondhatja pl. vagyonomnak fele magamnak kell, másik felét gyermekeimnek szánom. Ez kivihető tan egy gyermeknél, de nem tizenkettőnél, mert a gyermekek szükségletei egyenkint nem csökkennek azért, mert többen vannak, hanem mindegyikre néze egyformák, eltekintve nétaláni könnyebbitésektől, melyeket magok a gyermekek eszközölnek. Már életében érzi az apa, hogy a gyermekei iránti kötelességei azoknak szaporodtával mindinkább súlyosodnak, vagyonának reájuk fordítandó hányada mindig nagyobbodik. 1200 tallérnyi évi jövedelemből egy gyermek mellett a maga számára még mindig marad körülbelül 800 tallér, de 12 gyermek mellett nem hogy 600, de talán 1—200 tallér sem marad a kereső számára; míg tehát egy gyermeknél örökrészenek $\frac{1}{3}$ -a is elégséges lehet annak táplálására és nevelésére, addig tizenkettőnél nem fele, de $\frac{10}{12}$ része is alig elégséges.

Másképp áll-e vajjon az atya halálánál? A köteles résznek végoka az élelmezési kötelezettségben rejlik. Nem kell-e itt is ugyanazon elvet alkalmazni? Nem kell-e, ha egyáltalában a köteles részhez ragaszkodunk, azt mondani, hogy minél több gyermeket nemz valaki, annál nagyobb mértékben fosztja meg magát azon jogtól, miszerint vagyonáról szabadon rendelkezessék, és annál többet köteleztetik gyermekeinek hátrahagyni? Valóságos guny lenne a köteles rész erkölcsi alapelve ellen, ha azt mondjuk, kiki nemzhet gyermekeket, a mennyit tetszik, de azért vagyonából soha sem köteleztetik többet hátrahagyni annak felénél; és ha mindjárt az egyes részek oly elenyésző csekélyek lennének is, hogy a gyermekeknek éhen kell halniok, mégis szabad a vagyon másik felét idegenekre hagyni. Igazság az, hogy a kinek 12 törvényes gyermeke van, ezeknek vagyonának egyik felét tartozzék csupán hátrahagyni, míg annak másik felét ágyasának vagy az evvel nemzett gyermeknek, vagy valamely kegyes alapítványnak hagyhassa?

A hányadnak abstract egyenlősége tehát föltétlenül elvetendő. De miként szabályoztassék a hányad különbsége? Az elv tiszta. A hányad nagyságának az örökrészek nagyságához megfordított arányban kell állania.

⁸ Ezen szabály értelmezése iránt l. a «köteles részről» irt munkám 68. s köv. lapját.

Csakhoggy minden eddigi kísérlet, mely a közelebbi meghatározás végett tétetett, el van hibázva. Ezek névszerint két hibában szenvednek:

1. abban, hogy a hányadot nem emelik minden gyermekkel, hanem ugrásokat tesznek; a római jog 1—4-től 5-ig és tovább, a porosz jog 1—2-től 3—4-ig és 5-ig és tovább. Ez által támadnak azután a fentebb megrótt következtetések a végeredményben; helyesebben halad a francia jog előre 1, 2, 3 gyermeknél $\frac{1}{2}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$ -re határozott hányadaival. Azonban ezen hiba csak az elv kivitele körül esik meg és még könnyebben eltűrhető; de elvileg is hiba;

2. midőn a római és a porosz jog 5, a francia pedig már 3 gyermeknél abban hagyják a hányad fölemelését, a minék elvileg semmi alapja sincs, a hányad fölemelése pedig épen a gyermekek számának növekvésével és örök részeik kisebbedtével mind nagyobb fontosságot nyer, középszerű vagyoni viszonyok között mind szükségesebbé válik. Minél több gyermekkel bir valaki, annál kevesebb végrendelkezési szabadsága marad, sőt azt lehetne mondani, hogy igen sok gyermeknél tulajdonképen már nem is szabad vagy legalább alig szabad idegenek javára végrendelkezni. Az egyedül helyes elv tehát az, ha egy gyermeknél a felénél kezdjük és minden további gyermeknél egy gyermekrészt hozzáadunk, az elvet tehát következőkép formulázzuk:

mindenkinek csak egy gyermekrésztől szabad tetszése szerint rendelkezni, tehát 1 gyermeknél vagyonának $\frac{1}{2}$ -éről, 2-nél $\frac{1}{3}$ -áról, 3-nál $\frac{1}{4}$ -éről, 4-nél $\frac{1}{5}$ -éről s így tovább. Csakis akkor lesz a haladás egyarányos és csakis így jön ki azután az ép oly következetes, mint természetes és méltányos eredmény, hogy 12 gyermeknél a vagyonnak csak $\frac{1}{13}$ -áról, 20 gyermeknél csak $\frac{1}{21}$ -éről lehet szabadon rendelkezni.

Hogy ez által a végrendelkezési szabadság a minimumra reducáltatik, az nem képez ellenérvet, hanem inkább főbizonyítékot az elv helyessége mellett. A kinek sok gyermeke van, az ne is gondoljon arra, hogy vagyonát majd idegeneknek hagyja. A francia jog már közel volt hozzá, hogy ezen elvet helyesen fogja föl, a 3 első gyermeknél a $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ -re szabott hányad által a gyermekrészt elvére állott, ezentul azonban nem jutott magával az iránt tisztába.

Egyébiránt magától értetődik, hogy az első kérdésnél fejtegetett relativ végrendelkezési szabadságnak joga a gyermekek és a házastársak között a köteles rész nagyságának meghatározása által nem érintetik.

B. *A köteles rész jogtermészete.* A római jog azon elvből indul ki, miszerint a gyermekek az örökösül való kineveztetés általi kitüntetésre alaki joggal birnak, és hogy a végrendelet ha abban ki nem neveztetnek, semmis, minek folytán a törvényes öröklés áll be és a gyermekek nem csak köteles részeket, hanem teljes törvényes osztályrészeket kapják, míg ha ki lettek nevezve, és csak a köteles részt nem kapták meg teljesen, csupán ennek kiegészítését követelhetik.

Hogy ezen álláspont a mai törvényhozásra nézve nem lehet többé irányadó, az kétségen fölül áll és már több oldalról oly meggyőző érvekkel lőn bebizonyítva, hogy valóban nem is szükséges a kérdésnél tovább időznünk. A szükségbeli örökjog mainap jogilag véve tisztán *vagyoni* és nem többé *becsületkérdésnek* tekintetik. Az örökös nevezés általi kitüntetésnek ma már értelme nincs. A szükségörökösnek egyszerűen joga van köteles részre, melyet nem szabad megcsonkitani; hogy azonban pusztán azért, mert az ő megrövidítettése megkísértetett, köteles részénél többet kapjon, annak okát nem vagyunk képesek belátni. Azért is az újabb törvénykönyvek

kivétel nélkül a szükségörökösök jogát egyszerűen köteles részükre szoríták.

Ellenben fontos kérdés a modern jogban, vajjon a köteles rész alakilag véve a hagyaték vagyis az egyetemes jogutódlás részeként tekintendő-e, tehát a hagyatéki dolgok megfelelő részére való jogot ad-e, de természetesen egyszersmind a hagyatéki tartozásokért való felelősséggel is, valamint örökségi osztályperre való joggal, avagy pedig csak a köteles rész hányadának pénzbeli értékére való jogként, mely — miként a római jogban az *activ suppletoria* — csak egyszerű személyes keresettel követelhető, vagyis más szóval: a hagyaték *része-e*, avagy csak a hagyatékot terhelő *adósság* a köteles rész?

A francia jog, mely az egész végintézkedést a *portion disponible*-re szorítja, a fenmaradó részeret természetesen a hagyaték egyik kiegészítő részeként tekinti, az ausztriai polgári törvénykönyv ellenben határozottan csak a hagyatékot terhelő adósságnak; a porosz jogban ezen kérdés mai napig sincsen eldöntve, a szász *codex* 2589. §-a ismét a hagyaték egyik részeként tekinti.

Dr. Bozóky Alajos,
nagyváradi jogtanár.

(Folytatása követk.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

BECCARIA: a bűnökről és büntetésekről, ford. CSÁSZÁR FERENCZ.

MONTESQUIEU, BENTHAM elméleteit tárgyalja SZEMERE id. m. az utóbbit részletesebben LUKÁCS M. fejtegeti a fennebb id. helyen.

BECCARIA; ROMAQUOSI nézetét is hozzáadva közli azokat PAULER id. m. 129. l.

BERNER a büntetés erkölcsi és jogi természeténél fogva a büntetés eszközeinek megválasztásánál a következő követelményeket kívánja szem előtt tartatni, 1. hogy ne legyen demoralizáló; 2. érezhető rossz legyen; 3. lehetőségig mindenkire egyformán hasson; 4. a bűnösség nagyobb fokához képest hatékonyabb legyen; 5. megbecsülhető és osztékony legyen; 6. a mennyire lehet a bűnös személy egyéniségére hasson; 7. visszavonható és a lehetőségig jóvátehetőnek kell lennie. Lehrbuch, 187. l.

Mint látjuk tehát, e kellékek megállapításánál az egyes szerzők általán eltérnek egymástól, mi az egyéni felfogás különféleségéből következik.

E kellékek megállapítása annál fontosabb, mert főkép azok megbirálásából tudhatjuk meg, ha valamely büntetés alkalmazható-e vagy sem?

Nem lehet tagadni, hogy az általunk említetteken kívül még igen számos tekintetből vonható vizsgálat alá a büntetés, melyek azonban csak másodsorban foglaltatnak helyet.

A büntetések nemei.

Vizsgáljuk most már, melyek a büntetés nemei, vagyis mily eszközöket használhat az állam úgy a bűn megtorlására, mint saját céljai valóítására?

Miután a büntetésnek mindig valamely abszolút rosszat kell magában foglalnia, ezen rosszat az állam következő módokon éreztetheti a bűnössel: vagy életétől fosztja meg, vagy testi fájdalmakat éreztet vele, vagy korlátozza szabadságát, vagy a becsület, vagyoni jogban ejt kisebb nagyobb csorbát, s ehhez képest szokásosak a következő büntetési nemek: halálbüntetés, testi büntetések, szabadság- becsület- és vagyoni büntetések, melyeket itt egyenkint tárgyalandunk.

A halálbüntetés.

Alig van kérdés, mely élenkebben foglalkoztatná az egyes nemzetek jogászait, s alig van, mely aránylag rövid idő alatt oly kiterjedett irodalmat lett volna képes magának teremteni s ismét alig van kérdés, mely eme nagy és általános érdeklődést inkább megérdemelné, mint épen a halálbüntetés kérdése.

Mindazok száma, kik fenntartása mellett nyilatkoznak, mindazoké, kik eltörlését javasolják nagy s oly elismert tekintélyű nevekkel találkozunk mindkét oldalon s a vita még ma is oly élenken foly, hogy a kérdés még mindig nyitnak, azaz el nem döntöttnek tekintendő.

Fennebb megjegyeztük már, hogy az igazság mértéke az állami igazságszolgáltatásnál akkor van betöltve, — ha a bűnös az általa elkövetett büntethető cselekvényért annyi és oly rosszal sujtatott, hogy ennek folytán a bűn képzetileg megsemmisült s ilyenkor mondhatjuk: a bűnös bűnhődött; ez képezi az állam büntető hatalmának alapját és célját egyszersmind s ehez képest fogjuk mi a következőkben e kérdést fejtegetni.

Ezen szemponthoz képest mi nem abból véljük levezetendőnek az okoskodást, midőn el akarjuk dönteni: van-e joga egyáltalán az államnak halállal büntetni vagy sem, miből pl. BECCARIA, hogy aligha van valaki: «a ki másokra akarta bízni, hogy őt önkényük szerint meggyilkolják. Mint foglaltathatik az egyesek szabadsága legcsekélyebb áldozatában a minden javak legnagyobbikának áldozata az élet? S ha ez megtörtént, mint lehet összeegyeztetni ezen elvet a másikkal, melynél fogva az ember saját meggyilkolására nincs felhatalmazva? Föl kell arra hatalmazva lennie, ha ezen jogot másoknak, vagy az egész társaságnak átadhatta!» (BECCARIA id. m. ford. 93 l.); mert eltekintve attól, hogy az egész indokolásnak ama fölötte kétes értékű theoria — az állam lételét a polgárok szerződéseiből következtetni — nyújt alapot; mi, ha más mód nem kínálkoznék az igazság eszméjének s ennek korlátain belül az állam céljainak valószínűsítésére, mint a halálbüntetés: az államnak ez iránti jogát készséggel elismernők.

De szerintünk ez itt nem az eset.

Ma a börtönügy már oda fejlődött, miszerint mondhatjuk: nincs oly bűn, melyet a börtönbüntetéssel arányosan sujtani ne lehetne; nemcsak tartamilag, de tartamilag (a mennyiben enyhébb vagy súlyosabb) is oly sokféleképpen variálható, a legrövidebb időtől a leghosszabbig, s a legenyhébb minőségűtől a legszigorubb, hogy igen helyesen jegyzik meg PULSZKY és TAUFFER id. munkájokban: «a magánfogság a halálbüntetésnél hathatósab és erkölcsibb. Hathatósab, mert míg amaz pillanatnyi, ez élethossziglan tartó benyomást okoz; s a magánzárka falazata épen oly komor mint a sir. Erkölcsibb, mert míg az emberiség fejlődését könnyíti, az egyén jogát is tiszteletben tartja» (i. m. 15. l.).

Mi azt hisszük, hogy a jogérzet sokkal inkább le van csillapítva, ha a büntetést az elkövetett büntethető cselekmény súlyosságához arányosítottak, alkalmazottnak látja, mintsem akkor, ha két igen különböző tárgyi és alanyi tényálladéku büntettet tud teljesen egyenlő mérvben sujtottnak tökéletesen azonos büntetési nemmel. Vegyük csak az esetet. Valaki boszú által ösztönöztetve, de a körülményeket célja kivihetésére, elérésére kellőleg előkészítve egyik embertársát legyilkolja, szóval a gyilkosság úgy alanyilag, mint tárgyilag teljesen igazolva van A törvény halált szab rá. Míg másfelől a rabló ki több embert fosztott meg életétől, s ki e szerint a gyilkosság büntényében többszörösen bűnös — ugyan

azon büntetést szenved. Holott, ha az állam mindkettőt pl. 20 évi fegyházra ítéli, az előbbi állja ki ezt minden súlyosítás nélkül vagy csekélyebb súlyosbitással, míg erre bűnösségéhez aránylag szabható ki a büntetés súlyosbitása.

S e mellett nem sokkal magasztosabban tölti-e be feladatát az állam? Még mindig munkálkodhatik az állam a bűnös javításán, hasznát veheti nemcsak a börtönben, de idővel a kiszabadulás után a közéletben is. És ha véletlenül kiderül, hogy az igazságszolgáltatás tévutra vezettetett, talán hamis nyomok, tanúk vagy épen önvalomás nyomán, habár a kiállott börtönbüntetés sem tehető semmivé, de a rab még életben van, szabadsága még mindig visszaadható, holott a már kivégzett át van az örök enyészetnek adva, honnan visszatérés nincs s mit soha jóvá tenni nem áll az állam hatalmában.

Tekintsük azonban nagyjában át az okokat, melyeket a halálbüntetés védői e büntetés igazolásául felhoznak! s egyszersmind vizsgáljuk, mennyiben állhatnak meg azok, mennyiben birnak azok tényleges alappal, miket ellenei felhoznak?

Első sorban állítják, hogy a halálbüntetés alkalmazandó, mivel vannak bűnök, melyekre egyedül a halálbüntetés lehet méltó szenvedés.

Mi itt nem csatlakozunk azok sorához a halálbüntetés ellenzői közül, kik még azt is tagadják, hogy a megfosztás az élettől igen sok esetben nem büntetés a bűnösre, mert az semmire sem becsüli már az életet, nem, mi nem tagadjuk azt, hogy a halál, mely a minden földi boldogság, jog feltételétől, az élettől fosztja meg a bűnöst: valódi büntetést képez.

Aránylag igen kevés az általánossal szemben az ily kivételt tevők száma, mert a legtöbb esetben kegyelem gyanánt fogadják a hirt, miszerint élethossziglan börtönre lett változtatva a halálos ítélet.

Ugy, hogy valóban, hogy az illető saját szavaival éljünk: «tréfásnak látszik» az egész állítás a mivel FRIEDMANN BERNÁT a többi közt véleményét a halálbüntetés eltörlése iránt az 1870. jogászgyűlés III. szakosztályának ülésén indokolta: «hogy a halál egyáltalán nem büntetés» s indokolja azzal, hogy mert a büntetésnek valamely oly roszat kellvén magába foglalnia, mit a büntetendőnek öntudatosan éreznie lehessen, s miután nem lehet tagadni, hogy sokszor kívánja a halált az ember s ugyan-e szempontból, ha ez egy életunt gonosztevőt ért, ki e földön már kiélvezett és örömet magának már nem talál, rá ítéletileg kimondva sem egyéb, mint egy pillanatnyi fájdalom, melyen magának a kívánt örök nyugalmat vásárolta meg, s így arra tehát, a ki keresi a halált, nem büntetés, hanem akaratának végrehajtása.» V. ö. a magy. jog. gyűl. évk. III. füz. 225. l. (1870.)

Akkor, midőn szó van arról, ha kell-e, e vagy ama büntetési nemet használnunk, kikapni a gyakorlati életből egyes konkrét eseteket s azokból fegyvert kovácsolni e vagy ama nézet mellett, nem lehet, nem szabad; különben is a halálbüntetés védői joggal hozhatják fel más részről, hogy a nagyobb rész igen is büntetésnek tekinti a halált, mit igen könnyen megmagyaráz a ragaszkodás az élethez s maga a fenebb idézett is elismeri s ugyanezt ismét érvel is használja, hogy: «Azokat, kik irtóznak a haláltól és szeretik az életet, jobbra olyan kétségbeesésbe hozza a halálos ítélet, hogy a végrehajtás közeledtekor már önkivüli állapotban vannak s így megöletésüket már nem érzik.»

FRIEDMANN tehát a halálbüntetést nem tekinti ugyanint azt eredményeivel együtt tekinteni kell, hanem pusztán az ítélet végrehajtásának pillanatára vagy jobban

mondva azon rövid időre szorítja a büntetést, mi az ítélet kimondása és a végrehajtás közt eltelik, holott a halálbüntetésben ez a fájdalom a kisebb rész s a súlyosabb abban fekszik, hogy az elítélt megfosztatik élte hátralevő napjaitól, s épen ez leginkább szülő oka ama kétségbeesésnek is.

Ha ez elméletet elfogadnók, akkor az igazságszolgáltatás is annál inkább egy ennek alapul szolgáló törvénykönyv alkotása körülbelől legyőzhetlen akadályokba ütköznék, mert hol van ama neme a büntetésnek, mely eredményeiben az egyesekre ne különbözőleg hatna? Oly ingataggá válnék ezáltal a jogszolgáltatás, hogy ha ezt fontolóra vesszük, a főnebbi indok magától elesik.

Tekintsük azonban más oldalról a kérdést.

Általán elfogadott nézet az, hogy az egyén ellen elkövethető bűnök legsúlyosbika a gyilkosság, vagyis midőn valaki egy embertársát akép fosztja meg életétől, hogy ennek halálát előidézni előre célba vette. Részünkről tehát logícailag vélünk következtetni akkor, midőn az állam a halált választja büntetési eszközzel: oly rosztat éreztet ezáltal a bűnössel, mely valóban büntetésnek tekinthető és kell, hogy tekintessék, de mi éppen azt állítjuk, hogy a börtön is eléggé súlyos büntetési nem.

Azt sem tartjuk mi indoknak a halálbüntetés ellen, mit pl. SZEMERE id. m. 81. lapján a halálbüntetés ellen felhoz, hogy a «mely büntetés nem bírja meg a nyilvánít, azt el kell törlni», s maga magát czáfolja meg épen egy általunk már hivatolt és helyesnek ismert tétele által 79. l. miszerint «nemcsak az példás büntetés, mialatt a bűnöst szenvedni látjuk, hanem mialatt szenvedni halljuk s mit kínosnak hiszünk».

Ugy látszik SZEMERE nem gondolt az eshetőségre, hogy a halálbüntetés zárthelyen is végrehajtható, s így a nyilvánossága ellen tett kifogás a halálbüntetés védői által igen egyszerűen lerontathatik. Így látjuk ezt megállapítva az új, magyar büntető javaslatban: «A halálbüntetés zárt helyen, nyaktilóval hajtatik végre». III. Fejezet. A büntetésekről. 21. §.

Ugyane tétel alá esnek azon a halálbüntetés célszerűsége ellen emelt kifogások, hogy ennek látása a nézők közt különböző betegségeket okoz, hogy a gyermekek ilyes játékokat játszanak, mások gyilkolási rohamokban szenvednek stb. melyek a halálnak zárt helyen eszközölt végrehajtása által mind el lennének kerülhetők.

El lennének kerülhetők, hogy a bűnös netaláni (vajmi gyakran színlelt) kihívó viselete által a népre botránykoztatólag hasson, vagy kétségbeesést tanúsító viselete által maga iránt szánalmat vagy épen részvétet gerjeszzen s talán kételyt támaszson az állami igazságszolgáltatás lelkiismeretességét illetőleg, vagy módot nyújtson újabb büntettek elkövetésére, mit a kivégeztéseknél előforduló gyakorlati esetek igazolnak, de a melyek belső értéke sokat veszít, mihelyt fontolóra vesszük: alkalom teszi a tolvajt, mert az ily nyilvános kivégeztéseknél előforduló tolongás, zavar a gonosztevőknek különösen kedvező.

Valóban szinte szégyeneljük azon további ellenvetést a halálbüntetés ellen csak meg is említeni, hogy valamint az önfeláldozás esetei tanúsítják a halál kiállítására pár percnyi bátorság elégséges.

Hogyan, tehát egy Corday Charlotte-ot hősie nyugalmában össze lehet hasonlítani egy Traupmann-féle közönséges gyilkossal? Tehát a bűn tudata ép oly erősséget kölcsönözhet a léleknek, melyet az önfeláldozó hazaszeretet ideáljai egy szent cél iránt táplált lelkesültségből merithetnek? Tehát oly gyakoriak volnának

az ily herostratesi dicsőség elérésében gyönyört vagy megnyugvást találók, hogy azok számarányából indokolni lehetne a halálbüntetés eltörlését?

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

Jogirodalom.

A kisebb polgári peres ügyekben (!) eljárás magyarázata (Commentar) számos iromány-példával. Községi bíróságok, békebírák, kir. járásbírók és szolgabírák számára. Gyakorlati használatra írták BALÁZSOVICH KÁLMÁN és PETROVICS LÁSZLÓ budapesti ügyvédek. A szerzők sajátja.

Egy újabb példánya a nálunk fájdalom annyira elterjedt könyvcsinálásnak, mely egész lázas sietséggel hoz felszínre valahányszor egy újabb törvény megjelenik, a fentebbihez hasonló férczművet.

Igen kíváncsiak voltunk midőn a szerzők előszavában foglalt ama nagyhangú ígéretet olvastuk: «főcélunk volt azt elérni, hogy a törvény intézkedését *kimértíven ismertes-sük és megvilágosítsuk s ezen cél elérése tekintetéből akként jártunk el, hogy a törvény illető szakaszai után, a hol szükség-snek vagy csak célszerűnek is láttuk az anyagi törvények és jogszokások odaillő ismertetését is közöltük*»; kíváncsiak voltunk — mondjuk — hogy egy hét ivnyi műben, melyben a törvény szövege cicero betűkkel nyomtatva van beékelve, s a térnek legalább felét az irománypéldák foglalják el, — a szerzők miként váltják be.

Meggyőződünk azonban, hogy e konmentár majdnem semmi magyarázatot, vagy felvilágosítást sem nyújt, és a hol ezt megkísérli, ritkán teszi, hogy a legprimitívbb dolgokban nagyobb-nál nagyobb botlásokat ne kövessen el.

Hogy mily kevéssé felel meg e mű ama céljának, hogy magyarázatot vagy felvilágosítást nyújtson, bizonyítékául fog néhány példa szolgálni.

A törvény 19. §-a a községi bíraskodásról szólva, a bizonyítási módokat sorolja fel, mondván: a bizonyítás módjai: a beismerés, okirat, tanuvallomás, szakértők véleménye, bírói szemle. E helyütt lett volna tehát helyén e bizonyítási módokról, főleg a községi bíróságok számára, kik a perrendtartást legnagyobb részben nem ismerik, bővebben szólni, s szerzők e feladatot 14 sorban végzik el; a többire nézve hivatkoznak a 46. §. magyarázatára, mely azonban kizárólag a kereskedelmi könyvekkel foglalkozik.

A 31. §-nál hol a törvény azt mondja, hogy: «oly jogokat és kötelezettségeket illető ügyekben, melyekre vonatkozólag a kiskoruak is rendelkezési jogosultsággal bírnak a személyes megjelenési jog ezekre is kiterjed». Mindenki azt tekintené itt magyarázatnak, hogy a magyarázó adja elő azokat az ügyeket, melyekben a kiskoruak rendelkezési jogosultsággal bírnak. Ennek a kommentár következő módon felel meg. «Kiskoruak rendelkezési jogosultsága alatt értendő itt azon cselekvési szabadság, mely-nél fogva valamely kiskoru törvény szerinti képviselőjének mellőzésével is képviselheti magát oly perben, melyre a törvénytől fogva saját személyében rendelkezési jogosultsággal bír. Így például az üzletsegéd, habár kiskoru lenne is, fizetése iránt munkaadóját (főnökét) beperelheti, és viszont a munkaadó a munkás saját személye ellen fordulhat perrel, habár ez kiskoru lenne is». A helyett tehát, hogy megfejtette volna, mely esetben bírnak a kiskoruak rendelkezési joggal, más szavakkal elmondja a törvényt s azután egy példát vág oda, mely annyiban még szerencsétlenül is van választva, hogy a kiskoru rendelkezési jogát oly szűk keretben tünteti fel, hogy azt, ki e magyarázat után akar indulni, könnyen tévedésbe ejtheti. Annál nagyobb hiba ez, mert a gyám és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló törvény 3. §-a utmutatásul szolgálhatott volna szerzőknek e részben.

A perujtásról a törvény csak annyit mond, hogy a kisebb polgári perek azon részében, melyek a községi bíraskodás alá nem tartoznak, egyszeri perujtásnak *feltétlenül*

van helye. Mily tág tért nyit itt e «feltétlenül» szó az ellenkező nézeteknek; jelesül, hogy vajjon más esetekben van-e helye a perujításnak mint azt a törvénykezési rendtartás megengedi; különösen p. o. annál az indoknál fogva, hogy a bíró a perben használt bizonyítékok alapján a tényállást nem helyesen állapította meg, vagy nem a helyes jogszabályt alkalmazta; hogy van-e helye esküvel, vagy a bíróság előtt tett beismerés által eldöntött perekben. Erről pro et contra igen sokat lehet érvelni, s mindenki ily kérdésekben óhajtana felvilágosítást nyerni; azonban szerzőinknél ezt hiában keresi.

Az igénypernél azt, hogy mi annak lényege, meg sem említik, s a törvény 71. §-ában foglalt azon sajátlagos intézkedést, hogy az igényperben hozott végzés által csak az döntenek el, hogy az igényelt tárgyak a végrehajtási zár alól felmentetnek-e vagy nem, — mellőzik, mintha nem is léteznék.

Szóval hol a törvény hézagait pótolni, vagy kétes helyeit magyarázni kell, — hallgatnak, s úgy látszik tudatával sem birnak mi igényel tulajdonképen magyarázatot.

És e mellett az a mit mondanak is — mint fentebb is említettük — telve van óriási botlásokkal. Ezt is néhány példával bizonyítjuk be, mert miután ily botlások minden lapon találhatók, azok egész terjedelmében való felsorolása visszaélés lenne e lapok tisztelt olvasóinak türelmével. Így p. o. azt mondja a kommentár. (16. lap.)

«Bérlet azon szerződés, midőn valamely használatba adott dolog a használatba vevő által minden további munkáltatás nélkül használható, p. o. a ló, kocsi használata.» E szerint a bérlet kriteriuma, hogy a dolog használatba adatott legyen, hogy milyen dolog, s hogy használata viszteher mellett történjék, az úgy látszik szerzőkre nem tesz különbséget, az ő definitiójuk szerint ha kocsimat valakinek szivességből átadom használatra, ezzel bérszerződést kötöttem; sőt ha valakinek vető magot adok, hogy aratás után hason minőségűt adjon vissza, azzal bér vagy pláne hasznbér szerződést kötöttem. Pedig már az államvizsgán is megkivánják a jogásztól, hogy tudja, miszerint az első haszonkölcsön, az utóbbi kölcsön-szerződés; mert a kibérlési szerződés fő kelléke hogy *elhasználható dolog használatra bizonyos bérért ruháztassék át*; ez az a mit szerzők nem tudtak, vagy elfelejtettek akkor, midőn tanítani vállalkoztak.

A sommás visszahelyezési pernél azt mondja kommentárunk; «a ki sommás visszahelyezést követel, tartozik igazolni azt, hogy a visszahelyezés tárgyát képező birtokot legalább egy évig békésen birta». E szerint ha én bírói árverésen megveszek egy telket, és az, kitől ez elárvereltetett, pajtásaival szövetkezve, harmadnap rajtam üt, és a birtokból kiüz, nem indíthatok ellene sommás visszahelyezési pert, mert még nem voltam egy évig birtokba. Pedig ez különös egy állapot lenne. Ugy látszik szerző urak nem birnak tudatával annak, hogy az egy évi birtoklás kimutatása csak akkor igényeltetik, midőn az illető más jogszerű birtokcímét nem tud kimutatni, s így visszahelyezési keresetének alapjául egyedül a hosszabb ideig tartó tényleges állapot szolgál; ha azonban a birtokos birtoklásának jogszerű címét képes kimutatni, a visszahelyezési kereseti jog a birtoklási idő által korlátolva nincs.

Közokirat alatt szerzők szerint: «a hivatalos személyek által hivatalos minőségükben kiállított iratok értetnek»; tehát minden irat, melyet hivatalos személy e minőségében állít ki. Ebből kifolyólag azok a napirenden lévő községi bizonyítványok, melyek családi, birtok, öröklési s. a. t. viszonyokra vonatkoznak, mind közokiratok s oly teljes bizonyító erővel birnak, hogy ellenükben még az ellenbizonyítás sem engedhető meg! és ez a definitio szerint így lenne, mert szerzőink azt a lényeges momentumot, hogy a hivatalos személyek által *hatáskörükhöz tartozó tényekről* kiál-

litott okmányok képeznek közokiratot, definitiójukba felvenni elfeledék, pedig nem csak az, hogy hivatalos minőségben, hanem az is, hogy a hatáskörükhöz tartozó tények felől adatott legyen ki a közokirat: a döntő.

Szavatosságra való hivatkozás alatt szerzőink szerint értendő, midőn valamely perben álló fél, egy a perben közvetlenül nem érdekelt harmadik személyre akarja az ellenében vitatott kötelezettséget hárítani. — No ez már azután cifra definitio, szeretném tudni, hogy fejtené meg a szavatosság ama tulajdonképi s leggyakoribb esetét, midőn valamely birtok megvevője egy harmadik által valamely dologbeli jog p. o. szolgálatom használata s. a. t. iránt megpereltetik, s ő az előbbi tulajdonost szavatосként megidézi, azért teszi-e azt, hogy az ellenében vitatott kötelezettséget a szavatosra hárítsa? hiszen ennek értelme sem lenne. A szavatosság azon kevés esetek egyike, melyeknek fogalom meghatározása törvényben felfalálható, jelesül a hármaskönyv I. rész 74. címében, ha ezt elolvasták volna a szerzők, nem adták volna e hibás fogalom meghatározását a szavatosság-nak, hanem az idézett törvényhely szellemével megegyezően a szavatossági per célját abban tüntették volna fel, hogy a szavatos valamely dolog vagy jog birtokosát harmadik személyek által támasztott igények ellen megvédje, s ha ezt nem tenné, vagy nem tehetné, kármentesíteni tartozzék.

A szerzők által idézett példában nem is forog fenn szüksége a szavatosra való hivatkozásnak. Ugyanis ők következő esetet hozták fel például: «ha egy perben Ferenczy Sándor a tárgyaláskor azt hozza fel, hogy ő felperes irányában az ő lovai által elkövetett kártétel miatt kötelezettségben nincs és el nem marasztalható, mert habár a kárt az ő lovai követték el, annak megtérítésére szomszédja Dene Mitru kötelezhető, ki tőle lovait a kártétel napján haszonkölcsönben birta». Mi szüksége van itt alperesnek szavatosra hivatkozni, hiszen ha a szavatosság alapjául szolgáló tény, vagyis, hogy a kárnak ő nem volt okozója bebizonyítja, a kereset alól úgy is felmentetik; a szavatos pedig csak a szavatosra hivatkozó és nem felperes irányában marasztalható, ha tehát alperes felmentetik, mert a kárt nem ő okozta, a szavatos is felfog mentetni, mert alperes nem marasztaltatott, felperessel pedig perben nem állott, s az őt külön lesz perelni kénytelen. Itt csak alperes felmentéséről vagy marasztalásáról és az utóbbi esetben a szavatosnak alperes irányában való felmentéséről vagy marasztalásáról van szó, s azért a példa oly hibás, mint a definitio.

A szakértők általi bizonyításról szólva szerzők mint valamely kétséget sem szenvedhető dogmát dobják oda, hogy a szakértők meghallgatását a bíró akkor rendeli el, ha ő maga bizonyos döntő körülményeknek tisztába hozatalára *szakértelemmel nem bír*. Nem is látszanak szerzőink sejtteni az irodalom mily controvers kérdését döntötték e pár sorban el minden indokolás nélkül. Ők t. i. általában azt mondják, ha a bíró szakértelemmel nem bír; tehát nézetük szerint oly esetben, midőn a bíró hivatalával nem járó ismeretek körébe eső oly különleges szakismerettel bír, mely őt valamely különleges szakismeretet kívánó vitás tárgy megvizsgálására képesíti, azt szakértők igénybe vétele nélkül is teljesítheti. Én ellenkező nézetben vagyok, mert a bíró hivatása a szakértők ellenőrzése, ő különleges szakismereteit tul is becsülheti s azért szükséges, hogy hivatalához nem tartozó teendő teljesítésétől távol tartsa magát. Lehet, hogy a szerzők nézete helyesebb, de indokait óhajtottuk volna hallani; hiszen azért írunk kommentárt.

No de már elég is lesz a példákhoz, melyekkel úgy hiszszük a mű felületes voltát és botlásait eléggé kimutattuk, s azt teszszük még hozzá, hogy ez utóbbiak annál inkább megrovandók, mert a hibák oly primitív dolgokra

vonatkoznak, melyek ha szerzők bármely kézikönyv illető helyét felütik, s abból írják ki a fogalommeghatározásokat, igen könnyen elkerülhetők lettek volna; míg így művük

magyarázat helyett a biráskodás terén még nem gyakorlott egyének tévutra vezetésére szolgáland.

Dr. X. Y.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A bemutatóra szóló papirok jogi természetéről.

Az európai államokat a jelen század eleje óta foglalkoztató, azok forgalmi viszonyaira kiterjedő kérdések közt, alig van egy, mely nagyobb fontossággal bírna, mint a bemutatóra szóló papirok kérdése, — és mégis látjuk, hogy az, sok éles elmének kitartó fáradozásai daczára, még mai napig sincsen tökéletesen megállapítva.

A törvényhozó testületeknek ezen kérdés iránti semlegessége, csakis abban találja és találhatja, indokát, *hogy még maga az elmélet, a törvényhozónak szükséges anyag előképzésében — hátrálékban van.*

A sokféle elméletek közül, melyek némely írónál, váltó elméleteikkel egészen egybevágnak, — itt csak a legfontosabbakat emelem ki.

Voltak írók, mint SOUCEAY,¹ GRÜNDLER,² BORNEMAM³ de különösen EINERT, kik a bemutatóra szóló papirokat egyenesen kereskedelmi papirpénznek nyilvánították.

EINERT az 1839-ik év folyamán Lipcsében megjelent — «Das Wechselrecht nach dem Bedürfniss des Wechselgeschäfts im XIX. Jahrhundert» című híres munkájában⁴ nézetét azon értelemben formulázza, miszerint az au porteur papir, keletkezése szerint ítélve, a kötelmi jogba tartozik ugyan, de tovább adása után ezen jellegét elvesztvén, a kereskedelembe fizetési eszközül szolgál. EINERT ezen nézete még kevésbé elfogadható, mint az avval azonos alapon nyugvó váltó elmélete,⁵ mert hiszen a bemutatóra szóló papiroknak nem szükségképeni, azaz lényeges kelléke, hogy — mint a váltó — csak pénzre és határozott összegre, kiállítva legyenek, hanem szólhatnak határozatlan pénzösszegre mint a sorsjegyek, vagy ingó dolgokról mint pld. a hajós elősmervények stb.

A papirpénz — eltekintve a kényszer-folyamtól — mindig csak pénzjegy (Geldzeichen), mely a forgalomban bizonyos pénznemet helyettesítvén, csak mint értékmérő csere- és fizetés-eszköz szerepel⁶ holott a bemutatóra szóló papirok általában ezen tulajdonságok egyikével sem dicsekedhetnek.

MÜHLENBRUCH⁷ a kérdésben forgó papirokat nem kereskedelmi papirpénz, hanem kereskedelmi áruknak akarja tekinteni. A bemutatóra szóló papirok — úgy mond — oly kötelezettséget tartalmaznak, melynek hitelezője a kötelem keletkeztekor egészen ösmeretlen. Miután ez a római és a modern jog alapelveivel határozott ellentétben áll, miután továbbá a római és a modern jog szerint, nem a kötelmek, hanem csakis azoknak gyakorlása engedményeztetik, — holott a bemutatóra szóló papiroknál maga a kötelem az engedményezés tárgya, — igen világos: miszerint ez utóbbiak, — jogi természetükre nézve, az állampapirokkal hasonlóak, és ép úgy mint ezek, csak *kereskedelmi áruknak tekinthetők.*

Továbbadásuk, nem az azokban kifejezett pénzösszeg, hanem éppen úgy mint az áruk, a kereslet és kínálat törvényei szerint képződő csereérték — árfolyam — szerint történik. UNGER⁸ KUNTZE⁹ megtámadták ugyan ezen elméletet; — érveik azonban véleményem szerint, nem annyira hatályo-

sak, hogy önmagukban véve Mühlenbruch teoriáját halomra dönthetnék.

Logikailag hiányosnak állítja UNGER és KUNTZE ezen elméletet azért, mert azon következtetéseket, melyeket MÜHLENBRUCH a bemutatóra szóló papirokról levezetni vél, — ezen papirok tulajdonságainak nem következményei, hanem ép ellenkezőleg — azon feltételei, melyek alatt csak a forgalom tárgyai lehetnek.

Nagyobb figyelmet érdemel a másik kifogás, mely szerint azon esetben, — ha mint MÜHLENBRUCH állítja — az au porteur papirok elidegenítése, adásvevés útján történék; a kötelezett adós mint utolsó vevő, a vételszerződés megkötésére soha sem mutatna hajlamot, azt visszautasíthatná, hiszen a vételre senki sem kényszeríthető.

MÜHLENBRUCH következtetésének, véleményem szerint — az a leggyöngébb oldala, hogy az adásvevással járó evictiót tüzetesen ki nem fejtí, mert ha az árunak elidegenítéséből származható keresetekkel, a bemutatóra szóló papirosok eladásából eredhetőket szembesítené, akkor lehetetlen, hogy elméletének hibáját be nem látná.

A váltóelméletek tanában előforduló VOLKMAR és LÖWY-féle elmélettel¹⁰ igen analog SCHWEPPE-nek az elmélete, melyet ő is *személyesítési elméletnek* nevez.¹¹

SCHWEPPE *ugyanis, magát a bemutatóra szóló papírt tekinti a kötelem alanyának.*

Az okmány, ugymond, az első hitelezőnek, csak tényleges tartozás folytán állíttatott ki, oly formán, hogy az adós már előre minden engedményezést, — daczára annak, hogy az az okiraton elő sem fordul — jogérvényesnek elősmert. Maga az okirat quasi hitelező, mindenkori birtokosa pedig, annak *szükségképeni képviselője.*

SCHWEPPE, okoskodásában odáig jutott, hogy az okirat bármiképeni megsemmisítésével, a kötelem megszűnését is *nyilván beösméri*, — és ez éppen elméletének legnagyobb hibája, ha már a különben igen veszélyes személyesítési elvet, ki sem fogásolnók.

Ugyanezen eredményhez jut GÖNNER¹² az általa felállított bekebelezési elmélettel (Incorporirungstheorie) melyet jogászai észjárásának elősmérése mellett a következőkben lehetne összefoglalni:

A közönséges kölcsönszerződésről kiállított okirat — az adós és hitelező meg lévén határozva — csakis bizonyítási eszközül szolgálhat.

Az okirat pusztán birtokosa, — a birtok ténye által még semmiféle jogot sem szerez, ellene a hitelező mint tulajdonos, az actio ad exhibendum vagy a rei vindicatioval teljes sikerrel fordulhat.

Ezen két keresetnek tárgya nem is a kötelmi, — hanem annak tartozékára t. i. az okmányra vonatkozó dologbeli jognak a kifolyománya.

Ellenben ha az au porteur papir vindicáltatnék, akkor a keresetnek tárgya nem pusztán az okirat mint accessorium, hanem maga a *követelési jog*, mert e kettő annyira elválaszthatlan, mint a test a lélektől, miből consequenter következik, *hogy az akarat megsemmisítésével, maga a jog is megsemmisül.*

Maga a nagy jogtudós SAVIGNY¹³ a most vázolt véle-

¹ Archiv für civilrechtl. Praxis X. kötet 149. és köv. II.

² Polemik des germ. Rechts II. köt. 22.

³ Systematische Darstellung des preussischen Civilrechts III. köt. 137. és 138. lapon.

⁴ 37. és köv. II.

⁵ APÁTHY: Váltójog.

⁶ L. SÁGHY, «Kötelmi jog» 182–203. lapig.

⁷ Die Lehre von der Cession der Forderungsrechte 459–461. lapon.

⁸ Die rechtliche Natur der Inhaberpapiere 16. l.

⁹ Die Lehre von den Inhaberpapieren 193. lapon.

¹⁰ APÁTHY, id. m.

¹¹ Das römische Privatrecht in seiner Anwendung auf deutsche Gerichte III. köt. 371. §.

¹² Von Staatsschulden, und Tilgung derselben, und vom Handel mit Staatspapieren I. k. 182. §.

¹³ Obligationenrecht II. köt. 99.

ményt osztja, azonban nem hajlandó az ezen elvből folyó összes következtetéseket elősmerni.

SAVIGNY ugyanis a következőkben foglalja össze elméletét.

Igaz hogy valódi hitelezőnek csakis az okirat (jogszerű) birtokosa tekintendő, — ez azonban még nem zárja ki azon vélelmet, mely szerint az okirat tényleges birtokosát tulajdonosnak lehessen tekinteni.

Ezen vélelem kettős jelentőséggel bír, mely abban nyilvánul, hogy a birtokos — a harmadik személyt illető erősebb jog bebizonyításáig — a tulajdonban foglalt összes jogositványokat korlátlanul gyakorolhatja; és az adós, minden további felelősség nélkül neki fizethet.

A követelési jognak átruházása ép úgy foganatosítható, mint a tulajdonjogi, t. i. pusztán átadás által, mert hiszen a követelési jog az okirattól elválaszthatatlan.

A SAVIGNY által felállított elv szintén feljogosítana azon következtetésre, hogy a bemutatóra szóló papírral együtt, a követelés is megszűnik.

Az ünnevelt jogász belátta ezen következtetés helytelen voltát és eltérve az incorporatio elméletétől, azon elvhez ragaszkodott, hogy az *au porteur papirok szintén csak bizonyítási eszközök*. Ha a bemutatóra szóló okirat tulajdonosa, annak birtokából elemi csapás vagy más véletlen esemény által kiesik, és ez alkalommal az okirat megsemmisül, akkor ezen tulajdonos egészen más helyzetben levőnek tekintendő, mint amolyan, a kinek papírpénze a fenti módon menne veszendőbe; mert a pénz értékét magában hordja, illetve az érték a papírban rejlik.

A papírpénznek a tenger hullámai közötti elveszése esetében értéke is elvesz épúgy, mintha az általa képviselt pénzdarabok elsüllyednének, ellenben a bemutatóra szóló papiroknál ez nem állhat, mert *ezek magukban véve semmi értékkel nem bírnak, azok lételettől a kötelelem tartalma egészen független*.

Ezen elméletnek feltétlen követői BLUNTSCHLI¹⁴ és BESELER,¹⁵ kik a megsemmisítési eljárást, csakis a *méltányosság* kifolyományaiként tekintik. GERBER-nél¹⁶ annyiban találunk ezen elmélettől eltérést, hogy szerinte nem a követelési jog, hanem az *adós kötelező akarata* az, a mi az okiratban *megtestesül*. Szerinte nem szükséges hogy a bemutató egyszersmind tulajdonos is legyen, a pusztán birtokos egyszersmind hitelező is.

Az okirat megsemmisülése vagy elvesztése, a kötelelmet teljesen megszünteti¹⁷

RENAUD¹⁸ a kívül lényegileg WALTER¹⁹ is megegyezik az *au porteur* féle papiroknál jogutódlást, singularis successiotképzelt, mely azonban semmi esetre az engedménnyel össze nem téveszthető.

A többiben SAVIGNY felfogásához csatlakozik.

Különös figyelmet érdemel THÖL,²⁰ ki az incorporatio elméletét határozottan rosszalja, az okirat *szerinte csakis bizonyítási eszköz*, melynek jelentősége a perben nyilvánul. A papír pusztán birtoka THÖL szerint kettős legitimatioira szolgál, ugyanis:

1. A papír realizálhatására az adóssal szemben.
2. A követelésnek harmadik személyre való átruházásának lehetővé tételére.

A papír pusztán birtoka mellett a legtagasabb alapon nyugvó vélelemnek kell harcolnia, úgy hogy a célzott érnei akaró ellenbizonyításnak szükségképeni feladata: kimutatni,

¹⁴ Deutsch. Privatrecht 116. §.

¹⁵ System des deutsch. Privatrechts III. köt. 225. §.

¹⁶ Úgyan ily című munkájának 160. §-ában.

¹⁷ U. o. 160. §.

¹⁸ Beitrag zur Theorie der Obligationen auf Inhaber a Zeitschrift für deutsches Recht című folyóirat XIV. k. 315. l.

¹⁹ Privatrecht 257. és 258. §.

²⁰ Das Handelsrecht in Verbindung mit dem Allg. D. Handelsgesetz. 3. kiadás 54—56. §.

hogy azon mód, mely által a birtokos, azzá lett, jogszerűtlen és ennek folytán legitimatiojául sem szolgálhat.

Miután tehát a birtokos, csakis mint olyan a papírral realizálhatja, ennek szükségképeni következménye THÖL szerint, miszerint minden kifogás, mely ellene, a fent jelzett legitimatioik bármelyikének igazolása tárgyában felhozhatók, figyelmet sem érdemel, mert a birtokos, birtokának címét kimutatni nem tartozik.²¹

Ez ellen UNGER részéről igen helyesen az hozatik fel,²² miszerint olyan kereset, melyből ki nem vehető, hogy a felperes saját vagy egy harmadik személy nevében lép — egyáltalában helyt nem foglalhat, de el is tekintve ettől, az adós — igazi hitelezőjét nem ösmervén, a *beszédmi-tás jogával sem élhetne*.

A mindent romanizálni akaró UNGER, a rendeletre és bemutatóra szóló papírok forgalmát a római novatio qualificálása, melynél a hitelező változik, a delegatioara akarja visszavezetni²³

A hirneves tanár következőképen elmélkedik:

A delegatiohoz, hogy a követelés, ténylegesen átruháztassék, a kötelmi viszony az új hitelező és az adós között keletkezzék, ez utóbbinak beleegyezése, és egyszersmind azon ígérete is szükséges, hogy az új hitelezőnek annyit fog szolgáltatni, mint a mennyivel a réginek tartozott.

Ezen elvnek, a rendeletre és bemutatóra szóló papirokra való alkalmazhatása céljából, a nevezett tanár ur *fictiohoz* folyamodik.

Nem szükséges — ugymond — hogy az adós a bemutatóra szóló papír átruházásánál, beleegyezését, éppen személyesen adja, — teheti ezt képviselő által is.

Ezen képviselő a fenforgó esetben maga az átruházó hitelező. A bemutatóra szóló papír kiállítója, ezek szerint, 3 féle nyilatkozatot teszen, nevezetesen:

1. Abstract teljesítési ígéretet a papír vevőjének,
2. annak jogutódjainak, és
3. azon felhatalmazást, mely szerint a kötvény mindenkor tulajdonosa, követelését, harmadik személyre az adós minden további beleegyezése nélkül átruházhatja.

Ezen nyilatkozatok értelmében történik az átruházás is, melynek foganatosítása alkalmával, az átruházó hitelező, kettős minőségben szerepel, t. i. mint átruházó, és mint az adós képviselője.

Ezen elmélet, complicált szerkezete daczára, az *au porteur* papirok benső lényegének, meg nem felel, mert nem találjuk benne azon jogalapot, mely azon jó hiszemű birtokosnak, ki a papírt nem tulajdonostól szerzi — az adóssal szemben önálló követelési jogot ad.

UNGER elméletének ezen gyenge oldalát belátván, rögtön azon vélelmet állítja fel; — hogy a perben a papír birtokosa — pusztán birtokánál fogva, önálló hitelezőnek tekintendő. De még ezen correctura után sem fogadható el ezen elmélet, mivel a felállított vélelem, a kívánt eredményre nem vezet.

Ha ugyanis UNGER, vélelmét, praesumptio juris-nak kívánja tekintetni, akkor megengedendő az adóssnak, hogy a birtok jogszerűtlen voltát, vagy azt, hogy a számtalan előzők egyike, tulajdonos nem volt, *bizonyíthassa*. Ha pedig a vélelem, praesumptio juris et de jure, akkor felesleges a római joghoz folyamodni.

(Folytatása következik.)

Dr. Hexner Gyula.

²¹ Id. m. 54. §. 226. l. «Weil der Inhaber lediglich in seiner Eigenschaft als Besitzer des Papiers die Forderung geltend mache, so falle nothwendig jede Einrede weg, welche ein bestimmtes Legitimationsverhältniss voraussetze. Eine solche Einrede könne gar nicht mit Erfolg vorgeschützt werden, weil der Inhaber weder verpflichtet sei ein bestimmtes Legitimationsverhältniss anzugeben, noch wenn ein solches gegen ihn behauptet wird, sich auf diese Behauptung einzulassen.

²² Id. m. 33. lapon.

²³ Id. m. 111. és 112. lapon.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt
negyedévre ... 3

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozók Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Törvénykezési szemle: Haszonbéri szerződés telekkönyvi bekebelezésének joghatálya. Dr. Impling Konrád kir. törvényszéki bíró urtól. — A bemutatóra szóló papírok jogi természetéről. Dr. Hexner Gyula urtól. — Különfélék.

MEJELÉKLET: Curiai határozatok.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Legislativ szempontból hagyatéki *adósságnak* kell a köteles részt tekinteni. Azon körülmény, miszerint a köteles rész mint a törvényes osztályrész bizonyos hányadaként szokott definiáltatni, arra látszik ugyan utalni, mintha maga a köteles rész is a hagyatéknak egy *hányada* lenne, ámde ha a hagyatékot csak bizonyos vagyontömegnek tekintjük, az örökös minőségnek pedig mint olyannak a mai felfogás szerint különös értéke nincs, miért is a szükségörökösnek az ő köteles része mindig bizonyos pénzösszegben is adható meg, a nélkül hogy jogában állana e miatt pert indítani és köteles részének természetben (vagyis az örökség bizonyos anyagi részének) kiadását követelnie, úgy ebből az következik, hogy a köteles részből származó jog épen csak a hagyaték összes vagyoni értékének bizonyos hányadára irányul.⁹ Ha némelyek erre azt felelik, miszerint a szükségörökösnek érdekében állhat, hogy ne csak készpénzt, hanem bizonyos dolgokat is követelhesen a hagyatékból, úgy nem lehet belátni annak okát, miért forogjon fön ezen érdeke épen csak a köteles rész teljes elvonása esetében, nem pedig akkor is, midőn a köteles rész az illetőtől csak részben vonatik meg, nem is említve azt, hogy az örökségi osztály a legtöbb esetben úgy is a hagyatéki dolgok eladása s a befolyt vételár fölosztása által eszközöltetik.

Nem egyéb, mint az alaki és anyagi szükségbeli örökjog közötti újabb megkülönböztetés lenne oly intézkedés, mely ezt határozná:

«a kinek mi sem hagyatott hátra, az örökössé lesz;

«a kinek a köteles részénél kevesebb hagyatott hátra, az csupán annak kiegészítése iránt perelhet;

«a kinek minden hagyatott hátra, annak abban meg kell nyugodnia, bármiből álljon is az.»

A két első eset alaki, az utolsó eset anyagi szükségbeli örökjogot képezne. Az első esetben a végrendelet és az örökösnevezések részleges megdöntésének, a második esetben csak a kiegészítés iránti pernek (actio suppletoria) lenne helye, a harmadikban végre semminemű jogorvoslat sem léteznék. És mennyi eshetőség határozná ebben a kérdésben? Ha pl. a szükségörökösnek egy paripa hagyatott, majd az alaki, majd az anyagi szükségbeli örökjognak lenne helye, az előbbinek, ha ama paripa az örökhagyó halálakor már

nem élne, az utóbbinak, ha annak értéke 5 forintra szállott volna alá! Avagy a végrendelet tartalma legyen-e irányadó miként a római jogban, a hol JUSTINIANUS az actio suppletoriát csak azon szükségörökösök számára hozta be «quorum mentionem testantes facerint et aliquam eis quantitatem reliquerint», míg azokra nézve, kik a végrendeletben föl sem említették, az inoficiosi querelát hagyta meg? Ez azonban ismét a büntetés álláspontja lenne! Az örökhagyó nem akart semmit sem adni: ezért büntetésül az örökös valóságos alaki szükségbeli örökjogot kap, a kinevezett örökösök pedig az ő javára engedni tartoznak, vagy az örökhagyó kevesebbet akart csupán adni, ez esetben csak anyagi kiegészítés áll be, az örökösök megmaradnak és csupán a hagyatékot terhelő kötelés rész kifizetéséhez tartoznak hozzájárulni.

Nyilván azt kell mondanunk: ha a formális örökös nevezés nálunk szükségtelen és a végrendeletkező a köteles részt készpénzben is jelölheti ki, úgy az ő köteleltsége ma nem terjedhet tovább, mint épen csak ezen pénzösszegre; de akkor ezen köteleltség elmulasztásának nem lehet egyéb következménye, mint hogy a szükségörökösnek keresete van a köteles rész kiutalására s illetőleg megfizetésére, nem pedig az örökösnevezések részleges megdöntése, mert hiszen ezeknek az elrendelésére az örökhagyónak teljes joga volt. A köteles rész hátrahagyásának köteleltsége ehhez képest a hagyatékot terhelő adósság jellegével bír, mely adósság pénzben kiszámítandó és teljesítendő és melynek teljesítésére a jogosítottnak csak egyszerű személyes keresete van, tekintet nélkül arra, vajjon semmi, vagy csak a kelletténél kevesebb hagyatott neki hátra. Valóságos örökössé csak akkor lesz még, ha az örökhagyó őt örökösnek kinevezte, de ekkor is azon esetben, midőn a kelletténél kevesebbre neveztetett ki, szintén csak a hiányzónak utánpótlását követelheti egyszerű személyes keresettel az örökösöktől, nem pedig az örökösök megváltoztatását.

C. Kitagadás. Itt legközelebből meg kell határozni a kitagadás és az érdemtelenség közötti viszonyt. E két fogalom a római jogi tankönyvekben minden belső összefüggés nélkül tárgyaltnak, gyakorlatilag azonban nagyon közel áll a kettő egymáshoz. Mindkettő az öröklésből való kizárást tartalmaz, csak hogy az egyiket az örökhagyó, a másikat a törvény szokta elrendelni. Az okok azonban mind a kettőnél részben ugyanazok, mint p. a római jogban az örökhagyó élete utáni törekvés, hamis feladás, a végrendeletkezésben való meggátlása, örültségében vagy ellenséges fogságban való elhanyagolása. Különbség a kettő között azonban, hogy az érdemtelenség az örökhagyó részéről megbocsátás által sem szüntethető meg, tehát az örökhagyó akarata ellenére is hat, holott a kitagadás az ő akarata ellenére nem történhetik. Ennek az a csodálatos következménye lehet, hogy a kitagadás el nem rendelése, sőt a már elrendelt kitagadás visszavonása dacára az illető még mindig megfosztható, az örökségtől érdemtelenség miatt. Ennek természetesen értelme nincs s ugyanazért a

⁹ Ezen vita hazai jogászaink között is felmerült már. ZLINSZKY IMRE az 1872. évi «Jogtud. Közlöny» 35. és 36. számaiban azt állította, hogy mostani jogunk értelmében a köteles rész természetben lenne kiadandó, holott SUHAYDA JÁNOS az ausztriai praxist védte, mely szerint a köteles rész mindig csak készpénzben szokott nálunk megítélni, mely utóbbi nézethez magam is csatlakoztam. Lsd a köteles részről írt munkám 236. lapját a 8. sz. jegyzet alatt.

porosz, osztrák és szász codexek szerint meg van engedve az érdemtelenség megszüntetése megbocsátás által. Ez annál szükségesebb, mert az érdemtelenség miatti öröklési képtelenség az újabb törvénykönyvekben nem bir többé büntető jelleggel, úgy mint a római jogban, hanem csak az örökhagyóra való tekintetből és az ő érdekében adatik annak hely. Ebből magyarázható például, hogy az örökhagyó élete utáni törekvés az ausztriai polgári törvénykönyvben képez ugyan érdemtelenségi, de nem kitagadási okot, holott a porosz Landrechtben épen megfordítva kitagadási, de nem érdemtelenségi ok az.

A francia jog itt egészen más álláspontot foglal el, a mennyiben nem is engedi a réserveből való kitagadást, mert az egész végrendelkezés úgy is csak a portion disponiblere szorítkozik, a réserve pedig ettől egészen függetlenül törvénynél fogva deferáltatik. Másrészről azonban fölvette az indignité fogalmát, mely természetesen a réserve nézve is áll. Ennek eseteihez azonban az örökhagyó élete utáni törekvések és hamis bevádolások is számíttatnak, melyek egyebütt mint kitagadási okok szerepelnek. Az indignité, miként a római jogban, nem szüntethető meg az által, hogy az örökhagyó az illetőnek megbocsát, mi végeredményében annyi, mintha az illető az örökhagyó akarata ellenére törvénynél fogva tagadtatott volna ki az örökségből. Ez bizonyára nem ajánlatos és koránt sem igazolható avval, hogy a réserve elidegeníthetetlen családi vagyont képez. Ilyen volt az igenis a régi francia jogban, de az új jogban a légitime-mel való egybekapcsolás folytán egyszerűen köteles részszé lett. Méltán követelték is már Franciaországban a kitagadás behozatalát. Midőn pedig BOISSONADE ez ellen nyilatkozik, mert — ugymond — további kitagadási okokra szükség nincs és az atyák részéről «la colére et le ressentiment» kedveményt nem érdemel, úgy egészen feledi, hogy a kitagadás tulajdonképen enyhébb, mint az indignité.

Mindenesetre elsőbbséget érdemel a kitagadási elv. Természetesen erre sem lenne szükség, ha a törvényhozás a teljes végrendelkezési szabadságot léptetné életbe. Relatív végrendelkezési szabadság mellett annak jelentősége tetemesen csökkenne ugyan, de idegen személyek kinevezése tekintetében még mindig válnék az alkalmazhatóvá.

Ha már most a kitagadási okokra áttérünk, legelső kérdés: a törvényben soroltassanak-e föl egyes speciális okok, avagy nem-e célszerűbb, ha a törvény csak annyit követelne, hogy az örökhagyó a kitagadási okot tüzetesen tartozzék fölemlíteni, ennek alaposságát pedig minden concret esetben a bíró fogná tekintettel a fenforgó életviszonyokra eldönteni? A kitagadási okoknak egymástól elkülöntése ugyanis tulajdonképen már nem tartozik a jogtudomány feladatához, hanem e tekintetben a népben uralkodó erkölcsi nézetek, szokások és különböző felfogások lehetnek csak irányadók; és ha a törvényhozó maga kísérti meg az egyes okok megállapítását, mindig kiteszi magát azon veszélynek, hogy a kelletténél több vagy kevesebb okot nevez meg és hogy az egyes okok szó szerkezetével csaknem megoldhatatlan ellenmondásokra szolgáltat alkalmat. Nem kell messze mennünk és csak a justinianusi 14. kitagadási okot átnéznünk és az újabb törvénykönyvekben felsoroltakkal egybe hasonlítani, hogy legott arról győződjünk meg, mennyire függ itt úgy szólván minden a népszokástól, és mily nehéz az egyes okok között tüzetes határvonalat húzni. A bíró belátása itt elengedhetetlen, egyes meghatározott okok fölállítására pedig mégis mintegy

magától a törvény egyes határozmányaihoz való szorítkozásra vezet.

Mindjárt az alapelnél azon kérdés merül föl: vajon csak az örökhagyó irányábani büntettek vagy vétiségek képezzenek-e kitagadási okokat, vagy a gyermek egyébképi életmódja is? A legújabb codex, a szászországi polgári törvénykönyv, csak az előbbieket ismeri el kitagadási okok gyanánt; ámde nem egyeznék-e a nép erkölcsi érzületével, ha azokon kívül durva becsstelenítő büntettek, erkölcstelen és ledér életmód, főleg leányoknál, kitagadási okok gyanánt elismertetnének? Helyes-e az, hogy az atyának hátra kell hagynia börtönben ülő fiának, vagy a kéj-házakban fetregő leányának, kik csak szégyent és gyalázatot hoznak az ő fejére, a köteles részt, holott jól tudja, hogy azt, mihelyt arra szert tesznek, a legkönnyelműbb módon el fogják tékozolni? Midőn az ausztriai polgári törvénykönyv «a közérkölcsiséget sértő botrányos életmódot», a porosz Landrecht pedig «a durva gonoszság, botrányos magaviselet, alávaló életmód általi önbecstelenítést» is kitagadási okoknak nyilvánítja, úgy ezen kifejezések szerencsétlenül vannak ugyanválasztva, de az alap gondolat kétségtelenül helyes és a nép gondolkodásmódjának teljesen megfelelő. Midőn pedig a szász codex mindezt elhagyja, de a gyermekek házasságát a szülők beleegyezése nélkül kitagadási oknak nyilvánítja, igazságosan jár-e el? Egy tiszta szerelemből, csak hogy a szülők akarata ellenére kötött házasságot megbüntessünk, az ő akaratuk ellenére üzött fajtalan életmód ellenben jutalomban részesüljön? Nem botrány-e ez?

Leghelyesebb lenne még, ha e kérdés fölött egy a nép kebeléből választott esküdtszék (mint Rómában a centumoirális bíróság) ítélne teljes szabadsággal. Mint hogy azonban ez nálunk keresztül nem vihető, nem szabad legalább azon álláspontra helyezkedni, miszerint a kitagadási okok a minimumra szorítandók, sőt épen ellenkezőleg, el kell ismerni az atyának erkölcsbírói jogát, miszerint azt, a ki gyermekei közül érdemtelen, az örökségből kizárhassa és a vagyont érdemesebbeknek hagyhassa. Korunknak egyik kishitű jellemvonása, midőn azt hiszi, hogy a kitagadási okok lehetőleg kevesbítendők.

Ha az egyes okokon végig tekintünk, két kategóriát kell megkülönböztetnünk, u. m.

1. az örökhagyó elleni vétiségeket,
2. a gyermeknek saját gyalázatos és becsstelenítő életmódját.

Ad 1. Az örökhagyó elleni vétiségeknél a római, porosz és szász törvénykönyvekben, valamint a MOMMEN-féle törvénytervezetben bizonyos speciális esetek vannak felsorolva; az ausztriai polgári törvénykönyv ellenben mellőzi ezen casuistikát és az összes eseteket egész általánosságban ekkép foglalja egybe: «ki az örökhagyót gonosz szándékkal becsületében, testében, vagy vagyonában annyira megsértette, vagy sérteni törekedett, hogy ellene hivatalból, vagy a sértett kívánatára, a büntető törvények szerinti eljárásnak helye lehet.»¹⁰ Ezen intézkedés tagadhatatlanul igen tág, de úgy a dolog természete, mint külső szerkezet szerint kétségtelenül helyesebb, csak hogy ezen mondat «hogy a büntető törvények szerinti eljárásnak helye lehet» mégis kissé határozatlan, mert ehhez képest igen könnyen még csekélyebb sértések, sőt kisebb szerű vagyoni károsítások is a kitagadást indokoltá tehetnék. Mindenesetre kellene bizonyos határt vonni a büntetések nagysága szerint.

¹⁰ A polgári törvénykönyv nem ugyan a kitagadási, hanem az érdemtelenségi okok között említi ezeket (540. §.), de mivel megengedi a megbocsátást, ezen körülmény a jelen kérdésnél közömbös.

Pl. a német büntető törvénykönyv szerint elégséges lenne a kitagadást a büntettek szorítani, a vétségek közül legfeljebb azokra, melyek legalább 3 évi fogsággal büntetnek.

Minden törvénykönyv azonfölül még azt az intézkedést is tartalmazza, miszerint kitagadási okot képez, «ha a gyermek örült vagy egyéb szükségben szenvedő szülőjét segítség nélkül hagyta». Ezt az okot azonban már a fogalom határozatlansága és a körülmények különfélesége miatt jól meg kell előbb fontolni. Határozottan elvetendő azonban a szász codex ama további oka «ha a gyermekek a szülők akarata ellenére házasságra lépnek». A szerelem nem büntett, mihelyt magában véve megengedhető, habár esetleg a szülőknek nem tetszenék is.

Ad 2. A gyermekek egyéb életmódja tekintetében azoknak súlyos becstelenítő büntetteit bizonyára föl kell venni a kitagadási okok közzé. A határvonalat azonban nehéz itt megállapítani. Az ausztriai polgári törvénykönyv minimum gyanánt húsz évi börtönt vesz föl; a német büntető törvénykönyv szerint tán 10, vagy legalább 15 évi fegyházbüntetést kellene minimum gyanánt elfogadni, mert 15 év a leghosszabb időleges fegyházbüntetés.

Nagyobb nehézségekkel jár az egyéb becstelen életmód miatt kitagadási okok határvonalának megállapítása. Leányoknál ugyan a ledérség, iparszerű fajtalanság meglehetősen támpontot nyújt; fiuknál azonban nincs ehhez hasonló meghatározott viszony. Itt a tulajdonképi büntettekől eltekintve, legfeljebb csak a kicsapongó, iszákos, kóborló életmódot lehet becstelenítőnek nevezni, mely a szülőket a gyermek kitagadására följogosíthatja.

Mindezen esetekben természetesen igen sok függ a szülők állásától és életmódjától, valamint attól is, vajjon nem-e magok okai a gyermekek gyalázatos és becstelen életmódjának. Ennek bővebb fejtegetése azonban már nem tartozik a jelen értekezés körébe.

Dr. Bozóky Alajos,
nagyváradi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

A törvényhozó az ily kétes becsü gyakorlati példákra a törvénykönyv alkotásánál nem lehet tekintettel, miután azok épen ellenkezőleg gyakorlati esetekkel ellen sulyozhatók.

Hanem nem kell, nem szabad az államnak halállal büntetnie azért sem, a fenebb már említett jogi indokon kívül, mert a büntetés teljesen kizárja a javíthatást, holott az állam rendelkezése alatt áll oly eszköz a büntetésre, mi aképp pótolja a halálbüntetés helyét, hogy egyszersmind a bűnös javítása is lehetséges. Hisz a gyakorlat igazolja s maga a gyilkosság jellege sem zárja ki a bűnös javulását, s ha nagyobb is a bűnösség mérve, de a javítás eszközei is megfelelőleg huzamosabban hathatnak.

A halálbüntetés nem arányosítható a bűnösség kisebb-nagyobb mérvéhez, nem osztékony, s így az igazság követelményeit e tekintetben sem elégíti ki.

A legnagyobb mérvben helyrehozhatlan és el nem engedhető, ha már végrehajtatott s pedig az ártatlan kiontott vér fölkiált az égre s inkább szabaduljon meg száz bűnös, minthogy egy ártatlan legyen eképp meg büntetve.

Áll ez különösen akkor, midőn a büntető igazságnak más mód is kínálkozott a bűn megtorlására, s ő mégis ezt választá.

Azért, hogy példás, még nem látjuk eléggé indokoltnak az alkalmazást, valamint az által sem, hogy gátló ártani és személyes, mert mind e tulajdonok feltehetően a börtönbüntetésnél is, miután mint láttuk épen javaslat is tétetett a halálbüntetés zárthelyen végrehajtására s másfelől helyes építkezés és gondos felügyelet mellett a szökést is lehetlenné lehet tenni.

Emellett hova tovább azon államok is, melyek a halálbüntetést alkalmazzák, mind inkább megszorítják a büntettek számát, melyekre alkalmazni lehet s mindinkább körvonalozzák a feltételeket, melyek mellett halált mondhatni a bűnös fejére.

Azon körülmény sem elegendő biztosíték az alkalmazásnál, hogy önbeismerés esetén lehessen csak alkalmazni s erre vonatkozólag teljesen osztjuk FRIEDMANN nézetét: Ezzel a büntetés megválasztása a bűnös kezébe volna lefektetve s a makacs, rögzött gonosztevő a ki szemtelenül lesz képes tagadni, mindig ki fogja kerülni a halálbüntetést. A bűnbánattal megtérő pedig áldozatul esend. Ki fog irtatni a társadalomból a ki megtért, s meg fog ennek árán maradni a veszélyesebb, i. helyen 227. l.

Épen illusztrálja a mondottakat a legközelebről lefolyt Farkas Béni és társai féle bűnper, hol Krochmalnik, a ki mindent őszintén bevallott, halálra ítéltetett, míg a mindent állhatatosan tagadó Farkas Béni, a főczinkos, élethossziglani börtönre ítéltetett.

Nem szabad viszont felednünk azt sem, hogy nem egy államban mondatott már ki a halálbüntetés eltörlésének szüksége s tényleg el is töröltetett; az elméletben sem védik már a legtöbb jogi szempontból, hanem fentartását szükségességével igazolják.

Szűk terünk nem engedi meg, hogy e kérdéssel még részletesebben foglalkozzunk, miképp azt fontossága megérdemelné, de talán már is túl terjeszkedtünk azon körön, melyet ez értekezés keretében elfoglalnia szabad lett volna.

Azonban végeredményül engedjék meg nekünk kijelenteni: a halálbüntetést eltörlendőnek javasoljuk: mert jogilag nem áll hatalmában az államnak e büntetést választania akkor, midőn a büntetés célját másképp is elérheti. A büntetés kelleit tekintve nem alkalmazható, mert a) nem javító; b) mert nem arányosítható; c) nem osztékony; d) helyre nem hozható; el nem engedhető; míg ezzel szemben azon tulajdonai, hogy: példás, személyes, ártani gátló, a büntetés kevésbé fontos kellei, vagy ha fontosaknak is tekintetnek, a börtönbüntetésnek is tulajdonai.

A lélektani szempontok, az emberiség követelményei tekintetéből a különböző büntetőjogi teoriákhoz képest pro és contra felhozott érvek tárgyalása szintén érdekes leendett, de itt csak áttekintést óhajtottunk adni, s az okok ismertetését, melyek bennünk a halálbüntetés eltörlésének szükségessége iránt való meggyőződést érlelik meg.

Az egyes írókat, kik a halálbüntetés mellett vagy ellen nyilatkoztak, olvashatni SZEMERE id. m. befejező részében: PAULER id. m. 139. és 148. l. u. o. az irodalom átnézetében a 167—169. lapokon.

A testi büntetések.

Ha az előző századok büntetés rendszerén végig pillantunk, a testi büntetéseket igen gyakran és számos variációban előfordulóknak találjuk.

Majd mint megcsonkítása a testnek fordul elő, majd pedig bizonyos számú vessző, bot, korbács vagy más ilyes eszköz által kimérendő ütésekkel állott s

különösen a nép alsóbb osztályai ellen vétetett alkalmazásba, s test fenytőnek nevezetett.

Különösen alkalkaztatott mint mellékbüntetés valamely más büntetési nemmel, mint főbüntetéssel.

A testcsonkítások például mind a mellett, hogy már mint önálló büntetések nem tartattak fenn, mint mellékbüntetés súlyosbításul adattak a halálbüntetéshez; a testi büntetések másik, már említett faja önállóság is alkalmaztatott a vétségek és kihágásoknál, de gyakran szolgált fegyelmi fenytőkül és a börtönbüntetés súlyosbításul.

Czéljuk volt leginkább az elrettentés s némileg a csonkítóknál a további bűnözés megakadályozása (pl. ha a rágalmozó nyelve kitépetett).

Kifolyása volt ez a régiebbek elveinek a büntetésrendszer megállapításánál, mely mindig arra volt számítva, hogy a polgárok lehető borzadálylyal gondoljanak az állam büntető hatalmára, mely mindig az érzékiségre iparkodott hatni; mely az embert nem mint eszes lényt tekinté, hanem mint pusztán érző állatot, s nem arra iparkodott hatni mi az embert a bűn elkövetésére bírja, az eltökélést bevégezni siettet; szóval nem a belsőre, a lélekre: hanem az érzékiségre, s pedig ha ez sokaknál érzékeny fájdalmakat is okozott, de azok csakhamar el is multak.

A mi tulajdonságait illeti: igaz, hogy osztékonyak, arányosak, személyesek s talán példásak is, de helyrehozhatlanok; nemcsak nem javítók, de a legtöbbször a szégyenérzet, a becsületesség még meglevő szikráját is kioltják; eredményeikben meg nem becsülhetők, mit el nem hárít az, hogy orvosi szakértői vélemény kéressék ki előbb a büntetendőről, ha alkalmazható-e rá, mert egy ily általán felületes vizsgálat arra nem elégséges, s még részletes vizsgálat mellett sem határozhatja meg az orvos, nem lesz-e a büntetésnek kártékony hatása az életre vagy legalább az egészségre.

Továbbá, nem egyenlő, mert mint már említők leginkább s kizárólag az alsóbb néposztályok tagjaira alkalmaztatik, melyet így a másikkal szemben maga a törvény lealázó helyzetbe rendel, mi egy magában elég volna érvül valamely büntetési eszköz eltörlésére.

Nem egyenlő azért sem, mert hatása leginkább attól van függővé téve, milyen a bűnös testi szerkezete, mily foku érzékenységgel bír, vagy talán már hozzá is szokott, minek alkalmazása idején nem egy esete adta elő magát.

E mellett mód van nyujtva, hogy a büntetést alkalmazó közeg kijátszhassa a bíró czélját, enyhébben sujtván a bűnöst, semhogy fájdalmai érzékenyek lehetnének, vagy talán boszúból súlyosabban, mint az a bíró czélzatában feküdt.

A testcsonkítók ellen nem is kívánunk szólni. Szólóbban beszél azon körülmény, hogy minden művelt országban megszűntek alkalmaztatni s nem is lehetett kifolyása egyébként, mint a talio elvének, esetleg, hogy örök emlékül szolgáljon a büntetettnek az állami büntető hatóságról, s minél muveletlenebb volt valamely nép, annál sürűbben találunk bűnösöket e büntetéssel sujtva és annyiféleképp alkalmazva, mintha csak versenyre keltek volna a nemzetek, melyik tudja találékonyaságban, a kivitelre szolgáló eszközök választásában s kegyetlenségben a kivitel körül a másikat felülmulni.

Szomorú volna, ha egy műveltségben a kor színvonalán álló népnél még ma is népszerűek lennének a testi büntetések, legyenek akár csonkítók, akár fenytők, s igen szépen mondja BERNER: «Weil sie der öffentlichen Meinung im gebildeten Theile des Publikums widerstrebt so kann ihre Vollziehung wohl Mitleid mit dem Sträf-

linge, Unwillen gegen die Behörde, aber keine Genugthuung hervorrufen.

Auch der Verbrecher, der geprügelt wird, kommt dabei nicht zu dem Bewusstsein, dass ihm sein Recht widerfahre, sondern er empfindet diese Verletzung seiner Persöhnlichkeit als eine rohe und unsittliche Gewalt» (id. m. 200. l.).

A szabadság-büntetések.

Az emberi szabadság korlátozása különféleképp szolgálhat eszközül a büntető hatalom gyakorlásához: mint belebbezés, számüzés, elszállítás és a letartóztatás.

Régebben főleg az előbbieket voltak szokásosak, míg a börtönbüntetés csak a canonjog szelidebb elveinek érvényre jutásával lett gyakoribb alkalmazást.

A belebbezés ugyszólva nem is nevezhető büntetésnek s inkább politikai vétségeknél alkalmaztatott, midőn a vétkes jelenléte könnyen zavar vagy botrányokra szolgáltatott volna alkalmat s nem egyszer épen a bűnös személye biztonságának megóvására látszott alkalmasnak.

A számüzésnél fogva a bűnösnek megtiltatik honában tovább tartózkodni, de megengedtetik azon kívül bárhol élni, míg az elszállítás büntetése szerint valamely tengeren tuli gyarmatba szállittatik a bűnös s e tartózkodási helyét elhagynia meg nem engedtetik.

A belebbezés, mint már említettük is, a büntetési nemek közt jóformán helyet se foglalhatna. A számüzés főleg egyenlőtlenségnél fogva nem ajánlatos, mert míg a kinek pénze van, vagy beszél az idegen nyelveket, az könnyen megél: e mellett súlyossága a szerint lesz kisebb, nagyobb, a mily mértékben heviti valakinek keblét a honszeretet lángja.

S ha minden államban elfogadtatnék büntetési nemül, nem vezetne egyébre, minthogy egyik állam átszállítaná saját gonosztevőit a másikba, kik helyett ez viszont sajátjait transportálná, s egy oly csere volna ez, mely mellett a jogbátorság szenvedne legtöbbet.

Az elszállítás a szabadság-büntetések ott említett fajai közt legkevésbé védelmezhető, oly tájakra, égalt alá vitetvén a rabok, hogy ha még a fáradságos tengeri ut alatt ki nem merült volna életerejük, vagy az oczeán hullámaiban nem letek a bűnösök sirjokat, a hirtelen légváltozás, a tropicus hőség, a szokatlan életmód, Siberia örökös fagya, az ólombányák öldöklő legeássák meg azt s midőn a büntetést a bíró kiszabja, legkevésbé sem láthatja be az okozandó roszak nagyságát s a bekövetkezhető esélyeket.

A szabadság-büntetések legfontosabb alakzatai a letartóztatás különböző változataiban.

A szabadság megszorítása valódi roszak foglal magában a bűnösre nézve, mert habár a pár napi fogság még könnyen elviselhető, de huzamosabb időn keresztül érezve súlyossá válik, mert alig van ember, kinek ne képezné drága kincsét a szabadság, s ép azért ne érezné bűne következményeit, midőn épen e drága kincsétől fosztatik meg rövidebb-hosszabb időre.

E mellett a büntetés kellékei leginkább összpontosulnak benne: arányos, osztékony, ha helyre nem is hozható, de megbecselhető; alkalmazásával a javítást eszközölnie leginkább hatalmában áll az államnak, személyes, példás és népszerű is. Emellett más szempontoknak is megfelel, mert gátló ártani, bizonyos, erkölcsi, emberies stb.

A becsületbüntetések.

A becsületbüntetések 3-féle neme ismeretes: meg-szégyenítők, meggyalázók és megbecstelenítők.

A megszégyenítés részint pl. bírói megdorgálásban állhat, részint a sértés visszavonásában, bocsánatkérésben.

Inkább csak a fegyelmi fenytékek sorába foglalhatnak helyet s belső értékek vajmi kevés van s kinek a hazugság természete, a képmutatás mestersége, annak az ilyes megkövetés-féle büntetés nem sok főfájást okoz, s e mellett nevetséges is bíróilag itélni arra valakit, hogy a sértett kövesse meg, illetőleg a sértést vonja vissza, minek csak akkor van belső értéke, ha minden kényszerítés nélkül történik, ha a vélemény és nem a jelentkezési mód, a szó, a kifejezés változott, már pedig a gondolatot még mindaddig nem sikerült korlátozni sem azt kényszeríteni.

A meggyalázó becsület büntetések a javítási elmélet érvényre jutásával tarthatatlanokká váltak s megszűnt a büntetés e neme látványosság, gúny tárgyává tenni a bűnöst, s míg a testfenyítő büntetések mellett még néha

megmaradhat a lélek nemessége, a büntetések e faja egyenesen a lélek meggyilkolására volt hivatva: mintha csak egy cél lebegett volna azok szeme előtt, kik ily törvényeket alkotának, mesterséges utakon minél aljasabb gonosztevőket képezni a társadalom számára. Eszközei voltak a bélyegzés, bitóhoz, szégyenfához (pellengér) kötés, hajlenyírás és ki tudná előszámlálni mindazon fajait, melyeket a kificzamodott észjárás kigondolhatott.

Megbecstelenítők azon becsületbüntetések, melyek a bűnöst nemcsak a büntetés tartamára, de azután is egyideig politikai jogainak gyakorlásától felfüggesztik, de melyek szintén csak kellő óvatosság mellett használhatók, nehogy oly szélsőségre nyissanak utat, milyen a polgári halál intézménye volt, hol a társadalomban élő ember mintegy elszigeteltetett, feloldatva még a családi kötelékek is, melyeket pedig a természet szentesített.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Haszonbéri szerződés telekkönyvi bekeblezésének joghatálya.

Azon kérdésre nézve: hogy a haszonbéri szerződés telekkönyvi bekeblezéséből mily jogok származnak a bérelő részére az ingatlannak későbbi tulajdonosa ellenében, tanulságos a következő jogeset:

W. I. 1862. évi jan. 1-től fogva 6 évre haszonbérbe vette P. V-nek birtokát. 1867. évi jan. 22-én, tehát még a bérleti idő tartama alatt, a haszonbér iránt az 1868. évi jan. 1-től számított újabb 6 évre szerződött, és ezen *második* szerződést 1867. jan. 25-én telekkönyvileg bekebleztette. A birtokot 1868. jul. 15-én W. A. vette meg, és — habár ez a törvényből is folyik (austr. ált. polg. tkönyv 1095. §-a) — a vételszerződésben határozottan kikötött, hogy a vevő a haszonbérelő irányában kötelezettségeket magára vállalja.

Az 1867. évi jan. 22-én kötött második szerződés szerint a tulajdonos köteles volt a bérelő által a birtokon emelendő új épületeket a haszonbéri idő lefolyta után átvenni s azok becsértékét a bérelőnek megtéríteni.

A második szerződés szerinti bérleti idő — mint mondtam — csak az 1868. évi jan. 1-jével vette kezdetét; de a bérelő, ki az első szerződésnél fogva előbb is a jószág birtokában volt, már az 1867. év folyamán gazdasági épületeket emeltetett a jószágon, melyek a bérleti idő lejártá után — 1874-ben előleges bírói szemle útján 1304 frt 22 kr-ra becsültettek.

Ezen összeg iránt W. I. az új tulajdonos W. A. ellen, mint a kit a vételt megelőzőleg bekeblezett haszonbéri szerződés szintén kötelez, rendes keresetet indított.

Alperes azzal védte magát, hogy ő a haszonbéri szerződés bekeblezése által felperes irányában csak azon épületek becsértékeért vált kötelezetté, melyeket felperes a szerződésben kikötött haszonbéri idő tartama alatt állíttatott fel; míg felperes azt vitatta, hogy az ő dologbani joga a haszonbéri szerződés bekeblezésekor keletkező, alperes mindazon új épületek értékét köteles megtéríteni, melyek a bekeblezés óta, habár a bekeblezett szerződésben kikötött idő kezdete előtt emeltettek.

Az eljáró törvényszék az alperesi védelemhez képest felperest keresetével elutasította.

Az ítélet indokaiban a törvényszék elismeri azt, hogy miután az 1867. évi jan. 22-én kötött szerződés 1867. jan. 25-én telekkönyvileg bekebleztetett, a bérelőnek joga dologbani joggá vált, és mint ilyenben alperes is megnyugodni tartozott, ki a kérdéses birtoknak tulajdonjogát az 1868.

évi jul. 15-én kötött adásvevési szerződésnél fogva utóbb megszerezte.

«Daczára azonban annak, hogy a haszonbéri szerződés még 1867. évi jan. 22-én kelt és jan. 25-étől számított elsőbbséggel bekebleztetett, az ebben a bérbeadó s a bérelő között szabályzott jogviszonyoknak, az ebben alapuló jogszükségoknak és kötelezettségeknek hatálya mégis csak 1868. jan. 1-jével mint a bérlet első napjával veszi kezdetét; a szerződés korábbi megkötésének is telekkönyvi bekeblezésének csupán az lévén következménye, hogy felperes a bérletjoga és ebből folyólag a birtoknakhasználatára a szerződési időn belül — a bérbeadó tulajdonos ellenében szerződés megkötésének napjától, a telekkönyvi bekeblezés idejétől kezdve pedig minden harmadik személy irányában *előre* biztosítva volt; a nélkül, hogy e miatt a bérelő követelhetné, miszerint a szerződés intézkedései a bérleti idő előtti cselekmények jogkövetkezményeinek megítélésénél is irányadókul és kötelezőkül tekintessenek.»

«Ennél fogva, és miután csakis a bérleti szerződés telekkönyvi bekeblezése által keletkeztek felperes és alperes között közvetlen jogviszonyok, a mennyiben felperes az általa a kérdéses birtokon tett építkezések értékét követeli, ezen követelést alperes ellenében csupán az esetben érvényesítheti, ha az építkezések a bérleti időn belül történtek, úgy hogy azokra a bekeblezett szerződés 4. pontja alkalmaztathassék; míg a korábbi építkezések költségeit csak az akkori tulajdonostól követelhetné, akár előbbi bérszerződés, akár azon jogczim alapján, hogy idegen földön hasznos épületeket emelt.»

A budapesti kir. ítélő tábla más véleményben volt, és alperest 1304 frt 22 kr-ra megfizetésében elmarasztalta.

Indokul adja: hogy az 1867. jan. 22-én kelt haszonbéri szerződés az abban foglalt jogok és kötelezettségekre nézve felperes irányában kötelező hatálylyal bír, mivel a szerződés alperes tulajdonjogát megelőzőleg lett a haszonbér tárgyát képező ingatlanokra bekeblezve, s így felperes dologbani jogot nyert.

«Felperes dologbani jogából pedig következik, hogy a haszonbéri szerződésből keletkezett jogait alperes mint realis kötelezettje ellen érvényesíthesse: mert azon körülmény, hogy felperes a haszonbéri szerződésben megengedett építkezéseket a második haszonbéri idő tartama előtt teljesítette, az ő jogaira nézve korlátozó befolyással nem lehet, mivel követelésének rangsorozata nem a haszonbér kezdetétől, hanem a bekeblezéstől állapítandó meg; és mert alperes a tulajdonjogot már oly időben szerezte, midőn a második haszonbéri idő is bekövetkezett, és így a haszonbéri szerző-

désből folyó kötelezettségek teljesítését a beruházásoknak időelőttisége által magától el nem háríthatja.»

Felületesen tekintve helyesnek tűnik fel a másodbíró-sági ítélet és annak indokolása: Felperes a haszonbéri szerződés telekkönyvi bekeblezése által dologbani jogot nyert; jogának elsőbbsége 1867. évi jan. 25-től mint a bekeblezési kérvény beadásának napjától számíttatik; és ezért az ezen napon tuli építkezések becsértékét alperes, ki az ingatlanok tulajdonát utóbb, tehát már a teherrel együtt megszerezte, megtéríteni köteles.

Az alaposabb vizsgálatot azonban ezen ítélet ki nem állja.

Téves már azon nézet, hogy daczára annak, miszerint felperes a haszonbéri szerződésben megengedett építkezéseket a bérleti idő tartama előtt teljesítette, a szerződés bekeblezésénél fogva *kereseti követelésének* rangsorozata mégis nem a haszonbér kezdetétől, hanem a bekeblezéstől volna megállapítandó.

Mert felperes javára nem a kereseti vagy más követelés erejéig *zálogjog*, hanem *haszonbérleti jog* kebleztetett be. Felperesnek a bekeblezés által alperes irányában nyert elsőbbsége tehát korántsem arra vonatkozik, hogy valamely pénzbeli követelése a birtokból mint jelzálogból kielégítendő, hanem csupán arra, hogy ő a birtokot tekintet nélkül a tulajdonos személyében a szerződés bekeblezésénél később bekövetkező változásokra, 1868. évi jan. 1-étől kezdve 6 éven át a szerződésben megállapított jogokkal és kötelezettségekkel haszonbérben tarthassa.

Felperes a haszonbéri szerződés telekkönyvi bekeblezése s így haszonbérleti jogának dologbani jogra emelése által bármely személy irányában 1867. évi jan. 25-én elsőbbséget, de elsőbbséget csupán *oly jogokra nézve* nyert, melyek az 1868. évi jan. 1-től fogva lesznek gyakorolandók.

Magától azon körülményből tehát, hogy a haszonbéri szerződés, mely szerint a haszonbér kezdete 1868. jan. 1-re volt kitűzve, már 1867. jan. 25-én bekebleztetett, époly kevéssé következik az, hogy a szerződés határozmányai, a bérlet által 1867-ben emelt épületekre alkalmaztassanak, mint követelhetné volna a bérlet, hogy a bérlemény neki azonnal a szerződés bekeblezése után átadassék.

Igaz, hogy a haszonbéri szerződés bekeblezésénél fogva alperesre átszállott azon szerződési kötelezettség is, mely szerint a birtokon a bérlet által emelendő új épületek becsértékét a megvett birtok értékének erejéig megtérítse. De csak azon épületek értékét, melyek a haszonbéri idő tartama alatt, tehát az 1867. jan. 1. és 1872. dec. 31 közötti időben fel lettek állítva.

E tekintetben ugyanis nem azonosítható azon viszony, melyben a haszonbérbeadó azzal melyben a birtok utóbbi megvevője áll a haszonbérlethez.

Megvitatást tűr ugyan még az is, valjon a haszonbéri szerződés megkötése után, de a haszonbéri idő kezdete előtt emelt épületekre a szerződés határozmányai *egyáltalában* alkalmazhatók-e? Mert végre is a haszonbéri szerződés hatálya csak a szerződésben kikötött idővel, a bérlet átadásával kezdődik. De ha a haszonbérbeadó ellen támasztott követelésről volna szó, a jelen esetben érvényesíthető az, hogy felperes a szerződés megkötésének idejében szintén bérletje volt már a birtoknak; hogy az előbbi tulajdonos irányában az új szerződés a bérletnek csak meghosszabbítását jelentette; és hogy a tulajdonos az építkezésekről tudomással bírván, ha nem kifejezetten, legalább hallgatag beleegyezett azokba s így abba is, hogy azok becsértéke majdan a szerződés értelmében meg lesz térítendő.

Másképp áll azonban a dolog alperes, mint a birtok vevője irányában. Felperes és alperes között jogviszonyok nem szerződés alapján, hanem csupán annál fogva keletkeztek, mert a felperes és harmadik személy között létrejött

haszonbéri szerződés az austr. ált. polg. tkönyv 1095. §-ához képest telekkönyvileg be lett iktatva.

A fel- és alperes közötti jogviszonyok megítélésénél tehát tisztán és kizárólag a telekkönyvi bejegyzés és azon okirat tartalma szolgálhat irányadóul, melynek alapján a bekeblezés megengedett (tkvi rend. 62. §-a).

Alperesnek nem kellett tudnia a vételszerződés megkötése alkalmával azt, hogy felperes a birtokot már 1868. jan. 1-je előtt is haszonbérben tartotta; (s ezért hiba a másodbíró-sági ítélet indokaiban az, hogy ott «második» haszonbéri időről van szó, holott alperes ellen az *első* haszonbéri szerződés semmi jogot sem állapít meg, rá nézve ezen szerződés nem létezik). Alperesnek nem állott érdekében vizsgálni azt, ki állította fel az 1867. dec. 31-én a birtokon megvult épületeket; és azon épületek értékét ő helyesen csak a vételárba tudhatta be. Alperesnek a vételszerződés megkötésekor csak a telekkönyvet kellett megtekintenie. Ebből és a haszonbéri szerződésnek a telekkönyvi okmánytárban őrzött másolatából azt látta, hogy a birtok 1868. jan. 1-től kezdve haszonbérbe van adva. A birtokot tehát köteles volt haszonbérben meghagyni. Látta továbbá azt, hogy jogelődje kötelezte magát a *bérlet* által emelendő új épületek becsértékét megfizetni. Érdekében állott tehát meggyőződést szerezni magának arról, hogy felperes mióta a bekeblezett szerződés szerint bérlet, tehát 1868. jan. 1. óta mily épületeket állított fel, és ezeknek értékét mint nem az előbbi tulajdonost illető összeget a vételárból letudni; és kötelezettnek kellett tartania magát arra, hogy ezen értéket a bérleti idő lejártával a bérletnek megfizesse.

Ha alperes mindezeknek megfelelt, akkor őt semmi oly káros következmény nem érheti, mely a nyilvánkönyvek meg nem tekintésével össze van kötve (aust. ált. polg. tkönyv 443. §-a.)

A bekeblezett haszonbéri szerződés értelmében a tulajdonos a *bérlet* által emelt új épületek értékét volt köteles megtéríteni. *Bérletnek* pedig alperes felperest csak 1868. jan. 1. óta ismerte; és így az ez által 1868. jan. 1. előtt felállított épületek értékét alperes épüly nem köteles megtéríteni, mint ha ezen időben *más haszonbérlet* építkezett volna, kinek szerződése telekkönyvileg bekeblezve nem volt. Az 1868. jan. 1. előtti építkezések költségei tehát nyilvánkönyvileg be nem jegyzett, a haszonbérbe adó elleni személyi követelést képeznek, és ezen követelés kifizetésének kötelezettsége a birtok megvételével alperesre át nem szállott.

Ezen nézetet osztotta a legfőbb ítélőszék is, mely 1878. márcz. 6-án 13187/1877. sz. a. a másodbíró-sági ítélet megváltoztatásával az elsőbíró-sági ítéletet indokaiból helybenhagyta.

Dr. Impling Konrád,
kir. tszéki bíró.

A bemutatóra szóló papírok jogi természetéről.

II.

Sokkal egyszerűbb és alaposabb KUNTZE-nek, Creations-Theorie elnevezés alatt ösmeretes elmélete.²⁴

KUNTZE ugyanis az au porteur papír kiállítását — a végrendelet vagy árverési nyilatkozat mintájára — a kiállító egyoldalú szerződési akarataira vezeti vissza.

Valamint a váltó,²⁵ úgy a bemutatóra szóló papír kiállítása által is, a kiállító részéről minden megtörtént, a mi az obligatio létesítéséhez szükséges. Valamint a váltó, úgy az au porteur papír, már a kiállítás ténye által, «creáltak», és jogi létet nyer, ezen creationnak hatálya azonban csak a kiállításnál már feltett, birtokba vétellel kezdődik.

A birtokos, az animus rem sibi habendi, által lép a jogügyletbe.

²⁴ Die Lehre von den Inhaberpapieren.

²⁵ APÁTHY id. m. 71. l.

A papír forgalomba jövétele által, tettlegessé válik a kiállító akarata.

A papír kiállítása által születik az obligatio is.

A papír, kézből kézbe menetele által, köteleket megszüntet és keletkeztet.

Ezen kötelek tartalma, mindig egy és ugyanaz.

A papír megsemmisülésének egyéb hatálya nincsen, mint hogy a papírhoz kötve volt obligatio, közönséges kötelemmé válik, melyről csakis közönséges engedmény, delegatio vagy expromissio által rendelkezhetni.

A bemutatóra szóló papirokat KUNTZE után igen alaposan tárgyalja Dr. GRÖNING ALBERT VILMOS.²⁶

A bemutatóra szóló papír GRÖNING szerint: «Eine Schuldurkunde, kraft welcher jeder Inhaber der Urkunde selbst, ein Forderungsrecht gg den Aussteller derselben zusteht.»

GRÖNING ezen definitióját módosítandónak vélem azért, mert egyrészt nem találhatom helyesnek, hogy ő, az au porteur papír fogalmát még a színházi- fürdő- és más jegyekre is kiterjeszti, másrészt pedig azért, mert a Schuldurkunde szó, e helyütt nem alkalmazható.

Sokkal helyesebb APÁTHY ISTVÁN²⁷ tanár ur meghatározása, ki bemutatóra szóló papiroknak azokat nevezi, «melyekben a papír realizálására jogosított személyként vagy senki vagy annak bemutatója jelöltetik ki».

A fent jelzett két módosítás értelmében: Bemutatóra szóló papírok alatt, azon a forgalomra szánt papirokat kell értenünk, melyeknek mindenkor birtokosa, a papír előmutatása és visszaadása mellett az abban foglalt szolgáltatást, kiállítójuktól követelheti.

Ezen szolgáltatásnak a tárgya mindig az «adni» vagy «tenni»-ben áll.

Valaminek türése, bemutatóra szóló papírokban soha sem foglaltatik.

Felesleges megjegyezni, miszerint a szolgáltatás esedékessége más mellékkörülményektől lehet függővé téve.

A papír semmiféle ténykörülmeny, factum obligatoriumról nem szólván — bizonyítási eszközül sem szolgálhat.

Hogy a papír a forgalom tárgyává válhasson, nem azon szerződés, melyről THÖL, RENAUD, SAVIGNY és UNCER értekeznek, — hanem csupán két ténykörülmeny szükséges. Nevezetesen megkívántatik:

a) hogy a papír kellő formában kiálltassék, — és

b) kiállítása után harmadik személy hatalma — birtokába kerítettessék.

Ha a papír a kellő formában kiálltva nincsen, (hiányzik benne pl. a szolgáltatás minősége vagy a kiállító neve) vagy a kiállítótól jogilag és physikailag különböző személy által nem birtokoltatik, — (addig) a kiállítót semmiféle tartozás nem terhel.

Igen helyesen sorolja Dr. HOFFMANN PÁL tanár ur²⁸ az au porteur, szerinte birlalóra szóló papirokból eredő jogot az u. n. real, azaz oly jogok közzé, melyek keletkezésénél a jogosított személy összerüen még meghatározva nincsen, hanem csak közvetve, mennyiben t. i. a keletkező jog valamely általános minőséghez — ez esetben a birtokhoz — van kötve. Azon személy, kiben ezen minőség találkozik, — lesz a jog alanya.

A szóban forgó papirokból felmerülő jogviszonyok, a fent nevezett jogtudósok által ugyan hosszasan tárgyaltaak, azonban nem a nálunk sokszor hangoztatott alapos-sággal.

Ezen jogviszonyok, nézetem szerint 2 főcsoportba oszthatók, a szerint a mint azok a kiállítótól különböző

személyek, vagy maga a kiállító és egy harmadik személy közt fenforognak.

Az első csoporthoz tartozó jogviszonyok — a tételes törvényekben foglalt kivételes szabványokon kívül — egészen rendes elbírálás alá esnek.

Az ép említett kivételes intézkedések közül legfontosabb a tulajdoni kereset a rei vindicatio.

A bemutatóra szóló papírok vindicálhatása iránt, szétágaznak a jogtudósok nézetei.

Mig GÖNNER és THÖL,²⁹ csakis a roszhiszemű birtokos, — addig UNGER³⁰ és KUNTZE³¹ minden harmadik személy ellenében tartják a rei vindicatiót érvényesíthetőnek.

A magyar kereskedelmi törvény 300. §-a a bemutatóra szóló papirokat a vindicatio alól az esetben is kiveszi, ha azok eladása vagy elzálogosítása nem kereskedő részéről történik.

A vindicationnak azonban csakis oly szerző ellenében nem lehet helye, a ki a szerzés alkalmával jóhiszeműleg járt el.³²

Lényegileg hasonló intézkedést tartalmaz az oszt. polg. törvk. 371. és a szász tkv. 296. §-a.

A kiállító és a papír bemutatója közötti viszonyok, ugyancsak ez utóbbinak jó vagy rosz hiszeműsége szerint döntendők el.

A papír beváltása, csakis fizetésnek tekinthető, minek folytán a bemutató, még a kölcsönösen tett és elfogadott ígéret esetében is visszaléphet.

Ezen eset azonban megkülönböztetendő attól, melyben a kiállító egyenesen vételi szándékkal akar szerezni.

A bemutatóra szóló papírok átruházhatóságából — (ha ez ellenszolgáltatás mellett történt) eredő szavatosság, csakis oda terjedhet, hogy a papír valódi és még érvényes.

A bemutatóra szóló papirokból eredő kötelek, szintén kezesség vagy zálog által biztosíthatók, ez esetben mind a kettő a főkötelelem természetét osztja.

Felesleges megjegyezni, miszerint a kezes, önálló és közvetlen felelősséget is vállalhat.

Valamint minden birtokos a kire a bemutatóra szóló papír száll, önálló követelést szerez, úgy szerzi az azt biztosító önálló zálogjogot is. Ezen zálogjogok elsőbbségét különös szokásjog után az okirat kelte szerint szokták megítélni.

A bemutatóra szóló papírok közül, különös figyelmet érdemelnek, az u. n. kamatozó kötvények (Zinsobligationen), melyek 3 féle alakban előfordulnak.

1. A kamatok a bemutatónak a főkötvényben ígértetnek, és általa kamatfizetés esetében, az okirat hátlapján nyugtáztatnak.

2. A kiállított kötvény mellett léteznek ugyan külön kamatszervények, melyek azonban csakis a főkötvény előmutatása mellett realizálhatók, ezek az u. n. nem önálló kamatszervények. Unselbständige Zinsen Coupons.

3. Azon önálló, a forgalomban leginkább előforduló kamatszervények, melyek tekintet nélkül a főkötvény birtokosára bárki által realizálhatók.

KUNTZE volt az első, a ki SOUCHAY és BECKER ellenében az utóbb említett szervényeknek, a főkötvénnyel való jogi összefüggését, tagadásba vette.

Ezen írók beösmerek ugyan a szervények önálló au porteur minőségét, azonban megszűntnek nyilvánítják a kiállító fizetési kötelezettségét azon esetben, ha a fő kötvény már beváltatott, mivel a szervények csakis vonatkozással a főkötvényre állítottak ki.

Félreértés kikerülése céljából megjegyezni, miszerint, a kötvény beváltása után lejárt szervényekről van a szó.

²⁶ Archiv für die civilistische Praxis. XLIV. kötetében.

²⁷ Keresk. jog. 513. l.

²⁸ Pandecták 85. l.

²⁹ Handelsrecht 55. §.

³⁰ Id. m. 145. lapon.

³¹ Id. m. 676. l.

³² APÁTHY id, m. 553. l.

Tagadhatlan, hogy ezen nézet gyakran áll, mert a főkötvény beváltása alkalmával, a még le nem járt szelvények visszaadtnak, azonban a mint a következőkből kivilágland, abszolút helyességre még sem emelhet igényt.

Köztudomásu tény miszerint a kamatszelvevények a forgalomban egészen önállóan adatnak és vétetnek, sőt a lejártak — miután a kiállító által bármikor beváltatnak — a forgalomban pénz-surrogatumnak szerepelnek.³³

Már pedig ha a fent jelzett nézet feltétlenül állana, akkor a kamatszelvevényekkel való, most vázolt forgalom lehetetlenné tétetnék, mert a vevőnek, a kötvénybe vagy be nem váltott volta, és ennek folytán a szelvény érvénye iránt, semmiféle garantiája nincsen és nem is lehet.

Maga a kereskedelmi forgalom czáfolja meg tehát SOUCHAY és BECKER nézetét, új bizonyítékot szolgáltatván arra, hogy a jognak nem az ész, hanem az élet képezi forrását, *hogy az ész által feldollított jogszabályok nem mindig életre valók, míg az életben nyilvánulók, bizony feltétlenül észszerűek is.*

Az au porteur, kamatozó kötvény kiállítása alkalmával, kiszolgáltatott kamatszelvevények lejárta után, tartozik a kiállító, a szelvény- iv alsó részén megmaradt utalvány-(talon)-nak előmutatása és kiadása mellett, egy új szelvény-ivet kiadni, de csakis akkor, ha maga a főkötvény még beváltva nincsen.

Ez azonban KUNCZE véleményét, legkevésbé sem alterálja, mert a talon és a kiadandó szelvények közt, ha szabad e hasonlattal élnem, ugyanazonos a viszony mint pactum de cambiando és a váltó közt.

A szelvény, egyenes és feltétlen fizetési ígéret, míg ellenben a talon, csak az olyan feltétlen fizetési ígéret tárgyában tett azon feltételes ígérete, mely szerint az adós, ha a főkötvényen alapuló fizetési kötelmet, meg nem szünteti, bizonyos idő múlva új szelvényeket kiadni tartoznék.

A követelés megszüntetése iránti bizonyítási teher azonban, az adóst terheli.

A bemutatóra szóló papirokból eredő jogok *elévülésére* nézve — KUNCZE³⁴ szerint — azon eredményhez jutunk, hogy az elévülés, minden egyes átruházás után — miután általa egészen önálló jog keletkezik — félbeszakittatik.

A bemutatóra szóló váltó, azaz olyan váltó, melyben rendelvényszerűként a bemutató volna kijelölve, mely azonban úgy a német vrdsz mint a magyar váltótörvény szerint váltójogi hatálylyal nem bír — nem lenne egyéb mint a váltószigorral felruházott au porteur papír; úgy mint a kibocsátó által a váltó szövegében világosan «nem rendeltre» kifejezés által, förgatni megtiltott váltó, sem egyéb mint a váltószigorral felruházott adóslevel.^{35 36}

Végre megjegyzem, miszerint téves azon gyakran hallható állítás, hogy az üres hátirattal ellátott váltó, au porteur papír.

Hiszen a váltóbirtokos ez esetben nem a birtok ténye folytán realizálhatja a váltót, hanem azért, mert éppen az üres hátirat által birtokosnak legitimáltatik.

Megfoszthatók-e a bemutatóra szóló papírok, fent vázolt tulajdonságok és természetöktől, az úgy nevezett devinculatio által?

Ezen kérdés még mai napig sincs eldöntve.

A devinculatio ugyanis az au porteur parir birtokosának magára a papírra vezetett azon nyilatkozata, mely szerint jogszzerű birtokos, azaz a papír realizálhatására feljogosított, csak azon személy legyen tekinthető, a ki ezen minőségét magára a papírra vezetendő átruházás által igazolandja.

³³ WENINGER Politikai számtan. 1869. 209. lapon.

³⁴ Id. m. 629. lapon.

³⁵ APÁTHY váltójog 38. §.

³⁶ Archiv für Centr. Praxis 45. kötet 67. és köv. l.

A nagymltgu magyar kir. Curia mint legfőbb ítélőszék, az 1874. évi február 17-én 1072. szám alatt hozott elvi jelentőségű határozatában³⁷ kimondja ugyan, hogy «valamely közpénztár pecsétjével ellátott, és az előmutatóra szóló papírok, államkötvények, az illető pénztár oly jogos tulajdonosainak tekintendők, melyek a devinculatio korlátoltságával bírnak és *ennél fogva az eredeti tulajdonos formázerü beleegyezése nélkül további forgalom tárgyát nem képezhetvén, az, ki azokat megveszi vagy zálogba veszi, a tulajdonosnak teljes kárterítéssel, tehát úgy a tőke mint a kamatok megtérítésével tartozik.*»

Fentartandó-e a legfőbb forumnak ezen rendelkezése, még a keresk. törvény 299. és 300. §§-aival szemben is — ugyancsak nyílt kérdés.

Értekezésem bevezető részében már kiemelttem az e téren felmerült, a törvényhozás által mai napig el nem intézett kérdések számtalan voltát.

Ki ösmeri pld. azon viszonyt, mely a papír kiállítója és annak tulajdonosa közt — a követelés lejárta előtt fenforog? Ki mondhatja, hogy ez utóbbi követelésének veszélyeztetése esetében, biztosítást kérhet-e vagy sem?

Hol szerezhetünk magunknak tudomást az iránt; vajjon pldának okáért az elsőbbségi kötvénynek tulajdonosa az adós rossz gazdálkodását túrni, köteles-e vagy nem? Mindezen a forgalomra nézve kimondhatatlan fontossággal bíró kérdéseket, ez alkalommal a tisztelt jogászközönség becses figyelmébe ajánlom.

Dr. Hexner Gyula.

³⁷ DÁRDAY: Döntvénytár XI. folyam 104. lapon.

Különfélék.

(Az 1877. évi igazságügyi rendeleteket) tartalmazó füzet, kiegészítve a gondnokság alá helyezés, a kiskorúság meghosszabbítása, és az atyai hatalom megszüntetése kérdésében követendő bírósági eljárás tárgyában f. évi április 20-án kibocsátott igazságügyminiszteri rendelettel, — lapunk jövő számával veendik t. előfizetőink.

(Uj munka.) ZLINSZKY IMRE kir. ít. táblai bírónak «A kisebb polg. peres ügyekben való eljárás *rendszere*, tekintettel a *községi bíráskodásra*» című 310 lapra terjedő munkája e napokban jelent meg. Fentartva e munkának kellő méltatását bírálati rovatunknak, egyelőre csak tájékozással idézzük a szerző «előszó»-jából a következő sorokat: «Annál több nehézséggel kellett megküzdennem, mennél kevésbé volt szabad szem elől tévesztenem az elméleti tárgyalásoknál sem a gyakorlati irányt és azt, *hogy olyanok számra is írok, kik az igazságszolgáltatás terén eddig gyakorlatilag nem foglalkoztak.* Főleg ez utóbbiaknak kíván szolgálni e mű második része, mely a kisebb polg. perek minden nemeit tárgyalja, különös tekintettel a Curia elvi megállapodásaira. E rész tehát igen sokat ölel fel az anyagi jogból is, mert oly kézikönyvet kívántam nyújtani, mely utmutató legyen ne csak az eljárás módjára nézve, hanem az alkalmazandó anyagi jog tekintetében is.»

Ára 3 frt; kiadója: az Athenaeum r. társ.

(«A gyámság és gondnokság») című kézikönyv jelent meg NÉMETH PÉTER ig. miniszt. segédfogalmazótól. E munka legteljesebben foglalja magában a vonatkozó kormányi rendeleteket és követett rendszerében az anyagi jogot is tárgyalja. Ára 3 frt.

(Ügyvédi iroda.) Dr. KÁN BÉLA, kinek több rendbeli figyelemre méltó dolgozatát közöltük «Szemle» rovatunkban, — ügyvédi irodát nyitott Budapesten, Deák-Ferencz utca 5. sz. alatt.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévire ... 6 frt
negyedévre ... 3 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A közigazgatási bíraskodás. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Törvénykezési szemle: Különbözeti ügyletek kereshetősége. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — A közjegyzői gyakorlatból. Bloksay István, kir. közjegyző urtól.

MELLÉKLET: Igazságügyi rendeletek 1877. évre. (Külön füzetben.)

A közigazgatási bíraskodás.

I.

Kétséget nem szenved, hogy a közigazgatási bíraskodás létesítése, illetőleg annak a létező intézmények alapjani kifejtése korunk igen nevezetes földadatát képezi. Röviden a következőkben foglalják össze annak fontosságát:

a) A közigazgatási bíraskodás biztosítja «a törvények szerinti igazgatás» nagy elvét, és ez által biztosítja nemcsak az egyénnek jogát és érdekét, hanem az államnak jogát és érdekét is; mert «a törvény szerinti igazgatás» elvének védelme alatt nemcsak az egyéni jog és érdek, hanem az állami jog és érdek is áll. Midőn sokan annyira hangsúlyozzák, hogy az egyént a hatóságok önkénye, vagy tulbuzgalma ellen meg kell védeni, nem kellene feledniök, hogy arról is szükséges gondoskodni, nehogy az egyén javára és az állam hátrányára történjék eltérés a jog és törvény parancsától. Általános tapasztalás szerint, mikor valamely államban a törvények szigorú végrehajtása elmarad, ezen baj nem az állam java végett, hanem az egyéni érdek jogtalan kiméltése, vagy előmozdítása céljából fordul elő. Midőn valamely hivatalnok a törvényt megsérti, épen nem mindig az állam java iránti tulbuzgalom, hanem a legtöbbször inkább egyéni érdekek simogatása vezérli őt.

b) Bármennyi visszaélés történik is napjainkban az organicus államfogalommal, bármennyi gondolathiany takargat is az «organismus» szavának használata a phrasisok mezején, mégis kétségbe vonhatlan, hogy az állam valóságos organismust képez, melynek épen úgy vannak élettörvényei, mint az egyes ember szellemi és fizikai életének. Ezen élettörvények egyike szerint szükséges, hogy minden organismusban legyen képesség a mozgékonyaságra, és legyenek korlátok, melyek ezen mozgékonyaságot avagy tevékenységet mérséklék. E kettőnek összhata ad szilárd és biztos fejlődést és ruganyosságot a szerves egésznek.

Ezen általános igazságot az államra alkalmazva azt tapasztaljuk, hogy a középkori államban az államélet a hűbéri jogok és kötelességekben oszlott föl, melyek minden nagyszerűbb lépést lehetlenné tettek. Az újabb kor fölvilágosodott absolutismusa lerontva a hűbéri jogok és kötelességek rendszerét, fölszabadította az állam tetterejét, de egyszersmind az ellenkező szélsőségbe esett. A fölvilágosodott absolutismus ezen egyoldalúságában osztoznak a modern alkotmányok is. Mert habár az alkotmányos élet főjellemvonása gyanánt a mérsékletet szokták is emliteni, mégis kétségbe vonhatlan tény, hogy a mai parlamentaris rendszer minden fényes tulajdonságai mellett sem bir a mérséklet és

állandóság azon fokával, mely az egészséges államfejlődés szempontjából kívánatos.

Az államélet mai tetterejének létesítése a civilisatio legnagyobb haladásai közé tartozik. Ezen ruganyos tetterőnek avagy mozgékonyaságnak alkotmányos alakja a parlamentarismus. A ki a közszabadság után kívánja megvalósítani a képességet azon tevékenységre, mely a modern államnak lényegéhez tartozik, tehát a ki a közszabadság után akarja létesíteni magát a modern állameszmét, annak a parlamentaris kormányrendszert is akarnia kell; mert a nemzet egyedül ezen kormányformában képes kifejtetni a mai államfeladatnak megfelelő tetterőt. Korunkban az alkotmányosság súlypontja nem fekszik a nemzet azon negatív eljárásában, mely által a kormányt az önkénytől visszatartja; a mai alkotmányos élet inkább pozitív jellegel bir, melynél fogva a nemzet a parlamentaris kormány által részt vesz az állami culturfeladatok megoldásában.

A parlamentaris kormányrendszert állami, sőt kulturai magaslatról fogván föl, nem osztozhatunk azok nézetében, kik ezen rendszert a jogtalanság és társadalmi érdekek rendszerének tekintik csak azért, hogy a közigazgatási bíraskodás jelentőségét annál élenkebb színekkel ecseteljék. Megczáfolhatlan igazság azonban, hogy a parlamentaris rendszer az állami tevékenységnek nyújt tért; továbbá megczáfolhatlan igazság, hogy a hol a tevékenység elemei a mérséklet korlátai közé nincsenek szorítva, ott a fölözslás veszélyei előbb-utóbb bekövetkeznek. Ily mérséklő korlátokat a közigazgatási bíraskodás képez, melynek czélszerű és tapintatos kifejtése folytán az államéletben a mozgékony és szilárd elemek egyensulya, az egészséges államfejlődés ezen lényeges föltétele megvalósul. A közigazgatási bíraskodás tehát nemcsak jogi garantiát, hanem az organicus élet általános törvényei szerint történő állami erőfejlesztést is képez.

c) Szintén közbevetett, de azért az összes államra nézve igen nagy a közigazgatási bíraskodás ethikai jelentősége; mert közvetlenül ugyan csak azon esetekben, melyek a közigazgatási bíraskodás módszere szerint tárgyalhatók, képezi a részrehajlatlanság biztosítékát, de közvetve kifejti az egész nemzetben a jogosság iránti ethikai érzéket, s azt eszközli, hogy nemcsak egyesek szívében, hanem az egész állami személyiségben is valósággá válnak azon magasztos szavak: «iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi». Közvetve a közigazgatási bíraskodás a politikai moral elveit minden irányban, nemcsak a kormányzatban, hanem a törvényhozás mezején is létesíti, nemcsak az állami akarat szigorú foganatosítását eszközli, hanem ezen állami akaratot megnemesíti. Bizalmat és hazaszeretetet ébreszt az állam iránt, egyfelől védi a polgárok jogait, másfelől fölkelte ezeknek az állam iránti kötelességérzetét.

d) Korunk legfontosb földadatai közé tartozik az államnak a társadalom fölötti uralmát megvalósítani. Ez nem az ujkor eszméje ugyan, de új jelentőséget

nyert az életviszonyok mai rendkívül gazdag fejlődése folytán. Az életviszonyokat minden időben az államnak a társadalom fölötti uralma szempontjából kellett földolgozni, de sosem történt ez oly öntudatosan, mint korunkban, és a földolgozandó anyag soha sem volt oly óriási, mint ma; az államnak a társadalom fölötti uralma soha oly nagyszerű eredményeket nem ígért, mint napjainkban, de viszont soha sem volt oly romboló, mint lenne jelenleg a társadalom fölülkerekedése, és az államnak a társadalom általi elárasztása. Pedig ezen veszély nem áll oly igen távol, és rendszerint sokkal könnyelműebben gondolnak arra, mintsem kíváncsatos lenne.

Ily körülmények közt könnyen érthető, hogy mindazon intézmények, melyek az államnak a társadalom fölötti uralmát előmozdítják, vagy biztosítják, nagy jelentőséggel bírnak. Ezen intézmények közé tartozik a közigazgatási biráskodás is, még pedig kettős szempontból, részint t. i. az egymással küzdő társadalmi érdekek, — részint az állam és társadalomnak egymás közti viszonya szempontjából.

Az egymással küzdő társadalmi érdekek szempontjából az államnak a társadalom fölötti uralma abban áll, hogy az államhatalom ne képezze azon társadalmi érdekek játéklabdáját, hanem az állam a társadalom fölött állva, minden jogos érdeknek szabad fejlődést biztosítson, mellőzze az osztályuralmat, akadálytalanul tegye a társadalom mozgalmát. Évezredek óta küzd az emberiség a végett, hogy az államhatalom a küzdő társadalmi érdekektől emancipáltassék, és annak részrehajlatlan s tárgyilagos gyakorlása biztosíttassék. Ha valaki valamely államintézményről a legszebb dicséretet akarja elmondani, úgy tünteti azt föl, mint a mely az államnak a társadalom fölötti ezen részrehajlatlan uralmát biztosítja.

A közigazgatási biráskodás azon intézmények közé tartozik, melyek e dicséretet megérdemlik; mert az sikeresebbé teszi az államnak a társadalom fölötti ezen uralmát. Korunk társadalmi állapotai mellett ezen előnyt minden alkalommal hiansúlyozni kell. Azon társadalmi érdekek, melyek az államhatalmat az önzés eszközévé tenni törekcszenek, hatalmasabbak, mint voltak bármikor; ellenben a sánczok, melyek ezen áramlatnak hajdan utját állták, nem erősítettettek meg a veszély növekedése arányában, sőt némely ponton gyöngültek.

Az állam és társadalom egymás közti viszonya szempontjából is kiemeljük a közigazgatási biráskodás jelentőségét.

Nagy tévedés lenne a közigazgatási biráskodást úgy fölfogni, mint a mely az állam és társadalom fölött, mint egymással szemközt álló felek fölött itél. Az állam és társadalom közti örökös harcz nem képezi a felperes és alpörös viszályát. Midőnt azt kell eldönteni akár általános elv alakjában, akár az egyesnek szabadságköre szempontjából, mennyire terjed az államhatalom a társadalom irányában, akkor egyedül az állam határoz; e tekintetben a történet ítélőszékén kívül az állam fölött nincs bíró. Azon tétel, hogy az állam saját ügyében nem határozhat, tehát nem lehet iudex in propria causa, kiindulási pontjára nézve téves, következményeire nézve veszélyes. Ezen állítás azon téves előzményből indul ki, hogy az állam saját ügyében itél; úgy hangzik ez, mintha a felségjogok az állam magánjogai volnának; ez egy tősgyökeres feudális elv. Ezen tétel hivi feledik, hogy ép úgy az észjog parancsa szerint, mint a történeti fejlődés folytán az állam emberiségi érdekeknek öre; az állam tehát, — hogy a magánjogi fölfogás szólásmódját használjuk, — nem saját,

hanem emberiségi ügyben határoz. — Az említett tétel veszélyes is, mert coordinálja egymással az államot és társadalmat; a közigazgatási biráskodás legfőbb föadatai egyikét, t. i. az államnak a társadalom fölé való emelését, lehetleníti, és anarchiára vezet, mert a hol az állam nem a legfőbb hatalom, ott csak anarchia lehetséges.

Előfordul ugyan gyakran azon eset, hogy midőnt az államhatalom és társadalmi szabadság határvonala az egyesnek joga alakjában, tehát concret esetben eldöntendő, ezen eldöntés a közigazgatási biráskodás útján történik. Ámde ezen közigazgatási biráskodás az államhatalomnak kifolyása, és nem az állam fölött álló, hanem az állam nevében működő és tisztán állami functiót teljesítő műszerv által történik.

A közigazgatási biráskodás tehát akár az egymással küzdő társadalmi érdekek fölött itél, akár az állam — és társadalomnak egymásközti viszonyait tárgyazza, mindig arra van hivatva, hogy az államot a társadalom fölé emelje, és az elsőnek az utóbbi fölötti uralmát kifejtse. Ezen föladatban fekszik a közigazgatási biráskodás fontosságának jelentékeny része.

e) A közigazgatási biráskodást méltán tekintik az alkotmányos szabadság betetőzésének és zárkövének; mert annak alkotmányos jelentősége igen nagy.

Mindenekelőtt a közigazgatási keresetjog alkotmányos jelentőségéről szólnunk. A közigazgatási keresetjog az alaki jogok (formelle Rechte) közé tartozik, melyeknek rendeltetése nem vonatkozik valamely meghatározott érdekre; ezen jogok általános, azaz: alaki jelentőséggel bírnak, és az összes köz- és magánélet jogos érdekeinek szabad fejlődését, s az emberi életcéloknek úgy az államban, mint a társadalomban betöltését lehetővé teszik.

A hol közigazgatási biráskodás nem létezik, ott is léteznek ugyan oly alaki jogok, melyek általános védelme a közjogokra is kiterjed, valamint az államhatalom gyakorlásának az egyéni életteli érintkezésére is; s így közigazgatási biráskodás hiányában is léteznek oly eszközök, melyek segélyével az államhatalom gyakorlása folytán akár a közjogokon, akár az egyéni szabadságon ejtett sérelmek orvoslása végett lépéseket tenni lehet. Ily alaki jogok a kérelmezési jog és a sérelmek orvoslásának sürgetésére vonatkozó jog. De azért első tekintetre szembetűnik, hogy a kérelmezési és sérelmi jog bármily nagy szerepet játszott is a politikai és egyéni szabadság megoltalmazásában, mégis a törvényességnek teljes és minden részletekre kiterjedő garantiáját nem képezi, és hogy számtalan esetek vannak, melyekre nézve a törvényesség teljes biztosítása csak közigazgatási biráskodás útján érhető el; s ennek hiányát a miniszteri felelősség sem pótolhatja.

A közigazgatási keresetjognak alkotmányos jelentősége mindenekelőtt abban áll, hogy az egyéni szabadságot védi, s így e keresetjog a társadalmi szabadságnak is biztosítóka. Ezt kiemelni szükséges; mert korunkban egyéni és társadalmi szabadság nélkül nincs alkotmányos élet. De nagy egyoldalúság a közigazgatási keresetjognak és a közigazgatási biráskodásnak rendeltetését kizárólag, vagy tulnyomólag az egyéni jog védelmében keresni. A particularismus ezen privatizáló (magánjogi) iránya főleg oly intézménynél veszélyes, mint a közigazgatási biráskodás, mely idővel az összes államéletet át fogja hatni. Ezen fölfogással szemközt utalunk azon mindenki által jól ismert közmondásra: «fundamentum regnorum iustitia». A politika legelemibb tételei közé tartozik, hogy az állam ereje a törvényességen alapszik; hogy a törvények gyakori megsértése nemcsak az

egyévre nézve káros, hanem az államra nézve is veszélyes; hogy tehát mindazok, kik az államhatalom gyakorlásában a törvényességet előmozdítják, nemcsak saját egyéni, hanem az egész állam érdekében is járnak el. Ezek szerint a közigazgatási keresetjog ép úgy tárgyalja az állam, mint az egyén javát; s az első szempontból az politikai jog természetével bír, mert annak gyakorlása folytán a polgárok részt vesznek a közigazgatás oly tökélytetésében, mely az állam szempontjából is szükséges, részt vesznek tehát közvetlenül az államéletben, mert az államélet legbensőbb; leggazdagabb és legszerveesebb fejlődése a közigazgatás mezején található. A többi politikai jog inkább csak külsőleg érinti az államéletet; csak a közigazgatásbani részvét által hatja át az alkotmányos szabadság az összes államfejlődés legbensőbb rétegeit is.

Ezzel kapcsolatban említjük, hogy a közigazgatási bírászkodás nemcsak a közigazgatási keresetjog útján, hanem az önkormányzat által is előmozdítja a polgároknak a közigazgatásbani alkotmányos részvétét; mert önkormányzat nélkül a közigazgatási bírászkodás teljes rendszerének kifejtése és organikus megvalósítása lehetetlen.

A mondottakhoz képest minden közigazgatási kereset főjellemvonása, hogy azt az egyes polgárok az állam nevében, hazánkban tehát a király nevében indítják; mert a közig. kereset közvetlen államérdeket képvisel.

Áttérünk a közigazgatási bírászkodásnak más alkotmányos jelentőségére.

Az államjognak sarkelvei közé tartozik azon tétel, mely szerint a polgárok nem tartoznak a kormányhatalom iránt föltétlen, vak és szolgai engedelmisséggel (obedientia mere passiva), hanem csak oly engedelmisséggel, melyet részint az állam célja bizonyos korlátok közé szorít, részint a törvény bizonyos módzatokhoz köt; az az: csak alkotmányos engedelmisséggel (obedientia civilis).

Az alkotmányos engedelmisség legtökéletlenebb garantiája az activ ellenállás, mely a középkorban volt rendes védelmi eszköz, s a hűbéri eszmékből folyván, azon korszakban forradalom jellegével sem birt. Az újabb időkben is előfordult az, de miután a modern állam elveivel homlokegyenest ellenkezik, a végső kétségbeesés eszközét képezi.

Az alkotmányos engedelmisségnek már sokkal tökéletesebb és modern garantiája a passiv ellenállás. Ennek is azonban két nagy hiánya van: először, hogy a kormányhatalmat csak külsőleg korlátozza, s így a törvényességet is csak külsőleg biztosítja; másodsor, hogy csak elvi jelentőségű, tehát az alkotmány fölforgatását célzó sérelmek ellen lehet azt sikerrel alkalmazni; ellenben kisebb, de annál gyakrabban előforduló sérelmek ellen passiv ellenállásnak helye nincs.

A közigazgatási bírászkodás képezi az alkotmányos engedelmisség teljes megvalósulását, s ezen engedelmisségnek jogrendszerét.

A valódi közigazgatási bírászkodás nem képez passiv ellenállást. Csak akkor, ha külsőleg, csak látszólag létesítjük a közigazgatási bírászkodást, ha ezt szemközt állítjuk a közigazgatási organismussal, hogy az utóbbinak határait fölülvizsgálja, kassálja, vagy érdemileg megváltoztassa, vagyis ha a közig. bírászkodást a közigazgatás keretén kívül állítjuk föl, csak ez esetben bír a közigazgatási bírászkodás a passiv ellenállás attributumaival. De ha a közigazgatási bírászkodást bensőleg, szervesen létesítjük, tehát oly módon; hogy az az összes közigazgatási organismust áthassa, és magában a közigazgatási eljárás rendszerében állítsa föl a törvényesség biztosítékait, akkor oly intézményre teszünk szert, mely

az alkotmányos engedelmisségnek a passiv ellenállásnál sokkal magasabb fejlődési phasisát képezi; mert míg a passiv ellenállás csak külsőleg korlátozza a hatalmat, addig az utóbbi értelemben vett közigazgatási bírászkodás a hatalomnak önmérsékletét képezi; a passiv ellenállás folytán a közigazgatási organismus törvénytelen rendeleteivel szemközt megtagadtatik az engedelmisség: ellenben a közigazgatási bírászkodás szerves létesítése folytán a közigazgatási organismus, mint egész, nem is tehet törvényteleniséget. S így azon nagy elv, hogy az államhatalom nem hibázhat, tehát monarchiában: hogy a király nem hibázhat, a közigazgatási bírászkodás útján nyeri teljes megvalósulását. — Megjegyezzük még, hogy nagyon veszélyes a közigazgatási bírászkodás oly módzatok szerinti megvalósítása, melyek szerint az nem egyéb passiv ellenállásnál; mert a passiv ellenállást annyira kiterjeszteni, mennyire a közig. bírászkodás terjed, nem szabad, és igen nagy veszélyek nélkül nem lehet. A közig. bírászkodásnak tehát a passiv ellenállásnál magasabb álláspontot kell elfoglalni.

A közigazgatási bírászkodás alkotmányos jelentőségét még egy szempontból érintjük; kiemeljük t. i. hogy az az absolutismus netaláni kísérletei ellen erőt ad az alkotmánynak. E tekintben elég utalnunk az angol békebirói intézményre, mely ez ideig a közigazgatási bírászkodásnak is legtökéletesebb megvalósítása, nem ugyan absztrakt elméletek, hanem az angol viszonyok szempontjából. De épen nem ad erőt az alkotmánynak közigazgatási törvényszékeknek a közigazgatás keretén kívüli felállítása. A közigazgatási bírászkodásnak ily mechanicus megvalósítása aránylag könnyű föladat; csak hogy a mit egy tollvonás létesít, azt egy tollvonás semmivé is teheti. A közigazgatási bírászkodásnak az életbe átmenni és az életben fejlődni kell, hogy megerősítse az alkotmányt.

Dr. Kunz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

A pénzbüntetések.

A pénz (illetőleg vagyon) büntetések vagy egyszerűen mint bírságok alkalmaztatnak, vagy mint általános vagyonekobbzás.

Amazok személyesek, osztékonyak, legnagyobb mérvben elengedhetők, visszapótolhatók, analógiában lévén némely bűnnel, ilyekre alkalmazva többé kevésbé példasak: de kevésbé javítók, és nem egyenlők mindenkire a vagyoni állapot különbözőségénél fogva s nem is eléggé sujtók, nem igen hatván a bűnös kedélyére, a bensőre, hanem pusztán értékének egy részétől fosztván meg.

A vagyonekobbzás, mely tekintet nélkül az összeg, illetőleg a vagyon nagyságára, mindenkire egyiránt kimondatott s így a törvényhozó nem ismeri, nem is ismerheti a büntetés mérvét, mely törvényének hatásaul beálland s abból kifolyólag nem is hat egyenlően, a bűnösre s az egész vagyonra terjedvén ki, nem személyes, mert gyakran az egész és ártatlan családra nyomort, inséget áraszt.

Hason elbirálás alá jöhet azon némelyek által védett nézet, hogy ez elkobbzás csak a vagyon egy quotájára terjedjen, s az egyenlőtlenség itt is könnyen belátható, mint nem egyszer beáll a személyesség hiánya is.

Az elkobbzásnak mint büntetésnek csak egyes tárgyakra, eszközökre szabad kimondva lennie, különösen melyek a bűntény elkövetésére eszközül szolgáltak, vagy maga a bűntény által hozattak létre.

Ezekkel nagyjában körvonaloztuk úgy a büntetés általános kellékeit, mint annak egyes főbb neveit.

Ezek közül kell tehát választani a törvényhozónak, midőn a büntetés rendszert megállapítja s pedig a codificációnak leglényegesebb részét képezi ez, a mely elhibázottan választva előbb-utóbb visszahatást szül, mert: «Die Strafe ist in der Hand des Gesetzgebers eine furchtbare Waffe, die Weise gebraucht wohlthätig wirkt, und das Ansehen der Gesetze begründet, aber Verderben bringend selbst auf denjenigen zurückwirkt der sie unverständlich angewendet und in Widerspruch mit den Forderungen der Gerechtigkeit und der öffentlichen Meinung sich setzt.» Die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung &c. MITTERMAIER, 7. lap.

Misem igazolja e kitünő jogász fenebbi szavait fényesebben mint épen magok a különböző régibb törvényhozások. A legtöbben az elrettentésre találjuk a sulyt fektetve és hogy a bűnös minden áron meg legyen akadályozva a további bűnözhetésben s erre a legborzasztóbb eszközök alkalmazásától nem rettentek vissza.

A büntetések közt főszerepet a halál- és testi büntetések játszottak és pedig amaz sulyosításokkal egybekötve (pl. csonkítás vagy a kivégzés kínosabb neve) szolgaság, deportatio. A rómaiaknál a halálbüntetés, szolgaság, deportatio (poenae capitales) testi büntetések, közmunka, bizonyos ideig tartó relegatio, becstelenség, hivatalvesztés, pénzbüntetés (poenae non capitales) voltak szokásosak.

A régi germánoknál halállal inkább az u. n. állam elleni bűnöket sújtották, míg a magánosok elleni bűnöknel a pénzbüntetés szolgált büntetési eszközül, melynek egy része a megsértett közbéke helyreállítását célozta s fridum (fredum) nevet viselt, míg a másik a sértett vagy családja kiengesztelésére szolgált és compositio-nak nevezetett.

De ez nem zárta ki azért a magánboszút, mely az állami büntető hatalom mellett fenállónak ismertetett el, s csak az állam eszméjének határozott körvonalozottságával, magának az állami létnek fejlettségével lett visszássága belátva.

Börtönről azonban szó sincs, s általán az ó- és középkor nemzeteinél a szabadságbüntetést a száműzés képviseli, s ha börtön alkalmaztatott, jobban mondva, ha a bűnös fogva tartatott is csak biztosíték gyanánt szolgált, nehogy a kiállandó más büntetési nemet kikerülhesse.

A büntetések alkalmazásánál nagy befolyással bírt a theocraticus nézpont és ehez képest a bűnös mintegy az istenek kiengeszteléseül bűnhődött, áldoztatott fel, mi mellett azonban nem feledkeztek meg a boszu elvéről sem.

A kereszténység, illetőleg később az egyházjog tagadhatlanul jótékonyan hatottak a büntetőjog fejlődésére, de a visszaélésnek itt is be kelle következnie, mi lassanként azon eljárást alapította meg, hogy az ember kétségeskedik: ne kívánja-e vissza az előbbi kezdetleges állapotokat, midőn legegyszerűbben nem büntettek keresetnél keresetebb kínzásokkal, s melynek utóhatása Spanyolországban még e század elején is kitetszett, s habár a constitutio criminalis Carolina az elmélet illetőleg már haladást mutat, de még mindig megtartá a halálbüntetéseknel a máglyát, felnégyelést, vízbefojtást, élve eltemetést s másokat, továbbá a kéz vagy ujj, az orr levágást a nyelvkitépést s a becstelentető büntetések különféle neveit, szóval a büntetés rendszer a korszak műveltségét, civilisatioját szomorúan tükrözi le.

Fájdalom, a felvilágosodottabb, emberiesebb nézetek

csak későn és ekkor is nagy nehezen tudtak uralomra vergődni.

Lángelmék szakadallan harcza kellett ahhoz, hogy ha a büntetés rendszer még nem is lett átváltoztatva, de legalább a hasztalan kegyetlenkedések, visszaélések meg lettek szüntetve.

És ime épen Franciaországban, hol a nagy forradalom szétrombolá az avult társadalmi intézményeket, Franciaországban, mely különben a finom műveltség hazája és terjesztője volt az 1810-iki büntető törvény szerint nemcsak számos esetben tartatott meg a halálbüntetés, de sőt néha (pl. szülőgyilkosnál) sulyosítással (kézlevágással) hajtatott végre; e mellett használtattak meggyalázó büntetések is, (pl. megbélyegzés, nyilvános szemlére kiállítás valaháyszor valaki kényszer munkára vagy fegyházra ítéltetett) megtartatott az elkobzás; a büntetés következménye közül mint a józan észszel ellenkezőt, különösen a polgári halált emeljük ki.

Csak később, midőn az idő folyamában a büntetések tulszigora érezhető lett, midőn belátták úgy a gyakorlati élet tapasztalatai, mint a tudomány vívmányai folytán, hogy a büntetés rendszerének megállapításánál nem lehet az elrettentési elvet fogadni el alapul, indult meg a jótékony áramlat, mely habár nem is emelkedett egy önálló helyes törvényhozás magaslatára, hanem a codex hiányait iparkodott foltoztatni, mégis jobb volt a semminél s okulva az 1824. törvény sikertelenségén, jobbra törekedtek, 1832. megszüntették a bélyegzést, habár a közszemlére kiállítás megtartatott.

A szabadságbüntetések a deportatio, élethossziglani kényszermunka, fegyház, enyhébb börtönbüntetések s mint egyik sajátos intézmény a rendőri felügyelet alá helyezés dívtak. Lassankint azonban ez ügyben is javulás állott be.

Már a negyvenes években a magán rendszer nagy haladást tett, habár 1853. szükségesnek látta a kormány ismét a hallgató rendszert fogadni vissza. V. ö. PULSZKY és TAUFFER id. m. 227. lapon.

De a bagnók még mindig gyászos emlékül állottak fenn és állanak, habár végorájuk ütött is már s a rendőri felügyelet alá helyezés is tetemes módosításokat tapasztalt s a polgári halál intézménye kitörülte a büntetés következményei közül e század második felében.

Sokkal élénkebb volt azonban a büntetőjog terén s különösen a börtönök javításán a munkálkodás Angliában, hol különben a halálbüntetés rendkívül számos esetben alkalmaztatott s pedig hogy mily csekélységekért, olvashatni: CSATSKÓ: Büntetésjogi elméletek II. rész, 84. l. (de az 1837. július 7. törvény által csak a legsúlyosabb bűntényekre alkalmazandónak rendeltetett) (V. ö. MITTERMAIER i. m. 126. l.)

Épen a legujabb időben azonban az angol törvényhozás szükségesnek látta a már egyszer eltörölt testi fenyítéket újból visszaállítani, míg más részről a deportatio lassankint egészen megszüntettetett, s a börtönök gyökeres átváltoztatása, a rendszer-javítás fényes eredményeket szült.

Nagy számmal keletkeztek büntető törvénykönyvek a német államokban (l. ezeket BERNER id. m. 62. §. és MITTERMAIER id. m. I. kötet.)

Legnagyobb fontosságú természetesen a legujabb német bir. bünt. törvény, mely a halál büntetést csak két bűnre rendeli el, u. m. a bevégezett gyilkosság és az uralkodó személye elleni gyilkossági kísérletre s melyből a meggyalázó büntetésnek is kihagyattak.

Az 1852. osztr. bünt. törv. szerint halállal kell büntetni a felségárulást (59. §.), a nyilvános erőszakoskodást a 86. §. által meghatározott esetben, valamint a

88. §. körülményei között; minden véghezvitt gyilkosságot (136. §.) vagy ha a halál csak valamely rablási merényletnél használt erőszakoskodások folytán állott is be s végre a 167. §. a) pontja értelmében a gyújtogatót, ha bűntényéből előreláthatólag ember-halálnak kelle bekövetkeznie, vagy ha a tűz pusztításra törekvő különös csoportozás által eszközöltetett.» A 74. §. szerint, ha a lázadás rögtönbíróságilag vétetik büntetés alá szintén halálbüntetésnek van helye.

E mellett nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy több német államban el volt törölve a birod. büntető törvénykönyv alkotása előtt a halálbüntetés, továbbá el Portugalliában, Neufchatel, Zürich és Freiburgban s az északamerikai államok némelyikében.

Az államnak mindig az igazság eszméjének valószínűsítésére kell törekednie s hogy erre mily eszközök állanak rendelkezésére, fenebb már volt alkalmunk elősorolni, az eddig mondottakból egyszersmind kitűnik azon elv is: valamely büntető törvénykönyv büntetés rendszerének megállapításánál első sorban irányadó, hogy *e rendszer mellett az igazság megközelítése az államnak lehetővé tétessék, ha netalán annak abszolút valószínűsítése az emberi korlátoltság folytán elérhető nem is volna.*

De miután az elvet felállítottuk, bátran kimondhatjuk azt is: *hogy a büntetés rendszernek mindig aképp kell megállapítva lennie, hogy az annak keretében foglalt egyes büntetési nemek, eszközök míg egyrésztől a tudomány által felállított általános kellékeknek megfeleljenek,*

addig másfelől alkalmazhatók is legyenek a gyakorlati életben. Tudománynak és a való életnek karöltve kell haladniok a jogban «tudományunkat gyakorlatiabbá, gyakorlatunkat tudományosabbá kell tennünk» s eképp mi, kik a halálbüntetésnek elvi ellenei vagyunk, kik a testi büntetéseket úgy a tudomány által vallott igazságok, mint a gyakorlati életből meritett tapasztalatok következtében alkalmatlanoknak nyilvánítjuk: a már említett büntetési eszközök közül csak a szabadság, becsület és pénzbüntetéseket tartjuk olyanoknak, melyek valamely helyes alapelve fektetett, rendezett társadalmi viszonyok közt létező állam büntető törvénykönyvének büntetés rendszerében helyet foglalhatnak.

Ezen itt említettek közül is csak a börtönbüntetés (esetleg külföldiekkel szemben a kitiltás, a becsületbüntetések közül valamely cím vagy rang, állami hivatal elvesztése vagyis becsületlenítő büntetéseket s korlátozott pénzbüntetéseket, néha egyes tárgyak elkobzását) tartjuk alkalmazandóknak.

Mert hivatkozva úgy e büntetések általános kellékei, mint azok egyes nemeinél elmondottakra: a halál- s a testi büntetések olyanok, melyekre az államnak az igazság eszméje valószínűsítésénél, a jogrend fentartásánál szüksége nincs, már pedig ok nélkül kegyeskedni, vagy csak azért, hogy a polgárok féljenek, hogy elrettentessenek, az igazságosnál súlyosabban büntetni az állam méltóságával, a büntetés céljával ellenkezik.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A különbözeti ügyletek kereshetősége.

I.

A m. k. Curia mint legfőbb ítélőszék, összhangzásban a budapesti kir. ítélő táblával ujabban kimondotta, *miszerint a különbözeti ügyletekből (Differenzgeschäfte), mint „fogadásszerű tőzsde kötések”-ből származó igények kereset útján nem érvényesíthetők.* (L. «Curiai határozatok» 8. szám. 33. melléklet a Jogt. Közl. 9. számához.)

A kimondott jogelv oly nagyhorderejű, hogy a hozott döntvénnyel behatóbban foglalkozni s azt kritikailag elemezni, nem lesz fölösleges.

Az idézett döntvény releváns része következő:

«Megrendelések, ajánlatok s elfogadási nyilatkozatok alapján kétségtelen, hogy a felek között (Unió bank trieszti fiókja és szegedi keresk. és iparbank) a keresetben érintett adásvevési ügyletek létrejöttek: a peres kérdés csupán ezen ügyletekből eredett követeléseknek *jog szerinti érvénye* szempontjából bírálható el. E szempontból kiindulva a követelés *meg nem ítéltető*; mert:

«tekintve, hogy már a megrendelések oly módon tételtek, miképp azokban csak egy későbbi időbeni átvétel kötelezettsége fejeztetett ki, s hogy a megrendelés tárgyát képező részvény-papírok, ezek egyenkénti megjelölésének mellőzésével, felperes tetszése szerinti választására hagyattak; tekintve hogy az A. B. C. D. alatti óvási és tőzsdei eladási okmányok szerint természetben meglevő részvények érintve nincsenek, s tekintve, hogy felperes könyvkivonata szerint az ügyletek nem keletkezésük s lejártuk idejében, hanem ugyanazon napról mint vétel és eladás pusztá eredménye vannak könyvelve; *ennél fogva alperes tagadása ellenében sem valószínűsítés, sem valószínűsítés bizonyítva nincsen, s azon elővélemény áll fenn, hogy a felek fogadásszerű tőzsdekötésekkel üzérkedtek, melyek sem a régiek sem az újabb kereskedelmi törvények értelmében a kárkövetelésre egyik felet sem jogosítják fel.*»

II.

Mielőtt a közlött döntvény *meritumának* vizsgálatába bocsátkoznánk, előzetesen azon kérdésre kell megfelnünk, valjon a legfőbb ítélőszék, ill. a kir. tábla helyesen jártak-e el, *midőn a bizonyítási terhet felperesre hárították?*

E kérdésre igen könnyen megfelnhetünk, ha magunknak az esetet egész tisztaságában s minden mellékkörülménytől eltekintve képzeljük. Az eset a következő: Az Unió bank (A.) és a szegedi keresk. és iparbank (B.) adásvevési ügyletet kötnek. A. az eladó, B. a vevő. A szállítási határnapon kitűnik, hogy a vétel tárgya (értékpapír) alacsonyabb árfolyammal bír, mint a mennyit a vételár kitesz. B. tehát rossz üzletet csinált, A. nyert. A nyereség ill. veszteség egyenlő a vételár és a szállítási határnapon jegyzett folyamár közti különbözettel. B. vesztes lévén, jónak tartja kötelezettségének meg nem felelni. A. perel, s kártérítést követel. A kár egyenlő a különbözettel. A követeli a különbözet megtérítését. Azt mondja B: *Én elismerem, hogy tartoznám, ha valószínűsítés adás-vevés forogna fenn, de én tagadom azt, hogy csakugyan valószínűsítés adás-vevés fennforog.* Ha te ezt bebizonyítod, akkor fizetek, különben: *actore non probante, reus absolvitur.*

Első tekintetre látni való, hogy midőn B. „tagadja”, hogy valószínűsítés adás-vevés fennforog, ezen tagadás nem valószínűsítés tagadás, hanem tagadó formába öltöztetett állítás. B. nem mondja, hogy ő A.-val adás-vevési szerződést nem kötött, hanem azt, hogy az általa kötött adás-vevési szerződés nem valószínűsítés adás-vevés, Ő tehát állít, és pedig azt állítja, hogy az adás-vevés *álügylet, simuláció.*

Minthogy pedig B. állít, ő is tartozik bizonyítani, az ismert szabály szerint: «affirmanti non neganti incumbit probatio». A bizonyítási terhet tehát helyesen nem A-ra, hanem B-re volt hárítandó; a közlött ítélet tehát ennyiben helytelen.

A legfőbb ítélőszék, ill. a budapesti kir. tábla nagyon kevés figyelemmel voltak a jogbiztonság érdekeire, midőn azon elvet proklamálták, hogy a simuláció pusztá állítása már elengedő valamely jogügylet megdöntésére. A mily új

s az eddigi jogban ismeretlen, azzal ellentétben álló¹ ezen elv, époly veszélyesek annak gyakorlati következményei. Ezentul most már, alperesnek ha huzni-halasztani akarja a pert, ha meg akarja nehezíteni felperes helyzetét, ha elérni akarja azt, hogy felperes célát egyáltalában ne érjen: csak azt kell allegálnia, hogy simulált jogügylet forog fenn. Ám lássa felperes, hogyan bizonyíthatja be, miszerint a perelt jogügylet valóságos s nem költött! Hogy főesküt nem igen fog kínálni alperesnek, képzelhető. Hogy pedig más uton vajmi nehezen fogja bebizonyíthatni, miszerint az ügylet nem simulált, hanem valóságos, alig kell kiemelnünk. Még csak az kellett pénz- és hitelszegény országunknak, hogy a roszakaratu embereket egyenes pártfogásba vegyük, hogy nekik új módot adjunk, miszerint a pereket huzhassák vagy a hitelezőket teljesen kijátszhassák! Mintha jog állapotaink silánysága nem nehezédnek ugyanis már eléggé közgazdasági életünk vállaira!

De még ha csakugyan simuláció fenforog is, mégis nem az, a ki a simulált jogügylet alapján perel, hanem az, a ki a simulációra hivatkozik, érdemli meg, hogy a bíró vele keményebben bánják. Mert az, ki a simuláció kifogását emeli, *mindenesetre* roszhiszemű ember, tekintve hogy a simulációban ő maga is részt vett; míg ellenben az, a ki simulált jogügylet alapján perel, ezért egyedül még nem roszhiszemű ember, tekintve hogy a simuláció nem czéloz mindig törvénykijátszást, s hogy a simulált ügylet által eltakart ügylet is teljesen érvényes, talán keresetileg is érvényesíthető lehet.

III.

Különben a legfőbb ítélőszék, ill. kir. tábla a szóban forgó ítéletben *nem voltak következtetések*. Ha ők azt találták, hogy felperes tartozik bizonyítani, akkor egyedül azon körülmény határozhatott, valjon felperes bebizonyította-e, hogy valóságos adás-vételi ügylet fenforog, vagy nem? Ha nem bizonyította be, akkor már ezen negatív tény miatt kellett volna őt keresetével elutasítani, s egészen fölösleges volt még *vélelmekre* is hivatkozni. Avagy a vélelmek felállítása tán arra való volt, hogy a bizonyítási teher épen felperesre háríthatassék? Ha igen, akkor új hibát követtek el a szóban lévő bíróságok. Ugyanis u. n. *emberi, tényleges* vélelmekről (*praesumptiones facti s. hominis*) lévén szó, s nem *jogi* vélelmekről (*pr. juris*), kétségtelen, hogy ily vélelmek a bizonyítás kötelezettségén mitsem változtatnak. „Eine Partei, welche in Ansehung einer von ihr zu beweisenden Behauptung nur eine Vermuthung hervorzurufen vermag hat hiemit ihrer Beweisverbindlichkeit in der Regel nicht Genüge gethan, da die fragliche Behauptung hiedurch nur in den Kreis natürlicher Wahrscheinlichkeit, nicht in die Sphäre der erforderlichen juristischen Gewissheit erhoben ist.” (UNGER System II. köt. 578. 579. l.) Ha alperes nem hivatkozhatott *jogi* vélelmekre, akkor hivatkozott légyen ő bármennyi *tényleges* vélelmre, ő mégis bizonyítani tartozott volna, hogy csakugyan színlelt jogügylet forog fenn. A vélelmek tehát nem voltak elégséges ok arra nézve, hogy a bizonyítási teher felperesre háríttatott. Hogy bíróságaink ezt meg nem gondolták, annyival sajátságosabb, mert hisz perrendtartásunk 153. §-a is világosan kimondja, miszerint „a törvényben nem gyökerező vélelem fel nem ment a bizonyítás kötelezettségétől”.

¹ V. ö. TÖHL Das Handelsrecht 5. kiad. II. köt. 238., 239. l., a ki épen a különbözeti ügyletre nézve azt mondja: „dem Lieferungsgeschäft kann ein reines Differenzgeschäft unterliegen, so dass der Wille der Contractanten ein anderer ist, als die Form ergibt. Ist dies der Fall, so ist das Geschäft da bei jeder Simulation der Wille entscheidet, als Differenzgeschäft zu behandeln. Dass es der Fall sei, muss aber wie jede Simulation von dem, der dies behauptet, dargethan werden; denn es ist kein Grund vorhanden, ohne weitere Untersuchung der Umstände die Simulation als vorhanden anzunehmen oder auch nur zu behaupten. dass sie in der Regel vorliege.” — L. még LADENBURG a BUSCH-féle Archiv für Theorie und Praxis des Allg. D. Handelsrechts XIV. kötetében 8. s k. l.; továbbá ARNDTS Lehrbuch der Pandekten 7. kiadás. 237. §.

IV.

A mi azon tény körülményeket közelebbről illeti, melyekből a legfőbb ítélőszék, ill. a kir. tábla azt következtetik, hogy nem valóságos, hanem színlelt szállítási, azaz adás-vevési ügylet forog fenn: úgy részünkről azt találjuk, hogy azok egyáltalában nem olyan természetűek, miszerint a következtetést igazolnák. Erről könnyen meggyőződhetünk, ha a felhozott ténykörülményeket egyenként vizsgálat alá vesszük.

1. „*tekintve hogy már a megrendelések oly módon tettek mikép azokban csak egy későbbi időbeni átvétel kötelezettsége fejeztetett ki*”. Ebből csak az tűnik ki, hogy a felek *szállítási ügyletet* kötöttek, azaz oly adás-vételt, melynél az eladó az árut egy későbbi időpontban tartozik szolgáltatni. A szállítási ügylet formája ugyan az, melyben a «fogadásszerű» tőzsdeügyletek külsőleg jelentkeznek, de magában véve a szállítási ügylet époly reális ügylet, mint oly vétel, melynél az áru rögtön szolgáltatattik;

2. „*hogy a megrendelés tárgyát képező részvénytáblák, ezek egyenkénti megjelölésének mellőzésével, felperes tetszése szerinti választására hagyattak*”. Ebből az tűnik ki, hogy a felek egy *genus* iránt szerződtek, s hogy a választási jog az eladót illette. Tudvalevőleg a választási jog úgy alternatív mint generikus köteleknek mindig az adóst illeti, ha az ellenkező ki nem köttetett. A szóban forgó esetben tehát nem történt más, mint a mi rendesen történik. Hogy egy generikus obligációból magából miként lehet következtetni, miszerint nem valóságos ügylet köttetett, őszintén megvallva nem értjük, annyival kevésbé, mert a tiszta különböztetű czélzó spekuláció *species*-nél époly lehetséges mint *genus*-nál, feltéve különösen, hogy a *species*-nek tőzsdei vagy piaci ára van. Példa erre a *nővre szóló részvények*, bár ezek mint *genus* is szerepelnek a forgalomban;

3. „*tekintve hogy az A. B. C. és D. alatti óvási és tőzsdei eladási okmányok szerint természetben meglevő részvények érintve nincsenek*”. Ismét egy új szabály: *Ki kell tenni* az eladási okmányban, hogy *természetben meglevő* áru forog szóban. Ugyan honnan merítették bíróságaink ezen követelményt? A kereskedelmi törvényből? Lássuk; A k. t. 352. §-a azon jogot adja többi között az eladónak a vételár megfizetésével késedelmeskedő vevővel szemben, hogy a *nem teljesítés miatt kártérítést* követeljen. Ugyanazon joga van a vevőnek a késedelmes eladóval szemben (353. §.) Mig azonban a vevő in specie árkülönbözet (k. t. 356. §. 2. p.) megtérítését követelheti, anélkül hogy kimutatni tartoznék, miszerint ő az árut másnál tényleg megvette; addig megfordítva az eladó köteles az árut a vevő rovására eladni, s csak ha az eladás után még kára van, követelhet kártérítést (352. §.) Az eladó tehát kimutatni tartozik, hogy ő az árut eladta, s a mennyiben a szállításnak határozottan kijelölt határnapon vagy határidőben kell történnie (u. n. Fixgeschäft) s az áru piaci vagy tőzsdei árral bir, szükséges még azt is kimutatni, hogy az eladás a kitűzött határnap vagy határidő után azonnal történt. (356. §. 1. p.) Hogy a törvény annak kimutatását is követelné, miszerint csakugyan természetben meglevő áru adatott el — arról szó sincs. Nem mintha egy színlelt eladás elegendő volna; hanem azért, mert feltételeztetik, hogy az eladásról szóló okmány (ha ilyen felvétellett), csakugyan valóságos eladást bizonyít. A vevő dolga bizonyítani, hogy az eladó tényleg el nem adott; hogy az eladó eladást simulált. Mert miként már érintettük, nem elég a simulációt állítani, hanem be kell azt az állító félnek bizonyítani is. Az eladó teljesen megfelelt kötelezettségének, ha ő okmányilag pl. *köljegy* által igazolja hogy ő a meghatározott napon ugyanoly mennyiségű és minőségű árut eladott, annyival inkább, mert ha az okmányban ki is tétetnék, hogy természetben meglevő áru adatott el, ez magában véve az okmány bizonyító erejét nem fogná gyarapítani,

tekintve, hogy az okmány e kitétel nélkül is azt bizonyítja, hogy valóságos eladás történt.

Hogy a k. t. nem követeli annak külön kimutatását, miszerint csakugyan természetben meglévő áruk adattak el, kitűnik még abból is, miszerint a k. t. a *kötjegy* kellékeinek felsorolásában ilyesmit nem is említ. A kötjegynek ugyanis magában kell foglalnia: a szerződők neveit, az ügylet megkötésének idejét, tárgyának megjelölését s annak feltételeit, jelesen áruk eladásánál azok nemét és mennyiségét, nemkülönben az árt és a szállítás idejét. (V. ö. k. t. 538. §. kapcsolatban az 537. §-al.) Arról tehát szó sincs, hogy a kötjegyben említést kellene tenni arról is, miszerint természetben meglévő áruk adattak el, még akkor sem, ha mint a fenforgó esetben, az áru csakugyan már meg kell hogy legyen. Daczára e hiánynak a kötjegy az adás-vevési ügylet *egész tartalmát* bizonyítja, nevezetesen azt is, hogy valóságos adás-vevés kötöttet. Ha a vevő a kötjegynek hitelt adni nem akar, az ő dolga annak hitelességét lerontani.

Hogy az eladó által a k. t. 357. §-a értelmében felvett *óvási okmányban* kellene megemlíteni, miszerint az áru természetben megvan, az hásonlag mivel sem indokolt követelmény, tekintve különösen, hogy erről a törvényben szó sincs;

4. „*tekintve hogy felperes könyvkivonata szerint az ügyletek nem keletkezésük s lejártuk idejében, hanem ugyanazon napról mint vétel és eladás puszta eredménye vannak könyvelve*“. E passusból azon sajnós tény derül ki, hogy a legfőbb ítélőszék ill. kir. tábla nem vették maguknak a fáradságot, miszerint a kereskedelmi könyvvitel szabályait előbb tanulmányozzák, vagy azok iránt szakértők útján maguknak felvilágosítást szerezzenek, mielőtt ítéletet hoztak. Minden kereskedő, a ki az idézett indokot olvassa, nevetni fog azon, hogy a bíróságok olyasmit követelnek tőle, a mi ugyszólván lehetetlen. Azt kívánják, hogy egy szállítási ügylet mindjárt *keletkezése* idejében könyveltessék, holott általánosan bevett szokás, hogy egy szállítási ügylet csak a *szállítás teljesítése után* könyveltetik. Magában véve ugyan kétségtelen, hogy a szállítási ügylet már a szerződés megkötésekor is könyveltethetik, mert hisz az ügylet teljesen perfekt s az eladó tudja, mennyit fog kapni a vevőtől? Mindazonáltal a kereskedő még sem könyvel az ügylet megkötése idejében, és pedig egyszerűen azért, mert lehetnek esetek, hogy az egész ügyletből még sem lesz semmi. A vevő az áru ellen kifogásokat tesz, hiányok miatt a szerződéstől visszalép k. t. 348. §.), az eladó a szállítással elkéshetik, a midőn a vevő a k. t. 353. §. jogaival élhet, az eladó vagy vevő időközben csődöt mondhat stb. Ez okokból az eladó az ügylet elkönyvelését azon időpontra halasztja, midőn az ügylet már teljesezésbe ment, s egyelőre csak u. n. kötlevelet (Schlussbrief) készít magának, melyet fiókjában eltesz, vagy ideiglenes jegyzetet tesz egy e czélból vezetett könyvben (pl. megrendelési könyv, Bestellbuch, Commissionsbuch stb.).

Abból tehát, hogy az ügylet nem könyveltetett keletkezése idejében, semmi sem következik, legkevésbé az, hogy nem valóságos adás-vevés, hanem fogadásszerű tőzsdeügylet, különbözeti ügylet, kötöttet. Ép oly kevésbé következik ez azonban azon körülményből is, hogy az ügylet ugyanazon napról mint vétel és eladás puszta eredménye, azaz hogy csak a vételár és folyamár közti különbözet van könyvelve. Kétségtelen ugyan, hogy rendes körülmények között, ha t. i. a szállítási ügylet fenakadás nélkül legombolyodik, nem azon különbözet könyveltetik, melyet a szállító (és hasonlóan a vevő) nyer vagy vesz, hanem a *vételár*, mert hisz az eladó a vételárt s nemcsak a különbözetet követelheti, s ugyancsak a vételár az, melylyel a vevő tartozik. Egészen másként áll azonban a dolog, ha az ügylet legombolyodásában zavar áll be, ha pl. mint a fenforgó esetben is a vevő a vételár megfizetésével vagy az eladó az áru átadásával késik (k. t. 352. 353. §§.) Mint hogy ily esetekben

részben törvénynél, részben szerződésnél² fogva lehetséges, hogy az egész ügylet egy *különbözetben* végződjék, daczára hogy az ügylet kezdettől fogva valóságos realizációra volt irányozva: azon körülményből, hogy ily esetekben csak a különbözet lett könyvelve, egyáltalában nem következik, hogy tulajdonképeni különbözeti ügylet fenforog. Megengedjük azt, hogy midőn csak a különbözet könyveltetik, ily esetben csakugyan tulajdonképeni különbözeti ügylet foroghat fenn, azaz oly ügylet, melynél *kezdetlenül fogva csak a szerződési és a folyamár közti különbözet nyeresége vagy vesztese* vétetett szándékba; de midőn reális szállítási ügyletnél is lehetséges, hogy az eredmény egy külsőleg nyilvánuló különbözetben jön kifejezésre, ezen különbözet elkönyveléséből magából még nem lehet azt következtetni, hogy a felek csakugyan „fogadásszerű tőzsdekötésekkel üzerkedtek“.

(Folytatása követk.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

A közjegyzői gyakorlatból.

A hagyatékok száma, melyeket 1875. évi aug. 1-től 1877. év végéig kaptam a bíróságoktól feldolgozás végett, 1200 darabra mehet.

Mig volt a bíróságok módjában munka anyagot adni csak tűrhető volt az állapot; mert a munka tömege tartott fen, de most e nemű munkám fogyatékán van, s a tulajdonképen jutalmazó közjegyzői gyakorlat Beregszászban oly silány, hogy két hónap alatt csak 29 ügyszámom és 30 váltó-óvásom van.

Ehhez járul még a bíróságok azon önkényes eljárása, melyet a közjegyzői díjak megállapításánál követnek. Eleinte próbáltam felebbezésekkel élni, majd hogy ezek visszautasítottak semmiségi panaszokkal kerestem orvoslást a sérelmes megállapítások ellen; ez sem használván, ismételten e szaklap útján kívánok panaszomnak kifejezést adni.

A bíróságok szeretik a jó és alapos munkát, de a díjazás megállapításánál nem veszik tekintetbe azt, hogy sokszor másfél évig is kell gyűjteni és pedig fáradtságosan az anyagot, azt feldolgozni és mindezek után átadó végzési formába önteni. A bíróságok mindezt tekintetbe sem véve, minden felebbezés kizárásával például az általam 23 frt 20¹/₂-krban felszámított illetményeimet 13 frt 62¹/₂ kr-ig; más esetben 32 frt 34 krban felszámított illetményeimet 16 frt 57 krig; ismét más ügyben 120 frt 31-nyi illetményeimet 75 frt 80 kr-ig mérsékeltek.

Ily viszonyok közt a közjegyző valósággal a bíró szeszélyének lapdjává tétetik.

Hát mire való a közjegyzői díjsszabályzat 10. §-nak b) t) u) és x) pontjaiban kirendelt mérsékelt illetmény előírása, ha a bíróságok ettől eltérhetnek?

Mire való a díjsszabályzat 20. §. ha a bíró a közjegyzőtől az utazási pótlékot az 5 frtot elvonhatja és a díjsszabályzatilag biztosított 10 frt helyett hol 3, hol 4, hol 5, hol 6 frtot rendelhet ki?

A díjsszabályzat 22. §. hasztalanul vonatkozhatik az öröklési ügyek elrendezéseért felszámított illetményekre. Ki nem látja be, hogy ha egy ügyvéd egy félórai szóbeli tárgyalás megtartásáért könnyedén kap 3 frtot, hogy akkor vajmi kevés a közjegyzőnek egy 3 órai lélekemésztő hagyatéki tárgyalás keresztülvezetéseért — hol mert a telekkönyvi állapot nincs rendben 3—4-szer is kell telekkönyvbe járni, idegen neveken álló ingatlanokat kutatni — részletes osz-

² A k. t. 352. s k. §§-ai *nem abszolút természetűek*, tehát szerződésileg módosíthatók. (V. ö. a német bir. keresk. főtörvényszék döntvényeit XI. köt. 425. l. XIX. köt. 92. l.). Ez okból ellenkező *tőzsdeszokások* is a törvény id. szakaszainak alkalmazását kizárják. (V. ö. német bir. ker. főtörv. V. köt. 185. l. VIII. köt. 257. l.). Ily ellenkező intézkedést tartalmaznak pl. a *budapesti áru- és értéktőzsde* szokásai is, a mennyiben ugyanis az eladó nincs kötelezve a k. t. 352. §. értelmében az árut a vevő rovására eladni, hanem épúgy mint a vevő, rögrön a vételár és a folyamár közti különbözet megtérítését követelheti. (L. a pesti áru- és értéktőzsde szokásai (Usances). 1876.)

tályt megállapítani, sokszor térrajzi elkülönítéseket csinálni — 3 frt vagy egész napért 5 frt, és az én kir. bíróságaim ennyire becsülik egy tárgyalási munkámat, utalva a díjssabályzat 21. §-ra mely $\frac{1}{2}$ napra 3 frtot, egész napra 5 frtot rendel, és mellőzve a 22. §. azon rendelkezését, mely a 21. §-ban érintett mechanikus munkán kívül a szellemi munka díjjazását bírói belátásra bizza.

Ezen szellemi munka díjjazás mérve az, mely az elől felhozott eseteknél sérelmes, mert ha szabad a közjegyzőnek a felek érdekében teljesített munkáknál a közj. törvény 199. §. értelmében a díjssabályzatban megállapított díjjaknál magasabbakat is felszámítani, a bírának is kötelességök a díjssabályzat 22. §. szerint az általuk megrendelt munka díját az értelmi érték mérve szerint megszabni, és nem pusztán az eltöltött időre tekinteni.

Tapasztalatom szerint mentül régibb és bonyolultabb a hagyaték, mely elrendezésem alá kerül, annál mostohábban díjaztatom, mintha bizony nekem örömöm telnék a tiszta ügyet összehavarni; de ha egy telekkönyvi tétel sem áll a helyén, már a felvétel volt hibás, azóta adtak, vettek, cseréltek, osztottak a felek, a férjre iratott a nő vagyona, az apára az árva gyermekeké, a gyámra a gyámoltaké s. t. b. Jöttek a tagosítások 5—6 családtag ingatlanait beadta a munkakerülő mérnök egy parcellába, és hagyatéki tárgyalási uton reklamálja mindenki a magáét! Ily körülményeket csak nem lehet agyonhallgatni! de a közjegyző a hibás! minek bibelődik *minutiákkal*, mért nem tesz úgy mint a bíróságok, az egy néven levő ingatlant irassa át az 5 gyermekre, ha ezek egyike elhal és marad 7 gyermeke, ennek ötödét irassa $\frac{1}{85}$ -ban a 7 gyermekre és akkor elvégezhet egy nap 6 tárgyalást is mint a bíróságok, és telekkönyvi baj sincs ha a megjelent felek a felolvasott leltárt helyben hagyják.

Igen! de ha a felek felkérdezték a leltári tételekre egyenkint, hogy birja-e azokat a hagyaték, felelet lesz hogy se ezt se azt nem bírják, az egyik nem is tartozott a hagyatékhoz, a másikat még az örökhagyó eladta, a harmadikat eladta az özvegy, a negyediket az örökösök egyike vagy másika, de van még öröklött vagy vett vagyon ennek és ennek a nevé, az él, a másik már nem él, tessék ezen változási körülményeket ignorálni és az egy pontjában sem igaz leltár alapján e hagyatékot átadási okmányba foglalni, átadatni olyasmit a mi a másé, és nem adatni át a mi a hagyatékhoz tartozik csak hogy legyen számolva ügydarabokkal, mert a kir. bíróságoktól az igazságügyi minisztérium darab számokkali kimutatást kér, és nem azt, hogy azok alaposan vannak-e elintézve.

A kir. bíróságok eljárását mert az ingyenes — mindenki megnyugvással fogadja; — csak ha az örökösök egyike vagy másika cserél, eladást akar tenni, vagy a kir. ügyész a rabtartási költségeket akarja bevenni, veszik észre hogy 35-en is birtokosai oly parcellának mely nincs az illetők birtokában, és hogy birtokosai oly ingatlanok, mely nincs a nevükön; de azért a közjegyző, ki ez elébe utasított ügyekben a tényleges állapotot és a zavart családi viszonyokat — milyen a nő hozomány, közszerzemény, vagy idegen vagyon beolvasztása — a tudomány és jogrend, követelményei szerint tisztázza, és minden pontról egy két sorral megemlékezik a tárgyalási jegyzőkönyben a bűnbak! Ha ki nem meríti a tárgyat, visszautasítja munkáját az árvaszék, mert nem látja át, hogy a kiskorúak érdeke megóva lenne, és visszautasítja a kir. jbiró, mert nem látja az átadás alapját kifejtve. Ha kimeríti a tárgyat minden felfordult pontra nézve, felförmed a türelmetlen árvaszéki előadó, hogy jut ő ahhoz hogy a nagykorúak érdekeit tisztázó megállapodásokat legyen kénytelen végig tanulmányozni azért hogy kihalászsza, nincsenek-e sértve a kiskorúak érdekei, és fellázad a kir. jbiró, hogy olvasson ő végig 3, 4 jegyzőkönyvet, az azokban egyszer így, másszor amugy bemondott ténykörülményekből, hogy állapítsa ő meg a felek vég-

megállapodását — holott a kész átadó tervezetben összegezve kapja a tényállást — bosszuságában maga rendeli elő kihallgatás végett a feleket, és miként volt arra esetem, átadja a hagyatékot a perre utasítást igénylő érdekelt sérelmével, mert egy ma a garasnak is örvendő özvegy anyja beéri $\frac{1}{3}$ -dal ott, hol gyermekeit illeti az egész, és mert a megyei árvaszék referensének is könnyebb kész megállapodásokat felülvizsgálni mint az árvák öröklési jogát biztosító tényálladék kutatásának színvonalára emelkedni, a közjegyző pedig érje be a teljesített hivatás értében felszámolt 32 frt 34 $\frac{1}{2}$ kr fejében 16 frt 57 krral, úgy is haszontalan munkát csinált! Egy másik ügyben az örökhagyó egy iv papíron és levélborítékon végrendeletet tesz mely más ember írásával 3 ivre sem fér, vallási érzelme felébred, felesége és anyósa javait is eltestálja gyermekeire, hagyományokat csinál, és várományos örökösöket rendel ki, a kir. járásbíróság tárgyalja az ügyet, a végrendeletet bírói őrizetbe helyezi, és az örökösöket az osztály terv elkészítésére utasítja. Eltelik 3 év, az örökösök nem jelentik be az osztály-tervet, 4 év múlva folyamodnak a hagyatéki tárgyalás elővételeért, s az ügy áttétetik a kir. közjegyzőhöz. Ez azon kezdi a dolgot, hogy a végrendeletet expedíátatja, értesíti a hagyományosokat és a várományosokat a végrendelet felől, kihirdetteti a végrendeletet és kihallgatja iránta az érdekelteket. Lesz confusum Chaosz, az özvegy reklamálja női hozományát és közszerzeményét, és sérelmet panaszol özvegyi joga tekintetében, a gyermekek iszonyodnak az utóörökösökül kirendelt ref. egyházi célaktól, a ref. egyházi alapok utóörökösül nyilatkoznak a telekkönyvi feljegyzés kérelmével. Egyezkedésre határnapok kéretnek. Hagyaték kiegészítési részletek mondatnak be, telekkönyvek kutattatnak más neveken létező vagyonok után, a törvényes örökösök és várományosok közt egyezés történik az egyház megyei hatóság jóváhagyásának fentartásával, megérkezik végre ez is, a 6-dik tárgyalásnál az özvegy visszavonja minden követelését, sőt a maga nevé, álló ingatlanokat is átadja gyermekeinek elannyira, hogy a közjegyző volt kénytelen legalább özvegyi jogának biztosításáról gondoskodni. Kincstári illetékek céljaiból 28,000 frtra bevallott vagyon ügye rendeztetik el vagy 20 telekkönyvi és 6 tárgyaláson keresztül egyszer így másszor amugy csoportosított vagyonokból, és por coronide átadási terv készítettik el, mely munkának a fenforgó temérdek érdek figyelemben tartása mellett keresztül vitele fejében felszámítottam 120 frt 31 krt, és megállapítottam érte 75 frt 80 kr.

Ezen egy ügynél 45 frt 50 kr vonatott el tőlem a bírói mérséklet címe alatt.

Nem tudom hány közjegyző van oly állapotban, hogy megélhessen ha semmi sem történik a közjegyzői *existentia* javítására. Ha vagyonom rá nem ment volna a közjegyzői gyakorlatra, és nem lenne egy kevés beszédni valóm abból a mit a kir. bíróságok kegye eddig kijuttatott, könnyű lenne az elhatározás, de így még egy darabig kötve vagyok állásomhoz, addig is azonban míg ad oculus be lenne bizonyítva, hogy a 877-ki XX. törv. cz. azon része, mely a hagyatéki ügyeket a közj. közegekre ruházza — halva született rendelkezés, — felkérem a m. kir. igazságügyi minisztériumot, legyen kegyes a kir. törvszékek és járásbíróságok tudtára adni: hogy a közjegyzői díjssabályzat 10-dik §-nak b), t), u) és x) pontjait, és a 20. és 22. §§-it a közjegyzői intézmény fentartása és jövőjének biztosítása szempontjából törvénynek ismerjék el, és intézkedjék, hogy a közjegyzői panaszok úgy a felelbbviteli vagy a semmitőszéki bíróságnál meghallgatást nyerjenek, mert vajmi sokan vagyunk kiknek ilyes sérelmei vannak, és az egyes telhetetleneknek látszó közjegyzőkre való tekintetből mint alkalmatlankodó panaszosok elutasítatnak.

Bloksay István,
kir. közjegyző.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 ft negyedévre ... 3 A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozók Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Törvénykezési szemle: Különbözeti ügyletek kereshetősége. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

MEYERSBURG, cellei főtörvényszéki ügyész véleményét a következőkben akarjuk reproducálni.

Fölteszszük, ugymond, miszerint a német magánjog codificatiójánál a végrendekezési szabadság képezendi örökjogunk alapját. E föltevés nemcsak az eddigelé érvényben volt particuláris jogoknak, hanem a mai nap általános (?) jogi meggyőződésnek is felel meg.

Bár természetellenesnek és csakis római jognézetekből folyónak találják és a jogbölcsesek azt, miszerint az ember akarata még az ő halálán túl is hasson, a jogászok és laikusok tulnyomó többsége a végrendekezési szabadságot magától értetődő szabálynak tekinti. Ezen jogi meggyőződés mindaddig uralkodó lesz, míg a tulajdon mostani jog és gazdasági fogalma el nem távolittatik.

Mindazáltal azon kérdés szellőztetése, vajjon bizonyos személyeket illessen-e és mennyiben tőlük meg nem vonható jog (vagyis szükségbeli örökjog) valamely hagyatékban, különös figyelmet érdemel, akár a törvényes öröklést, akár a végrendeletet tekintjük az örökjog kiindulási pontjául. Németország jogfejlődése világosan tünteti fel ama különbséget, a mennyiben a régibb német jog az előbbi, a római jog az utóbbi alapelvől indul ki, a Németország némely részeiben érvényes francia jog pedig az előbbit, habár tetemes megszorításokkal, adoptálta.

Mihelyt amaz általános meggyőződés jogtétel erejére emelkedett, miszerint bizonyos személyeket, kik a törvényes örökösök osztályából mintegy különösen privilegizált örökösök gyanánt kiválnak, tőlük meg nem vonható jog kell hogy illesse a hagyatékban, és hogy a végrendekezési szabadság mellett legalább erkölcstelen és kegyeletlen intézkedéseknek helyt adni nem lehet, ama két öröklési rendszerben egymástól egészen eltérő átalakulás ment végbe. A törvényes öröklés rendszere a végrendekezési szabadság rendszerének tetemes engedményt tett az által, miszerint a hagyaték ama részeit, melyek nincsenek az említett privilegiált örökösök számára fentartva, teljesen átengedé a szabad végintézkedésnek. A szabad végrendekezés rendszere ellenben csak az örökhagyó rendelkezésének megszorítása által juthatott oda, miszerint egyes törvényes örökösöknek mint u. n. szükségörökösöknek anyagi igényeket adjon a hagyatékban.

Ekkép az, a mit anyagi eredményénél fogva mindnyájan köteles résznek nevezünk, az első esetben tisztán egy meg nem csorbítható törvényes osztályrésznek tűnik föl; a másik esetben azonban nem épen föltétlenül privilegiált törvényes örökjognak, mert egyrésztől nem fér

össze evvel a kitagadás megengedése, másrésztől igen is construálható a végrendekezési szabadságnak erkölcsileg rosszalando túllépése oly esetekben, melyek nem épen azonosak a legközelebbi törvényes örökösök mellőzésével. A római jog a végrendekezési szabadságot hosszas küzdelmek után csak bizonyos törvényes örökösök javára szorította meg s e mellett ama fictioval élt, miszerint az örökhagyó kegyeletlensége legközelebbi rokonai iránt időleges szellemi betegségre vezetendő vissza (quasi non sanae mentis testator fuisset).¹¹

A germán jog nem jutott a végrendekezési szabadság önálló fejlesztéséig, sőt a római jog által előbb félreszorítottatott, majd pedig módosítottatott. Máskülönb a germán jogélet alkalmasint akként alakult volna, miszerint a hagyatékban egy része az örökhagyó szabad rendelkezése alá bocsátatott, a többi pedig a törvényes örökösöknek mint ilyeneknek fentartatott volna.

A mai német jog sehol sem jutott ama következtetéshez, még ott sem, a hol a code civil példájára a törvényes öröklés képezi a szabályt. Sőt minden, ez idő szerint érvényben lévő idevonatkozó örökjogi intézkedések tényleges eredményeket tekintve, bár egyes részleteikben sokban eltérők, mégis annyira hasonlóak, hogy méltán kérdés támad, vajjon egy újabb törvényes szabályozás esetében az eredeti elvi eltérések egyáltalában bírnak-e még valami jelentőséggel? Így pl. az újabb francia jog a törvényes öröklést állítja föl ugyan szabályként (v. ö. a 723., 724., 731. §§-at), de midőn a nemzetgyűlés 1793. évi márcz. 7—10-kén az egyenes ágba való végrendekezést megszünteti és ezen jogtétel a Code Napoléonban oda módosítottatott, hogy szabad ugyan végrendekezni, de a hagyaték egy része meg nem vonható a fel- és lemenőktől, úgy a fentebbi szabály nyilván meg lett törve. Következétesen csak azt lehetett volna mondani, hogy a végrendekezés alá nem eshető vagyonnak a törvényes örökösöknek mint ilyeneknek meg kell maradnia, ilyenekül pedig a 12. izigleni rokonok vannak elismerve (v. ö. a Code 755. §-ával). Most a 723., 724., 731. §§-ok tényleg úgy hatnak, mint a köteles részt rendelő római törvények, csak hogy kitagadási okok nélkül.

Azt, vajjon nem kellene-e az egyes törvényes örökösöknek az örökhagyó végrendekezési szabadságával szemben megadandó oltalmat a régibb római jog analógiája szerint az örökösül való kineveztetés iránti igény alakjába öltöztetni (más szóval alaki szükségbeli örökjoggal biztosítani), ma már senki sem vitatja, sőt épen ellenkezőleg mindenki meg van arról győződve, miszerint ezen oltalomnak, ha egyáltalában megadandó az, a hagyatékban való anyagi igényben (köteles részben) kell állania.

Végül, hogy az egyes ide tartozó jogtételek *horderejét* helyesen mérlegelhessük, szintén már itt meg kell jegyeznünk, hogy a gyakorlati jogászok tapasztalatai szerint igen ritka eset, miszerint a lemenők köteles részekben valamely *idegen* egyén kedvezményezése által

¹¹ V. ö. a «köteles részről» írt munkám 31. és 59. lapjával.

sértetnének meg, hanem az efféle perek rendesen csak a különféle szükségörökösök között, főleg a különböző lemenők és az örökhagyó második házastársával való összetalálkozás esetében merülnek fel.

Ha a törvényhozásnak csupán az idegenekkel való összetalálkozás eseteiről kellene gondoskodnia, úgy a nálunk (Németországban) dívó családi szokás alkalmasint elégséges oltalmat nyújtana. Akár egészen el is ejtse a törvényhozás a lemenők törvényes oltalmát idegenek vagy távolabbi rokonok irányában, akár jelentékenyen kiterjeszse azt az eddigi jog mértékén túl — a nép jogi meggyőződése alkalmasint sem az egyik, sem a másik mód által az eddigi megszokottságtól el nem tántorítottatnék.

Az örökjog újabb szabályozásánál a törvényhozásnak nem szabad tuladni olyan intézményeken; melyek Németország különböző részeiben egyformán kifejlődtek. Ezen egyformaság megállapíthatása szempontjából legalább is a közönséges jog, a porosz Landrecht, az ausztriai polgári törvénykönyv, a code civil és a szász codex ide vonatkozó legfontosabb határozmányait egymás mellé kell állítanunk. De nem elégséges ám csupán a köteles részre szorítkozni. A köteles részre vonatkozó jogtételek *hatása* a legtöbb esetben nem mérlegelhető eléggé, mihelyt egyéb törvényes határozmányokkal egybe-hasonlítjuk. Ide tartoznak névszerint a házastársak örökjoga, a második házasság hátrányai, az érdemetlenségi esetek. Azonkívül a házassági vagyongajok is birnak némi befolyással. Mindazáltal ama házassági vagyongajok fejtegetését e helytt egészen mellőzzük. Ellenben elkerülhetetlennek tartjuk az alább következő kissé fárasztó összeállítást.

A hivatkozott jogrendszerek egybe-hasonlításából, elhagyván egyes részleteket, mint pl. az adoptiv rokonság eseteit, a közönséges jogra nézve pedig a közkézen forgó tankönyvekben amugy is föltalálható számos idézeteket, a következő eredményre jutunk.

A. Köteles részre jogosult személyek:

1. A községe jog szerint a lemenők, felmenők és ocsmány személyekkel szemben az édes testvérek. Azonkívül a szegény özvegyet illető negyed is tágabb értelemben köteles részt képez.

2. A porosz Landrecht szerint a lemenők, felmenők és házastársak (II. R. 2. cím 391. s köv. §§. 489., 501. §§. II. R. 1. cím 631—646. §§.)

3. Az ausztriai polgári törvénykönyv szerint: a lemenők és felmenők (p. tkv. 762. s köv. §§.). A házastársat csak «a netán hiányzó tisztességes eltartás» illeti meg, valameddig új házasságra nem lép. (796. §.)

4. A francia jog szerint a felmenők és lemenők a hagyatéknak bizonyos hányadaiból ki nem zárhatók (v. ö. a code civil 913—915. cikkei).

5. A szászországi polgári törvénykönyv szerint köteles részre jogosultak a lemenők, felmenők és házastársak, ezek mellett a körülményekhez képest kór- és árvaházak és ezekhez hasonló intézetek (v. ö. a 2564., 2565., 2617., 2057—2060. §§.)

B. A köteles rész nagysága.

1. A római jogban a törvényes osztályrésznek $\frac{1}{3}$ -ában, vagy 4-nél több van $\frac{1}{2}$ -ében. A körülményekhez képest a kánoni jog szerint a lemenők igénynyel birnak a quarta Trebellianicára.¹²

2. A porosz jogban felmenőkre nézve $\frac{1}{2}$, a gyermekekre nézve azok számához képest $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, vagy $\frac{2}{3}$, a

házastársakra nézve ahhoz képest, a mint le- vagy felmenőkkel, vagy távolabbi rokonokkal egybetalálkoznak, vagy ha nem léteznek legalább hatod izigleni rokonok, a hagyatéknak $\frac{1}{8}$ -a vagy egy fél gyermekrész, vagy $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ (v. ö. a II. R. 2. cz. 392. §. és az I. cz. 623—631. §§.)

3. Az ausztriai polgári törvénykönyvben lemenőkre $\frac{1}{2}$, felmenőkre $\frac{1}{3}$. Azonkívül a szükségben le- és felmenőkre nézve élelmezési igény létezik. (v. ö. a p. tkv. 765., 766., 795. §§.)

4. A francia jogban egy gyermeknél a hagyatéknak $\frac{1}{2}$, két gyermeknél $\frac{2}{3}$ -a, három és még több gyermeknél $\frac{3}{4}$ -e, felmenőkre nézve mindkét ágon ugyanannak $\frac{1}{2}$ -ére; csupán egy ágon lévő felmenőkre nézve $\frac{1}{4}$ -e (v. ö. a Code 913. és 915. §§-aival).

5. A szász eodexben lemenőkre nézve a törvényes osztályrész $\frac{1}{3}$ -a, ha nincs több négy gyermeknél, különben $\frac{1}{2}$ -e; felmenőkre nézve $\frac{1}{3}$ -a; a házastársakra nézve, ha lemenőkkel egybetalálkoznak rendszerint a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ -de, ha egyéb rokonokkal egybetalálkoznak $\frac{2}{3}$ -da, vagy fele; azonfölül meg van határozva, hogy azon esetben, ha köteles részre jogosított rokonok a túlélő házastárssal egybetalálkoznak, amazoknak köteles része a házastárs törvényes osztályrészének levonása után számíttassék ki a hagyatékból. A köteles részre jogosított jótékony intézetek köteles része a hagyatéknak $\frac{1}{2}$ vagy $\frac{1}{3}$ (v. ö. a 2566., 2569., 2578—2582. 2057. §§-okkal).

C. *A kitagadási okok* oly sok félek, hogy nem lehet azokat egy kalap alá hozni. A római jog ismert kitagadásain kívül összehasonlítandók a porosz Landrecht II. R. 2. cz. 399—408, 508—513. §§. I. cz. 632. §., az ausztriai polgári törvénykönyv 768., 769., 770. és 540—542. §§-ai, a szász codex 2575—2582. §§-ai; a code civil nem ismer kitagadási (csak érdemetlenségi) okokat.

D. *Az exhereditatio bona mente*¹³ a közönséges jog szerint ma igen kétes, az újabb törvénykönyvekben pedig igen eltérő módon van szabályozva. Lsd a porosz Landrecht II. R. L. cz. 419—426. §§-ait, az ausztriai polgári törvénykönyv 773. §-át, a szász codex 2577. §-át, a francia jog azt nem ismeri.

E. *Az érdemetlenségi okok* sem vágnak össze. V. ö. a porosz Landrecht I. R. 12. cz. 599—609. §§. az ausztriai polgári tvk, 540—543. §§., a Code civil 54. §. 725—730. §§. a szász codex 2277—2280. §§.

F. A házastársak örökjoga.

1. A római jog csak a szegény özvegyet illető negyedet ismeri, valamint a házastársak törvényes örökjogát, ha semminemű rokonok nincsenek.

2. A porosz jog a házastársaknak törvényes örökjogot ad a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ -től az egész hagyatéknak erejéig az örökhagyó rokonaival való összetalálkozás különféle nemeihez képest (v. ö. a II. R. 1. cz. 623—641. §§.)

3. Az osztrák jog 3 vagy több gyermeknél egy gyermekrészt ad; kevesebb gyermeknél csak a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ részén való haszonélvezési jogot; egyéb rokonokkal való összetalálkozás esetében adja a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ -ét s ha az első 6. osztályba tartozó rokonok nincsenek, az egész hagyatékat. (v. ö. a 757—759. §§.)

4. A code civil szerint a házastársak csak öröklésre képesek, tehát legalább 12. izigleni rokonok hiányában, örökölhetik a hagyatékat (v. ö. 755. és 767. §§-at.)

A szász codex szerint a házastársak a gyermekek-, felmenők-, testvérekkel és ezeknek leszármazóival vagy távolabbi rokonokkal való összetalálkozáshoz képest a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ -ét, vagy $\frac{1}{2}$ -ét, vagy az egész hagyatékat öröklők.

¹² V. ö. «Egyházi jogom» 456. lapjával.

¹³ V. ö. a «Köteles részről» irt munkám 75. lapját.

G. A köteles részbe való beszámítás.

Ezen a köteles rész nagysága tekintetében igen fontos kérdés az idézett jogok mindegyikében különbözékép van szabályozva (v. ö. a porosz Landrecht II. R. 2 cz. 393—398. §§., az ausztriai polgári törvénykönyv 787—794. §§., a code civil 917—919. §§., a szász codex 2573., 2574., 2354—2371. §§.)

H. A második (isméti) házasság vagyonbeli hátrányai.

1. A római jog azt határozza, hogy az ismét házasságra lépő házaspár (vitás, vajjon ezen intézkedés csak a nőre értendő-e) elveszti a korábbi házastársától, vagy korábbi házasságából származott gyermekeitől szerzett vagyonának (lucra nuptialia) tulajdonát ugyanezen gyermekek javára; és hogy nem juttathat saját vagyonából új házastársának többet, mint a mennyit tőle a korábbi házasságból származott gyermekei közül a legmostohábban ellátott gyermeke kap.¹⁴

2. Ezekhez hasonló intézkedések hiányzanak a porosz, osztrák és szász jogban. Az ausztriai polgári törvénykönyv azonban a házasságtörést érdemtelenségi oknak declarálja (v. ö. a p. tkv. 54. §.), a porosz jog pedig a gyermekeket felhatalmazza, hogy szüleik elváltása esetében legalább köteles részek kihatását kérhessék (v. ö. a iL. R. 2. cz. 457—464. §§.)¹⁵

3. A code civil azt határozza,¹⁶ hogy ha gyermekek léteznek, az egyik házastárs a másiknak vagy egy negyedre rendelhet tulajdonul és egy másik negyedre hasznélvezésül, vagy pedig összes vagyonának felerészét hasznélvezésül, ismételt házasság esetében azonban nem többet, mint a mennyit az előbbi házasságból származott gyermekek közül a legmostohábban ellátott kap, és soha többet a hagyaték negyedrésznél (v. ö. az 1094. és 1098. §§.)

A fentebb kiemelt különféleségek azonban még jóval szaporodnának, ha minden a 16. század óta keletkezett írott particuláris jogot összehasonlitanánk.¹⁷

A közlött összeállításból láthatjuk, hogy a jogfejlődés nagy hasonlatosságot mutat, *összevágó intézkedés* azonban csak abban nyilvánul miszerint a lemenők, felmenők, házastársak és édes testvéreken kívül ez idő szerint más törvényes örökösöknek nincs különös törvényes oltalmuk az örökhagyó végrendelezési szabadsága ellenében. Eltekintve ezen nemleges eredménytől teljes összhangzás, nincs, sőt minden egyéb oly sokféle, hogy törvényhozási szempontból használható egyformaságról, vagy a népnek általunk fölismerhető általános jogi meggyőződéséről, mely a törvényhozónak *határozott irányt* jelölne ki, szó sem lehet. Kérdés, vajjon — a jogászai köröktől eltekintve — ilyenféle jogi meggyőződés a nép kebelében napjainkban egyáltalában létezik-e, legalább mindazok, kiknek alkalmuk volt valaha művelt nem-jogászokkal folytatott beszélgetéseikből a nagy közönségnek hiányos magánjogi ismereteiről meggyőződniök, az ilyen jogi meggyőződés létezését méltán kétségbe vonhatják. A köteles részre és az evvel rokon örökjogi intézkedésekre vonatkozó szabályok tekintetében már a jognak fentérintett különfélesége miatt az utolsó századokban általános jogi meggyőződés sem nem alakulhattott, sem — ha alakult volna is — magát fen nem tarthatta.

Az a jogtétel, melyet fentebb mint közöst kiemeltünk, gyakorlatilag véve nem ér semmit, sőt kevésbé

fölfogható, mint a római jognak ama szabálya, miszerint bizonyos személyektől az örökösül való kinevezés általi kitüntetés meg nem vonható. Kevés példa már elégséges lenne annak kitüntetésére, miszerint különben teljesen egyenlő viszonyok között is a mostanában érvényben lévő különféle szabályok alkalmazása a legkülönbözőbb eredményre vezet. Csak gondoljunk pl. olyan esetekre, melyekben az atya, ki második házasságban él és kinek több gyermeke van, vagy melyekben egy gyermektelen házastárs, ki egy házastársat és e mellett csak le- vagy felmenőket hagy hátra, a római jog vagy a többi törvények szerint intézkedni akar. Aztán vegyük hozzá a különféle kitagadási okokat és a köteles részbe való beszámítás iránti intézkedéseket. — Azért bátran állíthatjuk, hogy a törvényhozónak itt inkább, mint bármely más magánjogi kérdésben, teljesen szabad keze van, hogy *csélszerűen* intézkedhessék, tehát oly állapotot létesítsen, mely a lakosság gazdasági igényeinek és a valóságos jogérzetnek teljesen megfelel.

Dr. Bozóky Alajos,

nagyváradai jogtanár.

(Folytatása következik.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

Igaz, hogy e részben nem igen hivatkozhatunk az eddigi gyakorlatra, vagy ha igen, az felette csekély mérvű az általánossal szemben; de ne feledjük, hogy a mostan érvényben létező büntető codexek részint a régi ferde nézetek, részint a még eléggé meg nem figyelt gyakorlati életből meritett tapasztalatokra épültek, vagy, ha ujabban is keletkeztek, alkotóik nem akartak, vagy nem mertek szakítani teljesen a múlttal s a mi a testi büntetésekkel illeti, azok már épen túl éltek magokat még ott is, hol különben a halálbüntetés érvényben van tartva.

Nem engedünk ez elvünkől, mind a mellett, hogy mint említők, Angliában a testi büntetések újból alkalmaztatnak, s nem is lehet ezt avval indokolni: «vannak oly romlott lelkiüek, kikre már csak a korbács hat», mert eltekintve attól, hogy e lélektani axiomát körülbelől lehetetlen meggyőzőleg bebizonyítani, azzal sem lehet pótolni e büntetés hiányait, mivel pl. az ausztr. b. tvkr. 248. §-ában ezt tenni igyekezik, hogy «kizárólag mesterlegényeknél, mesterinasoknál s oly személyeknél alkalmazandó, kik élelmöket napi vagy heti bérben keresik, kiknek tehát csak néhány napi fogság is keresményökre vagy hozzátartozóik élelmére nézve kárt okozna» s csekély értékkel bir azon további intézkedés is, hogy «ezen fenyítés csak az orvosnak abbéli megelőző nyilatkozata után, hogy az a bűnhöncz egészségi állapotára nézve nem ártalmas alkalmaztathatik;» valamint még mindig az erkölcsi önértet, a becsület érzékeny sérelme marad, habár ezen testi büntetés «a büntetés tartama alatt egyszernél nem többször és sohasem nyilvánosan hajtható végre».

E mellett gondoljunk csak a múlt század végére és a mai korra, a halálbüntetést illetőleg. Igaz, hogy Toscanában Leopold már előbb eltörölte a halálbüntetést, de számos esetben alkalmaztatott az a nyugot legműveltebb nemzeteinél is, míg az 1870-iki német birod. tvkv. már csak két esetre szorította. Nem lehet tehát már messze az idő, midőn minden a korrallal haladó nemzet megértendi a halálbüntetés felesleges voltát.

Miután megállapítottak volna tehát a büntetés rendszer keretébe felveendő büntetésin emek, azok közt bizonyos sorrend is állapítandó meg, illetőleg, hogy

*

¹⁴ V. ö. Pandektáim 447. lapjával.

¹⁵ V. ö. «A köteles részből» írt munkám 152. s köv. 1.

¹⁶ I. ugyanott a 214. s köv. lapot.

¹⁷ V. ö. ROTH, Bairisches Civilrecht 3. köt., MOMMSEN örökjogi törvénytervezetét, és FÖRSTER, Theorie & Praxis d. prenor. Privatr's 4. kötetét.

melyik azon büntetési nem, melyre az egész büntetés rendszer alapittatik, melyet az állsm legcélszerűbbnek tart a büntetés a büntetés céljának elérésére.

Ehhez képest kell tehát megállapítania u. n. fő- és mellékbüntetések, mely utóbbiak amazokkal egybe-kapcsolva súlyosbításul szolgálnak.

Ezt más szóval úgy lehet kifejezni: *a büntetés nemei legyenek törvényileg meghatározva, melyeket a bírónak esetenként alkalmaznia kelljen.*

Igy állapítja meg az a. b. tv. 12. §. «a büntettek büntetése a bűntevő halála, vagy annak börtönben tartóztatása, míg büntetteknek a becsület és pénzbüntetések csak következményei az előbbieknek vagy azzal súlyosításul vannak összekötve. (V. ö. az a. b. tv. 26—30. §§-ait.)

Miután tehát az általunk alkalmazandóknak ismert büntetési nemek közül a szabadság-büntetés az, mely mig egyrésztől mindenkire nézve közös roszt tartalmaz, addig másfelől az állam és bűnös érdekei is leginkább szem előtt tarthatók s mert helyesen alkalmazva a leg-szebb eredményeket szüli, s így a tudomány és gyakorlati élet követelményeinek egyaránt megfelel: a szabadság-büntetések kell főbüntetési nemül a büntető törvkönyvben elfogadni, mig a becsület és pénzbüntetések önállóan, különösen büntetteknek nem lelhetnek alkalmazást, de célszerűen köttethetnek egybe a szabadság-büntetéssel.

E mellett kell gondoskodni más célszerű súlyosbítási eszközökről, melyek a szabadság-büntetéssel egybe-kapcsolva lehetővé tegyék a büntetési nemet ép oly sokféleképen variálni, mint a mily számtalan változatban fordulnak elő a büntethető cselekmények s viszont gondoskodni kell helyes intézményekről, melyek jobb viseletű fegyenczek megjutalmazására, sorsuknak javulására szolgáljanak.

Ezt pedig eszközölni a célszerű börtönrendszer feladata. Az e téren vívmányok különösen figyelembe veendő az állami törvényhozás által. Nagybecsűek az egyes különböző rendszerek szerint berendezett fogházak statistikai adatai, melyek habár alá is vannak vetve a helyi viszonyok, minők a börtön fekvése, az égalj stb. befolyásának, mind a mellett fontos szolgálatot tesznek. Az újabb kor vívmánya a magán- és ennek módosítva alkalmazása az irhoni rendszer.

De épen újdonságuknál fogva, s mert a már létező börtönök átalakítása vagy újak építése tetemes költséggel jár, még inkább az osztályrendszerhez képest szervezett börtönök látszanak tulsúlyban lenni.

Kétségtelen azonban, hogy idővel itt is győzni fog a helyesebb magánrendszer, nem oly értelemben, hogy a bűnös egész bűnhődési idejének eltelte alatt ne lásson

embert, sőt minél gyakrabban részesíttessék oktatásban, az elöljáró által látogaltassák meg; de vonassék el a társak rontó befolyása alól, szokjék munkához és ne legyen kénytelen örökös tétlenségben töltöni el az időt, mi előbb-utóbb a lelki tehetségek tompulására vezetne.

Épen abban áll az irhoni rendszer előnye, hogy mire addig sikertelenül tettek kísérletet, ebben a magán-fogság a közössel szerencsésen van egyesítve.

Nem szándékozunk az egyes rendszerekkel párosuló előnyöket és hátrányokat fejtegetni, de annyi kétségtelen, hogy egyik rendszer sem mutatott fel és pedig aránylag rövid idő alatt oly szép eredményeket, mint épen az irhoni.

A különböző rendszereket, igen érdekesen összehasonlítva tárgyalják PULSZKY és TAUFFER id. m. V. Fejezet. 73—129. l. V. ö. Fogházjavítás. B. EÖTVÖS JÓZSEF és LUKÁCS MÓR 101—164. l.

De olyannak kell lennie minden esetre a börtön-büntetésnek, mely a szellemre, a kedélyre hasson, s e mellett aképp kell szervezve lennie, hogy a bűnös érezze, hogy ő most bűnéért lakol. Ily értelemben kívánják B. EÖTVÖS és LUKÁCS id. m. hogy a büntetés rendszer soha büntetés jellemét ne veszítse el. 182. l.

A mennyiben pedig a szabadság-büntetés egyszerűen alkalmazva nem volna elégséges a bűn megtorlására: alkalmazandók súlyosbítások: kedvezmények megvonása, kemény fekhely kirendelése, sötét kamrában magános elzárás. A böjt, a testi fenyték, a bilincs mind olyanok, melyek csak az érzékiségre hatva mig egy erős idegzetű ember azokat könnyűséggel viseli el, addig a gyengébbnek aránytalanul súlyosabb leend.

Összeköthető továbbá, mint már említők, becsület s pénzbüntetéssel is.

Továbbá a szabadság-büntetésben ismét külön fokozatok állapítandók meg az elzárás helyére nézve is, melynek más és más névvel kell jelölve lennie: fegyház, börtön, fogság és így tovább s ezen különbség ne csak az elnevezésben álljon, de a kiállandó büntetés is szigorub mérvű legyen, ha pl. a büntetés fegyházban, mintha börtönben vagy fogságban állandó ki. Csak így lesz a büntetés népszerűvé, csak így tehet a nép különbséget az alkalmazott büntetések között, ha tudja, hogy két fokozatilag különböző helyiségben eltöltendő azonos tartamu büntetés milyenséggel nem ugyanaz.

Ha ily eszközökről gondoskodva lesz, ha ily fokozatok lesznek megállapítva; akkor vétetik tekintetbe csak az elv: *a büntetés-rendszer alapjául választott büntetési nemnek alkalmazhatónak kell lennie a bűnösség mérvéhez s ennek kitüntetésére és elérésére fokozatok állapítandók meg.*

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A különbözeti ügyletek keresetősége.

V.

Sorba vettük azon praesumptiókat, melyekre a legfőbb ítélőszék ill. kir. tábla azon meggyőződésüket alapítják, hogy a szóban forgó esetben nem valóságos adás-vétellel, hanem «fogadásszerű tőzsdekötéssel» van dolgunk. Kimutattuk, hogy egyetlen egy felhozott körülmény sem alkalmas arra, miszerint belőle ilyenmü következtetés vonassék. Ha pedig egyetlen egy sem alkalmas ily következtetésre, akkor *valamennyi együttvéve* is vajmi kevésbé lehet mérvadó!

De ha a felhozott körülmények magukban véve alkalmasak is volnának következtetésekre, úgy a fenforgó esetben még sem elégségesek annak feltevésére, hogy a felek

csakugyan tulajdonképeni különbözeti ügyletet kötöttek. Legfeljebb azt lehetne belőlük következtetni, hogy *az eladó azaz szállító félnek volt szándékában pusztán a különbözetre spekulálni.* Hogy ily egyoldalú szándék nem képes egy külsőleg mint adás-vevés jelentkező ügylet természetét megváltoztatni, alig szorul bizonyításra. Mert hisz a vevő ezen szándék által legkevésbé sincs akadályozva abban, hogy ő, ha csakugyan adás-vevés köttetett, tényleges szállítást követeljen. A másik fél *szándéka* époly kevésbé jön tekintetbe, mint más körülmény, mely őt az ügylet megkötésére indította.

Hogy tulajdonképi különbözeti ügylet fenforogjon, arra mulhatlanul szükséges, miszerint a felek eleve *kölcsönösen megállapodtak* legyen abban, hogy ők csak a szerződési és folyamár közti különbözetet követelhetik, ill. fizetni tartoz-

nak. Csak akkor szólhatunk tehát különbözeti ügyletről, ha a tényleges szállítás már eleve szerződésileg (kifejezetten vagy hallgatag) kizárattott. (L. a Kölni főtvszék egy 1869. febr. 18-kán kelt döntvényét. GOLDSCHMIDT-féle Zeitschr. f. d. gesammte Handelsrecht XVIII. köt. 281. l.) Csak ha ilyenü megállapodás, szerződés igazoltatik, lehet szó arról, hogy az adás-vételi ügylet mint simuláció mellőztessék, s helyébe a valóban czélba vett ügylet tétessék; csak ekkor vagyunk jogosítva arra, hogy a simulált ügylet által eltakart ügylet jogi természetét vizsgáljuk s ezen vizsgálat eredményéhez képest esetleg felperest keresetével elutasítsuk, ha t. i. az eltakart ügylet a tiltott ügyletek kategóriájába tartozik. (V. ö. általában THÖL Der Verkehr mit Staatspapieren 1830. 230—234. l. és LADENBURG i. h. 11. s. k. l.)

A simulációra irányuló szerződést, ezt kellett volna tehát a fenforgó esetben bizonyítani, és pedig miként már kiemeltetett, *alperesnek*. Ily szerződést bizonyítani, kétségkívül nem könnyű, sőt azt is megengedjük, hogy legtöbb esetben lehetetlen; de ez csak nem lehet ok, hogy alperest felperes rovására a törvény védelme alá helyezzük; *alperest*, a ki mindenesetre roszhiszeműleg cselekszik, midőn a simuláció kifogását érvényesíti?!

VI.

Áttérünk most tulajdonképeni kérdésünkre: valjon, ha csakugyan u. n. különbözeti ügylet (Differenzgeschäft) kötött, ily ügylet keresetileg érvényesíthető-e?

A legfőbb ítélőszék, ill. kir. tábla véleménye szerint nem, és pedig azért, mert a különbözeti ügylet „fogadásszerű tőzsdekötés”, s mert fogadásszerű tőzsdekötések „sem a régiebb sem az újabb kereskedelmi törvények értelmében a kárkövetelésre egyik felet sem jogosítják fel.” Kiegészítve azt, a mi elhallgattatott, s helyesebb és világosabb formába öntve ezen indokolást, a legfőbb ítélőszék, ill. kir. tábla tehát azért nem tartják a különbözeti ügyletet keresetileg érvényesíthetőnek, mert;

1. a különbözeti ügylet természetére nézve nem más mint *fogadás*;
 2. mert a fogadásból származó igények keresetileg nem érvényesíthetők;
 3. mert a régiebb és újabb kereskedelmi törvények a 2. alatti szabály alól a különbözeti ügyleteket ki nem vették.
- Lássuk ezen indokokat közelebbről és pedig megfordított sorrendben.

VII.

Hogy a régiebb és újabb magyar kereskedelmi törvények a különbözeti ügyletek keresetőségét ki nem mondják — az kétségtelen. Nem teszi ezt sem az 1840: XVI. t. cz., sem az új kereskedelmi törvény. Utóbbi bőven intézkedik ugyan a szállítási ügyletről, azaz a vétel azon formájáról, midőn a vétel tárgya csak egy későbbi időpontban szolgáltatandó; sőt miként láttuk a keresked. törvény részint kifejezetten, részint intézkedéseinek dispositív természeténél fogva, megengedi, hogy a szállítási ügylet egy különbözet eredményében végződjék. De hogy a k. t. a tulajdonképeni különbözeti ügyletet szabályozta, vagy megengedte volna, arról szó sincs, s nevezetesen kétségtelen, hogy a k. t.-nek a határozottan kijelölt határnapra vagy határidőre szóló ügyletet (Fixgeschäft) szabályozó 355. és 356. §§-ai a különbözeti ügyletre nem vonatkoznak. (V. ö. a német bir. keresk. főtvszék döntvényeit is XIV. kötet 274. l.) Ha pedig a kereskedelmi törvény valamely kereskedelmi ügy iránt intézkedéseket nem tartalmaz, akkor kereskedelmi szokásjog hiányában épen az általános magánjog szabályai irányadók (k. t. i. §.), azaz, a különbözeti ügyletek keresetőségének kérdése a magánjog szabályai szernit döntendő el. Ennyiben tehát a legfőbb ítélőszék, ill. kir. tábla nézetét teljesen osztjuk

VIII.

A mi a második érvet illeti, hogy t. i. a *fogadásból* eredő igények keresetileg nem érvényesíthetők, úgy megengedjük azt, hogy az *osztr. polg. tvkv.* csakugyan ezen állásponton van (l. 1271. §.) Valjon azonban az osztr. polg. tvkv.-nek ezen intézkedése a tulajdonképeni Magyarországon érvénnyel bir-e? az persze más kérdés. Annyi bizonyos, hogy a legfőbb ítélőszék különben egy régiebb döntvényben kimondta, miszerint: „fogadás folytán származott követelés nem tényleges kölcsönös szolgálatért lévén kikötve, ennél fogva a kétoldalu szerződés mulhatlan kelléke s így a marasztalási alap is hiányozván, az törvény útján még azon esetben sem érvényesíthető, ha írásbeli kötvény állítatott ki felőle”. (Döntvénytár XII. kötet. 99. sz.) E felfogás ellen nincs okunk kikelni, annyival kevésbé, mert az újabb törvények majdnem kivétel nélkül perhorreskálják a római jog azon felfogását, miszerint a fogadás kötelező és keresetileg érvényesíthető, hacsak nem erkölcstelen vagy tiltott ügyletet nem takar el. (L. 17. §. 5. D. de praescr. verbis 19. 5., V. ö. WINDSCHEID Pand. II. köt. 419. 429. §§.)

IX.

Hátra van a felhozott érvek *elseje*: t. i. hogy a különbözeti ügylet természetére nézve fogadás. Ha ez áll, akkor a közlött döntvény *in merito* kifogástalan. Valjon azonban csakugyan áll-e? az épen a kérdések kérdése!

A legfőbb ítélőszék, ill. kir. tábla bámulatos lakonizmussal mondják azt, hogy a különbözeti ügylet fogadásszerű ügylet, azaz fogadás. Mintha ez iránt soha semmi kétség a jogászok előtt fel nem merült volna; mintha ma már nem volna tulsúlyban azoknak száma, kik a különbözeti ügyleteket épen azért keresetőknek tartják, mert a fogadás vagy játék fogalma alá vonhatóknak nem tekintik; mintha a törvényhozások is mindinkább be nem kezdenék látni, hogy a különbözeti ügyletek nélkül a nélkülözhetlen tőzsdeforgalom lehetetlen, s hogy a keresetőség megtagadása csak a roszhiszemű emberek javára szolgál! Azon sokoldalú törekvések, melyek a különbözeti ügyletek keresetőségét czélozzák, talán csak megérdemelték volna, hogy főbiróságaink azokra némi tekintettel legyenek, már csak azért is, hogy a hozott döntvényből *tanulhassunk*, hogy a nemzeti jogtudomány egy lépéssel előbbre vitessék! Senki sincs annyira hivatva a jog mívelését előmozdítani, mint a bíróságok. Az egyes ember mint magánszemély, nem rendelkezik hatalommal, hogy nézetének érvényt szerezzen; a bíróság igen. Ugyanazért mindenki sokkal nagyobb figyelemmel kíséri a döntvényekben, mint a magánirodalmi termékekben lerakott nézeteket, már csak azért is, mert aktuális jelentőséggel birnak, mert a gyakorlatban velők számolni kell. Ezen auktoritás tudatában a külföldi, különösen német bíróságok mindenkor dicséretes törekvést is tanusítottak, hogy a hozott döntvények indokai a *tudomány magaslatán* álljanak, s ha a külföldi, különösen német jogtudomány magas színvonalra emelkedett, úgy bizonyára a bíróságok ezen emelkedésnek nem voltak legkisebb tényezői. Mily óriási anyag, mily rendkívüli tudományos kincs az, melyet a külföldi döntvénygyűjtemények tartalmaznak: egy SEUFFERT-féle Archiv, az UNGER-GLASER-féle gyűjtemény, a THÖL-féle lübecki gyűjtemény, a DALLOZ és SIREY-féle francia gyűjtemények, különösen pedig a *német birodalmi kereskedelmi főtvörényszék* döntvénygyűjteménye! Csoda aztán, ha a külföldi tudósok a döntvények tanulmányozására oly nagy súlyt fektetnek, sőt a döntvények kapcsában egész irodalom fejlődik?

Minderről nálunk szó sincs. Egy idő óta van dicséretesen szerkesztett döntvénytárunk s a döntvények gyűjtése mindinkább terjed. De ki veszi e gyűjtemények hasznát? A *praktikus*, a kinek praejudicium kell, hogy reá hivatkozhassék, de kinek tökéletesen mindegy, valjon a kimondott

jogelv jó-e, helyes-e, indokolt-e, hacsak céljai elérésére alkalmas! Ellenben a tudomány az halad a maga útján s főbiróságaink döntvényei vajmi kevéssé zavarják «köreit». Ha külföldi bíróságok döntvényei nem vétetnek tekintetbe, a hazai döntvények fölött bátran napirendre térhetünk! Mi ennek más az oka, mint döntvényeink *selejtessége*? mint ama bizonyos *megvetése a tudományosságnak és tudománynak*, mely döntvényeinkben mutatkozik? Akárhányszor volt alkalmunk a legnagyobb horderejű jogelveket tartalmazó döntvényeket olvasni, anélkül, hogy a kimondott jogelv a legkisebb indokkal lett volna ellátva! képzelhető hogy ily döntvények még a feleket is vajmi kevéssé nyugtathatják meg, nem hogy a tudomány éltető elemévé is váljanak. Csak a legujabb időben tapasztalható némi javulás, főleg oly *kereskedelmi* perekben, melyek a *budapesti kereskedelmi váltótörvényszék* előtt folyamatba tétettek, bizonyosságául annak, hogy az alsó bíróság is gyakorolhat befolyást a felső bíróságokra, nemcsak megfordítva. Vajha e javulás tartós volna, vajha beállna mielőbb nálunk is oly állapot, hogy a döntvények tudományos értékkel birjanak, a jogtudomány haladásának élő tényezői legyenek, s elmélet és gyakorlat ne egymást kizáró ellentétek, hanem szükségképen egymásra utalt szövetségek gyanánt tekintessenek! Vajha különösen mindinkább ritkulnának az oly esetek, mint a jelenlegi, melyből a tudománynak semmi haszna nincs, vagy legfeljebb annyiban, a mennyiben kritikára indítatta, a bíróságok mulasztásait pótolni törekszik!

X.

E kis eltérés után feleljünk most azon kérdésre, vajon a különbözeti ügyleteket lehet-e jogosan a fogadás fogalma alá vonni s ennek folytán azok birói érvényesítését megtagadni?

Nézetünk szerint *nem*. Ugyanis fogadásról csak ott lehet szó, *hol a felek ellentmondó állításokat tesznek*, úgy hogy a nyereség és veszteség az állított tény valóságától vagy valótlanságától függ. Az egymással ellentmondó állítások oly lényegesek, hogy ilyenek nélkül valódi fogadás nem létezik. «Wesentlich ist eine unabhängig von dem Vertrag aufgestellte und bestrittene Behauptung. Wenn gar nicht behauptet und gestritten werden kann, also wenn der Zufall allein entscheidet oder mitentscheidet, so liegt kein Wettvertrag vor.» (THÖL Handelsrecht. 2. köt. 431. l. v. ö. WINDSCHEID Pand. II. köt. 419. §.) Már pedig a különbözeti ügyletnél ily ellentmondó állítások nem léteznek. A felek a különbözeti ügyletnél semmit sem állítanak, mert nem is állíthatnak, tekintve hogy nemcsak a különbözet *iránya* (hausse vagy baisse) bizonytalan, hanem az is, vajon különbözet egyáltalában keletkezik-e s ha keletkezik, minő nagy lesz ezen különbözet? *A különbözeti ügylet tehát nem fogadás.* (V. ö. THÖL i. m. 435. l., a *berlini* Ober. Appell-Ger. 1868. nov. 18-kán kelt döntvényét a GOLDSCHMIDT-féle Zeitschrift XVIII. kötetében 280. l., a *nürnbergi* kereskedelmi főtörvényszék 1870. april 22-kén kelt döntvényét ugyanott 282. l. V. ö. APÁTHY is. «Kereskedelmi jog» 683. l.) Ha pedig a különbözeti ügylet nem fogadás, akkor a fogadás természetéből vont következtetés is megdől, s nevezetesen a különbözeti ügylet kereshetősége kétséget nem szenvedhet, főleg ha tekintetbe vesszük, hogy a különbözeti ügylet már keresetileg nem érvényesíthető ügylet, különösen a *játék* fogalma alá sem vonható, tekintve hogy játékról a tulajdonképeni értelmében véve csak akkor lehet szó, ha a felek a szerződés kimenetelét azaz a döntő körülményt közvetlenül *saját tevékenységük által* idézik elő; már pedig ily tevékenységről a különbözeti ügyletnél szó sincs. (V. ö. THÖL i. h., *berlini* O. A. G. i. h.)

Eből kitűnik, hogy a legfőbb ítélőszék, ill. kir. tábla nemcsak a bizonyítási kérdésre nézve, hanem *in merito* is

helytelen határozatot hoztak, a mi annyival kárhoztatandóbb, *mert tudtunkkal a legfőbb ítélőszék azelőtt ellenkező felfogást tanusított, azaz a különbözeti ügyletek kereshetőségét elismerte.* Az inconsequentiára ez esetben bizonyára nem volt ok!

XI.

Még azon kérdés foglalkoztathatna bennünket, vajon *mi tehát a különbözeti ügylet jogi természete, ha azt a játék vagy fogadás fogalma alá vonni nem lehet?* E kérdés már sokat foglalkoztatta az elmélet embereit, nézetünk szerint azonban még nem sikerült teljesen kielégítő konstrukciót felállítani. Részünkről különben azt hisszük, hogy a különbözeti ügylet visszavezetése valamely ismert római — jogi ügyletre, nem is szükséges, s nincs is vele nyerve semmi. Elég ha tudjuk, hogy a különbözeti ügylet nem játék vagy fogadás; elég ha meggyőződve vagyunk aziránt, hogy a különbözeti ügylet kereshetősége ellen jogi okok egyáltalában nem harcolnak.

Ez okból fölöslegesnek is tartjuk, a különbözeti ügyletek fölötti nézeteket ecsetelni s a meddő vizsgálatok számát egy ujjal szaporítani. E helyett sokkal czélszerűbb és hasznosabb, ha a *főbb európai államok tényleges jogállapotját* a különbözeti ügyletek tekintetében megismertetjük s a rendelkezésünkre álló adatok nyomán vizsgáljuk, vajon nevezetesen a kereshetőség a különbözeti ügyletektől külföldön megtagadtatik-e vagy nem?

XII.

Tekintsük mindenekelőtt a szomszéd *Ausztriát*, mely bennünket a kérdésre nézve bizonyára legközvetlenebbül érdekel már csak azért is, mert tény, hogy osztrák és magyar üzletemberek között különbözeti ügyletek igen gyakran kötöttek, s így könnyen lehetséges, hogy osztrák bíróságok előtt osztrák jog szerint kénytelenítettünk igazságot keresni.

Ausztriában azelőtt törvény nem létezett, mely a különbözeti ügyleteket szabályozta volna. Kereshetőségük a bíróságok által megtagadtatott, mert a játék és fogadás szabályai alá vonattak. Ez állapot megváltozott az 1875. april hó 1-jén kelt *törvényszék* (R. G. B. I. Nro 67.) folytán, melynek 13. §-a határozottan kimondja, miszerint: *Bei der Entscheidung von Rechtsstreitigkeiten aus Börsengeschäften ist die Einwendung, dass dem Anspruche ein als Wette oder Spiel zu beurtheilendes Differenzgeschäft zu Grunde liege, unstatthaft.* Ausztriában tehát a különbözeti ügyletek iránt a modern felfogás emeltetett érvényre és pedig oly meggyőző érvek alapján, hogy érdemesnek találjuk, az idézett törvény *indokolásából* a következőket idézni: «Die öffentlichen Börsen haben im modernen wirthschaftlichen Leben so wichtige Aufgaben zu erfüllen, die kräftige und normale Regelung des Geldmarktes ist für den Staat von so hoher Bedeutung, dass jede Unsicherheit, jede Unklarheit der gesetzlichen Normen auf diesem Gebiete von besonderem Nachtheile ist und rasche, entscheidende Abhilfe fordert. Nun behaupten die erfahrensten Kenner des Börsenlebens, dass nichts geeigneter sei, die Börse zu demoralisiren, als die Zulassung der Einwendung, dass einem Anspruche ein nach den Bestimmungen der §§. 1270—1272 des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches als Wette oder Spiel zu beurtheilendes Abkommen zu Grunde liege. Jedem Unredlichen sei dadurch die Möglichkeit geboten im Falle des Gelingens Alles zu fordern, im Falle des Misslingens nichts zu bezahlen. Für die Börse habe die Einwendung von Spiel und Wette in den weitaus meisten Fällen nur die Bedeutung eines Schildes, hinter welchem sich Unehrlichkeit und Vertragsbruch verbirgt. Gerade das Bewusstsein, in solcher Weise gegen Verluste Schutz zu finden, fördern das rücksichtsloseste Spiel und ermöglichen jenen tollkühnen Aufbau schwindelhafter Geschäfte, dessen nothwendiger endlicher Zusammenbruch beklagenswerthe Krisen hervorruft oder doch unsäglich verschärft.»

Megemlítendő még, hogy a mennyiben *nem tőzsdeügy-letről*, azaz oly ügyletről van szó, mely nem a tőzsdén, a meghatározott tőzsdeidőben kötöttet (id. törv. 12.), a tőzsdetörvény intézkedése nem alkalmazható; ily esetben tehát az osztrák bíróságok az előbbi gyakorlattól eltérni nincsenek kényszerítve. Azonban tőzsdén kívüli különbözeti ügyletek oly ritkák, hogy ezen dualismus gyakorlatilag ugyszólván nem létezik.

XIII.

Németországban a különbözeti ügyletek iránt egységes felfogással nem találkozunk. A különbözeti ügylet a német kereskedelmi törvényben nem lévén szabályozva, a magánjog szabályai nyernek alkalmazást, a magánjog pedig Németországban tudvalevőleg igen sokféle. Különben határozott törvényhozási intézkedésekkel csak kivételesen találkozunk. Említendő nevezetesen a *szász polgári törvénykönyv*, melynek 1482. §-a a különbözeti ügyleteket határozottan a játék és fogadás szabályai alá vonja: «Ein Vertrag, nach welchem der Eine dem Anderen den Unterschied zwischen dem angenommenen Preise einer Sache und dem Marktpreise, welchen sie zu einer bestimmten Zeit gehabt habe oder haben werde, zahlen soll, ist nach den Vorschriften über Spiel und Wette zu beurtheilen. Dieses gilt insbesondere von einem Lieferungskaufe, welcher nur zum Schein auf Lieferung zu einer gewissen Zeit gerichtet ist, und bei welchem die Absicht der Vertragsschliessenden nur dahin geht, dass der Unterschied zwischen dem vereinbarten Kaufpreise und dem Marktpreise zur scheinbaren Lieferungszeit von dem Einen an den Anderen vergütet werden soll.» Az 1480. §. szerint játék és fogadásból származó követelések sem kereset sem kifogás útján nem érvényesíthetők.

Ott hol a *római jog* (Gemeines Recht) van érvényben, mint pl. Hannoverában, Mecklenburgban stb. az uralkodó elmélet felfogása rendszerint a gyakorlatban is követtetik, azaz a különbözeti ügyletek keresetileg érvényesíthetőknek tekintetnek, annyival inkább, mert a római jog szerint a *fogadás*-ból eredő követelések rendszerint keresethetők, a játék fogalmát a különbözeti ügyletre alkalmazni pedig teljesen lehetetlen.

Hasonlag keresethetőknek tekintetik a különbözeti ügylet *Bajorországban*, már azért is, mert a fogadás a *bajor Landrecht* szerint azonos tekintetek alá esik, mint a római jogban. (L. a már idézett *nürnbergi* döntvényt.)

Poroszországban a porosz Landrecht szerint játék és fogadás között nincs különbség. Azonban a porosz bíróságok az uralkodó vélemény alapján tartózkodnak a különbözeti ügyletet a játék vagy fogadás fogalma alá vonni, s ugyanazért keresetileg érvényesíthetőknek tekintik azt (L. a *berlini* Ober Apell-Ger. már idézett döntvényét.)

Ellenben a *rajnai tartományban* a *Code Napoléon*-nak a játék és fogadásra vonatkozó intézkedései a különbözeti ügyletekre is alkalmaztatnak (L. a *Kölni* főtvszék már idézett döntvényét, hol azonban kiemeltetik, miszerint különbözeti ügyletről csak akkor lehet szó, ha a felek magukat kölcsönösen lekötelték, hogy tényleges realizációt nem fognak követelni.)

XIV.

Franciaországban a különbözeti ügyletekre s általában az agiotage-ra vonatkozó legislatív intézkedéseknek egész sorával találkozunk. Már egy 1724. szeptember 24-kén kelt rendelet (arrêt du conseil) követeli, hogy azok, kik a tőzsdén értékpapírokat venni vagy eladni akarnak, az eladandó darabokat vagy a szükséges vételár összeget a tőzsde megnyitása előtt a tőzsde alkuszok (agents de change) kezeibe letegyék, az e rendeletet meg nem tartó alkuszok hivatalvesztéssel és 3000 livres pénzbírsággal fenyegettetvén. Ké-

sőbbben egy 1785. augusztus 7-kén kelt rendelet *semmiseknek* nyilvánítja az oly szállítási ügyleteket, melyeknél tényleges szállítás nem történik, vagy melyeknél a szállítandó papírok már a szerződés megkötésekor tényleg le nem tétetnek. Az ugyanazon évi október hó 2-kán kelt rendelet elégségesnek nyilvánítja ha a papírok tényleges letétele helyett a szabad tulajdont igazoló okmányok tétetnek le egy közjegyzőnél. Az 1786. szeptember 22-ki rendelet értelmében a szállítási határidő két hónapnál hosszabbra nem volt szabható. A IV. évi vendémiaire 28-kán kelt törvény ugy a multa mint a jövőre nézve semmiseknek nyilvánítja a simulált adás-vételeket, fentartván valamennyi régebbi törvényt. Végre a *Code pénal* a különbözeti ügyleteket határozottan mint *fogadásokat* tekinti, s *büntetésekkel sújtja*: Art. 421. «Les paris, qui auront été faits sur la hausse ou la baisse des effets publics seront punis des peines portées par l'article 419». (egy hónaptól egy évig terjedhető fogság és 500—10.000 frank pénzbírság.) Art. 422. «Sera réputée pari de ce genre toute convention de vendre ou de livrer des effets publics, qui ne seront pas prouvés par le vendeur avoir existé à sa disposition au temps de la convention, ou avoir dû s'y trouver au temps de la livraison».

Valjon a *Code pénal* a megelőző törvényeket hatályban hagyta-e vagy nem? a francia íróknál igen vitás. Annyi tény, hogy a gyakorlatban a szállítandó papírok, ill. vételár összegek előleges depositiójáról s hasonlóról szó sincs, minél fogva a *Cour de Cassation* is némi habozás után elismerte, hogy a régebbi törvények többé nem alkalmazhatók. (1869. márczius 16-ki döntvény.)

Magánjogilag a különbözeti ügyletek teljesen a *Code civil*-nek a játék és fogadásra vonatkozó szabályai (art. 1965. s. k.) alá vonatnak, azaz a különbözeti ügyletek keresetileg érvényesíthetőknek nem tekintetnek. A *Cour de Cassation* ily értelemben már határozottan nyilatkozott. (1859. augusztus 1-jén és 2-kán kelt döntvények.)

Miután a régebbi rendeletek épugy mint a *Code pénal* csak értékpapírokat tartanak szem előtt, az egyéb árukra vonatkozó különbözeti ügyletek általuk természetesen nem érintetnek. Magánjogilag azonban az ily különbözeti ügyletek is hasonló elbánásban részesülnek, mint azok, melyek értékpapírokra vonatkoznak.

(V. ö. a francia jogra nézve általában: WORMS Société par actions et opérations de Bourse Paris 1867. 176. s. k 1., CHEVALIER ÉMILE Les jeux et paris devant la loi Paris 1875. 196. s. k., JEANNOT-BOZÉRIAN La bourse, ses opérateurs et ses opérations. Paris 1859. 2. kötet. s mások.)

XV.

Belgiomban a *Code civil*-nek a játék és fogadásra vonatkozó szabályai a különbözeti ügyletekre szintén alkalmaztatnak (V. ö. GRÜNHUT Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart. II. köt. 584. l. 55. j.) A kereskedelmi jog reformja alkalmával a kormány ezen gyakorlatot törvényes sankcióval akarta ellátni s következő intézkedés felvételét javasolta a revideálandó *Code de Commerce*-be: «Les marchés, qui, sous forme de vente ou de tout autre contrat, ne contiennent que des obligations éventuelles de payer les différences des cours au terme convenu, sont régis par les dispositions du Code civil sur le jeu et les paris». E javaslat azonban már az 1855-ben a kereskedelmi jog reviziójára összehívott bizottságban megtámadt, sőt nem hiányoztak oly férfiak, kik határozottan a különbözeti ügyletek keresethetősége mellett nyilatkoztak. Az eredmény az lett, hogy a kormány javaslata mellőztetett, azonban ellenkező intézkedés sem vétetett fel, hanem az egész kérdés függőben hagyatott. (V. ö. SACHS Die Revision des Handelsrechts in Belgien 1876. 28—30. l.)

Hollandiában a jogállapot azonos mint Belgiomban.

Törvényes intézkedés hiányában a különbözeti ügyletek a játék és fogadás szabályai szerint ítéltetnek meg. (V. ö. GRÜNHUT is id. h.)

Ugyanaz áll *Angliában* (l. GRÜNHUT i. h.)

Végül megemlítendő, hogy *Genf*-ben egy 1860. február hó 22-kén kelt törvény által a *Genf*-ben érvényben lévő francia Code pénal 421. 422. cikkei, valamint a Code civil-nek a játék és fogadásra vonatkozó 1965. s. k. cikkei a szállítási ügyletekre általában alkalmazhatlanoknak nyilvánítottak, minek folytán most már *Genf*-ben a különbözeti ügyletek kereshetőségének mi sem áll útjában. (L. GRÜNHUT i. h. 608. l. 64. jegyz.)

XVI.

Az előadottakból kitűnik, hogy külföldön vajmi kevés egyöntetűség létezik a különbözeti ügyletek jogi kezelésére nézve. Hogy ily változatosság mellett a pusztá hivatkozás a külföldre vagy annak nagyobb részére nem elégséges, emlitenünk is fölösleges. Mérvadók egyedül a felhozott és felhozható argumentumok lehetnek. Ezeket annak idejében, ha majd a különbözeti ügyletek törvényes szabályozásáról lesz szó, mindenesetre jó lesz komolyan megfontolni. Hogy nézetünk szerint a különbözeti ügyletek kereshetősége *mellett* számosabb érv harcol, mint *ellené*, a kifejtettek után nem szükséges hangsúlyoznunk. A spekuláció a mily szükséges a gazdasági életben, époly kevésbé lehet azt törvényes eszközökkel megakadályozni. Akár megengedjük a különbözeti ügyletek bírói érvényesítését, akár nem — a különbözeti ügyletek mégis létezni és terjedni fognak. Az élet épen erősebb mint a törvényhozó vagy bíró akarata. Ha pedig úgy sem vagyunk képesek a különbözeti ügyleteket elfojtani, sőt ha ezt az állam saját maga érdekében nem is akarhatja, minek akkor magunkat az étellel ellen tébe helyezni?

Igaz, azt fogják tán mondani, hogy ugyanazt lehetne a játék és fogadás kereshetősége mellett is felhozni; ezeket sem lehet törvényes eszközökkel kiirtani. Nem tagadjuk. Csakhogy tekintetbe kell venni, hogy a játék és fogadás nem bir közgazdasági jelentőséggel, miglen a különbözeti ügyletek közgazdasági jelentősége kétségtelen, tekintve hogy egy fiktív adás-vevés époly befolyást gyakorol az árak képződésére mint egy valóságos adás-vevés, melynek helyét épugy pótolja, mint pl. az ércpénz helyét a papírpénz. Ezt szem előtt téveszteni nem szabad, még kevésbé azt, hogy az *agiotage* a valóságos adás-vétel formájában épugy megvan, mint a fiktív adás-vétel formájában s hogy az *agiotage* veszélyei nemcsak a különbözeti ügyletek hanem általában a szállítási ügyletek elfojtását igazolnák, a mit ma már bizonyára senki sem fog javasolni!

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

Különfélék.

(Jogreformok Angliában.) Az angol parlament mult héten több rendbeli nagy horderejű jogreformi kérdéssel foglalkozott. OSBORNE MORGAN indítványára ugyanis egy bizottságot küldött ki azon kérdés megoldására: „*miként lehetne a földbirtok tulajdonjogszerzését egyszerűsíteni és biztosítani és annak átruházását könnyíteni és miként lehetne a sok csalást földbirtok eladása s elzálogosítása körül elhárítani*”. Az e körül forgott vitában természetesen az angol jelzálogkönyv (registration of land) intézményének nehézsége s megbízhatatlansága lőn hangoztatva; jellemző azonban az angol törvényhozás szellemére, hogy e kérdés megvilágítására a sokkal tökéletesebb continentális telekkönyvi rendszer összehasonlítólal sem lett felhozva.

Az alsóház egy másik tagja JAMES H. felhívta a törvényhozás figyelmét London városának egy oly sajátlagos intézményére, melynek megtámadása világot vethet azon reformáramlatra, mely az angol törvénykezést illetőleg évről évre növekedik. JAMES ugyanis egy határozati-javaslatot terjesztett elő, mely szerint a képviselő-testületek által választott bírák bírói hatalma büntető ügyekben eltörölnöndőnek nyilvánítottassék. Ily bíró három van Londonban. Az egyiket választja az „aldermen” collegium, a másik kettőt pedig a városi tanács (common council.) Az e fölötti vitában ismételten hangsúlyoztatott a kizárólagos állami bíráskodásnak szüksége és elvetése mindazon elavult intézményeknek, melyek választási kiváltságokon alapulnak. E határozati javaslat mindazonáltal 45. szavazatnyi többséggel elvetetett.

Ezeknél sokkal fontosabb azonban a harmadik mozzanat. Az *Attorney-General* ugyanis előterjesztett egy *büntető törvénykönyvi és büntető eljárási* javaslatot.

Ezen a kormány által kezdeményezett és előkészített javaslat szerzője a hírneves angol jogtudós JAMES STEPHEN, kinek főérdeme volt a néhány évvel ezelőtt Indiában életbeléptetett büntetőtörvénykönyv szerkesztésében is. Igen beható előterjesztésben vázolta az *Attorney-General* az angol büntető törvényhozás eddigi állapotát, melyet legkevésbé sem dicsőített s ezzel kapcsolatosan ösmerteté rövid vázlatban az előterjesztett javaslatot.

Beszédének utóbbi részéből értesülünk, hogy a javaslat szakított az angol büntetőjognak azon inkább történelmi mint elvi megkülönböztetésével a *felony* és *misdemeanour* közt és mindkét fogalomhatározást az „*indictable offences*” közös elnevezése alá foglalta, vagyis ide tartoznak mindazon bűncselekmények, melyek büntetett (crimes) képeznek. Ép oly gyökeres átalakulás alá esnek az angol büntetőjognak azon általános tanai, melyek a gonosz szándék (malice), bűnrészesség, bűnhalmazatra stb. vonatkoznak, mely materiák ép codificált törvény hiánya folytán nagyon fölületes művelésben részesültek. A *különös részben* is lényeges reformok észlelhetők az eddig érvényben volt büntető jog tételeiben, nevezetesen a személy és vagyon ellen intézett büntettek tekintetében. Az oly esetek, melyek eddig Angliában gyilkosságnak lőnek tekintve pl. a véletlen emberölés házbetörésnél, az ellenszegülésnél hatósági személyek szolgálati eljárása közben stb. ezentul csak mint emberölés (manslaughter) büntetendő. Ellenben mint gyilkos büntetendő nemcsak az, ki szándékosan valamely ember életét kioltja, hanem az is, ki nem gondolva cselekményeinek következményeivel, szándékosan oly cselekményt visz véghez, melynek lefolyásában emberélet esik áldozatul, például mondja az *Attorney-General* ha valaki emberlakta tér alatt egy puszkaporos hordót felrobbant. (Itt a javaslat kétségtelenül tekintettel volt a Thomas-féle esetre, ki a jelzett módon hajókat sülyesztett el.)

Az angol büntető törvényhozásnak azon része, mely a General-Attorney nyilatkozata szerint a legvadabb és legzavartabb állapotban van t. i. a vagyon elleni bűncselekmények tekintetében a javaslat leggyökeresebb reformokat tervez. Mindazon által a continentális törvényhozásokkal szemben eléggé különleges fogalomhatározásokkal találkozunk e részben. Így péld. a javaslat szerint lopást (theft) követ el, ki oly tulajdont, mely másnak birtokában van szándékosan elsajátít (steal) vagy szándékosan másnak tulajdonát, mely az ő birtokában van, eltulajdonít, vagy másnak tulajdonát hamis ürügy alatt elsajátítja s. t. b.

Az *eljárásra* vonatkozó javaslat habár lényeges, de nem oly gyökeres újításokat tervez és mindkét javaslat élénk helyesléssel fogadtatott.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A törvénytudomány és az ideiglenes törvénykezési szabályok 10., 11. §§-a. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Az ügyvédi kamarákból. — Törvénykezési szemle: Az 1877. XX. tcz. 191. §-ához. Dr. Strasser Lajos, ügyvéd urtól. — Ingatlanságra vezetett árverés jogerőre emelkedéséről. Bors Károly urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A törvénytudomány és az ideiglenes törvénykezési szabályok 10. 11. §§-a.

Ellenére annak, hogy majdnem mindennapi eset, mégis mindig kétség tárgyát képezi, hogy oly esetben midőn az egyik házastárs elhalván, a házasság tartama alatt szerzett, és így felében az elhalt házastárs tulajdonát képező vagyonnak e fele részében az elhalt házastárs gyermeke örökösödik, s utóbb e gyermek is meghal: kit illet utána az örökösödés? Vajjon az elhalt szülének, kitől e vagyon származott, oldalrokonait, vagy az életben maradt másik szülét?

Megvitatott már több ízben e kérdés ugy e lapokban, mint más helyt is az irodalomban. Így egy akadémiai pályamunkában e sorok írója és másik pályázó társa TELESZKY ISTVÁN foglalkoztak e kérdéssel, s mindketten homlokegyenest ellenkező véleményben voltak. Mig ugyanis én határozottan a mellett törtem pálczá, hogy az öröklés a hátramaradt szülét illeti¹ TELESZKY az ellenkező nézetnek adott kifejezést.²

A legfőbb ítélőszék e kérdés eldöntése körül mindig ingadozott,³ s ma sem jutott határozott megállapodásra; mig a királyi tábla, mely eddig következetesen azt az elvet követte, hogy az oldalrokonokat illeti az ily vagyonbani öröklési jog, újabb határozataiban eltérni látszik ez elvtől, mennyiben az öröklési jogot a szülének ítéli meg.

A kérdés tehát ma sincs eldöntve, s miután az igen gyakori, és nagy horderővel bíró, megkísértem azt daczára hogy már több ízben volt alkalmam hozzá szólni, újabb szempontból t. i. azon szabályok alapján, melyeket az újabb doctrina a törvény magyarázatra nézve felállított, oldani meg.

A törvénytudományatnak a bennünket érdeklő esetre vonatkozólag két fő neme jöhet itt csak szóba, t. i. a *grammatikai* és a *logikai* törvénytudománymagyarázat.

Alig szenvedhet kétséget, hogy a grammatikai tör-

vénymagyarázat szerint az ellennézet védőinek van előnye,⁴ mig — részemről legalább úgy vagyok meggyőződve — hogy a logikai törvénytudománymagyarázat szerint az előny a mi véleményünk mellett van.

Hogy a nézetem bebizonyítását megkísérthessem, röviden össze kell foglalnom, hogy az újabb tan, mit ir a logikai törvény magyarázat elveiként elő?

A logikai törvénytudománymagyarázat eszközét *azok az elemek képezik, melyekből a törvényhozó akaratja származott*. Ily elemek: a törvény meghozatalának indoka (occasio legis); a kétes szabálynak a törvény egyes részeivel, vagy más — habár már megszüntetett törvényekkel való összefüggése; a törvényhozó és a kétes törvény korának jellege; a törvényhozónak ugyanezen törvény tárgyát illetőleg más helyütt tett nyilatkozatai, és az a cél, melyet a törvényhozó e törvény által el akart érni.

Alkalmazzuk mindezeket a fenforgó esetre. Mi volt célja a törvényhozónak (rövidség okáért így nevezzük az országbirói értekezletet)? Megfelel maga reá az 1. §-ban, melyben kimondja, hogy: «a magyar polgári anyagi törvények visszaállíttatnak, de a közhitel, a jogfolytonosság és a helyzet szükségéi által igényelt következő pótlásokkal.» Kimondja tehát, hogy azokat az elveket, melyek a magyar törvényekben foglaltatnak, célja fentartani, csak annyiban módosítja, mennyiben az a fentebbiek folytán multhatatlanul szükséges.

Azt, hogy a magyar törvénynek nemcsak elve, hanem szabálya volt, hogy a szerzeményi vagyonból az oldalág ki van zárva, úgy hiszem senki sem fogja tagadni; hiszen a szerzeményi vagyonban leszármazó örökös és házastárs nem léteben a fiskus örökölt, s miután a törvényhozó a 11. §-ban azt mondotta ki, hogy az ott szabályozott öröklési rendet *a magyar törvény értelmében* állapítja meg, tehát e törvénytől való eltérés csakis annyiban lehetett, és volt célja, mennyiben a változott helyzet a magyar törvény megváltoztatását igényelte, pedig, alig vonható kétségbe, hogy a változott helyzet a régi magyar törvény megváltoztatását e részben csak annyiban igényelte, a mennyiben a kor szellemével ellenkező lenne, vagyis hogy a fiskus az oldalági rokonokat meg ne előzze az öröklésben, de hogy a szülő ellenében, az oldalág javára tegyen az eddigi törvénytől eltérő rendelkezést, azok az indokok, melyek a tanácskozmányt vezették, nemcsak nem kívánják, hanem az a mai kor szellemével és felfogásával homlokegyenest ellenkezik.

Ha tovább menve, szőnyegen forgó kérdésünket a törvény egyes részeivel, s más habár már megszüntetett törvényekkel összehasonlítjuk, lehetetlen hasonló eredményre nem jutnunk. A törvény minden részei, melyek kérdésünkre vonatkoznak, azt az intentiót tanúsítják, hogy a vagyon háramoljon oda vissza, honnan származott.

⁴ A 10 §. szerint ugyanis: «leszármazók hiányában az apa és anya hivatvák öröklésre, mindenik azon érték erejéig, mely tőlük vagy águktól származott,» a 11. §. szerint pedig: «ha az apa, vagy anya vagy közülük már egyik sem élne, a magyar törvények értelmében az apát az apai az anyát az anyai oldalrokonok képviselik.

¹ A magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés.

² Az örökösödési jog törvényhozási szabályozásához.

³ Tanúsítják ezt e lapok hasábjain, illetve a Döntvénytárban közlött határozatai. Egyik esetben, jelesül 1872. május 14-én 3042. sz. alatt kelt határozatában azt az elvet mondotta ki, hogy a leszármazók nélkül elhalt örökhagyó által hátrahagyott javak tekintetében, ha azok nem az elhalt szüle ágától eredtek, hanem az örökhagyó által szerzettettek, az életben lévő másik szülét s nem az elhalt szüle oldalrokonait illeti az öröklési jog (Döntvénytár VIII. foly. 117. l.) Hasonló elv van kimondva a «Törvényszéki csarnok» 1871. évi 26—27. számaiban közlött jogesetben és a Döntvénytár VIII. folyamában 150. sz. a. közlött jogesetben. Más esetben ellenben 1873. évi október 27-én hozott határozatában azt az elvet állította fel, hogy: leszármazók nélkül elhalt örökhagyó által hagyott, reá egyik szülejétől háramlott javakra nézve, tekintet nélkül arra, ha vajjon azok az elhalt szüle ágától eredtek, vagy általa szerzettettek, az életben maradt másik szüle kizárásával, az elhalt szüle oldalrokonait illeti az örökösödési jog még abban az esetben is, ha a vagyon a szülék közszerzeményét képezte (L. e jogesetet a «Jogtud. Közlöny» 3. számában 23—24. lapon).

zott a szerzeményekre; ellenben a korábbi magyar törvény határozatai, mely szerint a szerzeményben első sorban a házastársi illeti az öröklés, czéloztatott visszaállítani (13. § 14. §. a) pont). És ha valahol, itt van a régibb törvényvel összehasonlításnak helye, miután a törvényhozó kimondotta, hogy az oldalági öröklést a magyar törvény értelmében kívánja szabályozni. E törvény pedig a fentebbi elvet oly mereven alkalmazta, hogy az oldalrokonokat a szerzeményi vagyonban való öröklésből a fiskus irányában is kizárta.

Ugyanezen eredményre jutunk, hogy ha a törvény korának jellegét s más hasonlított intézményeit vizsgáljuk, mind a kettő csak a felé a cél felé törekedett, hogy az osztrák törvénynek ama országsszerte visszahatást szült intézménye, mely szerint nem a vagyon eredete, hanem kizárólag a rokonsági fok közelsége határozzon az öröklési jog megállapításánál, megszüntessék, s a családi vagyon ne vonassék el attól a családtól, melytől származott; hogy ez volt a törvényhozó célja is, azt 1. §-ban nyíltan kimondotta, kijelentvén, hogy a magyar törvényt csakis a kor által igényelt szükséghez képen kívánja módosítani, s újabb kifejezést adott ennek a 11. §-ban is, mely kérdéseinkre vonatkozik.

De ha még az észjoghoz folyamodunk is, hasonló eredményre kell jutnunk, mert sokkal észszerűbbnek tartom, hogy azt illesse az öröklés, ki ha az örökhagyó véletlenül előbb hal meg, mint szülője örökölt volna, mint sem azt, ki ez esetben miben sem részesült volna. Tehát sem az észjog, sem a méltányosság, sem a törvényhozás intentiója nem szól az oldalág elsőbbsége mellett. Ez csak a törvény betűjéhez való merev ragaszkodással indokolható.

A kérdés súlypontja ennél fogva csak abban összpontosul, hogy abban az esetben, ha a gramatikai törvényt magyarázat a logikaival ellenkező eredményre vezet, melyiknek adandó elsőség?

Vannak tekintélyes hazai jogtudósaink, kik ez esetben a gramatikai magyarázatnak adnak előnyt,⁵ azonban e vélemény aligha képviseli a mai tudomány által általában elfoglalt álláspontot. Európa legtekintélyesebb jogászai: UNGER, WINDSCHEID, BESELER, PUCHTA, BARON, PFAFF és HOFFMANN s általában a német jogtudósok másként fogják fel a kérdést, szerintük a gramatikai és a logikai törvényt magyarázat ugyanarra a célra törek-szenek. A törvény helyes értelmének felismerése és értelmezése képezi azt a célt, mely felé a magyarázat mind a két neme törekszik. Nem állanak azok ellentétben egymással, s az sem mondható, hogy a logikai magyarázat csak subsidarius jelleggel bír, s hogy azért a logikai magyarázatnak csak akkor nyílik tere, ha a nyelvtani magyarázat nem vezetett kellő eredményre; ellenkezőleg együttesen alkalmazandó mind a két magyarázási mód, s ha azok eredménye nem azonos, a logikának adandó elsőség; az a nyelvtani magyarázat próbaköve.⁶ És e nézet természetesebb is. Helyesen mondja WINDSCHEID: megtörténhet, és gyakran meg is történik, hogy a törvényhozó sem tisztázta teljesen az általa meghonosítani czélzott eszméket, vagy hogy az eszmét nem tudta helyesen visszaadni; ily esetben a gramatikai interpretationnak a logikai előtt a dolgok

természetes rendje szerint háttérbe kell szorúlnia. Hogy ez a fenforgó esetben kirívólag tolul előtérbe, nyilván tanúsítja az a sokszor említett 11. §-ban e sorok folyamán többször felhívott szándék, miszerint az oldalági örökösdés a magyar törvény értelmében czéloztatik helyreállítani. Ha ez volt a cél, nyilvánvaló, hogy a kételynek a szöveg csak azért nyitott tért, mert a törvényhozó nem tudta magát helyesen kifejezni.

És ez, ha az értekezlet működését szemügyre vesszük, természetesnek is fog feltűnni. Ha az az eset, mely említett tudósaink szeme előtt lebegett, midőn a logikai magyarázat elsőbbségét vitatták, valaha fenforgott, élesebben nem jelentkezhetett, mint az országbírói értekezlet munkálatainál. Alig néhány hét műve volt az, melynek hiányai minden lépten nyomon jelentkeznek, s valóban igen különös eredményt hoztak volna létre több esetben e szabályok, ha azok alkalmazása körül, a logikai magyarázattal szemben, a gramatikai magyarázathoz mereven ragaszkodott volna a joggyakorlat, mint azt az ellennézetük e kérdést illetőleg teszik.

Csak egy rokon példát hozok fel. A törvényes osztályrésze vonatkozólag a 7. §. a végrendekezési jogról szólván, kimondja, ha leszarmazó egyenes örökösök, vagy életben levő szülők vannak, a végrendelet ezek törvényes osztályrészét nem érintheti. «E törvényes osztályrész felét teszi annak, mit a leszarmazó örökösök az örökhagyó után, ennek végrendelet nélküli halála esetén örökölnének. Ha e szabályt szószerint vesszük, a szüléket törvényes osztályrész fejében nem annak a vagyonnak fele, miben ők örökösdtek volna, hanem annak fele illeti, miben a leszarmazó örökösök örökösdtek volna; vagyis az egyik szülét, a másik szüle ágától származott vagyonban is illetné törvényes osztályrész, mert a leszarmazók ebben is örökösdtek volna; s így az az anomalia fejlődne ki, hogy sok esetben a köteles rész több lenne, mint a törvényes örökrész, vagyis, miben a szülők akkor örökösdtek volna, ha az örökhagyó végrendelet nélkül hal meg, míg más részről homlok-egyenest arcul csapott volna a törvénynek főalapelve, hogy az ági vagyon az ágtól el ne vonassék. És mit tett a gyakorlat? vajjon ragaszkodott-e a gramatikai magyarázathoz? épen nem, hanem nyomozva a törvényhozó intentióit, abban állapodott meg az általános joggyakorlat, hogy a törvényes osztályrész a felmenőknél is felét teszi annak, miben azok az örökhagyó végrendelet nélküli halála esetén örökösdtek volna. És ez helyesen volt. De van e hát indoka, hogy a mit egy esetben helyesen tettünk, azt más esetben elmulasztjuk, holott azonosak az indokok, melyek a logikai magyarázat mellett harcolnak, úgy az egyik, mint a másik esetben. Bizonyára nem. A mi egy esetben helyes volt, más hasonló esetben is helyesnek kell lennie; s azért bármely szempontból tekintsem a dolgot, csak meg kell erősödnöm abbéli nézetemben, hogy a törvényhozó az ág öröklését a közszerző szüle ellenében, a szerzeményi vagyonra nézve kiterjeszteni nem kívánta. Azért igen kívánatosnak tartanám ha a gyakorlat ez irányban nyerne állandó megállapodást.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

⁵ Így FRANK Közigazság törvénye I. k. 60. l. SUHAJDA az anyagi magyar magánjog rendszere 29. l. WENZEL GUSZTÁV, a magyar magánjog rendszere I. k. 142. l. Ellenben már KÖVEY az ellenkező nézetet vallotta (FOGARASY ford. 42. lap).

⁶ UNGER System des öster. Privatrechts I. k. 84. lap. WINDSCHEID Lehrbuch des Pandektenrechts I. k. 54. l. BESELER System des deutschen Privatrechts. 66. l. BARON Pandekten 21. l. PFAFF és HOFFMANN Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch 183. l. stb. Különben már CELSIUS is mondta: «Scire leges non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem» az általunk védett elvet állította fel HOFFMANN PÁL is a magyar magánjogi törvénytervezetben 8. §.

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

A tapasztalás igazolja, mily czélszerű a javítás eszközzésére előre meghatározni bizonyos kedvezményeket, melyekben a magukat jó viselet által kitüntetett fegyenczek részesülhetnek, s mely vagy pl. magasabb

munkadíjban, vagy mint az irhoni rendszernél, alsóbb osztályból felsőbbbe helyezésben, vagy más kedvezményekben állhat, melyek közül a legfontosabb a feltételes szabadonbocsátás, s ámbár ez már szorosan véve nem tartozik a pályakérdés körébe, némi kitérés ez ügyben engedjessék meg nekünk, mit eléggé indokol a kérdés fontossága.

Feltételesen szabadon bocsáthatók nevezetesen azon fegyenczek, kik oly próbáit adták teljes javulásuknak, hogy alapos reményt táplálhatni az iránt, miszerint szabadon élve sem leendenek a társaság ártalmára, hanem továbbra is becsületesen viselendik magokat, ellenkező esetben e kedvezmény visszavonván, az ítéletileg kiszabott büntetés teljes kiállítására szoríttatnak. E feltételes szabadonbocsátás idején is azonban rendőri felügyelet alatt tartatnak.

Az irhoni rendszernél ez annyiban módosítást tapasztal, hogy a fegyencznek előbb valamely közvetítő intézetbe kell szállíttatnia, s csak miután itt is jól viselte magát, bocsátható feltételes szabadságra.

Kétségtelenül e kedvezmény törvényileg előre biztosítottatván a fegyenczek részére, különösen hathatós rugóul szolgál a fegyencznek a jó maga viseletre, de óvatosan kell egyuttal ezzel báni s véleményünk szerint csak a hosszabb pl. 3—5 éven felüli szabadságbüntetésre ítélt bűnösöknél alkalmazandó, míg rövidebb tartamu büntetéseknél valamely más kedvezmény állapíttassék meg. E mellett természetesen előre meghatározandó az ítéletileg kimondott büntetésnek egy hányadra, melyet a fegyencznek ki kell állnia, hogy büneért bűnhődjék, s csak miután ennek eleget tett, s e kedvezményre magát érdemessé tette, bocsátható feltételesen szabadon. Az véleményünk szerint helyesen lesz valamely büntető törvénykönyvbe fölvéve, hogy mihelyt a fegyencz e kedvezményre magát érdemlenné teszi, a feltételes szabadságot elvesztve, ismét előbbi állapotába helyeztetik vissza, de már azt nem pártoljuk, hogy az ily föltételes szabadságban eltöltött idő nem számíttatik a büntetés tartamába, hanem az egész büntetés kiállítására szoríttatik.

Mert a mint ha valaki pl. az irrendszernél már a közbenső vagyis közvetítő intézetbe került s itt tanusított rossz viseletet, visszaesést, minek folytán a fegyház vagy börtönbe visszahelyeztetik, de neki az addig a közvetítő intézetben eltöltött idő is beszámíttatik; ugy mi az ily feltételes szabadságra bocsátottakat is még mindig olyanoknak tekintjük, kik büntetés alatt állanak; mert azt senki sem fogja állithatni, hogy életök csak oly szabad és független mint a ki teljes szabadságot élvez, ha valaki már huzamosabb ideig élvezte a feltételes szabadságot, azért mert egyszer fegyelmi kihágást követett el, vagy ha mindjárt büntethető cselekvényt is, az így keresztül élt idő függetlenül eltöltöttnek hogy tekintessék akkor, midőn az illető még mindig rendőri felügyelet alatt áll, s ha nem is korlátozzák lételét a börtön falai, de még szabadsága teljesen nem adatott vissza — igazságtalanság, a kedvezmény egy oly magasabb fokának tekintendő tehát, melyet a bűnös fokokint érve el, az ezen állapotban eltöltött idő büntetési idejébe ép úgy beszámítandó, mint a hogy a közvetítő intézetben eltöltött, ha mindjárt egy alsóbb fokozatba helyeztetett is vissza.

E feltételes szabadon bocsátás eszméje már is több államban ismeretes, így Angliában, Franciaországban és Belgiumban, s általán a német államokban, melyekben a német bir. büntető törvkönyv érvényben van, mely egy évnél hosszabb időre elítélt bűnösöknél engedi meg a föltételes szabadon bocsátást, minden vétségért

visszavonhatólag s csak akkor részesülhet a bűnös e kedvezményben, ha büntetése $\frac{3}{4}$ részét kiállotta s az ily föltételes szabadon bocsátás a büntetési időtartamba szintén nem számíttatik be, ha a visszavonás bekövetkezett. E kérdést illetőleg v. ö. PULSZKY és TAUFFER id. m. 209—214. lapig.

Az ausztr. b. tvkv. a szabadságbüntetéseket megkülönbözteti I. a mint az bűn vagy pedig vétség vagy kihágásra szabatik, és ugyan büntettekre börtön, vétségek vagy kihágásokra fogság. II. A börtön ismét lehet a) börtön (minden hozzátétel nélkül) b) súlyos börtön; a fogságnak szintén két fokát ismeri, melynek elseje «fogság», másodika «szigorú fogság» névvel jelöltetik.

E mellett ismeri a házi fogság intézményét is.

A börtön súlyosbításul szolgálnak: bilincs, böjt, kemény fekhely kirendelése, magánfogságban tartóztatás, sötét kamrábani magános elzárás, pálcza vagy vessző-ütésekkel fenyítés s büntetés kiállása után az országból kitiltás által.

A fogság súlyosbítható böjt, nehezebb munka, kemény fekhely kirendelése, magánfogságban tartóztatás, sötét kamrábani magános elzárás és testi fenyítés által.

A börtönnel továbbá mindig munka is van egybe kapcsolva.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

Az ügyvédi kamarákból.

A budapesti ügyvédi kamara a bélyegtörvényjavaslat tárgyában a következő felterjesztést intézte az igazságügyminiszter urhoz:

Nagyméltóságú Igazságügyi Miniszter Ur!

A bélyeg- s illetékszabályok némely határozmányainak módosítását tárgyazó törvényjavaslat oly alapokon nyugszik s oly intézkedéseket tartalmaz, hogy hivatásunk szerinti kötelességünk kifejezést adni abbéli meggyőződésünknek, miszerint annak törvényerőre emelkedése a jogszolgáltatásra nézve fölötte káros volna.

Hivatásunk szerinti kötelességünk azért is, mert azon számtalan baj s vizátság ellenében, melyeknek forrásai a fenebbi bélyeg- s illetékszabályok, nem ott keresi az orvoslást, hol az véleményünk szerint a jogkereső közönség s a jogi forgalomba lépők érdekében ép úgy mint a kincstár érdekében sikerrel biztat; és mert azon igen súlyos és igazságtalan terhet, mely az említett bajok s vizátságok folytán leginkább az ügyvédi karra nehezül, nem csak nem enyhíti, hanem még fokozza, s így új sebet ütve az ügyvédek helyzetén, közvetve is sérti az egészséges igazságügyi viszonyoknak minden elfogulatlanul ítélő előtt egyik lényeges érdekét.

A mily örömmel üdvözlöttük volna, ha határozott és tárgyát a maga egészében felölelő lépés történik, a bélyeg- s illetékügynek annyira égetővé vált reformja iránt, ha az absolutismus korában ránk erőszakolt s így önmagukban is ellenszenves, a viszonyoknak meg nem felelő és számos zaklatásra alkalmat adó bélyeg- s illetékszabályok revisiója munkába vétetik: ép oly sajnosan látjuk, hogy a jelen javaslattal ismét csak azon irányban történik egy újabb és ismét csak részletekre terjedő lépés, mely már eddig is annyi méltó panaszra szolgáltatott okot.

Ezen irányban haladtak azon intézkedések, midőn az 1873: 9. t.-czikk 7. §-ában a felemelt illeték elengedhetlensége állapított meg, s a 12. §-ban a forgalom rendkívüli hátrányára megszüntettetett az ingatlan átruházásoknál korábban fenállott leengedés, midőn továbbá a törvényhozásnak az 1877. évi 8. t.-czikkben nyilvánult intentiója ellenére fentartatott az adók késedelmi kamatának fokozódó kamatlába, midőn végre az 1875: 25. t.-cz. 3. §-ában az ingatlan

utáni illeték kiszabhatása végett az illeték háromszorosa kirovatásának terhe mellett a felek köteleztetnek az ingatlanra kirovott utolsó évi adó igazolására, holott az e részben netán szükséges igazolványképen a pénzügyi közegeknek áll legkönnyebben rendelkezésére, s a felekre nézve felesleges terheltség, sőt azok legnagyobb részére nézve, kik az illetékszabályokban járatlanok, károsító.

A szóban forgó törvényjavaslat pedig ezen előzmények még súlyosabb folytatása.

Mi azonban meggyőződésben vagyunk, s legszebb kötelességünk ennek, mindenkor őszinte kifejezést adni, hogy a legmagasabb érdek, az állam érdeke is, csak a jog határain belül kereshet kielégítést, s a jogrend organicus természeténél fogva az érdek ily határok közti kielégítése egyszersmind a legcélszerűbb is, s ugyanazért nem tarthatunk üdvösnek semmi oly intézkedést, mely a kincstár érdekét helyezve mindenek fölé, annak a jogelvek sérelmével is érvényt szerezni kíván.

A bélyeg- s illetékszabályok módosítását tárgyazó törvényjavaslatban pedig ezen irányt látjuk kifejezve.

Megállapítandónak tervezi, hogy mint okmány bélyegeztessék az is, mi nincs jogügyletről kiállítva, mi pedig jogilag annak nem tekinthető; egyetemleges felelősséget tervez arra nézve, ki p. o. bélyegtelen számlát elfogad, holott erre semmi jogilag fel nem mutatható és az 50-szeresre fölemelt bírságnak elengedhetlenségét állapítván meg, ezzel kimondja, hogy sem mentő, sem enyhítő körülmények, sem tévedés figyelembe vételének nincs helye, s így még oly elbánásra sem tarthat senki sem számot, mint a ki a büntető törvények ellen vétkezett.

Megállapítatni tervezi továbbá a javaslat, hogy a hiányos bélyegzés megakasztja a bírói vagy hatósági működést, s míg így egyfelől alárendelt hivatalnokok egyoldalu s gyakran helytelen véleményétől teszi függővé az igazságszolgáltatást, egyszersmind azon jogelvbe ütközik, hogy az állam köteles igazságot szolgáltatni polgárainak, s igazolt jogaik védelme meg nem tagadható és legfontosabb érdekeik kockára nem tehető oly feltételek által, melyek önkénynek vagy folytonos félreértéseknek nyujtanak tápot.

A váltókra nézve a javaslat intézkedése egyértelmű a bélyegnek váltói lényeges kellékké avatásával, holott csak nem rég szentesített a törvény, mely a váltó kellékei között a bélyeget mellőzván, annak váltói minőségét nem találta oly feltételtől függővé tehetőnek, mely legtöbb esetben a váltó egyik célját, t. i. bizalommal s aggodalom nélkül való elfogadhatóságát vagyis forgalomképességét, hiusitaná meg.

Mindezen intézkedésekben cél gyanánt az emelkedik ki, hogy a bélyeg- s illetékjövedelem biztosítsák, s ezen cél a jelzett uton s egyszersmind az által igyekszik a javaslat elérni, hogy ismét csak a felek s az ügyvédek felelősségét fokozza, — a bírságot 50-szeresre, tehát 5000^{0/0}-ra emeli s jogilag elfogadhatatlan kötelezettségeket javasol megállapítatni, holott pedig épen arra nézve van égető reformra szükség, hogy tulszott s elengedhetlen büntetések által ne hivassék ki az eltitkolás, és zaklatásoktól menten, világosabb szabályokkal kezükben készségesebben igyekezzenek a felek ezen adójukat leróni és a pénzügyi hatóságoknak panaszokkal való elárasztása helyett bizalommal és megnyugvással viseljék ezen polgári terhet.

Az erre vezető s a jövedelem befolyását ily módon leginkább biztosító intézkedést azonban sajnosan nélkülözzük a felszólalásunk tárgyát képező javaslatban, t. i., hogy ne csak egyoldalulag a felek bíróságoltassanak és sujtassanak mindennemű felelősséggel, még vétlen tévedés esetén is, hanem hogy meg legyen állapítva a pénzügyi közegek felelőssége is minden törvénytelen kirovás vagy bírságolásért.

A javaslatban még csak azoknak a felelőssége nincs

megállapítva, kik leletek felvételére hivatvák. E nélkül pedig, midőn attól függ még az igazság kiszolgáltatása is, hogy az illető elégnek találja-e a bélyeget, vagy leletet vesz-e fel, nemcsak a jogtalan leletezések egész tömege tétetik lehetővé, hanem illusoriussá válik az igazságszolgáltatás is; ily felelősség nélküli s a pénzügyi törvények szerint a leletezőre haszonnal járó eljárástól tétetvén annak megakaszt-hatása függővé.

Ha mindezekon kívül még az is tekintetbe vétetik, hogy a kincstár érdekeinek előmozdításában első tekintetre alkalmasnak látszhatik ugyan a drákói szigor s anyagi előnnyel járhat, — de óriási az erkölcsi kár, mely az államnak okoztatik, ha a jogelvekkel meg nem egyező szabályok nyervén el törvény erejét, a jogérzet megingattatik; ha tekintetbe vétetik, hogy különösen adóügyi törvények üdvös és minden oldalra kielégítő hatását épen az zsbabasztja meg legnagyobb mértékben, midőn a polgároknak még vétlen tévedése is súlyos felelősséggel jár, ellenben a pénzügyi közegek és leletezők nem csak hibázhatnak s eljárhatnak felelősség nélkül, hanem még az ő hibáik, félreértéseik súlya is az adózó polgárok vállaira nehezül: akkor méltán utalhatunk káros s veszélyes voltára azon javaslatnak, mely oly alapokon nyugszik s oly irányban s oly elvek szerint indul, melyek, mint jeleztük, a fenforgó bajoknak nem orvosszerei, hanem kutfejei.

Ezeknek megfontolásával, és szem előtt tartva azon feladatot, mely a korszerű reformok körül az ügyvédi kamaráknak jutott, nem hallgathatjuk el azon óhajunkat, hogy ily részleges és alapelveiben hibás javaslat helyett a bélyeg- s illetékszabályoknak egészére kiterjedő, a bajokat jelzett forrásaiknál orvosló, s a felelősség mindkét irányban való hatályos életbeléptetése által a kincstár és az adózók érdekeit s jogait egyaránt biztosító szabályozás létesíttessék.

És nem hallgathatjuk el abbeli véleményünket, hogy ha ezen óhaj nem mutatkoznék is legközelebb valószínűnek, okvetlenül szükséges, hogy az előterjesztett javaslat lényegesen módosíttassék.

És midőn ezt teszszük, azon őszinteséggel, melylyel Excellentiád, mint a jogszolgáltatás őre s a jogi érdekeknek a kormányban hivatott szószólója előtt tenni kötelességünknek tartjuk: nem maradhatunk egyedül az elvi álláspont kifejtésénél, s áttérve a javaslat egyes szakaszaira, a következőkben terjesztjük elő észrevételeinket:

1. A javaslat 1. §-ának azon intézkedése, hogy a váltókála az osztrák skálával összhangzásba hozatik, czélszerűn ugyan önmagában, de kapcsolatban a 4. §-ban tett intézkedésekkel, nemcsak azon elvi kifogások alá esik, melyeket főnebb kiemeltünk, hanem czélszerűtlenné is válik, mert a bélyeg, váltói kellék gyanánt megszabva, megszünteti az összhangot az Ausztriában fenálló állapottal, a váltót törvényen kívül helyezi, s a váltóügyekben való bíráskodás külföldre vonását, a váltóüzletnek Ausztriába áthelyezését sokkal nagyobb mérvben fogja eszközölni, mint a bélyeg-fokozatbeli különbség.

Csökkenteni fogja továbbá ezen intézkedés a magyar váltók értékét nemcsak külföldön, hol a bélyegszabályok nem ismerése bizalmatlanságot és tartózkodást fog előidézni, hanem a belföldi forgalomban is, ha a váltó minden újabb forgatmánykor szakértői véleményezésre lesz utalva.

És végre hazánkban, hol sem a váltó-, sem a bélyeg-törvények nem hatottak még úgy be a nép minden rétegébe, mint p. o. Francia- és Angolországban, számos visszaélésre s a jóhiszemű köznép rászédésére fog vezetni.

Ez egyszersmind egyik oka annak, miért nem lehetett ily intézkedésnél nézve az említett országokra hivatkozni, mihez járul még természetesen, hogy nálunk hasonló kísérlet egy korábbi bélyegtörvényjavaslatnál már hajótörést

szenvedett s a bélyeg a legutóbbi váltótörvényben sem szabott a váltó kellékévé.

2. A 6. §. azon kívül, hogy annak alapján bármiféle feljegyzések is bélyeg alá vonhatók, sőt még a pinczerek számlái is, s így oly iratokat is bélyegkötelezettségbe von, egyszersmind felforgatja a viszonyt eladó s fogyasztó közt, továbbá megengedvén az iparosnak, pinczérnek, stb. a bélyeg felszámitását, ezeket bélyeg-előírókká és behajtókká teszi.

Ehhez járul, hogy minden eddigi gyakorlat ellenére, s az eddigi bélyeg- s illetékszabályok alapelveivel ellentétben, az irat — nem mondhatjuk, hogy okmány — elfogadójára, s nem annak kiállítójára hárítja a kötelezettséget, sőt bélyegtelen irat elfogadása esetén az elfogadóra egyetemleges felelősséget hárítván, teljesen figyelmen kívül hagyja a fizetés jogi feltételeit s számtalan bonyodalomra, zaklatásra és elégedetlenségre nyit tág kaput.

3. A 7. §. nemcsak hogy az egyoldalú felelősség praegnans kifejezése, de egyszersmind 5000%-os mértékével oly kirívó ellentéte azon elveknek, melyeket a törvényhozás minden más törvényszegésnél szentesített, hogy egy részről csak a felelősség nélküli alaptalan zaklatások miatt megtérítésre nem kötelezett közegek eddig is oly számos panaszra okot adott visszaéléseit fogja szaporítani, másrésztől csak az állam tulszigora elleni ellenszenvnek s a minden igazságtalan törvénnyel karöltve járó kijátszási törekvésnek fog támaszt nyújtani.

4. A javaslat 10. §-a, a mellett, hogy az igazság alapelveibe ütközik, a gyakorlatban számos kirívó jogtalanságra vezet és különösen zaklató, s majd elviselhetlen súlylyal nehezedik az ügyvédi kar üdvös működésére.

Ha már magában is helytelen s mindenesetre bénító az ügyvéd hivatása szerinti működésére, hogy a legkülönbözőbb magán-, váltó-, kereskedelmi, büntetőjogi törvényeken kívül, a felelősség és kezesség elvénél fogva, még a bélyeg- s illetékszabályok folytonos szem előtt tartása és azokban való eligazodás kívántatik tőle, melylyel sokszor a szabályok tömegénél és kusztaltságánál fogva minden pénzügyi közeg sem bír: annál inkább fokozódik a teher, ha egyrészt 5000%-os birság, másrészt annak elengedhetlensége áll előtte.

Vajmi gyakran megtörténik, s meg fog történni, hogy a beadvány az ügyvéd nézete szerint elég példányban s elég felzettel adatik be, a bíró vagy segédhivatal ellenben más nézetben van. A hiányzó példány a fél költségére állítatik elő, a lelet felvétetik, habár a fél vagy ügyvéd nézete volt is helyes, de mire ez sok költséggel és fáradsággal a pénzügyi közegeknél talán elfogadásra talál, akkorra az ügyvéd fizetni volt kénytelen, vagy utólag szoríttatik reá, midőn felének többé tartózkodási helyét sem tudja.

Vagy hányszor fog történni vidéki végrehajtásoknál vagy tanukihallgatásoknál — a mint eddig is számtalanszor történt — hogy a jegyzőkönyvek a fél és ügyvéd tudtán kívül bélyegtelenül vétetvén, fel, leleteztetnek, s erről az ügyvéd csak akkor nyer tudomást, midőn már az elengedhetlen birság kiszabva van. Büntetetik ekkép nem a hibás hivatalnok vagy leletező, hanem a teljesen ártatlan fél vagy ügyvéde.

Ezen állapot eddig is a legjogosabb panaszra adott okot, s az új javaslattal még súlyosbítottatnék.

5. A mi a javaslat 11. §-át illeti, ha már bekövetkeznék azon szomorú állapot, hogy a bélyeg kellő lerovásától, vagy helyesebben az eljáró hivatal vagy segédhivatal nézetétől tétetnék függővé a jogszolgáltatás, legalább pótlandó volna azzal, hogy nem közvetlenül benyújtott beadványoknál is értesítés adatnék a bélyeghiányról, mert ha az elintézés elmaradásának okáról értesítés nem adatik, azon baj, mely az elintézés szünetelése által sokszor kipótolhatlan kárt okozna s tisztán egy téves nézet alapján előállhat, még

fokoztatik folytonos sürgető kérvények vagy az elintézésnek tetszés szerinti elhuzása által.

Továbbá célszerű, sőt szükséges volna, hogy a bélyeghiány azonnal tudtára adatnék a félnek vagy képviselőjének az iktató hivatal által, mi legtöbb esetben azonnali kiegészítésre s a bélyegjövdelem biztos befolyására vezetne.

6. A legsúlyosabbak egyike a 13. §. Mellőzve e helyt az igazságszolgáltatás legfontosabb érdekeinek sérelmét, e szakasz egyszersmind azon viszály szülője leend, hogy a bíróra hárítandja a bélyeg- s illetékszabályok megtartásának ellenőrzését legnagyobb részben.

A bíró idejének legnagyobb részét kénytelen lesz bélyeg- s illetékszabályok tanulmányozására az elintézésnél s ezek alkalmazására fordítani, s mindamellett gyakran meg fog történni, hogy a fél vagy kénytelen lesz megnyugodni ezen szabályok helytelen értelmezésében, vagy előbb a pénzügyi hatóságoknál lesz kénytelen hosszas eljárást végig folytatni, mielőtt kiderülne, hogy ügyének elintézése alaptalanul tagadtatott meg bélyeghiány alapján.

A javaslat bélyeglerovás tekintetében még csak fel- és alperes közt sem tesz különbséget, és nem a legnagyobb alkalmat nyújtja-e ez által azon visszaélésre, hogy alperes a bélyeglerovás kötelezettségének elmulasztásából meríti leghatályosabb eszközét a késleltetésre?

Azon baj fog továbbá előállni, hogy míg eddig a fél nem volt kénytelen féltékenyen őrzött, s az iratokhoz csatlás esetén az elveszés veszélyének kitelt eredeti okmányait kezéből kiadni, jövőben erre a jogbiztonság veszélyeztetésével kényszerítve lenne.

7. A 14. §. intézkedése sokkal kevésbé fog megfelelni a célnak, mint az eddigi, mert a beadványok többi példányai az írás különbözőségeinél s a mellékletek különböző számánál fogva több vagy kevesebb bélyegyet igényelvén, mint az első példány, ennek ives ellenőrzésül nem fognak szolgálhatni, a külön iven való felülbélyegzés pedig a pertári kezelés természeténél épen a legtöbb zavarra s késleltetésre fog vezetni.

Sőt, miután a belső beadvány első s többi példányai közt néha szükségképen eltérés van, e §. intézkedése zaklatások, egyenetlenségek forrásává fog lenni, s aligha a törvényszékek kebelében nem kellend külön bélyegtanácsokat szervezni.

Az eddigi felülbélyegzés a felek ügyvédei által ellenőrizve s a pertári nyilvános kezelés mellett, azt hisszük, nem szolgáltatott ily intézkedésekre okot; minden oly feltevés ellen pedig, mintha az ügyvédi kar vagy segédek, ezen eljárás mellett hűtlenül eljáró pertárnokoknak segédkezet nyújtott volna, határozottan tiltakozunk. Ily indokolatlan feltevések törvénymódosítás alapjául nem szolgálhatnak.

8. Teljesen indokolatlan a javaslat 15. §-a, mert a meghatalmazás csak egy jogügyletet képez, habár feljogosítja is az ügyvédet a fél minden ügyében eljárni, s ha az ezen jogügyletről kiállított okmány után a bélyeg lerovott, ép oly kevéssé vehető ujabban bélyeg alá, mint bármely más kellőleg bélyegzett okirat.

Ám emeltessék, ha szükséges, a bélyeg, de ne hozasék be az ismételt lerovás kötelezettsége.

Mindenesetre kiveendők volnának pedig a speciális meghatalmazások, melyek a fél más ügyeiben úgy sem használhatók.

9. A javaslat 16. §-át illetőleg, hivatkozván általános észrevételeinkre, még csak a 26. §-ra nézve jegyezzük meg, hogy a betáblázási illetéknek 25 frtig bélyegjegyekben lerovása, miután a fél arról, különösen póstán küldött beadványnál, nyugtát nem kap, gyakran veszélylyel járhat, s nem méltányos a feleket elveszés vagy más kockázat esetében, midőn a lerovást még csak nem is igazolhatják, háromszoros fizetés esélyének kitenni.

Következetlennel is látjuk a szakaszt, látva, hogy míg a 14. §. bizalmatlanságot árul el a pertárnokok iránt, kik pedig qualificáltabb egyének, másrészt a telekhivatalok segédszemélyzete iránt sokkal nagyobb bélyegösszegekre nézve is feltétlen bizalmat tanusít, holott ez utóbbi állásokra, kivált vidéki járásbiróságoknál, gyakran napi díjnokok alkalmaztatnak, holott továbbá az utóbbi esetben a bélyegcsontítás vádjá mindig csak a felekre hárulhat, míg ellenkezőleg a pertári bélyegeknél a pertárnok is nemcsak felelős, de esetleges hűtlensége biztosabban ki is deríthető.

Ezekben előterjesztve főbb észrevételeinket, azon kérés-sel járunk stb.

Budapest, 1878. május 10.

* * *

A székesfehérvári ügyvédi kamara évi jelentéséből. Előző évi jelentéseinkben felírtunk nmlgodhoz, kérve a szükség-öröklésnek, a szerződések alakszerűségeinek és a telekkönyvi intézmények törvényhozási uton leendő szabályozását;

kértük az ügyvédi rendtartás sérelmes és hiányos intézkedéseinek megváltoztatását, kimutatva annak hiányait és kimutatva azt, hogy ily hiányos törvény mellett az ügyvédi kar tekintélye meg nem óvható;

kértük különösen az ügyvédi rendtartásnak olyképeni módosítását, hogy abban az ügyvédi munkadíjak és megtartási jog szabályozva legyenek, hogy e tekintetben az ügyvédek a bíraktól függetleníttessenek;

kértük az árverési és igényhirdetési tulcsigázott, elviselhetlenül magas díjaknak mérséklését és általában a hirdetményi eljárás szabályozását;

kértük a zugirászatnak, ezen a jogviszonyokban érdekelt felek zsarolására, — a jogviszonyok összebonyolítására, — az ügyvédi kar tekintélyének lealacsonyítására szolgáló visszaélésnek, mondjuk ezen a jogrend testén fészkelő fekélynek meggátlása tekintetéből, — esetleg törvényhozási uton eszközözlendő hathatós intézkedéseket, előadva egyszersmind e visszaélés gyökeres orvoslását célzó javaslatainkat.

És, hogy a közönség érdekeiről ez irányban se feledkezzünk meg:

kértük a veszprémi törvényszéknél ugy a bírósági, mint a segédszemélyzet szaporítását;

kértük a sz.-fehérvári törvényszék telekkönyvi osztályánál az irodai személyzet feletti erélyesebb felügyelet iránt való intézkedést;

mint az ügymenet gyorsaságának és az ügyek rendes folyamu elintézésének akadályozására szolgáló körölményeket, kiemeltük a székesfehérvári törvényszék — és különösen ennek telekkönyvi osztálya — és a sz.-fehérvári járásbiróság hivatalos helyiségeinek szűk, setét, egészségtelen, a helyes és célszerű ügykezelésre alkalmatlan voltát.

De mindezen kérelmeinknek, panaszainknak és ezek orvoslására célzó javaslatainknak mi lett az eredménye? az:

hogy az öröklési jog és köteles rész intézménye még mindig az országbirói értekezlet által van szabályozva;

hogy a kötelmi jog és szerződések alakszerűségei maig is az osztrák polgári törvénykönyvön alapuló bírói gyakorlat szerint bíraltatnak meg;

hogy a telekkönyvi jogok maiglan is a változatlanul fennálló telekkönyvi patens által szabályoztatnak;

hogy az ügyvédi rendtartás mai napig revisio alá nem vétetett;

hogy az ügyvédi munkadíjak és a megtartási jog tekintetében mi sem történt, és az ügyvédek e tekintetben nem függetlenítettek a bíraktól;

hogy az árverés és igényhirdetés díjai nem csak hogy nem mérsékeltek, de az árverési díj magasabbra emel-tetett;

hogy a zugirászat istápolva felsőbb bíróságok védő határozatai és a kisebb polgári peres ügyekben való eljárás czíme alatt alkotott modern törvényhozási mű szabványai által, nem csak hogy nagyobb mérvben élőködik, dusabban burjánzik, mint ezelőtt; de ma már a bagatell-eljárásban törvényes talajra is talál;

továbbá, hogy a veszprémi törvényszék bírói s kezelő személyzete nem szaporított;

hogy az enyingi járásbíró egy független és önálló eljárásra nem jogosított aljegyzővel kénytelen még mindig bírósága ügyeit ellátni;

hogy a sz.-fehérvári tvszék telekkönyvi osztályánál az irodai személyzet fölötti felügyelet maig hiányos és erély-telen;

hogy a sz.-fehérvári törvényszéknek ugy polgári, mint telekkönyvi osztálya, — valamint az itteni járásbiróság még mindig szűk, elégtelen, setét, a munka gyors végzésére alkalmatlan — és az ügyfelek által alig megközelíthető helyiségben van elhelyezve, minek következménye az, hogy a telekkönyvi bírák egyike a nagy terjedelmű megyeház épület egyik, — a másika annak másik — a telekkönyvi hivatal helyiségétől távol eső zugában — és itt is egyéb czélokra is szolgáló czellában kénytelen feldolgozni folytonos zavartatás között ügydarabjait.

És miután kérelmeink meghallgattatást, illetőleg számbavehető orvoslást soha nem nyerhetnek;

miután az igazságszolgáltatás terén tapasztalt hiányok orvoslása, az ügyvédi kar tekintélyének megóvása, az ügyvédek jogai megvédése iránt felterjesztett javaslataink folytonosan figyelmen kívül hagyatnak;

miután a legfontosabb, nagyobb részben az ügyvédi kar anyagi existenciáját is mélyen érdeklő törvényjavaslatok és a reformkérdések iránt az ügyvédi kar soha meg nem hallgattatik, e kérdésekben az ügyvédi kamarák következetesen mellőztetnek;

vajjon nem önként merül-e fel a kérdés, hogy az ügyvédi kamarák intézménye miért igtattatott törvénybe? az ügyvédi kamarák részére miért adatott az ügyvédi rendtartásban megjelelt hatáskör?

talán egyedül azért, hogy a kamra tagjai az ügyfelek részéről folytonos és alapnélküli panaszokkal való zaklatásnak legyenek kitéve?

Sajnosan tapasztaltuk és ezt hatósági jogunk sérelme érzetében kénytelenek vagyunk leplezetlenül kifejezni, hogy a kamarai intézménynek a most jelzett értelemben való felfogását a miniszterium is magáévá tenni látszik azon inquisitorius eljárása által, mely szerint voltak esetek, hogy kamaránk a saját törvényes hatósága körében hozott határozataiért, intézkedéseiért felvilágosítás adásra sürgettetett, helyes elnevezéssel kérdőre vonatott.

A felirat további tartalmában felszólal a bagatell-törvény ellen, továbbá felszólal az adófelügyelőség eljárása ellenében. E pont így hangzik;

«Az 1876: 15. t. cz. 67. §-ában világosan kimondatik, hogy a vételér bírói felosztásánál az utolsó három évi ugyanazon birtokot terhelő egyenes adók, illeték-hátralékok és községi adó-pótlékok birnak minden egyéb követelés előtt elsőbbséggel.

Az adófelügyelőség, az adó- és illeték kiszábsi hivatal azonban a törvény ezen határozott rendelkezésének mellő-zésével a telekkönyvi hatósághoz benyújtott kimutatásaiban rendszerint az adós összes adó- és illeték-hátralékát jelenti besorozás és kielégítés végett; tekintet nélkül azok eredetére, és tekintet nélkül arra, hogy az adó, vagy illeték az adósnak mely birtokát illeti. Az ekként bejelentett adó- és

illeték követelés azután, mint előnyös tétel, minden egyéb jelzálogos követelés előtt soroztatik és elégitetik ki.

Nem hagyhatjuk megemlítés nélkül továbbá az adó- és illeték kiszabási hivataloknak azon eléggé meg nem róható eljárását sem, hogy míg az adó- és illeték-hátralékoknak jelzálogi bekeblezése iránt tüzzel-vassal intézkednek, addig a már kielégített ezen kincstári követeléseknek a szintén őket terhelő hivatalból való kitöröltetését teljes mértékben elhanyagolják.

Az időközben kielégített, de a telekjegyzőkönyvből ki nem törölt kincstári követelések a vételár birói felosztásánál figyelmen kívül hagyhatók nem lévén, mindennapi az eset, hogy a kincstár egy és ugyanazon adót és illetéket az adóstól kétszeresen, sőt többszörösen is beszedi.»

A felirat végül helyi kérelmeket sorol elő, különösen kérvén a bíróságoknál az elégtelen irodai munkaerők megszaporítását.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az 1877. XX. t. cz. 191. §-ához.

A gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló törvény 190. §-ában elvként fel van állítva, hogy «az árvaszék az illetősége alá tartozó ügyekben saját felelőssége mellett önállóan működik», és ezen §. megerősítése, illetve sanctioja mindjárt a következő 191. §-ban foglaltatik, kimondatván utóbbiban, hogy «a gyámhatóság a jogerőre emelkedett határozatokat közigazgatási uton, és pedig saját területén annak megkeresése által hajthatja végre».

A törvényhozás tehát, midőn egy önálló hatóságot saját hatáskörén belül felruház azon joggal, hogy határozatainak érvényt szerezhessen, csak következetesen járt el, mert nem képzelhető oly intézmény, mely önálló működése mellett határozatait végre ne hajthassa.

Hogy azonban mégis van eset, hogy az árvaszék fogamatot nem szerez, vagy nem képes szerezni határozatainak, azt mutassa a következő példa:

B. megye árvaszéke még 1876. évi deczember havában ugynevezett kiutalványozó végzést hozott, melynek értelmében K. község árvatára felszólított, hogy az immár nagykoruvá vált M-nek az árvatárban kezelés alatt létező 1162 frt 50 krt a fizetés napjáig járó kamatokkal fizesse ki, indokolván ezen határozatot egyrészt a nagykorúságot tanúsító esketési levél, másrészt K. község előljáróságának oly tartalmu bizonylatával, hogy a községi árvatárban csakugyan a nevezett összeg van kezelés alatt. K. község árvatára azonban az utóbb említett bizonylata daczára az örökség kifizetését azon ürügy alatt, hogy most pénze nincs, megtagadván, M. ezen ügynek kivitelével engem bizott meg.

Megjegyzem, hogy ez nem az első eset, midőn egy községi árvatár az örökség kiadását megtagadja, vagy legalább hónapokig huzza, halasztja. Ily esetekben az eddig uralkodott szokás és gyakorlat szerint az érdekelt az árvaszéki határozat alapján per útjára lépett és a bíróság útján eszközölte ki azt, amit már az árvaszéknek kieszközölnie kellett volna. En azonban támaszkodva az 1877. XX. t. cz. 191. §-ának intézkedésére, és absurdumnak tartván azt, hogy egy oly széles hatáskörrel felruházott hatóság, mint minő az árvaszék, ne élhessen kényszereszközökkel a renitens község ellen, a mondott kiutalványozó végzés alapján K. községe ellen egyenesen végrehajtást kértem.

Az árvaszék következő végzést hozott: «Tekintve, hogy az 1877. évi XX. t. cz. 191. §-ban megemlített jogérvényes és közigazgatási uton végrehajtható gyámhatósági határozatok közé a kiutalványozási végzések nem számíthatók, ennél fogva a kérelmezett végrehajtást elrendelni nem lehetett. Egyben a kiutalványozott összegeknek pontos kifizetésére és kifizetés körüli eljárására felügyelni eme gyámhatóság hivatva lévén, a fenti kérvény mellékleteivel J. M. szolgabíró urhoz oly utasítással küldetik ki, hogy a ki nem fizetés iránt szigorú vizsgálatot megejtven, a k-i közgyámot az azonnali fizetésre utasítsa és az eredményről a közlemények kapcsában 8 nap alatt jelentését terjeszse be». Ezen végzés f. é. márczius hó 5-én kelt, a szolgabíró a vizsgálatot megejtette, a község a pénzt maiglan sem fizette ki és

ma ott tart M. árva, a hol tizenhét hóval ezelőtt, t. i. a kiutalványozási végzés keltekor állt. Meddig fog még a nagykoruvá vált árva öröklött vagyonának kiadására várni, azt a jó Isten, ki a közgyámok belsejébe lát, tudja, én azonban ezen esetet csak egy pár szóval megvilágítani óhajtom.

Szembe ötlő első sorban az, hogy az árvaszék a kiutalványozási végzést nem számítja azon határozatok közé, melyek az 1877. XX. t. cz. 191. §-a értelmében végrehajthatók. A végrehajtható határozatok a törvényben sem taxative, sem exemplificative felsorolva nincsenek, — honnan következteti tehát az árvaszék, hogy épen azon határozat nem hajtható végre, a mely által az árva végre valahára öröklött vagyonának birtokába jut? Sőt ellenkezőleg, az örökség kiadása oly fontos cselekmény, hogy az ügyrend kapcsában 1877. évi november hó 11-én 47046. szám alatt kibocsátott belügyminiszteri rendelet ezt, hivatkozással a törvény 292. §-ára különösen kiemelendőnek találta. Mikép vél tehát az árvaszék ugy ezen miniszteri rendeletnek, mint a törvény 292. §-ában foglalt intézkedésének eleget tehetni, ha magát képtelennek mondja az alantas hatóság irányában kényszereszközökkel élni? Mert hogy az «erélyes meghagyás» és a «szigorú vizsgálat» gyakran célra nem vezet, azt mutatja a felhozott példa. Avagy csakugyan visszatérjünk-e a régi állapothoz és per útján érvényesítsük a legvilágosabb követelést? És ha ezt tennünk kell, akkor kérdés, vajjon, különösen olyan, mint a fenforgó esetben, hol t. i. az örökség a 300 frtot meghaladja és az örökös kénytelen rendes per útjára térni, vajjon ekkor elég van-e téve a törvény és miniszteri rendelet azon intentiójának, hogy a «nagykoruvá vált gyámolt tőkéje és pénzértékei azonnal átadandók»? És ha nincs elég téve, mi módon lehetne annak eleget tenni?

Nézetem szerint tehát a gyámhatóság kiutalványozó végzése igen is azon határozatok közé tartozik, melyek a gyámhatósági törvény 191. §-a értelmében végrehajthatók, mert ellenesetben nem volna mód a törvény intentióját érvényre juttatni, nem volna eszköz, mely által a nagykoruvá vált örökös gyorsan örökségéhez juthatna. Tekintettel pedig arra, hogy az általam előadott eset oly példa, mely gyakran ismétlődhetnék, igen kíváncsatos volna, ha egy felsőbb forum — akár a törvényhozás akár a miniszterium — ez ügyben erélyes intézkedéseket tenne.

Dr. Strasser Lajos,
ügyvéd.

Ingatlanságra vezetett árverés jogerőre emelkedéséről.

A ptrs. 442. §-a értelmében az árverésnél felmerült alaki sérelmek alapján, mind a végrehajtható, mind a végrehajtást szenvedett fél, mind pedig a jelzálogos hitelezők semmiségi panaszszal élhetnek. Ezen semmiségi panasz az árverés jogerőre emelkedését meggátolja. A semmiségi panasz, (297. §.) miután árverésről van szó — ezen jogcselekmény befejezésétől számítva, ha a panaszló fél vagy kép-

viselője helyben (a bíróság székhelyén) lakik 3, ha másutt lakik 8 nap alatt nyújtandó be a végrehajtást foganatosító bíróságnál.

Mindezekből következik: hogy az ingatlanokra megtartott árverés — mivel erről az érdeklettek értesítve voltak, tehát az árverésnél jelen lenni saját tetszésüktől függött — 3, illetve 8 nap alatt jogerőre emelkedik.

A ptrs. 443. §-a világosan rendeli: hogy az árverés jogerőre emelkedése után, vagyis a 297. §. 21. pontja esetének fenn nem állásakor, a telekk. hatóságnak a szorosán megtartandó 3, illetőleg 8 nap lejártá után *szorin kívül* intézkedni kell a kielégítési sorrend megállapítása és a vételár felosztására nézve. Arról, hogy e tekintetben a tárgyalási határnap a jogerőre emelkedés után mennyi időre tűzessék ki: ptrssunk 116. §-a (mely itt is irányadó, mivel a megjelenés semmi előkészületet sem igényel) világosan intézkedik és rendeli, hogy a végzés valószínű vétele és a megjelenés között maradjon annyi idő a mennyi a megjelenésre szükséges. És ezt számokban fejezi ki, 3 nap helyben, 8 nap a törvényhatóság területén, 15 nap ezen kívül, 30 végre az országon kívül, — és határozottan kimondja, hogy a határidő ezeknél többre nem terjedhet.

Ha a tárgyalás berekesztetett, a telekkönyvi hatóság a vételár felosztási tervet 3 nap alatt köteles hivatalból elkészíteni, s ezt minden érdekelt megtekintheti, és ha a felosztás által magát valaki sértve érzi: az ellen a tárgyalás napjától számítva 15 nap alatt fölebbezéssel élhet.

Az eddig előadottakban ptrtásunk azon §-ait idéztém, melyek az árverés megtörténte és a vételár felosztási terv jogerőre emelkedése közti eljárást szabályozzák, és a miképp a semmitőszék 1869. nov. 18-án 3111. sz. alatt kelt határozatával intézkedett, de végre miképp elismert auctorok is az általuk szerkesztett és kiadott kézi könyvekben közölt példákkal mutatják.

Mindezek ellenében lássuk most már miképp tartatnak meg ptrtartásunknak főntebb jelzett szabályai némely bíróság által.

Némely bírák önállólag gondolkodni nem igen szoktak, annál kevésbbé bajlódnak a correct szabályos eljárással, — hiszen van mindenre minta, kitöltetlen blanquetták, tehát miért vesződnének ptrtásunk vonatkozó §-ainak megfigyelésével. — Ezek a blanquetták némely bíráink gondolkozását annyira lenyűgözik, hogy azoktól szabadulni egyáltalán nem tudnak; pedig ezekben a logikai összefüggésnek, a szabályos szókötésnek, a magyar nyelvtan szabályai szerinti helyes írásnak nagyon csekély nyomát találjuk. Nézzük ezen kívül a blanquettek alakját: a minek hátul kellene lenni az legelől van például a felzeteknél, vagy megfordítva. Ezenkívül a kitöltendő üres helyek vagy kicsinyek szűkek, vagy, — és legtöbbször — a szabálytalan szókötés miatt a legtisztább fogalmazási képességgel bíró magyar embert is kihozzák a türelemből. Innét van azután, hogy azok vagy kitöltetnek vagy értelemzavarólag üresen hagyatnak. Az árverési hirdetmények, melyek az ingatlanok árverésénél kifüggesztendők — a 213. rakt. szám alatt vannak, — itt a fogalmazó azt is meghatározta, hogy mik lesznek az árverési feltételek, — és bele nyomattatott ez a 212. rakt. sz. alatti árverési végzés szövegbe is, holott a ptrs 430. és 431. §-a szerint ez mindig a körülményektől és az érdeklettek felek korlátlan tetszésétől függ, és csak ezek, beleegyezésével, nem pedig a bíró akarata szerint — módosíthatók. (431. §.) És minő az alakja ennek a hirdetménynek? — Fél iv papíros elől hátul tele van nyomva, holott az árverési hirdetmény kifüggesztendő, és hogyan lesz olvasható a hátulja ha a falra kiszégezik. A 204. és 205. rakt. szám alatt, tulajdonjog és zálogjog bejegyzési végzés foglaltatik, — ezekre meg rá van nyomva az «Utasítás» a kiadónak. Mi ennek a célja, mi szükség ezt tudni a félnek. Valóban nevetséges.

De mindezekről eltekintve van egy blanquetta a bíróságok számára, mely teljesen meglepi a gondolkozó főt, és a mely egyszersmind indító oka jelen szerény czikkünk nyilvánosság elé bocsátásának. Ez a blanquetta ptrtásunkban egyáltalában fel nem találhatja létezési jogát.

Főlebb kimutattuk ugyanis, hogy árverés után mi a bíró teendője; — 3, esetleg 8 nap múlva a mikor az árverés jogerejüvé vált: az árverésről tett jelentést *tudomdsul* veszi, s kimondja, hogy az árverési jknyvet szabadságukban áll az érdeklet feleknek megtekinteni és másolatban kivenni; egyszersmind az árverési költségeket, a mennyiben azok az 1875: IX. tcz. 4-ik §-a alapján meg nem állapíthatattak, megállapítja, *de egyidejűleg ugyan ezen végzésben a kielégítési sorrend megállapítása és vételár felosztása feletti tárgyalásra határnapot tűz s az érdeklet feleket megidézi.*

Tehát nem intézkedik, illetve *nem hoz külön egy végzést az árverés helyben hagyásáról*, — és ennek — gyakran a kézbesítő közegek hanyagsága miatt 1—2 hónap múlva eszközölt kézbesítésétől számítva 15 nap után tett igtatói jelentés szerint — jogerejüvé váltával *ismét egy végzést, melyben a vételári sorrend megállapítása és felosztása végett a ptrs 116-ik §-a ellenére 30—45 napi elvetéssel határidőt tűz*, mert először, ha az az árverés 3—8 nap alatt meg nem támadtatott törvény szerint jogerejü, tehát helyben hagyásra nincs szüksége, de másodszor, ha 3—8 nap alatt megtámadtatik akkor helyben úgy sem hagyható; — ptrtásunk 443. §-ával az ily intézkedés élesen ellenkezik; — éppen ezért nem ismerhetjük el az idézett §-al szemben a bíróságaink által használtatni szokott 216. és 217. raktári számok alatt levő miniszteri blanquetták létezési jogosultságát, ezek így külön nemcsak hogy a felek érdekei megóvására, előnyére, semmi ok és czélszerűséggel nem bírnak, hanem az árverés után következő bírói és kezelési functió hosszadalmassága, az ügy huzása vonására nagy alkalom nyújtás mellett, egyenesen azok hátrányára, s a bíróság kezelő személyzeténél cél és haszon nélküli munkaszaporításra szolgálnak.

Bors Károly.

Különfélék.

(Csemegi kitüntetése.) Az igazságügyi államtitkár ur az állásához mért legfőbb kitüntetésben részesült a Szent-István rend középkeresztjének adományozásával. — Egy tevékeny emberélet feláldozó küzdelmének gyümölcse ez, és az államtitkár ur lapunk részéről legszivesebben veheti az őszinte gratulatiót; mert jeles tehetségeinek elismerésével nem harczoltunk soha személye ellen, hanem a szellemi küzdterén loyális harczot vívtunk. Nehéz feladatoknak ösmertük el az ő alkotásait; de még nehezebb feladat jutott hazánkban a kritikának, mely legtöbb esetben mint péld. a rendőri büntető javaslattal szemben is lehetetlenné van téve, avagy csak meddő munkát végezhetne.

(A pozsonyi ügyvédi kamara) felterjesztést intézend a kormányhoz, hatályos intézkedést kérve arra nézve, hogy a joghallgatók szorgalmasabban látogassák az előadásokat. — Nem tudjuk hogy ezzel a kamara nem akart-e vádat emelni a pozsonyi kir. jogakademia tanári testülete avagy annak egyes tagjai ellen? — Az alapvizsgák intézménye a fentebbi czélnek kívánt megfelelni és ha a nevezett ügyvédi kamara hatályosabb intézkedést kíván, — czélszerűbb lett volna pium desiderium kifejezése helyett javaslatokat előterjeszteni.

(A magy. büntetőtörvénykönyv 1878: V. Törv. czikk) már megjelent Pfeifer Ferdinánd könyvkereskedésében az ösmert zsebkiadás alakjában és kitűnő, szakértelemmel készült betűsoros tárgymutatóval van ellátva. — Ára 60 kr.

Felölös szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Az ügyvédi kamarákból. — Törvénykezési szemle: Van-e az előjegyzett tulajdonosnak is joga a birtok átadása iránt tulajdonkeresetet indítani? Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási bíráskodás.

II.

A közigazgatási bíráskodás fontosságáról mondotakból két elvi jelentőségű tanulság következik:

1. Hogy a közigazgatási bíráskodás az összes államéletet átkaroló általános jelentőséggel bír; tehát annak fölépítésénél egyedül helyes kiindulási pont az államéletnek és államhatalomnak egysége.

2. Hogy a közigazgatási bíráskodás fontossága nem abban áll, mintha általa egy új eszme vitetné a modern államba, hanem a mire a modern állam eddig is törekedett, azt közigazgatási bíráskodás útján sokkal könnyebben és tökéletesebben eléri; tehát, nehogy a célon túl löjünk, a közigazgatási bíráskodás fontosságának határait a most jelelt szempontból figyelniünk kell; mert különben könnyen megeshetik, hogy a közigazgatási bíráskodást nem a modern állam tökélyesítésére, hanem annak ellenére, és teljes kifejlődésének akadályaul létesítjük.

E két pontnál kissé megállapodunk.

1. Első tételünk, hogy a közigazgatási bíráskodásnak az államhatalom egységéből kell kiindulnia. Ezen nézettel ellenkezőleg sokan a Montesquieu-féle hatalmi megosztásból indulnak ki, sőt ezt a végletekig viszik azon hitben, hogy ez által a polgári szabadságnak tesznek szolgálatot. Merőben a külső jelenségek után indulnak, s a hatalmi megosztásnak általuk képzelt fejlődési processusában a legkülönbözőbb politikai jelenségek ugyanazon abstract elvre visszavezetve jelennek meg. Így a törvényhozás és kormányzás elkülönítését, és a közigazgatás és törvénykezés elkülönítését mint ugyanazon eszme következményét említik.

Továbbá a közigazgatási bíráskodásnak a közigazgatás keretén kívüli szervezését úgy tüntetik föl, mint a közigazgatás és törvénykezés elkülönítésének teljes kiépítését. Sokan még messzebb mennek, és az államigazgatásnak s az önkormányzatnak egymástól elkülönítését ajánlják oly módon, hogy az önkormányzat merőben a helyi érdekekre legyen szorítva.

A most vázolt elméletben más egység nincs, mint a szakadatlanul mutatózó felületesség. Kik azt hiszik, hogy a törvényhozó és kormányzó hatalomnak elkülönítése ugyanazon okból származtatható, mint a közigazgatás és igazságszolgáltatás elkülönítése, azokat figyelmeztetjük egyfelől arra, hogy a törvényhozás és kormányzat közt egészen más viszony létezik, mint a törvényhozás és igazságszolgáltatás közt; mert ugyan mind a kormányzat, mind a bíróság köteles a törvényt fogadtatni, s ennyiben közjogilag egyenlő tekintet alá esnek, de a törvényt fogadtató kormányzatnak mind álláspontja, mind cselekvése egészen más, mint a tör-

vényt fogadtató bírósáé. Másfelől felhívjuk ellenfeleink figyelmét arra, hogy a most érintett elméleti igazság a hatalmi ágaknak egymásközi viszonyát illetőleg a gyakorlati élet által is igazoltatik, mert a modernállamban két nagy fejleményt látunk, egyik a parlamentaris kormányrendszer, mely a törvényhozás és kormányzat elkülönítésének egyenes ellentéte; másik a közigazgatásnak az igazságszolgáltatástól elkülönítése, mely ha nem vihető is keresztül oly mereven, mint azt az abstract elmélet véli, mégis a modern állam lényeges vonásai közé tartozik. Ha tehát állana az, hogy egyfelől a törvényhozás és kormányzat elkülönítése, másfelől a közigazgatás és törvénykezés elkülönítése ugyanazon elv fejlődési processusához tartozik, akkor a modern állam említett két fejleménye, t. i. a parlamentarismus és a közigazgatásnak a törvénykezéstől elválasztása a legszembetűnőbb logikai ellentétet képezné, a mi annál meglepőbb volna, minél öntudatosabban fejlődnek korunkban az eszmék és minél következetesebben keresztül vitetnek azok consequentiái. Föl nem tehető, hogy a művelt népek öntudata és azok törvényhozásai a hatalmi elkülönítést egyik esetben elvessék, másikban alkalmazzák, ha ezen elkülönítést mindegyik esetben ugyanazon indok parancsolná. A gyakorlati élet tehát egy ponton már áttörte ellenfeleinknek főntebb vázolt hatalmi megosztási rendszerét.

Nem kevésbbé felületes e rendszernek azon további tétele, mely szerint a közigazgatási bíráskodás nem egyéb, mint a közigazgatási és törvénykezés elkülönítésének teljes kiépítése; minek folytán természetesen ezen irány hívei a közigazgatási bíráskodást a közigazgatásból kiszakítják, és azt vagy a rendes bírósá, vagy a közigazgatás keretén kívül álló külön törvényszékre ruházzák.

Ezen állítást csak akkor lehetne elfogadni, ha a közigazgatási bíráskodásban egyedül jogi elem volna. Minthogy azonban a közig. bíráskodás nemcsak a jogtudomány szempontja alá esik, és abban nemcsak a jogász érzék irányadó, hanem az époly mérvben politikai lényeggel is bír, mint maga a közigazgatás, és abban a politikai tapintat ép oly lényeges, mint a jogász logika, ennél fogva szembetűnő, hogy a közig. bíráskodás a közigazgatás keretén kívül nem létesíthető; az elválaszthatatlannak elválasztását megkísérteni hiú, és az államra nézve veszélyes törekvés. Ha a közigazgatáson kívül és fölött állítunk föl közig. bíróságot, akkor ez utóbbi lesz a közigazgatás legfőbb műszerve, csak hogy a lehető legtökéletlenebb műszerve. Közigazgatási érdek ugyan a magánjog és polgári törvénykezés útján, tehát a rendes bírósá által is gyakran érvényesíttetik, mert számos magánjogi intézmény valódi lényege csakis az államigazgatás szempontjából deríthető föl. Itt azonban a közigazgatási érdek közvetve mozdíttatik elő. Midőn azonban a közigazgatás közvetlenül, vagyis nem az egyéni jog alakjában, hanem az állami és társadalmi egész szempontjából eszközlendő, akár törvénykezési formákhoz kötve, akár

¹ Félreértés kikerülése végett megjegyezzük, hogy a közig. bíráskodás tárgyai közé, melyekről később lesz szó, a hivatalnok magánjogi felelősségét nem soroljuk; és a hivatalnok elleni kártérítést pörben illetékesnek egyedül a rendes bírósá véljük.

ezeztől függetlenül, akkor egyedül a közigazgatási organizmus illetékes. Ha a közigazgatás keretén kívül álló bíróra bizzuk a közig. bíraskodást, akkor nem a közigazgatást és törvénykezést választjuk el, hanem magában a közigazgatás legbensőbb lényegében alkotunk szakadást és meghasonlást. Ha pedig a közig. bíraskodást a rendes bíróra ruházzuk, akkor ezen meghasonláshoz járul a közigazgatás és törvénykezés egyesítése és összehavarása. Mert a közig. bíraskodás lényegileg közigazgatás; tehát épen a közigazgatás és igazságszolgáltatás elkülönítése tiltja azt, hogy a közig. bíraskodást a rendes bíróra ruházzuk. A közigazgatás és igazságszolgáltatás elkülönítésének keresztül vitelénél nem a külső jelenségek, hanem a dolog lényege szerint kell eljárunk: a közigazgatás akkor is politikai momentum marad, ha jogászai módszer, és törvénykezési formák alkalmaztatnak arra.

A közigazgatási bíraskodás szervezetében, mint alább kifejtendjük, lényeges helyet foglal el egy magasb törvényszék; de ennek állása úgy határozandó meg, hogy az ne csak képzeletben, hanem valóban a közigazgatási organismushoz tartozzék, és annak összhangzatos kiegészítő része legyen. Továbbá ezen törvényszék csak egyik organuma a közigazgat. bíraskodásnak; mert a közig. bíraskodásban a közigazgatás minden alakzatainak, tehát a kormánynak és önkormányzatnak is részt kell venni. Az említett törvényszék állása tehát nem involválja a közig. bíraskodásnak a közigazgatásból kiszakítását, vagyis nem képezi a hatalmi megosztásnak e téren alkalmazását.

A közigazgatási bíraskodás lassankint áthatja az összes közigazgatást, mint vér a testet. A legközelebbi jövőben minden közigazgatási reform sulypontja a közig. bíraskodásban lesz; mert minden közigazgatási reformnál arra kellend ügyelnünk, hogy a közig. bíraskodás a létező alapon minden irányban kifejlődjék. A közig. bíraskodás nem oly külsőlegesen biztosítja a közigazgatást sérelem ellen, mint a villámhárító az épületet a villám beütése ellen; hanem azonosul az összes közigazgatással. Ugyanazért meglepetéssel olvastuk egy különben jeles ifju írónak azon mentegetőzését, mely szerint a közig. bíraskodásról értekezvén, ő nem tekinti föladatának politikai cikket írni, mindazáltal e kérdést a politika «érintése» nélkül nem tárgyalhatja. Mintha valaki szárazon uszni akarna, s e végett elegendőnek tartaná ujja hegyét a vízbe mártani. A politika legbensőbb szentélyébe kell mennünk, ha a közig. bíraskodásról akarunk szólni; tehát nem elég a politikát csak érintenünk!

Másfelől bizonyos, hogy a közigazgatási bíraskodásban jogi elem létezik, mely részint a jogtörténeti alap föl kutatása, részint az észjog követelményeinek alkalmazása, valamint az összehasonlító módszer által tudományos alakot nyer: és ha ezen jogi elem szerint a közigazgatás óriás anyaga földolgoztatik; a jogfejlődés oly gazdagságára teszünk szert, mely a polgári joggal e részben kiállja a versenyt. A közig. bíraskodásban a jogtudománynak egy ifju, de erőteljes sarját szemléljük, mely kiegészíti a jogtudományt, ezen utóbbinak egy nagy hézagát betölti, és véget vet azon egyoldalúságnak, mely a magánjogi fölfogásnak absolut uralmat követelt, s melynek reactioja annál hevesebben nyilvánul a közig. bíraskodásra vonatkozó vitákban, minél inkább érvényre jut a közjogi fölfogás. Különösen értjük itt azon álláspontot, melyet Németországban «a pandekták joga» elfoglal, s melyet hazai művekben is föltalálunk, még olyanokban is, melyek a német fölfogás ellen élesen kikelnek. A pandekták joga, tudvavöleg, két irányban

tanusít nagy egyoldalúságot: egyik irányban tagadja az észjogot, és hogy ezt sikerrel tehesse, elferdíti ennek föladatát; másik irányban ignorálja a közigazgatási jog önálló jelentőségét, és ennek problémáit, — mint RÖESLER helyesen megjegyzi, — római jogi privatizáló nézetek segítségével törekszik megoldani.²

A mondottakból a következő tételeket vonjuk le:

a) A közig. bíraskodás politikai lényeggel bír, és az egész közigazgatással azonosul;

b) a közig. bíraskodás jogi lényeggel is bír, és mint ilyen kiegészíti a jogtudományt, és a nemzet jogi fölfogását;

c) a közig. bíraskodás a jogászai módszert a politikában alkalmazza s így jognak és politikának egy rendszerbeni egyesítésére vezet.

A közig. bíraskodás lényege tehát sohasem vezet a részek elválasztására, hanem inkább azoknak egyesítésére. A közigazgatási bíraskodás problémája az összes állam és jogtudományok álláspontjából oldandó meg, tehát nem egyik vagy másik tudományág specialis álláspontjából. Ezen állítást a közig. bíraskodásra vonatkozó legegyszerűbb fejtegetések is bizonyítják; mert önkénytelenül is az állam és jogtudományok legkülönbözőbb ágaira terjeszkednek. — Ebből a közig. bíraskodás közjogi jellege elég világos; mert a privatizáló (magánjogi) irány mindig eleméz és végre az egészet elemeire fölosztatja (atomismus) ellenben a közjogi irány egyesít, és az egésznek magaslatára törekszik. — A közigazgatási bíraskodás ép úgy az állami egységből indul ki, mint a parlamentarizmus; és miként nagy tévedés volna a parlamentarizmust a hatalmi megosztás következményének tekinteni, nem kisebb tévedés a közig. bíraskodás hasonló értelmezése.

A közig. bíraskodás construálásában az önkormányzat is nagy szerepet játszván, áttérünk a hatalmi megosztás azon legvégső és legtevésebb alkalmazására, mely az államigazgatásnak és önkormányzatnak elkülönítését sürgeti, részint abban keresve ezen elkülönítést, ha mind-egyik egészen különböző közegekre bízatik, részint abban, ha az önkormányzat a helyi érdekekre szoríttatik.

Csodáljuk, hogy hazánkban, hol közügyről senki sem beszél anélkül, hogy Angliára ne hivatkoznék, ily nézetek terjedni képesek. GNEIST szerint az angol self-government sokat emlegetett rendszere azáltal keletkezett, hogy az államigazgatás a grófsági igazgatással összekötöttet, és az államhatalom helyi gyakorlása törvényes megbízás útján a grófsági és városi szervezetre ruháztatott. Ugyancsak GNEIST szerint a mai angol önkormányzat az állam helyi működését végzi, tehát az angol önkormányzati hatóságok a helyi működést teljesítő államhatalom műszerei. Azt ugyan tudjuk, hogy Angliában a belső igazgatásnak a pártkormányzástól függetlenítése a békebírói önkormányzat által nyeri megvalósulását, de alig hiszszük, hogy ezen békebírói önkormányzatot az államigazgatástól a fönti értelemben elválasztottnak mondani lehetne. Az önkormányzatnak függetlensége, és az önkormányzatnak az államigazgatástól elkülönítése két igen különböző dolog. Egyébiránt nem szükséges Angliáig mennünk. A magyar megye is mindig állami functiokat teljesített, és ma is az állami közigazgatást közvetíti, és közigazgatási bizottságaink úgy szervezetők, mint hatáskörük által ezen századok

² A pandekták jogának az észjog szempontjából egyoldalúságát talpraesett megjegyzésekkel ostromolja WERNER RUD. kassai jogtanár «A bölcsészeti jogtudomány történelmében», 134. 135. l. Ugyanannak magánjogi egyoldalúságát illetőleg utalunk RÖESLER jeles értekezésére: der österr. Verwalt. Gerichtshof, megj.: «Zeitschrift für das privat u. öffentl. Recht»-ben, Bécs 1877. II. füzet. IV. köt.

által szentesített hivatását a törvényhatóságoknak a kor szellemében tovább fejleszteni fogják.

Az államigazgatásnak az önkormányzattól elkülönítését szintén a közigazgatás és igazságszolgáltatás elkülönítéséből következtetik. Ily következtetés azonban az államhatalom szervezete körüli nem csekély fogalomzavarra mutat.

2. Főnebb jeleztük, hogy a közigazgatási bíráskodás a modern államban nem visz új eszmét, hanem csak tökéletesebben fogatosítja azt, mire a modern állam közigazgatása eddig is törekedett; és hogy ezen szempontból a közigazgatási bíráskodás fontosságának határai vannak.

A közig. bíráskodás a mérséklet és tárgyilagosság intézménye lévén, mely hivatva van az összes közigazgatásba, sőt az összes államéletbe a mérséklet és tárgyilagosság szellemét meghonosítani, — már ennek fontosságát mérlegelve óvakodnunk kell minden túlzástól. Ezen intézmény tannak általunk is kiemelt nagy jelentősége dacára sem szabad tulbecsülni, és azt hinni, hogy az a világtörténet egészen új korszakát nyitja meg az államfejlődés számára. Oly átalakulást, mely az ókori és középkori, vagy a középkori és modern állam közti különbséget szülte, a közig. bíráskodás behozatala nem von maga után. E problémának megoldása nem fogja oly gyökeresen átalakítani államéletünket, mint átalakította a feudális államnak közjogi állammá, a feudális társadalomnak jogegyenlőségi és ipari társadalommá történt átváltoztása az összes európaiag művelt népek köz- és magánéletét. Fontosságát azon különbséggel sem lehet összehasonlítani, mely az abszolút és alkotmányos állam közt létezik; mert végre is, a közig. bíráskodás csak egy részét képezi az alkotmányosság-nak, s ezen szempontból csak azon különbséget involválja, hogy egyik államban teljesebben ki van fejlődve az alkotmányos elv, más államban annak kifejlődése még nem oly teljes.

Az új intézmények közelről tekintve olyanok, mint a közelről tekintett tárgyak: nagyobbaknak látszanak, mint a mekkorák valóban azon arány szerint, melyben más, távolabb álló intézmények és tárgyakhoz állanak. A külső tárgyak arányának helyes megállapítására jutunk, ha azokat «madár-távolatból» tekintjük. Az intézményeket hasonló célból történeti magaslattól kell tekintenünk.

A történet magaslattól a közigazgatásnak egy óriási, és valóban elvi átalakulása, egyike a világtörténet legnagyobb eseményeinek tárul szemeink elé. Ezen változás pár szóba összefoglalva akként jellemezhető, hogy a középkori közigazgatás a fedjedelem magánvagyonának igazgatásában lelte, a mai közigazgatás a nemzeti vagyonosság igazgatásában leli súlypontját. A középkori közigazgatás tehát magángazdászattal jelleget birt, a mai közigazgatás pedig valódi állami igazgatás.

A közigazgatási bíráskodást nem lehet mint önálló eseményt a most említett átalakulással egyenlő rangba helyezni; hanem ezen történeti események közt a helyes viszony a következő:

A középkori magánjellegű közigazgatásnak (mely szerint pl. Anglia a királynak mint földesurnak tulajdona volt: «terra mea», «seignery» «dominion» «Domaine England») államigazgatássá történt átalakulása századok fejlődési processusát képezi, melyet sok reform közvetített és közvetít, és ezen reformok egyike a közigazgatási bíráskodás is. A modern államigazgatás már több irányban kifejtetett, de létezik annak egy eddig meglehetősen elhanyagolt pontja, és ez a közig. bíráskodás

által fölkaroltatni és a kor követelményeinek megfelelőleg földolgoztatni fog. A magángazdászattal saját belsejében nem ismeri a törvényesség kérdését; hanem csak más gazdasági körökkel szemközt, milyenek voltak a középkorban a fejedelmi kamarai igazgatással szemközt a koronavasallok urodalmi. Ellenben az államigazgatásnak az is tartozik lényeges vonásaihoz, hogy annak belsejében is kell a törvényesség eszméjét kifejteni, tehát nemcsak kifelé, az állampolgárok, mint önálló alanyok irányában, hanem az állampolgárok összességének, mint-állami személyiségnek belső szervezése szempontjából is. Az államigazgatás nemcsak külsőleg a társadalom és magánélet igazgatási köreivel (pl. egy részvénytársulati, uradalmi, háztartási igazgatással) szemközt, hanem saját szervezetének teljes konstruálása végett is, tehát közjogi szempontból is, jogilag szabályozandó. Az utóbbi szempont ignorálása a legnagyobb anachronizmus, mely a középkor magánjogi fölfogását kelti föl sirjából.

A mondottakból tehát kettő következik:

a) hogy a közig. bíráskodás nem képez egy elvileg önálló eseményt, hanem a modern közigazgatás lényege által követelt jogi szervezés kiépítését;

b) hogy a modern államélet parancsolja ezen jogi szervezésnek belső, azaz: az államigazgatás keretén belüli végrehajtását; mert a külső jogi szervezés a magánjellegű igazgatási körök attribútuma.

A leghasznosabb intézményeknek tulbecsülése is ártalmas. Miként a magánéletben úgy a politikában is az érdekek közt kellő arányt kell tartani. Ez néha annál nehezebb, mert az újság varázsa nagy, sőt ezen varázs egyének és népek legnemesebb érzéséből a haladási vágyból származik. De épen a haladásnak ártunk, ha valamely ujtás iránti lelkesedés nagyon tulszárnyalja az ujtásnak értékét; mert ily módon nagyobb áldozatokat hozunk az új intézménynek, mint mennyi sikert általa elérhetünk. Talán nem ártalmas, sőt kíváncsi a lelkesedés lángjainak tulcsapongása, midőn valamely kor egy nagy eszméért küzd, és ezen eszmét csak nagy áldozatokkal emelheti diadalra. De még ilyenkor is szükséges, hogy meglegyen a mérséklet azoknál, kik a népek lelkesedését és áldozatkészséget vezetni hivatvák. Fölötte veszélyes azonban intézményeket, melyek bár igen célszerűek, mégis új eszmét nem tartalmaznak, ideál gyanánt fölállítani, és azokat az idealizmus szokott heveségével minden áron fogatosítani akarni. Ily intézményeknél inkább a munkássággal járni szokott higgadság és a concret viszonyok tapintatos tekintetbevétele szükséges; különben a célt az eszköznek, és egyik jó eszközt a másik jó eszköznek fölállozzuk; a helyett, hogy az eszközök közös céljai összműködését hoznánk létre. Az érdekek arányának szem előtt tévesztése elméletileg torzképet, gyakorlatilag zavart okoz.

A most mondottak teljes mértékben alkalmazhatók a közigazgatási bíráskodásra, mely nem új elv, hanem célszerűbb eljárási mód, és lényegileg más eljárási reformoktól nem különbözik. Így, a hol tenni kell, ott mellőzni szoktuk a testületi szervezetet, és egyes hivatalnokra bizzuk az ügyet; ezzel nem új eszmét létesítünk, hanem csak célszerűbb eljárást. Másutt fontolgatni szükséges, és itt alkalmazzuk a testületi szervezetet; bár e testületi szervezetnek ugyanaz a föladata, mi lenne az egyes hivatalnoké; ámde a mondott esetben egy testület jobban képes megoldani ezen föladatot. A modern közigazgatás jogilag szervezendő; ez a bírói módszer alkalmazása által lehetséges; a modern közigazgatás jogot szolgáltató föladattal is bír; e föladat a törvénykezési módszernek a közigazgatásrai alkalmazása által célszerűbben megoldható; de ebből nem következik, mintha

ott, hol kifejtett közíg. bíraskodás nincs, a közigazgatási hatóságok föladatai közé a közíg. jogszolgáltatás nem tartoznék. Nagy hiba, sőt politikai hálátlanság az eddigi közigazgatást a jogtalanság állapotaként, egy közigazgatási ököljog gyanánt föltüntetni. Végelemzésben és magasabb eszményi szempontból nemcsak a bírák, hanem a közíg. hatóságok is a jogállapotot létesítik, és létesítették eddig is. A mit ma jogállapotnak tartunk, vagy legalább érzünk, annak aránylag csekély részét hozta létre és tartja fön a bíró. A jogeszmé a bíró által védett jogi formákon messze túlterjed. S a közigazgatás a jogi formákkal szemközt sem foglalt el ellenséges állást; vajjon a közigazgatás föladatának tekintette-e eddig a jogi formákat lábbal tapodni; nem versenyez-e a közigazgatás ott is, hol közíg. bíraskodás nincs, ezen jogi formák rendészeti védelme útján ugyanazon jogi formák bírói oltalmazásával? Vajjon szükséges-e a közíg. bíraskodás érdekében a kormányzatot és igazságszolgáltatást egymás ellenségévé tennünk?

Ezen eljárás következetességét (?) egy példával világítjuk meg. Egyike jelesebb tudósainknak, ki azonban szintén a magánjogi fölfogás híve, a közíg. bíraskodást korunk államéletében «finom» és «delikat» kérdésnek mondja, mely az államfejlődés óriási haladásáról tanuskodik. Később kifejti, hogy a közjogok most még csak «in abstracto» léteznek és ezen létezésökből csak bírósági ítélet által vitethetnek át az életbe, és nyerhetnek érvényt in concreto.

De ha ez áll, ha a köz- és közíg. jogok most az életbe át nem vitetnek, és concret érvényt nem nyernek, ha azok csak abstract léttel bírnak, azaz: írott malasztot képeznek, akkor ez a mi mai állapotunk nem óriási haladásról, melyben már csak delikat kérdések fordulnak elő, hanem a legprimitívabb barbarismusról tanuskodik; akkor a közíg. bíraskodás, mely a puszta abstract léttel bíró jogot in concreto fogja érvényre emelni, nem finom lelkiismereti kérdés, hanem a mindennapi kenyér jelle gével bír a közéletre nézve.

Ide vezet azon tulzás, melynél fogva a mai állapotot nagyon is leszólják némelyek, hogy a közíg. bíraskodást annál nagyobb fontosságban tüntethessék föl. Azon állítást, hogy a közjogok eddig csak abstract léttel bírnak, az élet mindennap megczáfolja, és a legnagyobb elméletü önkénykedésnek bizonyítja.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

Megállapítván a törvényhozó a büntetés-rendszer alapjául szolgáló büntetés nemét mint főbüntetést, valamint az ezzel kapcsolatosan alkalmazható mellékbüntetések — illetőleg sulyosításokat — midőn ezeket valamely büntényre alkalmazandónak nyilvánítja: nem szabad u. n. határozott büntetések alkalmaznia, a mint: e vagy ama büntethető cselekmény büntetése 5 évi fegyház, egy másiké 3 évi börtön s így tovább. Ugyanazért mi nem vagyunk barátai az élethossziglani fogságnak sem mert eltekintve az emberi élet tartamának különbözőségétől, mely lehetetleníti belátni a bírónak a kimondandó büntetés mennyiségét, az ép úgy, mint a halálbüntetés, nem alkalmazható tartamilag a büntethető cselekmény mérvéhez s csak minősíteni lehet, mi könnyen kegyetlenség gyanánt tűnhetik fel a polgárok előtt s e mellett ha valahol a föltételes szabadon bocsátás intézménye nem divik, az ily rabtól a javulást nem is várhatni, ha a világra nézve meghalt s egy «körülalazott élő sirban» tengeti hátralevő napjait.

Vagy pedig fentartatik a kegyelmezési jog, illetőleg a rab számíthat jóviselete mellett a szabadonbocsátásra.

Legyen már most az egyes törvényekhez képest e javulási idő különbözőképen megállapítva, végeredményül mindig azt találjuk, miszerint pusztán a fogoly szabályszerű viseletétől gyakran igen tetemes különbség állhat be a büntetési idő tartamába a nélkül, hogy arról a bíró az ítélet kimondásakor tudhatott volna, s ha pl. két büntárs ítéltetett élethossziglani fogságra, az egyik 12—15 évet ül a börtönben, míg a másik még ki tudja mennyit szenved ott, míg a halál meg nem könyörül rajta. Ellenben hol ítéletileg kimondatott hány év a büntetés tartama, habár a feltételes szabadon bocsátás mellett így is beállhat az aránytalanság, de ez soha sem lehet oly magas, mint az épen említettük esetben, mert a törvényben ki kell mondatni, hogy a bűnösnek előbb büntetési ideje $\frac{3}{4}$ -ét ki kell állania s e kedvezményben csak azután részesülhet, s a bíró tájékozva van, hogy a legkedvezőbb esetben is az ítéleti büntetésből mennyi engedtetethetik el s a legrosszabb esetben is mily sokáig tarthat.

Ily módon nézetünk szerint inkább szem előtt van tartva az igazság is és inkább megfelelhetni a javításnak is. Maga az ausztr. b. tvkv., mely az élethossziglani fogságot fölvette a büntetés rendszerbe (17. §.) eltilt minden sulyosítást (50. §.) nemcsak, de sőt kik a büntethető cselekmény elkövetésekor 20 évöket még be nem töltötték, élethossziglani fogságra el sem ítéltetők (52. §.)

Ki kell jelölnie továbbá a törvényhozónak a maximumot, melyen felül az ideig tartó szabadságbüntetés nem emelhető, ellenesetben a bíró oly hosszú szabadságbüntetéseket szabhatna ki, melyek körülbelől egyenértékűek volnának emberi számítás szerint az élethossziglani börtönnel. Ily maximum volna pl. nézetünk szerint huszonnégy év, ezen belől aztán úgy minőségileg mint mennyiségileg mindig az adott körülmények szerint lesz kimérhető a büntetés.

Az ausztr. b. tvkv. szerint a bizonyos ideig tartó szabadságbüntetés leghosszabb tartama 20 év. (17. §.)

A mi már most a szabadságbüntetéssel egybekötendő másik két büntetési nemet illeti, t. i. a becsület és pénzbüntetéseket már említők, ezek mely fajai alkalmazhatók általán s önállóan csak könnyebb fajta vétségek-nél vétethetnek igénybe.

Teljesen feleslegesnek találjuk azonban, hogy a törvénykönyv előre a becstelenséget kösse össze némely sulyosabb szabadságbüntetéssel, mert a becsület elvesztés mihelyt valaki becstelennül viselte magát, de ép oly hasztalan valakit becstelenség színében tüntetni fel, ki azt tette által nem érdemlé meg.

Egészen más az, hogy valaki elveszti hivatalát, címét, rangját, valamely sulyosabb szabadságbüntetés következtében, de helytelen másfelől valakit absolute hivatalképtelennek mondani ki a büntény folytán a jövőre is; hogy állhasson meg a társadalmi életben a büntetését kiszenvedett, ha kiszabadulva, nemcsak hogy az állam nem gyámola, de sőt egyenesen megfosztja eddigi kereset forrásától, életmódjától? s pedig ilyenkor vajmi nehéz dolog más életpályát választania úgy, hogy azon tisztességesen megállja helyét.

Ha kimondatása szükségesnek is látszanék valamely egyes kivételt illetőleg az állam biztonsága érdekében, az nem terjesztendő ki minden hivatalra, mert, ha egy bíró pl. hivatalbeli hatalmával visszaél s bünt követ el, nincs kizárva, hogy más téren ne érvényesíthesse az állam javára tehetségeit.

A pénzbüntetések alkalmazásánál szintén állapíttassék meg egy maximum, de nem a concret esetre vonat-

közölg, hanem absolute, a melynél nagyobb nem csak kisebbsel szabadjon a bűnt bűntetni, s pedig mindig lehető tekintettel vagyoni állapotára, s ha a büntethető cselekmény súlyossága mégis nagyobb összegű büntetést tenne szükségessé s ez a bűnösön vagy épen nem, vagy csak vagyoni állapotának végromlásával lenne felhajtható, czélszerű e pénzbírságot arányos szabadságbüntetésre változtatni, nehogy a felhajtás folytán a büntetés az elkobzással azonos legyen, mi pedig hogy nem személyes büntetési eszköz, volt alkalmunk már kimutatni.

Hogy az ily büntetések nem az állampénztárba folynak, hanem valamely jótékony célra fordíttatnak (az ausztr. b. tvkv. 241. § szerint a büntethető cselekmény helye, szegényi pénzalapja részére válnak esedékesekké) az újabb törvényhozásoktól igen helyes intézkedés, nehogy az állam az anyagi haszon keresése céljából látszassék a büntetés nemet alkalmazni, mivel pedig könnyen vádolható lesz, ha pl. fentartva a javak általános elkobzását, azokat a kincstár részére foglalja el.

Nem azt akarjuk ezzel mondani, mintha az elkobzott javakat is ily jótékony célra fordítván, mi e nem helyeselhető büntetési eszközt jóváhagynók, csak hogy egygyel kevesebb ok szólna annak alkalmazása ellen.

Mindezen intézkedések csak akkor birandanak sikerrel, ha a nép, melynek részére a büntető törvénykönyv alkotandó, az itt kifejtett büntetés rendszer elfogadására alkalmas, ennek létesítésére oly állam kívánatik, melynek jól rendezettek belügyei; az igazságszolgáltatásra hivatott közgei magasztos kötelességüknek meg is tudnak felelni; kell kitűnő rendőri szervezet s kell hogy maga a nép zöme — és ne csak egyesek — álljon a culturfejlődés azon magas fokán, hogy egy ily büntetés rendszert ne csak helyesnek ismerjenek, de alkalmazva, az államban a jogrend existenciája se legyen veszélyeztetve.

A nép műveltségével a büntetés rendszer egyenes arányban áll; minél műveletlenebb valamely nép, annál erőszakosabbak, embertelenebbek büntetései, s a mint terjed a műveltség általános, szelidülnek a büntetés eszközei s az anyagiakat mindinkább háttérbe szorítják a lélekre hatni törekvők, a szellemiek.

Szólo példája ennek az 1843-iki bünt. javaslat, mely habár a tudományt választotta is kiindulási alapul, de nem tekinté azt, hogy nemzetünk még csak ekkor indult magasabb szellemi fejlődésnek s így szavok a pusztaságban kiáltó volt, mely elhangzott, munkásságuk meddő maradt, mert idő előtti volt az eszme, melynek létesítésén fáradoztak.

Ezek igénytelen nézetünk szerint azon irányadó szempontok, melyek helyes uton vezérleldik a törvényhozót, valamely alkotandó büntető törvénykönyv büntetés rendszerének megállapításánál, azon elvek, melyek a törvényhozónak irányadóul szolgálnak: mivel és mikép büntessen?

Hogy magunk is helyes utat kövessünk, legfőbb vágyunk volt. Ha mégis tévedtünk egyéni gyengeségünkön és nem a törekvéshiányon mult.

Mindig azonban szemünk előtt lebegett, nehogy oly eszközöket ajánljunk alkalmazandóknak, melyek alkalmazását egyedül «a cél szentesíti» s mit csak azon elvekkel szoktak indokolni: «ki a célt akarja, az eszközöket is akarnia kell» hanem igen is törekedtünk azon irányelveket követni, melyekhez képest az állam csak oly eszközöket fog a büntetés rendszerbe felvenni, a melyek nemcsak cél- de jogszerűek is.

Ezt fogjuk szem előtt tartani ezután is, midőn fejtegetni fogjuk a második részben, hogy hazai viszoi-

nyainkhoz képest az alkotandó magyar büntető törvényben minő büntetés rendszer kívánatos?

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

Az ügyvédi kamarákból.

A pozsonyi ügyvédi kamara évi jelentése az ügyforgalmi adatok közlése után ekkép szól:

A fentebbieknek száraz számokbani statisztikai fölsorolása után, jelentésünket nyugodtan befejezhetnők, a nélkül hogy még az ügyvédség és igazságszolgáltatás terén tapasztaltakat is tárgyalnánk, és javaslatokat terjesztenénk elő, mert 3 évi tapasztalatunk azt mutatja, hogy indítványaink és előterjesztéseink csak írott malasztként szerepelnek, s minden ügyekezetünk dacára bármiként tekintet érdemlő eredményt nem érthetünk el.

Három éven át ismételt fölterjesztéseinkre a pozsonyi járásbírósnál tapasztalt hiányok orvoslása iránt, a n.-m. Igazságügyminisztériumtól azon választ nyertük, hogy a czélszerű elhelyezést maga is szükségesnek tartja és a szükséges intézkedéseket megteendi; hogy ez azonban ma napig megtörtént volna, ennek nincsen nyoma; abbeli előterjesztésünkre, hogy az ügyvédi kamarák közt váltandó levelezések póstadij és bélyegmentesek legyenek, ugyszintén, hogy az ügyvédek a levéltárban őrzött ügyiratokat törvényszéki elnöki engedély nélkül megtekinthessék és lemásolhassák, s hogy telekkönyvi másolatokat és kivonatokat nemcsak a telekkönyvi irodai személyzet, hanem sürgős esetekben maguk a felek is készíthessenek, azon választ nyertük, hogy ezen kéretünket a n.-m. Minisztérium tekintetbe nem veheti; elvettett továbbá azon választmányi megállapodásunk, mely szerint az ügymenet gyorsítása és munka megkímélés tekintetéből az ügyvédi könyveknek hitelesítése és pártfogó ügyvédek kirendelése, ülésen kívül. az elnök és titkár által intéztessék el; — a kézbesítési hiányok orvoslására vonatkozó ismételt fölszólalásunkra, utasítottunk hogy a kézbesítési közegeknek «állítólagos» hanyag és szabálytalan eljárására nézve, közelebbi, részletes adatokat adjunk be; előterjesztett azon javaslatainkat illetőleg pedig, a melyek a fönnálló törvények módosítását, vagy új törvény hozatalát célozták, azon választ nyertük, hogy majd annak idejében esetleg leendő fölhasználás végett, előjegyzésbe vétettek.

Valóban csüggesztőleg hat azon tapasztalat, hogy mind az igazságügy mind pedig a jogszolgáltatás terén fekete fonálként húzódik az ügyvéd ellenes áramlat; dacára az ü. r. t. 7. §-a rendelkezésének az egyes reformkérdések és törvényjavaslatok megvitatásánál épen az ügyvédek mellőzötnének, holott különösen ezen kar mint szakképzett testület van hivatva véleményét a latba vetni; — mellőzötnett meghallgatása jelesül a váltó- és kereskedelmi törvénynek, valamint a gyámi- és bagatell törvénynek megalkotásánál, ez utóbbiakat illetőleg pedig bizton állithatjuk, hogy eme minden irányban hiányos törvények, az ügyvédi kar véleményének meghallgatása esetében, ugy a miként jelenleg megalkotva vannak, napvilágot nem láttak volna; — közöltetett ugyan velünk a fenyítő törvényre vonatkozó, valamint a polgári perrendtartás módosítását tárgyzó javaslat, de nem is azon fölszólítással, hogy erre véleményes előterjesztést tegyünk, és oly időben, a midőn ezen javaslatok már is az országgyűlés elé terjesztve voltak, tehát hatályos és figyelembe vehető beleszólásunk többé nem is lehet.

Ha a törvényeket és javaslatokat lapozgatjuk, majdnem mindegyikben azon irányzatot látjuk, hogy az ügyvédek tulszaporodásának az által vettessék gát, hogy megélhetésük a lehetőleg megnehezítették; már pedig az ily orvoslási módszert nemcsak a méltányossággal meg nem férőnek, hanem veszélyesnek is mondhatjuk; mert elvitázhatlan tény, hogy az ügyvédi kar minden államban de jelesül hazánkban, mind szakképzettségénél, mind pedig befolyásánál a politikai és családi élet rétegeibe, irányadó erkölcsi befolyással bír és birand, s jelesül hazánkban követett az ügyvédi kar valódi helyes hazafias irányt, s nagyobbára az ő vezetésének köszönhető, hogy komoly forrongó és viharos időkben is eszélyes mérséklet uralkodott, így már multját tekintve a mostoha elbánást sehogy sem érdemli meg; hogy pedig mily veszélynek nézhetünk elébe, ha erőnek erejével egy művelt proletariátus teremtetik, s ez okvetlenül be fog következni, ha a törvényhozás az eddigi uton halad, ennek bizonyítására ugy hisszük elégséges a történelemre utalni.

De teljesen tévesnek is kell az eszközt kijelenteni, a melylyel az előforduló kinövések orvosoltatni szándékoltnak; tény hogy az ügyvédi karban előforduló tévedéseknek oka nagyjából az ügyvéd szegény anyagi állásában rejlik, kössük már most még inkább le az ételmi forrást, s azt fogjuk tapasztalni, hogy ott, hol a bajnak oka nagyobbodik, a baj maga is nőni fog.

A törvényhozónak önértéke hivatásában áll, hogy az oly testületet, a melyet szükségképen nem nélkülözhet, mely a jogbiztonság és közhitelnek egy alaptényezőjeként szerepel, szellemi erkölcsi és anyagi helyes fönlétezésében támogassa; nem vagyunk szószólói a numerus Claususnak, mely az ügyvédség gyakorlását csakis egyes tagoknak monopoliumként, sokszor tehetséges és életképes jogászok rovására, kívánjuk azonban, hogy alkottassék oly rendszer, a mely szerint csakis valóban szakképzett és tehetséges egyén nyerhesse el az ügyvédi jogosultságot, kinek a törvény ezután lehetőleg meg is nyissa a forrást, hogy lelkiismeretes és kötelességszerű működése, ha nem is busás, de megfelelő anyagi jutalmat is nyerhessen.

E célból már is a jogtanári kar részéről lenne a legnagyobb figyelem fektetendő arra, hogy a tanórák a joghallgatók által pontosan és szorgalmasan látogatassanak, és a vizsgálatra bocsátás az előadásoknak pontos és rendes látogatásától tétessék függővé, mert kétséget nem szenved, hogy a joghallgató képzettségének első helyes alapját, nagyjából csakis az előadások pontos követésével veheti meg; — nagy suly lenne fektetendő továbbá arra, hogy már is az állam- és egyéb vizsgálatoknál lehetőleg nagyobb szigor fejtsék ki; — nehogy uton utfélen ugyan jogvégzett, de nem jogképzett egyéniségekkel találkozzunk; szükségesnek találjuk végre, hogy az ügyvédi vizsga szabályzatának azon része, mely szerint az ügyvédi vizsgára pályázó, ha második ízben jelentkezván az ügyvédi vizsgára, azt meg nem állaná, többé az ügyvédi vizsgára egyáltalában nem bocsátható, olyképen módosítsák, hogy a candidátus több ízben is jelentkezhesse a vizsgához, tartozzék azt azonban első visszavettetésétől számítandó öt évek leforgása alatt szabályszerűen és megfelelőleg kiállani.

Dzen módosítást avval indokoljuk, hogy azon körülmény, miszerint a vizsgára jelentkező a másodizbeni vizsgálatnál elég készütséget nem tanusít, még nem bizonyítja teljes abszolút képtelenségét, és nem zárja ki, hogy magának jövőben teljesen kielégítő képességet ne szerezhesen, és a későbbi vizsgálatnál teljesen megfeleljen; más reszt bizonyítja a tapasztalat, hogy az ügyvédvizsgáló bizottság, részben kiindulva a fönti szempontból, de jelesül azon erkölcsi pressió alatt, hogy a másod ízben jelentkező candidátus ha ismét visszavettetik, gyakran egész élet pályáját megváltoztatni kénytelen, tiszta emberi szánalomból, a másodszor jelentkezők legnagyobb részét, habár szerény igényeknek megfelelő készütséget és képességet sem tanusítanak, keresztül bocsátja, holott ellenkező esetben, okvetlenül és szigorúan megkövetelné a kellő képzettséget és készütséget, és a pályázót az 5 év keretében ismételve visszavetné, sőt nyugodt lelkiismerettel meg is tagadná a törvény engedte utolsó határidőben az ügyvédi oklevelet, ha a pályázó ismét meg nem felelne, mert ezen esetben a meggyőződés hogy a candidátus az ügyvédi pályára nem alkalmas, biztosabb alapokon nyugszik.

Alig tévedünk ha kimondjuk, hogy az ily módon nagyjából kiválasztott, jelesül magasabb elméleti jogképzettséggel bíró egyénekből nyerendjük az ügyvédi sarjadékot, holott jelenleg gyakran találkozzunk felületés képzettségű egyénekkal, kik részben teljesen elfoglalva pályájukon a gyakorlati részzel, nagyon is szerény elméleti tudománnyal bíró praktikusokká válnak, részben csak ritkán találnak alkalmat és kedvet, a mulasztottat utólag kipótolni.

A vizsgálatoknak helyes szigorra való fektetése leend egyike a főtényezőknél, hogy a mai napon az ügyvédi pályára irányzott egésségtelen túláramlat természetes korlátaiba vissza vezessék; jelenleg nagyon is érthető, hogy különösen honunkban melyben a hajlam és vonzalom az ügyvédi pályához különben is századokon át nagyobb volt mint egyebütt, az ifjuság leginkább tódul azon pályára, a melynek elvégzése aránylag csekélyebb anyagi áldozatokba s kevesebb készütség és tanulmányba kerül; — már pedig kétséget nem szenved, hogy nagyjából csak ott találunk képzett és minden irányban jeles bíróságokat, hol az ügyvédi kar szellemileg kitűnik; megvan a tudományos képességnek a természetszerű hódító ereje, mely a bíróra is

kedvező befolyást gyakorol; a midőn a bíró kénytelen az ügyvédnek szellemi képzettsége előtt meghajolni, egyuttal megszülemlik benne az ösztön a szellemi versenyzésre, s átallani fogja, kitűnő perbeszédre fölületes avagy indokolatlan határozatokat hozni, de meg fog szünni ama lenézés is, melylyel a bíróságok nagyjából az ügyvédi testületet illetik, és kénytelenítve meg fogják adni az egész karnak, azon őt méltán megillető tiszteletet, melylyel jelenleg csak kivételképpen, egyes tagok iránt viseltetnek, meg fogják adni a szellemi munkának valódi becsét, a melyet jelenleg igazságosan megállapítani nagyjából megfigyelnek, s meg fog szünni azon valóban türehtlen állapot, hogy a bíróságok az ügyvédet munkájában napszámosként takálják.

Tekintettel az ügyvédségnek szabad gyakorlására, égető szükségként mutatkozik, hogy a tér a nyilvánosság és szóbeliségnek létesítésére, a törvényhozás által, alkalmas intézkedések által előkészíttessék; csakis a nyilvánosság és szóbeliség létesítheti az ügyvédek közt megengedett helyes, mert szellemi versenyzést, csakis ez uton jövend a közönség az egyes ügyvéd valódi képességének tudomására, holott jelenleg a képtelen ügyvéd az ügyvédi oklevél címéltáblája mögött élvezi, fizetett idegen szellemi munkának hasznát, sőt idegen munkával tekintély és hírnévre teszen szert, melyet magának, saját tudománya és képességével a nyilvános és közvetlen szóbeli eljárás esetében megszerezni alig leend képes; — de alkalma lészen a közönségnek arról is meggyőződni, hogy az ügyvéd kötelességének számos esetben megfelelően, a hátrányokat, a melyeket a bíróságok oly gyakran az ügyvéd rovására tolnak, s melyeknek okozójaként a közönség minden vizsgálat és meggondolás nélkül vakon az ügyvédet szokta vádolni, gyakran nem az ügyvéd, hanem a téves törvény, avagy a tévedő bíróság okozza.

Ebből kifolyólag belátni tanulandja a közönség, miszerint az ügyvédnél, hogy hivatásának tisztességesen megfelelhessen, nem elegendő a tanéveknek befejezése, és a vizsgálatoknak lerázása, hanem megkívántató még külön tehetség, melyet az iskola padjain tanulmány és puszt szorgalommal nem szerezhetünk, be fogja látni, hogy az ügyvédi diplomának elnyerése még nem elegendő, hogy életre képesen működhesse az ügyvéd; megszűnend e módon a túlzott áramlat is, az ügyvédi pályára, és meggyőződend a közönségben is a tisztelet azon egyéniségek előtt, kiknek tehetségét meg- és elősmerni tanulja.

A kamarai választmánynak helyes és eredményes működését nehezíti maga az ügyvédi rendtartás, mely a választmánynak hatáskörét a legszűkebb keretbe szorítja, s fontosabb kérdések megoldásánál vagy egészen kihirdeti, vagy pedig a bíróságok ellenőrzése alá helyezi; az ügyvédi rendtartásnak ezen iránya, az ügyvédi karban helyezett túlságos és nem igazolt bizalmatlanságból keletkezett, tekintve azonban hogy dacára annak miszerint az elrendelt fegyelmi eljárások és vizsgálatok száma szaporodott, párhuzamba állítva az elítélési esetekkel, és arányosítva az elutasító határozatokhoz, az ügyvédi karnak erkölcsi tekintélye kedvezőleg tűnik elő, alaposan kívánhatjuk, hogy a már is általunk indítványba hozott módosítások elvégre életbe léptessenek.

Mellőzvé a tüzetesebb részletekre való kiterjeszkedést, és utalva előbbi s jelesül a mult 1876-dik évre vonatkozó jelentésünkben foglalt indokolásra, megemlítjük hogy óhajtanánk tartjuk, miszerint az ügyvédi rendtartás 3. §-ában foglalt esetek kerete tágabb körű, és oly módosítás nyerve, hogy az ügyvédi lajstromozásnak megtagadása azon esetben is kimondható legyen, ha a fölvetelre jelentkező ellen bizonylatok mutatkoznak, a melyekből kitűnik, hogy oly magaviseletet tanusított, mely az ügyvédi karnak tekintélyét és becsületét tetteleg sértette, és evvel meg nem fér.

Módosítandónak tartjuk továbbá az ü. r. t. 48. és 58-dik §§-ait olyképpen, hogy az ügyvéd tartozván a pénzeknek átvételéről költségjegyzékének átküldése mellett megbízóját 8 nap alatt értesíteni, ha ez további 8 nap alatt nem nyilatkozik vagy a költség-jegyzék ellen kifogást tesz, a költségjegyzékének fődöze után fönnmaradó pénzértéket költségjegyzékével együtt a költség megállapítására hivatott bíróságnál azon kéressel letenni, hogy a költségjegyzék megállapítására jegyzőkönyvi tárgyalást tűzzön ki, és megállapítása után, a netán még kijárandó összeg az ügyvéd által 8 nap alatt, különbeni fenytő vagy fegyelmi eljárás terhe mellett bírói kézhez leteendő.

Az ü. r. t. 50. és 51. §§-aiban mutatkozó hézag pótol-

tassék oly módon, hogy a pártfogó ügyvéd akkor is fölmendő, ha kimutatja, hogy az ügy, melyre kirendelve lett, igazságtalan, avagy képviselte mások jogainak kijátszását célozza.

Módosíttassék az ü. r. t. 58-dik §-a olyképen, hogy az ügyvédi díjjegyzék az illetékes perbiróság előtt jegyzőkönyvi tárgyalás után legyen érvényesíthető.

Módosíttassék az ü. r. t. 44. 46. 48. és 66-dik §§-a olyképen, hogy az ezen §§-okban részletezett vétségek első sorban a kamarák fegyelmi birósága által ítéltesse meg, s csakis a mennyiben a vizsgálat folyama fenytő esetet tüntetne elő, tétessék át a vizsgálat az illető királyi bírósághoz.

Egyszerűsítettassék az ü. r. t. 9-dik fejezetében előirt helytől hosszadalmas fegyelmi eljárási módozat, korlátoztassék jelesen a panaszlottnak fölebezési joga, csakis a vád alá helyezési határozatnak és végítélet hozatala esetére.

Változtassék meg az ü. r. t. 94-dik §-a olyképen, hogy a panasz alaptalansága esetében lehetővé tétessék, hogy az ügyvéd sértett jogainak, minden körülmények közt, és pedig a kamara fegyelmi biróságának fóruma előtt, és általa, elégtétel szereztessék.

Ismételve fölszólalunk az ü. r. t. 105. §. a) pontjának világosabb szövegezése, és a kamarák közti postadíj ügy bélyegmentesség engedélyezése végett, és óhajunknak adunk újból kifejezést, hogy a nm. Igazságügy-Miniszteriumhoz intézett, föntebb jelzett fölterjesztéseink érdemleges elintéztést nyerjenek.

Az igazságszolgáltatást illetőleg újabbakat, mint a mult években jelentettek alig hozhatunk föl, mert fölterjesztéseinknek fogamatja nem lévén, a régi hiányokban változás nem történt; ha valamely változást regisztrálhatunk, ez csak abban foglaltatik, hogy a járásbiróságnál a viszonyok már is teljesen türethetlenné váltak, hogy az ügyvéd csak borzalommal vállalhatja el a fölperesnek ügyét, mert a tárgyalási határnapok a keresetekre hónapokra tüzetnek ki; megeseik, hogy közbenszóló végzések is 6—8 hó leforgása után hozatnak csak meg, s nem ritka eset, hogy a rendes perben sokkal gyorsabban jutunk végítélethez; az expedílandó darabok halomban fekszenek kiadatlanul, s alig képzelhető gyors kiadmányozás, ha az ügyvéd nem teljesíteti a másolásokat, saját személyzete által; mindezen hiányoknak fő okát abban látjuk, hogy a járásbirósági helyiségek a célznak, valamint a bíróság tekintélyének sehogyan sem felelnek meg, továbbá az irodai személyzetnek elégtelenségében; ez irányban több ízben tettünk és pedig részletezett fölterjesztéseket, azonban eredménytelenül, már pedig mig ezen hiányok orvosolva nem lesznek, a törvény szellemébeni sommás eljárásról szó sem lehet, s ama eljárás, melyben mi részesülni kénytelenítettünk, csak ironiából nevezhető el sommásnak.

A pozsonyi kir. e. f. törvényszéket illetőleg, tiltakozunk kell azon behozott eljárás ellen, a mely az 1868: 54. t. cz. 450. és 452. §§-ainak világos rendeletébe ütközik, és fölkérjük a tek. közgyűlést, hogy tekintettel arra, miszerint a tek. pozsonyi kir. e. f. törvényszék a föntebb A. I. alatt

jelzett újabb fölshozításunkat figyelmen kívül hagyni látszik, a tisztelt közgyűlés határozatilag mondja ki, hogy az általunk föntjelzett irányban fölirat intéztessék a n. m. Igazságügy-Miniszteriumhoz, valamint annak orvoslása iránt is, hogy a telekkönyvi hivatalban tekintettel arra, miszerint a személyzet által kifejtett rendkívüli tevékenység és buzgalom folytán sikerült az 1877-dik év végén az összes telekkönyvi bevezetéseket és végzendőket hátralék nélkül elvégezni, előismerésül, két telekkönyvi vezető elbocsájtott, minek következménye az lett, a hogy telekkönyvi bevezetések jelenleg is halomban fekszenek elintéztelenül, mert a csekély és pedig egyáltalában meg nem felelő helyiségekben működő személyzet a keresztülvitelt a legjobb akarat és erőfeszítés mellett sem képes teljesíteni, s így a viszonyok telekkönyvi hivatalban türethetlenné váltak; — intéztessék végre az iránt is fölirat, hogy a kiadandó telekkönyvi kivonatok, nem mint ez eddig, valószínűleg a bélyegszaporítás tekintetéből történt, mind azon tételek másolatát is tartalmazzák, a melyek már törlesztetteknek, tehát lényegteleneknek mutatkoznak, hanem csakis a főállók bevezetéseket tartalmazzák, s így a szónak helyes értelmében, kivonatok, nem pedig telekjegyzőkönyvi másolatok legyenek.

Főntebb kiemelve, hogy a törvényhozásnak szükségképen hivatásában fekszik az ügyvédi kar megélhetését lehetőleg támogatni, megemlítettök tartjuk, hogy a bagatell törvénynek 34-dik §-a amidőn egyrészt az ügyvédnek érdekeit sérti, más részt a zugirászatnak ajtót nyit, már pedig egy rövid ügyvédi díjszabás mindezeneken segíthetne; óhajtandónak látjuk, hogy a törvényhozás olyképen intézkedjék, miszerint bármely bíróság és hatóság előtti képviselést, kivétellel a sommás eljárásnál, ha a meghatalmazott hivatal szerinti avagy a meghatalmazóval főnnálló természetű bennő viszonyánál fogva meghatalmazottja, csak ügyvéd fogadhat el, és minden beadvány ügyvéd által, avagy a föntebb jelzett esetekben, a törvényszerűleg kimutatott meghatalmazott által ellenjegyzendő, értjük ezt leginkább minden telekkönyvi beadványnál, a melyeknél a zugirászat leginkább van elharapódzva, értjük pedig a bíróságoknak is jól fölfogott érdekében, mert kétségtelen, hogy ritkább esetben hiányos a beadvány alapjául szolgáló okmány, mint a magánfél avagy a kellő képzettséggel nem bíró zugirász által benyújtott beadvány maga, sőt az okmányok hiányossága esetében számtalanszor csakis az ügyvéd képes a hiányt azonnal fölsimerni, és alig leendő eset, hogy ennek kiigazítása előtt nyujtaná be a beadványt a bírósághoz; kétségtelen hogy az ily módon az egyébként is munkával túlhalmozott bíróság ki nem számítható munkától menekülne, holott jelenleg egy beadvány megfordul többször is, és pedig hiányosan a bíró kezeiben, és kinek rovására és költségére? csakis a félnek, ki háromszorosan is kénytelen megfizetni azt, mitől őt a törvényhozó megóvni vélt.

Reméljük továbbá, hogy a n. m. Igazságügy-Miniszterium azon méltányos kívánságunknak, hogy a szakmánkba vágó törvényjavaslatokat jövőre, előterjesztéseink megtétele végett közölni kegyeskedend.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Van-e az előjegyzett tulajdonosnak is joga a birtok átadása iránt tulajdonkeresetet indítani?

Legközelebb egy felsőbb bírósági határozat került kezembe, melyben e bíróság az előjegyzett tulajdonost a birtok átadására irányzott tulajdonkeresetével annál az oknál fogva utasította el, mert tulajdonjoga csak elő van jegyezve. E szerint azt az elvet mondotta ki, hogy az előjegyzett tulajdonosnak nincs joga a birtok átadására irányzott tulajdonkeresettel fellépni.

Én ezt az elvet nem oszthatom, megkísértem tehát az az ellen harczoló érveimet kifejtetni.

Az első és fő kérdés, melyen nézetem szerint a dolog sarkallik az, hogy mi hatálya van az előjegyzésnek, mi az, mi az előjegyzés által megszerzettetik?

Alig hiszem, hogy valaki kétségbe vonhatná, hogy az előjegyzés által jog szerzettetik; tehát jelen esetben tulajdonjog, mert az előjegyzés valóságos szerzési mód, és nem egy

szerzendő jog biztosítására szolgáló eszköz, mint a feljegyzés.

Ha tehát az előjegyzés megadatik, addig, mig ennek hatálya tart, vagyis mig az ki nem töröltetik, az előjegyzett félt illeti a tulajdonjog, mely ugyan feltételes, de annak gyakorlatát illetőleg korlátolva nincs.

A tulajdonjog megszerzése pedig nem abban áll, hogy az telekkönyvileg bejegyeztessék, hanem hogy e joggal összekötött minden jogosultság gyakoroltassék. Az előjegyzés által megszerzettetvén a tulajdonjog, az előjegyzett tulajdonos nem egy virtuális jogot nyert, hanem megnyerte a tulajdonjogot, melynek a birtoklás legünnepelesebb manifestációja.

Az ellenkező felfogás gyakran igen vizás eredményt fogna szülni. Miután ugyanis tagadhatlan, hogy egy birtoknak nem lehet két tulajdonosa, s miután az is kétségtelen, hogy az előjegyzett tulajdonos tulajdonjogot szerez, az előbbi tulajdonos tulajdonjoga szünetel mindaddig mig az előjegy-

zés tart. Ha már most egy birtok egy harmadik jogosulatlan egyén kezében van, azt a fentebbi elv mellett attól sem a volt, sem az előjegyzett tulajdonos nem szerezhetné vissza. A volt tulajdonos ellen ugyanis az azzal a kifogással élhetne, hogy neki nincs keresetjoga, mert már nem tulajdonos, az előjegyzett tulajdonosnak pedig nem volna keresetjoga, mert tulajdonjoga csak elő van jegyezve.

Szinte hallom ennek ellenében azt az ellenvetést, hogy a kimondott elv csak a telekkönyvi tulajdonos irányában áll, harmadik személyek ellenében azonban már nem alkalmazandó. Ez azonban minden határozott alap nélküli beszéd, semmi egyéb. Ha az előjegyzett tulajdonos tulajdonjogot szerez, abszolút vagyis mindenki ellen érvényesíthető jogot szerez, mert relatív tulajdonjog nem létezik, s nem a jog gyakorlatának terjedelme, hanem hatálya feltételes. Ha e jog abszolút, vagyis mindenki ellen érvényesíthető, érvényesíthetőnek kell ennek lenni a volt tulajdonos irányában is, ha csak az átruházási szerződés mást nem tartalmaz, mely esetben azonban nem azért nem élhet az előjegyzett tulajdonos tulajdonkeresettel, mert tulajdonjoga csak elő van jegyezve, hanem azért, mert másként kötelezte magát.

Ez utóbbi esetben azonban a bizonyítás az ellenfelet terheli. Nem az előjegyzett tulajdonosnak kell bizonyítani, hogy a volt tulajdonossal kötött szerződés szerint a birtok azonnali átadása lett kikötve, ő a birtokbalépésre a tulajdonjog megszerzése folytán a törvény értelmében jogosítva van, a nélkül, hogy erre külön szerződésbeli megállapodás igényeltetné. Ha a törvénytől eltérő szerződésbeli megállapodás történt, ezt az ellenfél kifogás útján vetheti ellen, s ennél fogva azt neki kell bizonyítani. Ennek az elvvel semmi köze.

Ennél fogva én határozottan abban a véleményben vagyok, hogy az előjegyzett tulajdonost előjegyzett joga alapján a tulajdon kereset joga, birtok átadása iránt, épen úgy megilleti, mint a bekebelezett tulajdonost.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

Különfélék.

† (Fogarasi János) a legfőbb ítélőszék bírása, a m. tud. academia rendes tagja és a Szt. István rend lovagja f. hó 10-én elhunyt. A boldogult nem annyira a jogtudomány, mint inkább a nyelvészet terén és mint a magyar nyelv szótárának szerkesztője szerzett magának halhatatlan érdemeket! A lapunk részéről kezdeményezett jog- és államtudományi műszótár dolgozataiban is oly fáradhatlan tevékenységet fejtett ki, hogy a csoportosult munkatársak hasonló buzgósa üdvös eredményt biztosított volna. Azonban csak ő volt az egyedüli, ki e munkában sosem lankadott. FOGARASI egyúttal a legszeretetre méltóbb egyéniségek egyike volt. — Áldás emlékének!

(Carrara) hirneves olasz criminalistának „A büntető jogtudomány programja” című művéből az általános részt a m. tud. akadémia megbízásából magyarra fordította BEKSICS GUSZTÁV, kit költői fordításaiból is előnyösen ösmerhet az olvasó közönség. — A munkának I-ső kötete előtünk fekszik és a II-dik kötet már sajtó alatt van. E munkával a m. tud. akadémia könyvkiadó-vállalata valóban gazdagította irodalmunkat, mert ezzel a hazai büntetőjog művelőinek egy új aknát nyitott. A m. tud. akadémia egyáltalában több figyelmet fordíthatna oly idegen termékek átültetésére, melyek a hazai jogászkozságra nézve nem oly könnyen hozzáférhetők, mint a német irodalmi művek, melyek eredeti forrásából meríthet a hazai művelt közönség. — Még kevésbé helyeseljük a m. tud. akadémia könyvkiadó-vállalatának azon eljárását, hogy a hazai irodalmunkban már létező munkák újabb kiadására vállalkozik. Ilyen a CSENGERY Antal által fordított Maculay újabb kiadása és legújabb „Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez” című PAULER Tivadar által tartott emlékbeszédek gyűjteményes kiadása, minthogy azok, két kis értekezés kivételével az akadémia értesítőjében amugy is megtalálhatók.

(Dr. Mayer S.) bécsi egyetemi tanár „Das ungarische Strafgesetzbuch in seinen leitenden Grundsätzen” című 20 nyomt. ivre terjedő munkát szentelt büntető törvénykönyvünk méltatására. E munka rövid történelmi bevezetés

után főleg az általános dogmaticus részt összehasonlító módszerben tárgyalja a német büntető törvényhozásokon kívül kiváló tekintettel az osztrák és olasz büntető törvényjavaslatokra. A második részt, vagyis a büntettek és vétségek egyes neveit azonban kevésbé behatóan taglalja. Félreismerhetlen és ép ezért részünkről hálára kötelező a szerzőnek jóakarata, melylyel hazai codificationk ezen alkotását a külföldi német szakirodalomban bevezeti.

Nyílt levél. Tisztelt szerkesztő ur! A „Magyar Jogász” című jogi és közigazgatási napilag ismételve egy előfizetőihez intézett üzenetet közöl, melyben előadván, hogy előfizetői közül néhányan felkérték, hogy közölné a döntvényekre okot szolgáltatott jogeseteket is, ebbeli közleményében annak indokál, hogy ezt miért nem teszi, a többi között következőket mondja: „A jogi hetilapok kivonatai természetesen hiányosak, és ritkán hozhatók összhangzásba az azokból keletkezett döntvényekkel. A haszontalan laptölteket mellőzni akarjuk. Értelmes ügyvédnek elég a döntvény maga. A ki pedig azon nem bir eligazodni azt a hiányos extractus csak tévuttra vezeti”.

Ez határozott vád azok ellen, kik a döntvények gyűjtésével foglalkoznak, melyet magam részéről e lapok hasábjain megjelent döntvényekre nézve határozottan visszautasítani vagyok kénytelen. Ha e kivonatok oly haszonvetlenek volnának, mint azt a tisztelt szerkesztő ur fel kívánja tüntetni, aligha szorgalmaznák előfizetői a döntvények hasonló alakban leendő közlését.

Különben, hogy az extractus mennyiben hiányos, azt a „Magyar Jogász” szerkesztője nem tudjuk mily forrásból bírálja meg, mert míg mi legnagyobb részben az eredeti aktákból meritjük döntvényeinket, ő az általunk ezekből kivont elvi jelentőségű kijelentések kiollózására szorítkozik.*

Egyébként hiven jellemzi ebbeli eljárása körül követett lelkiismeretességet, hogy ellenére annak, hogy ő maga azt mondja, hogy e döntvények a határozatok tartalmával ritkán hozhatók összhangba, vagyis, hogy a határozatok tartalma szerint nem az volt az elvi kijelentés mi a döntvényben foglaltatik, ő mégis szóról szóra átveszi ezen elvi kijelentéseket; tehát ha vádja való lenne, ő tudva mistifikálná előfizetőit, s még csak módot sem kíván nekik adni, hogy arról, hogy a kijelentés valóban a legfelsőbb bíróság határozatának hü kifejezése-e? a határozatok tartalmából meggyőződést szerezhessenek. — Ehhez nem kell commentár. Tisztelettel maradván

Buda pesten 1878. május 6.

Zlinszky Imre,

mint a döntvények egyik szerkesztője.

(A magy. büntetőtörvénykönyv) jegyzetszerű kiadását rendezte Tetty Nándor és társa bpesti könyvkereskedő. Ezen díszes kötésű könyvecske betűrendes tárgymutatóval is van ellátva és ára csak 96 kr. — Ugyanezen törvény zsebkiadása jelent meg Zilahy S. könyvkereskedésében. Ara (csupán fűzve) 80 kr.

(Botrány az osztrák törvénykezésben.) Ha ilyen dolog nálunk történt volna, tele torokkal kiáltanák a bécsi, prágai, brünni lapok: „szörnyűség! iszonyatos! Pandurenwirtschaft stb.” Szerencsénkre azonban nem nálunk, hanem a boldog örökös tartományok egyikében történt, hol a bírói függetlenség első sorban anyagilag is biztosítva van, ahol tisztelben áll a bírói kar s nincs gyámság alatt. De hát mi történt? — kérdi a szives olvasó. Csekélység. Egy sziléziai aljárásbíró, ki azonban hihetőleg kitűnősége miatt ügyvezető volt, verekedés közben történt emberölés miatt, egy legényt halálra ítélt, kivégeztetését kötél által elrendelte és a hóhért is meghívta a végrehajtás eszközlésére. A hóhér meg is jelent, de okosabb, vagy legalább jártasabb volt a büntető törvényekben, mint a fiatal Bezirks-Leiter, s megkérdezte a brünni főtörvényszék elnökségét, hogy mióta ítélhet a járásbíró élet és halál fölött? — Ez által lett a végzetes botrány megakadályozva és a verekedő ficzko élete megmentve. Az eset nagy föltűnést okozott s miként a Dr. STALL által szerkesztett bécsi „Advocaten-Zeitung” jun. első számában értelmezi, az onnan ered, hogy holmi éretlen és tapasztalatlan ifjakat alkalmaznak önálló bírói tisztkedésekre.

(A magy. büntető törvény magyarázata.) Dr. SCHNIERER ALADÁR egyetemi tanár irtól jelent meg az első commentar bünt. törvénykönyvünkről. Ezen munka füzetekben fog kiadatni és 30 ivnyi terjedelemben f. év végeig megjelenni. Az első ép most megjelent füzet a törvénykönyv V-dik fejezetéig terjed. — Ára 60 kr.

* Ezzel az írói tulajdon azon részének elidegenítésére szorítkozik, melyet ő maga is becsesnek elősmer.

Szerk.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülési-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 ft negyedévre ... 3 A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozóky Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — Az ügyvédi kamarákból. — Törvénykezési szemle: A bírói függetlenségről. Pirovics Kálmán, kir. törvényszéki bíró urtól. — Különfélék.

MELÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási bíráskodás.

III.

Mielőbb tovább folytatnók tárgyunkat, szükségesnek véljük néhány megjegyzést tenni a közigazgatási bíráskodás behozatalának feltételeire nézve.

1. A közig. bíráskodás első feltétele az alkotmányos kormányalkat. Hol absolutismus létezik, ott meglehet honosítani egy a közigazgatás keretén kívül és felett álló bíráskodást, melyhez a közigazgatási organismus ellen apellálni lehet; ily bíráskodás behozatala egyedül az absolut hatalom jó akarától függ. De oly közig. bíráskodást, mely a közig. absolutismust ne külsőleg korlátozza, hanem annak önmérsékletét belsőleg eszközölje, az absolut hatalom semmiféle jó akarata nem képes létrehozni, mert életelvével ellenkezik a közigazgatás minden lépését alkotmányos formákba önteni, és alkotmányos szellemben rendezni. Egy közigazgatási törvényszéket fölállíthat az absolutismus; ámde a közig. bíráskodás organicus, az egész államéletet átható létesítése csak a nemzet részvéte által történhetik. Azon közig. bíráskodás, melyet az absolut hatalom képes létesíteni, csak a privatizáló irány hivatát elégítheti ki, miután ők a közig. bíráskodást a közigazgatási eljárás külső korlátozásában keresik.

A közig. bíráskodásban részt kell venni a kormánynak; e tekintetben pedig a közig. bíráskodás a miniszteri felelősségnek, tehát az alkotmányosság egyik sarkelvének jogilag és etikailag történő részletes megvalósítását képezi.

A közig. bíráskodásban részt kell venni az önkormányzatnak; s így nemcsak az absolutismus, mely kizárja az önkormányzatot, hanem mindaz, mi alkotmányos államban is az önkormányzatot megnehezíti, a közig. bíráskodás teljes kifejlődésének akadályát képezi. Franciaország merev centralisatioja mellett a közig. bíráskodás erőteljes intézménnyé sohasem lesz. Továbbá a hol van ugyan formailag önkormányzat, de ez nem áll állami magaslapon, hanem a particularismus organuma, ott nem kevésbé nagy akadályokba ütközik a közig. bíráskodás kifejtése.

2. A közigazgatási bíráskodáshoz szükséges kifejlett közigazgatási jog. Érdekes kérdés ezen szempontból, vajjon hazai közigazgatási törvényeink és rendeleteink képeznek-e alakilag oly egyöntetű egészet, anyagilag oly teljes egészet, hogy azokra közig. bíráskodást alapítani lehet?

Hogy közigazgatási jogunk tíz év alatt, a mióta t. i. a parlamentarizmus hazánkban fönnáll, nagy haladást tett, arról törvénytárunk s a rendeletek gyűjteménye tanuskodik. Azt sem vonjuk kétségbe, hogy

ezen törvényeink és rendeleteink a kor követelményeinek, ép úgy mint az alkotmányosság elveinek megfelelnek. Vannak azonban közigazgatásunknak oly részei is, melyek még mindig az absolut rendszertől öröklött szabályok alatt állanak. Ezen utóbbi szabályokat pedig a közig. bíráskodás támpontjául el nem ismerhetjük, részint mivel azok egy a mostanitól nagyon különböző; t. i. az absolutistikus fölfogás által átlengvők, s így az alkotmányos korszakból származó közigazgatási jogunkkal szemközt oly ellentétet involváltnak, melyet a szabad közigazgatás könnyen kiegyenlít, de mely közig. bíráskodás útján nagyon szembetűnővé válhatnék; részint ezen az absolut rendszerből maradt szabályok csak ideiglenes érvénnyel bírván, nem volna tanácsos azok létét közigazgatási bíráskodás útján szilárdítani. Az bizonyos, hogy a szabad közigazgatás mellett a közigazgatási intézmények nem szilárdulnak úgy meg, mint a bírói módszer alkalmazása mellett. Ha tehát az absolut rendszerből átszállott közig. szabályokat a közigazgat. bíráskodás támpontjává tennők, ezzel csak további közigazgatási reformjainkat nehezítenők, és fiatal közigazgatási jogunk számára mesterséges megrázkódtatást készítenénk elő. Ennyit közigazgatási jogunk elemeinek egyöntetűségéről.

A mi a másik kérdést illeti, azt hisszük senki sincs, a ki állítaná, hogy a közigazgatási életet kimerítő jogunk van, vagy a ki tagadná, hogy közig. jogunknak még jelentékeny hézagai vannak. Az e tekintetbeni hiánnyal szemközt fölhozott, hogy kötelmi jogunk is igen hiányos; bíróságaink mégis ítélnék a kötelmi ügyekben. Erre nézve azonban megjegyezzük, hogy a kötelmi jog terén, még nagyon hiányos törvények mellett is, sok oly támpontja van a bírónak, mely a közigazgatási jog terén hiányzik. Így a szerződő felekre nézve a szerződés jogkultúrájának szolgálat: «secundum quod se quisquis obligavit, iudicium et iustitiam recipiat». Továbbá a kötelmi jogban részint a római és észjog közvetítése folytán, részint az életviszonyoknak a világforgalom által létesített egyöntetűsége folytán, oly elvek fejlődtek ki, melyek minden művelt népekkel közősek, és habár a bíróra nézve ezen elvek a meny nyiben a hazai törvényben kimondva nincsenek, csak tudományos jelentőséggel bírnak, mégis hatalmas támpontot képeznek. Ellenben közigazgatásban a felek szerződése a törvények hiányát épen nem pótolhatja; mert a legtöbb esetben nincsenek is felek». Továbbá a közigazgatással sokkal concrétabb érdekekkel foglalkozik, hogysem a más népeknél a tudomány és gyakorlati élet által megállapított szabályok biztos vezérfonal gyanánt szolgálhatnának.

Hozzá adjuk még ezekhez, hogy a magánjogban általában, s így a kötelmi jogban is a szokásjog sokkal inkább képes pótolni az írott jogot, mintsem a közigazgatási jogban. A magánjog szokás útján is már a tökély jelentékeny magaslata emelkedik; ellenben oly közigazgatás, melynek elveit és szabályait egyedül a praxis van hivatva megállapítani, vagy melynek legalább

sulypontja a praxisban van, a legprimitívebbnek mondható. E tekintetben különbséget nem tesz, vajjon a közigazgatás centralisálva van-e, vagy önkormányzatra van alapítva. Angliában, hol a közigazgatási önkormányzat leginkább ki van fejlődve, bár a praxis is a közigazgatási jogalkotó tényezők közé tartozik, mégis a közig. jog fejlődésének súlypontja az írott jogban van; mert ott korábban, mint bárhol országos törvények (parlamenti határozatok) szabályozták az ipar, munka és erkölcsi rendészet ügyeit, a legnagyobb részletességgel; és a mai békebirói hatáskört írott törvényeknek óriási tömege tárgyalja.

Viszont kiemeljük, hogy a közigazgatási jog és közigazgatási bíráskodás kölcsönös jótékony hatást gyakorolnak egymás fejlődésére; azaz: valamint kifejlett közigazgatási bíráskodás teljes és egyöntetű közigazgatási jog nélkül nem létezik úgy viszont a közigazgatási jog szilárd és szabályos fejlődését a közig. bíráskodás nagyon előmozdítja, mert megadja a jogfejlődésnek a szükséges állandóságot, míg a szabad igazgatás tulságos mozgékonyságában a közigazgatási jog mintegy fölolvad. Közigazgatási jog és közig. bíráskodás csak együtt fejlődhetik; a közigazgatási jog ugyan az uttörő; de nagyon messze el nem hagyhatja a közig. bíráskodást, és az utóbbi nélkül teljesen és szilárdan kifejlődni az első sem képes.

Hazánkra nézve ezekből azt következtetjük, hogy a közig. bíráskodás konstruálásához már most lehet és kell is hozzáfognunk; de ezen intézmény létesítését arányban kell tartanunk közig. jogunk fejlődésével, és nem szabad azt oly pontokon erőtetnünk, hol közig. jogunk azt meg nem bírja. Nem egy tollvonás, hanem évtizedek kitartó és következetes munkája létesít közig. bíráskodást.

3. A közig. bíráskodás a közszabadság alakja; ennél fogva annak egyik föltétele, hogy a népet nagy koruságra jutott, társadalmi igazgatás mezején önmagán segíteni tud, és ezen képessége a kor által az államélet elé tűzött culturföladatokkal arányban áll. Mintakép e részben ismét Anglia, hol a magánvállalat oly közigazgatási functiókat teljesít, melyeket másutt a közig. hatóságok végeznek. A közigazgatási bíráskodásnak, — mint minden bíráskodásnak, — lényege a tárgyilagosság. Minél inkább kénytelenek a közig. műszervek gyámkodni, és a polgárokról gondoskodva, az egyes közigazgatási érdekeket közvetlenül érvényesíteni, eljárásuk annyival kevésbé lehet tárgyilagossá, és annyival kevésbé köthető contradictorius formákhoz. Ellenkezőleg, minél inkább érvényesítik maguk a polgárok önálló tevékenység útján az egyes közig. érdekeket, a közig. hatóság annál inkább emelkedhetik ezen érdekek összeségének álláspontjára; az egyes közig. érdekek közvetlen foganatosítása helyett azok összeségének igazgatására fordíthat nagyobb gondot. A közvetlen foganatosítására irányuló cselekvőség a contradictorius eljárást sokkal kevésbé türi, mint a társadalom belső ereje folytán érvényre jutó érdekek magasabb igazgatása.

4. A közigazgatási bíráskodás teljes megvalósításához szükséges egy társadalmilag független osztály, mely tiszteletbeli hivatal (nobile officium) útján vagy bizottsági tag minőségében érvényesíti magát. Ez eszmét korunkban nem tartjuk ugyan oly mértékben kivihetőnek, mint azt Angliában történeti alapon megvalósítva szemléljük; mert a tiszteletbeli hivatal korunknak sem a szaktudomány, sem az élethivatásszerű foglalkozás szempontjából követelményeit ki nem elégítheti. A függetlenség a közig. bíráskodás konstruálásához szükséges, de távol sem elegendő; és a laicus elem

többet nem adhat. Azt sem szabad feledni, hogy a fizetés nemcsak anyagi momentum jelentőségével bír, hanem a hivatali életnek ethikai igazgatását is közvetíti egyes kezekben. A fizetéses hivatalnak is vannak oly ethikai előnyei, melyek a nobile officiumban hiányoznak. Mindent a tiszteletbeli hivataltól várni, és a fizetéses hivatalt ethikailag kicsinyleni, sőt elvtelenséggel vádolni igen nagy tévedés. De szintén nagy egyoldalúság a közig. bíráskodás szervezésénél a független társadalmi osztályt, különösen a birtokaristokrátiát mellőzni. Mert ezen osztály a tiszteletbeli hivatal útján a függetlenségnek oly garanciáit viszi a közig. bíráskodásba, melyek másképp meg nem szerezhetők; további előnye a tiszteletbeli hivatalnak, hogy a közszellemet előmozdítja.

Az állami és társadalmi életnek egy fölötté veszélyes irányu szétszaggatása mindinkább divatossá válik. E szerint a birtok csak az államhoz tartozik, tehát a társadalmi élet részét nem képezi; viszont az ipari hatalom (a szerző osztály, erwerbende Classe) a társadalmat képezi. Az életben azonban sem oly társadalmi organizmust mint akár nemzeti, akár emberiségi egészet, melyhez a birtok nem tartozik, sem oly államot, melynek organicus egészéhez az ipari tevékenység nem tartozik, a mai civilisatio körén belől nem találunk. A közigazgatási szervezet létesítésénél is tehát mind a birtokos, mind a szerzőosztály tekintetbe veendő. S így ha a szerzőosztály közigazgatási érdekeinek, vagy talán helyesebben: az ezen osztályra vonatkozó állami érdekeknek megfelelőleg a közigazgatás súlypontját a fizetéses hivatalba helyezzük; nem szabad az állami és társadalmi élet szétszaggatásából meritett címeken a birtokos osztályt és tiszteletbeli hivatalt kizárni.

E helyen ROESLER jeles értekezésének néhány tétele ellen szállunk sikra.

Szerinte a birtokososztály közigazgatási működése a feudalismus jellegével bír. Sőt a birtokos osztály ellensége is a modern közigazgatásnak, mert ez utóbbi a szerző osztály érdekeit mozditja elő. Az angol békebirói közigazgatás ROESLER szerint részrehajló; s Angliában a continens fogalmai szerinti közigazgatás nem is létezik (fönt id. mű VI. és VIII.).

Ezzel szemközt megjegyezzük, hogy a birtok politikai jelentősége csak akkor vezet feudalismushoz, ha a közjogok, mint magánjogok köttetnek a földgörgöngyhöz, és magánérdekben gyakoroltatnak. Hiszen Spartában is volt a birtoknak politikai jelentősége, de azért e városállamot feudálisnak mondani a legnagyobb történeti tévedés volna. A birtok a hűbérrendszerbe *jogalapja* a birtokos osztály közhatalmának; a mai tiszteletbeli hivatalban pedig a birtok nem a politikai állás jogi kutfeje, hanem azon társadalmi függetlenségnek gazdasági alapja, mely egy bizonyos politikai szerep betöltésére képesít.

A mi pedig azon vádat illeti, hogy az angol békebirói közigazgatás részrehajló, sőt nem is valóságos közigazgatás, ezt Angliának multja és jelene leginkább megczáfolja. Eredményeiről lehet leginkább megítélni bármely államintézményt. Ha az angol közigazgatás a birtokos osztály politikai érdekének szolgált, s a szerző osztálylyal, mely a városokból indult ki mindenütt, részrehajlólag bánt, akkor miként történhetett, hogy épen Angliában a városi és falusi élet soha sem zárkózott el egymástól, és a magna charta kivívásában a londoni polgárság oly nagy szerepet játszott.

Maga ROESLER állítja, hogy a mai közigazgatás magvát az ipari érdekek (Erwerbsinteressen) ápolása képezi. Ha tehát Angliában nincs a szó mai értelmébeni közigazgatás, ha az angol békebirói intézmény a feudalismus maradványa, mely a szerző osztálylyal szem-

közt részrehajló, akkor miként válhatott Anglia a világ első kereskedő nemzetévé, miként virágozhatott föl annak ipara és kereskedelme sokkal inkább, mint más államok bürokratiai gyámkodása alatt. Oly ellenségét az ipari életnek, mint az angol békebirói intézmény, bármely állam kereskedő és iparos osztálya örömmel fogadhatná. Ha egy közigazgatás védszárnyai alatt az ipari élet példátlan gazdagsággal fölvirágozik, akkor e közigazgatás nem foglalhat el az iparral szemközt ellenséges állást. És ha a modern közigazgatás sulypontja az ipari érdekekben van, úgy azon közigazgatás, mely alatt az ipari élet ily óriási mértékben emelkedik, bizonynyal megérdemli a modern közigazgatás nevét.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

Az újabb törvényhozásnak, a mint első tekintetre látszik, a porosz Landrecht által kijelölt ösvényen kell tovább haladnia. Ehhez képest a feladat abban állana, hogy a római joghoz és a későbbi codificatiókhoz való csatlakozással nagyobb egyszerűsége, bizonyos homályos tételek eltávolítására, főleg a köteles részre való igény jogi természete tekintetében a hagyatékkal szemben kellene törekedni. MOMMSEN is, két évvel ezelőtt megjelent, örökjogi törvénytervezetében, melynek 418—425. §§-ai a lényegre nézve alig különbözik pl. a száz codextól, szintén ezen utat követi. Ezen törvénytervezet a lemenőket, felmenőket és a házastársakat ezentul is köteles részre jogosultaknak kívánja tekintetni, a felmenőket azonban olyféle módosítással, hogy csak az atya vagy anya birjanak köteles részre való igényével, a köteles rész pedig lemenőknél $\frac{1}{2}$, szülőknél $\frac{1}{3}$, házastársaknál $\frac{1}{3}$ -da s illetőleg ha gyermekekkel egybetalálkoznak $\frac{1}{4}$ -e legyen a törvényes osztályrésznek.

Azon kérdést azonban, vajjon — eltekintve a római jog receptiójából meritett érvtől — ezen a római jogból fejlődött jogintézmény továbbra is fentartandó-e, a mai (német) jogirodalom nem fejtegeti. Pedig annak fejtegetése mellőzhetetlen. Ha a római jogot és az ennek alapján haladt nyílt jogképződést egyelőre csak feltételes érvényűnek tekintjük (és már fentebb érintettük, miért lenne erre a törvényhozó valóban is följogosítva), úgy mindenek előtt az a kérdés merül föl, vajjon olyan jogintézmény melynek értelmében egyes személyeknek másnak hagyatékából okvetetlenül kell valamit kapniok, a halálon túl terjedő élelmezési kötelezettségre, vagy egy különösen kitüntetett örökjogra, vagy pedig oly tekintetekre vezetendő-e vissza, melyek az érdemetlenségi esetek alapjául szolgálnak, t. i. arra, miszerint a körülményekhez képest ocsmányság, ha az öröklésnél az örökhagyó rokonai, valamint az ő házastársa rovására távolabb álló egyéb személyek kedvezésben részesülnek.

Nem kutatjuk, vajjon a fentebb érintett törvénykönyvek készítői reflectáltak-e ezen különféle tekintetekre; valószínűleg belenyugodtak abba, hogy a római jog példájára a köteles rész intézményének megtartását önkényt értetődő dolognak tekintették, vagy pedig (miként a francia törvényhozó) az addig érvényben állott s a nemességet legyezgető jog iránti ellenszenv által vezéreltették magukat. Hogy mai nap és a római jog receptiója óta már senki sem gondol arra, miszerint a köteles rész jogi alapját azon önmagával ellentmondó fictioban keresse, mintha az örökhagyó a végrendelet alkotásakor nem lett volna eszénél, kétséget alig szenved. El kell ugyan ismerni, miszerint ama fictioban még

is rejlett valami egészséges eszme, mert méltán kegyeletlenségnek kell tartani azt, ha az örökhagyó legközelebbi rokonainak még csak a köteles részt sem hagyja hátra. Ámde ezen kegyeletlenség nem forog fön mindig egyuttal ott is, a hol semmiféle törvényes kitagadási ok nincs, és bizonyára már a rómaiak között is fölmerülhetett ama kérdés, vajjon a törvényhozó föltétlen parancsa sok esetben nem ártott-e épen annyit, mint a mennyit más esetekben használt? Minden esetre kétségbe kell vonnunk azt, hogy az olyan jogi expediens, melynek behozatalára a rómaiak csak hosszas ellenszenv után a concubinatus és gyakori elválások által megmetyezett családi élet hanyatlása miatt tökélték el magukat, a keresztény culturnépeknél is bővebb okadatolásra nem szoruló kényszerűség lenne. A porosz Landrecht szerkesztői nem valami nagy tisztelettel viseltettek a köteles rész intézményének belső jogosultsága iránt, midőn azt csak avval indokolták, hogy a természetjogban nem gyökerező köteles rész nem ütközik épen a közjó méltányos követelményeibe és végcéljába, azonfölül pedig az összes királyi tartományokban divatozik az.¹⁸

Mai nap körülbelül uralkodónak kell tekintenünk ama fölfogást, melylyel a hires KELLER pandekta-előadásaiban hallgatói előtt a köteles rész jogintézményének szükségességét megalapítani igyekezett: «hogy egy általános emberi tekintet, mely előbb utóbb minden népnél bizonyos befolyást kell hogy nyerjen a jogfejlődésre, ama föltevésre vezet, miszerint kötelességszegő és kegyetlen dolog, ha az örökhagyó olyféle intézkedéseket tesz, melyek által családjának az ő halálán túl terjedő tetteiben nyilvánuló szeretetére és gondoskodására való igényét, a melyet az csak ő irányában tanusított, gonosz magaviselet által veszthet el, meghiusítja.

Ezen, egy kitünő jogásztól eredő, szép szavak kétségen kívül csak a köteles rész római jogi construálásának igazolására értendők. Sehogy sem illenek azok például a kitagadási okokat nem ismerő francia jog ide vonatkozó intézkedéseinek igazolására. Lehet azonban, a nélkül, hogy KELLER szavait és alapnézetét végkép föl kellene adnunk, a köteles részre való jogot az élelmezési kötelesség analogiájára is construálnunk, s így a római mintaképet teljesen elejthetjük.

A római köteles rész-jog leglényegesebb határozmányainak megtartása mellett a mostani német örökjog látszik szólani. Jogirodalmunk több helyén találunk utalást arra, miszerint olyan nép, mely, minthogy nemzeti joga a végrendeleteket nem ismerte, rendesen a törvényes öröklésre bízta a vagyon átszállását, a köteles rész intézményén, mely amugy is csak egy csekélyebb törvényes öröklésként hat, nem fogna megbotránkozni, de sőt ezen köteles részre való jogot ama régi jognak megszüntetése után meg kell hogy óvja mint a végrendelezési önkény legutolsó korlátá gyanánt.

A francia jogot világos határozmányai miatt dicsérik; mondják, hogy a francia jog constructiója ősgermán szokásjogon alapszik. De hogy milyen kevésbé volt a francia forradalom törvényhozóinak szándékában örökjogi törvényhozásuk által a germán szokásokat támogatni, és hogy épen megfordítva ennek ellenkezőjét akarták, mutatják LASSALE-nak jogtörténeti közlései.¹⁹ Ezekből kitünik, hogy a szándék az volt, miszerint az elsőszülöttségnek vagy a fiágnak szokáson és végintézkedéseken nyugvó előjogai megszüntetessenek, tehát épen oly intézmények, melyek germán, nem pedig római eredetűek

¹⁸ I. s. d. FÖRSTER id. m. j. k. 48. lapját.

¹⁹ Theorie der wohlverworbenen Rechte I. k. 450—457. ll.

Ezen állítólag germán jognézet lehető legnagyobb köteles részekre és a kitagadási okok eltávolítására vagy korlátozására kellett hogy vezessen.

MEYERSBURG javaslatai mégis lényegesen eltérnek az általa uralkodónak ismert felfogástól. Huszonnégy évi ügyvédi praxisában ugymond, eleintén bizalmatlansággal viseltetett a római jogi köteles rész és az ennek nyomán haladt újabb jogfejlődés iránt, majd teljes oppositioiba helyezte magát avval szemközt és beható tanulmányok alapján megkísérle az e téren szerzett tapasztalatait közelebbről megvizsgálni.

A bíró, ki az előtte lefolyó örökségi perekben csak a már vitássá lett igények fölött és rendesen csak szorosán formulázott perbeli cselekvények alakjában szokott itélteni, nem is sejtí, mily gyakran találkozik a közönség által véleményadásra fölkért gyakorlati jogász ama nehézségekkel, melyeket főkép a szülőknek a végrendeletek helyes szerkesztése a köteles rész miatt okoznak. Igen gyakoriak amaz esetek, melyekben a családátya, még ha az ő vagyona csupán ingóságokból áll is, nagyobb számu, de különböző koru és szükségletekkel bíró gyermekei közül néhányat sürgős, erkölcsi szempontból teljesen igazolt, okokból a többiek fölött kedvezményben óhajt részesíteni, ezt azonban vagyonának csekély-sége miatt a köteles rész megsértése nélkül nem képes elérni, még a cautela socini és egyéb expediensek útján sem. Pl. a gyermekek egyike éveken át ápolta beteg atyját, vagy az egyik gyermeknek betegeskedése miatt nagyobb segélyre van szüksége mint a többinek.

Még gyakoriabbak és bonyolultabbak a nehézségek ott, a hol ingatlanok vagy gyárüzletek jönnek szóba. Számos esetben a családtyákat hosszú éveken át gyötri ama gondolat, hogy holtak után birtokuknak el kell adatnia és idegen kézre jutnia, mert a fenálló törvény és a létező viszonyok mellett keresztülvihetetlennek látszik, hogy a maguk vagyonát csak az egyik gyermekének hagyják azon kötelezettséggel, miszerint a többieknek köteles részüket adja ki. Ezen gyermek senkitől sem kaphatná kölcsön a többi részek kifizetésére szükséges, die mortis esedékes tőkét Kisebb és középszerű falusi birtokoknál sok helyt divatozik ama szokás, hogy a mennyire csak lehet a gyakran véres verejtékkel megjavított jószágot a családnak megtartani igyekeznek és ezen célból egyes gyermekek örökrészt tetemesen kevesbitik. Ezt azonban a legtöbb esetben nem engedi a köteles rész. Ha talán egy generationak sikerülne is, egy örökös a többiek köteles részével terhelni, úgy az örökös, ha csak kevés gyermeke lenne is, bizonyára nem lesz többé képes a hagyatéki adósságokkal tulterhelt birtokot saját fiának biztosítani. Hát ha még az örökhagyó célszerűnek találná elrendelni azt, hogy az az egy gyermek ne tartozzék a többinek köteles részüket azonnal az ő halála után kifizetni, annak az egynek tehát ilyen uton könnyebbséget szerezzen, csak hogy a jószág a családban maradjon?

A jogász ily esetekben nem vigasztalhatja magát avval, hogy minden gyermek zugolódás nélkül önkénytelenben tartja majd az atyának akaratát. A laikus ember ama kérdésére, hogy miért nem szabad tehát az atyának előírnia, mint oszszak fel gyermekei az ő vagyonát, és hogy mit ér különben is egy nem szabatos parancs, ha pl. a későbbi gyámság is szóba jön? — igen nehéz megnyugtató feleletet adni. Lehetetlen az atyákat fölvilágosítani az iránt, hogy a törvényhozó az atyát teljes joggal meg is gátolja abban, miszerint olyformán gondoskodjék az ő gyermekeiről, hogy ezeknek osztályrészei ne nyomban az ő holtá után váljanak

esedékesekké, hanem hogy hosszabb ideig felmondhatatlanok legyenek.

Innen van, hogy igen gyakran kerülő utakon kísértik meg azt, a mit nyílt sisakkal tenni nem szabad. Bizonyítja ezt a bírói gyakorlat, mely számtalan esetet tud fölmutatni, melyben a köteles részt sértő elidegenítések, annak kijátszására tett színleges adás-vevési vagy ajándékozási szerződések miatt a legbonyolultabb és nagy költséggel járó per folytatattik.

Komoly férfiakat méltán gondolkodóba ejtheti azon tapasztalás, miszerint a szokás és család reális szükségletei a jog által gyakran arra kényszerítettnek, hogy álutakon keressenek, bár többnyire hasztalanul, segítséget.

Pedig a fentebbi tapasztalás, ugymond MEYERSBURG, koránt sem tartozik a ritkaságok közzé. Ismer ő számos praktikus jogászt, ki hasonlót tapasztalt. Nem kívánja azon fontos kérdést fejtegetni, hogy egy örökjogi törvényhozásnak milyen agrarius következményei lehetnek, melyek amugy is csak nemzedékek mulva teljesen fölismérhetők, akkor azonban már többé helyre nem hozhatók. Azt hiszi, hogy a német jogászgyűlés is tartózkodni fog attól, miszerint gazdasági kérdésekben pártállást foglaljon. Oly törvényhozást, mely mesterséges korlátok által akarná a földbirtokot, a családhoz kötni, senki sem fogja ajánlani, sőt lehetuek sokan, a kik előtt az államra nézve teljesen közömbösnek látszhatik az, vajjon a földbirtok rendesen megmarad-e az illető családokban, avagy kézzől-kézre vándorol-e? De még ezek sem fogják annak *szükségességét* elismerni, hogy az ilyen *vándorlást az örökjogi törvényhozás útján épenséggel ki kellene erőszakolni*. Igen sokan fognak pedig épen ezen kérdéseknél IHERING-nek nagy jelentőségű szavairól megemlékezni: «A mi a nemzet számára a magánjogban vettett és megérleltett, ez megtermi gyümölcseit az állam- és a nemzetközi jogban.»

A legvégzetesebb tévedést látná abban, ha a *német örökjogot* tekintenék a köteles rész fentartása *mellett* szóló egyik oknak. Hogy mily eredményre jut a jogbölcsész éleseszsüése a *német örökjog* alapján, mihelyt *csak* a végrendelkezési tilalom szempontjából indul ki, azt LASSALÉ-ból olvashatni («Das Wesen des röm. und germ. Erbrechts 1861»).

Ha e kérdést elfogulatlanul vizsgáljuk, a következő eredményre jutunk

Valameddig és a mennyiben a német örökjog érvényben volt, a köteles részhez hasonló gondolat *nem* fejlődhetett. Nem *csupán* abban különbözik lényegesen a németörökjog a rómainál, hogy a német ember törvényes örököseitől a hagyatékot egyoldalú intézkedések által meg nem vonhatta, hanem abban is, hogy *miképp* ment végbe a törvényes öröklés, és a *családban való további átöröklés* alapelveiben, mely szabály szerint egy az átöröklést biztosító, vagy legalább is megkönnyítő és gazdaságilag is lehetővé tevő öröklési rend alapján eszközöltetett, akár csak *egy* örökös, akár csak finembeli örökösök részesültek legyen előnyben, akár pedig egyébkép és közvetve pl. elidegenítési tilalmak, a javak törvényes elzártasága, vagy visszavásárlási jog által biztosított legyen a vagyonnak megmaradása a családban. A még mai nap divatozó ezen német közmondásban: «Wer selig sterben will, muss sein Gut den rechten Erben hinterlassen», kettős értelemben rejlik, egy részről a római köteles rész eszméjétől egészen érintetlenül maradt s azt fölöslegessé tevő német családi érzület, másrésről ama germán jogérzület, miszerint a *családból való igazi örökös* kapja és tartsa meg a jószágot. A ki a német örökjognak

ezen jelentőségét egyéb jogintézményekkel való történelmi összefüggésében kétségbe vonja, az képtelen elvitáztatlan tünemények megmagyarázására. Az olyan örökjognak, mely szerint csak törvénynél fogva (már t. i. a mai fölfogás szerint) lehetett örökölni, az idők folyamában a fölbirtoknak legnagyobb mérvű felaprózására kellett okvetetlenül vezetnie, pedig Németországban azelőtt épen az ellenkező állott.

A régibb német örökjog csak az utolsó száz év alatt lett lassankint csaknem teljesen félreszorítva az újabb törvényhozás által. A hűbérjogok, parasztjogok, polgári örökletes birtokok, ősi jószágok eltűntek vagy eltűnő félben vannak, szintugy meg vannak szüntetve a törvényes elidegenítési tilalmak. Mindazáltal legalább a földbirtokosok között s bizonyára nem a silányabb vidékeken még most is divatozik ama szokás és valóságos jogi meggyőződésre visszavezethető akarat, miszerint a régi örökjog consequentiái lehetőleg megóvassanak. Ez koránt sem olyan szokás, mely nem érdemlené meg, hogy a törvényhozó figyelembe se vegye, sőt a mely csak arra való lenne, hogy kiírta.

Mihelyt a közönséges római jog vagy ennek utánzatai azon körökre nézve is lettek egyedül irányadók, kezdetét vette — habár többféle félreértés által némiképp elhomályosítva — a régi szokás, sőt mondhatni a régi jog helyreállításáért való küzdelem, melyet ismét többrendű tévedések következtében a tartományi törvényhozás eltávolíthatni vélt, de valójában el nem távolított.

A hűbéri maradványok, a parasztjószágok elzártságának és visszaválthatásának megszüntetése, a földbirtok hitbizományok utjáni megnagyobbodásának megnehezítése és több ehhez hasonló intézkedések bizonyára szükséges és józan törvényhozóhoz méltó rendszabályok valának. Ámde kevesen gondolták meg, vajjon szükséges-e, az ilyképen az intézkedési szabadsággal megajándékozott földbirtokosokat a közönséges örökjog alá rendelése által új békókba verni. Amaz ellenvetés, miszerint ezen megjegyzések, ha egyáltalában megállhatnak, csak a parasztbirtokra lennének alkalmazhatók, tarthatatlan. Csak akkor nyomna valamit, ha előbb be tudnák bizonyítani, miszerint a római jogi köteles rész legalább is szabály szerint egy a német népre nézve *szükséges* intézmény. Azon ellenvetés sem áll, hogy a különböző köteles részbeli hányadokból, leszármaztatott aggályok a köteles rész intézményének káros hatására vonatkozólag tulzattak, mert ugyanazon aggályokat fel kellene hozni a törvényes öröklési rend ellen, mely pedig teljesen nélkülözhetetlen. Végső okában a törvényes öröklés is, *ha mellette végrendelkezési szabadság létezik*, rendesen az örökhagyó vélelmezett akaratjára vezethető vissza, a ki az által, hogy maga nem intézkedett, megmutatta, miszerint belenyugszik a törvényes öröklési rendbe. Mindenesetre az, élet ezerféle viszonyai mellett nagy különbséget tesz az, vajjon valamely örökhagyó a neki cél-szerűeknek tetsző intézkedéseket maga elrendeli-e, és a törvény által ebben meg nem gátoltatván el is rendelheti, vagy pedig a törvény azokat ráerőszakolja. Az örökhagyó azon helyzetben van és kétség esetében hajlandó is arra, miszerint leendő örököseinek különös viszonyaira, tulajdonságaira, szükségleteire és hajlamaira való tekintettel intézkedjék, holott a törvény abstract szabályokat állít fel, melyek gyakran károsan hatnak.

MEYERSBURG fölhozza, miszerint pár évvel ezelőtt ügyvéd collegáival, kik között rajnamellékiek is voltak, arról beszélgetvén, hogy miféle perek fordulnak meg leginkább a rajnamelléki bíróságoknál, előtte kiemelték azt, hogy számos per onnan ered, miszerint falusi földbirtok-

osok élők közötti szerződések által birtokukat *egyik* gyermekükre ruházzák csekély ár vagy egyéb szolgáltatásokért, s az ilyen ügyleteket azután a többi gyermekek örökrészeik megrövidítése miatt meg szokták támadni. A falusiak arra törekszenek, hogy tűzhelyeiket a családnak megtartsák, de mivel végintézkedés útján célzt nem érnek, színtelt szerződésekhez folyamodnak, mi által örököseiket költséges perekbe bonyolítják.»

Ha, ugymond ennél fogva M., oly jog vidéken is, ahol a francia forradalom éles seprője minden u. n. hűbéri maradványt már több nemzedék előtt elsepert, a német paraszt még mainap is a kötelesrész következményei ellen küzd, a mennyire csak bír, nem alaptalanul véli állíthatni, hogy a code civil állítólagos germanizáló örökjoga épen ellenkezőleg nagyon távol van attól, hogy egy német lakosság jogosult szokásainak megfeleljen.

Dr. Bozóky Alajos,

nagyváradí jogtanár.

(Folytatása követk.)

Az ügyvédi kamarákból.

(Az aradi ügyvédi kamara) a képviselőházhoz a következő feliratot intézte:

Európában alig van ország, melyben az ügyvédi kar a nyilvános élet porondján a multban oly jótékony befolyásu szerepet játszott volna, mint hazánkban; alig van ország, hol az alkotmányosság, szabadság és testvéri egyenlőség nemes zászlai körül oly állhatatosan csoportosult volna társadalmi osztály, mint hazánkban az ügyvédség.

Ez képezte eddig hazánkban ugyszólván az egyedüli, már megállapodott, biztos alapokon nyugvó tényezőjét egy egészséges középosztálynak, míg a magyar kereskedő, gazdálkodó és iparos csak a jövőben leendő talán azzá, a mivé kellene lennie, a mivé más művelt országokban már régen vált.

De míg a kereskedő, gazdász és iparos bátran nézhet egy, legalább idővel bekövetkező, jobb jövő elébe: ugy látszik, az ügyvéd, ki sohasem hiányzott ott, hol e haza szabadsága, haladásának érdeke megkívánta, ma-holnap csak a dicső mult emlékein fog elandaloghatni, mert újabb törvényhozásunk, tán oly pajkos gyermeket látván benne, ki nagyon is fölfelé, előre törekedik, oly intézkedéseket tesz, melyek képesek a legnemesebb szellemet benne elfojtani, a legszebb iparkodásnak is szárnyát szegni és egy vigasz nélküli sivár jövőnek szomorú képét tártni kartársaink megérdemelt tekintélyére féltékeny lelki szemeink elé.

Azon újabbkori törvények közt, melyek sok tekintetben a hazai ügyvédség végromlását, erkölcsi megsemmisülését fogják magok után vonni, első helyen áll *a jelenlegi ügyvédi rendtartás*, némely mostani intézkedései és hiányai mellett.

Hogy félre ne értecsünk, ki kell emelnünk, hogy mi nem vagyunk az ügyvédi kamarák ellenségei, mert fel tudjuk fogni, hogy a társulás, az egyesült erő, mint mindenhol, ugy itt is, különösen erkölcsi tekintetben, nagyobb eredményeket képes felmutatni, mint az egyéni, akármily buzgó, kitaró működés.

Nekünk tehát távolról sincs kifogásunk az ügyvédi kamarák eszméje ellen, nekünk nincs kételyünk egy ügyvédi rendtartás szükségessége iránt, hanem igenis van a mostani szervezet, a fenálló ügyvédi rendtartás némely specialis intézkedései ellen, melyeknek jogtalanságát és célszerűtlen ségét a gyakorlat megdönthetetlenül kimutatta.

I. Az ügyvédi kamarák legfenségesebb vég- és főcélja az volna, hogy jogügyeket szabályozó, de különösen az anyagi és alaki jogot, a törvénykezést érintő törvények hozatalánál, mint szakközeget, véleményt-adó szerepet játszanak, s méltán elvárható volna az, hogy jogi dolgokban adott véleményük kellő és méltó tekintetbe is vétetnék.

Mélyen bántó és az ügyvédi kamarák ezen fő-létezésének teljesen illusziussá-tétele tehát az, hogy a jogéletet, az ügyvédség létezőkeit legközelebből érdeklő törvények életbe léptetnek, vagy úgy, hogy egyáltalán nem közöltetnek a javaslatok a hazai ügyvédi kamarákkal, vagy ha közöltetnek is, az adott, sokszor ritka egyhangúsággal hangoztatott szakvéleményeket legkisebb figyelemre sem méltatják.

Az ország jogrendét mélyen és jótékonyan érintő intézkedés volna tehát, ha a mélyen tisztelt Képviselőház törvénybe iktatná, hogy minden, a jogéletet, az anyagi és alaki jogot, a törvénykezést illető törvényjavaslat, mielőtt az országgyűlés elé terjesztetik, az ügyvédi kamarákkal záros határidő alatti szakvélemény-adás végett közlendő, s hogy oly nyilatkozatok, javaslattevételek, melyek iránt az ország összes vagy tulnyomó többségben levő ügyvédi kamarái egyetértenek, melyek, tehát egyhangu értelemben javasolják a fenforgó kérdést megoldani, a törvényjavaslatba okvetlenül a szakminiszter ur által fölveendő.

Igaz, hogy ily módon e rendszer mellett valamivel hosszabb idő telnék el, míg e vagy ama törvényjavaslat törvénynyé válnék; igaz, hogy életbevágó törvényes intézkedések ez esetben nem teremnének gomba módjára: de az időbeni némi késedelem számba sem jöhet, mikor arról van szó, hogy az ország jogászainak színe-java nyilatkozik, hogy tehát az ország e módon kifejezett jogérzete jut érvényre a hozandó törvényben.

Azt vethetnék ellen, hogy az által, miszerint valamely a jogéletet érintő törvényjavaslat előbb kötelezőleg az ügyvédi kamarák elé volna terjesztendő szakvélemény végett, — ugyszólván az országgyűlés törvényhozási joga támadtatnék meg, mert hisz akkor nem a képviselőház, hanem az ügyvédi kamarák hoznák a törvényt.

Ezen aggályra nézve csak egyszerűen azt vagyunk bátrak megjegyezni, hogy a fentiek szerint a kamarák által adott vélemények a törvényjavaslatba volnának felveendő, önmagából következően, hogy a javaslaton tetszés szerint javítani, kiegészíteni, a hiányokat pólni, és végleges alakban törvénynyé tenni, ezentul úgy mint eddig is, a képviselőház alkotmányos joga maradna.

II. Mi a fenálló ügyvédi rendtartás egyes fogyatkozásait, méltánytalan intézkedéseit illeti: első helyen áll azon sérelmes intézkedést, hogy a megbízó bármely perczen vonhatja vissza meghatalmazását, az ügyvédnek pedig nincs megadva a jog, hogy a meghatalmazás visszavonásáig felmerült kiadásait és költségeit a megbízó részére behajtott pénzből visszatarthassa. — Ezen intézkedés által az ügyvéd valóságos játszólapdává vált a sokszor épen nem méltányos közönség kezében, mert hisz az ügyvéd e szerint egy már befejezett, szorgalma és költsége folytán megnyert ügyben is köteles a félnek összes iratait, pénzét kiadni, nem állván jogában kimutatható készkiadásai és teljesített munkája biztosítására semmit sem visszatartani, mi sok esetben az ügyvédnek érzékeny és igazságtalan megkárosítását vonja maga után, mint ez például egy miniszteri rendelet folytán a békés-csabai járásbíró útján a 2/10. alá mellékelt 3932/74.

számu végzéssel birói kézhez letett összegnél történt, hol az ügyvéd megbízójának egy más hitelezője, addig, míg ügyvéd és megbízó közt a per folyt, biróilag lefoglalta a letétet, mely részére a 2/10. alá csatolt 6800/76. számu végzéssel ki is utalványoztatott, mivel sehol sincs törvényileg kimondva, hogy az ügyvédnek elsőbbségi zálogjoga van költségei és munkadíja erejéig az általa behajtott pénzen. — Bizonyos, hogy számos ily eset fordul elő, és mit használ, hogy végre is az ügyvéd a pert megnyeri, ha azután ütheti adósa nyomát, ki gondoskodik arról, hogy rajta mitse lehessen megvenni, hisz a törvény csak a megbízó jogát védi, de nem a megbízott ügyvédét, s míg a kereskedőnek a keresk. törvény 309. és 310. §-ai értelmében joga van hitelezőinek ingóságait, ennek akarata ellenére is, zálogként visszatartani, s a váltótörvény a váltótulajdonosnak hasonló jogot ad, — sőt míg a törvény csődesetekben a legutolsó cselédnek is biztosítja bérét; addig az ügyvéd, ki nem csak munkáját, de sok esetben készpénzét is kockáztatja, e tekintetben minden jogtalom nélkül áll.

Azt hozhatják fel, hogy ha az ügyvédnek törvényileg megadatik a jog, hogy megbízója behajtott pénzéből az illető munkadíjak és készkiadások fejében levonásokat tehesen, ez sok visszaélésre adhatna alkalmat, mert akkor sok ügyvéd valami jogalapot, címet mtndig formálna magának, melynél fogva levonásokat, visszatartásokat tehetne.

Habár egyes kivételes esetek miatt az egész ügyvédi kart sujtani nem lehetne, de hogy még ezen kivételek is lehetlenné váljanak, hogy mindkét fél igazságos érdeke, az ügyvédé, a megbízóé is, megóvassék, illetve, hogy az ügyvéd megkapja díjait, ha azok nékie törvényileg megítéltetnek, és hogy a megbízó el ne veszítse pénzét, ha az ügyvéd keresetétől jogérvényesen elmozdítottatik: az ügyvédi rendtartás 60. §-át következő új bekezdéssel javasoljuk megtoldani:

«Az ügyvéd fel van jogosítva a fele részére behajtott értékből az ez ellenében biróilag megállapított vagy az ellenfél ellenében biróilag megítélt költségeket feltétlenül levonni. — Egyéb munkadíjai- és készkiadásaira nézve tartozik a megbízó féllel összeszámolni, és ha ha ez vagy az az összeszámolást megtagadja, vagy a követelt többlet levonásába bele nem egyezik, vagy a költségjegyzék valódiságát el nem ismeri: az ügyvéd jogosítva van követelését lovonásba helyezni, de tartozik az illető értékét azonnal birói kézhez letenni és költségjegyzékét az illetékes bíróság előtt 30 nap alatt érvényesíteni. — Az ily módon birói kézhez letett összegre az ügyvédet törvényes zálogjog illeti».

Nem akarjuk bővebben fejtegetni azt, hogy e jogtalom az ügyvédet méltán megilleti, mert ha igazuk van azoknak, kik nem akarják az ügyvéd kénye-kedvére bízni munkadíjainak felszámítását, másrészt nem lehet igazságosan kénye-kedvére hagyni a félnek sem, hogy az ügyvédet a fentebbi példa tanúsága szerint kijátsza, vagy hogy más hitelezője legyen azon pénz, melynek behajtása az ügyvéd munkájának és készkiadásának köszönhető.

(befejezése köv.)

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A birói függetlenségről.

Törvényhozásunk legközelebb fog ismét e tárggyal foglalkozni. Legalább a jogügyi bizottság már beterjesztette ebbeli javaslatait.* Nem lesz tehát fölösleges habár csak néhány sorban is e kérdésnek illusztrációját nyujtani.

* Kételkedünk abban, hogy a kormány a birói függetlenség helyreállítását a küszöbön levő orsz. választások megejtése előtt eszközölné. Szerk.

Nemcsak a laicus, hanem a jogászközönség nagy része is azon nézetben és vélelemben látszik lenni, hogy a bírák függetlenségét törvény által lehet megadni, felfüggeszteni, és ismét visszaállítani.

Ezen nézet azonban fogalomzavart árul el.

Ugyan is a birói hatalom gyakorlásáról szóló törvény, mint ilyen implicite magában foglalja a bírák függetlenségét, az tehát a pleonasmusnak egy nemét képezi, mert a bíró függetlensége, egyéni tulajdonság vagyis jelleg, melyet

a bíró az ebbeli hatalmával együtt nyert, és az eskü letétele után érvényesít, és azért felelős, mert független.

A függetlenség és felelősség tehát mintegy elválaszthatatlan, és együtt támadt postulatuma és accessoriuma a bírói állásnak.

Ebből következik, hogy a függetlenséget semmiféle felfüggesztő törvénnyel elvonni, és újra visszaállítani nem lehet.

Csak kérdeztessék meg bármely culturállambeli bíró, hogy függetlene? aligha nem bámulni fog rá, mert nem fogja tudni, hogy a kérdező mit akar mondani.

A mint látszik a törvényhozó testület fel sem ösmerte a felfüggesztő törvény jellegét, vagyis a benne rejlő fogalomzavart, és észre sem vette, hogy általa némileg compromittálta magát.

Hiszen lehetetlen a függetlenséget felfüggeszteni, és a mellett a bírót mégis felelősség alatt hagyni.

Hogy a bíró megőrizte-e függetlenségét, az a szilárdaságától és jellemétől függött.

Fordulnak elő azonban esetek, a midőn a legszilárdabb jellemű bírónak függetlensége is veszélynek van kitéve.

Ilyenekből kívánok néhányat felsorolni.

Némi veszélynek volt kitéve az illető táblai bírók függetlensége, a midőn b. Wesselényi — Kossuth — Tormásy és társai hűtlenségi pere tárgyalatott és eldöntetett.

Egyike alkalmával egy Cs. nevű táblai bíró, mintsem hogy függetlenségét feláldozza, hivataláról lemondott.

A mult absolutismus alatt, bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvény nem létezett, és mégis létezett bírói függetlenség és hatalom, felelősség mellett, mely függetlenség még veszélyeztetve sem rendült meg.

Szolgálok példával, hogy láthassa a közönség, milyennek kell lenni egy szilárd jellemű bírónak, et si fractus illabatur orbis.

Egy cs. kir. járásfőnök az egyik ujonczozás alkalmával egy vagyonos polgárnak fiát a katonakötelezettség alól eltitkolással megmentvén, ezen cselekményt a cs. kir. helytartó mint katonai főparancsnok gr. C. szörnyű crimennek tartotta, s e végett a járásfőnököt vasban az országos cs. kir. tvszéknek átszolgáltatta.

Az ügy azonnal az államügyésznek, indítványozás végett kiadatván, ilyent az már más napon be is terjesztett, melyet a törvényszék elfogadván, ily forma végzést hozott:

«Nach §. soviel der Str. Pr. Ord. findet über Antrag der K. K. Statsanwaltschaft, in der Strafsache gg N. N. wegen (gondolom, Missbrauch der Amtsgewalt) die Untersuchungshaft nicht statt, und ist derselbe sogleich auf freien Fuss zu setzen.»

Mindez alig hogy 24 órán tul megtörtént, a helytartó ezt megtudván, azonnal elment a főtörvényszék elnökéhez, mintegy panasolván neki, hogy ő a fenti végzés által nagyon compromittáltatott.

A főtörvényszéki elnök csak azt felelte neki «Excellenz! Unsere Gerichte urtheilen nach Gesetz» mire a helytartó némán eltávozott.

Ezen szilárd magatartásában a bírónak, rejlett a bírói függetlenség veszélye és megóvása.

A járásfőnök a végtárgyalásnál elítéltetett ugyan, de ez most nem ide tartozik.

Mondhatok még egy más valamivel közelebb eső de szintoly tanulságos esetet. Ugyanis 1867. évben, éppen a kiegyezés előtti időben történt, hogy a bécsi pénzügyi miniszterium meghagyása alapján, az illető magyar pénzügyi ügyészség folyamodványára, a temesvári telekkvi hatóság az osztr. nemzeti bank javára a zálogjogot 7 millió forint erejéig a dettai kincstári urodalomra *imperterrité* bekebelezette.

Az ügyiratok a zichifalvi kincstári urodalomra nézve

a n.-becskereki telekkvi hatósághoz áttétetvén, de csak 5 millió forint iránt, itt a bekebelezetés majdnem hajótörést szenvedett, mert a bíróság az előadónak formulázott indítványához szigoruan ragaszkodott, mely szerint a magyar kincstári javak megterheltetésére csak a magyar kormány, illetőleg felhatalmazott képviselője adhatván engedélyt, ennek hiányából a zálogjogi bekebelezetésnek hely nem adathatik.

Ez alkalommal a részt vett bírák megdöbbenve érezték a függetlenségük megtámadtatását és veszélyeztetését.

Ha jól voltam értesülve, a bécsi kormány ezen bekebelezett követelésekkel vélte magát kárpótolhatni azon budgetért, melyet 1861-ik év óta a Magyarországból visszatért idegen hivatalnokok fizetésére egyedül maga viselni kénytelen volt.

Hogy jogilag érvényesíthetők-e ezen bekebelezett követelések, itt nem vitatom.

A reductionnak az igaz, — miután a szervezés nem volt tökéletes, és a bíróságok felesleges számban voltak felállítva, okvetlen be kellett következnie; ezt sem a közönség, sem pedig a bírák, jogosan és alaposan rossz néven nem vehették; mert az állam javának és szükségletének mindenki tartozik magát alávetni. Ebből azonban nem következett, hogy a bírói hatalomról szóló törvényt, felfüggeszteni kellett.

Hogy továbbá a reductio keresztülvitelének módja helyes volt-e, az ismét más kérdés.

Én úgy tudom, hogy minden gazdálkodó és takarékos kormány ily alkalommal mind azon hivatalnokokat, illetőleg bírókat, kiknek állomása megszűnik, bizonyos időre disponibilitásba helyezi, de egyidejűleg beosztja őket a fenti időre a többi hivatalokba, rangjuk és fizetésük megtartásával, és az *előléptetéseket* szünteti be a megürülendő állomásokat egyedül a hason rangu disponibilis hivatalnokok létszámából pótolván, és csak akkor, ha, a midőn a határidő lejárt, még maradtak disponibilisek, a mi ritkaság, jutnak azok végelbánás alá. Így cselekedett az ausztriai kormány is 1861-ik évben, a főtörvényszékek meghallgatásával.

Hogy Magyarországon a lefolyt 3 év alatt, ez alkalommal, és a történt módon, nem lett annyi költség megtakarítva mint mennyi elérhető lett volna, be van bizonyítva és azért csodálatos, hogy még az összes ellenzék is, elég tévesen elősmerte, hogy a kormány a megtakarításban a legvégső határig elmentt.

Pirovics Kálmán,
kir. törvényszéki bíró.

Különfélék.

(A magy. tud. academia) nagy jutalma ez évben jogi szakmunkákra esvén a II. osztály azt megosztani ajánlja APÁTHY ISTVÁN »A kereskedelmi törvény magyarázata« és KAUTZ GYULA »Politikai tudomány kézikönyve« című munkák szerzői közt. A Marcibáyi-díjat pedig az osztály Dr. HAJNIK IMRÉ-nek ítélte »A jogtörténet fejlődése« című munkájáért. — A Sztrokay-díjat (100 arany) a per-orvoslatok teljes rendszerét kifejtő pályamunkájával Dr. SCHREYER JAKAB nagytehetségű ifju fővárosi ügyvéd nyerte el. E díjért egy más munka is versenyzett, melyet a bírálók dicsérettel emeltek ki.

(Az adófelügyelőségek eljárása adóhátralék fejében bekebelezett zálogjog törlése körül) számtalan panaszra ad alkalmat. Így a »T. L.« egyik közelebbi számában felhozzatik a következő eset:

Egy valaki nagyobb telekkönyvi testből, melyre a zálogjog a m. k. kincstár javára adóhátralék fejében 300—400 frt erejéig be van kebelezve, egy kisebb részét, vagyis egy telek földet örökáron eladván, a vevő a megvett

birtokrészt terhelő adóhátralékot az adás vevés után azonnal befizette, és az illetékes m. k. adófelügyelőséghez a telekkönyvi bekebleztethetés végett, a megvett h. r. részletek tehermentesítéseért folyamodott, mire a m. k. adófelügyelőség azt mondta, hogy a kérelemnek mindaddig hely nem adatik, míg az egész adótartozás nem törlesztetik, jogában állván azonban folyamodónak a tehermentesítést a telekkönyvi hivatalnál kérelmezni.

A m. kir. adófelügyelőség tehát folyamodónak oly jogot adott, mely azért nem jog, mivel az nem érvényesíthető, a mennyiben a telekkönyvi hivatal a tehermentesítést és lejegyzést a m. k. adófelügyelőség törlési engedélye nélkül nem eszközölheti és a fél tulajdoni jogot mindaddig nem szerezhet az általa megvett ingatlan iránt, míg az eladó összes adóhátralékát meg nem fizeti! — Ebből látszik, hogy a kir. adófelügyelőség nem jártas a telekkönyvi rendtartásban és ezért nem képes az 1876: XV. t. cz. 69. §-a rendelkezésének sem megfelelni.

(Illetékességi kérdés.) A d.-sz. telepítvényesek a befejezett urbéri per után nyert legelőnek közös használata iránt szabályzatot alkottak, melynek szentesítése vagyis hatósági jóváhagyása s ekkép jogerőre emelése nehézséggel járt az e részben felmerült elvi kérdés megoldása végett. A közigazgatási hatóságok s legfelsőbb forumban a belügyminiszterium a bemutatott szabályzatot a törvény rendes útjára vagyis bírói eldöntésre utalta, azon szempontból indulván ki: hogy itt magánjogi viszonyok rendezése forog kérdésben. Az első foku kir. törvyszék ennek folytán csakugyan bírói cognitio tárgyává tette a szabályzatot és az urbéri birtokosok által megválasztott bizottság felperessége alatt a tervezett szabályzatot azt ellenző több birtokostárs ellenében bíróilag helybenhagyta. Felebbeztetvén az ügy, a kir. ítélő tábla ezen ügyet érdemileg elutasította, mert a legelő közös használati szabályzása *közigazgatási utra* tartozik. A kir. Curia mint legfőbb ítélőszék azonban f. é. 97. sz. a. hozott határozatával a kir. tábla határozatát feloldotta és érdemleges ítélet hozatalára utasította, mert közigazgatási utra csak akkor tartoznék a szabályzat felsőbb megerősítése, ha a községi hatóság alkotott volna szabályzatot a legelő használatára iránt, míg ellenben ezen esetben az egyes birtokosok magánjogi viszonyainak rendezése forog szóban ép úgy mintha a legelőnek felosztása forogna kérdésben az egyes birtokosok közt, a mi nem tartozhatik közigazgatási utra.

A budapesti kir. ker. és váltótörvényszék egyes bíráihoz az alperes kezdőbetűjéhez képest beosztott ügyek. Veliczky F. G., Talabér S. Sch. Sz., Gobra A. L. Q. Sa. Scha. Sza. U. U., Ujhelyi B. Ra. Re., Tóth M., Hegedüs W., Hiss T. V. W., Simon C. D. É. Ó. O., Nagy G. X. Y. Z. Zs., Sókuty Rj. Ró. Ré. Rú. Rű, Sárváry P. I. J., Horvay K.

(Pályatételek.) A kolozsvári egyetem jog- és államtudományi karában részint korábbi évekből fennmaradt, részint újabb tételkép a követ-kező pályakérdések vannak kitűzve:

1. Adassék a magyar rendi szervezetnek időnkénti fejlődése 1848-ig, különös kitüntetésével annak, hogy mennyiben állott az nemzeti, mennyiben idegen eszmék befolyása alatt; s hogy mily összefüggésben állott az a magyar alkotmány fejlődésével. Jutalma 100 ft.*

2. Kivántatik a szellemi tulajdonjog észjogi alapjának kifejtése. Jutalma 100 ft.

3. Fejtessék ki a különbség a végrehajtó hatalom alkotmányos (felelős) és parlamentáris alakja között, tekintettel azok jogosultságára az állam életében. Jutalma 120 forint.

4. Adassék elő a köteles rész intézményének történeti

* Az 1—51. számok alatt felsorolt pályatételek 4325 ft. pályadíj összege mind Kolozsvár szab. k. város pályadíj alapítványából tüzetett ki.

fejlődése; mérlegeltesse a mellette és ellene szóló okok, tekintettel a vagyon feletti szabad rendelkezés elvére; ismertessenek meg a nevezetesebb törvények vonatkozó intézkedései, végre az intézmény fenntartása mellett miképpen lenne az törvényben szabályozandó. (Osztrák jogból.) Jutalma 80 ft.

5. Adassanak elő azok a miveleti módok, melyekkel a vasuti forgalmat koncentrálni szokták; bíráltassék meg azoknak czélszerűsége és jogossága. Továbbá fejtsék ki, hogy a vasuttesteknek az állam kezébe való koncentrállása mennyiben és mely határig kívánatos a gazdasági hasznosság szempontjából. Jutalma 120 ft.

6. Adassanak elő a váltónyilatkozat létrejöttéhez szükséges cselekvények az új magyar váltótörvény értelmében. Jutalma 50 ft.

7. Fejtessék fel, hogy a magyar magánjogban a javak 1848. előtt fennállott jogi különbségének megszüntetése, valamint az ösiségi patens és az 1861 ki országbírói értekezlet ideiglenes szabványaiban foglalt intézkedések minő változást eredményeztek az öröklési rendszerben. Jutalma 80 ft.

8. Ismertessenek a furtum usus-ra vonatkozólag az irodalomban nyilvánult kiválóbb felfogások az érvelések kellő méltatásával; mutattassék ki az európai kiválóbb törvényhozásoknak e kérdést illetőleg követett álláspontja s adassék vélemény az iránt, hogy a furtum usus kérdése miképpen lenne helyesen megoldandó. Jutalma 100 ft.*

9. Ismertessék a nemzetgazdasági tőke lényege annak szemeltartásával, vajjon az csak a munka eszköze-e, vagy csak a jövedelem szerzése, vagy pedig mind a kettő; egyszersmind az e tárgyra vonatkozó különböző nézetek lészámítandók és megbírálandók. Jutalma 80 ft.

10. Adassanak elő a közigazgatási eljárás elvei a magyarjog szerint. Jutalma 100 ft.

11. Kivántatik a külkereskedési statistika elméletének kifejtése s ennek alapján a Magyarország és a magyar-osztrák közös vámterület külkereskedésére vonatkozó adatok rendszeres ismertetése és bírálata. Jutalma 100 ft.

12. Kivántatik a Febronianismus főbb tanainak ismeretése és az azok által az egyház bel- és küléletére gyakorolt befolyás feltüntetése. Jutalma 100.

13. A litis contestatio fogalma és jelentősége a magyar perjogban. Jutalma 100 ft.

14. Kivántatik Gajus institutioi IV. 13—25. §§. exegetikailag kifejtése. Jutalma 70 ft.

15. Fejtessék fel, hogy a magyar magánjogban a telekkönyv behozatala minő változást eredményezett általában a tulajdonjog intézményére és minő hatást gyakorol az ingatlan javak forgalmának biztonságára nézve. Jutalma 50 ft.

16. Idegen dolog elzálogítása mily hatással van a dologra vonatkozó tulajdonjogra s miképpen lenne ezen eset törvénykönyvben helyesen szabályozandó. Jutalma 50 ft.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legczélszerűbben eszközölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. szám), a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet hírlapkiadó-hivatalába intézendők.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

Előfizetési felhívás

“Jogtudományi Közlöny”-re.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn szíveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legcélszerűbben eszközölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. szám), a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet hirdapkiadó-hivatalába intézendők.

A «Jogtudományi Közlöny»
kiadóhivatala.

TARTALOM: A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — A közigazgatási bíraskodás. Dr. Kuncz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Törvénykezési szemle: Végrehajtási per a kisebb polgári peres ügyek bírósága előtt. v-x. kir. törvényszéki bíró urtól. — Válasz. Zlinszky Imre urtól. — Egy fontos kérdés a gyámügyi törvény köréből. — Különfelék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

A centralisáció kérdése oly régi mint az emberi társadalom. De az ókor nem tudott lényével számolni, mert tudományos kutatás tárgyát nem képezte. Ekkor az egyéni szabadság alig jött figyelembe, alig volt ösmeretes — az állam mindenhatósága tönkre tette azt. Helyesen jegyzi meg MONTESQUIEU: «on a toujours confondu le pouvoir du peuple avec la liberté du peuple — choses cependant bien distinctes.» A középkorban senki, az új korban még a XVIII. század legnagyobb publicistái (MONTESQUIEU, ROUSSEAU) is alig foglalkoztak a centralisáció ügyével, melynek processusa *ma sincs befejezve* s a probléma bölcs, jog és nemzetszerű megoldása nagyrészt a jövő nehéz feladatát képezi. Ma európai s nálunk speciális jelentőségű kérdés a tudomány s a gyakorlati jogélet körében ez: „meddig terjedjen az államban a közélet centralisációja.” Mielőtt azonban e kérdés megoldásával foglalkoznám, a centralisáció természetét kell tárgyalnom s mindenekelőtt annak formális fogalmát megalapítanom.

A centralisáció általánosan használt fogalom a nélkül, hogy tulajdonképi értelme iránt tisztában lenne önmagával a közönség nagyobb része. Oka ennek a tudósok közti egyenlenségben keresendő, kik az ügy nagy politikai jelentőségénél fogva, nem voltak képesek az egységes és természetű meghatározásban megállapodni. Már pedig e fogalom közös megalapítása épügy lehet, mint a magánjogban péld a zálogjogé — ha elfogultságtól menten ítélünk. BRATER centralisáció alatt általában a közélet olyan rendezését érti, melynél fogva, annak egyes cselekvősségi ágai az állam jogkörébe vonatnak — ennek ellenkezőjét a decentralisáció rendszere képezi.¹ E fogalom meghatározásból következik, miszerint BRATER decentralisáció alatt az önkormányzati

rendszert érti. Kitűnik ez különösen eme szavaiból: «józan decentralisáció és államtehetetlenség vagy radikalizmus nem rokon fogalmak, az első biztosítja mindenkinek egyéni jelentőségét, minden hivatalnak méltó hatáskört, minden fenlevő erőnek a maga szerepét, részeknek a szabadságot s az összességnek hatalmat, mely minden rész egységes fejlődésén nyugszik». ² DUPONT WHITE³ nézete azzal megegyező, ellenben BLOCK⁴ decentralisáció alatt csakis a hatalom delegálását egy felsőbb organumtól az alsóbbhoz érti. BARROT csatlakozik az első nézethez. Szerintem decentralisáció mindenestre az államhatalom egy helyen s egy személyiségnél összpontosításának ellenkezőjét foglalja magában, mind a mellett nem egyet jelentő fogalom az önkormányzati rendszerrel — mert ennek lényé iránt senki előtt kétely nem áll fenn, tehát, mint az állam mindenhatóságát kizáró elv, alapját képezi az autonóm igazgatási rendszernek. A decentralisáció egyébként régi politikai processus. Első kifejezését már a kereszténység egyik nagy mesterének szavaiban nyerte.⁵ Az államhatalom decentralisációjának első nagy lépése az volt, midőn a vallásos elem tőle örökre megvonatott. Ezóta a társadalmi mozgalom szabad menetének egyik legfőbb gátolója a theologia, mint minden haladás természetes ellensége, megbénítatván — a legtöbb európai nemzet, kulturális életcéljai megvalósítását sikeresithette. A római császárság elhalása után azonban az egyh. hierarchia a bekövetkezett chaosban egyedüli szervezett hatalom maradván, igyekezett a világi hatalmat ismét egyesíteni az egyházzal. Ha ez sikerült volna, a mai Európában: gyárakat szerzetek, vaspályákat járatlan utak, természet-tudományokat haszontalan mesék, szabadságot szolgaság helyettesített volna.

A második nagy tényezője a decentralisációnak a germán népfajok hódítása vala. A római centralisáció az élet forrásait megsemmisítette — az új durva államalkotás a függetlenségre fektette a fösúlyt.

Az utolsó tényezője a decentralisációnak, maga a képviselői rendszer, melynek eredetét MONTESQUIEU tévesen már Germánia erdeiben keresi. A képviselői rendszer decentralisáló hatalma az államhatalom megosztásában s az egyéni függetlenség elvének új életre gerjesztésében keresendő; mert másrészt, midőn a nemzetet felhívja politikai jogainak gyakorlatára képviselői által a központban — e részben centralisáló elvnek ítélendő meg.

Visszatérve a centralisáció fogalmának meghatározására, DUPONT WHITE korunk egyik legszellemdúsabb védője az állam mindenhatóságnak így nyilatkozik: qui dit centralisation dit un pouvoir supérieur non seulement aux localités, mais en core aux castes, aux ordres, aux compagnies.⁶ Ő a centralisáció alatt nemcsak állami gyámkodást ért községek, de minden más egye-

² U. o. 411. l.

³ La centralisation. Paris. 1876. III. kiad. 336. l.

⁴ Dictionnaire de la politique. II. k. 1077. l.

⁵ Mát. Ev. 22.

⁶ Id. m. 90. l.

¹ Deutsches Staatswb. II. k. 398. l.

sülések és társadalmi osztályok felett s csak ekkor itéli fogalmát befejezettnek.⁷ A centralisációban megkülönböztet továbbá két elemet, a *politikai*, mely beáll, ha az állam alkotja a törvényt s a végrehajtást a *helyi* hatóságokra bizza, — ha ellenben törvényeit *ő maga hajtja végre* bekövetkezik az administratio centralisációja.⁸ BLOCK elveti a „*politikai centralisáció*” elnevezést, mert *tág* és tökéletlennek tekint, *tág*, mivel nem tudja mit értsen alatta, tökéletlen, mert oly dolgokat szokás vele kifejezni, melyeket más kifejezéssel találóbban lehet. Ő különbséget tesz centralisáció és állami gyámkodás közt, amaz az összes határozatokat a fővárosban egyesíti, emez a kormány beavatkozása a municipális igazgatásba.⁹ BÜLAU centralisatio alatt az állam igazgatás egyes ágainak főosztályokba való olyan rendezését érti, melynél fogva ez osztályok azon ügyei, melyekre nézve a központi hatóságok elhatározása szükséges, e végett s az egész ügyág ellenőrzése céljából oda eljussanak.¹⁰ TOCQUEVILLE a central. két nemét különbözteti meg teljes precisitással, az egyik akkor áll elő, ha a nemzeti érdekű ügyek intézése egy helyen vagy ugyanazon személyiség által teljesítettik — így keletkezik a centralisált kormány (central government), — ha ellenben a particuláris vagy helyi érdekeket vezető hatalom *szinte* egy helyhez köttetik — administratív centralisatio keletkezik. Amazt helyesli s feltalálja az Éjszakamerikai unio államaiban és brittföldön, — az utóbbit, egy elfogulatlan szabadság imádó és szerető lángész teljes hatalmával és öntudatával elveti.¹¹ ZIMMERMANN elfogadta TOCQUEVILLE meghatározását.¹²

A centralisációnak lehet és kell általános, collectiv és speciális fogalmát adni. Central. alatt általában a *hatalmak egyesítését* értem. A *tárgyakra* nézve, melyekre vonatkozik, két ága különböztetendő meg, az egyik azon politikai actio folyamánya, melynek feladata vala az általános, közös vagy *nemzeti* ügyek és érdekek törvényhozási és végrehajtási elintézését egységes *országos* közegekre ruházni, — ezáltal keletkezett a *törvényhozás* és *kormányzás* centralisációja, melyet, ha lénye tisztán van megalapítva *politikai centralisációnak* lehet nevezni; ha ellenben a beligazgatás *egész terjedelmében* — kizárva az önkormányzati szabadságot, tisztán az állam hivatalnoki testülete által intéztetik — a polgárok mellőzésével — előáll az *administratív centralisáció*. E fogalom meghatározásból következik, hogy azok felfogása, hamis, kik centralisációt és állami mindenhatóságot *tévesztenek össze*. Az erkölcsi világrend az egység és az összesség hatalmán nyugszik, miután semmi sem teszi tehetetlenebbé, s szabadságtalanabbá az embert mint az állam-erők szétforgácsolása:¹³ ámde ebből még nem következik az állam mindenhatóság szükségessége s jogosultsága sőt létezése, ha a centralisáció *csak politikai*. BLOCK nem tesz különbséget politikai s adminisztratív central. közt — hanem csak általában centralisációról szól — mi igen téves, mert a central. *politikai* ága minden modern nemzetnél honos s mellette virágzik a társulati és municip. szabadság egyaránt, mely jogállapot máris kizárja minden határozatnak a centrumból kiindulását. DUPONT WHITE ösmer politikai és administratio centr.-öt ugyan, de az elsőnek fogalmát, mint az állami mindenhatóság barátja félszegen alapította meg, a mennyiben meg nem különböztette a jogalkotás helyi és országos

életkörét, de mindkettőt confundálva csakis az állam jogkörébe zárja s a municipiumokat pusztá végrehajtó gépeknek tekinti. BÜLAU meghatározása felületes és egyoldalú — utóbbi, a mennyiben szeme előtt csak az igazgatás egyes ágai lebegtek s a tulajdonképi politikai centralisációról végkép megfeledkezett, — felületes a definíciója, mert az administratív central. lényét nem fejezi ki alaposan csak «némely» ügyekről szólva, holott a central. ez ágának fogalma alá az *összes* igazgatási ügyek tartoznak. BRATER, ROSCHER, ZIMMERMANN és TOCQUEVILLE definíciói tárgyhűk és befejezettek.

A centralisációról ezen értekezésemben kiválóan érintkezésében az *államviszonyokhoz* fogok szólni, ámde annak veszélyes befolyásáról gazdasági és morális, tehát a társadalmi élet nyilvánulásainál sem feledkezve meg — nem zárom ki teljesen természetének fejtegetését a társadalmi érdekek szempontjából sem. Az egyének s azok szövetkezetei szabad népeknél oly hatalmas politikai tényezők, miszerint azok életviszonyait az államéitól e nehéz és nagyfontosságú ügy tárgyalásánál figyelem nélkül hagynom *lehetetlen* s általában téves eljárás lenne.

Centralisációról *társas érintkezések* és *szellemi munkálkodás* mezején is lehet szólni. S itt feltűnnek önkéntelenül a gondolkozó előtt ama tudós társaságok, melyek irányt adnak.

A centralisációról mint a *nemzeti egység elvéről* ma már háládatlan dolog értekezni, különösen nálunk, a mennyiben a társadalmi s állami egység szellemé a magyar népcsoportnál ősi idők óta olyképp meggyökeresedett, hogy sem társadalmi kasztok sem netalán souverén helyi hatóságok azt sem nem fenyegették s nem is bontották fel soha, mert az állami akarat egységének akarása és tisztelete a magyarnál nagy politikai erény a nélkül hogy az egyéni szabadság szent jogáról valaha is lemondott volna.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvénzéki bíró.

A közigazgatási biráskodás.

A magánjogi irány a közigazgatási biráskodás elméletek mezején annyi téves állítást halmozott össze, és ezen téves állításokat dogmák gyanánt megállapított és szüntelen ismételt phrasisok alakjában oly mélyen meggyökeresztette, hogy mielőtt e tárgyra vonatkozó pozitív nézetek kifejtethetők volnának, elkerülhetlenül szükséges a tért azon tévedésektől megtisztítani, és azokat alaposan megczáfolni.

Egy jó közigazgatásnak első kelléke, hogy az korszerű legyen, azaz: a korszellem vezérelveinek és a tényleg létező életviszonyoknak megfelelően; mert hiszen a közigazgatás útján tölti be az állam kulturai föladatát, a közigazgatás útján alakítja a életviszonyokat a haladási iránynak megfelelőleg. A korszellemmel ellenkező közigazgatás ezen magas állami föladatot megoldani nem képes.

A közigazgatási biráskodásnak a privatizáló (magánjogi) irány szerinti fölépítése egyebek közt azért is fölötte veszélyes, mert a haladással és korszellemmel homlokegyenest ellenkező irányú változást, egy igen nagy horderejű visszalépést involvál, s a modern államélet középkori fölfogás keretébe erőszakolni akarja. — Ezt néhány szempontból kimutatni jelen értekezésben megkísérljük.

Hogy a közigazgat. biráskodás magánjogi iránya nemcsak a kormányhatalommal, hanem a modern állam-mal szemközt is éles ellenzéket fejt ki, az kitűnik onnan,

⁷ U. o..

⁸ Id. m. 3. l.

⁹ MAURICE BLOCK. Dictionnaire. II. k. 1076. l.

¹⁰ Die Behörden im Staat und Gemeinde. 8. l.

¹¹ Alexis de TOCQUEVILLE Democracy in America. I. k. II. kiad. London. 1862. 86. l.

¹² Deutsche Polizei. III. k. 870. l.

¹³ C. RÖSZLER, Allgem. Staatslehre I. k. 347. l.

hogy a szerves államfogalomnak megsemmisítésére törekszik.

Az egykor nagyon fölkapott, és még most is visszhangoztatott francia jelszót «il n'y a plus de sujets» a magánjogi irány oly értelemben valósítja meg, hogy az állampolgárt kiszakítja az állam szerves egységéből, és szemközt állítja az államhatalomnak; sőt ideál gyanánt nyíltan hirdeti azon állapotot, melyben csak jogok és kötelességek fognak létezni, azonban hatalomról többé szó nem leend.¹

Igaz, hogy az államhatalom alakilag jogok és kötelességekből áll, s kik annak jogok és kötelességek szerinti értelmezését és kifejtését elvetik, a haladásnak igen rossz szolgálatot tesznek. Az államhatalom ezen szempontból a felségjogok rendszerét képezi.

A felségjogok rendszere szerinti kifejtés azonban az államhatalomnak csak egyik oldalát világítja meg. A jogok és kötelességek ki nem meritik az államhatalmat; mert ezen hatalom egyszersmind szerves fogalom. Azon állam, mely csak jogok és kötelességekből áll, a szerves életből ki van ragadva, az ily államot megtagadja a természet. — Ha a magánjogi irány ezen ösvényén haladunk, akkor választhatunk Lengyelország «liberum veto»-ja és Proudhon «anarchiája» közt («Anarchie, absence de maître, de souverain, telle est la forme de gouvernement dont nous approchons tous les jours» L.: «qu'est — se que la propriété?» 1873. kiad. 216. lap), de modern államot ezen uton nem lehet létesíteni.

A privatizáló (magánjogi) iránynak részint kimonodott, részint rosszul leplezett alapelvét képezi, hogy az állam saját ügyében nem ítélhet. E tételnek szükségképeni consequentiája, hogy a közigazgatási bíróság mint az államhatalom műszere nem bíraskodhatik; mert hiszen így az állam saját ügyében ítélne; ellenfeleink tehát, ha következetesen járnak el, az államon kívüli állást kell, hogy a közigazgatási bíróságnak adjanak, s azt a területi kivüliség attributumával ruházzák föl. Az állam és egyén közti közigazgatási bíraskodás ily módon nemzetközi jelleggel fog birni; az egyén a közigazgatási vitás eset tekintetében az állammal szemközt a paritás alapján fog állni. Ez nem egyéb mint az ókori Itáliában előfordult secessióknak az individualismus alakjábani föltámasztása; ez a római plebejusoknak a szent hegyrei kivándorlásától csak abban különbözik, hogy nem jelent az államéletből általános kiválást, hanem csak a pörös esetre szorítókozó kiválást; de ily részleges secessio jellegével tagadhatlanul bir. — Hogy ily secessio ellenkezik a szerves államfogalommal, arról már Menenius Agrippa is birt némi sejtelemmel, mert a szerves életből meritette ismeretes példabeszédét, és a római plebsben volt annyi érzék az állam iránt, hogy e példabeszéd hatás nélkül nem maradt.

A legmérsékeltebbek is azok közül, kik a közigazgatási bíraskodást abban keresik, hogy az állam és a kormány a főhatalom gyakorlása tekintetében épen úgy, mint egy magánember, «fél» szerepére legyen kényszerítve, és ennél fogva a közig. bíraskodást a közigazgatási organismuson kívül akarják fölláztatni, éles ellentétben vannak a szerves államfogalommal. Ezek ugyan rosszalják a közigazgatási hatóságok iránti bizalmatlanság szítását, s az összes közigazgatásnak a közvélemény előtti degradálását, de munkafelosztás szempontjából szükségesnek vélik, vagy legalább elfogadhatónak tartják a közig.

¹ Helyesen jegyzi meg ZACHARIÄ, hogy az említett francia jelszót csak annyiban lehet elfogadni, a mennyiben az a patrimonialis absolutismusnak tagadását képezi. Ehhez képest azon jelszót nem is lehet bölcsészeti egységes igazságnak tekinteni, és derűre-borura alkalmazni; mert az egy lezajlott történelmi korszak attribútuma. A mily helyes volt a patrimonialis állammal szemközt hangoztatni, hogy «nincs többé alattvaló!» ép oly tévedés ez a modern állammal szemközt.

bíraskodásnak a közigazgatásból kiszakítását. Korábbi cikkeink egyikében már bizonyítottuk, hogy a kik a közigazgat. bíraskodásnak a közigazgatásból ily kiszakítását a közigazgatás és törvénykezés elválasztásának címén követelik, azok nem a dolog lényege, hanem a szavaknak egyforma hangzása által vezéreltetnek, borzadva a közigazgatás beavatkozásától mindenütt, hol a «bíraskodás» szava előfordul, habár e szó a közigazgatás legbensőbb lényegére vonatkoznék is. Most azt emeljük ki, hogy a jelelt hatalmi megosztás, mint munkafelosztás sem helyeselheto, és a szerves államfogalommal ellenkezik.

Alapja ezen munkafelosztási tannak azon kétségbevonhatlan igazságot képező nézet, hogy a közigazgatási és birói functio igen különbözök, hogy a közigazgatási műszerv a sikerre törekszik, a bíró ellenben ítél, és ítéletének eredményével nem törődik. Ebből azt következtetik, hogy a cselekvést és ítélethozatalt a közigazgatás kezében együtt hagyni nem lehet; a közig. organismok «in dem Feuerifer das Gemeinwohl zu fördern», a törvényhatárát átlépik, mert, mint a költő mondja, «gonosz egy ló a tett, mely gazdáját viszi tűznek víznek, lehajítja végre». Ezen munkafelosztás szempontjából abban látják a közigazgatás keretén kívül fölláztatott közig. bíróság alap gondolatát, hogy a közig. hatóságok a jogi szempontra nézve kevésbé gyakorlottak, s így ezen szempont elhanyagoltatnék; vagy legalább kellő tekintetbe nem vétetnék, s így ezen irányban «ellensulyra» van szükség.

Ezen lélektani és szakképzettségi okokra alapított munkafelosztást a szerves államfogalommal összeegyeztetni nem lehet; a szerves életben nem szabad a munkafelosztást annyira vinni, mint azt az ipari életben a gépeknél kifejtve szemléljük. A tett megszűnik szilaj paripa lenni, ha azt oly formákhoz kötjük, melyek jogilag és lélektanilag tárgyilagosság és mérsékletre kényszerítenek. S hol a munkafelosztás ily tárgyilagosság elérése végett mulhatlanul szükséges, azt a közigazgatáson belül, ennek műszerei közt kell létesíteni; a cselekvést és ítéletet a közigazgatáson belől is lehet különböző kezekbe tenni; nem szükséges a munka felosztás végett a közigazgatást lényegére nézve ketté szakítani, s ezzel az állam szerves attribútumait az enyészet felé vinni. Igaz, hogy a jogi szempont a közigazgatásban eddig kellő tekintetbe nem vétetett, a jogász érzék e téren hiányzott; de ezen egyoldalúságot a közigazgatási organismuson kívül álló «ellensuly» még növeli és megörökíti; ezen intézkedés ugyanis a közigazgatásbani törvényesség öreül egy a közigazgatási hatóságoktól különböző műszert állít föl, s így a közigazgatás önálló hatáskörét a célszerűségi kérdésekre szorítja. Az organicus államfogalom inkább azt követeli, hogy magában a közigazgatási organismusban szüntessük meg a szóban forgó egyoldalúságot, és törekedjünk a jogász érzéknek kifejtésére.

Mig tehát a közig. bíraskodásnak egyik főrendel-tetése, — mint azt első cikkünkben kifejtettük, — az államnak mint organismusnak erőteljes fejlődését előmozdítani, addig a magánjogi irány épen ellenkezőleg ezen föladattal megsemmisíti az állam szerves fejlődését.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

Második rész.

Rendszeres törvénykönyvről a büntetőjog terén hazánkban a legújabb időkig szó sem volt s így annál

kevésbé valamely elvekre fektetett büntetés rendszerről sem. Országgyűlési végzések, királyi rendeletek szolgálták főforrásul és SZLEMENICSként «Fenyítő törvényszéki törvényünknek kútfejei ugyanazok, melyek a közönséges törvényszékiek u. m. az országgyűlési közrendeléseink, a bevett szokásaink a királyainknak és közseégeinknek külön rendelkezései és a kir. Curiának végzései». Fenyítő törvényszéki magyar törvény.

Természetesen ez csak a későbbi századokra áll, míg a régibb korban a királyok «decretumai» (végzés) szolgáltak mérvadó szabályul s hozattak, a mint épen egyes büntethető cselekvények gyakrabban kerültek elő, vagy épen a törvényhozónak eszébe ötlött s büntetések szabattak minden tervszerűséget nélkülözőleg.

A büntetések közt a halál, testi és pénzbüntetések játszik a főszerepet.

Különösen Sz. István végzéseiben vehető észre a szomszédos németek befolyása, kik épen ez időben fordultak meg gyakrabban a királyi udvarnál s közölők nem egy tetemes befolyásra is tett szert.

Igy olvassuk pl. a decretum második könyvében caput. 16 de homicidiis voluntariis, hogy a szándékos gyilkos 110 arany pensát fizessen s §. 1. szabályozza ennek mikénti felosztását, rendelve: «Ex quibus quinquaginta ad fiscum Regis deferantur, aliac vero quinquaginta parentibus dentur, decem autem arbitrio et mediatoribus condonendum.»

További súlyosításul ugyan e fejezetben a bűnösre csak annyi van szabva, hogy az egyház szabályai szerint bűjtöljön.

Ki fogja tagadhatni az analógiát az akorbeli német büntetőjoggal s csak az elnevezés tesz jóformán különbséget. Mellékesen megjegyezzük, hogy egy pensa 50 denárból álló arany pénznem volt, s 100 denár egy arany forinttal ért fel, 4 frt tett egy márkát s egyenértékű volt egy ökörrel, minek számában szintén kifejeztetett a büntetés mértéke.

Ellenben az emberölésért a cap. 13. szerint ha szabad emberen követtetett el, a bűnös 12 pensa büntetéssel és bűjtöléssel sújtott, s ha szabad ember ölt meg esetleg egy szolgát, vagy másik szolgát tartozott adni, vagy értékét s e mellett az egyházi canonok értelmében bűjtölni.

Míg a cap. 46. értelmében, ha valaki karddal ölt, ugyanazon karddal ölessék meg.

Hallálal rendeli a decretum 40. c. 1. §-a harmadszori lopásért a tolvajt büntetni.

Testcsontkiütés büntetés van rendelve a 39. és 40. caputban, orr, illetőleg fülvágást rendelve a tolvajra, a mennyiben szolga volt, de a büntetéstől ment maradt, ha öt tinóval megtudá azt váltani; megbélyegzést rendel boszorkányokra a II. k. 31. lap de strigibus . . . post ieuniam vero in modum crucis, in pectora et in fronte atque inter scapulas incensa clavi Ecclesiastica domum redeat.

Az u. n. capitis diminutio természetesen csak szabadokkal szemben alkalmaztathatott, s pedig ha tolvajságot követett el, a mennyiben meg nem tudá váltani magát. 41. cap. II. k.

Vége a talis elve szerint szabatik ki a büntetés a 47. §. értelmében a Si quis autem gladiis evaginato, alium quemlibet debilitaverit vel in oculo, vel in pede, vel in manu consimile sui corporis damnum patiat.

I. (Szt.) László király végzéseinek közt már nyomaira akadunk a mai becstelenítő büntetéseknél, a mennyiben rendeli decretumában, hogy az egyháziak rendjüktől megfosztassanak (V. ö. I. könyv 1. cap. II. k. 13. lap.)

A testi büntetések közül veretéssel rendeli fenyítendőnek ki vasárnapon vagy ünnepen elmulasztja egyházba menni. (I. könyv II. cap.)

Találunk továbbá elkobzásokat, börtönbüntetést (II. k. cap. 8. de jugulato homine), sőt a II. k. 12. cap. ha szabad ember kapott tolvajságban, 10 évnél idősebb gyermekei szolgaságba vettettek.

Hogy halálbüntetést látunk különben itt igen csekély okokért alkalmazva, okát az akkor felette elharpózott vagyonbátorság elleni bűnökben kell keresnünk, melyek meggátlását csak ily módon vélte a király kivihetőnek.

Az egyházi törvényekre is még mindig súly van fektetve (V. ö. I. k. 20. cap.). De muliere in adulterio deprehensa és 34. cap. Desatis factime meretricum vel strigorum.

Nem volt hiány tehát a büntetés alkalmazására szolgáló eszközökben, de igen a helyes alkalmazást közvetítő törvényekben, s a törvényhozás e téren legfeljebb új büntetési nemek behozatala által célzott újítást, vagy a már létezők alkalmazását kiterjeszté újabb büntényekre.

Lajos ugyan elrendeli a II. András cikkeihez adott végzése 19. articulusában: Filius pro excessibus patris non puniatur «Porro pro excessibus patris filius, nec in persona, imo nec in possessionibus, aut in rebus damnificetur aut condemnatur»; valamint Zsigmond is kimondja, hogy bárkit is csak azután lehet bebörtönözni, ha törvényszerűen elítéltetett (decretum secundum art. 7. §. 1. Sed si quis contra talem (s cilicet debitor, delinquens culpabilis aut maleficus) quicquam actionis habet, vel habuerit, id in praesentis iudicis sui ordinarii exequatur; prout retractis temporibus fieri in talibus, secundum regum nostri iustitiam consuevit: ita quod innaxii, pro nocentibus, nullo modo aggraventur) de elképzelhetni, mily kevés hatása lehetett az ily rendelkezésnek is ott, hol nem maga az állam büntet saját közegei által, s elképzelhetni mennyi visszaélés követhetett el, hogy egy ily intézkedés szükségét a király érezte «quod innoxii pro nocentibus nullo modo aggraventur.»

Ugyancsak Zsigmond király 3. decretuma 3. artban megszorító intézkedéseket hoz a tagcsontkitások ellen.

Hogy azonban a tagcsontkitások ezután is megmaradtak, igazolja már az is, hogy Ulászló II. decretuma 4. art. 14. §. hűtlenséggel sújtja a tagcsontkitásokat «praeter Banos Woywodas et alios honores ex confinibus Regni tenentes».

Ugyan ő a decretum 31. art. vízbefojtást rendel, kik mástól fogadnak el egyházi javakat mint a királytól, vagy a kik az országban patronatusi joggal bírnak.

A confiscatio ellen szól a Hármaskönyv I. r. 15. cím, ha a bűnös halállal büntetetik, midőn felsorolva a kivégzés egyes neveit (fures scilicet patibulo, praedones vero palo vel rota caeteri autem gladio iuxta scilicet eorum demerito sunt feriendi atque puniendi) az 1. §. így rendelkezik: «Bona vero et iura possessionaria ipsorum (si morte damnati fuerint) in filios; vel illis non existentibus in fratres eorum in generando efficaces, et sufficientes aut legitimos eorum successores derivantur.»

De mint önálló büntetést említi pl. a II. r. 16. C. 3. §. . . . praeterea illi, qui de membro capituli aut conventus tempore confectionis et sigillationis hujusmodi falsarum litterarum praesentes fuerint in beneficiorum suorum condemnaverunt.

II. Lajos VI. decretuma 23. c) a megégetést rendeli büntetésül a külföldi pénzek behozóira, egyszersmind az

ily pénz elkobzását is kimondván. (Coeterum, si qui extraneorum hominum monetas extra regnum de caetero importaverint et deprehendi poterint mox et de facto comburantur et incimerentur, pecuniaeque cusae ab eis anferantur).

S valamint László alatt a meglazult vagyonbiztonság volt oka az oly kemény törvényeknek, úgy I. Ferdinánd XX. decretuma 42. cikk. előrebocsátva, hogy az istenkáromlások mennyire elharapóztak, rendeli, hogy harmadszori feljelentés esetén «non minus quam homicidie ipsi vel alii malefactores puniantur.»

Már pedig Mátyás király III. decretuma 28. cikk 6. §. nyilván kimondja, hogy a gyilkos «pro ipso homicidio non possessionem aut possessiones et portiones possessionarias amittat; sed poena mortis sui proprii capitis puniatur», s így halálbüntetést rendel Ferdinánd az istenkáromlókra is az említett körülmény beálltán, s ugyanazon cikk 4. §. szerint «audientes vero blasphemari et non accusantes puniantur exactione trium marcarum.»

Miksa II. decretum 30. cikk a karózás büntetését szabja ki, az e cikkben meghatározott esetre.

Rudolf VI. decretum 34. cikk így szól «... ut mulieres nostrae gentis in castra quaestus aut alterius rei gratia non eant, sed viris omnem quaestum relinquunt. § 1. contrarium faciens; sacco inclusa in aquam proicitur et submergatur.»

Az újabb rendeletek közül, különösen VI. (III.) Károly II. decretumának II. cikke fontos, (Adhuc nonnulli casus prius notoris mortis poena puniendi statuuntur) hol a halállal büntetendő cselekmények egész sorozatát olvashatni.

Hosszadalmas volna azonban a hazánkban alkalmazott összes büntetési eszközöket egyenkint felsorolni. Szétszórtan találhatók azok az egyes törvényekben, de mondhatjuk, hogy alkalmaztatott a halálbüntetés és pedig sulyosbitással, vagy a nélkül; testcsontkító és fenytő büntetések, meggyalázó és megbecstelenítő büntetések, szabadságbüntetések közül régebben a száműzés, később rövidebb hosszabb tartamu börtönbüntetések, a vagyonbüntetések közül részint az egész vagyon, részint egyes tárgyak confiscatioja s különböző összegű bírságok.

A kivégzések az 1814. május 15-ki királyi leirat értelmében csak pallos vagy kötél által voltak végrehajtandók (V. ö. CSATSKÓ id. m. 66. l.)

SZLEMENICS id. m. 40. §. mint becstelenítő büntetéseket említi a pelengért, szégyenköt, nyakvas, forgó kalitka, hajlenyírás, míg a polgári szabadságot és javainkat megszorító büntetések közt: 1. felségi igazak gyakorlásának joga elvesztése; 2. törvény védelmének vagy egyespolgári igazaknak elvesztése; 3. alább rendbe szállítás; 4. száműzés; 5. határközé szorítás; 6. tömlöcz a) várbeli nehéz és alkalmatlan munkával; b) fenytő házbéli munkával és esetleg testi fenytéssel; c) nyilvános munkával egybekötött közönséges tömlöcz; d) puszta tömlöcz, 7. katonának adást sorolja fel id. m. 41. §. V. ö. CSATSKÓ, id. m. 58—68. lapig. PAULER, id. m. 192., 193., 195., 197. §. 207. §. 208. §. 222. §. 228. §.

Ilyenek voltak az előzmények, midőn a nemzet felébredve a megsemmisülés veszélyével fenyegető lethargiából, lázas sietséggel igyekezett kipótolni, a mivel századok alatt maradt el s e hátramaradás élénken volt érezhető a büntető törvényhozás érdekében.

A folyóiratok és önálló munkákban sürgették egy rendszeres büntető törvénykönyv életbeléptetését, illetőleg alkotását s e mozgalomnak lett eredménye az 1843. büntető javaslat általán a szabadság büntetések rend-

szerén épülve s büntetései közt a 8. §. találjuk. 1. Életfogytiglan tartó rabság; 2. határozott ideig tartó rabság; 3. fogság (arestum simplex); 4. közhivatalnok ítélet által kimondott elvesztése; 5. pénzbeli büntetések; 6. bírói megdorgálás.

Kihagyattak tehát úgy a halálbüntetés mint a testi büntetések, valamint a meggyalázó becsületbüntetések s a becsületnek ítéletileg kimondott elvesztése.

Már ez magában előnyére szolgál a javaslatnak, ha nem is tekintjük a javításokat, úgy a büntetés kiszabásában, mint a fogházak tervbe vett czélszerű berendezését és fegyelmét.

Látszik, hogy alkotóik mély tudományu, jeles készült-ségű férfiak voltak, telve az ügybuzgóság és nemes hév kölcsönözte lelkesedéssel, de a kik midőn azt megalkották, nem tekinték, hogy egy oly salto mortale-ja lenne a jogfejlésnek, minőt az összes nemzetek történetében alig találunk. Nem vették tekintetbe, hogy bizony nemzetünk általán még igen csekély fokán állott az intelligenciának, hogy a jogfejlés, mely minden izében organicus, egybefüggő ily gyökeres változásokat, csaknem rögtönösen eszközöltek, nem birandott meg, s hogy hazánk rendőri szempontban is oly igen alatt állott, hogy a személy és vagyonbiztonság elleni bűnök igen tetemes számat tettek; elannyira, hogy önkénytelen kétely támad lelkünkben, ha vajjon szerencsétlenség-e vagy szerencse inkább, hogy akkor a proponált javaslat keresztül nem vitethetett: ha meggondoljuk, hogy a jogfejlés szabályos menetének ily rögtönös változása legtöbbszörre megszüli a hatás ellenhatását s könnyen nagyobb, több rossz származhatik ebből mint a mennyi jó, hasznos elérni szándékoltatott.

Abstract tudományos szempontból vizsgálva, eltekintve a viszonyoktól, melyekre alkalmazandó lett volna, sok figyelemre méltót találunk különösen a börtönügy rendezése a büntetések helyes beosztása tekintetében, főképp, miután épen a börtönügy volt az, mely javítást leginkább várhatott.

A büntetés rendszer megállapítása, kifejtése az alkalmazásban az első részben foglaltatik, míg a börtön rendszerről a harmadik rész intézkedik.

Holtig tartó rabság rendeltetik a gyilkosság bűntényére a 110. §. a) g) pontjai esetében.

Egyik legsajátságosabb intézkedése a javaslatnak foglaltatik a 127. és 128. §-ban; sajátságosnak mondjuk azért, mert habár az eszme magában nem új, de különösnek találjuk az indokolást.

Az mondatik ugyanis az épen hivatolt §§-ekben hogy úgy a gyilkosság mint a szándékosan vagy vétkes vigyázatlanságból elkövetett emberölésnél, a szabadság büntetéssel a sértett fél örököseit illető pénzbüntetés is kötetendő össze és ugymond a 128. § minél szegényebb volt az a ki életétől megfosztatott, minél szükségesebb volt élete hozzátartozóinak táplálására; más részről pedig minél vagyonosabb volt a tettes, annál nagyobb lesz a fizetendő díj, husz ezer forintot azonban meg nem haladhat, mert az a szegénység fogalom nagyon relativ s a ki pl. egy felsőbb hivatalt tölt be, vagy bárki is minél többet keres, annál nagyobb kárt okoz, s árban különbséget szabni az egyesek életére, ha mindjárt a szegényebbet is becsülné magasabb fokra: csak fordítottja a korábbi vérdíjnak, mely annál magasabb volt, minél kitünőbb osztályából a társadalomnak származott az illető sértett.

Ugyanezen intézkedés a 190. §. 207. §-ban; életfogytig tartó rabság a 175. §. egy esetében; 391. §. a) h) eseteiben; 402. §. e) pontja; 406. §. 421. §. 403. §. 443. §.

A büntetéseknek minimum nem állapított meg, de meg a maximum, melyet ítéletében rendes körülmények közt a bíró nem haladhat túl.

De sokat vesz e különben helyes intézkedés értékéből az által, hogy a bűnhatalmazat és visszaesés nincsenek helyes elv szerint felfogva, mert a 86. §. szerint, ha egyszer több oly büntetést vonatnék ugyanazon bíró előtt bűnvizsgálat alá valaki melyekért még büntetve nem volt a bíró, a legsúlyosabb büntényre kimondott büntetést nem súlyosító eszközökkel arányosíthatja a bűnhatalmazata által beállott súlyosító körülményhez, hanem az enyhébb büntetéssel sujtandó többi büntények büntetései összeszámitatnak s ezek két harmada adatik a legsúlyosabb büntény büntetéséhez s csak annyi korlátozás tételik, hogy «az eképen megsúlyosított büntetés azonban meg nem haladhatja kétszeres mértékét azon legnagyobb ideigleni büntetésnek, melyet a törvény oly nemű büntetésekre rendelt, minő a megítélt büntetett legsúlyosbika volt» érezték azonban, hogy ily szabályzat mellett mily aránytalanul hosszú tartamu lehet a büntetés, mert hozzá teszi «sőt ha ezen kétszeres mérték huszonnégy évi rabságnál is többre menő, az összes büntetés huszonnégy évi rabságban lesz megállapítandó» s ugyanazon szabály irányadó a 86. §. értelmében a bűnismétlés eseteiben is.

Sőt a visszaesés is egész a kétszeres mértékig emelheti a rendes büntetést, a mennyiben az huszonnégy évet meg nem halad (93. §.)

Igaz ugyan, hogy a javaslat élethossziglani büntetéseknek is megenged súlyosításokat oly büntetteknek, melyekre a törvény holtig tartó rabságot rendelve a büntetés számbeli aránya feljebb nem emelhető (87. §.) mind a mellett gondoljunk az esetre, mily mérvű súlyosításokat kellene alkalmaznunk ott, hol gyilkosság gyújtogatással egyesülten vonatik büntetés alá és hogy az arány még sem lesz helyesen megtartva ez intézkedés daczára sem, hiszen a III. §. 18. illetőleg 22 évi rabságot rendel, egy ily büntényhez járulva pl. egy vagy több, a 320. §. szerint 10 évig terjedhető rabsággal sujtandó rablás, igazságérzetünk bizonyára élénken fel fog szólalni az ily intézkedés ellen, mely mellett az arányosság meg nem tartható a büntetés csak úgy szabotván ki, ez esetben is, mintha egy a 295. §. c) pontja szerint három évig terjedhető rabsággal büntetendő lopás concurrálna azzal az említett bünténnyel.

Ezen elv következetes keresztül vitele okozza azon további szerintünk legalább téves intézkedést, hogy miután a 9. §. intézkedése folytán fogság egy évnél hosz-

szabb időre terjedőleg nem mondható ki, a 86. 88. és 93. §. (vagyis bűnhatalmazat, bűnismétlés és visszaesés) oly büntethető cselekményeknél levén alkalmazandók, melyekre a §§-ok folytán egy évnél hosszabb tartamu büntetés, lenne kimérendő az 1 éven felüli rész arányos rabsági büntetésre változtatandó át és pedig a 36. §. szabálya szerint 3 napi fogság vétetvén egyenlőnek 1 napi rabsággal.

Ugyanezen átváltoztatásnak van helye a 23. és 24. §§ okban körülírt esetekben s mindez igen egyszerűen elkerültetett volna, ha az átváltoztatási és hozzászámítási theoria helyett a helyesebbet fogadták volna el, hogy a legsúlyosabb büntény vétessék alapul az arra alkalmazott büntetés arányosan súlyosíttassék minőségileg a szerint a mily más büntethető cselekményekért büntetendő.

Igy határozza meg az ausztr. büntetőt tkv. is 34. §: «Ha valamely büntettes több oly bünteteket követett el, melyek ugyanazon vizsgálat és elítélés tárgyát képezik, úgy őt azon büntett szerint, a melyre a súlyos büntetés van mérve, de a többi büntetésekre is figyelve kell megbüntetni.»

Azt helyesnek találjuk, hogy a fogság maximuma (egy év) megállapítva, de nem azt, hogy nincs minimuma megállapítva a rabságra nézve annál inkább, mert a 20. §. ugyis felhatalmazza a bírót, hogy rendkívüli körülmények közt, ha a törvény maga rabságot rendel, daczára, hogy ez bármily rövid ideig is tarthat, mégis alkalmazhat e helyett fogság büntetést.

Annál kevesebb az intézkedés jelentősége, miután maga a javaslat nyilvánítja, hogy egyik büntetésnek sincs becstelenítő jellege, míg az ausztr. b. tvkv. 26. §. büntett miatti bármely börtönbüntetéssel még más különös hatályokat is kapcsol össze.

A szabadságbüntetések végrehajtására törvényhatósági és kerületi börtönök, illetőleg fogházak szolgálandottak.

És pedig kerületi börtönt 10-et szándékoztak felállítani: Léván, Keszthelyen, Budán, Kassán, Nagy-Károlyban, Nagy-Váradon, Miskolczon, Szegeden, Aradon és Pozsegában. (V. ö. III. rész 372—381. §.)

Börtönrendszerül a magányrendszer választott, miután úgy a magány mint a hallgató rendszert élénk vita tárgyává tették az 1841. december 11-én tartott IV. és 1841. december 13-án tartott V. ülésen (V. ö. az országos választmány idézett számú üléseinek jegyzőkönyveit a 7—11. lapokon.)

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Végrehajtási per a kisebb polgári peres ügyek bírósága előtt.

Az 1878. évi február 4-én kelt miniszteri rendelet 21. s illetve 28. §-a szerint a kir. közjegyzők által felvett végrehajtható közokiratokra, mennyiben a kötelezettség tárgya 20 frtot meg nem halad, a községi bíróságnál, ezen felül pedig 50 frtig a községi bíróságnál alá nem tartozó kisebb polgári perek bíróságánál kérelmezendő a végrehajtás.

Ezzel a szabály véget ér, s mintha a rendelet szerkesztői az 1874. XXXV. törvczikket nem is olvasták volna, az ennek rendelkezései folytán felmerülhető kontroversiákat egészen mellőzték; pedig van több rendbeli ilyen.

Igy az idézett törvény 112. §-a következőleg szól:

«a végrehajtási kérvény beadására, valamint a végrehajtás elrendelése, s a további eljárás mennyiben jelen törvény eltérőleg nem rendelkezik, — a polgári törvénykezési rendtartás szabályai szerint történik.»

Áll-e ez a kisebb polgári perekre? Nézetem szerint: nem, s ott hol a polgári törvénykezési rendtartásról szól a törvény a kisebb polgári perekben való eljárás szabályai alkalmazandók. Habár ezt sem tartotta, — mint kellett volna — kimondani szükségesnek a miniszteri rendelet, s ennél fogva ha nagyon szörszálhasogatók akarnánk lenni azt is mondhatnók, hogy más intézkedés nem tételvén, a törvény rendelkezései szörszerint alkalmazandók, de ha ezen túl is tesszük magunkat, s elfogadjuk, hogy itt a kisebb polgári perekre szabályozott eljárás szolgál irányadóul — még csak felében oldottuk meg a kérdést, vagyis csak abban vagyunk tisztában, hogy a végrehajtást e szerint kell teljesíteni, annak kérése és elrendelésének módjára azonban még semmi utmutatónk sincs, mert a kisebb polgári peres ügyekben való eljárásról szóló 1877. évi XXII. t.-cz. 68. §-a szerint: a végrehajtást a bíró az ítéletben rendeli el, s a kiküldött az ítéletben megnevezendő, ki a végrehaj-

tást a nyertes félnek nála szóbelileg vagy írásbelileg történt jelentkezésére foganatosítja.

Tehát a kisebb polgári perekben a végrehajtás elrendelése külön nem kérelmezendő, hanem az az ítéletben hivatalból rendelendő el. Ámde a fennforgó esetben nincs ítélet, melyben a végrehajtás el lenne rendelhető; kérdés, miként kell annak kérelmezése és elrendelése körül eljárni? — jelesen: lehet-e azt szóval kérni, s kell-e a bírónak formális végrehajtást hozni? Itt ismét csak kombinatio útján lehet szabályt alkotni.

Nézetem szerint a végrehajtás kérelmezhető ugyan szóval is, de ez esetben mulhatlanul jegyzőkönybe veendő, mert ez szolgál a végrehajtás elrendelésének alapjául, ennél pedig írásbeli okmány alig nélkülözhető. Az sem szenved nézetem szerint kétséget, hogy a végrehajtási végzés írásba hozandó, s a végrehajtást szenvedőnek kézbesítendő, mert e végzés szolgál kifogásainak alapjául. Itt tehát a dolog természetéből folyó eltérésnek kell az 1877. XXII. törvény-czikktől helyt foglalnia, s azért bizony, ha a miniszter jogositva érezte magát a törvényt pótolni azzal, hogy a közjegyzői okmányok alapján való végrehajtást annak keretébe felvette, már csak azért is szükséges lett volna a részletekbe is bocsátkozni, hogy a különböző magyarázatoknak s az ennek folytán származó eltérő eljárásoknak elejét vételessék.

A közjegyzői törvény 116. §-a szerint a kifogások feletti tárgyalás a bíróság minőségéhez képest sommás uton vagy jegyzőkönyvileg történik.

Az általunk fentebb felállított elvnel fogva természetesen találjuk, hogy a kisebb polgári perek bírósága a részére előírt eljárási szabályok szerint tartozik eljárni. Habár ezt is csak kombinálni kell.

A 114. §. szerint: a végrehajtást szenvedőnek jogában áll az okirat valódiságát az ellenfélnek kínálandó, de általa vissza nem kínálható fősküvel bizonyítani.

Kombinatio útján itt is a dolog természetéből kifolyónak tartjuk, hogy miután a községi bíróság elé tartozó ügyeknél az eskü általában ki van zárva, az ez esetben sem alkalmazható; jóllehet elismerjük, hogy az 1874. XXXV. törvényczikk — mint kivételes törvény — szövegének határozott rendelkezését tekintve ehhez is szó fér; s azért kétszeres hiba az intézkedés hiánya.

A 119. §. szerint: «A végzés ellen a törvénykezési szabályok szerinti jogorvoslatnak van helye».

Az általunk felállított elvet ez esetre is alkalmazva, abban a véleményben vagyunk, hogy ez esetben is a kisebb polgári perekben való eljárás szabályai alkalmazandók; tehát a községi bíróságok által elintézett ügyekben a járásbíróhoz való felebbvitelnek más ügyekben semmiségi panasznak van helye.

Végül a 121. §. szerint: «ha a kifogás alapjául felhozott tények valótlansága kiderül, vagy az tűnik ki, hogy a kifogás egyedül a végrehajtás késleltetése céljából tétetett, a kifogást tevő fél 1000 frtig terjedhető bírsággal büntetendő».

Ugyan mi történnék ha egy szolgabíró egy 25 frtos ügyben 1000 frt bírságot szabna a félre, mely határozata ellen még jogorvoslatnak sem lenne helye. Minden megtörténhet a nap alatt, és még azt sem lehetne reá mondani, hogy az illető nem a törvény szerint járt el.

Azon sok felületesség, melyek a kisebb polgári perekben való eljárásról szóló törvényt jellemzi, s mely kétségkívül homlokegyenest ellenkező eljárásoknak nyit tért, melynél fogva minden járásban más törvény lesz, — a miniszteri rendelet által betetőztetett, mint azt kimutatni szerencsénk volt.

Válasz.

(A „Magyar Jogász” című lapnak.)

I.

E lapok 24. számában a törvénykezési szemlében megjelent azon cikkemet, ha vajjon van-e joga az előjegyzett tulajdonosnak tulajdonkeresettel élni? a „Magyar Jogász” lapszemléjében bírálat alá vétén, írói reputatiom érdekében tanácsolja, hogy mennél ritkábban írjak ily cikkeket. Én ugyan nem vindikálok nézeteimnek oly csatlanságot, hogy az ellennézetüre csaknem az abszurditás belyegét süssém rá, sőt nemcsak igen szívesen meghallgatom az ellennézetet, hanem ez által magam kapacitáltatni is engedem, mint azt műveim is tanúsítják, melyekben több esetben őszintén bevallottam, hogy egy vagy más kérdésben vallott nézetemtől eltértem. Azonban a jelen esetben a «Magyar Jogász» érvei nézetem helytelenségéről egyáltalán nem győztek meg.

Azt mondja a «Magyar Jogász», hogy az előjegyzés által feltételes jog szereztetik; tehát az csak a halasztó feltétel bekövetkezte után érvényesíthető. Ez nézetem szerint nem áll. Ha valamely jog megszerzése halasztó feltételtől tétetik függővé, e feltétel bekövetkeztéig a jog meg nem szereztetik, hanem az illetőnek egyszerű igénye van, az előjegyzés által azonban nem ily igény, hanem jog szereztetik, a feltételeség tehát nem a jog érvényesítésére, hanem annak tartamára vonatkozik; vagyis feltételes e jog azért, mert ha bizonyos határidő alatt nem igazoltatik, az ellenfél kértére kitörölendő, míg azonban ez be nem következik, a jog érvényesítése semmi feltételhez sincs kötve.

Azt mondja továbbá a «Magyar Jogász» ha az én nézetem állana, az előjegyzett tulajdonos el is idegeníthetné a birtokot. El bizony, és el is idegeníti, és ez elidegenítés folytán az új szerző tulajdonjoga be is kebeleztetik. És hogy ez így van, és törvény szerint van így, a felett a telekkönyvi rendelet 75. §-ának határozott rendelkezése után kétség alig lehet. Ha valakinek módjában áll, az ország különböző részeinek telekkönyveibe betekinteni, tapasztalni fogja, hogy mily mindennapi eset az, egy előjegyzett tulajdonos után három, négy tulajdoni bekebelezés következik. Minek oka igen közel fekszik. Köztudomású dolog ugyanis, hogy nálunk az okmányok igen tekintélyes része nem szakértők által készíttetik, minek azután következményei azon gyakori esetek, hogy azok alaki hiányban szenvedvén, e miatt csupán előjegyzés engedtetik. Az illető azt hiszi, hogy így minden rendben van, további lépést nem tesz, élvezi a birtokot, utóbb eladja másodiknak s ismét harmadiknak, s az első évek hosszú során át folyton előjegyezve marad.

Végre ama kérdésemre, hogy mi történnék az esetben ha egy jogosulatlan harmadik fél van a birtokban? A «Magyar Jogász» igen egyszerűnek látja a választ s azt mondja, hogy először igazolni kell az előjegyzést, s azután lehet a jogosulatlan birtokost megtámadni. Csakhogy azt feledte ki a számításból, hogy az igazolás nem mindig olyan egyszerű dolog, annak gyakran évekig tartó per útján kell történnie, s az alatt a bitorló pusztíthatja a birtokot. De gyakran az igazolás valamely feltételtől van függővé téve. Igen gyakori eset ugyanis, hogy a szerződésben a vételár lefizetésére gyakran éveken át folyó határidők vannak kikötve, s ki van mondva az is, hogy míg a vételár le nem fizettetik, a tulajdonjognak csak előjegyzése engedtetik meg, már most az illető birtokba veszi az ingatlant, s akkor veszi észre, hogy annak egy jelentékeny parcelláját más tartja elfoglalva. Előjegyzését majd csak a vételárnak évek során át teljesített lefizetése után igazolhatja, addig tehát a «Magyar jogász» véleménye szerint tünni tartozik, hogy birtokán szomszédja jogosultság nélkül, garázdolkodik. Ez lenne azután igazság!

Ezek folytán engem a «Magyar Jogász» érvei nézetemtől nem csak el nem tántorítottak, hanem jobban megerősítettek.

II.

Egy másik számában a közszerzeményi vagyonban való öröklésről e lapok 23. számában irt cikkemben kifejtett nézetet ugyan a «Magyar Jogász» is helyesli, de azt mondja, hogy abban nincs igazam, hogy e részben a legfőbb ítélőszék gyakorlata ingadozó lenne, s hivatkozik HERCZEGH MIHÁLY tanárnak az öröklési jogról irt jeles művére. Annak felismerésére, hogy mi a gyakorlat, nem kell nagy tudomány, de legyen a tudomány bármily nagy is, nem elég arra, hogy általa meglehetne tudni mi a joggyakorlat, ehhez első sorban alkalom kell arra, hogy valaki a legfőbb törvényszék határozatait nyilvántarthassa. HERCZEGH tanár urnak erre állásánál fogva alig van közvetlen módja, míg nekem főleg örökösödési ügyekben, melyek majdnem kizárólag a kir. tábla azon tanácsában tárgyaltnak, melynek egyik igénytelen tagja vagyok, erre igen bő alkalmam van, és miután saját referadaimon hetenként mennek ilyen ellenmondó határozatok keresztül, engem a világ legnagyobb tekintélye sem fog arról meggyőzni, hogy a legfőbb ítélőszék e részbeni eljárása nem ingadozó. Különben HERCZEGH a «Magyar Jogász» által idézett helyen nem is állítja, hogy a legfőbb ítélőszéknek e részben megállapodott gyakorlata volna, hanem egyszerűen elmondja nézetét, s a jegyzetben hivatkozik a legfőbb ítélőszék egy határozatára. Hogy azonban ha ellenkező nézetben lett volna, épen úgy hivatkozhatott volna egy másik ellenkező határozatra, arról meggyőződhetik a «Magyar Jogász» ha a «Magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés» című művem 269—270. lapján foglalt határozatokat megtekinti, hol az ellenkező határozatok indokolásokkal együtt közölve vannak.

Ezzel tartoztam, nehogy ama vádat elismerni lássam, hogy légből kapott tényeket mint valókat állítok fel, s ez által a közönséget tévutra vezetem.

III.

Végre 141. számában azt mondja a «Magyar Jogász» hogy az özvegyi jog kérdését eddig csak HERCZEGH oldotta helyesen meg, azonban tőle ZLINSZKY-ig s ettől kezdve TELESZKY-ig szent borzadálylyal és kimélettel látszanak azt kerülni. Nem szorult ugyan TELESZKY reám, hogy védelmem alá vegyem, de még sem mellőzhetem, mint jellemzőt felemlíteni, hogy a «Magyar Jogász» épen akkor vádolja azzal TELESZKY-t, hogy e kérdést szent borzadálylyal kerüli, midőn néhány sorral odább az övegyi öröklés tárgyában a magyar jogászgyűlés által hozott határozatot dicsérettel emeli ki, s azt mint igen helyes nézetet veszi pártolása alá. Azért mondjuk ezt jellemzőnek, mert *a mondott határozat a magyar jogászgyűlés által épen TELESZKY-nek alaposan indokolt indítványa folytán hozott*, kit e kérdés szent borzadálylyal való kerülésével vádol. Hogy a magyar öröklési jog szabályozásáról irt művében mért nem foglalkozott TELESZKY e kérdéssel? annak oka valószínűleg ugyanaz lesz, a mi annak, hogy hasontárgyu művemben én nem foglalkoztam vele, vagyis az, hogy az özvegyi jog tulajdonképen nem az öröklési, hanem a házassági vagyoni jogok, s így a családjog körébe tartozik, mint azt UNGER-nek a «Magyar Jogász» által idézett műve is tanúsítja, — de főleg nem tartozik ama keretbe, melyet az akadémia által kitűzött kérdés, melyre műveink mint pályamunkák irattak, felállított, s mely következő volt: «fentartandó-e tekintettel sajátlagos viszonyainkra az ősi és szerzett javak közötti különbség az örökösödésnél, s ha igen, mily alakban?» E kérdés keretében kellett mozognia művemnek, s ez volt oka, hogy az özvegyi jog kérdésébe bővebben bele nem mehettam, hogy azonban az özvegyi öröklés elől, mennyiben e kérdés keretébe tartozik, ki nem tértem, arról művem 368—370. lapja tanusodik.

Zlinszky Imre.

Egy fontos kérdés a gyámügyi törvény köréből.

E kérdés egy felmerült eset alkalmából lépett előtérbe, mely eset gyakrabban is előfordulhat, s azért czélszerű lesz annak megoldását e lapok hasábjain megkísérteni, s ez által másoknak is alkalmat nyújtani, hogy ahhoz hozzá szólhassanak.

N. hosszabb idő óta eltávozott a községből, s holléte nem tudatik, de annyi idő még nem telt el, hogy holtta nyilvánítása eszközölthetessék. A mult évben egy örökség szállt reá testvérétől, ki van jogositva, hogy ennek a távollevő részére leendő átadatását, vagy szükség esetén perrel leendő megítéltetését és birtokbavételét eszközölje?

Erre a természetes felelet lenne, hogy: a távollevő gondnoka.

A dolog azonban nem oly egyszerű, mint az első pillanatra látszik.

A gyámsági törvénynek a gyámoltak és gondnokoltak képviseltetéséről szóló 87. §-a e részben következőleg intézkedik.

«A gyám és a 28. §. a) b) és c) pontjai esetében a gondnok képviseli a kiskorát, illetőleg a gondnokoltat minden peres és azon nem peres ügyekben, melyekben a képviselet nincs kizárva;»

«a 28. §. d) és e) pontja... esetében a gondnoki képviselet a vagyonkezeléssel kapcsolatos ügyekre szorítkozik.»

A távollevők a 28. §. e) pontjában említettnek, tehát az utóbbi kategóriába vagyis abba tartoznak, melyben a gondnoki képviselet csak a vagyonkezeléssel kapcsolatos ügyekre van szorítva. Ámde nem vagyonkezelésről, hanem vagyonszerzésről van szó, kérdés: illeti-e a gondnokot a képviselet?

Azt hiszem, hogy ennek mindenesetre módját kell találni, s ha a törvény hiányos, nem lehet tért engedni annak az eshetőségnek, hogy valamely vagyon uratlan maradjon, vagy teljesen jogosulatlan kézbe kerüljön.

És ez nézetem szerint e törvény keretén belül is eszközölhető.

Törvényeink szerint ugyanis az öröklött vagyon nem birói átadás, hanem a törvény erejénél fogva (ipso jure) szereztetik meg; a mint tehát az öröklés megnyílt, a vagyon az örökös tulajdonává válik; s így a gyám mint ki a távollevő vagyona kezelésére hivatna van, azt annak nevében ipso jure birtokba veheti; s annak átadását, vagy ha abban gátoltatnék per útján való megszerzését, mint a vagyonkezeléssel kapcsolatos ügyét, melyben törvény szerint a távollevőt képviselheti, eszközölheti; tehát a távollevő nevében úgy peren kívül megteheti az átadásra kellő lépéseket; valamint akár mint fel- akár mint alperes perben is állhat.

Én csak a törvény ily magyarázatával tartom a vizás helyzetből való kibontakozást lehetségesnek. A kérdés azonban gyakorlati és elég fontos arra nézve, hogy mások is szóljanak hozzá.

Különfélék.

(A magyar jogászgyűlés) állandó bizottsága f. hó 22-én tartott ülésében, tekintettel a jelenlegi bizonytalan politikai viszonyokra és a küszöbön álló országos választásokra, melyek a jogászgyűlésnek f. évi szeptember végére kilátásba vett egybehívását lehetlenné teszik, és tekintettel arra is, hogy az őszi vagy téli időszak a jogászgyűlés megtartására legkevésbé sem alkalmas, — az előre nem láthatott rendkívüli gátló körülmények folytán: a hetedik magyar jogászgyűlés megtartását a jövő évre elhalasztotta; egyuttal a vélemények beküldésére kitűzve volt határidőt f. é. deczem. 31-ig meghosszabbította.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre . . . 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre . . 3 .

TARTALOM: A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozóky Alajos, nagyvárdi jogtanár urtól. — Jogirodalom. Szathmári urtól. — Az aradi ügyvédi kamara felirata a képviselőházhoz. — Törvénykezési szemle: Az előjegyzett tulajdonosnak a birtok átadása iránti joga. Schnierer Gyula, oszt. tan. urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

Az európai népek története folytonos haladást tüntet fel a decentralisált állapotból a centralisált felé. A central., mint a helyi souverenitás, individuális uralom megsemmisítője s az erős *egy akaratu* állam uralmának megalapítója a locais uralom romjain tűnik előnkbe és egyébnek nem tekinthető *politikai ágában* ama birónál, aki *anarchiából rendet és szabadságot* alkotott a szenvedőknek. Erénye és becse e részben kétségtelen. A central. nagy feladata vala ama középkori állam megdöntése, mely az egésznek szétforgácsolása vala egyes, különleges részekre.¹⁴ A községek souverén államok voltak, az egyesek elszigetelten független léttel bírtak.¹⁵ A feudál nemesség, a papság, a községek egészen eltérő törvények, szokások s állással bírtak — minélfogva különleges társadalmak valának, melyek mindegyike *saját rovására* kormányozta magát, saját szabályai és hatalmával.¹⁶ Mindezek érintkeztek egymással, de nem állának valódi unióban, nem képeztek tulajdonképi nemzetet, még kevésbbé *államot*, mivel hiányzott a centralisált kormány, mely erős lett volna törvényeit végrehajtani — s ime itt az oka a confusiónak és a haladás összes nehézségeinek.¹⁷ Mindezen elemek egységgé lett fusiója a modern társadalom lényeges jellemvonása. E társadalom a XVI. században szülemlett meg.¹⁸ Már a XV. század főtörekvése vala az *általános érdekek* felkarolása s eltemetése a *különlegesség* szellemének, *tehát centralisáció*.¹⁹ Amit a XV. század csak előkészített, azt consumálta s befejezett ténynyé emelte a XVI. és XVII. század. A diplomácia a XV. században szülemlett meg Európában²⁰ s ez kedvező hatalma vala a királyság megerősödésének.

Az új korszak a rend és egység korszaka, valamint az elmúlt ennek ellenkezője volt. Az államhatalom centralisációja a XVI. században meg majdnem mindenütt végbe.²¹ Ezentul nincs elszigeteltség, minden társadalmi

viszonyban *belső érintkezés* fordul elő, az addig elszigetelt tényezők egy és ugyanazon organismus testrészei. A középkori feudál társadalomból azonban nem az alkotmányos korszak államrendje nőtte ki magát, — megelőzte ezt az absolut államforma. A római császári jog elve: „quod principi placuit, legis habet vigorem” — az őskorból felélesztetett s mint szükségképi államtörvény hirdettetett.²² XIV. Lajos és II. Fülöp példáját utánozták az összes német dinastiák.²³ A király nem tekintette magát többé az állam fejének, mely az államtest egy tagja, hanem saját személyét és az államot identifikálta s magán kívül más jogosult államrészverőt nem ösmert. E politikai alapeszme természetes folyamának az következett, hogy az állampolgárok, félre téve saját akarataikat helyettök más gondolkozott és cselekedett, a viszony kiskoru gyermekek és apjuk viszonyához hasonlított a peculium jogának gyakorlása előtt. Ez volt a rendőri állam fénykora. A XVIII. század törvényhozása és igazgatása, mely mindent hatásköréhez csatolt, megvetve helyi érdekeket, régi szokásokat — mindent saját eszméje szerint intézett el.²⁴ Az államigazgatásban, mely kizárólag egy tisztviselői kasztra támaszkodott (nem úgy nálunk), befejezett administratív central, állott elő.²⁵ Az alkotmányos korszakot közvetlenül megelőző rendőri állam alapeszméje ez vala: gondoskodás a nép jólétéért, de nem úgy, hogy rábízta volna *azt tenni* mit önmaga képes lett volna, hanem a gondos és mindenható apa módjára kierőszakolta gyámoltjain mindazt, a mit rájuk nézve hasznosnak ítelt.²⁶ Szilárd alapot azonban az absolutismus mindenhatósága Európában nem nyerhetett, mert régi *jognézletek* és megerősödött *institutiók*, mint természetes ellenei szálltak vele sikra. Legelőször az angol nemzet egyesülve Orániai Vilmostal lerázta magáról a zsarnokság nyögét s megalkotta a culturjogállam rendszerét. Ez államalkat diadala a britt fajnál nem vonta ugyan közvetlenül maga után a continensen is uralmát — ámde az állami mindenhatóság itt is elmulása felé kezd vala megérni. Elve már a francia forradalom előtt túlélté magát s a forradalom támadásának többé nem birt ama államalkat ellent állani. Oroszország kivételével a continensen majdnem mindenütt kényszerítettetett a szabad szellemű népontudatnak meghódolni.

Ámde az állam mindenhatóságának megszűnése még nincs összefüggésben *minden* centralisáció elvetésével, mert a central. *bizonyos foka* minden nemzetnél, *bármely legyen is államalkata*, — okvetlenül szükséges az *összefüggés* fentartása s a *jó igazgatás* biztosítása végett.²⁷ Ennélfogva a centralisáció absolut tagadása az

¹⁴ En fait, la plupart des seigneurs féodaux étaient complètement indépendants de la royauté, un grand nombre la connaissaient à peine de nom, et n'avaient que peu, ou point de relations avec elle: toutes les souverainetés étaient locales, indépendantes. GUIZOT. Histoire de la civilisation en Europe. X. kiad. Paris. 1868. 267. l. Ugyazinté TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 87. l.

¹⁵ Cette société n'était qu'un contrat et ce contrat n'avait pas de juges. D. WHITE, id. m. 8. l.

¹⁶ GUIZOT, U. ot 272. l.

¹⁷ TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 87. l. GUIZOT, id. m. 299. l.

¹⁸ GUIZOT, id. m. 301. l.

¹⁹ GUIZOT is, u. o.

²⁰ U. o. 311. l.

²¹ U. o. 351. l.

²² BLUNTSCHLI, Allgem. Staatsrecht. I. k. 387. l.

²³ U. o. 389.

²⁴ BRATER, Deutsch. Staatswörterb. II. k. 400. l.

²⁵ BRATER, u. o.

²⁶ LORENCZ STEIN. Die Lehre von der inneren Verwaltung. Stuttgart. 1866. I. k. 20. l.

²⁷ Mondja BARROL: «il est impossible de concevoir une société sans une central. quelcon que, car toute société se forme d'une certaine pertion de forces. 311. Im Staate muss die sittliche Gemeinschaft noth-

ember szabadsága és sociabilitásának tagadását foglalja magában.²⁸ A főfeladat tehát a central. *fokának* meg-alapítása, melynek *változnia kell* a terület nagysága, a népesség tendenciái, jelleme, műveltsége, szokásai végül politikai és gazdasági viszonyai szerint. A mely állam a szétforgácsolás csiráit rejtí magában, ott *erősebb* central. szükséges — mint ott, hol az egység távol van minden veszélytől. Az emberi társadalmat egyébiránt mindig kisebb nagyobb mértékben különböző természetű veszélyek fogják fenyegetni s ekkor ugyanazon kezekbe egyesítése lehető legtöbb hatalomnak — *szükségessé lesz*. Ez azonban *kivételes* remédium. A legszabadabb nemzet is elfogadhatja a politikai szükséghez képest, a dictaturát, de vigyázzon — *hogy az eseményből állandó tény ne váljék*.²⁹ Ha az államban egy a nemzetiség, vagy több egész törzs vagy törzsek részei hosszú idő óta együtt élve, egy célú, rokonszenves testté forrtak össze — *nincs ok* a befejezett centralisációhoz folya-modni;³⁰ de nem is ajánlatos expédiens, mert alább be fogom bizonyítani, hogy a társadalmi osztályok surlódásai, ellenségeskedései megelőzésének legbiztosabb eszköze a szabadság s nem annak ellenkezője.

A centralisáció értéke általános törvényének meg-alapításával még nincs a feladat megoldva, a mennyiben válaszolni kell a közigazgatási central. védőinek, hogy elveik hamisak, és a mai Európában jogellenesek, a cultur jogállamban veszélyesek s így elvetendő, — feladat továbbá a törvényhozás jogköre határainak kijelölése és azon igazgatási ágak ösmertetése, melyekben a central. elve a természetes szükségesség folytán becsesnek s követendőnek ítéltető. E pontban foglaltatik jelen értekezésem iránya s rendszere. Mindazon tárgyakra azonban egyenlő terjedelemben nem leendek figyelemmel, a mennyiben ily keretű munkálat jellegéhez mérten behatólag csakis az administratív centralisáció természete és befolyásáról értekezhetem — amit is alap-feladatombul tűztem, — az egyes igazgatási ágak között a *rendészeti igazgatás* viszonyát a centralisációhoz kime-ritőbben tárgyalandó — az igazgatás többi ágazatainál inkább csak utalásokra szorítkozandó, a törvényhozás természetszerű jogköre az általános tételekből ez érte-kezet szelleméből léssen kimagyarázható.

Vezéreszmém az, hogy e korszaknak s különösen a magyarnak *nem* a centralisáció *erősítése*, hanem *mér-séklése* feladata. És örömmel hivatkozom e helyt Fox e szavaira: «I believe the love of political liberty is *not* an error; but if it is one, I am sure I shall never be converted from it. If it be an illusion it is one that has brought forth more of the best qualities and exertions of the human mind than all other causes put together, and it serves to give an interest in the affaires of the world, which, without it would be insipid.»³¹

(Folytatása követh.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvényszéki bíró.

zwendig als personificirte oberste *Autorität*, als alles dirimirende und verbindende Macht auftreten, als Obrigkeit begabt mit öffentl. Gewalt, Herrschaft und Majestät, denn ohne die *ultima ratio* dieser Attribute ist die rechtliche Ordnung des gesellschaftl. Chaos unmöglich, ohne sie kann die Gesellschaft nicht zu schlechthinigem Feststehn in Ordnung gelangen, — *Staat werden*. ALBERT E. FRIEDRICH SCHÄFFLE. Das gesellschaftl. System der menschlichen Wirtschaft. III. kiad. I. k. Tü-BINGA. 1873. 30. l. I. még M. BLOCK, Dictionnaire. I. k. 623. l.

²⁸ Il n'est personne qui n'accepte la centralisation *pour certains* objets et dans une proportion quelconque. VIVIEN, Études I. k. 40. l.

²⁹ ODILON BARROT. id. m. 33. l.

³⁰ A central. terjedelme fokának általános törvényét ekkép alapítja meg VIVIEN: «celon le génie des peuples, leurs moeurs, leurs traditions historiques leur situation géographique même, la central. s'étend ou se resserre, et l'on s'explique aisément l'extrême développement qu'elle a prise en FRANCE.» Id. m. I. k. 43. l.

³¹ Egyik levelében lord Hollandhoz.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Folytatás.)

MEYERSBURG mindezek után azon következtetésre jut, hogy jobb lenne a köteles rész intézményét egészen megszüntetni, mint az eddigi uton a római vagy francia joghoz csatlakozva tovább haladni, mert hasznos következményei nem állanak helyes arányban káros hatásaival. Másrésről sem a tapasztalásnak, sem a jogi öntudatnak nem felel meg az az eljárás, miszerint a legtöbb újabb törvényhozás a római jognak egyes ide tartozó intézkedéseit eltávolítja, a nélkül, hogy azoknak egészséges alapeszméjét tovább kifejtene. Ide számítja névszerint a korábbi házasságból származó gyermekek oltalmát a mostoha szülő kedvezményezése ellen, melyet a római jogn kívül csak a code civil ismer, továbbá az újabb törvényekből többnyire kiküszöbölt ama lehetőséget, miszerint ismétli házasságrólépés esetében a házastárs a törvényes osztályrésztől vagy a köteles résztől meg-fosztható, végre ama jogositványt, mely szerint ocsmány személyek ellen föllépni lehessen, mely jog tudvalevőleg a testvéreket illette, de ezen egyoldalú alakjában helyesen meg lett szüntetve. Az ember igen könnyen kísértetbe jön, ugymond, hogy párhuzamot vonjon ama törvényes fiction alapuló erkölcsi kötelesség között, mely szerint az örökhagyó talán gazdag felmenőinek, insé-gben lévő házastársa vagy testvérei rovására, hagyatéká-ból bizonyos, a körülményekhez képest csak nehezen nélkülözhető, részt *tartozik* hátrahagyni, és azon koránt-sem ritka eset között, midőn valaki az általános jogér-zületet az által sérti meg, hogy közel rokonai mellőzé-sével ágyasának, vagy oly személynek, a kivel házasság-törésben élt, hagyja egész vagyonát vagy annak nagyobb részét. Az *érdemtelenség* jogintézménye, mely eddigi alakjában csaknem jelenlétektelen bővebben lenne kifej-tendő, mert *itt lehetne* a római köteles rész intézményének alapját képező, erkölcsileg igazolt eszmét sokkal helyeseb-ben és nagyobb terjedelemben megvalósítani. Magára a *köteles-rész jogra* vonatkozólag azonban csak az ausztriai polgári törvénykönyv 765, 766, 795. §§-ában kimondott tételt ismerheté el jogosultnak, s hogy t. i. a szülőknek, gyermekeknek és a házastársnak a szükséges tartás a hagyatékából mindig kiszabandó.

Positiv javaslatait a következőkben foglalja össze:

1. Az eddigi köteles rész helyett az ausztriai polgári törvénykönyv 765, 766, 795. §§-ának analógiája szerint az arra szoruló lemenők, felmenők és házastársak csak a szükséges tartást követelhessék a hagyatékából, egyéb-kép pedig az örökhagyónak teljes végrendekezési sza-badsága legyen a 2. és 3. pont alatti megszorítások mellett;

2. a római jog és a code civil analógiája szerint meg kell állapítani, hogy a második házasságra lépő szülő új házastársának nem nyújthat vagyoni előnyö-ket a korábbi házasságából származott gyermekek rová-sára, ha nem forog fön ezek ellen valamely az eddigi kitagadási okok analógiája szerint construálandó szemre-hányás;

3. az eddigi kitagadási okok, melyek körülbelől akként lennének megállapítandók, mint a szász codex 2575, 2576. és 2582. §§-ában, megtartandók, de mint *érdemtelenségi* okok, tehát azon hatással, miszerint ezek-nek fönforgása esetében az illetők az örökségből telje-sen kizárhatók, egymással azonban azon módosítással is, miszerint az örökhagyó a saját maga iránt tanusított hálátlanság miatt végrendeletében az illetőknek megbo-csáthasson.

Esetleg pedig, ha már a római jogi köteles rész-

hez való szorosabb ragaszkodás föntartandónak találtatnék, annak lényegesebb hiányait a következő intézkedések által kellene enyhíteni. Meg kellene ugyanis tartani az 1. pont alatti igényt még a köteles rész netaláni megsértése esetében, mely miatt a megsértett szükség örökös föllépni találna, valamint meg kellene tartani a 2. pontban foglalt határozmányt még pedig a kitagadási okok olyatén szabályozása mellett, mint a hogy 3. pontban van érintve, és ki kellene terjeszteni az érdemtelenségi okokat, továbbá

4. a köteles rész nagyságát lemenők között a törvényes osztályrész $\frac{1}{4}$ -ére szorítani, felmenőknek és a tuléllő házastársnak pedig a szintén csak egy $\frac{1}{4}$ -et tevő köteles rész tekintetében csak életfogytiglani haszonélvezési jogot kellene adni, ha pedig a lemenők távolabbi rokonokkal vagy idegen személyekkel találkozónak össze, köteles részök a törvényes osztályrész $\frac{3}{4}$ -ében állapíttassék meg;

5. meg kellene engedni, hogy lemenők között az örökhatyó elrendelhesse a köteles rész kifizetésének legalább 10 évi elhalasztását a szokásos kamatok mellett;

6. meg kellene lemenőknél engedni, hogy további leszármazók nélküli elhunytok esetére a köteles rész is hitbizományilag terheltethessék;

7. a kötelesrész tekintetében fenálló conferálási kötelezettséget akként kellene kibővíteni, miszerint lemenők, ha más lemenőkkel egybetalálkoznak, köteles részökbe egyáltalában mindent be tartozzanak maguknak számíttatni, a mit az örökhatyó bebizonyíthatólag reájuk fordított.

Ezen javaslatát azonban MEYERSBURG nem akarja megdönthetetlennek tekinteni, sőt beismeri, hogy többféle javítás is fér még. Magyarázat s mintegy indokolásképpen a következőket kívánja megjegyezni.

A szükséges tartásra szoruló szükségörökösök igénye, mely a körülményekhez képest jóval nagyobb lehet, mint a régibb köteles rész hányada, a legplausibilisebb ok, melyet a végrendelkezési szabadság korlátozásoképpen föl lehet hozni, miért is mindenekelőtt figyelmet érdemel az.

A mostoha szülők befolyása előli oltalom a gyermekektől meg nem vonható. Minden a modern erkölcsi törvényekhez képest megállapítandó u. n. kitagadási ok és még egyéb a közerkölcsiségi érzület elleni vétségek, helyesen fölfogva mint az örökjog (még a törvényes öröklés esetében is) megvonására és nem csupán az örökhatyó akaratától függő reductióra szolgáló igazságos okok gyanánt tűnnek föl. A 4—7. pontok alatt indítványozott esetleges javaslatoknak az a céljuk, hogy egyrészt a szülőknek lehetővé tegyék a sokszor elkerülhetetlen szükségesnek mutatózó intézkedéseket, másrészt a gyermekeket is idegen személyek vagy távolabbi rokonokkal szemben sokkal hathatósabb védelemben részesítsék, mint a minőt eddigelé a legtöbb törvény szerint élveztek. Felmenőknél ép úgy, mint a házastársaknál (az utóbbiak szabályszerint amúgy is elengedőkép biztosítvák a házassági vagyoni jog által) nem forog föl semmiféle belső ok, hogy miért ne rendelkezessék az örökhatyó az ő haláluk esetére sem hagyatékának állagáról pl. testvérei javára. Különösen fontosak a gyakorlatban az 5. és 7. pont alatti javaslatok, az utóbbi lehetővé akarja tenni, miszerint nyilvánvaló méltatlanságok, melyek eddigelé rendesen a különféle gyermekekre tettleg ráfordított kiadásoknál kiegyenlítő nem voltak, elkerülhetőkké válnának.

A jogirodalom eddigelé meglehetősen elhanyagolta e fontos kérdésnek törvényhozási szempontból való fejtegetését, egyes törvényhozási intézkedések pedig csak

a parasztbirtok szempontjából voltak némi tekintettel a lehető gazdasági hátrányok miatt.

M. tetemes haladásnak tekintené, ha a földbirtok átörökítésénél egyáltalában elvül kimondatnék, hogy a köteles rész alkalmazásának helye nincs. De más tekintetben is érezhetők eme jogintézménynek káros hatásai. Egy *kivételes törvényhozás*, mely a köteles rész intézményét, a nélkül, hogy közelebbről megvizsgálná, miként valamely axiomát szabály és közönséges jog gyanánt továbbra is meghagyná, és csak a földbirtok tekintetében engedne elvi szempontból bizonyos kivételeket, könnyen különféle félreértésekre és a kötelesrész teljes megszüntetése vagy behozatala iránt, zavaros argumentumokkal folytatandó, meddő vitára vezethetne. A zavar pedig annál inkább növekednék, ha a földbirtoknak csak egyes osztályai vétetnének ki az általános szabály alól. A hol például a különböző osztályu ingatlanok egymást határolják, gyakran nyilvánvaló igazságtalanságok fognak mutatkozni, eltekintve attól, hogy az egyes osztályok amúgy sem állapíthatók meg olyképen, hogy az osztályozás alapjául szolgáló megkülönböztetés állandóan felismerhető legyen vagy az eredeti célnak megfeleljen.

Érdemes volna ama törvényhozási kísérleteket, melyek egyes országokban a földbirtokosok örökjoga tekintetében tettek, közelebbről megvizsgálni.

Poroszországban p. nem sokkal azután, hogy az 1807. és 1811. évi törvényhozás, különösen pedig az 1814. évi szept. 14-én kelt földmívelési rendelet (Landesculturedict) a földbirtokot is lényegileg a közönséges örökjog szabályai alá helyezte, kezdődtek ama kísérletek, miszerint a parasztbirtoknál mindinkább mutatkozott eladósodás, gyakori elidegenítés és fölaprózás, mely kétségbevonhatatlan tények, bajnak ismertettek föl, a törvényhozás által orvosoltassanak.

1826 óta a tartományi rendek több ízben foglalkoztak eme kérdéssel. A porosz tartománygyűlés előtt az 1856. évi július 4-én kelt törvény megállapítása végett folyt tárgyalások (a westfáliai parasztbirtokoknak a köteles rész kiadása tekintetéből való becslése tárgyában) ezt világosan bizonyítják. Szintugy az urak házában is 1855—1859. évenként történt utalás ama káros következményekre, melyek a közönséges magánjog örökösödési elveinek a földbirtokra való alkalmazásából erednek.

Még 1869-ben a berlini porosz mezőgazdasági collegium egy a földművelési miniszteriumhoz intézett jelentésében kimondotta «miszerint tanácsos lenne, ingatlanok tekintetében az örökhatyó akaratát oly annyira korlátozó köteles részre vonatkozó törvényeket kissé szabadabban átalakítani, mert az ingatlanok nagy mérvű eladósodása lényegileg a gyakori birtokváltozásokból, főkép az örökösödési osztály folytán, származik.»

Mindázaltal csakis Westfália tartomány számára jött létre valóságos törvény.

De a paraszt jószágokbani öröklés iránt 1836. évi július 13-án alkotott törvény már 1849. évi november 18-án ismét mellőztetett s annak eredeti célja az 1856. évi jul. 4-én kelt törvény által csak részben tartatott föl. Az 1836. évi jul. 13-án kelt törvény ugyanis főkép a falusi ingatlanok határainak megállapítása körül becsusztott hibák miatt vesztette el életképességét.

Az 1874. évi jul. 2-án kelt hannoverai törvény (Höfegesetz), mely egy 1831-ben megindult törvényhozási kísérletnek zárkövét képezi, valamint a földbirtokban való öröklést szabályozó oldenburgi törvény szintén nem csekély támpontokat nyújtanak a szőnyegen forgó kérdésre vonatkozólag, egyszersmind azonban argumentumok gyanánt szolgálnak a tisztán provinciális szabályozás ellen.

Az idézett törvények, melyek által többféle kísérletet tettek arra nézve, miszerint a felmerült bajok a végintézkedések körüli újabb törvényes korlátozások által orvosoltassanak, sokakban csak bizalmatlanságot keltettek a közönséges törvény értéke iránt, melynek jogosultságát megbírálni még csak meg sem kísértették. E körülmény pedig bizonyára nem szól ama közönséges törvény használhatósága mellett. Amaz álláspont, miszerint a ne-nyulj-hozzám virágnak tekintett római jogi örökjogtól bizonyos falusi ingatlanok számára némi kivételek mintegy kieresztésként engedélyeztetettek és a köteles rész jogintézményének egynemű szigorú következményei útakon pl. szándékosan alacsonyabbra szabott illetékek st. eff. által enyhíthetessenek, az uralkodó nézetek által indicálva lehetett ugyan, de még sem volt alkalmas arra, hogy kielégítő törvényhozási megoldásra vezethetett volna.

Sokkal egyszerűbb lett volna azt mondani, «hogy falusi ingatlanokban való örökösödés eseteiben a köteles rész iránt fenálló közönséges jognak helye nincs», ez által sokkal többet használtak volna a falusi földbirtokoknak, mint ama sokféle experimentumokkal, melyek által, csak hogy más alakban, *megközelítőleg* ugyanazt akarták elérni.

De az idézett törvények is kétségtelenül bebizonyították azt a tényt, miszerint a jelen század kezdete óta általánosan elterjedt ama meggyőződés, hogy a parasztbirtok a római köteles rész uralma alatt a családokban főn nem tartható.

Az angol és északamerikai jog nem ismerik a köteles rész intézményét, hanem ott épen ellenkezőleg a teljes végrendelkezési szabadság divatozik.

KENT és BLACKSTONE szerint «semmi kétség sincs, miszerint az örökös egész vagyonát tetszése szerint idegeneknek is hagyhatja, gyermekeit pedig kitagadhatja; a jog azon föltevésből indul ki, hogy a gyermekeknek elégséges garanciánk van a szülei vonzalomban, és hogy a szülők a korlátlan végintézkedési szabadsággal nem fognak visszaélni.»²⁰

Az angol társadalmi és politikai állapotokat egy idő óta Németország nagyobb rokonszenvvel kíséri, mint pl. a francia állapotokat, vagy a római császárság korát és embereit. A német lakosság tehát szívesebben veendi az olyan örökjogi törvényhozást, mely mellett az angol családi élet fen tudta magát tartani, mint a római vagy a modern francia jogot.

MEYERSBURG meg lenne elégedve, ha az ő fejtegetései a római köteles rész jogintézményének használhatósága iránt táplált hitet legalább annyira megrendítenék, hogy szükségesnek találatnák, miszerint további tapasztalatok szereztessenek a jogászörökön kívül álló nép óhajairól.

Ekkor természetesen főszólyt kellene fektetni a kérdések helyes formulázására és a hol szükséges, magyarázására.

Dr. Bozóky Alajos,

(Vége következik.)

nagyváradi jogtanár.

Jogirodalom.

KASSAY ADOLF ponyva-szakirodalmi termékei.

A szakirodalomban néhány év óta egy élelmes ember szokta megelőzni, mindazon kiadókat és szerzőket, kik, a törvényhozás legújabb alkotásainak kiadására s ismertetésére vállalkoznak.

„A KASSAY ADOLF irta“ törvény-kommentárok azon könyvek, melyek csaknem a törvények kihirdetésével egy

²⁰ V. ö. KENT, Commentar. IV. k. 524. II. k. 203. lapját, BLACKSTONE, Commentar. II. k. 32. fejezetét.

időben rohanják meg a kíváncsi, és tanulni vágyó közönséget, melynek érdekében lenne az új törvényeket mihamarabb teljes szövegben megismerni, s minthogy a törvény hiteles szövege mindig nagyon későn jó közhasználatra: a közönség mohón kapkodja azon kommentárt, melyből a törvényt idejében s alaposan véli megismerhetni.

Nem szándékom ez uttal a törvénytörvény kiadásának késlekedéséből következő hátrányokról szólni, sem panaszkodni az e tekintetben tapasztalt mulasztások miatt, hanem a «KASSAY ADOLF irta» könyvek közül egyet néhány vonással bemutatni, a közönség iránti kötelességnek tartom, hogy ez által, a közönség az e czég alatt terjedő munkák értéke és megbízhatósága iránt tájékozva legyen.

KASSAY ADOLF «A gyámsági és gondnoksági ügyek, azoknak kezelése, és azok körüli eljárás, irománypéldákkal» cím alatt hozta forgalomba az 1877. évi XX. t. cikket.

A könyv irányának, rendszerének s eszméinek tüzetes ismertetése és bírálata sok és nem érdemelt munkát igényelne. De minthogy sem vitázni, sem a szerzőt kapacizálni nem szándékozom, jelzett czélomra elég e munka néhány vaskos hibáit felmutatnom, hogy annak értéke iránt a közönség teljesen tájékoztassék.

KASSAY ADOLF, könyvének 20-ik lapján azt állítja, hogy az atya *csak* úgy veheti át kiskoru gyermekei ingó vagyonát, ha azt, biztosítja. A törvény azonban nem ily szigorú, s 17. §-ban csak azt mondja, hogy «az ingók biztosítását a gyámhatóság *csak* azon esetben követelheti ha azt a kiskoru érdekei veszélyeztetése miatt szükségesnek tartja». Nagyobb értelem-zavarral s törvénybeni járatlansággal vezet felre a közönséget KASSAY ur munkája 45-ik lapján, hol így beszél:

«Intézkedik (a gyámhatóság) a gyámság vagy gondnokság alatt levő örökös örökségének *biztosításáról*, az ingóknál az összeírás s becslés, zárlat s *ingatlanoknál azok tulajdonjogának* az örökös nevére *bekebelezése által* mi azért is szükséges, mert bekebelezés után egy harmadik részére a zálogjog az előbbi terhek folytán a kiskoru ingatlanaira be nem kebelezhető. A *távollevők részére* azonban a tulajdonjogok ily bekebelezése csak az örökségi eljárás bevégezte után történhet meg, vagyis, ha a birtokbiróság-, a kir. törvényszék-, az örökösödési joggal bírónak 45 napi határidőt tűz ki jogaik érvényesítésére, és ha ezen határidő alatt igénylő nem jelenkezik, akkor a birtokbiróság végzését a tulajdonjog bekebelezése végett az illető telekkönyvi hatósághoz átküldi.»

Itt először is a biztosítás és tulajdonjog-bekebelezés fogalmát zavarja össze K. ur s azon valótlanságot állítja, hogy a tulajdonjog bekebelezését a gyámhatóság eszközölheti; nem tudván, hogy a hagyatéki ingatlanra csak a hagyatéki *bíróság* végzésére kebeleztetik be az örökösök tulajdonjoga, és pedig semmiesetre sem biztosítás, hanem átadás folytán. E pontban azt is véli K. ur, hogy az «átírás» után az előbbi terhek azaz hagyatéki adósságok a kiskoru ingatlanaira be nem kebelezhetők. Pedig az 1853. évi decz. 15-én kelt s érvényben levő telek. rend. 72. §-ával szemben nem tagadható, hogy a hagyatéki terhek az örökösök tulajdonjogának bekebelezése után is kebelezhetők, s K. ur kivételével mindenki tudja, hogy a hagyatéki adósság az örökösöket az örökség erejéig mindig terheli.

Az idézett pontban K. ur ép úgy félremagyarázza a perrendtartást mint a gyámsági törvényt, mikor azt állítja, hogy a *távollevők részére* a tulajdonjog csak az örökségi eljárás befejezte, s 45 napos hirdetés után kebeleztetik be; mert a hagyatéki eljárás valamely törvényes módjának befejezése előtt a hagyatéki ingatlan távol nem levő örökösök tulajdonául sem kebeleztetik be. A perrendtartás 580. §. pedig a 45 napi hirdetést épen távol nem lévő örökösök kérelmére az *ismeretlen* lehető többi örökösödésre hivatottak igényének bejelentetése végett eszközli, s ha ilyenek nem

jelenkeznek épen a kérelmező, s távol nem levő örökösöknek adja át a hagyatékot.

Távollevő örökösök a perrendtartás 576. §. szerint egy évi határidőre idéztetnek, s ha nem jelenkeznek, a ppr. 576. §-ban körülírott, azonban úgy látszik K. ur által nem ismert eljárás szerint fog az ügy elintéztetni.

A 90-ik lapon ismét a törvénnyel ellentétes állításokat koczkáztat K. ur. Azt mondja szószerint, hogy a hagyatéki ügyeket «csak a kis és nagykoruak közötti egyesség létre nem jötte, vagy perre utasítás esetében utasítja a törvény a kir. bíróságokhoz.» Ezzel az mondatik, hogy ott, hol csupán kiskorúak között nem jött létre az egyesség, vagy hol csupán nagykorúak vannak érdekelve, a bíróság a hagyatéki ügy elintézésére semmi joggal nem bír. A fentebbi állításhoz még azt is mondja K. ur, hogy a kir. járásbíróságok eljárása jelenleg a végrendelet kihirdetése s a 300 frt meg nem haladó *peres hagyatékokra* terjed ki.

Ez állításokkal szembe a valóság az: hogy a kir. járásbíróságok illetőleg a kir. törvényszékek a csupán nagykorú örökösöket érdeklő hagyatéki ügy tárgyalására és elintézésére illetékesek, sőt a gyámhatósági törvény 254. §. alapján, ha az örökség tárgyát ingatlanok vagy telekkönyvileg bejegyzett jogok is képezik a hagyaték átadása és telekkönyvi átírása iránti intézkedés is a hagyatéki bírósághoz és pedig a kir. törvényszékek székhelyét képező sz. kir. városokra nézve azon kir. törvényszékhez, egyéb helyen az illetékes járásbírósághoz, tartozik, s nem a szolgabíróhoz, miként K. ur más helyen állítja. — Más részről épen az nem áll, mit K. ur mond, hogy t. i. a 300 frtot meg nem haladó örökösödési perek a járásbíróságokhoz tartoznának, mivel az örökösödési perek bírása kivétel nélkül a kir. törvényszék.

KASSAY ur a legvilágosabb szakaszokat elferditve értelmezi a törvényből.

A gyámhatósági törvény 127. §-ban ugyanis az foglaltatik, hogy a gyámhatóság a szükségessé vált biztosítást «ingóságokra nézve saját közegei által teljesített». KASSAY ur pedig a szakaszt idézve azt olvassa belőle, «hogy a *járásbíróság* a gyámhatóság megkeresésére, ingókra 300 frtig a biztosítási végrehajtást foganatosítja.»

A járásbíróságok eljárásáról, mondatik még az is, hogy a járásbíróság a végrendeletet az örökösök megidézése nélkül két tanu jelenlétében *hirdesse ki*. Azt hiszszük, hogy a járásbíróságok e részben nem K. ur utasítását, hanem a pprts. 565. §-át fogják szem előtt tartani.

Hogy K. ur a bíróságok és gyámhatóságok közötti viszonyt általában milyennek képzei, azt mutatják ilyen kifejezései: «eddig a gyámhatóság a *bírósági eljárást jóváhagyta*.» — «a telekkönyvi hatóság az árvaszékhez *felterjesztést tesz*.» stb.

Az osztályról beszélve K. ur, a 193-ik lapon azt mondja, hogy az vagy *tiszta-árvák* vagy kiskorú árvák és nagykorúak, vagy *vegyes árvák* között történik. Tiszta árváknak nevezi ő az ugyanazon szülőktől származott, — vegyes árváknak a két házasságból származottakat.

Ez különben csak stiláris furcsaság. De ugyan itt tanítja, hogy kiskorúak és nagykorúak között, a vagyon a legkorosabb firokon kezelése alatt hagyandó s ha ily esetben bekövetkezendő osztálynál a körülmények szükségessé teszik a birtokban levő nagykorú, az árvákat kifizetni *köteles*. Ha nem akarja is?

A 194. lapon a hagyatéki tárgyalás gyakorlati oldalát példázza. Elmondván, hogy a *szolgabíró által beterjesztett* halálesetet és leltárt, a gyámhatóság tudomásul veszi, s aztán a tárgyalási *határidőt a községbe kitűzi*; mely alkalomnál megjelennek a községi közgyám, s az érdekelt felek s a jegyzőkönyvhöz, melyet úgy látszik a szolgabíró vesz fel, az *azon napon kihirdetett végrendeletet* a végrendelet kihirde-

téséről szóló jegyzőkönyvvvel együtt csatolják; s a jegyzőkönyvet végre a szolgabíró a gyámhatósághoz beterjeszti. Az árvaszék a jegyzőkönyvbe foglalt egyességet jóváhagyván, az iratokat további eljárás végett kiadja a szolgabírónak, aki aztán a hagyatéki vagyont átadja és a K. ur mintája szerint hozott végzéssel az ingatlan vagyon telekkönyvi átírását rendelve, ennek foganatosítása végett a telekkönyvi hatóságot megkeresi. Mindezt az árvaszék végül szépen tudomásul veszi.

Ezen állításokkal ellenkezőleg, — és törvényszerint, — az eljárás abból áll, hogy a halálesetet és leltárt nem a szolgabíró, hanem a községi jegyző terjeszti be az árvaszékhez, az árvaszék nem tűz a községbe tárgyalási határidőt, hanem a kir. közbíró, a szolgabírót, községi előjáróságot, vagy székhelyén ülnökét bizza meg a tárgyalással; — a tárgyalásnál nem csatolják az ugyanazon napon kihirdetett végrendeletet, mert azt a bíróság hirdette ki még a leltározás előtt s hiteles másolata már akkor az ügyiratokhoz csatoltatott; és végre ha a tárgyalási jegyzőkönyv az árvaszékhez beküldetik az az egyesség jóváhagyása után nem küldi ki a szolgabíróhoz, s ennek nem leendő alkalmá a K. ur mintája szerint beszavatozni a hagyatékot; mert a gyámhatóság, hol a hagyaték csak ingókból áll, maga átadja a hagyatékot, ha pedig ingatlanok is képezik azt, a 254. §. értelmében az ügyiratokat átteszi a hagyatéki bírósághoz, mely a telekkönyvi átírást hagyaték átadó végzésének a telekkönyvi hatósághoz leendő áttételével eszközli.

K. ur iromány tárából is idézek egy keveset. „*Végrendelet*“ 4-ik pont: «Elkeseredve kell megemlitenem, hogy a világ, fiui hálátlanságnak fogja nevezni s tán roszalni is azt, hogy 81 éves atyámat vagyonomból kizárván, semmi-
ben sem részesitem, de méltányolni fogja a világ ezen tettemet, atyámnak egész életében viselt vétkes könnyelműségéért stb.» — Ez a könyv társadalmi iránya!

Mindehez még azt tehetjük, hogy azon tévedések, melyekre részben itt is reámutattunk, nem egyszer önkényt feltűnnek, mivel a könyvben számtalan állítás czáfolja a másikat, s hol a törvény szószerinti szövege van idézve, ott rendesen éles czáfolatai vannak K. ur máshelyt nyilvánított állításainak.

KASSAY ADOLF könyvének e rövid ismertetése bizonyára mindenkit meggyőz, hogy azon munka által a szakirodalom, s a félrevezetett közönség ellen nem közönséges vétség követtetett el; különösen ha tekintetbe vesszük, hogy e könyv már eddig 4 kiadást ért el, s így igen sok ezer példányban igen sok ezer benne hívott félrevezetett.

KASSAY urat pedig a tudomány és a közönség érdekében kérjük, hogy kommentatori munkálkodásával hagyjon fel, vagy dolgozzék alaposan, vagy legalább járjon el úgy miként a váltótörvény kiadásánál, hol a törvény teljes szövegét közölte, s csak azután illeszté magyarázatait az egyes szakaszokhoz s így a törvény szövegét elébb olvasó könnyen felismerhette azon csapdát, melybe ferde okoskodásaival K. ur a hiszékenyek tudvágyát csalni akarja.

Szatmári.

Az aradi ügyvédi kamara felirata a képviselőházhoz. *)

(Folytatás.)

III. Kiszámíthatlan anyagi és erkölcsi kár háromlott tapasztalás szerint sok ártatlan ügyvédre az által is, hogy az ügyvédi rendtartás 105. §-a, mely a felfüggesztésről szól, nem írja körül, mikor tekinthető a felfüggesztés jogérvényesem kimondottnak

Az aradi ügyvédi kamara területén a Bakai Gyula orosházi ügyvéd ellen 763/876. sz. a. elrendelt és mindjárt

*) Az első közleményt l. «Jogt. Közl.» 25. sz.

elsőbírósági határozat folytán foganatosított felfüggesztés, eclatanter bizonyítja, hogy a felfüggesztés csak jogérvényes ítélet alapján foganatosítható igazságosan.

Említett esetben az illető ügyvéd elsőbírósági vádhatározat folytán négy hónapig fel volt függesztve, kenyerkeresetétől megfosztva, családja inségnek kitéve és a felsőbb bíróság által vádalap hiányából végre is fel lett mentve, de az igaztalanul szenvedett sérelmet, a compromissiót, az elvont kenyerkeresetet senki jóvá nem teszi, senki meg nem téríti neki.

Az ily eseteknek nem szabad előfordulni, mert ha már Loth idejében azon elv uralkodott, hogy inkább tíz gonosztevő büntetése elengedtesse, mintsem egy ártatlan szenvedjen; az ugynevezett művelt XIX. század büntető-törvényeinek egy alkotmányos államban nem lehet célja a boszu, nem lehet elve, hogy az ártatlan ily módon szemlátomást igazságtalanul a bűnösselel egyenlőképpen sujtassék.

Mély tisztelettel javasoljuk tehát az ügyvédi rendtartás 105. §-a a) pontjának következőleg leendő módosítását:

„a) ha a büntető-bíróság az ügyvéd ellen emelt vád folytán jogérvényes ítéletet hozott».

A b) pont, mely szerint vádlott felfüggesztendő, ha a fegyelmi bíróság az ügyvédségtől elmozdításra ítélte és ő ezen ítéletet felebbezi: eszerint egészen ki volna hagyandó, és a mostani c) pont lépne helyébe, mert éppen azt akarjuk a tiszta igazság érdekében megakadályozni, hogy ártatlan egyén zaklatásnak ki legyen téve, mi az által éretik el, ha az ilynemű határozat csak jogérvényességre emelkedés esetében foganatosíttatik. — A felfüggesztés magában véve is súlyos és helyrehozhatatlan büntetés lévén, egészen ellenkezik a józan észszel, az egyéb büntetések foganatosításánál követett gyakorlattal, hogy a büntetés előbb foganatosíttassék, mintsem jogi fogalmaink szerint valósággal ki van mondva az alapos gyanu, illetve bűnösség, ezek szerint pedig csak akkor tekinthető valósággal kimondottnak, ha a fenforgó ügy ítélt dologgá válik. Hogy csak jogérvényes határozat alapján függesztessék fel az ügyvéd a gyakorlattól, azt annál is inkább kérhetjük, mivel például a közigazgatási tisztviselők felfüggesztésére nézve a nagyméltóságu belügyminiszter ur a nagyméltóságu igazságügyminiszter ural kimondotta, hogy azok csak jogérvényes határozat alapján függeszthetők fel állásaiktól, mely jogoltalom annál inkább illeti az ügyvédet, mivel az ő teendőiben más ügyvéd ideiglenesen is csak a legkritikább esetben helyettesítheti úgy, hogy a felekre joghátrány ne háromoljék, míg egy községi jegyzőt, szolgabíró, teendőiben akármelyik hasonállásu egyén a közigazgatás hátránya nélkül helyettesíthet.

Bátran merjük állítani, hogy az ügyvédi rendtartás 105. §-ának általunk ajánlott módosításából világosan kitűnik, miszerint mi egy érdemetlen kartárst, kit az igazság keze méltán sujt, oltalmunkba venni nem akarunk, sőt a törvény egész szigorával sujtani óhajtunk, de másrészt, az osztó igazság és helyrehozhatatlan következményű bajok elhárítása céljából, az ártatlannak megkiméltetését előmozdítani, biztosítani kötelességünknek ismerjük.

IV. A jelenleg érvényben levő váltóeljárás azon intézkedése, mely szerint a perlekedő felek a váltótörvényszék székhelyén lakó ügyvédek nevezhetnek csak helyettesükhöz, gondoskodik arról, hogy az ügyvédek azon tulnyomó részének, kik törvényszékek székhelyén nem laknak, minél kevesebb keresete legyen; a f. é. martius hó 1-én életbe lépett bagatell-törvény intézkedései is odaterjednek, hogy az ügyvédség egyrésze, melynek nincs módjában nagyobb városokban lakhatni, kenyerkeresete egy legjelentékenyebb tényezőjétől elessék; méltányos volna tehát, hogy legalább oly peres és perenkívüli jogügyletek és teendők, melyekre nézve a felek szabadakarata a meghatalmazott ügyvéd személyének megválasztásában önkáruk nélkül megkötve nincs,

kizárólag az ügyvédi kar számára fentartatnának, s e tekintetben a mélyen tisztelt képviselőház kiváló becses figyelmét a hazánkban gyomként tenyésző zugirásatra vagyunk bátrak felhívni.

Kamaránk területén, úgy Arad- mint Békésmegyében előfordult számtalan speciális esettel igazolhatnánk, hogy különösen épen a legkevesebb fáradsággal járó, legbiztosabb jövedelmet nyújtó telekkönyvi beadványok legalább 80%-át nem ügyvédek nyújtják be, s habár eleinte speciális példakkal akartunk szolgálni, bővebb megfontolás után annak belátására jöttünk, hogy nekünk sem lehet feladatunk már megtörtént eseteket denunciálni, hanem arról gondoskodni, hogy jövőben ily esetek elő ne fordulhassanak. — Nem arra fektetjük tehát a főszűrt, hogy ily esetek már megtörténtek, de mivel tény, hogy jelen viszonyaink és ebbeli törvényeink hiányossága mellett megtörténhetnek: intézkedést kérünk, hogy jövőben egyáltalán meg se történhesse. — Mi az egyes esetek felemlítését illeti, azért is mellőzendőnek véltük e tekintetben ezeknek szám- vagy egyének szerinti felemlítését, mert tán nem mondunk szerénységet, ha azt vagyunk bátrak állítani, miszerint megvárhatjuk, hogy akkor, midőn mint hivatalos testület ilynemű előterjesztést teszünk, senkisem tarthatja magát feljogosítva eladásunkat a valódival meg nem egyezőnek bélyegezni, és hitelt kérünk állításainknak ép úgy, mint más hivatalos közeg, például egy bíróság vagy közigazgatási hatóság ily előterjesztése mindaddig hitelre számíthat, míg előadásának ellenkezője be nem bizonyíttatik.

Az aradi vagy b.-gyulai kir. törvényszék telekkönyvi osztálya vagy magának ez ügyvédi kamaránk irattárának átvizsgálása által kitűnik, hogy községi jegyzők, közgyámok, irnokok, telekkönyvvezetők és minden egyéb foglalkozás nélküli, par excellence zugirászok üzletszerűen, tömegesen, meghalalmaztatásuk igazolása nélkül adnak be telekkönyvi, bekeblezési és törlesztési kérvényeket, fegyelmi feljelentéseket stb.

Nem elég tehát az ügyvédi rendtartás 39. §-a, mely a zugirászat egyes megtörtént, bejelentett eseteire bírságot, esetleg szabadságbüntetést szab, hanem a praeventiv szabályok szükségesek, melyek ily esetek előfordulását a priori, kiszámíthatólag lehetetlenné teszik.

Mély tisztelettel bátrak vagyunk tehát az ügyvédi rendtartás 39. §-a helyébe a következőt egész alázattal javaslatba hozni:

«A bíróságok és hatóságok csak oly írásbeli beadványokat fogadhatnak el, melyeket a felek vagy személyesen két tanu jelenlétében írnak és aláírnak, vagy melyek ügyvéd által ellenjegyezvők; másnemű beadványok hivatalból visszautasítandók. a ki pedig a nélkül, hogy ügyvéd lenne, a felek részére bíróságok és hatóságok elé kerülő beadványokat jutalomdíjért szerkeszt, vagy a felek képviselétét, ott, hol a törvény nem ügyvéd általi képviseltetést világosan meg nem enged, fizetésért elvállal, az feljelentés folytán a kir. ügyész stb.» — (mint eddig).

Hogy az ügyvédi rendtartás 39. §-ának semmi gyakorlati hasznát nem érzik az ügyvédek — és hogy a zugirászat eddig sohasem észlelt pompában virit, annak oka a 39. §-ban előforduló egy szó, az, mely mondja, hogy csak az zugirász, ki «üzletszerűen» folytatja a feleknek a bíróság előtti képviselétét a nélkül, hogy ügyvéd lenne, mert azt a legkritikább esetben lehet constataálni, a mennyiben az üzletszerűség látszatát, például az által, hogy nevét nem írja az illető alá, hanem mindig a felek neveit írja oda, és több más módon teljesen el lehet kerülni. Tehát a zugirászat ismervél czélszerűbb az elfogadott fizetést, jutalmat állítani fel, melynek megtörténtét a felek által mindig constataálni lehet.

Az ügyvédi rendtartás 39. §-ának ily módon való bővi-

tése nem sérti a törvényhatóságok azon jogát, hogy bizonyos törvényhatósági tisztviselőket, mint például a községi jegyzőket helyhatósági szabályok által azon joggal felruházzák, melynek alapján előttük személyesen megjelenő, őket megkereső feleknek jogügyletek alapját képező eredeti okiratokat szerkesztszenek, hanem csak azt célozza, hogy sokszor tulajdonképeni hivataluk hátrányára, az illető eredeti okiratokból kifolyó jogot is bíróságok vagy hatóságok előtt a felek nevében, akár írásilag, akár személyesen ne érvényesíthessék, szóval, hogy saját hivatalos helyiségükön kívül igényelt munkás eljárást ne végezzenek, vagy bíróságokhoz kerülő beadványokat ne tegyenek, mit a törvényhatóságok sem javasolhatnak, hacsak el nem akarják vonni tisztviselőjüket ily, sokszor tömegesen előforduló teendők által, tulajdonképeni hivatásától. Nem sérti az ügyvédi rendtartás 39. §-ának ekképeni bővítése egyéb a felek képviseltetésére vonatkozó törvényes szabványokat sem, mert kiemeli, hogy csak ott alkalmazható, hol más törvény világosan «mást» meg nem enged és így a felek abbéli joga, hogy sommás vagy bagatell-ügyekben személyes megjelenéseknél nem ügyvéd által is képviseltessék magokat a bíróság előtt, csorbát nem szenved.

De ezen törvényes szabványok csak a személyes képviselőre vonatkozában, a bíróságok és hatóságok elé kerülő írásbeli beadványokra nézve, kell, hogy kivétel nélkül a legnagyobb szigor alkalmaztassék, mert azt egy törvény sem rendeli, hogy akárki is, ha nem ügyvéd, jogosítva volna a felek nevében ily írásbeli beadványok szerkesztésére is. De a bagatell-törvény életbeléptetése által a bíróságok és hatóságok elé kerülő írásbeli beadványok ki által szerkeszthetőségének praecis meghatározása annál fontosabb, mivel egy községi jegyző, ki valamely fél részére oly panaszt szerkeszt, melyben esetleg később ő, mint az eljáró bíróság egyik tagja, működik, emberi gyarlóságánál fogva inkább azon fél felé fog önkénytelenül hajlani, ki hébekorba egy kis mellékkeresettel is ellátja.

V. Az ügyvédi rendtartás 94. §-a világosan rendeli, hogy az alaptalanul bevádolt, meghurczolt ügyvédnek azon elégtétel adassék, miszerint az alaptalan panaszló, ki hamis állításokra fekteti vádját, 300 frtig bírságotlaltassék még a törvényszék által. Ámde, mert a törvény úgy szól, hogy 300 frtig terjedhető bírságban elmarasztalhatja a törvényszék a hamisan vádaskodó felet: több törvényszék nem marasztalja el, még akkor sem, ha az ügyvédi kamara fegyelmi bírósága teljesen alaptalannak találván a vádat, hivatalból által teszi az iratokat, pedig, nézetünk szerint, ilyenkor marasztalásnak mindig helye volna, mert a törvény azon kifejezésének «marasztalhatja» nem lehet intentiója, hogy a törvényszék, ha akarja, elmarasztalhatja, ha nem akarja, nem: hanem a lehetőség fogalma itt tisztán a pénzbírság nagyságára, azaz arra vonatkozik, hogy 300 frtig is marasztalhatja, de kevesebb bírságban minden esetre el kell, hogy marasztalja.

Esedezünk tehát a mélyen tisztelt képviselőházhoz, méltóztassék az igazságügyminiszter urat felhívni, hogy utasítsa a bíróságokat a törvény ezen intézkedésének pontos megtartására azon magyarázattal, hogy az elmarasztalásnak a teljesen alaptalan vádaskodás esetén mindenkor bekövetkezni kell, mert ez nyújt egyedül satisfactiót az ügyvédnek, az alaptalan rágalom, egy ártatlanul kiállott vizsgálat után, szabadságában állván az illető törvényszéknek azután akár 10, akár 100, akár 300 frt bírságban elmarasztalhatni a felet, mert a tetszés csak az összegre, de nem magára a büntetésnek alkalmazására vonatkozik.

Ezek volnának az ügyvédi rendtartás legkiválóbb sérelmes intézkedései, melyek megváltoztatást, legszembeötlőbb hiányai, melyek sürgős pótlást igényelnek, nehogy az ügyvéd e haza mostoha gyermekévé váljék, nehogy anyagi és erkölcsi jövője teljesen tönkre tétessék.

VI. A törvénykezés lassúságával, az ügyek elodázásának vádjával az ügyvéd sujtatik igaztalanul a perlekedő közönség által, mely a törvényt nem ismerve, az ügyvéd hanyagságában, kötelességmulasztásában keresi okát annak, minek legtöbb esetben egyedüli oka a birói különösen a segédszemélyzet kellő számának hiánya, a meglevő létszámnak pedig a lényeg jelölése mellett, merően burokratikus teendőkkel, mint hivatalos kimutatások, naplók, előadói, ellenőrzési ki- és bejegyzési, sor-, irattári, posta, betéti, kézbesítési-, törzs- és egyéb könyvek vezetésével való tulterhelte. Együttal nem vélünk hatáskörünkön túllépni, ha ügyünk igazságának tudatában önértékes szavunkat felelőjük az iránt: méltóztassék annak elejét venni, hogy legalább arról ne vádoltathassék az ügyvéd, miszerint ő a tömérdek perbeli költségeknek okozója, és legalább egyelőre a perlekedő közönséget leginkább sujtó igényhirdetési díjak leszállítása iránt sürgősen olyformán intézkedni, hogy az illető meghirdetendő igények a hivatalos lapban csak akkor jelenjenek meg, ha az ingatlanok értéke a 10000 frtot túlhaladja, és akkor is, lehető legrövidebb kivonatban, csupán a számok, az érdekelt felek és tárgy megnevezése mellett, máskor pedig ép ily alakban egy helyi lapban tétessenek közzé, hogy tehát az új perrendtartás idevonatkozó szabványai ez értelemben alkottassanak. Ez által eléretik az, hogy egy magában véve csekély 50—60 frtos ügyben, melyben a világ méltó csodájára eddig ingatlanok árverése esetén 80—100 frtba rugott a perköltség, a lehető minimumra leszállítatnék, de a tulajdonképi cél, hogy a hirdetések az érdekelt felek által észrevétessenek és jogaik megóvására felhasználtassanak, is sokkal inkább mozdíttatnék elő, mivel a földmives is iparosnak, mely osztálynak ingatlanai kerülnek tiz eset közül legalább hatban árverés alá, soha életében szeme elé sem kerül a «Budapesti Közlöny», míg a helyi érdekű lapot inkább tartja, olvassa, vagy legalább olvasni tudó jóakarója által a reá tartozó tartalomra figyelmeztetik.

(Befejezése köv.)

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az előjegyzett tulajdonosnak a birtok átadása iránti joga.

E lapok 24. számában ZLINSZKY IMRE tisztelt barátom azon elvet vallja, hogy «az előjegyzett tulajdonost előjegyzett joga alapján a tulajdon kereset joga, birtok átadása iránt, ép úgy megilleti, mint a bekeblezett tulajdonost».

Ezen állítását még annyira terjeszti ki, hogy az előjegyzett tulajdonos e keresetet még a bekeblezett tulajdonos ellen is érvényesíthetné. Czikkiró úr ugyanis ez irányban következőleg okoskodik: Ha az előjegyzett tulajdonos tulajdonjogot szerez, abszolút, vagyis mindenki ellen érvényesít-

hető jogot szerez, mert relativ tulajdonjog nem létezik, s nem a jog gyakorlatának terjedelme hanem hatálya feltételes. Ha e jog abszolút, vagyis mindenki ellen érvényesíthető, érvényesíthetőnek kell ennek lenni a *volt* tulajdonos irányában is, hacsak az átruházási szerződés mást nem tartalmaz stb.

Ezen felfogás helyes voltát részemről el nem ismerhetvén, legyen szabad eltérő nézeteimet bővebben kifejteni.

A nálunk divatozó telekkönyvi rendszer megengedi: hogy az, ki az okirat valamely hiánya miatt tulajdonjog bekeblezést nem nyerhet, abbéli jogát előjegyeztesse. Ezen előjegyzés által *feltételes* jogot nyer, mely ha az igazolás

kellőleg megtörtént, a törvényes rend szerint benyújtott előjegyzési kérvény idejétől fogva föltétlenné válik.

Ezt közönséges nyelvre fordítva annyit tesz, hogy: az ki a telekkönyvek vezetésével megbízott bírót tulajdonjogának valódiságáról teljesen meg nem győződheti, de azt legalább valószínűvé teszi, a neki nyújtandó telekkönyvi előjegyzés által biztosítatik hogy állított és valószínűvé tett jogának teljes igazolásaig a telekkönyvi állapot kárára nem fog megzavartatni, de a mellett köteles a hiányzó bizonylatokat peren kívül vagy per útján pótolni.

Addig míg azt teszi, birtokba helyezést a bekeblezett tulajdonos ellen az előjegyzés pusztá ténye alapján nem követelhet, mert tulajdonjoga ezen előjegyzés által csak valószínűvé tétetett, de koránt sem állapított meg. — Irányában az, kinek tulajdonjoga be van keblezve, nem volt tulajdonosnak, hanem addig míg az előjegyzés igazoltatik, még mindég a telekkönyv által elismert valóságos tulajdonosnak tekintendő.

De harmadik tényleges birtokban lévő személy irányában sem áll a dolog másképp. Ettől sem kívánhatja az előjegyzett tulajdonos a birtok átadását, mert evvel szemben sem lehet az előjegyzés alapján teljes tulajdonjogot állítani, miután e jog csak feltételesen igazolás esetére adatott, a feltétel azonban még nem teljesített.

Itt az ellenkező felfogás mellett két személynek akarhatja concurrálhatna t. i. a bekeblezett és az előjegyzett tulajdonos akarhatja, kik közül az első újabb jogát teljesen ki nem mutatta, a második pedig ugyanazon ingatlanra nézve tulajdonjogát már előbb teljesen igazolta.

Ily összeütközés mellett, nézetem szerint az utóbbi tulajdonosnak ha már a kifejtetteknél fogva nem több, de legalább annyi jogot kellene biztosítani, mint az előbbennek.

Ha ez áll, akkor két jogosulttal lenne dolgunk, kiknek akaratösszeütközése esetében nehéz volna az eligazadás. A kettőnek ellenkező akaratát feltéve, melyik volna a döntő, ha pl. mind a kettő kívánja a birtokba helyezést vagyis a birtok átadását? vagy ha az előjegyzett tulajdonos perelve az átadás iránt a bekeblezett tulajdonos pedig evvel ellenkezésben hajlandónak nyilatkozik a birtokot a tényleges birtokosnál meghagyni?

Látjuk tehát mily következtetésekre vezet az előjegyzés hatályának ily kiterjesztése, mely a mondottak szerint sem elméleti sem gyakorlati szempontból el nem fogadható.

Dr. Schnierer Gyula,
oszt. tan.

Különfélék.

(«Restancziák.») A széteszlott országgyűlés következő igazságügyi törvényjavaslatokat hagyott hátra: 1. A kir. bíróságoknál és ügyészségeknél alkalmazandó fizetési fokozatokról. (A központi bizottság jelentése szétesztatott.) 2. A kir. curiának országos képviselőválasztási ügyekben való bíraskodásáról. (8 tagu bizottsághoz utasított, mely jelentését még nem terjesztette be.) 3. A polgári törvénykezési rendtartásról. (Nem tárgyalatott.) 4. A végrehajtási eljárásról. (Nem tárgyalatott.) 5. A magyar rendőri büntető-törvényről. (Csak a bizottság tárgyalta.) 6. A magyar büntető törvénykönyvnek és a rendőri kihágásokról szóló magyar törvénykönyvnek életbe léptetéséről. (Cupán csak a bizottság által tárgyalatott.)

(A magy. tud. akadémia új jutalomtételei.) Fejtsék ki az államszolgálat jogi természete, adassanak elő a rendszeres államszolgálati pragmatikának elvei, különös tekintettel hazánk viszonyaira; végre ismertessenek meg a nevezetesebb

európai államok e tárgyra vonatkozó intézkedései. Jutalma a Sztrokay-alapítványból száz arany. Hatánap 1879. decz. 31.

A már előbb kihirdetett és függőben levő jutalomtételek közül pedig megemlítjük a következőt:

Adassanak elő, kellő szabadsággal kifejtve, a nemzetgazdaság és pénzügytan jelen állása szempontjából megbirálva, a művelt államokban fennálló állami adórendszerek, tekintettel azon tanulságokra, melyek azokból hazai adórendszerünk javítására nézve vonhatók. Jutalma a Fáy András nevére tett alapítványból, a hazai első takarékpénztár részéről, 3000 o. é. frt. Hatánap 1879. december 31-ke. A jutalmazásra már kijelölt munka, a szerző által legalább 500 példányban kinyomatandó; különben a jutalom nem adatik ki. A munka a szerző tulajdona marad, ki abból három példányt a takarékpénztárnak átadni köteles.

(A büntetőjog őskora) című tanulmány jelent meg Dr. SCHICK SÁNDOR-tól Aigner Lajos könyvkereskedő bizománnyában. Ára 2 frt.

(A budapesti királyi ítélő-tábla tanácsainak összeállítása.)

Életbe lépett 1878-ik évi július 1-én. Polgári. I. Tanácselnök Széll Kristóf. Birák: Horváth Illés, Lendvay József, Jankovich Gyula, Dáni Nándor, Kovács János, Szász László, Malatinszky Lajos, Horváth Dezső. II. Tanácselnök Mende-lényi István. Birák: Ferenczy János, Rudnay István, Dr. Stephanides H., Papanek Sándor, Szerdahelyi Károly, Travnik Antal, Weber Ottó, Hlaváts István, Heppes Miklós. III. Tanácselnök Vajkay Károly. Birák: Ruby Antal, Csanády György, Farkas Géza, Szabó Albert, Kozma Zsombor, Bartal Pál, Zlinszky Imre, Német János, Dr. Kiszely Tiborcz. IV. Tanácselnök Ráth György. Birák: Mattyasovszky Lipót, Szabó Ágoston, Regner Tivadar, Süteő Rudolf, Cimponeriu Athan, Szloboda János, Blaskovich István, Oeffner Ferencz, Dr. Despenits Péter, Puky Gyula, Dr. Raics Milós, Vrana Ede. V. Tanácselnök Németh János. Birák: Szentmihályi István, Csörghe László, Okolicsányi Zsigm., Németh Lajos, Mirth Antal, Bosits Gábor, Szabó László, Szily Antal, Klimkó István. VI. Tanácselnök Marschalko Leo. Birák: Hajdu Lajos, Barthodeiszky Gy., Kaszay Zsigmond, Tóth Károly, Orosz Antal, Knorr Alajos, Vörösmarty Béla, Szeremley Lajos, Fényes Miklós. VII. Tanácselnök Nyevezkey József. Birák: Veszprémy János, Hettyey István, Pásztélyi János, Pósfay Károly, Liphay Kornél, Körtvélyessy Mikl., Guda György, Paczolay László, Dr. Wenczel Tivadar.

Büntető. I. Alelnök Fábiny Teofil. Birák: Kudlik István, Dr. Andrássovics B. Dr. Paiss Andor, Sümeghy István, Hadzics Lázár, Novák Imre, Popovits Jenő, Gyárfás István, Dr. Székely József, Tóthfalusy Miklós, Mutsó Mihály, Balleghe József, Dr. Neuberger Ign. II. Tanácselnök Horváth Döme. Birák: Plainer Antal, Dobos József, Lázár Mihály, Bellaagh István, Vecsey Sándor, Závody Albin, Rimely Antal, Theofanovits Sándor, Jakabfalvay Gyula, Sebestyén Pál, Vágvalvy László, Bornemisza Antal, Hettyey Gyula, Bolváry Gellért.

Urbéri és vegyes. I. Tanácselnök Sárkány József. Birák: Kállay Adolf, Wlád Alajos, Kubinyi Zsigmond, Ostffy Pál, Balázsovics Zsigmond, Rósemberszky Antal, Kún Sándor, Dr. Battagliarini P., Keömley Pál, Kámánházy Béla, Keresztseghegy Lajos, Braidshwer József, Fáy Antal, Gergely Károly.

Váltó, csőd, kereskedelmi és bánya. I. Tanácselnök Karap Ferencz. Birák: Agoraszto Miklós, Pataky Ignác, Polgár Ignács, Külley Ede, Dr. Décsey Zsigmond, Fábry Károly.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — Adalék a köteles rész kérdéséhez. Dr. Bozóky Alajos, nagyváradai jogtanár urtól. — A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — Törvénykezési szemle: Az előjegyzett tulajdonosnak tulajdonkeresetéről. Weisberger Miklós urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

A. A közigazgatási centralisáció természete. Közigazgatási central. alatt az államigazgatás azon rendszere értendő, melynek alaptörvénye az önkormányzati szabadság létjogának tagadása s az igazgatás összes érdekeinek és ügyeinek egy fokozatosan szervezett hivatalnoki hierarchia általi intézése, tehát állami gyámkodás, hivatalnoki uralom, reálrendszer, sokuralom, mindannyi rokon fogalmak, melyekkel az absolutismus eszméje össze nem tévesztendő. A közig. centr. természetét, befolyását az egyén, a társadalom s az állam életviszonyaira legbiztosabban csak úgy ösmerhetjük fel, ha azon tanokat, melyek védelmére barátai által megalapítottak egyenkint fejtegetjük s czáfoljuk, ha a sokuralom hatását a közélet nyilvánulásai körében elfogulatlanul vizsgáljuk s ezzel kapcsolatban a particuláris ügyeknek a culturjogállam szellemének megfelelő szabad öncselekvőség általi intézésének becsét csálhatatlan tényekkel és igaz bölcselmi indokokkal bebizonyítjuk. S ezen értekezlet fegfőbb czélja, pártszellemtől s elfogultságtól menten — a tiszta igazságok felderítése s ekképen az állami mindenhatóság szellemétől és kíváncalmától át nem hatott polgártársak azon meggyőződésükben megerősítése, hogy az öncselekvőségi szabadság minden nagynak, dicsőnek és boldogítónak egyedüli soha el nem párolgó friss forrása s ezzel szemben bebizonyítása annak, hogy az állam legjobb akarata daczára sem képes — erőinek korlátoltaságánál fogva — azt értünk teljesíteni, mit magunk vagyunk hivatva és képesítve tenni, ha az egészséges közszellem vezérel bennünket a közélet komoly pályáján; — végül, hogy a legjobb, leggondosabb államigazgatás, a polgárok közrehatása nélkül, némely el nem tagadható előnye daczára: véstetjes következményeiben, mert megöli az akaratot, életkedvet, honszerelmet s a többi nagy polgári erényeket.

Ezek előrebocsátása után térjünk át a közigazgatási central. védői által felhozott tanok czáfolatára.

I. A községi s általában önkormányzati szabadság jogosultsága és becs ellen felhozott érvek czáfolata.

Község alatt egyesek és családok corporációja értendő, melyben a közös kapocs alapját a jogok, ugyszinte magán- és közérdekek képezik.³² A községek eredetére nézve két egymással ellentétes nézet merült fel a tudósok közt, mely az autonom jogosultság jog-

alapjára határozó befolyást gyakorolt. ARETIN,³³ TOCQUEVILLE,³⁴ DUPIN, PAGENSTECHE, BARANTE, TENSEY, COLLARD³⁵ s mások a községet az állam előtt s nélküle keletkezett közületnek tekintik, — ellenben BÜLAU, BLOCK, WHITE s mások szerint az állam megelőzte a községet. BÜLAU szerint a német törzsek már népek valának mielőtt állandó lakhelyeket alapítottak s községeket szerveztek volna.³⁶ Szerinte a községi köteléknél már eredetileg is erősebbre akadunk.³⁷ WHITE szerint a község oly aggregáció, mely véletlen folytán keletkezett s melynek tagjait ezernyi érdekegyenlenség elválaszt egymástól.³⁸ Az első nézethez csatlakozók meggyőződésének leghivebb kifejezője ARETIN, a ki a községek fenebb említett származási módjából azt származtatja le, miszerint az állam a községeket nem tekintheti pusztá intézményeinek, hanem ellenkezőleg azok quasi kis államok, melyek a nagyobb állam kötelékébe lépések folytán épugy le nem mondtak velök született autonómiájukról, mint le nem mondtak a családok természetes családi jogaikról. Ez iskola hiveinek alapelve tehát ez: «a községeket autonómiájuk megilleti eredeti velök született az államba hozott jognál fogva.»

A második nézet hivei két nagy, mondhatni ellenséges táborra oszlanak a községi antonomia terjedelmé léte s értéke tekintetében.

A főkülönbség köztök abban áll, hogy az adminisztratív central. barátai csak látszólagos autonómiával elégednek meg vagy azt végleg elvetik — küzdve az állami gyámkodás mellett — ezek élén áll WHITE; ellenben BLOCK,³⁹ VIVIEN, BÜLAU s mások elvetik az állami gyámkodást; azon elvből indulva ki, miszerint az állam visszaél hatalmával, ha boldogokká akarja tenni polgárait akarattal ellenkező módon.

A községek eredetét illetőleg, nem vagyok hajlandó elfogadni ARETIN s hiveinek theologiai regéjét. Legbiztosabb kalauz az igaz történelem, erre szeretek támaszkodni. MALCOLM ARETIN előtt megirta már halhatatlan művét s abból ARETIN s hivei megtanulhatták volna, hogy virágzó, előkelő városok gyakran egyes előkelő személyiségek szeszélye, parancsszavaknak köszönék eredetüket.⁴⁰ A magyar fajból előbb lett nép s állama, melyet alkotott megelőzte a községeket — azok kivételével, melyeket a honfoglalás készen talált. Hogy római

³² Szerinte a községek úgy keletkeztek mint családok, tehát az állam nélkül és előtte. Staatsrecht der. Constit. Monarchie. Altenburg, 1827. II. k. 25. l.

³⁴ Id. m. I. k. 54. l.

³⁵ La commune est comme la famille, avant l'État; la politique la trouve et ne la crée point.

³⁶ Id. m. 343. l.

³⁷ Über dem waren in den ältesten Zeiten die Gesamtbürgerschaft, waren das Gefolge und manche ähnliche Genossenschaften, viel innigere Verbindungen als die Gemeinde. U. o. 343. l. BLOCK is ezt mondja: «en core une fois, c'est l'état, qui précède la communes.» Id. m. II. k. 1077. l.

³⁸ La commune est une aggregation, qui est un pur fait sur des hommes réunis par hasard, irrités par la réunion, séparés par milles différences d'intérêts, d'origine, de condition. l. m. 83. l.

³⁹ Id. m. II. k. 1077. l. VIVIEN, Études adminis. II. k. La commune.

⁴⁰ JOHN MALCOLM, Memoir of Central India. London, 1823. Olv. az I. k. 11. s. köv. l.

³² L. STEIN LÖRINCZ, die vollziehende Gewalt. II. kiad. Stuttgart. 1869. II. k. 216. l. In FRANCE every association of human dwellings forms a commune. TOCQUEVILLE id. m. I. k. 53. l. L. Eugène Paignon meghatározását BLOCK-nál. Dict. I. k. 413. l. Ugyazint BÜLAU, id. m. 340. lap.

és görög állam soha nem létezett volna, igen téved STEIN,⁴¹ Athéne és Róma souverén kis államok voltak, a mennyiben *politikai* és nem *municipális* czímen mint Bréma, Hamburg vagy Lübeck gyakorolták souverénitásukat. Mihelyt a család tribussá lesz s ez szervezkedik — államot és nem községet alkot (BLOCK). S hogy Diocletian korában mily *államegység* volt uralkodó a nagy néptest politikai életében, nem kell bizonyítani.⁴²

A községi önkormányzati szabadság *jogalapját* valamely *vele született*, de a törvényhozások által rendszerint *el nem ösmert* — az államba állítólag hozott ősi jogosultságra fektetni, komoly alap nélküli eljárásnak itélem. A magyar törvényhozó a törvényhatósági alkotmány valamely községre való átruházásánál — *soha nem gondolt ősjogokra*, hanem a haza és a király iránt szerzett érdemeket és elegendő physikai erőt vett józanon, jogosan s egyedül helyesen figyelembe.⁴³ Épugy járt el a brit törvényhozás is.⁴⁴

ARETIN által vitatott jogalapnál sokkal *erősebbre*, bebizonyított történeti igazságok által igazolt s egyuttal az emberi természetre fektetett mindennapi, társadalmi s állami *gyakorlati szükségességen* s a szabadság követelményein nyugvó jogalapra fogok igyekezni az adminisztratív centr. barátai ellenében fektetni a municip. szabadság követelményeit.

A község szervezete a törvényhozás méltó tárgya s mivel korunk jellemvonása az, hogy az abstract alkotmánytól a szabad, concrét igazgatáshoz átmenetet vagy az önkormányzatban tapasztaladjuk, vagy sehol:⁴⁵ ama szervezetnek a szabadság törvényén kell nyugodnia. E tételt tagadják az administ. central. hivei s a községi önkormányzat az állami gyámkodástól ment szabadságának érvényesítése ellen felhozzák a következő érveket:

a) a községek kiskorúak s így képtelenek ügyeiket önmagok helyesen ellátni. A nagy városok a többi községekkel egyenlő törvény alá esnek, az állam bölcsessége és tapasztalata ezeknél sem lesz soha nélkülözhető;

b) a községi autonomia ellensége a haladásnak;

c) a községi függetlenség összeférhetlen a nemzeti egység szellemével,

d) az önkormányzat az energia és eselekvésvágy s a honszeretetnek *nem* stimulusa s tagadtatik, hogy előnyös politikai iskola lenne;

e) a centralisáció az igazság és jog elve, mert csak ő eredezteti a törvények hű végrehajtását, a legjobb törvény sem lenne hatályos, ha *helyileg* hajtatnék végre, elveszne, kijátszatnék, érdek és előítélet akadályokat gördítenének elébe.

Mindezekből leszámaztatják a közigazgatási centralisáció *szükségét, jogosultságát*.⁴⁶

Az önkormányzati szabadság ellen emelt azon s más vádak megerősítése s a centralisátorok tanainak szerves bírálata leendő értekezletem e részének feladata.

I. A midőn WHITE s hivei azon tant állították fel, hogy a községek önmagok ügyeiket — az állam segélye nélkül ellátni képtelenek, úgy tűnik fel, mintha az ind pariák vagy ezekhez hasonló néposztályok állottak volna szemök előtt. Ily tan kedves lehet azoknak, kikben az *öntevés* kötelességének élő öntudata hiányzik, a kik nem érzik a közéletbeni *személyes* nem egy *áldozatot* követelő

közrehatás szükségét — de a politikai szabadság barátai *hamisnak s veszélyesnek* fogják megítélni ama tant, mely az állam mindenhatóságának egyik okadatolt érve gyanánt van felállítva szerepelni. A község már a germán államalkotás szakában, a szabadságot és jólétet kereső polgári elem menhelye vala. Innét indult meg a mozgalom, mely Európa társadalmi rendjét megváltoztatta s megalkotta az alkotmányos korszakot.⁴⁷ Ha tehát a község korszakot alkotó intézmények megszületésének előkészítő, sőt végrehajtó politikai organuma vala, nem bizonyította-e be polgárai öncselekvőségének bölcsességét és értékét gazdagon? A mi pedig különösen a magyart illeti, ennek politikai multjából tapasztaljuk, hogy a legnehezebb államfeladatok bölcs és tapasztalatus megoldására mindenkor képesnek bizonyult. A magyar önmaga megalkotta kormányát, alkotmányát s ne lenne képes *helyi* egyszerűbb ügyek helyes vezetése s intézésére?

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvényszéki bíró.

Adalék a köteles rész kérdéséhez.

(Vége.)

III.

A közlött vélemények tehát félreismerhetetlenül elárulják a német jogászörök egy tekintélyes részénél felmerült ama törekvést, hogy rábírák a törvényhozást arra, miszerint a köteles rész iránt fenálló eddigi joggal szakítva a szükségbeli örökjog rendszerét áldozza föl a korlátlan végrendelkezési szabadság rendszerének, mert az illetők úgy tapasztalják, hogy ez utóbbi ott, a hol valóban életbe van léptetve, t. i. Angliában és az Egyesült Államok legnagyobb részében, nem eredményezte azon káros hatást, melyet tőle a köteles rész intézményét pártolók várni szoktak s melytől való félelmökben a köteles részt továbbra is megtartandónak javasolják.

Igénytelen nézetem szerint azonban kockáztatott és nagyon is megfontolandó dolognak tartom, egy századok által szentesített jogelvet egyszerűen csak azért kitörölni a nemzet jogéletéből, mert az ezen jogelv által védelmezett érdekeket per absolutum másképp is lehetne oltalmazni.

Önkénytelenül is eszembe jut ama német közmondás: «Der Deutsche will keinen Franzmann leiden», csak azért kívánnak most egyszerre mást az eddigi helyett, mert az eddigi köteles rész hasonló a francia réserve-hez, nekik olyas valami kell, a mi egészen elüssön a francziától, mert sajnálják, hogy eddig is miért volt a francia szokásoknak akkora befolyásuk saját életükre. Ezt az elűtő valamit pedig az angol népéletben vélik föltalálhatni, mely tisztábban őrzötte meg az «ősgermán» jelleget, mint saját magok.

Azonban az angol népjellem oly sajátos fejlődésnek eredménye, a melyhez hasonlót az európai szárazföld egyik országában sem lehet föltalálni, miből alaposan vélem következtethetni azt, hogy az angoloknál divatozó korlátlan végrendelkezési szabadság átkölcsönzése még koránt sem eredményezné legott az átkölcsönző nemzet gondolkodás módjának angol gondolkodásmóddá való átalakulását, egészen eltekintve attól, vajjon csakugyan nyerne-e minden nemzet, ha egyszerűen az angol nemzetet utánozná. És épen mivel szárazföldi nemzetek

⁴¹ Die vollziehende Gewalt. II. k. 220. l.

⁴² OLV. GUIZOT, Civilisationen Europe: 44. s k. l.

⁴³ OLV. e részben KORBULY, Magyarország közbjoga. I. k. 325. l.

⁴⁴ L. GNEIST, Selfgovernment. 102. §.

⁴⁵ STEIN, id. m. II. k. 225. l.

⁴⁶ L'idéal en politique c'est l'unité de pouvoir, avec délégation et contrôle national; c'est l'État émané de tous, accomplissant an nom et pour le bien de tous, les fonctions qui importent à la communauté. DUPONT WHITE, id. m. 101. l.

⁴⁷ L. STEIN, id. m. II. k. 219. l.

⁴⁸ Par quelle merveilleuse méthamorphose arrive-t il donc, que cet homme que, la veille, était confondu dans cette race d'incapables, devienne tout à coup un être supérieur, doué de toutes les qualités gouvernementales, par cela seul qu'il reçoit un brevet ou revêt un uniforme? ODILON BARROT, Centralisation. Paris, 1861. 78. l.

gondolkodás módja nagyon is eltér az angolétól, nagyon tarthatni attól, hogy az idegen talajra átültetett intézmény el talál fajulni, gyümölcsök helyett töviseket teremni és a legégbekiáltóbb igazságtalanságokra alkalmasul szolgálni,²¹ mert az emberek a korlátlan végrendelkezési a szabadság ratióját kellően fölfogni nem tudván, nem fognak avval helyesen élni, hanem csak helytelenül visszaélni tudni.

Sehogy sem tudok pedig megbarátkozni azon gondolattal, melylyel főleg BRUNS a korlátlan végrendelkezési szabadságot indokolja, hogy t. i. az apa jobban tudja, mint az absztrakt törvény, hogy mint kell vagyonával rendelkezni, kiszemeli fiai közül a legderekabbat, ennek hagyja földbirtokát vagy gyárüzletét, azon kötelezettséggel, hogy többi testvéreiről gondoskodjék s így legalább a birtok vagy a gyártelep még az ő holtá után is a családnál marad.

Kérem mindenek előtt: hát nem egyforma igényök van a gyermekeknek apjuk szeretetére? és kérem továbbá, hol van mindig kellő garancia arra nézve, hogy az apa a fiuk közül épen a legderekabbat, legtehetségebbet fogja kiszemelni? Végül pedig ki ne tudná, hogy a testvéri szeretetet minden, de kivált a mai időben a családfő elhunytával többé kevésbé elnyomja az önzés, mely vajmi könnyen vakká teheti a többiek rovására kitüntetett fiut az igazság legszentebb követelményei iránt.

A mi pedig a családi birtok megőrzésének tekintetét illeti, ezt sehogy sem bírom korunk fölfogásával összeegyeztetni. Szerintem ez nem lenne más, mint a a családi hitbizományok általánosításának, egy darab hübériség fentartásának megkísérlése, az ősiségnek új életre «galvanizálása», mely azonban igen precarius értékű, de alkalmasint kivihetetlen is lenne. Ma nem a családi vagyon, hanem az egyéni tulajdon képezi a kornak egyik uralkodó eszméjét. A gyökeresen megváltozott gazdasági viszonyok mellett patriarchális családi élet nem igen képzelhető. A családjáért csak a családfő szerez, csak ő tartja össze a családot, mihelyt szemeit behunyja, gyermekei annyifelé mennek, a hányan vannak, és külön-külön családot kezdenek alkotni.

Mindegyik boldogulni igyekszik a hogy tud, de arra nem igen van példa, hogy valaki teljes tétlenség mellett is boldogulni tudjon, a létérti küzdelemben jóformán mindenkinek kijutott a maga osztályrésze. Ha egyik-másiknak sikerült szorgalma és kitartó munkája által annyi vagyonra szert tenni, hogy élte alkonyát nyugalomban töltheti, megérdemelte e nyugalmat, gyermekei közül azonban egy sem kívánhatja jogosan, hogy az apai örökség oroszlánrésze a családi név fentartásának hiú ürügye alatt épen csak neki jusson, s az ő tetszésére bizassék, mint fizesse ki testvéreit apró pénzzel, maga pedig egész kényelemmel berendezkedhessék és jóval kevesebb gond- s fáradsággal kezdje meg életének pályafutását, mint az ő testvérei. Igaz, hogy a teljesen egyenlő örökösödési osztály mellett is gyakran megeshetik, hogy az egyik testvér, ki a természettől nagyobb belátással és ügyességgel meg lőn áldva, csakhamar nagyobb jólétre fog vergődni, mint a többi ily természeti adományokkal nem bíró testvérei, de ezen esetekben legalább nem panaszkodhatnak a szerencsésebb testvér általi megrövidítettetésökről és nem epezhetheti őket

a bánat a szenvedett jogtalanság miatt: Az, hogy a fölosztás folytán egyre-egyre csak kevés jut, ne szolgáljon ürügyül arra, hogy inkább maradjon tehát az egész csak az egyiknél, kezdje el mindegyikök elől, munkálkodjék úgy, miként apjuk tett, s aztán lesz mindegyiköknek az apjukéhoz hasonló sorsa, melyet nagyrészen saját szorgalmának köszönhetvén, annál jobban is meg fog tudni becsülni. De se az elsőszülött ség véletlenének, se a korlátlan végrendelkezési szabadsággal felruházott apa szeszélyének ne köszönhesse egyik sem a maga szerencsését, ezt az emberek kebelébe oltott igazságérzetlet tiltja. Ugyanezen igazságérzetletnél fogva tagadom is, hogy — kivételes esetektől eltekintve — ne lenne köteles részre való igénynek jogi alapja, és hogy az élelmezéssel (tartással és neveléssel) vége szakadna az apának nemzettjei iránti kötelezettségének. Az ilyen állításra csak az ismételhetem, a mit már a köteles részről irt munkámban elmondottam, hogy, ha ez való lenne, az ember mi által sem különböznék az oktalan állattól, mely szintén gondoskodik kölykeiről de csak addig, míg maguk nem képesek magukról gondoskodni, akkor valóban ilyen «ius quod natura omnia animalia docuit» által bizonyos közösségben lennénk az állatokkal! És épen eszünk lenne az, mely ily eljárást sugna nekünk?! Csak térjünk kissé vissza a házasság erkölcsi alapjához, ne ámitsuk magunkat azzal, mintha a tételes jog teljességgel nélkülözhetné az erkölcsnek parancsait, sőt mintha a rideg jognak épen abban állana főfeladata, hogy mentül magasabb és áthághatatlan falat emeljen saját maga és az erkölcs között, akkor nem fogunk többé abban kételkedni, miszerint az embernek igenis az erkölcs által támogatott egyik fő jogi kötelessége, hogy magát családjával azonosítsa, és hogy az igazsággal ellenkezik, ha halála esetére vagyonáról rendelkezvén, idegenekről kíván inkább gondoskodni, mint öveiről, vagy ha öveiről gondoskodván ok nélkül elhalmozza az egyiket jótéteményekkel, míg a többieknek csak azt a szerencsét (!) hagyja osztályrészü, hogy őt szintén apjuknak nevezhették.

Az idénre kilátásba helyezett jogászgyűlés többek között meg fogja vitatni ezt a kérdést is, kiket illessen köteles rész, mekkora legyen az s mily okokból legyen helye a kitagadásnak? Magam is nyújtottam be az állandó bizottsághoz e tárgyban indokolt véleményt, melyben kifejtettem, hogy hazai jogunk szellemével leginkább összeférőnek tartanám e fontos kérdés olyatén szabályozását minőt a francia codeban és egynémely schweiczi törvénykönyvben találhatni. Igénytelen nézetem szerint a lemenőket, felmenőket, a házastársat és bizonyos körülmények között a testvéreket tartanám köteles részre való joggal felruházandóknak. Maga a köteles rész a hagyaték azon részeként lenne kijelentendő, melyről az örökhagyó másképp, mint az említett közel rokonai javára, ne is rendelkezessék. Elmondtam a nézetemet ezen köteles rész nagyságára is, melyet csak a lemenők tekintetében szívesen oda módosítok, hogy — miként BRUNS tevé — elvül mondassék ki, miszerint az örökhagyó *mindig csak egy gyermekéről rendelkezessék szabadon*, mert ezen megoldási módot magam is olyanak tartom, mely az általam is védett *egyenlőségi elvnek* leginkább megfelel.²²

Ha evvel szemben azt hozzák föl, hiszen akkor a végrendelkezési szabadság egészen jelentéktelenné válik és semmivé törpül, úgy erre egyszerűen csak azt mon-

²¹ ENYICZKEI nem rég megjelent «örökösödési jogunk áttekintése a jogfejlődés szempontjából» című munkájában is azon meggyőződésének ad kifejezést, miszerint az angol és északamerikai korlátlan végrendelkezési szabadságnak bármiféle eredménye sem fogja megmásíthatni az európai szárazföldön általánosan vallott azon nézetet, hogy a végrendelkezési szabadságnak a köteles rész intézményével való korlátozása nélkülözhetetlen. Id. m. 45. lapján.

²² ENYICZKEI az osztrák polgári törvénykönyv elvét védi, melyről BRUNS azt mondja, hogy eleintén egyszerűségénél fogva maga is védte, de később belátván annak helytelenségét a szövegben felállított elvet javasolja.

dom, hogy részemről jobban szeretem, ha az állam összes polgárai fölött egyetlen törvényhozó őrökdi egyenlő törvénnyel, mint ha a korlátlan végrendelkezési szabadság által minden egyes végrendelkező ruháztatik föl kicsinyben törvényhozó hatalommal, melylyel az illetők sokszor a jogegyenlőségnek teljes mellőzésével visszaélnék. A kinek a törvény intézkedése nem tetszik, tegye túl magát rajta az által, hogy még a törvénynél is különben tud intézkedni, s hagyja mindenét saját legközelebbi rokonainak, de mindenestre tekintse a törvényben meghatározott módozatot azon minimumnak, mely az általános igazságérzetet kifolyása.

A kitagadási okokra nézve helyeslem MEYERSBURG nézetét, miszerint azok mint érdemtelenségi okok lennének megállapítandók, még pedig olyan szellemben, mint a hogy BRUNS javasolja, de azon hozzáadással, hogy az örökhatyó az érdemtelenségek végrendeletében meg is bocsáthasson.

A köteles rész jogi természetére vonatkozólag szintén csatlakozom BRUNS-hoz, ki azt a hagyatékot terhelő adósságnak kívánja tekinteni.

Figyelemre méltónak tartom MEYERSBURG-nak föl-szólalását, hogy az ismétli házasság esetében gondoskodni kell a római jog és a code példájára az első házasságbeli gyermekek igényének hathatós védelméről, szintugy azon megjegyzését is, miszerint lemenők között méltányos beszámításnak legyen helye, p. az egyik gyermeknek nevelése bebizonyíthatólag jóval többbe került, mint a többié.

Minden egyebekre nézve az olvasót többször idézett munkámra és fentebb említett véleményemre utalom.

Dr. Bozóky Alajos,
nagyváradai jogtanár.

A közigazgatási bíraskodás.

Fönnebb a magánjogi irány szerinti közig. bíraskodást az ókori államéletnek egy igen primitív jelenségehez, a secessióhoz hasonlítottuk, és azt mint részleges secessio törvényesítését tüntettük föl. Bár merre tekintsünk azonban, hol primitív államélettel, hol az állam alkatelmeinek laza összefüggésével találkozunk, mindenütt bőven akadunk oly jelenségekre, melyek a privatizáló irány vezérelveivel igen közeli rokonságban vannak. Ha az ezen irány szerinti közig. bíraskodás valamely államéletet tökéletesen áthatna, ezen államélet ép ugy nélkülözné a belső, szilárd összefüggést, mint a középkor hűbéri állama. Hasztalan iparkodnak ezen iskola hívei jogász elméletekkel, melyek szerint az államnak, mint legfőbb hatalomnak uralma az ő rendszerök szerint is fön fogna maradni, megnyugtanni a közvéleményt. Az elpusztított organicus erőt a scholasticismus legfinomabb megkülönböztetései sem pótolhatják. A középkori hűbérrendszerrel is elméletileg azt tanították, hogy a király, mint főhűbér ur parancsolt a korona-vasalloknak, ezek ismét saját vazalljaiknak, s így fokról-fokra tovább, tehát elméletileg a király mint főhűbér ur parancsolt az összes népnek. Mindez azonban, mint GUIZOT helyesen megjegyzi, csak puszta theoria volt. Elméletileg volt rend; de gyakorlatilag a hűbérrendszer még sem volt egyéb, mint hűbéri jogoknak és hűbéri anarchiának egy saját-szerű vegyülete.

A hűbérrendszerben a fejedelem, mint az egyház által szentesített és a római birodalom emlékeivel fölékesített államhatalom személyesítője, legalább első volt az egyenlők közt. A privatizáló közig. bíraskodás a közig. pörben még ezen elsőbbségtől is megfosztja az

államot, mert az államra a felségjogok gyakorlása mezején, saját alattvalóival szemközt «a törvény előtti egyenlőség» elvét alkalmazza. A törvény előtti egyenlőség szerint pedig nincs semmiféle elsőbbség.

A privatizáló (magánjogi) közig. bíraskodás a pair séget, a szó középkori értelmében föltámasztja. A középkori pair-törvényszék nem volt valódi hatóság. A pair nem annak, mint vele egyenjogosultnak, csak «megmutatta» a jogot. A jog ezen megmutatásával elégedetlen fél meghazudtolhatta a bírót (frausser, apel de faux jugement) és így azt becsületében megtámadva, törvényszéki párbajra kényszeríthette. A pair-i egyenlőség folytán tehát a bíró és bíróság minden pillanatban «félé» lehetett.²

Míg a középkorban a bíróság lehetett «fél», s ily módon a bírónak tekintélye nem lehetett, addig a mai privatizáló közig. bíraskodás a közigazgatást teszi «félé»; s ezen uton annak erkölcsi erejét megsemmisíti. Csak-hogy korunkban az elvek consequentiai a kifejtettebb államegység folytán messzebb hatnak, mint a középkorban. A középkori pair csak egyes bírót, vagy legfőlebb egyes hűbéri curiát kényszeríthetett arra, hogy «félé» legyen; a mai privatizáló iskola az egész közigazgatási organismust teszi alpörössé. A középkorban azon nagy horderejű elv állott, hogy a királyi udvart, mint «felet» nem lehet megtámadni, a pair-i egyenlőséget tehát a legfőbb hatalomra nézve ily végletekig nem vitték.³ Privatizáló ellenfeleink magát az államot is «fél»-nek tekintik a törvényelőtti egyenlőség nevében. A középkorban legalább személyes bátorság kellett ahhoz, hogy valaki egy hűbéri curiával, mint fölpörös az alpörössel, szembeszálljon. S a személyes bátorság mindig szép dolog, de különösen a középkorban valódi világtörténeti jelentőségre emelkedett. s az egyének erkölcsi értékét nagyon növelte. A privatizáló (magánjogi, közig. bíraskodás szerint az államerkölcsi tekintélyét mindenki megtámadhatja igen kényelmesen semmit sem kockáztatva. — Minden államnak vannak ellenségei; csak ily fegyver kell nekik, egyebet nem is kívánhatnak! Ezt nem kellene feledniök privatizáló ellenfeleinknek, kik a közigazgatás javítása végett annyi nemes hévvel sikra szállnak.

II. József képtelenségnek nyilvánítá azt állítani, hogy az ország a fejedelemé és nem ő az országé; hogy a millió emberek csak ő érette vannak, és nem ő a milliókért. II. József tehát elítélte az uralkodási jogoknak patrimoniális, magánjogi fölfogását.

A mai individualismus a patrimonialis és magánjogi fölfogást az állampolgárok közjogaira alkalmazza, és az államot úgy tekinti, mint a polgárok tulajdonát. — Pedig az állam demokráciában sem képezi a polgárok tulajdonát, s hol tényleg azzá vált, — pl. Athene hanyatlása korában — ott a föloszlás általános corruptioban mutatkozik. A mely közjogi fölfogás II. Józsefet a trónon vezérelte, ugyanannak kell a polgárokat is áthatnia: az állam nem a fejedelemé, nem a polgároké, az állam emberiségi intézmény, és emberiségi céljai vannak.

A közjogi bíraskodásba magánjogi fölfogást vinni veszélyes kétélű fegyvert képez, mit a következők bizonyítanak. A patrimonialis fölfogás az uralkodást magánjogi címekre alapította. Így keletkezett az államhatalom törvényszerűségének (legitimitas) azon értelmezése, melytől az összes európai közvélemény idegenkedik,⁴ és

² SCHAEFFNER, Geschichte der Rechtsverfassung Frankreichs, 1859. II. k. 222. és köv. lapok; továbbá HAJNIK, Egyetemes európ. jogtört. 329. 340. l.

³ On ne pouvait point fausser les jugemens rendus dans la cour du roi; car le roi n'avait personne, qui lui fut égal, il n'y avait personne qui put l'appeler. Esprit des lois. Livre XXVIII. Chap. XXVII.

⁴ PISZTÓRY MÓR, államismeret, Pest 1872. kiad. 98. és köv. lapok.

melyet a jogfolytonosságnak az uralkodói jogokrai alkalmazásától jól meg kell különböztetnünk. A párisi congressus 1814. ugyanazon eszméből indult ki, melyen a magánjogban a rei vindicatio alapszik.

A közigazgatási biráskodásnak nem a polgári eljárás lényegéből, hanem a törvénykezési módszer, mint tiszta alaki fogalomból kell kiindulnia. Ha a privatizáló (magánjogi) iskola ezen alaki álláspontra nem akar emelkedni, ha a polgári törvénykezési elveknek a közigazgatásbai invázióját tekinti közj. biráskodásnak, ha tehát a közjogot magánjogi bilincsekbe veri, akkor a polgárok közjogait ugyanazon álláspontból fogja föl, mint a párisi congressus az uralkodói jogokat. Ezen esetben azonban legyenek ellenfeleink következetesek. Ha alkalmaznak a magánjogi legitimitást a polgárok közjogaira, tegyék ugyanazt az uralkodói jogokra nézve is. A magánjogi formalismus a jog politika magasabb eszményi egységét nem ismeri, a világeseményeknek és az ezeket mozgató természettörvényeknek jogalapító hatályt nem tulajdonít; jelszava: «fiat justitia et pereat mundus».

Kik tehát magánjogi alapon építik föl a közj. biráskodást, azoknak ha következetesek akarnak lenni, oda kell törekedniök, hogy pl. Franciaországban minden azon állapotba helyeztessék vissza, mint volt a nagy forradalom előtt. A magánjogi formalismus szerint egyedül az ancien régime lehet törvényes. — Ne mondja senki, hogy a consequentiákat nagyon messze viszsziük; a biráskodásnak, tehát a közj. biráskodásnak is legfőbb jellemvonása a következetesség. Az igazság bekötött szemekkel ábrázoltatik; ugyanazon mértékkel mér mindenkinek. Nem szabad az elfogadott elv alól épen a legfontosabb tárgyra nézve kivételt alkotni. Ha fölállítják az állammal szemközt a privatizáló elvet, legyen bátorságuk a világesemények haladása által összezuzatni magukat.

Ezzel megkísérlettük kimutatni, hogy a hol az ókori és középkori államélet primitív jelenségei előfordulnak, ott mindenütt föltaláljuk a magánjogi közj. biráskodás vezérelveit.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az előjegyzett tulajdonosnak tulajdonkeresetéről.

ZLINSZKY kir. táblai bíró ur e lapok 24. és 26. számában azon nézetének adott kifejezést, hogy az előjegyzett tulajdonost előj. joga alapján a birtok, tehát az ennek átadására irányuló tulajdonkereset (vindicatio) is épügy megilleti, mint a bekeblezett tulajdonost; e nézet többfelől ellenmondásra talált.

Bármennyire tiszteltem is az érdemes szerző tekintélyét, szerény véleményem ezuttal szintén nem egyezik az övével, de nem azon okból, melyet — mint sz. ur második cikkéből kiveszem — a «M. Jogász», utóbb pedig e lapokban Dr. SCHNIERER ur ellene felhozott, hanem más tekintet alapján.

Bátor vagyok ezt előadni annál inkább, mert ismerem szerző urnak ellennézetek iránti türelmességét.

A kérdés, melyen a dolog sarkal az, hogy mi hatálya van az előjegyzésnek, tehát mi jelentősége még az előj. utólagos igazolásának?

Sz. ur abból indul ki, hogy előj. által jog és pedig jelen esetben tulajdonjog szereztetik, mert az előj. valóságos szerzési mód és nem csupán szerzendő jogok biztosítására szolgáló eszköz, mint a feljegyzés; miután pedig a tulajdon absolut jog, az igazolási feltétel nem annak gyakorlása, érvényesítésére, hanem csak tartamára vonatkozhatik, a mennyiben nemigazolás esetében az ellenfél kérelmére az előj. töröltetik, vagyis a jog megszűnik; addig azonban ennek hatálya feltétlen, minélfogva mindenki, rendszerint a bekeb. tulajdonos ellen is érvényesíthető.

E szerint az igazolás nem alapja a jogszerzésnek, mert ez már az előjegyzéssel tökéletesen megtörtént, hanem csak a szerzett jog vesztését háritja el, vagyis a benne fekvő feltétel nem így hangzik: «ha igazol, szerezt», hanem: «ha nem igazol, vesz», — egyszóval: az igazolás az előjegyzésre nézve nem volna igenlegesen halasztó, hanem nemleges bontó feltétel.

Ily felfogás mellett sz. ur nézete helyes és nem is lehet más, mert a bontó feltétel természetéből szükségképp következik.

A b. feltétel alatti tulajdonos ugyanis a feltétel beálltaig hatályára és tartalmára nézve feltétlen, illetve korlátlan joggal bír, vagyis a feltétel a jogra nem hat tárgyilag, hanem csak alányilag, a mennyiben esetleg csupán a jogosultnak személyét változtatja.

Ehhez képest a római jogforrások és az optk. több esetre nézve ki is mondják, hogy a birtok és haszonélvezés

a b. felt. alatti tulajdonost illeti, a római jog pedig különösen neki tulajdonítja a vindicatiót is.

Sz. ur nézete tehát megtámadhatlan, míg az igazolást b. feltételnek vesszük.

Ámde ez ellen nyomós okok szólnak.

Eltekintve ugyanis a telekk. rdt. és az optk. illető cikkeinek értelmezésétől, a mely nem tartozik énreám:

Ama nézet szerint az előjegyzés tökéletesen egyforma hatályu volna a bekeblezéssel, mely bontó feltétel egyidejű feljegyzése mellett történik, vagyis nem volna egyéb, mint egy második, — legalább is fölösleges — kifejezése a b. felt. alatti tulajdonszerzésnek. E kétféle megjelölése egy s ugyanazon dolognak pedig a telekkönyvben mindenesetre szabatoság hiánya volna.

De nagyobb baj volna az, hogy e nézet szerint nem lehetne a halasztó feltétel alatti tulajdonszerzést a telekkönyvben másképp kitüntetni, mint a tulajdoni lapra bontó feltétel gyanánti feljegyzés által, a mi jogi tekintetben helyes is volna, — mert szembetűnő, hogy a feltétel, melytől másnak tulajdonszerzése van felfüggesztve, a jelenlegi tulajdonos jogára nézve bontó feltételt képez, — azonban evvel csupán annyit lehetne elérni, hogy a feljegyzés utáni terhelések a feltétel beállta esetében az új tulajdonost ne illessék, de korántsem azt, hogy ez utóbbi a maga feltételes jogát már időközben is valamiképp értékesíthesse, mert feljegyzésre nézve felüljegyzésnek nincsen helye; már pedig annál kívánatosabb, hogy az ilyen várományok is átruházás tárgyát és hitel forrását képezhessék, mert köztapasztalás szerint az előforduló hal. feltételek tulnyomó nagyobb részének bekövetkezése igen valószínű, minélfogva már a váromány is megállapítható való értékkel bír.

E szerint tetemes hiányok volnának a telekk. rendben, ha az igazolás b. feltételnek tekintetik.

Lássuk tehát, nem-e inkább hal. feltétel az.

Az előjegyzési esetek természetéből ítélve nem lehet más.

Ezen esetek ugyanis arra mennek ki, hogy nyomban hatályos, azaz feltétlen tulajdonszerzés nem történhetik, akár mert a felek kifejezett szándéka csak feltételes, mint pl. a halál esetére való ajándékozás, vagy a feltételes hagyomány esetében; akár mert legalább a feltétlen szándék nem tekinthető kifejezettnek, a mennyiben a kifejezés nem törvényszerű, vagyis az ügylet alakszerűsége hiányos; akár végre mivel a törvény szabja a feltételt, mint pl. hogy eladáskor a tulajdon csak akkor menjen át, ha vevő

eleget tett kötelezettségének, — a mi nem sajátképi feltétel ugyan, mert már magától értetik (*conditio juris*), de a mennyire feltétel, csak halasztónak tekinthető.

Mindezen esetekben a feltétlen jogszerzés az igazolástól függ; ez tehát nyilván halasztó feltétel.

Tekintve pedig ennek hatását:

Miután helyes nézet szerint a hal. feltétel nemcsak a célba vett jogi hatást, azaz jog létesítését, hanem egyenesen magát a jogszerző rendelkezést (jogügylet, bírói határozat, törvény, nem ugyan léteben, de jogalkotó hatályában teszi függővé: beállása előtt szorosan véve még jogalap, jognak forrása sem létezik, annál kevésbé létezhetik tehát csak valamennyire is az okozat: a jog.

Ezen értelemben mondják a római jogforrások is, hogy a feltételes jogügylet csak akkor leszen perfectté, mikor a feltétel beáll.

Érzéki hasonlata e viszonynak a nő, ki csak a szülés percében ad embernek létet és lesz maga is anyává, — valamint a feltétel beálltával is egyszerre lesz az addig feltételes viszony jogalappá és támad a jog is.

A mennyiben pedig a jogosultra nézve csak akkor kezd létezni a jog, a mikor ő megszerzi, vagyis alanyilag a jogkeletkezés és szerzés egybeesik: a feltétel beálltával támadó jog megszerzése csak per fictionem vitetik vissza ennél előbbi időpontra, — korábbi gyakorlásáról pedig, mely mint tiszta ténykedés fictive nem történhetik, nyilván szó sem lehet.

Evvel ugyan nincs kizárva, hogy a feltételes jogviszony már időközben is bizonyos hatálylyal birjon, csak hogy ez nem eredhet az esetleg még csak jövődő jog tartalmából, hanem magának a viszonynak már jelenleges létéből és épen csak e lét védelmére: a további függőséget meghiusító változtatás gátlására szorítkozik, tehát nem positiv, hanem csak negativ jelentőségű.

Különösen a tulajdonra nézve: ennek hal. felt. alatti átruházása tehát egyelőre nem okoz jogszerzést, nem adja meg egyikét sem azon jogositványoknak, melyek a tulajdon tartalmát képezik, úgy hogy időközben a várományost csak sajátlanul mondhatjuk tulajdonosnak. Ő nem igényelheti a dolog hasznát, gyümölcsseit, nem birtokolhatja azt el még akkor sem, ha neki átadatott, annál kevésbé követelheti tehát annak birtokát, és a dolog reményén kívül egyébbel nem rendelkezhetik. Római jog szerint a várományos nem usucapiálhat, vagyis nem birhat az usucapiohoz vezető *bone fidei possessio*val, minélfogva őt az *actio Publiciana* sem illeti; még kevésbé illetheti tehát a *rei vindicatio*, mely már befejezett usucapiot feltételez.

Mig tehát a feltétel függ, a tulajdon és a tulajdoni birtok minden megszorítás nélkül még azt illeti s az által gyakoroltatik, a kitől a feltétel beálltával elvonatnék.

Mindez — a mi egyébiránt általános jognézet — igen természetesen következik egy tényből, melyet már fennebb érintettem: hogy minden feltétel, a melytől jogátruházás van függővé téve, egyszerre halasztó is meg bontó is, úgy hogy voltaképp nem külön hal. és bontó jellemű feltételekről, hanem csak a feltétel hal. és bontó hatásairól lehet szó, mert minden feltétel e kettőt egyesíti.

Annak szempontjából ugyanis, a kitől a feltétel beálltával jog elvonatnék, bontó, azéből pedig, a ki jogot nyerne, halasztó természetűnek mutatkozik egy s ugyanazon feltétel. Erről egy tetszése szerinti példa bárkit meggyőzhet.

E szerint ha tulajdonnak élők közti átruházása hal. feltétel alatt történt, az átruházó bontó felt. alatti tulajdonosnak tekintetik és megfordítva; feltételes hagyomány és halál esetére való ajándékozás eseteiben az örökös, illetve az ajándékozó van a bontó felt. alatti tulajdonos helyzetében; ha pedig az örökös nevezése történt feltételes, a hagyaték van ezen helyzetben. Hasonlóképp a zálogjog és

a többi dologbeli jogoknál, melyek a tulajdonnak csak egyes kiválasztott részei: ezeknek hal. feltétel alatti engedése folytán a tulajdon teljessége, a tulajdonos szabadsága jut bontó feltétel alá, a mi főleg az *usucapio libertatis* tekintetében fontos; bontó feltétel esetében ez is megfordul.

A kötelmi jog körében e kétoldalú hatás nincs meg, mert a követelési jog természete a b. feltételt nem tűri; azonban követelés feltételes átruházása esetében is ugyanazon hal. feltétel kétfelé két alakú: az egyik feltételes hitelezőre nézve igenlegesen, ellenben a másikra nézve nemlegesen áll.

E felfogással tekintve különösen a tulajdont, igen természetes, hogy azon jogositványok, a melyek a bontó felt. alatti tulajdonosnak megadatnak, szükségképp meg vannak tagadva a hal. felt. alatti tulajdonostól, mert a kettő csak ugyanazon érem két oldala. Szembetűnő is, hogy a két feltétel fennebb vázolt hatása egymást kiegészíti, úgy hogy az ellenkező feltételek alatti jogok együttvéve a teljes, feltétlen jogot képezik.

Ha tehát a bontó felt. alatti tulajdonosról, nevezetesen az örökösről ezt mondja l. 66. D. 6. 1.: «nem kevésbé vindicálhatjuk a magunké gyanánt azt, a mi tulajdonunkból kiesik, ha a hagyomány feltétele beáll», a mivel l. 12. §. 2. D. 12. 2. és l. 1. §. 4. D. 29. 5. is egyezik,

a halál esetére mint bontó feltétel alatt megajándékozottról l. 29. D. 39. 6.: «ha úgy lett a dolog ajándékozva, hogy a megajándékozott már most birja és visszaadja, ha az ajándékozó felgyógyul, vagy ütközetből vagy utazásából visszatér, akkor időközben a *vindicatio* a megajándékozottat illeti»,

a bontó felt. alatti vevőről l. 41. D. 6. 1.: «a ki jobb vevő fennhagyása mellett telket vett, a jobbik ajánlat tétele előtt *vindicatio*val élhet, később nem élhet» és ehhez képest l. 6. §. 1. D. 18. 2.: «a ki jobb vevő fennhagyása mellett vette meg a dolgot, ezt elbirtokolhatja és gyümölcsseit és növedékét élvezi»,

akkor mindezekkel implicite ki van fejezve, hogy tehát egyidejűleg a várományost, azaz a hal. felt. alatti tulajdonost e jogok nem illetik meg, a minthogy l. 29. D. 39. 6. a *vindicatio*t, l. 4. D. 18. 2. pedig az elbirtoklást és haszonélvezetet kifejezetten meg is tagadják tőle.

Evvel egyeznek az optk. rendelkezései is.

Áttérve tehát az előjegyzésre:

Nem hiszem, hogy előj. által akármi jog, pl. tulajdon szereztetnék, mert egyrészt: a «feltételes tulajdonjog», melyet az előj. ad [optk. 438. cz.] nem képezi a telekkönyv tárgyát, hanem csak a feltétlen tulajdon a rajta nyugvó dologbeli jogokkal, ezeket pedig csak bekebelezés által lehet megszerezni; tehát a csupán előjegyzett tulajdonos, záloghitelező stb. magát telekkönyvi tulajdonosnak stb. nem mondhatja. Más részt: az előjegyzett jog igazolás, azaz halasztó feltétel terhével adatván, a mondottak szerint tartalmilag is egészen üres és az összes jogositványok azt illetik, a ki ellen az előjegyzés történt, mert erre nézve az igazolás bontó feltételt képez.

E szerint feltételes tulajdonjogról csak sajátlanul lehet itt szó, a hol tulajdonjognak csak reménye, váromány forog fenn és az jól megkülönböztetendő a sajátképi feltételes tulajdonjogtól, mely bontó felt. alatti tulajdont jelent.

Én tehát nem is tarthatom jogszerzési módnak az előjegyzést, hanem csak a feltétel beállása, az igazolás folytán történő bekebelezést, ellenben az előjegyzést csak annak tekintem, a minek sz. ur a feljegyzést mondja: szerzendő jogok biztosítására szolgáló eszköznek.

Miután ugyanis a feltétel beállása a jogszerzést, illetve vesztést per fictionem azon időpontra viszi vissza, mikor a feltétel adatott, a telekkönyvi nyilvánosság követeli, hogy ezen időpont nyomban kitüntessék egyrészt avégre, hogy a várományost a tulajdonosnak ama időpontnál későbbi hite-

lezői meg ne támadhassák, mely védelemben implicite részesülnek azok is, kik a várományosnak egészben vagy részben jogutódai: az ellene bekeblezett tulajdonos és záloghitelező, — másrészt pedig avégre, hogy a tulajdonosnak későbbi hitelezői se legyenek joguk iránt bizonytalanságban.

Egyéb functiója az előjegyzésnek nincsen.

Mellékesen megjegyzem, hogy én a telekk. feljegyzések közös jellegét inkább abban látom, hogy a rendelkezési jogot korlátozzák, illetve ennek korlátozott voltát kitüntetik. Ez illik úgy a tulajdonos személyét érdeklő kiskorúság, gondnokság, csőd, hitbizomány, zárlat, mint a dologra vonatkozó elő- és visszavásárlási jog, egyetemleges zálogok feljegyzéseire; a rangsorozat feljegyzéseire, nevezetesen: az elutasító végzés, az eredetiek beérkezése után elintézendő kérvények, a lejegyzési kérvények feljegyzéseire, melyeknél fogva a végzés esetleges megváltoztatása, a jövőbe bejegyzés, illetve a jószágtest megfogyása már most gátolja a tulajdonost; a felveendő kölcsön rangsorozatának feljegyzésére, mely által a tulajdonos önkényt eleve kiveszi a dolgot a maga rendelkezése alól, hogy kölcsönt kaphasson; végre a perfeljegyzésekre is.

Ellenben a sz. ur által mondott ismerv: szerzendő jogok biztosítása, nem talál rá ezek mindegyikére, nem pl. a kiskorúság, csőd, lejegyzés és zálogjogtörlési per feljegyzéseire.

Az előjegyzést tehát csak a hal. feltétel visszahatásának határvonalául tekintvén, igen természetes, hogy szerző ural ellenkező eredményhez kell jutnunk, mert ama visszahatás csupán a korábbi jogszerzés utólagos fictiójára szorítkozik, de a mondottak szerint sosem foglal magában joggyakorlást. Ennél fogva e mondat: az előj. tulajdonjog feltételes ugyan, de szabadon gyakorolható, — jogi lehetlenséget fejez ki, mert a hal. feltételnek a b. felt. hatását substituálja.

Továbbá: abból, hogy egy birtokban nem lehet két tulajdonos, nem következik, hogy az előjegyzés tartama alatt szüneteljen az előbbi — értsd a bekeblezett — tulajdonos tulajdonjoga és ezt csak az előj. tulajdonos gyakorolja, mert: előj. esetében nincsen két tulajdonos, hanem a bek. tdonos egyelőre az egyedüli tulajdonos marad és mint ilyen a tulajdoni jogokat is gyakorolja.

Nem is állhat tehát be azon visszás eredmény, hogy egy harmadik jogosulatlan birtokban levén, kifogást tehessen mind az előj., mind a bek. tulajdonos vindictioja ellen, mivel egyikük sem tulajdonos; a bek. tdonos ellen ugyan hiába tesz kifogást.

Kérdés azonban: mi történjék azon esetben, ha a birtok nem illeti meg a bek. tulajdonost, mert pl. vevő már teljesen eleget tett a szerződésnek, de tulajdonjoga némely formahiányok miatt csak elő lett jegyezve, vagy mert a birtok már a vételár lefizetése előtt adandó át? Ekkor se juthasson birtokba a jogosulatlan bek. tulajdonos vagy éppen harmadik személyek ellenében?

Sz. ur főleg ezen esetre látszik nézetét alapítani.

Én is azt hiszem, hogy ez esetben az előj. tulajdonost illeti a birtok, azonban ekkor sem előj. joga alapján; távol maradok tehát attól, hogy sz. ur osszszam nézetét.

Sz. nézetem szerint ugyanis az előj. tulajdonos a bekeblezettől a birtok átadást nem tulajdoni, hanem csak azon ügylet teljesítése iránti személyes keresettel követelheti, melyen a tulajdonátruházás alapul, azaz a mondott példákban actio emtivel. A kereset alapja tehát nem az előjegyzés, hanem azon causa, melyből maga az előj. is ered, miértis tekintet nélkül erre tartozik felperes begyőzni, hogy őt ama causa szerint a birtok is megilleti.

Harmadik személyek irányában pedig így áll a dolog: Feltéve, hogy az előj. tdonost a mondott causa alapján

a birtok megilleti, vagyis ha megkövetelhetné a birtok átadását a bek. tdonostól, a mennyiben t. i. ez volna benne: megkövetelheti azt a harmadik személytől is, de csak ha maga a bek. tdonos azt ettől visszavehetné.

Miután ugyanis a tulajdonszerzési causa csak a másik szerződő fél, a bek. tdonos elleni személyes keresetet ad, de kívül álló harmadik személyek ellen annak alapján fellépni nem lehet: az előj. tdonos emezektől a birtokot csak jogelődjé, a bek. tdonos jogán szerezheti meg. Ő tehát ennek képviselőjében lép fel a vindictioval, ennek tulajdonjogát igazolja, ennek részére kívánja a birtokátadást, azonban mindezt saját érdekében teszi, mert a képviseltje részére megnyert és átvett birtokot nyomban tovább magának tartja meg. A képviselői felhatalmazást ezen eljárásra pedig már maga a tulajdonszerzési causa adja meg, mert a bek. tdonos ennél fogva tartozván a birtokot átadni, szükségkép beleegyezőnek tekintendő abba is, hogy az előj. tdonos azt helyette a jogosulatlan harmadiktól megszerezze és brevi manu maga magának átadja, azaz megtartsa. Ez tehát egyszerű esete a procurator in rem suam-féle jogviszonynak: mikor valamely kereset körül másé a jog, másé az érdek, minél fogva utóbbi amannak helyetteseképp jár el.

Hasonló eseteket hoz fel l. 14. pr. D. 47. 2.: «Celsus írja, hogy a vevő, kinek a dolog nem adatott át, nem bír a furti actioval, hanem ez még az eladót illeti. Tartozik azonban a keresetet, a condictiot és a vindictiot a vevőre bízni, és ha maga visszaszerzett volna valamit ama keresetekkel, ezt a vevőnek kiszolgáltatni».

továbbá l. 25. §. 8. D. 19. 2.: «ha a posztónyíró vagy a javító szabó a reábízott ruhákat elvesztette és értük a tulajdonosnak eleget tett, ez tartozik neki azoknak vindictióját és condictióját átengedni».

Ezen esetekben is az, a ki a tulajdonost kielégítette, azonban tulajdont még sem nyert, amannak jogán jut harmadik jogosulatlan személyek ellenében a birtokba.

Nem kell tehát tulajdont supponálnunk, hogy az előj. tdonost harmadik jogosulatlan ellen birtokba segítsük; ez jog is igazság szerint esetekben megtörténhetik akkor is, ha vevő még előjegyezve sincsen. Látnivaló eszerint, hogy sz. ur, midőn a keresetet az előjegyzésre alapítja, általános okot csinál abból, a mi csak esetleges okozat.

Világos azonban, hogy ama átvitt tulajdonkereset csak annyira competál, a mennyire magát a bek. tdonost megilleti, azaz: harmadik jogosulatlanok irányában; ellenben nem vezethet célhoz olyannal szemben, a ki maga is a bek. tdonostól származtatja birtokát, s ennél fogva ugyanazon kifogással üzheti vissza a vevőt, illetve előj. tdonost, a melylyel birna ennek jogelődjé, a bek. tdonos ellen. Ilyen kifogással élhet pl. a haszonbérő vagy a vevő a bek. tulajdonos ellen, bár joguk telekk. bejegyzése nélkül adatott is át nekik a birtok.

Ekkor tehát az előj. tdonos csak in pari causa levén, nem juthat előbb a birtokba, míg igazolás útján bek. jogot nem nyer, a mikor aztán kidobhat minden nem ő általa bebocsátott birtokost, a kinek joga telekk. bejegyzés által absolut hatályúvá nem tétetett. De még ez ideig sem marad jogvédelem nélkül, mert keresettel bír a bek. tdonos ellen, ki neki nyombani birtokátadással tartozik, az időközi birtok elejtett hasznának megtérítése iránt.

Azonban az előjegyzésnek ehhez sincsen köze: az előjegyzés nem ad birtokot jogosult harmadik ellen még akkor sem, ha ez nincs is bejegyezve; másrészt pedig az előj. hiánya nem zárja ki a bek. tulajdonos elleni kártér. keresetet.

Nem képzelhető tehát visszás eredmény, azaz jogsérelem, ha az előj. tdonos, mint ilyenről a vindictio megtagadtatik.

Ellenben igenis visszas eredményekhez vinne az, ha előj. jog alapján már birtokátadást lehetne követelni.

Igy pl. a vevő, ki szerződési kötelezettségei teljesítésének feltétele alatt a maga javára a tulajdonjogot előjegyeztette, birtokba helyezkedhetnék anélkül, hogy a vétel-árra csak egy fillért adott volna és ingyen huzhatná a jószág hasznait míg csak az előjegyzés kitöröltetnék, a mit pedig jó darab ideig áll módjában elodázní; a halál esetére megajándékozott, kinek tulajdonjoga azon feltételtől függ, hogy az ajándékozót túlélje, azt előjegyeztetvén birtokot és haszonélvezetet igényelhetne, miáltal az ajándékozás öreá nézve mindenesetre feltétlennek mutatkoznék, mert az előjegyzés csak akkor levén törölhető, ha ő előbb hal meg az ajándékozónál, akkor pedig, ha ezt túléli, bekeblezésé változván: ő mindakét esetben élete fogytaig birtokban volna, — ennél több pedig nem kell neki; továbbá: aki azon föltétel alatt neveztetett örökösnek, ha az örökhagyónak utólag gyermeke nem születik, a végrendelet alapján előjegyzést nyervén, huzná a hagyatéki ingatlanok hasznait, melyek pedig csak a végleges örököst, aki tán még megszületik, illetik; vagy: a kinek valamely jószág hozományul, azaz házassága esetére hagyományoztatott, e feltétel alatt előjegyzést nyervén, a jószág birtokába juthatna és megmaradhatna benne még ha sohasem házasodik is.

Ezek vagy ilyenek pedig az előjegyzés rendes esetei.

Nem lehet ellenvetni, hogy legalább kivételkép mégis megadandó a birtokátadási kereset az előj. tdonosnak, mert mint láttuk, ő ezen esetben sem követelheti azt előj. joga, hanem csak a tulajdonszerzési causa, illetve a bek. tdonos joga alapján.

Eredmény tehát: az előj. tulajdonost mint ilyent sohssem illeti meg a birtok és az erre célzó tulajdonkereset.

Megjegyzem még, hogy nemcsak épen a birtok kérdésében, hanem egyéb tekintetben is más-más lehet az előj. tdonosok helyzete, a minthogy pl. az előjegyzett, mert feltételes hagyományos a végrendelet alapján néha kívánhatja, hogy már az időközi jövedelem is a jószág zárata által neki biztosittassék, holott a halál esetére megajándékozottnak ehhez sohsincs igénye. E különféle elbánás nyilván nem következhetik az előj. jogból, mert ez minden esetben egyforma és csak esetleg jövőleges, hanem következik — mint már eleint érintem — a már jelenleg létező feltételes causából, mely néha megkívánja, hogy a feltétel visszahatása előjegyzésen kívül még egyéb módon is biztosittassék, vagyis a feltétel meghusításának már most eleje vétessék. De mint látni, ez csak negativ jelentőséggel bír.

A mondottakból könnyen érthető, mért nem helyeslem az említett részokról sz. urnak tett ellenvetéseket.

A «M. J.» szerint ugyanis az előj. által feltételes jog szerzetetik, holottén abban egyáltalán nem látok jogszerzést. Ehhez képest nem fogadom el azt sem, hogy az igazolás a szerzett jog gyakorlását felfüggeszti, mely hatással különben is a feltétel semmi esetben nem bír, hanem csak az időhatározás. Szintoly kevésé elégit ki, hogy az egész kérdést avval oldja meg vagy inkább vágja ketté, hogy az előj. tdonos előbb éljen igazolással és aztán keresse a birtokot; ez tisztán ismétlése azon állításának, hogy csak a bekebl. tulajdonos keresheti a birtokot, tehát idem per idem-féle bizonyítás; de továbbá e megoldás kevésbé helyes is, mint egyszerű, mert láttuk, hogy több esetben csakugyan követelheti a birtokátruházást — nem ugyan ezen minőségében — már az előj. tdonos is. Végre én sem láthatok argumentumot abban, hogy sz. ur nézete szerint az előj. tdos el is idegenithetné a birtokot; ez, mint Sz. ur helyesen válaszolja, a tdk. r. 75. cikke szerint lehetséges és országsszerte minden nap meg is történik; rendjén van pedig azért, mivel az előj. tdos ellen bekeblezettek sem birván többet az ő várományánál, a jogi helyzetet nem változtatják, tehát a telekk. elbirtoklás kizárásával előjegyzett jogelődjükkel együtt bármikor kitörölhetők.

Dr. SCHIERER ur pedig abból indul ki, hogy a ki nem nyerhet tdonbekeblezést az okirat valamely hiánya miatt, jogát előjegyeztetheti. Ez alapnak szük, mivel az előjegyzésnek csak egyik esete, de példának sincs jól választva, mert épen ezen esetben az előj. tdot — bár nem mint ilyet — a birtok csakugyan megilleti. Alig fordulhat ugyanis elő, hogy a tdos — jóllehet formátlanul — bekeblezést

engedjen más részére a nélkül, hogy ez ne igényelhesse a tdonátruházási causa alapján a birtokot is.

Folytatólag Dr. Sch. ur mondja, hogy tehát előjegyzést nyer, a ki jogát nem igazolja, de legalább valószínűvé teszi, minélfogva az csak a jog valószínűségét mutatja, a bekeblezés pedig annak valóságát. Azonban ezuton könnyen ép ellenkező eredményre jutunk, mint Dr. Sch. ur; mert miután in solidum kettőnek tulajdonjoga egymást kizárja, világos, hogy ha az egyiknek joga valószínű, akkor egyidőben a másiké csak valószínűtlen lehet; tehát a birtok a kettő közül inkább azt illetné, a ki mellett legalább a valószínűség szól: az előj. tdot. Ezen eredmény a tárgyalat esetben helyes de is, mint láttuk, más honnan ered, nem pedig abból, hogy az előj. jog valószínű, — a mi jogilag nem is áll. Nem azért adatik ugyanis az előjegyzés, mert kérelmező a telekk. hatóságánál kimutatta joga valószínűségét, hanem, mivel egyrészt a törvényes alaki kellékek hiányában a feltétlen bejegyzési azaz bekeblezési engedély nem tekinthető létezőnek, de másrészt mégis bizonyos, hogy valami bejegyzés szándékoltatott; ez tehát csak feltételes lehet, a feltételt pedig, az igazolást, a törvény szabja meg. A tulajdon valószínűsége csak tapasztalati külső jellege ezen előj. esetnek, a mennyiben itt leggyakoribb az igazolás, de nem annak oka. Nem a tulajdon, hanem csak a szerzési causa valószínűségén alapul ez esetben az előjegyzés; ez pedig egészen más.

Nem helyeselhetem továbbá a módot, a melyen Dr. Sch. ur ki akarja mutatni sz. nézetének bekövetkezéseit. Azt mondja ugyanis, hogy e szerint harmadik személy irányában az előj. és bek. tdos akarata concurrálhatna, kik közül az utóbbinak ha nem is több, de legalább annyi jogot kell adni, mint az előbbinek; ekkor pedig, ha kettőjük akarata találkozik, a conflictus megoldhatlan. E conflictus nem támadhat sz. nézetéből, mert ez a bek. tdonost következetesen minden jogból kirekeszti, hanem támad csak azon feltevésből, hogy a két tdonos joga egyenlő legyen; ez két solidaris tulajdonos feltevése levén, már magában jogi lehetetlenség és persze csak balkövetkezésre vihet; ámde ezen feltevést épen Dr. Sch. ur teszi hozzá Sz. nézetéhez.

Természetes, hogy mig Sz. ur avval háritja el a conflictust, hogy a bek. tdonost azonnal minden jogból kizárja, mi ellenkezőleg ugy kerüljük ki, hogy az előj. tdonosnak nem engedünk semmi jogot; sőt még azon esetben, ha a birtok az előj. tdonost illeti, sem zárjuk ki a bekeblezettet a tulajdonkeresettől addig, mig az előj. fel nem lép; harmadik személy ugyanis nem védekezhetik avval, hogy a birtok már az előj. tdot illeti, mert ő neki semmi köze a causához, melynél fogva a bek. tdos a birtokot majd tovább adni tartozik; az előj. tdonos azonban ha akar, a perbe avatkozhatik és a birtokot magának kérheti megítélni. Itt nincs conflictus, mert a birtok alperestől mindenesetre elvétetik és annak ítéltetik oda, ki az avatkozási alperben győztes; még akkor sincs conflictus, ha az avatkozó felperes a birtokot alperesnél meg akarja hagyni, mert akkor is a birtok alperestől előbb megtagadtatik, az avatkozónak odaítéltetik, és csak azután ennek akaratából és ennek részére adatik vissza alperesnek.

Weiszberger Miklós.

Különfélék.

(Codificatio.) PAULER igazságügyminiszter ur a visszalépésével félbeszakított codificationális munkákat ismét egész erélylyel felkarolta. A csödtörvény tervezete felett, melynek tárgyalása eddig háttérbe szorítottatott, — a tanácskozmányok már szeptember elején fognak megkezdetni. — A polgári törvénykönyv mielőbbi befejezése iránt is komoly törekvésre mutat az igazságügyminiszter urnak azon intézkedése, hogy a kötelmi jog kidolgozásával Dr. APÁTY ISTVÁN egyet. tanárt bizta meg, ki e feladatnak egy részét már a kereskedelmi törvénykönyv keretében sikeresen megoldotta. — Ha a miniszter ur a dologi jogra nézve is ép oly productiv munkaerőt fog megnyerni, bizhatunk abban, hogy a polgári törvénykönyvnek legalább részleges alkotása sikerülni fog.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A közigazgatási bíraskodás. Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisatio természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Törvénykezési szemle: Még egyszer: jogosítva van-e az előjegyzett tulajdonos is a birtok átadását követelni? Dr. Imling Konrád, kir. törvénzéki bíró urtól. — Gyám által képviselt árvák mint alperesek elleni perben, ezeknek névszerinti megnevezése szükséges-e? Vörös Imre, győri ügyvéd urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási bíraskodás.

V.

Ha a közigazgatási bíraskodást a kor szellemében akarjuk megvalósítani, akkor azt nem szabad elszigetelten tekintenünk, hanem korunk legnevezetesebb eseményeivel kapcsolatban. Alig lehet nagyobb egyoldalúságot találni, mint a mekkora egyoldalúságot képezne egy az összes államéletet átható intézmény tanulmányozásánál a mai államélet többi jelenségeinek ignorálása. Vannak korunknak oly politikai és kulturai eseményei, melyek hordereje a közigazgatási bíraskodás fontosságát is tulszárnyalja; melyekkel tehát a közig. bíraskodást összhangzatba kell hoznunk. Ily eseményt képez azon egyetemes és mély hatás, melyet a természettudományok fölvirágzása minden irányban gyakorol.

A természettudományi fölfogás messze túlterjed a természettudományok körén, és korunknak az összes egyéni és társadalmi * civilisatoria kiható legnevezeteseb momentnmai közé tartozik.

Kétségtelen ugyan, hogy ezen irány az általa létesített valódi haladás mellett sok tévedésre is szolgáltat okot. A valódi természettudományi érzék helyett gyakran csak annak látszatával üzött szédelgést találunk. Nemcsak a könyvekben, hanem a mindennapi életben is találkozunk igen gyakran a természettudományi fölfogással történő visszaélésekkel. Ki nem találkozott már oly emberekkel, kik a természetbölcséletet csak arra használják, hogy abból a legvastagabb önzés és érzékiség igazolására argumentumokat merítsenek. Ezen irányban az önzésnek egy barbár alakját látjuk fejlődni, mely ha nagyobb mérveket öltene, az emberek társas együttlétét renditené meg.

Ezen irány követői a materialismust az érzékiség tudományos rendszere gyanánt tekintik; substantiának nem az anyagot, hanem az anyagnak látszatát képzelik: ők öt érzékökkel vélik a bölcsészeti valót megérthetni. — Vigasztaljon bennünket, hogy ily felelőletes emberek, bármily zajt üssenek, sohasem hatottak a világ folyására.

Mások a természettani fölfogás és módszer vezérfonalát követve, mélyebb kutatásaik által nagy érdemeket szereznek ugyan, de az egésznek pantheistikus szemléletére nem jutván, az atomisticus világnézetben keresnek rideg megnyugvást, és az atomismus veszélyes tanait a politikába is átviszik.

Sokan a természet vastörvényeit szemlelve, elfeledik, hogy különbség van az öntudatlan és öntudatos termé-

szet között; elfeledik, hogy ama törvények bár minden gondolatunkat, és minden érzelmünket föltétlenül alakítják, mégis egészen más tekintet alá esnek az öntudatos világban, mint a természet külső, öntudatlan kifejlődésében. Azon törvényeknek öntudatos érvényre jutása eszményképek felé törekszik, és ennél fogva már nemcsak természettani, hanem ethikai szempont alá is esik. Ezen megkülönböztetés szem elől tévesztése igen nagy tévedésekre vezet. Így az állam kétségtelenül a természet folytatása; csak hogy ezen természetes államfejlődés az ész által történik. Az említett természettani egyoldalúság az ész a természetes fejlődés tényezői közül kizárja, s ezáltal az államot minden ethikai attributumaitól megfosztja. Ugyanazon kutforrásból ered azon másik veszélyes nézet, hogy a gonosztevők csak betegek, azokat tehát nem büntetni, hanem csak gyógyítani kell. De maguk a felsorolt tévedések is bizonyítják a természettani fölfogás mély és egyetemes hatását. A világtörténet tanúsága szerint a nagy tévedések nagy haladási eseményekhez szoktak tapadni. Az emberi természet oly nemes, hogy annak gyarlóságaiból is igen sok esetben a haladás és tökély utján előre törekvésre alaposan lehet következtetni.

Miután a fentebbiekben néhány szóval utaltunk korunk egyik legnevezeteseb haladási tényére, megkísértjük ezt a közig. bíraskodásnak szintén nagy fontosságú intézményével szemközt állítani, s a kettő közti viszonyt földeríteni.

Ezen viszony alapos megértése végett meg kell különböztetnünk egymástól a természettudományi fölfogást a maga jogosult korlátai között és a tulságig vitt természettani egyoldalúságot; továbbá a valódi közigazgatási bíraskodást és a privatizáló irányt. Mert a jogosult határok közt mozgó természettudományi politizálás és a közigazgatási bíraskodás közt teljes összhangzat van. Ellenben a természettani egyoldalúság kizár minden közigazgatási bíraskodást; és viszont a magánjogi közigazgatási bíraskodás kizár minden természettani módszert.

A természettudományi módszer jelentősége a politikában abban áll, hogy az államot a fejlődési folyamatban tünteti föl, és annak élettörvényeit, mint a világtörténetben nyilvánuló valódi természettörvényeket hangsúlyozza.

Kétségtelen, hogy ezen természettörvények a magánjogi formalismust az államélet mezéjéről kizárják, s azon scholasticus módszert, mely a középkorban a jogi formalismusként az állam fölötti uralmát közvetítette, nem tűrik. De azért nagy tévedés volna azt hinni, hogy a természettudományi módszer az államélet jogi oldalát megsemmisíti. Mint már fentebb (I) kifejtettük, az organikus életben a szilárd elemek természettörvény folytán szükségesek. Az állami organismusban a jogi formák képezik a szilárd részeket. Ezen jogi formák pedig a közig. bíraskodás oltalma alatt állanak. A természettani fölfogás és a közig. bíraskodás nemcsak ellentétben nincsenek, hanem inkább egymást kiegészítik: egyik az

* Nehogy az állam és társadalom körüli forgalomzavart növeljük, megjegyezzük, hogy itt a társadalom szavát széles értelemben használtuk, mely szerint az mind az államot, mind a szorosabb értelemben társadalmat jelenti szemközt az egyén önálló életével.

államot szakadatlan fejlődésére nézve, a másik ugyanazt állandóságában tünteti föl. Annál inkább kizárja a közg. biráskodást a természettani egyoldalúság. Ezen egyoldalú fölfogás azáltal, hogy az államkeletkezés faktorának az ész el nem ismeri, az államéletből egyszerre száműz minden jogi elemet. Mert ha az ész közreműködése nélkül, vagy éppen annak ellenére (!) is létre jő az állam, akkor az ész művei, a jogi formák az állam további életében sem szerepelhetnek. S így a természettani egyoldalúság egészen következetesen jár el, midőn az ész jogot ábrándképnek hirdeti, a pozitív jogon pedig kényellemmel tulateszi magát. Hisz tagadni nem lehet, hogy a pozitív jog keletkezésében az észnek is van része; törvénykönyvek nem teremnek a növény módjára. S ha az állam az ész és akarat ellen létrejött, mért ne rombolhatná le további fejlődésében az ész és akarat műveit?

PROUDHON szerint az ő eszményképében, az anarchiában minden polgár törvényhozó; de mindenkinek nézete mint törvény csak annyit nyom, mennyit érvekkel be tud bizonyítani.

Ezt tartja ő «loi scientifique»-nak, mert, mint megjegyzi, a valódi uralkodó a bebizonyított igazság, «la vérité démontrée». Ime PROUDHON egy szép eszmére, az igazság uralmára, hivatkozik, hogy a létező jogi rendet, mely éppen az igazság uralmát törekszik évezredek által létesített alapon tovább fejlődése által közvetíteni, — lerombolja.

Mások a természettörvényt hirdetik egyedüli törvénynek, egyedüli uralkodónak. A természettörvényre hivatkoznak, ha egy jogi formát félrelökni akarnak. A jog szentsége nélkül azonban sohasem jutunk a természettörvényhez, hanem igen, a természettörvény nevében gyakorolt despotismushoz. Hogy ezen természettani egyoldalúság mellett a közigazgatási biráskodásnak nincs tárgya, bizonyításra nem szorul.

Egyik hazai tudósunk szerint «a leg törvényszerűbb államhatalom az, mely legjobban képes föladatának megfelelni». Ki ne fogadná el ezen tételt, mint eszményt, melynek megvalósítására törekedni kell. Ámde ezen eszmény felé a közjogi formák szentsége vezet.

Ha az említett tételt, mint természettörvényt, meghagyjuk pusztá tényleges, folyékony alakjában, ha nem öntjük azt jogi formákba, akkor csak a nyers erő, a jus fortioris adhat annak szilárdságot. — «Jogokat gyakorolni, melyek valakit a kezében levő hatalomnál fogva meg nem illetnek, — ez a valódi bitorlás», mondja ugyanazon jeles tudósunk. A természettani egyoldalúság tehát oda vezet, hogy a jognak alapja a hatalom.

A világtörténet ítélőszéke előtt meghajol minden emberi törvény; ebben meg kell nyugodnunk. A világtörténet legalább a külső látszat szerint, a hatalmat használja elavult intézmények megsemmisítésére; ámde ebből általános érvényű elméletet alkotni nem lehet. A világtörténet a törvények szentsége mellett is bizonyít; így hazánk a jogfolytonossághoz szilárd ragaszkodása által sok és súlyos csupással sikeresen daczolt.

A közjogi és közigazgatási biráskodás legnevezetesebb tárgyai közé a polgárok politikai jogai is tartoznak. Ha a főhatalomra nézve fölállított azon elvet «a leg törvényszerűbb államhatalom az, mely legjobban képes föladatának megfelelni», meghagyjuk a természettörvény tényleges alakjában, és nem öntjük jogi alakba, akkor az állampolgárok politikai jogaira nézve nem kevésbé érvényes analog elvet, «hogy politikai jogot csak azon állampolgároknak kell adni, kik azt az állam javára gyakorolni képesek», — szintén a maga tényleges alakjában kellene meghagyni, vagy ha az jog alakjába van öntve, az ezt eszközlő törvényt egyszerűen ignorálni

lehetne. Ezen esetben a kisebbségnek politikai joga meg szűnnék, mert a dolog természete szerint a majoritás határoz; a majoritás meggyőződése szerint pedig a kisebbség nem az állam javára, vagy legalább nem a legcél szerűbb módon gyakorolja politikai jogait, tehát «bitorolja» azokat. Ezen bitorlást a közjogi és közg. biráskodás csak védené. — Ezek a természettani egyoldalúság logikai következményei.

Oly elmélet, mely a jog alapját a hatalomban keresi, mely az összes államot minden szilárdságot nélkülöző folyékony tömeggé változtatja, oly elmélet, mely szerint a legszentebb jogokat is a természettörvény egyszerű említése mellett félre lehet lökni, a közjogi és közigazgatási biráskodást el nem fogadhatja; mert hiszen a törvénykezési módszernek az államéletre alkalmazása ezen természettani egyoldalúság összes szellemével ellenkezik.

A világtörténetet mozgó állami természettörvényeknek van jogalkotó hatálya, de ez nem zárja ki a jogi formák szentségét, akár eredjenek ezek az észjogból, akár a pozitív törvényekből. Ha e jogi formákat lerontanók, helyöket nem az állami természettörvények, hanem — ismétljük — az önkény foglalná el. Tudjuk, hogy a természettani irány ezen túlzó bajnokai a szabadságnak őszinte barátai; műveik minden lapján nemes hévvel sikra szállnak az önkény és elnyomás ellen. Ámde elveik consequentiái úgy a nemzeti, mint az egyéni szabadságra nézve veszélyesek. Annyival nehezebb a természettani túlzásokat megtámadnunk, mert magunk is a természettani fölfogást a kor legnagyobb haladási momentumai közé soroljuk, s kik a haladásban tülöznek, azokat csak a legnemesebb buzgalom vezetheti. Ámde ezen túlzás megrendíti a jogot; pedig korunk a közigazgatási biráskodás útján éppen a jognak megszilárdítására törekszik. Igaz, hogy a mai államéletet «okmányok és diplomák»-nak oly módon alávetni, mint a középkor tévé, nem lehet, a világtörténet menetét okmányok és diplomákkal kezünkben, — ha egyebet fölmutatni nem bírunk, — meg nem akaszthatjuk. De ezen okmányok és diplomák mégis sokkal nagyobb szolgálatokat tesznek korunk államéletének, hogysem nyugodtan nézhetnők, midőn ellenfeleink azokat nemes buzgalmuk lángjai közt elhamvasztani szándékoznak.

Miként nem lehet szó közg. biráskodásról, ha az államéletet egyedül és kizárólag a «tények hatalmá»-ra építik, úgy viszont nem lehet helyadni semmiféle természettani fölfogásnak akkor, ha a közg. biráskodást a privatizáló irány szellemében a magánjogi formalismusra alapítják. E két szélsőség egymásnak valódi ellenlábasa. Egyik az életnek fölállozza a «diplomákat»; másik a diplomáknak áldozatul veti az életet. Már kifejtettük, (IV.) hogy a privatizáló irány a szerves államfogalmat megsemmisíti. Ismétlést lehetőleg kerülve itt csak azt említjük, hogy a magánjogi formalismus csak «személyeket és dolgokat» ismer; tehát az egyes eseteket az életből kiszakítva, elvont fogalmi létben tekinti; nem is lehet tehát semmiféle tekintettel, az életfejlődés természet törvényeire, midőn az közjogi törvényeket az egyes esetekre alkalmazza.

Már pedig a politikai törvények magyarázati támpontjai közé a politikai élet természettörvényei is tartoznak. A politikai törvényeket politikai érzékkel, azaz: az életfejlődésre való tekintettel kell alkalmaznunk.

A közg. biráskodás nem abban áll, hogy a polgári törvénykezés mezején uralkodó fölfogást vigyük át az államéletbe, hanem a törvénykezési módszerben, mint tisztán alaki fogalomban a politikai érzéknek adjunk oly

külső támpontot, mely ezen érzéknek szabályos és szilárd fejlődését lehetővé teszi.

(Folytatása következik.)

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtánár.

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

Ha valamely nemzet joggal bír s képes országos képviselőit megválasztani, kik akarátával a haza területének valamely része elidegeníthető, kik hivatvák a legfontosabb nemzetközi viszonyok rendezésénél ítélni, codexeket alkotni: oly nemzet ne legyen képes közigazgatási tisztviselőit megválasztani? Ha pedig gyarló a társadalom, ugyanolyan lesz a hivatalnoki uralom is, mert az állam tisztviselőit a népből veszi, melyet, a kik képtelennek ítélték, pálczát törtek egyuttal az állam igazgatása fölött is.⁴⁸ Milyen az összesség iránti szellem, olyan a *képesség* is azt megszolgálhatni. Mi mindnyájan hiszszük, hogy van bennünk képesség közpályán segédkezet nyújthatni. Minden modern polgári társadalom szelleme, meggyőződése ez. Hol némely osztály az egoizmusnak már hajlandó tömjénezní — meglátjuk ez értekezlet folyamában — hogy ama erkölcsi rosz megszüntetésének legbiztosabb eszköze a közügyek intézésébeni részvétel.

BARROT⁴⁹ és TOCQUEVILLE⁵⁰ szerint a jó vagy rossz igazgatás kérdése *másodrendű* a *morális* és *politikai* kérdés mellett. Az, hogy a polgárok jól vagy rosszul végzik ügyeiket, fontos dolog, hanem még *fontosabb* az, hogy *intézzék azokat*. Itt van a politikai művelődés, az egészséges közszellem s minden polgári erények egyik legfőbb feltétele. Az állam tisztviselői hozhatnak tudományos ösmereteket s a formák művészségét a hivatalba — *de ez nem közszellem*. Egyébiránt a közügyek intézésébeni jártasság az állam közegeinél is tanulási és ügygyakorlási korszakot feltételez. Így követel a politikai népnevelés is tanulási korszakot, mely ugyan sok áldozatba kerül, *ámde az eredmény becsével ama áldozatok semmi arányban nem állanak*. Hagyja az állam polgárait önügyeikkel foglalkozni, majd túl esnek az ujoncz életidején s eljön az idő, mikor önhibáik, tévedéseiken okulva, tapasztalatokban s áldozatkészségökben növekedve: *jobban fogják ügyeiket intézni mint bármely fizetett tisztviselői az államnak*.⁵¹ Az egészséges közszellem által áthatott társadalom — saját érdekeit ösmerve, azoknak, a jó igazgatás általi előmozdításán inkább fog törekedni, mint a távol levő, életviszonyait a helynek alig ösmerő kormány s ha áll a törvény, melyet az államnak joga kimondani s végrehajtani, hogy *csak szakképzett* polgárok alkalmaztathatnak köztisztviselőkül s a hivattal járó megbízás *életössziglami* — semmi feltétele sem fog hiányozni a modern igazgatás követelményeinek.

Az állami tisztviselőnél az ügyek helyes intézésének stimulusa az *életfentartás*, a nem díjazott polgárnál ellenben a *község*, a megye s a haza szeretete. Mely indító ok nemesebb?

⁴⁹ Id. m. 77. l.

⁵⁰ Granting for an instant that the villages and counties would be more usefully governed by a remote authority, which they had never seen, than by functionaries taken from the midst of them, admitting, for the sake of argument, that the country would be more secure, if the whole administration centred in a single arm: still the *political advantages* which the Americans derive from their system would induce me to prefer it to the contrary plan. Id. m. I. k. 93. l.

⁵¹ Laissez les citoyens a leurs risques, s'occuper de leurs affaires, et vous verrez si, après quelques écarts, quelques erreurs, fruits inévitables de l'inexpérience, ils n'arriveront pas a les mieux faire, qu'aucun fonctionnaire salarié. BARROT, id. m. 78. l.

2. A *községi függetlenség összeférhetlen a nemzeti egység szellemével*. Mondja WHITE: «egyesegek és községek azt fogják kérdezni, minek engedelmességeknek oly törvényeknek, melyeket magok nem alkottak? Minden közületnek vannak egyedi érdekei, tradíciói, előítéletei, melyek ha meg nem semmisíttetnek, kitörésre fognak szolgáltatni alkalmat.⁵² A gyámkodási elmélet hirdetőinek igazuk van, hogy a municip. szabadság a nemzeti egység veszélyeztetője lenne — ha souverén közületeket kívánnánk szervezni olyképen — hogy az erőteljesen centralizált kormány hiányában — azok *önsorsukra* bíztnának. Ámde, miután egynéhány északamerikai állam kivételével, az önkormányzati szervezet ily természetű rendezésére *sehol* sem akadunk s a decentralisáció hiveinek eszük ágában sincs minden állami *ellenőrzés és befolyástól* ment municip. szervezet akarása s maga a halhatatlan TOCQUEVILLE⁵³ is, a demokratikus szabadság legnagyobb tisztelőinek egyike, nem helyesli az amerikai községi szervezetet, mint olyat, melytől a kormány adminisztrációja végleg izoláltatott: az észszerű törvényen nyugvó municip. szabadság ellen — csak annak *ellen-ségei* emelhetnek vádat. Hogy pedig nem a józan elveken nyugvó municip. szabadság, hanem ellenkezőleg az administ. central. indoka a forradalmi szellemnek s az állami stabilitás gyöngülésének, nem lesz nehéz bebizonyítani.

Minden nemzetnél, melyben a szabadság érzete s öntudata honol, a forradalmi szellemnek nem az autonóm öncselekvőségi szabadság, hanem a politikai organizáció *hiányossága* leendő oka.⁵⁴ A francia nép, mely a modern civilizáció minden ágában, a legnagyobb népek közt mint egyik fő versenytárs megáll, mely neki sajátos szellemével vezérszerepet játszott az európai társadalom radikális reformjainak kivívásában, csak azok által, kik félreösmerik tekintethetik könnyelműnek — mert valóban számos forradalmainak nem állítólagos szenvedélyessége és könnyelműsége, meggondolatlansága az indoka, hanem csakis öntevékenységi szabadságának korlátozása a nagy forradalom óta — vagyis a municip. szabadság hiányában kell keresni ama forradalmi szellem forrását.⁵⁵

Megtanulhatta volna tehát WHITE saját hazája történetéből azon csálhatatlan igazságot — hogy hazájában egy század alatt keletkezett négy forradalom épen azon korszakra esik, mely az individuális szabadság meggyilkolásának kora, hogy tehát az adminisztratív centralisációnak köszönheti nemzete annyira drága vér kiontását s ama anyagi veszteségeket, melyeket más szervezet uralma alatt bizton megkimélhetett volna.

Minden nagy mérvű central. természetes folyamánya a kormány *felelősségének* az illő határokon túli növekedése. Minden hatalomnak valamely felelősséggel kell tartoznia, a despotiában *vallásos*,⁵⁶ alkotmányos államokban *közjogi*, a modern absolutismusban pedig *erkölcsi* a felelősség. A közigazgatási central. által minden teher a kormányt sújtván, jó és szerencsés időkben még

⁵² Reveillez des êtres collectifs, créez des independances — dites aux communes qu'elles s'appartiennent, et toutes ces diversités peuvent essayer de renneître. D. WHITE, id. m. 77. l.

⁵³ The Americans seem to me to have outstepped the limits of sound policy in isolating the administration of the Government, id. m. I. k. 89. l.

⁵⁴ Indeed, I cannot conceive that a nation can enjoy a secure or prosperous existence without a powerful central government. But I am of opinion, that a central administration enervates the nations in which it exists, by incessantly diminishing their public spirit. If such an administration succeeds in condensing at a given moment, on a given point all the disposable resources of a people, it impairs at least the renewal of those resources. A TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 87. l.

⁵⁵ L. BARROT szép és beható érvelését, id. m. 150. s. k. 1.

⁵⁶ Olv. e tárgyban GEOFFRE BOWYER. Commentaris on Universal Public Law. London. 1854. 266. s. k. 1.

meg is tapsoltathatik ugyan a tétlenül néző nép által, ámde, ha a társadalmat nagy csapások érik, azon veszélyeket is, melyek okozója talán a centralisáció nem vala, a kormánynak természetsszerűleg tulajdonítja — mert miután az önkormányzat hiányában az egyén minden felelősségtől mentnek érzi magát, a közjó előmozdításában sem érdekelt jutalom, sem bűnökért büntetés őt nem — *csak a kormányt érhetvén*, ez leszen vészes időkben minden boszu, szenvedély és gyűlölet nyilzáporának *egyedüli*⁵⁷ célpontja. Ne panaszkodjék azonban, mert bajának *rendszere* lőn okozója. A gyámkodó hatalom mindig gyanusittatik,⁵⁸ irigységét és ellenségeskedést táplál s megalkotja ő maga a forradalmat.

Ha ellenben valamely nemzetnél az állam, tulságos centralisáció hiányában, minden felelősséget magára nem vállalt, hanem a természetes határokon belől a polgároknak is az öntevékenységi szabadság gyakorlását biztosítja: a felelősség *egy részét* magától elhárítja. Ha a nép saját tapasztalatai s észleletei alapján megtanulta a közügyek igazgatásának nehézségeit ösmerni s meggyőződött arról, hogy az eszme néha ellenséges ellentétben áll a gyakorlati kivittel — a főnálló életviszonyokkal gondosan nem számító reformátorok ingerlései, csakis a napi érzelmhez apelláló tanaira nem fog hallgatni — s így az igazgatás bölcsességében gyarapodva: *mege erősödik a conservatív szellem.*

Az önkormányzati szabadság a politikai népnevelés iskolája — mint ilyen gyakorlati ösmeretekben gazdagítja a polgárokat, a kik közül legmagasabb államférfiui tapintattal és bölcsességgel eddig — mint a tapasztalat mutatja, ép azon tekintélyek dicsekedhettek, kik először *a helyi igazgatás tűzhelyénél* gyakorolták kezdetben zsenge erőiket. Ez állítás igazsága megtestesülést nyert az angol és a magyar nemzet politikai életében, s hogy a magyar és az angol távol van a forradalmi szellemtől — nem kell bizonyitanom. Mind ezekből következik: *a municipális szabadság megkisebbiti a kormány felelősségét s egyuttal megelőzi a forradalmi szellemet, ellenben a tulságos centralisáció* (mely alatt soha sem szabad absolutismust érteni) *gyöngíti az állambiztonságot bent és kifelé s a kormány hatáskörének és felelősségének tulságos kiterjesztése folytán a forradalmi szellem előmozdító forrásává lesz.*⁵⁹

3. Tagadtatik továbbá a central hivei által azon alaptételünk is, hogy az önkormányzati szabadság az energiát és a cselekvőségi hajlamot előmozdítja s így az erkölcsi emberre jótékony befolyást gyakorol. WHITE szerint a polgárok tenni fognak, ha tevékenyek, és okvetlenül *kevesebbet* teendnek, ha a törvény által buzdíttatnak.⁵⁹ Azt tehát WHITE nem akarja ösmerni, hogy a tétlenség ellen erős eszköz a polgárok kötelezett közügyekbeni elfogalkodtatása s hogy a teendők bővítése jótékony befolyást gyakorol a lélekre.⁶⁰ Következik tehát szerinte az, hogy az ország a lélek, a kormány annak organuma, a haladás a funció, de oly feltétellel,

hogy a lélek s annak organuma a haladást *csak a centralisáció* segítségével mozdíthatja elő.⁶¹ Az utolsó s s legfőbb kiinduló tétel tehát az állami mindenhatóság hiveinél mindig az, hogy a befejezett centralis. a népszabadság s a haladásnak egyedüli forrása. Az állam tegyen *mindent* a nép érdekében, de az ő közrehatása nélkül. Ez álláspont okvetlenül visszavezetné az európai népeket a rendőri állam korszakába — a százados küzdelemnek a politikai szabadságért, melynek áldásait ma a legtöbb európai nép élvezi — absolutismus lenne eredménye, minélfogva be kell bizonyítanunk ama téves álláspont veszélyességét, hamisságát s kimutatnunk azt, hogy korunkban nem a közigazgatási centralisáció, de az önkormányzati szabadság a tette készsége s a haladás egyik legbiztosabb előmozdítója.

Valóban azt árulja el WHITE e szavaival: «les provinces agiront — si elles sont actives», hogy nem ösmeri az emberi természetet, az erkölcsi világrendet, melynek mint a physikainak, vannak változhatlan törvényei. Ha a dietetikus rendszernél az életkorra, nemre, égaljra, foglalkozásra, temperamentumra s más körülményekre nem lennének tekintettel, megölnék az egészséget, vagy kioltanók az életet s a kár, mely mindenkor antidietetikus életmódból származik, *physikai*⁶² és *morális*⁶³ tekintetben egyaránt fog nyilvánulni. Ha a hajósnak olyat s annyit adnánk enni, mint a varróleánynak — okvetlenül elenyésznek s megfordítva. Ámde valamint a physikai épugy az erkölcsi embert is kell természetsszerűleg táplálni, hogy rendeltetésének megfelelőhessen. A test elenyésztenek törvénye hasonlít a szellemi és erkölcsi enyésztenek törvényéhez. Ha kényszerítjük az embert másnak akarata előtt meghódolni s *önmagát megtagadni*, elveszszük tőle szabadsága és felelőssége öntudatát, energiája és cselekvősége körét szűk térre szorítjuk, úgy hogy csak egoistikus érdekeit hajhászni lesz hivatva, biztosak lehetünk benne, hogy megkezdődik nála a *morális enerváció*, a függetlenség érzete lassanként el fog enyészni s a tette kész polgárból gyáva szolga fog kifejlődni — az érdeknélküli odaengedésnek vége, a polgári erély, a szerencsétlenek s a haza iránti simpatia mindmegannyi eltűnedező csillagzatok leendnek.⁶⁴ E tétel igazsága mellett harcolnak csalhatatlan történeti tények: Jól tudjuk, hogy a tevékeny, büszke és energikus római népből mit alkotott a császári centralisáció. Elfojtván benne a polgár méltóságát, még csak a katona bátorságát sem hagyta meg neki. A császárság utolsó életidejében csak barbárokból szervezhetett hadsereget, mert a degenerált római már nem volt képes saját tűzhelyét megvédeni.⁶⁵ Hogy mit eredeztetett a spanyol egyházi s állami central. alig szükséges bizonyítani. A XVII. században a spanyol magasabb osztályok tudományos és irodalmi műveltségnek tökéletes hiányában tespedének — a földművelők gabnáját idegenek learatták s építették lakhelyeiket. A fővárosban a XVIII. századig egy nyilvános könyvtár sem létezett. Ősi tudatlanság és előítéletekhez s babonához ragaszkodva

⁵⁷ Par le régime de la central. l'autorité publique a vu peser sur elle une responsabilité qui, en même temps qu'elle fait remonter jusque à elle les bénédictions publiques, dans les jours heureux — la livre, aux épognes de crises et de malaise — à toutes les plaintes, aux clameurs de ceux, qui souffrent et aux attaques de ceux qui exploitent ces souffrances au profit de mauvaises passions. Détournés des affaires pratiques les esprits se tournent exclusivement vers les théories spéculatives, le gouvernement prend une si grande part à toutes choses; que les mécontents considèrent sa destruction comme le premier de tous les remèdes. VIVIEN ÉTUDES, I. k. 43—44. l.

⁵⁸ U. o. 50. lap.

⁵⁹ Les provinces agiront si elles sont actives et encore un peu moins qu'elles n'eussent fait — stimulées officiellement. Id. m. 336. l.

⁶⁰ Mais, pourquoi, si elles sont inertes, sortiront elles de leur inertie, par cela seul qu'on ne leur impose rien, qu'on ne leur propose rien? U. o.

⁶¹ U. o. 342. l.

⁶² Érdekes bizonyítékot olv. EDUARD REICH, System der Hygiene. Lipcse, 1871. II. k. 30. l.

⁶³ CARPENTER szerint ha az élelem felvitelében rendet nem tartunk, nemcsak az egészség fog szenvedni, hanem a szellemi erők s a jó erkölcs is. A ki az evésben rendet szokott, a gondolkodás és cselekvésben is könnyen megszokja a rendet. W. B. CARPENTER. The physiology of temperance stb. London, 1853. I. k. 174. l.

⁶⁴ Nur seltene, hervorragende Geister sind im Stande, etwas so unübersehbares, wie ein ganzes Volk, mit wirklicher Kenntniss und Treue zu umfassen. Bei gewöhnlichen Menschen kann der Patriotismus nur dann war sein, wenn er von dem kleinen Kreise ausgeht, der sie zunächst umgibt, für dessen Mitglieder sie sich persönlich interessieren. W. ROSCHER. Nationalökonomik. 12. l. TOCQUEVILLE. Id. m. II. k. 127. lap.

⁶⁵ O. BARROT, id. m. 69. l.

1760-ban tiltakoztak Madrid lakói a közhelyek s utcák tisztogatása ellen. Minden ujtás büntettnék vétetett. Jog és természettudományok a XVIII. század közepén még *nem* tanítottak. A szépművészetek a XVIII. szd. elején végleg elhervadtak. Ugy volt ez az *iparral* is. Nem találkozott senki az egész országban, ki hajót tudott volna építeni. A hajdan viruló bányaipar végleg elhanyagoltatott. Selyemgyárak helyét szövetek pótolták. A centralis. megszülte az általános butaságot és apathiát.⁶⁶ És ne dicsekedjenek a francia centralisáció apostolai XIV. Lajos vagy az első császárság vívmányaival sem. Ama nagy szellemek, kik XIV. Lajos korában termékenyíték a francia irodalmat és szépművészeteket, Lajos gyámkodását megelőző kor ivadékai valának s minden, mi nagy alkottatott, uralmának *első felében* lett. Ama zsarnok uralma 1661-ben kezdődött és 1715-ben végződött. RACINE már 1667-ben volt hírneves, MOLIÉRE ugyanakkor megalkotta mesterműveit, PASCAL 1662-ben már eltemettetett, CORNEILLE akkor irt, mikor a protector még csak gyermekkorát élte, — MALEBRANCHE 1674-ben kiadta munkáját. Lajos gyámkodása csak ama régóta elfelejtett szolgálalkü udvaroncokat látta megszülemleni, kiknek a francia irodalom nem köszön épen semmit.⁶⁷ A central. barátai dicsekesznek a francia nemzet katonai erényeivel, nagyságával I. Napoleon alatt. Csalódnak. Ama harcosokat, kik előtt egy világrész remegett, nem a császárság nevelte, ők is a forradalom orkánai közt viruló küzdelemben gazdag szabadság neveltjei valának.⁶⁸ Ezen igaz történeti tények tehát tanuskodnak arról, hogy a szabadság erőteljes uralma felemeli a lelket és gazdagítja a népek értelmét s ellenkezőleg a természetellenes centralisáció — milyennek ítélem az administratio centralisációt, elfojtólag hat a szellemi mozgalomra, mert lerontván a szabad öntevékenységi hatáskört, a tűzhelyet is kioltja, melyből a szellem táplálékát nyeri.⁶⁹ Csak a politikai népnevelés, melyet egyrészt az önkormányzati szabadság biztosít — legyőzi az egoismus szellemét, mely személyi előnyénél más érdeknek nem ösmer, a társadalomnak csak *kierőszakolt* áldozatot hoz, az állammal szemben azt megengedi magának, mit a magánélet erkölcstelenséggel bélyegez, az államrend megsértésénél egykedvű néző marad, addig míg magánérdekei nem veszélyeztetnek.⁷⁰ Az erkölcsi lénynek folytonosan van szüksége a tevékenység bizonyos körére — *ha az szélesebb, több erőt fog kifejteni* önbecsérzet, szokás vagy külső kényszer folytán; ha közügyek intézésétől ki marad zárva csak egyéni érdekek hajhászása s gyereked élvezetek vadászására erőszakoltatik, melyekbe elegyedni fog, hogy elfelejtse lealacsonyítását.⁷¹

(Folytatása követk.)

Dr. Fekete Gyula,

kir. törvénzéki bíró.

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

Kerületi börtönökben a félévi vagy annál hosszabb időnyi rabságra ítélt bűnösök zárattak volna.

Mig a fogságra és félévnél rövidebb ideig tartó

⁶⁶ Kimerítő adatokat közöl BUCKLE, History of civilisation. London, 1868. II. k. 530. s k. l.

⁶⁷ BUCKLE, id. m. II. k. 207. s k. l.

⁶⁸ O. BARROT, id. m. 15. l.

⁶⁹ Wirklich scheint der Gipfelpunkt jeder Volksentwicklung da einzutreten, wo sich die übrigen juristischen Personen zwar dem Staate unterworfen haben, aber sonst noch *lebenskräftig* fortdauern. Hier sehen wir Haupt und Glieder, Gebäude und Grundlage, Einheit und Mannichfaltigkeit, Ordnung und Freiheit, Aristocratisches und Democratisches im schönsten Gleichgewichte. W. ROSCHER, id. m. II. l.

⁷⁰ BRATER, Deutsch. Staatswörterbuch. II. k. 406. l.

⁷¹ Mondja találóan BARROT: «cet homme est sage — dir at — on couramment, car il ne se mêle que de ses affaires, el ne s'occ upe pas de politique. Id. m. 71. l.

rabságra ítétek büntetésüket fogházban, illetőleg a büntető hatóságok börtöneiben állandottak ki.

Az egyszerű fogságra ítélt foglyokkal bánásmódról III. rész 31—40. §§; a félévnél rövidebb időre ítélt rabokkal bánásmódról a III. r. 47—69. §§-ok intézkednek, végre a kerületi börtönökbe szállított rabok iránt foganatosítandó bánásmódot a 79—85. §§-ok szabályozzák.

A büntető javaslat büntetésnemei közt 4. helyen említettik a közhivatalnak ítélet által kimondott elvesztése, mely mint önálló büntetés ritkán alkalmaztatik s példái találhatók önálló alkalmaztatásának az 54. fejezet (a köztisztviselők visszaéléseiről és a közszámadások körüli hűtlenségről) egyes eseteiben.

A 27. §. azonban megengedi, hogy ha rendkívüli enyhítő körülmények forognának fenn, oly büntethető cselekményeknél, a melyekre csakis hivatalvesztés rendeltetik, ez bírói megdorgálásra változtatható (ugyanaz áll a fogságbüntetésnél is e körülmények közt a 21. §. értelmében).

Ha azonban ítéletileg meg is fosztatik valaki közhivatalától, azért a lehetőség megvan újra közhivatalt elnyerni. (15. §.)

Kivételnek azonban oly esetek, melyekben a törvény a tettest valamely különösen megnevezett közhivatalnak viselhetésétől jövődőre is eltiltandónak rendeli, de ily esetben is nyerhet az elítelt a büntetésnek kiállása után más nemüközhivatalt.»

A közhivatal elvesztése az I. rész folyamában az egyes büntethető cselekményeknél majd feltétlenül kimondandó, majd pedig a bíró belátására bízatik.

A pénzbüntetések mint tulajdonképi bírságok és mint elégtételi összegek jöhetnek tekintet alá; az mindig a tettes felett ítélt törvényhatóság pénztárába folyik, ez a sértett vagy örököseit illeti (13. §.).

E büntetés továbbá csak a törvény világos rendelkezése folytán alkalmazható s fogságra a 13. §-ban meghatározott 3 esetben változtatható át és pedig minden 5 frtnyi összeget egy nap fogsággal egyenértékűnek vevén.

De viszont nem lehet pénzbüntetésre ítélni senkit, midőn a törvény más valamely büntetésnemmél sujt, kivéve a 28. §. esetét, midőn közhivataláról a büntetés kimondása előtt a bűnös lemondott, vagy attól megfosztatott, s ily esetben 1500 frtig terjedhető pénzbüntetéssel lehet annak helyét pótolni.

Különben a pénzbüntetések meghatározásánál ugyanazon rendszert követi a javaslat mint a szabadságbüntetésekénél, t. i. a maximum mindig meg van határozva, míg a minimum a bíró belátására van bízva.

Ily vázlatosan óhajtottuk csak ismertetni a különben oly nagy érdekű munkálatot, mely habár törvényerőre nem is emelkedett, de hazai büntető jogunk fejlődésének történetében mindig nevezetes pontot fog képezni.

Ma már álláspontja ugyan sokban túl van haladva, több nevezetes intézmény, javítás létesülvén a börtönügy terén, másfelől a büntetések kiszabásának általunk jelelt több téves meghatározása szintén nem helyeselhető.

Hazai törvényhozásunk nem is producált maig sem rendszeres büntető törvénykönyvet. Az ausztriaibüntető törvénykönyv életbe léptetése előtt mindössze a testi fenytékek alkalmazásának esetei szorítottak meg, s kísérletek tétettek a börtönügy javítására

Maga az 1852. büntetőtörvény sem nagy haladást mutat, hisz nagy rész az előbbi (1803.) codex álláspontján volt.

Büntetés rendszeréből ugy a büntetések főbb nemeit, mint az azokkal egybeköthető mellékbüntetéseket, súlyosításokat, már az első részben ismertettük; de másrészt

sokkal általánosabban ismeretes, semhogy részletes fejtegetése e helyen kívánatos volna, s megszüntetése után az ideiglenes törvénykezési szabályok és helytartósági intézmények szolgáltak ujtásul annyiban, a mennyiben kibocsátásuknak lett némi foganatja.

Fegyintézetek állítottak fel férfiak és nők részére külön-külön s ezek leírása a bennök uralkodó rend és fegyelem olvasható PULSZKY és TAUFFER i. m. 280—318 lapokig.

Igy mi csak az újabb fejlemények rövid ismertetésére szorítkozunk, minek alapjául az 1867-iki kiegyezés után hozott törvények, de főképp a miniszteri rendeletek szolgálnak.

Az 1871. évi LII. törvénycikk intézkedik minden-nemü testi büntetésnek, valamint a bilincsnek mint büntetésnek eltörlése iránt.

És pedig a testi büntetés nem csak mint fő, de mint mellékbüntetés sem alkalmazható sem a bűnvádi sem a rendőri esetekben, s fegyelmi büntetékénti alkalmazása is megszüntetetik (1. §.)

Mindazon esetekben, hol eddig a testi büntetés mint főbüntetés lett alkalmazást, helyét a fogság büntetés foglalja el. (2. §.)

A bilincs helyett pedig, hol ez eddig, mint a büntetés alkresze mondatott ki, ezután más súlyosbitási nem alkalmazandó, hol pedig a főbüntetés súlyosbitásaként mondatott ki ítéletileg, ezután a börtönbüntetés arányos meghosszabbítása pótolandja helyét (4. §.)

A 7. §-ban a vérdíj eltörlöttnek nyilvánittatik.

Az országos fegyintézetek beléletének szabályozását az 1869. évi február 10-iki miniszteri rendelet foglalja magában; és pedig I. része minden fegyintézetben alkalmazandó, míg a II. és III. rész csak a rendeletben meghatározott fegyintézetben (III. rész 79. §.)

E rendelet első része tehát az, melylyel bővebben foglalkozni azt ismertetni nem tartjuk érdektelennek.

Rendszerül a hallgató van elfogadva benne, éjjel és nappal együtt őriztetvén a fegyenczek, osztályozás csak annyiban történik, hogy a fegyenczek 3 osztályba különítendők el. Első osztályba sorolandók a még 24-ik életévüket be nem töltött fegyenczek; másodikba a 24-ik éven felüliek; a harmadikba a visszaesők, az igazgatóra bízván, hogy belátása szerint — a mennyiben ezt a fegyintézet helyi és más viszonyaival összeegyeztetni lehet — további osztályozásokat is tehessen.

Ezen osztályok távoltartása egymástól mindig szem előtt tartandó, de különösen foglalkozás nélküli időben.

Továbbá a visszaesők mindig szigorú bánásmódban részesítendők, a súlyosabb és kellemetlenebb munkákhoz

alkalmazandók s közülök a jó viseletűek is csak félév eltelté után részesülhetnek kedvezményekben, míg a fiatalabbak (26 éven alóliak) iskolakötelesek, ámbár az ennél idősebbek is saját vagy illető lelkészök kívánsága folytán oktatásban részesítendők a mennyire ezt az iskola helyiség megengedi (32. §.)

Minden fegyencz megérkezése után 1—6 hétig terjedhető magán elzárásnak vettetik alá, melynek 3 első napján élelmi megszorítást szenved, ezen kívül senkivel nem beszélhet, munkát nem kap, de annál éberebb figyelemmel kísérendő magaviselete. A visszaesők annyiban itt is súlyosabb elbánást tapasztalnak, hogy nálók e magán elzárás 3 helyett 5 napig tart (10. §.) Csak e három illetőleg 5 nap — elteltével kap munkát a még továbbra is magán fogságban tartott fegyencz, de most már nemcsak a lelkész és tanító által, de ezen kívül az igazgató, orvos és munkavezető által szorgalmasan látogatattik (11. §.)

Miután a fegyencz a magánfogságra kiszabott időt kiállotta, áthelyeztetik a közös dolgozó- és hálótermekbe elhelyezett valamelyik, a 12. §. meghatározott osztályba, hol a részére kijelölt munkát tartozik teljesíteni, szorgalmasan dolgozni, naponként félórai séta engedélyeztetvén.

Czélszerűnek látta a miniszter a munkakedv fokozása végett, de főleg azon indokból, hogy a fegyencz büntetési ideje eltelté után ne legyen egészen segély nélkül, a fegyenczeket munkájuk után meghatározott jutalomban részesíteni, a mennyiben ezt azzal valóban megérdemlik, vagy rossz viselet által magokat arra érdemlenné nem tetszik.

Erre nézve a fegyenczek egy újabb osztályozása követtetik, és pedig 3 osztályt különböztetnek meg ott, hol a munka házilag kezeltek s kettőt hol azt bérbeadják.

A hol 3 osztályba különítetnek a fegyenczek a munkadíj tekintetében is, ott az első osztályba azok jönnek, kik már teljes jártasságot szereztek valamely mesterség vagy munkanemben, a másodikba azok, kik még ily képzettséggel nem bírnak, de már elég jó munkát készítenek, mindkét osztályba soroztatásnak conditio sine qua non-ja a jó magaviselet; míg a harmadik osztályt azok képezik, kik még a második osztályhoz megkívántató ügyességet sem sajátították el. Ez osztályhoz számíttatnak azok is, kik fegyelmi büntetés folytán a felsőbb osztályok valamelyikéből az igazgató által ide visszahelyeztettek, úgy minden fegyencz elzáratása kezdetétől 3 és a visszaesők 6 hónapig.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Még egyszer: jogosítva van-e az előjegyzett tulajdonos is a birtok átadását követelni?

E kérdésre ZLINSZKY IMRE és Dr. SCHNIERER GYULA urak a «Jogt. Közl.» 24., 26. és 27. számaiban egészen eltérő feleleteket adtak.

Én egészen egyetérteni sem az egyik, sem a másik felelettel nem tudok. Legyen tehát szabad nekem is e tárgybani nézetemet előadnom. Talán sikerül a két ellentétes véleményt némileg kiegyeztetnem.

Abban, hogy az előjegyzés által *feltételes* jog szereztetik, mindnyájan egyetértünk; és az ausztr. ált. polgári tkönyv 438. §-ának határozott intézkedése mellett ez kérdés tárgyát sem képezheti. Kérdés csupán az marad, vajjon a telekkönyvi előjegyzés *halasztó* vagy *bontó* feltételhez kötött jogot ad-e? És ezen kérdés megoldásától függ azon jog terje-

delmének meghatározása is, mely az előjegyzett tulajdonost az ingatlannak birtokára megilleti.

Z. ur szerint *bontó* feltétel alatti tulajdont alapít meg az előjegyzés. Szerinte az előjegyzés által szerzett jog csak azért feltételes, mert ha bizonyos határidő alatt nem igazolattik, az ellenfél kérelmére kitörölendő; addig azonban, míg ez be nem következik, a jog érvényesítése semmi feltételhez sincs kötve. Ő tehát az *előjegyzés kitörölését bontó feltételnek* tekinti.

Ezen nézet azonban — szerény véleményem szerint téves. Határozott meggyőződés: hogy az előjegyzés *halasztó feltétel* alatti jogot ad, és nem az előjegyzés kitörölése képezi a bontó, hanem az *előjegyzés igazolása a halasztó feltétel.*

Kitűnik ez az ausztr. polg. tkönyvnek az ideigl. törv.

szab. I. 21. §-a által fentartott 438. §-ából, mely szerint előjegyzés által az illető személy «feltételes tulajdonjogot nyer, és *mihelyt . . . az előjegyzést igazolta . . .* igazi tulajdonosnak tartatik.»

Tehát csak akkor lesz igazi tulajdonossá, mikor az előjegyzés igazolása bekövetkezett; a miből világos, hogy a törvény az igazolást tartja feltételnek, még pedig természetesen halasztó feltételnek, a mennyiben az előjegyzés által nyert jog csak ennek teljesítése után kap erőre (696. §.)

Még kétségtelenebb ez a tkvi rend. 94. §-ából, mely azt tartja, hogy «minden előjegyzés *csak azon feltétel alatt* szolgál a dologbani jog szerzésének . . . alapjául, *hogy az igazoltassék.*» Itt már minden kétséget kizárólag az igazolás van az előjegyzés által nyert jognak *feltételül megjelölve.*

Ellenben sem a polg. tkönyvben, sem a tkvi rendeletben nyomát nem találjuk oly kijelentésnek, mely Z. ur azon állításának támogatásául szolgálhatna, mely szerint az előjegyzés által oly jog szereztetik, melynek feltételeessége csupán annak tartamára vonatkoznék.

Addig tehát, míg az előjegyzés nem igazoltatik, míg az előjegyzett jog az igazolás bekövetkeztével feltétlenné nem vált, míg az előjegyzett tulajdonos «igazi tulajdonosnak» nem tartatik, szó sem lehet arról, hogy ezt csupán az előjegyzés tényének alapján bárki ellenében ugyanazon jogok megilletnék, mint a bekeblezett tulajdonost.

A mi már most tüzetesen azon kérdést illeti, hogy az előjegyzett tulajdonos mily joggal bír a birtok követelésére, a felmerült ellentétes nézeteknek sem egyikéhez, sem másikához nem csatlakozhatom feltétlenül.

Ha elfogadható volna az, a mit Z. ur vitat, hogy az előjegyzéssel addig, a míg ki nem törültetik, ugyanazon jogok járnak mint a bekeblezéssel, akkor következetesen igenis azt kellene állítani — és ezt Z. ur teszi is —, hogy az előjegyzett tulajdonos a birtok átadását úgy harmadik személyek, mint a bekeblezett tulajdonos ellenében követelheti.

Miután azonban e nézetet nem osztom, ama két esetet külön elbírálás alá esőnek tartom.

Az előjegyzett tulajdonos a bekeblezett tulajdonostól értem ez alatt mindig azt, ki ellen az előjegyzés elrendeltetett, csupán az előjegyzés alapján a birtok kiadását *nem* követelheti; mert az előjegyzést még nem igazolván, azon feltétel be nem következett még, melytől tulajdonjogának hatályba lépése függ.

Majdnem ugyanezen eredményre jutunk más tekintetből, ha részletezzük az eseteket, melyekben ily birtokkereset indítható.

Ha a kereset az előjegyzési végzésnek kézbesítésétől számított 14 napon belül indítatott, akkor az előjegyzés jogerőre nem emelkedett még, s így erre semmiféle jog sem alapítható.

De a kézbesítés utáni 14 nap alatt az előjegyzés igazolandó is. A birtokkereset az előjegyzési végzés vétele utáni 14 nap múlva indítatván, az igazolási per folyamatban van már, vagy az előjegyzést nyert fél az igazolási határidő meghosszabbításáért folyamodott (tkvi rend. 98. §.)

Az első esetben a ptrs 12. §-a jönne alkalmazásba és a birtokkereset mint idő előtti volna elutasítandó.

A második esetben pedig az előjegyzett tulajdonosnak a birtokot már azért sem ítélnék meg, mert az igazolást önmaga halogatja, és így saját cselekménye folytán az, hogy az igazolásra célzó lépéseket egyáltalán meg fogja-e tenni, még époly kétes, mint kétes volt a törvényben kitűzött 14 napi határidő letelte előtt.

Ismétlem azonban, hogy oly eseteket tartok szem előtt, melyekben a birtok *kizárólag az előjegyzés tényének alapján*

követeltetik. Oly szerződés mellett, a minőt Z. ur említ, a mikor t. i. a vételár lefizetésére határidők kikötve és kimondatik, hogy a vételár lefizetése előtt a tulajdonjognak csak előjegyzése engedtetik meg, és általában mindazon esetekben, mikor a birtok a szerző fél részére szerződésileg biztosittatik, a tulajdonjog bekeblezésének azonban valamely akadály áll útjában, a birtokba átadás igenis követelhető, de nem az előjegyzésnek, hanem *a szerződésnek alapján.*

Másképp áll a dolog, ha a tulajdonjog előjegyzésénél fogva a birtok átadása a telekkönyv szerint semmi joggal sem bír *harmadik személytől* követeltetik. És itt ismét Dr. SCHNIERER urtól eltérő véleményben vagyok.

Igaz, hogy az előjegyzett tulajdonosnak joga halasztó feltételtől függ; de ezen feltétel — igazolás — *csupán a bekeblezett és az előjegyzett tulajdonosok közötti jogviszonyok megítélésénél jöhet tekintetbe.* Csak a bekeblezett tulajdonos követelheti a feltétel teljesítését, az előjegyzés igazolását, ellenesetben pedig a feltételelesen szerzett jog megsemmisítését, az előjegyzés kitörölését. Harmadik személy valamint jogosítva nincs követelni, hogy az előjegyzés igazoltassék vagy kitörültesse, úgy az előjegyzésnek még be nem következésből saját javára semmi jogkövetkezményt le nem vonhat, nem állván jogában megbírálni azon indokot, mely a bekeblezett tulajdonost igazolatban előjegyzés eltűrésére bírja.

Harmadik személy, ha az előjegyzett tulajdonos által birtokkeresettel megtámadtatik, époly kevésbé érvényesíthet oly kifogást, hogy az előjegyzés igazolva nincs, mint érvényesíthetné a bekeblezett tulajdonos ellen azt, hogy tulajdona előjegyzéssel van terhelve.

Hozzá járul még az, hogy habár az igazolás az előjegyzés által szerzett jognak halasztó feltétele, ezen feltétel bekövetével a törvénytől fogva mégis azon sajátságos jogkövetkezmény van összekötve, hogy az, a kinek részére az előjegyzés történt, *az előjegyzési kérvény benyújtásának idejétől kezdve* tartatik igazi tulajdonosnak.

Az igazolásnak tehát visszaható ereje van; és miután harmadik személy az igazolás elmulasztásából kifogást nem meríthet, ellene az előjegyzett tulajdonos a birtokot épugy érvényesítheti, mintha az előjegyzést már igazolta, vagyis mint ha az előjegyzés idejétől fogva igazi tulajdonos volna.

Az áll, hogy az előjegyzett tulajdonos és harmadik személy közötti ily birtokpernél a bekeblezett tulajdonos érdekelve lehet. De a ptrs 72. §-a módot nyújt neki arra, hogy jogát ugyanezen perben *beavatkozási alkoresettel* érvényesíthesse.

Összefoglalva véleményemet: Az ingatlanok birtoka vagy a bekeblezett vagy az előjegyzett tulajdonost illeti. Azon kérdés megvitatása, melyiket illesse a kettő közül, csupán ő reájok tartozván, harmadik személy az ingatlanok birtokát átengedni tartozik, akár a bekeblezett, akár az előjegyzett tulajdonos által támadtatik meg, fenmaradván ezeknek, hogy a birtok jogának kérdését magok között akár beavatkozás, akár külön per folytán eldöntessék.

Dr. Imling Konrád,
kir. tszéki bíró.

Gyám által képviselt árvák mint alperesek elleni perben, ezeknek névszerinti megnevezése szükséges-e?

Ügyvédtől, ki ma-holnap oda lesz kényszerítve, hogy maga és családja mindennapi kenyerét ne jogkészségével, vagy a joggyakorlat terén szerzett tapasztalataival, hanem két kezével keresse, — ne követelje senki, hogy mutassa ki, mely forumból származik azon új elv, hogyha valamely per kiskorúak ellen is indítandó, ezek névszerint meg is neveztessenek. Elég az, hogy ezen gyakorlat ez újabb idő-

ben behozatott. Az mondatott, hogy ez azért szükséges, mert sok esetben az ítélet végrehajtása, ha a kiskoruak megnevezve nincsenek, telekkönyvi akadályokba ütközik, mert időközben az elhalt adós és telekkönyvi tulajdonos birtoka az örökösök nevére kebleztetvén be, az ítélet alapján nem volt a végrehajtás a birtokra feljegyezhető, ha a birtok tulajdonjoga kiskoruak nevére kebleztetett be. Míg emberek leszünk, oly törvényes intézkedéseket nem várhatunk, melyek által minden igénynek megfelelni lehetne, s így utóvégre is csak olyakkal kell megelégednünk, melyek által kevesebb igényeken vagy jogokon fog csorba ejtetni, s a többség érdeke pedig előmozdítani. Azon esetek, hogy a keresetlevél beadása és végrehajtás elrendelése közti idő alatt az elhalt adós birtoka ennek jogutódai nevére kebleztessék be, — a gyakorlatból tudjuk, — hogy csak *kivételesek*, s hogy általában ezen rövid interregnum alatt a hagyatéki eljárás nem szokott oly előhaladott stadiumhoz jutni, hogy az elhalt neve a telekkönyvből már kitöröltessék s az új örökös tulajdonosok nevére kebleztessék be, — s nekem a már hosszú, 35 évi idő alatt gyakorló ügyvédnek, kinek pályafutása alatt már sok meteor fényű csillag hullott el s merült a semmiség homályába, — elhiheti mindenki, hogy a hasonlíthatatlanul *gyakoribb* esetben a végrehajtás elrendelése s feljegyzése idején ugyanazon tulajdonosok neveivel fogunk találkozni, melyekkel a per megindítása idején találkoztunk. Már most azt kérdelem, érdemes-e, czélszerű-e, a gyors igazságszolgáltatás érdekében kívánatos-e a végrehajtást általában azért akasztani meg, hogy időközben a telekkönyvi tulajdonosok nevei változtak? midőn van módja is annak, hogy azért a végrehajtás kérelmezése esetében az ítélet azért a már változott tulajdonos örökösök ellen is foganatosítható legyen, u. m.: azon beszavatoló végzés másolatának becsatolása mellett, s azon eredetire való hivatkozással, melynek az új tulajdoni bekeblezés alapul szolgált, mely a telekkönyvi hatóság irattárában őriztetik s melyből ki fog derülni azon jogviszony, melynek alapján az új és változott tulajdonos is az ítélet következményeit tűrni s a végrehajtást szenvedni tartozik. Én részemről legalább nem látom sem szükségét, sem czélszerűségét annak, hogy a kiskoruak megnevezésének hiánya elegendő okot szolgáltatson arra, hogy a végrehajtási eljárás megakasztassék.

De ez még mind nem elég.

Ki nem tudná elképzelni azon nehézségeket, melyeket a fentebbi elv az igazságszolgáltatás elé gördített. Nem szólok semmit arról, hogy reánk — ügyvédekre — néha majdnem oly kötelességeket rótt, melyeknek megfelelni vagy lehetetlen vagy csak sysiphusi munkával lehet.

Mi jögon akasztatja meg feletem jogai keresésében azon körülmény, hogy ha azon egyén, a kit kötelezettjének tart, kinek önkényétől függött az, hogy mely nevekre kereszteltesse gyermekeit, meghalt és kiskoru örökösöket hagyott hátra, a kik a maguk jogait úgy sem védhetik, ezeket személyesen meg is nevezze? hátha ezek Ausztráliában laknak vagy talán még ezután lesznek születendők (posthumi), a kiknek tehát még nevök sincs, de a kik az elhalt után szinte örökösödni fognak, s örökségük erejéig szüleik terheit is viselni kötelesek leendenek?! Azután, hátha még a község előljárásának a halálesetet felvenni sem tetszett, melyből az örökösök nevei megtudhatók volnának? és azon haláleset-felvétel a járás vagy szolgabíróhoz s ez által talán az illetékes kir. törvényszékhez vagy valamelyik közjegyzőhez küldetett s felperes azután kutassa, hogy az melyiknél volna feltalálható? vagy az igen sok esetben nem biztos s a felek és ügyvéd ingyeni szolgálatára nem kész községi jegyző vagy bíró nem biztos eljárása után induljon-e? vagy a helységbeli paphoz forduljon az árvák neveiért? A ki gyönyörködni akar az igazságszolgáltatás gyorsasága elé gördített ilyen akadályok felett, az — hiszem — feltalálja élvezet-

tét; hanem a ki komolyan azon töprenkedik, hogy az igazságszolgáltatás egyszerűsítették és gyorsítottassék, az nem fog a fentebbi módhoz nyulni. Ezek után alig marad egyéb hátra, mint sajnálatomat kifejeznem a felett, hogy a kir. Curianál is adoptálnak látom azon nézetet, melyet én károsnak tartok, s melynek czélszerűtlenségét az iméntiekben kimutattam s ugyancsak azokra nézve, a kiket az eddigiekből meg nem győztem volna még arról, hogy a kiskoruak megnevezésének megkivánása csakugyan czélszerűtlen s a bíróra nézve is csak munkaszaporító, egy concret esettel világosítom meg.

A. felperes B. alperesnő és C. alperesnő mint férjeikkel nemzett kiskoru gyermekeik term. és törv. gyámjai ellen a kiskoruak nevének megnevezése nélkül 1874. évi aug. hóban telekkönyvi igazítási, illetve birtokelkülönítési pert kezdett, mely per mind fel mind alperes felek érdekében állott azért, hogy a bonyolult jogviszonyok valahára rendeztessenek s mindenik fél birtoka illető terheikkel külön lapon vétessék fel. Az illető árvaszék felhivatott, hogy mind a két árva képviselőre külön-külön tisztí ügyészt rendeljen ki, a mi óvatos intézkedés volt, mert esetleg a két alperes árvák érdekei is összeütközésben állhattak. Sikert az árvák érdekeivel megbízott tisztí ügyészeket felvilágosítani a felől, hogy nem csak képviselt árváik érdeke egymásával össze nem ütközik, hanem felperesével sem, sőt védelmük csakis az, hogy felperes kérelmét támogassák s ahoz ragaszkodjanak, mert csak így lesz megóva az ő érdekük is. Ugyanazok az árvák is felperes kérelméhez ragaszkodtak. Nem az itt a fődolog, hogy a kir. törvényszék minő határozatot hozott, mert az megsemmisített, hanem az, hogy a kir. Curia mint semmitőszék az egész eljárást azon egyik indokból, 643. 78. sz. a. semmisítette meg, hogy *a kiskoruak megnevezve nincsenek*. No! ezek ugyan soha nem is lesznek, ha csak ehez maga a bíróság segédkezett a feleknek nem nyújt, mert ha én alig birtam költséggel és türelemmel, hogy 4 évig egy krajczár előleg nélkül a szegény felek helyett (mert hogyan volna manap szegény egy 1/4 telkes gazda) ingyen is dolgoztam, nem gondolom, hogy találkozzék még egy ügyvéd, a ki képviselő utódomnak beszegődjék, szegénységi bizonyítványt pedig feleim nem kaphatnak, mert mégis csak van valami-jük. Így hát a kétféle árvák ügye usque ad graecas calendas vesztében marad. Ha tehát már ily körülmények mellett sem fog találkozni ügyvéd, a ki az árvák ügyében fellépjen felperesül, legalább 1870. évi január 13. óta az árvák előjegyzett tulajdonjogai levegőben függ, mert minden pillanatban kitörölhető, joggal vélelmezhető hogy ezután sem lesz; mert én részemről ügyvédi s felebaráti kötelességemnek eléggé megfeletem azzal, hogy az ügyre eddig áldoztam; de nem akarok tovább is áldozni s az igazságszolgáltatásnak bűnbakja lenni, mert nem akarom elvállalni a felelősséget a felek bemondásaira szerkesztendő s az árvák neveivel ily hitelességű tényekre fektetendő keresetlevélért, főleg miután egyik másik a 9. érdeklött közül meg is halhatott, a per folyta alatt nagykorúvá is válhatott, előbbi lakhelyéről el is költözhetett, az árvák meg is házasodhattak, s. a. t.; magamat annak ki tenni nem fogom, hogy elhibázás esetében talán még újabb költségeim és fáradságom elvesztésére is ítéltessem.

Már hogyan felel meg kötelességének s lelkiismeretének, s hogyan felelnek tetteikről, — legyen az törvényhozó vagy bíró, — a ki az alakiságokkal az igazságot magát megölni vagy ha győzelmét csak megnehezíteni is hivatásának tartja, az az ő dolga; magam részéről a gondolkodva olvasóra bízom a feleletet a felvetett kérdésre nézve.

Vörös Imre,
győri ügyvéd.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A közigazgatási biráskodás. Dr. Kun c z Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisatio természetéről és viszonyáról a rendszeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Jogirodalom K.-tól. — Törvénykezési szemle: Döntvények kritikai fejtegetése. Knorr Alajos kir. ítélő táblai bíró urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási biráskodás.

(Folytatás.)

Valamint a görögök nagyon hibáztak (ha a tudomány mai álláspontjából ítéljük meg eljárásukat), midőn a magán- és büntető jogszolgáltatás mezején politizálva ítéltek, s a pörös ügyet konkrét politikai tekinteteknek rendelték alá (pl. Spartában megbüntettek egy ifjút, mert nagyon olcsón vett földbirtokot; Agesilaost pedig nagy népszerűsége miatt érte büntetés; stb.), úgy mi még sokkal nagyobb hibát követnénk el, mert saját korunk fejlődési eredményeivel jönnénk összeütközésbe, ha a magánjog és büntetőjogi törvénykezés lényegét a politikai törvénykezés mezejére átültetnők. A közigazgatási biráskodás az alkotmány és kormányzati politikához tartozik; ellenben az igazságügyi politikának részét nem képezi.

Mindazáltal a törvénykezési módszer mind a közig. biráskodásnak, mind az alaki magán- és büntetőjognak közös vonása lévén, az igazságügyi politika fejlődési mozgalmái a közig. biráskodás szempontjából is tanulságosak.

E helyen csak azon egy momentumot emeljük ki, hogy a természettudományi világnézet a polgári és bünt. törvénykezés mezején is a formalismus azelőtti merevségét megszüntette. Utalunk e tekintetben a pörbeli bizonyítás vezérelveinek megváltozására.

A jogfejlődés második nagy korszakában, az u. n. «műszaki» korszakban a «fiat justitia, ruat coelum» elvét oly értelemben vették, mely szerint a valódi jog gyakran föláldoztatott az «előre megállapított bizonyság, aprólékos és felhalmozott alakszerűségek» követelményének. «A bírák gyakran tudva jogtalanságot követtek el» a kicsinyes és mesterkelt eljárás e korszakában*. Ezen műszaki korszak a Hármaskönyvben is élesen ki van fejezve. Verbőczy szerint csak a pápa, a császár, «vel

* HERON GAULFEILD DENIS-nek HAJDUSKA EMIL által magyarra fordított érdekes műve: «A jogtudomány alapelvei» a jogkifejlődésnek három nagy korszakát: a «vallási», a «műszaki» és a «tudományost» különbözteti meg. Azonban az első korszakot kizárólag a vallási eszmék világában bemutatni a jogtörténet szempontjából némi egyoldalúságot képez. Igaz, hogy fiatal népek magukat ép úgy, mint jogukat az istenektől szokták származtatni, s az istenek közvetlen védelme alatt állónak képzelni; gyermekded hitök szerint az istenség az ártatlant természet fölötti uton is megvédi (istenítételek); azonban a történetész ily külső jelenségek-nél meg nem állapodhatik, és a korszak főjellemvonásait nem az akkor élt emberek alanyi meggyőződésében, hanem azon korszak tárgyalagos mivoltában keresi; nem az a földolog, hogy az akkori népek mely tényezőktől reméltek jogot és igazságot, hanem melyek voltak valóban a jogfejlődés tényezői. — E tényezők legfőbbike azon első korszakban maga a nép volt; mert e korszak legfőbb jellemvonása a jogélet és népelet közti legbensőbb egység, s ennek folytán a további vonásokat a népbírák, nyilvánosság és szóbeliség képezik. A leggazdagabb életerőnek, bár primitív alakban, de üde és közvetlen megjelenése gyönyörködteti szemünket mindenfelé. Ez az első korszaknak igazi jelleme. Mig a második korszak egy azon időben malum necessariumot képezett üres mechanismus, melyet «műszakinak» méltán nevezhetni; mert a valódi tudomány organicus álláspontja törekszik. E második korszak csak előkészítette a szélesebb látókörű tudományos fölfogást.

alius, qui non adstrigitur legibus», ítélhet az anyagi igazság elvei szerint; a bírónak az alaki igazságot kell követni; «tenetur secundum allegata et probata, etiam contra conscientiam indicare»; mert «duplicem personam repraesentat, unam privatam, aliam publicam. Fieri autem potest, ut aliquid sciat tanquam persona privata, et id nesciat, tanquam persona publica; sicut Christus dicitur aliquid scire ut Deus et illud nescire ut homo.» (Prol. 16.)

E korszak elvei napjainkban már meghaladott álláspontot képeznek. Az «alaki igazság» a polgári pörben ugyan mindig szerepelni fog; de nem azon értelemben, melyet a Hármaskönyv idézett szavaiban találunk. A törvényes bizonyítékok előre megállapított ereje helyett a bíró szabad meggyőződésébe veti korunk reménye horgonyát. Ezen irány szerint a bíró az események konkrét sajátágaiból és a tények élő összefüggéséből meríti a bizonyosságot; a bírói meggyőződés ugyanazon uton jön létre, mint bármely más alapos meggyőződés. Mig az előbbi korszakban bírói meggyőződés mesterségesen hozatott létre, s inkább jogi fictio volt, mint valóság, addig korunkban természetes uton, t. i. az emberi szellem törvényeinek akadálytalan működése által keletkező valódi meggyőződés alapján ítél a bíró.

Ezen a természettudományi világnézet által létrehozott fejlődési irány nem a polgári, vagy büntető törvénykezésnek különös vonása, hanem általában a törvénykezésnek, — eltekintve ennek tárgyától — képezi sajátosságát; ennél fogva azt nemcsak az igazságügyi politikában, hanem a közigazgatási biráskodásban is tekintetbe kell venni. Sőt ha a törvénykezés ezen általános fejlődési irányát a törvénykezés anyagát képező tárgyakkal hozzuk vonatkozásba, kétségtelen, hogy az a közig. biráskodásban még nagyobb mérvben nyer alkalmazást, mint a polg. és bűnvádi eljárásban; mert a közig. biráskodás a merev formalismus bilincseit még kevésbé türi, mint a polgári és bünt. törvénykezés. A legnagyobb anachronismust képezné, hogy akkor, midőn a jogéletnek a törvénykezésben szabadabb fejlődést adunk, ugyanakkor a jogélettről levett bilincseket az államéletre alkalmazzuk; hogy midőn a rendes bírót fölöldjük a merev formalismustól, ugyanakkor a közigazgatási organismus politikai tapintatát a jogi formalismus által megkössük. Vajjon az államéletben ma akarja-e a privitizáló fölfogás azon mesterkelt mechanismust, mintegy a politikának «műszaki» korszakát létesíteni, melyet a jogélet szempontjából fönn említenk? Ha ezen utat magukévá tennék az európai népek törvényhozásai, úgy csakhamar oda jutnánk, hogy valamint egykor a bíró kénytelen volt tudva jogtalan ítéletet hozni, úgy a kormányok és közig. hatóságok kénytelenek lennének az államot tudva romlásba vinni.

Jegyzet. A «törvények» szavát sokféle értelemben használják. Mi is a szövegben a törvények három kategóriájára voltunk tekintettel:

a) Az észjogi törvényekre, melyek az ember és emberiség, mint egész eszméjén alapulnak és a józan ész által fölismerhetők.

b) Positiv törvényekre, melyek föladata az észjognak konkrét valósitása.

A törvények e két kategóriája jogi törvénynek mondható, mert azok jogilag köteleznek.

c) Vannak természetjörvények. Sokan az észjogi törvényeket nevezik természetjörvényeknek. Ez ellen nem teszünk semmi észrevételt. Azonban mi itt az állam és társadalom szerves fejlődésének élettörvényeit értjük természetjörvények neve alatt, melyek közvetlenül nem bírnak jogilag kötelező erővel, hanem csak tényleges léttel. De van jogi jelentőségök, mert a törvényhozás föladata ezen élettörvényeket jogi formába önteni, s így jogilag szentesíteni; továbbá az állami természetjörvények, midőn világtörténeti kényszerűség gyanánt jelennek meg, — mint említők — jogalapító hatálylyal bírnak. Az állam élettörvényei az állam jogi törvényeitől nincsenek úgy elkülönítve, mint a magánéletben a jogi és természetjörvények. Mert a magánéletben ha megszegek egy természetjörvényt, ezért ugyan betegséggel lakolok, de jogsértésről senki sem vádolhat. Ellenben ha a törvényhozás vagy a kormány megsérti az állami egészségjörvényeket, és ezzel kárt okoz az államnak — habár észjogi, vagy positiv törvényt közvetlenül nem sértett is — mégis jogtalanságot követ el. Az észjog a politika törvényeire is kiterjeszti védő szárnyait.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folyt. következik.)

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

A közügyekkel foglalkozás, melyet az önkorm. szabadság feltételez, szükségképi eszköze a lélek táplálásának, az energia emelésének,⁷² az áldozatkész cselekvésvágynak⁷³ s így a népek nagysága és boldogságának. Évezredek előtt tanította már tiszta öntudatossággal ily szellemben nemzetét ARISTOTELES s ily szellemben megalkotta törvényeit az ókor legnagyobb törvényhozója SÓLON. Ez utóbbinak saját bírálatát a bennünket itt érdeklő törvényére nézve ekkép adja elő DUNCKER: «dem Volke habé ich soviel Gewalt gegeben, als genügt. Ich habe ihm das Recht nicht vorenthalten, aber ich habe sein Recht auch nicht hoch erhoben. Denen, welche die Macht besaßen, und durch ihren Besitz an der Spitze Standen war ich bedacht, nichts Ungeziemendes in den Händen zu lassen. So deckte ich beide mit starkem Schilde und duldete nicht: dass die einen über die andern ungerechten Sieg davon tragen konnten. Dann folgt das Volk am besten seinen Führern, wenn es weder zu sehr freigelassen, noch bedrängt ist.»⁷⁴

SÓLON eme nagy törvénye a demokratikus szabadság és szervezett önkormányzati rendszernek veté meg alapját s ezzel megmenté a hellének függetlenségét.⁷⁵ Amit tehát WHITE ma még fel nem ösmert: «mais pourquoi, si les hommes sont inertes, sortirent ils de leur inertie, par cela seul qu'on ne leurs impose rien,

⁷² ST. MILL, ki az új kényelmes brit társadalom phylosoffja elősmeri szinte a helyi ügyek igazgatási cselekvőségének ily értelmű jelentőségét — mondván: it may be added, that these local functions, not being in general sought by the higher ranks, carry down the important political education, which they are the means of conferring, to a much lower grade in society.» I. ST. MILL. Considerations on repres. government. London, 1865. Peopls edit. 112. l.

⁷³ MALCOLM kimutatja, mily kedvező befolyást gyakorolt az ind községi élet a nép jellemére: «the form of their village governments, which is probably the oldest of Hindu institutions having been carried into the state, instead of declining the state appeared for along period to prosper the more from that spirit of action which was excited by the interests of the chiefs.» Central India. I. k. 74. l.

⁷⁴ MAX DUNCKER, Geschichte des Alterthums. II. kiad. Berlin, 1860. IV. k. 222. l.

⁷⁵ M. DUNCKER, id. m. IV. k. 224. l.

— tiszta öntudatossággal megtestesített ama őskori bölcs, meggyőződve lévén arról, hogy a honszerem s áldozatkész tevés egyedüli forrása a szabadság, melyet biztosítván nemzetének, azt megmenté az apathia (mai magyar erény), a tespedés s enyészettől. Ez álláspontot foglalta el ARISTOTELES is. Szerinte csak az a társadalom lehet nagy és boldog, melyben erény uralkodik, ez pedig nem akkor áll elő, ha önzőleg csak saját materiális ügyeinkkel foglalkozunk, hanem akkor, ha a polgárok a közügyekkel éberem foglalkoznak, idejük egy részét a közjónak szentelik, — tanakodva közhasznú ügyek felett, határozva és ítélve. A közszellem tehát előmozdítatik a közügyek közös elintézésébeni részvétel által. Ily magasztos s kétségbevonhatlan szót emel már ama őskori államjogász a municipális szabadság érdekében.⁷⁶ Azóta az emberi nem legnagyobb tekintélyei, kik önzetlenül s szeretettől áthatottan éreztek hazájokért, mai napig újra meg újra harcolnak a centralisáció veszélyei ellen s a politikai szabadság mellett, melynek egyik legfontosabb alkatrészét az önkormányzati függetlenségben szemléljük.

4. A közigazgatási centralisáció mellett felhozatik továbbá, hogy az az igazság és jog elve, mert csak az eredeteti a törvények hű végrehajtását, a legjobb törvény sem lenne hatályos, ha helyileg hajtatnék végre, elveszne, kijátszatnék, érdek és előitélet akadályokat gördítenének elébe. A törvények hű s általános végrehajtását hogy csak a francia igazgatási rendszer, mely a befejezett centralis. elvén nyugszik, biztosítaná, tagadjuk, valamint elősmerjük, hogy az amerikai elv sem felel meg a jó igazgatás érdekeinek, a magyar rendszer megfelelne az erős és szabadságot biztosító igazgatás érdekeinek, ha a társadalom s az igazgatás képviselőiben több jóakarat, érdekeltség s erély honolna. A francia central. az állam körébe vonván az igazgatás helyi, particuláris ügyeit is, lehetővé teszi az egyöntetű, tervszerű, egységes s minuciákig pontos, erős és routinszerű végrehajtást s ügyintézés az állami functiók mezején. Ámde a helyi jellegű ügyek oly gondos és alapos intézésére, mint maga a művelt saját érdekei által vezérelt társadalom, absolute képtelen azon változhatlan és egyetemes törvényüknél fogva, hogy bármily művelt és ügyes legyen is a központi hatalom, egy nagy nemzet összes érdekeinek hű előmozdítására képtelen, mert emberi ereitől nem telik.⁷⁷ Minden erő kifejtésnek vannak határai. S mért hajtana végre az állam tisztviselője pontosabban és hűbben a törvényt, mint ama községi vagy megyei tisztviselő, akit ezrek éles szemei folytonosan s közvetlenül ellenőriznek a végből, mert személyesen vannak érdekelve a törvények hű végrehajtása iránt. Hol a közügyek iránti érdekeltség szokássá lőn s a szabadság gyakorlásával közjogi felelősség van összekötve — nem kell a törvények és rendeletek kijátszásától tartani. Ha a közigazgatási central. tökéletesebb igazgatást, a törvények gondosabb végrehajtását biztosítaná is mint

⁷⁶ Ἀρίστη πολιτεία αὕτη ἐστὶ καὶ ἥν ἡ πόλις ἂν εἴη μάλιστα εὐδαιμονίαν τὴν ὅλην εὐδαιμονίαν ἔχει χωρὶς ἀρετῆς ἀδύνατον ὑπάρχειν, εἴρηται πρότερον φανερόν ἐκ τούτων, ὡς ἐν τῇ κάλλιστα πολιτεῖᾳ μὲν πόλις καὶ τῇ κατημένη δικαίους ἀνδρας ἀπλῶς ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, οὕτε βίανυσονβίον οὕτ' ἀγοραῖον δεῖ ἔχειν τοῦσδε πολιτας ἀρετῆς γὰρ ὁ τοιοῦτοςβίος καὶ πρὸς ἀρετὴν ὑπερναντίος δεῖ γὰρ σχολῆς καὶ πρὸς τὴν γενεσιν τῆς ἀρετῆς καὶ πρὸς τὰς πράξεις τὰς πολιτικὰς. Ἐπεὶ δὲ καὶ τόπολεμικὸν καὶ το βουλευόμενον περὶ τῶν συμφερόντων καὶ χρόνονπερὶ τῶν δικαίων, ἐνυπάρχει, καὶ μέρη φαίνεται τῆς πόλεως μάλιστα ὄντα. ARISTOTELES. Πολιτικά. Lipsce, 1831. 11. k. 232. l.

⁷⁷ However enlightened and however skilful a central power may be, it cannot of itself embrace all the details of the existence of a great nation. Such vigilance exceeds the powers of man. TOCQUEVILLE id. m. I. k. 91. l.

az önkormányzat — még akkor is elvetném ott, hol a szabadság feltételei megvannak, mert az erkölcsi energiació s a politikai szabadság árán szerzett jobb igazgatás nem kell soha. Igaz, hogy önkormányzati elven nyugvó igazgatásnak nem fog sikerülni a polgárok külső cselekményeit bizonyos *egyöntetűségnek* alárendelni, mindenben mit előveszünk nem fogunk egy-egy tisztviselőre támaszkodni mint gyermekek gondviselőikre. hanem a társadalmi rendet könnyen felösmerhető életvidor hatalom fogja uralni s a közügyek iránti lelkesülés s életöröm leendnek a politikai élet felfrissítő elemei. A francia elv pedig a közigazgatási centralis. véstetjes elve lévén — elvetendő. Olyan ítélet nem mondható az amerikai elvre nézve, de ez is egyoldalúságánál fogva elvetendő. Az oly igazgatási rendszer, mely az összes törvények és rendelkezések végrehajtását rövid időre választott tisztviselőkre bizza, mely az állam *életnek befolyását* a municipális életbe meg nem engedi, mely quasi államot alkot az államban: a haladás, az államrend s a jólét előmozdítására *képtelen*, mert a legkitünőbb rendszabály megtestesülését véletlenre, a nép *szeszélyére* bizza. Megvallom, hogy az alkotmány ily elvében — az állami stabilitás, a nemzeti függetlenség, a politikai erő s államtekintély kigunyolását szemlélem, — s következményei, gyászos hatását nem egyszer már tapasztaltam kellett az amerikai népnek, mely a decentralisáció józan határát átlépte.⁷⁸ Hogy azonban ezen rendszere mellett nemcsak megélhetett, de virágzásnak is indult, oka a nép jellemében, geographiai helyzetében és kedvező gazdasági viszonyaiban keresendő. Mindezekből azonban nem következik, hogy a népboldogság, jólét és haladás, az államrend magasabb fokából származó előnyök esetében magasabb fokra nem emelkedhetett volna. Az amerikai decentralisáció elve egy európai nagy nemzetnél sem alkalmazható, mert az államrend felforgatására vezetne, megölné különösen nálunk nemzeti lételünket. A magyar alkotmány el is veté a francia s az amerikai elvet egyaránt s a kettő közt megalkotta az erőteljes igazgatás feltételeit s a politikai szabadság érdekében a teljes harmóniát, melyet a mai centralisáció magasabb foku növelése csak megdönteni, de soha megerősíteni képes *nem* lenne. Nálunk — ami Amerikában teljesen hiányzik — egy magas rangú képviselője a központi hatalomnak — a főispán ellenőrizni van hivatva a törvényhatóságok önkormányzatát, öröklik továbbá a municipiumok által közvetített *állami* igazgatás érdekei fölött.⁷⁹ E hivatal eszméje kifogástalan, feladata a jó igazgatásnak megfelelő — de rendszerint tévesen van megválasztva az ember — s a cselekvés legfőlebb a feudál korszaknak felelhetne meg — szóval az eszme egészséges, de megvalósítása tökéletlen. Nálunk a kormány jogosítva van rendeleteinek a törvényhatóságok általi végrehajtását *követelhetni*,⁸⁰ törvényhozásunk ösmer azonnal és *feltétlenül* végrehajtandó rendeleteket⁸¹ s ezek ugyszinte azokra nézve, melyek végrehajtását a kormány követeli, ha a törvényhatóság vagy első tisztviselője törvényes kötelességét megszegné vagy pontosan nem teljesitené: a kormány *meghatalmazása* folytán, annak képviselője a végrehajtást a törvényhatóság tisztviselőinek *közvetlenül* elrendelheti,⁸² mely rendelkezésnek az illető közegek *feltétlenül* engedelmesskedni kötelesek.⁸³

Hogy azonban a pontos és gyors végrehajtás még inkább biztosíthatassék a főispánnak széles hatóság van engedve, a *nem engedelmesskedő* tisztviselők ellenében.⁸⁴ A magyar törvényhozás ez alapon, valamint egyrészt az önkormányzati szabadság összes áldásait biztosítja a nemzetnek, másrészt megvédte a modern igazgatás érdekeit azáltal, hogy az általános természetű igazgatási funkciókra vonatkozó törvények és kormányrendeletek hű és pontos végrehajtásáról gondoskodott. Mindezekből eredmény: Amerikában van szabadság rend nélkül, Franciaországban rend szabadság nélkül, nálunk a kettő közötti harmónia befejezett lesz, ha a társadalom, honszerelem által áthatva a rá rótt kötelmeket hiven teljesíteni s az igazgatás közegei éberen, hivatásszerűleg s alkotmányhűn járandanak el hatáskörük körében. Nálunk jó az elv, de rossz az ember, ha az ember nem fog megváltozni — sajnos az elvnek is egy időre változnia kellend. Most azonban ragaszkodjunk még szilárdan igazgatási rendszerünkhöz, mely növelni képes a szabadságszeretetet;⁸⁵ az erények legmagasabbikát, mely az önkormányzati élet felvirulásának előmozdítása mellett, az ép és életerős államigazgatás előnyeit egyuttal biztosítja polgárainak s nemzeti létünk örökkévalóságának talpköve. E rendszer marad örökre természetes ellensége az állami mindenhatóságnak, melynek katonája a hivatalnoki hierarchia, elve: *szolgaság*.

(Folytatása követk.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvészéki bíró.

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

A mi már most magát a munkadíjt illeti, ennek kiszámítása az igazgatóság feladata, s az első osztályba tartozók a munkájok után folyó tiszta jövedelem $\frac{1}{4}$ részét, a második osztályba tartozók $\frac{1}{6}$ nyerik. A harmadik osztály tagjai mi jutalomban sem részesülnek.

A hol pedig nem a házi kezelés van behozva, hanem bérbeadatik a fegyenczek munka ereje, ott a két első osztály egyesítettik s ezek munkadíja szerződésileg állapittatik meg, míg a második osztálybeliek itt sem részesülhetnek munkadíjban, hanem a bérlő által ezek részére fizetendő összegek a kiszabadulásukkor ruházat nélküli fegyenczek felruházására (kik azt keresményükből megszerezni képtelenek), elhalt fegyenczek temetési költségeinek fedezésére (a mennyiben az elhalt keresménye arra elegendő nem volt) s végre oly vagyontalanul kiszabadulók segélyezésére, kiknek teljes megjavulása iránt alapos reményt táplálhatni — fordittatnak a mint ezt a 29. §. meghatározza.

Házi kezelés van a váczi fegyházban és az enyedi ben (az élelmezés kivételével); — bérleti van Illaván, Lipótváron, Munkácson és Szamosújvártt.

(E munkadíjak mikénti kezelésére az abból megszerezhető kedvezményekre nézve V. ö. a 23—30 §§-ig.)

A fiatal fegyenczeknél a 14-ik cikk értelmében a csend és rend fenntartása s a vétkesek feljelentése végett egy idősebb koru s kitünő magaviseletű fegyencz helyezendő, de semmi esetre sem olyan «ki haszonvágyból vagy más becstelen indokból elkövetett bűntényért ítéltetett el.»

A tulajdonképi házszabályok a 63. §-ban 17. pont alatt foglaltatnak, melyek megsértése fegyelmi büntetést von maga után s e ezéla szolgálnak a 71. §. szerint

⁷⁸ U. o. 55. §.⁷⁹ Milyen súlyt fektet ez érzelmre BUCKLE, mutatják e szavai: so, too in England, that love of liberty, soich formany centureis has been our leading characteristic, and soich doesus more honour, than all our conquests, all our literature, and all our phylosophie put together, invariably causes a propular bias on behalf of any claim to freedom. History of civilisation. London. 1868. III. k. 468. l.⁷⁸ Gross instances of social indifference and neglect are to be met with and from time to time disgraceful blemishes are seen, in complete contrast with the surrounding civilisation. Usefal (useful) undertakings wh'ch cannot succeed without perpetual attention and vigorous exactitude, are very frequently abandoned in the end. TOCQUEVILLE. id. m. I. k. 92. l.⁷⁹ Az 1870: XLII. t. cz. 53. §.⁸⁰ 1870: XLII. t. cz. 16. §.⁸¹ U. o.⁸² U. o. 54. §. a) p.⁸³ U. o. 54. §. b) p.

1. megintés; 2. dorgálás; 3. kedvezmények elvonása; 4. alsóbb munkadijosztályra való leszállítás; 5. az élelmezésben való megszorítás; 6. böjt; 7. az egyszerű és szigorított magán elzárás; 8. az egyszerű és szigorított sötét fogság; 9. a lábbilincs; 10. a kurtavas és a földhöz lánczolás; 11. a kényszeröltöny

E fegyelmi büntetésekre vonatkozó intézkedések közül megemlítjük, hogy a kedvezmények elvonása a naponkinti séta korlátozására is kiterjed, sőt ez teljesen eltiltható (!).

A munka dijosztályba leszállítás fokozatos. A böjt 8 napig tarthat, de csak megszakított napokon alkalmazható s összekapcsolható a 7. pont alatti szigorított magánfogsággal is, sőt a 8. alatti sötét fogság a megelőző büntetésekkel is súlyosítható. (72. §.)

A II. és III. rész, mely a fegyházi hivatalnokok és felügyeleti személyzet utasításait tartalmazza, minket e helytt kevésbé érdekel.

1874. február hó 18-án 696. sz. a. kelt szabályrendelete által intézkedett az igazságügyminiszter «a királyi elsőfolyamodású bíróságok fogházainak és börtöneinek kezelése és az azokban letartóztatottak irányában követendő bánásmód tárgyában.»

E rendelet tartalmaz általános szabályokat, aztán intézkedik a vizsgálati foglyok irányában követendő eljárásról s ezután szabályozza a fogság — illetőleg börtönbüntetésre ítélték irányában követendő bánásmódot.

Fogházaknak nevezetnek a járásbírók, börtönöknek a törvényszékek mellett fenálló s a szabadságbüntetések végrehajtására (esetleg vizsgálati fogságra) szolgáló helyiségek, hova csak a fogságra és egy éven túl nem terjedő börtönre ítélték zárattatnak, s hosszabb tartamu szabadságbüntetéssel sujtottak, valamely országos fegyházba szállítván (3. §.).

Itt is az osztályrendszer az uralkodó, a mennyiben lehetőleg elkülönítendő:

a) a 18 éven alóliak az idősektől; b) a kevésbé romlottak (valamint a kisebb vétség vagy büntetett vádoltak) a romlottabbak, visszaesők, vagy súlyosabb büntetett vagy vétekekkel vádoltaktól; c) a műveltebbek a műveletlenekektől.

Mint az előbb ismertetett 1869-iki, ugy ezen miniszteri rendelet is fenhagyja a jogot további osztályozások elkülönítésekre, a melyek szintén következetesen fogatandosítandók (12. §.)

Intézkedik a helyiségek kellő térfogatáról ki mondván, hogy a termék aképp legyenek építve, miszerint legalább is 600 köbláb levegő jusson minden fogolyra. (22. §.)

Megengedtetik továbbá naponkint egy-egy félórát sétálnia a fogolynak ugy délelőtt mint délután. (43. §.)

Ezután intézkedvén a fogságra ítéltokről, a 133. §. szerint ezek magokat élelmezhetik és saját ruházattal láthatják el magukat; a 137. §. megengedi, hogy könyveket és folyóiratokat járathassanak, s dolgozni csak akkor kötelesek, ha a szükségesekeket az állam szolgáltatja részére (138. §.) s kellő elővigyázat mellett a foglyok meglátogatása is engedélyezendő hetenkint egyszer s a beszélgetés egy óráig tarthat. (142. §.)

A mi pedig a rabokat illeti (igy nevezetnek a börtönre ítélték) azok különbség nélkül rabruhába öltöztetendők (148. §.) s szabadságbüntetéseik részint magán, részint közös fogságban hajtátnak végre, a mint a börtönépület helyisége megengedi. Ha létezik elegendő magánzárka, büntetésök kezdetén 2 hétig külön zárva tartandók, az első 3 napon teljesen magukra hagyatván. Sőt ha a helyi viszonyok megengedik egy hóig, de sőt

a büntetés egész ideje alatt is magánfogságba zárható; a visszaesők, a megrögzöttebbek s a veszélyesb gonosztevők, valamint azok is, kik különzáratásokat kívánják. (149.)

A 150. §. értelmében minden munkaképes rab tartozik dolgozni, de a munkanem választásánál tekintettel kell arra lenni, hogy lehetőleg az egészségnek nem ártalmas választassék. (153. §.)

Megszünteteti továbbá e rendelet az u. n. nyilvános vagy közmunkát, mert a 156. §. szerint a munka csak a börtön falai közt teljesíthető és semmi esetre sem adható napszámra magányos házakhoz, vagy dolgoztathatók nyilvános helyeken. (157. §.)

Szabályozza továbbá a 161. §-ban a munkadíjat s a 164. §-ban, hogy mire fordíthatja a rab ez összeget.

Még csak a fegyelmi büntetéseket kívánjuk felemlíteni, melyeket a 225. §. sorol fel s a melyek a következők: 1. megintés; 2. megdorgálás; 3. kedvezmények elvonása; 4. a rabnak alsóbb munkadijosztályba helyezése s nehezebb és kellemetlenebb munkára szorítása; 5. böjt; 6. az egyszerű és súlyosított magán elzárás; 7. az egyszerű és súlyosított sötét fogság; 8. a bilincs, kurtavas és földhöz lánczolás.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

Jogirodalom.

Polgári igazságügyi reform Angliában.

Dr. ZIMMERMANN E., angol ügyész (solicitor), két felolvasást tartott Berlinben a jogásztársulat előtt, az angol-országi polgári törvénykezés reformjáról, mely felolvasások, az angol ügyvédség ismertetésével bővítve, egy füzetben jelentek meg ezen cím alatt: die Justizreform in England. Berlin 1877. E. S. Mittler & Sohn.

Szerző az angol polgári igazságszolgáltatás különösségeit ismerteti leginkább, s azt mondja előszavában, hogy az angol perrend eszközei és utai, melyeken az anyagi jog és igazság megközelítése czéloztatik, a legnagyobb figyelmet érdemelnek. A kérdésben forgó főreform azonban az angol legfőbb ítélőszék új alkotásában áll s a füzet főképp a bírósági szervezetet ismerteti.

Miután egy ily kisebb mű, mely az angol polgári igazságszolgáltatás állapotát rövid tömörségben feltüntette volna, hiányzott, szerző felolvasása a német jogászság közt oly érdekeltséget keltett, hogy a füzet megjelenése a közóhaj eredménye.

Számos magyar jogász az angol igazságszolgáltatás intézményeire, mint mintaképekre, szeret hivatkozni s így ezen kis füzet a magyar jogász közönség teljes figyelmét annál inkább érdemli meg, mert, a mit eddig az angol igazságszolgáltatásról tudtunk, az csak szórványos és leginkább hallomásos tudomás volt, míg szerzőtől, mint angol gyakorlati jogásztól, alapos ismertetés feltehető, és alig hihető, hogy a német jogászvilágot nem a legjobb tudomása szerint és nem őszintén informálta volna Anglia igazságügyi állapotáról.

Anglia jogi, igazságügyi és törvénykezési állapotának ezen ismertetése nekünk is nyújt alkalmat az angol jogviszonyokról nézeteinket nyilvánítani s miután ezen nyilvánításunk leginkább ezen füzet fonalán és alapján következik, még a netáni egyoldalúság vádját sem háritjuk el magunktól, az összehasonlítás biztosabb és kedvezőbb eredményét más államok jogi állapotával mindenki felfogására és észtehetségére bízván.

Valamely ország intézményeit azonban még egyénileg sem szabad önkényesen és okszerűség nélkül bírálni; a bírálat alapja elvek legyenek, melyek folyománya a nyilvánított nézet és ítélet.

Nézetünk mértéke a jogállam képlete leend, melynek főkélléke a jog és törvény uralma, de más tekintetben is szükséges tüzetesebb párhuzamot vonni, hogy megértessünk.

Valamely ország intézményei csak akkor jók és kívánatosak, ha azok a társadalom kellékeinek és minden egyes tagja szükségletének, valamint az állam céljának megfelelnek, vagyis: ha azok a jogállam helyes képletébe beleillenek s a jogállam helyes eszméjét kiegészítik és megtestesítik. Ha tehát a jogállam helyes képlete és Anglia jogállapota közt párhuzamot vonunk, úgy hisszük, hogy nézetünk alapos és helyes leend.

Az emberi társadalom szükséglete és főkélléke az egyesek jogbiztonsága, legyen azon társadalom köre kisebb vagy nagyobb, neveztessek azon társadalmi kör állam, nemzet, egyház, család, avagy más társaság néven.

Hogy az állam főcélja a jogbiztonság, csak azok tagadják, akik az ember általános jogait tagadják s a kiknek az államról helytelen fogalmuk van; tagadják pedig különösen azok, akik az állam fogalmát és képletét csakis az államhatalom fogalmára, minőségére és ennek különös keretére szorítják s az állampolgárok egyéni jogait és jogbiztonságát az államhatalomtól származtatják.

Az állam ezen szűkkeblű s egyoldalú képletét nagyon helyesen szokták európai continentalis államnak nevezni s az állam amerikai fogalmával ellentétbe hozni, míg az angol állam képlete a kettő közt foglal helyet, mert Angliában sem a nép, sem az államhatalom nem képezi közjogilag az államot, hanem a kiváltságos osztály tölti ki az állam közjogi képletét, egészen úgy, mint századunk első felében a magyar államot tulajdonképen csakis a magyar nemesség és tisztikar képezte.

Magyarországot csak a magyar nemesség nevezte és nevezhette hazájának, mert a magyar alkotmány, jogviszonyainak minden egyéb árnyoldalai mellett, Magyarországot a magyar nemesség számára valódi jogállammá teremtette. De tudta is minden magyar nemes ember, sőt még a nemes asszony is jogait; és nemcsak tudta, hanem gyakorolta is jogait minden magyar nemes; szembeszállott jogai sérelméért törvényadta bátorsággal még a hatóságokkal is s mint mondják, körömszakadtáig és utolsó csepp vérig védekezett jogainak öntudatában a törvényre való hivatkozással, tehát jogtudománygyal harczolt a magyar nemes jogaiért s ezért neveztetett el a magyar nemzet prókátor-nemzetnek, nem pedig mint sokan vélik, mert sok prókátor volt hazánkban. Igen is volt sok prókátor Magyarországon, mert a magyar nemesség, mint a magasabb miveltség hordozója; a jogtudományt földbirtokával egyenlően szerette és mívelte, de azon sok prókátorból nagyon kevés volt gyakorló ügyvéd; az ügyvédi vizsga csak a polgári qualificatio, a diploma kedvéért tétetett. Századunk első felében az államtudományok és jogtudományok különbzete még ismeretlen lévén, az ügyvédi vizsga és oklevél csakis tisztai képesítésnek tekintendő volt. Azon országokban azonban, a hol az ügyvédség külön szak és az ügyvédkedés, mint más licentiatús üzérsege vagy mestersége korlátolva volt, igen is feltűnhetett, hogy hazánkban oly nagy mennyiségű ügyvédi oklevél adatik és vétetik; ez azonban mint mondtuk, csakis az általános miveltség és a jogtudomány terjedelmének jelensége, és habár az ügyvédkedés korlátolva nem volt, korántsem volt oly sok gyakorló ügyvéd, mint általánosan vélelmeztetett, sőt, ha az 1848 előtti törvénykezési iratok alapján — más statisztikai adatok hiányában — az akkori magyarországi gyakorló ügyvédek névsora összeállíttatnék, alig fogná ez a mostani ügyvédi kamarai tagok számát megközelíteni.

Habár tehát az angol és magyar államképlet, mint a kiváltságos osztályok államainak képlete, némi hasonlóságot föltűntet, az angol és magyar államélet abban külön-

bözik leginkább, hogy nálunk a jog- és jogtudományra több gondfordítottatik, s ezen ismeretek átalánosabbak; és miután jogállamban csak jog és törvény uralkodhatik, mihez annak ismerete szükséges, e tekintetben Magyarország a jogállam kellékeihez közelebb állott minden más államnál, de csakis különös alkotmánya keretében, a mely ismét a bölcselmi jogállam keretétől különbözött.

Miután egy állam csak akkor nevezhető hazának, ha intézményeinek főcélja az összes állampolgárok jogbiztonságára, nem pedig az államhatalom külön minőségű és öncélú szilárdítására irányul: nem lehet csodálkozni, ha a magyar alkotmány intézményei az ugynevezett culturállamok intézményeivel összehasonlítottván, oly különös és középkori képletet föltűntet, hogy hazánk, a szűkkeblű államképlet imádói által, barbár országnak neveztetett s azon balhiedelem terjesztetik róla, hogy nálunk, mint az ősi egyéni jogbiztonság államában sem biztonságban élni, sem az országot kormányozni nem lehet, a mi annyiban igaz, hogy nálunk azon civilizatio, melyet az öncélú államhatalmak terjesztenek, ellenszenvre talál.

Hogy azonban magok a culturállamok hatalmasai és jogtudósai egyrészt az állam- és jogtudománygyal, másrészt a mivelt társadalom követelményei, a fenálló és megállapított alapelvekkel örökös ellentétben voltak, vannak és lesznek mindaddig, míg államintézményeiket a jogállam követelményei szerint át nem idomítják: mutatják részint azon mozgalmak és tervezetek, melyek a culturállamok kebelében saját intézményeik ellen és javításuk céljából folyton nyilvánulnak, részint a tudomány óriási fáradaimai, melyek a jogállam helyes képletének alkotásában és szilárdításában a legjobb tudományos erőket foglalkoztatják.

A culturállamok ezen mozgalmaiban és fáradaimaiban morajszerűen hallható a józan ész azon alaphangja, miszerint *az állam nem lehet öncélú*, az állam célja nem lehet csakis az államhatalom fenállása önmagáért, s így a jogállamnak sem lehet azon képlete helyes, mely csakis az államhatalom szolgája, hanem a jogállam képletében azon fölv vergődik felszínre, hogy *jogállam csak ott áll fenn, a hol a közjogbiztonság az általános egyéni jogbiztonsággal azonos alapokon nyugszik*, más szókkal: *a hol a társadalom az államhatalommal összhangu jólétnek örvend*. Ezen alapelvől pedig az következik, hogy minden államnak eszménye a jogállam, és minden állam célja a közös jogbiztonság.

Miután az állam célja a jogbiztonság: a jogbiztonság az állam kötelessége is, mert céljának megfelelni kötelességem.

Jogbiztonság csak jó törvények és jó igazságszolgáltatás által létesíthető, tehát a jó igazságszolgáltatás létesítése minden állam kötelessége, nem pedig csak joga. A mely állam jó igazságszolgáltatásról nem gondoskodik, az a jogállam névre nem érdemes; de még céljának sem felel meg s így: a mely államban jó igazságszolgáltatás nincsen, annak létjoga is válságos, az csak erőszakon nyugszik és nem is állam, hanem csak erőszakok tömkelege.

Jogállamot csak jó és igazságos törvények uralma alkot.

Azonban jó igazságszolgáltatás csak ott lehet, a hol a polgárok jogérzete és fogalmaik a jogról, a törvények szövegével, szellemével és a társadalom szükségletével összhangzó, ez pedig csak úgy érhető el, ha a polgárok előtt törvényes jogaik és kötelességeik nem ismeretlenek, miért is minden mesterkélés a törvények és törvénykezési szabályok körül azért kerülendő és ártalmas, mert jogállam csak ott létezik, a hol minden polgár törvényes jogait öntudatosan érvényesítheti, mely érvényesítéshez a jog és törvények ismerete okvetlenül szükséges.

Ezen vezérelvek világánál akarjuk az angol polgári igazságügyi reformot szemügyre venni s nézetünket az angol igazságszolgáltatásról nyilvánítani.

Mindenki tudja, hogy Angolországban rendszeres anyagi jogcodexek, a váltó és kereskedelmi törvényt kivéve, hiányzanak és hogy a perfolytatás a legnagyobb nehézségekkel és tetemes költséggel jár. Ezen állapot magábanvéve elégséges arra, hogy valamely más országtól nemcsak a jogállam jellegét megvonja, hanem neki a barbár epithetont is megadja, míg az angol nemzet oly irigylendő szerencsés, hogy még azon jogászok is, a kik a jogállam kellékeit másutt nagy hévvel követelik, az angol judex sapiens arbitriumát s az igazság keresletének akadályait az állam alkotmányának kitünőségeül feltüntetik. Ezen angol kitünőségből magyarázandó, hogy az újabb codificatiók, ha a jogkeresleteknek akadályokat nem gördíthetnek, legalább — *angolosan* — a perorvoslatok használatát megszorítják s a perlekedés szükségét nem a jogsérelmekben, nem a jogi viszonyok határozatlanságában, nem a rendszeres, világos és tüzetes törvények hiányában és az igazságszolgáltatás és társadalom más nyomoruságaiban, hanem a felek konokságában, a perlekedési hajlamban s egyéb nemzeti tulajdonságokban keresik, mely utóbbiakat a jogszolgáltatás megbénítása által vélik orvosolhatóknak, még a józan ész is arra utal, hogy akár képzelt, akár valódi legyen a jogsérelem, az csak olcsó, jó és gyors igazságszolgáltatás által orvosolható, — miután a jogállamban semmiféle jogsérelem nem tűrhető s az állam célja és nyugodt társadalmi állapotok nem a jogorvoslatok meggátolásával érhető el és tarthatók fen, hanem csakis a jogsérelmek igazságos megszüntetésével.

A ki az 1848 előtti magyar justitiát ismeri, az angol igazságszolgáltatásban a mi néhai alispáni, táblai és szolgabírói jogszolgáltatásunk, valamint S. S. Mattis personalis praesentiánk ikertestvéri hasonmását felismerheti; de azért Angolország főügyésze (attorney general) erről is bizonyosan azt mondja, a mit akkor mondott, midőn a parlamentben a vádlott legegyszerűbb kihallgatásának törvényes megengedését ellenzette, t. i. hogy: oly jó igazságszolgáltatás, mint az angol, nincsen az egész kerek világon!

Hogy az angol jogszolgáltatás csakis jogszokásokon alapszik és hogy ott a köztörvény (common law) mellett, ennek szigorúságát kiegyenlítő méltányossági jog (equity law) gyakoroltatik és fenáll: ez nem annyira feltűnő egy országban, a hol, mint még nálunk is, a sapiens judicis arbitriumnak tisztességes hatáskör engedtetik, de ha azt olvassuk a füzetben, hogy a common — law — jogász nyíltan beismeri, hogy az equity lawból, és az equity — law — jogász, hogy a common lawból semmit sem ért: ez a törvénykezés és jogszolgáltatás oly nyomorusága, miszerint az angol jogállapotok ingatagságának eddigi fenállásán csak csodálkozni lehet; mert ha még a jogászok sem tudják valamely jog szilárd alapját, mikép legyen a közpolgár jogai biztonságáról meggyőződve? Ilyen jogállapot nyugodt eltűréséhez valóban angol phlegma és román köznépünk azon közmondása szükséges, mely szerint igazság az, a mit az urak csinálnak.

Csak angol phlegmával és az elnyomott köznép apathiájával lehet tűrni és várni, miképen csinálják meg az ügyvédek és bírók valaki számára az igazságot, s a közpolgár ezen rettentő helyzete és állapota némely jogászaink előtt — mintakép! Természetesen, hogy ezen állapot csakis azon eszményi és gyakorlati jogászaink előtt mintakép, a kik ügyvédek vagy bírók, a kiknek az érdekelt felek borzadalmas állapota érdekes jogeset, a kiknek jövedelme így is, amugy is biztosítva van, mert kontárkodásuk is fizettetik, s a kiknek jelszavuk az, hogy a közpolgárnak jogait tudnia nem kell, hanem tartozik anyagi és szellemi létét az ügyvédre bízni, és e mellett csak maga hibáztatandó, ha ügyét egy ügyetlen vagy lelkiismeretlen ügyvédre bízta.

A ki a 19-ik század haladásait előítélet nélkül szemléli, csak sajnálkoznia kell a társadalom jogainak azon

állapotán, hogy leginkább azok, a kik a jogegyenlőség elvét leginkább pengetik, vannak azon, miszerint mentől jobban bonyolítsák a törvénykezést s mentől érthetlenebbé szerkeszszék a törvényeket a közpolgárok számára; sőt annyira viszik a honboldogitást, hogy a sok mesterkélt törvény miatt nemcsak a közpolgár nem tudja jogait, de még a szakemberek is csak botorkálnak bennök; ha pedig, a jogegyenlőség nyomoruságára, valamely új intézmény törvényül szentesített, ezt nevezik aztán igazságügyi reformnak, melynek nem tudásával senkisé sem mentegőzhetik.

Az angolok ezen jogtudatlan jogállaptát azzal édesítik, hogy megvesztegethetlen és gyakorlott bíróik vannak, a kik jól fizettetnek és mindenképen függetlenek. Ez valódi szerencse, de csakis szerencse, melynek forgandóságára egy jogállam polgára jogainak biztonságát aligha építené inkább, mint hogyha határozott anyagi és alaki törvények s a bírók felelőssége mellett, jogviszonyait világos törvény és legjobb jóhiszemű tudomása szerint rendezheti, ha a törvények az ő, és nemcsak az ügyvédek és bírók számára hozatott, és nincsen oka remegnie, hogy egy igaztalan perrel megtámadtatván, addig fogja fizetni a sok költséget, míg mindenéből kifosztatik.

Nem akarunk az angol bírók becsületességében és lelkiismeretességében kételkedni, annak sem vagyunk ellenségei, ha a bíró hatalmában van a törvény tulszigorát méltányossági szempontokból enyhíteni, de, hogy a jogbiztonság változandósága egy jogállam fogalmának még akkor sem felel meg, ha ugyanazon angol bíró saját ítéletét megváltoztathatja; és hogy a jogbiztonság változandósága a polgárookra nézve mindig tűrhetlen: mutatja minden állam azon igyekezete, hogy mindennemű törvények codificálásának s így az angol jogállapotok korántsem azon mintaképek, melyek után óhajtozhatnánk s melyeknek némely jogászaink azokat feltüntetni igyekeznek.

Ehez járul, a füzet tartalma szerint azon körülmény, hogy a közönséggel és felekkel csakis az ügyész (Anwalt), ki a comonlawban attorneynek, az equity-lawban solicitornak neveztetik, lép érintkezésbe; az ügyvéd (baristar) pedig, ki utasításait (tehát közvetve a pereket, nem a féltől, hanem) az ügyésztől kapja, ezen utasítás alapján szónokol s eljár a bíróság előtt és az ellenfél ügyvédével csinálja az igazságot. Nem kételkedünk ugyan az angol ügyészek ügyességében, de nem hiszünk oly csilhatlan előrelátásukban, mely szerint a kissé kényes ügyben minden körülményekről, ugy a tény, mint a jogkérdésre nézve, oly kimerítő utasítást vehetnének és adhatnának egyszerre, hogy a további közvetítés az ügyvéd és felek közt felesleges lehetne, ha a tiszta igazság kiderítéséről van szó. A sokszori perisméltés és perujithatás, valamint a perkérdés végleges elintézésének hosszadalmassága azonban arra utal, hogy az angol jogszolgáltatásnál az idő nem pénz, és hogy az angol ügyvéd előadásában a lelkiismeretes igazság nem játsza a főszerepet, s ha szép szónoklatai daczára a pert elvesztette, az e feletti vigasztalódás a fél dolga.

Az ügyvédek ilyen rangsorozását a praktikus angol munkafelosztásnak nevezi s így illő is, hogy ilyen pergyári munkánál a végeredmény, t. i. a fizetés munkája, minden igaza mellett, a félre osztassék.

Az angol nép ezen sajnos jogállapotában legsajnosabb az, hogy ott a legkisebb reform évtizedekig tartó alkotmányos (!) küzdelembe kerül, s e miatt az ugynevezett reformjogászoknak mindeddig még azt sem sikerült kivívni, hogy a common és equity law körül egyöntetű eljárás szabályoztassék.

Azonban, — habár az orosz cár a török földön a non-interventio elvét ledöntötte, — mi ne interveniáljunk az angolok jogállapotában, hanem ismertessük azon reformot, mely az 1873/6-iki parlament acták eredménye. K.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

«Döntvények kritikai fejtegetése.»

(Válaszul a M. Ig. hasonczimú közleményére.)

Osztom azok nézetét, kik azt tartják, hogy czélszerű és szükséges, ha a felsőbb bíróságok határozatai részrehajlatlan szakértők által vétetvén bírálat alá, felderítettnek az azokban rejlő hiányok, hibák és tévedések, de nézetem szerint nem helyeselhető, ha a felsőbb bíróság oly határozata támadtatik meg, mely a törvény vagy törvényt pótló szokásnak megfelel.

A «Magyar Igazságügy» jogtudományi folyóirat folyó évi július havi füzetében Dr. BIERMAN MIHÁLY urtól a *Döntvények kritikai fejtegetése* című cikk folytatása jelent meg, melynek III. száma alatt Dr. BIERMAN MIHÁLY ur a DÁRDAY döntvénytár XVI. köt. II. 57. lapján foglalt kir. it. táblai ítéletet támadja meg, s az ítélet tartalmát azon kérdésben összegezi: *vajjon a vevőt vagy eladót illeti-e az átadott, de ki nem fizetett dolog tulajdona?*

A neheztelt kir. táblai ítélet alapját a döntvénytár közleménye szerint S. Géza felperesnek W. Jónás és Z. Jakab alperesek ellen lakkiürítés és ingók átadása iránt folyamatba tett pere képezi, melyben az első bíróság alpereseket a lakkiürítésére és a butorok és felszerelvények átadására kötelezte; míg a kir. it. tábla az eljáró bíróság ítéletét megváltoztatá, azon okból: mert az A. alatti szerződés 3. pontja szerint felperes a kávéházi felszerelvényeket és butorokat alpereseknek át-, illetőleg eladta, s ennek alapján alperesek a butorokat valósággal birtokukba is vették, ennek ellenében az A. alatti szerződés 4. pontjában foglalt azon feltétel, hogy mindaddig, míg a felszerelvények és butorok ára egészen kifizetve nem lesz, azok tulajdona felperest fogja illetni, figyelembe vehető nem volt azért, mert alperesek az át és eladott butorok tényleges birtokba vétele által azok tulajdonát törvényes módon megszerezték, s azok kizárólagos tulajdonosainak csak alpereseket lehet tekinteni, — a legfőbb ítélőszék pedig azon indokból, mert a peres mint szerződő felek egymás iránti viszonyait az A. alatti szerződés szabályozza, annak pedig sem a törvénnyel sem az egymással nem ellenkező pontjai szerint a butorok és felszerelvények mindaddig, míg az összes vételár törlesztve nem lesz, felperes tulajdonai maradván, azok, miután alperesek beismerésük szerint a vételár teljes összegét nem törlesztették, ezek tulajdonává sem váltak, s azokhoz mi igényük sem maradván fenn, az eljáró bíróság ítéletét hagyta helyben.

Az említett cikk érdemes szerzője az általa feltett kérdést a legfőbb ítélőszék határozatában látja helyesen megoldva, s azt mondja, *hogy a legfőbb ítélőszék ezen határozatában kénytelen volt a kir. ítélő tábla által kimondott oly elveket visszautasítani, melyek ha az életben uralomra jutnának, végtelen zavart szülnének a vagyoni forgalom biztonságának nagy hátrányára, a jogi fogalmakban.* A cikk érdemes szerzőjének ezekben nyilvánított nézetét azonban el nem fogadhatom, ha csak elfogadni nem akarnám azt, a mit a szerző ur annyira helyesnek, én pedig becses engedelmével igen is helytelennek tartok. Hogy pedig miért tartom helytelennek a magasztalt iránybani megoldást, az a következőkből fog kitünni.

Mindenek előtt constatalnom kell: 1. hogy az említett jogesetben az ítéletek indokai szerint felperes és alperesek közt bizonyos butorok és felszerelvény iránt adás-vevési szerződés jött létre; 2. hogy a megkötött szerződés alapján alperesek a butorokat és felszerelvényt valósággal át és birtokukba vették; 3. hogy alperesek a kérdéses tárgyakat oly feltétel alatt vették meg, hogy a vételár utólagosan bizonyos meghatározott idő alatt fogják megfizetni.

Az adásvevés a vagyon átruházási módok egyikét képezi, melylyel — ha a felek közt az adásvevés tárgyra

és a vételárra nézve az egyesség létre jön, és az adásvevés tárgya a vevőnek tényleg át is adatik, — a vevő az el- és átadott tárgy felett teljes, korlátlan és kizárólagos uralmat — a dologbani jogok legtökéletesebbikét — a tulajdon jogot nyeri meg, melynél fogva a vevő tulajdonos az eladott dologt használhatja, annak állaga iránt rendelkezhetik, azt megváltoztathatja, megsemmisítheti, arról lemondhat, másra átruházhatja, és harmadik nem jogosított birtokostól visszakövetelheti. Midőn tehát a kérdéses esetben felperes a kijelölt butorok és felszerelvény iránt alperesekkel adás-vevési szerződést kötött, s az eladott tárgyakat alpereseknek át is adta, saját kizárólagos és teljes jogáról lemondott, s azt alperesekre ruházta, és pedig úgy, hogy alperesek a megvett tárgyak korlátlan urai lettek; a szerződésben kikötött azon korlátozás tehát, hogy mindaddig, míg az eladott tárgyak ára egészen kifizetve nem lesz, azok tulajdona felperest fogja illetni, alperesek jogára befolyással nem lehet, mert felperes az eladott tárgyak valóságos átadása által jogilag megszűnt tulajdonos lenni, s azon jogokat, melyek a tulajdonost tulajdonánál fogva megilletik, nem gyakorolhatja, és nem érvényesítheti.

Ugyanis gyakorlatilag alkalmazván a tulajdonban foglalt jogokat, az átadás tényéből önként következik, hogy felperes az átadott tárgyakat nem használhatja; azok állaga felett nem rendelkezhetik mert alpereseknek már eladta s ennek folytán a megtörtént átadás alapján a szabad rendelkezési jog alpereseket illeti; meg nem változtathatja, meg nem semmisítheti, mert az eladott és átadott dolgok uralmán kívül esnek, s ha mindemellett is azokat megsemmisítené, alperesek szerzett jogoknál fogva felperestől követelhetnének kárpótlást; azokról többé le nem mondhat úgy, hogy lemondása harmadik személyek részére jogokat eredményezzen, mert már a vevők részére lemondott, és lemondását átadással is megerősítette «ujra el nem adhatja, másra át nem ruházhatja, mert már eladta és másra átruházta; végre harmadik nem jogosult birtokostól vissza nem követelheti, — nem visszahelyezés útján, mert az eladott tárgyak birtokában nem voltak, de tulajdoni keresettel sem, mert felperes tulajdonjoga tényleg megszűnt, a fentartás pedig az eladó saját ténye, és a vevő új tulajdonos törvényszerűen szerzett joga ellenében keresethatóságot meg nem állapít. De nem lehet a szerződésben kikötött korlátozásnak gyakorlati eredménye azért sem, mert felperes tulajdona az eladás és átadás által megszűnt, a tulajdon fentartásának szerződésbeni kikötése a tulajdonszerzésre érvényes címet nem képez, érvényes cím nélkül pedig tulajdont szerezni nem lehet; végre azon körülmény, hogy a szerződés szerint a vételár utólagosan fizetendő, az eladó felperes részére tulajdont nem biztosít, mert ezen körülmény az eladott tárgyak átadása után szerződésileg megállapított hitelezésnek tekintendő, a hitelezés pedig jogi természeténél fogva nem az eladott tárgy visszakövetelésére, hanem arra jogosítja az eladót, hogy a vevőktől a hátrálékos vételár megfizetését követelhesse.

Ugy látszik tudta ezt a cikk érdemes szerzője is, mindemellett jónak látta a külföldi törvényhozás terén megfordulni, gyaníthatólag azért, hogy a kir. it. tábla ítéletében foglalt visszautasított elvek helytelenségének indoklására az idegen törvények szabványaiban találjon alapot. Ezért idéz a római jogból, felüti a Code Napoleont, benéz a porosz Landrechtbe, feltalálja az osztrák polgári törvénykönyvben, hogy az mindig vélelmezi a hitelezést, ha a vételtárgy fizetés előtt átadatott, s azzal a tulajdont is átszállottnak tekinti; végre a szász polgári törvénykönyvben is azt találja, hogy a tulajdon átszáll függetlenül a vételár fizetésétől vagy hitelezéstől. De mindezen átvizsgált idegen törvénykönyvekben — melyeknek hogy valami értékük lehet;

már azon körülmény is mutatja, hogy nagy részt mai nap is érvényben vannak — az érdekes szerző sehol sem talál oly törvénytelre, mely a magasztalt megváltoztató határozat intézkedését és indokaiban kifejtett elveket gyámolitaná, mégis a kérdéses jogesetre vonatkozólag, illetőleg — saját szavai szerint — annak a hazai bíróságok által történt eldöntésére, a cikk érdekes szerzője kettőt talál bizonyosnak:

Először *hogy Magyarországon nem létezik törvény, mely azt rendelné, hogy a tulajdon már a dolog átadása folytán átszáll a vevőre, a dolog logikája pedig szintén nem követeli ezen rögtön átmenetelt;*

másodszor *hogy tételes jogoknak a szóban forgó legtöbb rendelkezései tisztán dispositív természetű, a felek akaratnyilatkozatát pótló, tehát csak ennek hiányában alkalmazandó szabványok; a feleknek bár miként kijelentett akarata tehát feleslegessé teszi concret esetben a törvénynek ilyenmő rendelkezését; s miután a fentforgó esetben az eladó ovatosságból határozottan fentartotta magának a tulajdonát a vételár teljes kielégítéséig, a tulajdon kérdésének megítélése nem a törvény, hanem csak a szerződés alapján történhetik.*

Megbocsásson nekem a cikk érdekes szerzője, én ezeket sem látom bizonyosnak. Nem az első pontban előadottakat; mert Magyarországon — (Erdély, a polgárosított határörvidék, és Fiume területét nem is számítva, hol az osztrák polgári törvénykönyv van érvényben) — igenis van törvény, mely kimondja, hogy a tulajdon már a dolog átadása folytán átszáll a vevőre, nevezetesen: 1-ör az 1868. 54. t. cz. 487. §-ban kimondatik, hogy ha a dolog valamely utóbbi vevőnek valósággal kezeihez is szolgáltatott, az utóbbi jóhiszemű vevővel kötött és *valóságos átadás* által megerősített szerződés a bíróság által fel nem bontathatik; a törvény ezen intézkedéséből kétségtelenül kiderül, hogy adásvétel esetében a tulajdon megszerzésének legkiválóbb feltétele a valóságos átadás, s ezt még az sem ronthatja le, ha valaki ugyanazon dolgot már előbb másnak eladta volna; 2. az 1875. 37. t.-cznek 359—367. §-áig terjedő szabványai, melyek még tovább mennek, s a vételt megkötöttnek tekintik, ha a felek úgy a vétel tárgyára mint az árra nézve megegyeztek; az eként megkötött vétel alapján a vevő az áru iránt rendelkezhetik, az átadás után pedig az eladó nem mást mint a vételárat követelheti, de az idézett törvénynek a vételre vonatkozó szabványaiban sehol nem találni olyan intézkedést, mely megengedné, hogy az eladó az árut tulajdon jogának fentartásával adhassa el és adhassa át a vevőnek, pedig az idézett törvény cikk a törvényhozás legutóbbi évek tevékenységeinek eredménye, melynek tervezetét kiváló szakférfiak készítették és vizsgálták át, kik ha a tulajdonfentartásával eladást a jog követelményeivel összeférőnek és a vagyonforgalom biztonságára előnyösnek találják, arra bizonyosan tekintettel lettek volna; de ha tételes törvény nem lenne is, 3-or, itt van a törvényt pótló szokás, mely ingók tulajdona megszerzésének leglényegesebb feltételeül a valóságos átadást tekinti; hogy pedig ezen szokás csak ugyan létezik, igazolják a legfőbb ítélőszék és a kir. ítélő táblának számtalan jogesetekre hozott ítéletei, melyekben világosan kimondatik, hogy ingó dolgok tulajdona csak valóságos átadás és átvétel által megszerezhető; 4-er itt van a Plamus tabulare, a régibb Curiai decisiók gyűjteménye, s ezek közt különösen a Dec. 24. 32. 35. liquid. debet., melyek szerint ha a vevő a vételárat pontosan nem fizeti is ki, az eladásnak mégis teljes érvénye van, és a netalán átadott dolgot nem lehet többé visszakövetelni. Nem csodálkozhatik tehát a cikk érdekes szerzője, hogy a kir. ít. tábla idézett ítéletében másképp vélekedett, mint az érdekes szerző ur, mert azt hiszem a kir. ít. tábla is hazai bíróság, mely mint ilyen az 1869. IV. t. cz. 19. §-a szerint a hazai törvények, a törvény alapján ketetkezett s kihirdetett rendeletek és a törvény erejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.

De nem lehet a második pontban előadottakat sem

Lapkiadó-tulajdonos. Franklin-Társulat.

bizonyosnak tartani; mert törvények épen azért alkotnak, hogy azok a szerződő feleknek szabályul szolgáljanak. S minthogy — mint fentebb már kimutatva lett, — létezik törvény és törvényerejű szokás, melyek az ingók tulajdonának megszerzését a valóságos átadáshoz kötik, szükségként következik, hogy a szerződő feleknek szerződésbeli jogait és kötelezettségeit is ezek szerint kell elbírálni. Ha tehát jelen esetben felperes a szerződésben az eladott ingóságok tulajdonának átmenetelét a vételárnak pontos lefizetéséhez kötötte is, mihelyt az eladott ingóságokat a vevőknek valósággal átadta, megszűnt az el- és átadott tulajdonosa lenni, s a szerződésbeli kötés alapján azok visszaszolgáltatását sem követelheti.

És ezekben — azt hiszem — czáfolatot nyernek az érdekes szerző ur cikke utolsó pontjában nyilvánított foháskodásai is; s ha van valami, a mi az érdekes szerző ur visszatetszését kiérdemelhetette, ez a neheztelt indokolás azon tételére vonatkozhatik, melyben az mondatik, hogy az ingók tulajdonához tényleges birtoklás okvetlenül megkívántatik; azonban nagy fontosságot nézetem szerint ennek sem lehet tulajdonítani, mert mint a cikk érdekes szerzője idézni szives volt, a neheztelt indok elvi kijelentését és súlypontját az képezi, hogy az el- és átadott butorok birtokba vétele által alperesek azok tulajdonát törvényes módon megszerezték, következtenve az előbb irt tételbe a birtoklás szó a birtokbavétel helyett csuszhatott be. De ha már e hiba — ha ugyan annak keresztelni lehet — elkövetett is, azért mégis absurd először azzal gyanusítani egy felsőbb bíróságot, hogy a tulajdon, birtok és birlalás, a letét, megőrzés vagy időleges elhagyás közti különbséget felfogni nem tudná; másodszor feltenni egy felsőbb bíróságról, hogy a cikkben említett ilyen elveket olyan értelemben kívánna kimondani, hogy az által a jogbiztosság veszélyeztessék vagy épen megsemmisíttessék.

Ezekben kívántam az érdekes szerző ur cikkében kifejtett okoskodásaira reflectálni, mely okoskodások az elméletben szépek is lehetnek, de a gyakorlati életben vajmi kevés értékkel bírnak. S ezzel a vitát végleg befejeztnek is tartom.

Ez alkalmat felhasználva engedje meg t. szerkesztő ur, hogy e vitára alkalmat adott *Döntvénytárról* néhány szóban megemlékezzem.

A *Döntvénytár*nak igénytelen nézetem szerint az lenne a célja, hogy kivált azon esetekben, melyekre rendszeres vagy kimerítő törvényekkel nem birunk, a felsőbb bíróságok közlött ítéletei a bírának és ügyfeleknek tájékozásul szolgáljanak. E cél azonban csak akkor lehetne elérni, ha a közlendő felsőbb bírósági határozatok megválasztásánál különösen a megszilárdult gyakorlatra lenne tekintet. Megtörténhetik, de meg is történik, hogy hasonló ügyekben ellenkező határozatok keletkeznek, az ilyen eltérő határozatra a constans gyakorlat ellenében nagy súlyt fektetni nem lehet, és az ilyen határozatok közlése nemcsak felesleges, hanem az olvasó közönségre nézve kellemetlen is, mert a helyett, hogy azok a feleknek és a joggal foglalkozó közönségnek tájékozásul szolgáljanak, azokat inkább tévedésbe ejtik, s nézet irányukban megzavarják. Ebből folyólag egy kérdést vagyok bátor kockáztatni, — vajjon nem lenne-e czélszerűbb a felsőbb birói határozatok megválasztásánál nagyobb súlyt fektetni a megszilárdult gyakorlatra? Igaz, hogy ez esetben a megjelenendő *Döntvénytár* köteleinek száma kevesbednék, de nyerne vele a vállalat, mert elvesztené egyrészt üzleti jellegét s nevének is inkább megfelelné, míg a jelenlegi tartalma szerint nem annyira *Döntvénytár*, mint a felsőbb bíróságok mindennemű határozatainak gyűjteménye; de nyerne vele az olvasó közönség is, mert nem lenne kénytelen ugyanazon esetre vonatkozólag egymással ellenkező határozatok olvasásában gyönyörködni.

Knorr Alajos,
kir. ítélő táblai bíró.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülési-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre 6 ft negyedévre . . . 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerk szöveghez.

TARTALOM: A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kun c z Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Jogirodalom K.-tól. — Törvénykezési szemle: Indítható-e a tulajdonjog előjegyzése alapján a birtok átadása iránti kereset? Dr. Beer Mór, ügyvéd urtól. — Eszmecsere után. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási bíráskodás.

VI.

Korunk államéletének legnevezetesebb fejlődési momentumait képezik: az erős kormány és a parlamentarismus. Az állam két nagy tényezője a kormány és nép. A parlamentaris rendszerben a kettőnek organicus egységét látjuk.

Először az erős kormány szempontjából világítjuk meg a közigazgatási bíráskodást, azután szólunk ennek a parlamentarismushoz viszonyáról.

Az erős kormány, mint a modern állam conditio sine qua non-ja, szempontjából azon elvet emeljük ki, hogy a közigazgatási bíráskodás nem a kormányhatalom és közigazgatás ellen, hanem a kormányhatalom és közigazgatás által létesítendő.

Ezen elvvel ellenkezőleg, a magánjogi irány irodalma a legélesebb oppositot fejt ki a modern államok kormánya és közigazgatása ellen. A közigazgatási bíráskodás jogi korlátokat szab a kormánynak. Ezt úgy képzelik sokan, hogy a közigazgatási bíró legyen a kormány fölött, ezt maga elé idézhesse mint bármely állampolgárt; az alkotmányos állammal összeegyeztethetetlennek tartják, hogy valaki «alattvalók»-nak nevezze az állampolgárokat, de a főhatalmat az alattvalók állására helyezik. Ily gyökeres reformot igazolni kell. Hivatkoznak tehát a kormányok visszaéléseire. Mindenik tesz valamit e visszaélésekhez, és végre oly erős színekkel ecsetelnek, hogy az állampolgár, kit nem szabad alattvalónak nevezni, egyszerre a keleti despotismus nyomorai közepett jelenik meg ezen iskola képzelődésében. Dr. GRÜNWALD LAJOS-nak «der österr. Verwaltungs — Gerichtshof» című munkája több helyen ad kifejezést ezen ellenzéki eszelenek, de különösen azon kifejezése tanulságos, mely szerint Ausztriában nem lehet csodálni, «wenn die betreffende Partei, nachdem sie alle Instanzen, also bis in's Ministerium, respective Landes-Ausschuss hinauf, mit Mühe und Plage und mit den grössten Geldopfern durchlaufen, und noch immer nicht ihr Recht hat abgeholt und abgemüdet, chicanirt und verfolgt» lieber auf die ausserordentliche Rechtshilfe des ausserhalb des Organismus der Verwaltung stehenden Gerichtshofes verzichtet (104. lap). — Tanulságosnak mondtuk e kifejezést, mert a mely műben egy alkotmányos kormányzati rendszer ily kifejezésekkel támadtatik meg, az lehet írva a legjobb szándékkal, támaszkodhatik a leggazdagabb tudományosságra, de a tárgyilagos állásponttól mint ég és föld, oly távol van.

Itt nem azon ellenzékről van szó, mely minden alkotmányos államban létezik, sőt szükséges. A magán-

jogi irány azon ellenzéki állást foglalja el, mely az absolutismus ellen lefolyt alkotmányküzdelmeknek maradványa. A közig. bíráskodás az alkotmány kiépítését képezi. S ők még mindig a kormányban látják az alkotmány legnagyobb ellenségét.

Egy lezajlott korszaknak ily utófénydallai érthetők a népeletben. Miután a népek a kormányok ellen az alkotmány kivívásában hosszú ideig küzdöttek, még akkor is sokáig bizalmatlanok a kormányok iránt, midőn ezek az alkotmányos élet legfőbb tényezői és legszilárdabb védői közé léptek. — Ezen bizalmatlanságot szítani nem lehet a tudomány föladata, mely nem állhat abban, hogy egy nagy korszaknak nagy áldozatokkal szentesített jelszavait oly időkből ismételve, midőn e jelszavak cél és tárgy hiányában bár népszerű, de üres phrasisokká törpülnek.

Miután a közigazgatási bíráskodás az alkotmány kiépítését képezi, annak szervezésénél a mai alkotmányos élet oly kiváló tényezőjének, mint a kormányhatalom, közreműködését mellőzni nem lehet.

A mai idők már lehetővé teszik a tárgyilagosságot azon fokát, hogy belássuk, miszerint a mai alkotmányosság vezérelveit nemcsak a népek vívták ki a kormányok absolutismusa ellen, hanem a kormányok is a népek feudális fölfogása ellen. A múlt századok nagy politikai küzdelmének e kettős iránya világosan látható a párisi parlament (főtörvényszék) magatartásában: míg egyfelől a népszabadságot oltalmazta, másfelől a kormány legcélszerűbb reformjainak is ellene szegült, s míg az első szempontból sok érdemet szerzett, addig az utóbbi tekintetben népszerűséget igen, de érdemet nem.

Előbb a kormányok győzték le a népek feudális szabadságait és feudális privilegiumait, azután a népek győzték le a kormányok absolutismusát; nem egyike, vagy másika ezen győzelmeknek önmagában, hanem a kettő együtt tette lehetővé a közigazgatási bíráskodást. A múlt század fölvilágosodott kormányainak átalakító hatása nélkül a közigazgatási bíráskodás csak elavult intézményeknek adna állandóságot.

A magánjogi iránynak jelzett ellenzéki magatartása a mondottakhoz képest a közig. bíráskodás történeti alapját nagyon egyoldalulag fogja föl, s ez által az intézmény fölépítését is egyoldalulag eszközli.

A középkorban, mint ULBRICH találóan megjegyzi a hatóság jelvénye a kard volt; mert akkor az állam a jog és béke föntartására szorította tevékenységét. De a mai állam gazdag tevékenységet fejt ki a jóléti igazgatásban. Így keletkeznek azon az államéletből folyó előnyök, melyekben a polgároknak egyenlő elvek szerinti, igazságos részesedését létesíteni a közig. bíráskodás egyik főfeladatát képezi. Így keletkezik a nyilvános utak és folyók stb. használata tekintetéből a közigazgatási dologi jogok (politische Sachenrechte); a nyilvános iskolák, kórházak, stb. használata szempontjából a közigazgatási kötelmi jogok (polit. Obligationsrechte)¹ fogalma.

¹ Vagy ULBRICH szerint: «Sociale Sachenrechte» és «Sociale Forderungsrechte».

Ezen jogok azonban ép úgy mint az azokat védő közig. bíraskodás, elvesztik tárgyukat, mihelyt a magánjogi irány minden consequentiáival megvalósul. — Mert azon az állam által nyújtott előnyöket, melyek e jogoknak tárgyat képezik, az «erős kormány» hozta létre; oly irány tehát, mely a kormányhatalom erejét megsemmisíti, ezen előnyöknek is véget vet. Ezt főleg hazánkban nem szabad feledni, hol oly gyakran hallunk panaszt a közigazgatás erőtlensége miatt. A mely mértékben gyengül a közigazgatás, azon mértékben elvesztik a polgárok közigazgatási jogai tartalmukat; s végre nem igen lesz, mi fölött a közig. bíró ítéljen. Pl. a nyilvános folyamok használatára vonatkozó jogokban oly előnyöket véd a közig. bíraskodás, melyeket maga a közigazgatás nyújt a folyamrendészet, s általában a folyamokra fordított gondjai által. Vajjon a mit maga a közigazgatás ad, azt nem helyesebb-e bírói oltalomban a közigazgatás által, mint sem a közigazgatás ellen részesíteni; a közigazgatás által t. i. oly módon hogy a törvénykezési módszert magában a közigazgatásban fejtjük ki. A mit a folyamok használatáról állítunk, — egész egyéni szabadságunkra nézve áll; mert ha csak az maradna meg egyéni szabadságunkból, mit a rendes bíró véd, és mindaz, mit egyéni szabadságunk a közigazgatástól nyer, veszendőbe menne, akkor egyéni szabadságunk nem sokat érne. Avagy kinek köszönjük a könnyűséget és kényelmet, melylyel a földteke bármely pontjára költözhünk, kinek köszönhetjük, hogy az életpálya választás jogát oly sokféle irányban gyakorolhatjuk, hogy a tudomány és művészet kincseit használhatjuk. Kinek köszönhetjük, hogy míg formai, vagyis a bíró által védett szabadságunk kevesebb ugyan, mint a középkorban bármely nemessé volt, addig szabadságunk tartalmára nézve gazdagabb, mint bármely hatalmas seigneuré a középkorban?²

Ha a közigazgatásnak ennyit köszön az egyéni szabadság, akkor nem lehet helyes eljárás az, mely a közigazgatást az egyéni szabadsággal szemközt a magánemberrel egyenjogu «fél» állására utalja, mert ily állásban nagy dolgot még soha semmiféle közigazgatás nem vitt véghez.

Ha valamely törvényhozás azon elvből indul ki, mely szerint a közigazgatást alperes gyanánt idézik a bíró elé, kénytelen a fél-uton megállapodni, és fél rendszabályokat alkotni. Mert ezen elvnek consequentiái sokkal veszélyesebbek, hogysen azokat bármily hangzatos phrasisok befolyása észrevétlenné tehetné. Tanulmányos példa e tekintetben az ausztriai közig. törvényszék, mely úgy tűnik föl, mint a téves elméletekkel telített közvéleménynek tett engedmény. Ki van mondva Ausztriában a magánjogi elv, de annak gyakorlati érvénye minden lehető módon csökkentve van. Ily nagyszerű reformkérdésnél óvakodni kell oly iránytól, mely azon törekvésre kényszerít, hogy minél több legyen a látszat, és minél kevesebb a valóság. Dr. GRÜNWALD LAJOS nem egészen alaptalanul állítja, hogy az ausztr. közig. törvényszék a jognak gyengeségét tárja föl előttünk. Ámde nem kellene a jogot a közigazgatás ellen, hanem inkább a közigazgatás által érvényesíteni, csak oly elveket kellene fölláztatni, melyek következetesen keresztül vihetők és nem maradnak pusztá theoriák; nem az államhatalom ellen, hanem az államhatalom közreműködése által válhatik erőssé a jog.

² Oly formán vannak a privatizáló irány hívei a közigazgatással, mint az u. n. természeti (államon kívüli) állapotot (Naturstand, Urzustand) fölláító iskola volt az állammal. Csak az áldozatokat látják, melyeket az egyéni szabadság a közigazgatásnak hoz, de azt nem veszik észre, hogy közigazgatás nélkül az egyéni szabadság mindinkább elvont formává lesz, és mai gyakorlati jelentőségét mindinkább elveszti.

Az ausztriai közigazg. törvényszék a közigazgatási organismuson kívül áll. Annak ezen állása azonban nem onnan származik, mivel csak cassatorius hatáskörrel bír, hanem onnan, hogy a közigazgatási hatóságok, sőt az egész közigazgatási organismus felett mint «fél» fölött ítél. Ha érdemileg hozna is ítéletet, azért mégis a közigazgatás keretén kívül álló mechanicus intézmény maradna az. Franciaországban, hol a miniszterek³ is közigazgatási bírákként működnek, és Angliában, hol a Kink's bench sem mint rendes bíró gyakorol közigazgatási jurisdictiót⁴ létezik a közigazgatási organismuson belől közig. bíraskodás; e két, különben annyira különböző ország mindegyikében a közigazgatási bíraskodás magának a közigazgatásnak élő alkatrészét képezi, és a közigazgatási organumok által gyakorlott igazi administrativ functio. — És a mi közigazgatási bizottságainkból is előbb fejlődhetik ki a közig. bíraskodás organicus systemája, mint Ausztria közigazgatási törvényszékéből.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folyt. következik.)

³ Sodann steth eine ausserordentliche Jurisdiction zu den Ministern, insofern diese in gewissen Fällen als Verwaltungsrichter erkennen.» SCHÄFFNER id. műve IV. kötet. 242. — Sőt ROESLER a francia minisztereknek saját ressortjukban rendes judicaturát tulajdonit. L. id. művét VII., és megjegyzi: «es gibt in Frankreich keine Verwaltungs-Gerichtsbarkeit ausserhalb, od: über der Verwaltung.»

⁴ GNEIST, Selfgovernment, 1871. kiadás 515. és 922. lapok.

A centralisatio természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

5. A községi önkormányzat tételes jogrendszeri A francia törvényhozás kivételével a többi népek jogának szelleme tiszta kifejezése az önkormányzati szabadság, jog és szükségszerű uralmának. Az angol, amerikai, német s a magyar törvényhozások az önkormányzati szabadság jogosultsága s fennebb vitatott előnyeinek alkotmányos államokban nélkülözhetlensége elvének meghódolva — az autonom öntevékenységnek majd szélesebb, majd szűkebb határokat szabtak — de okvetlenül a közigazgatási centralisatio elvének elvesztésével — az öncselekvőségre fektettek fösulyt. Az orosz törvényhozás e részben mintául szolgálhat a legszabadabb alkotmány-nyal bíró népek törvényhozásának.

a) Franciaországban a középkori községek, mint majdnem souverén közületek a szabadság és a democraticus szellem gyupontjai valának. A beligazgatás legfontosabb ágaiban önállóságot gyakoroltak, néha a béke és hadjog is megillette őket.⁸⁶ Ez a községi intézmények kiválóan politikai jellegének korszaka még, melyben mint a kormánytól elvált organumok jelentkeznek. Ez állásuk és jogaikból kivetkőztettek a modern alkotmányok által, elveszték privilégiumaikat s ma a kormány hatósága alatt álló egyszerű administrativ alosztályai az államterületnek. Tisztviselőik nem községi közegek, attributumaik mint egyszerűen végrehajtó organumoké delegáltak. A mai francia község természetes szabadságkörétől megfosztva, az államkormány engedelmeskedő gépe, önálló municipium élet nélkül. Franciaország modern jogrendszerével azon államok élén áll, melyek határozott célja vala az önkormányzati élet végleges elnyomása. Ez ország községi szervezetének főbűne abban áll, hogy ugyanazon igazgatási rendszer irányadó összes községeinél, mi mindenkor legnagyobb akadálya vala a komolyabb municip. reformoknak.⁸⁷ Hogy minden község ugyanazon regime alatt álljon, a dolog természete ellen

⁸⁶ HEINRION de PANSEY. Du pouvoir municipal. I. k. II. Fej. 36. l.

⁸⁷ O. BARROT. id. m. 212. l.

van. A nagy városok municip. tradíciói még ott is élnek, holott a falusi község mint önkorm. organum 1789. előtt teljesen ösmertelen.⁸⁸ Egyébiránt ama egyenlőség csakis az alárendeltségben nyilatkozik, a mennyiben a helyh. közegek alig gyakorolnak már pusztá *kezdeményezési* hatóságot. Mondja BATBIE: «ce qu'il y a de plus remarquable dans notre organisation communale, c'est que l'indépendance de la commune est en raison *inverse* de l'importance des villes». Franciaország a politikának feláldozta az adminisztrációt. Már XIV. század óta minden kormány törekedett a hatalmat centralisálni s a centralis. adóját leginkább a község fizette meg, mely adót absolutisták és liberálisok egyaránt követelték tőle.⁸⁹

b) *Angolországban* csak egy szerepvivő társadalmi osztály van s ez az aristocratia egyik vagy másik formában. A grófságra fektettetik fősúly — mint nálunk tapasztaljuk a legújabb törvényhozásig. Ott a békebirói hivatal magas jelentőséggel bír az adminisztráció helyi ágában s első sorban *közbiztonság* öre. Mely helyeken municip. szervezet nincs, *speciális biztosok* rendelvek a munka vezetése végett. Ami a községet illeti, az itt messze áll a valódi autonóm szabadságtól. Az angol városi alkotmány volt mindig és maradt *fél* alkotmány. Oly községi alkotmányokat, milyenekkel a középkorban Francia- és Németországban találkoztunk, az angol épügy mint a magyar nem ösmert soha, mert a királyság óta mindkét nemzetnél egyaránt az államakarat egysége, egyszemélyes nemzeti szellemén nyugvó törvény vala. Város és vidék közt elvi válaszfal britthonban nem keletkezett. Nagy- és kisközségek *kerületté* alakítása szabály maradt. A név *city* nem jelent független municipiumot, ez csak ősrégi *tiszteleti cím*, melylyel alig említésre méltó jogosultság köttetett össze s másra nem emlékeztet mint régi városi virágzásra. Ezekből tapasztaljuk, hogy Angolországban falusi község *nem létezik* mint nálunk, a vidéket a békebirák igazgatják, kik egy előkelő, uralkodó kaszt, bár *népszerű* és lelkes képviselői. A városoknak van három osztálya:

a) *Counties corporate*, számra nézve 19 ily város külön grófságot képez. Van saját sheriffjök és katonai rendszerük. Isolált helyzetök politikai hátrányukra vált, mert nagyobb részök az újabb ideig nem képezett képviselő választó kerületet;

b) *parliamentary boroughs*. Ezek egy része mint különös választó kerületek már 1265. óta küldenek városi képviselőket a parlamentbe. Eredetileg fiscális indok alapján nyerték e kiváltságos állásukat;

c) *municipal boroughs* azon városok, melyek VI. Henrik óta különvált alkotmányt nyertek polgármester és tanácschal. Önkormányzati jogaik eléggé korlátoztak. A kormány beleegyezése nélkül ingatlanokat elcserélniök sem szabad. A borough (város) tulajdonképi jellegét azon eredeti önállóságában leli, melynél fogva, helyi bírósági kerületet képezett s önmaga bérelte a királyi jövedelmeket.⁹⁰

c) *Az éjszakamerikai unio államaiban* a nép a községekben gyakorolja leginkább a *közvetlen* politikai befolyást. Magok a választók vezetik tisztviselőiket mindenben, a mi nem az *állami* végrehajtás tárgya. Nagy városokban a mayor és a corporáció két osztálya a rendes igazgatási organumok. Kis községekben 3, nagyokban 9 selectmen intézi az igazgatási ügyek nagyobb részét. Ezek a községgyűlés mandátumainak végrehajtói, mint nálunk a községelöljárók. Ha bármely változás

szükséges a fenálló rendben, kötelesek a végrehajtó közegek a hatalom forrásához folyamodni. Ha közmű emelendő, összehívják a választókat, kik határoznak s a selectmenek végrehajtják a határozatokat. Az egész politikai hatalom feje természetesen maga a nép — nem mint Angolországban a kisebbség. A népfenségjog természetes folyamánya a municip. szabadság, melyet kisebb nagyobb mértékben az unio minden köztársasága elősmert. Az állam megalapítja az adót — a község behajtja, oskolát rendel építeni, a község építi s fentartja. Itt a község a kormány ágense s nem megfordítva, a kormány nem adja *saját közegeit* mint Franciaországban a *községnek*. Itt tehát a község egy kis köztársaság a nagy unio és államban. Viszonyában az államhoz, néhol majdnem teljes *függetlenséget* gyakorol. Az államhozi *alárendeltsége* csak ott kezdődik, hol *állami* érdekek hatása beáll. Belső ügyeiben teljesen független a község a felsőbb adminisztrációtól, vesz, elad, és cserél, megadóztatja magát teljesen szabadon.⁹¹ Ily rendszer nálunk nemzeti függetlenségünk halálát okozná.

d) *Poroszország*. A német községi alkotmányoknak jókorán három formája állott elő, a szerint a mint a helység *szabad tulajdonosok* s cselédjeikből állott — lett *szabadközség*, ha ellenben valamely védur volt, ahhoz a lakosok *dologi* és *személyi* függőségben állanak, — tehát *nem szabad községek*; végül, *vegyes természetűnek* azon község csoport tekintendő, melynél a teljesen szabad község mellett egy rész egyuttal (t. i. a paraszt udvarok) egy vagy több uraságnak alárendeltetett. A szabad községek élén egy királyi tisztviselő (gróf) állott, mellette azonban a szabadokból választott tanácsnokok (Schöffe) működtek. A földesuri községek előljáróit (Schultheisz) az uraság kirendelte, mely a bírósági hatóságot ezen községekben gyakorolta. A vegyes községekben fenállottak ez intézmények a különböző udvarok tekintetében egymás mellett. Belügyek fölött azonban, *minden esetben* a községi gyülekezet határozott, földesuri községekben a földesur hozzájárulásával. Ezen őskori községi alkotmányi alapformák a vidéki községeknél (Landgemeinden), minden időn keresztül elég hiven fenmaradtak. Ámde más törvények szerint fejlődött a *városi* községek alkotmánya. A városok lassanként *önálló* corporációk lettek, melyek saját akaratuk szerint igazgatták ügyeiket. Belső szervezetökben csakhamar keletkezett a községektől független hatóság, mely a község feletti jogát s hatalmát, *nem a lakosok megbízásának köszöné*. Csak később a műveltség és vagyonsodás korszakában törekedtek a városok egyetemei saját igazgatásokbani *személyes* részvétel után. Így keletkezett a nagyobb és kisebb tanács, mely vagy a régi polgári családokból, vagy az összes polgárság *czégeiből* vagy végül az összes polgári osztályokból választott tagokból lett. E tanács *ellenőrző* és *határozó* testület vala. A jogszolgáltató hatalom *mindenütt* a tanácsnokok birtokában marada, kik *önmagukból* egészíték ki magukat, a rendőri s más igazgatási ügyek kezelői, maga a község által *életfogytiglan* megválasztottak. A XV. század óta azonban megindult a törekvés az államhatalom centralisációjára felé, mely centralis. szellemének csakhamar kénytelenített a városok autonómiája meghódolni. Már I. Vilmos *általános törvényei* direct változásokat idéztek elő e közületek alkotmányában. Főczél ezentul az állami befolyás *kiterjesztése* volt. E század elején végkimulásnak indult a városi municip. szabadság. A polgárság hajdan erőteljes, életdus közszellemét megölte mint mindenütt s minden időben az állami

⁸⁸ U. o. 215. l.

⁸⁹ A. BATBIE. BLOCK-ról. Dictionnaire. I. k. Commune. VIVIEN. id. m. II. k. 23. s k. I. LAFFERRIERE. Droit administratif. c. m.

⁹⁰ R. GNEIST. Selfgovernment. 102. §.

⁹¹ TOCQUEVILLE; id. m. I. k. 53. s k. I. Ugyszinte EZRA. C. SEAMAN. The American system of government. New-York. 1870. SCHRIEBNER kiad.

gyámkodás itt is (RÖNNE). Ámde már 1807-ben meggyőződött arról a porosz törvényhozás, hogy egy *új szellem* a községekben csak úgy ébreszthető föl, ha az abszolutizmus által elvont szabadságok helyreállítása alapján építendő tovább. Azon eszmék, melyeket az elméletben vitatunk, később az élet által hű szentesítést nyertek. Az első előkelő reformlépés az 1807. október 9-ki edictum általi megszüntetése a vidék alattvalói viszonyának. Az 1811-ki év megkezdte a földtulajdon felszabadításának nagy művét a földesuri függőségtől. A szabadelvű halhatatlan 1808. novemb. 9-ki városi rendtartás felmenté a városokat az állami gyámkodás alól. Még 1812-ben is őszintén szabadelvű volt a törekvés. A háború kitörése azonban megakadályozta az organisáció művének befejezését s később az államkormány nézete megváltozott. Az általános «Landrecht» szabályai továbbra is érvényben maradtak. Az 1831. márczius 17-ki revideált városi rendtartás meghagyta azon városoknak, melyekre nézve az 1808-ki érvényes volt, a *választási* jogot. Ezután következett az 1850-ki jan. 31-ki alkotmány, melynek 105. art. ezt tartalmazza: «a városok belső ügyeiben választott képviselőkkel álló gyűlések határoznak». Az állami főfelügyeleti jog, melyről a 48-ki alkotmány említést sem tesz, határozottan kimondva. A porosz törvényhozás különbséget tesz mindig falusi és városi községek közt. Ez utóbbiaknak széles hatáskör van biztosítva. A polgármester megválasztásához az államfő sanctiója is megkivántatik. Némely tartományokban a falusi községeknek is van előjárójuk (Schultze) és municipális tanácsuk.⁹²

e) *Oroszországban* minden városnak van municipális testülete *golovával* (polgármester) élén. Ama testület a város *összes rendes lakója* által választatik, ki csak adót fizet. Az attribúciók tágak, helyi ipari, művelődési, forgalmi, biztonsági, szegényügyi, gazdasági és egészségügyi érdekek előmozdítása a szép igazgatási feladat. A falusi község földeszek egyesülése meghatározott terület művelése végett. A nagy földesuri javadalmak a *községen kívül* állanak s a *provinciális* igazgatás hatósága alá tartoznak. A testület alkatelemei a községben a *családfők*, ezek megválasztják a *starostát* s a többi tisztviselőket. E testület megalapítja a község budgetét, s egyuttal megosztja az államadót. A családfők testülete kezeli az árvaügyet s gyakorol rendőrbírói funkciót. Ez alapon joga a veszélyes egyéneket a községből kiutasíthatni. A starosta — mint a selectmenek Amerikában végrehajtó közege a testület határozatainak, ő képviseli a községet a járás, kerület s állammal szemben. A község fölött áll a *volost* vagyis *canton*, mely több kisebb, vagy egy népes községből alakul. A mi után a francia nemzet *jobbjai* meleg szívvel vágyódnak — az orosz nemzetnél *régi szokás* által szentesített, ősrégi meggyökeresedett szabad institúció. A volost élén áll a *starsina*, a ki mellé két vagy több segéd (adjoint) rendeltetik, — továbbá a községek képviselőinek testülete és egy *tanács*, mely a starsinát segélyzi funkciói intézése körében. E tanács áll a segédek és a volost községeinek starostáiból. A gyülekezet rendezi a volost *közös* ügyeit, előmozdítja helyi érdekeit. A starsina hatásköre hasonlít a starosta hatásköréhez.⁹³

Ezekből azt tapasztaljuk, hogy az orosz község autonómiájához csak az amerikai községet lehet összehasonlítani, hogy tehát, egy későbbi demokratikus államrendszer az azzal járó jogok gyakorlatára tökéletesen képesített nemzettel fog találkozni, melynek szabadsá-

gának, minden oldalu felvirágzásának a világhatalmának erőteljes, minden nagyra hivatott nemzetnél egyedüli, a boldogságot és dicsőséget előmozdítani képes, kiapadhatlan forrása *autonom municipális szabadságában* gyökeredzik, mely szabadság áldásait gazdagon fogja az orosz nép élvezni, ha egy új népszellemnek sikerülend a máris utolsó évei felé hajló zsarnokhatalmat legyőzni. Ha pedig nemcsak az államfő, de maga a nemzet is lesz sorsának vezetője, a szabadságnak örvendő orosz nép, nem fogja az európai népek békéjét veszélyeztetni, más népek szerzett jogának hadat nem fog üzeni, mert minden democraticus társadalom fő törekvése az anyagi jólét és szellemi haladás előmozdítása, mely törekvésnek egyik legfőbb feltétele, a béke lévén, ennek, s nem a harcz istenének fog a demokratikus szellemű orosz társadalom is tömjénezni. A municipális szabadság megöli egyesek és népekben az individualismust — szülőanyja a demokratikus szellemnek — ez pedig a béke szelleme lévén, a még korunkban is feltűnedező rablőháborukat elítélő tényezők egyik legkitünőbbike.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvényszéki bíró.

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Folytatás.)

Felemlítjük még a pesti esküdtszék által sajtóvétségért elítéltek fogsági büntetésének végrehajtása iránt 1869. évi június 19-én kiadott szabályzatot, mely szerint az itt említett nemű vétségért elítéltek büntetésüket külön fogházban (városi) állják ki (1. §.)

A fegyelem lehető enyhe, a foglyok saját költségekön élelmezhetik magoka, naponként 4 órán keresztül fogadhatnak látogatásokat s sétálniok szabad a fogház udvarán vagy kertjében reggel 8—12, délután 2—6 óráig, az igazgatónak arról azonban gondoskodnia kell, hogy ily alkalommal a vizsgálati foglyokkal ne érintkezessenek (10. §.) valamint a látogatás is annyiban van csak korlátozásnak alávetve, hogy a látogató tartozik az igazgatóságtól a látogatásra engedélyt kérni. (8. §.)

Nagyjában tehát ismertettük volna azt, mi újabb időben hazánkban a büntetőjog terén történt, a mennyiben ez nem az eljárás, hanem a büntetés köréhez tartozik, azzal van összefüggésben.

És ha már most összehasonlítjuk a jelen állapotot azzal, mely az 1843-iki büntető javaslatot megelőzte, lehetetlen a rendkívüli különbséget fel nem ismernünk.

Akkor a nemzet még a castrendszer járma alatt volt, még nem volt egyenlőség a polgárok között a törvények előtt, maga a nemzet nagyrésze csak hírből ismerte az iskolát, a másik rész pedig nem sokat tördött az egész népneveléssel: a büntetések nagy része gyalázó volt, vagy ha nem is, a reminiscenciák a közel multra ily színezettel ruházták fel azt is, mi lényegileg az nem volt; börtöneink sikeres intézményei voltak az erkölcsi romlásnak, s a közbiztonság őrei inkább mogyorófa kezeléséhez értettek, semmint a vagyon és személybátorság érdekeinek megóvásához: ma nézetünk szerint ez sokban megváltozott.

Azóta a jogegyenlőség eszméje nálunk is diadalt aratott; a nép nevelése az utolsó évtizedben jelentékeny lendületet kapott; az 1852. törvénykönyv átmenetül szolgált egy jobb jövőhöz a büntető jog terén s a mennyiben voltak büntetés rendszerében oly büntetések is, minők a testi fenyték és súlyosításul a bilincs, azokat az előbb már ismertetett 1871. LII. t. cz. a mult emlékei közé sorozva, a feledés fátyolát borítá rájuk s leginkább a közbiztonsági állapot az, mely még ma is igen sok kívánni valót hagy fenn.

⁹² RÖNNE, id. m. II. a. k. 343. §. GROTEFEND, Allgemeines Polizeilexicon.

⁹³ SMITH, BLOCK-nál, Diction. II. k. 884. s k. 1.

Ezenkívül a tudomány emberei is tetemes befolyással bírnak arra, hogy az újabb vívmányai a büntetésrendszer javításának hazánkban is erős gyökereket verjenek, míg ez a 43-iki javaslat alkotásakor szintén más-kép volt, midőn még az országgyűlésen is kicsinyes osztály és rendi érdekek fattyuhajtásainak, kinövéseinek ápolgatása, melengetése volt nem egynél a jelszó, elébe tenni egyesek önző érdekeit milliók üdvének.

És azért, mert nálunk még eddig nem kísérlettük meg, vagy nem mertük megkísérteni (végeredményben ugyanis egyre megy) a büntetés rendszer gyökeres reformálását, sohase is tegyük?

Avagy annyi századok leczkéi után még ma is csak «önkárán tanuljon a magyar».

De mit is mondunk! hiszen már tanulhatott volna!

Megtanulhatta volna, hogy hasztalan még oly súlyos anyagi büntetésekkel fenyegetni, vagy épen büntetni is; kinokat okozhatunk, de javulást a mily ritkán, ép oly gyakran erkölcsi romlást. Megtanulhatta volna, hogy a jogrend még mindig nincs biztosítva az által, hogy egyeseket a tulvilágra küldünk. Megtanulhatta volna, hogy «minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs», és hogy ez erkölcsöt kell épen azért az államnak is az egyesekben táplálnia, a meglevőt erősítenie, a tévedőt jó utra vezérelnie akkor a midőn büntett büntetésével egybekapcsolva oktatást, s a kiállott büntetés után nem kémszemekkel vétetni körül, hanem segínyt nyújtani a büntetettnek, hogy a büntetésben ujjaszületett ne veszzen el az időelöttiség gyengesége miatt, hanem váljék az életképessé s ne üszkösödjék meg újra. Megtanulhatta volna, hogy sokkal több büntényt fog elhárítani az állam, ha helyesen szervezi rendőrségét, mintha ilyen meg olyan büntetésekkel fenyeget, mert sokkal bátoribb a tudat a gonosztevőre, hogy kevés valószínűség lehet felfedeztetésében mint a mily félelmet az a fenyegetés kelthet, az a fenyegetés, melyet épen azok nem ismernek, kikre a hatást kellene eszközölnie, t. i. az alsóbb néposztályok tagjai, s ha meg is ismerik, az nem a büntény elkövetése előtt, hanem elkövetése után történik, midőn ítéletét hallja felolvasni. És ha ez nem is ítéli halálra, olyan még ma is börtönrendszerünk, hogy hiába is kecsegtetnők magunkat azzal, miszerint aki büntetését kiállotta, megjavult, nem lesz többé ártalmára társadalmi életünknek; javulása csak abban áll, hogy ezután ügyesebb, óvatosabb lesz a büntény elkövetésénél, s nem engedi oly könnyen kézrekeríttetni magát. Megtanulhatta volna, hogy hiábavaló még annyi megyében hirdetni ki a rögtönbiróságot, mert ez félelmet keltet az ártatlan polgároknak, míg a gonosztevők, kiket jó csillaguk s a rendőrség megőrzött az elfogatástól vagy számba se veszik, vagy ha tudomást is vesznek arról, felszedik a sátorfát s egy megyével odább állnak úzni előbbi életmódjokat.

Mi azért ez értekezésben, midőn arra kell megfelnünk, minő büntetés rendszer kívánatos az alkotandó magyar törvényben, helyesen véljük a feleletet adni, midőn a szabadság büntetésére fektetett büntetés rendszert kívánjuk és nyilvánítjuk elfogadandónak, kizárva köréből úgy a halál, mint a testi büntetéseket, valamint a többi büntetés nemek közül is azokat, melyeket sem a tudomány, sem a gyakorlat nem igazol, amint ez iránti nézeteinket már az első részben kifejtettük.

A halálbüntetés eltörlésének czélszerűségét még sokan tagadják hazánkban azon körülmények közt, a milyenek között börtöneink vannak. Kétségtelenül van igazság az állításban, de miután itt egy oly alkotandó törvényről van épen szó, mely eme ferde állapotokat megváltoztatná, melylyel karöltve járna a közbiztonsági

közegnek helyesebb szervezése, egy törvényről, a melyben a börtönrendszer helyesen lenne megalkotva, s mely így épen azon okokat enyésztené el, melyek ama nézet pártolóinak erősségét képezik, így eszik ezen a halálbüntetésnek hazánkban leendő eltörlésének czélszerűtlenségéből merített érv.

Hogy népszerű, azt nem lehet tagadni, legalább a nagytömeg előtt az, de ne feledjük, hogy e népszerűség erősségét az ezredéves gyakorlatból meríti, s pedig midőn a katonaságnál s a közéletben eltörlték a testi büntetéseket, épen egy hangoztatták azon büntetés pártolói, hogy mily népszerű az, hogy nélküle a fegyelmet lehetlen lesz fentartani, s a tapasztalás megmutatta, hogy de bizony lehet. Mi erősen hiszszük, hogy ugyan így leszünk ennél a pontnál is s idővel ép oly népszerű lesz az alkotandó törvénykönyvben a halálbüntetés helyett behozandó szabadságbüntetés, mint a milyen ma a halálbüntetés.

Másrészről pedig épen úgy meg vagyunk győződve arról is, hogy a jogrend fenttartható lesz halálbüntetés nélkül is, a nélkül, hogy az igazság sérelmet szenvedne, mihelyt börtöneink biztosság tekintetében semmi kívánni valót sem fognak fenhagyni, nem pedig hogy derűborura szökjenek meg fegyenczeink, mint hallani elégszer volt alkalmunk most mert ilyen állapotnál aztán a czélszerűség azt is igazolná, hogy amint valaki egy súlyosabb büntényt követ el, mire most csak 15—20 évi rab-ságot kell kimérni, az olyat épen úgy ki kell végezni, mert a jogrendre nézve veszélyes egyénnek tűnik fel, kit a közjó érdekében meg kell semmisíteni.

A mi már most a büntetés alapjául szolgáló szabadságbüntetéseket illeti, mi a fegyháznál az irrendszert kívánjuk meghonosítani, mint a mely rendszer szerencsésen egyesíti magában a magán- és hallgató rendszert, amazt a büntetés kezdetén alkalmazva, midőn a főszűk a javításra fektetetik, midőn a helyes irányt kell adni a fegyencz lelkiületének, ezt akkor, midőn a magányban levetközve nagy részt féltelenségét, már a javulás ösvényén áll, melyről ha letérne, az előbbi magányba helyeztetik vissza; a mely rendszerben még ezenkívül is több fok állapítható meg, s csak miután a bűnös már mindegyiken keresztül ment, jöhet az u. n. közvetítő intézetbe s ebből feltétesen szabadon bocsátható.

Ha nem huzamos idő kívántatnék ahhoz, hogy a bűnös mind e fokozatokon át menjen, még lehetne mondani, hogy tettetés legtöbbszörre az egész javulás, de, mert évek hosszú sora kívántatik meg, míg a feltételes szabadon bocsátás fokához eljut: a legnagyobb valószínűség — ha nem is teljes bizonyosság — harczol a mellett, hogy a bűnös javulását feltételezzük.

Mert mi a mostani rendszert sehogysem látjuk helyesnek.

A mellett igen is lehetséges, hogy a bűnös azon 3 próba nap alatt, midőn ugyan teljesen magára van hagyatva, de hogy mozdulatait, magaviseletét titokban figyelemmel kísérik, igen sokszor tudja s épen azért szinlel is, mit oly rövid ideig tenni nem is nagy nehezére eshetik, vagy ha megtérése, bánata őszinte volna, abban meg nem erősödhetik, mert pár nap mulva már a társak rontó befolyása alatt álland, kikkel a közlekedést elzárni, akkor midőn folyton együtt vannak, lehetetlen.

Az, hogy osztályokra osztatnak, szintén nem elég garancia, mert míg egyrészt a fiatalabbak közt is vannak elegenden romlottak, addig másfelől nem lehet azt képzelni, hogy a mint valaki a 18 vagy 24 évet áthaladta, már e társak hiába kísértik megvesztegetni erkölcsét.

Különben azon miniszteri rendeletek a ténylegesen meglevő állapot lehető javítását célozták, és nem új intézmények instruálását, a mint ezt mi az alkotandó magyar büntető törvénykönyv feladatának ismerjük.

Midőn tehát mi az u. n. irrendszert kívánjuk meghonosíttatni, azt következetesen is kívánjuk keresztülvitetni, mi csak akkor lehetséges, ha mód van nyújtva a felügyelő személyzetnek, hogy a fegyencz lelki állapotáról kellő meggyőződést szerezhessen a szerzett tapasztalatok alapján s e tapasztalatok ne a pillanat művei legyenek, hanem hosszas megfigyelés eredményei, csak ekkor levén garantírozható az e rendszertől várható jóeredmények biztos elérése.

Hogy mily rendszer legyen követendő, más rövidebb tartamu szabadságbüntetéseknél, mindjárt látni fogjuk.

A szabadságbüntetések tehát így lennének osztályozandók: fegyház, börtön, fogház és államfogház.

(Folytatása következik.)

Récsy Géza.

Jogirodalom.

Polgári igazságügyi reform Angliában.

II.

A reform, mely az 1873—6-iki parlament actában foglaltatik, az angol fő- és feljebbviteli törvényszék alkotásából áll.

Az első folyamodásu polgári jogszolgáltatást Angolországban 57 grófsági bíró és több helyi vagy városi bíróság végzi, mely utóbbiak közül a londoni és bristoli a legjelentékenyebbek.

Hogy miképen lehetséges, miszerint mintegy 24 millió lélek jogszolgáltatását 57 grófsági bíró győzhesse, szerző a következő felvilágosítást adja:

bírói tisztségre, melylyel 15—20.000 frt fizetés jár, csak érett tapasztalásu, sok évi gyakorlattal bíró férfiak (rendszerint ügyvédek) hivatnak meg, kiknek rendelkezésére egykét titkárt ők magok neveznek ki; ezeken kívül ülnökök is kineveztetnek a conty courtokhoz;

a bíró csakis ítélt és határoz és semminemű kezeléssel nem terheltetik;

a közigazgatási jogszolgáltatást a békebírók, a bűnügyeket a rendőrbírók s a békebírók az esküdtekkel végzik; idézéseket, kézbesítéseket, perirat váltásokat az ügyészek eszközlik, a kik némi tekintetben bírósági hivatalnokoknak tartatnak és felelősök;

a felek és a bíró közti elkerülhetlen érintkezést a titkárok közvetítik;

más bíróságok megkeresései ismeretlenek; ha más bíróság közreműködése szükséges, ezt az illető ügyész az ottani ügyészek által eszközölteti;

a bíróságon kívüli jogszolgáltatást az ügyészek és közjegyzők végzik;

a hitelkönyvek, hitbizományok, választott bírósági intézkedések, kereskedelmi tárgyak és hasonlók, nem tartoznak a bíróhoz.

Azonkívül a grófsági bíróságokhoz nem tartoznak minden polgári ügyek, mert az ugynevezett felsőbb bíróságok különös esetekben és nagyobb értékű tárgyaknál egyuttal mint első folyamodásu bíróságok járnak el; az első folyamodásu bíró, minden ügyet más bírósághoz utasíthat, a ténykérdésre nézve polgári ügyekben is esküdtszékek működnek, az alsóbíróságoknál az ítéletek és határozatok rendszerint nem indokoltatnak, s az eljárás és tárgyalás a bíró előtt szóbeli.

Ebből kitetszik, hogy az angol grófsági bíró inkább dignitarius, mint törvénybíró, s a felek kizárólag az ügyészekre, ügyvédekre és titkárokra vannak utalva; nem csoda tehát, ha az angol bírók a megvesztegethetlenség hírében

állanak s az agrarius bűntények és a választott bíróságok szaporodnak. Az angol titkárok, ügyészek és ügyvédek vesztegetéseiről az angol krónika hallgat, mert, jóllehet a per minden fonala és a jogszolgáltatás egész adminisztrációja kezökben van, ők nem bírók s így a szemfényvesztésnek elég van téve.

Az angol grófbíró teendője egészen ellenkező a mi e. f. törvényszékeink elnökeinek teendőivel, a kik, habár elvértve a legjobb juristák, adminisztratív teendőkkel annyira el szoktak halmoztatni, hogy az ítélkezésre rá sem érnek, más teendőkkel még az elnöki bírói székben is háborgattatnak s az ítélkezést bíró társaikra bízni kénytelenek, a kik nem mint egyes bírók határoznak, hanem — véleménykülömb-ségnél — vagy szótöbbséggel vagy alku útján mondják ki az igazságot határozataikban, melyekért a felelősséget senkisémm viseli, mert hiszen szabad mindenkinek ügyét a felsőbb bírósághoz felebbvinni, s az Isten azért teremtette a felső bíróságokat, ügyvédek és bélyegilletéket, hogy a justitia és a felek, felebbvitelükben gyönyörködjenek!

Vannak országok, melyekben az igazságszolgáltatás intéző körei az angol bírók méltóságára nagyon szeretnek utalni, de saját bíróik mellé még elegendő őrnököt sem rendelnek, nemhogy bíróiknak legalább egy angolbírói titkár fizetését adni hajlandók volnának, de igenis elhalmozzák a különben ítélő bírókat annyi teendővel, hogy, ha a fele teendőit végzi, egészségét kockáztatja, és náluuk még azon dicső gondolat is támadt, hogy a kir. táblai bírók a tanácsjegyzőkönyveket is magok vezessék, mert azáltal egy tanácsjegyző fizetése meggazdálkodható!!

Mikor lesz az igazságszolgáltatás személyzetének, a célznak és hivatásnak megfelelő állapota eltalálva, s az ellentét egy csak titkárai és ügyészek közvetítése által megközelíthető dignitarius és egy mindenki által nyaggatható, irkászattal elborított, continentalis bíró közt kiegyenlítve, a messze jövő fogja mutatni. Korunk férfiai csak majmolni, tanulmányozni, kísérleteket tenni, de az igazságszolgáltatás bajait önbelátásu, gyakorlati beccsel bíró intézkedéssel orvosolni nem tudják; arra intéző köreink nem képesek; azért azonban tengeren túl és innen, a jogállam önértékét fennn hangoztatják s az öndicsénekeket tele torokból telefonirozzák!

Az angol főtvényszékek közül ezelőtt, melyek a common law és equity law szerint osztattak, az elsőre nézve legjelentékenyebbek voltak a 3 Westminsteri törvényszék, t. i. a Court of Queens Bench, a Court of Common pleas és a Court of Exchequer, melyeknek együttes és különleges, részben még elsőbíróági illetőségük volt. A Common pleas általános illetőségéhez különösen az ingatlan tulajdon feletti kérdések, — az Exchequerhez az állami pénzügyi ügyek tartoztak. A Queens Benchnek egy polgári és egy bűnügyi osztálya volt, mely utóbbinak eredeti, együttes és felebbviteli illetősége volt. Ezeken kívül több különbíróág volt, mint: a hagyatéki bíróság (Court of probate), a válóperek bírósága, a tengernagyi főtvényszék (High Court of Admiralty of England), a csödbíróág és az egyházi bíróságok. Az equity law főtvényszéke a Court of Chancery volt.

A gyarmatok és korona tartozmányok felebbviteli bírósága a királyi titkos tanács igazságügyi osztálya (judicial committee of the privy Council) volt, melynek előterjesztésére a királynő határozott.

Mint legfőbb törvényszék a felső ház (House of Lords) ítél, mely az új reform által is annak tartatott meg az alábbi módosítással.

Az 1873-iki reform által az angol főtvényszékek egy «suprême Court of Judicature» név alatt egyesítetttek, mely legfőbb ítélőszéknek két osztálya van, az egyik a főtvényszék (Her Majestys High Court of Justice), a másik felebbviteli törvényszék (Her Majestys Court of Appeal).

A legfőbb ítélőszék ezen egyesítésének főczélja volt a common law és equity law fusiója s a perek különböző sokaságának apasztása.

Ezen ítélőszék főtörvényszéki osztályának ismét öt alosztálya (divisions) lett, a melyek a Chancery, Qucens Bench, common pleas, exchequer; továbbá a probate, divorce és admiralty neveket, az előbbi illetőség szerint, megtartották.

Az első 4. alosztálynak, az elnökön kívül, 4—4 bírója van, az utóbb nevezett 3 nevű egy alosztálynak, az elnökön kívül, hét bírója van; mindenik főbíró két saját titkárral rendelkezik.

Ezekon kívül vannak ülnökök és hivatalos előadók, a kik a szükséges előintézkedéseket megteszik és votum consultativummal bírnak, sőt ítélet hozatalra is felhatalmazhatók.

A felebbviteli osztály a főtörvényszéki alosztályok minden intézkedéseit és ítéleteit felülvizsgálja s a főtörvényszék alosztályainak elnökeitől és három, a királyné által kinevezett, bíróból áll s felhatalmaztatott szükség szerint alosztályokra osztani.

A mint azonban ezen legfőbb ítélőszéknek elnevezett egyesített fő- és felebbviteli törvényszék egyrésztől illetősége megszorításokat szenved, úgy másrésztől még sem az utolsó forum, mert felette áll még a parlament felső-házának bírósága, mint utolsó ítélőszék, de ehez a felebbvitel némely ügyekben csak a koronaügyész beleegyezésével engedtetik meg.

Hogy pedig a közbizalom az angol igazságszolgáltatás iránt nem épen oly feltétlen, mint kürtöltetik és hogy a józan jogérzet még angol flegmával sem nyughatott meg mindig azon igazságban, a melyet az angol ügyvéd és bíró urak csináltak, mutatja legjobban a több évi küzdelem azon kérdés felett, vajon a felsőház bíraskodása megszüntessék-e végképen, vagy nem? s utóbbi esetben, mily módosítással? a minthogy az 1873-iki törvényjavaslattal a megszüntetés célba vétetett, de az 1876-ik évi aug. 11-iki törvénnyel a felsőház mégis mint utolsó forum megtartatott, melylyel egyuttal a titkos tanács igazságügyi osztálya is rendeztetett.

A felsőházi bíróság módosítása tulajdonképen csak abban állott, hogy két kinevezett bírói állomás alkottatott a felsőház támogatására, mely bírókat a királyné, 60.000 frt fizetéssel, bárói ranggal és Lord of appeal in ordinary címmel, a felsőházba meghívja, s azok a titkos tanács igazságügyi osztályában is foglalkodtatnak. Azonkívül megállapított, hogy a felebbviteli lordok felhatalmaztattak, miszerint a parlament szünete alatt is, a felsőház nevében, annak minden szabadalmaival, a felsőház jurisdictióját gyakorolhassák.

Ha azonban tekintetbe vétetik, hogy az ilyen felsőházi ítélettételre 3 felsőházi bírósági tag elégséges és a felebbvivő 3000 frt cautiót letenni tartozik: nem lehetne csodálkozni, ha az ily bíróság teendői szaporodni nem fognának s az 1873-iki intentio bekövetkezik.

Ha pedig tekintetbe vesszük, mily körülményesen intézkedik a reformacta a bírók kinevezése körül, az gyanítható, hogy abban nem annyira az igazságszolgáltatás javítása, mint inkább a zsiros bírói állomások utáni hivatalvadászat szabályozása volt a főczél, a mint hogy az eljárás tekintetéből csak a vezérelvek, s a szabályok részletes megállapítására csak a személyek jelöltettek ki, míg a bírók jogai és állásuk minősége, s egyéb személyes előjogok és körülmények a legkisebb részletekig igtattattak törvénybe; a mi csakugyan azért volt szükséges, mert a hol a sapiens arbitrium judicis a döntő, ott a bíró személyisége a fődolog és főszemély, mely előtt az igazság tárgylagossága csakugyan meghátrálni kénytelen.

Az ilyen arbitrarius jogszolgáltatásnál a legnagyobb

szerencse, ha egy oly jólelkű és felvilágosodott summus justitiarius, mint Victoria angol királynő császárnő, kinek személyes tulajdonságai az igazságszolgáltatás legnagyobb garantiája.

Hogy azonban a jogállamtól megkövetelhető jogbiztonsági garancia csnpán személyes nem lehet, s a summus justitiarius minden ügygyel nem terhelhető, hogy a jogbiztonság tárgylagos törvényekkel és bírói felelősséggel erősítendő, s a jog és igazság gazdagnak és szegénynek, csekély és nagy értéknél, egyaránt és teljes pontossággal kiszolgáltatandó: ezt mindenki átláthatja, a kinek a jogállam képletéről, követelményeiről és alapfeltételeiről helyes fogalma van.

Hogy azon reformactának maga az angol törvényhozás sem tulajdonított valami különös tökélyt s ott is az elméket az igazságszolgáltatás javításának komoly szándéka élénken foglalkodtatja, abból tűnik ki, hogy az egyesített legfőbb törvényszéknek egyuttal kötelességévé tétetett, miszerint teljes tanácsüléseiben (plenum) a netáni gyakorlati nehézségeket és kívánalmakat megbírálja, s a törvénykezés javítására szükséges javaslatait a miniszterhez felterjeszse; ez pedig azon szükséges intézkedést, a mely a parlament jóváhagyása nélkül eszközölhető, az igazságszolgáltatás javítása érdekében fogantatba vétesse.

A mi az angol törvénykezési eljárást illeti, ez legjobban úgy jellemezhető, ha üres írásbeliségen alapuló drága szóbeli eljárásnak elneveztetik, mert a szóbeliség csak az ítélő bíró előtt jön érvényre, míg a perfolyam írásbelileg kezdetik és állításos periratok váltásával a legszűkebb körök közti és roppant költségű bizonyíték gyűjtéssel folytatattatik; miután pedig minden periratnak nyomtatva kell lenni s a hivatalos előadó általi adat- és bizonyítékgyűjtés óránként 10 frttal fizettetik, ebben pedig ezen urak oly pontosok, hogy még a perczeket is 34 pénzzel felszámítják, olcsó igazságszolgáltatásról szó nem lehet.

A periratokban bizonyítékokat idézni, vagy mellékelni, nem szükséges, mert angol felfogás szerint, ezekhez csak a bírónak van köze; — a macska a zsákból csak a per végén ugrik ki.

Nem csoda tehát, ha az ellenfél részint kellő utasítás, részint hirtelen kellő ellenbizonyíték hiányában, új tárgyalást kérni kénytelen s ugyanazon bíró ugyanazon ügyben utóbb ellenkező ítéletet hoz, a minek természetesen felebbvitel a következménye.

Ha a bíró azt találja, hogy a periratokban a vitás pontok a felek által fel nem derítették, utasíthatja a feleket a vitapontok megállapítására, és ha a felek ebben meg egyezni nem tudnak, a bíró állapítja meg azokat, s a per ezek szerint folyik a felek költségére.

Az eskü, a felek közti eskü alatti kérdés és ellenkérdések tétele s feleleti kötelezettség, s a perfolyambeli mellékkérdések megoldása oly primitív jellegűek, hogy a régi magyar eljárásra lépten nyomon akadhatni, csak hogy az incati conditio melior elv az angol perrendben ismeretlen.

A ténykérdések eldöntése a polgári ügyekben is az esküdtszéknek van fentartva, ellenben megegyezhetnek a felek, hogy a jogkérdés megoldására, a status causae bemutatása mellett, a bíróságot felkérjék, s akkor a szerint intézkednek az ügyvédek.

Miután a bírósági ítéletek rendszerint nem indokoltatnak: a felebbezés is csak általában jelentetik be s kéretik más új ítélet; a felső bíróság dolga azután eligazodni, vajon új tárgyalás, felebbezés vagy felülvizsgálat útján dönt az ügyben; csak a felsőházi bírósághoz benyújtandó felebbezés a tulajdonképeni felülvizsgálati kérvény, a melyben a parlament felsőháza útján a királyné felkéretik, hogy a neheztelt intézkedést vagy ítéletet saját parlamenti törvényszéke által

256. sz. szolgáltassa s ezen bíróság eldöntse «mi történjék az országban jogszerint az ország törvényei és szokásai szerint».

Mellőzzük a további részletek ismertetését, csak utalni akartunk arra, mennyire árthat a legmiveltebb nemzetnek is az önszerelem, öntulbecslés és elbizakodottság, mely nemcsak a tudományok pangását, hanem az ország életérdekeinek veszélyeztetését is szüli, — mennyire tévesztheti az igazságszolgáltatás célját, midőn a polgári perben egész inquisitiót enged a felek irányában, míg a bűnperben a vádlott egyszerű meghallgatása is megtiltatik, — és mennyire tévuton vannak azon jogászaink, a kik az angol igazságszolgáltatás gyarló képleteit mintaképekül állítják előnkbe akkor, midőn hazánkból jogállamot teremteni óhajtanak a nélkül, hogy az angol igazságszolgáltatás intézmé-

nyeit a jogállam kellékeinek világánál behatóan tanulmányozták volna.

Igazságszolgáltatásunk javulása sem angol pöffeszkedéssel, sem minden külföldi intézmény majmolásával el nem érhető, hanem csak a jogállam követelményeinek gyakorlati érvényesítése által, melyek közül a főkéllék a szegénynek mint a gazdagnak egyaránt, olcsó, jó és gyors jog és igazság kiszolgáltatása

Nagyon óhajtjuk, hogy az angol jogállapotok az angolok társadalmi szokásaiban enyhébb megítélést nyerjenek, és talán fognak találkozni nálunk is, a kik részletesebb összehasonlítással türethetőbb és előnyösebb jogkörülmenyeket találандnak mint mi a füzetben, miért annak behatóbb tanulmányozását a jogtudomány érdekében is ajánljuk. K.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Indítható-e a tulajdonjog előjegyzése alapján a birtok átadása iránti kereset?

A fenti kérdéshez már többen szólván, legyen szabad nekem is e tárgybani nézetemet kifejeznem.

A tulajdonjog a tulajdonkereset jogalapját képezvén, kétséget nem szenved, hogy az előjegyzett tulajdonos tulajdonkeresetet nem indíthat.

Az osztr. által. polg. törvénykönyv 438. §-ából kétségtelenül kiderül, hogy csupán az előjegyzés tulajdonjogot meg nem állapít és hogy az, a ki az előjegyzést eszközölte ki, igazi tulajdonosnak nem tartatik.

A tulajdonkereset jogalapját a tulajdonjog képezvén, a tulajdonkeresetet indító fölperes a fölhivott törvénykönyv 369. §-a szerint is beigazolni köteles, hogy a követelt birtok *tulajdonát képezi*; ezen bizonyítékot azonban az előjegyzett tulajdonos helyre nem állíthatja, minthogy igazi tulajdonosnak nem tekintetik.

A *tulajdonjogi előjegyzés tényének alapján* a birtok átadása *senkitől sem követelhető*, mert fölperes a jogalapot vagyis a tulajdonjogot nem igazolhatja.

Nem áll azon nézet, mely szerint az előjegyzett tulajdonos harmadik személy ellenében a birtokot ép úgy érvényesítheti, mintha az előjegyzést már igazolta volna, mert a megtámadott birtokos fölperes tulajdonjogát tagadván, fölperes a tulajdonjog be nem igazolása folytán elutasíttatik.

Hogy az előjegyzett tulajdonos is, a mennyiben a fölhivott törvénykönyv 372. §-ának megfelelőleg érvényes jogcímet igazolhat, a birtok átadását követelheti, kétséget nem szenved, de ezen jog a *nem* előjegyzett tulajdonost is illeti, miből világos, hogy a kereseti jogalapot nem az előjegyzés ténye, hanem a jogcím képezi.

Dr. Beer Mór,
ügyvéd.

Eszmecsere után.

A legnagyobb örömmel veszem, ha sikerült oly kérdést vetnem fel, mely nagyobb eszmecsérét idéz elő, mert ez volna a szaklapok egyik főhivatása, mely nyilvánvaló gyakorlati eredményt is szül, az által, hogy az eszmék ez uton is tisztáztatnak.

Ilyen eset volt az általam felvetett ama kérdésnél: ha vajjon élhet-e az előjegyzett tulajdonos előjegyzett tulajdonjoga alapján tulajdonkeresettel a tényleges birtokos ellen. E kérdés nem csak e lapok, hanem a «Magyar Jogász» és a «Törvényszéki Csarnok» hasábjain is igen élénk eszmecsérét idézett elő, melynek hasznos voltát saját személyemre vonatkozólag szándékozom az alábbiakban kimutatni.

Azon több oldalról felhozott, de különösen azon igen szép és alapos fejtegetések után, melyek Dr. WEISZBERGER

Lapkiadó-tulajdonos. Franklin-Társulat.

MIKLÓS ur cikkében foglaltatnak, eltérve előbb vitatott nézetemtől, meggyőződtem, hogy az előjegyzett tulajdonosnak az előbbi tulajdonos ellen csupán előjegyzett tulajdonjoga alapján nincs joga a birtok átadását követelni, s e részben a köztük létrejött szerződés határoz, s ha ebben a birtok átadása ki van kötve, e kötelmi viszonyból származó joga, illetve az ebből az eladóra háromló kötelezettség alapján, s nem a nyert előjegyzés folytán van joga a birtok átadását követelni; keresete tehát nem dologi, nem tulajdonkereset, hanem személyes jog folytán származott birtokkereset.

Más helyzetben van azonban az előjegyzett tulajdonos szemben harmadik személyekkel s e részben én is IMLING KONRÁD ur véleményét osztom, habár nem az általa felhozott indokokból, s abbéli nézetem, hogy az előjegyzett tulajdonos jogosítva van más birtokban levő harmadik személytől a birtok átadását követelni az ez esetben alkalmazandó osztr. polgári törvénykönyv 372. és 373. §§-aira alapítom.

A 372. §. szerint ugyanis: «ha felperes a más által eltartóztatott dolog tulajdonának szerzését elegendőleg bizonyítani nem képes ugyan, de az érvényes czímet és a valódi módot, melylyel annak birtokához jutott, kimutatta; azért még is minden más birtokos irányában, ki birtokának vagy éppen semmi, vagy csak gyengébb czímét bírja kimutatni igazi tulajdonosnak tekintetik.»

«Ha tehát alperes a dolgot roszhiszemmél vagy jogszerűtlen módon bírja, ha éppen semmi vagy csak gyanús elődöt tud nevezni . . . tartozik felperesnek engedni.» (373. §.)

E szakaszok — mint azt több kommentátor kimutatta — szerencsétlenül vannak ugyan stilisálva, annyi azonban kiderül belőlük, hogy két nem tulajdonos közötti vita esetén a birtok azt illeti, kinek ehhez való igénye erősebb alapon nyugszik; s úgy hiszem, hogy alig szenved kétségét, hogy az, kinek tulajdonjoga elő van jegyezve, mindenesetre erősebb alappal bír igénye, mint annak, ki még elő sincs jegyezve.

Ez alapon meg lesz oldva a «Magyar Jogász» által felvetett — különben a tulajdonjog bekebelezésénél is éppen úgy előfordulható — eset is, hogy mi történjék akkor, ha egyszerre két vagy több egyén nyer előjegyzést? Ha ugyanis az előjegyzés nem egyidejűleg történt, az elsőbbség határoz, arra nézve pedig, hogy mi történjék ha egyidejűleg történt az előjegyzés, megfelel az idézett törvény 374. §-a, mely szerint: «ha fel- és alperes a valódi birtokra egyenlő címmel (helyesebben joggal) bírnak, az alperest illeti a birtoknál fogva az elsőség.»

Ezzel a vitát részemről befejeztem.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

allói-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 ft
negyedévre ... 3 .

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kun c z Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisatio természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — A büntetés rendszerének alapelvei. Récsy Géza urtól. — Jogirodalom. — Törvénykezési szemle: Eszmék: az ügyvéd vétsége miatti perujtás felett. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — «Döntvények kritikai fejtegetése.» Kremer Adolf ügyvéd urtól. — Különlék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási bíráskodás.

VII.

A parlamentarismus szempontjából is néhány észrevételt teszünk a közig. bíráskodás fölött.

Csak nem rég történt, hogy némelyek a parlament függetlenségének megóvása végett a mentelmi jogot annyira kiterjesztendőnek vélték, hogy szerintök a képviselő ellen bűnvádi pört csak igen kevés esetben lehetett volna indítani. Oly nyilatkozatok tettek egyesek által, melyek a bíróság elleni legnagyobb bizalmatlanságot involválták, és melyek ha érvényre emeltettek volna a parlament által, a bírói tekintélyre s általán a törvénykezési élet ethikai elemére igen kevés hatást gyakoroltak volna.

Ezen szélsőség nem maradt felelet nélkül. Mindinkább hangos panaszok emeltetnek a parlamentarismus közigazgatási befolyása ellen. Eljutottunk a másik szélsőséghez. Mig előbb a bírót némelyek a mentelmi ügyekben gyanus szemmel nézték, most már viszont a bírói hibázhatlanság dogmájából indulnak ki sokan. Nemcsak a közigazgatás ellen, hanem az összes parlamentarismus rendszer ellen fejtenek ki ellenzéki irányt. Oly hangon beszélnek, mintha a közigazgatás és a parlamenti majoritások kebelében a politikai morálnak utolsó szikrája is kialudt volna. Ha visszhangra találnának a közvéleményben, úgy vége lenne mind a törvényhozás, mind a kormány ethikai erejének. Csakhogy az így okozott romokon nem a közig. bíráskodás, hanem az absolut rendszer épülne föl. Hivatkozunk ezen iskola ellen GREY-re, ki a parlamentarismus rendszer árnyoldalait kérlelhetlen tárgyilagossággal ecseteli; de egyszersmind bizonyítja, hogy a parlamenti pártok alakulása nagy részben hazaszereteten, és nem az önzésen alapul.¹ A népek és parlamentjeik főleg nehéz időkben a magasabb politikai érdekek színvonalára szoktak emelkedni nemcsak szavakban, hanem tettekben is; és nagy áldozatokat hoznak hazájuk azon magasabb politikai érdekei iránt, melyekre vonatkozólag a privatizáló iránynak semmi érzéke sincs.

Angliában a belügyi igazgatásnak függetlensége a selfgovernment útján ugyan biztosítva van, de azon ellenzékiek, sőt majdnem ellenséges szellem, mely a magánjogi irányt a parlamentarismus rendszerrel szemközt vezérli, a selfgovernmentben már csak azon oknál fogva is teljesen hiányzik, mert Angliában ugyanazon osztály kezében van a parlamentben a törvényhozó és a kormányhatalom, a mely osztály a selfgovernmentben a

közig. bíráskodást gyakorolja; ezen osztály a sokszor emlegetett gentry. A parlamentarismus pártalakulás legfőbb tényezője ugyanazon osztály, mely a békebírákat adja. Ily körülmények közt Angliában a parlamentarismus és közig. bíráskodás közt szó sem lehet azon belső meghasonlásról, melyet némely elméletek jogi korlátok és jogi ellenőrzés gyanánt tüntetnek föl. A selfgovernment erejének gyökerei a parlamentben vannak; mert ha a parlament gyökeresen átalakulna ha a gentrynek hatalma a parlamentben megtöretnék, csakhamar vége lenne a selfgovernment alakjában mai közigazgatási bíráskodásnak is.

Hogy a parlamentarismus despotismus lehetséges, s hogy ezen veszély elhárítására minden alkotmányos nemzetnek törekednie kell, az bizonyos. Csakhogy e veszély ellen a közig. bíráskodás alig nyújt biztosítékot. A hol a parlamentarismus kifejlődésének feltételei léteznek, ott a közig. bíráskodás igen gyenge korlátokat képez. Oly rendszerben, mint a parlamentarismus, mely a törvényhozó és kormányhatalom organikus egyesítését képezi, a despotismus elhárítására a közig. bíráskodás alig tehet valamit.

A főhatalom mérsékelt gyakorlása két uton érhető el, ezek egyike a hatalmi megosztás. De hatalmi megosztás által a parlamentarismus mérsékelni nem lehet; mert ekkor az megszűnnék parlamentarismus rendszert képezni; ennek lényege t. i. épen a hatalom concentratiojában áll. A hatalom mérséklésének tehát másik módját kell igénybe venni, mely abban áll, hogy magában azon organumban, melynek kezében a hatalom egyesített, az önmérséklet feltételeit létrehozzuk.

Ennélfogva a parlamentarismusnak csak egy hatályos ellenszere van, mely abban áll, hogy magát a parlamentet kell oly módon szervezni és oly alkatrészekből létesíteni, melyek azt az önmérsékletre képessé teszik.² Ezzel kapcsolatban van azon jelenség, hogy minden parlament, mely a nép pusztá számszerű többségének akaratát szolgálja teljesíti, szükségképp parlamentarismusra vezet. Ellenben oly parlament, mely a népakarat irányában fölényt gyakorol, és azt magasztos célok felé vezetni képes, parlament, mely nemcsak passiv tüköre a közvéleménynek, hanem alakítja is a közvéleményt, már ezen állása folytán önmérsékletre van utalva. Nem a közig. bíráskodás utján külső jogi korlátok, hanem belső ethikai erők képesek a parlamentarismus rendszert mérsékletre, és a jogok minden iránybani tiszteletére birni. A magánjogi irány hivei pedig, kik annyira félnek a parlamentarismus despotismustól, ne feledjék, hogy épen a magánjogi fölfogásnak a politikában alkalmazása, mely egyik consequentiájában a politikai jogokat «emberi jogoknak» (tehát velünk született magánjogoknak) tekinti, s általános szavazást indítványoz, — leghamarább szül parlamentarismus despotismust.

² GREY id. mű. IV. Fej., a parlamentarismus rendszer sikerének okai. 55. Különösen utalunk azon megjegyzésekre, melyek BLACKSTONE-nak a zsarnokságot tárgyzó definitiojára vonatkoznak 62. s következő lapok.

¹ Német fordít: Die parlament. Régierungsform, Prag 1863. kiadás 42. l.

Némelyek a parlamentarizmust a közjog szempontjából a jogtalanság állapotának tekintik, azt állítva, hogy a kabinet tagjainak változásával az összes közjog is változik.

Egyfelől ezen állításban nagy túlzás fekszik, másfelől nem kisebb túlzás azt kívánni, hogy a parlamentarizmus változások a belügyi igazgatást egészen érintetlenül hagyják. Ily módon a politikai élet merevebb szabályoknak rendeltetné alá, mint a törvénykezés. Mert ha a rendes bíró a pártmozgalmak által nem érintetik is, azért a törvényt magyarázat körüli nézetek alakulása a rendes törvénykezésre üdvös befolyást gyakorol. A tudományos magyarázat visz a törvénykezésbe valódi életfejlődést. A törvényt magyarázat által okozott hullámváltástól a politikai életet sem szabad megfosztani; sőt itt a törvény politikai okai játszván a tulnyomó szerepet, az említett hullámváltásnak még erősebbnek kell lenni. A parlamentarizmus rendszerben e magyarázati jogot a nemzet politikai tapintata gyakorolja. Valamint az egyik bíróság azért, hogy a törvényt magyarázatban a másik bíróságtól eltér, nem létesíti a joghiány állapotát, hanem egyedül a bírói függetlenséget gyakorolja: úgy a parlamenti majoritások változása folytán a törvényt magyarázatban keletkező eltérések szintén nem szülnék hasonló eredményt a beligazgatásban.

Valaki mindig fogja magyarázni a politikai törvényt, vagy a burokratia, vagy az önkormányzat vagy a nemzeti, illetőleg a nemzeti politikai tapintat közvetlen organuma a parlamentarizmus kormány. S kik a törvényt magyarázzák, azoknak nézetei mindig el fognak térni. Némelyek ezen eltérésekben hátrányt látnak, mi azokban ha a kellő korlátot át nem lépik, életfejlődést szemlélünk. De akár mint áll a dolog, azon eltérések mellőzhetlenek. S igen feltűnő alkotmányos korszakunkban ama nézet, hogy midőn a bírák, az önkormányzati hatóságok, a burokratiai tisztviselők szabadon magyarázzák a törvényt, akkor a nemzet alkotmányosan nyilvánuló politikai tapintatának a belügyekben, tehát az államélet legbensőbb szentélyében ne legyen ily magyarázati joga! — Hisz ily módon a belügyi igazgatás az államéletből szakíthatná ki; mert a mi a közület változatlanlanságát tartja meg akkor, midőn az államéletben elvi változások történtek, az nem képezheti az állam organicus alkatrészét.

A közig. bíráskodásnak célja nem az, hogy a parlamentarizmusnak a beligazgatásra gyakorolt befolyását megsemmisítse, hanem inkább, hogy ezen befolyást szabályos és szilárd formákban közvetítse. A közig. bíráskodás a parlamentarizmus rendszer beligazgatási hatásának szervezetét képezi. Hol nincs közig. bíráskodás, ott a parlamentarizmus e hatása a megfelelő szervezet hiánya folytán némely bajokat szükségképpen maga után. De ezen bajokat nem az által hárítjuk el, ha a parlamentarizmust a beligazgatásból egyszerűen száműzzük, hanem az által, ha a parlamentarizmus befolyásának a beligazgatás terén a közig. bíráskodásban a célzerű alakzatokat megadjuk. A közig. bíráskodás nemcsak az alkotmánynak, hanem a parlamentarizmus rendszernek is képezi teljes kiépítését.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A centralizáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

f) *Magyarországban* önkormányzati szabadsággal bíró municipiumok 1848. előtt a vármegyék, szabadkerületek, vidékek és szabad királyi városok. A vármegyék

municipiumok eredete a királysággal egykoru. A városkerületből a megyei intézmény a XIII. századtól kezdve fejlődik ki. Városi municipiumokra is már Szt. István óta akadunk, mind a mellett törvényhatósággá lett kifejlődések csak a XV. század elején ment végbe. Oly politikai jogokkal, milyenekkel az angol parliamentary boroughs bírtak, a mi városaink 48-ig nem dicsekedhettek. Az összes municipiumok önkormányzati jogai 48-ig ezek: a képviselői rendszer alapján köveik által képviselték magukat az országgyűlésen, az általános törvények és rendeletek végrehajtó közgei valának, helyi ügyeiket saját választott tisztviselőik által intézték, statutum-alkotási jogot gyakoroltak, közigazgatási költségeiket magok állapították meg a kormány jóváhagyása mellett.

Előfordultak oly városok is, melyek követküldési jogot nem gyakoroltak. Az 1848. előtti törvényhozás főszólyt a megyékre fektetett. Városainkban épúgy mint Poroszországban az önkormányzati szabadság nem illette meg a község lakóinak egyetemét, hanem egy önmagát kiegészítő elzárt testület gyakorolta a törvényhatóságot megillető jogokat. Maga a polgárság nem választotta a tisztviselői kart, hanem a külső tanács választotta a belső tanácsot s a tisztviselőket.

Nálunk soha sem volt ama amerikai törvény hatályban, melynél fogva tisztán helyi érdekű ügyekbe az államkormány ne avatkozzék. Ellenkezőleg a municipiumok önkormányzati jogaikat az állam felügyelete mellett gyakorolták mindenkor. E felügyeleti jog pedig széles terjedelmet öltött, mert saját költségvetésük csak a kormány jóváhagyása után emelkedett érvényre s fontosabb statutumaikhoz királyi jóváhagyás kívántatott meg. A szab. kir. városok pedig gazdasági tekintetben a kormány valóságos gyámködése alatt nyögtek.

Az 1848-ki törvényhozás a municipiumok jogrendszerében korszakot alkotó változást idézett elő. A megyék megszűntek a nemesség közönségét képezni s az összes lakosság igazgatási középhatóságai lettek. A szab. kir. városok és kerületekben az önkorm. jogok gyakorlata az összes lakosságra mint a megyékben kiterjesztetett.⁹⁴ A vármegyék közvetlen részvétele a törvényhozásban megszüntetett.⁹⁵

A municipiumok viszonya az államkormányhoz csak 1870-ben lőn újabban a parlamentarizmus igazgatási rendszer szelleméhez képest szabályozva.

Az 1848-ki törvényhozás a nélkül, hogy végleges szabályozásba bocsátkozott volna, kimondta a szab. kir. városokra nézve szervezetök a népképviselő rendszerén nyugvó nagy elvét.⁹⁶

A törvényhatóságok újjászervezése a népképviselői rendszer alapján az alkotmányos élet helyreállítása után, a bekövetkezett abszolút uralom s az azt követő provisorium miatt csak 22 év múlva, tehát 1870-ben a 42-ik tcz. alapján mehetett végbe. E törvény szerint a törvényhatóság egyetemét a bizottság képviseli, tagjai azonban csak fele részben választásnak köszönik állásukat.⁹⁷ A törvényeket és kormányrendeleteket a köz-törvényh. saját közgeikkel hajtják végre, tehát nálunk a helyhatóság adja az államnak a tisztviselőt s nem ez annak saját ügyei ellátása végett. Nálunk az önkormányzati elv érvényülést nyert, a mennyiben nemcsak tisztviselők választása, hanem a statutárius jogalkotás és rendelkezés joga s a rendelkezések saját közgeik általi végrehajtási hatósága is biztosított a municipiumok-

⁹⁴ L. az 1848: XVI. és XXIII—XXVII. tcz.

⁹⁵ 1848: V. tcz.

⁹⁶ 1848: XXIII. tcz.

⁹⁷ 1870: 42. tcz. 19. §.

nak. Az idézett törvény 3. §-a megalapítja a törvényh. s az államkormány közti viszonyt azon *helyi* ügyekre nézve, melyek közvetve nemzeti érdekek egyuttal. Szélesebb autonómia a törvényhatóságoknak nem biztosíthatott az államegység veszélyeztetése nélkül. E törvényhozás alapján a központ és a vidék közti közlekedés folytonos és sűrű, — tegye meg hiven mindkét organum a mi az övé és virágozni fog a szabadság, erős lesz a kormány nemzeti érdekű ügyek ellátása mezején, szabadság és rend nem fogják elhagyni a régi magyar földet.

Törvényhozásunk mindenkor különbséget tett a városi és más községek között, az elsőktől eltérő jogállás megillette a *rendezett tanácsú városokat*, mert míg a szab. kir. városok csak a kormány hatóságát ösmerték maguk felett, ez utóbbiak előnye a többi községek felett csak az vala, hogy nem földesuri, hanem vármegyei közvetlen hatóság alatt állottak.

A falusi községek 1871-ig közigazgatási ügyeik tekintetében közvetlenül a földesurak hatósága alatt állottak. Azon községek azonban, melyek földesurak egyesülései valának, közvetlenül a megyei hatóság alá rendeltettek.⁹⁸ A falusi községek előjáróikat, kik közül csak a bíróra nézve volt a földesurnak *kijelölési* joga, *szabadon választották*.⁹⁹ Választó a lakosok összessége vala. Vagyonukat önmagok kezelték.

A földesuri hatóság megszüntetése után¹⁰⁰ a jobbágyi és nemesi községek közötti különbség is megszűnővén, a megyék közvetlen felügyelete és hatósága alá helyeztettek az összes községek. A mezővárosok viszonya a megyékhez meg *nem* változott.

Az 1871: XVIII. tcz. I. §-a a rendezett tanácsú városokat a községek közé sorozza s azokon kívül nagy- és kisközségek szervezetét alapítja meg. Általános elv a községekre nézve az, hogy a törvény korlátai közötti *önállóan* intézik *saját belügyeiket*, a megye rendelvényeit, országos törvények és rendeleteket maguk *saját közegeik* által hajtják végre. A nagy- és kisközségek hatáskörét a 22-ik §. szabályozza. A rendezett tanácsú városok hatásköre szélesebb, mert kezelik a gyámhatóságot és mi természetes, a vásári rendszetet is. Minden adófizető gyakorolja a helyi igazgatási jogokat. A municipális szabadság gyakorlása azonban nem *közvetlen* mint Amerikában, hanem a képviselő testület¹⁰¹ által történik.

(Folytatása követk.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvényszéki bíró.

A büntetés rendszerének alapelvei.

(Vége.)

Legsúlyosabb a fegyház ugy minőségileg mint mennyiségileg. Leghosszabb tartamu 24 év, legrövidebb tartamu 3 év. 1 évig a fegyencz a büntetés kezdetén magánzárkában tartandó, mely csak ritka esetben szállítható le 6 óra, vagy emelhető 1 1/2 évre, s nem alkalmazható soha sem, midőn az orvos indokolt véleményt ad az iránt, hogy ily magán elzárás a fegyencz testi vagy lelki épségének veszélyeztetése nélkül nem történhetik meg.

E magán elzárás után a fegyencz büntetése további részét nappal fegyencztársaival együtt dolgozva tölti, éjjelre ismét visszazáratván magányába.

Közvetítő intézetbe előbb nem szállíthatatik a

fegyencz, míg az ítéleti büntetés felét példás viselettel nem állotta ki és feltételes szabadságra sohasem bocsátható előbb, míg büntetése 3/4 része el nem telt. E feltételes szabadon bocsátás ideje alatt is azonban rendőri felügyelet alatt áll, s amint a visszaesés jelét adja, vagy tartózkodási helyéről engedély nélkül eltávozik, ismét visszahelyeztetik az előbbi állapotba, de a feltételes szabadságban eltöltött idő büntetési idejébe beszámítatik.

A börtönbüntetés leghosszabb tartama 3 év, a legrövidebb egy év s a tiszta magányrendszer elvein kell épülve lennie, kik azonban 2 évi vagy hosszabb börtönre ítéltettek, feltételes szabadságra büntetésök 3/4 részének példás magaviselettel párosult kiállása után szintén bocsáthatók.

Mind a közvetítő intézetbe szállítást, mind a feltételes szabadságra bocsátást a fegyház, illetőleg börtönigazgató indokolt előterjesztése alapján az igazságügy-miniszter rendeli el.

Mind a fegyenczek, mind a rabok az eléjük szabott munkát teljesíteni tartoznak, de egymástól fegyelem tekintetében különböznek, melynek megállapítása azonban nem a büntető törvénykönyv feladatát képezvén, azt e helyen mellőzzük.

A fogság és államfogház minőségöket illetőleg körülbelül egyaránt szabályozandók, csak hogy míg az államfoglyok nézetünk szerint munkára sohasem kényszerítendők, addig a fogságra ítélték erre kötelesek, ha nem magok élelmezik és ruházzák magokat s mindkét fajás szabadságbüntetésre ítéltéktől a kedvezmény soha sem ítéletileg, hanem csak fegyelmi bünteteskép vonható el, s magánelzárás is csak kivételesen és indokoltan rendelendő el, különösen fiatalabbaknál. Az államfogházba zárandók leghosszabb büntetési ideje 12 év, legrövidebb 1 hó, a fogság leghosszabb tartama 1 év, legrövidebb 24 óra.

Szükséges ily időmeghatározás az egyes szabadságbüntetési fajoknál, mert mint láttuk, az egyes rendszereknél gyakran attól függ az eredmény, hogy kellő ideig hasson a büntetés az elítéltre.

Ellenben lehetőleg nem kell megkötni a bírót, hogy melyik fajtát válassza a bűn megtorlására, s ha igen, legfeljebb a maximumot kell meghatározni, és a minimum függjön a bíró belátásától, hiszen hol mint nálunk is három forum előtt fordulhat meg az ügy, a bírói önkény vagy tulságos szelidség által okozható igazságtalanság, gyengeségtől nem lehet tartani.

A fegyház és börtönbüntetéssel mindig egybekapcsolandó a hivatalvesztés, míg az államfogházal csak akkor, ha egy évnél tovább tart az ítéleti büntetés.

De azért mellékbünteteskép ugy az államfogház rövidebb tartama, mint a fogságbüntetéssel is egyeshető.

Pénzbüntetést önállólag csak vétségek esetén alkalmazhatni s itt is megállapítandó esetenként a legnagyobb összeg, mely fel nem hajthatás esetén a törvényben meghatározott arány szerint változtatandó át fogságbüntetésre.

Igen helyes e részben az új büntető törvénykönyvi javaslat azon intézkedése az 56. §-ban, hogy ha mint főbüntetés állapított meg valamely összeg fizetése, ez fel nem hajthatás esetén fogságbüntetésre változtatandó át, melyben a főbüntetés kiszabott, mely azonban 3 hónapon felül nem emelkedhetik s életfogytig vagy 15 évig tartó fegyházi vagy államfogházi büntetés esetén ily átváltoztatás meg nem engedtetik.

Még annyit kívánunk megjegyezni, hogy a hivatalvesztés büntetését illetőleg teljesen osztjuk az 1843-iki

⁹⁸ 1832/6: XX. és 1840: XI. tcz.

⁹⁹ 1832/6: IX. tcz.

¹⁰⁰ 1848: IX. tcz. és XI-ik.

¹⁰¹ 1871: XVIII. tcz. 34. §.

javaslat intézkedését a 15. §-ban, hogy ez csak a büntetés idejére terjedhet és ha azon túl is eltartatik az illető, az csak egy bizonyos hivatali állásra terjedhet és nem általán minden közhivatalra.

Végül röviden érintjük az új javaslat büntetésrendszert.

A 20. §. szerint a büntetések nemei a következők: 1. halál; 2. fegyház; 3. államfogház; 4. börtön; 5. fogház; 6. elzárás; 7. pénzbüntetés, melyek közül a fogház, elzárás és az 5 éven alóli államfogház csak vétségekre alkalmazhatók, míg büntettekénél mint mellékbüntetés szerepelhet.

Halállal büntetetik a 125. §. 1. pont alatt felségsértés büntette és a 266. §-ban meghatározott gyilkosság büntette.

Ezután meg van állapítva a különböző szabadság-büntetési fajok tartama, s e szerint a fegyház életfogytig tart, mint időleges büntetésnek legnagyobb mértéke 15 év, legrövidebb 2 év; az államfogházé a leghosszabb 16 év, a legrövidebb 1 nap.

Börtönbüntetés 10 éven felül rendszerint nem szabható ki és nem egy éven alul sem. A fogházbüntetés 5 év és 3 hó közt váltakozik, míg az elzárás 1 évnél tovább és 24 óránál rövidebb ideig nem tarthat, s a pénzbüntetés legmagasabb mértéke 6000 frt. (V. ö. 21—27. §§-kat.)

Kivételek azonban e szabály alól vannak, részint annyiban, hogy a rendesnél enyhébb mérvű büntetés mondható ki (V. ö. a VII. a beszámítást enyhítő és kizáró okokról szóló fejezetet s különösen a 84., 85., 89., 90. és 91. §§-ok intézkedéseit.

A rendes mérték fölemelhető pl. az épen most hivatolt 91. §. második kikezdése szerint, úgy szintén a 96. és 98. §§-ok eseteiben.

Hivatalvesztés és politikai jogok korlátozása csak mellékbüntetésül szolgál.

A fegyházakra nézve az irrendszer fogadtatik el, büntetése kezdetén a fegyencz ha 3 évnél rövidebb ideig tartó fegyházra ítéltetett, az egész büntetés egy harmad része alatt, ha 3 évnél hosszabb időre vagy 3 évre, egy évig tart a magánelzárás, de a büntetés felén túl nem alkalmazható, csak fegyelmi bünteteskép, ha mindjárt a büntetés kezdetén a 33. §-ban meghatározott abból nem is alkalmaztathatott volna.

Ugy a fegyház — mint a börtönre ítélt munkakötelesek s a börtön a magány-rendszerhez képest szerveztetik (38. §.), míg a fogházra ítéltre nézve, ha büntetésök egy évnél tovább tartana, ugyanazon elv szerint tartandók magány-elzárásban mint az a fegyházra nézve meghatározottat.

El van fogadva továbbá a közvetítő intézetek eszméje s el a feltételes szabadon bocsátásé is (V. ö. a 46—52. §§-okat) de feltételesen szabadon bocsátottnak az így eltöltött idő be nem tudatik büntetési idejébe.

A hivatalvesztés és politikai jogok korlátozását az 56—59. §§-ok szabályozzák, az elkobzásról pedig a 61. 62. §§-ok intézkednek s a 63. §. szerint külföldiek büntett miatt az országból kiutasításra ítéltetők, sőt a visszatéréstől is ideig vagy örökre eltilthatók.

A szabadságbüntetéseknél a törvényjavaslat némely helytt csak a maximumot, más helytt a maximumot és minimumot is megállapítja.

Bármily legyen azon rendszer, mely az alkotandó magyar büntető törvénykönyvben elfogadtatik, azt ujjal is hangsúlyozzuk, hogy mi hiába fogunk akármilyen törvénykönyvet alkotni, míg a létező börtönök czélszerűen át nem alakíttatnak, míg rendészetünk nem lesz olyan, milyennel a személy- és vagyonbiztonság correctül

fentartható; sikerét nem fogjuk ennek tapasztalni s a malaszt mindig csak írott marad. Igaz hogy pénzügyi helyzetünk egyszerre most nem bírna meg oly nagy összegű kiadásokat, milyenek rá e két pont betöltése által nehezülnének, de «Rómát sem egy nap alatt építették» s a mi egy év alatt nem szervezhető, létesíthető lesz apródonként s pedig mindenek előtt a fegyházak czélszerű reorganisatiója kívánatos.

Mindenesetre pedig olyan legyen büntető törvénykönyvünk büntetésrendszere, hogy míg elődeinket mi joggal nevezhessük MATTER-ként barbaroknak, addig ugyanezt a jövő nemzedék minél kevesebb igazsággal mondhatta rólunk!

Récsy Géza.

Jogirodalom.

Voltaire befolyása az igazságszolgáltatásra.*

(Utóhang a nagy bölcsész halálnapjának századik évfordulójához.)

Folyó évi május 30-kán ülte meg Franciaország különös ünnepélyességgel VOLTAIRE halálnapját. Századik évfordulója volt ez azon napnak, midőn a legnagyobb uralkodókkal baráti viszonyban álló író, ki Fernay-i magányából korára eltörülhetlen bélyeget nyomott, szemeit behunyta.

A halálünnepen mindenek előtt a költők, bölcsészek és politikusok, a nagy férfi legközelebbi szellemi rokonai, vettek részt. Azonban a jogtudománynak is feladata és kötelessége koszorúját a sirra tenni, mert a jogtudomány is köszönhet e rendkívüli szellemnek számos hatalmas impulsust. Eklatáns bizonyítéka ez azon igazságnak, hogy a jogszolgáltatás és bölcsészet, valamint általában a humanitárius törekvés között a legbensőbb kapcsolat létezik, hogy ily kapcsolatnak léteznie kell. Ha ezen kapcsolat megszakad, ha a jogtudomány elveszti a bölcsészettel, az emberiség egyéb szellemi törekvéseivel való összefüggésének öntudatát, akkor szellemtelen skolasztikává, formalismussá törpül, szolgai eszközzé lesz a babona és vakbuzgóság kezében s az emberiség ostorává válik.

A 16., 17. és 18. század jogszolgáltatása és jogtudománya szólnak tanuskodik e tapasztalat mellett. Utaljunk az igazságügy állapotára Németországban? Lehet-e általában szó igazságügyről mint a jog igazgatásának művészetéről, midőn az ártatlanok ezrei mint varázslók és boszorkányok, szabályszerű eljárás mellett és *önvallomásuk alapján* «tanult bírák» és fakultások által tűzhálra ítéltettek és elégtettek? CARPZOW,¹ korának leghíresebb jogtudósa, több mint száz asszonyt vitetett mint boszorkányokat a máglyára. Minden bármily képtelen, a vádlottakból a kinpadon — melyhez szintén «jogi formulák» mellett ítéltettek — kisajtott vallomás hitre talált. Hisz a *vallomás* általában feltétlen bizonyítékot képezett. Minden lehető és lehetetlen tehát vallomás által be volt bizonyítható — és máglya, akasztófa és kerék egész helységeket fosztott meg lakosságától.² Franciaországban, sőt még Angliában is a jogtudomány ugyanazon ábránynak szolgált, s a mennyiben talán ez okból nem

* Jelen nagyérdékű dolgozat a bécsi «Juristische Blätter» f. é. 27. számából van fordítva. Szerzője: Dr. FRIDMANN MARCELL, egyike a jelesebb osztrák kriminalistáknak, ki nevezetesen „*Systematisches Handbuch der Vertheidigung im Strafverfahren*” című legújabbban megjelent munkájával a német jogászvilág általános elismerését vívta ki.

¹ L. CARPZOW egy ítéletét WÄCHTER: Beiträge zur deutschen Geschichte cz. munka 109. lapján.

² Némelyek az akkori jogászok közül oly messze mentek, hogy hosszadalmasan vizsgálták az ördöggel kötött szerződés jogi természetét. Így a spanyol TORREBIANCA, ki *de Magis* cz. munkájában (1613.) kifejti, hogy az ördög és boszorkányok közötti szerződés *do ut facias*-féle nevezetlen szerződés, melyből egy actio praescriptis verbis támad az ördög részére a boszorkány ellen; de nem a boszorkány részére az ördög ellen, mert in daemonem non potest cadere obligatio, neque civilis, neque naturalis, cum non sit pura creatura. L. WÄCHTER i. h. 87. lap.

támasztott bajt, úgy a perbeli alakszerűségek már magukban véve is már kimondhatlan nyomorba ejtették a népeket.

Ugyanazon időben mint Németországban, Franciaországban is eltöröltetett az előbbi germán büntető eljárás utolsó nyoma, hogy helyt engedjen a titkos, inquisitórius eljárásnak kapcsolatban a törvényes bizonyítási elmélettel s a kinpaddal, valamint a vádlott elzárásával minden külségségtől. A vizsgáló bíró (daczára hogy Franciaországban mindig az államügyészek emelték a vádat) a vádlott sorsának ura volt.³ Ő vezette a nyomozást; ő volt az előadó azon tanácsban, mely a kinpad alkalmazása iránt ítélte; ő határozta el, mely tanúk kihallgatandók, melyek nem? stb.

Lássuk az igazságszolgáltatás állapotát Franciaországban közelebről. Az 1670-ki rendelet a nyilvános szóbeli eljárás és védelem azon maradványait is eltörölte, melyeket az 1498-ki és 1513-ki rendeletek még meghagytak volt. Még a tanúkkal való szembesítés után sem beszélhetett többé a védő a vádlottal.⁴ Maguk a bírák is már az udvar s az azzal szoros viszonyban álló papság parancsainak engedelmes végrehajtóivá süllyedtek, miután az ellentálló parlamentek, melyek a grand criminel minden ügyeiben mint felelősségi bíróságok is működtek, megtörtettek s a rémuralom egy neme alá helyeztetek.⁵ A bírói állomások megvásárolhatósága betetőzé a korrupciót (ezen megvásárolhatóság 1771-ben megszüntetett, de 1774-ben visszaállított).⁶ A büntetések kikeresett vadságuk voltak s elveszték hatásukat rémségességük által, a keménység és kegyetlenség maga már nem gyakorolhatván benyomást az érzelem és képzelemre.⁷ A büntető törvények maguk pedig inkább egyházjogi mint a polgári társaság számára alkotott kodifikációk voltak, lázasztó módon szabván elő a vérontást.

De ezen bírósági szervezet s az új büntető eljárás vésszes következményei nem maradtak el. Az *igazságügyi gyilkosságok* (Justizmorde)⁸ borzasztó módon szaporodtak, s nem csupán a bíróságokat poroszlókká tevő fanatizmus hozta áldozatait a vérpadra, hanem egyuttal az inquisitórius eljárás, az eljárás titkossága és a vádlott gyámoltalansága, minélfogva, a vádlott befogatása percében már elítélnek tekintethetett.⁹

Lehet-e aztán csodálkozni, ha LAROCHEFOUCAULD azon maró gúnnyal telt kívánságot fejezte ki, vajha az államban „az ártatlanság ugyanazon módon oltalmaztatnék mint a bűn-

tett.”¹⁰ Ezen igazságügyi gyilkosságok, a fenálló jogrend ellenesei által közhírré téve, ejtették azonban egyuttal a legmélyebb sebeket a nyomozási eljárásba, törték meg annak tekintélyét az egyházi és világi hatalmak oltalma daczára.

1688. február 16-kán a párisi parlament *d'Anglade* marquis-t, lopás miatt gályarabságra ítélte (előzetes kínvallatás után), holott a valódi tettesek egy *Gagnard* nevű alamiznagyűjtő és egy *Belastra* nevű már többször megbüntetett gazember voltak, kiknek elseje még misét is mondott *Anglade* felmentéseért, a másik pedig a tárgyalási teremben az ítélethozatalánál jelen is volt.¹¹ E hamis ítélet csak azért hozathatott, mert *Anglade* számára nem lehetett felmentő bizonyítékokat előállítani, tekintve hogy ő nejevel és gyermekével együtt a börtönben minden külérinkezéstől teljesen el volt zárva. 1730-ban *Servas* József kivégeztetett *Pinn* Antal meggyilkolása miatt. Ezen *Pinn* azonban nemsokára reá élve merült fel. 1776-ban *Cahusac* egy gyilkosság miatt kivégeztetett, melynek elkövetője gyanánt később egy másik fedezettetett fel és végeztetett ki.¹² *Lebrun* kínvallatása *Mazade* asszonynál elkövetett lopás miatt¹³ nem kisebb feltűnést keltett. VOLTAIRE ezen ítéleteket, melyek az ő idejében még más mindjárt megbeszélendő esetekkel szaporítottak «Massacres en forme juridique, faits avec loyauté et ceremonie» nevezte, s azon felkiáltásra indított: «Ce qu' on appelle la justice, est donc aussi arbitraire, que les modes.»¹⁴

Ezen sanyaru jogállapotok, az akkori büntető törvényhozás rendszertelensége és barbársága már tetemes ellenzésre talált a bölcsészek és különösen az encyclopaedisták részéről. A bölcsészeti újbóli feléledése, LEIBNITZ és LOCKE tanai, megingatták a vak tekintélyhitet s új szempontokat nyitottak a büntető jogszolgáltatás számára. Megjelent BECCARIA híres munkája «Delle peue e dei delitti» (első kiadás 1764-ben). Hogy minő viszhangot keltett e munka Franciaországban, mutatja azon körülmény, hogy DIDEROT és VOLTAIRE magyarázatokat irtak fölötte. Azonban BECCARIA nem lép ki az általános elmélet keretéből; s ép oly kevésbé MONTESQUIEU, ki «Esprit des Lois» cz. munkájában a bölcs igazságszolgáltatás örökös vezérelveit felállítja, a nélkül, hogy a tételes intézményeket megtámadná. Ő kitér a korabeli jogbarbarizmusok megvitatása elől, sőt némelyeket az «egyeduralom» lényegében gyökerezőknek tart. Ő beéri az általános tanok kifejtésével, anélkül hogy azoknak rögtöni alkalmazását követelné. Az *Esprit des Lois*-hoz irt magyarázatában¹⁵ VOLTAIRE nyíltan gáncsolja, hogy MONTESQUIEU a bölcsészeti magaslaton, melyen áll, korának romlott jogállapatait egészen elnézi, s azokat egy szóval sem ostorozza, sőt néha mentegeti is. Egészen ellenkező utat választott VOLTAIRE. Ő nem barátja az absztrakcióknak. Ő a konkrét viszonyokhoz tartotta magát, ritka éleseszsűséggel és szívóssággal támadván meg mindazon bajokat, melyeket az igazságügyi eljárás ekkor oly nagy mérvben felmutatott. BECCARIA fölötti elmélkedéseiben sikra száll a boszorkánypörök ellen.¹⁶ Szemrehányást tőnek a törököknek, hogy nem égetnek el boszorkányokat — ugymond az idézett helyen — s azt következtették belőle, hogy vallásuk téves! Ő felszólal a halálbüntetés ellen:¹⁷ «Ideje kijelenteni, hogy egy felakasztott ember tulajdonképpen egészen haszonnélküli, s

¹⁰ Il s'en faut bien que l'innocence trouve autaut de protection que le crime. LAROCHEFOUCAULD Maximes CCCCLXV. (Sainte-Beuve-féle kiadás).

¹¹ V. ö. N. PITAVAL. 3. köt.

¹² A Cahusac esetről l. MERLIN Rep. XXV. köt. 555. l.

¹³ V. ö. N. PITAVAL IV. köt.

¹⁴ VOLTAIRE Dict. Philos. oeuvre. Compl. 55. s. k. I. sub voce «Arrêts de mort», az ünnepi kiadásban (Édition du centenaire) 350. l.

¹⁵ VOLTAIRE Comm. sur Esprit des Lois. Oeuvres compl. 40. köt.

¹⁶ §. II. Comm. sur BECCARIA Oeuvre. compl. 39. köt.

¹⁷ §. IO. Comm. sur BECCARIA.

³ Ez okból volt lehetséges, hogy a Calas-perben DAVID vizsgáló bíró a hóhérral a kivégeztetés minden részletét megállapította, még mielőtt a toulouse-i parlament ítéletét meghozta volna. VOLTAIRE Oeuvres complètes. 40. Tm.

⁴ HELIE: Instr. crim. I. köt. 629. s. k. I., VOLTAIRE Comment. sur BECCARIA ad §. XII.: «Ugy látszik, hogy a büntető rendelet számos pontban csak a vádlott semmivétetére hozatott». Ugyanazon helyen azt írja ugyanaz: «Minő törvény az, mely a zsarlót, a bűnös vagyonbukottat ügyvédi védelemben részesíti, ellenben a becsületes embertől, ha vád alá helyeztetik, ez oltalmat megtagadja!»

⁵ ANNE DE BOURG nevű bíró, ki a parlamentben II. Henrik király jelenlétében a máshitűek fanatikus üldözése ellen tiltakozott, felakasztatott. A további harcokról, melyek a parlamenteket végre megtörték, tagjaik üldözéséről XIII. és XIV. Lajos alatt v. ö. «Revue des deux Mondes» 1878. június 15-ki füzetét is: «Les parlements sous l'ancien régime.»

⁶ VOLTAIRE Comm. sur Esp. des §. XXVII. hevesen támadja meg MONTESQUIEU-t, hogy azon megvásárolhatóságot szépit.

⁷ MONTESQUIEU Esprit des Lois VI. köt. 12. és 22. fej.

⁸ MONTAIGNE, Essais Lib. III. Ch. XIII. egy híres helye közöni ezen szomorú tapasztalatnak keletkezését: «Combien avons nous découverts d'innocents avoir ettés punis je dis sans la coulpe des juges, et combien en y a il en que nous n'avons pas découverts», ő meséli aztán, hogy a vádlott jogérvényes elítéltetése után új bizonyítékok merültek fel az ő javára, hogy azonban a bírák semminemű újabb jogorvoslatot nem engedtek meg (a most ily esetekben megengedett revisió későbbi idő terméke), s az ítéletet végrehajtották: «Somme ces pauores diables sont consacrés aux formules de la justice». E helynek zárszavai — azóta majdnem minden mivelődéstörténetben idézve — ezek: «Combien ay je ven (ai' je vu) de condamnations plux crimineuses que le crime.»

⁹ MONTAIGNE (az első szöveg, mely 1595-ből, tehát az 1670-ki rendelet előtt, a vádlott érdekében való felszólalást az összegyűlt bíróság előtt, ismerte): Notre justice no nous présente que l'une de ses mains; et eucore la gauche; quiconque il soit, il en sort avec perte. Essais i. h. Ch. XIII. (LECLERC-féle kiadás 462. és 463. l.)

hogy, ha az emberi büntetések a társadalomnak előnyt akarnak nyújtani, bizonyos, miszerint az életfogytiglani kényszermunkára ítélt bűntevők az államot sokkal több előnyben részesítik, holott haláluk csak a bakónak hoz hasznót». Igaz hogy ezen elmékedésekben a tiszta haszonelvi álláspont van kiemelve, azonban VOLTAIRE épen első sorban haszonelvi politikus volt. Ő kételyt kizáró módon tör pálczát a kinpad fölé; ¹⁸ ő követeli, hogy legalább a halálos ítéletek végrehajtásuk előtt a fejedelem által megerősíttessenek, mert ez esetben kegyelemre számít; ¹⁹ ő elveti az akkor még törvényesen fenállt denunciatio köteleességét minden az állam vagy az egyház elleni bűntetteknel; ²⁰ ő elveti a vagyonek kobzást minden politikai vétség fölött és minden makacssági eljárás alapján hozott ítélet esetében s a vagyonek kobzást az árvákon elkövetett rablásnak nevezi.

A legnagyobb impulzust a francia sőt a nyomozási eljárás átalakítására általában VOLTAIRE az által adta, hogy a *Calas*, *Sirven* és *La Barre* nevű egyéneknek elkövetett igazságügyi gyilkosságokat kérelmelten módon feltárta. Egész Európa vőn részt a VOLTAIRE által ezen pörök fölött megindított eszmecserében. A francia bölcsész szavainak viszhangja valóban óriási volt, és sulya alatt a középkori eljárás szétmállott, Franciaországban az esküdtszéknek, a szárazföld egyéb részeiben egy reformált eljárásnak engedvén helyt. A szerencsétlen *Calas* esete ismeretes. 1761. október 13-kán *Jean Calas* toulouse-i kereskedő házában Márk Antal nevű fia felakasztva találtatott, még pedig oly helyzetben, mely az öngyilkosságot igen valószínűvé tette. A tett pillanatában a *Calas* család összes tagjai: az anya, a második fiu, az apa, ennek barátja *Lavaisse* és a szolgáló egy nappali teremben voltak összegyűlve. A tömeg azt kiáltá, hogy az öreg *Calas* fiát megfojtá, mert protestáns létére a katolikus vallásra akart áttérni. A család, mely *Jean Calas* mellett tanuszkodhatott volna, szintén vád alá helyeztetett s így a tanuzásból kizáratott. Midőn a parlament egy tagja, *La Salle*, a család kihallgatását az ellene elrendelt vizsgálat daczára követelé, egyik bíró azt kiáltá neki: «Ah Monsieur, vous êtes tout *Calas*», mire ezen derék férfi azt felelé: «Et vous Monsieur, vous êtes tout peuple». A toulouse-i érsek egy intést hocsátott ki, melyben lelki üdvének elvesztésének terhe alatt meghagyta mindenkinek, hogy mindent előadjon, a mit az ifju *Calas* haláláról tud. A legdörébb denunciációk árja lepte el a bíróságot. Sokan azt állíták, hogy a meggyilkolt *Calas*-t jajgatni és nyögni hallották a fojtogató kezek alatt.

A család következő kifogásokat emelt: 1. Márk Antal soha sem lépett át a katolikus vallásra, ő mindig hugenotta maradt; 2. ő már régóta búskomor volt s azért egy örülesi rohamban öngyilkosságot követett el; 3. lehetetlen elképzelni hogy az öreg 68 éves *Calas* 28 éves fiát legyőzhette volna; 4. végre gáncsoltatott, hogy a színhelyen látteleletet nem vettek föl. De ezen ellenvetések a bírót nem zavarták meg. Ők fontos bizonyítékokat kaptak; így pl. mint VOLTAIRE-ben olvassuk «egy *Mattei* nevű festő azt mondotta, hogy az ő felesége neki azt mondta, hogy egy bizonyos *Madrilie* neki azt mondta, egy ismeretlen neki azt mondta, hogy ő a város másik végén Márk Antal jajkiáltásait hallotta». Az eljárás vége *Jean Calas* lehetőleg kínos keréketörése, családjának száműzetése, javainak elkobzása volt. Azonban a fanatizmus által elvadult igazságszolgáltatás áldozatát iszonyuan megboszulva VOLTAIRE, ki számos röpiratban és beadványban ezen eljárást annyira megbélye-

gezte, hogy a versailles-i államtanács Európa minden felvilágosodott férfiának helyeslése mellett 1763. márczius 7-kén az ítéletet megsemmisítette és a családot minden jogaiba visszahelyezte.

Még borzasztóbb bűntény követtetett el *Labarre*-on. Ez, valamint *Etallonde* azzal vádoltattak, hogy az abbeville-i hidon egy keresztet megrongáltak és egy processiót azáltal megszenstelenítettek volna, hogy fővegüket előtte le nem vették. A bizonyítékok egészen hasonlóak voltak, mint a *Calas*-pörben. Az abbeville-i bíróság *Labarre*-t keréketörésre és utána való elégetésre ítélte, daczára, hogy a neki beszámított bűntettre a halálbüntetés nem volt kiszabva. A párisi parlament megerősíté az ítéletet, daczára hogy a főállamügyész, ily esztelenség fölött felháborodva, annak megsemmisítését indítványozta. *Labarre* meghalt 19 éves korában, iszonyu kínok között; *Etallonde* a világi inquisitio elől menekült. *Montbailli* 1771. november 9-kén kivégeztetett, mert állítólag anyósát ölte meg. Az orvosok oda nyilatkoztak, hogy a halált szélhűdés is okozhatta.

A st.-omeri bíróság az eljárást beszüntette, az arras-i bíróság halálra ítélte *Montbailli*-t, daczára hogy az államügyész felmentését kérte. Egy *Martin* nevű paraszt Bar-ban rablással vádoltatott. Midőn egy tanu azonosságát nem constatálhatta, az ijedt paraszt felkiáltá: «hála Istennek, a tanu nem ismert meg». E felkiáltás beismerésnek vétetett s a vádlott kivégeztetett. Nyolcz napra reá megtalálták az igazi tettest. *Claude Debaux* 1746. május 6-kán egy bűntény miatt kivégeztetett, melyet 1770-ben *Sibourg* vallott be.

Ezen borzasztó esetek VOLTAIRE-t élet-halál harcra ösztönözték a barbár és veszélyes jogszolgáltatás ellen. Már régen szentelé ő magát a küzdelemnek s egy magas pártfogó sem volt elég hatalmas és befolyásos, hogy őt fegyverszünetre készíthesse. Ez alkalmából ő a következő munkákat bocsátá közre:

«Sur la Tolérance à l'occasion de la mort de Jean Calas»; ²¹ «Lettre de Donat Calas fils à la veuve Dame Calas sa mère»; ²² «Memoire de Pierre Calas», ²³ «Histoire des Calas»; ²⁴ «Lettre à Md'Alembert sur l'affaire Calas et Sirven»; ²⁵ azonkívül több emlékiratot azon ügyvédek számára, kiknek ő védenczeit ajánlá; továbbá «Le Cri du Sang innocent», ²⁶ valamint több értekezést, melyek az igazságügy más hibáit tárgyazták. ²⁷ Az imént említett *Sirven*-család, mely VOLTAIRE-ben szintén egy restitutor famae-t talált, ugyanazon bűntettel vádoltatott mint *Calas*, melyet leányán követett volna el; szerencsére csak in effigie lett halálra ítélve. Meg kell ugyan engedni, hogy VOLTAIRE ezen haláláig terjedő küzdelemben nem vezéreltetett szorosan jogi feltévések által. A bölcsész és publicista a jogászt elnyelte egészen; mindazonáltal ő a processionalis igazságokat is mozditotta elő nagy mérvben. A mi az ő logikus fejében el nem fért, az különösen amaz alaki igazság volt, mely a bűntető eljárásban a törvényes bizonyítási elmélet folytán az ítéleteknek alapjául szolgált, melynél fogva minden abszurditás, melyet két tanu vagy egy kicsikart vallomás megerősített, rögtön valóság gyanánt vétetett, s melyet ő «impertinence légale»-nak jellemezett (*Maque pays* — ugymond — *a ses impertinences legales*). Ő megmaradt a mellett, hogy még egy rakás tanu vallomása sem emelhet bizonyossággá valami valószínűtlent a vádlott tagadása ellenében. ²⁸ Egy *Weeb*

²¹ Oeuvr. Compl. 1792. 40. köt. 234. l.

²² Ugyanott 392. l.

²³ Ugyanott.

²⁴ Ugyanott 41. köt.

²⁵ Ugyanott 24. l.

²⁶ Ugyanott 101. l. Nyilván ezen iratra való vonatkozással mondta HUGO VIKTOR Párisban tartott ünnepi beszédében: «Te a rémület jajkiáltását hangoztattad, oh VOLTAIRE, s ezen jajkiáltás dicsőségeddé vált.»

²⁷ Lettre à BECCARIA sur l'affaire LABARRE (ünnepi kiadás 408. lap.)

²⁸ VOLTAIRE Dict. Philos. 56. köt. Oeuvres compl. 11. l.

¹⁸ §. 12. Az akkori bírák okoskodását a kinpadot illetőleg VOLTAIRE következő szavakban foglalja össze: «Mert nem tudni, valjon a vádlott bűnös, kizárni kell őt. Ha bűntelen, akkor nem talál kárpótlást azon kinokért, melyeket azon egyedüli kín helyett szenvedett, melyet szenvedett volna, ha bűnös lett volna.»

¹⁹ Comm. sur BECCARIA ad §. 11.

²⁰ «A bűntett itt abban áll, hogy az embernek szeme és füle volt.»

nevű család elítéltetése alkalmából Londonban, melyet egy hazug fiatal leány, *Canning* Erzsébet s az általa tévhitbe ejtett rokonság, előidézt (az ítélet perujítás folytán idejekorán megsemmisített), ő *RAMSEY* angol író nyilatkozatát idézi, mely következőleg hangzik: «Ha a Lordkancellár és a Canterbury-i érsek bíróság előtt azt vallják, hogy ők engem láttak, a mint atyámat és anyámat megöltem s 1¼ órákor ebédre megettem, akkor a kancellárt az érsekkel együtt az örültek házába kellene zárni, nem pedig engem az ő szép nyilatkozatuk miatt kivégezni». ²⁹ Ezzel a tisztán formális igazság abszurditása ugyancsak be volt bizonyítva. Azonban *VOLTAIRE* még messzebb ment s azon tételt állította fel, hogy: «ha százezer valószínűség a vádlott vétkessége mellett szól s csak egy is ártatlansága mellett, ez utóbbi valamennyi ellenkezőt feléri». ³⁰ Ezen ily ridegen kimondott elv, mely a csak empirikus bizonyosságon alapuló ítélethozatalt lehetetlenné teszi, nyilván csak reactio azon könnyelműség ellen, melylyel a 18-dik században az emberi étellel bántak, s mely egy akkori jogtudóst azon fájdalmas felkiáltásra indítá: «O francesi, l'umanità sarebbe, dunque straniera per voi» (Ó francziák, az emberiség idegen lett nektek!) *VOLTAIRE* iratai az igazságszolgáltatás hibái fölött oly mély benyomást gyakoroltak Európára, hogy ártatlan elítéltek rehabilitációjának legalkalmasabb módja iránt merültek fel dolgozatok. ³¹ Összhangzásban *VOLTAIRE*-rel valamenyi encyklopaedista: *DIDEROT*, *D'ALEMBERT*, *HELVETIUS* s a velük összeköttetésben álló *BECCARIE*, elveték a büntető eljárás írásbeliségét és titkosságát, a (formális igazság esetében való elítélés kényszerűségével párosult) tételes törvényes bizonyítási elméletet; ³² a

kínpadot; a szabályként alkalmazott vizsgálati fogságot (különösen *BECCARIA*) és valamennyien azt követelték, hogy a védelem előbbi jogaiba visszahelyeztessék s az elővizsgálat stádiumában megengedtetessék. Csak az esküdtszék intézménye nem tudott még szellemükben gyökeret verni. ³³ Az idézett olasz munka *Dei mezzi di Risarcire*, a védelemre nézve megjegyezte, hogy ha az igazságszolgáltatás csak egy esetet mutathat fel, midőn a védelem az ártatlanság felderítésére vezetett, azt soha többé meg nem szabad tagadni. ³⁴ *VOLTAIRE* kísérlete ellenben a törvényes bizonyítási elmélet helyébe egy matematikai bizonyítási elméletet állítani (már *Bentham* is gondolkozott egy a valószínűség fokát mutató bizonyítási fokmérő fölött) egészen meghiusultnak tekinthető. Ő nyilván dialektikája és mennyiségtani tanulmányai által lett e kísérletre indítatva, ³⁵ azonban csak azt bizonyította vele, hogy ha a bölcsészet a jogtudomány fejlődéséhez nélkülözhetlen is, mégis vannak dolgok, melyekre nézve csak a jogtudomány maga juthat eredményhez.

E sorok célja nem lehet az, hogy *VOLTAIRE*-t a jogtudomány számára reklamáljuk. E férfi dicsősége mindig a babona és vakhitűség elleni küzdelemben lesz keresendő, melyet a bölcsészet fegyvereivel folytatott. Mindazonáltal a férfi, kinek száz éves jubilauma most ünnepeltetik, annyit fáradozott az új jogelvek és az új büntető eljárás előmozdításában, annyira megtisztította a jogtudományt barbarismusoktól, annyi önmegtagadással küzdött a hibás igazságszolgáltatás áldozatai érdekében (azért nevezték is korstársai *Defenseur des Opprimés*-nek), hogy a jogtudomány csak a kegyelet tartozását róvja le, midőn a halálünnepen a maga részéről is a hála és elismerés szavait hangoztatja.

fragment sur le procès criminel de montbailli accusé et brulé vif à St. OMER 1770. (mémoire 183. l.)

³³ *VOLTAIRE*: Dict. Phil. s. v. «Question» és «Procès criminel».

³⁴ *Dei Mezzi di Risarcire* stb. 14. §. «Se si può trovare una sola occasione, in cui l'innocente posso essere giustificato col ministero d'un avvocato è sempre evidente dunque, che la legge de la prova di questo soccorso è ingiusta.»

³⁵ *Essais sur la probabilité en fait de justice* 41. köt. 183. l.

²⁹ Oeuvr. Compl. 41. köt. «Histoire d'Elisabeth CANNING.»

³⁰ Dict. Philos. sub voce: «Crimes ou Delits.»

³¹ *Dei Mezzi di Risarcire* l'Innocenza ingiustamente accusata e punita (*BECCARIA* 1797-ben Bassanóban megjelent kiadásában tartalmazva).

³² Ezt *VOLTAIRE* következő szavakban foglalta össze: «La justice Vous dit: Je ne juge pas les coeurs je juge les pièces du procès»

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Eszmék: az ügyvéd vétsége miatti perujítás felett.

Eltérő nézetek tárgyát képezi az a kérdés, hogy ha az alapperben a fél azért lett pervesztessé, mert ügyvéde döntő tényeket a perben beismert.

Jóllehet a perben a fél az ügyvéddel egy személynek tekintendő, s ennél fogva az ügyvéd tényei, s így annak nevében az ügyvéd által tett beismerés is akként tekintendő, mintha azt maga a fél tette volna, mind a mellett alig szenvedhet kétséget, hogy ha az ügyvéd tévedésből vagy bármely más hibából a fél nevében valótlán tényt ismert be annak hátrányára, perujításnak van helye; mert ha az az elv, hogy a fél az ügyvéddel egy személynek tekintendő, a perujításnál is szorosan fentartatnék, akkor az ügyvéd vétsége folytán a perujításnak épen úgy nem lehetne helye, mint a fél vétsége folytán nincs, mint azt a p. t. rendtartás 317. §-ának c) pontja épen a bíróság előtt tett beismerésre nézve kimondja.

E szerint ugyanis nincs helye perujításnak: «a félnek a per folyama alatt sajátkezüleg aláírt nyilatkozata által, vagy élőszóval tett beismerése alapján eldöntött perekben». E szakasz egyszersmind tanúsítja azt is, hogy az ügyvéd által tett beismerést a törvény maga a fél által tett beismeréstől a perujításnál határozottan megkülönbözteti.

Hogy tehát az ügyvéd vétsége folytán történt beismerés esetén helye van a perujításnak: nem szenved kétséget s a kérdés csak a körül foroghat, hogy mily feltételek alatt van ez esetben a perujításnak helye?

Vannak sokan, kik az ügyvéd vétsége miatt történt s

más perujítási esetek között létező különbségre tekintettel, melynél fogva az ügyvéd vétsége miatti perujításnak előbbi állapotba való visszahelyezés kell hogy következménye legyen, abban a véleményben vannak, hogy elég a félnek a beismerést egyszerűen visszavonni, s az anyaperben beismert döntő tényt tagadni, mely esetben azután az ellenfélre hárul a bizonyítás kötelezettsége.

Érvelésük lényege a következő. A perujításnál rendszerint az képezi a vizsgálat tárgyát, hogy az újított perben felhozott új okmányok által mennyiben van az anyaperbeni tényálladék megczáfolva; arra nézve hogy az anyaperbeni tényálladék nem úgy áll, mint ott meg lett alapítva, az újító felet terheli a bizonyítás; az ügyvéd vétsége miatti perujításnál azonban a dolog másként áll, mert ha az ügyvéd vétsége bebizonyul s ez alapon a perujításnak helye adatik, a fél abba az állapotba helyeztetik, melyben a vétség tárgyát képező tény előtt az anyaperben volt; tehát a fenforgó esetben abba a helyzetbe jut mint ama perirat beadása előtt volt, melyben a beismerés történt, s ebből kifolyólag a tény tagadása épen úgy jogában áll, mint az anyaperben jogában állott volna azt tagadni.

Készséggel elismerjük e megkülönböztetés helyességét, valamint az ahhoz kötött fontos következményeket is, ámde ez esetben az abból vont következtetést nem oszthatjuk.

Első sorban ugyanis annak kell a fenforgó esetben kérdés tárgyát képeznie, ha vajjon követett-e el az ügyvéd a beismerés által valóban vétséget? s ez csakis úgy bizonyítható be, hogy a beismert tény valótlansága mutatattik ki, mert a beismerés csak akkor ügyvédi vétség, ha a beis-

mert tény valótlan, mert a való tény nem vétség, hanem — fájdalom! sokszor szem előtt tévesztett — ügyvédi kötelesség. Ennélfogva a bizonyítás terhe a tény valótlanágát illetőleg az ujitó félre hárul, s e kötelezettségének már a perujtás kérdésénél tartozik megfelelni, mert csak ez esetben lesz a perujtás megengedhető s helyeztethetik vissza a fél abba az állapotba, melyben az anyaperben történt beismerés előtt volt.

Más a helyzet ha az ügyvéd az által elkövetett vétséggel vádoltatik, mert az anyaperben kínált esküre nem nyilatkozott s a fél azért lett pervesztessé.

Ez esetben is vannak sokan, kik a perujtás általános szabályait alkalmazva, azt tartják, hogy ez esetben is az anyaperbeni tényálladék megczáfolása képezi az ujitó kötelezettségét, tehát az ujitó fél az ujitott perben azt tartozik bebizonyítani, hogy az eskü el nem fogadása folytán megállapított tényálladék nem való. E nézetet azonban nem oszthatom.

Az ügyvéd vétsége miatti perujtás alapja — mint már fentebb is érintettük — egészen más mint az új bizonyítékok alapján történt perujtásnál. Ez utóbbi esetben ugyanis az alapon ujitja meg a fél a pert, mert új bizonyítékaival képes kimutatni, hogy az anyaperbeni tényálladék nem való, az ügyvéd vétsége miatti perujtásnál a súly arra van fektetve, hogy a pervesztés az ügyvéd vétségének következménye, tehát ha e vétséget kimutatja, az előbbi állapotba helyezendő vissza; s a beismerés valótlanágát is csak azért kell bizonyítania, hogy kimutassa, miszerint e beismerés vétséget képez.

Ily bizonyítás azonban az eskünél rendszerint lehetetlen, mert eskünek csak más bizonyítékok hiányában van helye, ha tehát az ujitó félnek ama tényre nézve, mely esküvel döntendő el, semmi bizonyítéka nincs, a mivel annak valóságát, s így azt kimutassa, hogy az ügyvéd valóban hibázott, midőn az esküt el nem fogadta, miként bizonyítsa be a vétséget. Nézetem szerint ez esetben az esküre való készség kijelentése elegendő a perujtás megengedésére, s az ujitó félnek jogában áll az ujitott perben az esküre nyilatkozni, illetve azt elfogadni vagy visszakinálni, s nem áll kötelességében az anyaperben az esküre való nyilatkozat elfogadása által valónak kimondott tény valótlanágát bizonyítani.

Különben e részben a bíróságok felfogása és eljárása igen eltérő, azért igen hasznos volna, ha e kérdéshez az eszmék tisztázása végett mások szólanának.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

«Döntvények kritikai fejtegetése.»

Fentebbi cím alatt KNORR ALAJOS kir. táblai bíró urtól e lapok 30-ik számában megjelent cikkekre legyen szabad néhány észrevételt kockáztatnom:

A jogtudomány is — ép úgy mint bár melyik egyéb tudomány — a folytonos fejlődés természeti törvényének van alávetve, nincs helye bizonyos pontoni megállapodásnak vagy netovábbnak és épen azért nem csak hogy nem kárhoztathatom, de sőt üdvösnek tartom, hogy a felsőbb bíróságok határozatai is, az azokban érvényre emelt jognézletek tekintetében annál is inkább tárgyilagosan megvitattassanak, mivel ily kölcsönös eszmecsere — különösen mi nálunk, kik codificált törvényekkel nem birunk — a jognak helytelen alkalmazását legalább jövőre elhárítani képes. Nem oszthatván tehát cikkíró urnak bírói határozatok megvitatását nem helyeslő nézetét, áttérek magára a concret jogesetre; azonban itt sem találkozom nézeteim cikkíró uréival és így a fenforgó kérdésben nem a kir. táblai, de igen is és feltétlenül a legfőbb ítélőszéki ítéletet tartom olyannak, mely a kérdést helyesen oldotta meg.

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat.

Czikkiró ur megfedekezni látszik arról, hogy ingóknál a kézzől kézei átadás még nem tulajdonszerzés, hanem a szerzésnek csak egyik főkélléke, hogy a szerzési jogcím felette áll az átadásnak és hogy jogcím hiányában nem birtok, de csak birlalás keletkezik.

Nincs törvényünk és nem ösmérünk oly szokásjogot sem, mely a tulajdonjog megszerzésére *halasztó* feltétel kikötését érvénytelennek mondaná, és miután a jelen concret esetben, eladó ingóságait azon halasztó feltétel alatt adta által vevőnek, hogy vevő csak a vételár lefizetése után válhatik azok tulajdonosává, addig pedig eladót illeti meg a tulajdonjog, kétséget nem szenvedhet, hogy a szerződési feltétel teljesítése, illetve a halasztó feltétel beállta előtt — vevőt a tulajdonjog sem illetheti meg.

Nem áll azon érvelés sem: hogy mivel a tárgyak tényleg általadva voltak — átadó azok feletti rendelkezésre jogosítva nem lett volna, mert habár ezen rendelkezhetési jog — az adásvételi szerződés által — korlátozva lett is, mind azáltal a mennyiben átadó az eladott tárgyak iránti tulajdoni jogát a vételár lefizetésének idejéig fentartotta, ezen fizetés elmulasztása esetében a tárgyakat mint tulajdonát visszakövetelhetni vagy azok felett másként intézkedni jogosítva volt.

Arra nézve hogy a pusztá általadás tulajdonszerzési címet meg korántsem ad, legpregnansabb bizonyítékát láthatjuk nevezetesen az elhasználhatlan tárgyak kölcsönzési ügyleteinél, melyeknél a dolog átadása szintén megtörténik, annak használata szintén megengedtetik, de tulajdonjog épen nem szereztetik.

Az itt tárgyalt esetben tehát az ingók átvevője csak a birlalónak jogfogalma alá esik, mert ő a tárgyat nem saját, de egy harmadiknak t. i. az átadó tulajdonos nevében bírja, mely címet önhatalmulag meg nem változtathatja, ő tehát ezen birlalói minőségében a tárgyak eladására, megsemmisítésére, egy szóval azok feletti szabad rendelkezésre jogosítva nincsen és mindaddig, míg a kikötött halasztó feltétel be nem következett, csak haszonkölcsönzője az elhasználhatlan tárgyaknak. A perfelek közötti szerződés tehát bár advásvételnek címezett is, valósággal haszonkölcsönzési természetű lévén, utóbbira vonatkozó törvények szerint ítélendő meg. Ilyen értelemben rendelkezik az oszt. p. t. 959, 971, 972. valamint 318. és 319. §-a is.

Kremer Adolf,
ügyvéd Miskolczon.

Különfélék.

(Igazságügyi tisztai névtár) és az e. f. kir. bíróságok szervezete, a kir. közjegyzői és az ügyvédi kar név- és lakjegyzékével, valamint a kir. bíróságok területköreinek kimutatásával — című munkára előfizetési felhívást bocsátott ki KISS GYULA igazságügyminiszteri titkár és KANYÓ LAJOS ugyanott fogalmazó. A munka három teljesen különálló részben fog megjelenni. Az egyik magában foglalja az igazságügyi tisztai névtárt s az első foku királyi bíróságok szervezetét (ára 4 forint); a másik az igazságügyi tisztai névtárt, a kir. közjegyzői s ügyvédi kart, lakjegyzékeikkel együtt (ára 2 frt. 30 kr.); a harmadik az első foku bíróságok terület-köreinek kimutatását (ára 2 frt. 30 kr.). A munka megbízható hivatalos adatok alapján s igen gyakorlati módon lesz összeállítva. A mostani viszonyokat teljesen és hűen visszatükrözendő. Beosztása célszerű, rendszere olyan, mely lehetővé teszi a szükségeseknek könnyen föltalálhatását. Az előfizetési pénzek f. évi augusztus hó 15-ig KANYÓ LAJOS igazságügyminiszteri fogalmazó urhoz küldendők be Budapestre, II. ker. fő-utca 15. sz. alá. Gyűjtők nagy kedvezményben részesülnek.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A közigazgatási bíraskodás. Dr. Kun c z Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisatio természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula urtól. — Törvénykezési szemle: Még egy pár szó Knorr urnak a «Döntvények bírálata» című cikkére. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási bíraskodás.

VIII.

Eddigi cikkeinkben a közig. bíraskodás kérdésének megoldását előkészítettük. A történeti fejlődés alapján és korunk legnevezetesebb jelenségei (pl. természettudományi világnézet, parlamentarizmus) szempontjából kimutattuk a magánjogi irány veszélyeit, és bizonyítottuk, hogy a szóban forgó problémát csak közjogi álláspontból lehet megoldani. A következőkben ezen megoldás módjait, s a közig. bíraskodás létesítésénél rendelkezésünkre álló politikai erők és organumokkal foglalkozunk; s így mindinkább a dolog lényegébe kellend hatolnunk.

A közigazgatási bíraskodás föladata anyagilag az államhatalmi omnipotentia és individualismus korlátozásában, alakilag a törvényesség teljes kifejtésében áll.

Az államhatalmi omnipotentia visszaéléseiről napjainkban sokat irnak. Ez nem egyedül onnan van, hogy a modern államban óriási tetterő fejlődve ki, ezzel ép úgy absolut, mint alkotmányos országokban is olykor az egyéni és társadalmi szabadság hátrányára ily visszaélések csakugyan elkövetettek; hanem korunknak egy másik nagy vívmánya: az emberi jogoknak pusztán az emberiség eszméje alapján, tehát születés, rang- sőt az állami kapocstól függetlenül történő elismerése, szintén tulcsapott a jogos és természetes határokon, és az államhatalomnak az individualismus bilincseibe verésére irányul. Az emberek igen sokszor panaszkodnak az állami omnipotentia ellen, midőn nem az államhatalommal visszaélés, hanem az individualismus jogtalan és teljesíthetlen igényei fordulnak elő.

Visszaélések nemcsak az állami omnipotentia, hanem még sokkal inkább az individualismus részéről történnek. Bár az utóbbiakat emlegetni nem oly népszerű dolog, mint az első ellen sikra szállni, mégis a legelső politikai szabályok közé tartozik azon tétel, hogy a politikában semmit sem szabad elszigetelten tekinteni, hanem a tényeket akár legyenek azok népszerűek, akár legyenek népszerűtlenek, belső összefüggések és kölcsönös hatásukra nézve kell ismernünk. Sokan az államéletben valamely visszaélést látva, azt kérlelhetlen idealizmussal ostromozzák. De a politika gyakorlati tudomány. Gyakran egyik visszaélés ellensúlyozza a másikat. Ha az egyiket egyszerűen megszüntetjük, teljesen fölszabadítjuk a másikat. Midőn egyik irányban javítunk, könnyen megeshet, hogy a másik irányban rontunk. Ennélfogva reformoknál első törekvésünk legyen, hogy ne csak egyik, hanem mindenik visszaélés ellen garantiákat állítsunk föl.

Az állami omnipotentia igen népszerűtlen visszaélései

és az individualismus igen népszerű visszaélései egymást jótékonyan ellensúlyozzák. Ebből nem az következik, hogy e visszaéléseket nem kell megszüntetni, hanem mind a kétféle visszaélést kell eltörölni. Mert ha garantiákat csak az állami omnipotentia ellen állítunk föl, ellenben az individualizmussal szemközt garantiákról nem gondoskodunk, akkor eljárásunk nem eredményezhet mást, mint az államhatalom gyengeségét, és a particularizmus uralmát, a közszellem és hazafiság elenyészését, és az önzés elterjedését. A közigazgatási bíraskodás nemcsak az állami omnipotentia, hanem az individualismusnak is kell hogy korlátot szabjon. A magánjogi irány az államhatalmat megkötözve adja át az individualismusnak.

A közig. bíraskodás föladata alaki szempontból a törvényesség teljes kifejtése. E tekintetben az esetek két kategóriáját kell megkülönböztetnünk; ugyanis a törvényességtől eltérést vagy valóságos törvénysértések képezik, vagy a törvénynek téves magyarázata.

Forma szerinti törvénysértések ellen garantiát képez a miniszteri és hivatalnoki felelősség mai alakjában. A miniszteri felelősség a legteljesebb felelősségnek mondható, melynek jogi és erkölcsi oldala van. A miniszteri felelősség jogi oldala nemcsak fegyelmi, hanem magánjogi és, mint a történelem tanúsítja, büntetőjogi is. Ép oly nagy jelentőségű a miniszteri felelősség erkölcsi oldala, melynél fogva a miniszterek parlamentarizmus országokban erkölcsileg kezkeskednek aziránt, hogy a majoritás intézkedései célszerűek, és ha a majoritás határozatát az országra nézve veszélyesnek tartják, a leköszönést erkölcsi kötelességöknek tekintik. Ezen erkölcsi felelősség nélkül a miniszterek nem vezetők, hanem vak eszközei volnának a majoritásnak, s így egészséges parlamentarizmus nem fejlődhetne ki.

A hivatalnoki felelősség is jogi és erkölcsi; csak hogy míg a miniszterek jogi felelőssége alkotmánygarantiát képezvén, magasabb politikai jelentőséggel bír, addig a hivatalnoki felelősség csak az egyes közigazgatási és törvénykezési ügykörökre vonatkozik. Míg a miniszterek erkölcsi felelőssége az államéletben egyike a legkiválóbb faktoroknak, addig a többi hivatalnoknak erkölcsi felelőssége bármily nagy jelentőségű a hivatali kar tekintélye és az ügybuzgalom szempontjából, mégis annak önálló törvénykezési, vagy közigazgatási szerepe nincs. Habár tehát a hivatalnoki felelősségnél is ugyanazon megkülönböztetéseket tehetjük, mint a miniszteri felelősségnél (t. i. jogi és erkölcsi felelősséget, és jogi szempontból fegyelmi, magánjogi s büntetőjogit különböztethetünk meg), mindazáltal a kettő közt lényeges különbség van, részint mivel a miniszteri felelősség magas politikai jelentőséggel bír, részint mivel tartalmilag is sokkal teljesebb mint a hivatalnoki felelősség; részint végre azért, mivel a miniszterek erkölcsi felelőssége az esetleges visszalépés szempontjából önálló politikai szerepet játszik, míg a hivatalnok erkölcsi felelőssége ugyan a részrehajlatlanság biztosítására fölhasználható, de oly önálló szereppel nem bír.

A miniszteri és hivatalnoki felelősség mai alakjában, mint fentebb említettük, a törvényességet teljesen biztosítja formaserű sértések ellen. A törvényesség azonban csak félig van biztosítva a formaserű jogsértések elhárítása által. Számtalanszor helytelenül magyaráztatik vagy helytelenül alkalmaztatik a törvény, a nélkül, hogy törvénysértésről szólni lehetne. A bírót sem vádolják törvénysértés miatt, habár ítéletét a felsőbb bíróság megváltoztatta, és mégis tagadhatlan, hogy a felsőbb bíróság e változtatást épen a törvényesség érdekében tette. A közigazgatási hatóságnál is előfordul a jogos, bár téves meggyőződés. Nemcsak a magán- és büntetőjog, hanem a közigazgatási jog terén is áll azon tétel, mely szerint «azok, kik a jogot kezelik, gondolatukban szabadok és ítéletükben függetlenek legyenek». A meggyőződés ezen szabadsága a jogos, de téves, tehát a törvényesség szempontjából helytelen alkalmazását a törvénynek lehetővé teszi. A törvénynek mindazon téves alkalmazása, mely a meggyőződés szabadságának határain belül fordult elő, bár a törvényesség szempontjából mellőzendő, mégis törvénysértésnek tényálladékat, s így fegyelmi kártérítési vagy bűnvádi eljárás alapját nem képezi. A meggyőződési szabadság bár igen különböző mértékben, de bizonyos fokig mindenütt szerepel ép úgy bírói, mint közig. határozatok hozatalánál; s így mindenütt előfordul a jogos, de téves meggyőződés lehetősége. Ily jogos tévedései ellen a hatóságoknak az igazságszolgáltatás mezején kellőleg biztosítva van a törvényesség; ellenben a közigazgatás mezején ezen ponton még igen tökéletlen eljárás létezik. Minthogy az állam nemcsak a törvény formaserű megsértése, hanem szakadatlanul és nagy mennyiségben előforduló oly kisebb bajok folytán is, melyek nem ugyan törvénysértést, de a törvény helytelen alkalmazását képezik, szintén nagy veszélyeknek van kitéve, ennél fogva ezen bajok elhárításáról gondoskodni szükséges. Egy hasonlatot hozunk föl erre nézve. Az orvos a gyógy mód alkalmazásában nem korlátoztatik, tehát e tekintetben nem is felelős. Ellenben a műhibákért felelős. Mindazáltal a gyógy módban tévedések több áldozatot követelnek, mint a műhibák.

Hogy a miniszteri és hivatalnoki felelősség mai alakjában csak a formaserű törvénysértés ellen képez garantiát, ellenben a jogos, de téves meggyőződésből eredő intézkedések ellen nem biztosít, azt említők. Az a kérdés, vajjon lehet-e ezen felelősséget oly módon kifejezni, hogy az utóbbi tekintetben is garantiát nyújtson? Csak akkor, ha bebizonyíttatik, hogy ez lehetlen, jogos a közig. bíraskodásnak a közigazgatás keretén kívüli föllállítása. De ezen kérdést egyszerűen mellőzni, és a közig. bíraskodásnak a közigazgatás keretén kívüli föllállítását ajánlani, alapos eljárásnak épen nem mondható.

Midőn a közigazgatási hivatalnok eljárását bíráljuk, mindig két momentum jól megkülönböztetendő: az alanyi, vagyis a hivatalnok felelőssége, és a tárgyi, vagyis a hivatalnok intézkedésének törvényessége. Alanyi szempontból a hivatalnok felelősségének megítélése végett annak dolusa, lata, vagy levis culpája megállapítandó; tehát maga a hivatalnok fölött kell itélni. Tárgyi szempontból egyedül a törvényesség fogatosítandó, tekintet nélkül a felelősségre és a dolus vagy culpa kérdésére. Tárgyi szempontból ugyanezt kell tenni, mint maga a hivatalnok is tenni tartozott volna.

A leglényegesebb különbség az alanyi és tárgyi szempont közt abban áll, hogy midőn a hivatalnoki eljárást alanyi szempontból bíráljuk, tehát a felelősséget a dolus vagy culpa alapján kimondjuk, vagy a hiva-

tálnokot dolus vagy culpa hiányában fölmentjük, akkor mindig az egyes eset döntő, és a jogmagyarázatnak magán és büntetőjogi elvei irányadók. — Ellenben midőn a törvényesség fogatosításáról, tehát az eljárás tárgyi oldaláról van szó, akkor nem az egyes eset, hanem az eseteknek az állami és társadalmi egész álláspontjából tekintett összefüggése irányadó; mert magának a hivatalnoknak is, kinek eljárását bíráljuk, ezen összefüggés álláspontjából kellett volna eljárni. A közigazgatás mezején a felségjogok mindig az egész szempontjából gyakorlandók. A közigazgatási törvények magyarázatánál a logikai ratiót nem az egyes eset, hanem az egészről kell meríteni. A valódi törvényességet a közigazgatásban csak az egész álláspontjából lehet fölismerni. A hermeneutikának magánjogi elveit egyszerűen, minden módosítás nélkül a közigazgatásra alkalmazni nagyon veszélyes eljárás, mely a politikai érzék teljes hiányára mutat.

A kérdés alanyi oldala a rendes bíróság hatáskörébe tartozik, vagy pedig ha más hatóság jár el abban (pl. a felelősség fegyelmi eseteinél), ez is a rendes bíraskodás elveit kell hogy kövesse; mert midőn az egyes esetet magában véve kell megítélni, akkor mindig a rendes bíraskodási elvek szolgálnak zsinórmértékül. Ellenben a tárgyi szempont, vagyis a törvényesség közigazgatási fogatosítása, bár a törvénykezési módszer szerint, mégis mindig a közigazgatási organismus által és a közjogi fölfogás elvei szerint, eszközözendő; mert a felségjogok az állami egész szempontjából nem a bíró, hanem a közigazgatás útján gyakoroltatnak.

A formaserű törvénysértéseknél mind az alanyi, mind a tárgyi szempont előfordul. Ez esetben a rendes bíró a hivatalnokot feleletre vonva, ezáltal közvetve mozditja elő a törvényességet; míg a közigazgatási bíraskodás az adott közigazgatási esetre a törvényt alkalmazva, a törvényességet közvetlenül létesíti. — Ellenben midőn formaserű törvénysértés nem történt, hanem jogos, — de téves meggyőződés folytán a törvényt a hivatalnok hibásan magyarázta, ekkor az alanyi szempont egészen elmarad. Itt nem lehet szó a hivatalnok felelősségéről, sem dolus, vagy culpáról, sem megrendített jogállapot helyreállításáról; hanem csak tárgyilag a hivatalnoki eljárásnak a törvényesség szempontjából megigazításáról. — Ezen esetben culpa levis sem létezik, mert a hivatalnok habár tévesen járt el, mégis eljárása alanyilag teljesen korrekt. A ki szabad meggyőződésének törvényes korlátai közt mozog, és mindent megtett, mit tenni köteles volt a végett, hogy helyes meggyőződésre jusson, az culpa levis sem követett el.

A mondottakból kitűnik, hogy nagy tévedés a közig. bíraskodás lényegét abban keresni, mintha a közig. bíraskodás rendeltetése a culpa levisből eredő jogsértések elhárításában állana. Ezen állítás elferdíti a közig. bíraskodás lényegét; mert azon további tévedést involválja, mintha a rendes bíraskodás és közig. bíraskodás közt csak annyi különbség volna, mennyi a culpa lata és levis közti különbségből folyik; s így elhomályosítja a valódi lényeges különbséget, mely szerint a közig. bíraskodás mindig az állami egész, a rendes bíraskodás az egyes eset álláspontjából fogatosítja a törvényességet. A dolus és culpa magán- és büntetőjogi fogalmaival a közig. bíraskodásnak semmi dolga; azon fogalmak kívül esnek ennek látkörén.

A mondottak rövid foglaltja ez: formaserű törvénysértéseknél mind a rendes, mind a közig. bírónak föllépni kell; az elsőnek a hivatalnok felelőssége, az utóbbinak a felségjogok törvényszerű gyakorlása szem-

pontjából. A törvény téves alkalmazásánál, ha különben a hivatalnok eljárása teljesen korrekt volt, csak a közig. bíraskodásnak van teendője; szintén a felségjogok törvényszerű gyakorlása végett.

A felségjogoknak ezen törvényszerű gyakorlása a közigazgatásban mindig az egész álláspontjából, tehát bár törvénykezési garantiák mellett, de közjogi fölfogás szerint és a közigazgatási organismus által történik.

A törvényességet létesíteni annyi, mint az állami akaratot foganatosítani. Tisztában kell tehát az iránt lennünk, miben áll az állami akarat?

Hogy a törvény (értjük itt e szót legszorosabb értelemben) állami akaratot képez, ismeretes dolog; a legnagyobb egyoldalúság azonban azt hinni, hogy az állami akarat organicus nyilvánulása csak a törvény alakjában történik. Létezik a törvényhozási akaraton kívül kormányzati akarat is. Az államnak kormányzati akarata nyilvánul részint a kormánynak alkotmányos rendeleteiben, részint az önkormányzati hatóságoknak statutumaiban. Mert az önkormányzat az államhatalomnak helyi működése lévén, a statutum az állami akarat helyi nyilvánulása.

A törvényhozási és kormányzati akarat nem különböző két akarat, hanem a megoszthatlan állami személyiség egységes akaratának két alkotmányos alakja. Ezen akarategység legtisztább kifejezése a parlamentaris rendszer.

Törekvésünket a mondottakhoz képest oda kell irányoznunk, hogy a közig. bíraskodás után a törvényesség a maga teljességében biztosíttassék, tehát hogy az államnak ne csak törvényhozási, hanem kormányzati akarata is a közig. bíraskodás védelme alá helyeztessék; mert e kettő együtt képezi a teljes állami akaratot, s így ha valahol a közig. bíraskodás csak a törvényt védené, ellenben a kormányrendeletet és önkormányzati statutumot nem, ott az állami akarat s a törvényesség eszméje csak félig volna biztosítva.

Továbbá oda kell törekednünk, hogy miután hosszas és világtörténeti jelentőséggel bíró küzdelmek után a parlamentaris rendszerben létrejött az állami akaratnak egysége, a közigazgatási bíraskodásnak oly szervezetet adjunk, hogy ezen akarategység a közigazgatás részleteiben is kifejlődjék, és az alkotmányos elv a közigazgatásban mintegy testté legyen.

Kik a közig. bíraskodást a közigazgatás keretén kívül állítják föl, s a kormányt, mint alpöröst a bíró elé állítják, a most említett elvek ellen több tekintetben vétének.

Némelyek csak a törvényhozási akaratot vélik bírósági biztosítandónak, s a kormányzati akatról egészen megfeledkeznek. Ezeknek megérdemlett büntetése az volna, ha oly államban kellene élniök, melyben a kormányzat semmi akarattal nem bír, és a törvény gépies végrehajtására szorítkozik. Nagyon hamar kigyógyulnának egyoldalúságukból; minthogy azonban ily állam nincs sehhol, így a megérdemlett büntetés, illetőleg gyógy-mód ki nem vihető, ezen egyoldalúság még sok hangzatos phrasisnak lesz gazdag kutforrása.

Rendszerint azonban azok is, kik a közigazgatás keretén kívül állítják föl a közig. bíraskodást, nemcsak a törvényt, hanem a rendeletet is annak garantiája alá helyezik. De ekkor oda jutnak, hogy a kormányrendeletet maga a kormány ellen biztosítják. E mellett fölhozható, hogy a rendelet a mig fönáll, a kormányt is, mely azt kibocsátotta, szintén kötelezi, és hogy a kormányzati akarat is tárgyiilag részrehajlatlansággal alkalmazandó. A magánjogi fölfogás azonban a tárgyiilag részrehajlatlanság szempontjából csak egyes eseteket lát, s a

közig. bíraskodás magasabb hivatásáról sejtelemmel nem bír.

Hogy egyes esetekben a rendeletnek hibás alkalmazását a törvényesség eszméjének előnyére megigazíthatja a közig. organismus keretén kívül álló bíró, hogy legalább erre hatalma van, az kétségbe nem vonható.

Mert a kormány egyes eset végett, mintegy «ad hoc» meg nem változtathatja az ezen esetre alkalmazható korábbi rendeletét; a bíró ily intézkedésnek visszaható erőt nem tulajdonítana, ha az intézkedés különben törvényes volna is. Még kevésbbé lehetne megengedni ily «ad hoc» kiadott rendeletet a közig. pör megkezdése után, mert ekkor a «res litigiosa» elveivel is ellenkeznék annak tekintetbe vétele.³

Ezen egy esetre nézve tehát a tárgyiilag részrehajlatlanság el volna érve. De vajjon eléretett-e ezáltal a közig. bíraskodás célja?

Abban nem akadályozhatja a bíró a kormányt, hogy rendeletét a jövőben előforduló esetekre nézve megváltoztassa, nem akadályozhatja abban, hogy megtegye a kormány azon intézkedést, melyet ha korábban megtett volna, azon egy esetben sem vesztette volna el perét. Hisz ezen intézkedésre a törvény jogosítja föl. S bizonyára nem is fogja egy kormány sem elmulasztani rendeletének megváltoztatását, ha látja, hogy ezen rendelet ellene fegyverül használtatott, habár ezen változtatást egyéb indok nem parancsolja is. A kormány és közigazgatási bíró közti elkerülhetlen harcz, ily belső indok nélküli rendeletváltozásokat igen gyakran vonna maga után. S így a kormányzati akarat szabályos és szilárd fejlődése lehetlenítették. Mert ha perlekedő féllé teszik a kormányt, kénytelen magát mint fél viselni, és függetlenségének minden lehető megóvásáról gondoskodni. Azon magánjogi irány, mely a modern államok kormányait a legnagyobb részrehajlással vádolja, csak nem fogja remélni, hogy ugyanezen kormányok az általános emberi hajlamok ellenére önmaguk adjanak fegyvert a fölöttök gyámkodó bíró kezébe.

Kérdjük ezek után, vajjon a törvényesség csak abban áll-e, ha minden egyes esetben a törvény és rendelet szigorúan foganatosíttatik? Avagy talán a törvényességhez az állami akarat szilárd és szabályos fejlődése is kívántatik? Vajjon az egykori Athene népgyűléseinek szeszélyes határozatai pontosan foganatosíttatván, már létezett-e a törvényesség eszméje is ezen demokráciában? Valódi tárgyiilagosság és részrehajlatlanság nem létezik ott, hol az állami akaratfejlődés a politikai tényezők egymással harczva folytán minduntalan megrázkódásnak van kitéve. Tárgyiilagosság és részrehajlatlanság csak az állami akarat belső okokon alapuló szilárd fejlődésének védpaizsa alatt lehet.

Midőn tehát a közigazgatás keretén kívül álló közig. bíró egy esetben foganatosítja a törvényességet, minden jövő esetre nézve megsemmisíti a törvényesség azon magasabb attributumait, melyek az állami akarat szabályos fejlődéséből erednek. Ily módon létezni fog a törvényesség mint absztrakt forma, de az élet nem fogja érezni annak jótéteményét. Sőt az önvédelemre kényszerített kormányok a parlamentba is átvihetik a bíró elleni harczot, s ekkor a törvények alkotásánál is nem belső okok, hanem azon törekvés fog uralkodni, hogy az alpörössé tett kormányok a bíró előtt sikerrel járjanak el.

Ily közig. bíraskodás a törvényességnek csak látzatát nyújtáná, — valóságban pedig megsemmisítené

³ ROESLER értek., 278. lap.

a törvényességet, melynek *conditio sine qua non*-ja az állami akarat szabályos és szilárd fejlődése. Oly belső harcznak létesítése, mely az intézmények szilárdságát megsemmisíti, a törvényességre nézve halálos döfés.

«A szélsőségek találkoznak.» Mig a közigazgatás keretén kívül fölállított közig. bíróság egyfelől arra kényszeríti a kormányt, hogy belső ok nélkül megváltoztassa rendeleteit, addig másfelől gyakran az ellenkezőt is eredményezheti, azt t. i., hogy midőn a változtatásnak belső indoka létezik, a kormány kénytelen e változtatást elmulasztani. A kormányzati akarat fejlődés főkélléke a körülmények tapintatos tekintetbevételében áll. A törvény és rendelet közti egyik főkülönbség, mely még abszolút rendszer mellett is előfordul, abban áll, hogy a törvény elveket állapít meg és nagyobb állandósággal bír; a rendelet részletes intézkedéseket tesz és a változó körülményekhez alkalmazkodik. A törvényhozás megbizsa a kormányt, hogy a törvény határain belül intézkedjék a körülményekhez képest belátása szerint. De ha a kormány kénytelen állását a bíró ellen védeni, akkor nagyon hatalmas indok forog fön arra nézve, hogy ne a körülmények, hanem saját védelme legyen irányadó a rendeletek kiadásánál; s hogy az, mi e védelem szempontjából előnyös, változatlan maradjon, ha a körülmények változást parancsolnának is. A közigazgatás keretén kívül álló közig. bíró nemcsak maga — mint hogy a közigazgatási ügyek elintézésével csak egyes esetekben ismerkedik meg — politikai tapintattal nem bír, hanem még a kormányzati akaratból is minden politikai tapintatot száműz; mert a körülmények tapintatos tekintetbevételét lehetleníti; s miután a törvény épen azért szorítkozik az elvekre, hogy a részletekben ezen tapintatnak szabad tért engedjen, a közigazgatás keretén kívül álló közig. bíró midőn e tapintatot lehetleníti, a törvény intentióját hiúsítja meg. Ezen eljárást vajjon ki tekintheti a törvényesség eszméjének megvalósítására irányuló eljárásnak? Ha a törvényhozási és kormányzati akaratot, melyet a parlamentarismus egysebbe hozott, a fönti módon ismét ellentétbe hozzák, ha a kormányokat arra kényszerítik, hogy a törvény által reájuk ruházott rendeleti hatalmat a törvény intentiójától különböző célra használják, akkor haladás és törvényességről nem kellene oly csattanós phrasisokat mondani. Ha korunk legnagyobb alkotmányi vívmányát, az állami akarat egységét lerontani szándékoznak, akkor nem kellene az alkotmány betetőzését igényelni.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

II. A közigazgatási centralisáció viszonya a népek gazdasági életéhez.

Korunk egyik leginkább vitás kérdése az, melyek legyenek a kormány tulajdonképi funkciójának határai a gazdasági élet körében. A tudósok két nagy pártja áll itt egymással szemben, a szerint a mint a centralisáció vagy decentralis. elvéhez ragaszkodnak. Vannak, kik a mercantilismusnak az állam mindenhatóságát valló egyoldalú, elavult rendszerére támaszkodva — egyszerűbb s rövidebb utnak tekintik kiterjeszteni a természetes határokon túl az államkormány életkörét s kényszereszközök segítségével kívánják reformjaikat megvalósítani s általában a centralisációt tekintik a célzott előmozdító legbiztosabb eszköznek. Ezekkel szemben a szabadelvű iskola nagy tanárai az *egyéni és testületi szabadságra* fektetve a

főszlyt — az államhatalom kellő korlátok közzé zárását sürgetik s az öncselekvőségre támaszkodnak. Amazok a gazdasági ügyekbeni szabad mozgalom iránti törekvést atomistikus s azért elvetendőnek ítélik, mert az egyesben a társadalom iránti odaadást meghiusítja s az önzést eredezteti.¹⁰² WHITE szerint a jólét és a nép gazdagság előmozdítása csak az állam által lehető, a mennyiben az egyéni s helyi erők *arra képtelenek*.¹⁰³ Ellenben MACLEOD isteni parancsra hivatkozik az öntevékenységi szabadság követelésénél, megjegyezve, hogy az ember természetnél fogva fel van ruházva képességgel gazdasági életcéljait megvalósíthatni önmaga ereiből.¹⁰⁴ E képességet tagadja WHITE mondván: oly időket élünk, melyekben az egyesek és testületek mindinkább képtelenebbekké válnak, *gyámkodás hiányában* saját ügyeiket helyesen elintézhetni, minélfogva oly emeltyű lett szükségessé, mely bölcsességgel s erélyvel mozgassa a gazdasági életet is — s azon emeltyű csak a közig. centralisációban kínálkozik.¹⁰⁵ Ha WHITE egyének alatt gyermekeket, örülteket, kábákat, elhunytakat, távollevőket értene, igaza volna. Ámde mivel korunkban a kormány nem dicsekedhetik több tapasztalattal és bölcsességgel mint egyesek és testületek — állítása hamis. Az önkormányzati szabadság s az egyéni szabad mozgás hivei ellenkezőleg az államot tekintik *képtelennek* a társadalmi lét naponta gazdagon ismétlődő jóléti módszerek s ügyintézés megfelelő sikeresítésére.¹⁰⁶ A történelem tanúsága szerint a gazdasági jólét hű hitvestársa eddig csak a szabadság volt. Tyra és Karthágó az ókorban, az olasz köztársaságok s hansa-városok a középkorban szabadságok védelme alatt virágoztak, Holland, Brittföld, az amerikai Unio és Svájc napjainkban jólétüket szinte szabadságuknak köszönik. E nemzetek joga azon, már görög eszmén nyugszik, hogy az állam jogai egyedül a társadalmi szükségességen alapulnak s e szükség szerint határoltassanak olyképen, hogy a civilisáció haladásával ama szükségesség *apad*, az állam befolyása nem mint WHITE hiszi — növekszik, — hanem ellenkezőleg *kisebbedjék*, cselekvősége *szűkebb* körre szorítkozzék s a szabad öntevésnek hagyjon szélesebb hatáskört.¹⁰⁷ Az állam gyámkodási rendszere előbb-utóbb megszűli az *absolutismust*,¹⁰⁸ ez pedig hogy valamivel foglalkoztassa a polgárokat, hogy az úrt kitöltse, melyet előidézett a polgárok öntevékenységének megvonása folytán, rendszert a *szokásos* expedienshez a háboruhoz folyamodik, a háboru azonban nem előmozdítója a gazdasági jólétnek — de gátolója lévén — következik: hogy a közigazgatási centralisáció a nemzeti jólét természetes ellensége. A római birodalom kincstárát gazdagítja három világrész s mégis társadalom és állam a *végkimerülés* martalékává esének.

Mielőtt azonban az állami interventio főtvényét megalapítanók, vizsgáljuk ama nagy nemzetgazdák nézeteit, kik az állami gyámkodás *ellen* szálltak síkra.

¹⁰² D. WHITE, L'individu et l'état 89. 1.

¹⁰³ Centralisation. 331. 1.

¹⁰⁴ It is the diviné command that man should live by his industry and he has been endowed with powers and faculties to enable him to fulfil that command H. D. MACLEOD: The elements of pol. Economy. London, 1863. 174. 1.

¹⁰⁵ WHITE, id. m. 332. 1.

¹⁰⁶ Ein freiwilliges Suchen und Finden des Rechten in den Beziehungen der sozialen Coexistenz geht millionenfältig jeden Tag von statten; ohne dies' es wäre die universelle Durchführung des Rechtes *blos durch staatliche Autorität, durch öffentliche Gewalt, eine unlösbare, erdrückende Aufgabe.* A. E. F. SCHÄFFLE, id. m. I. k. 173. 1.

¹⁰⁷ JULES SIMON. La liberté. I. k. 4. 1. Ez már ARISTOTELES eszméje is.

¹⁰⁸ Le système de la tutelle administr. peut conduire à une intervention tyrannique et abusive, qui entraîne les gouvernements et les administrations dans une direction ou une surveillance des transactions hors de leurs compétences rationnelles, GARNIER, Traité d'économie politique. I. k. 137. 1.

1. MILL szerint az állami funktiók háromfélék, olyanok, melyek a kormánytól *elválaszthatlanok* (péld. tulajdon biztonságának védelme), olyanok, melyek *szokásosan* általa gyakoroltatnak és ellenmondásra nem találunk (necessary functions), végül a *kérdéses* (optional) funktiók. Általában az állam hatalmának megszorítását megengedve, nem határozza meg mint SMITH ÁDÁM előtte tette az államhatalom befolyásának jogkörét, hanem megelégszik azon *kényelmes* principiummal, hogy ama befolyás csak akkor engedtesse meg, ha *hasznossága* fenáll.¹⁰⁹ Az állami funktiók eme osztályozása nem felel meg teljesen a szabadság követelményeinek, mert a mi a *kérdéses* funktiókat illeti, ezek olyanoknak tekintethetnek a hatalom kiterjesztői által, melyek szinte az állam jogkörébe tartoznak s így az intézne el *minden* ügyet. A *szokásos* funktiók ellenben a rendőri állam korszakából származhatván már, nem látom be, hogy a szabadsággal ellenkező szokáson nyugvó állami jogosultság mért bírhatna a viszonyok s jognézetek változtatásával is az el nem idegeníthető attributumok jellegével? A mi pedig igen általános, az államfunktioi határának megalapítását célzó elvét illeti — az érthetlensége s kiterjeszthetőségénél fogva — könnyen a gyámkodási rendszer uralmára vezethetne.

2. SMITH ÁDÁM más uton járt. Ő tökéletes precizitással formulázta az állam észszerű funktioit, melyeket nagy fontosságúnak, de maga is *egyszerűeknek* s közönséges elme által is könnyen felfoghatóknak ítélte. Munkája IV. k. IX. fejezetében három funktiót tulajdonít az államhatalomnak. Ezek: a társadalom védelme erőszak s invázió ellen, más független társadalmak részéről, másodszor a társadalom minden tagjának védelme a többi tagok jogtalansága s erőszakoskodása ellen, végül bizonyos közművek emelése és intézmények alkotása, melyekre egyesek vagy társulatok képtelenek vagy melyek költségeiket nyereséggel vissza nem fizetnék.

3. ROSCHER VILMOS teljes határozottsággal az életdus önkormányzati rendszerben s nem a központi hatalom gyámkodásában keresi a népgazdasági felvirulás legbiztosabb támaszát, emeltyűjét.¹¹⁰

4. SCHÄFFLE is, a midőn az állam viszonyát a népgazdasáshoz tárgyalja, főszólyt az egyéni szabadságra s az *önkormányzati függetlenségre* fektet, megengedve egyúttal az állam jogosultságát a végből, hogy egy egységes organum az összefüggést a részek közt fenarthassa s a társadalmat gazdasági cselekvése körében támogathassa.¹¹¹ Szerinte a magasabb erkölcsösség követelménye az, hogy mindenki *minden irányban* önkifejlődésének kutfeje legyen, s mint öncél az erkölcsi közösség *minden funktiójában* részt vegyen.¹¹²

5. RAU is a gyámkodás ellen nyilatkozik, kifejezve azt, hogy a szabad verseny és cselekvési szabadság a társadalom hasznára van, sok tehertől megmenti az államot, jótékony hatása érzelmek és közszellem szülője, minek folytán azon hasznos intézetek keletkeznek, me-

lyek ezen indító ok hiányában bizonyosan elmaradtak volna.¹¹³

6. MICHEL CHEVALIER az ipar alatt nemcsak anyagi tevékenységet ért, hanem mindenek felett az emberi szellem behatását a fizikai világra. Ámde a szellem lényegileg szabad, a szellemnek *minden cselekvőségében* szabadságra van szüksége, épúgy mint a levegő szükséges a madár szárnyai alatt, hogy támaszkodhassék s előre mehessen.¹¹⁴

7. GARNIER lángeze teljes hatalmával küzd az állami gyámkodás ellen. Szerinte az állam *nem képes* a társadalmi tevékenység különböző ágaiban nyilvánulásának vezetésére és ösztönzésére, bár más részt meg nem tagadja a központi hatalomtól ama jogosultságot, hogy bizonyos racionális esetekben az iniciatívát kezébe ne vehesse.¹¹⁵

8. VIVIEN sem engedi meg, hogy csak az államhatalom kezelőiben kereshető lenne a bölcsesség, tapasztalat és előrelátás. Az állam csak *általános észleletek* tételére van képesítve s hivatva, *hanem az egyéni s helyi viszonyokba alaposan és éles látással behatolni képtelen*. Gyakran dölyfös indifferenciával intézkedik, *tisztviselőit politikai előítéletek és szenvedélyek vezetik*.¹¹⁶

Az állam a gyámkodási rendszer alapján elvonatik természetes hatáskörétől, megöli a cselekvési hajlamot, enerválja az egyéni iniciatívát, mely a társadalmi haladás egyik alapfeltétele. Végeredményül felállítja tehát VIVIEN korunk eme kedvencz dogmáját: «la conclusion de toute l'économie politique est, que la liberté est la loi du travail».

Ez ügy bevezetésében felállítottam az ellentétet, mely az államhatalom viszonyára nézve a nép gazdasági mozgalmához fenáll a gyámkodás hivi s a szabadelvű iskola apostolai között. Nem kell azonban a *radikálisok* elvéről sem megfélekedni, mely abban áll, hogy miután a népek a fejlődés, gazdagodás mezején *tökéletesen nélkülözhetik* az állam rendező, óvó, előmozdító tevékenységét, magára kívánják hagyatni a társadalmat az ösmert «laissez faire» elv alapján. Hogy a radikálisok ezen elve legalább *tulzottnak* tekintendő, aziránt ma már nincs kétség a népgazdasági politikában. A kormányt tétlenségre elkárhoztatni a gazdasági élet mezején veszélyes politika lenne. Az östermelés fejlődésére oktatás és buzdítás, vagy külső akadályok elhárítása által, kényszer alkalmazása nélkül is, mily hatékony az állam cselekvése, mindenki előtt ösmert dolog. Legalsóbb fokban a népoktatási tanintézetekben nyilvánul az állami gondviselés és áldozatuk nagy becse. Épúgy széles mezeje nyílik az államnak az ipar előmozdítása tekintetében, kedvező nemzetközi szerződések kötése, tanintézetek felállítása, kiállítások előmozdítása, pénzrendszer, mértékek és súlyok ügyének rendezése s ellenőrzése által stb. Az államhatalomnak vannak tehát

¹¹³ Die Staatsgewalt muss darauf verzichten, die ganze Erzeugung, Vertheilung und Verzehrung der Sachgüter in einem Volke durch Befehle und Verbothe zu beherrschen, und vielmehr nur da eingreifen, wo ohne ihren Beistand ein wichtiger volksw. Erfolg gar nicht, oder nur spät, oder in geringem Maasse erreicht werden würde, sie muss ferner da, wo ihre Mitwirkung Bedürfniss ist, in der Anwendung von Zwangsmitteln behutsam sein. Rau. Grunds. der Volksw. Politik. Lipcse és Heidelberg. V. kiad. I. k. 4. §.

¹¹⁴ Discours au Collège de France. Janvier. 1848.

¹¹⁵ Elve ez: «il n'est pas dans la nature de l'autorité de savoir, ou de pouvoir donner la direction, l'impulsion, l'initiative dans le domaine du travail et dans les diverses branches de l'activité sociale», Traité d'économie politique. Paris. 1873. VII. kiad. I. k. 142. l.

¹¹⁶ C'est le gouvernement que tant d'illusions peuvent égarer, qui ne peut avoir que des vues générales, es n'est pas en état de pénétrer avec sollicitude et clairvoyance dans les questions purement privées, qui est chargé du soin de faire les affaires des citoyens, et qui en dispose avec son indifférence quelquefois hautaine, avec les passions dont ses agents ne peuvent se défendre et sous l'influence des préoccupations politiques si aveugles et si intolérantes. Id. m. I. k. 49. l.

¹⁰⁹ It is hardly possible to limit the interference of government by any universal rule, same the simple and vogue one, that it should be never admitted but when the case of expediency is strong. JOHN. STUART MILL. Principles of political economy. London, 1871. VI. kiad. II. k. 382. l.

¹¹⁰ Jedenfalls beruhet die gedeiliche Fortentwicklung des Volksw. und des ganzen Volkslebens zum grossen Theile darauf, dass es gelingt, durch neue Genossenschaften mit wahrer Selbstverwaltung in vielseitiger Combination der Einzelinteressen gegenüber der Centralgewalt den zeitgemässen Ersatz der veralteten Körperschaften zu bilden. National-oekonomik. 14. l.

¹¹¹ A. E. F. SCHÄFFLE. Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirtschaft. Tübingen, 1873. III. kiad. I. k. 31. l.

¹¹² Jeder soll an allen sittlichen Aufgaben des Menschengeschlechtes, also auch an der politischen Arbeit einen Antheil gewinnen. Id. m. II. k. 173. l.

immanens, tőle el nem választható funkciói a gazdasági élet körében s így a «laisser passer» elv gyakorlati jelentőséggel nem bírván — elvetendő.

Épöly ítélet éri a centralisáció pártolójának ama elvét, melynek alapján az állam az egész gazdasági életet önmagába absorbeálni hivatva volna, egyesek helyett ő gazdálkodnék, eszmei személyek, helyi vagyoni érdekei fölött ő örködnék közvetlenül, mire tisztviselői úgy nem képesek soha — mint a municipiumok önmagok s általuk kirendelt közegeik.

Az egyedül helyes törvény ez: «az állam nincs hivatva a társadalom összes gazdasági érdekeit vezetni, hanem csak *collectiv ügyek*¹¹⁷ intézése feladata, a *nem állami természetű ügyek*¹¹⁸ igazgatását bizza az önkormányzatra és az egyénekre mint egyedül hivatott organismokra, a magángazdák ügyeibe ne avatkozzék,¹¹⁹ tulajdon megszorító rendszabályokkal el ne nyomja szabadságukat,¹²⁰ a particuláris helyi feladatok leghatályosabban csak az érdekeltek által valósíthatatván meg, a municipiumoknak mint megfelelő életköröknek biztosítja e téren is a közhatalmi jogosultságot, hogy mint önálló, nyilvános intézmények betölthessék feladatukat.¹²¹

III. A fővárosban pontosuljon össze minden hatalom. A közigazgatási centralisáció hirdetői a mindenható kormány zsarnoksága ellen, az annál erősebb fővárosban keresik ama ellensúlyozó hatalmat, mely hivatva lenne a népszabadság védelmére a zsarnokhatalom támadásai ellenében.¹²² A főváros növekedjék a vidék rovására! A főváros legyen a szabadság egyedül hivatott őre! A fővárosban uralkodjék élet — a vidéken halál! Ezek azon jelszavak, melyekben a modern társadalom becsülete, rendeltetése és szabadságának merész, de egyuttal degradáló kigunyolásánál más nem tartalmaztatik. Lamennais e centralisációról így nyilatkozik: «c'est l'apoptexie au centre et la paralysie dans les extrémités».

A fővárosok természetellenes növesztése *szükségtelen*, mert már önmagokban, társadalmi s politikai viszonylataikban rejtik a növekedés magvát. Az államfő itt tartózkodása természetesen a főhatóságok ide irányuló csoportosulását eredményezi. Azonkívül pedig, hol parlamentaris rendszer áll fenn, ez, az ország nagy földbirtokosait s más gazdag családokat a fővárosba vonja össze. Miután továbbá a kereskedelem és ipar s a nemzetközi mindenirányú forgalom főpontja a főváros szokott lenni — itt is rejlik a szaporodás, terjedés nagy indoka. Komoly irányu, nagyra törekvő szellemek itt hiszik jövőjüket megalapítani, de egyuttal a kalandorok s gyáva szerencsevadászoknak is hazája a főváros.¹²⁷ A fogyasztás nagy centruma a főváros lévén, magához vonza a termelők ezreit. A tőke itt nyervén leghatmasabb piacát, ide torlódik s a vállalkozások számtalan ágainak magasztos rugójává lesz. Ezek a fővárosok növekedésének s egyuttal imporáló s preponderáns politikai és társadalmi szereplésének *természetes* forrásai,

melyeket mesterségesekkel szaporítani *szükségtelen* és *veszélyes* eljárás lenne.

A centralisátorak mint mindenben úgy ez ügynél is csak az *egyoldalú, felületes* reflexióknál állapodtak meg. Mindég csak a *fényoldalakkal* elégesznek meg¹²⁴ az árnyoldalakat óvatosan eltakarva — hogy eszméik népszerűségét megmenthessék, hogy az alapos gondolkodást kerülő nagy tömegeket nyerhessék meg irányuknak.

Jól tudja azt mindenki, hogy nagy városok a civilisáció tüzhelyei. Igaza van Whitnak, hogy az ember értéke agglomeráció folytán emelkedik,¹²⁵ hogy az emberi erők fejlődésének a lakosság sűrűsége kedvező, kölcsönös felvilágosítása folytonos érintkezés és tapasztalat folytán itt keletkezik; igaza van abban, hogy a fővárosok nagy előnyökkel bírnak ama *nemzeti* intézetek kebelökbeni létezése folytán is, melyek a világosságot messze terjesztik magok körül: ámde téved, a midőn a népesség sűrűségében *csak erényt* fedez fel¹²⁶ s veszélyes és józan alapot nélkülöző ama következtetése, melynél fogva a fővárosok számára *több politikai jogosultságot* akar leszármaztatni, mint a mennyi őket alkotmányos országokban természetesen megilletik.

A józan decentralisációval ellenkezik az oly organisáció, mely egy gyenge testre idomtalan nagy koponyát állít. A megengedett előnyökkel szemben ösmerünk *veszélyeket* is,¹²⁷ melyeket a fővárosok rejtenek kebelökben. E veszélyek erkölcsi, de különösen *politikai* szempontból veendő figyelembe. A fő s általában nagy városok minden bűn gyújtópontjai, az erkölcsi degradáció s a könnyelmű életmódnak tág tere nyílik itt, mert a közönség részéről ellenőrzés s magánbiráskodás hiányozván, szabadon vetheti magát a könnyelmű az érzékiség, a romlott a bűn sötét karjai közé. Igaza van BARROTnak, hogy nem a nagy városok, még kevésbé a fővárosok vannak hivatva az erkölcsösséget elmozdítani.¹²⁸ Hogy pedig a bűnök itt leggyakoribbak, okát ennek a bő alkalom és kísértésekben kell keresni.¹²⁹ A világvárosok a legnemesebb lelkek, de egyuttal az emberi nem legocsmányabb, legveszélyesebb osztálya személyeinek keresett küzdterei.¹³⁰

A főváros egyedül nincs hivatva a nemzet politikai szabadságának védelmére — mint a közigazgatási centralis. hivei tanítják. A fővárost az ott összpontosított haderő segítségével könnyen kényszerítheti csendre a zsarnokhatalom s a mely nemzetnél csak a főváros élő organismus, a nagy többség ellenben hazája jövőjével már nem gondol, — ha megszűnt dobogni a szív: *elhal az egész test*.

¹²⁴ Une société compacte en elle plus d'occasions de sentir, de réfléchir, d'apprendre, qu'une société d'aisance — mondja WHITE, id. m. 267. l.

¹²⁵ Id. m. 253. l.

¹²⁶ U. o.

¹²⁷ L'agglomération artificielle dans les grandes villes présente de sérieux dangers. C'est la que régnent le luxe avec ses conséquences fatales, que le spectacle du jeu excite les plus ardentes convoitises, et que fermentent ces passions terribles, qui font explosion du temps en temps, en jetant de sinistres lueurs sur le profond de l'âme sociale. M. P. PRADIER, FODÉRÉ, VATEL. Droit des gens. Paris. 1863. II. kiad. I. k. 233. l. jegyz.

¹²⁸ Ce n'est pas dans les grandes villes, que les populations se moralisent, et il faut bien le dire, elles n'y viennent pas pour cela. Id. m. 164. l.

¹²⁹ Si dans ces villes, les vices sont fréquents, c'est que les tentatives sont nombreuses et le respect humain presque nul. BLOCK MAURICE. Id. m. I. k. 296. l. Érdekes adatokat olv. e részben még FRÉGIER-nél «des classes dangereuses» o. m.

¹³⁰ Angolországban a veszélyes osztályn egyének rendszerint tavasszal az egész országból a főváros felé torlódnak. A nagy mulatóhelyek és kikötővárosokban hemzsegnék a csalók, tolvajok, alkoldusok ezrei. G. FR. KOLB. Handbuch der Vergleichenden Statistik. Lipcse, 1875. VII. kiad. 435. l. Les capitales tendent à devenir des villes industrielles et l'agglomération de populations imparfaitement instruites, mobiles, tres impressionnables, dégagées de tout lien de propriété, constitue un élément dont la politique doit tenir compte. MAURICE BLOCK, id. m. I. k. 296. l.

¹¹⁷ Országutak, némely vasúti vonalak építése s kezelése, védművek emelése, posta táviratügy vezetése — mindenekfelett rend és szabadság biztosítása. Ezeket GARNIER «services indispensables»-nak nevezi. L. e. tárgyban még VIVIEN, id. m. I. k. 52. l.

¹¹⁸ Megyei és községi középítványok és javak.

¹¹⁹ Érdekes e részben a mit SAY mond «Cours complet» I. k. 540. lap.

¹²⁰ Megengedhető kivételekről olv. K. H. RAU GRUENS. d. Volksw. politik. 5. l.

¹²¹ SCHÄFFLE, id. m. I. k. 32. l. GARNIER, id. m. 156. s k. l.

¹²² Que ce point central fasse son office de foyer, de citadelle, et tout est dit: la vie naît sur un point, la liberté se défend sur un point, d'au elles se répandent et rayonnent partout. D. WHITE, id. m. 247. l.

¹²³ C'est dans la capitale qu'habitent les diverses aristocraties, les grandes familles, les hauts fonctionnaires, les savants illustres, les artistes célèbres, les auteurs lus, c'est vers la capitale que ce tournent les aspirations des esprits progressifs, aventureux ou sérieux. BLOCK, id. m. I. k. 297. l.

Szabad nemzetek minden tagja nagy becsét tulajdonít személyi befolyásának s csak hol az egész nemzetben virul a szabadság szerelme — nem lehet az önkényuralom befolyásától tartani. A mely nép tekintete csak a főváros felé irányul, minden új eszme, minden kormányváltozás onnét váratik: az szolgaságra van degradálva. S ha a főváros nincs az önkormányzati rendszer alapján szervezve, hogy lehet onnét a szabadság védelmét várni, hol a közérdekek közös intézésének gyülekezetei elhaltak, hol mint egy nagy chaosban az emberek közt nincs *érdekközösség*, nincsenek kölcsönös erővel védendő nagy elvek! Helyesen mondja BARROT: „c'est un amas de poussière qui, lorsque il est soulevé par la lémpête *népeut être dirigé*, ni contenu, il renverse tout et n'a plus d'autre loi que le hasard”. Korunkban a népszabadság védelmére csak az *egész nemzet jogöntudata* és *szabadságszeretete* van hivatva. WHITE ama mondása: „la vie naît sur un point» igaz lehet azon országban, hol csak azt szabad tenni mit a mindenható kormány megenged — de a mai kulturjog államban élő népeknél a *hazugság* bélyegét hordja magában. Sajnálom azon országot, melyről mondva van: „toute aristocratie nouvelle émane de Paris».

IV. A *socialismus* és *más társadalmi veszélyek ellen nem a centralisáció, de az önkormányzati szabadság a czélszerű s jogosult védezköz.* — Nagy társadalmi betegségek gyógyításának kettős módja lehető, az egyik az, mely a bajt külső kényszer segélyével egy időre elnyomja — a másik a radikális módszer, mely a betegségnek végleg elejét veszi. A *socialismus* egyike a legnagyobb társadalmi bajoknak korunkban, mely a társadalmi kérdésből kiindulva 80 év óta jelentőségben folyton növekszik.

Egyébiránt a filosofok és történészek által eléggé van bebizonyítva, hogy a *socialismus* alapeszméi már az ókorban nemcsak fölmerültek, de egyuttal megtestesítést is nyertek.¹³¹ E régi s néhol meggyökeresedett társadalmi veszély megszüntetését a közig. centralisáció segélyével kívánják némelyek sikeresíteni. Az eszköz azonban, melyet ajánlanak, a józan gondolkozók nagy többsége által elvettetik s a *gyakorlatban*¹³² más után igyekeztek a népek az orvoslást megvalósítani. Ha csak pillanatnyi orvoslása a bajnak lenne feladat, erős repressio elegendőleg állíthatná helyre mindenütt a csendet. E cél elérése végett azonban még nincs okadatolva a közig. centralisáció, mert hiszen a hadügyi igazgatás minden európai nemzetnél a befejezett central. elvén nyugszik s így képesek a kormányok hadsereg segélyével elnyomni minden a nemzeti függetlenség s belrend ellen elkövetett merényletet, fenyegető veszélyt. A gyakorlati szükség

tehát sehol sem indokolja a jószellemű osztályok politikai szabadságának megszorítását a forradalmi szellemű tömeg megrabolása okából. Az amerikaiak a társadalom által megvetett négerektől származható veszélyek elleni védekezés érdekében még csak az állandó hadsereg intézményéhez sem folyamodtak, még kevésbbé menekültek a nálunk is már annyira óhajtott, mert nem ösmert közig. centralisáció áldást hozó karjaiba, — hanem támaszkodva a *nagy többség jó szellemére* — ebben s a szabadságban keresték a jogrend legfőbb biztosítékát. A kinevezett tisztviselő és csendőr bennünket sem fog *soha* megmenteni azon agitátorok veszélyes törekvései ellen, kik a magyar államtest egységének épsége ellen törnek. Minélfogva nem látom be, mért folyamodnánk mi a közig. centralisációhoz. Csak azért, mert hazánkban több nemzetiség lakik? Osztály, vallásos és nemzetiségi gyűlölség megszüntetésének *nem centralisáció* a józan eszköze, de egyedül az önkormányzati szabadság — mely elv igazságát itt be fogom bizonyítani. Centralis. segélyével, hosszú idő múlva sikerülhetne a kormánynak *socialistikus, nemzetiségi forradalmi törekvéseket eloltatni* — de teljesen kigyógyítani *soha*. Nagy népek egyes részei az elégtelenség táplálékát rakon fajuktól, így *socialisták* is külhoni elvrokonaiktól mai nemzetközi viszonyainknál fogva könnyen nyerendnek. Egyébiránt centralisáció és *socialismus egy czélú* törekvések: *mindkettő az emberi szabadság megsemmisítését tűzte utolsó s legfőbb feladatául*. Eszközeik eltérők — de az *eredmény* egy. Mi legyen tehát a társadalmi forradalmak megelőzésének legjobb eszköze? Felelet: azon intézmény, mely az *egoismust*, a centralisáció ezen természetes gyermekét — megsemmisíteni van hivatva s képesítve. Ez intézmény pedig az önkormányzati rendszer, mely kényszerítvén a polgárokat a közügyek és érdekek intézésénél részvételre — az egyéni életkörülből a társadalom tagjait kivonja s *politikai lényekké* neveli. Jól belátta azt az amerikai törvényhozó, hogy az egész nemzet *általános képviselete s államalkotmány nem elegendő eszköz* az *egoismus* megszüntetésére s magasabb erények ápolására — ez oknál fogva jónak látta a terület minden részébe politikai életet önteni akképen, hogy számtalan alkalmat nyitott a *közös tevésségre*¹³³ Az országos ügyintézés *nem elegendő eszköze* a különös érdekek előmozdításának, *mert csak a nép kivonatát egyesíti*, holott a municipális élet folyton egymással érintkezőket híván fel a közös tevésségre, gondolkodásra: kényszeríti őket az egymás iránti érdeklődésre. Már Solon ama törvényének: „azon polgár, aki zendülés esetében pártot nem fog, elveszti polgári jogát», ama morális indító oka vala, hogy a polgárokat az államéletbeni szorgos és tetterős részvételre buzdítsa, szoktassa.¹³⁴

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvényszéki bíró.

¹³¹ ADOLPH HELD, BLUNTSCHLIS Staatsw. Lipse és Stuttgart. II. kiad. 1876. III. k. 476. l.

¹³² Az angol és német sociális reform négyféle irányban nyilvánul: a gyári munka rendezése, a munkás egyleti mozgalom, productiv associáció és a munkaadók jótékony czélú gondozása, gyári cassák, oskolák s lakházak felállítása alakjában. A. HELD, u. o. III. k. 496. l.

¹³³ La passion politique réunira ceux, que l'intérêt egoiste et personnel a si malheureusement divisé. BARROT, id. m. 104. l.

¹³⁴ MAX DUNCKER, id. m. IV. k. 222. l.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Még egy pár szó Knorr urnak a «Döntvények bírálat» című cikkére.

KNORR urnak e lapok 30. számában a fentebbi cím alatt megjelent cikke három részre oszlik.

Először arról szól, hogy mely döntvényeket kell bírálni; másodsor egy konkrét esetben a «Magyar Igazságügy»-ben történt cikkbírálatot igyekszik czáfolni; s harmadszor tanácsot ad, hogy miként kellene a «Döntvénytár»-t szerkeszteni. Mind három kérdésben oly téves alapon áll a szerző, hogy elég anyagot ad a hozzászólásra már csak

azért is, hogy meggyőződjék a felől, hogy nem a nagy hangon elmondott szavak, hanem az érvek az a hatalom, mely egy vagy más nézet helyes volta felől az ellennézettüket meggyőzni képes.

Áttérve a dolog lényegére: az első kérdésre vonatkozólag megengedi ugyan a felsőbb bíróságok határozatainak kritikai fejtegetését, ha felderítettnek az abban rejlő hibák és tévedések, de nem helyeselhető, ha a felsőbb bíróság oly határozata támadtatik meg, mely a törvény vagy törvényt pótló szokásnak megfelel. Különös; hiszen a jelen esetben is azért vette a királyi táblai határozatot bírálat alá Dr.

BIERMAN MIHÁLY, mert az abban rejlő hibákat és tévedéseket akarata kimutatni, mert ki akarta mutatni, hogy az abban kimondott elv sem a törvénynek, sem a törvényt pótló szokásnak meg nem felel. És lássa KNORR ur, míg ön e döntvény kritikai fejtegetését azért helyteleníti, mert az abban foglalt elvet oly megtámadhatlannak tartja, melyhez szó sem fér, minden szaklapban megtámadtatott az ön nézete, kimutattatott, hogy forgalomzavar az, mi annak alapjául szolgál, s így láthatja, hogy számosan vagyunk, kik BIERMAN nézetét osztjuk; s így nem volt felesleges e döntvény bírálata már csak azért sem, hogy bizonyos körök által praetendálni látszott csálhatlanság a tudomány fegyvereivel tételessék semmivé.

KNORR ur fogalomzavarát főleg egy helytelenül alkalmazott argumentum a contrario képezi. Abból indulva ki ugyanis, hogy az ingóságok tulajdonjoga rendszerint átadás által szereztetik meg, megfordítva a tételt azt a következtetést akarja levonni, hogy az ingók átadása által a tulajdonjog azonnal megszerztetik, még ha a felek akarata nem ez irányban nyilvánul is. Ez a határozott tévedés. Első sorban a felek akarata a szabályozó, s a törvény szabálya csak akkor lép előtérbe, midőn a felek akarata határozottan nem nyilvánult. Ez a szabály. Azok az esetek, melyekben a törvény a felek ellenkező akaratának érvényét kizárja, kivételt képeznek.

Mire volt tehát a fenforgó esetben a felek akarata irányulva? Halasztó feltétel alatt létesítendő tulajdonjog átruházásra;* vagyis az eladó a vevőre a tulajdonjogot halasztó feltétel alatt ruházta át. Hogy halasztó feltétel mellett jogszerzés, illetve jogátruházás létesülhet, az kétséget sem szenved, ezt KNORR ur sem vonja kétségbe a magyar magánjogról irt kézi könyvében; sőt az állítja, hogy oly ügyletek, melyek bizonyos feltétel kikötését meg nem tűrik, fenn nem állhatnak (81. l. 69. §.). Mi hatálya van tehát a halasztó feltételnek? Minden törvény, kézikönyv, szóval minden bármi néven nevezhető mű szerint az, hogy az ügylet létesülése a halasztó feltétel bekövetkeztétől függ, s ha a feltétel be nem következik, úgy tekintendő, mintha az ügylet létre sem jött volna, ha ellenben bekövetkezik, az vizsgálhat az ügylet keletkezésének idejére; a jelen esetben tehát: ha a vételár a határidőre le nem fizettetik, úgy tekintendő; mintha az adásvétel létre sem jött volna, addig tehát míg a feltétel be vagy be nem következte függőben van, addig a vevő tulajdonjogáról szó sem lehet. Ez az előtt, ki a halasztó feltételekről csak némi fogalommal is bír, kell hogy oly világos legyen, hogy meglepi, miként foglalhat ellenkező nézet helyt. Hol lehet ennek alapja? — ezt megfejtteni képesek nem vagyunk, mert hogy birtokos lehet ki nem tulajdonos is, még pedig jogos birtokos, annak mindennapi példáját látjuk az ingatlanoknál, midőn a birtok el- és átadatik, a tulajdonjog bekebelezése azonban a vételár lefizetésétől tétetik függővé.

Minthogy tehát a halasztó feltételnek fentebb előadott minőségét senkiesem vonta ez ideig kétségbe; minthogy továbbá az is kétségtelen, hogy a feleknek szabadságokban áll jogügyleteik létezését feltételtől tenni függővé, csak az lehet kérdés tárgya, hogy tiltja-e a törvényt azt, hogy a felek akként egyezzenek, hogy az ügylet tárgyát képező dolog tényleges átadása mellett is, a tulajdonjog halasztó feltételtől tételessék függővé? Én sem törvényt, sem törvényt pótló szokást, mely ezt tartalmazná, nem tudok, sőt oly

* Tévesnek tartom tehát e lapok 32. számában KNORR ur ellen intézett cikkben foglalt azon nézetet, hogy ez haszonkölcsön volt. Erre a felek akarata nem irányult. Halasztó feltételekhez kötött tulajdonjogátruházás volt az, semmi egyéb; hiszen nem szükségképen kell, hogy a birtokos tulajdonos is legyen, lehet jogszerű birtokos a ki nem tulajdonos, ha birtoka ellenfelének akaratján alapszik. A halasztó feltétel folytán az ügylet nem veszti el azt a minőségét, melyre a felek akaratja irányult.

magánjogirót sem ismerek, ki ezt állitaná, — beleértvén KNORR-t is.

Már most kérdelem, ha sem törvény, sem törvényt pótló szokás nem tiltja, hogy a felek azon esetben is, ha a köztük létrejött jogügylet tárgyát képező dolog tényleg átadott is, a felek a tulajdonjog átruházására irányzott akaratjuk hatályát halasztó feltételtől tegyék függővé, kérdelem, hogy mily alapon mondhatja ki a bíró azt, hogy a halasztó feltételt semmibe sem veszi, s az átruházást feltétlenül megtörténtnek tekinti?

Minthogy tehát e kijelentés határozott kérdésen alapszik, s sem a törvénynek, sem a törvényerejű szokásnak meg nem felel, az, ki e határozatot bírálat alá vette, akkor tette azt, midőn a felsőbb határozatok bírálatát KNORR is czélszerűnek tartja. Mert csak nem hiszszük, hogy akkor legyen szabad valamely döntvényt bírálni, ha KNORR ur látja azt hibásnak vagy tévesnek; hiszen ő is tévedhet: «uti figura docet».

A harmadik vagyis a döntvénytár ellen intézett támadásra nézve, nem szorult e lapok tisztelt szerkesztője, sem a Döntvénytár többi szerkesztői az én védelmemre, de mint az igazságszolgáltatás terén gyakorlatilag működő jogász annyit még sem hallgathatok el, hogy jobban tett volna KNORR ur, ha a felsőbb bíróságoknak tanácsolta volna, hogy igyekeznének arra nézve, hogy egyöntetű határozatok keletkezzenek módot találni, mint az más országokban történik; addig azt a kívánságot magán vállalat szerkesztői irányában, hogy azok az ellenmondó határozatok tömkelegéből csak azokat szedjék ki és közöljék, melyekben megállapodott gyakorlat nyilatkozik, főleg KNORR urtól tartjuk különösnek, ki legjobban tudhatja, hogy midőn valamely elvben véleményét papírra teszi, nem tudja, hogy a királyi tábla szomszéd tanácsában mily elvet szoktak hason esetben követni! Mert ha tudta volna, tudnia kellett volna azt is, hogy a váltótanácsban következetesen az ellenkező elvet, vagyis azt, melyet KNORR ur megtámad, követik, s melyet ő oly csálhatlannak tart, hogy annak megtámadását ellenében állónak hiszi azokkal a feltételekkel, melyektől a Döntvények bírálatának hasznos voltát függővé teszi.

Bierman Nro. II.

Különfélék.

(A rögtönítelő bíróság kihirdetésének szabályszerűsége) körül érdekes elvi kérdés merült fel közelebb a pozsonyi rögtönítelő bíróság előtt, melynél K. F. gyújtogatás miatt vádoltatott. Fölolvastatott ugyanis a hidegkuti lelkész vallomása, mely szerint ő a községtől nem kapott felszólítást, hogy a szószékről hirdesse ki a rögtönbíróági rendeletet; s a hidegkuti bíró, ZAICSEK ÁGOST vallomását, hogy ő szokás szerint vasárnap a templom előtt kihirdetné a rögtönbíróági engedélyt s ezt két esküdt is bizonyítja, kir. ügyész e kihirdetést szabályszerűnek tartja s a tárgyalás folytatását indítványozza. A védő, minthogy a szabályok szerint a rögtönbíróági rendeletnek mind a szószékről, mind a tisztviselők által körlevelileg ki kell hirdetve lennie, s ő úgy magyarázza, hogy rögtönbíróági törvénykezésnél nem szabad tágitólag értelmezni, ő a kihirdetés szabályosságát el nem ismeri, mert a rögtönítelő bírósági törvények szigorúsága megkívánja, hogy a törvény által előírt szabványok meg legyenek pontosan tartva. — Az ügyész nem találja a rögtönítelő bírósági szabályokban azt, hogy a törvényszék lenne bírása a közigazgatási hatóságoknak, hogy az revideálna a közigazgatási hatóság eljárását, kihirdette-e szabályszerűen vagy nem a rögtönbíróági rendeletet. Tény, hogy a hidegkuti bíró a templom előtt kihirdette a rendeletet, a törvény pedig nem mondja, hogy a templom ajtaja előtt a lelkész legyen köteles kihirdetni a rendeletet. A rögtönítelő bíróság elnöke és tagjai a törvény értelmében bejelentendő kihirdetést tudomásul vették, azért nem hiszi, hogy pár nap múlva ellenkező határozatot hozzanak. A tárgyalás folytatását kéri. — A kir. törvényszék visszavonul s öt negyed órai tanácskozás után 11 és fél órakor kimondja az ítéletet: minthogy a rögtönítelő bíróság magát illetéktelennek tartja a kihirdetés szabályszerűsége fölött határozni s minthogy a lelkész által a rögtönbíróági szabályok értelmében a rendelet kihirdetve nem volt, az ügyet a rendes fenytő bíróságnak adja át.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A marosvásárhelyi kir. tábláról. M. P. — A köz-igazgatási bíráskodás. Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — Törvénykezési szemle: Csődnýtás vagyontalan adós ellen. Feichtinger Elek urtól. — Eszmék az ügyvéd vétsége miatti perujtás felett. Kremer Adolf ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A marosvásárhelyi kir. tábláról.

A «M. Polgár» hasábjain nemrég jelent meg egy igen alkalmilag s körültekintőleg tett figyelmeztetés, mely a képviselőket s a kormányt a kolozsvári tudomány egyetem istápolására serkenti.

Szabadjon nekünk rámutatnunk itt, Magyarország keleti részében, elhelyezett egy más hasonlóképen nagy-hivatásu intézményre, mely elhagyott nyomorultságában ama tudományos intézet mostoha viszonyainál hátrább aligha áll,

Mindenki, ki csak futó pillantást vetett jogszolgáltatásunk gépezetébe, megdöbbenve szemléli országrészünk főtörvényszékének, a maros-vásárhelyi kir. táblának vonagló tengődését.

Épen azért azt hisszük, hogy hazafi kötelességet teszünk, midőn az intézők figyelmét erre is felhívjuk. Mert senki előtt sem lehet közönyös, hogy egy oly bíróság, melynek ítéletei legtöbb esetben, további felebbezések kizárásával, végrehajthatókká válnak, hogy egy oly birói testület, mely magas állásánál fogva hivatva van az első bíróságok előtt döntvényeivel irányadóként előljárni s mely folytatólag igazolványt nyújt a gyakorlati birói képzettségről s ezenkívül irányadólag foly be az ügyvédi jogositványok kiszolgáltatásánál: minő alapon van összeállítva s birja-e fennállásának kívánalmait?

Azok, kik az igazságügyi törvény alkotásunk feletti szakbírálatokat figyelemmel kísérték, élénken emlékezhetnek vissza, hogy igen nagy körben visszatetszést szült azon eljárás, hogy a helyett, miszerint az első törvényszékeknek megelőzendő ideiglenes s később végleges szervezete után s az ezen törvényszékeknél kiemelkedő erők alkalmazása mellett lettek volna folytatólag felsőbb bíróságaink beállítva, hozzáfogtak azonnal a felsőbb bíróságok végleges rendezéséhez. Már ezen eljárás nálunk, hol egy gyúponon az akkori megyei törvényszékek bírái kellőleg ismertek alig lehettek, magában hordotta a mostani bajok egyik alapját. Ehez járult még az, hogy kir. táblánknak, legutóbb alkotott törvény alapján tett szervezésekor igen sokan meghagyattak birói állomásaikra azok, kik 1861 óta különféle rendszerek mellett jutottak oda be, s ha ezek között egy-két hivatásának teljesen megfelelő találtak is, de kétségtelen, hogy a m.-vásárhelyi királyi tábla kiváló munkás erőit akkor azon tagjaiban nyerte meg, kik kebelén kívül jöve léptek be termeibe s folytatólag, a legutóbbi kinevezéseket leszámítva, oly hanyatlás állott be az előléptetéseknél, mintha csak a megállapított birói létszám számszerű kiegészítése céloztatott volna. És ezen követett eljárás ismét s a legnagyobb adaggal járult arra, hogy kir. táblánk reformja immár előttünk elodázhatatlannak mutatkozik.

Ilyen előzmények után jutottunk oda, hogy a kir. tábla oly elemekből van összeállítva, miszerint, meghajolva az egész odaadással és szakértelemmel hivatásának élő kisebbség előtt, a többség azok közé tartozik, kikől üdvös működést teljességgel nem várhatni.

Habár állításaink igazolásánál felette nehéz a személyek megjelölése elől kitérnünk, mindazonáltal szabadjon annyit megjegyeznünk, hogy részünkről soha sem várhatunk alapos és elegendő birói tevékenységet azoktól, kik első sorban a közelben fekvő gazdaságaik folytatásának élnek, úgy azoktól sem, kik megelőzőtt mindenl vagy alsó birói gyakorlat nélkül. azonnal a felsőbb bíróságnál tesznek birói kísérleteket, valamint azoktól sem, kik csaknem állandóan tartó testi foglalkozásaik miatt szellemi munkálkodásra csakis koronkint képesítvők.

Ezen gyarlóságokhoz járul még az, hogy ha tán egy erélyes vezetés igyekeznék, a koronkint felmerülő akadályokat el is háritani, de azon idő óta, hogy az, ki annak élére állítottatott, elérte időpontját annak, hogy további működés nélkül is minden javadalmazására igényt tarthat, a dolgok menetének csak közönyös szemlélője s nem erélyes intézőjével találkozunk.

De ezen tisztán személyi okokon kívül kártékony befolyást gyakorol az, hogy királyi táblánk egy vidéki kis városban székel. Nem szükséges senki előtt részletesen bonczolnunk azt, hogy a körülmények, mik annak idejében irányadók voltak arra, hogy a kir. tábla M.-Vásárhelytől a «székely»-ek földén s végül a kincstári igazgatóság Nagy-Szebenben a «szász»-ok között találjon elhelyezést, immár véglegesen megszűntek. Egy felsőbb hatóság elhelyezésére, tárgyilagos álláspontból kiindulva, most már nem a nemzetiségi igények kielégítése lehet irányadó. Annál kevésbbé jöhet figyelembe ez, midőn egy országrész nagyhivatásu felsőbb bírósága székhelyéről van szó.

Most midőn, bíróságaink tárgyalásait, midőn az általa megejtendő képesítési vizsgák körüli eljárásai csakis a nyilvánosságban találják hatalmas ellenőrzésüket, üdvös működést, és serkentő tevékenységet csak ott remélhetünk, hol maga a székhely bőven szolgáltatja e célra az érdeklődő elemeket.

S ha már felsőbb bíróságunk ügyvédek közreműködése mellett nyújtja az ügyvédi jogositványt s ezen közreműködő ügyvédeknek a dolog természete szerint a felsőbb bíróság székhelyéről kell hogy kikerüljenek, ki tagadhatja, hogy egy kis vidéki város e részben is kevesebb tért nyújt az erők megválaszthatásában. Hozzájárul ehhez az, hogy a kir. tábla székhelye maga után vonván a kir. főügyészség székhelyét is, ezzel kapcsolatban az ennek területén levő kir. törvényszék ruháztatik fel azon kivételes birói hatáskörrel, mely szerint hivatva van az felségsértés, felségárulás, közcsendháborítás bünténye felett a kir. tábla egész területén eljárni. Az esetek mutatják s nem szükség bőven indokolnunk, hogy mennyire kívánatos, miszerint politikai indokokon alapuló

merényletek felett ítélő bíróság egy erős, tömör közvélemény által környékeztessék.

Van még ezeken kívül több körülmény, mit felhozhathatnánk, de szabadjon csakis még egyre kitérnünk.

Kormányzatunk átlátta azt, hogy első folyamodásu törvényszékeinknek 1872-ben lett felállításakor nem kellő körültekintéssel járt el.

Átlátta azt, hogy ugyanazon elnök, ugyanazon iroda igazgató, ugyanazon fogházfelügyelő stb. képesített arra, miszerint nagyobb létszám fedett vezetést gyakoroljon. S midőn ezen meggyőződésre jött s midőn számszerűleg kiszámította az ezzel járó pénzügyi előnyöket, nem késett azonnal az első folyamodásu bíróságokat czélszerűen tömöríteni. Nézzünk körül felsőbb bíróságainknál s megdöbbenve tapasztaljuk, hogy míg Budapesten 100-on felüli bírói kar áll egy elnök vezetése, alatt ugyanazon bírói testületben, addig kir. táblánknál 24 bíró képez egy felsőbb bíróságot. Mi sem tartunk azzal, hogy amott a csoportosítás helyesen van berendezve, de míg a királyhágón túl felette meg van nehezítve az elnöki áttekintés, addig rólunk igen kevés az, mi intézkedését igénybe veheti.

Istennek hála, valóban megértük azt, hogy nem vagyunk külön ország, s azt feltennünk sem szabad, hogy igazságügyi téren működő jogászaink az összhaza minden törvényeit ne ismernék. Hiszen az esetben kizárnók bíráinkat attól, hogy az ország legfőbb bírói székeiben helyet foglalhassanak. Nincs semmi körülmény, mi indokolhatná azt, hogy a királyi táblák hatásköre a már nem létező s csakis történeti területekre korlátoztassék, de sőt felette sok érdek szól a mellett, hogy felsőbb bíróságaink területének kikerekítése is járuljon a határfalok eltávolításához.

S most, midőn küszöbön álló országgyűlésünk kiválság belreformi kérdések megvitatására lesz hivatva, midőn a fővárosi lapok szerint igazságügyi miniszterünk kiváló tevékenységgel igyekszik az igazságügy s jogszolgáltatás terén felmerült nehézségeket elhárítani, melegen ajánljuk a m.-vásárhelyi kir. táblát figyelmébe.

Tegyen e tekintetben mielőbb valamit, mert a mostani helyzet tarthatatlan, s mert réges régen elérkezett ideje annak, hogy vajadásából felélesztve, ujult erővel s hivatásának inkább megfelelő s változott téren folytathassa üdvös működését.

M. P.

A közigazgatási bíráskodás.

IX,

Jelen cikkben a közig. bíráskodás lényegének kifejtése végett néhány megjegyzést teszünk.

1. Kiemeljük a közigazgatás egyetemes jellegét, melynélfogva nincs oly emberi érdek, mely valamely szempontból a közigazgatás hatáskörébe ne tartoznék. A legmagasztosabb érdekeket is fölhasználja a közigazgatás az állam erejének emelésére és feladatainak sikeresb megoldására; ezen érdekek azért nem vesztenek magasztoságukból, mert azért megtartják önálló szerepöket, s viszont az állam által oltalmaztatnak és előmozdítatnak. Másrészt a legcsekélyebb érdek sem kerül ki a közigazgatás figyelmét, semmi sem oly parányi, hogy azt az állam javára fölhasználni ne lehetne, s a legcsekélyebb dolog a közigazgatás által felhasználtatván, az állameszme fénykörébe jut, és jelentőségben nyer. A közigazgatás annyira terjed, mint az emberi érdekek és emberi tudomány.

A közigazgatás ezen egyetemes jellege nem jelent állami despotismust; mert ha minden emberi érdek annak hatáskörébe tartozik is, viszont a modern államban

mindezen érdekek fejlődése az egyéni szabadság védelme alatt is áll. Épen ebben különbözik a modern állam az ókoritól; mert az ókori államigazgatás az egyéni szabadsággal szemközt jogi korlátot nem ismert; az ókori államigazgatásnak az egyénnel szemközt minden szabad és megengedhető volt; a mai államigazgatás körébe is minden életviszonyaink tartoznak, de azért az államigazgatásnak az egyénnel szemben nem szabad minden. Az ókori és mai állam közt tehát nem abban áll a különbség, mintha az utóbbinak hatásköréből az életviszonyok egy része kivételtet volna, hanem míg az ókori állam az életviszonyok fölött korlátlanul uralkodott, addig a mai állam azoknak alakításában az egyéni erővel osztozik. A mai államigazgatás nem korlátlan, de egyetemes. Nincs oly érdek, nincs oly életviszony, melyre nézve az állam szenvedőlegesen magatartást foglalhatna el és a pusztá felügyelettel megelégedhetnék.

A közigazgatás nemcsak az összes életviszonyokat hatáskörébe vonja, hanem azokat egységes organicus egészszé föl is dolgozza. Tehát a közigazgatás uralkodik a hatáskörébe tartozó óriás anyag fölött. A közigazgatás alakító ereje nélkül ezen óriás anyag összefüggés nélküli chaost képezne. Ezen alakító erőt, vagyis az anyag fölötti uralmat a közigazgatás az állami egész szempontjából fejti ki. Valamint az állam a legfőbb hatalom, mely ennél fogva uralomra van hivatva, úgy a közigazgatás is, mely az állami egész szempontjából az életviszonyokat földolgozza, ezen viszonyok fölött kell hogy uralkodjék. Minden jogos életviszony szabad fejlődéssel bír, és kell hogy birjon, de a legszentebb életviszony fejlődésének sem szabad oly hatalomra emelkedni, hogy ezáltal az államigazgatás független uralmát és alakító erejének az állami érdekek által követelt szabad gyakorlását veszélyeztetné.

Az államigazgatás hatásköre kiterjed az összes erkölcsi szellemi és gazdasági életre. Az államigazgatás fölhasználja a tudósok, művészek, mezőgazdának, iparos és kereskedőnek nemcsak tevékenységét és szakképzettségét, hanem a hivatásszerű foglalkozásból eredő gondolkozás módját is, az embernek ezen második véralkatát. Minden osztálynak vannak fényoldalai és gyarlóságai, az elsőket az állam javára érvényesíteni, az utóbbiak káros befolyását elhárítani, a közigazgatás főfeladata. Ha egy földbirtokos és egy kereskedő a közigazgatás egy bizonyos körében egészen egyenlő jártassággal bír, ebből épen nem következik, hogy azok ugyanazon közigazgatási funkcióra egészen egyformán alkalmasak; ezt csak az absztrakt individualismus véli, sok keserű csalódások daczára. De az individualismus nem feled és nem tanul. Nem feled téves elveit és nem tanul saját kárán. A közigazgatás még az emberek tévedéseit is felhasználja. Állításunk nem foglal magában machiavellismust; mert nem azt mondjuk, hogy a közigazgatás hozza tévedésbe az embereket, vagy tartsa tudatlanságban akár-mely közigazgatási cél elérése végett; a cél sohasem szentesíti az eszközt; az államnak legmagasztosabb feladatai közé tartozik a tudomány népszerűsítése, és a fölvilágosodás terjesztése; azonban fájdalom a nagy sokaságban téves nézetek még igen soká fognak nagy szerepet játszani; és a mellőzhetlen rosszat jó célra fordítani, nem machiavellismus.

Az államigazgatás, mely fölhasználja az emberek saktudományát, véralkatát és hajlamait, fölhasználja az erkölcsi, szellemi és gazdasági erőket, fölhasználja az emberek erényeit és gyarlóságait⁴ anélkül, hogy ezzel

⁴ pl. hiuságát; «Et n'est — ce pas beaucoup d'obliger les hommes à faire toutes les actions difficiles et qui demandent de la force sans

az egyéni szabadságot és az ennek védelme alatt fejlődő érdekek önállóságát csorbitaná, ép így fölhasználja, a jogászi logikát és törvénykezési módszert. De míg más érdekek tekintetében az önálló jelentőség és politikai rendeltetés egymástól már tisztábban meg van különböztetve, addig a jogászi logika és törvénykezési módszer magánjogi és büntetőjogi önállósága és politikai szerepe tekintetében nagy fogalomzavar uralkodik.

A jogászi gondolkodásmód és törvénykezési módszer mindenekelőtt önálló czéllal bír, mely a magán- és büntetőjogra vonatkozik. De valamint a vallás az egyéni életre vonatkozó önálló jelentőségen kívül egyszersmind hatalmas erőt képez; mely erő nélkül még soha egy állam sem állhatott fön, s melyet tehát állami szempontból a közigazgatás szükségképen fölhasznál, úgy a jogászi logika is nagy jelentőségű erő, mely mint ilyen, szintén szükséges az állam fönntartásához. Csak a görög államokban volt igen fejletlen ezen jogászi érzék és annak politikai szerepe, de teljesen ott sem hiányzott. Hogy a görög államok oly rendkívüli mozgékonytágot fejtettek ki és ennél fogva nemcsak a bennök rejlő jeles tulajdonságokat oly vakító fényvel, ugyszólván egyszerre kifejtették, hanem életerejöket igen gyorsan leörölték, s azután gyorsan feloszlottak, továbbá hogy a görög államokban majd a népgyűlések, majd az ephorok borzasztó önkénykedésével találkozunk, mindezt legalább részben a jogászi érzék mérséklő és korlátol befolyásának gyengesége okozta. Rómában ép úgy, mint a közép és ujkori államokban a jogászi érzék nemcsak a magán- és büntető-jogban, hanem mint állami factor is többé-kevésbé mindig szerepelt.

A jogászi érzék ezen politikai szerepének nem egyedüli, de legtökélyetesebb alakja a közigazgatási bíraskodás; mert a törvénykezési formák képezik a jogászi módszer tulajdonképeni elemét.

A közig. bíraskodás tehát csak egyik nagy fontosságú nyilatkozata a közigazgatás azon egyetemességének, melynél fogva minden az államban levő erőt az államczélra föl kell használni. Miután pedig a jogászi érzék és birói gondolkodás azon erők közé tartozik, melyeket csak akkor lehet államilag érvényesíteni, ha azoknak szabad és független fejlődést adunk, ennél fogva a közig. bíraskodásnak a birói függetlenség egyik lényeges attributumát képezi. — Ámde másfelől nem szabad felednünk, hogy a közig. bíraskodásban egészen más jelentősége van a birói függetlenségnek, mint a magán- és büntetőjogban. A közig. bíraskodásban a birói függetlenség nem egyéb, mint a jó közigazgatásnak egyik eszköze. A jó közigazgatáshoz az is megkívántatik, hogy a hivatalnokok bizonyos önállósággal birjanak. A közig. bíraskodási függetlenség nem egyéb, mint nagyobb fokú hivatalnoki önállóság.

Egészen felforgatják a most kifejtett természetes viszonyt, kik a közigazgatást a bírónak alá rendelik. Ezen esetben a közig. bíraskodásban volna ugyan birói függetlenség, de ez nem szolgálna a közigazgatásnak, hanem tönkre tenné azt. A közigazgatás uralkodó állása magasabb szempont, mint a közigazgatási birói függetlenség.

Hasztalan hivatkoznak az egyéni szabadságra, melyet csak úgy vélnek biztosíthatni, ha a közigazgatást a bírónak alávetik. Az egyéni szabadság három téren biztosítandó: a magánjogban, a büntetőjogban és a közigazgatásban. A magán- és büntetőjogban annak legfőbb biztosítója a birói függetlenség; a közigazgatásban ugyan csak az egyéni szabadságnak legfőbb biztosítója a köz-

igazgatás uralgó állása. Rontsák le ezen uralgó állást, ezt nemcsak az állam, hanem az egyén is keservesen fogja érezni.

Mert a közigazgatás a hatáskörébe tartozó óriás anyagot csak uralgó állásánál fogva rendezheti és alakíthatja; a közigazgatás ily uralgó állása nélkül a zürzavar kikerülhetlen; ez pedig az egyénre nézve is nagy szerencsétlenség lenne. A közigazgatásban az egyéni szabadság biztosítottik a közigazgatás javítása által, nem pedig a közigazgatás vezérelveinek ignorálása által.

Az államélet mezején a közigazgatás uralgó állásának minden politikai erő hódol; miért kellene a jogászi logikát, mennyiben az mint politikai erő jó tekintetbe, oly privilegiummal fölruházni, hogy az a közigazgatás fölött álljon.

A népeletben a jogászi fölfogás a politikaival szemközt tulsulyra vergődött. De vajjon a tudománynak föladata abban áll-e, hogy ezen egyoldalúságot előmozdítsa? A modern állam ugyan egyfelől jogállam, de másfelől kiválólólag politikai állam is.⁵

2. Szóltunk a közig. bíraskodásról, mint a jogászi érzéknek politikai fölhasználásáról. A jogászi érzék ezen politikai alkalmazását jól meg kell különböztetnünk a magánjogi intézmények politikai jelentőségétől.

Ily politikai jelentőséggel bír, az összes magánjog. Ha valamely országban a magánjog nagyon tökélyetlen állapotban van, ott a közigazgatás is sok tekintetben legyőzhetlen akadályokba ütközik. És viszont az életviszonyok megfelelő magánjogi szabályozása, a közigazgatási feladatok megoldását tetemesen megkönnyíti. A jó magánjog tehát a jó közigazgatás előfeltétele.

A magánjogi intézményeknek ezen politikai jelentőségét mindenütt föltaláljuk. Róma kereskedő városi jellege a római jog fejlődésével szoros összeköttetésben van. A római tulajdonjog eszméjének kifejlődésére, az ingatlan dolog fölötti rendelkezés szabadelvű megengedése ezen kereskedői jelleg kétségkívül nagy mértékben hatott. «Minden tulajdon szabadon kézzől-kézre megy — írja MOMMSEN, — a római jog nem tesz lényeges különbséget ingó és ingatlan közt, mióta egyáltalán a magán tulajdon fogalma az utóbbira kiterjesztett». A római örökjog politikai alapját kifejti már MONTESQUIEU világhírű művének XXVII. könyvében. A testamenti factiót közjogi jellegűnek, tehát politikai jelentőségűnek maguk a kutfők mondják. (Testamenti factic non privati, sed publici iuris est.) A római jog szerződési része a rómaiak külkereskedésével a legrégibb idők óta összefüggésben van. Ezt a nyelvészeti kutatások is bizonyítják: a mutuum a siciliaiknál előfordul mint *μωτοον*, és a carcer (adóságbörtön) mint *záραρον*.⁶

A középkorban a birtokviszonyok magánjogi rendje az összes politikai életnek alapját képezte. Ez bővebb kifejtést nem igényel. Az ujkor a köz- és magánjogot elkülöníti ugyan, de azért a magánjog politikai jelentősége nem szűnt meg. Így pl. a tulajon szentsége nélkül senki sem művelné földjét, s a közigazgatásnak a földmivelés emelésére irányzott minden tevékenysége meghiusulna.

Az egész magánjog általános politikai jelentőségén kívül vannak oly magánjogi intézmények, melyek valamely határozott államigazgatási érdek végett állíttatnak föl; és melyek valódi lényegét csakis az államigazgatás szempontjából lehet megérteni. Ilyen pl. a telekkönyv.

Ezen intézmények kezelésénél a bíró államigazgatási érdeket mozdit elő; de teszi ezt a magánjog formáinak

autré récompensa pue le bruit de ces actions? Esprit des lois, livre III. Chap. VII. du principe de la monarchie.

⁵ KAUTZ GYULA, a politikai tudomány kézi könyve, harmadik kiad. 40. lap.

⁶ MOMMSEN, Röm. Gesch. 1874. I. 155.

közvetítése által; formailag nem határoz közigazgatási ügyben (bár pl. a telekkönyv lényegileg közigazgatási ügy) és szeme előtt nem az állami egész, hanem az egyénnek joga lebeg.

Ezen magánjogi intézmények politikai szerepétől a jogász érzi, a közig. biráskodásban alkalmazása lényegesen különbözik. Mig pl. a telekkönyv magasabb közigazgatási hivatást azáltal tölti be, ha annak kezelésénél a magánjogokat engedjük szerepelni, addig a közig. biráskodás közvetlenül vonatkozik az állami egészre. A telekkönyv betölti közigazgatási funkcióját, habár a bíró nem gondol is a közigazgatási érdekre, és habár talán nem bír is valódi közigazgatási érzékkel. Ellenben a közig. bírónak folyton az állami egészet a maga belső összefüggésében kell látnia; ő nem mondhatja, hogy csak személyek és dolgok vannak a világon; reá nézve mindenekelőtt az állam van a világon, s mint a hal a vízben kívül, úgy a közigazgatási bíró az állami felfogáson kívül nem existálhat.

A kifejtett különbségnek nagy gyakorlati hordereje van. Mig a magánjog intézményeinek politikai hordereje a polgári törvénykezés formái útján nyilvánul, addig a közigazgatási biráskodásra a polgári törvénykezés elveit nem lehet alkalmazni. A közigazgatási biráskodás létesítésénél — mint egy ízben ezt már megpendítettük — a törvénykezési módszerből, mint tiszta alaki fogalomból kell kiindulnunk.

Ezen tétel ellen nemcsak azok vétenek, kik a közig. biráskodást a rendes bíróra ruházzák, vagy a közigazgatás keretén kívül állítanak közig. törvényszéket és ebben a magánjogi formalismus számára egy specialis forumot, hanem vétenek azok is, kik a közigazgatási biráskodást a közigazgatási organismusra ruházzák ugyan, de ennek eljárását a polgári törvénykezés elveihez kötik: vagy kik a polgári és közig. biráskodás közti különbséget csak abban látják, hogy az elsőnek formáit az utóbbira nem lehet szigorúan alkalmazni, tehát alkalmazzák azokat enyhébben, és ezen határozatlan eljárás által a közig. biráskodás lényegére vonatkozó további kutatások útját elvágják. A közigazgatási biráskodás lényege nem abban áll, hogy arra a polgári törvénykezés elveit enyhébben alkalmazzuk. A mi a közig. biráskodás lényegével ellenkezik, azt enyhén sem szabad alkalmazni; a mi pedig annak lényegéből folyik, azt szigorúan kell alkalmazni. Az erre vonatkozó kutatás kiindulási pontja nem a polgári törvénykezés, nemis a büntető törvénykezés, hanem a törvénykezési módszer, eltekintve annak anyagától, tehát mint tiszta alaki fogalom.

A törvénykezés ezen alaki lényege igen egyszerű fogalom; áll az a contradictorius eljárásban és az ebből folyó bírói tárgyalagosságban. A törvénykezési módszer lényegéhez tartozik a tárgyalási elv (Verhandlungsprinzip). A kutatási elv inkább közigazgatási, mint törvénykezési természettel bír; s így a szabad igazgatásban, de nem a közig. biráskodásban alkalmazandó. ROESLER nyomán azonban megjegyezzük, hogy a tárgyalási és kutatási elv közt nem abban fekszik a különbség, mintha az első a formai, a második az anyagi igazságra vezetne; hanem inkább mindkettő, tehát a tárgyalási elv is képes az anyagi igazság földerítésére. (ROESLER id. ért. XXVIII.)

Igaz, hogy a polg. törvénykezés mezején a tárgyalási elv eredménye az alaki igazság is lehet azon elv szerint: «quod non in actis, non est in mundo». Ámde nekünk nem a tárgyalási elv polgárjogi consequentiait, hanem tiszta törvénykezési lényegét, minden törvénykezési anyagtól eltekintve, kell kutatnunk. Ezen álláspontból tekintve a dolgot, a tárgyalási és kutatási elv nem

céljokra, hanem az eljárási módra nézve különböznek. Az anyagi igazság kiderítésére mindkettő képes, habár különböző uton haladva érik is el ezen célt.

Ha a közigazgatási biráskodást a magánjogi formalismus szerint construaljuk, akkor természetesen a tárgyalási elv alaki igazságra vezethet, s minthogy mégis a közigazgatási törvények részrehajlatlan alkalmazása az államérdek parancsa, s így magánfelek dispositiójától nem függhet, a magánjogi fölfogás hívei visszariadnak elméletük ily consequentiáitól, s ajánlják a kutató eljárást.

Ámde a közig. biráskodásra nem a polgári törvénykezésből ismeretes tárgyalási elvet, hanem a tárgyalási elvet tiszta alaki lényegében kell alkalmazni. Ha a tárgyalási elvet a közigazgatás ellen, mint «fél» ellen alkalmazzák, akkor természetesen vezethet az alaki igazságra, és anyagi igazság mellőzésére. De ha a tárgyalási elv azon formák összege által nyilvánul, melyekben maga a közigazgatási organismus az állampolgárok részvétele és közreműködése mellett eljár, miként vezethetne ezen elv az anyagi igazság mellőzésére, alig érthető.

A törvénykezés alaki lényege egészen más alkalmazást nyer a magán-, mást a büntető- és mást a közigazgatási jogban, tehát további jellegét mindig az anyagtól kölcsönzi, melyre alkalmazzatik. A közig. biráskodásban se nem a polg., se nem a bünvádi eljárás elvei irányadók, hanem első sorban irányadó a törvénykezés absztrakt lényege, a további részletes alkalmazásra nézve pedig a közigazgatás elvei.

Legyen szabad a történeti fejlődés egymásutánjára nézve egy képzeleti sorrendet fölláttatni, mely ugyan a történeti fejlődésnek nemcsak tényeivel, hanem belső törvényeivel is ellenkezik, de a szóban forgó dolgot némileg megvilágítja. Képzeli tehát, hogy a törvénykezési módszer előbb kifejtett a közigazgatásban, mint a magánjog terén; képzeljük, hogy csak most jutott korunk a fejlődés azon pontjára, hol a magánjogok is bírói oltalom alá helyezendők. Vajjon ezen esetben nem oda kellene e törekednünk, hogy a törvénykezési módszert a közigazgatástól kölcsönzött attribútumaitól megtisztítsuk, és a magánjog terén annak csak alaki lényegét alkalmazzuk?

Ama képzelt esetben meg volnánk szokva a törvénykezést a közigazgatás álláspontjából értelmezni, miként most a törvénykezés minden kérdéseit magánjogi álláspontból szoktuk értelmezni. De valamint nagy tévedés lenne ha az említett esetben a közig. törvénykezést módosítás nélkül a magánjogra alkalmaznók, úgy a polg. törvénykezést sem szabad a közigazgatásba egyszerűen átültetni.

3. Korunk fővonásai közé tartozik a köz- és magánjog egymástól megkülönböztetése. Ezen nagy fejlődési processus bármennyire előrehaladt, még nincs befejezve. Ha a köz- és magánjog megkülönböztetése teljesen átjárta volna már a népeletet, nem volna sok emberre nézve oly nehéz annak megértése, mért nem lehet az országos képviselőt, mint magán meghatalmazottat utasítással ellátni. A köz- és magánjog megkülönböztetésétől sokszor a politikai pártok programjai is elmaradnak, pl. midőn a politikai jogot az emberi természet gyökerező magánjognak tekintik, s ennél fogva azt mindenkire kiterjesztik (általános szavazatjog, a nők politikai emancipációja) vagy pedig a politikai jog gyakorlását, mint valamely magánjogot a titok fátyolába burkolják; nincs a feudalismus korában sem magánjogiasabb fölfogás, mint az, melyen a titkos szavazás alapszik. A közjog és magánjog megkülönböztetésének fejlődési processusa még a tudományban sincs befejezve, mert különben nem léteznék privatizáló iskola, mely a közigazgatási

biráskodást magánjogilag építi föl, s így az államnak közjogi és magánjogi alanyiságát meg nem különbözteti. A köz- és magánjog megkülönböztetésének legnevezetesebb következményei közé tartozik az állami személyiségnek, mint a felségjogok alanyának és az állami személyiségnek, mint magánjogok alanyának egymástól tiszta megkülönböztetése.

Az államnak magánjogai azt szintén az államcél sikeres elérése végett illetik; az állam magánjogi cimeni jövedelmei szintén az állam érdekében felhasználandók. Minthogy azonban állam magánjogai az államcél megvalósítására irányuló cselekvőségét nem tartalmazzák, nem vonatkoznak az államhatalom gyakorlására, ennél fogva nem különböznek lényegileg más physikai és jogi személyek magánjogaitól. Ugyanazért az államfenség elemei közé nem is tartoznak. Az állam ezen magánjogokra nézve (pl. az állam mint földbirtokos) önmagának alattvalója.

Míg az államnak magánjogi személyisége az állampolgárokkal koordináltatik és a törvény előtti egyenlőségnek hódol, a rendes bíróságok előtt mint adós beperelhető, és mint hitelező a törvény rendes útját követni tartozik, mint bárki más, addig az állam mint a felségjogok alanya a legmagasb emberi hatalom, melynek az államterületen mindenki hódolni köteles, mely sem felperes sem alperes nem lehet, hanem inkább annak nevében hozatik ítélet minden perlekedők fölött.

Miként az egyes ember bizonyos formákhoz kötheti cselekvőségét, és önmagának eljárási szabályokat állapíthat meg, hogy ily módon rendet hozzon azon cselekvőségbe, ép úgy az állam is saját cselekvőségét a felségjogok mezején formák és szabályokhoz kötheti, hogy az állami feladatokat biztosabban megoldja. De valamint az egyes embert ily önszabályzásra kényszeríteni jogilag nem lehet, úgy az államot sem. Az állam alkalmazhatja közigazgatási működésére a törvénykezési módszert, de a polgárok nem kötelezhetik az államot, hogy ez magát a törvénykezési módszernek mint adós, vagy hitelező alávesse közigazgatási kérdésekre nézve. A közig. bíraskodás az államnak mint legfőbb hatalomnak és a polgároknak mint alattvalóknak egymásközi viszonyát nem szünteti meg. A közigazgatási keresetjog nem az állam ellen, hanem az államért van.

Némelyek az államot és a közigazgatást egymástól elválaszthatónak képzelik, aként okoskodva, hogy nem az állam idéztetik a közigazgatás keretén kívül álló bíró elé, hanem csak a kormány és közigazgatás; s így az állam legfőbb tekintélye nem csorbítottatik.

Ha az állam nem volna egyéb, mint tisztán jogi szervezet, ha az állam csak jogi formákból állana, ha a jogi elemen kívül nem léteznék az államban erkölcsi elem is, és ezen erkölcsi elemnek nem volnának saját fejlődési törvényei, törvények, melyek logikai megkülönböztetések által meg nem változtathatók, akkor elfogadnók, akkor elfogadnók a fönti jogász megkülönböztetést, mely szerint nem az állam, hanem csak a közigazgatás lesz «felle» a közig. bíróságnak a közigazgatás keretén kívüli föllállítása által. De miután az államnak a jogi sajátságokon kívül erkölcsi és phisiologiai sajátságai is vannak, a fönti megkülönböztetést nem tekinthetjük egyébnek logikai elmejátéknál, a modern scholasticismus egy neménél. Mit használ az állam tekintélyének, ha a jogász az alperessé tett közigazgatást elválasztja az államtól, midőn az állami organismus erkölcsi sajátságai és phisiologiai törvényei ily elválaszt nem ismernek? Mit használ a jogász fictio, melynek ellenkezőjét érezzük és tapasztaljuk? Vajjon az életben el van-e választva az állam és a közigazgatás? A közigazgatási organismus

működésében mindenki az állam működését szemléli. Az államnak törvényhozási és bírói működése időszakokhoz, illetőleg hivatalos órához van kötve, közigazgatási működése szakadatlan. Az államélet folytonosságát a közigazgatásban látjuk, az állami személyiségnek nem egyedüli, de leggyakorlatibb kifejezőjét a kormányban. Ezek tények, melyeket elvitatni nem lehet; milliók érzik azok jótéteményét. Ha tehát a kormányt és közigazgatást a felségjogok gyakorlására nézve alperessé teszszük, e milliók vajjon nem az államnak erkölcsi megaláztatását fogják-e ebben szemlélni?

Azon magasztos erkölcsi érzélem, melynél fogva a polgárok nem tekintik magukat pusztá atomok gyanánt, azon üntudat, hogy ők az állam szerves alkatrészei, csakhamar enyészetnek indulna, ha a bíró előtt a közigazgatással, mint fél a féllel, mindennap egyenlő színvonalra helyezkednének. Megszoknák nemcsak a közigazgatást, hanem az államot is ellenfél gyanánt tekinteni; hisz a közigazgatás az állam érdekeit repraesentálja. Naponkint szítatnék ily eljárás által a polgároknak azon szolgálatok iránti ellenszenve, melyekkel az állammal tartoznak s az elmarasztalt adós érzelmeivel tennék meg azt, mit kötelességérzetből kellene teljesíteniök. — A kik közt örökös per folyik, azok egymásnak jó barátai nem lehetnek a legügyesebb jogász megkülönböztetések mellett sem. Nem kell tehát az állam és polgári közti ily szakadatlan perlekedésre alkalmat adni.

Az állam a közigazgatás által fejti ki tettejének nagy részét. Ha egy embernek kezeit megkötöttük, nem nevetséges-e azt mondani, hogy nem az embert, csak annak kezeit kötöttük meleg; az egész ember szabad, gondolkodhatik, akarhat, csak kezeit nem használhatja. Ilyen azon megkülönböztetés, melynél fogva némelyek nem az államot, hanem csak a közigazgatást vélik a magánjog formalismus bilincseibe verni.

Hogy a hivatalnok felelősségre vonása és a közigazgatási per egymástól lényegesen különbözik, említve volt. E különbség a miniszteri felelősség tekintetében is áll. Ha valamely kormány vád alá helyeztetik, annak fegyelmi, magánjogi és bünvádi felelősségéről van szó; melyre nézve az egyes eset szempontjából kell határozni; a mi tisztán bírói functió, akár birodalmi törvényszék, akár — a mi sokkal czélszerűbb — a főrendiház kebeléből alakult bíróság végezze e functiot. Elvben a közigazgatási perben nem a hivatalnok, vagy a kormány felelősségéről, hanem a törvényeknek az állami egész szempontjából értelmezéséről van szó. Mert föl kell tenni a törvényhozásról, hogy a közigazgatási törvényeket valódi politikai érzékkel, az állami egész szempontjából alkotta. A közig. bíraskodásnak tehát szinte ezen politikai álláspontot kell elfoglalni; mert különben nem biztosíthatja a törvényhozói akarat foganatosítását, hanem inkább annak elferdítésére vezet. Míg tehát a miniszteri felelősség bírói functio tárgyát képezi, addig a közig. bíraskodás politikai functio. A törvénykezési módszer annak politikai lényegén nem változtat. Ennélfogva mind azon argumentumok, melyeket a magánjogi irány saját álláspontjának igazolása végett a miniszteri felelősség és közigazgatási per közti analogiából merit, semmisek, mert maga ezen analogia sem létezik. Melyek a miniszteri felelősség politikai eredményei? A parlamentaris rendszer kifejlődése, a nemzet politikai tapintatának érvényre jutása, az államhatalom egysége, az állam tetteje. És melyek a közigazgatás keretén kívül föllállított közig. bíraskodásnak eredményei? A parlamentaris rendszer megbénítása visszavonás, és az állami tetterő hanyatlása.

Hol itt az analogia?

Nem áll tehát azon okoskodás, hogy ugyanazon elvnel fogva, mely a miniszteri jogi felelősségre vezet, a

közigazgatás keretén kívül álló közig. bíróságot is el kell fogadni.

(Folyt. következik.)

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Csődnyitás vagyontalan adós ellen.

Az 1840-iki csődtörvény életbelépte óta a jogélet — a csődtörvénykezés terén különösen — oly nevezetes átalakuláson ment keresztül, hogy azon álláspont, melyen régi csődtörvényünk nyugszik, ma már nemcsak elavult, hanem felette hiányos is, s így a jogélet igényeit többé ki nem elégítheti.

Hiányosak és elavultak csődtörvényünknek különösen a csődnyitásra vonatkozó intézkedései. Nem intézkedik többi között a törvény azon esetről: hogy megnyitandó a csőd akkor is, ha az adós teljesen vagyontalan, vagy ha annak vagyona előre láthatólag a csődületi költségek fedezésére sem elégséges. Miután azonban a törvény a vagyontalan felfedezésére az adóst kötelezi, a bírósági gyakorlat oda fejlődött, hogy a csőd megnyitást minden adós ellen, kinek fizetése képtelensége beigazoltatott, tekintet nélkül arra, vajon van-e annak felosztható vagyona vagy sem, tehát tekintet nélkül arra, lesz-e csődületnek tárgya vagy sem. Hogy ezen helytelen álláspontot régi felső bírósági praxisunk is követte, kitűnik a váltófeltörvényszékek 1843: 204. és 1844: 74. 1147. sz. 1863: 1359. és 2107. sz. a hétszemélyes táblának 1843: 10. sz. a. kelt határozataiból.

Ezen elv következetes keresztülvitele azonban a csődület céljával homlok egyenest ellenkezik, de különösen gyakorlati következményeiben felette káros is. Ezen állításunk igazolására vegyük szemügyre mindenek előtt mi tulajdonképeni célja a csődnek, s mi következményei vannak a vagyontalan adós ellen megnyitott csődöknek:

A csőd célját három pontban lehet összefoglalni:

a) hogy a csőd elrendelése által a vagyontalan adóstól elvonassék, és az a hitelezők összeségére, illetve az összeség képviselőjére bizassék,

b) hogy a hitelezők egyetemleges zálogjogot szerezzenek az adós összes vagyona fölött, s végre, de különösen

c) hogy a hitelezők az adós vagyonából aránylagos kielégítést nyerjenek.

Ha a csődületnek ezek a céljai, — a mint szerintünk más nem is lehet — úgy kétségtelen, hogy úgy a vagyontalan adós kezelés, mint az egyetemleges zálogjog megszerzése és az aránylagos kielégítés mindenek előtt csődvagyont tételeznek fel, mely nélkül tehát a csőd tárgytalan és így felesleges is.

De a vagyontalan adós ellen elrendelt csőd visszafizetési következményei leginkább gyakorlati példákkal illusztrálhatók.

Beadatik például a csődnyitás iránti kérvény egy 1200 frt évi fizetéssel bíró hivatalnok ellen; kinek korábban foganatosított végrehajtások folytán netán volt ingóságai elárvereztetvén, mai napság tiszti fizetésén kívül semmi vagyonnal sem bír. A végrehajtásnak az ingóságokra történt sikertelen foganatosítása után lefoglaltatik fizetésének az 1876: XXXI. t.-cz. 1. §. értelmében lefoglalható egy harmadrésze (400 frt), erre mondjuk 600—700 erejéig felülfoglalások is eszközöltek; minek folytán a végrehajtás foganatosításának sorrendében a felülfoglaltatott követeléseinek nemcsak hogy fedezet nyújtatik, de azok másfél vagy legfeljebb két év alatt összes járulékaikkal együtt készpénzbeli kielégítést is nyerhetnek.

De evvel egy a sorrendben talán harmadik vagy negyedik helyen következő felülfoglaltatott hitelező meg nem elégszik, és végrehajtást szenvedett ellen csődnyitás iránt

folyamodik a bírósághoz. A bíróság a kérvényt a csődtörvény alapján alig utasíthatja el, holott azonnal szembeötlő tény az: hogy itt csődtömeg tárgyát képezhető vagyontalan hiányában, a csődületnek annál kevésbé lehet célja és értelme, mert az 1840: XXII. t.-cz. 18. §. értelmében annak tárgyát, az adós tiszti fizetése úgy sem képezheti.

A bíróság tehát a csődnyitási kérdés tárgyalására határidőt tűz ki a csődtörvény 6. §-a értelmében.

Ha már most az adós bírói tisztet visel, úgy ez esetben, hogy a csődnyitás által az 1871: VIII. t.-cz. 62. §-ának d) pontjában, illetve a 64. §-ban, ha pedig más foglalkozásu a fennálló törvények és szabályokban foglalt polgári s politikai jogi következményeket magától legalább egy időre elhárítsa, bizonyos feltételek mellett az ügy tárgyalását panaszossal egyetértőleg 10—14 napra elhalasztja. Elérkezvén az újabb határidő, a dolog ismétlődik, mindaddig, míg végre panaszlott kimerül, s vagy meg nem jelenik, s akkor a csődtörvény 10. §-ának b) pontja alapján nyeri a végső döntést, vagy — a mi egyre megy — megjelenik és fizetése képtelenségének beismerése alapján az 5. §. b) pontja értelmében semmisítettik meg. Még visszatartóbb látványt nyújt az 1874: XXXIV. t.-cz. 105. §-a c) pontjában foglalt intézkedésnek borzasztó kizsákmányolása: ha az adós gyakorló ügyvéd s bejegyzett kamarai tag — tehát panaszos képviselőjének kartársa.

Mivé törpül ez adott példában a csődület célja? Pressio ez csupán, s a törvényesség palástjába burkolt, az ügyvédi nemes hivatást s tekintélyt megbélyegző üzérkedés a jogszolgáltatás vitelére hivatott bíróság színe előtt. Melynek helytelensége még feltűnőbb, ha vesszük, hogy a csőd megnyitása esetében a pressiót nem gyakoroló hitelezők az adósnak hivatalától történt elbocsájtása vagy felfüggesztése esetében, az ennek fizetése által nyújtott fedezettől is elesnek, s így amazokkal szemben sokkal kedvezőtlenebb helyzetbe jutnak, a mi a jog és igazsággal csakugyan alig egyeztethető meg.

Arról pedig, hogy a mondott esetek nem kivételes, — jelentőséggel talán épen nem bíró állapotok, mindenki meggyőződhet: ha betekint például a budapesti kir. törvényszék csődtárgyalási termébe délelőtt 10—12 óra között, a hol naponta 8—10 ilyféle ügy tárgyalatik, s hol ez idő szerint 50—60 csődnyitási ügy van folyamatban — halasztási stadiumban, — s hol ez idén, tehát alig 7—8 hó alatt, több mint 150 csődnyitási kérvény adatott be. Vagy ha tekintjük a csődmegszüntetések statisztikáját, ezen elv következetes keresztülvitelének céljatlansága, sőt még az államra nézve is költséges voltáról győződhetünk meg. A fent érintett kir. törvényszék évi kimutatásai szerint ugyanis 1876. évben megszüntetett összesen 106 csődügy, ezek körül felosztás folytán megszünt 11, kiegyezés és elállás folytán 25, *vagyonhiánya miatt pedig* 70, 1877. évben megszüntetett 213 csődügy, ezek közt volt felosztás 43, kiegyezés és elállás 41, *vagyon hiánya miatt pedig* 129. A mi százalékban kifejezve következő eredményt tüntet fel.

	1876. évben	1877. évben	2 évi átlag
felosztás	10%	20%	15%
kiegyezés és elállás	24%	19%	21%
vagyonhiány	66%	61%	64%

E szerint tehát a csődügyek kétharmadrésze vagyontalan hiánya miatt szűnik meg, mivel szemben vagyontalan felosztás folytán alig egy hatadrésze. S tulzás nélkül állíthatjuk azt is, hogy a jelenleg ott folyamatban levő 160—180 csődügy-

nek 60—70% olyan, a melyben épen semmi vagyon sincs; s legalább 20% olyan, melyben a létező csődvagyont az eljárási költségek felemésztik, s így alig 10—20% az, mely rendes felosztás alá kerül. Pedig szerintünk még az oly csődügyek folytatása is céltalan, melyben a költségek a csődvagyont felemésztik. Mire nézve igen helyesen jegyeztetik meg a német csődtörvényjavaslat indokolásában (II. k. 53. lap) miszerint: „az oly eljárás, mely a létező vagyont felémészteni, senkinek sem szolgálhat javára. A hitelezők ily esetben úgy sem remélhetnek kielégítést, s ha a törvény az ezek kérelmére elrendelt eljárás folytatását követelné, következetesen, a költségek viselésére őket kellene kötelezni; mi ép oly helytelen lenne, mintha az adós meglevő vagyona a sikertelen eljárásra fordítható.” És valóban erre vezet az ha a csőd megnyitattik a vagyontalan adós ellen. Pedig hogy az nálunk is így van, erre nézve kevés mondani valónk lehet, mert köztudomású tény, s felsőbbirósági gyakorlatunk által is sanchionáltatott azon körülmény, hogy a költségek viselésére vagy legalább is előlegezésére a csődöt kérő szokott utasíttatni. Sőt a mi még érdekesebb, nem fizetés esetében rajta a költségek fedezésére szükséges összeg végrehajtás útján is behajtatik; köztudomású tény az is, hogy azon esetben, ha az adós csak oly csekély vagyona van, hogy ezt előreláthatólag a csődületi költségek felemésztik, és a csőd elrendeltek, annak csekély vagyonát első sorban az ideigl. tömeggondnok, s ha még marad valami a végleges tömeggondnok és perügylő díjait fejében bizonyosan elviszik, s így a csődtömegből a hitelezők ritkán látnak valamit.

Hogy ez eljárás az államra nézve is költséges, az előadott statisztikai adatokból könnyen megfigyelhető, a mely szerint, ha a vagyontalan csődök elesnének, a bíróságok munkaköre csődügyekben felére, ha nem egy harmadára lepadna, mely munkaerőben mindenesetre tekintélyes megtakarítás volna.

De mi az mégis a mivel ez eljárást védeni szokták, s mi az, a mi napjainkig fentartotta azt a gyakorlatban, holott mint már eddig is kifejtettük, a törvény világosan nem intézkedik róla, s így e téren ujtást behozni felsőbbiróságainknak nyitva áll?

Csak két érv hozható fel ezen eljárás védelmére. Akik a csődnitást vagyontalan adós ellen is elrendelendőnek vélik: 1. a csődtörvény 11. §-ából indulnak ki, mely szerint az adós tartozik vagyonát hit alatt felfedezni;

2. ezek szerint a csődület már csak azért is elrendelendő minden fizetésektelen adós ellen, hogy a hivatalból megindítandó bűnvádi eljárás folyamán a netáni csalárd bukás, vagy jogtalan vagyonelrejtés a törvény szigorához képest megfenyíttessék.

Ezek azonban csak látszólag helyes érvek az eljárásvédelmére. Vegyük szemügyre mindenképp a hit alatti vagyonfelfedezést: Kétségtelen, hogy régi törvényünk ezt megkívánja, de szerintünk ez elavult bizonyítási eljárás maradványa, mely egyáltalán nem helyesítható, de egészen felesleges is. A hit alatti felfedezésnél ugyanis két eset lehetséges: az adós vagy elrejté jogtalanul vagyonát vagy nem. Ha az adós vagyonát a csőd elől jogtalanul elrejtette: a hit letételére való kötelezésnél ismét két eset fordulhat elő:

a) hogy az adós elkövetett tettéhez következetes maradj és megesküszik arra, hogy a csőd elől semmi vagyont el nem rejtett, vagy

b) bevallja, hogy elrejtett s vagyonát felfedezi.

Az első esetben, ami legtöbbször fog előfordulni a törvény maga kényszeríti az adóst hamis eskü letételére, mi bizonyára képtelenség; a második esetben pedig a törvény az adóst nem kevesebbre kötelezi, mint arra, hogy önmaga ellen szolgáltatson bizonyítékot, mely felfogás helyes bizonyítás elmélettel alig lesz megegyeztethető.

A másik esetben, ha az adós vagyonát a csődület alatt felfedezi és így vagyonelrejtés fenn nem forog: a felfedező hit letételre való kötelezésnek épen semmi szüksége sincs.

A másik érv, mely a vázolt eljárás védelméül felhóztatik, hogy t. i. a csődnitást minden esetben már csak azért is szükséges, hogy a bűnvádi vizsgálat hivatalból megindíttassék: igen egyszerűen megczáfolható azzal: hogy a bűnvádi eljárás csalás, vagy a hitelezők kijátszásául történt vagyonelrejtés esetében úgy eddigi büntetőeljárásunk, mint különösen a már irányadóul követett új magyar büntető törvénykönyv 379. 384. 386. 387. és 390. §§-ai értelmében a hitelezők panaszára tehát magán panaszra is megindítható, s így e célból a költséges csődeljárás folyamatba tétele csakugyan felesleges.

Mindezeknél fogva talán indokoltnak fog látszani abbeli ohajunk kifejezése: vajha felső bíróságaink — kik egyedül vannak arra hivatva — régi törvényünk hiányából származott joggyakorlatunk ezen álláspontján túl emelkedve a tarthatatlan állapot elhárítására alsóbíróságainknak segédkezet nyujtanának a törvényhozás tüzetes intézkedéseig is azon elv kimondásával, — melylyel úgy az újabb külföldi törvényekben (lásd porosz csődtörvény 306. és 339. §. osztrák csődtrv. 66. §., német javaslat 108. §-át) mint örömmel constatáljuk — a jeles codicatorunk APÁTHY ISTVÁN egyetemi tanár által kidolgozott új magyar csődtörvény tervezet 89. §-ában is találkozunk; hogy t. i. *oly esetben, midőn a csődnitási kérvény elintézésakor az tűnik ki, hogy az adós épen semmi vagyona sincs, vagy annak vagyona az eljárási költségek fedezésére sem elegendő, csődnitásnak helye nem lehet. — Mi-ből! kifolyólag a csődöt kérő hitelező csődnitási kérvényében a csődtömeget képezendő vagyont kimutatni tartozik.*

Feichtinger Elek.

Eszmék az ügyvéd vétsége miatti perujtás felett.

Ezen cím alatt — ZLINSZKY IMRE kir. táblai bíró urtól — ki fáradhatlan és sikeres működése által a jogirodalom terén elvitázhatlan érdemeket szerzett magának — jelen lapok 32. számában újra oly fejtegetés jelent meg, mely különös fontosságánál fogva valóban megérdemli, hogy mentül tüzetesebben megvitattassék már csak azért is, mivel jogaiban sértett félre nézve a perujtás a legutolsó remediumot képezi.

A felvetett kérdés abban áll:

«Beösmerés által elkövetett ügyvédi vétség miatt ujtott perben ujtó felperes mit tartozék bizonyítani?»

Ha — úgy mint igen érdemes cikkíró ur teszi — azon szempontból indulunk ki, hogy a fél és meghatalmazott ügyvédje feltétlenül egy személynek tekintendő, akkor cikkíró ur ebből vont azon következtetése is helyes lenne, hogy az ügyvéd által tett beösmerés oly erejűnek tekintendő, mintha azt maga a fél tette volna, következésképp, hogy a fél ügyvédjének vétkes vagy hibás beösmerését többé vissza nem vonhatja;

de épen mert szerény nézetem szerint e két személyt egymástól megkülönböztetőnek tartom és mert az ügyvédre már közhivatali állásánál fogva hivatásszerű kötelesek hárulnak, — az ügyvéd általi beösmerést sem tekinthetem olyannak, a melyet magának a félnek beösmerésével identificálni lehetne. — Szembe szökik e különbség, ha tekintetbe vesszük, hogy maga a fél közvetlen tudomásának az alapján ösmer be vagy tagad valamit, miglen az ügyvéd — ha csak bizonyos körülmény beismerésére ügyfele által határozottan nem utasíttatott, már közhivatali hivatásánál fogva is, csak azt nem tagadhatja, a mit ellenfele teljesen beigazolt, és így gyakran jön az ügyvéd azon helyzetbe, hogy tagadni köteles, a mit ügyfele személyes kihallgatásánál talán beismerne, és viszont, hogy beismerni kénytelen olyanokat, a miket ügyfele szakképzettségének hiánya alapján tagadna. — Ez a képviselő meg nem változtatható consequentiája, melynek kutforrása nem egyéb mint az: hogy e kettő nem egy személy és hogy az ügyvédi állás köteleiségekkel van egybekötve.

De nemcsak ezen szempontokból vizsgálat alapján rájövünk a megbízó és annak ügyvédje közötti megbülönböztetésre, hanem e megkülönböztetésnek az alapja már a perrendtartásban is — még pedig nevezetesen annak a perujtásról szóló fejezetében (315. és 317. §.) letéve van; vessük csak fel azon kérdést: «perujtásnak van-e helye ha a sérelmes ítéletre 1-ör maga a félnek és van-e 2-or akkor ha arra a fél ügyvédjének bíróság előtti beismerése szolgál alapul? Az első kérdésre a perts 317. §. c) pontja alapján határozott nemmel, a másodikra ellenben a 315. §-nál fogva határozott igennel kell felelni, sőt mi több a 517. §. e) pontja szerint oly perben, mely magának a félnek bíróság előtti beismerésének az alapján döntetett el, perujtásnak még az esetben sincs helye, ha ujtó bebizonyítani képes is volna, hogy az általa beismert tény valótlán. — Különböztetés itt, hanem a perrdt. 192. 224. 225. stb. §-aiban is újra meg újra ráakadunk a fél és perbeli ügyvédje közötti megkülönböztetésre, — ha tehát már a természetes alapon felül még maga a törvény is e két személy között megkülönböztetést tesz nem lehet e megkülönböztetést a megbízó jogainak hátrányára ignorálni.

Különböztetés még maga érdemes cikkíró ur is felállított,

azon elvével: hogy t. i. a fél és perbeli ügyvédje egy személynek tekintendő — collisióba jön akkor, a midőn fejtegetései további láncolatában azon eredményhez jut, «hogy beismerés által elkövetett ügyvédi vétség miatt lehet ugyan pert ujitani, de ujitó az anyaperbeni ügyvédi beösmérés folytán megállapított tényálladék valótlanosságát is igazolni köteles», — collisióba, vagyis következtetlenségbe esik pedig azért, mivel «ha a fél és perbeli ügyvédje egy személynek tekintendő, akkor az ügyvéd és a fél általi beösmérés között minden megkülönböztetés megszűnven, miután a perndt. 317. §. e) pontja szerint a fél által bíróság előtt tett beösmérés alapján eldöntött perben a perujtási jogorvoslat *feltétlenül* ki van zárva, — azon az alapon, hogy az ügyvéd beösmérés által vétséget követett el, pert ujitani még akkora sem lehetne, ha a fél az ügyvédje által beösmert tény valótlanosságát mindjárt igazolhatná is.»

Ha tehát ezek nyomán azon nézetet vallom, hogy magának a félnek és ennek perbeli ügyvédjének beösmérése között megkülönböztetést kell tenni, természetes az is, hogy a végeredményben szintén különválnak czikíró ur nézetétől vagyis az ügyvéd általi beösmérést oly felbonthatlan erejűnek mint a milyen magáé a félé nem tartom és nem oszthatom azon nézetet sem, mintha beösmérés által elkövetett ügyvédi vétség miatt ujitott perben, ujitó a volt ügyvédje által beösmert tények valótlanosságát is igazolni kénytelen lenne;

vagyis hogy positiv alakba öltsem nézetemet, azt tartom: «hogy ügyvéd vétsége miatt megujtított perben ujitó többet igazolni nem köteles mint azt, hogy ügyvédje hivatásszerű köteletségének mellőzése által a per érdemére vonatkozó oly vétséget követett el, mely ha közbe nem jön — a pernek az eldöntőtől különböző kimenetelét eredményezte volna; és ekkor ujitó úgy áll szemben a beösmert volt ténynel, mintha beösmérés nem is történt volna, vagy is az állított tény megtörténtének bizonyítási terhe arra hárul vissza, a ki azt — ha beösmérés nem történt volna, már eredetileg bizonyítani köteles volt.

Ezen nézet helyessége indokoltatik nem csak az által, hogy a bizonyításnak positiv jellegűnek kell lenni, következéské: hogy nem bizonyos dolgok meg nem történtét, de megfordítva azoknak tényleges megtörténtét kell igazolni, de indokoltatik még a következők által is:

mert a) ha ügyvédi hiba miatti perujtásnál az anyaperben beösmert ténynek a valótlanosságát is ujitó volna köteles bebizonyítani, akkor teljesen feleslegessé válnék az ujitást ügyvédi vétségre fektetni, a mennyiben sokkal egyszerűbb lenne az ujitást új bizonyítékok alapján — a hol legalább ügyvédi vétséget igazolni nem kell — még pedig nem is hat havi de 32 évi háttérrel belől — megkezdeni;

b) mert a törvény magyarázatának elveiből kifolyólag a törvénynek más értelmet tulajdonítani nem lehet, mint a mely a törvény összefüggéséből jelentőségéből és a törvényhozó feltételezhető szándékából kifolyik, már pedig miután a törvény az ujitást ügyvédi vétség miatt megengedi, önként következik, hogy ujitó csakis az ügyvédi vétség létezését, nem pedig egyúttal a perérdemet érintő tények valótlanosságát is igazolni tartozik;

c) mert a perndt. 215. §. b) pontja és a perndt. azon intézkedése között, mely szerint rendes perekben, de sőt néhány esetben sommásokban is, a fél ügyvéd általi képviseltetésre van kötelezve, némi összeköttetés létezik, annyiban a mennyiben a törvényhozó a perbeli feleket az ügyvéd hibája, mulasztása a vagy a mi szintén előfordulhat, rossz akarata ellen megóvni szándékozott az által: hogy ily esetben a perujtás ügyvédi vétség miatt minden nehézség nélkül lehetővé tétessék. — Menjünk csak át a gyakorlati térre és meg fogunk győződni: hogy a törvényhozó nagyon is elővigyázólag járt el, midőn az ügyvédi vétség miatti perujtási jogorvoslatot megengedte; tegyük fel *A* által bepereltetvén *B* egy tekintélyes kölcsönösszeg megfizetése miatt, alperes azzal védekezik, hogy ő ezen összeg $\frac{9}{10}$ részét már megfizette és így a kereseti összeg csak $\frac{1}{10}$ ed részével adósa felperesnek. — Habár alperes állításait egyáltalán nem igazolta — felperesi ügyvéd daczára annak hogy a tőkéből csak $\frac{1}{10}$ rész törlesztett és így alperes a tőke $\frac{9}{10}$ részével még adós — mondjuk csupa tévedésből — alperesi állítást beösméri, minél fogva az elmarasztaló ítélet a kereseti összeg csak tized részére fog terjedni; nem multhatlanul szükséges-e tehát, hogy ügyvédjének hibája miatt ilykép megrövidített fél részére orvoslási mód nyujtassék, és ha állhatna az, hogy az

ügyvéd vétségének beigazolásán felül, még az ilyképen beösmert tény valótlanosságát is kéne felperesnek beigazolni, kérdezzük mikép tegye ezt?

Vagy szólok egy esetről, mely saját praxisom alatt előfordult:

A felperesnő — pert indított *B* alperes ellen: közöttök létre jött egy egységnek a főtárgyra vonatkozó lényeges tévedés indokábóli érvénytelenítése iránt, kimutatván felperesnő azt: hogy ő csakis azon feltevésben egyezkedett, illetve az egység szerint csak azért mondott le édesapja hagyatékához — közel 500,000 frt erejű örökjogáról, mert az ellenfél elhitette vele a javak majoratusi természetét, holott azok nem ilyenek.

Alperes nem tagadhatván a javak nem hitbizományi voltát, azzal védekezett: hogy ha hitbizomány nem létezik is, az egységet érvényteleníteni még sem lehet azért, mert a javak fiági természetük valának és örökhagyó a fiági örökösödést végrendeletileg fentartotta, minélfogva felperesnőnek a hagyatéki javakból örökjoga még akkor sem lenne, ha az egység érvénytelenítették is.

Ennek ellenében felperesnő ügyvédje utalva az érvénytelenített kért egység világos tartalmára, azt adta elé: hogy a javak fiági természete iránti kifogás a pertárgyán kívül eső, egészen irrelevans kérdés, és mi történt? a legfőbb ítélőszék e kérdést irrelevansnak nem tartotta, hanem felperest keresetével elutasította azon az alapon, mert felperes beösmerte a javak fiági természetét és így azt is: hogy — szemben örökhagyó végrendeletével — neki azokból örökrész még az esetben sem járulna, ha az egység érvénytelenítették is.

Ezen pert megujtás végett azután e sorok írója vette által s az ujitás szintén ügyvédi vétség alapján tétetett folyamatba. Habár már most ezen ujitott perben ujitó felperesnő nem igazolta, de sőt nem is igazolhatta volna az ügyvédi beösmérés folytán megállapított tényálladék valótlan voltát, hanem igazolta csak az anyaperbeli volt ügyvédnek e beösmérés által elkövetett vétségét, a valamennyi forumon átment perben a perujtásnak hely adatott és miután alperes a javak fiági természete iránti állításait az ujitott perben igazolni képes nem volt, az egység érvénytelenítették, ügyfelemnek közel $\frac{1}{2}$ millió frt értékű örökségi osztályrész mentetett meg.

De elvégre

d) miután felállított minden elvet kell hogy alaposan indokolhassuk, azt kérdeni bátorodom, mi hátrányt szenvedhet ujitott alperes az által: ha az ügyvédi korábbi beösmérés szabálytalannak és helytelennek nyilvánítatik? nézetem szerint semmit! mert ő az anyaperbeli ítélet alapján végrehajtást intézhet és mert az általa az anyaperben állított körülménynek a valóságát az ujitott perben beigazolhatja ha pedig beigazolja — a mit ha ügyvédi vétség közbe nem jön, már eredetileg tennie kellett volna, — az ujitott perben is győztes marad; a tiszta igazság tehát megsértve nem lehet.

Fent kifejtett nézeteimmel egészen analog elvek alá esik az is, ha ujitás azon az alapon kéretik, mert az ügyvéd a megkínált eskü elfogadása vagy visszakinálása tekintetében nem nyilatkozott, itt is felállított élvim fonalán csak az ügyvédnek köteleességellenes mulasztás által elkövetett vétségét, nem pedig az eskü el nem fogadása által megállapított tényálladék valótlanosságát kell igazolni. Ezen utóbbi kérdés végmegoldásában egyetértek ugyan érdemes czikíró urral, csak hogy az övétől eltérő nézponokból indulok ki.

Erveléseimet recapitulálva és különösen hangsúlyozva, hogy az ügyvédre már közhivatali állásánál fogva hivatásszerű köteleességek hárulnak, — véleményemet abban foglalom össze:

«Ügyvéd vétsége miatt megujtított perben csak az ügyvéd hivatásszerű köteletségének megszegése által elkövetett vétséget — nem pedig az ezen vétség következményeül megállapított tényálladék valótlan voltát kell kimutatni».

Kremer Adolf,
ügyvéd Miskolcson.

Különfélék.

(Beküldetett) Takács István v. jogtanár «Hazai váltójog» cz. második kiadásban megjelent munkája nyomán a váltó ismeretéből lakásán (VII. ker. Ó-utca, 42. sz. I. emelet, a kapuval szemben) alapos oktatást ad. A közelebbi föltételek ugyanott megtudhatók.

Felölös szerkesztő: Dr. Dardai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyed évre ... 3 .

TARTALOM: A vízjog. — A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — Törvénykezési szemle: A vizsgálati fogságról. Csongvay Károly, kir. törv. bíró urtól. — Különfélék: A pozsonyi egyetem tervéről.
MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A víz-jog.*

A.

Avizhez való tulajdonnak jogi természete. Történeti fejlődés.

Modern értelemben a víz-jog felöleli a vizekre vonatkozó jogviszonyok összeségét, főleg pedig a folyó vizekét. A tárgy feldolgozása száraz volta miatt, nehéz. Még bajosabbá teszi ezt az anyagnak úgy a köz- mint a magánjog szempontjából vitás volta, a jogrendszerek különfélesége, a történeti fejlődés homályos háttére és az ide vágó doctrinák zagyvasága.

Az osztrák jogra nézve tárgyunk tudományos feldolgozása az ide vonatkozó jogirodalom hézagossága és a régebbi tartományi jogok ziláltsága miatt kétszerte nehezebb feladat, melynek megoldása az újabb víz-jogi törvényhozás által csakis egyes kérdésekben könnyítettett.

A tulajdon fogalma *önálló*, az emberi hatalomnak *alávetett* tért foglaló testeket tételez fel.

Ilyen testekül tekintendők ugyan a kutak-, tavak-, források-, cisternák- és természetes mélyedésekbe zárt (álló) vizek, melyek a földes ur tulajdonát képezik, de nem a tenger, a maga összeségében, sem csergő víz hullám megszakitás nélküli folyásában. (Aqua profluens.) A folyóvizek inkább összetartozó és csakis a talaj-mélyedések által területileg szétosztott *egész*et képeznek.

A természetes, megszakitás nélküli *vízfolyás*, tehát mint ilyen, a tulajdon fogalmának tárgyát nem képezheti, akár folyamok, akár folyók vagy patakokról legyen szó, hanem az épúgy mint a légfolyam valódi res omnium communis, mely azon lehetőségre való tekintettel, hogy a víz (és lég) *egyes* részei occupálhatók, a res nullius osztályába sorozandó.

Ebből az következik, hogy bármilyen folyókra (flumen, aqua perennis) műszaki értelemben vett tulajdonról nem lehet szó, mert annak leglényegesebb eleme a vízfolyam (fluor aquae) az emberi uralom alól elvonja magát.

Ezen jogelvhez járul: hogy a víz az emberi test fentartására nélkülözhetlen, és így mint ilyenhez az egyeduralmat teljesen kizárja; a víznek mint közlekedési, iparüzleti és vegyszeri eszköznek nagy hordereje és végre azon alig megbecsülhető haszonnal járó befolyás, melylyel a czélszerű vízrendszer az égalji viszonyokra bír. A dolog természete tehát, valamint a közjó érdeke, egyaránt megkövetelik, hogy a folyó vizek általános használatra szánt közjavul tekintessenek. Miután a folyó a vízfolyamból (fluor aquae) és a mederből (alveno) áll,

csakis következetesség, ha a folyó *medre* mint annak kiegészítő alkatrésze szintén közjavul tekintetik, annak fenhagyásával, valjon itt, (ugy mint a közutaknál) az államot vagy az adjacenseket megillető azonban a folyó közhasználatára által korlátozott tulajdonjog feltételeztessék-e, avagy az gazdátlanok tekintetvén, csupán az állam fenség joga alá tartozónak soroztassék.

A római jogban az összes folyó vizek közjavakul tekintetnek. Flumina omnia publica sunt. — Mig a folyó medrére nézve ez utóbbi alternativa jutott érvényre. Római jog szerint általában egészen közömbös, valjon a folyó kicsiny-e vagy nagy, hajózható, tutajozható-e vagy sem. Folyamokra, folyókra, patakokra egyaránt alkalmaztatik a tétel: res publicae, quae in communi usu habentur, valamennyi «in usu publico» tekintetik. Ezen a közjogon nyugvó közhasználati ususnak szabályozása fenség jogánál fogva főleg rendőri szempontból, mindenesetre az államot illeti. A mennyiben pedig magán személyek a folyó vizek előnyös kihasználására állandó szerkezeteket, például: hajtóműveket akarnak felállítani, úgy erre különös állami concessio szükséges, melyet csakis emberemlékezetet meghaladó elévülés pótolhat. A concessio által az illető a víz használatára nézve magánjogot nyer, mely csakis közérdek szempontjából és kártalanítás mellett szüntethető meg vagy korlátozható.

A római jog fent jelzett nézetével többnyire meg egyez az újabb germanistáké a német jog szempontjából is, mig mások a szász és sváb tükrökből és egyéb jogforrásokból azt akarják bizonyítani, hogy közhasználatu vizek alatt a német jog szerint csakis a hajózható (tutajozható) folyók értetnek, mig ellenben nem hajózható (magán) folyók használati jogára nézve a szokás és különös jogczimek mérvadók.

Tény az, hogy a középkorban a közös és magán folyók vagy vizek közötti megkülönböztetésre nézve szilárd elvekre nem akadunk; a források egybevetéséből csak azt tudjuk, hogy a nagyobb folyókat közhasználatra szánt vizül tekintik. Idő multával azonban a német fejedelmek lassanként a haszonélvezet — főleg pedig a halászat jogát érvényesítették regale címén. Az ekként keletkezett kir. haszonvételi — jog, más hasonló regáliakkal egyetemben a fejedelmekre szállt és particularis jogon tovább fejlesztetett. Innen magyarázható, hogy a régebbi és újabb particularis törvények a hajózható vagy tutajozható folyók regalitásáról, sőt mások még az államnak a folyókra vonatkozó tulajdonáról is szólnak. Műszaki értelemben vett regaleról természetesen nem lehet szó, miután itt nem a magán tulajdonnak az állam fiscalitási érdekében megszorításáról, hanem csupán valamely res publica, az állam tulajdonában lévő tárgy iránt támasztott jogigénnyről van szó.

Más kérdés az: valjon a mai közjog a középkorban kifejtett «folyamregále» elvein nyugszik-e s valjon általa a római jog alapelvei kiszorítottak-e?

Ezt aligha állíthatjuk. Közjogilag a folyamregále legfeljebb azon értelemben tekinthető jogosultnak, a

* A vízjog szabályozása törvényhozásunknak egyik elodázhatlan feladatát képezvén, a «Zeitschrift für das privat, und öffentliche Recht der Gegenwart» című folyóirattól Dr. RANDA A. hirneves prágai jogtanár urnak ezen igen tanulságos értekezését kiváló figyelembe ajánljuk.
Szerk.

mennyiben az államnak a hajózható folyók használatára nézve specialis törvények vagy a szokásjog által tüzetesebben megjelölt kizárólagos vagy különös joga fenntartatik.

De a regalitás fogalma is tárgynélkülivé válik, ha azon positiv jogi szempontból indulunk ki, hogy a folyók mint res publicae az állam tulajdonát képezvén, ezen tulajdonjog mérve csakis a közhasználat által korlátoztatik s hogy e közhasználat módja, rendje, fenség jogánál fogva maga az állam által állapittatik meg és így a használat bizonyos fentartott nemei az állam díjas vagy díjtalan concessiójához köthetők avagy államérdekből kizáróan az államnak reserválhatók.

Austriában is találunk olyan intézkedésekre, melyek a folyóvizek, vagy legalább is a hajózható folyók regalitásának szempontjából indulnak ki. Így például az 1776. június 14-kén kelt udvari leirat különösen kimondja azt: hogy «a hajózható folyók az állam közvagyonához, a regalia principis alá soroltatnak».

Kérdéses azonban valjon az állam ezen haszonélvezeti joga a hajózható folyóknál — eltekintve a fenségjogból már ugyis érvényesíthető jogosítványoktól — gyakorlati jelentőségü-e?

Ezzel szemben egyes haszonélvezeti jogok, különösen a halászati jog, mely kezdetben többnyire maguk a községek vagy parttulajdonosok által gyakoroltott, az osztrák tartományokban a 15-ik század óta lassanként a volt földesuraságok tulajdonává vált. E jog terjedelme a tartományok, sőt egyes territoriumok különböző volta szerint igen eltérő volt. A halászati jogot nem ritkán az uri hatóság (vagy más személyek) reál jogául találjuk a nyilván könyvekbe bejegyezve. Különösen áll ez az osztrák tartományok tavaiban gyakorolt halászati jogra, mely ősjogul (radicirtes Recht) van a telekkönyvekbe, urbariumokba s. a. t. bejegyezve. Egyébiránt a hajózható és nem hajózható vizekben gyakran más személyek, főleg papi káptalanok, községek és parttulajdonosok is gyakorolták a halászati jogot, a szokás vagy más jogcímek alapján, úgy hogy e tekintetben első sorban az állam-szervezet, a szokás és a birtokállapot volt mérvadó.

De a tényleges állapot, nem felelt meg mindég a jogi helyzetnek, és ez utóbbinál ha lehet még czifrabb és bizonytalanabb, sőt itt-ott épen chaoticus és nemzetgazdasági szempontból valódi «rabló és irtórendszer». A volt földesuraságok halászati joga a földtehermentesítés által meg nem szüntetett. Az 1849. június 27. és 1849. július 11-kén kelt végrehajtási szabályzat által csakis Cseh-, Morvaországban és Sziléziában váltattott meg a halászati jog, ha bebizonyítottattott hogy az *idegen* területen gyakoroltatott. Később az 1852. január 3-ikán 460. sz. a kiadott miniszteri rendelet kimondá, hogy annak ki Cseh-, Morvaországban és Sziléziában telkét vagy földbirtokát a halászati jog terhétől fel akarja mentetni, a víz medréhez való tulajdonjogot kell igazolnia, míg a többi tartományokban az 1847-ki jogilag fenálló és a földtehermentesítés által nem érintett status quo fenntartatik.

Azon körülményből azonban, hogy több tartományban a volt földesuraságokat illetve a halászati jog, koránt sem deducálható az: mintha őket a folyóvizek teljes használati joga, vagy plane tulajdonjog illetve volna. Még kevésbé következtethető ez a volt uri hatóságoknak itt-ott fenállott malomregaléjából, a mennyiben ez t. i. nem csupán tényleg gyakoroltatott, hanem jogilag állott fen. Kétséges az is, valjon a hatósági folyamregale a medrére vonatkozó tulajdonjogra kiterjedt-e? A volt földesuraságok és jobbágyaik között létezett haszonélvezeti tulajdonjog történeti fejlődése, a régebbi adó-lajstromok,

az observantia és bizonyos tekintetben az 1794. április 22-kén kelt cseh-morva tartományi táblai patens 2. §-a mellette szólnak. Szigoruan juridicai, általános érvényű bizonyítékra aligha lehet szert tenni az osztrák tartományok bármelyikében is. Kétségtelen tehát, hogy a jogalap ingadozó voltával szemben, a joggyakorlás *tényleges* állapota a halászat és a vizek használati jogának védelmére nézve eminens jelentőségű.

(Folytatása következik.)

Fordit. Barth L.

A közigazgatási bíráskodás.

X.

A közigazgatási bíráskodás mélyen az államéletbe vágó általános jelentőséggel bírván, annak organicus létesítése és hatályának teljes kifejtése végett szükséges minden az államban levő erőket és tényezőket felhasználni. Csak akkor, ha az államnak mind physikai, mind jogi, mind erkölcsi sajátságait alkalmazzuk a közig. bíráskodás rendszerének fölépítésénél, alkothatunk nemcsak a szigorú részrehajlatlanságra vonatkozó garantiákat, hanem az államot fenyegető veszélyekkel dacolni képes szilárd közigazgatást is.

A közig. bíró állása egészen más, mint a rendes bírőé. A rendes bíró kívül áll azon viszonyokon, melyek fölött ítél, sőt a jogviszonyt is kiszakítja az életből, s annak elvont fogalmi tényálladéka szerint dönt; ítéletének következményeivel nem törődik. Ellenben a közigazgatási bíró épen nem áll a közigazgatási viszonyokon kívül. A legnagyobb szerencsétlenség lenne az államra nézve, ha a közigazgatásban a döntő szó oly faktort illetne, mely nem a közigazgatásnak, vagyis tehát nem az állami egésznek álláspontját foglalja el; és mely ennél fogva a közigazgatás sikerével nem is törődne. Míg tehát a rendes bíró a pör tárgyával szemközt absztrakt, azaz: az egyes eset fogalmi tényálladéka szorító, s az életviszonyok konkrét alakulásától elszigetelt állást foglal el, addig a közigazgatási bíró az állami életviszonyokban él, azoknak konkrét alakulását nem ignorálhatja, és nem nézheti az államérdekeket oly közönyös szemmel, mint a rendes bíró a pörlekedő felek érdekeit. A közigazgatási bírónak politikai tapintattal kell bírnia, ezen politikai tapintat kifejtésének korlátokat szab a bírói módszer, de nem a rendes bíráskodás elvei. A rendes bíráskodás tárgyát képező viszonyok a felek viszonyai, és nem a bírőé, nem is az államé, melynek nevében a bíró ítél. Ellenben a közigazgat. bíró el nem különítheti magát azon érdektől, melyek fölött ítél. Minden bíró, tehát a közigazgatási bíró is, csak egyes esetek fölött ítél, élő környezetéből. A bírói módszer egyes esetekre szorítja a bírói tevékenységet, de nem vonja maga után az egyes esetek merev elszigetelését. Az utóbbit nem a bírói módszer általában, hanem csak a rendes bíráskodás lényege parancsolja. A rendes bíráskodásban a földolog a jogtudományi szakképzettség független és akadálytalan érvényre jutása; mert épen ez vezet a viszonyok absztrakt fogalmi tényálladéka alapos és részrehajlatlan megítélésére. Ellenben a közig. bíráskodáshoz a jogi szakképzettség szükséges, de nem elég. A közig. bíró azon életviszonyokban, melyekkel foglalkozik, ép úgy benn él, mint a magán ember bent él saját életviszonyaiban. — A jogász logika szükséges az állami életviszonyok részrehajlatlan igazgatásához; de ezen életviszonyok nemcsak jogi, hanem physiologiai és erkölcsi sajátságokkal is bírnak. Ha a közigazgatási bíráskodást kizárólag jogi szervezetnek képzeljük és

egyedül jogi formákból konstruáljuk, akkor a közig. bíró ép úgy el lesz szigetelve az élettől, mint a rendes bíró el van szigetelve azon viszonyoktól, melyeknek fogalmi tényálladéka fölött ítél. De az államélet nem áll absztrakt fogalmakból. Hogy a közig. bírászkodás az államélet organicus kiegészítő része legyen, evégett annak konstruálásához az államban levő összes erőket, az állam physikai, erkölcsi és jogi attributumait föl kell használnunk. A közigazgatási bírászkodás nemcsak jogi korlátok, hanem kiváltkép erkölcsi és lélektani eszközök által éri el célját. A rendes bíró külsőleg hat azon viszonyokra, melyek fölött ítél; a közig. bíró ellenben a hatáskörébe tartozó állami viszonyoknak belső, organicus tényezője. Pusztán jogi formák segítségével ily belső organicus szerepet betölteni nem lehet.

A rendes és közig. bíró állása közti most kifejtett különbség a közigazgatási törvények értelmezése és alkalmazása szempontjából is nagy fontosságu, de még kézzel foghatóbb a közigazgatási mértékhatározás (Maassbestimmung szempontjából).

A közigazgatási mértékhatározás az egyén szempontjából akkor igazságos, ha egyenlő (Innehaltung eines gleichen Maasses); azaz: ha megtartatik a politikai igazságosságnak azon már Aristoteles által kimondott főelve,⁷ mely szerint az egyenlőkkel egyenlően kell bánni, ellenben az egyenlőtlenekkel azon tekintetben, melyre nézve az egyenlőtlenesség fenforog, nem szabad egyenlően bánni; mert ha az egyenlőtlenekkel egyenlően bánunk, ez a legnagyobb egyenlőtlenesség.

Az egyenlőség elve azonban épen nem képezi a mértékhatározás első és legfőbb elvét. Mert a mértékhatározásnál első az állami szempont, és csak azután jön az egyéni szempont; az egyenlőség elve pedig az egyéni szempontból folyik. Az egyenlőkkel is csak akkor lehet egyenlően bánni, ha az állam körülményei nem változtak. Ha a közigazgatás az egyenlő mértéket mereven és föltétlenül alkalmazná, akkor a törvény által adott szabad mozgathatásról lemondana. Lehet, hogy A. és B egészen egyenlő helyzetben vannak és még sem alkalmazható rájuk ugyanazon közigazgatási mérték. Ezen közigazgatási mértéknek a törvény határain belüli enyhébb vagy szigorubb meghatározására nézve az államérdek dönt. Lehet, hogy a mely mérték az államérdeknek még tegnap megfelelt, az ma nem volna megfelelő. Az egyenlőség elve a változást meg nem akadályoztathatja, De a változtatás folytán meghatározott újabb mérve a szigorinak azután mindenkire egyenlően alkalmazandó mindaddig, míg főáll. A közigazgatási mértékhatározás tehát kizárólag az egyes esetek összehasonlítás csak az egyenlőség megtartására képesít. Az egyenlőség azonban csak az államérdek által jelelt határokon belül tartható meg. Az állami érdek szempontjából mértékhatározás pedig nem az egyes esetek összehasonlítása folytán nem történhetik; mert ezen összehasonlítása alapján hanem az állam egész szükségleteinek szem előtt tartása által határozható meg.

Ezt a gyakorlati életben mindenki tagasztalja. Pl. a rendészeti intézmények enyhébben, vagy szigorubbban kezeltetnek, a mint az állam helyzete parancsolja. Abból, hogy az enyhébb alkalmazás idején valakinek valami megengedett, nem következik, hogy a nagyobb szigor idején másnak, habár ennek személyes és vagyoni viszonyai egészen egyenlők is az előbbinek viszonyaival, ugyanaz megengedtessek. Mert hisz ugyanazon embernek is, habár ennek körülményeiben semmi változás nem történt is, a mit tegnap megengedett a hatóság, azt úgy

lehet, ma kénytelen megtiltani. A szigorubb mértékhatározás miatt senki sem panaszkodhatik igazságtalanságról, ha ezen szigorubb mérv az államérdek által igazolva és addig, a míg főáll, mindenki iránt egyenlően alkalmaztatik.

Ha kétségbe vonhatlan — mint azt GNEIST kifejti — hogy az egyenlő mértékhatározás csak oly hivatalnoktól várható, kik közigazgatási ügyekkel folytonosan foglalkozván, az eseteket egymással összehasonlíthatják, akkor még kevésbbé vonható kétségbe, hogy a mértékhatározást az állam érdekének megfelelőleg csak oly organumok fogják eszközölhetni, melyek nemcsak folyton foglalkoznak közigazgatási ügyekkel, hanem szervezetükre nézve is mintegy az államból nőttek ki, és nemcsak a birói logikára, hanem az állam physikai és kivált erkölcsi erőire támaszkodnak. A közigazgatási mértékhatározás még az egyenlőség szempontjából sem történhetik sikerrel pusztán jogi mechanizmus által; az államérdek szempontjából pedig az eljáró műszervnek az államélettel erkölcsi bensőségét és erkölcsi azonosulását követeli.

Ezen kelleket a közigazgatás keretén kívül fölállított közig. bíróságban nem találjuk: a közigazgatás keretén kívül csak egy gépies jogi szerkezet lehetséges, mely formailag az állam nevében dönti el a közigazgatási kérdéseket, de erkölcsileg az államéleten kívül áll. A közigazgatás keretén kívül álló közig. bíróság már ezen állásánál fogva akadályozva van abban, hogy az állammal erkölcsileg azonosuljon, és az állami viszonyok physikai, erkölcsi és lélektani erőit magában egyesítse. Mindazon kísérletek, melyek ezen erők fölhasználására irányulnak, a közig. bírászkodás ily külsőleges és mechanikus szerkezete mellett a kösziklára esett magnak sorát osztják. Egyébiránt ily kísérletek csak igen kis mértékben fordulnak elő a magánjogi irány híveinél; mintha az említett erőket nem is sejténék; reményök horgonya egyedül a jogi formalizmus.

Hogy a közig. bírászkodás egyfelől a birtokviszonyokból sok erkölcsi erőt nyerhet tiszteletbeli hivatal, vagy nálunk a közigazgatási bizottság útján is, másfelől épen ezen oknál fogva a birtokviszonyok különböző állapota szerint igen különbözőleg szervezendő, azt alig lehet kétségbe vonni. A laicus elemnek a közigazgatásba vonása korunknak egy nagyszerű eszméje. Analog jelentőséggel bír, mint az általános katonakötelezettség és a honvédség. Valamint az általános katonakötelezettség és honvédség a rendes hadseregre nézve is azon válaszfalak mellőzésére vezet, melyeket az abszolutrendszer a katonai és polgári elem közt emelt, úgy hogy a laicus elem közigazgatási alkalmazása a hivatalnoki kar és népélet közti válaszfalakat, melyeket az abszolutizmus burokratája emelt, lerontja. A szabadság nyer azáltal is, ha a katonai és polgári elem egynek érzi magát, valamint azáltal is, ha a közigazgatás és népélet szervesen összeköttetik.

A laicus elem alkalmazása csak akkor lenne káros, ha a szakképzett fizetéses hivatalnokok mellőzése, vagy kevesbitésére irányulna. A laicus elem nem helyettesítheti az élethivatást képező hivatalt, valamint megfordítva az utóbbi sem az első. Mindkettőnek saját rendeltetése van. Ha a laicus elem által a szakképzett hivatalnokot akarnók pótolni, ez valóban a tudomány megvetése volna. A mai közigazgatás még nagyobb mértékben igényel szakképzettséget, mint a törvénykezés. Ámde a közigazgatásban a szakképzettség — mint már érintők nem elég. Ha a szakképzett hivatalnok mellőzése a tudomány megvetésének mondható, viszont a laicus elem mellőzése az élet organicus attributumai iránti

⁷ KAUTZ GYULA, a politikai tudományok kézi könyve, 1877. kiad. 33.

teljes érzékhiányt árul el. A kérdés tehát nem akként állítandó föl, vajjon szakképzett hivatalnokok, vagy a laicus elem alkalmazandó-e? Hanem mindkettőt kell alkalmazni. Nem oda kell irányozni törekvésünket, hogy a laicus elem azon teher egyrészét, melyet most a fizetéses hivatalnokok viselnek, a közigazgatás vállairól leemelve; hanem inkább a laicus elemnek föladata egy egészen új tért, mely eddig el volt hanyagolva, kiművelni; erkölcsi erőket, melyek más uton nem érvényesíthetők, a közigazgatásba vinni; a népeletet a közigazgatási érdekek színvonalára emelni, s viszont a közigazgatást népszerűsíteni.

A közigazgatás és népelet ezen szerves összekötése végett a közig. biráskodás szervezésénél a birtokviszonyokra kiváló tekintettel kell lenni. Másképp kell szervezni a közig. biráskodást oly országban, hol a nagy- és középbirtok, és másképp oly országban, hol a közép- és kisbirtok tulnyomó. Így Francia- és Angolországban igen különbözvén a birtokviszonyok, e két ország egy formán szervezett közig. biráskodással nem bírhat. Sőt ugyanazon országban is, ha ennek különböző részeiben nagyon eltérők a birtokviszonyok, erre tekintettel kellene lenni; mert aszerint, amint a birtokviszonyok különbözők, a népelet is igen különbözőleg alakul; már pedig a népelet sajátosságaihoz kell alkalmazkodnunk, ha azt a közigazgatással összekötni akarjuk.

A laicus elem alkalmazása ellen ROESLER élesen kikel:

«Personen welche mit ihren Anschauungen und Urtheilen in dem groben Interessenkampfe des täglichen Lebens wurzeln und zu den Geschäften der Verwaltung die Gesinnungen des Gomploirs und der industriellen Concurrenz mitbringen, werden wohl kaum als Verwaltungsbeamte einen neuen Menschen anzuziehen im Stande sein.»

Ezen ellenvetés némelyek ellen igazolt lehet, de azt a laicus elem ellen minden további megkülönböztetés nélkül alkalmazni nem lehet. A létérti nagy érdekharcban mindnyájan benn vagyunk, de igen különböző mértékben. Ezen érdekharctól a hivatalnokot sem lehet egészen elszigetelni. Független társadalmi állásu polgároktól az érdekharcz daczára is ép úgy lehet remélni részrehajlatlan tárgyilagosságot, mint a hivatalnoktól. ROESLER idézett szavai csak annyit bizonyítanak, hogy azok, kik társadalmi viszonyainak, vagy foglalkozásuk következtében az érdekharcban nagyon elmerülvén, kevésbé alkalmazhatók a közig. biráskodásban, mint azok, kik az érdekharcba nincsenek ily mérvben bonyolodva.

A közig. biráskodást nemcsak jogilag, hanem erkölcsiileg is kell konstruálni; a részrehajlatlanságot erkölcsi és lélektani eszközökkel is, tehát nem pusztán jogi kényszerrel kell előmozdítani. Igaz, hogy a jogi formának a közig. biráskodásban önálló jelentősége van; azok jogi korlátokat szabnak a közig. organumoknak, a jogi felelősséget előmozdítják. De a jogi formáktól nemcsak jogi garantiákat várunk. Annak, hogy a hivatalnok cselekvénye jogilag van kötve bizonyos formákhoz, nemcsak jogi eredménye van. Cselekvőségünk formái által nagy lélektani és erkölcsi eredményeket lehet elérni. A közig. biráskodásban is tehát a jogi formák föllátása után ne csak oda törekedjünk, hogy jogi korlátok által külsőleg, hanem egyszersmind erkölcsstanilag és lélektanilag, tehát belsőleg kényszerítsük az eljáró organumot a tárgyilagosságra. Gazdag bányája a legnemesebb tulajdonságoknak az ember erkölcsi természete. Ha e bányát kiaknázzuk, és innen meritünk garantiát visszaélés ellen, akkor egyszersmind emeljük a közigazgatás tettejét,

Ellenben a külsőleg alkalmazott jogi garantiák e tetterőt többé-kevésbé mindig megkötik.

Hiszen főleg az hozatik föl a közig. hivatalnok ellen, hogy a sikerre irányzott törekvés teszi őt egyoldaluvá és elfogulttá; tehát lélektani okból és roszakaratból követ el részrehajlást az egyéni szabadság hátrányára. Törekedjünk tehát a bajt forrásában, azaz: lélektani okaiban elfojtani. Oly formákról kell gondoskodnunk, melyek az ügyek minden oldalú tárgyilagos megfontolására vezetnek. Ne a közigazgatás függetlenségét semmisítsük meg, hanem a független közigazgatás tárgyilagos eljárását biztosítsuk. Ha a közigazgatást egy rajta kívül álló factornak gyámkodása alá helyezzük, akkor lesz ugyan jogi garantiánk, melynek segítségével a közigazgatás visszaélései elháríthatók; de az ily közigazgatás azután nemcsak roszat, hanem jót sem tehet. Megelőzni kell a közig. organismus mint egész által történhető sérelmeket, nem pedig utólag egy a közigazgatáson kívül álló műszerv által orvosoltatni. Ha elismerik az individualismus hívei, hogy a közigazgatás lélektani okokból, tulbuzgalomból ejt sérelmet az egyéni szabadságon, miért alkalmaznak oly eszközöket, melyeket csak a közigazgatás roszakarata tenne szükségessé; miért akarják jogilag megkötni a közigazgatást? Lélektani okokra hivatkoznak, a tett — mondják — szilaj paripa, mely sokszor elragadja gazdáját. Ámde lélektani okok ellen nem-e lélektani eszközökkel kell harcolnunk. Ha a tett szilaj paripa, tegyük képessé lovagját, hogy azt fékezni tudja: de ha békóba verjük a paripát, lovagja nem fog ugyan elragadtatni, de haladni sem. — Ilyen rosz nevelő volna az, ki megkötné tanítványát ahelyett, hogy belső szellemi és erkölcsi rugók által törekednék azt a helyes ösvényen megtartani. Ez nemcsak a nevelésben, hanem általában az emberekkel bánásmódban áll.

Két dolgot sohasem szabad felednünk. Először, hogy az emberek gyarlók, sőt elégszer roszakaratuk is; és ezen irányban jogi garantiákkal kell magunkat védeni. Másodszor, hogy az emberekben erkölcsi érzésre mind a magán-, mind a közéletben kénytelenek vagyunk építeni. Az emberi viszonyok tulnyomólag nem jogi garantiákban, hanem az erkölcsi érzületbe helyezett bizalomban lelik fejlődésük alapját. A társadalmi élet egyes pontjain előfordul olykor azon eset, hogy kizárólag a jogot tekintik szabályzóknak. — Ily pontokon a rideg egoismusnál egyebet nem találunk.

A mily szükségesek a jogi korlátok a megfelelő helyen, éppen olyan veszélyes azoknak oly mérvű alkalmazása, mely az erkölcsi érzés fejlődését akadályozza, és az erkölcsi felelősséget megsemmisíti. Már pedig ki nem látja be, hogy a közigazgatási organismus vállairól levétetik az erkölcsi felelősség, ha egy tőle különböző factort illet a döntő szó közig. ügyekben?

Az erkölcsi világnak fejlődési törvényei vannak, melyek szerint az erkölcsi felelősség különböző nyilatkozatai benső összefüggésben vannak. A jogi felelősség korlátait tételes törvény, tehát emberi akarat szabályozza; a jogi felelősségen változtathat, azt kiterjesztheti, vagy részben megszüntetheti, a többire nézve érintetlenül hagyhatja. De az erkölcsi felelősség egészen más természetű, ennek fejlődési törvényei vannak, melyeknek ember nem parancsolhat. Kiírhatjuk egy ponton az erkölcsi felelősséget, de nem akadályozhatjuk meg, hogy ezen tettünk az erkölcsi felelősségnek más pontokon általános hanyatlását okozza. A jogi felelősségnek egyik alkalmazását megszüntethetjük, és minden többi alkalmazását föntarthatjuk. De ha az erkölcsi felelősségnek egy nyilatkozatát eltöröltük, nem áll hatalmunkban annak minden

többi nyilatkozatát sértetlenül föntartanunk. Ha a fának csak egy gyökerét vágjuk is el, az egész fa megérzi azt. Ki egyben megszokja azon kényelmes gondolatot, hogy tetteiért erkölcsileg nem felelős, az másban is követni fogja e szokást, s a szokás hajlammá lesz.

Hogy a közigazgatás megszűnik erkölcsileg felelős lenni mindazon ügyekre nézve, melyekben a döntő szót egy kivülről álló hatóságnak adjuk, annak bizonyítására még a következőt említjük. A ki a gyakorlati életben forog, olykor hallhatja, hogy hosszabb vagy rövidebb viták után a hatóság tagjai akként szólnak. «ha nem tetszik az érdekeltnek, majd appellál», s e nyilatkozattal megnyugtatta lelkiismereteket, valamiben megállapodnak. Azt akarják-e ellenfeleink, hogy az egész közig. organismus ily módon hártsa el magától az ügyek alapos elintézéséérti felelősséget?

Bármely reformot nem egy absztrakt elmélet kedvéért kell létesíteni, hanem a gyakorlatban érzett bajok elhárítása végett. Az gyakorlati tapasztaláson alapuló tény, hogy közigazgatásunknak vannak hiányai; de azt, hogy a parlamentaris kormányrendszer oly részrehajlásokra vezetett volna, hogy közigazgatási bíráskodásunkat erkölcsileg és lélektanilag construálni nem lehetne, és közigazgatásunkat jogilag megkötnöni kellene, senki sem tudja bebizonyítani. És míg e bizonyítással adósak maradnak a közigazgatás keretén kívül állítandó közig. bíráskodás hívei, addig minden okoskodásuk elvont elmélet. A politikai reformnak sohasem szabad messzebb menni, mint tényleges indoka követeli; de viszont a mennyire gyakorlati indokok vannak, annyira a reform is terjedjen. Ezen egyszerű igazság ellen kétszeresen vétenek ellenfeleink. Egyfelől a közigazgatást az egyén kedvéért annyira korlátozzák, mennyire azt az egyéni szabadság védelmezése és sikeres föntartása éppen nem követeli: másfelől elfeledkeznek mindazon többi okokról, melyek más érdekek szempontjából parancsolják a közig. bíráskodás létesítését. Fölötte nagy és veszélyes tévedés fekszik azon egyoldalú nézetben, mintha a közig. bíráskodásnak egyedüli és kizárólagos célja az volna, hogy a közigazgatási hatóságok visszaélései elháríttassanak. Ez annak csak egyik célja. A közig. bíráskodást, mint kifejtettük (I.) más fontos érdekek is kívánatossá teszik. A közigazgatás keretén kívül föllábitandó közig. bíráskodás a visszaélések ellen sokkal erősebben hatna, mintsem szükséges és viszont minden más a közig. bíráskodással kapcsolatban levő érdeket elhanyagolná. Oly államban, hol nem lehet másképp zabolázni a közigazgatás visszaéléseit, mint csak azáltal, ha azt jogilag megkötnözik és annak erkölcsi tekintélyét tönkre teszik, ám alkalmazzák a közigazgatás keretén kívüli közig. bíráskodást; de hazánk ily szomorú helyzetben nincs, miért nyulnánk tehát a legvégső eszközökhöz? Csak oly országban, hol a népeletben igen gyenge az erkölcsi elem, hol kevés az erkölcsi erő, szükséges tulnyomólag vagy kizárólag a jogra támaszkodni. Sokan mindjárt e végletig mennek, s ezen végletből általános; mindenütt érvényes elméletet alkotnak. Itélnék létező és leendő intézmények fölött, anélkül, hogy a körülményekre tekintettel volnánk.

A közig. bíráskodásnak az erkölcsi felelősség alapjani construálása a miniszteri felelősség erkölcsi oldalának és a parlamentaris kormányrendszernek tovább fejlesztését képezi. A parlamentaris rendszer a miniszterek jogi felelőssége alapján ugyanazok erkölcsi felelőssége nélkül fönn nem állhatna. Mindenik miniszter moráliter felelős mindazért, a mi hivataloskodása alatt a törvényhozásban és kormányzatban történik; és e felelősséget el nem háríthatja magától az által, ha a majoritás határozataira hivatkozik; mert ha e határozatot veszélyesnek tartotta, vissza

kellett volna lépnie. Valamint a majoritás is erkölcsileg felelős, ha alapos ok nélkül miniszteri válságot okoz. Ha az állam összes bel- és küléletét, életérdekeinek törvényhozási és kormányzati ápolását erkölcsi felelősségre alapítjuk, miért nem lehetne a közig. bíráskodás útján az eljáró organumok erkölcsi felelősségét fölhasználni? Ha valamely ügy contradictorie letárgyalva és minden oldalulag megvilágítva, van és az így megállapított tárgyilagosság eredmény a nyilvánosság útján a közvélemény ellenőrzése alá van helyezve, mindez nem képez e hatalmas garantiát s hivatalnoki részrehajlás ellen, habár, ily részrehajlás elkövethető volna jogi feleletre vonás veszélye nélkül? A parlamentarismus csak akkor van teljesen megvalósítva, ha az erkölcsi felelősséget nemcsak az államigazítás csúcán, hanem minden hivatalnokra nézve az összes közigazgatásban kifejtjük. A hivatalnok erkölcsi felelőssége ugyan mindig sokkal szűkebb körű lesz, mint a miniszteré; mert a hivatalnoknak a felsőbb hatóság iránti állása egészen más, mint a miniszternek a majoritás iránti viszonya. A hivatalnoki subordinatio az alárendelt hivatalnokra nézve kizárja az esetleges visszalépés erkölcsi kötelezettségét. De azért az alárendelt hivatalnok erkölcsi felelőssége is nagy szerepet játszik az államban. Az erkölcsi felelősség lényege ugyanaz marad, ha az nem a visszalépésben nyilvánul is. Ha ezen erkölcsi felelősség szempontjából az összes állami viszonyokat földolgoztuk, csak akkor mondhatjuk, hogy befejeztük azon művet, melyet a parlamentaris miniszterium létében megkezdve szemlélünk; csak akkor lesz államéletünk belső egysége egy nagy elv részletes keresztülvitele által teljesen megvalósítva. Szükséges, hogy az összes közigazgatást ugyanazon erkölcsi erő lelkesítve. Ez a közig. bíráskodás útján történhetik. De örökre le kell mondanunk e reményről, ha a közig. bíráskodást a közigazgatás keretén kívül, tehát egyedül jogilag és nem egyuttal erkölcsileg construáljuk.

Hogy a közigazgatás keretén kívül föllábitott közig. bíráskodás a közigazgatás erkölcsi felelősségét megsemmisíti, bizonyítottuk; de megsemmisíti azon erkölcsi föltételeket is, melyek nélkül annak sikeres működését várni nem lehet. Hová jutunk, ha azt, mit a közigazgatás ma rendel, egy kivülről álló factor holnap megszünteti? A hivatalnok hanyagul teljesíti azon fölsőbb határozatot, melyről gondolja, hogy csak ideig-óráig tart. A polgár csak kelletlenül engedelmeskedik oly határozatnak, melynek megszüntetése végett a bírónál már lépéseket tett, vagy tenni el van határozva. Ezen baj orvosolva nem lesz az által, hogy a bíró a közigazgatás határozatát utólag megerősíti.

A közig. organismus keretén kívül állítandó közig. bíráskodás mellett felhozatni szokott argumentumok közt első tekintetre legerősebb azon elv, hogy a közigazgatás nem lehet egyidejűleg fél és bíró. Azonban közelebbről vizsgálva ezen argumentumot, annak nyomatékát el nem ismerhetjük. A polgári eljárásból van az átvéve, és nagy mértékben meggyőzőleg csak azért hat a legtöbb emberre, mert a polgári eljárás iránt bírnak az emberek érzékkel, s így annak elveit hajlandók átvinni a közigazgatási bíráskodásba is.

Azonban a magánembert, ki tulajdona, vagy követeleése végett perlekedik, nem lehet egyvonalra helyezni az államügyekben eljáró közigazgatási hivatalnokkal. És így a magánperlekedőkre nézve föllábitott azon elvet, hogy fél és bíró szerepét egyidejűleg nem tölthetik be, a közhivatalnokra egyszerűen, és módosítás nélkül alkalmazni nem lehet. A közig. hivatalnok saját hivatalos intézkedése fölött ugyan nem gyakorolhat bírói tiszte; de vajjon azért nem, mert őt félnek kell tekinteni. Az

alsóbb bíró, kinek ítélete fölbbeztetett, szintén nem ítéltet a fölbbezésre nézve; de vajjon az alsóbb bíró azért mivel a pöriratokat a felsőbb bíróhoz terjeszti az eljárás felülbírálása végett, megszűnt-e bíró lenni, és a fölbbező irányában tekinthető-e fél gyanánt?

A hivatalnok, vagy hatóság, mely a sérelmes közigazgatási határozatot hozta, saját intézkedése fölött nem bíraskodhatik. De vajjon ennek folytán szükséges-e a közigazgatás keretén kívül keresni bírót? Az alsóbb bírónak sem szabad saját ítéletét felülbírálni, de ennek folytán a bírói szervezeten kívül keresnek-e bírót a fölbbezés elintézése végett? Mért nem ítéltet a felsőbb közigazgatási hatóság az alsóbb fölött ép úgy, mint a felsőbb bíró az alsóbb bíró fölött? Azért, mivel az egész közigazgatási organismust félnek tekintik, de van-e ezen nézetnek erkölcsi vagy lélektani alapja?

Azon gondolatra, hogy a közig. bíraskodást a közigazgatás keretén kívül kell fölláztatni, alig vezethetett egyéb, mint annak érzése, hogy az eddigi közigazgatási szervezet a közig. bíraskodás minden iránybani teljes

kifejtésének föltételeit nem tartalmazza. Ámde ezen hiányt nem a közigazgatás keretén kívül kell pótolni, hanem magát a közig. organismust kell kiegészíteni. Ezen kiegészítésnek tapintatos megkezdését látjuk a közig. bizottságokban. A kérdésnek ezen iránybani megoldását alantabb kísértjük meg.

Jelen cikkben törekedtünk megfelelni azon általunk korábban (t. i. VII. értekezésünkben) föltett kérdésre: vajjon lehet-e a miniszteri és hivatalnoki felelősséget oly módon kifejteni, hogy az ne csak formaszerű törvénysértés ellen, hanem a törvényes eljárás alapján keletkezett, de mégis téves meggyőződésből eredő hátrányok ellen is megvédjen; tehát hogy még törvényes formákban (pl. a törvény értelmezése vagy a közig. mértékhatározás által) se forduljon elő részrehajlás. És azon eredményre jutottunk, hogy igen is lehet a közig. organismuson belül az erkölcsi felelősség kifejtése által a részrehajlatlan tárgyilagosságot megvalósítani.

(Folytatása következik.)

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A vizsgálati fogságról.

Az új büntető codexel kapcsolatban előtérbe fog lépni az új büntető perrendtartás is, melynek szabványai között legfontosabb helyet foglaland el a büntettes vizsgálati fogsága kérdése, mely egyéni szabadságának korlátozásában áll, mielőtt föltette ítélet mondatnék ki, épen azért minden irányban a legnagyobb figyelem fordítandó annak szabályozásánál: mikor? minő körülmények között? mennyi ideig kelljen azt alkalmazni?

A VERBÖCZY hármaskönyve I. része 9-ik címe 1. §. az egyéni szabadság eszményének ad kifejezést, midőn megszabja: miként «azok (a nemesek) ha csak előbb idézve, vagy perbe hiva, s törvénykezési rend útján marasztalva nincsenek, személyökben bárkinek folyamodására vagy vádjára vagy kérelmére sehol és senki által le nem tartóztathatnak»; azonban ezen cím 2-ik cikke már kivétel alá helyezi az egyéni szabadságot bünvádi ügyekben és tettekben, mikor a tettes «elkövetett vétek, vagy büntett helyén» találta meg, mihez járult az is: ha üldözés közepette a tett után éretett utól... ugyan azon cím 3. cikke azon szavaiból következtetve: «ha az ellenfelek kezeiből megmenekszik» ha pedig menekült? akkor csak törvénykezési eljárás után lehetett elítélni.

Mindezekből világos, hogy őseink az eredeti természeti állapotból kibontakozásuk után, rendezettebb társadalmi életbe lépven, mingyárt biztosítani kívánták törvény által az egyéni szabadság legmagasabb fokát, még abban a korban, midőn Európa népei a torturának ezer meg ezer nemei alatt nyögtek, míg más-felől tiszta erkölcsi érzelmek undorral viseltetett a büntettesek irányában s ezeknek ítélet előtti letartóztatásukat is bizonyos bünyügyi esetekben megengedte, mely alapelveken tovább haladni törvényhozásunknak nem válik szígyenére a cultur-államok előtt is.

A vizsgálati fogság több évszázadok alatt szolgált eszközül a fanatismusnak és absolutismusnak, elrettentősökre mindazoknak, kik a világosultabb vallásosság, vagy az eredeti emberi szabadság eszméinek kifejezést adni mertek; ezerek estek áldozatul a sötét börtönökben, — míg végre az alkotmányos szabadság diadalra jutván, az egyéni szabadság is nagyobb mérvű elismerésben részesült. Az előhaladott korszellemnek és a társadalmi viszonyok humánusabb fejlődésének eredménye az, hogy a büntetett gyanúsítottak előleges letartóztatásba vagy rendes vizsgálati fogságba vétetnek a bprts. 151. §. 156. §.

Az előleges letartóztatás minden némű hivatalból üldözendő cselekménynél csakis a tárgyi tényálladék megalapítása után vehetné kezdetét, ezt azért kellene határozottan kimondani, mivel gyakorta huzamosabb időt veszen igénybe a tárgyi tényálladék megállapítása, s számtalanszor megtörténik, hogy a kevésbé gyakorlott vizsgáló bíró az előtt véve alkalmazásba az előleges letartóztatást — a tettes idő előtt ártatlanul szenved. Kivétel alá jönne azon eset, midőn a tárgyi az alanyi tényálladékkal oly szoros kapcsolatban áll, hogy egymástól elkülöníteni lehetetlen; mint p. o. felség-sértés, haza árulás, közcsendháborítás, s némely nyilvános erőszakoskodások stb. eseteinél. Ez utóbbi, valamint az előbbi esetben is, mihelyt a tettes tagadásban áll a rá mutató több közeli vagy távolabbi jogos gyanu okok, — de nem csak egy alapján, az előleges letartóztatás azonnal veheti kezdetét, — melynek csak addig kellene tartani, míg a későbbi bevallás, vagy tanuk, s más törvényszabta bizonyíték által a büntethető cselekmény alanyi tényálladéka annyira igazoltnak tűnik fel, hogy a további vizsgálat meghiusításától tartani nem lehet.

Hangsúlyozni kívánjuk: több közeli vagy távolabbi jogos gyanuokok alapján alkalmazandó a tagadó gyanúsított ellenébe az előleges letartóztatás; mert a gyakorlati életben számtalanszor megtörtént, — hogy a gyilkos öldöklő eszközét valamely ártatlan ember telkén dobta el, melyen keresztül szaladt, vagy a felgyújtott épület közeléből pár percczel a gyújtás előtt egy ember távozott el, kit természetes útja arra vezetett, s kinek ottani megfordulását a leselkedő gyújtogató épen borzasztó tette fedezésére kívánta felhasználni, mindezen esetekben igazságos lenne és azt kire a bűnjelvény, a nyom, a közellét mutatnak, feltétlenül fogságba venni tagadása esetében is? nem; ilyen esetekben a vizsgáló bírónak sulyt kell fektetni főleg a gyanúsítottnak látszó egyén fedhetetlen előéletére, melynek constatalása előtt tartózkodnia kell annak előleges letartóztatásba vételétől.

A vizsgálati fogságot, — mely eddig bizonyos esetekben a bprts. 156. §. a) b) c) d) a vizsgálat kezdetétől fogva az ítéletnek jogerőre lett emelkedéseig a tettesre vonatkozólag a törvény által sanctionálva volt, — rendesen nem kellene alkalmazni, csak kivételképpen; — mivel ellene hatalmasan szólanak fel a következő indokok:

a) Számtalanszor megtörténik, hogy valamely bűntény vagy vétség elkövetésével gyanúsított a hozandó ítélet által bizonyítékok elégtelensége, vagy igazságügyéri leirat foly-

tán (? Szerk.) az utóbbi inkább politikai oknál fogva — felmentetik, vagy ártatlannak nyilvánítatik, ily esetekben a fogda falai között kiállott lelki és testi szenvedéseit kárpótolhatja-e valaki vagy valami: midőn azon túl is a szabad lábra bocsátás után a közvélemény, mely az események bennső rugóit nem fürkészi-ujjal fog rámutatni egész életében mint valódi büntetésre? De a tettes elítéltetése esetében is a vizsgálati fogság ideje a kimért büntetés tartamába ritkán, vagy nem épen méltányosan szokott beszámíttatni.

b) A vizsgálati fogsága ideje alatt a gyanúsított, kivált ha családja van, kipótolhatatlan károkat szenved vagyonaiban és keresetében, midőn távolléte miatt gazdaszata súlyedésnek indul, üzlete fenn akad, s ez által képtelenné válik arra, hogy magát, s családját később fenntarthassa, gyermekeit neveltesse, az országos adót úgy a bűnvádi eljárás költségeit fizethesse, ha erre is kiterjed az ítélet: egy szóval a vizsgálati fogság a magánélet körében csak pusztulást és romokat tüntet fel. Ezen fölül

c) mennyi közvetlen kárt okoz pénzügyi tekintetben az államnak? csak a maros-vásárhelyi kir. törvényszék vizsgálati foglyainak 1877-ik évbéli élelmezése és szerelvényei költsége összesen szinte 3000 frtba került; ezen adatból kiindulva képzeljük az országban létező több társas bíróságok, és ezeken kívül a kir. járásbíróságok hatáskörében tartóztatott vizsgálati foglyok aránylagos számát és költségeit, mind ezek összes összege, kétségen kívül mint egy félmillióra fog rugni, a fegyenczekre fordított költségeken kívül, ezen tekintélyes összeg $\frac{3}{4}$ részét legalább is czélszerűen lehetne fordítani a büntető codexben kiszabott büntetéseknek megfelelő modern börtönök, az azokkal kapcsolatos dologházak felépítésére. $\frac{1}{4}$ része fennmaradván azon vizsgálati foglyok költségei fedezésére, kik irányában véleményünk szerint kivételképpen alkalmazható lenne a vizsgálati fogság. Ez, igenis, alkalmazható lenne csak két esetben, melyek közül egyik az: midőn a büntetendő cselekvényt a törvény halállal, vagy a legmagasabb szabadságkorlátozási büntetéssel sújtja, s ezért feltehető hogy megszökik; a másik eset az: midőn a fogadalom mellett szabadon bocsátott — vagy az a nélkül is szabadságban hagyott tettes megnevezett tartózkodási helyéről a vizsgáló bíró vagy közigazgatási hatóság híre nélkül nyomtalanul eltűnik, vagy a törvényes idézésekre igazolatlanul meg nem jelenik; ez esetben a törvény szabványával daczolván, mintegy maga vonja magára a vizsgálati fogság alkalmazását az által, hogy a bűnvádi eljárás célját megghusítani kívánta.

A fenn kifejtett nézetek alapján ohajtanók: ha törvényhozásunk az őseink szabadságszeretetétől felbuzgó törvényhozását tovább folytatva, az új büntető perrendtartásban az egyéni szabadság korlátozását ante convictionem az előbb jelzett körnél szorosabbra nem vonná.

Csongvay Károly,
kir. törvényszéki bíró.

Különfélék.

(A pozsonyi egyetem tervéről) az «Ellenőr» aug. 22-ki száma egy avatott cikket közölt, melyet egész terjedelmében adunk;

«Trefort miniszternek a pozsonyi főispánhoz intézett levelének olvasása alkalmából nem egy gondolat támad az ember agyában és e meleg hangon irt sorok gondolkodásra ösztönzik az embert azon magas kulturális eszme fölött, melyet ezen levél oly határozottan fölkarol. Egy harmadik magyar egyetem! Ki ne örülne annak, ha a magyar művelődési érdeket szíven hordja, ha tudja, és érzi azt, hogy annál biztosabban uralhatjuk ezt az országot, mennél nagyobb mértékben terjeszti el magyar nyelven és magyar szellemben a nyugoti kultura eszméit. Egy magyar egye-

tem Pozsonyban olyan szellemi megszállás, mely maraddón hozzánk fűzi és biztosítja számunkra az egész fölvidék ifjúságát, mely ma Bécsbe és Prágába áramlik, hol azután más államok ifjúságával érintkezve, nem egy államellenes eszmét szí föl és nagy előszeretettel ápolja azután azt itthon övéi körében. Egy újabb egyetem föllállítása ellen tehát alig lehet valakinek kifogása, ki a tudomány és nemzetiség ügye iránt érzékkel bír. De két kérdés akaratlanul is támad mindenkiben, aki ezen ügy fölött csak pár perczig is gondolkodik. Az egyik kérdés az, hogy megengedik-e hazánk pénzügyi viszonyai egy harmadik egyetem föllállítását, a másik kérdés pedig, hogy alkalmas-e Pozsony városa egy harmadik egyetem számára?

A mi az első kérdést illeti, nem lehet tagadni, hogy a mostoha pénzügyi viszonyok nagyon megfontolóvá tesznek minden oly költséget, mely okvetetlenül nem szükséges, de ha viszont meggondoljuk azt, hogy az első nagyobb berendezés és átalakulási költségeken kívül, melyek földözéséhez bizonyára Pozsonyvárosa is igen jelentékeny mértékben járul: egy teljes egyetem csak 175,000 forintnyi állandó évi költséget okoz; ha meggondoljuk, hogy hazánkban 5853 □mérföldre terjedő területén csak két egyeteme van, hogy a kis Horvátország a maga 417 mfnyi területén is állított magának egyetemet; hogy a kolozsvári egyetemet csak is a királyhágtónúli rész ifjúsága használja és így tulajdonképen a 4100 mértföldet meghaladó magyar területen csak egyetlen egy egyetem áll: akkor lehetetlen ez eszmét nem helyeselni és jogosnak kell elismerni a miniszternek átiratában kifejezett azon reményét, hogy számít «a súlyos pénzügyi helyzet mellett is az ország törvényhozásának a tudományok és általában a közművelődési érdekek fontosságától áthatott voltára.» Ausztria semmivel sem volt kedvezőbb helyzetben, mikor néhány év előtt a birodalmi tanács csaknem egyhangulag elhatározta a saját 5452 mfnyi területén már létező hat egyetemhez még egy hetediket is állítani föl Csernovitzben. Ausztria ma három millió forintnál többet költ évenként az egyetemekre, mi ellenben nem költünk többet, mint 662,000 frtot és ennek is felét az egyetemi alap viseli, tehát az állam hazánkban az egyetemi tanításra csakis háromszázharmincezer forintot költ évenként, ennyit néhány év múlva még Bulgárország is fog költeni egyetemi tanításra és így valóban nem lehet a főtanodákat okozni a nagy deficit miatt, sem Trefortot nem vádolhatja senki könnyelműséggel, ha a jelen viszonyok között is még 175,000 frtot óhajt költeni egyetemi tanításra.

Hát még ha számításba vesszük azon nagy előnyöket és erkölcsi hasznót, melyet egy egyetem hoz. Az állam az által, hogy a tudori szigorlatokat minden pályán, most már a jogi pályán is megkivánja: ugyszólván kötelezte magát arra, hogy a különben is nem országos költségen fönntartott jogakadémiákat minél előbb legalább részben egyetemmel pótolja, mert azt csak nem kívánhatja senki, hogy a budapesti 1400-ra menő jogtanulókon kívül, még a jogakadémiáknak ezernél több jogtanulója is szintén csak egyetlen egy helyen, Budapesten tehesse le szigorlatát, hol már most is oly nagy a jelentkezők száma, hogy a ki télen jelentkezik szigorlatra, az csak valamikor nyáron kap határidőt és viszont. Maga ezen egyetlen körülmény is sürgősen szükségessé teszi a baj orvoslását, mert ily abnormis viszonyok a legszorgalmasabb tanulót is hibáján kívül érzékenyen sújtják.

A mi továbbá azon másik kérdést illeti, vajon helyesen választá-e a miniszter épen Pozsony városát? úgy erre is igennel felelhetünk, mert az okok egész sora a választás helyessége mellett szól.

Pozsony kies vidéke, művelődési állapota és nagyságánál fogva teljesen alkalmas arra, hogy egy egyetem székhelye legyen; közel 50.000 lakóval, két főgimnáziummal, és

egy főreáltanodával bir, sőt egyetem számára is nem egy alkalmas helyiséget tud fölmutatni, még pedig olyat, mely most is az állam, vagy közalapok birtokában van; végre egy egyetem első alapja itt már vetve vannak azáltal, hogy az országban itt van az egyetlen jogakadémia, melynek bölcsészeti tanfolyama is van. De mindezeknél fontosabbak azon nemzeti érdekek, melyeket a miniszter is fölsimert és említett leiratában e szavakkal fejezett ki: «hogy alkalom nyujtassék a legmagasabb tudományos képzettségnek benn a hazában és így nemzeti szellemben való megszerezhetésére.

Valóban ez a legfontosabb érv, mely Pozsony mellett szól. Ez az egyetlen város, mely képes a felvidék ifjúságát elvonni Bécestől és Prágától. Egyrészt az egész felvidék magyarságára és nemzeti szellemben való képzésére csak úgy lehet hatni, ha az egyetemet ezen vidék számára legalkalmasabb helyen állítjuk föl; másrészt a nyugat ezen legalkalmasabb pontját így lehet magyar várossá átalakítani és a magyar szellem számára ezen a ponton egy végvárat emelni.

Pozsony, Sopron, Nyitra, Trencsén, Zólyom és Bars-megye ifjúsága ma csaknem egészen Bécs felé vándorol, a bécsi egyetemen 200-nál több orvosnövendék van évenként, az összes egyetemi ifjúság száma pedig meghaladja a 400-at, nem érdemes-e csak ezek megtartására is évenként 175,000 ftot költeni? Ha ehhez még a pozsonyi akadémia ifjúságát hozzászámítjuk, akkor már ez alapon 600-at tesz ennek a vidéknek egyetemi ifjúsága. Ez maga a legvilágosabban Pozsony javára szól. Pozsony a felvidék legkeresettebb központját és egész éjszaknyugati Magyarországnak ugyszólván székvárosát képezi és így legalkalmasabb arra, hogy egy harmadik magyar egyetem székhelyévé legyen.

Midőn tehát a miniszter hazafias elhatározását örömmel üdvözljük, ahhoz minden tekintetben hozzájárulunk, akkor még a kivitel módjáról akarunk egy pár szót szólani. Mennyi költséggel jár egy egyetem évenként és mennyi tanerőt igényel, azt ma már tapasztalásból tudhatjuk, mert a kolozsvári egyetem a tudomány igényeinek megfelel, de egyuttal jóformán egy teljes egyetem minimumát képezi, melynél kevesebbet a pozsonyinak sem szabad nyújtani. A legnagyobb költséget az orvosi kar okozza, de éppen ennek költségeit részben az állam már most is viseli, mert a pozsonyi országos kórház klinikává alakítva is megfelelne hivatásának és fönntartása akkor sem kerülne többbe, mint amennyivel ma a belügyminiszteri tárczát terheli.

Pozsony az egyetlen város, mely mintaszerű országos kórházzal bir és így már ez is Pozsonyt teszi egyetemre alkalmassá, mert a kivitel módzatai és a fölállítás költségei bármelyik más városban közel egy millió forinttal többre rugnának. Nem is kell tehát ép oly igen lassan és lépésről-lépésre haladni Pozsonyban az egyetem fölállításával, mert ami legtöbb költség- és nehézséggel jár — az ma már megvan.

Ezen körülmény figyelembe vételével a miniszter leiratának azon kifejezésére akarunk még pár megjegyzési tenni, melyben azt mondja:

«Rendről-rendre, lépésről-lépésre teljes tudományegyetemet létesíteni Pozsonyban, az országnak Budapest után erre leghivatottabb városában s így legalkalmasb pontján: ez a cél lebeg előttem s ennek valósitása komoly elhatározásom.»

Ha a miniszter ez alatt azt érti, hogy először csak egy-két kart állít föl és úgy azután, ha a helyiség már megvan, csatolja hozzá a többi, úgy bizonyára helyesen cselekszik és a nagyobb rendkívüli kiadásokat is arányosabban osztja be budgetünkbe: de ha talán csak a jelenlegi jogakadémia lassankinti kibővítése lebegne szeme előtt, úgy

nézetünk szerint a kiindulási pont káros hatással lehetne a harmadik tudományegyetem tudományos reputációjára.

Ha nem is egyszerre, de itt is bizonyosan úgy fog eljárni a miniszter, mint a kolozsvári jogakadémiával szemben eljártak és a rendről-rendre való eljárás csak arra vonatkozhatik, hogy már legközelebb egy-két kar fölállításával megkezdje az egyetem alkotását. Ez első lépés tehát alkalmasint az lesz, hogy a törvényhozás átveszi a pozsonyi akadémiát és kimondja annak egyetemmé alakítását. Mihelyt ez megtörtént és a minisztert fölhatalmazza a törvény a kolozsvári egyetem mintájára fokonként egyetemet állítani föl a jog- és államtudományi kart és a bölcsészet, nyelv- és történettudományi kart, azonnal föl lehet állítani, mert mind a két kar első alapjait már néhány év előtt lerakta a miniszter, midőn az itteni akadémiát kibővítette. A jelenlegi helyiség is elegendő e két kar számára, de ha ezen két kar fölállítatik, akkor az egyetem kérdésének már el kell döntve lenni, nehogy a kétes helyzet a legjobb erőket a pályázat alkalmával a folyamodástól visszatartsa.

E két kar az, melyhez nálunk aránylag legkönnyebb tanerőt találni, de éppen azért kell kiválasztani a legjobbakat, hogy azután az egyetem jó hírnevét megállapítsák. Ez pedig csak akkor történhetik, ha minden tanszékre nyitva áll az új pályázás vagy jelentkezés és minden jelentkező bizonyosan tudja, hogy egyetemi tanári pályára fog lépni. Jól tudjuk, hogy a pozsonyi akadémia már most is sok előnyt élvezett a többi fölött, ezenkívül hallgatóinak minden más jogakadémiát kétszeresen meghaladó száma mindenkor idevonzotta a legjobb tanerőket és a pozsonyi jogtanárság mindig úgy tekintetett, mint a többi akadémiák jogtanárainak előmenetele: ez oka annak, hogy a pozsonyi jogakadémia aránylag legjobb tanerőkkel van ellátva, de ez nem zárja ki azt, hogy a miniszter, mihelyt az egyetem törvény által biztosítva van és annak két kara számára a költséget megszavazta, a jelenleg betöltött tanszékekre is pályázatot nyisson annyival inkább, mert úgy a jogi, mint a bölcsészeti tanfolyamban a tanszékek másképp csoportosulnak és lényegesen szaporodnak és így már ez okból nyitva kell állani a szakszerű választásnak anélkül, hogy ezáltal a pozsonyi tanárok fölött ítéletet akarnánk hozni. Azon remény kifejezésével zárjuk be sorainkat, hogy az új egyetem jog és államtudományi és bölcsészet, történet és nyelvészeti karát Trefort miniszter ur 1879/80. tanévben megnyitja. A ki a miniszter erélyét és szívós buzgóságát egy maga elé tűzött czéllal szemben ismeri, az effölött nem kételkedhetik. A nemzet pedig örömmel és hálával fogja fogadni egy harmadik magyar egyetem fölállítását.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (**Budapest**, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

TÉTELES EURÓPAI NEMZETKÖZI JOG. — Irta *Dr. Ápáthy István*. Füzve 3 frt 60 kr. (Teljesen megjelent.)

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK

a magyar királyi miniszterium által kibocsátott törvénykezési rendeletnek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva.

1874-ik évi folyam	40 kr.
1875-ik évi folyam	80 kr.
1876-ik évi folyam	50 kr.
1877-ik évi folyam	50 kr.

füzve

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-

ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire írta *dr. Mariska Vilmos*. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

BÉLYEG ÉS ILLETÉK-SZABÁLYOK.

A legújabb időig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Összeállította *Dr. Mariska Vilmos*. Füzve 1 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A közigazgatási biráskodás. Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula, kir. törvényszéki bíró urtól. — Jogirodalom. «A közigazgatás-jogtudománya.» K-tól. — Törvénykezési szemle: A perújítás kérdéséhez. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A közigazgatási biráskodás.

BÄHR munkájával: «der Rechtsstaat» foglalkozni, és annak elvei ellen sikra szállni talán soha nem lenne oly időszerű, mint jelenleg, midőn közelg azon idő, midőn a magyar törvényhozásnak is választania kellend a közigazgatási biráskodás alapköveinek letételénél a magánjogi és a közjogi irány, azaz: a merő jogászi és az államférfiu felfogás közt. Mert épen BÄHR műve a privatizáló iránynak legklasszikusabb, és azért legcsábítóbb és legveszélyesebb képviselője, melynek átlátszó logikája nagy mértékben imponál, és művészi hálója hazánkban is számos hivat fogott.

A kritikai irány főleg akkor szükséges, midőn törvényalkotás küszöbén állunk, midőn új intézmény behozataláról van szó. Azonban a hazai irodalomban épen ezen kritikai irány a közigazgatási biráskodás tekintetében eddig igen kis mértékben nyert alkalmazást; mert hazai irodalmunk eddig inkább ismertető irányt követett, s nagyrészen arra szorítkozott, hogy a közigazgatási biráskodásnak a tudomány által külföldön ajánlott, vagy ugyanott a törvényhozások által gyakorlatilag megkísérlett elveit és rendszereit hazánkban is megismertesse. Ezen eljárás sok nagy igazság mellett tévedéseket is honosított meg nálunk, és azt eredményezte, hogy némely műben ugyszólván egy lélekzet alatt a legellenmondóbb irányu tételek olvashatók.

Ezek előre bocsátása után fogjunk földadatunkhoz.

BÄHR művében — miként a mult század számos bölcsészénél — az állam egy logikai morlúvá törpül. Elismerjük, hogy KANT kezében a dialektika ily fegyvereivel a rendőrállam ellenében nagyszerű eredmények vívattak ki. De vajjon az államélet mai alkotmányos stadiumában, az államtudományok mai fejlettsége mellett jogosult-e ezen módszernek alkalmazása! Vajjon lehet-e ily uton az államélet problémáit megoldani; vajjon az absztrakt logikai formulák képesek-e élő pozitív eredményeket fölmutatni?

BÄHR, ki annyira ajkain hordozza a szabadság jel-szavát, a logika önkényét alkalmazza az életre. Ez is egy neme a despotismusnak; mert minden alanyi fölfogás korlátlanul és kizárólag alkalmazva despotismusra vezet. A szabadság a tárgyilagosságban leli palladiumát. Hisz BÄHR módjára eljárva a világon mindent be lehet bizonyítani, csak a kiindulási pontot kell ügyesen megválasztani. A felhőkre építeni állami teoriákat igen könnyű, csak iskolázott logikával bírjon valaki. De az élet kineveti ezen teoriákat, a történet megczáfolja azokat, a nemzetek pedig igen sokszor megsiratják.

BÄHR eljárása ez: alkot egy logikailag kifogástalan, sőt művészi systemát, s ezt az államra alkalmazza; de

elmulasztja vizsgálni az államnak ethikai és physiologiai sajátságait, és megoldani azon kérdést, vajjon az önkénykedve, ugyszólván egyéni tetszés szerint alkotott logikai mű összeegyeztethető-e az állam lényegével? BÄHR művében a ragyogó logikai és jogászi elmeél kétségbe vonhatlan; de politikai tapintatnak és történeti érzéknek egy szikrája sincs. E mű példányképe a tartalom nélküli scholasticismusnak, s csak arra alkalmas, hogy káros visszahatást szüljön az ellenkező szélsőség felé, melynél fogva sokan az észjognak és eszményi fölfogásnak jogsultságát tagadják, s a jogászi módszert magával a joggal összezavarva már a jognak szentségét is kétségbe vonják a politikában.

BÄHR célja odairányul, hogy bebizonyítsa, miszerint szükséges a közigazgatási organismus keretén kívül construálni a közig. biráskodást, és a közigazgatást mint egészet egy kivülről álló bírónak alárendelni, «fél»-lé tenni, mert szerinte csak így lehetséges, hogy a közjog pusztán abstrakt létből konkrét létbe átmenjen. azaz: teljes jogállapot, évszázadok és évezredek fejlődési processusának e nagy eredménye létre jöjjön, és a jövő ideálja «a jogállam» megvalósuljon.

Lássuk miként jár el az éles eszü férfiú céljának elérése végett.

BÄHR éles logikájával fölismerte — mit követői nem mindig látszanak észrevenni, — hogy a közigazgatás keretén kívül construálandó közig. biráskodás céljából mindenek előtt a modern állam sarkelveit kell eltemetni. Ő ezt igen békés modorban nem is habozik megtenni. A kasseli főtörvényszék hírneves ülnöke azonban ily módon forradalmár lesz, kinek békés színezetű elmélete gyakorlatilag alkalmazva nagyobb politikai meg-rázkódást okozna, mint akár ROUSSEAU tanai, meg-rázkódást nem a haladás javára, hanem a középkor felé.

Nem tulozunk; mert ugyan lehet-e nagyobb meg-rázkódást képzelni, mint ha az államot mint egyszerű egyesületet (Genossenschaft) a részvénytársulattal egy kategóriába helyezzük? BÄHR művében nem alkotmány formákról, nem a jogegyenlőségről van szó. E mű megsemmisíti az államélet alapját, t. i. a népnek, mint szer-ves egységnek eszméjét, megsemmisíti az államnak a társadalom fölötti uralmát, és így az állam világtörténeti rendeltetését. Megsemmisíti a közszellemet is. BÄHR államában csak egoista atomok vannak.

BÄHR elveti a közjog (államjog) és magánjog szerinti megkülönböztetést. Szerinte a jog vagy egyesületi jog (Genossenschaftsrecht) vagy magánlog (Privatrecht) aszerint a mint az emberek valamely nagyobb egésznek, mint összérdeknek (Gesammtinteresse) tagjaiként, vagy egyénileg, saját elkülönített érdekeik képviselőiként jönnek tekintetbe. Az államjog a Genossenschaftsrechtnek egyik ága, az állam lényegileg Genossenschaft, és egy kategóriába tartozik a többi jogilag fejletlen és fejlett Genossenschaftokkal, Legkifejlettebbek jogilag a «gewillkürte Genossenschaftok, melyek ma mint egyesületek, társulatok határozott közös célra sokféleképp alakulnak, összakarattal (Gesamtwille) bírnak s ez által

különböznek a római societastól, mely utóbbinak lényegéhez a «liberum veto» tartozik. Nehogy az olvasót viszársiasza, azon állításával, miszerint az állam és részvénytársulat egy kategóriába tartoznak, siet kijelenteni, hogy kétféle, t. i. *privatrechtlich* és *publicistisch* construált Genossenschaften vannak; de ezen megkülönböztetésnél elhagyja őt kitűnő logikája? mert ha a magánjogot szemközt állítjuk a Genossenschaftsrechtel, akkor a magánjogilag (*privatrechtlich*) construált Genossenschaft logikai lehetlenség. Ha t. i. a Genossenschaft kívül áll a magánjog keretén, akkor a magánjogilag construált Genossenschaft oly logikai képtelenség, mint a négy-szögített kör. Hangsúlyozza, hogy a Genossenschaft személyiségének *causa efficiens*-e nem az állami jóváhagyásban, hanem a tagok akarátában van; de ezen jogi személyiség az egyes tagok személyiségétől mégis csak idealiter és nem realiter különbözik; s a Genossenschaft személyisége nem egyéb, mint a tagok személyiségének egy elkülönített része (*ein ausgeschiedenes Stück der letzteren*). Miután a tagok azért léptek a Genossenschaftba, hogy az ennek hozandó áldozatokért bizonyos előnyöket kapjanak, ennél fogva a Genossenschaftkormány (milyen BÄHR szerint az államkormány is) a jogsértéseknek következő három kategóriáját követheti el:

a) ha törvényes mértéken túl kíván az egyes tagoktól áldozatot;

b) vagy az egyes tagok jogos érdekeit ki nem elégíti;

c) vagy a Genossenschaft életének meghatározott rendétől és formáitól eltér.

E kategóriát még így is lehet formulázni:

a) megsértése az egyes tagok magánérdekeinek;

b) megsértése az egyes tagok publicistikus érdekeinek;

c) megsértése a Genossenschaftnak egészben.

Vége abstract reflexióit, melyek szerint az állam, és annak minden momentuma a Genossenschaft kategóriájának álláspontjából levén értelmezendő, s önálló jellegét veszti, azzal tetőzi be, hogy az alkotmány-charták és társulati statutumok azonos jelentőségére utal; — nem tudjuk a papiros alkotmányok hivei, mint kik szintén az abstract reflexiókat kedvelik, találnak-e meglegedést a charták e kitüntetésében, melyben azokat BÄHR abstract reflexiói részesítik.

Nem volt szándékunk a fentiekben BÄHR egész művét ismertetni; hanem szorítkoztunk azon okoskodására, — melylyel az államot egyszerű Genossenschafttá törpíteni és a Genossenschaft elmélet keretébe kényszeríteni törekszik. Az így tönkre tett állam az ő «jogállama», melynek eszméjéből további következtetéseit vonja le. — S így e következtetések is halomra dőlnek, mihelyt be van bizonyítva, hogy az állam egészen saját és önálló jelleggel bír, és azt a Genossenschaft kategóriájába helyezni nem lehet. Ezt a következőkben megkísértjük.

I. BÄHR szerint a Genossenschaft az által keletkezik, hogy az egyéni érdekekből összérdek lesz; ezen összérdek, nem egyéb, mint összhangzatba hozott egyéni érdekek sommázata. Mert szerinte az egyesek azért lépnek a Genossenschaftba, áldozatokat azért hoznak, hogy valamely egyéni érdeket kielégítsenek.

Ezen okoskodás ellen a Genossenschaft szempontjából nincs kifogásunk, az egyéni érdek, a létérti harc valóban ezerféle egyesületi és társulati alakulást hoz létre. De ezen okoskodást az államra alkalmazni a lehető legnagyobb megalázás, mely az állam ellen kigondolható; mert az ily «összérdekké» tett állam a létérti harcnak, az egoizmusnak válnék eszközévé, és a helyett,

hogy az igazság és civilizáció szempontjából vezetné a létérti érdekharcot, majd a tőke, majd a munka visszaéléseinek eszközévé alacsonyodnék, és etikai elemét teljesen vesztené. Karthago felelné meg BÄHR ezen eszményének; mert Karthago valóban egy gazdasági vállalat szellemében kormányoztatott és a részvénytársulat lényegétől nem áll messze; de a modern állam oly messze áll, a mennyit az emberiség több, mint kétezer év óta haladhatott.

BÄHR elméletével a modern állam humanismusa össze nem egyeztethető; ellenben összeegyeztethető az a vértfogylaláló kegyetlenség is, csak jogi formákba legyen öltöztetve. Ezen álláspontot a modern állam politikája, mely egy nagy igazságszolgáltatási processust képez, rég meghaladta. A jogi formák szentsége mellett nem szabad felednünk, hogy mégis e formák a jogeszmét a maga teljességében nem valósítják meg. A kormánypolitika is végelemzésében jogot szolgáltat. E közös hivatásnak megfelelőleg tehát a jogélet formáit és a politikát, a bíróságokat és a közigazgatást összhangzatba kell hozni. BÄHR mindent elkövet a kettő közti gyűlölet felszítására.

Az államérdek nem egyéni, hanem emberiségi érdek. Az egyéni érdekek összege is csak magánérdek, és a magánérdekek ily összefoglalása ép úgy nem eredményez állami érdeket «mint egy marék kőporból szobor nem leszen». BÄHR az állam lényegét a reál obligációk szerint értelmezi: «do tibi, ut des, aut do, ut facias» stb. BÄHR rendszerében a hazafiúi erénynek nincs helye; ha teszünk valamit az államért, viszonszolgálat fejében teszünk. De vajjon az állampolgárság ugyanazon eszmén alapszik-e, mint ha egy részvényt veszünk?

Már BODIN hangsúlyozza, hogy az államot a szerencsétlenségben, a sors csapásai közt is fen kell tartani. ARANY JÁNOS gyönyörű versében kérdi:

Tán veszélyt, vagy annak látszót,
Vélsz a honra tűnni fel?
Hát van lelked a szent zászlót
Épen akkor hagyni el!?

Igen, BÄHR elmélete szerint az államot, melynek föntartása aránytalan áldozattal járna, melynek föntartása már nem képviselne összérdeket, meg kellene szüntetni, mint megszüntetjük a részvénytársulatot, midőn osztalékra többé kilátás nincs. De magyar ne hirdessen ily elméletet soha.

(Folyt. következik.)

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

Helyi ügyek intézésénél mindenki könnyen belátja azok értékét önmagára nézve s így igyekvendik személyes befolyásával előmozdítani azt, mi közvetlenül neki is előnyére van.¹³⁵ A helyi szabadság okot szolgáltat arra, hogy a polgártársak kölcsönös becsüléseket kinyerhessenek s a kisebbszerű szolgálattételek hosszú sorának áldozatkész elintézésé folytán kivivatik a polgártársak szeretete s tisztelete, melyekre büszke az, kire nézve ebben rejlik alapja a közpályáni tekintélyvel járó hatalommal megbízatás.¹³⁶ A municip. szabadság tehát

¹³⁵ Thus far more may be done by intrusting to the citizens the administration of *minor affairs* than by surrounding to them the control of *important ones*, towards interesting them in the public welfare, and convincing them, that they constantly stand in need one of the other in order to provide for it. A TOCQUEVILLE, id. m. II. k. 125. l.

¹³⁶ En supprime la centralisation les libertés communales *a géner*, elle fait désespérer le terrain, ou riches et pauvres pourraient se rencontrer et apprendre a s'aimer et a s'estimer. BARROT, id. m. 117. l. TOCQUEVILLE, id. m. II. k. 125. l.

oskolája és eszköze a különböző társadalmi osztályok *kibékülésének* s kölcsönös vonzalmának, mely nemes kötelék megszüntetője a közíg. centralisáció.

Az egoismus enyhítése a legszebb erényeknek ad helyet. Amerikában az egyes közületek kitünőbbjei szívósággal igyekeznek új igazságokat felfedezni, melyeket örömmel közlik a néppel, hogy a közjólétet emelhessék.¹³⁷ A közügyek iránti érdeklődés e magas fokával nem dicsekedhetik a mai magyar társadalom, ámde, ha részint *szükség*, majd *kényszer* folytán gyakorlandja politikai jogait: eljön idő, mikor az ami célzott vált instinctussá válik s ez ismét *népszokássá* lesz.¹³⁸ A közélet kötelmeivel, szövetségeivel gyülekezeteivel, szenvedélyeivel nem hagyván helyet az *osztálygyűlölségnek* és irigykedésnek marad legbiztosabb forrása a rend és jogtiszteletnek, emberbaráti és honszerelemnek. A centralisáció ellenben erejét elveszti, ha a társadalmat nagy vész fenyegeti áldozatkész, közügyekért lelkesülő polgárok helyett — megtört szolgaseregbe támaszkodván — akkor nyilatkozik *tehetetlenségének* titka legjobban, mikor legnagyobb erő és egységes akarat kell, hogy az államrend fel ne forgattathassék.¹³⁹ Felömerre e tan igazságát s gyakorlati becsét már SOLON. Szerinte a népet semmi más hatalom meg nem védheti ellenségei ellen, ha önmaga magát nincs jogositva védeni, ez okból biztosította nemzetének politikai szabadságát, megkötve a kormányt minden fontos határozatoknál az *egész nép* beleegyezéséhez.¹⁴⁰

Valamint a zene összhangjának különböző hangokra van szüksége, úgy a népéletnek önállóságra, vidék és város harmóniája, conservatív és haladó szellem, centralisált államhatalom és municip. s egyleti szabadság — a jólét, béke, és biztonság életfeltételei. De ha, mondja a világ egyik legnagyobb szelleme — az állam feloldja ama összhangot — *a nép porrá változik*.¹⁴¹

A centralisáció *elválasztja* a társadalmi osztályokat egymástól s okozója az *osztálygyűlölség* és forradalmaknak, az önkormányzati szabadság megszüli a keresztényi szeretet, érdekegységet s a társadalmi osztályok örök békéjét.

V. A *constitutionális államrendszernek életfeltétele az önkormányzati szabadság*. A parlamentáris kormányrendszer természetét nem lévén itt feladatom fejtegetni, — csakis annak *viszonyáról* a centralisációhoz s az önkorm. élet nyilvánulásaihoz kell szólanom. Hogy a parlamentáris rendszer és józan centralisáció tökéletesen *összeférő* intézmények, egymást *összhangzatosan* támogató, kiegészítő erők — az eddig előadottakból bőven kiviláglik.

Ámde *tulzott* central., milyennek az administratív centralis. tekintendő és képviseleti rendszer, hogy természetes és kiengesztelhetlen *ellenségek*, ellenben hogy az utóbbi és önkormányzati rendszer természetes *szövetségesek* — ezt fogom itt bebizonyítani.

A képviseleti rendszer üres forma, papíron irt betű fog maradni, ha életfeladatait megvalósítani hivatott feltételei hiányoznak. A GUIZOT által megalapított két feltételhez¹⁴² t. i. *nyilvánosság* és a *jogképesség* rendezé-

séhez, hozzáadom a legfontosabbakat, mely a hivatott választó közönség és közszellem által áthatott, a politikai szabadság gyakorlatában megért képviselőkben áll. Művelt, szabadsághoz szokott közönséget s gyakorlati ösmeretekben jártas képviselőket mint legfőbb feltételét azonban *miképen* nyerni a képviseleti rendszer? Egyedül a községi és megyei önkorm. életbeni *folytonos* részvétel által, mert ott van az iskola, a színpad, melyben alkalom nyílik *készülhetni* államférfiúi funkciók elintézéséhez megkivántató bölcsesség s jártasság megszerzése végett.¹⁴³ Ezen álláspontokkal homlokegyenesti ellentétbe helyezi magát WHITE, aki szerint még sehol sincs bebizonyítva, hogy a municipális ügyek intézése megtanít államot kormányozni. Id. m. 78. l. Hivjátok meg, mondja ő, a lokális bölcséket, tanakodandókat India meghódítása, kereskedelmi vagy vallásos szabadság kérdései fölött s tapasztalandjátok hasznavehetetlenségüket.¹⁴⁴

Szerinte a municipális szellem, soha sem lesz egy *államférfi* szelleme, alig alig lesz a *polgáré* s *honfié*.¹⁴⁵ E szavaiban nyílt s határozott kigúnyolása a municip. rendszernek s a centralisáció dicsőítése tartalmaztatik. Nem állítjuk mi azt, hogy egy PITT, GREY vagy PEEL a megyei önkorm. életkörből már mint befejezett államférfiak léptek ki a parlamentáris kormányzás nehéz mezejére, nem is feladata a helyi igazgatásbani részvételnek befejezett államférfiakat teremteni, hanem csupán hathatós *előiskolai* műveltséget s a gyakorlati érzéket s routint a mennyiben ott szerezhető, biztosítani azokról, kik a legnehezebb államfeladatok intézésével majdan megbíznak, nevelni nagy honszerető *jellemeket*, kik hogy nemzetök szívét s bizalmát kinyerjék nem mindig szükséges nagy, alkotó elmeknek lenniök. Mutatja LAFAYETTE példája. Hogy a municip. élet a polgár és a honfi szellemét sem lenne képes megalkotni — mint WHITE gondolja — ugyhiszem az ellenkezőjét az eddigiek nyomán elegendőkép kimutattam. Ellenben a centralisációnak ösmerjük azon gyászos befolyását, melynél fogva elnyomva ama mezőt, melyen az ember politikai lényné nevelődhetik, megakadályozza egyuttal ama politikai népnevelés lehetőségét, mely egykor Rómát nagygyá s Angolországot boldoggá tette.¹⁴⁶ Mill óta azonban eltérvén a britt régi rendszerétől, ha nem is szakított vele egészen, a *kényelmesebb* centralisációhoz folyamodik, pedig ennek bűneit máris érzékenyen kezdi tapasztalni. Az angol szabadságszeretet, mely eddig legnagyobb államjogászainak büszkesége vala — a régi jó közszellem kezd lassanként a mai britt társadalomnál lassanként foszlani, mely társadalom szellemét szószólója STUART MILL e szavai tiszta világlatba emelik: „now it is quite *hopeless* to induce persons of a *high* class, either socially or intellectually *totake a share of local administration* in a corner by peacemeal, as members of a paving board, or adranage commission. The entire local buisness

société comme dans l'individu, pourront également se produire, c'est la condition de ce monde, c'est le fait même de la liberté. Mais a cela *deux garanties* l'une se trouve dans la *publicité* de la lutte: c'est pour le bien, *meilleur* chance de succès; la seconde garantie consiste dans la *fixation des conditions de capacité* imposée d'avance a quiconque aspire a exercer telle ou telle portion du pouvoir. M. GUIZOT. Histoire du gouv. représentatif en Europe. Paris, 1851. II. k. 151. l.

¹⁴³ GNEIST magasztos, mely igazságot tartalmazó szavai e részben a következők: für jede der öffentlichen *Selbstthätigkeit* entthobene Bevölkerung besteht ein *lehrer Raum* zwischen dem Staat und dem Individuum, welchen weder das Nachdenken des Einzelnen, noch der Austausch der Gedanken durch Wort und Schrift noch das Zusammenfassen dieser Gedanken in philosophische Systeme *auszufüllen vermag*, sondern nur die *Gewöhnung an die verantwortliche Führung öffentlicher Geschäfte*. Das englische Verwaltungsrecht. II. k. 724. l. BARROT is. Id. m. 184. l. Deutsches Staatsw. II. k. 107. l.

¹⁴⁴ U. o.

¹⁴⁵ Ce qui enseigne, ce que suggère la commune aura toujours les bornes de l'intérêt et des vues locales. U. o. 79. l.

¹⁴⁶ BRATER, id. m. II. k. 406. l. BÜLAU, id. m. 36. l. BARROT, id. m. 184. l. A. TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 86. l.

¹³⁷ A TOCQUEVILLE id. m. II, k. 126. l.

¹³⁸ Az állami gyámkodás ép ennek ellenkezőjét szüli meg: «une continuelle immixtion du gouvernement, dans presque toutes les affaires *l'habitude des efforts personnelles*. VIVIEN ÉTUDES administ. I. k. 42. lap.

¹³⁹ A. TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 91. l.

¹⁴⁰ MAX DUNCKER, id. m. IV. k. 223. l.

¹⁴¹ Löset der Staat die kleineren gesellschaftlichen Personen auf, so dass sie wenigstens kein *eigenes Leben* mehr besitzen, und die Unterthanen ihm selbst gegenüber nur einen zusammenhangslosen Haufen von Individuen bilden: so wird das Volk gleichsam in Staub verwandelt. W. ROSCHER. Id. m. 5. §. II. l.

¹⁴² Dans ce système, il est vrai, et par le fait nécessaire de la liberté la vérité et l'erreur, les volontés perverses et les volontés légitimes, eu un mot, *le bien et le mal* qui coexistent et se combattent dans la

of their town is not more than a *sufficient object*, to induce men whose tastes incline them, and whose knowledge qualifies them *for national affaires* to become members of a mere local body.¹⁴⁷ MILL szerint tehát csak a műveletlenek hivatása helyi ügyekkel foglalkozni — a vagyonos vagy művelt gentlemannek ellenben derogál Szeged vagy Pozsony városok építészeti vagy más bizottságának tagjává lenni. Ő egyébként már elveti a tisztviselők választásának rendszerét is,¹⁴⁸ követelvén a személyi egység elvén nyugvó végrehajtást, szóval a valódi municip. élet halálát, a személyi egység elvének bűnös voltát azonban ott, a hol helyén van, állítani nem akarom. MILL-ben a bekövetkezendő angol közigazgatási centralisáció előharcosát szemlélem s a társadalom, melynek ragyogó szószólója vala, az ő szellemében rendezte máris igazgatási szervezetének nagy részét.

A municipális élet megelőző, bevezető iskolája hiányában, lehetnek valamely nemzetnek magasztos szónokai, hanem gyakorlati hivatottsággal bíró államférfiai soha, mert ama hivatottság csak a közügyek szokásos intézése fonalán szerezhető meg. Még ellenőrzésre sem képes az oly testület, melynek tagjai az egyes ügyek személyes intézését nem gyakorolták s önként be kell mindenütt annak következnie, mi a nem rég, szabadságszeretben és közszellemben gazdag britt népnél bekövetkezett, hogy az állam *saját eszével*, jártasságával lett kénytelen pótolni azt — *mire a polgárok már képtelenek*.¹⁴⁹ Ez állapotnak természetes következménye más nem lehet, mint a befejezett centralitását meghonosítása. Mondja GNEIST: «und so treten denn die Gemeindeverwaltungen unter die directe Oberleitung eines Ministerdepartements, welehes durch seine Regulative, durch seine Generalinspectoren und Revisionsbeamten das Gemeinwesen ebenso regelt wie die Staatsverwaltung des Absolutismus. Im Laufe von drei Jahrzehnten ist mitten im parlamentarischen Staat ein absoluter Beamtenstaat aufgebaut».¹⁵⁰ Ez uton halad a mai britt nemzet. A közig. centralisáció pedig — mint a politikai műveltség ellensége, az általános járatlanság, tapasztalathiány eredeztetője lesz. LAMAINNAIS így nyilatkozik: la centralisation enlève aux institutions libres les moyens les plus naturels de se recruter, et les livre foncément a toutes les compromissions de l'inex périence. (BARROT GNEIST is.)

A jogegyenlőség nagy törvénye megölte az aristocratiát privilegiaival és azon hatalmával együtt, melynél fogva képes vala ellentállani a zsarnokságnak s megvédeni az alkotmányos szabadságot. Mely intézmény pótolja már most ama politikai hatalmat, mely oly magasztosan betölté a multban mint nemzeti tekintély feladatát? Különösen nálunk az aristocratiá nemcsak szabadságunk, de állami és nemzeti egyediségünk véd apostolának szerepét játszta le s miután mint ilyen ezredes hivatásától megfosztatott — mely intézmény legyen annak utódja — pedig utódot *teremteni kell*, mert míg monarchák fognak élni a földön: a nemzetek mindég a zsarnokság ördögétől tarthatnak. Minden monarcha a világ végeig, fog igyekezni hatalmát kiterjeszteni — állása, számos privilegiumai, osztályszellem, hatalma, jellege, műveltsége s családi multja mindmégannyi buzdító indokok a hatalom kiterjesztésére nézve.

A mindenható, mindent rendező centralisáció oly igazgatást fog szülni, mely kizárva a polgárokat a közügyek vezetésétől, ama becses politikai iskola ajtait ép azok előtt bezárja, kiknek hivatások a monarchico-absolutistikus tulkapások ellen megvédeni a szabadság érdekeit. Így tehát *készületlen* képviselők jutnak a parlamentbe, melylyel szemben egy hierarchiai lánczolatlan szervezett, a centralisáció összes erőire támaszkodó kormány fog állani, melynek nem lesz nehéz, az *igazgatás segélyével*, mely kiválóan a parlamenti *többség biztosítására* irányzott hatalom leszen, mert azzá előbb-utóbb lealacsonyodik: magának oly és annyi erőt biztosítani, melynek segélyével az ő propositiói, az ő akarata, lesznek az egyedül irányadó *parancsok*. Ha így a kormány magának a többséget biztosította, ezzel képes lesz minden nemzetszerű törekvést *már csirájában elfojtani* s mint engedelmes rabszolgákkal elbánni a nemzet *alképviselőivel*, akik tulajdonképen a kormány katonái s gyáva bérencei az ő szolgálatában.

Ebből következik, hogy ama elmúlt nemzetszerű politikai hatalmat az aristocratiát az ő megyéjével együtt, a közigazgatási centralisáció *nincs hivatva* pótolni, mert ama centralisáció *kijátsza* a képviseleti rendszer valódi lényét, rendeltetését s annak végrehajtó közegét a törvényhozó testületet absolutistikus törekvések gúnyos szolgájává alacsonyítja le.¹⁵¹ A képviseleti rendszer egyedüli és természetes szövetségese tehát csak az önkormányzati szabadság lehet, mert ez egyesítvén a különben egyenként tehetetlen polgárokat közületekké, kölcsönös kötelék által erőteljes szövetségeket alkot, melyek corporative bizonyosan oly hatalommal képesek leendnek a zsarnokságnak ellentállani, mint hajdan az aristocrata. Ime, korunk egyik legnagyobb államjogászának GNEIST-nak halhatatlan szavai: «das gesellschaftliche Leben des Kreisverbands und der Gemeinde wird durch die *practische Ansöbung* der Pflichten des Menschen gegen den Menschen im Nachbarverband durchdrungen und befruchtet *von dem Verstandnis für der Staat* und von dem *Gemeinsinn*, welchen der Absolutismus auch in seiner besten Gestalt nur zu einem *Monopol der Beamtenclasse* macht. Sie (t. i. die Selbstverwaltung) hingegen giebt dem aus den Körperschaften der Selbstverwaltung hervorgehenden Parlament mit dem Rechte auch die *Fähigkeit*, die Gesetzgebung des Landes gleichmässig fortzubilden und den Gang der Staatsverw. wirksam zu controlliren.»¹⁵² Ily kötelék hiányában kérde TOCQUEVILLE: «what resistance can be offered to tyranny in a country when every private individual is impotent, and when the citizens are united *by no common tie*?»¹⁵³ A parlamentáris kormányrendszer összeköttetésében a közig. centralisációval, hasonlít egy *gyökerek nélküli fához*, mely minden szélnek van kitéve.¹⁵⁴

Végeredmény: közigazgatási centralisáció és parlamentáris kormányrendszer *incompatibilisek*.

B. A centralisáció viszonya az igazgatás egyes ágaihoz. Eddig a közigazgatási central. természetét és befolyását az egyes, a társadalom s az állam életére tanulmányozták s azon eredményhez jutottunk, hogy a közig. centralisáció veszélyes és mai európai cultur-népeknél jogosulatlan elv, hogy incompatibilis a szabad

¹⁴⁷ JOHN STUART MILL. On representative government. Peoples edition. London. 1867. 115. l.

¹⁴⁸ Ily magas szellemhez, milyen MILL, nem illő, felületlen s a nagy közönség nyelvén forgó érveléséről olv. id. m. 116. l. Ugyszinte szervezeti rendszeréről u. o. XV. fej.

¹⁴⁹ Mit dem Aufhören der Selbstthätigkeit im Einzelnen, wird die Controll so mangelhaft, dass im öffentlichen Interesse die Aufsicht der *Staats-Inspectoren* nothwendig erscheint. Ebenso nothwendig wird die Aufstellung von *leitenden Normen* für die Verwaltung. R. GNEIST, id. m. 725. l.

¹⁵⁰ RUDOLF GNEIST. Das englische Verwaltung. II. k. 725. l.

¹⁵¹ La centralisation selon moi, est absolument et radicalement *incompatible* avec des institutions libres un peu sérieuses, car elle en affecte les sources en trouble le jeu et en *pervertit* inévitablement le caractère. BARROT, id. m. 184. l.

¹⁵² RUDOLF GNEIST, Selfgovernment in England. 71. l.

¹⁵³ ALEXIS DE TOCQUEVILLE. Id. m. I. k. 98. l.

¹⁵⁴ ROYER COLLARD nemes szavai ezek: une société sans institutions libres ne peut être que la propriété de son gouvernement en vain on lui écrit quelques parts des droits, elle *ne saura* pas les exercer, et *ne pourra* pas les conserver. Discours prononcé en juin 1824.

szellemü államintézményekkel, hogy a nép erkölcsi energiájának s gazdasági téren enyészetének eredetetője, hogy az absolutismusnak szülő anyja s így a mai politikai és társadalmi életviszonyokkal kiegyeztethető nem lévén: *általában elvetendő*. Ámde ezzel nem akartam végleg pálcát törni minden centralisáció fölött, mert az igazgatás némely ágazataiban *célszerűsége* sőt *nélkülözhetlensége* ma már minden kétségesen fölül áll. Miután azonban azon alaptörvényt állítottak föl, hogy «korunk feladata a centralisációt *mérsékelni* és nem *kiterjeszteni*» s mivel a centralis. veszélyeit ösmerve, lehetőleg szűk korlátok közé zárása a szabadság uralmának egyik fő feltétele: meg kell alapítani azon életkört, melyen belől a centralisáció *feltétlen* vagy pedig *korlátozott* működése *államszükségen* s így alkotmányos jogalapon nyugszik. E munkát keretén túl esvén az egyes igazgatási ágazatok benső lényének organikus tanulmányozása — mint a bevezetésben megjegyeztem, kiválóan csakis a rendszeti igazgatás viszonyát a centralisációhoz tárgyalandom — tekintettel lévén egyuttal itt az államigazgatás azon részeire, melyeknél a centralisáció első sorban *nemzeti szükség*.

I. Azon igazgatási ágak, melyeknél a centralisáció elvének irányadónak kell lenni, a következők.

1. *A külügyi igazgatás.* A külügyek igazgatása, melynél az állam mint egység egy más államegységgel áll szemben, egészen a legfőbb hatalommal concentrálandó. Ez igazgatási ág magasabb tökéletéhez megkívántatik rendszabályainak titokban tervezése, a következmények türelemmel bevárása, nagyfontosságú tervek részletes, óvatos, gondos s művészi rendezése, a megalapított tervhez ragaszkodás *legnagyobb akadályok ellenére is*, végül erőteljes, bátor, következetes végrehajtás. A külügyi igazgatás ily természettel csak monarchiákban birhat s itt rejlik egyik nagy előnye a monarchiának a republika fölött.¹⁵⁵ A monarchiákban a fejedelem hatalma tökéletesebb e téren — mint republikákban az elnöké, kit a szakavatott s tárgyyszerű ügy, intézésben akadályoz a mellé rendelt nagy testület-melylyel együtt köteles mindent elintézni.¹⁵⁶ A constitutionális monarchiában is megtartandó a szabály, hogy a fejedelem *ne* akadályoztassék, ministerei tudta *nélkül* is — az állapotokat szabadon, önállóan megbírálni s a viszonyok iránt felvilágosítást szerezhetni s *csak valódi államactusokhoz* szükségeltessék a miniszterek beleegyezése.¹⁵⁷ A külügyi igazgatás centralisációjának köszönjük, hogy nálunk a nép szenvedélyén, a napi sajtó, népgyülekesetek segélyével nyíltan kifejeztethetnek ugyan, — de az uralkodó hatalom mégis az államférfiui *önmérséklet* és *bölcsesség*, mely a nép s néha megvesztegetett sajtó pillanatnyi szeszélyére, zajütésére nem hallgatva: gonddal alkotott, érett, komoly, tapasztalaton nyugvó terveit *önállóan* hajtja végre. Monarchiákban a centralisáció itt egyedül becses törvénye megalkotja a nemzetközi életviszonyok vezetése körében a komoly államférfiui

tekintélyt s az ügyek gyors, ávátott, óvatos, biztos vezetését. Hol a centralisáció törvénye teljes mértékben a külügyi igazgatásnak nem képezi alapját mint democratiákban szokott lenni: *nem az ész*, de a *szív* határoz oly ügyekben, melyek bölcs elintézése egész generációk jövőjére áldást, az elhamarkodás átkot fog hozhatni. Democratiákban a közészerű, szenvedélyes, mindenható zsarnok többség akarata előtt hátrálni kénytelenítettvén az érett, férfias és higgadt megfontolás — nem lesz nehéz a két államrendszer közt választani. A constitutionális király csak a haza szent érdekeinek hódol — a többség kegyét egyéni érdekből nem bajhászsa soha — democratiákban, nem egyszer fog az elnök a többség szeszélye, szenvedélyeinek hódolni — csakhogy annak szívét magának biztosítsa — mert állását a többség választásának köszöni.¹⁵⁸

2. *A hadügyek* az igazgatási normának tökéletes egységét tételezik föl. A hadseregnél az ország minden részének *physikai erője* egy testrészszerű egyesül, melynek annyira egységesen kell organisálva lennie, hogy minden egyes alkateleme az egészszel tökéletesen *összeillő* viszonyban álljon.¹⁵⁹ S miután béke idején e részek elválasztatnak az összeségtől, organisációjukban annál inkább kell arra ügyelni, hogy az egység meg ne sértsék.¹⁶⁰ Az egyes parancsnokokat kell széles disciplinaris hatalomnak megilletniök. Háboru idején a hadvezérnek tág megbízásokkal kell elláttatnia, hogy a pillanatnyi szükséghez mérten intézkedhessék. Ezen elv megsértése kipótolhatlan nemzeti veszteség szülője lehet, mutatja Ausztria története. Decentralisáció elvén nyugvó hadügyi igazgatás elég erősnek legfőlebb egérszűkítésnél bizonyulhatna. A megyék válaszszák a tábornokokat? Határozzák meg a fegyvernemeket? Ha a hadseregnél a benső összefüggés, egység és rideg engedelmesség hiányoznék, elvesznének nemzetek és hadseregek. Kivételek az engedelmességre nézve, csak a hadsereg becsülete végett engedhetők meg. Ami különösen a magyar nemzet érdekeit illeti, miután oly természetes védezköze nincs, mint a britt vagy amerikaiak, a tenger és a távolságban az utóbbinál harcias népektől, — hanem tözsomszédságunkban lázadás, sikjaink és érczgazdag bérceinkre ezred év óta nekünk ellenséges törzsek irigy szeme pillant: mindig résen kell állanunk s határaink biztos megvédésénél nagy és erőteljes, *jó szellemü* hadseregre, milyennel nem birunk, mert saját keblünkön vérellenségeinket tápláljuk míg ma azon szláv tisztékben, kik boldogoknak érezhetnék magokat, ha érdemökhöz képest a legszelidebb büntetést, a földönfutást mérnők reájok — kell támaszkodnunk.¹⁶¹

3. *A pénzügyigazgatásnál* már nem annyira élet-szükség a befejezett centralisáció, melyet csakis *állami* természetű javak kezelésénél lehet helyeselni, ellenben a municipiumokat saját, helyi ügyeik ellátásától kitiltani, annyit jelentene, mint *formailag* jó igazgatást a szabad-

¹⁵⁵ Megerősíti ezeket teljes határozottsággal TOCQUEVILLE: «as for myself I have no hesitation in avowing my conviction, that it is most especially in the conduct of foreign relation, that democratic governments appear to me to be decidedly inferior to governments carried on upon different principles. Id. m. I. k. 272. l.

¹⁵⁶ BLAISTONE, Commentaries. I. k. VII. fej. 1. §.

¹⁵⁷ Az északamerikai unió alkotm. II. art. 2. sect. 2. §. ezt tartalmazza: «the President shall have power, bound with the advise and consent of the Senate, to make treaties. Nálunk a külügyek körüli jogait jelenleg a király az 1967: XII. tcz. alapján gyakorolja. E törvény szerint a király az alkotm. közegek hozzájárulásával vezeti és intézi a külügyek körüli jogait s fő joga, a hadüzenés és békekötés joga, absolut jogosultság kizárásával, mert a hadviselés költségei a törvényhozó testület szavazza meg s a kötendő béke feltételeinek a nemzetre nézve hátrányos volta esetében a törvényh. *jóváhagyása* követeltetik. Ugyanily megszorításokra másutt is akadunk. L. a *porosz* alkotmány 48. art., francia 1814-ki alkotm. 14. §. és 1848: 53. §., ugy-szinte a *belga* alkotm. 68. §.

¹⁵⁸ Olv. e tárgyban. VATTEL, Le droit des gens. Paris, 1863. II. k. Továbbá GEORGE BOWYER. Commentaris on universal public law. London, 1854. BLUNTSCHLI, Allgem. Staatsrecht. II. k. A TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 274. s k. l.

¹⁵⁹ Les pouvoirs, qui se rattachent a cet ordre d'intérêts doivent appartenir a l'autorité centrale directement, absolument, sans intermédiaire. VIVIEN, id. m. I. k. 45. l. Die grossen Tugenden freilich des Kriegers, Geistes gegenwart, Muth, Tapferkeit, Treue sind ohne Zweifel männlich und activ, aber die äusseren Kriegsmittel, Organisation, Bewaffnung, militärischer Befehl und Gehorsam haben einen mechanischen und einen absoluten Character, wie er wohl da passt, wo die Gewalt genöthigt ist einzugreifen und durchzusetzen. I. E. BLUNTSCHLI, Character und Geist der politischen Partheien. Nördlingen, 1869. 154. l.

¹⁶⁰ BRATER. Deutsches Staatswörterb. II. k. 409. l. ROSCHER, Nationalökonomik. 14. l.

¹⁶¹ Olv. bővebben e tárgyban. THEODOR MUNDT, NICCOLO MACCHIAVELLI. Berlin, 1860. III. kiad. XXI. fej. Ugyszinte: M. VAUCHELLE. Cours d'administration militaire. Paris, 1855. Továbbá GUILLOT, Legislation et admin. militaire. Paris, 1855.

ság rovására alkotni.¹⁶² A centralisációnak különös értéke az államadók és a vámügyek intézésénél van s itt *nélkülözhetlen*.¹⁶³ Amerikában nagyon érzik ez igazgatási ág decentralisációjának bűneit az eljárás bizonytalansága és lassúsága miatt. Franciaországban az «assemblée constituante» a helyi hatóságokra bízta az adóügyet, de mivel szinte határt nem ösmerő *lassúság*, folytonos vesztések, minden pillanatban előforduló nehézségek merültek fel, vissza kellett térni a centralisáció itt egyedül helyes rendszeréhez — ebből azonban nem kellett volna a helyi igazgatás önkormányzati szabadságának tökéletes elenyésztét leszármaztatni.¹⁶⁴ A centralisáció, ha természetes határok közzé záratott, miután szabad népeknél a kormány csak a nemzet mandatáriusa s mint ilyen alkotmányos ellenőrzéstől nem ment s a vagyon hová fordításaért felelős — nem lesz az önkény fedő és védő eszköze, hanem a jó pénzügyi igazgatás alapja. Angol országban, miután a municip. élet széles gazdasági hatáskörrel bír, a pénzügyi igazgatás nagyrészt *helyi jelleget* öltött s így az államháztartási igazgatási tevékenység meglehetősen szűk korlátok közzé maradt zárva.¹⁶⁵ Franciaország ellenben az önkormányzati életre csekély súlyt fektetve, az egész pénzügyi igazgatás a *központból* vezetetik. Az államgazdaszat centralisált rendje előmozdítója mindazon előnyöknek, melyeket a centralis. e téren biztosít, de másrészt annak összes bűneit is megteremté.¹⁶⁶ Németország főtörekvése az angol és a francia igazgatási rendszerek harmonikus összeegyeztetése.¹⁶⁷

Magyarországban 1486. óta a vármegyék az önkormányzat költségeinek fedezésére az országgyűlési megajánlástól függetlenül *háziadót* vethetett ki. Ebben az angol elv határozott érvényülését tapasztalhatni. Legújabb törvényhozásunk azonos elven nyugszik mint a német.¹⁶⁸

4. *A jogszolgáltatás adminisztrációja.* Azon korban, mikor még gyenge volt a gazdasági forgalom, nem érezték a népek az általánosan érvényes, jogi normák szükségét — mint időkben. A partikuláris jogok kora lejárt, *magánjogi antonomia* európai államokban ellenkeznek a legfontosabb társadalmi érdekekkel, melyek a polgári és büntető törvényeknek megye szerinti változását soha meg nem engedhetik többé.¹⁶⁹

Nincs senki aki tagadná a *felebbvitel* szükségét,¹⁷⁰ vagy a semmitőszék valamely formabani becsét, mely mint legfőbb ítélőszék az organismus, élén áll. A felebbviteli bíró előnye az, hogy nem ösmeri az elítélendőket, tehát ügyök fölött rideg meggyőződése alapján, a törvény parancsához szárazon ragaszkodva ítél. Az igazság nem igazságos csak a felebbvitel által, ámde a felebbvitel a centralisáció bírói megnevezése, tehát az eljárás értéke s így a centralisáció itt végtelen. A jogszolgáltatás az államhatalom kifolymánya a modern jognézlet alapján, államtörvény rendezi az eljárás normáit és a szabályok

egysége korunk irányelve.¹⁷¹ A jogszolgáltatás egysége abban különbözik azonban, az összes többi igazgatási ágak egységétől, hogy amaz a központi hatalom utasításai és parancsai által a külső organumoknál *fenn nem tartható*. Ellenkezőleg ma már európai dogma: «hogy a bíró ítélete minden felsőbb hatóságok vagy az államfő befolyásától tökéletesen *ment* legyen. A bírósági hatalom a kormánnyal szemben mint *önálló* organismus jelentkezik. Ebből következik, hogy míg a bírósági szervezet egyrészt teljesen *centralisálva* van, másrésztől egészen a *decentralisáció* elvén nyugszik. A rendészeti hatóságok cselekvőségét, rendeltetések s az ennek megfelelő munka sajátosságánál fogva, gyérebbe szabályozza a törvény, irányadó rájuk nézve széles mértékben a *rendeleti jog* — ennél fogva különböző módon helyreállítatik az egység mindkettőnél. A decentralisáció elve a jogszolgáltatásnál kiváló érvényülést nyer a *választott bírósági, békebírói és esküdtzéki* intézményeknél, melyek a nép *közvetlen* részvételét a jogszolgáltatásban alapítják meg. Még tehát a külügyi és hadügyi igazgatási ágak meg nem engedhetik a nép befolyását az ügyvezetésre — a pénzügyi és jogszolgáltatási adminisztráció legjózanabban a *vegyes rendszer* szerinti szervezetében eléri a tökély magasabb fokát, hol a jó igazgatás uralma mellett egyúttal a szabadságnak is nyújtott annyi életnedv, mely elegendő az egészséges népszellem felvirágoztatására.

(Folytatása követk.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvénzéki bíró.

Jogirodalom.

„A közigazgatás-jogtudománya.“ Irta BAKOS GÁBOR.

Az államtudományok szakszerű fejlődése és mivelése hazánkban is lendületet nyervén, rövid időközben egy újabb irodalmi termék első kötete jelent meg Rautmann Frigyes bizományában BAKOS GÁBOR, a volt «Közigazgatás» című szakközlöny szerkesztőjétől, a mely irodalmi termék testeségében még többet ígér, mint a mennyit BONCZ FERENCZ «A magyar közigazgatás kézikönyve» című 3 kötetben közre bocsátott, melyet BAKOS ur a megjelent első kötet 66-ik s további lapjain éles bírálat alá veszen.

BAKOS ur «Közigazgatás-jogtudománya» című könyve szintén «elméleti és gyakorlati kézikönyv» leend, még pedig mint az első kötet 92-ik oldalán mondja, az első kézikönyv, mely a magyar szakirodalomban a közigazgatási jogtudományt a maga önállóságában s tárgy-köre egész való terjedelmében tüzetesen tárgyalja; tehát mint ilyen egyszersmind azon egyetlen kézikönyvnek tekinthető, melyet úgy az egyetemi és jogakadémiai hallgatók, mint a közigazgatásban gyakorlatilag működők használhatnak, — mert «a mű az összes közigazgatási törvényeket és rendeleteket tárgyakint egybefoglalva . . . tüzetesen feldolgozva adja át a közhasználatnak, s ezzel . . . kezébe adja közigazg. tisztviselőinknek azon eszközt, melylyel közigazgatásunkat tartalmában, folyvást javíthatják».

Az első kötet «előismeretek» ára 1 frt, a további kötetekben meg fog jelenni a közigazgatásjog szakirodalma, a közigazgatásjog története és a közigazgatási észjog, melyek előfizetés útján összesen 5 frton kaphatók s az előfizetési pénz a szerző nevére címezve Budapestre küldendő. A kiállítás kifogástalan.

Jóllehet ezen közigazg. tudomány csak első kötete jelent meg s így az egész mű behatóan nem bírálható, mindazonáltal már ezen előismeretekből következtethető a folytatás minőségére; az államtan rendszere már ezekből is

¹⁶² STEIN ugyanazt vallja: «man kann sagen, dass während die Staatswirtschaft in der einheitlichen Ordnung die Fähigkeit hat, *formell die beste zu werden*, das stets mit dem Opfer der *Freiheit* und der *Selbstverwaltung* geschieht. LORENZ von STEIN, Finanzwissenschaft. Lipcse, 1871. II. kiad. 21. l. Ugyazint TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 93. l.

¹⁶³ It is desirable that in whatever materially affects its existence, the Government should be served by *officers of his own*, appointed by itself, removable at pleasure and accustomed to rapid methods of proceeding. A. TOCQUEVILLE, id. m. I. k. 89. l.

¹⁶⁴ VIVIEN ÉTUDES. I. k. 46. l.

¹⁶⁵ R. GNEIST, Selbstverm. 95. §. és das englische Verwaltungsrecht II. k. 762. s k. l.

¹⁶⁶ M. F. LAEFERRIÈRE. Cours de droit public et administratif. Paris, 1860. V. kiad. II. k. IX. f. 5. s k. l.

¹⁶⁷ RÖNNE, id. m. II. 6. k. 574. s k. l.

¹⁶⁸ L. a porosz 1853. máj. 30-ki törvény III. cím. 53. §. Ugyazint a magyar 1871: XVIII. t. cz. 121. §. és 1870: XLII. t. cz. 11. és 13. §§.

¹⁶⁹ M. BLOCK, id. m. I. k. 624. l.

¹⁷⁰ La vous apercevez une institution, qui passe pour une garantie essentielle, pour un outil merveilleux de redressement, je veux parler de *l'appel*. DUPONT-WHITE, id. m. 19. l.

¹⁷¹ BRATER. Id. m. II. k. 412. l.

kivehető, miért is helyén lévőknek találjuk már most is a műszellemére és jellegére átalános tudományi szempontból utalni.

Minden tudomány az ember létszükségletének folyománya. Még a költészet tudománya is az ember kedélyének szükségletéből eredett, lett légyen azon szükséglet szórakoztatás az unalom ellen, vagy magasabb eszményi érzet kielégítése céljából, de ha akármely realis tudomány kezdetét tekintjük, annak legkomolyabb és életbe vágóbb tárgya rendszerint a nyelvészet oly kódéba burkoltatik, mintha az embernek csak azért adatott volna észtehetség, hogy elmefuttatásaiban gyönyörködjék és másokat gyönyörködtethesse, s önmagát és másokat ámitson, nem pedig, hogy a valót és az igazságot kiderítse.

Ily uton haladott az abstract bölcsészet, míg a metaphysika zátonyán megfenekelvén, a realis és plastikus tudományok révébe visszakerült.

A jogászok bár embertársaik életével, vérével, szabadságával és vagyonával játszanak, most is még többnyire a philologia és ósdi philosophia üres szalmáját cséplik; a jogállam komoly követelményei csak kevés jogász elméjét ébresztette azon tudatra, hogy a jogi elmefuttatások sem a jogtudományba, sem a jogélet rideg körébe nem valók.

Ilyen nyelvészeti stadiumban találja a rideg gondolkozó az államtudományok legnagyobb részét, habár ezek tárgya nemcsak az egyes emberek léte és jóléte, hanem egész nemzetek, népek és országok élete és halála. Az államtudomány legtöbb ága alig nevezhető államtannak, mint inkább csak nyelvészeti és bölcselmi style gyakorlatnak az államról és archontológiának.

Az államtudományok kezdetlegességénél fogva ezen állásponton látjuk mi jelenleg az állambölcsészetet is.

Szerző az állambölcsészet német iskolájának hive és ennek magyar nyelven legkitünőbb művelője. A német cultura imádói jobb állambölcsészeti kézikönyvet magyar nyelven nem láttak, nem láthattak s aligha fognak látni, mint szerző közigazg. jogtudománya. Minden §-a, sőt a legtöbb pontja egy-egy Uchatius löveg, melyből száz meg száz határozatlan fogalom, új szó és homályos eszme az ember észtehetségét megrohanja annak bizonyítékául, mintha szerző maga sem tudná, maga sem értené, a mit tanít és a mit tanítani akar. A megjelent előismeretek füzeté a modern tan módszer valódi mintaképe, melynek főcélja nem abban áll, hogy a tanuló vagy olvasó felvilágosodjék, hanem abban, hogy az elámuljon, az értelmetlen tant helyeselve s alkalmmalag tekintélyül idézze.

A magyar neologia ezen füzetben érte el tetőpontját és úgy látszik, hogy szerző a kormányzat tudományát csak azért nevezte el közigazgatás-jog tudományának, hogy a jogi tanszékekben gyártott új magyar szók használatát érvényesíthesse, azokkal a nemzeti társadalom physikai, phsychikai és ethikai létszervének szerves összműködését a közületben, alanyilag és tárgyilag, minőségileg és mennyiségileg, alaki-

lag és anyagilag, forrásai, okai, céljai, határai, alapalakzatai, esélyei és hatályai szerint, közvetett és közvetlen műszerveivel és eszközeivel kifejtse s a közigazgatás-jog tudományát, mely a füzet 69-ik oldalán olvasható definitiója szerint, „a közigazgatás szerves működését alakilag és anyagilag meghatározó feltételek, intézmények és szabályok — mint a való életnek megfelelőleg rendszerezett és tüzetesen előadott ismeretek összessége“, oly magas nagytudományossággal és alapossággal közrebocsássa, hogy azt az anyanyelvén beszélő magyar ember épenséggel meg ne értse, miután azt különben sem lenne képes megérteni, ha a német állambölcsészetet német könyvekből nem tanulmányozta.

Az épen jellegezett nagytudomány utáni kapkodásnak tulajdonítjuk, hogy ezen államtankönyv a jog szót címén hordja, holott a füzet 39-ik oldala szerint a jog fogalma egy- ségesen (?) meg nem határozható, míg a 38-ik oldalon a jog a törvényekkel és szabványokkal azonosítván, az mondatik, hogy: a szerves közületek életcéljaik megvalósítására meghatározott feltételek és szabályok összege: a jog.

Szerző érzi ugyan, hogy a jó közigazgatásban épen úgy mint a jó kormányzatban a jog az alap és feltétlen feltétel, és nem az ő hibája, hanem felvett állambölcsészeti rendszere oka, hogy nézeteink már elvismeretei alapjaiban is eltérnek. Mi az államban állampolgárokat szeretünk látni, nem pedig valamely közület egyetemének szervesen megalkotó s azután szervesen feloldó, elenyésző erejét, tökéletesebb alakjaival vegyelmézni; mi az államtudományban sem állami alchimisták, vagy horoskopok, orrszagászok, szemfűlészek, sem társadalmi metaphysikusok nem akarunk lenni, hogy a rendszer miatt az államban az embert és polgárt épenugy, mint a tisztviselőt és kormányzót megtagadjuk; mi a közigazgatás tanában ezek lét és hatás köréit, nem pedig üres eszmék fogalmait, szeretnők tisztázni.

Csak a német állambölcsészet azon rendszere, melybe szerző magát beleélte, elfelejtette vele még azt is, hogy a jó közigazgatás és jó kormányzás egyik főtenyezője a közigazgatási bíráskodás, mely már a német állambölcsészetbe is utat tört magának, de a miről az előttünk fekvő előismeretekben, különösen a 29-ik, 58-ik és 59-ik oldalon felsorolt állami „műszervek“ közt, említés sem tétetik.

A magyar ember nem szeret valami eszményi közület vegyparánya, hanem csak hazájának gyermeke és polgára lenni, és nem törődik azzal, akármit mondjon róla valamely nagytudományu állambölcsészet.

Ha kételkedni merünk, hogy a szerző által bemutatott társadalmi és állambölcsészeti rendszer által közigazgatásunk javulhatna, korántsem lehetünk a tudomány átalános ellenesei, sőt ismerve a magyar nemzet tudományvágyát, reméljük, hogy a magyar közönség az államtudomány ezen irányát is megkívánja ismerni, miért is BAKOS ur államtudományi kézikönyvének megszerzését minden magasabb miveltségre számot tartó hazánkfiának melegen ajánljuk.

A.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A perujítás kérdéséhez.

Általában elvül szolgál birói gyakorlatunkban, hogy az indokok ellen felebbezésnek nincs helye; mi jogászai nyelven annyit tesz, hogy az indokok nem válnak jogerejüvé, vagyis nem annak van joghatálya, hogy miért lett az ügy így vagy amugy eldöntve, hanem az, hogy mi lett elhatározva? Ámde kérdem: alkalmaztatik-e azután következetesen ez az elv akkor midőn arról van szó, hogy az indokoknak valamely joghatály legyen tulajdonítandó? Nézetem szerint: nem; tanuja ennek: a perujítás.

Az újított perben az anyaperbeli indokban eldöntött

tényálladék, mint megállapított valami állittatik fel, melyek megdöntésére kell az újított pernek irányulnia, s az, hogy a mi ott megállapított nem helyesen lett megállapítva, az újított perben többé nem vitatható; tehát az indokoknak joghatály tulajdonittatik, és pedig akkor is, ha azok helytelenségét a félnek nem állt módjában kimutatni, mert véletlenül nyertes lett s az indokok ellen nem felebbezhetett.

Lássuk csak néhány példában a kérdést.

Az anyaperben hozott ítéletben felperes keresetével elutasittatik következő indokoknál fogva:

jöllehet felperes bebizonyította, hogy a kereseti ingatlan anyjától származott, s így abban az öröklési jog őt illetné;

minthogy azonban anyja még 1850. évi május 20-án halt meg, tartozott volna az 1852. évi novemberben 29-én kelt ősiségi pátenst értelmében igényeit 1854. május 1-éig érvényesíteni, mit tenni elmulasztván, ebbeli igénye elenyészett.

A nyertes alperes tudja, hogy felperes igénye ez uton nem enyészett el, és felperesnek egy ujított perben könnyű lesz kimutatni, hogy ő épen abban az időben, midőn a kereset beadandó lett volna kiskoru volt, és mostoha atyjának — felperes atyjának — gyámsága alatt állott, mely körülmények között az ősiségi pátenst nem nyerhet alkalmazást; hanem azt szeretné kimutatni, hogy a perbeli adatok szerint a kereseti vagyon még az urbér idején a földesuraság által az ő atyjának konferáltatott; s így annak tulajdonává válván, dacára annak, hogy e vagyon felperes anyjának ágáról származott, abban öröklési joga ez oknál fogva nincs.

De nyertes lévén az indokok ellen nem felelbezhethet. Az ujított perben felperes csakugyan bebizonyítja, hogy reá az ősiségi pátenst nem alkalmazható. Alperesnek új adata nincs, de hiába iparkodik az anyaper adataiból kimutatni, hogy ettől eltekintve sincs felperesnek öröklési joga, mert az hogy ez esettől eltekintve: van, már az anyaperben kimondatott, ennek megczáfolására pedig semmi új bizonyíték sem hozatott fel.

Vagyis kimondatik, hogy az indokoknak joghatálya van; tehát azok is jogerejüvé válnak, s felelbezésnek ezek ellen még sincs helye.

Lássunk egy másik példát: A szerződés teljesítéséért pereli meg B-t, az XX-i 125. sz. tjkönyvben 35. helyr. sz. alatt foglalt szőlő átadása iránt. B. tagadja, hogy e részben adásvevési szerződés jött volna a felek között létre, egy más szőlőről volt ugyan alku közöttük, de ez sem ment fogamatba, mert felperes a vételárat a kitűzött időre nem fizette meg. Felperes tanukra hivatkozik, kik igazolják, hogy egy szőlőre jött a felek között adásvevési szerződés létre, melyben feltételül lett kikötve, hogy bizonyos időre a vételár kifizetessék, de miután a fizetését felperes nem teljesítette, alperes a szőlőt visszavette. Ezek után az ítéletben, felperes keresetével elutasítatik;

mert jóllehet a tanuk vallomása által a kereseti ingatlanra vonatkozó adásvevési szerződés létrejötté igazolva van, de minthogy ugyanazon tanuk azt is igazolják, hogy ez azon bontó feltételhez köttetett, hogy a vételár 1876. május 10-éig lefizetessék, mit felperes nem teljesítván, a szerződés teljesítését követelni jogában nem áll.

Ez indokok által nyertes alperes ismét sarokba van szorítva; mert a tanuk nem a kereseti szőlőre vonatkozó adásvevési szerződésnél voltak jelen, hanem egy másik szőlőre nézve történt alkunál, mely fogamatba azért nem ment, mert midőn felperes a vételárt lefizette, azt állította, hogy nem a megvett szőlőt, hanem a kereseti szőlőt vette meg, mi közöttük alku tárgyát soha sem képezte, s a tanuk is csak egy szőlőről tanuskodnak, de hogy az a kereseti szőlő lett volna, nem állítják.

De hiába — az indokok ellen nem felelbezhethet, s babérjain nyugodni kénytelen.

De e nyugalom csak rövid ideig tart, mert felperes megújítja a pert, s új bizonyítékaival bebizonyítja, hogy ő le akarta a vételárt fizetni, de alperes nem vette fel. Hiába erősködik alperes, hogy ez adásvevés nem a kereseti szőlőre vonatkozott, mert már az az anyaperben jogerejűleg meg van állapítva, ez ellen pedig új adatot nem hozott fel s felperes csak azért pervesztes, mert a szerződést nem teljesítette, most azonban kimutatja, hogy ennek nem ő volt oka, és alperes marasztaltatni fog.

Hogy e vizsás helyet mellőztessék, óhajtott volna, hogy az alkotandó új perrendben vagy engedtsék meg az indokok ellen való felelbezés, vagy mondassék ki határozottan, hogy azok nem válnak jogerejüvé s azért az ujított

perben is megtámadhatók. A teljesen helytelen, de már megrögzött gyakorlatnak csak ez uton lehetne elejét venni.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

Különfélék.

(A német jogászyülés) aug. 28-án Jena hirneves egyetemi városban tartotta 14-dik gyűlését. A résztvevők számát 400-ra teszik, kik közül legnagyobb része egykor a jenai egyetem polgára volt. Az osztrák tartományok igen gyéren voltak képviselve, sőt az állandó bizottság osztrák tagjai közül is egy sem jelent meg. A megnyitó gyűlést a weimari nagyherceg is megtisztelte jelenlétével. Elnökké, mint rendesen Dr. GNEIST választott közfelkiáltással. Ezután megalakultak a szakosztályok, hol több igen érdekes kérdés kerülend tárgyalás alá. A gyűlés ezen érdekes tárgyalásairól kimerítő tudósítást közlendünk.

(A nemzetközi börtönügyi congressus) f. évi aug. 20-án tartotta Stockholm-ban alakuló gyűlését. A svéd külügyi miniszter BJÖRNSTJERNA választott elnökké, tiszteletbeli elnökké pedig a hirneves szaktudós Dr. WINES (Amerikából). Alelnökké választott Dr. GROT (Oroszország), TONNENSEN tanár (Belgium) és ALMQVIST főigazgató (Svédországból). Vezértitkárrá Dr. GUILLAUME ösmert szaktudós (Neufchatel-ből) választott. Ausztria képviselve van EDELMANN miniszteri tanácsos által, ki az igazságügyminiszterium börtönügyi referense. Magyarország pedig CSEMEGHY államtitkár és TAUFFER fegyházi igazgató által van képviselve.

* (A budapesti ügyvédi kamara tagjai) figyelmeztetnek, hogy mozgósztatásuk esetén az irodájuk vezetésével illetve ügyeik további vitelével megbízott helyetteseiket a kamaránál saját érdekükben annál bizonyosabban jelentsék be, — minthogy ellenkező esetben hivatalból fogna irodájuk részére gondnok kirendeltetni. Azon kamarai tagok pedig, kiknek nevei mozgósított helyettesítőik által a kamara tudomására nem hozattak, szintén figyelmeztetnek, hogy helyettesítésükről a kamaránál haladéktalan jelentést tegyenek, nehogy hivatalbóli gondnok kirendelés által zavarok idézessenek elő.

A Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet (Budapest egyetem-utca 4. sz.) kiadásában megjelent.

A Bosznia, Hercegovina és a novi-bazári kerület térképe. E térkép a lehető pontossággal és részletességgel van készítve, fel van vele véve minden nevezetesebb zárda, őrház, sőt csárda is, és a kocsival járható utakon kívül még azok is, melyeken csak gyalog és lóháton lehet közlekedni. Ára 10 kr.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

TÉTELES EURÓPAI NEMZETKÖZI JOG. — Írta Dr. Apáthy István. Füzve 3 frt 60 kr. (Teljesen megjelent.)

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK a magyar királyi miniszterium által kibocsátott törvénykezési rendletnek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva.

1874-ik évi folyam)	40 kr.
1875-ik évi folyam)	80 kr.
1876-ik évi folyam)	50 kr.
1877-ik évi folyam)	50 kr.

füzve

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY-ISMÉ. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire írta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

BÉLYEG ÉS ILLETÉK-SZABÁLYOK. A legújabb időig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Összeállította Dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 ft negyedévre ... 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: A víz-jog. — A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kun cz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula, kir. törvénytörvénybíró urtól. — Törvénykezési szemle: Pár szó az igényperek körüli bírói gyakorlatunkról. Zlinszky Imre, kir. táblai-bíró urtól. MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A víz-jog.

(Folytatás.)

B. A víz-jogi törvényalkotás jelen álláspontja.

Az általános polgári törvénykönyv 287. §-a az «államjavakul» tekintendő tárgyakat két categoriába osztja:

a) Azon tárgyak, melyek az állam összes tagjainak (helyesebben nemcsak ezeknek, hanem mindenkinek) csak használatra engedtetnek át: mint országutak, *folyamok, folyók*, tengeri kikötők és tengerpartok, közjavakul nyilváníttatnak;

b) azon tárgyak, melyek az államszükségletek fedezésére fordíttatnak, mint a pénz, posta és más javadalmak, államjósáágok, só és egyéb bányák, «államjavakul» nyilváníttatnak.

A törvény tehát a *folyamokat és folyókat* közhasználatra rendelt államjavakul: res publicae, quae in communi usu sunt, nyilvánítja. A res publica alatt a közhasználat által korlátolt államtulajdon értendő. A folyók használatára vonatkozó államregalitás többé nem említetik.

A polgári törvénykönyv 287. §-ának általános értelmezése szerint, úgy tetszhetik, mintha valamennyi folyó víz közjavakul nyilváníttatott volna. Ezen nézet az osztrák jogirodalomban is számos hirdetőre talált. A törvény 854. §-a azonban határozottan: «magánosok patakjairól» szól és a későbbi törvények (a bányatörvény 105. az erdészeti törvény 6. §.) szintén reflectálnak magántulajdont képező vizekre.

Miután tehát az általános polg. törvénykönyv valamely folyó közhasználhatóságának criteriumát közelebről nem jelzi, vissza kellett a régibb jogra különösen az 1776. junius 14-kén kelt udvari leiratra nyulni és criteriumul a folyó hajózhatóságát venni. Azon kérdés, vajon a nem hajózható folyók is közhasználhatókul tekintessenek-e, illetve ki tulajdonát képezzék, az egyes országok igazgatási szervezete esetleg a külön létező magán jogcímek szerint volt megítélendő.

Ezen felfogás folyamánya az: hogy minden hajózható vagy tutajozható folyó, közhasználatu javul tekintendő, ez azonban nem hajózható folyókra nézve csak annyiban áll, a mennyiben a haszonvételi jog egyes nemei a volt földesuraságoknak, községeknek vagy más személyeknek nem volt fentartva. A mennyiben tehát a hajózható folyók egészben vagy részben való haszonélvezeti joga az alkotmány vagy külön jogcímek erejénél fogva az államra, a községre, földesuraságokra vagy más személyekre ruházva nincs, a nem hajózható vizek is, közvagyonul, (res publica, res in publico usu) és az általános polg. törvénykönyv hatálya alá tartozókul vol-

tak tekintendők. Lényegében hasonló álláspontot foglal el az 1869. május 30-kán kelt első osztrák birodalmi víz-törvény és az annak alapján az egyes tartományokban közzétett végrehajtó törvények, melyek a dolog érdemére nézve szóról-szóra egybehangzanak.

Az 1867-ik évi december 21-ki birodalmi alaptörvény által a birodalmi- és tartományi törvényalkotás competenciája szabályoztatván, az 1866-iki alapján egységes meglehetősen tökéletes birodalmi víz-jogi javaslatból azon határozmányok, melyek a magán, a közjog és a rendőri büntetőjog keretébe tartoztak elimináltattak és a birodalmi törvényhozásnak, ellenben azon normatívumok, melyek leginkább az ország gazdaságát illetik, a tartományi gyűlésekhez utaltattak és tartományi törvények alakjában tétettek közhírré.

Ezek szerint:

I. folyók és folyamok, *azon ponttól kezdve*, a hol azok hajózásra vagy tutajozásra használtatnak, *mellékágaikkal együtt közvagyonul* tekintetnek és ezen minőségüket akkor is megtartják, ha a használat időközben vagy esetleg végképen is megszűnik. Mellékágak alatt azonban nem a mellékfolyók és csatornák értendők, melyek minősége önálló bírálat tárgyát képezi, hanem csakis a mellékágak vagyis a hajózható folyó vizének természetes elágazásai értendők; de miután a törvény különbséget nem tesz, tehát ezen mellékágak közvagyonul tekintetnek, akár hajókázhatóak azok, akár nem. Joga van továbbá a kormánynak magánosok tulajdonát képező és hajózásra vagy tutajozásra alkalmas vizeket kisajátítás útján (365. §.) *közvagyonul* nyilvánítani (birod. víz törvény 6. §-a.)

II. De a birodalmi törvény 3. §-a szerint *közvagyonul* képeznek a nem hajózható folyamok, folyók, tavak és patakok annyiban is, a mennyiben törvényes rendelkezés vagy külön magánjog cím alapján nem képezik valaki tulajdonát. Ez által harmadik személyeknek régibb törvényeken, első sorban pedig magánjogi címek alapján a nem hajózható vagy nem tutajozható vizek iránt támasztott tulajdonjog igénye épségben hagyatott, más részt azonban törvényszerűen feltételeztetik az: hogy a nem hajózható vagy nem tutajozható vizek akkor, midőn az irántuk támasztott jogigény, törvényes rendelkezés vagy magánjog címmel nem igazoltatik és így az igény kétevé vált *közvagyonul* tekintendők. A birod. törvény 3. §-ában hozzá teszi: hogy ez által a polgári magánjognak a tulajdon védelmére vonatkozó szabványai nem érintetnek.

Ezen rendelkezés mindenestre igen különös, miután az által a magánjogba azon anomalia csempésztetik be, mely szerint olyan tárgyakhoz való *tulajdonjog* részesíttessék *védelemben*, melyik *egyáltalában a tulajdon tárgyát nem is képezhetik* (ált. polg. törvkönyv 311. §.). A törvényhozásnak itt az a célja, hogy a tulajdonjog akkor is védve legyen, midőn a víz iránt formált magánjogi igény beigazolva nincs.

A földbirtokos tulajdonát képezi törvény szerint (4. §.) és ha mások jogot nem szereztek reá,

a) a földbirtokán létező földalatti és felszínre jutott víz (forrásvíz) tehát kétségtelenül az ásványvíz az egyed-
 áruság tárgyát képező sósforrások és a bányaregaléhoz
 tartozó cement vizek kivételével;

b) a földbirtokán légtüneti csapadékok által kép-
 ződő hó és esővíz;

c) a földbirtokos tulajdonát képező földön vagy
 telken, kutakba, tavakba, csatornába, magán használa-
 tára épített csatornába és csőhalózathoz felfogott víz
 (meg ne ütközzék senki e kifejezésen: «felfogott víz»,
 ez eredeti magyar kifejezés, melylyel az alföldön élnek,
 a hol az esővizet nem *gyűjteni*, hanem *fogni* szokás.
 A fordító). A csatornák közül csak azok értendők,
 melyek a víz felfogására szolgálnak s a hol a víz a
 magántulajdont képező más álló víz módjára a földbir-
 tokos uralma alá tartozik, de *nem olyan csatornák*, (leg-
 inkább pedig malompatakok), melyeken át a víz nyil-
 vános vagy magán tulajdonképező folyókból le, és a
 folyó medrébe ismét átvezetetik. Mert a folyó vízhullám
 akkor is res nullius et omnium communis, ha mestersé-
 ges módon és magán telkeken, vezetetik át. Ezért a
 folyóvíz lopás tárgyát sem képezheti, foroghat-e fen más
 büntetendő cselekmény, kérdés tárgya. Hogy a molnár-
 nak, gyárosnak s. a. t. joga van a malom medrén vagy
 a gyár árján végig futó víz *hajtó erejének* teljes kihasz-
 nálására, önkényt következik.

A kutak, tavak és más hasonló víztartóknál közö-
 nyös, valjon a víz a kut, tó vagy telektulajdonos tel-
 kén fakad-e vagy a folyó víz árjának nyomása folytán,
 idegen területről jő. Azonban ez utóbbi esetben harma-
 dik személyek joga, a körülmények szerint pedig még a
 közhasználat joga is korlátolva van és a víz bizonyos
 ponthoz való oda folyása vagy onnan való elfolyása a
folyóvizekre érvényes jog szerint bírálandó el.

d) Az elől nevezett vizekből eredő vízlefolyások,
 míg előbbieket valamely magán vagy köztulajdont képező
 vízbe be nem ömlöttek és a földbirtokos birtokát el
 nem hagyták.

Ha valamely folyóvíz magánjogi minősége egyszer
 már meghatározottatott úgy az — a mennyiben az ellen-
 kező be nem bizonyítottatik — azon földterületek tarto-
 zékául tekintendő, a melyek felett vagy a melyek között
 elfolyik, még pedig minden birtok parthosszának aránya
 szerint (birod. víztörvény 5. § a.) A két part mentén
 lévő földbirtokosok — külön jogviszony nem léteben —
 különösen feljogosítvák a birtokukon elfolyó víztömeget
 egyenlő arányban felhasználhatni (l. u. ott 14. §.)

A törvényhozásnak felfogása szerint tehát meg-
 kell különböztetnünk:

1. A magán-tulajdont képező vizeket.

Ezekhez tartoznak:

a) források, légtüneti csapadékok, kutak és bár-
 mely más minőségű magán telkeken lévő víztartókba
 (gyűjtőkbe) zárt vizek úgy azok elágazásai a vizek
 tulajdonjogát birtokos telkének vagy földjének határán
 belül. Ha a tavak vizüket a rajtuk átömlő tavak vagy
 folyókból nyerik, úgy a harmadik személyeknek az
 átömlő vízhez való tulajdonjoguk — a körülmények
 szerint pedig főleg a közhasználati jog — nem érintetik;

b) olyan csatornák és más műleges vízvezetékek,
 melyek a fentjelzett elzárt és magántulajdont képező
 víztömegekből étettettek. Olyan vízvezetékek vagy csa-
 tornák azonban, melyek víztartalmukat nyilvános folyók-
 ból kapják, a nyilvános folyókra, — olyanok pedig,
 melyek a vizet magántulajdont képező folyókból nyerik,
 a magántulajdont képező folyókra vonatkozó jogszabvá-
 nyok alá esnek, természetesen a csatorna tulajdonosok

által a víz használatára nézve (halászat, hajtó erő) nyert
 magánjogi címek érintése nélkül;

c) azontul még azon állandó vagy folyó vizek
 (tavak, patakok, folyók) melyekre nézve valaki *bebizo-
 nyítja*, hogy azok „*övéi*“. Ezen bizonyításnak azonban a
 hajózásra vagy tutajozásra használt folyóknál nincsen
 helye (birod. víztörvény 2, 3. §§.) Ily esetben mindég
 arra kell tekintenünk, hogy a folyóknál soha sem lehet
 műszaki értelemben vett tulajdonról, hanem csakis a
 folyam medréhez való tulajdonról, továbbá egyes vagy
 összes haszonvételi jogokról, első sorban pedig a víz
 erőművi vagy vegyi tulajdonságának kiaknázását és végre
 a víz szerves vagy szervtelen termékeinek occupatioját
 involváló jogról lehet szó.

II. Nyilvános vizek. Ide sorozandó az I. fejezetben
 említetten kívül, *minden* álló vagy folyóvíz. Nem tévesz-
 tendő szem elől az, hogy a víz törvény szerint nem csak
 a hajózható és tutajozható víz — de kétely esetén —
minden folyóvíz köztulajdonul tekintendő.

Ezek után a köz- és magántulajdont képező vizekre
 vonatkozó jogviszonyok tüzetesebb magyarázatához fogunk.

(Folytatása következik.)

Fordit. Barth L.

A közigazgatási bíráskodás.

2. BÄHR elmélete, mely szerint az állam egyszerű
 Genossenschaftnál nem egyéb, az állam keletkezése,
 bölcsészeti eredete, vagyis észjogi alapja szempontjából
 is elvetendő; elvetendő tehát oly szempontból, mely
 — bármily kicsinyülő véleménynyel nézzék azt le néme-
 lyek — mind a tudományban, mind a gyakorlati életben
 nagy fontosságu consequentiákat von maga után.

Bármily elágazók az állam bölcsészeti eredetére
 vonatkozó nézetek, mégis léteznek már a tudomány
 haladása folytán ezen eltérő nézetek közt bizonyos érintke-
 zési pontok, melyeket annak megállapítása hozott létre,
 hogy mind ezen nézetekben a tévedések mellett az igaz-
 ság elemei is foglaltatnak, és hogy ennél fogva mindezen
 nézeteket, a mennyiben azok igazságot tartalmaznak,
 a tudományrendszer construálásánál föl kell használni,
 és ezáltal közvetve gyakorlatilag értékesíteni.

BÄHR a tudomány haladásának ezen eredményeit
 egészen ignorálja. — Az állami alapkötés, vagyis a
 szerződési elméletből indul ki. Ez helyes. Korunkban a
 szerződési elmélet azon visszahatás következtében, melyet
 a történeti és természeti irány a bölcsészeti fölfogással
 szemközt gyakorol, háttérbe szorult, de jönni fog még
 idő, midőn ezen elmélet kellő elismerésben részesülend; s
 a tudománynak nem szabad a hatások és visszahatások
 szűk látkörébe szorítkozni. Azonban az állam eredetére
 vonatkozó elméletek közül épen a szerződési elmélet
 az, melyet leginkább át kell alakítanunk a tudomány
 haladásának megfelelőleg; magánjogi és mechanikus
 álláspontokról közjogi és organicus álláspontokra kell azt
 emelni, az alanyi önkény fegyveréből, melyet a szerző-
 dési elmélet despotismus és forradalom védelmében és
 igazolásában egyaránt képezett, a tárgyilagos igazság
 fegyverévé kell azt tennünk, melyet csak a rend és
 szabadság érdekében lehet használni. E feladattól fájda-
 lom sokan visszariadnak; némelyek mereven ragasz-
 kodnak a szerződési elmélet régi álláspontjához, mások
 ezen elméletet egyszerűen elvetik. De egyfelől oly tant,
 mely oly nagy igazságot tartalmaz, mint a szerződési
 elmélet, elvetni nem szabad, másfelől a mi haladni nem
 képes, azt eltemeti az idő. Már pedig BÄHR szer-
 ződési elmélete a haladás folyamán kívül van, s az
 életfejlődéstől úgy el van szigetelve, mint valamely

merev kövület. A tudományban, melynek kiválólag kellene az élet attribútumaival birnia, oly gyakran látunk egyfelől könnyelmű rombolást, másfelől chinai fallal körülvett stabilismust. — Persze, a szerződési elmélet régi alakjában miként forradalom és despotismus igazolására alkalmas, úgy a BÄHR-féle elmélet igazolására is jó. Magánjogi fikciókból, melyek az abszolút akaratszabadságból, mint óriási optikai csalódásból indulnak ki, szeretnők tudni, mit nem lehetne bebizonyítani?

Szükséges a szerződési elméletet föntartani, mert csak ebben nyilvánul az ész és akarat, mint államalkotó factor, mert az képezi az egyéni szabadságnak az állammal szemközt végső bölcsészeti alapját, és mivel a szerződési elmélet lerontása logikailag odavezet, hogy az állam a jogot tisztelni nem tartozik. A szerződési elmélet mindenekfölött modern, mert annak hiányában az ókor állami mindenhatóságához jutunk.

De másfelől korunk politikai fölfogása belsőleges és organicus, mely az étellel kíván azonosulni. E fölfogást igazolják a történeti fejlődés törvényei. Tehát a szerződési elméletnek ezen irányhoz kell simulni, hogy üdvös hatását gyakorolja. A bölcsészeti fölfogást és organicus irányt összhangzatba hozni, az észjogot és politikát különböző álláspontjuk és módszerük daczára egymással kibékíteni, s mintegy testvérekké tenni elutasíthatlan föladat. A mult században a logika az államtudományokból kizárta az élet lehelletét, ma viszont az életfejlődés elleni érzék tagadni kezdi a logikai következtetések jogosultságát; a mult század az ész és akaratnak korlátlan uralmát hirdetve, az organicus fejlődés törvényeinek jogosultságát tagadta, sőt szenvedélyesen megtámadta; azóta megértük az ellenkező szélsőséget: vannak, kik az ész és akarat nélkül, sőt ellenére létrejöttek hirdetik az államot, s a politikából pusztá természetrajzot csinálnak. Ez a politikai blasztség tana, mely öntudatosan, vagy öntudatlanul a multnak politikai erényeit kigunyolja, a jövőét megsemmisíti.

Ezen egyoldalúságokkal szemközt oda kell törekednünk, hogy az ész és akaratot az organicus fejlődés folyamába vigyük; a mi annyit jelent, hogy az államot az ész és akarat alkotja; de az ész és akarat maga is az organicus fejlődés változhatlan törvényeinek van alávetve minden tekintetben, tehát politikai hatályára nézve is. Mindazáltal a politikai fejlődés épen mivel ész akarat és által közvetítettik, öntudatos fejlődés, — mint már HUGO GROTIUS kiemeli — nem az állatok társulási ösztönén alapuló, hanem eszményen irányuló, ethikai oldallal bíró fejlődés.

Az ész és akarat az államban közvetlenül mint nemzeti öntudat és nemzeti akarat nyilvánul. De ha az állam organicus egysége szempontjából küzdenünk kell azok ellen, kik a nemzet eszméjét porrá zúzzák, úgy viszont a társadalmi szabadság szempontjából nem szabad felednünk az egyént, és egyéni szabadságot. Már pedig az egyén joga az állam irányában csak a szerződési elméletben jó érvényre, mely elmélet egyébiránt az államnak nem külső oka, mint valamely társasági szerződés a társaságnak, tehát annak megfelelő tényeket ne az állam bölcsőjénél keressünk; hanem a szerződés eszméje inkább a kifejlett államban jó öntudatra.

Térjünk vissza BÄHR-hez, ki a szerződési elméletet követve, igen rossz szolgálatot tesz annak, midőn az állami alapkötetést és a részvénytársulatot létesítő szerződést egy kategóriába helyezni. Ennél élesb gunyt a szerződési elmélet ellenségei sem alkalmaznak; és ezen önkénytelen gunyt nagyon rosszul leplezi azon állítás, hogy a Genossenschaftot megalapító szerződés a kötelmi jog elvei szerint nem értelmezhető, hogy az inkább

«Subjectionsvertrag», és hogy a Genossenschaft statutuma is nem «Contrakts-Instrument», hanem «Rechtsnorm» jellegével bír. Mindez csak phrasis, mert a Genossenschaftot azért BÄHR nem emeli közjogi magaslatra, a mint hogy egyéni érdekeket, bármily egységbe fűzzük azokat, közjogi magaslatra soha semmiféle dialectika sem fog emelhetni. Tehát a helyett az állami alapkötetés süllyed BÄHR elméletében magánjogi, t. i. pusztá kötelmi jogi színvonalra. S ez annál kevésbbé menthető tévedés, mert már KANT kiemelte, hogy a «pactum unionis civilis» minden más szerződéstől lényegileg különbözik, már KANT hangsúlyozta, hogy az állami alapkötetés szempontjából az egyéni akarat fölött egy végzet, egy hatalom áll, mely szerint kell államban élnünk, s így az állam eredete szempontjából a szerződés jelentősége csak az lehet, hogy ezen «kell»-t nem vak kényszerűség, hanem ész és akarat valósítsa meg. BÄHR az államot az isteni világrendből kiszakítva, pusztá véletlenné teszi.

Igaz, hogy BÄHR a most felhozottak ellen egy jegyzetben PUCHTA szavait idézve, előre szabadkozik.⁸ Mig azonban egyfelől PUCHTA ezen nyilatkozata sem fogadható el, mert PUCHTA a bölcsészeti és természettani irány közt fenforgó ellentétet ki nem egyenliti, legalább a bölcsészeti és természettani irány közt fenforgó ellentétet ki nem egyenliti, legalább a bölcsészeti általános azonosság követelményeinek, az ész e legmagasabb álláspontjának megfelelőleg nem, hanem inkább a két elmélet közti ürt eltakarja, addig másfelől BÄHR épen nem alkalmazhatja PUCHTA-nak szavait saját elméletére, mert PUCHTA nyilatkozata semmi logikai összefüggésben nincsen BÄHR elveivel. PUCHTA nyilatkozata minden esetre involválja azt, hogy az embernek kell államban élnie. De BÄHR nagyon messze elmarad ezen állásponttól, midőn az államot egyéni érdekközösséggé teszi, és a részvénytársulatok és többi Genossenschaftok szerint értelmezi. BÄHR elmélete épen nincs alapítva PUCHTA-nak kétségkívül magasztos és állami érzékről tanuskodó gondolatára, hanem a Genossenschaft, főleg a gewillkürte Genossenschaft eszméjére, tehát az állam szempontjából egy nagyon törpe fölfogásra. Valamely mű megítélése — és jellemzésénél nem egyes óvatossági megjegyzések irányadók, melyek villámhárító gyanánt külsőleg a rendszerre illesztvők, hanem irányadók azon állítások, melyek bensőleg mint vezéreszmék áthatják a művet, és ugyszólván minden sorban alkalmazást nyernek.

Ha PUCHTA nyilatkozata nem emelkedik is azon bölcsészeti magaslatra, melyen szabadság és kényszerűség ellenmondása megszűnik, mégis gazdag ethikai elemet tartalmaz, mely nemesítőleg hat. De hol van BÄHR rendszerében ethikai irány? Ha ismer is ethikai faktoro-

⁸ Idézzük ezen jegyzetet: Wir fürchten nicht — mondja BÄHR — bei dieser Vergleichung des Staates mit einer gewillkürten Genossenschaft dahin missverstanden zu werden, als wollte hier die alte Theorie vom contrat social sich erneuern. Wir halten für durchaus richtig, was PUCHTA (Institut: I. §. 11.) sagt:

«Die Staaten entstehen, wie das Recht selbst durch den menschlichen Willen. Dies darf nicht missverstanden werden. Wie das Recht, so ist auch der Staat in seinem ersten Ursprung etwas von Gott gegeben; Obrigkeit und Gehorsam gegen dieselbe sind von Gott, des Menschen Sinn hat das nicht erfunden, aber die Bildung und Entwicklung der Staaten und ihrer Verfassung vom Schöpfer der menschlichen Wege, der Freiheit, dem Willen des Menschen überlassen worden. Die Philosophen des 18. Jahrhunderts gründeten den Staat auf den Willen der Einzelnen, auf einen Vertrag, den diese miteinander geschlossen hätten, einen Gesellschaftsvertrag, contrat social. Bei den Neueren dagegen hat sich die Ansicht sehr empfohlen, welche den Staat wie ein Naturgewächs betrachtet, dessen Bildung von dem menschlichen Willen unabhängig sei. Beide Theorien sind von der Wahrheit, gleich weit entfernt, die Wahrheit eines jeden liegt nur in ihrer Negation der anderen.» — Dass die Schaffung des Staates — folytatja ismét BÄHR — eine Naturnothwendigkeit (oder wenn man lieber will eine Einsetzung Gottes) ist, hindert nicht, dass wir dem Kraft dieser Nothwendigkeit von dem menschlichen Willen geschaffenen dieselbe Natur zu erkennen, wie anderen mindernothwendigen Schöpfungen des menschlichen Willens.

(BÄHR, der Rechtsstaat, 1864. kiad. 48. lap.)

kat, ezeknek politikai hatályát meddő jogi formalismusa megsemmisíti. Feledni látszik BÄHR, hogy magának a jognak is van kiváló ethikai jelentősége. és, hogy az állami alapkötés elmélete bár jogi alapját képezi az államnak azért ethikai hatást is gyakorol. Mert igen is, a jogot a jogelvek megállapításánál emancipálni, s azért elválasztani kell elméletben az erkölctől, de azért nem szabad ignorálnunk a jog erkölcsi következményeit az életben. Ha a jognak ezen erkölcsi jelentőségét ignoráljuk, oda jutunk, mintha a jog csak a rossz emberek miatt volna, és mintha jog nem is lenne szükséges, ha az emberek mindnyájan jók volnának. A minthogy az elégszer állítottatott is. Ámde a jog első sorban a jó emberek kedvéért van, s ha valaki minden emberi tökélynek élő tükröre lenne is, azért életének a jog ép oly lényeges erkölcsi elemét képezné, mint a levegő fizikai elemét; ha az emberek közt fenforgó viszonyok jogilag szabályozva nem volnának, erkölcsi életök egy jelentékeny részének föltételei megszűnnének.

Hogy mit tart BÄHR a bírói ítélet erkölcsi nyomatékáról, s ezen nézetének hordereje miként nyilvánul a közíg. bíráskodás constructiojában, arra még visszatérünk. De hogy azon jogi alap, azon alapszerződés, melyre az államot mint Genossenschaftot, mint érdek-közösséget alapítja politikai moralra nem vezethet, hogy tehát ennyiben a jogeszmének, s különösen az alapkötés elméletének, ethikai eredményeit megsemmisítette, azt ezen pontban kellett kiemelni. BÄHR munkájának ezen fogatkozása azonban csak természetes. A jogeszmé ezen ethikai hafása, az alapkötés elméletének ezen erkölcsi jelentősége, nem képez egy logikai formulát, hanem élő momentumot, s így BÄHR látkörén kívül esik. De az is természetes, hogy az egoismusra (Gesamttinteresse) alapított államban a közíg. bíráskodás is csak az egoismusnak lehet eszköze.

Dr. Kunz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folytatása következik.)

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás.)

II. A rendészeti igazgatásnak nem szükségképi elve a centralisáció.

Rendészeti igazgatás a rendészeti feladatok megvalósítása az életben az arra rendelt organumok segítségével. Valamint a rendészeti törvényhozás az államból indul ki, a rendészeti igazgatás is az állam attribútuma, őt megilleti annak vezetése, őt megilleti a rendőri hatalom egy részének delegálása a municipiumok hatáskörébe. Mielőbb azonban alapkérdésünkre megfelelően, vizsgáljuk a rendészet mint államtevékenység feladatát a mai culturjogállamban. Csak úgy leszünk képesek a szervezet főtörvényét meghatározni, ha megvalósítandó rendőri igazgatási feladatok mezejét s horderejét felismertük. Az állam rendészeti hatásköréről még ma is téves nézetek terjesztetnek a tudományban. A törvényhozások sokkal öntudatosabb s haladottabb állásponton állanak mint a tudomány. Különösen a francziák már 1789. óta tisztába vannak a rendészet természetével, a németeknél még ma is két ellentétes nézet uralkodik. STEIN, PÖZL, ZIMMERMANN, GEIST, EDEL és STEMPE az államhatalom azon cselekvőségét, melynek feladata a fenálló közrendet fenyegető veszélyek eltávolítása s a tényleges háborítások elnyomása — rendészeti cselekvőségnek vallják, — ellenben MOHL, BEHR, BLUNTSCHLI és BRATER az állam azon feladatát is, melynél fogva jogositva s kötelezve van polgárai individuális élet céljai megvalósítását pozitív

támogatás által előmozdítani, rendészeti jelleggel ruháznók fel.¹⁷² Innét eredett a mult században az u. n. *jóléti rendészet* összes ágazataival együtt, mely ellen már ARETIN lángelméje fegyvert ragadott s mint a *rendőri állam* alapelvét STEIN eredeti jelentőségében végleg elvetett. Nálunk foglalkozott KARVASY és némileg KAUTZ GYULA is rendőri joggal — de mindkét író az elavult MOHL-féle állásponton áll — elsőnek rendészetről fogalma sincs még — utóbbi halhatatlan munkásunk a jogtudományok e részét sohsem tűzte feladatául mint szak tudós feldolgozni. MOHL RÓBERT és követői tehát még nem ösmerték fel teljesen a rendészeti cselekvőség és rendőri jog valódi lényét, mely abban áll, miszerint a rendőri hatalom gyakorlásánál a lényeg a hatósági *kényszer* kifejtésében áll, mely a tiszta közigazgatási cselekvőségtől rendszerint távol áll, továbbá abban, hogy a rendészet cselekvésének célja mindenütt legközelebb az *összesség* érdekére terjed ki.¹⁷³ Ha azonban a közigazgatási cselekvőséget el is választjuk a rendészettől, ennek mezeje még mindig igen tág marad, mert védő tevékenysége kiterjed az összes társadalmi s állami érdekekre, melyek *külső* ember vagy természettől eredő veszélyek által fenyegettetnek.¹⁷⁴ Ez alapon előáll az *állambiztonsági* rendészet, melynek ősz feladata az állam *lételének* védelme veszélyei ellen. Hogy e téren a rendőri feladatnak mik a *tárgyai*, nem itt kell fejtegetni, mert hiszen magának az *idegen ügyi* rendészetnek specialis jogrendszere s terjedt gazdag irodalma van már. Az erkölcsi és vallásos élet mezején, feladata a rendészetnek azon sérelmek eltávolítása és elnyomása közjogrendszer alapján, melyek a polgárokat erkölcsi és vallásos tökéletesbítésök elérésében akadályozzák — tehát tanítás *soha*, kényszer *mindig*. *Magánbiztonsági* rendészet feladata a polgárok élete és egészsége, vagyosunk s becsületök védelmében áll. Azon rendészeti cselekvőség pedig, mely elkövetett bűntettek felderítése és a bűnszerzőknek a bírósági eljárás végetti biztosításában áll megalapítja a *bírói rendészetet*. Azon tanunknál fogva, hogy a rendészet functiói kiterjednek az összes társadalmi érdekek védelmére — lehet még mindig *jóléti rendészetről* is szólni, mint oly cselekvőségről, melynek feladata a nemzet *gazdászati* és művelődési érdekeinek védelme. Jóléti rendészet alatt azonban nem fogjuk az állam ama feladatát érteni, mely a műveltség és vagyonosodás positiv előmozdításában (oskolák felállítása, oktatás, buzditás stb.) nyilvánul, — hanem tisztán azon könnyen felismerhető cselekvőséget, mely a *külső rend* kényszereszközök segélyéveli védelmében nyilatkozik. Ez lévén a rendészeti cselekvőség mezeje és lényeg lehetőleg röviden előadva, vizsgáljuk már most tulajdonképi thémánkat, mely abban áll, hogy meg kell alapítanunk a rendészeti igazgatásnál gyakorlati értékkel bíró oly rendszer lényét, melyen ha nyugodni fog a beligazgatás ez ága — meg leszen felelve az erős, gyors és egységes igazgatás s a népszabadság érdekeinek is. Azután áttérünk a nálunk elengedhetleneknek tekinthető reformok fejtegetésére.

1. *A rendészeti igazgatás centralisációjára mellett felhozott érvek czáfolata.* A tudósvilág kedvencz eszméje a rendészet centralisációjára. Legelső helyet foglal el ez elv hirdetői közt ZIMMERMANN, aki behatóan foglalkozott a rendőri joggal és magasan áll a legtöbb utána dolgozott

¹⁷² L. e részben STEIN nézetét. Die Lehre von der inneren Verwaltung. IV. k. 5. l.

¹⁷³ L. STEMPE. Das Polizei-Strafgesetzbuch f. d. Grossherzogthum, Baden, Mannheim. 1864. 2. l.

¹⁷⁴ Si l'on voulait étudier la police dans tous les objets qu'elle comprend, il faudrait passer en revue l'administration toute entière: car il n'est pas une branche de l'administration qui n'ait sa police. VIVIEN. Id. m. II. k. 113. l.

policisták felett. Ő a legridegebb centralisációt itéli szükségesnek a rendőri igazgatás körében. STIEBER, BRATER, SCHÄFFLE s mások sürgetik a centralisációt, csak a nagy STEIN és GNEIST barátjai a helyi szabadságnak e téren is. Ez utóbbiakhoz csatlakoznak még PENSEY, TOCQUEVILLE, BARROT. A német és britt törvényhozások még erősen ragaszkodnak a decentralisációhoz rendőri igazgatás mezején. Nálunk is ez elv az uralkodó.

Azok, kik a rendőri igazgatást a befejezett centralisáció elve szerint akarják szervezni, álláspontjukat a következőkkel indokolják:

a) oly intézménynek, mely sok szétszórt alkatrészekből áll s mégis egy közös cél felé törekszik, *lélekre* van szüksége, mely szellemével áthatja az egyes részeket. Ama génius a *központi hatóság*, mely az egész testbe egységes életet lehel, a központ felé törekszik az egyes alkatrészek s minden mozgalom onnét indul ki;¹⁷⁵

b) miután a mai kor sokat követel a rendészettől s feladata mindinkább nehezebbé lesz, *belső intenzivitásra* van szüksége, melyet neki csak a centralisáció biztosíthat;¹⁷⁶

c) a centralis. egyszerűséget, rendet és tiszta áttekinthetést biztosít, a rendészeti igazgatásban szerves és egyszerű hierarchiája segítségével s minden foku vezetőinek egyenlő kötelmei helyreállítása folytán;

d) egyenlékeny mozgalmakat megszülvén, az egész intézménynél ezáltal *nagy hatalmat* mozdít elő s ama mozgalmak nélkülözhetlenek, a rendszeres végrehajtásnál. Miután továbbá minden hatóság egyenlő normák szerint egyenlő buzgalommal, szervezetének egyszerűségénél fogva egyenlő szakösmeret és ügyességgel tevékenykedik — a rendőri cselekvőségben a tökély magasabb foka jelentkezik;¹⁷⁷

e) a municip. rendszer *meg nem engedi* a tökéletes ügyigazgatást, mert partikuláris szellemet mozdít elő és az ügyek gyors és akadálytalan menetét gátolja;

f) a centralis. megszüli a tisztviselők alázatos és hű odaengedésének szellemét, melyet a felsőbb parancsvételek szokása mozdít elő;

g) az *együttműködés* a centralisáció utítása s ebben is nagy becsé rejlik. Ama együttműködés pedig csak úgy érhető el, ha a központi hatóságnak alárendelt közegei közt hierarchikus kapocs áll fönn, ellenkezőleg a törvények hű végrehajtása nem lehetséges;

h) az akarat és nézetegységben különös *erő* tartalmaztatik s valamely rendőri intézmény annál erősebb, mentül több benne a *belső egység*.

Ezek a rendészeti igazgatás centralisációja mellett felhozott érvek, melyek alapos méltatása nélkül ez ügyben itélni absolute lehetetlen. Mielőtt tehát véghatározatot hozhatnánk, vizsgáljuk ez érveket egyenként, figyelembe véve a bírálatnál a rendőri cselekvőség természetű jellegét, a *nehézségeket*, melyekkel megküzdeni van hivatva, a *veszélyeket*, melyek a rendőri intézmény mint egyuttal *physikai* hatalom *immanens* tulajdonai, a mai kor igényeit s ezek kielégítésének legjobb, a szabad alkotmány szellemével összeegyeztethető eszközeit s különösen a magyar társadalom speciális viszonyait, érdekeit. Ez uton bizonyosan oly gyakorlati értékű ered-

ményhez jutunk, mely nem bélyegezhető az elfogultság, pártszellem, előítélet vagy tulbuzgósággal.

aa) A rendészeti igazgatás géniusa a központi hatalom, mely az egész testbe egységes életet lehel s tőle induljon ki minden mozgalom — mondva van mint fentebb adatott elő. A rendészeti igazgatás nem az egyedi, melynek egy közös, a nemzet *általános érdekeit* s a jó igazgatást előmozdító központi hatóságra van szüksége, mert a társadalmi élet minden ága egyaránt igényel egy legmagasabb felügyelő, vezető, felvilágosító s *rendező* főhatóságot. Ebből azonban még nem következik ama követelmény, hogy ama központi hatóság az egész igazgatást magába átkarolja. Az önkormányzati szabadság mellett még mindig betöltheti ama hivatását a központi hatalom, mely az igazgatási testbe egységes élet belehelésében áll. S feladatát annál tökéletesebben lesz képes megvalósítani, mentül *szűkebb körre* kiterjed hatásköre. Ez eszme vezérelte az összes német törvényhozásokat rendőri joguk codificációja mezején.¹⁷⁸ Rendészeti téren is csak az általános jellegű ügyek rendezése és intézése *állami* feladat, — a helyi ügyek jobban fognak intéztetni az önkormányzati hatósági organumai által.¹⁷⁹ Vannak törvényhozások, melyek a helyi rendészeti ügyek intézését a municipiumok *ösjoga* gyanánt ösmerik el.¹⁸⁰ Hogy pedig a rendőri igazgatás *egysége* helyreállíthatassék, hogy célszerűtlen vagy az általános érdekeket sértő statutumok végre ne hajtathassanak, megilleti az államkormányt minden európai törvényhozás alapján az *ellenőrzési*¹⁸¹ jog s a statutumok helybenhagyásának fontos joga. Nálunk a kormány a cassatio jogát gyakorolja,¹⁸² mely joghatóság természetesen az állami főfelügyelet s rendőri fenség jogában gyökeredzik. Látjuk tehát ezekből, hogy a rendészeti igazgatás, feladatának hű megvalósítása végett, nem igényli az állami mindenhatóságot s hogy hamis azon elv, melynél fogva mindennek kell a központból kiindulnia. A bádeni rendőri büntető törvénykönyv halhatatlan commentatózának is ez a meggyőződése: «die Mitwirkung der bürgerlichen Elemente an der Polizeiverwaltung kann nur dem Interesse des Amtsbezirks förderlich sein; ihre Kenntniss der localen Verhältnisse und Bedürfnisse des Bezirks, sowie ihre Erfahrung versprechen eine *gründliche* und *allseitige Erwägung* der erforderlichen Einrichtungen und Anstalten für den Bezirk, zugleich sichert ihre Mitwirkung das gewünschte *Vertrauen* in die Zweckmässigkeit derselben und führt eine günstigere Aufnahme und *willigere Erfüllung* der festgesetzten Vorschriften herbei».¹⁸³

bb) Azt mondják továbbá a centralisáció hívei, hogy mivel a rendészet feladata folyton nehezebbé válik a *belső intenzivitás* előmozdítása végett a centralisáció elvén kell nyugodnia. Hogy a mai rendészet feladata nehéz köztudomásu dolog. Az ő mezeje *határtalan* az egyén s állam érdekeinek védelmében. Mindenütt jelen

¹⁷⁵ Der Zweck ihrer Anstalten ist oft nur dadurch erreichbar, dass die von den Central- und Provinzialbehörden getroffenen Anordnungen rasch und gleichförmig in allen Theilen des Landes oder der Provinz vollzogen werden. BRATER. Deutsches Staatswb. II. k. 409. I. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 879. I.

¹⁷⁶ A franczia «Dicretoir»-t is ily elv vezérelte, a midőn az *első* rendőrminisztert megalkotta: pour centraliser l'action de la police et établir une surveillance rigoureuse qui diconeertât les factions et déjouât les complots liberticides. VIVIEN, id. m. II. k. 163. I. ZIMMERMANN, id. m. III. k. 880.

¹⁷⁷ ZIMMERMANN, u. o. 882. I.

¹⁷⁸ A bádeni rendőri büntető törvénykönyv elve ez: «der Grundsatz, dass die Ortspolizei einen Theil des unveräusserlichen Hoheitsrechtes des Staates bildet, ist beibehalten; jedoch wird den Gemeinden und Bezirken eine grössere Selbstständigkeit in der Verwaltung der Polizei eingeräumt und dem Prinzip der Autonomie soviel thunlich Rechnung getragen» STEMPF. Id. m. 60. I. A bajor nemzet szintugy meghódolt a municip. szabadság nagy elvének. Olv. EDEL-nél. Polizeistrafgesetzb. für das königr. Bayern. I. k. 161. I. *Poroszország* ugyanazon állásponton áll.

¹⁷⁹ Ces fonctions sont de l'essence du pouvoir municipal et elles derivent de sa nature, ce qui nous conduit nécessairement a cette consequence que la *police immédiate* des communes appartient aux *officiers municipaux*, a l'exclusion de *ous les autres* fonctionnaires. HENRIOT DE PENSAG.

¹⁸⁰ Ilyen a *württembergi*. Olv. MAYER, Grundsätze des Verwaltungsrechts. Tübingen. 1862. 308. I.

¹⁸¹ L. pl. a magyar 1870: XLII. tcz. 51. §.

¹⁸² U. o. 7. §.

¹⁸³ STEMPF. Polizei Strafgesetzbuch. 61. I.

kell lennie, hol a közrend veszélyeztethetik, e végből ellenőrzi a színházakat, különböző czélú népösszejöveteleket, mulatóhelyeket, haladék nélkül igyekszik eltávolítani a népmozgalmakat, őrszemmel kíséri a veszélyes egyéneket. Ha tébolyodott erőszakoskodik elfogja s biztos helyre vezeti, ha csecsemő közhelyen elhagyatott, elhelyezi jótékony czélú intézetbe, felkeresi az eltűnt egyéneket, ha tűz út ki helyt áll s elfojtja azt, ellenőrzi a veszélyes vállalatokat, nem engedi a tiltott fegyverek árulását, ügyel a tisztaságra, éjjeli csendre, védi az isteni tisztelet megtartását, eltávolítja a közbotrányokat, az utcai közlekedés biztonságát előmozdítja, megsemmisíti az egészség veszélyeztető élelmi szereket — szóval bármely tekintetben veszély fenyegeti a polgárt, azt tőle erejéhez képest eltávolítani, a törvények tiszteletét megőrizni, azok és rendeletek végrehajtását teljesíteni vagy segédkezet nyújtani hivatása. Feladatának fő nehézsége azonban a társadalom némely osztályainak bomlásában keresendő, amennyiben náluk az erkölcstelen életmód szokása s a bűn elkövetése rendes foglalkozássá válik napról-napra (csalók, hamis játékosok, zsebmetszők stb).¹⁸⁴ Feladatának nehézségeivel azonban a hivatalnoki uralom segítségével, a társadalom közrehatása nélkül soha sikerrel nem fog megküzdhetni. Amely pillanattól fogva a társadalom megszünve önereire is támaszkodni, csak a hivataltól, melyet másképp alig mint valamely idegen hatalmat fog szemlélni — minden üdv s minden védelemért fog folyamodni — a rendőri hatalom *tehetetlenségének* élet ideje beállott. Ha ellenben a társadalom összeházasodik a rendszettel, amannak érdeklődése s ennek jártassága, amannak áldozatkészsége, ennek felelősségének érzete, amannak ellenőrzése, ennek erélye egymást kiegészítve nagy erények előmozdítói lesznek, melyek az állam és társadalom üdvét, biztonságát fogják hathatósan megvalósítani s a rendészeti feladatot nagyobb mértékben megkönnyíteni. Mig' Németország, mondja LALLEMENT — a rendészetet mint természetes polgári rendet a polgári élettel egy testté olvasztó összege (érti a rendőri államot megelőző kort, mert ma helyes a német elv) — a legszebb erények felvirulának.¹⁸⁵ A rendészet feladatának nehézségeit a centralisáció csak *növelni* képes s a célzott intensitást elő nem mozdítja — de a társadalom elválasztása által oly új veszélyeket mozdít elő, melyeknek ha a helyzet urai a polgárok magok maradtak volna — soha elő nem állottak volna. Egy dolyfős, önhitt, a polgárokkal nem gondoló, sőt saját kasztjánál őket alantabb álló személyiségeknek tekintő tisztviselői hierarchia megörökíti az állam és társadalom közötti *harcot* s amannak nem egy jó intézménye elleni *gyűlöletet*. Hogy életfrissesség tapasztalatdus, és erős, hatékony és népszerű cselekvőség biztosíthatassék a rendészeti igazgatásnak — nem a centralisációban keresem a remédiumot s a különböző előnyök biztosítását. Az ügyintézés gyorsasága és jósága, szakavatott főnökök és alárendeltek alkalmazása — a helyi intézményeknek a népeletből kiindulása, a nép részvétele által az igazgatásban¹⁸⁶ mozdítatik elő. A rendészet minden erőlködése,

az egységes akarat által vezetett legerélyesebb tevékenysége daczára marad a kigúnyolt, majd gyűlölt, félt, majd ismét szánalomteljes álhatalom, — ha önmagát a polgári erőkből ki nem egészíti, — ha természetes szövetségese a társadalom *jóbb része* tőle megvonatik. És ha bekövetkeznék annak ellenkezője, ha imádott nemzeti intézmény jellegét is ölténé magára, *még akkor sem* örülnék elszigeteltségének, vívmányainak; mert mindent óvó, védő, rendező tevékenységének előbb-utóbb gyászos morális és politikai bűnei bekövetkezendnek. Ha valaha, korunkban az államkormányának erősnek kell lennie, különösen oly országban milyen a mienk, hol az alsóbb néposztályok az erkölcsösség annyira alacsony fokán állanak, hol sokkal műveletlenebb s romlottabb, szegény, néha még félig barbár törzsek veszik határainkat körül: ámde még e körülmények csak hatósági cselekvőség éberségére, a közönség érdeklődése és támogatására, a törvények és azok alkalmazásának szigorára, — de nem befejezett centralisációra intenek bennünket. Ha az idő valahára be fog következni, hogy központi kormányunknak kiválóan a *belügyekkel* s a *rendes* beligazgatási érdekekkel foglalkoznia lesz főfeladata: mai rendszerünk alapján is — a később tárgyalandó reformok mellett: tökéletesen képes lesz igazgatási organismusunk feladatának megfelelni. Nálunk ma még minden új s még sok alkotandó van hátra, — türelemmel kell bevárni a jövő vívmányait, egy kormányval sem leszünk, szabad polgárok büszkességének megfelelő odaengedés, elnézés s engedelmisség hiányában, megelégedve.

cc) A rendészeti igazgatás mint nagy hatalom csak a centralisáció alapján jelentkezhetik, erejének biztosítéka az egyöntetűség és akarategységben, egyszerű de ridegen összekötött hierarchiában keresendő — mondják a centralis. barátai. Valamely politikai intézmény ereje, hatékonyságának forrását nem kell csupán annak bizonyos természetű organisációjában — de főleg *népszerűségében* keresni. Ha valamely országban a közigazgatási centralisáció befejezett ténynyé lesz, az állam rendőri hatalmát azon a czímen, hogy a *jó rendet* védi, folyton ki fogja terjeszteni s közeledni fog minden irányban a *preventív* rendszerhez. Mi az a jó rend? Mondhatnám, hogy alig van a polgárok életében cselekvőség, mely nem érintkeznék a jó renddel s ez alapon csak a despotismus maga lenne képes azt fentartani.

A rendőri igazgatás egyedül áll az összes igazgatási ágak közt mint olyan, melynek cselekvőségi rendje, mezeje törvényekkel kimerítő szabatossággal *nem* körvonalazható. Ennélfogva *belső lényében* rejlik már az absolutismus iránya felé törekvése, természetes határai áthágásának könnyű lehetősége. A közigazgatási centralis. elvén nyugvó rendőri hatalom az absolutismus egyik biztos alapfeltétele. Már fennebb kijelentettem — miszerint a közigazgatási centralis. és szabad államintézmények incompatibilisek. Ez elv igazsága kiválóan a rendészet centralisációjánál bizonyul be. A társadalomtól végleg elválasztott rendészet a kormánypárt kezében oly hatalom lesz, mely a jó rend czímén az ellenzik kitűnőbb tagjait a legsürgősebb életviszonyok közt a cselekvés teréről elvonandja s így a többség kierőszakolásában legbiztosabb segéderővé válik azon hatalom, mely csak úgy felelhet meg feladatának, ha pártokon felül áll.¹⁸⁷

Factoren des Bürgerthums und der Polizei, ist die *dringendste* und die *wichtigste* Aufgabe der Gegenwart, mondja Németország egyik legnagyobb szaktudósa AVÉ-LALLEMENT, id. m. II. k. 370. l.

¹⁸⁷ Confiée à des mains pures et honnêtes, renfermée dans des justes bornes, elle est tutélaire et protectrice, elle veille sur la société comme une providence; exercée avec violence, livrée à elle même, dirigée dans des vues des portées; elle jette trouble dans les esprits, sème la terreur et complice du despotisme, *lui prête une détestable assistance*. VIVIEN études. II. k. 112. l.

¹⁸⁴ Sowohl der Hinblick auf die Zahl der Verbrechen, welche sich namentlich seit 1848 in grauenhafter Weise fast um das Doppelte vermehrt auf die ganze gegenwärtige Zeitrichtung, welche den rohesten Materialismus zu ihrem Götzen gemacht hat, durch die gesuchteste Gelegenheit zum raffinierten Genuss aller Art das sittliche Leben nahezu vernichtet, die Gefängnisse und Irrenanstalten mit Individuen jeden Geschlechtes und Alters in schreckenerregender Weise anfüllt, und selbst den directen Angriff gegen die geheiligten Institutionen des Staates und der Kirche unternimmt: alles dieses muss auch die *Polizei* zur ersten Selbstprüfung mahnen, damit auch sie ihre Missgriffe erkenne, und aufgabe, noch länger mit der *kahlen äusseren Gewalt* zu prunken, anstatt nach *innerer* Kraft zu streben. F. Ch. B. AVÉ-LALLEMENT. Das deutsche Gaunerthum. II. k. 354. l.

¹⁸⁵ Olv. AVÉ-LALLEMENT jeles észrevételei, id. m. II. k. 370. l.

¹⁸⁶ Die Aufhebung der Scheidung des pol. Elementes von bürgerlichen, und die *Wiedervereinigung* der so unnatürlich getrennten

Igy elválasztván egyediségét a társadalomtól, érdekeit annak érdekeitől — mint csakhamar öntudatra ébredt népeknél megvettétven — *erős nem lehet.*

A centralisáció barátai a *hivatalnoki hierarchiában*, keresik további a rendőri hatalom egyik nagy forrását. Ámde e részben is tévednek. A társadalomban gyökeret nem vert, attól kasztszerűleg elválasztott, sajátságos testületi szellem által uralt, a nemzet magasabb érdekei és életcéljaiért nem lelkesülő, kötelmeit gépiesen teljesítő hierarchia képezi ez intézmény fő gyöngéjét. A porosz nép egyik legnagyobb gyakorlati államjogásza STEIN ama hierarchiáról így nyilatkozik: «wir werden von besoldeten Buchgelehrten, Interessen und eigenthumslosen Bureaulisten regiert — das geht so lange es geht. Es regne oder scheine die Soure, die Abgaben steigen oder fallen, man zerstöhre althergebrochte Rechte oder lasse sie bestehen — *alles kümmert sie nicht.* Sie erheben ihren Gehalt nur aus der Staatscasse und schreiben — schreiben im Stillen, in ihren mit verschlossenen Thüren versehenen Bureau, unbekannt, unbemerkt, unberuhmt — und ziehen ihre Kinder wieder zugleich brauchbaren *Staats maschinen* heran». ¹⁸⁸ Ily életnélküli, a zsoldért minden szolgálatra kész, ¹⁸⁹ *parancshoz* szokott,

¹⁸⁸ AVE-LALLEMENT, is id. m. II. k. 352. l.

¹⁸⁹ Das Berufsbeamthentum als ausschliesslich verwaltende Classe kommt durch die partheimässigen Ernennungen stets in eine systematische *Abhängigkeit*, die mit jedem Ministerwechsel fühlbarer wird. Mit

vakon engedelmeskedő gépezettől akart az angol nemzet menekülni, amidőn békebirósági intézményére fektette rendőri igazgatása körében a fősúlyt. ¹⁹⁰ Ezen tiszteleti hivatal biztosítja az angolnak a pártszellemtől ment, de egyuttal erőteljes, népszerű, szakavatottság által átlehelt rendőri igazgatást. Mondja GNEIST: «das Ehrenbeamten thum sucht keine *Gunst*, keine Begründung der bürgerlichen Existenz, sondern erbiethet sich die schwerste aller Bürgerpflichten zu übernehmen. Die Partheimässige Ernennung von Ehrenbeamten beschädigt Niemanden in seiner bürgerl. Existenz, sie erschreckt, bedroht, schüchtert Niemanden ein. Hier, wo jeder Partheieinfluss bei den Wahlen gilt, von der Polizeigewalt bei den Wahlen nie die Rede ist». ¹⁹¹ Ha a magyar nem recipiálja is az angol békebirói intézményt, még mindig nyílik époly hathatós védezköze az állami mindenhatóság veszélyei ellen az önkormányzati jogalkotó és ellenőrző bizottságiban, melyek szinte a kormánytól független polgárokból állván — a rendőri hatalom alkotmányhű cselekvőségének biztosítására képes organumok.

(Folytatása következik.)

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvészéki bíró.

seinem ganzen Lebensberuf seiner bürgerlichen Existenz und Beförderung auf die Amtstellung gewiesen, vermag es immer schwerer eine persönliche Unabhängigkeit zu wahren. R. GNEIST, Selfgovernment. 486. l.

¹⁹⁰ GNEIST, u. o. 484. l.

¹⁹¹ GNEIST, u. o. 486. l.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Pár szó az igényperek körüli birói gyakorlatunkról.

Azon tollharcz alkalmából, mely BIERMANN s illetve ellenében KNORR által egy igényperben a királyi tábla által kimondott határozatban foglalt jogelvének helyes vagy helytelen volta iránt folytatott, alkalmul szolgál, hogy az igényperek körül tapasztalt birói gyakorlatot illetőleg én is elmondjak néhány régen szívemen fekvő észrevételt.

Ugy látszik, hogy ama valóban tagadhatlanul jelentkező lelkiismeretlen kijátszások s a visszaélések egyéb nemei, melyek az igénypereknél napi renden vannak, arra ösztönzik bíróságainkat, hogy az igénylő irányában mennél szigorubban járjanak el és ez helyes is. Igen helyeslem, ha a bíróságok a sommás eljárásban a törvény szerint őket megillető körüket az igénypereken a lehető terjedt mérvben érvényesítik, hogy netán létező szinleges szerződések s egyéb kijátszások tisztába hozassanak, sőt azt is helyesnek találom, ha e részben a tényálladék megállapításánál a törvényes bizonyítási elmélet szabályai nem szigorun alkalmaztattnak; de hogy e szigor arra vezessen, hogy általánosan elfogadott jogelvek üttessenek arczul azért, hogy az igénylő elutasíttassék, ezt nemcsak nem helyeselhetem, hanem a joggyakorlatra veszélyesnek tartom.

Ilyennek kell tartanom a KNORR által védelme alá vett királyi táblai határozatban foglalt elvet is. A kérdés eléggé meglelt, s mondhatom szakavatottan vitatva a szaklapok hasábjain, s azért nem akarok ahhoz bővebben szólni, s csak azt kívánom megjegyezni, hogy azt, miszerint az átruházási szerződésben a vevő tulajdonjoga a vételár pontos lefizetésétől feltételezve kiköthető, egy jogi író sem vonta kétségbe, épen maga KNORR is midőn «Magyar Magánjog»-ában az átadás általi tulajdonszerzésről szólva, mondja: hogy annak létrejöttéhez megkívántatik, «hogy az átruházó a dolgot a tulajdonjog átruházásra irányzott szándékkal bocsássa az átvevő birtokába» pár sorral odább pedig azt mondja, hogy oly esetben hiányzik az átadási szándék ha az oly feltétellel történik, mely a tulajdon átszállását elhalasztja; — ez álláspontot foglalja el, s a fenforgó esetben saját kézikönyve szerint sem lett a vevőre a tulajdonjog átruházva, s most mégis az ellenkezőt vitatja. Tudtommal a jogirók között a vita nem az ily feltétel megengedhető volta felett, hanem a felett folyik, hogy az ily feltétel halasztó vagy bontó feltételt képez-e? Mig ugyanis a jogirók legnagyobb része az ily feltételt halasztónak tekintik, vannak tekintélyes jogászok, kik azt bontónak tartják (így különösen MÜLLER az Archiv für die civilist. Praxis XII. kötetében 13. s köv. lap).

Szerinte ily feltétel esetén a tulajdonjog átruházottnak tekintendő, s a vételár lefizetésének elmulasztása bontó feltételt képez. Mig SINTENIS (Das practische gemeine Civilrecht I. k. 49. §. a két nézetet egyesíti, s e feltételt részben halasztónak, részben bontónak tartja. Mi halasztónak tartjuk a feltételt. Tekintsük azonban azt akár halasztónak akár bontónak, nem oszthatjuk a királyi tábla által elfoglalt álláspontot; mert ha halasztó a feltétel, helyt kellett volna adni az igénynek, mert a feltétel bekövetkezte előtt a tulajdonjog átruházottnak nem tekinthető; ha pedig bontónak tekintette azt a bíróság, azért kellett volna fellebbezést elutasítani, mert a bontó feltétel még be nem következett, ennek bekövetkezte előtt pedig kereseti joga nincs.

Egy másik elv, melyet constanter mondanak ki felsőbb bíróságaink, az, hogy nem elég ha bizonyos tárgyak átadottnak mondattak ki, azonban mind a mellett az eladó fél birtokában hagyattak; s ez esetben azok tulajdonjoga a vevő által megszerzettnek nem tekinthető.

E határozat oly elvvel ellenkezik, melyet a római jog után minden európai törvény elfogadott. Ez az úgy nevezett *constitutum possessorium*, mely akkor áll elő, midőn az eddigi birtokos birtoka a közte s más harmadik személy között létesült jogügylet folytán birlalássá válik, mely esetben a felek ebbeli akaratkijelentése által a birtok tényleges átadás nélkül is megszerzettnek tekintendő.

Az átadás e nemét — mint mondtuk, elfogadták általában az európai kodexek (I. pl. a szász polg. törv. 191. §-át porosz Landrecht I. 2. §§. 71—73. osztr. törvény 319. §. stb. Hogy miért mellőztetik nálunk ez az általában elfogadott jogelv, s miért nem fordulnak ez esetben határozott hazai törvény hiányában a közelfekvő indoknál fogva segédjogképen használni szokott osztrák törvényhez, melynek 319. §-a határozottan kimondja, hogy: „*ki eddig valamely dolgot saját nevében jogszerűen birt birtokjogát másra ruházhatja, s azt jövőendőben annak nevében birlalhatja*»; azt nem tudjuk, s annál kevésbé érthetjük, mert hazai régiebb jogiróink legjelesebbike: FRANK IGNÁCZ a hazai jog szempontjából is birtokszerzési módnak tartja a *constitutum possessorium*-ot. (Közigazság törvénye I. k. 236. lap.) Ezt csak az igénylő iránti ellenszenv magyarázhatja meg; pedig — mint már fentebb érintettük — annak a jogelvek rovására kifejezést adni nem tartjuk helyesnek, nem tartjuk igazságosnak, hogy azért, mert valaki dolga harmadik személynél lefoglaltatott, tulajdonkereseténél más elvek szolgáljanak irányadóul mint ha az le nem foglaltatott volna.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

Különfélék.

(A 14-dik német jogászgyűlés) szakosztályai által elfogadott határozatok a következők: I. Az ingó dolgokon való tulajdon átruházása a német polg. törvénykönyvben olyképp szabályozandó, hogy a tulajdon nem már a szerződés, hanem az átadás által szereztetik meg. — II. A korlátlan végrendelkezési szabadság Németországban nem hozandó be, hanem ajánlatos a köteles részhez való jogok fentartása. A köteles részhez való jog megadandó az örök-hagyó leszármazóinak, felmenő rokonainak és házastársának. A köteles részre való igény ne legyen föltétlen; határozott kitagadási okok állítandók fel, melyek a köteles rész megvonását igazolják. A köteles részhez való jog csak igényt adjon határozott pénzérték juttatására, nem pedig a hagyatéki vagyonhoz tartozó tárgyakra. — III. Váltóelfogadás hiánya miatt a kibocsátó és forgató ellen való viszkereset biztosítás helyett egyedül arra legyen irányozható, hogy a váltóban kitett összeg a közbeeső kamatlevonásával rögtön kifizetessék. — IV. Az elnöklő bíró által adott jogi oktatás az esküdtek számára hivatalos köteleességüknel fogva kötelező legyen. V. Valamely határozott törvényszéknél gyakorló ügyvéd más collegális bíróságnál rendszerint ne folytathasson gyakorlatot. — VI. A három évi egyetemi tanfolyam kiterjesztése nem szükséges. Ellenben kívánatos, hogy az egyetemi tanfolyam közepén a joghallgatók vizsgálatot álljanak ki, mely után még legalább két féléven át az egyetemen folytatni tartoznak tanulmányaikat, mielőtt az első jogi vizsgát leteszik. A katonai önkénytesi év nem számítandó be a tanulmányi időbe.

(A stockholmi fegyházcongressus) a következő kérdésekkel foglalkozott: 1. Mely fokig határozandó meg törvény által a büntetés végrehajtásának módja, s vajon legyen-e a fogház igazgatóságának discretionárius hatalma, ha az általában érvényes szabály nem mutatkozik alkalmazhatónak? (A nyilvánított különböző nézetek nyomán azon határozat hozott, hogy a kérdés még bővebben fog tanulmányoztatni.) — 2. Mily formulára állapítandó meg a bűnvádi statistika számára? (Határoztatott, hogy az 1872-ig követett rendszer folytattassék és hogy a formulára megválasztása és az egyes részletek összeállítása a nemzetközi fogházbizottságra bízandó; ez azonban a számokhoz felvilágosító megjegyzéseket csatolhat.) — 3. Mily intézkedések szükségesek a szabad lábra helyezett fegyenczek megóvása végett? (Határoztatott, hogy szükséges férfi- és nőtársaságok alakítása azon célból, hogy a szabad lábra helyezett fegyenczek a visszaeséstől megóvassanak.) — 4. Azon kérdés, vajon megtartandók-e a különböző szabadságbüntetés-nemek, vagy pedig csak egy büntetés-nem hozandó be, mely tartam és a következmények tekintetében különbözik: a jövő congressusra halasztatott. — 5. A fogházakban való fegyelmi büntetések tekintetében a többség a testi büntetés ellen nyilatkozott. — 6. Kimondatott, hogy a magánfogság tartama törvény által határozandó meg, de a fogház igazgatójának joga legyen a körülményekhez képest enyhítéseket alkalmazni. — 7. Az ifjú egyének megbüntetés és javulása tekintetében, kik a büntető-törvényt áthágják a nélkül, hogy a büntethetőség tudatával bírnának, határoztatott, hogy ezek javító-intézetbe teendők. — 8. A büntettek megakadályozása és elnyomása megkönnyíttessék és általánosíttassék egyöntetű kiadatási szerződések és egységes rendőri szabályok által. — 9. A deportációra vonatkozólag kimondatott, hogy ezen intézménytől egy helyes büntetőjog föltételeinek betöltése nem várható.

(Rendeletek.) I. 20088/1878. sz. A bel- és igazságügy-miniszterek rendelete az első folyamodású kir. bíróságokhoz és az árvaszékekhez.

1. Németalföldön elhalt magyar honos tengerészek és katonáknak 250 hollandi forint értékűt meg nem haladó hagyatéki tárgyában.

A németalföldi királyi kormány a szolgálatában állott, s Németalföldön elhalt külföldi tengerészek és katonák kisebb értékű hagyatéki tárgyában újabban tett rendelkezése folytán, a cs. és kir. közös külügyminiszterium, a magyar kir. kormánnyal egyetértve, a Németalföldön elhalt magyar-honos tengerészeknek és katonáknak 250 hollandi forint értékűt meg nem haladó hagyatéki átvételére, a haágai cs. és kir. követséget és a Németalföldön székelő cs. és kir. ügynöki tisztviselőket felhatalmazta és utasította, hogy azon esetben, ha őket az örökösök vagy meghatalmazottjaik jelenléte ettől fel nem menti, az érdekeltek irányában felelősség terhe alatt intézkedjenek az eltartható tárgyak biztos megőrzéséről, és a megromolható tárgyak mielőbbi eladásáról, s haladék nélkül értesítsék a halálesetről azon bíróságot, a melynek területén a vélelmezhető örökösök laknak, vagy ha ezek tartózkodási helye ismeretlen volna, haladéktalanul tegyenek jelentést a cs. és kir. közös külügyminiszteriumhoz vagy közvetlenül, a magyar kir. miniszteriumhoz.

Erről a címzett kir. bíróságok és árvaszékek azzal értesítetnek, hogy a nevezett követség és ügynökségek az általuk átvett hagyatékokat az illetékes hazai hagyatéki hatóságok rendelkezésére fogják bocsátani, és hogy ezen intézkedés, a németalföldi gyarmatokban elhalt magyar-honos tengerészek és katonák hagyatékaikra nem terjed ki.

Budapest 1878. július hó 19-én.

II. 36797. szám. *Az árvaszékek és a királyi közjegyzők közt váltott levelezések portomentességére nézve felmerült kérdés alkalmából* a földmívelés- ipar és kereskedelemügyi miniszter ur folyó év augusztus 27-én 19479. szám alatt a mellékelt rendeletet bocsátotta ki. A kir. közjegyzők, bírói s gyámhatósági megbizásból származó leveleinek portomentessége. A kir. közjegyzők mindazon ügyekben, melyekben az 1874. évi XXXV. t. cz. 129. és következő §§-ai szerint mint bírói (hitbizományi, csőd, leltározási és árverezési ügyben), az 1877. évi XX. t. cz. 242—245. §-ai szerint pedig mint árvaszéki megbizottak (hagyatéki ügyben) járnak el, a közhatóságokkal s hivatalokkal, valamint a községi kézbesítőkkel portomentesen levelezhetnek, ha a boritékon a feladó közjegyző neve s ezen záradék «bírói (vagy árvaszéki) megbizásban parlamentes» van feljegyezve s a levél a közjegyző hivatalos pecsétjével van lezárva. Az említett hatóságok és kézbesítők ugyanezen záradék alatt intézhetnek a kir. közjegyzőkhöz portomentesen leveleket. Budapest 1878. augusztus 27-én.

Ezen rendelet szerint a kir. közjegyzők mind azon ügyekben, melyekben az 1874. XXXV. t. cz. 129. és következő szakaszai szerint mint bírói (hitbizományi, csőd, leltározási és árverezési ügyben), az 1877. évi XX. t. cz. 242—245. §§-ai szerint pedig mint árvaszéki megbizottak (hagyatéki ügyben) járnak el, a közhatóságokkal s hivatalokkal valamint a községi kézbesítőkkel portomentesen levelezhetnek, ha a boritékon a feladó közjegyző neve, s ezen záradék, «bírói (vagy árvaszéki) megbizásban portomentes» van feljegyezve, s a levél a közjegyző hivatalos pecsétjével van lezárva.

Ugyanezen rendelet szerint az említett hatóságok és kézbesítők ugyanazon záradék alatt intézhetnek a királyi közjegyzőkhöz portomentesen leveleket.

Felhivom a törvényhatóságot, miszerint erről a megyei árvaszéket s a rendezett tanácsú városok esetleg a gyámhatósági joggal felruházott községek árvaszékeit tudomás és mihez tartás végett azzal értesítse, hogy a földmívelés-ipar és kereskedelemügyi m. k. miniszter ur fentérintett átirata szerint a királyi közjegyzőknek a fentebb említettek kivül minden egyéb levelezése, melylyel az 1874. évi XXXV. t. cz. 53. §-a d) pontjában meghatározott ügyekben magánfelek megbizásából saját hatáskörükben a megbízó felekkel, vagy azok nevében a hatóságokkal folytatnak, portóköteles, és hogy a királyi közjegyzők az ily leveleket, ha hatósághoz szólnak, bérmentesítve feladni, a hatóságtól hozzájuk intézett bérmentes levelekért járó egyszerű pontot pedig a kézbesítéskor megfizetni tartoznak.

Budapest 1878. évi szeptember hó 4-én.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: A víz-jog. — A közigazgatási bíráskodás. Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz. Dr. Fekete Gyula, kir. törvényszéki bíró urtól. — A jogi személyekről. Zlinszky Imre munkájából. — Törvénykezési szemle: Az ügyvédi munkadíjakra vonatkozó néhány vitás kérdés. x+y. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A víz-jog.

(Folytatás.)

C. A közvagyonot képező vizekre vonatkozó jogviszonyok.

Az u. n. köz (nyilvános) vizek az ált. polg. törvkönyv 287. §a értelmében olyan közvagyonul tekintendők, melyeknél a tulajdonjog az államot illeti, melyeknek használatához azonban, az állam által vont határon belől *mindenkinek* joga van. Ez által nincs kizárva az, hogy egyes haszonvételek, minők a jégvágás, kavics- vagy homokgyűjtés fiscalitási szempontból helyi szabályok alapján a közhasználat elől elvonhatók vagy különös magánjogi címeken kizáróan egyesekre ruházva ne lehessenek. Így például Prága városának régi szabadalma alapján területén kizárólagos haszonvételi joga van a Moldva folyó minden termékeire nézve.

Köz vizekre nézve a közhasználat következő módon nyilvánul:

1. Mindenki annyiban használhatja a közvizet, a mennyiben ez által másokat a hasonló mérvű használatban nem gátol, harmadik személyek szerzett jogait nem csorbitja és az adminisztratív rendszabályok által vont korlátokon túl nem terjeszkedik.

Ezen közhasználat — *usus publicus* — a közjogon alapul. A közhasználat *közönséges*, semmi különös készületet nem igénylő módja a közhasználatnak az orsz. viztörvény 15. §a szerint a rendőri utasításokon belől felöleli a víznek fürdésre, mosásra, itatásra, usztatásra, növények, iszap, föld, homok, kavics, kő és jégszedésre (nyerésre, aknázására való használatát, a meddig ez által sem a víz folyása gátolva nincs, sem a partok nem rongáltak, sem másnak kár nem okoztatik.) Ez így áll a közjog szerint is. Azon kérdésre, vajon a közhasználat jogában ben foglaltatik-e a halászati jog is? (külön magánjogi vagy fiscalitási korlátozás hiányában) a közjav jogi természetének megfelelően, igenlően kellene felelnünk, azonban az orsz. viztörvény 15. és 16. §§-ainak inpracticus szövegezése folytán azt kell következtetnünk, hogy a halászati jog — miután a 15. §-ban említve nincs — a közhasználat elől el van vonva. A halászat haszonélvezete tehát az államnak, mint a közjav tulajdonosának van fentartva.

2. A víznek hajózásra vagy tutajozásra való használata, az idevágóan fenálló rendőri szabványok megtartása mellett — *mindenkinek* jogában áll. Átkelési magánvállalatok iparszerű üzemmel való életbeléptetése mindenkor, még magántulajdont képező vizeken is — és ilyeneknek közvizeken, habár iparszerű üzem nélkül való létesítése is — hatósági engedélyhez van kötve; (birod. viztörvény 7. §.)

3. A közviznek az 1 és 2 pont alatt elsorolt mód-

tól eltérő u. n. közönséges használata, nem különben az e célra igényelt vízművek építése (vagy átalakítása), melyek a víz folyását vagy a víz állását befolyásolják vagy a partot veszélyeztetik, különösen pedig hajtóművek, vízvezetékek, vagy vízrekesztők létesítése a közigazgatási hatóság engedélyétől tétetnek függővé. Egyéb-iránt ezen engedélyre magántulajdont képező vizeknél is szükség van, ha azok használata által mások jogai érintetnek vagy ez által a közvizek folyására, vízállására vagy minőségére befolyás gyakoroltatik (17. §.) és miután ezen eset minden hajtó, rekesztő mű vagy vezetéknél előáll, tehát a hatósági engedélyezés általános szabályul tekintendő. A hatóság által meghatározandó vízhasználat mérve egyrészt a folyamodó szükségletéhez, másrészt a közszükséglet igényeinek kielégítése után fenmaradó víztöbblet arányul. A concessio a helyet, a felhasználható víz mennyiségét és a víznek felhasználási módját, hajtó és rekesztő műveknél pedig különösen a vízállásnak megengedett legmagasabb illetve legalantabb állásának megjelölését kell pontosan tartalmaznia. A concessio csak meghatározott időre vagy revocatoria adható ki. Eltekintve ez utóbbi esettől (a precariumtól) az engedélyes a hatósági concessio által a közviznek engedélyszerű használatára magánjogot nyer, mely későbbi concessiók által semmiképen meg nem szorítható és csakis kisajátítás útján szüntethető meg. Ezen jog, ha nem kizáróan az illető személyéhez kötött, azon időnkénti birtokosra száll, melynek tulajdonát az illető föld vagy vízmű, melyre a concessio megadott képezi. Az engedély tehát a realjog természetével bír. A kiadott vízjogi engedélyek a vízjogi engedélykönyvbe feljegyzendők, (orsz. víztörv. 25. és 26. §.) Különben önkényt értetik, hogy a vízmű concessioszerű használata is a köztörvény korlátainak van alávetve, főleg oly esetben, midőn időközben beállott vízhiány miatt a már létező vízjogi igények teljesen ki nem elégíthetők (orsz. víztörv. 94. §-a.)

4. Közfolyók partjai a parttulajdonosok tulajdonát képezik, (ált. polg. törvkönyv 413. §. orsz. víztörvény 8, 43, 45, 50. §§.) A partvonal a közepes (normalis) vízállás által jelezetetik. Minden partvédelmi vagy szabályozási vízepítéshez azonban állami jóváhagyás igényel-tetik, míg magántulajdont képező vizeknél, ilyen építésekkel illetően arra csak akkor van szükség, ha azok idegen jogokra a közvizek minőségére, folyására vagy állására befolyással vannak. Hidak építéséhez szintén megszerzendő az állami engedély.

5. A statusnak a hajózható folyók medréhez való tulajdonjoga különösen még abban is nyilvánul, hogy a hajózható folyóban létrejött sziget de jure az állam tulajdona (ált. polg. törvkönyv 407. §.) Ugyanez áll valamely hajózható folyó elhagyatott medréről (ált. polg. törvkönyv 410. §.) úgy azonban hogy;

a) hogy a folyó új útja által károsult földbirtokosoknak jogukban áll kártérítést követelhetni (ált. polg. törvkönyv 410. §.); és hogy;

b) a szabályozási mű által nyert terület annak

tulajdonává lesz, ki a szabályozás költségeit viselte (orsz. víztörv. 48. §.)

A nem hajózható vizekben — habár közvizek is — létező szigetek ellenben kizáróan a parttulajdonosokéi.

A mondottakból kitűnik, hogy a közvizekre vonatkozó u. n. állami tulajdonjog főleg csak olyan jogosítványokat foglal magában, melyek kizáróan már az államfenség jogából származnak. A mennyiben tehát az államnak kizárólagos hasznvételi (főleg halászati jogáról) vagy fentartott tulajdonjogáról van szó, úgy ezen jogok a víz medréhez való joggal szükségképi kapcsolatban nem állanak, utóbbi az előbbiektől feltételezve nincs is, hanem a jogok keletkezése inkább történetileg az összes, illetve a hajózható folyókák regálitásából deriválható.

(Folytatása következik.)

Fordit. Barth L.

A közigazgatási biráskodás.

3. Alig van fontosabb és az egész közigazgatási biráskodásra nézve elvileg nagyobb jelentőségű kérdés, mint az állam és egyén közti viszony. Ugyanazért egyfelől nagy könnyelműséget árulnak el azok, kik az állam és egyén közti viszony mint előleges kérdés tudományos megoldása nélkül, mintegy vakoskodva, és így biztos vezéreszmét nélkülözve fognak a közig. biráskodás konstruálásához; s mi az összes államélettel összefügg, azt az összes államélettől elszigetelve megoldhatni vélik; másfelől nem kevésbé káros, sőt veszélyes a tudományra és gyakorlati életre nézve azok eljárása, kik az állam és egyén közti viszonyt helytelenül értelmezvén, s téves előzményből a közig. biráskodás fölépítésénél téves következményre jutnak, és oly intézményre nézve, melynek behozatalánál ép oly szükséges a politikai látkör, mint a jogász elmeél, félszeg egyoldalúságot alkalmaznak.

Mint az eddig mondottakból is eléggé kitűnik, BÄHR midőn az államot pusztá Genossenschaftá teszi, s egyéni érdekekből összeférczelt összérdekké törpíti, az állam és egyén közti azon viszonyt, mely nemcsak a világtörténetben tényleg létezik, hanem a tudomány által föl is derített és öntudatra hozott, egészen fölforgatja. Legszembetűnőbbén teszi ezt azon már idéztük okoskodásban, mely szerint a Genossenschaft személyisége nem realiter, hanem csak idealiter különbözik a tagok személyiségétől, és az előbbinek személyisége az utóbbiak személyiségének elkülönített részeiből áll.

«Die Genossenschaft ist von der Summe ihrer einzelnen Glieder doch nur ideell, nicht reell verschieden. Die Persönlichkeit der ersteren ist nichts anderes, als ein ausgeschiedenes Stück der Persönlichkeit der letzteren.»

Nem vonjuk kétségbe ezen tétel igazságát a Genossenschaftok szempontjából; de az államot is Genossenschaftnak tekinteni, s arra az idézett tételt alkalmazni, nagy tévedésekre vezet:

a) Ez mindenekelőtt nagy anachronismus; mert a középkori germán jogi fölfogást, mely a személyiség egyes alkatrészét elválasztotta, másra átruházta, s ezen uton sokszor önálló személyiséggel bíró közönségeket (Genossenschaft) alkotott,* a modern államra alkalmazza. A modern államot ezen középkori, és BÄHR által sirjából fölkeltett fölfogás szerint úgy is lehetne értelmezni, mint egy óriási commendatiót, az állam és tagjai közti viszonyt, mint hűbér ur és vasall közti viszonyt!!! Ugyancsak a középkor az, mely a Genossenschaft alapján államalakulásokra vezetett. És így BÄHR a multban, és nem a jövőben találja föl eszményképét. A középkori

Genossenschaft bizonyos fokig a még akkor fejletlen államot pótolta, s ennek megfelelőleg azt közszellem lengte át. De ezen idő, a Genossenschaft ezen fénykora örökre lejárt; a Genossenschaft ma magánérdeket képvisel, annak eszméjére államot alapítani lehetetlen.

Nem vonjuk kétségbe, hogy közjogi vonásai egyes Genossenschaftoknak ma is vannak; pl. említjük a községet.

De ezen közjogi vonások nem a Genossenschaft eszméjéből, hanem az államból erednek, és csak annyiban léteznek, mennyiben valamely Genossenschaft az államtest alkatrésze. E tekintetben is tehát nem a Genossenschaft, hanem az állam képezi azon magasb álláspontot, melyből az említett közjogi vonásokat értelmezni kell.

A közjog és magánjog megkülönböztetése az állam és Genossenschaft megkülönböztetését is magában foglalja. A modern állam se nem commendatio, se nem Genossenschaft. A modern állam és polgárai közti viszony se nem a hűbér ur és vasall közti viszony, se nem a Gild és tagjai közti viszony. A középkori városi Gild kétségkívül a közjogi érzék csiráit ápolta: de a mai közjogi fölfogástól nagyon távol maradt.

b) A fönti tétel, mely szerint BÄHR az állami személyiség és polgárainak személyisége közt csak idealis és nem realis különbséget ismer, oda vezet, hogy az állam személyisége csak képzelt, és hogy az nem bir realis léttel; hogy tehát az állami «én» nem egyéb pusztá jogi képezeletnél.

Mindez állhat a Genossenschafttra nézve, mint a mely egyéni érdekeket képvisel, és az egyéni jogalanyoknál magasb álláspontra nem emelkedik. De nem fogadható el e tétel az államra nézve, melynek személyisége ugyan az egyes ember személyiségétől lényegesen különböző jogi, vagy erkölcsi, azaz: nem a physikai természet ereje, hanem emberi öntudat, tehát az embernek erkölcsi élete által alkotott személyiség, de azért nem képzelt, hanem valóságos személyiség; realis alapja az élő, organikus nemzeti egész.

BÄHR ugyan emlegeti a nemzetet, de egyszersmind megsemmisíti azt, midőn a Genossenschaftnak, mint összérdeknek keretébe szorítja: «Der Staat ist der juristisch entwickelte Begriff für die Genossenschaft der Nation». Itt a nemzet szava üres hang. Nemzetet létesít világtörténeti eszme, de sohasem egyéni érdekek halmaza. Különbben a részvénytársulatnak is nemzeti alakulásra kellene vezetni: a mi nem történik soha, még akkor sem, ha egy világbirodalmat martalékul vetnek neki, és államhatalmat ruháznak reá. Az angol keletindiai társaság a világ egyik legnagyobb birodalma fölött patrimonialis elvek szerint uralkodott, de nemzeti álláspontra nem emelkedett. BÄHR rendszerében tehát a nemzet fogalma, vagyis az állami személyiség realis alapja hiányzik. BÄHR államának «én»-je csak fictio. Se ez nem is lehet másképp, ha egyéni érdekekből konstruáljuk az államot; ha az állam és egyén közti viszonyt a magasabb világrendből folyó erkölcsi attributumaitól megfosztjuk, és e viszonynak alapelveit fölforgatjuk. Önkénytesen választott álláspontból kiinduló absztrakt logika syllogismust syllogismusra halmazhat, de az élethez s az államnak élő személyiségéhez nem vezet soha.

c) BÄHR szerint az állami Genossenschaft ezen csak idealiter létező személyisége nem egyéb, mint tagjai személyiségének elválasztott része (ein ausgeschiedenes Stück der Persönlichkeit der letzteren).

Ha valaki szellemileg önmagában elmerül és az élettől elzárkózva készíti azon logikai pókhálót, melyet scholastismusnak neveznek, akkor nem csodáljuk, hogy

* HAJNIK, egyet. európai jogt. 66. 1.

az élet legfőbb és legmagasztosabb fejlődési momentumait észre nem veszi. De az ily eljárás, mely mindent nivelliroz és saját absztrakt chablonja szerint megnyirbál, mely az életből kiokoskodik a lelket, és ideál gyanánt egy hullát állít elénk, mind a tudományban, mind a mindennapi életben kinos benyomást gyakorol.

Mily nyomorult állam lenne az, mely tagjai személyiségének, életkörének töredékeiből volna össze adódva!

A modern állam egyetemes, minden létviszonyt átkaroló jelleggel bír. Bár az ember egy életviszonya sem illeti kizárólag az államot, mégis minden életviszonynak van politikai oldala; valamint minden életviszonyaink: erkölcsiek, szellemiek, gazdaságiak, társadalmi oldallal is bírnak. És minden életviszonyban a politikai oldal kell hogy uralkodjék a társadalmi fölött. Ezen elemi igazságok képezik korunk állami és társadalmi fejlődésének ha nem is mindig öntudatos, de mindig érzett alapját. Hol ezen elvek nem alkalmazvák, ott betegség dul.

Az állam tehát nem ugyan kizárólag, de egyetemesen igénybe veszi összes erkölcsi, szellemi és gazdasági életünket. Nem mondhatjuk, hogy életkörünk egy darabja az államtesthez tartozik, a többi az államtesten kívül áll. Ily viszony létezik egy részvénytársulat és a részvényesek közt. De a vérlüktetés, mely egy nemzet politikai életét képezi, kell hogy a polgárok összes életviszonyait táplálja; csak így szül az honfrierényt. Az állam a polgárok életkört nem kizárólag, nem korlátlanul, de mégis mint egészet, mint élő organicus egységet veszi igénybe.

* * *

A fentiekben törekedtünk bizonyítani, hogy a BÄHR által kifejtett Genossenschaft — elmélet az államra nem alkalmazható. Az állam sokkal magasabb szempont alá esik, mint a Genossenschaft — kategória. A kettő közti lényeges különbséget az absztrakt logika eltakarhatja, de meg nem semmisítheti. Azon módszer segítségével, melynek alkalmazása BÄHR-t odavezette, hogy az állampolgári jogok és kötelességek és a részvényesek jogai és kötelességei egy kategóriába tartoznak, nincs két oly fogalom, melyet egy kalap alá hozni ne lehetne; mert a legkülönbözőbb fogalmakban is utóvégre föltalálhatni valami azonossági momentumot.

Nem lehet tehát elfogadni azon következtetéseket sem, melyeket BÄHR a Genossenschaft eszméje alapján az államra alkalmaz. Az államigazgatás és Genossenschaftigazgatás lényegesen különböző állást foglalnak el, mert az utóbbi magánérdekekre vonatkozik és így subiectiv, míg az államigazgatás fölötte áll a magánérdekeknek, és így objectiv állásponttal bír. A magánérdekek igazgatása merő mechanicus tevékenység, az államigazgatás kiválólólag organicus. A magánérdekek igazgatásában jog és célszerűség merőben el van különítve, az államigazgatásban e két momentumot ily módon elkülöníteni nem lehet. A Genossenschaft igazgatás a törvénnyel szemközt ugyanazon állást foglalja el, mint az egyes ember, vagy a gyám. Az államigazgatás ellenben végelemzésben a jogeszmét foganatosítja, minden jogos érdek szabad fejlődését biztosítva. Az államigazgatás tehát a törvénnyel szemközt ugyanazon állást foglalja el, mint a bíró; mert a jogeszmé foganatosítása bármely irányban történjék, akár egyesek, — akár osztályokra, akár formák, — akár állapotokra nézve, mindig lényegileg ugyanazon functio. Ennélfogva mindazon szellem-dus hasonlatok, melyeket BÄHR az államigazgatás és a

magánember, az államigazgatás és a gyám álláspontjára nézve tesz, semmi alappal nem bírnak.

BÄHR műve az individualismusra van alapítva. Tudjuk, hogy ezen alapon is irattak már valódi államférfiai érzékről, sőt lángészről tanuskodó művek. BÄHR könyve azonban arról tanuskodik, hova vezet az individualismus, ha azt következetesen alkalmazzák, és ha annak consequentiáitól az államférfiai érzék valakit vissza nem riaszt.

BÄHR műve azon nagy számu irodalmi termékek közé tartozik, melyek minden törekvésüket az államhatalom gyöngítésére irányozzák. Lehet, hogy BÄHR viszonyai közt ily mű írásához férfias bátorság volt szükséges, lehet, hogy BÄHR az ő hazájában a szabadságnak tett szolgálatot; ily viszonylagos és negatív jelentősége olykor a legnagyobb tévedéseknek is van. De az bizonyos, hogy a világtörténet fejlődése BÄHR irányát eltemeti. Az államhatalmat, különösen a kormányhatalmat megtámadni még ma is nagyon népszerű dolog; mert az emberek jelentékeny része az abszolút rendszer benyomásait az alkotmányos rendszerbe áttvitte. Sokan az államhatalomban még minidg azon borzasztó szörnyeteget, azon «Leviáthánt» látják, melynek HOBBS a polgárok minden jogait fölázdozta. De a jövő SPINOZA eszményét fogja igazolni, mely szerint az államhatalom a szabadságot létesítő hatalom, mely mindenkire nézve lehetővé teszi erőinek kifejtését, és rendeltetésének betöltését.

BÄHR a közíg. biráskodás czélját az emberben keresi; holott ez mindenekelőtt állami érdek. A közíg. biráskodás által oda kell korunknak törekednie, hogy a közigazgatás némely hiányai elháríttassanak, beteges jelenségei orvosoltassanak. Ámde BÄHR orvoslás helyett a közigazgatás életföltételeit megsemmisíti, annak mintegy izmait és ereit kettévágja; — hogy egy régi nagy író hasonlatával éljünk — nem mint orvos, hanem mint hóhér cselekszik. A közíg. biráskodás rendeltetése azon nagy problema megoldása, hogy a jog és hatalom legyen egy és azonos. Nem az a feladat, mint BÄHR és hívei vélik, hogy a hatalmat megsemmisítsük, hanem az, hogy a hatalom a jog ösvényén járjon, és pedig nem külső kényszerből, hanem belső elhatározás, tehát erkölcsi okok folytán. A római imperium államigazgatási és birói hatalmat tartalmazott, s így a jog és hatalom egységét képviselte. Napjainkban államigazgatás és biráskodás el van különítve. De a jog és hatalom egységét ma is létesíteni kell. Ez azáltal történik, ha az államigazgatásba jogász szellemet, jogász érzéket viszunk, mi a közíg. biráskodásnak magában a közíg. organismusban kifejtése által történik, oly módon, hogy közíg. organismus és közíg. biráskodás erkölcsi azonosságot képezzenek. Ezen elv szerint a közíg. hivatalnok a jognak nemcsak a jogi formák tekintetében, hanem a jogoság erénye tekintetében is ép oly személyesítője leendő, mint a bíró; tehát képviseli a jogot ethikai jelentőségére nézve is. Ellenben BÄHR javaslatai oda vezetnek, hogy a közíg. hivatalnok azon külső, merőben formai jogász ügyességet, sőt ravaszságot sajátítsa el, mely az üzletvilágban lehet bizonyos tekintélynek kutforrása, de az államigazgatásra káros, sőt ethikailag romboló hatású lenne. Ha az államigazgatást föl- és alporos szerepére kárhoztatjuk, akkor műszervei azon tulajdonságokat fogják elsajátítani, melyek tiszteletre méltók lehetnek a «körmön font» ügyvédnél, de az államigazgatás álláspontjával össze nem egyeztethetők.

BÄHR a jog és hatalom harczát, mely a tudományban oly sok tévedést, az életben oly sok bajt idéz elő, végletekig kifejti, és pedig kifejti az állam legbelső életére nézve. Ámde Angliában, a közíg. biráskodás klasszi-

kus földén, kormányzás és bíraskodás ily módon szemközt állítva nincsenek.⁹

⁹ GNEIST Selfgovernment, 1871. 510. l.

BÄHR a jogeszmének hő védője, magát a jogeszmét igen korlátoltan fogja föl; mert a jogeszmével soha sem lehet azt megegyeztetni, hogy az egyén, habár jogi formákba öltözve, az államot erkölcsileg megalázza.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folyt. következik.)

A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatáshoz.

(Folytatás és vége.)

A centralisáció barátai azért is törnek pálczát a decentralis. elve felett, mert szerintök nem teszi lehetővé az igazgatásban ama *akarategységet*, mely a rendőri cselekvésnél nélkülözhetlen. Hogy a rendészeti igazgatás az akarategység nélkül hatékony nem lehet, nem tagadják, de hiszszük azt, hogy az akarategység szükségessége, még nem teszi szükségessé ez igazgatás befejezett centralisációját. Angolország a maga irei és milliókra menő szegény munkásosztálya daczára. tudta az államakarategységet s annak tekintélyét önkormányzati rendszerével megőrizni, mert egyet akart maga a társadalom s mert a szabadság és jog öntudata a nép főfő erénye vala.¹⁹² Ezen egység megőriztetik azáltal, hogy a belügyminiszter regulatívumok kibocsátására feljogosított s képességgel egyes esetekben közbeléphetni, továbbá a kinevezési jog gyakorlata segélyével, — a békebírák pedig az állam megbízásából cselekvő magasabb végrehajtó rendőrközegek lévén, kiknek az alsóbb rendű közegek alárendelvék: az államegység Angolországban tökéletes volt mindég.¹⁹³ Hogy a mi önkormányzati rendszerünk, annak daczára, hogy a magasabb rendőrközegek a belügyminiszter által ki nem neveztetnek sérelmet nem szenved, fennebb kimutattam.¹⁹⁴

Felhozatik még a centralisáció további erénye gyanánt az, hogy az alárendeltek alázatos és hű odaengedésének szellemét szüli meg. A törvények és rendeletek vagy egyes rendelkezések az alárendeltek engedelmessége hiányában igaz, végrehajthatók nem volnának vagy csak tökéletlenül hajthatnának végre s e végből az alárendeltség bizonyos foka a polgári szolgálattételeknél is nélkülözhetlen, hiszen a rendelkező hatóság képviselőjének tekintélye is azt parancsolja. Ámde soha sem engedhető meg a katonai alárendeltség szellemének uralma polgári hatóságoknál, mert minden zsarnokság következménye a cselszövényes szolgáltság s az emberi méltósággal össze nem férő kuszás eb módjára, melyet ama nyers hatalom alulról fölfelé bizonyosan fog megteremtteni.

Katonánál erénynek tartatik a „vak engedelmesség”, de a rendőrnél *nem mindig* bizonyul be annak, mert ha az alárendelt félreértett valamely megbízást s azt vakon hajtja végre, gyakran nagy veszélyek és zavarok állhatnak elő, melyek helyreigazítása nem egy könnyen a hatóság becsülete és tekintélyének csorbitása nélkül fog sikerülhetni.

dd) Az együttműködés a centralisáció uti társa s ebben is nagy becsé rejlik, mondják ezen elv hívei. A hatóságok elszigeteltsége és mozgalmatlansága tagad-

¹⁹² Das Ehren und Gemeindebeamtensystem des Selfgovernment ist mit verändertem Personal und verstärkten Rechtscontrollen an die Stelle jener normannischen Präfectorenverwaltung getreten. *ohne jedoch die Einheit des Staatswillens in der Selbstverwaltung aufzugeben.* GNEIST, Selfgovernment. 475. l.

¹⁹³ GNEIST, u. o. 476.

¹⁹⁴ L. f. a. 4. p.

hatlanul nagy akadály a rendészet hatékony, gyors és egységes tevékenységének, melynek elégtelensége az összefüggés és összhangzatos mozgalom hiánya folytán szembetűnő s a lelkes rendőrré nézve leverő, de annál kedvesebb a gonosztevőkre nézve, kik akadálytalanul mint szervezett ellenség marhatnak a társadalom testén, melynek ellensége leküzdésére képesített védereje a rendszernél fogva hiányzik.¹⁹⁵ Ily természetű elszigeteltség azonban nem folyománya az önkormányzati rendszernek s nem is tapasztalható sehol, hol *souverén* municipiumok már nem léteznek. A municip. rendszer ki nem zárja, az ország összes rendőri hatóságainak *összhangzatos*, egymást *kölesönösen támogató* közreműködését, mert áll a törvény: hogy minden hatóság *állami* tekintély, mely mint *helyi* organum ki nem vetköztetett *állami jellegéből* s mint ilyen nemcsak a hely biztonságának őre, melynek keretén belől közvetlenül működik, hanem egyuttal az egész államterület biztonságának köztörvényileg kötelezett védő közege » E törvény tisztán van kimondva. Brittföldön¹⁹⁶ s az összes germán államok jogrendszerében. Nem itt keresendő tehát az egységes, hatékony és jó szolgálat hiányának indoka, hanem egy könnyen felismerhető hézagban, mely nálunk is a legorvosolhatóbbak közé tartozik: a *szakavatott rendőrszemélyzet hiányában*.¹⁹⁷

Orvosoljuk e bajt és lesz egységet és erőt nem nélkülöző rendőri igazgatásunk, miután az államakarat egysége nálunk épúgy mint teljesen centralisált absolut alkatu államokban ezer év óta uralkodó tényező. Az angol rendőri igazgatás pezseg életfriseség és erőtől, pedig ott is él még a municipális szabadság.¹⁹⁸ Hol az államakarat egysége sértetlen, hol a tisztviselők évről évre nem változnak, hol egységes közszellem honol, hol csak valóban *hivatott* polgárookra bízatik a hatósági tekintéllyel járó jogosultság gyakorlata, hol a köztisztviselők *felelőssége* nem üres hang, hol a hatóságok elszigeteltségét állami összefüggés pótolja, hol társadalom és állam *kibékült* egyéredkü hatalmak: ott a rendészeti igazgatás centralisációja *veszélyt* s nem áldást hoz a nemzetre.

2. Elengedhetlen reformok.

a) *Tanszékek szervezése.* A rendészetben, nálunk, de másutt sem foglalta még el azon önálló, méltó álláspontot, melyre multja, lénye s értéke feljogosítja. A rendőri jog eddig csak mint a közigazgatási jog *kiegészítő* része tanított. A tanár jóakarata bízott mindenütt, elő-

¹⁹⁵ Az elszigeteltség s az összefüggés hiányauak, mely vészes következményei lehetnek, erre nézve igen érdekes adatok olvashatók HOSEMAN-nál, a ki a többi közt az esetet említi föl: Nicol List ellen, a ki társaival Hübens lübecki kereskedőtől 24,000 markot ellopott, a celli magistratus nyomozást intézvén, szembesítés végett a lübecki Goldschmidt Náthánt mint List bűntársát kívánta elővezettetni. Lübeck város oly makacsul ellenszegült ezen megkeresésnek, hogy a Lübecktől csak 3 mérföldnyi távolságban levő Ratzeburgba, hova Nicolt a celli hatóság elkísértette, Goldschmidt be nem kísértethetvén, a bizonyítási eljárás meghusított s Nicolt az ügy elintézése nélkül Cellbe kellett visszavezetni. Olv. HOSEMAN, Fürttreffliches Denkmahl. II. kiad. 1701-ből 322. l.

¹⁹⁶ Gegenstand der Selbstverwaltung sind nicht *eigene* Rechte der Verbände, nicht gesellschaftl. Interessen, sondern die *staatlichen Functionen* der inneren Landesverwaltung. Es sind die Functionen der *örtlich thätigen* Staatsgewalt, die sich zur Handhabung im Nachbarverbände eignen, mit Ausschluss derer welche sich dazu *nicht* eignen R. GNEIST, Selfgovernment in England. 70. l.

¹⁹⁷ So kommt man immer wieder darauf zurück, dass ganz allein eine genaue Kenntniss der Gaunerkunst und eine *verständige Heranbildung tüchtiger Polizeibeamten* das einzige und sicherste Mittel ist, um den Gauner überall in den Versteck des des buntbewegt social politischen Lebens nachfolgen zu können. AVE-LALLEMENT, id. m. II. k. 373. l. E nagy tekintély egyébként az *összrendőri szolgálatot* tartotta szeme előtt ez elve leírásánál — mi igen természetes.

¹⁹⁸ Die *innere Kraft* eines Gemeinwesens beruht darauf, dass es die *Erziehung des Volkes* auf den Staat richtet, dass es in jeden *den rechten Sinn* für das öffentliche Leben weckt, dass es alle Klassen *verbindet*. GNEIST, Selfgovernment. 937. l.

adni vagy nem, alaposan vagy felületesen adni elő azon tudományt, melynek történetileg tudományos, mely művelése *egy ember életet vesz máris igénybe*. E tudományos szakszerű művelés hiányának köszönheti az irodalom a jogtudományok ez ágának végleges elmaradását kivált nálunk, a társadalom ama tisztviselőit, kiknek szakösmeret hiányában feladatok horderejéről fogalmuk sincs, — végül az állam ama hiánynak köszöni azon nehézségeket, melyek intézményei elé naponta, óránként gördítenek a közönség tudatlanságán nyugvó előítéletei által. Nálunk e téren az *államnak* kell az első lépést megtennie, mert felekezeti jogtanodáink kebelében a rendszettannak kathedrák részint anyagi erő majd jóakarata hiánya miatt nem fognak szerveztetni. Egy szorgalmas, a rendőri jog egész mezejét átkaroló tanárnak bőven nyújt egy évi munkát a rendszettan előadása, melynek befejezett értéke csak úgy leszen, ha ama tudományt ösmertető szakférfiu kitűnő gyakorlati ösmeretekkel is bővelkedik. E végből szükséges a külföld leghíresebb s mintaszerű hatásai cselekvőségének megfigyelése annál, aki az életnek akar jogászokat nevelni. Ily tanár azután képes lesz mély elméleti ösmeretekben gazdagítani hallgatóit, de egyuttal a jogszabályok alkalmazása módjának gyakorlati utmutatások terjesztése segélyével, kitűnő leendő rendőrfőnököket is nevelend az igazgatás e nagyfontosságú ágának. A tudományos műveltségben gazdag főnökök azután, bölcs vezetés és további szerves oktatásra példaadások és felvilágosításaik fonalán az *alárendelt* közegek kiművelését hathatósan mozdítandják elő.

Ha az állam speciális rendszettani kathedrákat állítand fel, előkelő szakmunkások életpályájukká választandják meg csakis a rendszeti ügy tanulmányozását és előre fog menni az irodalom, az igazgatás pedig művelt s ügybuzgó tisztviselők munkájának összes előnyeit fogja élvezni.¹⁹⁹ Ekképen meg lesz törve az út, mely a korszerű igazgathoz vezet, azon fátyol, mely a nagy közönség szemét a rendszet természetének ösmerete hiányában borítja eltűnik az idegenkedéssel együtt, melylyel sokan a rendőri intézmény iránt viselnek s méltó helyet foglal el a jogtudományok közt azon tan, melynek tárgyai a közélet összes viszonylataival érintkeznek s mely azon igazgatási cselekvőség lényegével foglalkozik, melynek az emberi természet s a társadalmi és politikai életviszonyok és állapotok tiszta és öntudatos ösmeretén kell nyugodnia, hogy jogszerűsége és kifogástalansága ellen panasz ne emeltethessék, — végül ha a rendszettan az önálló tudományos megalapítás fokát elérte, a büntetőjog s ennek alkalmazása hathatós és jótékony befolyást fog gyakorolni.

b) Már megjegyeztem, hogy a rendszet mindent átkarol ami a népek jóléte, biztonsága, sőt kényelmére vezet. Mezeje tehát végtelen. Ha becsületes és művelt tisztviselők gondjára bízatik és igazságos, természetének megfelelő határok közé záratik a törvényhozás által: örökdió a társadalom fölött mint gondviselés. De ha törvényes, alkotmányos korlátok hiányában magára hagyatják s egy, a társadalom öncselekvésétől, közvetlen befolyásától, jogalkotó akaratától izolált tisztviselői kasztra bízatik, önérdék hajhászó pártok által félrevezettetve, megzavarja a közszellemet, félelmet terjeszt s mint a zsarnokság büntársa aljas segédkezet nyújt neki az egyéni szabadság meggyilkolásában.²⁰⁰ S ime itt rejlik az ok, mért sürgetjük a második nagy reformot, mely

az állam rendőri hatalmának biztos, alkotmányos törvények általi *rendezésében* áll. A rendőri büntetőtörvénykönyv, melynek legközelebbi feladata az érvényben álló *rendőri büntetőjog* lehető tökéletes codificálása — egyike azon eszközöknek, melyek segélyével a jogbiztonság érzete megerősíttetik, a rendszetnek barátok alkottatnak azáltal, hogy a polgárok szabadsága s vagyona gyűlölt gyámkodás, jogosulatlan korlátozások, a családi és társas viszonyok *önkéntes* beavatkozás ellen megvédetnek. E törvényhozás értéke annál nagyobb,²⁰¹ ha figyelembe vesszük, miszerint a rendszet a beligazgatás *összes ágain* elválaszthatlan fonalként átszövődik, miután minden igazgatási ágnak van saját rendszete. Hogy tehát egyrészt az állam ápoló és igazgató (közigazgatási), másrészt *kényszerítő* (rendőri) tekintélye felösmertethessék a törvényhozás alapítja meg közelebbről a rendőri tevékenység életrendjét. A rendőri jog nagy része codificálható lévén, ha a codificáció nagy műve befejezett ténynyé lett, a honpolgárok tisztán felösmertik jogkörüket, a hatóságok hatásköre szabályoztatván az egyéni szabadságot oly nagy mértékben veszélyeztető rendőri hatalom természetes korlátai közzé záratott s egyuttal a hivatás-szerű kötelmek megalapítása folytán — *a jó rendőri szolgálat* egyik alapfeltétele megvalósított. Ha a gondos, a nemzet összerdekeit képviselő kormány bölcs rendeletek s a municipiumok helyi szabályrendeleteik által szorgosan kitöltik a törvények által hátrahagyott hézagokat s az *eseti*, mulólagos rendelkezések kellő időben figyelmeztetik a rendőri organismust előveendő cselekvőségére: mindezek által életdús és népszerű rendszeti igazgatási ügyintézés biztosítatik a társadalomnak. A rendőri jog némely alkatrésze pld. az iparrendszet s a közegészségügyi rendőri jog nálunk is befejezett codificációnak örvend.

c) Ha az iskola a rendőri jog fejlődési mozzanatait az ókorban megjelenésétől napjainkig, továbbá annak benső természetét s viszonyát a többi jogrendszerekhez s általában az egész rendőri jog anyagot mint harmonikus és speciális jellegű egységet teljes mértékben ösmertette, ha a rendszeti jogelvek a törvényhozó által szervesen megalapítottak s a hézagok a többi jogalkotó tekintélyek által kipótoltattak, ha a rendszeti igazgatás élethossziglan alkalmazott, szakműveltséggel bíró teljesen képesített tisztviselőkre bízott s az ügyintézés rendje olyan, mely a gyors, erélyes, akarat egységet ki nem záró cselekvőséget lehetővé tesz: marad az utolsó nagy feltétel hátra, mely nélkül korunk rendszeti igazgatása többé meg nem élhet, — *ez a csendőri intézmény*.

A csendőrség multja, jogának fejlődéséről az egyes nemzeteknél, belső szervezetének s hivatásának rendjéről másutt fogok értekezni, miután ez ügy alapos tárgyalása nem ezen monographia feladata, hanem egyedül utalás az intézmény jelentőségére s arra, hogy a rendszeti igazgatásra vonatkozó reformtörekvéseknek ez egyik leglényegesebb alkatrészeül tekintendő.

A csendőrség feladatát legtisztábban kifejezte már az 1791-ki francia törvényhozás ekképen: «la gendarmerie est une force instituée pour veiller à la sécurité publique et pour assurer le maintien de l'ordre et l'exécution des lois». A csendőrség mint kiválóan a *vidéki* igazgatás organumának főfeladata a törvények és rendeletek végrehajtásának biztosítása. Látjuk ebből, miszerint a legjobb törvényhozás s a legszorgosabb és legavatottabb tisztviselői kar ezen physikai támasz hiányában nem lenne képes a rendőri czélok tökéletes megvalósítását előmozdítani. A csendőrség

¹⁹⁹ Az alsóbb osztályu rendőrszemélyzet kellékei s kiművelésének módoszatairól behatólag bár néha tulzott s el nem fogadható elvek terjesztésével — foglalkozik ZIMMERMANN, de csakis ő egyedül az összes policisták között, id. m. III. 1111—1244. l.

²⁰⁰ VIVIEN ÉTUDES, II. k. 112. l.

²⁰¹ CARL EDEL. Das polizeistrafbuch für das königr. Bayern. Erlangen, 1861. II. kiad. I. k. 20. l.

bátorsága, személy és tárgyösmerete, hideg vére és tapasztalata segélyével különösen rendkívüli veszélyek alkalmával nagy szolgálatot van hivatva tenni a társadalomnak. Párt érdekekkel nem gondolva,²⁰² mert pártokon felül áll, dönthetetlenül részrehajlatlanságában, csakis természetes hivatását tartva szeme előtt, a *polgári szabadság* hatalmas védője.²⁰³ A védelmet azáltal biztosítja, hogy mindenkit jogainak gonosz szándéku megtámadások ellenében vaskarjával mindenkivel szemben megoltalmaz. Ez intézménynek köszöni a culturrégió állam legigénytelenebb helye is biztonságát, nyugalma, mert bárhol is gyanít veszélyt, gyorsaság és bátorsággal ott megjelenve, kérlelhetlen szigorral, szervezetének szelleménél fogva leküzd mindent, ami a jó rendet háborítja. E magasztos és nehéz feladatának azonban csak úgy felelhet meg teljesen, ha egységes, katonai szervezetet nyer, minél fogva lényegében *nemzeti* intézménynek kell lennie. A csendőrség eme szervezete nem jön összeütközésbe a decentralisáció elvével, a mennyiben a nemzet, jogalkotó akarata s az önkormányzati életbeni folytonos és mozgalmódús részvételét — mint csupán *végrehajtó organismus* — legkisebb mértékben sem akadályozza, legfőbb rendeltetése lévén az organikus rendőri együttműködés előmozdítása s a törvények és rendeletek pontos végrehajtásának biztosítása. Ily eszmék vezérelték a britt nemzet *nagy többségét is*, a midőn a modern rendészeti szükségletek, a védelem nagyobb mérvű követelményeinek megfelelőleg ez intézmény meghonosítása mellett 1867-ben nyilatkozott. A kormány részéről már 1856. óta megindított reformtörökvések alapján ma Angolországban²⁰⁴ épúgy mint bármely más kontinentális népnek van egységesen szervezett országos csendőrsége és egyuttal decentralisáció elvén nyugvó beligazgatási jogrendszere. Franciaország már 1790-ben behozta a nemzeti csendőri intézményt s a «constituyente» 1791-ben azt csak reorganizálta²⁰⁵ Poroszország először 1812-ben behozta a csendőrségét. Az új organisáció 1820. december 20-ki törvényben gyökeredzik.²⁰⁶ Ausztria csendőrsége az 1850. január 18-ki törvénye által nyerte szervezetét.²⁰⁷ Bajorország csendőrségét már 1812 október 11-ki rendtartásával szervezte.²⁰⁸ Nálunk ez intézmény meghonosításának azon akadálya sem merül fel, melylyel az angol törvényhozás a «gentry» részéről találkozott, mely a polgári elemmel szemben féltve a nemzet szabad institúcióinak a csendőrség általi veszélyeztetését, behozatalát makacsul ellenezte. Ellenkezőleg a magyar könnyen fog megválni eddigi, minden benső egységet, erőt s hivatást nélkülöző rendőri intézményétől, mely elmúlt korszak ma már általánosan gúnyolt öröksége.

Dr. Fekete Gyula,
kir. törvénzéki bíró.

A jogi személyekről.¹

1. A jogi személyek fogalma és különböző tagjai.

Jogok és kötelek alanya rendszerint csak élő ember lehet; de a jog az életben felmerülő szükség folytán tovább

²⁰² La gendarmerie est une arme a la fois civile et militaire, en dehors de tous partis, entre lesquelles elle se pose, inébranlable dans son impartialité, pour les préserver de leurs propres excès. C'est surtout dans les moments de Crise, dans les jours de perturbation, qu'elle est admirable de prudence et de sangfroid. P. C. M. COCHET de SAVIGNY. Mémorial de la gendarmerie. Paris, 1851. I—XI. k. II. kiad. I. k. 1. l.

²⁰³ A britt 1867-ki országos commissió véleménye is ily szellemű. L. GNEIST, Selfgovernment. 464. l.

²⁰⁴ Bővebben olv. GNEIST, Selfgovernment, 70. s k. 1. továbbá ugyanott 614. és 898. s k. 1.

²⁰⁵ COCHET de SAVIGNY, id. m. I. k. 1—12. l. BLOCK, id. m. I. k. Gendarmerie.

²⁰⁶ RÖNNE. Id. m. I. a. k. 52. §. és II. k. 298., 331. §§.

²⁰⁷ STUBENRAUCH, Verwaltungsgesetzgebung. I. k. 158. §.

²⁰⁸ PÖZL, Bayerisches Verwaltungsrecht. 74. és 75. §§.

¹ Mutatvány ZLINSZKY IMRE sajtó alatt lévő «Magyar Magán-jog»-ából.

ment, amennyiben nemcsak a természetes alanyra korlátozta a jogalanyiságot, hanem maga is alkotott az embereken kívül egyéb alanyokat, melyeket személyiséggel felruházott.² E személyek jogi személyeknek neveztetnek, s alattuk tehát nem valósággal létező, hanem képzelt, azaz pusztán eszmei léttel bíró személyeket kell érteni, melyek az államban jogok és kötelek alanyaiképen elismertetnek.³

Azonban nem minden jogviszonynak lehet alanya a jogi személy. Így jelesül nem történhet az meg oly jogviszonyoknál, melyeknek az élő ember létele képezi alapját, vagyis a családi jogviszonyoknál. A jogi személyek jogképessége tehát kizárólag a vagyonjogra szorítkozik.⁴

Törvényeink a jogi személyekről külön nem intézkednek,⁵ lételük azonban tényleg el van ismervé, s azért az elismert jogi személyek szervezete és jogképességére nézve fennálló részletes szabályokból kell az általános alapelveket felállítanunk.⁶

Fennálló jogunk szerint mint jogi személyek jelentkeznek:

1. A személyösszességek (universitas personarum), valamint a dolgok és a jogok, úgy a physikai személyeknek is történhet oly egyesülése, hogy az egységükben, egy egészen új, az egyesült személyektől különböző, s azok irányában egészen önálló jogi léttel bíró személyiséggé jelennek meg.⁷ Általános alapelvül állíthatjuk fel e részben, hogy jogi személyeknek a megengedett célra keletkezett egyesülések akkor tekinthetők, ha céljuk nem személyes, vagyis ha az egyesülés nem egyénileg meghatározott bizonyos számú személyek, hanem egy szám szerint meg nem határozott és változható személyösszesség megvalósítására keletkezik.⁸ Az ily egyesülés, melyben az egyes tagok jogai az egészben felolvadnak, önmagában jogi személynek tekintendő, s jogilag nem is

² BOZÓKY A jogi személyekről II. s köv. lap. V. ö. SAVIGNY, System, des heutigen römischen Rechts, II. k., I. PUCHTA. Cursus der Institutionen, II. k., 250. l. BARON, Pandecten, 66—67, I. E nézetben volt UNGER is, System, I. k., 313. l., ki azonban utóbb ebbeli nézetét megváltoztatta, s azon igen elterjedt nézethez csatlakozott, melyet újabb időben több tekintélyes német jogász úgy m. ARNDTS, PRINZ, WINDSCHEID stb. osztanak, s mely szerint a fictio nem képes a dolgok valódi rendjét és állapotát, a tényleg fennálló viszonyokat megváltoztatni, s valamint nem képes javakat költeni ott, hol azok nem léteznek, ép oly kevésbé képes jogalanyt teremteni ott hol az nem létezik. Szerintünk a jogi személy elnevezés nem azt fejezi ki, amint ha a természetes személyek mellett önálló, azokkal egyenjogú jogalanyok léteznének, melyeket a törvény illetőleg az államhatalom fictio által teremt, hanem csak azt, hogy bizonyos jogi alakzatokról a gondolkodás megkönnyítése és mintegy szabatosága végett a személyesítés képzeletben végrehajthatik. (L. e kérdésről bővebben WAVRIK BÉLA-nak igen jeles véleményét a «Magyar Jogászyülés» 1872. évkönyvében 171. s köv. lap.) E tan követői azt az elvet állították ugyanis fel, hogy a jogok és kötelek alany nélkül is létezhetnek, s a vagyon lételenek indokát, a cél, melyre az alapított, tolván előtérbe, a célvagyon eszméjének helyettesítésével a jogi személyek intézményét egészen elvetendőnek vélték. Azonban e nézet tán kissé túlhatott, s épen az által, hogy a kötelek felállítását el akarja kerülni, önmagát visszaes helyzetbe hozza. Mert ha a cél vagyon jogalanyisága tagadtatik, akkor az a jogelmélet, mely a jogosítványokat és kötelezettségeket bizonyos alanyokhoz köti, s mely a törvényhozási rendszereknek is alapját képezi, önkényt összedül. Helyesen mondta TELESZKY a harmadik magyar jogászyülésen (L. az évkönyv II. r. 21. lapján), hogy az élet tesz bizonyosságot arról, hogy a testület és alapítvány mint önálló jogalany szerepel. Ezért mondjuk, hogy a testület házat vett, ez vagy amaz alapítvány 100,000 forint kölcsönt adott, és soha sem halljuk az életben, hogy az eladott ház tulajdonjoga, vagy a 100,000 forint kölcsönre vonatkozó követelési jog alanytalannak mondatnék.

³ WINDSCHEID, Lehrbuch des Pandectenrechts, I. kötet, 154. lap.

⁴ V. ö. WINDSCHEID, id. m.

⁵ A hazai jogirodalomban először FRANK foglalkozott a jogi személyekkel, (Közgazdaság törvénye L. k., 138. s köv. lap.), kit lényegileg WENZEL is követ. SUHAYDA és KNORR is keveset törődve lényegük s jogi helyzetük általános meghatározásával, a köztestületek szervezetének részletes ismertetésével vélik e kérdés kívüli feladatukat megoldani.

⁶ Nem oszthatom tehát e részben WENZEL TIVADAR nézetét, mely szerint hazai jogunk a jogi személyek fogalmáról s azok szabályozásáról általános elveket magában nem foglalván, a jogi személyek csak annyiban vonatkozhatnak, mennyiben ilyenek tényleg elismerve, és gyakorlatilag szervezve vannak. (A magyar magánjog rövid áttekintése 23. lap). Ha az elvet elfogadnánk, nagyon sok kérdést kellene mellőzni hazai jogunk szempontjából. És miután áll az, mit a szerző maga is elismer, hogy a jogi személyek hazai jogunkban tényleg el vannak ismerve s gyakorlatilag szervezve, e szervezetükből általános alapelveket vonni le, feladatunknak ismerjük.

⁷ V. ö. WINDSCHEID, id. m., I. k., 135. l.

⁸ GOLDSCHMIDT, Verhandlungen des achten deutschen Juristentages. II. k., 51. s köv. l.

létezhetne, ha az egyes tagoktól különvált egészet nem képezne. Ilyen testületek:

a) a törvényhatóságok, vagyis azon önálló hatóságok, melyek az önkormányzatot, s az állami közigazgatási közvetítést a törvény korlátai között gyakorolják. Ilyenek a megyék és szab. kir. városok közönségei;⁹

b) a községek;¹⁰

c) az egyházi közönségek;¹¹

d) a vallásközségek;

e) a káptalanok,¹² egyházi szerzetek;¹³

f) a különféle szellemi és anyagi érdekek előmozdítására szolgáló társulatok és egyesülések, p. o. az egyetem, a magyar tudományos akadémia; a Kisfaludy-, természet-tudományi, földtani, orvosi stb. társulatok, a kereskedelmi testületek, az erdélyi muzeum társasága, a délszláv történet-mívelési társulás, az erdélyi honismei egyesület, a gazdasági egyesületek, a Tisza-szabályozási társulat, a gazdasági egyesületek stb.;

g) a közbirtokosságok;¹⁴

h) Igen vitatott kérdés, hogy a kereskedelmi társaságok jogi személyeknek tekintessenek-e vagy nem?¹⁵ E kérdés megoldásánál első sorban a kereskedelmi társaságok három különböző árnyalata veendő figyelembe, u. m. a részvény-, közkereseti és betéti társaságok. Ha ezek után a jogi személy minőségét e társulatokkal párhuzamban viz-

⁹ Tehát az egész megye mint ilyen, s nem annak bizottmánya, s illetve ennek gyűlekezetei, vagy a városok gyűlései képezik a jogi személyt. Ezek csak kifolyásai a jogi személynek, mely az egész törvényhatóság összességében jelentkezik. A köztörvényhatóságok rendezéséről 1870. XLII. törv. czikk és az 1876. XXXIII. törvények intézkednek.

¹⁰ A községek rendezéséről az 1871. XVIII. és 1775. XXXV. törv. czikk intézkedik.

¹¹ Az egyházi közönségek: a hazában törvényesen bevett vallásfelekezetek egyetemei.

¹² A káptalanok vagy székesek, vagyis a püspök mellett, vagy társasok, melyek külön nagy prépost alatt állanak. Ezek közül magánjogi szempontból kiváló jelentőséggel bírnak azok, melyek mint hiteles helyek (loca credibilia) jártak el. Ezekről még alább bővebben lesz szó.

¹³ A szerzetesekről majd törvényeink, majd kir. rendeletek intézkednek. Ilyenek 1715. 102., 1715. 142., 1723. 96., 1729. 50., 1741. 65., 1765. 42. A királyi rendeletek közül főleg a szervezetre nézve az 1647. július 24-én kelt intimatum említendő.

¹⁴ A közbirtokosságokat egyik írónk sem sorozza a jogi személyek közé, de én, miután azokban feltalálni vélem mindazon kriteriumokat, melyek a jogi személyekre általában felállítvák, nem kételkedhetem azok is ezek közé sorozni, és pedig annál is inkább, mert ezek ma is lényeges s a magánjogra is fontos szerepkörrel bírnak, főleg a még mindig fennálló kir. kisebb haszonvételek tekintetében.

¹⁵ E vita főleg a német jogászok között folyik, miután a francia doctrina azokat kivétel nélkül jogi személyeknek nyilvánítja. Németországban ellenben az e részbeni nézetek három különböző irányban térnek el. Némelyek ugyanis a kereskedelmi társaságokat általában a jogi személyek közé sorozzák (L. AUSCHÜTZ és VÖLDERNDORF, Commentar, zum allgemeinen deutschen Handelsgesetzbuche II. s. köv. I. ENDEMANN, Das deutsche Handelsrecht systematisch dargestellt, 171. l.), mások ellenben azt, hogy a kereskedelmi társulatok jogi személyek volnaik határozottan kétségbe vonják. (Igy PFEIFER, Die Lehre von den juristischen Personen, 41. s. köv. lap. THÖL, Volksrecht, Juristenrecht, 59. lap. WÄCHTER, Das Handelsrecht nach dem allgemeinen deutschen Handelsgesetzbuch, II. r. 2. lap. 2. jegyz. a. KOCH Allgemeines deutsches Handelsgesetzbuch, 53. l. 36. jegyzet alatt). Végre a jogászok többsége a részvénytársaságokat a jogi személyek sorába sorozzák, ellenben e minőséggel a közkereseti és betéti társaságokat nem tartják felruházottaknak. (RENAUD, Das Recht der Actien-Gesellschaften, 101. lap. ARNDTS, Pandecten, 45. l. 3. jegyz. HAHN, Das Handelsrecht, I. k., 613. l. és számos mások.) E kérdés hazai jogirodalmunkban is érdekesen vitatott. Alkalmul róla BOZÓKY-nak a jogi személyekről írt monográfiája, s illetve ennek kapcsán a II. magyar jogászgyűléshez beadott, és a III. jogászgyűlésen tárgyalás alá került indítványa szolgált, melyben a részvénytársulatok jogi személyi minőségét kétségbe vonja. A nézetet azonban igen hathatós érvekkel cáfolta meg VAVRIK, az indítvány felett adott igen jeles véleményében (L. a II. magyar jogászgyűlés évkönyveit 236. s. köv. l.); valamint TELESZKY e kérdésre nézve tett előadmányában (L. a III. m. jogászgyűlés évkönyveit II. r. 29. lap), kik a részvénytársaságot határozottan a jogi személyek közé sorozzák. Hasonló nézetben van APÁTHY is (a kereskedelmi jog 230. l.), azonban a kereseti és a betéti társaságokat ő sem tartja jogi személyeknek.

gálat alá vesszük, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a részvénytársaságoknál¹⁶ a jogi személyekre felállított minden ismérvek feltalálhatók. A részvénytársaságok nem egyes személyek, hanem egyénileg meg nem határozott és számban változó személyösszesség érdekei megvalósítása végett keletkeznek, melyeknél harmadik személyek irányában az egyes tagok, mint ilyenek figyelembe nem jöhetnek, melyek az egyes tagok vagyonától teljesen elkülönített oly vagyonnal bírnak, melyek physikai alkatrészeihez az egyes tagok igényt semmi esetben sem tarthatnak.¹⁷ De még magának az egyes tagnak irányában is egységes egészként jelentkezik a részvénytársaság, miért is a részvénytársaság és a tagok között a legkülönbözőbb jogviszonyok keletkezhetnek; különösen a részvényes tag ugy adósa, mint hitelezője lehet a részvénytársaságnak mint összességnek.¹⁸ Nem áll azonban ez már a közkereseti¹⁹ és betéti társaságokra²⁰ nézve, melyeknél az egyesülés célja személyes, s annak fogalmához az egyes tagoktól különválasztott létszervezet nem szükséges. Tagadhatlan ugyan, hogy a most érintett egyesülések a jogi személyek sajátjaiból nem egyet foglalnak magukban, hogy ennél fogva azokat a közönséges társaságokkal azonosítani nem lehet, mindazonáltal az érintett sajátosságok mellett az egyes tagok egyénisége a társaságban fel nem olvad, ellenkezőleg az egyes tagok az egyetemleges felelősségnél fogva, mely őket terheli, s melynek alapján a társasági hitelezők által külön megtámadhatók, határozottan mint önálló, mint egyes személyek jelentkeznek. A közkereseti és betéti társaságoknál tehát, habár ezek mint ilyenek jogok és kötelezettségek alanyai lehetnek, a perben mint felperesek és alperesek szerepelhetnek, és az egyes tagok magánvagyonától elkülönített társasági alappal is bírnak, az egyesülés jogi létele az egyes tagok személyiségétől különvált létszervezettől nincs feltételezve, s azért azok jogi személyeknek nem is tekintendők.²¹

(Folytatása következik.)

¹⁶ Részvénytársaságnak azon társaság tekintetik, mely előre meghatározott, bizonyos számú és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul, s melynél a részvények tulajdonosai csak részvényei erejéig felelősek. (1875. XXXVII. törv. czikk 147. §.)

¹⁷ V. ö. APÁTHY A kereskedelmi jog 230. l.

¹⁸ V. ö. TELESZKY előadományával id. m. 35. l. BOZÓKY egyik főérve, melynél fogva a részvénytársaságot nem tartja jogi személynek az, hogy ő a jogi személyek keletkezéséhez az állami engedélyt mellőzhetlenül szükségesnek véli, mihez a részvénytársulatok alakulásánál szükség nincs. Alább még alkalmunk lesz e kérdéssel foglalkozni, addig is azonban nem mellőzhetjük, hogy a részvénytársaságok állami engedélyezésének magánjogi jelentőségére nézve RENAUD-nak VAVRIK által is felhozott igen találó szavaira ne hivatkozzunk: «Az állami engedélyezés jelentősége — mond RENAUD — hol ez megkívántatik, az, hogy abban egyike rejlik a részvényegylet perfectiója különböző feltételeinek, t. i. az annak jogi fennállásához szükséges állami elismerés. A mint tehát a részvénytársaság mint olyan, a megtörtént helybenhagyás előtt nem jön létre, úgy másrészt nem tekintethetik az már az engedély által mindig létezőnek, ha t. i. egyéb teljességi feltételei hiányzanak. A részvénytársaság jellegén azonban az állami engedély mit sem változtat; miért is valamely részvénytársaság, mely azt kérelmezte, s megnyerte, midőn az az illető törvényhozás által szükségesnek nem tartatik, semmi- ben sem különbözik azon többi részvényegylettől, melyek állami engedély nélkül jöttek létre (L. VAVRIK id. véleményét 238. lap).

¹⁹ Közkereseti társaság keletkezik, ha két vagy több személy kereskedelmi üzlettel közös cég alatt korlátlan és egyetemleges kötelezettség mellett folytat (1875. XXXVII. törvényczikk 64. §.) a közkereseti társaság tagjai a társasági kötelezettségeikért egész vagyonukból egyetemlegesen felelősek. (88. §.)

²⁰ Betéti társaság keletkezik, ha közös cég alatt folytatott kereskedelmi üzletnél a társak közül egy vagy több (kül) tag csak kikötött vagyon letételével felelős, míg ellenben egy vagy több (bel) tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terheli: A belfogókra nézve, ha ezek többen vannak, a társaság egyszersmind közkereseti társaságnak tekintetik. (1875. XXXVII. törvényczikk 123. §.)

²¹ V. ö. APÁTHY id. m. 231. l.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az ügyvédi munkadíjakra vonatkozó néhány vitás kérdés.

I.

Van az ügyvédnek joga az ítéletileg megállapított ügyvédi díjakra nézve a zálogjog előjegyzését kérni.

E kérdés legközelebb igen élénken foglalkoztatta leg-

felsőbb forumunkat, s ellenkező nézetek tárgyaúl szolgált. A kérdés gyakorlatilag is érdekes s azért nem lesz felesleges ahhoz néhány szóval hozzá szólni.

Hogy ezt megtehesük, mindenekelőtt tisztába kell jönnünk azzal a kérdéssel, hogy mi jogot szerez az ügy-

véd fele irányában díjainak ítéletileg történt megállapítása által? Nézetem szerint semmi egyéb más jog ez által nem származik az ügyvédre, mint az, hogy a ügyvéd munkálatai mily díjazást érdemelnek többé kérdés tárgyává nem tétethetik, azonban a megállapítás által a fél fizetési kötelezettsége még kimondva nincs, mert lehet — a mint van is — igen sok eset, melyben előlegekkel az ügyvédi díj egészben vagy részben már eleve lerovatott, s ennél fogva a fél ügyvédjének a megállapított díjknál sokkal kevesebbet, vagy semmit sem tartozik fizetni. Ez volt valószínűleg indoka, hogy a perrend az ügyvéd díjait saját fele irányában csak megállapíttatni rendeli, eltérőleg az előbbi praxistól, mely szerint a fél ügyvédjének irányában megállapított díjai megfizetésére végrehajtás terhe alatt köteleztetett. Az 1870. XV. törvczikk II. része vagyis a fennállott váltóeljárás egészen más minőséggel ruházta fel az ügyvédi díjakat megállapító ítéleteket; ennek 226. §-a szerint ugyanis: «az ítélet, mely által az ügyvéd munkadíja meghatározatik, váltólevél gyanánt váltókeresetre alkalmas»; tehát a váltóval hason minőséggel ruházván fel az ítéletet, annak alapján, épen úgy mint a váltó alapján, helye volt az előjegyzésnek. Ámde a perrend szabályaira tekintettel annak mily törvényes alapja legyen az előjegyzésnek, miután — mint fentebb kimutattuk — magában a perrendben ily alap nem található, a telekkönyvi rendtartásban kellene annak találhatónak lennie; én azonban ott sem bírom feltalálni azt.

Eltekintve ugyanis azon esetektől, melyekben a zálogjoghoz való címzet tartalmazó okiratok alaki hiányainál fogva adatik csupán előjegyzés, egyedül a telekkönyvi rendelet 88. §-a tartalmaz oly eseteket, melyekben ellenére annak, hogy az előjegyzés alapjául szolgáló okirat a zálogjog címét nélkülözi, annak előjegyzését mégis megengedi; de esetünk e szakasz egyik pontja alá sem vonható.

Az első pont azon esetekről szól, melyekben a biztosítási jog általában meg van adva; míg a harmadik ponton kereskedelmi könyvkivonat alapján nyerhető előjegyzést tárgyalja, e két pont tehát a jelen esetre vonatkozólag szóba sem jöhet. A negyedik pont arról az esetről szól, midőn a törvény adja meg a biztosítási jogot, ez tehát csak akkor volna alkalmazható, ha a perrend e részben a váltóeljáráshoz hason szabályokat tartalmazna; de miután ilyeneket abban hiában keresünk, esetünkre ezen pontban sem lelhetünk támpontot. Fenmarad a 2-ik pont, melybe némileg kapaszkodni lehetne. A pont ugyanis következőleg szól: «lejárt követelésekről szóló adós levelekre; ha a követelés lejárt felmondástól függ, erről is okirati tanusítvány mutató fel».

Fentebb igyekeztünk kimutatni, hogy az ítélet által a fél fizetési kötelezettsége; tehát az ügyvéd követelési joga nincs megállapítva; az ítélet pedig nem adós levél, s a fentebbiek folytán ezzel egy minősítés alá nem is vonható; mert ezzel sem az ítélet minősége, sem a fél akarata nem ruházta fel; tehát az előjegyzésre törvényes alapot e pontban sem lelünk. És miután ily alapot más törvényben is hiába keresünk, azon meggyőződésre kell jutnunk, hogy az ügyvédi díjakat megállapító ítélet alapján e díjakra vonatkozólag a zálogjog előjegyzésének nincs helye.

x + y.

Különfélék.

(A kir. főügyész börtönügyi jelentésétől) a «M. Jogász» részleteket közöl, mert alkalmá volt e jelentésbe bepillantani, és ezen bizalmat oly nagyra becsüli, hogy megfeleltetkezik magáról és kidicséri a kir. főügyész ur és a kir. főügyészség buzgalmát; de ezt oly alapos szakértelemmel végzi, hogy a kir. főügyész meggyőződhetett arról, miszerint nagyobb megtiszteltetés az, a «M. Jogász» által korholtatni, mint dicsértetni. Ám lássuk: «Alkalmunk volt — ugymond — a jelentésbe bepillantani s belőle a következő közérdekű adatokat közöljük. A hazai fegyházak nagy részében cél-

szerű átalakításokat tétetett a kormány, a fegyenczek társas munkáikat jól berendezett műhelyekben végzik a mint azt a nálunk is alkalmazott *ir-rendszer* kívánja». (Sic! Tehát ebben áll az ir-rendszer? Látható, hogy a «M. Jogász»-nak az ir-rendszerről annyi fogalma van mint a vaknak a színről; de azért mégis gúnyolja a stockholmi congressus határozatait és korholja büntetőtörvénykönyvünk börtönrendszert, mely annak egyik fényoldala. Szerk.) — Továbbá így folytatja nevezett lap a mély szakértelemről tanuskodó közlését: «A pécsi, egri, maros-vásárhelyi, nyitrai, veszprémi s. t. b. *fegyházak* (!!) e tekintetben minden igénynek megfelelnek». (Mily megbízhatók e «közérdekű adatok», azt csak azok tudhatják, kik péld. ép az első helyen említett *pécsi* fogházat mint az ország egyik legiszonyatosabb épületét ösmerik. Azonban ezen magát jogi és közigazgatási szaklapnak tartó «egyetemes közlöny» nem is tesz különbséget fegyház és börtön közt; valószínű tehát, hogy még kevésbé törődik a kerületi börtön és fogház közti különbséggel. De azért még is ír egy vezércikket az ir-rendszer ellen és győzelmes szélmalomharczában bebizonyítja «hogy a megyéktől átvett granariumokból, majd pinczéből csinált dutyikat (egy újabb jogi műszó) ir-rendszere fogni nem lehet». — A ki ezen kérdést számbavehető komolysággal tárgyalni akarja, annak legalább annyit kellene tudni, hogy az ir-rendszer a maga teljességében csakis 3 évi fegyházi és börtönbüntetés mellett alkalmazható. Ha a «M. Jogász» ilyen és hasonló szakértelemmel handabandál, — akkor ne csodálja: miért van a német zuglapoknak is több tekintélyük, mint neki. — Szerk.)

Nincs is péld. más oly zuglap, mely ne tisztelné a komoly tanulmányt a szakirodalomban, csak a «M. Jogász» fentebbihez hasonló képzettséggel szokta gyalázni nemcsak a mi lapunkban, hanem valamennyi szaklapban megjelent becses dolgozatokat. Nevetségessé igyekszik tenni az oly tanulmányokat, melyeknek színvonalára a szakképzettség hiánya folytán nem képes emelkedni. A «M. Jogász» tanulmány nélkül csupán mesterséget üz és a mire minden jogászmesterembernek szüksége van t. i. *döntvényekre*, azokat sans gène összelopja a szaklapokból, melyeknek egyéb tudományos dolgozatait, — habár bárgyu együgyűséggel, de szükség esetén *ferditések* árán is becsmerli és ez uton igyekszik azok értékét csökkenteni.

Ezen utóbbi megjegyzésre több t. munkatársunk ismételt felhívása kényszerített, mivel azt a közönség tájékoztatására szükségesnek vélték; mely nézetet már azért sem osztjuk, mert tudjuk hogy az utolsó német zuglap is a «M. Jogász»-nál több tekintélyt élvez, — mint ezt legutóbbi számában önmaga panaszolja.

(Rendelet). A földművelés- ipar-, és kereskedelemügyi m. kir. miniszter 19,620/878. számú rendelete — az 1878. évi XXII. t.-czikk 7. §-ában foglalt határozmányok fogantatása tárgyában.

A magyar korona országainak és ő felsége többi királyságai és országainak kormányai közt a részvénytársaságok, biztosító- társaságok valamint közkereseti- és iparszövetkezetek kölcsönös bebocsátása iránt létrejött és az 1878. évi XXII. t.-czikkben foglalt egyezmény 7. §-ában foglalt határozmányának fogantatása céljából, egyetértve az igazságügyi m. kir. miniszterrel, valamint a horvát-szlavon-dalmát-országi bánnal, a következőt rendelem:

Azon társaságok, melyek a magyar korona területén jelenleg már fióktelepekkel bírnak, kötelesek a magyar korona országainak és ő felsége többi királyságai és országainak kormányai közt a részvénytársaságok, biztosító társaságok, közkereseti- és iparszövetkezetek kölcsönös bebocsátása iránt létrejött egyezmény 1—4. §§-aiban foglalt határozmányoknak, a mennyiben az már különben is meg nem történt volna, f. évi december hó 31-ig eleget tenni. A magyar korona területén jelenleg már fiókteleppel bíró közös közlekedési vállalatokra nézve a határidő, mely alatt azok az említett egyezmény 1—4. §§-aiban foglalt határozmányoknak, — mennyiben az már különben is meg nem történt volna, — eleget tenni tartoznak, később fog megállapíttatni.

Kelt Budapesten, 1878. évi augusztus hó 29-én.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Egy joghallgató

szép írással keres foglalkozást egy ügyvédi irodában. Bővebbet e lap kiadó-hivatalában.

Franklin-Társulat nyomdaja.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: fél évre .. 6 frt
negyed évre .. 3 . A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

Lapunk olvasóit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Az előfizetések postautalvánnyal legczélszerűbben esz-
közölhetők és Budapestre (egyetem-utca 4. szám), a Franklin-
Társulat magyar irodalmi intézet hírlapkiadó-hivatalába inté-
zendők.

TARTALOM: Pénzügyi-jog. Schulze-től. — A közigazgatási bíráskodás.
Dr. Kuncz Ignác pozsonyi jogtanár urtól. — A jogi személyekről.
Zlinszky Imre munkájából. — Törvénykezési szemle: Az ügyvédi
munkadíjakra vonatkozó néhány vitás kérdés. x+y. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Pénzügyi-jog

*a régiebb és újabb német államjog szerint.**

Az életben minden nagyszabású feladat megvalósí-
tása, bármennyire szellemi legyen az, anyagi eszközöket
igényel.

Első sorban igényli ezeket az állam.

Ezen eszközök terjedelme és jelentősége növekszik
azon czélokkal, melyeket az állam maga elé tűz.

Az ó-german úgy mint a középkori német status
csak a békének ki és befelé való fentartása, *conservatio
pacis*, harcias védelem és jogszolgáltatás iránt törődött.

A közművelődésre és jólétre irányuló törekvés, az
egyéni érdeknek az összesség (közület) által való ápolása
szóval a «beligazgatás» tere, előtte ösmeretlen volt.

E tér paragon hevert vagy pedig művelése a
statusban létezett testületeknek, minők az egyház, a
czéhek, s. a. t. volt fenhagyva. A modern állam felada-
tai más természetűek.

A kültámadások elleni védelemre, az európai állam
rendszerben elfoglalt hatalmi állás megóvására és fej-
lesztésére s ebből folyóan a folyton fokozódó hadi
szükségletek fedezésére irányzott és mindinkább súlyo-
sabbá váló gondokhoz, a legkülönbözőbb közművelődési
feladatok végtelen láncolata fűződik.

A mai status köz- és vasutakat, csatornákat és
kikötőket épít, egyetemeket, iskolákat, egyéb közműve-
lődési intézeteket alapít és tart fen, museumokat és
közlemleket létesít, s a tudományok és művészetek
ápolója.

Ilyen culturalis igények szükségképen emelik a status
kiadásait is.

Szemben a közművelődés terjedésével mindenütt
„a növekvő államszükségletek törvénye“ érvényesül,
melyre a pénzügyi tudomány tekintélyei, STEIN, WAGNER
s többen teljes joggal utalnak.

Mig a középkori államháztartásban (a mennyiben a
hűbéri (patrimonialis) államban ilyent általában ösmertek)
a bevételek tulnyomóan a status saját jövedelmeiből,
többnyire az államjavakból eredtek, a mai statusban

* Irta: SCHULZE HERMANN, igazságügyi titkos tanácsos és a
boroszlói egyetem jogtanára.

(A «Zeitschrift für das Privat und öffentliche Recht der Gegen-
wart» című folyó iratból.)

ezen inkább magánjogi forrás a szükségletek fedezésére
elégtelen, sőt többnyire alárendelt jelentőségű.

Az állam közjövödelmek után lát és adókat vesz
igénybe.

Mig a középkorban az adó csak subsidialis jellemű
volt, addig a modern pénzügyi tudomány súlypontja
az „adóztatás jogán“ alapul.

A statuskiadások nyilvános volta határozza meg
jövödelmeinek természetét is.

A modern államháztartás a magánháztartások ösz-
szességében találja fel azon majdnem kiapadhatlan forrást,
melyet az államhatalom pénzügyi jogfenségénél fogva az
államszükségletek fedezésére korlátlanul vehet igénybe.

A fenségjogok egyike sem biztosít a modern sta-
tusnak akkora tulsúlyt a középkori állam s annak pénzü-
gyi tehetlensége fölött, mint az általános, feltétlen,
adóztatási jog. De nem is történhet oly nagy mérvű
visszaélés abszolút kormány kezében a statusjogok egyi-
kével sem, mint épen ezzel.

E visszaélés az alattvalók törvényszerű kifosztásáig,
a magán háztartások tönkre juttatásáig a teljes állam
közösségig terjedhetne, ha, szükséges ellensúlyozóul —
alkotmányos jogi korlátokról nem volna gondoskodva.

Miután a monarchicus absolutismus az ó-rendi (alt-
ständisch) inkább magánjogi adóztatási jogot mellőzve,
a kormány ebéli feltétlen jogát érvényesíté, az alkotmá-
nyos állam a kormány egyoldalú követelményeinek erős
korlátokat szab az által, hogy az egész pénzügyet a
népképviselő ellenőrzése alá helyezi.

Igy változott át a régi tartományi rendek (Land-
stände) egyoldalú adóengedélyezési joga a modern nép-
képviselőnek az állam egész háztartását felölelő budget-
jogává.

E jog — ellentétben a középkor hűbéres államának
magánjogi felfogásával — tisztán közjogi természetű és
csakis állami szempontból gyakorlandó.

Ezzel áttérünk a német pénzügyi jog történeti
részére főbb vonásaiban.

I. A régiebb német birodalom.

A német birodalom jogelvei a pénzügyi jog terén
is, a Frank monarchia intézményeiben gyökereznek, mely
monarchiában a patrimonialis (hűbéri) állam alapvonalai
jóval élesebben tűnnek ki, mint más germán népeknél;
például a longobárdok vagy angol-szászoknál.

A frank államjog a király birodalmi és magánjait
meg nem különbözteté. A fiscus a frankoknál a királyi
és nem az államjavak képviselője. A királyi jövedelmek
főleg a királyi jószágokból, villae dominicae, eredtek,
melyek részint az uralkodó ház ősi családi birtokaiból,
részint római fiscalatusi területekből és kobzott részek-
ből állottak, a nélkül hogy e javak különböző száрма-
zása azok jogi természetére nézve befolyással birt volna.

Ezen jövedelmekhez járult a déli Galliában, római
időkből fenmaradt telek- és fejadó, mely kiválóan a római
lakosok terhet képezte, a béke megszegéseért kiszabott

bánatpénzek, a vámjövedék, mely mint szintén római eredetű, a transitó vámok természetével birt és a meghódított népek sarcza.

Ezen jövedelmek a királyi kincstárba folytak, mely fölött kizáróan a király rendelkezett.

A köz vagy magánjogi címeken folyó jövedelmek között nem volt különbség, sőt azon összegek is, melyek az ország és néptől kizáróan államjogi követelmények czimén folytak be királyi hűbérül (patrimonium) tekintettek.

Az összes állami kiadások tulnyomóan magánjelleműek voltak.

Főkiadásul szerepelt a királyi ház és udvartartás fentartása. Közvetlenül állami célokra fordított kiadások nem fordultak elő. A mi közhasznú dolgok létesítésére pl. hidak vagy utak építésére fordított, az alattvalókra külön terhül vettetett ki. A harci felszerelésről kinek-kinek a magáéból kellett gondoskodni. Hadsereget felszerelni, katonákat fizetni nem kellett; ezen költségeket a zsákmányból viselték. A közérdek parancsolta egyéb kiadásokat kényszer útján kellett viselni a szerint, a mint s a hol erre szükség volt.

A királyi pénzügy dús földesuri háztartáshoz hasonlított. Tulajdonképeni államháztartás nem létezett s a birodalmi rendeknek az állam pénzügyi igazgatásában az adó megszavazás alakjában való részvéte a frank korszakban ösmeretlen volt.

Hasonló módon gazdálkodtak a német birodalom későbbi dynastiái is, azon különbséggel, hogy az uralkodó házak sürü változása folytán a frank és sváb császárok családi birtokaikat a birodalmi javaktól elkülönítették.

Noha a birodalmi javak a világi nagyok, püspökségek és klastromok részére történt adományozások által fogytak, a császárok részére a XIII-ik századig Németország minden táján még elég birtok és jövedék maradt, melyek camaralis küldöttek (Kammerboten kincstári megbizottak) által kezeltettek.

Az államjavak nagy része csak az interregnum ideje alatt cserélt gazdát

A vámok és jövedékek, a pénzvezetés joga, a zsidók oltalmi díjai és több efféle u. n. hasznos regáliák vagy határozott adományozás vagy a szokás jognál fogva a király kezéből a tartományi fejedelmek (Landesherren) birtokába jutottak.

A birodalmi városok vagy apátságok régi korból, fennmaradt egyes adónemei vagy megszűntek vagy elengedtettek.

A birodalom, mint államtestület által eszközölt közmegadóztatást a XIII. és XIV. században nem ösmerték. Csakis a hussitákkal, később pedig a törökkel folytatott hosszú harcok szolgáltak okul *általános, rendkívüli államadók kivetésére.*

Ezen kivetésre nézve két elv szolgált kiindulási pontul.

Az általános fillér- adó és az u. n. római havi adó elve (Princip des gemeinen Pfennigs und das der Römermonate.)

Az általános filléradóztatás elvénél fogva az állam közvetlenül minden egyes alattvalójától szedte az adót. Ez alól a fejedelem sem volt kivéve, köteles lévén minden birtoka után bizonyos adót fizetni. Átruházási jog itt nem létezett és így ezen terhet az alattvalókra hárítani nem lehetett. Az általános filléradó első ízben 1431; évben később a XV. és XVI. század folyamán vettetett ki.

Ezen adó igazságos volt és épen ezért gyűlölte a fejedelmi rend úgy, hogy a római hónapok szerinti adónak közvetítő rendszere folytán csakhamar megszűnt.

Az adó ezen fokozatának alapjául az 1521-ki wormsi birodalmi összeírás (matricula) vétetett.

E szerint az V. Károly által tervezett római hadjárat miatt, a birodalmi rendek bizonyos számú hadcsapatok toborzására köteleztettek, egy gyalog havi zsoldja 4, egy lovasé 10 (később 12) forintra határozatván.

E hadjárat ugyan nem jött létre, mindamellet a már készen állott összeírás alapján a felvett zsold mennyiségének megfelelő adóösszeg a birodalom közszükségleteire rendeltetett fordittatni.

A XVII. század óta ez volt az egyedüli rendkívüli államadó, mely főleg háborus célokra szavaztatott meg.

Ilyen római havi adó, mint simplum 128,000 frtot volt az országnak hozandó a XVIII. század közepén azonban csak 50,000 frtot hozott be. A birodalmi kamara törvényszék fentartására 1548-ban állandó vagyis rendes államadó, az u. n. «Kammerzieler» vettetett ki, mely azonban csekélyisége daczára igen rendetlenül folyt be. Az államtól befolyó császári jövedelem annyira alászállt, hogy az összes kormányzati és képviseleti kiadásokat, betudva az államtanács költségeit is, a császárnak saját zsebéből, vagyis örökölt javainak jövedelmeiből kellett fedeznie.

A birodalmi rendek által római hónapok szerint fizetett adó kizáróan azon célra volt fordítandó, melyre megszavaztatott és felhasználásáról a birodalmi tanácsnak számot kellett adni.

De miután a csekély összegre rugott «Kammerzieler» nevű adón kívül, rendkívüli államadókról leginkább csak háboru idején lehetett szó, a birodalom egyéb szükségletei pedig a császár magánjövedelmeiből fedeztetek vagy fedezetlenül hagyattak, a német birodalom, hanyatlásáig, államháztartásról és államgazdászatról nem lehetett szó.

Az akkori birodalmi pénzügyi jog vezérelve az volt, hogy «az adó és ehez hasonló illeték béke vagy háboru idején a fejedelmek és rendek tudtával és beleegyezésével a birodalmi gyűlésen szavaztassék meg.

A birodalmi gyűlés megszavazási joga szabad és korlátlan volt.

Ellenben a birodalmi háztartás körvonalozásáról ép oly kevéssé volt szó, mint az *összes* pénzügynek a birodalmi gyűlés által való ellenőrzéséről.

A pénzügyi viszonyok ezen rendezetlenségének tulajdonítandó nagyrészen a német birodalom hanyatlása, siralmas erőtlensége és szétzüllése is.

(Folytatása követk.)

A közigazgatási biráskodás.

BÄHR munkájával foglalkozván, eddigi cikkeinkben törekvésünk főleg azon tétel czáfolására irányult, mely szerint az állam nem volna egyéb, mint Genossenschaft, és mely szerint a legmagasabb álláspont, melyből az állam megvilágítandó, és sajátságai földerítendő, a Genossenschaft eszméje lenne. Törekedtünk megczáfolni ezen az államot mélyen lealázó tételt, és kimutatni annak veszélyes consequentiáit. BÄHR elméletének ezen sarkpontján kívül vannak művében más momentumok is, melyeket észrevétel nélkül nem hagyhatunk. Névszerint három szempontból kívánjuk még ezen művet megvizsgálni:

1. Az államélet ethikai tényezőinek mily befolyást ad BÄHR a közigazgatási biráskodás construálásánál?

2. Miután a közigazgatási biráskodás az alkotmányos szabadság betetőzését képezi, miben keresi BÄHR az alkotmányosság lényegét?

3. Mely szervezetet kíván ő adni a közigazgatási biráskodásnak?

* * *

1. Hogy a közigazgatási biráskodás construálásához szükségesek, de nem elegendők a jogi formák, hogy az államélet ethikai erőit és tényezőit föl kell használnunk, vagyis a közigazgatási biráskodást nemcsak jogilag, hanem egyszersmind ethikailag is construálnunk, hogy maguk a jogi formák nemcsak azon rendeltetéssel bírnak, miszerint jogi korlátot képezzenek, és jogi kényszer gyakoroljanak, jogi felelősséget eredményezzenek, hanem mint azon alakzatok, melyek a közigazgatási biráskodás organumának szellemi tevékenységét, a birói meggyőződés létesítésére irányuló működések szabályozzák, erkölcsileg és lélektanilag is hassanak, egyfelől az igazság és részrehajlatlanság erényét kifejtsek, másfelől a közvéleménnyel szemközt erkölcsi felelősséget eredményezzenek, — ezen elveket részint már hangsúlyoztuk, részint azok konkrét megvalósítására még visszatérünk. E helyen arra szorítokozunk, hogy BÄHR művét ezen ethikai szempontból megvilágítsuk. Ez annyival inkább szükséges, mert a közigazgatási biráskodás az állam legbensőbb életfejlődésére vonatkozó reform. Szükséges tehát ezen reform célszerű és sikeres megvalósítása végett azt a politikai fejlődés minden tényezőivel összhangzatba hozni. A világtörténetben, a múlt és jelen eseményeiben, s kiválólag ezen események összefüggésében szemünk elé táruló azon nagyszerű fejlődés, mely a politikai életet képezi, a tényezők három kategóriájával bir; a) jogi formák, b) erkölcsi szellemi erők c) és physikai erők. Minden politizálás, mely ezen tényezők egyikét vagy másikat ignorálja, egyoldalúságra vezet; a felhőkre és nem a történetre van alapítva. Mert a világtörténetben, tudniillik nem az önkény kedve és külsőleg összehalmozott történeti adatokban, melyek holt anyagot képeznek, és mindennek bizonyítására alkalmasak, hanem a valódi történeti módszer által földerített világtörténeti törvényekben, melyek szemlélete folytán a világtörténet mint nagyszerű és egységes élő egész jelenik meg szemeink előtt, tehát a tárgyilagsan kezelt történetben — minden politikai fejlődés a tényezők azon három kategóriájának összeműködése által történik.

BÄHR műve ezen világtörténeti igazságtól messze elmarad; ő azon tudósok közé tartozik, kik saját alanyi hajlamaikhoz alkalmazzák a tudományt, és nem a tudományhoz alanyi hajlamaikat; ők akarnak uralkodni a történet fölött, a helyett, hogy a történet uralmának hódolnának; feledik, hogy a történet nem viaszab, melyet izlésünk szerinti formába gyurni lehet, hanem inkább magunknak kell a történet tanúságaihoz simulnunk.

BÄHR művéről az ethikai fölfogás szempontjából annak legnagyobb tisztelője sem mondhat kedvező ítéletet. A szélsőségek e tekintetben is találkoznak. Nagyobb ellentét alig van, mint egyfelől a machiavellismus, másfelől a magánjogi formalismusra alapított magánjogi irány. Az első a jogi formákat és jogászai fölfogást semmibe sem veszi; a második nem ismer hatalmat, és az államot jogok és kötelességek belső összefüggés nélküli halmazá gyanánt képzei; de mindkettő egyaránt megfosztja a politikát ethikai tartalmától, s egyik azt a romlottság eszély tanává, az emberiség egységes eszméjének tudományát a föloszlás tanává törpíti, a másik ugyanazt csontvázrá teszi, melyet csak külső erő hozhat mozgásba.

BÄHR rendszere nem egyéb, mint az állam ethikai oldala ellen intézett bizalmatlansági szavazat a logika segítségével tudományos alakba öntve. Machiavelli nagyon

jól meg tudja különböztetni az erényt és bűnt, de művében nem veszi hasznát ezen megkülönböztetésnek, mert a cél elérése végett árulást, kegyetlenséget, gyilkosságot megenged. BÄHR szinte tudja, hogy vannak nagy erejű ethikai factorok, de mellőzi azokat a közigazgatási biráskodás fölépítésénél, nem helyez bizalmat azokba, több bizalma van saját absztrakt logikai következtetései iránt, mint az élet iránt. A politikus, ki az élet által rendelkezésére adott tényezőket föl nem használja, hasonló azon birtokoshoz, ki földjeit parlagon hagyja.

BÄHR a birói ítélet erkölcsi erejéről szépen nyilatkozik. A teljes jogvédelemhez — tanítja — e három mozzanat szükséges: törvény (absztrakt jog) birói ítélet (concrét jog) és végrehajtás. Miként azonban a jog fogalma az annak foganatosításához kívántató erőttől független, úgy a birói ítélet értéke nem függ föltétlenül az annak végrehajtása végett létesített hatalomtól: mert a kétségtelenül megállapított concrét jog egyszersmind erkölcsi erő súlyával nehezedik a vesztesre. És nemzetközi téren is, — folytatja BÄHR — nem annyira a karhatalom hiánya, mint inkább a biró és birói ítélet erkölcsi erejének hiánya érezhető. Ugyanis egy hatalom sem mondja valamely általa elkövetett jogtalanság alkalmával, hogy azért sérti meg a jogot, mert ehhez elég ereje van, és mert nincs karhatalom, mely őt megakadályozza, hanem inkább saját jogára hivatkozik, és ha a hatalom lenne is az ultimo ratio, melynél fogva azon lépést teszi, mégis a közvéleményt tettének jogossága felől meggyőzni törekszik; vagyis a concrét jog (birói ítélet) hiányát saját hasznára fordítani törekszik, tehát a jogosság erkölcsi nimbusával iparkodik körül venni, mit nem tehetne, ha volna biró, mely azon tett jogtalanságát kimondva, az ily hatalmi tényt minden erkölcsi erejétől megfosztaná. — Azon fölül megjegyzi BÄHR, hogy a régibb római jog az állam által eszközölt executiót nélkülözte, vagyis tehát, hogy a birói ítéletnek akkor a rómaiknál oly erkölcsi ereje volt, hogy ily executió nem is látszott szükségesnek, s a nyertes fél önsegély útján is czélt érhetett. (4. §.)

Mégis ugyanazon BÄHR, ki az erkölcsi tényezők hatályát a fegyveres erővel szemközt is hirdeti, és ki ezen erkölcsi tényezőket azon világtörténeti tényezők közé sorozza, melyek nemzetközi téren a jogeszmének utat törnek, s a jognak fejlődését egykor betetőzni hivatvák a művelt emberiség jogi rende által, — ugyan ezen BÄHR a közigazgatási biráskodás construálásánál, tehát az állam belső életében mellőzve az erkölcsi erőket, csak jogi felelősséget, jogi korlátot, jogi kényszer ismer. Nem arra törekszik, hogy a közigazgatási organismus belső elhatározása legyen tárgyilagosságot, hanem külsőleg alkalmazott bilincsek által kíván tárgyilagosságot létesíteni. Szükséges, hogy a tárgyilagosság élő és fejlődő tárgyilagosság legyen, mely ömagában, saját erkölcsi erejében találja létének legfőbb garantiáját. Ámde a közigazgatási cselekvőség azon tárgyilagossága, melyet BÄHR eszményképül állit elénk, fejlődésre képtelen, és merőben holt tárgyilagosság, melyet külsőleg ható intézkedések létesítenek, de külső erő igen könnyen semmivé is tehet.

BÄHR midőn a birói ítélet erkölcsi erejét hangsúlyozza, akkor egy nevezetes mozzanat földerítését mulasztja el, t. i. nem kutatja a birói ítélet ezen erkölcsi erejének végső kutforrását és épen azért nem ismeri ezen erkölcsi erőnek valódi lényegét. BÄHR művében a birói ítélet erkölcsi ereje úgy tűnik föl, mint melyet a közigazgatás keretén belől, a tárgyilagosságnak belső organicus megvalósítása végett alkalmazni nem lehet.

Lássuk tehát, valjon a törvénykezési módszer erkölcsi ereje a bírói ítéletet erkölcsi nyomatéka kizárólag a bírói szervezet tulajdona-e, avagy a közigazgatási szervezetben is meghonosítható.

Az egész kérdés a körül forog, valjon a bírói ítélet erkölcsi nyomatéka a bírói állásban, vagyis oly momentumban, melyet a közigazgatási organismus nem ismer, leli-e egyedüli és végső kutforrását, avagy talán oly tényezőkben, melyek a közigazgatás keretén belől szintén meghonosíthatók?

Kétségtelen, hogy a bírói állás lényege a közigazgatási organismusba nem ültethető át; mert mint RÖSSLER helyesen megjegyzi, a bírói szervezet alólól fölfelé fejt ki hatályát, míg a közigazgatási szervezet megfordítva, fölülről lefelé. Ez a közigazgatás lényegéből folyik, és így nemcsak a centralisatiora alapított közigazgatásra nézve áll; hanem minden modern közigazgatásra, tehát ennek önkormányzati alakjára is. Bünt követnek el az önkormányzat ellen, kik azt mint közigazgatási anarchiát gyakorolják. A közigazgatási cselekvőség minden részleteivel egy benső egységes egészet képez. Nagyon természetes tehát, hogy az alsóbb közigazgatási hatóságok, melyek ezen egységes cselekvőség organumai gyanánt működnek, mind egymás irányában, mind a kormány irányában más állással bírnak, mint az egyes, és egymástól egészen elszigetelve tekintetbe veendő jogkérdéseket elintéző bírák akár egymás, akár a felsőbb bírói irányában.

Ha tehát a bírói ítélet erkölcsi nyomatéka a bírói állásban leli végső kutforrását, és ha ezen erkölcsi erőt a közigazgatási bíráskodásban érvényesíteni akarjuk, — a mint hogy azt akarnunk okvetlen kell is, akkor nem marad más hátra, mint a közigazgatási organismust egy kívül álló bírói organismusnak alárendelni; mert ezen esetben a szóban forgó erkölcsi erő a bírói állás elválaszthatatlan attributumát képezvén, a bírói állás lényegét pedig a közigazgatásban meg nem honosítható elv határozván meg, magát azon erkölcsi erőt sem lehetne magában a közigazgatási organismusban kifejteni. — De valjon így áll-e a dolog?

A bírói állás, különösen a bírói függetlenség, bármily mértékben emeli is a bírói ítélet erkölcsi erejét, mégis azt ennek végső és egyedüli okának nem tekinthetjük. Véleményünk szerint azon erkölcsi erőnek végső és egyszersmint sokkal hatályosb kutforrása a törvénykezési módszerben, a törvénykezési formák, — contradictorius eljárás — és nyilvánosságban keresendő. A legfüggetlenebb bírói ítéletében sem nyugodhatnánk meg, ha annak eljárása formátlan és titkos lenne. Magát azon részrehajlatlan bírói gondolkozásmódot, mely a bírói karerkölcsi tekintélyét megállapítja, a törvénykezési formák és nyilvánosság fejtik ki. Ha megszűnnének e formák, melyek a bírót erkölcsileg és lélektanilag tárgyilagosságra kényszerítik, ha megszűnnék a nyilvánosság, mely a közvélemény erkölcsi ellenőrködését létesíti, azonnal megszűnnék a bírói kar iránti bizalom is. A bírói függetlenség kívülről jövő szeszélyek ellen is csak relativ oltalmat ad. (GERSTNER Staatsverwalt. 217. lap. 1862 kiad.) De a bíró is gyarló ember, már pedig ennek saját gyarlóságai ellen épen nem véd.

A bírói ítélet erkölcsi erejének végső és főkutforrását tehát nem a bírói állásban, hanem a törvénykezési formákban és nyilvánosságban találjuk. Maga a bíró ezen tényezők erkölcsi hatalma és nemesítő befolyása alatt áll. A mely erkölcsi erővel a meghozott ítélet a vesztés fölé nehezedik, ugyanazon erkölcsi erőt az ítélő bíró is érzi. Mert ezen erő a törvénykezési formákban a fel- és alperes által előadott érveknek, a felek által

kifejtett és földerített igazságnak ereje. Azt pedig kétségbe nem vonhatja senki, hogy a törvénykezési módszer, a nyilvános contradictorius eljárást a közigazgatás keretén belől meghonosítani lehet. Példa rá Angol- és Franciaország. — Bizonyításunk eredménye tehát abban öszzpontosul, hogy a bírói ítélet erkölcsi ereje nem a bírói állásnak, mely a közigazgatási szervezet lényegével ellenkezik, hanem a törvénykezési formáknak, tehát oly tényezőknek kifolyása, melyeket, mint különben is tiszta alaki fogalmakat, a közigazgatási eljárásban meghonosítani lehet, sőt magának a közigazgatásnak szilárdítása végett meghonosítani szükséges. A bírói ítéletben rejő erkölcsi erő tulajdonkép a törvénykezési módszernek ereje, s így ezen erkölcsi erő közigazgatási érvényesítése végett nem szükséges a közigazgatást a kívül álló bírónak alárendelni, hanem a törvénykezési módszer útján magában a közigazgatásban kell azon erőt kifejteni.

A mondottakból tehát következik, miszerint BÄHR művének jelentékeny fogyatkozását képezi azon mulasztás, hogy ő a bírói ítélet erkölcsi erejének végső kutforrását nem nyomozza; mert ezen mulasztás maga után vonja azon további mulasztást, melynél fogva azon erkölcsi erőt a közigazgatásban föl nem használja, és a közig. bíráskodást erkölcsileg nem construálja, s az: kizárólag a jogi formalismusra szorítja.

BÄHR művének ethikai szempontbóli megvilágításával készen volnánk. Azonban egy megjegyzést kell még tennünk, — nehogy kifejtett nézetünk félreértésre vezessen. Hangsúlyoztuk, hogy a bírói állásnak és bírói szervezetnek vezérelve nem ültethető át a közigazgatási organismusba; mert míg az első alólól fölfelé, addig az utóbbi fölülről lefelé gyakorolja hatályát, az az: míg a rendes bíráskodás az elszigetelten tekintetbe veendő jogesetek sokaságából kiindulva emelkedik egy politikailag is kiváló fontosságú egységes momentumhoz, t. i. a jó igazságszolgáltatáshoz, addig a közigazgatás az egységes állami cselekvőségből indul ki a közigazgatás ezernyi teendői felé. A rendes bíráskodás az egyes esetre szorítkozik, és így nem célloz, hanem csak eredményez államilag fontos állapotot; míg a közigazgatás az egyes esetet is állami szempontból karolja föl.

A közig. bíráskodás formailag ugyan bíráskodás, de lényegileg közigazgatás; kell tehát hogy szervezetének ugyanaz legyen vezérelve, mi általán a közigazgatási, hogy t. i. ámbár az egyes közigazgatási viták esetekben a főlebbezés a dolog természete szerint alólól fölfelé, vagyis az alsóbb hatóságról a felsőbbhöz törénik, mégis a közigazgatási bíráskodás mint egész az állam szempontjából induljon ki, a közigazgatási cselekvőség egységének befolyását érezze és bár külsőleg, t. i. a főlebbezési uton az ügyek intézése alólól fölfelé megy, mégis lényegileg fölülről lefelé gyakorolja hatályát és ezen eszme által minden műszerve át legyen hatva.

Szükséges, hogy ez legyen a közig. bíráskodás elve, mert különben elvi ellentét lenne a közigazgatási bíráskodás közt, mely elvi ellentéthez az emberi gyarlóság csakhamar még sok más ellentétet csatolna.

A mondottak azonban épen nem jelentik azt, mintha a közig. bíráskodáshoz a bíráskodó organum függetlensége nem volna szükséges. Csakhogy ezen függetlenség és a tulajdonképeni bírói függetlenség; egymástól különbözik. Így az önkormányzatban létezik a függetlenség azon foka, mely a közig. bíráskodáshoz szükséges, de azért mint már említők egészen más a viszony az

⁹ Az egyes eset alatt itt nem épen egyetlen tény értünk, nem is egyetlen tényálladékot, mert az egyes eset valakinek előéte, viseletére terjedhet; és mégis mindig elszigetelt egyes eset marad, ha azt nem tekintjük az állami egyetemesség szempontjától, állami vonatkozásaira nézve.

önkormányzat és kormány közt, mint az alsób és fölsőbb bíró közt. Az önkormányzat egyik műszerve azon egyseges cselekvőségnek, melyet mint egészet a kormány vezet. Míg az alsóbb bírora nézve minden egyes jogügy önálló egész, addig az önkormányzatban előforduló közigazgatási ügyek, ha mindjárt bírói módszer szerint, t. i. közíg. bíraskodás útján intéztetnek is el, sohasem képeznek önálló egészet, hanem csak részeit a közigazgatási cselekvőség nagyszerű egészének. Ez a modern önkormányzatnak (ellentétben a középkori autonómiával, melynek eszméitől törvényhatóságaink oly nehezen tudnak szabadulni) első elvét képezi. De nemcsak törvényhatóságaink nem mindig emelkednek ezen elv színvonalára, hanem még tudományos irodalmunkban is viszhangra talált azon nézet, hogy a nép az önkormányzat útján közíg. bíraskodásban magánérdek őre. Ezzel szemközt eléggé hangsúlyozni nem lehet, hogy a nép az önkormányzatra csak akkor méltó, ha államilag ép oly magas álláspontot foglal el, mint a kormányhivatalnok. Az önkormányzatnak ezen eszme képezi erkölcsi tartalmát és jogosultságának alapját. Az államérdeket a magánérdeknek alárendelésével, sőt föláldozásával fölkarolni, ez az önkormányzatban a nép földadata. Az angol self-government nem más, mint a népeletnek állami magaslatra emelkedése és állami cselekvősége. Erre a magyar is képes, csak ne hirdessük neki, hogy az önkormányzat a magánérdek közege. Napjainkban az önkormányzatnak állami önkormányzatnak kell lenni. Az önkormányzat útján közigazgatási bíraskodásban a népelet járjon el a bíró tárgyilagosságával; a magánérdek egyoldalú ellenőrzése épen nem felel meg sem a bírói részrehajlatlanságnak, sem a közigazgatási cselekvőség egységének.

Ezen megjegyzést kívántuk tenni, nehogy a bírói és közigazgatási szervezet vezérelveiről mondtak félreértésre vezessenek. Egyfelől kiemeltük, hogy a közíg. bíraskodáshoz is kell függetlenség, másfelől hangsúlyozták, hogy miként általában a közigazgatásban, ugy különösen a közíg. bíraskodásban az organumok függetlensége a közigazgatási cselekvőség egysége folytán különbözik a rendes bíró állásával járó függetlenségtől.

Dr. Kunz Ignác,
poszonyi jogtanár.

(Folyt. következik.)

A jogi személyekről.

(Folytatás.)

2. A vagyonösszességek (universitas bonorum), melyeknél valamely vagyonnak tulajdonítatik egy láthatlan, magában a vagyonban rejlő alany. Ide tartoznak általában az alapítványok. Alapítvány alatt, tágabb értelemben, egy bizonyos vagyonnak ájtatos vagy közhasznú célra való kirendelése értetik, szűkebb és tulajdonképi értelemben pedig valamely vagyonnak a fentebbi célokra önálló jogi személyiséggel történt kirendelés értetendő. Az ily vagyon kirendelésénél ugyanis két út követhető. Vagy már valamely létező természetes vagy jogi személy részére, p. o. egy egyházközség stb. részére rendeltetik az ki, mikor az alapítvány alanya ama természetes, vagy jogi személy léssen; vagy pedig a vagyon nem már létező személy javára rendeltetik, s ekkor a vagyon részére külön jogalany létesítetik, mely ez által annak központjává válik. Ezen önálló jogi személy, melynek tárgya egy bizonyos vagyon: az alapítvány.²² A jogi személyek közé sorozza, habár nem egész határozottan FRANK a nyugvó örökséget, hagyatékot is, mennyiben azt mondja: «néhány tekintetben (követel-

sekre és tartozásokra nézve) maga a vagyon személy helyét állja, p. o. az adósok, vagy összehívott hitelezők ellenében»,²³ WENZEL pedig (i. m. 237. l.) ezt határozottan a jogi személyek közé sorozza.²⁴ Én ellenkező nézetben vagyok. Nem akarok itt amaz igen érdekes vitákra kiterjeszkedni, melyek a nyugvó örökség (haereditas jalens) jogi minősége felett a külföldi jogászok között folytak és folynak, s melyek közül igen számosan az örökség birtokbavétele, és azt megelőzőleg a hagyaték hazai jogunkról lényegesen különböző minősége mellett is kétségbe vonják, hogy a nyugvó örökség jogi személynek lenne tekinthető,²⁵ hanem tisztán hazai jogunk álláspontjából veszem vizsgálat alá a kérdést. Hazai jogunk szerint az örökös a törvény erejénél fogva jogosítva van az örökség birtokbavételére, a nélkül, hogy ehhez bármi hatósági közbenjárás,²⁶ vagy az örökös különös nyilatkozata igényeltetné; s azért mihelyt az örökhagyó meghalt, jogai s kötelezettségei személyesítőjének nem a hagyatéki vagyon, hanem örökösei tekintendők s harmadik személyek igényei nem hagyatéki vagyon mint jogkötelem után tetemtett személyiség, hanem az örökösök, valóban létező természetes személyek ellen érvényesítendők, s ha ezek ismeretlenek is, nem a hagyaték, hanem az ismeretlen örökösök részére nevezendő ki ügygondnok, s az örökösök ismeretlen volta a hagyaték jogi személyiségét oly kevéssé állapítja meg, mint nem válik jogi személylyé valamely ismeretlen tartózkodásu egyén vagyona, ha az ügygondnok útján perbe idéztetik, s a követelésre kielégítési alapul e vagyon fog szolgálni.²⁷ Ezt az elvet vallja határozottan joggyakorlatunk is, s a semmitőszék számos esetben kimondotta, hogy a hagyaték jogi személynek tekinthető nem lévén, mint ilyen perbe sem idézhető;²⁸ s azért oly határozatokat, melyek által a perbe idézett hagyaték részére neveztetik ki gondnok, rendszerint és pedig hivatalból megsemmisít.

Végül WENZEL a csődtömeget is a jogi személyek közé sorozza.²⁹ Én e nézetet sem oszthatom. A csőd nem más, mint általános végrehajtás (generalis executio), melynél fogva az adós minden vagyona zár, s a törvényben szabályozott zárlati kezelés alá vétetik. Ez a vagyont jogi személy minőséggel oly kevéssé ruházza fel, mint nem ruházza fel a csődön kívüli záros tömeget. Az, hogy a csődtömeg kezelésére és a hitelezők kielégítésére nézve a törvény különleges szabályokat alkotott, a vagyon minőségére semmi befolyással sincs; hiszen a kezelés és a kielégítés módja megvan a csődön kívül zár alá vett tömegnél is határozva,

²³ Közigazság törvénye I. k., 430. lap.

²⁴ WENZEL id. m. 237. lap.

²⁵ E kérdésre vonatkozólag — habár nem hazai jogunk szempontjából — hazai irodalmunkban is néhány igen érdekes értekezést bírnak. Ilyen FARKAS LAJOS-é «A haereditas jacens jogi minősége» (az 1872. évi Jogtudományi Közlöny 19. s több számaiban) továbbá VAVRIK BÉLA-nak a II. magyar jogászgyűléshez beadott többször idézett véleménye. Ezek mindketten általános szempontokból tagadják a nyugvó örökség jogi személyiségét; míg BOZÓKY a jogi személyekről irt monographiájában határozottan ezt vitatja. A német jogászok, PUCHTA (Pandecten, 671. lap) VERING (Römisches Erbrecht, 65—110. lap) TEVES, System des Erbrechts I. k., 2. §. a nyugvó örökség jogi személyiségét vitatják. Míg mások, így SAVIGNY (System, II. k., 102. 363. s köv. l.) ARNDIS (Pandecten, 712. l. 1. jegyz. UNGER, Erbrecht, 31. l. 4. jegyz. alatt legalább részben ellenkező nézetben vannak. Végül legtöbben újabban, abbéli nézetüknek adnak kifejezést, hogy e kérdés igen kevés, vagy semmi gyakorlati jelentőséggel sem bír. (Igy p. o. SINTENIS, Das praktische gemeine Civilrecht, I. k., 95. l. 14. jegyz. a., WINDSCHEID, Pandecten, III. k., 12. l. 10. jegyz. a., SIEBENHARR, Commentar zum bürgerl. Gesetzbuch für das Königreich Sachsen. III. k., 334. lap). Különböznél lásd mindezekről bővebben VAVRIK, többször idézett véleményét 218. s köv. lap.

²⁶ A kiskorúak, távollévők stb. érdekében történő beavatkozás, mint jogrendőri minőségű, a dolog természetéből kifolyólag egészen más szempont alá esik.

²⁷ Ez álláspontot foglalta el nemcsak a magyar magánjog s a joggyakorlatunkra tekintettel, hanem de lege ferenda is, TELESZKY is (idézett előadmányában 28. lap.)

²⁸ Lásd 1871. augusztus 29-ről 9776. sz. a. semmitőszéki határozatot. Legújabbban is 1878. évi 8421. sz. a. határozatában kimondotta a semmitőszék, hogy: «fennálló törvényeink szerint a hagyaték jogi személynek tekinthető nem lévén, perbe nem idézhető». (Közölve az 1878. évi «Magyar Jogász» 144. számában.)

²⁹ WENZEL i. m. 237. lap.

²² V. ö. UNGER, System, I. k., 347—348. lap. A hazánkban létező alapítványok igen kimerítően össze vannak állítva a Szent-István-társulat által kiadott «Egyetemes Magyar Encyclopædia» II. kötetében «Alapítvány» című cikkben (205. s köv. lap).

hogy itt az másképpen van, mint amott, a dolog lényegén, a felforgó kérdés szempontjából mitsem változtat.

3. A kir. fiskus.³⁰ Hazai jogunk szerint nemcsak minden birtoklás és kiváltságos jogok gyökere (radix) magában a koronában van, hanem valahányszor valami urafogyott vagyron találtatik, az a koronát illeti. Ez uton támadnak azok az esetek, melyekben a királyi fiskus, mint jogi személy magánjogilag szerepel, s ezeken kívül ide számítandók azok az esetek is, melyekhez ő Felsége magánjogi érdekei és azon alapítványok jogi képviselése is, melyek közvetlenül királyi pártfogás alatt állanak.³¹

2. A jogi személyek keletkezési módja.

A jogi személy — mint a fentebbiekből is látható — nem létezik valóságban, hanem csak eszményképen. Ez eszménynek van azonban tényleges, valóban létező substratuma s e substratum az, mely költelelem útján személyesítettik. A jogi személy tehát az által válik létezővé, hogy egy jogi személyiséggel felruházható substratum, p. o. a személyek oly önálló összessége, mely mint ilyen jogalany kíván lenni, egy intézet, vagy egy önálló vagyron concrét lételt nyer.³²

Igen sok oldalról a jogi személy létrejöttének elengedhetlen feltételének tartják, hogy az államhatalom azt jogi személyiséggel, jogképességgel különösen felruházza³³ s így különösen voltak, kik, hazai jogunk szempontjából is azt vitatták, hogy miután Magyarországon ez időszert a testületi minőséget megadó különös állami engedélyek még nincsenek szokásban, nálunk csak közttestületek léteznek, mivel ezek általános törvényről, vagy törvényerejű szokásról fogva is érvényesen keletkezhetnek.³⁴

Azonban e vélemény általában nem áll, s nem áll különösen tekintettel a hazánkban létező tényleges jogállapotra. Azok előtt, kik e nézetet vitatják, kik a jogi személy létrejöttéhez az államhatalom különleges beleegyezését elengedhetlen feltételnek tartják, a római jog szabályai lengettek, s ezekre hivatkoznak is, hogy ebbeli nézetüket támogatassák. Nem lehet itt célunk bővebben e kérdésnek a római jogi szempontjából való vitatásába bocsátkozni s azért csakis annak felemlítésére szorítkozunk, hogy SAVIGNY óta számos és igen tekintélyes író kétségbe vonja, hogy a római jog szerint a jogi személy létrejöttéhez az államhatalom engedélye minden concrét esetben mellőzhetlen kellék lenne.³⁵

³⁰ A királyi fiskust sokan nem tartják a jogi személyek külön fájának, mivel benne csak az állam nyilvánul, az állam pedig szintén nem egyéb, mint az universitas omnium civium, s azért azt a személyösszességek közé sorozzák. (Igy UNGER, System, I. k., 327. l. 37. jegyz. a.) VANGEROW, Lehrbuch der Pandecten, I. k., 93. l. E nézetet valjha BOZÓKY is id. értekezésében. 20. lap), míg mások a vagyonösszegek osztályába teszik (Igy SINTENIS, Das practische gemeine Civilrecht, I. k., 45. §., STUBENRAUCH, Commentar zum österreichischen bürgerlichen Gesetzbuch, I. k., 422. lap). Végül mások, így SAVIGNY (System des heutigen römischen Rechts, II. k., 245. l. PFEIFER, Die Lehre von den juristischen Personen, 1—5. §§. azt külön kategóriába sorozzák. E nézetet vallom én is, mert ha fontolóra vesszük a dolog lényegét, arról fogunk meggyőződni, hogy a fiskus akár az egyik, akár a másik kategóriába csak erőltetve sorozható.

³¹ Ehhez képest régebbi jogunk szerint a fiskus magánjogi köréhez tartoztak: 1. A koronai fiskális, és kamarai jogászokban, nemkülönben a királyi pártfogás alatt álló alapítványokra nézve minden jogügyeknek teljhatalmu kezelése és igazgatás. 2. A korona részére minden háromlasi esetek. 3. A tulajdonos halála által magvaszakadt családvagyon, s általában minden uratlan vagyron, mely a hazában találtatik stb. L. bővebben WENZEL i. m., 244. s köv. I. Ujabb szervezet szerint a kir. fiskus teendőit a kincstári jogügyek igazgatósága, s illetve az azok alatt álló kir. ügyészségek teljesítik.

³² WINDSCHEID, Lehrbuch des Pandectenrechts, I. kötet, 144. lap.

³³ L. erre vonatkozólag: BOZÓKY id. ért. 16. s köv. lap.

³⁴ E nézetet alkalmazzák — UNGER (System, I. k., 339. s köv. lap) — az ausztriai állapotokra felállított nézete után — hazai viszonyainkra való tekintettel is BAINTER, az ausztriai általános magánjog alaptanai 150. lap és BOZÓKY id. ért. 80. lap. — A testületekre vonatkozólag, nem ugyan azt, hogy azoknak jogi személykép való elismerése minden egyes esetben megkívántatnék, de azt, hogy azok csak a király vagy a törvény engedélye mellett jöhetnek létre, már FRANK is állítja (i. m. 138. l.) s hason nézetnek ad SUHAYDA is kifejezést (i. m. 62. lap).

³⁵ Ez álláspontot foglalják el a többi között: BESELER, Deutsches Privatrecht, 67. §., BLUNT-SCHLI, Deutsches Privatrecht, 34. §., ARNDTS, Pandecten, 44. §., SAVIGNY, System, II. k., 89. §., WINDSCHEID i. m. I. 145. l., BARONI i. m. 73. l. Ezekon kívül egyes monographiákban, s folyóiratokban megjelent értekezésekben számosan vitatták e szempontból

Hasonló irányt találunk az ujabb külföldi törvényhozásoknál is, melyek a jogi személy létrejöttéhez az állam speciális engedélyét nem kívánják meg.³⁶ Különben a jogi személyiséggel való különös felruházásnak nincs is értelme, legalább nincs gyakorlati jelentősége; ha engedély szükséges, az nem annyira a jogi személyiséggel való felruházás, mint a forgalmi s az egyesek magánérdekének megóvásából történik.³⁷ Ha a törvény valamely testületnek vagy egyesületnek bizonyos jogok gyakorlatát és a kötelezettségek elvállalását megengedi, s miután a jogi személy a mai viszonyok között semmi kiváltságokkal e minőségénél fogva nem bír, vajjon mi haszna vagy gyakorlati jelentősége volna annak, ha az ily testület a jogi személyiséggel való felruházásért folyamodnék, mi ha megadatnék, épen ugyanazt a helyzetet foglalná el, mint másik hason testület, mely az ezzel való felruházás kieszközlését nem tartotta érdemesnek.³⁸

Hazai jogunk is a gyakorlatban ezt az álláspontot foglalja el, fentebb felsoroltuk azon testületeket, melyek szervezetüknél fogva a jogi személyiség minden ismérveivel bírnak, de arra nézve, hogy e minőségükhöz külön állami elismerés

a fennforgó kérdést (Lásd ezeket idézve: WINDSCHEID i. m., 145. l. I. jegyz. a.)

³⁶ Így Szászországban a polgári törvénykönyv az akkor uralgó iránynak hódolva azt az elvet állította fel, hogy a jogi személy keletkezéséhez annak — mint ilyennek — az állam által való elismerése mellőzhetlen kellék. E törvény 52. §-a ugyanis következőleg szól: «Das Recht der Persönlichkeit steht dem Staate, sofern es in Verhältnisse des bürgerlichen Rechtes eintritt, und den Personenvereinen, Anstalten und Vermögensmassen, zu, welche vom Staate als juristische Personen anerkannt sind», azonban az állami elismerést illetőleg az 1868. január 15-én kelt törvény igen lényeges könnyítéseket tett (L. SIEBENHARR, Commentar zu dem bürgerlichen Gesetzbuche für das Königreich Sachsen 93. l.) De már a zürichi törvénykönyv (20. §.) a magánjogi területekre vonatkozólag következő elvet állít fel: «Rein privatrechtliche Corporationen, welche zu einem wissenschaftlichen, oder künstlerischen, oder sonst einem gemeinnützigen, oder zu einem erlaubt geselligen Zwecke gebildet werden, bedürfen zu ihrer Entstehung lediglich der in den Korporations-Statuten festzustellenden Uebereinkunft mehrerer Korporationsglieder». Ezek létrejöttéhez tehát állami engedély nem igényeltetik. (L. BLUNT-SCHLI, Zürichisches Personen- und Familienrecht, 39. l. Hasonló elvet mond ki a graubündteni törvény, mely általában nem köti a jogi személyiséget az állam hozzájárulása vagy befolyásához, és az új berni törvényjavaslat, mely szerint: «Rein privatrechtliche Körperschaften... bedürfen zu ihrer Gründung keine staatliche Genehmigung» (54. §.) E szempontból indul ki a magyar magánjogi törvénytervezet is, mely szerint: «Jogi személy azonnal létrejön, mielőtt az azzal felruházandó személy-egyesülés, vagy intézet, vagy önálló vagyonösszesség valóban megalakult» (65. §.) «Hogy minő egyesületek megalakulhatásához szükséges különös állami jóváhagyás a közjogi és közigazgatási törvényekből ítéendő meg» (66. §.) Általában az az irány vált ma uralgóvá, hogy oly esetben is, midőn valamely testület létrejöttéhez állami engedély kívántatik, annak nem kell szükségképpen magában foglalni a jogi személyiség tulajdonságával való felruházást, hanem ez az engedély megadásának természetesen következménye, vagy azzal összeesik (L. SINTENIS, Das practische gemeine Civilrecht), mi által a vita elveszti gyakorlati jelentőségét (V. ö. VAVRIK id. véleményével 228. lap).

³⁷ Azok az indokok, melyeket a jogi személyiség állami elismerésének szükségességét vitatják (lásd különösen BOZÓKY i. m. 16. s köv. l.), helyt nem állanak; így felhozzák, hogy már az a körülmény, miszerint minden jogi személy mesterséges uton jöhet létre, szükségessé teszi az államhatalom közbenjárását. Ez azonban nem áll, mert ha elfogadják is azt a kiindulási pontot, hogy a jogi személy csak mesterséges uton jöhet létre, ez még egyáltalán nem teszi szükségessé, hogy az állam különös törvényben kiváltságilag adja hozzájárulását, hanem csak azt kívánja, hogy a törvény általában határozza meg ama körülményeket, melyek a jogi személy létrejöttéhez megkívántatnak. Szintügy nem áll ama további indok, hogy az állami engedélyt fontos nemzetgazdasági és politikai okok parancsolják, mert államcéllokkal összeütköző testületektől és alapítványoktól a törvény általános intézkedése kell, hogy a jogi személyiséget megvonja; egyébként megengedett célokra szánt alapítványok összehalmazódásától nemcsak hogy tartani nem kell, sőt ellenkezőleg a megengedett s jótékony célokra szánt alapítvány gyarapításának szempontjából is kívánatos az esetről-esetre való állami jóváhagyás eszméjének elejtése. V. ö. TELESZKY előadmányával a III. magyar jogászggyűlés évkönyvében 24. lap).

³⁸ De az engedély esetről-esetre való adományozása ellenkeznék a jogegyenlőséggel is. Helyesen mondja erre vonatkozólag TELESZKY «Szabadunk jelszava a jogegyenlőség, mely kivált a magánjog terén sikeresen törekszik ujabb hódításokat tenni, s az ellenfelet: az előjogokat, a küzdterről leszorítani. Nem kíván bővebb magyarázatot, hogy az államengedélynek esetről-esetre való adományozása a jogegyenlőség eszméjével homlokegyenest ellentétben van, s hogy a jogegyenlőséggel csak az férhet meg, ha a törvény általában mindenestre egyformán alkalmazandónak szabja ki azon feltételeket, melyek mellett a jogi személyek mint elismert jogalanyok szerepelhetnek (i. h. 23. l.) Ebből az elvből indul ki a harmadik magyar jogászggyűlés is, midőn kimondotta, hogy: «a jogi személyek létrejöttének és megszűnésének feltételei a törvényben általános szabályok által határozandók meg, e végből tehát az államhatalomnak esetről-esetre való közreműködése, különös állami engedély nem igényeltetik (L. a III. magyar jogászggyűlés évkönyveit 43. illetve 349. l.)

kivántatnék, sem törvényre, sem gyakorlatra nem hivatkozhatunk, mert a keletkezéshez ugyan kivántatik több fajú ily testületeknél állami engedély, de nem ahhoz, hogy azok jogi személyeknek ismertessenek el, s azért ha a jogi személyiséghez az állam által való elismerést mellőzhetlen feltétel gyanánt írják elő, egy egész legió oly testület állana előttünk, melyet magánjogi tekintetben nem tudnánk hová sorozni, s szemben állván a tényleges állapottal, önmagunknak mestersegesen teremtenének egy alig megoldható problémát.

Azért is, azt hiszem, leghelyesebben járunk el, és melléte a ma európaszerte uralgó iránynyal sem jövünk ellenkezésbe, ha elvül állítjuk fel, hogy a jogi személyek keletkezésének az, hogy azok mint ilyenek az állam által elismeressenek, nem egyáltalán nem mellőzhetlen feltétele; sőt kimondhatjuk azt is, hogy az ilyenmü elismerés hazai jogéletünkben egyáltalán ismeretlen, mert ott, hol engedély igényeltetik valamely testület létesülhetésére, ez az engedély egyúttal képesíti azt jogi személyképen való működésre, a nélkül, hogy az utóbbira külön engedély igényeltetnék.

Az államhatalom kisebb-nagyobb beavatkozása ugyanis mindazon testületeknek, melyek hazánkban jogi személyeknek tekinthetők, létrejöttéhez megkivántatik. Az a jogi személyek egyes fajai szerint különböző.

A törvényhatóságok keletkezéséhez a törvényhozás engedélye kivántatik meg.

A községek létesüléséhez a törvényhatóságok meghallgatása mellett a belügyminiszter engedélye kivántatik meg.³⁹

Az egyházi és vallásközségek keletkezése a bevett vallásfelekezetek egyházi törvényei által van szabályozva;⁴⁰ azonban

³⁹ 1871. XVIII. törv. czikk 134—135. §§.

⁴⁰ Lásd ezekről bővebben WENZEL i. m. 254. lap.

egyházi szervezetek felállításához vagy külföldről való behozatalához királyi engedély kivántatik meg.⁴¹

Más testületek, a hazai joggyakorlatunkban divó szabad egyesülési jognál fogva, szabadon keletkezhetnek, tartoznak azonban alapszabályaikat a kormánynál bemutatni, s ha azok a bemutatási záradékkal elláttatnak, a testület azonnal létezővé válik; végül

a részvénytársaság megalakulnak tekintendő: ha alaptőkéje biztosítva van, ha a társasági alapszabályok létrejöttek, és ha a társaság a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetett,⁴² mi végből az alapszabályok a kereskedelmi cégbe leendő bevezetés és közzététel végett azon törvényszéknek mutatandó be, melynek kerületében a társaság székhelye van.⁴³

Az alapítványok létrejöttéhez szükséges az oly vagyon létele, mely jogérvényes módon valamely közhasznú cél elérésére van szánva; továbbá szükséges, hogy az alapítvány az országos hatalom által elismertessék, vagy helyben hagyassék, s ha ez megtörtént, az alapítvány megnyeri a jogi személy minőségét, a nélkül, hogy az, hogy e minőséggel különösen felruháztassék, szükséges lenne.⁴⁴

Ebből kifolyólag hazai jogéletünkre tekintettel azt az elvet vonhatjuk le, hogy a jogi személyek keletkezéséhez az államhatalom esetről esetre való közreműködése nem kívántatik meg, hanem csak az igényeltetik, hogy a jogi személy ismérveivel bíró személy- vagy vagyonösszesség a törvényerejű szokás által meghatározott uton és módon jöjjön létre.

(Vége következik.)

⁴¹ 1715. 102. t. czikk.

⁴² 1875. 37. t. czikk, 149. §.

⁴³ 1875. 37. t. czikk, 158. §.

⁴⁴ V. ö. az e részben hasonló osztrák viszonyokra vonatkozólag UNGER, System, I. 349. 350. lap.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az ügyvédi munkadíjakra vonatkozó néhány vitás kérdés.

II.

Tartozik-e az ügyvéd, ha fele szegénységi joggal bír, a per folytán felmerülő költségeket előlegezni?

E kérdésre vonatkozólag főleg az szolgál felszólalásomra alkalmul, hogy egy szaklap megtámadta a semmitőszék azon határozatát, melyben azt az elvet mondotta ki, hogy az ügyviteli szabályok abbéli intézkedése, hogy ha az ügyvéd szegénységi joggal bíró fél képviselőjeként van kirendelve, a költségek a törvényszéki alapból előlegezendők, nem alkalmazandó arra az esetre, midőn az ügyvéd, nem mint törvényszékileg kirendelt védő jár el, hanem önmaga vállalkozott; illetve mint a szegénységi joggal bíró fél meghatalmazottja lép fel.

Az említett szaklap a két eset között semmi különbséget sem lát; én ellenben igen lényeges különbségeket találok, melyek folytán a semmitőszék által kimondott elv teljesen indokoltnak tűnik fel.

Ha az ügyvéd önmaga vállalkozik a fél képviselőtére, módjában áll, mielőtt a képviselőtet elvállalná, annak ügyét körüljárva megvizsgálni, s bizonyára csakis akkor fog annak vitelére vállalkozni, ha a per megnyeréséhez biztos reménye van; e mellett tudjuk, hogy oly esetben, midőn az ügyvéd a pert a maga költségén viszi, s esetleges pervesztessége esetén nem lehet reménye, hogy díjait megkapja, kellőleg felhasználja az ügyvédi rendtartásban gyökerező azon jogát, hogy a risikóért busás tisztelet díjat köti ki. Tudjuk, hogy az életben minden a közönségesnél nagyobb haszon risikóval jár; így van ez esetben is, ha az ügyvéd a nagyobb haszon reményében vállalkozik, méltányos, hogy riszkírozzon is; hiszen ő önkényt vállalta el a risikót, viselni tartozik tehát annak terheit úgy, mint hasznát élvezni fogja; ha ezt tenni nem akarja, ne vállalkozzék a képviselőtére.

Másként áll a dolog, ha az ügyvéd hivatalból rendel-tetik ki. Ily esetben nincs módjában fellépését attól tételezni fel, hogy van e reménysége a pert megnyerni; nincs módjában busás honoráriumot kötni ki, tartozik akarátja ellenére is riszkírozni idejét és munkáját, s ennek fejében legjobb esetben a soványan megállapított perköltséggel tartozik

beérni, s ha a per elvesz, minden munkája kárba vesz. Ily esetben őt, ki a védelemre nem saját akaratából vállalkozott, hanem azt bírói meghagyás folytán teljesíti, midőn annak el vagy el nem fogadása nem ő tőle függ, a tanulás, szemle s. a. t. költségek előlegezésére kötelezni, ellenkezni minden jog és méltányossággal.

Ezek a két eset közötti lényeges különbségek, melyekre helyesen fektetett súlyt a semmitőszék, midőn említett határozatában foglalt elvet kimondotta.

x+y.

Különfélék.

(Csemeghy Károly) igazságügyi államtitkárnak régen várt áthelyezése a kir. Curiához tanácselnökké — befejezett tény. Megváltását az igazságügy vezetésétől, senki sem sajnálja, mert összes működése a tervszerűséget nélkülözte. A rendszertelenség ő benne lelte megtestesülését, mert ő ép oly hive volt *Horváth Boldizsár* igazságügyi programjának, a mily kész szolgálja lett *Tisza Kálmán* alatt az ellentétes iránynak. E mellett tagadhatlan tehetségével és munkaerejével oly mérhetlen ambíció párosult, hogy önműködésén kívül minden munkaerőt elfojtott. A mily érzékeny, sőt mondhatni elfogult volt minden kritikával szemben, ép oly igazságtalan volt mások megítélésében. Nagy részben őt terheli a felelősség azért, hogy magánjogi codificationk 10 év óta szünetel; őt terheli a felelősség azért, hogy a csődtörvény alkotása, mely hiteltörvényeink kiegészítését képezte volna, a napirendről leszorított; és kereskedelmi törvénykönyvünk, új váltótörvényünk mai napig sem lenne, ha az iniciatívát a kereskedelmi miniszterium nem ragadja meg. — Nem sajnáljuk tehát *Csemeghy* megváltását főleg az igazságügyi codificatiótól; de reméljük hogy *Pauler* igazságügyi miniszter urnak sikerülni fog azon állásra ép oly termékeny munkaerőt megnyerni. *Teleszky* és *Ápáthy* kiszemelése egyaránt nyereség volna elhanyagolt magánjogi

codificatióink felvételére. — Végül még nem mulaszthatjuk el azon reményünk kifejezését, hogy *Csemeghy* újabb fényes állásában a majdnem botrányosnak nevezhető fenyítő törvénykezésünket tudományosabb praxis színvonalára fogja emelni.

(A jogtanulmányok és jogi vizsgák rendszere) képezte az idei német jogászggyűlés egyik legélénkebb vita tárgyát. E kérdések nálunk is folytonos vajadások tárgyát képezik s ezért célszerűnek tartjuk a német jogászggyűlés határozatait részletesebben ösmertetni: 1. Égető szükségnek nyilvánított a jogtanulmányt és a jogi vizsgák rendszerét birodalmi törvény által szabályozni. 2. A három éves egyetemi tanfolyam hosszabbítása nem szükséges. Ellenben ajánlatos azon szabályzat, hogy az egyetemi tanfolyam közepén a tanulók alapvizsga letételére köteleztessenek, mely után legalább még 2 semesterben folytassák egyetemi tanulmányukat, mielőtt a szorosabb értelemben vett jogi vizsgákra bocsájthatók. Az önkényes katonai szolgálat éve a tanidőbe be nem számítható. (Nálunk még a tetteges hadi szolgálatot is beszámítják.) — 3. A bírósági szervezetről szóló törvény 2-ik §-ban meghatározott két vizsga mindegyike álljon írásbeli és szóbeli vizsgálatból. 4. A szóbeli vizsgák legyenek nyilvánosak. 5. A vizsgáló bizottságokat a tartományi kormány nevezi ki. Annak tagjai legalább is egy évre előre nevezendők ki. A bizottságban minden vizsgálati tárgy legalább egy tag által legyen képviselve. Az első, vagyis alapvizsgák bizottsága egyetemi tanárokból és praktikusokból álljon. A másik vizsga pedig bírói tisztviselőkből és ügyvédek közül álljon. 6. Az első vizsga tárgyát képezi: a jogtörténelem, jogbölcselet, római magánjog, általános német és tartományi magánjog, büntetőjog, polgári és bűnvádi eljárás, egyházjog, népjog, nemzetgazdaságtan és államjog. 7. Ezen alapvizsgánál a jelölt pozitív ösmertékörére fordíttassék figyelem és azon fölfogásra, melyet a jog lényege és a jogviszonyok történelmi fejlődése igényel, vagyis ítéltesék meg, hogy a jelölt bírja-e azon általános jogászai képzettséget, mely jövő hivatására elkerülhetlenül szükséges. 8. A második vizsgának feladata megállapítani, valjon a jelölt megszerezte-e magának mindazon gyakorlati ösmerteket és tehetséget, melyek őt a törvénykezés szolgálatban *önálló működésre* képesítik. 9. Ezen második vizsgának tárgyai az érvényben levő köz- és magánjog köre, annak gyakorlati alkalmazásában.

Az itt közlött jogtanulmányi és vizsga-rendszer megállapításával egyidejűleg igen heves küzdelem folyt a theoretikusok és praktikusok közt az egyetemi tanfolyam meghosszabbítása iránt. A tanárok ugyanis a négyévi tanfolyam mellett kardoskodtak és nevezetesen GNEIST kifejté, hogy miután a szóbeli eljárás behozatalával «nincs többé mit protokollálni, extrahálni és decretálni» — sokkal üdvösebb lenne a joggyakorlat egy évét még egyetemi tanulmányra fordítani, annál is inkább, mert a jogtudomány köre utóbbi időben rendkívül tágult. Ennek ellenében Dr. ANDRÉ nem kevésbé sikeresen védelmezte a három évi tanfolyamot és sok keserű igazságot mondott el, melyek ép oly találóak a mi egyetemeink viszonyaira. Nevezetesen kiemelte, hogy az évenként összesen 4—5 havi szünidő képezi az egyetemi tanfolyam rákfénjét, mely abusust gyökeresen kellene orvosolni; mert 25—26 éves korukban a férfiaknak ideje már sokkal becsesebb, semhogy szünidőkre pazaroltassék. E korban a férfi már gyakorlati tevékenységre törekszik, sőt legtöbb esetben kényszerülve van arra és a ki addig nem szerezte meg oktatás útján a kellő képzettséget, az nem is fogja többé megszerezni, ha még oly soká is az iskolamester disciplinája alatt tartjuk.

A fentebb közlött határozatok az itt jelzett két irány közt létrejött compromissum eredménye. Mindkét iránynak igazat kell adni; de egyelőre csak az önkényes katonai szolgálat ideje lett az egyetemi tanfolyamból eliminálva,

ugy hogy a 3 évi egyetemi tanfolyam valóban és kizárólag e tanulmánynak legyen szentelve.

(Válasz.) A «M. Jogász» multkori megrovásunkra azt válaszolja, hogy ama „*kétségtelenül tájékozatlan és felületes*“ közleményt egy könyomatu lapból vette át. Az, hogy egy szaklap ama badarságot más lapból átvette, nem szolgálhat előttünk mentségül; mert azzal csak igazolja, hogy szakszerű bírálatra sem bir elengedő képességgel. Ama közlemény kiadása előtti 212-ik számában azt hirdette a «M. Jogász» hogy „*alkalma volt a kir. főügyész börtönügyi jelentésébe bepillantani*“, de tárgyhalmaz folytán sajnálja, hogy a közérdekű adatokat csak a jövő számban közölheti. Mi kíváncsian vártuk a közzétételt és találtunk másnap egy botrányos galimathiást, mely a «M. Jogász»-nak alkalmul szolgált köztudomásu mély szakértelmével egy nagy hangu vezércikk megírására! Most utólag pedig azzal védi magát, hogy nem a «M. Jogász» pillantott a főügyész jelentésébe, hanem egyik könyomatu lap vagyis annak valamelyik író-deákja. — Tehát a «M. Jogász»-nak azon előzetes jelentése, hogy alkalma volt a bepillantásra, — *csak ámitás volt*, melylyel azonban egyuttal elárulja, hogy az ama közleményben rejlő badarságokat fel sem ösmerte, mert vezérczikket kanyarított hozzá!

Igy jár el ezen zuglap, mely nekünk még azt is szemrehányt szokta, ha valamely tudományos külföldi folyóiratból nagy becsű tanulmányokat a forrás és a szerző megnevezése mellett fordításban közlünk. De dacára a fentebbi szégyenletes felsülésének mégis személyeskedésre fordítja a dolgot és azt mondja: «a *Jogt. Közl.* szerkesztőjének se sava s borsza nincs ahhoz, hogy szaklapot szerkeszsen». Ha e képesség az oly absurd és badar közleményekre fektetett még badarabb alkalmi cikkek íerczelésében áll, — akkor igazat adunk neki, valamint igaza lehet abban is, hogy a «M. Jogász»-nak, sőt megengedjük hogy a «Stix»-nek is több olvasója van, mint lapunknak. Nem is csodáljuk ha a «M. Jogász» azt hiszi, hogy a *Jogt. Közl.* haragjának oka az: «mert cikkezőinek mély tudományát elismerni hajlandók nem vagyunk». Fentebbiek után inkább azon csodálkoznánk, ha a «M. Jogász» lapunk cikkezőinek tudományát méltányolni képes lenne; mert hogy a tudományos dolgozatokat — *ha szándékosan nem fordít*, akkor korlátoltságában *félre*- vagyis jobban mondva meg *nem érti*, — azt az alábbi levél igazolja, melyből egyuttal arról is meggyőződhetik, hogy nem sülünk fel, ha valamely állításunk igazolására hivatunk fel.

Kassa aug. 25-én.

«A M. Jogász»-nak ma véletlenül kezemhez jött 175-ik számában «Lapszemle» rovat alatt a „*Közig. Lapok*“ utolsó számának közleményeire vonatkozó egyéb roszakaratu megjegyzéseken kívül, dolgozatomról e következőket olvastam:

«Szól államintézményről, gazdasági és társadalmi szervezetről, aránylagos adólabról sat. Mindezt ezért hozta mozgásba, természetesen a legelméletibb szempontokat figyelemmel tartva, (miféle badarság ez?) hogy kisússe, mikép valamennyi állampolgár egyenlő szabályok szerint és *egyenlő adóláb* szerint adózandó meg.»

«Az egészből nagyon is kitünik, hogy kenyéririgységből származik az impertinens megtámadás. Nézetem szerint mindamellett nem kellene szó nélkül hagyni. Ami különösen az én közleményemre vonatkozó megjegyzéseket illeti, a roszakarat onnan tünik ki, hogy a gáncsokodó át sem olvasta, mert úgy az utolsó, mint a megelőző számokban épen ellenkezőleg a *fokozatos adóláb mellett*, tehát az *egyenlő adóláb ellen* harcolok.

«Nem tudom, hogyan vélekedik igen tisztelt szerkesztő ur, de én azt tartom, hogy az ily aljas megtámadásra már munkatársai érdekében is válaszolni kell. Dr. Mariska Vilmos jogtanár s. k.»

Talán megelégszik a «M. Jogász» ezen bizonyítékkal? A multkori felszólalásra és megtorlásra is csak munkatársaink érdekében vállalkoztunk, hogy az olvasó közönség tájékozva legyen ama zuglap gáncsokodásának értéke iránt.

Különben ama zuglap jellemzésére szolgáljon azon válasz, melyet a döntvényközleményeink *lopása* vádjára adott: „*ha a Jogt. Közlönyben hasznavehető döntvény is jelenik meg, — ugymond — csak mulasztást követnénk el, ha annak közzétételét (természetesen a forrás megnevezése nélkül) elhagynánk. Midőn olvasóink érdeke forog kérdésben, nem igen nézünk Dárdai ur pompás szakállára sem.*“ Az ily Kohn vagy Kun fajtájú emberrel tehát kár szóba is állani.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 ft
negyed. v. 3

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Esmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra. Zlinszky Imre kir. ít. táblai bíró urtól. — Pénzügyi-jog. Schulze-től. — Viz-jog. — Törvénykezési szemle: A gyógyszerészek kereskedőknek tekintendők-e a keresk. törvény értelmében? Dr. Nagy Ferencz budapesti egyetemi magántanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Esmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra.

A rendszer általános alapelvei.

1. Az írásbeli eljárásban.

Feladatunkhoz hiven, midőn eszméinket a jogorvoslatok rendszerének mikénti szabályozásához előadjuk, az írásbeli eljárást is szem előtt tartandjuk, habár annak inkább teljes kiküszöbölését, mint reformját, mely a jogszolgáltatás valódi megjavítását eredményezni képes a nélkül sem lenne, óhajtjuk.

Hosszu küzdelem és vajadás után, a hármasszámú föllebbviteli rendszer lett a legtöbb törvényhozások által elfogadva.

A harmadfolyamodású bírósághoz való föllebbvitel azonban több perrendek által korlátozott főleg abban az esetben, ha a másodfoku bíróság az elsőfoku bíróság ítéletét helybenhagyta.

E korlátozás, minden perrendek szerint, az ügyek minden nemeire kiterjedt, míg mások csak oly esetben zárták ki a harmadbírósághoz való föllebbvitelt, ha a per tárgya egy bizonyos meghatározott értéket felülmúl.

Hogy a hármasszámú rendszer legtöbb elfogadható alappal bír, ha helyesen szabályoztatik, az általában el van ismervé;² mert azon az elven alapszik, hogy az váljon ítelt dologgá, mit három bíró közül kettő határozott; tehát nem a tekintélyt, hanem az ítélő bíróságok többségének véleményét tolja előtérbe.

Azonban az egész észszerű alap halomra dől, ha a másodbíróság határozatai ellen a harmadbírósághoz föllebbezés engedtetik abban az esetben is, ha a másodfoku bíróság az első folyamodású bíróság határozatát helybenhagyta; mert e rendszer épen a föntebbi elvvel ellentétben, a bíróságok többségének határozatát, a legfelsőbb bíró tekintélyével üti agyon.

Habár, mint már a bevezetésben kifejtettük, a legfelsőbb bíróságoknak, számos előnye van az első bíró felett, melynél fogva ítéleteik törvényes voltában nagyobb lehet a megnyugvás, azonban épen azért, ha az ezen előnyökkel bíró másodbíróság helybenhagyja az elsőbíróság ítéletét, nem látjuk észszerűleg indokolhatónak, hogy e két egyező ítélettel szemben, a legfőbb bíróság tekintélye döntsön.

A felsőbb bíróság egyik fő előnye, főleg az írásbeli perben, hogy kész anyag áll előtte, neki nem alkotni, csak a kész munkát felülvizsgálnia kell.

A harmadfolyamodású bíróságnak ez előnye főleg abban az esetben érvényesül, ha két különböző ítélet áll előtte; s ezek indokait mérlegbe vetve, dönti el, melyik oldalon van az igazság. — És valóban, a peres felekre nézve is nagyobb a megnyugvás, ha két egyenlő határozat a döntő, mintha kétszer megnyert perét, egy bíróság ítélete által végleg elveszteni kénytelen.

En tehát, mint ezekből látható, az írásbeli perrendben, a hármasszámú rendszer pártolója vagyok; azonban akként, hogy elv gyanánt állittassék fel, miszerint két, egybehangzó határozat ellen, további föllebbvitelnek helye nincs.

Ez azonban csak elv, csak általános szabály lenne, mely alól a fennforgó körülményekre tekintettel, kivételt kell engednünk.

E kivételt az igazságszolgáltatás egyöntetűsége igazolja, mely egyedül lehet képes a perek számát apasztani s rendszeres viszonyokat teremteni.

Naponként tapasztaljuk, mily óriási hátrányokat szül igazságszolgáltatásunkra, legfőbb ítélőszékünk elv és rendszer nélküli eljárása; mit ma fehérnek mondott, holnap feketének jelenti ki: s valóságos kockajátékká fajul, hogy a pert melyik fél nyeri meg.

Azért, az eljárás bármely alakjában, föltétlenül szükségesnek tartom oly szabály alkotását, melynél fogva a legfőbb ítélőszék kötelezve legyen, a jogi elvekre bizonyos megállapodásokat létre hozni; s azokat mindaddig követni, míg azoktól ő ismét, a törvényben előírt uton s módon attól eltérni szükségesnek nem látja.³

Lehet azonban, hogy a másodbíróság, dacára a legfőbb ítélőszék elvi megállapodásának, egyes kérdésekben ellenkező elvet követ; s ha az első bíró is ez elv hive, ajánlott rendszerünk mellett, az ügy nem mehetne a legfőbb bíróhoz; s ismét kockajátékká válnék, melyik fél leszen nyertes ügyében. — Hogy ez ne történhessék, szükséges a kivétel föllállítás.

Az osztrák javaslat ily esetet ugyan akként akart megelőzni, hogy a legfőbb bíróság elvi megállapodásait

² A törvényhozások közül erre positiv szabály föllállítását az osztrák perrendtartási javaslat kísértette meg. Azonban ez, nézetem szerint, túllött a czélon. A mondott javaslat ugyanis e részben lényegileg következő szabályokat állít fel. Minden törvényszéknél állittatik fel egy a határozatokra felügyelő bíróság. «Judicaten Commission», mely egy elnökből, két főtörvényszéki bíróból és kellő számú póttagokból áll; s a fő törvényszéki elnök által minden év elején állittatik össze.

E bizottságnak tudomást kell vennie a fő törvényszék minden oly határozatairól, melyekben jogkérdések döntenek el.

Ha a bizottság azt véli, hogy hason jogkérdések az egyes tanácsok által különbözőleg döntenek el, az elnököt az ítélő tanács (Judicaten senat) összehívására szólítja fel. E tanács a följelentett elvi ellenmondásokat vizsgálat alá veszi; s ha legalább öt szavazatnyi többség van egy értelemben, jogában áll a vitás jogkérdés eldöntésére szolgáló jogelvet, egy elvont jogtétel (Rechts Satz) alakjában kimondani. E határozat a fő törvényszék összes tanácsaira kötelező. Lényegileg hasonló módon alakittatik tanács a legfőbb ítélőszéknél is.

¹ Lásd az I. résznek, a felebbvitelről szóló V. fejezete 1. és 2. szakaszát.

² V. ö. BAR Recht und Beweis im Civilprocesse 83. lap.

a főtörvényszékekre kötelezőnek mondatik ki;⁴ s ha a főtörvényszék mégis e megállapodás ellen határoz, a félnek semmiségi keresetet enged; ezt azonban a birói függetlenséggel teljesen ellenkezőnek tartom

A bíróság ugyan kötelezhető arra, hogy saját eljárásának egyöntetű szabályozásáról gondoskodjék; de azt, hogy az ő megállapodásai más bíróságokra is kötelezők legyenek, kimondani, egyenlő volna azzal, hogy a legfőbb bíróság bizonyos tekintetben törvényhozói jogokkal ruháztassék föl.

Gyakorlatilag úgy is az lesz a következmény, hogy az alsóbb bírók ítéleteikben követendik a felsőbb bíróságok elvi megállapodásait; de ez esetben azt önkényt fogadják el; s önkényt fog a birói állandó gyakorlat képződni.

Az ellenkező eset csak kivétel lesz; de azért, mint kivétel mégis előfordulhatván, hogy ebből az igazságszolgáltatás egyöntetűségére hátrány ne származhassék, kell kivételes jogorvoslatról gondoskodni.

A jog és ténykérdés elválasztása mellett az írásbeli perben nem harcolnak azok az indokok, melyek e részben a szóbeli perben érvényesíthetők.

A per mindkét része írásba foglalva egyenlően fekezik minden bíróság előtt; ítélete hozatalánál minden bíró egyenlő helyzetben van; s azért a jogkérdés elválasztása a ténykérdéstől azon indokból, melyek azt a szóbeli perben szükségessé teszik, az írásbeli perben szükségesnek nem mutatkozik.

Szükséges azonban az mégis bizonyos esetekben más indoknál fogva, vagyis azért, hogy az az elv, hogy a két egyenlő határozat legyen a döntő, kiegyenlítettessék ama másik elvvel, mely az igazságszolgáltatás, egyöntetűségének megvalósítását tűzi ki céljául.

Ebből kifolyólag, oly esetben, ha a két első bíróság ítéletének jogi részét oly elvre állapította, mely a legfőbb bíróság által megállapított elvvel ellenkezik, a jogkérdésben rendkívüli fölebbvitelt engednék meg.

Rövidebbnek s czélszerűbbnek tartanám ezt a semmiségi keresetnél, melyet ez esetben az osztrák javaslat enged, s mely fölött ugyanis első sorban a legfőbb ítélőszék határoz.

Az eset ugyanis ritkán fordul elő; s hogy a per elhuzására ki ne zsákmányoltassék, meg lenne hagyandó, hogy a fél tartozik fölebbezésében határozottan kijelölni, hogy melyik kellőleg közzétett jogi elv lett a másodbíróság határozatában megsértve; s ha fölebbezése nyilván alaptalannak bizonyul be, érzékeny bírsággal lenne büntetendő.

Röviden összefoglalva a mondottakat, az írásbeli eljárásban a hármas folyamodású rendszert tartom czélszerűnek, azonban, a fölebbvitelt a harmadbírósághoz csak az esetben engedném meg rendszerint, midőn a két alsóbb bíró különbözőleg ítél.

E szabály alól pedig kivétel csak akkor foglalhatna helyt, ha a másodbíróság oly jogi elv alapján hagyta helyben az elsőbíróság ítéletét, mely a legfőbb ítélőszék által megállapított elvek valamelyikével nyílt ellenkezésben áll.

A további részletekről, valamint a jogorvoslatok egyéb nemeiről, alább, az illető helyeken szólándunk.

(Folytatása köv.)

⁴ A legfőbb ítélőszéknél föllállított «Judicaten Comission» ugyanis ellenőrzi a főtörvényszékek által hozott határozatokat; és ha azt veszi észre, hogy az egyik főtörvényszék ítélet könyveibe beiktatott jogi elv egy másik főtörvényszék ítéletkönyvében foglalt, vagy a legfőbb ítélőszék joggyakorlata által elfogadott jogi elvvel ellenkezésben áll, a legfőbb törvényszék elnökét teljes ülés összehívása iránt megkeresi.

E teljes ülés — de csak akkor, ha legalább 12 szótöbbség van mellette — elrendelheti, hogy a kérdéses jogtétel, a főtörvényszék ítéletkönyvéből kitöröltesse; s esetleg helyette más jogtétel igtattassék be.

Pénzügyi-jog

(Folytatás.)

II. A rendi területi (territoralis) állam.

A rendi területek államszerű alakulatokká, a fejedelmi székek uralkodói thronusokká csak lassan fejlődtek. A fejedelmi kötelemekre vonatkozó azon patrimonialis felfogás azonban, mely szerint a fejedelem nemcsak udvartartási, de az államigazgatás költségeit is *saját jövedelmeiből* köteles fedezni, a territorialis államjogban is fennmaradt.

Ilyen jövedelmekül tekintettek az u. n. camaralis javak jövedelmei, a fejedelmi zsellérek (landesherrliche Hintersassen) telek kamatai (Grundzinsen) a vámok és az u. n. regaliák jövedékei, melyekhez a törvénykezési díjak is számítottak.

A tulajdonképeni államjavak fogalma ösmeretlen volt, már csak azért is, mert az annak megfelelő jogalany: maga az állam, egyediségében még előismerve nem volt.

Szorosan meghatározott rendkívüli esetekben az alattvalók köteleztettek fejedelmöket pénzzel segíyezni. Így például ha az fogságba esett (váltságdíj), ha leánya férjhez ment (kelengye) vagy fia lovaggá ültetett.

Ha a fejedelem ezen szokásszerű adókon kívül, más adót is akart beszedni, úgy ennek megszavazása tisztán a rendek jóakarától függött.

A rendek és alattvalók ezen önkényes adományai ezért «Beden»-eknek, «kérelmezett adóknak» neveztettek, a német «bitten» szó után, miután a birodalmi rendek jobbágyaikat ezen teher viselésére felkérték.

A fejedelmek oly kevésbé voltak valamely adó *parancsszerű* kiadására jogosítva, hogy korábban még a birodalmi gyűlésen megszavazott közkiadásokat is a fejedelmi camaralis jószágok jövedelméből kellett fedezni.

Ettől csak 1543-ban tértek el, midőn a császárnak a törökkel folytatott háboru költségeire két hóra terjedő segílyt szavaztak meg, azon kijelentéssel, hogy «a hatóságok e célból minden alattvalót, kit egyébként a szokás jognál fogva megadóztatni lehetett, külön adó alá vessenek, miután e háboru költségeit a camaralis jószágok jövedelméből számos ok miatt kiteremteni nem lehetett».

Ezen adókiivetési jog azonban «az illető hatóság jogterületén tul ne terjedjen» és «az alattvalóknak ezen segíly természete és célja mindenekelőtt behatóan meg is magyaráztassék».

Azóta az adóztatás joga (jus collectandi) az állam fenségében gyökerező jogul tekintetett, mely azonban az alattvalók érdekében korlátozva volt s melylyel önkényesen élni nem lehetett.

«Meggyőzően bebizonyítható — így ír MOSER J. J. még 1773-ban — hogy a német uralkodók, mióta a német név ösmeretes, soha sem bírtak azon joggal vagy hatalommal, hogy alattvalóikra tetszésük szerint új adókat vagy más terheket róvhattak volna; mert ehez minden időben ez utóbbiak beleegyezése szükségeltetett és így ezen beleegyezés a régi birodalmi szokások és a jog szempontjánál fogva ma sem mellőzhető, a mennyiben e tekintetben a köztörvények vagy államszerződések egyik másik irányban kivételt nem engednek.»

Az akkori államjog szerint *szükséges* és *önkéntes* adókat különböztettek meg. Az elsőkhöz azok soroztatnak, melyeknek viselésére a rendek, hozzájuk intézett fejedelmi felhívás után, akként köteleztettek, hogy ezek szükséges vagy felesleges voltára és összegére nézve nem, hanem csakis azok kiteremtése módja iránt határoztattak.

Ezen szükséges adók vagy az egyes országok, és kerületek javára, vagy a birodalom közczéljaira fordítottak; miután pedig a rendek gyakran jó szántukból olyan adók állandó viselésére is kötelezték magukat, melyek egyébként törvény szerint reájuk ruházhatók nem voltak, a „szükséges adókat maguk honosíták meg”.

Minden más adó *önkéntes* volt.

Ha az alattvalókra oly adók kivetése céloztatott, melyek a szükséges adókhoz sem a birodalmi törvények, sem az államegyezmények, sem a jogszerű observanciák alapján nem voltak sorozhatók, úgy azokat az alattvalók akarata ellenére, reájuk erőszakolni nem lehetett, sőt ezeknek jogukban állott ezen terheltetés ellen saját fejedelmi uraikkal szemben a birodalmi törvényszékeknel védelmet és orvoslást keresni, ez utóbbiaknak állván tisztokban itélni a fölött, fel vannak-e a rendek jogositva az adó megtagadására vagy sem.

Az u. n. önkéntes adókra nézve a megtagadási jog kétségtelenül fenállt.

A birodalmi rendek által 1670-ben támasztott azon messzeható követelés, hogy: a rendek és «minden alattvaló a fejedelem által követelt bármely adót, a hányszor ilyenre szükség van, ellenmondás nélkül viselni tartoznak s hogy ez ellen sem a birodalmi udvari tanácsnál, sem a camaralis törvényszéknél panasz nem emelhető s minden e tárgy per és mandatum hatályon kívül helyezzék».

I. Lipót császár közbevetett vetoja által határozottan visszautasított, e veto szerint «mindenki eddig biztosított jogának élvezetében meghagyatván, ennek védelmében gátolva se legyen».

A tartományi rendek adómegszavazási joga tehát, a törvény korlátain belül, a birodalom elpusztulásáig alapelvileg nemcsak elősmertetett, de a birodalmi judicatura által védelmeztetett is, habár e védelem a nagy tartományokat, főleg Ausztriát és Poroszországot illetően, régóta illusoriussá vált, miután ezen nagyhatalmasságokká emelkedett államok ellen végrehajtást intézni úgy sem lehetett.

A német közép és kisebb tartományokban, a XVII. és XVIII. században is általában azon régi felfogás volt uralkodó, hogy az udvartartás és az igazgatási költségek első sorban a camaralis jóságok a vámjövedék és a regaliák jövedelméből fedezendőek, s hogy az adó követhetetés előfeltételét a «camaralis jóság insufficienciaja» képezi.

Az adók kizáróan subsidiális természetűek voltak.

A XVIII. század második felében, mondja egyik művében SECKENDORF: «Az adók vagy ehez hasonló intézmények, nem olyan meghatározott rendes jövedelmi források, melyeket valamely alattvaló urának talán hűbér vagy közmunka fejében fizetni köteles, hanem olyan extraordinariák, melyek jogi természetüknél fogva itt-ott «Bethen»-eknek, kérelmezett jövedelmeknek, másutt segélyeknek vagy präsenteknek is neveztetnek».

A camaralis jóságok, a jövedékek és egyéb fejedelmi jövedelmek kezelése egy «Camara-collegiumra» bízott, melynek főteendője abból állt, hogy «a földesuri intrádák és jövedékek pontosan és hasznos hajtóan beszedessenek és a fejedelmi pénztárba beszállitassanak vagy annak rendelkezésére készen tartassanak, továbbá hogy az összes jövedelem a fejedelmi szükségletek fedezésére annak rendje szerint és észszerűen dispensáltassék, szétosztassék és felhasználtassék». (SECKENDORF.)

A fejedelmi camaralis pénztár mellett, külön kezeltetett a *tartományi pénztár*, melybe a rendek által megszavazott adók folytak. Mindenütt, hol a rendek befolyásukat érvényesíteni tudták, nemcsak az adók megsza-

vazása függött tőlük, de azok kezelése és behajtása körül is széles jogkörük volt, a végből, hogy az adók helyes és céljuknak megfelelő felhasználását ellenőrizhessék s a fejedelmek mindössze azt eszközölhessék ki, hogy a «rendek az államadók bevételezése, kiadása és számadási recessioja iránt a *fejedelem kizárásával*, magánosan ne határozzanak».

A német tartományokban tehát mindenütt két pénztárban kezeltettek a közjövödelmek. A fejedelem camaralis pénztárában és az álladalmi adópénztárban, melyek nemcsak külön hatóságok által kezeltettek, hanem két külön jogfenség alá is tartoztak. Az egyik a fejedelemnek, *mint ilyennek*, a másik a tartománynak volt alárendelve.

A német tartományi államjog dualismusa különösen a pénzügyben tűnik ki tisztán.

Míg a rendi-állam összes institutioi e dualismuson alapultak, egységes államgazdászatról, közös költségvetésről, és pénztári kezelésről, államtulajdonról és államadósságokról szó sem lehetett. Mecklenburgban e dualismus maig fenáll, úgy hogy ott az állami köz költségvetés ma is teljesen ösmeretlen.

III. A pénzügyi jog ellentétes fejlődése az absolut Porosz nagy államban.

Miként a status egysége, úgy az államháztartás egyöntetősége is, Németországban csakis a monarchicus absolutismus által hozott létre.

Uttörőül itt is Poroszország és az annak nagy hatalmi állását megalapító választó fejedelme szerepel.

Trónra léptéig a brandenburgi s a kapcsolt tartományok államszervezete, főleg pedig pénzügyi joga, miben sem különbözött Németország egyéb tartományainak hasonló szervezetétől.

A pénzügyi rendszernek a porosz monarchiában végbement nagy átalakulását a választó fejedelem azon törekvése idézte elő, hogy a status nagyhatalmi állása állandó hadseregére alapittatván, ennek fentartására biztos, a tartományi rendek beleegyezésétől független pénzalap teremtessek.

A pénzügyi rendszernek a porosz monarchiában végbement nagy átalakulását a választó fejedelem azon törekvése idézte elő, hogy a status nagyhatalmi állása állandó hadseregére alapittatván, ennek fentartására biztos, a tartományi rendek beleegyezésétől független pénzalap teremtessek.

1651-ben kezdődtek a pénzügyi reformok.

A status összes pénzügyének kezelésére központi hatóság szerveztetett.

Vezérelvül a jövedelem helyes kezelése és a kiadások arányítása tüzetett ki. A többlet tartalék-alap alkotására volt fordítandó.

Az államjavakat illetően e reformok keresztülvitele ugyan kevés bajjal járt, de az általános adóügyre nézve ott voltak a rendek jól védett kiváltságai, melyek szerint a hadaknak a háboru befejeztével haza bocsájtása s a status quo ante helyreállítása követeltetett. A rendek tiltakoztak az ellen, hogy a fejedelem régi, biztosított kiváltságaik ellenére «e se plenitudine postestatis» olyan terhet rovhasson reájuk, melyet ők meg nem szavazván viselésére sem vállalkozhattak.

Ezen szögrehuzó oppositio lábra kapott mindenütt, Mark és Brandenburgban, főleg pedig Poroszországban.

Husz éven át viaskodott a fejedelem a rendekkel a miatt, hogy a hadi kiadásokra szükséges összegek megszavaztassanak, míg végre 1660-ban arra határozá el magát, hogy a hadi intézmények fentartására, biztos pénz-

alapot követel és ezt szükség esetében erővel is kieszaközlí. A brandenburgi tartomány rendei 1662-ben végre is annyira megpuhultak, hogy e célra évi contributio lefizetésére vállalkoztak.

Nemsokára a hadsereg tartására a «választó fejedelem» fenhatósága alá tartozott többi tartományokban is fizették az állandó contributiot.

Ezen intézkedéssel tehát a fejedelem magát a rendek adómegszavazási jogától függetleníté.

A személyes hadi szolgálatra kötelezett «Ritterschaftnak» ezentul szabad választás engedtetett, az előállítandó lóállomány helyett, darabonként 40 tallért fizetni. A városoknak pedig 1667. óta megengedetett a contributio helyett, közvetlen adót, az u. n. accist kivethetni, mi általában meg is történt. Szükség esetében még fejadót is kellett fizetni.

Noha tehát a fejedelem úgy az államjavak jövedelmeivel, valamint az adókkal korlátlanul rendelkezhetett, az állami háztartásban a hadügyi szükségleteket az állam egyéb pénzügyi részétől elkülönítve kezelte.

Az akkori porosz pénzügyi jog szerint államjöveldmül tekintetett a földbirtok, erdők, jövedékek, regáliák és régibb haszonvételekből származó minden jövedelem, mely az udvar és az állam szükségleteire volt szánva. Ezekkel szemben szerepeltek a hadiszükségletek, melyek most már rendes fejedelmi jövedékül szerepeltek, és kizáróan hadügyi célokra használtattak. Ezen elkülönítésnél inkább a cél, sem mint a jövedelmi források természete határozott.

A porosz pénzügyi és a porosz közigazgatás tulajdonképeni teremtoje I. Frigyes Vilmos király volt.

A pénzügyi igazgatás egységét ő hozta létre, azon fontos intézkedése által, melylyel 1722-ben a két legfelsőbb központi hatóságot, t. i. a főhadbiztosságot és a pénzügyi főigazgatóságot feloszlata, s helyettük a pénzügy ezen két ágát egyesítve, a had- és pénzügyi főigazgatóságot szervezte.

I. Frigyes Vilmos pénzügyi intézményei, és közigazgatási rendszere a jelen század elejéig maradt érvényben s *ezenekben consolidálta magát a régi porosz pénzügyi jog egy század tartamára.*

Alapelvül itt is a jövedelmeknek külön választása szolgált a domának és a hadügyi jövedékek szerint.

A domának jövedékeihez soroztattak a királyi hivatalok, az államerdők, a sójövedék, a bányák, a vámok, a posta és bélyeg jövedelme, a hadügyi jövedéket képezé a contributio, a parasztbirtokok földadójának egy neme, a lovassági pénzek, és városokban a közvetlen adó helyébe lépett accis.

Azonkivül I. Frigyes Vilmos az államkincstár és a főszámvevőszék intézményét lépteté életbe, melyek azóta a porosz pénzügy kiváló signaturáját képezik. Mindkét institutio annyira életképesnek bizonyult, hogy napjainkban e specificus porosz alkotások fontos német birodalmi intézményekké fejlődtek.

«Anglia és Poroszország államháztartása», mondja STEIN, a pénzügyi tudományról irt művében «a mult században mintául szolgálhatott minden államnak. Anglia teremte meg Európában a *szabad*, Poroszország az *organicus* államháztartást. Itt az ország szegény, a királyi hatalom külről folytonosan megtámadva, a birodalom helyzete kedvezőtlen, az ellenség pedig hatalmas és éber volt; fejedelmeinek erélyes jelleme mellett tehát Poroszországnak életfeltételül még egy más momentumra volt szüksége. Szüksége volt ugyanis jól rendezett, szigoruan kezelt államháztartásra. Poroszországban ezt kezdettől fogva felfogták s így lön állami háztartása a legjobb és legtakarékosabb egész Európában».

Ezen rendezett viszonyokat leginkább az absolut királyság teremte. Más önálló tényezőnek, rendi ellenőrzésnek a XVIII. században nyoma sem volt.

Az állam összes pénzügyi erejével a király rendelkezett feltétlenül.

E tekintetben alig rendelkezett valaki függetlenebbül II. Frigyesnél, ki az összes államháztartás tervét agyában vitte, s az államjöveldelmek nagy részével és a rendelkezési alap millióival oly szabadon rendelkezett, hogy azok felhasználására miniszterei sejtelemmel sem bírtak.

Az absolutismus különben a pénzügyi jog terén is szükséges átmenetül szolgált a régi rendi államszervezettől a modern államszervezetre. Egyedül ily módon lehetett a régi rendek kiváltságos gazdálkodásának elejét venni s a fejlődő állam ellen tornyosuló ezerféle akadályokkal megküzdeni s a pénzügybe rendet és egyiséget hozni.

Természetes azonban, hogy ehez — az erre alkalmas idő eljöttével — a szabadság momentumának kellett járulnia, mely a pénzügyi igazgatás terén a népképviselet által a kormány felett gyakorolt ellenőrző jogkorlátokban nyilvánult, s melyek iránt a mult században minden érzék hiányzott.

Ilyen szabadelvü iránylatok csak az állam nehéz napjaiban kezdtek érvényesülni. A szabadelvü eszmének első izben a Hardenberg által ellenjegyzett 1810-ki hires pénzügyi edictum adott kifejezést, mely alapelvül a törvény előtti egyenlőséget, a földbirtok szabaddá tételét, az iparszabadságot, az egyenlő teherviselést, és annak egyszerűsítését hirdeté. A nemzetgazdasági szabadság és állampolgári egyenlőség ezen elveihez járultak azon mindinkább határozottabb alakot öltött ígéretek, hogy az alakítandó népképviseletre a pénzügyet illetően még több fontos jog lesz ruházva. Még az államadósságok jövőben mikénti kezelésére nézve kiadott 1820-ki rendeletben is hangsúlyozva van, hogy az új kölcsön felvétele csakis a behivandó rendi gyűlés hozzájárulása és jótal-lása mellett fog történhetni.

Az alakítandó népképviseletre vonatkozóan 1810., 1815. és 1820-ban tett ígéretek azonban, sajnálraméltó ellenáramlatok folytán be nem váltattak, és a porosz pénzügyi jog 1848-ig az absolutismus békóit nem rázhatta le. A mit azonban az absolut rendszer keretében a pénzügy rendezése és ellenőrzése érdekében tenni lehetett, az hiven megtörtént. A parlamentáris ellenőrzést, a mennyire lehetett, a valódi beamterállam lényegének megfelelően, az ujon szervezett főszámviteli kamara által pótolták, melynek 1824. deczember 18-kán kelt instructioja terjedelmes és valóban mintaszerű szolgálati pragmaticát tartalmaz.

1821. évi junius 16-kán tétetett közzé királyi parancs folytán az állami közkiadásokról és bevételekről szóló kimutatás (Etat) oly célból: «hogy a status pénzügyének valódi állásáról mindenki biztos tudomást szerez-hessen és meggyőződjék arról, hogy adó fejében nem követeltetik több, mint a mennyire az állam kül- és bel biztonságának fentartására és a status valódi hasznára való kötelezettségek teljesítésére mellőzhetlen szükség volt».

E kimutatás minden harmadik évben rendeltetett közzétételni. E közzétételnek tehát, bár mennyire tökéletlen alakban történt is az, alapja mégis azon célzat volt, hogy ezentul ne csak az államadósságok, hanem az állami pénzügy állaga összeségében, helyeztessék a nyilvánosság ellenőrzése alá.

A király ez uton népének jóformán számot akart adni sáfarkodásáról.

A nagy választó fejedelem kora óta a porosz mo-

narchák az állam összjövödelmeivel saját egyéni belátásuk szerint rendelkeztek. Az adó kivetése, beszédese, felhasználása a király rendelkezése szerint eszközöltetett, s más önálló tényezőnek ehhez szava nem volt. Ámde Poroszország fejedelmei e korlátlan jogukkal, a részletekben olykor elkövetett tévedések dacára általában mégis kizáróan az állam érdekében éltek. Az alkotmányos szervezetet a hagyományszerű kötelességérzet pótolta s a fejedelmek a leglelküsimertesebb gazdák voltak, minőkkel államok valaha bírtak,

Igy fejlődtek a belső szükségérzet folytán a porosz királyok korlátlan, de minden időben az állam érdekében használt pénzügyi hatalmi jogából azon elvek, melyek az alkotmányos pénzügyi jog talaját előkészítették. Itt még különösen figyelembe veendő, hogy:

1. Az állam egyediségének (Staatspersönlichkeit jogi személyiség) önálló fogalma a pénzügy terén is, egyik német államban sem fogamzott meg oly korán, mint Poroszországban. Már a múlt század absolut államában is csupán államjavakat és államjövödelmeket ösmertek, melyek az államot, mint jogi személyt illették, és a domának oly korán sehol sem ösmertettek el állami tulajdonul mint Poroszországban. 2. Egyik német államban sem választatott el a rendezett pénzügy első feltételeként — oly korán a fejedelmi háztartás az államtól mint Poroszországban. Azon takarékosan kiszabott összegben, melyet a XVIII. század legnagyobb egyeduralkodója saját szükségleteire kihasított, a civilista eszméje virtualiter más kifejezést nyert, és azon rendelkezési mód, melyet III. Frigyes Vilmos 1820-ban a királyi koronai hitbizományi alapra nézve megállapított, természeténél fogva annyira alkotmányszerű volt, hogy az alkotmány kihirdetésekor sem tehettek czélszerűbbet mint azt továbbra is fentartani. 3. Sehol sem létesült Németországban a pénzügy egységes igazgatása oly korán mint Poroszországban, bárha az államháztartás terve csak a király agyában s a pénzügy mély titokban volt burkolva. Az állam pénzügyi állagának közzétételével tette meg az absolut állam az utolsó előkészítő lépést az alkotmányos rendszerhez, melynek megvalósulásához e *terén* még a népképviselő befolyásának kellett járulnia.

(Folytatása következik.)

A víz-jog.

D. A magánvagyonot képező vizekre vonatkozó jogviszonyok.

A magántulajdont képező vizekre nézve megkülönböztetendők:

- a) az elrekesztett (elzárt) vagy u. n. álló vizek;
- b) az állandó mederben folyó vizek (patakok, folyók).

Ad a) az elrekesztett vizeket a tulajdonos tetszés szerint használhatja és fogyaszthatja. Az ily vizekhez való tulajdonjog műszaki jelentőségű és korlátlan. E tulajdon a talaj és telekhez, a vízhez, annak kizárólagos használatához, főleg pedig a használathoz való korlátlan jogot involválja. Ezen tulajdonjog, harmadik személyek tulajdonjogát képező szolgáltatások által korlátozva lehet. Például vízvezetések s. a. t. által. Ezen szolgáltatások szerzése vagy megszüntetése az ált. polg. törvkönyv hatálya alá tartozik. Olyan helységek és községek, melyek vízszükséglete kielégítve nincs, a bír. víztörvény 15. és 16. §§-ai szerint privilegiált kisajátítási joggal bírnak még a magántulajdont képező álló vizekre nézve is. Ásványvizekre e jog, a törvény korlátozó irányzatánál fogva ki nem terjed. Jogkörének sértésv ellen az állóvizek tulajdonosa negatorius tulajdon- és birtokháborítási keresettel élhet. Noha a törvény e tekintetben általánoságban elég védelmet biztosít, mindamellett az ásvány-

vizekre nézve tekintettel azok közegészségi fontosságára és az értékesítésükre fordított költséges beruházásokra, közérdek szempontjából kívánatos volna, ha e források külön jogrendőri oltalom alá helyeztetnének.

A mi a magán telken felfakadó vagy légtüneti csapadék által gyülemő vizet illeti, úgy az tartandó szem előtt, hogy a tulajdonosnak egyrészt nem áll jogában a telkén átfolyó víz természetes menetét a szomszéd alólfekvő telkének kárára megváltoztatni, de viszont emennek sincs joga ilyen viznek a felső telekről való lefolyását meggátolni. A forrás tulajdonosának a lefolyó vizet elrondítania vagy kártékony anyagokkal kevernie nem szabad.

Miután a szomszédnak csakis *károsítása* tiltatik, természetes, hogy a tulajdonos vizét megtarthatja, és a szomszédtól olyan hasznat, melyet az csupán de facto élvezett — elvonhat. Műleges szerkezeteket (opus manufactum), melyek a víz levezetésére szolgálnak, az alsó szomszéd nem köteles tűrni, hacsak erre külön magánjog czímen kötelezve nincs. Az érdekeltnek magánrendelési vagy hosszas birlálás (Ersitzung) folytán a törvénytől eltérő viszonyok is létesíthetők.

ad b) Az állandó mederben folyó és magántulajdont képező vizekre nézve következők jegyzendők meg:

1. Ha e vizek magánjogi minősége meg van állapítva, úgy más jogcím nem léteben a két part birtokosai e partok társtulajdonosaiul tekintetnek és pedig a földbirtok parti részének hossza arányában.

Az illetőknek, más jogcím nem léteben partbirtokuk hossza arányában használati joguk van az elfolyó víztömeg felére (bírod. víztörvény 14. §-a). A törvénynek ezen épen nem szabatos szerkezete miatt a két part birtokosaira nézve a használat határát mindenestre a folyó közepén (közepes vízállásnál) húzott vonal képezi (lásd az ált. polg. törvkönyv 407., 854, 855. §§-ait). Ezen határ szabja meg a folyótulajdonosok egyes, alább közelebb meghatározandó jogait.

2. A magánfolyó tulajdonosa nem tulajdonosa egyuttal a víz habjának is. Ezt csak *használhatja*, de még e használat is a víz többi tulajdonosainak jogai és a víznek nélkülözhetlenségéből támadt köztekintetek által törvényesen korlátozva van. Nem szabad tehát a használat által senki (tehát a köztereket illetően a közhasználat) jogát sem a folyóviz elrondítása által sérteni, vagy más területén vizárt vagy iszapodást előidézni (bírod. víztörv. 10. §-a.) Semmi esetre sem szabad a magántulajdonosnak a folyóvizet egészen felhasználni, mert a törvény — harmadik személyek jogainak épségben tartásával — csakis a használatot biztosítja és a víz teljes felhasználása különben is a nyilvános vizek magassági pontját türhetlen mérvben megváltoztatná (orsz. víztörv. 17. §-a). Azért azt rendeli a törvény (bírod. víztörv. 12. §-a), hogy e telek tulajdonosa által valamely magántulajdont képező víztömegből levesztett és el nem használt víz, mielőtt idegen területet érintene, eredeti medrébe visszavezetendő.

A folyóviz használata megtörténhet: merítés, vezetés, a víz vegyi tulajdonságának gazdasági célokra való használata, esésének a vízi közlekedésre és hajtóművekre való fordítása a halászati jog gyakorlására, a mennyiben ehhez különös magánjogi címek alapján harmadik személyeknek joguk nincs, s. a. t. de csakis azon rendőri szabályok keretében, melyek ezen jogok gyakorolhatására nézve, közérdek szempontjából az ide vágó törvényekben foglaltatnak (orsz. víztörvény 16—18. 98. §§.). Hajtóművek és vízrekesztékek létesítésére különösen akkor van szükség a közigazgatási hatóság engedélyére, ha általuk a köztulajdont képező vizek menete, a víz állása vagy idegen jogok, főleg már létező

vízművek befolyásoltatnak (orsz. víztörvény II. szak. 17. és 18. §§.).

Hogy különben a víz közönséges (általános) használata a magántulajdont képező folyóknál a rajtuk át vagy hozzájuk vezető utak igénybevétele mellett (minők: nyilvános terek, hidak s. a. t.) mindenkinek meg van engedve, a lefolyó hab természetéből önkényt érthető és a Csehországra szóló vízjogban ki is van mondva, (orsz. vízjog 16. §.)

3. A víz medréhez való tulajdonjog, a folyó tulajdonosának azon jogosultságában nyilvánul, hogy a folyóban termő vízi növényzetet, iszapot és kőveket értékesítheti, továbbá a folyóban keletkező szigetre, illetve az ármentesített mederre terjed. Ha mind a két part birtokosai a folyó tulajdonosai is, úgy azok, kiknek partján a sziget képződött, e szigetre nézve a tulajdonukat képező telkek hossza arányában szereznek tulajdonjogot. Ha a sziget a folyó közepén képződik, úgy a tulajdonjog mindkét parttulajdonost telkük hossza arányában közösen illeti. Közepül a folyó mentén normalis vízálláskor húzott vonal veendő. Ha a folyó köztulajdont képez (de nem hajózható) úgy a mentében lévő parttulajdonosok az ált. polg. törvkönyv 407. §-a szerint feljogosítvák a folyóban támadt szigetnek az elsorolt elvek szerinti elfoglalására.

A mi a keletkezett szigetre nézve elmondott, az áll a vízmentesített folyammederre nézve is (ált. polg. törvkönyv 410. §-a), azonban az orsz. víztörvény 48. §-ának azon rendelkezéséhez képest, mely szerint a mesterséges szabályozás által nyert talaj annak tulajdonává lesz, ki a vállalat költségeit viseli.

4. A tulajdonos — harmadik személyek kötelezettségének fentartása mellett — a csatornák és műleges folyókák fentartására és tisztítására van kötelezve. Ha a tulajdonos erre nem szorítható, úgy e kötelezettség azt terheli, ki a vízművet vagy szerkezetet használja és pedig a felhasznált vízmennyiség aránya szerint. A folyó partjainak megerősítésére nézve a polg. törvkönyv 413. §. és az orsz. víztörvény 43. §-ában foglalt általános szabály áll. A folyam mentén fekvő partbirtokok (épületek) védelme — a mennyiben erre nézve külön kötelezettségek fen nem állanak — a tulajdonosok gondja. Általában pedig az összes vízművek helyrendőri felügyelet alá helyezvük. Különös előfeltételek mellett (birod. víztörvény 15. és 16. §§-a) mindennemű magán vizek nemzetgazdasági okból kisajátíthatók. Erről később szólandunk.

Látjuk tehát, hogy az u. n. „*víz-tulajdon*“ (harmadik személyek különös magánjogainak fentartásával) következő hasznvételi jogokat ölel fel:

1. A víznek közönséges (szokásos, általános hasznátát) (orsz. víztörvény 15—16. §§-a.)

2. A keletkezett szigetekre és a kiszáradt folyam-mederre vonatkozó jogot (ált. polg. törvkönyv 404. 408. és orsz. víztörvény 10., 17., 18. §§.)

3. A vízi növények, homok, kő, iszap, jég s. a. t. értékesítésére vonatkozó jogot (orsz. víztörv. 10., 17. 18. §§.)

4. A halászati jogot, beleértve a gyöngyhalászatot (orsz. víztörvény 15., 17., 18., 21. §§.)

5. Azon jogra, hogy a víz földművelési vagy iparcélokra elvezetessék (orsz. víztörvény 12—14. §§.)

6. Azon jogra, hogy a víz esése hajtóereje felhasználtassék, (orsz. víztörvény 17—18. §§.)

7. A fausztatás jogára (orsz. víztörvény 17—18 §§.) Ezen jogok élvezete azonban közérdek szempontjából az állam általános rendőri felügyelete alatt áll (orsz. víztörvény 98. §-a) és azonfelül az egyes jogélvezetek (5—8) rendszerint hatósági engedélyhez kötve (orsz. víztörvény 16., 17., 42. §§.)

Birnak-e tehát ezen hasznvételi jogok a kizárólagosság jellemével, úgy hogy a folyótulajdonos másokat azok hasonló hasznátában meggátolhat? És lehet-e tehát az u. n. magánvizeknél «tulajdonról» szó? Erre könnyű megfelelni.

Csakis a 2., 3. és 4. alatt említett hasznvételi jogok birnak e jellemmel, de nem a többiek is. És épen ezen jogok nem a víz tulajdonképeni hasznvételi módjaiul, hanem inkább a földre és telekre vonatkozó tulajdonjog kifejezésaként, illetően azon jogosultságnak tűnnek fel bizonyos tömör, szerves vagy szervtelen, a folyamban vagy annak fenekén létező képleteket értékesíthetni, melyek azonban magával a vízzel nem állanak szükségszerűbb összeköttetésben, mint a föld állat- vagy növényvilága a szárazfölddel és az őket környező levegővel. Tehát a vizekre vonatkozó mellékhasznvételi jogaiul tekintendők. A mi a víznek, egyéb valódi hasznélvezeti módját illeti, megjegyzendő, hogy: a közönséges (általános) hasznát nyilvános, közhasznátatra rendelt helyeken (tér, hid) magántulajdont képező vizeknél is mindenkinek fen van tartva. A fausztatást, ha ez a fa beszerzésére mellőzhetlen, a közigazgatási hatóság kártalanítás mellett magántulajdont képező vizeken bárkinek engedélyezheti. A mi végre a vízvezetés és a vizesítés felhasználásának jogát illeti, úgy a közigazgatási hatóság azon esetben ha a kisajátítás kellékei az ált. polg. törvkönyv 365. §-a szerint nincsenek is meg, elrendelheti azt, hogy a folyóvíz tulajdonosa, ha a vízre szüksége nincs és azt bizonyos idő alatt nem használja, e víz hasznátát megfelelő kárpótlás mellett másoknak engedje át, kik azt hasznosítják, (birod. víztörvény 15. §-a, orsz. víztörvény 24. §-a.) A folyó tulajdonosának a folyóvíz vegyi és erőműtani erejének kiaknázására vonatkozó joga tehát tulajdonkép csupán a víz ezen hasznvételi módjára vonatkozó előjoggá válik. Ebből kitűnik, hogy a tulajdonjog jellemével lényegileg csak a halászati jog és a vizek mellékes hasznélvezetere vonatkozó jogok (2—4) birnak, míg a többi hasznvételi jogok összesége, tehát a tulajdonképeni «vízjogok» (1., 5., 6., 7. sorszám alatt) ezen jellemző momentummal nem birnak és tulajdonképen olyan hasznvételi joggá törpülnek, mely lényegileg a közhasznát (usus publicus) körét alig haladja túl, és így a törvényhozás a gyakorlatban maga szünteti meg a tulajdonjogot, míg a patakok és folyóknál is, melyet elméletben előbb elősmert és tetteleg visszatér a római jog azon természetes és a közérdeknek egyedül megfelelő tételéhez: «Flumina omnia sunt publica».

(Folytatása következik.)

Fordit. Barth L.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A gyógyszerészek kereskedőknek tekintendők-e a keresk. törvény értelmében?

H. Károly felperesnek, L. Lajos ellen 241 frt és jár. iránt indított perében a miskolci kir. járásbíróság 1876. évi decz. 11-én 12197. sz. a. következő végzést hozott:

miután felperesnek jelen keresete a keresk. ügyekben követendő eljárás tárgyában kiadott igazs. miniszteri rend.

6. §-ának 8. pontjában előírt keresetek közé tartozik, alperes illetékességi kifogásának hely adatván, felperes jelen keresetével illetékes bíróságához utasittatik.

Ezen végzés ellen felperes részéről semmiségi panasz adatott be. Mert a felek nem kereskedők, tehát az idézett rendelet 6. §-ának 8. pontja itt nem alkalmazható; a gyógyszer-tár nem kereskedés, hanem közegészségi intézet, a per

tárgya nem kereskedelmi kérdés, mivel itt az alperesre bízott érték hiányos átadásáról van szó.

A magy. kir. Curia mint *semmitőszék* az eljáró bíróságnak panaszolt végzését a ptrs. 297. §. 5. pontja alapján megsemmisítette, a jbiróságot ezen ügyre nézve illetékesnek kimondotta, és az iratokat további szabályszerű eljárás végett a felterjesztő kir. járásbíróságához visszaküldte;

mert az 1876. évi XIV. t. cz. 128. §-a szerint a gyógyszerárak közegészségügyi intézetek lévén, mint ilyenek az iparüzletek sorába nem tartoznak; ezen ügyre nézve tehát a keresk. ügyekbeni eljárás tárgyában kibocsátott igazs. min. rendelet 6. §. 8. pontja nem alkalmazható; ennél fogva a tulajdonos és kezelő közti követelések sem tartoznak a keresk. bíróság illetősége alá, mihez képest a jelen keresetre nézve az eljáró bíróság a ptrs 93. §-ának a) pontja alapján illetékesnek volt kimondandó!

A semmitőszék felfogása szerint tehát — miként ezen döntvényből kiderül — a *gyógyszerészek nem kereskedők* s a gyógyszerészek *alkalmazottjai* sem esnek a keresk. törvénynek a kereskedelmi meghatalmazottakra és segédekre vonatkozó határozatai alá. Következménye ezen felfogásnak az, hogy a gyógyszerészek sem cégüket a k. t. 16. §-a értelmében bejegyeztetni, sem kereskedelmi könyveket a k. t. 25. §-a értelmében vezetni, sem leltárt készíteni, sem mérleget szerkeszteni stb. nem tartoznak. A felállított elv tehát nem kis horderővel bír.

Részünkről a semmitőszék felfogását magunkévá nem tehetjük. A keresk. törvény 3. §-a értelmében kereskedőnek mindenki tekintendő: «ki saját nevében kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik», s mindenki, kiben ezen kritériumok összpontosulnak, a keresk. törvénynek a kereskedőkre vonatkozó határozatai alá esik, utóbbi tekintetben csak két kivétel van, egyrészt az *államra* nézve, a mennyiben ugyanis az állam kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik (k. t. 4. §. 2. és 3. bek.), másrészt a k. t. 5. §-ában érintett *kiskereskedőkre* nézve, kikre a k. t.-nek a cézgekre, a könyvekre és a cégvezetésre vonatkozó határozatai alkalmazást nem nyernek.

Hogy a gyógyszerészek csakugyan kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak, alig szorul bizonyításra. A gyógyszerész nagyobb mennyiségekben bevásárol, s a bevásárolt árukat változatlanul vagy átalakítva, kisebb mennyiségben eladja. Már pedig a k. t. 258. §-ának 1. pontja értelmében kereskedelmi ügyletnek tekintendő: «árak s általában ingó dolgok vétele vagy egyébkénti megszerzése azon szándékkal, hogy azok természetben, át- vagy feldolgozva ismét tovább adassanak.» Azon körülmény, hogy a gyógyszerészek bizonyos *monopoliummal* bírnak, hogy ők a gyógyszerészeti árukat csak hatóságilag megállapított áron adhatják el, azon kérdés elbírálására nézve, vajlon ők kereskedelmi ügyletekkel foglalkoznak-e s vajlon ők kereskedők-e: tökéletesen irreleváns. Valamely ügylet természete ugyanis meg nem változik nevezetesen azon körülmény folytán, hogy mások ily ügyletekkel egyáltalában, vagy bizonyos helyen nem foglalkozhatnak. Az állam, ha a kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, szintén kereskedő s a k. t.-nek a kereskedőkre vonatkozó intézkedései csak azért nem vonatkoznak feltétlenül az államra, mert a k. t. maga kivételt állapít meg. Az állam kereskedői minőségének megállapítására szintén tekintetbe nem jön, vajlon az illető vállalat egyedáruság tárgya-e, az állami egyedárusági vállalatok az 1875. decz. 1-jén kelt min. rendelet (Rend. tára 1875. 136. sz.) 1. §. c) pontja értelmében csakis a keresk. cégjegyzékekbe be nem jegyeztethetvén. Monopoliummal bir egy privilégiált magánvasut, csatornavállalat, gőzhajóvállalat is, s mégis senki sem kételkedik azon, hogy ezek kereskedők, mert hisz fuvarozási ügyletekkel tehát keresk. ügyletekkel (V. ö. k. t. 259. §. 3. p.) és pedig iparszerűleg foglalkoznak.

Különben a gyógyszerészek által kötött keresk. ügyletek nem is kivétel nélkül az általuk élvezett monopolium kifolyásai. A gyógyszerészek számos oly cikket is árulnak, melyek a közegészségügyi rendészet felügyelete és ellenőrzése alá nem tartoznak. Ha a gyógyszerészek egyedáruságukból származó ügyleteik után kereskedők nem is volnának, még akkor is kereskedőknek kellene őket tekinteni azért, mert nem monopolszerű keresk. ügyletekkel is foglalkoznak.

A gyógyszerészek tehát ügyleteik minősége folytán kétségtelenül kereskedők. Ezt a semmitőszék sem vonja kétségbe s ha a gyógyszerészeket mégis kereskedőknek nem tekinti, ezt csak azért teszi, mert a közegészségügy rendezéséről szóló 1876. XIV. t. cz. 128. §-a azt mondja, hogy a gyógyszerárak *közegészségi intézetek, melyek mint ilyenek az iparüzletek sorába nem tartoznak.* Ez érv nem csak hogy nem döntő a jelen kérdésre nézve, de sőt inkább azt mutatja, hogy a semmitőszék a keresk. törvény berendezését és álláspontját kétségbe nem méltatta. A keresk. törvény egyetlen egy szóval sem mondja azt, hogy ahhoz, miszerint valaki kereskedőnek tekintessék, szükséges, hogy az üzlet az iparüzletek sorába tartozzék. Ha valaki keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, akkor ő kereskedő, s valamint magában véve közömbös, vajlon ő a cégjegyzékbe be van-e jegyezve vagy nem, ép úgy közömbös azon körülmény, vajlon ő a keresk. ügyletek megkötésére az ipartörvény szempontjából jogosítva van-e vagy nem, vajlon bir-e u. n. iparjogosítvánnyal vagy nem (V. ö. k. t. 6. és 263. §§.). A keresk. törvény kizárólag a maga ösvényén halad s nem törődik azzal, hogy más, nevezetesen közigazgatási törvények és rendeletek mit állapítanak meg arra nézve, hogy valaki kereskedést üzhessen? A keresk. törvény ragaszkodik az általa saját céljaira felállított anyagi kritériumokhoz, a közigazgatási s más törvények dolga, a maguk szempontjából külön kritériumokat fölállítani. E kritériumok fenforgásának elbírálása nem tartozik a keresk. jog körébe, s époly kevésbé a kereskedelmi bíró hatásköréhez. Utóbbi csak azt tartozik vizsgálni, mit szól a keresk. törvény? Hogy mit szólnak más nem keresk. jogi törvények? ahhoz neki semmi köze. Ő ugyan nem fogja megengedni azt, hogy oly személy, kinek az ipar gyakorlására jogosítványa nincs, magát a keresk. cégjegyzékbe bejegyeztesse — de ha ezt meg sem engedheti is, és pedig azért mert a bíró kötelessége őrködni a fölött, hogy a törvények ki ne játszassanak, úgy mégis nem teheti azt, hogy egy már meglevő faktumot nem létezőnek tekintsen, azt ignorálja. Már pedig az, hogy valaki keresk. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik, egy faktum, melyet nem lehet egyszerűen negálni. Ha jogról volna szó, akkor a jogot meg lehetne tagadni, azt el lehetne venni, de egy létező faktummal szemben csakis arról lehet szó, hogy ezen faktum *következményei* elismertessenek vagy nem, vagy hogy az illető személy ezen faktum miatt megbüntettessék vagy nem? A keresk. törvény egyedül a faktumhoz tartja magát s ezen faktum következményeit még akkor is elismeri, ha az illető kereskedelmi ügyletekkel foglalkozni jogosítva nincs. A közigazgatósági hatóság dolga az illetőt keresk. ügyletekkel való foglalkozástól eltiltani vagy őt ily foglalkozás miatt megbüntetni.

A k. törvény szempontjából tehát közömbös, vajlon valaki a jogosult iparüzők sorába tartozik-e vagy nem? Még kevésbé jöhet tekintetbe a keresk. törvény szempontjából azon körülmény, hogy valamely üzlet fenálló törvények vagy rendeletek alapján *az iparüzletek sorába nem tartozik.* Abból, hogy egy üzlet az iparüzletek sorába nem tartozik, egyáltalában nem következik, hogy az ily üzlet a *kereskedelmi* üzletek körébe nem sorozható, hogy az ily üzlet tulajdonosa a keresk. törvény értelmében kereskedőnek ne tekintethessék, feltéve épen hogy az üzlet kereskedelmi jelleggel

bir, azaz keresk. ügyletek iparszerű megkötésére van irányozva. A semmitőszék ellenkező felfogása a keresk. törvény álláspontjával semmiképen össze nem egyeztethető; a felforgó kérdésben annál kevésbé, mert lehetetlen feltennünk, hogy a közegészségi törvény a keresk. törvény alkalmazását a gyógyszerészetre nézve kizárni akarta. A közegészségi törvény ezt egy szóval sem mondja, s annak 128. §-ából azt következtetnünk annál kevésbé szabad, mert azon körülmény hogy a gyógyszerészek s az általuk kötött ügyletek a keresk. törvény intézkedései alá esnek, mi akadályt sem képez arra nézve, hogy a gyógyszerészek közegészségi intézeteknek tekintessenek, hogy a gyógyszerészek s azok tulajdonosai a közegészségi törvénynek is alávetve legyenek. A keresk. törvény bizonyára nem képez akadályt, hogy az állam a gyógyszerészetet mint közegészségi intézményt ellenőrizze, a gyógyszerészeti személyzet tudományos képzettségére, az államilag meghatározott árszabályzat megtartására és a gyógyszerészek kezelésére, valamint a megkívánt helyiségek berendezésére és felszerelésére (közegészségi törv. 124. §.) felügyeljen. Azon körülmény, hogy a gyógyszerészek által vezetett *könyvcsnek* a gyógyszerészeti rendszabálynak kell megfelelni (közegészs. törv. 124. §. d) pont), szintén ki nem zárja azt, hogy a gyógyszerész ezen könyvek tekintetében a k. törvénynek is megfelelhessen.

Nézetünk szerint tehát a gyógyszerészek igenis kereskedők, miből következik, hogy ők a k. törv. értelmében nevezetesen céget vezetni, cégüket bejegyeztetni és keresk. könyveket vinni tartoznak, nemkülönben az, hogy az általuk alkalmazottak a k. törvénynek a cégvezetőkre, keresk. meghatalmazottakra és segédekre vonatkozó intézkedései alá esnek. Következik végre az, hogy a gyógyszerészek által kötött ügyletekből származó ügyek, mint keresk. ügyek, a kereskedelmi bíróságok hatásköre alá tartoznak.

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

Különfélék.

Az osztrák ügyvéd-gyűlés) ez évben Morvaország fővárosában Brünnben tartatott meg. A részvét csekély volt, mert összesen mintegy 180 tag jelent meg s ezeknek is nagy része a tárgyalásokban nem vett részt. Elnökül az ottani ügyvédi kamara elnöke Ott, alelnökül pedig Aul (Prágából) és Hermann (Bécsből) választottak. — A kitűzött kérdés ama régen vitatott szabad ügyvédkedés kérdése körül forgott, mely a módoszatokra nézve az indítványok és pótindítványok egész özönét eredményezte. Ezek közt leglényegesebbnek mondható azon indítvány, mely járásbíróságok székhelyén az ügyvédség és közjegyzőség egyesítését célozta. A szavazásnál az ügyvédkedés korlátozását (numerus fixus) célzó indítvány 64 szavazattal 40 ellenében megbukott. A tárgyalás menetéről a gyorsírói jegyzetek vétele után bővebb tudósítást közlendünk. — Ezen kívül még több az ügyvédi gyakorlatra és állásra vonatkozó indítvány tárgyalatott, nevezetesen: hogy az ügyvédek kereseti adó alá ne vonattassanak; hogy az ügyvédek által fogalmazott okmányok általuk hitelesíthetessenek s. t. b.

Poroszország új bírósági szervezete) befejeztetett és összesen 13 főtörvényszék, 91 törvényszék és 1087 egyes bíróság (Amtsgericht) állíttatott fel. — Tájékoztatásul még megemlítjük, hogy Poroszország lakossága 34,770.592.

(A békebírák Nestora.) Nr. Henry Foot a Cork grófság békebírája m. hóban ünnepelte 100 éves születésnapját és mint az angol lapok írják még ezelőtt rövid idővel részt vett a törvényszéki ülésekben. (Nálunk néhány évvel ezelőtt a boldogult Simon Florent alig 70 éves agg korából semmi-ségi panaszt formáltak.)

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat.

Botrányos ügy. Egyik kir. járásbírósnál az ottani 1840/1868. iktatói szám alatt fekvő hagyatéki iratok tanúsága szerint, bizonyos Müller János és Margit mint néhai Müller Ádám örököseinek 1200 frtnyi örökségük „elkalódott”. Azóta egy évtized folyt le és a szegény örökösök csak azt tudják, hogy örökségük elkalódása az időközben elhalt kir. járásbírónak sikkasztási ügyével áll kapcsolatban. — Folyamodtak tehát még 1877. évi május 25-én a magy. kir. igazságügyminiszteriumhoz örökségük megtérítése iránt; de folyamodásuk mindekkoráig érdemleges elintéztést nem nyervén, — megújították kérelmüket f. évi május havában, de hasztalanul; mert az illető kir. törvényszék elnöke mindekkoráig érdemleges jelentést sem tett! Ily állapot szegényére válik igazságügyi kormányzatunknak s ezért felhívjuk magának az igazságügyi miniszter urnak figyelmét ezen ügyre, mely közgei részéről több erély kifejtésére érdemes.

A pénztételek) körül az tapasztaltatván, hogy a felek a kiutaltványozott összegeket néha fel nem veszik, a pénzügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértőleg elrendelte, hogy ezentul minden kiutaltványozó végzésben kimondandó, miszerint azon naptól kezdve, melyen a végzés jogerőre emelkedik, a letét után kamat nem fizettetik, s hogy ily összegek csak egy évig őriztetnek a letétben, azután pedig az állampénztárba helyeztetnek át. Természetes dolog, hogy a félnek főtartatik a jog letétét a törvényes elévülés határideje alatt reklamálni.

(Könyvészet.) Dr. NAGY FERENCZ egyetemi magántanár és t. munkatársunknak: „A kereskedelmi társaságok jogi természete különös tekintettel a főbb európai törvényhozásokra” című jeles értekezése 10 nyom. ivre terjedő füzetben jelent meg és könyvkereskedés után megszerezhető. (Ára 1 frt 50 kr.) — A szerző egy az elméletben úgy, mint a gyakorlatban is sokat vitatott kérdést tárgyal beható alaposággal a következő sorrendben: A közönséges magánjogi társaság (societas) és a jogi személy (universitas), mint a társulati intézmények jogi alapfogalmai általában. — A kereskedelmi társulatok jogi természete iránti kérdés formulázása és a különböző nézetek általában. — A kereskedelmi társulatok közönséges magánjogi társaság szempontja alatt. — Szabad-e a kereskedelmi társulatok egyes fajai között különbséget tenni, tekintve azoknak jogi természetét? — A németjogi u. n. szövethetési elmélet (Genossenschaftstheorie) és az alaki személyegység (collective Personeneinheit) elmélete. — A kereskedelmi társulatok, mint dologjogi alapokon nyugvó egyesületek. — A kereskedelmi társaságok, mint jogi személyek: A kereskedelmi társulatok jogi személyisége azoknak belviszonyait tekintve. A kereskedelmi társaságok jogi személyisége azoknak külső viszonyait tekintve. — A nevezetesebb európai törvényhozások, különösen a német és magyar kereskedelmi törvények felfogása a kereskedelmi társulatok jogi természete iránt.

(A budapesti tud. egyetem tanácsa) ő felségéhez felterjesztést intézni határozott, melyben az egyetem érdeműs protectorát, dr. HOFFMANN PÁL-t, az egyetem igazgatása, tanári és irodalmi, valamint a közügyek terén szerzett bókros érdemeiért legfelsőbb kitüntetésben részesíteni kéri.

(Egy kérdés.) A „Jogtudományi Közlöny” 37-ik számában közöltetik a belügyminiszteri rendelet a kir. közjegyzők portomentessége tárgyában, melyben hivatkozás van arra, hogy a földmívelés, ipar- és kereskedelemügyi miniszter f. é. aug. 27-ről 19479. sz. a. minő rendeletet bocsátott ki, de hogy kihez bocsátotta azt ki, az benne nem foglaltatik s habár aug. 27. óta már egy hó mult el, a postahivatalok semmi tudomást nem akarnak venni azon földmívelés ipar és kereskedelemügyi miniszteri rendeletről s tőlünk a portot irgalmatlanul most is megveszik s ha a leveleket el nem fogadjuk, azt kényszer uton kézbesítettik, az az iránti rendelet értelmében.

Ily körülmények között kérdést intézek az iránt: kihez bocsátotta ki a kereskedelem, ipar- és földmívelésügyi miniszter f. é. aug. 27-ről 19479. sz. a. rendeletét, hogy az a postahivatalok által nem respectáltatik s így reánk csak írott malaszt, melynek hasznát nem vehetjük?

Nagyvárad, szept. 26. 1878.

Csanády Kálmán,
kir. közjegyző.

(A kérdéses rendelet a m. kir. belügyminiszterium részéről közöltetett lapunkkal; de hogy a «Postai Rendeletek Tára»-ban már megjelent-e? arról nincs tudomásunk.

Szerk.)

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre 6 ft negyedvre 3. A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Esmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra. Zlinszky Imre kir. ít. táblai bíró úrtól. — Pénzügyi-jog. Schulze-től. — Törvénykezési szemle: Tanulások az eskü általi bizonyításra vonatkozó döntvényekből. Dr. Imling Konrád kir. törvénzéki bíró úrtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Esmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra.

A rendszer általános alapelvei.

2. A közvetlen szóbeli eljárásban.

A közvetlen szóbeli eljárás legnehezebb kérdését, kétség kívül a jogorvoslati rendszernek mikénti szabályozása képezi; s ezt — nézetem szerint, — kielégítőleg megoldani, egyik törvényhozásnak sem sikerült.

Az első és legfontosabb kérdés a teljes föllebbezés és az in jure való revisio közötti választás kérdése, mely kérdés feletti vita nemcsak Németországban teremtett egy egész szakirodalmat,¹ hanem nálunk is, kivált a magyar jogászggyűlésen, igen érdekes fejtegetések és viták tárgyává lőn.²

E helyen, a tételes törvények mind a teljes föllebbezést fogadták el. Még a német perrend is annak ellenére, hogy úgy az 1871., mint az 1872. évi javaslatokban a föllebbezés a társas bíróságok ítéletei ellen csak a jogkérdésre vonatkozólag engedtetett meg; s felülvizsgálat (revisio) név alatt rendszeresített.

Főleg e javaslatok voltak, melyek e kérdést napi rendre hozták az irodalomban; a javaslatok ez elvének bukását azonban kiválólag a IX. német jogászggyűlés okozta, melynek többsége a föllebbezés teljes mérvbeni föntartása mellett nyilatkozott.³

¹ Így a föllebbezés kizárása és a revisio meghonosítása mellett nyilatkoztak: PLANCK, a második német jogászggyűléshez adott véleményében, (a II. német jogászggyűlés évkönyveinek I. kötetében 73—77. lap; és «Entwurf eines Civilprocess-Ordnung für das deutsche Reich» című Preussische Jahrbücher 31. kötet 174—194. BAR Recht, und Beweis im Civilprocesse 81—98. lap.) és «Der 1871. veröffentlichte Entwurf einer deutschen Civilprocess Ordnung.» — S végül: «Differenzpunkte des Entwurfes einer Civilprocess Ordnung, für die im Reichsrathe vertretenen Länder des Österreichischen Kaiserstaats und der Civilprocessordnung, für das Deutsche Reich (a GRÜNHUT-féle folyóirat IV. kötetében 620—670. lap.) MENER Die Zulässigkeit neuen tatsächlichen Vorbringens in den höheren Instanzen 117. s köv. l. — Ellenben ellenkező véleményben vannak BÄHR Das Rechtsmittel zweiter Instanz in deutschen Civilprocess. SAHAHRT BEHREND folyóiratának 6. (1872. évi) kötetében 37. s k. l. FIZER Thatbestand und Berufung D. KOCH, BEHREND folyóiratának 6. kötetében 71. s köv. lap. MITTELSTÄDT Bericht, über den Entwurf einer Civilprocessordnung. CANSTEIN: Die rationellen Grundlagen des Civilprocesses 105. s köv. l.

² Első volt, ki a revisio mellett, illetve a föllebbezés kizárása végett szót emelt: Dr. GARAI DEZSŐ (az 1871. évi «Jogtudományi Közlöny» 50. számában (és ugyan ő, az 1873. évi Jogtudományi Közlönyben: «Perorvoslatok a polgári perben» című cikkében 176. s k. lap. Kiváló érdeklődéssel bírnak továbbá VAJKAY KÁROLY véleménye, a IV. magyar jogászggyűléshez. (Évkönyv IV. kötet 294. s köv. lap.) KISS JÓZSÁÉ (ugyanott 272. s köv. lap.) Dr. PLOSZ SÁNDOR véleménye, az V. magyar jogászggyűléshez. (Évkönyv V. k. 224. s k. lap.) RÁTH GYÖRGYÉ (ugyanott 255. s köv. lap.) Kik mind a teljes föllebbezés mellett, újítások megengedésével szólottak. Mig Dr. WEISZ LAJOS ugyancsak az V. magyar jogászggyűléshez beadott véleményében, e kérdésre vonatkozólag azt az indítványt tette, hogy: «az eljárás sulypontja, az első folyamodásu bíróságon nyugszik, úgy, hogy a föllebbíteli bíróság előtt bizonylati eljárásnak helye nincs, új bizonyítékok tehát a felsőbb bíróságok előtt nem érvényesíthetők. (Évkönyv V. f. 272. lap.) A tárgyalás során azonban többen szólottak a revisio mellett. Különösen GARAI DEZSŐ és Dr. PLESKOTT HENRIK.

³ Habár azok igen kevés szótöbbséggel, úgy, hogy a szakosztály-

Mind e mellett az új osztrák javaslat ismét csak a jogi kérdésben való felülvizsgálatot engedi meg; s a kérdés az irodalomban is sokkal élesebb, sem hogy a német törvénynyel az befejezettnek lenne tekinthető.⁴

Legalább én részemről teljesen meg vagyok a felől győződve, hogy oldassék meg egyelőre Ausztriában is bármiképen a kérdés, a közvetlen szóbeliség természetes fejlődése előbb utóbb a felülvizsgálati rendszernek behozatalára fog vezetni.⁵

A ténykérdésre is kiterjedő teljes föllebbezés kizárása a közvetlenség következménye, melynél fogva az első bíróságnál közvetlenül eszközölt fölvétele a bizonyítékoknak, a második bíróságnál nem reproducálható.

Ha a második bíró az első bíróság írásbeli följegyzései után ítél, az a közvetlenség hiánya miatt, hátrányosabb helyzetben lesz az elsőnél; ha pedig az egész per újból vétetik fel, az első bíróság működésének eredménye egészen háttérbe szorul; a második bíróság nem kritikai felülvizsgálója lesz az elsőbíró eljárása által elért eredmény helyességének, hanem az elsőbíró működése pusztá kíséretté törpül; megkísérti a per eldöntését, abban a reményben, hogy tán a felek ítéletébe belenyugszanak; s ha nem, a másodbíró veszi át az első bíró szerepét, hogy a már egyszer végig hajtott eljárást, nagyobb költséggel s idővesztegetéssel, újból keresztül vigye.

Ellenben a jogkérdés felülvizsgálata nem mellőzhető; megkívánja ezt az igazságszolgáltatás egyöntetűsége; és a törvények helyes alkalmazásának szüksége, mely azonban annál megelőlegebben fog érvényesülni, mennél inkább a per e részére érvényesül a bíró kizáró tevékenysége s annak ideje és figyelme, szóval tevékenysége a ténykérdés megállapítása körüli működés által nem forgácsolatik el; s a kérdés fontosabb részétől nem vonatik el.

Elismerik ez állítás helyességét úgy a revisio, mint a teljes föllebbezés hívei; csak hogy míg ezek csak a harmadbírósnál akarnak annak érvényt szerezni, am azok már a másodbírósnál működését vélik csupán a jogkérdés felülvizsgálatára szorítani.

Igen fontos érve a felülvizsgálati rendszer ellen a teljes föllebbezés híveinek, hogy a jog és a ténykérdés szorosan el nem választható.⁶

Ez az érv azonban, minden esetre, különösen hangzik azoktól, kik a mit a másodbírósnál lehetetlennek tartanak, a harmadbírósnál önmaguk óhajtják meghonosítani.⁷

A tény és jogkérdés elkülönözésének problémáját tehát úgy az egyik, mint a másik esetben meg kell oldani; s az e körül tagadhatlanul mutatkozó nehézsé-

ban a szavazás eredménye kezdetben kétes volt. (L. a IX. német jogászggyűlés évkönyvei IX. III. kötet 336. lap.)

⁴ Így csak néhány hó előtt lépett fel a revisio mellett dr. BAR a GRÜNHUT-féle folyóiratban, fennt idézett szelleműs értekezésével.

⁵ V. ö. BAR id. ért. 621. lap.

⁶ Lásd e részben különösen a IX. német jogászggyűlés tárgyalásait és BÄHR idézett művét.

⁷ Ugyanis abban véleményeltérés, hogy a harmadbírósnál csakis a jogkérdésre terjedhet ki.

gek⁸ általában nem szolgálhatnak indokul arra, hogy e megoldás a másodbiróság helyett, a harmadbiróságnál történjék.

Igen helyesen mondja BAR,⁹ hogy teljesen áll az, miszerint in abstracto a jog- és a ténykérdés teljes elválasztása nem lehetséges, ki a ténykérdés fölött ítél, az ítél a jogkérdés bizonyos része fölött is.

De ez, a concret esetekben mégis kevés nehézséget okoz; a felsőbb bíró gyakorlati értéke ritkán fogja őt megcsalni abban, hogy tény-, vagy jogkérdés-e az, mely fölött ítélethozatalra szólíttatik fel.¹⁰

Hogy mennyire visszás a helyzet, ha a másodfolyamodású bíró nem a revisiora szorítkozik, hanem az egész per átvizsgálása elé kerül, s az egy «novum iudiciumot» képez, minden lépten nyomon tapasztalhatjuk azoknak a törvényeknek intézményeiben, melyek a teljes föllebbezést fogadták el.

Hogy hosszas ne legyenek, csak az e nemben legujabb termékből, a német polgári perrendből merített példával kísértem meg illusztrálni a dolgot.

Mig ugyanis az írásbeli perben, valamely nyilatkozat elmulasztásából, vagy megtagadásából származó joghátrány kihat a föllebbviteli bíróságra is, a német törvény szerint ily mulasztás, sőt az eskütétel megtagadása sem bír a másod bírósági eljárásra is kiható jogkövetkezménnyel; ellenben a beismerés és a kínált elfogadása, visszavonhatlanok.¹¹

Látható ebből, hogy a szóbeli eljárás, a másodfolyamodásra való tekintettel mennyire kényszer helyzetbe jut, melynél fogva nem mérhető egyenlő mértékkel; s az első folyamodást játékeszközzé kénytelen lealázni; mert lehetséges, hogy az elsőfolyamodású bíróság ítélete arra van alapítva, hogy valamely nyilatkozat, az elsőfolyamodású bíróság előtti tárgyalásnál éppen nem, vagy tökéletlenül történt; a fél, a másod folyamodású bíróság előtt e nyilatkozatot pártolja, és az első bírósági ítéletnek, a leggondosabban, a legalaposabban szerkesztett indokai összeomlanak, mint a kártyaház.

A helyzet olybá változik, mintha az elsőbíróság nem is létezett volna.

És mind e mellett sincs a másodbíróságnak az ítélet hozatalánál oly szabad keze, mint az első bíróságnak.

A tárgyalási alapelvnel fogva, de azért is; mert utoljára az elsőbíróság ítélete nem létezőnek, s semmivel egyenlőnek nem tekinthető, föl kell állítani azt az elvet, hogy az elsőbíróság ítélete csak annyiban változtatható meg, a mennyiben azt a felek kérték; s a tárgyalás is, csak e megváltoztatni kért pontokra szorítkozhatik.

Jóllehet, e keretben az újabb perrendek¹² a föllebbviteli bírónak lehető szabad kezét engednek is, mégsem lesz elkerülhető az a gyakorlatban oly gyakran tapasztalható helyzet, hogy a felsőbb bíró abban a meggyőződésben mondja ki ítéletét, hogy ha a tárgyalás egészen újból, oly módon történt volna, mint az elsőbíróságnál, a per eredménye más lett volna.

Látjuk tehát, hogy az elsőbíróság ítélete, mely a felsőbb bíróság előtti vita és kritika közvetlen tárgyát

képezi, bizonyos formális, a másodbíróság szabad mozgását, a szabad ítélethozatalt gátló elemet vet a tárgyalásba.

Igy p. o. a német perrend szerint¹³ a kereset megváltoztatása a föllebbviteli bíróság előtt, a felek beleegyezésével sem engedhető meg.

Ha valaki figyelemmel olvasta KÜHNE főtörvénytíró elnöknek, a XII. német jogászgyűléshez tett jelentésében oly élénk színekkel festett azon visszaéléseket¹⁴ melyek Hannoverában, a kereseti alap megváltoztatásából merített kifogással az elsőfolyamodású bíróságok előtt üzetnek, s figyelembe veszi ebből a materiális igazságszolgáltatásra származó hátrányokat, fogalmat alkothat magának a felől, hogy mennyire korlátoztatni fog a másodbíróságnál az ügy szabad megbirálása akkor, midőn a másodbíróság, a mondott szabályt, hivatalból is tekintetbe venni tartozik.

És mind a mellett ez nem mellőzhető; mert a másodbírósági eljárás alapja, az első bírósági ítélet, mely attól el nem vonható.

Erre ugyan az az ellenvetés lenne fölhozható, hogy igaz ugyan, hogy a felek szabad működése, e szabály által a másodbíróság előtt korlátoztatik, de miután, az elsőbíróság előtt működésünk ekként korlátozva nem volt, a másodbíróság létesítése által, e korlátozás mellett is, a felekre hátrány nem származik.

Ez ellenvetés tanúsítja azonban legkirívóbban, hogy a súlypontot majd az első, majd a másodfolyamodású bíróságra kívánják helyezni; s ez mindkét bíróság működésére, az anyagi igazságnak nem csekély hátrányára, zsidbasztólag hat.

Az első bíró buzgalmát nem kis mérvben korlátozza az a tudat, hogy tevékenységének egész eredménye, vagy annak legalább nagy része, haszontalan munkává válhatik; a másodbíróságnak pedig gyakran nincs szabad keze.¹⁵

De van a teljes föllebbezésnek még egy igen nagy hátránya, mely a perek elintézésének lassúságában és a perköltség tetemes voltában nyilvánul.

Tudvalevőleg, a közvetlen szóbeliségnek egy nagy s alig mellőzhető hátránya, hogy gyakran kell a tárgyalásoknak elhalasztatniok, úgy a felek alapos kérelme folytán, mint azon oknál fogva; mert a bíróság, az ülési napra kitűzött tárgyalásokat el nem végezhet.

Ha a főtörvénytíróknél, az ügyek újabb fölvétele folytán, úgy a felek, mint a bíróság helyzete e részben hasonló lesz, a halasztások itt ismételtetni; s a per elintézése annál is inkább a végtelenig halasztatni fogja; mert a ténykérdés ismételt megállapításával is terhelt főtörvénytírók, felszaporodott teendőket elvégezni képesek alig lesznek.

Hogy a bizonyítási eljárás újabb fölvétele, főleg az újítások korlátlan megengedése mellett, egy távolabb fekvő főtörvénytíróknél, mennyire szaporítani fogja a per költségeit, azt úgyhiszem, bővebben indokolnom is fölösleges.

A IV. és V. magyar jogászgyűlésen is szóba került e kérdés, azonban úgy VAJKAY KÁROLY¹⁶ mint KISS JÓSA,¹⁷ RÁTH GYÖRGY¹⁸ és PLOSZ SÁNDOR,¹⁹ az egyes kérdésekre

⁸ Lásd, különösen, ezekre vonatkozólag WOCHNAK a «Kritische Vierteljahrschrift» 15. kötetében 93. és 345. lapon felhozott példait, továbbá BÄHR «Das Rechtsmittel II. Instanz 21. I. V. ö. CORNSTEIN id. m. 109. lap; különben e nehézségeket elismeri az osztrák javaslat is. (Lásd annak indokolását 176. s köv. l.)

⁹ Idézett értekezésében 626. lap.

¹⁰ Így BÄCKER, oldenburgi főtörvénytíró a X. német jogászgyűléshez beadott véleményében, nem ismeri ugyan félre a tény és jogkérdés elválasztása körül fölmerülő nehézségeket, de hozzá teszi: «Schließlich sind wir Richter, beim oldenburgischen Oberappellations-Gericht doch sehr selten verschiedener Meinung, ob eine That, oder eine Rechtsfrage vorliegt. (Évkönyv I. k. 52. lap.)

¹¹ Lásd a német perrend. 493—495. §§.

¹² V. ö. német perrend 499. §. Osztrák javaslat 508. §.

¹³ A 489. §. határozottan rendelkezik e részben, kimondván: «Eine Änderung der Klage ist selbst mit Zustimmung des Gegners unstatthaft.» Hasonlólag rendelkezik a járásbírók ítéletei elleni föllebbezésre vonatkozólag az osztrák javaslat 495. §.

¹⁴ Lásd a XII. német jogászgyűlés évkönyve III. kötetében 266. s köv. l. Különben hasonló észrevételeket tett HAARMAN hanoverai fő államügyész is a XIII. német jogászgyűlésen.

¹⁵ V. ö. BAR, id. ért. 641. lap.

¹⁶ IV. magyar jogászgyűlés évkönyve 294. s köv. lap.

¹⁷ Ugyanott 272. s köv. lap.

¹⁸ IV. magyar jogászgyűlés évkönyve. 255. s köv. l.

¹⁹ Ugyanott 224. s köv. l.

nézve adott igen alapos véleményeikben, mind a teljes föllebbezést fogadták el.²⁰

Hasonlólag az előadó RUPP IMRE is, kinek a teljes föllebbezés föntartása melletti érvelése főleg abban öszpontosul, hogy a ténykérdésnek megállapítása, a bírónak legnehezebb föladatát képezi; és ebből okszerűleg azt kell következtetnünk, hogy a legnehezebb részben leggyakrabban fordulhatnak elő tévedések, más részt pedig, a ténykérdés a jogkérdéssel gyakran oly szoros összefüggésben áll, hogy ennek elválasztása, az ügy helyes eldöntésére való tekintettel, nem tanácsolható.²¹

Mindkét ellenvetésre a fentebb mondottakban megtalálják a választ olvasóink, s azért azokat itt bátran mellőzhetjük; reájuk különben a kérdés tárgyalásának folyamában igen csattanósan megadta a választ GARAI DEZSŐ²² is.

A kérdés tárgyalásának folyamán azonban főleg GARAI föllépése folytán VAJKAY is bővebben bocsájtkozott a kérdés lényegébe; s ismert jogi képzettsége, valamint az általa felhozott érvek fontossága kötelességünkké teszi, hogy az általa felhozattakkal röviden foglalkozzunk.

VAJKAY tagadja, hogy a ténykérdésbeni föllebbezés kizárása által, a tárgyalások sokszorosításának utja elzáratnék; sőt azt hiszi, hogy nem záratik el, sőt szaporíthatnak a tárgyalások.

«Ugyan kérдем» — mond VAJKAY. «ha azon másodbíró, mely, ha az egész ügy előtte tárgyalatott volna, minden nehézség nélkül hozott volna új ítéletet, azt fogja találni, hogy az elsőbíró eljárása oly hiányos volt, hogy újabb ítéletet nem hozhat és kénytelen az elsőbíró eljárását megsemmisíteni: nem fog-e bekövetkezni az elsőbírósnál az, mit a másodbírósnál eltörölni akartunk? Pedig nem szabad elfelednünk, hogy azon másodbíró, ha csak a jogkérdés fölött határoz is, nem fog egyedül az aktákból ítélni, hanem a felek előadásai folytán; és ez, a tárgyalás egy nemét képezi, mely időt rabol s mely inter medium sokkal hosszabbá fogja tenni a per útját, mintha a másodbíró, az ismételt tárgyalás folytán kiterjeszkedve az ügy egész menetére, határozott volna.»²³

Valóban meglep ez érvelés; mert nem tudom fel fogni, hogy az a tárgyalás, mely az egész jog- és ténykérdést fölleli, mely legtöbb esetben újabb bizonyítási eljárást; s e végből a tárgyalás félbeszakítását és újabb tárgyalást tesz szükségessé, hogy lehet rövidebb, mint az, mely mindezeknek csakis egy részére, csupán a jogkérdésre szorítkozik.

A mi pedig az érvelés első részben említett esetet illeti, igaz, hogy ez fölmerülhet, de legalább föl kell tennünk, hogy ez kivételes eset lesz, kivétel kedvéért pedig szabályt nem szoktunk alkotni. De még e kivételes esetben is, az időben szenvedett hátrány némileg ellensúlyoztatik, a bizonyítási eljárás költségeinek csekélyebb összegével, melybe az akkor kerül, ha ez az elsőbíró által eszközöltetik, mint kerülne akkor, ha a bizonyítékok fölvétele, a felebbezési bíróság által történék.

Ezek után még röviden több tekintélyes írónak a revisio ellen felhozott néhány igen fontosnak látszó s már föntebb is érintett érvét tartom szükségesnek megemlíteni.

Az vettetik ugyanis ellen, hogy nem igazolható, hogy a per egyik kérdése is csak egyszer vétessék vizsgálat alá, míg a jogkérdés háromszoros vizsgálaton megy keresztül.

²⁰ Lásd véleményeiket: i. h.

²¹ Lásd évkönyv IV. kötet 279. lap.

²² Lásd az évkönyv IV. kötetében 287. s köv. l.

²³ Ugyanott 294. lap.

Ha az elsőbíró a ténykérdést ellenőrzés nélkül mondja ki, ítélete könnyen felületes s a valódi tényállással ellenkező lehet; s mit használ akkor a revisio, ha a törvény ugyan helyesen alkalmaztatik, de a tényálladék van helytelenül megállapítva²⁴

E látszólag helyes érvek azonban minden élüket veszítik, ha figyelembe vétetnek azok, miket föntebb kifejtettünk, midőn kimutatni megkísértettük, hogy a második bíró, a tényálladék megállapítása körül sokkal hátrányosabb helyzetben van az elsőbírónál; s azért ezuttal, csak a föntebb mondottakra hivatkozunk.

Ezek után azon természetes következtetésekre fogna bárki is jutni, hogy én mint a revisio híve, az alkotandó magyar perrendben, a teljes föllebbezés elvetésével már a másodfolyamodású bíróságnál, a revisiot kívánnám, mint rendszerinti jogorvoslatot meghonosítani. Azonban — fájdalom! Ezt nem tehetem . . . nem tehetem; mert nem vagyok — idealista; s azért nem az elméletileg legjobb, hanem a fennforgó viszonyok között legjobbnak mutakozó rendszert pártolom mindig, abban a reményben, hogy ekként az ut egyengettetvén, idővel eljutunk oda, hova törekednünk kell; míg, a viszonyok szem elől tévesztésével elfogadott s elméletileg leghelyesebbnek látszó rendszer, az egész intézmény halálát okozhatná, mert előnyei elmosódnának számos hátrányai mellett; s a közvetlen szóbeliséggel is úgy járnánk, mint számos más intézményeinkkel, melyeket a fönnálló viszonyok figyelembe vétele nélkül, külföldi minták után honosítottunk meg.

Van ugyanis a felülvizsgálat behozatalának egy lényeges föltétele, melynek hiánya képezi e rendszer elleneinek legerősebb fegyverét.

Mindenesetre kell ugyanis, hogy az elsőbírók tagjai kellő képzettség mellett, hivatások teljes tudatával birjanak.

Az ítélet s illetve annak indokai e tekintetben kiváló jelentőséggel bírnak;²⁵ mert azok helyes, vagy helytelen ezerkezete kihat az ügynek, a felsőbb bíróság előtti eldöntésére is.

A szóbeli tárgyalásnál az írásbeli anyag hiányzik; az ítélet indokainak kell azt pótolniok, fel kell azoknak ölelniök mind azt, mi a tárgyalásnál érvényesített, habár az első bíró, relevansnak nem tartja is; ekként az ítéletnek, az egész ügy hű képét kell a felsőbb bíró elé állítania, hogy a kérdésben hozandó ítéletének meglegyen a kellő alapja.

Jóllehet, vagyok annyi bizalommal bíróságaink iránt, hogy attól, — mitől több jeles jogász tart²⁶ — miszerint bizonyos fontos tényeket szándékosan elhallgatnak, ha nem is rossz szándékból; de azért, hogy ítéleteik helybenhagyását biztosítsák, habár mondom, ezt nem tételezem is föl, mégis veszélyesnek tartanám, körüket egyszerre ily mérvben kiterjeszteni, mert ha Németországban, melynek bíróságai által hozott ítéleteknek alaposságával, a mieink nem versenyezhetnek, azért van aggály e részben; mert az indokok fontos voltának tudata a bírákban gyökeret verni nem tudott,²⁷ mennél

²⁴ V. ö. BÄHR id. m. STAHL id. ért. az archiv für die civilistische Praxis 50. kötetében 173. s köv. l. KOCH BEHREND-féle folyóirat VI. kötetében 71. s köv. lap. PFIZER Thatbestand und Berufung. CANSTEIN id. m. 109. s köv. lap.

²⁵ Elismeri ennek fontosságát BAR is, (lásd. id. értekezését 620. s köv. lap.) és Recht und Beweis im Civilprocess, (867. lap.) mely utóbbi művében részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy miként kell az indokokat szerkeszteni.

²⁶ WACH id. m. 100. lap. BÄHR id. m. 45. lap. CANSTEIN id. m. 109. lap.

²⁷ Így Németország egyik legkitünőbb gyakorlati jogásza BECKER mondja, a német jogászgyűléshez beadott véleményében (i. h. 51. lap), hogy az e részben tapasztalható felületesség főleg onnan származik, hogy e muuka, a jogászok nagy része előtt ismeretlen; mert erre, az egyetemi tanítás ki nem terjesztetik. V. ö. BAR id. ért. 629. lap.

inkább áll ez nálunk, hol még ugyan e helyzet mellett, a jogi miveltség is sokkal kisebb fokon áll; és az indokok helyes szerkezete nemcsak a nem akaráson, hanem a nem tudáson is megtörik.

Ezek mellett, a közvélemény előtt sem hunyhatunk szemet.

Épen a sok fölebbvitel tanusítja, hogy alsóbb bíróságaink irányában nincs meg a bizalom; és az ország közvéleménye rémülve fordulna el az oly perrendtől, mely a ténykérdésben való fölebbezést kizárná.

És ez fontos momentum, — melyet — főleg ha a törvényhozás sem bizhat abban, hogy a gyakorlati tapasztalatok fegyverzendik le a bizalmatlanokat, — mellőzni nem lehet, nem szabad.

Azért én, épen, mert a felülvizsgálati rendszer barátja vagyok; mert meg vagyok győződve, hogy az, a szóbeliség természetes haladásának zárkövét képezi, — akarnám azt korai kísérlettel megölni, hanem elő akarom készíteni azt a talajt, mely e rendszerre vezet; s azért megalkudva a tényleges viszonyokkal, *e felülvizsgálati rendszer behozatalára Magyarországon az időt elérkezettnek még nem látom.*

(Folytatása következik.)

Pénzügyi-jog

(Folytatás.)

IV. A népképviselőt budget megállapítási joga a jelenkor alkotmányos államában.

A német területi állam rendei az állambudget megállapítására azért nem gyakorolhattak befolyást, mert tulajdonképeni államháztartás nem, hanem csak hűbéri háztartás létezett, melynek jövedelmeiből a csekély közszükségleteket első sorban a fejedelem volt kénytelen fedezni. A jobban igazgatott területeknél ugyan léteztek camarális költségvetések, de ezekben csupán a fejedelem bevételei s az ezekből fedezendő kiadások szerepeltek. A mai modern államjogban körvonalozott népképviselői budgetjognak első alapvonalait mindamellett a régi rendek adómegszavazási jogában találjuk, mely szerint bármely adó megszavazása előtt annak igazolását követelték, hogy a kamara bevételei a közszükségletekre elégtelenek és így más módot, tehát az adót kell igénybe venni. Ez azonban csak az összes kiadások és bevételek kimutatása által volt demonstrálható.

Mindamellett a mai német népképviselőt budgetjogáról csak akkor lesz tiszta fogalmunk, ha e jognak fejlődését, Európaszerte történt fejlődésével kapcsolatosan vizsgáljuk.

Az angol parlament budgetjoga, a német területi államok kicsinyes viszonyaival teljesen analog módon szintén az adómegszavazás jogából keletkezett.

Noha Angliában az adómegszavazási jogelve már a XIII-ik században vert gyökeret, a rendeknek az állami költségvetés megállapításában való közrejárása rendszeres nem volt. Csak 1666-ban lőn szabálylá az, hogy az alsóház a budget megszavazásakor, az államjövedelmek felhasználását clausulákhoz kötötte. A jelenben gyakorlatban lévő consolidated fundact, vagyis azon eljárási mód, mely szerint a parlamenti ülésszak tartama alatt megszavazott összes költségek egybe foglaltatván, azoknak speciális címek és kijelölt célok szerinti felhasználása az u. n. általános — appropriationális záradékkal hagyott jóvá, — csak a XVIII. század folyamán gyökerezett meg. Az alsóháznak a középkori adómegszavazási jogból származott pénzügyi joga tehát, hármasként irányban érvényesül. Jelesül a) kiterjed az új adók megszavazására, a létezők felemelésére és az időnkéntiek

megújítására; b) az államkölcsonök megszavazására; c) a költsékezési jog megadására, mely a kormányt az egyes címeken megszavazott összegek felhasználására jogosítja.

Az újabb alkotmányos államszervezeteknél ugyan mindenütt az angol parlament budgetjoga szolgált mintául, a continensen azonban gyakran félremagyaráztattak. Innen van, hogy a continentalis államférfiak nézeteire nem az eredeti angol intézmények, hanem a francia politikusok utánzatai hatottak.

Mig Angliában alapelvül tekintetik az: hogy mindazon jövedelmek, melyek a koronát a törvény erejénél fogva megilletik, budgetszerű engedélyezés tárgyát nem is képezhetik és így az összes állami bevételek $\frac{2}{3}$ -toda állandó címen szerepelvén, a kiadások is hasonló tekintet alá esnek, addig a forradalmi Franciaországban azon abnormis tételt találták fel, hogy a népképviselőt jogában áll az állam összes kiadásait és bevételeit évről-évre *saját belátása* szerint megállapítani. Mig tehát ily módon az angol budgetjog meghamisított, azt hitték, hogy a közszabadság minden vívmányaira e kényelmes uton egy csapással tesznek szert, megteremtik a nép feltétlen uralmát s a miniszteriumot egészen a többség járma alá hajtják. Ily durva, államellenes felfogás csak a francia népnél érvényesülhetett, mely a százados absolutismus, iskolájában a jogállam és a törvény szerinti igazgatás iránt, minden érzékét elveszté. Ezen eszme következetes kivitele mellett megszűnnék a jogfolytonosság, s miután minden törvény kiadásokat igényel, ugy ezen elmélet mellett, maga a törvény csakis egy évre birna érvénynyel. Az összes kiadások törlése a kamarától függvén, még az államhitelezők kamatbiztosítási joga is, a kamara kénye kedvétől tétetnék függővé s az állam egész létele tényleg egy felmondható évi abbonementra állapíthatnák.

A budgetjognak ily értelmezése mellett a korona és a felsőház jelentősége megsemmisülne, miután az alsóháznak, bármily nagy horderejű határozata a költségvetés egyszerű elvetése által keresztül hajtathatnék, az alkotmányos államjogban létesült különböző tényezők megsemmisítenének s helyettök kizáróan egy tényező mindenhatósága és absolut uralma proclamáltatnék.

Az angolok, mint a german jogeszmék tulajdonképeni képviselői, kik elsősorban «törvényességen nyugvó kormányzat»-ra törekedtek királyaik elé, két győzedelmes forradalom lezajlása után sem szabtak olyan feltételeket, minőket XVIII. Lajos az 1814. június 4-kén kelt alkotmánylevelél 9. §-ában, — minőket később Fülöp Lajos elfogadott s minők végezetül a belga alkotmányban typicus alakulatot nyertek: III. cikk: «Les impôts au profit de l'état sont votés annuellement. Les lois, qui les établissent, n'ont de force que pour un an, si elles ne sont renouvelées». és tovább

115. cikk: «Chaque année les chambres arrêtent la loi des comptes et votent le budget. Toutes les recettes et dépenses de l'état doivent être portées au budget et dans les comptes».*

A francia alkotmány ezen elmélete, — melyben az angol «constitutional law» vezérelvei gyökeret verni nem tudtak, 1815. óta a német államéletre is hatott. Miután a legtöbb német államban az évi állambudget összeállítására már üdvös szokássá vált, azon hitben éltek, hogy

* A német francophob tudós fenti epés és kirívóan poros színezetű kifakadása, melyből félreérthetlennül kitűnik azon célzat, a francia alkotmány egyes intézkedéseit mohó vágygyal ad absurdum vinni, hiven viszatükrözi azt a mély gyűlöletet, melyet a humanismusával, szabadságszeretettel és műveltségével egetverő módon dicsekedni szerető német, Franciaország leveretése óta, még a tudományos vita terén is, tüntetően kimutat. E módor mostanában divatos mánia s a Gross-Germániának ép oly kicsinyes hibája, mint a mennyire méltatlan rugdalódzás oly nemzetel szemben, mely iránt Európa s benne Németország a civilisatio mezején annyi hálára van kötelezve.

az alkotmányos minta elméletét rögtön megteremtik ha az állam egész budgetjét kamarai szavazat tárgyává téve formai értelemben törvénynyé emelik. Az államviszonyok szilárdabb alakulata és a monarchia mélyebb gyökeret vert tekintélye folytán azonban ezen «alkotmányos elmélet» az 1815. óta létesült államszervezetekben nem honosulhatott meg annyira, mint a forradalmak által mélyen megrendített román népek chartáiban. Így a német államokban a történeti fejlődésnek megfelelően a népképviselőt budget megszavazási jogát mindenütt a régi tartományi rendek adómegszavazási jogából deriválták.

A francziák ál- alkotmányos elméletének veszélyei ellen az újabb német alkotmánysszervezetekben telhetően védekeztek. A francia budgetelméleten alapuló adómegtagadás legalább dilatoricus ellenszere egyik másik államszervezetben abból állt, hogy a kormányt feljogosították a már megszavazott adóknak a lejáraton túl még 6 hónapon vagy egy éven át leendő beszédére. Lényegesen eltér e tekintetben a francia és belgiumi mintától a porosz charta; 109-ik cikkében az mondattal: «hogy a létező adók mindaddig szedettek, míg a törvény azokon nem változtat». Bármennyire alkotmányellenesnek tüntetett — is fel ezen rendszabály, ez irányban az angol „constitutional law”-val teljesen megegyez. Hogy Poroszországban a törvényesen fenálló közadók mellett időleges külön adók is hozhatók be, önkényt érthető. A legtöbb német charták azonban, melyek a rendek adómegszavazási jogát elősmerik, azon alapelvet fejezik ki, hogy a rendek kötelezvék a közkiadások fedezéséről azon arányban gondoskodni, a minő arányban ezek az állam saját jövedelméből nem fedezhetők. Jogukban áll a budget-t felülvizsgálni és megszavazni, de nincs joguk olyan kiadásokat megtagadni, melyek concret törvényeken vagy magánjogi kötelezettségeken alapulnak. E charták tehát az adómegszavazási jogot oly értelemben, hogy a *szükséges* államháztartási kiadások tetszés szerint megtagadhatók, el nem ösmerik s ennek közvetett módon az által adnak kifejezést, hogy *a rendeknek megtiltják „az adók megszavazását oly feltételekhez kötni, melyek közvetlenül azok felhasználására*

és céljára nem vonatkoznak. Az ilyen korlátolt bill (taked-bill) egyébként Angliában is elvettetik. És ily értelemben államjogilag az 1832. évi június 28-kán kelt szövetségi határozat is correct midőn kijelenti, hogy: «a kormányzás költségeire szükséges összegek egyik német fejedelemtől sem tagadhatók meg és az igényelt összegek megszavazása a rendek akaratától sem közvetve sem közvetlenül nem függhet. Azonban kötelessége a kormánynak az államköltségvetésnek rendes időbeni előterjesztésével a kormányzati célokra szükséges összegek címét és jogosultságát igazolni. Ezen összegek megszavazását a rendek meg nem tagadhatják, felülvizsgálati joguk csak arra terjedvén ki, valjon e kiadások mellőzhetlenek-e, és valjon csupán a kormány által javasolt adókkal fedezhetők-e? Midőn azonban pusztán oly *hasznos* kiadásokról van szó, melyek sem jogilag sem a tényleges szükségnél fogva indicálva nincsenek, jogosítvák a kormány efféle követeléseit *tetszésük szerint* respectálni vagy elutasítani. Igaz ugyan, hogy ez által minden összeütközésnek eleje véve nincs, mert megeshet, hogy a népképviselőt némely kiadást szükségtelennek talál, melyről a kormány az ellenkezőt vitatja. Természetes, hogy a rendek engedélyezési jogára vonatkozó anyagi jogelv ott, hol az akarat két olyan önálló alanya áll szemközt, melyek arra, hogy eltérő nézeteiket egy fensőbb forum döntő joghatározatának alá vessék, kötelezve nincsenek — kellő biztosítékot nem nyújt. Mindamellert ilyen anyagi jogelvek nem épen becsnélküliek, a mennyiben a népképviselőt a budget megszavazásánál nemcsak jogára, de kötelességére is figyelmeztetik és azon az állam eszméjével összeférhetlen feltevés jogosulatlan voltára utalnak, mely szerint az állam budget megállapítása subjectiv belátás dolga lehetne, vagy a minisztérium megbuktatására alkalmas parlamenti hatalmi eszközül használtathatnék. Ilyen eszméket Németországban különben is csak a ROTTEK-WELKER-féle felületes és francia mázzal bevont iskola terjesztett míg a positiv államjog minden komoly tanára, minők ZAGHARIA PÖZL, MOHL, GERBER s többen ezen eszméket *anti german* és államellenes tanoknak jellemzik.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Tanulságok az eskü általi bizonyításra vonatkozó döntvényekből.

Az eskü törvénykezésünkben vagyon hitelevesztett bizonyítási eszköz.

Kivált a főesküvel perfeleink és ügyvédek számtalan-szor egész játékot űznek. Esküt kínálnak és ajánlanak a leglényegtelenebb körülményekre. A kínált esküt «elfogadják», de elfogadják általuk tervezett új alakban, egészen más körülményekre, mint a melyekre kínáltatott. Ebből azután czivódás keletkezik a fölött, valjon a kínált főeskü elfogadottnak tekintendő-e vagy sem. Az ellenfelet főesküvel megkínálván, tulóvatosságból az ellenkezőre megesküdni mindjárt készeknek nyilatkoznak. És tiz ily eset közül kilencszer meg lehetünk győződve, hogy az esküt bármelyik fél letenné, ha megítéltetik neki; pedig az egyik okvetlenül hamisan esküdnek.

Kartársaim közül bizonyára kevés van, kinek alkalma nem lett volna már jelen lenni oly eskü letételénél, melyre a per összes körülményeinek mérlegezése mellett emberi teljes meggyőződésből rámondhatta, hogy hamis.

A magam tapasztalatából csak két esetet akarok fel-
említeni. A keresethez mellékelt eredeti váltón a kelet ki nem volt töltve. A törvényszék egyik bírása észrevévén ezen hiányt, a váltókeresetet hivatalból visszautasítandónak vélte;

szavazatöbbséggel azonban tárgyalási határnap tüzetett ki a melyen alperes felmutatván a váltónak a kereset másodpéldányához mellékelt másolatát, azt állította, hogy az okmány a váltó kellékeinek egyikével nem bir, s ezért a kereset elutasítását kérte. Az ismét bemutatott eredeti váltó azonban ekkor a kelettel már el volt látva. Felperes vitatta, hogy a váltó e kellékkel már a kereset benyújtásakor is birt és a kereset másodpéldányához mellékelt másolat hibás. Erre főesküjét ajánlotta, melynek megítélésébe alperes beleegyezett. Az eskületételi határnapon felperes ismételt komoly figyelmeztetés dacára az esküt letenni készült, és csak akkor tért észére, midőn az előadó bíró határozottan kijelentette, hogy hivatalos tudomása szerint hamis esküt ki nem vesz, és hogy ennek letétele esetén mind ő, mind bírótársai az eskü hamissága mellett tanuskodni volnának kénytelenek. És mindezeknél a felperesi ügyvéd is jelen volt, a ki az eskületételi kérvényt is benyújtotta, és a ki a váltó utólagos kitöltését mindenesetre maga közvetítette, a mennyiben az eredeti váltó a kereset első példányával *neki* kézbesített!

Egy vasut építésénél az ott felállított cantine bérlője a munkások közt a felügyelők közbenjöttével bádoggjegyeket osztott ki, és ezekért azután ételmi szereket és italokat adott nekik, úgy hogy az építési vállalkozók a felügyelők jegyzékei alapján az egyes munkásoknak átadott jegyek névértékét ezeknek béréből időnkint levonják, és ugyancsak a

felügyelők által a bérlő részére a bádoggjegyekről kiállított nyugták beváltása mellett a munkabérből levont összegeket a bérlőnek kifizessék. A cantinebérlő azután valami 1200 frtról szóló ily nyugták felmutatása mellett beperelte ezen összeg iránt az építési vállalkozókat. Ezek azzal védték magokat, hogy felügyelőiket és a bérlőt ily complicált pénzügyi manipulációval meg nem bízták, és a bádoggjegyek névértékét a munkások béréből le nem vonták. Alperesek elmarasztalása természetesen főleg a tagadott utóbbi körülmény beigazolásától függött. Az eljáró bíróság alpereseknek tagadó főesküt ítélte; a harmadbíróság azonban arra, hogy alperesek a levonásokat megtették, felperes részére a pót- esküt ítélte meg; és felperes, ki a vállalkozók és százakra menő munkásaik közötti összeszámozkodásba bele nem folyt, annál jelen nem volt, tehát arról, hogy a levonások megtörténtek-e vagy sem, közvetlen tudomással nem bírhatott, az esküt le is tette.

Egy ismert nevű, dúsgazdag uri emberről beszéli a *chronique scandaleuse*, hogy egy iparos által néhány év előtt pár száz forint iránt bepereltetvén, szívére tett kézzel a törvényszék előtt állott már, főesküt leteendő arra, hogy a munkákat, melyeknek ára követeltetett, ő meg nem rendelte; és csak akkor jelentette ki, hogy az esküt le nem teszi, mikor a mellette álló felperes a megrendelő levelet felmutatván, előtte kérdezte tőle: kész-e még most is esküdni?

A végett, hogy ezen sajnos jelenség, a bíróság előtti eskü megbízhatlanságának okaira találjunk, czélszerű lesz szemügyre vennünk az eskü bizonyító erejének alapfeltételeit; a vallási és erkölcsi érzelmet, a hamis eskü büntetőjogi következményeitől való félelmet, és azon — mintegy policialis, praeventiv intézkedéseket, melyek a polg. perrend által az eskü hitelének, biztosítására s a hamis eskü megakadályozására meg vannak téve.

Az eskü célja az, hogy az esküvő annak öntudatára jusson, a mi őt igazságra főképen kötelezi, és hogy az, ki előtt az eskü letétetik biztosítsa arról, hogy az esküvő tekintet nélkül világi mellékdolgokra, csupán egy magasabb jutalmazó és büntető hatalomhoz való viszonyában teszi meg állításait.

Arra tehát, hogy az eskü alatt tett állítást csak azért, mert esküvel megerősített, igaznak tartjuk, meg kell győződve lennünk arról, hogy az esküvő személy egy legfőbb lényben való erős hittel bír, mely a világi törvény őrszemét kikerülő igaztalanságot is bünteti, és hogy az esküvő anyagi érdekek befolyásán kívül ugy adja elő állításait, mint ha eme legfőbb lényvel szemben állana, mely a szíveket és veséket vizsgálja; szóval meg kell győződve lennünk, hogy az esküvő hisz a «mindentudó és mindenható istenben», a kire esküszik, és hogy tisztán áll előtte az eskü fogalma s célja.

Az esküvőknek hányadrészében van együtt ezen két kellék, különösen hányan tudnak perlekedő feleink közül oly erkölcsi állaspontra emelkedni, a melyen minden önérdék és szenvedély befolyásán kívül, haszon- és birvágytól menten, a tiszta igazságot vallják, ha ez anyagi érdekeik ártalmára is van, arra nézve véleményemet megközelítőleg sem merem kijelenteni. Nem akarom a pessimismus vádját magamra vonni. Az eskü csekély hitelének okaiként a vallástalanság terjedését és az elanyagiasodást sem akarom felállítani. A vallástalanság kétségtelen terjedésének hatását az erkölcsi nemes érzelmek tán szintely tagadhatlan terjedése ellensúlyozza; és az anyagi javak utáni hajhászat talán hajdan sem volt sokkal kisebb mint most. De igenis kiemelendőnek tartok egy intézkedést, mely az eskü hitelének csökkentésére — én legalább úgy tartom — nem csekély befolyással volt: azt, hogy az eskü majdnem minden ünnepélyesség mellőzésével tétetik le.

Elméletileg igaz, hogy az eskünek lényegét nem annak

szertartásai teszik; a törvény előtti egyenlőség feltüntetéséül szép is, hogy az eskü bármely vallásfelekezeti híve által egyenlően tétetik le; sőt annak öntudatba hozatala végett, hogy minden intézménynél a lényeg a fő, az alak pedig mellékes, az a puritan egyszerűség, mely szerint az esküvőhöz egyéb nem kívántatik, mint hogy az esküvő felálljon és kezét szívére tegye, némi nevelési czéllal is bírhat. De a törvényben vagy törvényes rendeletben az embereket olyanoknak kell számba venni, a minők valóban, és nem a minőknek lenniök kellene; és mellékcélzók elérése végett kár a főczélt szem elől téveszteni.

Népünk nagy része vallásilag eskünek, olyannak, mely bűn ha hamisan tétetik le, különben is csupán azt tartja, mely a templomban, illetőleg imaházban a pap vagy rabbi által vétetik ki. Hogy a bíró előtt, gyakran az igazságszolgáltatás méltóságának épen meg nem felelő helyiségben minden szertartás nélkül letett eskü lényegére s hatályára nézve egyenlő azzal, mely a vallási szertartások egész apparátusának alkalmazása mellett tétetik le, arról ugyan egyhamar meg nem győzzük őket. Az eskü szentségére s a hamis eskü következményeire való figyelmeztetés nem elég a megrögzött és talán bizonyos helyekről féltékenységből czélzatosan élesztett balhit lerontására.

Hányszor történt meg rajtam, hogy a mikor a tanut vallomásaira megesketni akartam, azzal állott elő, hogy «ki fog neki az esküért fizetni?» mert ő bizony « ingyén » nem esküszik! Eleintén felháborodtam a bíróság előtti eskü ily lealacsonyító felfogásán; később azonban hozzá kellett szoknom, mert láttam, hogy ez a felfogás az alsóbb néposztályoknál majdnem általános. A mikor az eskü le- vagy le nem tételére el kell határoznia magát, nem azt a kérdést veti fel, igaz-e az a mire esküdni kellene, hanem azt, hogy kap-e fizetést az esküért, van-e ebből anyagi haszna?

A megyei provisorium idejében történt, hogy egy törvényszéki bíró, a kit felperesnek az eskületételi határidő előtt sikerült meggyőzni arról, hogy ellenfele, ha az esküt leteszi, hamisan esküszik, ennek, ki az eskü letételére készségét szóval is ujabban kijelentette, tudtára adta, hogy az esküt a synagógában a rabbi előtt kell ám letennie. A bíró el is küldött a rabbiért, és az alperessel a synagoga felé ment; a mikor azonban ennek ajtaját nyitották, kijelentette alperes, hogy esküdni nem, de fizetni fog.

Hány esetben szolgált volna ezen drasztikus és törvényellenes eszköz az igazság felderítésére?

Hogy félre ne értessem, kijelentem itt mellékesen, hogy eszem ágában sincs a mellett plaidirozni, hogy a törvénykezési eskü nagy ünnepélyességgel, talán lelkész vagy rabbi közbenjöttével tétessék le, avagy visszaóhajtani azon vírfogyasztó eskümintát, melyet corpus jurisunkban az israeli ták részére találunk. Én csak constatalni kívánom, hogy az eskü mint bizonyítási eszköz törvénykezésünkben gyanus hirben áll, felsorolni ezen tapasztalati ténynek indokait, és a curiai döntvények nyomán megmutatni, hogyan igyekszik a legfőbb ítélőszék a könnyelmű és hamis esküvések áramlatának gátot vetni.

A vallási és erkölcsi momentumnál az eskü hitelének biztosítására tán nagyobb befolyással bírnak a hamis eskü büntetőjogi következményei, illetőleg az ezen következménytől való félelem.

E félelem és ezzel arányban az ez által gyakorolt befolyás is annál nagyobb, minél bizonyosabb az, hogy a hamis eskü büntetést büntetés valóban érni fogja, és minél súlyosabbnak tartja az esküdni készülő személy a büntetést, melylyel a törvény a hamisan esküvőt fenyegeti.

A büntetés bekövetkeztének bizonytalansága a hamis eskünél a polg. perrendnek azon intézkedéséből következik már, mely szerint főeskü — és leginkább ezt tartom itt szem előtt — csak minden más bizonyíték hiányában ítéendő

meg. Ha okmányai, ha tanui vannak az ellenfélnek, rendesen nem hagyja oda jutni a dolgot, hogy jogának megítélése az ellenfél esküjétől tétessék függővé. Épen úgy pedig, a mint a polg. perben nem rendelkezik az eskün kívül más bizonyítási eszközzel, a letett eskü hamisságának bizonyítása is a legkritikább esetben fog sikerülnie a büntető eljárásban.

És a várható büntetés súlyossága? A mily kevésbé akadályozza a szabadságbüntetéstől való félelem a vagyoni elleni büntetteket, szintoly kevésbé akadályozza a hamis esküt, mely amazokkal egy célra, jogtalan vagyonszerzésre irányul. Nagyon kérdéses, hogy igen sok ember elhatározására mi bir nagyobb hatással, azon csáb-e, hogy hamis eskü letétele által vagyona *bizonyosan* gyarapodik, vagy azon félelem, hogy őt hamis eskü miatt *talán* hosszabb-rövidebb szabadságbüntetés éri?

Az alaki jogot szabályozó törvények a főesküt vagy egyességi föltételnek, vagy bizonyítási eszköznek tekintik. Az első esetben arra, hogy az eskü az igazsághoz hiven tétessék le, maga az ellenfél örködik, és ez — a mennyiben saját jogairól és érdekeiről van szó, e tekintetben bizonyára a legmegbízhatóbb ör. Tőle függ megengedni, hogy ellenfele esküvel bizonyítson; és ezt rendszerint csak akkor fogja tenni, ha az esküvel bizonyítandó ténykörülmény valóságáról maga is meg van győződve, vagy ha ez előtte kétes, de ellenfelének igazságérzetében annyira bizik, hogy a vitás ténykérdés eldöntését reá hagyja.

Akkor ismét, midőn a törvény — úgy mint ptrsunk — a főesküt a többi bizonyítási eszközökkel egyrangunak tekinti, maga a törvény veszi át az eskü hitele fölötti örködést; és teszi ezt leginkább az által, hogy azon félnek, a ki maga mellett bizonyítani akar, nem engedi azonnal a főeskü letételét, hanem arra utalja őt, hogy előbb kínálja meg ellenfelét az esküvel. Ha ez az esküt visszakinálja s ennek folytán a bizonyító fél maga esküszik, a főeskü tekintetében tulajdonképen szintén némi egyesség jött létre: a bizonyító félnek ellenfele főesküvel megkínáltatván. Há tehát visszakinálja s ez által a bizonyító félnek kezébe adja azt a lehetőséget, hogy ez saját állítását saját érdekében esküvel bizonyíthassa, ez csak az ő beleegyezésével történt. Ugy mint ha a főeskü egyességi feltétel, itt is tőle függ megengedni, hogy az állító fél, hogy ellenfele esküvel bizonyítson; csak hogy az esetben, ha ezt megengedni nem akarja, magának kell esküdnie, míg amott az eskü általi bizonyítást általában ellenezheti.

A főeskü visszakinálása tehát körülbelől szintén csak azon feltevések alatt fog történni, a melyek alatt a főeskü letétele iránt, ha egyességi feltétel, a felek között megállapodás jön létre.

De ritkán is előfordul ám nálunk a főeskünek visszakinálása! Az esküvel megkínált fél rendesen mohón kap az alkalmon, a per kimenetelét önelhatározásától függővé tehetni, és az esküt vissza nem kínálja, hanem elfogadja.

Ekkor pedig nem áll már az, hogy az ellenfél maga örködik az eskü igazsága felett; mert nem szabad elhatározása, nem a meggyőződés az esküvel megkínált személy erős igazságérzetéről az, a mi őt arra bírja, hogy esküt kínáljon az ellenfélnek, hanem teszi ezt, mert a törvény így kívánja.

Igaz, hogy a törvény ezen intézkedése szintén némileg óvrendszabály a hamis eskü ellen; mert hiszen azon perfélnek, ki állítását bizonyítani köteles, szabadságában áll az eskü általi bizonyítást igénybe venni vagy nem. Ha hiszi, hogy ellenfele hamis eskü letetésére is képes, meg nem fogja azt kínálni a főesküvel. De ne feledjük, hogy miután a főeskü csak ott alkalmaztatik, hol egyéb bizonyíték nincsen, az ilyen perfél csak a kettő között választhat: vagy meg kell kínálnia ellenfelét főesküvel, és ekkor legalább lehetséges, hogy ez az esküt talán még sem teszi le, lehet-

séges tehát, hogy az ő joga érvényre fog jutni; vagy meg sem kísérti az eskü kínálását, és akkor jogának érvényesítéséről feltétlenül lemond.

Hogy melyikére ez alternatíváknak eshetik többször a választás, arra könnyű a felelet; és azért kétségtelen, hogy kevésbbé bizhatunk a főhitben, ha azt a törvény bizonyítási eszköznek, mint ha egyességi feltételnek minősíti.

Lássnk már most: mily álláspontot foglal el a legfőbb ítélőszék a leirt viszonyokkal szemben.

A ptrs. 221. §-a szerint eskü általi bizonyítást csak akkor rendeljen a bíró, ha a bizonyítás a döntő ténykörülményekre nézve más módon nem eszközölhető.

A perfelek vagy képviselőik azonban gyakran vagy kényelemből, vagy a hosszabb és körülményes tanukihallgatásokat kikerülendők, tehát a per eldöntésének gyorsítása végett, vagy mert fel sem teszik, hogy az ellenfél a valónak megfelelő állításaik ellenkezőjére az esküt le fogja tenni, vagy végre eltitkolván azt, hogy állításaik igazolására szolgáló más bizonyítási eszköznek vannak birtokában, hogy ezen bizonyítékkal az ítélet hozatala után előállhassanak, s így az eskü letételét megakadályozzák és a pernek jogorvoslatok kikerülésével rögtöni kedvező kimenetelét előidézzék, — más bizonyítási eszköz alkalmazása nélkül az ellenfélnek főesküt kínálnak.

Ha a főesküt bizonyítási eszköz minőségével fel is ruházza, a törvény, ezt a perben állító fél kedvezményeül csak azért teszi, hogy ez bizonyíthasson oly ténykörülményt is, melyről okmány nem készült, és melyről csak neki és ellenfelének van tudomása. A ki tehát ott is főesküvel akar bizonyítani, a hol más bizonyítási eszközök állanak rendelkezésére, ez a törvény intentiója ellen cselekszik és annak kedvezményével visszaél. Ily játékot a főesküvel, ily provokálást a hamis esküre pedig meg kell akadályozni. És ehez képest kimondotta a legfőbb ítélőszék, hogy «oly esetben, midőn a *dolog természete szerint* nyilvánvaló, hogy valamely perbeli tény más bizonyítékokkal is *igazolható lenne*, (tehát ha az eskükínálással tanuk vagy bírói szemle általi bizonyítás össze sem kapcsolatik — ptrs 231. §.) a főeskü meg nem ítéltető.» (1873. febr. 27-én 1324. sz. a. kelt ítélet); továbbá: oly ügyletre, melynek létrejötténél több egyén jelenléte és befolyása *az ügylet természeténél fogva vélelmezendő*, a hol tehát a tanuk általi bizonyítás lehetősége nyíltan jelentkezik, a főeskü általi bizonyítás nem alkalmazható» (1875. apr. 7. 2522. sz); és «oly követelések, melyek természetöknél fogva okmányokkal igazolhatók, fenállásának bizonyítása végett a főeskü általi bizonyítás csak azon esetben engedhető meg, ha a bizonyító fél valószínűvé teszi, hogy más bizonyítékok megszerzése módjában nem állott» (1874. máj. 6. 3049. sz. a. kelt ítélet).

Ugyanezen célzt, a felesleges eskü megakadályozását — még a *perfelek megegyezésének daczára is*, — tartotta szem előtt a legfőbb ítélőszék, a midőn 1873. szept. 17-én 3054. sz. a. kijelentette, «hogy a kínált főeskü, habár az ellenfél azt elfogadta is, még sem ítéltető meg oly esetben, midőn a főeskü által bizonyítani célzott igény valóságára nézve a bizonyítási kötelezettség a per állására s a felhozott bizonyítékokra tekintettel nem az esküt kínáló felet illeti.»

A főesküvel erősített ténykörülmény valósága mellett legcsekélyebb a garancia akkor, ha ezen körülményről csupán az egyik fél bir közvetlen tudomással; csekély főleg az esetben, midőn a közvetlen tudomással bíró fél az eskü letételére maga ajánlkozik, anélkül, hogy azzal ellenfele által megkínáltatott volna. Ilyenkor azt, hogy van-e helye a főeskü általi bizonyításnak, a perben előadott körülmények tekintetbevételével a bíró határozza meg (ptrs 235. §).

Hogy mily körülmények azok, melyeknek tekintetbe vételével a visszakinálhatlan főesküt megítélendőnek tartja a legfőbb ítélőszék, ez kitünik az 1873. jun. 24-én 5702. sz.

a. kelt ítéletéből, mely szerint «a fél által a ptrs 235. §-a alapján oly körülményre ajánlott eskü, melyről csak az esküre ajánlkozó bir közvetlen tudomással, annak csak akkor ítélt meg, ha a perben felmerült körülmények folytán az esküvel megerősítendő tény valószínűsége vélelmezhető»; ugy szintén 1874 nov. 3-án 8098. sz. a. hozott ítéletéből, mely szerint «az ajánlott főeskü csak akkor ítélt meg, ha az ezáltal bizonyíttatni czélzott tények valószínűsége a perben felhozottakból okszerűen következtethető»; valamint az 1875. szept. 10-én 8421. sz. a. kelt ítéletében foglalt azon kijelentésből: hogy a visszakinálhatlan főesküvel való bizonyítás az örökösök ellen indított perben helyt nem foghat, ha felperesnek hosszú évek során át módjában volt adósát beperelni. Az előbb idézett két döntvényben a visszakinálhatlan főeskü majdnem a pótesküvel van azonosítva. Midőn a perben felhozott kétségtelen tényekből a vitás ténykörülményre «okszerű következtetés» vonható, ebben már valóságos bizonyítás — közvetett bizonyítás foglaltatik, mely kiegészítést nem igénylő, teljes is lehet (ptrs. 155. §-a) valamely ténykörülménynek valamely valószínűvé tétele és bizonyítása között határvonalat húzni különben is igen nehéz. A valószínűség kisebb és nagyobb lehet, a következtetés okszerűségének fokozatához képest; és a mi nagyon valószínűvé van téve, az már részben bizonyítva is van. «Fél bizonyíték» pedig, melyet a ptrs 236. §-a említ, és melyet póteskü által egészsze lehet tenni, ugyis nem létező valami. Mintha a bizonyítékot úgy mint számot vagy testi dolgot két vagy három egyenlő részre el lehetne osztani! A fél bizonyíték ennél fogva lényegileg nem egyéb, mint a ténykörülménynek valószínűvé tétele; és a ptrs novellája (216. §.) helyesen nem is fél, hanem »nyomós de nem teljes bizonyítékot» kíván a póteskü megítélésének feltételeül. A ki tehát olyasmire esküszik, a minek valótsága valószínűvé van már téve, az inkább pótesküt mint főesküt tesz le,

Annak meggátlására, hogy a bizonyító fél a főeskü kínálását kikerülje és az ellenfél mellőzésével az esküt magának ítéltesse meg, az 1873. szept. 18-án 7896. sz. a. kelt döntvényben ki van mondva, hogy «a főeskü általi bizonyítás alkalmából a bizonyító fél által tett azon állítás, hogy a bizonyítandó tényről csak maga bir közvetlen tudomással, az ellenfél azon állítása ellenében, miszerint neki is van a fenforgó tényről tudomása, csak akkor tekinthető valónak, s ennél fogva annak az általa ajánlott főeskü csak akkor ítélt meg, ha ebbeli állítását beigazolja, ellenesetben a főeskü az ennek letételére készen nyilatkozó ellenfélnek lévén megítélendő» — olyképp tehát, mint ha a főeskü kínáltatott és elfogadtatott volna.

Még nagyobb óvatosság mint a visszakinálhatlan főeskü körül, szükséges a *becslő eskü* megítélésénél. Mig amott ténykörülmény bizonyításáról, mely való lehet csak vagy valótlán, melynél tehát nehezebben tehető fel, hogy a perfél eskü alatt olyat fog erősíteni, minek valamiképen mégis az ellenkezője derülhet ki utólag, addig itt mennyiségnek, összegnek igazolásáról van szó, mely összeg tényezőinek választásánál és egybeállításánál az egyéni felfogásnak s az önkénynek tág tere van. Becslő eskü ezért kissé tág lelkiismerettel oly összegre letehető, mely az igazságtól és méltányosságtól igen távol esik; és daczára ennek, lehetetlen bizonyítani azt, hogy a letett eskü hamis. Ki bizonyíthatja például az eskü hamisságát ott, hol szerződés megszégéséből támadott kárnak összegére, vagy nem helyettesíthető tárgynak — p. hirneves festész munkájának értékére tétetett le? De helyettesíthető tárgy értékének meghatározásánál is mily különböző eredményre jutunk, ha a tárgy volt vételárát, folyó árát, vagy jövedelmezőségét vesszük a meghatározás alapjául! És a jövedelmezőséget alapul véve ismét melyik kamatláb az, mely szerint a jövedelemből a tőke mint a tárgy értéke kiszámítandó? Hozzá járul még az, hogy az esküvő fél ritkán tudja megkülönböztetni a szenvedett kárt a vesztett haszontól, és hogy a kettőnek éles elkülönítése sok esetben egyáltalában igen nehéz.

A becslő eskü megítélésénél szükséges óvatosság kifejezésre jutott az 1873. febr. 13-án 1138. sz. a. kelt döntvényben, mely szerint «a becslő» eskü csak akkor ítélt meg, ha a becsérték, melyre ezen eskü leteendő volna, a per során felhozott tények és körülmények által valószínűvé tétetett; továbbá az 1873. jan. 25-én 5677. sz. alattiban, mely szerint «a bíróság, ha a felszámított összeget az adott körülmények között tulzottnak tartja, azt belátása szerint mérsékelheti s a becslő esküt az ekként mérsékelt összegre ítélt meg»; végre az 1876. jan. 18-án 69. sz. a. kelt döntvényben, melynél fogva «a becslő eskü általi bizonyításnak csak más bizonyíték hiányában lehet helyt adni.»

Igaz, hogy ha a becsérték valószínűvé tétetett, úgy mint a főeskünél mondtam — inkább pót — mint becslő esküről lehet már szó; és hogy, ha a bíró a kár vagy érték összegét «belátása szerint mérsékelheti» s megállapíthatja, a becslő eskü az ítélet alaposságának nem nagy hátrányára mellőzhető is.

Valamennyi közlött döntvényből pedig kétségtelen, hogy a legfőbb ítélőszék, helyesen fogván fel az eskünek a bizonyítási eszközök közötti állását, és a gyakorlati tapasztalatok teljes méltánylásával az eskü általi bizonyítás hitele iránt fölötté bizalmatlan, és ezen bizonyítást lehetőleg szűk körre szorítani igyekszik.

Dr. Imling Konrád,
kir. tszéki bíró.

Különfélék.

(Válasz.) CSANÁDI KÁLMÁN kir. közjegyző urnak. „A Jogtudományi Közlöny“ f. é. 40-dik számában felvetett azon kérdésre, hogy miért maradt irott malasztnak a közjegyzők mint bírói és árvaszéki megbízottak számára a kir. kereskedelmi miniszterium f. é. aug. 27-ről 19479. sz. a. kibocsájtott rendeletével biztosított postabérmentesség? értesitem a tiszt. kartárs urat, hogy a kérdéses rendelvénnyel a „Közgazgatási Lapok“ f. é. döntvénytárában a bel. igazság, és kereskedelmi miniszteriummal való egyetértéssel a megyei hatóságokhoz intéztetett, e szerint úgy látszik ezek vannak hivatva ez örvendetes esemény közzétételének és foganatosításának elrendelésére, mivel pedig a megyei administratio nem folytonos, hanem hol negyedévenként tartatnak a megyei bizottsági ülések a szerint a szóban forgó rendelet egyik megyében ekkor a másik megyében pedig amakkor fog foganatosíttatni, ide látszik mutatni az általom ezen rendelet tárgyában a kassai postaigazgatóságához intézett átiratomra nyert következő válasz:

Magy. kir. postaigazgatóság 7754. sz. Tekintetes Bloksay István kir. közjegyző urnak Beregszászban. F. hó 21-kén kelet és szám nélküli beadványára ezennel értesitem miszerint a nagy méltóságu m. kir. miniszterium hivatalosan még nem bocsátotta ki azon állítólag már kiadott rendeletét, mely a «Közgazgatási Lapok» döntvénytárában a kir. közjegyzőknek bírói és árvaszéki megbízás folytán keletkezett levelezéseikre a portomentességet megadta volna, s így azon panasz, hogy a beregszászi postahivatal ezen állítólagos miniszteri rendeletet figyelembe nem veszi, a postaigazgatóság által sem teljesíthető, mig egy ilyen szabályrendelet a rendes uton a postahivatalnak tudtára nem adatik. A mi azon panaszt illeti, hogy a községi előjáróságok által feladott levelek pótdíj nélküli portoval terhelendők, az intézkedéseket megtettem, mivel már erre megelőzőleg az összes kerületi postahivatalokat utasítottam.

Végül azon kívánság, hogy a tekintetes ur által postakönyvvél feladott levelek az ottani postahivatal által elismertessenek tulajdonképen csak hivatalos közegeket illetvén, a postahivatal ezt csak a postaigazgatóság felhatalmazására teljesítheti. E felhatalmazást egyidejűleg megadtam. Kassán 1878. szept. 26. Biringer Gyula m. k., m. kir. postaigazgató.

E szerint a rendeletről a postaigazgatóságok sem birnak tudomással, annál kevésbbé a postahivatalok, meg lehet hogy a rendelet a megyék bizottságaihoz sem küldetett le, s így az csakugyan irott malaszt még mai napig.*

Beregszász, 1878. okt. 7.

Bloksay István,
kir. közjegyző.

* Felhívjuk az igazságügyi kormányzat figyelmét ezen ügyre, mely a kormányzati összhangzást közmondásos ázsiai állapotnak tűnneti fel.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: Eszmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra. — Viz-jog. — Törvénykezési szemle: A közszerzeményi jog. Zlinszky Imre, kir. táblai bíró urtól. — Különfélék.

MEILLÉKLET: Curiai határozatok.

Eszmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra.

A rendszer általános alapelvei.

(Folytatás.)

Ha tehát a revisiot egyelőre mellőzve körütekintünk a fennálló törvényeken, csakis meg egy rendszer, vagyis az ujtások megengedésével való teljes föllebbezés áll előttünk. Ámde én ezt a hazai viszonyok között még kevésbé tartom czélszerűnek, mint a revisiot; s a föllebbezés ily módon leendő behozatala, a szóbeliség rendszerének még több ellenséget fogna szerezni, mint ha a felülvizsgálati rendszer fogadtatik el.

Tekintsünk csak körül hazai törvénykezési állapotainkon s két, e helyütt kiváló figyelmet érdemlő momentumot fogunk tapasztalni: a végzetlen pörlekedési viszketeget és a jogorvoslatok igénybe vételét, ameddig ez csak lehetséges.

És ha ezekhez hozzá tesszük, hogy nálunk alig van per, melyben a bizonyítékot ne tanuk, vagy legalább tanuk is ne képeznék, ha nem húnunk továbbá szemet azon tapasztalat előtt sem, hogy a már eldöntött perek egy igen tekintélyes része ujtitatik meg új bizonyítékok alapján, e tagadhatatlan jelenségek fölött elmélkedve, lehetetlen sötét színben nem látnunk azt a helyzetet, mely az ujtások megengedésével való teljes föllebbezés mellett élénk táru.

Ha a külföldi viszonyokat a mieinkhez párhuzamba állítjuk, tapasztaljuk, hogy a német államokban a főtörvényszékek népességének száma, ott, hol a szóbeliség behozatott 219 ezer és 797 ezer lélek között váltakozik; tehát középszámítás szerint 500 lélekre esik egy főtörvényszék.²³

Ha ehhez figyelembe vesszük, hogy mennyivel sűrűbb ott a népesség, mennyivel jobbak a közlekedési eszközök, mennyivel rendezettebbek a viszonyok és főleg mennyivel kevesebb a föllebbezések száma, egyszerre be kell látnunk, hogy az a rendszer, mely ott honol, nálunk alkalmazható aligha lesz.

Hogy ez állításom valódiságát számokból is begyőzzem YVERNES-nének az európai igazságügyi statisztikáról a nemzetközi statisztikai kongresszus megbízásából irt, tehát teljesen hiteles műve²⁴ után jegyzem fel, hogy (a német államokat véve fel például) mig Würtembergben minden 3654, Szászországban minden 2448, Bajorországban minden 1908, Badenben minden 1246 lélekre esik egy föllebbezés, nálunk minden 183 lélekre esik egy;²⁵

²³ Így Bajorországban 797818, Szászországban 586300, Würtembergben 219345, Badenben 286994 lélekre esik egy főtörvényszék.

²⁴ YVERNES EMIL Statistique Internationale L'administration de la Justice civile et commerciale en Europe. Legislation et Statistique.

²⁵ Csak Görögországban nagyobb a föllebbezések száma, mint nálunk; mert ott minden 130 lélekre esik egy föllebbezés. — Helyesen

tehát huszszor annyi, mint Würtembergben és hétszer annyi, mint Badenben, melyben ez arány a legkedvezőtlenebb. Ha tehát Badent, hol a viszonyok legkedvezőtlenebbek, vesszük irányadóul, hol 286944 lélekre esik egy főtörvényszék, nálunk 7 annyi föllebbezés mellett ez arányban minden 40992 lélekre kellene egy főtörvényszék; ha pedig Würtemberget vesszük például, hol minden 219245 lakosra esik egy főtörvényszék, nálunk 10962 lakosra kellene egy főtörvényszéknek esnie.

Igaz, hogy Franciaországban csak minden 1353655 lélekre esik egy főtörvényszék; de Franciaország e részben példányul nem szolgálhat; mert egy részről, ott a föllebbezés igen meg van szorítva, más részről a tanuk általi bizonyítás rendkívül korlátolva van;²⁶ s hol meg van engedve, nem közvetlenül, hanem kiküldött által eszközöltetik s így épen az van elhárítva, mi miatt a főtörvényszék távolságának hátrányai, legkirívóbban jelentkeznek.

Nálunk azonban, a tanuk általi bizonyítás nagyobb mérvbeni korlátozására gondolni sem lehet, ha csak az anyagi igazságszolgáltatást, az előforduló esetek legnagyobb részében, megsemmisíteni nem akarjuk.

Nem kívánom ugyan kétségbe vonni, hogy a kisebb jelentőségű ügyek czélszerű rendezése s általában a szóbeliség behozatala, a föllebbezések számát jelentékenyen apasztani fogja; s így, a fentebb felállított arány, mely csak a viszonyok óriási különbségének feltüntetésére állított fel, zsinórmértékül nem szolgálhat, de a legkedvezőbb helyzetet tekintve is, a különbség mégis óriási marad.

Tudjuk, hogy Ausztriában ma is írásbeliség van; s hogy a bagatell ügyeket kivéve, a föllebbezés nincs megszorítva; s mégis, csak minden 1022 lélekre esik egy föllebbezés; tehát nálunk, ennél is hatszor nagyobb a föllebbezések száma.

Ez előtt már szemet húnyni nem lehet. És pedig annál kevésbé fogunk szemet húnyni, ha figyelembe vesszük azt is, hogy GLASER, osztrák igazságügyi minisztert, a teljes föllebbezés kizárására főleg a bírói szervezet körül fölmerülő nehézségek indították, melyek folytán — mint Ő-Felségéhez tett legalázatosabb előterjesztésében mondja, — vagy a föllebbezés igen nagy megszorítása által, a felektől a jogorvoslat használata elvonatott, vagy az, annyira költségessé vált s a bírák, munkával annyira tulhalmoztattak volna, hogy e jogorvoslat, tényleg kivihetlenné vált volna.²⁷

Ha e hivatalos nyilatkozat szeriut, ott így áll a helyzet, nálunk még sötétebb színben jelentkezik.

mondja erre vonatkozólag PISZTORY (a budapesti IX. nemzetközi statisztikai congressusról irt értekeztetésben, az 1876. évi «Jogtudom. Közlöny» 46. számában, «hogy ezen adatok alapján Európa a görögök után minket fog a legpörlekedőbb népnek tartani, habár YVERNES elég udvarias volt ezen adatokból, a pörlekedésre vonatkozó tanulságot le nem vonni. A számok azonban ebben az esetben maguktól is nagyon világosan beszélnek.»

²⁶ A francia polgári törvénykönyv 1343. §-a szerint ugyanis: a ki 150 frankot túlhaladó keresetet indít, annak a tanuk általi bizonyítás nem engedtetik meg, még ha eredeti követelését lejjebb szállítja is.

²⁷ Lásd az osztrák javaslat indokolását 5. lap.

Ugy hiszem, igen szerény mértékkel mérek, ha a főbbiek figyelembe vétele mellett, a főbbezés teljes megengedése esetén, általában minden 400000 lélekre számítok egy főtvényszéket s így 33—34 főtvényszékre, vagy, ha 500000 lélekre veszünk is egy főtvényszéket 26—27. főtvényszéket kellene fölállítanunk. Mi lenne ennek következménye?

Eltekintve a különben nálunk döntő szerepet játszó pénzügyi oldalától a kérdésnek, ennyi főbbiteli bíróságra, kellő alaposan képzett s gyakorlati ismerettel bíró jogászt kiállítani képesek nem leszünk; és, ha főtvényszékeink, jogi műveltség tekintetében nem fognak felső bíróságaink fölött állni, akkor a főbbezés teljes mérvben való megengedésének legfontosabb indoka, önmagában megsemmisül.

De a sok apró, az ország minden félre eső zigugában elszórt főtvényszékek mulhatlanul elparlagiasodnak. Nem lesz meg náluk a tudományos műveltség terjesztésére szükséges eszköz, nem élnek abban a légkörben, mely a tudományos műveltség előmozdítására mulhatlanul megkívántatik.

Az ily bíróságnak, melynek tanyája is gyakran egy sárfészek, nem lehet meg az a tekintélye, határozatainak az a hordereje, melylyel a felsőbb bíróság határozatainak birnia kell.

Oly mindennapivá, oly közönségessé válnék az ily másodbiróság, hogy a súly tőle elesvén, a nagyobb nimbuszsal körített harmadbíróság felé fordulna.

A sok főtvényszék veszélyeztetné továbbá az igazságszolgáltatás egyöntetűségét, nehezitené az ellenőrzést; és selejtességénél, valamint a tekintély és bizalom hiányánál fogva eszközölje lenne, hogy minden ügy, — legalább a mennyiben lehet, — a harmadbíróság elé tereltessek; s így, az, munkával sokkal inkább tul fogna halmoztatni, semhogy magasztos hivatásának megfelelni képes lehetne.

Ily másodbiróság nem felelné meg annak a célnak, melynek kedvéért felállított; oly kevés biztosítékot nyújtana, mint az elsőbiróság; s így, ott lennének, a hol voltunk.

Ily állapotot, én, legalább részemről, nem óhajtok.

Lehet, hogy tévedek; de a mit mondok, az hosszú és gondolkodás utján értékesített gyakorlati tapasztalataim eredménye.

Fontolja meg más, kinek módjában van behatóan ismerni állapotainkat; és ha az ellenkezőről képes lesz meggyőzni; ki állok elébe, hogy dobja rám a követ.²⁸

Eljutottunk ezzel a kérdés legnehezebb részéhez, midőn a negatív térről, a pozitív tere kell átlépnünk, hogy kifejtsük nézeteinket abban a részben, hogy miután sem a revisiot, sem a külföldi törvényekben elfogadott teljes főbbezést hazánk mai viszonyai között elfogadhatónak nem találjuk, mily rendszer lenne behozandó, melytől az igazságszolgáltatás valódi reformja lenne reménylhető.

Én az ujtások nélkül való főbbezésben találok a megoldás kulcsát; s megkísértenden ebbeli nézetem indokolását.

²⁸ E részben már mások sem hallgathatták el nehézségeiket. — Így az V. magyar jogászyűlésen WEISZ LAJOS főttebb említett véleményében, az ujtásoknak kizárása mellett nyilatkozott CANSTEIN pedig e tárgy legújabb művében, úgy a revisio, mint a teljes főbbezés hátrányait fejtegetve arra a csakis naivnak mondható véleményre jut, hogy a tárgyalás mindkét, vagyis az első és a másod fokú bíróság együttes jelenlétében történjék, (id. m. 115. l.) Igaza van azonban BAR-nak, midőn e tervre vonatkozólag mondja, hogy arról, mily kevésbé életre való és kivihető az, annak szerzője fogna legjobban meggyőződni, ha megkísértené, ily kettős bíróság eljárására vonatkozó szabályokat — rendszeres törvénybe szedni. — Mi is oly gyarlónak tartjuk az egész tervet, hogy rövid megemlítésére szorítkozni elegendőnek tartjuk.

E részben kétségkívül először is az a kérdés lép előtérbe, hogy az ujtások kizárása mily lényeges eredményt fog szülni, a jogorvoslati rendszerre.

Valjon mi tekintetben reménylek e korlátolástól oly üdvös eredményt, hogy azért az ujtások érvényesítését főlehetne áldozni?

Én abban a véleményben vagyok, hogy az ujtások kizárása folytán, a másodbiróságnál a bizonyítási eljárás csak ritkán válnék szükségessé; s ez által, az, mi a pert majdnem türhetlen költségessé tenné, mi a másodbiróságokat főleg tulterhelné, mellőzhető lenne.

Nem fosztanám meg ugyan a feleket abbéli joguktól, hogy tanuiknak, a másodbiróság által újból leendő kihallgatását követelhessek; de azt hiszem, hogy e joguk igénybevételére ritkán lesz szükség.

A tanu kihallgatás az elsőbiróságnál nyilvánosan történvén, ritkán merülné fel, az e körül követett eljárásnál, a feleknek okozott valódi sérelem; akkor pedig, ha ily sérelem nincs, a fél kétszer is meggondolja, hogy a másodbiróság előtt, a nem kevés költséget okozó tanukihallgatás újabb eszközését kérje.

A perek legnagyobb részében úgy is nem az a panasz rendszerint, hogy a tanu nem ezt, vagy azt vallotta, hanem inkább abban az okszerű következtetésben van, melyet a bíró, a tanu vallomásából, a tényálladék megállapítása céljából kivon.

Ez képezi a sérelem kiváló tárgyát; s képezheti épen úgy a szabad, mint a törvényes bizonyítási elmélet mellett; mert annak helyessége úgy vizsgálat tárgya lehet az egyik, mint a másik esetben.

Igaz ugyan, hogy a szabadbizonyítási elmélet mellett a bíró törvényes szabályokhoz nem kötve mondja ki meggyőződését; de e meggyőződést nem dobja oda pusztán, mint az esküdtek; mert a bíró subjectiv meggyőződésének, mindig objectiv okokkal kell támogatva lennie; s így az, hogy felhozott okok folytán helyesen állapította-e meg a bíró meggyőződését, mindig megvizsgálható.

Nem kívánom kétségbe vonni, hogy ily bizonyítási rendszer a közvetlenség rovására megy. De a teljes főbbezésnél is ugyan az a helyzet, sőt még tarkábbá válik, midőn új bizonyítékok hozatnak fel; s így a bizonyítás egy része közvetlen, míg a másik, közvetve az iratokból jut a bíró tudomására.

Épen e helyzet indokolja, a ténykérdésben való főbbezés kizárásának helyes voltát; s ha annak még ma nem érkezett el az ideje, a két rossz közül választjuk a kevésbbé rosszat; azt, melynek behozatala reményleni engedi, hogy előkészítendi a talajt, hogy átmenet lesz csak arra a rendszerre, melyre törekednünk kell.

De valjon megegyeztethető-e, az ujtások kizárása, a materialis igazság lehető kinyomozására törekvő közvetlen szóbeliség rendszerével? Azt hiszem, hogy ez által a materialis igazság, — ha a rendszer helyesen szerveztetik minden részeiben, — szenvedni nem fog.

Az ujtások megengedése a főbbiteli eljárásban, — mint láttuk — nem a közvetlen szóbeliség gyermeke. Divott az, a legformálisabb írásbeliség mellett. És, hogy miután a német nép ehez századokon át hozzászokott, annak kiküszöbölése épen akkor, midőn a formális igazságszolgáltatást, a materialis igazságszolgáltatással kívánják fölcserélni, nagy visszahatást szült, a dolgok rendes folyamának, legtermészetesebb folyamánnyaként jelentkezik.

Nálunk azonban más a helyzet.

Nálunk, az ujtások felhozása, soha, semmiféle rendszer alatt megengedve nem volt; nálunk az, ha az ujtás

meg nem engedtetik, nem lesz visszalépés, hanem csakis a fenálló rendszernek, a modern igazságszolgáltatás következményeinek megfelelő átalakítása.²⁹

Különben nézetem szerint, az ujtások megengedése, a főbbviteli bíróság előtt nem bír tartható alappal.

Minek kell a főbbviteli bíróság tulajdonképeni céljának lennie? Kétségtől, hogy az első bíró hibái, vagy tévedései ellen, a felek, orvoslást szerezhessenek; mind az, mi e körön túl megy, mi által más is bevonatik a főbbvitel körébe, történhetik a felek érdekében, vagy azok kényelme végett; de általában nem azért, hogy a főbbviteli bíróság céljainak részét képezné.

Ha a fél, az ujtások felhozása által önmaga beismeri, hogy nem azért, vagy nem csupán azért nem nyert igazságot, mert az első bíró hibázott, hanem azért; mert ő mulasztotta el valaminek érvényesítését, minek akkor az ügyet nagy költséggel és a felsőbb bíróság tulterhelésével, a másodbíróság elé hurcolni. Nem célszerűbb módot adni a félnek, hogy hibáját az első bíró előtt hozza helyre, mi a visszahelyezés helyes szabályozása esetén könnyen elérhető.

A tényálladék megállapítása körül, a bíró kétféle módon tévedhet. Vagy az által, hogy a felek által felhozott tényeket figyelembe nem veszi, az ezekre ajánlott bizonyítékokat előterjeszteni nem engedi; — tehát, a ténykérdés megállapítására szolgáló peranyag egy részét jogellenesen mellőzi. — E kérdés negatív természetű; mert eredménye ugyan nem az, hogy a bíró, hamis tényekre állapítja ítéletét; de mégis az, hogy nem minden való ténykörülmények vétettek az ítélet hozatalánál figyelembe.

Tévedhet azonban a bíró abban is, hogy a per tárgyalásánál valóban fölmerült peranyagot, helytelenül fogja fel, hogy tehát tényeket valóknak, vagy nem valóknak mond ki, holott a tárgyalás eredménye szerint ellenkező meggyőződésre kellett volna jutnia. És itt pozitív tévedéssel van dolgunk.³⁰

A tévedés mind két neme ellen, engednek a félnek főbbezési jogorvoslatot; de akkor, ha nem a bíró, hanem a fél téved, a jogorvoslat e nemét indokoltnak nem találom.

Felhozatik ugyan az ujtások szükségességének indoklására, hogy gyakran, a fél, csak az első bíró ítélete által jut annak fölismerésére, hogy a tényállás földerítésére, újabb körülmények felhozása szükséges, vagy valamely vitás kérdés beigazolására, a felhozott bizonyítékok elégtelenek. A jóhiszeműleg védekezett félnek, az utóbb észrevett hiányok kiegészítése annál inkább megengedendő; mert a féltől, azt, hogy magát egyenesen, támadás nélkül, előre, minden irányban és minden eshetőség tekintetében védelmezze, hogy oly dolgok iránt, melyeket kétségbe vonhatlanoknak hisz, előre bizonyítékokat hozzon fel, sem nem jogos, sem nem méltányos; sőt az eljárás gyorsítása tekintetéből, nem is ajánlatos.³¹

Habár nem akarom ez érvet oly mereven elutasítani, mint azok, kik erre egyszerűen azt válaszolják, hogy a bírói határozat célja, a meglevő peranyagból meritett igazságszolgáltatás, és nem a felek kitanításában áll;³² mert én is, épen azért, hogy utoljára is lehetőleg

a materialis igazság arasson diadalt, az erre kellő eszközöket nem akarom elvonni a felektől, hanem ennek útját, — mint fentebb is említém, — nem a főbbezésben, hanem a visszahelyezési jogorvoslat helyes szabályozásában vélem feltalálni, melyről azonban, nézeteim előadását akkorra halasztom, midőn a jogorvoslat e neméről szólándok.

És most áttérek a részletekre; s az iránt kísértendem meg röviden előadni ezimémet, hogy az általam fölállított keretben, a jogorvoslatok egyes részei és maguk a jogorvoslatok különböző nemei, miként lennének szabályozandók?

Az átszármaztató hatályu jogorvoslatok.

I. A főbbezés.

a) A perhalasztó főbbezés.

Láttuk, hogy a főbbezéssel, a per elhuzása céljából történt visszaélések, habár nem minden küzdelem után, a jogorvoslatok összesítésére (concentratio) vezetnek; melynél fogva szabályul állítottatott fel, hogy önálló főbbezésnek csak a per érdemét eldöntő ítélet, vagy habár közbenszóló; de mégis lényeges mellékkérdést megoldó ítélet adatik hely.

Minden, az ítéletet megelőzőt határozat ellen irányzott főbbezés pedig, a végítélet ellen emelt főbbezéssel kapcsolandó össze.

Ily, — külön nem főbbezhető, — határozatok, az elsőbírósi eljárásban, azt megkötő hatálylyal bírnak ugyan, de jogérvényre nem emelkednek.

Ez az elv, ugy az írásbeli, mint a szóbeli perrendben egyenlően keresztül vihető; s az írásbeli perben e rendszer példáját mutatja a mi törvénykezési rendtartásunk is.

Azt hiszszük, hogy a főbbezés ily módon leendő berendezésének, szükséges volta oly nyilvánvaló, hogy azt bővebben indokolni, annál kevésbé tartom ez uttal szükségesnek,¹ mert e mű első részében előadottakból, módja volt olvasóimnak meggyőződni a felől, hogy milyen visszaélések üzettek századokon át a főbbezéssel, melyek eredményezték az összesítés elvét, melyet újabb időben az írásbeli perrendek sem tartottak mellőzhetőnek.

Ha pedig már az írásbeli perben, ez eredményre kellett a törvényhozásoknak jutniok, mennyivel inkább kell ennek a szóbeli perben érvényt nyernie, mert mig az írásbeli perben ezt csak a gyors és egybefüggő igazságszolgáltatás érdekes kívánja, a szóbeli perben a közvetlenség és szóbeliség elvének helyes keresztülvitele is mellőzhetlenül igényli.

Ha minden, a per folyama alatt hozott határozat, külön főbbezéssel megtámadható lenne, akkor a szóbeli tárgyalás igen sokszor félbe szakíttatnék; és az ügyet, a határozat jogerőre emelkedése után, ott, hol félben szakíttatott, folytatni nem lehetne, hanem a szóbeli tárgyalást újból előlről kellene kezdeni, hogy az ítélő bíróság az ügyről világos és összefüggő áttekintést szerezhessen.

E hátrány a főbbezés összesítésével el van hártva.

A fél, azért; mert az elsőbírósi valamely közbenzóló határozatának engedni kényszerült lényeges joghátrányt nem szenvedett; mert az a közbenzóló határozat, a főbbezési eljárásban joghatálylyal nem bír.

Ez intézmény, nem csak hogy a felek jogait nem korlátolja, hanem épen ellenkezőleg a főbbezés keresztülvitele épen akkor válnék lehetetlenné, ha az közben-

²⁹ E szempontot említi GLASER is, tekintettel az e részben egészen azonos viszonyokra, az osztrák javaslat indoklásában, illetve az e részben tett legalázatosabb fölterjesztésében 5. lap.

³⁰ V. ö. MENDER Die Zulässigkeit des thatsächlichen Vorbringens in den höheren Instanzen 118. lap.

³¹ V. ö. MITTELSTÄDT Bericht f. ü. d. Entwurf e. d. Civilprocess-Ordnung; és KISS JÓZSA fentebb idézett véleményével 243. lap.

³² Így maga GNEIST is IX. német jogászgyűlésen (lásd évkönyveinek III. kötetét 322. 333. l.) ily álláspontot foglalt el, midőn beszéde folyamán mondja: «Das Endurtheil hat die Bestimmung das Recht zu erweisen nicht aber die Partheien über die schwachen und starken Seiten ihres Factums zu belehren. V. ö. BAR id. ért. 621. lap.

¹ Ilyen melegen nyilatkoztak ez irányban ugy VAJKAY, mint KISS JÓZSA a IV. magyar jogászgyűléshez beadott s fentebb idézett véleményekben.

szóló jogérvényes és ekként a felsőbb bírósági kötelező határozatok által eleve megszorítottaték.

A felebbezésnek kizárólag a végítéletekre szorítása azonban, merev következetességgel keresztül nem vihető.

Vannak oly közbenszóló határozatok, melyek az elsőbírósági eljárásra annyira irányadók, hogy a féltől, kinek hátrányára a határozat hozatott, az alkalom, arra nézve, hogy annak teljesítésétől szabadulhasson, jogosan el nem vonathatik.²

Ilyenek az előzetesen tárgyalatni megengedett perhalasztó, vagy perszűntető kifogások; a perújítás megtagadása, a biztosítás, vagy megszüntetésének kérdései.

Teljesen egyet értek abban VAJKAY-val, hogy minden, ily bizonyos önállósággal bíró szakasz befejezésének jelzéseiül külön hozandó határozatot czélszerű lenne ítéletnek nevezni, megkülönböztetésül a külön nem felebbezhető végzésektől;³ mi által már a bírói határozat minősége utmutatást adna a félnek arra, hogy lehet-e az ellen külön felebbezéssel élnie, mi sok czéltalan felebbezésnek vetne gátot.

Lényegileg ezen elveket találjuk az újabb európai törvényhozásban; s ezek meghonosítása által a perhalasztó felebbezések kérdése meg van oldva.

b) A felebbezés korlátozása, tekintettel a peres ügy minőségére.

1. *A makacssági ítéletek* voltak — mint láttuk, — melyekben a felebbezés ki volt zárva.

Azt a kérdést, hogy ha a megjelenés elmulasztása czéloztatik csupán orvosoltatni, ez igazolás, vagy ellenmondás által történjék-e? most mellőzöm; mert az általam, az egyes jogorvoslatok megismertetésénél elfogadott rendszert követve, arról később szólandok, e helyütt csak arra szoritkozom, hogy a makacssági ítélet ellen; ha nem a mulasztás czéloztatik orvosoltatni; tehát sem az igazolás sem az ellenmondás esete fenn forog, legyen-e helye felebbezésnek?

Hogy ha a megjelent fél lesz pervesztessé, a felebbezés helyt foghatósága kérdést nem szenved.

A kérdés tárgyát csak az képezheti, hogy a meg nem jelenő fél élhet-e felebbezéssel?

Én e kérdésre határozottan igenlőleg merek válaszolni.

Ha a meg nem jelenés következménye a föltétlen pervesztesség lenne; a dolog másként állana; mert ha a meg nem jelenő, mulasztását nem orvosolja, vagy nem orvosolhatja, annak, pervesztessége föltétlen következménye lévén, a felebbezésnek semmi célja sem lenne.

De a mai perrendek egyike sem fűzé e következményt a meg nem jelenéshez, hanem egyszerűen azt az elvet állítják fel, legalább legnagyobb részben, hogy az, az ellenfél állításait hallgatag beismertnek tekintendő.

Amde e föltevés, a dolog természetéből kifolyólag nem kell, hogy pörvesztességet vonjon maga után; mert ellenére, hogy hallgatag beismerés költelme állittatik fel, a beismerő mégis pernyertes lehet, illetve pervesztessége helytelen felfogáson, vagy a jogkérdés helytelen megoldásában lelheti alapját.

Csak egy, gyakran előforduló esetet akarok például felhozni.

Valaki megper ellenfelét; s előadja, hogy az, a véle kötött életjáradéki szerződést nem teljesítette; s ennél fogva e szerződés megszüntetését kéri.

Ha már most az ellenfél meg nem jelenése esetén, a bíró a kereseti kérelemhez képest a szerződést megszüntnek mondja ki, nem jogosan igényelheti-e a marasz-

talt fél a felebbezés megengedését, miután a jogkérdés lett helytelenül eldöntve; mert a szerződés nem teljesítése nem annak megszüntetésére, hanem csak teljesítésének követelésére nyújthat igényt.

A bíró e felfogása ellen a mulasztás igazolása mit sem használ.

Megjelenés esetén a tényállás ugyan az fogna maradni, legföljebb a hallgatag beismerés helyett, határozott beismeréssel állanánk szemben; a jogkérdés fölött, a dolognak ily helyzetében pedig már határozott a bíró; s így e részben orvoslás tőle alig reménylhető.

Ily esetben csak a felebbezés segíthet; s azért a felebbezés megengedésénél a makacssági ítéletekre nézve kivételt föllátni nem tartanám jogosnak, annál kevésbbé méltányosnak.

2. *A bíróság előtti beismerésnél*, két egymástul lényegesen különböző eset merülhet fel:

ha a felperesi igény, vagy az annak alapjául szolgáló tények valódisága közvetlenül beismertetik, a felek, a per tárgya fölött rendelkeztek; s ennél fogva ily esetben a bírónak nem lehet más hivatása: mint megvizsgálni azt, ha vajjon bir-e a beismerés, a törvényben meghatározott alanyi s tárgyi kellékekkel; s ha igen, megállapítani a beismerés megtörténtét s annak jogkövetkezményeit.

De miután a tények teljes beismerése esetén is még vitás lehet a jogkérdés; s ennél fogva a teljes beismerés következménye sem a föltétlen pervesztesség, a félnek a beismerés jogkövetkezményei megállapításánál épen úgy okoztathatik sérelem, mintha meg nem jelenés folytán mondatott ki pervesztésnek, a jogorvoslattól tehát ez esetben sem zárható el.

Még kevésbbe lenne e kizárásnak indoka, ama második esetben, midőn a beismerés csak egyes tényekre vonatkozik, melynek hatálya tehát, más, perbeli tényekkel való összefüggésétől, szóval, a per körülményeitől föltételeztetvén, ily beismerés ugyan egyik alapját képezi az ítéletnek, de csakis más kérdések megoldásával találhatván alkalmazást, ily esetben úgy a per eldöntésére, mint a fölebbvitelre nézve fenálló rendes szabályoktól való eltérés, épen nem birna semmi indokkal.⁴

Ezek folytán nézetem szerint, felebbezés tekintetében a beismerés alapján, egészben, vagy részben eldöntött és másnemű perek között különbséget tenni, nem volna helyes.

3. *A sommás visszahelyezési per*, más perektől csak annyiban különbözik, hogy a tényleges állapot megháborítása folytán, gyors intézkedést igényel.

Ennek következménye lehet oly szabály föllátni, melynek folytán az állapot azonnal helyre álltassék, vagyis, a felebbezésről, a felfüggesztő hatály ez esetre elvonassék; arra azonban, hogy a birtokon kívüli felebbezés ily perekben meg ne engedessék, nézetem szerint semmi elfogadható indok sem forog fenn.

A viz-jog.

(Vége.)

E. Illetőség vizjog ügyekben.

Ezen ügyekben a competentia kérdése az elméletben úgy mint a gyakorlatban felette kétséges és vitás. Az orsz. víztörvény 75. §-a szerint minden a vízhasználatára, vezetésére és ellene való védelemre vonatkozó ügy, mely ezen törvény hatálya alá esik, a közigazgatási hatóságok jogköréhez tartozik. A víz használatára nézve régibb törvények szerint, valamint a vizekre nézve szer-

² V. ö. KISS JÓZSA idézett jeles véleményének (a IV. Jogászygyűlés évkönyvében 281. s köv. lap.) kinek logikai észmenetét követtem én is.

³ VAJKAY idézett véleménye ugyanott 312. lap.

⁴ V. ö. ZLINSZKY A. bizonyítás elmélete 203—204. lap.

zett minden egyéb magánjogok elbírálása és maga az eljárás is, a víztörvény által szabályoztatik, (orsz. víztörvény 102. §-a). E szerint tehát mindazon vízügyek, melyek e törvény rendelkezése szerint a közigazgatási hatóságok jogkörébe utalvák — a törvény rendes útjától ki vannak zárva, — ha csak magánjog czímen alapuló (szerzett) vízhasználati jogokról nincsen szó, (orsz. víztörvény 83., 88., 89., 94., 102. §§.). A magánjogi igénykeresetek tehát csakis ez utóbbi esetben dönthetnek el a polgári bíró által. A polgári bíróság tehát leginkább a felett dönthet, valjon a víz köz- vagy magántulajdon tárgyát képezi-e? és fenáll-e valakinek haszonélvezeti vagy legalább is birtokjoga valamely vízre nézve, (birod. víztörvény 1—3. §§.) és valjon valamely szomszédnak szerződés vagy hosszas birlálás folytán van-e joga a víz természetes folyására korlátozó befolyást gyakorolhatni, (birod. víztörvény 11. §.) Határoznia fog kelleni továbbá a bíróságnak, midőn az u. n. rövid hirdetményes eljárás mellett az érdekeltek a kitűzött határidőn belül rakmányozási kötelezettségeiknek eleget nem tévén, az ide vonatkozó magánjogi igények nem érvényesítették, vagy midőn a rendes hirdetményes eljárás mellett a magánjogi címre fektetett kereset a törvény rendes útjára utasított. A bírói ítélet vagy marasztalás azonban mindenesetben azon fentartással mondandó ki, hogy a vízjog gyakorlatára, valamint a magán vízhasználati jogra nézve a víztörvény által megszabott szabályok és korlátok épségben tartatnak. Épen úgy fenmarad a közigazgatási hatóság azon joga, a bíróilag megállapított magánhasználati jog gyakorlatát köztekintetek szempontjából szabályozni. Más részt a magát sértve érző félnek jogában álland, minden olyan esetben, melyben valamely közigazgatási hatóság a víztörvény alapján ellentétes magánjogi igényekre nézve döntött, a törvény rendes útján orvoslást keresni.

Folyóvizekre nézve tehát vitás kérdések esetében a bíróságok judicaturája nem mindenkor terjed, álló (elrekesztett) vizekre nézve azonban igen.

Ezen felette nehéz kérdésben igen érdekes a francia judicatura döntvényeit figyelemmel kísérni. Vízügyekben a bíróságok és közigazgatási hatóságok közötti illetékességi conflictusok Franciaországban is sűrűn fordultak elő, noha ott a bíróságoknak efféle ügyekbeni hatásköre jóval tágasabb, mint Ausztriában (hasonlitsd össze a Code 644—645. cikkeit.) Leginkább az képezte a vita tárgyát, valjon olyan esetben, midőn valamely rendőrileg engedélyezett vízmű létrejötte által harmadik személyek jogai csorbultak, a bíróságnak csupán a kártérítésre nézve vagy a készülék eltávolítása vagy átalkítására nézve is van-e joga ítélni?

A jurisprudentia az utóbbi esetre határozott nemmel felelt, még pedig úgy, hogy a közérdek szempontjából kibocsájtott szabályok és a magánérdek szempontjából kiadott concessiók között különbséget sem tett. A semmitőszék azonban (1873. ápril 16-kán kelt döntvényével) egyértően az államtanács nézetével, azt mondta ki: hogy a közérdek szempontjából kibocsájtott administratív szabályok (reglement) a bíróságok által respectalandók ugyan, de a magánérdek szempontjából kiadott közigazgatási hatósági concessiók, csak azt jelenthetik, hogy a közérdek a magán vízmű által csorbát ne szenvedjen, harmadik személy jogainak azonban nem is akarnak, de nem is praejudicálhatnak, hogy tehát vitás magánérdek, sőt a magánjoggal ellentétes concessiók megszüntetése felett kizáróan a bíróság dönt, mi által a közigazgatási hatáskörre sem korlátozó sem felügyeleti befolyás nem gyakoroltatik.

Az államtanács 1869. nov. 18-kán és a semmitőszék 1868. márcz. 28. és 1870. márcz. 14-kén kelt rendeletével a közigazgatási és a polgári bírói hatóság jogköre következően szabályoztatott:

1. A nem hajózható vizek a közigazgatási hatóság felügyelete alá helyezettnek és ennek áll tisztében az egészség, a földművelés és kereskedelem közérdekeit megóvni.

2. A magánérdekek körül felmerülő vitáskérdések felett természetszerűen a bíróságok döntenek.

3. A közigazgatási hatóságok magánérdeket illető vízművekre vonatkozóan autorisatioi (concessioi) csak a harmadik személy jogának épen tartása mellett adhatók ki.

F. A tulajdon vízjogi korlátozása.

Ilyenül tekintendő azon törvényszerű korlátozás, mely a tulajdonost arra kötelezi, hogy olyasmit tűrjön vagy olyasmit ne tegyen, a mit különben tűrnie kellene vagy tennie szabad volna.

Az ilyen korlátozás, épen nem helyesen «törvényes szolgálmány»-nak neveztetik és a mennyiben a szomszédtelek javára áll fen, a «szomszédjog» elnevezése alatt fordul elő.

E szolgálmányok fontosabbjai, a mennyiben a vízjogon alapulnak, következők:

1. A partbirtokosok kötelesek hatóságilag kijelölt helyeken a hajók, tutajok és egyéb vízi járművek kikötését és a partnak hatósági közegek által való lejárását tűrni, még pedig a mennyiben a birod. víztörvény életbelépte előtt (1869. június 30.) ezért kártérítést nem igényelhetett, (birod. víztörvény 8. §.) Uj parthelyek jelzett célokra csak kisajátítás útján szerezhetők. Közsükség esetében azonban a vízi járművel alkalmas helyen bárhol ki lehet kötni, de ilyen esetben az esetleg okozott kár a partbirtokosnak megtérítendő (birod. víztörvény 9. §.).

2. Noha minden partbirtokosnak joga van partját a hullámmosás és beszakadás ellen védeni, mindamellett még magántulajdont képező vizeknél sem szabad neki különös hatósági engedély nélkül olyan ültetvényeket létesíteni, melyek mások jogaira, vagy a nyilvános vizek minőségére vagy a vízállásra befolyást gyakorolhatnak.

3. Magántulajdont képező vizeknél a használat azon közérdekből folyó tekintetek által korlátoztatik, melyek a víznek nélkülözhetlen voltából folynak. Különösen nem szabad a használat által más jogát a víz elrondítása által csorbítani, zugok vagy más szerkezetek által más földjét vízzel elárasztani vagy azt eliszapoltatni. A vízmennyiségnek fenéig való teljes felhasználása ki van zárva.

4. Valamely földterület birtokosa az ezen területen átfolyó víznek természetes lefolyását más terület kárára önkényt meg nem változtathatja, de a szomszéd tulajdonos sem jogosult a felette fekvő területéről lefolyó víznek lefolyását gátolni (birod. víztörvény 11. §-a). A telekbirtokos által magántulajdont képező folyóból levezetett és felhasznált víz, mielőtt idegen területre és eredeti medrébe visszavezetendő, ha csak más módon való levezetése a szomszédoknak kárt nem okoz.

5. A magántulajdon védelmét a folyó lefolyásának szabályozását, ármentesítő vagy öntöztető művek létesítését célzó intézkedések vagy szabad egyesülés, vagy az érdekeltek többségének határozata folytán a közigazgatási hatóság jóváhagyása mellett létesítendő társulatok útján történhetnek; a kisebbség arra, hogy e társulathoz belépjen és földterületeit a közös vízmű céljaira átengedje, rákényszeríthető.

G. *Vízjogi kisajátítás.*

Az 1869. május 30-án kelt birodalmi víztörvényben a kisajátítás több esete szabályoztatott.

a) Az államigazgatás olyan, magántulajdont képező folyó vizeket, melyek hajózásra alkalmasok, a közforgalom érdekében, megfelelő kárpótlás mellett köztulajdonul nyilváníthat, (birod. víztörvény 6. §-a.)

b) Olyan községek és helységek, melyek vízszükséglete kielégítve nincs, ezen szükséglet mérvéhez képest jogosítva vannak magánvizek és vízművek kisajátítására, a mennyiben ezeket a tulajdonosok hasonló célra nézve nélkülözhetik (birod. víztörvény 16. §.).

c) Jóval messzibb terjed a birod. víztörvény 15-ának a) pontja, mely szerint a víz hasznóhajtó felhasználásának előmozdítására vagy káros hatásának ellensúlyozása végett, még azon esetben is, midőn az ált. polg. törvény 365. §-ának követelményei fen nem állanak is, közigazgatási uton is elrendelhető, hogy a magántulajdonos folyóvizét, mennyiben arra szüksége nincs, és azt hatóságilag meghatározandó idő alatt igénybe sem veszi, kártérítés mellett másoknak, kik azt hasznosítani tudják, engedje át. Hogy itt nem olyan vállalatról van szó, mely legalább közvetve a közjóra van irányozva (ált. polg. törvény 365. §-a), tehát közhasznú, a törvény bevezető szavaiból világosan kitűnik. Ezen anomális rendelkezés legalább nemiképen azon feltevés által indokolható, hogy a folyóvizekre vonatkozó magántulajdon még sem egyéb mint a használati jog praecipuumja. Idegen vízjogosítványok adományozása azon feltételhez kötendő, hogy az elenyészés terhe alatt bizonyos határidő alatt használatba veendő.

d) Tulnyomóan nemzetgazdasági előnyökkel kecsegtető vízvezetéki, vízmentesítési, vagy vízajtó műveknél, továbbá helységeknek vagy egyes telepítvényeknek vízvezetékjeinél (a mennyiben a helység vagy telepítvény a községi vízmű használatában gátolva van) a vállalkozó a víz oda- és elvezetéséhez, a vízdagasztók, zugok, zsílik és más készülékek előállításához szükséges szolgáltatások megadását kártérítés mellett — idegen területen is követelheti. A telektulajdonos ilyen esetben magának a teleknek megváltását is követelheti. Ezen kényszerjog azonban házakra, udvarokra, házi kertekre és kerített parkokra ki nem terjed.

e) Ha védelmi, partszabályozási, vízmentesítő és egyéb vízművek közérdek szempontjából létesíttetnek, úgy a szükséges terület vagy szolgáltatás kártérítés mellett a szükséges anyagszerekkel együtt átengedendő.

f) Sósforrásokat, a sógyedáruságnál fogva, a fiscus is kisajátíthat, a tulajdonosnak esetleg okozott kár megtérítése mellett.

Az előadottakból egyuttal kitűnik az is, hogy ki tekintendő a kisajátítás subjectumául? Miután általában azon körülmény mérvadó, hogy azon vállalat, melynek érdekében a kisajátítás elhatározatik, *közhasznú* és a c) pont esetében *hasznóhajtó* legyen, másrészt pedig mit sem határoz, valjon a vállalat az állam, a község, más testület vagy magános tulajdona, így tehát jogosított kisajátítóul mindenkor csakis a vállalkozó tekintendő, és csakis ez köteles a kisajátítási költség viselésére. Így az osztrák törvények is egyenesen a vállalatnak vagy a vállalkozónak biztosítják a kisajátítási jogot és a causalis összefüggés folytán a kisajátítás anyagi terhet is arra róva. Ha olykor az is állítatik, hogy a kisajátítás joga csakis az államot illeti meg, úgy ez azon értelemben helyes is, a mennyiben annak meghatározása, valjon a kisajátítás esete valóban fenforog-e valamint a kisajátítási határozat meghozatala és kivitele kizáróan az államot, illetve közegeit illeti meg. Azonban a kisajátítás igénye (a kisajátításhoz való jog) a közhasznú vállalat létesítőjét már a törvény erejénél fogva megilleti. Az állam közegei tehát ezen igénynek csak közvetítői, ténylegesítői, illetve a formulázott jog végrehajtói. A kisajátítás subjectumául tehát csakis a vállalkozó tekintendő és nem az állam. Innen van az, hogy a kisajátítási jogigényt megállapító államhatóság illetékes közegének határozatára magának a fiscusnak is szüksége van, olyan esetben, midőn egy közhasznú vállalat létesítőjeként szerepel.

Valjon egyházi testületek és községek jogosítvák-e a kisajátításra, egyszerűen attól függ, valjon nyilvános vagy közhasznú vállalatot létesítenek-e vagy sem.

Kisajátított (expropriatus) az: ki a kisajátítandó tárgy tulajdonosa, vagy a kit e tárgyra nézve a dologi jog megillet. Világos tehát, hogy az állam mint a közvagyon tulajdonosa is szerepelhet kisajátítottként.

Fordit. Barth L.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A közszerzeményi jog.

(A „Törvénytörvényi Csarnok” 71. számában megjelent hasontárgyú cikk alkalmából.)

A fentebbi lapban „A közszerzeményi jog kérdéséhez” cím alatt egy igen szakavatott cikk jelent meg, melynek több tételével egyetértünk, azonban főleg azon ut és módra vonatkozólag, melyet a cikkíró ur a közszerzeményi jog érvényesítésére nézve tanácsol, nem érthetünk egyet, s azért, habár ebbeli nézeteinket már más helyen elmondottuk. Telekkönyvi rendtartás 191. lap, azokat e cikkre vonatkozólag röviden kifejtetni, illetve a cikkíró álláspontjának — nézetünk szerint — nem tartható alapjának kimutatását megkísérteni, s ez által eszmecsérét idézni elő, annál kevésbé tartjuk feleslegesnek, mennél fontosabb az intézmény, melyről szó van, s gyakoriak azok a kétes esetek, melyek megoldást igénylenek.

Egyetértünk cikkező urral, hogy a közszerzemény igazságos, s hogy az népünk jogérzetével határozottan meg egyez; s azért fentartását mi is igen melegen óhajtjuk; mint azt annak idején (A magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés 360. s köv. l.) bővebben kifejtettük. Abban

azonban nem értek cikkező urral egyet, hogy a közszerzemény sajátlagosan magyar intézmény lenne, fennáll az Franciaországban és Németország számos államaiban. Ez azonban a dolgon mit sem változtat, származott legyen az bár honnét, hazai jogfejlődésünkben önálló alakulást nyert, s ez alakjában népünk testvére s vérévé vált.

Abban is teljesen egyetértünk cikkíró urral, hogy a közszerzemény nem a vagyon egyes részeire, hanem az egész vagyonra vonatkozik, miből kifolyólag közszerzeményt nem a vagyon egyes részei, hanem az a vagyonérték képez, mely a házasság megkötése alkalmával létezett vagyonértékét felül mulja; s azért mi is helytelennek tartjuk azt az eljárást, melynél fogva a nő közös tulajdonjoga még a házasság tartama alatt megítéltetik, sőt a vagyonközösség megszüntetése iránti kérelemnek is hely adatik. Azonban épen ez oknál fogva nem tartjuk helyt állónak cikkező urnak a közszerzeményi jognak a telekkönyvben leendő bejegyzésére vonatkozó véleményét; valamint nem érthetünk egyet azon nézetével sem, melyet a közszerzeményes vagyonnak a házasság alatt való kezelésére nézve felállít.

Azt mondja ugyanis cikkíró ur, hogy a közszerze-

mény nemcsak phisikailag, hanem intellectualiter is osztatlanul képezi a még élő házastárs tulajdonát, úgy, hogy arról, vagy annak bármely hányadáról is csak együttesen köthetnek ügyleteket az elidegenítendő. Miből kifolyólag oly esetben ha a közszerzeményes vagy az egyik házastárs nevében áll, a másik házastársat jogosítva véli lenni, hogy a telekkönyvi rendelet 63. §-a alapján arra közszerzeményi jogát bejegyeztesse.

Amde ha elfogadjuk, mit cikkiró ur maga is felállít, t. i. hogy a közszerzemény nem egyes tárgyakra vonatkozik, hanem azt csak azon vagyoneérték képezi, mely a házasság kötésekor létezett vagy az értékét túlhaladja; ha tehát a házasság tartama alatt az sem állapítható meg létezik-e közszerzemény, mert csak a házassági kötelék megszűnte alkalmával fog kiderülni, melyik vagyonszám legyen az, melynek közös kezelése illeti a házastársakat? Ezt megállapítani teljes lehetetlen, de e felfogás hazai jogunk felfogásával is ellenkezik.

Hazai jogunkban régi gyakorlat folytán az az elv volt uralkodó, hogy a közszerzeménnyel való rendelkezés kizárólag a férjet illeti, ki azt a maga nevére irathatja és el is idegenítheti, a nélkül, hogy ebben a nő őt közszerzeményi jogára hivatkozálag megakadályozhatná. Hogy ez az elv volt hazai jogunkban irányadó, oly tekintélyekre hivatkozhatom, mint WENZEL (Magyar Magánjog rendszere II. k. 368. l.) és FRANK, mely utóbbi a közszerzeményről szólva, mondja: «néhány tanítók még tovább is mentek, azt állítván, hogy a keresménynek fele már ura életében az asszonyt illeti, s ez azt adhatná el, mi neki tetszik? de e veszedelmes állítást sem törvénnyel, sem régi levelekkel, sem szokással igazolni nem lehet (Közigazság törvénye I. k. 158. l.)

Ugyanez áll a közszerzeményi jog bejegyzésére nézve is, mert ha a közszerzemény nem egyes tárgyakra, hanem csakis a házassági kötelék megszűnte után megállapítható vagyoneérték bizonyos hányadára vonatkozik, miként lehet annak megállapítása előtt, hogy van-e közszerzemény, ez alapon már bizonyos meghatározott ingatlanra a közszerzeményi jogot bejegyezni.

Tévednek ennél fogva — nézetem szerint — azok, kik a telek. rendelet 63. §. s illetve az osztr. polg. törvénykönyv 1234—1236. §§-aiban említett vagyonszámjogi jogot a közszerzeménnyel azonosítani törekcszenek; s illetve azt vélik, hogy miután a közszerzeményi jog a vagyonszámjogi egy bizonyos nemét képezi, az épen úgy, mint ez a telek. rend. 63. §-a értelmében telekkönyvi bejegyzés tárgyát képezheti.

A német s illetve az osztrák törvényben rendszeresített vagyonszámjogi jog minősége egészen más mint a közszerzeményé. A vagyonszámjogi ugyanis vagy a már meglevő és szerzendő vagyonra, vagy annak bizonyos meghatározott részére vonatkozik, s ily feltevés mellett engedi meg a törvény, hogy az egyik házastárs tulajdonát képező ingatlanságra a vagyonszámjogi jog a másik házastárs javára bejegyeztessék. E szerint vagy az egész vagyonról, tehát egyik vagy másik házastárs tulajdonát képező minden ingatlanságáról, vagy bizonyos meghatározott ingatlanságról van szó. Itt tehát épen ellenkező a helyzet, mint a közszerzeménynél, mely a házasság tartama alatt csak bizonyos hányadra vonatkozó eszményi jog, mely hatályossá csak a házassági viszony megszűnte után válik, s ennél fogva e jog telekkönyvi bejegyzésének sem egy, sem más alakban helye nem lehet.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bír.

Külömfélék.

(Socialista szakirodalom.) *Die Neue Gesellschaft Zürich.* 1878. A német birodalmi gyűlés ezidén főleg azért hivatott össze, hogy a socialdemokraták megfékezésére célzó tör-

vényt létesítse. Ismeretes dolog, hogy az érdemdús, 80 éves Vilmos német császár elleni két egymásután elkövetett gyátlázatos merénylet a socialistáknak tulajdonították s azok fel-forgatóknak és fejedelem-gyilkosoknak bélyegeztetnek.

A társadalmi állapotok ilyen kórtünetei is a jog- és államtudomány tárgyai és lapunk feladatának tartjuk a német socialisták némely tanát és célját idézni, mert ezen jelenségekre figyelmünk annak keletkezése óta irányul s az állambölcsészeten minden barátját érdekelni fogja a tárgy tisztán tudományos szempontból is.

A német socialdemokraták legkitűnőbb közlönye a fentidézett című «Neue Gesellschaft, Monatschrift für Socialwissenschaft» mely havi füzetekben Zürichben, saját kiadásában megjelenik és számos tudor és tanár cikkeket hozza. Alig van társadalmi tárgy, mely azon füzetekben sajátlagos szempontból nem érintenék s a legélesebb bírálatnak alá nem vettetnek. Miután ezen bírálatok a német közigazgatás berlini köreinek alkalmatlan vala, ezen füzetek ellenlábasaúl Berlinben egy «Staats-Socialist» című folyóirat létesült, mely a fennálló állami intézményeket az állami bürokrácia stabilismusának modorában védeni igyekezett. Ugy lát-szik azonban, hogy a berlini főkörök az ilyen tollharczot mely a Junkerwirthschaft folytonos kudarcza lehetne, megunták, és Nagy Fridrik azon szavait: «lasset ihnen ihre Federn, ich habe meine Bajonette» elfelejtve, jónak találták politialis inductio útján azon irodalmárokat általában veszélyeseknek kinyilatkoztatni s oly Massregelungot igyekeznek törvényesíttetni, mely az államhatalomnak alkalmatlankodó egyén kezéből a tollat bíróilag kivegye.

Az ember valóban furcsa bölcselkedő! — több munkájába és áldozataiba kerül egy bölcsselem ferdeségeit kimutatni és káros következményeit megszüntetni, mint egy bölcselmet felállítani, elfogadni és dicsőíteni.

Alig ülte Németország Stein szobrának leleplezési ünnepe, alig kezdett a Staats-Organismus állambölcsészete gyökeret verni s íme a socialdemokraták már is turják talaját és rongálják a gyökereket, melyek a Staatsorganismusként tápot és életet adnának, — az állambölcsészeten a társadalmi bölcsészeten, a Staatsorganismusként a Gesellschaftsorganismust téven ellenébe.

Az ideális társadalom harcának az ideális állam ellen trivialis megfékezésére a közönséges büntető törvénykönyv 500. §. nem lett elégséges, mert a policialis bölcsészeten inductiv-elveinek biztonságáról és bírói érvényesítéséről a közönséges büntető törvény nem gondoskodott. A közönséges büntető törvény csak tárgylagos tényt, alanyi tényállással, von felelősségre; oly inductiokra, hogy valamely értekezés vagy sörházi összejövetel és beszélgetés államveszélyes és a közjólétet aláássa, vagy más lehetőségek feltételezésére a közönséges büntető törvénykönyv a büntető bírót fel nem hatalmazta.

Ez a Preventivjustiz a rendőrség keretébe való, de miután a proletar socialdemokraták az enyhe policialis büntetéstől nem félnek, miután a rendőri garázdaságok és sűrű elfogatások által a polgári becsület annyira eltompított, hogy egy kis letartóztatás az államorganismus által a legbecsületesebb polgári egyént is minden következmény nélkül érheti, ezen apathikus polgári erény megkülönböztetésére és fokozására egy különös törvény lett szükséges a német birodalomban, a melylyel az államellenes eshetőségek több évi fogsággal bíróilag fenytethetők legyenek.

Azonban ne foglalkozunk a közjólét ezen édes apai, mostoha anyai vagy gyámi gondoskodásával, majd elintézik azt a német állambölcsék és törvényhozók alaposan; ismer-tessük az új társadalom némely elveit a mint azok közlönye füzetében előfordulnak.

A «Neue Gesellschaft» szerkesztősége elég liebralis arra, hogy a pro & contra vitákat felvegye s a mi például

a januári füzetben felépítettett a juliusi füzetben lerontatik, úgy hogy a szeptemberi füzet már elég józanon bölcsekedik az államhatalom mindenhatóságáról. Józanon, mondjuk, a mennyiben azt az organismus rögeszméje megengedi, mert hiszen német társadalmi és állambölcsezzettel van dolgunk, melynek elve: «der Einzelmensch lebt ja nur durch das Ganze als Glied des Ganzen und ist unfähig allein als Mensch zu leben. (Hiszen az egyénember csak mint az összesség tagja az összesség által él s képtelen egyedül mint ember élni.) Ez olvasható a Neue Gesellschaft szeptemberi füzetének 599-dik oldalán.

Ebből az tűnik ki, hogy a mint a német állambölcsezzek az egyént az állam-organismusnak alárendelték, úgy rendelik alá a socialisták az emberi társadalom összességének.

Ezen bölcsezzet nem ismer határvonalat a közigazgatás activuma és passivuma közt, mert neki az egész azon organismus, melyet legújabb német állambölcsezzünk BAKOS ur magyarául «szerves közületnek» elnevezett.

Hogy a német tudományos socialista tábor még tudományosan nem egyesült s alapelveiben szétágazik, mutatja a juliusi füzet 502-ik oldalán olvasható sommázat, mely szerint «Unsere Losung ist: einen verbesserten gesellschaftlichen Mechanismus mehr individuelle Freiheit und wahre Ordnung!» céljául tehát a társadalmi mechanizmus javítása, több egyéni szabadság és igazi rend tüzetik és hangsúlyoztatik.

A német socialisták e szerint állambölcsezzetileg még nem egyek abban, még nincsenek tisztában azon alapelvvel, valjon Staats-Mechanismus (államszerkezet) vagy Staats-Organismus (államszervezet) legyen-e kiindulási pontjuk.

A tudományos német socialisták tárgylagos zömét a munkások serege és ezek mozgalmi képezik. A munkások mozgalmait is az európaszerte megindult állambölcsezzet nemzetgazdászati ága indította meg. A munkások mozgalmait követte az internationale és ezt követte a socialismus. Ezen lánczolatosságból származik a socialisták állambölcsezzetének azon practikus Losungja: «mehr individuelle Freiheit, wahre Ordnung.»

A «wahre Ordnung» alatt a socialisták az állami szerkezet hiányainak pótlását s az általános közjólét előmozdítására irányzott intézkedéseket értik. Ezen intézkedések minősége és életbeléptetési módja teszik azon nagy különbséget, mely a conservatív államisták és a socialisták közt fenáll.

Már a munkások mozgalmában is két külön csoport állott elő. Az egyiknek a Staatshilfe (államsegély) a másikkal a Selbsthilfe (önsegély) volt a jelszava. Mig az első az államban az állam által és ennek törvényes eszközei által kívánt a munkások sorsán javítani, addig a másik csoport az internationalét létesítette, mely állami határokat nem tekintve, egyesületek útján működött s az angol munkásokat strikejökben éppen úgy segítette, mint azok a continensen strikelőket, a munka és tőke közti harcban.

Senki sem tagadhatja, hogy a munkás kérdést a nemzetgazdászati tudomány behatóbb mívelése hozta felszínre s a tőke actiója a munkások reactióját. A tőke elég erős levén saját actióját érvényesíteni a fenálló állami keretben és törvény útján, a munkások hatalmi eszközökhöz voltak kényszerülve nyulni kizsárolásaik ellen és ezen önsegély szokatlan eszközeinek megszüntetésére nyert a tőke állami segínyt, mely által az államhatalom a munkásokat maga ellen ingerelte.

E szerint a német birodalom nagyon sokféle culturharcz színhelye. Miután azonban a tőke magát az államtestet is már nagyon érzékenyen rágja s az államcommunismus (Staatscommunismus) sebei és veszélyei mindinkább derülnek, nem messze az idő, midőn az államhatalom a tőke, illetőleg a tőzsérek nyűgét saját testéről is lerázni igyekszend s azon culturharcz, mely most csak valuta rendezési és pénz egységi tanácskozásokban nyilvánul, általánosabb mozgalmat fog felidézni és gyakorlatibb következményeket szülend, a mire sem a neue Gesellschaft eszméje, sem a socialisták mozgalmi nem szükségesek, mert az államadósságok sulya elégséges arra, hogy a kellő új társadalmi és új állami viszonyok keletkezésének kerekerei Európában meginduljanak.

Nem tagadható, hogy a «Neue Gesellschaft» némely czikke világos tanúsága annak, mennyire képes az emberi és bölcseleti uton az élet követelményeinek helyes útjáról

eltévedni, de a figyelmes és gondolkodó az ily tévelygésből is tanúságot és anyagot merithet az államintézmények tárgylagos szemléletére és bírálatára.

Ha a közigazgatás activuma t. i. az államhatalom, a közigazgatás passivumának, t. i. a polgárok kívánalmait figyelembe nem veszi, hanem az öndicséret füstjén keresztül csak rózsás színű tüneményeket lát, akkor a közjólét előmozdításáról és az államintézmények javításáról törvényes uton nem lehet szó. A történelem tanúsága annak, hogy a forradalmak és erőszakos állami rázkódtatások az államhatalom sükettségéből a panaszok iránt keletkeztek és hogy a közjólét emelésére megindult mozgalmak börtönzésekkel el nem nyomhatók.

A kinek tehát a «Neue Gesellschaft» füzeteiből valamelyik kezébe akad, az gyűjtsön belőle adatokat egy helyes állambölcsezzet épületéhez és ne felejtse el, hogy igaz, a mi a szeptemberi füzet 597. lapján áll: «die grösste Gefahr für die menschliche Gesellschaft ist das Faul werden der Selbstthätigkeit.

K.

(A Jogász Naptár szerkesztője Szántó József köz- és váltóügyvéd) kibocsátotta 1879. évre szóló előfizetési felhívását. A Jogász Naptárt ismerik már olvasóink is. Tartalma felöleli mindazt, mi az ügyvéd és bírónak a gyakorlati életben szükséges. Hozza valamennyi bíróság, hatóság kimerítő kimutatását s az illető bírák s tisztviselők s az országban székelő ügyvédek név és lakjegyzékét. Egyéb tartalma most dusabb mint volt eddig. Megrendelések Tettey Nándor és társánál Budapesten történnek s ide küldendő az előfizetési összegek is. A naptár ára finom papíron: 1 frt 40 kr., közönséges papíron: 1 frt 20 kr.

(A budapesti ügyvédi kamara) hivatalos helyiségeit a IV. kerület kalap utcza 9-ik számú házba helyezi át. Beadványok folyó hó 10-től már az új helyiségben fogadtatnak el.

(Hasznos vállalat.) Zilahy Sámuel törekvő kiadó-könyv-árus egy nagyobb szabású vállalatra határozta el magát, melynek célja a fontosabb magyar törvényeket, kapcsolatban az azokra vonatkozó, azokat módosító vagy kiegészítő összes specialis törvényekkel és rendeletekkel, valamint a m. kir. Curia legf. ítélőszéki és semmitőszéki döntvényeivel, közzétenni.

A fontosabb magyar törvények közül első sorban a kereskedelmi törvény és a váltótörvény vannak kiszemelve, melyek Dr. NAGY FERENCZ budapesti egyetemi magántanár szakavatott szerkesztése mellett fognak egymásután napvilágot látni. Az első kötet, mely a kereskedelmi törvény teljesen korrekt szövegét kapcsolatban az arra vonatkozó összes speciális törvényekkel, rendeletekkel és curiai határozatokkal fogja tartalmazni, már sajtó alatt van, s legközelebb fog megjelenni. Előfizetési ára 1 frt.

(Értésítés.) A kir. közjegyzők birói és gyámhatósági megbízásból származó leveleinek portomentessége tárgyában a földm. ip- és keresk. m. kir. miniszter f. évi aug. 27-én 19479. sz. a. kelt rendelete a „Postai Rendeletek Tára“ október 10-ki számában közöltetik.

(Helyreigazítás.) Dr. IMLING KONRÁD t. munkatársunknak lapunk előbbi számában közölt igen becses értekezésében a 335. lap 1-ső hasáb 36-dik sorban értelemzavaró hiba fordul elő egy egész sornak kihagyása által. A vonatkozott tétel teljesen következőleg szól: a bizonyító félnek ellenfele főesküvel megkínáltatván, — „*„tőle függ, hogy az esküt ön maga tegye le vagy visszakinálja.“*

(Lapunk mai számához) mellékelve veszik olvasóink a Franklin-társulatnak egy könyvjegyzékét, melyre felhívjuk figyelmüket. 305 hasznos és becses munkát van alkalma féláron beszerezni mindenkinek, aki 20 frt bolti áru könyvet kíván venni belőlök.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: Esmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra. — Pénzügyi-jog. Schulze-től. — Törvénykezési szemle: A csőd jogi hatályáról a terhes szerződésekre. Bertin Pál, ügyvéd urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Esmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra.

(Folytatás.)

c) A fölbbezés korlátozása, tekintettel a peres tárgy értékére.

Mint látjuk, ez a német perrendekben általában el van fogadva.

Az osztrák javaslat azonban, csak a bagatelle ügyekben zárja ki a fölbbezést.

Én a fölbbezés kizárásának, akár az ügyek minőségére, akár a tárgy értékére tekintettel, határozott ellensége vagyok; és megnyugvásomra szolgál konstátálhatni, hogy a IV. magyar jogászgyűlésnek többször említett két, jeles véleményezője, e kérdésben teljesen hason álláspontot foglal el velem; s ez álláspontjukat oly meggyőzőleg indokolják, hogy érveik teljesen kimerítik a tárgyat.

A fölbbezés kizárása, nem bir semmi jogi alappal; sőt általa mélyen meg van sértve a jogegyenlőségnek semmi körülmények között föl nem áldozható nagy elve; és a jogállamban minden állampolgárt egyenlő mértékben megillető jogi segély eszméjének minden iránybani kívánatos kifejllesztése és érvényre juttatása.⁷

A szegény, csekély vagyona megvédését ép oly joggal kívánhatja az államtól, mint a gazdag a milliókét.⁸

De nem is e szempont az, mely több törvényhozást, a peres tárgy értékére tekintettel, a fölbbezés korlátozására vezetett, hanem fő indokul az érvényesítettik, hogy a fölbbezések tulságos mérvbeni megengedése folytán, a felsőbb bíróságok túl fognának terheltetni.

Reám ez indok sem döntő.

Azért élünk jogállamban, hogy az állam, ugy a szegény, mint a gazdag jogainak megvédésére egyenlően segédkezet nyújtson; a tulterheltség annál kevésbbé indokolja, az e részben alkalmazott egyenlőtlen mértéket, mert mint helyesen mondja VAJKAY, hogy egyáltalán nem áll az a föltevés, hogy a kisebb értékű perek, egyszerűbbek, kevésbbé bonyolultak lennének, sőt tapasztalatai szerint, a gazdag pazarlóknak százezres, nyilván csak a fizetési kötelezettség elodázására szolgáló pereik rendesen sokkal világosabbak, mint szegényebb honfitársainknak sokszor alig 10 frt körül keringő czifra érveléseik, melyekben a vezérfonalat, gyakran a legügyesebb bíró is csak a legnagyobb fáradsággal bírja fölfedezni.⁹

⁷ Lásd KISS JÓZSA véleményét i. h. 280. I. és VAJKAY véleményét u. o. 318. I.

⁸ E kérdésre vonatkozólag BAR (Gutachten über den Entwurf einer Processordnung für den norddeutschen Bund) találóan hozza fel azt a német példabeszédet: «der Maus thut es ebenso wehe wie dem Elephanten, wenn man ihr die Haut abzieht.»

⁹ VAJKAY i. h. 318. lap.

De abban is teljesen igazat adok mind két véleményezőnek, mit már az 1867. évi osztrák perrendtartási javaslat indokai is kiemeltek, midőn azt, hogy a fölbbezést a peres tárgy értékétől függővé nem tették, indokolják,¹⁰ hogy t. i. a szóbeliség mellett a fölbbezések oly mérvben való elszaporodásától tartani alig lehet, hogy e baj a fölbbezés kizárását vonná maga után.

A jelenlegi érvényes és a szóbeli per fölbbezési eljárása között ugyanis lényeges különbség jelentkezik.

A mig a jelenlegi eljárás szerint elég, hogy a határozattal meg nem elégedő fél, fölbbezési szándokát néhány sornyi beadványában, vagy épen élő szóval bejelentse; és ettől kezdve, a másod, illetve harmadbíró-sági határozat közlése, vagy kihirdetéséig, a további egész eljárás hivatalból teljesítettik, ezentul a fölbbező köteles lesz, a fölbbezés bejelentése és keresztülvitelére, a fölbbezési bíróságnál ügyvédet rendelni; s a fölbbezést a legkisebb perben ép oly foku cselekvésséggel vinni keresztül, mind a milyet, a legnagyobb pénzértéket képviselő per fölbbezése igényel.

A fölbbezés érvényesíthetetésének a közvetlenség és szóbeliség elvében gyökerező és annak megsértése nélkül el sem engedhető ezen megnehezítése maga elégendő arra, hogy a fölbbezhető érték behozatala által elérni óhajtott eredmény a nélkül is eléressék.

A további kérdés, hogy a másodbíró-sági ítélet ellen, megszoríttassék-e a jogorvoslat.

Én ezt, a mint már fentebb jeleztem, egy általán nem tartanám czélszerűnek főleg az igazságszolgáltatás egyöntetűségére való tekintettel, mely megkívánja, hogy miután a másodbíró ítélete ellen, ugy is csak a jogkérdésben van fölbbezésnek, vagy felülvizsgálatnak helye, módja nyilnék a félnek, ügyét, a legfelsőbb bíró elé vinni, hogy az megoldja akkint a jogkérdést, mint azt már más, hason esetekben megoldotta; és mely megoldást az alsó bíróságoknál nyernie nem sikerült.

d) A fölbbezés korlátozása, a jogorvoslatról történt lemondás folytán.

Első és általános kérdés, mely e helyütt fölmerül, az, hogy megengedtesék-e a félnek, hogy minden jogorvoslatról eleve lemondjon?

Azt lehetne mondani, hogy hol önjogu személyek, szabad rendelkezésük alá tartozó dolgok és cselekmények iránt már intézkedtek, a bíró, a gyámkodás vádja nélkül, a legjobb szándékból sem tehet mást, mint kifejezett akaratának érvényt szerezni; és ez visszautasítása volna olyan félnek, ki a perorvoslat jogáról eleve lemondott.

Azonban amaz általános elvet, melyen a kötések ereje nyugszik, a perorvoslatokra kiterjeszteni veszélyes és okszerűtlen volna.

Mig a törvény szigora a jogosított felet minden adott alkalommal a perorvoslat kizárására vezetné, a törvény jótékonyágát épen azoktól vonná meg, kiknek nyomasztó helyzetével az önzés, vagy önkény, visszaélt.

¹⁰ Erläuterende Bemerkungen über den Referenten Entwurf eines Civilprocessordnung für Österreich 87. lap.

A kötelezett fél a szerződés alkalmával különben sem tudhatja még, mily körülmények merülnek fel a teljesítésig, vagy a per folyamában és eldöntése körül: mennyire fognak változni a helyzet és viszonyok; a bizonytalan jövő esélyei elleni védelemről pedig eleve lemondania annyit tenne, mint kilépni a törvény oltalmából. A hitelező többet nem kívánhat, mint kielégítettét; és ezt a törvény perorvoslat esetén is biztosítja.¹¹

Ellenben kérdést sem szenvedhet, hogy fennforgó egyes esetekben a félnek, valamint joga van a perorvoslatot használni, vagy nem, úgy jogában kell lennie attól elállania, ha már bejelentette is, kivéve, ha az, a másik fél jogaira is kihatással lenne, mint p. o. csatlakozás esetén történhetik.

Azonban csakis a határozott lemondást fogadnám el, a hallgatólagos, vagyis a felek cselekményeiből következtetett lemondást azonban, mely költelmet állít fel, s ebből vont következtetések által, igen gyakran igazságtalanságok kutforrásává válhatik, annál is inkább teljesen mellőzném; mert a lemondás e neme, jogi életünkben teljesen ismeretlen.

Pertársakra nézve pedig leghelyesebbnek tartom azt a szabályt, mely az egyik pertárs által beadott főbbezésnek hatályát, a többi pertársakra a szerint oldja meg, hogy a peres követelés osztható-e, vagy sem; s ehhez képest kimondja, hogy az egyik pertárs főbbezése csak a követelés oszthatatlansága esetén szolgál, nem főbbező pertársainak javára.

e) A főbbezés alanyait,

illetőleg ama kérdésre nézve, hogy kit illessen meg a főbbezés joga, csak a beavatkozóra merülhet vitás kérdés; és pedig annival inkább; mert perrendünk a beavatkozást csak addig engedi meg érvényesíteni, míg az utolsó perirat be nem adatott, vagy az ügy, ítélet alá nem terjesztetett; a beavatkozónak pedig főbbezési jogot nem enged, sőt a mellékbeavatkozást nem is ismeri.

Ez utóbbi igen nagy hiánya a perrendnek; mert általa gyakran egy másik per akadályoztatik meg.

Én e kérdést egészen akkint oldanám meg, mint az az általános német perrendben lett megoldva.

Fontosabb kérdés e helyen az illetékes főbbeviteli bíróság kérdése, mely kapcsolatban van az egész bírói szervezettel.

Első és legfontosabb kérdés, mely e részben fölmerül, ha vajjon tiszta, vagy egyes főbbezési bírósági rendszer honosíttassék-e meg?

Vagyis, hogy az elsőbíróságok, csakis mint ilyenek, s a főbbeviteli bíróságok, csakis mint főbbeviteliek járjanak el; vagy oly forma vegyes rendszer alakíttassék, mint azt Európa legtöbb államaiban szervezve találjuk.

Az írásbeliség mellett a kérdés kevesebb jelentőséggel bír, és könnyebben megoldható.

Tovább, vagy közelebb szállítja-e a posta az írományokat; egyik, vagy másik helyiségben dolgoztatnak-e fel és ítéltetnek el azok, nem ütközik sok hátrányba.

És habár csak némi tekintetben adhatok is igazat BAKOS KÁLMÁN urnak ama véleményét illetőleg, melyet a magyar perrend előadói javaslatára adott,¹² ki is a

vegyes folyamodású bíróság ellen azért szólal fel; mert: «a főbbezésnek nem lehet más célja, mint hogy a fél, ki magát az első bíróság határozata által jogaiban sértve érzi, tudományosabb, tapasztaltabb és nagyobb számú bírák testületéhez fordulhasson, sérelmeinek orvoslása végett; akkor, ha az első folyamodású törvényszékek felruháztatnának főbbeviteli bírói hatósággal; az első bírónál ügyét veszített fél, fordulhatna ugyan nagyobb számú bírák testületéhez, de nem fordulhatna oly testülethez, mely az elsőbíróságnál tudományosabb, és tapasztaltabb bírákból áll», habár, mondom, ezzel csak részben értek is egyet; de mert ismerem már csak a helyes munka felosztásra való tekintettel, és az eljárás nagyobb egyöntetősége, a magasabb állású bíróság nagyobb tekintélyéből származó s főleg az írásbeli perben abban is nyilatkozó előnyöket, hogy ha a felsőbb bíró nem kénytelen a per felszerelése, bizonyítékok felvétele s más közvetlen teendőkkel idejét elforgácsolni, nyugodtabb s alaposabb munkát, állithat elő: az írásbeli eljárás mellett, tiszta főbbeviteli bíróságok felállítását tartom czélszerűbbnek; s e részben csak a kisebb jelentőségű ügyekre nézve fognék kivételt tenni.

Mert mint fentebb is említettem, a főbbezés teljes kizárását, az ügyek minden nemében határozottan elítélem; és meg vagyok győződve, hogy e hiba, mely a legközelebb elfogadott magyar bagatell-eljárásban a legkirívóbb módon jelentkezik, azon számos panaszok folytán, melyek e miatt országszerte nyilvánulni fognak, a legczáfolyhatlanabb bizonyítékot fogja szolgáltatni, eme, az évek hosszú során át tett tapasztalataim folytán nyert meggyőződésem helyességének.

A kisebb értékű ügyek, főleg azért, hogy a költség a per értékét föl ne emészsze, egyszerűbb eljárást és könnyebben hozzáférhető bírói igénylenek, mint a nagyobb perek; de a perlekedés olcsóvá tételének nem lehet a főbbezés teljes kizárása következménye.

Azért én ez ügyekben az első foku törvényszékeket, még az esetben is, ha az írásbeli rendszer tartatik fel, főbbeviteli bírósági jogkörrel tartanám felruházandóknak.

Minden más ügyekben azonban tisztán első és kizárólag csakis másodfoku bíráskodással foglalkozó bíróságokat, vagyis tiszta főbbeviteli bíróságokat állítanék fel.

Egészen más a helyzet, a szóbeliség mellett. Maga BAKOS KÁLMÁN ur is elismeri, hogy a perlekedő felekre nézve kívánatos, hogy a felsőbb bírói közelükbe találhassák; mi azonban szinte csak arra szolgálhat indokul, hogy több főtörvényszék állíttassék fel.

Ez azonban ismét oda fogna vezetni, mit épen BAKOS ur elkerülni óhajt, a főtörvényszéki bírák nagy száma nem engedné meg azokat úgy megválasztani, mint ha azok kevesebb számban állíttatnának fel és így a csekélyebb képesség és nagyobb számban utat nyervén, a felsőbb bírósághoz, az egész főtörvényszéki személyzet gyöngé alapon fogna állani.

Más különben fentebb kimutattam, hogy e sok főtörvényszéknek határozott ellenese vagyok s ugyan ott elmondottam indokaimat is; és ha azt a nagyobb hátrányt, mely a sok főtörvényszékek felállítása folytán származik, elkerülni s a szóbeliséget általában lehetővé tenni akarjuk, nem marad más választásunk, mint a járásbírók ítéletei elleni főbbevitelt a kis törvényszékekre ruházni.

Ennek már társas szervezete nagyobb tekintélyt kölcsönöz s több biztosítékot nyújt, mint az egyes bírói ítéletei; nem egy ember, de egy testület meggyőződése nyer határozatában kifejezést.

E mellett, jóllehet nem akarom épen oly kereken

¹¹ V. ö. a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában tett miniszteri előterjesztés V. 2-ával, és OKRÖSS magyar, polg. törvk. rendtartásával 304. lap.

¹² VAJKAY KÁROLY urnak köszönhetjük, hogy e kitűnő s eddig sehol napvilágot nem látott munkából legalább némi fontos töredékeket ismerünk, ki, azokat a jogászgyűléshez beadott és többször dicsérve említett véleményében, gyakran szó szerint is idézve, ismertetette.

elvitatni, mint azt VAJKAY teszi, hogy a felsőbb bíróságok nem bírnak több képzettséggel és tapasztalattal az első bíróságoknál, ennek legalább így kellene lennie; de főbbviteli bíró előnye nem annyira ebben van, mint abban, hogy kész munka fekszik előtte; s azért helyzete sokkal könnyebb; mert mint igen szellemiúsan jegyzi, meg RÁTH György a felsőbb bíró munkája úgy viszonylik az első bírósághoz, mint a kritikusé az íróéhoz.

Azért is én a kir. törvényszéknek főbbviteli bírósággal való felruháztatására teljes nyugodtsággal mernek szavazni; sőt azt is ki merem mondani, hogy ha ezzel kibékülni nem tudunk, hazánkban a szóbeliség behozatala egészen lehetetlenné válik.

További kérdés azonban, mely e helyütt fölmerül, ha valjon a törvényszékek, mint másodbíróságok által elintézett ügyekben, hová történjék a főbbvitel?

Előre kívánom bocsátani azt, hogy én általában úgy a most fennforgó ügyekre is csak a két folyamódású főbbbevezést pártolom; s a törvényszék, mint másodbíróság ítélete ellen, csakis a jogkérdésben engednek főbbvitelt, mert ha a főbbvitel a ténykérdésre is kiterjesztetnék, újra azon nehézség állna elő, melyet akkor, midőn a törvényszékeket másodfolyamódású bírói jogkörrel felruháztuk, elhárítani akartunk.

Álláspontomat tekintve tehát a kérdés lényege csakis abban összpontosul, hogy a törvényszékek, mint másodbíróságok által hozott ítéleteknek a jogkérdésben való felülvizsgálatát, a főtörvényszékek, vagy a legfőbb ítélőszék teljesítse.

Jóllehet e részben nem ismeretlenek előttem azok az előnyök, melyet, főleg a szóbeliség mellett a harmadbíróság közelebb fekvése nyújt; de az igazságszolgáltatás egyöntetiségének általam többször hangoztatott szempontjai, s így az igazságszolgáltatás érdekei szempontjából sokkal magasabb tekintet teszi kívánatossá, hogy utolsó fokban a jogkérdés eldöntése, ugyanazon legfelsőbb bíróságra bizassék.

Hisz épen az által, hogy a legfőbb ítélőszék szabályok által kötelezve leszen, a jogelvek kimondására nézve önmagát megkötni, vagyis elvi jelentőségű határozataiban foglalt elveket más esetekre is kihatólag megállapítani, az az eredmény fog elértetni, hogy ez elvek követtetnek az alsóbb bíróságok által is; és ha a legfőbb ítélőszék következetesen járand el, a jogkérdés már az alsóbb bíró által, annak elvi megállapodásaihoz képest lévén eldöntve, a felülvizsgálatok száma fogyni fog; mert a fél eredményt nem reménylhetve nem fogja a céltalan főbbbevezés költséges útját oly könnyelműen igénybe venni, mint azt mai nap nálunk — ugyan tagadhatatlanul nem csekély részben legfőbb ítélőszékünknek a következetességet nélkülöző, ingatag eljárása folytán — tapasztalni kénytelenek vagyunk.

És így, sem a legfőbb ítélőszék nem lesz tulterhelve munkával; s e mellett meglesz az igazságszolgáltatás egyöntetisége védve a nélkül, hogy oly mesterséges és a bírói függetlenséget alapjában sértő gépezet lennénk kénytelenek összetákolni, minőnek az osztrák javaslatban példányképét találjuk.

Tökéletesen osztom e részben BAKOS ur álláspontját;¹³ s nem mellőzhetem, hogy e kérdés körüli nézeteimre, ne azzal tegyem föl a koronát, hogy ebbeli álláspontjának indoklására szolgáló s oly találó, mint meggyőző sorait ide igtassam:

«A különbség» — mond Bakos — «hazánk és oly államok között, melyekben rendszeres polgári törvénykönyvek léteznek, mindössze abban áll, hogy nálunk a

törvényeket tudni nehezebb; abból azonban, hogy valamely tudomány nehezebb, épen nem az következik, hogy az azt gyakorló szakfőriakat kevésbé ellenőrizzük. Ha ott, hol rendszeres törvénykönyv van, a semmitőszék őrködik az igazságszolgáltatás felett, mennyivel inkább szükséges az ott, hol rendszeres törvénykönyv még nem létezik; a hol a törvények hézagait döntvényekkel kell betölteni. *Döntvényeket pedig az igazságszolgáltatás egyességének veszélyeztetése nélkül csak a legfőbb ítélőszék alkothat nem pedig a főbbviteli bíróságok.*»

f) A felfüggesztő joghatály,

a főbbbevezés rendszerinti következménye.

Láttuk azonban, hogy minden törvényhozások e szabály alól kivételek fölállítását tartották szükségesnek.

Én részemről, a kivételeket lehetőleg korlátozni szeretném; s e részben már eltér nézetem VAJKAY abbéli véleményétől, ki a felfüggesztő hatály korlátozásának kiterjesztésétől, igen üdvös eredményeket remél, ki határozottan visszatérést ajánl régi hazai intézményeinkhöz, mely sok esetben a főbbbevezésektől a felfüggesztő hatályt megtagadta; vagyis, csak a birtokon kívüli főbbbevezést engedte meg: «minden, a gyakorlati téren működő jogász» — mond VAJKAY — tudja, mily jótékony hatása volt ezen intézménynek a pusztán makacs főbbbevezések korlátozására; s bátran merem állítani, hogy főbbviteli bíróságainkat jelenleg előzőnlő perek sem vándorolnak vala Pestre a barátok és rózsák terére, ha az 1868. 54. t. cikk jónak nem látja ezen birtokon kívüli főbbbevezést föltétlenül eltörölni.

Én, megvallom, ha nem is teljesen ellenkező; de lényegesen eltérő meggyőződésre vezető tapasztalatokat tettem e részben.

Nem kívánom ugyan kétségbe vonni, hogy számos főbbbevezést megakadályozott az, hogy e jogorvoslat igénybe vétele csak birtokon kívül engedtetett meg; de más részről tudom azt is, hogy a re és rereexecutiok mily roppant zürzavart idéznek elő a magánjog-viszonyok körében; mily sok költség származott ezen összevissza bonyolított végrehajtási ügyekből; s annak, hogy a szenvedett kárt ki tartozik megtéríteni, utoljára sem akadt gazdája.

Én általában nem helyeslek semmi olyan rendszert, mely egy felől a liberalismus nagylelkűségét irván felzárzóljára, a jogegyenlőség magasztos elvénél fogva egyenlően megenged minden jogorvoslatot; és azt, *ott, hol a rendszer nem kívánja is*, azt álutakon megnehezíteni törekszik.

Az igazsága biztos érzetével bíró szegény ember, a törvény által adta jogánál fogva főbbbevez, e közben lefoglalják, elérverezik minden vagyonát, a vételárt zsebre teszi a nyerő fél; s ha pere visszaérkezik s a felsőbb fórum neki adott igazat, beérheti győzelme tudatával; mert nyertes ellenfele már tudott mindenben s a reexecutionnak alapja nincs.

De ha van is, nem ellenkezik a nemzetgazdaság minden gondolható józan elveivel; és nem multhatlan elszegényedésre vezet a végrehajtásnak ily céltalan szaporítása?

Céltalannak mondom; mert én is biztosítani kívánom a nyertes felet. Erre most is módja van; és ez elég, jobban megfelel a fenálló viszonyoknak, mint a függő perben valóságos végrehajtást engedni, midőn a nyertes, a bevett összeggel, mint sajátjával rendelkezik; s a magyar vér veleszületett könnyelműségével ad tul rajta; és ha már nyertnek hitt perét elveszti; legjobb esetben az uzsorás kölcsönével fizeti azt vissza, mit magának tartva könnyelműen elköltött.

¹³ Lásd ezt: VAJKAY véleményében idézve a IV. magyar jogászgyűlés évkönyvei I. kötetének 310. lapján.

Ez a helyzet képe; ne titkoljuk ezt önmagunk előtt.

A jogerejű ítélet előtt való végrehajtás igen számos esetben egyenlően sújtja a végrehajtott felet úgy, mint a végrehajtott.

En, e meggyőződésemből kiindulva, valamint az elsőbírósnál nyertes félnek föltétlenül megengedném a biztosítást, a föllebbezés felfüggesztő hatályát csak a dolog természete által indokolt esetekben, minők a sommás visszahelyezési, a bér és haszonbér megszüntetési keresetek, engedném meg.

Más esetekben azonban távol állana tőlem kerülő utakon a föllebbezés korlátozását akarni elérni, mi felett a jogegyenlőség érdekében pálcát törtem.

g) Az átszármaztató joghatály

tekintetében, úgy az írásbeli, mint a szóbeli perben, két körülmény veendő kiváló figyelembe:

1. hogy a tárgyalási alapelvnek, a föllebbezésre való kihatásánál fogva, az ügy csak annyiban származtatik át a felsőbb bíróhoz, mennyiben az sérelem tárgyát képezi;

2. hogy a per egésznek lévén tekinthető, az átszármaztató hatály az egész ügyre kiterjed; s a mennyiben megtámadtatott, a további eljárás a felsőbb bírót illeti.

E második pontot illetőleg azonban igen lényeges kivételek jelentkeznek.

Különösen az írásbeli perben az átszármaztató hatály csak akkor érvényesül egész teljében, ha az ügy, az ítélet hozatalra megérett; ha pedig ellenben további tárgyalást, vagy bizonyítási eljárást lát a felsőbb bíró szükségesnek, az átszármaztató hatály ennek elrendelésével azonnal megszűnik; és az ügy a per bírójához származtatik vissza.

Oly esetben pedig úgy az írásbeli, mint a szóbeli perben, midőn a per egyes szakában, vagy bizonyos cselekvények ellen külön föllebbezés engedtetik, a per csak e szaka származtatik át a felsőbb bíróhoz; s ha a felett határozott, a további eljárás az első bírót illeti.

Az általunk tervezett szóbeli perben is csak annyiban származtatik át az ügy a felsőbb bíróhoz, mennyiben, a rendelkezésére álló peranyagból határozat hozható, ha azonban oly tényeket és bizonyítékok fölvételét látja a felsőbb bíró szükségesnek, melyeket az elsőbíró mellőzött, az átszármaztató hatály itt is megszűnik; és az ügy az elsőbíróhoz származtatik vissza.

Az esküvel eldöntött perekben beadott föllebbezés átszármaztató hatálya, az eskünek, a perrendben miként leendő szabályozásától föltételeztetvén a kérdést itt mellőzhessük.

Meg kell azonban egy másik kérdést, vagyis azt említeni, hogy mikor vegye kezdetét az átszármaztató joghatály; vagyis, hogy már maga a föllebbezés beadása által a per a felsőbb bíró elé vitetike, vagy az elsőbírónak bizonyos tekintetben vizsgálat engedtessek, s annak eldöntése, hogy a per a felsőbb bíró elé vitessék, az ő körébe utasítsassék-e?

A nálunk ma fennálló perrend szerint az elsőbíró e részben terjedt körrel bír, mennyiben az ő köréhez tartozik megvizsgálni, hogy kellő időben adatott-e be a föllebbezés; és hogy a neheztelt határozat, a föllebbezhetők közé tartozik-e? S csak ha e két kellék mindegyike megvan, tartozik az ügyet a felsőbb bíró elé terjeszteni; ellenesetben a föllebbezést hivatalból visszautasíthatja.

Hogy csak a kellő időben beadott föllebbezés folytán álljon be az átszármaztató hatály, azt teljesen helyesnek tartom; s ennek megvizsgálását én is az elsőbíróra bízám.

Az azonban, hogy van-e helye föllebbezésnek, kell, hogy az elé a bíró elé tartozzék, ki hivatva van a föllebbezés fölött határozni; s esetleg e kérdést előzőleg eldönteni; miért is nézetem szerint, a kellő időben beadott föllebbezés folytán, az ügy, a felsőbb bíróhoz származtatandó át.

h) A föllebbezési eljárás

tekintetében nem sok mondandónk van.

Az írásbeli pert illetőleg láttuk, hogy mennyire megtisztult az a sallangoktól, melyeket a különböző rendszerek reá raktak azon alakjában, melyben az osztrák és a mi perrendünkben is szabályozva van.

Tökéletesen elegendőnek vélem, ha annak ez alakjában leendő fenntartását ajánlom.

A szóbeli perben jó formán azonosak az egyes perrendekben az eljárást szabályozó lényegesebb szabályok, s azért álláspontomnál fogva, ezektől csak annyiban tartanám az eltérést szükségesnek, mennyiben azt, az újításoknak a föllebbviteli bíróság előtti lehető érvényesítésének kizárása szükségesnek tünteti fel. Ebből kifolyólag:

A felsőbb bíró csakis felülvizsgálója lévén az elsőbíró eljárásának s ítéletének, oly tények, vagy bizonyítékok, melyek az alsóbb bíró előtt föl nem hozattak, a felsőbb bíró előtt nem is érvényesíthetők; ha azonban:

az alsóbb bíró mellőzött valamely felhozott tényeket, vagy bizonyítékokat, s a felsőbb bíró azokat döntőknek tartja, vagy egyébként ezt szükségesnek találja: joga van, azt, újabb eljárás végett az elsőbíróhoz visszautasítani.

Az elsőbíró által eszközölt bizonyítási fölvétel, a második bíró által ismételve elrendelhető; és pedig vagy a felek indokolt kérelmére, ha a felsőbb bíró ezt szükségesnek látja, vagy ily kérelem nélkül is, ha ez alapos ítélethozatal végett szükségesnek mutatkozik.

A tárgyalás, az elsőbíró ítéletének felolvasásával veszi kezdetét; ezt követi a felek képviselőinek szóváltásai, ezek után felolvastatnak a bizonyítékok s illetve bizonyítási eljárásra vonatkozó okmányok; s végül, ismét a felek adják elő végbeszédeiket.

A tárgyalás vezetésére, a bíró kikerdezési jogára vonatkozó s más a fentebbiekkel ellenkezésben nem álló és a szóbeli perrendekben foglalt szabályok, a tervezett eljárás mellett is alkalmazandók lennének; valamint a felsőbb bírónak is meglenne az a joga, hogy ha szükségét látja a feleket személyes megjelenésre idézhesse.

Végül, önkényt értetik, hogy ha a föllebbezés csak a jogkérdésre terjed ki: a bizonyítékok felolvasása elmarad.

Lényegileg ez lenne a keret, melyben az általam tervezett eljárás mozogna.

Elégnek véltem általánosságokban maradni; mert a részletek, mint tudományos vagy általános becsccsel a nélkül sem bírók, ez értekezés körén kívül esnek.

(Folytatása következik.)

Pénzügyi-jog

(Folytatás.)

V. A budgettörvény államjogi természete.

Absolut államban az államháztartás állaga (közkölt-ségvetés etat-ja) oly szabályzat, melyet az államhatalom bizonyos időtartamra maga elé tűz és így határozottan közigazgatási természetű tény. Ha tehát alkotmányos államban az állami költségvetés megállapításához a népképviselőlet hozzájárulása és beleegyezése szükséges a mint ez tényleg Poroszországban is történik, hol az

alkotmánylevél 99. cikke azt mondja: «hogy az állam összes bevételei és kiadásairól évenként előirányzat szerkesztendő, mely törvénnyel állapítandó meg» ugy azon kérdés merül fel, vajon a költségvetés jogi természete változást szenved-e? E változás semmi esetre sem történhet pusztán az által, hogy a költségvetést „törvénynek” címezzük. Tudva van, hogy az alkotmányos államjogban szokásszerű mindent, mi a korona és a két ház beleegyezésével létrejött, «törvénynek» tartani a nélkül, hogy az efféle megállapodás lényegére tekintettel lennének. Alaki tekintetben tehát az állam költségvetése kétségtelenül *törvény*, de nem lényegénél fogva. Közigazgatási szabályzat az által, mert létrejöttéhez más tényező hozzájárulása is szükséges, anyagi törvénnyé nem válhat. A törvény lényeges feltéte az, hogy kötelező jogi normatívumot alkosson. Ily joghatálylyal pedig az államköltségvetése, mely lényegileg csak jövőendő tényekről beszél, nem bír. A kiadások és bevételek összeállítására számítás, még pedig tulnyomóan feltételes számításra alapul. Ez pedig soha anyagi törvényül nem tekinthető.

Az államköltségvetés megállapítása tehát alkotmányos államban sem más, mint *közigazgatási actus* azon különbséggel, hogy a népképviselő közreműködését igényli.

Itt is bebizonyul, hogy alkotmányos államban mennyire tarthatlan a hatalmak abstract megosztásának elmélete. A kamarák ugyanis nem csak a törvényhozásra folynak be, hanem pénzügyi jogozataik alapján messze kiható ellenőrzést gyakorolnak az egész államszervezetre. Ezen ellenőrzés részben előleges, miután a költségvetés a következő pénzügyi időszakra csak az ő jóváhagyásával létesülhet, részben utólagos, miután a közigazgatási év leteltével a kormány nekik számadással tartozik és részére csakis a kamarák adhatják meg a felmentvényt.

Mindkét irányban az államháztartás és közvetve az egész államigazgatás ellenőrzésének egymást kiegészítő ténye rejlik.

Hogy az államköltségvetés megállapítása közigazgatási és nem törvényhozási actus, azt számos író, többek között ZACHARIA, FRICKER, GNEIST, MARTITZ és GERBER is bizonyítja, s az első, ki ezen elvből gyakorlati következtetéseket kiváló juridikai élel levont, LABAND volt.

Míg a budget megállapítását törvényhozási tényül tekintették, azon nézetben voltak, hogy a kamaráknak ez irányban ép oly szabad kezük van, mint bármely más törvényjavaslat elfogadása, változtatása vagy visszautasítása körül. Ha azonban a budget megállapítása lényegileg közigazgatási tényül tekintetik, ebből az következik, hogy az, mint minden közigazgatási actus, csak a fenálló törvények szerint jöhet létre, és sem a kormány, sem a kamarák korlátlan akaratáról nem lehet szó, miután mindketten a fenálló törvények alatt állanak, mindaddig, míg ezeket a törvényhozás összes tényezői egyértelműen nem módosítják. Valamint tehát a kamarák a törvényt és törvényes intézményeket direct módon egyoldaluan meg nem szüntethetik, ép oly kevéssé jogosítvák indirect módon azon kiadások megtagadására, melyek a törvényes institutiók fentartására szükségesek. Ez áll az állambudget legtöbb tételére nézve. Korlátlan megszavazó vagy megtagadó joguk csak a törvénytelen alapon vagy ideiglenességen nyugvó és kizáróan hasznos célokra szánt kiadásokra, és azokra terjed ki, melyek a csupán egy évi időtartamra engedélyezett adókból folynak. A kamarák ezen joga azonban a mellőzhetlen államkiadásokra nézve sincs egészen korlátolva.

Igy az államadósság kamatait a korona hitbizományi alap, a matricularis járulékok összegeire, szóval az

olyan kiadásokra nézve, melyek összege számszerűen megállapított állanló tételt képviselnek, nincsen egyéb teendőjük, mint azokat a budgetbe felvenni.

Itt tehát tisztán calculatoricus módon járnak el. A törvény szerint szükségessé válvánult egyéb tételknél azok létjoga ugyan vita alá nem jöhet, az évi kiadás összege azonban változhat, mert feltehető, hogy a kormány által kitűzött cél, talán csekélyebb kiadással is realisálható. Törlésnek tehát lehet helye, de csak azon határig, melyen túl valamely törvényes intézmény létele fenyegetve nincs. Másrészt a kormány sincs feljogosítva a kiadási tételeket az országgyűlés ellenzése dacára tetszés szerint megállapítani.

Miután a budget megállapításánál jövőben előforduló s nagyrészt valószínű feltevéseken nyugvó tényekről van szó, a budget állaga ezen vélelmezett feltevések megvalósulása vagy meg nem valósulása által önkényt rectificáltatik. A budget lényegében tehát nem absolute változhatlan. Az módosulhat, de ennek igazolható ok nélkül történnie nem szabad. Így például a kormány *nincs* arra kötelezve, hogy a budgetbe felvett kiadási tételeket egészen kimerítse; sőt van rá eset, hogy egy-egy kiadásra sort sem kerithet, vagy azért, mert az ok megszűnik, vagy mert a cél más eszközökkel is elérhető. Ezért a kormány a kamarák dorgálásának ki lehet ugyan téve, államjogilag azonban csupán kiadási többlet esetében köteles a kamarák utólagos jóváhagyását kikérni. (LABAND.) Kiadási többletként nemcsak azon kiadások tekintetnek, mikre nézve a budgetben fedezet nincs, hanem azok is, melyeknél az előirányzott tételösszeg túlhaladt. Az első qualitativ az utóbbi quantitativ kiadási többlet s mindkettő egyenlő tekintet alá esik.

Elvileg téves felfogás minden olyan kiadást, mely a budgetben fedezve nincs, vagy a mely az előirányzott fedezeti összeget meghaladja, a budget-törvény megsértéséül, és olyan törvénytelen cselekményül nyilvánítani, melyért mindenkor «indemnity» kérendő. Sok esetben a hirtelen beállott államszükségleteket sem a kamarák, sem a kormány nem láthatta előre, más esetekben ismét a conjuncturák változása szaporítja a kiadásokat.

Ha a kormány ilyen esetben a budgetrovatok pedans tul nem lépte végett, az állam jólétét kockáztatná, úgy határozottan rosszul cselekednék. A különbség reá nézve csak abban áll, hogy a budget határain belül teljesített kiadásokért felelősség, nem terheli, míg ellenes esetben azon kockázatot vállalja magára, hogy az országgyűlést a tulkiadás szükséges vagy hasznos voltáról meg fogja-e győzhetni vagy sem? Az országgyűlés azonban ilyen esetben sem járhat el önkényesen. Mert ha kiderítették az: hogy a tulkiadás a törvények végrehajthatása, törvényes intézmények fentarthatása, általában pedig az állam érdekében mellőzhetlen és *együttal halaszthatlan* volt, úgy az országgyűlés a pótkiadást épen úgy köteles jóváhagyni, mintha az a budgetben eredetileg előfordult volna, miután ez nem egyéb, mint az eredeti költségvetésnek pótló helyreigazítása, a kamarák és a kormány kölcsönös megegyezése a budgetnek kiegészítése vagy változtatása iránt.

A «budget túlhaladás» fogalmára nézve Poroszországban a kormány és az országgyűlés között sok éven át eltérő nézetek uralkodtak. Ezek kiegyenlítéseül törvényileg kimondatott hogy: „A budget túlhaladását involválják mindazon tulkiadások, melyek az alaptörvény 99. cikke szerint megállapított államköltségvetés egyes fejezetei vagy címénél, vagy az országgyűlésileg helybenhagyott specialis budget valamely címénél előfordulnak, a mennyiben ezen címek más rovatba át nem vihetők s az egyik címen történt tulkiadás a másik

czímen eszközölt megtakarítás által ki nem egyenlíthető. *Speciális budget tárgyat képezik mindazon positiók, melyek az országgyűlés önálló megszavazása (határozata) alá tartoztak s ilyenekül a költségvetésben ki vannak tüntetve.* A budgetbeli és azonkívüli tulkiadások mindenkör a keletkezésük utáni évben az országgyűlés mindkét házának utólagos jóváhagyás végett előterjesztendők. (A főszámszék alakításáról szóló 1872. márcz. 22. kelt törvény 19. §-a.)

Midőn a porosz államtörvény 99. §-a azt határozza, hogy «az állam összes kiadásai és bevételei évenként előírányzandók s a költségvetés törvény által megállapítandó» feltételezi azt, hogy a kormány és országgyűlés közötti egyezmény okvetlenül létre jő, s azon feltehető esetről, hogy ezen megegyezés a következő pénzügyi év kezdete előtt nem talál létrejönni — hallgat. Más német államokban ezen úgy segítettek, hogy a költségvetés hatályát egy fél vagy egész évre alkotmányos uton kiterjesztették, Poroszországban hasonló módon kívántak eljárni, de az időtartamra nézve nem tudtak megállapodni.

Tény, hogy az alaptörvény a budgetnek az új pénzügyi év előtt való létrejöttét szükséges jogkövetelményül tekinti.

A már meglévő anyagi jogalaphoz, melyen a status kiadásai és bevételei nagy részt nyugodnak «a kormány és képviselőház constatatált kölcsönös megegyezése» által, mintegy a kormánynak azon formális felhatalmazása járul, mely őt a budget végrehajtására feljogosítván, az egyes positiók anyagi jogosultságának vitatását feleslegessé teszi.

Ha azonban a jelzett megegyezés idejekorán létre nem jő, úgy ez kétségtelenül anomális állapot s az alaptörvény fent idézett 99. §-ának megsértése.

Ezzel azonban korántsincs eldöntve az, vajon ezen alkotmánysejtés subjective kit terhel. Ha Poroszországban a miniszter vád alá helyezése gyakorlatilag meg is történhetnék, egy magában a költségvetés létre nem jötte miatt «alkotmánysejtés» czímen a minisztert vád alá helyezni nem lehetne. Sőt lehet, hogy a miniszterium a költségvetés létre nem jöttében egész ártatlan s a mulasztás egyenesen a képviselőházat terhelheti azért, mert olyan tételeket törölt, melyeknek engedélyezésére *jogilag kötelezve volt*, vagy azért, mert tanácskozásainak lassúsága miatt az időből kifogyott. A mulasztás terhelheti az urak házát is, ha az alsóház budget határozatát olyan időben veti vissza, midőn új határozat hozatalára az év végén már nem jnt idő.

Itt első sorban azon a gyakorlatban nagy horderejű kérdés merül fel, mi történjék, midőn n pénzügyi év már lejárt és az új budget még törvénybe ígdatva nincs?

Azon elmélet szerint, melylyel azt vitatják, hogy az u. n. budgettörvény anyagi értelemben is szigoruan vett törvényül tekintendő, melyen az államháztartás törvényes alapja és a kormány idevágá felhatalmazása még pedig nem formai tekintetben kizáróan alapul, természetesen azon eredményre jutunk, hogy a kormány a költségvetés létre nem jötte esetében január 1-je után semmiféle kiadást nem tehet. Ezen elmélet szerint a kormány kényszerítve lenne a magánjogi kötelezettségen alapuló fizetéseket, minők az államadósságok is, megtagadni, a hadsereget elbocsájtani, a törvényszékek, iskolák s. a. t. működését megszüntetni, míg más oldalról az alaptörvény 109. §-ához képest az adók, vámokból s. a. t. befolyó jövedelmek költségvetés nem létreben is az állampénztárba folynának és gyümölcstelenül ott bevernének.

Ez annyit tenne, mint az államot telt csűrök tövében kiéheztetni; oly eljárás, mely absurd viszonyokat

teremtene s államjogi szempontból már azért is helytelen, mert ennek főcélja az állam fentartása. A miniszteriumnak azon joga tehát, hogy költségvetés hiányában is teljesíthessen bizonyos fizetéseket, kétségtelen. Kérdés csak az, minő jogelvek szerint határozassék meg a kiadások mérve.

Mig ilyenkor a kiadások formális jogcíme hiányzik, kétségtelen, hogy az anyagi jogcím, mely egyébként a formális felhatalmazás alapját képezi, újra érvényesül és a miniszterium jogkörét a kiadásokra nézve kijelöli. A legtöbb kiadás jogcíme azonban nem a költségvetésen alapul, hanem e nélkül is létezik. Államjogi szempontból tehát a költségvetés megszavazása a miniszteriumra azon előnnyel jár, hogy a keretén belől teljesített kiadásokra nézve felelősség nem terheli, mig ellenkező esetben saját felelősségére teljesíti azokat és azok szükséges és törvényes voltát utólag bizonyítani köteles. Ebből folyóan azonban a parlamentnek sem áll jogában olyan kiadást törölni, melyet rendes viszonyok között jogilag köteles lett volna megszavazni. Ugyanazon elvek, melyek a költségvetés tárgyalásakor a parlament törlési jogát határolják és a budget tullepése körül is zsinormértékül szolgálnak, involválják a parlament azon jogszerű köteleességét is, hogy a törvénybe ígdatott költségvetés hijával végbement igazgatás mindazon kiadásait, melyek költségvetés létreben törvényszerűen törölhetők nem lettek volna — utólag jóváhagyja.»

Ezt mondja LABAND.

Dr. SHULCZE e közlemény szerzője — ezen kiváló elmeéllel irt deductiókat helyesekül ösmeri el, a meny nyire a porosz alkotmány szellemében, azok meg sem czáfolhatók. De egy pontra nézve nem ért vele egyet.

Jelesül nem ért vele egyet az iránt, mintha a kormány és parlament közös megegyezésével megállapított budget állandó tételeiben kötelező erejű lenne mindaddig, míg a mérvadó tényezők által egy új budget létre nem jő. Ezt az u. n. budgettörvény nemzetgazdasági és államjogi jelentőségével ellentétesnek tartja. Mert épen azért, mivel az államszükségletei folytonosan változnak szóval az egész pénzügyi gazdálkodás természete változó, rövid tartamu pénzügyi időszakokat határoztak.

Az állandóság a törvény az időnkéntiség (periodicitás) képezi a költségvetés lényegét.

Az állam akarátának continuitása általános szempontból ítélve kétségtelen s a létező jog mindaddig az marad, míg azon a törvényhozás törvény alakjában nem változtat, de épen ezen elvek nem alkalmazhatók a budgettörvényre, mely lényegénél és az alaptörvény határozata szerint is, csak rövid időszakokra az az egy évre hozatott. Abból tehát, hogy valamely állandó célra bizonyos tétel megszavaztatott, nem következik az, hogy a jogcontinuitás ezen tételre jövőben is kiterjedjen. Igaz ugyan, hogy a vélelem a mellett szól, hogy azon összegekre, melyek a parlament által az idén megszavaztattak, jövő évben is szükség lesz, de azért a kamarák jogi kötelezettségéről valamely összeg megszavazására nézve csak akkor lehet szó, ha maga azon intézmény létjoga, melynek fentartására a megszavazandó összegre szükség van, önálló törvénnyel biztosítva nincs. Mig LABAND elmélete szerint a költségvetés meg nem szavazása alig involvál alkotmányellenes tény, és a legutóbbi budgettörvény continuitása folytán, mintegy szokássá is válnék, a kormány is felmentve érezné magát azon kötelessége alól minden erejével arra törekedni, hogy ezen anormalis helyzetből kivergődjék.

Hogy a kormány — a budget meg nem szavazása esetében is a törvényes és szükséges kiadásokat teljesítse, helyes, és ez joga és kötelessége, de ezt mindamel-

let csupán saját felelősségére és azon kötelezettség mellett teheti, hogy cselekményéről utólag a parlamentnek számolni köteles és így helyzete jóval kényesebb és bizonytalanabb lesz, mintha a lejárt budget oltalma alatt formailag fedezve lévén és az egyes kiadások anyagi jogosultságát és tényleges szükségét különösen indokolni nem köteles.

Bárha a porosz parlamentnek rendelkezésére álló jogorvoslatok fejletlensége miatt a kormány a felelőségre vonatástól juridicaillag sokat nem tarthat, erkölcsi tekintetben mégis fontos az, hogy a törvényesen megszavazott budget nélküli kormányzás ne tekintethessék megszokott, hanem olyan rendkívüli és alkotmányellenes állapotnak, melyben a kormány csak a szükség szülte kényszerrel fogva van az államháztartás vezetésére jogosítva.

Ebből folyólag LABAND azon elmélete, hogy a régi budgettörvény az ujnak meghozataláig érvényben áll, juridicaillag azon viszályok megoldására sem alkalmas, melyek a korona és a népképviselő között a budget alkalmából támadhatnak. Nem elégséges erre azon anyagi jogelv sem, mely szerint a népképviselő bizonyos budgettélékek megszavazására kötelezve van.

E tekintetben az egyedüli jogorvoslat egy véghatározati joggal felruházott bírói forum lenne, vagyis az anyagi jogtélékekhez az alaki jogszolgáltatásnak kellene járulnia.

Ilyent ösmert el a régi német államjog, a birodalmi törvényszékek azon jogkörében, mely szerint azok a tartományi rendek által gyakorolt adómegszavazás vagy megtagadás jogérvénye fölött dönthettek, sőt a rendek alkotmányellenes megtagadó határozatát, ellen irányu ítéletükkel helyettesíthették is.

A régi német birodalomban tehát, a *jogállam* eszméje mint látjuk alapelvileg a legkövetkezetesebben volt keresztül vize, de persze nagyrészt csakis a papiron. A német szövetség idejében e célból szervezték a halvaszületett szövetségi békebírásgot. Épen egy szövetséges államban, vagy államszövetségben lehetne egy ilyen bírói institutiót államjogilag könnyű szerrel megalkotni, noha itt a súlypont nem annyira az államjogi elvekben, sem mint a tényleges hatalmi viszonyokban rejlik. Ezt a tények már a régibb német birodalom idejében igazolták. Így Mecklenburg mint picziny nagyhercegség ellen sikeresen intézhettek végrehajtást, míg I. Frigyes Vilmos ellen a birodalmi udvari tanács ítélete sikertelen erőlködésnek bizonyult. Realis értéke csak azon bírói hatalomnak van ítéletét bármely hatalommal szemben képes végrehajtani. Ha több hasonmagyságu állam szövetkeznek egy statussá, úgy a birodalmi tanács mindenkor képes volna ítéletét végrehajtani. De mi történjék akkor, ha Poroszországban a korona és népképviselő között támadna viszály és a birodalmi törvényszék létezése esetében, ez a koronát marasztalná el, ez pedig az ítélet alatt meghajolni nem akarna? Talán a német császár exequálja a porosz királyt?

Valódi nagy hatalmi államokban, a hol efféle controverziók égető hatalmi kérdésekké válnak, le kell azon eszméről mondani, hogy a budget felett támadható viszá-

lyok egy állami törvényszék ítéletével eldönthetők legyenek, mert ez nagy államban lehetetlen.

E helyütt nyíltan be kell vallanunk azt, hogy az alkotmányos rendszer oly hézaggal bír, mely nem a tételes törvény hideg betüje, hanem csupán hazafias és egészséges statusérzék által tölthető ki. Egy nagyhatalmi status államjogi viszonyaiban oly biztos, és tévedhetlen dicőadosia, minő a magánjog terén létez, soha el nem érhető.

Kölonben efféle viszályok sem az absolut monarchiában, sem az absolut democratiában elő nem fordulhatnak. Ez az alkotmányos rendszer sajátossága, hol önálló tényezők állnak egymással szemközt. De épen ezért involválja az alkotmányos állam magasztosabb szervezete azon kötelességet is, hogy az államjogi prärogatívák csak módjával érvényesíttessenek, mert a korona úgy mint a parlament az állam érdeket prärogatíváknak bár jogos, de illoyalis érvényesítésével mélyen sérthetik. A korona és parlament közötti viszony ép oly organicus, mint a magánjogban a családjogi institutiók, melyekben a jogozatok és körvonaloza s a holt betühöz való ragaszkodás, magát az organicus viszony lényegét érzékenyen megsértheti, sőt bomlását idézné elő.

Jogilag ugyan lehetetlen több rendbeli önálló akarat tal bíró tényezőkre ráparancsolni azt, hogy egy akaraton legyenek, de másrészt a valódi állambölcsészlet parancsolja azt: hogy a viszályok jóakaratu egyezségi kísérletek által véglegesen kiegyenlítettessenek.

Más orvosságot az államjog a status ezen betegségére nézve nem ösmer. Van ugyan még egy mód, mely a viszálykodásnak egészen elejét nem veszi ugyan, de élöket tompítja s ez abból áll ha a leglényegesebb államkiadások, az alapjukot képező institutiók törvényes meggyökereztetése által a budget keretéből a lehetőségig kisoroltatnak és a parlament engedélyező jogától függetlenítettnek. Így kellene elbánni első sorban a hadi költségvetéssel, mely minden időben legtöbb viszályra adott okot. És hozzátehetne volna Dr. SCHULCZE: mely a nép legnagyobb és folyton növekvő terhe. A népjoggal, a civilisatio és humanismus törvényeivel homlokegyenest ellenkező célzatok után törekvő militarismus Danaidaszerű hordója, mely ott hol állandó hadseregek élösködnek a népen — pedig hol nincs ez így Európában? — nemcsak ennek zsírját emésztik meg, hanem a legtöbb munkaerőt is absorbeálván, improductiv colossusokat teremtenek, melyeknek elvégre is nemcsak a szabadság, de a közjólét — ha ugyan ilyen szabadság nélkül képzelhető — áldozatul esik. Hogy olyan statusban mint Poroszország, hol az egész állam nem egyéb egy nagy kaszárnánál, a tudós professor urak, daczára a német cultura nagy fejlettségének, efféle doctrinát hirdetnek, mint azt fentebb Dr. SCHULCZE is teszi, az épen a militarismus nagy befolyásának egyik ecclatans bizonyítéka, ettől eltekintve azonban felette érdekes azon eszmmeenettel megösmernedni, melyet Dr. SCHULCZE a birodalmi hadügyi törvénynek 1874-ben a német parlamentben történt tárgyalása alkalmából a német pénzügyi jog szempontjából követ ez lévén egyuttal jelen értekezésének befejező része, melyet vázlatosan közlünk.

(Vége következik.)

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

A csőd jogi hatályáról a terhes szerződésekre.

Némely jogászörökben vitára adott okot ezen kérdés: vajjon a terhes szerződés, a csőd kiütése folytán, *ipso facto* azonnal megszűnik-e?

Tájékozásul előre bocsátom, hogy a szerződés a m. i uradalom részéről egy országos nevű gyárvállalattal 1868.

évben 25 évre kötött; az a vállalatra nézve nagy kedvezményeket nyújt, melyek nélkül alig existálhatna. Nevezetesen: a gyárüzemhez szükséges lényeges kellékeket, u. m. ásvány és egyéb anyagokat jutányos módon biztosítja a vállalatnak, melyekre 6 %-val kamatozó és 40—50.000 frtig terjedő állandó hiteltis nyitott.

A gyár azonban több 100.000 frt elpazarlása után csődbe jutott, a csődválasztmány nem levén biztos: fenmarad-e a szerződés a gyár vevője javára is? az iránt az illető uradalomtól nyilatkozatot kért, habár a gyár eladásaig a viszontteljesítést meg sem ajánlotta.

Az érdekelt jogászörök nézete különböző volt; az egyik azt vitatta, hogy miután a részvénytársaság a keresk. trv. 201. §-a értelmében a csőd megnyitával megszűnt létezni, ezzel *ipso facto* megszűnt minden oly szerződés melynek alapján a gyár «dologhozi jogokat» formálhatott, és mint-hogy a szerződés az id. törv. 201. §-a 1-ső pontjában definiált kereskedelmi adásvételi ügyletet képezvén, dologhozi jogokat és kötelezettségeket foglal magában, annak érvénye megszűnt.

E nézetkifejtés egy nagyobb jogi testület részéről azzal egészített ki, hogy a szerződés megszűnése folytán, a szerződési jogok és kötelezettségek, a csőntömegre át nem háromoltak; a csődtömeg ellen csupán a «csődnyitásig» lejárt követelések érvényesíthetők, de a további teljesítés esetleg netán elmaradt haszon megtérítése nem követelhető, mert «az ahhoz való jog ily speciális esetre kikötve nem lett».

A másik rész ellenben azt állította, hogy, bár a társaság a csőd folytán jogilag megszűnt létezni, de az osztr. p. tkv 1448. §-a értelmében ez esetben csak azon jogok és kötelezettségek enyészhetnek el, amelyek tisztán személyesek, tehát sem dologhozi, sem dologbani jogokat nem képeznek és miután a szerződésből dologhozi jogok származtak, azok «ipso facto» meg nem szűntek.

De a csőd hatálya a közadásra csakis abban nyilvánul, hogy *vagyona fölötti rendelkezési jogát a csődhitelezők javára elveszti*, de, hogy ezen felül szerződéses jogai is veszendőbe menjenek, melyek sok esetben becsesek és a hitelezőket illetőleg is nagy értékűek lehetnek, az beleütköznék a jogba, a positiv törvénybe, sőt még a méltányosságba is, mert hisz ez esetben nemcsak a rendelkezési jogot vesztené a közadás!

Az általános jogi elvek, de a gyakorlatban levő osztr. p. tkv 1412., 1444., 1445., 1447., 1448., 1449. és 1451. §§-ai szerint is a jogok és kötelezettségek elenyésztetési módjakint a csőd nem ismertetik. A csődtörvény 37. §-a a haszonbérleti jogot a bérbe vevőre nézve a csőd kiütésével — igaz — megszűntnek mondja ki, de épen azon körülmény, hogy a csődtörvény csak e szerződést említi fel, világos adatot képez arra nézve, hogy ez az általános jogelvektől eltérő kivételes intézkedés.

Ezek szerint a szerződés végleg fel nem bomlott, ha tehát a csődválasztmány — természetesen viszons teljesítés mellett — a további teljesítést követeli, az alól, a másik szerződőfél, egyedül a csőd miatt, magát ki nem vonhatja, mert a hitelezők a közadás helyébe lépnek, minden — nem tisztán személyes — jogaiban részesülnek, míg az ellenfélre nézve a csőd kiütése csak *jogzínmet* képez már létre jött szerződésből folyó követeléseinek érvényesítésére. Ennélfogva, ha a csődhitelezők a viszons teljesítést megtagadnák, az ellenfél nemcsak a csődnyitásig lejárt követeléseire, hanem vesztett hasznaira nézve is kártérítést követelhet, mely jogot kikötni, miután az a szerződés lényegéből következik, nem szüség.

Bár e vita, melyben az elől ismertetett nézetet valló fél a másikat még törvénytudatlansággal is vádolta, gyakorlati eredményre nem vezetett, mert a szerződés megszűntének kimondása és a csődhitelezők által elmulasztott viszontteljesítés daczára, annak érvénye az új vevőre is kiterjesztetett: nem találtam egész érdektelennek a kérdést fölvetni annál kevésbbé, mert positiv törvényünk hiányai miatt, ahhoz pro és contra mindenesetre sok szó fér.

Én határozottan az utóbbi nézetet vallom, mert a joggal nem tudom összeegyeztetni azt, hogy egy kétoldalu

szerződés, csupán azért, mert az egyik fél csődbe esik, a másikra nézve is akkép szűnjék meg, hogy ez utóbbi csak a csődnyitásig lejárt követeléseit érvényesíthetné a bukott ellen, ki sok esetben önhibája miatt jutott e helyzetbe, azon-tul azonban épen semmi követelése se legyen és viszont.

Más kérdés, hogy a tömeg eladásával a szerződés átruházható-e a vevőre? mert, ha ez iránt okszerű megegyezés létre nem jön és az a szerződésben sincs megengedve, az 1844. VI. t. cz. B. 5. §-ából vont analogia — egyébről eltekintve — elég alapot nyújt a kérdésnek «nem»-mel való eldöntésére.

Bertin Pál,
ügyvéd.

Különfélék.

(A budapesti közjegyzői kamra tagjai) a közjegyzői intézmény reformja tárgyában okt. 15-én értekezletet tartottak s elhatározták, hogy a kamra tagjai által már előbb beküldött javaslatok alapján fölterjesztést fognak az igazságügyminiszterhez intézni. A fölterjesztés tervezete, melyet Ökröss Bálint készített, számos petitumot tartalmaz. Ilyen a többek közt, hogy törvényszékek és hatóságok a közjegyzői törvény 130. és 131. pontjainak szigorú megtartására utasíttassanak; hogy a belügyminiszterium utasítsa az árvaszékeket, hogy hagyatéki ügyekben a közjegyzők közreműködését is igénybe vegyék; hogy az állam minden jogügylete közjegyzői okmányok alapján köttessék stb. A fölterjesztés továbbá a közjegyzői törvény némely pontjainak törvényhozási uton leendő módosítását sürgeti. A többek közt azt ajánlja, hogy a közjegyzői kényszer irni nem tudókra s azon ajándékozási ügyletekre is kiterjesztessék, melyeknél tényleges átadás nem történik, hogy bizonyos hitelesítési bélyegilletékek leszállíttassanak s általában a közjegyző tevékenysége szélesebb kört nyerjen. Mihelyt a fölterjesztés véglegesen el lesz fogadva, kinyomatják s a kamra összes tagjai közt szét osztják.

(Budapesti központi kézbesítő hivatal tervezete.) E címen jelent meg egy rövid kis füzetke T. Futó Ferencz kir. törvényszéki segédpertárnoktól azon találó motto alatt: «Munkám tárgyát nevezheted kisszerűnek, de korán sem haszontalannak!» Szerző azon helyes eszmét fejtegeti, hogy a kézbesítés gyorsaságát és biztosságát nagyon elősegítené az, ha a fővárosban székelő bíróságok és hatóságok kézbesítéseit nem külön személyzet, hanem központi hivatal útján eszközöltetnék. Ezen módon a darabok városrészek szerint lennének osztályozhatók s így elkerültetnék, hogy több kézbesítő legyen kénytelen ugyanazon távolos városrészbe kimenni. Az eszme igen életrevaló, csak azon nagy akadályba ütközik, hogy a különböző kézbesítések hol állami, hol törvényhatósági terhet képeznek és a hatóságok nagy részben saját felelősséggel tartoznak, melyet ily központi hivatalra, ha közvetlen alája rendelve nincsen, át nem ruházhatnak. Azt, hogy a *kézbesítésekért díj volna beszedendő*, nemcsak határozottan kell elleneznünk, hanem kivihetetlennek tartjuk. Hiszen a bírósági végrehajtók általi kézbesítés épen a szerfelett terhes díjazás végett lett megszüntetve. Ehhez járul még, hogy a központi kézbesítő hivatal nem csupán törvénykezési kézbesítésekre szorítkoznék, hanem péld. az illetéki fizetési meghagyásokat is kézbesítené, már pedig alig gondolható méltatlanabb valami mint hogy az állam saját maga részére kivetett illetékek közléseért is díjazást igényeljen.

(Kanápe-processus.) A szécsényi kir. járásbíróság megkeresvénye aziránt, hogy Eger Imre ellen többrendbeli mulasztás miatt a fegyelmi eljárás megindíttassék, — Szojka E. szolgabírónak a vizsgálat megtétele végett kiadott. Ez alkalommal azonban a nógrád-megyei közigazgatási bizottság részéről a szécsényi járásbíróság, mivel az illetékszabályokról megfelelkezve, a közigazgatási hatóságot pusztá végzéssel keresé még, utasított, hogy a közigazgatási hatóság felsőbb hatóság lévén a járásbíróságnál, az iránt a kellő tiszteletet máskor szem előtt tartani kötelességének ismerje.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.
Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: Eszmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra. — Törvénykezési szemle: Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban. Dr. Concha Győző, egyetemi jogtanár úrtól. — Különfélék.

MELÉKLET: Curiai határozatok.

Eszmék a jogorvoslatok rendszerének szabályozásához, tekintettel hazai viszonyainkra.

(Vége.)

2. Felülvizsgálat és semmiségi panasz.

Összefoglalva kell e két jogorvoslatot előadnom; mert abban a kérdésben, melyben e helyütt kizárólag tárgyalatik, összeforr a kettő, illetve a kérdés tárgyát az képezi, hogy a kettő közül, melyik legyen, mint harmadfolyamodású jogorvoslat, alkalmazandó.

Illetve, hogy a francia semmitőszék mintájára rendezzük-e be harmadik bíróságainkat; vagy úgy, mint az a német perrendben van szabályozva; és pedig még azokban is, melyekben a jogorvoslatnak «semmiségi panasz» elnevezése meghagyatott.

Mint láttuk, abban mind a két rendszer megegyez, hogy a másodbíróság határozatai ellen csak a jogkérdésben engedjék fölébbvitel.

Az eltérés csakis abban nyilatkozik, hogy míg a francia rendszer szerint a semmitőszék megsemmíti a helytelen ítéletet; s azt, az általa kimondott jogelv alapján leendő újabb ítélet hozatal végett, átszarmaztatja valamely alsóbb bíróhoz, a német rendszer szerint, ha az ügy, az ítéletre meg van érve, a legfőbb ítélőszék, az ügy érdemében is határoz.

Volt idő, midőn csakis a francia mintára alkotott semmitőszék szolgált példánykép gyanánt.¹ Ma másként áll a dolog, nemcsak Németországban vetették el e rendszert, hanem hazánkban is általában az a jogász közvélemény nyert tulsulyt, hogy a német rendszer szerint alkotott felülvizsgálat a céljának jobban megfelel.²

A dolog érdemére, vagyis arra nézve, hogy a jogkérdést a legfelsőbb bíró döntse el; s így a legfelsőbb bíróság célját tekintve a két rendszer között különbség nincs; s csakis a dolog economicus oldala az, mely figyelembe jó és ez van előtérbe tolva a felülvizsgálati rendszer védőinél, midőn nem látják indokoltnak, hogy egy, az ítélet hozatalra megérett ügyben ne a legfőbb bíró maga alkalmazza az általa kimondott jogelvet, hanem az ügyet, azért, hogy e jogelv szerint határozzon, más bíróhoz tegye át.

Minden látszólagos helyessége mellett a fönnebbi érveknek, én ellenkező nézetben vagyok.

Én a legfőbb bíróban nemcsak a legfelsőbb fokban ítélő bírót, hanem az igazságszolgáltatás egyöntetiségének örét kívánom főleg meghonosítani.

És ez az elv uralgó általában az újabb törvényhozásoknál is.

Ez a meggyőződés volt indoka, hogy Németországban a partikularismus tarka viszonyai folytán oly sok nehézségekbe ütköző legfőbb ítélőszék föllállítása elhatároztatott,³ hogy az az indítvány, miszerint két, egybehangzó ítélet ellen további fölébbezés meg ne engedtesék, mellőztetett.⁴

Ennek kell nézetem szerint döntőnek lenni nálunk is.

E szempontot tartva szem előtt, teljesen osztom VAJKAY azon véleményét, hogy a felülvizsgálati kérvénnyel, (illetve semmiségi panasszal), nem érvényesíthető oly panasz, mely a már jogérvényesen megállapított tényállás megváltoztatását tűzte ki céljául, s hogy valamint a magyar előadói javaslatot midőn e tekintetben fölemlíti érvényesíthető panaszpontul azt: «ha az ítélet a perbeli iratok világos tartalmával ellenkezik, a mennyiben azok a bírói határozat alapját képezik», én is tévesnek s a szóbeli, közvetlen eljárás alapelveivel merőben ellenkezőnek tartom; mert én is a harmadbírósághoz való jogorvoslatot tisztán a *jogi kérdésekre* nézve korlátozom.⁵

De épen azért; mert azt ily tisztaságban akarnám megőrizni, az ügy érdemében való ítélet hozatalt nem ruháznám reá.

Nem tudom eszmém a harmadbíróság célja felől helyesebben kifejezni, mintha azt az első és másodfokú bíróságokhoz viszonyítva akként állítom elő, hogy míg az alsóbb bírók in concreto ítélnék, a felsőbb bíró, a fennforgó eset alkalmából, in abstracto határoz a jogkérdése felett.⁶

E fensőbb hivatás aligha meg fog őriztetni, ha az ítélethozatal nem a jogelv kimondására, nem a francia semmitőszék mintájára pusztán negatív működésre szorítkozik, a tisztán a jogelv kimondására szorítkozó térről önkénytelenül letántorodik a bíró s belemerül a concret eset tekervényeibe, ha az elvet nem csak kimondania, hanem alkalmaznia is kell.

Körét, az emberi természet ösztönénél fogva tágitani igyekszik s a concret eset megbírálásánál könnyen átcsap oly térre, melytől távol kellett volna magát tartania. Nem kerül elő a maga tisztaságában a jogelv; mert a súlypont a concret eset indoklására, a fennforgó ügyben történt igazságszolgáltatásra fektetik.

Lehet, hogy tévedek; de szent meggyőződésem, hogy oly legfőbb bíróságunk, mely az igazságszolgáltatás vezérszövétneke gyanánt szolgáljon, csak akkor lesz, ha

³ «Der rechtfertigende Grund» — mond a német javaslat indoklása — «für die Eröffnung einer dritten Instanz, von einem obersten Gerichtshof wurde in dem Bedürfnisse nach Einheit des Rechts und der Rechtspflege gefunden» — (Motive 53. lap.)

⁴ Főleg BECKER és BÄHR tettek ilyen nyilatkozatokat X. német jogászyűlésen. (Lásd az évkönyvek I. kötetét 59., 109., 110. lap.) V. ö. az 1872. német javaslat indoklásával, annak 497—498. §§-aihoz.

⁵ Abban igazat adok VAJKAY-nak, hogy a jogkérdések általában tartott kifejezés helyesebb, mint más szövegezesek, melyek a törvény vagy jogszabály, vagy a törvény megsértéséről szólnak; miután nálunk, a legtöbb esetre törvény nincs.

⁶ E viszony ilyzerű felfogását, BAR-nak köszönöm, habár ennek folytán más eredményre jutok, melyre ő jutott.

¹ V. ö. WALDECK Nichtigkeits Beschwerde 18. s köv. lap.

² A magyar jogászyűlések minden véleményezője, valamint annak többsége is, ezt az álláspontot foglalta el.

az, a jogelvek kimondására lesz korlátolva; s az ítélet az alsóbb bíróságokra bízatik.

Igaz, hogy ez némi idővesztéssel jár. A gyorsaságot azonban azon eredmények fölé helyezni, melyeket ez uton elérhetni reményelek, semmi esetben sem tudnám.

És az idővesztés sem lesz oly nagy, ha kimondatik, hogy a legfőbb bíróság határozata kötelezi az alsóbb bírót; s ennek újabb ítélete ellen fölbbitel csak akkor engedtetik meg, ha a kimondott jogelvet még sem alkalmazta.

Arra nézve pedig, hogy ily eset mennél ritkábban forduljon elő, más részről, hogy az alaptalan, konok fölbbezésnek eleje vétessék: valamint azt a bíróságot, melyik a kimondott jogelvet mellőzte; úgy ha nem mellőzte, ennek ürügye alatt fölbbező felet érzékeny bírással sujtánám.

Nézetem tehát röviden az: hogy a másodfolyamodású bíróság ítéletei ellen a jogkérdésben semmiségi panasz engedtetik, melynek folytán az csupán a jogelv megállapítására szorítkozik; és ha azt látja, hogy az alsó bíró, ítéletében helytelen jogelvet alkalmazott, annak ítéletét megsemmisíti; s az általa kimondott jogelvre fektetett újabb ítélet hozatalt rendel. Az illető bíróság, a legfőbb ítélőszék határozatához kötve van.

Ha egy ítéletben több jogelv van kimondva, melyek közül egyik helyesnek találatik, a másik nem; de ennek, az ügy érdemének eldöntésére befolyása nincs, a legfőbb bíróság kijelöli a helyes s a helytelen jogelveket; de mégis elveti a semmiségi panaszt; miután annak, az ügy eldöntésére, eredménye nem lenne.

Hasonlólag oly esetben, ha az ítélet ugyan helytelen jogi elvre alapított, azonban a legfőbb bíróság azt látja, hogy ha e helyett az általa, a fennforgó esetben helyesnek talált jogelv alkalmaztatnék is, ez az ügy érdemének eldöntésén mit sem változtatna kimondja az alkalmazott jogelv helytelen voltát s kimondja azt is, mely alkalmazandó lett volna; de mégis elveti a semmiségi panaszt; mert a megsemmisítésnek nem lenne gyakorlati eredménye.

Magától értetik, hogy oly esetben, midőn az ítélet több részből áll, melyek különböző jogelvek alapján döntettek el, az ítéletnek csak az a része semmitendő meg, mely helytelen jogelvre alapított.

További kérdés, hogy az alaki szabályok megsértése miatt engedtessek-e semmiségi panasz, és hová?

Annak helyén bővebben kifejtettük, a mi semmitőszéki intézményünk czéltalan s gyarló voltát; azért most csakis annyit kívánok megjegyezni, hogy oly semmitőszéket, mely bármely bíróság által elkövetett alaki hibák folytán származó panaszok megbirálására lenne hivatva, nem kívánok fenntartani s azért kimondanám:

a) hogy az alaki hibák folytán származó sérelmek, az ügy érdeme elleni fölbbezésben panaszolhatók.

b) Ha az ügy érdemében nincs fölbbitelnek helye; vagy a sérelmet, csakis az alaki szabályok megsértése okozza: semmiségi panaszt engednék, mely fölött, a fokozatos fölbbiteli bíróság ítélt.

Tartózkodnám azonban a semmiségi eseteket taxative felsorolni.

Láttuk, hogy annak mily kevés eredménye van, midőn a magyar semmitőszékről szoltunk; s azért, csak általában jelölném meg, hogy semmiségi esetet képez:

1. ha a peres eljárás törényszerű előfeltétele hiányzik,
2. ha a bíró, vagy a peres felek valamelyike jogosultsággal nem bír.

3. ha *lényeges* eljárási szabályok megsértettek.⁷

⁷ V. ö. VAJKAY idézett véleményével 312. lap.

A többit az életre és a bíró belátására kell bízni; főleg miután módunk volt meggyőződni, hogy a taxative felsorolás ritkán sikerül s nem is sokat használ.

Az átszármaztató hatálylyal nem bíró jogorvoslatok.

1. Az ítélet kijavítása, kiegészítése, vagy értelmezése.

E részben kevés mondandóm van; mert úgy hiszem, alig képezheti vita tárgyát, hogy az ítéletben észlelt név, szám, vagy tollhibák kijavítása; és oly esetben, midőn az ítélet nem terjed ki a pernek minden tárgyára, vagy a kérelemnek minden pontjaira, annak kiegészítése, a fél kérelmére megengedendő.

Az ellen is alig foroghat fönn nehézség, hogy ha az ítélet homályos, kétes, vagy ellenmondó tételket tartalmaz, a szükséges értelmezés kérethessék és megadathassék; — a kérdés csak az lehet, hogy az erre vonatkozó jogorvoslat záros határidőhöz köttessék, — vagy sem.

Én e részben is VAJKAY-val értek egyet; s az osztrák előadói javaslat rendelkezését fogadnám el, mely szerint a szám- és tollhibák kijavítása mindenkor, ellenben a kiegészítés és értelmezés csak a fölbbezési határidő alatt kérethetnek, hogy így egy részt eme jogorvoslat, a fölbbezés jogorvoslatával kiegyenlíthetlen ellentétbe ne jöjjön; más részt a jogbiztosság ne veszélyeztessék.

2. Az ítéletben megállapított tényállás kiigazítása.

A tényállás kiigazítására czélzó jogorvoslat ellen, minden időben, és majd mindenütt, még magában Franciaországban is, a jogorvoslat e szülőföldjén, élénk visszahatás nyilvánult; az újabb német javaslatok e jogorvoslatot föl sem vették rendszerükbe; és az eredmény mégis az lőn, hogy e jogorvoslatot majd minden perrendben meghonosítva találjuk.

Nálunk is igen határozottan szólalt föl ellene VAJKAY véleményében, ki a tényállás kijavítását ily uton megengedendőnek, sőt a közvetlen szóbeli eljárás alapfeltételeinek megsértése nélkül megengedhetőnek sem véli; — nemcsak azért; mert szerinte tényállás, ítélet és indoknak oly szorosan kell összefüggni, oly annyira egymásból folyni, hogy bármelyiknek megváltoztatása, az összhangzatot azonnal lerontaná; — hanem főleg azért; mert a tévedéstől ment biztos kijavíthatás lehetőségét egyáltalán kizártnak hiszi.

Kizártnak hiszi pedig főleg azért; mert az ítéletet egész terjedelmében, a közvetlen szóbeli tárgyalás közben nyert benyomások kifolyásának kell hogy tekintsük: kinek hű emlékezetére bizandjuk utólag annak megbirálását, valjon a tárgyalás meleg kihatása alatt készült ítéletnek a tényállás megállapítását tartalmazó részében nem foglaltatnak-e valótlan állítások?

Én e szelleműs érvelés ellenére is, főleg elfoglalt álláspontomnál, melynél fogva a másodbíróság előtti eljárásnál, az ujitások kizárva lévén; s az kiválólag az elsőbíróság ítéletének felülvizsgálatára szorítkozván: a másodbíróság ítéletének alapját, az elsőbíróság ítéletének kell képéznie. És nem is látom e kijavítást oly vizásnak, mint VAJKAY.

Igaz, hogy a tényállás, az indokok és ítélet között összefüggésnek kell lennie; ebből azonban csak az következik, hogy ha a kért kijavítás, ez összefüggés lényegét zavarja meg, a bíró ezt megengedni nem fogja; s akkor nem marad más hátra a félnek, mint az újabb bizonyítási eljárást, a fölbbezés útján eszközölni.

De hány eset van, hogy egy, vagy más körülmény, nincs az ítélet érdemére befolyással; mert ott más szempont volt a döntő; és az a leggyakoribb eset; mert az

oly körülményekre, melyeket a bíró döntőknek amugy sem tart, szokott úgy az ítélet szerkesztésénél, mint annak hitelesítésénél legkevesebb figyelem fordítani; és ha a fél, az elsőbíró által mellőzött szempontot tartja döntőnek, ha ő a jogkérdést egész másutt látván sarkallani, a nem helyesen fölvetett tényállás rectificatioja által fegyvert vél kezébe nyerni; és a bíró meggyőződik, hogy valóban igaza van, miért kelljen azért őt a másodikbíró költséges foruma elé utasítani, a helyett, hogy az a bíró, ki ember és tévedhet, ebbeli tévedését helyre hozná?

Hiszen, — mint VAJKAY ur is nagyon jól tudja; — mert mondja is, — az az ítélet nem ugrik ki kész Minervaként, a bírák fejéből, hanem a bírák egyike által, az ülés után elkészítetik és másnap hitelesítetik.

A benyomás közvetlensége mellett tehát sokat nyomnak a jegyzetek is; s azért a tévedés könnyen lehetséges; — könnyen, épen azért; — mert az előadottak, szolgálnak alapul és egy kis szórakozottság könnyen hagyhat ürt, melyet az ítélet fogalmazója, jólroszul betölt.

Ez emberi dolog, mely nem mellőzhető; s épen azért kell ennek, lehető legkönnyebb szerrel, lehető legkönnyebb uton és módon való kijavítására, módot és alkalmat találni.

És mert én, a tényállás kijavítását ily utnak és módnak tartom, annak, a szóbeliség alapján álló perrendben való fenntartását, föltétlenül szükségesnek vélem.

3. A makacssági ítélet elleni perorvoslat.

Láttuk, hogy a francia törvény, az oppositio, a német törvények az Einspruch által oly jogorvoslatot nyújt, melynél fogva, a határidő elmulasztásának hátrányai, ha e jogorvoslat kellő időben érvényesítetik, minden igazolás nélkül elháríthatók. Mig az osztrák javaslat, úgy, mint a perrendünk is csak a vétlen mulasztást veszi védelem alá; tehát az, hogy a mulasztás vétlen volt, igazolandó.

Kérdés, melyik helyesebb, s különösen melyik jogorvoslat helyesebb: az igazolás, vagy a perujtás?

Mindkét jogorvoslati nem mellett, harcolnak igen nyomós indokok.

Az ellenmondási jogorvoslat védői főleg arra hivatkoznak, hogy már az emberi intézmények tökéletlenségénél fogva is, ellenkezőnek látszik a méltányossággal, hogy már az első mulasztásnak jogvesztés legyen következménye.

A nélkül is a tapasztalás tanúsítja, hogy az igazolás ritkán tagadtatik, minek tehát azt, minek eredménye legtöbb esetben úgy is előre látható, hosszas tárgyalásoktól tenni függővé, sokkal czélszerűbb ennél, a mulasztás egyszerű ellenmondással való orvoslását megengedni.

A visszaélések ellen úgy is a nyilvánosság a leg-hathatósabb óvszer. Mig az igazolás védői csak ott kívánnak méltányosságot gyakorolni, hol ennek gyakorlata valóban indokolt, hanyagságot, vagy rosz akaratot azonban nem hajlandók ilyeszerű védelemben részesíteni.

Hazai jogászaink között is eltérő nézeteket találunk e részben.

Mig VAJKAY és BAKOS határozottan az igazolást veszik védelmük alá, HALMOSY az ellenmondás mellett nyilatkozik és abban a véleményben van, hogy ezen humanus intézmény hazánkra is nagyon javasolható, különös tekintettel földnépünkre, mely sokszor ily makacssági határozatok áldozata; s bizton hiszi, hogy ennek folytán sok felperes, ki a bepanaszoltnak tudatlanságára számítva, ily makacssági határozatok által

igazolatlan követelését érvényesíteni szokta, vissza fog tartóztatni.»

Én ugyan nem vagyok ily vérmes reményben, de azért még sem vonakodnám az ellenmondás jogorvoslatának elfogadásától.

Teszem ezt hazai viszonyainkat s népünk gondolkodásmódját ismerve, mely könnyen veszi az idézést s csak akkor ijed meg, midőn makacskodása, vagy könnyelműségének következményeit látja; ily egyénre, tudatlansága miatt, oly súlyos következményeket róni, hogy egyszerű mulasztásának orvoslására semmi utat és módot ne találjon, tulszigoru és semmi esetre méltányos dolognak nem találnám.

Hozzájárul ehhez az a könnyelműség, az a felületesség; melylyel nálunk a kézbesítések eszközöltetnek.

A jegyző oda adja a kisbírónak, ez nem találván otthon a felet, át adja az iratot a szomszédnak, kinek akkor jut eszébe, hogy valami írást hagytak nála, midőn mulasztásának következményei miatt jajveszék a szomszéd; de a jegyző ur reá írja az ivre, hogy személyesen kézbesítette; és e közokmányt (?) nem képes a fél megdönteni, vagy csak a fenytő per útján juthat talán eredményhez.

Hogy nálunk, ellenére, hogy az igazolás rendszere áll fenn, több panasz e részben föl nem merült, indoka egyrészt az, hogy az igazolásnál bíróságaink nem szigorúak; és hogy a hamis bizonyítványok alapján való igazolások napirenden vannak; más részről, hogy az új bizonyítékok alapján való perujtás mulasztás esetén is megengedtetik; minthogy pedig az, ki meg nem jelent, mig semmi bizonyítékot sem mutathatván fel, annak minden bizonyítéka új, ha az igazolással nem boldogul, nyitva áll előtte a perujtás.

Én azonban, a perujtás e módját meghonosítani épen nem akarnám.

Visszaélésektől tartanak az ellenmondás ellenzői. Igazuk van. Visszaélés volt és lesz, mig emberi intézmények lesznek. Visszaélés van az igazolással is.

A mulasztás indokolása, a körmönfont szándékos mulasztót nem sujtja; kész az a vétlen mulasztás igazolásával; s kisebb gondja is nagyobb annál, hogy erre bizonyítékot gyártatni képes ne legyen, mint a napi élet tapasztalatai tanúsítják.

A jámbor, ártatlan embert sujtja a szigor, ki nincs beavatva azokba a titkokba, hogy miként szokták nálunk a vétlen mulasztást igazolni!

Azért mindezeket figyelembe véve, az egyszeri mulasztás orvoslása végett az ellenmondás jogorvoslatát, mely hazai jogrendszerünkben a nélkül is régi ismerős, vélném oly alakban rendszerezíteni, mint az a német perrendek által elfogadva van.

4. A visszahelyezés (perujtás).

Midőn fentebb a jogorvoslatok rendszerének általános vázlatát adtam, már megemlítettem, hogy ha a fél azért lett pervesztessé, mert rendelkezésére álló bizonyítékait érvényesíteni elmulasztotta, magam is abban a véleményben vagyok, hogy módot kell nyújtani a félnek, hogy e mulasztását helyrehozhassa; azonban. miután az én álláspontom szerint a felsőbb bíróhoz való folyamodás akkor, ha nem az elsőbíró eljárása, hanem a fél mulasztása képezi a pervesztés indokát, nem szükségképi követelménye az anyagi igazságszolgáltatásnak, hanem az orvoslás ugyanazon bíró előtt keresendő: álláspontomnál fogva a visszahelyezésnek is tágabb tért kell engedni; illetve annak egy rendkívüli nemét honosítani meg.

Kimondanám ennél fogva, hogy ha a pervesztes fél

a fölébbezési határidő alatt, új bizonyítékok alapján ujtja meg perét, e perujítás felfüggesztő hatálylyal bír; s az ellenfél csak biztosítást kérhet.

Az ily perujítás vagy visszahelyezés alapjául a bizonyítékok bármely neme szolgálhat akár használhatta azokat a fél az alapperben, akár nem.

Szükségesnek tartom a perujítás e nemének meghonosítását, ugyanazon indokoknál fogva, melyeknél fogva mások az ujtásoknak a fölébbezési bíró előtt leendő érvényesítését tartják szükségesnek; s különösen azért; mert a fél gyakran csak az elsőbíróóság ítéletéből győződik meg arról, hogy más irányban kellett volna igényeit, vagy védelmét érvényesíteni.

Tudtommal ez eszme új.

Lehet, hogy el fog ítéltetni, hanem én tekintettel hazánk viszonyaira, a különböző igen nyomós érdekek kiegyenlítését csakis ez uton vélném lehetőnek; s igen fogok örülni ha eszmém s illetve nehézségeim megvitatására alkalom nyilván, más nálam hivatottabbnak aggályaim legyőzése, vagy ennél jobb s életrevalóbb eljárási módozat föltalálása sikerülni fog.

Áttérve a visszahelyezés rendes, vagyis azon esetre, melyekben annak a jogerős ítélet ellen van helye, nem mellőzhetem, hogy néhány szóval meg ne említssem ama viszás állapotot, melyet hazai bíróságaink e részben követnek.

Tudjuk, hogy perrendünk perujításnak nevezi e jogorvoslatot; s annak nemei között különbséget nem tesz.

Ennek folytán bíróságaink is azt az álláspontot foglalták el, hogy az ujtott perek minden nemében egyenlően az ujtott tartozik az anyaperbeli tényálladékot megdönteni.

Ha tehát alperes meg nem jelenés miatt lett pervesztessé, s a perujításnak hely adatik, az nem helyeztetik ez által abba a helyzetbe vissza, melyben mulasztáskor volt, illetve lett volna, ha nem mulasztott volna; és ennél fogva nem elég neki a kereseti állításokat tagadni; hanem az ítéletben megállapított tényálladék bebizonyítottnak és fennállónak tekintetvén, neki kell azt bizonyítékaival megdönteni. Szintugy, az ügyvéd vétsége folytán megengedett perujításnál is.

E felfogás helyes, midőn új bizonyítékok alapján való perujításról van szó; mert ekkor a perujítás azért indittatik, mivel a fél új bizonyítékaival akarja az anyaperbeli tényállást megdönteni; nem helyes azonban a mulasztás, vagy ügyvédi vétség esetén; mert ez esetben az ujtás a mulasztás vétlenségének, illetve az ügyvédi vétség fenlétének bizonyításától feltételeztetik; s ha ez fennforog az előbbi állapotba visszahelyezésnek kell helyt foglalnia.

Hogy ily nemű kételyeknek jövőre eleje vétessék, én a visszahelyezést határozottan megkülönböztetném a perujitástól;¹ és ennek folytán kimondanám, hogy: visszahelyezésnek helye van:

a) *ha a fél, valamely határidőt vétklenül elmulasztott s e miatt pervesztessé lett.*

A vétklen mulasztás védelmét, az anyagi igazság érdekében is szükségesnek tartom; s azért az ellenmondáson kívül e jogorvoslatot az ítélet kézbesítésétől számítandó 3 hó alatt megengedném. Teszem ezt tekintettel hazai viszonyainkra és a megszokott állapotra tekintettel.

Nagyobb nehézséget okoz az a kérdés, hogy az ügyvéd vétsége miatt a visszahelyezés megengedtesse-e?

A külföldi törvényhozások, a visszahelyezés e nemét

nem ismerik; s a IV. jogászgyűlésen is a véleményezők ennek föltétele ellen nyilatkoztak.²

Nálunk régi ismerős az ügyvéd szó visszavonása alakjában s újabb szabályozását az osztrák perrend után³ törvénykezési rendtartásunkban nyerte.

Igaz, hogy a fél és ügyvéd minden harmadik s így a peres fél ellenfele irányában is egy személynek tekintendő, ha tehát az ügyvéd vétséget követett el, ezért saját felének tartozik felelősséggel és kártérítéssel; az ellenfélnek eddig semmi köz. Más részről azonban itt is figyelembe kell venni hazai viszonyainkat; figyelembe kell venni, hogy nálunk az ügyvédi kar tudomány és megbízhatóság tekintetében nem emelkedett a tökély azon fokára, mint Európa nyugati államaiban; miért is méltán lehet attól tartani, hogy a felek ügyvédek hibái és mulasztásai által gyakran érzékeny sérelmeket szenvedhetnének, ha ezen perujítási esetet elejtenők; s azon a félen, ki nem azért lett pernyertessé, mert igaza van, hanem mert az ellenfél ügyvédje hibázott, nemcsak az anyagi igazság rovására eső sérelem nem okoztatik, hanem ellenkezőleg, a visszahelyezés e nemének kizárása által szenvedne az anyagi igazság sérelmet, s ezért megengedném a visszahelyezést;

b) *ha az alapperben hozott sérelmes ítéletekre az ügyvéd hibája, vagy mulasztása adott okot.*

További esete a visszahelyezésnek, ha az ítélet bűnös cselekmény folytán hozatott.

Ez eseteket következőleg határoznám meg:

c) *ha az ítélet, az ellenfél hamis esküjén; hamis, vagy hamisított okiraton, hamis tanuvallomáson, vagy hamis szakértői véleményen alapszik;*

d) *ha a sérelmes ítéletet, az ellenfélnek a fél saját, vagy ellenfele ügyvédjének, vagy az eljáró bíróságnak, a büntető törvényben tiltott cselekménye, vagy mulasztása idézte elő;*

e) *ha a sérelmes ítéletet más személyeknek, a büntető törvényben tiltott és a sérelmes ítélet előidézésére irányozott bűnös cselekménye okozta.*

Ezek bővebb indokolásra nem szorulnak.

Miután a nálunk eddig ismeretlen keresetet meghonosítani; és így még több különféle fokozatokat felállítani szükségesnek nem látom; mert a cél, melyet a semmiségi kereset kitűz, visszahelyezési per útján is orvosolható, a visszahelyezés esetei közé fölvenném:

f) *ha a fél, a perben épen nem, vagy, a mennyiben oly fél érdeke forog fenn, kinek törvényes képviselője van, vagy lennie kellene, nem a törvényes képviselő által volt képviselve.*

Kétséget sem szenved, hogy az ily eljárás, mint az annak alapján hozott ítélet is semmis; és hogy ennek folytán, a visszahelyezésnek helyt kell foglalnia.⁴

Az, hogy a képviseltetési jogosultság a perben vita s eldöntés tárgyát képezte-e, vagy nem, közömbös; mert kétségtelen lévén, hogy a fél, nem, vagy nem törvényszerűleg volt képviselve; s így abból, mi a perben történt vagy határoztatott, reá jogszerű következmény nem hárulhat.⁵

Mindezen esetekben visszahelyezésnek van helye, vagyis az ujtó felperes az ujtott perben abba az állásba lép, melyben az anyaperben kellett volna állania.

² Lásd KÓLA JÁNOS és STEHLO KORNÉL véleményét a VI. magyar jogászgyűlés évkönyveiben 184. illetve 190. lapon.

³ Mindamellett, az új osztrák javaslat nem fogadta el a visszahelyezésnek ezt az esetét.

⁴ KÓLA JÁNOS, nézetem szerint, túl megy véleményében a határon, midőn az árvák s egyéb, az állam különös oltalma alatt álló és önképviselőre nem jogosult személyek törvényes képviselői által elkövetett mulasztás, vagy elvételek folytán is perujitást enged. Ily mulasztás, vagy elvétel, nézetem szerint, csakis a törvényes képviselő elleni kártérítési keresetnek szolgálhat alapjául.

⁵ V. o. Az osztrák javaslat indokolásával, annak 563. §-ához.

¹ A perrend módosítási tárgyában készült javaslat is megkülönbözteti a két jogorvoslatot.

Perujításnak pedig helye van új bizonyítékok alapján. Itt ismét egy vitás kérdéssel állunk szemben; azzal t. i. ha vajjon minden új bizonyíték, vagy mely bizonyíték szolgálhat a perujítás alapjául? továbbá, ha vajjon elég-e, hogy az újító fél az anyaperben nem használt s lényeges körülményekre vonatkozó új bizonyítékokat hoz fel; vagy azt is be kell bizonyítania, hogy azokat az anyaperben nem használhatta.

Perrendünk nem tesz a bizonyítékok között különbséget; s ennél fogva bírói gyakorlatunk az eskü, — mint új bizonyíték — alapján is megengedi a perujítást.

Ellenben a külföldi törvények általában, még az osztrák javaslat is, mely a főlebbezésnél az újításokat kizárja, oly szigorúak e részben, hogy az anyaperben nem használhatott új okmányok alapján engedi meg a perujítást.⁶

A IV. és VI. magyar jogászgyűlésen véleményezői között, VAJKAY és KOLA, szintén ezt pártolják; és a «perujítást elkésetten kihallgatott tanuk emlékezetének ingatag alapján a jogbiztonság veszélyeztetése nélkül», nem vélik megengedhetőnek.⁷

Ellenben STEHLO a tanubizonyíték alapján is megengedhetőnek tartja. És nézetem szerint igen helyesen; tekintve főleg hazai viszonyainkat, hol a tanubizonyíték igen fontos szerepet játszik; s azért annak mellőzése által, gyakran a legszentebb igazság sértetnék meg.

Igaz, hogy a jogrend és a jogbiztonság, az állam fő érdekeit képezik; de azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a jogérzületnek egy-egy kirívó megsértése, a jogbiztonsági érzetet inkább sérti meg, mint egy jogerős ítéletnek alapjából való kiforgatása.

Helyesen mondja STEHLO: hogy ha egy jogerős ítélet megváltoztatik és ez a közönség tudomására jut, a közvélemény megnyugvást talál abban, hogy az igazság végre mégis diadalra jutott; ha ellenben élő szemtanuk beszélnek és kihirdetik az igazság lábba tiprását, a nyilvános jogérzület ez által sokkal nagyobb körökben ingattatik meg, mintsem, hogy azt, annak tudata,

hogy ezen jogsérelem az állami jog érdekében tartatik fenn, lecsillapítani tudná.⁸

A mi pedig a tanuk ingadozó emlékezetét illeti, ingadozó vallomásra úgy sem fog adni semmit a bírő. És ha 30 éves elévülési határidőn belül, a peres igény bár mikor érvényesíthető, s ha az érvényesítés, a 30-ik évben történik is, a tanubizonyíték korlátlanul használható, a nélkül, hogy a tanuk emlékezetének ingadozó volta, erre akadályt képezne; igen különös méltányosság lenne az anyaper eldöntése után, tán néhány hó múlva megújított perben a tanubizonyítást, a tanuk emlékezetének ingadozó volta miatt kizárni.

Különben, hogy e részben sem legyen aggály, magam is helyesnek látom a perujítást, az elévülési határidőnél rövidebb időre, p. o. több külföldi törvényhozások példájára, az ítélet jogerejűvé váltától számítandó 10 évre határozni meg.⁹

Azonban annak kimutatását, hogy a fél, bizonyítékait az anyaperben nem használhatta, én is megkövetelném; és pedig annál inkább; mert a használhatott, de nem használt bizonyítékok érvényesítésére, a rendkívüli perujítás által annak alkalmat s módot kívánok nyújtani.

Ezek folytán tehát, véleményem szerint perujításnak helye van:

1. ha a fél, oly tanukat, vagy írásbeli bizonyítékokat hoz fel, melyekről kimutatja, hogy azokat, az alaperben nem használhatta;

2. ha a fél, oly ítéleteket fedez fel, melyek által; a vitás perviszony, már előbb, a perujító előnyére rendezve lett;

3. ha a határozat egy fenyegető perbeli ítéletre alapított, mely más jogerejűvé vált ítélete által a fenyegető törvényszéknek hatályon kívül helyezett.

Zlinszky Imre,
kir. táblai bíró.

⁸ Idézett véleményem a VI. magyar jogászgyűlés évkönyvei I. kötetében 196—197. lap.

⁹ Célyszerűbbnek látom a határozott idő kikötését, mint az új bizonyíték megszerzésének időpontját tűzni ki azon időpontul, melytől számítva, bizonyos idő alatt, a perujítás helyt foglalhat. Ily meghatározás igen alkalmas, hogy főleg szóbeli perben időt rabló céltalan vitára szolgáljon alapul.

⁶ Indokai szerint ez intézkedés azért történt: «Die Rechtssicherheit erfordert, dass rechtskräftige Urtheile, nur auf Grund solcher Beweismitteln sollen in Frage gestellt werden können, die in der Regel schon einem gewissen Grad von Glaubwürdigkeit haben.»

⁷ Lásd azok véleményét, a többször idézett helyen.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban.*

A köztisztviselők és hivatalnokok állásának mikénti szabályozásától függ nemcsak az állami működés sikeressége, hanem sok részben magának az államnak jelleme, iránya.

Aszerint lesz más és más az állam, amint köztisztviselői a törvényben a felsőbb hatóság egyéni felfogásában, vagy a megbízást adó választók tetszésében, vagy egyes társadalmi hatalmak, egyes nagy urak, testületek, érdekcsoportok kívánalmaiban birják legfőbb irányzójukat; a törvények lehetnek egyező elvűek, sőt a részletekben is összhangzóak a különböző államokban, azért az egyes államok egészen más jelleműek lesznek, mint az illető törvények után következtetni lehetne, ha a köztiszt-

viselők állása másként van rendezve, mert ettől függ teljesen, hogyan lesz az ige testté.

Az államok úgy vannak a törvényekkel mint az emberek a moral elveivel; a legelvetemedettebb ember sem fog nyíltan immoralis elveket hirdetni, hanem csak cselekedni fog ilyenek szerint. Az államok is törvényeikben magasztos célokat vallanak magukénak, de hogy e célokból valóság lesz-e? első sorban attól függ, minő a közhivatalnokok jogi állása.

A hol a közhivatal az illető részére a zsákmány természetével bír, ahol abban nem a törvényhez ragaszkodás, hanem a pártélet érdekeinek szolgálása, vagy a merev alárendeltség egy kormányzó egyén akaratának az irányadó, ott természetesen a szép és jó törvények is csak olyanok, mint az emberek által vallott, de nem követett erkölcsi elvek.

A köztisztviselők állásának oly rendezéséhez, mely által ők mondhatnám igaz hivatásoknak visszaadtnak, mely által képesekké tétetnek valóban a körnek, az általános jónak szolgálni, — az első lépés azon hatalom hatá-

* E tárgyról Dr. CONCHA GYÖZÖ egyetemi jogtanár ur igen érdekes adalékot közölt a „Közigazgatási Lapok” f. évi 32—35-ik számaiban. A fegyelmi törvény alkalmazásának kiválóan jogi és bírói jellegénél fogva a fentebbi igen tanulságos közleményt e helyen is közlendőnek véljük, hogy a törvénykezés gyakorlatában levő jogászközönség figyelmét jogéletünk eme árnyoldalára irányozhassuk. Szerk.

rainak megállapítása, mely által a köztisztviselő kellő szolgálatra kényszeríthető, azaz a felsőbb hatalom által gyakorolható fegyelem meghatározása.

A mint a fegyelem gyakorlási módjának jogi és nem pusztán hatalmi elvek szerint való rendezése a törvényben elismerésre jut, ez által ki van fejezve, hogy a tisztviselő állásában bizonyos jogi önállósággal bír, mely önállóságnak határa a törvényben, s nem egyesek egyéni akaratában fekszik.

Maga a törvény, mely a fegyelem határait megállapítja, az ítélkezésre hivatott közegeket kijeleli, lehet tökéletlen, még inkább persze a törvény alkalmazása egyes esetekben; sőt a fegyelmi eljárás örökké tökéletlen marandand annyiban, hogy a szolgálat minőségét, a kötelességmulasztás kisebb-nagyobb fokát abszolút ismérvek által előzetesen és tárgyilagosan megállapítani soha sem lehet, mert a kisebb kötelességmulasztás a nagyobbtól csak fokozatilag, nem lényegileg különbözik, mert a fokozatok a közszolgálat ezerféle viszonyaiban oly sokfélék, hogy a hány közszolgálati tény van ugyanannyi fegyelmi büntetésnek is kellene lenni, ha a törvény objective minden fegyelmi vétség tényálladékát megállapítani akarná.

A fegyelmi vétségek természetében rejlik tehát már nehézség a pártatlan bíró ítélkezésnek megteremtésére, s így annál szükségesebb e hatalom gyakorlását figyelemmel kísérni, miután az ítélő közegek nincsenek oly biztos zsinórmérték birtokában, mint aminőt a polgári vagy büntető bírónak a törvény kezébe ad, s a tisztult és józan közvélemény ellenőrzésére sokkal inkább szorulnak, mint ezek.

A közhivatali viszony, a fegyelem természete a jog- és államtudomány terén még mindig nem tisztázott részek; hogy mást ne említsék a hivatalnok, főképp a közigazgatási, előkelő tudósok által a gép színvonalára súlyosztatik felebbvalói kezében, a fegyelem pedig a büntető jogviszonyokkal egy forrásból eredőnek fogatik fel; én itt e controversiáktól eltekintve, tételes közigazgatási jogunk szempontjából szándékozom a múlt évben a lapok terén is oly sokat emlegetett esztergommegyei esetet szellőztetni, mely úgy fegyelmi eljárásunkra mint közigazgatásunkra, szomorúan érdekes világot vet.

A fegyelmi eljárási iratok előttem fekszenek, azokból röviden a tényállást és a jogerőre emelkedett határozatot fogom mindenképp előtt ismertetni s azután megjegyzéseimet előadni.

Pestmegyének a bankügyre vonatkozó körlevele múlt évi márczius 29-én az alispán távollétében érkezett Esztergommegyéhez a nélkül, hogy az nevezett megyének apr. 9-én tartott közgyűlésén előterjesztetett volna; a körlevélnek a közgyűlésről lemaradása fölött a sajtóban megjegyzések tetettek, melyek az ügyben közvetlenül érdekelt alispán és ennek távollétébeni törvényes helyettese a főjegyző között ugyancsak a hírlapok terén polemia adtak alkalmat, minek következtében az alispán a május 8. közig. bizottsági ülésben arra kérte a főispánt, hogy az általa a hírlapokban előadottakat, mint a főispántól magától hallottakat, hivatalosan erősítse meg, miután a főjegyző az alispán állításait koholmány, rágalomnak nevezte, többi között constatálja különösen, hogy a főjegyző magának a főispánnak mondotta apr. 10-én, a közgyűlés utáni napon, hogy a körlevél megérkezett a megyéhez és maga az alispán praesentálta azt; a főjegyző erre a hírlapokban tett állításait fenntartva, az alispán által megtámadott eljárását védelmezte, mire a főispán kijelenté, hogy a fennforgó ügyet megvizsgálta és a főjegyző eljárását ugyan teljesen correctnek találta, de tisztí esküjére hivatkozva bizonyíthatja, hogy a főjegyző előtte apr. 10-én a kérdéses körlevélnek átvételét az alispánra tolta, mely ünnepélyes enun-

ciációval szemben a főjegyző hasonlóképp tisztí esküjére hivatkozva állítá, hogy ő ezt nem tette, egyszersmind a közte és a főispán közt folyt szóváltásnál jelenlevő 4 tanut ajánlva állítása beigazolására.

Az ekként az ülésben kiélesedett ellentét ugyanott olyképen nyert kiegyenlítést, hogy a bizottság több felszólalás után oly indokolással, miszerint fegyelmi eset fenn nem forogván s a megye közönsége két főtisztviselőjével meglevén elégedve, napirendre tér, de az egész esetet jegyzőkönyvébe nem veszi fel; szóval a dolog more patrio elcsináltatott.

Erre az ügy végleg elintézettnak látszott, míg nem egy hónap múlva jun. 11-én a belügyminiszterhez feljelentés nem érkezett 3 megyebizottsági tagtól, melyben a főjegyző ellen kötelességmulasztás, hivatalos hatalommal visszaélés, hivatalos eskü megszegése miatt vizsgálat, e czélból miniszteri biztos kiküldetése és a főjegyző fegyelmi vagy fenytő utoni megbüntetése kéretik.

Mely feljelentést és vizsgálat elrendelését tartalmazó kérvényt a miniszter Esztergommegye közig. bizottságához törvényszerű intézkedés végett leküldvén, a bizottság a fegyelmi vizsgálatot elrendelte; mely határozat ellen a közig. bizottság szabálytalan alakítása, az elnöklő alispán érdekeltisége, stb. valamint azon okból, hogy az határozatlan, nevezetesen a felfüggesztés kérdésében világosan nem intézkedik, panaszlott főjegyző felebbezván, a miniszter jul. 12-én kelt intézkedésével a bizottsági határozatot helybenhagyta és egyszersmind a főjegyzőt «tekintettel a felhozott vádak természetére és azon körülményre, hogy a megye első tisztviselői közt fennforgó éles surlódásnak az egymás melletti működése által való fokozása a közszolgálat legnagyobb hátrányára lehetne», hivatalától felfüggesztette; de egyszersmind «minthogy a fegyelmi választmányban az elnökséget sem a főispán, sem az alispán az iratokból kitetsző ez ügybeni személyes érdekeltiségüknél fogva nem viselhetik» a közig. bizottságot felhívta egy egyén javaslatba hozására, kire a fegyelmi választmány elnöksége bízandó lenne.

Ekként az alaki nehézségek elhárítatván, megindult a vizsgálat, vagy 25 tanu kihallgattatott, panaszlott főjegyző hosszas, tíz ívre terjedő vallatásnak vettetett alá, a főispán hivatalos nyilatkozatra hivatott fel, minek majd teljes 5 ívnyi nyilatkozattal, s pár nap múlva egy fél íves pótnyilatkozattal felelt meg, szóval a fegyelmi ügy egy főbenjáró bűnper mérveit öltötte magára, s végül háromnapos tárgyalás után 1877. november 30-án nyerte elsőfoku érdemleges elintézését a fegyelmi választmány következő határozatával:

«B. L. Esztergommegye főjegyzője kötelességmulasztásban vétkes és e miatt az 1876. évi VII. t. cz. 11. §-ának a) pontja értelmében dorgálással büntetettik, egyszersmind ezen határozat jogerőre emelkedése után hivatali állomására visszahelyeztetik; a költségek meg nem ítéltetnek.

Indokok: Panaszlott főjegyzőnek saját önkéntes vallo-mása, úgy K. M., B. A. és K. I. aggálytalan tanuk vallo-másai által bebizonyítottak tekintett ellene az, miszerint f. é. márcz. 29-én az alispán bejelentett távollétében, mint ennek törvény által rendelt helyettese Pest-Pilis stb. megyéknek... bankügyre vonatkozó körlevelét átvette, arra az érkezés napját sajátkezűleg reá jegyezte és beiktatás végett a beérkezett többi iratokkal együtt a megyei iktató-nak átadta, midőn pedig a beadvány beiktatás után neki ismét visszaadott, azt a II. szakosztálynak több hetek óta betegeskedése miatt magán lakásán dolgozó jegyzőjéhez ezen íronjegyzettel «II. szakaszt. Kovács Mihály» utasította, átadván azt márczius 31-én egyik aljegyzőnek, hogy ez az ügydarabot a kijelölt előadó lakására magával elvigye, anélkül, hogy a küldött aljegyzőt az ügydarabnak csak tartalmára is figyelmeztette volna, ki ennél fogva azt nem is vitte az előadóhoz, hanem ennek a jegyzői hivatalban levő dolgozóasztalára letette, honnét az a másik aljegyző által megbízatásán kívül feldolgozási szándékkal egy időre átvéte-tett ugyan, de mielőtt feldolgozhatta volna, a vizsgálat által ki nem deríthetett módon ismét visszakerült az előadó hiva-

tali dolgozó asztalára, hol az majdnem a hivatalába betegsége után f. é. apr. 9-én először megjelenő előadó által megtaláltatott és apr. 10-én, tehát már a közgyűlés után a második szakosztály elnökéhez való utasítással el is intéztetett.

Ezen okból nem juthatott a körlevél a f. é. apr. 9-én tartott közgyűlésen tanácskozás és határozat alá és így annak tartalma tekintetében Esztergom megye közönsége tanácskozási és esetleg kérvényezési jogát rendes közgyűlésen nem gyakorolhatta.

Panaszlott főjegyzőnek azon védekezése, hogy az ő fenn leirt eljárása törvény- és szabályszerű volt akkor, midőn a levelet már nem alispáni, hanem főjegyzői minőségben a második szakosztályhoz utasította, sem a törvényben, sem a szabályzatokban támogatásra nem talál. Mert az 1870. XLII. t. cz. 58. §-ának p) pontja világos szavai szerint a közgyűlési tárgyaknak az állandó választmány általi előkészítéséről az alispán intézkedik; panaszlott főjegyzőnek azon intézkedése tehát, melynél fogva a kérdéses ügyiratnak közgyűlési előkészítését az alispánnak egy napi távolléte utáni megérkezése s honléte idejében is saját ügykörébe vonta, az imént jelzett törvény rendeletébe ütközik, mely nem a főjegyző, hanem az alispán hatáskörébe utasítja a közgyűlési tárgyaknak előkészítéséről való gondoskodást, neki tehát ezen levelet nem a II. szakosztályhoz utasítani, hanem az alispánnak átnyújtani lett volna úgy törvényes mint statutum szerinti kötelessége.

A törvényszerűség eme hiányát nem mentheti ki, sem az ügykezelésben tényleg lábra kapott azon gyakorlat, melynél fogva az alispán utasítás nélkül saját legjobb belátása szerinti intézkedés végett szokta volna az ügydarabokat a főjegyzőhöz átküldeni, sem pedig panaszloltnak azon felfogása, hogy a körlevelet sem fontosnak, sem sürgősnek nem tartotta. — Mert kifogáson felül álló több tanunak egybehangzó vallomása szerint, melynek ellenében más és kisebb számú tanuk csupán nem emlékezésre hivatkoznak, a levél érkezését 5 nappal megelőzőleg a főjegyző jelenlétében az állandó választmány azon utasítást adta, hogy a pesti levél megérkezése esetére mindenesetre az april 9. közgyűlésre vezéreltessék; ily utasítás létezése mellett nem a jelzett rendes gyakorlatot, hanem ettől eltérőleg az utasítást követnie és a mennyiben ő maga az állandó választmányi ügyrend 2. rész 5. és 6. §-ai rendelkezésétől eltérni magát hivatva nem tartotta, annak megítélését, hogy a hátralevő 11 nap alatt mily módon készítenő elő a körlevél az apr. 9-i közgyűlésre, az arra törvényesen hivatott alispánnak átengedni kellett volna, de nem oly elbánás alá venni, mely szerint bizonyos vagy legalább igen valószínű volt, hogy a közgyűlés ez alkalommal azt tárgyalhatni nem fogja, továbbá mert panaszloltnak szabadságában állhat ugyan egyénileg oly véleményben lenni, hogy a törvényhatóságnak kérvényezési joga az ország gazdasági önállóságának vagy az örökös tartományokkal való egységének kérdésében nem fontos és az ez iránti nyilatkozatás épen akkor nem sürgős, midőn az e tárgyú javaslatok törvényhozási tanácskozás előtt állanak, de ezen egyéni véleményét a törvényhatósággal szemben és jogának megsértésével megyei főtisztviselő minőségben érvényesíteni feljogosított-nak semmi szín alatt nem tekinthető.

Ezen indokokból panaszloltat törvényes kötelessége elmulasztása miatt vétkesnek kimondani kellett.

Azon benső és okozatos összefüggésnél fogva, melyben az imént leirt cselekménnyel a praesentálásnak a főispán előtt az alispánra való ráfogásának vádja áll, az utóbbit nem magában álló külön tettnek, hanem a főcselekmény egyik mellékes és így súlyosító körülményének kellének tekinteni. De miután a fegyelmi választmány e helyen világosan megállapított azon felfogásánál fogva, hogy határozatát csupán jogszerű bizonyítékokra fektetheti, az ügyiratokból merithető személyes benyomásainak ellenben kifejezést adni feljogosítva nem lehet, panaszlott ellen az álelőadás vádja tekintetében, mely egyébként is csak súlyosító körülmény gyanánt jöhetne tekintetbe, a jogszerű bizonyíték helyreállíthatásának hiányában elmarasztaló határozatot hozni nem lehetett.

Mert ama terhelő adatokat, melyek gr. F. A. főispán hivatalos nyilatkozatában és K. K. alispán tanuvallomásában foglaltatnak a kir. belügyminiszternek, mint legfőbb fegyelmi hatóságnak 1917/77. sz. rendeletében kimondott személyes érdekeltségüknél fogva, mely miatt ezen fegyelmi választmány elnöki tisztében is helyettesítés szüksége állott be, a bizonyí-

tékok mérlegelésénél panaszlott hátrányára latba vetni. sem volt szabad.

Enyhítő körülménynek találtatott, hogy panaszlotton kívül eső okoknál fogva bár, de mulasztásának következménye a viszonyok időközbeni fordulata folytán helyrehozott; továbbá kifogástalan előélete s minden jogos várakozásnak megfelelő, buzgó hivataloskodása.

A fegyelmi határozat marasztaló részét egész terjedelmében közöltük a felmentő résznek pedig döntő pontját, melynél fogva panaszlott a főispánnak tett álelőadás vádja alól felmentetett; ugyanis a főispán hivatalos nyilatkozatán kívül semmi bizonyíték elő nem állítottatott, ellenkezőleg panaszlott a közte és főispán közti beszélgetés alkalmával jelen volt 3 tanu egybehangzó vallomását mutathatta fel amellet, hogy a főispán által állított s a tiszti ügyészi vádlevelben fenn tartott álelőadás semmi alappal nem bír.

Ezen határozat úgy a magánvádlók, mint panaszlott által felelőztetvén, a belügyminiszter által 1877. decz. 23-án 51895. sz. a. azon részben, mely szerint B. L. dorgálással büntettetett a határozatban foglalt indokokon felül megerősített még azért is, mert . . . a főispán hivatalos és mindaddig míg ellenbizonylatok által le nem rontatik, teljes hitelt érdemlő nyilatkozatával szemben csakis oly tanuvallomások mutattak fel, melyek nincsenek arra minősítve, hogy teljes bizonyító erővel bírhatnának.

A tanuk egyike ugyanis nem emlékezésre, a másik arra hivatkozik, miszerint apr. 10-én a főjegyzőnél a főispán és főjegyző között folytatott beszélgetés alkalmával a pesti levél praesentálásáról tudtával nem volt, legalább nem emlékszik, hogy lett volna szó, mi nem zárja ki azt, hogy ennek ellenkezője megtörtént; a harmadik tagadó álláspontot elfoglaló tanunak figyelmét pedig a beszéd vonatkozó része könnyen kikerülhetette, mert a kérdéses beszélgetés folyama alatt két tanunak egybehangzó vallomása szerint a szobában fel és alá járkált; végre negyedik tanu máskülönben észrevétel alá nem eső vallomásait aggályossá teszi az, miszerint a főispán és főjegyző közt folytatott beszélgetésnek egyik részletére, melynek megtörténtét a vádlott vallomásában önmaga fölemlíti, nem emlékszik, mi arra enged következtetni, hogy a beszélgetés lefolyását beható figyelemmel nem kísérte.

Ez dióhéjba szorítva, felesleges gunyájából levetkeztetve az esztergomi fegyelmi ügy.

Az elsőfoku határozatban foglaltatik mindaz, ami panaszloltnak terhére róható, a tényállás, némely hiányai dacára elég hűen adatik elő s panaszlott által is csak a részben kifogásoltatik, hogy a megyei gyakorlat szerint az érkezett ügydarabok az iktatóból nem belátás szerinti intézkedés, hanem javaslattétel végett küldetnek a főjegyzőhöz: — úgy hogy végelemzésben az ügy következő kérdésekre vonható össze. 1. Kötelességét mulasztotta-e a főjegyző, midőn az alispán távollétében érkezett ügydarabról az alispánnak jelentést nem tett, midőn azt szabályszerű előkészítés alá vétette, midőn annak rendkívüli sürgősségét fel nem fogta? 2. A főispánnak a fennforgó ügyben tett nyilatkozata közokmány-e? s ha igen, mennyiben sikerült annak ellenében a bizonyítás? 3. Ki volt a pesti körlevélnek az 1877. apr. 9. közgyűlésről való lemaradásaért feleletre vonandó?

Az egész fegyelmi ügy hátterét, amint az az iratokból is kivehető, bővebben szellőztetni sem a közügy, sem a tudomány szempontjából nem tarthatom hivatásomnak, miután itt személyes ügyek felett kellene ítéletet hozni, annyi azonban kétségtelen, hogy a két főtisztviselő közt az alispáni székért versengés a magán panaszt emelők és panaszlott között pedig ellenségeskedés állt fenn, továbbá e háttérből az sem mellőzhető, hogy a bátor ellenmondásra találó főispán ezen világi tisztén kívül egyházi méltóság viselő is.

Szükséges végül azon az alispán és főjegyző közti viszonyt szabályzó miniszteri intézkedést ismertetni, mely a

vádbeli eset megtörténte után és a magánpanasznak benyújtása előtt, máj. 26. kelettel 22061/77. sz. a. a megye főispánja utján a megyéhez küldetett s következőleg szól:

Midőn az alispán rövid időre hivatalosan távozik a megye székhelyéről, akkor a főjegyző az 1870. 42. tcz. 59. §. k) pontja értelmében az alispán utasításához képest tartozván eljárni, az a sürgős elintéztet nem igénylő fontosabb ügyeket magának fenntarthatja, önként értetvén, hogy az alispán távolléte alatt érkező késedelmet nem szenvedhető ügyeket a főjegyző saját felelősségére nemcsak elintézheti, de elintézni köteles is, ugyanez áll akkor is, ha az alispán a főispán tudtával a megye területéről távozik, az alispán távollétében tett minden intézkedésekről azonban a főjegyző nemcsak a fenn elősorolt esetekben, hanem akkor is tüzetes előterjesztést tenni tartozik az alispánnak, midőn az alispán hosszabb ideig tartó távolléte alatt az alispáni teendőket ő teljesíti, mert az összes állami és megyei adminisztrációért első rendben felelős alispánnak a távolléte alatt történt minden intézkedésről kellő tudomással kell birnia.

Az ügynek kiegészítésére szükséges továbbá még tudnunk, hogy panaszlottak aug. 1-től visszatartott s 560 frtot tevő tisztí fizetése, jöllehet a megyei bizottság által az ügy lefolyása után kiadatott, a belügyminiszter által folyó évi február 23. és ápril 29. rendeletekkel visszafizettetni rendeltetett.

Megjegyzendő végül, hogy az ekként félévénél hosszabban tartott fegyelmi ügy akkor ért véget, midőn panaszlott a megyei tisztviselő választásoknál többé nem pályázhatott.

(Folytatása következik.)

Dr. Concha Győző,
egyetemi jogtanár.

Különfélék.

(A bagatell-törvény áldásai) közé tartozik azon kérvény, melyet a magyar könyvkereskedők egylete intézett az igazságügyminiszterhez a bagatell-törvény módosítása iránt. E kérvény czáfolhatlanul igazolja, hogy a bagatell-törvény céljával egészen ellenkező eredményre vezetett.

Ezen, a törvény tulajdonképeni céljával homlokegyenest ellenkező eredmény, különösen a törvény azon két intézkedésének kifolyása, hogy először az illetékességet mindig alperes lakhelye állapítja meg, és másodsor, hogy a felek képviselőinek munkadíj meg nem alapíttatik.

A könyvkereskedői üzlet, mely a műveltség terjedésére oly nagy befolyással bír, legnagyobbbrészt vidéki és 50 főt alig túlhaladó megrendelések kivételében áll, és ez ügyletek is, sajnálatra, nem igen virágzó vagyoni viszonyaink folytán, időre köttetnek. Ha már most csak a vevők 10%-a fizetésben késlekedik, az 1877. XXII. tcz. 15. §. majdnem egészen elzárja előttünk a peres behajtás útját vagy legjobb esetben elvonja tőlünk jogos követelésünk aránylag tekintélyes részét azáltal, hogy alperes lakhelyén levén kénytelen a pert megindítani és letárgyalni, vagy oda kell utaznunk, vagy ott kell valakit az ügy vitelével megbíznunk. És miután sem az utazási költségek meg nem téríttetnek, sem pedig a képviselő díjai a késedelmes és a per egyedüli okát képező ellenfél ellenében meg nem állapíttatnak, ezen, gyakran a per egész értékét felülmúló költségeket mindig nekünk kell viselnünk. Ezek a költségek természetesen igen gyakran, sőt majdnem minden esetben szükségesnek mutakozó végrehajtási eljárás folytán még szaporodnak, úgy, hogy még teljes behajtás esetében, a követelés megszűnik ugyan, de nem törlesztetik, a befolyt összeg alig fedezvén az egyedül alperes által okozott költségeket.

Ezen körülmény egyrészt visszariasztja a hitelezőt jogos követelésének behajtásától, de másrészt — mit sajnálattal kellett tapasztalnunk — az adósban is felébreszti azon tudatot, hogy a hitelező inkább eláll követelése érvényesítésé-

től, mintsem hogy fáradozása és követelése kárbaveszése mellett a fölmerülő költségek befolyásával beérje, és bátorítja, hogy fizetési kötelezettségét ne teljesítse.

Ily viszonyok keletkeztek az 1877. XXII. tcz. folytán és nem tulzott azon állításunk, hogy ezen törvény végeredménye az lesz: miszerint az üzletünket leginkább fenntartó ezen ügyletkör teljesen meg fog szűnni és ennek következtében a könyvkereskedés Magyarországon lehetetlenné válik.

Ezek után az illetők az államhatalom feladatára hivatkozva, kéri a bagatell-törvény említett rendelkezésének az érdekeket számba vevő módon leendő megváltozását.

(Előfizetési felhívás) Dr. SCHREYER JAKAB-nak «a perorvoslatok teljes rendszeréről» irt, a m. tud. akadémia által a Sztrokay-díjjal kitüntetett pályanyertes művére. Az egész mintegy 25 nagy 8-rétű ívre terjedő munka ez év december hó első felében fog diszes kiállításban megjelenni. — Előfizetési ára 3 frt. — Az előfizetési pénzek f. évi december hó 15-éig alólírott kiadóhoz küldendők. *Zilahy Sámuel* könyvkereskedése.

(Ajánlat.) Egy ügyvédjelölt, ki e lapok hasábjában megjelent többrendbeli figyelemre méltó dolgozataival feltűnt és a vidéken már két éven át egészen önálló irodavezető minőségben működött, — egy nagyobb fővárosi ügyvédi irodában keres alkalmazást. — Közelebbi értesítéssel szívesen szolgál lapunk szerkesztőségé.

(Új munka.) Dr. NEUMANN ÁRMIN székesfehérvári ügyvédttől «A kereskedelmi törvény magyarázata» című munkának első kötete s illetőleg ennek második fele (61—257. §§.) megjelent. Ez első kötet 42 nyomt. ívre (667. lapra) terjed s így jogirodalmunk egyik legterjedelmesebb művét képezi. Egyelőre megjegyezve, hogy e munka a jogászközönség méltó elismerésében részesül, — ajánljuk t. olvasóink figyelmébe, míg érdemleges bírálatát lapunk szakirodalmi rovatának fentartjuk. — Ára 3 frt 20 kr. Kiadja *Zilahy Sámuel*.

(«Járásbíróági kézikönyv»-re) aláírási felhívást bocsájtott ki HOLLAKI ÁRPÁD kir. aljárásbíró. — E munka a járásbíróságok illetékessége alá tartozó polgári-, hagyatéki-, kihágási-, perenkivüli- és kisebb polgári peres ügyekre alkalmazható 212 rendbeli különféle esetekre vonatkozó bíróági mintázatok gyűjteménye leend. Ezen kézi könyv különösen ajánlható a bírói állomásokat elnyerni óhajtó joggyakornokok, aljegyzők, törvényszéki jegyzők-, bírának, sőt ügyvédeknek is; mivel ezen mintázat-gyűjtemény segélyével, különösen a járásbíróságoknál, de a királyi törvényszékek előtt is előforduló összes peres és perenkivüli ügyekben, a gyakorlati eljárást azonnal megtalálva, a szükséges végzéseket és kiadványozásokat, minden fenakadás és kérdezősködések nélkül, szabatosan el fogják készíthetni; — s a bírói pálya kezdetleges nehézségeinek megküzdésétől könnyen mentesítik magokat.

A mű terjedelme 10 iv, azaz 160 oldal. — Ára 1 frt, — postai utánvétellel küldve 1 frt 10 kr.

Az aláírók szíveskedjenek megrendeléseiket HOLLAKI ÁRPÁD kir. aljárásbíróhoz Székesfehérvárra intézni.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

TÉTELES EURÓPAI NEMZETKÖZI JOG. — Irta Dr. Apáthy István. Füzve 3 frt 60 kr. (Teljesen megjelent.)

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY. ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire írta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 *

TARTALOM: A kisebbségek képviselete. Dr. Molnár Antal urtól. — Pénzügyi jog. Schulze-től. — Közigazgatási bíráskodás. Dr. Kunz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — Törvénykezési szemle: Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban. Dr. Concha Győző, egyetemi jogtanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A kisebbségek képviselete.

I.

Általánosan elismert, az emberiség történetének egész folyamatában kimutatható igazság az, hogy a népek *politikai* intézményei, mint hű microcosmos, tükröztetik vissza azon kornak uralkodó eszméit, melytől léteüket nyerték. Mint megannyi gyúponthoz egyesülnek bennök az emberi életfejlődés sugarai, a melyek elemzése által legbiztosabban állithatja össze a cultustörténész rég letűnt időknek igaz szinképét. Bennök találjuk föl incarnatióját a nagy történelmi korszakok legjellegzőbb vonásainak.

Az első államalakulások kora, a történelmi élet élet hajnala, az ó-kor minden lépten-nyomon a primitív állameszmének merev érvényesítését tárja föl előttünk. Minden népénél az államfő abszolút hatalmának, a korlátokat nem ismerő önkénynek következetes alkalmazásával találkozhatunk. A lényeg mindenütt ugyanaz, csak a formák váltakoznak, csak az abszolút hatalom gyakorlásában cserélnek egymással helyet egyes individuumok vagy durva néptömegek.

A hatalomkezelés egy új nemét fejleszti ki a középkor e váltakozás küzdelmeiből. A folytonos harcok csaknem természetesen mondható eredménye a kiegyenlítés, az abszolút hatalom physical személyhez kötött egységének ellensúlyozása a tömegekből kiváló hatalmasabbak, egy nagy kiváltságos osztály keletkezése által. A nép maga megszűnik versenyezni a hatalom birtoka fölött, s a minden kiegyenlítés dacára is elmaradhatlan — mert a természet örök fejlődési törvényeiből folyó — küzdelem ezentúl csak az individuumokhoz kötött hatalomgyakorlat s a kiváltságos osztályok érdekei közt foly, mindkettőnek eglgyöngyítésével, a passiv szerepre kényszerült, az elnyomott nép előnyére.

Mindkét kimerült versenyző féllel harczra szálltak az újkor nemzetei. S e harcz eredménye alig lehet kétes. Az újkor emlőjén nagyra nőtt egyéniségi- és szabadságérzet sokkal erősb fegyver volt az egyik küzdő kezében, hogysem evvel szemközt ephemer életnél többet ígért volna magának az abszolút önkényuralom; s ezen érzet ikertestvére, a jogegyenlőség, az emberi méltóság öntudata sokkal mélyebb gyökereket vert a «népek millióinak» szívében, hogysem a győzelem bármily halvány kilátásával vehette volna fel az eléje dobott kesztyűt a kiváltságos osztály szűkkeblősége. Új életirányok, új eszmék lelkesíték az újkor gyermekét, s ezekből szükségképpen új politikai intézményeknek is kelle kifejlődni.

Első helyen áll ezek között az újkor legsajátabb

alkotása, uralkodó eszméinek legtisztább crystallisatiója a *képviseleti kormányrendszer*. Benne ismeré föl e kor eszményképét a legtökéletesebb hatalmi formának, benne legalkalmasabb kielégítési eszközt társadalmi szükségleteinek, úgy hogy méltán remélhetjük Passy-val, miként közel az idő, midőn e rendszeren kívül egyetlen más szervezetű hatalom sem fog létezni az európai társadalmak kebelén.¹ «A képviseleti elv feltalálásában rejlik — ugymond Lowe egyik remek alsóházi beszédében — a régi és modern társadalmak közti nagy különbség. Csak e hatalom létezése által lőnek lehetségesekké a valóban szabad kormányok».

Ezen elv nagy jelentősége korunk államéletére nézve komoly, elutasíthatatlan feladatává teszi az államtudomány elméleti s gyakorlati művelőinek a módok-és eszközökről való gondoskodást, melyek elháríthatják a képviseleti rendszer nyomában járó veszélyeket, s orvosolhatókká az alkalmazása körül észlelt hiányokat.

STUART MILL két fő pontban foglalja össze e hiányokat s veszélyeket. Veszélyes — ugymond — mindennek előtt az, ha a műveltség alacsony fokán áll, ha elégtelen értelmi képességgel bízik a képviseleti testület, s a választó közönség, mely azt ellenőrzi; továbbá ha a közjóléttel nem azonos érdekek befolyása alatt áll, vagyis ha a számszerű többség ugyanazon osztályhoz tartozván, osztálytörvényhozást gyakorol.² Oly szervezet adandó a képviseleti rendszernek, a mely elenyésztesse e bajok esélyeit, s véget vessen a belőlük származó káros kinövéseknek.

* * *

Legkevésbé teszi lehetővé a képviseleti rendszer árnyoldalainak elhárítását az *általános szavazatjog* (suffrage universel), vagyis a közönségesen elfogadott értelmezés szerint az állam összes belföldi, finemű és cselekvőképes lakóira, sőt némelyek szerint a nőkre is, kiterjedő választási képesítés. Tagadhatlan ugyan, hogy a szavazatjognak e csaknem korlátlan kiterjesztése által csökkentetik a képviseleti rendszer STUART MILL említett egyik hátrányának, az osztálytörvényhozásnak lehetőségét; tagadhatlan, hogy a «suffrage universel» a fejlődési momentumnak is foglalja magában egy nemét, a mennyiben — mint BLUNTSCHLI mondja³ — nemcsak politikai jogokat ad, hanem politikai műveltséget is terjeszt s érdekeltséget is kelt a legszűkebb osztályokban, emelvén a nép önbecsülését, s gyakorolván őt a politikai szabadságban. Ámde annál nagyobbak a veszélyek, melyeket más tekintetben könnyen lobbanó gyúanyagként összehalmoz. Az általános szavazatjog aritmetikai egyenlősége félreismeri a nép természetszerű különbségeit, s azon gyászos alternatívá-

¹ PASSY: Des formes de gouvernement et des lois qui les régissent. Páris, 1870. 389. l.

² STUART MILL: On representative government, ch. VI—VII.

³ V. ö. BLUNTSCHLI «Staatswörterbuch»-jának Wahlrecht und Wählbarkeit cz. cikkét, 1870. XI. 188—196.

nak teszi ki az államot, hogy vagy a durva tömegnek, vagy egyesek zsarnokságának jusson nyomasztó járma alá. S éppen ezért, bárha a tulzó radicalismus eszményképét látja benne, bárha igen sokan democraticus intézménynek tartják is, végeredményében soha sem tesz a valódi democratiának szolgálatot. A tapasztalás bizonyítása szerint vajmi könnyen kizsákmányolható arra, hogy biztosítsa a zsarnoki önkénynek az önálló politikai akarat nélküli tömegek fölötti uralmát, s a politikai szenvedélyek s viharok dúlása közben romba döntse magát az államformát is. Nem a legjelentéktelenebb — s e sorok irányánál fogva különösen kiemelendő — árnyoldala az, hogy a kiválóbb tehetségek háttérbe szorításával rendszeresen a középszerűségeknek kedvez, nem részesíti kellő védelemben a kisebbségeket, s ha nyerne is általa megfelelő képviselőt a nagy tömegek érdekei, mellőzést szenvednek azok, melyeket — mint p. a tudomány, művészet, szóval az általános cultura érdekeit — természetöknél fogva csak kisebbségek gondolhatnak.

A választási jog csakis oly mérvű kiterjesztésének van benső jogosultsága, a mely helyes arányban áll a nép cultureletének fejlődésfokával. Ezen igazság felismerésére vezet bennünket minden, képviselői rendszerrel bíró államnak története. Nem első állítjuk p. azt, hogy hazánkban az 1848-i törvényhozás által jóval szélesebb alapokra lőn fektetve a választási jog, mint a minő államéletünk egészséges fejlődésével összeegyeztethető lett volna. Másfelől Anglia viszonyainak legalaposb ismerői azon nézetben vannak, hogy az 1868-i választás: reform óta az angol választók egyeteme a culturfejlődés iránt sokkal fogékonyabb elemekből áll, mint a minők Anglia összes lakosságára kiterjedő általános szavazatjog mellett lennének nyerhetők.⁴ Franciaországban pedig az általános szavazatjog a társadalomra nézve mondhatlan veszélyt rejt méhében. «Sokáig — ugymond egy jeles francia író⁵ — alig birt önmagának öntudatával; az óriási tömeg sokáig nem tudta, miként mozogjon: de már rendezni, fegyelmezni kezdi magát, s a radicalismus oly egységes hadseregévé alakul, mely csak egyetlen parancsszónak fog engedelmeskedni; s a társadalom veszve leend, mihelyt e terv megvalósult.

Az ily tapasztalatok, — hogy MOHL RÓBERT szavaival éljünk⁶ — minden, a gondolkodásra nem egészen képtelen democratát is kigyógyíthatnak az általános szavazatjog istenítéséből. Minden kétségen kívül lőn a közelmúlt eseményei által helyezve, hogy milliók adhatják önkényes beleegyezésüket a szabadság, a politikai jogok teljes megsemmisítéséhez, ha a kor áramlata ily irányt nyer. Nemcsak egyesek, hanem egész népek is „ruere in servitium“, akár félelemből, akár pedig elvakultságból. Különben is a józan államférfiúi critica ítélőszéke előtt sohasem állhat meg az általános szavazatjog, mert homlokegyenest ellenkezik a helyes képviselői rendszer két egyaránt fontos alapelvével; mert először a választást veleszületett, mindenkit egyaránt megillető jognak tekint, nem pedig oly megbízásnak, melylyel alkalmasb egyének a közérdek szempontjából ruháztatnak fel; s mert másodszor a képviselőnek atomisticus felfogás szerinti egybeállítását feltételezi, mi sulyt sem fektetvén a társadalom fejlődése és szükségleteire.

(Folytatása következik.)

Dr. Molnár Antal,
egyetemi magántanár.

⁴ V. ö. a «Die conservative Reaction» cz. essay-t a «Gegenwart» 1874. évi V. köt. 145. l.

⁵ HENRI LASSERRE: De la reforme et de l'organisation normale du suffrage universel. Paris, 1874. II. l.

⁶ ROB. V. MOHL: Saatsrecht, Völkerrecht und Politik. Tübingen, 1862. 21—21. l.

Pénzügyi-jog

(Vége.)

IV.

A hadügyi törvény alkotása alkalmából 1874-ben a német parlamentben szóba került budget-kérdés.

A pénzügyre az állam egyik intézménye sem hat oly mélyen, mint a hadügyi szervezet.

A régi német katonai államnak szükségszerű folyamánya az absolutisticus pénzügyi jog megalkotása és fejlesztése volt.

Minden védelmi rendszernek sajátos, pénzügyi joga van. Így Anglia zsoldoshadának, Északamerika és a Svájc polgári hadseregének, conscriptionalis hadseregnek ép úgy mint az általános védkötelezettség rendszerének.

Midőn Poroszország a modern Európában ez utóbbi rendszert uttörőként meghonosítá a pénzügyi összesége feletti korlátlan rendelkezés joga még a fejedelem kezében összpontosult, és így a hadügyi kiadások fedezése mi nehézséggel sem járt.

A viszonyok azonban 1848-ban az alkotmányos rendszer inauguratiojával változtak.

A korona viselt dolgaihoz egy eddig nem ösmert factornak, a parlamentnek is volt jogos szava.

A feladat tehát az alkotmányos pénzügyi jognak a vérendszer követelményeivel való összeegyeztetéséből állott.

Egészen új államjogi problema megoldásáról volt tehát szó.

Idegen mintákat bajos volt utánozni.

Anglia, az alkotmányos jog classicus hazája az állandó hadsereget a Stuartok óta, «a polgári szabadság ellentétéként» tekinté. (A miben tökéletes igaza volt B. L.)

Az angol hadsereg maig sem képez rendes, alkotmányos, hanem csak kivételes intézményt.

Belgiumnak ujonczozó és helyettesítést engedő vérendszerét szintén nem akarták követni.

A régibb német államszervezetekben is, csupán a württembergi alaptörvény (1819. 99. §.) mondja azt: «hogy a szükséges haderő létszáma évenként a rendek hozzájárulásával állapittatik meg».

A többi német államokban az iskolát, a jó közlekedési utakat s. t. efféle békés intézményeket többre becsülték a vont ágyunál.

Az 1814. szept. 3-án hozott védtörvénynyel az általános védkötelezettséget Poroszország mondta ki először.

Ezen rendszer szerint az állandó hadsereg nem más mint a nemzet harci iskolája, hivatva fegyverre szólítani az egész nemzetet. Az állandó hadsereg csak keretül szolgál azoknak, kik háboru idején védkötelesek.

Azonban csakhamar szükségesnek mutatkozott az állandó hadsereg létszámát megállapítani és azt a honvédséggel összekötni.

Erre nézve a király az 1819. évi decz. 22-kén kelt rendeletet bocsájtá ki, mely a törvények gyűjteményében közzétéve, az alkotmányos aerában is törvényül tekintett, és 1850—62-ig szolgált a költségvetés tárgyalásánál alapul, és a parlament e tizenkét év alatt a hadügyi költségvetésen ki is próbálta erejét. A költségvetés egyes tételeiből sokat töröltek ugyan, azonban az u. n. ellátási költségvetésnek a hadsereg ruházata, zsoldjára és élelmezésére vonatkozó tételek a törvényesen meghatározott mérvben szavattak meg. A törvényesen meghatározott alapot a korona és parlament egyaránt kötelezőnek ösmerte el, mindaddig, míg a törvényhozás ujat nem alkot.

Ezen békés egyetértésen 1862/3-ban nem a parlament, de maga a miniszterium ütött részt, kijelentvén azt, hogy

ezentul a törvényszerű megállapodás mérvéhez, magát nem köti, s hogy az 1819. decz. 22-kén kiadott rendeletet egyszerű közigazgatási rendeletül tekinti, melyen a király saját belátása szerint változtathat.

A képviselőház ezen felfogás jogosságát tagadta, és ezzel a korona és parlament közötti viszály magva el volt hintve.

A képviselőház viszont azon exorbitans tételt állította fel, hogy a budget megszavazásánál semmiféle korlát nem kötheti, s hogy az ezredek felállítását egyszerűen a budget megtagadása által fogja lehetlenníteni.

Önkénnyel önkény állt szemben.

Mindamellett nem a radicalismus győzött, sőt a ház többségénél azon correct államjogi felfogás vergődött tulsulyra, hogy a mindkét részről lábra kapott önkény egy új reorganisationalis törvény által a kellő határok közzé szorítandó.

GNEIST FORKENBECK határozati javaslatot nyújtottak be, melyszerint a kormány felkérendő, hogy az 1819-ki rendelet megváltoztatásakép a hadsereg szolgálati létszámát ujon állapítaná meg. Az ügy vajudott és megoldatlanul került az északi német szövetség elé. A szövetséges kormányok a viszály élénk benyomása alatt igyekeztek is alkotmánytervezetükben a hadügyi intézmény pénzügyi alapjának biztosítása végett a célra vezető modus vivendit feltalálni. Azonban ezen különben dicséretes cél oly eszközzel lett volna elérendő, mely bármely parlament legfontosabb és legféltettebb jogaival merő ellentétben állt. A terv abból állt, hogy az egész hadügyi költségvetés, tehát az állambudget tulnyomó része a hadsereg béke létszámára fejenként kivetendő 225 tallérban állapítottatott volna meg véglegesen és így a hadügyi budgethez mint bevégzett tényhez, a parlamentnek többé semmiféle hozzászólási joga nem lett volna.

A hadsereg gyökeres újjászervezésének átmeneti korszakáról lévén szó, a parlament a fejenkénti 225 tallér kiadást 1871. decz. 31-keig nolle volle ugyan elfogadta, de határozottan azt követelte, hogy ezentul az egész szövetségi budget felett szabadon határozhasson. Ennek folytán törvényhozási uton ki is mondatott, hogy «később, (t. i. 1871. decz. 31-ke után) a hadsereg békelétszáma a szövetségi törvényhozás útján fog meghatározottni».

Azonban a kormány célzata mindamellett az volt, hogy a hadsereg állománya valódi anyagi és ne csak formális, az évenkénti megszavazás hullámszásának alávetett törvénnyel biztosítottassék, mert nem engedheté meg azt, hogy e nagyfontosságú intézmény a változó parlamenti többség esélyeinek legyen kitéve. Szóval olyan törvényes alapot követelt, mely őt a parlamenttel egyaránt kötelezze.

Az 1874. februárban hozott törvény e célzatot megvalósítja.

E szerint a hadsereg békelétszáma újabb törvény alkotásáig, 401.459 főben állapítottatott meg.

A hadügyi közigazdászat szempontjából e létszám megállapításához pro és contra sok szó férhet s az argumentatoria itt tág tér nyílik, de *államjogi szempontból* a dolog lényege az, hogy a békelétszám, mint a hadügyi szervezet legfontosabb alkatrésze olyan *törvény* által állapítottatott meg, mely mindaddig érvényes, míg egy újabb törvény azon nem változtat.

A hadsereg létszámának ezen törvényszerű fixirozása ellen általában azt hozzák fel érvül, hogy ez által a parlament budgetjoga megsemmisített.

E felfogás csak a politikai dilettantismus szüleménye.

Olyan budgetjog, mely arra hatalmazná fel a par-

lamentet, hogy évenként egy állami institutio főállását, így például egyik évben a hadügy, másik évben az igazságügy intézményeit a fentartásukra szükséges költségek egyszerű megtagadása által, lehetlenné tehesse, művelt államokban nem létezhet.

Minden állami institutionál a jogkorlátok csak addig vonhatók, a meddig magának az institutionnak fenállása veszélyeztetve nincs.

A hadsereg állományának törvényes megállapítása által a parlament részére a részletekben még tág jogkör marad fen, joga lévén minden egyes budgettételre nézve döntően határozni. Beleegyezése nélkül egy laktanya, egy katonai növelde, egy katonai casius sem létesülhet. Jogában áll ügyelni arra, hogy a legénység zsoldja helyes arányban álljon a tisztek fizetésével, a kiadásokat a legszigorubban ellenőrizheti, a pazarlásnak és költséges passzioknak elejét veheti, *de magát az institutio létalapját meg nem támadhatja*. (Jó volna ha ezt tudomásul vennék azok, kik nálunk a honvédség intézményét olyan nagyon szeretik bolygatni.)

A mit Dr. SCHULCZE még a porosz védelmi rendszer előnyéről mond, azt, mint a pénzügyi jog történeti fejlődéséhez szorosan nem tartozó dolgot, nem közöljük, csak azt említjük fel, hogy a német reichstag, a hadsereg béke állományát a fentebbi számarányban csak hét évi időtartamra fogadta el.

E septenatus lejárta után a kormány és parlament közötti viszály a hadügyi budgetre nézve újra kitörhet, ha ugyan ezen idő leteltével a nagy német országnak lesz még parlamentje.

A közigazgatási biráskodás.

(Folytatás.)

Utolsó cikkünkben jeleztük, hogy a közigazgatási biráskodás hatáskörére, vagyis tárgykörére, illetékességének (competentiájának) elvi és gyakorlati kifejtésére szándékozunk áttérni. Elérkeztünk tehát ezen intézmény egyik legnehezebb kérdéséhez.

Nehézséget okoz mindenekelőtt a közigazgatási biráskodásnak általunk többször kiemelt általános jelentősége, mely ha az államélet minden nyilvánulását közvetlenül nem érinti is, mégis arra mint egészre hat. Innen van azon szem elől nem tévesztendő jelenség, hogy bár a közigazgatási biráskodás csak újabb időben karoltatott föl, mégis nemcsak annak gyökerei a középkori államfejlődésben nagyon elágazvák, hanem a vezérelv, melynek valóítására a közigazgatási, biráskodás útján törekszünk, minden idők küzdelmeinek egyik főcélját képezte. A római állam összes átalakulási fásisai, — mint MOMMSEN kiemeli,¹ — a körül forognak, hogy a hivatalnok hatalma alkotmányos korlátok közé szorítottassék, de oly módon, hogy az államhatalom mégis sértetlenül, a maga teljességében fönmaradjon; vagyis más szavakkal a tárgyilagosan működő hivatali hatalom erélyét fönntartani, de annak gyakorlásánál az alanyi fölfogást korlátozni, az önkényt kizárni, — oly cél, melynek már a rómaiak is tiszta öntudatával birtak, habár azt nem a közig. biráskodás útján, hanem más intézmények segélyével törekedtek elérni. Vajha a privatizáló irány észrevenné, hogy a mi közigazgatási biráskodásunknak célja ugyanez; tehát annak nem célja az államhatalomnak csorbitása, vagy megszorítása az egyénnel szemközt, s az egyén javára. Épen nem akarjuk az ókori állam omnipotentiáját sirjából föltámasz-

¹ «Nicht Begrenzung der Staats-, sondern Begrenzung der Beamtenmacht ist der Ruf der römischen Fortschrittspartei von den Zeiten der Tarpunier bis auf die der Grachen.»

tani. Elismerjük, az embernek, mint ilyennek érvényét, elismerjük, hogy vannak velünk született jogok, melyek az ember eszméjéből folynak, s melyeket az állam tisztelni köteles. Valamint másfelől azt is kiemeljük, hogy mégis a velünk született jogok érvénye az állammal szemközt nem absolut, mert részint az állam célja, részint annak organicus természete, vagyis egyfelől a cél és eszköz kategóriáinak egymás közti viszonya másfelől azon velünk született jogok feláldozását is jogilag parancsolhatja. Végre azt is érintjük, hogy azon jogok áldozatul hozása mégis sem módozataira, sem eseteire nézve nem mehet azon kegyetlenségig, mely a kereszténység előtti kort jellemzi, mivel e kegyetlenség nem csak az ember önálló érvényét, tehát egy magasztos észjogi igazságot, hanem a modern állam humanitarius jellegét is sértené. Mindazok nagy igazságok; csak hogy a közigazgatási bíraskodásnak azokra vonatkozólag csak alaki jelentősége van, melynél fogva az a létező jogot védelmezni, de nem kiterjeszteni vagy megszorítani van hivatva. A közigazgatási bíraskodás sem az államhatalmat sem az egyéni szabadságot nem terjeszti; el kell fogadnia az állam és egyén közti viszony világtörténeti fejlődésének eredményeit, de az ezen viszonyból eredő nehéz problémák megoldását föladatául nem ismeri.

A közig. bíraskodás a létező alapon szabályozza a kormányzati hatalom gyakorlását, épen mint a rómaiak is a létező alapon az egyén és állam közti viszonyról nálunk létezett elvek szerint szabályozták az imperiumot.

— Ennélfogva a közigazgatási bíraskodás problémája ma, évezredek után ugyanazon álláspontból oldandó meg, melyből a rómaiak egykor a hivatalnoki önkény megfékezésére törekedtek; de a kormányzati hatalmat teljes épségben fönntartották. Ezen álláspont nem az egyéni jog, nem az individualismus álláspontja, hanem az állami egész álláspontja. A kormányzatban a tárgyi-lagos igazság létesítésének ma sincs a kormányzattól különválasztható, azzal szemközt érvényesítendő önálló célja, mint azelőtt harmadfél ezer évvel sem volt. E tárgyi-lagoság mint a kormányzat attribútuma védi az egyén jogát.

A közig. bíraskodás általános jelentősége; melyet imént egy világtörténeti jelenség szempontjából is kiemeltünk, képezi a competentia elvi meghatározásának egyik nehézségét: mert bizonyos, hogy minél inkább kiterjed valamely intézménynek hatása aze gészre, minél inkább hozza azt ezer fejlődési szál más intézményekkel összeköttetésbe, minél inkább képvisel az oly elvet, mely a világtörténet különböző irányu politikai küzdelmeit mintegy átsugározza, annál nehezebb az intézmény egyéni jellegét meghatározni, s ebből folyólag állami funkcióját körülírni.

Ha a közig. bíraskodás a burokratia elvei szerint volna létesítendő, annak hatáskörét megállapítani szintén könnyebb lenne. A burokratiai mechanizmus az absztrakt logika korlátlan uralmának birodalma.

A functio körök határvonalait logikailag kiszabni, és az életet, ha e határvonalokhoz alkalmazkodni nem tud, megnyirbálni, épen nem nehéz feladat. De ha a közig. bíraskodás, mint élő organicus intézmény létesítendő, mely nemcsak szabályozza a népéletet, hanem annak ethikai erőit, mint activ közigazgatási faktorokat érvényesíti, ha a közig. bíraskodás akként szervezendő, hogy összhangzatban legyen az államélet azon nagy törvényével, mely abban az organicus sajátságoknak uralgó, a mechanicus sajátságoknak alárendelt szerepet követel,²

akkor ha nem is talán a competentia elvi megállapítása, de mindenesetre ezen elv gyakorlati kivitelének lehetősége szempontjából újabb nehézségekkel találkozunk.

Másik nehézség a közig. bíraskodás tárgykörének elvi meghatározásánál a birói módszerből merül föl. A közig. bíraskodásnak lényegéhez tartozik a birói módszer, ez annak alaki oldala. A birói módszert megszoktuk egyes esetekre alkalmazva látni. Az egyes esetnek polgári és büntető törvénykezési fogalma egyenes ellentétben van a közigazgatási bíraskodásnak általános és organicus jelentőségével, mely az állami egészre vonatkozik. Ezen ellentétből csak egy vezérfonal menthet ki, ha t. i. az egyes eset jogászai fogalmát a konkrét eset politikai fogalmától megkülönböztetjük.

E kettő lényegesen különbözik. Az államéletben egyes eset nincs; a politikában semmit sem szabad elszigetelten, mint egyes esetet tekintetbe venni. Az egyes eset ezen elszigeteltsége a polgári és büntető törvénykezésben ismert fogalom. Ellenben konkrét eset nagyon is sok van az államéletben; a politika mindent in concreto tekint, azsz: az egészszeli összefüggésből eredő egyéni sajátságok szerint. Ebben nyilvánul a politika legnagyobb igazsága; minden jelenséget az állam szempontjából in concreto megérteni, — ez a történeti szemlérték, ez a politikai érzék. A jogász egyes esete az élettől elvontan, a politikus konkrét esete az élettel kapcsolatban jelenik meg. A jogászai generalisatio millió egyes esetet egy fogalom alá hoz; míg a konkrét eset egyénitve jó tekintetbe; arra a generalisatio nem alkalmazható. A politicus előtt két eset sincs, mely egészen egyenlő és politikailag teljesen egyforma lenne.

Az egyes eset jogászai fogalma az életviszonyokat rendező észnek műve, a konkrét eset politikai fogalma az életfejlődés műve. Amott szigoruan vont demarcationalis vonalak választják el a fogalmakat, itt alig észrevehető átmenetek. Míg az egyes eset fogalmában nincs egy szikra politikai elem, addig a konkrét eset fogalma kiválólag politikai momentum.

A közig. bíraskodás általános és organicus jellegével csak az egyes eset, és nem a konkrét eset fogalma ellenkezik. A birói módszer pedig lényegeileg nem szorítható a jogászai értelemben egyes esetre; hanem inkább a konkrét esetre is alkalmazható; azaz: a birói módszer körébe rendelet, vagy statutum érvényre föltött határozni általánosságban, nem tartozik, de igenis egy adott konkrét esetben.

A konkrét eset egyfelől mint egy adott eset megfelel a birói módszernek, másfelől az egész szempontjából fölmerülő egyéni sajátságaival megfelel a közig. bíraskodás általános és organicus jellegének. S így a konkrét eset fogalma azon momentum, mely a közig. bíraskodásban egyfelől ennek általános és organicus jellegét, másfelől a birói módszert kiegyenlíti egymással; mert a konkrét eset ép oly úgy bir az egészre, organicus vonatkozással, mint az egy adott esetnek a birói módszer által igényelt jellegével.

A mondottakra nézve a nyelvészokás könnyen szülhet zavart. «Egyes eset», «konkrét eset», «egy adott eset», a bevett nyelvészokás szerint mint azonos jelentőségű kifejezések használatnak.

E szokás majdnem kikerülhetlen. Csak hogy ily azonos jelentőség mellett az említett kifejezések pusztán

a mechanicus sajátságok az organicus sajátságok föltött. Az utóbbi államok, melyeket rendőri és katonai államoknak szoktak nevezni, néha meglepik, sőt megdöbbennek a világot pallanatnyi sikereikkel, de egyetlen csatavesztés a lét és nem-lét kérdését vetheti föl reájuk nézve. Azért az ily mechanicus jellegű államok sorsa az elbizakodás és megaláztatás föltött változó fordulatain szokott keresztül mennie; de államelméletek mintaképeül ép úgy nem szolgálhatnak, mint a Rómát egykor; annyira megijesztett czimberek és teutonok.

² E szempontból kétféle államokkal találkozunk, aszerint amint azokban az organicus sajátságok uralkodnak a mechanicus sajátságok föltött, vagy megfordítva,

mennyiségtanilag határozzák meg a fogalmat, t. i. egy esetet jelelnék. De midőn az «egyes esetet» mint jogász műszót, vagy a «concrét esetet» mint politikai műszót használjuk, akkor ezeket az «egy adott eset» mennyiségtani fogalmától meg kell különböztetni.

A bíró mindig egy adott esetben ítél, de ezen esetet tekintheti in abstracto, mint fogalmi tényálladékot, (egyes eset), vagy tekintheti az életteli összefüggésből fölmerülő politikai sajátságaira nézve egyénitve (concrét eset).

A közig. bíraskodás tárgykörének elvi meghatározásánál a bírói módszer szempontjából fölmerülő nehézségeket tehát a concrét eset fogalma van hivatva mellőzni, mely ugyan mennyiségileg egy adott eset, de minőségileg éppen nem egyes eset.

A közig. bíraskodás tárgykörének meghatározásánál az említett belső nehézségekhez még külső nehézség is csatlakozik, t. i. a megoldandó kérdések sorrendje szempontjából. Akár a közig. bíraskodás tárgykörét, akár annak szervezetét fejtjük ki előbb, mindig félreértésnek leszünk kitéve. A közig. bíraskodás tárgyköre talán tulajdonképpen kiterjesztettnek fog látszani, míg azt a közig. bíraskodás szervezetével összeköttetésbe nem hozzuk. Viszont a közig. bíraskodás szervezete kellőleg nem indokolható, míg a tárgykör kifejtése előre nem bocsátott.

A tárgykör és szervezet ezen összeköttetése talán nem okoz nehézséget azoknak, kik a közig. bíraskodást a főhatalom megosztására alapítják; s abban a megosztási fejlődés teljesülését látják. De a hatalom megosztásának kora, mely elméletben és gyakorlatban a politika egy lényeges és azon időben jogosult fejlődési fasisát képezte, immár lejárt. A hatalmi ágak egyéni sajátságait e megosztás jelentékeny mérvben földelítette; és az absolut hatalom legyőzésének e megosztás egyik esze köze volt. A hatalmat megosztani akkor annyit jelentett, mint az absolut hatalmat gyöngíteni; ma annyit jelent, mint az alkotmányos államot gyöngíteni. Korunk földadata azt, mit a mult a megosztás útján egyéni sajátságaira nézve érvényre emelt, egységes rendszerbe foglalni. Azon egyéni sajátságok az egységes egész számára földolgozandók. A hatalmi ágak bizonyos mérvű önállósága dacára már nem a megosztás, hanem az egység a magasabb szempont.

E földadat megoldásában a közig. bíraskodásnak lényeges szerep jutott. Mert ha a közig. bíraskodás nem tetőzi is be a hatalmi ágak egységes rendszerbe foglalásának mai processusát, mégis e fejlődésnek jelentékeny láncszemét képezi; az nem a bonczolás, hanem az élő egység tényezője. Ennélfogva egyes momentumai éppen úgy egymás közt mint az állammal benső összefüggésben földüntetendők.

Tárgyalásunknak tehát nem bonczítani, hanem életteni jelleggel kell birnia. Az egyes részek az igazság világába teljes mértékben csak az egészszeli összefüggésben helyezhetők. — Innen a kikerülhetlen hátrány, hogy egyes pontok egyelőre homályban maradnak, és csak később nyerik teljes magyarázatukat. A közig. bíraskodás tárgyról mondandók csak annak szervezete által lesznek teljesen igazolva.

A közig. bíraskodás hatáskörére nézve fenforgó némely más nehézségeket, melyekkel alantabb tüzetesen foglalkozandunk, e helyen csak érintünk. Így olykor a jogász értelemben egyes eset sem bírálható el egészen elvontan, hanem más tényekkel összefüggésben. Ezt némelyek politikai vonásnak tartják, holott az csak hasonlít a politikához. Egészen más egy adott esetet más tényekkel összefüggésben megítélni, és egészen más egy

adott esetnek más tényekkel összefüggését az állam szempontjából megítélni. Csak az utóbbi tartozik a közigazgatási bírósághoz.

Továbbá sokan a hivatalnok alanyi felelősségét összetévesztik a közigazgatási organismus eljárásának tárgyi értelemben törvényességével.

Ezzel szemközt kifejtendjük, hogy a közigazgatási bíraskodás mint ilyen se nem büntet, sem kárpótlásban el nem marasztal, hanem egyedül a törvényességet tartja fön, egészen eltekintve az egyéni felelősségtől. Hogy a hivatalnoknak alanyi felelőssége és esetleg elmarasztaltatása közvetve szintén előmozdítja a közigazgatás törvényességét, bizonyos; de közvetett hatás a tárgykör megállapításánál nem irányadó.

Ismeretes, mennyire kiterjesztették némelyek a rendészet fogalmát azon okból, mivel közvetett rendőri jelentősége majd minden intézménynek, és majd minden állapotnak van.

Még a büntetőjogszolgáltatás jellegével is azonosítják némelyek a közig. bíraskodás hatáskörének jellegét. Pedig az első kényszer útján és az egyénre nézve alkalmazza a törvényt, az utóbbi az egésznek cselekvőségében és belső erkölcsi erő által létesít törvényességet. A közig. bíraskodást nem az egyén megbüntetéséhez kell hasonlítani, hanem azon tökéletes embernek jellemző szilárdságához, a ki követi a nagy elvet: «honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere».

Felsoroltuk a közig. bíraskodási competentia megállapításának némely nehézségeit, melyek részint a tárgy természetéből, részint az értekezésben követett sorrendből, részint a vonatkozó fogalomzavarból erednek. E nehézségek menthetik a tévedést, de nem a lemondást. Az elvi meghatározás lehetősége iránt csüggedni nem szabad. Tévedések hosszú láncolata vezet rendszerint az igazság földelítésére. A szellemi munkával jár a tévedés, de rendszerint az eredmény is; míg a csüggedés hasonló a sivár homokhoz, mely egy fűszálat sem terem.

Másfelől a felsorolt nehézségek tudata óv a könnyelmű és felületes eljárástól, melynek egyik legkirívóbb példája az, midőn némelyek a közigazgatási bíraskodás tárgykörét a culpa lata és levis megkülönböztetése alapján meghatározhatónak vélik.

Jelen cikkben még egy észrevételünk van, hogy t. i. a közig. bíraskodás tárgykörét jogász szabatosssággal kell megállapítani, s hogy e ponton jogi forma és organicus fejlődés a legbensőbbben összefügg.

A politikából némelyek a jogász szabatossságot egészen számüzni óhajtják. Mig egyfelől némelyek az egyoldalú jogi formalismus alapján az életet mereven megállapított elméletek schablonjába erőszakolják, és jelentéktelen dolgok pedans meghatározásában méltó utódai Harringtonnak, addig mások az organicus földfogást a határozatlanságban látják.

Ezen utóbbi egyoldalúsággal szemközt kiemeljük, hogy az életfejlődésen alapuló igazságok, milyenek t. i. tulajdonképpen a politika igazságai, nem határozatlanok, hanem csak más módszer szerint meghatározandók. Tehát még ezeket is mintegy elvileg a határozatlanság kódéba állítani igen kényelmes, de semmi esetre sem helyes eljárás. Annál kevesbé helyeselhető ez a jogi formákra nézve. A politikai fejlődés alkatrészét, mint többször említők jogi formák is képezik; mely utóbbiakra nézve a politikában is helye van a jogász szabatossnak, sőt bizonyos schéma-, vagy schablonszerűségnek; mert az életfejlődés szilárdan megállapított keretet igényel. Az említett fogalmak mindkét kategóriája, úgy azok, melyek az életfejlődésen alapulnak, mint

azok, melyek a logika művei, egyaránt a rendező ész uralma alatt állanak; az ész rendező hivatásával a határozatlanság elve össze nem egyeztethető. A határozatlanságot mintegy a politikai módszer alkatrészévé tenni, igen veszélyes eljárás, mely elméletben följogosít a gondolatrestsége, a gyakorlatban pedig jogczimet talál mind a despotismus, mind a forradalom igazolására. Az u. n. helyes tapintat, az öntudatlan érzék, mely sokszor okoskodás nélkül az igazságra talál, a «bon sens», mely Guizot szerint: «est le génie de l'humanité, ismerő tehetségünk egyik organuma ugyan; de tulsokat, vagy egyoldalulag mindent arra bizni nem lehet: mert ily módon a tudományból a határozottság körvonalai elmosódnának, eltűnnének. Az igazsághoz ismerő tehetségünk összes organumai, mint egységes rendszer vezetnek, és az ismerő tehetség ezen organumainak rendszere fölött uralkodik az ész, mint legfőbb nyilvánulása ismerő tehetségünknek. Az említett határozatlanság, mely elvileg elhanyagolja az államcél problémáját, mely a fölségjogok formális tanát és logikai rendbefoglalását az organicus államfogalommal ellentétben levőnek állítja, mely a közigazgatási biráskodásban bár esetleg a magánjogi fölfogást osztja, s mégis a magánjogi fölfogás egyetlen előnyét: a szigorú formai rendet elhanyagolja, tehát még azon téren is, hol a jogi fogalmak kiválólag mint a politika alkatelemei szerepelnek, t. i. a közigazgatási biráskodás terén, a jogász szabatosságát mellőzi, — ezen határozatlansági elv az ész uralmának tagadását involválja, és a gyakorlatban fölosztatólaga hat.

Semmi sem nehezebb, mint egyoldalúságok ellen küzdeni. Ha egyik irányban sikerülne is a győzelem, a másik irányban az egyoldalúság védője gyanánt tünhetünk föl. De azért ép úgy fordítjuk fegyverünk élet az egyoldalú jogi formalismus absztrakt logikája ellen, mint az ész logikai rendezését lerázó természettani egyoldalúság ellen. — A tudomány terén anarchia az, mely az ész rendező jogát el nem ismeri.

Az alkotmány schablon, vagy alkotmányschéma még nem alkotmány, de lényeges része az alkotmánynak. A jogi formákon kívül az alkotmány erkölcsi tartalommal is bír; sőt az erkölcsi nagyság ott kezdődik, hol a jogi kötelesség végződik. Midőn Szécsy Dezső R. Károlylyal fegyvert és öltönyt cserélt, hogy saját önfeláldozásával megmentse a királyt, midőn 48-ban «a párisi érsek a feszülettel kezében a szt. Antoine külváros felé ment, nem gondolva a halállal, hacsak békét eszközöl»; midőn a legközelebbi napokban egy vitéz katona az ellenség öltözetében, életét a csaknem biztos halálnak, a legborzasztóbb halálnemeknek kitéve, a fölmentő sereghez ment, hogy ezt az ostromlottak helyzetéről értesítse, — mindnyájan az erkölcsi nagyság oly példáit adták, mely a jogi kötelességet messze tulszárnyalja. És mégis a jogi rend, a sokszor kicsinylett jogász schablon ezen erkölcsi nagyságnak lélektani és organicus alapja. Az anarchia nem terem

erkölcsi nagyságot. A katonai fegyelem szigora nélkül a római történet nem beszélne annyi nemes önfeláldozásról. Ez is bizonyítja a jognak erkölcsi productivitását.

A rómaiak, kiknek államélete rendkívül gazdag erkölcsi és organicus erőben, és kik a consul büntető hatalmával szemközt élteket pusztán erkölcsi garancia védelme alá helyezték (L. MOMMSEN I. 248.), kik tehát az állam ethikai és organicus oldala iránt bizonynyal érzékkel bírtak, mégis a latin törzs általános jellegéhez képest a schablonszerűségnek, illetőleg: schémaszerűségnek kiváló képviselői voltak; és az állam organicus és jogi oldalát bámulatosan egyesítették. Ama schablonszerűség az állami szilárdság. Hol az ész nem rendez, hol az ész az étellel szemközt passive viseli magát, ott tetterő nincs. A római nép lángesze a jog elveit vaskövetkezetességgel, de egyszersmind az életfejlődés törvényeivel összhangzatban vitte keresztül. Továbbá az angol alkotmánytörvényt legmagasb szempontja, melyből az megvilágítandó a jogi formák és organicus fejlődés egysége.

A mondottak bizonyítják, hogy sem általában a politikában, sem különösen a közg. biráskodásban el nem fogadható a politikai módszer elve gyanánt azon határozatlanság, melyet némelyek haladás gyanánt alkalmaznak; továbbá, hogy a jogi schablon vagy schéma magában véve, és kizárólag alkalmazva bármily egyoldalúság, mégis másfelől az állami organismusnak lényeges része, és ethikai fejlődésének egyik valódi belső oka; végül, hogy valahányszor a politika mezején jogi fogalmakkal, mint a politikai életfejlődés tényezőivel³ találkozunk, mindannyiszor a jogász logika szabatosságát kell alkalmaznunk; s így oly politizálás, melyből a jogász logika egészen hiányzik, ép úgy nem érdemli a politika nevét, mint az egyoldalú jogi formalismus, melyből az organicus fölfogás hiányzik.

Hangsúlyoztuk ezen elveket, mivel a közigazgatási biráskodás általában, de főleg annak tárgyköre mintegy a politika gyupontja, hol annak összes elvei, úgy az organicus fölfogáson alapulók, mint a jogi formákból fölmerülő elvei központosulnak, s hol ennél fogva a bármely irányú egyoldalúság is leginkább érezhető. Semmi sem akadályozza inkább a tudomány haladását, mint azon szokás, miszerint némelyek épen azon problémákra nézve, melyek a mélyebb kutatást igénylik, a felületen könnyedén átsiklanak. Ha tudományban a felületesség önbizalmával gyakran találkozunk, akkor ne csodáljuk, hogy laicus körben is úgy szólván le a legalsóbb rétegig annyi önbizalommal politizálnak az emberek, ignorálva a politika fejlődési törvényeit, rajongva a politikai természetfölöttiért, és üzve politikai alchimiát.

Dr. Kuncz Ignác,

pozsonyi jogtanár.

(Folyt. következik.)

³ Mind az ethika, mind a jog kettős szempontból jó tekintetbe a politikában: a) a politika köteles az ethikai és jog korlátait megtartani, b) az ethikai elemek és jogintézmények a politikai fejlődés tényezői, tehát politikai erőt tartalmaznak. A szövegben a jognak ezen utóbbi jelentőségéről van szó.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban.

Ha a fennebb lényegesb mozzanatai szerint körvonala-zott fegyelmi ügyet időrendi folyamában elemezzük, mindenekelőtt feltűnő lesz, hogy a fegyelmi eljárás az annak alapul szolgált ténykörülmény megtörténte és az illető hatóságok tudomására jutása után hét óra ekkor is a miniszternél történt magán feljelentés következtében jött folyamatba.

Nem kevésbé jellemző, hogy a máj. 8. közg. biráskodási ülésben tárgyalatik az egész kérdés és pedig elég

behatóan, a főjegyző eljárása az állami felügyeletet gyakorló főispán által teljesen correctnek nyilvánittatik: de az egész ügy szándékosan jegyzőkönyvi megőrkítést nem nyer, valamint hogy az állandó választmányi gyűlésről, mely a körlevél megérkezése előtt 5 nappal tartatott, azt mondják egyes tanuk, hogy azon «szóba jött», mások hogy vonatkozó indítvány is tétetett, nevezetesen, hogy a pesti körlevél a szabályszerű ut kikerülésével egyenesen a közgyűlés elé terjesztessék, holott mindennek a hitelesített jegyzőkönyvben nyoma sincs.

Pedig a máj. 8. köz. bizottsági ülés képezi az egész ügynek Achilles-sarkát, a mennyiben itt bátorkodott a szégyen főjegyző a világi és papi méltóság viselő főispán esküjével szemben saját tiszti esküjére hivatkozni és a főjegyző itteni férfias ellenmondása nélkül ellene fegyelmi eljárás bizonyosan nem indított volna.

Az állandó választmányi ülésben állítólag történtek, mert a tanúk ellenmondók és határozatlanok, képeznék a marasztaló határozat egyik elfogadható indokát, ha bizonyíthatók és pedig jegyzőkönyvvel bizonyíthatók lennének; de az ülési jegyzőkönyv mit sem tartalmaz a pesti körlevélről, az ülésen jelen volt s kihallgatott tanúk nagyrésze nem emlékszik, hogy a pesti körlevél ott előfordult volna, két tanu azt vallja, hogy «egy másik fontos ügy tárgyalása alkalmával került szóba s határozatott hogy az állandó választmány és szakosztály mellőzéssel követlenül a közgyűlés elé hozassék», a harmadik «miszerint nem ugyan alakoszerű discussio tárgyaként, hanem inkább fennhangon folyt ugyan, de mégis jobban magánészmeccsere alakjában szóba jött oly értelemben, hogy ha általában fontosabb tárgyak érkeznek amilyen a pesti körlevél is, szakosztályi és választmányi ülés nélkül közvetlenül a közgyűlésre vezéreltessenek»; míg a negyedik tanu szerint épen az határozatott, hogy ha a pesti levél megérkezik, úgy is szükséges lesz újabb választmányi gyűlést tartani; ime az alakatlan, jegyzőkönyvre nem vett discussio, illetőleg határozat szolgál indokul egy köztisztviselő fegyelmi megbüntetésére, holott annak megtörténte nemcsak jogilag be nem bizonyított, de abból a tanúk ily eltérő vallomásai mellett a közönséges életben, a morális beszámítás színvonalán sem lehetne az illetőnek szemrehányást tenni, eltekintve attól, hogy fegyelmi szempontból már csak azért sem jöhet számba, mert bizonyítva egyáltalán nincs, hogy panaszolt is hallotta az állítólagos határozatot.

A jegyzőkönyvek képezik a testületi jelleggel bíró közigazgatási rendszerekben az eligazodás, a bizonyosság, szóval a rendesség első alapját, ezért azoknak a törvény mindenütt természetes bizonyító erejüknél nagyobb, s csakis bűnvádi alapon megtámadható hitelességet adott; így volt ez hazánkban is századokon keresztül* s most E. megye fegyelmi választmánya a miniszter helybenhagyásával, hitelesített jegyzőkönyve ellenére megtörténtnek állít olyasmit, ami a jegyzőkönyvben nem foglaltatik, anélkül, hogy annak meghamisítása igazoltatott, vagy csak legalább is az ellenbizonyítás annak pontatlanságára nézve sikerrel keresztülvitett volna.

Érdekes e tekintetben, hogy a legújabb német birodalmi perrendtartás a törvényes bizonyítékok rendszerét elvetve, ebből folyólag a közokmányok ellenében is nem pusztán hamissági keresetnek, hanem az egyszerű ellenbizonyításnak meglehetősen utat nyitott; a jegyzőkönyvek ellenében azonban csakis az első engedte meg; tehát még a szabad bizonyítási elmélet is, mintegy kivételt téve, törvényes, formai hitelt tulajdonít bizonyos közokmányoknak, p. o. a tárgyalási jegyzőkönyveknek, annál kevésbé lett volna szabad hazánkban, hol a törvényes bizonyítási rendszer van érvényben, az állandó választmányi ülés jegyzőkönyvét a világos törvény és százados gyakorlat ellenére hitelétől megfosztani.

Ha az állandó választmányi ülésben állítólag történt, de jegyzőkönyvben fel nem vett, sőt mint a tanuvallomásokból láttuk a jegyzőkönyvön kívüli bizonyítékokkal sem igazolt tények panaszolt kötelesség-mulasztásánál számításba nem jöhettek, ép oly kevésbé lehetett volna a köz. bizottságban történetekre reflectálni.

És itt újra elemi dolgokat kellene előadnom s olvasóimat ezáltal sértegetni, ha elszámálnám, hogy tárgy, mely

* L. ZLINSZKY IMRE. A bizonyítás elmélete. 384. 1. 2. j.

napirendre szabályszerűen kitűzve nem volt, közhatóság ülésében nem tárgyalható, hogy szóváltásnak ugyanott, ha az egyes személyeket vagy a gyűlés méltóságát sértő, elnöki rendreutasítással vagy nyelvváltsággal kell megtoroltatni, vagy ily sértés hiányában, ha egy főispán szavának természetes nyomatékával nem bír az általa mondottaknak kellő súlyt kölcsönözni, hanem a végett tiszti esküjéhez kénytelen folyamodni, el kell tűrnie, ha egy bár alatta álló, de fel- esketett tisztviselő ugyan csak tiszti esküjére hivatkozik, szóval hogy a közigazg. bizottsági ülésben a gondolható legformátlanabb és szabálytalanabb módon lefolyt conflictus a főispán és főjegyző között, a jegyzőkönyv hitelesítése után a közigazgatásban helyet magának többé nem igényelhet, mivel a magán- és közélet közt a határvonalat nem csak az illetők szándéka és a tárgyalt dolog döntik el, hanem épen úgy a formák, az eljárási módok, melyek nélkül a lényegében közdolog is magánügy színvonalára esik vissza.

Itt azonban, annak dacára, hogy maga a köz. bizottság az ügyet, bár annak szinte érdemleges tárgyalása után, magánügynek declarálja, és sem az elnök, sem a tiszti ügyész az ülés méltóságát panaszolt felszólalása által sértettnek nem találja, sőt panaszolt meg is dicsértetik, az ilyképen, nem kutatjuk helyesen-e, magánügygyé tett eset később, hónapok múlva komoly, hivatalos dologgá válik egyszerre.

De menjünk tovább; annyi mindenesetre kétségtelen, hogy a közhatósági üléseken történeteknek a jegyzőkönyvekbe való felvétele vagy kihagyása fölött tanácskozást és határozást engedni, mindig rossz vezetés jele, mert vagy odatartozott az ügy s ekkor a jegyzőkönyvből sem szabad hiányoznia, vagy nem s ha mégis tárgyalatott, csak az illető közhatóság rovására, tekintélye csökkentésével történhetett.

Következnek, mint nevezetesebb mozzanat, panaszolt felfüggesztése.

— A felfüggesztésre vonatkozólag ugyan törvényünk, sajnos, semmi részletesebb meghatározást nem tartalmaz, de a dolog természete szerint, miután annak erkölcsi, sőt a fizetés tekintetében, főképp a miniszteri értelmezés szerint, egyenes jogi következményei vannak, az bizonyos foku előző vizsgálat nélkül pusztán magán feljelentésre nem történhetik.

Már pedig jelen ügyben miből állt a miniszter előző vizsgálata? magánvádlók feljelentésének, a vizsgálatot elrendelő köz. bizottság határozatának tudomásul vételéből, és a hivatalos vonatkozó ügyiratok megtekintéséből; mert a fő- és alispán netáni felterjesztéseire, mint a kiket a miniszter maga személyes érdekeltségüknél fogva a fegyelmi ügybeni eljárásból kizárt, tekintettel nem lehetett; de a magán vádlók előadása erre alapot nem szolgáltatott, a köz. bizottság pedig még csak alapos gyanút sem említ, csakis a vád fontosságánál s az általa megtámadott tisztviselői tekintélynek tisztázhatása végett rendeli el a vizsgálatot, de nem a felfüggesztést, mit maga a vizsgálat elrendelésénél még ekkor elnökölt, érdekelt alispán a miniszterhez terjesztett jelentésében azzal indokol, hogy az méltatlan lett volna; a hivatalos iratok pedig csak az illető körirat rendes beiktatása, és feldolgozás végetti kiosztásáról tanuskodnak.

Mindennek dacára a miniszter a főjegyzőt felfüggesztette, «tekintettel a felhozott vádak természetére és azon körülményre, hogy a megye első tisztviselői között fennforgó éles surlódásnak az egymás melletti működés által való fokozása a közszolgálat legnagyobb hátrányára lehetne».

Az első indok, részletezés nélkül, sallang s miután a törvény a vizsgálatot elrendelőnek teljhatalmat ad a felfüggesztésre, az ily általános indok egészen felesleges, mert semmit közelebből az esetre vonatkozólag nem indokol; egészen más tekintet alá jő a második indok, ez nem csak felesleges, de határozottan hibás, s igazságtalan.

Ugyanis a felfüggesztés idejében az alispánt ép úgy

terhelte a bár ellene nem emelt vád, mint a főjegyzőt, hogy a körlevél tekintetében mulasztás történt, sőt mondhatni sokkal jobban, mert hivatalától csak egy napra volt távol, a közgyűlési tárgyak előkészítésének vezetése pedig őt illeti; ha mulasztás történt, csak kettőjük közül az egyik követhette el azt, s miután a felelősség első sorban ő reá hárult, a vádnak is ellene kellett volna irányulni; az alispán rendes hatáskörébe tartozó tárgyban követtetett el a panaszlott mulasztás, az ügyért rendszerinti felelősséggel tartozó tisztviselőt kellene volna először felelősségre vonni, s csak miután, ha ez magát akár rendes ügymeneti, akár fegyelmi uton igazolta, a rendkívüli felelősségre kötelezett, mert az ügyben csak rendkívüli hatáskörrel felruházott főjegyzőt.

Hatáskör és felelősség egymást fedő fogalmak, s minden távol álló bámulni fog, hogy lehetett a dolgot így fejtetére állítani, a másodszorban felelős közeget első sorban feleletre vonni, sőt mi több, fel is függeszteni, míg az első mint bíró is szerepel az ügy első stádiumában.

De a felfüggesztés a jelen esetben az emelt vádat tekintve általában is igazolhatatlan, mert a felfüggesztés egyéb államok közigazgatás joga és a dolog természete szerint mindig csak a legvégső esetben alkalmaztathatik, s habár törvényünk, elég sajnos, semmi közelebbi meghatározást e részben nem tartalmaz is, a felfüggesztést elrendelő hatóságnak erkölcsi kötelessége e súlyos, bírói vizsgálat előtti intézkedést a legnagyobb megfontolással tenni, mely erkölcsi kötelességet a jelen esetben is elismerve találunk az által, hogy a felfüggesztést — indokolni törekszik a miniszter, habár a törvény erre világosan nem is kötelezi.*

Jelen esetben a magánfeljelentés epébe mártott vádja sem nyújtott volna elég alapot a felfüggesztésre, még kevésbé a hivatalos iktató és jegyzőkönyvek megtekintése utáni tényállás, aminthogy a hosszas eljárás sem volt képes panaszlottra mást mint a legnagyobb büntetést, a dorgálást maga után vonó tényt kisütni.

De mint láttuk, nem is a vádakra fektettetik a súly a felfüggesztés indokolásánál, hanem arra, hogy a közadminisztráció hátrányára a két főtisztviselő közt surlódás áll fenn. Ez a pont azonban főleg provocalja nemcsak a közigazgatási és jogi elvek, de a józan ész szempontjából a kritikát.

Már fenebb kifejtém, hogy ez ügyben a fő hiba akkor követtetett el, midőn a megyei igazgatást vezető alispán kérdőre vonása nélkül, a főjegyző ellen indított meg az eljárás; itt azért ismétlem e megjegyzésem, mert mindenkinek szemébe fog ötleni, hogy ha két együtt működni hivatott egyén közt surlódás forog fenn, annak elhárítására ugyan igen egyszerű, de sem nem igazságos, sem nem valami bölcs mód, az egyiket egyszerűen eltávolítani, és pedig annál kevésbé, mert az ez egyén ellen emelt vád nem

az, hogy surlódott feljebbvalójával, hanem hogy kötelességét más irányban, mulasztás, álelőadás, fennhájázó beszéd által szegte meg, tehát nem a surlódás miatt emeltetett vád; hogyan lehetett ezért a felfüggesztést elrendelni, és miért éppen a főjegyző ellen, hisz ha surlódások fordultak elő, azoknak kölcsönösöknek kellett lenni; de ne folytassuk a közönséges józan ész érvelését s nézzük a közigazgatásjog technikus szempontjából a kérdést.

A surlódás a két főtisztviselő közt vagy olyan volt, hogy a hivatali kötelesség megsértését involválta, vagy nem; ha az utóbbi eset forgott fenn, akkor felsőbb, általában hatósági beavatkozásra alkalmasnak el nem ismerhető, mert a törvény, a társadalmi illem és jó szokás határai közt maradó ellentétekről együttműködésre hivatott tisztviselők közt is, hacsak a szívek és vesék bírása lenni nem akar, nem vehet tudomást; ha pedig a surlódások által a tiszt kötelesség sértetett meg, úgy fegyelmi megtorlásnak lett volna helye, mert fegyelmi vétség forgott fenn; ez esetben azonban az eljárásnak erre, vagy erre is kellett volna irányoztatni s a felfüggesztés mint e surlódás következménye, de ekkor sem büntetése alkalmaztathatott volna, mi azonban egyáltalán nem történt, és mégis a felfüggesztés ezzel van egyedül indokolva, mert az indoklás másik része: «tekintettel az emelt vádak természetére», csak névleges indoklás, a valóságos indoklás előli kitérés, annak kelletvén itt megmondani, hogy a vádban felhozott tények által mennyiben van a közszolgálat veszélyeztetve és mennyiben látszanak azok éppen vádlott ellen alaposaknak, vagy inkább mit sem kellett volna indokul felhozni, mint ily névlegeset, különösen mikor a törvény az illetékes hatóságot e részben meg nem köti.

(Folytatása következik.)

Dr. Concha Győző,
egyetemi jogtanár.

Különfélék.

(Bulgária új igazságügyi szervezetét) közli az «Augs allg. Zeitung» orosz lapok nyomán, melyek szerint a moszkvai jogászegylet igen behatóan foglalkozik e tervvel.

A javaslat két nemű bíróságot tervez:

1. Az önkényes választott bíróságot, mely a legrégibb szokásjogon alapul, — és 2. rendes polgári és fenytő bíróságot, melynek két instanciája legyen. Az elsőfoku bíróságot képezik a járásbírók, melyek mindegyike áll egy elnökből és három a polgári kormányzó által kinevezett tagból és ugyanannyi választott tagból. A választást gyakorolják az oly irni- s olvasni tudó polgárok, kik ingatlan birtokkal bírnak vagy egy bizonyos jövedelmi censust kimutatni képesek.

A második foku bíróságot képezik minden «Sandsak» részére egy országos törvényszék, mely áll az elnökből és a főparancsnok által kinevezett még két tagból, továbbá hat oly választott tagból, kik a 30-dik életévet meghaladták és irni, olvasni tudnak.

Ezen kívül külön szakbírók: 1. a közigazgatási hatóságok; 2. az orthodox egyházi hatóság és 3. a «Kadi» bírósága.

A consularis hatóságok megtartják hatóságukat a külföldiek tekintetében és az illetékességet alperes állampolgársága határozza meg.

Belföldi és külföldi közti jogügyeket a helyi bíróság dönti el. Bárki, ha feddhetlen előéletű, másnak képviselőt elvállalhatja akár polgári akár bünyfenytő ügyben; e jogot élvezik még azok is, kik nem tudnak, sem irni sem olvasni, csak az igazságügyi tisztviselők és azok szolgálatában állók vannak attól eltiltva.

Államügyesség nem hozatik be; a vádat a rendőrség vagy magánfél képviseli. Külön vizsgáló bíró sem leendő, hanem az elővizsgálatot a járásbíró egyik tagja teljesíti. A törvénykezés különben nyilvános, de az elnök tág hatalomkörrel ruháztatik fel. Esküdtszék tehát nem lesz, sem külön semmitőszék s ebben leginkább térel a szervezet az 1864-ki orosz bírósági szervezettől.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdája.

* A vasszigor és feltétlen engedelmesség hírében álló Poroszország és Német-birodalomban, (L. RÖNNÉ Staatsrecht II. kötet 344. §, Laband Staatsrecht I. köt. 44. §.) e hivatalnoki minta államokban, melyeknek szabadsága és alkotmányosságáról nálunk oly sok fitymáló megjegyzést hallhatni, a felfüggesztés ipso jure beáll a hivatalnok bírói letartóztatása, valamint oly bíró még nem jogerejű ítélet hozatala esetében, melylyel hivatalvesztés van összekötve; továbbá ha fegyelmi eljárásban hivatalvesztésre szóló határozat hozatik, mielőtt az jogerőre emelkednék, sőt a legfőbb törvényszék tagjai tekintetében a felfüggesztésnek csak akkor van helye egyedül, ha ellenük s vizsgálati fogság elrendeltetik, Elrendelhető pedig a felfüggesztés a legfőbb hatóság által, ha a hivatalnok ellenében bünyvádi eljárás indított, vagy formaszzerű hivatalvesztésre irányuló fegyelmi eljárás kezdetét ellene.

Már azon eseteknek meghatározása, melyekben a felfüggesztésnek ipso jure kell bekövetkezni, elég tájékozást nyújtanak arra, hogy a német törvényhozás mily súlyos rendszabálynak tekinti a felfüggesztést, mikor bírói elfogatás, vagy első foku bünyvádi bírósági ítélet, még pedig oly bünyvádi ítélet esetén, mely hivatalvesztéssel jár, rendeli csak a felfüggesztést ipso jure, ellenben a bünyvádi eljárás megindításakor csak megengedi; ugyszintén a fegyelmi eljárás esetében is csak akkor, ha az hivatalvesztésre irányul.

De az 1860. márcz. 10-ki osztrák császári rendelet is, mely a pénzügyi szolgálati szabályok által tartalmilag a pénzügyi, hivatali categoriára hazánkban még mindig érvényben áll, a felfüggesztést csak akkor engedi meg, ha a hivatalnok csőd alá került, ha ellene hivatalvesztést maga után vonható bünyvádi vagy fegyelmi vizsgálat indítatik, vagy ahol a hivatal biztonsága vagy méltósága kívánja.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: A kisebbségek képviselete. Dr. Molnár Antal urtól. — Közigazgatási bíráskodás. Dr. Kunz Ignác, pozsonyi jogtanár urtól. — Jogirodalom. Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle: Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban. Dr. Concha Győző, egyetemi jogtanár urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

A kisebbségek képviselete.

II.

A választási jognak azon korlátozásai, melyeket a képviseleti rendszerrel bíró államok legnagyobb része adoptált, s a melyek közül legelterjedtebb a bizonyos korhoz, műveltségi s *vagyoni mértékhez kötött* megszorítás, nyujtanak ugyan némi — bár korántsem kielégítő — biztosítékot az érintett bajok ellen, de nem emelik a képviseleti rendszert azon megtisztult légkörbe, azon magasabb színvonalra, a melyet korunk államéletében hivatva van elfoglalni.

Alaphibája az uralkodó választási rendszernek, a melyre többi fogyatkozása is csaknem kivétel nélkül visszavezethető, hogy *képviselet nélkül hagyja*, s egészen a többségek kényének teszi ki a *kisebbségeket*.

Miként történnek e rendszer szerint a választások? Egyszerű szavazattöbbséggel; ki a többség szavazatát megnyeri, képviselőjévé lesz az *egész* testületnek, s a kisebbség — legyen bár oly jelentékeny — kirekesztetik a képviselet tereméből. Az eredmény ennél fogva nem azt mutatja, miként élt jogával a választók egyeteme, hanem hogy hányan huztak hasznát e jognak érvényesíthetéséből.⁷

Az innen származó hátrányok, visszas következmények valóban szinte kézzel foghatók. Mindenekelőtt igazságtalan és veszélyes maga a rendszer; igazságtalan, mert a polgároknak óriási számát fosztja meg jogaik tényleges használatától, mert minden választótestület kisebbségét a legközelebbi választásokig politikai zérussá teszi a közügyekben való törvényszerű részt vevésének lehetlenné tétele által. Veszélyes, mert megzavarja a közbékét, s a polgárokat egymás elleni gyűlölet és ellenségeskedésre készíti. E tekintetben, mint leginkább meggyőző példára, elég legyen hazánk általános választásainak véres eseményekben, fájdalom, annyira gazdag történetére hivatkoznunk. A választás előnapjaiban az egész ország külön táborokra oszlik, melyek egymást nem polgártársaknak, hanem ellenségeknek tekintik. Maga a választás valóságos ütközet, diadalmas és megvert féllal, igen gyakran sebesültekkel, sőt halottakkal is. Nem önnön jogának gyakorlása, hanem másokénak paralyzálása a feladat. Nem az a cél, hogy valamelyik fél magát képviseltesse, hanem hogy a másikat kizárja a képviseletből. S ennek elérhetéseért nem riad vissza a legerkölcstelenebb eszközöktől, nem a legrombolóbb szenvedélyek felköltéséről, nem a választók eltérő meggyőződésének és szabadságának a hatalom vagy pénz durva eszközével való bilincsekbe verésétől; úgy hogy valóban nemcsak Franciaországra, de az uralkodó választási rendszerrel élő minden államra alkalmazható

PREVOST-PARADOL e megjegyzése: «Hogy valaki képviselővé lehessen, a kormány vak eszközének, vagy 40.000 franc rente tulajdonosának kell lennie, vagy pedig a demagog népámitás alacsony színvonalára leszállania.⁸

S nemcsak a pressio vagy vesztegetés által megrontott, de a független polgárt is megfosztja e rendszer választási szabadságától. Szavazata üres szónak vagy értéktelen papirdarabnak mutatkozik már előre is, ha nem járul azon nagy pártok valamelyikéhez, melyek a többségre jutás esélyeit birják. Innen aztán számtalan compromissum, engedmény, szövetkezés veszi eredetét. A szegény választó lemond a szíve szerinti jelölről, hogy arra szavazzon, a kinek kedvezőbbek kilátásai. Nem azt választja, a kit igazán óhajt, hanem a kit legkevésbé ellenez. Nehogy egészen képviselet nélkül maradjon, belenyugszik abba, hogy félig legyen képviselve. Így alakulnak aztán amaz ingadozó többségek, melyeknek nem egyszer a közös gyűlölet képezi egyetlen összetartó kapcsát.

A felsoroltuk körülmények együttvéve annyira korlátozzák a választási szabadságot, hogy sokan inkább nem élnek jogukkal, hogysem szolgálilag legyenek kénytelenek azt gyakorolni. S itt rejlik fő oka annak, hogy az abstentioknak, a választásban részt nem vevő jogosultaknak száma — más államokban épen úgy, mint hazánkban — megdöbbentő mérveket ölt. Kétségkívül más tényezők is járulnak e jelenség előidézéséhez; kétségkívül a közöny, tunyaság, vagy a választási erőszakoskodások gyakorisága is nem egy választót riaszt vissza az urnához közeledéstől: de mégis vajmi sokan vesznek el kedvöket az önerejükől való győzelem világos lehetlensége miatt is. A törvény, a rendszer, mely jogok ad, maga gátolja meg annak gyakorlásában épen a legbecsületesb s legértelmesebb választókat, kik nem hajlandók csorbát ejteni meggyőződésükön, s erkölcstelen üzérkedést gyakorolni szavazatukkal «Mi következik — kérdi PREVOST-PARADOL — az eddigi választási rendszerből? Az, hogy a polgárok nagy száma, megszokván kisebbségben maradni, elveszti a közügyek iránti érdeklődését, s visszavonul a választásoktól, melyeknek eredményét előre ismeri, s a melyeknél tapasztalá, hogy szavazata nem jó számításba. S így alakulnak azon képviseletek, melyeket szűkkel, exclusiv szellem vezérel, mert nélkülöznek minden egyensúlyt, s — a mi az országra nézve még szomorubb — nélkülözik azon kiváló férfiakat, kik egy türelmetlen többség által könnyen kizárhatók a képviseletből?

S még hagyján, ha ennyi igaztalanság és veszély mellett legalább célját érne az uralkodó rendszer, s mindig biztosítani volna képes az ország valódi többségének győzelemre jutását. De még e garantiát sem nyujthatja, sőt épen abban rejlik egyik, nem a legke-

⁷ V. ö. EUGÈNE AUBRY-VITET: Le suffrage universel dans l'avenir. Revue des deux Mondes, 1870. T.LXXXVII. 379—382. — és: La vraie reforme electorale. Paris, 1874.

⁸ TAINÉ: Du suffrage universel, et de la manière de voter. Paris, 1878. 35. l.

vésbé káros következménye, hogy saját alapelvét sem érvényesítheti minden körülmények közt, vagyis kisebbségben hagyhatja a választóknak valódi többségét. Tegyük fel p., hogy száz kerületben — ezer-ezer szavazattal — egyhangulag választanak meg száz ugyanegy párthoz tartozó képviselőt, az ország másik kétszáz kerületében pedig az ellenpárt jelöltjeit csak hat-hat százzal, a többi négy-négy száz, választó, vagyis a kisebbség az előbbi párthoz tartozván. A többségben levő pártnak tehát csak 120.000 választója leend, s mégis 200 képviselőt küld, míg az első — hozzászámítva a száz kerület választóihoz a többi kerületekben kisebbséget képező elvtársakat — 180.000 választóval is csak 100 képviselőt fog küldeni, tehát az ország valódi többségének a képviselőben felényi kisebbséggel kellend beérnie.⁹ S hogy ez nemcsak elméletileg lehetséges, bizonyítják az utolsó előtti — angol választások, midőn is a liberalisok szavazata Anglia — és Walesben 21.038, Scotiában 33.749, Irlandban pedig 10.822, s így az egész birodalomban 65.609- elmulta felül a conservativekét, s a képviselőben mégis utóbbiak jutottak jelentékeny többségre, s lemondásra kényszeríték a Gladstone cabinetet. Szászországban legközelebb az egyik párt választói — számszerint 100.000-en — csak öt képviselőt tudtak megválasztatni, míg a többi pártok — mindössze 90.000 választóval, 18 képviselőhöz jutottak.

Az uralkodó választási rendszer ezek szerint érvénytelenné teszi a választók igen jelentékeny részének¹⁰ jogát, a nemzet kebelében a gyűlölet s viszály magvait hinti el, akadályokat gördít a választás szabad gyakorolhatása elé, neveli a választás iránti közönyösséget, s a szavazástól tartózkodók számát, s mindezek dacára sem képes még a szavazók egyszerű többségének győzelmét is feltétlenül biztosítani. A képviselői rendszer, az ujkor e legjellegzőbb alkotása, mely egészen új utakat van hivatva a politikai civilisatio számára föltárni, az uralkodó választási eljárás által egészen meg van hamisítva. «Választásaink — ugymond NAVILLE — fenn tartják a népben ama szenvedélyes, vak pártharcokat, melyek a szabadság ügyét minden korban tönkre juttatták. A képviselői rendszerből mi csak a nevet, a szót és fogalmat bírjuk, maga a lényeg még teljesen hiányzik.»

Említők fennebb, hogy a felsorolt hátrányoknak abban keresendő forrása, miszerint az uralkodó választási rendszer képviselőt nélkül hagyja, s a többség kényének teszi ki a kisebbségeket. E forrás maga egy sajátos, végzetes, a képviselői rendszerrel egykoru tévedésből veszi eredetét, összetévesztésétől t. i. két, egymástól lényegesen különböző elvnek, a *képviselés* és *határozás* elvének

Midőn bármely testület valamit elhatározni akar, okvetlenül szükséges, hogy ezt szavazó tagjainak többsége által eszközölje. E szükség physikai, s nem létezik

⁹ Kiegészíti ezt egy STUART MILL által felhozott másik példa: «Tegyük föl — ugymond — hogy a választókerületekben csekély többséggel hajtának végre a választások. Az így alakult parlament tehát kevéssel képvisel többet a nép igen csekély többségénél. A parlamentismét csekély többséggel — elkezd törvényeket alkotni; hol van annak kezessége, hogy ezek összhangzók lesznek a nép többségének óhajaival? A választóknak csaknem fele leszavaztatván, mi befolyással sem volt hozatalukra, s lehet, hogy ellenzi is a bennök foglaltakat, mert a többség ellen szavazott. A többi választók egy része szintén oly képviselőket választott, kik e törvények ellen szavaztak. S így lehetséges, sőt valószínű, hogy azok csak a nemzet kisebbséget elégitendik ki, bár a többséghez tartozó rész által hozattak.» — On repres. govern. Ch. VII. (Third edit., London, 1865. 134. l.) — Megemlítjük még az EÖRVÖS által (Uralkodó eszmék. 2-ik kiad. 320. l.) felemlített e példát: Tegyük fel, hogy a kerületek máma 100-ra megy, 4000 választóval mindenik. Tegyük fel, hogy 52 kerületben a követek 2500-ból álló többséggel választatnak 1500 ellenében, holott 49 kerületben a választások 3500-ból álló többséggel történtek 500 ellenében. Ez esetben amaz 51 követre 127.500, a 49-re pedig 171.500 szavazat jutott; azaz a törvényhozás többsége a választók kevesebbiségét képviseli.

alóla semmi menekvési mód. Más szabály alá esik azonban a képviselés. Ha egy testületnek kiküldötteket kell választani, a kik helyette beszéljenek vagy cselekedjenek, kiknek válnak ezek képviselőivé? Kétségkívül az *egész* testületnek, nem pedig a többségnek, nem a testület nagyobb részének. Minden tag szavazata egyenértékű lévén a többivel, mindenik a képviselőt bizonyos töredékének felel meg, s hogy érvényesíthesse magát, csak a hasonló töredékek bizonyos jelentékenyebb számával kell egyesülnie. Vagyis ha p. egy 30.000 tagból álló testület három képviselőt választ, a szavazattöredékek egy harmadának egyenlősége jogosan s méltán kívánhatja meg, hogy a képviselői székek egyikének betöltése az ő választási ténykedésének képezze kifolyását. Egyszerű, kézzel fogható arányossági kérdés ez, s oly szilárd alapokon nyugszik, mint bármely számtani művelet. «Egy képviselői testületben — ugymond MILL — a kisebbségnek szükségképen le kell szavaztatnia, s democratiában a nép többsége képviselői által szavazza le a kisebbséget s annak képviselőit; de következik-e ebből, hogy a kisebbség általában ne legyen képviselve? Azért, hogy a többségnek győzedelmeskedni kell a kisebbség fölött, szükséges-e hogy a többség legyen minden szavazat, hogy a kisebbségeket meg se hallgassák? Csak a megszokás, csak a régi gyakorlat békíthet ki valakit ily jogtalansággal.»¹²

A határozás *collectiv, személytelen* jog, a tényleges szükségben találja létokát, s a dolgok természetes rendje szerint kizárólag a többséget illeti meg. A képviselés ettől lényegesen különböző egyéni, személyi jog. Mindkettő benn foglaltatik a képviselői rendszerben, de már kezdettől fogva annyira összezavartattak egymással, hogy ma már legtöbbször épen nem látszanak azonosságuk fölött kételkedni.¹³

Oly irányban alakítandó át a választási eljárás, hogy megvalósíttassék általa a képviselői rendszer azon egyik alapelve, mely szerint az államban létező összes akaratoknak közre kell működniök az egységes állam-akarat létrehozásánál; hogy a képviselőt MIRABEAU szavaiként «az legyen a nemzetre, mi a térkép földjének configuratiojára nézve; mint egész, s minden részében hű képét nyújtván a népnek, aspiratioinak s vágyainak, s a kép épen úgy megtartván eredetijének arányait, mint a térkép a hegyeket s völgyeket, folyókat s tavakat, városokat s falvakat.

(Folytatása következik.)

Dr. Molnár Antal,
egyetemi magántanár.

¹⁰ HARE szerint az angol választókerületekben átlag a szavazók $\frac{2}{5}$ -e marad képviselőt nélküli (Memor. on the History. Working and Results of cumulative Voting, 14. l.) — DUTCHER statisztikai táblázatokkal mutatta ki, hogy az egyesült államok választásainál rendszerint a szavazók 40 %-a nem nyer képviselőt; s hogy e szám a new-yorki törvényhozás 1869-i ülészaka alkalmával 41, sőt 1871-ben 42 %-ra emelkedett. (Minority or Proportional Representation, by Salem Deutscher, New-York, 1872.)

¹¹ E. NAVILLE: La reforme electorale etc. p. 14.

¹² On represent. gouvern. ch. VII. id. kiadás. 132—133. l.

¹³ AUBRY-VITET, id. h. 377—378. l. — A képviselés és határozás jogának ezen összetévesztéséből eredő veszélyeket élénk színekkel ecseteli HERBERT SPENCER «Representative gouvernement cz. essay-ében.

A közigazgatási bíráskodás.

(Folytatás.)

A közig. bíráskodás tárgykörének következő kellékeit emeljük ki: 1. legyen az teljes; 2. rendes; 3. a cselekvőség lényege (tehát nem a cselekvő organum) szerint legyen meghatározva; 4. feleljen meg úgy az eszmény, mint a gyakorlati élet követelményeinek; 5. legyen érdemleges.

* * *

1. A tárgykör legyen teljes, vagyis az egész, akár t. i. törvényben, akár rendeletben nyilvánuló állam-akaratnak konkrét alkalmazására kiterjedjen, a mennyiben ezen államakarat közigazgatási ügykörre vonatkozik. — A közig. bírászkodás hatáskörébe tehát nemcsak a törvénynek, hanem a rendeletnek is konkrét alkalmazása tartozik.

A rendeletről e szempontból néhány szót. A privatizáló irány, mely a közig. bírászkodásra a magánjogi logikát egyoldalulag alkalmazza, a rendelet tekintetében úgy az egyén —, mint az államra nézve hátrányos alternatívába jut.

Ugyanis a privatizáló irány a kormányt úgy tekinti a közig. pörben, mint felet, azaz: magánjogi színvonalra helyezi. A rendelet, melyet a kormány bármikor visszavonhat vagy megváltoztathat, magánjogi szempontból nem egyéb, mint egyoldalú és ennél fogva magánjogi-lag nem kötelező akaratnyilvánítás, melyre nézve tehát mindaddig, míg egyoldalú akaratnyilvánítás marad, csak azt döntheti el a közigazgatási bíró, vajjon a törvénnyel egyezik-e vagy nem? de azon kérdésbe, vajjon a rendelet a törvény határán belől magában a rendeletben kimondott államakaratnak megfelelőleg alkalmaztatik-e vagy nem? ezen kérdésbe nem bocsátkozhatik, a törvény határán belől a rendeletről folyó jogok és köteleességek a magánjogi logika alapján a közig. bíró hatáskörébe nem vonhatók, legalább nem addig, míg a rendelet egyoldalú akaratnyilvánítás marad. A res litigiosa eszméje ezen nem változtat, mert ennek jelentősége alaki: ahol van szerzett jog, azt a res litigiosa megvédi ad hoc kiadott rendelet ellen; hol szerzett jog nincs, ott nincs mit védeni; tehát ez esetben, az ad hoc kiadott rendelet sem hiúsítható meg.

A rendeletről a törvény határán belől folyó jogok és köteleességek tehát magánál a rendeletről fogva a magánjogi logika által a közig. bírászkodás tárgykörébe nem vonhatók; azaz: ezen fölfogás szerint egyelőre csak arról lehet szó előforduló konkrét esetben: törvényes-e a rendelet; de nem arról, helyesen alkalmaztatik-e a rendelet? — Az a kérdés, képes-e ezen eredménynél tovább menni a magánjogi logika; és a rendeletről, mely eredetileg mint egyoldalú, tehát magánjogilag nem kötelező akaratnyilvánítás jelenik meg, képes-e kétoldalú, tehát magánjogilag kötelező akaratnyilvánítást csinálni?

E föladat az esetek egy részében a magánjogi logikának sem fog sikerülni, bármily művészetet fejt ki kártyavárak építésében; nem fog sikerülni még fictio iuris útján sem; az esetek más részében azonban nem épen lehetlen kimagyarázni a rendelet alapján a két «fél»-nek, t. i. a kormánynak és a közig. pert folytató polgárnak már a per előtt létrejött egybehangzó akaratát. Az esetek egy részében t. i. a rendeletről folynak a polgárok minden cselekvősége nélkül; s ekkor nincs mód az egyoldalú akaratot két oldalúvá változtatni, és így arra nézve a közig. bírászkodást megalapítani. Az esetek más részében azonban a jogok és köteleességek azáltal folynak a rendeletről, hogy vagy a polgárok cselekvőségüket a rendelethez alkalmazták, s így hallgatólag a rendeletbeni akaratnyilvánítást elfogadták; vagy megszüntették a rendeletet, s így legalább az ezen esetre a rendelet által kiszabott hátrányt fogadták el. Ezen utóbbi esetekben tehát van két oldalú akarat, van szerzett jog, és ennyiben a rendelet alkalmazása szempontjából is meg van mentve a közig. bírászkodás!!

Ime ez a magánjogi irány alternatívája: vagy nincs helye a rendelet alkalmazására nézve a közig. bírászkodásnak, s így e téren annak előnyei az állam — és egyénre nézve elesnek; vagy a hol helye van annak, ott

azt a kormányzat és polgárok közti hallgatag szerződésből (!) kell kimagyarázni. Az első baj a haladást akadályozza, az utóbbi a létezőt is fölösztatja.

Ezen erőltetett és mesterkéltséggel okoskodással kimerítettük azt, mit a magánjogi logika alapján a közig. bírászkodás tárgykörének teljessége szempontjából elérni lehet.

Kitűnik a mondottakból, hogy a magánjogi irány a tárgykör teljességét részint nem képes indokolni, részint az államra nézve veszélyes módon indokolja. A közig. bírászkodást tehát ezen szempontból sem lehet az egyéni jog alapján construálni. Ugyanis némelyek a tárgykör teljességét következő okoskodással törekszenek csorbitani:

Miután a kormánynak joga van a rendeletet bármikor megváltoztatni, vagy megszüntetni, ennél fogva a rendelet a kormányt addig sem kötelezi, midőn ezen megváltoztatás vagy megszüntetés még be sem következett. Ez más szavakkal annyit jelent, hogy a kihirdetett államakaratot egyes esetekben félre lehet tolni a ki nem hirdetett államakarat által. — Valóban ez hajmeresztő elmélet. Ily joga a törvényhozásnak sincs; mit hangsúlyoznunk kell, mert ugyan e kérdés a törvényhozás tekintetében annyiban nem bír gyakorlati jelentőséggel, mivel a törvényhozás nem maga hajtja végre az általa alkotott törvényt, és így nem jöhet azon helyzetbe, hogy a kihirdetett törvényakaratot a ki nem hirdetett törvényakarat által félretolja, mindazáltal a fönti elméletet, mely a közig. bírói hatáskör teljességének csorbitására irányul, az államakarat, mint egész, tehát a törvényakarat és kormányakarat, mint az egységes állami személyiség akarata szempontjából kell visszautasítani.

Az állam élő organismus, és pedig kiválólag ethikai organismus. De ha a kihirdetett államakaratot akár a törvény, akár a rendelet tekintetében a ki nem hirdetett államakarat egyes esetekben félretolhatná, akkor egyfelől a jogélet valóban «koczkajátékká» sülyedne, s a jogi rend a polgárok szívében tekintélyét s erkölcsi erejét elvesztené, másfelől az egész állam is kivetkőznék ethikai jellegéből, az általános világrend alkatrészéből egy rabulista társulattá törpülne, elvesztené jellemzőtlenségét, mely az államnál, mint a világtörténet tényezőjénél még inkább szükséges, mint az egyesnél.

A közig. bírászkodás tárgykörének teljességét tehát nem a magánjogi logika alapján, hanem egyedül organicus és ethikai alapon lehet indokolni. A magánjogi irány tarthatlansága ezen szempontból is szembeszökő. A különbség a magánjogi atsmismus és az organicus fölfogás közt következő: A magánjogiirány nem képes a közig. bírászkodás tárgykörét egy elvre alapítani, hanem majd a törvényhozás és kormánynak egymásközi, majd az állam és egyénnek egymásközi viszonyából meríti néha nagyon erőltetett indokolását; tehát egész elméletét az államélet megosztására fekteti, t. i. egyfelől az államakaratnak törvény és rendelet szerinti megosztására, másfelől az állami organismusnak a kormányzat és polgárok szemközt állításában rejlő megosztására. Ellenben az organicus fölfogás a közig. bírászkodás tárgykörének teljességét az állami akaratnak mint egységes egésznek ethikai természetére alapítja, a közig. bírászkodásban ezen ethikai fejlődés organumát szemléli; a kormány és polgárok cselekvősége nem két egymást bénító ellentétes erő gyanánt, hanem mint az állam ethikai attribútumainak kimunkálására irányuló, tehát ugyanazon célra törekvő erőknek egységes systemája jelenik meg a közig. bírászkodásban az organicus fölfogás szerint.

E helyen még egy látszólagos ellenmodást kell

eloszlatnunk. Főntebbi cikkeink egyikében az államkeletkezés szempontjából a szerződési elmélet mellett szoltunk, hangsúlyozva, hogy a szerződési elméletet a tudomány haladásával összhangzatba kell hozni, vagyis az ész, mint államalkotó factort az organicus fejlődés folyamába vinni és az államnak, mint természetes szükségképiségnek organuma gyanánt értelmezni, oly módon, hogy az állam ugyan az isteni világrend műve, de az isteni világrend államban emberileg, azaz: az ember által nyilvánul, az állam tehát mindenekfölött emberi mű; a *ζῶον πολιτικόν* nem hull a organicus fejlődés kezében, hanem ezen fejlődésnek öntudatos tényezője. Ezen eszmék észjogi szabatos kifejezésre csakis a szerződési elméletben jutnak

Jelen cikkünkben viszont sikra szálltunk azon magánjogi logika ellen, mely a közig. bíraskodás tárgykörét a rendeletre nézve nem képes másképp indokolni, mint a kormány és polgárok közti hallgatag szerződés által. Mindazáltal ezen két tételünk között csak látszólagos. Az államkeletkezés problémáját alakilag csak szerződés által lehet megoldani; de az államnak, mint organicus életet folytató összlénynek fejlődésében a szerződés soha egy jelenséget sem old meg. Nagy különbség van a közt, ha az állam észjogi alapját szerződésben keressük, és a közt, ha a rendelet kötelező erejét a kormányra nézve a polgárokkal szerződésben keressük. Az előbbi elmélet jogi szentesítése annak, hogy millió egyesek az állami organicus egységbe léptek, az utóbbi elmélet pedig azt eszközölné, hogy az állami organicus egység ismét millió egyesekre oszoljék. Az állami akarat nem milliók összhangzó akarata, hanem az állami személyiség egységes akarata; vagyis az állami alapkötés elméletét az állami akaratra kiterjeszteni nem szabad; de az ily kiterjesztésből, mint visszaélésből nem is lehet aztán érveket meríteni a helyesen alkalmazott szerződési elmélet ellen.

2. A közig. bíraskodás tárgyköre legyen rendes, miként rendes a törvényesség, melynek a közig. bíraskodás garantiája, és miként rendes az állam ethikai fejlődése, melynek a közig. bíraskodás egyik organuma.

A magánjogi irány, mely a közig. bíraskodást a közigazgatással szemközt állítja, szükségkép a hatáskör rendkívülségéhez jut. Mert a közig. bíraskodást az egyéni jog szempontjából construálja; az egyéni jogot pedig a közigazgatással szemközt csak rendkívüli oltalomban lehet részesíteni; hisz a rendes oltalmat az egyéni jog a közigazgatási körben magától a közigazgatástól nyeri.

Austriában ezenfelül rendkívüli a közig. bíraskodás tárgyköre még azért is, mert csak minden közigazgatási jogorvoslat kimerítése után lehet a közig. törvényszékhez fordulni.

Némelyek ezen rendkívüli oltalommal szemközt még további rendkívüli oltalmat kívánnak. Az ember gyarló, — így okoskodnak —, a közig. törvényszék egy panaszt jogtalanul elutasíthatna, vagy lényeges formákat megsérthetne. Óhajtják tehát, hogy a közig. törvényszék ellen is legyen jogorvoslat, óhajtják a controlnak controlját, a rendkívüli jogorvoslatnak rendkívüli jogorvoslatát. Garantiát garantiára halmoznak; hogy az élet összeroskadna a sok jó akarattól, ha azt mind reáhalmozná.

A közig. bíraskodás nem az egymásra toronyozott rendkívüli garantiákból áll. Annak hatásköre azon ügykörben, melyre alkalmaztatik, mindig rendes. Ha a törvény egy esetet utal a közig. bíraskodás hatáskörébe, rendes a hatáskör ezen egy esetre nézve, ha ezer eset utal oda, rendes a hatáskör ezer esetre nézve.

Említők, hogy a ki a közig. bíraskodásban egyebet nem lát, mint egyedül csak az egyéni jog oltalmát, az szükségkép a hatáskör rendkívüli jellegéhez jut. Mert ha még úgy degradálja is valaki a közigazgatást, ha még úgy gyanúsítja is azt tárgyilagosság hiányával, ha még oly vak is a közigazgatás magas állami álláspontja iránt; azt csak még sem állthatja senki, hogy a közigazgatás a jogot rendszeresen eltapodja, s így valamint a jogsértés csak kivétel, úgy a jogi oltalom is csak rendkívüli lehet. Hiszen még magánemberek közt is a jogsértés nem rendes állapot. A polgári törvénykezés iratsomói nem a magánemberek közti rendes állapotot hanem inkább az azok közti rendkívüli állapotot tüntetik föl. Ha tehát a közig. bíraskodás nem egyéb, mint az egyéni jognak a közigazgatás elleni oltalma, úgy mindenesetre csak rendkívüli jelleggel bírhat.

A közig. bíraskodás az egyéni jogot nem a közigazgatás ellen, hanem által védi, azt a közigazgatásban magában kifejtett jogászi érzék és tárgyilagosság védelmé alá helyezi. Ezen jogászi érzéknek és tárgyilagosságnak pedig a közigazgatásban épen oly rendes állapotnak kell lenni, mint a testben az egészségnek. A közig. bíraskodásnak tehát föladata a közigazgatásban kimunkálni egy lényeges ethikai momentumot, az igazságot, mint „constans et perpetua voluntas”-t; ezen ethikai functio rendes, akár a gyakorlati élet követelményeihez képest szűkebb, akár tágabb körben alkalmazzuk azt. A közig. bíraskodás tárgyköre tehát nem annyira az egyéni jog, mint inkább az állam ethikai fejlődése szempontjából rendes.

Míg a polgári és bünt. bíraskodás rendkívüli társadalmi állapotot tükröz vissza (t. i. a megzavart jogi rendet) és rendkívüli társadalmi bajt orvosol, addig a közig. bíraskodás az állmnak rendes állapotát, t. i. ethikai attributumait fejleszti. A polg. és büntető bíraskodás közvetve az ethikai fejlődést előmozdítja; de a közig. bíraskodásnak ez nemcsak az egész államéletre vonatkozó közvetett, hanem a tárgyköréhez tartozó ügyek tekintetben legközvetlenebb functiója.

A közig. bíraskodás tárgykörét tehát nem az egyén alanyi joga, hanem az állami személyiség ethikai élete szempontjából kell jellemeznünk. De még az alanyi jog szempontjából sem szorítható az a jogsértésre; mert contradictorius formák midőn az államéletnek bizonyos ügykörökbeni rendes alakjaiként működnek, igen sok esetben megelőzni is képesek a jogsértést; tehát nemcsak a helyreállító, hanem a megelőző iustitia természetével is bírnak. A polg. és büntető bíró mindig a multtal foglalkozik, de a közigazgatás akármely módszer szabályozza annak cselekvőségét egyszersmind a jövőbe tekint. A közigazgatás a bírói széken sem feledheti el a jövőt. A közigazgatási bíraskodás a jogigazságot mint állami erényt mozdítja elő. Már pedig az igazság, mint erény mindenek fölött a jogsértés elkerülésére irányul, azaz: megelőzőleg hat.

A polg. és büntető bíraskodás a törvényességet külsőleg védi, s így annak csak garantiája. A közig. bíraskodás is bír a garancia természetével: de annak lényegét a garancia fogalmára szorítani nem lehet. A közig. bíraskodás több, mint pusztá garancia. A közig. bíraskodás az állami személyiségben a törvényesség fejlődésének organuma; nem pusztá korlát, hanem causa efficiens; hatása nemcsak negatív, hanem egyszersmind positiv. A garancia lehet rendkívüli, de az organum azon körben, melynek fejlődését közvetíti, mindig rendes.

A mondottak egyuttal föltüntetnek egyrészt azon vonásoknak, melyek a bírói módszer kategóriáját, egyfelől t. i. a közig. bíraskodást, másfelől a polgári és

bünt. biráskodást egymástól megkülönböztetik. A mondottakból továbbá az is kitűnik, hogy midőn a közig. biráskodással szemközt a polg. és bünt. biráskodást, mint «rendes» biráskodást említjük, ebből épen nem lehet a közig. biráskodásnak rendkívüli jellegét következtetni; mert e helyen a «rendes» szó csak «megszokottat» jelent. A megszokás pedig nem az észlelt tárgynak, hanem az észlelt alanynak attribútuma. Ha a világtörténeti fejlődésben a közig. biráskodás előbb jött volna létre, és a polg. és bünt. törvénykezés konstruálásával ma vesződnénk, úgy bizonyosan a közig. biráskodást neveznők rendesnek, azaz: szokottnak. — Kitűnik végül a mondottakból, hogy a közig. biráskodás épen nem értelmezhető mint átmenet egyfelől a közigazgatás cselekvősege másfelől a polgári és büntető törvénykezés közt. Mert a közig. biráskodás magának a közigazgatási cselekvőségnek attribútuma, és fen kifejtett vonásainál fogva ép oly távol áll a polg. és bünt. törvénykezéstől, mint az egész közigazgatás. A közig. biráskodásnak ily átmenet gyanánti értelmezése, valamint magában véve felületesség, úgy számos más felületes állításra is vezet, mert a közig. biráskodás tulajdonképi jellegét háttérbe szorítja, s a kérdés látszólagos megoldása által annak valódi megoldását akadályozva azon se hideg se meleg eljárást eredményezi, hogy némelyek a pankektenjurisprudenz elleni minden tiltakozás dacára mégis csak annak elveit alkalmazzák a közigazg. biráskodásra, csak hogy «enyhébben» itt ott mesterkéltséggel okoskodások útján módosítással. Az egyén alanyi jogának álláspontjából soha senkinek sem fog sikerülni a közig. biráskodást a magánjogi fölfogás békőiből fölszabadítani.

Dr. Kuncz Ignác,
pozsonyi jogtanár.

(Folyt. következik.)

Jogirodalom.

ZLINSZKY IMRE magyar magánjoga.

ZLINSZKY IMRE, a jelenkor jogi íróinak kétségtelenül legszorgalmatosbika.

Alig hogy időnk van egyik munkáját áttanulmányozni, s már is nyomban követi a másik. Ily meglepő gyorsasággal látott napvilágot legújabb munkája „*A magyar magánjog mai érvényében, különös tekintettel a gyakorlat igényeire*” s illetőleg e munkának a magyar magánjog általános részét tartalmazó első füzet; melynek méltatására jelen sorokat szentelni bátrak vagyunk.

A csinosan kiállított munka 141. lap terjedelmű, s 7 fejezetre oszlik, melyek közül az I. a magyar magánjogról, a II. a magyar magánjog forrásairól, a III. a személyekről, a IV. a dolgokról, az V. a jogokról, a VI. a jogi tényekről végre a VII. a jogok védelméről szól. E vázlatos ismertetés mutatja, hogy szerző a magyar magánjog feldolgozásánál nemcsak a főrészek, hanem az egyes részek, s jelesen az általános rész tartalma és alosztályzata tekintetében csatlakozik azon rendszerhez, melyet a szász polgári törvénykönyv és a magánjogi írók többsége elfogad.

Szerző munkájának előszavában kifejti, hogy a magyar magánjogot mai érvényében kívánta tárgyalni, s ennél fogva abban a történelmi fejtegetéseknek csak annyiban engedett tért, mennyiben azok a létező jogintézmények természetének, minőségének, szóval egész lényének felismerésére igényeltetnek. «Tovább menni ez irányban — mondja szerző — annál kevesebb indokkal birt volna, mert irodalmunk egy főleg a történelmi irányt szemelött tartó hason tárgyú kitűnő művet bir: jeles jogtudósunk dr. VENCZEL GUSZTÁV magyar magánjog rendszere című művében».

A munka méltatásánál az előszó ezen idézetében kifejtett momentumot, azt hogy szerző nem kívánt a történelmi

irányra kiválóan kiterjeszkedő művet írni — szemelött nem tévesztve: nem késünk kifejezést adni azon meggyőződésünknek, hogy az előszó azon kérdésére «van-e a műnek a mai létező hason tárgy munkáink mellett létjoga?» s «valjon gyarapodott-e általa magyar magánjogunk irodalma?» minden habozás nélkül igennel kell felelnünk; s azt hisszük, hogy ha eltekintünk VENCZEL GUSZTÁV idézett művének jogtörténelmi tartalmától, hogy ha figyelembe vesszük, hogy a magyar magánjogot tárgyzó régibb jeles munkák az idő s a jogfejlődés által tulszárnyaltattak, végre ha elfogulatlanul hasonlítjuk össze e művet a hason tárgy korábbi munkákkal: nem lehet kétségünk az iránt, hogy a munka egészben véve hazai magánjogi irodalmunkban nem jelentéktelen haladás.

Kiválóan abban találjuk szerző érdemét, abban észleljük művében a jelentékeny haladást, hogy a magyar magánjog általános részének tárgyalásánál a specialis hazai jog békői által magát teljesen lenyügözni nem engedi; a hazai specialis jognak a codificatio hiánya miatt épen e részben szűk látkörén felül emelkedik; a tételes hazai jogszabály hézagainak pótlását a magánjog tudományosan megállapított tételében igyekszik felkutatni.

E munka hazai jogászaik közül azokat, a kik akár az idegen nyelvek nem ismerete, akár, más körülmények miatt a jelesebb külföldi magánjogi tudományos műveket nem ismerik, meg fogja győzni arról, hogy a hazai magánjog szűk kerete a jogi igények kielégítésére nem kielégítő, megmutatja, hogyan kell annak hézagait kiegészíteni; oly házi könyvet nyújt, melyben hazai magánjogunk általános része rendszeresen és összehasonlítólágy tárgyalás alá vétetik; s egyszersmind felhívja a figyelmet azon jelesebb külföldi magánjogi művekre, melyek ismerte a magánjog tudományos tárgyalásának nélkülözhetlen főtényezőit képezi.

Méltán egyoldalúsággal lennénk azonban vádolhatók, ha midőn a munkának érdemeit nagyban és egészben a fentebbiek szerint elismerjük; hallgatással mellőznők azon hiányokat és hézagokat, melyekben a munka, ha részleteit tekintjük, nem szűkölködik.

Nem szándékozunk a munka minden részletét tüzetes bírálat tárgyává tenni; hanem annak igazolására, hogy iménti megjegyzésünk nem indokolatlan, némelyeket csak példa gyanánt említünk fel.

Az I. fejezet 2. §-ban szerző a közjog és magánjog közötti különbséget, a 3. §-ban pedig a magyar magánjog fogalmát, érvényének terjedelmét és jellegét tárgyalja.

Bárha a munka a külön magánjogra, ha úgy tetszik a szoros értelemben vett magánjogra szorítkozik, s bárha kétségtelen, hogy a közjoggal nem ezen szorosabb értelemben vett magánjog, hanem a tágabb értelemben vett magánjog áll ellentétben: nélkülözzük a munkában annak csak egyszerű felemlítését is, hogy a közjoggal ellentétben a tágabb értelemben vett magánjog áll, mely általános vagy szoros értelemben vett magánjogra és külön magánjogra oszlik. Egyébiránt a közjog és magánjog közötti különbséget szerző PFAFF és HOFFMAN-nak a jegyzetekben idézett munkájához ragaszkodva tárgyalja s a magánjognak következő fogalom meghatározását adja.

«A magánjog tehát e felfogás szerint azon jogszabályok összege, a melyek alapján az állam és társadalm minden tagjai, magáncéljaikat és magánjóvoltukat önmagok által és önmagok részére érvényesíthetik.»

Megfelel ez PFAFF és HOFFMAN következő fogalom meghatározásának.

«Das Privatrecht aber ist in dieser Auffassung das Ganze der Rechtsnormen, nach welcher alle Glieder der Staats- und Gesellschafts Ordnung ihre Sonderzwecke als ihr Sonderwohl, in Selbstbestimmung, durch sich und für sich erstreben können.»

Sem az eredeti sem az utánzott fogalommeghatározást nem vesszük tüzetes bírálat alá, bár annak némely kitételéhez, például az *önmaguk által és önmaguk részére* incisumhoz igen sok szó férhetne. Csak azt jegyezzük meg, hogy ha szerző a magánjogi fogalom meghatározására mint íróknál szerzett mintát, egyszerűbbet és jobbat is találhatott volna. Ilyen például UNGER-nek fogalommeghatározása «die Gesamtheit der Rechtssätze, welche die Rechtsverhältnisse der Privatpersonen regeln, d. h. die Verhältnisse normiren, in welcher die Personen, als Vermögenssubjecte und als Familienglieder stehen.»

Nagyobb kifogásunk van azonban a magyar magánjog fogalomhatározása ellen, melyet szerző következően ad.

«A magyar magánjog azon jogi szabályok összege, melyek alapján a magyar állam és a társadalom minden tagjai, melyek azon területen laknak, melyen a jog érvénnyel bír, magán céljaikat és magán jóvoltukat önmaguk által és önmaguk részére érvényesíthetők.»

E fogalommeghatározásból az következne, hogy a magyar magánjog csupán azoknak magán jogviszonyait szabályozná, a kik azon területen laknak a melyen e jog érvénnyel bír; és hogy a Magyarországon lakók magán jogviszonyai mindenkor a magyar magánjog szerint ítélandók meg. Sem egyik sem másik nem áll pedig. Tudjuk hogy vannak esetek, midőn külföldön lakók, külföldiek jogviszonyai a belföld jogszabályai szerint, s viszont belföldön lakók jogviszonyai a külföld jogszabályai szerint ítélandók meg. A magyar magánjognak specialis criterionja nem az, hogy a Magyarországon lakók jogviszonyait tárgyalja, hanem az, hogy Magyarország területén bír érvénnyel; ennél fogva ha szerző ragazkodni akart a PFAFF és HOFFMAN-féle magánjogi definitióhoz a magyar magánjogi fogalom meghatározását körülbelül következőleg kell vala adnia:

A magyar magánjog a Magyarország területén érvénnyel bíró azon jogszabályok összege, melyek szerint az államnak és társadalomnak minden tagjai magáncéljaikat és magánjóvoltakat önmaguk által és önmaguk részére érvényesíthetik.

Az 1. fejezet 3-ik §-ban szerző WENCZEL GUSZTÁV munkájából vett idézettel a magyar magánjog jellegére nézve azt mondja, hogy az a magyar nemzet jogalkotó szelleméből fejlett ki, nemzeti életünk egyéniségét és önállóságát tükrözi vissza, tehát sajátos természeténél fogva nemzeti jognak tekintendő.

Mi azt hisszük, hogy ha azon kutfők, melyekből a magyar magánjog szabványai időnkint merítették, tüzetes kutatás és tanulmány tárgyává tétetnének, a mint részben tétettek is, már jelentéktelen részre törpülnének le azon

magánjogi szabványaink, melyek csakugyan a magyar nemzet jogalkotó szelleméből fejlettek ki, melyek nemzeti életünk egyéniségét és önállóságát tükröznék vissza. De mert tény, hogy a magyar nemzet idegen magánjogot nem recipiált, hanem időnkint — sokszor külföldi jogforrásoknak szószerinti átvételével* — alkotta törvényeit: az ellen, hogy magánjogunk nemzeti jognak neveztetik, kifogásunk alig lehet.

Szerző azonban tovább megy. Azt mondja, hogy «őseink... tudatával birtak annak is, hogy működésük céljának a magyar jelleg megővésének kell lennie, ha nem csak azt akarják elérni, hogy a Duna és Tisza között egy nép éljen, hanem azt, hogy e nép magyar legyen».

E hangzatos mondást szó nélkül nem hagyhatjuk. Őseink, fájdalom, nem nagyon igyekeztek biztosítani azt, hogy e hazában lakó nép magyar legyen; s ha ezt tenni akarták volna: arra a magánjogi törvények hajdan épen oly hatálytalan eszközt képeztek volna, mint a minőt ma képeznek. Alig hisszük, hogy ma, a sent stefanoi és berlini szerződéseknek korszakában: a midőn a háboru esélyeitől, a diplomácia beláthatlan működésétől nemzetek, népek sorsa és élete függ, valaki komolyan elhiggye, hogy a magánjogi szabványoknak nemzetfentartó hatásuk van. És a ki ezt elhinni mégis hajlandó lenne, azt utaljuk a történelem és különösen a jogtörténelem adataira. Mutassanak csak egyetlen nemzetet, melynek fennmaradását magánjogi institúcióik mozdították elő? Mi ellenkezőleg utalhatunk arra, hogy a hatalmas római birodalom elenyészett, pedig nem recipiált soha idegen jogot, hanem megteremtette és fenttartotta azon classicus jogot, mely nemzetét évszázadok hosszú sorával túlélte, s mely még ma is tényleg érvényben van. A german jogot ugyszólván teljesen leszorította a térről a római jog; a német államok legnagyobb részben recipiálták a római jogot, s a mely állam később codexet alkotott, például Poroszország és Szászország, codexeikben épen nem a german jog elveit emelték törvény erőre: és mégis a nagy német nemzet ma hatalmas és erős. Az olasz nemzet legújabb magánjogi codificatioja alig egyéb, mint a francia Code civil áültetése; és mégis az olasz nemzet él és virágzik. Az északamerikai egyesült államok kivívták, és fent is fogják tartani önállóságukat, habár az anyaországnak Angliának jogát megtartották. Ellenkezőleg Törökország az enyészetnek indult, habár idegen állam magánjogi szabványait tudtunkkal nem recipiálta. Ezek és számtalan más történelmi adatok szerző véleményével igen éles ellentétet tüntetnek fel.

(Vége következik)

Teleszky István.

* Lásd TELESZKY ISTVÁN örökösödési jogunk 53—71. lap.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban.

Megvonva a felfüggesztési határozat tekintetében következtetéseinket, azon eredményre jutunk, hogy tulajdonképp itt a felfüggesztés mint büntetés alkalmaztatott, holott a törvény köztisztviselőkre csak a dorgálást, a pénzbüntetést és a hivatalvesztést ismeri, a felfüggesztés ellenben csak mint óvrendszabályt, ha valamely vétség miatti eljárásnál az szükségesnek látszanék; itt azonban a felfüggesztés az indokok szerint oly vétség miatt mondatik ki, mely fegyelmi eljárásnak tárgyát nem is képezte, melyre sem a vád, sem a vizsgálat nem irányult.

A vizsgálati eljárásban feltűnő körülmény, hogy a főispán írásbeli nyilatkozásra, az alispán ellenben tanuskodásra hivatott fel; nem tudjuk a főispánok mióta vannak a tanuskodás polgári kötelme alól fölmentve; vagy tán hivatalos hatáskörében történekről nem tanuskodhatott? de akkor miért tanuskodhatott az alispán. Honnan e megkülönböztetés? a

főispán mint a megyei közigazgatás főközege, csakugy köztisztviselő, mint az alispán; de hagyjuk a reflexiókat a szíves olvasóra s térjünk át a fegyelmi határozatra.

Amint a fennközlött határozatból látszik, a fegyelmi hatóság a kötelességmulasztást főképen abban látja, hogy a főjegyző arról ami az alispánnak egy napi távolléte alatt érkezett, utóbbinak jelentést nem tett; mert mint alább kifejtendem, a többi indokok komolyan tekintetbe nem is jöhetnek, de maga a határozat is arra fekteti a súlyt.

— Kötelességmulasztásról azonban csak akkor lehet szó, midőn a tisztviselő a törvényrendelet, szokás, és a dolog érmészeténél fogva nyilvánvalóan hatáskörébe tartozó teendőt nem teljesít, vagy hanyagul teljesít; hogy itt sem törvény, sem miniszteri vagy megyei rendelet, sem szokás ily jelentést panaszlottól nem kívánt, kétségtelen az ügyiratokból s a fegyelmi határozat miután ezek egyikére sem

hivatkozik, sőt az ellenkező szokás annyira praevallált, hogy a főjegyző arról sem hivatalosan az alispántól értesült, ha ez utóbbi a megye székhelyéről eltávozott, hanem a megyéhez érkezett és átveendő iratokat behozó szolgától, helytelenül állítja, hogy ily jelentés törvény és statumszerű kötelessége lett volna, mert legfeljebb a dolog természetére hivatkozhatott volna; ámde a dolog természetéből folyólag ezt nem tehetette, a dolog természete szerint ugyanis amint ezt a törvény meghatározta, csak erre lévén szabad tekintettel lennünk, nem pedig a törvény keretén kívül. subjectiv okoskodás által teremtettre, az alispán a körlevél átvételéről tudomással birt, miután a rendszerinti alispán távollétében ipso jure a főjegyző az alispán; a törvény által delegált alispán a választott alispánnak jelentést nem tehetett, ez a dolog természetével épen ellenkező lett volna; a törvény ugyanis mit mond. ha az alispán beteg, ha távol van . . . az alispáni teendőket a főjegyző teljesíti. Mi forog itt fenn? Jurisdictio delegata, még pedig delegatio a jure nem ab homine, a főjegyző nem az alispán meghatalmazottja, hanem annak helyettese, azért a főjegyzőnek alispáni minőségben tett intézkedései ellen a felelősség nem az alispánhoz, hanem az alispán fölöttes hatóságához megy; ezért nyílt törvény, rendelet vagy szokás hiányában a főjegyzőtől ily jelentést kívánni a törvényben kifejezett dolog természete szerint lehetetlen, annyi volna ez, mint követelni, hogy az alispán tegyen jelentést az alispánnak, miszerint a pesti körlevelet átvette; a delegált hatóság ugyanis egy azzal amely helyett delegálva van, nem úgy mint a mandatarius, aki csak mandans — a nevében működhetik; hogy ezt épen Esztergomban nem tudták a primatialis városban! ahol vannak generalis vicariusok, s nem hiányzanak mint Pesten; ahol az a testület nagy fény és hatalomban, számos hatóságaival, virágzik, amelynek kebelében a jurisdictio ujkori fogalma kifejlődött, a katolikus egyház.

Kötelességét a főjegyző a jelentés elhagyásával annál kevésbé mulasztotta, miután fel kellett tennie, hogy az alispán a magáét teljesíti, azaz megérkezte után az ügyek folyamának áttekinthetése végett előhozatja az iktató könyvet és ha a pesti körlevelet rendkívüli elintézésben kívánja részesíteni, meg fogja tenni utasításait.

Valóban mulatságosnak mondhatná az ember a jelene-tet, ha nem volna egyszersmind oly szomorú, midőn az alispán a vizsgáló bizottság kérdésére, valjon a közigazgatási iktatókönyv nem szokott naponként vagy más valamely időszakban a hivatali főnöknek bemutatni, lezárni és aláírni? — ezen laconicus választ adja: Sem gyakorlatban nincs, sem a statutum elő nem írja, úgy látszik nem is sejtítve, hogy itt a rendes közigazgatás legprimitívabb előfeltételéről van szó; vagy midőn más kérdésre tett vallomása-ban előadja, hogy mindjárt visszatérte után kérdezte a főjegyzőt, az utcán jött-e valami fontos tárgy? egy más esetben maga sem tudja már bizottsági ülésben-e vagy valami mellékteremben egy más tárgyról való beszélgetés közben kérdezte a pesti levél felől, s azt látszik gondolni, hogy azzal hivatalosan tudakozódott az iratról?

Szóval mindenütt formátlanság, közügyek komolysá-gával össze nem egyeztethető, fél vállról, pajtásos ügy-intézés, rendben tartott magánháznál sem tűrhető pongyolaság tárul elénk akármely phasisát tekintünk ez ügynek.

Kartársaimat nem figyelmeztethetem eléggé, hogy köz-igazgatási előadásaikban az iktató haszna és jelentőségét komolyabban tárgyalják, mint ezt velem együtt eddig bizo-nyára tették, mert ime az iktatókönyvek haszna iránt még vannak megyék, ahol az első tisztviselő nincs tájékozva; de mire e figyelmeztetés, mikor a törvény szerint lehet az ember első tisztviselő anélkül, hogy jog- s államtudományo-mányokai hallgatott volna.

A közigazgatás, az ügykezelés abécéje, mely szerint

az iktatókönyv az első tisztviselő főtájékoztatója, czáfolja meg tehát a fegyelmi határozat főindokát, melyet a jelentés elmulasztására alapított.

Az igazságszolgáltatás terén minden kezelési hivatalnok tudja ezt, a közigazgatásban vannak főtisztviselők, akiknek erről fogalmuk sem látszik lenni.

A birói ügykezelési szabályokban idevonatkozólag ugyanis azt találjuk:

Az iktató a hivatalos órák elteltével, illetőleg az azalatt beérkezett beadványok bevezetése után, az iktatókönyvet berekeszti s beadványokkal együtt az elnöknek bemutatja. Az elnök az iktatókönyv ivateit s a beadványokat átnézi . . . az iktató könyvet az utolsó számnál s az iven külön-külön aláírja és az iratokkal együtt az iktatónak visszaadja . . .

A főjegyző eljárását a jelentés abbanhagyását illetőleg legjobban kimentí még a fegyelmi határozat álláspontjáról is a jelen fegyelmi ügynek alapul szolgált eset után kiboc-sájtott miniszteri intézkedés, melyet fennebb közöltünk.

A törvény, amint fennebb fejtegetém delegáció a jure-t állított fel, az alispán távolléte esetére; minden ily a tör-vény, és nem az egyes ember által felállított delegációnak azonban az a természete, hogy a való viszonyok változó követelményeire tekintettel nem lehet, hogy ennél fogva a közhatóság egyik kézből a másikba szerves közvetítés nél-kül megy át, ha az emberek a törvény által áthidalhatlan űrt ki nem töltik.

E kitöltés a végrehajtó hatalom rendeletalkotó és szer-vező közegeinek kötelezősége, tehát hazánkban a szabályren-deletek kibocsátására jogosított és kötelezett miniszter vagy megyei bizottságé; a miniszter azonban általános szabályt az országra nézve nem állított fel, fennebbi intézkedése sem a rendeletek tárában meg nem jelent, sem minden megyé-nek meg nem küldetett. E. megye hasonlóképen elmulasztá helyi szabályrendelettel az űrt kipótolni; a miniszter úgy látszik a megyék iniciatívájára számított, ezek pedig az elsőnek bölcsességére így; a gyakorlat is E. megyében, hol az alispán eltávozását mindig nem is tudatá helyettesével, a szerves összműködésnek ugyan nem épen előmozdítására, megmaradt a delegáció azon egyszerű álláspontján, mely a törvényben előttünk áll, melynek azonban, a delegáció elvének sérelme nélkül, a közigazgatás folytonossága érde-kében bővebb kifejtést kellett volna nyerni.

Ha idevonatkozó fejtegetéseinket tovább fűzni akarnók, könnyű volna rámutatni, egész közigazgatási rendszerünknek itten is mutatkozó jellegére, mely úgy objectiv szabályok nélkül, mint képzett közegek nélkül még mindig azt hiszi: parva sapientia regitur, ha nem is mundus, de Pannonia, mely esetünkben is sem az eltávozó alispánnak hatósága átadására, sem a főjegyzőnek a hatóság visszabocsájtására vonatkozó teendőit nemcsak részletesen, de egyáltalán nem szabályozta, valamint igen érdemes lenne azt a kérdést is fejtegetni, mennyiben egyezik a törvényt a miniszteri rendeletnek az a szabványa, hogy a főjegyző az alispán utasításához képest tartozik eljárni, ha az alispán a megye székhelyéről rövid időre távozik, végül, hogy a rendelet az alispánnak informálására a távolléte alatt történetekről csak a főjegyző előterjesztését írja elő, más oldalról azonban el-távozásának bejelentését elő nem írja; vagy tán ily magától értetődő kötelességet ségelyelt volna egy általános jellegű rendeletben kimondani? hogy nem lett volna felesleges, hogy a burokratia jó hagyományai nélkül semmiféle köz-igazgatás nem folytatható, legjobban mutatja az általunk vizsgált eset.

Ahol azonban a rendszerben van a hiba, ott az egyé-neknek, a rendszer szerinti mozgását, nem lehet kötelesség-mulasztásul felróni; a kötelességen felül teljesített szolgálato-kat, mint a katonai műnyelv mondja, amit az illető becsülettel abban hagyhatott volna, a legnagyobb kitünté-

téssel, Mária Terézia rendekkel jutalmazták az államok, de sohasem büntetnek annak nem teljesítéseért, ami az egyes tisztí kötelességet meghaladja, sőt ellenkezőleg a tisztí kötelességen túl teljesített működés, nemcsak jutalom és kitüntetés, hanem esetleg büntetést is vonhat maga után.

Nem szabad itt azt sem szem elől téveszteni, hogy törvényhatósági, tehát ha ma már nem is többé lényeg, de formák és hagyomány szerint önkormányzati tisztviselőkről van szó; az pedig kétségtelen, hogy az önkormányzatot az különbözteti meg többi között igen szembevetendő módon a hivatalnoki rendszertől, hogy benne a hierarchikus alárendeltségi, a főnöktől való személyes függési viszony hiányzik, s a helyett minden egyes önkormányzati közegeknek teendője törvény által részletesen szabályoztatik.

Mint fennebb említém, a törvényben jelentkező delegáció a jure, pusztán, közvetítés nélkül odaállítva, nem felel meg a közigazgatási czélszerűségnek, de az egyes tisztviselőt erkölcsileg sújtó fegyelmi büntetéssel illetni azért, hogy a törvény hiányát nem pótolta, nagy igazságtalanság azon felsőbb hatóság részéről, mely ily rovást kimond, mert e hiány pótlására első sorban a fegyelmileg büntető hatóság, nem pedig a büntetett lett volna kötelezve.

Az első foku fegyelmi határozat indokai között, a jelenítés elmulasztására vonatkozó az egyedüli, melynek némi sulya van, melyet azonban a fennebbiekben azt hiszünk sikerült illő értékére leszállítani; a többi indokok, ugymint: az ügydarabnak elvitel végetti átadása az egyik tiszt. aljegyzőnek, aki betegeskedése miatt honn dolgozó atyjának, a rendes aljegyzőnek az iratokat rendesen hazavinni szokta, az irat tartalmát illető különös figyelmeztetés elmulasztása az iratra irónnal tett tájékoztató megjegyzés «II. szakoszt.» nem is jöhetnek komolyan szóba; mert panaszolt mindezen tények által javaslat készítő feladata értelmében járt el és valóban bámulatos, hogy az első foku határozat úgy magyarázza az irónjegyzetet «II. szakoszt.» mintha ez által az alispán intéző hatáskörét bitorolta volna; ami pedig az ügydarabnak a szabályszerű uton való előkészítését illeti, hogy annak fontosságát és sürgősségét panaszolt fel nem ismerte, vagy jobban mondva, magát e részbeni rendkívüli eljárásra kötelezettnek nem tartotta, igazolását leli egyrésztől abban, hogy a sürgősség kérdésének méltatására az első tisztviselőt kellett egyedül hivatottnak és jogosítottnak tartania, kitől csak egynapi távollét által megszakított honnléte dacára az ügydarab mikénti előkészítésére semmi utasítást nem nyert, másrésztől pedig abban, hogy a megye közönségének hangulatát ismerve, előre tudta, miszerint a körlevélnek az egyszerű tudomásvétel lesz a sorsa.

Ez utóbbi részben, a főjegyző feltevését teljesen osztva látjuk az alispán által, ki e kérdésben imiggy nyilatkozik: «A pesti körlevelet lehetett, sőt kellett volna egyenesen a közgyűlésre vinni, s ezt a főjegyző ur annál könnyebben megtehetette volna, mert hiszen ő is tudja, hogy E. megye bizottsága ezen kérdésben nem kért volna bővebb véleményt a szakosztálytól, hanem azon bizalomnál fogva, melylyel a bizottság nagy többsége a jelen kormány iránt viseltetik: azt egyszerűen, tudomásul vette volna.» És hogy a dolog tényleg így állt, igazolta a későbbi közgyűlés, melyen a pesti körlevél egyszerűen tudomásul vétetett.

De legérdekesebb, hogy azon közgyűlés utáni napon, a melyről való lemaradását a pesti levélnek a fegyelmi határozat a főjegyzőnek kötelesség mulasztásul rója fel, a főispán, a főjegyző és más tisztviselők előtt nemcsak semmi sürgősséget nem lát indokoltnak a levél tekintetében, sőt azt az őszi közgyűlésre halasztandónak tekinti.

Az állandó választmányban hozott állítólagos határozatra nézve, mely szerint a pesti levélnek egyenesen a köz-

gyűlés elé kellett volna terjesztetni, fennebb kifejtven nézteinket, nincs az ott mondottakhoz mit hozzá tennünk.

Ily alapokon mondatott ki panaszolt kötelességmulasztásban vétkesnek s ítéltetett dorgálásra az első foku fegyelmi bíróság által.

Ha azon megtorlatlanul maradó sok visszaélést tekintjük, mely közigazgatásunkban előfordul, és amelyek között árvapénzek könyelmű kezelése, közmunka váltsági pénzek elkezelése nem is olyan igen ritkák, rögtön szembevetendő lesz a nagy szigor, mely a jelen esetben alkalmaztatott, még ha a meg nem állható határozati indokokat egészen alaposoknak elfogadhatnók is.

(Vége következik.)

Dr. Concha Győző,
egyetemi jogtanár.

Különfélék.

(Budapesti ügyvédi kamara) által kiküldött 30-as sérelmi bizottság f. h. 2. és 9. üléseiben DESZKÁS GUSZTÁV elnöklete alatt megkezdette tanácskozásait a 7-es albizottság által bemutatott felirati tervezet fölött, * melynek előadásával szerzője Dr. DELL'ADAMI REZSŐ bizatott meg. Fölötte érdekes és élénk általános vita után, melyben valamennyi bizottság tag. közöttük Dr. TELESZKY ISTVÁN és Dr. CHORIN FERENCZ képviselő urak kiválóan részt vettek, a tervezet részletes tanácskozás alapjául elfogadtatott és azon megálapodás jött létre, hogy az úgy a képviselőháznak, mint az igazságügyi miniszteriumnak mutattassék be. Azon aggodalom ellenében, hogy a képviselőházban rokonszenves fogadtatás és kedvező vita előidézése nem igen várható és hogy némileg sértésnek vehetné a miniszterium az országgyűlés közvetlen megkeresését, győzött azon nézet, hogy e pártönkivüli kérdésben a háznak kiváló jogászait megnyerni lehetséges leend s hogy a kezdeményezés a képviselőházban megkönnyíti az igazságügyér fellépését alkalmas reformjavaslatokkal; a jelen igazságügyminiszter, Dr. PAULER TIVADAR ur, buzgó ügyszeretetében és magas műveltségében elég biztosíték találtatott arra, hogy félre ne érthesse a kamara eljárását, melynek feltétlen bizalma épen az ő személyében összpontosul. A részletes vitában a felirat bevezető részének, mely mintegy általános indokolást képez, eddig négy pontja fogadtatott el Dr. MATOLAY ELEK azon pótlási indítványának elfogadása mellett, hogy az ügyvédség hivatása mint az igazságszolgáltatás egyik egyenjogu tényezője, külön pontban jellmeztessek. Dr. SPETT VINCZE azon nézete, hogy a magyar ügyvédség társadalmi tekintélye 1848 előtt kielégítő volt, s hogy ehhez képest, a felirattal ellenkező tartalmu passusa kihagyassék, id. MURAKÖZY LÁSZLÓ által személyes tapasztalatai nyomán igen sikerült, drasztikus módon megczáfoltatván, indítványa mellőztetett. Hasonlókép azon indítványa, hogy az állami oltalom szükségé ne hangsúlyoztassék, mellőztetett, miután az csak a valódi autonomia feltételeinek létesítésére kéretik. Dr. KOVÁCS GYULA és Dr. HELD KÁLMÁN indítványai az ügyvédség politikai szerepét említő pontok kihagyása iránt mellőztettek, miután e megemlítés arra szoritkozik, hogy az ügyvédség közjogi hivatását a rendőrállam átalakításában jogállammá feltüntesse. Egészen izolált maradt Dr. KRÁLIK LAJOS azon meglepő indítványával, hogy minden bevezetés mint felesleges, mellőztessék és csupán egyes concret bajok orvoslása, mint a leletezés, bagatell-törvény stb. dolgában kérelmeztessek. Dr. TAUSZIG JÁNOS és előadó felelték ez indítványra, melynek lehet jogosultsága mint oly egyén meggyőződésének, kit csupán azon bajok sértének, ki nem fájlalja az ügyvédség erkölcsi tekintélyének súlyedését, ki csupán egyes okokat és nem azok általános okát látja, ki egyszóval ügyvédi kérdés létezését el nem ismeri. De nem lehet jogosultsága egy testület részéről, mely ellenkező meggyőződésének már akkor adott kifejezést, midőn kötelességének ismerte azon mozgalom kezdeményezését, melynek egyik momentuma a bizottsági tárgyalás. Dr. KRÁLIK LAJOS egyedül szavazván indítványa mellett, külön véleményének írásbeli indokolását bejelentette.

M. Th.

* Közöltetett a «Magyar Themis» f. é. júliusi számaiban.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

állói-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félre ... 6 ft A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre .. 3 .

TARTALOM: Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról, Dr. Berkovics Ferencz, nagyváradai ügyvéd urtól. — A kisebbségek képviselete, Dr. Molnár Antal urtól. — Jogirodalom, Teleszky István urtól. — Törvénykezési szemle: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve, Dr. Hánrich József, pozsonyi kir. törvénzéki bíró urtól. — Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban, Dr. Concha Győző, egyetemi jogtanár urtól. —

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról.¹

Alkotmányos életünk ujjaszületésével az igazságügyi törvényjavaslatok gomba módra teremtek és így csudálkozni nem lehet, hogy sem a kezdeményezést gyakorló kormány, sem az érdemileg határozó parlament nem tudott helyes irányban alkotni, hogy a két factor közül egyik sem tartotta szemelőtt azon igazságügyi politikai elvet, hogy a főszűl mindenekelőtt nem a kodexek alkotására, hanem a jog gyakorlati kezelésére fordítandó, hogy tehát a helyes igazságügyi reform nem az anyagi törvénykönyvek létrehozásán, hanem a törvénykezési eljáráson és a jogszolgáltatást kezelő közegek helyes szervezetén kezdődik.²

Őszinte örömmel üdvözljük tehát a végrehajtási törvényjavaslatot, mint a mely a bírói hatalom által megállapított igazság ténylegesítésének egyik fő garanciáját képezi és ebbeli örömünk annál nagyobb, mert el kell ösmernünk, hogy ezen javaslat készítésénél ugy elméletileg képzett, mint a gyakorlati élet szükségleteit és casuistikáját ismerő közegek vettek részt és illetékes azután oly javaslat jött létre, mely ha minden változtatás nélkül fogadtatnék is el, az igazságügyszolgáltatásnak mulhatatlanul áldást és sikert hozna. De azért mint mindenhez ugy a bírálat ezen javaslathoz is hozzáfér, és ezért kötelességünknek tartjuk véleményünket előadni még akkor is, ha azok tévesek lennének is, mert hisz az eszméket csak azok vitatása tisztázza legjobban.

I.

A végrehajtási eljárás nem tartozik szorosan a bírói hatáskörhöz, mert ez csak vitássá vált jogigények eldöntésében rejlik és így elméleti szempontból vitatni sem lehet azon tétel helyességét, hogy a végrehajtási eljárás a bírósághoz nem tartozó önálló közegekre bizassék és a bíróságnak a végrehajtási eljárás során való intézkedése az érdekletteknek a peres viszony jellegével bíró fellépésétől tételesség függővé. De a javaslat igen helyesen e gyökeres reformot nem fogadta el, mert eltekintve a bonyodalmaktól, melyek e rendszernek elfogadásából nálunk mulhatatlanul származnának, bizonyos, hogy még nálunk nincsenek meg azon előfeltételek, melyeket e rendszer mulhatatlanul megkíván, sőt ellenkezőleg számos indok van, melyek ezen reform életbeléptetését akadályozzák.

¹ Értjük a mult országgyűléshez 521. sz. a. beterjesztett igazságügyi törvényjavaslatot.

² E törvényhozási szempont a büntető törvénykönyv alkotásánál is sértve lett, bár 486. §-a reményt nyújt arra, hogy az eljárás törvényhozási szabályozása nem fog az anyagi törvény életbe léptetése után történni, mely reményünk annál inkább is alapos, mert maga az igazságügyér 1877. december hó 1-én hasonló értelemben nyilatkozott a képviselőházban.

Igy még alig néhány éve, hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elválasztatott és e miatt közönségünkben még nem gyökerezett meg a tudat, hogy a bíró tisztán csak peres igények eldöntésére hivatott közeg, hanem még ma is sok oly igényt kíván elintéztetni, melyek a bíró feladatához nem tartoznak. Mig tehát az urbéri természetű ügyek teljesen legombolyítva nem lesznek, mig a hagyatéki eljárás végleges alakot nem ölt, mig az árva- és gyámügyi eljárás megállapodottá nem lesz, mig a telekkönyvi rendtartás jelenlegi hiányai meg nem szüntettetnek, mig az 1877. évi XXIII. törv. cikkben szerencsétlenül szabályozott kisebb polgári peres eljárás jelen alakjában fönmarad, mig a jogi tanulmány alaposabb művelése a szükségelt közegeket kellő számban meg nem teremti, és mig végre a folytonos experimentatio kissé abban nem hagyatik, és ilykép közönségünknel az idegen ellen természetellenesen felidézett ellenszenv el nem enyészik, csak helyeselnünk kell a javaslatot, mely most még nem honosítja meg nálunk a francia hussier rendszert, hanem fentartja eddigi végrehajtási eljárásunknak azon elvét, hogy a végrehajtási eljárás vezetése a bírói hatáskörhöz tartozik.³

Ha a végrehajtási eljárás vezetése a bíróságra bízatik, erre csak azon bíróság lehet illetékes, melynél a per folyamatban volt. (Iudex cognitionis est etiam iudex executionis), mert igen természetes, csak ez lehet azon okmányok birtokában, melyek birtoka mellett határozhat azon első és főkérdésben: vajon lehet-e a végrehajtást elrendelni?

Azon eset, hogy ha a lefoglalandó tárgyak más bíróság területén vannak, utóbbi foganatosítja a már elrendelt végrehajtást, a fölállított szabály alól kivételt nem képez, mert utóbbi ekkor mint a perbíróság által delegált bíróság működik. Nem képez kivételt az sem, hogy közjegyzői okmány végrehajtása esetén, a végrehajtást elrendelő bíróság szorosan perbíróságnak nem mondható, a mennyiben előtte még per nem volt folyamatban, — mert ily esetben csak az eljárás van megfordítva t. i. előbb történik a végrehajtás és csak ezután következhetik a per, de ha utóbbi csakugyan bekövetkezik, akkor a végrehajtást elrendelő bíróság azonos a perbírósággal. Ugyanez áll azon esetben is, ha a bűnügyi vagy fegyelmi bíróság, vagy közigazgatási és pénzügyi hatóságoknak bírói végrehajtás alá eső határozatai alapján a végrehajtást a polgári bíróság rendeli el, mert mennyiben itt még per lehetséges, akkor minden esetre a polgári bíróság válik perbírósággá,⁴ és egyébként ezen esetekben valamint akkor is, ha vá-

³ Igen helyesen mondja a svájci szövetségtanácsban benyújtott végrehajtási- és csődtörvény javaslat indokolója: «Das Recht und zumal das Zivilrecht, in dessen Kreis Betreibung und Konkurs umfasst ist, trägt einen konservativen Charakter, und das Land ist nicht zu beneiden, dessen Rechtsentwicklung in Sprüngen geht. Das Volk kann ihr nicht mehr folgen, und das Recht wird ihm entfremdet, der Tummelplatz eines oft unter dem Niveau bescheidener Anforderungen bleibenden Juristenstandes.»

⁴ Végrehajtás korlátozási vagy megszüntetési per, melynek tárgyalása és eldöntése a javaslat 34. §-a értelmében mindig a végrehajtást elrendelő bíróság illetékességéhez tartozik.

lasztott vagy tőzsdebirósági ítélet forog fenn, a rendes polgári bíróság hatásköre és illetékessége a magánjogi igény tekintetében mindig fennáll, de megkötött állapotban, mely szabaddá válik, mihelyest az ez irányban célszerűségi szempontból határozó hatóság jogerős határozata a polgári bírósághoz áttétetik.

A fölállított szabály alól a javaslat akkor sem gondol kivételt csinálni, ha 19-ik §-ában megengedi, hogy ha a végrehajtás az azt elrendelő bíróság mint telekkönyvi hatóság által foganatosítandó, a végrehajtási kérvény a bíróság telekkönyvi ígtató hivatalába adandó be. Valjon helyes vagy helytelen-e a javaslat ezen intézkedésének abbéli kiindulási pontja, hogy a bíróság csak egy, megoszthatlan és nem annyi különböző illetékességi körrel bír, a hány különböző természetű ügy intézhető el általa, ennek bírálata nem tartozik a végrehajtási törvényjavaslat bírálatának körébe, mert de lege ferenda a kérdés a törvénykezési rendtartás javaslatánál lesz tárgyalandó. Annyi bizonyos, — hogy ha nem lenne külön telekkönyvi ígtató könyvünk, e kérdés nem vert volna fel annyi port, mint mennyit a szakirodalom és a különböző hatóságok ebbeli határozatainak⁵ vizsgálata tanúsít, — de bármint legyen is a dolog, nem tartjuk célszerűnek a javaslat 19-ik §-ának intézkedését.

Ha ugyanis a javaslat osztja a semmitőszék és igazságügy miniszterium eddig meglehetősen állhatatossággal nyilvánított azon nézetet, hogy a külön telekkönyvi ígtató hivatal csupán az ügykezelésben helyesnek talált indokokból áll fenn, akkor helytelen állandóságra hivatott érdemleges eljárási szabályokba olyat fölvenni, mit a célszerűségi szempontból gyakran változtatható ügykezelési szabályok tárgynélkülivé tehetnek. A mi pedig a javaslat abbéli indokolását illeti, hogy ezáltal a végrehajtási zálogjog korábbi rangsorozatának biztosítatik, egyrészt fölösleges előnyt ad, és másrészt ezt oly áron adja, mely nem ér fel a zavarral, melyet ez intézkedés előidézhet. Ugyanis a végrehajtási zálogjog rangsorozata kétségtelen és lehető korai biztosítékot nyer a javaslat 142. §-a által, mely szerint, ha a telekkönyvi bejegyzéssel biztosított követelés behajtása iránt folyamatba tett per a telekkönyvben följegyeztetett: a följegyzés rangsorozatát követő tulajdonjog bejegyzése a végrehajtási zálogjog föltétlen bejegyzésének akadályul nem szolgál; ilykép tehát mindenkinek már a per indításánál és előző telekkönyvi be nem jegyezhetés esetén már az első és még jogerőre sem emelkedett nyertes ítélet kézbesítése után rögtön hatalmában áll a végrehajtási rangsorozat feltétlen bejegyzését biztosítani. E tekintetben tehát elesik az indok, a javaslat 19-ik §-ának rendelkezésére, mely a jelenleg fenálló és valószínűleg fenmaradó ügykezelés azon intézkedésében, hogy a telekkönyv külön ígtató hivattal és külön levéltárral bír, csak zavart és bizonytalanságot szülne, mely a javaslatnak a végrehajtást rendelő végzés elleni jogorvoslatok komplikált rendezésénél fogva csak fokozodnék.

(Folytatásak övetk.)

Dr. Berkovics Ferencz,
nagyváradi ügyvéd.

⁵ A kérdés tüzetes tárgyalása és a különböző források hivatolása található ZLIN-SZKY IMRE, telekkönyvi rendtartásának II-ik kiadásának 281. és következő lapjain. A székely-udvarhelyszéki törvényszék, a semmitőszék és igazságügyi miniszterium közt fölmerült érdekes vitatását e kérdésnek pedig közli Dr. M. J. a «Magyar Igazságügy» 3-ik kötetének 433 és következő lapjain.

A kisebbségek képviselte.

III.

A képviseleti rendszernek tökélyesbitése, illetőleg a kisebbségek képviseletének biztosítása céljából külön-

böző nemei a választási eljárásnak lőnek javaslatba hozva a tudományos elmélet terén, s megkísérelve a gyakorlatban. Nem lehet feladatunk kiterjeszkedni ezek mindenikének részleteire, s csak azon többekről szólunk, melyek részint kiindulás pontjait képezik a többinek, részint már megtörtént gyakorlati alkalmazásuk által inkább magukra vonják figyelmünket. Ezek közé soroljuk: a pártok számerejéhez alkalmazott képviseletet, a szavazathalmazási (cumulativ), csonka szavazási (incomplete), kerület egységi (unité du collège) és személyes képviseleti (representation personel) rendszereket.¹³

Az elsőnek eszméje a francia socialisták táborából indult ki, s főleg CONSIDERANT-ban találta meleg védelmezőjét. Lényege abból áll, hogy először az országban létező pártok nagysága állapíttassék meg, s aztán az egyes pártoknak — számarányukhoz képest jutó képviselői székeket kizárólag azok választása töltené be, kik magukat az illető párt tagjainak jelenték ki.¹⁴

Nincs miért hosszasan időznünk a választási eljárás átalakításának e módjánál, mely az uralkodó rendszer hiányainak orvoslását még nagyobb bajok előidézése által czélozza. Elég legyen egyszerűen időznünk, a mit fölöle a kisebbségi képviselet eszméjének egyik nagy nevű barátja, BLUNTSCHLI mond:¹⁵ «A pártszenvédek és ellentéteknek már a mai választási rendszer mellett is nagyobb befolyása van, mint célszerű lehetne. Pusztán párttekintetek miatt vajmi gyakran igen hasznos tagok záratnak ki a képviseletből, s választatnak be alkalmatlanok. Az érintett átalakítás a túrhatalomságig fokozná a pártok e befolyását. A mily nélkülözhetlenek egy kellően rendezett s politikailag kifejtett államban a pártok, épen oly kevésbé szabad azokra építeni magát az államszervezetet. Az állam erős, szilárd organizatioja által egy testben kell egyesíttetniök a pártoknak s mérsekeltetniök hatalmuk- és szenvédekjeiknek. Ha az állam pártok szerint rendeztetnék, szét fogna általuk szakaszatni. Megszűnnék létezni a közös haza, meg a közczélok. A pártok csak magukról gondoskodnának, s az állam vagy darabokra oszlanék, vagy pedig az uralkodó párt leigázná a gyengébbet, s nem a győzőnek jogát, hanem zsarnokságát gyakorolná fölötte». Nem is kíséreltetett meg e választási rendszer gyakorlati alkalmazása eddigelé sehol sem, sőt a socialistákon kívül még védelmezői sem akadtak.

Sokkal komolyabb figyelmet érdemel a felállítottuk sorozatban ezután következő két kisebbség-képviseleti rendszer, melyeket nemcsak a tudomány művelői méltattak beható fejtegetésekre, de némely állam választási eljárásában tényleg alkalmazott is. Egyike ezeknek a szavazathalmazás, eredetileg MARSHALL J. angol tudós által 1857-ben indítványozva. Lényege abból áll, hogy kettőnél több képviselő választására jogosított kerületek alkottatnak, s ezekben minden választó a képviselők

¹³ NAVILLE (Travaux de l'Association Réformiste de Genève. p. 703) a választási rendszereket *empiricusokra* s *rationalisokra* osztja, amazok közzé sorozván az egyszerű többség-képviseleti, a szavazathalmazási s hiányos szavazási, — ezekben a pártok szerinti s kerületegységi rendszereket, különböző módosításaikkal együtt. — CASTELLANE (Essai sur l'organisation du suffrage univ. ch. VII.) a kisebbségi képviselet négy főalakját állítja fel: «Le vote par unité du college, oeuvre de Saint-Just, le vote cumulé, proposé par Lowe; Le double vote, inventé par Lord Cairus; le suffrage uninominal, recommandé par Naville.»

¹⁴ Ugyanczen alap gondolatból indul ki BORÉLY rendszere, mely szerint első sorban miután nem a jelöltek, hanem a pártra történnek szavazás. Minden kerület a választókhoz arányosított számú képviselőt választ, először azonban a választók a pártra szavaznak, s csak aztán a jelöltek. A bejegyzett választók száma, elosztva a választandó képviselőkével, adja a számot, melyet bármely pártnak el kell érnie, hogy egy képviselő essék reá. Az ugyanegy pártra szavazók száma pedig, elosztva az imént talált hányadossal, adja a párt által választandó képviselők számát. V. ö. Nouveau système électoral. Representation proportionnelle de la majorité et des minorités. Paris. 1870. — SCHILLER Zs. A kisebbségek képviselte. Budapest. Szemle, 1873. III. 130. l.

¹⁵ BLUNTSCHLI, id. h. 138. l.

számával egyenlő szavazatmennyiség beadására jogosítatik fel, még pedig olyformán, hogy szavazatait a jelöltek közt tetszés szerint megoszthatja, vagy pedig valamennyit egy jelöltre is adhatja, minek folytán p. három képviselőt küldő választó kerületekben (three-membered constituencies) a szavazók harmadrésze is, ha minden szavazatát ugyanazon egyénre adja, képesítve van egy képviselőnek megválasztására.

E választási rendszer gyakorlati alkalmazásával először az angol közoktatásügyi törvényben találkozunk, mely az iskolatanácsok tagjainak választására vonatkozólag meghatározza, hogy minden választó annyi szavazattal bír, a hány iskolatanácsos választandó, s valamennyi szavazatát akár egy egyénre adhatja, akár pedig a jelöltek közt tetszése szerint megoszthatja.¹⁶ Észak-amerikában Illinois és Pennsylvania-államok, Ausztráliában Victoria gyarmat fogadta el a szavazathalmazás rendszerét. Illinois-ban az 1872. választásoknál alkalmaztatott először;¹⁷ eredményéről egy tudósítás következőleg nyilatkozik: «A politikai organisatiók történetében először van képviselve az állam minden pártja, számbeli erejének arányával teljesen összhangzólag; a többség részére biztosítva van a teljes ellenőrködés, de a kisebbség is oly képvisellel bír, minőre a jogegyenlőség elveinek alapján igénye lehet.¹⁸

Indítványozva lőn ezeken felül a cumulativ rendszer behozatala csaknem egyidejűleg az angol alsóházban s az északamerikai államok senatusában két jeles államférfi, LOWE, a későbbi miniszter, illetőleg BUCCALEN senator által. Utóbbi a senatus 1867. júl. 11-i ülésében terjeszté elő azon javaslatot, hogy a congressus tagjainak választásánál minden választó annyi szavazatot kapjon, a hány képviselőt az illető állam jogosulva van választani, s szavazatait tetszése szerint oszthassa fel egy vagy több jelölt között.¹⁹ LOWE által pedig az angol alsóház ugyanazon évi júl. 4-én tartott ülésében tétetett a következő indítvány: «Minden oly grófság vagy város választásánál, a mely több mint két képviselővel bír, s ezek székei közül egynél több van üresedésben, minden választó a választandó képviselők számával egyenlő szavazatot nyer, s azokat vagy egy jelöltre adhatja, vagy pedig a jelöltek közt belátása szerint oszthatja fel.²⁰ Az indítvány két napi igen érdekes vitának képezé tárgyát. Felszólaltak támogatására benyújtóján kívül — ki meggyőzőleg fejtegeté az uralkodó választási rendszer igazságtalanságát, s az általa indítványozottnak összhangzását a képviselőlet valódi céljaival²¹ — LIDDEL, HUGHES, GORST, MORRISON, BEACH, FAWCETT, NEUDEGATE, CRANBORNE, BUSTON és STUART MILL, — ellene LEFEWRE, COLLIER, ADDERLEY, BRIGHT, HENLEY és DISRAELI. Végül 314 szavazattal 173 ellenében elvetetett az indítvány. «Az

¹⁶ «At every such election — így szól a törvény illető intézkedése — every voter shall be entitled to a number of votes equal to the number of the members of the School Board to be elected, and may give all such votes to one candidate, or may so distribute them among the candidates, as he thinks fit.» Stat. 33 et 34. Vict. c. 75, sec. 29.

¹⁷ «In all elections — ez az illinois-i törvény szövege — to the House of Representatives each qualified voter may cast as many votes for one candidate, as there are representatives to be elected, or may distribute the same or equal parts thereof, among the candidates as he shall see fit, and the candidates highest invotes shall be declared elected.»

¹⁸ Cincinnati Commercial, 1872. dec. 2. — V. ö. BUCCALEN: Proportional representation, or the repres. of successive majorities in federal state, municipal, corporate and primary elections. Philadelphia, 1872. p. 285. sz.

¹⁹ Congressionat Globe, I. Sess, 40-th Congr. 575. — Az indítvány a többség által nem fogadtatott el.

²⁰ «At any contested election — ez LOWE javaslatának szövege — for a county or borough represented by more than three members, and having more than one seat vacant, every voter shall be entitled to a number of votes equal to the number of vacant seats, and may give all such votes to one candidate, or may distribute them among the candidates as he thinks fit.»

²¹ HANSARD Parlam. Deb., 3-d series, CLXXXVIII. p. 1037—1041.

alsóházban folyt egész vita alatt — jegyzi meg igen jellemzőleg BUCCALEN — fel kelle tennie azon körülménynek, hogy a kiváló férfiak, kik a cumulativ szavazat ellen nyilatkoztak, oly kerületeket képviselének, melyek a törvény intézkedései szerint három képviselőt hivatvák választani; következőleg, mint politikusok, közelről érdekelve voltak az által, hogy biztosítsák kerületeikben a harmadik képviselői széket is saját pártjuknak, vagyis a többségnek. Ily helyzetben volt Disraeli, Buckinghamshire, Bright Birmingham irányában, valamint az indítványozott reformot ellenző más parlamenti tagok is.²²

Első tekintetre kétségkívül igen elfogadhatónak látszik a cumulativ szavazás rendszere. Vannak azonban épen nem jelentéktelen árnyoldalai is. Mindenekelőtt azt feltételezi e rendszer, hogy a különböző kisebbségek, lemondva mintegy az önálló létezésről, s mellőzve esetleg legkedveltebb jelöltjüket, egy kisebbséggé egyesüljenek; mert a cumulativ szavazásmód szerint csak két tábor jelenhetik meg a küzdőtéren, csak kettő osztozhatik a győzelem fölött. Az ily uton elérhető eredmény netovábbja, az, hogy a kisebbség — s nem a kisebbségek, — e compromissumok, áldozatok és coalitiók árán létrehozott kétes jellegű lény nyer ugyan némi képviselőt, de ahhoz csak legtöbbször igen valószínűtlen összetartás s egyértelmű actio útján juthat, s hol ez hiányzik, ott épen nem leend képviselve. Megtörténhetik egyébiránt az is — a mi még rosszabb, — hogy a többérovására hatalmába keríti a képviselőlet nagyobb részét. Ha p. a többség, szigorúan fegyelmezett kisebbséggel állván szemközt, hogy azon jelöltjét, kinek megválasztása leginkább szíven fekszik, biztosíthassa, igen sok szavazatot kizárólag reá ad, annyira meggyöngyítheti magát, hogy p. hármas képviselőt kerületben az ügyes kisebbség két képviselői széket foglalhat el. Oly természetes valószínűség ez, minővel a szavazathalmazási rendszer életbe léptetése után nem egyszer fognánk találkozhatni. A cumulativ szavazás tehát míg egyfelől nem eléggé biztos módja a kisebbségek arányos képviselőletének, másfelől annak lehetőségét sem zárja ki, hogy a kisebbség kerítse hatalmába a többségi képviselőletet.²³ «Azonban bármiként legyen is — jegyzi meg egy francia tudós (A. GIGON: Represent. des minorités Journal des Econ. 1874. I. p. 63.), — a gyakorlat kedvező volt e rendszerre nézve. Az elért eredmények — a mi vajmi ritka dolog — kielégítettek mindenkit. E fontos tény megérdemli, hogy constatatassék.

(Folytatása következik.)

Dr. Molnár Antal,
egyetemi magántanár.

²² BUCCALEN, id. h. 286—287. l. — «The first of the reforms of a conservative tendency — így nyilatkozik GREY a cumulativ szavazásról, — and one which I should consider a great improvement under any circumstances, but quite indispensable if any changes favorable to democratic power are to be admitted, would be the adoption of what JAMES MARSHALL has called the cumulative vote». CARL GREY's Parliamentary Government and Reform, 1864, ch. VII. — E rendszer mellett szólalt fel a nagyhirű francia államférfi. PREROST-PARADOL is «La France nouvelle» cz. munkájában.

²³ AUBRY-VITET, id. h. 389—390. l. — «The cumulative system — ugymond HAEF — in its present unguarded form is open to great uncertainty, and subject to a vast waste and fruitless expenditure of electoral energy». The election of representatives. Parliamentary and Municipal. Fourth Ed. London, 1873. 17. l.

Jogirodalom.

(Vége)

A II. fejezet 2. §-ban szerző a törvény hatályának kezdetét és tartalmát tárgyalván, kifejti azon elvet, hogy a törvény visszaható erővel nem bír. E kifejtés alapjául úgy találjuk szerző UNGER jeles munkájának vonatkozó részét fogadta el, s a jeles munka alapul vétele mellett a kérdést sokkal behatóbban tárgyalja, mint eddigi magánjogi íróink

bármelyike. Sajnos azonban, hogy míg a fentebbiek szerint szerző a törvény alkalmazásának időbeli korlátairól (zeitliche Grenzen), tüzetesen szól, — addig a törvény alkalmazásának területi korlátairól (örtliche Grenzen) egy árva betűvel sem tesz említést; pedig utóbbi bizonyára nem kevésbé fontos része a magánjog általános részének, mint előbbi. UNGER-nek ugyanazon művében, melynek 20. és 21-ik §§-ai alapján szerző az időbeli korlátokat tárgyalja, a közvetlenül következő 22. és 23. §§-ok irányadóul szolgálhattak volna, hogy a jogszabályok alkalmazásának területi korlátait is bevonja munkája körébe, s ezzel úgy a munkának mint e részbeni magánjogi irodalmunknak egy feltűnő hézagát pótolja.

A III. fejezet 2. szakaszában szerző a jogi személyek tanát tárgyalja. Munkájának ezen része, mely e lapok hasábjain egész terjedelemben közöltetett, kétségtelenül a legsikertesebb résznek mondható; melyben a kérdés a vonatkozó irodalmi művek beható figyelembevételével kimerítően s vélekedésünk szerint helyes nézőpontból tárgyalatik.

A személyi összességek felsorolásánál szerző azon eredeti eszmével lép fel, hogy a közbirtokosságokat is a jogi személyek közé számítja; megjegyezve, hogy a közbirtokosságokat egyik írónk sem sorozza a jogi személyek közé, de szerző, miután azokban feltalálhatni véli mindazon kriteriumokat, melyek a jogi személyekre általában felállítvák, nem kételkedhetik azokat is ezek közé sorozni, és pedig annál is inkább, mert ezek ma is lényeges s a magánjogra is fontos szerepkörrel bírnak főleg a még mindig fennálló kir. kisebbség haszonvételek tekintetében.

Szerző ezen kifejtései dacára nem csatlakozhatunk nézetéhez, hanem többi jogi írónkkal tartva, a közbirtokosságot jogi személynek, személyi összességnek mi sem tekintjük. Sajnáljuk, hogy szerző bővebben ki nem fejtette, mi módon véli a közbirtokosságokban feltalálhatóknak mindazon kriteriumokat, melyek a jogi személyekre általában felállítvák. Mi a személyi összesség kriteriumának tekintjük: egy eszményi jogalany létezését, mely az időnkénti tagoktól egyenkint s a tagok összességében is különbözik, melyben a jogok és kötelezettségek alanyaiul nem az egyes tagok szerepelnek, hanem az egyes tagoktól különböző eszményi jogalanyhoz kötvék a jogok és kötelezettségek; úgy hogy az egyes tagok egyéni jogosultsága a jogok és kötelezettségeket illetőleg teljesen elenyészik. Az egyes tag birhat a törvény vagy szervezeti szabály szerint jogokkal az eszményi jogalany ellenében; de azon jogoknak és kötelezettségeknek, melyek a személyi összességet mint jogalanyt megilletik, az egyes tagok nem részesei.

A személyi összesség ezen ismervét alkalmazva a közbirtokosságokra, alig hiszszük, hogy utóbbiakat jogi személyeknek tekinteni lehetne. A közbirtokosok a közbirtokossági közös javadalmakból reájok eső hanyadnak közvetlen alanyai, jutalékokkal szabadon rendelkezhetnek, azt egyéni birtokaikkal együttesen vagy a nélkül, egészben vagy részben eladhatják stb. stb; s habár a közbirtokostársak a vagyonszövetségből kifolyó viszonyban állanak egymással; azt alig állithatni, hogy egyéni jogosultságok a közbirtokosságnak, mint eszményi egésznek jogosultságában enyésznek el.

Igaz, hogy a telekkönyvi felvétel alkalmával helyenkint a közbirtokosok közös ingatlanainak tulajdonosaiul a „közbirtokosság” lett beíratva, de ezen helytelen felvételt nem lehet olyannak tekinteni, a miből a közbirtokosság jogi személyisége következne. Ennek ellenében áll, hogy számtalan telekkönyvi felvételnél a közbirtokosok közös ingatlanainak tulajdonosaiul az egyes közbirtokosok vannak a telekkönyvbe bejegyezve, sőt azon hanyad is ki van tüntetve, melyben az egyes közbirtokosokat a közös ingatlan illeti; a mely esetben semmi sem áll útjában, hogy ezen hanyad tulajdonjoga az illető közbirtokos egyéni átruházása folytán egészben vagy részben másokra átirassék, vagy arra az

illető közbirtokos egyéni adósságainak biztosítására a zálogjog bekebelezessék vagy előjegyeztessek. Már pedig mindez egyáltalán nem volna megengedhető, ha a közbirtokosság jogi személy lenne, ha nem az egyes közbirtokos, hanem a közbirtokosság mint eszményi egész tekintetnék jogalanynak.

Ezen álláspontot foglalta el a m. kir. semmitőszék is 1878-ik évi szeptember hó 24-én 15937. sz. a. hozott azon határozatában, melyben a simandi közbirtokosság képviselői ellen az egyes közbirtokosok megnevezése, s a fizetési arány kitüntetése nélkül indított perben az ítéletet, az előző eljárással együtt, hivatalból megsemmisítette «mert felperes keresetlevelében nem a perbeidézett alpereseknek személyesen, hanem azok által a közbirtokosságnak elmarasztalását kérvén, köteles lett volna igazolni, hogy a keresetlevelében megnevezett alperesek a közbirtokosság képviselőire jogosítvák». Kimondatott az ítéleti indoklás további részében, miszerint «téves felperesnek azon felfogása, mintha a közbirtokosságot mint testületet annak közegei a törvény előtt általában minden esetben képviselhetnék; mert a közbirtokosságnak a törvény által kijelölt közegei nem lévén, a közbirtokosok csak mint magán személyek jöhetnek tekintetbe, a kik, a közbirtokosságot érdeklő ügyek ellátására egyenkint vagy együttevén egy vagy több külön vagy közös megbízottat rendelhetnek ugyan, e megbízás terjedelme és tartalma azonban a megbízók akaratától függvén, — felperesnek, ha az egyes közbirtokosokat beperelni nem akarta, okvetlenül igazolni kellett volna azt, hogy az egyes közbirtokosok a perbeidézett személyeket nemcsak a bérleti szerződés megkötésére, hanem az ebből folyó ezen szenvedő pernek vitelére is meghatalmazták.»

A IV-ik fejezet I. szakaszának 1. §-ban szerző a dolognak következő fogalommeghatározását adja: «dolog alatt az észnélküli természetnek önállólag létező s emberi uralom alá hajtható egyes tárgyai értetnek».

E fogalommeghatározás magyar nyelven sem új, mert Dr. HOFFMANN PÁL általános magánjogi törvénykönyv tervezetének 77-ik §-ban adott következő fogalommeghatározásnak felel meg.

«Dolgok az észnélküli való anyagi természetnek emberi hatalom alá hajtható egyes darabjai.»

E fogalommeghatározás lényegileg megfelel UNGER és WINDSCHEID definitiójának. Előbbinek fogalommeghatározása következő «Für sich bestehende, räumlich begrenzte, der Herrschaft des Menschen unterwerfbare Stücke der Natur, utóbbié pedig «Unter Sachen werden hier verstanden die einzelnen Stücke der vernunftlosen Natur».

E fogalommeghatározások ellenében fentartjuk azon észrevételeinket, melyet más alkatommal¹ előadtunk.

Azt hiszszük, hogy az észnélküli szónak a fogalommeghatározásba felvétele egészen felesleges. Tudunkból ezt csak is WINDSCHEID használja míg KIRCHSTADTER («Sachen sind räumlich abgegrenzte Stücke der äusseren unfreien Natur, welche der physischen Herrschaft des Menschen unterwerfbar sind.») WÄCHTER, («Sachen im eigentlichen Sinne sind die der Gewalt des Menschen unterwerfbare Dinge der Aussenwelt.») PUCHTA, (Sache ist ein von der Person äusserlich unabhängiger, aber gänzlich der Unterwerfung unter ihren Willen fähiger körperlicher Gegenstand») és GENGLER H. D. («Sache in eigentlicher Wortverstande ist nur der eine gänzliche Unterwerfung unter den menschlichen Willen gestattende lebendige oder leblose Naturkörper») mellőzik.

Azt véljük hogy felesleges, sőt némi félreértésre szolgáltat okot ezen kitétel felvétele is „önállólag létező”, mely nem is egészen felel meg a német „für sich bestehend”-nek.

Ezek helyett, miután itten a dolognak jogi értelemben vett fogalmáról van szó, s miután az anyagi természetnek

¹ Lásd TELESZKY észrevételek Dr. HOFFMANN PÁL magánjogi törvény tervezetére 83. és 84. lap.

azon tárgyai, melyek emberi cél előmozdítását nem eszközölhetik, melyek tehát semmi vagyontérékkel nem bírnak, jogi értelemben dolgoknak nem tekinthetők: a fogalommeghatározásaiba a fentebbiek jelzése nézetünk szerint felveendő lenne. Így fogja fel a dolgot SIEBENHAAR is, ki következő fogalom meghatározást ad.

«Sache ist jeder in der physischen Natur vorhandene Gegenstand, welche vermöge seiner natürlichen Beschaffenheit den menschlichen Bedürfnissen und Zwecken dienen kann.»

A munka 82-ik lapján szerző az öröklött és szerzeményes javak közötti különbséget tárgyalván a következőket írja. «Az öröklött javak fogalmát az országbirói értekezlet állította fel, hogy a mai kor változott viszonyai között is eleget tegyen a nemzeti közérzetnek azon eltagadhatlanul jelentkező nyilvánulásának, hogy öröklés esetén a javak honnan lett származása eme közérzet nyilvánulásának megfelelőleg tekintetbe vétethessék.

Nem akarunk ez uttal² a kérdés érdemének vitatásába bocsátkozni; azonban az olvasó közönség megítélésére bizzuk, hogy midőn szerző jelen munkájában e helyen s általában többször a magyar örökösödési jog és az európai jogfejlődés czimű munkájára ismételve hivatkozik, nem lett volna-e helyes és ildomos legalább futólag, s az ellenkező művekre való hivatkozással felemlíteni, hogy vagynak mások, kiknek nézetök eltérő.

A munka 95-ik lapján szerző a tartozékokról beszélve azt mondja «ellenben jogoknak valamint tartozéka nem lehet, úgy azok sem válhatnak valamely dolgok tartozékaivá» Ugyan ezen lapon az 1) jegyzetben UNGER után indulva azt vitatja szerző, hogy a regale jogok az ingatlan tartozékát nem képezik.

Nem szándékozunk annak vitatásába bocsátkozni hogy UNGER felfogása a jogelmélet szempontjából helyes-e; csak azt jegyezzük meg, hogy más tekintélyes jogtudósok elméletileg is az ellenkezőt, azt vitatják, hogy ingatlanoknak jogok képezhetik tartozékaikat.

Ha azonban a jogelmélet teréről a tételes törvényhozás, s jelesen a szerző műveinek tárgyát képező tételes magyar

² Lásd TELESZKY Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához.

magánjog szempontjából tekintjük a dolgot: nem oszthatjuk szerzőnek azon nézetét, hogy jogok tartozékok nem lehetnek, s hogy a regale jog nem képezné az ingatlan tartozékát.

E részben bővebb fejtegetésbe bocsátkozni nem akarván egyszerűen hivatkozunk az 1872-dik évi VI. t. cz. 1. §-a, mely következően szól: «A vadászati jog a földtulajdonnak elválaszthatlan tartozéka»; és a DÁRDAY-féle döntvénytár XIV-ik kötetének 139. lapján olvasható 7509/875. sz. legfőbb ítélőszéki határozatra, melynek indokolásában a következők olvashatók: «mert a megítélt birtok törvényes tartozékát a királyi kisebb haszonvételekből járó illetőség is képezvén ezt, habár az A. alatti haszonbéri szerződésben külön nem említettik is, felperesnek szintén meg kellett ítélni.»

A magánjog általános részének, különösen a jogok védelmét tárgyzó résznek egyik kiváló tárgyát képezi a kereset tana, s különösen azon kérdés, hogy a kereseti jogosultság mely időpontban veszi kezdetét; mert hogy egyebet ne említsünk, az elévülési határidő kezdete is ezen időponttól számítandó. A magánjogilag fontos actio nata tana egészen mellőzve van a munkában; pedig a felhasznált kutfők alapján ennek legalább általános elveit megérteni igen kíváncsias lett volna.

A fentebbiekben példa gyanánt felhozottak eléggé mutatják, hogy szerző munkája nem hiba és hézag nélküli. Mindamellet egészben véve ismételjük azon meggyőződésünket, hogy e munkát nevezetes haladásnak, figyelemre méltó kézi könyvnek tekintjük; mely által szerző hazai jogirodalmunk terén érdemeit gyarapította.

Szerzőnek jeles tehetségétől és kitartó szorgalmától jogirodalmunk még sokat várhat; azt hisszük azonban, hogy sem az ügynek, sem szerzőnek nem válnék hátrányára, ha páratlan munkásságát és kitűnő szakképzettségét inkább belterjesen mint külterjesen érvényesítené.

Fenttartjuk ezen véleményünket dr. DELL'ADAMI urnak az ismert tulszigorú bírálónak a Themis közelebbi számában megjelent, s hogy magunkat *igen kiméletesen* fejezzük ki, *igen kiméletlen* bírálata daczára. Ezen bírálatnak jobb ügyre méltó szívóssággal gondosan összeszedett szemelvényeiben a munkának irányi hiányai, a szövegezés gyarlóságai vannak leginkább föltüntetve. És bár nem szenved kétségét, hogy a munka irányi tekintetben méltán esik kifogás alá: annak, a ki oly feltétlenül rosszaló végeredményt von le mint dr. DELL'ADAMI ur, a munka érdemleges bírálatába behatóan kellett volna belebocsátkozni.

Teleszky István.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a birói ügyviteli szabályokra nézve.

„Audiat et altera pars.“

A nagy méltóságú m. kir. igazságügyi miniszter ur 1878. szeptember 23-án 3100. sz. a. kelt rendeletével felhívta a törvényszékek elnökeit, vagy azok közül egynéhányát, hogy az ügykezelés egyszerűsítése, és gyorsítása céljából az 1874. október 15-én 3436. sz. a. kiadott ügyviteli szabályzatnak gyakorlati alkalmazása körül észlelt hiányait, egy-két jelesebb járásbíró meghallgatásával felterjesztendő véleményes jelentésben tüntessék ki.

Nézetem szerint hiba volt, hogy ezen rendelet nem az összes bíróságokhoz és az ügyvédi, valamint a közjegyzői kamarákhoz intéztetett, mert általános panaszként minden honnét és minduntalan hallatszik, hogy az ügyvitel felette complicált, nehézkes és épen ezért egyik oka a bíróságoknál felhatalmozott hátralékoknak és az ügybeadványok elintézése és kiadmányozása lassúságának.

A miniszter ur Ő excellentiájának tehát alkalmat kell nyújtani mindenkinek, a ki a mostani birói ügyvitellel kibékülni nem tud, hogy annak nemcsak hiányait mutathassa ki, hanem egyszersmind, mellőzve az általános phrazisokat, egyszerűsítése iránt is határozott és okadatolt javaslatait megtehesse.

Hic Rhodus, hic salta!

Én ugyan, ki az osztrák burokratákhoz jártam iskolába, és az üdvös rend megtartásához hozzá szoktam, mind-

addig, míg a törvénykezési eljárásunk alaposan meg nem változtatik, nevezetesen mindaddig, *míg a szóbeliség és közvetlenség elve eljárásunkba teljesen és korlátlanul meg nem honosítatik és keresztül nem vitetik*, a mostani ügyvitelen keveset talállok egyszerűsítendőnek és javítandónak, ha csak azon ellenőrzésen, melynek gyakorlására egy részt Ő Felsége felelős minisztere által az állam érdekének megóvása tekintetéből, másrészt a jogsegélyt kereső felek saját magán érdekükben gyakorolni jogosítvák, nagyobb részben megszüntetni és hajdani «more patrio» azaz a kinek, miként tetszik és tekintve majd a komám uramat majd a generosus procátor uramat, az ügyeket gyorsabban vagy késedelmebben kezelteni nem akarjuk: Én az ügyvitel lassúságának okát nem az ügyviteli szabályokban, hanem a *birói fogalmi és kezelési segédkezésműlyzet létszámszerinti elégtelenségében* találok és, a miként ezt az országbíró ur Ő excellentiája is a főrendek házában mult évben tartott, sok tekintetben mintha a bírák szívéből kiolvasott egyik jeles beszédében hangoztatta, azt tartom, hogy ha valamely bírósági szervezet rendszere már egyszer elfogadtatik, az annyi erővel láttassék el, hogy sikeresen is működhessen. S hogy csak itt és nem a bírák és birói hivatalnokok ügybuzgalmuk és szorgalmuk hiányában keresendő a baj, arról mindenki meggyőződhetik, ki e lapokban mult évben közölt, az európai bíróságok tevékenységére vonatkozó, összehasonlító statistikai adatokat csak felületessen is megtekintette.

Mindamellet, egyrészt, hogy kiváltképen szakavatottabb

és nála minál hivatottabb bírótársaimnak figyelmét ezen fontos tárgyra felhívjam, másrészt tekintettel arra, hogy a törvényszékek elnökei nem mindenkor felsőbb helyen kész tolmácsai a vezetésük alatt álló bíróságok tagjai által táplált óhajtsókna és nyilvánított kívánalmaknak, kockázatok egypár rögtönzött észrevételt az érvényben lévő ügyviteli szabályokra nézve, bár észrevételeim nem is csupán az ügyvitel egyszerűsítésére irányozvák.

I. Miután az ügyviteli szabályoknak új kiadása helyezettik kilátásba, kifejezést vélek adni a közóhajtnak, ha kívánni bátorodom, hogy ezen új kiadásba mindazon rendeletek és utasítások vétessenek fel, melyek az ügyviteli szabályok kiegészítéséül vagy magyarázatául 1874. év óta bocsájtattak ki (p. u. letétek, közjegyzőknek adandó megbízások, pénzbírságok kezelése, pénzes levelek ellenőrzése iránt stb. kiadott rendeletek) továbbá, hogy ezen új szabályzat egy-egy példányával minden kezelési hivatal elláttassék és végre hogy ára akként szabassék meg, miszerint azt a csekély fizetési iratok is megvehessék (ugy kellene a törvények kiadásánál is eljárni, mert ha nem tudásával senki sem mentetheti magát, legyenek azok a szegénynek is hozzáférhetők, de a törvények és rendeletek hivatalos kiadása «Gschäft» tárgyául ne szolgáljon!)

II. Kihagyandó az új ügyviteli szabályzatból mindaz, a mi oda nem tartozik, nevezetesen a mi nem szorosan a szolgálatra és az ügyvitelre vonatkozik.

Igy a jelenlegi ügyviteli szabályzat II. fejezetéből mindaz kihagyandó, a mi a bírósági hivatalnokok hivatalukról lemondására, nyugdíjaztatásukra, végkielégítésükre, szóval azokat mint állami hivatalnokokat illető jogok és kötelezettség szabályozására vonatkozik, mert ezen viszonyok hazánkban mindenkor Ő Felsége által szabályoztatnak és ezen szabályok az országgyűlés által is érvényben levőknek elismertetnek. Sőt a mint az 1871., 1872. és 1873. évi zárszámadások és nyugdíjak felülvizsgálásával az országgyűlés által kiküldött bizottság betérjesztett jelentésében kiemelte, különösen a nyugdíjaztatásra nézve a törvényhozás egyik factorának a képviselő- és felsőháznak hozzájárulása nélkül nemcsak egyes, de az összes miniszteriumnak nincs jogában új nyugdíj szabályokat kibocsájtani. Mindaddig tehát, míg e viszonyok törvényhozás útján nem szabályoztatnak a bírák és bírósági hivatalnokok nem kívánjuk, hogy sorsuk a változó igazságügyi miniszterek önkényétől és az államnak mindenkori pénzügyi helyzetétől függjön, hanem ragaszkodnak azon normalékhoz, melyeknek eredete, a mint ez fenebb hivatkozott országgyűlési bizottság fenebbi jelentésében érintette, Ő Felsége a király *kegyelméből* származott és melyeknek alkalmazásában is mindég a *királyi kegyelem* (és nem mint jelenleg csak pénzügyi tekintetek döntő befolyást gyakorolt).

Ezeket nem hoztam volna fel e helyütt, ha ezen ügyviteli szabályzatban a bírósági tisztviselőkre nézve e tekintetben bár mily csekély kedvezés foglaltatnék.

De p. u. annak kiemelése, hogy a bírósági hivatalnok elhalálása esetében 34. §. a lakpénz azon évnegyednek utolsó napjával szűnik meg, melyen a halálozás történt, jobb ha elmarad.

Mert ha tekintetbe vétetik, hogy a lakás rendszeren csak negyed-évenként, teli hónapokra pedig egyáltalában nem mondható fel, és hogy tehát az elhalt bírósági tisztviselőnek még a «Sterbens quartaléra» sem igényt tartó és így egyszerre (mert az elhalt fizetéséből családjának jövőjéről nem gondoskodhatott) minden segély nélkül és legfeljebb csekély nyugdíjra utalva maradt családja kénytelen egy vagy két évnegyeden át azon nagyobb vagy a hivatalhoz közel fekvő lakást drágán fizetni, melyet az elhalt csak hivatali állására való tekintetből bérelt ki, — akkoron bizony fenebbi intéz-

kedésről egyéb nem mondható, minthogy az minden humanitásnak kigunyolása.

Ép oly igazságtalan a 35. §-nak azon rendelkezése, hogy a hivataláról lemondó az előre kiszolgáltatott járandóságokat köteles visszafizetni, mert ez joggyakornokok és díjnokoknál, mivel csak utólag veszik fel járandóságaikat, nem történhetik, a rendes fizetéssel bíró tisztviselőknek pedig kinevezetésükkor és előléptetésükkor a fizetésből taksa a nyugdíjra levonatik. Ha tehát a lemondó az előre felvett járandóságát tartozik visszafizetni, igazságos, hogy az állam is fizesse vissza neki a fizetéséből levont taksákat, melyek valamely biztosító társaságnál vagy takarékpénztárban már tán tetemes összegre szaporodtak volna.

A mennyiben azonban ezen szabály is az érvényben lévő normalékban foglaltatik, akkor csak ezen viszonyoknak törvény útján kedvezőbb szabályozását sürgethetjük, de míg ez történik (és ez most inkább ne is történjék, mert a hivatalnokokra nézve rossz idő jár) azon szabályok megtartását is kívánjuk, melyek a tisztviselőknek kedveznek és melyek nem mindenkor respectáltatnak, mert különben nem történhetett volna, hogy a kassai törvényszék egyik bírája ellen 2 vagy 3 hónapi betegsége miatt nyugdíjaztatása céljából fegyelmi vizsgálat megindíttatni rendeltetett, holott a legfelsőbb normalék értelmében az államtisztviselő (és azt hiszem a bíró is az), csak akkor helyezendő mint szolgálat képtelen nyugdíjba, ha 11 hónapon túl betegség miatt hivatalos teendőit el nem láthatja.

Ily viszonyok között feszítse meg valaki erejét a hivatal érdekében, teljesítse buzgalommal hivatali teendőit. Ha szolgálatra képtelenné válik, mint a kipréselt citrom a szemétre dobátik!

De ezen valóban siralmas themát tovább nem akarom folytatni, hiszen most* az igazságügy élén egy oly férfi áll, ki a tisztviselők sorsát szíven hordja és kiről mint Titus császárról méltán lehet mondani, hogy «delitiae humani generis»!

III. Az ügymenet lassúságának a fenebb említett főokain t. i. az írásbeliség rendszerén és az ezen rendszer sikeres keresztül vitelére szükséges személyzet elégtelenségén kívül még a kezelési hivatalnokok nagyobb részének az ügy *kezelésben való járatlansága* is képezi egyik további okát.

E tekintetből, egyrészt senki véglegesen irnoki állomásra nem volna kinevezendő, ki valamelyik törvényszéknél sikeresen letett vizsga és ideiglenes alkalmaztatása által a kezelésbeni jártasságának jeleit nem adta.

Másrészt fő figyelem a kezelési hivatalnokok minden szakbani kiképzetésére fordítandó. Ezen cél elérése végett utasítandók a törvényszékek irodaigazgatói, hogy időnként a kezelés minden szakából előadásokat tartsanak, továbbá egy könnyen felfogható irányú és a kezelés minden apróságára kiterjedő munkára jutalom kitűzése mellett pályázat kiírandó, és végre a kezelési tisztviselők buzditására több, nem csak rang, de fizetési fokozatok is megállapítandók, mert ha itt-ott a kezelési hivatalnokoknál ügybuzgalom és szorgalom hiánya találtatik, ennek főoka abban rejlik, hogy, miután csak három, illetve csak két rangfokozat (irnok, irodatiszt és irodaigazgató van) és csak három illetve két fizetési fokozat és a két felsőbb fok (tishti és igazgatói) állomás csak csekély számban van rendszeresítve, az irnoknak előléptetésére és sorsának javítására majdnem semmi reménye nincs. És ha már fizetések emelése ez időszerint nem eszközölhető, akkor legalább hozassék be «ideiglenes» és «definitiv» kinevezések rendszere, és legyen az igazságügyi miniszterium azon, hogy a bírósági kezelési hivatalnokok is (bírákról nem szólok, azok legjobb ha «puritánusok» maradnak) részesíttessenek felsőbb helyen hasonló kitüntetésekben,

* Azt fogják mondani, hogy csak ideiglenesen, de hát van-e definitivum Magyarországon?!

a mint azok a többi miniszterium alatt álló jobban díjazott és munkával tul nem terhelt hivatalnokoknál oly gyakran a hivatalos lapban olvashatók.

Végre a jutalmakban és segélyezésekben az ország összes bíróságoknak segédszemélyzete egyenlően részesítették.

Csak így számíthatunk idővel ügyes, buzgalmas és megbízható kezelési tisztviselőkre.

IV. Ezek után megteszem megjegyzéseimet az ügyviteli szabályok egyes §§-airól.

II. FEJEZET.

Kötelességek és jogok.

A 25. §. szerint «a segédhivatalok hivatalos órái naponként 7, ünnep és vasárnapokon 3 órát tesznek.

Sürgős munka esetében azonban az idő megis hosszabbítható.»

Itt, hogy a tulbuzgó főnökök önkényének és a segéd-személyzet gyakran alapos panaszainak eleje vétessék, kimondatni vélném, hogy sürgős munka esetében is a hivatalos órák egy, legfeljebb másfél órával, de csak hétköznap és csak rövid-időre meghosszabbítható.

Ennek indokolása azt hiszem, az előtt, ki saját tapasztalatából tudja, hogy mily keserves munka már hét órán át is naponta p. u. másolni, — nem szükséges. Sok e munkában korán megöszült és megörnyedett díjnok még a favigónak a sorsát is megirigyl!

A 27. §. ezen két mondattal megtoldandó;

«A bírák a felektől értesítést elfogadni nem kötelesek.»

«A segédhivatalokban, kivéve az ígató-hivatalt, csak délelőtti hivatalos órákban adandó a feleknek értesítés, mire a felek a bíróságnál kifüggesztendő hirdetményben figyelmeztetendők.» — Ha a bírák és a tisztviselők a felek által egész nap háborgattnak, mikkor végezzék el teendőiket?

A 35. §. azon intézkedését, mely szerint «halasztást nem szenvedő esetekben a törvényszék elnöke, sőt a járásbíró is felfüggesztheti a vezetése alatt álló bíróságnál alkalmazottaknak fizetését és egyéb járandóságait», egyenesen az 1871 évi VIII. t. cikkben foglalt *törvénybe ütközőnek* találom; mert ezen törvény 63 §-a értelmében az elnök sürgős esetekben a hivatalától ugyan felfüggesztheti az alatta álló bírósági tagokat, de nem függesztheti fel a fizetéstől; sőt ugyane törvény 64. §-a értelmében még a *fegyelmi bíróság* sincs jogosítva a hivatalától felfüggesztett bíró és bírósági hivatalnoknak egész fizetését felfüggeszteni, hanem annak csak felét, illetőleg csőd esetében két harmadát.

Mindamellett én is szükségesnek vélem, hogy ezen jog bizonyos határozottan elősorolt esetekre szorítva, *törvényhozás* atján az elnöknek megadassék.

Hánrich József,
pozsonyi kir. törvényszék bíró.

(Folyt. következik.)

Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban.

(Folytatás.)

A fegyelmi viszony természete azt hozza magával, hogy egyes eseteknél soha sem lehet az illető fegyelmileg vádolt közegnek egész hivatali magaviselete, »maga alkalmaztatásától« eltekinteni, hanem a vádbeli esetet egész tisztí működésével kapcsolatban kell latra venni.

Itt is mutatkozik a fegyelmi és bünvádi jellegű tények és eljárások különbsége; utóbbiaknál az egyes tény magára képezi az ítélkezés tárgyát, a fegyelmieknél a hivatalnok működésének egész folyama jó bírálat alá. A német birodalmi jog a dolog természetét a fegyelmi vétség tekintetében kifejezésre is hozza, midőn a büntetés kiszabásával a vádlottak egész hivataloskodását tekintetbe venni rendeli; és pedig mint LABAND helyesen indokolja (Staatsrecht I. köt. 41. §.) abból az okból, hogy valamint a hivatali kö-

telesség teljesítése nem egyes, külön cselekményekből van összerakva, hanem a hivatalnok egész életét átkarolja, épen úgy az egyes cselekedet, mely által a hivatali kötelesség megsértetik, nem egymagában, hanem összefüggésben az illetőnek egész szolgálati alkalmaztatásával ítélendő meg.

Ámde a jelen esetben az elsőfoku határozat saját indoka szerint ép úgy, mint az iratok közt fekvő főispáni, magasztaló kitételekben gazdag bizonyítvány szerint kétségtelen, hogy panaszlott képzettség, tehetség és lelkiismeretesség tekintetében egyaránt kitűnő tisztviselőnek mutatta magát.

Mindennek daczára a belügyminiszter az elsőfoku fegyelmi határozatot indokainál fogva megerősítette, anélkül hogy az alispán eljárását akár fegyelmi eljárás, akár egyszerű rendes ügyfolyambeli helytelenítés tárgyává tette volna, sőt még helybenhagyó határozatát oly indokokkal támogatta, melyek a kritikát még jobban provokálják, mint az eddig vezetett egész eljárás, valamint az elemezett elsőfoku határozat.

Amint már fennebb kifejtém, a fegyelmi vád alapítva volt arra a ténykörülményre is, sőt az ügy hátterét tekintve, az volt a vád legkényesebb része, hogy a főjegyző a nála kérdezősködő főispánnak azt felelte, miszerint a pesti körlevél a megyéhez is megérkezett s az alispán által praesentáltatott, később azonban ezt úgy a hírlapokban, mint a közigazgatási bizottsági ülésben eltagadta, sőt a főispán esküre való hivatkozásával szemben, hasonlóképp esküjére tamaskodva állítá, hogy ő a főispánnak ily feleletet nem adott.

Nem szükséges ez összeütközés jelentőségét bővebben, annak a közvéleményre való hatását, a főispán tisztí és papi állását az olvasónak figyelmébe ajánlanom, annyi kétségtelen, hogy e vádbeli pont az egész ügyben nem kis szerepet játszott, annak kimenetelére nem csekély befolyással volt.

Hisz tudjuk, hogy a főispán nem annyira a közigazgatási ügymenetnek, mint a politikai hangulatnak ha lehet irányzó, ha nem, legalább mérséklő, vagy egyszerűen a központ részére gyűjtő közege.

Ámde a vádbeli pont bebizonyítására semmi más bizonyíték felhozható nem volt mint a főispán saját nyilatkozata, ellenben a főjegyző a közte és a főispán közt lefolyt beszélgetésre nézve négy tanut állított elő, akikkel azt törekedett bebizonyítani, hogy ő a főispán által állítottakat nem mondta.

Az elsőfoku fegyelmi határozat, helyesen mellőzte a főispáni nyilatkozatot, mint oly személytől eredőt, akinek érdekeltsége a miniszter által is constatatott, tehát az egyetlen eszközt a vád bebizonyítására, s ebből folyólag panaszlottat ezen vádpont alól fel is mentette; a tanuknak főjegyzőt fényesen igazoló tanuságát azonban, nehogy a főispán egészen a sorban maradjon esküvel erősített állításában diplomacice elütötte azzal, hogy két tanu nem ugyan a vádbeli kérdésre, hanem egyéb mellékkörülményekre nézve némi eltérést mutatnak.

Ellenben a miniszter a főispán nyilatkozatát közokmánynak nyilvánítja és a tanuvallomásokat, habár határozottan panaszlott mellett és a főispán ellen tanuskodnak, mellékdolgokbani eltérések miatt elveti.

Mielőtt a miniszteri határozat idevonatkozó részét elemezném, nem mulaszthatom el újra megjegyezni, hogy a főispán és főjegyző közti konfliktus ismét csak a formák mellőzéséből, a szabályszerű ügyrend meg nem tartásából keletkezett. Miért ment a főispán a főjegyzőhöz a pesti levél után tudakozódni, ez volt-e a főispáni tudomásvétel módja? A hivatalos nyilatkozatban ugyan úgy adatik elő az ügy, hogy főispán meglátogatva a főjegyzőt hivatalos szobájában, társalgás közben, tehát nem hivatalosan, kérdezte a levél mibenlétét? De hát a közszolgálatnak, a komolyságnak, melylyel azt végezni kell, nem megtagadása-e ha a közügy

igy társalgás közben, csak úgy mellékesen, mint valami helyi ujdonság, tárgyalatik; valjon nem megfelelőbb-e a bürokratikus hosszuképűség, mindenesetre a hivatalos komolyság, mint ez a patriarchalis, kedélyes pletykázgatás közbeni ügyintézés; mert mint látni fogjuk, e társalgás közbeni ügyintézés később hivatalos ünnepélyességüvé minősítették. A bírói közszolgálatban ma már ily modoru eljárásra senkisé is merne gondolni, — a közigazgatásban az még diszlik.

A teljes bizonyítékot képező közokmány ismetető jeleit kellene itt előrebocsátanom, ha nem félnék, hogy azokat mint feleslegeket, mert mindenki által ismerteket úgy sem fogja elolvasni senki.

Ezért inkább körülbel elmondom, mi foglaltatik a közokmánynak keresztelt főispáni nyilatkozatban, mindenki azt hiszem rögtön tájékozva lesz annak bizonyító erejéről.

A főispán előadja, hogy az alispán a közgyűlésről hogyan referált neki szóbelileg még az nap délután az ő (főispán) magán lakásán, hogyan kérdezte ugyanott a pesti levélről, másnap hogyan beszélgetett a főjegyzőnél az előtte való napi közgyűlésről az ott barátságos beszélgetés végett együtt levő 3 megyei és 1 kir. adótisztviselővel és e társalgás közben miképen kérdezte a pesti körlevelet.¹

Nem is kell tán tovább mennem az 5 ives hivatalos nyilatkozat kivonatolásában, miután ez a döntő pont; itt pedig akár ki előtt világos, hogy nem hivatalos cselekmény forgott fenn, hogy a főispán nem ex offo, jött a főjegyzőhöz, nem ex offo, hanem társalgás közben kérdezte a pesti levél megérkezését, hogy tehát az idevonatkozó tény körülményekről nem is lehet közokmányt kiállítani.

Még inkább leszállítja azonban a jelenetnek hivatalos jellegét a jelenlevő tanuknak a helyzetről adott leírása; 1 tanu a kir. adófélügyelő határozottan állítja, hogy a beszélgetésnek semmi hivatalos jellege nem volt, de ezen egyéni nézet helyett a többi három tanu tényeket ad elő, melyek semmi kétséget nem hagynak az iránt, hogy itt a legprivátabb jellegű társalgás folyt; ugyanis a jelenlevő árvaszéki ülnök, és szolgabíró egyszerűen vallják, hogy a főispán elmondta, hogy a közgyűlésre azért nem jött, hogy pressiot ne látszassék gyakorolni, mert némely ember csak azért is felszólalt volna, és hogy a dolog t. i. a pesti körlevél sokkal fontosabb, hogy sem rendkívüli közgyűlésen felvenni lehetne azt, tehát az őszi közgyűlésre kell hagyni, mire az egyik jelenlevő tréfásan jegyzé meg, akkor legjobb is lesz, ha már az ügy meghaladtatott.

Valjon így tárgyal az ember hivatalosan?

A közokmánynak mondott irat további folyamában hasonló jellegű dolgokról tárgyal; ugyanis a főispán elhagyva a főjegyző hivatali helyiségét, s a megyeházából az utcára lépve, az utcán fogja elő az alispánt a pesti levél iránt, kérem jól megjegyzendő, az utcán, s ez hivatalos eljárásnak mondatik, melyről közokmány állítható ki. Így folyik tovább az egész ügy, s az azt elbeszélő főispáni nyilatkozás, elmondatik, mit beszélt neki, a főispánnak az alispán, mit a főjegyző, mit mondott ő, a főispán, ennek a bizottsági tagnak, ennek a tisztviselőnek az úgyről; elmondatik, hogyan polemizáltak az alispán és főjegyző a lapokban és így tovább; azt hiszem elég adatot szolgáltatam már is, hogy itt közokmánynak árnyéka sem forog fenn s mégis — eltekintve a főispán kimondott érdekelttségétől — az a miniszter által teljes hitelt érdemlő közokmánynak declaráltatik.²

¹ Az illető passus szó szerinti így hangzik: apr. 10-én délelőtt meglátogattam a főjegyzőt hivatali szobájában s ott találtam H. G. árvaszéki elnököt, Cz. Gy. kir. adófél., A. J. árvaszéki üln. M. V. szolgabíró, társalgás közt a közgyűlés folyamáról beszélgetve, azon megjegyzést tettem, hogy miképen van az, hogy a pesti levél. E megyéhez még nem érkezett?

² Fentebb fejtegettem, hogy az állandó választmányi jegyzőkönyv hitelessége mily könnyen elűtetett a fegyelmi hatóság által, pedig annak

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat.

A tanuvallomások azonban minden kételyt elhárítanak s a főispáni nyilatkozatok, ha annak volna is közokmányi ereje, attól teljesen megfosztják; a tanuk vallomásának mérlegelésénél nem csekély jelentőségű, hogy azok közül 3 megyei tisztviselő, akikre nézve az akkor küszöbön állott megyei tisztválasztásoknál a főispán hajlandósága közömbös nem lehetett, mindennek dacára egybehangzólag vallják, hogy a főispán kérdésére, megérkezett-e a pesti levél, azt felelé, igen is megérkezett s egy szóval sem toltta annak prasantálását az alispánra, a harmadik tanu ugyancsak azt mondja, hogy tudtával nem volt szó, de azt ő is vallja tovább a másik két tanuval, hogy amit a szobában beszéltek, azt a jelenlevőknek hallaniok okvetlen kellett; a negyedik tanut, a kir. adófélügyelőt a beszélgetés nem érdekelné, az nem figyelt s így nem emlékszik tüzetesen a szóváltásra, de olyan volt a helyzet, hogy minden szót lehetett hallani két tanu tehát a leghatározottabban lerontja a főispán állítását, a harmadik szintén azt teszi; csak kifejezése kevésbé határozott, a mennyiben elmondva a beszélgetés folytat, úgy amint a másik két tanu, bevégzi azzal, hogy ezenkívül a tárgyban sem egyik sem másik részről nem mondatott semmi, s a vizsgáló bizottságnak azon további faggató kérdésére, — mert másnak nem lehet mondani — hát a főjegyzőnek ama feleletére, hogy hiszen az alispán praesentálta a körlevelet épen nem emlékszik a tanu? azt mondja: Az én tudtommal ez nem mondatott, ámde lényegében azt mindenki a másik két tanuéval egyező vallomásnak fogja tartani, «az én tudtommal»-féle kifejezés itt nyilván az emberi gyarlóságra képezvén allusiót, ami akármelyik becsületes, jólelkű tanunál sincs végkép kizárva; a negyedik tanu teljes nem emlékezése pedig különben sem jöhet tekintetbe. Miért nem fogadta hát el a miniszter e 3 tanu vallomását, az egyiknél azért nem, mert úgy fejezi ki magát, hogy «tudtával az nem mondatott», a másodikét, mert a beszélgetés alatt járkált, harmadikét, mert a vádbeli praesenta eltagadással semmi összeköttetésben nem lévő ama kérdésre: ajánlkozott-e a főjegyző a főispánnak a körlevelet előkeresni? amit panaszolt maga állít, hogy ajánlkozott, nem emlékezik.

Talán nem is szükséges, a tanuvallomások miniszteri mérlegezését tovább fejtegetnem, az ellenbizonyítás az állítólagos közokmány ellenében oly teljesen elő van állítva: hisz ez már a miniszteri határozatból is kivehető, a tanuvallomások tartalmának ismerete nélkül, ha a tanuk elleni kifogásokat figyelemre méltatjuk.

(Vége következik.)

Dr. Concha Győző,
egyetemi jogtanár.

közokmányi jellege iránt kételyt emelni senkinek eszébe nem jutott, itt ellenben az ügyben érdekeltnek fűhatóságilag kimondatott főispántól jövő nyilatkozat — dacára, hogy tartalmat ledönti közokmányi jellegét — minden scrupulus és közelebbi indokolás nélkül fogadtatik el annak a miniszter által; ugyanis az első foku fegyelmi hatóság elvetette a főispáni nyilatkozatot s kimondotta, hogy arra mint közokmánnyra reflectálni nem lehet, a miniszter pedig e határozatot indokain felül helyben hagyja még azért is, mert a főispáni nyilatkozat ellen felhozott tanuvallomások annak teljes bizonyító erejét lerontani képesek nem voltak; de hisz az első foku hatóság épen e bizonyítóerőt tagadta meg a főispáni nyilatkozattól s a miniszter indok nélkül pure et simple azt mégis annak declarálja; nota bene az első foku hatóság indokai alapján! Ez már csak a külső chablonszerű feldolgozás szempontjából is érdekes!

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

TÉTELES EURÓPAI NEMZETKÖZI
JOG. — Irta Dr. Apáthy István. Füzve 3 frt 60 kr. (Teljesen megjelent.)

Egy joghallgató szép írással keres foglalkozást egy ügyvédi irodában. Bővebbet e lap kiadó-hivatalában.

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

üllői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 „

TARTALOM: Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez. Dr. Nagy Ferencz magántanár urtól. — Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról. Dr. Berkövics Ferencz, nagyváradai ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. Hánrich József, pozsonyi kir. törvényszéki bíró urtól. — Fejgyelmi praxisunk a közigazgatásban. Dr. Concha Győző, egyetemi jogtanár urtól. — Különfélék

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur, mint hírlík, legközelebb enquéte fog összehívni, melynek célja a jogi szakoktatás, nevezetesen a jogakadémiák átalakításának módozatai fölött tanácskozni. Megragadjuk ezen kedvező alkalmat, hogy e fontos kérdés sikeres megoldásához szerény tehetségünkhöz képest néhány igénytelen eszmével hozzájáruljunk.

A jogi szakoktatás reformjának kérdése tudvalevőleg nem most kerül először napirendre. Foglalkoztak e kérdéssel már igen sokat, úgy a kormány kebelében, mint azon kívül, így nevezetesen a magyar jogászggyűlésen; sőt a jogi szakoktatás reformja az utolsó időben a kormány részéről tényleg eszközlésbe is vétetett. Így 1874., 1875. és 1876-ik évek folyamában több rendelet bocsáttatott ki, melyek által a jog és államtudományi vizsgálatok az u. n. bifurkáció elve alapján gyökeresen megváltoztattak, s különösen a jogakadémiák teljes átalakuláson mentek keresztül az 1874. május 14-én 12.917. sz. a. kelt rendelet folytán, mely azokat négy évi tanfolyammal ellátott, teljes jog- és államtudományi karokká emelte, egyedüli kizártával a jogtudorozási és a magántanárrá való képesítetési jogosítványnak. Iránytűje ezen a jogakadémiákra vonatkozó reformnak az volt, hogy azok tanműködésük eddigi szűk köréből kiemelkedve, oly tanszervezeti alapra fektetessenek, melyen nemcsak egy szakiskola feladatának, hanem a főiskola azon magasabb rendeltetésének is, miszerint a gyakorlati élet követelményein kívül egyszersmind mívelője és terjesztője legyen magának a tudománynak is, — lehetőleg megfelelhessenek s e szerint hazai ifjúságunk alaposabb kiképeztetésében a két magyar egyetemmel egyenlőbb versenyre kelhessenek, s hogy végre az egyetemi tanrendszer egyik sarkpontját képező akadémiái szabadság elve ezen jogtanintézetekre is a sajátlagos rendeltetésük szabta korlátok közt alkalmaztassék.

Az eddigi reformtörekvések provisorius jellege fel nem ment bennünket annak vizsgálatától, valjon azok czélszerűek voltak-e, s valjon nevezetesen az azok alapját képezett vezérelvek helyeselhethők-e; annyival kevésbé, mert midőn arról van szó, hogy az eddigi ideiglenes állapot helyébe a jogi szakoktatás végleges szabályozása lépjen; ez nem zárja ki azt, hogy ha a provisorium üdvösnek bizonyult, az a végleges szabályozás alapjául vétessék. Vizsgálandó lesz nevezetesen, valjon az ujabban behozott tanulmányi és vizsgarendszer s különösen a jogi és államtudományi szakok különválasztása czélszerűnek bizonyult-e s ennél fogva fentartandó e vagy nem? Vizsgálandó lesz továbbá, valjon az eddigi reform azon

alapgondolata, miszerint a jogakadémiák magasabb színvonalra emeltessenek ugyan, anélkül azonban hogy azok teljesen egyenlősítenek az egyetemek jog- és államtudományi karaival: helyes-e s ennél fogva a végleges szabályozásnál is irányadó legyen-e? Vizsgálandó lesz végre, valjon a jogakadémiák mostani belső szervezete elég biztosítékot képez-e arra nézve, hogy ezen intézetek csakugyan megfeleljenek egy főtanodához kötött igényeknek. De vizsgálandók lesznek még egyéb kérdések is, melyek a jogi szakoktatás végleges szabályozásánál felmerülnek s melyek az eddigi reformokkal direkt kapcsolatban nem állanak. Így különösen: valjon a jogi szakoktatás fejlődésére nem volna-e üdvös befolyással, ha a jogi tanintézetek mostani nagy száma megszoríttatnék? valjon nem volna-e indokolt a jogi szakoktatást kizárólag az állam gondviselésére bízni s a felekezeteiket a konkurrencziából kizárni? valjon nem volna-e czélszerű a mostani magántanári intézményt megszüntetni vagy átalakítani s minő irányban? stb.

Mindezen kérdésekkel az összehívandó enquéte-nek bő alkalmá lesz foglalkozni s előre is meg vagyunk győződve, hogy a tanácskozmány a közoktatásügy terén annyi érdemet szerzett miniszter ur aegise alatt oly javaslatokkal fog fellépni, melyeknek megvalósítása a jogi szakoktatás felvirágozását teljesen biztosítani leendő képes. Miután ezen javaslatok bizonyára közzé fognak tétetni, annak idején bő alkalmunk lesz, azokkal behatóan foglalkozni s esetleges észrevételeinket megtenni. Ezuttal csak a következő három kérdésre bártorkodunk az összehívandó enquéte figyelmét felhívni. 1. Nem volna-e szükséges a fenálló jogi tanintézetek számát leszállítani? 2. Mily viszony állapíttassék meg a jogakadémiák és az egyetemek jog- és államtudományi karai közt? 3. Fentartandó-e a jogi szakoktatás terén a magántanári intézmény, s ha igen, nem volna-e czélszerű azt átalakítani?

I. A mi mindennek előtt a jogi tanintézetek számának kérdését illeti, úgy ennek kellő megítélésére szolgáljon a következő statisztikai párhuzam Magyarország és más európai államok között.

Magyarországon és Erdélyben ez időben 14 jogi tanintézet áll fenn: 2 egyetem, 5 királyi és 7 felekezeti akadémia. Az 1869-ki népszámlálás szerint Magyarország és Erdély lakosságának száma volt 13,561,245. Esik tehát egy jogi tanintézet minden 968,000 lélekre.

Ezzel szemben más nagyobb európai államok következő képet tüntetnek föl:

A szomszéd Ausztriában van 7 jogi tanintézet (Bécs, Grác, Innsbruck, Prága, Lemberg, Krakó, Czer-nowitz). Lakosságának száma (1876.) 21,500,000. Esik tehát egy jogi tanintézet körülbelül minden 3 millió lakosra.

Németországban van 19 jogi tanintézet (Berlin, Lipcse, München, Göttinga, Tübinga, Würzburg, Halle, Heidelberg, Strassburg, Königsberg, Greifswald, Jena, Marburg, Erlangen, Giessen, Freiburg, Kiel, Rostock).

Lakosságának száma 42.700.000. Esik egy jogi tanintézet minden 2.247.000 lakosra.

Franciaországban van 11 jogiskola (Páris, Aix, Bordeaux, Caen, Dijon, Douai, Grenoble, Poitiers, Nancy, Rennes, Toulouse). Lakosságának száma ez időben körülbelül 37 millió. Esik tehát egy jogiskola minden 3.563.000 lélekre.

Olaszországban van 21 jogi tanintézet (Nápoly, Turin, Padua, Pavia, Róma, Bologna, Pisa, Palermo, Genua, Modena, Parma, Catania, Siena, Messina, Sassari, Cagliari, Macerata). Lakossága tesz ez időben 28 milliót; esik egy jogintézet minden 1.370.000 lélekre.

Ezen rövid párhuzamból kitűnik, hogy a legelédadottabb és legmiveltebb európai államok sem rendelkeznek annyi jogi tanintézettel, mint Magyarország; sőt ez ellentét köztünk és pl. Ausztria és Franciaország között valóban meglepő. Általában Európában csak egyetlen egy állam van, mely Magyarországot a jogi tanintézetek száma tekintetében meghaladja: a kis *Svájc*, hol aránylag majdnem kétszer annyi jogi tanintézet van, mint nálunk. Még a szellemi kultúra oly magas fokán álló *Belgium* is mögöttünk áll, a mennyiben ezen ország 5.400.000 lélek mellett csak 4 jogi tanintézettel (Gent, Liège, Bruxelles, Louvain) rendelkezik.

Örvendetes-e reánk nézve ezen jelenség? Magában véve azt lehetne hinni, hogy igen, hisz az iskolák száma az általános miveltségre enged következtetni! Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy ezen következtetés csak akkor bir jogosultsággal, ha az iskolák a kor igényeinek teljesen megfelelnek, nemkülönben csak akkor, ha az iskolák száma a nemzeti szükséglettel arányban áll: akkor ezen jelenség örvendetes volta legalább is kérdésessé válik, s mindenesetre vizsgálandó lesz, vajon az említett feltételek jogi tanintézeteinkre nézve csakugyan fenforognak-e, hogy ezeknek aránylag nagy számát örvendetes és kedvező jelenségnek tekinthessük.

A népiskolák számára nézve a nemzeti szükséglet a tankötelesek számából határozható meg. Minél több a tankötelezett, annál több népiskola lesz szükséges. A közép és felsőbb tanintézetek látogatásánál kényszernek nem lévén helye, ezeknek számát illetőleg a szükséglet mérvét csakis a tanulók *tényleges* száma tüntetheti föl. Ez áll nevezetesen a jogi tanintézetekre nézve is. Kérdés: arányban áll-e jogi tanintézeteink száma a jogtanulók számával? Lássuk:

A vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak a hazai közoktatásügyről legutóbb kiadott jelentése szerint jogi tanintézeteink frequentiája az 1874/75. és 1875/76-ik tanévekben következő volt:

	1874/75.	1875/76.
Budapest (átlag a két félévben)	1232	1289
Kolozsvár (átlag a két félévben)	166	178
Pozsony	215	204
Győr	91	91
Kassa	87	103
Nagyvárad	135	138
Nagyszeben	60	65
Eger	71	87
Pécs	75	84
Debreczen	98	110
Kecskemét	181	89
Mármaros-Sziget	56	35
Pápa	71	33
Sárospatak	150	64
Összesen:	2688	2570

Az utolsó két évben a jogi tanintézetek frequentiája csak annyiban változott, a mennyiben miként még látni fogjuk, a két egyetemen a jogtanulók száma emelkedett, ellenben a jogakadémiákon alább szállt.

A jogi tanintézetek összes hallgatóinak száma azonban nem sokat változott. Azt lehet tehát mondani, hogy a joghallgatók összes száma nálunk átlag körülbelül 2600, mely szám legfeljebb még a külföldi egyetemeken tanulólok száma által nyer némi kiegészítést. 2600 joghallgató és 14 jogi tanintézet: esik tehát egy tanintézetre átlag 186 hallgató.

Ezzel szemben pl. *Ausztriában* következő eredményeket találjuk: (L. Statistisches Jahrbuch für das Jahr 1874) Volt hallgató,

	1875/76 első félévben	1875/76 második félévben
a bécsi egyetemen	1670	1680
a gráci »	372	356
az insbrucki »	161	165
a prágai »	920	878
a lemergi »	346	522
a krakói »	249	237
Összesen:	3718	3838

Átlag véve tehát összesen 3778. Ehhez hozzá véve még az újabban felállított czernowitz-i egyetem joghallgatóit. Ausztria összes joghallgatóinak számát átlag körülbelül 3850-re lehet tenni. Esik tehát egy-egy jogi tanintézetre átlag körülbelül 550 hallgató.

Lássuk még pl. *Franciaországot*. Itt a jogi szakiskolák frequentiája átlag következő (L. a francia kereskedelmi miniszterium által 1878-ra kiadott Annuaire statistique de la France 262. és 263. lap):

Páris	2150	Grenoble	221
Alix	310	Poitiers	258
Bordeaux	437	Nancy	152
Caen	188	Rennes	204
Dijon	173	Toulouse	480
Douai	207	Összesen:	4780

Esik tehát Franciaországban egy-egy jogi tanintézetre átlag 435 hallgató.

Mig tehát Ausztria átlag 3850 joghallgató mellett beéri 7 jogi tanintézettel, s egy-egy tanintézetre átlag 550 hallgató esik, Franciaország 4780 joghallgató mellett 11 tanintézettel, s egy-egy tanintézetre átlag 435 hallgató jut: addig nálunk 2600 joghallgató mellett van 14 intézet s egy-egy intézetre átlag 186 hallgató esik! Kitűnik ebből, hogy tetemesen kisebb szükséglet mellett sokkal több jogi tanintézet van nálunk mint másutt, minélfogva nálunk sokkal kevesebb növendék is jut átlag egy-egy jogi tanintézetre, mint másutt, még pedig oly államokban, melyek a szellemi és anyagi miveltségnek bizonyára magasabb fokán állanak mint mi, s melyek ennélfogva sokkal inkább vannak azon helyzetben, hogy iskolák felállítására és kellő berendezésére költsékezzenek, mint ez nálunk lehetséges.

A kirívó ellentét Magyarország és más európai államok között azonban még fokoztatik ha nem tekintjük egyedül azt, hogy mily irányban állanak az összes jogi tanintézetek az összes hallgatók számához, s mennyi jut az összes hallgatóság számából átlag egy-egy tanintézetre, hanem ha a hallgatóság *tényleges* megoszlását tekintjük. Azt ugyan más államokban is találjuk, hogy egyes jogi tanintézetek az átlagosnál sokkal nagyobb mások sokkal kisebb frequentiával bírnak. Így pl. mig a bécsi egyetemen körülbelül 1675 joghallgató van, addig az insbrucki egyetem frequentiája csak körülbelül 160; hasonlólag mig Franciaországban a párisi faculté de droit a 2000-et meghaladja, addig más jogiskolák (pl. Caen, Dijon, Nancy) frequentiája a 200-at sem üti meg. *De oly nagy aránytalanság az egyes jogi tanintézetek tényleges frequentiája közt mint nálunk, a világon sehol nem található!* Ugyanis mig nálunk a budapesti egyetem

joghallgatóinak száma az 1200-at meghaladja, addig egyes akadémiák 50 mondd *ötven* hallgatóval sem bírnak. Így a fentebbi kimutatás szerint a mármaros-szigeti akadémia 1875/76-ban csak 35, a pápai akadémia csak 33 hallgatóval bírt s az összes akadémiák közül csak 4 birt 100-nál nagyobb frequentiával. Azóta az aránytalanság még nagyobb lett s nevezetesen a királyi jogakadémiák frequentiája is az utolsó két évben tetemesen alább szállt, úgy hogy a legújabb hivatalos kimutatás szerint a folyó 1878-ik évi téli félévben a *győri* jogakadémián csak 68, a *nagyszombati* jogakadémián csak 36, mondd harminczhat hallgató, köztük 7 rendkívüli, iratta be magát!

Mig tehát más, gazdagabb államok legalább 150—200 hallgatót kívánnak egy jogi tanintézet fentartására, addig erre nálunk már 30—40 hallgató is elégséges.

(Folytatása követ.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

Tanulmány a végrehajtási törvény-javaslatról.

II.

A javaslat 33. §-a szerint: «A marasztalt fél ellen elrendelt csőd esetében azon végrehajtás, mely a csőd hirdetmény kifüggesztésének napján vagy később fogatosított, hatálylyal nem bír. Ugyanez áll a végrehajtási jognak azon telekkönyvi bejegyzésére nézve, melyek iránt a megkeresvény a telekkönyvi hatósághoz a csőd hirdetmény kifüggesztésének napján vagy később érkezett. A csőd hirdetmény kifüggesztésének napját megelőzőleg fogatosított végrehajtásokra, vagy az ezt megelőzőleg a telekkönyvi hatósághoz érkezett végrehajtási kérvényekre vagy megkeresvényekre, a csőd megrendelésének hatálya nincsen. Ezen végrehajtások a jelen törvény szerint folytattnak és fejeztetnek be. A végzések és értesítvények a végrehajtást szenvedő helyett a tömeggondnoknak kézbesítetnek, ki a végrehajtási eljárásban azon jogokkal bír, melyek a csőd el nem rendelése esetében a végrehajtást szenvedőt illették volna.»

Ennek ellenében az előadói tervezetben a 32. §. következőleg volt fogalmazva: «Ha a végrehajtás alá került fél ellenében csőd nyitott: a kiküldött a csődöt rendelő határozat kiadmányozásának felmutatása után a végrehajtási eljárást fölfüggeszteni köteles. A csődöt rendelő határozat kifüggesztésének időpontjáig teljesített végrehajtás joghatályára a csőd elrendelése befolyással nincsen. A csődöt rendelő határozat kifüggesztésének napján teljesített végrehajtás annyiban marad hatályban, a mennyiben a végrehajtó fél bebizonyítja, hogy a végrehajtás a csődöt rendelő határozat kifüggesztése előtt történt. Ez iránt a 18. §. szerint illetékes bíróság a végrehajtó és a csődtömeggondnok meghallgatása után határoz. A telekkönyvi bejegyzés által fogatosított végrehajtási cselekmények joghatályára nézve a bejegyzés elsőbbsége dönt. A csődfeljegyzés iránti megkeresvény megérkezhet megelőző végrehajtási megkeresvényekre, a csőd megrendelésének ily esetben hatálya nincsen. Azon végrehajtások, melyeknek hatályára a csőd befolyással nincsen, a csőd elrendelése után is a jelen törvény szerint folytattnak és fejeztetnek be. A végzések és értesítvények a végrehajtást szenvedő helyett a tömeggondnoknak kézbesítetnek, ki a végrehajtási eljárásban azon jogokkal bír, melyek a csőd el nem rendelése esetében a végrehajtást szenvedőt illették volna.»

A javaslat az előadói véleménytől való eltérését azzal indokolja, hogy azon ténykérdés, vajon és mennyiben fogatosított a végrehajtás a csődhirdetmény

kifüggesztése előtt, sok esetben nehezen volna tisztára hozható, miért is czélszerűbb annak kimondása, hogy a csődhirdetmény kifüggesztésének napján fogatosított végrehajtásnak nincsen hatálya.

Bizonyos, hogy ingókra vezetett végrehajtás esetén a javaslat indokoltabb az előadói tervezetnél, de vajon az-e ingatlannál és nyilvankönyvi jogoknál, már nem könnyen eldönthető kérdés. Ugyanis telekkönyvi rendtartásunk és ezen törvényjavaslat szerint is, a telekkönyvi bejegyzvények rangsorozata tekintetében az igtató szám elsőbbsége határoz, és így joggal lehetne kérdezni, hogy telekkönyvileg bejegyzett jogoknál, miért nem fogadható el az előadói tervezet azon része, hogy «a csődfeljegyzés iránti megkeresvény megérkezett» megelőző végrehajtási megkeresvényekre a csőd megrendelésének hatálya nincsen.»

A javaslat indokolása a felelettel adós marad, és mi feleletünket csak abban adhatjuk, hogy csődhirdetmény kifüggesztése és telekkönyvi igtató szám, ez két különféle fogalom, melyekre áll tehát azon mathematikai igazság, hogy különféle fogalmakat egymáshoz viszonyítani nem lehet, és minthogy a csődhirdetmény kifüggesztése hatályos akar lenni, megtörténtének egész napjára és napjától számítva, a telekkönyvi rangsorozat hatályosságát pedig csak az igtató számtól nyert percczel számít, a kérdést csak a törvényhozó «sic volo, sic jubeo» hatalma alapján döntheti el, de bármint határoz, vagy a csődtörvény vagy a telekkönyvi kívánalmán követ el erőszakot. De minthogy ezt kikerülni nem lehet, és minthogy úgy a külföldi törvényhozás, mint eddigi hazai jogunk egyetértően azon megállapodásban vannak, hogy a csőd kiütése, vagy ha úgy tetszik, a csődhirdetmény kifüggesztése napjától egyik személyes hitelező sem nyerhet külön kielégítési jogot a csődtömeg egyes tárgyaira és pedig akkor sem, ha erre való jogcíme ezen napot megelőzi,⁶ mi is elfogadhatjuk a javaslatnak ebbeli intézkedését, de csak azon módosított értelemben, hogy egyedül a csődhirdetmény kifüggesztésének napját megelőzőleg nem biztosított jogok iránti végrehajtás ne legyen fogatosítható.

Ebbeli formulázásunk mutatja, hogy azon kérdés eldöntését, vajon a jelzálogos hitelezők, kik a csődhirdetmény kifüggesztésének napja előtt szerezték zálogjogukat, függetlenül a csődeljárástól jelen végrehajtási törvényjavaslat szerint érvényesíthetik-e zálogjogukat vagy sem? nem akarjuk az új csődtörvény hozataláig elodázní, hanem azzal itt foglalkozva, azt eldönteni kívánjuk.

Nem mellőzhetjük pedig ezen kérdés tárgyalását és eldöntését, mert ennek a végrehajtási eljárást szabályozó törvényben épen úgy systematikus helye van, mint a csődtörvényben és mert alig van csődtörvényünknek és végrehajtási eljárásunknak nagyobb hibája, minthogy e kérdésben világosan nem intézkednek és még ezenkívül felső bíróságaink oly megállapodásra jöttek, melynél a hitel károsítására rosszabbat alig állíthattak volna föl.

Ugyanis jelen gyakorlatunk szerint a dolog úgy áll, hogy habár csak egy és bármely rangsorozatu jelzálogos követelés a csődnitás előtt szerzett végrehajtási joggal bír, akkor a végrehajtás mindenben és minden jelzálogos követelésre nézve a csőd mellőzésével a polgári perrendtartásban szabályozott végrehajtási eljárás útján történik,

⁶ A kérdés illeténi megoldása azonban — mint mondtuk — erőszak a telekkönyvi rangsorozat rendszerén és esetleg sértheti a telekkönyv közhitelességét. Például: A. Kölcsön kér tőlem X. forintot, megalkuszunk, ő aláírja a költséget és bekebelezési engedélyt, és én a telekkönyvi igtatótól nyert és számmal ellátott felzet kézhez vétele után leolvasom a kölcsönt, és mig mindez délelőtt megtörténik, A. délután csődöt mond, a csődhirdetmény még az nap kifüggesztetik, és én a telekkönyvbeni bizalmam és óvatosságom dacára elveszitem a pénzem.

míg ha ez eset nem áll, vagy az illető és a végrehajtási joggal bíró hitelező jogával nem él, akkor a nyilvánkönyvi hitel valóságos károsításával, valamennyi jelzálogos követelés jelen csődeljárásunk kinzó eszközeinek átszenvedésével kénytelen érvényesülni. S felső bíróságaink ehez oly conservative ragaszkodnak, hogy a csődeljárás szigorú megtartását kívánják még akkor is, ha a telekkönyvi jog bírói árverése, egyedül a perrendtartás szakaszait követő telekkönyvi hatóság által eszközöztetik, habár mint a «Jogtudományi Közlöny» f. évi 9. és 12-ik számaiban kifejtettük, igen könnyű lenne felső bíróságainknak perrendtartásunk 462. §-át olyképp magyarázni, hogy a jelzálogos követelések illetve nyilvánkönyvi jogok végrehajtási érvényesítése a költséges és hosszadalmas csődeljárás mellőzésével a perrendtartás VIII. czime értelmében történhetné. Felső bíróságaink ebbeli megállapodása pedig oly káros hatással van a telekhitelre, hogy nem szabad késnünk azt megszüntetni, főleg miután annak lényege a gyakorlat, elmélet és jogtörténelem szempontjából tarthatatlan.

A gyakorlati életben előforduló vizsás helyzetet fejtegetni teljesen fölösleges, mert kinek csak egyszer volt alkalmá tapasztalni, hogy jelzálogi bejegyzéssel biztosított követelés érvényesítése mint történik a csődeljárás után, az nem fog csudálkozni azon óvatos hitelezőn, ki nem elégszik meg azzal, hogy követelése betáblázással biztosittatik, hanem a kölcsön leolvasása előtt azt is kívánja, hogy leendő adósa magát bepereltesse, elmarasztaltassa, és maga ellen a végrehajtási zálogjog bejegyzését is jogerőre emelkedni hagyja.⁷ A jelen végrehajtási javaslatnak e tekintetben netán változatlan elfogadása még kirívóbbá tenné pedig jelen gyakorlatunk hiányosságát, mert míg a csődtörvény tizrendű követelést ismer, melyek mint föltétlenül privilegiált követelések a bejegyzett zálogjogokat megelőzik, addig a javaslat 193. §-a jelen végrehajtási törvényünknek négyrendű ily szabadalmazott követelését háromra és emígyen is megszorítva szállítja le; továbbá míg csődeljárás esetén minden követelés nolens-volens háromrendű hosszú előzményekkel járó ítélethozatal tárgyává tétetik, addig a javaslat 200., 205. és 206. §§-aiban jelen perrendtartásunknak 447. §-ában szabályozott kifogásolási jog használata ellen is erős gátakat kíván emelni.

A helyes elmélet szempontjából pedig indokolatlan az, hogy míg ingókra szerzett zálogjog a lekötött ingókra a csődeljáráson kívül érvényesíthető, addig ez jelzálog esetén ne történhessék, hanem ez mint fogalmilag is értelmetlen külön csődtömeg kezeltessek. Avagy a nyilvánkönyvi bejegyzés által szerzett zálogjog a maga tárgyára kisebb hatású mint ingókra bármi módon szerzett zálogjog? Ezt senki sem mondhatja, sőt ellenkezőleg nyilvánkönyvi rendszerünknel fogva azt kell állitanunk, hogy a telekkönyvi bejegyzés által szerzett zálogjog, melyet minden későbbi tulajdonos elfogadni tartozik és melynek léte és fennállása az alapul szolgáló követeléstől jobban függetleníthető és a nagy közönség által könnyebben megismerhető, mint az ingókra szerzett zálogjog, kitünőbb minőségűnek is mondható, ha és mennyiben a különböző zálogjogokat kitünőség tekintében egymás ellenében osztályozni lehet. Es miért tehát annyira menni, hogy jelzálogi követelés a későbbi csődnyitás daczára minden hatályát vesztheti, ha a csődtömeg

ellen be nem jelentetik,⁸ míg például kézi zálognál a hitelezőt csak azon veszély (:) érheti, hogy azt a rajta fekvő zálogkövetelés kifizetése mellett a csődtömegnek átadni köteles? S mi értelme van annak, hogy csőd esetén a telekkönyvi rendtartás szelleme ellenére, a jelzálogi követelés csak csődeljárás útján érvényesíthető? S mi jogi indoka van annak, hogy egyik jelzálogos követelésnek végrehajtási minősége befolyással van arra, hogy a többi vele össze nem függő jelzálogos követelések a reájuk nézve előnyösebb végrehajtási és épen a csődeljárás útján nyerik kielégíttetésüket? Legyen a csőd a csődhitelezők javára akár tulajdon — akár általános végrehajtás útján zálogjogszerzés, bizonyos, hogy az általa szerzett tulajdon vagy zálogjog lényege nem különbözhet a más módon szerzett tulajdon vagy zálogjogtól, és ha áll az, hogy sem tulajdonjog változás, sem új zálogszerzés semmiben sem alterálhatja a korábban szerzett nyilvánkönyvi jogot, úgy áll ez akár csődön kívül, akár csőd útján jó létre az újabb tulajdon vagy zálogjog.

Jogtörténeti szempontból is kétségtelen, hogy a tiszta római és germán jog a zálogjoggal bíró hitelezőket fölmentette attól, hogy jogukat a csődeljárás útján érvényesítsék, és csak az ez irányban megromlott pandekta jog állította fel a tételt, hogy a csőd kiterjed a közadós egész és minden vagyonára és ennél fogva a csődeljárásba beállani minden hitelezőnek kötelessége. Valószínűleg e szempont vezette az országbírói értekezletet is midőn a csődtörvényre vonatkozó határozatait alkotta és csakis az akkor még általánosan elterjedve volt e tévtan uralmával lehet ebbeli határozatát nem indokolni, hanem csak menteni. De ma, midőn a telekhitel e sebet ismerjük, midőn látjuk, hogy a praktikus angol daczára csődtörvénye folytonos változtatásainak respektálja azon elvet, hogy a korábbi zálogjogot szerzett hitelező a csődeljárásba beállani nem tartozik,⁹ midőn a legfiatalabb de kitünőségre majdnem legjobb csődtörvény, a német birodalmi csődtörvény 3., 39., 40., 41. §§-aiban¹⁰ ezen elvet a lehető legnagyobb tisztaságban elfogadta, midőn APÁTHY tanár ur az általa készített jeles csődtörvény-javaslat 12-ik §-ban szintén ez elv uralma alá állott, nem szabad hazai telekhitelünk ellen a javaslat 32. §-nak elfogadása által bünt elkövetni, hanem helyette következőben megkísértett intézkedéssel kell fölváltanunk, u. m.

⁸ A. jelzálogi biztosítás mellett kölcsön ad B-nek x forintot, hogy például 15 év múlva 2x forintot fizessen vissza. A. a bekebelezés által szerzett biztosíték tudatában egész nyugodtan V. országba költözik és midőn a 2x év elteltével pénzért jó, azt tapasztalhatja, hogy pénze elveszett, mert B. csőd alá esett és a csődbíróság az ingatlan vagyon fölosztásánál a B. követelésének figyelembe vétele nélkül osztotta föl a tömeget, mert B. azt annak idején be nem jelentette. «Tapsztalhatja» mondjuk, mert lehet, hogy a csődbíróság gondnokot rendelt B-nek, de hol van erre a garantia, ha oly eset is előfordul, hogy a kir. tábla nem fogadta el egy jelzálogos hitelezőnek a bejelentési idő utáni jelentkezését, mert értesítettén, ő azt igen menthető okokból, annak idején nem jelentette be. (Lásd a kir. ítélő táblának 1878. évi augusztus 13-án 3239. sz. alatt hozott és az elsőbíróság határozatát helybenhagyó végzését.)

⁹ Az 1869-iki «Bankruptcy Act» annyira kizárja a zálogos hitelezőket (secured creditors) a csődeljárásból, hogy őket a csődhitelezők összefogvetelénél csak annyiban részesíti szavazatban, a mennyiben követelésük a zálog tárgya által nem fedeztetik. A zálogos hitelező fogalmára pedig világosan megjegyzi: A «secured creditor» shall in this act mean any creditor holding any mortgage, charge, or lien on the bankrupt's estate or any part thereof, as security for a debt due to him.

¹⁰ 3. §. Die abgesonderte Befriedigung erfolgt unabhängig vom Konkursverfahren. 39. §. . . . Zur abgesonderten Befriedigung dienen die Gegenstände, welche in Ansehung der Zwangsvollstreckung zum unbeweglichen Vermögen gehören, insoweit ein dingliches oder sonstiges Recht auf vorzugsweise Befriedigung aus demselben besthet.

. . . . 40. §. Gläubiger, welche an einer beweglichen, körperlichen Sache, an einer forderung oder an einem anderen Vermögensrechte des Gemeinschuldners ein Faustpfandrecht haben, können aus den ihnen verphändeten Gegenständen abgesonderte Befriedigung wegen ihrer Pfandforderung verlangen, zunächst wegen der Kosten, dann wegen der Zinsen, zuletzt wegen des kapitals. 41. §. Den Faustpfandgläubigern stehe gleich: a) die Reichkasse u. s. w. . . . i) diejenigen, welche durch Pfändung ein Pfandrecht erlangt haben, in Ansehung der gepfändeten Gegenstände.

⁷ Hogy törvényhozásunk tudatában van a gyakorlat ezen abnormális helyzetének, kitünik abból, hogy az 1871. évi XXXIV. t. cz. 22. §-ában a földhitelintézetnek a csődön kívüli eljárhatást is engedélyezte, mit a földhitelintézetnek egyebekben is adott privilegiumok elvonásával, minden jelzálogos hitelezőre ki nem térjeszteti, észszerű indok nincsen.

«§. A csődhirdetmény kifüggesztésének napjától kezdve a csődtömeghez tartozó javakra, e törvényben szabályozott eljárás útján akkor sem lehet jogokat szerezni, ha a jogszerzésnek jogcíme a csődhirdetmény kifüggesztésének napját megelőzi.

Azonban a zálogjognak ingó vagy ingatlan javakra és nyilvánkönyvi jogokra leendő érvényesítése végett, a végrehajtást a csődhirdetmény kifüggesztésének napján vagy utána is elrendelni és foganatosítani lehet. Azon hitelezők joga, kik magukat bizonyos dolgokból bírói

közbenjárás nélkül kielégíthetik, jelen törvény által nem érintetik.

A csődhirdetmény kifüggesztésének napja előtt szerzett zálogjogok végrehajtási érvényesítése jelen törvény rendelkezései szerint történik olyképp, hogy a végzések és értesítvények a végrehajtást szenvedő helyett a tömeggondnoknak kézbesítettnek, ki az eljárásban mindazon jogokkal bír, melyek a csőd elrendelése nélkül a végrehajtást szenvedőt illették volna meg.»

(Folytatása következik.)

Dr. Berkovics Ferencz.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve.

(Folytatás.)

A szabadságolásról szóló 43—45. §§-ai még ezen rendelkezéssel volnának megtoldandók:

«Ha az előadó bíró 14 napot túl nem haladó időre szabadsággal vagy hivatalos kiküldetésben hivatalától távol marad, azonnal az előadók sorából helyettes kirendelendő és segítségére a befolyandó ügydarabok feldolgozására jegyző vagy joggyakornok adandó.»

Ha ellenben az előadó bíró 14 napot túlhaladó időre eltávozik avagy betegség vagy más okból hivatali teendőket el nem láthatja: az előadása alá tartozó ügyek és beadványok kivévn sűrűs elintéztést nem igénylő pereket, urbéri és hitbizományi ügyeket, a többi előadó közt aránylag felosztandók.»

«Ez azonban a vizsgáló bírónál, kinek ügyei mind helyetteseül kirendelt bírónak illetve jegyzőnek adandók át — nem alkalmazandó.»

Jelenleg, ha valamelyik bíró betegség folytán, vagy a törvényszerű 6 heti szabadságát élvezve elmarad hivatalától, hivatalos ügyei vagy gazda nélkül hagyatnak, vagy pedig egy más bíró bizatik meg, hogy a távollevő társának ügyeit vezesse, avagy legalább a befolyandó sűrűs beadványokat intézze el. — Ez utóbbi bíró természetesen, ha a munka igazságosan és aránylag van az előadók közt felosztva, (a mint ennek lenni kellene, nem tekintve, hogy valaki első, vagy utolsó idősb vagy fiatalabb bíró-e?) a mostani csekély bírói létszámmal már saját ügyeit sem birta restante nélkül elvégezni.

Ha most az előbbi bíró ismét hivatalát elfoglalja, több százakra rugó beadványt hivatalos szobájában az asztalon, az állványokon vagy a földön szétszórva talál és csak legnagyobb erőltetés mellett képes hónapok múlva a restantiák halmazából legalább részben is kivergődni. De akkor ép úgy érzi magát munkaerejében megfogyottnak, mint a szabadság idejének megkezdése előtt.

Vizsgáló bírónak a szükséges különös tulajdonságok (u. m. erélyesség, kellő tapintat, gyors elhatározás, emberismeret, helyi viszonyok ismerete stb.) miatt minden bíró egyaránt alkalmas nem lévén, és különben is kíváncsnak mutatkozván, hogy a vizsgáló bíró halasztást nem szenvedő vizsgálati cselekményeinek gyors teljesítésében más teendők által ne gátoltassék: ezen okokból fogva a fenebbi kivételt a vizsgáló bíróra nézve megállapítani kellett.

III. FEJEZET.

(H a t á s k ö r.)

A béke a hivatalnokok között legjobban az által biztosítottatik, ha mindenkinek hatásköre szabatosan körülíratik.

¹ Aggkor és rongált egészségi állapot, mely azonban az illetőt még munkaképtelenné nem teszi, a munka aránylagos felosztásától csak annyiban állapítanak meg méltányos kivételt, a mennyiben ily bíró mellett egy vagy két jelesebb jegyző segítségül adandó, mert különben egy törvényszéknél sok ily kivétel alá eső bíró lehetne, minek folytán a fiatal munkaerők egészségük hátrányára a munkával túlterhelhetnének.

Ezen fejezetben különösen a jegyzők és segédjegyzők hatásköre nincs megszabályozva.

A 1871 évi XXXI. t. cz. 6. §-a szerint a jegyzők csekélyebb fontosságú ügyekben vizsgáló bírákként alkalmazandók és a pertár vezetésével megbízandók. Ezenkívül jegyzők tanács — és egyéb jegyzőkönyvek vezetésével, az előadó bírák melletti segédkezéssel, telekkönyvi lejegyzési és sorrendi ugyszinté hagyatéki tárgyalások megtartásával, valamint mindazon bírói teendőkkel volnának megbízhatók, melyek a törvény által határozottan kizárólag csak (külömbeni semmiség alatt) az előadó bírák hatáskörébe utalva nincsenek.

De épen azért, mert jegyzők bizonyos hivatalos cselekmények teljesítésére önállólag és bírákként alkalmazandók, szükséges, hogy kimondassék, miszerint törvényszéki jegyzőknek csak azok nevezhetők ki, kik a bírói gyakorlati vizsgát vagy az ügyvédi vizsgát letették.

A segédjegyzőkre és joggyakornokokra nézve a jelenlegi pályázati feltételeket meghagynám, mert joggyakornokot 300 ftos évi díj mellett vidéken már alig lehet kapni. De az ügyvédi rendtartás és a közjegyzői törvény revidálása alkalmából mindenesetre nem csak a bíróságok de az ügyvédi és közjegyzői intézmény éédekében is kimondani kell hogy ügyvédi és közjegyzői jelöltek legalább félétven át a bíróságoknál gyakornokoskodni tartoznak.

Továbbá az ügyviteli szabályokban nincsenek érintve, hogy a segédfogalmi személyzet (jegyzők, joggyakornokok) alkalmazhatók-e kivételesen és mely esetekben kezelési munkára is. (p. u. iktatókönyv vezetésére)

Minden ujonnan kinevezett joggyakornok legalább 6 héten át a kezelési szakokban volna alkalmazandó. Így volt ez a m. k. udvari cancelláriánál, így volt ez az osztrák bíróságoknál, és ez igen helyes

Végre a segédfogalmi személyzet munkásságának ellenőrzése végett szükséges, hogy minden jegyző és joggyakornok jegyzékat vezessen, melybe az általa feldolgozott ügydarabok számait — a fontosabb és terjedelmesebb munkálatok megnevezése mellett (p. u. 1800 ikt. sz. sorrendi végzés fogalmazása) — és egyéb általa teljesített hiv. cselekményeket (p. u. ülési jegyzőkönyv vezetését) délelőtt és délután külön-külön bevezetni, és ha előadó mellett segédkezik, a bevezetést naponta az előadó által eltsmertetni és azonkívül hetenkint az elnöknek illetve járásbírónak bemutatni tartozik.

Még a szolgák munkakörének legalább általánosságban való körülírása sem felesleges, mert voltak esetek, hogy hivatalsszolgák nemcsak alsóbbrendű szolgálat teljesítésére, hanem bírói határozatok másolására és tkvi kivonatok készítésére alkalmaztattak, mi által a bírák és bírós. tisztviselők az iratcsomók hordozására és egyéb szolgákat illető teendők teljesítésére kénytelenítettek. Már pedig Uraim! ha tiszteletet a bírótól kívánnak, adják ezt meg a bírónak is. Tessék, nézzék meg az angol bírót, ki kesztyűvel kezén ül bírói karszékén és még ítéletét sem fogalmazza! pedig ugy szereünk a külföldre utalni.

A hivatalos helységek napontai tisztítására és fűtésére nő fegyenczek alkalmazása egyáltalán nem, férfi fegyenczek alkalmazása pedig csak szigorú felügyelet mellett engedhető meg. — Ily intézkedés mellett — a veszedelmességen kívül — még számtalan ok harcol.

Vége a hatáskör szabályozásánál az ügyviteli szabályokban is különösen kiemelendő volna, hogy az 1871. VIII. t. cz. 2. §. c) pontja értelmében a bírói segéd személyzet (jegyzők, segédjegyzők, kezelési tisztviselők) is hivatalos cselekményeiért nemcsak személyi, de vagyoni felelősséggel is tartoznak.

IV. FEJEZET.

(Felügyelet.)

Ezen fejezet csupán 66 §-ára nézve, mely szerint «az 1871. VIII. t. cz. 5. §-ba gyökerező legfőbb felügyeletet az igazságügyminiszter személyesen vagy megbízottjai által gyakorol,» a bírói kar érdekében azon óhajást bátorodom nyilvánítani, hogy méltóztassék az igazságügyminiszter urnak megbízottjait a felső bíróság bírái közül választani, mert ezek a bírák munkásságának elbírálására legcompetensebbek, és a bírói ügyvitelt is, sőt miután, a mint értesültem, a k. táblánál a felebb, vitt ügyek a táblai bírák között területek szerint felosztva, az egyes bíróságok személyzetét és ügykezelését közvetlen tapasztalásból ismerik.

A járásbíróságok ügyvitelének megvizsgálása legcélszerűbben más törvényszékhez tartozó járásbírák által történhetnék. A járásbírák közötti nemes vetélykedés a vizsgálat szigorát fokozná, és azonkívül a kezelés egyszerűsítését célzó intézkedéseknek ismerete az egész országban terjedne.

Bővebb megfontolás tárgyát képezhetné, ha vajjon nem kellene-e ily vizsgálatok könnyítésére «vizsgálati kulcsot» behozni. A pozsonyi k. törvényszék elnöke Bodroghy István ur által szerkesztett az ügyviteli szabályok majdnem minden intézkedésére, valamint az ügykezelés iránt később kibocsátott rendeletekre vonatkozó ilyen vizsgálati kulcs nagyon practicusnak bizonyult be a most nevezett törvényszékhez tartozó járásbíróságok ügyvitelének vizsgálatánál. Ezen vizsgálati kulcs majdnem 200 kérdésből áll, melyekre a vizsgáló biztosnak a vizsgálatnál figyelemmel kell lenni, p. u. egyik kérdés: Mikor volt a legutolsó vizsgálat? mely hiányok tapasztaltak akkor? mi történt ezen hiányok megszüntetésére? Van-e pénzbírsági napló? Ki vannak-e töltve az egyes rovatai? Mikor fizetett le a pénzbírság a felek által? Mikor küldetett az át az adóhivatal pénztárába vagy a szegényalapra szánt bírság az illető városi v. községi pénztárba? stb.

V. FEJEZET.

(Statisztikai kimutatások, kezelési könyvek és hivatalos pecsét.)

Statisztikai adatok gyűjtése.

Hogy megbízható statisztikai adatok nélkül helyes igazságügyi közigazgatás és a törvénykezésnek üdvös reformja lehetetlen, és hogy mind, a mi a nélkül történik, csak sötétben tapogatódzás és a külföldi intézmények majmolása, további indoklásra nem szorul.²

Kérdés csak az, hogy mily adatok gyűjtendők? és miként?

Hogy mely adatok gyűjtendők? ezen kérdés leghelyesebben statisticusok, közigazgatási hivatalnokok, bírák, ügyvédek és közjegyzőkből összeállítandó vegyes bizottság véleménye alapján volna egyszer már definitíve megoldandó, nehogy a bíróságok minduntalan új-új adatok szolgáltatásával zaklattassanak.

² Igaz, hogy nálunk a statisztikai adatokból hamis következtetéseket is szoktak vonni. Így p. u. a felsőbb bíróságok által feladott e. b. határozatok számából, az e. f. bíróságok eljárásbani felületességét. Holott a feloldások többnyire a törv. rendtts. 108. §-a által a felsőbb bíróságoknak adott privilegiumban fekszik.

Hogy mikép történjék az adatok gyűjtése? ez a bíróságok jelenlegi viszonyai között a praxisnak egyik legnehezebb kérdése.

Erre nézve is az említett bizottság volna meghallgandó valamint e felett is, hogy nem lehetne a kezelési könyveket, (a kereskedők könyveinek példájára,) akkép berendezni, hogy azokból bármely pillanatban a kitűzött kérdésre felelet adassék.

E kérdés legjobb megoldására jutalmi pályázat volna nyitandó.

Addig is ajánlanám a pozsonyi törvényszéknél ennek elnöke Bodroghy István ur által behozott és igen gyakorlatinak bizonyult adatgyűjtési módot, mely szerint az év elején minden előadó részére külön statisztikai adatjegyzék állittatik ki annyi rovat lapra felosztva, a mennyi statisztikai adat kívántatik (1. lap polg. kereset, 2. lap polg. ítélet, 20. lap tkvi folyó ügy, 30. lap ftő vizsgálat megszüntetés stb.)

A mindenkori tanácsülésben azután az előadó az előadó az előadmány igtatói számával a statisztikai adatot is bemondja a tanácsjegyzőnek, ki az igtatói számot nemcsak a tanácsjegyzőkönyvbe, hanem az előadónak statistikai jegyzékében is az illető oldalon beírja p. u. 20500 ikt. szám: kereset. 20501 ítélet.

E jegyzéknek

1. lapja

POLG. KERESETEK

2. lapja

POLG. ÍTÉLETEK

ülés napja	igtatói szám	összesen	ülés napja	igtatói szám	összesen
20/II	20500	1	20/II	20501, 20506, 20508, 20510,	4
27/II	22104, 22105, 22107, 22108, 22109	5	27/II	22000, 21010,	2

Az előadó a tanácsjegyzőt saját érdekében kénytelen ellenőrizni.

(Folyt. következik.)

Hánrich József,

pozsonyi kir. törvényszéki bíró.

Fegyelmi praxisunk a közigazgatásban.

(Vége.)

A negyedik tanuról, a kir. adófelügyelőről, valamint ebből folyólag, a kir. hivatalnokok állásáról érdekes fejtegetéseket lehetne beszönnöm, de itt nem annyira tényeket, mint következtetéseket közölhetnék, azért csak azt akarom felemlíteni, hogy az iratok közt az illető adófelügyelőnek következő nyilatkozata olvasható: Alulírott tanusítom, hogy gr. F. A. főispán a f. évi májusi bizottsági ülés után (ez volt a főispán és főjegyző közti konfliktus színhelye) magához hivatván, legott kérdőre vonatott azért, hogy miért nem tanuskodtam a hivatolt közig. ülésen a pesti levélféle tárgyalás alatt mellette, azt mondván: «Az urnak mint állami tisztviselőnek (kutya) kötelessége lett volna ez ügyben melitem tanuskodni, különben az én mondásom tanura nem szorul, amit én mint elnök az ülés alatt mondok, kell hogy igaz legyen, és higye meg az ur, ha könnyű volt az urat jelenlegi állására hozni, könnyebb lesz az urat onnan eltávolítani.»

Mennyi hitelessége van e nyilatkozatnak, meg nem ítélem, de az kétségtelen, hogy az ügyben előterjesztett s a belügyminiszter előtt megfordult és az illető hivatalnok ily nyilatkozat kiadására alig határozta volna el magát — ha állításai valóságon nem alapulnak.

És most érkeznénk végül a fegyelmi ügynek legérdekesebb stádiumához.

A szives olvasó tán azt fogja mondani, elég volt amit

hallottunk, többet, szomorúan érdekesebbet alig lehet már mondani: kérjük, figyeljen még egy kissé, meglátja lehet.

A megyei bizottság f. évi jan. havi közgyűlésében a dorgálással büntetett főjegyzőnek felfüggesztése által visszatartott fizetését 500 frtot és lakpénzét 60 frtot, visszaadni rendelé; ezen határozatot azonban a belügyminiszter febr. 23. határozatával feloldotta, mert a fennálló szabály szerint a hivataltól való felfüggesztés tartama alatt visszatartott fizetés utólagos kiszolgáltatásának még akkor sincs helye, ha a fegyelmi eljárás az illető törvényhatósági tisztviselőnek teljes felmentésével fejeztetik is be. — Ezen miniszteri intézkedés ellen a megyebizottság remonstrálván, a miniszter apr. 29. határozatával ekként válaszolt: Miután a hivataluktól felfüggesztett törvényhatósági tisztviselők illetményeinek utólagos kiadásáról az 1876. VII. t. cz. nem intézkedik, s ennek következtében e részben az eddig követett gyakorlat szolgál zsinórmértékül, mely szerint a hivataluktól felfüggesztett törvényhatósági tisztviselők a felfüggesztés tartamára még az esetben sem tarthatnak fizetésre vagy bármi egyéb ellátásra igényt, ha később a vád alól teljesen felmentetvén, hivatalukba ismét visszahelyeztetnek is, a fentebbi kérelemnek helyt nem adhattam.

Ez a miniszteri intézkedés teszi fel az egész szabálytalanság és törvényellenességben bővelkedő ügynek a koronát.

Mindenekelőtt a belügyminiszter nagyon lekötelezné úgy a tudományt, mint a gyakorlati közadminisztrációt, ha utbaigazítást adna, hol, mikor, milyen szám alatt jelent meg az a miniszteri, vagy tán még cancelláriai rendelet, rendelet, mely a felfüggesztett fizetés visszatérítésére nézve ly drákói rendelkezést foglal magában; én kénytelen vagyok ilyennek létezését kétségbe vonni, úgy saját tudomásom, mint országos nevű, közíg. gyakorlatban levő férfiak szíves értesítése alapján, kiket e kérdésben megkérdeztem.

De azt hiszem maga a belügyminiszter sem hiszi első állítását a fennálló szabályra nézve fenntarthatónak, mert mint láttuk második, a megye remonstrációjára kiadott intézkedésében már nem szól többé szabályról, hanem eddig követett gyakorlatról; én mint tanár azt nem ismerhetvén, az ország különböző vidékeire irtam információért, s azt az egyező választ nyertem a fennemlített tekintélyes férfiaktól, hogy ily gyakorlat sem létezik.

Amíg tehát azon szabály, vagy gyakorlat be nem igazoltatik, nem tarthatjuk azt másnak, mint ama bizonyos «szürkének» (alias simli), melyen a rossz értelemben vett burokratia a legszivesebben lovagol, miután az jámbor természeténél fogva lovasának sem testi sem lelki erejét próbára nem teszi.

Bármint álljon azonban a dolog a fennálló «szabálylallyal», illetőleg «eddigi gyakorlattal», az reánk úgy is közömbös, különösen az 1876. VII. t. cz. érvényben létele óta, mely ily előbbi szabályt vagy gyakorlatot hatályon kívül helyezett ellenkező rendelkezése által és a miniszteri döntvényt ebből folyólag úgy a fizetéstől felfüggesztés természetével, mint az 1876. VII. t. czikkkel egyenesen ellenkezőnek mondhatjuk; azt a kérdést, van-e a törvény szerint fizetés felfüggesztésnek megyei tisztviselőkre nézve helye? mellőzve, a miniszteri fölfogás alapjára állunk.

A hivatal és fizetéstől való felfüggesztés ugyanis előzetes biztosítási eszközt képez a közigazgatásban, de nem bir büntetés jellegével köztisztviselőre nézve,³ más köztisztet végző, de azért köztisztviselői jeleggel fel nem ruházott életpályáknál, mint az ügyvédségnél p. o. előfordul az ügyvédi tiszttől való időleges felfüggesztés, mint önálló büntetés, de ebből a teljesen eltérő természetű közhivatali viszonyokra következtetés nem vonható.

Ha a felfüggesztés célját kutatjuk, az egyrésztől a hivatalnak biztosítása oly egyén ellenében, aki arra az

ellene emelt vádaknál fogva többé méltónak nem látszik, másrésztől biztosítási rendszabály a netán kimondandó pénz-büntetések behajtására nézve, és azon esetre, ha a tisztviselő hivatalvesztéssel büntetnének a vádbeli eset miatt, nehogy ilyenkor az őt a tett elkövetése után többé meg nem illető fizetést visszapótolhatlanul el ne költhesse.

Valamint tehát a tisztviselőnek a hivatalba vissza kell helyeztetni, ha az ellene folyt tárgyalás hivatalvesztésre nem vezet, azonképen a visszatartott fizetésnek is — a kimondott pénzbüntetések levonásával — az illető részére ki kell szolgáltatni, ha csak hivatalvesztésre nem ítéltetett.

Ezen egyszerű józan állásponton áll az 1876. VII. t. cz. is, habár explicite nem fejezi is ki ezen elveket, de egyéb szabványaiból ez megdönthetlennél következik; ezen törvény minden előbbi szabályt hatályon kívül helyezett azon köztisztviselőket illetőleg, a kikre vonatkozik, s amennyiben a fegyelmi büntetéseket szabályozta; csak e törvény keretén belül maradtak tehát az előbbi szabályok érvényben, de nem azon kívül, így azt hiszem, fennállónak kell tekintenünk az 1870. 42. t. cz. 58. §-ának azon rendelkezését, mely szerint az alispán, ha a törvényhatósági tisztviselők kötelességük teljesítésében vagy valamely hivatalos megbízásban pontosan el nem járnak, a teendők teljesítésével más rendes tisztviselőt biz meg, s azt a házi pénztárból a hanyag tisztviselő fizetésére utalványozott napdíjakkal látja el, ámbár még e szakasz fennállása iránt is lehetnek kételyek; de semmiesetre sem tekinthetők oly előbbi szabályok vagy oly gyakorlat fennállónak, a mely ezen törvénnyel ellenkezik.

De a felfüggesztett fizetésnek az esetre való visszatartása, ha a tisztviselő később teljesen felmentetik, sőt akkor is teljesen ellenkeznék a törvénnyel, ha az teljesen fel nem mentetett ugyan, de mégsem ítéltetett hivatalvesztésre.

A törvény a tisztviselői kötelességmulasztás büntetéseit meghatározván, annak ellenére a tisztviselő nem büntethető.

Ezen büntetések fokozatos rendben a dorgálás, a pénz-büntetés, és a hivatalvesztés; ezen büntetések egyikének alkalmazása csakugy kizárja a másikat mint ahogy valakit egyszerre nem lehet súlyos börtönre és fegyházra elítélni; és a világos törvény egyenes ignorálása két büntetést egyszerre alkalmazni, sőt a törvényben elő nem is forduló büntetést kiszabni; a jelen eset azonban mindakét irányban törvényellenességet mutat; mert panaszlott dorgálással büntetettvén, pénzbüntetésnek többé nem lehet helye és mégis 560 tevő fizetése és lakpénze visszatartatott, továbbá ily magas foku pénzbüntetést a törvény nem is állít fel s azért e szempontból is végkép tarthatatlan a miniszteri döntvény.

Az elsőfoku fegyelmi határozat, mely a legfőbb fegyelmi hatóság által idevonatkozólag helybenhagyatott, kimondja, hogy a legnagyobb büntetést alkalmazza, mindennek daczára tényleg a visszatartott fizetés utólagos kiszolgáltatásának megtagadása által a másodfoku büntetésnél is keményebb, sőt a törvény által nem ismert, tehát tulajdonkép semmis büntetés alkalmaztatott; mert ha csak szavak fölött vitázni nem akarunk, e fizetésvisszatartás is büntetés lesz, bár másnemű mint a fegyelmi törvényben előírt.

Ezen fejtegetésünkkel épen nem áll ellentétben, hogy a hivatalvesztésre ítélt tisztviselőnek, ha fizetése felfüggesztett, az utólag ki nem szolgáltatik, mert a hivatal fizetéses tisztviselőnél úgy a tiszti működést, mint a fizetést jelenti,

³ A különböző fizetési levonásokat, p. o. ha a számadásra kötelezett tisztviselő, azt a szabályszerű időben be nem szolgáltatja (P. M. rend. 1809.) ha nyert szabadsága tartamát engedély nélkül meghosszabbítja (Udv. cancell. 1809.) ha a megbízatása végzésében nem pontos tisztviselő helyettesítésre szorul, s helyettesének napidíjai fizetése rovására utalványoztatnak, nem szabad fizetéstől felfüggesztéseknek tekinteni, ami legjobban kitetszik abból, hogy ily esetekben az illető tisztviselő hivatalában megmarad és illetményeinek beszüntetése vagy folyósítása bármely napon eszközöltetik — ahhoz képest t. i. amint a fizetés levonásra okot szolgáltatónak elmul, ellenben fizetéstől felfüggesztés mindig a hivataltól felfüggesztést feltételezi, és a rendes fizetés felfüggesztése csak azon hó végével kezdődik, melyben az illető hivataloskodása tétleg megszűnt. (Pénzügyi szolg. szab. 257. §.)

tovább mert a fegyelmi határozat declaratio jellegű is, a kötelességmulasztás tényét constatálja, így hatása is nem a kimondással kezdődik, hanem azon időponttal, amelyben a súlyos kötelességmulasztás képező tény elkövetetett, illetőleg — könnyen érthető okokból — azon időponttól, midőn ily tény miatt fizetése felfüggesztetett.*

Hasztalan keresünk is akár a hazai, akár a külföldi közigazgatási jogban a miniszteri döntvényhez analógiát.

Hazai jogunk szerint a bírák fizetésének csak fele tartatik vissza, de e visszatartott rész is teljesen megtérítendő nekik, ha vagy felmentettek, vagy nem hivatalvesztésre ítéltettek; 1871. 8. t. cz. 65. §.) azaz ha csak rosszalás, feddés, vagy pénzbüntetés mondatott ki ellenük visszatartott fizetés utólag kiadatik.

De nemcsak a bírósági, hanem a közigazgatási hivatalnokokra nézve is áll az, hogy felmentés esetén a visszatartott fizetés az illetőnek kiszolgáltatik; pedig e rendeletek, melyek e visszatérítést elismerik, abból a gyűlölt abszolút rendszerből valók, a melynek vezérelve kellett hogy legyen: a hivatalnokot, objectiv szabályok helyett, mentül inkább fölöttes hatóságainak személyes kegyétől függővé, s így kész eszközévé tenni, s mégis ezen a magyar pénzügy szolgálati szabályokban nyíltan fenntartott rendeletek szerint először is a felfüggesztés tartama alatt a hivatalnoknak fizetése egy, illetőleg kétharmada élelmezési illetményként (alimentatio) jár, másodszor ha teljesen ártatlannak nyilvánítatik, élelmezési illetményének betudásával összes visszatartott fizetésének után pótlására igénye van; sőt ha nem teljesen nyilvánítatik is ártatlannak, ámbár ilyenkor szabály szerint nincs az illető hivatalnoknak után pótlásra igénye, mindazáltal a fegyelmi eljárásban véghatározatra hivatott forum különösen figyelemre méltó esetekben a visszatartott fizetést egészen is utalványozhatja és pedig az illető hivatalnok külön folyamodványa nélkül is.

Ime tehát itt sem találjuk a hajmeresztő elvet, melyet a belügyminiszter egyszer szabályon aztán eddigi gyakorlaton alapulónak mond, t. i. hogy a fizetés visszapótlásának akkor sincs helye, ha az illető teljesen felmentetett.

A fennebbiek után, különösen az 1876. VII. t.-cz. tekintve, nem lehet más indokot találni a belügyminiszter intézkedése, de különösen az által hangoztatott elv mellett, mint hogy a törvényhatósági közszolgálatot nobile officiumnak akarná tekinteni, melyben a fizetés csak mintegy a tisztviselő kész kiadásainak pótlására, de nem élet fenntartására szolgál, melyben tehát csak a teljesített szolgálat arányában van fizetése is. — De ki nem kaczagna ily elmélet fölött: társadalmi állapotaink és gondolkodásunk sajnos, végkép sirját ásták megyei officiumainknak; de nemcsak ezek, maga a törvényhozás kizár minden ily elméletet.

Már Mária Teréziával kezdődik a megyei nobile officium fizetési tisztte alakulni, s csak a Palugyai J. 1847-ben megjelent megyerendszerében található udvari és egyéb rendeletek is bárkinek eléje tárják e lassu fejlődési processust; de mit is érvelek sokat, vegyük csak elő a legközelebb eső 1876. 31. t. cz., mely szerint: 1. §. «Állami, törvényhatósági tisztviselők rendes fize-

* A német birod. hivatali pragmatika még ennél is enyhébb, amennyiben a hivatalvesztésre ítélt hivatalnoknak visszatartott fizetéséből a felfüggesztése által felmerült helyettesítési, valamint a fegyelmi eljárási költségek levonása után fennmaradó összeget neki, a hivatalvesztés daczára is kifizetni rendeli; nem is említve azt, hogy a fizetésnek csak fele, sőt esetleg csak egynegyede tartatik vissza a felfüggesztés által; mely szabványok egyrészt a még vétkes hivatalnok irányában is inkább a méltányosságot, mint a szigorú jog tekintetét emelik érvényre, s az ítélet előtt jövője iránt bizonytalanságban levő hivatalnokból nem akarnak, ideigl. visszatartott fizetése hulladékainak elvonása által proletariust csinálni, másrészt onnét magyarázhatók, hogy a némét bir. fegyelmi eljárás, a mienknél bírósági jellege daczára is, inkább kormányzati, mint igazságszolgáltatási rendszabálynak tekintetik, s a fegyelmi határozatoknak is inkább constitutio, mint declaratio jellege volt.

tésének legfeljebb egyharmada vehető végrehajtás alá» s tovább a második kikezdésben: «A felebb elősorolt személyeknek lakpénzeik csak lakbér fejében, a szolgálat utánjáró más illetményeik pedig épen nem foglalhatók le» vagy 6. §. Az első §-ban érintett személyeknek napi díjai valamint oly illetményei és járandóságai, melyek őket hivatalos kiküldetésük folytán, vagy hivatalos állásuknál fogva tett utazásuk következtében a fenálló szabályok szerint illetik, habár ezen illetmények nem a közpénztár által fizetendők is, végrehajtás tárgyát nem képezhetik» — és nyilván való, hogy csak törvényellenesen lehet a megyei tisztviselő fizetésétől ugyanazon jelleget elvonni, melylyel az államié bir, miután a törvény azt úgy a lakpénztől, mint a napi díjaktól, uti átalányoktól megkülönbözteti; csak úgy nem bir az többé, mint birt egykor, egyes szolgálatokérti pótvány, sportula jellegével, aminthogy az állami hivatali fizetés a magánszolgálat és ellenszolgálat semmi jogi rokonságban nem áll.

Visszapillantva eddigi fejtegetéseinkre, a reflexiók, a tanulságok egész sora kínálkoznék, melyeket azonban, úgy is tulhosszúra nyulván a tárgynál időzésünk, mellőzök, azon óhajjal zárom soraimat, vajha esetünk közigazgatási és fegyelmi eljárásunkban csak kivételt képezne, s ne állana azon közigazgatási gyakorlatban levő férfiak válasza, kik szóbeli közléseimre azt felelték, hogy a felmerült szabálytalanságokon nincs mit csodálkozni, hisz ez mindennapi dolog.

Dr. Concha Győző,
egyetemi jogtanár.

Különfélék.

(Pályázat.) A Glosius Sámuel és Dániel-féle alapítványt kezelő bizottság ezennel közhirrre teszi, hogy a fentirt alapítványból egy ügyvédjelölt számára 84 frtból álló egy ösztöndíj fog kiosztatni.

Ezen ösztöndíj az 1878/9. évre adatván meg, azon esetben, ha az ösztöndíjas az ügyvédi oklevelet elnyeri, az ösztöndíjat 84 frttal még egy évre leend jogosítva élvezni.

Az elnyerhetes feltételei: hogy a folyamodó:

a) magyarországi születésű és az alapítónak végrendeletileg határozottan kifejezett akarata szerint ágostai evangéliumi hitvallású legyen;

b) a magyar nyelvet tökéletesen ismerje, helyesen írja és beszélje, mely körülmény külön hiteles bizonyítvánnyal igazolandó;

c) legyen feddhetetlen erkölcsű, jellemű és jeles szorgalmu;

d) jogi tanulmányait elvégezte és az ügyvédi pályára készülve mint bejegyzett ügyvédjelölt legalább másfél év óta joggyakorlaton lett légyen, a mi hiteles bizonyítvánnyal igazolandó.

Ennélfogva felhivatnak mindazok, kik a fentebb részletezett minőségi feltételeknek meg bírván felelni, ezen ösztöndíjat az 1878/9. évben élvezni óhajtják, hogy a fennirt kellékeknek kétségtelen beigazolására akár eredetiben, akár hitelesített másolatban melléklendő egyetemi és egyéb bizonyítványokkal ellátott sajátkezűleg irt és aláírt kérvényeiket lakásuk megjelölése mellett f. é. december végéig (mely határidőnél később beérkező folyamodványok figyelembe nem vétetnek) bérmentve és lepecsételve alulírt elnökséghez (Budapest V. főut 3. sz. a.) küldjék be. Kelt Budapesten 1878. október 26-án A Glosius Sámuel és Dániel-féle alapítványt kezelő bizottság. Fabiny Teofil s. k. elnök. Zsigmondy Jenő s. k. jegyző.

Ezen pályázati hirdetmény hiteles másolatban a budapesti ügyvédjelöltek és joggyakornokok egyesületének tudomásvétel végett megküldetni, egyuttal a kamara hirdetményi táblájára kifüggesztetni és a szaklapokkal közölni rendeltetik.

Budapesten 1878. november 15-én.

A budapesti ügyvédi kamara.

Kiadta: Siegmund titkár.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYÜJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülési-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3

TARTALOM: Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. A magyar codificatoról. Halmágyi Sándor kir. törvényszéki elnök urtól. — Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról. Dr. Berkovics Ferencz, nagyvárad ügyvéd urtól. — A kisebbségek képviselője. Dr. Molnár Antal urtól. — Törvénykezési szemle: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. Hánrich József, pozsonyi kir. törvényszéki bíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez.

(Folytatás.)

Alig szükséges kiemelni azt, hogy absolut mérvszabályt felállítani arra nézve, vajon mily arányban álljon a tanintézetek száma a tanulók számához s hány tanuló essék egy-egy tanintézetre? nem igen lehetséges. Annnyival kevésbé, mert egy tanintézet felállításánál és fentartásánál kétségkívül fontos melléktekintetek és mellékérdekek pl. nemzetiségi, felekezeti, helyi stb. érdekek is figyelembe kell, hogy részesíttessenek. Különösen lehetetlen ily absolut mérvszabály felállítása főtanodákra nézve, melyeknél oly benső és közvetlen érintkezés tanár és tanuló között, mint az alsóbb és középtanodákban, csak kivételesen fordul elő. Époly kevésbé lehet a tanintézetek számarányának meghatározásánál más államok példája feltétlenül irányadó, mert minden országnak megvannak a maga sajátos viszonyai, melyeket ignorálni sem nem lehet, sem nem szabad.

Azonban bármennyire elismerjük is ezen tételek igazságát, mégis a párhuzam Magyarország és más államok között lehetetlen, hogy bennünket meg ne győzzön arról, *miszerint jogi tanintézeteink száma a nemzeti szükséglet mérvével semmi arányban nincs, hogy nálunk sokkal több a jogi tanintézet mint a mennyi kell.* E tény már magában véve fájlalendő, mert kétségtelen, hogy fölösleges dolgokra költeni a józan közgazdasági elvekkel homlokegyenest ellenkezik, különösen akkor, ha nélkülözhetlen dolgokra sincs elég költeni valónk. Még sötétebb színben tűnik fel azonban ezen tény, ha tekintetbe vesszük, hogy jogtanodáink legnagyobb része a főtanodákhoz köthető jogosult követelményeknek legtávolabbról sem felel meg, hogy jogtanodáink legnagyobb része oly mostoha viszonyok között van, miszerint a jogi szakoktatás sikeressége általuk legkisebb mértékben sincs biztosítva. Köztudomású dolog s bizonyításra nem szorul, hogy jogi tanintézeteink kellően felszerelt szakkönyvtárakkal nem rendelkeznek s e tekintetben még a budapesti egyetem jogi fakultása sem tesz említésre méltó kivételt, bár elismerjük, hogy az egyetemi könyvtár jog- és államtudományi munkákban az utolsó időben tetemesen gyarapodott. Köztudomású dolog, hogy jogi tanintézeteinken általában véve kevés a tanerők száma: hogy a tanárok részben rosszul vannak fizetve; hogy a tanszékek nagyrésztben a tudományosság igen alacsony fokán álló egyének által van betöltve stb. minek folytán azután nem lehet csodálni, hogy ügyvédek és bíráink tulnyomó száma a nélkülözhetlen elméleti alapot teljesen nélkülözi, s jogászközönségünk általában alapos szakis-

mertekkel csak vajmi kivételesen rendelkezik. A helyett tehát, hogy a józan közoktatásügyi politika elveit szem előtt tartva, a fősulyt arra fektetnők, miszerint jogi tanintézeteinket oly színvonalra emeljük, hogy azok a jogosult követelményeknek minden tekintetben eleget tehesenek, ha mindjárt kevesebb is azoknak száma: azon kárhoztatandó irányban mozgunk, hogy a jogi tanintézetek számára fektetjük a sulyt, nem törődve azzal, hogy nemzeti értelmiségünk és vagyonságunk szerény mérve annyi intézet kellő fentartását meg nem engedi. Más szavakkal: *a helyett, hogy úgy is csekély szellemi és anyagi erőinket összpontosítanók — szétforgácsoljuk azokat!*

Ezen állapotok továbbra fenn nem tarthatók, ha komolyan azt akarjuk, hogy jogi szakoktatásunk igazán megjavuljon s a jogosult követelményeknek megfeleljen. Bármennyire igyekezzünk jogi szakoktatásunkat más irányokban reformálni és emelni: minden ily törekvés meddő lesz, ha ezentul is folytatni akarjuk az erők szétforgácsolásának és pazarlásának azon irányát, melyet jelenleg követünk. Nézetünk szerint a jogi szakoktatás bajainak főforrása épen nem szétforgácsolásában rejlik s azért a reformnak is első sorban és mindenekelőtt arra kell irányulnia, hogy az erők összpontosíttassanak. Vagyis: *az első és főkövetelmény jogi szakoktatásunk megjavítása szempontjából az, hogy a jogi tanintézetek száma leszállíttassék;* és pedig oly számra, mely megengedi nekünk azt, hogy egyrészt kellő számú és a szükséges kvalifikációkkal bíró tanerőkkel rendelkezessünk, kiket illő javadalmazásban részesíthetünk, másrészt, hogy jogi tanintézeteinket a szükséges taneszközökkel elláthassuk s általában oly színvonalra emelhessük, miszerint azok a főtanodákhoz kötött igényeknek teljesen megfeleljenek.

E követelmény realizációja megengedjük nem épen könnyű dolog, tekintve különösen, hogy a jogtanodák fele nem állami, hanem felekezeti intézet. Azonban a nehézségektől nem szabad visszariadnunk. Ha az állam a saját rendelkezése alatt álló jogi tanintézetek megszorgításában jó példával elől jár (ebben az államot nézetünk szerint mi sem akadályozza) s a felekezetek önszántukból ezen példát követni nem akarnák; azt hisszük igen könnyen lehetne oly törvényes eszközöket kitalálni, melyekkel ők ezen reájuk nézve is üdvös reformra szoríthatók volnának. A kormánynak nem is kellene egyebet tenni, mint a mit a jogakadémiák legutóbbi átalakításakor tett, t. i. kinyilvánítani, hogy csak oly jogi tanintézet állíthat ki állami érvénnyel bíró bizonyítványokat, mely az állam által fentartott jogi tanintézetek azon nagyobb kellékeivel bir, melyeket mulhatlanul fel kell állítani.

Hogy mily számra szállíttassanak le a jogi tanintézetek? azt nehéz feltétlenül meghatározni. Azt hisszük azonban, hogy mi összesen *öt-hat* jogi tanintézettel tökéletesen jól beérhetnők, a midőn ugyanis egy-egy tanintézetre átlag körülbelől 4—500 hallgató esnék, tehát körülbelől annyi mint Ausztriában, Franciaországban és másutt.

Hogy a leszállítás nem volna egyszerre fogantató rendszabály, hanem hogy a leszállítást fokozatosan kellene eszközésbe venni, magától értetődő dolog.

II. A második kérdés, melylyel itt foglalkozni szándékozunk, az, *valjon fentartandó-e továbbra is azon viszony, melyben a jogakadémiák az egyetemek jog- és államtudományi karaikhoz jelenleg állanak, azaz: maradjanak-e előbbiek szemben az utóbbiakkal a jelenlegi alárendeltebb helyzetben, avagy nem volna-e helyesebb s a közoktatásügyi politika szempontjából czélszerűbb, ha a jogi tanintézetek között teljes uniformitás állapítatnék meg?*

Mielőtt e kérdés tárgyalásába beleereshetnénk, legyen szabad mindenekelőtt kiemelni, hogy nincs a kontinensen ország, hol a jogi tanintézetek szervezetében tan- és vizsgarendszerében oly különbségek állnának fenn, mint nálunk. Az ugyan megvan mindenütt, hogy egyes jogi tanintézetek kevésbé vannak dotálva, kevesebb tanszékekkel bírnak, mint mások s a tanárok az egyes tanintézeteken különbözőképen vannak fizetve. Olaszországban pl. az egyetemek határozottan két kategóriára: első és másodfokúakra vannak osztva; sőt olyan ország is van, hol egyetemeken kívül önálló jogi szaktanodák állnak fenn, így pl. a Svájc, ha ugyan ezen országot mint egészet figyelembe lehet venni, tekintve hogy a közoktatásügy a Svájcban nem közös, hanem kantonális ügy. Hogy azonban az egyes jogi tanodák között oly lényeges különbségek léteznének, miszerint az egyik kategória tudori fokok osztogatásának jogát, s más előjogokat élvezzen, a másik kategória ellenben ezen jogoktól meg legyen fosztva; hogy az egyik kategória egészen más szervezettel és tanrendszerral bírjon, s általában lényegesen alárendeltebb helyzetben legyen, mint a másik — az Magyarországon kívül aligha található. Nem található sem azon országokban, hol a jogi szakoktatás az egyetemek keretében van beleillesztve mint pl. Ausztriában, Németországban, Olaszországban, Belgiumban, s másutt, sem azon országokban, hol egyetemek nem léteznek s a jogi szakoktatásra egészen önálló intézetek állnak fenn, mint pl. Franciaországban, sem végre a Svájcban, hol a jogtudományok nemcsak egyetemeken, hanem mint nálunk, külön szaktanodákban is taníttatnak.

E tünemény mindenestre gondolkozásra késztet s önként felmerül a kérdés, milyen alapja, minő ratiója van a nálunk érvényben álló rendszernek, s valjon ezen rendszer helyeselhető-e?

Hogy nálunk általában az egyetemek mellett még külön jogi szakiskolák állnak fenn, annak kétségkívül megvan a maga külső, történeti alapja. Nem lévén oly értelmi és anyagi erőnk, hogy annyi egyetemet alapítsunk, mennyi jogi tanintézet volt szükséges, alapítottunk önálló jogi szakiskolákat; a mi tudvalevőleg Mária-Terézia alatt történt, ki a budapesti egyetem mellett négy kerületi jogakadémiát létesített Győrött, Pozsonyban, Kassán és Nagyváradon, melyek később különösen a felekezetek által szaporítottak. Az is igen könnyen megmagyarázható, hogy a jogakadémiák a tudori fokok osztogatásának jogával s más jogokkal miért nem ruháztattak fel, tekintve hogy a tudori fok osztogatása nem az egyetem egyes karait, hanem az egyetemet összességében illette. Azt is értjük, hogy a legújabb időkig a jogakadémiák alárendeltségén nem igen akadtak fenn; mert egyrészt a gyakorlati életben a jogi és államtudományi tudorság nem kívántatott meg, másrészt a jogakadémiák előnyökkel is bírtak szemben az egyetemmel, nevezetesen a mennyiben a tanfolyam sokkal rövidebb volt. De hogy ezen rendszer tanügyi szempon-

tokból helyes és czélszerű lett volna bármikor s helyes és czélszerű volna különösen mai napság, midőn a jogtudori fok az ügyvédi rendtartás értelmében lényeges feltételt képez arra, hogy valaki az ügyvédi vizsgára bocsáttassék — azt szerény nézetünk szerint absolute nem lehet állítani; sőt mi azt hisszük, hogy azon alárendelt viszony, melyben a jogakadémiák szemben az egyetemek jogi karaival állnak, egyenesen hátrányos és rossz és pedig úgy a jogakadémiák, mint az egyetemek, mint általában a jogi szakoktatás szempontjából.

Kétségtelen dolog ugyanis, hogy a jogakadémiák jelen alárendeltebb helyzetükben, az egyetemekkel konkurrálni egyáltalában nem képesek. Nem képesek nevezetesen a *frequentia* tekintetében. A jogi pályára lépő ifju ugyanis, tudván azt, hogy ő az ügyvédi oklevél elnyeréséhez szükséges tudori oklevelet csakis egyetemen szerezheti meg, hogy ennél fogva ő azon esetben is, ha jogakadémián végzett, mégis az egyetemen tartozik szigorlatokat tenni és pedig oly tanárok előtt, kik őt nem ismerik, s kiket ő nem ismer; tudván azt, hogy a jogakadémia neki szemben az egyetemmel más tekintetben semmi előnyt nem nyújt: rendszerint csak akkor látogatja a jogakadémiát, ha körülményei erre egyenesen kényszerítik, vagy előre is lemond arról, miszerint szigorlatokat tegyen. Statistikailag bebizonyítható tény, hogy mióta a tudori oklevél az ügyvédség lényeges feltételét képezi; mióta a jogakadémiák 4 évi tanfolyammal bíró karokká alakítottak át s a magántanulás is teljesen beszünttetett, mióta tehát megszűntek szemben az egyetemekkel előnyöket nyújtani; a jogakadémiák *frequentia*-ja kevés kivétellel folyton csökken, az egyetemek *frequentia*-ja ellenben folyton nő. Ez áll nevezetesen az állam közvetlen rendelkezése alatt álló intézetekről, melyek 1874/75-től fogva következő egészben véve lefelé menő frequentiát tüntetnek fel:

	1874/5	1875/6	1876/7	1877/8	1878/9 (I. fele)
Pozsony	215	204	194	153	152
Kassa	87	103	107	117	90
Győr	91	91	86	90	68
N.-Várad	135	138	150	124	110
Nagy-Szeben ...	60	65	53	47	36
Eger	71	87	75	61	45
Pécs	75	84	77	78	38
Összesen : 734	772	742	670	540	

Az utolsó négy évben (1875/6—1878/9.) tehát az állam közvetlen rendelkezése alatt álló jogi szakiskolák frequentiaja 230 hallgatóval vagyis 28%-al csökkent (s hasonló csökkenést a protestáns felekezeti akadémiáknál is lehet konstatálni), sőt egyes jogakadémik már annyira jutottak, hogy a tanároknak a hallgatókhoz való aránya még a „tres faciunt collegium“ követelményét is alig üti meg, miért is nem lehet csodálni, hogy pl. a nagyszebeni jogakadémia tanári testülete az intézet megszüntetését maga kérvényezte! Igaz hogy a folyó fél-évet nem lehet voltaképen számításba venni, tekintve hogy számos joghallgató fegyver alá szóllított s ez okból be nem iratkozhatott; de ha a folyó félévtől el is tekintünk s csak a múlt 1877/78-ki tanévet hasonlítjuk össze a megelőző évekkkel, mégis 1875/6-tól fogva tetemes csökkenés észlelhető, mely 1875/6-al szemben 102 hallgató vagyis 13%-ot tesz ki.

Ezzel szemben a budapesti és kolozsvári egyetem jogi karának frequentiaja az utolsó években folytonos emelkedést tanúsít. A kolozsvári egyetem joghallgatóinak száma 1874/75-ben átlag a két félévben 166, 1875/6-ban 178. volt, s a folyó félévben a mozgósítás daczára 183-ra emelkedett; a budapesti egyetemen pedig 1874/75-ben átlag 1231, 1875/76-ban 1289, 1876/77-ben 1340,

1877/78-ban 1431 joghallgató volt, tehát az utolsó 4 évben a frequentia épen 200 hallgatóval gyarapodott.

(Folytatása követ.)

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

A magyar codificatoról.

Alig van nemzet, a melynek jogtörténelme elanyyira nemzeti volna, mint a magyaré. A receptio szelleme már régi időkben eljött ugyan hozzánk is behízelegni magát. De a létérti küzdelem fergetegei közt kettőztetett elővigyázatra utalt nemzeti geniusz azt mondta neki: szép vagy és tisztellek, szívesen tanulok is tőled valamit, de nem hódolhatok bájaidnak, félek, hogy puha karjaid közt szépen elalszom. S ha a világtörténelem forgatagain vagy — hogy a Darwin-elenélet divatos pengetésével mi se maradjunk hátra — ha ama bizonyos natural selecticon processusan a magyar szétmállás nélkül átküzdheté magát, nagy mértékben annak köszönheti, hogy jogrendszerét és intézményekből gyökerezteté, jogintézményeit nemzeti alapon fejleszté, van jogtörténelme par excellence magyar.

Tagadhatatlan az, hogy «a magyar polgári jog legnagyobb része a nép életéből fejlődött szokásokban gyökerezik,»¹ nemzeti alapon sarkallik.

Van a magyar nemzet történetének folyamában egy időpont, midőn e tekintetben a nemzeti alapnak, ezen gránitsziclának a tengerben, kisiklása talpунк alól könnyen bekövetkezhett volna. Amaz időpont volt ez, midőn Szent István, a nagy reformator magyar király, törvényes intézkedéseivel nemzetét Európában örökre acclimatisálni akarva, Nagy Károly császár példáját vette irányadóul; de ő a legnagyobb radical reform művét, mely valaha egy királyt emlékezetessé tett, végre is a magyar geniusz inponáló hatása alatt hajtotta végre. Irányelvül vette és intelmül hagyta, hogy «sem a görögöket latin, sem a latinokat görög szokás szerint kormányozni nem lehet», minél fogva — mint igazi nagy mester, ki felforgatás nélkül realis alapon teremt s maradandót alkot — az ősi magyar intézményeket gondosan tekintetbe vette, s csak oly módosításokra szorítkozott, melyek a keresztény vallás szellemének föltétlen következményei és multhatatlanul szükségesek voltak a magyar monarchia megállapítására és a polgári élet meggyökereztetésére. A magyar civilisatio okos összeházasítása volt ez az európai civilisatioval, mert hogy azelőtt már létezett egy nemzeti civilisatio, az kétségtelen, s az ősi jogszokások és jogelvek az új államalkotás útjába valamely incompatibilis iránylattal nem állottak, tehát megis maradhattak, megis maradtak gyökeréül a jogfejlésnek.

A nemzeti alapokhoz hű reformirány, mit Szent István oly nagyszerű alkotással és hódító sikerrel inaugurált, uralkodó is marad aztán. Utódai hívek maradtak ahoz. Szélesíték, de el nem hagyák a nemzeti alapot. «Utódjai országgyűléseken alkotott törvények által a kor szükségéhez képest *öregbiték a magyar jog forrásait.*»² Csak öregbiték, de meg nem tagadják.

Az Árpádok korából Szent László végzeményei, Kálmán két könyve, II. Endre 1222. évi arany bullája és 1231. évi végzeménye, valamint IV. Béla 1267. és III. Endre 1291. és 1298. évi törvényeiben mutatkozik ugyan némi nyoma a szomszéd nemzetek jogintézményi hatásának;

de azon törvények és végzemények is általában, tekintélyek bírálata és elismerése szerint, mindenek felett *hazai jogunk önálló fejlődésének* kétségtelen bizonysgául szolgálnak. Az a rege a mit némelyek félre — nem — ismerhető célzattal valóság gyanánt közkeletűvé tenni megkísértettek volt, mely szerint Péter korában Magyarországon «bajor jog» honosított volt volna meg, soha se vala bebizonyítható; rege maradt.³ Az is csak mese maradt mintha Mátyás király idejében a római jog elfogadva lett volna.⁴ A classicus miveltség és a római jog iránt előszeretettel viseltető király ez iránybani törekvése a nemzeti közvélemény oly reakcióját idézte fel,⁵ hogy még ez a nagy akaratereővel uralkodó királyunk is kénytelen volt számba venni a nemzeti geninsz tiltakozását s következése az lőn, hogy *megaludott a nemzeti iránylattal.* Mátyás király 1486. évi nevezetes végzeménye, melyben egy rendszeres törvénykönyv első kísérletét szoktuk látni, a magánjog és a törvénykezés körében több tekintetben fontos módosításokat tartalmaz; de receptio — a maga valódi jelentőségében — nem volt ez, hanem szintén inkább csak a magyarjog forrásainak «öregbitése» mellett egy korszerű fejlesztés haladó irányban és nemzeti alapok megtartása mellett, természetesen a nagy király által Magyarországon, mint az akkori Európa vezérállamában, felvirágoztatott tudományosság termékenyítő, továbbképző és rendszeresítő hatása a hazai jog terén is szétpattantván a mozdulatlanság némely bilincseit. Alig három évtized (28 év) év mulva jött létre VERBÖCZY codex s VERBÖCZY pedig «Magyarország és kapcsolt részei szokás jogát» irta össze és ha hármaskönyve néhány tételében a római és kanoni jog némely elveit is főlemlíté, ha kora történeti és bölcséleti nézeteinek előadására is kiterjeszkedett, ezzel a *hozzáadással* a magyar jogfejlés sajátlagos irányából nem zökkentetett ki, nemzeti gyökereitől nem szakadt el.

Mi épen nem követtük szomszédunk, Németország, példáját, a hol az idegen (római és canoni) jog pártolói és a nemzeti jog pártolói közt folyt szenvedélyes küzdelem azzal végződött, hogy a Reichskammergericht alapítása (1495 év) után aztán az idegen jog diadalát inaugurálta.

Mig Németország a receptio karjába fektette nemzeti geniuszát, addig majdnem egykorulag (1514) Magyarországon a codificatio tényével tiltakozott a nemzeti szellem az abdicatio ellen, melylyel az idegen jog uralmának elfogadása jár.

A magyarok Európában két dologról nevezeteselek. Azonkívül, hogy a keresztény társadalmat, az európai civilisatiót, évszázak folyamán át megvédték az izlam legdühösebb rohamai ellen, magnachartájok (1222) az angoloké (1215) után a legrégibb és a codificatio terén Európa nemzeteit évszázakkal megelőzték.

A magyar geniusz VERBÖCZY hármaskönyvében már a XVI. évszáz első felében egy rendszeresen szerkesztett hazai törvénykönyvet — a maga idejében jeles és nemcsak itthon bámult alkotást — hozott elő, s nyújtott a magyar társadalomnak becses ajándékul, mig az egész külföld egész a mult évszáz végeig a canoni és római joggal segített magán, melyek hazánkban soha se vergődtek érvényre.⁶

⁴ PAULER Encycl. 130. l. FRANK: közigazság törvénye I. 83. BARTAL: Com. II. 11.

⁵ PAULER id. m. 131. l. FRANK: id. m. I. 84. l. BARTAL id. m. III. 16.

⁶ Dr. HERCZEGH MIHÁLY: «magánjogi codificationk hajdan és mostan» a «Jogtud. Közlöny» f. évi 48. számában.

⁷ «Magyarországon sem a római, sem a hűbéri, sem bármely más jog nem birt soha érvénnyel» Dr. WENCZEL GUSZTÁV: Egyetemes európai jogtörténet. Második kiadás. Budán, 1870. lap 445.

¹ Dr. PAULER TIVADAR: Jog- és államtudományok encyclopoediája. Negyedik javított és bővített kiadás: 1871. Pest 130. l.

² A honfoglaló magyarok miveltségi állapotáról, sajátlagos civilisatiójáról TOLDY FERENCZ értekezése az «Új magyar muzeum» I. kötetében (1850/51.) 36. és köv. lapok.

³ PAULER (id. m. 98. l. szerint is csak öregbiték).

A mi VERBÖCZY-féle codexünk (államjogi, magánjogi és büntetőjogi tartalommal) kétségtelenül az akkori korszellemhez képest egy igen előhaladott társadalom követelménye gyanánt 1514. évben lát napvilágot és pedig az országgyűlés tárgyalásain át, tehát az alkotmányos törvényhozás verőfényben.

II. Fridrik, poroszok nagy királya, 1792. évben teremti meg a porosz Landrechtet.

A Code Napoleon csak 1804. évben, a bajor 1811. — és hogy többet ne emlitsünk — az osztrák polgári törvénykönyv csak 1812. évben lépnek életbe.

A magyar a codificatio terén tehát nem kevesebb mint 300 évvel előzte meg az európai nemzeteket.

Ez egy nagy és nevezetes tény, mely előtt a jogtörténelem komoly tanulmányozója lehetetlen hogy közbönsen haladjon el.

Lehetetlen meglepetve nem kérdeni, hogy valjon a magyar miféle ösztön, miféle vágy vagy benső szükségérzet sietette már ezelőtt 300 évvel a codificatio terére a hol más nemzetek őt csak annyi idő multával követék!

Lehetetlen el nem gondolkozni, s azután fel nem kiáltani:

Ez aztán mire volt ez jó?

(Vége következik)

Halmágyi Sándor,
kir. törvényszéki elnök.

Tanulmány a végrehajtási törvény-javaslatról.

III.

Meddő vitát képez azon kérdés tárgyalása, megengedhető-e vagy nem a tulajdonjog előjegyzése vagy sem? mert végre is azt kell mondanunk, hogy míg a tulajdonjog szerzése a telekkönyvet vezető hatóság előtt történő szóbeli nyilatkozathoz mint a tulajdonjog szerzésére egyedül alkalmas módokhoz nem köttetik, addig a tulajdonjog előjegyzése sem esik más szempont alá, mint bármely más jog telekkönyvi előjegyzése, mihelyt pedig a mondott rendszer életbe lép, akkor a tulajdonjog előjegyzésének kérdése önmagától elesik. Minthogy pedig a közeli jövőben nincs kilátás arra, hogy a porosz «Anflassung» rendszer fogadtassék el,¹¹ csak örömmel üdvözljük a javaslat 142. §-át, mely szemelőtt tartva jelen telekkönyvi rendszerünkben származó azon lehetőséget, hogy ugyanazon ingatlannak két különböző — bekebelezett és előjegyzett — tulajdonosa lehet, intézkedik mindkét tulajdonos lehető hitelezői javára az irányban, hogy tehetségük legyen a telekkönyvben előállott zavart eloszlatni és az ingatlant birói végrehajtás alkalmas tárgyává tenni.

A jelenlegi állapot szerint azon jelzálogos hitelező, ki a tulajdonjog előjegyzése előtt a bekebelezett tulajdonos, vagy bármi okból mindkét tulajdonos ellen bir jelzálogi joggal, úgy segíthet magán, hogy mindkétrendű tulajdonos ellen indítja a követelés behajtását célzó keresetét, de jaj azon hitelezőnek, ki egyedül az előjegyzett tulajdonos, vagy a tulajdonjog előjegyzését követőleg csak a bekebelezett tulajdonos ellen szerzett zálogjoggal bir, mert a törvény megengedte ugyan neki, hogy zálogjogot szerezzen, de ha adósa segítségére nem jó, akkor akármeddig elülhet zálogjogával, mert neki nem áll jogában az előjegyzés igazolása vagy az előjegyzés törlése iránti eljárást folyamatba tenni,¹² azért

tehát a jelen telekkönyvi rendtartás uralma alatt, a jogkereső közönség szempontjából csak helyeslendő a javaslat 142. §-ának azon intézkedése, hogy ily esetben megengedi követelés behajtásának küszöbét átlépett hitelezőnek, — kinek halaszthatlan érdeke van a viszony rendezésében, hogy jogának végrehajtási érvényesítését akadályozó bejegyzések rendezését saját nevében eszközölhesse. Hanem azt mégis szeretnők, ha ezen §. a következő 143. §-sal szorosabb összefüggésbe hozatnék és illetve — hogy mindkét §. egy egészsze olvaszatnék össze.

Ugyanis a javaslat 143. §-a kiindulva felső bíróságaink által is egyértelműleg megállapított, de azért igen vitatható azon enuntiatiójából, hogy a hagyaték átadásáig egyik örökös sem szerez a hagyatéki vagyron egyes tárgyaira határozott arányu tulajdonjogot, azt rendeli, hogy a végrehajtási zálogjog a végrehajtást szenvedőre örökség vagy hagyomány útján szállott, de bíróilag még át nem adott ingatlanra, a telekkönyvi rendtartás 74 §-a értelmében. Föltételesen bekebelezhető ugyan, de a további végrehajtási lépések függőben hagyandók addig, a tulajdonjog a végrehajtást szenvedő javára bekebelezetetik.

Hogy helyes vagy helytelen-e a telekkönyvi rendtartás idézett §-ának intézkedése, az nem tartozik a végrehajtási törvényjavaslat bírálatának körébe, mert itt szabályszerűleg csak a fenálló törvény alapján engedélyezett jog végrehajtási érvényesítéséről lehet szó és így itt mást nem kérdezhettünk, mint hogy a 143. §. után lehet-e a fennálló törvény által engedélyezett jogot végrehajtásilag érvényesíteni? S e kérdésre csak nemmel felelhetünk, mert annyit-mennyit e §. mond, már a jelen gyakorlat is elfogadott, a mennyiben a perbiróság a valószínűség igazolása mellett elrendeli ugyan a végrehajtást szenvedőre örökség vagy hagyomány útján szállott nyilvánkönyvi jogra a végrehajtást, de a telekkönyvi hatóság a legjobb esetben a végrehajtási zálogjogot csak «a hagyatéki igények sérelme nélkül» kebelezi be. De mit ér ezzel a hitelező? Vajmi keveset, mert nem minden haláleset vonja maga után a hagyatéki eljárást és így, ha az adós hitelezőjét segíteni nem akarja, akkor utóbbi csak akadémikus értékű joggal bir, a mennyiben a semmitőszék még nem rég teljes ülési megállapodásában kimondta, hogy a perrendtartás oly szabályt, melynek fogva az örökösödési eljárás folyamatba tétele az örök-hagyó vagy örökös hitelezője szintén kérhetné, nem foglal magában és ennél fogva úgy a hivatalos mint a hirdetményi örökösödési eljárás, csak az örökösök kérelmére vagy érdekében tehető folyamatba.¹³ Ide járul, hogy a semmitőszék egy másik határozata szerint, maga az örökjog foglalás tárgyát nem képezheti,¹⁴ tehát a hitelező ily irányban sem segíthet magán, hanem csak joggal váriálhatja ama szép közmondást «adtál uram esőt, de nincs köszönet benne.»

Mi határozottan a mellett vagyunk, hogy a telekkönyvi rendtartás 74. §. intézkedése — de lege ferenda — töröltessék, de míg az fenáll, addig módot kell nyújtani a hitelezőnek, hogy ilykép szerzett zálogjogát végrehajtásilag érvényesíthesse; ezt pedig legcélszerűbben oly módon lehetne tenni, hogy ha a végrehajtási joggal bíró hitelezőnek megengedtetik, hogy saját nevében is folyamatba tehesse a hagyatéki eljárást és ilykép a nyilván-

jegyzés igazolását kérni, ki az előjegyzés által közvetlenül jogosítva vagy kötelezve van, habár volt már rá eset, hogy a legfőbb ítélőszék más nézetben volt. (Lásd szerző bírálati tanulmányait a telekkönyvi törvényjavaslatról 49-ik lap.)

¹³ A semmitőszéknek 1878. évi márczius 6-án 27462/877. sz. alatt kelt teljes ülési megállapodása.

¹⁴ A semmitőszéknek 1878. április 2-án 4371. sz. a. kelt teljes ülési megállapodása.

¹¹ Az ingatlan- és jelzálogjogról szóló 1872. évi május 5-ki porosz törvény 8. §-a által engedélyezett előjegyzés nem azonos a mi tulajdonjogi előjegyzésünkkel, hanem inkább a mi telekkönyvi törvényünkben szabályozott «főjegyzések» kategóriája alá esik.

¹² Vagyis mint ZLINSZKY hivatott munkájának 245. lapján mondja, csak az van jogosítva az előjegyzés kitörlését és ebből folyólag az elő-

vánkönyvi jog tulajdonát adósa nevére bekebeleztesse. De minthogy reményünk van, hogy a törvényhozás a telekkönyvi rendtartás 74. §-át eliminálni fogja, ennél fogva nem tartjuk szükségesnek az ebbeli viszony részletes szabályozását, hanem elégségesnek találjuk, ha a 143. §. kihagyásával a 142. §. oly szerkezetben fogadtatik el, hogy a végrehajtási jog följegyzése akkor, ha a végrehajtást szenvedő tulajdona bármely okból feltételelessé van téve, csak e föltételtől függő hatálylyal rendeltetik el ugyan, de ezen esetben a végrehajthatónak jogában áll saját nevében a végrehajtást szenvedő helyett mindazon eljárást folyamatba tenni, melyek a végből szükségesek, hogy végrehajtást szenvedő tulajdonjoga és ezzel együtt a végrehajtási jog föltétlenül bejegyezhető legyen.

A javaslat 142. és 143. §§-ainak együttes indokolása is azt mutatja, hogy készítői ily szellemben akarták rendezni, de minthogy a 143. §-ban az előző szakaszban a hitelező javára engedélyezett jogról szó nincs, a 143. §. könnyen a hitelező kárára magyarázható. Ezenkívül az általunk adott szerkezet elfogadása esetén a 166. §-nak azon bekezdése, hogy «ha a feljegyzett (tulajdoni) igény iránt a per még folyamatban nincsen: a végrehajtható kérelmére az igénylő a pernek záros határidő alatti megindítására utasítandó stb.» szintén fölöslegessé válnék, mert a tulajdoni igény előzetes följegyzésének hatása ugyancsak abban rejlik, hogy a végrehajtást szenvedő tulajdonát és ezzel hitelezője végrehajtási jogának bejegyzését feltételelessé teszi, az általunk adott szerkezet pedig a hitelezőt ez esetben is képesitené az előállott telekkönyvi akadályt jobbra vagy balra megszüntetni.¹⁵

(Folytatása következik.)

Dr. Berkovics Ferencz.

¹⁵ Hogy esetleges pernél ki lépjen fel felperesként és kit kell felperesnek alperesként beidézni, és kinek van beavatkozási joga, az anyagi tekintetben a magánjogban és alakilag a perrendtartásban leli szabályozását.

A kisebbségek képviselése.

IV.

Ikertestvére a cumulativ rendszernek a *csonka szavazás* (vote incomplet, restricted vote), mely lényegileg abból áll, hogy három képviselővel bíró kerületekben minden választó csak két jelöltre szavazhat, minek folytán egyik képviselői széket a kisebbség töltheti be, ha a választótöbbségnek legalább egy harmadrészét alkotja, s ugyanazon egyénre adja szavazatát.²⁴

E rendszer egyik lényeges részét képezi a jelenleg fennálló angol választási eljárásnak. Megvalósítására Disraeli előbbi ministeriuma alatt, a választási reform-bill tárgyalása közben tétetett az első lépés. A lordok házában 1867. júl. 30-i ülésében terjeszté elő a bill egyik pontjához a következő indítványt lord CAIRUS: «Minden oly grófsági vagy városi választótöbbségben, a mely három képviselő küldésére jogosult, egy választó sem szavazhat kettőnél több jelöltre.²⁵

A módosítvány mellett a felsőház legkiválóbb tagjai, EARL RUSSELL, SPENCER, STANHOPE, CARNARVON, STRAT-

²⁴ Ehhez közel álló variánsoknak tekinthetők a LAYRE és D'AYEN ajánlotta kisebbség-képviselési módok. Az első szerint (LAYRE: Les minorités et le suffrage universel, Paris, 1868.) minden département csak egy választókerületet képez, s annyi követet küld, a hány választóinak számarányához képest megilleti; minden választó azonban csak egy jelöltre szavazhat. D'AYEN (De la represent. de la minorité, Paris, 1872.) minden kerületnek két képviselőt ad, s minden választónak csak egy szavazatot; a szavazatok bizonyos megállapítandó minimumánál — szerinte 1/4 rész — legtöbbet kapott, két jelölt megválasztottnak tekintetnek.

²⁵ Art any contested election — ez az indítvány szövege — for any counti or borough represented by three members, no person s hall vote for more than two candidates.

FORD de REDCLIFFE szólaltak fel,²⁶ ellene MALMESBURY és MARLBOROUGH hg; lord DEUMAN azt kívánta, hogy a kérdéses indítvány egy külön választási billnek képezze tárgyát. Végül CAIRUS indítványa 91 szótöbbséggel *elfogadtatott*.

A «Times» másnap megjelent száma a legnagyobb elismeréssel nyilatkozik a lordok házában e kezdeményezéséről, melyben «az ész és igazság diadalát» üdvözli. «E ház — ugymond — egyetlen szavazata által sok tévedését tette jóvá, s igazolta legmélegebb tisztelőinek véleményét. Az indítvány mellett felszóltak mindenike a kisebbségek javaslatba hozott képviselésében az igazság s méltányosság legszigorubb elveivel összhangzó javítást látott. . . . A határozás hatalma soha sem lehet veszélyeztetve a kisebbségeknek arányos képviselése által, de a döntő nézetek kifejlődése nagyobb véletlenségeknek van kitéve, ha megakadályoztatik az eltérő véleményben levő kisebbségeknek mérséklő befolyása. A CAIRUS-féle indítvány hatása a hármass képviselésű választótöbbségekre²⁷ jótékony, következményeiben messze kiható leendő. Azon szavazók, kik eddig reménytelenül vonultak vissza az urnától, s kiknek politikai erélye egészen elgyöngült, üde életerőre fognak ismét szert tenni, s egyenes összeköttetésbe lépnek a törvényhozással.

Az alsóház aug. 8-án vette a szóban forgó indítványt tárgyalás alá. Maga DISRAELI szólalt fel először, kijelentvén, hogy «ő felsége kormánya ez indítványt a lordok házában mindazon eszközökkel ellenzé, melyeknek útján a kormány befolyást gyakorolhat egy testület határozatára; de kötelessége bevallania, hogy az nagy többség által fogadtatott el, sőt elfogadása egyhangulag történtnek is mondható, miután az ellenzők kisebbsége csaknem kizárólag a kormányzat tagjaiból állott». Ő tehát, tekintettel a lordok házában e határozottan nyilatkozó nézetére, nem ellenzi az indítvány elfogadását. BRIGHT ellene nyilatkozik az indítványnak, úgy szintén GLADSTONE is egy egy hosszabb beszédben, melynek ez volt egyik fő pontja: Ha az indítvány elfogadtatik, fogadtassék el azon valószínűség, sőt bizonyosság tudatával, hogy akár elvetjük, akár nem, vagy teljesen el kell azt vetnünk, vagy kiterjesztenünk az egész országra, s a szerint egészen átalakítanunk a képviselői székek szétosztásának rendszerét.

A vitát LOWE zárta be a módosítvány mellett tartott kitünő beszédével. Közvetlenül előtte szólt barátja — ugymond — egyértelműnek tekinti a választótöbbséget annak többségével: e pár szóba foglalható össze a tévedés, melylyel egész beszédében találkozhatni. Birmingham képviselője (Bright) szintén azon alaptalan feltevésből indul ki, hogy ha valami igaznak tetszik Birmingham többsége előtt, igaznak tartja azt egész Birmingham. Valóban csodálja, hogy midőn ők megtagadják a képviselést a kisebbségektől, nem tagadják meg egyuttal ezeknek létezését is. Szerinte pusztán szójáték, s egy neme a politikai babonának az, a mit a többség fogalmával üznek. A valódi képviselés, a képviselésnek eszménye az, hogy ne maradjon képviselés nélkül a választótöbbségnek egy része sem. A képviselési rendszer is, mint minden egyéb, fejlődésnek van alávetve, s szóló ily fejlődés gyanánt üdvözli a kérdésben forgó indítványt.

²⁶ RUSSELL egyebek közt e példát hozta fel az indítvány védelmére: «Tegyük föl, hogy egy városnak 20.000 választója van, s ezek közül 12.000 egy, 8000 más politikai meggyőződésnek hiva; vajjon nem lenne-e jobban képviselve e város, ha mindkét párt képviselést nyerne, s nem választaná valamennyi képviselőt kizárólag a 12.000 választó?» Lord STRATFORD is számos példával illusztrálta a többség hatalmával való visszaéléstől származható veszélyeket. HANSARD. Deb. 3-d. ser. CLXXXIX, 446. s. k. l.

²⁷ Angliában tizenegy ily hármass — képviselésű választótöbbség (three — membered constituency) van, öt városi, s hét grófsági.

Szavazás után a lordok házában módosítványa 49 szótöbbséggel elfogadtatott. Az eredmény kihirdetését a ház zajos cheer-ekkel fogadá.²⁸

A kisebbségi képviselet e nemének elfogadása az angol parlament által jelentékeny eseményt képez a képviseleti rendszer történetében. E rendszer anyaszága, Anglia ez alkalommal egy nagy és igazságos elvet illesztett választási intézményei közé, a mely előbb-utóbb az egész uralkodó rendszer gyökeres átalakításához fog vezetni. Az 1868-i angol választások igazolják az eszme gyakorlati alkalmazhatóságát is. Hogy csak egy-kettőt említsünk föl azon választó kerületek közül, melyekre az új szavazási mód kiterjesztetett, Herefordshire-ben, hol a tory választók száma 3360, a whigeké 2074 volt, két képviselő az előbbi, s egy az utóbbi pártból lőn megválasztva. Ugyanez történt Cambridgeshire-ben (3924 tory s 3310 whig választó), s hasonló számarányok mellett nyertek a tory-k Leeds-ben egy képviselői széket. E siker impressioja alatt jegyzé még egyik kiváló organumjok,²⁹ hogy az új rendszer ellen «többé semmi ellenvetése nincs.»

* * *

Azon jeles beszédben, melyet CAIRUS lord indítványának tárgyalása alkalmával a felsőházban tartott, annak célját egyebek közt a következőkben jelölé ki: «Tekintettel a törvényhozásra, az előny, melyet e rendszer által elérhetőnek vélek, az, hogy a kisebbségi képviselők személyében a nagy választókerületekből is oly kiváló értelemmel s teljes függetlenséggel bíró férfiak, illetőleg oly elem volna nyerhető, a minő rendszerint csak a kisebb városi választókerületek képviseletében létezik, tökéletes elkerülésével azonban az utóbb említett képviselet árnyoldalai- és hátrányainak.»³⁰

E cél felé közeledik ugyan a csonkaszavazási rendszer, de még sem egészen alkalmas annak elérésére. Fogatkozásai csaknem azonosak a szavazathalmazásával: mindkettő bennső indokolttság nélküli koalíciókra kényszerít, fenntartja — legalább két pártnak — ellenségeskedéseit, ezáltal alkalmat szolgáltat a választási szabadság megsértésére, az abstentiókra, s mindezek mellett nem eredményez mindig valóban arányos képviseletet. Hármasképviseletű választótesteknél p. azt feltételezi, hogy a kisebbségek tagjai kivétel nélkül ugyanazon jelölt köré csoportosuljanak, a választótestnek legalább egy harmadát képezzék, s hogy a többséget is ugyanazon egy jelöltre szavazó homogen elemek alkossák. Ha csak egyike hiányzik is e feltételeknek, a rendszer egész gépezete megtagadja szolgálatát.³¹

E két rendszer elfogadtatása gyakorlati sikerét jelenti ugyan a kisebbség-képviselet elvének, nemcsak azért, mert mindkettő szakít a kizárólagos többségi rendszerrel, de mert védők a valódi képviselet eszméit hirdetik. Azonban mégis távol maradnak a céltól, melynek érdekében elfogadtatásukat ajánlatba hozták. Közös jellegök ugyanis az, hogy a bizonyos számon felül valamely jelöltre halmozódó szavazatok, valamint azok is, melyek e számon alul maradnak, mi befolyást sem gyakorolnak a választás eredményére, tehát elveszett szavazatok gyanánt tekinthetők; az ily elveszett szavazatok által pedig lehetlenné tétethetik a képviselet arányossága. A képviselet után törekvő kisebbségek vagy igen sok, vagy igen kevés képviselő megválasztását képesek keresztülvinni, — s így e rendszerek sem nyújthatják teljes

bizonyosságát az igazságnak.³² «Ha azt akarjuk — így nyilatkozik PRAED, az angol alsóház egyik jeles szónoka, — a mit kétségkívül akarnunk kell, hogy nemcsak a többség, hanem minden nagyobb választótest tömeges csoportozatai is láthatókká váljanak képviselőik személyében, s meghallgathatókká azoknak szavai által, akkor a jelen választási rendszert elméletileg rossznak, s gyakorlatilag csak részben megjavítotttnak kell az ily módosítások által tartanunk.»

Nem találkozunk e kisebbség-képviseleti módokban következetes és teljes alkalmazásával a képviseleti rendszer azon fönebb kifejtettük alapelveinek, hogy míg a határozás joga elvitáztatlanul a többséget illeti meg, a képviseletre minden választó egyenlő jogosultsággal bír.

Ezen alapelvre van fektetve a *kerületegységi rendszer* (unité du collège), melyet a múlt század végén a francia forradalom egyik kiváló alakja, SAINT-JUST pendített meg először, s melynek legerélyesb védője korunkban GIRARDIN EMIL, a genialis francia publicista.³³ E rendszer szerint az egész ország egy választókerületet képez; minden választónak joga van egy tetszése szerinti jelöltre szavazni, s a ki bizonyos, a szavazók s megválasztandók számához arányosított mennyiségét nyeri a szavazatoknak, az képviselővé kiáltatik ki. E rendszer a képzelhető legegyszerűbb; ajánlóinak felfogása szerint eléggé nem méltányolható előnye az, hogy véget vet a jelöltek közti heves tusáknak, elhárítja — mert megfosztja minden gyakorlati jelentőségétől — a hatalom vagy a népszenvédelek felkeltése által gyakorolható nyomást, s megmenti a választottakat befolyásától azon localis érdekeknek, melyek igen gyakran ellentétben állanak a közérdekkel, s szárnyát szegik saját függetlenségöknek.³⁴

Nézetünk szerint sem lehet elvitatni helyes voltát az e rendszerben nyilatkozó azon törekvésnek, hogy a választók ne szakasztassanak külön táborokra, hogy mindenik teljesen szabadon adhassa szavazatát, s az egész országban minden kisebbség megfelelően arányos képviseletet nyerjen. A gyakorlat azonban egy nagy hiányt fogna e rendszerrel is előtűntetni, azt tudniillik, hogy általa lehetlenné tétetnék minden viszonyosság a pártok nagysága s a képviselet között.³⁵ A pártvezérek, az ország köztekintélyű jelei e rendszer szerinti választásoknál óriási mennyiségű, százezerekre menő szavazatot nyernének; s ha p. 20.000 szavazat elég volna ahhoz, hogy valaki képviselővé kiáltassék ki, százezernyi választó pusztán elfecsérelendette szavazatát, a miből könnyen azon, a képviseleti rendszer lényegével homlok-egyenest ellenkező anomalia keletkezhetnék, hogy a többségnek kiválóbb vezértagjai bejutnak ugyan a parlamentbe, de a mellettök tulságos mennyiségben fölhalmozott, s egyszerűen kárba menő szavazatok a választók többségét csak kisebbséggel képviseltetnék a parlamentben.³⁶

(Folytatása következik.)

Dr. Molnár Antal,
egyetemi magántanár.

³² E NAVILLE: Travaux etc. p. 703. HARE: The election on repres. p. 294—295.

³³ V. ö. az e tárgyról «Liberté» cz. lapjában megjelent cikkeket, valamint «L'unité de collège», Paris, 1874. czímen közzé tett munkáját.

³⁴ «Avec le morcellement électoral c'est l'éligible qui va chercher l'électeur, avec l'unité de collège, c'est l'électeur qui va chercher l'éligible». LIBERTÉ, 1874. apr. 26. sz.

³⁵ Nem is említhetjük azon kérdés megoldásának gyakorlati nehézségeit, hogy mi történjék akkor, ha egyik-másik képviselő meghal vagy lemond, s új választás szüksége áll elő! Vajjon ily esetekben is az egész ország választási apparatusa helyezettessék-e mozgásba?

³⁶ «E rendszer mellett művészek, költők, hírnemeves írók nyernék a legtöbb szavazatot, a «nagy emberek» volnának itt a legkedvezőbb helyzetben kiknél nem érvényesek az optica törvényei, mert a távolság növekedtével ők is nőnek. BORÉLY helyesen jegyzi meg, hogy akkor a parlament híres emberek csarnoka lenne, s inkább академия, mint parlament.» SCHILLER Zs. A kisebbségek képviselete. Budapest, 12. 1373. III. 137. l.

²⁸ HAANSARD Deb. 3-d. szer. CLXXXIX. 1125—1179. l.

²⁹ BLACKWOOD'S Magazine, 1869. January.

³⁰ HAANSARD. Deb. 3-d. ser. CLXXXIX. 433. l.

³¹ AUBRY-VITET. id. h. 395—391. l.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve.

(Folytatás.)

Igy évközben is bármikor lehet mondani, hogy N. N. bíró mennyi keresetet kapott beosztva, mennyi ítéletet hozott stb. És nem hiszem, hogy valamelyik törvényszéknek az országban pontosabb és biztosabb statistikai adatai volnának, mint a pozsonyi törvényszéknek azóta, hogy a statistikai adatokat ily jegyzékbe gyűjti.

A járásbírósnál nem marad egyéb hátra, mint a bírónak elintézési könyvét a statistikai adatok szerinti rovatokra felosztani.

Végre e tárgyra nézve még figyelmeztetem a m. kir. igazságügyminiszteriumot, hogy az egyes statistikai kérdéseket kellőleg magyarázza meg, pl. u. mi tekintendő folyó ügynek? mi folyó és elintéztet folyó ügynek? Így pl. a telekkönyvi hatósághoz érkezik megkeresvény végrehajtási zálogjog bekebelezése és továbbá végrehajtás végett. Ezen megkeresvényt, ha elintéztetik, némelyek azonnal folyó és elintéztet folyó ügynek veszik, mert lehet, hogy a végrehajtás foganatosítása nem szorgalmaztatik, mások (nézetem szerint helyesebben) csak folyó ügynek veszik és csak ha a végrehajtás nem szorgalmazásáról a jelentés beérkezik, elintéztet folyó ügynek tekintetik. De hát ha később a végrehajtás ismét szorgalmaztatik?

Vagy ha már első alkalommal foganatosított foglaltság és becslés, de árverés nem szorgalmaztatik. Ez utóbbi esetben a «folyó ügy» soha elintéztet nem nyer a statiscában.

Vagy például mikép veendőik statisticailag részint helybenhagyó, részint megmásító felsőbb bírósági határozatok, pl. érdemben helybenhagyatnak, perkoltségekre nézve megváltoztatnak az e. b. határozat.

Különben a jelenlegi statistikai adatokból egy előadónak munkássága el sem bírálható, mert a legnagyobb munkálattokról a statistikai adatokban említés sem történik p. u. sorrendet megállapító, pénzküitalványozó végzésekről, és csődügyekben valódisági, osztályozási, tömegfelosztási ítéletekről, melyeknek elkészítése némelykor több napi igen fárasztó munkába került.

Hivatalos pecsét.

A hivatalos pecséttel gyakran elkövetett visszaélések vizsgálása tekintetéből szükséges volna a pecséteket az illető hivatalok szerint különbözőleg megjelölni, ez legolcsóbban, római számok bevésése által elérhető (p. u. ígtató iktató I, kiadó II, irattár III, pertár IV.)

E helyütt még egy pár szorosan ezen fejezet alá nem tartozó megjegyzéseket tenni szükségesnek látom, nevezetesen:

A törvényszékeknek és járásbíróságoknak küldendő *törvények és rendelvek tárának* példányai valamint a *hivatalos lap* is akképp helyezendők el és őrzendők, hogy azok minden tisztviselő részére hozzá férhetők legyenek és ne tartassanak azok az elnöki szobában, a mi majdnem mindenütt divatban van.

Kivánatos továbbá, hogy bizonyos, a *törvénykezés gyakorlatánál szükséges könyvekkel* legalább minden törvényszék láttassék el p. u. a helységnévtárral és a döntvénytárral. Ez utóbbinak könnyebb megszerzése végett utasítandók volnának a legfőbb bíróságok, hogy elvi jelentőségű határozatait minden törvényszékkel közöljék (a lithographia évenként pár száz forintba kerül).

Mily üdvös hatása volna az igazságszolgáltatásra, ha minden törvényszék egy *kis jogtudományi könyvtárral* rendel-

keznék, indokolnom nem szükséges. Minthogy ez irányban jelenleg azon mostoha bánásmóddal szemben, melyben honunkban az igazságügy részesül, államsegélyre kilátás nincs, a pozsonyi kir. törvényszék tagjai elnökük Bodroghy István ur indítványa folytán, könyvtári egyletet alakítottak, melynek alapszabályait, ha szerkesztő ur, erre lapjában egy kis helyet enged, alólírt mint az egylet könyvtárnoka közzétenni kész. (Szívesen. Szerk.)

Az *írószerekre* is ajánlanám nagyobb figyelmet fordítani: az *írón*, mind a színes, mind a fekete jó, a *ténapornak* jósága problematicus; (az 1848 előtti hiv. okmányokon látható szép fekete ténta előttünk elérhetlen idealis!); a réz (acél? alumínium?) *tollra* kár volt rányomtatni a «m. k. igazságügyminis- trium»-ot mint valami kereskedelmi céget, mert e tollat a tisztviselők nem használhatják, — bár be kell vallanom, hogy ez esztendőben valamivel jobb mint múlt évben.

Végre a *papíros* olyan, hogy öt év múlva nem lesznek többé levéltáraink, hanem csakis — portáraink!

Csak azt csudálom, hogy ez irányban a felsőbb bíróságok fel nem szólalnak, pedig minden nap kapnak iratcsomókat ily felirattal: «Por és rongy valál és vajmi hamar ismét azzá váltál!»

Még a *fogalmi blanquetták* szerkesztésére is nagyobb figyelem fordítandó, mert minél hiányosabb a blanquetta, annál többet kell bele írni, annál több fogalmazó, és kiváltképp díjnok szükséges, mivel a kezelő hivatalnok nem használhatja a mintát.

A mi tehát blanquetták czímén megtakarítottak, az a napdíjak czímén megint kiadástöbbletként jelentkezik.

Ha hivatalos teendőim megengednék, többnyire a fővárosi bíróságoknál használatban levő minták szerint és a vidékre való tekintet nélkül készített blanquettákat egyenkint bonczolás alá venném, most csak azt indítványozom, hogy hivassanak fel néhány törvényszékek és járásbíróságok, hogy a használtatni rendelt blanquetták hiányait jelöljék ki és ezután első folyam. t. bírák, jegyzők és irodaigazgatókból bizottság hivassék össze a blanquettáknak a beérkezett indítványok szerint leendő revisioja és újbóli szerkesztése végett, — mert tagadom, hogy egy közigazgatási tisztviselő — legyen kitűnő administratív tehetség is, — tudná, hogy a bírói határozatokat mikép kell szerkeszteni.³

Mielőtt az egyes kezelési hivatalokra nézve megtenném észrevételeimet, indítványozom, hogy minden ilyen hivatal helyiségében az ügyviteli szabályoknak e hivatalra vonatkozó része kifüggesztessék. Ugy szinte, tekintve hogy különösen a bírói segédzemélyzet igen gyakran a felek méltatlan támadásainak és zaklatásainak van kitéve és ez okból, és egyáltalán a feleknek illetlen és rendellenes magaviseletök miatt igen sokszor a kezelési hivatalok botrányos jelenetek színhelyévé válnak, és tekintve másrészt, hogy ezen irányban sem a törvénykezési rendtrts 118. §-ának különben impracticus rendelkezése, sem az ügyvédi rendtartásnak 67. §-a, sem az ügyv. szabályzat 143. §-a nem alkalmazható, mert a 118. §. a tárgyaló bíróra, a 143. §-a tanácselnökre vonatkozik, az ügyvédi rendtartás fenebbi §-a pedig csak ügyvédek ellen alkalmazható: szükséges volna az új ügyviteli szabályzatban e kérdést is megoldani.⁴

³ Már például a per felvételi határnapra idéző végzés sincs szabatosan szerkesztve. «A felek a határnapra idéztetnek». «Miről a felek értesítettnek.»!!!

⁴ A törv. rendt. 118-ának rendelkezését impracticusnak mondtam, igen is az, tessék csak valamelyik pesti járásbírószágot tárgyalási: napokon meglátogatni. A járásbíró valódi martyr. Mit használ neki a henczegő pinkli zsidót rendre utasítani, vagy pénz bírságban marasztalni, ha előre tudja, hogy az illetőnek semmije sincs?!

MÁSODIK CZÍM.

I. FEJEZET.

Iktató hivatal.

A 72—80. §§-ok intézkedései következő intézkedéssel volnának kiegészítendőek:

«Más bírósághoz vagy hatósághoz címzett, és a postáról csak *elnézés* folytán az iktató hivatalba hozott levelek és küldemények, a posta hivatalnak azonnal visszaadandók. Ha mindamellett ily postaküldemény, vagy a bírósághoz ugyan címzett, de ennek más szakosztálybeli iktató hivatalába tartozó levél vagy beadvány *elnézés* folytán beiktatott, az a tévedésnek észrevétele után azonnal az elnöknek, illetve járásbírónak bemutatandó és általa késedelem nélkül a címzett bírósághoz vagy hatósághoz, illetve a bíróság illető szakosztályának külön iktató hivatalához elnökileg hátratilag vagy e nélkül is elküldendő és az elküldés a kiadókönyvben e szócskával «elnökileg», az irattári sorokönyvben pedig az irattári jelre szánt rovatnak keresztül huzásával X. kitüntetendő!

Ennek indoklásául csak azt jegyzem meg, hogy jelenleg ily tévesen beiktatott beadványok az előadóknak kiosztatnak, kiknél némelykor a legközelebbi ülésig, vagy tovább is elhevernek, holott sokszor a tárgy az illető helyen sürgős elintéztetést igényel.

Ad 80. §. Miután a 99. §. értelmében az iktató a feleknek a beadványok elintézésének napjáról is tartozik értesítést adni, szükséges, hogy az iktató könyv három rovatja még egy 4-ikkel («az elintézés napja») szaporíttassék. Ezen 4. rovat kitöltése végett tartozik a kiadó a tanácsjegyzőnek, illetve ülésen kívüli tárgyakra nézve az előadónak azon jegyzékét, melynek kíséretében az elintéztetett ügydarabokat átveszi, a kiadói könyvben történt kivezetés után azonnal az iktatóhoz juttatni.

A 84. §-nak második kikezdése («Ha a beadványban felhívott mellékletek valamelyike hiányzik, ezt mind az iktató könyv illető rovatában, mind a beadványon az iktatói szám alatt ki kell tüntetni») azzal volna kiegészítendő, hogy hasonlóképp kell eljárni, ha a beadványban *eredetileg* említett okmány csak *másolatban* mutatott fel, a mi gyakori eset, és a mi ha ki nem tüntetett az iktató által a bíróságnak a fél ellenében e részben semmi bizonyítéka nincsen.

85. §. A *pártfogó ügyvéd kirendelésének* módját most már az *ügyvédi* rendtartás szabályozza. A mi pedig a *bélyegmentesség*, illetve *bélyegfeljegyzés engedélyezését* illeti, tekintve, hogy ily kérelem gyakran a keresetben vagy épen az elleniratban terjesztetik elé és ennek folytán a bíróság e felett vagy elnözésből nem határoz vagy, ha csak elleniratban tétetik a kérés, a pernek befejezése előtt felette nem is határozhat, és ekként a fél jogosulatlanul a pert tényleg bélyegmentesen viszi keresztül, kimondandó volna, hogy «a bélyegmentesség illetve feljegyzés iránti kérelem csak akkor vehető figyelembe, ha az, a periratok beadása illetve a tárgyalás megkezdése előtt a bélyeg- és illeték szabályokban előírt kellékekkel bíró szegénységi bizonyítvánnyal támogatott külön kérvényben vagy pedig a szóbeli kérelmek és panaszok felvételére elnökileg kirendelt tisztviselő által felvett jegyzőkönyvben terjesztetik elő.»

Azonban bélyegmentesség mellett perlekedőknek a bíróság által való nyilvántartása megszüntetendő és az adófelügyelőséghez illetve, adó- és illetékszabási hivatalokhoz, — a hová a dolog tartozik, — utasítandó volna.

Ez akként történne, hogy a bélyegmentességet engedélyező végzés az adófelügyelőnek kézbesített oly figyelmeztetés mellett, hogy a szegénységi bizonyítványt netáni jogorvoslat használatára tekintetből a bíróságnál megtekintetheti és hogy az indítandó perben hozott érdemleges vagy per megszüntető határozat, esetleg a felek között létrejött egyenesség a felmerült bélyegeknél a pertárnok által elké-

sztett jegyzékével vele annak idején fog közöltetni. Így volna minden érdemleges ítélet vagy határozat, mely után az illeték nem bélyegjegyekben, hanem közvetlenül szabatik ki, szinte az adófelügyelőnek kézbesítendő, ki azt az illetékszabással megbízott hivatalhoz teszi át.

A bíróság csakis ily határozatnak jogerőre emelkedését tartozik nyilvántartani, mert ha ily határozat még jogerőre emelkedés előtt tétetik át az illetékszabási hivatalhoz, (a mint ez az ez iránti miniszteri rendelet félreértése folytán gyakran történik) a kiszabási hivatal felesleges munkával terheltetik és a felek idő előtt fizetési meghagyásokkal, sőt végrehajtásokkal is zaklattatnak.

Hánrich József,
pozsonyi kir. törvényszéki bíró.

(Folyt. következik.)

Különfélék.

(A magyar kereskedelmi törvény.) (Kapcsolatban az összes, arra vonatkozó, azt kiegészítő vagy módosító törvényekkel és rendeletekkel, valamint a m. k. Curia legfőbb ítélőszéki és semmitőszéki osztályának döntvényeivel. Összeállította Dr. NAGY FERENCZ budapesti egyetemi magántanár, a jogtudományi államvizsgálati bizottság tagja. Budapest. Kiadja Zilahy Sámuel. 1879. Ára 1 frt 30 kr.) A mű jellemzésére idézzük az előszóból a következőket: «A magyar kereskedelmi törvénynek jelen kiadása több akar lenni, mint egy közönséges törvénykiadás, kevesebb, mint egy kommentár. Célom az volt: a kereskedelmi törvényen kívül álló s mindinkább szaporodó kereskedelmi joganyagot — a kereskedelmi törvényt kiegészítő vagy módosító törvényeket és rendeleteket, valamint a keresk. jogra vonatkozó judikaturát — a keresk. törvénnyel mintegy organikus összeköttetésbe hozni; a közönségről levenni azon terhet, hogy minden egyes esetben nagy fáradsággal és idővesztéssel a törvények, rendeletek és döntvények gyűjteményeinek számos kötetét átvegye. A jelen munka körülbelül ugyanaz akar lenni, mint a Sirey-féle, Dalloz-féle s más Codes annotés, a Manz-féle törvénykiadások s más hasonló külföldi vállalatok, melyeknek hasznossága, sőt nélkülözhetlensége legjobban kitűnik azon körülményből, hogy milliónyi példányokban forognak közkezen. Az anyag összeállításánál követett eljárásra nézve következőket kell megjegyeztem: A keresk. törvényre vonatkozó törvények és rendeletek részint szó szerint, részint kivonatossan vannak feltüntetve. Utóbbi különösen oly törvényekkel és rendeletekkel szemben történt, melyek nagyobb terjedelműek, mint pl. a vasuti üzletszabályzat. Az egész szöveget adni fölösleges, és különösen a keresk. törvény egyes szakaszaihoz irt jegyzetek alakjában zavaró lett volna. A mennyiben mégis nevezetesen az állami kereskedelmi vállalatokra, a cégjegyzékek berendezésére és vezetésére, valamint a keresk. ügyekben követett eljárásra vonatkozó rendeletek teljes szövegének ismerete szükséges, célszerűnek tartottam azokat egy függelékben összeszállítani, már csak azért is, hogy ekként az ezen rendeletekre, nevezetesen a keresk. ügyekben követendő eljárásra vonatkozó döntvények is könnyen elhelyeztet-hessenek.»

(A végrehajtók) díjait illetőleg az igazságügyminiszter 25152/878. sz. a. kelt rendeletével kimondta: hogy a bírósági végrehajtók díjai és költségei az 1871. évi LI. t.-cz. 24. §-ának C. p., továbbá a 25. §., valamint az 1875. é. IX. t.-cz. 3. és 5. §-nak intézkedései által vannak szabályozva, és hogy azon díjakon felül semmi egyéb díj a bírósági végrehajtókat meg nem illeti. Ebből a rendeletből következik az, hogy a végrehajtók, a jelenlegi viszonyokat tekintve, csak a végrehajtási foglalásért, összeírás s árverésért, esetleg fuvarért követelhetnek díjakat, egyéb lépésért pedig nem járna nekik semmi. A miniszter ekként végkép mellőzte az 1871. LI. t.-cz. 29. §-a értelmében az akkori igazságügyérnek adott megbízás folytán 1872. év jan. 29-én kibocsátott s a most hivatkozott törvény kiegészítő részét képező életbeléptetési rendelethez mellékelte azon ügykezelési mintát, melyben a végrehajtók által szedhető díjak tüzetesen meg vannak jelölve s mely ügykezelési minta egyéb díjakat is rendszeresít, azokon kívül, melyek a jelenleg kibocsátott miniszteri rendeletben hivatkozott 1871. és 1875-diki törvényekben csakis általánosságban megjelöltenek.

Felölőszerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Franklin-Társulat nyomdaja.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

alló-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár úrtól. A magyar codificationról. Halmágyi Sándor kir. törvényszéki elnök úrtól. — Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról. Dr. Berkovics Ferencz, nagyváradai ügyvéd úrtól. — Törvénykezési szemle: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. Hánrich József, pozsonyi kir. törvényszéki bíró úrtól. — Különfélék.

MEILLÉKLET: Curiai határozatok.

Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez.

(Folytatás.)

Kimutattuk, hogy a jogakadémiák a frequentiát tekintve az egyetem jog- és államtudományi karaival versenyezni nem képesek, még azon szerény körön belül sem, a melyben ily verseny lehetséges. Az ugyan kétségtelen, hogy nevezetesen a budapesti egyetem joghallgatóinak száma mindig sokkal nagyobb lesz mint bármely jogakadémia létszáma, akár minő szervezettel bírnak a jogakadémiák s akár minő kedvező körülmények között legyenek.

Absolut versenyről tehát a budapesti egyetemmel szemben a jogakadémiák részéről nem lehet szó, valamint nem lehet szó pl. a kolozsvári egyetem részéről sem.

A nagyvárosi élet hiába a tanulókra mindig bizonyos attractionális erőt fog gyakorolni, eltekintve is attól, hogy igen közel fekvő dolog, miszerint egy fővárosi tanintézet mindig nagyobb anyagi támogatásban fog részesülni, mint egy vidéki tanintézet. Ha azonban absolut versenyről nem is lehet szó, úgy mégis annyi mindenesetre lehetséges, hogy a jogakadémiák frequentiája a budapesti egyetem frequentiájával bizonyos arányban álljon, oly arányban, minő a fővárosi és vidéki jogi tanintézetek között pl. Ausztriában, Németországban, Franciaországban stb. tapasztalható; hogy továbbá ezen arány bizonyos állandó jelleggel bírjon. Erről nálunk szó nincs: a jogakadémiák frequentiája a budapesti egyetem frequentiájával nemcsak kellő arányban nincs, hanem a jogakadémiák, mint láttuk, még azon szerény létszámukat sem képesek fentartani, melylyel azelőtt bírtak. Ez lehetetlen hogy más okokra visszavezetessék mint arra, hogy a jogakadémiák lényegesen alárendeltebb helyzetben vannak mint az egyetem jogi fakultásai s hogy másrészt ezen alárendeltebb helyzetükben a tanulónak absolute semmiféle előnyöket nem nyújtanak; mert hisz addig, míg a jogakadémiák alárendelt helyzetük dacára tetemes előnyöket is nyújtottak, azoknak frequentiája legalább némi arányban állt a budapesti egyetem jogi karának frequentiájával s ezen arány bizonyos állandósággal is bírt. Miért képes a kolozsvári egyetem, a mennyire ez épen lehetséges, a budapesti egyetemmel versenyezni, miért képes ez létszámát nemcsak fentartani, hanem gyarapítani is? Hiszen a kolozsvári egyetem jogi kara sokkal kedvezőbb helyzetben mint egynémely jogakadémia, névszerint a mi a tanerőket és taneszközöket illeti! Meg vagyunk győződve, hogy ha a jogakadémiák még jobb tanerőkkel bírnának mint az egyetek, jobb

könyvtárakkal stb., a jogakadémiák azon alárendeltebb helyzetükben, melyben vannak, még sem volnának képesek az egyetemekkel versenyezni

Midőn a jogakadémiák a legújabb reform folytán teljes jog- és államtudományi karokká alakítottak át, anélkül azonban, hogy az egyetek jogi karainak minden jogaival felruháztattak volna, a magas kormány azon felfogásból indult ki, hogy a jogakadémiák most már az egyetekkel jobban fognak versenyre kelhetni, mint azelőtt. A tények épen az ellenkezőt mutatják: a jogakadémiák versenyképessége nemcsak nem nőtt, de egyenesen alábbszállt. Természetes; mert a jogakadémiák azon előnyökért, a melyeket azelőtt a tanulóknak nyújtottak, oly kárpótlást nem nyertek, mely a versenyképességet előmozdithatta volna. Igen, ha az ügyvédi rendtartás azon ujitással nem lépett volna fel, hogy a jogtudorság az ügyvédség lényeges feltételét képezi: akkor talán a jogakadémiák helyzete a reform folytán nem rosszabbodott volna; de épen az ügyvédi rendtartás volt az, mely jogi szakoktatásunk viszonyaiban lényeges változást idézett elő.

Hogy nemcsak a frequentia tekintetében nem nőtt a jogakadémiák versenyképessége az utolsó reform folytán, hanem más tekintetben sem, alig szükséges kiemelni. Így nevezetesen a mi a tanárok egymásközi versenyét illeti, úgy kétségtelen, hogy a jogakadémiai tanár ma époly kevésbé képes az egyetemi tanárral versenyezni, mint azelőtt, dacára hogy materiális helyzete általában véve az utolsó időben javult. Bármennyi ambíciója és tehetsége legyen egy jogakadémiai tanárnak s bármennyire törekedjék is ő arra, hogy előadásával elismerést, hírnevet vívjon ki magának: az ő ambíciója mégis le kell hogy szálljon, ha azt tapasztalja, hogy az eredmény nem áll arányban az erőmegfeszítéssel.

Egyedül azért, mert valamely jogakadémián kitűnő tanárok működnek, még senki sem fog az illető jogakadémiára menni, tudván azt, hogy a jogakadémiai tanár a szükséges kvalifikáció megszerzésére semmi direkt befolyást nem gyakorolhat! Az egyetlen tér, hol a jogakadémiai tanár az egyetemi tanárral versenyezhet: az irodalmi tér. Csakhogy ezen verseny is tetemesen meg van nehezítve azáltal, hogy a jogakadémiák általában véve oly szakkönyvtárakkal nem bírnak mint az egyetek s hogy a jogakadémiai tanár sokkal kedvezőtlenebb materiális helyzetben van, mint az egyetemi tanár. A mellett tekintetbe veendő, hogy a mi irodalmi viszonyaink között irodalmi versenyről vajmi kevésbé lehet szó. A hol a bíró és ügyvéd csak kivételesen olvas elméleti munkákat, ott ugyan nem nagy kedve van valakinek írni, ha tehetné is. Legfeljebb tankönyvekkel lehet nálunk némi sikert aratni, csakhogy ezekre nézve is a jogakadémiai tanár nem igen képes az egyetemi tanárral versenyezni, mert nincs módjában a tanulóra oly külső befolyást gyakorolni, a mely egy tankönyv elterjedését biztosíthatná.

Még sokat lehetne felhozni annak igazolására, hogy a jogakadémiák jelenlegi alárendelt helyzete s abból folyó versenyképtelensége jogi szakoktatásunkra nézve egyáltalában nem előnyös, hanem hátrányos, hogy jogi szakoktatásunk hiányai nagyrésztben a jogakadémiák ezen alárendeltségére vezetendő vissza; azonban nem akarjuk mindazt hosszasan feltárni, a mi elvégre ugyis köztudomásos. Ez annival kevésbé szükséges, mert a felhozottak tökéletesen elégségesek azon meggyőződés megérlelésére és megszilárdítására, *hogy a jogakadémiák jelen alárendelt állása továbbra fenn nem tartható, ha azt akarjuk, hogy a viszonyok jogi szakoktatásunk terén jobbra forduljanak.* Ha egyrészt elodázhatlan szükség, miszerint a jogi tanintézetek számának leszállításával az anyagi és szellemi erők öszpontosíttassanak, úgy másrészt époló szükséges, hogy jogakadémiánkat azon alárendeltségből felemeljük, melyben jelenleg tengődnek. Az utóbbi reform lényeges kiegészítője az előbbinek, mely egymagában foganatosítva jogi szakoktatásunk javulását biztosítani még nem képes, mert csak a jogakadémiák alárendeltségének megszüntetése képesíti a jogakadémiákat arra, hogy az egyetemek jogi fakultásaival sikeres és áldásos versenyre keljenek.

Tudtunkkal már több jogakadémia részéről történtek arra menő felterjesztések a kormányhoz, *miszerint a jogakadémiák a jog- és államtudományi tudori fok osztogatásának jogával felruháztassanak.* Részünkről ezen követelményt magában véve teljesen igazoltnak találjuk, sőt azt hisszük, hogy a jogakadémiák versenyképességének conditio sine qua non-ja épen a tudori fok osztogatásának jogában rejlik. Nem is forognak fenn nézetünk szerint alapos okok e követelmény realizációjá ellen. Mert az csak nem alapos ok, hogy a tudori fokok osztogatásának jogával csak egyetem élhet? Miért élhetnek e joggal a francia facultés de droit? Sokkal komolyabb ok az, hogy a jogakadémiák nem nyújtanak elég garantiát arra, miszerint ezen jog kellő szakavatottsággal és kellő lelkiismeretességgel gyakoroltatni fog. De feltéve is hogy az ebbeli félelem csakugyan alapos, úgy az csak nem szól a jogakadémiák mint ilyenek ellen? E félelem csak arról tanuskodik, hogy jogakadémiáink nem rendelkeznek a kellő kvalifikációkkal bíró elégséges tanerőkkel — de hisz épen ezen bajon akarunk és kell segíteni s ezen bajon segíthetünk. főleg, ha a jogi tanintézetek számát szállítjuk le.

Különben részünkről úgy vélekedünk, hogy a jogakadémiák felruházása a tudori fokok osztogatásának jogával csak mint *átmeneti reform* volna eszközösbe veendő. Mi azt hisszük, hogy az egyetemek mellett külön jogi szakiskolák fentartása egyáltalában nem felel meg a helyes közoktatásügyi politikának; hogy ennél fogva, midőn jogi szakoktatásunk végleges reformja forog kérdésben, csak arról lehet szó, miszerint a jogi szakoktatás *minden tekintetben* egyforma elvek szerint szabályoztassék, hogy a jogi tanintézetek között teljes uniformitás állapíttassék meg. Azaz: nézetünk szerint (miután arról természetesen nem igen lehet szó, hogy az egyetemek szüntettessenek meg s Franciaország példájára minden fakultás önálló főtanodává alakíttassék át, voltaképen nem is a jogakadémiák reformja, *hanem azoknak teljes megszüntetése s egyetemekkel való helyettesítése* képezheti egyedül azon célt, mely felé törekednünk kell.

Nem tudjuk, mennyire felel meg ezen eszme az irányadó körök intencióinak; azt hisszük azonban, hogy a magas kormány épen ezen eszme megvalósítását tartotta szem előtt, midőn a *kolozsvári* jogakadémiát egyetemmé alakította át, s ugyanazon intencióból indult

ki bizonyára a jelenlegi vallás- és közoktatásügyi miniszter ur is, midőn a *pozsonyi egyetem* ügyét felkarolta. Annyi bizonyos, hogy bármennyi nehézségbe ütközzék és bármennyi áldozatba kerüljön is ezen mindenesetre radikális reform keresztülvitele, ez a leghathatósabb eszköz, hogy jogi szakoktatásunkat magasabb színvonalra emelhessük.

Ezen eszme különösen azért is érdemel figyelmet, mert a jogi tanintézetek számának feltétlenül szükséges leszállítása ezen eszme keresztülvitelével kapcsolatban valósítható meg legkönnyebben. Ha arról van szó, hogy a jogakadémiák egyetemekké alakíttassanak át, akkor eleve is le fogunk tenni arról, miszerint a jogi tanintézetek eddigi nagy száma fentartassék, nem lehetvén legtávolabbról sem gondolni arra, hogy 14 egyetem költségeit fedezzük. Különösen meg vagyunk győződve arról, hogy a felekezetek is fognak sietni jogi tanintézetek számát leszállítani, annival inkább, mert midőn felekezeti külön érdekek jönnek kérdésbe, azok bizonyára könnyebben óvhatók meg egy egyetem mint egy jogakadémia kapcsán, ha ugyan egy tisztán jogi tanintézet felekezeti érdekek ápolására egyáltalában alkalmas. Ezt a protestánsok már régóta érzik s azért egy protestáns egyetem felállítása már régóta napirenden van. Részünkről ily egyetem felállítását a jogi szakoktatás szempontjából csak örömmel fogadhatjuk, meg lévén győződve arról, miszerint egy protestáns egyetem felállítása a protestáns jogakadémiák teljes megszüntetését fogja eredményezni.

Hogy a jogakadémiáknak megszüntetése s egyetemekkel való helyettesítése nem egy-két rövid év, hanem csak hosszabb időköz alatt valósítható meg, azt fölösleges hangsúlyoznunk. Hiszen látjuk, mily nehézségekbe ütközik már egyetlen egy új egyetemnek: a pozsonyinak felállítása! Épen azért azt hisszük, hogy a jogakadémiáknak (ha nem is épen valamennyinek) a tudori fokok osztogatásának jogával való felruházása mint átmeneti reform, kell hogy foganatba vétessék, nehogy jogi szakoktatásunk jelenlegi szomorú állapotában meg hosszabb időn át legyen kénytelen tespedni

(Vége következik.)

Dr. Nagy Ferencz,
Ludapesti egyetemi magántanár

A magyar codificatoról.

(Vége.)

Különös tünemény az valóban, hogy egy nemzet, mely az utolsó népvándorlás alkalmával nyomul Európába, visszafoglalni őseinek, a hunoknak, hazáját,⁸ egy nemzet, mely itten megalapítva uralmát, az 1000 dik évben a keresztény vallást felveszi és a melynek az a sok tekintetben drámai szerep jut, hogy a keresztény társadalmat egy világhódító álmaktól zaklatott testvér-nép vadrohamai ellen a legrettenetesebb és majdnem szakadatlan háborúkban megvédje, s mely e missiot majdnem az elvérzésig teljesíti; egy nemzet, mely attól a perctől fogva, hogy lábát Európában megvetette, a huzamos béke áldásait nem élvezhette; az Európában rokontalan s nagy szolgálatai daczára soha eléggé nem méltányolt, sőt gyakran nyugot felől is zaklatott magyar egy rendszeresebb törvénykezés és administratio szabályozásában, az igazságszolgáltatásnak egy irott törvénykönyv alapján való rendszeresítése, állandósítása és megszilárdításában oly nagy szükségérzet kielégítését találta, hogy arra zivataros élete zord mozzanatai közt is kiválóbb gondot fordított, mint más nemzetek, melyek

⁸ Magyarország a Duna völgyében a régi hunbirodalom emlékeit és tekintélyét megújított formában érvényesíti. WENZEL. Eur. jog. 269.

pedig az, Európa védvonalát képező magyar birodalom háta megett inkább fordithattak volna figyelmet, időt és fáradságot ily tevékenységre, ily szellemi alkotásra.

Mily felséges mozzanat ez a magyar nemzet köz-mívelődési történetében! Istenem, ha ez egy más nemzetnek, mely kivált újabb időkben oly szorgalmasan gyakorolja magát saját nemzeti geniusza bámulásában, ha (mondom) bizonyos más nemzetnek cultur historiájában fordulna elő e mozzanat, mily szellemi felsősség-érzettel hirdetné és mutatna rá: ime, mi egy nemzet, mely jeléül a culturképes nemzeti geniusz felsőbbségének — már akkor és akkor (300 év előtt) egy emelkedettebb társadalmi igény codificatio útján kielégítésére gondol, s valamint a csataterén az európai civilisationak nagy szolgálatokat tesz, úgy másfelől és pedig egyidejűleg a szellemi téren egy bámulatos példát ad a társadalomnak vezérszellemével!

Mi, magyarok, szerényen, de bátran vélem constatalhatni — mi soha se méltányoltuk eléggé culturhistoriánk mozzanatainak ezen legimposansabbikát. Soha se állapodtunk meg ezen történelmi momentumnál elég lelkesedéssel és elmélyedéssel. Jogtörténelmünk philosophiája voltaképen máig sincs megírva; pedig jogtörténelmünk tanulmányozása közben egy átölő gondolat villanatánál mint igazság dereng, s csak kicsinységem erzetében habozom hangsúlyozni azt a — talán vakmerő, új — tant, hogy tulajdonkép *a jogtörténelem: ez a valódi nemzeti történelem*. Történetíróinknál ama jogtörténelmi momentum jelentősége iránti különös érdekeltiséget majdnem egészen elnyomja a csak hamar bekövetkezett, majdnem egykörű nagy események rettenetességének kultörténelmi zord jelentősége.

Pedig erős alapon álló tény, hogy azzal a mi háromszáz év előtti codificationkkal egy oly horgony dobott a világ események hullámai közé, mely — a következmények megmutatták — gondviselészerű hatásával eszközül szolgált arra, hogy a nemzeti lét a legnagyobb viharban végkép alá ne merüljön a semmiségbe, hanem a horgonyba kapaszkodva, fentarthassa magát és ismét fölvergődhessék.

Valjon csak phrasis volna-e ez! Nem! A történeti tények, háromszáz év bizonyossága, emelik azt az igazság komoly polczára.

A magyar országgyűlés 1514-ben fogadta el VERBŐCZY codexét; lelkesedéssel fogadta el, annak nagybecsét elismervén az által is, hogy a jogtudósnak és államférfiúnak, ki a munkát végzé, oly méltánylattal, mely napjainkban is emelkedett szelleműnek volna mondható, nemzeti jutalmat rendelt, öt pénzt (denár) minden telektől az országban.⁹

Alig egy évtized múlva (1526. augusztus 29-én János fővétele napján) bekövetkezett a világtörténelemnek a magyarra nézve egyik legrettenetesebb gördülete — a mohácsi vész. Az a catastropha, mely Magyarországot, mint európai nagyhatalmasságot, minden sarkai-ban megrendítette.

Gátot vetni a keresztény világ ellen rohanó török invasióknak nem jött senki segítségül. Az európai diplomacia cserben hagyta azt a nemzetet, mely a civilisált világ bástyáját képezte évszázakon át s mely ekkép a legnagyobb szolgálatokat tette Európának. I. Ferencz francia király, VIII. Henrik angol király, V. Károly császár tétlenül nézték, hogyan dülje fel a török a magyar birodalmat és — az európai egyensúlyt. A mi következett az egyike volt a legrettenetesebb népmarczangolásoknak, minőt csak a leghatalmasabb életerővel

biró nemzetek képesek kiállani. Megbánta ugyan később az európai diplomacia, s jóvátenni igyekezett e hibát, mit akkor tétlensége által elkövetett, s mit napjainkban, egészen megváltozott viszonyok közt, egy más hatalom irányában ismételt elkövetni látszék. De a ki később segítni jött is, kisszerű és önző vezéreszme szolgálatában, inkább csak osztolni jött a magyarnak háromfelé szakadt hazáján, s gyakran rosszabb volt a pogánynál.

Egy orkán dühöngte ki magát Magyarország felett, mely mindent felforgatott, mindent összezuzott és romok alá temetett.

Egy dolgot nem zuzhatott össze és nem tehetett porrá.

Azt a nagy nemzeti művet, melyet őseink ez előtt 300 évvel a codificatio terén alkottak írva hagyván minden időkre, hogy mi légyen az államjog, magánjog, büntetőjog, mi légyen a törvény, az igaz tekintély, a rend és «a vitézlő igazság» Magyarországon!

A semmit se kimélő vész és vihar, mely felettünk tombolt, tömérdek anyagi és szellemi kincset elpusztított e hazában. De az a törvénykönyv — noha ki nem hirdettetvén, törvényerőre nem emelkedett volt — mint valami talizmán kiragadtatott a hullámokból s csodálatos állhatatossággal megtartatott. Jele, hogy az valóban mint a nemzeti köztudatban élő eszmék, mint a nemzeti geniusz, kinyilatkoztatása hozta magával nagy belső értékét.

Ne lett volna ez a mi öreg codexünk egyéb, mint idegen jogtételek compilatioját összeférczelő magán szorgalom gyümölcse vagy bármily jeles receptio, melynek nincs gyökere a nemzeti köztudatban, bizony elso-dorták és eliszapolták volna azt amaz idők szakadatlan szakadó viharai, melyek annyi mindent elsepertek.

Az élet — ájult állapotában is — bámulatos ösztönnel féltékenyen rátette kezét s azt mondta: ezt nem adom!

A világtörténelem kerekéi közül az eltiport nemzet kezében e törvénykönyvvvel került ki!

A magyar e törvénykönyv tekintélyének ugyszólván vallásos fanatismussal való elismerésében és fentartásában a nemzeti lét és fenmaradás horgonyát kereste és találta fel.

Egyik nemzedék a másik után ahoz tartotta magát. VERBŐCZY hármaskönyve a magyarnak úgy szólva második bibliája lett volt midőn abból meritni igazságot, irányt, új életre ébresztő igét, annyi volt, mint — imádkozni. Így emelkedett e törvénykönyv bámulatos tekintélyre és hatalmas megmentő tényezővé. Ez a nemzeti biblia mentette meg a magyar individualitást a teljes abrualtatástól és széttörléstől. Hatásának köszönhető, hogy minden erőszak és minden kísértések mellett is soha Magyarországon háromszáz éven át más jog, más intézmény, más törvény nem vert gyökeret, mint a mi arra a codexre támaszkodhatott.

Magyarok és nemzet maradtunk a VERBŐCZY-világ bástyái között, melyek egy-egy elzúzó catastropha után a magyar geniusz menedékeül szolgáltak három évszázadon át le egész 1848-ig, midőn azokat magunk bontottuk le, hogy erősségünket modern szellemben újból — építsük.

Van a magyarnak egy jeles történettudósa és publicistája, a magyar tud. akadémia rendes tagja, a pesti egyetemen a történelem tanára, SALAMON FERENCZ, kire országos tekintélyeink is mint tekintélyre szoktak hivatkozni.

Ő megkísértette egyik legnevezetesebb intézményünk — a megye — fejlődését jogtörténelmi nyomozás terén magyarázni és ez irányban hatolva, kitünő

⁹ SUHAYDA: «Magyar polg. anyagi magánjog rendszere ötödik kiadás. 1871. Budán, 35. l. — FRANK id. m. 37. és köv. §.

sikerrel mutatta meg, hogy a megyei intézmény épen jogtörténeti momentumok képző hatásának köszönheti azon kifejlődést és azon alakulatot, melylyel az jelentékenységre emelkedett. A mi 300 év előtti codificationk hatásáról pedig maga is elismeri, hogy az gondviselés-szerű volt.

«Történetírásunk (ugymond) nem fejtette meg a kérdést — s talán föl sem hozta még — mivé lett volna az egész megyei institutio a törvénykezési jogkör nélkül s mivé vált volna törvénykezésünk a XVI. század elején történt ama codificatio nélkül.»

«Annyit bizonyosnak tarthatunk, hogy nélküle a tetteleg különvált Erdélyben nagyon eltérő szokások fejlődtek volna ki, minek nemzeti, politikai és társadalmi tekintetben következményeit alig lehet kiszámítani. Sőt a török bennlakta idején, az ország oly szakadozott állapotában, magok az egyes megyék vagy kerületek hasonló eltérésekre *tévedtek* volna.»

«Akkor fejlett volna a megyeiség oly monstruositássá, hogy ma már senki se merne róla dicsérő beszédet tartani.»¹⁰

Igaz! A mi 300 év előtti codificationk — alig egy évtizeddel a mohácsi vész előtt — csodálatos módon a gondviselés sugallatára a maga idejében látszik létrejönni a végett, hogy a nagy csapás alatt nem sokára három felé szakadt Magyarországon az első ájulásból majd lassanként felocsudó élet számára egy, minden mozzanatot összhangzatban tartó regulatort szolgáltatson és ezen egységben oly regeneráló nemzeti erőt kölcsönözzön az önfentartási küzdelemnek, mely nélkül az élet iránytalan vergődés és szomorú vonaglás maradt volna.

E nélkül a belső egység és összeforrasztó erő nélkül, melyet ama codexnek ugyiszólva nemzeti bibliává avatása teremtett meg, — nem nehéz elképzelni, hogy — egy minden eresztékeiben recsegő társadalom ziláltságában, minden összefüggést és minden szabályt nélkülöző, separat fejlődések és ellentétes iránylatok chaoszában mily menthetetlenül bomlott volna szét és degenerálódott volna képtelenséggé az az egész «magyar világ»; melyet itten az egyetlen államalkotó erővel bíró nemzet hegemoniája alatt a nemzeti geniusz kifejlesztett volt.

Kétségtelen, hogy a jogélet szakadozottságával, a jogintézmények ellentétes irányokbani elfedülésével és — a miben egy nemzet geniusza tükröződni szokott — általában törvénykezés, tulajdon- és birtokjog idegen szellembeni alakulásával¹¹ indult volna meg mélyebben hatólag és vált volna rohamosan perfectté a nemzeti erők teljes szétmállása.

Szerencsére a legnagyobb veszedelem közepette menedéket kereső nemzeti szellem egy erős horgonyt, egy hatalmas nemzeti regulatort talált fel a magyar államjogot ép úgy, mint a magán- és büntetőjogot megőrkítő, VERBÓCZY-féle codexben. Feltalálta és azt ép úgy megragadta az élet a különvált Erdélyben, mint Magyarországon, a hol azt annak legilletékesebb commentatora, maga VERBÓCZY, agg korában a törökök alatt Budán, mint «magyar bírása», avatta fel a bírói gyakorlat terén.

Bizony a mi 300 év előtti codificationk, bármit mondjanak is róla a mi mai modern jogászai igényeink magaslatáról, a magyar társadalmat a teljes széttűléstől megóvó, a nemzeti életet regeneráló és fentartó hatást gyakorolt.

Jó volt arra, hogy mentse a végpusztulástól!

Alig pár napja, hogy jogtudományi irodalmunk egyik jelese, ki a magyar codificatio körében is positiv tevékenységet fejt ki és hazánk jövőjére ennél fogva — «les lois font tout»¹² — nem csekély befolyást gyakorol, TELESZKY ISTVÁN ur, jogtudományi irodalmunk egy másik jelesének «magyar magánjog»-át magasabb szempontok színvonaláról bírálat alá vevén,¹³ szerzőnek azon tételét, melyszerint «őseink... tudatával birtak annak is, hogy működésük céljának a magyar jelleg megővésének kell lennie, ha nem csak azt akarják elérni, hogy a Duna és Tisza között egy nép éljen, hanem azt, hogy e nép magyar legyen» csak hangzatos mondás értékével bírónak itéli, melyet a valóság nem igazol, mert szerinte őseink nem nagyon igyekeztek biztosítani azt, hogy e hazában lakó nép magyar legyen, s e tekintetben különben is a magánjogi törvények hajdan épen oly hatálytalan eszközt képeztek volna, mint a minőt ma képeznek. Mutassanak — ugymond felhívólag — csak egyetlen nemzetet, melynek fenmaradását magánjogi institutioik *mozdították elő*? Aztán utal arra, hogy a hatalmas római birodalom elenyészett, pedig nem recipiált soha idegen jogot, hanem megteremtette és fentartotta azon classicus jogot, mely nemzetét túlélte s maig is érvényben van; a német leszoríttatni engedte a german jogot, recipiálta a római jogot és mégis van hatalmas német nemzet stb. Egy szóval — corollarium gyanánt ez jön ki — *a codificationk nincs nemzetfentartó s a receptionak nincs denationalisalo hatása*.

Hát pedig van a világon egy nemzet, igaz, hogy tudtommal csak egy, a melynek fenmaradását magánjogi institutioi előmozdították, a melyet a nemzeti codificatio mentett meg a teljes megsemmisüléstől.

És ez a nemzet — a magyar!

És ezt a tényt nem czáfolja meg se a classicus jogot megteremtő római birodalom elenyészése, se a receptio dacára fenmaradt német nemzet létezésének ténye.

Róma elbukott, mert istenei nem voltak igaz istenek, állameszméje nem teremtett embert és nemzetet, társadalmában kihalt a polgárerény, velő nélkül maradt az organismus, s mert általában odasüllyedett le, a hol többé — semmi se menthette meg.

A mi a németet illeti, tény, hogy a római jog recipiálásának «diadala» Németországon a nemzeti iránylatok leigázásával inauguráltatott; el is szenderült és aludt is aztán a német pár száz évig, úgy hogy költője e században is még ossiani sirató hangon dalolá: «Wo ist des Deutschen Vaterland?» és ha végkép el nem aludt, s midőn ezt biztató példaul hozzuk fel, ne feledjük, — a mi hiányzott Rómánál, s fájdalom! nálunk is — a német egy 50 milliónyi nemzet.

Ha mi azt próbáltuk volna vagy *próbálnók* meg, a mit a német, nemzeti életünket valószínűleg örökálommal cseréltük vagy *cserélnők* fel.

Szerény szavazatomat tehát — a nélkül, hogy a retrograd irány hive volnék — csak arra adhatom, hogy mi, magyarok, legkevesbbé fogadhatjuk el azon tant, melyszerint a codificationak nincs nemzetfentartó és a a receptionak nincs denationalisalo hatása,

Halmágyi Sándor,
kir. törvényszéki elnök.

¹⁰ SALAMON FERENCZ kisebb történelmi munkái. 1875. Budapest, 118., 219. lap.

¹¹ «Dans les lois de la procedure, non moins que dans celles de la propriété, se peint au vif le génie des peuples.» LABOULAY: Histoire du droit de propriété foncière en Occident, III. k. 10. f. 160. l.

¹² Helvetius.

¹³ A «Jogt. Közlöny» folyó évi 46. számában TELESZKY bírálatá ZLINSZKY IMRE «Magyar magánjog» című újabb munkájára vonatkozólag.

Tanulmány a végrehajtási törvény-javaslatról.

IV.

A javaslat 142. §-ának utolsó bekezdése szerint, ha a végrehajtató bekebelezett vagy előjegyzett követelésének behajtása iránt folyamatba tett per a telekkönyvbe feljegyeztetett: a följegyzést követő tulajdonjog bekebelezése vagy előjegyzése a végrehajtási jog feltétlen följegyzésének akadályul nem szolgál. A 148. §. szerint a végrehajtási zálogjog bekebelezésének vagy följegyzésének azon hatálya van, hogy ezen bekebelezés vagy följegyzés rangsorozatát követő tulajdonjog bekebelezés vagy előjegyzés a végrehajtás további folyamatát meg nem akaszthatja, és hogy azok, a kik az ingatlanra később szereznek telekkönyvi jogot, a végrehajtás folyamában külön csak akkor értesítendőek, ha jogosultságukat és lakásukat a küldöttnek bejelentették, vagy ez a végrehajtási iratokból különben is kitűnik. A 166. §. szerint, ha az elárverelendő ingatlanra még jogérvényesen el nem döntött tulajdonjogigény van telekkönyvileg feljegyezve s a végrehajtató követelése a tulajdonjog-igény följegyzése után van telekkönyvileg bekebelezve: az igény jogerejű eldöntéseig az árverés el nem rendelhető. Ha pedig a végrehajtató követelése az igény följegyzését megelőzőleg van telekkönyvileg bejegyezve: az árverés az igényre való tekintet nélkül rendelendő el és fogantositandó és ugyanezen szabályok alkalmazandók akkor is, ha az elárverezendő ingatlanra valamely tulajdon iránt indított per van feljegyezve. A 150. §. szerint az árverést nem lehet elrendelni, ha a végrehajtási zálogjog bejegyzése végrehajtató által telekkönyvi hiteles kivonattal nem igazoltatik.

Az elősorolt intézkedésekből mindenekelőtt az tűnik szemünkbe, hogy a javaslat készítői az 1860. évi szeptember 19-én kelt miniszteri rendelet által inaugurált jelzálogi kereset vagy jelzálogi felmondás följegyzésének elfogadásával törvényesíteni kívánják azon elvet, hogy nyilvánkönyvi jogra a végrehajtás csak a mindenkori tulajdonos ellen kieszközlött végrehajtható határozat alapján rendelhető el, és azon tulajdonos, ki a jelzálogi követelés felmondása vagy a jelzálogi kereset megindítása után szerezte meg a nyilvánkönyvi jogot, az előbbi tulajdonos ellen hozott határozat végrehajtását csak akkor tartozik tűrni, ha a követelés felmondása vagy beperesítése tulajdonszerzését előzőleg a telekjegyzőkönyvben fel volt jegyezve.

Annyi bizonyos, hogy jelzálogi követelés csak az ellen mondható fel, illetve csak az ellen perelhető be, ki a fölmondáskor vagy beperesítéskor a megterhelt nyilvánkönyvi jog tulajdonosául a telekkönyvben be van jegyezve, de az már igen vitatható, hogy az esetben, ha a hitelező a felmondásnál vagy beperesítésnél kellő tekintettel van az alperesi passiv legitimatora még köteles legyen-e vagy nem felmondását vagy perindítását a telekkönyvben feljegyeztetni. Tagadhatatlan, hogy jogi indokokkal e följegyzés szükségét támogatni nem lehet, mert ha egyszer a kielégítés oly eminensen van biztosítva, mint nyilvánkönyvi zálogjog esetében, akkor a hitelezőre tökéletesen közömbösnek kell maradni, hogy az ő beleegyezése nélkül a helyesen beidézett alperes minő rendelkezést tesz a kielégítés tárgyát képezendő nyilvánkönyvi joggal. Ennek ellenében csak azon közgazdasági érveléssel lehet felelni, hogy nem tanácsos a követelés behajtását oly szigorúvá tenni, hogy az ingatlan későbbi tulajdonosa még akkor is rögtön megfosztathassék a nyilvánkönyvi jog tulajdonától, ha ő az ezt terhelő zálogos követelés felmondásáról vagy beperesítéséről a telekkönyvbe betekintés dacára mitsem tudott,

holott ha a hitelező felmondását vagy beperesítését a telekkönyvből kiveheti, akkor elég ideje lett volna a követelés kiegyenlítéséről gondoskodni. Van-e ezen felhozottnál még más indok, mi nem tudjuk, de ez oly gyenge, hogy bizonyára nyomósan nem acceptálható az osztrák telekkönyvi törvényen kívül sehol sem divó behajtási per följegyzésének elfogadására, hanem mi mégis elfogadjuk, mert azt tartjuk, hogy a följegyzés kieszközlése egyrészt a hitelező kárával nem jár, ha a per bíróság eléggé szabadelvű, hogy a följegyzés költségeit a perköltségek között megállapítja és másrészt lehet eset, hogy a folhozott közgazdasági ok méltánylást érdemel.

Maga a javaslat azonban nem következetes a behajtási per följegyzésének elfogadásában, mert míg a 142. §-ban a későbbi bekebelezett vagy előjegyzett tulajdonos ellen megkivánja, addig ha a tulajdonjog csak följegyzéssel van megtámadva, a 166. §. szerint ezt az előzőleg bejegyzett hitelező javára semmiben sem veszi. Ez nem helyes, mert fennálló telekkönyvi rendszerünk szerint a följegyzés a rangsorozatot teljesen biztosítja olyképp, hogy például ha valaki följegyzett tulajdoni perében nyertes lesz, a nyertes ítéletből folyó tulajdonjog bekebelezésének azon hatálya van, mintha a följegyzés idejében már bekebelezésért folyamodott volna és így ha ekkor a behajtási per följegyzése nélkül az előzőleg is bekebelezett hitelező sem vezethetett volna ellene végrehajtást már tulajdoni perének följegyzése után sem lehet azt a hitelezőnek engedni.

Egy esetben azonban magunk is sürgősségtelennek látjuk a behajtási per följegyzését, ha t. i. a jelzálogilag biztosított követelés per alatti létele vagy per nélkül lehető végrehajtási érvényesítése magából a jelzálogi bejegyzésből tűnik ki, vagyis ha a zálogjog ítélet, közjegyzői okmány s. t. b. alapján van bejegyezve, de ez nem kivétel a szabály alól, hanem a szabály logikai interpretációjából önként következik.

De ha a követelés felmondásának vagy a behajtási per följegyzésének azon hatálya van, hogy följegyzést követő tulajdonjog bejegyzése a végrehajtási jog feltétlen följegyzésének akadályul nem szolgál, akkor mi értelme van a 148. §. azon kijelentésének, hogy a végrehajtási zálogjog bejegyzése azon hatálylyal bír, hogy ezen bejegyzés rangsorozatát követő tulajdonjog bejegyzése a végrehajtás további folyamatát meg nem akaszthatja? Eme kijelentés legalább is pleonasmus azon esetben, midőn a már zálogjogilag biztosított követelés felmondása vagy beperesítése a telekkönyvben feljegyeztetett. De egyébként is nem correct a végrehajtási jog hatályának eme formulázása, mert az ok helyett annak csak egyik okozatát tartalmazza. Ugyanis miért nem vétetik figyelembe a végrehajtási jog bejegyzését követő tulajdonváltás? kétségtelenül azért, mert a telekkönyv publicitásából következik, hogy a végrehajtás folyamatba tételének bejegyzése által köztudomásra hozatik az, hogy a végrehajtás tárgyát képező nyilvánkönyvi jog peres tárgy (res litigiosa) lett azon irányban, hogy az a hitelezők igényeinek kielégítése végett kényszerű tulajdonváltatással van fenyegetve. De ha a végrehajtási jog bejegyzése a jelzálog tárgyát peres tárggyá teszi, akkor ebből nemcsak az következik, hogy azon többé figyelembe nem vehető telekkönyvi tulajdon nem szerzhető, hanem az is, hogy a jelzálog tárgya ugy a mint a végrehajtási jog bejegyzése idején létezik, van kényszerű tulajdonváltoztatással fenyegetve és e pillanattól kezdve minden a már bejegyzett hitelezők jogait károsító eljárás akár a jelzálog tulajdonosától, akár más harmadik személy részéről ugyanazon jogi elbánás alá esik, mint

lefoglalt ingó dolognak a foglaltatók sérelmére célzó eljárás az adós vagy a foglalásról tudomással bíró más harmadik személy részéről. Mi a végrehajtási jog bejegyzésének ily formulázását annal is inkább óhajtánók, mert a javaslat a tartozékok eddigi kényszerű összeírásától és becslésétől eláll és ezt rendesen csak valamelyik fél kérelmére és csakis a kérelmező költségére engedvén meg, tág tért nyit az amugy is gyakori károsításra, mely a végrehajtás alatt álló ingatlant az adós és más harmadik személy részéről fenyegeti. De nemcsak az ingatlan és illetve tartozékai iránti szempont kívánja a végrehajtás alatt álló ingatlan peres tárgya tételét, hanem annak nyilvánkönyvi jogviszonyai is, mert itt is fordulhatnak elő olyanok melyek a már jogot szerzett hitelezők javára kívánatosná teszik, hogy rájuk nézve többé káros tények el ne követtessenek, például, hogy az adósnak a végrehajtási jog feljegyzése után ne legyen többé jogában a még le nem olvasott kölcsönt a később bejegyzett hitelezők kárára felvenni.¹⁶

A mondottakból folyólag célszerűbbnek látnók tehát a 148. §-ban kimondani, hogy a végrehajtási jog feljegyzésének azon hatálya van, hogy a feljegyzés által terhelt nyilvánkönyvi jog az előzőleg jogot szerzett jelzálogos hitelezők javára bíróilag lefoglalt tárgynak tekin-

tendő. A 148. §-azon része, hogy azok, kik csak a végrehajtási jog feljegyzése után szereznek nyilvánkönyvi jogokat a végrehajtás folyamán külön csak akkor értesítendő, ha jogosultságukat a kiküldöttnél bejelentették vagy lakásuk a végrehajtási iratokból különben is kitűnik, systematikus helyét találná a 159. §-ban, a hol kimerítő elősorolása történik azon személyeknek, kik az árverési határnapról értesítendő. A 150. §-első bekezdését pedig oda kellene módosítani, hogy a végrehajtási jog följegyzésének jogerőre lett emelkedése és a végrehajtási iratoknak a végrehajtató részére történt kiadása után, utóbbi az árverés elrendelése iránt közvetlenül a kiküldöttnél jelentkezik: A 166. §-itt megtámadott része pedig teljesen kihagyható, mert az abból fentartandó rész a II. alatt megállapítottakból önkényt következik, vagy a 142. §-utolsó bekezdésében formulázható lenne olykép, hogyha a végrehajtató bekebelezett vagy előjegyzett követelésének, behajtása iránt folyamatba tett per a telekkönyvbe följegyeztetett, a feljegyzést követő tulajdonjog bekebelezés vagy előjegyzés vagy tulajdoni igény feljegyzés a végrehajtási jog feltétlen feljegyzésének akadályul nem szolgál.¹⁷

(Folytatása következik.)

Dr. Berkovics Ferencz.

¹⁶ Tagadhatatlan, hogy jó lenne mindazon következményeket is lehetőleg megállapítani, melyek az ingatlan peres tárgya lett tételéből az azzal és azon elkövethető tényekből folynak, de ez nem feltétlenül szükséges, mert mennyiben büntető jogi következményekről van szó, ezek büntető codexünk 333., 359. és 418. §§-ában annyira mennyire megállapítva vannak és mennyiben a magánjogi következményeket vesszük, ezek csak az alkotandó polgári törvénykönyvben fogják szabályozásukat találni és mindenesetre áll az, hogy a végrehajtási törvényjavaslat bírálata lévén kitűzött célunk, ennyire a kitűzött célon túlmenő kifejtés tőlünk e helyen nem követelhető.

¹⁷ A javaslat ott, hol a követelés előzőleg bekebelezve volt, a végrehajtási jogot feljegyeztetni, és ha a követelés csak előjegyezve volt, e mellett az előjegyzett zálogjog igazolásának bejegyzését rendeli, de ott hol a követelés még előzőleg a telekkönyvben bejegyezve nem volt, a végrehajtási zálogjog bekebelezését hagyja meg. Ezen nehézkedés intézkedés egyszerűsíthető lenne, ha a végrehajtási jog általunk adott hatálya elfogadtatnék, mert ez esetben mindenkor a végrehajtási jogot a B. lapon csak följegyezni kellene és ha a zálogjog a telekkönyvben még bejegyezve nem volt, azt a C. lapon bekebelezni, esetleg itt az előjegyzett zálogjogot igazolni.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve.

(Folytatás.)

90. §. Pénz és letéti tárgyak kezelése.

Mindenek előtt kérem az igazságügyi miniszter urat, hogy ezen ügyviteli szabályoknak 48. §-ában kimondott azon elvet, miszerint bírák akarata ellenére pénzkezeléssel meg nem bízhatók, ezentul is fentartani méltóztatnék; mert a bírák amugy is már tényleg statisticusok, finánczok, (adó-, bélyeg- és illeték felügyelők) matematikusok (a vé elár felosztásoknál) stb., de a felek pénztárnokai is, hogy legyenek, ezen tiszteletéről szívesen lemondanak.

Egyébként a pénzkezelésre nézve kétféle pénzeket és értékpapirokat kell megkülönböztetni⁵ t. i. azokat, melyek szorosan véve bírói letétemény tárgyat nem képezvén, nem az adóhivatal, hanem a 48. §-szerint elnököleg kezelendők, és azon pénzeket és értékpapirokat, melyek vita vagy igény tárgyat képezvén bírói kézhez tételnek le és mint bírói letétemény az adó mint bírói letéti hivatalok által őrizendők és kezelendők. Már most igen gyakran történik, hogy az adó mint letéti hivatalok, miután a bírósághoz posta útján küldött minden pénzes levél az adóhivatal által bontandó fel, (letéti rendelet 18. §-a,) oly pénzeket és értékpapirokat is tartanak meg, a letéti pénztárban, melyek csak bizonyos hivatali cselekmény eszközölhetése végett küldetnek át a bírósághoz és az illető beadvány elintézésével rendeltetésük helyére küldetnek el (p. u. árverési hirdetési díjak, telekkönyvi bejegyzések alapjául szolgáló eredeti kötelezvények.) Ennek következménye az, hogy gyakran a bíróság bizonyos beadvány elintézése vagy valamely elintézett darab kiadványozhatása előtt kénytelen az adóhivatal által visszatartott értékpapirokat vagy pénzeket az elnök vagy irodaigazgató kezéhez kiutalványoztatni, a mi az ügyvitelt nagyon nehezíti.

⁵ A mint ezt különben az ügyviteli szabályzat is megkülönbözteti.

E részben a feleket figyelmeztetni kellene, hogy a levélborítékon a pénz vagy értékpapírok beküldésének célját tüntessék ki, másrészt a letéti hivatalok (a mint ez az osztrák igazságügyminiszter 1875. december 31-én 16893. sz. a. kelt rendeletével tette) utasítandó, hogy nem bírói letétkép kezelendő pénzeket és értékpapírokat u. m. a bélyegjegyeket és az azok beszerzésére beküldött pénz, hirlap, iktatási díjakat, leletezési jutalomdíjakat, tisztviselőknek, kézbesítőknek és bírói végrehajtóknak napi díjjait és részükre küldött előlegeket, postabéreket, telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló eredeti kötelezvényeket, keresetekhez vagy egyéb (nem letéti) periratokhoz csatolt váltókat és értékpapírokat, stb. nem a letéti naplóba, hanem külön jegyzékbe iktassák be, és ezen jegyzéket az illető pénzekkel és értékpapírokkal és iratokkal együtt közvetlenül a bíróság főnökéhez küldjék át, ki az átvételi elismervénnyel ellátott jegyzéket a letéti hivatalhoz küldi vissza, magát a beadványt pedig szintén saját bevételezési jegyzékének számával és neve vagy az őrzéssel megbízott tisztviselőnek neve aláírásával ellátva még az átvétel napján az iktatóhivatalhoz jutatja. (Különben lásd az osztrák igazságügyminiszternek fenebb idézett, valamint 1876. február 10-én 1159. sz. a. kelt rendeleteit.)

A mi a szoros értelemben vett bírói letétemény tárgyat képező pénzek és értékpapírok kezelését illeti, az e részben az 1874. december 15-én 36723. sz. a. kelt rendeletben előirt eljárást a felek érdekében akként módosíttatni, illetve rövidíttetni indítványoznám, hogy a letétemények előleges bejelentése (7. és következő §§-ok) mint felesleges megszüntetessék, és a felek utasíttassanak, hogy bírói kézhez letéttetni kívánt (a 7. §-ban körülírt, letétre alkalmas tárgyakat u. m.) készpénzt, drágaságokat, kötelezvényeket vagy értékpapírokat letéti kérvényük egyik II.-od példányával közvetlenül az

illető adó mint birói letéti hivatalnál tegyék le, és egyszerre mind a letéti kérvényük másik példányát (I-et), miután arra a letéti hivatal átvételi elismervényét rávezette, valamint az értesítendő felek mindegyike számára szükséges példányokat a letét elfogadása iránti határozatra hivatott bírósághoz nyujtsák be. Az igtató köteles ily kérvényt azonnal a bíróság főnökének bemutatni, ki azt a bíróság letéti naplójába bevezettetvén, azonnal az előadóhoz juttatja. A letétel joghatálya (ha az a bíróság által elfogadtatott) a letéti hivatalnak elismervényével ellátott letéti kérvénynek a bíróságnál történt benyújtását követő napon kezdődik.

Élő szóval letéti kérelem csak ügyvéd által nem képviselt felektől még pedig úgy a törvényszéknél, valamint a járásbírósnál csak 300 frtnyi értéken alul fogadható el és veendő fel jegyzőkönyvbe.

[A ki képes 300 frtot egyszerre lefizetni, az rendszerint képes ügyvédet is fizetni. Miért elvonni tehát az ügyvédek-től a keresetet, és a bíróságokat a hozzájuk nem tartozó munkával terhelni?]

A jegyzőkönyvet a törvényszéknél az elnök által kirendelt fogalmi tisztviselő, a járásbírósnál a bíró veszi fel. A *törvényszéki tisztviselő* a felvett jegyzőkönyv felzetét a félnek azzal adja át, hogy annak bemutatása mellett az értéket a letéti pénztárnál tegye le, és az utóbbinak átvételi elismervényével ellátott felzetet hozza vissza, a mikor az a jegyzőkönyvhez becsatoltatván beiktatatik és a törvényszéki letéti naplóba bevezettetik.

A *járásbíró* a letét elfogadása iránt azonnal határoz, és ha a letétet elfogadja, a letéti tárgy átvételét a felvett jegyzőkönyvnek a félnek kiadandó felzetén, a hivatalos pecsétnek illesztése mellett saját kezűleg elismeri és a letéteményt saját letéti naplójába történt bevezetése után 24 óra alatt különbeni fegyelmi vizsgálat terhe alatt az adóhivatalba tisztí szolga illetőleg posta útján a letéti hivatalnak elküldi, mely utóbbi az átvételről nyugtáját (a járásbírósnak székhelyén azonnal, azonkívül posta fordultával a járásbíróshoz juttatni tartozik).

Az átvételi elismervény az illető iratokhoz csatoltatik, a bevételezési naplócikk pedig a bíróság letéti naplója illető rovatába bejegyeztetik. Ha a járásbíró a letétet el nem fogadja és a fél e határozatba bele nem nyugszik, hanem felebbviteli szándékot kijelenti, a leteendő érték fenebbi módon a letéti hivatalhoz átteendő.

Csalhatatlanságra igényt nem tartó és még részletesen kifejtendő jelen indítványomnak csak az a célja:

I-ör. Hogy a felek — a mi mindennapi alapos panaszuk tárgya — ne kénytelenítenek letéteményezés esetében a bíróságnál előbb jelentkezni, ott addig míg valaki a letéti naplónak a letéti hivatalba leendő vitelére kirendeltetik, várakozni és idejüket ide s oda járkálásokkal vesztegetni. E részben ugyan könnyen segítenek magukon a felek; ők a leteendő értéket posta útján küldik a bírósághoz még akkor is, ha a bíróság székhelyén laknak.

II-ör. Hogy a bíróság ne kénytelenítenék két határozat hozatalára hol az ügy egy határozattal intézhető el. Most t. i. a letét elfogadása iránt külön — és ha az elfogadtatik és az érték valósággal a letéti hivatalba lefizetetik, az *ellenfél értesítése végett* ismét külön hozatik határozat. Végre

III-ör. Hogy a bírósági letéti naplónak a letéti hivatalba való folytonos vándorlása, különösen oly járásbírósgoknál, melyek székhelyein kir. adóhivatal nincs, beszűntessék.

Minthogy továbbá kívánatos, hogy a letételekre vonatkozó összes rendeletek az ügyviteli szabályokba bevétesse-nek, nem mellőzhetem el a nagymélt. m. kir. igazságügyi miniszteriumnak figyelmét a f. év június 23-án 17898. sz. a. kibocsájtott körrendeletből, úgy az államra valamint a magánfelekre folyó káros következményekre kitérni.

Ezen rendeletben ugyanis kimondatik, hogy a kiutalványozó végzés jogerőre emelkedése napjától a letétért

kamat a kincstár által nem fizettetik. Igen ám, de annak megállapítására, hogy az utalvány jogerőre emelkedett és mely napon, ismét csak birói határozat szükséges és ezen határozat csak akkor hozathatik, ha az utalványnak a felek részére eszközölt kézbesítéséről a vétbizonyítványok a bíróságnak bemutatattak és a jogorvoslat használatára törvény által kiszabott határidő lejárt. Már pedig mindennapi dolog, hogy vidékről a kézbesítési bizonyítványok (vevények) csak ismételt sürgetések, sőt csak fegyelmi vizsgálattal való fenyegetés után küldetnek meg a községi kézbesítők által. Akkor gyakran kénytelen a bíró kimondani, hogy az utalvány már hónapok előtt jogerőre emelkedett és a felek hónapokon át kénytelenítenek pénzeiket kamat nélkül hevertetni a letéti pénztárban!

És a kincstárnak lesz-e e mellett haszna? Nem, mert a felek látván, hogy a kamatra bizton nem számíthatnak, ha pénzüket készpénzben teszik le birói kézhez, a pénzt magánhitelintézeteknél helyezik el, még pedig azon hitelintézeteknél, melyeknek jog- és igazgatósági tanácsosai képviselői, az ügyvéd urak. Így elesik az állam, mely különben örül ha 7% mellett kaphat kölcsönt, egy olcsó kölcsöntől és pénztáraiban őrizni fogja takarékpénztári könyvecskéket vagy egyéb ugynevezett értékpapirokat, — melyek az időközben bekövetkezett bukások, sikkasztások, szerencsétlen speculációk folytán soha be nem válthatók!

És ha az érdekelt felek nem tudnak megegyezni abban, hogy p. u. a lefizetendő vételári összeg, mely értékpapirokban elhelyezendő, ki döntse el e vitát? a bíró? Én mint bíró tapasztalataim után semmi magán hitelintézetért az országban felelősséget nem vállalok.

De még sok mindenféle kérdés merül fel, mi egy pár sornyi rendeletben el nem dönthető.

Különbén nézetem szerint, miután az 1868. LIV. t. cz. 6. §-a és az 1871. XXXI. t. cz. 35. §-a a miniszteriumot csak a *birói ügyvitel közelebbi meghatározására*, illetve a *fenállónak módosítására* vagy *pótlására* jogosítja fel, a letéti ügynek mikénti rendezésének legalább elvei a törvényhozás útján volnának szabályozandók,⁶ addig pedig az e tárgyban kibocsátott miniszteri rendeletek az országgyűlés elé oly czélból terjesztendők, hogy azok a törvényhozás által legalább hallgatólag jóváhagyottaknak tekintessenek.

93. §. Kiosztási jegyzék.

A kiosztási jegyzék célja csak az lévén, hogy a bírónak elintézés végett kiosztott beadványok általa történt valóságos átvételének bizonyítékául szolgáljon; arra az igtatónak csak akkor van szüksége, ha a beérkezett és az irattárban már felszerelt beadványokat kiosztja vagyis rendszerint naponta csak egyszer.

Ha ez így van, akkor nincs semmi akadály, hogy miért nem lehetne az említett jegyzék a többi időn át az előadó bíró asztalán, vagyis, hogy miért nem lehetne a kiosztási jegyzéket a 123. §-ban említett előadói könyvvel egyesíteni?

Ily egyesített jegyzék ezen alakban volna készítendő:

Kiosztási és Előadói jegyzék:

sorszám	átvétel napja és átvevő neve	iktatói szám	elintéztetett	
			ülésben	ülésen kívül
1		25	7/1	
2		40		7/1
3		41	7/1	
4	1879. január 4-én	43	7/1	
5		45	7/1	
6	SZABÓ SÁNDOR s. k.	50	9/1	
7	bíró	61		7/1
8		63		7/1
9		79	19/1	

⁶ Azt hiszem, hogy azon kérdés vajjon letétek után kamat szedendő-e és mennyi? a budgetnek kérdése.

A kiosztott beadványok átvétele azonban a kézhez szolgáltatáskor még az illető hivatali kézbesítő jelenletében és együttes ellen aláírása elismerendő.

(Vége következik.)

Hánrich József,
pozsonyi kir. törvényszéki bíró.

Különfélék.

A budapesti ügyvédi kamara 30-as sérelmi bizottságának DESZKÁS GUSZTÁV elnöklete alatt m. h. 20-án tartott ülésében a feliratnak az ügyvédi rendtartás reformjára vonatkozó első pontja tárgyalatott, melyben az ügyvédi kamarák független és végleg döntő határozása az ügyvedek felvétele s jelöltek vizsgára bocsátása körül követeltetik. A tárgy fontosságához méltó nagyszabású vitát provokált e követelmény. A vitában az officiosus conservativ, a radikális önkormányzati és minden árnyalatu közvetítő szempontokra akadtak képviselők. Kifejezésre talált azon aggály, mely ily nagy fontosságú egyéni jogok fölött souverän biráskodást gyakorolni veszélylyel járhat némely vidéki kamara tekintetében, s hogy e követelmény alig kivihető, miután az elsőfoku biráskodás megnyerése is a legnagyobb nehézséggel járt. Dr. Králik Lajos a curiai appellatorium megtartását, Dr. Teleszky István és Dr. Siegmund Vilmos autonom felebbviteli forum felállítását, Dr. Györy Elek az ügyvédi elem döntő befolyását biztosító felebbviteli szervezetet és a felvétel, visszautasítás és felebbvitel kizárása eseteinek tüzetes meghatározását a törvényben indítványozták. Az autonom felebbviteli forum szervezése tekintetében Dr. Kovács Gyula a felebbvitelt más kamrához, Dr. Held Kálmán a budapesti illetve marosvásárhelyi kamarához indítványozták. Dr. Tauszig János a felírat mellett azon elvi enunciatiót indítványozta, hogy «különnemű bíróságok szervezete az ügyvédi érdekekre hátrányos». Előadó Dr. Dell'Adami Rezső a felírat álláspontját védelmezte, mely kimutatja, hogy az angol és francia barreau függetlensége illetve valódi önkormányzata nemcsak veszélytelenek, hanem hivatásának megfelelő ügyvédi kar létfeltételének bizonyult, míg hazánkban évszázados bizalmatlansági szellem és gyámkodás rendszere az ügyvédség süllyedését sem akadályozhatták meg. Nem önmagába zárt s önmagát önkényleg kiegészítő, vészes czéhszerű corpus clausum alkotásáról van szó, hanem az önkormányzat azon sarkjogáról, hogy az ügyvéd rendtartás törvényét önmagára alkalmazni, e tételes anyagi jogot igazgatni, saját ügyeiben függetlenül biráskodni egyedül az ügyvéd lehet hivatott. Ily törvényt az eseteknek szakaszokban való kimerítése által teljessé tenni nem lehet; annak természeténél fogva alkalmazásának szelleme a gyakorlatban élő jogra, magyarázatára, fejlődésére döntő befolyást gyakorol. E szellem jelenleg, akár jóakaró s elnéző, akár kiméletben volna, mindenesetre nem ügyvédi szellem oly értelemben, hogy az ügyvédi hivatás magasztosságának meggyőződéséből s az ügyvédi érdekek tudatából eredne. A tapasztalat azt bizonyította, hogy törvényellenes gyakorlat képződhetett, mert a törvény őrei csak ügyvédet, nem ügyvédséget is láttak, és egyéni érdeket néha a testületi érdekek rovására oltalmaztak. Ily előzmények után a szakítást a régi rendszerrel a valódi önkormányzat létesítését megkísérelni, a kísérletet követelni kell. Ha lehetőknek tartaná, hogy esztelen kenyéririgységből visszaélhessen a felelősség s erkölcsi méltóság tudatát növelő e joggal a kamarák legtekintélyesebb férfjaiból alkotott valamely választmány, szót sem emelve az ügyvédség kérdésében. Ily feltevés nem indokolható azonban semmivel. Ha éretlennek, méltatlannak bizonyulna a testület e jog gyakorlására, első eset után confiscálni azt, bizonyosan a kormány legsürgősebb intézkedése lenne. Az autonom felebbviteli szervezetet a felírat nem zárja ki, de részletes javaslat keretében nem illik.

Lapkiadó-tulajdonos: Franklin-Társulat.

A követelmény időszerűségét nem a kormány hajlandósága, hanem szükségessége az ügyvédség szempontjából határozza meg utóbbira nézve. Ellenkező esetben az egész felírat felesleges volna. Erkölcsi küzdelemről, állandó mozgalom kezdeményezéséről van szó, mely az ügyvédség joga és kötelessége, tekintet nélkül a siker távolságára. Vagy igaz, hogy jelenleg nem óvhatja meg a testület magát a törvény szerint kizárandó elemek felvétele ellen és hogy érdeke az ellenkezőt kívánja, vagy nem igaz. Az igaz sérelmet kimondani, orvoslását követelni kell. — A szavazásnál a felírat álláspontját elfoglaló Teleszky-, Siegmund- és Györy-féle indítványok elfogadtattak; a többi indítvány mellőzve lett.

Ugyanezen sérelmi bizottság f. é. november 27. és 30-án tartott üléseiben elfogadta a felíratnak az ügyvédi rendtartás, törvénykezés és igazgatás reformjára vonatkozó legtöbb pontját és az általánosan tartott befejezést, melynek éle a jelen igazságügyi politika s az u. n. gyakorlati irány ellen fordul. A határozatokból kiemeljük a következőket. Az ügyvédi gyakorlat meghosszabbítandó öt évre, az ügyvédi vizsga szigorítandó az ismétlés korlátozásának elejtése és az ügyvédi vizsgáló bizottságnak kizárólag ügyvédekből való szervezése által. Az elméleti kiképezés érdekében a jogakadémia átalakítása s az egyetemi bifurcationális rendszer elejtése kívánatos. Fegyelmi ügyekben ne legyen felebbezés a rendes bírósághoz, az eljárás egyszerűsítve, mindennemű panasz feletti biráskodás a kamarákra bízva és ezek alapítalan panaszt indítók megbírságolására feljogosítva legyenek. Telekkönyvi beadványok csak ügyvédi signatura mellett legyenek elfogadhatók. Ha a per tárgya 100 frtot meghalad, sommás ügyben is ügyvédi képviseltetésre köteleztessenek a felek. Az ügyvéd ne köteleztessék fele helyett bírságot s költséget viselni s a bíróságoknak közvetlen megtorlási joguk a tárgyalási rendőrségi hatáskörén túl ne legyen. Az ügyvédnek díjigényére nézve visszatartási joga s vita esetén kivételes illetőségű bírósága és pedig, ha a fél aláveti magát, a kamarai választmány legyen. A bagatell-törvény és a tőzsdebírság eltörölendők. A törvénykezési s egyéb törvényhozási reformok kivételére codifikationális bizottság szervezése szükséges. A sokféle eljárás egyesítendő s egyszerűsítendő a szóbeli eljárás behozatala mellett. A végrehajtási eljárás gyorsabbá s olcsóbbá teendő; a helytelen végrehajtói intézmény kiterjesztését tartalmazó vonatkozó törvényjavaslat gyökeres javítást nem ígér. A telekkönyvi jog reformja csak a polgári törvénykönyv alkotása mellett ill. után kívánatos, mely törvénykönyvnek partialis, provisorius alkotása (gyámság s gondnokság örökség megszerzése) valamint az egésznek alkotása egységes terv és a redactorok egységes eljárása nélkül helytelen. Fenyítő ügyekben szóbeli, esküdtzéki eljárás, a védő és vádló egyenjogúsítása mellett behozandó, a rendőri eljárás szabályozandó. A bírói s állami vagyonjogi felelősség szigorítandó, a fegyelmi eljárás egyszerűsítendő. A közigazgatási főleg pénzügyi jog szabályozása külön törvénykezéssel, a hivatalnoki s állami felelősség mellett, sürgős teendő. A pénzügyi eljárás most az önkény chaosza. Még a törvények is (p. o. 1876: 15. cz.) elemi jogtételekbe ütköznek (p. o. az alkotmányban biztosított oltalom ellenére idegen magántulajdont confiscálnak a fiskus javára) stb. A díjszabályzat elvetése mellett a költségkérdésnek s a zugírászat kérdésének tárgyalása elhalasztatott, Dr. Králik Lajos részletes indítványtételre vállalkozván.

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

TÉTELES EURÓPAI NEMZETKÖZI

JOG. — Irta Dr. Apáthy István. Füzve 3 frt 60 kr. (Teljesen megjelent.)

Franklin-Társulat nyomdája.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülési-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félvre ... 6 frt
negyedévre ... 3

A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.

TARTALOM: Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez. Dr. Nagy Ferencz, budapesti egyetemi magántanár urtól. — Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról. Dr. Berkovics Ferencz, nagyvárad ügyvéd urtól. — Törvénykezési szemle: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. Hánrich József, pozsonyi kir. törvénzbíró urtól. — Különfélék.

MELLÉKLET: Curiai határozatok.

Néhány szó a jogi szakoktatás reformjának kérdéséhez.

(Vége.)

III. A harmadik kérdés, melylyel e helyütt foglalkozni szándékozunk, a *magántanári intézményre* vonatkozik, fentartandó-e jogi szakoktatásunk körében a magántanári intézmény, vagy nem volna-e kívánatos, azt okszerűen átalakítani, reformálni?

Ha a magántanári intézményt kellőleg méltányolni és megítélni akarjuk, nézetünk szerint okvetlenül szükséges, miszerint azt azon kettős szempont alatt vegyük vizsgálat alá, vajon mennyiben jogosult az mint a felsőbb oktatás egyik kiegészítő alkateleme mint ilyen, tekintet nélkül arra, hogy a magántanári intézmény a nyilvános tanárság előkészítésére szolgál; s mennyiben felel meg a magántanári intézmény ugyancsak a nyilvános tanársághoz való előkészítés, a nyilvános tanszékek betöltéséhez szükséges tanerők nevelése szempontjából? Azaz más szavakkal: tekintetbe kell venni a magántanárokat mint ilyeneket, s tekintetbe kell venni őket mint oly férfiakat, kikből idővel a nyilvános tanárok sorozatnak.

Ha a magántanári intézményt mint ilyent s magában véve szemléljük, így annak előnyei, fényoldalai oly nyilvánvalók, hogy fentartása a jogi szakoktatás terén semmi kérdés alá nem eshetik. Valóban oktalanság volna egy intézményt megtámadni akarni, mely a felsőbb oktatásban oly kívánatos versenynek legtágabb kaput nyit, a nélkül, hogy ezen verseny az államra bármily terhet róna. Az állam nem tesz egyebet, mint átengedi kathedráit a tudomány férfainak s ezért oly ellenszolgálatokat nyer, melyek ugyszólván megfizethetlenség. Az azután magában véve tökéletesen közömbös, vajon azok, kik mint magántanárok működnek, miért teszik ezt? Vajon az ifjuság iránti szeretetből, vajon ambícióból, vajon hiúságból, avagy azért, mert a magántanárság a nyilvános tanárság előcsarnokát képezi? Vajon a magántanárság fő- vagy mellékfoglalkozás tárgyát képezi-e; vajon az illető a tudományt tágabb vagy szűkebb körben miveli stb? Ha az illető, ki mint magántanár működni kíván, elégséges bizonyítékát adja annak, miszerint ő az általa választott tudományszakot teljesen uralja s képességgel is bír tudományát kellőleg közölni, nem forog fenn semmi ok, arra tekinteni, vajon mily indokok azok, melyek őt a magántanárságra készítetik; annival kevésbbé, mert hisz minél kisebbek a korlátok, annál nagyobb a verseny is.

Hogy mily hatalmas tényező a felsőbb oktatás körében a magántanári intézmény, kitűnik abból, hogy pl. a budapesti egyetemen a múlt 1877/78-ik tanévben 87 nyilvános tanár mellett nem kevesebb mint 63 ma-

gántanár működött, egyedül a jog- és államtudományi karnál 17 rendes tanár mellett ugyanannyi magántanár működött. Kitűnik abból, hogy a legjelesebb tudósok, valódi korypheusok sem áttalának esetleg csekély számú hallgatóság előtt gazdag tapasztalataikat mint magántanárok feltárni; hogy alig van tudományszak, melyben a nyilvános tanár a magántanár versenyének nem volna kitéve; hogy a magántanárok kiválóan oly szakmákat is művelnek, melyekre nézve nyilvános tanszékek rendszeresítve nincsenek; hogy különösen a magántanárok azok, kik mlnt specialisták a tudomány mélyebb rétegeihez leszállnak stb.

Egy szóval: a magántanári intézmény oly előnyöket rejt magában, hogy annak fentartása a jogi szakoktatás terén nemcsak kívánatos, hanem egyenesen szükséges s hogy, ha a magántanári intézmény mint ilyen egyáltalában kérdés alá eshetik, legfeljebb arról lehet szó, miszerint ezen intézmény még szélesebb alapokra fektetessék, nevezetesen pl. annyiban, a mennyiben kívánatos volna, hogy a magántanárok ne csak az egyetemeken, hanem a jogakadémiákon és főkéllégiumokban versenyezessenek a nyilvános tanárokkal, a mi ugyan feltételezni azt, miszerint a jogakadémiákon divó tanpénzcommassatio rendszere megszüntetessék s a tandíjak olyképen osztassanak fel, mint az egyetemeken.

Ha azonban a magántanári intézmény magában véve kétségkívül roppant előnyökkel is bír, s ennél fogva fentartása kérdés alá nem jöhet — úgy hasonlót állítani a magántanári intézményről ha azt a nyilvános tanársághoz való előkészítés szempontjából tekintjük, alig lehet. Sőt ellenkezőleg midőn arról van szó, vajon mennyiben képes a magántanári intézmény kielégítő biztosítékot nyújtani arra nézve, miszerint a nyilvános tanszékek betöltésére szükséges erők neveltessenek, a magántanári intézmény kedvező színben egyáltalában fel nem tűnik s a reform ezen szempontból nagyon is komoly megfontolás tárgyát képezheti.

Hogy a magántanári intézmény nem igen alkalmas a nyilvános tanerők nevelésére, azt nem nehéz belátni, ha tekintetbe vesszük, hogy a magántanár semmi állandó fizetésben nem részesül, s hogy azon jövedelem, melyet a magántanár az előadásai után járó tandíjak alakjában élvez, rendszerint eltűnő csekély s a mellett bizonytalan, hogy tehát a magántanárság materiális függetlenséget egyáltalában nem nyújt. Már pedig materiális függetlenség nélkül lehetetlen képzelni azt, hogy valaki kizárólag a tudománynak éljen, kizárólag az oktatás terén működjék, a mit pedig okvetlenül követelni kell egy oly embertől, a ki hivatva van egy főtanoda nyilvános tanszékébe lépni. Tapasztalati tény, hogy a magántanárság legtöbb esetben csak mellékfoglalkozás tárgyát képezi, hogy alig van magántanár, a ki idejét kizárólag a tanárságnak szentelné. Hogy is lehetne ez másként? Hány ember van oly kedvező anyagi körülmények között, hogy keresetre nem fordul? Hány van, a ki kizárólag a tudománynak élhet még

akkor is, ha a tudomány neki semmit nem jövedelmez? S ily mellékfoglalkozásként üzött, a dilettantizmus jellegével bíró magántanárság képezze alapját azon nyilvános tanárságnak, mely feltételezi azt, hogy az illető a tudomány legmagasabb színvonalán álljon, oly színvonalon, melyre csak hosszú tanulmányokkal és sok fáradtsággal lehet felemelkedni? Még hagyján, ha a főfoglalkozás, melyet a magántanár üz, tudományos jelleggel bír s azon szakmával közvetlen kapcsolatban áll, a melylyel a magántanár mint ilyen foglalkozik. Csakhogy ez éppen azon magántanároknál ritkaság, a kiket mi itt közvetlenül szem előtt tartunk. t. i. a jog- és államtudományi karban működő magántanároknál, a kiknek főfoglalkozása ellenkezőleg rendszerint semmi tudományos jelleggel nem bír és semmi közvetlen nexusban az általuk képviselt tanszakkal nincs

De nemcsak kellő *qualificációval* bíró tanerőket nem képes a magántanári intézmény nevelni, hanem kellő számú tanerőt sem. Bármily vonzó is legyen egy fiatal emberre nézve a nyilvános tanári működés, a mágnes mégis elveszti vonzerejét, ha igen távol fekszik s ha csak igen sok akadály leküzdése után lehet közélébe eljutni. Mit használ a szép jövő, ha a jelen csak nyomort rejt magában? Midőn arról van szó, hogy valaki számos évet töltsön egy oly állásban, mely folytonos és kizárólagos tudományos munkásságot tételez fel, a nélkül, hogy materiális tekintetben bármily biztosítékot nyújtana, ugyancsak meg fogja gondolni, vajon ő a tanári pályára lépjen-e? A tapasztalat igazolja, hogy csak kivételesen találkozik elégséges számú fiatal ember, kik a tanári pályát választva, készek volnának esetleg hosszabb ideig magántanári minőségben maradni, kik nevezetesen a tanári pályát, a tudományos foglalkozást, kizárólagos célul tűznék ki maguknak; miért is nem csodálhatni, hogy Németországban és Ausztriában, a honnan éppen a magántanári intézményt átvettük, a kormányok mindinkább indíttva érzik magukat, a magántanárokat állandó fizetésben részesíteni s ilyképen maguknak a szükséges számú új tanerőket biztosítani. Nálunk ugyan a viszonyok jelenleg sokkal kedvezőbbek, a mennyiben nevezetesen a budapesti egyetem jog- és államtudományi karában a magántanrok száma valóban meglepő. Csakhogy alapjában véve ezen kedvező jelenség sem más mint látszat, mert eltekintve attól, hogy a legtöbb magántanár (miként már említettük) a tanárságot nem tekinti kizárólagos céljának, ugyan hány magántanár van, a ki hajlandó volna egy vidéki jogi tanintézetre kimenni? Pedig hát nemcsak arról van szó, hogy a budapesti egyetem biztosíttassék a szükséges számú tanerőkkel, hanem nevezetesen a jogakadémiák is?

Ha azonban a magántanári intézmény már természeténél fogva nem alkalmas arra, hogy a nyilvános tanszékek betöltésére szükséges erők neveltesse, s ha e tekintetben a reform okvetlenül szükséges: kérdés, minő irányban mozogjon ezen reform?

Hogy azon eljárás meghonosítása, mely mint már érintettük, Ausztriában és Németországban mindinkább követetik s mely szerint a magántanárok állandó fizetésben részesíttetnek, tetemesen előmozdithatja azon célt, melyet itt szem előtt tartunk, kétséget nem szenvedhet. Ily eljárás meghonosítása nálunk annyival könnyebb volna, mert a kormány már eddig is tetemes összegeket fordít magántanárok segélyezésére. Nem kell tehát egyebet tenni, mint a segélyt rendszeresíteni, állandó fizetéssé átváltoztatni.

Azonban bármennyire helyeselhető is ezen eljárás, szerény nézetünk szerint az még sem más, mint palliatív

szer, mely a kivételesség jellegét magán hordja, s mely éppen azért a szükséges tanerők nevelését teljesen és állandóan biztosítani nem képes. Nézetünk szerint sokkal radikálisabb eszköz kell hogy alkalmazásba véssék, oly eszköz, mely a szem előtt tartott cél elérését az esetlegesség és bizonytalanságtól teljesen megóvjá s állandóan biztosítja. Ily eszköz volna egy oly intézmény meghonosítása, a minő pl. *Franciaországban* létezik, hogy a jogi tanintézetekben (s általában a főtanodákon) a rendes tanárok mellett még u. n. *professeurs agrégés* vannak alkalmazva, kik állandó fizetésben részesülve bár kisebbben mint a rendes tanárok, s egészben véve ugyanazon hatáskörrel bírván mint ezek, hivatva vannak éppen arra, hogy idővel a rendszeresített tanszékeket elfoglalják. Hasonlit ezen intézmény a mi középtanodáinkon rendszeresített segédtanári intézményhez, melynek szintén az a célja, hogy a középtanodákon szükséges tanerők neveltesse és biztosíttassanak. Ily intézmény behozatala a mi jogi tanintézeteinken már annyiban is igen előnyös volna, a mennyiben lehetségesé tétetné általa azon inconvenciák megszüntetése, melyek abból származnak, hogy a tanár és tanuló között absolute hiányzik a közvetlen érintkezés, a mely pedig a jogi szakoktatás terén ép oly kívánatos, mint más téren. Valamint a francia jogi szakiskolákban a *professeurs agrégés* ugynevezett „*Conférence*”-okban létesítenek ily közvetlen kapcsolatot tanár és tanuló között, a mely *conférence*-oknak még az a célja, hogy a tanulók a vizsgákra is alaposan elkészüljenek, ugyanálunk is a felállítandó segédtanári intézménynek az lehetne egyik célja, hogy a jogi szakoktatás terén a nyilvános előadások mellett *semináriumok*, *repetitoriumok* és *praktikumok* tartassanak, melyekről meg vagyunk győződve, hogy a jogtanulók előmenetelére a legjótékonyabb befolyást gyakorolnák.

Hogy ily intézmény behozatala újabb pénzbeli áldozat nélkül az állam részéről nem lehetséges, nem szükséges hangsúlyoznunk. Eltekintve azonban attól, hogy ezen áldozat nemcsak viszonyítva az elérhető célhoz, hanem magában véve is csekély, ezen áldozat szerény nézetünk szerint annyival inkább indokoltabb, mert nélkülözhetlen kiegészítését képezné azon áldozatnak, melyet az állam utazási ösztöndíjak alakjában hoz, megszűnve ezáltal azon veszély, miszerint azok, kiknek kiképzésére az állam tetemes összegeket fordít, a tanári pályára lépni s azon állandóan megmaradni, vonakodnak.

Dr. Nagy Ferencz,
budapesti egyetemi magántanár.

Tanulmány a végrehajtási törvény-javaslatról.

V.

A javaslat 160. §-a szerint ingatlanok, a mennyiben törvénynél fogva egy telekkönyvi jószágtestet képeznek, együttesen bocsátandók árverés alá. Ha azonban valamely telekkönyvi jószágtest különböző részletszámok alatt bejegyzett több birtokdarabból áll: a végrehajtató jogosítva van azon kérelmet terjeszteni elő, hogy az egyes birtokrészletek külön bocsáttassanak árverés alá. Ezen kérelem felett a telekkönyvi hatóság a tudvalévő lakhelylyel bíró telekkönyvi érdeklettek meghallgatása után határoz.

A 161. §. szerint, ha valamely ingatlan jószágra több tulajdonostárs közül csak egynek vagy többnek, de nem valamennyinek adóssága miatt intéztetik végrehajtás: rendszerint csak a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányadára rendeltetik el az árverés. Ezen

szabálytól eltérőleg az egész ingatlanra rendeltetik el az árverés:

a) ha az egész ingatlan kikiáltási ára 200 frtot meg nem halad;

b) ha Budapesten oly ház és beltelek árvereztetik, melynek kikiáltási ára 5000 forintot meg nem halad;

c) ha más helyen oly ház és beltelek árvereztetik, melynek kikiáltási ára 2000 frtot meg nem halad.

A 162. §. szerint azon esetben, midőn az árverés csupán a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányadára rendeltetik el: a tulajdonostársaknak jogában áll a hirdetmény kézbesítésétől számított 8 nap alatt a telekkönyvi hatósághoz azon kérelmet terjeszteni elő, hogy az egész ingatlan bocsáttassék árverés alá.

A 163. §. szerint azon esetekben, midőn nem csupán a végrehajtást szenvedők jutalékára rendeltetik el az árverés: a végrehajtás alatt nem álló tulajdonostársaknak vagy ezek bármelyikének jogában áll a végrehajtató követelését beváltani, úgy szintén joguk van a végrehajtás alatt nem álló tulajdonostársaknak vagy ezek bármelyikének az ingatlanra árverezni és ha a közös ingatlant a tulajdonostársak közül egy vagy többen vették meg: a vételár azon hányadát, mely az ő tulajdon részük hányadának megfelel, belizetni nem kötelesek. A 168. §. szerint, ha az elárvezendő ingatlanra szolgalmi jog van telekkönyvileg bejegyezve: az árverés azon föltétellel rendelendő el, hogy az árverés által e bejegyzett szolgalmi jog nem érintetik. Ha azonban ily módon tartott árverésen az ingatlan oly árban adatnék el, hogy a vételárból a szolgalmi telekkönyvi bejegyzését megelőző jelzálogos hitelezők követelése teljes kielégítést nem nyerhetne, a leütéstől számított 8 nap alatt ezen hitelezők bármelyike kérheti a bíróságnál, hogy az árverés hatálytalannak nyilváníttassék s az ingatlan a szolgalmi jog fentartása nélkül való újabb árverése rendeltessék el.

Az előadói tervezet 153. §-a a javaslat 160. §. rendelkezésének lényegét szintén magában foglalja azon különbséggel, hogy a végrehajtató csak azon esetben követelheti, az egy jószág-testnek több részlatszámok alatt fölvevett ingatlanok külön-külön árverését, ha az árverési feltételek ltervezetének előterjesztése alkalmával az illetékes helyhatóságtól bizonyítványt mutat be aziránt, hogy az egyes birtokrészleteknek külön-külön árverés alá bocsátása kedvezőbb eredményre nyújt kilátást, mintha a telekkönyvi jószágtesthez tartozó birtokrészletek együttesen árvereztetnek; ezenkívül megengedi, hogy a végrehajtást szenvedő többi jelzálogos hitelezői és a mennyiben az egész ingatlan árvereztetik a tulajdonostársak is kérhessék az egyes részletek külön árverés alá bocsátását. A javaslat 161. §-a pedig az előadói tervezet 158. §-ában pedig oda volt bővítve, hogy ha a közös ingatlanra a végrehajtató követelését megelőzőleg oly követelés biztosítására van a zálogjog bekebelezve vagy előjegyezve: mely a végrehajtást szenvedőkön kívül egy vagy több tulajdonostárs hányadát is egyetemlegesen terheli: az árverés ezek hányadára akkor is elrendelendő, ha 155. §. (javaslat idézett 161. §-a) esetei nem forognak fenn. Ezen tulajdonos társak azonban az árverést rendelő végzés kézbesítésétől számítandó 8 nap alatt jogosítva vannak a telekkönyvi hatóságnál az árverésnek a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányadára való korlátozását kérni, ha az illető jelzálogos hitelezőknek közjegyzőileg hitelesített nyilatkozatát mutatjuk be arra nézve, hogy ha csupán a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányada árvereltetik, a vételárból követelésük kielégítését csak azon arányban igénylendik, a mely

arányban a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányada a többi adós hányadához áll.

Habár jelen bírálatunk bevezetésében mondottakkal, némileg ellenkezésbe jöviünk, mégis az idézett szakaszok kénytetőn azon beösmérésre kényszerítenek, hogy az alaki és anyagi jogot szorosan egymástól elválasztani nem lehet, mert az eljárás (az alak) folyamánya az anyagi jogszabálynak, melyet csak ritka esetben lehet tetszésszerűen olykép változtatni, hogy az anyagi jogszabály változást ne szenvedjen, és ezen értelemben igen érthető FÖRSTER azon sajnálkozása, hogy Poroszországban a nyilvánkönyvi jog szabályozása a végrehajtási törvény meghozatala után és nem fordítva történt.¹⁸

Ha egyszer fenálló nyilvánkönyvi jogunk értelmében meg van engedve az eszményi tulajdonjog elzálogosítása, a javaslat igen helyesen állítja fel szabályul, hogy ha a végrehajtást szenvedő valamely ingatlannak csupán háttározott hányadban tulajdonostársa, akkor csakis az ő hányadára rendelhető az árverés. Igen, de miért ne legyen az árverés az egész ingatlanra elrendelhető, ha ily részárverés az ingatlan értékét rendesen csökkenti és ezáltal megsértheti azon elvet, hogy az előzőleg jogot szerzett nyilvánkönyvi jogosult érdeke későbbi tények által nem sérthető és ha mint a javaslat indokolása helyesen megjegyzi, a vagyonközösséget senki folytatni nem tartozik, azt a mint egyfelől a végrehajtás előtt a tulajdonostársak megszüntethették volna, úgy másfelől az árverés után annak megszüntetését követelheti a vevő is, a mi utóvégre is sok esetben az egésznek elárverésével fog eszközöltetni.

A javaslat úgy gondol a dilemmából szabadulni, hogy különbséget tesz a csekély és nagyobb értékű ingatlanok közt és csekély érték esetében a tulajdonostársak érdekét sérthetni megengedi, de nagyobb érték esetében azok érdekét megóvjá.

Ezen az 1878. XXII. t. cz. által törvényhozásunkban — fájdalom oly szerencsétlenül — adoptált elv ily kiterjesztése ellenkezik az igazság eszméjével, mert ha például 10.000 frtot érő ingatlannak akkor is egészbeni árverése, ha a tulajdonostársak közül csak egy vagy több, de nem mind áll végrehajtás alatt a többi tulajdonostársak érdekét sértheti, miért lenne ez máskép, ha az ingatlannak becsértéke csak 200 frt: és ha a vagyonközösség megszüntetésének majdani lehetősége, egyik esetben csak úgy fennáll mint a másikban?

Nézetünk szerint a dilemmából másképen szabadulni nem lehet, minthogy a vitatás alatt álló elvek mérlegeltetnek és nyomatékoságuk szerint egymás ellenébeni prioritással soroztatnak. Ha ezt teszszük és az indokolást önkényt értetődőnek vesszszük, akkor kétségtelenül következő két tétel állítandó első sorban u. m:

a) A kötelezett érdeke csak a jogosított érdeke után vehető figyelembe, és

b) az előzőleg jogot szerzett az utána következőre semmi figyelemmel lenni nem tartozik, de ha az ő érdeke fedezve van, akkor nincs ok megengedni, hogy jogával az őt rangsorozatban követő kárára élhessen.

Ezen elvekből folyólag, ha oly eset fordul elő, hogy az egész ingatlanságot terhel valamely zálogjog, mely sérelmet szenvedne azon szabály által, hogy rész tulajdon ellen vezetett végrehajtáskor, csupán a végrehajtást szenvedő hányadára rendelendő el az árverés, akkor e szabály háttérbe szorításával az ingatlant egészben kell árverelni. De ha ezen eset nem áll, akkor azon körülmény, hogy vagyonközösségben maradni senki sem köteles, nem adhat jogot a rész tulajdonos hitelezőinek, hogy követelésük jobban történhető fedezése indokából

¹⁸ FÖRSTER Preussisches Grundbuchrecht. Berlin 1872. 204. 1.

az egész ingatlanra vezethessék az árverést, akár 200 frtot, akár 20.000 frtot ér az ingatlanság, mert ők a résztulajdonnal járó veszély tudatában szerezték zálogjogukat, és ennél fogva sehonnan sem dedukálható azon joguk, még csak hogy kényelmetlenkedjenek is a tulajdonostársaknak, ha ezek még ekkor a vagyonszösséget megszüntetni nem akarják. Annyit azonban változtatni lehetne jogrendszerünkben, hogy a vagyonszösség megszüntetése minden per nélkül, bármely tulajdonostárs kérelmére árverés útján legyen foganatosítható, mert ekkor ott, hol a jól felfogott önérdék azt tanácsosnak látná, a többi tulajdonostársak önkényt fognak saját jutalékaik árveréseért jelentkezni, ha az árverés már egyik vagy több tulajdonostárs jutalékára elrendeltetett.¹⁹

A mi azon kérdést illeti, valjon az ingatlanság jószágtestek vagy részletszámok szerint árvereltessék-e, ezt a priori eldönteni nem lehet, mert jelen telekkönyvi rendszerünkben a birtoklap ebbeli összeállítása igen önkényes és néha igen czéltalan, és helyes egyáltalán csak akkor lesz, ha telekkönyveink az ígért külön betétek szerint fognak rendeztetni. Nézetünk szerint ezen kérdésben csak az illető jogosultak és pedig joguk rangsorozatában határozhatnak, de hogy mire való a javaslat 160. §-ban határozott előzetes vitatás, vagy az előadói tervezet 153. §-a értelmében helyhatósági bizonyítvány alapján eldöntése e kérdésnek, azt valóban nem értjük, mert ily esetben az általunk kifejtett elvek szemmeltartása mellett, legczélszerűbb az ingatlant ugy egészen, mint valakinek jelentkezése folytán részletszámok szerint is elárverelni és azután a felek meghallgatásával eldönteni azon kérdést, hogy a mindenik esetre adott legtöbb ígért közzül melyik fogadtassék el. Ezen módon kellene az ingatlant árverését akkor is foganatosítani, ha valamely szolgalmat jelzálogos követelés előz meg, mert a javaslat ebbeli azon intézkedése, hogy előbb az ingatlan a szolgalmat fentartása mellett üttetik le, és csak azután, ha a szolgalmat előzőleg bejegyzett hitelező jelentkezik, rendeltetik el az új árverés: az eljárást nagyon hosszadalmassá teszi és azon esetben, ha az új árverésen a szolgalmat mellőzése daczára nagyobb vételár nem éretik el — a mi különösen jelentéktelen szolgalmat esetén történhet — a szolgalmatra jogosítottat méltatlanul sújtja. Czélszerű ezen árverési módozat azon esetben is, ha valamely részletszám tulajdona az előző terhelés föntartása mellett más tulajdonába ment által, mert itt is előállhat az eset, hogy

a részlet oly csekély, hogy annak a többi elárverelendő ingatlansághoz történő csatolása a jelzálogos hitelezők sorsát jobbra nem fordítja és az új tulajdonost e szerint ok nélkül sérti.

Mi tehát olyképp szeretnők az eljárást rendezni, hogy:

§. Ingatlanok, a mennyiben törvény szerint egy telekkönyvi jószágtestet képeznek, rendszerint együttesen bocsátandók árverés alá.

§. Ha valamely ingatlan jószágra több tulajdonostárs közül csak egynek vagy többnek, de nem valamennyinek adóssága miatt intéztetik végrehajtás, rendszerint csak a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők hányadára rendeltetik el az árverés.

§. Ha valamely ingatlanra szolgalmi jog van telekkönyvileg bejegyezve: az árverés azon feltétellel rendelendő el, hogy az árverés által e bejegyzett szolgalmi jog nem érintetik.

§. Ha azonban valamely telekkönyvi érdekelt az árverésnek a törvényes feltételektől eltérőleg leendő megtartását kívánja, akkor ebbeli kérelme csak azon esetben teljesíthető, ha e változtatás által érdekelt mindenik fél beleegyezését igazolja, ellenesetben a kiküldött az árverést először a törvényes feltételek és azután a módosított feltételek és pedig mennyiben a többfelől kért módosítványok egymással össze nem egyeztethetők, akkor mindegyik módosítás feltételei értelmében tartja meg.

Ha a kiküldött szükségét látja, akkor az árverésnek a törvényes és általa módosított feltételek értelmében leendő megtartását hivatalból is elrendelheti; más esetben a módosított feltételek közhirrre tétele és a feleknek erről értesítése csak azon esetben kívántatik meg, ha az árverésnek a módosított feltételek alatti helybenhagyása által oly felek is érdekeltetnének, kik az árverésnek a törvényes feltételek alatti megtartása által különben érdekelve nincsenek, és az előzőleg elrendelt árverésről értesítve nem lettek.»

Hogy mint gondoljuk a további eljárást, azt későbbben szintén előadjuk és itt még csak azt jegyezzük meg, hogy a javaslat 162. §. esetében az árverés új hirdetmény kibocsátásával szintén ily kettős módon lesz foganatosítandó, önkényt értetődően, hogy az előadói tervezet 158. §-nak intézkedésére az általunk javaslatba hozott új §§-ok által többé szükség nincs. A mi a javaslat idézett 163. §-át illeti, ezt csak azon korlátozással fogadhatjuk el, hogy a tulajdonostársak csak azon jelzálogos követelésekre eső vételári részleteket nem tartoznak befizetni, melyek egyszersmind a végrehajtást szenvedő vagy szenvedők jutalékát egyetemleg nem terhelik.

(Folytatása következik.)

Dr. Berkovics Ferencz.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a birói ügyviteli szabályokra nézve.

(Folytatás.)

II. FEJEZET.

Pertár.

A pertári intézmény nagyon czélszerűnek bizonyult be és mondhatni, hogy ez a legsikerültebb javítás, a mi az osztrák ügyviteli szabályzatot eszközöltetett, és a mi legörvendetesebb ezen intézménynél az, hogy noha a francia perfelszerelési mód igen hasonlít a pertársi kezelésünkhöz, mégis sajátunk, ősi intézményünk.

Még csak azon ügyek számát, melyek szintén pertárilag láthatók el, bővítetni kívánám. Nevezetesen a pertárba utasítandók volnának, (mindenkor feltéve, hogy a pertárnok az 1871. XXXI. t. czikk. 6. §-a értelmében jegyző

tehát birói jelölt, ki az ügyvédi vagy birói gyakorlati birói vizsgát letette):

1-ör. A telekkönyvi rendtartás 56. §. d) pontjában 65. §. 99. és 168. §§-okban előírt tárgyalások.

2-ör. A csődtörvényben foglalt minden tárgyalások, kivéven a csődnyitás iránti, igénykereset feletti és az 1844. évi VII. t. cz. 2. §. szerinti sommás utu csődtárgyalást. Nevezetesen pedig:

csőditételek hirdetése, eredetiek betekintése, csődválasztmány és tömeggondnok választása stb. A kivétel alá eső tárgyalások, míg az 1868. LIV. t. cz. 45. §-ának végintézkedése érvényben van, bíró által vezetendő.

3-ör. Kifizetési sorrendi tárgyalások.

4-er. Mindazon tárgyalások, melyeknél a bírónak jelenléte a törvény által meg nem kívántatik.

Továbbá egy nagy visszaélésre kell figyelmeztetnem, mely a perek pertári kezelésénél naponta gyakoribbá válik. Hisz nálunk semmi és még a legüdvösebb jogi intézmény sem állhat fen soká visszaélés nélkül (lásd közjegyzői, bírós. végrehajtói intézményt stb.)

Igy volt ez az 1840. t. cz. II. része által behozott szóbeli eljárással.

A 85. és következő §§-ok értelmében a bíró tartozott a feleket kihallgattatni és perbeszédeit jegyzőkönyvbe iktatni. Az nem tetszett sem a bírónak sem az ügyvédnek, mert mind a kettő az írásbeliséghez volt szokva, és vajmi nehezen válik el az ember attól, a mihez hozzá szokott.

A bíró megengedte tehát, hogy az ügyvéd urak maguk írják a jegyzőkönyvet előbb csak a bíróság helyiségében, később otthon is. Én mi lett ennek a következménye? világos törvény megsértésével kifejlődött törvényes (?) szokáson alapuló írásbeliség! Abból azonban világos, hogy a híres jogtudós GNEIST csak a fél igazságot mondja, midőn állítja, hogy minden új törvénynek és ujonnan behozott jogintézménynek legnagyobb ellenségei a bíróságok, mert ezen dicsőségben kénytelenek a bíróságok az ügyvéd urakkal is osztozkodni. Vagy nem igaz? nézzünk a pertárba!

Az 1868. LIV. t. cz. 146. és következő §§-ai értelmében jegyzőkönyvi tárgyalásnál tartoznak a felek a tárgyalási jegyzőkönyvet a pertárban írni és azt a törvényben vagy egyességlel megállapított határidőben, s ha a törvény rövidebb vagy hosszabb határidőt nem rendelt volna, a megjelenés napjától számítandó 3 nap alatt befejezni.

De mit tesznek az ügyvéd urak? a tárgyalási határidőt kitűző végzésnek vétele után azonnal hozzá fognak a tárgyjkönyv írásához, az egyik collega a jegyzőkönyvet a másikhoz juttatja és összefirkálván jó csomó ivet a kész jkönyvet a tárgyalási határnapon a pertárnoknak adják át. És a bíró? az olvassa napokon át unalmas regényként a hosszú és jogászilag mindamellet üres mondókákat. — Hát így készülünk a szóbeliség behozatalára? azt hiszem, hogy azon ügyvéd, ki ellenfelének kifogásait rögtön megczáfolni nem képes, eltévesztette hivatását. A folytonos «tagadom és tagadom»-féle perbeszédnek szerkesztéséhez nem kell jogtudomány, az igazi jogász száraz jogérvekkel védi védelencze érdekét, nem mint most az ügyvédek többsége a tények elferdítésével, az ügy bonyolításával, üres phrázisokkal, és csomagos periratok megírásával, melyek olvasására a bírák jobb dologra méltó munkaerejüket és idejüket hiába pazarolni kénytelenek, holott ha meg volna engedve, hogy a rendes bíró is a feleket személyesen meghallgathassa, a vitáskérdés igen gyakran fél ivnyi jegyzőkönyvben is tisztába hozhatnák! Denique censeo? szóbeliség jöjjön a te országod!

Addig is kimondandó «hogy a pertárnoknak fegyelmi vizsgálat terhe alatt a felek által bíróságon kívül szerkesztett tárgyjkönyveket elfogadni nem szabad.»

Az ügyviteli szabályok 105. §-a azon világos rendelkezéssel volna kibővitendő, hogy «a perfelvételi jegyzőkönyv nem csak a per felszerelése körül az ügy folyamában felmerülő minden mozzanatnak rövid jelzésére, hanem egyszersmind iratjegyzék gyanánt is szolgál, abba tehát minden beperesített okmány és a perre vonatkozó beadvány maga helyén bejegyzendő!!!

«Ellenben a feleknek bármely észrevételök vagy kérelmök — kivéve a pernek ítélet alá terjesztése iránti kérelmet és a trv. rendtrs 138. §-a értelmébeni halasztást, — a perfelvételi jegyzőkönyvhez csatolandó külön jegyzőkönyvben terjesztendő elő.»

Továbbá kimondandó, «hogy a pertárnok mindenkitől, ki valamelyik félnek képviselőjeként jelentkezik, ha meghatalmazása a pernél igazolva nincs, a hatalmazványt bekövetelni tartozik. Attól, ki meghatalmazással nem bír, semmi

perirat el nem fogadható, sem neki a pernek betekintése meg nem engedhető.»

A 109. §. és 110. §§-ai azzal pótlandók: «hogy a pertárnok az ellenfélnek kiadandó perirati példányon és mellékletein lévő bélyegjegyeket hivatalos pecsétjével átbélyegezni, és ha bélyegcsonkitást tapasztal, lelelet felvenni tartozik (mert igen gyakori eset, hogy a periratoknak az illető félnek kiadandó másolatai és mellékletei bélyeggel ellátva nincsenek).»

A 115. §-hoz hozzáadandó:

«A pertárban kezelt perre vonatkozó minden vevény a pertárnoknak kiadandó és általa az illető bírói határozat v. perirat római számával ad numerum) megjelölve a percsomóhoz csatolandó.»

Az idézésre meg nem jelent félnek vétebizonyítványa, ha a fél a bíróság székhelyén lakik, a pertárnok által hitelesített másolatban, különben eredetben a percsomóhoz melléklendő, ha pedig az igazolási határidő alatt a vevény be nem érkeznek, a pertárnok által a bírósághoz jelentés teendő.» A 117. §-hoz. (Pertári hivatalos órák.)

A hivatalos óráknak, — melyek száma naponként legfeljebb hét órára kiszabandó, — napontai beosztását mindegyik törvényszék az illető ügyvédi kamarának indítványa folytán határozza meg. Az ekként kiszabott és beosztott hivatalos órákon túl a feleknek a pertárban időzni nem szabad.»

A hivatalos órák meghatározása és beosztása, tekintettel a trv. rendtrs. 148. és 149. §§-aira, melyek értelmében a pertárnok a tárgyalás befejezésére törvény által vagy egyességlel kiszabott határidőnek lejártával, a jegyzőkönyvet a felektől, még ha a tárgyalás be nem fejeztetett volna is átvenni tartozik, multhatatlanul szükséges.

ad 121. §. E §. végintézkedése akként egészítendő ki, «hogy a pertárnok, ha a trv. rendtrs. 210. 220. és 299. §§-ai esetében hozzá visszaküldött perfelvételi jegyzőkönyvben az ítélet, és az ítélet után a perre vonatkozólag érkezett beadványok beigattva nincsenek, azokat mindenestre beigatni köteles.

Ez ugyan az előadó bíró kötelességévé tétetik, de rendszerint nem történik, mert őszintén megvallva, a bíró a tisztán kezelési munkától idegenkedik és miért kényszeríteni a bírót oly nem bírói munkára, melyet más tisztviselő is könnyen elvégezhet.

VIII. FEJEZET.

A határozatok előkészítése.

E helyütt még csak két intézkedésnek felvételét multhatatlanul szükségesnek találnám.

Ugyanis kimondandó, hogy hétnél több bíróval rendelkező törvényszéknél polgári — fenyítő és telekkönyvi ügyekre nézve szakosztályok alakítandók, melyekbe minden év végével a következő egész év tartamára a bírák az elnök által, de a törvényszéknek meghallgatása után, akként osztandók be, hogy mindegyik bíró azon éven át csak egy szakmában legyen elfoglalva.

A jelen évszázadnak a közigazgatási jelszava a munkafelosztás, miért? mert mind az anyagi mind a szellemi munkaszakmák jelenlegi terjedelmükre nézve már annyira fejlődtek ki, hogy az egyes ember azokat teljesen uralni nem képes, másrészt pedig azért (és ez a bírói munkánál döntő), mert egy szakmában folytonos munkálkodás több és mindemellet tökéletesebb munkának a közönségesnél rövidebb idő alatti előállítására képesít.

Azon bíró, ki több heterogen ügyű előadással (referával) terheltetik, csak szórakozottan és kapkodva dolgozik, munka erejét és idejét ülésekre és a különböző jegyzékek vezetésére pazarolja és az év végével, daczára, hogy jobban

merült ki mint csak egy szakmába dolgozó collegája, még annyit mint ez utóbbi sem képes kimutatni.

Ilyen heterogen referadák a polgári és fenyítő vagy polgári és telekkönyvi, vagy pláne fenyítő és telekkönyvi ügyek, miért is az osztrák ügyviteli szabályzat világosan a telekkönyvi ügyeket egy, illetve ha számosabbak több, de más referadával nem bíró előadónak kiosztatni rendeli.

Nálunk a mint hallom vannak nagyobb törvényszékek, a hol mindegyik bíró mindenből kikap, no ott nem tudom, kit sajnáljak jobban a bírakat-e vagy . . . ?

Hogy az állandó szakosztályokat a bírói függetlenség érdekében is szükséges szervezni, a következő fejezet tárgyalásánál ki fogom mutatni.

Hogy a munkát *egyenlően* kell felosztani és hogy még a fiatal erőket sem szabad agyon dolgoztatni, erre azoknak, kik a bíróságok ügykezelésük és munkasságok megvizsgálásával bizatnak meg, különösen kellene figyelni, mert a munkávali túlhalmozottságnak a természetsszerű következménye a kora munkaképtelenség, már pedig a mostani bírói létszám mellett ugyis 10 esztendő múlva a nyugdíj- budget egyenlő lesz a működő bírák fizetéseit tartalmazó rendes budgettel.

Továbbá és ez a második intézkedés, melyet ezen fejezetben kívánnak felvételni, kimondandó volna, hogy a munka felosztásra vonatkozó minden elnöki intézkedés ellen az illető bírónak jogában áll a reá nézve illetékes fegyelmi bírósághoz felfolyamodni.

Maguk az elnök urak, azt hiszem be fogják vallani, hogy ők nem angyalok és hogy ők is némelyikkel jobban rokonszenveznek mint a másikkal, sőt hogy némelykor itt-ott érdekükben (vagy vélemények szerint a hivatal érdekében) is lehet az egyik bírót jobban kimélni mint a másikat. És a kimélés nem csak az által történhetik, hogy az illetőnek kevesebb, hanem az által is, hogy válogatva könnyebb ügyeket osztanak ki. Itt mégis igazságos, hogy a többi bírónak panaszjoguk legyen. Hogy miért kívánnám én, hogy a panasz ne a miniszternél tétessék, hanem a fegyelmi bíróságnál azt is megmondom őszintén.

Mert, különösen aránytalan munkafelosztásnál az elnök a miniszternek mentegetéseül azt fogja jelenteni: Uram! én nem tudom másként a munkát beosztani, mert X. és J. bírák, kiket a vezetésem alatti törvényszékhez Te neveltél ki, munkaképtelenek. És itt azután könnyen — mert nem mindenkor lesz szerencsénk oly igazságügyminisztert üdvözölhetni, ki nem csak neve szerint az, — oly szinpadi jelenet fejlődhetik ki, mely a római forumot egymással találkozó augurokra emlékeztetne; — és a panaszkodó? — az elénekelheti a Circum dederunt me!

Végre ebben vagy a következő fejezetben kimondandó, hogy az előadó csakis oly ügydarabokat tartozik a beosztás napján és azokat is csak akkor, ha legfeljebb délután 4 óráig lettek neki kézbesítve, előadni, melyeknek sürgős elintézésük a fél által különösen és hitelt érdemlőleg indokoltatott, vagy melyeknél valóban veszély jár a késedelemmel (lásd az osztr. ügyv. szab. 139. §. második kikezdését.)

Ezek azért szükségesek, mert most az előadók reggeltől estig sürgős darabokkal zaklattatnak és a sok rendkívüli ülés miatt munkájokban háborgattatnak, különösen biztosítási és végrehajtási kérvényekkel üzetik e részben nagy visszaélés: azoknak sürgős elintézése által nagyobb részt csak a jóhiszemű hitelezők játszatnak ki, vagy pedig a kérvények oly esetben is sürgőseknek jeleztetnek, a hol a végrehajtást szenvedettnek már ugyis egész vagyona lefoglaltatott, és az ügyvéd urak csupán munkadíjainak felei irányában való megállapítását czélozzák, mit különben csodálni nem lehet, ha tekintetbe vétetik, hogy az ügyvédek napról-napra szaporodnak, keresetük köre pedig a törvényhozás által mindinkább szűkebbítettik.

Az egyes §§-okra alig van még mondani valóm.

A 123. §-ban említett előadói könyv a mint már fenebb indítványoztam, megszüntetendő.

A 127. §-ra (Előterjesztményi iv) azon megjegyzésem van, hogy a véleménynek és kiadmány tervének külön készítése felesleges.

Az előadó készítse el indítványát. Ha indítványa a tanács által el nem fogadtatik vagy módosítottatik, ez a tanácsjegyzőkönyvben amugyis bevezetettik.

Ha az előterjesztmény több ivből áll, ezek a *tanácsjegyző* által összefüzendők.

Végre külön előterjesztési ivnek készítése oly beadványoknál nem szükséges, melyek kétségtelenül a bíróságnál maradnak és melyeknél elintézésük módjára nézve véleménykülönbség fel nem merülhet. (Miért mondatott ez ki csupán a járásbírók nézve a 258. §-ban?)

IV. FEJEZET.

Tanácsülés.

Nunc venio ad fortissimum — caput. Itt ugyanis a hely, hol a bírói függetlenség kell, hogy kifejezését és biztosítását nyerje.

Ha párhuzamot vonunk az osztrák és a magyar bíróságok között, az előbbiek *lefelé* már régóta függetlenek, míg ellenben nálunk a bírák választása csak az 1869. IV. t. cz. életbeléptetésével szüntettetvén meg teljesen, bíráink (kivéve a felsőbb bíróságok és a fenállott k. váltótörvényszékek bíráit) csak hat évvel ezelőtt függetlenítették a nép (vagyis igazabban a municipiumok olygarchál) kegyétől.

Felfelé azonban az osztrák bíróságok mindaddig nem tekinthetők függetleneknek, míg az 1853. évi május 3-án kibocsátott bírói ügyviteli szabályzat változatlanul érvényben fentartatik. Mert eltekintve attól, hogy a bírák az igazságügyminiszter javaslata alapján neveztetnek ki és léptetnek magasabb rangra, a most idézett ügyviteli szabályzatnak különösen három rendbeli rendelkezése az, mely a bíráknak felfelé való függetlenségét illusoriussá teszi. Az egyik intézkedés a 133. §-ban (osztr. ügyv. foglaltatik, mely szerint t. i. minden egyes ügynek az elnök rendel előadót, a másik intézkedés, mely szerint ugyancsak az elnök jelöli ki a tanács tagjait, és a harmadik és legfontosabb intézkedés a 172. §-ban foglaltatik, mely szerint az elnök (igaz hogy tanácselnök, de az elnöktől függ, hogy ő vagy más legyen az) a tanács tagok többsége által hozott, de nézete szerint eltévesztett határozatot felfüggesztheti.

Tekintve most már, hogy az elnök nemcsak bíró, hanem egyszersmind a miniszteriumnak alárendelt közigazgatási közege is, a kormány az imént érintett ügyviteli intézkedések útján, azaz közege az elnök által, ki minden egyes bíró nézetét, gondolkodását, jellemét. aspiratioit stb. ismeri és a ki tehát a tanácsot saját szellemében és intentioja szerint állíthatja össze, a bíróságokat mindenkor befolyásolhatja. Hogy mindemellett az osztrák tartományokban «Cabinetjustiz» soha sem gyakoroltatott, abban leli megfejtését, hogy a Felséges uralkodók dicső őseiknek azon magasztos jelszavát: «Iustitia fundamentum regnorum» mindenkor fennen tartották és hogy az általuk választott igazságügyretek majdnem kivétel nélkül igazságérzettől áthatott, részrehajlatlan és önző érdeknek hozzáférhetetlen férfiak voltak, kik gyakorlatilag azon egyedül helyes kormányzási elvnek: «Der Justiz muss man freien Lauf lassen» mindenkor egész odaadással hódoltak.²⁰

²⁰ A mult évben elhalálozott k. táblai tanácselnök és akadémiai tag SZALAY ÁGOSTON az osztrák volt igazságügyminiszterről, KRAUSZ-ról oda nyilatkozott: hogy ez mint ember és mint miniszter oly tiszta jellemű, igazságos férfi vala, mikép előtte még magyar ember is őszinte tisztelettel kénytelen volt kalapját leemelni. De e nyilatkozatát SZALAY ur azon magyarázatával kísérte, hogy azt KRAUSZ-nak magyar államalkotmányunkra vonatkozó nézeteire és intentióira értetni nem akarja.

Ügyviteli szabályzatunkban az osztrák 172. §-nak idézett veszélyes intézkedése helyesen mellőztetett és reménylhetjük, hogy az többé «ex mortibus» feltámasztatni nem fog.

A többi intézkedés azonban ügyviteli szabályzatunk által is recipiáltatott és itt mindazoknak, kik a birói függetlenséget felfelé is érvényre juttatni őszintén óhajtják, feladatuk az, oda törekedni, hogy a kérdéses intézkedések más czélszerűbbekkel pótolassanak, illetőleg az elnököknek ebbeli jogai bizonyos határok közzé szoríttassanak. Ez pedig az által éretik el, ha minden év végével eleve az egész jövő év tartamára a bírák szakosztályokba osztatnak be, továbbá, ha a szakbeli tanácsulések tagjai szintén előre egy évre meghatározatnak és végre, ha az ügyek az előadók között bizonyos előre megállapított módon (p. u. a területek vagy betűk szerint — az első mód a k. ítélőtáblánál és telekkönyvi ügyekben több rendbeli e. f. törvényszéknél, a második a budapesti keresk. és váltótörvényszéknél van gyakorlatban) osztatnak fel.

De ezek által a birói függetlenség biztosítékai még kimerítve nincsenek, mert a birói függetlenség biztosítatik;

I. Annak szabatos meghatározásával 1. hogy mi intézendő ülésen kívül és mi ülésben és 2. ha ülésben vajjon a törvényszékek összes (teljes) vagy csak bizonyos számú tagjaiból álló (nem teljes) ülésben?

II. Az előadási és szavazási rend szabatos megállapításával.

III. A tanácsulési jegyzőkönyvben mikénti vezetésének meghatározásával.

Minthogy pedig az I—III. alatt említett kérdések a felek által a bíróság tagjai ellen támasztható kártérítési igényeknek érvényítését is közvetlenül érintik, azoknak szabályozásánál egyszersmind a felek ebbeli érdeke is figyelembe tartandó.

Ezen szempontokból kiindulva ki fogom emelni a jelenlegi ügyviteli szabályzatunknak hiányait.

Ad 1. Mi intézendő el ülésen kívül?

«Mindaz, mi tanácskozás és perorvoslatokkal megtámadható, vagy kártérítési igény alapjául szolgálható határozat tárgyát nem képezheti, ülésen kívül az előadó által ennek és a felülvizsgáló elnöknek felelősége alatt intézendő el.»

«Ha az elintézésnek ezen módjára vagy az elintézés érdemére nézve az elnök és az előadó között véleménykülönbség támad, az illető beadvány legközelebbi ülésben adandó elő.»

Minden egyéb tárgy ülésben adandó elő.

2. Mi adandó elő teljes ülésben?

Az ügyviteli szabályzat 134. §-ban érintett ügyeken kívül teljes tanácsulésben még előadandók:

a) a felsőbb bíróságoknak nemcsak jövőre nézve utasításul szolgáló *észrevételei*, hanem *elvi jelentőségű határozatai* is.

b) a bíróságokkal közölt igazságügyi *törvényjavaslatok* feletti véleményadás és az igazságszolgáltatásnál észlelt hiányok mikénti megszüntetésére vonatkozó *indítványok* tétele.

Kérdem mi módon akar az igazságügyminiszter ur az egyes bírakkal, azoknak tehetségeivel, elméleti és gyakorlati szakavatottságukkal megismerkedni, ha nem ily véleményezési tanácsulések alkalmával felvett jegyzőkönyvek nyomán? Csupán mások subjectiv benyomásokon nyugvó, gyakran roszelelkű informatiójába bízni, nagyon veszedelmes dolog.

Ez uton tettek szert az osztrák igazságügyminiszterek kitűnő codificatori és administratív tehetségekre, sőt ez uton kerültek a felszínre a legkitűnőbb igazságügyminiszterek is.

De nemcsak ezért kívánám, hogy a törvényjavaslatokra nézve a bíróságok is véleményük végett megkérdéztessenek, hanem már azon okból is, mert ily véleményadásra az ügyvédek mellett a bíróságok legcompetensebbek. És méltóztassanak elhinni, hogy az e. f. bíróságoknál is sok bíró találkozik, ki a törvényhozói tisztelet nagyobb sikerrel tudná betölteni, mint sok akár született akár, választott törvényhozó!

Természetesen hogy ily megbízásokban a bíróságok csak akkor képesek kellőleg eljárni, ha a bírák létszáma az általuk teljesítendő munkával méltányos arányban fog állani, és a bírák hivatalos teendőiknek ellátása mellett időt nyernek a jogtudomány és joggyakorlat vívmányait maguknak elsajátíthatni.

A teljes tanácsulésben továbbá előadandók:

e) A törvény vagy törvényes rendelet által a törvényszékre bízott azon tisztán közigazgatási teendők, melyekben a felsőbb bíróságokhoz való felelbbvitel ki van zárva, nevezetesen: a bírák (ide értve a kereskedelmi ülnököket) és a kir. ügyészség tagjai által letendő hivatalos eskü kivétele (1869. IV. 14. §. és 1871. XXXIII. 3. §-a), a járásbírónak vagy az aljárásbírónak akadályoztatása esetében e helyettesnek kirendelése, (1871. XXXI. t. cz. 3. §.), abírói fegyelmi bíróságok sorshuzás utjáni alakítása a bírósági hivatalnokok és szakértőkre nézve (1871. VIII. 36. §.) és a közjegyzőkre nézve (1874. XXXV. t. cz. 190. §.), állandó bírósági szakértők kinevezése és felesketése, bírói végrehajtói vizsgák és a tolmácsi vizsgák megtartására kiküldendő törvényszéki bizottság választása, és e bizottságok jelentései alapján a képesítési bizonyítvány kiadatása avagy megtagadása és a kinevezett tolmácsok eskü letétele (bírói végrehajtói vizsgára nézve l. 1871. LI. t. cz. 2. §. b) pontja és 3. §. és az 1875. évben 26020. sz. a. kiadott miniszt. rendeletnek 3. §-át, a tolmácsokra nézve l. 1873. október 22-én 32942. sz. a. kelt rendelet 10. és következő §§-ait.)

Hogy az itt kiemelt ügyek közül azok is, melyek a törvény által világosan a törvényszék plenuma elé utasítva nincsenek, mind a plenumban tárgyalandók, mindenki fogja helyeselni, a kinek alkalmá volt a törvényszékek üléseiben akár mint bíró, akár mint jegyző több éven át részt venni.

Igy p. u. bírákra nézve korántsem közömbös, ha vajjon az akadályozott járásbírák vagy aljárásbírák helyettesei plenumban vagy három tagból álló tanácsulésből rendeltetnek-e ki. Én tisztelem az Elnök urakat, ha tiszteletre méltók, de bocsássák meg, ha most nem hatalmuk gyarapítása mellett szálltam sikra, hanem a törvényszék tekintélyének és a törvényszéki bírák jogainak megvédése végett.

Hisz akár hogy iratnak körül a bírák jogai, az elnököknek még mindig elég hatalmuk marad; mert a jelenlegi rendszer mellett a bírák sorsa első sorban az elnökök kezében fekszik. Ha valamelyik bíró előléptetéséről, áthelyeztetéséről, nyugdíjaztatásáról, vagy csak általa kért fizetési előleg megadatásáról is van kérdés, az igazságügyminiszter ur az elnöknek egyoldalú (titkos) informatioja alapján dönt.²¹ Agyon dolgozhatja magát, bármely bírói tag ha az elnök rokonszenvét, kegyét elnyerni nem sikerült, jövője nincs. Azért mindenkor találkozni fognak bírák, kik családi vagy vagyoni viszonyaik pressioja alatt állván, óvakodni fognak, hogy indítványaik az elnök intentióival collisioba ne jussanak. És így történhetik, hogy ha az elnök valamelyik bírót kinek önálló gondolkozásából eredő nézetei gyakran az ő nézeteivel összeütközésbe kerülnek, a törvényszéktől távol tartani kívánja, valamelyik járásbíró akadályozta-

²¹ Az ügyv. szab. II. fejezete ugyan „a bírák és bírós. hivatalnokok kötelességeiről és jogairól” van czímezve, de jogokat hiába keresünk ott. Segélyzés, jutalom, előleg stb. mind csak *kegyelemtől* függnek!

tása folytán szükségelt helyettes kirendelése céljából, a vele bokron tüskén keresztül menő két bíróból alakított tanácsülésben ugyanazon vagy oly bírónak kirendeltetését viszi ketesztül, kitől legalább egy időre (talán lehet oly célból is, hogy valamely általa protegált magánügy más bíró által intéztessék el) szabadulni akar. Ily esetet ugyan még nem tapasztaltam, de a mi eddig nem történt, holnap, holnapután történhetik és ugyanazon bíró ily módon egymás után többször egy évben helyettesítésre kirendeltethetik.²²

De ha most nem kiméltem az elnököket, nem fogom kimélni a bírakat sem. Ha az elnökök nem angyalok, a bírák sem azok, igenis azoknak is vannak gyenge oldalai. És így nem lehetetlen hogy valamelyikük szabóját vagy házi urát szeretné állandó bírói becsüsnek kinevezetni. Három tagu tanácsülésben ily kinevezés sokkal könnyebben megy keresztül mint a 10—16 tagból álló teljes ülésben.

Minek következménye az lehet, hogy lesz egész sereg állandó szakértő és nem lesz keresetük, ha pedig keresetük nem lesz, más munka után fognak nézni és a kiküldött soha sem találndja otthon — az állandó szakértőt.

De mind ily dolgoknak más oldaluk is van, — a törvényszék méltóságának és tekintélyének fentartása

A többi általam plenum elé utaltatni kívánt tárgyakról csak azt mondom, hogy nálam tapasztaltabb férfiak azt állítják, hogy vannak dolgok, melyek elintézésénél bizonyos formaszorúságok nem mellőzhetők még a «Geschäftelés» jelen rideg világában sem. Sapienti stb.

II. Előadási és szavazási rend.

E tekintetben utalok a gazdag német irodalomra. Meritsünk onnét, jobbat alig találunk ki.

Csak az ügyviteli szabályzatnak azon hiányára kénytelen vagyok figyelmeztetni, miszerint a szavazási rend: 1. a teljes tanácsülésre nézve (t. i. hogy ki kezdje meg a szavazást, a kinevezési sorrend szerint legidősebb, vagy az utolsó bíró-e, 2. a közjegyzői fegyelmi bíróságra nézve (1874: XXXV. t. cz. 190. §-a) megállapítva nincsen.

Hogy p. u. a közjegyzői fegyelmi bíróságnál nem közömbös a hozandó határozatra nézve, ha valjon a bírő vagy közjegyző-e legyen az előadó és az előadó után ki szavazzon előbb a bírő vagy közjegyző-e, erre nézve már saját praxisomból tudnék egy eclatans esetet elbeszélni.

Továbbá, hja hisz rabulista nép vagyunk mi, — kétség támadt arra nézve, ha valjon oly esetben, a midőn bizonyos vélemény mellett már a szavazók többsége megvan, tartozik-e a tanács-elnök is szavazni? a mint hallom egyik előfordult esetben az elnök hivatkozva az ügyviteli szabályzatnak 147. §-ára valóban nem szavazott. Az én nézetem szerint a tanácselnökre nézve kivétel nincs, legyen az maga a tszék elnöke is, szavazni mindig tartozik. Azért utasítatnak a fontosabb ügyek a törvényszék hatáskörébe, hogy több bíró tanácskozása és véleményezése mellett az érdekelt felekre nézve a legigazságosabb és legüdvösebb módon döntsessenek el, és az elnök, kineklegtapasztaltabb szakértőnek kell lennie, nem volna köteles véleményét nyilvánítania? mely ha nem is mindenkor döntő az elsőbíró határozatánál, de figyelemre méltó a felsőbb bíróságra nézve, ki nincs azon helyzetben, mint az e. b. tanács-elnök, hogy az ügy közvetlenül szeme előtt lefolytatassék.

E helyütt még azt is kívánnám kiemeltetni, hogy a tanácsülés tagjai nem csak korlátlan szólásszabadsággal (145. §.) hanem az ülés alatt felhozottakra nézve teljes *immunitással* is — ép úgy mint az országgyűlési képviselők az ülés alatt elmondottakra nézve, — bírnak és ekként

²² Kíváncos volna azt is kimondani, hogy törvényszéki bíró csak a járásbírónak helyettesítésére küldhető ki. Mert különben nem tudnám, hogy a törvényszéki bíró és a járásbíró, hogy férnek meg egymás mellett, tekintettel az 1874. január 29. 3341. sz. a. kelt igazságügyminiszteri rendeletre.

indítványaik és szavazataik indokolásául felhozottak tekintetében felelőségre senki által nem vonhatók, — mi által természetesen a magán feleknek az 1871: VIII. t. cikkben alapuló kártérítési joguk nem érintetik.

III. Tanácsülési jegyzőkönyv pontos és lelkiismeretes vezetése főképp azért biztosítandó, mert a tanácsjvk. alapját képezi a magán felek által a bíróság ellen támasztható kártérítési igények érvényesítésének. Hogy tehát minden szavazó a tanácsjvk. netalán helytelen vezetéséből támadható károsulásától megóvassék, a jelenleg fenálló szabályok még következőkkel egészítendő ki; kimondandó, hogy

1. a tanácsjvk helyes vezetéseért a tanács-elnök felelős;
2. hogy a szavazók bármelyike által a tanácskozás tárgyra tett minden észrevétel, (nemcsak az indítvány illetve szavazat) kívánatára a tanácsjvkbe felvétessék;

3. hogy minden szavazónak jogában áll követelni, hogy a tanácsjvk a legközelebbi ülésben hitelesítették, a midőn tett észrevételeihez képest a tanácsjvk kiigazítandó, esetleg kívánatra ezen észrevételekről külön jvk felveendő. Ha a tanácsjvk hitelesítése, nem kívántatik, ez annak végén az ülés bezártakor kitüntetendő, mely esetben a jvk ellen annak téves vagy helytelen vezetése indokából senki többé kifogást nem emelhet.

Még egy kérdés: A tanácsjvk tartalma és a szavazatok *hivatalos titkot* képeznek. Minthogy azonban a felek kártérítési jogait a bíróságnak csakis általuk megnevezendő azon tagjai ellen, kik a sérelmes határozat hozatalában részt vettek, érvényesíthetik, szükséges, hogy mondassék ki, ki legyen hivatva a tanácsstagok neveinek a felekkel leendő közlésére? Én e feletti határozatra a fegyelmi bíróságot tartanám legcompetensebbnek, egyrészt, hogy a bírák ne alap nélkül — a mint ez már most napi renden van — fegyelmi vizsgálatokkal zaklattassanak és működésükbe hiába és legtöbbször a nélkül, hogy elégtételt nyernének — ne háborgatassanak,²³ másrészt pedig azért, hogy a közlést megtagadó határozat ellen a panaszlónak felelbbviteli joga is legyen.

Hánrich József,

(Vége következik.)

pozsonyi kir. törvényszéki bíró.

Különfélék.

(Igazságügyi tisztai névtár) jelent meg. Hivatalos adatok alapján szerkesztették KISS GYULA igazságügyminiszteri titkár és KANYÓ LAJOS igazságügyminiszteri fogalmazó. A könyv gazdag tartalmával valódi hézagot pótol s nélkülözhetlen minden a jogszolgáltatás terén gyakorlatilag foglalkozónak.

Hat fejezetre oszlik. Az első fejezet tartalmazza az igazságügyminiszterium, az összes hazai bíróságok, a központi telekhivatal és az országos fegyintézetek személyzetét. A második felsorolja a békebírákat, tolmácsokat és a tőzsdebírók személyzetét. A harmadik a közjegyzői kar, a negyedik az összes ügyvédi kar lapstromát adja székhelyek szerint. Az ötödik fejezetben foglaltatnak a kincstári és közalapítványi ügyességek. Végre a hatodik fejezet két csoportban az összes személyek betürendes névlajstromát tartalmazza. Könnyű kezelés és áttekinthetőség tekintetében a mű eddig a legjobb a nálunk megjelentek közül. Az adatok hitelessége iránt a szerzők rendelkezésére állott kutatók nyújtanak garantiát s így ajánlhatjuk a könyvet olvasóinknak mint megbízható legújabb repetoriumot. Ára 2 frt 30 kr. Megrendelhető szerzőknél közvetlenül. A második nemsokára megjelenő teljesen önálló rész a bírósági szervezet és bíróságok területköreinek kimutatását fogja tartalmazni. Ez tehát törvénykezési helynévtár a legújabb adatok szerint. A második rész ára külön 2 frt 30 kr. Mindkét rész együtt 4 frtéért szerzőknél megrendelhető.

²³ A bírák a fegyelmi zaklatások ellen ép úgy állanak védtelenül mint az ügyvédek, mert azon fél, ki alaptalanul eszközölt ki a bírák ellen fegyelmi vizsgálatot, csak a nyilvános végtérgezés lefolytatásával büntethetők meg. (1871 évi VIII. 53. §.) Míg a bíró talán már előre fizetésének felfüggesztése által büntetett meg.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A DÖNTVÉNYEK GYŰJTEMÉNYÉVEL.

SZERKESZTŐI IRODA:

ülői-út 1. sz., III. emelet.

Megjelen minden pénteken.

KIADÓ-HIVATAL:

egyetem-utca 4-ik szám.

Előfizetési díj: félévre ... 6 frt A megrendelések a kiadó-hivatalhoz intézendők. — A kéziratok bérmentve a szerkesztőhöz.
negyedévre ... 3 .

TARTALOM: Tanulmány a végrehajtási törvényjavaslatról. Dr. Berkovich Ferencz, nagyváradai ügyvéd úrtól. — A kisebbségek képviselője. Dr. Molnár Antal úrtól. — Törvénykezési szemle: Észrevételek a bírói ügyviteli szabályokra nézve. Hánrich József, pozsonyi kir. törvényszéki bíró úrtól.

MELLÉKLET: Curiai határozatok tartalma.

Tanulmány a végrehajtási törvény-javaslatról.

VI.

Az ingatlanbeli végrehajtás fogantatása tekintetében úgy a javaslat mint az előadói tervezet azt rendeli, hogy a telekkönyvi hatóság a végrehajtási zálogjog bejegyzése után a további végrehajtási lépések teljesítésére kiküldöttet rendel olyképp, hogy ezen célból rendszerint egy bírósági tag vagy kir. közjegyző küldetik ki.

A kiküldött hatáskörét tekintve az előadói tervezet liberalisabb mint a javaslat, mert utóbbi több tekintetben e hatáskört szűkebbre szorította. A nevezetesebb eltérések következők, u. m:

a) Az előadói tervezet szerint a kiküldött határoz azon kérdésben, valjon törvény szerint egy jószágtestet képező ingatlanság egészben vagy részlatszámok szerint külön-külön bocsáttassék árverés alá, a javaslat szerint ezen kérdésben a telekkönyvi hatóság határoz.

b) Az előadói tervezet szerint, ha az árverés jogerőre emelkedett, a telekkönyvi hatóság a vételár felosztási eljárásra egy bírósági tagot vagy kir. közjegyzőt küld ki, és ennek az összes iratokat az időközi bejegyzésekkel hivatalból kiegészített és hitelesített telekkönyvi kivonattal együtt kiadja, a ki azután az árfelosztásra hivatalból tüz ki határnapot, a nem kifogásolt tételeket kifizeti és a kifogásolt tételekre eső pénzt a kifogások felett fölvett jegyzőkönyvekkel együtt határozat hozatal végett a telekkönyvi hatóságnak bemutatja. Ellenben a javaslat szerint, ha az árverés jogerőre emelkedett, a telekkönyvi hatóság hivatalból tüz ki határnapot a sorrend tárgyalására és ennek vezetésére egy bírót küld ki, a ki azután a felek meghallgatásáról felvett jegyzőkönyvet érdemleges elintézés végett a telekkönyvi hatósághoz bemutatja, ez azután sorrendi végzést hoz, és ennek egészben vagy részben jogerőre lett emelkedése után megfelelően intézkedik a hitelezők kifutása iránt.

Eltekintve ezen nevezetesebb két és még más kisebb eltérésektől úgy a javaslat mint az előadói tervezet különben következetesen az ingatlan végrehajtási eljárást a telekkönyvi hatóságnak tartja fen.

Nézetünk szerint pedig a telekkönyvi hatóság egyáltalában nem alkalmas közeg arra, hogy az ingatlan végrehajtásának folyamában bármiképpen is befolyjon, mert jól felfogott célja nem lehet egyéb, mint az ingatlan és arra vonatkozó jogviszonyokat nyilvántartani. Nagyon messze vezetne és talán nem is ide való lenne annak történeti fejtegetése, hogy mint fejlődött a legalitási elv uralma alatt a dolog oda, hogy ingatlanra vonatkozó bármely tény, hogy joghatálylyal bírjon a bíróhoz és különösen a telekkönyvi bíróhoz utasított, de ki csak kissé figyelemmel kíséri az újabb idő reform mozgalmait, észre fogja venni, hogy ennek minden nyil-

vánulása oda irányul, hogy ha már a telekkönyv vezetése a bírónál hagyandó is, neki mint telekkönyvi bírónak hatásköre dogmatikailag is indokolható, azon körre szoríttassék, melyben feladatahoz egyedül az ingatlanok és arra vonatkozó viszonyok nyilvántartása tartozik.

De nem akarunk nagyon hosszú polemiát előidézni és azért tekintettel már az általunk és elfogadottra²⁰ magunk sem akarunk egyszerre azon álláspontra ugrani, hogy a telekkönyvi bírónak semmi része ne legyen az ingatlan végrehajtásában, hanem helyesnek tartjuk, hogy az ő hatásköréhez utasíttassék azon kérdés eldöntése, valjon a telekkönyvi szabályok szempontjából megengedhető-e vagy nem, hogy egy bizonyos ingatlan a perbiróság által elrendelt végrehajtás tárgyává tétessék? Más szóval mi elégségesnek tartjuk, ha a telekkönyvi hatóság hatásköre azon egy, de főkérdésre szoríttatik, valjon a végrehajtási jog feljegyezhető-e vagy sem? S kétségkívül ez elég, mert ha a végrehajtási jog feljegyeztetett és ezzel simplicitate kimondatott, hogy a perbiróság által elrendelt végrehajtás valamely ingatlanra lefolytatható, mi köze van a telekkönyvi hatóságnak ahhoz, hogy az ingatlan ilyen vagy olyan feltételek mellett üttetik le és a bejött vételár ezen vagy azon személyek közt osztattatik fel, ha mindezen cselekmények a végrehajtásra kiküldött bíró intézkedéseinek alapulnak, kinek határozata ellen az érdekeltek jogorvoslattal élhetnek? Az, hogy ezen bíró a telekkönyvi jogokra figyelemmel lenni tartozik, az ép oly kevésbé képezhet alapot ezen jogok nyilvántartására rendelt közeg közbenjárására, mint például, hogy igazságügyi rendszerünkben nem az anyakönyvet vezető hatóságra van bízva azon kérdésben itélni, valjon abba bevezetett tétel törvényes-e vagy sem, fentartandó-e vagy nem? S továbbá, ha minden oly viszony feletti határozathozatal, mely a telekkönyvben bejegyzett tényre vonatkozik a nyilvántartás vezetésének elvénél fogva, csak a telekkönyvi hatóságot illethetné, akkor miért tűrjük el, hogy külön dologi bíróság hatásköréhez tartozzanak azon tények feletti bírói eljárás, melyekről igen gyakran a telekkönyv hiteles ismerete nélkül egyáltalán határozni nem lehet, főleg oly esetekben, mi különösen nálunk történhetik, hogy a telekkönyvi hatóság egy nem is a dologi bíróság székhelyén lévő külön bíróság (járásbíróság) által kezeltetik? Nem általános-e az ohaj, hogy a telekkönyvi rendtartás XIV. fejezete által a telekkönyvhöz utasított perek a bíróság mint telekkönyvi hatóság hatásköre alól elvonva, a polgári bíró hatásköre alá helyeztessenek? Vagy talán a javaslat abbéli intézkedése, hogy az ingatlan végrehajtást a telekkönyvi hatósághoz utasítja, azon eszméből indul ki, hogy a telekkönyvi hatóságot nem gyakorló bíró nem érdemel elég bizalmat, mert intézkedéseinek nagyobb része különben nélkülözné a telekkönyvi igazgatói szám által adott ünnepélyességet? Hisz az ingatlan végrehajtás egyes stadiumai nem tekinthetők külön-külön jogszerzéseknél, mert azok csak összefüggő folyamánnyal

²⁰ Lásd a 3. számú jegyzetet.

a végrehajtási jog bejegyzése után megindított egységes végrehajtási eljárásnak. S nem köztudomásu-e, hogy a jelen végrehajtási eljárásnak épen az a főbaja, hogy a végrehajtási egyes cselekmények az iktató szám szerinti pedanteriával kezeltetnek egyfelől és másfelől pedig még sem telekkönyvi ügyek, mert nem a telekkönyvi páten-sben, hanem a perrendtartásban birják szabályozásukat? S szintén nem köztudomásu-e, hogy az egész országban a telekkönyvi hatóságok birnak a legtöbb restantiával főrészen azért, mert a telekkönyvi ügyek elintézése a végrehajtási ügyek által és viszont késleltetnek? A külföld törvényhozásai között érdekesnek tartjuk a porosz 1869. évi árverési törvényre való hivatkozást, a hol a kiküldött végrehajtó bíró oly széles hatáskörrel bír, hogy még a végrehajtási zálogjog vagy végrehajtási jog bejegyzése sem képezi eljárásának kiindulási alapját, hanem ő a végrehajtás megindíthatását a végrehajtató által elébe terjesztett okmányokból önmaga ítéli meg, és ha azt megindítónak találja, ő keresi meg a telekkönyvi hatóságot a folyamatba tett árverési eljárás följegyzése végett és csak ha ettől vett határozatban oly körülményekről értesül, melyeket ha előbb tudott volna, az árverést nem rendelte volna el; függeszti fel eljárását, vagy esetleg záros határidő alatt utasítja a végrehajtatót a felerült akadályok megszüntetésére. S mondhatjuk, hogy e jeles törvény emez intézkedése, mint egyáltalán az egész törvény a majdnem 10 évi gyakorlatban igen jónak és célszerűnek bizonyult és sajnálni benne csak azon egyet lehet, hogy 40-ik §-ában annyiban korlátozta a kiküldött hatáskörét, hogy azon esetben, ha a leütés felett az érdekelték közt vita támadt, a leütési ítélet hozatalát a peres eljárásban ítélni hivatott bíróra bizza, mely azonban esetleg az árverést foganatosító bíró lehet.

(Folytatása követk.)

Dr. Berkovics Ferencz,
nagyváradai ügyvéd.

A kisebbségek képvisellete.

(Vége.)

A kerületegységi képviselet rendszernek említettük alaphiánya szükségképen ráutalt az irányra is, a melyben tökélyesbítése eszközözendő vala. Kettőt kelle csak javítani e rendszeren: gondoskodni tudniillik az imént említettük elfecsérelt szavazatok értékesítésének módjáról és egy-szersmint arról is, hogy a választók bizalma ne csak országosan ismert egyénekben, hanem egyes vidékek nagy érdekeinek képviselésére hivatott más személyekben is összpontosulhasson.

Ezen igényeknek legjobban megfelel, s épen ezért a kisebbségek arányos képviselétének elvét nézetünk szerint leghelyesebben valósítja meg a *személyes képviselati* rendszer (personal representation), melyet egymástól távol, csaknem egyidejűleg gondolt ki HARE TAMÁS angol tudós, s AUDRÁ dán pénzügyminiszter. E kisebbség-képviselati rendszernek lényege — a két feltalálója által kidolgozott választási törvényjavaslatok alapján³⁷ — a következőkbe foglalható össze:

Az ország felosztatik oly terjedelmesb választókerületekre, hogy ezek mindenike nagyobb számú pl. tíz képviselőt választhasson.³⁸ A választás alkalmával minden választó annyi nevet ír föl szavazójegyére, a hány kép-

viselőt az egész kerület küld; a jelöltek neveit pedig oly sorban írja fel, a mint inkább vagy kevésbbé óhajtja azok egyike vagy másikának megválasztatását, a kit tehát leginkább óhajt képviselőnek, azt első helyen nevezi meg, és így tovább. Midőn már több szavazó nem jelentkezik, a beadott szavazatlapok száma elosztatik a kerület által megválasztandó képviselőkével, s az osztás eredményét képező szám, a választási hányados (quotient électoral) azon szavazatok számát jelzi, melyek szükségesek ahhoz, hogy valaki a kerület képviselőjévé lehessen. Meg levén egyszer állapítva e szám, hozzá kezdenek a szavazatok összeolvasásához. Minden szavazólapról csak azon név vétetik számításba, a mely első helyen áll. Mihelyt pedig valaki az első helyen megnevezettek közül az imént említettük előlegesen megállított választási hányados-sal egyenlő számú szavazatot kapott, azonnal képviselőnek kiáltatik ki. Ezután tovább folytatják a szavazatok összeolvasását, azon különbséggel, hogy ha valamely későbbi szavazójegyén még első helyen fordul elő a már kikiáltott képviselő neve, ott annak mellőztével a második helyre írott név vétetik számításba. És ez így foly mindaddig, míg valamennyi szavazatlap össze nem leend olvasva.

Ez főbb alapvonalaiban a személyes képviselet rendszere, melyet nem ok nélkül neveztek el a választási eljárások eszményének, melyet egyik legkiválóbb hive, STUART MILL «a kormányzat elmélete és gyakorlatának terén eddig felmutatható legnagyobb javítások» közé («among the very greatest improvements in the theory and practice of government») soroz. E választási rendszer szerint minden választó csak egy képviselő megválasztatásába foly be, s nem megy kárba egyetlen szavazat sem. Ennek folytán minden párt, minden véleményárnyalat annyi képviselőt nyer, a mennyi őt erejéhez képest megilleti, sem többet sem kevesebbet; s minden választó előre bizonyos az iránt, hogy oly egyén által lesz képviselve, kinek megválasztatását leginkább óhajtja. Nem találkozunk e rendszerrel a többinek hátrányaival, de igen is oly előnyökkel, a melyeket minden más választási rendszerrel nélkülöz-nünk kell. Igazságos s méltányos e rendszer, mert lehetővé teszi minden párt szabad véleményének hű s tiszta kifejezését, s nem rekeszti ki a szavazók jelentékeny részét a képviseléből; erkölcsös, mert útját állja a corruptionnak, az anyagi s értelmi eszközökkel való vesztegetésnek; békés és nyugalmas, mert nem szakasztja szét a választóttestületet ellenséges táborokra, nem idéz elő verekedéseket s verengzéseket, nem teszi szükségessé fegyveres, katonai erőnek alkalmazását, hanem módot nyújt arra, hogy minden választó háborítlanul éljen legszebb polgári jogával; szabad, mert nem kényszerít senkit az abstentio vagy egy idegen jelölt támogatása közti választásra, hanem megengedi, hogy a bizalmát bíró egyénekre tetszése szerint, oly sorban szavazhasson, a mint inkább óhajtja valamelyiköknek megválasztatását; s végül politikai szempontból is eszélyes e rendszer, mert megakadályozza az értelmiségnek a nagy tömegek általi teljes elnyomatását, s mert jelentékeny befolyást biztosít az intelligens kisebbségnek még ott is, hol a félrevezetett választók tulnyomó számával kell megküzdenie, s hol e segédeszköz nélkül a zsarnokságok legbrutálisabb neme, a szám zsarnoksága ülné gyászos diadalát.³⁹

³⁷ E választási törvényjavaslatok szövegét I. SIMON STERNE: on representative Government aud Personal Representation etc. Philadelphia, 1871. cz. munkájának 213—237. lapjain.

³⁸ A tiszta elmélet szerint helyesb volna ugyan, mint HARE ajánlja, hogy — fenntartva az eljárásnak itt elősorolandó többi részeit — az egész ország alkosson egy választókerületet, mert így a különböző vidékeken szétszórt azonos véleményárnyalatok inkább egyesülhetnének; de a gyakorlati alkalmazhatóság szempontjából célszerűbbnek kell tartanunk az ANDRÁ indítványozta nagy kerületek szerinti választást.

³⁹ AUBRY-VITET, id. h. 396—400. l. — «Personal representation — ugymond maga HARE (id. h. XIX—XX. l.) encourages every man to do the best that is in him, and leaves him without excuse if he does not; and it therefore in the highest degree tends to promote individual effort.» — «An arrangement — mondja e rendszerrel STUART MILL.

Nem hozható fel e rendszer ellen azon ellenvetés sem, hogy — mint a kerületegységi eljárás — egészen delocalisálja a képviselést, s hogy csak országosan ismert egyének megválasztását teszi lehetővé. Igaz ugyan, hogy meglenne ily módon nehezítve azok többségre jutása, kiknek saját községek határain kívül hírére sem hallotta senki; de a képviselőségre leginkább hivatott azon egyének, kiknek érdemeit s képességét nagyobb körben, az országnak bizonyos vidékén ismerni s méltányolni tanulták, még könnyebben meg lennének választhatók, mint most, mert míg az uralkodó eljárás szerint elvártaiknak csak egy kis körben lakozó része szavazhat rájuk, a leirtuk módon kinyerhetnék nagyobb vidékbéli összes tisztelőiknek szavazatát.

«Szemére vetik e reformunk — mondja MILL azon jeles beszédében, melylyel először védelmezé az új rendszert az alsóház előtt, — hogy feláldozza a helyi érdekeket. Ebben mi veszély sincs. A helyi érdekek ott, hol a választók szellemében léteznek, megfelelő mérvben leendének képviselve e rendszer mellett is, mely csak a szabadságot adja vissza a választóknak. Helyi jelöltek mindig fognak fellépni, mert mindig lesznek helyi érdekek, csak hogy azokat nem fogják ráerőszakolhatni oly választókra is, kik helységök pusztá érdekein kívül egyebet is óhajtanának képviseltetni. Sőt föltehető, hogy még emelkedni fog a helyi jelöltek értéke, mihelyt annak szüksége áll be, hogy oly szavazatok biztosíttassanak számukra, a melyek máshová is szabadon csatlakozhatnának?»⁴⁰

Alaposbnak látszik azon leggyakrabban felhozott ellenvetés, mely e rendszert bonyodalmassággal, gyakorlati kivihetlenséggel vádolja. Azonban minden, mit a választónak e rendszer mellett tenni kell, nyolcz-tíz névnek egymás után való leírásából áll, ennél egyszerűbb dolgot pedig képzelni is alig lehet. Némi nehézséggel van ugyan egybekötve a szavazatlapok összeszámlálása, úgy de e munkára, főleg a képviselők nagyobb számát választó kerületekben mindig akad néhány oly egyén, a ki vajmi könnyen leggyőzni képes még ezen inkább kezdetleges nehézségeket is.

S a tapasztalás is kimutatta e választási rendszernek gyakorlati alkalmazhatóságát. Alapelvei szerint alakítá át 1855-ben egyik feltalálója, ANDRÁ Dániának választási eljárását. «Az ország törvényhozó testületének, a «Rigsraad»-nak reorganisatioja — ugymond LYTON kopenhágai követségi titkár Clarendon és Russel lordokhoz intézett hivatalos jelentésében»⁴¹ — alkalmat nyújtott neki, hogy komoly tanulmányainak célját, e reformot gyakorlatilag életbe léptesse. S mit mutatnak az alkalmazása körül szerzett tapasztalatok? A választási üzelmek valamennyi neme csaknem teljesen elenyészett. A választók nagyobb értelemmel s méltósággal látszanak gyakorolni kötelességeiket. A local-demagogok hatalma meggyöngült, előnyére a realis s törvényes társadalmi befolyásoknak. A főeredmény azonban a «Rigsraad» művelt, valóban független elemeinek szapo-

ritásában rejlik... Gyakran hallottam e rendszert megtámadtatni s kigúnyoltatni, de nem találtam egy komoly érvet sem e támadásokban. Hallottam mondatni, hogy a törvény érthetlen, de csak oly emberekre nézve az, kik soha sem irányozták figyelmöket megértésére. Hallám, hogy a atörvény nem vihető ki, e vádat azonban teljesen megczáfolja a tény, hogy már nyolcz év óta van gyakorlatban, a nélkül, hogy mechanismusa körül bármely nehézség jelentkezett volna.»

A kisebbségi képviselet a democratia első komoly kísérlete törvényhozási gépezetének megjavítására, s ha tekintetbe vesszük a jelentékeny hátrányokat s veszélyeket, melyeknek elhárítására hivatva van, kétségkívül egyike a legfontosb politikai reformoknak. Hogy eddig csak a fönnebb vázoltuk szűk határok közt nyerhetett gyakorlati érvényesülést, annak fő oka — mint BLUNT-SCHLI megjegyzi — leginkább abban kezesendő, hogy az uralkodó pártok biztosabbaknak érzik magukat az eddigi rendszer mellett, s attól tartanak, hogy a választási intézmények bármely javítása csak elleneiknek számát növelné.

Ehhez járul az eszme ujdonsága is. Néhány év előtt még csak kevés számú gondolkozó előtt volt ismeretes, s általában inkább csak tudományos curiosumnak tekintetett. Nem láttak benne egyebet Plato köztársaságára vagy Morus utópiájára emlékeztető chimáránál. Ma már a kérdés világszerte föl van vetve, számos lelkesült hirdetőre talál, komoly parlamenti tanácskozásoknak képezi tárgyát, sőt gyakorlati alkalmazást is nyer. Genfben, New-Yorkban. Zürichben, Londonban, Chicagóban, Nefschatelben és Rómában hatalmas társulatok alakultak e rendszer diadalának biztosítására. Görögországban s Braziliában kormányi kezdeményezés folytán tették meg életbeléptetésére az előmunkálatokat, világgrészünkben Anglia és Dánia, az új világban Pennsylvania, New-York, Deseret és Illinois államok ismerkedtek már meg gyakorlati alkalmazásával.

Az igénytelen csirából erős törzs fejlett ki, melynek ágai minden irányban szétterjednek. Európa-, Amerika-, sőt Ausztráliában is mindinkább gyökeret ver azon meggyőződés, hogy a képviseleti rendszer csak névleg létezik, hogy az uralkodó választási eljárás lehetővé teszi annak teljes meghamisítását, hogy addig valódi képviselet nem létezhetik, a míg valamennyi képviselőt pusztá többségek fogják választani. A reformnak általánosan érzett szüksége, s a szilárd bizalom, melylyel az új eszme hívei ügyök igazságossága s előbb-utóbb kétségkívül bekövetkezendő győzelme iránt viseltetnek, nem pusztá elmélet többé, hanem figyelmet érdemlő tény, melynek jelentősége napról-napra növekszik.⁴²

Szerinte felesleges kiterjeszkednünk ezek után azon ellenvetésre is, hogy a kisebbségek arányos képviselete ellenkezik a parlamentarismus lényegével. Helyesen jegyezte meg egy jeles írónk,⁴³ hogy a parlamentarismus lényege nem egyéb, mint bizonyos körben, bizonyos formák közt a többség akaratának érvényesítése. S vajjon veszélyeztet-e ezt az a törekvés, mely a választás módjában úgy a többség, mint a kisebbség minél arányosb, tisztább kifejezését keresve, a többség s kisebbség eddigi jogi viszonyát a parlamentben legkevésbé sem érinti? Vajjon a különböző rendszerek gyöngéi s hiányai bizonyítanak-e e törekvés veszélyessége mellett, s abból, hogy a kérdés még nincs megoldva, következik-e, hogy felhagyjunk minden további kísérlettel?

(Repr. gouv. id. kiad. 151. l.) letter adapted to keep popular opinion within reason and justice, and to guard it from the various deteriorating influences which assail the weak side of democracy, could scarcely by human ingenuity be derided.» — E rendszer elejét tesz GUIZOT azon követelményének is (Kapt. de Gouv. Repr. II, 247), hogy a választó oly helyzetbe tétessék, «que son jugement personnel, sa propre volonté soient non seulement libres, mais provoqués à se produire tels qu'ils sont en effet.» — «Le pays — ugymond végül MORIN (De la represent. des minorités. Genève 1872.) — qui façonnerait son organisation electorale d'après de telles idées, s'assureraient les bienfaits d'un corps legislatif composé d'hommes capables et estimés, en même temps qu'il élèverait le niveau moral de la population.»

⁴⁰ Personal representation. Spelet of G. STUART MILL. Delivered in the House of Commons, May, 1867. London, Heuderson.

⁴¹ S. STERNE, id. m. 161—164. l.

⁴² NAVILLE: La ref. élect. Praet.

⁴³ GYULAI PÁL, a Budapest. Szemle 1873. III. kötetében a «kisebbségek képviseletéről» megjelent közleményhez, 157-1.

Befejezésül azoknak, kik elismerik ugyan a kisebbségek arányos képviselésére irányult e kísérletek elméleti jogosultságát, de a gyakorlatiatlanság vádját emelik ellenük, BURKE egyik parlamenti beszédének e szavaival válaszolunk: «Közönséges szokása az embereknek azt mondania, hogy ez vagy amaz igen helyes és óhajtható volna ugyan, de fájdalom, gyakorlatilag kivihetlen. Nem,

uraim, nem. Nincs a világon oly, valóban üdvös dolog, a mi nem volna felvilágosult belátás s helyes irányu törekvés által megvalósítható. Nem létezik olyasmi se a természeti, se az erkölcsi világban, a mit a gondviselés jónak talált számunkra, de megtagadta volna tőlünk elérhetésének eszközeit.

Dr. Molnár Antal,
egyetemi magántanár.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Észrevételek a birói ügyviteli szabályokra nézve.

Tovább kívánatos volna, hogy a fegyelmi törvények revisioja alkalmával az 1871: VIII. t. cikkben kimondott kártérítési kötelezettség, közelebbről meghatározassék, és különösen azon kérdés megoldassék, hogy vajjon a kártérítésben a határozatnál részt vett bírák-egyetemlegesen vagy pro rata parte marasztalandók-e el?

Ezek után csak a 137. §-ra, mely szerint a *perek nyilvánosan előadandók*, azon megjegyzésem volna, hogy az előadás napja csak akkor teendő közzé, ha az előadó érdemleges határozatot szándékozik indítványba hozni. Mert most a trv. rendtrs. 113. §-a értelmében megszüntetendő kereseteknek előadása is némely tszéknél közzé tétetik.

Végre kívánatos volna, hogy a *kereskedelmi ülnökökre* nézve kimondatnék, hogy ülésbeni jelenlétük a csupán a per felszerelésére vagy kiegészítésére, kielégítési végrehajtások elrendelésére és végrehajtási jelentések elintézésére vonatkozó határozatok hozatalánál és felebbviteli beadványok elintézésénél nem szükséges. Minek is?

Még a *fenyítő végtárgyalásokra* van két megjegyzésem.

Először is addig, míg fenyítő perrendtartásunk lesz, az ügyviteli szabályokban kívánám kimondatni, hogy végtárgyalásoknál jkv vezetésre csak fenyítő praxissal bíró és teljesen megbízható jegyzők alkalmaztassanak; ezt indokolni feleslegesnek tartom, ha nem is egyebet, hanem csak azt vesszük is tekintetbe, hogy a felsőbb bíróság rendszerint csak e jegyzőkönyvre alapítja határozatát.

Ugyszinte kimondandó volna, hogy minden oly esetben, hol az összes birói tagok és a k. ügyész a vádlottnak vagy a tanuknak nyelvét nem értik, mindenkor felesketett tolmács alkalmaztassék, vagy a tanács a feleknek nyelvét értő birói tagokból alakíttassék, mert azon mindinkább lábra kapó gyakorlatot, miszerint a tanács egyik bírása bíróársai és a kir. ügyész illetve alügyész között egyszemélyes tolmácskép szerepeljen, helytelenitem nemcsak azért, mert oly tolmácsolás a bírónak derogál, hanem azon oknál fogva is, mert az illető bíró ily tolmácsolás útján a tényállásnak subjectív felfogásával bíróársait majd a vádló majd a vádlott hátrányára befolyásolhatja és mert a bíró a tolmácsolásba elmerülve elvonja figyelmét oly körülményekről, melyeknek felderítése határozatára döntő lehetne.

V. FEJEZET.

Kiadó hivatal.

A 160. §., mely szerint a kiadó az ügydarabokat a kiadó könyvbe történt bevezetés után leírás végett a másolók között kiosztja, még e következő rendelkezéssel volna kiegészítendő: «de az ügydarabokhoz csatolt eredeti kötelezvényeket, váltókat vagy egyéb értékpapírokat és netáni bűnjeleket (corpus delicti) valamint az ügydarabokhoz netán csatolt nagyobb iratcsomókat a kiadványozásig a kiadó nála visszatartani tartozik», mert megtörténik, hogy ily eredeti okmányok, illetve kötelezők és iratok a leírásnál eltévednek, anélkül, hogy a leíró, ha dijnok, fegyelmi uton felelősségre lehet vonni.

Ad 167—172 §§-ok. Az ígató hivatalra vonatkozó észrevételezésemnél elfelejtkeztem a *vevényekről*, a bíróságok ezen tengeri kigyójáról.

A vidéki kézbesítésekről befolyó vevényeknek legalább a mostani viszonyaink között legczélszerűbb nyilvántartása mégis, bármit mondjon is valaki, azoknak ígtatása. Mert, hogy külön jegyzékbe bevezetendők-e azok, vagy az ígató könyvbe? ez egyre megy, sőt a vevények külön sortírozása és azokról külön jegyzék vezetése még nagyobb munkába és még több időbe kerül, mint a rendes beiktatások és annak következménye rendszerint az, hogy a szükséges vevényt, ha kell rögtön feltalálni nem lehet.

A mi a vevények jelenlegi kezelésénél legjobban szemet szur, az, hogy a vevények száma miatt nem lehet tudni, hogy mennyi «gondolkodást igénylő» (!) beadvány érkezett be a bírósághoz, illetve osztatott ki egyes bírónak.

Nézetem szerint az ülésen kívül elintézt beadványok száma erre is biztos feleletet ad, csak szigorúan és részrehajlatlanul felügyelni kell arra, hogy az a mi ülésen kívül intézendő el, az ülésből kirekesztessék. Azután ott van a statistikai jegyzék, melyből az ügyek száma kitünik.

Mind a mellett azt hiszem, kétségtelen, hogy 1. a vevényeket nyilvántartani és 2. hogy azokat a végett, — vajjon a kézbesítés törvényszerűen eszközöltetett-e? valakinek felülvizsgálni kell.

Ha megbízható és szakavatott kezelési hivatalnokaink volnának, azt mondanám, vizsgálja meg az ígató a vevényeket és iktassa be csak azokat, a melyek hiányosak; de nálunk sok ígató van, a ki nem is tudja, hogy a különböző ügyekre nézve különböző kézbesítési szabályok léteznek! (azért már fenebb hoztam javaslatba, hogy a kezelési szakma minden részleteire kiterjedő kézi munkára pályázat volna nyitandó) kire bizni tehát a vevények vizsgálását? az iroda-igazgatóra, a törvényszék ezen «mindenesé»-re? ha neki mind azt, a mi tőle már most követeltetik, és a mi még reá fenebb felhozott indítványaim nyomán ruházandó volna, pontosan kell elvégeznie, a vevényekre már ideje nem marad. Nem marad tehát egyéb hátra, ha a mostani kezelést egyszerűsíteni, azaz az iktatandó vevények számát csökkenteni akarjuk, mint kimondani, hogy «valamely határnapra idéző, továbbá valamely cselekmény teljesítésére határidőt kiszabó, végre sürgetési vagy nyilvántartási naplóba bevezetendő határozatokra vonatkozó, ugyszinte az előadó által a kiadmányi iven bemutatni rendelt minden vevény ígtatandó és az előadónak, de az előíratokkal való felszerelés nélkül adandó át.» «A többi vevény jegyzék mellett, melynek egyik rovatában a kézbesített határozat száma, másik rovatában a vevény érkezésének napja irandó be, közvetlenül az irattárnoknak irattárban elhelyezésük végett adandók át és csak ha a kézbesítés nyilván helytelenül eszközöltetett, ígtatandó be az ígató könyvbe és szerelendő fel az előíratokkal.»

E szerint négy féle határozatokra vonatkozó vevényeket szükséges felülvizsgálat végett beigtatni:

1. Perfelvételre, tárgyalásokra, periratok beadására személyes megjelenésre idéző határozatok vevényét;
2. azon határozatok vevényeit, melyekben a félnek valamely cselekmény teljesítése meghagyatik;
3. vevényei azon határozatoknak, melyeknek jogerőre emelkedése vagy felebbvitele hivatalból nyilvántartandó;
4. azon határozatoknak vevényei, melyek beigtatását az előadó szükségesnek tartja, mit az előadói iven röviden (vev. ikt.) megjegyezni tartozik.

A kiadóban lehetne a beigtatandó vevényekre, hogy azokat a többitől könnyen lehessen megkülönböztetni, színes (vörös mint legfeltűnőbb) papirost használni.

Mindenesetre azonban tartozik a kiadó a kiadmányozáskor a vevény külzetén a határidőnek a napját és ha a határnap a pertárba tüzetik ki, ezt is «P.» betűvel megjelölni. Az előadó a vevényeket átvizsgálja, és azokat, melyek valamely pertárilag kezelt ügyre vonatkoznak, a pertárnokhoz, a többit az irattárnokhoz a *kiadó útján* jegyzék mellett ülésen kívül, elnöki ellenjegyzés mellett vagy a nélkül is átküldi, a hiányos vevényeket ellenben, miután azokat rövid uton az irattárnok által az előiratokkal felszereltette, ülésben vagy ülésen kívül intézi el.

Ily módozatok mellett p. u. telekkönyvi ügyekben a vidéki kézbesítésekre vonatkozó vevényeknek legfeljebb csak egy huszad részét (minden 20-ik vevényt hiányosnak vagy határnaposnak veszek) kell beigtatni; és ezuton elesik a vevények tulnyomó számának felszerelése is, és mindemellett a vevények kétféle controlle alatt (az igtató és az előadónak ellenőrzése alatt) maradnak.

Ad 174., 176. §§.

Ide fel kell venni mindazon szabályokat, melyek a *külföldön eszközlendő kézbesítések*re vonatkoznak, (portómentes szállítás, nem portómentes szállitmányok posta bérének előlegezése és beszedése; ha a fizetésre kötelezett fél külföldi, vagy belföldi ugyan, de vagyontalan; mely külföldi hatóságok közvetlenül kereshetők meg a kézbesítés eszközhetése végett stb. ezek mind ide tartoznak.)

Ugyszinte e helyütt ki kell mondani, hogy «a bíróság engedélye folytán bírói határozat kézbesítés végett magának a félnek is kiadható, ki azonban a kézbesítést az e célra törvény által kirendelt közegek által eszközölni és ez utóbbiak útján a vétbizonyítványt a bírósághoz visszajuttatni tartozik.»

Most még egy-két kérdés; a *címzés kérdése és a levelezés kérdése.*

Különösen az ügyvéd urak részéről beszédközben emelt panaszok folytán már több bíróságnál volt alkalmam a kiadót figyelmeztetni arra, hogy illő volna a kiadmányokon a fél neve mellé az «ur», illetve «asszony» szócskát hozzá tenni. Rendesen azon választ kaptam «hiszen democrata világban élünk». Igenis democrata világban élünk, de bocsánatot kérek, a democratia még nem ugyanazonos a bárdolatlan és durva modoru sansculottessággal. Épen a törvény előtti egyenlőség kívánja azt, hogy tiszteljük és egyenjogúaknak tekintjük egymást és ennek legjobb kifejezése az «ur» szóban foglaltatik. A méltóságos, nagyságos, tekintetes, vitéz, vitézlő stb. efféle, a mai világ műveltjei előtt már csak mosoly tárgyát képező címzéseket azért még a végpusztulástól megmenteni nem akarjuk.

A mi ellenben a *levelezés* modorát illeti, itt daczára, hogy democraták vagyunk, és daczára annak, hogy bíróságainkat független bíróságoknak kívánjuk tekintetni, mégis e bíróságoktól azt követeljük, hogy cifra megkeresvényekben és alázatos felterjesztésekben forduljanak más hatóságokhoz törvény szerint hozott bírói határozataik fogatosítása végett!

Igy p. u. ha egy államtisztviselőnek fizetését a végrehajtó bíróság a végrehajtató részére lefoglaltatja és kiutalványoztatja, felterjesztés intézendő az illető miniszteriumhoz, melyben a bíróság, alázatosan könyörög, miszerint a nagyméltóságú m. k. miniszterium az illető pénztárt a bírói utalvány fogatosítására utasítani kegyesen méltóztatnék, hódoló tisztelettel magas kegyébe ajánlva örökölvén stb.» Mintha a bíróság nem Ő Felsége a király nevében járna el és mintha a független bíróságnak törvény értelmében hozott határozatait minden honpolgárnak és minden bármely foku hatóságnak okvetetlenül teljesíteni szoros kötelességében nem

állana! És ezután ily felterjesztés rendszerint nem is kerül a miniszter kezébe, kiadatik a számvevőségnek és kivonatban közöltetik a pénztárral.

Hagyjunk fel a czopffal és küldjük meg a miniszteriumnak a bírói utalványt, a mint ezt a törvény (törv. rendtartás 386. §-a) előírja, és egyáltalán levelezzünk úgy egymással mint a katonai hatóságok röviden, felesleges titulaturák kihagyásával, ha lehet hátiratilag vagy «per videat» stb. és ime a katonaságnál e miatt sem a hivatali tekintély sem a fegyelem csorbát nem szenved!

Hogy a magán felek kérvényei vagy a bírák és bírói tisztviselőknek saját ügyeiben a miniszteriumhoz intézett kérvényei az irás modorára nézve más szempontok alá esnek, az magától értetődik.

VI. FEJEZET.

Irattár.

A 185. §-nak azon rendelkezése, mely szerint: «minden ujonnan érkezett ügydarabnak külön iratcsomó nyittatik» még ekként kiegészítendő: «ezen iratcsomónak boritékát iratjegyzék képezi, melybe minden egyes ügydarab iktatói szám szerint és minőségének rövid kitüntetésével (kérvény, jegyzőkönyv, vevény, jelentés stb.) bejegyzendő és egyszersmind mellékleteivel együtt ezen iratjegyzék sorszámaival megjelölendő.»²⁴

»Az ekként rendbe nem szedett iratokat az előadó az irattárnoktól elfogadni nem köteles.»

Azt hiszem, hogy ezen intézkedések felvételét mindenki, a ki az iratoknak jelenlegi irattári kezelését ismeri, és a ki tudja, hogy jelenleg rendesen a bíró kénytelen, némi napokon át összezavart iratokat rendezgetni, helyeselni fogja. Az irattár a bíróságnak segédhivatala, tehát legyen nem csak neve szerint, de valósággal is a bírónak segítségeül. A bírónak az ideje sokkal drágább, mintsem hogy az iratok rendezgetésére kénytelenítettnek pazarolni.

Az iratoknak az imént javaslatba hozott iratjegyzékelésétől csak a csődiratok tesznek kivételt, melyeknél két iratjegyzék készítendő: az *egyik* az általános érdekű csődiratoknál (csődkérelem, csőd elrendelése és hirdetése, tömegleltározása, végleges tömeggondnok és csődválasztmány választása) és egy *másik* a bejelentett követelésekre vonatkozólag váltott periratokról.

Az általános érdekű iratok folyó arab számmal jelöltetnek meg, a bejelentések mindegyikére vonatkozó periratok egy római szám alatt soroztatnak s egyszersmind egymás között betűkkel jelöltetnek meg. E szerint:

IRATJEGYZÉK

N. N. csődtömege ellen bejelentett követelésekről:

perirat betűje	iktató szám	
I.		
Blau S.		
(képv. Nagy J. ügyvéd által) 500 frt váltó tőke		
a)	8670	kereset
b)	10703	észrevételek
c)	15600	válasz (mell. eredeti váltó)
d)	15931	végirat
II.		
Pénzes Gábor		
(képv. Nádai Béla ügyv. által 100 (könyvkivonat)		
a)	8672	kereset
b)	10704	perügyelőnek halasztási kérvénye
	17328	észrevétel
c)	17100	válasz
d)	13417	viszonválasz

²⁴ Ép azért, mert az iratok a jegyzék sorszámaival megjelölve nincsenek, nehéz azokat rendbe szedni. Ha pedig így nem fogjuk az iratokat irattározni, irattáraink csak — lomták lesznek.

A budapesti kir. törvényszéknél, a mint hallom, külön kezelési hivatalnok állandóan van kirendelve, a ki a csőd-iratokat jegyzékbe veszi és rendben tartja; akkor örömet dolgozik a bíró csődügyekben.

A 190. §-hoz még hozzá teendő:

«A felsőbb hatósági rendeletekről és utasításokról több éven át folytatható külön mutató könyv alapítandó és abba a rendeletek az előadó által az illető rendeletre vagy utasításra feljegyzett jelszó szerint (p. u. végrehajtó, közjegyző, pénzbírság, nemzetközi szerződés stb.) bevezetendő». Most is vannak külön mutató könyvek, de az irattárnokok úgy vezetik be azokat a rendeleteket, hogy semmit sem lehet találni.

Az iratok *betekintéséről és másolatban* kivételéről szóló 192. §. ekként kibővitendő:

«Polgári ügyekben a fél ebbeli minőségének igazolása mellett saját és az ellenfelének iratait elnöki engedély nélkül is az irattárnok felügyelete alatt megtekintheti, és másolatban kiveheti.»

Én legalább nem látom be, hogy *polgári peres és perenkívüli ügyekben* miért kellene a félnek saját vagy ellenfele iratainak betekintésére és lemásolására elnöki engedélyt kieszközölni?

Az iratok *visszaadásáról* szóló 195. §. következő rendelkezéssel kiegészítendő:

«Eredeti végrendeletek és nem peres ügyekhez csatolt eredeti okmányok a jogosultaknak csak a hagyaték, illetve nem peres ügy végbefejezése után, és csakis hiteles másolatainak bemutatása mellett adhatók ki a bíróság engedélyével.»

«Ügyvédek, valamint más megbízottak eredeti meghatalmazásai még peres ügyekben is csak hiteles másolatainak bemutatása után adhatók vissza.»

Ekként sok gyakorlatban gyakran előforduló kérdés lesz eldöntve. Meghatalmazások az eljáró bíróság fedezésére szolgálván, azok csak hiteles másolataival cserélhetők fel.

196. §. Sürgetési napló.

A sürgetési, nyilvántartási és tárgyalási naplókat, a hol külön léteznek, egyesíteni kell. Némelyik ugyanis azon ügydarabokat, melyek bizonyos, már előre kalendarium szerint kitűzött határnapiig nyilván tartandók p. u. végrehajtónak jelentésére szabott 3 havi határidő, a sürgetési naplóba, oly ügydarabokat pedig, melyeknél a nyilvántartás lejárta napja előre nem tudatik (p. u. míg az iratok a felelviteli bíróságtól leérkeznek) a nyilvántartási naplóba vezetik be.

Ezen *distinctio* felesleges. Szent borzadály elfogja keblemet, ha a sok jegyzéket látom és még szaporítani is!

A tárgyalásokról csak a járásbíróknál szükséges külön jegyzék vezetése, a törvényszékeknél a tárgyalások a pertárban folynak és csak kevés tárgyalás (tanúkihallgatások, sorrendi és csődügyekbeni tárgyalások) tartatnak meg pertáron kívül az előadók vagy jegyzők által.

A tárgyalási iratok azonban a tárgyalás előtti napon mutatandók be az előadónak, hogy legyen ideje esetleg az ügyet tanulmányozni, miért is a 196. §. d) pontjához hozzá teendő, hogy a sürgetési napló negyedik rovatába a tárgyalási határnapot megelőző nap bevezetendő.

Egyszersmind azonban azon lábra kapott és nézetem szerint helytelen gyakorlat volna beszüntetendő, hogy a nyilvántartandó ügydarabokat az irattárnok nem teszi vissza az iratcsomóba, hanem külön tartja és ha időközben beadványok érkeznek, miután a csomóban az előiratok holléte feljegyezve nincs, azokat felszeretlenül küldi át az előadóhoz. Az iratok mindenkor a csomóba visszahelyezendők és ha a nyilvántartás ideje lejárt, az irattárnok tekintse meg az iratokat, hogy a meghagyásnak meg van-e felelve? illetve, hogy beállott-e a sürgetésnek esete?

A 199. §-ra (*Pénzbírságok nyilvántartása*), illetve az e tárgyban 1874. december 7-én 19221. sz. a. kelt rendeletre csak azon megjegyzésem van, hogy a pénzbírságot kimondó határozatok jogerőre emelkedésük, illetve a bírság lefizetésére kitűzött határidőnek sikertelen lefolyta után azonnal és nem mint most negyedévenként, ha az illető hivatalnok az összegyűjtött határozatokat bemutatja, volnának az illető pénzügyigazgatósághoz behajtás végett átküldendők, mert a jelenlegi szabály szerint mégis itt ott egy bírságolási határozat kieshetik evidenciából.

VII. FEJEZET.

Bírói kiküldetések.

Törvényszéki bíró és járásbíró között azon lényeges különbség lévén, hogy amaz csak a törvényszéknek megbízása, kiküldetése folytán, az utóbbi ellenben önállóan és mindenben függetlenül jár el; abból következik, hogy a törvényszéki bíró a törvényben világosan rá ruházott teendőkön és a törvényséktől vett megbízáson kívül semmi hivatalos cselekményt mint önálló bíró nem végezhet. Ezen egyszerű elv, mit sokan szem elől tévesztenek, a törvényszéki bírónak mint kiküldötteknek jogait és kötelességeit szabályozza. Ezen elvből kiindulva az ügyviteli szabályokban nem is érintett azon kérdés volna megoldandó, hogy mit tegyen a kiküldött, ha eljárásában mások által akadályoztatik, gátoltatik, zavartatik, megsértetik a nélkül hogy a fenytő törvény alá eső bűntény vagy kihágás forogna fen. E részben kimondandó volna, hogy ily esetekben a törvényszéki bírót ugyanazon jogok megilletik mint a járásbíró (1868: LI. 1. cikknek 118. §.), más kiküldöttek p. u. kir. közjegyzők ellenben ily esetről külön jegyzőkönyvet felvenni és azt a kiküldő bíróságnak a sértett bírósági tekintély megtorlása végett beterjeszteni tartozik. A bírós. végrehajtókra nézve e tekintetben intézkedő 1871: LI. t. cz. 28. §-a ez által nem érintetik.

Egyébiránt akár mikép oldatik meg e kérdés, csak oldassék meg egyszer úgy, hogy egyrészt a kiküldött hivatalos eljárása senki által szabályszerű folyamában meg ne akasztassék, másrészt a kiküldött a felek invectivái ellen kellőleg megvédessék.

A bírói kiküldöttek napi díjai és vitelbérüket érintő 207. §-nál az ide vágó rendeletek volnának felveendőek. Azonban az 1874. január 29-én 3341. sz. a. kelt a bírák és bír. hivatalnokok rangfokozatuk, napi díjaik és fuvarilletményük iránt intézkedő rendelet különösen 5. pontjának második bekezdése volna világosabban szövegezendő. Ugyanis ezen pont szerint a m. k. Curia és k. tábla bírjait és hivatalnokait kivéve a többi államhivatalnokok bezárólag a XI. rangfokozatig — ha egy vagy több meghatározott ügyben nyernek hivatalos kiküldetést mérsékelt napi díjban (azaz az utánok következő rangfokozat napi díjában) részesülnek. Most némelyek azt úgy magyarázzák, hogy ezen szabály csak akkor nyer alkalmazást, ha a kiküldetés *hivatalból* szolgálati ügyben történik, ellenben ha az a felek kérelmére tisztán magánügyben történik, akkor a kiküldöttek az őt rangfokozata szerint megillető teljes napidíj járna. Én ellenben kérdéses pontot úgy magyarázom és magyaráztam mindig, hogy annak értelmében fennevezett tisztviselőknek mindig csak *mérsékelt* és soha teljes napi díj nem jár így p. u. t. bíró mindig csak 4 frtot, aljbíró 3 frt 50 kr-t számíthat fel.

A vitelbért illetőleg, a rendeletileg megállapított kilométer pénz (15 kr) talán egész országban elégtelen lévén, a kiküldött tartozik azzal, ha nagyobb vitelbért kénytelen fizetni: 1-ör a fuvarostól a fizetett vitelbérrel nyugtát be kívánni;

2-or bizonyítványt a helyhatóságtól beszerezni, hogy a kiküldetés helyére és onnét vissza olcsóbban alkalmas-ság nem kapható;

3-or a mérnöki hivatal által a mértföldek számát igazoltatni.

Ez igen hosszadalmas és az elnökre és a bíróra nézve némileg lealázó eljárás is; azért indítványoznám, hogy a fuvaros által kiállított nyugtában foglalt vitelbérre nézve ne a helyhatóság, hanem az illető törvényszéki elnök által adassék ki a 2. alatt említett bizonyítvány, illetőleg a fuvarosnak nyugtája az elnök által láttassék el a kérdéses bizonyítvánnyal.

Az elnök ép úgy ismeri a vitelbéreket, illetve azokról magának ép úgy szerezhet meggyőződést, mint a városi rendőrkapitány. Ha az elnök maga a kiküldött és a számvevőség a vitelbért tulzottnak találja, tessék a helyhatósághoz kérdést intézni és a vitelbért a szerint megállapítani. Különben méltóztassanak elhinni, hogy az elnökök nagyobb «Sparmeisterek», mint maga a miniszterium. Ők készek még a téntartatába is több vizet beleöntetni mint az instructioban elő van írva!

A mi a helységek egymástóli távolságát illeti, ilyen kimutatásokkal magának a miniszteriumnak is kellene birni, ha nem bír, hivatalosan be kell szerezni, de ne kénytelenítenessenek az egyes tisztviselők, hogy azért minden egyes esetben a mérnöki hivatalnokoknál könyörögjenek.

Magától értetődik, hogy az csak oly hivatalos kiküldetésekre vonatkozik, hol a kiküldött vasutat vagy hajót nem használhat.

Az állandó szakértők kinevezéséről szóló 225. §-ra azon megjegyzésem van, hogy kívánatos volna, ha kimondatnék, hogy csak oly egyének nevezhetők ki állandó szakértőkül, kik: 1. minden tekintetben feddhetlen előéletet 2. az illető szakmában teljes jártasságukat és 3. a felek netáni kártérítési igényeik esetleg kielégítési alapjául (1871. VIII. t. cz.) szolgálható vagyont kimutatni képesek. Mert az állandó szakértők is az 1871. VIII. t. cz. 2. §. f. pontja értelmében a hivatalos eljárásukban a feleknek okozott kárért felelősek és fegyelmi eljárás alá is vonhatók és mert azon kell lennünk, miszerint az állandó szakértők netán megvesztegetési kísérleteknek hozzáférhetetlenek, szóval minden tekintetben megbízhatók is legyenek.

A 227—229. §§-oknál kötelességemnek tartom az igazságügyminiszter urat az u. n. «árverezési bandákra» (Licitations Compagnien) melyek minden bíróság székhelyén léteznek és melyek minden más árverezőnek elriasztásával a szabad versenyt lehetetlennek teszik és az elárverezendő tárgyakat csak maguk között licitalván, becsértéken alóli potom áron megveszik, mely lelketlen eljárásukkal számtalan végrehajtás szenvedett és családjait mindentől megfosztva koldusbotra juttatják. A mint hallom, a mit azonban sem nem hiszek, sem bebizonyítani képes nem vagyok, a bírói végrehajtók még a falukra is viszik ki ily árverezési bandák tagjait, sőt a «Licitationsgschäftből» még dividendát is szedegetnek.

Hogy mily óvintézkedések volnának ezen Harpyák ellen megteendő, arra nálam szakavatottabbak hallgatandók meg, és azon esetek, melyek a büntető törvénykönyvben nem lelik helyöket, mindenesetre a rendőri kihágásokról alkotandó törvénykönyvben szabályozandók.

E fejezet befejezéseül még kiemelendőnek tartom, hogy a bírói végrehajtói vizsgának módzatai is közelebbről volnának szabályozandók (p. u. a mint az ügyvédi vizsga van szabályozva) mindenesetre szükséges, hogy a kérdésekről és feleletekről jegyzőkönyv vezetessék és hogy e jegyzőkönyv a vizsgáló bizottság indítványával a törvényszék teljes tanácsulése elé terjesztessék, mely a képesítési bizonyítvány kiadását elrendeli.

VIII. FEJEZET.

Felebbvitel.

Itt csak a 236. §. d) pontjában említett, a felterjesztéshez csatolandó iratjegyzékre nézve azon megjegyzésem volna, hogy pereknél ezen iratjegyzéket a perfelvételi jegyzőkönyv, más iratoknál pedig az irattárnok által indítványom szerint szerkesztendő iratjegyzék másolata képezi.

HARMAD CZIM.

Ügyvitel a járásbiróságoknál.

Miután a budapesti járásbírák közül több jeles practicus találtatik, kik a miniszterium által netán egybehivandó bizottságban²⁵ részt vehetnek: ennél fogva e fejezetnek részleteibe nem bocsátkozom, hanem csakis egy pár észrevételre szoritkozom.

A kiadó könyv és az irattári sorkönyv oly járásbiróságoknál, melyeknél az összes beadványok száma 8000-et tul nem halad, egyesítendő.

Ez kisebb járásbiróságoknál keresztül vihető, nagyobbaknál nem, mert ily könyvnek folytonosan kellene egyik kézről a másikba vándorolni.

Továbbá ajánlatos volna, ha kihágási ügyekben az osztrák jegyzőkönyv vezetési módszer fogadtatnék el. Nálunk kihágási ügyekben ép oly terjedelmes jegyzőkönyvek vétetnek fel mint a bűnügyekben, minden tanu vallomásról, minden vizsgálati cselekményről külön jegyzőkönyv és a jegyzőkönyveket itt-ott szokás külön is beigtattatni.

Ellenben az osztrákoknál csak egy jegyzőkönyv vétetik fel a közönségesnél nagyobb iven és abba, a már nyomtatott rovatokban, röviden csak a lényeges tényekre szorítva jegyeztetnek be vádlottnak önvallomása és az egyes tanuk és szakértők vallomásai.

Ily tábluláris jegyzőkönyvnek alakja ez:

I. oldal.

Jegyzőkönyv.

felvétel... a jbiróságnál 187... A. Mária... ellen... lopási kihágás miatti fenytő ügyben.

Feljelentés: a helyb. rendőrségnek 187... kelt átirata, mely szerint A. Mária szakácsné gazdaszonya N.-né által egy gyűrűnek ellopása miatt jelentetett fel.

Bűnjelek:

Vádlott önvallomása.

A. Mária 20 éves, kath., volt lopás miatt az X. jbiróság által 8 napi fogsággal büntetve, jelenleg N. mérnöknél szakácsné, beismeri, hogy gazdaszonyának arany gyűrűje ruhái között találtatott, de azt a szobaleány, kivel táncmulatságnál összeveszett, bosszúból oda tette. A gyűrű három forintnyi értéke ellen kifogása nincsen.

II. oldal.

Tanuk és szakértők vallomásai.

1. N. mérnökné, 30 éves, kath., előadja, hogy gyűrűjét főzés alkalmával a konyhában újjáról lehuzta és a konyhaszekrényre, melynek egyik fiókjában a szakácsnének ruhája el volt helyezve, tette, ebédután annak hiányát észrevevén, férje jelenletében a konyhában eszközölt kutatás között azt a szakácsnének ruhái között találta. A szobaleány egész nap ruhavarrással volt elfoglalva és a konyhába ki sem ment. A gyűrű értékét 3 frtra becsüli.

2. R. Éva 18 éves, kath., szobaleány, tagadja, hogy a szakácsnéval összeveszett volna, és hogy a gyűrűt a szakácsné ruhái közzé csempészte volna.

III. oldal.

²⁵ Szokás ugyan, hogy ily bizottságokba csak a felsőbb bíróságok tanácselnökei és bírái hivatnak meg. Pedig vajmi keveset törődnek ezen urak az ügyviteli szabályokban előirt jegyzékkel vagy egyéb «csekélységekkel!»

Egyéb bizonyítékok.

IV. oldal.

a hozandó véghatározat.

Ő Felsége a király nevében!

A... bíróság N. N. ellen... kihágás miatt lefolytatott vizsgálat után következőleg:

Indokok: stb.

Még egy megjegyzésem volna a *hagyatéki* ügyekre nézve.

Daczára annak, hogy az 1877. XX. t. cz. 227. §-a világosan rendeli, hogy a községi jegyző (városokban az arra kirendelt közeg 221. §.) által a haláleset felvétele azon járásbíróságnak, melyhez a község tartozik, beküldendő, itt-ott a haláleseti felvételek egyenesen a kir. törvényszékhez küldetnek be (p. u. Pozsony városában.) Pedig a 227. §. a törvény többi rendelkezéseivel szoros kapcsolatban áll és azért attól, még ott sem lehet eltérni, a hol különben a hagyatéki eljárásra a törv. rendtrs 562. §-a értelmében a törvényszék illetékes (t. i. rendszerint csak a sz. kir. városokban történt halálesetekre nézve). A törvény ugyanis 228. §-ban azt kívánja, hogy ha kiskoru örökösök maradtak, a járásbíróság a végrendeletet haladéktalanul hirdesse ki, annak hivatalból hitelesített másolatát az illető községnek küldje meg s ha a végrendeletben gyám vagy gondnok vagy végrendeleti végrehajtó van nevezve, ezeket erről értesitse.

És miért teljesítendő ez mindenkor a járásbíróság által, mert itt sürgősen kell a bíróságnak közbenjárni; a végrendeletben igen gyakran az örökhagyó eltemtetésének módjáról intézkedett, kiskoru örököse részére gyámot vagy végrend. végrehajtót nevezett ki, kiknek közbenjöttével a talán minden felügyelet nélkül maradt hagyaték gyorsan zár alá veendő és leltározandó (a törvény 236. §-a a 233. §. 3. pontjában felvett leltárt a járásbíróságnak rendeli bemutatni.) A törvényszék szervezeténél fogva nem képes oly gyorsasággal eljárni mint a járásbíró, mert a végrendeletet *tanácsülésben* kell hirdetni (törv. rendtrs. 564. §.) és arra az érdekeltek még előzetesen és pedig ismét az *ülésből* megidézendők (törv. rendtrs 565. §.).

De nemcsak a netáni végrendelet kihirdetése és a hagyatéki vagyonnak netán sürgősen szükségelt biztosítása (törv. rendtrs 37. §. végpontja) végett rendeli a törvény, hogy minden haláleseti felvétel a járásbírósághoz mutattassék be, hanem már azon okból is, mert a jelenleg fenálló bonyolódott hagyaték bírói illetékességi szabályoknál fogva a községi jegyző nem is képes megbírálni, hogy a további eljárásra nézve a gyámhatóság vagy pedig a bíróság és ha a bíróság vajjon a járásbíróság (és melyik) vagy a törvényszék illetékes-e? sőt sok esetben a végrendelet felbontása előtt e kérdés meg sem oldható (p. u. törvényes örökösödésnél fogva valakinek kiskoru vagy távollévő örökösei nem lévén, hivatalos beavatkozásnak sem volna helye, de a végrendeletben kiskoruak vagy távollévők nevezetvén ki örökösöknek, a gyámhatóságnak, illetve a bíróságnak közben kell járnia.)

Azért az ügyviteli szabályokban a bíróságok a fenebb idézett 227. §. és 228. §. szigorú megtartására figyelmeztetendők és pedig a járásbíróságok oly hozzáadással, hogy a haláleseti felvétel, ha hivatalos beavatkozásnak van helye és a járásbíróság további eljárásra nem illetékes: a gyámhatósághoz, illetőleg a törvényszékhez teendő át, a törvényszékek és elnökeik pedig figyelmeztetendők, hogy a hozzájuk bemutatott végrendeleteket többé el ne fogadják, hanem a benyújtónak adják vissza, illetve azonnal elnökieleg az illető járásbírósághoz tegyék át kihirdetés végett.

Ezekkel be kell fejeznem rögtönzött észrevételeimet, még irhatnék ugyan e tárgyakról egész könyvet is, de az e. f. törvényszékek bíráinak nem hagynak hivatalos teendői annyi időt, mint a k. tábla bíráinak, kik Bosco módjára szórják kabátujjaiból vastag kötötű törvénycommentárokat! Különben kell is, hogy legalább a felső bíróságok bíráinak hagyassék egy kis szabad idő a jogtudomány művelésére, mert különben a mostani viszonyok között még oda jutunk, hogy azt fogják mondani Themis istennőről, mikép szemét csak azért kötötték be, nehogy a bírói karnak tudatlanságát sirassá!

Végre önvédelmemre kénytelennek érzem magamat ki nyilatkoztatni, hogy jelen soraimmal bármily állásban levő tisztviselőt megtámadni vagy bárkire is czélozni nem szándékoztam, hanem észrevételeimet tisztán öt törvényszéknél és két járásbíróságnál majdnem 15 éven át tett szolgálatom alatt szerzett tapasztalatból merítettem. Ha egyes észrevételeimnél élesebb kifejezéssel éltem, ez csak az ügybuzgalom hevében és a bírói kar irányában táplált hő érzelmek túláradásából történt. Azért törjenek is bár pálczázt fölöttem, nyugodtan teszem le a tollat azon öntudatban, hogy szándékom nem volt egyéb mint egyrészt szakavatottabbakat nálam a bírói ügyvitel javítása iránti javaslatainak megtételére felhívni és különösen bírótársaimat megszokott közömbösségükből felrázni, másrészt pedig a nálunk még mindig meg nem szilárdult bírói függetlenség és annyira sülyedt bírói tekintély teljes helyreállítására, valamint a bírák és bírósági tisztviselők irigylésre nem méltó szolgálati viszonyainak végszabályozására a törvényhozás és a kormányférfiak figyelmét kikérni! ²⁶

Hánrich József,
pozsonyi kir. törvényszéki bíró.

²⁶ Bizony, ha a bírák érdekeikre nézve oly közömbösök maradnak, mint eddig, akkor oda jutunk, a hová és pedig nem egészen önhibájukon kívül az ugyanazon pályán velünk vetélykedő ügyvéd urak jutottak!

Felelős szerkesztő: Dr. Dárdai Sándor.

Előfizetési felhívás!

Lapunk azon t. előfizetőit, kiknek előfizetési ideje e hó végén lejár, felkérjük, hogy további megrendeléseiket lehetőleg rövid időn át sziveskedjenek eszközölni, nehogy a lap küldésében fennakadás történjék.

Budapest, decz. 27-én 1878.

A kiadó-hivatal.

A Franklin-Társulat magyar irod. intézet és könyvnyomda kiadásában (Budapest, egyetem-utca 4. szám) megjelent s minden könyvkereskedés által megszerezhető:

TÉTELES EURÓPAI NEMZETKÖZI
JOG. — Irta Dr. Apáthy István. Füzve 3 frt 60 kr. (Teljesen megjelent)

IGAZSÁGÜGYI RENDELETEK
a magyar királyi miniszterium által kibocsátott törvénykezési rendeletnek gyűjteménye betűrendes tartalommal ellátva.

1874-ik évi folyam)	füzve	40 kr.
1875-ik évi folyam)		80 kr.
1876-ik évi folyam)		50 kr.
1877-ik évi folyam)		50 kr.

MAGYAR PÉNZÜGYI TÖRVÉNY.

ISME. Folytonos vonatkozással a magyar államháztartásnak 1868-tól 1875-ig terjedő tényleges eredményeire írta dr. Mariska Vilmos. Második bővített kiadás 1877. Füzve 3 frt 60 kr.

BÉLYEG ÉS ILLETÉK-SZABÁLYOK.

A legújabb időig terjedő törvények és kormányrendeletek szerint. Összeállította Dr. Mariska Vilmos. Füzve 1 frt.